

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

אבן יהודה, אופקים, אופקים - נחלת שמשון, אלעד - סניף א', אלעד - סניף ב', אשדוד, אשקלון, באר יעקב, באר שבע, בית שמש: הקריה החרדית, רמת א', רמת ג', רמת חפציבה, ביתר עילית, ביתר עילית - גבעה B, בני ברק: מרכז, שיכון ה', מערב, פרדס כץ, קרית הרצוג, גבעת זאב החדשה, דימונה, זכרון יעקב, חולון, חיפה, חיפה - מרכז הכרמל, עבריה, עבריה עילית, עיריית הכרמל, טלזסטון, ירוחם, ירושלים: בית וגן, גאולה, גבעת שאול, מעלות דפנה, נוה יעקב, נוה יעקב מרכז, נוה יעקב החדשה, קטמון, קרית יובל, רוממה, רמות א', רמות ב', רמת שלמה, כרמיאל, מגדל העמק, מודיעין עילית: חפציבה, ברקפלד, קרית ספר, מעלה אדומים, מעלות, נהריה, נתיבות, נתניה - מרכז, נתניה: צפון, דרום, עפולה, ערד, פתח תקוה, צפת, קרית אתא, קרית גת, רחובות, רכסים, רכסים - גבעה א', תל ציון

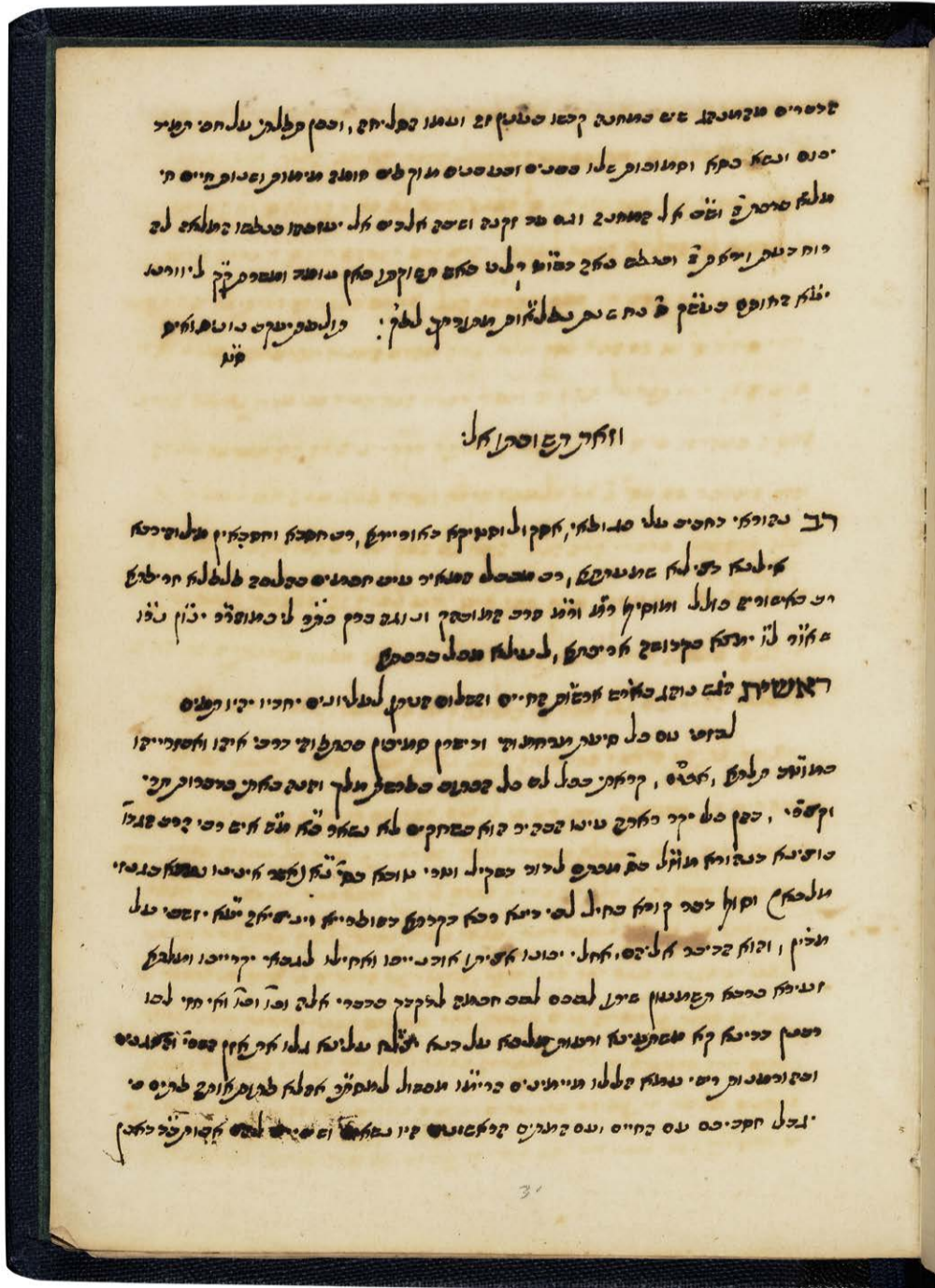
המשך הלכות יום טוב

סימנים:
תק"ט - תקי"ד

גנזי הלכה

תשובות וחיידושים מכת"י רבותינו נ"ע

מהר"ר יעקב נוניס ואיס זלה"ה
אב"ד ור"מ ליורנו

תשובות מהר"ר יעקב נוניס ואיס אב"ד ליורנו ומהר"ר אברהם יונה אב"ד ויניציאה

מהר"ר יעקב נוניס ואיס זלה"ה, רבה של ליורנו, בנו של הגאון הנודע מהר"ר יצחק נוניס ואיס זלה"ה בעל 'שיח יצחק' על מסכתות יומא וחגיגה [ליורנו תק"י-תקמ"ח]. קיבל תורה מפי רבני דייני ליורנו, רבי חנניה מזל טוב בונדי, ורבי דוד מלאך. ואף יצק מים זמן מה על יד הגאון הנודע מהר"ר יצחק נוניס בילמונטי זלה"ה בעל שער המלך. נשא ונתן בהלכה עם רבים מגדולי דורו, ביניהם ג"ע החיד"א, מהר"ר דניאל טירני בעל עקרי הד"ט, מהר"ר אברהם אליעזר הלוי אב"ד טריאסטי, מהר"ר אברהם יונה אב"ד ויניציאה, ובפרט עם דודו אחי אמו הגאון מהר"ר ישמעאל הכהן ממודינא בעל שו"ת זרע אמת.

על רוב גדולתו בתורה ובחסידות יתירה, מצאנו עדות כתובה מאת בן דורו מהר"ר דוד ב"ר רפאל מילדולה, אב"ד ק"ק ספרדים בלונדון, אשר רשם בגיליון טופס 'שם הגדולים' להחיד"א ח"ב ליורנו תקמ"ז, בזה"ל: "הרב הגדול בדורו מהר"ר יעקב נוניס ואיס זצוק"ל, הוא בן להרב שיח יצחק, והוא תלמיד מהרב המופלא מוהר"ח בונדי, ומכמה גאוני עולם. גדל חריפותו ועיונו אין די לבאר, אם בקיאותו בכלהו תלמודא, ספרא, ספרי, פוסקים ראשונים ואחרונים, רב הוא. והיה מליץ גדול, ושיג לו גם שי"ח במלאכת השיר ובשאר חכמות. הוא חיבר ספר דעת זקנים, מראה מקום בספרים הכותבים על הרא"ם. וגם יש בכתבו כמה חיבורים ופסקים, אך לא נדפסו. והיה ראש ישיבה בזמן האריות בעיר ליורנו, מרוב גדלו וענותנותיה יתירה,

1 ראה חדות יעקב (מגילה ג' ע"ב): 'וכשהרציתי הדברים לפני הרב הגאון כמורה"ר יצחק נוניס בילמונטי זצוק"ל בעל הספר הנורא שער המלך על הרמב"ם בהיותי יוצק מים על ידו, הוא אמר...'. וראה עוד בקובץ מן הגנוזים, ספר שיש, עמ' קס"ז: 'נהירגנו כד הוינא טליא ששמעתי מפה קדוש הרב שער המלך זלה"ה...'. 2 גיליונותיו על ספר שם הגדולים, נדפסו לראשונה בקובץ מקבציאל גליון

בגיליון:

מפתח ענינים מפורט בעמ' קנ"ח

להגעיל כלי מחלב לבשר או להיפוך ביו"ט
עיון הלכה עמ' ה', האיר המזרח עמ' ל"ג,
הוראת הלכה עמ' ל"ה, הערות והארות עמ'
קל"ז ועמ' קל"ז

טבילת כלים חדשים ביו"ט
עיון הלכה עמ' ה', חקר הלכה עמ' י'

דין תפירת עופות ממולאים ביו"ט
האיר המזרח עמ' ל"ג, שאלות מרפסן עמ'
ס"א אות א', בני עמודי עמ' ק"ח, הערות
והארות עמ' קל"ז

פתיחת בקבוקים וקופסאות ביו"ט
הוראת הלכה עמ' ל"ה

ברירת קטניות ביו"ט
עיון הלכה עמ' ה', הערות והארות עמ' קל"ט
ועמ' ק"מ ועמ' קמ"ב

חימום המרחץ ביו"ט לצורך שבת
עיון הלכה עמ' ו'

נתינת בושם במי הנטילה של
הכהנים, ורחיצת ידי הכהנים
במים מבושמים ביו"ט
עוד יוסף חי עמ' ל"ט

האם מותר לגלגל סיגריות ביו"ט
האיר המזרח עמ' ל"ג, הוראת הלכה עמ' ל"ו,
נתיבי המנהגים עמ' מ"ד

האם מותר להדליק סיגריה
מנר של יום טוב
נתיבי המנהגים עמ' מ"ד

האם מותר ליגע במוקצה בלא לטלטלו
האיר המזרח עמ' ל"ג, הוראת הלכה עמ' ל"ו

דיני פרי שנמצא ליד עץ
ואינו יודע אימתי נפל
חקר הלכה עמ' י"ד

כיבוי להבת הגז ביו"ט ע"י גלישת
מים ורתמים ע"ג הלהבה
הוראת הלכה עמ' ל"ה, תשובות ופסקים עמ'
מ"ב, הערות והארות עמ' קנ"ג

בענין הנמכת להבת הגז
ביו"ט משום הפסד ממון
הוראת הלכה עמ' ל"ה, בני עמודי עמ' קט"ו,
הערות והארות עמ' קמ"ט

חיוב הדלקת נר ביו"ט וברכת ההדלקה
האיר המזרח עמ' ל"ד, נתיבי המנהגים עמ'
מ"ו

מקור מנהג הדלקת נר נשמה
נתיבי המנהגים עמ' מ"ט

רשת כוללי ערב
אליבא דהלכתא
שנ"י ישיבת חברת אהבת שלום

גליון זה יוצא לאור להצלחת הנדיבים החשובים התומכים בהחזקת רשת כוללי אליבא דהלכתא

ולעילוי נשמת
הרב מאיר בן נושה שם טוב ז"ל
נלב"ע כ"ח שבט תשע"ח
ולהב"ח להצלחת זו החשובה
מרת שרה גינה בת זכיה תחי
ולהצלחת בנם
הרב מרדכי שם טוב הי"ו
זו מרת אלקה תחי

ולעילוי נשמת
מוהר"ר אברהם
בן מוהר"ר נחום יואל ע"ה הלפרן
נלב"ע ו' אב תשע"ז
ולהב"ח
להצלחת זו החשובה
מרת לאה חנה בת רייזל תחי

ולעילוי נשמת
מוהר"ר פריץ
בן מוהר"ר שמואל נטעי ע"ה גראס
נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז
וזו החשובה מרת יענטא
בת מוהר"ר
אשר ע"ה
נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

ולעילוי נשמת
המרוחם
אברהם בן אלטון הררי ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב
וזו המרוחמת
שרה עליזה טובה
בת מוהר"ר נ"ע
נלב"ע ו' טבת תש"ן

בזמן גדולי דורינו הרב אזולאי וכו' זצ"ל, ואני צעיר קוננת" קינת" דוד עלוה"י, ושם עיניכם תחזנה משרים בחכמתו."

על מצבתו בבית הקברות בליוורנו נחרט⁴:

עולם שפל כלו אפל, כל טובותיו בנהי נהיה:
ילחץ ידחק כדק ישחק, איש תם ישר חיש בשאיה:
אוי כי נור טפסר מנוה, מלא יראה עם תושיה:
יעקב איש תם, הה כי געתם, עליו תבכה כל הקריה:
צנצנת מן סופר נאמן, מות טמן פה בצדיה:
אך אם נגרש עלה לירש, בית אל רב העליליה:
שם יתענג מצוף פנג, שכר טוב עין צופיה:
עליו נורא עליו סתרה, יהיה לו נפש וגויה:
נא ינוח לב בטוח, רוח אל היא שלהבת יה:
עד קץ ימין כי בו האמין, נפשו תגל תאכל פריה:
עד עת תהיה לו דומיה, עד בא ינון עם אליה:

מצבת קבורת

החכם כמוהו"ר יעקב נונים ואיס זה"ה

בנו של קדושים. נבון לחשים. נצר דומה
לשרשים. אב בחכמה. הרב הגדול סוב"ר
הרז"ם כמוהו"ר יצחק יוסף זצוק"ל. עלה
שמים אור עינים יום שלישי ז' לחדש
רחמים שנת ע'קד'ת' יצחק לזרעו
תזכור להגן עליו ועל כל בני
ביתו הי"ו אכ"ר: נב"ת: ישי" עמה"ן⁵:

ת' נ' צ' ב' ה'

נודע כספרא רבא לאורייתא, וחיבר ספר כללים וחיזושים על התורה ועל התלמוד כתיבת יד, והקדמות והסכמות והגהות בכמה ספרים שהדפיס בליוורנו⁶. מחיבוריו באו בדפוס, ספר 'חדות יעקב' חיזושי הש"ס, נדפס בסוף ספר שיח יצחק ח"ב, ליוורנו תקמ"ח. וספר 'עפר יעקב' על התורה [נספח לספר דעת זקנים], ליוורנו תקמ"ג.

לפנינו שתי תשובות בהלכה בעניינים הנוגעים להלכות יום טוב, מתפרסמים לראשונה מתוך ספרי תשובותיו כתיבת יד.

[בדין התרת נידוי וחרם ביום טוב]

אירע מעשה בשנת התקס"ה בישיבה אחת לבילי שמחת תורה, שהיה אדם אחד מאנשי הישיבה שהיו מופקדים אצלו מפתחות ההיכל, וביום שמיני חג עצרת שלחו אצלו ליקח המפתחות, ובגובה לבו עבר עליו רוח שטות ולא רצה לתת המפתחות, באמרו שלא היה רוצה שיעשו ההקפות. ושאר אנשי הישיבה כשראו כך, לקחו מפתח אחר ופתחו בו ארון הקדש והתפללו ערבית בשמחה וביראת שמים, וכשהתחילו לעשות ההקפות נכנס האיש כמשוגע בבהלה ובחילה שפוכה על כי רצו לעשות ההקפות שלא ברשותו, ובאין פחד אלהים לנגד עיניו לא שת לבו לכבוד הליל המקודש ההוא ולכבוד הס"ת והעדה קדושה, וחטף ספר תורה מאדם אחד, ובעודנו הס"ת עומד בחיקו החרים כל אנשי הישיבה בנח"ש⁷, ובכללם היה שם ת"ח אחד בר אבהו ובר אוריין אשר המתין עד סיום ההקפה, ואח"כ ענה בקול גדול בפני כל הקהל, אדרבה הוא יהיה מנודה ומוחרם וכל הקלות יתהפכו עליו ואנחנו נקיים. וביום שמחת תורה נתוועדתי עם מעלת החכמים חבירי הי"ו טרם כל דבר לידע על איזה מהם חל הנידוי אם על בני הישיבה או עליו, ועוד לחקור אם היינו יכולים להתיר הנידוי, לפי שהיה י"ט.

הנה לחקירה ראשונה, דבר פשוט הוא כי הנידוי שנידה המשוגע הנו' אין בו שום ממשות, כיון שהיה שלא כדן והת"ח הנו' ענה ואמר אדרבה וכו', ובפירוש פסק מרן בש"ע י"ד סי' של"ד סעיף ל"ט וז"ל, המנדה את חבירו שלא כדן ואמר ליה הלה אדרבה, נידוי של שני נידוי, והני מילי כשהשני הוא גברא רבא אף על פי שאינו נסמך וכו'. וכיון שכן אין ספק כי האיש האויל הנו' נשאר

נלכד ברשת החרם, ולית נגר ובר נגר דליפרקיניה כי אם על ידי התרה.

ולענין אם יכולים להתירו ב"ט, הדבר ברור כי לענין זה שבת וי"ט שוים הם בדיניהם, ומצינו למרן בש"ע א"ח סי' שמ"א סעיף ג' שכתב וז"ל, נהגו להתיר חרמי הקהל בשבת אף על פי שאינם לצורך השבת, ע"כ. גם מור"ם בהגהת ש"ע שם סי' ש"ו סעיף י"ב כתב משם האגור⁸ וז"ל, מותר להתיר חרמי צבור בשבת אף על פי שאינו לצורך שבת, הואיל והוא יום כנופיא לרבים הוי כעסקי רבים דשרי לדבר בם, ע"כ. וכתב הרב מג"א שם ס"ק כ"ג על דברי מור"ם וז"ל, משמע דאם הוא צורך יחיד אסור להתיר אם אינו לצורך שבת, ובבדק הבית⁹ [כתב] בשם רבינו ירוחם נתיב י"ז חלק ז' הטעם דבחול לא היה יכול לקבץ הקהל בקל ולא יוכלו להתיר לו, והוי כנדרי אשתו דשרי כמ"ש סי' שמ"א¹¹, ע"כ. ולפי זה היה נראה דהכא שהוא לצורך יחיד ואינו לצורך שבת כי יכול הוא לישב בביתו ולא יראה החוצה, שהיה אסור להתיר לו.

אמנם מצינו לו תרופה עפ"י מ"ש הרב מר וקציעה שם דף י"ז ע"ב, שאחר שהביא דברי הרב מג"א העלה מדבריו הוא, דאם הוא יחיד שנתחייב לעשות דבר או שלא לעשותו בהטלת חרם עליו מפי אחרים או ע"י קבלתו מעצמו, וראו ב"ד שנכון לסלק החרם מעליו, או שמצאו לו פתח לנדרו שלא יכשל בו, אף על פי כן אין מתירין לו א"כ יש בו צורך שבת בו ביום. אבל מי שנדרו והחרימוהו בדין, הן מחמת דרא דממונא או דעבד איסורא או מחמת אפקרותא, מיד שקבל עליו את הדין (עיין ח"מ סוף סי' י"א¹²) לתקן את המעוות כפי שראו ב"ד, או שפייס לבעל דינו, ודאי מתירין לו מיד בכל גוונא, דלעולם מקרי צורך שבת שלא ישאר היום בעונש חרם הקשה כמות. עכ"ל. נמצא דבנד"ד שבעלי דינו נתפייסו והוא היה נראה מתחרט על מה שעשה, היה מותר להתירו.

והואיל ואתו לידן דברי המג"א נימא בהו מלתא, כי לפי דעתנו כוונת דברי הרב לומר מתחלה שכפי מ"ש מור"ם להתיר חרמי הקהל אפילו שאינם לצורך שבת, משמע דלצורך יחיד בעינן שיהיה דווקא לצורך שבת. ואח"כ באמרו ובבדק הבית, חזר על עיקר הדין, דאמאי כשהוא חרמי צבור מותר, לפי שהוא יום כנופיא, והרחיב הענין מדברי רבינו ירוחם לפרש מאי דקאמר לפי שהוא יום כנופיא, דבחול אינם יכולים לקבץ הקהל ולהתיר להם החרם, והוי כנדרי אשתו.

ומ"ש ולא יוכלו להתיר לו, מילת לו אינה מדוייקת כ"כ, והוא רומז על הקהל שהזכיר קודם. א"נ רוצה לומר אותו, וקאי על הנדה והכי מסתברא טפי ממה שראיתי הדברים בשרשן בס' בדק הבית דף ד' ע"א (ובס' ב"י דפוס ברלין נשמט לשון זה) וז"ל, כתב רבינו ירוחם נתיב י"ד חלק ז', נהגו להתיר חרמי הקהל בשבת לפי שכולם מקובצים, וסמכו דהו"ל כנדרי אשתו שאם לא יפר היום יקיים עליה, כמו כן בכאן אם לא יתירוהו כשהם מקובצים לא יוכלו להתירו, עכ"ל. וכך נוטים דברי הרשב"א ז"ל בתשובה¹³ שהביא מרן בב"י¹⁴ שממנה עיקר מטרין דברי האגור בסי' תרע"ה¹⁵ שכתב ואם לא יתירוהו בשבת לא יתאספו ביום אחר ונמצא שאין לו היתר לעולם וכו'. נראה שיתירוהו דקאמר קאי על החרמות ולא על יחיד.

והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי להרב נהר שלום דף ס"ח ע"ב¹⁶ שאחר שהביא דברי המג"א כתב דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי דברי רמ"א מיירו בתקנות צבור שנעשו בחרם דמותר להתירם אף על פי שאינם לצורך השבת, ומ"ש רבינו ירוחם היינו להתיר מי שהחרימוהו על שעבר על תקנתם, יע"ש. וגם אהובנו הרב עיקרי הד"ט נ"ו בדף ג' ע"ג קלסיה לדברי הרב נהר שלום הנו'.

ועמהם הסליחה רבה, כי הם לקחו ליסוד מוסד שמ"ש המג"א לא יוכלו להתיר לו ר"ל ליחיד, ומכאן זה הבינו שמ"ש ובבדק הבית כוונתו לסתור מ"ש קודם משמע דלצורך יחיד אסור, דממ"ש בבדק הבית לא יוכלו להתיר לו דמותר משום דהוי יום כנופיא, נראה שאפילו לצורך יחיד משכחת לה דמותר להתיר. ומלבד שכבר הוכחנו מדברי בדק הבית והרשב"א שכל דבריו הוא בחרמי צבור וכדכתיבנא, הדברים תמוהים, ומי יתן ידעתי מה צורך ליחיד שיתירו לו כל הצבור בכנופיא, והא סגי להו בשלשה שיתירו לו.

ובשלמא כפי מה שכתבנו אתי שפיה דכיון דרוצים להתיר לכל הקהל דבר נכון הוא שימצאו כל הקהל ביחד שיתירו להם, אמנם אם הוא ליחיד המוחרם די בשלשה שיתירו לו, לכן העיקר כדכתיבנא.

מיהו לענין דינא גם הרבנים הנו' שוים הם לדברי הרב מר וקציעה, וכיון שכן שלחנו לקרוא לו להאיש הנ"ל ביום ש"ק כדי להתיר החרם, והוא סירב לבא אצלנו באמרו שהיה רוצה להיות בחרמו עד יום שני בשבת שלאחר הרגל. ובכן נסתפקתי אם זה דומה למה שפסק מר"ן שם ב"ד סי' של"ד סעיף כ"ח דאם זולל בנדויו ובחרמו צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר קודם שיתירוהו, ע"כ.

וראיתי מ"ש הרב ש"ך בסי' ר"ח ס"ק י"ד כדי ליישב פסק הש"ע שם¹⁷ שכתב וז"ל, מי שעבר על נדויו א"צ לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר וכו', דנראה סותר למ"ש כאן. ותמצית דבריו הוא כמו שהוכיח אותם מדברי הריב"ש¹⁸, דהתם מיירי שעבר בדברים שהמנודה אסור בהם, דכיון שהם מדברין לא קנסו אותו לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, והכא זולל בנדויו ר"ל שקבל עליו דבר בחרם או בנדויו ועבר על הדבר ההוא, שהוא מדאורייתא, הילכך אין מתירין לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר. יע"ש שסיים בדבריו וזה דין אמת. (ויש להעיר בדברי הש"ך שכתב ור"ל דאם זולל בדיני הנדוי וכו' אבל אם קבל עליו וכו' ועבר על הדבר וכו', דכפי תירוץ ה"ל לומר בהפך, אם עבר בדיני הנדוי וכו' אבל אם זולל וכו', ונראה דאשגרת לישן הוא.)

וא"כ בנד"ד נמי אינו נקרא זולל בנדויו, דהיינו שעבר על החרם, ועל כן בא האיש הנו' ביום א' בשבת שלאחר הרגל ובקש ממנו מחילה בלב נשבר ונדכה על כי לא בא אצלנו ביום ש"ק, ועשינו לו התרה.

[בדין ואופן הצלת הכהנים מטומאת מת ביום טוב]

נדרשתי ללו' שאלוני מעלת פרנסי קהל עדתינו יר"ה¹⁹, על אודות שהבית הכנסת הגדולה אשר במחנה קדשנו היא מוקפת מבתי הרבה שסמוכים אליה מכל צד, אשר פתחיהם וגוותיהם הם מחוברים ביחד, באופן שכאשר יארע ח"ו שיש איזה מת באיזה בית מן הבתים הנזכרים אינם יכולים הכהנים ליכנס בבית הכנסת, ודין גרמא שלפעמים אם ח"ו ימות איזה אדם בר"ה וביה"כ ובימים טובים, כיון שהכהנים אינם יכולים לבא בבית הכנסת הם נמנעים מלישא את כפיהם, ונשארים כל הקהל בלי ברכת כהנים, וזה הוא צער גדול להם, ובהיות כי באו איזה אנשים ואמרו שבקהלה גדולה מערי איטאליא יש להם מנהג שמניחים המת בתוך תיבה אחת של עץ מיוחדת לכך, כדי שלא תהיה עולה הטומאה מהבית אשר המת בתוכה לבתים הסמוכים לה, על כן שאול ישאלו אם יכולים ג"כ לקבוע מנהג זה במחנה קדשנו, וכדי שבזה יוכלו בכל זמן ליכנס הכהנים בבית הכנסת, כי כל הקהל כאחד חברים חפצים בברכת כהנים להיות להם למחסה ולמסתור כי סגולתם היא גדולה כידוע, ועל כן חילו פני לעמוד בענין זה אולי אמצא להם מנוח אשר ייטב, על כן אזרתי כגבר חלצי לעמוד בענין זה כאשר תשיג ידי יד כהה, וזאת חלוט' היא משמייא מיהב יחי אור תורה לבל אכשל בדבר הלכה ויהיו לרצון אמרי פי אכ"ה.

ואען ואומר כי ידעתי ביני התיקון שרמוזו האנשים הנזכרים שנעשה בקהל מערי איטאליא, הלא היא ברבת העיר הגדולה ויניציאה יע"א, אשר היתה מימי קדם קדמתה מלאה חכמים וסופרים, אפס קצהו תראה בבית דינו של שמואל הרמתי הרב המפורסם מהר"ש אבוהב ז"ל בספרו דבר שמואל סי' רפ"ג, דהיינו להסתיר את המת בעוד שלא ירחצו אותו בתוך חמשה דפי עץ המחפים עליו, וכלו ל'ו תראה באופן עשיית תיבה זו וכל פרטיה, בשאלה ותשובה ארוכה מאר"ש מעשי ידי אביר יעקב הרב כמהר"י בליליוס ז"ל, חד מן קמייא מרבני ויניציאה בדור שלפנינו, באה ונהייתה בשו"ת סמא דחיי סי' י"ט ובספר פחד יצחק ח"ד דף ע"ז והנמשך, דהיינו שהחמשה דפין של עץ יהיה בגבהו ח' טפחים, וכל דף יהיה בו נקבים פחות מטפח כדי שישלטה האויר במת ולא [...] בימות הקיץ, וכשהנקבים הם פחותים מטפח אין כח בטומאה לצאת, וכיון שגובה הדפים ח' טפחים א"א שלא יהיה טפח מרובע אעפ"י שיתפתח המת, ובה התיקון יהיה המת מונח באהל ומדור לעצמו ולא תצא הטומאה תחת אהלים אחרים, ולא יתחבו שום

כ"ה עמ' שכ"ג. | 3 קינת דוד, ליוורנו תקע"ה. | 4 מתוך: עדה המצבה - ליוורנו (בכתובים). | 5 נפשו בטוב תלין, יבוא שלום ינוח על משכבו הולך נכוחו. | 6 תולדות גדולי ישראל וגאוני איטאליא, עמ' 231. | 7 בנידוי חרם שמתא. | 8 סי' תרמ"ט. | 9 סוף סי' קנ"ג. | 10 כ"ה לפנינו במג"א, וכבר העירו דהוא ט"ס וצ"ל: נתיב י"ד. | 11 סעיף א'. | 12 סעיף ד'. | 13 ח"ז סי' תמ"א. | 14 או"ח סי' שמ"א. | 15 כ"ה לפנינו בב"י, וכבר העירו שצ"ל: תרמ"ט. | 16 סי' ש"ו ס"ק ה'. | 17 סעיף ד'. | 18 סי' שצ"ה.

בסי' כ' אף דלענין שקלא וטריא פליג עליה, מ"מ לענין דינא עלה בהסכמה כדברי הרב הנ"ל, והובא ג"כ פסק מהר"ב הנ"ל בס' פחד יצחק אות ט' דף ע"ז ע"א והנמשך.

וכיון שכן איני יודע לכיון זה ששמעתי שלעת עתה נוהגים במחנה קדשו לעשות התיקון הנ"ל, ומה שאני משער מדעתי בודאי הוא כי הרבנים האחרונים נ"ע אשר היו במחנה קדשו של מעכ"ת המציאו איזה תיקון אחר מצורך לתיקון הראשון, כדי שבוזה נוכל לצאת מכל הספקות שעלה ונסתפק מהר"ב ז"ל ודעימיה. ודכוני כי לימים אשר הם חליפות כרגע נראה לי ספר מכתם לדוד להרב המופלא כמהר"ד ז"ל, ושם ראיתי כי עמד על ענין זה באורך וברוחב (זה כתבתי בזמן ההוא שלא היה בידי ס' מכתם לדוד), אמנם כעת אין מצוי בידי הספר ואיני זוכר מה שהעלה לענין דינא. על כן גמרתי בדעתי לבוא בשתי שורות האומר לפני מי שגדול מנ"ר יאר פניו אתנו לידע תוכן הדברים, כי צריך אני לעמוד על ענין זה בהיות כי מאיזה שנים שעברו אחר שנתחדש הבנין במחנה קדשו נמצאו הבתים יותר סמוכים זה לזה, ומכאן זה כשיש ח"ו איזה מת בבתים הנוכרים נמנעו הכהנים מלישא את כפיהם במועדים ובימים נוראים, ועל כן נתעוררתי לראות אם יש תיקון כדי שבכל זמן יוכלו לישא את כפיהם. על כן יהי נא חסדו להודיעני כל פרטי הדברים מהמנהג שיש במחנה קדשו בענין זה ועמו הסליחה.

ובכן תפלתי על חכי תמיד, ירום ונשא כסא וסמוכות שלו בבנים ובני בנים, מוקפים חומה מימות ושנות חיים, חי מלא ברכת ה' וש"ב אל המחנה, וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל יעזבוהו, כנפשו המלאה לה רוח דעת ויראת ה' וכנפש נאה דשו"ט, קלני באש תשוקתו, כאן עומד ומשרת ק"ק ליוורנו יע"א, החותם בעש"ק ס' נח שנת נפלאות מתורתך לפ"ק.

תולעת יעקב נונים ואיס ס"ט

וזאת תשובתו אלי:

רב נהוראי דחביב עלי כגופאי, אסקולוסטיקא דאורייתא, רב חסדא וחסדאין מילוי, רבא אילנא דצילא שמעתתא, רב מבבל המאיר עיני חכמים בהלכה פלפלא חריפתא, רב באישוריה כולל ומוסיף ר"מ ור"מ הרב המובהק ונוגה ברק כתר לי כמוהו ר' ינור²⁴ נר"ו, שאור ל"ו ימצא בקדושה אריכתא, לעילא מכל ברכתא.

ראשית הג'ש נוהג באר"ש ארש'ת החיים והשלום הניתן לעליונים יחדיו יהיו תמים לדוכי עם כל סיעת מרחמוהי ודישרן סמיכין בכתפוהי דרבי איהו ואבזרייהו במוט'ב תלתא, כי אפים, קראתי בכל לב כל הכתוב בפרשת מלך, והנה באתי בדברות תרי וקצרי, בהן כל יקר ראתה עינו הבהיר הוא בשחקים, לא נשאר כי אם מ"ש איש רבי הרב הגדול בוצינא דנהורא מו"ל בס' מכתם לדוד דשקיל וטרי טובא בסי' נ"א (אשר אינינו נמצא בגניז מלכא), וסוף דבר קורא בחיל לבי דינא רבא דקרתא דשופרייא ויניציאה יע"א יושבי על מדין, והוא הדיבר אליהם, אחלי יכוננו אציתו אודניינו ואחילו לגבאי יקריינו, ומלתא זעירא כרבא תשמעון, שיתו לבכם לבב חכמה לדקדק בדברי אלה וכו' וכו', ואי חזי לכו רבנן דדינא קא משתעינא ורעות מלכא על דנא יצל'ח עלינא, גלו את און השרים והסגנים, ובהורמנות רישי עמא הללו מיימינים, הרימו מכשול למסת'ר אהלא, פתות אותה פתים, כי יגדל חסדיכם עם החיים ועם המתים, הראשונים היו נשאים ושניים להם אבות בית דין, דאנן סהדי דאינהו גופייהו ניחא להו על דבר השמיטה, לבלתי ימצא שם בדק בנשמתן של צדיקים אפילו שוה פרוטה וכו', עכ"ל.

יוצא לבטל דברי חכמים כדרבנות ומסמרות נטועים וכו', ואנן סהדי דהשתא כסבורים כלם הכהנים והעם דע"י תיבה פרוצה זו הותרה הליכה לגמרי בין ביום בין בלילה, בין לצורך בין שלא לצורך בקיץ ובחורף יהיה וכו'. ועתה אחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת, מן המישר קראתי אליכם הרי ישראל בי דינא רבא דקרתא דשופרייא ויניציאה יע"א, אלופי לראש יושבי על מדין, אחלי יכוננו אציתו אודניינו ואחילו לגבאי יקריינו, ומילי זעירא כרבא תשמעון, שיתו לבכם לבב חכמה לדקדק בדברי אלה אותה הגרדין וכו' וכו'. ואי חזי לכו רבנן דדינא קא משתעינא ורעות מלכא על דנא יצל'ח עלינא, גלו את און השרים והסגנים, ובהורמנות רישי עמא הללו מיימינין הרימו מכשול למסת'ר אהלא, פתות אותה פתים, כי יגדל חסדיכם עם החיים ועם המתים, הראשונים היו נשאים ושניים להם אבות בית דין, דאנן סהדי דאינהו גופייהו ניחא להו על דבר השמיטה, לבלתי ימצא שם בדק בנשמתן של צדיקים אפילו שוה פרוטה, והתם קיימי באתר דשמיא קושטא, בין האולם ולמזבח, וליכא התם למנצ'ח, וכלהו תנויי בפרק אין מעמידין וכו'. עכ"ל הזהב.

ואשמע אחרי קול מדבה, כי עינינו הרואות דהן עוד היום בעיר ויניציאה הנ"ל נוהגים לעשות התיקון הנ"ל, כנראה דלא חשו לדברי הרבנים הנוכרים אשר דעתם דעת עליון לאסור איסר, אשר לזה ראיתי חובה לעצמי להגיד קשט דברי אמת, איך זה קרוב לששה חדשים שאלתי על רזא דנא להרב המובהק כמהר"ר אברהם יונה נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק ויניציאה יע"א²³, לראות על מה אדני היתר המנהג הוטבע, ומתוך תשובתו מבואר יוצא דאיהו גופיה חוכך להחמיה, וכמה כרכורים כרכר לבטל המנהג ולא עלה בידו, והנני מציג לפניך שאלתי ותשובתו דברים כהווייתן בצבינם ובקומתם:

רב משרשי"א, אילן ששרשיו מרובין בתלמוד גדול ומעשה רב, רב ספר"א נה"ר מושך בקס"ת לתומ'ו הולך, ואור לילו כיזמו וברקים רב, רב רחומאי דחביב עלי כגופאי, כמאן דתני אהבה ובה הולך ורב, הלא זה אילן דמרגג למחזי הרב המובהק מאיר כברק כמוהו ר' אברהם יונה נר"ו, אב"ד ור"מ דק"ק ויניציאה יע"א, ל"ו היו ימים טובים הבוקר אור וגם ער"ב רב, אכ"ה.

רב שלום אני ארבה ולא אסור אתן במדב"ר אר"ש מגדלת שלמי חובה כאן מאהבה, ותפלתי על חכי תמיד ירום ונשא כסא וסמוכות שלו, וזרעו לברכה כמעשהו ממנו חכמים ונבונים, זרע ר"ב, אכ"ה.

הנה אנכי בא לקבל נברשת"א די דהבא, ולנעמי מודע כי הגד הוגד לי שנוהגים במחנה קדשו של מעכ"ת כשיש ח"ו איזה מת בחצר היהודים שכל הבתים סמוכים זה לזה מבלי הפסק ביניהם, בכדי שהכהנים יוכלו לישב בבתיהם ולא יצטרכו ללכת בטלטולא דגברא בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, עשו להם תיקון משנים קדמוניות על פי גאוניעולם רבנן קשישאי, שיש להם מוכן כמו תיבה ונותנים אותה על המת קודם שירחצוהו, ובוה יכולים הכהנים לישב בבתיהם עד העת אשר יצא המת. וכבר לשעבר היה לי ידיעה מזה ממה שראיתי ברבותינו הפוסקים האחרונים, ומתוכם כעין החשמל הדבר יצא מפי המלך ומנו שמואל הרמתי בספרו הבהיר שו"ת דבר שמואל סי' רכ"ג (והובא ג"כ בשו"ת הרמ"ז סי' י"ח) שרמו תיקון זה, אמנם לא החליטו הדבר לגמרי, והרב זרע אברהם ח"ד סי' י"ז נראה שדעתו נוחה בתיקון זה שהביאו בשם מהרש"א הנ"ל, אמנם כנגד זה ראיתי להרב שו"ת סמא דחיי ח"ד סי' י"ט שם הביא פסק מלא וגדוש מהרב המנוח מהרב מהר"י בליליוס ז"ל מויניציאה קורא תגר על תיקון זה, ובסוף דבריו העיד בנו עדות נאמנה שהרב החסיד כמהרש"ד פ"א ז"ל רבו מאריה דאתרא דק"ק ויניציאה היה מערער על זה, והרב המחבר שם

מסמר אפילו של עץ, ושלא יהיו הדפים משופין, ובעת שיותן יתנו אחת בראשו ואחת ברגליו וב' מן הצדדים, והחבור של אלו הדפין זה בזה יהיה על ידי ארבעה יתדות של עץ לחבר את האהל להיות אחד, יע"ש באורך.

והנה על תיקון זה כמה דיות נשתפכו וכמה קולמוסים נשתברו, ואתה תחזה כי מדברי הרב דב"ש הנ"ל נראה כי היה לבו מהסס בזה ובחר בתיקון אחר יע"ש, והובאת התשובה הנ"ל כדמותה בצלמה בשו"ת הרמ"ז ד"ה סי' י"ח, והרב מהר"י בליליוס הנ"ל בס' סמא דחיי הוכיח מכמה ראיות כי התיקון הזה הוא קלקול ומטמאין את הכהנים בידים, ובסוף דבריו הביא מה שצוה לו רבו הרב מהר"ש די פאס ז"ל לבטל תיקון זה יע"ש, ואחריו החזיק הרב המחבר שם בסי' כ', דאף דלענין פלפול נטה מני ארח מהר"י בליליוס הנ"ל, מ"מ לענין דינא הסכים לדעת הרב הנ"ל.

ואף כי הרב זרע אמת ח"ד תשו' י"ז כתב דשמע תיקון של ה' דפי עץ שהיה רוצה לעשות הרב דבר שמואל, ואמר כיון דנפק מפומיה דמר שמואל דיכולין לעשותו, כבר כתב מהר"י בליליוס שם בסוף התשובה דכיון דלא נתן בו שום טעם לא עיין דינא, מדסמך על הרב מר שמואל וחשב שהוא ז"ל נתן טעם לדבריו, ועוד דלא נשאל לו כהאי ענין אלא אגב כתבה כמו ששמעה באותו רגע בגומרה של תורה יע"ש, והרי עינינו הרואות להרב דב"ש שהבאנו למעלה כי הוא היה חוכך להחמיה.

גם הרב בית דוד ח"ד סי' קע"ה צווח ככרוכיא על המצאה זו כי חדשה היא לא שעררה אבותינו רבותינו הקדושים חלקם בחיים, כיון דבגדונו זה תוכה של תיבה היא בית, והבית שע"ג הוא כעליה, והיא טמאה מפני שהטומאה שתוך התיבה בוקעת ועולה אל הבית דרך נקבי התיבה. ומתוך דבריו שם רמו שהסכים עם מהר"י בליליוס ז"ל וסיעתיה.

גם הרב המפורסם כמהר"ד בספרו הבהיר מכתם לדוד ח"ד סי' נ"א העמיק הרחיב כרוח מבינתו כאיש גבורתו לבטל תיקון זה, יעויין בדב"ק כי לא הניח זוית ופנה וכמה ראיות חזקות הבריאות המלאות לקיים דבריו ע"ע²⁰, בפרט בדף קל"ט ע"ג שהביא יק"ר שהדו"א כי עינו ראה הרבה חכמה ודעת, הדבר יצא מפום אריוותא מסכימ'ים ומעריב'ים כדברי רבו מהר"י בליליוס הנ"ל, ה"ה הרב המופלא עיר וקדיש מהר"ח אבולעאפייא אב"ד דק"ק איזמיר, והרבנים כמהר"י דוד הנ"ל, ומהר"ש לאניאדו, ומהר"ם אצבאן, ושאר רבני אר"ץ, מהר"ר צדקה חוסין, ומהר"ם בן אדרת מצפת, וגדולי רבני אשכנז ה"ה מהר"י כ"ץ אב"ד דק"ק פ"פ דמיין, ומהר"א מקרקא דק"ק אמשטרדם, ומהר"ר יחזקאל אב"ד דק"ק אמבורג, ומהר"ם חאגיס, זכר כלם לחיי עד, כלם כאחד ענו ואמרו לתקפא אסה, וגמרו דחל עליו חובת ביעור ולא תהא כזאת בישראל.

והגם כי מצינו להרב חזון נחום בקונטרס הנדפס סוף סדר טהרות²¹, ולשתי נרות המזרחיות בספר אדמת קדש סי' כ"ב וכו', שנראה דעתם דעת עליון שמאשרים ומקיימים התיקון הנ"ל, כבר כתב הרב מכתם לדוד שם בספרי רבנן שמהר"ש אבוהב ז"ל והרמ"ז ז"ל עשו מעשה בידים, והימנותא ליהו דלא סיימוה, כי מעולם לא הסכימו מהר"ש והרמ"ז ז"ל ולא גמרו בדעתם לעשות מעשה. ומה מתקו לחיך יטעם לאכול דברי הרב מכתם לדוד בסוף תשובתו הרמתה וז"ל, הנה כי כן ע"פ הדברים והאמת האלה, תורה יוצאה על כל ישראל שלא לסמוך על כנפי נסרים שנותנים על פני המת למימרא דחייצי, דעכ"פ לא ימנע מסט"ל²² ונמצא כי נתונים למצ'ה נתונים לצ'ה, דמאן חשיב ומאן ספיין ומאן רקיע לעקור נטוע אפי' בעציץ שאינו נקו'ב דרבנן מיהא גזרו עלה, והיכי ניקום ונתקן דבר שתכליתו

19 | ירום הודם. | 20 | עיין עליהם. | 21 | דף רנ"א ע"ב. | 22 | מסוף טומאה לצאת. | 23 | כמוהו ר' אברהם יונה ז"ל מה אישפלטרו. אב"ד ומ"ב בק"ק ויניציאה שנים רבות. עלה אל האלהים בשנת התקע"ה. והיה תלמיד הרב שושנים לדוד והרב נהר שלום, דומה לרבתי בחכמה ובחסידיות. תקן כמה תקנות טובות בקהילתו, והצילה בכח תפילותיו וייחודיו מצרות רבות ורעות. ואני זכיתי לקבל פניו היקרות ולהינות מחכמתו כמה פעמים, והיה תוארו כמלאך האלדים נורא מאד. והיה לו אהבה יתירה עם מורי הרב הכולל מוהר"ר יצחק רפאל פינצי זצ"ל אב"ד פה פאדובה, ומריצין זה לזה אגרותיהם ופסקיהם, כאשר יראו יצנים בשו"ת פרי צדיק כ"י למורי הגאון החר"ף הנ"ל זצ"ל. וזה מלבד תשובותיו הנדפסות בשו"ת חיים וחסד, ובשו"ת מדבר בערבה, ובשאר ספרי רבני הדור, כתובות בתבונה וסברא ישרה. והגיה ספרים רבים שנדפסו בוניציאה, כמו קהלת יעקב ומנחת אהרן לה"ר יעקב פארדו זצ"ל. ולשונו לשון הזהב וההדר"ת בהקדמות והסכמות שכתב בספרים רבים. ורוב ימיו עבר בתעניות וסגופים רבים לכפר על עון הדור. והניח חיבורים שונים בכתובים על דרך פרד"ס. זכותו יגן עליו אמן - תג"י, אות קי"ד. | 24 | יעקב נונים ואיס נר"ו.

בית שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

טלטול גפרורים ביום טוב

במה שכתב לענין "גפרורים" ביום טוב אם הוּו מוקצה ככלי שמלאכתו לאיסור (משום דעיקר המטרה להוציא את שאסור ביו"ט), ושלכן יהא אסור לטלטלם להצילם מהפסד (-משטפון מים וכיו"ב).

הנה עלה בדעתי שיתכן צד היתר בזה, דהרי בשלמא בשבת כל עצים הוּו מוקצה מחמת גופו, ורק גפרורים הוּו ככלי - לפי הצד במ"ב סימן ש"ח [ס"ק ל"ד] שגם "נר" הוּו כלי (אבל להיעב"ץ ז"ל - במד"ק שהו"ד שם במ"ב] ש"נר" לא הוּו כלי יתכן שגם גפרורים לא הוּו (ככלי), א"כ הוּו כמלאכתו לאיסור¹, אבל ביו"ט הרי כל עצים ג"כ לא הוּו מוקצה דעומדים להסקה, א"כ גם גפרורים לא גרע משאר עצים, דכיון דסו"ס מותר להעביר בהם את הרי הם ככל עצים להסקה (ורק אילו היה אסור להעביר אז היו גרועים משאר עצים כי לא עומדים להסקה אחרת זולת הוצאת אש או העברת אש). - ובהו יהא אתי שפיר מה שהיה ס"ד ל"ערוך השלחן" שהם מוקצה, דכיון דלשיטתו אינם ככלי (וכמו בנר), וגם לא ראויים להסקה כיון שרצונו לומר שאסורים גם להעביר אש, וא"כ הוּו ס"ד דהם ממש מוקצה, ולפי מסקנתו הם לא מוקצה דלא גרע משאר עצים. - אלא שהרי עכ"פ לשיטת המחבר בשו"ע סימן תק"ב הרי סברין שלא ניתנו עצים אלא להסקה, א"כ הרי שוב מותר רק לטלטל לצורך הסקה, והיינו

לטלטל גם שלא להסקה אפילו לדעת המחבר, דאע"ג שכלי הנדון של "עצים להסקה" אזי אפשרות השימוש להעברת אש לא היתה מפקיעה ממנו דין מלאכתו לאיסור, ורק היתה נותנת לו את המעלה של חזי למלאכת היתר שיהא מותר לכו"ע לצורך גופו ומקומו, מ"מ כיון שיש לו גם את ההיתר של "עצים להסקה" - אשר עי"ז יתכן להחשיב אפשרות העברת אש שבו כמיעוד לכך, דהרי גם עצים שאין להם שם כלי נחשב מה שמיועדים להסקה שזה מתירם מדין מוקצה מחמת גופו, וא"כ כבר הוּו כעין כלי שמלאכתו להיתר אע"ג דגם עצים להסקה אסורים לטלטול שלא לצורך הסקה, זהו משום דסו"ס אינם כלי, משא"כ בזה. ואם כנים הדברים הרי זה היתר גם ל"מחבר" וגם לטלטול בכל אופן שהוא, אלא שאפשר לטעון שעכ"פ מה שמותרים לצורך הסקה אין זה יותר מהיתר כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו - ועוד פחות מזה שמותר רק לצורך הסקה ולא שאר צורכי גופו, א"כ לא מוסיף היתר לדין כלי שמלאכתו לאיסור דלא עדיף ממה שיש באיזה כלי שני פעמים מעלת כלי, וכיון דחזוין שמה שמיעד להסקה לא מוסיף בעצמותו היתר ע"כ לא עדיף ממה שיש לו שני פעמים שם כלי שמלאכתו לאיסור.

ייש"כ מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

1. וראיתי בספר "שלמי יהודא" על עניני מוקצה בפ"א ס"ז ופ"ג ס"א - לפי מש"כ שם בדרכו בספר שכל מה שהוּו מלאכתו לאיסור ואין ראוי לשמש בו גם איזה תשמיש של היתר, שתלוי בפלוגתת האחרונים אם בעיני בזה אפשרות שימוש לאיזה היתר ואי לא"ה אסור גם לצורך גופו ומקומו, וכתב שם לייחס גם את דעת היעב"ץ ז"ל הנ"ל בענין נר להאי פלוגתא, ולפי דרך הספר הנ"ל לחלק בנידון של הפלוגתא הזאת בין שעת הדחק או לא, לכן בשבת תליא טלטול גפרורים לצורך גופו ומקומו אם יש שעת הדחק או לא דאז הרי אין שום אפשרות שימוש - דהיינו גם לא להעברת אש, משא"כ ביו"ט שאפשר להעביר אש ע"כ עכ"פ הוּו בהיתר של צורך גופו ומקומו, - אבל עכ"פ הוּו מלאכתו לאיסור כיון שעיקרן להולדת אש.
2. וכמובן דהיתר זה יהיה רק לאשכנזים ולא לספרדים הנוקטים כהמחבר.
3. ועוד צ"ע ב"נ לענין מש"כ בשלמי יהודא הנ"ל לתלות פלוגתת היעב"ץ ז"ל ב"נר", בענין הנדון של כלי שמלאכתו לאיסור בלי אפשרות שימוש היתר - דלכאורה גם למחמירים שם אין זה דלא הוּו כלי אלא שהוּו כלי בלי היתר של צורך גופו ומקומו וכעין הא דמוקצה מחמת חסרון כיס שג"כ הוּו כלי ובכ"ז אסור לצורך גופו ומקומו. - ונפק"מ לענין יו"ט שגם ככלי בלי אפשרות שיתוף היתר יהא דין "נולד" בשבירי, וכנראה שגם במוקצה מחמת חסרון כיס יש דין "נולד" חוץ מהנדון של מינו דאיתקצאי, אבל להיעב"ץ ז"ל אולי נר אין לו בכלל שום חשיבות להקרא "כלי" וא"כ ביו"ט לא יהא בו דין נולד (ומינו דאיתקצאי לא שייך בו כיון דעומד להדלקה). - שוב נזכרתי שכמוזמה גם בשלמי יהודא שם הביא סברא שגם לא הוּו כלי כיון שעומד לכילוי אין זה חשיבות כלי, - ואם כן הרי שפיר יתכן דזו דעת היעב"ץ ז"ל.

1. וראיתי בספר "שלמי יהודא" על עניני מוקצה בפ"א ס"ז ופ"ג ס"א - לפי מש"כ שם בדרכו בספר שכל מה שהוּו מלאכתו לאיסור ואין ראוי לשמש בו גם איזה תשמיש של היתר, שתלוי בפלוגתת האחרונים אם בעיני בזה אפשרות שימוש לאיזה היתר ואי לא"ה אסור גם לצורך גופו ומקומו, וכתב שם לייחס גם את דעת היעב"ץ ז"ל הנ"ל בענין נר להאי פלוגתא, ולפי דרך הספר הנ"ל לחלק בנידון של הפלוגתא הזאת בין שעת הדחק או לא, לכן בשבת תליא טלטול גפרורים לצורך גופו ומקומו אם יש שעת הדחק או לא דאז הרי אין שום אפשרות שימוש - דהיינו גם לא להעברת אש, משא"כ ביו"ט שאפשר להעביר אש ע"כ עכ"פ הוּו בהיתר של צורך גופו ומקומו, - אבל עכ"פ הוּו מלאכתו לאיסור כיון שעיקרן להולדת אש.

2. וכמובן דהיתר זה יהיה רק לאשכנזים ולא לספרדים הנוקטים כהמחבר.

3. ועוד צ"ע ב"נ לענין מש"כ בשלמי יהודא הנ"ל לתלות פלוגתת היעב"ץ ז"ל ב"נר", בענין הנדון של כלי שמלאכתו לאיסור בלי אפשרות שימוש היתר - דלכאורה גם למחמירים שם אין זה דלא הוּו כלי אלא שהוּו כלי בלי היתר של צורך גופו ומקומו וכעין הא דמוקצה מחמת חסרון כיס שג"כ הוּו כלי ובכ"ז אסור לצורך גופו ומקומו. - ונפק"מ לענין יו"ט שגם ככלי בלי אפשרות שיתוף היתר יהא דין "נולד" בשבירי, וכנראה שגם במוקצה מחמת חסרון כיס יש דין "נולד" חוץ מהנדון של מינו דאיתקצאי, אבל להיעב"ץ ז"ל אולי נר אין לו בכלל שום חשיבות להקרא "כלי" וא"כ ביו"ט לא יהא בו דין נולד (ומינו דאיתקצאי לא שייך בו כיון דעומד להדלקה). - שוב נזכרתי שכמוזמה גם בשלמי יהודא שם הביא סברא שגם לא הוּו כלי כיון שעומד לכילוי אין זה חשיבות כלי, - ואם כן הרי שפיר יתכן דזו דעת היעב"ץ ז"ל.

עין הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

סימן תק"ט - כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב

הוראה בענין תיקון שפוד ביו"ט

סעיף א'. בשו"ע. שפוד שנרצף וכו'. הגה. ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט מותר לתקנו, ואין מורין כן לרבים.

עיינ מנחת יו"ט סימן צ"ח ס"ק צ"ט לענין הוראה ליחיד, וכתב בשם הגר"ז לאיסור ורק היודע הדין בעצמו מותר - וכ"כ שם דאסור לעשות כן בפני אדם אחר - ועיי"ש ס"ק ק"א מה שנסתפק אם מותר להראות הדין בספר - ועיי"ן שו"ע הגר"ז סימן תק"ט ק"א ס"ק א' משמע דמותר לומר הדין שהלכה ואין מורין כן (ובלבד שלא עושה מעשה לפני השואל) - וא"כ יתכן שלענין להראות בספר ג"כ תלוי אם כתוב שם דאין מורין כן או שלא כתוב שם, וגם אם לא כתוב אלא שמוסיף בע"פ שאין מורין כן יתכן דמותר בענין זה - וע"ע שם [בס"ק צ"ט] בשם המהרש"ם לענין אם מתייעץ עמו [הוא מופלג בתורה וידע מעצמו הדין - דברמב"ן ור"ן מוכח שאינו בכלל האיסור, וברשב"א בעבוה"ק ובמאירי מבואר דגם לתלמידים אין להורות - יעוי"ש].

מכשירין שאי אפשר לעשותן מעיו"ט

ברמ"א. אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט מותר לתקנו ואין מורין וכו', וה"ה לכל מכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט.

עיינ לקמן סימן תקי"ד מ"ב ס"ק ד' ו' שיש פלוגתא בזה לענין מכשירין שאינן כ"כ קרובין לתיקון האוכל.

מכשירי או"נ ששלוחו פשע ולא עשאו מעיו"ט

במ"ב בהקדמת הסימן. דבמכשירי אוכל נפש פליגי בגמרא ר' יהודה ורבנן וכו', ולא פליגי כ"א בתיקוני הכלי שהוא לצורך אוכל נפש, דלר"י

שרי אם א"א לעשותו מבעו"י כגון שנתקלקל ביו"ט או שלא היה לו שהות לתקנו מבעו"י.

עיינ מנחת יו"ט סימן צ"ח ס"ק צ"ט לענין אם בעה"ב אמר לשלוחו והשליח לא עשה, אי נימא שלבעה"ב הוּו כלי אפרס מבעוד יום [דבדעת תורה להמהרש"ם סימן תק"ט מובא שם דברי השואל דאם צוה למשרתו והוא שכח ד"ל דלא הוּו כפשיעה] - וצ"ע אם המהרש"ם הסכים עכ"פ לסברא זו.

תיקון ביו"ט שני שפוד שנשבר ביו"ט ראשון

מ"ב ס"ק ה'. ובספר בגדי ישע כתב דאם לא היה צריך להשפוד ביו"ט ראשון מותר לדעת הרמ"א לתקן ביו"ט שני כשצריך לו. **ובשעה"צ ס"ק ט.** דכיון דהיה אסור אז לתקן לא גרע ד"ז מאם לא היה לו שהות עיו"ט.

עיינ פמ"ג [א"א ס"ק ב' דאם נשבר ביו"ט ראשון וצריך לצלות בשר, אלא שמונע ביו"ט ראשון דודאי קודש וממתין ליום ב', עושה איסור ד"ל לגבי זה יו"ט א' כחול שיהא לגבי יו"ט שני, וטוב יותר לתקן ביו"ט ראשון ולצלות בו].

תיקון שפוד שנשבר ביו"ט

מ"ב ס"ק ז'. לתקנו. עיינ בפמ"ג שכתב דהיינו לחדדו מעט שיהיה יכול לתחוב עליו הברש, אבל לתקנו תיקון גמור לכו"ע אסור.

עיינ שם בא"א ס"ק ז' [דתיקון שפוד לא חשיב כ"כ תיקון כלי כמו סכין], ועיינ כאן בשעה"צ ס"ק י"א [דבשפוד שמותר לחדדו קצת הוא משום דאי"ז תיקון כלי גמור]. - ועיינ בחידושי הגרעק"א [שכתב לדון בשיטת הראשונים בזה, וסיים דבשפוד שנשבר קשה להתיר]. ועיינ שו"ע הגר"ז סעיף ד' ובקונטרס אחרון אות ב' [דהרמ"א ס"ל כשיטת רש"י דלר' יהודה מותר בשפוד לתקנו גם אם נשבר לגמרי, ובסכין החמיר לאסור משום דאפשר בשאלה] - ולדעת הגר"ז משמע דמותר בשפוד בכל גווני (כי

אזיל בשיטת הרמב"ן וס"ל דבשפוד לא אמרינן סברא של מצי לשאול כמו בסכין).

בדעת הרמב"ם במכשירי או"נ ביו"ט

בה"ל ד"ה אותו. דע דשפוד שצולין בו בשר שהוא מכשירי אוכל נפש שנתקלקל ביו"ט פליגי בה ר"י וחכמים אי מותר לתקנו, וה"ה בכל מכשירי או"נ שא"א וכו', והנה המחבר העתיק בזה הסעיף לשון הרמב"ם, ודעתו כפי מה שביארו בב"י דהרמב"ם ס"ל כרבנן.

עיינ מאמר מרדכי [שמש"כ בב"י שהרמב"ם ס"ל כרבנן הוא ע"כ לדרך הרה"מ, אבל אח"כ כתב כדרך הר"ן שהרמב"ם כר"י] [ועיינ במועדי ה' דין ע"ז ובהערה פ"ח שהביא הדעות בדעת הרמב"ם אם דעתו לפסוק כר"י או כרבנן]. ולכאורה זה תלוי אם נפרש שמה שכתב הב"י בסוף דבריו להשוות דעת הר"ף עם הרמב"ם הוא לכל מילי, וא"כ כשם שכתב קודם לכן להשיג ע"ד המג"מ וס"ל דהר"ף פוסק כר' יהודה, וא"כ גם הרמב"ם ס"ל כן. - אך אפשר לומר שהשווה דעתם רק לענין שהר"ף מחמיר כרמב"ם וכדעת הר"ן ולא כרא"ש, אבל לא שמשוה דעתם גם לענין אם פוסקים כר' יהודה.

קשירת עופות ממולאים ביו"ט

סעיף ג'. בשו"ע. עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביו"ט.

עיינ קהלת יעקב שאסור לקשור את החוט של תפירה [דקשירה לא הותר משום או"נ], וכן ע"ש שכתב שרק את העופות עצמן מותר לתפור, אבל אסור לתפור שק שהכניס לתוכן מילוי של אוכלין. - ועיינ במועדי ה' [הערה צ"ד מש"כ בזה בהרחבה - ובגדר היתר התפירה].

חיתוך החוט שתופרים בו העוף אחר התפירה

מ"ב ס"ק י"ח. וכן נהגו לשרוף החוט. פירוש דהחוט שנשאר לאחר התפירה מותר אף לחתוך, דזה א"א מערב יו"ט אלא שנהגו לשרוף.

נוטל פסולת

בנטילת האוכל יותר טרחה, א"כ טלטול מוקצה עדיף מטרחה רבה. כל ענין הטרחה רק לאוכל - לכן יתכן דעדיף טלטול המוקצה מטרחה רבה (ולכן לא דמי להא דפירוש "אחרים" שבר"ן).
 לר"ת⁵ אין כאן מוקצה - ועיין מש"כ לקמן אות ג' דיתכן שעוד הכא דיש מוקצה לא ס"ל כ"אחרים", וא"כ הכלל רק דטלטול מוקצה עדיף - ואחרים יסברו כר"ת דאין כאן מוקצה, וא"כ הכלל רק דטרחה רבה עדיף.

ב. פירוש רש"י⁶

אוכל מרובה פסולת מועטת דקה מוקצה טרחא רבה

נוטל אוכל

בנטילת האוכל פחות טרחה ובוז פשוט דלא לטרוח ולא לטלטל מוקצה (ואפ"ת דשם "מרובה" הוא משקל של "טרחה", אך כמובן עדיף מטרחה רבה עם מוקצה).

ג. פירוש "אחרים" שבר"ן⁷

פסולת מרובה אוכל מועט דק מוקצה טרחא רבה - לרש"י תוס' רא"ש וטור הכל מוקצה ולא נוטל כלל.

נוטל אוכל

בנטילת האוכל יותר טרחה. - אולי משום טרחה רבה עדיף מטלטול מוקצה (וא"כ מאי שנא מאוכל מרובה ופסולת מועטת). (וצ"ע גם בשני סוגי אוכל נימא עדיף בנטילת מין הנצרך המועט שטרחתו רבה - שכאן אין ענין מוקצה).

למוקצה יש גם שם "מרובה" אשר יתכן שזה ג"כ במשקל מסוים של "טורח" - לכן כבר יותר עדיף "הטורח מרובה" בלי מוקצה (ולכן לא דמי לאוכל מרובה ופסולת מועטת).

ר"ת מפרש כ"אחרים" - ולדידה אין סתירה - א"כ יתכן הכלל כפשוטו דטרחה רבה עדיף מטלטול מוקצה. - ואולי אפ"ל דר"ן אליבא ד"אחרים" ג"כ יסבור כר"ת, וא"כ גם לדידהו הכלל כפשוטו, וא"כ הרי יתכן דאי נימא כהגרעק"א באוכל מרובה ומתקבל כלל שטלטול מוקצה עדיף, אזי לא יסברו כר"ן בשם "אחרים", ורק אם הגרעק"א ס"ל גם כר"ן בשם אחרים נצטרך לחלק כנ"ל.

ד. ט"ז סימן תקי"י ס"ק ב'⁸

אוכל מחצה פסולת מחצה שוה בטירחא שוה בטירחא

צ"ע בדברי הט"ז (שכתב דהרשות לברור איזה שירצה) למה לא נימא דדוקא אוכל כדי לא לטלטל מוקצה (דהרי משמע דאירי בסוג פסולת ששייך בו מוקצה, וכדמשמע בריש דבריו שם).

ה. שם⁹

אוכל דק מחצה פסולת מחצה הטי"ז כתב דנוטל פסולת למעט בטרחה.

אולי צ"ע - לפי"ד הר"ן בשם "אחרים" נימא דנוטל אוכל דטרחה רבה עדיף מטלטול מוקצה. ואולי כיון שלמוקצה אין שם "מרובה" א"כ אין כאן במוקצה טורח, לכן עדיף טלטול מוקצה מטרחה רבה - וכמו באוכל מרובה ופסולת מועטת. אבל לר"ת אם נימא רק כפשוטו אזי נוטל אוכל, דטרחה רבה עדיף מטלטול מוקצה.

ואם כשנימא כהגרעק"א - לא ס"ל כ"אחרים" ור"ת - אזי רק כפשוטו הו' דטלטול מוקצה עדיף מטרחה רבה (וכהא דט"ז).

ו. פסולת מרובה אוכל מועט מוקצה

נוטל אוכל (לרמב"ם, ר"ת, ר"ן - הן לרש"י והן לאחרים).

לרש"י ותוס' רא"ש וטור - לא נוטל כלל הכל מוקצה.

בשבת (אליבא דרמב"ם ושו"ע)

ציור א' - נוטל אוכל (ורק אם הפסולת מוקצה תלוי בפלוגתא - וגם אם אינה מוקצה נוטל אוכל).

ציור ב' - נוטל אוכל (ולדין מוקצה - כנ"ל).

ציור ג' - נוטל אוכל (הפסולת - מוקצה) - ואם נימא כרש"י רא"ש וטור לא נוטל כלל דהכל מוקצה.

ציור ד' - נוטל אוכל (הפסולת מוקצה) - לרש"י וסייעתו לא נוטל כלל (כנ"ל).

ציור ה' - נוטל אוכל (דאינו מוקצה לכו"ע) פסולת מוקצה לכו"ע (וגם הטי"ז יסבור כן).

ציור ו' - נוטל אוכל (כנ"ל) פסולת מוקצה (כנ"ל).

ברירת שני מינים שאין בהם פסולת של מוקצה ובאחד רוצה (בדיני יו"ט)

ציור א' אוכל מרובה פסולת מועטת טרחא מועטת

נוטל פסולת

ציור ב' אוכל מרובה פסולת דקה מועטת טרחא רבה

נוטל אוכל (אפ"ת ד"מרובה" קצת טרחא, אבל עדיף מ"טרחה" רבה).

ציור ג' פסולת מרובה אוכל דק מועט טרחא רבה

אולי נוטל פסולת (היינו אם נימא דל"אחרים" נוטל אוכל בגלל שטרחה רבה עדיף מטלטול מוקצה, אבל כאן אין מוקצה וא"כ עדיף למעט בטרחה. ואפילו נימא דשם "מרובה" של הפסולת הוא משקל של טרחא, אבל זה טרחא מועטת וכאוכל שטרחה רבה. - וגם לפי סוגיא דפרק נוטל שיעדיף למטרח בהתירא ולא באיסורא, זהו כשיש מוקצה דהוא איסורא, אבל שם פסולת מרובה בלי מוקצה לא הו' איסורא).

ציור ד' - ט"ז

אוכל מחצה פסולת מחצה שוה בטרחא שוה בטרחא

יברור איזה שירצה (כט"ז - וכאן אין קושיא).

ציור ה' - שם

אוכל מחצה דק פסולת מחצה נוטל פסולת למעט בטרחה (כט"ז - וזה לכו"ע).

ציור ו'

פסולת מרובה אוכל מועט נוטל אוכל (לכו"ע דאין כאן מוקצה) דלא למטרח.

בשבת

ציור א' - נוטל אוכל (ואין כאן מוקצה).

ציור ב' - נוטל אוכל (כנ"ל).

ציור ג' - נוטל אוכל (לכו"ע - ואין כאן מוקצה).

ציור ד' - נוטל אוכל (ואין כאן מוקצה).

ציור ה' - נוטל אוכל (ואין כאן מוקצה).

ציור ו' - נוטל אוכל (לכו"ע - ואין כאן מוקצה).

גדרי דיני ברירה לשיטת הרא"ש והטור דשבת ויו"ט שוים, ובו י"ב חילוקים (או י"ד חילוקים, עי' בציור ד' וה' הראשונים)

לרא"ש וטור אשר ס"ל חילוקי הדינים גם בשבת (ויתכן כן גם לרשב"א - לפמ"ג ובה"ל¹⁰ - אך הם כתבו לענין שבת דרק מה"ת, ובב"מ כתב אפי' מדרבנן), אזי משום דין בורר נוטל פסולת. - וע"כ צריך לומר בזה דס"ל כר"ת שאין כאן מוקצה (דא"א לומר כהגרעק"א דהרי בשבת אין היתר טלטול מוקצה לצורך או"ג) - ואולי גם יש עוד הכרח עכ"פ לרא"ש וטור - דכיון דס"ל כרש"י דפסולת מרובה מהפכת הכל למוקצה - ה"נ איפכא אוכל מרובה מסלק דין מוקצה, ובכ"ז הפסולת לא מסלק דין מוכן מהאוכל אשר חשיב. - וכאשר ניזל בשיטת סברת ר"ת, אזי יצא כנ"ל שלרא"ש וטור כש"כ דס"ל כר"ת באוכל מרובה. - וזה נפק"מ לשיטת רש"י (בפירוש"י דילן דלא כר"ן בשם רש"י).

ולכאורה צריך לומר לדידהו שהעסק במיעוט טורח הוא הו' דרך אכילה - אבל כשטורח זה הו' דרך ברירה. וסדר חילוק הציורים לשיטתם.

ציור א'

אוכל מרובה פסולת מועטת לא הו' מוקצה טורח מעט

נוטל פסולת - הן בשבת והן ביו"ט (בגדרי דין בורר).

(ואין מכאן שום ראיה לענין יו"ט בצריך לטלטל מוקצה לצורך או"ג, ויש אופן אחר של טרחא רבא בהיתר).

ציור ב'

אוכל מרובה פסולת מועטת דקה לא הו' מוקצה טרחא רבה

נוטל אוכל - הן בשבת והן ביו"ט (בגדרי דין בורר).

ציור ג'

פסולת מרובה אוכל מועט דק מוקצה טרחא רבה

נוטל אוכל (ואין כאן מוקצה) דלא למטרח.

פסולת מרובה אוכל מועט דק מוקצה טרחא רבה

הכל אסור בין בשבת ובין ביו"ט דהכל הו' מוקצה (א"א להו לפרש כלל כ"אחרים" - וא"כ אין שום הוכחה לגבי יו"ט מאי עדיף טלטול מוקצה או טרחא רבא).

ציור ד'

אוכל מחצה פסולת מחצה שוה בטרחא שוה בטרחא אינו מוקצה מוקצה

אולי לט"ז איזה שירצה (אך מסתבר דגם לדידהו שייך זה רק ביו"ט ולא בשבת).

- אך צ"ע כנ"ל דבגלל דין מוקצה יטול אוכל (ולא מבעיא בשבת אלא אפילו ביו"ט וכנ"ל).

ובגדרי דיני ברירה - אולי אין כאן ברירה, ואולי כיון שאין כאן ענין מיעוט טורח אולי גם לדידהו **בורר אוכל** דזהו דרך האכילה.

ואולי גם דין המוקצה של הפסולת **גורם** שדרך האכילה הוא בנטילת אוכל (וא"כ אולי בגלל זה גם הטי"ז יסבור דלשיטה זו יטול אוכל).

ציור ה'

אוכל מחצה דק פסולת מחצה אינו מוקצה מוקצה

אולי כט"ז - דנוטל פסולת - דממעט בטרחה וזה בדיני גדרי בורר. אך בשבת, לא יעשה כן בגלל דיני מוקצה - וא"כ אולי לא יברור כלל - ואולם אי נימא כנ"ל שדין המוקצה גורם שדרך האכילה הוא בנטילת אוכל, א"כ יטול אוכל. - אך יתכן לחלק, דבשלמא בציור ד' דשוים בטרחה וא"כ כשנקבע ע"פ גדרי העסק בחול, אין בכלל גדרי בורר (או שיש סברא שדרך האכילה בברירה אוכל) - ולכן אפ"ל שגם דין המוקצה גורם שביום שבת הו' כן דרך האכילה (זאת אומרת, שאם אין בימי חול דרך - אבל בשבת יש דרך), אבל כאן בציור ה', אזי בחול הדרך למעט בטרחה וזהו דרך האכילה, א"כ יתכן דלא מסתבר לומר שבגלל דין המוקצה ישתנה סדר האכילה של יום זה, וכיון שסו"ס א"א ליטול פסולת שהוא מוקצה, א"כ לא יטול כלל.

וביו"ט - אולי נוטל פסולת - דכיון שא"א ליטול אוכל משום גדרי בורר, א"כ יכול ליטול פסולת שאין בזה משום בורר - ודין טלטול מוקצה נדחה כאן משום שא"א באופן אחר ומותר לצורך או"ג (וכאן לא נצטרך לדון מאי עדיף טלטול מוקצה או טרחא רבה, דכאן מכריע דין ברירה ליטול פסולת - דהו' לענין טלטול מוקצה כאי אפשר באופן אחר).

ציור ו'

פסולת מרובה אוכל מועט מוקצה

הכל אסור בין בשבת ובין ביו"ט דהכל הו' מוקצה.

שני מינים שאין בהם פסולת של מוקצה ובא' רוצה ולא בשני

ציור א'

אוכל מרובה פסולת מועטת כנ"ל (דגם שם לא הו' מוקצה) נוטל פסולת.

ציור ב'

אוכל מרובה פסולת מועטת דקה כנ"ל (דגם שם לא הו' מוקצה) נוטל אוכל.

ציור ג'

פסולת מרובה אוכל מועט דק לא הו' מוקצה טרחא רבה

לכאורה נוטל פסולת - הן בשבת והן ביו"ט (בגדרי דין בורר).

לדידהו דרך אכילה למעט בטרחה.

ציור ד'

אוכל מחצה פסולת מחצה שוה בטרחא שוה בטרחא

הן בשבת והן ביו"ט - אין נדון של מוקצה ולגבי גדרי ברירה אין כאן ברירה - ואיזה שירצה יטול (כט"ז).

או דבאופן זה דרך אכילה ליטול **האוכל**. (וכאן לא שייך הסברא הנ"ל שדין מוקצה יגרום - דהרי אין כאן מוקצה).

ציור ה'

אוכל מחצה דק פסולת מחצה כט"ז - דנוטל פסולת - הן בשבת והן ביו"ט (בגדרי דיני בורר).

ציור ו'

פסולת מרובה אוכל מועט לא הו' מוקצה

לכאורה נוטל אוכל בין בשבת בין ביו"ט (בגדרי דיני בורר).

לדידהו דרך אכילה למעט בטרחה.

סך הכל חילוקי דינים - ל"ו דינים (או ל"ח דינים).

7 ביצה דף ז' מדפי הרי"ף שפירשו קושית הגמ' פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי ומוקים דנפיש בטרחה וזוטר בשיעורא - ומפרשים דהאוכל דק ומעט והפסולת מרובה וגם וקמ"ל דכיון דהפסולת מרובה אסור.

8 שכ' ולדברי הכל אם האוכל והפסולת שוין בכמותן ובטירחתן בורר כדרכו דהיינו זורק הפסולת אלא דנראה דהרשות לברור איזה שרוצה.

9 שכתב שם הטי"ז, אבל אם כמות הפסולת והאוכל שוין והאוכל הוא דק אז אסור לברור האוכל כמו שיש איסור לברור הפסולת אם הוא דק.

10 תקי"י ס"ב ד"ה אם רוצה.

3 ביצה פ"א מ"ח הבורר קטניות ביו"ט בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחויו אבל לא בטבלא.

4 שם בפיה"ש - דמותר לטלטל הפסולת שבמוקצה בשביל אוכל נפש.

5 שבת קמ"ב ע"ב תוד"ה שאוכל דבאוכל מרובה הוה הפסולת בטל לגבי רובו ומותר ליטול משא"כ בפסולת מרובה לא בטיל ליה פסולת.

6 י"ד ע"ב ד"ה מי איכא מאן דשרי שפירש "והא בטילי ליה מיעוטא לגבי רובא והו"ל כולה פסולת".

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל
מראשי ישיבת "כוכב יעקב" טשעביץ

מילואים לגליון צ'

בענין כחילת העין ע"י ישראל או נכרי בשבת ויו"ט

א. מבו' בגמ' (ביצה דף כ"ב) ובשו"ע (סי' תצ"ו ס"ב) דלכחול העין לרפואה ביו"ט ראשון שרי ע"י עכו"ם, וביו"ט שני של גלויות שרי ע"י ישראל, וביו"ט שני של ר"ה אין היתר רק ע"י עכו"ם דכיו"ט ראשון דמיא, ומבו' במ"ב דאיירי בחולי שאין בו סכנה ואף לא נפל למשכב, דבכה"ג אסור ע"י ישראל אפי' דבר שאינו אלא משום שבות, וע"י עכו"ם שרי, דהוה שבות דשבות (ועי' סי' ש"ז ס"ה), וביו"ט שני של גלויות התיירו אפילו ע"י ישראל.

והא דשרינן ביו"ט ראשון ע"י נכרי, אע"ג דישראל עמין ופתח, משום דמ"מ לא חשיבא נעשה ע"י ישראל אלא ע"י העכו"ם, דהישראל אינו אלא מסייע שאין בו ממש.

והק' הריטב"א (במכות דף כ') דהא מבו' בגמ' (במכות שם) דלאו דלא תקיפו קאי גם על הניקף, אלא שאינו לוקה, לפי שאין עושה מעשה, אבל אם מסייע לוקה, דחשיבא מעשה, ותקשי אהדיד ב' הסוגיות.

ותי' הריטב"א ב' תירוצים. חדא, דבניקף זה סיוע גדול, וגבי מיכחל עינא איירי בסיוע קטן, ואידך [וכתבו בשם רבינו מאיר] דבניקף הא עבר עבירה אף בלי מעשה, וע"כ כל שעושה מעשה לוקה, אע"ג דהוה זה יכול וזה יכול, [דהא באמת תרווייהו קעברי עבירה וחסאם ע"י מעשה, וא"צ שההקפה תתייחס לשניהם דבלא"ה שניהם מוהרים], אבל הכא [כל שלא מתייחס אליו אין כאן עבירה, וא"א לייחס אליו תוצאה שנעשתה] באופן של זה יכול וזה אינו יכול, דמסייע אין בו ממש [ואין מתייחס אליו אלא אל הנכרי, ואין כאן עבירה כלל].

ונ"מ בין התירוצים, למי שמסתפר בשבת ע"י נכרי [האם עבר איסור תורה], דלתי' א' הא קעבד מלאכה [דסיעוהו הוה סיוע חשוב דחשיבא מעשה], אך לתי' ב' דמי למיכחל עינא, והוה מסייע שאין בו ממש. [ומ"מ גם לתי' א' יל"ע דסוכ"ס הא הוה זה יכול וזה אינו יכול, דקיי"ל דזה שאינו יכול פטור].

איך התגלח יוסף כשיצא מבית האסורים והלא הי' יו"ט של ר"ה

והנה איתא בקרא שכאשר יוסף יצא מבית האסורים התגלח, ובגמ' (ר"ה דף י' ע"א) איתא שיוסף יצא מבית האסורים ביו"ט, ותיקשי האיך שרי לי למיעבד מלאכה, ולכא"ו צ"ל דהתגלח ע"י נכרי, וזה א"ש לתי' בתרא דריטב"א, אך לתי' קמא תיקשי, אך י"ל דא"ש לכר"ע, דיוסף לא סייע כלל.

ואשכחן הך קושיא בבעלי התוס' על התורה (בפרשת מקץ), ותי' שגילח למחרת, או שהודיעוהו מערי"ט וגילח מערב יו"ט, או דסכנת מלכות שאני, ולא תי' שגילח ע"י נכרי [ומשמע כא"ו דס"ל דאין בזה היתר, וצ"ל דסוכ"ס הו"ל איסור דא"ו ע"י נכרי, ואמירה לעכו"ם שבות, אכן הי' אפ"ל שהם באו מעצמם לגלחו, ואין כאן אמירה, ואולי הוה קשיא להו שמחוייב למחות דלא יהא מיחוי כשלוחן].

קציצת ציפורן ע"י נכרי לצורך מצוה

ונ"מ עוד לענין קציצת ציפורן ע"י נכרי לצורך טבילת מצוה, שכ' הט"ז (ביו"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"א) דאסירא כמו בניקף, והיינו דס"ל כתי' ראשון שבריטב"א [וס"ל דהכי איכא סיוע חשוב], אמנם הש"ך בנקוה"כ (שם) כ' דשאני ניקף שיש איסור אף בלאו המעשה שלו, אבל לענין שבת ויו"ט אמרינן דמסייע אין בו ממש, וזה להדיא כתי' בתרא דהריטב"א, וכן פלאגי בזה הט"ז [אור"ח סי' שכ"ח ס"ק כ"א] עם המ"א (סי' ש"מ), דהט"ז אסר ומ"א שרי, אלא דמ"מ אם אפשר יטלנה ביד, דהא סוכ"ס אמירה לעכו"ם שבות הוא, ואף שאינה לא עבדה מעשה, מ"מ הא אומרת לעכו"ם לעשות מעשה [ואעפ"כ אם א"א שרי, דחשיבא נמי שבות דשבות משום דהוה משאצ"ל, ועיי"ש בביה"ל], ובחכם צבי (סי' פ"ב) הסכים עם הט"ז, אך בסדרי טהרה (סי' קצ"ח סוף ס"ק ל"ט) ובמ"ב (סי' ש"מ) פסקו כש"ך ומגן אברהם.

ב. והנה בשעה"צ (סי' תצ"ו ס"ק) משמע דשרינן ע"י עכו"ם מלאכה דרבנן ביו"ט שני אף כשלא נפל למשכב, אך צ"ע דביו"ט שני מותר מלאכה דרבנן במקום חולי אף שלא נפל למשכב אף ע"י עצמו, וכגון הא דמכחל עינא דשרי אף ע"י עצמו, [ואדרבה שעי' נכרי שרי אפי' בשבת (וכדאי בסי' ש"ז ס"ה ובמ"ב שם)]. ואולי אה"נ דלא בא לחדש קולא ע"י נכרי,

ועיקר כונתו לחדש חומרא לאסור ע"י עכו"ם במלאכה דא"ו, ועיי"ש היטב בלשונו.

[ולכא"ו נראה דשרי לבן חו"ל ע"י בן א"י, כל מה דשרי למיעבד ע"י עכו"ם, והלכך יוכל לבקש מכן א"י שיעשה עבורו מלאכה דא"ו בחולה שנפל למשכב. ומה שאסור לומר לנכרי אסור גם לומר לישראל, וגם אם הישראל עשה עבורו, דבר שהוא עצמו אסור לו לעשותו שא"ז אוכ"נ או שאינו שוה לכל נפש, אסור לו גם ליהנות].

וממה דאסר בשעה"צ לומר לנכרי לעשות מלאכה דא"ו לצורך חולה שלא נפל למשכב ביו"ט שני, מוכח דלא נחשב לשבות דשבות, ואע"ג דיו"ט שני דרבנן, והטעם שעשאוהו כדא"ו, ואע"פ שהקילו במת, [ואע"פ שהקילו בספק ע"י סי' תקי"ג, ועי' תרומת הדשן (סי' ע"ט) שמחלק בין ספיקו לודא, מובא להלן סימן מ"ב ענף ח'].

מילואים לגליון צ"א

בעניני הפרשת תרו"מ ביו"ט או בשבת

האם משכח"ל שנתחייב בתרו"מ ביו"ט

ביצה דף י"ב ע"ב מקשינן על ד' רבא שהתיר למלול מלילות ביו"ט, דא"כ משכח"ל שיהא זכאי בהרמת תרו"מ ביו"ט, וכגון שמולל ביו"ט ונתחייב בהפרשת תרו"מ ביו"ט, ולויהו כעיסה שגלגלה ביו"ט שזכאי בהרמת חלה ביו"ט כיון שנתחייב ביו"ט, ועיי"ש בסוגיא מה שתי' בזה, ויל"ע דמשכח"ל אופנים שנתחייב בתרו"מ ביו"ט, וכגון שהכניס לבית ביו"ט, ולפי ש"י תו' דלרבי מתחייב כשמכניס לבית אף קודם שמולל, וא"כ משכח"ל שהכניס לבית ביו"ט, ועוד משכח"ל שהעמיד ערימה ביו"ט, ובהנך דגמר מלאכתו בהעמדת ערימה [וכגון שמעמיד ערימה שלא במקום גדולן שאין בזה משום מעמד].

והנה יעוי"ש בהמשך הסוגיא דמבו' דבאמת משכח"ל שנתחייב בתרומה ביו"ט, אף למ"ד שאין מתחייב ע"י עצם עשיית מלילות, וכגון שהכניס ע"ד גורן ואח"כ נמלך למלילות, [ועי' פי' רש"י ותו', דלתי' היינו לרבי, ונתחייב אף קודם שמולל ע"י שחושב שיהא למלילות והם כבר בבית, ולרש"י היינו לרבי' דאף דבעלמא אפי' לאחר שמולל לא נגמרה מלאכתו, אך כשהכניסן לשם גורן ונמלך למוללן שפיר מתחייב כשנמלך], ותי' בגמ' דאה"נ דרוב תרומה ליכא ביו"ט, ומבו' דאה"נ שודאי לו יצויר שחל חיוב תרו"מ ביו"ט מותר להפריש תרו"מ ביו"ט.

אכן מ"מ משמע דאם כבר נתחייב מבעו"י אף אדם זה קיבל הטבל ביו"ט במתנה אסירא לי', דאף שאינה לא הוה מצי להפריש מבעו"י דלא הוה ברשותי', דמ"מ כיון שכבר חל חיוב מבעו"י לא שרינן לי' אפי' לאחר, וזה מוכרח דא"כ לא היו צריכים למצוא ציור דחוק לאפשרות להפריש תרו"מ ביו"ט, והוה מצי לאקשווי מכה"ג, ולהוכיח דרוב תרומה וכו'. ובע"כ שבכה"ג אסור באמת להפריש תרו"מ, וד"ו לא נשתנה בין הו"א למסקנא. [וכ"ה בספר ציץ הקודש בעובדא דשכחו להפריש חלה מן המצות, שכבר נתחייב מבעו"י, עיי"ש מש"כ בשם הגרי"ל דיסקין, ומשמע שלא ס"ל שיש אפשרות להקנות לאחר והלה יפריש, ובע"כ דגם אחר אסור להפריש].

האם גם בשבת שרינן בכה"ג להפריש תרו"מ

הנה קיי"ל דבנתחייב ביו"ט וכגון שנצטרף בסל ביו"ט שרינן להפריש חלה אף מעיסה שנילושה מבעו"י, ועי' היטב בתוס' ביצה (דף ט' ע"א) ובשו"ע ומ"ב (סי' תנ"ז).

והנה יעוי" בסוגיא (דביצה דף ל"ד) דעומד אדם בשביעית ואומר מכאן אני נוטל, ודייקנן מינה דשבת קובעת למעשר, וע"כ רק בשביעית שריא ולא בשאר שנים, ויל"ע דגם בשאר שנים לישתרי, דכיון שנגמר מלאכתו וקביעותו בשבת א"כ לישתרי להפריש בשבת, ואין לומר דהנידון על אכילת קבע שכבר נאסר לפני שבת, דהא בגמ' יליף מהכא דשבת קובעת ונאסר אפי' עראי, וכיון שהך אכילת עראי לא נאסר רק בשבת, לישתרי להפריש בשבת.

ולכא"ו מוכח מזה דכל הך התיירא להפריש תרו"מ בנגמר מלאכתו וחל חיובו ביו"ט, רק ביו"ט אתמר ולא בשבת, וכמוש"כ בשא"ג (סימן נ"ו) לגבי טבילת כלים בנטמא בו ביום, דביו"ט שרי ובשבת אסור, דהוה היתר מצד מכשירי אוכ"נ שא"א מבעו"י, ובשבת ליכא להך התיירא.

אך חזינן בצל"ח (בביצה שם) שדייק דיו"ט אינה קובעת מדקתני רק שבת ולא קתני יו"ט, ולהאמור מאי ראי', דהא דלא קתני יו"ט משום דביו"ט מעשר בימו ואוכל, ומשא"כ בשבת שאינו יכול לעשר, וע"כ יו"ט שייכא גם בשאר שנים, ורק בשבת שאני בין שביעית שא"צ לעשר לשאר שנים שצריך לעשר, ומשמע דהצל"ח ס"ל דהא דאינו מעשר הכא לאו משום דשבת ליכא התיירא דנגמר ונתחייב בשבת, אלא דהכא בלא"ה ליכא היתר להפריש בשבת, וה"ה ביו"ט, והדרא קו' לדוכתה אמאי לא שרי.

ואמנם יעוי' בחזו"א (מעשרות סי' ד' ס"ק ט') דעמד בסוגיין אמאי לא שריא לעשר בשבת, ע"י דנגמר בשבת, ותי' דמ"מ הי' לו לעשר מבעו"י, דאע"ג דלא נקבע, מ"מ אי מפריש עלי' הוה חיללא בי' הפרשת תרו"מ, וחשיבא אפשר מבעו"י. ומתבאר מדבריו דלא שאני לי' בין שבת ליו"ט, ומשמע לפי"ז דבנצטרף הסל בשבת מותר להפריש חלה בשבת, ובאמת אשכחן בחזו"א דגם לגבי טבילת כלים פסיקא לי' דבנטמא בו ביום שרינן להטביל אפילו בשבת, ולא ס"ל כשא"ג דמחלק בין שבת ליו"ט, ויל"ע אי נידון טבילת כלים ונידון מעשרות תלון זה בזה.

מי שבישל ונזכר לאחמ"כ שהמאכל טבל האם שרינן לי' לעשר

יש לעי' המבשל תפוז"א ביו"ט, ולאחר מכן נזכר שלא עישרם, מה יעשה, דאם ניחם אשתכח שחילל יו"ט דלא הי' ראוי לאכילה משעה ראשונה, ודמי להדליק אש לבשל ואשתכח שאין לו אוכל אלא אבנים, דבפשוטו חילל יו"ט, או י"ל דכיון דראוי מה"ת, דהא מה"ת רשאי לעשר ולאכול, א"כ לא חילל יו"ט מדא' אלא מדרבנן, ונ"מ דאי נימא דעבר אדא"ו א"כ לישתרי לעשר, דנתייר לו לעבור אדרבנן להנצל מאיסור תורה למפרע, אך אי נימא דלא עבר אדא"ו כי אם אדרבנן, לא נתייר לו לעשר להציל עצמו מאיסור דרבנן.

ועי' בתשו' רעק"א (קמא סי' ז') שהטו"א ס"ל דכיון דשרי מה"ת לא עבר איסור בישול דא"ו, והגרעק"א ס"ל דעבר איסור דא"ו כיון שאינו עומד לאכילה.

ויש לדון דיש לו תקנתא דיעשר הפירות על תנאי דאם יבואו אורחים יחול המעשר, ואם לאו לא יחול, דהשתא חשיבא שלא עבר איסור תורה בבישול, דהא אי יבואו אורחים חזיא להו, [ואף שלא יתן להם לאכול כדי שלא יחול המעשר, מ"מ כיון דאי יבואו חזיא להו סגי בהכי לענין הואיל], אך לגבי האיסור לעשר י"ל דכיון שאין כאן ספק השקול, ויותר מסתבר לומר שלא יבואו אורחים, א"כ רשאי לעשות כן, ולתלות שלא יבואו ואין כאן איסור מעשר, [וי"ל דכיון שוה לא ספק השקול אלא רוב היתיר שלא יבואו, ליכא בזה חומרא דבר שיש לו מתירין, גם יש לדון דכיון שרוצה להסיר מעליו איסור מלקות, אולי בכה"ג ליכא לכלאל דבר שיש לו מתירין, [דלא שייך לומר עד שתאכלנו באיסור וכו', וממילא לישתרי מצד ספיקא דרבנן לקולא, אפילו אי הוה ספק השקול], ולא אדע אם כן הוא באמת], ואין לומר דכשיבואו אורחים נתברר שעבר איסור, ויהא מחוייב להשאל על המעשר, דאין לחייבו להשאל להנצל מאיסור מעשר אם יעבור ע"ז איסור בישול [וה"ל אפ"ל שיעשר ויתנה על דעת רבים, אך אי משום הא לבד שייך להשאל דה"ל נחשב לדבר מצוה, לולי סברא הנ"ל].

סימן ל"ה

בסוגיא דמכשירי אוכ"נ (סי' תק"ט)

מכשירין שהי' אפשר מה"ת לעשותן מבעו"י ומדרבנן לא הי' אפשר א. בגמרא (ביצה כ"ח ע"ב) איתא פלוגתא דר"י ורבנן אי התיירא תורה מכשירי אוכ"נ או לא, ואמרינן דגם לר"י דשרי לא התיירו רק מכשירין שא"א מבעו"י, אבל מכשירין שהי' אפשר מבעו"י ולא עשאן מערי"ט אסור לעשותן ביו"ט.

ויל"ע כשלא הי' אפשר מבעו"י מפאת איסור דרבנן, וכגון שבזמן שהתאפשר לו לעשות המלאכה כבר קיבל עליו תוספת יו"ט, ולסבורים דהוה מדרבנן, אך בזה י"ל דמיקרי אפשר, כיון שהי' יכול לומר לחבירו שעדיין לא קיבל עליו תוספת יו"ט, אך נ"מ כשלא הי' לו אדם אחר שיאמר לו.

1 צ"ע דאם בפועל אסור לו ליתן להם לא הועלנו כלום, דנמצא שאינו עומד לאכילה גם אם יבואו אורחים, ויתר הי' לן לתקון שיחול ממילא המעשר אם יבואו, ואה"נ דאם יבואו אגלאי שעבר איסור מעשר, אך מלכתחילה שרינן כיון דא"צ לחוש שיבואו.

* הערת המערכת: הנה רוב הדברים הנדפסים בגליון זה המה ערוכים מתוך מחברות ההערות ע"ס הדף, ולא מתוך השיעורים הכתובים לפי ענינים [מלבד איפה שצוין להיפך]. ומאחר ונלקטו ממקומות מפורזים ומדברים שנכתבו על הדף הוצרכנו לערוך קצת, והקפדנו מאוד שבכל מה שנוגע לתוכן הדברים, ובפרט במה שנוגע להסברת הסברות להצמד ללשון רבינו זצ"ל, וכל תוספת הסבר אף במה שהיה נראה בבירור שזו כוונת רבינו נקבעה באותיות קטנות להכירא, ועל כן אם המצא תמצא תמימה או טעות בדברי הגאון זצ"ל עמנו תלון משוגתינו, ובודאי הגמור שהטעות בנו ובהתקנתינו. והגאון זצ"ל כתב מערכות אלו בקצרה ובאופן מתמצת מאד, ונוסף גם עוד שכתב היד היה קשה מאד לפיענוח, ולפיכך הושקעה עבודה רבה ומלאכת מחשבת במלאכת העתקת כתב היד ובעריכת הדברים. וכיון שרצון הגאון זצ"ל כנ"ל היה שלא לשנות מדבריו מאומה, לפיכך כדי לעשות רצון צדיק לא שינינו, וכדי לבאר הדברים הוספנו תוך דבריו סוגרים באותיות קטנות למען ידעו המעיינים כי מאתנו היתה זאת. יישר כח מרובה למשפחת הגאון זצ"ל, הרבנית הדגולה שתבלחט"א ונכנו תביכו הרה"ג רבי שלמה יוסף שליט"א שנהגו בנו בעין טובה, והעמידו לרשותינו את כתביו של הגאון זצ"ל לזכות בהם את הרבים, שישוטו רבים ותרבה הדעת. כמו"כ יישר כח מרובה להרה"ג רבי מרדכי ועקנין שליט"א, וללידינו היקר די ימינו של הגאון זצ"ל הר"ר מרדכי קרימילובסקי שליט"א, על סיועם וטרחתם בהשגת הכתבים. אחרון חביב יישר כח מרובה להעורך היקר ברוך הכשרונות הרה"ג רבי בן ציון רפאל גרינהויז שליט"א על שעשה ימים ליללות בטירחא מרובה להעמיד דברי הגאון זצ"ל על מתכונתם.

ותבעי בגונא דשפוד שרנצם מעריו"ט, והי' מונח בבית הפרס והוא כהן, ולא הי' שם אדם אחר, ובי"ט בא ישראל והביא לו, דנמצא שמה"ת הי' אפשר מבע"י, אך מפאת איסור דרבנן לא הי' אפשר מבע"י, ויל"ע אי כה"ג מיקרי א"א מעריו"ט.

ומסברא נר' דמיקרי א"א, דבמציאות לא הי' יכול.

והנה חזינו דמהר"ל כתב דביו"ט שני של גלויות א"י לתקן מה שנסבר ביו"ט ראשון, דנידון כהי' אפשר מבע"י, דלגבי יום שני דיינין שהראשון הי' חול, אבל הגרעק"א (בגליון השו"ע סי' תק"ט) תמה על מהר"ל דבמציאות לא הי' אפשר לו, ובמ"ב (סי' תק"ט סק"ה) כתב בשם בגדי ישע דרק אי הי' צריך לו ביו"ט ראשון, והי' מותר לו לתקן ולא תיקן מיקרי אפילו מבע"י, אך אם לא הי' נצרך ביו"ט ראשון, וא"כ הי' אסור לו לתקן לא מיקרי אפשר, [וחזינו דאולינן בתר היכולת במציאות, ולא בתר מה דגלי כלפי שמיא דאפי' אם לגבי יום שני דנים יום א' כחול, מ"מ כיון שבמציאות מחוסר ידיעה הי' אסור מיקרי לא אפשר]. ומ"מ מזה אין להוכיח דאולינן בתר המציאות ולא בתר כלפי שמיא, דיל"ל דכשאסור מפאת ספיקא דאו' חמירא טפי, והיינו דוקא למ"ד דספיקא דאו' מה"ת לחומרא. [וכן יש לדון לגבי עדות המובא להלן, דבא"א לקיים העשה מפאת ספק דאו' שלא נדחה העשה, דגם בהגרעק"א ייחשב א"א לקיים שניהם, דנחשב כא"א מה"ת לקיים שניהם]. ואינו דומה לאפשר מדאו', וא"א מפאת דרבנן.

אכן הנה לכא' העושה מכשירין שא"א מבע"י לצורך מוצאי יו"ט א"א לומר שעבר איסור תורה, דהא איכא הואיל ואי בעי חזי ל', ונמצא דאפי' בגונא דהבגדי ישע ליכא איסור תורה, ואעפ"כ מיקרי א"א מבע"י, וחזינו דס"ל לבגדי ישע והגרעק"א דמפאת איסור דרבנן מיקרי א"א מבע"י² [ודחק לאוקמי דנשבר בגונא דלא הי' שהות להשתמש בו ביו"ט א', ותו ליכא הואיל ואסור מה"ת, דאדרבה לא יעמיד כה"ג ולא תקשי ל' על מהר"ל מיד, ובע"כ דבכל גווי"ט ס"ל דמיקרי א"א].

[ודע דבר"ה דקיי"ל דקדושה אחת, י"ל דלא ייחשב אפשר מבע"י, דלא שייך לומר ממ"נ אי יום שני הוא יו"ט א"כ ראשון חול והוא כאפשר מערב יו"ט, דבר"ה תרווייהו יו"ט דקדושה אחת ניהו, ובדאי חשיבא לא אפשר מבע"י].

חילוק בין מכשירין לעדל"ת

אך יל"ע דיעו' בהגרעק"א (בגליון השו"ע סי' תמ"ו) לגבי שריפת חמץ ביו"ט ש"כ דאין לשורפו מפאת עדל"ת, כיון דמה"ת אפשר לפרורו, אף דא"י לפרור מפאת איסור מוקצה דרבנן, דסוכ"ס מה"ת מיקרי אפשר לקיים שניהם, וככה"ג עשה לא דוחה ל"ת, וע"כ לא יעשה לא שריפה ולא פירור, וחזינו מדבריו דכשא"א לקיים העשה מפאת איסור דרבנן לא מיקרי אי אפשר לקיים שניהם, ותקשי מ"ש גדר אפשר האמור בעדל"ת, מגדר אפשר האמור לגבי מכשירין.

[ודע שלהגרעק"א לכא' יכול לשורפו במקומו בשינוי, דלגבי הדאו' הא קעביד כלאח"י, ולגבי הדרבנן נימא עדל"ת, דלגבי הל"ת דרבנן דמלאכה כלאחר יד א"א לומר דאפשר לקיים שניהם, דפירור נמי אסור מדרבנן, וא"כ מוכרח לעבור אדרבנן לקיים העשה, וא"כ העשה בודאי דוחה לאיסור דרבנן, אלא שבאמת יל"ע דמה הוצרך הגרעק"א לכ"ו, דתיפו"ל דיו"ט ל"ת ועשה, ואכמ"ל].

הערה מהפרת נדרים

והעיריני הרב א. הירשמן שליט"א, דהנה מב' דבעל ראשי להפר נדרים ביו"ט, כיון שאם לא יפר ביום לא יוכל להפר בלילה, ותקשי דהא באנוס שלא הי' יכול להפר יכול להפר בלילה, ואי נאסור ל' מדרבנן ייחשב כאי אפשר ויכול להפר בלילה, וש"מ דמה שיהא אסור מדרבנן לא משוי' ל' אי אפשר לגבי דאו', וע"כ לא יוכל להפר בלילה, וש"מ דרבנן לגבי דאו' כמאן דליתא, וצ"ע.

אי שרינן לעשות מכשירין שאפשר מבע"י ע"י מלאכות שנאמר בהן מתוך

ב. ויל"ע אי שרינן למיעבד מכשירין שאפשר מבע"י ע"י מלאכות שנאמר בהן מתוך, מי נימא דעשיית המכשירין ג"כ הוי בגדר צורך קצת, או דכיון שא"י עצם הצורך כי אם הכשירו, לא מהני בזה מתוך.

ונ"מ ברוצה להדיח קדירה שהי' אפשר להדיחה מאתמול, ורוצה לחמם מים לצורך ההדחה, דבישול אמרינן בו מתוך, אך חימום והדחה זו המה מכשירין שאפשר מבע"י, ותליא בהנ"ל.

וכבר האריך בזה בספר מלאכת יו"ט (סי' ל' אות ד'), והעולה מדבריו (בסי' ל"א) דישי ג' שיטות באחרונים ז"ל, דשיטת ספר קהלת יעקב לבעל הנתיחה"מ (בסי' תק"ט) דאסור גם ע"י מלאכות שנאמר בהן מתוך, וגם בהוצאה אסור, ושיטת החת"ס (בתשו"ס סי' קמ"ז) דבכל המלאכות אסור חוץ מבהוצאה, והוכיח ד"ז מהא דבסכין חזינו דרשאי לטלטל דרך הר"ר

לצורך שחיטה אף באפשר מבע"י, ולא אמרינן דליהוי כמכשירין שאפשר מבע"י [ועי' דף י"א ובשו"ע סי' תצ"ח], והוכיח מתוס' (כתובות דף ז') דבשאר מלאכות אסור אף דאמרינן בהו מתוך (ועי' רשב"א דף כ"ב), ובבאר יצחק (סי' י"ג) ס"ל דבכל מלאכות שנאמר בהן מתוך שרינן מכשירין.

(א) ויל"ע דלכא' הבערה הוה מכשירין שאפשר מבע"י ושריא משום מתוך, יעו' בגמ' (דף כ"א ע"ב) לגבי הבערה לצורך חימום דבעינן בזה למתוך, [אך אולי נימא דמיקרי א"א מבע"י דיפסיד עציס].

(ב) ויל"ע דהנה מב' בגמ' (בדף ל"ב ע"ב) דאסור לגבל טיט לצורך סגירת התנור, ולכא' הטעם משום דהוה מכשירין שאפשר מבע"י (וכ"ה במ"ב סי' תק"ז ס"ק מ"א, ועיי"ש עוד טעם), ולכא' הרי לישא היא מן המלאכות שהותרו ושנאמר בהן מתוך, דומיא דבישול ושחיטה (יעו' ביה"ל ריש סי' תק"ח), וש"מ דמתוך לא מהני למכשירין שאפשר מבע"י³.

(ג) ויעו' (בדף ל"ב ע"א) בהא דאיתא במתני' אין עושין פחמין, ומקשינן פשיטא דלאיזה צורך יו"ט יתכן עשייתו, ותירצו לצורך להזיע וקודם גזירה, ותקשי דאכתי הו"ל מכשירין שאפשר מבע"י, ולכא' מוכח דהבערה כיון דאמרינן ב' מתוך מתיר נמי מכשירין, או דנימא דא"י כמכשירין אלא כגוף הדבר, [אך קשה לומר כן, דהא חזינו דיש בו משום תיקון מנא, וש"מ שזה נחשב תיקון חפצא שאח"כ משתמשין בו וא"כ הו"ל מכשירין], וצ"ע בכ"ז⁴.

סימן ל"ו

בסוגיא דטבילת כלים בשבת ויו"ט (סי' תק"ט ס"ז)

ד' טעמי הגמ' באיסור טבילת כלים

הנה בגמ' (ביצה דף י"ח) מב' ד' טעמים לאיסור טבילת כלים, (א) לרבה משום גזירה שמא יעבידו ד"א, ובי"ט גזרו אטו שבת, (ב) לרב יוסף שמא יסחוט, (ג) לרב ביבי גזירה שמא ישהה הכלים ואתי ליד תקלה, (ד) לרבה משום מתקן, ובאדם לא שייך כל הטעמים הנ"ל, ואף טעמא דמתקן ליכא משום שנר' כמיקר.

נדה מערמת וטובלת בבגדי

א. והנה קיי"ל (בגמ' שם) דנדה מערמת וטובלת בבגדי, ואף שע"ז היא מטבילה את הכלים שרי. והנה טעמא קמא פשיטא דלא שייכא, כיון שאין נושאת הכלים אלא טובלת דרך לבישה, ולא גזרו שמא תשא אותם באפי נפשיהו ביד' דמתוך שלא התרת זכור הוא, וכמב' בגמ', וטעמא דרב יוסף צ"ל משום דע"י שלא התרתיק בלבישה זכור הוא, וכדאמרינן להדיא בסוגיא דאבותי' וכו' ושני ל' כדשינן לטעמא קמא [אבל ליכא למימר כתי' התו בשבת (דף ק"א ע"ב) דבמקום מצוה שרי, דהא רב יוסף אוסר טבילת כלים משום שמא יסחוט אף במקום מצוה, וע"כ הוכרחו בגמ' לתרץ באופ"א, וכנ"ל], ולטעמא דמתקן לכא' תיקשי, ולכא' צ"ל דהך דנר' כמיקר נאמר גם לגבי הבגדים, כיון שהיא לבושה בהם ונר' שהיא נכנסת להקר.

אך יל"ע למש"כ תו' בשבת (שם) בטעם ההיתר שלא גזרו שמא יסחוט, שהוא משום דבמקום מצוה לא גזרו, דא"כ הוה תרתו דסתרי, דאי היתר הטבילה משום דבר מצוה א"כ לאו כמיקר, דהא אי להקר לא הוה שרי משום שמא יסחוט [ונצטרך לומר גם לרבא דטעם ההיתר לטבול ולא חשו לסחיטה, משום דזכור הוא, וכנ"ל בד' רב יוסף, אך לגבי מתקן לא מהני טעמא דזכור הוא וכנ"ל, ולזה צריך לטעם דנראה כמיקר, וא"כ תו' דלא כהלכתא], וצ"ע.

והנה קו' זו הק' האבני נזר להגאון מאוסטורובצה (מובא במאיר עיני חכמים ח"ב תשובה א'), ולכא' י"ל דכיון דאמרינן בגמ' דאף ביה"כ דלא שייך נראה כמיקר שרינן, דכיון שכבר התירו טבילה תו לא גזרו' גם בגונא דבריא לכל שאין נר' כמיקר, א"כ הי"נ אף דמפאת החשש דשמא יסחוט מוכח שכונתו לשם מצוה ולא להקר, מ"מ כבר לא גזרו ושרי.

אך הנה כ"ז א"ש לגבי האדם, אך לגבי הכלי שלא יצויר היתר טבילה בשום גונא רק לצו"מ, א"כ ליתסת, דלא שייך לגבי הכלי נר' כמיקר, דביו"ט לא יתכן רק לצורך מצוה, [ודחק לומר דהוה חד מעשה עם טבילת הגברא, ומעשה זה לא נאסר], וצ"ע.

ובאמת שגם בלא"ה צ"ע דכ"ז א"ש למסקנת הגמ', אך לס"ד אכתי תיקשי.

ובמאיר עיני חכמים שם תירץ, דהנה יש לשאול שכל אדם הטובל כלי במקוה הרי האדם נטמא מן הכלי, ועושה אותו ראשון לטומאה, וכאשר ירים את הכלי והכלי עודנו לח, הרי יטמא את המשקין, ומשקין טמאין מטמאין את הכלי מדרבנן, ולזה צ"ל שאדם אחר יוציא את הכלי מן המים, אך אכתי תיקשי לפמש"כ הכס"מ (פ"ו מאבות הטומאה ה"טז)

דהכלי לא נטהר עד צאתו מן המים, א"כ זה שנגע בכלי בעודו במים נטמא כשהכניס דיו ונגע בכלי, ולכשיוציא יטמא להמים שיחזרו ויטמאו את הכלי, וצ"ל שיוציאו ע"י כלי אבנים.

ולפי"ז קאמר דבנדה שמערמת וטובלת בבגדי, תוציא תחילה את הבגד מהמים, ויטרה, ואף שתחזור ותטמא מן הנדה שעדיין במים, מ"מ כבר הוה לה נטמאת ביו"ט דשרינן להטביל הכלי וכדלהלן, ונמצא דלגבי הכלי א"צ לטעמא דנר' כמיקר, וי"ל דלגבי האדם נר' כמיקר, ולגבי הכלי לאו משום נר' כמיקר ואעפ"כ שרי, ושפיר י"ל דשרי משום צו"מ⁵.

משיקין את המים בכלי אבן לטהרן

ב. והנה אמרינן במתני' שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן, והנה לכל הטעמים י"ל משום דהוה מילתא דלא שכיחא, אך לטעמא דמתקן תקשי, ואין לומר דבאוכלין ליכא איסור מתקן, דהא חזינו שאין להפריש תר"מ משום מתקן [ולכא' נר' כמתקן נאסר גם היכא דלא שכיחא, שא"ז משום גזירה אלא נר' כמלאכה, והוה שבות דרבנן].

וצ"ל דכיון דא"י מתקן גמור, ע"כ שרי בגונא דלא שכיחא [שהו כעין גזירה אטו מתקן גמור], ועי' בספר תפארת ישראל (פ"ב דביצה מ"ג).

טבילת כלי עכו"ם, ועיצות לכך

ג. ומב' בפוסקים דבכלי חדש שקנו מן הנכרי לרבה ולרבה מתסר, ולרב יוסף שרי דלא שייך שמא יסחוט, וכן לא שייך שמא ישהה לפי שלא תצא תקלה, שהמאכל לא נאסר, אכן בביה"ל סי' שכ"ג כתב דגם לרבה שרי, דלא נר' כמתקן, כיון שמן התורה א"י איסור להשתמש ואין המאכל נאסר, שזה רק ביטול מצות טבילת כלים, ומה שמתיר האיסור דרבנן להשתמש לא חשיב מתקן, עיין שם.

ומב' בפוסקים כמה עיצות למי ששכח לטבול כלי עכו"ם קודם שבת ויו"ט (עי' סי' שכ"ג).

(א) ליתן לנכרי, ולשאול ממנו. (ב) לשאוב מים ע"י כלי זה מהמקוה. (ג) כשלא הי' אפשר מאתמול שרינן [והוה מבואר בסי' תק"ט ס"ק ל']. (ד) ובספק אם חייב טבילה נמי שרינן מפאת ס"ס, כיון דעיקר האיסור להטביל כלי עכו"ם תלוי בפלו', וכנ"ל (כמב' בסי' שכ"ג ס"ק ל"ב). (ה) וה"ה להכנס בעצמו עם הכלי בידו לתוך המקוה, דדמי להא דנדה דמערמת וכו' וכמוש"כ מהר"ם שיק (או"ח ס"ח רע"ט)⁶, וכשאפשר לעשות עיצות הללו אף שלא עשאן כבר אין הכלי מוקצה.

והתירא דא"א מבע"י רק ביו"ט ולא בשבת, וכ"מ ל' המ"ב (סי' שכ"ג שעה"צ ס"ק ל') דהא טעמא משום מכשירין שא"א מבע"י שזה רק ביו"ט ולא בשבת, וכ"ה להדיא בשאג"א (סי' נ"ו) [ועיי"ש מש"כ אף לגבי יו"ט עיין שם], וכ"כ בספר מאיר עיני חכמים הנ"ל.

ויש להוכיח ד"ז מתו' בסוגיא (בביצה דף י"ח ע"ב) שהק' אמאי א"א להשיק ולטהר את המים בכלי עץ, דאף שהכלי נטמא מהמים ונמצא שמטרה הכלי, דמ"מ הא לא נטמא אלא מולד הטומאה, ועוד דנטמא ביו"ט, ותירצו בת"י א' אליבא דחד מ"ד דנ"מ לשבת, ומב' דבשבת לא איכפ"ל מה שא"א מבע"י, ובהכרח הטעם כמוש"כ, דא"י אלא מצד מכשירין שא"א מבע"י, דזה כללא ביו"ט ולא בשבת.

ומד' התו' מב' עוד דאף כללא דאי' בגמ' (י"ח ע"א) דבנטמא בולד הטומאה שרינן להטביל, אינו אלא ביו"ט ולא בשבת, וזה חידושה רבתא, דבפשטות לא אשכחן חילוק לגבי הא מילתא בין שבת ליו"ט [ויעו' מש"כ בענין זה להלן ס"ק ז']⁷.

קיבל מחבירו ישראל כלי עכו"ם ביו"ט

והנה יל"ע מי שקיבל כלי ביו"ט מישראל, שהנותן הי' אפשר לו להטביל מעריו"ט, אך המקבל לא הי' אפשר מבע"י, ולכא' אי נימא דשרי, א"כ ביו"ט יש עיצה נוספת ליתנה לישראל אחר, ואף דישאל זה רוצה בעצמו להשתמש בו ולזה לא יועיל ליתן לאחר, אך עכ"פ ליהני הך עיצה לענין דלא יאה הכלי מוקצה אף בליכא עכו"ם ובכלי שא"א לשאוב בו מים.

אכן העירוני דכיון שזה עיצה רק משום מכשירין שא"א, א"כ א"י עיצה רק באין לו כלי אחר, דבעינן שיהא דבר שא"א לו בלא"ה, וזה לא שכיחא שימצא אדם אחר שאין לו כלי אחר ומוכרח לכלי זה, וע"כ אכתי הוה מוקצה⁸.

אך באמת זהו ספק בכל מכשירין דקיי"ל דבאפשר מעריו"ט אסור מדאו', אך הדין כשהיה אפשר לו, אך נותנה לאחר שהלה לא הי' אפשר לו, שלא הי' לו האפשרות מעריו"ט, וכגון שנותנה לחבירו לצורך חבירו, שחבירו נפגמה סכינו ביו"ט ורוצה ליקח סכין זו ולתקנו לצרכו, מי נימא דשרי ל' דלדיד' לא הוה אפשר או לא. וד"ז צ"ע⁹.

ומה בכך שבהמשך תהא טבילה המותרת, וצ"ע. ועוד צ"ע דזה מהני רק ביו"ט ולא בשבת [ועי' בהמשך ד' רבינו שכתב להדיא כן בשם הנמאיר עיני חכמים עיי"ש].

6 אה. זה חידוש גדול להתיר ד"ז דלכא' לא שייך נראה כמיקר. ואולי בעובר נהר וכדו', ואליבא דרבה דאי תיקשי דאתי להעבירו ד"א, כיון שבדרך טבילתו יכול לעבור הוצאה, וחי' גדול לומר דבכה"ג נמי נימא מתוך שלא התרת וכו' זכור הוא.

7 ועיי"ש בהערה מה שהערנו על ד' רבינו הגדול בביה"ל סי' שכ"ו.

8 אה. אכן אף הך מקבל מוכרח לכלי זה וא"א לו בלי זה י"ל שיכול להחליף עם אחר, ועי"ז ייחשב שלשני הו"ל א"א, וא"א מבע"י, אך אולי נידון כאפשר, כיון שאפשר לו שלא להחליף עם חבירו. ועי' היטב.

9 אה. כבר האריך רבינו לגבי תרומ' וכיסוי הדם דאמר' שכבר חל איסור, ואף לאחרים אסור, אך התם י"ל שהנידון מדרבנן,

גם מהמשך ד' רבינו במש"כ ואין לומר וכו' מוכח כך שהבין שיחול ממילא לכשיבואו אורחים, וא"כ כל הכתוב כאן במוסגר צ"ע.

2 אה. ויל"ע דאולי רק לגבי יו"ט שני דמדרבנן נידון כאי אפשר מפאת דרבנן, ועי'.

3 אה. אכן ע"י שם בר' ומובא שם בשעה"צ ס"ק נ"ח דפי' טעם אחר, והוה אפשר לומר דהטעם שהוכרח לפרש כן, הוא משום דס"ל שא"ז מכשירין, אלא אוכ"נ ממש, אך להנ"ל י"ל דס"ל דאי משום מכשירין הי' לן להתיר משום מתוך, וכפי שיטתו בסוגיא דביקוע עציס (בדף ל"א) דמפובדבריו דאמרינן מתוך להתיר מכשירין עיין שם.

4 אה. לכא' יש כאן גם כיובי, ואולי כונת רבינו דגם על כיובי יש מתוך, ועי' רשב"א (דף כ"ב) ותוס' (שם, ובכתובות דף ז'). ולכא' בהאי סוגיא צ"ל חדא מתרת, או דכבייני אין מתוך או דמכשירין לא מהני בהו מתוך, וממ"נ תיקשי בסוגיא דפחמין, וצ"ע ג'.

5 אה. צ"ע דבשעת כניסתה למים תיקשי דליתסת משום שמא יסחוט, וצ"ל משום צ"מ, וזה כלפי טבילה ראשונה שאסורה,

השקת מים שבתוך כלי טמא או כלי עכו"ם

ד. והנה מב' בגמ' (בדף י"ט ע"א) דלחכמים ביו"ט שרינן להשיק מים לטהרם אפי' כשהם בתוך כלי טמא, דבזה קיל יו"ט משבת, דרק בשבת אין מטבילין כלי ע"ג מימיו, אבל ביו"ט שרי ואע"ג שהכלי נטהר ע"י, ואילו ה' מטבילו בפנ"ע אסור, אך כשמטבילו אגב השקת מימיו שרינן ל'.

ויל"ע אם זה נאמר גם לגבי כלי עכו"ם, דאם יש לו מים טמאים בתוך כלי עכו"ם אי שרי ל' להטבילו אגב מימיו, [להנך רבוותא דס"ל דאסור להטביל כלי עכו"ם], ד"ל דלא שרו חכמים רק כששניהם הכלי והמים טמאים, ונטהרים שניהם יחדיו, אבל כשהמים טמאים והכלי מכלי עכו"ם אולי אסור [ובזה"ז שכולנו טמאים אין נ"מ בזה]. ולכא"ו אין סברא לחלק, אך כיון דלא התברר לן היטב טעם ההיתר להטביל כלי ע"ג מימיו ביו"ט א"א להכריע בזה.

טבילת כלים בבין השמשות [בנטמא מבע"י ובכלי עכו"ם]

ה. אמרינן בגמ' (ביצה דף י"ט ע"א) דכלי שנטמא מערב יו"ט אין מטבילין אותו ביה"ש, ואמרינן בגמ' הטעם כיון דבעי הערב שמש ולא יוכל להשתמש בו עד למחר הו"ל טבילה שלא לצורך [ועיי"ש בפי רש"י ד"ה מידע דיען], ומשמע דבלא"ה שרי דהוה לצו"מ, והיינו מדינא דקיי"ל דשרינן שבות דביה"ש לצו"מ, ויל"ע דהא חולין לא בעי הערב שמש, וא"כ בעומד להשתמש בו חולין ייחשב טבילה לצו"מ ולישתרי בביה"ש, ואולי אי משום הא לא שרינן ל' דאפשר לאכול בטומאה.

אך א"א לומר כן, דהרי רש"י כתב (בדף י"ח ע"א) דשרי להטביל כלי שנטמא באב הטומאה ביו"ט, דאף דבעי הערב שמש, מ"מ הא אהני ל' להשתמש ביומו חולין, וש"מ דזה מיקרי צורך יו"ט, מה שרוצה להשתמש בכלי זה חולין בטהרת חולין, וא"כ ה"נ לישתרי מה"ט לטבול בביה"ש, דייחשב צו"מ¹⁰.

ואולי איירי דיש לו כלים אחרים לחולין, ובכה"ג לא שרינן.

וה"מ להטביל כלי עכו"ם בביה"ש להשתמש בהם ביו"ט, אי חשיבא צו"מ, ואולי ביש לו כלים אחרים לא חשיבא צורך מצוה, ואולי כיון שיש עיצות להקנות לעכו"ם או לשאוב בו מים, תו לא מיקרי צו"מ, ולא שרינן שבות בביה"ש.

ובעיקר ד' הגמ' דאין להטביל ביה"ש כיון דבעי הערב שמש והו"ל טבילה לצורך מחר, העירוני דבגונא דהוה יו"ט שחל בע"ש, שיוכל להשתמש בו לתרומה וקדשים בשבת, בודאי ייחשב לצורך מצוה, ולישתרי להטביל בביה"ש, כדן שבות לצורך מצוה¹¹.

כלי שנטמא בביה"ש אי שרינן להטבילו בביה"ש

ו. ויש לעי' בכלי שנטמא בביה"ש של ערב יו"ט אי שרינן ל' להטבילו בביה"ש, והספק הוא, דלכא"ו ממ"נ אם ביה"ש יום הרי טובל מבע"י, ואם ביה"ש לילה הרי נטמא בלילה, והו"ל נטמא ביו"ט, דשרינן לטבול ביו"ט. אבל באמת י"ל דאסור, דיש לחוש שנתחלף היום באמצע, ונמצא דנטמא בערב יו"ט וטובלו ביו"ט [וכדכ' כע"ז הגרעק"א בגליון הטר"ע סי' תצ"ה]. וכ"ת דהו"ל ס"ס, דיש ב' צדדים להקל שמא כולו יום ושמא כולו לילה כנגד צד א' שנתחלף באמצע, כבר נת' בספר חדר הורתי (מהדו"ק סי' כ"ו ומהדו"ת סי' ל"ב) [ועי' לעיל סימן כ"ו אות ג'] דלא חשיבא ס"ס.

אך באמת לכא"ו אף אי נתחלף ונמצא שנטמא מבע"י לכא"ו שרי, דהא סוכ"ס לא הוה אפשר מבע"י, שלא ה"ל לו פנאי להטביל, וכשא"א מבע"י שרינן להטביל ביו"ט [ולא בשבת וכנ"ל], ומ"מ נ"מ כשלא הטביל מיד אלא נשתתה בינתיים, דבזה י"ל שאילו לא נשתתה ה"ל מספיק להטביל קודם שנתחלף, והלכך ליתסר, אך להטביל מיד לכא"ו יש להתיר בביה"ש של כניסת יו"ט, וצ"ת.

טבילה לטהר מטומאה דרבנן או לתוספת מעלה אי חשיבא תיקון [בשבת וביו"ט]

ז. שיטת רש"י (ביצה י"ח ע"א) והרמב"ם (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח) דשרי להטביל כלי שנטמא בולד הטומאה, אף שנטמא מבע"י, דכיון דלא טמא אלא מדרבנן לא חשיבא תיקון.

והנה (בדף י"ט ע"א) אמרינן דמותר להטביל מחבורה לחבורה, ופי' רש"י דכיון שא"צ להטביל ואי"ז אלא חומרא שרי, דאי"ז תיקון, ובר"ח שם מב' דצריך להטביל, אלא שכיון שאי"ז אלא מעלה ע"כ לא חשיבא תיקון, וכ"פ הרמב"ם (בפ"ד מהלכות יו"ט ה"ז), ויליף מהכא לכל הנך

טבילות דמשום מעלה, וכגון מתרומה לקודש וכיו"ב, דלא חשיבי תיקון ושריא.

והאורה"ח הק' בספרו ראשון לציון הקשה על הרמב"ם דכיון דקיי"ל דאפי' טבילה מטומאה דרבנן שרי, א"כ כ"ש דטבילת מעלה גרידא דשרי, ותי' דס"ד דטבילה למעלה לא חשיבא צורך וליתסר, [והיינו דגם טבילת מעלה שאינה תיקון לא שרי רק לצורך היום ולא לצורך מחר, או שלא לצורך כלל, וע"כ אי לא הוה חשיבא צורך ה"ל לן לאסור, וקמ"ל דמיקרי צורך היום].

ובראשון לציון שם וכן בשפ"א כ' כדבר פשוט, דאף טבילה למעלה לא שרו אלא ביו"ט ולא בשבת [ולעיל נת' שכן מוכח מתו' (י"ח ע"ב) לגבי טבילה מטומאה דרבנן]¹².

והנה בצפנת פענח הק' בהא דאמרי (ביומא דף ח' ע"ב) דכה"ג שמוזין עליו שבעת ימים קודם יוה"כ, שאי"ז דוחה שבת, והק' דהא אי"ז אלא למעלה בעלמא, כיון שהכה"ג טהור גמור, וכ' ליישב דהזאה שאני כיון שצריך כונה, והוה תיקון טפי, וסברתו צ"ב.

והעירוני שהרי באמת כבר טבל, אלא דבעינן שיכוין בטבילתו לקודש, ונמצא דבטבילה לקודש בעי כונה, וא"כ איך התייר הרמב"ם לטבול מתרומה לקודש.

אכן והראשון לציון ושפ"א דבטבילה מפאת מעלה לא שריא אלא ביו"ט ולא בשבת, א"כ לק"מ דהתם הנידון לגבי שבת, דבזה אסירא אף טבילה מפאת מעלה בעלמא.

עוד י"ל, דמעלה שיעקרה מפני חשש רחוק של טומאה דאו' חמירא טפי, ומשא"כ במעלה מתרומה לקודש דאף שכבר טבל השתא וברי לו שלא נטמא בינתיים נמי בעי טבילה למעלה, וע"כ לא חשיבא תיקון ושרי ביו"ט.

ויש לשאול בכל טבילה מפאת מעלה דליתסר משום מראית העין, וכן בטבילה לטהר מטומאה דרבנן, וצ"ל דכיון דיש אופנים המותרים לא שייך מראית העין.

אך א"כ לכא"ו תיקשי דגם בטובל לטומאה נימא דשרי דנר' כטובל עבור תוספת מעלה, וליהויה כעין מה שאמרו באדם דשרי ל' לטבול מטומאה משום דנר' כמיקר, וצ"ל דהתם לא שרינן רק כשאינו נר' כטובל כלל, אך כשיודעים שטובל בזה לא שרינן מפאת נר' כטובל למעלה¹³.

תרת י דסתרי בנראה כמיקר [והמסתתף לאכילת לרפואה קודם קידוש]

ח. מב' בגמ' (דף י"ח ע"א) דאדם נר' כמיקר ושרי ל' לטבול אפי' בשבת (וכדאי' בס' ש"כ"ג ס"ח), ואמרינן בגמ' דביוה"כ נמי שרי דאף דא"א לומר דנר' כמיקר, דודאי אינו טובל אלא למצוה, דהא אסור להקר במים ביוה"כ, אך מ"מ שרי דכיון שבשבת לא נאסר שרינן אפי' כשא"א לומר שנר' כמיקר, דכבר לא נאסר [ועי' לעיל סק"א].

ולכא"ו יש ללמוד מזה דשרי לאכול דבר שהוא מאכל בריאים לרפואה קודם קידוש, דאף דטעמא דשרי לאכול מאכל בריאים, משום דנר' כטובל כדרך הבריאים, אך זה שאוכל קודם קידוש דא"א לו להקל רק משום שאוכל לרפואה, הרי מוכחא דאכילתו לרפואה וליתסר, אך להאמור בסוגיין כיון שכבר לא נאסר שרי [ונבגמ' להדיא מדמינן בין הנידונים (עיי"ש י"ח ע"ב)].

אך באמת אין נפק"מ, דלא שרינן קודם קידוש רק לחולה שאב"ס או שנפל למשכב, ולד"ד' שריא לאכול אף תרופה שאינה מאכל בריאים, וק"ל.

סימן ל"ז

בענין הדחת פירות לנקותן מפסולת שעליהן אי חשיבא בורר (סי' תק"י)

הדחת פירות יש בו חיוב חטאת

איתא במתני' (ביצה י"ד ע"ב) דר"ג אומר דמותר להדיח קטניות במים ולשלות אח"כ הפסולת שצף ע"ג המים, והיינו שאף שע"ז נברר הקטניות מן הפסולת, דהקשין צפין למעלה והפרי יורד למטה, מותר לעשות כן ביו"ט. ויל"ע בשבת מהו לעשות כן, מי נימא דהוה בורר אלא דהותר ביו"ט, כבירית פסולת מאכל וכדו', או דאי"ז בורר כלל.

ובדובב מישרים (ח"ג סי' י') הביא הגאון השואל דנחלקו האחרונים ז"ל אם מותר להדיח פירות בשבת, והביא השואל ראי' (משבת דף ק"ד) דשרינן לקנוב ירק ביוה"כ"פ, וביוה"כ"פ דוקא ולא בשבת, ופי' בירושלמי דקניבת ירק היינו הדחת ירק, וש"מ דאסור להדיח בשבת.

והשיב לו הדובב מישרים, דאדברה משם ראי' היתר, דהא התם אין האיסור משום בורר, אלא משום דקעביד לצורך חול, וראי' לדבר דאי איירי במלאכה לא הוה שרינן ביוה"כ"פ, אך כתב דמאידיך יש לדחות הראי' היתר, דאולי התם לא איירי בהדחה לנקות מפסולת אלא לתקן הירק לאכילה, ואסור מדרבנן משום דקעביד לצורך חול, וביוה"כ"פ הקילו מן המנחה ולמעלה, כמב' שם בסוגי'.

והביא שם ד' המ"ב (סי' ש"ט) בשם הפמ"ג ד"ל דהרוחץ פירות בשבת חייב חטאת, והיינו דאיתא התם דאין שורין את הכרשנין, והוא ממתני' (שבת דף ק"מ), והביא בביה"ל שהפמ"ג נסתפק אם הוה בורר גמור שחייב חטאת, והמ"ב כתב לפשוט ממתני' דידן דשרינן להדיח ביו"ט, ומשמע דרק ביו"ט, וכמו הא דבורר פסולת מאוכל שוה רק ביו"ט ולא בשבת, ועיי"ש במ"ב בשם הירושלמי. ומבו' דמצדד שיש בזה חיוב חטאת, אלא דביו"ט שרינן ל'¹⁴.

וכן הוא בספר איל משולש (פרק ט"ו) בשם החו"א דאין להדיח פירות בשבת אלא א"כ הפסולת אינו ניכר, וטעמא דבכה"ג אינו נידון כפסולת ממש, או בפסולת הראוי להאכל עם האוכל, וכמלח שע"ג הדג [וכן לקלף הקליפה עם הלכלוך שרי, ודוקא אם גם בלא"ה ה' מקלף, אך כל שמקלף רק בשביל להסיר הפסולת, אסור].

מ"ש הדחת פרי מקילוף קליפה

ובטעם החילוק שבין הדחת הפרי מהלכלוך לקילוף הפרי, אשכחן ד' סברות.

(א) דקליפות הם חלק מהפרי, ומשא"כ לכלוך [אך לביאור זה לכא"ו ליתסר לקלף כאשר יש לכלוך, כיון דהפסולת שעל הקליפה אינו חלק מהפרי. ועי' להלן].

(ב) דקליפה הדרך להסירה רק בשעת אכילה, והו"ל דרך אכילה, ומשא"כ הדחת הפרי מלכלוך.

(ג) דקליפות הם חלק מהאוכל, ולא נחשבת פסולת [וגם לפ"ז לכא"ו ליתסר לקלף כשיש לכלוך, אך אולי י"ל דמ"מ סוכ"ס הפעולה בקליפה, [להלכלוך ממילא מתנקה, ואין כאן מעשה ברייה, דהפעולה היא חיתוך אוכל מאוכל]¹⁵].

(ד) עוד הביא בס' איל משולש (פרק ט"ו) לדון, שמים חשיבי ככלי, אך באמת בודאי שגם בלי מים אסור להוריד הלכלוך מהפרי, ואפי' ביד, ובע"כ בעינן לא' מחילוקים קודמים.

מ"ש הדחת פרי מהדחת כלים

והנה הדחת כלים מפ' דשרי, ויל"ע מ"ש מהדחת פירות, ובספר איל משולש (פ"ו אות ס"ד) כתב דאין הכלי נחשב פגום ע"י הפסולת, כיון שדרכו להתלכלך ולהתנקות וכו', וע"כ אי"ז תיקון.

אך לענ"ד י"ל הטעם, דהלכלוך אינו מעורב עם הכלי, אלא נמצא עליו, ומשא"כ פרי עם לכלוך חשיבי מעורבים, אך חילוק זה לא א"ש בכלל כך שע"ג בגד, ובזה צריכים לחילוק קודם.

סימן ל"ח

חימום מים לרחיצה

בענין לחמם מים לצורך כל גופו (סי' תקי"א)

א. הנה שיטת ב"ש (בביצה כ"א ע"ב) דאסור לחמם מים לרחיצה, ורק לשת' שרי, ושרינן לחמם לרחיצה מים הראוין לשת', ופי' תו' דהיינו דמחמם ושותה מקצת, והו"ל כקיתון של מים ששותה ממנו ביו"ט והשאר למחר דשרי (כדאיתא בדף י"ז ובשו"ע סי' תק"ג), ושיטת ב"ה דמותר לחמם לרחיצה, וכ' תו' דגם לב"ה לא שרינן אלא לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו, ולא לצורך רחיצת כל גופו, דאי"ז שוה לכל נפש.

והקשה הגרעק"א (בדרו"ח ובתוספות על המשניות) דלב"ה לישתרי לחמם לצורך כל גופו כיון שמחמם גם לידי ורגליו, והו"ל כקיתון של מים שמקצת ממנו לצורך היום, והשאר למחר, שאין כאן אלא ריבוי בשיעורים דשריא ביו"ט.

ובספר תפארת ירושלים תמה ע"ז, דהאיך נתיר דבר שאינו שוה לכל נפש בגלל שעושה גם דבר השוה לכל נפש, אך בפשוטו כונת רעק"א פשוטה, דכשם דשרינן חימום לצורך מחר אגב חימום לצורך היום, ה"נ שרינן חימום לצורך שאין שוה לכל נפש כשהוה בחד מעשה עם מים השוים לכל נפש.

ובתפארת ירושלים כ' לפרש כונת הגרעק"א, דקושיתו דשאר המים אית בהו הואיל ואי בעי ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו ולא כל גופו, וכונתו להק'

כמיקר, ואסירא טבילה, דאולי אחרי שנתפשט טבילה לתוספת קדושה [שאינו תיקון כלל, וקיל מטבילה לצורך מעלה שהוא ע"ד טהרה] תו נימא נראה כלתוספת קדושה, אכן לד' רבינו זצ"ל ליכא למימר הכי, וצ"ע.

14 א.ה. יל"ע דא"כ איך הותר ביו"ט, ובשלמא להגר"ז י"ל דכל שאין דרך לימים רבים שרי ביו"ט, אך לח"א דיליף מהא דאסור להוציא צרור בידו (בס' תק"ו), דכל שהדרך לעשות כן בחול אסור ביו"ט, א"כ ה"נ ליתסר, ואולי בקטניות אין עיקר דרכו בחול בכך. ויל"ע דבפירות שפיר דרכן בכך בחול וליתסר, ומ"ש מעצמות שמתוך הדגים שלפי הח"א [יש שסוברים וכן ראיתי בכת"י רבינו זצ"ל] אסור להוציא ביו"ט, כיון שזה כדרך הברייה בחול. וצ"ע.

15 א.ה. צריך לבאר החילוק בין סברא א' לסברא ב', ואולי סברא א' לאו משום דחשיבא אוכל, ומשא"כ לסברא ג', ואולי גם בנידון קילוף כשיש לכלוך על הקליפה יש לחלק בין ב' הסברות, דהך סברא דהפעולה באוכל וכמתחך באוכל לא שייכא רק לסברא ג', ועי' היטב.

ומשא"כ כאן שהנידון מדאו', דהא דינא דמכשירין שא"א מבע"י הוה מדאו'. וצ"ע.

10 א.ה. שמא יש לחלק בין גדר צו"מ להתיר בביה"ש שבות, לבין גדר צורך יו"ט להתיר מכשירין שא"א מבע"י. ולפי"ז לא תיקשי מידי, ועכ"פ למאי דנקטי' מתוך סוגי בצורך קצת, אך במכשירין לא אמרי' מתוך, ובעינן אוכ"נ וצורך גמור, א"כ לכא"ו שפיר יש ללמוד זה מזה, ועי'.

11 א.ה. וזה בלי עירוב תבשילין, דאף אי נימא דעירוב תבשילין אין מתיר להטביל, כיון שזה דבר שנאסר אף לצורך יו"ט [ועי' רעק"א סי' תקכ"ח], אך הכא שרינן מצד שבות בביה"ש לצו"מ, וק"ל.

12 א.ה. אכן יעוי' בביה"ל סי' שכ"ו ס"ח דהמ"א ס"ל להך כלאא גמ בשבת. ועיי"ש עוד בתוך דבריו דגם לסברא דנטמא ביו"ט וא"א מבע"י, ס"ל אף לגבי שבת, ויליף לה מטבילת כלים, ולהנ"ל סק"ג הדבר צ"ע דסותר דבריו שבשעה"צ ס"ק ל, וצ"ע.

13 א.ה. והנה שמעתי ש"א בהא דכ' האחרונים ז"ל סי' שכ"ו ס"ח, דלדידן דאסרינן רחיצה ממנהגא תו אודא לן קולא דנר'

דיהא מותר מה"ת מפאת הואיל, ואין כונתו להק' שיהא מותר אף מדרבנן, דהא לא סמכינן על הואיל¹⁶.

אך בתפארת ירושלים כ' לתרץ ד"ל דלא אמרינן דין הואיל, רק היכא דקעביד דבר הראוי לאוכל, אך בדבר שאינו ראוי לאוכל ליכא הואיל, וכגון מוציא ס"ת לצורך מחר, דלא אמרינן הואיל ואי בעי חזי ל' להיום. וזה תלוי בנידון הואיל ומתוך יחידו, וכבר דן בזה הגרעק"א גופי' (בתשו' מהדו"ק סי' ה'), והארכנו במק"א (יעו"ל לעיל סימן י"ב אות א')¹⁷, ולפי פשוטו מדשרינן ע"י עירוב תבשילין להוציא ס"ת לצורך מחר, ש"מ דאמרינן הואיל ומתוך יחידו.

עשיית פחמין לצורך להזיע

ב. יעו"ל בגמ' (בדף ל"ב ע"א) דהקשו מ"ט בעינן בעשיית פחמין לטעמא דעושה כלי, דתיפול שאסור לרחוץ, וא"כ הוה שלא לצורך יו"ט, ותיצרו דאיירי בעושה בשביל להזיע, וקודם גזירה, ויל"ע דאכתי א"ז אלא מכשירין, והו"ל מכשירין של דבר שהותר משום מתוך, דהא אינו אוכל, וכבר נח' האחרונים אי מכשירי מילה דהותרו משום מתוך מכשירין, או דמתוך מתיר רק מלאכת ההנאה גופה ולא מכשירין [ועי' בספר מלאכת יו"ט והובא לעיל סי' ל"ה אות ב', ועיי"ש מש"כ בזה], ואולי הנאת כל הגוף כאוכל"ג ממש [אך במזורה להסיק להתחמם מבו' גמ' דג"כ תלוי בפל"י דב"ש ו"ה אי אמרי' מתוך או לא], וצ"ל דפחמין חשיבי כגוף הדבר [וכהפעת האש בשביל לבשל עליו דשרי אף למאן דלא מתיר מכשירין], וצ"ע.

ובעיקר הגמ' יל"ע אמאי לא פ' בעושה פחמין לחמם מים לרחיצת פניו דיו, וצ"ל שלזה אין מחממין ע"י פחמין, וכמו שאין מבשלין על פחמין, ורק כשמחמם מרחץ שלם מחממין בפחמין, וק"ל.

סימן ל"ט

הולדת ריח מה"ת ומדרבנן (סוף סי' תקי"א)

כלל העולה מן הסוגיא (בביצה דף כ"ב ע"ב דף כ"ג ע"א), דלעשות מלאכה לצורך ריח בחדר, מיקרי אינו שוה בכל נפש ואסור מן התורה, לרבנן דקיי"ל כוותיהו, ולהביא ריח לחדר בלא מלאכה שרי, [דלא נחשב מוליד, ואין בו אפילו שבות], ולהכניס ריח לפירות שרי אפי' ע"י מלאכה, דמיקרי שוה לכל נפש, אך יש חולקים וס"ל דלא מיקרי שוה לכל נפש [ועי' מ"ב סי' תקי"א ס"ק כ"ה וכדלהלן], ולהכניס ריח בבגדים אסור משום מוליד אפילו בלי מלאכה.

ונמצא ג' נידונים המה, א) פירות, ב) אויר החדר, ג) בגדים: א) פירות שרי אפי' ע"י מלאכה אך יש מחמירים ע"י מלאכה, ובלא מלאכה לכי"ע שרי, [דלא נחשב מוליד, שא"ז אלא תיקון האוכל, ופליגי רק לענין מלאכה אי מיקרי שוה לכל נפש], ב) אויר החדר ע"י מלאכה אסור [דדאי לא חשיבא שוה לכל נפש], ובלא מלאכה שרי [דאי"ז מוליד, דאין כאן חפצא שמוליד בו ריח]. ג) ובגדים אסור מה"ת ע"י מלאכה [דאינו שוה לכל נפש], ומדרבנן בלא מלאכה [דמיקרי מוליד].

ובמ"ב (סוף סי' תקי"א) איתא דאסור להוליד ריח במים. אך בתשו' חכם צבי (סי' צ"ב) ס"ל דמים הוו כאוכלין [ואף שאין עומדין לשתי' אלא לרחיצה] ואין בהן משום מוליד, ודמי לפירות [ומ"מ כשאינו עומד לשתי' מסתמא אסור ע"י מלאכה, דאי"ז צורך השוה לכל נפש].

ולענין הולדת ריח בגוף האדם, הנה בחכ"צ (שם) כתב להתיר דבגוף האדם לא שייך איסור זה [דלא שייך בזה מתקן], ובמ"ב (סי' קכ"ח ס"ק כ"ג) מיקל בידיים דיש לסמוך על המקלים, והמחמיר תע"ב. ויל"ע אם ה"ה בשאר גוף האדם, ובמנחת יצחק (ח"ו סי' כ"ו) כ' דאין להוכיח ממה שהיקל בידיים לענין שאר חלקי הגוף, דיש לחלק ביניהם, דשאני ידיים דעסקניות הן ואין הריח נשאר בהן, אך צ"ע דהמ"ב הביא ד' חכ"צ, וחכ"צ לא ס"ל לחלק ביניהם [ואף שלגבי מים פליג עלי, יש לחלק בין דבריו לגבי מים לגבי דבריו לגבי הגוף].

ובשו"ת רב פעלים (ח"ב) כ' לאסור להוליד ריח בבשר אדם, ואפי' בידיים לא היקל אלא כשאין מתכוין להוליד ריח, אלא לרחיצה, [וזה יתכן לומר בד' המ"ב שלא היקל אלא ברחיצה שאין מתכוין להוליד ריח, ועי'].

סימן מ'

בסוגיא דבהמה ועיסה בשותפות ישראל ועכו"ם

קושיית הזכר טוב על בעיא דגמ' בבהמה שישראל ועכו"ם שותפין בה

א. מבעיא לן בגמ' (דף כ"א ע"א) בהמה שחצ'י של ישראל וחצ'י של נכרי אם מותר לשוחטה ביו"ט, ושמעתי מהגאון בעל זכר טוב שליט"א [מין הגר"ד לנדו] לפני זמן זמנים טובא, שהקשה דמאי קא מבעיא לן, הא משנה ערוכה היא לקמן (דף כ"ה) דמותר לשחוט בהמה מסוכנת אם יכול לאכול כזית מבית טביחתה, [וש"מ דמותר לשחוט בהמה שלימה לצורך אכילת ישראל כזית א' ביו"ט, ומהיכי תיתי שמה שהעכו"ם יאכל השאר יגרום איסור, ומאי קא מבעיא ליה]¹⁸.

ושו"ר קו' זו להגאון מהרא"ל צינץ בספרו שמחת יו"ט בסוף הסוגיא, ונשאר בקושיא.

עיסה שישראל ועכו"ם שותפין האם מיירי כשאופה בככרות נפרדות או אפילו בככר אחד

ב. אמרינן בגמ' (שם) דעיסה שחצ'י של עכו"ם וחצ'י של ישראל אסור לאפותה ביו"ט כיון דמצי למפלגניהו בלישה, והק' תו' מ"ש מהא דשרינן לאשה למלא כל הפת כדי שתהא נאפית יפה יפה, ותיצרו ב' תירוצים, א. דהתם כל חדא וחדא חזיא ל', ומשא"כ הכא דצריך הסכמת העכו"ם לחלוקה, ב. דהתם איכא הואיל על כל הככרות, והכא על חלק העכו"ם ליכא הואיל.

ונ"מ בין התירוצים, אי בעינן בהא דממלאה אשה, לאפות בעוד היום גדול שיהא אפשרות לאורחים לבוא ולאכול, אבל לתי' א' סגי במה שכל ככר וככר אי בעי מצי איהו למיכלי¹⁹. [ועי' במ"ב סוף סי' תק"ו ובשעה"צ שם עוד נ"מ].

והנה התו' הק' מדינא דרשב"א דאיירי במעשים נפרדים, דהא חזינן דלא התיר רשב"א רק כדי שתהא הפת נאפית יפה יפה, ולא דמי להא דממלאה אשה קדירה מים דשרינן אפי' שאין תועלת בריבוי המים, ומשום דהתם הוה חד טירחא לכל המים, שבמעשה א' מבשל כל המים, וכמוש"כ רש"י (בדף י"ז), והשתא יל"ע דבעיסה שחצ'י של נכרי לישתרי בחד טירחא, דעד כאן לא אסרו אלא כשיש ככרות נפרדות, ונמצא טורח לנכרי טירחא בפני"ע, ויש כאן מעשים דלא חזו ל' או שאין בהם הואיל, אך כשזה חד טירחא שהוא בשביל ישראל לישתרי בלאו סברות התוס', ואף באפשר החלק.

וכבר נסתפק בזה בשעה"צ (סי' תק"ו אות נ"ו) דלישתרי בחד טירחא אף שאפשר למפלגניהו, וכגון בקדירה מלאה מים שישראל ועכו"ם שותפין בה, או ככר א' גדול שהם שותפין בה, אך למעשה הכריע לאיסור, מדהוצרכו בגמ' בבהמה לסברא דא"א לזית בשר בלא שחיטה, והיינו דא"א למפלגניהו, ומשמע דאילו הוה מצי למפלגניהו הוה אסרינן, אע"ג דהוה חד טירחא, וחזינן דאפי' דבישראל שרינן בחד טירחא מים ליו"ט ולמוצאי יו"ט, אך בשותפות עכו"ם וישראל אסרינן. ונצטרך לומר דבעינן לטעמי' התוס' אף בחד טירחא.

יציאה בצרור מפתחות ביו"ט

והנה דנו חכמי הזמן כשמטלטל צרור מפתחות מרה"י לרה"ר, וצריך מפתח אחד, והשאר אינן ראוינן לו, ויש אוסרין ויש מתירין, וטעם הפל"י אם שרינן ריבוי בשיעורים ביו"ט כשמקצת לא חזי ל' כלל ביו"ט, כיון דהוה פעולה אחת, או דבעינן דיהא הכל ראוי לו, דנוכל לומר על כל חדא וחדא אי בעי חזיא ל'.

ולכא"ז זה תלוי בספיקא דהשעה"צ, ולפום מסקנתו לכא"ז אסירא, דגם בחדא פעולה בעינן דנימא כל חדא וחדא חזיא ל'.

אך צ"ע דבמחנה ישראל כתב דחייל הנושא תפילין בתרמיל שיש שם דברים של פיקו"ג, חשיבא ריבוי בשיעורים כיון דהוה חדא פעולה, אף שהתפילין לא חזי ל' לפיקו"ג. וצ"ע.

עיסת הכלבים כשהרועים אוכלים ממנה

ג. והנה אמרינן בגמ' דעיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה שריא, ואמרינן דלמ"ד דלית ל' הואיל איירי באית ל' נבילה שיכול לפייס הכלבים, ויהא הכל לרועים, ולמ"ד דאית ל' הואיל אף בלית ל' נבילה שריא, משום הואיל דאי ימצא נבילה מצי לפייסניהו וחזי ל'.

ולכא"ז תיקשי דאיך שרינן, דהא אע"ג דאיכא הואיל מ"מ הואיל לא מתיר רק מדאו', אך מדרבנן אין לסמוך ע"ז, אך לק"מ דכיון שעושה גם בשבילו, אלא שנאסר מפני שמקצתו לכלבים, שפיר אמרינן דכל היכא שיש הואיל על הכל שפיר שרינן ל' לאפות הכל מפני המקצת של הרועים, [דהא עד כאן לא אסרו בעיסת עכו"ם וישראל אלא משום שא"א לומר הואיל על הכל, אך זה שאפשר לו לומר הואיל על הכל הדרא לכללא דרשב"א דממלאה אשה פת בכל התנור]²⁰.

והנה בגמ' אמרו דמצי לפייסניהו בנבילה, ולכא"ז לא איצטריך אלא בגונא שא"א לדחות הכלבים עד מוצאי יו"ט, ועד שיאפה עבורם במוצאי יו"ט, דבאפשר לדחותם עד מוצאי יו"ט, אפשר גם כשאין לו עכשיו נבילה, ואף למ"ד דלית ל' הואיל, דכמי שיש לו נבילה דמי.

לאפות לעכו"ם שכשאין אופין להם אין נותנים לאפות לישראל

ד. והנה בגמ' (ביצה כ"א) אמרו דר"ה שרי לאפות לבני חילא אם יתנו גם לינוקא ישראל, וכ' תו' דזה לא פליגא על ר"ח דאסר בעיסה של שותפות ישראל ועכו"ם, דשאני הכא שהעכו"ם לא יתנו לנו לאפות לינוקא אם לא יאפו להם, ונר' בכונת תוס', דע"ז נידון כבהמה דא"א למפלגניהו, ושריא.

אך יל"ע אי בכה"ג שרינן רק באופה בב"א לישראל ועכו"ם, או גם באופה לנכרי אחרי שאפה לישראל, כיון שאם לא ה' אופה לנכרי אח"כ לא יתן לו להשתמש במה שכבר אפה, ונר' דזה אסור, דזה אפי' לנכרי לחדו, [ורק ע"ד כמה שזה אפיה בחד טירחא או בחד תנור עם האפיה לישראל אחי"ל לן חך סברא דלא מצי למפלגניהו בלישה, להתיר ולהחשיב הכל כחלק מהאפיה לצורך הישראל]²¹.

והנה זו ש' תוס', אך רש"י קאמר דר"ה פליג על ר"ח, וס"ל דשרינן לאפות עיסה שחציה של עכו"ם וחציה של ישראל, [ובהו פשיטא דלא שרינן רק או בחד טירחא, או בחד תנור שמועיל לאפית הפת של הישראל, וזה פשוט].

[ולהלן אמרינן דלר"ה ה"ה דשרי לבשל לבני חילא, אך רק אוכל כשר ולא עגל טריפה דלא חזי לישראל, ותוס' כתבו דאיירי בעגל של עכו"ם שא"א לנו לבשל לישראל אם לא ניתן מזה לעכו"ם, אך רש"י מפרש דאיירי בעגל של ישראל, ולשתייהו אזלי, דלרש"י שר"ה פליג על ר"ח, א"כ א"צ לסברת התוס', ומשא"כ לתוס' דס"ל דלא פליגי].

ונר' דגם רש"י מודה להתוס' דבגונא דהעיסה או העגל של הנכרים שרי אף לר"ח, אלא דרש"י מפרש בקמח ועיסה ועגל של הישראל דאפשר לחלקו, וע"כ ס"ל דר"ה פליג עלי' דר"ח, ועי'.

ולדינא נקטינן כר"ח, וכקולא דתו' דבכה"ג חשיבא לא מצי למפלגניהו, ושרי, ומ"מ כ' בשעה"צ דלא שרינן אלא בשעת הדחק, והביא כן מהריטב"א.

והנה במ"ב מייתי מהגר"ז דבכה"ג צריך ליתן ממש לתינוק, אך בריטב"א איתא דסגי במה דחזי ליתן, דעיקר ההיתר משום הואיל, וכן מפרש שם בההיא דכלבים, דכיון שזה שעה"ד סמכו על הואיל, אך צ"ע מאי שעה"ד איכא בזה כיון שיכול ליתן לתינוק ולהיו היתר גמור, ולא נצטרך לסמוך רק על הואיל [ושמא הוה טירחא], וצ"ע.

אכן צ"ע בד' השעה"צ דמיייתי מד' הריטב"א שלא התירו אלא בשעה"ד, וצ"ע דהריטב"א איירי כשאין נתן לתינוק, ואי"ז אלא הואיל, ושפיר קאמר דלא סמכינן ע"ז אלא בשעה"ד, אך אגן דס"ל שנותן ממש וכהגר"ז, א"כ לישתרי אף שלא בשעה"ד, דהרי זה כבהמה של שותפות, וצ"ע.

וצ"ל דהא סוכ"ס בהא דממלאה אשה פת בעינן שיהא הואיל על כל ככר, וכמוש"כ תו', וס"ל לריטב"א דלא שרינן אלא מפני שעה"ד, וצ"ע.

סימן מ"א

בענין מלאכה לצורך בע"ח ביו"ט (סוף סי' תקי"ב)

האם יתכן שיהא מותר להוליך אוכל לבע"ח ברה"י ביו"ט בכדי להתיר לאדם לאכול

תנן במתני' (ביצה כ"ט ע"ב) לענין הבאת יין או תבן ביו"ט דלא יעשה כדרך שעושה בחול, אלא ישנה, ואמרינן בגמ' דאם א"א לשנות מותר. ובהא דמטלטל התבן פי' רש"י דהיינו להסקה או להאכיל לבהמה, והמהרא"ל צינץ בספרו שמחת יו"ט תמה ע"ז, דהא אסור לעשות מלאכה לצורך בע"ח ביו"ט [וכדאי' בשר"ע סוף סי' תקי"ב, ומקורו מסוגיית הש"ס בביצה דף כ"א], והרי הכא איירי במטלטל ברה"ר או בכרמלית, שהרי כתב רש"י שהוא תוך התחום או ע"י עירוב, ומשמע דהיינו חוץ למחיצות העירוב, דאל"כ לא שייך תחומין, וא"כ האיך שרינן, ומהרא"ל צינץ נדחק לומר דהא דלצורך בהמה איירי בתוך מחיצות העיר, דגם בשבת שריא.

16 א.ה. לכא"ז י"ל דהגרעק"א הק' קו' המיוסדת על ב' הדברים יחידו, דלפמ"ש תו' (כ"א ע"א) ולפמ"ש בשעה"צ (סי' תק"ו) ס"ק נ"ו) דלא שרינן מילוי תנור בפת, או ריבוי בשיעורים, אלא א"כ איכא הואיל בהכל, ע"כ בעינן שיהא הואיל בכל המים, דאי בעי חזיין לרחיצת פניו דיו ורגליו, וממילא לישתרי ע"י ריבוי בשיעורים, ולישתרי למעשה אף מדרבנן, וק"ל.

17 נדפס בגליון צ'.

18 א.ה. לכא"ז חזינן דמגרע גרע, דהא בחד טירחא אסור לאפות עיסה לעכו"ם וישראל, למש"כ השעה"צ ס' תק"ו, וכמוש"כ רבינו להלן, ולצורך יו"ט ומוצאי יו"ט שרי, דהא ממלאה אשה קתון מים וכו' [ועי' סי' תק"ג], ושי"מ דלצורך עכו"ם גרע טפי, וא"כ שפיר ס"ד דגם בבהמה ליתסר, והיינו דהא מבעיא לן, ודו"ק, ועי' להלן בהערה הבאה.

19 א.ה. לכא"ז הרי בלא"ה איירי שהככרות יאפו ויסיפיק לאכול ככר א' עכ"פ, ואם יבואו הרבה אורחים יאכלו בזמן זה כל הככרות, וא"כ כל שנשאר זמן לאכילת ככר א' ביו"ט, כבר נחשב שיש הואיל לגבי כל הככרות, ועי'. וכן יש לדון בשוחט בהמה

20 א.ה. אך לפ"ז צ"ע, דלתי' א' שבתו לישתרי לכו"ע ואף בלא הואיל כיון דכל חדא חזיא ל', וא"צ להסכמת העכו"ם לחלוקה [ועי' כע"ז בשעה"צ ס' תק"ו ס"ק נ"ו], ובע"כ דהכא איירי שרק דאוי לרועים, אך אינו עומד ליתן לרועים, א"נ דאיירי גם כשאופה בתנורים נוספים וכו', ובע"כ דהכא קולא הוא מפני הדחק לסמוך על הואיל, ועי' ברשב"א ורא"ה ושטמ"ק ובר"ן ואכמ"ל, אך ל' רש"י משמע דכדברי רבינו וצ"ל, ועי'.

21 א.ה. ולפ"ז ודאי בעינן שיתן בפועל לישראל לאכול, אך עי' במ"ב סי' תקי"ב ס"ק י"ג דנר' שאי"ז מוסכם, וצ"ע. ועי' בד'

וביאור סברת הגאון השואל, דכיון דטעמא דדשיל"מ משום שאפשר לאוכלה בהיתר לאחר יו"ט, וזה שא"א לו לאוכלה אחר יו"ט בהיתר מפאת איסור טריפה, ממילא גם האיסור יו"ט בטילה, והיינו דקמפרש קו' הרשב"א, דהרשב"א הוה ס"ל הכי, ומשו"ה הבין דינא דספק טריפה דאיירי ג"כ בנולדה ביו"ט, ושגם כה"ג אמרו שאין שם איסור, וע"ז הוק' לו דכיון שיתכן ויתברר שאינה טריפה, א"כ נחשיב את האיסור יו"ט כאיסור שיתכן שיהא לה היתר, שאם יתברר שאינה טריפה הרי יוכל לאוכלה בהיתר, וא"כ איך יתבטל האיסור יו"ט, וע"ז השיב הרשב"א דכיון שאף לגבי האיסור יו"ט לא בריא לן שבדאי עתיד לבא לה היתר, כיון שעל הצד שהיא טריפה הרי לא יאה לה היתר עולמית, להכי שפיר בטל גם איסור יו"ט שבה. [הגאון השואל הוה ס"ל דבדאי חייל איסור יו"ט על איסור טריפה, אלא שהוא בטל מפאת דלא מקרי שיש לה היתר].

והעיר א' הבחורים שיח' דהא נמצא דהך ביצה להצד שהיא טריפה בטילה, ולהצד שאינה טריפה אינה בטילה, ואיסור טריפה שבה בודאי מתבטל, אלא שאנו מסופקים על איסור יו"ט שבה אם נתבטל או לא, ולמחר הרי בודאי יוכל לאכול, דאיסור יו"ט שבה כבר יפקע, ואיסור טריפה שבה כבר יתבטל ממ"נ למחר, וא"כ נמצא שזה ספק אם נשאר בה האיסור יו"ט או לא, וזה ספק באיסור שיש לו היתר, והו"ל ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירין, ואמאי שר"י.²⁵

בד' הגרעק"א דספק טריפה שנוולדה ביו"ט הוה ספק אם חל בה איסור יו"ט

ב. והגרעק"א (בתשו' מהדו"ק ס"ה) כתב דבצ"צ מפו' דאיסור יו"ט חל על איסור טריפה מפאת כולל, אך איהו נחלק עלי, וס"ל דזה לא מיקרי כולל, כיון דברגע כניסת היו"ט לא חל איסור יו"ט על הביצה, ולאחמ"כ כשאיסור היו"ט בא לחול על הביצה בשעת לידה אינה כוללת עמה עוד דברים, וע"כ שפיר י"ל דאיסור נולדה ביו"ט לא חל על איסור טריפה שקדמה בהיותה במעי אמה הטריפה, ונמצא דלהצד דהוה טריפה אין כאן איסור יו"ט כלל [ואף אם לא נקבל סברת הגאון השואל הנ"ל, אלא נאמר דהאיסור יו"ט אינו בטל כיון דאפשר לאכול אחר יו"ט באיסור טריפה לחוד, וג"כ בכלל דשיל"מ, דעד שתאכלנה בב' איסורים תאכלנה באיסור אחד לחוד, וכדס"ל להצ"צ שם, וכן ס"ל שם בתשו' להגרעק"א, מ"מ יש לנו לדון מצד אחר, דבדאי טריפה הרי היא בטילה, ואיסור יו"ט ליכא כיון דלא חייל על איסור טריפה משום אאחע"א, ועיי"ש בד' הגרעק"א מה שדן אמאי לא נמצא דממילא ייאסר, כיון דכשיפקע איסור טריפה ע"י הביטול ממילא יחול איסור יו"ט שלא יתבטל דהוא איסור שיש לו מתירין, ויעוי"ש היטב], ולהצד שאינה טריפה איכא איסור יו"ט שאין בטל כיון שיש לו מתירין.

ומעתה יש לדון בב' ד' הרשב"א דהוק' לו איך שרינן הביצה שהיא ספק טריפה, ולא דנים בה אפי' איסור יו"ט, והלא שמא יתברר שאינה טריפה ואגלאי דהוה בה איסור יו"ט שיש לה מתירין, ולזה הוצרך לחדש, דגם להך גיסא לא מיקרי יש לו מתירין, כיון שסוכ"ס אין ההיתר עתיד לבא בודאי.²⁶

אלא דבאמת צ"ע בזה דא"כ הו"ל ספק איסור מפאת נולדה ביו"ט, ודמי לספק מוקצה, וכה"ג שפיר נידון כדשיל"מ, דהא כל ספק מוקצה אסור מפאת דשיל"מ, וה"נ הרי על הצד שזה טריפה בטילה, ונשאר לנו הצד שאינה בטילה ואסורה מפאת יו"ט ואינה בטילה, [והיינו כיון דאולינן השתא להך גיסא דלא איכפ"ל מה שבפועל לא יוכל לאכול מפאת ספק טריפה, וכסברת הצ"צ ודלא כסברת השואל, וא"כ אי"ז בגדר ספק אם יאה לו היתר, אלא ספק אם חל איסור שבדאי יש לו היתר].

וד"ז חזינו ב'שו"ת הגרעק"א (מהדו"ת ס"ה) דכשיש ספק איסור, שעל הצד שאסור לא יחול איסור אחר, אמרינן דאף שצריך להחמיר בזה כדין ספיקא דאו', מ"מ חשיבא ספיקא, והוה ספיקא גם לגבי האיסור השני שמא איסור ראשון לא קיים וחל איסור שני, ועיין שם במש"כ לגבי ספק סוטה שגירשה ונשאת לאחר, או שנשבע שלא לשמש עמה, דאם היא סוטה שזינתה כבר נאסר באיסור סוטה ולא יחולו הנך איסורים, ואם לא זינתה יחולו איסורים הללו, ע"כ אמרינן דלולי שעשאה הכתוב כודאי הוה דיינינן לי' כספק לב' האיסורים, והיינו נותנים לבעל מלקות אם יבא עלי' בממ"נ, או שעבר על איסור טומאה מפאת שזינתה, או שעבר על מחו"ג משנשאת [או על שבועה], ורק מפאת דעשאה הכתוב כודאי וחילל איסור עשה ודאי, ממילא בתורת ודאי לא חיילי הנך איסורים כלל, עיי"ש.

וה"נ בנידון דידן הוה ספק נאסר באיסור יו"ט שאין לו מתירין, ובהך ספיקא יש לנו להחמיר, [ואינו כעין מש"כ בדרך הקודם לפי ד' השואל בצ"צ

כיון שאין לו מה לאכול, ויל"ע אי כ"ה גם ביו"ט, או דלגבי זה בעינן מוזנותיו עליך, ואסור אפי' לכ"ע.

[ואגב אורחא יל"ע בנכנסה צפור הפקר לבית ואינה יכולה לצאת, דלכאו דינה כתולעת משי, וק"ל].

ג' אופנים במלאכה להאכיל בע"ח שנחשב כמכשירי אוכ"נ או אוכ"נ ממש

ה. ובעיקר הדין דלכם ולא לכלבים יל"ע בג' ציורים.

חדא, כשאין לו מה לאכול, וצריך להביא ע"י סוס שירכב עליו להביא האוכל, ואף שאסור לרכוב על סוס ביו"ט, וכן אין מוציאין משא ע"ג בהמה ביו"ט, מ"מ נ"מ שרוצה למסור סוס לנכרי לרכב עליו להביא לו אוכל, דהו"ל שבות דשבות לצורך מצוה דשרי, וכ"ת משום שביטת בהמתו, משכח"ל בסוס של נכרי.²⁷ ולכאו י"ל בציור זה דיהא שרי, דייחשב מכשירי אוכ"נ שא"א לעשותן מערב יו"ט, דשרי, אלא דהלכה ואין מורין כן [ועיי' סי' תק"ט אם זה כלל בכל מכשירי אוכ"נ או לא, ואכמ"ל].

ציור ב, הנה משקין את הבהמות לפני שחיטה כדי שלא תהא טריפה, כמבואר במתני' במסכת תמיד, והשתא יל"ע אם מותר לעשות מלאכה, וכגון להביא המים מרשות לרשות להשקות הבהמה, מי נמצא דחשיבא לצורך בע"ח או לצורך האוכל.

ולכאו י"ל דג"כ כמכשירי אוכל נפש שא"א מעריי"ט אך לא אוכל נפש עצמו, ד"ל דאי"ז פעולה בהכנת האוכל אלא בסילוק דבר המטריף, אך אולי שפיר חשיבא כאוכ"נ, וכמו לנקר הבהמה מן החלב דמיקרי אוכ"נ, ולא בריא לי'.

ציור ג, ולהאכיל בע"ח זמן מופלג קודם השחיטה, וכגון שמאכיל בלילה ושוחט בבוקר, כדי שיהא יותר בשר, ולעשות מלאכה לצורך זה, יל"ע אם זה רק מכשירי אוכ"נ, או שזה תיקון האוכל עצמו, ולכאו נראה כי הך גיסא שזה אוכ"נ ממש.

סימן מ"ב

קונטרס בעניני ביצה שנוולדה ביו"ט ובו ט' ענפים (לסימן תקי"ג)

ענף א' | ביצת טריפה שנוולדה ביו"ט אם יש לה ביטול (סי' תקי"ג סעיף א')

ביצת טריפה שנוולדה ביו"ט אי חשיבא דשיל"מ, ובענין ספק טריפה שנוולדה ביו"ט²⁴

א. אמרינן בביצה (דף ג' ע"ב) דביצת טריפה לא הוה דשיל"מ [ולולי דהוה דבר שבמנין ה' לה ביטול, ותליא בפלו' דאת שדרכו לימנות וכו'], ושאיני מביצה שנוולדה ביו"ט דחשיבא דשיל"מ, לפי שיש לה היתר במוצאי יו"ט, ואינה בטילה.

והק' הרשב"א (בתוה"ב הקצר בית ד' שער א', והובא בב"י יו"ד ריש סי' ק"ב) דלכאו גם ביצת טריפה הוה דשיל"מ, שהרי יכול להשהותה עד לאחר י"ב חודש, או עד שתטיל האם ביצים, שיתברר אם האם טריפה או לא. ותי' הרשב"א דמכאן למדנו דלא מיקרי דשיל"מ אלא א"כ ההיתר עתיד לבא בודאי, וזה אינו ודאי דלא ידעינן אם יתברר לבסוף או לא.

והק' הג' בעל העבודת הגרשוני (מובא בשו"ת צ"צ דלהלן) דלמה לי האי טעמא [היכי מוכיח הרשב"א ח' זה מהכא], דהא י"ל בפשוטו דממ"נ מותרת, דהא אם היא טריפה אין לה היתר ובטלה, ואם אינה טריפה הא שריא בלא ביטול.

ובשו"ת צמח צדק (סי' ס"ט) כתב הרב השואל (הג"ר נתן תלמידו של העב"ה ג) ליישב, בהקדם מאי דכ' לחדש דביצת טריפה שנוולדה ביו"ט, כיון שאיסור טריפה בטל ממילא גם האיסור יו"ט בטל, ועפי"ז כ' דהרשב"א פירש הסוגיא דמייירי בספק טריפה שנוולדה ביו"ט, דהשתא אם היא טריפה בטילה גם האיסור יו"ט שבה, ואם אינה טריפה אין איסור יו"ט שבה בטל, והרשב"א פי' דכונת הגמ' שאיסור יו"ט בטל, וע"ז הק' דאמאי בטילה הא יש לה מתירין, דיתכן שיתברר למפרע שלא היתה אסורה רק מפאת יו"ט, ואשתכח דהי' לה מתירין, ומכח זה ח' דדבר שספק אם יש לו מתירין, שאין ההיתר ידוע בודאי שעתיד לבא, לא מיקרי דשיל"מ.

[ואילו היינו אומרים שאיסור היו"ט בכל גונו לא בטל, ורק איסור טריפה שבה בטילה, א"כ לא שמענו כלל דהתירו איסור נולד ביו"ט, ובע"כ דבדאי טריפה שנוולדה ביו"ט פשיטא לי' דגם האיסור יו"ט בטל].

א. אך לכאו י"ל דאיירי באופן שאם הבהמה לא תאכל אף האדם לא יוכל לאכול, ומשום שאסור לאכול קודם שמאכיל לבהמתו, וא"כ הוה לצורך האדם.

אך יותר נר' דאסרינן לי' להוליך, ועיי"ז אדרבה הוה אנוס במה שאין מאכיל הבהמה, ושרי לי' לאכול, דהא בפשוטו אם אין לו אוכל להאכיל הבהמה, אינו חייב לצום.

אך באמת יש לקיים תירוצו דחשיבא שפיר לצרכו שיוכל לאכול, דאין לומר דנחשב שאנוס מלהאכיל את הבהמה, דהא אפשר לו להביא הבהמה אצלו מבלי שיעבור איסור יו"ט, דהיינו שלא יטלטלה אלא יוליכנה באופן שתלך בעצמה לתוך העיר, אלא דטריחא לי' מילתא למיעבד הכי, והלכך רוצה להוליך לשם אוכל, ונמצא דאם לא יוליך לשם אוכל או לא יביא הבהמה אצלו אסירא לי' לאכול, והלכך שפיר פעולתו לצורך עצמו שעושה כדי שיוכל לאכול, [ובחר בדרך שיש בה פחות טירחא, וכיון דפעולתו לעצמו הו"ל הותרה, דחשיבא לאוכ"נ וא"צ לטרוח ולעשות באופן שאין בו מלאכה].

האם מותר להוליך אוכל לבע"ח כדי שלא יפריעו לאדם לישון מחמת רעבונם

ב. עוד יש לדון באופן שאם לא יתנו להם אוכל הם יצקעו ולא יוכלו לישון, דג"ז מיקרי צורך האדם, ושרי להוליך אצלם אוכל.

אך יל"ע בזה, דהרי עכ"ם ובע"ח תרווייהו ילפינן מקרא דלכם, והשתא יל"ע האיך הדין בנכרי, כשישראל יודע שאם לא יביא דורון לעכו"ם הנכרי יתן לו מכות, או שחית לו דברים הנצרכים לו ביו"ט, מי חשיבא צורך יו"ט או לא, או להוליך שוחד לנכרי שישכים להוציא ישראל מבית הסוהר מי חשיבא מלאכה לצורך נכרי או דחשיבא לצורך ישראל.

[ובמק"א (סימן ז' מכתב ו')²² כתב רבינו] דיש ללמוד ד"ז מד' רמ"א (סי' תקי"ב ס"א) דאסור לעשות כן אלא א"כ עושה מעשים שכל מעשה מצד עצמו יתכן שיהא עבור ישראל, והיינו כשאין מייחד פת לעכו"ם קודם אפיה, ועיי"ש בשו"ע בס"ב ובמ"ב, ולפי"ז ה"נ בכלבים אסור, וטעמא דעיקר הפעולה היא לצורך העכו"ם או הבע"ח, ואסור.

בד' הריטב"א לגבי תבן המיוחד לבהמה

ג. ובש"מ בסוגיין כתב דהסוגיא כר"ע דמתיר לעשות מלאכה לכלבים, ואה"נ דלדין דקיי"ל כר' יוסי הגלילי אסור להוליך התבן לבהמה דרך רה"ר, ועיי"ש שכ' בשם הריטב"א דכיון דאיירי בתבן שמייוחד לבהמה מודה ריה"ג דשרי, ולא זכיתי להבין אמאי שרי, דהא קעביד מלאכה לבע"ח, ולא התירה תורה ד"ז ביו"ט, ומה בכך דמיוחד לבהמה, וצ"ע.

למ"ד דמותר לעשות מלאכה לבע"ח אי אמרינן הואיל וחזי לבע"ח

ד. הנה ש"י ר"ע דמותר לעשות מלאכה לבע"ח כמב' בגמ' (בדף כ"א), והנה במתני' (דף כ"ב) איתא דבהמה מסוכנת אם יכול לשחוט ולאכול כוית קודם השקיעה רשאי לשחוט, והיינו משום הואיל (כמב' בפסחים דף מ"ו), ובגמ' (בדף כ"ב) מקשינן דהא אסור לאכול בלי בדיקה משום דהוי ספק טריפה, וצ"ע דמאי קושיא, דגם אי יתברר דהוה טריפה הא חזי לכלבים לאכול קודם שקיעה, וכיון דלר"ע שרינן לעשות מלאכה לצורך כלבים, נימא נמי הואיל ואי בעי יתיב לאחר שחיטה לכלבים קודם שקיעה, ולישתרי מחמת הך הואיל.

וכבר הקשה כן הגרעק"א (במערכה ז' למסכת ביצה), ותירץ דלמעשה אסור להאכילה לכלבים משום דבהמה שנתגבלה אסור להאכילה לכלבים, דאינה מוכנת לכלבים (ועיי' דף כ"ז ע"ב), וא"כ לא שייך הואיל, וזה לפי שיטתו דדבר האסור באכילה מדרבנן גורם שכבר נאסר לעשותו מדאו', ולא שייך בזה הואיל.

וא' הבחורים תירץ דמתני' משמע דמייירי אף באין לו כלבים, ולא שייך לומר הואיל ואי מקלעי כלבים, כיון דאפילו לכלבים של חבירו אינו רשאי לעשות מלאכה, דהא מב' בגמ' דטעמא דר"ע דממעט עכו"ם מלכם ואינו ממעט כלבים, אלא מרבה להו מקרא דלכל נפש, משום דשאני בע"ח שמוזנותיו עליך, וא"כ י"ל דרק למי שמוזנותיו עליך שרי, ולא לכלבים של חבירו שאין מוזנותן עליך, וא"כ לא שייך הואיל, אלא א"כ י"ל בע"ח שלו.

והנה בשבת אסור מדרבנן לטרוח לבע"ח שאין מוזנותיהן עליך, אך בכלבים מב' (בסי' שכ"ד סעיף י"א) דאף אם אין מוזנותיהן עליך מותר לטרוח עבורם, דחס עליהם הקב"ה לפי שמוזנותיהן מועטין, אך אולי זה רק לגבי איסור טירחא דרבנן, אך לגבי מלאכה ביו"ט י"ל דבעינן מוזנותיהן עליך ממש, וכן יל"ע במה דאיתא התם דבתולעת משי שרינן להאכילו,

רבינו להלן.

22 נדפס בגליון צ'.

23 א.ה. בענין זה הרחיב רבינו זצ"ל, ולפי שמסתעף לענין אחר נקבע מקומו למטה:

ואולי יש לאסור מפאת אמירה לנכרי לעבור על שביטת בהמתו, דבישראל אסור מה"ת, והו"ל אמירה לעבור איסור תורה, אך אולי נימא דגדר אמירה לנכרי משום דהו"ל כידא אריכתא, אבל בבהמה של נכרי אין עלי' שום איסור שביטת בהמה [דאין האיסור מה שבהמה לא שובתה, דכל האיסור הוא שבהמתו אינה שובתת], אכן לא בריא, וגם זולת זה יל"ע דאם הנכרי מחמיר בודאי הוה איסור דאו', והו"ל אמירה לנכרי באיסור דאו', אכן מ"מ נ"מ כשהולך דרך כרמלית דהו"ל שבות דשבות לצו"מ, ומ"מ גם בזה בעינן שתהא הבהמה של הנכרי, דאם הבהמה של ישראל הא קא עבר הישראל איסור שביטת בהמתו, ותליא בדין שביטת בהמתו ביו"ט, ובענין שביטת בהמתו לצורך אוכ"נ (ועיי' סי' תצ"ה במ"ב ס"ק י"ד ובשע"צ שם בשם הגר"א).

24 א.ה. דברי רבינו זצ"ל שבענין זה מלוקטים מכמה מקומות (מכתביו בסמינים, ומן מחברת ההערות ע"ס הדף), והיו כתובים בקיצור גדול, והי' הכרח לערוך הדברים בלשון הערוך, ונתייענו הרבה לדיק בכונת רבינו, ותקוותינו שלא טעינו.

25 א.ה. זה ודאי דמה שיהא מותר ע"י ביטול אינו סיבה להחשיבו דשיל"מ, דאדרבה אם כל ההיתר שלו מחמת ביטול, מיקרי אין לו היתר זולת ע"י הביטול, ושפיר מתבטל, אלא דהכא אנו דנים על איסור יו"ט שיש לו היתר מצד עצמו במוצאי יו"ט, אלא דאולינן לפי סברת השואל שבצ"צ דס"ל דמה שיהא אסור מפאת טריפה משוי לה אין לו מתירין, ועיי"ז אמרי' דהאיסור דמפאת טריפה בלא"ה יתבטל שהוא בודאי אין לו מתירין, וכל הספק רק אם לבטל גם איסור דמפאת יו"ט, והוה ספק באיסור שיש לו היתר למחר, ושבדאי למחר לא יאה לו את הגורם דאיסור טריפה למנוע מלאכול, וא"כ בספק אם האיסור דמפאת יו"ט נתבטל או לא יש לנו לילך לחומרא. ובאמת שאין הנידון כלפי הביטול לדון כדשיל"מ שלגבי זה דנים לפי מה שהיה לולי הביטול, אך הקי' כלפי דין ספק דרבנן, וזה נידון לפי המצב דהשתא כמות שהוא בתערובתו ונחשב ספיקא בדשיל"מ [והרי זה שני כללים נפרדים, א' דין דשיל"מ לגבי ביטול, ב' דין דשיל"מ שלא לומר ספיקא דרבנן לקולא].

26 א.ה. באמת אינו מפורש בד' הגרעק"א שמפרש בכך דברי הרשב"א, אלא שבתו"ד דן שבצ"צ משמע שלולי חידושו דאיסור יו"ט חל על איסור טריפה הוה מצי לפרש ד' הרשב"א כעין דרכו של השואל, ועיי' שם היטב בד"ה ואין להביא ראיה עיי"ש, אך באמת קשה מאוד להעמיס כן בד' הרשב"א, דלפי דרך זה איסור יו"ט הוה ודאי יש לו מתירין, אלא שזה ספק אם יש כאן

שהוא ודאי חל, דבזה ס"ל כהצ"צ דאיסור יו"ט חל, אלא שהיקל מפאת אין לו מתירין, וא"כ הוה רק ספק אם נתבטל, ומשא"כ הכא שזוה ספק אם חל איסור, ודו"ק.

אסר על עצמו בקונם ביצת טריפה אי חשיבא דשיל"מ

ג. ועי' בתשו' הגרעק"א שם שדן לבאר ד' רשב"א באופן שאסר ע"ע בקונם את הספק טריפה [ולהצד שקונם חל על איסור, עיי"ש באורן], והנה כל עוד שנידון כטריפה, ואפי' רק כספק טריפה ליכא מצוה להשאל, ותו לא חשיבא יש לו מתירין, דאף שאפשר בשאלה, אך כל שאין עומד לישאל אינו בגדר דשיל"מ, אך אם יתברר דאינה טריפה תו היא מצוה להשאל, ונמצא שה' איסור קונם אילו יתברר שזוה טריפה או אילו לא היא אפשר לעולם להתברר אם היא טריפה, נמצא שאינה בגדר עומדת לישאל, ולא חשיבא יש לו מתירין, אלא דיש לנו צד שיתברר שאינה טריפה, ולכשיתברר היא בגדר עומד לישאל ויש לו מתירין, ונמצא שהיא עומדת בספק אם היא לה מתירין או לא, ועי"ז י"ל שהוק' לרשב"א דנאסרו מדין דשיל"מ, ושפיר תי' דכיון שאין ודאי שעתיד להיות לו מתירין לא נחשב כלל כדשיל"מ²⁷.

ולדרך זו ל"ק קו' הבחור הנ"ל (סוף אות א'), לפי שבגדר דרבנן²⁸ קיי"ל דאין מחמירין בספיקו משום דשיל"מ, דרק בודאי נדר שיל"מ שנתערב אוסרים.

יסוד הצ"צ בגדר איסור ספיקא דאו' לחומרא

ד. ובעיקר קו' עבודת הגרשוני כ' הצ"צ דלק"מ, דהרשב"א דן כלפי עצם האיסור ספיקא דאו' לחומרא, שהוא איסור ודאי כלפי הגבירא כל עוד שיש לו חיסרון הידיעה, ואם הביא אשם תלוי ושוב נודע לו שלא חטא, לא נחשב אשמו חולין לעזרה, דכל עוד שהי' מסופק כך הי' דינו, ועל איסור זה דן הרשב"א שהוא איסור שיש לו מתירין, ועי"ז קאמר דכיון שאין התירו עתיד לבוא בודאי לא חשיבא דשיל"מ.

ענף ב' | בענין ספק ביצת שנוולדה ביו"ט (סי' תקי"ג ס"ב)

אמאי לא אזלינן בתר חזקת הגוף להחמיר בספק ביצת שנוולדה ביו"ט

א. הנה יעוי' בביצה (דף ב' ע"ב בתוס' ובדף ג' ע"ב) דמב' דספק ביצת שנוולדה ביו"ט, למ"ד דביצת שנוולדה ביו"ט אסורה מה"ת הוה ספיקא לחומרא, ולמ"ד דביצת אסורה רק מדרבנן, הוה ספיקא לקולא, אי לאו משום דהוה דשיל"מ. ולכא' הכונה בגונא דיו"ט שחל אחר השבת דבכה"ג אסורה מה"ת, אבל בשאר יו"ט דאיסורו רק מדרבנן, ליכא לפלוגי בנייהו, ועי' תוס' (דף ב' ע"ב) לגבי ביצים גמורות שנמצאו במעי תרנגולת, שהק' דביו"ט שחל אחר השבת אין האיסור מצד גזירה אלא מצד ספיקא דאו' לחומרא. [ועיי' שם מה שתיצו].

ויל"ע מה בכך דהוה ספיקא דרבנן, הא כתב הש"ך (ביו"ד סי' ק"י) דאף בספיקא דרבנן לא אזלינן להקל היכא דאיכא חזקת איסור, וה"נ הא איכא להאם חזקת ריקנית ונאמר שנתעברה כמה שיותר מאוחר, וממילא הוה לה ביצת שנוולדה ביו"ט, או שנאמר חזקת מעוברת וממילא נאמר שילדה כמה שיותר מאוחר, ותהא בחזקת נולדה ביו"ט, ותאסר אע"ג דהוה דרבנן.

והעירוני שבאמת תמה כן במגיני שלמה (עמ"ס שבת), ומכח זה הוכיח דלא כהש"ך, אך עכ"פ צ"ע ליישב ד' הש"ך [עוד הראוני שבספר תורת חסד (ח"א) כתב ג"כ דחשיבא חזקת איסור, וכתב דכל מה שהחמירו בדבר שיש לו מתירין הוא רק בצירוף החזקה].

[דרך א' - דאיכא חזקת היתר כנגדה]

וחכם אחד שיח' השיב דשאני ביצת דאית לה חזקת היתר, והלכך אין לאסור משום דאיכא חזקה כנגד החזקה, והיינו שבעודה במעי אמה לא היתה אסורה, ואנו דנים אם הי' כאן לידה שאסרה, ואזלינן בתר חזקת היתר, וכה"ג א' בתו' בבכורות (דף כ') לגבי ספק בכור דנידון בחזקת חולין, כיון שבעודו במעי אמו לא הי' קדוש בקדושת בכור.

וכי תימא דא"כ ניזיל בתר חזקת היתר אף למ"ד דהוה דאו', דהא אזלינן בתר חזקת היתר אף בספיקא דאו', י"ל דבאמת יש כאן חזקה נגד חזקה, והו"ל ספיקא, ועי"כ למ"ד דהנידון באיסור דאו' אזלינן להחמיר, ולמ"ד דהנידון בדרבנן אזלינן להקל.

אכן ד' התו' בבכורות צ"ע (עי' בד' רבינו זצ"ל בספר בית אבי על השב שמעתתא עמ' תרצ"ו²⁹) דא"כ כל ספק ערלה ניזיל לקולא מפאת חזקת

היתר, דקודם גמר פרי לא הוה ב' איסור ערלה, ואמאי אצטרך הלכתא, וכן בספק כהן שנידון כזר ואסור לאכול בתרומה ופסול לעבודה, ומאיך אסור ליטמא למתים נימא ב' חזקת זרות, דכשהי' במעי אמו לא הי' לו קדושת כהונה, ונתי' לו להטמא למתים. ועי' מש"כ בזה בתשו' מהר"ם שיק.

[דרך ב' - דחזקת הגוף דאם לא חשיבא חזקה לביצים וקושיות לפי"ז]

עוד י"ל דלא שייך כאן חזקת מעוברת או חזקת ריקנית, לפי שזוה חזקה על האם ולא על הביצה, והכא הנידון על הביצה, וזה כמוש"כ האחרונים לבאר הא דבספק בן ט' לראשון או ספק בן ז' לאחרון לא אמרינן דיש חזקת אינה מעוברת להאם, משום שהנידון על הולד³⁰.

אכן אכתי תיקשי בהא דכתבו תוס' (דף ב' ע"ב) בביצים שנמצאו במעי התרנגולת השחוטת, דמספק"ל אימתי נגמרו אם מערב יו"ט, דהיינו בשבת, ואסורים מדאו' למ"ד דאית לי' איסור הכנה, או שנגמרו ביו"ט ואין אסורים מה"ת אלא מדרבנן, והכא לא גזרו משום דהוה מילתא דלא שכיחא כמב' שם בגמ', וכתבו תוס' דיש לנו לאסור מספק כדן ספיקא דאו' [ועיי"ש מה שתיצו, ועי' עוד ברא"ש שם], ותיקשי דנימא דאית להו לביצים חזקת הגוף שלא היו גמורות, ונימא דנגמרו רק ביו"ט ולישתרי אפי' למ"ד ספיקא דאו'.

ובאמת דבד' תוס' אלו תיקשי נמי דניזיל בתר חזקת היתר, לפי ד' התו' בבכורות הנ"ל, והכא ליכא לתרוצי דאיכא נגדו חזקה, דאדרבה גם חזקת הגוף דאם וגם חזקת הגוף דביצים מורים ג"כ שלא נגמרו רק היום ולא בשבת, ולישתרי שחזקתו שאין בו איסור דאו' של הכנה, וצ"ע.

ואי נימא דלא חשיבא חזקת הגוף דאם כחזקה לביצים, ומשו"ה ליכא חזקת איסור לאסור אליבא דמ"ד דאיסורה מדרבנן, א"כ תיקשי בהא דספיקות (דף ג' ע"ב), דניזיל בתר חזקת היתר דביצים, ולישתרי אפי' למ"ד ספיקא דאו', דאין כאן חזקה נגד חזקה, וצ"ע.

[דרך ג' - דהו"ל ספק שבין כמה ביצים מי מהם נולדה ביו"ט]

עוד יש לדון ביישוב הקושיא על הש"ך, דהא דספק ביצת דאייירי בה בברייתא שבדף ג' ע"ב, הוה משמע לגמ' דאייירי נמי בגונא דיש שני ביצים, אחת נולדה ביו"ט ואחת מערי"ט, ואינו יודע איזה מהם, דבכה"ג לא שייך לילך בתר חזקה, וכי תימא דא"כ איקבע איסורא, דהו"ל כב' חתיכות אחת חלב ואחת שומן, ובאיקבע איסורא לא אזלינן להקל אפילו באיסור דרבנן, י"ל דאייירי בשני ציבורים ידועין במקומן, והאי ביצת פירשה ולא ידעינן מהיכן פירשה, דכה"ג לא חשיבא איקבע איסורא כיון דא"א לומר על כך ספיקא דחדא מיניהו ודאי אסירא, אך מאידך לא שייך לילך כאן בתר חזקה, ונידון כספק שבדרבנן אזלינן להקל [אי לאו משום דהוה דבר שיש לו מתירין].

ויסוד לתירוץ זה דבכה"ג לא מוקמינן אחזקה, עי' חזו"א (ידי' סי' ו' ס"ק י"ד) דיליף לה מד' תוס' בעירובין (דף ל"ו), ויעוי' עוד בש"ש (ש"ד פרק ב') מה שדן באורך בהאי כולל אם כשידענו והתערב אזלינן בתר חזקה או לא, עיי' שם, [ועיי"ש בד' רבינו בספר בית אבי באריכות]³¹.

נ"מ בין הדרכים לביצת שתתקלקל קודם מוצאי יו"ט

ואם נימא כי הי' תירוצא נר' נפקותא לדינא, בביצת שקילפוה ועכשיו היא בתחילת הלילה דיו"ט³², דלא שייך בזה דבר שיש לו מתירין, כיון שיפסד אם ישנהו עד הבוקר ולא יוכל לאוכלה במוצאי יו"ט, ולכא' הי' לנו להקל מפאת ספיקא דרבנן [ונ"מ בגונא דאפי' לרבה אין האיסורא לא מדרבנן], דלכא' אם הספק על ביצת זו אימתי נולדה נלך לחומרא, כיון שיש חזקת איסור, אך אם הי' ב' ציבורים וכל' דלא שייך לילך בתר חזקה וכנ"ל, שפיר ניזיל לקולא, כיון דהוה ספק דרבנן ואין לו מתירין.

ואף אי נימא דביצת קלופה חשיבא יש לו מתירין, דיכול לערבה במאכלים אחרים ולהשהותה עד מוצאי יו"ט, אך נ"מ באופן שעומדת להתקלקל, שאם לא יאכלנה עכשיו לא יוכל לאוכלה למחר.

ואמנם לת' א' הנ"ל דהכא איכא חזקת היתר כנגדה, א"כ בכל גווי' נוכל לסמוך ולהקל בדרבנן, אך צ"ע אם הלכה כד' תו' בכורות הנ"ל להחשיבו כחזקת היתר [שהרי יש ע"ז קושיות וכנ"ל], וצ"ע.

מה דינו של ספק ביצת באופן שזוה ספק איסור מוקצה (ובענין חלב שנחלב ביה"ש)

ב. הנה בגמ' (בדף ג' ע"ב) הקשו מהא דספק ביצת על מ"ד דביצת אסורה משום פירות הנושרין או משום משקין שזבו, ויל"ע אמאי לא הקשו מזה גם על רב נחמן דמפרש משום מוקצה, וכבר הק' כן בתוס' ישנים שם, ותיצו דמוקצה חמירא דהוה כדאו'.

והנה בתשו' מהרי"ל דיסקין (סי' ל"ג) דן להתי' חלב שנחלב בביה"ש, ובגונא דלא הוה דשיל"מ משום דהחלב יתקלקל עד מוצ"ש [ויש לדון עוד דאם נימא דביה"ש ספיקא דדינא, א"כ בלא"ה ליכא בזה דינא דדבר שיש לו מתירין, דזה רק בספק במציאות ולא בספיקא דדינא], אך כ' דלתוס' ישנים יל"ע כיון דהוה כעין דאו'.

אך יל"ע דחזוין דבספיקא דדינא שבמוקצה אזלינן להקל, וכגון באבעי'א אם יש מוקצה לחצי שבת [והא דלא מחמירין מצד דשיל"מ, כבר בי' הגרעק"א דלפי שבספיקא דדינא אזלינן להקל אף בדשיל"מ], וחזוין דלא קיי"ל כהתוס' ישנים. וצ"ל דהא דלא הק' בגמ' גם על רב נחמן, היינו משום דר"נ כבר בלא"ה נדחה לעיל דמסקינן עלי' בקשיא (עי' דף ב' ע"ב).

ובגוף הנידון דחלב שנחלב בביה"ש, עי' בהגרי"ל ד' שם שכל דכיון דבביה"ש שרינן שבות במקום מצוה של צע"ח, וא"כ הי' יכול לחלוב באופן שאיסורו משום שבות, ועי"כ לא נעשה מוקצה כלל, וזה הלכתא גבירתא דכל דבר האוסר משום שבות לא שייך בזה מיגו דאתקצאי, וכ"כ במגיני שלמה (עמ"ס שבת פרק כירה).

ויעוי' עוד בתהלה לדוד שדן במוקצה שנעשה מוקצה באמצע ביה"ש, דהו"ל ספק מוקצה שמא כבר נכנס שבת קודם ואז עדיין לא הי' מוקצה, ולא שייך מיגו דאתקצאי, ותליא נמי בהך נידון דספק מוקצה אי אזלינן ב' להקל או להחמיר.

ספק ביצת שנוולדה ביו"ט אי שריא בטלטול

ג. ובתירוץ הגמ' דלא אזלינן להקל בספק דרבנן שיש לו מתירין, יל"ע דהא דעת הגמ' (בשו"ת מהדו"ת סי' ע"ד ובצל"ח ביצת כ"ד ע"ב) דלגבי טלטול לא שייך דבר שיש לו מתירין, וא"כ לפי"ז בספק ביצת אף אם נאסור באכילה, יש לנו להתי' בטלטול, ופשטות לשון הברייתא משמע דעל כל מש"כ הברייתא קאי הי' דספיקא אסורה, והיינו נמי לענין טלטול לסמוך בה את הקדירה או לכסות בה את הכלי, וא"כ תיקשי אמאי נאסור מספק להנו"ב. וי"ל דכיון דעיקרה לאכילה וזה לא מתירין, ממילא הוה מוקצה, ולא קאמר הנו"ב רק כגון מים שספק אם יש עליהם איסור טלטול חוץ לתחום, שכל הספק רק לגבי טלטול, ואין הטלטול תלוי בדן אכילת החפץ, ובהו שפיר קאמר הנו"ב.

דיני פרי שנמצא ליד עץ ואינו יודע אימתי נפל

(א) ספק יו"ט ספק בא' משאר ימות החול אי אזלינן בתר רובא

ד. והנה רב אשי (בדף ד' ע"א) מתרץ להך ברייתא דספק ביצת אסורה, דהוה אף בספק נולדה ביו"ט, ולא תיקשי על מ"ד דאיסורה רק מדרבנן, דמ"מ בעינן למיזל לחומרא, כיון דיש לה מתירין, ולפי"ז המוצא פרי ליד עץ ואינו יודע אם נפל מן העץ ביו"ט או מערי"ט [וכן משכ"ל בשבת], ובגונא דלא שייך לאסור מפאת טבל, וכגון בחו"ל, מ"מ אסור לו לאכול דהוה ספיקא דרבנן דבדרבנן שיש לו מתירין, ומ"מ אם מצא הפרי זמן קצר אחרי כניסת היו"ט, ודרכו ליפול ממנו, ובאופן שיכול לתלות גם בשאר ימות החול [ולא רק בערב יו"ט], יל"ע אי ניזיל בתר רובא, דהיינו לתלות בימות החול שהו' הרוב, ולישתרי, או דאכתי הוה ספיקא.

וכבר דן בכע"ז ברש"ש בכתובות (דף ט' ע"א), והוכיח דחשיבא ספק השקול.

(ב) אם יש כאן חזקה להחמיר גם כשאין לו מתירין

אך יש לדון בהך נידון דספק אימתי נפל דנאסור מפאת חזקה, דנימא שנפל כמה שיותר מאוחר [והוה חזקה שיש לפרי גופא לומר שנשאר על העץ], ונ"מ לגונא דאין לו מתירין, וכגון שיתקלקל קודם מוצאי יו"ט. ולכא' תליא בפלו' הפוסקים אי אזלינן להקל בספק דרבנן היכא דיש חזקת איסור, שכבר נחלקו בזה הש"ך והפר"ח ביו"ד סי' ק"י [והכא לא שייך חזקת היתר, דלא היתה בחזקת היתר מכניסת החג, דהא אם לא נתלשה היתה אסורה אף בעודה על העץ].

28 א.ה. הנה הכא הוה קונם דאו', אלא הכונה דמה"ת בטל אף דיש לו מתירין, ומדרבנן לא בטל, וכשאנו דנים שיש כאן איסור שספק נתבטל מדאו' ולא מדרבנן, וספק נתבטל אפי' מדרבנן הו"ל ספק נדר דרבנן, וכה"ג מתירים ספיקו אף כשזוה בודאי דשיל"מ, דבספק נדר דרבנן מקילים טפי משאר ספק דרבנן.

29 ועי' בדברי רבינו בספרו חדר הורתי מהדו"ת סי' כ"ז אות ד' (ועי' בס' בר אלמוגים לרבינו סי' נ"ח עמ' ש"ח).

30 עי' רעק"א בגליון השו"ע יו"ד סי' ט', ועי' בד' רבינו בספרו בית אבי עמ' תכ"ה, ועי' שם עוד במילואים קונטרס בענין רוב אות ט"ז באריכות.

31 ועי' עוד בר אלמוגים סי' ק"פ עמ' תתמ"ד.

32 א.ה. והיינו באופן שיש צד שנוולדה בלילה [שלפני סדר לידת הביצים בזמן חו"ל לא הי' כזה ספק], א"נ נ"מ בשני ימים טובים של ר"ה או ביו"ט ושבט הסמוכים זל"ז שצד האיסור הוא רק מדרבנן, דנולדה בשבת מה שאסורה ביו"ט אינו אלא מדרבנן לכמה רבנות, ואכמ"ל.

איסור זה, ואין זה במשמעות ד' הרשב"א, דנר' ממנו להיפך שזוה ודאי איסור שספק אם יבוא לו היתר, ועי' הי"ט. [וכ"ז בכלל תמיהת רבינו זצ"ל].

27 א.ה. לכא' לדרך זו נמצא דאינו בגדר ספק אם יש לו מתירין, לפי שכל עוד שלא נתברר שהיא טריפה, הרי הספק עצמו, דהיינו הדין להחמיר מספק, עושהו אין לו מתירין השתא בודאי, לפי שבאמת אין לו עכשיו מצוה להשאל ואין עומד להשאל, והוה רק ספק על העתיד שמא יתחדש בעתיד שיהא לו מתירין, ועי"ז שפיר כתב הרשב"א את חידושו דכה"ג לא נקרא דשיל"מ, דבעינן שיהא עומד להיתר ושפיר מתבטל [ולא דמי לדרך ב' הנ"ל, שאיסור א' עומד להיות ניתר, ואיסור ב' לא, וממילא זה ספק באיזה איסור נאסרה ביצת זו, והוה ספק אם יש כאן איסור שיש לו מתירין או לא, אך הכא הנידון שגם אם בודאי נאסר איסור זה מ"מ עדיין אינו בגדר עומד להיות ניתר, והוה ספק אם עומד להיות ניתר או לא, וגם לא דמי לדרך א' שזוה ספק אם עכשיו כבר עומד להיות ניתר, שאח"כ יתברר אם עכשיו כבר עומד להיות ניתר או לא. ולכשתמצי לומר יש כאן ג' דרכים חלוקים זמ"ז, ודו"ק].

דין התרנגולת וביצתה קודם החלטה

ויל"ע מה דינה של התרנגולת כשעדיין לא החליט כלום, והנה כשאמר דלא נשחטה הובררה דעומדת לגדל ביצים, לכאן אין הכונה דלא שחטה סתמא, אלא הכונה דהחליט שלא לשחטה, דאל"כ מאי ברירה איכא, והלא שמא עוד ישחט, והשתא יל"ע איך הדין כשלא החליט עדיין כלום, ובינתיים נולדה ביצה, מה דינה של הביצה השתא.

והנה אילו הוא חושב להחליט בהמשך, לכאן השתא חשיבא ספק העומדת להתברר מה ה" מעיקרא, וא"כ השתא הוא ספק מוקצה, ובפשוטו מספק אסירא השתא, דהא ספק מוקצה אסור, דהוה דבר שיש לו מתירין. ותו העירוני דאיכא חזקת איסור שאצל המוכר היתה מוקצית, שעמדה לסחורה, ואוקי אחזקת איסור ואסורה [אלא דעל האי טעמא יל"ע כיון שהקצאת מוכר כבר בטלה, והנידון אם נתחדשה הקצאה חדשה, וצ"ע בזה].

[ולכאן לפ"ז א"ש, דעד שלא תהא החלטה להדיא לשחיטה הרי היא וביצתה באיסור, דבאמת כל הנידון כאן לקבוע דינה למפרע].

ונלענ"ד דמי שטלטל תרנגולת זו שנלקחה סתמא, לפני שהחליט למה תעמוד, מחוייב להחליט שעומדת לאכילה, כדי להציל עצמו למפרע מאיסור מוקצה, וצריך תלמוד.

ענף ד'

ביצה שנולדה בשבת שלמחרתו יו"ט

שני עיני הכנה (א) נולדה בשבת. (ב) נגמרה בשבת ונולדה ביו"ט

א. אמרינן בגמ' דביצה שנולדה ביו"ט שאחר שבת או להיפך, לרבה אסורה מן התורה משום הכנה, ואמרינן עוד בגמ' דביצה שנולדה בשבת ולמחרת יו"ט אע"ג דשני קדושות מ"מ אסירא משום הכנה, ובהך הכנה איכא פלוגתא דרבנן אי הוה מה"ת או מדרבנן (ע"י בשעה"צ ס"ת תקי"ג ס"ק ט"ז), ונ"מ אי שריא לחולה שאין בו סכנה [וכל הספק רק לטעם ראשון דתו' (ביצה ד' ע"א), שהלידה הויה הכנה, אך לטעם ב' דכיון שאסורה ליומה נחשב שהשבת מכינה למחרת בודאי הויה רק מדרבנן].

וע"י במ"ב (ס"ת תק"ז ס"ק יו) דה"ה פירות שנשרו בשבת אסורין ביו"ט שלאחר, דאפי' שאין לאסור מצד מוקצה או מצד פירות הנושרין, כיון דהוה שתי קדושות, מ"מ אסירא משום הכנה [ובפירות שנעשו טבל יש עוד טעם לאסור, אף למאן דלית ל"י הכנה, והוא עפ"י הגזירה דר' יוחנן (בדף ד' ע"ב) לגבי עצים שנשרו מן הדקל, דכיון דבשבת הו' אסורין בלא"ה לא מיכרא מילתא דמפאת שתי קדושות שריא, ויבוא להתיר גם בנשרו מן הדקל ביו"ט, ונ"מ לענין אם עבר ותקנו דמתוקן, אי שריא באכילה].

ויל"ע בנולדה בתוספת שבת שלאחר יו"ט, ונר' דבכה"ג אין איסורה מן התורה אלא מדרבנן כיון שנגמרה בשבת ונולדה בתוספת שבת, וחשיבא שהשבת הכינה לעצמה, והוה כנולדה בשבת [ותליא בנידון נולדה בשבת].

ואם לקחו תרנגולת ממקום למקום באופן שהשבת ארוכה יותר מכ"ד שעות, כגון מא"י לאמריקה, ובאופן שהשבת שלוש שעות, הנה לפי מקום ההליכה נגמרה ביו"ט, אבל לפי מקום התרנגולת נגמרה בשבת [לכאן הכונה שלפי מקום ההלכה משם הו"ל הכינה ליו"ט, שאילו היתה נשאר שם היתה יולדת ביו"ט, ואשתכח דהכינה ליו"ט, אבל מאחר שבמקום שילדה הויה שבת, א"כ נמצא שהשבת הכינה לעצמה, ויתכן לדון גם להיפך באופן הפוך, והנידון האם אסורה מה"ת או רק מדרבנן, ונ"מ לחולה שאין בו סכנה].

ביאור ההכנה שבלידה, ובעובדא דהווא דבעיא בייעי דפחיא

ב. והנה בביאור מהו ההכנה שיש בלידה, לפי א' בתוס', אי ברא"ש שני טעמים, א. דרך ביצה שנולדה מגדלת אפרוחים, אבל אילו לא נולדה אלא שוחטין אמה ומוציאין הביצה אינה מגדלת אפרוחים, ואשתכח דנגמר כוחה בשעת לידה, והיינו הכנה לידה. ב. דגם הטעם של ביצה שנולדה משוכחת מביצה שהוציאו ממעי אמה, ואשתכח דהלידה חשיבא הכנת הביצה, ונ"מ מביצת תרנגולת דספנא דארעא דליכא מעלה ראשונה, ואיכא מעלה שני, וכמוש"כ המ"ב (ס"ת תקי"ג שעה"צ ל"ד) בשם הפמ"ג.

ומקור להנך ב' מעלות נלמד מגמ' (ביצה דף ז') דאמרינן התם דהווא דאמר להו בייעי דפחיא למאן, ויהבו ל"י בייעי דשחטה, ואמרינן דאתא לקמי' דר' אמי ואמר מק"ט וחווה, ומהו דתימא האי לאכילה קא בעי, והאי דקאמר דפחיא משום דצריבן, ופי' רש"י שמבושלות כל צרכן, ולמאי נ"מ למיתב ל"י מאי דביני בני, שאלו יפים מהם, קמ"ל דסתם מאן דאמר לפחיא כונתו לגדל אפרוחים, ולענין זה בייעי דשחטה לא שוו מידי והוה מק"ט, ולמדנו דשני דברים נעשה בביצה בלידתה, בין שנעשית ראוי לגדל אפרוחים, ובין שנעשית משוכחת יותר לאכילה.

ובעיקר הך עובדא יל"ע דאמאי הוה מק"ט וחווה, מ"ש ממכר שור לחבירו ונמצא נגחן, דקי"ל דכיון דאין הולכין אחר הרוב, קאמר ל"י מוכר ללוקח דילמא אתה מן המיעוט שקנית לשחיטה ולא לחרישה, והמוציא מחבירו עליו הראיה שאינו מן המיעוט (ע"י ב"ק דף מ"ו), וה"נ לימא ל"י אייתי ראה שקנית לגדל ביצים ולא לאכילה, ואמאי הוה מק"ט וחייב המוכר להחזיר הדמים.

ובספק אם יתקלקל עד מוצאי יו"ט, דהוה ספק אם יש לו מתירין, לכאן נמי שרי [להסוברים דשרי אף כשיש חזקה להחמיר], וכדאיתא ביו"ד (ס"י ק"ב) ומקורו מדברי הרשב"א דספק דשיל"מ שרי [שהו עצמו ספק דרבנן, ולקולא].

נספח: ספיקות בדיני דבר שיש לו מתירין

ה. (א) דע דכל הך חומרא דדבר שיש לו מתירין אינו אלא בליכא חזקה לקולא, [וצ"ל דהכא ליכא חזקה היתר, ועי' מש"כ לעיל סק"א], וכמוש"כ הגרעק"א (בגליון השר"ע באו"ח ס"י ש"ח).

(ב) יל"ע בהא דדבר שיש לו מתירין שנאמר גם לענין תערובת, שאינו בטל אפי' באלף, ובין לענין ספיקא דרבנן דלא אזלינן לקולא, האיך היא במקום מצוה שאם לא יקיים עכשיו המצוה יפסיד המצוה, האם מיקרי יש לו מתירין, או דכיון שאם לא נקל יפסיד המצוה מיקרי אין לו מתירין.

(ג) והנה ביצה שיוכל לאוכלה ביו"ט שני אך תתקלקל עד מוצאי יו"ט שני³³, דנמצא שלבן א"י יש לו מתירין ולבן חו"ל אין לו מתירין, יש ללמוד מדברי מג"א (בס"י ש"ח) גבי המבשל בשבת במזיד דלאחרים שרי במוצ"ש ולדידי' אסור, דחשיבא יש לו מתירים כיון דלאחרים שרי במוצ"ש, וה"נ כיון שלבן א"י הוה דשיל"מ ולא בטל גם לבן חו"ל אינו בטל, אמנם ד' מג"א אינם מוסכמים, עי' במ"ב (ס"י ש"י ס"ק ה').

ובאמת יש לומר שגם למג"א יש חילוק בין תערובת, דאמרינן שאינו מתבטל, כיון דחשיבא כבלתי יכול להתבטל, ולא מפלגינן בין האנשים, ומשא"כ בענין ההנהגה להקל בספיקות, דשפיר יש לנו לחלק בין האנשים.

(ד) הנה חדש חשיבא דבר שיש לו מתירין ואינו בטל, וכ' הח"א דאם הוא חמץ אין לו מתירין כיון שאין יכול להשהותו לאחר שיותר איסור חדש דחייב לשורפו, ויל"ע דהא חזינן דחמץ חשיבא דבר שיש לו מתירין, אע"פ שאם לא יתבטל חייב לשורפו, וש"מ דבכה"ה אכתי מיקרי יש לו מתירין, וצ"ל דשאני התם שאם יתבטל יוכל להשהותו עד אחר פסח, וע"כ אמרינן דאין בטל, [ומשא"כ הכא דאירינן שגם אחר שיתבטל איסור חדש לא יוכל להשהותו כיון שחמץ בפסח אין בטל], וכ"כ בחזו"א (או"ח).

ענף ג'

בחילוקי דינים שבין ביצת תרנגולת העומדת לאכילה לבין ביצת תרנגולת העומדת לגדל ביצים

הנה קי"ל דביצה שנולדה ביו"ט אסורה, ומב' בגמ' ד' דרכים בטעם האיסור, ואיכא למ"ד דהוה משום מוקצה, ולדבריו היינו דוקא בעומדת לגדל ביצים [וזה ד' ר"נ בגמ' ביצה (ב' ע"א), ועי"ש עוד להלן (ד' ע"א) דלד' אביי היינו טעמא דר' אליעזר דס"ל דביצה שנולדה מתרנגולת העומדת לשחיטה שריא], ואם מתרנגולת העומדת לגדל ביצים אסורה, ובתרנגולת שלקחה סתמא אמרינן דאם נשחטה האם הובררה דעמדה לאכילה, ואף הביצה מותרת, ואם לא נשחטה האם אלא שבא לאכול רק את הביצים, הובררה דעומדת לגדל ביצים, והויה מוקצה וביצה נמי אסירא.

הוכחה דביצה הוה אוכל

א. ומב' בגמ' (בדף ב' ע"א) דפשיטא לגמ' דביצת תרנגולת העומדת לאכילה אין הביצה לא מוקצה ולא נולד, ומשום דהוה אוכלא דאפרת, והנה נקטינן (בס"י תק"ה) דחלב של בהמה העומדת לאכילה חשיבא נולד, אם נחלב לתוך כלי ריק, דמעיקרא אוכלא והשתא משקה [ועי' ביש"ש ריש מסכת ביצה באורן], וא"כ מוכח דביצה ח' חשיבא אוכל ולא משקה, ומשום הכי לא הוה נולד, אלא אוכלא דאפרת.

ונ"מ לענין ברכה אחרונה ששיעור אכילת ביצה ח' בכזית כאוכלין, ולא ברביעית כמשקין [ועי' שו"ת שטת הלוי ח"ז ס"י כ"א].

החליט באמצע יו"ט לגדל ביצים מה דין הביצה

ב. והנה לכאן נר' דאם תרנגולת עמדה לאכילה בכניסת היום, ואח"כ נמלך עלי' לגדל ביצים, אף שהיא נאסרת, מ"מ כיון דאין מוקצה לחצי שבת ע"כ אם ימלך ויחזור לחשוב עלי' לאכילה שפיר תהא מותרת, וכן נר' לכאן דלענין ביצתה תחשב כביצת תרנגולת העומדת לאכילה כיון שבכניסת היום היתה עומדת לאכילה, ואין מוקצה לחצי שבת [ומה שנמלך לגדל ביצים באמצע יו"ט לא משוי מוקצה לאסור הביצה שרוצה לאכול, שהיא כמו האם שחזר ונמלך עלי' לאוכלה].

והשתא יל"ע בסוגיא (בדף ד' ע"א) דמב' דבלקחה סתם והחליט לגדל ביצים הובררה שהיא מוקצה ואסירא הביצה, והרי כיון דהוה ל"י תקנתא בביה"ש לחשוב לאכילה, וא"כ לכאן המוקצה חל ברגע שהחליט לגדל ביצים, שזה באמצע יו"ט, וא"כ ביצה אמאי אסירא.

ובע"כ צ"ל דהכונה שהוברר למפרע, דאף שלא חשב כלום בביה"ש, מ"מ היא עומדת מלכתחילה לצורך מה שיחליט לבסוף, והוברר למפרע שכעומדת מעיקרא לגדל ביצים, ואגלאי מילתא דהויה מוקצה בבין השמשות, ועדיין צ"ת.

ויל"ע דבב"ק יש באמת מיעוט אנשים שקונים לאכילה, אבל הכא סתם האומרים בייעי דפחיא כונתם לגדל אפרוחים, וליכא מיעוט ברור שאומרים בייעי דפחיא וכונתם לאכילה, וכעין דחזינן דבחזקה אין אדם פורע תוך זמנו, לא אמרינן אייתי ראה שאינו מן המיעוט שפורעים תוך זמנם, ומוציאין ע"ז, ולא אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב, ובע"כ משום שאין מיעוט שפורעים תוך זמנם, ובכה"ג עדיפא מרוב ואזלינן בתר' גם בממון [ואף דהתם י"ל שהוא מצד אנו סה"ד³⁴, אך מ"מ גוף החילוק אמת אף בלי הראי'].

ועוד י"ל וכו"ה השיטמ"ק דבאמירת בייעי דפחיא גלי אדעת'י, ומשא"כ התם דלא קאמר אלא שור סתם.

ובשטמ"ק ת' עוד, לפי ש' הר"ף והרא"ש דגרסי ואותבינהו, דהיינו שהושיב תרנגולים על ביצים, ובהכי אגלאי מילתא שכונתו לגדל אפרוחים, אך העירוני דא"כ נימא הכי אף בקונה שור, דאם לקחו לשדה לחרוש אגלאי מילתא דקנאו לחרישה, וצ"ל דתרת' בעינן שאמר לפחרא והושיב תרנגולים, ומשא"כ התם דלא קאמר מידי, ואכתי יל"ע בכ"ז.

ובהא דאמרינן דיש מעלה שנית שע"י הלידה משוכחת יותר, כ' רש"י דמ"מ בקונה לאכילה א"ז מקח טעות, וסגי דיהיב ל"י דמי דביני וביני, והקשה מהרש"ל דליהו מק"ט כדן סיכמו לקנות יפות ונתן לו רעות, ועי"ש שכ' דבאמת לר"ף ורא"ש לא גרסי כלל הך מהו דתימא וכו', ובד' רש"י צ"ל דההפרש אינו כ"כ גדול כבין יפות לרעות, ואע"פ שפירש אין כאן מק"ט כי אם זכות לדרוש ההפרש.

ענף ה'

בענין נולדה בשני יו"ט של ר"ה והמסתעף לגדרי שני יו"ט של ר"ה (ס"י תקי"ג ס"ה)

ספק אי נולדה בער"ה או ביום א' דר"ה מה דינה ביו"ט שני

א. מסקינן בגמ' (דף ד' ע"ב) דבשני ימים טובים של ר"ה נולדה בזה אסורה בזה מפאת דהוי קדושה אחת, והכי נקטינן (בשו"ע ס"ת תקי"ג סעיף ה'). ולענין ספק אם נולדה בערב ר"ה או ביום א' דר"ה, לכאן ה' נראה לאסור אף ביו"ט שני, דהא ספק ביצה אסורה מפאת דבר שיש לו מתירין, ואף זה חשיבא ספק, ולכאן הויה חד ספיקא, דהא אם נולדה ביו"ט ראשון אסורה בודאי מדרבנן ביו"ט שני, כיון דנקטינן דהוה קדושה אחת, אכן במ"ב (ס"י תקי"ג סקי"ד) הביא מכנה"ג דכה"ג שריא, וד' עולת שבת דאסירא, וסברת הכנה"ג צ"ב דהא הוה לה דבר שיש לו מתירין, ויש לנו לאסור ספיקו.

ואולי ס"ל דהא דנקטינן דקדושה אחת ניהו לאו בתורת ודאי ס"ל הכי, דבאמת פליגי בזה רב ושמואל ורב אדא ורב שלמן ורבא לעומת רבה, ולחומרא הוה דנקטינן מספיקא דנידון כקדושה אחת, והשתא דיש ספק אם נולדה ביום א' או בער"ה הו"ל ס"ס ושריא, אך זה קשה בסברא דלכאן כיון דרבא פסק דאסירא יש לנו לנקוט כך בתורת ודאי, ואין לצרף סברת רבה לס"ס, וצ"ע.

גם עיקר הדבר דס"ס שריא תליא בנידון ס"ס דרבנן דבבר שיש לו מתירין [ועי' ס"י תצ"ז מ"ב ס"ק י"א, ועי' ביו"ד ס"י רס"ו ס"ח ובמפרשים שם].

קושיית הגר"א קוטלר צ"ל בשני יו"ט של ר"ה שהראשון חל בשבת אמאי לא אמרינן מינו דאתקצאי

ב. ושמעתי להקשות בשם הגר"א קוטלר צ"ל, דבשני יו"ט של ר"ה שהראשון חל בשבת נימא מינו דאתקצאי בתחילת היום, שאז ה' שבת ונאסרו כל מה שאסור בשבת יותר מיו"ט, אתקצאי לכולה יומא, דהיינו עד מוצאי יו"ט שני, כיון דהוה כיומא אריכתא.

וצ"ל דלא אמרינן מינו דאתקצאי רק במה שנאסר מפאת יו"ט, ולא במה שנאסר מפאת שבת, ולא דמי לטבל שהק' תוס' דנימא מינו דאתקצאי לאסור אף אם עבר ותקנו, דהתם מפאת האיסור טבל נאסר מפאת מוקצה דמחמת יו"ט, והכא לא נאסר כלל מפאת יו"ט, ואכתי צ"ב.

אם מברכים שהיינו ביו"ט שני (ובענין קטן שהגדיל באמצע חנוכה)

ג. כתב הרא"ש (בפ"ד דמסכת ר"ה ס"י י"ד) בשם רבותיו של רש"י, דכיון דנקטינן הכא דב' יו"ט של ר"ה קדושה אחת, ע"כ לא מברכים שהיינו ביו"ט שני, וכ' דרש"י פליג ע"ז וס"ל דכיון דאילו באו עדים מן המנחה ולמעלה הוה עיקר היום ביום שני, ע"כ אע"פ שכבר בירך בראשון חזור ומברך בשני.

ויל"ע לפי ד' רש"י בקטן שהגדיל באמצע ימי חנוכה, דבפשוטו אינו חוזר לברך שהיינו, דברכתו בקטנות מהני ל"י, אך לרש"י לכאן יש לו לחזור ולברך, דהעיקר לאחר גדלות, אך יש לחלק דהתם הו"ל התחיל מאתמול, אלא שאיהו הוה חיובי קליש והשתא נתחוק, אך הברכה על היום, והו"ל התחיל מאתמול.

33 א.ה. דין זה נפק"מ למ"ד דשני יו"ט של גלויות קדושה אחת, דלדידן דשני קדושות הן, שרי אף לבן חו"ל ביו"ט שני, ואולי נפק"מ לדידן בשבת שאחריו יו"ט שני, וק"ל.

34 א.ה. לכאן מדמספק"ל בב"ב (דף ה') אי מהני מיגו נגדו, ש"מ שאי"ז בגדר אנו סה"ד, ועי'.

ענף ו'

יצאה רובה מערב יו"ט או ערב שבת (סי' תקי"ג ס"ו)

קושיא מ"ט ביצה שיצאה רובה וחזרה אינה מוקצה

אמרינן בגמ' (ביצה דף ז' ע"א) דס"ל לר' יוחנן דביצה עם יציאת רובה נגמרת, וחשיבא כלידה לכל דבר, וע"כ אם יצאה רובה מערי"ט, וחזרה, ושוב נולדה ביו"ט, שריא, דחשיבא כנולדה מערב יו"ט. וכ"ה בשו"ע (סי' תקי"ג סעיף ו').

ויל"ע האיך הדין בשבת כה"ג שיצאה רובה מער"ט וחזרה ולבסוף ילדה בשבת, אי ג"כ שרי לגומעה לביצה או לא, ולכא"ו הצד לאסור דכיון שבביה"ש הוה במעי אמה וא"א להגיע אליה לפי שאמה מוקצה, וגם אסור לשחוט בשבת, א"כ גם הביצה תהא מוקצה.

אך הוא בפשוטו דינא דר' יוחנן אף בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ולא אמרינן דכיון שהאם מוקצה ובביה"ש הוה הביצה במעי אמה, אתקצאי ביצה לכולי יומא, וא"כ ה"נ בשבת לא נימא הכי, וכן נלענ"ד.

אלא דטעמא בעיא אמאי לא אמרינן בזה מיגו דאתקצאי, וי"ל בזה ג' תירוצים.

תירוץ א' - דהוה גמרו בידי אדם

א. חדא, דביצה שיצאה רובה חשיבא עומדת להוולד, והו"ל כגמרו בידי אדם, דשרינן (עי' דף כ"ז ע"ב).

והנה באמת במ"ב (סי' ש"ח) איתא דאם היו בגדים רטובים מכביסה בביה"ש והתייבשו בשבת, אסורין לטלטלם בשבת, דכיון דבביה"ש הי' אסור לטלטלם אמרינן מיגו דאתקצאי ואסורים לכל היום, ורבנן בתראי נחלקו עליו, וסברי דמותרות דהו"ל כגמרו בידי אדם, וכקדירות וותמות דהוו מוקצה בביה"ש, ולכשיצטננו ותגמרו בשולן מותרות.

וליישב ד' המ"ב יש לומר ג' דרכים, (דרך א') או דאיירי כשאנו בטוח שתייבש, ולא דמי לגומרו ביד"א שהוא בודאי שהיא מוכן בהמשך היום. (דרך ב') דמוקצה מחמת אסור שאני דלא שייך בו קולא דגמרו ביד"א. (דרך ג') דדוקא בבישול אמרינן גמרו בידי אדם שכבר עשה מעשה הכנה בהנחת הקדירה ע"ג הכירה מבעו"י, אבל כאשר ההתייבשות של הבגדים באה ממילא, לא מחמת שהאדם הניחן סמוך לתנור, אלא מחמת שהשמש מייבשת, זה לא מיקרי גמרו ביד"א.

והשתא ניהדר לדין בביצה שיצאה רובה מער"ט או ערי"ט, וחזרה לאמה שהיא מוקצה והיתה שם ביה"ש ואח"כ נולדה שנית, הנה לדרך ראשונה שפיר חשיבא גמרו בידי אדם, כיון שעומדת להוולד בודאי, אבל לדרך שני' ושלישית תקישי דלפי"ז יש לאסור, דהא ה"נ הוה מחמת אסור, וגם הוה ממילא ולא מכח מעשה האדם מער"ט או ערי"ט.

ולכא"ו מסוגיין מוכח כדרך א' דתליא בין עומדת בודאי להיות ראוי או מותר בהמשך השבת או שוה ספק, דכיון דרק להך דרך א"ש מה דהכא אי"ז מוקצה, א"כ ש"מ שיעקר כדרך זו.

תירוץ ב' - דבאסור חיצוני המפריע להגיע להיתר לא אמרינן מיגו דאתקצאי

ב. והנה (בדף ל"א ע"ב) תנן דבית שנפחת הפירות מותרין, והק' תוס' דנימא מיגו דאתקצאי ביה"ש, שלא הי' אפשר לפחות, ולרבנן דס"ל דאין לפחות. ונחלקו קמאי ביישוב הקו, ודעת רש"י וסיעתו דכשהאסור דרבנן לא אמרינן מיגו דאתקצאי, ודעת ר"ף רמב"ם רמב"ן דאפי' בדאי' לא אמרינן מיגו דאתקצאי [והטעם כיון שאין גוף הדבר אסור, ואיסורו מפאת דבר חיצוני המונע להגיע להיתר, וגם בד' רש"י צ"ל כן בדשאר איסורים דרבנן לכא"ו מודה דנעשה מוקצה, אלא דבעי תרתי לטיבותא].

ועי' בביה"ל סי' תקי"ח דמיייתי להך פלו, והכריע דאין להקל אלא בשעה"ד.

והשתא ביצאה בער"ט וחזרה והיתה בביה"ש בתוך התרנגולת, הו"ל איסור דאו' מונע מלבוא לביצה, דאסור לשחוט, וא"כ תליא בהך פלו, ולהאסורים תיקש³⁵.

תירוץ ג' - דבעינן דחי' בידיים

ג. והנה לשיטת רמ"א (סי' תצ"ה) דמוקצה ביו"ט שרי כר"ט, ולא נאסר רק דחי' בידיים, א"כ א"ש הא דבית שנפחת כיון דלא דחי' בידיים, וה"ה בביצה י"ל כן דמה שחזרה למעי אמה אי"ז דחי' בידיים, וא"כ היא א"ש דבין בשבת ובין ביו"ט שריא. אך תי' זה לא א"ש למאן דפסק כהשו"ע דאית ל' מוקצה ביו"ט [נמ"מ לענין שבת דלכ"ע קי"ל דמוקצה שרי, ודאי הדין אמת, כיון דהכא ליכא דחי' בידיים].

ואכתי כ"ז לא ברירא לי, וצריך לי רב לזה.

ענף ז'

בסוגיא דבדק בקינה של תרנגולת מערי"ט (סי' תקי"ג ס"ו)

בדק בקינה של תרנגולת מבעו"י ומצא ביצה קודם עלוה"ש וספק אי יש תרנגול מה דין הביצה

א. ביצה (דף ז' ע"א) העולה מן הסוגיא, דכשיש זכר ואפי' התרנגולת רק שומעת קולו אינה יולדת אלא ביום, והוא דבר מוחלט, והלכך אף שבדק יפה יפה מערי"ט ולא היה שם ביצה בקו, והשתא מצא ביצה בלילה או קודם אור היום, תלינן שיצאה רובה וחזרה, והביצה מותרת, דודאי לא ילדה בלילה, אבל אם אין זכר יתכן מיעוט שילדות בלילה, וע"כ אם בדק יפה יפה תלינן שילדה בלילה ואסורה, ולא תלינן שיצאה מבעו"י וחזרה, שזה פחות שכיח מלידה בלילה, אבל אם לא בדק יפה לא תלינן במיעוט שילדות בגללה, ותלינן שילדה מבעו"י [ולא שחזרה, כיון שזה פחות שכיח מלידה בלילה, אלא שהוא לא ראה כיון שלא בדק יפה יפה] ומותרת, וכ"ה בשו"ע (סי' תקי"ג ס"ו).

ויל"ע האיך הדין כשבדק יפה יפה ומצא אח"כ ביצה קודם עלוה"ש, ואינו יודע אם יש תרנגול זכר ומותרת, או שאין תרנגול זכר ואסורה, ולכא"ו יש לאסור בתורת ודאי, דאנו מעדיפים לתלות שאין תרנגול זכר וילדה בלילה כדרך מיעוט תרנגולות דספנא מארעא, מאשר לומר שיש תרנגול זכר וילדה מבעו"י וחזרה וכו', שזה דבר פחות שכיח.

והנה באמת גם אם לא נאמר שזה ודאי, אכתי ליתר מספיקא, דהא ספק ביצה אסורה, אך מ"מ יש נ"מ בין אם האיסור מתורת ודאי או מתורת ספק, בגונא דאין לה מתירין וכגון שאם לא יקנה ירמסוה בע"ה, ולא יהא לו הביצה לאוכלה במוצאי יו"ט, דאם איסורה מספק כה"ג שריא, ואי איסורה מודאי אף כה"ג אסורה. וד"ו תלוי בספק עצום שכבר עלה על שלחן מלכים וכדלהלן.

אם בכח הרוב להכריח מה הי' המעשה או רק לתלות שד"ו מן הרוב

דהנה קי"ל (בחולין דף ג' דף י"ב בשו"ע יו"ד סי' א' סעיף ה') דקטן ששחט ולא ראינו השחיטה, אמרינן דרוב מעשיו מקולקלים, ואם גדול שחט אמרינן דהשחיטה כשירה, דרוב מעשיו מתוקנים, והשתא יל"ע כשראינו אדם ששחט ולא ראינו אם הוא גדול או קטן, אבל ראינו ששחט טוב, מי נימא דנוכל ע"ז להחליט שהוא גדול, שהרי רוב מעשיו הקטנים מקולקלים, ומסתמא אינו מן המיעוט, וע"כ נתלה שהוא גדול³⁶.

ולכא"ו יש לפשוט ד"ז ממתני' (בב"ק דף מ"ו) דשור שנגח את הפרה ונמצא עוברא בצידה, דהוה ספק, ומקשינן בגמ' למ"ד דהולכין בממון אחר הרוב, דניזיל בתר רובא, ורוב בהמות יולדות ולד מעליא, וא"כ ע"כ שמתה מחמת הנגיחה [ומבואר לכא"ו דדין רוב אינו רק לתלות על האם שתלד ולד מעליא כדרך רוב היולדות, אלא שאף על ידי שרואים את הולד מת, וכדי שלא לומר שארע כן דבר שהוא מיעוט, מוכיחים שכנ"ר הי' כן נגיחה, ואף שנגיחה גופה אינה הרוב, אלא שאנו מעדיפים לומר שמתה מנגיחה מלומר שארע כאן המיעוט דמפילות, וא"כ ה"נ בנידון הנ"ל דשחיטה, כדי שלא לומר שקטן שחט שחיטה מתוקנת שזה דבר שהוא מיעוט, נימא שכנ"ר השוחט הוא גדול].

והשתא אם נאמר רוב כה"ג ה"נ בנידון דידן יכריח הרוב שאין כאן זכר, ונולדה בלילה, ונמצא לכא"ו דמכח מתני' דשור שנגח יש לפשוט ספק הנ"ל ולומר דהביצה אסורה בתורת ודאי, שתולין שאין זכר ושילדה בלילה.

בשיטת החמדת שלמה בהך נידון [והכוכב מיעקב]

אמנם בשו"ת חמדת שלמה (בליקוטים שבסוף הספר) הביא ראיות עצומות דלא אמרינן רוב כה"ג [אך צ"ע מהך סוגיא דב"ק הנ"ל], ולדבריו הביצה אסורה רק מספק, ואם תדרס באם לא יקחנה, דלא הוה דבר שיש לו מתירין, ומותרת.

אמנם העיר א' הבחורים שיחי' ד"ל דאף להחמדת"ש תהא הביצה אסורה בתורת ודאי, דכאן הנידון מתי ילדה אם בלילה ואסורה, או מבעו"י ומותרת, וע"ז י"ל דדין הרוב מכריח שילדה בלילה ולא שילדה מבעו"י וחזרה, שזה פחות שכיח, [ומשא"כ כשהספק על נידון אחר שעליו אין רוב, אלא שהוא מסתעף מנידון שיש בו רוב ומיעוט], והיא סברא עמוקה שעדיין לא הובא אצלי בכור הבחינה.

ועי' שו"ת דובב מירשים (ח"ב) שהביא תשובת אביו הכוכב מיעקב דג"כ ס"ל דאין בכח הרוב לפשוט מאורע³⁷ אחר.

ביצה שנולדה בביה"ש

ב. והנה יעו"י בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סי' י"ח) לענין ביצה שנולדה בביה"ש, וכתב דבפשוטו כיון דהוה ספק אי נולדה מבעו"י או ביו"ט, והוה ספק בדבר שיש לו מתירין, ואסירא. [וכ"כ בתשו' הגר"ל דיסק"ל זצ"ל]. אך צ"ע דהא ביה"ש הו"ל ספיקא דדינא, ובוה כ' הגרעק"א (בתשו' מההדו"ק סי' ס"ה) דאזלינן להקל אף בדבר שיש לו מתירין [וכ"כ להדיא לגבי בין

השמשות בחיזושי עמ"ס ברכות (דף ב').] אלא שבאמת גם הגרעק"א גופי' במק"א קאמר דין דשיל"מ לגבי ביה"ש (עי' ח"ג סי"א וגליון השו"ע סי' תצ"ה)³⁸, וצ"ע.

אך כתב הפרי יצחק דיש להתייר הך ביצה שנולדה בביה"ש של כניסת היום, דאין לחוש שנולדה בלילה, דהרי כשיש זכר אינה יולדת בלילה, וא"כ ע"כ לומר חדא מתרתי, או שיצאה רובה מבעו"י ואע"פ שהוא דבר לא שכיח, או שאותה שעה אכתי יממא, ובע"כ לומר שהיא מותרת, כיון שאינה יולדת בלילה. והנה זה ודאי דלא מצינו למפשט ספיקא דביה"ש מחמת שהתרנגולת ילדה ביצה בביה"ש, שזה ספיקא דדינא, ולא נפשט הך ספק מכח הך תרנגולת, אלא שההיתר יהא משום שעל הצד שבאותה שעה כבר לילה, א"כ בע"כ שילדה רובה של ביצה מבעו"י וחזרה.

וכ' הפרי יצחק דכ"ז אם יש זכר, אך אם אין זכר בהדי' תהא אסורה מספק, דהרי לפשוט שביה"ש יום כי היכי דלא נאמר שהיא מן המיעוט שילדות בלילה זה אי אפשר, ולומר שילדה מבעו"י וחזרה הרי זה פחות שכיח מלומר שילדה בלילה, וטפי י"ל שילדה בלילה, וכדאמרינן בגמ', וא"כ נמצא דכשאין זכר בהדה תליא דינה של ביצה בספיקא דביה"ש, ואסורה מספק.

ונמצא שהדין שוה לבדק מבעו"י, דאמרינן דבליכא זכר בהדה שריא, ובאיכא זכר בהדה, וה"נ כן הוא לענין ילדה בביה"ש.

ביצה שנולדה ופירות שנשרו יחדיו בביה"ש או ביום המעונן

והביא בפרי יצחק שם מד' שו"ת מהר"י ברונא (סי' קמ"ט) ששאל מהר"י מרפורק היכי משכחת איסור הנולד אצל איסור ומשו"ו להיתרא, דהיינו שיהא שני דברים שכל"א מצד עצמו איסור, ואם שניהם יחדיו המה היתר, ות' מהר"י ב, דאם יש פירות שנשרו ביה"ש וגם תרנגולת הטילה באותה שעה ביצה, דממילא הפירות מותרים, דע"י שהתרנגולת הטילה ביצה ש"מ דהשתא אכתי יממא הוה, וא"כ גם הפירות מותרים.

ובפרי יצחק שם תמה ע"ז דאיך יתכן שהתרנגולת תפשוט לספיקא דביה"ש, ות' דמהר"י ברונא איירי ביום המעונן שאין יודעים אם כבר הי' שקיעה או שכבר לאחר שקיעה, וזו כונתו באמרו ביה"ש, ובוה שפיר אהני לן לידת הביצה להוכיח שאכתי לא שקעה חמה, כיון שאם הי' לילה לא היתה מטלת ביצה [ועדיפא לן למימר דאכתי לא שקעה, מלומר דבר לא שכיח שיצאה רובה ביום וחזרה וכו'].

וכ' ע"ז הפרי"י שם דלפי"ז איירי לא רק כשיש זכר, אלא אפילו כשאין זכר, דאף שיתכן שתטיל בלילה בליכא זכר בהדה, מ"מ כיון שזהו מיעוט אזלינן בתר רובא, ועדיפא לן למימר שלא שקעה חמה שזה יותר מסתבר, ואי"ז סותר להרוב, וע"כ הפירות מותרין, וכ' דאע"ג דמהר"י ב הזכיר בלשונו ד' הגמ' כל תשמישו ביום וכו', מ"מ צ"ל דלאו דוקא הוא.

וא' הבחורים העיר דאולי נימא דמהר"י ב דוקא באיכא זכר בהדה איירי, דבליכא זכר בהדה י"ל דיש שני צדדים שלא להתייר את הפירות, דהיינו דנימא דהשתא לילה ופירות אסורים, והביצה, או שנולדה בלילה וכמיעוט שמטילות בלילה בליכא זכר בהדה, או שיצאה רובה מבעו"י וחזרה וכו', ונצרך ב' המיעוטים, לאשוויי פלגא, ולהוי ספיקא אי השתא יום או לילה, וכעין מש"כ בחוות דעת (סי' ס"ג) בשם הר"ן בחולין (דף כ"א ע"ב מדפי הר"ף), והפירות יהיו אסורים, אבל הביצה תהא מותרת וכנ"ל, ודוקא בדאיכא זכר בהדה דליכא לצד המיעוט שילדה בלילה, ונשאר רק הצד שיצאה רובה מבעו"י וכו', ע"כ שפיר חשיבא מיעוט נגד הרוב, וע"כ תלינן כהרוב דאכתי יממא.

ולכא"ו יפה קאמר הבחור הנ"ל, ובדעת הפרי יצחק צ"ל דנהי דתרי מיעוטי מצטרפי לאשוויי פלגא, אך שני מיעוטים שלא שכיחים לא משוי פלגא, ואכתי חשיבא הצד שילדת ביממא, רובא דאזלינן בתרה להכריע דאכתי יממא, וע"כ אף בליכא זכר בהדה הפירות מותרין. וזה כעין דאשכחן דיש חילוק בין מיעוט למיעוטא דמיעוטא, ועי' תשו' מהרש"ם (חלק ה' סי' י"א) דאע"ג דאין הולכין אחר הרוב, מ"מ במיעוטא דמיעוטא שפיר אזלינן בתר רובא, ועי' עוד בגיטין (דף ב' ע"ב) דמודה ר"מ דלא חיישינן למיעוטא דמיעוטא, [וה"נ י"ל דלא מצטרפי לאשוויי פלגא, אלא לכל היותר יצטרפו לאשוויי מיעוט רגיל]³⁹.

מן האמור נלמד כח הרוב לפשוט ספק אחר

ג. והנה לכא"ו מד' מהר"י ברונא איכא למשמע דאמרינן דמכח רובא נפשט ספק אחר, שהרי מחמת הרוב מוכיחין דהשתא יממא ולא שקעה חמה, [ודלא כהחמדת שלמה הנ"ל סק"א].

אך באמת כ"ז רק לפמש"כ הפרי יצחק דאיירי אף באין זכר בהדה, דבוה אמרינן דכח הרוב מכריח, אך אי נימא דמהר"י ב איירי רק באיכא זכר בהדה, [י"ל דשאני התם דהוה טפי ממיעוט דהוה לא שכיח כלל, ורק כה"ג מכריעים ספק אחר]. אך יותר נראה דגם אי נימא דמהר"י ב איירי דוקא באיכא זכר בהדה, מ"מ סוכ"ס נמצא דע"י הרוב אנו מכריחים דאכתי יממא, ובכדי שלא נאמר שיצאה מבעו"י וחזרה וכו', וש"מ דיש בכח הרוב להכריח דע"י⁴⁰.

37 ועי' בספר בית אבי על הש"ש עמ' תכ"ג מש"כ בזה רבינו במה שדן עם מן בעל דובב מירשים, עיין שם.

38 ויעו"י בד' רבינו צ"ל בחדר הורתי מהדו"ק סי' כ"א (עמ' פ"ט), ובמילואים סי' ד' אות ז', ח' האריך בזה עיי"ש.

39 ועי' בספרו של רבינו בית אבי על הש"ש במילואים קונטרס בעניני רוב אות' ב' בנידון צירוף שני מיעוטינן.

40 ועי' בזה בספר הנ"ל בקונטרס הנ"ל אות י"ד ואות י"ז.

35 א.ה. לכא"ו י"ל דל"ק דאה"נ הם איסור בשבת, אבל במש"כ רבינו לגבי ביצת תרנגולת העומדת לגדל, וביו"ט, אינו אלא איסור דרבנן, וכה"ג לכו"ע שרי, ואולי ס"ל דמפאת המוקצה א"א לאכול התרנגולת, וממילא אינו יכול לשחוט מדאו', דאין עומדת לאכילה, ולפי"ז גם מיו"ט תיקש.

36 עי' בספרי רבינו בר אלמוגים סי' קע"ה עמ' תתט"ז, ובבית אבי על הש"ס עמ' תתקנ"א.

ונלענד דכ"ז לר"י, אבל לר"ש כ"ז מותר, דכ"ז לא גרע מבהמה העומדת לגדל, [דמה שהדרך ליתן לנכרים או שדרכו להמתין לא הוה אלא ענין החלטה לגדל, אך סוכ"ס אפשר לו ליתן לכלבים, והוה ראוי לכך, ולר"ש סגי בהכי לחשב מוכן אגב אמו, דלדיד"י סגי במאי דחזי וא"צ שיהא דעתו לעשות כן].

והנה מספק"ל איך הדין בערלה וכשר שנתערבו והם מונחים ע"ג בסיס עם עוד פרי של היתר בודאי, מי נימא דחשיבא רוב היתר או לא, ומד' הפמ"ג יש ללמוד דשני הפירות המסופקים נידונים כשניהם איסור, דדבר שאינו אוכלו מפתא ספק איסור, נחשב כודאי מוקצה, וכדקאמר דהספק טריפה כודאי מוקצה [אך כנאמר לעיל לכא"ו כ"ז רק לר"י ולא לר"ש, ולר"ש ליכא הוכחה].

עגל שנולד מבהמה העומדת לגדל וולדות אי שייך בו מיגו דמתיר עצמו לשחיטה

ד. והנה אליבא דשמואל ואי תימא ר' יוחנן [דיש מן הראשונים דפסקו הכי, ועי' ברא"ש שזה תלוי אם ר"י הוא בר פלוגתי דרב, או ששמואל הוא בר פלוגתי] אמרינן דאפרוח מותר, משום שמיגו דמתיר עצמו בשחיטה מתיר עצמו נמי מאיסור מוקצה, דאע"ג שבהיותו בביצה הי' מוקצה השתא מישתרי, והקשה בשער המלך א"כ אף בעגל של פרה העומדת לגדל נתייר את הולד מכח מיגו דמתיר עצמו בשחיטה, ואמאי אמרינן דלר"י הולד אסור, עי' היטב בגמ' דמוכח דשמואל רוב יהודה פשיטא לן דעגל שרי, וא"צ לסברא דמוכח אגב אמו [נמשמע דגם בעגל שייכא סברא דמיגו דמתיר עצמו בשחיטה, וע"כ א"צ לטעם דמוכח אגב אמו, וא"כ תיקשי דליתירי אף כשהאם אינה מוכנת, וכגון שעומדת לגדל ולדות].

ותירי הגרעק"א בגליון, דבאמת הא הוה בעיא דלא איפשיטא אם ד' סימנים אכשר רחמנא, וביכולתו להתיר הולד או ע"י שחיטת האם או על ידי שחיטת הולד, או שהולד אינו נותר אלא בשחיטת האם, וממילא לגיסא דיש ד' סימנים, א"כ לא שייכא מיגו, דלא התיר עצמו בלידתו, דאף קודם לכן הי' אפשר להתירו בשחיטת סימני עצמו, והא דאמרינן בגמ' דלשמואל ואיתנימא ר"י ניחא עגל שנולד, היינו משום דהוה מצי לפרושי כגיסא דב' סימנים של האם בלחוד מתירים הולד, ואיכא מיגו.

והשתא א"ש ד' הטור שכתב (בס"י תצ"ח) דבעומדת לגדל ולדות אסירא, ומשמע אף להמקילים בס"י תקי"ג דאפרוח, ואע"ג דאית להו מיגו שמתיר עצמו בשחיטה, ומשום דאנן חיישינן לגיסא דד' סימנים התיירא תורה, וא"כ ליכא מיגו, דגם במעי אמו הי' נותר בשחיטת סימני עצמו, ונשאר דין המוקצה כבהיותו במעי אמו, וכי תימא דלחך גיסא הרי הוא מוכן אגב עצמו, ומה בכך שהאם עומדת לגדל ולדות הרי הוא אינו עומד לכך, והוה מצי לשוחטו בפנ"ע על ידי סימניו בהיותו במעי אמו, ואמאי הוה מוקצה, י"ל דחיישינן לאידך גיסא דילמא לא התיירא תורה ד' סימנים, וא"כ במציאות לא הוה מצי לשוחטו מפתא הספק, וע"כ לב' הצדדים חשיבא מוקצה כיון דלמעשה א"א לשוחטו ולא עמד לשחיטה בפועל, לא ע"י עצמו מפתא ספיקא, ולא ע"י אמו כיון שעומדת לגדל ולדות, ונמצא דהוה ודאי מוקצה, וספק אי איכא מיגו להתיר המוקצה, וע"כ אסירא. ומיושב היטב קושיית שער המלך, ע"כ דהגרעק"א.

ומד' הגרעק"א נמי יש לפשוט ספק הנ"ל בכשר וערלה שנתערבו והונחו על בסיס, ד"ל דמפתא הספיקא הוה תרווייהו מוקצה בתורת ודאי, ואע"ג דכלפי שמיא גליא, הרי ה"נ בהא דהגרעק"א כלפי שמיא גליא מה התיירא תורה, וא"כ נימא ממ"נ ולישתרי, דהא אי ד' סימנים ליכא כלל מוקצה, ואי ליכא ד' סימנים איכא מיגו, ובע"כ דלענין מוקצה לא אמרינן ממ"נ, דכיון דלדידן אסרינן מספיקא, נעשה ודאי מוקצה.

אלא דאכתי יל"ע דבספק אי איכא מיגו, מפתא ספיקא דד' סימנים או ב' סימנים, ניזיל לקולא, דהא ספק מוקצה בספיקא דדינא שרי, וכדחזינון לגבי מוקצה לחצי שבת דאזלינן להקל, ואולי חשיבא ספק דא"ו שנתגלגל לדרבנן, כיון שעיקר הספק נ"מ לדא"ו אי ד' סימנים או ב' סימנים מתירים העובר באכילה, ועו"ל דהוה ס"ס לחומרא דילמא כרב דלית לי' מיגו, דילמא ליכא הכא מיגו דד' סימנים אמרה תורה, וע"כ לדינא ס"ל לטור דלא שייך להקל בעגל שנולד מפרה העומדת לגדל ולדות, למאן דפסק כר"י.

סימן מ"ג

בענין כיבוי ביו"ט (סי' תקי"ד ס"א)

ענף א' | כיבוי כמכשירי אוכ"נ

כיבוי לצורך אוכ"נ כשאפשר ע"י נכרי או בשינוי אם צריך לעשות כן

א. בגמ' (ביצה דף כ"ב ע"א) דכיבוי שלא יתעשן הקדירה, הוה בכלל מכשירי אוכל נפש, ותליא בפלו' דר"י וחכמים אי מכשירי אוכ"נ שרו או לא, אכן לדינא נח' בזה השו"ע והרמ"א (סי' תקי"ד ס"א), דהשו"ע אזיל בשיטת הרמב"ם דס"ל דזה גרע ממכשירי אוכ"נ, שזה רחוק מתיקון האוכל [כיון שזה התעסקות בסילוק מפריע] ואסור, והרמ"א אזיל בשי' הרא"ש שכ' דלדידן דנקט' כר"י שרי, ומ"מ כ' הרמ"א שכ"ז רק אם אין לו עיצה

לאכול בקדושת מעשר שני, ומוכח דאמרינן כל דפריש אף בדבר שיש לו מתירין⁴².

ועו"י באורך בחזו"א דמאי (סי' א' סקט"ו) דפשיטא לי' דאמרינן כל דפריש מרובא פריש בדבר שיש לו מתירין.

ספק נתלש מער"ש או בשבת אי אזלינן בתר רוב או בתר חזקה

ג. והנה בתה"ד (שם) אייתי בשם מרדכי דבספק אם נתלש הפרי מער"ש או בשבת, אסרינן מפתא חזקה הגוף, ואמרינן שנתלש בשבת, ולכא"ו תיקשי דהא רובא נתלשו מער"ש, וקי"ל דרובא וחזקה רובא עדיף.

וכי"ב יל"ע בתו' (פסחים דף ז' וב"מ דף כ"ו) שכתבו להק' במעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה, דנימא סמוך מיעוטא של כסף חולין שאצל הלקוחות עם פלגא שאצל המוכר דהוה חולין, וליהו רוב חולין, ות"י דאיכא חזקת מעשר, ותיקשי נמי דהא רובא וחזקה רובא עדיף.

וצ"ל דמדרבנן אמרינן סמוך מיעוטא דמעשר לחזקה והו"ל פלגא.

אך ד' תה"ד אכתי לא יתיישב, דמרדכי משמע דאילו הוה ספק שקול היו מקילים, וא"כ צ"ל דמרדכי איירי כשאין רוב היתר, וע"כ אזלינן בתר חזקה להחמיר.

ובד' התו' י"ל עוד דאנו דנין על מטבע זו וקובעים דינה מכח חזקתה שהיתה מעשר, ואמרינן שלא נתחללה, וכי תימא שהיא מן המיעוט שהיו חולין מעיקרא, לזה אהני לן רובא דמעות שבחנות בין של לקוחות ובין של מוכר דהוה מעשר מעיקרא, ונשאר רק ספק אם נתחללה, וע"ז אהני לן חזקה לומר שלא נתחללה, וכללא דרובא וחזקה רק כשהרוב מנגד לחזקה, והכא אינו מתנגד לחזקה. וכבר אשכחן כע"ז בהגרעק"א (סי' ל"ז) דס"ס עדיפא מחזקה, רק היכא דב' הספיקות המה נגד החזקה, ולא כשרק ספק א' נגד החזקה, וא"כ ה"ה הכא⁴³, וצ"ת.

ענף ט'

בסוגיא דאפרוח או עגל שנולדו ביו"ט (סי' תקי"ג ס"ח)

ביאור החילוק שבין אפרוח לעגל לר"י ולר"ש

א. אמרינן בגמ' (ביצה דף ו') דאפרוח שנולד ביו"ט נח' רב לעומת שמואל ואי תימא ר' יוחנן אי שרי, או דאסירא משום דבהיותו בתוך קליפתו הוה מוקצה, ועי' תוס' דמספק"ל אי רב דאסר אתיא כר"י או אפ"ל לר"ש, דמספק"ל אם רק אין דרכו ליתן ביצה לכלבים, או דאולי בהיותו בתוך הביצה הוה בגדר לא חזי לכלבים, ולדינא נקטינן דאסור, ואפילו להסוברים כר"ש במוקצה ואפילו ביו"ט (עי' סוף סי' תקי"ג ובמ"ב שם ס"ק ל"ו). ומ"מ בעגל שנולד ביו"ט כו"ע מודו דשרי כיון שהי' מוכן אגב אמו, ואמרינן דאפ"ל בנולד מן הטריפה נמי הוה מוכן אגב אמו לכלבים (וכ"ה בשו"ע סי' תצ"ח סעיף ה' ובמ"ב שם ס"ק כ"ח). ובנולד מפרה העומדת לחליבה תליא בפלו' דר"י ור"ש, וכמוש"כ שם במ"ב.

ודע דלדידן דקיי"ל (בס"י תצ"ה) דאף דלית לן מוקצה ביו"ט, מ"מ אית לן נולד ביו"ט, א"כ יש לנו עוד טעם לאסור אפרוח שנולד ביו"ט, דלכא"ו מיקרי נולד, וא"צ להא דהביצה שיש בה אפרוח לא חזי וכגורגורות וציומוקין דמי, דהא חזינון בגמ' דאפ"ל נולד מאם העומדת לגדל ביצים חשיבא הולד נולד, וכ"ש בנולד מן הביצה שאינה עומדת לאכילה דהוה האפרוח נולד.

אמאי הוה האם מוכנת לכלבים

ב. ויל"ע אמאי אמרינן דהעגל מוכן אגב אמו לכלבים, דהא אסור להרגה ליתן לכלבים, דאסור לעשות מלאכות ביו"ט לצורך כלבים, ולפ"ו נר' דאין דרך הכלבים לאכול פרה ח', שלא שמענו שכלבים הורגים פרה, וא"כ אינה עומדת ליתן לפניהם בעודה בחיותה, ולהרגה אסור.

והנה לכא"ו שריא להרוג האם להוציא הולד, ולאחר שתמות האם רשאי ליתן לכלבים, אך אי משום הא נמצא שהולד עצמו ראוי לאכילה בביה"ש, שאפשר להרוג האם להוציא הולד, ובפשוטו צ"ל שאין דרך לעשות כן, דלמה יהרגו האם, ימתינו עד שתלד, ואמר א' הבחורים ד"ל בדודאי אין דרך לעשות כן בשביל להוציא הולד, אבל כשיש לו כלבים שרוצה להאכילם דרך להרוג האם הטריפה, ואף דזה אסור ביו"ט, אך אם יעשה כן להוציא הולד שפיר דמי, והיינו שהטעם שמוותר מכיון שמוציא הולד, והסיבה שעושה כן ואינו ממתין הוא כדי להאכיל לכלבים, וע"כ חשיבא מוכן לכלבים, וזה ת"י בדרך חריפות.

אך בפשטות משמעות לישנא דגמ' משמע שהאם עומדת כמות שהיא ליתנה לכלבים, ומשמע דנותנים פרה ח' לכלבים. וע"י.

עגל שנולד מטרפה או מספק טריפה

ג. הנה בזה"ז נבולד מן הטריפה מספק"ל להמג"א, כיון שאין הדרך ליתן לכלבים אלא למכור לנכרים, ועי' שעה"צ (סי' תצ"ח ס"ק כ"ז) שהביא דא"ר והגר"ז ומשיבת נפש פשיטא להו דאין חילוק, וכתב עוד בשם הפמ"ג דבידוע מעיקרא שהיא בספק טריפה אינו עומד לא לכלבים ולא לאדם, דממתין עד י"ב חודש שיתברר לו אם עומדת לכלבים או לאדם, וא"כ אינה מוכנת וגם הולד אסור.

וא"כ לכא"ו נפשט מזה בגונא דחזינון ששחט כהוגן שנכריע מכח זה שהוא גדול, וכנ"ל סק"א, וצ"ת.

אם בכח הרוב לפשוט ספיקא דדינא

ובמה דפשיטא לי' לפרי יצחק דספיקא דביה"ש א"א לפשוט מכח הך רובא, ובילדה ביה"ש נחשב לספק וא"א להתיר הפירות, הנה אשכחן בש"ך דלא כדבריו, דעי' ש"ך יו"ד סי' נ"ח לגבי טריפה בגונא דהוה ספיקא דדינא, דאם חיה יב"ח שריא, ונמצא דמבו' בש"ך דמכח טבע הבהמה מכריעים ספיקא דדינא.

אך באמת תקשי על הש"ך דא"כ מכח הך בהמה נפשט ספיקא ונתייר גם בהמות אחרות, ובאמת בפרי יצחק אייתי שם תשו' הרשב"א (סי' צ"ח) לגבי טריפה שחיה יב"ח שמתרת את חברותיה. וצ"ת.

אם יוכלו לסקול על סמך ראיית הטלת הביצה

והעיר א' הבחורים שיחי', דלכא"ו נשמע מד' מהר"י ברונא דאדם שנמצא במערה או ביום המעונן וא"י יודע עם כבר שבת או אכתי ימנא דער"ש, ורואה תרנגולת מטלת ביצה, דלכא"ו שפיר יוכיח מזה שאכתי לא שקעה חמה, ועדיין ער"ש, [אך באמת זה לא יעיל לו להתיר מלאכה דשנא מיד אח"כ שקעה חמה, אך יל"ע לענין מוצ"ש], ולמ"ד דהתירא ספק שמה התירא וראו א' מבשל והתרו בו שאכתי ספק שבת ואסור, ואם יתברר שהי' שבת יסקלוהו, ולאחמ"כ ראו תרנגולת מטלת ביצה, דנימא הוברר דאכתי הוה ימנא ויסקלוהו, [ואולי נאמר דזה נחשב להרוג עפ"י רוב לחוד, ועי'].

ענף ח'

נכרי שהביא ביצים ביו"ט (סי' תקי"ג ס"ו ברמ"א)⁴¹

נאמנות עכו"ם במסל"ת באיסור דא"ו כשמה"ת הולכים אחרי רוב ולא מדרבנן

א. כתב בתה"ד (סי' ע"ט) דנכרי המביא ביצים למכור ביו"ט, אם הוא יו"ט ראשון שאחר השבת, דאם נולדה ביו"ט אסורה מדא"ו משום הכנה רבה, אע"פ שאומר הנכרי לפי תומו שנולדה לפני שבת, אין לסמוך עליו, דנכרי מסיח לפי תומו אין נאמן באיסור דא"ו, אבל אם ביום ראשון הוה יו"ט שני של גלויות, בזה אמרינן דהנכרי נאמן, כיון דכל הנידון רק דרבנן [דאף אם נגמרה בשבת ונולדה ביו"ט, מ"מ כיון דמה"ת לא הוה יו"ט, דאנן בקיאינן בקביעי דרחה, ואי"ז יו"ט אלא מדרבנן, א"כ האיסור הכנה ג"כ רק מדרבנן].

וכ' התה"ד דאף דעשאוה רבנן לכל מילי דיו"ט שני כדא"ו, זה רק לענין שיש כאן ודאי יו"ט שני, אבל כשיש ספק אם יש כאן יו"ט שני, בזה אזלינן לקולא.

[ומד' תה"ד יש ללמוד דבכל דבר שאין בו ספק נידון כדא"ו, ויל"ע לענין לשטוח בגדים בחדרי חדרים, ולפי מש"כ (בס"י ש"א סעיף מ"ה) דשאני איסור דא"ו מאיסור דרבנן לענין כללא דדבר האסור משום מראית העין אי שריא בחדרי חדרים, בדא"ו אסור ובדרבנן שרי, והשתא יל"ע אי יו"ט שני לענין זה כדא"ו ואסור לשטוח, או כדרבנן ושרי. ומד' תרוה"ד יש ללמוד דנידון כדא"ו, וצ"ע בה].

והק' הגרעק"א (מהדו"ק סי' ל"ז בשולי המכתב) דבאמת גם ביו"ט ראשון שחל ביום א' אין הספק רק דרבנן, דהא באמת רוב ביצים לאו מאותן שנגמרו בשבת ונולדו ביו"ט, אלא דלא אזלינן בתר רובא כיון דהוה דבר שיש לו מתירין, וזה מדרבנן, וא"כ נמצא שהנכרי מעיד באיסור דרבנן ונאמין לו במסיח לפי תומו.

[וקושייתו רק באופן שהמוכר בא אצל הלווקח, דבזה לא הוה קבוע, ושייך לילך מה"ת בתר רובא, דאי בהולך אצל המוכר הא הו"ל קבוע, והוה ספיקא מדא"ו].

ותי' הגרעק"א דס"ל לתה"ד דאף דהא דלא אזלינן בתר רובא אינו אלא מדרבנן, מ"מ כיון דעיקר האיסור מדא"ו, אף שהחשש מדרבנן אין עכו"ם נאמן במסל"ת, ועינין שם.

והרב שמשון אלטמן אמר ליישב ד' תרוה"ד באופ"א, דהנה איתא בתשו' מהריב"ל, דספק טריפה שנתבשלה והשתא נעשה הכלי אינו בקיומו, אינו נידון כספק דרבנן, כיון דהספק חל בהיותו ספיקא דא"ו, ואף שנתגלגל לדרבנן באיסור"י קאי, והשתא יל"ע אי נכרי יאה נאמן במסל"ת, ולכא"ו אם בשעת חלות הספק לא הי' נאמן, דאז הוה נידון כדא"ו, ממילא השתא נמי שנתגלגל לדרבנן תו לא מהימן, ואם נימא הכי נוכל לומר דה"נ הספק נולד במקום הקביעות, ובשעתו לא הי' העכו"ם נאמן, דהא קודם שפירש הוה ספיקא דא"ו, וע"כ אמרינן שגם אחר שפירשה ובא ליד ישראל לא נפקע איסורו. ויש לדון הרבה בדבריו, הן בעיקר הדין דמסל"ת באינו בן יומו, והן בדמיון לכאן [דהא כל הספק נולד רק כשפירש ובא ליד ישראל, דמעיקרא ליכא ספיקא כלל].

אי אמרינן כל דפריש מרובא פריש בדבר שיש לו מתירין

ב. ובעיקר הדבר דפשיטא לי' להגרעק"א דאיכא רובא להתירא ומ"מ לא אזלינן בתרה, כיון דהוה דבר שיש לו מתירין, יש לשאול בזה, דהא אמרינן דמעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה בירושלים מעשר ובהר הבית חולין, משום דאזלינן בתר רובא, ואף שהנידון אם זה מער"ש או לא, הוה נידון בדבר שיש לו מתירין דהא אפשר לחלל המעות, וגם אפשר

41 סימן זה מכתבי רבינו בסימנים. דהנידון מצד ביטול ולא מצד כל דפריש, אך צ"ע מה דמחלק בין מקום הקביעות לבין פירוש, וצ"ע.

42 ועי' בדברי רבינו וצ"ל בספרו בית אבי על הש"ש ש"א פרק י"ח.

43 ועי' במ"ב סי' תקי"ג ס"ק ל"א ובשעה"צ דנר'.

אחרת, שאם יכול להציל הקדירה והתבשיל ע"י שיתן ע"ג אש אחר, אסור לו לכבות, ורק היכא דאין לו עיצה אחרת, שאין לו אש אחר וצריך לכבות חלק מן האש כדי שיתבשל ולא ישרף, שרי.

ויל"ע לפי"ז דאם יש לו נכרי חשיבא כיש לו עיצה אחרת, וכן אם יכול לכבות בשינוי ייחשב כמי שיש לו עיצה אחרת וליתסר, אך לא משמע הכי, דלא כתוב שישפוך המים בשינוי.

ובאמת שיל"ע כן בכל מכשירי אוכ"נ, דחזינן שלא הותרו רק אם א"א בענין אחר, ואעפ"כ לא אמרו שאם אפשר ע"י נכרי או בשינוי צריך לעשות כן.

וצ"ל דטעמא דמילתא דרק אם אפשר בלא מלאכה כלל הו"ל כאפשר מערי"ט ואסור, אך כל שמוכרח למלאכה ביו"ט [כבר הותרה, שהתירה תורה מכשירי אוכ"נ שא"א לעשותן מערי"ט] רשאי הישראל לעשותן בלא שינוי, וה"נ דכוותי, שג"ז בכלל מכשירי אוכ"נ, וכנ"ל.

אם צריך להיות לו צורך אמיתי בהאכל

ויל"ע כשיש תבשיל שכבר נתעשן קצת, והוא אינו רוצה לאכלו, אך שכינו יסכים לאכלו, והוא בישל עבור עצמו ולא עבור שכינו, ואלמלא שגם הבית ישרף לא ה"ל רצון ליתן לשכינו, אך עכשיו רוצה ליתן לשכינו כדי שע"ז יהא מותר לו לכבות שלא ישרף לגמרי, ובכך יציל את ביתו, מי חשיבא השתא כמכשירי אוכ"נ, או שאי"ז אלא כמציל את ביתו [ושרש הספק כיון דחזינן דמכשירי אוכ"נ לא הותרו אלא היכא דלא אפשר, ואולי לזה בעינן שיהא לו באמת צורך בזה, וזה לא נחשב שצריך לכתב]. וצ"ע האין נדידינו לה להך דינא.

כיבוי לצורך שיהא לו מקום לאכול

והנה מב' בסוגיין וברמ"א (סי' תקי"ד ס"א) דשרינן כיבוי להציל הבית בכדי שיהא לו מקום לאכול שם, אך אם יש לו בית אחר לאכול שם אסירא [וכ"ז לשיטת הרמ"א, דנידון כמכשירי אוכ"נ], ויל"ע האין הדין כשיש לו חדר אחר לאכול שם, אך אין שם מקום לכולם יחד כי אם בזאח"ז, מי נימא דחשיבא צורך אכילה, או דזה אינו אלא צורך שמחת יו"ט, אך אי"ז כמכשירי אכילה, דאפשר לאכול בזאח"ז, דהא לכבות לצורך שיהא לו מקום לנוח לא שרינן, וכדחזינן דאסור לכבות לצורך דבר אחר, וש"מ דלא התירו לשמחת יו"ט כי אם לצורך הסעודה, דהו"ל מכשירי אוכ"נ, וא"כ ככה"ג ליתסר, או דסוכ"ס מיקרי צורך סעודה.

אבל אם ע"י שיצטרכו לאכול בזאח"ז ישראו מקצת רעבים חלק מן הזמן עד שיבוא זמנם ולאכול, זה ודאי חשיבא מכשירי אוכ"נ.

ענף ב' | גרם כיבוי ביו"ט (לסי' תקי"ד ס"ב וס"ג)

פלו' תו' רוא"ש בטעם האיסור להסתפק מן השמן שבנר

א. אמרינן בגמ' (ביצה דף כ"ב ע"א) דהסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה, וכתבו תוס' דאין לפרש משום דממהר הכיבוי, דזה אינו אלא

גרם כיבוי, וגרם כיבוי ביו"ט שרי, ובע"כ הטעם משום דמכהה אורו בשעה שמתפק מן השמן שבנר, ונר' דהת' ס"ל דגרם כיבוי שרי לכתחילה, ולא רק שאינו אסור מה"ת, והיינו דלא רק על מש"כ חייב קשיא להו, אלא דס"ל דזה מותר, וכן מב' בהמשך דבריהם שהתירו לחתוך מן הנר.

וברא"ש הק' על תוס' מהא דאיאתא (במסכת שבת דף כ"ט ע"ב) דאסור ליתן שפופרת בצד הנר, גזירה שמא יסתפק, והלא התם לא שייך מכהה אורו, ובע"כ דגרם כיבוי כי האי, שנוטל מן השמן שבנר וממהר כיבוי, אסור, ולשיטת הרא"ש אסור לחתוך מן הנר.

ובישוב קו' הרא"ש על התו' כתב ביש"ש (פ"ב סי' כ"ח) דהחשש שמא יסתפק מכל השמן שבנר בב"א ויכבה מיד, ובעולת שבת תמה על היש"ש דג"ז גרם כיבוי, ובד' היש"ש צ"ל דמה שנעשה מיד [אף שאין מתעסק עם האש כלל] חשיב מכבה ממש.

ולדינא, הנה בשו"ע (סי' תקי"ד סעיף ג') פסק המחבר כהרא"ש דאסור לחתוך מן הנר, והרמ"א כתב שנוהגין כתוס' דשרי, וביש"ש כתב שהעיקר כתוס', אך י"ל דגם התוס' לא התירו גרם כיבוי אלא מדוחק, ובמ"ב כתב דלכתחילה יש לחוש לד' תו' ושרי.

ולכא"ו ד' תו' אף בשבת⁴⁴, והיינו לענין להסתפק מן השמן, אך לענין חיתוך הנר לא יתכן בשבת כיון דהוה מוקצה, [אך נ"מ לגרם כיבוי שאין בו משום מוקצה, וכגון מי שעבר והניח שמן בשפופרת ע"ג הנר ונתכוין להסתפק ממנו, ולא ייחדה להיות מוקצה לנר].

ויל"ע לד' הרא"ש אם מסתפק מן השמן שבנר באופן שממהר כיבוי במוצ"ש, והיינו שגם אחרי ההסתפקות או החיתוך לא יכבה רק במוצ"ש, האם כה"ג אסור או לא, והנה כ"ז מצד מכבה, אך בלא"ה אסור משום הכנה [ומ"מ נ"מ כשרוצה להשתמש עכשיו בשמן או בנר שחותר, דלא שייך לאסור משום הכנה], וצ"ע.

הוספת פתילות בכונה למהר הכיבוי

ב. והנה בר"ן בסוגיין כתב, דמותר להוסיף פתילות לנר אע"פ שע"ז מממהר כיבוי, כיון דכל המעשה שלו היא כולה הבערה, וכ"כ בשו"ע (סי' תקי"ד ס"ב ברמ"א), ובלשון הרמ"א מב' דאפי' שמתכוין למהר הכיבוי נמי שרי, אך במ"ב הביא מד' הרשב"א בעבודת הקודש (בית מועד שער ג' אות י"ט) דמבואר להדיא דאסור לכונן למהר הכיבוי.

וכ' המ"ב (סקי"ח) דבאמת הוספת פתילות מתוך כונה למהר הכיבוי תליא בפלו' תו' והרא"ש, דלתו' שרי ולרא"ש אסור, ורמ"א אזיל לשיטתו דפסק כתוס', ושלפמשי"כ בס"ג דלכתחילה ראוי לחוש לשו"ע שפסק כתו' ולהחמיר, ה"נ כן הוא, ומב' בדבריו דכשאין מכוין למהר הכיבוי גם להרא"ש שרי, וכלישנא דהר"ן דכולה הבערה, ולא שם כיבוי עלה כלל. [ואף דבמסתפק או חותר אסור גם כשכוונתו לאכול, דזה מעשה כיבוי, ולא איכפ"ל בכונתו, ומשא"כ בזה ששם הבערה ע"ז].

ופשוט דכן הוא ג"כ לענין להגדיל השלהבת ע"י ניפוח וכדו', דע"ז מממהר הכיבוי, ואם כונתו להוסיף הבערה לכו"ע שרי, ואם כונתו למהר הכיבוי תליא בפלו' הנ"ל.

אמירה לנכרי להוסיף פתילות אי אזלינן בתר כונתו או כונת הנכרי
ג. ומספק"ל היכא דיש אש ורוצה לכבותה ע"י הוספת פתילות, ואומר לנכרי להוסיף פתילות להרבות אורה, [מי אזלינן בתר מחשבתו, והוה לי אמירה לנכרי למהר הכיבוי, או בתר מחשבת הנכרי ואין כאן מעשה כיבוי אלא מעשה הבערה, ושרי].

וה' נלענ"ד דלא שריא, דאזלינן בתר דעת המשלח, ונחשב שהנכרי עושה מלאכה, [דגדר איסור אמירה לנכרי משום דהוא כשלוחו ובתרי' אזלינן, וכ"ש לסוברים דיש שליחות לנכרי לחומרא, וכן יש לדון מצד דבר דבר, דכיון שלגבי דדי' זה מעשה האסור, שהוא יודע האמת, חשיבא דיבור האסור].

ולכא"ו יש לפשוט להקל מהא דאי' (בסוף סי' רנ"ג) דמותר לומר לנכרי להדליק התנור לחמם הבית, כיון דהכל חולים אצל צינה, ואע"ג שיש קדירות שיתחממו ע"ז שרי, כיון שכונתו של הנכרי לחימום הבית, ומשמע דאזלינן בתר כונת הנכרי להקל. אך יש לדחות, דהתם באמת מכוין לחמם הבית, וגם איהו כונתו לכך, אלא דהוה פ"ד, וע"כ שרי, דשרינן אמירה לעכ"ם במילתא דפס"ד, אך באמת בלשון המ"ב (שם סקצ"ט) משמע דבאמת איהו מכוין לתרווייהו, אלא שהנכרי מכוין רק לחימום, וכיון דהנכרי לא מתכוין לבישול שרי, וש"מ דאזלינן בתר כונת הנכרי להקל.

ועי' בתשובת הגאון בעל לבושי שרד.

ענף ג' | הבהוב (סוף סי' תקי"ד)

מהות הבהוב

תניא (בביצה דף ל"ב ע"ב) דאין מבהבין את הפתילה ביו"ט, והטעם לכא"ו משום תיקון מנא דומיא דשאר דברים הנוכרים שם בברייתא (ועי' מ"ב (סי' תקי"ד סקמ"ג) שכתב כן להדיא). וענין הבהוב הוא כדי שתהא מחורכת ותדלק יפה, ולכא"ו הדרך היא שמדליקה ומכבה, ולכא"ו תיפול משום מכבה, וצ"ל דאין מדליק ממש אלא מעבירה ליד השלהבת כדי שישרפו הנימין, והיינו דקאמר רש"י במתני' בפרק במה מדליקין (בשבת דף כ"ח ע"ב) וז"ל, הבהבה על השלהבת כדי שתחרך, ועי' במ"ב הנ"ל שכ' שהוא להסיר הנימין. ונר' שזה ע"י האש אך לא באופן שהפתילה דולקת ממש, [ולפי"ז עיקר טעם הבהוב אינו כדי שימשך השמן יפה כשידליק, אלא שאח"כ ידלק יפה בלי נימין הנהפכין להיות אפר באמצע השלהבת, שצריכים למוחטן (עי' ביצה דף כ"ב ע"א ודף ל"ב ע"ב), ואכמ"ל].

הדלקה במקום שיכבה

וא' רצה לפרש שהכונה שמדליקין במקום שהרוח תכבהו, ויל"ע אי לדינא מותר לעשות כן, דהרי אסור לקרב נר דולק למקום שיכבהו הרוח, אך יל"ע אי הך דקעביד מעשה הדלקה במקום כזה נחשב מכבה, או שכל שם המעשה שלו הדלקה, רק שזה הדלקה שלא תחזיק הרבה זמן, וצ"ע.

מקור הלכה

רה"ג רבי אשר חנניה זצ"ל מרבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"

שחרית של יו"ט במקום מוסף, לא יחזור ויתפלל ויכון לצאת י"ח בחזרת הש"צ, משום דהו"ל כמחליף מוסף בחברתה, דהוי ספק אם יצא בה י"ח, עכתו"ד עיי"ש. והוא חידוש. אך מדברי שו"ת הרדב"ז והלק"ט משמע כדבריו דתפילת יו"ט שייכת בחוה"מ מאחר שהרשב"א כתב שחווה"מ נקרא יו"ט, וכן מצינו שבמוסף בכל יום חותמים מקדש ישראל והזמנים, ורק מחמת שבתפילות הרגילות דחווה"מ תיקנו שמו"ע ברכות, לא יוצא י"ח בתפילה של שבע ברכות, א"כ במוסף שהיא רק ז' ברכות י"ל שאם החליף תפילה של מוסף בתפילת יו"ט רגילה, יצא י"ח למ"ד שאם החליף של מוסף באחרת יצא י"ח. והנראה לענ"ד כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה.

שאלה

האם הנשים צריכות לגמור את ההלל בברכה לביל חג הפסח, קודם התחלת הסדר, כמו שנוהגים כן האנשים, לגמור ההלל בבית הכנסת בתפילת ערבית של ליל פסח.

תשובה

א) בשו"ת יחווה דעת ח"ה (סי' ל"ד) הביא דברי התוספתא (בפ"ג דסוכה ה"ב), והירושלמי (פ"ד דסוכה ה"ה), ומסכת סופרים (פ"כ ה"ט) שאמרו דשמונה עשרה יום ויליהו א' קוראים בהם הלל, ואלו הם וכו' יום טוב ראשון של פסח, ולילו, וכ"כ היראים (מצוה קכ"ה) בשם הגמ' בערכין (דף י' ע"א), אלא שבגמ' שלפנינו בערכין לא נזכר ליל פסח עיי"ש. וכ"כ הרוקח (סי' רפ"ג) בשם מס' סופרים, וכ"כ המכתם בפסחים (קט"ז ע"ב), ושיבוה"ל (סי' ר"ח), ואו"ח (הל' ליל פסח ס"ק כ"א), והכל בו (סי' נ'), וכ"כ הטור (סי' תע"ג) ומה טוב ומה נעים המנהג שנוהגים לקרוא הלל

שחרית או נוחה של שבת, וכן ביו"ט במקום להתפלל מוסף של יו"ט התפלל תפילה רגילה של יו"ט, דכיון שהתפלל תפילה השייכת לאותו היום, בדיעבד יוצא בזה י"ח, אבל כשהתפלל תפילה של יו"ט בחוה"מ, במקום מוסף של שלש רגלים, כיון שתפילת יו"ט אינה מהתפילות של חוה"מ, ומי שהתפלל בחוה"מ תפילת יו"ט במקום שמו"ע של חול לא יצא י"ח, כמש"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' ע"ג) ושו"ת הלכות קטנות ח"א (סי' ד'), ושו"ת לב חיים ח"ב (סי' ט"ו), ושו"ת שרגא המאיר ח"ג (סי' ק"ח), ושו"ת יחווה דעת ח"ה (סי' ל"ז), ופסקי תשובות (סי' ת"צ ס"ק א') עיי"ש. א"כ ה"ה במוסף של חוה"מ אם התפלל תפילת יו"ט במקום מוסף של שלש רגלים לא יצא י"ח.

ואף דלא דמי כ"כ לשחרית, דהתם תיקנו י"ח ברכות, לכן אם התפלל תפילה דשלש רגלים שהיא רק ז' ברכות לא יצא י"ח, בעוד שבמוסף דחווה"מ תיקנו רק ז' ברכות, כמו בתפילת יו"ט, א"כ תפילת שלש רגלים שהוא ג"כ ז' ברכות עולה בדיעבד במקום מוסף דשלש רגלים, עכ"פ כיון שלא מצינו בחוה"מ תפילה של יו"ט, א"כ לא חשיב למחליף תפילה בתפילה אחרת דאותו היום כיון שאין תפילה כזו בחוה"מ, ואף בדיעבד לא יוצא בה י"ח בכל הג' תפילות, א"כ גם במוסף של חוה"מ לא יוצא י"ח בתפילה של יו"ט, וצריך לחזור ולהתפלל מוסף של שלש רגלים. י"ל שדוקא כשמתפלל תפילת מוסף שהיא כנגד קורבנות המוספים דחווה"מ, תיקנו לאומרה כתפילת יו"ט, אבל כשמתפלל תפילת יו"ט רגילה שהיא כנגד התפילה הרגילה דחול, הו"ל כתפילה שאינה שייכת לחוה"מ, כיון שבתפילה הרגילה דחווה"מ לא יוצא י"ח בתפילת יו"ט, א"כ גם כשמתפלל אותה במקום תפילת מוסף דחווה"מ, לא יוצא בה י"ח. ולא דמי להחליף מוסף דשבת בשחרית דשבת, דשחרית דשבת הו"ל מתפילת השבת.

אלא הראוני שבאור לציון ח"ג (פכ"ד תשו' י') כתב דאע"פ שבטעה והתפלל של יו"ט בחוה"מ, לא יצא כמש"כ בשו"ת הלכות קטנות הנ"ל, אם התפלל בחוה"מ

44 א.ה. לשון תוס' וגרם כיבוי ביו"ט שרי, ומשמע דרק ביו"ט איירי, ועי'.

ברכה, והנח להם לישראל, דאם אינם נביאים בני נביאים הם, ויש סמך גדול למנהגם כמו שנתבאר מעט בתשובה.

שאלה

נשאלתי באשה שבירכה על הדלקת נרות של יו"ט, להדליק נר של שבת, האם יצאה ידי חובה בדיעבד, או לא יצאה י"ח, וצריכה להדליק נר אחר במקום שמוסיף קצת אורה, ולברך עליו להדליק נר של יו"ט.

א בשו"ע (סי' תפ"ז ס"א) לגבי תפילת יו"ט כתב מרן וז': וחותם מקדש ישראל והזמנים, ואם אמר מקדש השבת וחזר בו תוך כדי דיבור יצא, אחרי שהוא יודע שהוא יו"ט, עכ"ל, ומקור דבריו הוא מהתוס' בברכות (דף ר"ב ע"א) בד"ה לא, שכתבו שדוקא אם תיקון תוכ"ד יצא י"ח, וכמבואר בבי"ט עיי"ש. ובמג"א (סי' רס"ח ס"ק ד') הקשה הא"ח כתב השו"ע שם שאם התפלל של חול בשבת, והזכיר בה שבת יצא י"ח בדיעבד, והרי (בסי' תפ"ז ס"א) פסק שאם חתם מקדש השבת ביו"ט, לא יצא י"ח, ותיקן דצ"ל דכשתחם של יום אחר גרע טפי עיי"ש, אלא שבמג"א (סי' תפ"ז ס"ק ב') בתחילת דבריו כתב שנו"ד דמש"כ השו"ע (שם) דלא יצא י"ח, היינו דוקא שלא הזכיר יו"ט באמצע, אבל אם הזכיר יו"ט באמצע יצא, דהא כבר פסק (בסי' רס"ח ס"ד) שאם בשבת התפלל תפילה של חול והזכיר של שבת באמצע יצא י"ח, וכ"ש כאן שחתם מקדש השבת, דהא יו"ט נמי מיקרי שבת עיי"ש. ובאר"ש (סי' רס"ח ס"ק ז') הקשה שהמג"א סותר את עצמו, דבסי' תפ"ז ס"ק ב' דחק להעמיד את דברי השו"ע דמיירי שלא הזכיר של יו"ט באמצע, אבל אם הזכיר של יו"ט באמצע יצא י"ח, ואילו בסי' רס"ח כתב שאפי' שהזכיר של יו"ט באמצע לא יצא י"ח, והניח דבריו בצ"ע, אלא שלו נר' שהשו"ע בסי' תפ"ז מיירי שהזכיר של יו"ט באמצע, ומ"מ לא יצא י"ח, כיון שלא אמר כראוי את הברכה של היום, עכתו"ד עיי"ש. ולענ"ד נר' דודאי שהשו"ע מיירי שהזכיר יו"ט באמצע, דהמעין בלשון השו"ע יראה דכמעט לא ניתן לומר אחרת בדבריו, כמו שהעירו המאמר' והנה"ש ועוד הרבה אחרונים, ומכאן זה העלו דאפי' שהזכיר יו"ט באמצע לא יצא י"ח, וכמש"י להלן בס"ד קצת מזה.

ועוד דעין במחצית השקל (ריש סי' תפ"ז) שהעיר על הא"ר דאין סתירה בדברי המג"א, דאף בסי' תפ"ז מסקנת המג"א שאפי' הזכיר יו"ט באמצע לא יצא י"ח, כמש"כ המג"א (בסי' רס"ח) ולכשון השו"ע כהיותו, והוא ממש"כ המג"א שם אח"כ שבהזכיר שבת באמצע תפילת י"ח של חול, מה שיוצא י"ח היינו משום שמעיקר הדין היה צריך להתפלל י"ח ולהזכיר בה שבת, אלא שרבו לא הטרירו אותו לעשות כן, לכן כשעשה כן לא חשיב למשנה מהמטבע שטבעו חכמים בברכה ויצא י"ח, בעוד שבסי' תפ"ז כיון ששינה בחתימה מהמטבע שטבעו חכמים בברכה, והכל הולך בתר החיתום, לא יצא י"ח, עכתו"ד עיי"ש, וכ"כ הדגול מרובה בסי' תפ"ז, והברכ"י (סי' ב'), והמאמר' (סי' א') בדעת המג"א, עיי"ש בדבריהם, והביאם בדעת תו' והסכים עימם עיי"ש, וכ"פ החק יעקב (בסי' ב'), והוסיף שהמג"א האריך שלא לצורך עיי"ש, ומשמע דס"ל שכה"ה דעת המג"א במסקנתו, אלא שהאריך שלא לצורך, וכ"כ הנה"ש עיי"ש, וכ"כ החת"ס (סי' ה'), והמשנ"ב (בסי' ד'), ובשעה"צ שם כתב דזהו כמסקנת המג"א, כמש"כ המחזה"ש והאחרונים הנ"ל ושאר אחרונים, ודלא כבאר היטב עיי"ש, וכ"כ בכה"ח (סי' ט"ו) עיי"ש, ומבואר מדברי האחרונים הנ"ל שאף בסי' תפ"ז דעת המג"א במסקנתו היא שלא יצא י"ח, אפי' שהזכיר את היו"ט באמצע התפילה, וכ"פ בשו"ע הרב (סי' א') דאע"פ שיו"ט איקרי שבת, כיון ששינה מהמטבע של חז"ל צריך לחזור, וכ"כ שאר אחרונים הלא בספרתם, א"כ כיון שדעת התוס' והשו"ע (בסי' תפ"ז) היא, שאם חתם מקדש השבת במקום מקדש ישראל והזמנים, הו"ל שינוי מהמטבע שטבעו חכמים בחתימה של הברכה, ולא יצא י"ח, וצריך לחזור ולברך את הברכה כהוגן, ולא חששו בזה לסב"ל, והסכימו לדבריהם בפשטות כל הפוסקים, אפי' כה"ש על כל ספק שהוא חושש לסב"ל, בנד"ד לא חשש לסב"ל, נר' שה"ה בני"ד שבירכה ביו"ט להדליק נר של שבת, במקום לברך להדליק נר של יו"ט, הו"ל שינוי מהמטבע שטבעו חכמים בחתימה, ולא יצאה י"ח.

זאת ועוד, דאפי' לדעת הבאה"ט שנו"ד שהבין בדעת המג"א בסי' תפ"ז שאם הזכיר יצא י"ח, באמצע התפילה אפי' שחתם מקדש השבת יצא י"ח, וכ"ה דעת התוספת שבת (בסי' רס"ח ס"ק ו') שאם הזכיר של יו"ט באמצע יצא י"ח, אע"פ שדבריהם תמוהים, דמה ענין מה שיוצאים י"ח באופנים שלא קלקל את החתימה של הברכה, לנ"ד שקלקל את החתימה של הברכה, וקיי"ל דכל שינה מהמטבע שטבעו חכמים בחתימה לא יצא י"ח, ודו"ק כי צורתו, וע"ע במחזה"ש הנ"ל במה שנוגע קצת בזה עיי"ש, וכן מה שרצו לומר שהשו"ע מיירי שלא הזכיר יו"ט באמצע הוא תמוה מאוד, דהוא נגד לשון השו"ע שכתב, ואומר ותתן לנו וכו' את חג המצות הזה וכו' וחותם מקדש ישראל והזמנים, ואם אמר מקדש השבת וכו' עיי"ש, דמפורש בדבריו שטעה רק בחתימה, והזכיר את היו"ט באמצע, ואעפ"כ אם לא תיקון תוכ"ד לא יצא י"ח, עכ"פ מבואר בהדיא בדבריהם דזה דוקא כשהזכיר את היו"ט באמצע התפילה, הלא"ה לא יצא י"ח, א"כ גם לפי דבריהם יצא, שבני"ד שלא הזכיר את היו"ט לא יצאה י"ח. [ועיין בכה"ח (שם ס"ק י"ב) שכתב דבתיקן לאחר כ"ד, יש לצרף דעה זו דס"ל דאם הזכיר יו"ט באמצע התפילה יצא י"ח, לסניף שאולי אף כשתיקן לאחר כ"ד בשתיקה מהני והוי סב"ל, ול"צ לחזור ולהתפלל עיי"ש].

ואין לומר שדוקא בחתימה של תפילה דיו"ט שתיקנו לומר מקדש ישראל והזמנים, דהיינו שישראל מקדשים את הזמנים, בזה כשחתם מקדש השבת, דמשמע שהיו"ט [דאיקרי ג"כ שבת] מקדש ועומד מאליו, וזה לא נכון, לכן זה נחשב לשינוי מהמטבע שתיקנו חכמים, אבל בהדלקת הנר שאין הבדל כזה בין הנוסח של יו"ט לנוסח של שבת, אלא רק מה שאמרה שבת במקום יו"ט, זה לא נחשב לשינוי מהמטבע של חכמים, מאחר שיש ג"כ איקרי שבת. זה אינו, דעין בשו"ת שער יושר ח"ה (סי' ע"ח ס"ק א' ז') במש"כ בנינו"ל הלוכח שחתם ביו"ט מקדש הזמנים, ושכח לומר מילת ישראל, בדיעבד יצא י"ח, ושכן מוכח מדברי הפוסקים עיי"ש, לפ"ז בהכרח צ"ל דמה שאם חתם בתפילה דיו"ט מקדש השבת, חשיב לשינוי מהמטבע של חכמים, היינו משום דהחתימה דמקדש השבת, במקום מקדש הזמנים, זה גופא חשיב לשינוי מהמטבע, אע"פ שיו"ט ג"כ איקרי שבת כמשנ"ל, וכ"מ קצת מסתימת הפוסקים הנ"ל, שלא אישתימי לחד מינייהו לפרש דהוי שינוי מהמטבע משום שחיסר מילת ישראל, ומשמע מסתימת דבריהם שעצם השינוי שאמר מקדש השבת, במקום לומר מקדש הזמנים, זה נחשב לשינוי מהמטבע, וכל שלא תיקון תוכ"ד לא יצא י"ח, א"כ ה"ה בני"ד כנ"ל.

וכן מדברי הגר"א (בסי' תרע"א ס"ז) אף דמיירי בהלל שאומרים בליל פסח בביהכ"נ, עכ"פ אין מדבריו ראייה שנשים חייבות בהלל זה עם ברכה, דאע"פ שהגר"א ביאר דהלל זה הוא משום פירסומי ניסא, עכ"פ מדהשווה את זה להדלקת נרות חנוכה שבביהכ"נ עם ברכה, משמע שמשווה אותם לגמרי, וכמו שהדלקת נרות חנוכה בביהכ"נ, אין לברך עליהם, אלא בפירסומי ניסא דרבים בעשרה, כמו כן אין לברך על ההלל שבביהכ"נ אלא בפירסומי ניסא בעשרה, דהרי הגר"א בא ליישב בזה למה הספרדים מברכים על המנהג הדלקת נרות חנוכה בביהכ"נ, ובהלל בליל ראשון דפסח, אע"פ שאינם מברכים על המנהג, דהיינו משום דהוי פירסומי ניסא לרבים, ובכה"ג מברכים על המנהג, ולפ"ז נר' פשוט שאשה ביחיד, אין לה לברך על אמירת ההלל בליל יו"ט ראשון של פסח.

ג ומה שהביא מהתוספתא (פ"ג דסוכה ה"ב), והירושלמי סוכה (פ"ד ה"ה), ומ"ס (פ"כ ה"ט) שצריך לומר ההלל בליל יו"ט ראשון של פסח, בכל המקומות שם כתוב בזה"ל: ביו"ט ראשון של פסח, ולילו, ומשמע בהדיא מלשון זה, שהלל של ליל פסח שווה להלל של היום, וא"כ כמו שבהלל של היום [ביו"ט ראשון של פסח] נשים פטורות, כמבואר ברמב"ם בפ"ג מהל' חנוכה, ממה שבהל' ו' ז' כתב את כל הימים שאומרים בהם את ההלל, ומנה בתוכם את יו"ט ראשון של פסח [ולא הזכיר ליל יו"ט ראשון של פסח], ובהל' י"ד כתב על כל הימים האלו, שאם אשה מקרה אותו את ההלל, עונה אחריה מילה במילה, כיון שאינה בר חיובא עיי"ש, דמבואר מזה דאף ביו"ט ראשון של פסח אשה אינה בר חיובא בהלל, ולבנות ספרד אין להם לומר אותו עם ברכה, א"כ הוא הדין בהלל של הלילה אינם חייבות, ואין להם לומר אותו עם ברכה. וכן בארז"ל בשער הנונות שכתב טעם בסוד למה בליל פסח יש לומר ההלל עם ברכה, משום דבשאר שבת ויו"ט עולין העולמות במדרגה אחר מדרגה בכל תפילה, לכן אין לאומרו רק אחר תפילת שחרית, משא"כ בליל פסח ע"י תפילת ערבית עולים כל העולמות בפעם אחת, ולילה כיום אייר, לכן יש לאומרו בלילה עם ברכה, והביאו בכה"ח (סי' ק"ל"ו) עיי"ש, כל זה לבאר למה הלל בליל פסח שווה להלל שאומרים בוים, אבל לא בא לומר שהלל של ליל פסח מעלתו גדולה יותר מהלל של יו"ט ביום, ואע"פ שנשים פטורות מהלל של יו"ט ביום, ביו"ט ראשון של פסח, בכ"ז בהלל של הלילה הנשים חייבות.

על כן נר' דאף למנהג בני ספרד שנהגו כמ"ד שצריך לומר ההלל גמור בליל פסח, חיוב זה הוא מכח החיוב הכללי של אמירת ההלל ביו"ט, שהוא חיוב רק על האנשים ולא על הנשים, ואפי' נאמר דביו"ט ראשון של פסח תיקנו את אמירת ההלל גם זכר לנס של יצ"מ, עכ"פ לא חיוב משום זה גם את הנשים באמירת ההלל דיו"ט ראשון של פסח, אלא השאירו את החיוב הזה בחיוב הכללי של אמירת ההלל ביו"ט, שהוא חיוב רק על האנשים ולא על הנשים [ודלא על הנשים] ודלתא תורת רפאל (מוולאו"ן סי' ע"ה) שחשד נשים חייבות בהלל דיו"ט ראשון דפסח, תוך של הלילה ובין של היום, כיון שהוא נתקן גם על הנס דיצ"מ, ואף הנשים היו באותו הנס], וכדמצינו כיו"ב בחנוכה, שתיקנו בו הדלקת נרות חנוכה ואמירת ההלל שמונה ימים זכר לנס, ויחייבו את הנשים בנרות חנוכה, משום שאף הם היו באותו הנס, ואעפ"כ לא חיובו אותם באמירת ההלל בחנוכה, לפ"ז נר' דכ"ש בני"ד שעיקר חיוב ההלל ביו"ט ראשון של פסח, הוא מכח החיוב הכללי דאמירת ההלל ביו"ט, א"כ אף שנתקנו בו עוד חיוב לאומרו זכר לנס דיצ"מ, עכ"פ השאירו אותו על עיקר חיובו, דהוא חיוב על האנשים ולא על הנשים. ורק בהלל שבהגדה דו' כוסות, בזה חידשו התוס' בסוכה (ל"ח ע"א), דכיון שמכלל מה שחז"ל תיקנו בד' כוסות לאומרו על ההלל ושבת לה', תיקנו לאמירת ההלל בהם, א"כ אמירת ההלל דו' כוסות הוא חלק ממצות ד' כוסות, וכמו שחז"ל חיובו לנשים בד' כוסות, חייבות גם באמירת ההלל שבהם, כיון שהוא חלק מהמצוה שלהם.

ד ומה שהביא מתיקוני הוזהר (תיקון י"ג) שכתב דבגין דא אמרינן ההלל גמור, והלל שאינו גמור בפסח, לקבל מצה שלמה ומצה פרוסה עכ"ל, מלשון הוזהר משמע דקאי על ההלל גמור שאומרים בוים, ביו"ט ראשון של פסח, והלל שאינו גמור שאומרים בהגדה, ולא מיירי בהלל גמור שאומרים בביהכ"נ בליל פסח, ומה שהיחזה דעת הוסיף מדעתו, דכיון שיש שני מצות שלימות בקערה, וזהו כנגד ההלל גמור שבלילה, והלל גמור שביום, אחמה"ר מכת"ר אם הוזהר היה מתכוון לזה, ודאי שהיה לו לפרש את זה, ולפחות רבינו הארז"ל שקיים מנהג זה לומר ההלל גמור בליל פסח ע"פ הסוד, היה לו להביא שמקורו מהוזהר הזה, ומדלא מצינו לארז"ל והמקובלים שכתבו כן, ש"מ שאין כוונת הוזהר לזה אלא כנ"ל, וכוננת הוזהר רק לומר שהחיוב הכללי של עם ישראל במצה שלמה ומצה פרוסה, רומז להלל גמור, והלל שאינו גמור, אבל לא לומר שמי שחייב בזה חיוב גם בזה, דפשוט שהוזהר לא בא לומר שנשים חייבות בהלל דיו"ט ראשון של פסח עם ברכה כמו האיש, דהרי בין לדבריו דהוזהר קאי על ההלל גמור שביום, ובין ליחזה דעת דקאי על שניהם, יצא דנשים חייבות בהלל של היום, ביו"ט ראשון של פסח עם ברכה, ואיך לא אישתימי לשום מקובל או פוסק לומר שלפי הוזהר נשים חייבות בהלל ביו"ט ראשון של פסח, דלא כפשטות המשנה בסוכה (דף ל"ח ע"א), והרמב"ם הנ"ל ושאר פוסקים שמבואר בדבריהם שנשים אינם חייבות בהלל, על כן מחזורתא כדאמרינן לעיל.

סוף דבר מאחר ובין ע"פ הפשט ובין ע"פ הוזהר והמקובלים, אין שום מקור ברור לומר שנשים חייבות בהלל גמור של ליל פסח, ואדרבה בין לפי הפשט ובין לפי המקובלים משמע שהלל זה, אינו יותר מהלל של יו"ט ראשון של פסח ביום, וכיון שבהלל של היום נקטינן לבנות ספרד שנשים לא יברכו על ההלל, א"כ גם בהלל של ליל פסח, אע"פ שראוי לנשים לאומרו, עכ"פ יאמרו אותו בלי ברכה, דיש לחוש בזה לסב"ל. וכן צידד בס' מועדים וזמנים ח"ז (סי' קע"ט), ואף שכתב דמי שרוצה לברך אפשר שיכולה לברך, לא כתב כן אלא למנהג בני אשכנז עיי"ש, וגם לא ירד לכל מש"כ בזה. והנראה לענ"ד כתבתי, צור ישראל יצילנו משגיאות, שלא נכשל בדבר הלכה.

הדינים העולים מהנ"ל

א. למנהג בני ספרד שנהגו לומר ההלל גמור בליל פסח בבית הכנסת, אף היחיד בביתו יכול לומר ההלל זה עם ברכה, כמו שהאריכו בזה המקובלים, והעידו שכן עשו הגדולים למעשה, אבל נשים בין שמתפללות בציבור בבית הכנסת, ובין שמתפללות בביתם ביחיד, ובין שאינם מתפללות כלל, אין להם לומר ההלל גמור עם ברכה, מאחר ואין גילוי לא ע"פ הפשט ולא ע"פ הקבלה שיש עליהם חיוב לומר ההלל זה, אלא יאמרו ההלל זה בלי ברכה, כמו ההלל גמור שאומרות בוים, שאומרות אותו בלי ברכה.

ב. לתכתיבה ראוי לגמור גם את ההלל שבהגדה לפני חצות, אך אם לא הספיק לגמור לפני חצות, יחתום יהללוק עם ברכה, ואף שיש חוששים בזה לספק ברכות להקל, ושלא לחתום עם ברכה אחר חצות, כמדומה שפשוט המנהג לחתום עם

בציבור בביהכ"נ בליל פסח בברכה, ויש לו סמך במס' סופרים, וכתב הבי"ש שכן נוהגים בספרד ע"פ מס' סופרים עיי"ש, וזהו המקור לדברי השו"ע (בסי' תפ"ז ס"ד) שכתב דבליל ראשון של פסח גומרים את ההלל בציבור עם ברכה עיי"ש, ואף שברמ"א שם בהגה כתב שאנו לא נוהגים כן, ולא אומרים בלילה הלל בביהכ"נ, עכ"פ מנהג בני ספרד כדעת מרן השו"ע.

עוד כתב ביחזה דעת (שם) שההלל זה הוא על הנס של יציאת מצרים, כמש"א בירושלמי פסחים (פ"ה ה"ה) א"ר לוי, נתן הקב"ה כח בקולו של פרעה בלילה ההוא וכו', והיה אומר קומו צאו וכו', מכאן ואילך אתם עבדי ה', ואמרו הללויה עבדי ה' וכו', וכ"מ שם (ב"ט ה"ג) עיי"ש, וכ"כ הגר"א (בסי' תרע"א ס"ז) על מש"כ השו"ע שם, שמדליקים נרות חנוכה בביהכ"נ עם ברכה, דהיינו משום פירסומי ניסא, וראיה לזה מהלל דליל הסדר שנתקן על הכוס, ואומרים אותו בביהכ"נ משום פירסומי ניסא כמש"כ בירושלמי עכתו"ד עיי"ש, וכ"כ הטורי אבן במגילה (דף י"ד ע"א) שאמירת ההלל בליל פסח הוא משום הנס של יציאת מצרים, לפ"ז נר' דאף הנשים חייבות לגמור את ההלל שבלייל פסח עם ברכה, כיון שגם הן היו באותו הנס, כמש"כ תוס' בסוכה (דף ל"ח ע"א) בד"ה מי שהיה, דשאני ההלל דליל הסדר, דכיון שד' כוסות נתקנו על אמירת ההגדה וההלל, ואף הנשים היו באותו הנס, אף הן חייבות בד' כוסות ובהלל דליל הסדר עיי"ש.

ואין לומר דהלל גמור עם ברכה שאחר ערבית לא נתקן אלא בציבור, דכבר כתב הברכ"י (בסי' תפ"ז ס"ק ח') שהלל של ליל פסח בביהכ"נ עם ברכה, יש ע"ש לו פוסקים על דרך האמת [דכ"כ בשער הכוונות (דפ"א ע"ב), ובפרי ע"ח (סי' פ"א) עיי"ש], ואף יחיד רשאי לאומרו ולברך עליו, כמש"כ הרה"ג ר' ישראל שלמה לינגו בכ"י, שכן קיבל מרבו הרמ"ע מפאנו שאף יחיד יאמרו עם ברכה, וכ"ה בספרו אלפסי זוטא בפ"ב דשבת (דף כ"ד ע"ב) עיי"ש, וכן נהג מוה"ר נחמן פואה זצ"ל, והביאם בכה"ח שם (סי' ק"ל ו"ט"ל), ועע"ש (בס"ק מ') שהביא עוד כמה גדולים שנהגו כן לאומרו ביחיד, ולכן אף הנשים שמתפללות בביתם ביחיד, או שאינם מתפללות, עכ"פ צריכות לומר ההלל גמור עם ברכה. ובפרט שתיקוני הוזהר (תיקון י"ג) כתב, דבגין דא אמרינן ההלל גמור והלל שאינו גמור בפסח, לקבל מצה שלמה ומצה פרוסה עכ"ל עיי"ש, ולפ"ז נר' דשני מצות שלימות שבקערה הם כנגד ההלל גמור של ליל פסח ויומו, וחצי מצה הוא כנגד ההלל שבהגדה שאינו ההלל גמור, ומבואר מדברי הוזהר שאף נשים חייבות בהלל גמור של ליל פסח, כמו שחייבות במצה שלמה ומצה פרוסה, ומכאן זה העלה שגם הנשים צריכות לומר ההלל גמור עם ברכה בליל פסח, עכתו"ד בקיצור עיי"ש.ב.

ב והנה במש"כ שבני ספרד יש להם לומר ההלל גמור עם ברכה, כמש"כ מרן הבי"ש (בסי' תע"ג) ובשו"ע (סי' תפ"ז ס"ד) שכן נוהגים בספרד, לענ"ד דבריו נכונים מאוד, ודלא כמש"כ בס' נזירות שמשון (סי' תפ"ז ס"ד) דאע"פ שהאריז"ל בשער הכוונות הנ"ל אישר וקיים מנהג זה ע"פ הסוד, עכ"פ כיון שבגמ' בערכין (דף י" ע"א) שמנתה את הימים שאומרים בהם ההלל, לא הזכירה את ליל יו"ט ראשון של פסח, והפוסקים ראשונים ואחרונים לא הזכירו את זה, לכן נר' שלא יברך על ההלל זה וכו' עכתו"ד עיי"ש, דאחמה"מ מכת"ר קיי"ל דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, ובפרט במקום שהאריז"ל קיים מנהג זה על דרך האמת והסוד, ו"א שנגד האריז"ל לא אמרינן סב"ל, וכן מש"כ היחיד שאף ביחיד יש לאומרו עם ברכה כמש"כ הפוסקים ע"פ המקובלים, ודלא כשו"ת בית יהודה עיי"ש ח"ב (סי' י"ג), ושו"ת ימי יוסף בתרא או"ח (סי' כ"ג), שכתבו דאין לאומרו ביחיד עם ברכה [וכן צידד בס' מועדים וזמנים ח"ז סי' קע"ט עיי"ש], וכ"כ בשו"ת בנין שלמה (סי' כ"ט) על הנס של יצ"מ, וכיון שאף הנשים היו באותו הנס, אף הם חייבות באמירת ההלל זה עם ברכה, לענ"ד יש לדון בזה טובא.

דמה שהביא מהירושלמי בפסחים (פ"ה ה"ה, ופ"ט ה"ג) שפרעה א' מכאן ואילך אתם עבדי ה', ואמרו הללויה, דמבואר מזה שהלל דליל פסח הוא על הנס דיצ"מ, הירושלמי קאי על ההלל שאומרים בהגדה, וכמבואר בתוס' סוכה (דף ל"ח ע"א) הנ"ל, שהלל זה נתקן על הנס, ויתבאר עוד להלן ביתר שאת, וכן הוא במדרש תהילים (סי' קי"ג) בפירוש הללויה, ובליקוט ראובני פר' בא (דף פ"ד ע"ג) עיי"ש, ולמדו מזה הפוסקים דלכן יש ענין לומר את ההלל אחר חצות, כמו שאצל פרעה הכל התחיל רק אחר חצות, דכ"כ היפה ללב ח"ב (סי' תע"ז ס"ק ג'), והביא שכ"מ מדברי הוזהר פר' בהעלותך (דף קמ"ט ע"א) שכתב וז"ל: בשעתא דאיתפלג לילא וכו' קב"ה עבד נוקמינן, וישראל עבדין שירתא בקול רם [ובספרים אחרים וישראל מומרים ואמרינן הלילא בקול רם] כע"ל עיי"ש, וכ"כ בשו"ת בנין שלמה (סי' כ"ט) עיי"ש, והביאם בכה"ח (סי' תע"ז ס"ק ד'), וסיים ע"ז דאע"פ שלכתחילה יש לומר ההלל לפני חצות, לחוש למש"כ הרמ"א בשם הר"ן, שיש לאומרו לפני חצות, מ"מ אם איחר לאומרו אחר חצות, יאמר יהללוק עם ברכה עיי"ש, וכן הטורי אבן במגילה מיירי בהלל שאומרים בהגדה, וכן התוס' בסוכה מפורש בהדיא בדבריהם דמיירו בהלל שניתקן בהגדה דו' כוסות, ונמצא שאין מכל זה ראייה להלל גמור עם ברכה שאומרים בביהכ"נ, שנשים חייבות בו.

אגב בחזון עובדיה פסח (עמוד קפ"ח) כתב שאם אומר יהללוק אחר חצות, יש לחוש בזה לסב"ל, ויאמר אותו בלי ברכה, וכ"כ באור לציון ח"ג (עמוד קע"ג) עיי"ש, אך מדברי כה"ח מבואר שיכול לברך ואין לחוש בזה לסב"ל, אע"פ שידוע שכה"ח חושש מאד לסב"ל, כאן לא חשש לסב"ל, ונר' דהיינו משום שיש מקור מהמדרשים והוזהר שאדרבה ראוי יותר לומר ההלל זה שלאחר ההגדה אחר חצות, ומהר"ן ודעימיה אין גילוי מפורש שאחר חצות הוי ברכה לבטלה, כמש"כ היפה ללב הנ"ל, עיי"ש שהאריך להוכיח מהפוסקים שהוא רק לתכתיבה, וכ"כ המשנ"ב (בסי' רע"ז ס"ק ז', ושעה"צ ס"ק ו') בשם הפוסקים שרק לתכתיבה יש לזוהר בזה, וחזר בו ממש"כ בספרו מחנה ישראל מאמרים (פ"ב ס"ג) שאחר חצות לא יחתום יהללוק עם ברכה, וכן נר' לענ"ד העיקר להלכה, שיו"ר שכ"כ בס' אשרי האיש ח"ג (ס"ם סצ"ח) שאף לאחר חצות יברך על ההלל וכוס רביעי למנהגם שנוהגים לברך על כל כוס עיי"ש, ובפרט שכמדומה שכן הוא מנהג העולם, שאף לאחר חצות חותמים יהללוק עם ברכה, וכ"מ מדברי היפה ללב עיי"שה, וקיי"ל דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, שבת פשוט בני"ד שיש למנהג הזה סמוכים גדולים בהלכה כנ"ל, והנח להם לישראל דאם אינם נביאים בני נביאים הם, שוב הראוינו שבהזון עובדיה (הנדמ"ח שנת תשס"ג) בח"ב הגדה של פסח (עמוד קכ"ד) כתב שיכול לומר יהללוק עם ברכה, והסמ"ק שם על הירושלמי ושו"ת בנין שלמה הנ"ל שיוצא מדבריהם שיכול לברך ברכה זו לאחר חצות, וציון שכ"כ בשו"ת חזון עובדיה (ס"ס נ' בהערה האחרונה) עיי"ש, וחזר בו ממש"כ בחזון עובדיה הישן, אלא שאעפ"כ כתב בנדמ"ח שאין לברך על כוס רביעי אף לנוהגים לברך על כוס וכוס, ובביאורים שם ציון לכמה פוסקים שכתבו כן עיי"ש, וזה שלא כדברי אשרי האיש הנ"ל שכתב שיכול לברך גם על כוס רביעי למנהגם שמברכים על כל כוס, וצ"ע בזה.

ב) אלא שבשו"ת התעוררות תשובה ח"א (ס"ס ק"ב) כתב וז"ל: ואם שכחה ובירכה ביו"ט שחל בשבת, של שבת לחוד ולא יו"ט, יש לעיין אם יוצאת בזה, כי יו"ט ג"כ איקרי שבת, ויש לדמות זה לתפילה אם חתם ביו"ט שחל בשבת בשבת בלבד, הגם שהזכיר בתוך התפילה יו"ט בפירוש, וצ"ע עכ"ל. ונר"י סס"ל דיצאה י"ח משום שיו"ט איקרי שבת, אלא שלכאף דבריו תמוהים, דאך התעלם מדברי השו"ע וכל האחרונים הנ"ל, ומדברי זקנו החת"ס, שראו את מש"כ המג"א דיו"ט איקרי שבת, ואעפ"כ נקטו בפשוט דמה שיו"ט נקרא שבת בתורה, ממה שנאמר "ממחרת השבת" [והיינו משום שיש בו איזה שביתה כעין של שבת], אינו ענין לתקנת חז"ל שתיקנו לחתום בשל יו"ט, וכל שחתם בחתימה של שבת, הו"ל שנינו מהמטבע שטבעו חכמים בחתימה, ולא יצא י"ח, כדעת התוס' והשו"ע, ורובם ככולם כתבו ש"כ מה מסקנת המג"א, עיי"ש בדבריהם. ואף אלו שרצו לומר בדעת המג"א שאם חתם בשל שבת יצא י"ח בדיעבד, עכ"פ זהו דוקא כשהזכיר את היו"ט באמצע התפילה, הלא"ה גם לשיטתם לא יצא י"ח, ולפ"ז בהדלקת נרות לכ"ע לא יצאה י"ח, כיון שלא הזכירה את היו"ט בברכה, בפרט לפי מה שהוא בעצמו דימה את הדלקת הנר לתפילה, ודין רוצה לומר שיצאה י"ח.

והנר"י לענ"ד בזה דכל מה שהתעוררות תשובה רוצה לומר שיצאה י"ח, אינו אלא בנידון דידיה דמייירי ביו"ט שחל בשבת, ובהו יש מקום לדבריו, שאם בירכה להדליק נר של שבת, ושכחה להזכיר את היו"ט, בדיעבד יצאה בזה גם י"ח הברכה של יו"ט, והיינו משום דמה שבירכה להדליק נר של שבת, לא שינתה בזה מהמטבע שטבעו חז"ל, שהרי צריכה לומר להדליק נר של שבת, רק שהיתה צריכה להוסיף ולומר ויו"ט, כבה"ג שבירכה כמטבע שתיקנו חז"ל, רק ששכחה להזכיר גם את יו"ט, בזה י"ל דכיון שיו"ט איקרי שבת, ולשון שבת כולל גם את יו"ט, אינו לעיכובא בדיעבד מה ששכחה להזכיר גם את היו"ט, אבל ביו"ט שחל בחול, ובירכה להדליק נר של שבת, בזה מודה ההתעוררות תשובה דכיון ששינתה מהמטבע שתיקנו חז"ל בחתימה לא יצאה י"ח, כדברי התוס' והשו"ע וכל הפוסקים כמשנ"ל, ולכן נקט את האופן של יו"ט שחל בשבת והזכירה רק שבת, ולא נקט חידוש יותר גדול דאפי"ו יו"ט שחל בחול, ובירכה להדליק נר של שבת, יצאה י"ח, והיינו משום דבה"ג באמת לא יצאה י"ח, כמבואר בכל האחרונים לגבי תפילה, וה"ה בהדלקת נר דנ"ד כנ"ל, והשתא אתי שפיר מה שהתעוררות תשובה התעלם מדברי המג"א וכל האחרונים שהסכימו כולם פה א', דהו"ל משנה מהמטבע שטבעו חכמים בחתימה, ולא יצא י"ח, דבה"ג הוא מודה לכל הפוסקים שלא יצאה י"ח, כן נר"י לענ"ד בבואור דבריו, אף שבדבריו באו בקיצור ובסתום, וקשה לעמוד עד הסוף על כוונת דבריו.

ג) אין בן אדם נימא שזוהי כוונת התעוררות תשובה, ובין אם נימא שאין זה כוונתו, לקוטטא דמילתא נר"י לענ"ד פשוט העיקר לדינא, דביו"ט שחל בחול, אם בירכה להדליק נר של שבת, לא יצאה י"ח, וצריכה לחזור ולהדליק נר אחר במקום שיש קצת תוספת אורה, ולברך עליו בהדלקת נר של יו"ט. אבל שחל בשבת, אם בירכה להדליק נר של שבת, בזה אפשר שבדיעבד יצאה י"ח כמשנ"ל, ולא צריכה לחזור ולהדליק ולברך. ובס' פסקי תשובות הנדמ"ח (סי' רס"ג ס"ק י"ז), כתב דאף ביו"ט שחל בחול, ובירכה להדליק נר של שבת, בדיעבד יצאה י"ח, וציון שם בהערה שמקור דבריו הוא מהתעוררות תשובה הנ"ל, ולהנ"ל זה אינו, אלא ביו"ט שחל בימות החול, וטענה ובירכה להדליק נר של שבת, אף ההתעוררות תשובה מודה שלא יצאה י"ח, ועוד דאפי"ו נימא שלא ברור כ"כ שהוא מודה בזה שלא יצאה, איך שלא יהיה העיקר להלכה שלא יצאה י"ח כנ"ל.

עוד כתב שם הפסקי תשובות שכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"א (סי' צ"ו), ועיינתי שם וראיתי שכתב על נ"ד שיצאה בדיעבד י"ח, מאחר שרש"י בביצה (י"ב ע"ב) וד"ה ואין יו"ט, ובשבעות (ט"ו ע"ב) בדה"א אין בנין, והמג"א (סי' תפ"ז ס"ק ב', ור"ס רפ"ח) כתבו דיו"ט ג"כ איקרי שבת, א"כ כיון שכונתה היתה לברך של יו"ט, רק שנכשלה בלשונו ואמרה שבת, ויו"ט ג"כ איקרי שבת, י"ל דשפיר יצאה י"ח, ושור"ר בדעת תורה (בס"י תפ"ח ס"ק א') שדן באריכות בזה מכמה מקומות, אם יו"ט נקרא שבת או לא, עכת"ד עיי"ש. ואחא"מ מכת"ר אין מכל זה שום ראייה שבנ"ד יצאה י"ח בדיעבד, דהרי כל האחרונים למדו במג"א בס' תפ"ז דאע"פ שכתב שיו"ט איקרי שבת, כב"ז אם לא הזכיר יו"ט באמצע לא יצא י"ח, ולא מהני מה שיו"ט איקרי שבת להחשיבה לברכה מתוקנת. וכן מבואר בדעת תורה, דאע"פ שבר"ס תפ"ח הביא את דברי רש"י הנ"ל, ואת דברי המג"א שכתבו דיו"ט איקרי שבת, ועוד מקומות אחרים שמבואר בהם דיו"ט איקרי שבת, בכ"ז בס' תפ"ז כתב דעת המג"א שאפי"ו הזכיר יו"ט באמצע, אם חתם מקדש השבת, לא יצא י"ח משום ששינה מהמטבע בחתימה, כדעת הדגמ"ר והברכ"י ושאר אחרונים בדעת המג"א [וכן מש"כ הדעת תורה שם (בר"ס תפ"ח) דאף ביו"ט אומר מומור שיר ליום השבת, משום שיו"ט איקרי שבת, מה שאומר את המזמור בשלימותו אינו ענין לנ"ד דהוי משנה מהמטבע שתיקנו בחתימת הברכה, וכ"ה בה"ח שס"י תפ"ח (ס"ק ב') כתב דביו"ט אומרים מומור שיר ליום השבת, ואעפ"כ בס' תפ"ז ס"ק ט"ו כתב שאם חתם מקדש השבת, לא יצא י"ח, והיינו כנ"ל, וכ"ה בשו"ע הרב שכתב בהדיא שאע"פ שיו"ט איקרי שבת, לא יצא י"ח כיון ששינה מהמטבע שתיקנו חז"ל, ע"כ מחוורתא כדאמרינן מעיקרא.

ד) שור"ר בשו"ת מהר"ם מבריסק ח"ב (סי' מ"ד) שדן ביו"ט שחל בשבת, והאשה שכחה שהוא שבת, ובירכה רק להדליק נר של יו"ט, שפלפל באורך לומר של"צ לחזור ולהדליק נר אחר לכבוד שבת, ולברך עליו, משום שהמצוה היא להדליק נר לכבוד היום, ואת זה קיימה במה שהדליקה, ומה שכיונה רק לשם יו"ט, ולא לשם נר של שבת, זה רק חסרון ככוונת המצוה, וכיון דקיי"ל במצוות דרבנן שאינם צריכים כוונה, א"כ יצאה בהדלקה זו גם י"ח מצות הדלקת נר של שבת, ואע"פ שכשכיוון למצוה אחרת גרע טפי, דמינה מחריב בה, כדמצינו בשחיטת קרבנות, דאף שבשחט בסתמא בלי כוונה, זה עולה לשם הקרבן שהקדישו, בשחט לשם זבח אחר שחיטתו פסולה. לפ"ז אף שמצוות דרבנן ל"צ כוונה, כשכיוון למצוה אחרת ביטל מזה את המצוה שהיה צריך לקיים בזה, וממילא בני"ד שהדליקה רק לשם יו"ט, ביטלה מזה את ההדלקה של שבת, עכ"פ בני"ד נר דמי למש"כ החת"ס בחידושו על הש"ס במס' ר"ה לגבי קריאת ק"ש שיש בה שני מצוות, א' והגית בו יומם וכו', ב' קבלת מלכות שמים, ואם כיוון רק לא' מהם, בכ"ז יוצא י"ח שניהם, משום דדוקא בשני המצוות שלא שייכות א' לשניה, בזה אם מכוון למצוה א' זה מחריב את המצוה השניה, אבל מצות והגית, ומצות קבלת מל"ש, כיון דשייכי אהדדי אפי"ו שכיוון רק למצוה א', זה עולה לו לשניהם, א"כ ה"ה בשבת ויו"ט שייכי אהדדי, ואפי"ו שהדליקה ובירכה רק לשם יו"ט, אינו מחריב למצות הדלקת נר של שבת [וכעין זה העיר לי די"ן הגר"מ אלישיב שליט"א]. ואף לגבי הברכה אע"פ ד"א שבברכה אפי"ו שהיא דרבנן ככוונה בה היא לעיכובא, עכ"פ קיי"ל דברכות אינם מעכבות, ועוד דאף בברכה יש ספק שמא אינה צריכה כוונה,

א"כ יצאה גם י"ח הברכה של שבת, אפי"ו שלא כיוונה בה לשבת, ולא הזכירה שבת, עכת"ד בקיצור עיי"ש ב, ולפ"ז לכאוף נר דאף בני"ד י"ל שיצאה בדיעבד.

אך לענ"ד יש להעיר על דבריו, דכיון דשבת ויו"ט הם שני קדושות שונות במעלתם ובשמותם, כמבואר בגמ' ביצה (דף ד') דשבת ויו"ט שתי קדושות הם עיי"ש, א"כ כששכחה שהוא שבת והדליקה ובירכה רק לשם יו"ט, זה נחשב לשתי מצוות שמחריבות זו את זו, משום שאע"פ שהיסוד של מצות הדלקת הנר בשבת ויו"ט הוא כדי שלא יכשל בע"פ, עכ"פ התקנה היתה תקנה חיובית לכבד את השבת בהדלקת נר לכבודו, וכן לכבד את היו"ט בהדלקת נר לכבודו, ולכן אם היה הנר דלוק מבעוד יום, לא קיים בזה את מצות הדלקת נר לכבוד שבת, ומאידך גיסא אם היה נר או חשמל דלוק מבעוד יום, והדליק נר נוסף לכבוד השבת, קיים בזה את מצות הדלקת נר לכבוד שבת, וה"ה בהדלקת נר לכבוד יו"ט, וע"ע במש"כ בעוניי בשו"ת שערי יושר ח"ג (סי' פ"ז) בזה עיי"ש, והם שני מצוות נפרדות, כמש"כ ההתעוררות תשובה הנ"ל בתחילת התשו"ע עיי"ש, אלא שאם יו"ט חל בשבת אפשר לקיים את שניהם בהדלקה א', שמכוון לעשות את ההדלקה כדי לכבד בזה את השבת, וגם את היו"ט, לפ"ז יצא שאשה שכיונה בהדלקה רק לכבוד יו"ט, לא קיימה בזה את המצוה שתיקנו לכבד את השבת בהדלקת נר לכבוד שבת, אלא רק את מצות הדלקת נר לכבוד יו"ט, וצריכה להדליק נר אחר לכבוד שבת.

ה) ואע"פ שאין דבריו מוכרחים דאף שג' שכשכיוונה רק לשם קדושה א' שבינם זה, הו"ל ככוונה נגדית שלא לשם הקדושה השניה שבו, עכ"פ יש צד לומר דכיון שכיוונה בהדלקה לכבד את היום הזה, ובמצאיות יש בו שני קדושות, מאליהו זה עולה לה לשני הקדושות שבו, עכ"פ כיון שלא נפקא מידי ספיקא, שמא אינו עולה לה הדלקה זו לקדושה השניה, כיון דהו"ל ככוונה נגדית כנ"ל, נראה שיכולה להדליק עוד נר לכבוד שבת ולברך עליו, ואין לחוש בזה לסב"ל, מאחר ומצינו שנהגו בשבת ויו"ט לברך אפי"ו על תוספת אורה, כמבואר בשו"ת מהר"ל (סי' נ"ג) דכל מה שמתוסף אורה יתירה בכל זווית וזווית בבית ונהנה מזה, חשיבא צורך היום ומצוות, ומברכים ע"ז עכת"ד עיי"ש, והובא בב"י ובשו"ע והרמ"א (בס"י רס"ג ס"ח) עיי"ש, ואע"פ שמרן בשו"ע כתב ע"ז דכיון שיש מגמגמים בדבר, נכון ליהדר שלא יברך אלא א' עיי"ש, היינו משום דאפי"ו נימא שיש חיוב על כל בעה"ב להדליק, או להשתתף בפרוטא כמש"כ השו"ע (בס"י) עיי"ש, עכ"פ כיון שיכולים כל א' להדליק ולשמוע את הברכה מא' מהם, אין להם להכנס לספק ברכה לבטלה, אבל בני"ד שיש ספק גדול שלא קיים מצות הדלקת נרות שבת, י"ל שגם השו"ע יודה שיכול להדליק נר לתוספת אורה ולברך עליו. עוד י"ל דמה שהשו"ע פקפק במנהג הזה, זהו כשכולם מדליקים באותו מקום ויש כבר מספיק אור, אבל אם מדליקים בחדר אחר שחסר בו אור, י"ל שאף לשר"י יכולים להדליק עם ברכה, כמו שנוהגים היום בני ספרד שם מתארחים בבית אחרים, ויש להם חדר פרטי שחסר בו אור, מדליקים בו עם ברכה.

ואף שראיתי בשבות יצחק הל' הדלקת נרות (פ"ב ס"ק ב') שכתב, שבשאר החדרים אין לברך על תוספת אורה א"כ הוא חשוך עד שיכול להכשל בע"פ, ואם אינו כן יחשיך מעט זמן את החדר באופן כזה כדי שיכול לברך שם, ולמד כן מדברי שו"ת מהר"ל החדשות (סי' מ"ה ס"ק ד'), ושכן הוא דעת מרן הגריש"א זצ"ל, עכת"ד עיי"ש, לענ"ד אין דבריו מוכרחים, דז"ל המהר"ל שם: אלא שהאגודה הוסיף והצריך לעשות נרות ארוכות שלא יכבו קודם הלילה, דאל"כ הוי ברכה לבטלה, דשרגא בטיהרא מאי אהני, ובהו יש נכשלים כגון העמי הארצות, אמנם בזה אני מוצא להן תקנה, דסמוך לערב להאפיל אפי"ו במקום שיש בו חלונות, דהו"ל "מוסיף אורה" להילוכן ולתשמישן באותו מקום שהנר דולק שם, והנ"ל תענוג ושמחה טפי ע"ז הנה דלא הוי שרגא בטיהרא. עכ"ל. ומדכתב בסמוך לערב כשמאפיל, הנה מוסיף אורה להילוכן, והו"ל תענוג ושמחה ע"י הנה, ולא הוי שרגא בטיהרא, ולא כתב שהנר מציל שלא יכשל בע"פ כתקנת חז"ל, משמע שמאפיל רק מעט כדי שהנר יוסיף אור בצורה משמעותית, שלא יהיה כשרגא בטיהרא, ולא צריך שהיה חשוך לגמרי עד שיכשל בע"פ, ועל תוספת אורה זו יכול לברך בכל מקום שעושה אותה בבית, ובפרט שכן מפורש בשו"ת מהר"ל (סי' נ"ג) הנ"ל עיי"ש בלשונו, א"כ אף דבריו שבשו"ת מהר"ל החדשות יש לפרשם כן, דלא ליסתרו דבריו אהדדי, וע"כ נר"י לענ"ד דכל שמדליק בחדר שיש לו פרטיות וחסר שם אור, והנה מועיל להאיר בצורה משמעותית, יכול להדליק על שם ברכה כמנהג המקובל, והנה להם לישראל דאם אינם נביאים בני נביאים הם.

לפ"ז נראה העיקר להל' דביו"ט שחל בשבת, ושכחה שהוא שבת, ובירכה רק להדליק נר של יו"ט, כיון שיו"ט אינו כולל שבת, צריכה להדליק נר נוסף במקום שהוא יוצר קצת תוספת אורה, ולברך עליו להדליק נר של שבת, כמש"כ בשו"ת התעוררות תשובה, וכ"פ בשש"כ (פמ"ד ס"ה), ופסקי תשובות הנ"ל, ולקט הלכות ר"ה (לזיוון עמוד 6), ושאר חכמי דורינו הלא בספרתם. וכן בני"ד ביו"ט שחל בחול וטענה בהדלקה ובברכה וכיוונה לשל שבת, כיון דהעיקר להלכה שלא יצאה בזה י"ח מצות הדלקת נר לכבוד יו"ט, תדליק נר נוסף לתוספת אורה, ותברך על זה להדליק נר של יו"ט. שור"ר בס' אשירי האיש ח"ג (סי' פ"א ס"ט) שכתב כן בשם מרן הגריש"א זצ"ל, דביו"ט שחל בחול אם טענה ובירכה להדליק נר של שבת, לא יצאה י"ח, וצריכה לחזור ולברך להדליק נר של יו"ט, אבל ביו"ט שחל בשבת, והזכירה רק של שבת, יצאה בדיעבד י"ח, אבל אם הזכירה רק יו"ט, צריכה לחזור ולברך להדליק נר של שבת, עכת"ד עיי"ש. וכן שמעתי מבאי ביתו הנאמנים שזוהי דעתו בזה, ושמחתי שכוונתי לדעתו הרמה.

ו) אלא שכל דבריו שעד כאן הוא, באשה שבירכה ביו"ט בסתמא להדליק נר של שבת כהרגלה כל השנה, ולא חשבה כלום בשעת הברכה וההדלקה, דבזה י"ל שגילתה, במה שבירכה להדליק נר של שבת, שבירכה והדליקה בתודעה שזה שבת, לנוהגים לברך לפני ההדלקה, או שהדליקה ובירכה בתודעה שזה שבת לנוהגים לברך לאחר ההדלקה, או באופן שטענה לרגע בשעת הברכה והדלקה [או בשעת ההדלקה והברכה לנוהגים כן] וחשבה שהוא שבת, אבל באופן שבברכה בהזכרת השם ומלכות, היתה כוונתה לנר של יו"ט, ורק נכשלה בלשונו ואמרה להדליק נר של שבת, וגם הדליקה לשם יו"ט, נראה שיצאה י"ח בדיעבד, דכיון שבהדלקה שהיא עיקר המצוה כיוונה לשם יו"ט, ויצאה י"ח הדלקת נר של יו"ט, וגם בעיקר הברכה בהזכרת שם ומלכות כיוונה לשם יו"ט, ולדעת הרמב"ם (בפ"ח מהלכות ברכות ה"א) דס"ל שכל שהזכיר את השם ומלכות נתכוון לברכה הראויה, אע"פ שטעה בסופה וסיים בחתימה מקולקלת, יצא י"ח, הואיל ולא היה טעות בעיקר הברכה עיי"ש, יצאה גם י"ח הברכה, ומרן בשו"ע (סי' ר"ט ס"א) הביא לדעת הרמב"ם בסתם, ולדעת הראשונים שחלקו עליו ב"א עיי"ש, א"כ נר"י לומר שבני"ד יצאה בדיעבד אפי"ו הברכה.

ואף שבס"י תפ"ז ס"א כתב מרן שאם חתם ביו"ט מקדש השבת, וחזר ותיקן תוכ"ד יצא, "אחרי שהוא יודע שהוא יו"ט", ומשמע דמייירי באופן שאמר שם

ומלכות על דעת לסיים מקדש ישראל והזמנים, אלא שנכשל בלשונו וסיים מקדש השבת, כמש"כ המג"א (שם בס"ק ב'), ומשנ"ב (ס"ק י"ד) בשם האחרונים, ואעפ"כ אם לא תיקן תוכ"ד צריך לחזור ולברך, וזה סותר למה שכתב מרן (בס"י ר"ט ס"א) כהרמב"ם, שכל שבהזכרת השם ומלכות נתכוון לברכה הראויה, אפי"ו שטעה בחתימה ולא תיקן לטעותו, יצא בדיעבד ונ"צ לחזור, וצ"ע ליישב דעת השו"ע [ועיין ס"ק ב' במש"כ ליישב דברי השו"ע, עיי"ש דאכמ"ל], ועוד דבמשנ"ב (סי' ר"ט ס"ק א') כתב שכמעט כל הפוסקים חולקים על הרמב"ם, ושכן ההלכה שצריך לחזור ולברך, וכ"כ (בס"י תפ"ז ס"ק ד') עיי"ש, ולא חשש כלל לדעת הרמב"ם לעשות מזה סב"ל, עכ"פ לבני ספרד שהולכים אחרי פסק השו"ע, והשו"ע התחשב בדעת הרמב"ם כנ"ל, אמרינן בזה סב"ל, כמש"כ בה"ח (בס"י ר"ט ס"ק א'), ואור לציון ח"ב (פ"ב תשו"ג) בבאורים עיי"ש, א"כ גם בני"ד י"ל סב"ל, אלא דכל זה לבני ספרד, אבל לבני אשכנז הנוהגים כדעת המשנ"ב הנ"ל, דאף באופן שנכשל בלשונו רק בחתימה של הברכה, כל שלא חזר ותיקן את החתימה תוכ"ד, לא יצא י"ח הברכה, וצריך לחזור ולברך, נר"י שבני"ד אע"פ שנכשלה בלשונו רק בחתימה, צריכה לחזור ולברך להדליק נר של יו"ט.

ז) ובאופן שהתבלבלה רק בברכה, כגון לנוהגות לברך לפני ההדלקה, ובירכה להדליק נר של שבת, אבל בהדלקה הדליקה לשם יו"ט, או לנוהגות לברך לפני ההדלקה, ובהדלקה הדליקה לכבוד יו"ט, ובברכה התבלבלה ובירכה להדליק נר של שבת, במש"כ הנ"ל (פמ"ד ס"ה) כתב לגבי יו"ט שחל בשבת, והדליקה לשם שבת ויו"ט, ובברכה טענה ובירכה רק להדליק נר של יו"ט, הו"ל כהדליקה נרות שבת ולא בירכה עליהם, ואם לא קיבלה עדיין שבת, תברך על הנרות להדליק נר של שבת עיי"ש, וא"כ גם בני"ד ביו"ט שחל בחול, וטענה בברכה ובירכה להדליק נר של שבת, הו"ל כלא בירכה על הדלקת נר של יו"ט, ותחזור ותברך עליהם להדליק נר של יו"ט, וכ"כ במש"כ הנ"ל (ס"ו) במי ששכחה לברך על נר של יו"ט עיי"ש, אלא שבהערה (שם) כתב דמ"מ עדיף להדליק נר נוסף ולברך עליו להדליק נר של יו"ט, כיון שיש בזה תוספת אורה, וגם הו"ל עובר לעשייתו עיי"ש, אלא שעדיין יש לדון בזה לבני ספרד, דדברי השש"כ הם ע"פ המשנ"ב (בס"ה) בביה"ל בדה"ב דכשידליק יברך, שפסק כא"ר ועוד אחרונים דס"ל שכל זמן שמוותר להדליק, יכולה לברך עיי"ש, אבל לבני ספרד שהולכים אחר פסקי הרמב"ם (בפ"ח מה"ל שבת ה"א), והשו"ע (סי' רס"ג ס"ה) שכתבו שצריך לברך לפני ההדלקה עובר לעשייתו כמו בכל ברכת המצוות, יש לדון בני"ד שברכתה מקולקלת, והו"ל כלא בירכה על ההדלקה, האם יכולה לברך לאחר ההדלקה, או דכיון שאינו עובר לעשייתו לא יכולה לברך.

וראיתי בשו"ת יב"א ח"י (סי' כ"א) למרן הראש"ל צ"ע זצ"ל, וכן בספרו חזון עובדיה שבת א' (מעמוד קס"ה והלאה) שהאריך כי ה' הטובה עליו להביא הרבה ראשונים שכתבו שצריך לברך על נרות שבת לפני ההדלקה כדעת הרמב"ם, דכ"כ האור"ח בדניי הדלקת נרות בע"ש (ס"ק א') בשם ר"ע גאון והרמב"ם, והכל בו (סי' ל"א), והראב"ה בח"א (סי' קצ"ט), והמרדכי (סי' רצ"ג), ואו"ח ח"ב (סי' רנ"ו דף נ"ז ע"ג), ושיבולי"ל (סי' נ"ט), וס' הפרדס (עמוד קנ"ח), וס' הבתים הל' שבת (פכ"ט שער ו') עיי"ש, ועוד דאפי"ו לדעת בה"ג דס"ל שבהדלקת הנרות מקבלת שבת, כתבו הרבה פוסקים, דהיינו בעמשה ההדלקה ולא בברכה, ולפ"ז אף לדעת בה"ג צריך לברך קודם ההדלקה, וכמבואר בלשון השו"ע בשם הבה"ג, שכתב וז"ל: לבה"ג כיון "שהדליק נר של שבת" חל עליו שבת ונאסר במלאכה, ועל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר "שיבירכו ויבדקו" הנרות משליכות לארץ הפתילה שבדון עכ"ל, דמפורש בהדיא דבריו ושלבה"ג רק בהדלקה הוי קבלת שבת ולא בברכה, ואף לבה"ג קודם בירכו ואח"כ שלקו, וכ"כ המאמר (סי' רס"ג ס"ק ד'), וכ"כ בס' מאורי אור חלק באר שבע (דף ק"א ע"ב), גדולות אלישע (סי' רס"ג ס"ק י"ז), ס' יקהל שלמה (דף כ"ח ע"ב), שו"ת דברי שלום קרויז ח"ג (סי' ס"ט), ס' אמת ליעקב (קמניצקי סי' רס"ג ס"ק ה') עיי"ש, והאריך עוד להוכיח שדיון עובר לעשייתו אינו רק לכתחילה, אלא לעיכובא בדיעבד, ואם בירך לאחר עשיית המצוה הוא ברכה לבטלה, ולכן חייבות הנשים לברך על נרות שבת קודם ההדלקה, דאל"כ הוי ברכה לבטלה, וכן אשה ששכחה לברך לפני ההדלקה, אם עדיין לא גמרה להדליק את כל הנרות יכולה לברך, אבל אם גמרה להדליק את כולם לא יכולה לברך, עכת"ד בקיצור עיי"ש ב, ולפ"ז נר"י אף בני"ד שקלקלה בברכה וחשיב כלא בירכה, לא יכולה לחזור ולברך את הברכה המתוקנת.

והנה אע"פ שרוב ככל דבריו נכונים מאד להלכה, הן מה שהביא שדעת רוב ככל הראשונים שצריך לברך על הדלקת נרות קודם ההדלקה כדעת הרמב"ם והשו"ע, והן מש"כ בשם הרבה פוסקים שלדעת בה"ג הקבלת שבת היא בהדלקה ולא בברכה, ולפ"ז אף לדעת בה"ג צריך לברך קודם ההדלקה, כמש"כ השו"ע בשם הבה"ג, דבריו נכונים מאוד, וכ"כ בעוניי בשו"ת שערי יושר ח"ב (סי' מ' ס"ק ג') דמפורש בהדיא הן בלשון בה"ג, והן בלשון השו"ע בשם בה"ג, שרק בהדלקת נרות חשיב קבלת שבת ולא בברכה, ואף לבה"ג מברכים קודם ההדלקה, וודאי שבני ספרד צריכים לנהוג כן עיי"ש, וכן מה שהאריך להוכיח מדברי הפוסקים שדיון עובר לעשייתו הוא לעיכובא, ואם בירך לאחר עשיית המצוה זה ברכה לבטלה, דבריו נכונים מאד להלכה.

עכ"פ יש להעיר על דבריו שלא דן כלל בדברי המג"א (בס"י רס"ג ס"ק י"א) שהביא מכמה גדולים שבנרות שבת אפשר לברך גם לאחר ההדלקה אפי"ו בזמן שאסור להדליק, משום שמצות נר שבת היא מצוה מתמשכת, מה שהנרות היו דלוקים בשעת הסעודה, כמו מצות ציצית ותפילין ועוד, והמג"א הסכים עמהם שעכ"פ בדיעבד ששכחה לברך, יכולה לברך אחר שהדליקה אפי"ו בזמן שאסור להדליק עיי"ש, ואע"פ שהאחרונים חלקו על המג"א, עכ"פ הרבה מהם הסכימו דאם נזכרה שלא בירכה קודם זמן האיסור, יכולה לברך, דכ"מ מדברי מהר"י ברונא בתשו"ב כתי"ו, וכ"כ בשכנה"ג בהגה"ט (ס"ק י"א), א"ר (ס"ק י'), פמ"ג בא"א (ס"ק י"א), חס"ל (ס"ק ב'), ביה"ל הנ"ל, כה"ח (ס"ק ל"ו), ועוד אחרונים, ואף שבאורחות חיים ספיקא (סי' רס"ג ס"ק ז') כתב שא"א לברך על מצוה מתמשכת, אב"כ יכול להפסיק כל רגע את המצוה כמו טלית ותפילין, אבל בהדלקת הנר כיון שאסור לכבות את הנר שהדליק, אינו יכול לברך לאחר ההדלקה אפי"ו דהוי מצוה מתמשכת, ונתפס לזה בשו"ת מהר"ם מבריסק הנ"ל, מדברי כל הפוסקים הנ"ל שכתבו שיכול לברך לאחר ההדלקה, מבואר דלא חששו לסברא זו, אלא ס"ל דכיון דסוף סוף היא מצוה מתמשכת, יכולים לברך עליה, וכן נר"י העיקר לדינא. ולפ"ז נר"י דאף אשה מכוונת ספרד ששכחה לברך בשעת ההדלקה, או בני"ד שיצאה י"ח הדלקה, וברכתה היתה מקולקלת, דחשיב כלא בירכה, ויכולה לברך לאחר ההדלקה בזמן שעדיין מותר לה להדליק.

ובזה יש ליישב למנהג בני אשכנז, ומקצת בני ספרד שנהגו לברך לאחר ההדלקה, לחוש לדעה דס"ל שהברכה חשיב קבלת שבת, ולא יוכלו אח"כ

וכיון שרוב האחרונים וס' הבתים שהיה מהראשונים הכריעו שלא כהמחבר דעמימה, הכי נקטינן להלכה שלא יצא י"ח, וצריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית ולהזכיר בה שניהם ביחד. אלא דלרווחא דמילתא יעשה תנאי נדבה על תפילתו, ואע"פ שאין תפילת נדבה הפוסקים אינם יוצאים להחליט על ערה"ש (סי' ק"ח ס"ק ז') שכתב בדמח' הפוסקים אם יצא י"ח יתפלל על תנאי נדבה מטעם ספק ספיקא, ספק שמא כהפוסקים דס"ל שמוותר להתפלל תפילת נדבה שבת, וספק שמא כהפוסקים שחייב מדינא לחזור ולהתפלל, עכת"ד בקיצור עיי"ש. שו"ד שכתבין זה כתב בס' בירור הלכה (לגר"א זילבר סי' רס"ח ס"ג) דהביא לס' הבתים ואחרונים שחלקו על המחבר דעמימה, ומכאן זה הכריע דלא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית עיי"ש.

ב) אך שו"ד בהליכות שלמה מועדים ח"א (פ"א הערה 55) שדן בני"ד, והעלה דאף שלכתחילה שהזכיר רק א' מהם בתפילה הראשונה, שחזור ומתפלל פעם שניה צריך לומר את שניהם בתפילה השניה, דלא כהאג"מ או"ח ח"ד (סי' ע' ס"ק י"ד) שצידד דבמספר דשבת ור"ח אף לכתחילה אין לומר בתפילה השניה רק למה שלא הזכיר בראשונה עיי"ש, עכ"פ בדיעבד שהזכיר רק למה ששכח בראשונה יצא י"ח, והביא לס' הבתים שהביא ש"א שיצא, ודעתו שלא יצא, עכת"ד עיי"ש. ומבואר בדבריו שאף שס' הבתים הכריע שלא יצא י"ח, בכ"ז הכריע שיצא, ונר' דהיינו משום שס' הבתים הביא ש"א שיצא, א"כ לא נפקא מידי ספיקא וסב"ל.

ולענ"ד י"ל דהוי ספק ספיקא דיצא, דאף שכמה אחרונים תמחו על המחזיק ברכה דעמימה דביו"ט שחל בשבת, כיון ששני הקדושות נודמנו ביום א', חז"ל תיקנו לומר את שניהם בתפילה א', א"כ כל שלא אמר לשניהם בתפילה א', הו"ל תפילה לחצאין, ומשנה ממטבע שתיקנו חז"ל בתפילה ולא יצא י"ח, ולא דמי כלל לאכל פרי מו' המינים ומונוות, שאם בירך מעין שלש רק על א', חזר ומברך מע"ש רק על השני כנ"ל, לענ"ד אינה תמיה עליהם כמ"ש בעוניי שם בתשובה (סי' א') דהמחבר דעמימה ס"ל דיו"ט שחל בשבת, לכתחילה היה ראוי לתקן תפילה א' של שבת וא' של יו"ט, כדי להודות לה' על כל א' בפני עצמו, כמו כשכל א' מהם חל בפני עצמו, וכמו שאמרו חז"ל בברכות והלואי שיתפלל אדם כל היום כולו, ודמצינו שתיקנו מוסף כנגד קרבן מוסף, ועליה ביה"כ, אלא שחז"ל לא רצו להטריח כ"כ, לכן תיקנו לכלול לשבת ויו"ט בתפילה א' להקל על האדם, א"כ כששכח הזכיר רק א' מהם, אם בתפילה השניה הזכיר רק את מה שלא הזכיר בתפילה הראשונה יצא י"ח, מאחר ומעיקרא כך היה ראוי להתפלל, ודמי לברכת מע"ש. ונמצא שדעת המחבר דעמימה אינה מופרכת לגמרי, ויש ספק שמא כהמחבר דעמימה, דהמזכיר בכל תפילה רק קדושה א' יצא י"ח תפילה יו"ט שחל בשבת, ועוד דאפי' נימא כהפוסקים דס"ל שתיקנו בדוקא להזכיר את שניהם בתפילה א', וכל שלא התפלל כן הו"ל משנה מהמטבע שתיקנו חז"ל ולא יצא י"ח, עכ"פ מצינו לאחרונים שתלו לני"ד אם בדיעבד יצא י"ח או לא, במח' הראשונים בשכח להזכיר מעין המאורע בתפילה, האם חשיב כלא התפלל כלל, וא"כ בפעם השניה שמתפלל צריך להזכיר את שניהם, ובלא"ה לא יצא י"ח תפילה, או דתפילתו תפילה, רק שצריך לחזור ולהתפלל כדי להזכיר מעין המאורע, ולפ"ז אם בתפילה השניה מזכיר רק למעין המאורע ששכח להזכיר בתפילה הראשונה יצא י"ח, כיון שתפילתו הראשונה שהזכיר בה רק מעין המאורע הא' הוי תפילה, ובשניה הזכיר מעין המאורע השני, זכ"כ בשו"ת ארץ צבי (פרומר סי' כ"ד), וכ"כ בהר צבי בחידושי לברכות (דף מ"ט), וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"א (סי' ק"ד), וכ"ה לפמ"ג והאבני"ז הנ"ל, ונמצא דיש לנו עוד ספק שיצא י"ח, דשמא כהראשונים דס"ל דבלא הזכיר מעין המאורע תפילתו תפילה, רק שצריך לחזור ולהתפלל כדי להזכיר מעין המאורע, לפ"ז נר' שבני"ד כיון שיש לנו ספק ספיקא שיצא י"ח, ועוד שאם יחזור ויתפלל יש לחוש בזה לסב"ל, נר' שבדיעבד יש להקל שלא יחזור ויתפלל תפילה שלישית. ובס' פסקי תשובות הנדמ"ח (סי' רס"ח סוס"ק ט"ו) כתב ג"כ על ני"ד שלא יחזור ויתפלל פעם שלישית משום סב"ל עיי"ש. אך לא ירד לכל מש"נ כאן בזה, וסמך רק על איזה כה"ח שכתב על כיו"ב שהוא מח' הפוסקים דאמרין סב"ל. אך מדברי כה"ח שציינו אין כ"כ ראייה לני"ד, בפרט שבני"ד מבואר בס' הבתים שלא יצא י"ח. אבל לפמשנ"ל אף לאחר דברי ס' הבתים י"ל שבדיעבד יצא י"ח כנ"ל. והנר' לענ"ד כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה.

העולה מהנ"ל לדינא

יו"ט שחל בשבת וטעה והתפלל על יו"ט ולא הזכיר בה שבת, וש"צ כיון בברכת מעין ז' להוציא ידי חובת תפילת שבת, וכן בכל כיו"ב שהיה צריך בתפילה א' להזכיר יו"ט ושבת או שבת ור"ח, והתפלל שני תפילות והזכיר בכל א' מהם רק הזכרה א', אע"פ שרבים ועצומים ס"ל שלא יצא י"ח וצריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית ולהזכיר בה את שניהם ביחד, עכ"פ לא נפקא מידי ספיקא, ולא צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית, והוא הדין בטעה כן בברכת המזון.

לשמעו חזרת הש"ץ, ולומר לו שיכוון להוציא י"ח, ויש מי שאומר שאם תיקן אפי' לאחר כדי דיבור, ולא התחיל עדיין ברכה אחרת, בדיעבד יצא י"ח [כה"ח סי' תפ"ז ס"ק י"ב], ואפשר שבני ספרד יכולים לסמוך ע"ז בדיעבד.

ט. יש מי שאומר שבשאר חדרים שאינם מקום אכילה, אין לברך על תוספת אורה, אלא רק כשהחדר חשוך שיכול להכשל בעץ, ואין דבריו מוכרחים, וכן הוא מנהג העולם שהאורחים מברכים על תוספת אורה משמעותית בשאר חדרים שלא אוכלים בהם אפי' שאינם חשוכים באופן שיכול להכשל בעץ.

יו"ט שחל בשבת וטעה והתפלל של יו"ט ולא הזכיר בה שבת, וש"צ כיון בברכת מעין ז' להוציא ידי חובת תפילת שבת

א) במש"כ בעוניי בשו"ת שערי יוסר ח"ד (סי' ק"ב) ביו"ט שחל בשבת, וטעה בערבית והתפלל של יו"ט ולא הזכיר שבת, שאם שמע ברכת מעין שבע, והש"צ כיוון להוציא אותו בזה ידי חובת תפילת ערבית של שבת, דבדיעבד ושעת הדחק יש לסמוך על המחזיק ברכה (סי' רס"ח ס"ק נ"ז) שהסכים עם הב"מ, שכתב דהעיקר להלכה שיצא כהמחבר, מדסיים בדברי הבי"מ, עיי"ש בכה"ח. אלא שיש סתירה בדבריו, דבסי' תרי"ט ס"ק מ' ביה"כ שחל בשבת הביא לסידור היעב"ץ ומטה אפרים שכתבו, דאם שכח להזכיר שבת, לא מועיל לכוון לצאת י"ח בתפילת מעין שבע, וצ"ע שלא הזכיר שם כלום מדברי המחבר דעמימה]. והביא עוד אחרונים שהסכימו להלכה שיצא י"ח כהמחבר, ש"כ בס' שולחן של אברהם (סי' ת"צ), ובשו"ת זכור לאברהם אביגדור (סי' מ"ג), דבטעה והזכיר רק א' מהם, בתפילה שניה מתפלל רק התפילה ששכח עיי"ש, וערוה"ש (סי' רס"ח ס"ח), ופני יצחק אבולעפייא (מערכת ב' ס"ק צ"ז), שהביא למח' המחבר והש"צ בזה, וקיי"ל דסב"ל, א"כ פשוט שיש לפסוק כהחיד"א במחבר'ר.

אך הביא הרבה אחרונים שחלקו על המחבר, המאמר (סי' רס"ח ס"ק ט'), והש"צ (דף ש"ו ע"ד) והתה"ד (שם), ותמחו עליו במה שדימה נ"ד למי שאכל פירות מו' המינים, ובומ"מ, שהדין שכוללם בברכה א', ואם שכח ובירך על המחיה לבד, פשיטא שמברך על הפירות בנפרד, ה"נ בני"ד, דלא דמי כלל להתם, דהתם אכל מינים נפרדים ונתחייב בברכות חלוקות זו מזו, אלא כדי שלא להרבות בברכות תיקנו שיכול הכל בברכה א', לכן אם שכח לכוללם בברכה א', פשוט שצריך לחזור ולברך על הפירות בפני עצמם, משא"כ בתפילת שבת ויו"ט שאירעו ביום א', כיון שהוא יום שכולל משני קדושות, תקנת חז"ל היתה לכוללם בתפילה א', וכל שלא עשה כן הו"ל תפילה לחצאין, ומשנה מהמטבע שתיקנו חז"ל בתפילה, ולא יצא י"ח, ומכאן זה דחו לדברי המחבר וכתבו שלא יוצא י"ח במה שישמע ברכת מעין שבע מהש"צ, ובמאמר שם סיים שמצא שכ"כ בא"ר בני"ד שלא יצא י"ח, אך עיין במש"כ שם בתשובה (סי' ב') דמהא"ר אין ראייה שחולק על המחבר, עיי"ש דאין לכפול הדברים, וכן בשו"ת קרני רא"ם (סי' ר"ח) הביא למחבר וכתב לדחות ראיתו כנ"ל, וסיים שאח"כ מצא שכ"כ המאמר, ומשמע שמסקנתו שצריך לחזור ולהתפלל עיי"ש. וכן בשו"ת מהרש"ג ח"א (סי' ב') כתב על כיו"ב שצריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית עיי"ש. וכ"מ מהפמ"ג (סי' קפ"ח) ממש"כ המג"א שם דמי שבירך ברהמ"ז בשבת ויו"ט ושכח להזכיר של שבת, שכשחזר צריך לחזור ולהזכיר גם את היו"ט, וכתב ע"ז הפמ"ג (בא"א) דהיינו משום דבלא הזכיר שבת הו"ל כמי שלא בירך כלל עיי"ש, וכ"כ האבני"ז (סי' תק"ז ס"ק ד') עיי"ש, וכן במגן גיבורים (סי' קי"ד ס"ק ט') כתב על כיו"ב דאין תפילה לחצאין עיי"ש, וכ"כ בשו"ת ליקוטי צבי (סי' י'), והגרש"ק בס' החיים, וסידור היעב"ץ ומטה אפרים הנ"ל, ושו"ת יגל יעקב (סי' כ"ג), ובחסד לאלפים אע"פ (שבס"ר ס"ח ס"ק י') פסק כהמחבר, עכ"פ (בס' תכ"ה) כתב דאם התפלל שתי תפילות, ובכל א' הזכיר רק א' מהם לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפילה שלישית ולהזכיר בה שניהם בתפילה א' עיי"ש, וכן בשערי תשובה אע"פ שבס"ר רס"ח פסק את המחבר ד"ל להלכה, בס' תקפ"ב ס"ק ה' אחרי שהביא את המחבר, הביא לש"צ שחלק עליו, והסיק שלא יוצא י"ח בברכת מעי"ש, וחזר בו ממש"כ בס' רס"ח כהמחבר, ועוד מצא בס' הבתים ה' תפילה (פ"ג עמוד ע"א) שכתב שיש אומרים דמי שטעה בשבת ויו"ט, ולא הזכיר של שבת בתפילתו, וחזר והתפלל של שבת, ולא הזכיר של יו"ט יצא, ויראה לי שהואיל ונתחייב שתי תפילות וצריך להזכיר של שתיהן ולא הזכיר, חזר ומתפלל, עכת"ד עיי"ש.

להדליק, כמנהג מקצת נשים שכתב המהר"י וייל בדינים והלכות (ס"ק כ"ט), ולא חששו לאידך גיסא שאם מברכים לאחר ההדלקה, כיון דהוא לאחר עשיית המצוה הוי ברכה לבטלה, דנראה שסמכו על מה שכתבו הרבה פוסקים דמצות הדלקת נרות שבת היא מצוה המתמשכת גם לאחר ההדלקה כנ"ל, ואפשר לברך עליה גם לאחר ההדלקה, ועיין במג"א הנ"ל (סי' רס"ג ס"ק י"א) שכתב דמהר"י וייל התיר להדליק בעוד היום גדול, ואח"כ פרוש דיהם ולברך עיי"ש, והיינו כנ"ל, ואף שבמהר"י וייל שלפנינו לא נמצא דין זה, כמו שהעירו המגיהים שעל השו"ע, אפשר שלמג"א היתה גירסא כזו במהר"י וייל, ואע"פ שהעיקר לדינא לבני ספרד שיש לברך לפני ההדלקה, כמש"כ מרן הראש"ל צ"ל, וכ"כ בעוניי בשו"ת שערי יוסר ח"ב (סי' מ' ס"ק ג') כנ"ל, עכ"פ דלא לאשוויי טועים במנהגם י"ל כנ"ל. והנר' לענ"ד כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה.

הדינים העולים מהנ"ל

א. יו"ט שחל בחול והאשה טעתה בשעת הברכה וההדלקה לנוהגים לברך לפני ההדלקה, או בשעת ההדלקה והברכה, לנוהגים לברך לאחר ההדלקה, וביזרה להדליק נר של שבת, או שלא חשבה כלום בשעת הברכה וההדלקה וביזרה בסתם להדליק נר של שבת, דיש לומר דמה שביזרה להדליק נר של שבת, גילה שביזרה והדליקה בתודעה שזה שבת, לא יצאה ידי חובת הברכה וההדלקה של נר יו"ט, וצריכה להדליק נר אחר במקום שחסר קצת אור, ויש בו תוספת אורה משמעותית, ולברך על זה להדליק נר של יו"ט.

ב. אם בהדלקה כיוונה לשם נר של יו"ט, ובשעת הברכה התבלבלה וביזרה להדליק נר של שבת [כל א' כמנהגה], יצאה ידי חובת הדלקה, אבל לא יצאה ידי חובת הברכה, והוי ליה כהדליקה נרות יו"ט ולא בירכה עליהם, ויש אומרים שאינה יכולה לברך לאחר ההדלקה, ויש אומרים שיכולה לברך אחר ההדלקה, וכן נראה העיקר להלכה אף לבני ספרד, ותחזור ותברך עליהם להדליק נר של יו"ט. ויש מי שאומר שעדיף שתדליק נר נוסף לתוספת אורה, ותברך עליו להדליק נר של יו"ט.

ג. אם בשעת הברכה וההדלקה היה דעתה לשם יו"ט, דבהזכרת שם ומלכות כיוונה ליו"ט, אלא שנכשלה בלשונה ואמרה להדליק נר של שבת, נראה דלבני ספרד י"ל שיצאה בדיעבד גם י"ח הברכה מספק, ולא צריכה לחזור ולברך להדליק נר של יו"ט, ולבני אשכנז אף כה"ג צריכה לחזור ולברך להדליק נר של יו"ט.

ד. יו"ט שחל בשבת ושכחה שהוא שבת, וביזרה להדליק נר של יו"ט, לא יצאה י"ח הברכה וההדלקה של נר שבת, וצריכה להדליק נר אחר במקום שיש בו תוספת אורה כנ"ל (בסעיף א'), ולברך עליו להדליק נר של שבת. ואם שכחה שהוא יו"ט וביזרה להדליק נר של שבת, לא יצאה י"ח הברכה וההדלקה של נר יו"ט, ואם לא קבלה עליה שבת בהדלקה, תדליק נר נוסף במקום שיש תוספת אורה כנ"ל, ותברך עליו להדליק נר של יו"ט, אבל אם קבלה עליה שבת בהדלקת נרות שבת, כיון שאינה יכולה להדליק, הפסידה את הברכה וההדלקה של נר יו"ט.

ה. ואם בהדלקה כיוונה לשם שבת ויו"ט, ורק בברכה התבלבלה ולא הזכירה את שניהם [כל אחת כמנהגה], אם בירכה להדליק נר של שבת, בדיעבד יצאה בזה גם י"ח הברכה של הדלקת נר יו"ט, אבל אם בירכה להדליק נר של יו"ט, לא יצאה י"ח הברכה של הדלקת נר שבת, ותחזור ותדליק נר נוסף במקום שיש בו תוספת אורה כנ"ל (בסעיף א'), ותברך עליו להדליק נר של שבת.

ו. ואם בהדלקה ובברכה כיוונה לשם שבת ויו"ט, ורק בסיום הברכה נכשלה בלשונה וסיימה רק באחד מהם, בין שסיימה רק בשל שבת, ובין שסיימה רק בשל יו"ט, בדיעבד יצאה י"ח שניהם, זהו לבני ספרד, אבל לבני אשכנז, אם סיימה בשל שבת, יצאה י"ח שניהם, אבל אם סיימה בשל יו"ט, לא יצאה י"ח הברכה של נר שבת, ואם לא קיבלה שבת בהדלקת הנרות תדליק נר אחר במקום שיש בו תוספת אורה, ותברך עליו להדליק נר של שבת ויו"ט, או להדליק נר של שבת, ואם קיבלה שבת בהדלקת נרות, הפסידה את הברכה של הדלקת נר דיו"ט.

פירות הנושרים מדברינו

ז. יו"ט שחל בחול, וטעה בתפילה בחתימה של הברכה, וחתם מקדש הזמנים והשמיט מילת ישראל, יצא י"ח, אבל אם חתם מקדש השבת, אפי' שהזכיר את היו"ט באמצע התפילה, לא יצא י"ח, וצריך לחזור ולהתפלל.

ח. ואם בהזכרת השם כיוון לחתום מקדש ישראל והזמנים, ונכשל בלשונו וחתם מקדש השבת ולא תיקן תוך כדי דיבור, יש אומרים שאפי' שהזכיר יו"ט באמצע התפילה, צריך לחזור ולהתפלל [שו"ע סי' תפ"ז ס"א], ויש אומרים שיצא י"ח אפי' שלא תיקן את החתימה [רמב"ם בפ"ח מהל' ברכות ה"א], ולבני אשכנז צריך לחזור ולהתפלל, ולבני ספרד הוא ספק אם יצא י"ח, ולא יחזור ויתפלל, אך ישתדל

הגהות והערות על סדר המשנ"ב

מאת הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן תק"ט

שינוי מבשר לחלב כשמגעיל בשביל פסח

סימן תק"ט סעיף ה' משנ"ב סקכ"ה: ועיין מש"כ לעיל בסיומן תנ"א במ"ב ס"ק י"ט בשם החתם סופר - עיין סי' תנ"ב ושעה"צ כ'.

סימן תקי"א

עשיית מוגמר ביו"ט ע"ג גחלת של עץ בשביל מיתוק הפירות

סימן תקי"א סעיף ד' שעה"צ אות ל"ג: ועיין סימן תקי"י מש"כ דגם שיטת הרי"ף לאו יחידאה היא - אולי צ"ל סי' תק"ז, עיי"ש בבה"ל ד"ה כך.

סימן תקי"ג

ביצה שנולדה בשבת ויו"ט ראשון ושני ביום א' וב'

סימן תקי"ג סעיף ה' משנ"ב סקי"ח: מותר ביום שני. דממ"נ אם היום ראשון היה קודש היום חול ואם היום קודש אתמול כשנולדה היה חול - תיבה זו נמחק דהא מיירי הכא שנולדה בשבת.

שו"ת בהלכה

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א
ראב"ד "העדה החרדית" ירושלים

הערות בהלכות יו"ט

מצות שמחה בסעודת יו"ט בכל המאכלים שבסעודה ולא רק בבשר ויין

א) מצות שמחת יו"ט הוא בבשר ויין וכן שמחת פורים, מיהו כשאוכל סעודת יו"ט או סעודת פורים בבשר ויין לא אמרינן דמקיים מצות שמחה רק בבשר ויין, וכל שאר מיני המאכלים שבסעודה אינו מקיים בזה מצות שמחה, אלא נראה דכשיש בשר ויין אזי נחשב שכל הסעודה כולה היא סעודה המשמחת, ומקיים בכל הסעודה מצות שמחה דבשר ויין. ונראה דזהו כוונת המעדני יו"ט (פ"ז דברכות ס' כ"ג סק"ד) במש"כ לבאר דברי הרא"ש דחייבים לאכול פת משום שמחה, דאף דאין שמחה אלא בבשר מ"מ חייבים לאכול פת עמו, דעיקר האכילה הוא לחם, ונראה דכוונתו כמש"נ דאין חשיבות לאכילת בשר בלא פת, דעיקר האכילה הוא לחם, ולכן חייב לאכול עמו פת, וכשיאכל פת עם בשר אזי מקיים גם בפת מצות שמחה בבשר, דכשאוכל בשר בסעודה אזי כל הסעודה נחשב לשמחה, ולא רק חלק אכילת הבשר שבסעודה.

לקיים מצות שמחת יו"ט בשתיית מיץ ענבים

ב) חכ"א טען דא"א לקיים מצות שמחה דיו"ט בשתיית מיץ ענבים, דהא מפורש בגמ' תענית (ל) דבערב ת"ב מותר לשתות יין מגיתו, הרי חזו"ן דין מגיתו (שזהו יין שעדיין לא גמר לתסוס) אינו משמחו, ולכן ה"ה מיץ ענבים שזהו ג"כ יין שעדיין לא תסס אינו משמח.

ולענ"ד נראה דיש לדחות, דאיה"נ בזמננו שהיו רגילין לטעום טעם יין ממש (שבכל סעודה היו שותין יין לפניו ובסופה וכמב' בפ"ו דברכות), כיון שהורגלו בטעם חזק דין ממש, אזי טעם מיץ ענבים לא היה משפיע מאומה על האדם ולא היה משמחו כלל, אבל בזמננו שאין אנו רגילים כלל בשתיית יין, לדין אפי' טעמו של מיץ ענבים זהו כבר משפיע על האדם להרגיש התרוממות הנפש ושמחה. (ועוד דאינו הכרח שאם הותר לשתותו בערב ת"ב ע"כ שאין יוצאין בו מצות שמחה, דשפיר י"ל דין מגיתו (ומיץ ענבים) הוא משמח פורתא ולכן לא נאסר בערב ת"ב, אבל לקיים מצות שמחה דיו"ט ביין סגי גם ביין שמשמח פורתא).

ובספר "הליכות אבן ישראל" מביא בשם הגר"י פירוש זצ"ל (בהל' חוה"מ עמ' רצד) שמקיימין מצות שמחה בשתיית מיץ ענבים, וטעמו שהו"ל שקבעו לקיים מצות שמחה בשתיית יין, ידעו שכל שתיית יין ואפי' יין שאינו משכר כמיץ ענבים מביא האדם לידי שמחה, ואין צריך לראות פעולת השמחה אלא הרי"ז כמו לקחת יוטמין שמרפא האדם, אף שבשעה שלוקחו אינו מרגיש כלל שהיוטמין פועל, ומ"מ פועל את פעולתו, כך הוא במצות שמחה ע"י יין או מיץ ענבים שזה פועל את פעולת השמחה אף אם אינו רואה בעיניו. ואף שבשתיית מיץ ענבים אין סופו לבוא לידי שכרות כלל, אין בכך כלום, ששמחה אי"ז שכרות, וכי להשתכר ולעשות מעשי שגוען זהו שמחה, עכ"ל.

לפתוח ברוז מים חמים ביו"ט כשנכנסים מים קרים להתחמם שלא לצורך יו"ט

ג) מי שצריך למים חמים ביו"ט כגון להדיח בהם כלים, מותר לפתוח ברוז המים חמים (שהמים שיוצאים משם הוחמו ע"י דוד שמש או ע"י הבוילער), ולא חיישינן שבשעה שמוציא מים חמים נכנס במקומו מים קרים שאותם מים מתבשלים שלא לצורך יו"ט. והיינו טעמא דכיון שא"א לו להוציא המים חמים שצריך להם ביו"ט בלא שיכנסו תחתם מים קרים, הרי"ז חשיב שנכנס המים קרים לצורך יו"ט, והיינו לצורך הוצאת המים חמים שצריך להם ביו"ט.

נולד ביו"ט בעצמות שמתרככים בבישול

ד) קיי"ל דביו"ט נולד אסור, ולכן העצמות אחר שנתפרקו מהם הבשר כיון שמקודם עמדו לאכילת אדם ועכשיו אינם ראויים אלא לכלבים הוי נולד והוי מוקצה ביו"ט וכמ"ש במשנ"ב ס' תצ"ה ס"ק י"ז. ומסתבר דאותם עצמות שמתרככים אחר הבישול, ויש בנ"א שאוכלים אותם או ששוכרים העצמות ומוצאין המוח שבהם, אבל הרבה בנ"א אין רגילים לאכול אותם עצמות, אזי לכונ"ע לא הוי מוקצה ביו"ט, ואפי' לאותם בנ"א שדרכם שלא לאכול העצמות, דמ"מ כיון שיש בנ"א שאוכלים אותם, הרי"ז נחשב שמצד עצמם עדיין ראויים לתשימשן הראשון והיינו לאכילת אדם, ולא חשיב נולד.

הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
ראש ישיבת "סלבודקא"

מנחת דבר - על המנחת חינוך

ספר החינוך

מצוה רצ"ח

1 אבל המלאכות שאפשר לעשותן מעיו"ט².

מנחת חינוך

(א) שלא נעשה מלאכה כו. והביא ד' רמב"ן, והוא בפירוש התורה פרשה זו. ורש"י בחומש לא פי' כן. ועפ"א מהלכות יו"ט ה"א במ"מ ולח"מ שם: (ב) מדיני המצוה אף על פי שהתיר הכתוב לצורך אר"י³ כו **בקצירה ברירה** כו ולוקין עליהם כו. זה דעת רש"י דדבר **שאפשר לעשות מאתמול** אסור דאורייתא, וגם דעת הרמב"ן כן, או דהוי מלאכת עבודה, או מחמת טעם הירושלמי דסמוך ליה ושמרתם את המצות מלישה ואילך⁵, אבל דעת הר"מ והרבה ראשונים דהמלאכות הללו אין אסורים אלא מדרבנן. ועיין בכ"מ מס' ביצה ובראשונים ואחרונים שפלפלו. וכבר כתבתי שאין דרכי האריך בדינים המבוארים בארוכה, והלכות יום טוב הוא ענין גדול ועמוק ואכתוב בקיצור.

עיי' בב"י ס' תצ"ה וכתוס' פסחים ד"ה ע"ב ותוספות ביצה ספ"ב דבכל מלאכת עבודה שאסרה התורה גבי יו"ט, היינו מה שהיא בכלל מלאכה בשבת דהיינו ל"ט מלאכות, אם כן גבי יו"ט ג"כ אסרה תורה לעשות מלאכה זו אם אינה באר"י, אבל מה שאינה בכלל מלאכות בשבת כגון איסורי לאוין ועשה כגון מחמר דהתורה יחדה בלאו בפ"ע ואינה בכלל מלאכות, ואינו חייב ע"ז סקילה וחטאת, אם כן אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה כלל אפי' בשבת, רק דהתורה כתבה לאו בשבת, א"כ בשבת דגלי גלי, וביו"ט דלא גלי מה"ת יעבור בלאו, ולפ"ז אין **מחמר ושבתת בהמתו** נוהג ביו"ט כי לאו בכלל מלאכה הוא. ועבכ"י ס' תצ"ה הביא שני דיעות אם מחמר ושי"ב

מנחת דבר

דבר שא"מ, דלא אמרינן דשא"מ אלא כשעושה פעולה ומתלווה אלי' עוד דבר שאינו מתכוון אליו, משא"כ בשוחט שיש אחד מב' אפשרויות, או שהיה שחטה כשירה ואי"ז מלאכה, או שיתגבל והוי מלאכה, כה"ג ל"ח דבר שא"מ (וגם מתעסק לא הוי כיון שידוע מהאפשרות שיהי' נבילה).

4 המבשל אוכל מיד אחר כניסת יו"ט לאוכלו מיד ויכול לבשלו מעיו"ט בסוף היום ואין בזה שום שינוי בטעם האוכל בזמן קצר כזה מ"ט שרי לכונ"ע, וטפי מינה בגוונא דאפשר להניחו ע"ג האש לפני יו"ט ויתבשל ביו"ט, וצ"ח. - קטן שהגדיל ביו"ט ויכל לעשות מעיו"ט יל"ד אי חשיב אפשר לעשות מאמש כיון שאתמול לא היה מחויב בזה, ועי' ויל"ד דכוותא במשכרין דלשתרי מה"ט, ועדיף בזה מלא הגדיל ביו"ט דלא שרינן ליה למעבד מלאכה בזה מדין חינוך.

5 ע"י רמב"ן בפ"י התורה ויקרא כג, ובדבריו במלחמות רפ"ג דביצה. ומד' במלחמות מבואר שגם הירושלמי דילפי' מקרא שהותר רק מלישה ואילך גדר הענין שכל שאינו מלישה ואילך שם מלאכת עבודה עלה, והיינו שהכתוב [דרשין מלישה ואילך] מסר לחכמים שפרשו מה בכלל מלאכת עבודה, ומתבאר שם דתרי פרטים אית בזה, א. מלאכות שדרכן לתקן לימים הרבה. ב. מלאכות בדברים שאינם ברשותו של אדם כצידה וקצירה, דאף דהוו מלאכות ליומן אסירי.

6 ר' יוסי זה בירוש' הוא אמורא [כמד' דהוא ר' אסי]. וש"ר ברש"ש שם בביצה. 7 בענין תחומין ביו"ט למאן דס"ל דלא הותרו, יש בזה כמה דרכים, עי' רש"י פסחים סה ב מבואר דכיון שהוי אפשר לעשותו מאתמול אסור. ועי' מהרש"א כתובות ז וקרני ראם שם שפי' שלקרב עצמו למאכל אסור, ולא הותר רק לקרב המאכל אליו, וקשה דא"כ יא מותר לטלטל אוכל מחוץ לתחום בעליו לתוך התחום, ועוד אטו אסור לטלטל תינוק מרשות לרשות לצורך האכלתו. ועי' עוד בהערות למצוה כד.

גם לטלטל הסכין שרי מה"ט, דמי לאוכל נפש, ואטו אם יש בן א"י שיכול לבשל עבורו לא יבשל הוא.

3 ברמב"ן בפ"י עה"ת כתב דטעמא דהותרה מלאכת אוכל נפש משום דרק מלאכת טורח ועמל נאסרה, ומה שהיא לצורך אר"י אין עליו שם מלאכה. והתוס' בפסחים פ"ד א' בד"ה ולא מילה וכו' ור"ח פ"י ק"ו ומה אוכל נפש שלא נכרתו עליו י"ג בריתות דוחה יו"ט וכו' ע"ש, ומבוא' דס"ל דהיתרא דאר"י הוא כמין דחי' ביו"ט. ונפ"מ בזה לדינא חדא בניהון תחומין דאסור לצורך אר"י, אי נימא כהרמב"ן דמשום מלאכת עבודה א"כ תחומין אי"ז עבודה, ולהתוס' דהוי דחי' או י"ל דידחה אף תחומין אם דוחה איסור סקילה לצורך אר"י. וכע"ז ראינו בחת"ס ולא הזכיר דברי הרמב"ן. ויעוי' רש"י בפסחים דתחומין לא דחי משום דאפשר לעשות מעיו"ט. ויעוי' בקרני ראם בכתובות ז' שאומר טעם אחר באיסור תחומין ביו"ט דלא הותר אר"י אלא לקרב המאכל אליו, אבל לקרב עצמו אל המאכל זה אסור ע"ש, וקשה דא"כ ככה"ג ה"י אסור להביא את החולה אל מאכלו או קטן להביאו לאכול, וגם להביא אוכל מחוץ לתחום ה"י שרי לפ"ז, וזה אינו. עוד נפ"מ לפ"ד הרמב"ן במש"כ ביה"ג באר"ח דבבהמה אין היתר דאר"י, וביאר הגר"ב דלהרמב"ן ה"ל הדבר מבואר דבהמה כל מלאכה שעושה הרי"ז טורח. ולפ"ד הגר"ב פ"י יל"ע בדין שביתת כלים לב"ש שבת י"ח דה"נ ה"י אסור ביו"ט שכליו יעשו מלאכה ויצטרך להפקיד קדירתו דליכא בה היתרא דאר"י דהוי דומיא דבהמתו, ולא שמענו כן ביו"ט שצריך להפקיד. (בב"א אר"ח רמ"ו מיי"ת דברי הרוקח, ודבריו קשים שכ' דספינה מהלכת במים יש בזה משום שביתת כלים). עוד נפ"מ יל"ד לכאוי' לפמש"כ הפוסקים שמי שלא שחט מעולם לא ישחוט ביו"ט שמא יהי' נבילה ע"י שחיתו, ולכאוי' הרי א"ז מלאכת עבודה דהוי דבר שאין מתכוין, ולהתוס' בלא"ה זה מלאכה, אבל להרמב"ן נימא דשרי, אבל יותר מסתבר דגם להרמב"ן חשיב מלאכה, ועוד י"ל דלא חשיב

1 בחינוך ד"ה ומיהו דוקא וכו' עיקר אכילה כו, - עיקר אכילה מעין זו ששורה בכל נפש [אלא שאין דרך לעשותו אלא המלכים והשרים הגדולים], אבל סוג מאכלים שרוב בני אדם אינם רגילים בהם מחמת טעמם או ריבוי תרופתם וכיוב"ז, ורק יחידים נעימה להם אכילתם אינו בכלל זה, שאין אכילה כזו שווה בכל נפש. ועי' רשב"א הובא בשעה"צ ס' תצ"ט סק"ד דרו"ק. [ויתכן דל"ה כחינוך, ודוק]. ועי' שעה"צ תקו"ס ס"ק לו, ועי' לענין עשיית מדורה להתחמם כשאין הקור גדול כ"כ, וא"א למפונקים, בס"י תקיא ס"ק ז, ויש לחלק. - עי' מאכלים הראויים והניתנים בעיקר לקטנים מהו, אי חשיב שווה בכל נפש.

2 באופן שיש לפני האדם ב' דרכים שוים להתקין מאכלו, באחד יש בו משום מלאכה והאחד אין בו, כגון ב' כלים ובהם מים חמים האחד חמי האור והשניחמי תמה, אינו חייב להתקין ביו"ט את מאכלו דוקא באופן שאין בו מלאכה, ודו"ק מבואר ואוכל ופסולת שוים לפניו לברור, עי' תוספות ביצה יד ב ד"ה הבורר, - עי' שאג"א סוף ס' נט לענין ההפרש שבין היתר אר"י להיתר דמילה בשבת. עי' פמ"ג תצח א"א ס"ק כג וז"ל, יש לומר אוכל נפש הותרה ביו"ט וא"צ לאהדורי באופן אחר דומי' דטומאה בציבור. - עי' השגת הרמ"ן פ"ד מיו"ט ה"ג, והכי איבעי' וכו', ודו"ק. - ועי' לשון רמב"ן במלחמות ביצה יב שכתב אהא דהתירו לצלות בשר ע"ג גחלים אף שע"כ גורם לכבות חלקם, ואף שאפשר לצלות בלא כיבו, והמובחר שבצלי אינו על הגחלים, אעפ"כ אין חוששין לכיבוי זה. - עי' מג"א ס' תמו"ס ס"ק ג לענין שריפת חמץ ביו"ט לרבנן דר"י, וצ"ע בקו"א להגר"ז שם. ואין להקשות מהא דאמרו ביצה כב גבי כיבוי הנר מפני דבר אחר שכל שאפשר לו במחיצה וכי"ב אסור, דהתם שאני שהוא ענין סילוק המפריע, ולכן כל שאפשר בדרך אחר לא הותר. ועי' שער תשובה ס' תצח לענין מילה ביו"ט שאם יש מוהלים בני א"י אין האורח בן חו"ל רשאי למול, וצ"ב דלכ' כיון דמילה חשוב צורך היום [והלא

הנהגה מד' הרב המחבר נראה גם כן דסובר להכביד אסור מה"ת, נראה דס"ל כשיטת הר"מ בהלכות שבת דפוסק כר"י דמלאכה שאצל"ג חייב, והרבה פוסקים חולקים על הר"מ ופסקו כר"ש דא"ח אלא עשיית פחמין דסברי מלאכה שאצל"ג פטור, והדברים עתיקים. ואם נאמר דמשאצל"ג פטור, א"כ כיבוי לצורך או"נ בלא"ה אינו מלאכה, וא"כ לשיטת אלו בכיבוי גמור ביי"ט לעשות פחמין חייב, ולי"ש מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה שלא לצורך, כי לצורך או"נ אין כאן מלאכה כלל¹¹, וכ"ה בהפלאה בכתובות סוגית דמפקיד פקיד, ע' באחרונים הנ"ל:

(ה) וכן מה שאמרו כו' רחיצת גרלים כו' ובכלל היתר דאו"נ כו'. דברי הרה"מ צ"ע, דנראה מדבריו דהא דמותר להוציא ס"ת וכדומה הוא מטעם דצריך לו הוי כאו"נ, ובאמת לא ראייתו זה בשום מקום, ובש"ס מבואר בסוגיא דב"ש דהוצאה לכ"ע מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, ויש בזה שיטות אי אפ"י שלא לצורך כלל¹² או דוקא צורך קצת, והדברים ארוכים, אבל לא מטעם או"נ. ובד"ן השני **להחם המין**¹³ ולעשות מדורה ג"כ דעת הרבה ראשונים דהוי מטעם מתוך, אך דעת הר"ם פ"א ה"ט"ז דהטעם מפני שהוא או"נ כדברי הרה"מ"ח, אבל בהוצאה אדרבא מבואר בר"מ בתחלת הפרק ובפ"ה ובכל הראשונים כי כן מבואר בש"ס דביצה דהוי מטעם מתוך, וע' בסוגיא הנ"ל.

וגוף דין עושה מלאכה שלא לצורך או"נ¹⁴ יש שיטות, דקצת סוברים בדעת הר"מ דוקא בהוצאה ובהבערה אמרינן מתוך ולא בשאר מלאכות, וכל הראשונים סוברים דבכולם אמרינן מתוך, והרה"מ"ח שם דעתו ג"כ דדעת הר"מ כן, וגם בדעת הר"מ דעתו דאף דאין צורך כלל אמרינן מתוך כדעת רש"י, וע' פ"ח דדעתו דסובר הר"מ כדעת התוס' והראשונים דדוקא בצורך קצת, והדברים ארוכים, והרה"מ"ח לא גילה דעתו כלל בדינים אלו דמתוך¹⁵. והנה כל הראשונים ואחרונים סוברים דאמרינן מתוך, רק דמחולקים באיזה ענינים אמרינן מתוך, ובהוצאה מבואר בפ"י בש"ס שם דמחמת מתוך, ע"כ דברי הרה"מ"ח צ"ע דהשוה אותו לחמין לרחוץ מחמת או"נ, ובאמת לא ראייתו זה רק הטעם מחמת מתוך, וצ"ע. ואם תעיי' בסוגיא שם ובכ"מ תראה שד' הרה"מ"ח תמוהים:

(ו) וכן מה שאמרנו באיסור הכנה כו' ולא משתכחא כו' אלא בביצה לבד. ע' בביצה ד"ב ע"ב ובתוס' שם דנראה ג"כ מדבריהם כן, ע' בראשונים ובאחרונים ובפסחים סוגיא דהואיל ובר"ן שם. והנה דעת רש"י דרבה ס"ל מוקצה דאורייתא, ובתוס' עירובין ובר"ן דחו דבריו דבפסחים מותבי אביי לרבה דמוקצה אינו אסור מדאורייתא, ובפ"י לביצה מיישב שיטת רש"י. והנה בגמרא דפסחים מבואר דמוקי בעצי מוקצה כדרבה והכיניו כו', ואזהרת"י מ"ל"ת כל מלאכה ולוקין ע"ז, א"כ לפי כל הפוסקים נהי דל"ל מוקצה אבל הכנה דרבה כולהו ס"ל, עיי' בראשונים ובש"ע, אם כן לפ"ז בביצה דנולדה בשבת אחר י"ט או י"ט אחר שבת לוקין על אכילתה. ולחלק בין מוקצה לדעת רש"י ולס"ד דגמרא, ובין הכנה משבת ליי"ט הכנה הטבעית, (כ"ה) [כ"ז] צ"ע, אך לא ראייתו בשום מקום בראשונים וגם בר"מ ה' י"ט דכתבו דין זה דלוקין ע"ז, עיי' בפתיחה להפ"מ מצדד דדעת הר"מ דהכנה אינה אלא דרבנן ע"ש. אך באמת כל הראשונים תפסו במושלם דהוי דאורייתא, א"כ נראה דלוקין על הכנה אינה לי ביטול בעצי מוקצה אע"ג דהבערה אינה מלאכה כלל מ"מ עובר על המוקצה, א"כ ה"ג, וכ"כ בכל תשמיש שעושה עם הביצה הוי בכלל לאו¹⁶, אבל על הטלטול בודאי אינו אסור דאורייתא, מ"מ צ"ע, ולא הבאתי כבוד הבחינה. ולפי שיטת רש"י דמוקצה דאורייתא ועובר בלאו, לא נתפרש השיעור על כמה חייב, דהרבה מלאכות מבואר בשבת דצריכים שיעור, עיי' בשבת ובר"מ ה' שבת, וגם לפ"מ"ש דעל הכנה דרבה דהיינו מיום קודש ליום קודש ג"כ חייב מלקות, לא נתפרש לי השיעור על כמה יהי בלאו הזה, וצ"ע:

(ז) ודין מכשירי כו'. לא חילק הרה"מ"ח בין **מכשירין שאפשר** לעשות מעי"ט או לא, נראה דפוסק כרבנן דלא כר"י¹⁷, דמכשירין בכ"ע אסור. וע' במ"מ פ"ד דעתו דהר"מ סובר ג"כ כרבנן ולא כר"י, וע"ש בכ"מ מה שהקשה על המ"מ, ובראשונים ואחרונים פלפולים עצומים:

(ח) ודין זימון כו' לכם ולא לעכרים¹⁸. כ"ה ג"כ דעת הר"מ פ"א מה' י"ט ה"ג, ויש חולקים בענין זה ופסקו דלכלבים שרי. ח"ל הר"מ בה"ט"ו, המבשל ביי"ט לעכרים או לבהמה או להניח לחול אינו לוקה, שאלו באו לו אורחים ה' אותו התבשיל ראוי להם כו', והיינו משום הואיל, ומיירי באוכל הראוי לאדם, אבל אם אין ראוי לאדם נראה מדברי הר"מ שלוקה. ובכ"מ שם כתב אף דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (היינו כדברי המ"מ דהר"מ אית לי" בכל המלאכות מתוך), מ"מ לכם ולא לעכרים אהדרי' לאיסורא קמא ולוקין, ולא כסברת התוספ"ס בסוגיא שם דלא אהדרי' לא"ק, רק ה"ל לאו מכלל עשה ואין לוקין. ועיי' בפ"ד דרך מצותיך עמד בזה על הר"מ. ונראה מדברי הרה"מ"ח מד"ס"ים והעושה מלאכה לוקין, נראה דגם ע"ז לוקין כהר"מ. והנה הרה"מ"ח אינו מביא הדרוש דלכם ולא לגבוה¹⁹, דנו"נ אין קרבים ביי"ט, דמבואר שם בסוגיא דביצה ובסוגיא דבש"א אין מביאין עולות כו', והר"מ כאן ה' י"ט אינו מביא דין זה דנו"נ אין קרבים ביי"ט, אך בה"ל חגיגה פ"א ה"ח וה"י מביא זה דאין מקריבין ביי"ט נו"נ, אך לא כ' דלוקין אם עבר והקריב כמו כאן דאהדרי' לא"ק, ואפשר דפשוט הוא וסמך אמ"ש כאן כיון דלאו אוכל נפש והואיל ליש ע"כ לקי. ומ"מ צ"ע אמאי לא כתב הדין בפירושו.

ריב"א. ובט"א חגיגה תמה על רש"י מגלן איסור תחומין ביו"ט. עכ"פ מדברי רש"י ותוס' מוכח דאף איסורי לאוין דשבת אסורים ביו"ט מהלאו דכל מלאכת עבודה, ולכאורה דברי רש"י בחגיגה שכתב דביו"ט איסור תחומין מה"ת, סותרים לד' רש"י יומא ס"ו ע"ב גבי עתי אפ"י בשבת, דמקשה הש"ס למאי הלכתא, ופירש"י ד"ה למאי אי משום תחומין מדרבנן בעלמא הוא, נראה דאף י"ב מילין הוי דרבנן אף בשבת, וצ"ע. והנה סברת רב"י שכתב כיון דבשבת ה"ל רק איסור לאו ואינה בכלל מלאכה, א"כ ביי"ט אין איסור, וכן הסכימו בתוס' כמ"ש לעיל, באמת הסבא טובה ונכוחה לענין מחמר או תחומין ושי"ב, אבל סברת התוס' לענין הבערה שכתבו כן אי ללא יצאה א"ע ביי"ט אינו מבין. דהנה בשבת מבואר דסובר ללאו יצאה כי חזינן דהתורה הוציא הבערה מן הכלל דהיא בכלל ל"ת כל מלאכה, דכל המלאכות ילפינן ממשכן כמבואר שם, ובמשכן היה הבערה, ע"ש בסוגיא בשבת, ע"כ סובר חד מ"ד דלחלק יצאה, ומ"ד ס"ל דהתורה הוציאה מן הכלל אף דהיא בכלל מלאכה דהיה במשכן, מ"מ גז"ח הוא דא"ח סקילה רק לאו, ואי לא הוציא הכתוב מהכלל ה"א דחייב סקילה כי היא מלאכה כמו שאר מלאכות דהוי במשכן, ולא מצינו דהוי מלאכה גרועה רק הוצאה, א"כ אף דגז"ח דעל מלאכה זו אינו חייב סקילה, מ"מ כך גזרה התורה אבל היא בכלל מלאכה, א"כ אמאי לא יהי ביי"ט ג"כ בכלל מלאכה, בשלמא במחמר ותחומין אי לאו דכתבה התורה בפירוש גבי שבת לא ה"י אסור בשבת כי לא ה"י כלל במשכן, ואינם מכלל אבות ואף לא תולדות, רק דהתורה בלאו בפ"ע אסרה הדברי הללו אבל לא מחמת מלאכה, אם כן דוקא בשבת דגלי גלי אבל ביי"ט מנל"ה, ולזה סברתם נכונה, ואף ע"ז פליג רש"י כמ"ש לעיל, אבל בהבערה אי לאו דגלי קרא לאו בפ"ע היו מחויבים סקילה, אם כן הוי בכלל מלאכה, רק דגז"ח היא דא"ח על מלאכה זו רק מלקות, א"כ ביי"ט נמי הוי בכלל ל"ת כל מלאכה, ולמה לא יהי נוהג ביי"ט, דוק היטב ותראה כי חילוק יש בין הנושאים. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי בשאגת אריה סי' ע"א כתב כדברינו אלה דאף אי הבערה ללא יצאה מ"מ נוהג ביי"ט, וא"ד להוצאה כי היא מלאכה חשובה, ואי לאו התורה הוציאה מכלל ללאו היו חייבים ככל המלאכות ע"כ נוהג ביי"ט, ע"ש ממש כדברינו, ובי"ה שכוונתי לדעת הגדול, ולפ"מ"ש נ"ל דאף שהבאתי לעיל בשם הרשב"א יבמות שכתב בשם מורו דאיסור לאו בשבת א"ע בעשה, דהעשה קאי דוקא על המלאכות. נ"ל דוקא מחמר ותחומין, והרשב"א י"ה שם על מחמר ע"ש. אבל בהבערה אף למ"ד ללאו יצאה מ"מ כיון דהיא בכלל מלאכה, רק התורה הוציאה מן הכלל דלא יעבור רק בלאו, מ"מ העשה כדקאי קאי כי הוי מלאכה חשובה. וע"ש ביבמות ד' ו' ע"ב דמוקי שם הברייתא דמב"ד א"ד שבת כר"י דהבערה ללאו יצאה, וע"ש בתוס' ד"ה לא ר"י הוא הקשו מה או אינו דקאמר מה"ת לא ידחה כיון דלא הוי רק לאו, ות"י דה"ל עשה ול"ת ע"ש, נראה דגם הרשב"א מודה כמ"ש דאף דהבערה אינו רק לאו מ"מ עובר על העשה גם כן, ולא כתב דא"ע בעשה רק במחמר ותחומין ולא בהבערה כנלע"ד. ועיי' בט"א חגיגה בא"מ שם פלפל בזה לענין מחמר אי נוהגין ביי"ט, והביא ד' הב"י תצ"ה וד' הריב"א, והקשה על האחרונים שדעתם בסי' רמ"ז דאין אדם מצווה על ש"ב ביי"ט, ובסי' ש"ד גבי שביית עבדו מביא הב"י דאסור לקבור מת ביי"ט ראשון ע"י עבד מחמת שביית עבדו, ובאמת שניהם שוים, דלאלו הדיעות כיון דאינו מצווה על ש"ב דאינו בכלל ל"ת כל מלאכה ה"ה שביית עבדו ע"ש, ובאמת המחבר עצמו בסי' רמ"ז אינו מביא דין דשביית בהמתו, ובב"י דעתו להחמיר בסי' תצ"ה, ע"כ מביא בסי' ש"ד ג"כ להחמיר, אך הרמ"א מביא בסימן רמ"ז דאינו מוזרה, וה"ל להגיה גם בסימן ש"ד, וע"ש שמביא ראייה דילפינן י"ט משבת להחמיר, אף דבכ"מ לא ילפינן קל מחמור להחמיר מהכנה דרבה, אף דבפסוק אינו מבואר רק סעודת שבת צריכה הכנה מיום חול, מ"מ י"ט אחר שבת אסורה ג"כ מדאורייתא ע"ש: (ג) ועוד ביארו כו', הכל ד' הרמב"ן במלחמות פ"א צ, וע' ר"ן ובראשונים ובאחרונים:

הנהגה בא לירי בשאלה ספר ישועות יעקב, וראיתי שם בה' פסח מיישב הש"ס דפסחים⁹ דמוכח דלחלק יצאה, דאי ללאו יצאה לפי סברת הרשב"א דבלאו שבת וי"ט ל"ש העשה, א"כ אם ללאו יצאה א"כ דוחה העשה דתשבייתו את הל"ת דיי"ט, אך אם לחלק יצאה ה"ל עשה ול"ת ע"ש. וכבר כתבתי לדעתי אף אם ללאו יצאה מ"מ גז"ח היא, אבל מ"מ היא בכלל מלאכה א"כ העשה קאי ע"ז כמ"ש לעיל, אם לא לשיטת הריב"א, א"כ בלא"ה ניחא דאינו מוזרה כלל בלאוין כסברת הריב"א, אבל לדעת החולקין על הריב"א דאף ללאוין אתקש יו"ט לשבת, נ"ל דהעשה קאי ע"ז לכ"ע, ואין להאריך:

(ד) ועוד אמרו כו' אבל אם כו' אבל בשרא אגומרי כו'. דברי הרה"מ"ח צריכין תבלין להבין זה, ולענין דיני כיבוי ע' ר"מ פ"ד מה' יו"ט ה"ב שכתב כל מלאכה שאין בה צורך אכילה כלל ולוקין על הכיבוי כמו שבנה וארג, וע"ש בה"ד ובה"ו ויש בזה אריכות הרבה, ויש סוברים דגם בכיבוי לצורך או"נ מותר¹⁰. ולענין אי אמרי' **מתוך בכיבוי** אפ"י שלא לצורך, ע"ש ובפ"ח סי' תצ"ה ובשעה"מ ריש הלכות יום טוב ובפתיחה לפ"מ"ג ופ"י וצ"ל"ח ובט"א האריכו הרבה, וצריך חיבור מיוחד לברר:

מונת דבר

מתוך, ולא אמרי' מתוך שהותר תיקון הסכין לצורך מכשירי או"נ יותר נמי לשאר צרכי היום. וע' עוד בקו"א לשו"ע הרב סי' תצה, ויל"ע בכ"ז.

18 בשערי תשובה סי' תצו ס"ק ה הביא מד' האחרונים להתיר ביי"ט לבשל עבור בן א"י, אף שלגבי אין כאן צורך יו"ט. ויש להוכיח דבר זה מהדוהצרך למעט עכ"ם, ש"מ דלולי המיעוט היה מותר אף שלהם א"י צורך יו"ט. - ע' לצורך מתים דליכא מיעוטא ולא למתים, וע' משנ"ב סי' תקכו ס"ק ט. וע' לעוברים, וכן לבן ח'. וע' גם לאחר דממעטין במבשל לשם גוי, שעתידי להתגייר [דמן התורה שרי להתגייר ביי"ט] לצורך אחר גירות. וכן בעובר [את"ל דאסור לצורכן], לצורך אחר שיוולד.

19 תנן בפ"ד דסוכה מ"ח ב', כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהי' ממלא מע"ש וכו', ומבואר דרק בע"ש הי' ממלא אבל בשאר ימים הי' ממלא בו ביום ואפ"י ביי"ט, [וע' מהרש"א נ"ד ב' (ד"ה בפרש"י), האי ביי"ט שנתמלא בו ביום. וע' תור"ד ריש תענית דהוי ממלאים ומביאים מים בליל יו"ט ראשון. וע"ש]. ולכ' היכי שרי לטלטל המים מהשילוח שהיה חוץ לירושלים ולמקדש, הא הוי הוצאה מרשות לרשות לצורך גבוה, ולא אישתי' מלאכה ביי"ט אלא לצורך הדיוט ולא לצורך גבוה וכדאמרינן בעלמא לכו ולא לגבוה, והוצאה בכלל שאר מלאכות לענין זה, וע' בה"ל ר"ס תקי"ב ור"ס תקי"ח.

והנה למאן דאית לי הואיל י"ל דשרי כאן בידו לקחתו להדיוט [ומיהו איסורא דרבנן איכא בעלמא כשאני עושה לצורך יו"ט ממש, אך יתכן דהותר כאן איסור זה. וע'], ואף אי נימא דהוי מקדישים המים מיד עם שאיבתם, מ"מ הרי בידו להישאל על הקדשו וחשיב שפיר הואיל לגבי מלאכת יו"ט, ועיי' פסחים מ"ח א', [ועט"א חגיגה ז' ב' ד"ה עולות], ומיהו לכ' י"ל דלא שרי לי להישאל על הקדשו דצלוחית מקודשת היתה, כמ"כ תוס' לקמן נ' א' ד"ה ואי, והוי מועיל אי משתמש בה לצורך מים של חולין, ומיהו יתכן דלצורך גבוה י"ל דשרי, ועתו' פסחים ס"ו ב' ד"ה והא, ויל"ע שם בסוגי'. [אך התם לבסוף משתמש בזה לצורך גבוה, אך נד"ד אי לא ישתמש בסוף לצורך גבוה אפשר דגרע, ואינו מוכרח], ואי לא נימא כן הרי ע"כ אינו יכול להקדיש לפני המליך דלאו דדי' הו, ורק אח"כ יכול להקדיש כשמגביהם [ע' ב"מ קיח], וזוכה בהם, [ויל"ע בזה בגדרי תצ"ד דהקדש, וגדרי תצ"ד דכלי המוחזק ע"י אדם אחר], וע"כ שרי כ"ז דהוה לצורך גבוה, וע' מעילה ג"ג ב' דמים שבכד של זהב ל"ג ולא מועיל, ומבואר דל"ה קדושין מקודם גם קדו"ד, ובתוספתא מעילה פ"א מ"ב מבואר דמועלין בכד, [ויל"ע מהא דתנן בסוכה], ומוכח דכה"ג אין בו מעילה, [ומיהו יל"ע אמאי לא תנן שם במעילה דמועלין במים משהוקדשו קדו"ד]. ועוד דין הואיל יש לדון בזה, דכיון דלא נתקדשו קדוה"ג בכלי בחוץ, וכמ"ב בתו' נ' א'

13 בשער הציון סי' תקיא ז מייית מספר ח' ה"רן לשבת בשם ירושלמי דב"ה מתירים רק במים שראויים לשתיה, וביאר משום שההיתר משום מתוך לכך בעי שיהיה ראוי לשתיה, וצ"ע דהא טעם דמתוך מועיל גם באין ראויים לשתיה.

14 במשנ"ב סי' תע"ג ס"ק לב מבואר שאם צלה את הזרוע בליל פסח שלא לצורך אכילה, ואחר שנודע לו שאסור אכלה ביום, ניצל ע"כ מאיסור, ואף דבשעה שצלה לא חשב לשם אכילתו. וצ"ע מד' ביאור הלכה סי' תצח ד"ה להחם שאם חימם מים לצורך רחיצת כל גופו ושוב רחץ בו דיו ורגליו, דמשמע שם שלא ניצל ע"ז מהאיסור למפרע. - בסי' תק"ו ס"ז איתא דאסור לאפות פת כשיש לו אחרת אא"כ השניה יותר נקיה, ויל"ע מה הדין בליל הסדר שיש לו פת נקיה שלא נאפתה לשם מצה ויש לו קמח ורועה לאפות אחרת לשם מצת מצוה [וביותר כה"ג שקמח זה הוי פת הדראה], דנמצא לכא' דאין אפיייתו לצורך אכילה אלא למצוה, מי בעינן לזה למתוך או דחשוב צורך או"נ [ונ"מ לב"ש דל"ל מתוך, וע' לקמן לענין מכשירין לצורך דמתוך].

15 לב"ש דלית להו מתוך, מ"מ שרי להדליק נר, כמבואר בש"מ ביצה כב ב, ואינו ענין ללשון הירושלמי פסחים פ"ד סה"ד.

16 לל' הבערה שאני דבעצמותה מלאכה היא [ובמוקצה והכנה דרבה, לא נאמר היתרא דא"נ], ואטו יתחייב בשבת מיתה באוכל מוקצה לסוברים מוקצה דאורייתא או ביצה שנולדה בשבת אחר יו"ט, והיכן מצינו שיצאה מלאכה זו ללאו גרידא, וי"ל. ובאכילה וכן כל מידי דלאו מלאכה היא רק איסור עשה בלבד.

17 מדברי ר"ן ביצה טו א ד"ה אמר רב נחמיה מתבאר לכא' שלעשות כלי ביי"ט לשיטת רבי יהודה תלוי אי בעלמא מלאכה הנעשית לימים רבים הוי איסור תורה או דרבנן, ואי בעלמא הוי איסור דרבנן הכ"נ בעשיית כלי בתורת מכשירין. ויל"ע לשיטת הרא"ש שם [פ"ג סי' י'] דמתיר לפי רבי יהודה להשחית סכין במשחות של אבן, אי ס"ל דהותר מכשירין גם באופן שדרכם להעשות לימים רבים, וע' ק"נ שם. ויל"ע לפ"ז לשי' רבי יהודה לענין מלאכת בונה שיש בהדלקת חשמל מי הוה כמכשירין שאין עשייתם לימים רבים, דלישירי באופן שא"א לעשותו מאתמול. וא"נ כן א"כ לצורך אור בביתו הוי כמו צורך או"נ דמכשיריו מותרים לפי רבי יהודה, דהא כתב השיטה מקובצת דהדלקת נר שרי גם לב"ש דלית להו מתוך, משום דהוי הנאת הגוף דחשובה כמו או"נ, והכ"נ חשמל בביתו לצורך ליהנות מאורו, הוי כצורך או"נ. אבל חשמל שלא לצורך דבר החשוב כאו"נ, בזה תלוי במה שדנו האחרונים אי אמרי' מתוך להתיר מכשירי שאר צרכים, ועיי' קהלת יעקב סי' תצה ד"ה ולפענ"ד שכתב שאין להתיר לתקן אימלא לצורך מילה שהותרה ביי"ט משום

8 דו"ק שביית בהמתו לענין הבערה למ"ד ללאו יצאת אי תליא בד' המנ"ח כאן, מיהו יל"ע מדברי המג"א סי' ש"ה לענין שביית בהמתו מתחומין אי התחומין מדאורייתא, וכל"ע, וצ"ע לעיל במצוות תחומין.

9 עיי"ש בפ"י הר"ח, ע"פ מה שביארו בישועות מלכו ריש הלכות שבת, דף ד מדפי הספר טו ב, וכבר האריכו בזה כנודע.

10 בגמ' ביצה כב. אמרו מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר, ומסקינן דתלוי במחלוקת ר"י ורבנן בדין אי הותר מכשירין. והנה יש להוכיח מכאן, דשרי מלאכה גם להתיר איסור, ולא רק מלאכות המתקנות ומועילות בממשות. וע' לפ"ז אי שרי למול ערל שלכ"ז כדי שיאכל בתרומה. ולכ' תיקון באדם שיוכל לאכול נמי שרי. וע' רא"ש פ"ג דבכורות ס"ה ו"ל מיד דהוה שאם אין לו עפר מוכן לא יחפור וכו', מבואר דגם עשיות היתר שרי אף שאין זה מלאכה המועילה בממשות. [ובעיקרא דמילתא דמלאכה להתיר איסור, הנה ע"י שם ח"י רשב"א דביאר דכיבוי זה חשיב מכשירין, והיינו משום שכל עניינו הוא הסרת האיסור ולא ענין הכשר המצאות].

11 אוכל נפש דמכשירין יתכן בפחמין, דו"ק.

12 ברמב"ן בתורת האדם כתב דאף דאמרי' מתוך היינו רק בשוה לכל נפש, ולכן אסור לעשות מלאכה לצורך רפואה לחולה שאין בו סכנה, דהוי דבר שאינו שוה לכל נפש. ולפ"ז אסור להוציא תרופות [לחשאב"ס דשרי ליה ליטול רפואות בשו"ט, ועוד דכוותיה], מהר"י לרה"ר, וזו לא שמענו. וכן יל"ד במאכלות שאינם שווים לכל נפש, ובחינוך נראה דכל מאכלות מותר, אבל להנ"ל יל"ד בדבר שאינו שווה לכל נפש, ובמ"ב בסי' תצ"ט ט' כתב שאסור לעשות מלאכה שמועיל רק למפונקים, וכן בשעה"צ תק"ז ס"ק ל"ז לענין מליגת הרגליים שאסור. ויל"ד מהמבואר במתני' דבהמה מסוכנת מותר לשוחטה ביי"ט אם יש שהות לאכול כוית חי' מבית טביחתה, וקשה וכי צריך לאכול חי, וא"כ איך שרי לשחוט לצורך אכילת בשר חי, ושמא במצב כזה של מסוכנת דרך הוא לאכול חי, ויש עוד שאלה ממש"כ דמותר לחמם את הבית בחוף ביי"ט, ואע"פ שלא כולם סובלים מקור כזה ואינו שווה לכל. וצ"ע בגדרים בזה.

ויל"ד עוד לענין הוצאת עצצועים לקטנים, דיאסר, כמו דמתבאר מד' המשנ"ב לענין הוצאת כדור ברה"ר שצורך שחוק הילדים ל"ח שוה לכל נפש, וע' שער הציון סי' תקיא ס"ק יד. ועו"ע הוצאת משקאות חריפים דרק מעט שותים מהם האם יאסר להוציאם מרשות לרשות.

ולכאורה נראה דגם בנו"ג אם עבר והקריב שייך הדין דפטור מחמת הואיל, והואיל ואי בעי מיתשל עליו וה"ל חולין וחזי לי, עיין בפסחים סוגיא דכיצד מפרישין כו', אי"כ יהי פטור על השחיטה. אך לכאורה אם יתשל ה"ל חולין בעזרה, אם כן אסור באכילה²⁰ והוי שלא לצורך יו"ט²¹. אך באמת לפי שיטת התוספות חולין דאחרישה לא לחייב מלקות הואיל וחזי לזם צפור, אף דיהי עובר בעשה מי"מ בלאו לא יעבור, אי"כ שייך הואיל כיון דע"י הואיל יפטור ממלקות, אף דעבד איסורא מי"מ פטור ממלקות מטעם הואיל, והדי עתיקים אמ"מ. אי"כ אפילו למי"ד חשב"ע מה"ת מי"מ אין לוקין כיון דבא מכלל עשה, ע"י ר"מ פ"ב מהלכות שחיטה ובכ"מ ובלח"מ שם, אי"כ שייך הואיל, ובפרט אי נימא חשב"ע הוי רק איסורא דרבנן, ע"ש בכ"מ ולח"מ, דלא ברירא להו בדברי הר"מ איך דעתו דאפשר הוי רק דרבנן ע"ש, ואם כן בודאי שייך הואיל כמבואר ברש"י פסחים מ"ז ע"ב ד"ה כלאחר יד כו', על ידי שינוי דשבות בעלמא הוא, וכיון דמדאורייתא שרי פקע להו מלקות, עכ"ל. מבואר להדיא בהמלקות נפקעין אף דע"י הואיל ישאר איסור דרבנן²², אי"כ (למה) [לא] ילקה על השחיטה של נו"ג רק בדבר דליתא בשאלה. אבל עולות כמבואר בברייתא דשוחט עולות נדבה דאיתא בשאלה, למה ילקה אף אם לא נימא מתוך, מי"מ הואיל אמרינן ל"כע כמבואר בתוס' פסחים בסוגיא שם, וכן כאן מדברי הר"מ עיין באריכות. אך אם חשב"ע דאורייתא ל"ש לומר כן, דאף אם רוצה לאכלו נראה דלא הוי או"י רק דהוי צורך קצת, ע"י תוס' גבי מבשל גיד בחלב, אך באיסור דרבנן אפ"ל דהוי או"י. ומצאתי לפמ"ג בפתחה נסתפק בזה במבשל בשר עוף בחלב ב"ט אי הוי או"י. ואם אמרינן הואיל ומקלעי, וכתב דל"ש הואיל כיון דהוי איסורא. ואפ"ל לדעתו כיון דלרוב ראשונים מותר להאכיל בידים איסור דרבנן לקטנים, ע"י לעיל ובסוגיא דמופלא ס"ל"א ומ"ל פ"ז מהמ"א, אי"כ אפשר אמרינן הואיל ומקלעי קטנים הואיל דהיתר גמור הוא. אח"כ מצאתי קושיא זו בט"א לחגיגה שם בפסיקא עולות נו"ג הקשה קושיא זאת אמאי נו"ג אין קרבים ביו"ט, נימא הואיל אי בעי מתשל עליו אי אמרינן חשב"ע ל"י²³ והניח בקושיא, וכתב שהאר"ך בזה במס' ביצה, ולא זכינו לחידושי על ביצה, ע"ש בדף ז' ע"ב. וא"י לומר דמיידי בסמוך לחשכה, דהרי איכא פלוגתא אם זרק הדם, ודם נפסל בתחלת שקיעה לשיטת התוס' במנחות, ואכתי איכא זמן רב עד הלילה ע"ש. ואפשר דע"י הר"מ סותם הדבר וכתב דאין קרבים ביו"ט, ולא כ' דלוקין מטעם הואיל ומתשל עלה רק בקרבנות דל"ש הואיל לוקין, וצ"ע. ואפ"ל דזה כוונת הש"ס דתני תנא קמי דר"י בר אבדימי השוחט ע"ג ביו"ט לוקה, א"ל דאמר לך מני ב"ש הוא דל"א מתוך, דאי ב"ה הא ס"ל מתוך, ובתוס' הקשו דהו"ל לומר ר"ע הוא דל"ל מתוך בפסחים, וי"ל דה"ק דל"ש הברייתא נחא בלא שום קושיא, דאי אליבא דר"ע מי"מ קשה נהי דל"ל מתוך מי"מ אמאי לקי, נימא הואיל ובעי מתשל, ולדחוקי דחולין בעזרה דאורייתא או סמוך לחשכה הוא דחוק ע"כ מוקמי כב"ש, וניחא מאוד דמתוך ל"ל דלא ס"ל מתוך, וגם הואיל ובעי מתשל ל"ל לב"ש, דב"ש ס"ל אין שאלה להקדש כמבואר בניזר ובכ"מ בש"ס, אי"כ לב"ש נחא הברייתא, אלא לב"ה נימא מתוך, נהי דאפשר דל"ל הואיל כר"ח, מי"מ מתוך ס"ל כאן במשנה מפורש ע"כ כב"ה ודאי לא אתי וכב"ש אתי בכל אופן דל"ל מתוך, וגם הואיל כזה ל"ל לב"ש, אבל אי כר"ע לא אלים הקושיא²⁴ כולי האי, דל"ע נמי צ"ל או דל"ל הואיל כר"ח או מחמת חשב"ע, ע"כ נקט ריב"א בפשיטות דל"ש בודאי נחא הברייתא, ולב"ה לא אתיא הברייתא בשום אופן כנ"ל. אך הדברים ארוכים ועמוקים, עיין בספרן של צדיקים דבש מצאת כו'.

והנה בהיותי בזה נוכחתי ששמעתי קושיא, ומטו בה משמיה דהגאון מוה"י יונתן בעל או"ת וכר"פ על המשנה דמכות, יש חורש תלם א' וחייב משום שמונה לאוין, חורש בשור וחמור כו' וכלאים בכרם ויו"ט, ומקשה שם הש"ס ולחשוב נמי זורע ביו"ט, ומשני אין חילוק מלאכות ביו"ט, מאי מקשה דיתחייב ביו"ט משום זורע, הא מבואר במשנה דה"י כלאים בכרם וכה"כ אסור בהנאה, אי"כ א"ח על זריעה ביו"ט דה"ל מקלקל דאוסרו בהנאה, וכל המקלקלין פטורין בשו"ט. ותירץ דהנה מבואר במשנה דכלאים דהזורע כרמו בשביעית²⁵ לא נאסר, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכ"פ הר"מ פ"ה מה' כלאים ה"ח, אי"כ במשנה מבואר דמיידי בשביעית, וא"כ אין נאסרין משום כה"כ, ע"כ מקשה שפיר יתחייב משום זורע דאינו מקלקל, כך שמעתי בימי חורפי. ואח"כ שמעתי בשם אחרונים שחקשו גם על ברייתא דהמבשל גיד בחלב חייב ה' מלקות, משום בוי"ח ומשום מבשל ביו"ט, למה יתחייב משום בישול הא בב"ה נאסר בהנאה, דהברייתא סוברי ב' בגדין בנו"ט ע"ש. אי"כ אוסר זה בהנאה וה"ל מקלקל, ולמה יתחייב על י"ט, ופלפלו בזה.

והנה באמת קוב"ה חדי בפלפולא. אבל לפ"ד הקושיא מעיקרא ליתא, דנראה דלא הוי מקלקל בשו"ט רק אם הוא דרך קלקול והשחתה כמנהגו של עולם כמו חובל וא"צ לזם ומבעיר וא"צ לאפרו, כי הוא משחית ומקלקל דרך מנהג העולם, וכן קורע בגדים ושובר כלים ודומיהם, אבל מה שמתקן על פי מנהגו של עולם אף דאיסורא רביע עליו מי"מ לא נקרא מקלקל ולא מצינו זה²⁶. ובתוס' חולין הקשו על השוחט בשבת למה יתחייב, דהא מבואר שם דמקלקל הוא, ותירצו דגבי שבת תיקון כל דהו סגי ע"ש, ושם ג"כ מקלקל ע"ש כי גוף הריגת בע"ח הוי מקלקל אם א"צ לו, ואף אם אינה עומדת לג' דברים, דהגמרא מקשה שם על הברייתא דשוחט בשבת חטאת

מנחת דבר

עוף בחוץ לעכו"ם מאי תיקון, אף דאינה עומדת לג' דברים כי הוא עוף, ואסורה בהנאה כי הוא הקדש, מ"מ השחיטה עצמה הוי מקלקל, אך בשבת תיקון כ"ד סגי, ע"כ מקשה מאי תיקון, וא"כ אם לא תיקון בדרך העולם וגוף השחיטה הוי מקלקל. ומתירץ הש"ס דיש תיקון כל דהו לתקן לב"ג, אבל היכי דבגוף הדבר אינו מקלקל בדרך העולם, אדרבא הוא מתקן דזורע ויגדלו הפירות או מבשל²⁷, דקודם לא היה ראוי לאכילה ועכשיו ראוי לאכילה, אף דאסור מחמת איסור דרביעי מי"מ לא הוי מקלקל.

וקצת ראה לזה דר"י הסנדלר סובר דמעשה שבת אסור דכתיב כי קודש כו', אי מה קודש אסורה בהנאה ת"ל לכם כו', אם כן ל"ל לכם בלא"ה בודאי אינה אסורה בהנאה, דאי אסורה בהנאה ה"ל מקלקל²⁸, ומלאכת מחשבת אסורה תורה, עכ"ל דזה לא נקרא קלקול. וידעתי כי יש לדחות בנקל, מי"מ מצד הסברא נ"ל כן. ובפרט לפי מה דמטיק הש"ס דתיקון כ"ד סגי בשו"ט דמתקן אצל ב"ג בודאי ל"ק, כי כאן ג"כ מתקן עם הבישול לב"ג²⁹, דלא הוי ראוי לאכילה קודם לב"ג ועכשיו ראוי לאכילה, ולא הבאתי בכור הבחינה, ע"י בשבת פרק האורג, והם ענינים עמוקים.

עוד יש ליישב דרך פלפול עשעה"מ המ"א שכ' דאף דאין בגדין בנו"ט מי"מ חייב משום נבלה וכאן משום בב"ח, דהתורה אחשביה לענין גיד חשוב נמי לענין איסור אחר, ודומה למ"ש רש"י ביצה בשרפת קדשים דהתורה אחשביה, ע"ש פ"ו מהמ"א, אע"ג דלהשליכו לבהמה אינה מלאכה כלל, מי"מ כיון דהתורה אחשביה ה"ל מלאכה, אי"כ כאן נמי אף דהוי מקלקל מי"מ כיון דחייב משום זריעה מחמת כלאים חשיב נמי לגבי יו"ט, וכן לענין בישול בב"ח כיון דחשוב לענין זה חשוב נמי לענין יו"ט אף דהוי דרך קלקול, וזה דרך פלפול.

והנה במ"ש לעיל בשם הגאון מוה"ר"י כיון דמיידי בשביעית אי"כ אינו נאסר כר"ע³⁰, ע"ש פ"ז דכלאים מ"ה כתב הטעם דתנאים אלו ס"ל כן דכתיב כרמך, וטעמא דתיק מפורש בירושלמי דמרבא אף כרם אחרים ע"ש, אי"כ להני תנאים דדרשו כרמך ולא של אחרים אי"כ אינו חייב מלקות על זורע בשדה אחרים, או כיון שהנטיעות אינם שלו, אי"כ הדרא קושיא לדוכתא, אי"כ אי כהנהו תנאי אמאי חייב מלקות על כה"כ, ועיין מ"ש פ' קדושים דגם דעת הר"מ כן גבי כלאי זרעים פ"ג הט"ו, וכבר תמהתי שם ע"י, וקעת אני רואה שהוא בירושלמי, אך לפי ת"י הש"ס יבמות דפ"ג ומובא בר"ש ג"כ נראה דמטעם אחר הוא, אבל בכרם חבירו שייך ג"כ כלאים, וצ"ע בזה.

ובאמת דברי הר"ש תמוהים לפ"ד הטעם של ר"ע דאינו כלאים כלל בשדה אחר, חוץ מה שתמהתי לעיל פ' קדושים דמבואר להדיא בע"ז דס"ג דאין עודרין עם הנכרי בכלאים, ורוצה הש"ס לאוקמי כר"ע דמחייב במקיים כלאים מפורש דסובר ר"ע דאף המקיים בשדה נכרי מחייב מכ"ש בוורע ע"ש, אך מגמרא דידן במכות מבואר שם דר"ל אמר אי לאו דקלס"י ה"א ר"ע היא דמחפה חייב משום מקיים בכלאים, חזו"ן דחייב משום כלאים לר"ע אף בשביעית, וחייב במחפה אף דאינו אוסר אליבא דר"ע מי"מ חייב מלקות. ולומר דהר"ש נמי סובר הדרש דכרמך דוקא לענין קידוש אבל לא לענין מלקות, מנא תיתי דתיבת כרמך אצל הלאו כתיב כרמך לא תזרע, וגבי הקידוש כתיב ותבואת הכרם ולא כתיב כרמך, וצ"ע. ועוד חזו"ן למועד לברר כי אין הירושלמי ת"י כעת.

עוד נלע"ד דל"ק קושיא הגאון הנ"ל, דהנה ידוע דכל מלאכות שבת א"ח על מלאכה רק בנגמר המלאכה, כגון אופה דהוא חייב משום מבשל או (אופה או) מבשל א"ח עד שנאפה או נתבשל, אבל על הדבקה בתנור ולא נאפה א"ח, ואם הדביק פת בתנור ואח"כ רדה מן התנור או הוא או אחר ולא נאפה אינו חייב, כמבואר להדיא במס' שבת ד' גבי התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה כו', ואם הדביק בתנור ונאפה חייב חטאת על האפייה או סקילה, אף דבשעת האפייה אינו עושה כלל מעשה מי"מ חייב כיון דעשה מעשה בתחלה, וע"י מעשה נתעבד המלאכה, ולא הוי התראת ס' בשעת הדבקה דלמא יקח אותו מן התנור קודם האפייה, והטעם מבואר שם בתוס' ד"ה קודם שיבא. עכ"פ חזו"ן דעל המעשה לא נתחייב כ"ז שלא נעשה המלאכה, אך גם נעשה המלאכה חייב על העשייה, ועל המלאכה בלא העשייה אינו חייב ג"כ, דמותר להדביק בתנור עם חשכה אע"פ שנאפית בשבת, כמבואר שם בשבת דכל המלאכות מותרים קודם חשיכה אע"פ שנתעבד בשבת, רק קצת מלאכות אסורים מדרבנן משום גזרה, כגון פת בתנור שמא יחתה בגחלים כמבואר בשבת ד' וז"פ, והוא דבר שתשביר יודיען, וכן איפכא אם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשכה ולא נאפית כלל מבע"י רק משחשיכה ליל מ"ש בודאי ג"כ פטור כיון דנאפה ליל מ"ש, כמו דאם לקח מן התנור קודם האפייה דפטור, אי"כ בודאי אם נאפית בחול ג"כ הדין כן כי בחול אינו אסור כלל. הכלל דחייב על העשייה והמלאכה כו' אם נעשה בשבת, אבל בא' מהם אינו חייב בשבת, וז"פ. והנה זורע בשו"ט הוי אב מלאכה, ומבואר בפסחים דכ"ה גבי כה"כ דזורע מעיקרא אינו נאסר אלא בהשרשה, והיינו דנקלט בארץ. וע"ש ברש"י דקודם השרשה הוי כמנוח בכדא, ולא הוי כלאים כלל, וכן מבואר במס' מנחות דס"ט לענין עומר, ולענין אונאה ושבועה הוי אבעיאי שם אי כמנח בכדא דמי, אי"כ אפ"ל דגם בשו"ט א"ע על הזריעה רק אם נשרש בקרקע, וא"ח על העשייה רק אם נשרש אח"כ, כמו אופה דא"ח על דבוקו בתנור רק אם נאפה אח"כ, ה"נ דבנשרש חייב על העשייה, ואם תיכף לאחר שזרע נטל

הבמות נמי יחא אפשר להקריב נדרים ונדבות בבמה קטנה ביו"ט, דאי בעי מתשיל על"י חזי לאכילה, ולענין הקטרה בלא שייך הואיל, הא מצ"י להקטרים בערב.

24 ע"י לרשב"א שהובא בגה"ש שבת ל"ט ב' דמאן דל"ל מתוך ל"ל הואיל, ומ"ש בזה לתוס'. ודו"ק לפ"ו.

25 ע"י באסור מחמת איסור ספיחין [ודו"ק אי הוי דרבנן], ודו"ק אי שרו בהנאה [אף דהשימוש אסור], וע"י איסור נזרע [ד"א דהוא מה"ת].

26 ע"י תוס' שבת ק. דמבעי עצי איסור³⁰ כדי לבשל בהם קדירתו חשיב מקלקל, ולכאורה מבואר דלא אזילין בתר מנהגו של העולם, וי"ל דהתם הוי שוגג ואם יודע לו הדין ימנע וכה"ג הוי קלקול, אבל מי שעושה כן במזיד דלא איכפת ליה האיסור חשיב מתקן, ועי"ל דהתם בעצם כל מבעיר יש בו קלקול אלא דכשעושה לצורך ל"ח קלקול, וכיון דאסור לו להשתמש בזה הדרגא דהוי קלקול, אבל בישול מצד עצמו הוי תיקון ולכך לא אמרינן דמשום איסורא להוי תיקון.

27 ע"י הנפ"מ בין הבערה לשם בישול בב"ח, להבערה לבישול פתילה (להריגה) לר' יהודה [אלמלא ענין המצוה, ע"ש תוס'].
28 לכ' גם איסור אכילה ליחשב קלקול [ואולי משום עליו בדמים למכרו לב"ג אך אין נרא'], וע"י מהרמ"ש סנהדרין פ"ד.

29 אי קאי סוגיא למ"ד מקלקל בחבורה חייב רק בעי תיקון קצת [ע"ש תוס'] ל"ש לגבי מלאכת בישול, וילע"ש בתוס' ובמק"א.

30 לו"ד המנ"ח תלי ברצונו לאכול.

31 לענין קליטה, יל"ע במש"כ בהערות למוסר השבת מלאכת זורע, ויל"ע חזו"א שביעית כ"ו ג'.

32 אם הבעיר אש בעצם שחתת קדירה שיש בה גיה"ז וחלב, הנה יש כאן פעולה אחת ובי' תוצאות בבי' זמנים, ולכ' חייב אחת אף שביכולתו לחלק הקדירה אחר ההבערה. - ע"י מסברא דאמרינן אליבא דסומכוס חולין פ"א א' בחטט אמה ובתה ואח"כ שחטה דלוקה ב' משום גופין מוחלקין [וילע"ש]. ורבנן דפליגי רק כה"ג פליגי ולא בעושה מעשה בב"א בב' גופין, וע"י.

33 גם אם יש בזה דין ח"ש [ערש"י שבת ע"ד א], מי"מ לא מצטרף לחשיבות שיעור המלאכה, וע"י וילע"ש ש"מ כריתות ט"ז ב' אות כ"ו וצע"ש, וכל"ע.

ולא שרינן משום מצוה דיומא ומנהגא דאית בזה, וע"י, ויל"ע אי שרי למיהדר אציצין שאינם מעבדים המילה, את"ל דבחול מהדרין. וצ"ת]. ומיהו עוזו"א תמורה ס' ל"א ס"ק י"ד שהוכיח מסוג' דיומא א' ד' נדסקים הבאים ביום הזבח דקביע ל"י וזמן אע"פ שאין באין עם הזבח מצות זמן עליהם ודחו שבת וטומאה, יעו"ט, וכן לכ' יש להוכיח מד' רש"י תמורה י"ד א', למא' דפרשינהו באו"ש פ"א מהלכות חגיגה ה"ח, דשרי להקריב מנחת נסכים דקרבן שבת ביו"ט הבא לאחריו דה"ל כחלבי שבת שקרבים ביו"ט, (וע"י כה"ג בינמא מ"ו א' תוד"ה אבל, דלולא קרא הו"א אי נאנסו ולא הקריבו תמיד בשבת אפשר להקריבו ביו"ט הבא אחריו), ומוכח דשרו להקריבים בשבת אע"ג דלא באו עם הקרבן, וכנ"ל דמצות היום עליהם, [ויל"ד מד' תו"ר ה"ה הנ"ל, ויל"ל], ולפ"ז י"ל דחשיבי צורך היום כשמקריבים אותם בו ביום, וע"י. וע"ע בהנ"ל במנחת דבר למצוה פח מלשון הרמב"ם.

20 ע"י חזו"א בכורות ס' י"ח אי איסורם מן התורה.

21 אם שחט קדשים בחוץ ביו"ט לכא' לוקה משום מלאכה כיון דשחוטי חוץ אסורים באכילה [ועוזו"א בכורות ס' י"ח אי איסורם מה"ת] ואין כאן אוכל נפש, אמנם הרי אפשר להישאל עליהם [וערש"ב ס' ב"ב ק"ב ב'] ולמאן דאית ל"י הואיל אינו לוקה כה"ג וכמש"כ המנ"ח, וע"י טו"א חגיגה ז' ב' ד"ה עולות, מיהו בקדשים שא"א להישאל עליהם כגון בכור לקי.

22 ע"י שאג"א ס' ס"ד (ד"ה ולפי זה) דאם רוב בהמות נמצאו טריפה אע"פ שהוא מחמת חומרא אסור לשוחט ביו"ט כיון דאין סופן לאכול, ולא אמרינן הואיל כיון דאיסורא דרבנן מיהא איכא, וכ"ש היכא דבעי בדיקה מה"ת אסור לשוחטה ביו"ט. יעו"ט. ועי"ו בשרת הגרעק"א קמא ס' ה' בד"ה אמנם וכו' שחלק ע"ז דא"כ אף דאיסור דאור"י נימא הואיל שאם ירצו אחרים לאוכלו ע"ש. ולפ"ד השאג"א יל"ע בזמנינו איך אפשר לשוחט ביו"ט, דבחולין אינא דהשוחט צריך לבדוק בסימנים ואם לא בדק אסור לאכול, ובזמן חו"ל הוי בודקים אם שחט רוב סימנים, ואם לא שחט ה"י ממשך לשוחט עד שיהי' רוב אבל אנו לא ממשכים כה"ג לשוחט משום איסור שהיי' אפ"י בכל שהוא, וא"כ קשה היאך שוחטין הוי אם לא בדקו את רוב סימנים אסור לאכול ואיך לא חוששים למיעוט, וכן ניוחש למיעוט שימצא סכין פגום דהא אם נאבדה הסכין חיישנן שמא ה"י פסול, וה"נ ניוחש שיפגם וישחט באיסור דיו"ט שלא לאכילה.

23 ואף אי דאורייתא יש בידו להקריב, כגון שלפני השחיטה יאמר שאם ישאל אח"כ יוקדשו מעתה לשם שלמי שמחה, וא"כ אין שום איסור בשאלתו דע"כ היו ש"ש ששחיתתן מותרת ביו"ט. ויל"ע בגי' הגר"פ לטו"א חגיגה שם, ובזמן היתר

הנ"ל, א"כ חזי לפדיון, ונימא בהו הואיל נמי מטעם דאי בעי פדה להו, מיהו אאל"כ דהא קי"ל במנחות ק"א א' דמנחות ונסכים טהורים אינם נפדים, ועי' לקו"ה מנחות שם דהוא מה"ת, וכדבריו מבואר בתו' רבינו אלחנן ע"ז י"ג ב', [ועוזו"א פרה ס' ג' סק"א]. וכ"ז למ"ד דאית ל"י הואיל, אך למאן דפליג ויל"ל ל"ש, ותק' כנ"ל.

והנה קי"ל בביצה י"ט א' דמקריבין עולת ראי' ביו"ט וכב"ה. ויל"ע אי רק הקרבה אישתרי ולא מכשירי, או"ד שרי גם מכשירין כגון הוצאת סכין מרשות לרשות לשחיטתה [וכן טלטול העו"ר עצמה].

ולכ' תליא ד"ז בביאור היתר הקרבת עו"ר ביו"ט, אי מדין דח"י וכקרבנות דקרבין בשבת דדחו שבת, או"ד ה"ל כצורך היום, ול"ד לנדרים ונדבות דכיון דחובת היום הם חשיב כצורך או"י ודכוותיהו, דאישתרי ביו"ט, ולצ"א מ' דמדין דח"י לכ"פ דלא אישתרי אף דקרבין וכקרבנות שבת, ואסור לטלטל סכין וכיב"ז לצורך ההקרבה, ולאידך צד המדין צורך היום איתנן עלה שפיר אשתרי, וכמו לצורך הדיוט דשרי להוציא כלים לצורכו וכן לצורך מילה וכיב"ז. ולכ' ל"ד עולת ראייה, דכל קרבנות דקבועין להם זמן ביו"ט הוי כעו"ר, ומהיכ"ת לחלק בזה, ול"ב לדין דח"י בהקרבתם ושרי מדין צורך היום [ולפ"ז שרי שחיתתם בזר גם למש"כ רש"י ביבמות ל"ג ב' ע"ש, ועוזו"א אהע"ז ס' ק"ל דף ל"ג שם], ושרי שפיר להוציא סכין עבור שחיתתם וכיב"ז וככל דיני צרכי הדיוט וצרכי מצוה דקביעא זימנא ביו"ט.

וא"כ א"ש הא דשרי לטלטל המים ביו"ט לצורך ניסוך המים דהא הוה חובת היום, וממילא חשיב שפיר צורך היום ושרי מלאכה לצרכם וכדן עולת ראי' ושאר חובות היום.

מיהו כבר נחלקו בדין ניסוך המים מהי שורש חובתו, אי חובת היום הוא, או"ד חובת קרבן תמיד של חג הוא וכניסוך היין, ועמש"כ בזה בחזו"א או"ח ס' קכ"ו כ', והשתא בשלמא אי חובת היום הוא א"ש כנ"ל, אך א"ז דחובת קרבן הוא וכדן ניסוך היין, הא קי"ל דמביא אדם קרבנותיו היום ונסכיו לאחר זמן, וה"נ ניסוך המים לא בעי להביאם דווקא ברגל, וא"כ ל"ח צורך רגל כלל, ול"ד לקרבנות דרגל דקביעי להם זמן ברגל, ומהיכ"ת תשתרי א"כ הוצאת המים לצורך ניסוך המים, הא ל"ח צורך הרגל וכמב'. ונ"ת דלכתחילה איכא מצוה להביאם עם הקרבן, וע"כ יש לחשבם כצורך הרגל, הא ליתא וכדמוכח מהדה"ר ר"ה ל' ב' סד"ה נתקלקלו דאין מצוה בזה, [ורק היכא דנפ"מ לדין שירה ע"ש], ומה דאיכא מנהגא להקריבם עם תש"ש, וכמש"כ בחזו"א או"ח הנ"ל, לא סגי להחשיבם צורך היום, ועשאג"א ס' ק"ח מש"כ בענין הוצאת לולב לצורך נענועים, וכן לחיובא דרבנן, וצ"ע שם, [ועיין מג"א ס' תע"ג סק"ח שאסור לצלות הזרוע ביו"ט אם אין אוכלין אותה בו ביום,

בלאו, וגם הקליטה היו זריעה, אם כן היו כמו שעושה שני פעמים ועובר בכ"פ כנ"ל, אך לא ראיתי לשום ראשון או אחרון שיתעורר בזה ע"כ צ"ע. והשי"ת יאיר עיני בתורתו הקדושה ואש"נ פ"ו:

(ט) ונהגת כו'. מבואר במס' מכות ופסחים דיש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לייט, וז"ל הר"מ פ"א מה' הנ"ל ה"ג, העושה אבות מלאכות הרבה ביי"ט בהתראה א' כגון שזרע ובנה וסתר בהתראה א' אינו לוקה אלא א' חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לייט, עכ"ל. והנה הענין דחילוק מלאכות לשבת הוא זה, דבכל חייבי חטאת אם עשה עבירה א' כ"פ בהעלם א' כגון שאכל חלב כמה זתים, כיון דהכל הוא משי"א הוא לאו א' א"ח אלא חטאת א', אם לא שהיתה ידיעה בינתיים לחלק, אבל אם אכל חלב ודם כיון שהוא שני שמות חייב ב' חטאות, וכן אם איסור א' שיש בו ב' שמות ג"כ חייב שני חטאות כגון א"א ונדה או כדומה היכי דאחע"א. והנה בשבת יש לייט מלאכות אבל הכל משי"א, כי באו בלאו א' לא תעשה כל מלאכה, א"כ אם עשה כל המלאכות כא' ה"ל כאילו עבר על לאו משי"א כ"פ דאינו חייב אלא חטאת א'. אך הוא גז"כ גבי שבת, וילפינן פ' כ"ג דחילוק מלאכות לשבת דהיינו דהלי"ט מלאכות דינם כשמות מחולקים ע"כ הוי כחלב ודם, ואם קצר ובנה בהעלם א' חייב שני חטאות כמו חלב ודם. וכן אם עשה מלאכה שיש בה הרבה מלאכות כמבואר פ' כ"ג, כגון זומר וצריך לעצים דחייב שנים, דהוי כמו אחותו ונדה וכדומה, אבל בעושה מלאכה א' שני פעמים או אב ותולדה שלו הוי כאלו אכל חלב ב"פ וא"ח אלא א', וזה ג"כ בשבת או דילפינן מלא תבערו דלחלק יצאה, או מן הפ' ועשה מאחת מהנה כמבואר בשבת.

והנה גבי יי"ט דליכא ילפותא מחדש הש"ס דאין חילוק מלאכות, והוי כל הלי"ט מלאכות מלאו א' ומשי"א. אך גבי יי"ט ליש לענין העלמות, כי בשוגג ביי"ט פטור לגמרי, דאין חיוב חטאת ביי"ט, ע"כ דברי רש"י במכות דכ"א ע"ב ד"ה ואין חילוק מלאכות לייט שכתב דאם עשה שנים ושלשה מלאכות בהעלם א' כו', הוא מגומם דבי"ט בשוגג פטור מכלום, אך דין זה הוא במזיד לענין מלקות.

והנה בכל ח"ל אם התרו בו פ"א ועשה כ"ה אינו חייב אלא א', כמו נזיר שהי' שותה יין כ"ה א"ח אלא מלקות א', ואם התרו בו בכ"פ חייב כ"פ חטאות, ואם עשה משי"א שני איסורים בפ"א, כגון שקרח בראשו בב"א חמשה קרחות והתרו בו התראה א', וע"ש בר"ך דחייב ה' פעמים מלקות, וערש"י. וע"ש בתוס' דזה דוקא בקרחה דהוא גז"כ, ובשאר לאוין נראה דאם עושה בב"א א"ח רק אחת, וע"ש בתוס' שכתבו וכי אדם נאכל ב' זתים כ"ה ובחדא התראה מי מחייב שני מלקות, דהתראה קאי על כ"ה, ותירצו דגבי קרחה גז"כ הוא. נראה מדבריהם דאם אכל ב' זיתי חלב בפ"א והתרו בו בפ"א על שניהם, שאמרו לו דלא יאכל שני זיתים כי על כ"ה יחייב וקיבל התראה, חייב שני מלקות, ואם כן בלע חלב שני זיתים כא' דבית הבליעה מחזיק בכביצה דהוי שני זיתים, מחייב שני מלקות, וד"ז צ"ע מאוד דזה הוי רק ריבוי בשיעור כמו המבשל ביי"ט במקום דלוקין, ואם בקדירה שמבשל יש הרבה גרוגרות דזה שיעור בישול לחייב, והתרו בו על מאה שיעורים כא', יחייב כמנין השיעורים, זה דבר שאין הדעת נוטה כלל, וכן ד"מ חורש חייב בכ"ש, והוא חרש ברגע א' ועקר מן הארץ תל גדול הי' חייב מלקות בלי מספר, כי כמה כ"ש איכא, ע"כ לדעת' פשוט דבב"א א"ח בכ"ע רק מלקות א', ואפשר גם דעת תוס' כן, ולבאר כוותנא וגם לשון הש"ס אכ"מ:

והנה בח"ל אף דהם משי"א רק דהם גופים מחולקים, כגון אלמנת ראובן ואלמנת שמעון חייב שני מלקות בהתראה א' כמבואר בקדושין, אף דהשני הוא לאחר כ"ד מהתראה, מ"מ כיון דהתחיל תכ"ד חייב עכא"ו. ואם היו שני שמות כגון א' אלמנה וא' גרושה, בודאי צריך שני התראות על כ"ה התראה אחרת, ול"מ שני התראות בפ"א דהתראות לא מקרי התחלה כיון דהוא לאו בפ"ע, וכן לענין חייבי חטאות אמרינן גופים מחולקים כמבואר בר"מ ה' שגגות. ואם היה שני איסורים בפ"א כגון אלמנה וגרושה, והתרו בו משום שני לאוין, חייב שני מלקות דהם שני שמות כמבואר בש"ס.

ועתה נחזי גבי יי"ט, נהי דאין חילוק מלאכות לומר דכל מלאכה הוי שם בפ"ע או גופים מחולקים, מ"מ בודאי כמו בח"ל וכל המלאכות הם בכלל שם א' כל מלאכת עבודה לא תעשו. והנה אם בישל הרבה פעמים פעם אחר פעם, ולא התרו בו אלא בפ"א, א"ח אלא א' כמו נזיר שהיה שותה יין כ"ה. ואם התרו בו קודם כל בישול ודאי חייב כמנין התראות, כמו נזיר שא"ל אל תשתה אל תשתה, וכן אם קצר ובישל הוי כאלו קצר שני פעמים כי הכל נכנס בכלל מלאכה, אבל אם התרו בו בכ"פ ודאי חייב הרבה, כמו אם קצר כ"פ והתרו בו בכ"פ, ואם דבדבר א' יש שני מלאכות כגון זומר וצריך לעצים דחייב משום זרע וקוצר, מ"מ כאן הוי בכלל א' דהוי כמו אלמנה א' מכמה אנשים דלא תוספת תח כח מה שיש בה עוד שם זה, ה"ה כאן, וגם כאן יש גופין מחולקין אף בש"א, כגון שחט שלש בהמות בזאח"ו בהתראה א' חייב ג' מלקות (כגון בנז"ו), כי בבע"ח אמרינן ג"כ גופין מחולקין לרבינו ישעיה, עמ"ל פ"א מהמ"א, עכ"פ זה נראה פשוט דאם עושה אפי' מלאכה א' כ"פ ובכ"פ התראה חייב בודאי, דלא גרע מכל ח"ל.

ולפ"ז אינו מבין כלל דברי הגמ' גבי מבשל גז"ל בחלב ואכלו, דחייב משום מבשל ביי"ט ומבשל בב"ח ואוכל גיד ואוכל בב"ח ומשום מבכיר. והנה מבשל ואוכל אינו בפ"א והם משני שמות, ע"כ מיירי דהתרו בו קודם הבישול וקודם האכילה, דשני שמות א"א לחייבו על התראה הקודמת דלאו תכ"ד הוא, כמו שכל לעיל. וא"כ כיון דהבכירה מיירי ליי"ט בחדא התראה בפ"א, א"כ מאי קאמר דעל הבערה א"ח דאין חילוק מלאכות דחייב על הבישול, ע"כ אפיק הבערה, הא הבערה עם הבישול³² הוא בזאח"ו, או דנימא דהתרו בכ"ה כגון דהבעיר אש ואח"ו נתן הקדרה על האש, והתרו בו בעודם על הבערה, ואח"ו קודם שנתן הקדרה התרו בו משום הבישול, ולמה לא יתחייב שנים, כמו דאם הבעיר ואח"ו הבעיר עוד, או נתן קדרה לבשל ואח"ו נתן עוד קדרה אחרת והתרו בו כ"פ, חייב כמו כל ח"ל כמו נזיר שהי' שותה יין וא"ל אל תשתה אל תשתה, וא"כ מאי זה דאין חילוק מלאכות, נהי דהוי כולם כמו מלאכה א', מלאכה [א] נמי חייב בכ"פ, וכי גריעי מכל ח"ל, וצ"ע. ומצאתי בפ"י בפסחים סוגיא דהואיל נראה דהרגיש בזה והניח בצ"ע, ואני הרחבתי הדברים וקצתן מגומגמים כי כ' בחפזי. ודע דנ"ל דאף לדעת ר"י דאמרי' בבע"ח גופים מחולקים, ואם אכל חלב או אמי"ה מה' בהמות חייב ה' מלקות, עמ"ל שם, דוקא בזאח"ו רק ה' בהתראה א', אבל אכל שני מיני אמי"ה בפ"א דבלע כא' נראה דלא שייך בזה מחולקין וא"ח אלא א', ומי"מ צ"ע דאפשר דגופין מחולקין הוי כשני שמות רק דסגי בהתראה א', דלא יכול לומר שכחתי כמו שכל' התוס' במכות, ובאירתי לעיל, אבל לענין שאר דברים הוי כשני שמות, והוי כמו שבלע חלב ודם בפ"א והתרו בו משום שניהם דחייב שני מלקות, וכמו אלמנה וגרושה אף דהוי פ"א כיון דהוי שני שמות, א"כ ה"ו, וצ"ע. ועי' זבחים ע"ח הפגול והנותר שבלבן כו'.

ודע דאף אין חילוק מלאכות ליי"ט, היינו הלי"ט מלאכות ותולדותיהם, דכולן הם בכלל הלאו דמלאכת עבודה, אבל למ"ד תחומין דאורייתא ביי"ט נמי כמ"ש לעיל, וזה לא הוי בכלל מלאכה אף בשבת רק לאו בפ"ע אל יצא כו', א"כ חוץ לתחום ועוד מלאכה מהמלאכות בודאי הוי שני שמות, ואם עמד בסוף התחום והתרו בו משום ח"ל, וגם הוציא איזה דבר שלא לצורך כלל או שאר מלאכה, בודאי חייב שנים כי הוי שני שמות כמו בכל ח"ל, וז"פ. ולענין אי יש חילוק מלאכות ביה"כ ושמיטה, יבואר כ"א במקומו בעושה ש"י"ת.

וער"מ פ"ד מהמ"א כלל שם דאם אכל ח"ש משי"א וח"ש משם אחר, כגון ח"ז חלב וח"ז דם, אין מצטרפין והוי כמו ח"ש, אבל ח"ז נבלה מנבלת שור וח"ז מנבלת שה וכדומה כיון דהם משי"א מצטרפין. והנה כאן גבי יי"ט פשוט אף דכל המלאכות תחת שם א', מ"מ ד"מ אם קצר חצי גרוגרת ובישל חצי גרוגרת ודאי אין מצטרפין, בשלמא גבי אכילה שייך שפיר דאכל כזית והוא בכלל לא תאכל ואכל, אבל גבי מלאכה דפחות משיעור לא חשוב ואינה בכלל מלאכה. והנה חצי גרוגרת קצירה אינה חשובה, וגם בבישול אינה חשובה, וגם ע"י הצירוף לא נקרא מלאכה כלל³³, כי גם ע"י הצירוף אינה חשובה, אבל באכילה ע"י הצירוף נקראת אכילה, אבל מלאכה לא נקראת אפילו בצירוף, וז"פ מאוד.

והנה לשיטות רוב ראשונים דהוצאה מרשות לרשות לוקין ביי"ט שלא לצורך כלל, כיון דהוי בכלל מלאכה בשבת. והנה בפ' הוורק מבואר שם דהוצאה והכנסה ילפינן שם מקראי. ואח"ו מפלפל שם הש"ס המעביר

הזרע מן הארץ ולא הניח לשרש אפשר דאינו חייב, אך ז"א, דאם נאמר דעיקר הזריעה היינו בהשרשה א"כ אם זרע בשבת ונשרש אח"כ בחול לא יהיה חייב כמו אופה לעיל, א"כ אמאי מבואר במשנה הזורע חייב, וכן בגמרא הנוטע והמבריק והמרכיב, עיין בשבת פ' כ"ג, הא קי"ל בר"ה ובפסחים פלוגתא, ח"א דלקליטה צריך למ"ד יום וח"א י"ד יום, ור"י ס"ל ג"י בעינן, ואנן פסקינן י"ד לקליטה, ער"מ המעי"ש ונ"ד וש"ע סי' רצ"ד, א"כ היאך חייב משום זרע, דממ"נ אם זרע בחול וזמן הקליטה יהיה בשבת ודאי פטור אליבא דכ"ע, כמו כל המלאכות דמותר מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת כמ"ש לעיל, ובודאי מיירי בזרע בשבת, א"כ היאך חייב הא אינו נקלט הזריעה אליבא דכ"ע פחות מג"י, וא"כ נקלט בחול אמאי חייב, ועיין ר"ה דף י' ובפסחים נ"ה, א"כ נפל ד"ז דזרע ונטע בבירה היאך משכחת לה דחייב הא נשרש בחול. עכצ"ל דיש חילוק, בשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול, אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל אף דנתן לתוך התנור, אבל לשון זריעה חל חייב כשמנפץ הזרע ע"ג קרקע הוי זרע, אף דהוי כמאן דמנח בדיקוליה היינו לענין המזכר לעיל דלא מבואר בקרא זריעה, א"כ אף דהוי זריעה מי"מ אפשר דהוי כתלוש לענין עומר, אבל לשון זריעה שייך שפיר תיכף קודם שנקלט, ע"כ חייב תיכף בשו"י"ט, א"כ לפ"ז אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב, דהרי נגמרה מלאכתו בזריעה לחוד וע"ז חייבה התורה, והוי כמו כותב ומוחק תיכף או אפילו כותב ע"מ למחוק תיכף בודאי חייב, ה"נ חייב. וכ"נ נמי לענין איסור זריעת כלאים לענין לחייבו מלקות על הזריעה חייב תיכף עד שלא נשרש כי עבר על לאו דלא תזרע, רק נתקדשו לענין איסור הוי בהשרשה, אבל לענין חיוב מלקות הוי תיכף בשעת הזריעה, דהא דמבואר שם בפסחים דדרשינן מהזרע דזרוע מעיקרא בהשרש, ע"ש ברש"י דסובר לענין להתקדש הוי מצד הסברא כמנוח בכדא, אבל לענין חיוב מלקות אין תלוי בהשרשה. ומ"מ צע"ק כיון דרש"י כתב דלא נאסר תיכף מחמת דהוי כמאן דמנחי בכדא ולא הוי תערובות כלל, א"כ אמאי מחייב משום זרע כלאים, אך מ"מ נ"ל דהדין כן בשו"י"ט אין ספק אצלי כמ"ש, דאליה לא יהיה חייב על זרע ונטע בשבת, ע"כ בודאי חייב תיכף אף בלא הקליטה, ואף לקט תיכף מן הארץ מי"מ חייב דהמלאכה כבר נגמרה, וגם בכלאים אם לא יהי' חייב רק אם נשרש הו"ל להר"מ להביא דין זה בכלאים כמו שמביא לענין דנאסרין, שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי דמבואר כן להדיא ב"ד הרה"מ"ח מצוה תקמ"ח בסוף המצוה כי להדיא כדברינו, ועובר ע"ז זרע כה"כ לוקה בראיתו מיד שזרען, אבל לענין שיאסרו בהנאה אין אסורין מיד שזרען עד אחר השרשה וכמו שאמרו ז"ל כו', עכ"ל. מבואר להדיא כדברינו לענין כלאים. ובשו"י"ט הדבר ברור כמ"ש לעיל, א"כ כיון דעל הלאוין דזריעה חייב תיכף, אבל לענין איסור הנאה אין נאסרין אלא בהשרשה, א"כ ממילא ל"ק קושיית הגאון הנ"ל דע"כ חייב משום זרוע ביי"ט כמו אם לקט אותם מן הארץ תיכף מי"מ חייב, ה"נ כיון דחייב תיכף ולא הוי מקלקל ואחר ג' ימים נאסרו, אבל תיכף לא נאסרו, א"כ כמו דלקט אותם תיכף אף דלא נתגדל כלל חייב דכך חייבה התורה, א"כ מאי איכפת לן דלאח"ו נתקלקל כמו בנה וסתר תיכף, אפילו בונה ע"מ לסתור חייב, ה"נ כיון דבשעת החיוב אינן נאסרין כלל ע"כ שפיר דחייב משום יי"ט. ולענין איסור הנאה בודאי אינן נאסרין אלא בשעת השרשה, כמבואר בפסחים ובר"מ, ואף דודאי עכ"פ צריך לזרוע שהיה ראוי להשרשה וכאן יהיה מקלקל, ז"א דראוי לשרש בהיתר, דאם תיכף אחר הזריעה יקח מין א' מן הקרקע א"כ לא יהיה נאסר, ועל הזריעה חייב בכ"ש, א"כ בשעת זריעה אינו מקלקל כלל. ועבמ"א סי' של"ו ס"ד וסי"א ובמג"א שם, ודו"ק שם היטב. שוב בינותי בספרים ומצאתי בס' הלכות קטנות למהר"מ חאגי"ט סי' רס"ו ורס"ז מביא זה בפירושו דחילוק יש בין מבשל לזורע, דזורע [חייב] תיכף אף דלא נשרש בקרקע, ע"ש החילוק, ולא הביא הראיות שהבאתי והנאני.

והנה אף שכתבתי דעל זריעה חייב תיכף אף בלא נקלט, מ"מ נראה דגם הקליטה הוי זריעה, והיכי דא"ח על הזריעה כמו שיבואר מי"מ חייב על הקליטה, דהקליטה הוי ג"כ זריעה³⁴.

והנה בשו"י"ט כבר כתבתי דלא משכחת לה דין זה, דאי זרע בחול אף דנקלט בשבת והוי זריעה, מ"מ בשו"י"ט קי"ל דכל שהמלאכה נעשית מאליו מותר בשבת לתתחלה, כמבואר פותקין מים לגינה כמ"ש בשבת, ואם זרע בשבת ממילא אינה נקלטת בשבת, ואפ"ל אף דהנהו מ"ד סוברים ונותנין זמן לקליטה, מ"מ סוברים דאפשר דנקלט בתוך זמן זה, רק לחומרא לא סמכינן רק באלו הזמנים נקלט בודאי, אך רש"י ביבמות פ' הערל לא כתב כן ע"ש, אך בכלאים אפ"ל דעל הקליטה ג"כ חייב, ואם התרו בו על הזריעה אף דזרע ונקלט אח"כ מ"מ א"ח אלא א' דהוי משם א', דאם עושה כ"פ בהתראה א' א"ח אלא א' כידוע, וא"צ להאריך. אך אם אחר הזריעה התרו בו שילקטנו מן הקרקע כדי שלא יקלט, אפשר דחייב ג"כ על הקליטה, דבשני התראות חייב כמו נזיר ששתה יין ואמרו לו אל תשתה חייב על כל שתיה ושתיה, מ"מ נ"ל דא"ח כיון שאח"ו אינו עושה שום מעשה, אף דהי' ע"י מעשה מ"מ ליי"ט לשעטנו דחייב בכל רגע אם התרו בו אם יכול לפשוט וללבוש כמבואר במכות, מ"מ אפשר לחלק בזה אם תענין בשכלך. ומי"מ צ"ע דאפשר דאח"ו דחייב, אך מנא אמנא לך דקליטה גם כן נחשב זריעה, ממשנה מפורשת במס' שביעית שהנוטע והמבריק כו' פחות מל' יום קודם ר"ה בערב שביעית, ואם נטע יעקור והיינו משום דנקלט בשביעית (לשיטת ר"ה שם בר"ה ד"י, ולשיטת רש"י אף אם נקלט בתוס' שביעית ואכ"מ), חזינן אף דנטע קודם שביעית דהיינו זריעה, מ"מ כיון דנקלט בתוס' שביעית או בשביעית עצמה יעקור מחמת האיסור זריעה בשביעית, עיין בגיטין, א"כ מבואר בהדיא דאף הקליטה הוי זריעה ע"כ יעקור כמו הזורע והנוטע בשביעית עצמה, ואם כן אם זרע בשביעית עצמה אפילו בסוף שביעית ונקלט (בשביעית) [בשמינית], מ"מ לוקין על הזריעה כמ"ש לעיל דעל הזריעה חייב בלא נקלט ג"כ (אף דלענין קדושת פירות שביעית יש להם דינים אחרים, מ"מ לענין הלאו בודאי עבר כמ"ש). ואם זרע באמצע שביעית ונקלט ג"כ בשביעית והתרו בו קודם הקליטה, אפשר דחייב שנים כמ"ש לעיל דחזינן לענין קודם שביעית דהקליטה הוי ג"כ זריעה, ע"כ יעקור בנקלטה בשביעית. והנה להבין החילוק מה בין שו"י"ט שמוות' לעשות מלאכה מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת, ובשביעית אסור כמו שמבואר כאן, הוא הדבר אשר ביארתי למעלה בחז"י פ' משפטים מצוה כ"ד, כמו דאנחנו מצווים בשבת על ש"ב דאם הבהמה עושה מלאכה עובר בעשה, כן בשביעית חוץ מה דכתבי לנוכח לא תזרע עובר ג"כ בעשה, ער"מ ה' שמטה ויובל, ובעשה כתיב ושבתה הארץ שבת כו', א"כ אנחנו מצווים על שביית הארץ בשביעית, ע"ש שהבאתי גמ' מפורשת בע"ז. והנה בש"ב אף שאינו עושה מעשה רק בהמתו עושה מלאכה עובר, א"כ ה"נ דהארץ אסורה לעשות מלאכות הללו, ע"כ אפי' נטע קודם שביעית דודאי א"ע על הלאו דשדך לא תזרע, דהוא אינו זרע בשביעית רק עובר על עשה דשביית הארץ, דהארץ עושה מלאכה בשביעית כמבואר להדיא בשבת דח"י, ע"כ אוסרים ב"ש ליתן אונין של פשתן וצמר ליורה בו משום שביית כלים דאית להו, והכלי עושה מלאכה בשבת, ע"כ אסור אפי' קודם שבת, ובי"ה ל"ל שביית כלים ע"כ מותר לעשות כל המלאכות מבע"י אף דהמלאכה נעשית כיון דהוא אינו עושה ע"ש, א"כ הנוטע קודם שביעית בודאי אין לוקין רק עובר על עשה דשביית הארץ. והנה מכאן ג"כ ראי' דאנחנו מצווים על שביית הארץ בשביעית כמ"ש לעיל, ולא ראיתי לשום א' מאחרונים שדברו מזה, ובעושה ש"י"ת הוא אמת וברור. ואל יקשה לך ד' הר"מ ה' שמיטה ויובל פ"ג ה"א שכתב אף בזה"ו כו', וד"ז אסור לעולם מפני מראית עין, נראה דמדברנן אסור. ז"א, דשם מיירי לענין קליטה בתוס' שביעית בזה"ו ז"א אלא מדברנן, ע' פ"י בר"ה דף י"ד. ומצאתי בס"א לר"ה סוגיא דאין נוטעין גביא ירושל' דזמנים הללו המבוארים במשנה לקליט' בסתמא אי לא ידענו אם נשרש אם לא בזמנים הללו נשרש, הא דבר שנשרש קודם לזמנים הללו מותר ע"ש, נראה כמ"ש לעיל דיכול להיות דיקלט באותו היום, א"כ נ"מ נמי לענין שבת אם זרע בשוגג ונקלט באותו יום, ובין זריעה לקליטה היתה ידיעה לחלק ואח"ו שכה, אפשר דחייב שני חטאות משום זריעה ומשום הקליטה אח"כ, אף דבשעת קליטה לא עשה מעשה, מ"מ כיון דתחלה הי' ע"י מעשה כמו אופה, אף דאח"כ לא הי' מעשה כיון דתחלה הי' ע"י מעשה, אף דשם על התחלה לא הי' חיוב, אבל כאן על התחלה נתחייב, מ"מ מ"ל אם הי' בהיתר תחלה או ע"י איסור, אדרבא גרע אם הי' המעשה תחלה ע"י איסור, והי' עתיקין, עמ"ל הב"מ, כמו כלאים בלבישה אף שבתחיל חייב מלקות מכל מקום חייב בכל פעם דהוי מעשה, אם כן ה"ו, וכן ביי"ט אם התרו בו קודם הקליטה גם כן חייב שני מלקות, כמו נזיר שא"ל אל תשתה אל תשתה, וכן לענין כלאים ושביעית כיון דזריעה היא לאו א"כ תחלת הזריעה הוא

מנחת דבֿר

35 ומי"ט ליי"ט עי' לקמן מצוה שג"כ ודו"ק מ"ש מי"ט לשבת רחוקה. [יש להוסיף כאן מגי' שעה"צ תקי: לענין מש"כ שם אם מבשל ביט"ר ודעתו בשביל יום ז,

סי' ע' כתב עלה משום שמא יעבינו ד"א ברה"ר, יעו"ש. וש"מ דאיכא. מתני' דאין בין שבת ליוה"כ וכו' שדנו בה בכיבו"ז [וכן ביי"ט], וכל"ע.

34 ע"י לפ"ז ביוה"כ, ועי' יומא ס"ו ב' [ואי שם ד"א ברה"ר, ולא מרה"ר לרה"ר, מוכח דאיכא ד"א ביוה"כ], ועי' ר"ה ל' א' לענין תקיעה ביובל שלא בזמן ב"ה, ובשגא"א

ד"א ברה"ה מהיכי ילפינן, ומסקינן דמעביד ד"א ברה"ה גמירי להו, דהיינו הל"מ, אם כן אפ"ל דביו"ט לאו הלכה היא. ואין איסור העברה ברה"ה ב"ט³⁴, אך נראה מהר"ם פ"ב משבת דהוי תולדת הוצאה, וע"ש בס' המאור שכ' דגמרא גמירי ליה, וכולן תולדות הוצאה מרשות לרשות הם, דד"א של אדם קונות לו והוי ברשות שלו, וכשמעביד יותר מד"א הוי כמוציא מרשות לרשות עכ"ל, אי"כ כיון דהוי תולדה נהג גם כן ב"ט שלא לצורך כלל, כנלע"ד. וזה זמן ראיתי באיזה ספר נסתפק בזה, ואינו זוכר כעת מקומו, והנלע"ד כתבתי. והנה במ"ש לעיל דאכל ביצה בשבת לאחר י"ט או י"ט לאחר שבת נראה מהש"ס דלוקין משום ל"ת כל מלאכה, ונסתפקתי השיעור בכמה, ונראה כיון דחזינן בקוצר וטוחן ומוציא אם הם לאכילה שיעורו כגרוגרת, חזינן דלענין שבת שיעור גרוגרת חשוב, אי"כ ה"נ דבאכילה עושה מלאכה ועובר משום מלאכה השיעור כגרוגרת, וע"י בה' שבת כמה השיעור הזה, ובמג"א ס' תנ"ו אי גרוגרת יותר מזית או פחות ע"ש. והנה אם אכל פחות מכשיעור ואחר כא"פ חזר ואכל נראה דחייב, אף דבאיסורי מאכלות גמירי לן אי"פ, אבל כאן הוא משום מלאכה, ומלאכה מצטרפת אפי' ביותר, כמבואר בשבת כותב אות א' שחרית ואת א' בה"ע מצטרף ע"ש, ובפמ"ג בפתיחה לה' שבת נסתפק אם צריך ח"ש הראשון שיהא קיים בעת שעושה הח"ש השני ע"ש. אך מסיק דא"צ להיות קיים, ובפרט כאן דאכילה היא המלאכה בודאי מצטרף כנ"ל. ודע דעל מ"ש דהכנה דרבה לוקין דוקא ביו"ט דלוקין על כל המלאכות, אבל בשבת אין לוקין כיון דהוא בכלל ל"ת כל מלאכה אין לוקין, דהוי לאו שניתן לאזהרת מבי"ד דאין לוקין, כמב' בשבת גבי מחמר, ואנן פסקינן כן דלאו שניתן לאמב"ד אין לוקין, ער"מ פח"י מה' סנהדרין, ומ"מ צ"ע לשון הגמ' פסחים דנפקא ל"י אזהרה מל"ת כל מלאכה. ובאמת מזה לא נשמע י"ט, דב"ט מלאכה מותרת רק מלאכת עבודה כמבואר בדברי הרה"מ"ח בשם הרמב"ן בתחלת המצוה. אך נראה כיון דבבב"מ המצוה כתיב ג"כ כל מלאכה אי"כ אסור בחג המצות, והמועדים הוקשו זל"ז, ואי דכאן כתיב אשר יאכל לכל נפש מ"מ כאן אסרה התורה האכילה, ולא בכלל או"י היא, ומ"מ צ"ע ק.

ואם מותר לעשות מלאכה ב"ט לצורך שבת³⁵, ע' בפסחים ובתוס' ובר"ן ובע"מ ובמלחמות דעתם דמה"ת אין צרכי שבת נעשים ב"ט, והוי כמו דעושה לחול, רק מטעם הואיל נפקע איסור תורה, ומדרבנן מותר משום עירוב תבשילין. וע"י בב"י סימן תכ"ו דעתו דגם רבה מודה דצרכי שבת נעשים ב"ט מה"ת, ובמג"א שם השיג עליו, ואי מטעם רק מחמת הואיל צריך לבשל מבע"י שיהא ראוי לאורחים ע"ש, והדברים ארוכים. וע' בפסחים שם מבואר למ"ד צרכי שבת נעשים ב"ט מה"ת היא, אפי' לשבת רחוקה מותר ב"ט לעשות אפי' מה שצריך

לשבת רחוקה דהיינו סמוך ל"ט, רק גבי שבת מבואר דשבות קרוב' התיירו רחוקה לא התיירו. וע"ש ברש"י דמותר לעשות ב"ט עבור שבת דהוי כמו שעושה ליומו, ולפ"ז פשוט דיוה"כ נמי הדין כן אם בישראל ברה"ה לצורך יו"כ כגון עבור קטנים אינו עושה איסור תורה כלל, כי אף שהוא צורך ליה"כ הוי כמו שצריך לו היום, ומה"ת אין חילוק בין שבות קרובה או רחוקה, רק מדרבנן אסור כי שבות רחוקה לא התיירו, וז"פ. ונראה פשוט כמו דמותר לעשות ב"ט מה שצריך בשבת לא"י דהוי כמו שצריך ליומו, ה"נ אפי' מה שאינו א"י לצורך שבת כגון הוצאת ס"ת ב"ט לצורך שבת ג"כ מותר דהוי כאלו עושה לצורך היום, והיום בשביל י"ט מותר מטעם מתוך כיון דהוי לצורך קצת, ה"נ כיון דעל שבת הוי צורך קצת מותר, כן נראה פשוט.

והנה לפי שיטת רוב ראשונים ואחרונים דצרכי שבת אינם נעשים ב"ט, ולוקין במקום דל"ש הואיל, נ"ל מ"מ אם הדביק פת בתנור ב"ט ע"ש סמוך לחשיכה, ולא נאפית כלל ב"ט רק בשבת, בודאי פטור, כי על מלאכת י"ט א"ח כי אין עושה מלאכה כלל כמ"ש לעיל, אך בשבת סמוך למוציא שבת אף שנתן בתנור בשבת מ"מ על האפיה חייבה התורה, דאפי' בשבת עצמו אם לקח מן התנור קודם שנאפה לא עשה מלאכה כלל, אי"כ מ"ל אם לא נאפה או אם נאפה בחול, כן ה"נ עכ"פ ב"ט לא עשה מלאכה כלל, ועל מה שנאפה בשבת לא מחייב כי עשה מבע"י, כמו כל ע"ש שמוטר לדבק פת כיון שלא עשה מעשה בשבת, וא"ע משום מלאכה אם נעשה בשבת מעצמה (ואם מדרבנן אפשר דאסור), אי"כ בודאי כה"ג לא עשה איסור דאורייתא כלל. וכן נמי בשבת ויוה"כ סמוכים זל"ז, ועשה מלאכה בא' מהם ולא נגמרה או לא התחילה, כמו בנידון שביארתי הדביק פת ולא נאפה עד הלילה, ודאי פטור, מטעם שבת פטור כי לא ה"י מלאכה, ומטעם יוה"כ פטור כי לא עשה ביה"כ, והוי כאלו עשה מבע"י דאין איסור ביה"כ, וכן אפ"כ ביה"כ קודם לשבת. וע"י בכריתות דף י"ט דר"י ס"ל דאם עשה מלאכה בה"ש בין יוה"כ לשבת פטור, דאמרינן חצי עשה ביום זה וחצי עשה ביום זה ואינו מצטרף, אך שם בודאי אסור מטעם ח"ש, אך כאן נ"ל דאינו איסור דאורייתא כלל, ומ"מ צ"ע ד"ז.

וא"ד לכלאים וכדומה אם ה"י תחלת עשי' באיסור או אפי' בהיתר חייב לבסוף אפי' בלא מעשה, דוקא שם דהלאו אפי' בלי"מ, אבל גבי שבת לא אסרה תורה כלל, והוא היתר גמור אם אינו עושה מעשה בשבת, ופשוט. וע"י מנחות דף צ"ח גבי שיעור יוה"כ"פ דהבבלי אכלוהו חי בחל יוה"כ"פ ע"ש, משום שלא היו יכולים לבשלו לא ביו"כ ולא בשבת, צ"ע לכאורה למה לא עשו באופן שכתבנו לעשות תחלת הבישול ביוה"כ"פ ויוגמר בשבת, דליכא איסור³⁶ מה"ת עכ"פ, וצ"ע. ובאתי לעורר, ויש עוד הרהורי דברים בענין יו"ט, ויבואר במק"א א"ה:

מנחת דבר

נ"ב פסחים מו א לענין שבת וד"ק שם, וע"ש בפ"י ר"ח בפ"י הת" - הוצאה באופן שא"א בחוה"מ כגון שהולך הלה לדרכו לכל החג. וע"י גם ג' משנ"ב ס' תצח ס"ו]. 36 ד"ק ניקור לראב"ד פ"י מק"פ ה"א [אי אסור בשבת מדין בורר].

שונה הלכות מן הגאון רבי שמואל קנייבסקי שליט"א

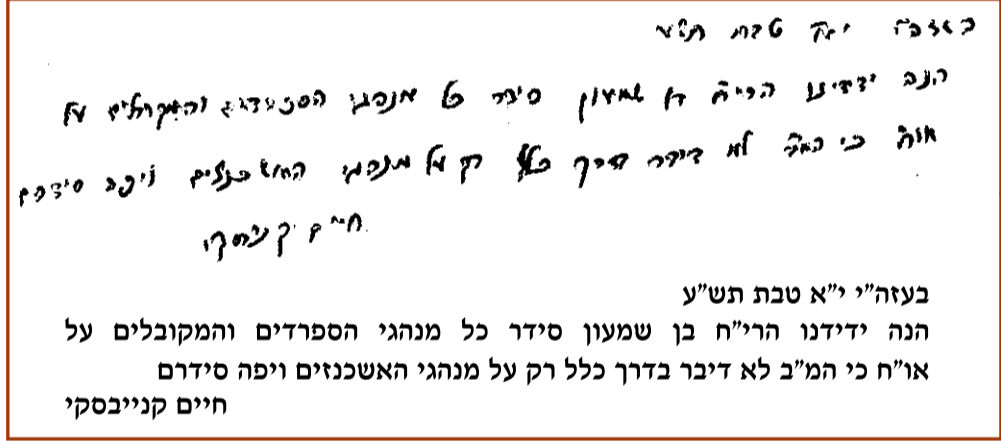
הרה"ג יעקב חי בן שמעון שליט"א שיערי הלכות מרבני בית ההוראה - "אהבת שלום"

ב שפוד שנעקם ואין יכול לצלות בו אע"פ שהוא יכול לפשטו בידו וא"צ להכות עליו בפטיש אסור לתקנו ואפי' נעקם ביו"ט או נשבר ביו"ט ואין יכול לצלות בו כן [וכ"ש אם יכול לצלות בו ע"פ הדחק] אסור לחדדו מעט דהוי תיקון כלי גמור דאסור אפי' במכשירי או"י [וכ"ש מחט שנתעקמה שאסור לפושטה] (ס"א וסק"ב ג' ד' ו' ז') ושפוד שרוצים לצלות בו וה"י ארוך יותר מדאי אסור לחתכו ולא לשרפו ואפי' לא ה"י לו שהות לתקנו מע"ט דע"י עושה אותו לכלי (ס"ב וסק"ט ושה"צ).

ג אין משחזין את הסכין במשחות של אבן ואפי' נתקלקל חידודה ביו"ט דהוי תיקון כלי גמור אבל על אבן דעלמא שאינה משחות של עץ או חרס או משיאה ע"ג סכין אחר כדי לחדדה מותר וכ"ז בנפגמה ב"ט [ואין מורין כן לרבים כנ"ל דין א'] אבל בנפגמה מע"ט הכל אסור וגם דוקא אם יכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל הכל אסור (ס"ב וסק"י י"א י"ב י"ד) וכ"ז כשרוצה לחדדה אבל להעביר שמנונית של סכין ע"ג אבן שאינו משחות או על משחות של עץ או חרס או ע"ג חברתה מורין ברבים להתיר אבל ע"ג משחות של אבן אין מורין לרבים אפי' להעביר שמנוניתה (סק"ג ושה"צ וע"ל ס' תצ"ח דין ד').

ד עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביו"ט דמכשירין שא"א לעשותן מבע"י הוא והוא שיתקן החוט וישימנו במחט מע"ט [ואם לא שמוהו מבע"י אסור ליתנו במחט ביו"ט אם לא ששם מע"ט ונלקח ממנו החוט ביו"ט דאז מותר ליתן החוט במחט ביו"ט] ויזהר שלא יחתוך ולא ישרוף החוט ביו"ט קודם התפירה לעשותו כדי מדתו שהוא בכלל תיקון כלי אבל לאחר התפירה מותר מדינא לחתוך מה שנשאר מהחוט אבל נהגו לשרפו ומותר לחתוך ביו"ט אגד גדיים ועופות שצלוין שלמים ותפורים בחוטים זה לזה בעת הצל"י וכן יכולין לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרין בו העוף שאין בוה תיקון כלי (ס"ג ד' וסק"ט ו"ט ו"ז י"ז י"ח י"ט כ"א כ"ב כ"ג).

ה אסור להגעיל כלי ביו"ט אפי' אם רוצה להשתמש בהכלי אח"כ לצורך יו"ט ואם לא ה"י אפשר להכשיר הכלי מע"ט וכגון שנטרפה ביו"ט וכה"ג הרבה אחרונים מקילין מצד הדין רק שלא יורה כן לאחרים אכן אם ה"י לו מים רותחין שהרתיחן לצורך או"י [וה"י בהן ששים נגד הכלי שמגעיל] מותר להורות לאחרים להגעיל בהן (ס"ה וסק"ו ושה"צ).

סימן תקט. כמה דינים פרטים להלכות יו"ט

א מכשירי אוכל נפש אם ה"י לו שהות לתקנו מבע"י אע"פ שחזר ושכח אסור לעשותן מה"ת ביו"ט אבל אם א"א לעשות מבע"י כגון שנתקלקל ביו"ט או שלא ה"י לו שהות לתקנו מבע"י וכ"ש אם לא ידע כלל מבע"י שנתקלקל מותר לעשותן ביו"ט אבל אין מורין כן לתלמידיו או לרבים שלא יבואו להקל יותר וכן לא יעשה כן בפני רבים וכ"ז בתיקון הכלי שהוא לצורך או"י אבל לעשות כלי לצורך או"י (וכן תיקון כלי גמור כדלקמן) אסור אפי' א"א לעשותן מבע"י (ס"א וסק"ח ובהקדמה ושה"צ וע"ל ס' תצ"ה דין ה') ואם נתקלקל ביו"ט ראשון דעת מהר"ל דאסור לתקנו ביו"ט שני וברעק"א מפסק ע"ז ובבגדי ישע כתב דאם לא ה"י צריך להשפוד ביו"ט ראשון מותר לתקנו ביו"ט שני כשצריך לו (סק"ה).

שיערי הלכות

משום שאינו עשוי לאכילה, אבל מכשירין ממש אסורים וכרבנן ולכן אסור כאן בשפוד, וזהו שיטת הרמב"ם, יע"ש דקדוק וביאור הדברים. ולכאורה נסתרים הדברים מהב"י כאן במסקנתו, ושכן דעת הרמב"ם וכביאור הר"ן לפסוק כרבי יהודה, לבד משפוד דאינו צורך אוכל נפש כל כך וכהנ"ל.

ב כ"ד הרמ"א להשוות כל מכשירי אוכל נפש להשחות הסכין, ודעת הרמב"ם וכל"פ מרן דרק במשחות אסור להורות שלא יבואו להשחי במשחות שלה, אבל בשאר מכשירין מורין כן. וכ"כ המאמ"ר. וכן הביא בביה"ל מהגר"א דלכן לא הביא בשו"ע לעיל ברס"י תצ"ה דאין מורין כן.

ג ע"י לעיל בשע"ה אות א' מש"כ בטעם האיסור לדעת מרן.

ד דעת הרמב"ם וכ"ה דעת מרן דאין חילוק בין נפגמה מע"ט לנפגמה ביו"ט ובכ"ג שרי, וע"ע מש"כ בזה במאמ"ר סק"ו וכה"ח סק"טו.

ה ע"י מאמר מרדכי סוף סק"ו דאף דבשו"ע לא ביאר דין זה בשו"ע להדיא, מ"מ ממש"כ בב"י לדעת הרמב"ם משמע דס"ל הכי ומורין כן.

ו ע"י כה"ח סק"ה דיש אחרונים שהתיירו בדיעבד בשגג או נאנס בעריו"ט.

ז לדעת מרן יכול גם להורות לאחרים וכמבואר לעיל בשע"ה אות ב', אמנם לעיקר הדין אי שרי להגעיל כשלא היה לו אפשרות להגעיל מעריו"ט נחלקו בזה האחרונים, ע"י שעה"צ אות כ"ו ול"א וכה"ח סקמ"ג וסקמ"ד. והנה בב"י

וכתב דא"נ מדאורייתא שרי אלא שחכמים אסרוהו כיון שאין בו צורך אוכל נפש כל כך, שהרי יכול לתחוב בו הבשר אף שהוא עקום או שיכול לצלות על הגחלים. וצ"ל דאף דבתחילת דבריו כתב הב"י דהרמב"ם פסק כרבנן, ועפ"ז נקטו כן כמה אחרונים בדעתו וכנ"ל, מ"מ י"ל דמסקנתו דס"ל כרבי יהודה, שהרי סיים בסוף דבריו ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת כפי מה שפירש הר"ן דברי הר"ף הכי נקטינן, ואע"פ שהרא"ש פירש דבריו בענין אחר, נראה דברי הר"ן שמסכים דעת הרב עם דעת התלמיד. עכ"ל. ומבואר דמסקנתו לדעת הרמב"ם כרבי יהודה, וכן דעתו בשו"ע. וכן הוכיח המאמ"ר שם, ומש"כ בריש דבריו בב"י דהרמב"ם פסק כרבנן, הוא דברי הרב המגיד וכמ"ש בכנה"ג והביאו בשו"ג הנ"ל. וקצת יש לתמוה ע"ד הכה"ח כאן סק"ג שהסכים דעת השו"ע בדעת הרמב"ם כרבנן, וכן פסק כאן בשו"ע, ושבו הקשה מההיא דס' תצ"ה דפסק כרבי יהודה, כתב ע"ז דהכא בשפוד נראה לו למרן להחמיר כהרמב"ם משום דאפשר בשפוד אחר או לשאלו מאחרים או לצלות על הגחלים. ולמש"כ במסקנת הב"י הכל כדעת הרמב"ם וכרבי יהודה, והכא בשפוד החמירו לכו"ע, ומ"מ הכל הולך אל מקום אחד. וע"י אור לציון בח"ג פ"ט תשובה א' דכתב דמה שפסק בשו"ע בס' תצ"ה להתיר מכשירין הוא דוקא בתבלין שהוא מכשיר האכילה, אף שלכאורה הוא בכלל אוכל נפש

בשא"א לו לברור מבעו"י אבל אם ה' אפשר לו לברור מבעו"י נכון לכתחלה שיברור האוכל מהפסולת בכל גווי' והמיקל גם בזה לברור הפסולת מהאוכל יש לו על מי לסמוך (ס"ב וסק"ז ח' ט' ובה"ל ד"ה אם וסי' תק"ו סק"ח).

ג וכן לזוים ובטנים שנשתברו ועדיין הם מעורבים ומונחים בקליפיהן יברור איזה שקל יותר לברור וכו"ל אבל בדגן י"א דאסור לברור הפסולת ביד בכל גווי' משום שדרך להכין לימים הרבה וכו"ל סי' תק"ו דין ד' ה' (ס"ב וסק"י ובה"ל ד"ה הבורר).

ד אין מסננין החרדל במסנתת שלו [ואפי' לא ה' אפשר לסנן מעי"ט אין להקל] דדמי לנפה וכברה אבל אם מסנן על דבר אחר שלא כדרכו מותר (ס"ג וסק"ב ובה"ל ד"ה אין).

ה אין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ [כדרך שרגילין בחול להניח בתוכו גחלת ועי"ז מתמתק] משום כיבוי ועי"י שינוי מותר ואם א"א לעשותו מאתמול מותר ויש מחמירין שאפי' בכה"ג אין לעשות כ"א ע"י שינוי, אבל בגחלת של מתכות מותר למתקן בכל גווי' שאין בו משום מכבה מה"ת ואע"ג דמדברנן יש בו משום כיבוי התיירו משום שמחת יו"ט ועי' במחה"ש אם מותר ע"י אבנים (ס"ג וסק"ג י"ד ט"ו ושה"צ).

ו המג"א מתיר ליתן שפוד של מתכות מלבן לתוך משקה ביו"ט כדי שיתחמץ אכן להפוסקים דצירוף כלי הוא מה"ת אין להקל (סקט"ו) וכן מצדד בחזו"א ואפי' אין השפוד נוצץ והתאדם מהאש אלא שהוא רותח יש לאסור (או"ח סי' נ' סק"ח וע"ש שכ' דאפשר דל"ש צירוף רק במים).

ז אין תולין המשמרת ביו"ט לסנן בה שמרים דהיינו שמוחת פי המשמרת ע"ג כלי בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי דהוי כעובדא דחול אבל אם היתה תלוי' ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסנן [ודוקא באופן שאם ה' עושהו מאתמול לא ה' טוב כ"ל שאל"כ אסור משום בורר ועי' שינוי מותר בכל גווי' ואם לא היתה תלוי' מבעו"י יכול להערים ולתלתה ליתן בה רמונים וא"כ נותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים מתחלה שאל"כ מוכחא מילתא שעושה משום שמרים ואסור ושאר דיני סינון דינו ב"ט כמו בשבת כנ"ל סי' ש"ט ולכן אסור לסנן מים בסודר משום ליבון כנ"ל שם דין כ' (ס"ד וסקט"ז י"ז י"ח י"ט כ').

ח אין עושין גבינה ביו"ט ואפי' אם א"א לו לעשותה מעי"ט אסור דכיון שדרך לעשותה לימים הרבה הוי עובדא דחול מיהו ע"י שינוי יש להקל וי"א דדוקא בשא"א לעשותה מעי"ט יש להקל ע"י שינוי (ס"ה וסקכ"א ושה"צ).

ט ואין מעמידין חלב ביו"ט ע"י קיבה או שאר דברים שיתקבץ החלב ויקפא ויתברר הקום [ובפמ"ג נסתפק אם מותר להעמיד החלב בעצמו בשביל חולה שאין בו סכנה] וכן אסור להעמיד החלב במקום חם כדי שיקפא דג"ו בכלל בורר וכן אסור לעשות סיראוויטק"ע דהיינו שנותן מעט חמוץ בחלב כדי שיתברר המי חלב (ס"ה וסקכ"ב ושה"צ).

י אין עושין חמאה מהחלב ביו"ט ואפי' ע"י גוי יש להחמיר ואם א"א לעשות מבעו"י יש להקל ע"י גוי אבל לא ע"י עצמו ויש מקילין בכל גווי' ע"י גוי אם הוא לצורך שמחת יו"ט ואין להקל אלא לצורך גדול כגון שאין לו מה יאכל ובמו"ק מתיר ע"י גוי אם חושש שיתקלקל הסמטענ"ע אם לא יעשנה חמאה (ס"ה וסקכ"ג ושה"צ).

יא מותר לקלוט בעצמו השומן הצף על פני החלב שקורין סמטענ"ע ורק כשיגיע סמוך לחלב יזהר להניח קצת מהסמטענ"ע עם החלב וכו"ל סי' ש"ט דין ל' לענין שבת ודוקא כשצריך לאכלו בו ביום דאל"ה אסור משום הכנה מיו"ט לחול ואם א"צ לו רק שחושש שיפסיד ויתקלקל מותר לעשותו ע"י גוי"כ כנ"ל סי' ש"ז דין ט"ז י"ז ע"ש (סקכ"ג).

שערי הלכות

והיה לימים, עכ"ד. והנה מטעם זה היה מקום לחוש בזמנינו דאפשר להקפיד קרח וגלידה לימים הרבה. ועוד מציונו להגרמ"פ בלב חיים ח"ב סי' קצ"ב ובפתה"ד סי' שכ"ה סק"א, והביאו בכה"ח בסי' שכ"ה סק"ט, דכתבו לאסור עשיית הגלידה, מ"מ אין ללמוד מדבריהם לאסור להקפות קוביות קרח או גלידה בזמנינו, שהרי דרך עשיית הגלידה בזמננו הוא שנותן כלי קטן אשר בו חלב ושאר דברים, תוך כלי גדול, ובמקום שנשאר בין הכלי הקטן לכלי הגדול היה נותן שלג או חתיכות קרח, ומגלגל הכלי הקטן תוך הכלי הגדול במהירות פעמים רבות עד שהמשקין שבתוכו נקפאים מחמת קרירות הקרח דרך דופניו, ובה כתבו שם ב' סיבות לאסור, א', שמרסק בידיים הקרח שסביב הכלי הקטן, וב', שמקפיד במעשה ידיו את החלב שבכלי הקטן, ושייך ביה טעמא דמוליד דומיא דאיך גיסא בריסק הקרח דדמי למלאכה שבורא המים הללו. ושני חששות אלו לא שייך בהקפאה שבזמנינו, דאין בו ריסק קרח, וגם אינו עושה מעשה בידיים אלא נקפא מאליו, ובכה"ג שייך בו רק טעמא דנולד כבריסק השלג. ועי' ש"ש פרק י' ס"ד שכתב דטוב להנמנע להקפות מים מהאי טעמא, ושם בהערה י"ד הבי"ד הגרשו"א שצידד להקל בזה, אלא דכ"ז לדעת הרמ"א, אבל מרן לא ס"ל לאסור ריסקו השלג מהאי טעמא דנולד וכמבואר בבי"ב בסוס"י ש"ח ובסי' ש"כ. וע"ש בסי' ש"ח בשע"ה אות מ"ד ובסי' ש"כ אות י"א. וא"כ בהקפאה שבזמנינו כיון שלא שייך טעמא דמוליד בידיים אלא טעמא דנולד יש להתיר לדעת מרן, וע"כ אי אפשר ללמוד מדבריהם לאסור. ומה שרצו לאסור עוד מטעמא דבונה כדון מגבן הגבינה, לכאורה יש לחלק דבגבינה יש קיום להעמדתו, ומשא"כ בהקפאת הקרח והגלידה אין בו קיום וחם השמש נמס. וגם הבא"ח הנ"ל התיר להקפות, וכתב על כמה טעמים באיסור הגבינה דלא שייכים בהקפאת הגלידה, אך לא הזכיר להדיא לדחות טעמא דבונה, אלא רק כתב דלא שייך טעמא דבורר כיון שנקפא כולו כאחד וכו"ל, ועוד טעמים הזכיר דלא שייכים כאן, ולא הזכיר טעמא דבונה, ואפשר דפשיטא ליה דלא שייך בזה בונה כיון דאין כאן בנין מדאין לו קיום. ויש להזכיר כן מהגמ"ל בבבא בתרא דף כ' ע"א דהשלג והברד אינם ממעטים בחלון, ופירש"י הואיל ונימוקים מאלהם אינם ממעטים, ועוד יש להוסיף דהאוסרים איירו בעושה מעשה הקפאה בידיים והו"ל בונה בידיים, ומשא"כ בזמנינו שההקפאה נעשית מאליו, וכ"כ בש"ש"כ שם בשם הגרשו"א, יעו"ש בסוף הערה י"ד דכתב דמסתבר דאין לחשוש כלל למלאכת בונה, ובפרט כשרק מכניס להקפאה במקרה והמים נקפים מאליהם. וכ"כ בשבט הלוי ח"ג סי' נ"ה דלא שייך בזה מצד דין בונה, וגם אינו בכלל גרמא דבונה. וע"ש עוד מה שצידד עוד לומר דלא שייך גם טעמא דנולד, יעו"ש.

ח וצ"ל דדוקא בהפסד מרובה שרי, דהנה נראה דיש מחלוקת אחרונים בדין אמירה לנכרי לדעת מרן, דהמחצית השקל בסי' ש"ז בסוף סק"ו בד"ה לכן נ"ל, כתב בבא"ר דעת המג"א להתיר דוקא במקום הפסד גדול שהוא הכרעה בין שיטת הרמב"ם והראב"ד המתירים אמירה לנכרי בשבות דשבות, לבין שיטות הראשונים המחמירים בזה אפילו במקום הפסד, ולכן התיר דוקא במקום הפסד מרובה. ועפ"י"ז כיון דבשו"ע פסק כהרמב"ם, א"כ י"ל דשרי אפילו בהפסד מועט. ודעת הא"ר דדוקא צער הגוף שרי, אבל לא הפסד ממון, ודייק כן מהשו"ע שם בסי' ש"ז סי"ט דגבי סחורה הנפסדת דרק לרמוז שרי ולא אמירה להדיא. ועי'

טז ומ"מ לענין דיעבד אם הסיק בעצי מוקצה תלי במחלוקת אי אמרינן יש שבח עצים בפת גם כשאינו איסורי הנאה, ודעת מרן בזה להתיר, וכמבואר בכה"ח סי' תק"ז סק"ג.

סימן תקי

א מרן בשו"ע פסק כג' עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש להתיר בלא שינוי, ומבואר בכה"ח סק"ג, ושם בסק"ב הבי"ד הגר"ז לדעה זו דאף אם היה אפשר לו למלול מערי"ט שרי.

ב עי' ביה"ל דכתב דמסתימת השו"ע והרמ"א משמע דיש להקל בזה, והיינו טעמא דחשיב שינוי מה שלא עושה ע"י נפה וכברה יעו"ש, וכ"כ בכה"ח סקט"ז. [ואמנם מה שמבואר בדברי הביה"ל לדעת מרן דשרי באוכל נפש שהיה יכול לעשותו מבעו"י, עי' מש"כ שם בשע"ה אות ב'].

ג הנה הרמ"א כתב דלזוים ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם, לא מיקרי הקליפה פסולת כיון דאורחיהו בהכי ועדיין מעורבין. ומסתמיות דברי השו"ע שלא העתיק דין דלזוים ובטנים מבואר דדינם כשאר פסולת, וכמ"ש בכה"ח סוף סקט"ו. והנה האחרונים הקשו ע"ד הרמ"א מ"ט הביא דין זה, הלא זה שייך לדעת הטור דכשפסולת מרובה על האוכל דין מוקצה יש לו, ולזה קאמר דבלזוים ובטנים כיון דאורחיהו בהכי שרי לטלטל, וא"כ השו"ע שלא פסק כדברי הטור לא שייך האי דינא, ואפילו אי חשיב ליה ב' מיני אוכלין שייך בריהו. והמג"א סק"ד הבי"ד הי"ש דחשיב ליה מין אחד, והקשה עליו מדברי הבי"ב בשם הירושלמי דקולף שומין ובצלים הוי בורר. ועוד דגם בלזוים ובטנים יש לברור בענין שקל יותר משום טירחה. וכן הסכימו כמה אחרונים וכמ"ש בשע"ה צ אות ז' וכה"ח סקט"ו, ושכ"ה לדעת מרן וכו"ל דיש לברור מה שקל יותר, וכמ"ש כאן. ד וכ"ה לפסק מרן השו"ע וכמ"ש במאמר סק"ד יעו"ש, והביאו כה"ח סקכ"א. ולעיקר דין כיבוי לצורך אוכל נפש והחילוק בין מתכת לעץ, עי' לקמן סי' תק"ד בשע"ה אות א'.

ה עי' פמ"ג בסי' ש"ח בא"א סקל"ו לדעת מרן שצירוף דאורייתא וכשיטת הרמב"ם, והובא בשע"ה שם אות ס"ו.

ו עי' ביה"ל ד"ה אין דכתב דלדעת מרן בסי' תצ"ה דבאוכל נפש אפילו היה אפשר לעשותו מערי"ט שרי לעשותו ביו"ט, ה"נ דשרי אפילו אם היה נעשה טוב ביו"ט [ולא דמי לסנין החרדל הנ"ל בדין ד' דאסור, דהתם דרך לעשותו לימים הרבה ודמי לנפה וכברה]. מיהו עפ"י מש"כ לעיל שם בסי' תצ"ה בשע"ה אות ב' דברי האחרונים שהחמירו, נכון להחמיר בזה לכתחילה.

ז ובספר קרבן אשה סי' י"ב כתב דדוקא גבינה אסור לעשותה מפני שנפרד הקרום מן החלב והו"ל בורר, אבל יוגרטי הנקרא לבן שנקפה כולו כאחד ליכא בו ליתא דברירה ושרי. והביאו הבא"ח בפרשת במדבר א' ובספרו רב פעלים ח"ד סי' ט"ו, וכן הביאו בכה"ח כאן סק"ל. והוסיף שם הבא"ח דמותר להקפות דזו דונדרמה [גלידה] ביו"ט, דליכא ביה בורר ונקפא כולו כאחד וכה"ל בהיתר עשיית הלבן, וגם טעם הירושלמי שהביא הפר"ח באיסור עשיית הגבינה שמא יבוא לגבן הרבה לא שייך הכא, דא"א לעשותו אלא רק לצורך, דאם ישהה נימוח

ו אסור ללבן ביו"ט כלי ברזל שבלוע מנבילה וכיו"ב ואפי' בשביל לאפות בו דבר היתר ואף אם לא ה' אפשר לו ללבן מעי"ט כגון שנטרפה ביו"ט דכיון שצריך ליבון גמור עד שיהא ניצוצות נתזין הימנה נראה כמתקן ויש מקילין כשא"א לו ללבן מעי"ט ובלבד שלא יורה כן לאחרים, אבל אם הוא בלוע מחלב ורוצה ללבנו לאפות בו בשר או להיפך [וע"ל סי' תנ"א דין כ"ג] מתי מותר להכשירו מבשר לחלב ולהיפך] כיון דהתירא בלע וסגי בליבון קל עד שקש נשרף עליו מבחוץ מותר ללבנו ובלבד שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד ואז אפי' ה' אפשר לו ללבן הכלי מעי"ט מותר שאין נראה כמתקן אלא כמחממה לאפות בה אבל אם ימתין מלאפות עד שיצטנן ויחממה מחדש נמצא דהליבון הראשון ה' רק כדי להכשיר הכלי ונראה כמתקן ואסור אף אם לא ה' אפשר לו ללבן מעי"ט ויש מקילין בזה מדינא רק שלא יורה כן לאחרים, ושפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו ביו"ט כיון דמדינא א"צ ליבון והגעלה רק שנהגה ללבנו^ט לא חשיב תיקון כלי ומותר אפי' ה' באפשרו ללבנו קודם יו"ט (ס"ה וסקכ"ד כ"ה כ"ז וע"ל סי' שכ"ג דין י"ח וסי' תס"א דין ה').

ז אסור להטביל כלי חדש ביו"ט כמו בשבת כנ"ל סי' שכ"ג דין י"ד ואם לא ה' אפשר לו להטביל מעי"ט מותר לו להטביל ביו"ט לצורך תשמישו היום אך אין מורין כן לאחרים^ט ואם ה' כלי זכוכית דחויב טבילתו הוא רק מדרבנן מצדד הפמ"ג שיכול אף להורות לאחרים לטבול לצורך היום אם לא ה' אפשר לו לטבול מעי"ט (ס"ז וסקל"ג וע"ל סי' שכ"ג דין י"ד וצ"ע ק).

ח דין הדחה ושפשוף כלים ביו"ט דינו כמו בשבת כדאי' בסי' שכ"ג דין ח' י' (ס"ז וע"ל סי' תמ"ד דין ה').

ט אין נוקבין נקב חדש בחבית ביו"ט אפי' לצורך שת' ודינה כמו בשבת לעיל סי' ש"ד כיון שה' אפשר לנקבה מעי"ט ואם לא ה' אפשר לנקבה מעי"ט מותר לנקבה ביו"ט אך אין מורין כן לאחרים^ט (ס"ו וסקכ"ח כ"ט).

י מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט^ט כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו (ע"ל סי' תק"ז דין ז' ח') או לטלטל האבנים המונחים על הפירות [או אבנים ועפר המונחים לפני פירות] כדי לאכול הפירות אבל לאכול ולהנות מדבר המוקצה גופא כגון להסיק במוקצה וכה"ג אסור^ט (ס"ז וסקל"א וסי' תקי"ח סקכ"ג וע"ל סי' תצ"ה דין ח' וסי' תקי"ח דין ט' י' וסי' תרל"ח דין ה').

סימן תקי. כמה דברים האסורים לעשות ביו"ט ואיזה מהם מותרים ע"י שינוי

א מותר למלול חטים רכים בידו ביו"ט בלא שינוי ולפרק השרביטין של קטניות להוציא הזרע מהן בלא שינוי דהוי דש כלאחר יד ומותר ביו"ט כדרכן בחול ויש מחמירין דדוקא בשינה בראשי אצבעותיו. ומותר לנפח מעט מעט ואוכל ואפי' בקנון ותמחויו אבל לא בטבלא או בנפה או בכברה שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה ונראה כעושה לצורך מחר (ס"א וסק"א ב' ג' ה').

ב הבורר קטניות ביו"ט לא יברור לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה [ואפי' לקחו מהחונני המכירו ביו"ט גופא ולא ה' יכול לברור מעי"ט] אבל בורר בחיקו ובתמחויו ואפי' א"צ לאכול לאלתר רק לאחר זמן ובלבד לצורך בו ביום [או בע"ש על שבת ע"י עירוב תבשילין] אבל בשביל למחר אסור [אפי' למחר הוא יו"ט שני] וכשהוא בורר יברור באופן שקל יותר לברור ולכן אם הפסולת מרובה על האוכל או אפי' האוכל מרובה אבל הפסולת הוא דק מאד ויש טורח רב לבררם יותר מברירת האוכל בורר האוכל ומניח הפסולת אבל אם האוכל מרובה ונקל יותר לברור הפסולת מותר לברור הפסולת מהאוכל ואם שניהם שוין בכמותן יברור איזה שירצה [ואם האוכל דק יברור הפסולת] וכ"ז

הביא דין זה מהגהות מימוני וסמ"ק ומרדכי, ומהם הוכיח הא"ר בסקט"ו להחמיר, וכתב כן בסקט"ז גם לגבי הגעלה.

ח מבואר לעיל בשע"ה באות הקודמת לענין הגעלה, וה"ה הכא לענין ליבון.

ט ושם בשע"ה באות כ"ד דברי האחרונים, ומנהגינו להתיר בכ"ג.

י מבואר לעיל בשע"ה אות ז'.

יא ובשו"ע ביו"ט בסי' ע"ו ס"ד אחר שהביא ביש בתרא להתיר בזה, כתב שכן המנהג להתיר, וכתבו כמה אחרונים שכן המנהג אף לכתחילה, עי' כנה"ג שם בהגב"י אות ל"ז ושלחן גבוה שם סקט"ו וזב"צ שם סק"כ וכה"ח שם סקל"ז.

יב הנה שם הבי"ב כתב וז"ל: ולענין הלכה כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים ביו"ט הכי נקטינן, מיהו כיון דאפשר בתיקון שכתב המרדכי [היינו שיתנו לגוי ויחזור וישאל ממנו] נכון לחוש לדברי האוסר, ולא להתיר כי אם ע"י אותו תיקון היכא דאפשר, ושם בדרכי משה כתב ולי נראה דמדינא אסור וכו', ע"ש. וזה מה שפסק השו"ע שם בס"ז מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם, ויתן הכלי לאינו יהודי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואין צריך טבילה, עכ"ל. [ולאחר השבת צריך להטבילו כיון דלבסוף יא נשקע הכלי תחת ידו הוא כשלו, ומ"מ טבילתו בלא ברכה, מ"ב שם]. וכתב בגדולות אלישע שם סק"ג דכיון דס"ל למרן דהיכא דא"א בתקנתא שרי להטביל לכתחילה, הכי נקטינן לצורך שבת. אלא דיש להקשות ע"ז דביו"ט סי' ק"כ סט"ז פסק בשו"ע וז"ל: אם שכח ולא הטביל הכלי מערי"ט או מערי"ט יתנו לעכ"ם במתנה, ואח"כ ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו, ולא הביא שריותא בטבילה כשא"א בענין אחר. וכתב בזב"צ שם סקט"ו דמרן חזר בו ביו"ט וס"ל לאסור, ואפשר לומר דהטעם שמרן חזר בו הוא כמ"ש בביה"ל שם ד"ה מותר, דהלא השו"ע ביו"ט בסי' ק"כ ס"ד סתם דטבילת כלי מתכות דאורייתא, ולהרמב"ם דאסור טבילת כלים שנשמאו בטומאה דאורייתא משום מתקן מנא, וא"כ ה"נ כיון שפוסק דטבילת כלים דאורייתא א"כ הו"ל מתקן מנא ויהא אסור להטבילו. ואמנם בביה"ל שם כתב ליישב הדברים, דאפ"ל דכיון דאין המאכל נאסר אם השתמש בו בלא טבילה ע"כ לא נראה מתקן, ומ"מ בסו"ד כתב דאפשר שבב"י היה סובר לדינא דטבילת כל הכלים דרבנן. והיינו דחזר בו ביו"ט וס"ל דמתכות דאורייתא, וע"כ לא כתב ביו"ד אלא תקנתא דתניתה לגוי, ולא הביא ההיתר כשא"א בלא"ה. אמנם מאידך אפ"ל כמו שצידד המ"ב בריש דבריו דאף אם טבילת כלים דאורייתא, איסור ההשתמשות מדרבנן, ובדיעבד אין המאכל נאסר, ולא חשיב תיקון כלי, וע"כ בהלכות שבת בסי' שכ"ג היקל בשרי. ואפשר דמה שלא הזכיר כן ביו"ד דסמך על מה שכתב באו"ח, והזכיר רק את התקנה מפני שזה אליבא דכו"ע, וגם הזב"צ שם הגם דכתב דמרן חזר בו, סיים דבריו דמ"מ אם הוא בענין שיתבטל מסעודת שבת כדאי הוא סברת מרן באו"ח לסמוך עליו ולהטביל.

יג לפסק מרן מורין כן, וכמבואר לעיל בשע"ה אות ב'.

יד גם בזה לפסק השו"ע מורין כן וכו"ל.

טו הנה אף דבב"י הקשה על שיטה זו, מ"מ הכי ס"ל להלכה וכמבואר לעיל בסי' תק"ז בשע"ה אות ד'.

יב אין גוזזין את הירק התלוש שיש בו עלין נרקבין במספרים שלהן שדרך לחתכן בהן מהמחומר (ס"ו וסוק"ד).

יג מותר לחתוך הירק דק דק ביו"ט בכדי שיעור הצריך לאותו יום [ולא יותר] אבל בכלי שלהן כעין סכין קבוע בדף עץ שקורין ברוסיא שעטקוואניצ"ע י"ל דאסור שדרך לעשות לימים הרבה (בה"ל ד"ה את ובסי' תק"ד סקי"ט וע"ל שם דין י').

יד מתקנין את הקונסד ואת העכביות אע"ג שיש טורח בתיקונן דהוי צורך או"נ וכן שאלאטי"ן ירק מר מותר להוציא מימיו (ס"ז וסוק"ה).

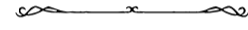
טו מותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביו"ט אם רוצה לאכלן [אע"פ שאסור בשבת כנ"ל סי' שכ"א דין ט"ו ביו"ט מותר כיון שא"א לעשותן מעי"ט] ויש מחמירין כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפ"ע וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה (ס"ז וסוק"ו כ"ו).

טז אע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט לא ישא משאות גדולות כדרך שעושה בחול אלא צריך לשנות כיצד המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו אפי' ב' כדים^א וכ"ש יותר ואפי' לצורך שתיית היום אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים דמוכח שלצורך יו"ט הביאים^ב ואם א"א לשנות כגון שימון הרבה אורחים [אפי' מאותה העיר] וצריך להביא במהרה לכולם מותר לתת בקופות ד' וה' כדון, וכ"ז דוקא כשמוליכין ממקום למקום במבואות שמצוי שם רבים ונראה כעובדא דחול אבל מוויית לזוית או מבית לבית באותו חצר מותר בכל ענין^ג אפי' יותר מארבעה וחמשה כדים ואדרבה יותר טוב להוליך הרבה ביחד משילוך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך^ד (ס"ח וסוק"ח כ"ט ל' ל"ה).

יז המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו דהוי כעובדא דחול אלא נוטלה בידו (ס"ט וסוק"א).

יח וכן משאות שדרך לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו כדי לשנות מדרך חול ושדרך לישא אותן מאחוריו ישאם על כתפו ושדרך להנשא על הכתף ישאם בידו לפניו או ירוש עליהן בגד אם הם משאות יבשים כגון פירות וכה"ג או ב"ין דלא חייש ב' שמא יחסו כנ"ל סי' ש"ט דין כ' אבל במים אין לפרוס בגד מלמעלה שלא יפול במים ויבא לידי סחיטה [ואם ירצה לפרוס הבגד שעשוי לפרוס עליהן שאין בו חשש סחיטה כנ"ל סי' ש"כ דין י"ט אפשר שאין זה שינוין וכן כל כיוצא בזה משינוי המשא ואם א"א כגון שזימן הרבה אורחים אפי' מאותה העיר וצריך למהר להביא לפניו וכשעושה כדרכו יובא לפניו במהרה יותר וכן אם א"א לו לשנות מפני סיבה אחרת כגון שאין לו בגד לכסות וכה"ג עושה כדרכו בד"א בנושא על האדם אבל ע"ג בהמה לא יביא כלל כנ"ל סי' תצ"ה דין ז' ע"ש (ס"י וסוק"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ושה"צ).

יט אפי' ממקומות המותרין להביא עצים כנ"ל סי' תק"א דין ד' ה' לא יביא כרוכים בחבל ולא בקופה ולא במחצלת שלא יעשה כדרכו בחול אבל מביא במטפחת ובחיקו וצ"ע אם זה דוקא ממקום למקום אבל מוויית לזוית או באותו חצר מותר להניח בקופה או שאין חילוק^ט (ס"א וסוק"ז ושה"צ).

שערי הלכות

סימן תקיא. הבערה ולהחם מים מותר ביו"ט

א מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה אע"ג שאינו אוכל נפש כיון דהוי דבר השוה לכל נפש וצורך יו"ט מותר בהבערה וי"א דאסור להחם בית החורף אם אינו רוצה לבשל שם תבשיל אלא ע"י גוי בזמן שאין הקור גדול שאין דרך סתם בנ"א להקפיד על צינה זו ואינה אלא למפונקים ומיקרי אינו שוה לכל אדם^א ונהגו להקל בזה דכיון דעיקר מלאכת הבערה בשביל קור הוא שוה לכל נפש לא קפדינן אם הקור גדול או קטן מיהו אם נודמן ביו"ט שהי' קור גדול כמו שמצוי לפעמים בפסח וסוכות מותר לכ"ע ואף אם לא הי' קור גדול כ"כ כצריך להבעיר מפני צינה ורק שהמאכלים השמנים שבשלם בכירה יקראו מחמת קור מותר לכ"ע להבעיר תנור בית החורף להעמידם שם כדי שלא יקראו דהוי צורך אוכל נפש (ס"א וסוק"א ב' ג' ד' ה' ז').

ב מותר להחם ביו"ט מים אף שאין ראוי לשתי' רק לרחיצה בשביל לרחוץ פניו ידיו ורגליו שהוא דבר השוה לכל נפש ובלבד שלא ירחם במרחץ כדי שלא יבא לרחוץ שם כל גופו אבל לא יחם מים כדי רחיצת כל גופו שהוא דבר שאין שוה לכל נפש [ואפי' לצורך חולה שאין בו סכנה אין להחם אלא ע"י שינוי כנ"ל סי' שכ"ח דין כ'] ואפי' אינו רוחצו בבת אחת אלא אבר אבר או להשתטף בו אסור ויש מקילין לרחוץ גם שאר אברים כל שאינו רוב גופו (ס"ב וסוק"ח ט' י' י"א ובה"ל ד"ה אבל ושה"צ).

ג אפי' אם עבר וחימם או שחימם לצורך שתי' או לצורך פניו ידיו ורגליו מ"מ אסור לרחוץ בהם או להשתטף בהן שאר גופו כיון שהוחמו ביו"ט [אבל פניו ידיו ורגליו מותר אפי' חימם באיסור] אבל מותר לרחוץ תינוק במים אלו דכיון דהיינו רבתי' לא גזרו ודוקא בקטן שרגליו לרחצו בכל יום אבל כל שרגליו שלא לרחצו ב' או ג' ימים אסור וכ"ז אם כבר הוחמו אבל אסור לחמם לצורך תינוק אפי' ע"י גוי [ובמקום חולי קצת יש להתיר ע"י גוי] אבל כשצריך להם לבשל או להדיח אז מותר להרבות שיסאר גם לקטן לרחיצה ובלבד שלא יוסיף מים בקדרה לאחר שהעמידה על האש רק שיקח מתחלה כלי גדול, ומה שנוהגין ליתן מטפחת שקורין ווינדל"ן בעריבה תחת הקטן בעת הרחיצה יש לזהר עכ"פ שיהיו ווינדל"ן נקיים מכובסין מכבד' דאל"ה אסור ליתנם לתוך המים משום כיבוס כ"א ע"י גוי ואפי' אם הם נקיים או מכובסין טוב שיתנן לתוך המים ע"י גוי אם אפשר וכנ"ל סי' ש"ב דין ז' (ס"ב וסוק"ב י"ג י"ד ובה"ל ד"ה להחם ושה"צ).

ד וכ"ז במים שהוחמו ביו"ט אבל אם הוחמו מעי"ט מותר לדעת מרן גם בההיא לדלעל מזוית לזוית, והכא יש עוד סברא למרחץ [אבל במרחץ אפי' בבית החיצון אין מותר רק להשתטף] אבל נהגו כדעת האוסרין לרחוץ כל גופו ואפי' להשתטף ואין לשנות המנהג אבל אבר אבר מותר ואפי' תינוק אם אין מורגל כ"כ אף בימי החול אפשר שיש להחמיר [ולעת הצורך יש להקל בתינוק] ולענין חמי טברי' דינו כמו בשבת בסי' שכ"ו דין ה' (ס"ב וסוק"ז י"ח וע"ל סי' שכ"ו דין י"ב לענין סילון שהמשיכו מעי"ט אם מותר לרחוץ במימיו).

ה אשה שחל טבילתה ביו"ט צריך לזהר שלא יהי' במקוה רק פושרין^א שאל"כ אסור לטבול בה וכ"ז אם הוחמו המים בעי"ט אבל ביו"ט אסור להחם ע"י ישראל וע"י גוי יש להקל ודוקא להחם בליל יו"ט ב' אבל להחם ביו"ט א' לצורך ליל ב' אין להקל כלל אם לא שהישראל יקח מהמים לשנות מהם קאפ"ע או להדיח כליו ורק שיהיה שלא להוסיף אכ"כ מים להיורה אלא בתחלה ימלא כל היורה מים כפי השיעור הצריך לו וכ"ז כשמחם הגוי

אם יש להקל בזה לדעת מרן גם בההיא לדלעל מזוית לזוית, והכא יש עוד סברא להחמיר להניח עצים בתוך הקופה, דאפשר דהוי עובדין דחול וכמ"ש בשעה"צ.

סימן תקיא

א הנה בב"י כתב בשם תשובה אשכנזית לאסור, והביאו הרמ"א כאן בהגהה, וכתב ע"ז דהמנהג להקל. ובב"י לא כתב דהמנהג להקל, וגם בחיי אדם כתב כדעה האוסרת, והביאו הכה"ח כאן בסק"ט, יעו"ש דעות האחרונים, ומאידך מזה בשו"ע כתב את המשנה כצורתה שמותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ולא כתב לחלק דוקא כשהקור גדול, מבואר דס"ל להקל וכמ"ש הגר"א בסביבת המנהג להקל.

ב הנה דין זה הביאו הרמ"א לגבי רחיצה במים שהוחמו בערב שבת בשבת לעיל בסי' שכ"ו ס"א, ומקורו מהב"י שם מדברי הרא"ש, ואף שלא הביאו שם בשו"ע, י"ל דסבירא ליה הכי וכמ"ש שם בשעה"צ במהדורה שניה באות ב'. ואמנם בביה"ל כאן פסק לענין יו"ט, דהלא התם לענין שבת מיירי בהוחמו בער"ש, והנידון אם להשתמש בו לרחיצת גופו דהו"ל איסור דרבנן, אבל הכא מיירי להחם ביו"ט לצורך רחיצה והו"ל חשש דאורייתא, ושכן מצנינו להמאירי שאסר ועוד פוסקים, יעו"ש עוד מ"ש"כ בזה. וכתב דאף דמקור הדברים בדברי הרא"ש שהביא הב"י מיירי לענין יו"ט, מ"מ הרמ"א לא פסק להקל כן ביו"ט אלא רק לענין שבת, ולכן הביא דבריו בהלכות שבת וכאן השמיטו, והוסיף דאף לדעת השו"ע שהב"ד הרא"ש הלכה בב"י שם, אפשר דסמך על דבריו רק לגבי רחיצה של מצוה דמיירי התם ברחיצת בית הסתרים לצורך טבילת מצוה. ואמנם ע"ש בב"י דפשוטו דבריו דמיירי בכל גווני ולא חילק בין מצוה לרשות, וגם הביה"ל לא החליט הדבר לאיסור, ובפרט כפי מה שסיים שמצא אח"כ בחידושי הרשב"א בשבת דדעתו ג"כ בפניו ידיו ורגליו לאו דוקא, דה"ה שאר אברים כל שהוא רק מקצת גופו, ושכן ס"ל להמח"ב והנוב"י יעו"ש. ועי' כה"ח סקי"ד שהביא דעות הפוסקים בזה, וכתב דאין להקל להחם ביו"ט לצורך שאר אברים כי אם במקום הכרת. ובאול"צ ח"ג פכ"א תשובה א' כתב להתיר.

ג ואף ד"ל לדעת מרן דאף בבגד שאין עליו לכלוך אמרינן בו שרייתו זהו כבוסו וכמבואר לעיל בסי' ש"ב בשעה"צ אות ב', מ"מ יש להתיר הכא דכיון שהם נקיים בודאי אינו רוצה בכיבוסו, והו"ל הכיבוס מלאכה שאינה צריכה לגופה דאינו אסור אלא מדרבנן לכמה פוסקים, ויש להתיר עבור תינוק דדינו כחולה שאין בו סכנה, וכמבואר כן בטעמא דמילתא בביה"ל שם ד"ה דלא.

ד הנה מנהג זה כתבו הרמ"א בהגהה דנהגו באשכנז כדעת הר"י והרא"ש. אבל מרן בשו"ע פסק כדעת הר"ף והרמב"ם רוב הפוסקים שהתירו, ועי' כה"ח בסק"ל דכמדומה דגם בספרד יש נוהגים להחמיר שלא לרחוץ כל הגוף אפילו במים שהוחמו מערב יו"ט, ונהרא נהרא ופשוטיה, עכ"ד. ובאול"צ כתב בח"ג פכ"א תשובה א' דבני ספרד בתר מרן גרידי, ומותרים ברחיצה במים שהוחמו בערב יו"ט אפילו כל גופו, ובלבד שלא יחם במרחץ.

ה והגם דדעת מרן להתיר לרחוץ כל גופו אפילו במים שהוחמו ביו"ט, מ"מ במרחץ אסור וכנ"ל באות הקודמות, וע"כ דין הטבילה ביו"ט כדן הטבילה בשבת, ועי' מ"ש"כ לעיל בסי' שכ"ו בשעה"צ אות א' פרטי הדינים בזה, ושם די' לאסור טבילה בחמין ושכ"ה לדעת מרן, וע"כ גם לגבי טבילת נשים י"ל כן, ולכן טוב שתטבול בבין השמשות, וכן היה המנהג בירושלים, ומ"מ אם אי אפשר לה

רק לגבי שבת, אבל ביו"ט לכו"ע לא יביא בסל ובקופה אף אם יצטרך להרבות בהילוך. אלא הרמ"א כאן כתב דאסור דוקא כשמוליך ממקום למקום, דהיינו במבואות דשכחי' בה רבים דהו"ל עובדין דחול, אבל מוויית לזוית באותו בית או מבית לבית באותו חצר שרי בכל ענין, והיינו דפסק כה"א שהביא השו"ע בהלכות שבת וכמ"ש המ"ב שם, והוא שיטת התוס', ולכן גם ביו"ט באופן שמפנה מזוית לזוית וליכא רואים לא חשיב עובדין דחול ושרי, וכן הביא בב"י כאן לשיטת רש"י. ועפ"י בשו"ע שסתם שם דלא כדעת התוס', אלא כשיטת הר"ן והטור וכמבואר שם דליכא חילוק בין שבת ויו"ט דבכ"ג הו"ל כעובדין דחול, וע"כ כיון דק"ל כסתמא דהשו"ע שם וכמ"ש שם הברכ"י בשו"ב סק"ב והמאמר" שם סק"ז, א"כ י"ל ה"נ דאף אם מפנה מזוית לזוית אסור להוליך בקופה. וכ"כ המאמר" כאן סק"ו דלענין מעשה יש לזהר אפילו מזוית לזוית כיון דלדעה קמייא שבי"ט שכ"ג נראה דאסור, ואפשר דלכן השמיט השו"ע כאן קולא זו, עכ"ד. והוא כשיטת המג"א בסי' שכ"ג סק"ז לדעת הר"ן דבכ"ג אסור, דס"ל דנתינת כדים לתוך הקופה הו"ל עובדין דחול [ומיישב בזה קושיית התוס' בביצה ומבואר במחצית השקל שם]. וע"כ אף מזוית לזוית אסור, וכמו שהביא כאן בשעה"צ בסוף אות ל'. אלא דכ"ז אינו מוסכם, דהמ"ב בשעה"צ פליג ע"ד המג"א ולומד דגם להר"ן מזוית לזוית שרי, דהלא כתב ג"כ דברי רש"י דביאר דממקום למקום היינו תוך התחום או ע"י עירוב, וממנו דקדק הב"י דס"ל לרש"י דדוקא בחוץ במקום שרואים אסור, אבל מזוית לזוית תוך הבית מותר, ובאמת בשער המלך בהלכות יו"ט פ"ה ה"א הקשה ע"ד הב"י האך קאמר שדברי הר"ן כדעת הטור, הלא כתב כדברי רש"י בביאור ממקום למקום וכנ"ל. יעו"ש עוד מה שהקשה והניח בצ"ע. ובראש יוסף על המשנה בביצה שם בריש פרק המביא כתב גם בכונת הב"י דמ"ש דס"ל להר"ן כדעת הטור היינו דלא מחלק בין שבת ויו"ט, אבל אין כונתו דס"ל כדעת הטור לאסור אלא ס"ל להקל מזוית לזוית. וכ"כ המטה יהודה בסי' שכ"ג סוף סק"א דלא פליגי התוס' והר"ן אלא ממקום למקום גבי שבת, דלהתוס' כיון שאינו יכול להוציאו א"כ גם במוציא ע"י עירוב למעוטי בהילוך עדיף, ולהר"ן בעי שינוי, וביו"ט לכו"ע אסור בלא שינוי, אבל כשמוציא מזוית לזוית לכו"ע מותר. ועי' ערך השולחן שם בסי' שכ"ג סק"ה שהבי"ד המטה יהודה וחלק לעיו, וכתב דמוכח בדברי התוס' דמש"כ דלמעוטי בהילוך עדיף דוקא במזוית לזוית דליכא רואים, אבל בחוץ בדאיכא רואים אסור, וביו"ט לכו"ע אסור, ונמצא דמחלוקתם הוא דוקא מזוית לזוית ובה להר"ן אסור, אלא שהעיר שם מדברי רש"י דמוכח דאף ביו"ט אסור אלא במקום הרואים. נמצא דלא בריא מילתא לפסק השו"ע, ונחלקו האחרונים אם יש לאסור לדעתו מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר בדליכא רואים. וכאן המ"ב בשעה"צ הכריע דשרי, ועי' לקמן באות הבאה.

ד כן הוסיף המ"ב ע"ד הרמ"א דאחר דמזוית לזוית שרי בכל ענין, א"כ י"ל דלמעוטי בהילוך עדיף, ואף אי נימא לדעת מרן דס"ל להתיר מזוית לזוית וכנ"ל באות הקודמת, מ"מ פרט זה להעדיף בהילוך זה כשיטת התוס' וכמ"ש בשעה"צ אות ל"ב וכנ"ל, ובה מרן לא פסק כשיטה זו לעיל בסי' שכ"ג, ואפשר דאף להמתירים מזוית לזוית שוים הם.

ט עיין במ"ב בשעה"צ אות ל"ח דמספקא ליה אם יש להחמיר בזה יותר מההיא לדלעל ס"ח [כאן דין ט"ז], ועי' במש"כ בשעה"צ הכריע דשרי, ועי' לקמן באות הבאה.

בגדולות אלישע שם בסק"ה שביאר כל זה, והביא שם כמה אחרונים דסברי להתייר רק במקום הפסד גדול דוקא, ושכ"נ דעת הרחיד"א והערך השלחן, וכיון שכן דעת רוב האחרונים הכי נקטינן, יעו"ש. וכן הביא בכה"ח שם סקמ"א, וכן סתם המ"ב בכמה מקומות, עי' לעיל בשוה"ל בסי' רמ"ז דין ח', ובסי' שט"ז דין ז' ובשעה"צ שם, ובסי' ש"ט דין ל' ובשעה"צ שם, ובסי' של"ד בסוף דין י"ד ושם בשעה"צ.

ט ושם בשעה"צ באות ט' נתבאר כהנ"ל באות הקודמת.

י יל"ע לדעת מרן הנ"ל בסי' תצ"ה דין ב' דאפילו בדבר שאפשר לעשותו מערי"ט שרי באוכל נפש עצמו, אם יש מקום להחמיר הכא אף שאפשר לעשותו בדרך היתר, ומאידך הגר"ז שהוא מקור דברי המ"ב כאן כתב בסעיף ט"ו וה"ל: שהרי אפשר למלוח כל חתיכה בפנ"ע, שאין האחת משתבת במליחת חברתה, וטוב לחוש לדבריהם בדבר שאין בו הפסד כלל. וא"כ י"ל אף אי נקטינן כדעת מרן במקום שאפשר בקל ואין הפסד בדבר, ובפרט דהאחרונים שם החמירו וכנ"ל בשעה"צ שם אות ב'.

יא הנה בשו"ע כתב לא יביאם בסל ובקופה לתת בתוכו ד' או ה' כדים, וכתב ע"ז המ"ב דאפשר דסבר השו"ע ג"כ דגם בשנים אסור אלא נקט דבר שבהוה, ועי' בשעה"צ אות כ"ט דהביא לזה כדמות ראה. וע"ע במטה יהודה לעיל בסי' שכ"ג סק"א דהקשה דיקא דהשו"ע מרישא לסיפא, דפתח דבריו דלא יביאם בסל ובקופה ד' או ה' כדים, וסיים אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים, ומשמע דיותר משנים לעולם אסור, יעו"ש מש"כ בזה, ולדינא כתב דכל בסל ובקופה לעולם אסור אפילו אחד או שניים, ועל כתיפו אפילו ארבע וחמש שרי כיון דהוי שינוי, ומש"כ על כתיפו אחד או שנים רבותא קמ"ל דאף דמפי' בהילוכא שרי. [והנה במה שאסר המטה יהודה בסל אפילו אחד, הוא דלא כמ"ש המ"ב כאן מעבודת הקודש לאסור אפילו בשנים, ומשמע דאחד שרי. וכ"כ באור לציון בח"ב פרק מ"ג תשובה ה' וכתב עפ"י דין זה דאין להוליך ארגו משקאות או סל שיש בו כמה סירים או כמה שקיות עוגה, וכתב דמ"מ בקבוק אחד או סיר אחד נראה שמוותר לקחת בסל, ושכן היה המנהג בירושלים].

יב כן סיום לשון השו"ע, וכתב ע"ז בביה"ל ד"ה אפילו דהוא כשיטת הטור דמיירי בעושה לצורך סעודה ואעפ"כ צריך שינוי. והקשה מתחילת לשון השו"ע שכתב אע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט אפילו שלא לצורך כלל [כאן בשו"ע השמיט תביות שלא לצורך כלל], מבואר כשיטת הרמב"ם דמיירי אף שלא לצורך כלל [ומ"מ כתב בביה"ל ד"ל גם לשיטת הרמב"ם דאף כשעושה לצורך יו"ט בעי שינוין], וא"כ מ"ט הצריך כאן בסיום דבריו דמוכח כשצורך יו"ט הביאם, דהא להרמב"ם אף שלא לצורך יו"ט כלל שרי. ואמנם לעיקר הדבר אי ס"ל לשו"ע לפסוק דהותרה הוצאה אף שלא לצורך כלל, עי' במש"כ לקמן בסי' תקי"ח בשעה"צ אות א'.

יג כן חילק הרמ"א בהגהה כאן, אף בשו"ע לא חילק בזה ואסר בקופה בכל אופן. והנה לעיל בהלכות שבת בסי' שכ"ג ס"ה כתב בשו"ע האי דינא שלא להביא בקופה בסתם, והוסיף ד"א דלמעט בהילוך עדיף, ויותר טוב להביאם בסל ובקופה בפעם אחת מלהביאם כל אחת ואחת בפני עצמה, ועפ"י המבואר בב"י שם דעת הי"א הוא שיטת התוס' בביצה דבשבת א"צ לשנות בהבאה, כיון דבלא"ה אינו יכול להוציאה אלא מזוית לזוית ואין רבים הרואים, וליכא בהא עובדין דחול, אלא טעמא הוא משום טירחא ולכן למיעוטי בהילוך עדיף, אבל ביו"ט דיכול להוציאה לחוץ הו"ל עובדין דחול, ועפ"י א"ש, דבשו"ע בהלכות שבת הביא ד"א למעט בהילוך עדיף, וכאן לא הביא, כיון דכל מחלוקתם הוא

לטלטל שם מותר גם ע"י ישראל ודוקא אם שולח לו ממה שהכין לעצמו אבל אם הרבה בשבילו אפ"ל באותה קדרה שבשל ג"כ לעצמו אסור ומה שנוהגין רבים לשלוח ביו"ט דוחין לגוי שרוצה לכבדו ומוסיפין בשבילו שלא כד"ן הם עושין ולא מבעיא שאסור לאפות בשבילו חלה א' כמו שנוהגין או לעשות בשבילו חרעמו"ל ובליצע"ס שאסור" ש"כ"א טירחא לעצמו אלא אפ"ל מה שמרביץ לבשל בשבילו דגים כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו אסור [וכ"ש אם הניח עבור הגוי אחרי שכבר הונחה המחבת על האש שאסור] ויש מקילין" כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך ע"ז (ס"א וסק"ג ד' ה' ז' ח' ובה"ל ד"ה אסור ושה"צ).

ג גוי שבת מאליו או שליח שנשתלח אליו אם בא אחר שכבר הכין סעודתו מותר להאכילו עמו אף אם הוא אדם חשוב כיון שלא הזמינו לבא לא חיישי' שמא ירבה בשבילו ויש חולקין דאכתי אם הוא אדם חשוב וראוי לכבוד חוששין שמא ירבה בשבילו אלא צריך שיאמר לו' ישראל קודם שמאכילו אם יספיק לך במה שהכינו לעצמו בא ואלו והט"ז מכריע שאם בא מאליו הישראל נותן לו לאכול בלי הזמנה והפצרה שיאכל אצלו מותר ואפ"ל אוכל עמו על שלחנו אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו אע"פ שבא מאליו אסור" דמה לי אם מזמינו דרך שליחות לביתו או שמזמינו אחר שבת אפ"ל, וכ"ז דוקא כשבא אחר שכבר הכין סעודתו ונותן לו ממה שהכין עבור עצמו אבל אם בא קודם שהכין וכ"ש להרבות בשבילו אפ"ל בקדרה אחת אסור בכל גונו" דחיישי' שמא יבשל עבורו לבד עוד בקדרה אחרת (ס"א וסק"ט י' י"א ושה"צ).

ד ובעדו ושפחתו לא חיישי' כלל שמא יבשל בשבילם ולכן מותר אפ"ל להרבות בשבילים באותה קדרה שמבשל בה לעצמו אך שיהיה שלא יאמר בפירוש שמרבה בשבילים ודוקא בבת אחת וטירחא אחת היא אבל להוסיף אחר"כ בשר בשבילם אסור א"כ יש לו מאכלים אחרים שיוכל לפייסם בהם ונמצא שכל הבשר ה' ראוי בשביל ישראל ואז מותר ליתן להם לאכול מזה ובקדרה אחרת אפ"ל יוכל לפייסן אסור. ולענין פת כיון שיש על כל ככר וככר טירחא בפ"ע אין להתיר אפ"ל אופה בתנור א' א"כ יוכל לפייסן בדברים אחרים וכ"ל ובתנור אחר ג' אסור מיהו כ"ז בתנורים שלהן אבל בתנורים שלנו אפ"ל בשביל ישראל אין לאפות יותר ממה שצריך לו כ"ל ס' תק"ז דין ט' אכן לעת הצורך יש להקל גם בתנורים שלנו" (ס"א וסק"א י"ב ושה"צ).

ה ישראל האופה בתנור של גוי וצריך לתת לו פת א' לא ייחד לגוי א' קודם אפיה דאז אופה של גוי אלא יאפה סתם ויתן לו אחר"כ אחד (ס"א).

ו בני החיל של גוים שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת אם אינם מקפידין כשישראל נותן ממנו לתניוק מותר לאפות להם [וי"א שאין מותר א"כ נותן ממש לאכול ולא ע"י שיכול ליתן]. וכן אם הישראל נותן להם הקמח מחק המלכות אלא שאין הישראל רשאי לאפות מקמח פת א' לתניוק א"כ יאפה כל הפת מותר לאפות להם ביו"ט ע"י שיתן פת א' מהם לתניוק דכיון שאם לא יאפה כל הפת לא יוכל ליתן לתניוק אף פת א' נחשב כל האפיה בשביל פת זה וכיון שאין מיוחד איזה פת יתנו לתניוק מצינו למימר על כל א' וא' זהו שיתננו לתניוק [ואם אופה פתין גדולים שא"ל יתן פת שלם לתניוק רק לפרוס ממנו צ"ע] ואין לסמוך על קולא זו דנתנית פת א' רק בכגון זה שהוא שעת הדחק" (ס"ב וסק"ג י"ד ט"ו ושה"צ).

ז אסור לבשל או לאפות לצורך כלבים או שאר בהמה ח' ועוף ואפ"ל מזוונותיהן עליך אבל מותר לטלטל מזוונות וליתן לפניהם (וע"ל ס' תצ"ד דין ו') כמו שנתבאר בה' שבת ס' שכ"ד כל דיני הכנת מאכל לבהמה [וכן אסור לגבול המורסן לעופות כ"א ע"י שינוי כמו שנתבאר לענין שבת בס' שכ"א דין ל"ב] ומותר להרבות בשבילם באותה קדרה שמבשל בה לעצמו" ואפ"ל אין מזוונותיהן עליך ואפ"ל אין לו דבר אחר שיוכל ליתן להן אם ה' רוצה ואם

ביו"ט א' לצורך ליל ב' אבל כשמיחם בליל ב' גופא ע"י גוי א"צ ליהדר בזה (סקי"ט ושה"צ וע"ל ס' שכ"ו דין ג' לענין רחיצת אשה הלובשת לבנים ביו"ט).

ו אדם מותר לטבול מטומאתו ביו"ט כד"ן שבת בס' שכ"ו דין ט"ו וע"ש כל הפרטים (ס"ג וסק"כ).

ז אין עושין מוגמר דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים של עץ אפ"ל אם הובערו לצורך אוכל נפש [ואף גחלת של חרס שניסק לצלות עליו בשר אסור ועל גחלת של מתכת צ"ע] בין להריח ובין לגמר הבית שהוא דבר שאין שוה לכל נפש רק למעונגים ולא הותר ביו"ט [ומע"ט מותר ליקח כלי של ברזל מלא נקבים ולעשנו בבשמים ולפקוק הנקבים ולמחר פותח הנקבים והבית מתגמר כ"ל ס' שכ"ב דין ח' גבי שבת] אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה אפ"ל טובים כך אלא שרוצה למתקן יותר מותר ואפ"ל מפזר ע"ג גחלת של עץ שמכבה הגחלת בתחלת נתינתו ומבעיר הבשמים שוה ללכל נפש [ול"ד לחרדל בס' תק"י דין ה' דשם אפשר מבע"ל] וי"א דדוקא אם הגחלים הובערו מכבר לצורך או"נ לקדרה וכה"ג אבל אסור להבעיר עצים לתחלה כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות ע"ג גחלת" (ס"ד וסק"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה ושה"צ).

ח אסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים משום שמוליד בהן ריח" ונראה כמלאכה" וכ"ל ס' שכ"ב דין ח' ואפ"ל בגד שמריח כבר אין ליתן עליו כדי שיריח יותר ומ"מ אתרוג שה' מונח על הבגד מע"ט ונטלו ממנו מותר להחזירו שאינו מריח יותר בשביל כך, (וע' לקמן ס' תרנ"ח דין ד'), וכן אסור ליתן ביו"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו" (ס"ד וסק"ו כ"ז כ"ח וע"ל ס' רט"ז דין י"ג וס' קכ"ח דין ט"ו שאין לשפוך ביו"ט ספיגינא"ר או שמן של ריח להמים שהכהנים נוטלין דיהן לדוכן ויש מקילין ובנתונים מע"ט יש להקל בשמן של ריח אע"פ שמוליד ריח בדי' הכהנים וע"ע בס' תרס"ט דין ה').

ט לענין שתיית טיטון ביו"ט יש אוסרין כמו מוגמר ויש מתירין במקומות שהעולם רגילין בזה דאל"ה לכ"ע אסור [ויש שנוהרין ביו"ט ראשון ובשני יו"ט של ר"ה ומקילין ביו"ט שני והנהגין להקל אף ביו"ט ראשון אין למחות בידן] ורק שיהיה מכיבו דהיינו שלא להבעיר מנייר רק משלהבת או שיקח גחלת בוערת ומיד שהדליק הטיטון ישליכנו בחזרה על האש בענין שלא יהא כיבו כלל וגם שלא יכסה במכסה שקורין דקעקע"ל שאינו מנוקב ושלא ירבה עוד טיטון בעוד שהתחתון בוער וגם בצינארין יזהר שלא יסיר הנשורף באצבע או לדחופו בקיר משום כיבו" (בה"ל ד"ה אין).

סימן תקיב. שלא לבשל לצורך גוים ביו"ט

א אסור לבשל או להוציא או לעשות שום מלאכה [שמותה לעשותה עבור ישראל] לצורך גוי ביו"ט ומומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי" ולצורך קראים בתשו"ר בצלאל אסור ויש מתירים דטועים הם ומנהג אבותיהם בדיהם (ס"א וסק"א ב' ובה"ל ד"ה אין וע"ל ס' תקי"ח דין ח' וס' תצ"ח דין י"ח וס' תק"ו דין ג').

ב אסור להזמין גוי ביו"ט דחיישי' שמא יבשל בשבילו קדרה לבדה שלא הי' מבשל אם לא בשביל הגוי ואפ"ל כבר הכינו כל צרכי סעודה ולא הי' דעתו לזה אסור להזמין דחיישי' שמא יבשל עוד בקדרה אחרת בשבילו ואפ"ל במקום שהי' לו איבה ע"ז אסור [אם לא שהענין נוגע לביטול שמחת יו"ט יש להקל להזמין לאכול ממה שהכין לעצמו] ודוקא להזמין לביתו אסור אבל מותר לשלוח לו לביתו ע"י גוי במקום שיש בזה משום דרכי שלום ואפ"ל דרך ה"ב" (וע"ל ס' תקי"ח דין ח') אבל ע"י ישראל אסור אפ"ל דרך כרמלית ואם הגוי דר תוך הרחוב שמותר

שערי הלכות

דאכל דברי הארחות חיים קאי, והיינו שבארחות חיים נתחדשו שני דינים, א', דאסור להרבות לצורך גוי אפילו באותה קדרה שמבשל לעצמו, ובהו דואי חלק הש"ע עפ"י הר"א ש"ו ור"ן וכ"ל ב"ב, ועוד נתחדש שאסור לשלוח דרוח לנכרי, ובהו היה מקום לומר שהסכים בה"י כן להלכה שמא ירבה בשבילו, אך מלשון הב"י דאין כן דעת הפוסקים משמע דקאי על כל דברי הארחות חיים, וס"ל דאין חשש שמא ירבה בשבילו בכל אופן כל שלא מזמינו לביתו. [ובאמת כן כתבו כמה אחרונים בשיבוש דעת הרמ"א שאסור לשלוח לגוי אם הרבה לו אפילו באותה קדרה, שמא ירבה לו בקדירה אחרת].

ו מקורו מדברי הרמב"ם כמ"ש בשעה"צ אות ט"ו, ומ"מ כ"ז כפסק הרמ"א שמחלק בין עבדו לעכו"ם הבא מאליו, דבעדו אין חשש שמא ירבה ובעכו"ם יש חשש, אבל לדעת מרן אין חילוק, ובכל גונוי אין לחוש שמא ירבה אף אם לא הכין סעודתו, וכל החשש שמא ירבה הוא רק מזמינו והוא כדעת הר"ן, ונמצא שפסק כהר"ן נגד הרמב"ם, וכן מתבאר מדברי שעה"צ באות כ' מהפמ"ג [וע"ש במש"ו סק"ה], ועפ"י יוצא דלדעת מרן דינו כד"ן עבדו המבואר לקמן בדין ד'.

ז ומרן פסק כשיטת הרמב"ם שהאמירה אינה לעיכובא, וע"י כה"ח סקט"ז הדעות בזה.

ח ובנה"ש סק"א כתב לדעת הרמב"ם והשו"ע דשרי ליתן רק ממה שלפניו, אבל להזמין לאכילה אפילו בלא הפצרה אסור, דמה לי הזמין קודם שבת ומה לי הזמין אחר שבת, וכל שלא בא כדי לאכול והוא מתחיל להזמין לאכילה הו"ל כמזמין ויש חשש שמא ירבה [ומ"מ שרי לומר לו אכול מפני שורת דרך ארץ כשיודע שלא יאכל, על כה"ח סק"ה].

ט דעת מרן דבכ"ג אין אסור, דלא חיישינן שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת אלא אם מזמינו וכ"ל.

י דין זה לאסור בתנורים שלנו כתבו בשו"ע בס' תק"י ס"ו, והיינו כיון שאין אנו מדבקין פת בדפנות שאז באופן זה הפת נאפית יותר יפה, אבל בתנורים שלנו אין הפת נאפית יותר טוב וע"כ אסור, ומשמע דאין להקל בזה. וכן מבואר במאמר" סק"ג על הא דהשמיט בשו"ע דינא דעיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה מותר לאפותה ביו"ט, כיון דס"ל דהיינו דוקא בתנור אחד מפני שהפת נאפית יותר יפה בזמן שהתנור מלא, והרי נתבאר בס' תק"ז דהיינו דוקא בתנורים שלהם אבל לא בתנורים שלנו, וכ"כ בכה"ח בס' תק"ז סקנ"ה דאין להקל, וכמבואר שם בשעה"צ אות ז'.

יא ע"י נה"ש סק"ה דדקדק מלשון הרמב"ם והשו"ע שלא הזכירו שהוא חק המלכות, אלא שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם, משמע שאף באופן שאינו שעת הדחק שרי. אמנם במאמר" סק"ב הגם שדחה דברי ה"ט"ז שהוא מקור דין זה כתב דלפום ריהטא משמע דלא שרי אלא היכא דאיכא אונס, וכן הסכימו כמה אחרונים להלכה וכמ"ש בשעה"צ אות ל' מכיון שכן נמצא בכמה ראשונים, והביאו בכה"ח סק"ט.

יב אבל בתנור דכל אחד בפני עצמו צריך דוקא שיוכל לפייסם במידי אחרניא, וגם שהפת יאפה יותר יפה כשהתנור מלא וכ"ל בדין ד'. וכיון שבתנורים שלנו אין הפת נאפית יותר יפה כשהתנור מלא, וכ"ל בשעה"צ אות י' דאפילו בשעה"ד אסור, א"כ ה"נ לבהמה אסור באפיה, וכ"כ המאמר" סק"ג וכה"ח סק"ל"ט.

י ע"י לעיל בסוף אות ח' מדברי מוהר"ח בן עטר בראשון לציון שכתב להתיר, וכן התיר הרב נחפה בכסף בס' ד', והחמיר רק בעומד לרחיצה, והסכים לדבריו מר"י עייאש בסוף ספר שבט יהודה, והביא דבריהם הרחיד"א בברכ"י כאן סק"ה ובמחבר" סק"ה, וכן התיר הא"ר בס' קכ"ח סק"ח דלא חשיב מוליד ריח אלא מערב שמן במים, וכ"כ החכם צבי ס' צ"ב דלא שייך מוליד ריח באוכלין ומשקין. ומאידך ה"ט"ז סק"ח אסור ליתן שמן של ריח לתוך המים לטיול ידי הכהנים ביו"ט, וכמו שהביא כאן בהמשך הדין בשוה"ל, וכ"כ המג"א בסק"יא ובס' קכ"ח סק"ה, וכ"כ הפר"ח בליקוטי כאן דכל שהוא מתכוין להוליד ריח אסור, וכן נראה דעת הבית דוד ס' רצ"ג דבמתכוין להוליד ריח אסור, וכשאינו מתכוין מותר, וכ"כ הרמ"ז כאן בסוה"ס כדברי ה"ט"ז לאסור, וכ"כ בשואל ומשיב תניא ח"ב ס' ז' יעו"ש. וכן הסכים לאסור ברב פעלים ח"ב א"ח ס' נ"א כשמתכוין להוליד ריח. והביא כ"ז בכה"ח ס' קכ"ח סקמ"ד, וכתב דע"כ נראה לענין דינא דכל שהוא מתכוין להוליד ריח כגון שנותן מי ורדים למים כדי לרחוץ בהם פניו וידיו, או לרחוץ במי ורדים עצמם פניו וידיו וכ"ש שערו אסור, כיון דרבו האוסרים בזה, אבל אם נתן באוכלים ומשקין כדי למתקם או אם שופך לתוך ידו מי ורדים כדי להריח אותם ואינו מתכוין להוליד ריח בידו, יש להתיר, עכ"ד.

יא וע"ע מה שהאריך בזה בכה"ח סק"ה ל"ו ל"ז.

סימן תקיב

א ולענין מחללי שבת שבזמינו אי חשיבי' כמומרים או כתינוקות שנשבו, ע"י דבברי החזו"א באו"ח ס' פ"ז סק"ד וביו"ט ס' א' סק"ו, וביאר דבריו בחוט שני שבת ח"ב פרק מ'. ובדרך כלל רוב פוסקי זמנינו סברי דאלו הגדלים בארץ ישראל או אפילו בחו"ל הנמצאים בין יהודים אין דינם כתינוק שנשבו, ע"י מש"כ באגרות משה ח"ב דאה"ע"ו ס' כ' ענף ד' ובשלחן שלמה כאן, ובשבת הלוי ח"ב ס' קע"ב וח"ט ס' קצ"ח אות א', ואור לציון ח"ג פרק י"ט תשובה ג', וע"י מה שהאריך בדין זה בספר הלכות תג בחג על הלכות יו"ט סוף ח"א עמוד ת"ב.

ב ומבואר הטעם בשעה"צ אות י"ג, ואף דאיכא למ"ד דאית לן רה"ר דאורייתא, בעכו"ם מקילין להחשיבו דרבנן והו"ל שבות דשבות. וה"ה דמקילין בעכו"ם בכל מקום שיש מחלוקת, ומבואר לעיל בס' ש"י"ד בשעה"צ אות כ"ב.

ג כ"ה לדעת הרמ"א, אבל מרן ס"ל דשרי להרבות באותה קדרה ולשלוח [דכתב בב"י ע"ד הארחות חיים שהוא מקור דין זה, שאין כן דעת הפוסקים], ואין חשש שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת רק אם מזמינו, ומבואר בכה"ח סק"ו י' ח"ב וכ"כ. [וגם מה שהביא המ"ב בסק"ו מהמאמר" שכתב לאסור להרבות באותה קדרה, היינו לדעת הרמ"א, אבל לדעת מרן שרי וכמבואר].

ד בהם ג' דעות מרן אסור, שפסק כדברי הר"ן שבתנור אסור, דכל פת ופת הוא טירחא בפני עצמו, אלא אם כן יש לו במה לפייסן וכהא דלקמן בדין ד', וכ"כ המג"א סק"ג ונה"ש סק"ד לדעת מרן.

ה כ"ה גם לדעת מרן וכמ"ש בשעה"צ אות ג', והוה שכתב בשעה"צ אות י' וכן נראה דעת הב"י שכתב על הארחות חיים שאין כן דעת הפוסקים, ומשמע

לטבול בין השמשות לא תדחה טבילתה ותוכל לטבול גם בחם, יעו"ש בשעה"ה בכ"ז טעמא דמילתא. וכ"ה באו"ח ח"ג פכ"א תשובה א'. וע"ע בכה"ח סק"ג.

ו וע"ש בשעה"ה דאין להחמיר בזה וכדעת מרן, ושכן נהגו לטבול בשבת בבוקר לתוספת קדושה דבחנינת היום, ואמנם ביו"ט בבוקר נראה דאין ענין לטבול מצד ה"ו"ט, ואעפ"כ אין להחמיר מלטבול ובפרט אם יש לו צורך, דנהגו י"ל דדוקא בשבת יש לטבול בבוקר לתוספת קדושה כפי סדר העלויות למעלה ומשא"כ ביו"ט, וגם בשעה"ה הווצר רק לגבי שבת בדף ע"ג ע"א, ולא לגבי יו"ט בדף ע"ח ע"א, דהא ביו"ט א' דפסח הלא הגיע אל התכלית ההגדלה כבר בלילה כיום אידך, ובשביעי של פסח הוא בכלל סדר העומר, ובשביעיות בלא"ה טובלין קודם עה"ש, ובסוכות אין לנו סדרי הכונה, ואמנם למש"כ בשעה"ה כ' בדרושי יו"ט בדף ע"ז ע"ב לכאורה יש מקום לטבול בבוקר, אך ע"י מש"כ היר"א בקנין פירות ס' כ"ז, ואכמ"ל. ובספר מכתב מאליהו בתשובת מוהר"א מאני כתב ע"ז וז"ל: ועל טבילת ראש השנה וכן שאר יו"ט מעולם לא שמעתי חסיד ספרדי טובל אם הוא טהור, וכן אני נוהג, שאין לטבול ביום כ"א לצורך, שכיון שביו"ט קדושת לילה ויום אחת היא, וכבר טבל קודם הלילה, מה מקום לטבילה ביום, דשאני שבת לפי שהם ב' קדושות וכמבואר בספר הכוונות בענין טבילת יום שבת קדש, עכ"ל. ולכאורה יש משמעות שלא לטבול ביו"ט שלא לצורך, ואמנם אין הכרח שזה כונתו מצד הלכות יו"ט. [ולענין הטבילה בערב יו"ט לטהר עצמו ברגל, הובא לעיל בס' תע"א דין ז' ושם בשעה"ה אות ח'].

ז ומרן לא חילק בזה ופסק להתיר, וע"י כה"ח סקמ"ד דעת הפוסקים בזה.

ח הנה דין זה השמיטוהו הר"י והרמב"ם והרא"ש, ומשמע דלא ס"ל כן להלכה. וע"י בספר ראשון לציון למוהר"ח בן עטר בחידושיו לביצה דף כ"ב ע"ב בטעמא דמילתא, אמנם המגיד משנה בפ"ד מהלכות יו"ט ה"ו כתב לדעת הרמב"ם דס"ל לאסור, וזה נכלל בכלל דבריו דלגמר את הכלים אסור. והקשה עליו הלחם משנה שם והראשון לציון הג"ל ושלחן גבוה סק"י ועוד אחרונים, הלא הרמב"ם כתב לאסור לגמר את הכלים משום מכבה, ומשא"כ בכוס מבושם לא שריי' כיובו, וע"י מרכבת המשנה מה שדחק ליישב דברי המ"מ, ובערך השלחן סק"ג כתב ג"כ דכיון דהרבה הראשונים אוסרים [הביא שם מהרשב"א בעבודת הקדש ורבינו ירוחם ורי"א ז' והג"א בספ"ב, וכן דעת הרמב"ן והר"ן דמוליד ריח אסור במתכוין] יש לאסור, ופליגי בזה ע"ד הראשון לציון דס"ל לעיקר להתיר, ואמנם ע"י דבברי הראשון לציון דהגם דס"ל דיש להתיר בזה, והאריך בביאור שיטת הרמב"ם שהשמיט האי דינא, סיים דבריו דלענין דינא נראה להתיר דכן ס"ל לגדולי המורים, ומה גם דהו"ל מילתא דרבנן, מ"מ דעת מרן נראה לאסור שהרי גילה בדעתו ב"י שנמשך אחר דברי הרב המגיד שכתב שהוא הביא אסור זה יעו"ש. והעולם הוורו כדעת מרן, והו"ל כדברים המותרים שנהגו בו איסור, ומה גם דנהגו איסור בהוראת חכם עפ"י קצת ראשונים, וע"כ א"א להורות בו היתר, אבל כל דאיכא צד ספק בדבר מקילין, ושרי ליתן תבלין על אוכל בשבת אף אם מוליד ריח, וכן לערב מי ורדים בין או במים, עכ"ד. וע"י לקמן באות י' לענין להוליד ריח במשקין.

ט ע"י כה"ח סקמ"ז הביא מחלוקת האחרונים באופן שלא מתכוון להוליד ריח בבגד.

יש לו ד"א במה לפייסן יש מתירין להרבות בשבילן אפי' קדרה אחרת אם המאכל הזה ראוי לעצמו אבל כמה אחרונים מסקי בדקדקה אחרת בשבילן אסור בכל ענין דבזה מוכח דהביטול שלא לצרכו הוא, וכן אסור להוציא מרשות לרשות לצורך בע"ח אפי' מהר"י לכתובתו וע"י גוי מותר אפי' דרך הר"ר (ס"ג וסק"ט ז' י"ח י"ט כ"א כ"ב ושה"צ).

סימן תקיג. דין ביצה שנולדה ביום טוב

א שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה כגון שיו"ט ביום ו' או ביום א' ונולדה ביצה ביום השני אסור לאכלה בו ביום מה"ת [ולא מהני עירוב תבשילין בזה] שכל ביצה שנולדה היום נגמרה מאתמול ונמצא שיו"ט הכין לשבת או שבת ליו"ט וגם לטלטלה אסור משום מוקצה ואם נולדה ביום הראשון אסורה ג"כ ביום השני וזוהו יש דעות אם ג"ז מה"ת או רק מדרבנן אבל אם ה' ב' יו"ט של גלויות ביום א' וב' ונולדה בשבת מותרת ביום ב' [אבל אם יו"ט ה' בש"ק וביום א' ונולדה בשבת אסורה ביום א'] וכן אם יו"ט ביום ה' ו' ונולדה ביום ה' מותרת בשבת מלבד ב' יו"ט של ראש השנה דנחשבין שניהן כיום א' ואסורה גם בשבת אפי' לגומעה חי' ואף לטלטלה (ס"ה וסק"א ט"ו י"ז י"ט ושה"צ ובסי' ש"ב שה"צ אות ג' וע"ל סי' ש"ב דין ט').

ב וחכמים אסרו כל ביצה שנולדה ביו"ט אפי' מתרנגולת העומדת לאכילה גזרה אטו יו"ט שחל אחר השבת בין באכילה בין בטלטול ואם נתערבה אפי' באלף כולן אסורין באכילה ובטלטול דהוי דבר שיש לו מתירין למחר וכן ספק אם נולדה ביו"ט או בחול אסורה משום דבר שיש לו מתירין ואם נתערבה באחרות יש דעות בין הפוסקים והמג"א מצדד להחמיר ויש מקילין אפי' נתערב זה הספק חד בתרי ובמקום הפסד יש לסמוך עליהן אבל אם ה' זה ביו"ט שאחר שבת או שבת שאחר יו"ט שהוא ספק דאורייתא אין להקל בנתערבה (ס"ה ב' וסק"א ג' ד' ושה"צ).

ג ב' יו"ט של גלויות אם נולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני אבל בשני יו"ט של ר"ה אסורה דכיום ארוך נחשבין ואם ספק אם נולדה ביו"ט ראשון יש דעות בזה אם מותרת ביו"ט שני של ר"ה (ס"ה וסק"א ג' י"ז).

ד ביצה שנולדה ביו"ט אסורה בטלטול אפי' לצורך גופה ומקומה ואפי' ליגע בה אסור דכיון שהיא עגולה חיישי' שיענענה ע"י הנגיעה [ואם התרנגולת עומדת לאכילה ורוצה ליתן הביצה לגוי אפשר דלא אסור בטלטול וע"ל]

ואסור ליתן תחתיו כלי בעת שהתרנגולת מטילתה שתפול בו שהרי היא מוקצה ונמצא מבטל ע"ז כלי מהיכנו וכנ"ל סי' ש"י דין כ' אבל מותר לכפות עלי' כלי כדי שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי דמצוי להתנענע הביצה ע"י נגיעה כל שהוא (ס"א ד' וסק"ב ג' י"א י"ב ובסי' ש"ב שה"צ אות א' ב').

ה ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם הביצים אפי' כשהם עדיין בקליפתן כולן אסורין אף שמכיר אותה ביצה דכיון שהוא מין במינו לא בטל בדבר שיש לו מתירין וכנ"ל דין ב' ויש מקילין בזה בשאר הביצים דכיון שהוא רק טעם בטל ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"ז אבל אם נימוחה בין הביצים ואין יכול להוציאה אין להקל (סק"ח ושה"צ) וכ"ז בביצה קלופה אבל אם אינה קלופה אינה נותנת טעם כמבואר ביו"ד סי' פ"ו ולכן שאר הביצים מותרין לכו"ע (סק"ז).

ו ואם נתבשלה עם הבשר או תבשיל אם אינה קלופה התבשיל מותר כנ"ל ואם היתה קלופה אם בשלה במזיד כל התבשיל אסור בכל גווניו [כמבואר ביו"ד סי' צ"ט ס"ן] ואם בשוגג אם יש ס' כנגדה הביצה אסורה והתבשיל מותר [דמין בשאינו מינו בטל בס' אף בדבר שיש לו מתירין] ואפי' אם הביצה נטרפה ונתערבה עם התבשיל וא"א להוציא הביצה התבשיל מותר אבל אם ליבנו בה התבשיל וכיוצא בו מיד דלחזותא וטעמא עבידא לא בטלה דעת המג"א דדווקא אם נעשה לחזותא וגם לטעמא לא בטל אבל דעת הש"ך והגר"א דאם נעשה או לחזותא או לטעם לא בטל (ס"ג וסק"ו ז' ט').

ז ביצה שיצאה רובה מע"ט וחזרה ואח"כ נולדה ביו"ט מותרת דכיון שיצתה רובה הרי היא כילוה (ס"ו וסק"ב).

ח בדק בקינה של תרנגולת ע"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה אם אחר עמוד השחר אסורה דתלינן שהיום נולדה אבל אם השכים קודם עמוד השחר מותרת שנתרנגולת אינה יולדת בלילה ואנו תולין שמתאמול יצא רובה וחזר ודוקא שיש תרנגול זכר תוך ס' בתים ואינו מפסיק נהר שאין בו גשר שאז אינה מתחממת מהקרקע אלא הולכת להזכר שאל"כ אפשר שמתחממת מהקרקע ולפעמים תלד בלילה ואסור אבל אם לא בדק מע"ט והשכים קודם ע"ש ומצא אפי' ליכא זכר בהדה מותרת שאנו תולין שמתאמול נולדה שאפי' בלא זכר רובן יולדות ביום [וע"ל סי' ש"ב דין י' שבשבת שאחר יו"ט או להיפך אין להקל בזה] ואם מצא אחר ע"ש אסור שמא נולדה היום (ס"ו וסק"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה).

שערי הלכות

שנאסר, וע"י הגעלה יסתלק האיסור, ולהכי חשיב יש לו מתירין יותר מאיסור בלוע. וע"ש בט"ז סק"י לאסור בלוע, ושם בשפ"ד סק"י ד"ל דהכלי חשיב בעין. וע"ע בפרי תאר שם סק"ו, ויל"ע. ומ"מ אפשר דלכן הסכים הזב"צ להקל במקום צורך. והנה הבא"ח בשנה שניה פרשת בהר מבואר דאסור בטעמא, ובעוד יוסף חי פרשת במדבר חזר בו וכתב להקל. ובכה"ח כאן סק"א כתב להקל במקום מניעת שמחת יו"ט, וכדברי הזב"צ והמ"ב.

ה הנה הערך השלחן ביו"ד סי' צ"ח סק"ו דקדק מדברי מרן בב"י כאן דס"ל דהגם דמאי דביעי בעלמא ניהו ואינו נותן טעם, מ"מ משהו מיהא איכא, וכיון דדבר שיש לו מתירין אסור במשהו יש לאסור. והסכים הן הזב"צ בסי' פ"ו סק"ד. אבל המאמר סק"ב והנה"ש סק"ד הסכימו גם לדעת מרן דבאינה קלופה אמרינן דלא יחבי טעמא וש"י, וכ"כ לדינא המג"א סק"ז וחמדה משה סק"ב והגר"ז בסי' ה והגר"א כאן. והנה גם בזה הבא"ח בשנה שניה פרשת בהר אות י"ג כתב לאסור, וחזר בו בעוד יוסף חי פרשת במדבר אות ט' והתיר, וגם הזב"צ עצמו בסי' ק"ב סק"ג כתב להקל במקום צורך דשיל"מ בטעמו ולא ממשו וכנ"ל באות הקודמת, וא"כ כ"ש דיש להקל במאי דביעי, ובכה"ח כאן סק"ב הביא את המחלוקת, וכתב דבמקום צורך ומניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על המתירין.

ו הנה לא ברירא מילתא דעת מרן בזה, דהמג"א כאן בסק"ז הוכיח ממש"כ בשו"ע מדי דלחזותא וטעמא עביד לא בטיל, דס"ל דדוקא אם נעשה גם לחזותא וגם לטעמא לא בטיל, ומאיך הש"ך ביו"ד בסי' ק"ב סק"ה כתב לגבי לבנו בה מאכל דמידי דלחזותא עביד לא בטיל, וס"ל דחזותא לבד או טעמא לבד לא בטיל, וכתב דהוא כדאיתא באו"ח בסי' תקי"ג ס"ג, הרי דלומד כאן בשו"ע דחזותא לבד אסור, וכ"כ המחצית השקל כאן בהבנת הש"ך לדעת מרן, וכן הוא בבואר הגר"א שם בסק"ו דציין לס"ג דהכא, וכתב דר"ל דכל שבה לתקן המאכל בין לחזותא בין לטעמא לא בטיל. ודעת המנחת יעקב בסי' ע"ד אות ה' לדעת מרן דהעיקר הוא טעמא, ואי ליכא טעמא חזותא לבד בטל, וכתב דכן משמעות הב"י כאן, והיינו מדקאמר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עביד, וכל מידי דעביד לתת טעם לא בטיל, והרי שהעיקר שאינו בטל הוא מחמת הטעם, ומה דנקט חזותא הוא אגב שיטפיה וגרדא נקט להחמיר הענין. ועוד הוכיח כן מהא דכל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפילה, וכל דבר שמערבין לדבק או לריח או לצבוע התבשיל הרי זו טפילה, אבל אם בא ליתן טעם חשיב עיקר, ופירש בכס"מ פ"ג מהלכות ברכות דכל מידי דעביד לטעמא לא בטיל, ומכלל דלחזותא בטל. ופסק כן בשו"ע בסי' ר"ד, וע"כ ס"ל להמנחת יעקב דדוקא טעמא לא בטיל, אבל חזותא לבד בטיל. והנה הגר"ז כאן בקונטרס אחרון סק"ד כתב דאף אם נודה למג"א שזה כונת השו"ע כאן דבעינן תרתי, טעמא וחזותא, מ"מ צ"ל שאין כן מסקנתו, שהרי כתב בב"י ביו"ד בסי' ק"ב דמשמע בפ"ק דביצה דכל דבר שצריך זה לזה כגון מים ומלח בעיסה חשיב מין במינו, ואם אחד מהם הוא דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל, וכ"כ רבינו ירוחם בשם המפרשים, ולא הביא שם שום חולק בזה, ושם הרמ"א בדרכי משה כתב דכ"כ הר"ן, והוא סברת התוס', וכ"כ מהר"א דמילתא דעבידא לחזותא או לטעמא לא בטיל, והביאו שם הרמ"א בהגהה להלכה. וכיון ששם הוא סוגיא בדוכתא דשיל"מ ל"ל שהוא עיקר, וגם דבתרא הוא, וע"כ צ"ל דחזר בו מרן וס"ל דסגי או בטעמא או בחזותא לבד. והנה בהאי דינא דחזותא יש שני מחלוקות באחרונים, חדא מה שנחלקו האחרונים אם חזותא לבד מילתא היא, והוא בכל איסורים שבתורה, דדעת המנחת כהן בח"ג פ"ג דדבר שעשוי ליתן מראה בהיתר הו"ל כאילו נותן בו טעם, וחשוב כאילו האיסור בעין ואינו בטל, ודעת הפרי"ח שם ביו"ד סי' ק"ב סק"ה דספיקא הוא ולא איפשיטא, וע"כ אזלינן בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא, ודעת הגר"א שם סק"ו והמנחת יעקב בכלל ע"ד אות ה' דבמידי דאכילה חזותא לאו מילתא היא דעיקרו לאכילה ובטל, ורק באיסורי הנאה חזותא מילתא דקמתהני מחזותא. ועוד נחלקו האחרונים בדין חזותא בדשיל"מ, דכיון דק"ל דמין בשאינו מינו בטל בדשיל"מ ורק מין במינו לא בטל מידי דמתקן את הקדירה אף אינו מינו חשיב כמינו, וזוהו נחלקו האחרונים אי בחזותא לבד חשיב מין במינו, דדעת המנחת כהן שם דאם לא שחזותא לבד

דספק נולדה ביו"ט אסור תערובתו, ולא קאמר ביו"ט אחר השבת, מבואר שאסור אף באיסור דרבנן [וכן הקשה בנה"ש כאן סק"ב], אלא דנוסח מוטעה נודמן לו במג"א, יעו"ש]. וע"כ כתב הפרי"ח דס"ל להשו"ע לאסור בתערובת ביצה מצד דלא אמרינן ס"ס כשאחד בגופו ואחד בתערובת, ולא מצד דין דשיל"מ, דזה מצנינו כמה מקומות דס"ל להיתר בס"ס וכדעת ר"ת וכנ"ל. אלא ס"ל דספק אחד בגופו ואחד בתערובת לא חשיב ס"ס, וכמו שפסק בשו"ע שם בסי' ק"י ס"ט בספק טריפה שנתערבה באחרות דכולם אסורות, מפני שספק הראשון היה בגופו והשני בתערובת [והרמ"א שם כתב מצד דהספק הראשון מדאורייתא, ושם בש"ך סק"ט ג' אופנים בבואר דבריהם]. וה"נ מה דאסור בסי' ק"ב הוא מהאי טעמא, ואף שהאיסור הוא מדרבנן. אלא דס"ל להפרי"ח דלדעת מרן אסור רק דרבנן שיש בו דררא דאורייתא וכהיא דביצה, ויוצא דס"ל כשיטת הרשב"א הנ"ל. וכן למדו כמה אחרונים דלדעת מרן ספק אחד בגופו ואחד בתערובת אסור אפילו במידי דרבנן, וכמ"ש הש"ך שם בסק"ב בפירושו הראשון, והמנחת כהן בח"ג פ"ט ד"ה והנה. ובבואר הגר"א שם בסי' ק"ב סק"ג וסי' ק"י סק"ג, אלא שלא חלקו בין איכא דררא דאורייתא ובין ליכא דררא דאורייתא, דבכל ספק אחד בגופו ואחד בתערובת אסור אפילו כשהאיסור הראשון הוא מדרבנן, וס"ל דמהאי טעמא אסור בסי' ק"ב הנ"ל ספק ביצה שנולדה ביו"ט שנתערבה, אלא לדבריהם תקישי הך דהכא דמשמע להיתרא וכדעת ר"ת, ונשאר בזה הגר"א בצ"ע. והנה"ש בסק"ב כתב על דקדוק המג"א דמדשינה לשון הטור וכנ"ל, דלא נחית השו"ע לזה, ואה"נ ס"ל לאסור אף ספק ביצה שנתערבה וכהיא דיו"ד, ולא מטעמא דשיל"מ אלא משום אחד בגופו ואחד בתערובת וכנ"ל. ובעוד יוסף חי פרשת במדבר אות ח' אסור ספק שנתערב מדין דשיל"מ, והתיר ביו"ט שני. וע"ע בש"ך הנ"ל ביו"ד שם בסי' ק"י סק"ט ג' אופנים לבאר במחלוקת מרן והרמ"א שם, ועוד שם בפמ"ג בשפ"ד יוצא עוד חילוקים בדעת מרן, יעו"ש.

ג מבואר דבלא טעם זה אין איסור נגיעה במוקצה בלא שמענעו אותו, וכן מבואר דעת מרן בשו"ע בסי' ש"ח סמ"ב, אף בסי' ש"י ס"ו מבואר דכל דבר שאסור לטלטלו אסור ליגע בו, ונתבאר בדברינו שם בשע"ה אות כ'. וע"ע מש"כ המאמר כאן סק"א בדעת הרמ"א.

ד כן הוא דעת הרמ"א ביו"ד סי' ק"ב ס"ד דדוקא אם יש עדיין ממשות האיסור בתערובת אינו בטל, אבל טעמו לבד בטל, אף לדעת מרן השו"ע דקדק המג"א בסק"ו והביאו המ"ב כאן דמדקאמר בשו"ע דאם נתבשלה עם בשר ותבשיל אם יש ששים מותר חוץ מן הביצה, ומדקאמר ביצה ולא אמר ביצים משמע שהביצה עדיין שלימה, ואפי"ה דוקא בנתבשלה עם בשר שרי, אבל עם ביצים אחרות אסורות דמין במינו לא בטיל, והרי אף דיש בו תערובת טעם בעלמא אסור דהו"ל דשיל"מ [ועפ"י י"ל דמש"כ בב"י ע"ד הכלבו שהוא מקור דין זה דמ"ש טעמא (בביצה שאינה קלופה) דמאי דביעי שאינם נותנים טעם (עי' בדין זה באות הבאה), לפי מש"כ הטור בשם ר"ת בלאו האי טעמא שרי דטעמו בטל בשישים, דאין הכונה דאב להורות דטעם בלא ממשות בטל בשישים גם בדשיל"מ, אלא כונתו איסור טעם דהיינו מין בשאינו מינו דשייכא ביה נתינת טעם, ולאפוקי מין במינו דלא שייכא ביה נתינת טעם אלא תערובת ממשו, וכמו שביאר במנחת כהן ח"ג פ"ב ד"ה השני (יעו"ש) ובמאמר ס"ד תמ"ז סק"כ ד"ה ואנא], וכן דקדק הש"ך ביו"ד שם בסק"ט לדעת מרן דלא בטילה הביצה מהא דכתב שם בס"ג דכלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב אין נזין אותו כדשיל"מ, והוא מדברי הרשב"א כיון שצריך להוציא הוצאתו עליו לא חשיב יש לו מתירין. ומבואר דבלא טעם זה הוי דשיל"מ ואינו בטל, אף דהו"ל טעמא בעלמא. וכ"כ הפרי"ח שם, וכ"כ בערך השלחן שם סק"י"א, וכ"כ עוד כמה אחרונים כמבואר שם בזב"צ סק"ג. אמנם מאיך הביא שם הזב"צ אחרונים שהסכימו עם הרמ"א, וכתב דיש להקל במקום צורך גדול, והוא הכהרעת המ"ב כאן. [ועי"ש בזב"צ שלא הזכיר שם לדעת מרן, ולכאורה י"ל דכיון דאינם דברים מפורשים בשו"ע אלא מדקדוק דבריו, ואפשר דיש לדחות דכאן תפס לשון הכלבו, ובי"ד לענין הראיה מבליעת הכלי אפשר לומר דיש לחלק בין איסור טעם לאיסור בלוע, דבאיסור בלוע ע"י ההגעלה לא מתירים את טעם האיסור אלא הכלי הוא

יג הנה דין זה כתבו הרמ"א בהגהה, ובשו"ע לא כתבו, וע"י ביה"ל בס"א סוד"ה אין מה שצדד לדעת השו"ע לחלק בין הוצאה לצורך בהמה דשרי, לבין לצורך נכרי שאסור. וע"י הלכות חג בחג פ"ג אות ל' ובהערה שם דיש להתייר רק לצורך בהמה שמוזנותו עליך, יעו"ש.

סימן תקיג

א שינה כאן מסדר לשון המ"ב, דלשון המ"ב בסק"ט קשה דלא אד"ו ראש. ואפשר דכונתו לאפוקי ר"ה שהוא כיום אחד ארוך, ונ"מ להמשך דבריו כחשל ראש השנה ביום ה' ו', ודוחק בלשונו.

ב הנה מקור הדברים בגמ' בביצה דף ג' ע"ב ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה, וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות. וכתבו התוס' שם בשם ר"ת דהא דנתערבה באחרות אסורות היינו דוקא בודאה, אבל בספיקא אם נולדה ביו"ט שנתערבה באחרות מותרות, דהו"ל ספק ספיקא ושרי אף בדבר שיש לו מתירין. ומבואר עוד דאף שהספק הראשון הוא בגופו והשני בתערובת, הו"ל ס"ס ושרי. ודעת ר"י הזקן הובא בספר התרומה סי' ע"ו וברשב"א בתורת הבית בית ד' שער ב', דנתערבה אסורה היינו גם בספק נולדה ביו"ט, דלא מהניא בזה ספק ספיקא, וחש לדבריו הרשב"א שם, אבל בעבודת הקודש שער ה' פ"ד פסק כו"ת להיתיר. וכ"כ המ"מ בס"א מהלכות יו"ט ה"ב בדעת הרמב"ם. והנה בבואר שיטת ר"י הזקן נאמרו כמה דעות, וכפי שהביא הפרי"ח ביו"ד סי' ק"י קמ"ו והפמ"ג שם בשפ"ד סק"ט ב', דדעת ספר התרומה שם דאין נ"מ בין אם הוי ספק בגופו או בתערובת בכ"ג הו"ל ס"ס, אא"כ הספק הראשון הוא אסור מדאורייתא דאז לא מיקרי ס"ס. ודעת הרשב"א שם בתורת הבית בהבנת ר"י הזקן דס"ל דהא דלא מהניא ס"ס בנתערבה באחרות כיון שהספק הראשון הוא בגופו, דספק אם נולדה הביצה ביו"ט והספק השני בתערובת, וס"ל דאף אם האיסור הראשון היה מדרבנן לא הוי ספק ספיקא, אלא דדוקא באיסור דרבנן שיש לו דררא דאורייתא כגון ביצה שנולדה ביו"ט אטו יו"ט שאחר השבת, אבל בדליכא דררא דאורייתא שרי. ודעת הרא"ה שם בבדק הבית דספק אחד בגופו ואחד בתערובת אסור דוקא אם האיסור הראשון היה מדאורייתא, אבל בדרבנן אף אם יש דררא דאורייתא שרי. ודעת הפרי"ח עצמו שם וכן ס"ל להמנחת כהן בח"ג פ"ט ד"ה אמנם בהבנת ר"י הזקן, דאפילו באיסור דרבנן גמור שאין לו עיקר מן התורה לא חשיב ס"ס ואסור, דספק אחד בגופו ואחד בתערובת לא חשיב ס"ס לשום דבר. ועתה נבא לבאר דעת מרן דלא ברירא מילתא דעתו בזה, דהנה בב"י כאן נראה דס"ל כו"ת דשרי מדביא דברי המגיד משנה שהביא את המחלוקת, וכתב דלדעת המתירין הסכים הרשב"א, וכן נראה מדברי הרמב"ם, עכ"ד. וכן דקדק המג"א סק"ג מדבריו בשו"ע, דמדשינה לשון הטור שכתב וספיקא אסורה, ואח"כ כתב דאם נתערבה אסורה אפילו באלף, דמשמע דנתערבה קאי גם על ספיקא, ובשו"ע שניה וכתב דאם נתערבה אפילו באלף כולם אסורות לפני שכתב דספיקא אסורה, ומבואר דתערובת אסורה רק בודאה ולא בספיקא, ומבואר בהגם דהו"ל דשיל"מ וגם ספק אחד בגופו ואחד בתערובת שרי. ועוד כתב הש"ך ביו"ד סי' ק"י סקנ"ז הוכיח כן בדעת השו"ע, ממש"כ בשו"ע שם בסי' ק"י ס"ז בדשיל"מ שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם הותרו, והיינו מדין ס"ס וכדכתב הרא"ש, ועפ"ז כתב הש"ך דכ"ש שסיבור דכל ס"ס בדשיל"מ שרי. אלא דמאיך קשה, דבשו"ע שם ביו"ד בסי' ק"ב ס"א פסק להדיא דאפילו ספק נולדה ביו"ט ונתערבה באחרות אסורות, ומבואר דספק כשיטת ר"י הזקן דלא מהניא כאן ס"ס. וכתב ע"ז המג"א בסק"ג דאפשר לומר דמיייר התם בדאורייתא, כגון שנולדה הביצה ביו"ט שאחר השבת ולהכי אסור, והכא דמוכח מדבריו להיתירא מיירי בדרבנן. ולכאורה מבואר דכדברי ספר התרומה הנ"ל דלא תלי הטעם לא בדשיל"מ ולא בשאין הספיקות שוים אלא אחד בגופו ואחד בתערובת, אלא תלי הכל באם הספק הראשון אסור מדאורייתא. ואולם לדינא כתב המג"א להחמיר דהא יש אוסרים בדשיל"מ אפילו כששתי הספיקות בגופו או שניהם בתערובת, וכ"ז הכא דהוי גם דשיל"מ וגם ספק אחד בגופו ואחד בתערובת. אמנם הפרי"ח ביו"ד שם בסי' ק"י קמ"ו כתב דמדקאמר בשו"ע שם בסי' ק"ב

אבל אם א"א להציל או לבשל הקדרה בענין אחר רק שיכבה מותר לכבות דהוי לצורך או"נ וכן אם האש גדול ומקדיח להתבשיל יכול להסיר מהן קצת אף שע"ז בודאי יכבה האש מהן ואם אין לו עצה מותר גם לכבות בידים (ס"א וסק"ג ר' ז' ח' ושה"צ).

ג וכן אסור לכבות כדי לשמש מטו (דאסור לשמש לאור הנח) ואפי' היא בעילת מצוה ואין לו בית אחר להוציא שם הנר ולא כלי לכפות על הנר וגם לא ממה לעשות מחיצה להפסיק (וע"ל בסי' ש"טו דין ג' באיזה אופן מותר לעשות מחיצה ביו"ט ומש"כ שם בשם החזו"א) ובח"א מקיל ביו"ט שני של גליות לסמוך על המקלין לכבות אם יצרו מתגבר עליו או שהוא ליל טבילה אבל בלא"ה אין להקל ואם יכול להדביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר לא יכבה וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשיגיע שם ממילא יכבה כ"ז יש להתיר ביו"ט שני לצורך תה"מ (אבל בלא"ה אסור כדלק' דין ט') וביו"ט ראשון אין להקל (ס"א וסק"ה ובה"ל ד"ה או).

ד אסור להסתפק מהשמן שבנר בשעה שהוא דולק דכיון שמסיר מעט שמן מהנר ע"ז כהה אורו קצת וה"ז כמכבה ומשמע מכמה פוסקים דאפי' לוקח שמן כדי לאכול אסור וצ"ע למעשה וכן אסור להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה ויכבה מהר (ס"ב וסק"ג י"ד ושה"צ).

ה חתיכות חלב או שעוה המונחות בנר מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילות כיון שאין הפתילה יונק מהם כלל (וע"ל דין כ"ב) אבל אסור ליקח פתילה מנר הדלוק אפי' ליתנה בנר אחר או אפי' באותו נר גופא שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה שמתמעט אורה וחשיב כיבוי ומה מועיל שידליקנה אח"כ דוקא כשמוציאה לגמרי מהשמן אבל מותר להוציא מקצתה העליון חוץ לשמן כדי שתאחוז האור בזה המקצת שהוציא מהשמן ותהא הפתילה דולקת יפה ואם אינו יכול לאחוז בפתילה להוציא מקצתה חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאד לאש הדולק מותר להגבי' הנר מעט כדי שיתלק השמן מעט לאחוריו ויכול לאחוז בפתילה ולהוציא מקצתה כדי שתאחוז בו האור ואח"כ יחזור ויקרב השמן אל האש כמו שהי' ואפשר דאף אם לא יחזור ויקרב אח"כ השמן להפתילה אין לאסור (ס"ב וסק"טו ט"ז ובה"ל ד"ה בנר ושה"צ וע"ל סי' תק"ב דין ח').

ו כשרוצים להדליק הלאמפי"ן שלנו בחול נוהגין שמוציאין הפתילה ומדליקין אותה ואח"כ ממישיכין הפתילה לתוכה ע"י השרויף הנעשה לזה ומעמידין הזכוכית עלי' ואח"כ מוציאה לחוץ ואסור לעשות כן ביו"ט שכשמשמשין הפתילה לתוכה מקטין האור והוא בכלל מכבה אלא יש לצמצם בתחלה להכניס לתוך המאשינק"ע את האור ולהדליק את הפתילה ולא להוציא הפתילה לחוץ להדליקה ואח"כ להורידה ולהמשיכה למטה שהוא בכלל מכבה (בה"ל ד"ה מיד) ובעת שמתמעט הנפט כשהוא דולק יש שנוהגין להתיר השרויף ולהגבי' אותו מעט עם הפתילה ושופכין לתוכו הנפט ואף שאין ההיתר ברור כ"כ אין למחות בינן שיש להן על מי לסמוך אבל צריכין עכ"פ לזהר שלא יוצאו לגמרי הפתילה מהנפט אלא יהי' תחוב קצה הפתילה במעט הנפט שיש שם בשולי הלאמ"פ דאל"כ בודאי אסור ורק אם כלה הנפט לגמרי ולא נשאר רק לחות הפתילה או אין אסור בהגהתו כשהוא דולק (בה"ל ד"ה בנר).

ז מותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיאיר הרבה וכן מותר לכפול נר שעוה הדלוק ולהדליק גם ראש התחתון ואם מכיון שישרף מהרה ויכבה אורה יש להחמיר בין להוסיף פתילות ובין לכפול נר שעוה"ה וכן אין להטות מעט נר הדולק כדי שיתין השעוה ויחזירו למעלה וכן יעשה כמה פעמים עד שיכלה וישרף במהרה ואפי' אין השעוה ניתך לארץ רק שע"י ההטי' והתכה עולה השלהבת ונשרף מהר כיון שמכוין בזה שתכלה מהר (ס"ב וסק"ז י"ח ובה"ל ד"ה ויכבה ושה"צ).

ח אסור לחמם נר של שעוה ולדבוקו בכותל או במנורה גורה שמא ישפספו ע"פ שטח הכותל והוא תולדה דממחך (סק"ח).

ט נר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף' כגון חול וכה"ג בענין שיכבה כשיגיע שם וכן מותר לתוחבו לתוך חול תיחוח בענין שאין בו משום עשיית

ט גוי שהביא ביצים ביו"ט אפי' ביו"ט שני של גליות אסורה שמא נולדה היום אבל אם הביא בליל ראשון של יו"ט מותרת דתלינן שמע"ט נולדה שאין יולדת בלילה וכנ"ל וכן בליל שני של יו"ט שני של גליות מותרת וכנ"ל דין ג' אבל לא בליל שני של ר"ה ולא בליל יו"ט שאחר השבת ואפי' חל יו"ט שני אחר השבת וכנ"ל דין א' (ס"ו וסק"ו כ"ז).

י וכ"ז כשאין הגוי מספר כלל אימתי נולדה או שמספר אימתי נולדה אבל אינו לפי תומו כגון לאחר ששאלו ישראל אימתי נולדה משיבו שקודם נולדה אבל גוי המביא ביצים ביו"ט ראשון ומסחי לפי תומו שנולדו מאתמול מותר לסמוך עליו כיון שהוא מילתא דרבנן ולא איתחוק איסורא דוקא שלא ידע הגוי שביצה שנולדה היום אסורה לישראל שאל"כ אין נאמן אף במסל"ת דמתכוין להשביח מקחו ושיקחו ממנו כיון שהביצים הם שלו אבל אם הביצים הם של ישראל והגוי מסל"ת שנולדו מע"ט אע"פ שידע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל מ"מ כיון שלהגוי עצמו אין מגיע שום תועלת ממה שמשקר לומר מקודם מותר לסמוך עליו כיון שמסחי לפי תומו"ט (ס"ו וסק"ז כ"ח כ"ט).

יא וכ"ז דוקא ביו"ט שחל להיות באמצע השבוע שאין כאן חשש דאורייתא או ביו"ט שני אפי' של ר"ה שחל בא' בשבת והביא הגוי ביום א' שאפי' נולדה בשבת אין כאן חשש דאורייתא שיו"ט שני אינו אלא מדרבנן אבל ביו"ט ראשון שחל בא' בשבת שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביו"ט אין גוי מסל"ת נאמן ולהסוברים לעיל בדין א' דאפי' נולדה בשבת אין איסור מה"ת לאכלה א"כ אם הביאה הגוי ביום א' קודם עה"ש ומסל"ת שנולדה בע"ש נאמן אבל אם הביאה אחר עה"ש שיש חשש דאורייתא לכ"ע אינו נאמן ובמדינתנו ששיכח הרבה ביצים ומביאים הרבה בב"א ודאי רוב מהביצים שמביאין למכור הם מהנולדים מכבר ולכן אפי' הביאו אחר עה"ש נאמן הגוי כשמסל"ת ואומר שנולדו קודם שבת (מיהו אם לוקח הרבה ביצים בב"א אפשר שיש להחמיר ולאכול כל אחת בפ"ע) אבל בלא מסל"ת אין להקל אף במדינתנו, וכ"כ כשמביא הגוי הביצים לבית ישראל ואם הולך הישראל לבית הגוי ליקח ביצים עי' בר"ן ומחה"ש ונראה דבמדינתנו שמצי הרבה ביצים בב"א יש להקל גם בזה (ס"ו וסק"ל ל"א ל"ב ושה"צ וע"ל סי' תקט"ו דין ט').

יב השוחט תרגולת ומצא בה ביצים גמורות אפי' בקליפתן מותרות ואפי' ביו"ט של אחר השבת דכ"ז שלא נולד חשבינן זה כגופה (ס"ז וסק"ג ל"ד).

יג אפרוח שנולד ביו"ט אסור באכילה ובטלטול עד הערב מפני שהוא מוקצה [ואפי' להמתירין מוקצה ביו"ט מודו במוקצה כזה] ואם נולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו ויש דעות בזה אם הוא מה"ת או מדרבנן (ס"ח וסק"ו ל"ז).

סימן תקיד. שלא לכבות ביום טוב

א אסור לכבות הדליקה ביו"ט ואפי' ביו"ט שני ואפי' רואה ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפשות דמשום הפסד ממון לא הותר כיבוי ביו"ט ואפי' אם לא יהי' לו בית לדור בו ביו"ט [בזמן ששריים בין הגוים ע"ל סי' של"ד דין ל"ו דמות] אבל אם כשישרף הבית לא יהי' לו מקום לאכול סעודתו מקרי לצורך אכילה ומותר לכבות (אבל אם רק יתעשן הבית אסור) ואם ימצא היכן לאכול אפי' בבית גוי אסור לכבות [והא"ר מסתפק אם ימצא בבית גוין] וכן אם ישרפו כלי האכילה ולא יכול להשיג כלים אחרים לסעודתו מותר לכבות אבל אם יכול להשאל אסור ואם הסעודה עצמה תתקלקל ע"י השרפה מותר לכבות אפי' אם הי' מוצא אח"כ מקום לאכול דהוי אוכל נפש ממש (ס"א וסק"א ט' י' י"א י"ב ובה"ל ד"ה אבל ד"ה אסור ושה"צ).

ב וכן אין מכבין הבקעת אם כונתו לכבות בשביל שחס עליו שלא ישרף כולו אף שדעתו שישאר לבשל בו עוד הפעם באותו היום או אפי' כדי שלא יתעשן הקדרה דוקא אם אפשר להציל הקדרה מעישון בלא כיבוי כגון שיכול לעשות אש במקום אחר ולהעמידה שם או שיש לו עכ"פ מקום להשליך הבקעת לחוץ ולא לכבותה ממש

שערי הלכות

לעיל בסי' תק"ז דין ח', ומיתוק החרדל בגחלת של מתכת לעיל בסי' תק"י דין ה', והסרת הפחם דלקמן דין י"א שזה חלק מהדלקת הנר, יע"ש בב"י. אבל כיבוי של הצלה לא התיר בכל אופן דאין דרך ביטולו בכך. ועפ"ז כתב באו"צ שם דיהא צ"ל לדעת מרן אסור להנמיך את הגו אפילו אם ישרף האוכל קודם שיתבשל, אלא ד"ל דמה שהחמיר בשו"ע היינו דוקא בגחלת של עץ שיש בו איסור דאורייתא משום עשיית פחמין דבזה איירי השו"ע, אבל בגחלת של מתכת דליכא איסור דאורייתא יש להתיר כדעת הרמ"א כשא"א בענין אחר, וכמו שמצינו חילוק זה גבי מיתוק החרדל לעיל בסי' תק"י דין ה' דשרי רק בגחלת של מתכת. וע"כ ה"ה נמי בגו שלנו הו"ל דרבנן דליכא עשיית פחמין, ויש להתיר להנמיך. אלא שכתב שם באו"צ דכ"ז דוקא כשאין לו אש אחרת, דהלא לא הותר אלא כשא"א בענין אחר, ומצדד לומר דגם כשאין לו אש אחרת עדיף להדליק אש קטנה יותר מנר דולק, מאשר להנמיך את האש, שהרי הדלקה לצורך אוכל נפש ודאי הותרה, אבל הנמכה שהוא כיבוי לצורך הצלת האוכל אסור לדעת מרן, ודי לנו שהקלנו בזה היכא דליכא עשיית פחמין דאורייתא, והוא כשא"א בענין אחר, אבל במקום שאפשר להדליק דשרי לכ"ע עדיף מאשר להנמיך. אמנם באגרות משה בח"ד דאור"ח כתב בסי' ק"ג דאם מבשל ע"י שמנמיך, ואם לא ינמיך ישרף לפני שיתבשל, הו"ל כאוכל נפש ממש וכבשרא אגומרי, ולא כמכשירי אוכל נפש ושרי אף לדעת מרן, ועפ"ז כתב העדדיף להנמיך את הגו דהו"ל מלאכה שאצל"ג, מאשר להדליק אש אחרת דהו"ל מלאכה גמורה. ועי' בשש"כ בפי"ג אות י' ובהערה נ"ב דהגרש"א פליג ע"ד האגרות משה, וס"ל עדיף להדליק אש אחרת מאשר להדליק, כיון שהכיבוי דומה יותר למכשירין, וזה אפילו לדברי הרמ"א, יע"ש שהוכיח מהמג"א ופמ"ג. ועי' בשלחן שלמה כאן מש"כ עוד בזה. ומ"מ לדעת מרן כ"ש שעדיף להדליק אש אחרת מאשר להנמיך את האש.

ב מרן פסק לאסור גם בזה וכהר"ף והרמב"ם, וכן בשע"ה באות הקודמת. ג וגם היתר זה הוא דלא כדעת מרן וכמ"ש בב"י תצ"ו, וכמבואר בכה"ח כאן סקט"ז. ד והיינו אפילו להרא"ש שפסק בשו"ע כמותו לאסור גרם כיבוי היכא שנוגע בדבר הדולק וכדלקמן בשע"ה אות ו', הכא לא חשיב כנוגע בדבר הדולק, דאף דאם לא היה נוטלם היו נשרפים עם הנר, מ"מ כיון שהם חתיכות נפרדים מגוף הנר הדולק שרי, וכמו שביאר בנה"ש סוף סק"ה. ועי' כה"ח סקל"ד הדיעות בזה, ושם הסכמת האחרונים להקל.

ה דתלי במחלוקת המובא לקמן באות הבאה, ונתבאר דמון פסק כהרא"ש, וה"נ יש לאסור כשמתכוין למהר כיבוי (ועי' מאמ"ר סק"ט דמסתפק בהוספת פתילות איל תלי במחלוקת, יע"ש ובביה"ל כאן).

ו מרן פסק כשיטת הרא"ש לאסור גרם כיבוי היכא שנוגע בדבר הדולק, ולא כשיטת התוס' שהתיר גרם כיבוי כל זמן שלא ממעט מאורו בשעה שנוטל. ואם

איסורא, וכתב עוד בש"ך דמה שהתיר שם הרמ"א הוא מטעם אחר דהעכו"ם קפדי אמנקותא לטטוף הבשר, וה"נ כאן בביצה לא איתחוק איסורא, וע"כ כתב בב"י דאפשר לסמוך ולהאמינו. ואמנם בשו"ע לא הביאו, ומצינו בכמה מקומות שהשמיט השו"ע חידושי דינים שלא הובאו בר"ף והרמב"ם, ואינו ראייה דלא ס"ל הכי וכמ"ש בכמה מקומות באחרונים. אך הפר"ח כתב ע"ז ביו"ד שם בסי' ס"ט סק"מ דהגם שבב"י כאן כתב לסמוך ע"ד המרדכי בדרבנן, לא מלאו לבו לפסוק כן בשו"ע כיון דדעת כמה ראשונים דלא מהני מסל"ת, וכן מסיק שם הפר"ח, וכתב כן גם לדעת מרן דמסל"ת גוי אינו נאמן בכל התורה בין בדאורייתא ובין בדרבנן, ואפילו בדלא איתחוק איסורא, חוץ מעדות אשה. ומאידך מצינו לכמה אחרונים שחלקו ע"ד הפר"ח, עי' בא"ר סק"א דתמה ע"ד היאך חלק על הכרעת הרמ"א כמרדכי ותה"ד, ושכן הסכימו עוד כמה פוסקים יע"ש, וכתב עוד דהכא לגבי ביצים י"ל דלכו"ע מהני מפני שמגרע כוחו, ואיכא נמי רוב ביצים של המוכרים שהם ממה שנולדו מאתמול, וכמו שהביא דבריו בשע"ה צ"א כאן אות כ"ו, וכן בנה"ש סק"ז הסכים דלא כהפר"ח, ובפרט הכא דיש אומדנא לאמת דבריו, והוא כדברי הא"ר. וכן הביא בכה"ח סק"מ מעוד אחרונים שהסכימו דלא כהפר"ח יע"ש. וכ"כ הגר"ח בעוד יוסף חי פרשת במדבר אות ט"ו דלא כהפר"ח, והתיר מסל"ת בדרבנן, דהעתיק שם לשון הגר"ז כאן סט"ו דכתב דבכל איסורי דברי סופרים סומכין על נכרי מסל"ת כמ"ש ביו"ד סי' ס"ט, ויל"ע בדבריהם שלא חלקו בין איתחוק איסורא ללא איתחוק, ומובן דבכל איסורי דרבנן סמכין אמסל"ת, ובשלמא הגר"ז ציין לסי' ס"ט, דהתם בסי"ב כתב הרמ"א בהגהה דמסל"ת נאמן, ולכאורה זה דלא כהנבנת הש"ך הנ"ל בדברי הרמ"א, אך מה שהעתיקו בעוד יוסף חי צ"ע הלא בשו"ע שם לא הביא להתיר במסל"ת אלא דוקא ביוצא ונכנס, והסכמת האחרונים שם דלא ס"ל להתיר מסל"ת בדרבנן [במקום דאיתחוק איסורא] וכנ"ל. ואפשר דעיקר דברי הגר"ח נסובו על ביצה, ושם לא איתחוק איסורא, ויש עוד צדדים להאמינו וכנ"ל, ע"כ העתיק דברי הגר"ז דרכו ולא חש לדקדק בזה, וצ"ע.

ט עי' שע"ה צ"א אות כ"ה, ויש להוסיף שכ"ה דעת מרן בב"י ביו"ד סי' ס"ט כהמתירים, ועי' כה"ח סק"מ דברי האחרונים בזה.

סימן תקיד

א מרן בשו"ע פסק כהר"ף והרמב"ם דגם בזה אסור לכבות, ולכן בכל האופנים המובאים כאן עד סוף דין זה אסור, ועי' מאמ"ר סק"ד דכתב דהמיקל במקום דוחק לצורך גדול יש לו על מה לסמוך, והביאו בכה"ח סק"ג. אמנם באו"צ ח"ג פרק כ' נקט כדעת מרן לגמרי, וע"ש באו"צ דמון התיר גרם כיבוי רק במקום דא"א בלא"ה לאכול או לצלות, והוא בג' מקומות, בבשרא אגומרי וגריפת התנור

גומא כנ"ל סי' תצ"ח דין כ"ח כדי שיכבה כשיגיע לחול ודעת כמה אחרונים דאפי' לאחר הדלקה מותר ליתן סביבו דבר המונע או לתחובו בחול כיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק אבל לחותכו בסכין אסור ואפי' לחותכו באור דהיינו שמדליק גם למטה כדי לקצרה ושני החלקים נדלקים יש להחמיר¹ (וע"ל דין כ"ב) וכן להניח הנר בצוויינג"ל אחר הדלקה² או להדביק הנר בכותל בענין שיכבה כשיגיע לשם יש להחמיר דהוי כחותך מהנר (ס"ג וסק"כ כ"א כ"ג ובה"ל ד"ה שמדליקין) וכן לתחוב הנר במים יש להחמיר [ורק לצורך ד"א וביו"ט שני של גליות מקיל הח"א כנ"ל דין ג'] ויש מקילין לצורך גדול אבל בלא"ה אין להקל (בה"ל ד"ה דבר וע"ל סי' תרס"ט דין ה' וע"ל סי' רס"ה דין ז' לענין שבת).

י אסור להעמיד נר במקום שהרוח מנשב כבר אפי' הוא רק רוח מצוי דנחשב כמכבה ממש ויש להחמיר אפי' במקום שהרוח יכול לשלוט כשיבא אף שעתה אין רוח דבכל רגע ורגע הרוח מנשב³ (וע"ל סי' רע"ז דין א') ולכן המנהג בליל יו"ט שאין לוקחין הנרות מביהכ"נ לביתו כדרך שעושין במו"ט (ע"ל סי' רצ"ה דין ה') אלא תוחבו בחול כנ"ל סי' תצ"ח דין כ"ח ע"ש (ס"ג וסק"ה ובה"ל ד"ה ומותר).

יא מדינא מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק אבל לא לחתוך הפתילה עצמה בכלי [וי"א דגם הפחם אין להסיר בכלי רק בידא] אבל המנהג במדינתנו⁴ להחמיר בין בנר של שמן בין בנר של שעווה וחלב שלא להסיר אפי' הפחם בין ביד בין בכלי ואין היתר אלא לפנף הפחם באצבעו שאינו מכבהו בידים ואע"פ שמפילו לארץ הוא כבה כיון שאין מכוין לכיבוי מותר [וכ"ש שמותר להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה] ונר שכבה מותר להסיר הגחלת הנשרפת אבל לא לחתוך מגוף הפתילה בכלי [ואפשר דגם הגחלת הנשרפת אין להסיר רק ביד כנ"ל] וכ"ז כשצריך להדליק בו ביום ומסיר כדי שיהא נוח לידלק אבל על יום אחר אפי' על יו"ט שני אסור להכין (ס"ד י' וסק"ז כ"ח מ"ז ושה"צ).

יב שירי שמן ופתילה שנשארו מאתמול מותרין אפי' ביו"ט אחר שבת או שני יו"ט של ר"ה ויש מחמירין בזה⁵ ולתחלה טוב להחמיר שיכין פתילות חדשות מבעו"י וכנ"ל סי' תק"א דין י"א ועכ"פ יראה להדליק הפתילות מצד השני (ס"ד וסק"ט).

יג נר של בטלה דהיינו שא"צ לו אסור להדליק ולא מבעיא אם אין לו צורך כלל דלכמה פוסקים יש בזה חיוב מלקות כדלק' סי' תק"ח דין א' אלא אפי' עושה זה לאיזה צורך כגון להראות עשרו ופזרונו כיון שאין מתכוין בזה לצורך יו"ט או לצורך גופו כלל אסור אכן אם עושה זה לכבוד יו"ט פשיטא דמותר וגם מצוה איכא [ואע"ג שכבר הדליק נרות של ברכה כשמוסיף נרות להרבות אור בביתו איכא שמחת יו"ט] ודוקא בלילה אבל ביום אסור בביתו ואם יש ברית מילה בבית שנוהגין להדליק נרות מותר דהוא כבוד וחובוב מצוה (ס"ה וסק"ל וע"ל סי' תל"ה דין ד' להדליק נר ביו"ט ביום בשביל בדיקת חמץ, ובסי' תס"א דין ה' אם מותר להבעיר התנור ביו"ט כדי להכשירו).

יד אותן המדליקין נר שאין רוצים לעמוד בלא נר אפי' בשעה שישנים אסור ביו"ט דהוי נר של בטלה מיהו בנ"א שמפחדין לישן אם אין נר דלוק מותר (בה"ל ד"ה נר).

טו נר של יארציי"ט אם לא הדליקו בעי"ז ידליקו עכ"פ בחדר שאוכלין שם שמוסיף אורה בחדר ויותר טוב שידליקו בביהכ"נ ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל גווי דהוי כעין נר מצוה שהוא לכבוד אבותיו (בה"ל ד"ה נר וע"ל סי' תקמ"ח דין ב').

טז מותר להדליק נר בביתו ביו"ט סמוך לחשכה ואין זה מדליק מיו"ט לחול שהרי צריך הוא לו באותה שעה (סקל"ג).

יז נר של ביהכ"נ מותר להדליקו אפי' ביום שהוא כבוד המקום שנא' כבודו ה' באורים וכ"ש בלילה ומותר להדליק ביו"ט שני אפי' אחר מנחה ואין בזה משום מכין מיו"ט לחול אפי' עוד היום גדול והולך משם שאין לו צורך באותו יום לאורה שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה מיהו אם הוא אחר התפלה וגם אין שם אדם בביהכ"נ ועוד היום גדול צ"ע אם יש להקל בזה אבל סמוך לחשכה בודאי מותר כנ"ל דין ט"ז וכ"ש קודם מנחה דמותר לכבוד התפלה (ס"ה וסקל"א ל"ב ל"ג ל"ד ובה"ל ד"ה שהרי).

יח אין להדליק נר בביהכ"נ ע"י גוי בשבת אחר מנחה כשחל יו"ט אחריו ואפי' בין השמשות קשה להקל ולענין נעילה ע"ל סי' תרכ"ג דין ז' (בה"ל ד"ה שהרי וע"ל סי' רע"ז דין א').

יט מותר לתקן הפתילות והעשיות ביו"ט אחר מנחה אם רוצה להדליק בו ביום ואם לאו אסור ואפי' להעמיד נרות של שעווה לצורך הלילה אסור דגם טירחא בעלמא אסור משום הכנה ואפי' מיו"ט ראשון לשני (ס"ה וסקל"ה וכנ"ל סי' תק"ג דין ב').

כ אין נותנין נר ע"ג אילן אפי' מעי"ט דחיישי' שמא יטלו משם והוי משתמש באילן דהנטילה מקרי שימוש כנ"ל סי' של"ו דין י"ז וכ"ש ביו"ט גופו שאסור דההנחה מקרי שימוש וע"ל סי' רע"ז דין ח' (ס"ו וסקל"ו).

כא אין פוחתין נר של חרס דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר למעך אותן ביד לעשות לו בית קיבול מפני שהוא עושה כלי וכן לפעמים כשעדיין הוא רך משימין קש או שאר דבר באוירו מדופן לדופן כדי שלא יפלו הדפנות יחד אסור ליטול הקש מתוכו ביו"ט וכן שני כלים שהם מחוברים ביחד בתחלת עשייתן כגון שני נרות או כוסות וכה"ג אין פוחתין אותן לשנים שהוא כמתקן כלי ואם נדבקו ממילא אח"כ דרך עראי מותר לפוחתן (ס"ז וסקל"ז).

כב פתילה שהיתה ארוכה ביותר אסור לחתוך ממנה לקצרה שהוא בכלל תיקון כלי וכן אין חותכין הפתילה לשנים ע"י סכין ואפי' א"צ לפתילה השני ולנתק ביד צ"ע אם מותר⁷ אבל מותר ליתן שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה באמצע שיהיו ב' נרות דולקות והוא שיהא צריך לשתיהן שאל"כ מוכח שמכוין לתיקון כלי וכן בנר של שעווה או של חלב שלא ה' דלוק עדיין ורוצה לחתכו לשנים בסכין אסור אבל להדליק באמצע שיעשו מהן שני נרות דולקות מותר (ס"ח וסקל"ח ל"ט מ"א ובה"ל ד"ה אין חותכין ושה"צ וע"ל דין ה' ודין ט').

כג אין גודלין את הפתילה לשוורה ואפי' ביד שעושה כלי ביו"ט [וגם יש בזה מלאכת טוי' דאפי' חצי שיעור אסור מה"ת כנ"ל סי' שד"מ דין ב'] וכן ליקח חתיכת צמר גפן שקורין וואט"ע ולמותחה ולעשותה כמין פתילה אסור וכן אסור להתיר קליעת הפתילה או להתיר נר של שעווה הקלועה ואפי' אם מכוין לצורך הדלקה וכן אסור להבהב הפתילה להסיר הנימין כדי שתדלק יפה דהוי ג"כ תיקון כלי אבל אם אינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה דכיון שהיא מתוחה ושורה כבר מעי"ט הוי תיקון כלאחר יד וכן מותר לשרותה בשמן כדי שתדלק יפה בו ביום ודוקא בשמן שאין בו נר דלוק דכשנר דולק ושורה בתוכו נתמעט השמן קצת והוי מכבה כנ"ל דין ד' (ס"ט וסקמ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו ובה"ל ד"ה אין גודלין ושה"צ).

כד הדלקת נר ביו"ט מצוה כמו בשבת⁸ והמדליק נר של יו"ט אפי' ביו"ט שני צריך לברך אקב"ו להדליק נר של יו"ט ואם חל בשבת אומר של שבת ושל יו"ט (סי"א וסקמ"ח וע"ל סי' רס"ג דין י"ג אם מברכין שהחיינו ביו"ט על הדלה"נ⁹ וע"ש דין י"ח שביו"ט תברך לפני ההדלקה וע"ל סי' רס"ד דין א' ז' ח' דפתילות ושמינים שאין מדליקין בשבת מדליקין ביו"ט חוץ מעטרן ובשמן אפרסמון צ"ע וע"ש בדין י"ד שיר"ט שחל בע"ש אין מדליקין בחתיכת בגד של ג' על ג' מצומצמות ועי' בסי' רע"ט דין א' שאסור להסתפק ביו"ט ממוטר השמן שנשארו אחר שהדליקו בו וכן במוטר נר חלב ושעווה כמו בשבת וע"ל סי' תקכ"ז דין ג' אם אשה מקבלת יו"ט בהדלה"נ).

שערי הלכות

יב וכן כתבו מנהג זה בשכנה"ג ובשו"ג סקכ"ב ובא"ח פרשת במדבר אות כ"ו וכה"ח ס"ק ק"ו יעו"ש.

יג דעת מרן בב"י כאן ובסו"ס תק"א להקל בזה, וכנ"ל בשע"ה שם בסו"ס תק"א.

יד עי' כה"ח סק"צ דכתב לאסור גם ביד, דכ"כ כמה אחרונים, ושכ"ה סתמיות לשון הטור והשו"ע והלבוש.

טו עי' כה"ח ס"ק ק"ט דגם ביו"ט נוהגים בב' נרות, אף דזכור ושמור נאמר על שבת מ"מ יש עוד טעמים, ויש נוהגין ה' נרות כמנין העולין לס"ת. וע"ע בכה"ח בסי' רס"ח סק"ט דיש נוהגים להדליק בשבת ז' נרות, יעו"ש הטעמים לדבר, וכל הטעמים אינם שייכים ביו"ט. אולם בבא"ח ש"ב פרשת ויקרא אות י"ח כתב דהמנהג בביתם להדליק ז' נרות הן ביו"ט הן ביו"ט. ועי' במקבציאל פרשת נח אות א' טעמים לז' נרות בשבת.

טז בבא"ח פרשת נח אות א' כתב שנהגו לברך. ובכה"ח סי' רס"ג סק"מ וכאן ס"ק קי"ב כתב דאין לזה יסוד בהלכה, ומ"מ דכתב דאין למחות ביד הנהוגות לברך, דזמן אומרו אפילו בשוק, יעו"ש מדברי האחרונים בזה.

על דרך מקרה, ואין לנהוג כן בדרך קבע לבשל המים שיגלוש אלא רק בשכחה או טעות בהדלקת גז ביו"ט ויש בזה הפסד ניכר, ובלבד שיתכוין ליהנות מן המים ביו"ט, דאל"ה אסור משום בישול המים, יעו"ש.

ז ודעת מרן כדעה הראשונה לחומרא, וגו' חשיב דנוגע בדבר הדולק, ומבואר בכה"ח סקע"ד יעו"ש מדברי האחרונים.

ח כ"פ מרן לאסור וכדעת הרא"ש וכנ"ל באותו ו', והרמ"א היקל כשיטת התוס'.

ט לדעת מרן דוקא קודם ההדלקה וכנ"ל.

י עי' בשע"ה צ"ע אות ל"א שהביא כמה אחרונים שמקילים עכ"פ ביו"ט, וכן הביא הכה"ח בסקנ"ז מהמאמר בסק"י ונה"ש בסק"ח, והיקל שם הכה"ח בשע"ה ד. וע"ע מש"כ בזה לעיל בשע"ה בסי' רע"ז אות ג', יעו"ש לחלק בין מתכוין לגרמא לפס"ד בגרמא.

יא בב"י ביאר בדעת הרמב"ם דאף בכלי שרי, והושהו את דעתו כדעת הרא"ש, וכ"כ המג"א סק"ו והט"ו סק"יב ומאמר סק"ז בדעת השו"ע. ועי' מ"ב כאן החולקים בזה. ועי' כה"ח ס"ק ק"ו שהבי"ד האחרונים, והביא עוד כמה אחרונים דלדעת מרן שרי אפילו שלא בדרך ניפוץ אלא ליטלה בראשי אצבעותיו. וע"ע לקמן באות הבאה.

אינו נוגע בדבר הדולק שרי לדעת מרן גם שלא במקום הפסד, וכמ"ש המג"א סק"ז דמה שהביא בב"י מדברי רבינו יואל לאסור שלא במקום הפסד הוא דלא כשיטת הרא"ש, ולכן לא הביאו בשו"ע [ועי' מש"כ בענין לעיל בסי' של"ד בשע"ה אות י"ח לענין שבת]. ומ"מ נחלקו האחרונים אי בצירוף הזה שתוחבו בחול אי חשיב התעסקות בדבר הדולק וכמ"ש כאן בהמשך, ודעת מרן לחומרא וכדלקמן בשע"ה באות הבאה. ולכאורה לדעת מרן י"ל דאסור ליתן מים ע"ג האש להרתיח כדי שיגלוש המים ויכבו האש, שהרי הוא מתעסק בדבר הדולק לאחר הדלקתו. אולם באול"צ כתב בפ"כ תשובה י"א מעיקר הדין להתיר [יעו"ש מה שצריך לזהר בזה], וטעמו ד"ל דכל מה שאסר מרן היינו באופן שיש כיבוי דאורייתא בגחלת של עץ שעושה פחמים, אבל בגחלת של מתכת דהו"ל מדרבנן י"ל דיתיר גרם כיבוי גם כשעוסק בדבר הדולק, וה"נ בכיבוי הגז דליכא פחמים. ומ"מ כתב דלכתחילה לא יסמך על זה, דיש לדון מצד אשו משום חציו דאפשר דהו"ל ככוחו ולא חשיב גרמא, וצריך להגיע לדברי הר"ן דהיינו דוקא בדיני ממונות, אבל באיסורים לא חשיב ככוחו. ואמנם אעיקרא דמילתא אפשר דלא חשיב כמתעסק בדבר הנוגע, דומיא דכלי חרס המלאים מים ומתבקעים ומכבין הדליקה, ועי' בשש"כ פ"ג אות י"ג דכתב בשם הגרש"א דדהיתר של גרמא הוא

האיר המזרח

הרה"ג נדב פרץ שליט"א בעהמ"ט נדבת פרץ על הש"ס

רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" הגאונים רבי מנשה שווע ורבי דוד פנירי שליט"א

סימן תק"ט

דין מכשירי אוכל נפש ביו"ט כשא"א לעשותם מעיו"ט

כתב השו"ע בסימן תק"ט סעיף א': שפוד שנרצף אעפ"י שהוא יכול לפשטו בידו אין מתקנין אותו. הגה. ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט, מותר לתקנו. ואין מורין כן לרבים, שלא יבואו לתקן ג"כ בנשבר מעיו"ט. והוא הדין לכל מכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט.

ועי' במ"ב בפתיחה לסימן זה, דרוב הפוסקים פסקו כרבי יהודה דמכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט שרי, ומ"מ יש דברים שאין מורין כן לרבים. ובס"ק א' ביאר דד' השו"ע שסתם דבריו בדין שפוד שנרצף הוא לאסור בכל אופן, ורק ד' הרמ"א היא להתיר בשפוד שנרצף כשאינו יכול לצלות בו כך. וכתב בביאור הלכה ד"ה אותו דטעם השו"ע הוא כהרמב"ם דפסק כרבנן דמכשירי אוכל"א אפי' שא"א לעשותם מעיו"ט אסור. [וע"ש דיש אחרונים

דס"ל אף בגונא דהרמ"א להחמיר, דאפשר דכל כה"ג נחשב עשיית כלי גמור דאסור לכו"ע]. ומיהו ע"ש בבה"ל דד' הגר"א דאף הרמב"ם פסק כרבי יהודה דמכשירי אוכל"א מותרים דא"א לעשותן מעיו"ט, וכמש"כ בהדיא בפרק א' הלכה ח'. ובה"ל ד"ה וה"ה לכל מכשירין, הביא עוד ד' הגר"א בד' הרמב"ם דפסק כרבי יהודה דמכשירי אוכל"א מותרים ואף מורין כן לרבים, ולכן לא הזכיר השו"ע בסימן תצ"ה סעיף א' דאין מורין כן, ורק בסכין שנפגמה החמיר בסימן זה בסעיף ב' כדי שלא יבוא לחדד במשחזות שלה. ע"כ.

העולה מהאמור, דיש מחלו' אף בד' הרמב"ם ובד' מרן השו"ע, האם ס"ל כרבי יהודה או כרבנן. ועי' ג"כ בבית יוסף שדן בזה באורך.

איברא דיעו"י להשו"ע בסימן תצ"ה סעיף א' שכתב, כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביו"ט, חוץ ממלאכת אוכל נפש

וחוץ מהוצאה והבערה, וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותם מאתמול. ונראה מזה ד' מרן השו"ע להתיר מכשירי אוכל נפש, כשא"א לעשותם מבעו"י [וע"ע במ"ב סי' תקי"ד ס"ק ד'].¹

ועיין להכה"ח כאן בס"ק ג' שיישב הדברים, די"ל דכיון די"א דלאו בכל מקום פסקין כרבי יהודה אלא יש מקומות שפסקו להחמיר, כמ"ש בב"י סימן תקי"ד יעו"ש, ועל כן גם הכא נראה לו למרן ז"ל להחמיר כדברי הרמב"ם משום דאפשר בשפוד אחר, או לשאול מאחרים או לצלות על הגחלים. עכ"ד. [ועי' בב"י כאן שכתב עיקר סברא זו בד' הרמב"ם].

אולם דע דד' האור לציון ח"ג פרק י"ט תשובה א' בביאורים דד' הרמב"ם והשו"ע היא כרבנן דמכשירי אוכל נפש אסורים אפי' דא"א מעיו"ט, וכונת השו"ע בסי' תצ"ה מכשירי אוכל נפש, אינו

לדין מכשירין דסימן תק"ט, אלא לתבלין שמתקן את האוכל דסי' תק"ד. יעו"ש באורך. [אך כמובן דפשוט הלשון ודאי ל"מ כן].

דין תפירת עופות ממולאים ביו"ט

סימן תק"ט סעיף ג': עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתופרם ביום טוב. והוא שיתקן מערב יום טוב החוט ושימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב. הגה. וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו בו. ע"כ.

ומבאר בד' השו"ע שמותר לתפור את העוף בחוט ביו"ט, ומשום דמכשירין שא"א לעשות מבעו"י הוא (מ"ב ס"ק ט"ו, כה"ח ס"ק כ"ד, בשם הגר"א). אבל אסור לחתוך את החוט ביו"ט, והיינו קודם התפירה כדי מדתו משום תיקון כלי (מ"ב ס"ק י"ז, וע"ע בסמוך). וכן צריך להשים את החוט מבעו"י, דאם לא כן גזרינן שמא יחתוך את החוט (מ"ב ס"ק ט"ז), ולכן אם יש לו כמה עופות לתופרם ביום טוב יכין כמה מחטים וישים בהם החוטים מערב יום טוב (בא"ח פרשת במדבר הלכה כ'). ומיהו אם שגג או נאנס כתב הכה"ח בס"ק כ"ה בשם ס' שולחן גבוה להתיר להשים המחט בהחוט ביו"ט ע"ש.

והנה הרמ"א כתב דנהגו לשרוף את החוט לאחר שתפרו בו, וביאר במ"ב ס"ק י"ח דמעיקר הדין מותר אף לחתוך אלא שנהגו לשרוף. ומאידך קודם התפירה אסור אף לשרוף, דלחתוך ולשרוף דין אחד להם (כה"ח ס"ק י"ט). והנה השו"ע לא כתב בפירוש אם נהגו דוקא לשרוף, ומל' המ"ב ס"ק י"ז משמע קצת דלד' השו"ע מותר אף לחתוך, אולם בסעיף ד' כתב השו"ע, מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים, וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף, ע"כ. ומשמע מסוף ד' השו"ע דנהגו דוקא לשרוף [אולם חו"ר בית ההוראה כתבו ע"ז: לא ידענו איך משמע, חדא, דמין בסיפא של הסעיף מדבר לפני הבישול, ובכ"ז כתב שיכולים, ולא כתב שנהגים. אבל לאחר הבישול אין שום ראייה שדווקא לשרוף ולא לחתוך], וכ"כ הכה"ח בס"ק ל"ה בשם המאמר מרדכי [וצ"ל הא דמותר "לחתוך" אגד גדיים וכו', כיון דהתם א"א ע"י שריפה, ע"י כה"ח ס"ק ל"ב. ויעו"ש עוד]. וכן ד' המאמר מרדכי בפשט השו"ע בסעיף ג' שכתב שיזהר שלא יחתוך החוט, היינו אף לאחר התפירה (דלא כהמ"ב בסק"יז), ומתורת זהירות בעלמא. והובא בכה"ח ס"ק ל'.

להגעיל כלי מחלב לבשר או להיפוך

כתב במ"ב ס' תק"ט ס"ק כ"ה: כתב מג"א, מכאן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מחלב לבשר או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר, ע"ש הטעם. והפמ"ג כתב דהמנהג להטריף מקודם. ועיין מש"כ לעיל בסימן תנ"א במ"ב ס"ק י"ט בשם החת"ס. [שאם הגעיל כלים לצורך פסה, מותר לו להחליפם מבשר לחלב].

אולם כ"ז מנהג בני אשכנז, אבל מנהג בני ספרד שנוהגין להגעיל כלי חלב שאינם בני יומן להשתמש בהם בשר וכן איפכא, וכמש"כ המחזיק ברכה והביאו הכה"ח בס"ק מ"ה.

סימן תק"י

לברור על ידי שיצוף הפסולת למעלה או להיפוך

סימן תק"י סעיף ב': הבורר קטניות ביו"ט, בורר כדרכו בחיקו ובתמחויו, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה וכו'. והנה עיין בבית יוסף שהביא הא דתנן בספ"ק דביצה רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה וכו', וכתב הרמב"ם בפירושו המשנה דאין הלכה כרבן גמליאל, וכתב ע"ז הב"י דכן נראה שהוא דעת הפוסקים שלא הזכירו זה. וטעמא משום דמשמע דפליג אתנא קמא, והלכה כת"ק דסתם לן תנא כוותיה. אבל רבינו ירוחם פסק כר"ג. ונראה שטעמו משום דא"ר אלעזר רב"י צדוק כן היו נוהגים בית רבן גמליאל וכו' ומעשה רב, ע"כ. והנה השו"ע השמיט דין זה, וכתב המג"א בס"ק ד' הטעם דהשו"ע ס"ל כד' האוסרים, וכ"ה ד' היש"ש. ומיהו היכא דלא היה אפשר מעיו"ט נחלקו בזה האחרונים, וכמש"כ בכה"ח ס"ק י"ז.

עשיית גבינה ולָגֵן ביום טוב

סימן תק"י סעיף ה': אין עושין גבינה ביום טוב. הגה. ואין מעמידין חלב ביום טוב. והוא הדין דאין עושין חמאה מן החלב ביום טוב.

והטעם דאין עושין גבינה ביו"ט, משום דגבינה מעולה יותר כשהיא ישנה. ואפילו לד' השו"ע בר"ס תצ"ה דאוכ"נ עצמו מותר אפי' דאפשר מעיו"ט, כאן אסור משום עובדין דחול. ולכן אסור אפי' אם לא היה אפשר לו מעיו"ט. ומיהו ע"י שינוי יש להקל. [מ"ב ס"ק כ"א, וע"ע שעה"צ אות י"ח]. אולם הכה"ח בס"ק כ"ח

כתב דמסתמיות שאר האחרונים משמע דאסור אפילו ע"י שינוי [וע"י ג"כ מש"כ בס"ק ל"ג].

ובעיקר הדין דאין מעמידין חלב ביו"ט, כתב במ"ב ס"ק כ"ב, דהיינו ע"י קיבה או שאר דברים שיתקבץ החלב ויקפא ויתברר הקום. וכן אסור ליתן מעט חומץ בחלב כדי שיתברר המי חלב, דזה הוא בורר ממש ודרך לעשותו לימים הרבה. ובשעה"צ אות כ' הביא מהחיי אדם דאם העמיד החלב במקום חם כדי שיקפא, גם זה הוא בכלל בורר.

וכתב הבן איש חי פר' במדבר הלכה י', שמה שקורין בערבי לבן ובלשון לעז יגורטי, מותר לעשותו מחלב שנחלב מעיו"ט. וכ"כ בשו"ת רב פעלים חלק ד' סימן ט"ו, והביא דבריו הכה"ח בס"ק ל'. [ולפי"ז צריך לבאר דמש"כ החיי אדם הנ"ל דאם העמיד החלב במקום חם כדי שיקפא אסור שזה בורר, היינו באופן שג"כ מתברר הקרום מהחלב].

עוד כתב שם הבא"ח שמוותר לעשות דו"ז דונדרמ"ה (גלידה) ביו"ט, כיון דליכא בורר, משום שנקפה כולו כמו שהוא, יעו"ש באורך.

סימן תקי"א

לרחוץ ביו"ט במים חמים שהוחמו מעיו"ט

כתב השו"ע בסימן תקי"א סעיף ב': מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו, ואפילו אינו רוחצו בבת אחת. אבל במים שהוחמו מערב יום טוב מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד. מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור. הגה. ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין.

ומבאר פלוגת השו"ע והרמ"א אם אסור רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו מעיו"ט כמו בשבת או לא, והוא מחלו' הר"ף והרמב"ם עם התוס' והרא"ט. וטעם פלוגתייהו הוא אם לחמם מים לרחוץ כל גופו איסורו מדא' או מדרבנן (וע"י בשעה"צ אות ט"ו ואות כ"ה). ומ"מ לכו"ע מותר לרחוץ אבר אבר (מ"ב ס"ק י"ח).

והנה אף להשו"ע, במרחץ אסור וכמש"כ בהדיא, וע"י בשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ד תשובה א' שחדר אמבטיה שבבית אין דינו כבית מרחץ, ולכן מותר לרחוץ במים שהוחמו מעיו"ט כל גופו, אבל אין להתרחץ במים חמים שהוחמו ביו"ט. וכתב שם שמים שהוחמו על ידי דוד שמש, או שהפעיל מערב יו"ט שעון שבת שיפעיל ביו"ט כגון בוילר, נחשב מים שהוחמו ביו"ט, ולכן מותר לרחוץ במים אלו רק מקצת גופו. עוד כתב שם דאף בבית מרחץ מותר לרחוץ במים שאינם חמים, וכל שהמים חמים פחות משלשים ושבע מעלות צלזיוס, אינם נחשבים חמים.

ודע דכתב הכה"ח בס"ק ל' שכמדומה שגם בספרד יש נוהגים להחמיר שלא לרחוץ כל הגוף אפילו במים שהוחמו מערב יום טוב. ונהרא נהרא ופשטיה.

עישון סיגריות ביו"ט, ומילוי הניירות ביו"ט

בביאור הלכה סימן תקי"א סעיף ד' ד"ה אין עושין מוגמר הביא מחלו' הפוסקים לענין שתיית טיטו"ן ביו"ט (עישון סיגריות), אם נחשב הנאה השוה לכל נפש או לא יעו"ש, וכתב דמ"מ צריך לזיהר בענין הכיבוי. [ועיין בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' בביאורים לתשובה ד' שנראה שאף המעשנים שלא מחמת צורך גדול, יש להם על מה שיסמוכו].

ולענין למלאות את הניירות סיגריה, כתב הבא"ח בפרשת במדבר הלכה כ"א שאסור למלאותם ביו"ט משום מתקן מנא, אלא ימלאם ויעשם מערב יום טוב. וכ"כ בשו"ת רב פעלים חלק ב' סימן נ"ט. ושם הוסיף דכל זה בניירות הבאים מערי אירופא שאפשר להדביקם מערב יום טוב, אבל בניירות כאלו שאין הדבק שלהם מתקיים, יש להתיר, כיון שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב. והביא דבריו ג"כ בכה"ח ס"ק ל"ז.

ולענין מי שמחמיר שלא לעשן ביו"ט אם מותר לו לטלטל הסיגריה ביו"ט או דהוי מוקצה לדידיה, כתב המחזיק ברכה דתלוי אם הוא נוהג איסור משום שלדעתו אסור מדינא, אז אסור אף לטלטל, אבל אם הוא רק מתורת חומרא, אז מותר לטלטל. והביא דבריו הכה"ח בס"ק ל"ו. והוסיף דאם כן כ"ש למי שלדעתו מותר גמור הוא, ורק שאינו מעשן לפי שאינו רגיל בו, דמותר לטלטל. ודע שכתב בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה ב' שטוב להיזהר שלא לעשן אלא עד האותיות, ואין למחוק את האותיות הכתובות על הסיגריות מחשש מוחץ (ועו"ש בביאורים).

סימן תקי"ב

להזמין גוי ביו"ט

שו"ע סימן תקי"ב סעיף א': אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו, ודוקא להזמינו, אבל עבדו ושפחתו, וכן שליח שנשתלח לו, וכל כותי שבא מאליו מותר להאכילו עמו, ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו. [וע"ע בד' הרמ"א והמ"ב]. ודע דכתב הבא"ח בפר' במדבר הלכה כ"ב, שאם הגוי בא לבית ישראל ביו"ט בשביל ואזית"א (ביקור נימוסין), מותר לבשל המשקה שקורין קהווה (קפה), אם ישתה ממנו בעל הבית ובני הבית, ואז ישקו גם את הגוי בכלל. וכ"כ בשו"ת רב פעלים חלק ב' תשובה נ"ו יעו"ש. והביא דבריו הכה"ח בס"ק ז'. [והחידוש שבה, דאף שכאן עיקר כונתו בשביל הגוי שרי. וע"ש ברב פעלים שביאר נימוקו וטעמו, וסיים דשרי משום שהוא צורך גדול משורת דרך ארץ]. עוד כתב בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן נ"ז, שאם בישלו קפה ביו"ט בשביל ראובן ובני ביתו, ואח"כ באו גוים לבקר לראובן, מותר להשקותם מאותו הקפה, אע"ג שאח"כ יצטרכו בשביל זה לבשל קפה אחר בשביל בני ביתו של ראובן. והביא דבריו הכה"ח בס"ק ח'.

לבשל ולהזמין למחלל שבת בפרהסיא ביו"ט

כתב במ"ב סימן תקי"ב ס"ק א', דמומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם [לענין דין זה דאסור לבשל בשבילו]. והוסיף הכה"ח בס"ק ד', דנראה דהוא הדין למומר לדבר אחד להכעיס, כיון שהרי הוא כעכו"ם כמש"כ ביורה דעה סימן ב' סעיף ה'. וכן הוא הדין כותים דהאידינא דינם כעכו"ם כמש"כ ביורה דעה סעיף ח'. ונראה שכותים אלו הם השומרונים הדרים עתה בשומרון ובשכם. ע"כ.

וע"י בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' בביאורים לתשובה ה' על גדר מחלל שבת בפרהסיא שדינו כעכו"ם, שנראה שאם אותו מחלל שבת מתבייש לחלל את השבת ליד אדם גדול יש להקל שאין דינו כגוי. יעו"ש ראייתו.

וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ג פרק י"ט תשובה ג' שמחלל שבת שאינו יודע מענין יום טוב, הוי כתינוק שנשבה בין הגוים שאין דינו כעכו"ם, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' ממרים הלכה ג'.

סימן תקי"ג

ליגע במוקצה בלא לטלטלו

סימן תקי"ג סעיף א': ביצה שנולדה ביום טוב אסור ליגע בה. וביאר במ"ב ס"ק ב', דאע"ג דאין איסור בנגיעת דבר המוקצה וכדלעיל בסימן ש"ח, ביצה שאני, כיון שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא ינענעה על ידי הנגיעה. ע"כ.

אולם כל זה לטעם המגיד משנה, אבל לד' השו"ע אין היתר ליגע במוקצה אפילו אינו מתנדנד, כי אם לצורך דבר המותר וכמש"כ בב"י בשם התרומת הדשן (כה"ח ס"ק ב', וכן כתב בסימן ש"ח ס"ק ל' ובסימן ש"י ס"ק ל"א).

ביצה ספק נולדה ביו"ט או בחול ונתערבה באחרות

סימן תקי"ג סעיף ב': ספק אם נולדה ביום טוב או בחול אסורה. ובמ"ב ס"ק ה', ואם נתערבה באחרות יש דעות בין הפוסקים אם גם בזה אמרינן דאינה בטילה, משום דהוי דבר שיש לו מתירין. ומצדד המג"א בזה להחמיר. ויש מאחרונים שחולקין עליו וסוברין דכיון דהוא מילתא דרבנן, כדאם המקילים לסמוך עלייהו להקל. ואפילו נתערב זה הספק חד בתרי בטל. ובמקום הפסד יש לסמוך עלייהו. עכ"ד.

אולם ע"י בשו"ע יורה דעה סימן ק"ד סעיף א' שפסק בהדיא לאסור, דאפילו ספק אם נולדה ביו"ט ונתערבה באחרות אסורות. [וע"ש בהגר"א ס"ק ג', וזה תלוי בפלוגתא ביו"ד סימן ק"י סעיף ט' בשו"ע והגה בדיו"ס ס"ס דתערובת].

ומ"מ ע"י להכה"ח כאן בס"ק ו' שג"כ פסק כד' המ"ב דבמקום הפסד יש לסמוך על המתירין. ואכן ע"י בהגר"א ביו"ד שם שכתב ע"ד השו"ע וז"ל: אבל באורח חיים סימן תקי"ג פסק כדעת הרשב"א, ע"כ. [היינו דמתיר בספק אם נתערבה]. וע"ע במג"א ס"ק ד'.

ואם נתערבה באחרות ואחרות באחרות, לד' השו"ע ביו"ד סימן ק"י סעיף ח' כל שבתערובת השניה מותרת, אבל לדעת הרמ"א יש לאסור אם לא בעת הצורך, וכמש"כ שם הש"ך ס"ק נ"ז. וכתב שם הפרי חדש דאף לד' הרמ"א שמחמיר היינו דוקא באיסורא דאור' כגון ביצה שנולדה אחר השבת, אבל באיסורא דרבנן כגון ביצה שנולדה בשני אף לד' הרמ"א שרי, אבל מד' הגר"ז משמע דרק ביו"ט שני יש להתיר (כה"ח ס"ק ז').

ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם ביצים אחרות

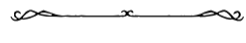
סימן תקי"ג סעיף ג': ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם יש ששים כנגדו הכל מותר חוץ מן הביצה. אבל אם ליבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד לא בטיל. וכתב במ"ב ס"ק ח' דמשמע דאף שהביצה עדיין שלימה דוקא אם נתבשלה עם בשר, שרי, אבל אם נתבשלה עם ביצים אחרות, אף שהוא מכיר אותה הביצה, אסורים כל הביצים מדין דשיל"מ לא בטל דמין במינו, אבל לד' הרמ"א ביו"ד סימן ק"ב סעיף ד' יש להתיר, כיון שהוא רק טעמו ולא ממשו, ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש להקל. וכ"כ הכה"ח בס"ק י"א בשם ס' זבחי צדק ביו"ד שם.

והנהגה הנהגה בס"ק י"ג דאם נתערבה ביצה קלופה מבושלת או צלויה עם ביצים אחרים קלופים בטילה, כיון דלא שייך בזה דשיל"מ, כיון דא"א להמתין עד למחר, דהא סכנה הוא להניח ביצה קלופה עד שיעבור עליו הלילה כדאיתא בנדה דף י"ז ע"א.

ועוד כתב בכה"ח ס"ק י"ט בשם ס' זבחי צדק ביו"ד שם, שאם טחו החלות בביצה שנולדה ביו"ט, א"צ רק כדי נטילה שהוא כעובי רוחב אצבע, ואז החלה הנשאר מותר לאוכלה ביו"ט, וא"צ ששים, ומה שנשאר ממה שחתך כדי נטילה יאכל למחר.

ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה בקליפתה עם בשר

הנהגה במש"כ השו"ע דאם נתבשלה עם בשר בטל בששים, כתב במ"ב ס"ק ז' שמדובר שהביצה קלופה, אבל אם לא היתה קלופה בלאו הכי אינה אסורה, כיון שאינה נותנת טעם כשהיא בקליפתה, וכמבואר ביורה דעה סימן פ"ו. אולם דע דיש כמה אחרונים שחולקים ע"ז וס"ל דאף ביצה שאינה קלופה אסורה, וטעמם, דאף ביצה שאינה קלופה שאינה אסורה בעלמא אין הפי' דאין בו טעם כלל, אלא הפירוש הוא דהוי טעם קלוש ונמצא דמשהו מיהא איכא, ולכן בדשיל"מ דלא בטיל באלף גם זה אסור. כן כתב בס' ערך השולחן יו"ד סימן צ"ח אות ו', וכתב שכן נראה דעת מרן בב"י או"ח סימן תקי"ג, והסכים לדבריו בספר זבחי צדק יורה דעה סימן פ"ו אות כ"ד. וכן כתב בספר בן איש חי שנה שניה פרשת בהר בחוקותי הלכה י"ג. וכתב הכה"ח בס"ק י"ב, דבמקום הצורך ומניעת שמחת יום טוב יש להקל. [וצ"ע מה דסתם הכה"ח בס"ק ט' להיתר כד' המ"ב].

סימן תקי"ד

לכבות דליקה ביו"ט לצורך אוכל נפש

כתב השו"ע בסימן תקי"ד סעיף א': אסור לכבות דליקה ביום טוב, ואפילו אם רואה את ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין את הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. אולם הרמ"א כתב, ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות. וכן נ"ל עיקר. וכן בבית אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות. אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם אסור לכבות משום הפסד ממונו. ע"כ.

וביאר במ"ב ס"ק ד' בד' השו"ע, דהכיבוי לא חשיב מלאכת אוכל נפש, אלא מכשירי אוכל נפש, משום שאין בכיבוי זה אלא מניעת ההיזק, ואף דקיי"ל בס' תק"ט סעיף א' בהגה דמכשירי אוכל נפש שרי, ס"ל להשו"ע דלא כל מכשירי אוכל נפש הותרו, אלא דוקא אותם שהם קרובים יותר לתיקון האוכל. ובס"ק ז' ביאר בד' הרמ"א דכל שא"א להציל הקדירה או לבשל בענין אחר מותר לכבות, דס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ולא בגדר מכשירין.

ובביאור ד' הרמ"א שאפשר להציל הקדירה, ביאר במ"ב ס"ק ו' כגון שיכול להבעיר אש במקום אחר ולהעמידה שם, או שיש לו עכ"פ מקום להשליך הבקעת לחוץ ולא לכבותה ממש.

ועכ"פ לד' השו"ע אסור לכבות את האש אף אם הוא לצורך האוכל בעצמו. ועיי' להכה"ח בס"ק כ"ג שהביא מהמאמר מרדכי, דאפי' להמחמירם כד' השו"ע, המקיל במקום דוחק וצורך גדול יש לו על מה לסמוך. [ומשמע דס"ל להכה"ח דבשעת הדחק

וצורך גדול אפשר להקל דלא כהשו"ע גם אם לא הביא ד' י"א, [וצע"ג].

והנהגה בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה ט' שלהנמיך את האש דינו כמו כיבוי. איברא דיעו"ש באול"צ שכתב לחדש, שאף לד' השו"ע י"ל דלא אסר אלא בגחלת של עץ, ולא בגחלת של מתכת שאין בה מלאכה דאו' [כמבואר במ"ב ס' תקי"ט ס"ק ט"ו], ולכן כתב להתיר בגז כיון שאין שם פתילה העושה פחם, ובאופן שא"א לו בענין אחר, ואף אם יש לשכן נחשב כאי אפשר לו. אבל בפתיילה של נפט אין להנמיך, ומיהו ע"י קטן יש לסמוך להקל כד' הרמ"א, ע"ש.

דיני גרם כיבוי ביו"ט

סימן תקי"ד סעיף ג': נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם. הגה. ויש מתירין לחתוך של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם מלמטה כדי לקצרה. וכן נוהגין. אבל על ידי סכין אסור. ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה, אבל אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנשב. ע"כ. ועיי' במ"ב ס"ק כ' וכ"א. והמתבאר בד' המ"ב שיש כאן ב' מחלוקות, א' אם הותר גרם כיבוי "כשנוגע" בגוף דבר הנדלק, לד' השו"ע אסור, ולכן אין היתר ליתן דבר סביב הנר לאחר שכבר נדלק, ולד' הב"ח והמג"א ועוד אף לאחר שנדלק מותר, כיון שאינו עושה "מעשה" בגוף דבר הנדלק. ב', ועוד נחלקו השו"ע והרמ"א, דלד' הרמ"א אף כשעושה מעשה בגוף דבר הנדלק כל שאינו נוגע בגוף האש שרי, ולכן היתר אף לחתוך נר של שעוה מלמטה כדי לקצרה, ובלבד שלא יחתוך בסכין, משום תיקון מנא. [ומחלוקתם תלויה במחלו' תוס' והרא"ש בטעם הדין דהמסתפק מן השמן חייב משום מכבה, אם משום שמכה אורו, או משום שהשמן נחשב כמו האש. ע"י שעה"צ אות כ"ח ובה"ל סעיף ב' ד"ה ויכבה במהרה].

ולענין לתחוב את הנר בתוך המים, בזה י"א שחמור יותר מגרם כיבוי [ע"י ביאור הלכה ד"ה דבר המונע מלישרף].

ולענין לגרום כיבוי להבת הגז ביום טוב על ידי הרתחת כלי מלא מים, שברתיחת המים יגלשו המים ויכבו את הלהבה, ע"י בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה י"א, דלד' השו"ע הנ"ל הרי כל שנוגע בדבר הדולק הרי זה אסור. אלא די"ל דכל מה שאסר השו"ע הוא דוקא בנר ששייך בו פחם, לא בגז, ולכן יש להתיר. [וע"ש בביאורים שפלפל מדין כוחו יעו"ש ה']. אולם העושה כן יש להזהר בכמה דברים, א', אין היתר זה אלא כשצריך למים חמים, ואין לו מים חמים מוכנים במיחם. ב', שכשנותן את הכלי המלא על הכירים שלא ישפכו מים ויכבו את האש. ג', שלא להזיז את הכלי בשעת רתיחתו, וכתוצאה מכך ישפכו מים מכוחו ויכבו את האש. ובכל אופן טוב להימנע מלכבות את הגז ע"י גרמא זו. וע"ש שמותר גם לסגור את כפתור הגז לאחר שכבתה הלהבה [וע"ש עוד בביאורים].

לחתוך את הפתילה לשנים בידו

סימן תקי"ד סעיף ח': אין חותכין הפתילה לשנים, אלא אם כן על ידי שנותן שני ראשיה בפי שני נרות. ומדליקה באמצע, והוא שיהא צריך לשתייהן. ובמ"ב ס"ק ל"ח, אין חותכין ע"י סכין, ואם רוצה לנתקן ביד עיי' בביאור הלכה. וע"ש בה"ל שהביא דבהרמב"ם פרק ד' מפורש להדיא בכלי, ויעו"ש מה שדן עוד בזה ונשאר בצ"ע. אולם ע"י להכה"ח בס"ק צ' שהביא דמד' הים של שלמה משמע דאסור אף ביד. וכ"כ הגר"ז. והוסיף הכה"ח דכן משמע מסתמיות דברי הטוש"ע והלבוש. ואפשר שגם ד' הרמב"ם כן, ומש"כ בסכין הוא משום שדיבר בהווה.

לנפץ הפחם באצבעו

סימן תקי"ד סעיף י': מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק, אבל אינו חותך ראש הפתילה בכלי. וכתב במ"ב ס"ק מ"ז דמסתמת השו"ע משמע שמותר להסיר הפחם אף בכלי, אבל י"א דכונת השו"ע בסוף דבריו להחמיר בכלי אף לענין הסרת הפחם. וסיים המ"ב דכל זה מדינא, אבל במדינתנו המנהג להחמיר בין בנר של שמן ובין בנר של שעוה וחלב שלא למחוט כל עיקר אפילו פחם, בין ביד ובין בכלי. ואין היתר אלא לנפץ הפחם באצבעו, שאינו מכבהו בידיים, ואין צריך לומר שמותר להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה. ע"כ.

אולם הנהגה בפרשת במדבר הלכה כ"ו כתב, שאעפ"י שמותר מן הדין לנפץ הפחם שבראש הפתילה בידיים, מ"מ נוהגים העולם להזהר בזה, גזירה שמא ימחט בכלי. והביא דבריו הכה"ח בס"ק ק"ו, וכתב על זה שאפשר שהוציא דבר זה מד' הים של שלמה (שהביא שם), ומסיק ע"ז הכה"ח שכבר כתבנו דדעת האחרונים שגם לד' הים של שלמה לנפץ ביד שרי, ורק שהרוצה להחמיר גם בזה תבא עליו ברכה.

חיוב הדלקת נר ביו"ט וברכת ההדלקה

סימן תקי"ד סעיף י"א: המדליק נר של יום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב. ונבאר קצת מעניני חיוב הדלקת נר ביו"ט וברכת ההדלקה:

א. כתב הכה"ח בס"ק ק"ט בשם הפמ"ג, נוהגין בשני נרות אף ביום טוב. ואף דזכור ושמור כתיב דוקא בשבת, י"ל כנגד איש ואשה. וכתב ע"ז הכה"ח, ועוד יש טעמים אחרים כמו שכתבנו לעיל סימן רס"ג אות ד' יעו"ש. ועוד ע"ש אות ט' שכתבנו שיש נוהגים להדליק ביום טוב חמשה כמנין העולים לספר תורה, יעו"ש. ע"כ.

ב. לענין ברכת שהחיינו בהדלקת נר יו"ט, עיי' במ"ב סימן רס"ג ס"ק כ"ג שכתב: ואין צריך לברך זמן על ההדלקה, מיהו במקום שנהגו אין למחות בידן. ע"כ. והבא"ח פרשת במדבר הלכה א' כתב: ופה עירנו בגדד נוהגות הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות בכל יום טוב שיש בו ברכת שהחיינו בקידוש. ע"כ.

והכה"ח כאן בס"ק ק"ב הביא ד' האחרונים בזה, וכתב בשם ספר זרע אמת דנהרא נהרא ופשטיה [וע"ע בכה"ח סימן רס"ג ס"ק מ']. וכתב ע"ז הכה"ח, שנשים הנוהגות לברך שהחיינו על הדלקת הנר, אם היא מקדשת לעצמה קידוש היום מאיזו סיבה, לא תוכל לברך עוד שהחיינו על הקידוש, משום שנפטר בברכת שהחיינו שבירכה על הנר. וכן אם הדליקה מבעוד יום ובירכה שהחיינו, לא תוכל עוד לעשות מלאכה האסורה ביו"ט, דכיון שבירכה שהחיינו על יו"ט, הרי קיבלה עליה קדושת יום טוב.

גם בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ח תשובה ב' כתב שנשים הנוהגות לברך שהחיינו בהדלקת הנר ביו"ט רשאיות להמשיך במנהגם, ואף אם הקידוש סמוך להדלקת הנרות. אך מי שלא נהגה כן, לא תברך שהחיינו בהדלקת הנרות, אלא תסמוך על ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש [וע"ש עוד שכתב כד' הכה"ח הנ"ל שאם מברכת שהחיינו קיבלה יו"ט בהדלקה, ואינה יכולה להתנות שאינה מקבלת יו"ט. וכן אינה יכולה להתפלל אח"כ מנחה]. ועוד כתב שם, שבכל אופן יכולה לענות אמן על ברכת שהחיינו ששומעת בשעת הקידוש, ואין בזה חשש הפסק [ע"ש בביאורים שהארץ בטעם הדבר].

ד. הנה כתב במ"ב סימן רס"ג ס"ק כ"ז דהרבה אחרונים כתבו דביו"ט לכו"ע יש לברך קודם ההדלקה, דהרי אף אם הברכה עושה קבלת יו"ט הרי מותר להדליק ביו"ט [והיינו להבעיר מאש דלוקה, לא להוליד אש וכמבואר בריש סימן תק"ב]. וע"י בספר בן איש חי שנה שניה פרשת נח הלכה י' שג"כ כתב כן, דביו"ט מברכין ואח"כ מדליקין [וע"ש]. וכ"כ בכה"ח כאן ס"ק ק"י, ובסימן רס"ג ס"ק מ"ג. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ח תשובה א' [ע"ש]. [ודלא כהמג"א דס"ל דלא פלוג].

ה. ולענין זמן ההדלקה אימתי להדליק מעיו"ט או בליל יו"ט, כתב בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ח תשובה א' שלכתחילה יש להדליק נרות לפני השקיעה, וכד' בן הפרישה בהקדמתו לטור יורה דעה בשם אמו, והחיד"א בס' שם הגדולים ועוד. אלא שאם לא הדליקו קודם השקיעה, ידליקו לאחר השקיעה. [וע"ע בכה"ח ס' תקי"ד ס"ק פ"ב. ודוק].

ו. ודע עוד, דד' האור לציון ח"ג פרק י"ח תשובה ג' שכשחל יו"ט בערב שבת [והוא הדין כשחל יו"ט במו"ש, או בב' יו"ט של ר"ה, או ב' יו"ט של גליות], ואור החשמל דולק בבית, אז רק אם אור החשמל דולק על ידי זרם רגיל, אפשר לברך על הדלקת הנרות, אבל אם דולק על ידי מצבר, צריך להדליק את הנרות בחדר שאין בו אור חשמל. [והטעם כתב בביאורים שם, על פי דבריו בחלק ב' פרק י"ח תשובה ג', שכל אור שיוצאים בו יו"ח להדלקת נרות שבת, יש חשש לענין ברכה על הדלקת הנר, לד' השו"ע בס' רס"ג סעיף ח', שאין לברך על תוספת אורה, יעו"ש].

חכמי ורבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" בעריכת הרה"ג נדב פרץ שליט"א

ד' השו"ע בדין מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מערב יום טוב

שאלה: כתב השו"ע בסימן תק"ט: שפוד שנוצר אעפ"י שהוא יכול לפשוטו בידו אין מתקנין אותו. וכתב על זה הרמ"א, ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו. ואין מורין כן לרבים, שלא יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב, והוא הדין לכל מכשירי שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. ועי' בביאור הלכה ד"ה אותו, דד' הרמ"א אינם לד' השו"ע, דהשו"ע פסק כהרמב"ם דמכשירי אוכל נפש אסור אפי' דאי אפשר לעשותן מעיו"ט, וכמש"כ בבית יוסף. אולם ד' הגר"א בד' הרמב"ם דס"ל דמכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעיו"ט מותר כרבי יהודה, וכמש"כ הרמב"ם בהדיא בפרק א' הלכה ח'. [וע"ש עוד בבה"ל ד"ה והוא הדין לכל מכשירי שאי אפשר].

ויש לעיין להלכה בד' השו"ע, באשר השו"ע עצמו כתב בפירוש בסימן תצ"ה סעיף א': כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב חוץ ממלאכת אוכל נפש, וחוץ מהוצאה והבערה. וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותם מאתמול. ע"כ. והרי דכתב השו"ע בפירוש דמכשירי אוכל נפש מותרים, וא"כ צ"ע מהי ד' מרן להלכה.

תשובה: הנה כן הקשה בס' עולת שבת דד' מרן סתראי נינהו מסי' תצ"ה סעיף א' לסימן תק"ט סעיף א'. [ואמנם ראיתי להמאמר מרדכי בס"ק א' דס"ל בד' מרן דמכשירי אוכל נפש כרבי יהודה, דיעו' בב"י פלוגתא בין המ"מ להר"ן בד' הרמב"ם אם ס"ל כר"י או כרבנן. אולם עדיין תיקשי לד' הביאור הלכה דס"ל דלהשו"ע הל' כרבנן דמכשירי אסור. וכיו"ב תיקשי לד' המ"מ בד' הרמב"ם דפסק כרבנן].

וראיתי להרב כ"ח בס"ק ג' שיישב בעד ד' השו"ע וז"ל: י"ל דכיון דר"א דלאו בכל מקום פסקין כרבי יהודה, אלא יש מקומות שפסקו להחמיר כמש"כ בב"י סימן תקי"ד יעו"ש, ועל כן גם הכא נראה לו למרן ז"ל להחמיר כדברי הרמב"ם משום דאפשר בשפוד אחר, או לשאול מאחרים או לצלות על הגחלים. ע"כ. נמצא מבואר לד' הכה"ח, דאף לד' מרן עיקר הדין כרבי יהודה דמכשירי שרי, רק דהחמירו באיזהו מקומן, וכגון הכא דאפשר בשפוד אחד או לשאול מאחרים או לצלות על הגחלים.

אלא שאנכי הרואה להרב אור לציון ח"ג פ"ט תשובה א' שיצא לבאר בדרך חדשה, דלעולם ד' השו"ע היא לפסוק כרבנן דמכשירי אסורים, ומש"כ השו"ע בס"י תצ"ה מכשירי אוכל נפש, אין כונתו למכשירי דהכא (תיקון הסכין וכו') אלא לתבלינים, והיינו דין טחינתם וכו' דסימן תק"ד. [וצע"ק דמדוע הוה אמינא דגרע משום שהם רק תבלינים, ועיקר הטעם דס"י תק"ד דדיכת תבלין הותר דוקא בדא"א, הוא משום דהוי לצורך ימים הרבה. ועוד, דבמדוכה של עץ הרי שרי יעו"ש. גם קצת קשה שכתב השו"ע בלשון "מכשירי" שהוא הלשון הנאמר בגמ' על תיקון הסכין, ולא על תבלינים. אולם עיין להרמב"ם פרק א' מהלכות יו"ט הלכה ח' שקרא לתבלינים בשם מכשירי. ועיין שם בהגהות מיימוניות אות ה' דמ"מ כתב דהוא כרבי יהודה. אך יעו"ש במרכבת המשנה שכתב דהוא כאוכל ממש]. אלא דלכא' יש לתמוה בזה ע"ד האול"צ, מהמבואר בסעיף ג' שמותר לתפור עופות ממולאים, וביארו הכה"ח והמ"ב בשם הגר"א דהוא מטעם מכשירי שא"א מעיו"ט, והרי דד' מרן להתיר מכשירי, שא"א מערב יום טוב. ואפשר דהאול"צ יבאר טעם אחר בדין זה, והוא דכיון דהוי תפירה בגוף האוכל, חשיב אוכל נפש עצמו [ועיין עיקר סברא זו בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן נ"ט, ודוק. ועי' ג"כ בדרישה סימן תנ"ח ס"ק ג'].

גדר הלכה ואין מורין כן

שאלה: כתב השו"ע בסימן תק"ט סעיף ב': אין משחזין את הסכין במשחת שלה, אבל מחדדה ע"ג העץ או חרס או אבן, ואין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחות. במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחזין אותה אפילו על העץ, שמא יבוא להשחיה במשחות, ע"כ. וכ"כ הרמ"א בסעיף א' לענין שפוד שנשבר ואינו יכול לצלות בו כן, דאין מורין דבר זה לרבים. וכתב במ"ב ס"ק ח' דה"ה שלא יורה לתלמידיו. ובשעה"צ אות ט' כתב, דה"ה שלא יעשה כן בפני רבים.

ויש לשאול הגדר בזה אם מותר לדרוש בשיעור דמכשירי אוכל נפש שא"א לעשות מעיו"ט שרי לד' הרמ"א וכנ"ל, וכן שמותר להשחיו את הסכין במשחות של עץ או של אבן, או דהדרשה עצמה נחשבת

הלכה ואין מורין כן. וכן יש לשאול אם מותר לכתוב בספר ההלכה דמכשירי אוכל נפש וכו' מותר.

תשובה: הנה לכא' היה נ"ל פשוט דמותר לדרוש ברבים או לכתוב בספר, אלא שיאמר בתוך הדרשה דהוא הלכה ואין מורין כן. וראיה דהשו"ע עצמו כתב, דהלכה ואין מורין כן.

אלא דא"כ לכא' נפל פיתא בביאור הלכה ואין מורין כן, שהרי אתה אומר שיכול לדרוש ברבים, ורק שיאמר הלכה ואין מורין כן, וא"כ מה הועלנו בזה שהלכה ואין מורין כן, אחרי שהאדם יודע את ההלכה שמותר.

ולכן נראה יותר דיש לחלק בזה, ולדרוש ברבים לא ידרוש, אבל לכתוב בספר יכול לכתוב הלכה ואין מורין כן, וכדוגמה שכתב השו"ע כאן.

והנה ראיתי להרב בן איש חי שנה ראשונה פר' במדבר הלכה י"ט שכתב: ואין משחזין סכין ביום טוב במשחת כדי לחדדה, אך מותר להשיאה על גבי חביתה או על גבי עץ או אבן כדי להעביר שמנונית שלה. ע"כ. ולכא' ד' הבא"ח לפלא מדוע כתב דוקא להעביר שמנונית שלה, דהלא ע"ג עץ או אבן מותר אפילו לחדדה. ואולי י"ל עפ"י דהנ"ל דהלכה ואין מורין כן, ולכן לא רצה הבא"ח להורות לרבים להתיר לחדדה, ואף לפימש"כ שבתוך ספר דמותר לכתוב בלשון הלכה ואין מורין כן, י"ל מאחר וכל ההלכות האלו שכתבם הבא"ח הם מתוך דרשות שדרש ברבים וכמבואר בהקדמת הבא"ח, ולדרוש ברבים הרי אין מורין כן, לכן כתב הבא"ח דוקא להעביר שמנוניתה. [אך לפי"ז תיקשי בתחילת ד' הבא"ח שכתב, ואין משחזין סכין ביו"ט "כדי לחדדה", ומשמע דלהעביר שמנוניתה שרי, ואילו בשעה"צ אות ט"ז כתב בשם האחרונים דע"ג משחזת אפילו להעביר שמנוניתה אין מורין לרבים]. ואכתי צ"ע.

להגעיל וללבוש כלים מחלב לבשר או להיפך

שאלה: כתב במ"ב סימן תק"ט ס"ק כ"ה: כתב במגן אברהם, מכאן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מחלב לבשר או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר, ע"ש הטעם. והפמ"ג כתב דהמנהג להטריף מקודם. ועיין מש"כ לעיל בסימן תנ"א במ"ב ס"ק י"ט בשם החת"ס. ע"כ.

וצריך לדעת האם גם מנהג בני ספרד להחמיר בזה שלא להגעיל כלי מחלב לבשר. ועוד צריך לדעת האם החומרא הזו דוקא בהגעלה, או אף בליבון מחלב לבשר.

תשובה: הנה טעם הדבר כתב במג"א הטעם דשמא יבוא לטעות בין בשר לחלב. והמחזיק ברכה הביא מס' שער המלך הל' יו"ט בשם הסמ"ק הטעם שמא יבוא להגעיל הכלי כשהוא בן יומו. ומ"מ סיים המחזיק ברכה, שבמקומותינו נוהגין להגעיל כלי חלב שאינן בני יומן להשתמש בהם בשר וכן איפכא, ולא חשו לחומרות אלו. והובא בכה"ח ס"ק מ"ה.

והנה לפי הטעם השני דהוא כד' שלא יבא להגעיל כלי בן יומו, הרי בליבון לא שייך טעם זה, כיון דבליבון אפשר ללבוש אף כלי בן יומו, דדוקא בהגעלה חששו שחוזר ובוטע מהמים שבלעו מהכלי, וכמבואר כל זה בסימן תנ"ב, אבל לפי הטעם הראשון דשמא יבא לטעות בין בשר לחלב, א"כ לכא' ה"ה בליבון ניחוש להכי. אך באמת ראה בסוף ד' המג"א שיישב ד' הרמ"א כאן שמלבן מחלב לבשר וז"ל: י"ל כיון שלעולם אין משתמשין בו אלא ע"י ליבון ליכא למיגזר כנ"ל. ע"כ. והיינו דכיון שהברזל הזה עומד לאפיייה, הרי לעולם יעשה בו ליבון, ואין לגזור. אך לפי"ז הדבר תלוי, דאם הוא כלי ביטול ובא ללבנו, בזה אין ללבוש מבשר לחלב או להיפוך, אבל אם הוא כלי אפיייה וצלי, בזה אפשר ללבוש מבשר לחלב, כיון דבלאו הכי ישתמש בו ע"י ליבון.

פתיחת בקבוקים וקופסאות ביו"ט

שאלה: כתב השו"ע בסימן תק"ט סעיף ו': אין נוקבין נקב חדש ביו"ט, וביאר במ"ב ס"ק כ"ח הטעם דאסור אפילו לצורך שתיה, שהרי אפשר לו לנקבה מעיו"ט. אבל אין הכי נמי דאם לא היה אפשר לו מעיו"ט מותר לו לנקבה ביו"ט כדין מכשירי אוכל נפש, אלא שאין מורין כן וכנ"ל בסעיף א' בהגהה. ע"כ.

ויש להסתפק לפי"ז בדבר פתיחת בקבוקים וקופסאות שימורים וכו' באופן שמחמירים בשבת, אם ביו"ט שרי, והאם יש לחלק בזה בין אפשר מעיו"ט לא"א מעיו"ט.

תשובה: הנה נראה פשוט דלהחמירים בפתיחת קופסאות ובקבוקים וכו', ה"ה דיש להחמיר ביו"ט, וכמו כאן שאסור לנקוב נקב חדש.

ומיהו היכא דא"א מעיו"ט נראה לכא' דשרי, לפי מה שכתב במ"ב ס"ק כ"ח דטעם האיסור לנקוב כלי חדש ביו"ט משום מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מעיו"ט, ולכן אם א"א מעיו"ט שרי. וא"כ ה"ה כאן. וכן ראיתי לכמה פוסקי דורינו. אלא שבפשוטו אין מורין כן. [ועי' חוט שני יו"ט פרק ג' ס"ק ב' אות ב' שכתב כן. וע"ע שו"ת אגרו"מ אורח ח"א סי' קכ"ב ענף י'].

איבאר די"ל דכל זה לד' הרמ"א והמ"ב דלהלכה מכשירי אוכל נפש שא"א לעשות מעיו"ט שרי [ומקור הלכה זו דאין נוקבין נקב חדש ביו"ט ומטעם מכשירי שאפשר מעיו"ט הוא מהרא"ש בתשובה, והרא"ש ס"ל דמכשירי אוכל נפש שרי, וכמבואר בטור וב"י ריש הסימן]. אבל לפי"ד האול"צ דס"ל בד' הרמב"ם והשו"ע דמכשירי אוכל נפש אסורין אף כשא"א מעיו"ט, א"כ ה"נ אסור.

אולם י"ל לפימש"כ לעיל ד"ל דהיכא דהוי בגוף האוכל חשיב כאוכל נפש עצמו, וא"כ י"ל דה"נ הקופסא והבקבוק נחשב מלאכת אוכל נפש עצמו ולא רק מכשירי. ודוק.

[וחו"ר בית ההוראה כתבו ע"ז: הרי גם מרן מדבר בנקיבת חבית כדי לשתות את היין שבתוכה, ובכ"ז אסור. עכ"פ. ומ"מ י"ל לענ"ד, דעכ"פ בדא"א מעיו"ט שפיר דמי לסמוך להקל].

לומר לגוי לתקן כלי ביו"ט

שאלה: יש לדון האם מותר לומר לגוי לתקן כלי ביו"ט, והיינו בכל אופנים הנ"ל שאסור השו"ע לתקן בסכין וכו', דאפשר דע"י גוי קיל טפי.

תשובה: הנה לפי הכלל בסי' ש"ז סעיף ה' דמתירין אמירה לגוי רק באיסור דרבנן לצורך מצוה, הפסד, צורך גדול, א"כ הכא לכא' הוי דאו' ואין לך להתיר. אלא שראיתי להפמ"ג כאן באשל אברהם ס"ק ז' שתפס כדבר פשוט דאף דאסור עשיית כלי מ"מ אין זה אלא מדרבנן, יעו"ש. וא"כ יש להתיר ע"י גוי. ואכן השעה"צ באות ב' כשיבאר דעשיית כלי לכו"ע אסור, ביאר בשם הר"ן משום דלא עדיף דבר זה מאוכל נפש עצמו אם נעשה לימים הרבה, כמו קצירה וטחינה דלכו"ע אסור, י"א מדאו' וי"א מדרבנן, וה"נ בכלי שמסתמא נעשה לימים הרבה. ע"כ. וא"כ עכ"פ מידי פלוגתא לא נפיק, ושפיר יש להקל ע"י גוי [וחו"ר בית ההוראה הוסיפו בזה: עיין סימן תקט"ו סעיף א', נכרי שהביא וכו', אם יש ממנו במחומר וכו', אסור. ועי' מ"ב ס"ק ג', ככל מלאכה שעשה נכרי לישראל, וצריך להמתין בכדי שיעשו, ובו ביום בלא"ה אסור משום מוקצה]. ובפרט דלד' השו"ע בריש סי' תצ"ה קצירה הוי רק דרבנן, וא"כ ה"נ הכא. [ובאמת צ"ע אם יש להתיר לקצור ע"י גוי ביו"ט לצורך מצוה, אך ד"ז לא שמענו, ואין נראה להקל בכך, דלענין אמירה לגוי יש לסמוך על הסוברים דהוי רק דרבנן. וכיו"ב כתב במ"ב סימן שכ"ה ס"ק י"א, ובשעה"צ אות י"ג, לענין לומר לגוי להוציא לרה"ר משום דרכי שלום, דלענין אמירה לגוי סומכים על הסוברים דאין לנו רה"ר דאין]. ומ"מ פשוט דכל זה בלא היה אפשר מעיו"ט, הא בהיה אפשר מעיו"ט דאז איסורו מדאו' וכמש"כ במ"ב בהקדמה, שוב אין לך להתיר ע"י גוי. ודוק.

לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש

שאלה: כתב הרמ"א בסוף סימן תק"ט: ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמות יום טוב. ומקור הדין מהתוספות בפ"ק דביצה דף ח' ע"א. וצ"ע האם אף ד' השו"ע מסכמת לכך, או דמדלא כתב השו"ע דין זה אפשר דחולק ע"ז. גם יש להסתפק אם מותר אף בהיה אפשר מעיו"ט, או דיש לחלק בזה, וכמו שחילקו במכשירי אוכל נפש.

תשובה: הנה השו"ע לא הביא דין זה דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, אולם יעו"ש בב"י כאן שהביא ד"ז בשם התוס' פ"ק דביצה והמדרכי בעירובין. ואכן ע"י בב"י סימן תקי"ח שהביא דין זה דמותר לטלטל מוקצה בשביל אוכל נפש, והק' ע"ז מהא דאסור לשחוט לכתחילה כדי לכסות באפר שהוסק ביו"ט, ונשאר בצ"ע. וא"כ אולי השו"ע לא ס"ל הכי להלכה. [וצע"ק מה דבסי' תקי"ט לא הק' כלום. גם צע"ק דבסי' תקי"ח לא הביא מד' התוס' בפ"ק דביצה]. אכן ע"י במג"א כאן בס"ק ט"ו שהביא קו' הב"י, ומסיק לחלק בזה, דמותר "לטלטל" מוקצה לצורך אוכל נפש, אבל לא "לאכול ולהשתמש" לצורך אוכל נפש. וכ"כ המהרש"א בביצה דף ל"ג, וכמו שציניו בגליון הגרעק"א ז"ל.

ונ"ל דלדינא אף ד' השו"ע מסכמת לכך, דהנה יעו"ש להשו"ע לעיל בסימן תקי"ז סעיף ד' שכתב, לענין תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט, שאם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם

היה נוגע בהם, אעפ"י שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו, כיון שהיה מתחרך מותר לגורפו, דחשיב "טלטול לצורך". ובמ"ב שם ס"ק כ"א הטעם, כפי שיבאר לקמן סוף סימן תק"ט בהגה, דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש. והרי מתבאר בזה דאף ד' השו"ע דהותר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש.

ולענין טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש היכא דהיה אפשר מעיו"ט, נראה שזה תלוי במחלו' האחרונים שהביא בבה"ל שם, ומ"מ מסקנת הבה"ל והמ"ב שם, דכל זה כשנפל הטיח היום, או אפילו אתמול ולא ידע מזה, או שלא היה לו שהות לתקנו, אבל בהיה יכול לתקן מאתמול ולא תיקן מחמת שכחה אסור לגרוף, ככל מכשירין שאפשר לעשות מערב יו"ט, וא"כ ה"נ הכא דכותרה [ואפשר טעמם ז"ל, דס"ל דגדר ההיתר דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש הוי ג"כ מגדר היתר דמכשירי אוכל נפש, ולכן דינו כדיון מכשירי אוכל נפש, דכל שהיה אפשר מעיו"ט אסור].

ברירת ב' מיני אוכלין לאחר זמן ביו"ט

שאלה: כתב השו"ע בסימן תק"י סעיף ב': הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בחיקו ובתמחו' (אם רוצה לאוכלו בו ביום), אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. ופירש במ"ב ס"ק ז', דהחידוש (בד' הרמ"א שכתב, אם רוצה לאוכלו בו ביום), הוא, דאף אם בורר לאחר זמן מותר לברור, ואינו כמו בשבת דאסור לברור לאחר זמן אף באוכל מתוך הפסולת. ויש לחקור אם אף בבורר ב' מיני אוכלין (דבשבת מבואר בסימן ש"ט סעיף ג' דהוי בורר דאו' אם בורר מה שאינו רוצה לאוכלו, או בורר לאחר זמן) מותר לברור ביו"ט, דלכא' קל וחומר הוא דשרי מבורר פסולת מתוך אוכל דשרי ביו"ט, או דיש לחלק בזה.

תשובה: הנה ראיתי להרב כה"ח בס"ק ט' שכתב וז"ל: ועיין בישועות יעקב סימן תק"ק אות ב' שהעלה דדוקא פסולת מתוך אוכל יש היתר ביום טוב מבשבת, אבל בשני מיני אוכלין הדין הוא ביו"ט כמו בשבת, ואסור לברור רק כדי לאכול לאלתר ולא לאחר זמן, יעו"ש הטעם. והביא דבריו מקראי קודש שם בליקוטי רימ"א אות ב'. תוספות חיים על חיי אדם אות א'. ערוך השולחן על קיצור שו"ע סימן צ"ח אות ט'. ועיין לקמן אות ט"ז. עכ"ל.

ועיינתי בפנים הישועות יעקב, ושם ביאר הטעם לפי"מ דנראה ד' רש"י דבב' מיני אוכלין ליכא בורר אלא לאחר זמן, ולכן כיון שיכול לברור לאלתר אין מתירים לו לאחר זמן, אבל פסולת מתוך אוכל דאף לאלתר אסור, א"כ בלאו הכי צריך לברור. ואף שיכול לברור את האוכל מתוך הפסולת לאלתר, ומ"מ מתוך שהותר לברור את הפסולת מתוך האוכל לאלתר, הותר ג"כ לברור לצורך אחר זמן. עכ"ד. ולענ"ד אם איתא דיש חילוק בזה, כל כי האי הו"ל לכל הפוסקים ראשונים גם אחרונים לפרש חילוק בזה. גם בעיקר פלפול הישועות"י נ"ל כמה טעמי תריצי לדחות הכרח דבריו ז"ל, א', דגם אם אמנם כ"ה ד' רש"י דב' מיני אוכלין ליכא בורר, אבל הלא להלכה פסקינן במ"ב ס' ש"יט (ס"ק י"ב ובבה"ל שם) דאף בב' מיני אוכלין לאלתר יבורר רק את מה שרוצה. ולומר דרק לחומרא מחמירין, הא מנ"ל [אך חו"ר בית ההוראה כתבו ע"ז: עיין בביה"ל שם שזו מחלוקת ראשונים אם יש הגבלה, מה לברור ממה, ומסיק לאסור מטעם ספיקא דאו']. ב', מנ"ל הך סברא דכיון שיכול לברור לאלתר לא נתייר לו לאחר זמן, דכיון שהותר לו הותר לו, וכמו דלא אמרי' שיבורר אוכל מתוך פסולת ולא פסולת מתוך אוכל. והטעם דאוכ"נ ביו"ט הוי הותרה ולא דחוייה, וכמש"כ הגר"ז בסימן זה. ג', גם לו היבנא ככל ד' הישועות"י, הרי י"ל דכיון דעכ"פ אמרי' דהותר לברור אוכל מתוך פסולת ופסולת מתוך אוכל לאלתר, מותר נמי ברירה בב' מיני אוכלין, וא"צ דוקא מתוך בסוג ברירת ב' מיני אוכלין.

גם ראיתי להרב אור לציון ח"ג פ"ט תשובה ז' בביאורים שכתב בפשטות דמותר לברור בגד המעורב בערימת בגדים, אף שא"צ לאלתר יעו"ש. וה"ז כמש"כ. וכנלענ"ד.

[וחו"ר בית ההוראה כתבו עוד בזה: עדיפא מינה יש להקשות, שהרי מדובר בביריה בין אוכל מפסולת או להיפך, ואם כדבריו, הרי היו האחרונים כותבים שדוקא פסולת מאוכל שהתירו מלאכת בורר, מותר גם לאחר זמן, אבל אוכל מתוך פסולת לאלתר שלא התירו מלאכת בורר, כי ההסבר הוא שזה נחשב שמתעסק באכילה, ולא התירו מעולם לעשות מלאכה לאלתר, א"כ לדבריו יהיה זה אסור לאחר זמן, כי זה מלאכת בורר].

לברור פסולת מתוך אוכל ביו"ט כשהפסולת מרובה

שאלה: עוד כתב השו"ע: במה דברים אמורים, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת. ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח ברירת האוכל מן הפסולת, אעפ"י שהאוכל מרובה, בורר את האוכל ומניח את הפסולת.

ויש לחקור בטעם הדין שאם הפסולת מרובה על האוכל בורר את האוכל ומניח את הפסולת, אם הוא רק משום שאז ברירת הפסולת הוי יותר טורח, או שיש בזה אף מטעם מוקצה, ונפק"מ במש"כ המ"ב ס"ק ח' שאם האוכל והפסולת שוין בכמותן בורר איזה מהם שירצה, ואם האוכל הוא דק יבורר הפסולת. ומעתה צ"ע היכא דהפסולת מרובה על האוכל אבל האוכל דק, האם גם באופן זה יבורר את הפסולת, כדי שלא יטרח באוכל, או שיש לחוש בזה למוקצה.

תשובה: הנה בפשוטו נראה דעיקר הטעם דבפסולת מרובה על האוכל בורר את האוכל ומניח את הפסולת, הוא רק כדי למעט טורח, ולא מצד מוקצה נגעו בה. וראיה לכא' דאין כאן משום מוקצה, דהא באוכל מרובה על הפסולת רואים שבורר את הפסולת, ולא חוששים למוקצה, ובעל כרחך הטעם דלא חיישי' למוקצה, משום דהותר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, וכמו שביאר הגרע"א בתוספותיו על המשניות. אולם נוכל לומר דהתם הטעם משום שהפסולת בטל להאוכל, וכד' התוס' בשבת קמ"ב. [והחזו"א ביאר דאין הכונה מדין ביטול דכל התורה כולה, דהרי זה ניכר, אלא הכונה דלא אסור מוקצה כשמתעסק באכילה]. אף א"א לומר שזהו הטעם, דהא כתב במ"ב ס"ק ח' דאם האוכל והפסולת שוים בכמותם בורר איזה מהם שירצה, והרי כאן אין ביטול ברוב, שהרי הם שוים. אך עדיין נוכל לומר דהיכא דהפסולת מרובה, אז האוכל בטל ונחשב כפסולת. אך גם זה א"א לומר, דאמנם כ"ה ש' הטור כאן ובס' ש"יט, אבל הלא השר"ע כאן פסק דלא כד' הטור, שהרי כתב שבפסולת מרובה על האוכל בורר את האוכל ומניח את הפסולת, והרי שהאוכל לא בטל להפסולת.

אולם דע שראיתי להחיי אדם והגר"ז שכתבו דהיכא דהפסולת מרובה על האוכל אזי אף אם האוכל דק יבורר את האוכל, וכן הביא הבה"ח בס"ק י"ד בשם הגר"ז (וע"ע בס"ק ט"ו), אלא דלכא' טעם הדברים צ"ב וכנ"ל. ועיינתי בחיי אדם בפנים, ושם ביאר מקורו מד' הר"ן בספ"ק דביצה, וביאר הח"א דבטל האוכל לענין זה דלא יבורר הפסולת. וצ"ב. וכנראה הכונה דלא הותר טלטול מוקצה בכה"ג שהרוב פסולת, דאז לא חשיב מתעסק באוכל כס' החזו"א הנ"ל.

[ולפי כל זה לשון האול"צ בח"ג פ"ט תשובה ז' שכתב: ואם הפסולת מרובה יבורר את האוכל כל שממעט בטירחה בכך, לא דק, דלענין הפסולת מרובה בכל אופן יבורר את האוכל, אלא העיקר קאי אתחילת דבריו דאם האוכל מרובה על הפסולת יבורר את הפסולת, וזה דוקא כשממעט בטירחה, והיינו לאפוקי כשהפסולת דק שאז יבורר את האוכל].

להניח האוכל והפסולת בתוך מים כדי שיצוף

שאלה: יש להסתפק האם מותר לברור ביו"ט באופן ששם את האוכל בתוך מים, והפסולת צפה למעלה [דכה"ג בשבת הוי בורר וכמבואר בסימן ש"ט סעיף ח'].

תשובה: הנה במ"ב לא כתב מזה כלום. והנה עי' בשו"ע ס' ש"יט סעיף ח' שכתב: אין שורין את הכרשנין, דהיינו שמציף מים עליהם בכלי כדי להסיר הפסולת. ובביאור הלכה שם הביא דהפמ"ג נסתפק אם הוי חיוב חטאת, אלא שהוכיח מהא דאמר רבן גמליאל במשנה ביצה י"ד ב' דביו"ט אף מדיח ושולה, שגו' מלאכה גמורה. אבל עכ"פ לכא' לא חמור יותר מברירה ביד דהוי דאו' בפסולת מתוך אוכל, ומ"מ שרי ביו"ט, וכמו שביאר היטב בבה"ל סעיף א'.

אולם עי' בב"י כאן שהביא הך דרבן גמליאל דמדיח ושולה, ושכתב הרמב"ם בפ' המשנה דאין הלכה כר"ג, וכתב ע"ז הבי"ד כן נראה שהוא ד' הפוסקים שלא הזכירו זה, וטעמא משום דמשמע דפליג את"ק, והלכה כת"ק דסתם לן תנא כוותיה. אבל רבינו ירוחם פסק כרבן גמליאל, ונראה שטעמו משום דא"ר אלעזר ב"ר צדוק כך היו נוהגים בית רבן גמליאל וכו', ומעשה רב. עכ"ד.

ועי' במג"א ס"ק ד' שכתב דמד' השו"ע שהשמיט דין זה נראה דס"ל כד' האוסרים. וכ"ד הים של שלמה. וכ"כ בבה"ח ס"ק י"ז, והביא פלוגתא היכא דא"א לעשות מעיו"ט. [ונראה די"ל שטעם הסברא לאסור לא משום דהוי יותר ברירה, אלא דדומה יותר לעובדין דחול, או דרך לימים הרבה, ועל דרך שאסרו בנפה ובכברה].

רחיצה באמבטיה במים שהוחמו מערב יום טוב

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"א סעיף ב' שמוותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יו"ט, אבל דוקא חוץ למרחץ. ויש לדון מהו גדר מרחץ בימינו לענין זה, ואם אף אמבטיה נחשב כמרחץ לענין זה.

תשובה: הנה בפשטות נראה דמאחר דעיקר הטעם לאסור רחיצה במרחץ במים חמין שהוחמו מערב יום טוב הוא משום גזירת הבלנין, וכמבואר במס' שבת פרק כירה דף מ', וכ"כ במ"ב ס"ק י"ז, א"כ

אין זה אלא במרחץ ציבורי, ולא במרחץ פרטי כמו אמבטיה המצויה בימינו. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ"א תשובה א'.

אלא דבעיקר הדין דרחיצה במים חמין שהוחמו מעיו"ט דלד' השר"ע שרי, ראיתי להלכה"ח בס"ק ל' שכתב, שכמדומה שגם בספרד יש נוהגים להחמיר שלא לרחוץ כל הגוף אפילו במים שהוחמו מערב יום טוב. ונהרא נהרא ופשטיה.

האם צריך להיזהר שלא לעשן במקום האותיות

שאלה: כתב במ"ב סימן תקי"א ס"ק כ"א: ולענין שתיית טיטון עיין בביאור הלכה. ושם הביא ד' הברכ"י ועוד הרבה אחרונים דמקילין בזה, דנחשב שזה לכל נפש, יעו"ש דמסיק שהנהגיהן להקל בזה אין למחות בידם. ויש להסתפק להמקילים לעשן ביו"ט, אם צריך ליזהר שלא לעשן במקום האותיות משום חשש מוחק, או דכיון שאינו מתכוין לכך יש להקל.

תשובה: הנה עי' להפמ"ג בס"ק ב' שכתב, דנייר שכתוב בו אותיות יש לאסור דהוי מוחק. אך בפשוטו הדברים מגיעים לד' הרמ"א בסימן ש"מ סעיף ד' דאסור לשבר עוגה שכתוב עליה כמין אותיות, ואעפ"י שאינו מכיון רק לאכילה, משום דהוי מוחק. וא"כ ה"ה הכא. ומיהו לפי"ד המ"ב שם בס"ק י"ז דיש לסמוך להקל בשובר בפיו משום דהוי דרך אכילה, א"כ ה"נ יש להקל כיון שהמחיקה נעשית דרך העישון, והוי כשובר בפיו. אך באמת לכא' י"ל דהכא לענין עישון קיל טפי, דהרי הוא שורף את הנייר, ונמצא שלא "הכשיר מקום לכתיבה". אך באמת א"כ אף אנו נאמר לענין שברית העוגה שהרי לא "הכשיר מקום לכתיבה", דהרי לא מחק את האותיות והשאיר מקום חלק, רק שבר את האותיות. ועל כרחך דגם בכה"ג יש מוחק [ואולי רק מדרבנן ואכ"מ]. ומיהו היכא שצובע את האותיות בעט או באיזה דבר אחר, נראה פשוט דיש להקל, לפי"מ שפסק בשו"ע ס' ש"מ סעיף ג' דהמוחק דיו שעל הקלף חייב משום מוחק, הרי ביאר הרא"ש בשבת פרק כלל גדול הטעם כיון דמכשיר את המקום לכתיבה, ואם כן הכא הרי ליכא טעם זה, שהרי הוא שורף את הנייר. ודוק.

ודע דלכא' יש מקום להקל עוד הכא, ולומר דהותר אף מחיקה ביו"ט לצורך אוכל נפש. אך באמת עי' במ"ב ס' ת"ק ס"ק י"ז ובשעה"צ אות כ' דפשוט שם דאסור לכתוב לצורך אוכל נפש יעו"ש. ועי' ג"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה ד' שכתב שטוב להיזהר למחוק את האותיות הכתובות על הסיגריה מחשש מוחק, או שלא לעשן אלא עד האותיות. ועי"ש בביאורים מה שפלפל עוד בכל זה.

האם מותר לגלגל סיגריות ביו"ט

שאלה: עוד צ"ע בגלגול הנפוץ כיום בסיגריות, האם מותר לגלגלם ביו"ט, או שיש לחוש בזה משום מתקן מנא.

תשובה: הנה בפשוטו נראה דמאחר ומבואר בסימן תקי"ד סעיף ח', ט' שאסור לחתוך את הפתילה לשנים, ושאסור לקלוע ולהבהב את הפתילה יעו"ש, והיינו דאיכא איסור תיקון כלי אף בפתילה העומדת להדלקה, וא"כ ה"נ כאן כשמקלקל את הסיגריה, ה"נ עושה כלי. וכן ראיתי להרב בן איש חי פר' במדבר הלכה כ"א שכתב לענין ניירות סיגריה שהם עשויים כמו כיס שמתקונים ובאים כך מערי אירופא, וכל אדם הלוקח אותם ימלאם בידו טיטון לשתות עשן שלהם, הרי זה אסור למלאותם ביום טוב משום מתקן מנא, אלא ימלאם ויתקנם מערב יום טוב. והביא דבריו ג"כ בכה"ח ס"ק ל"ז. [וכאן ג"כ הסיגריה תחזיק מעמד ביו"ט וכנהוג, ועי' עוד בשו"ת רב פעלים חלק ב' סימן נ"ט].

האם הסיגריות נחשבות מוקצה ביו"ט

שאלה: עוד יש לעיין דמי שמחמיר על עצמו שלא לעשן ביו"ט, האם מותר לו לטלטל את הסיגריות לצורך גופו ומקומו, או אפילו מחמה לצל.

תשובה: הנה הרב שער המלך פרק ז' מהל' לולב הלכה כ"ה חקר בדיון זה, וצדדי הספק הם אם דבר שמוותר לאחרים הוי מוקצה לדידיה, יעו"ש. ועי' ג"כ בקה"י עמ"ס שבת (סימן כ"ג). והנה עי' להמ"ב בסוף סימן ש"ח ס"ק ק"ע שפסק דדבר שאינו ראוי לבעליו מחמת איסורו כגון שנדר מככה, לא נעשה מוקצה בשביל זה, הואיל דמותר לאחרים, ואף הוא עצמו מותר לטלטלו. ולפי"ז נראה פשוט דה"ה הכא כיון שיש מקילים בעישון סיגריות ביו"ט, אין זה מוקצה אף לדידיה.

אכן יעוי' להמחזיק ברכה כאן שהאריך בדיון זה, ומסיק דכל זה אם הוא באופן שלדעתו מותר מדינא ורק שנוהג חומרא על עצמו, אבל היכא דנוהג איסור ולדעתו אסור מדינא, אזי אסור אף לטלטל. והביאו דבריו בשערי תשובה סק"ו, ובכה"ח ס"ק ל"ו [ועי' ג"כ בס' קה"י הנז' לעיל]. אך נלע"ד פשוט דאין הכונה דוקא כשנוהג מחמת "חומרא", אלא הגדר הוא כל שאין "ודאי" לו שאסור, דבאופן כזה אזי לדידיה השני עושה איסור בשוגג, אבל היכא דמספק חושש, או שפוסק כרבו האוסר, כל כה"ג לא הוי

דס"ל כתורות הדשן, דכל מוקצה אסור ליגע בו כשהנגיעה לצורך דבר המוקצה אפילו אינו עגול, דהא כתב סתם. ע"כ. וכ"כ הנה"ח בסימן ש"י ס"ק ל"א ובסימן ש"ח ס"ק ל'. [אולם כאן בס"ק כ"ג העתיק טעם המ"מ דשמא יענענע].

תרנגולת שהטילה ביצה בלול של ביצים ואין הביצה ניכרת האם הביצה בטילה

שאלה: הנה מבואר בשו"ע בסימן ש"כ סעיף ב' דאף דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, מ"מ כל שבא לעולם בתערובת בטיל, ולכן אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה, אעפ"י שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית, מותר לשתותו בשבת. ולפ"ז יש להסתפק האם גם בנידון דידן דביצה שנולדה ביו"ט נאמר הכי, דאם התרנגולת הטילה ביצה בתוך הרבה ביצים שנוולדו מעיו"ט, דבכה"ג נימא דבטיל כיון שבא לעולם בתערובת, או דיש לחלק בזה.

תשובה: הנה בפשוטו נראה דאכן דומה דין זה לדין משקין שזבו, דכל שבאו לעולם בתערובת בטיל אפי' בדשיל"מ. איברא דראיתי להאמרי בינה דיני יו"ט סימן י"ז ס"ק ה' שחידש דלא נא' הך כללא אלא בלח בלח ולא יבש ביבש, וא"כ הכא דהוי יבש ביבש לא בטיל. והנה לכאורה יש סיעתא לד' האמרי בינה מהא דכתבו התוס' דסוף מעילה (דף כ"א ע"ב) גבי אומר פרוטה שבכיס זה הקדש, דלא בטיל, משום דבר שיש לו מתירין יעו"ש, ואף שבא לעולם בתערובת, וכמו שאכן העיר מזה בכרתי ופלתי יו"ד סימן ק"ב. ולפ"ז האמרי בינה הנ"ל הרי א"ש, דהתם הוי יבש ביבש. אך באמת אין ראיה מד' התוס', דהתוס' בלאו הכי לא ס"ל הך כללא דבא לעולם בתערובת בטיל אפי' בדשיל"מ, וכמו שמתבאר בתוס' ב"ק ס"ט א', והובא בהגרא"א ריש סי' ש"כ יעו"ש. [אך בשיטמ"ק שם כתב חילוק זה יעו"ש].

אך באמת לענ"ד עיקר ד' האמרי בינה צ"ע לחלק בהכי, דחא, דלכאורה בסברא אם אמרי' הך כללא, והיינו דכיון שעוד לא חל שם איסור אזי בטיל, א"כ אף ביבש ביבש נמי. [זולת אם נפ' דבטיל יבש ביבש הוי מענין תליה אחר הרוב, ולכן בזה גרע, ואכמ"ל]. עוד יעו"ש להפמ"ג ביו"ד שם בשפתי דעת ס"ק י"ד בשם איסור והיתר דה"ה לכל דברים החשובים אם לא היו ניכרים מעולם בטלים אף במינם, והרי דבר חשוב דלא בטל היינו יבש ביבש, דלח בלח בדרך כלל כבר פקעה חשיבותו [וכן ראיתי שהעיר מזה האמרי בינה שם]. [ומד' הגרע"א בגליון יו"ד סי' ק"ב שכתב לענין נתרעב קמח חטים בקמח שעורים ונדר מקמח חטים, דבטיל אף דהוי דשיל"מ, כיון דבא לעולם בתערובת, יש לומר דס"ל להגרע"א דקמח בקמח מיקרי לח בלח. ודוק].

ואין להביא ראיה לד' האמ"ב מהא דכתבו התוס' בפ"ק דביצה לענין זימן שנים ומצא שלשה, דלא בטיל משום דשיל"מ, ואף דלא היה ניכר מעולם, הא ליתא דאותו אחד היה בעולם היכן שהוא. ופשוט. [ואכן עי' באמ"ב שם שפלפל בהך דגזולות שנתערבו יעו"ש].

ומ"מ נלענ"ד דלענין נידון דין אין נפק"מ בזה, דהא כתב במ"ב סי' ש"כ ס"ק י"ד וט"ז לענין משקין שזבו, שאם הענבים היו מונחים בפ"ע וזבו להחבית לא בטיל, כיון דהיה ניכר בפ"ע. יעו"ש. וה"ג אם לא היה אדם רואה בזמן הטלת הביצה, אבל ודאי דנחשב שבא לעולם בפ"ע דהתרנגולת מטילה ביצה בפ"ע, ושפיר לא בטיל. וכ"ז פשוט. [ומ"מ כתבתי כל הנ"ל כדי להתלמד במקום אחר].

אך שוב מצאתי להכה"ח יורה דעה סימן ק"ב ס"ק כ"ז שהביא מהברכי יוסף בשו"ר ברכה, דאם היו הרבה ביצים במקום אחד ובאה תרנגולת וילדה עליהם ואין אנו מכירין אותה ביצה, לא מיקרי דבר שיש לו מתירין. ולענ"ד הדברים צ"ע וכנ"ל, דהא אותה ביצה היתה ניכרת בזמן הטלתה. ומשמע דס"ל דכיון דבפועל לא היתה ניכרת, היינו כיון שלא היתה מגולה ה"ו בטילה. ואכתי צ"ע לענ"ד.

לכבות את האש כדי שלא ישרף האוכל

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ד סעיף א', שאסור לכבות דליקה ביו"ט, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה, ואילו לד' הרמ"א אם א"א לבשל הקדירה בענין אחר מותר [ועי' במ"ב ס"ק ד', ז' בטעם מחלוקתם]. ויש לדון האם דין השו"ע הוא גם בגחלת של מתכת דכיבוי הוי רק איסור דרבנן (עי' סי' תק"ו סעיף ג'), או דאין לחלק בזה.

תשובה: הנה אם אמנם דמצאנו בסימן תקי"ד סעיף ג' שחילק בזה השו"ע בין גחלת של עץ לגחלת של מתכת, לענין למתק את החרדל בגחלת של עץ יעו"ש, אך בנידון דידן נראה דמהיכי תיתי לחלק בהכי, ובדוקא שם מפורש הוא בגמ' שבת דף קל"ד דחילקו בזה, והיינו דחז"ל עצמם ראו לנכון להקל בגחלת של מתכת [אחרי דאף בגחלת של עץ אין איסור המיתוק אלא מדרבנן כיון דהוי צורך אוכ"נ ע"ש], אבל כאן הטעם לאסור הלא הוא משום דכיבוי לא הותר ביו"ט, כיון

איברא דראיתי להמנ"ח במצוה רח"צ דאזיל בתר איפכא, וכתב דכל כה"ג שנתבשל במוצאי שבת פטור, וטעמו דהרי אם שם קדירה ע"ג האש בשבת והורידה בשבת קודם שהספיק להתבשל פטור, וכמבואר בשבת דף ד' לענין הדביק פת בתנור. והיינו דס"ל להמנ"ח דבעי' תרתי, שיעשה את המעשה בשבת ושיתבשל בשבת. אולם לענ"ד י"ל דלפ"ד הנימוק"י בפרק ב' דב"ק שביאר הטעם דמותר להדליק אש בע"ש אף שדולק בשבת, דאשו משום חיצוי, כיון דנחשב כאילו עשה הכל מע"ש, א"כ ה"נ להיפוך נחשב כאילו עשה הכל בשבת, ושאינו מוריד את הקדירה קודם שנתבשל, דנתברר שלא עשה כלום. וכן ראיתי להפמ"ג בפתיחה להל' שבת שנסתפק בדין זה, וציינו בגליון המנ"ח בשם הר צבי. [ומריהטת המ"ב בר"ס תקכ"ז שכתב דאם מבשל ביו"ט הסמוך לשבת סמוך לחשיכה דליכא הוואיל, הוי חשש דאוי' יעו"ש, משמע דאף שנתבשל במוצאי יו"ט קעבר איסור דאוי'. ועפמ"ג בפתיחה הנ"ל, ודוק].

ביצה שספק אם נולדה ביו"ט ונתערבה אח"כ באחרות

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ג סעיפים א'-ב': ביצה שנוולדה ביו"ט אסור ליגע בה וכו', ואם נתערבה אפילו באלף כולן אסורות. ספק אם נולדה ביו"ט או בחול אסורה. ובמ"ב ס"ק ה' הביא מחלו' אחרונים בספק נולדה ביו"ט ונתערבה באחרות אם ג"כ אסורה, ומסיק להקל במקום הפסד [ודוקא ביו"ט שלא אחר שבת או שבת שאחר יו"ט, דאז הוי רק דרבנן (שעה"צ אות ח)]. וצ"ע האם יש גילוי בד' השו"ע בדין זה.

תשובה: הנה אם כי כאן לא כתב השו"ע בהדיא דין זה, אולם עי' להשו"ע ביורה דעה סימן ק"ב סעיף א' שכתב בפירושו: ואפילו ספק אם נולדה ביום טוב ונתערבה באחרות אסורות. וא"כ לכאורה אף כאן הגם דסתם השו"ע בדין זה, מ"מ מסתמך ואילו על מש"כ בשו"ע יו"ד הנ"ל. אולם ע"ש בבאור הגר"א ס"ק ג' שכתב ע"ד השו"ע, טור וכו' ותליא בפלוגתא דסימן ק"י סעיף ט' בשו"ע והגה, ודלא כרשב"א שכתב ואם נתערבה קאי אוודאי דוקא, אבל באורח חיים סימן תקי"ג סתם כדעת הרשב"א. עכ"ל. וצ"ע כונת הגר"א ז"ל מהיכן למד שד' השו"ע כד' הרשב"א. ונראה כונת הגר"א למש"כ המג"א כאן בס"ק ד' וז"ל: בטור כתב איפכא ספק וכו' אסור, ואם נתערבה באלף כולן אסורות. מדחלפי הרב ב"י לשוננו, ש"מ דס"ל דספק שנתערב כולן מותרות, דכל אחד הו"ל ס"ס וכמש"כ המגיד משנה. ע"כ. [ועי' בב"י כאן שהעתיק ד' המ"מ, דהרשב"א הסכים לד' המתירין, ושכן נראה מד' הרמב"ם]. ומתבאר אפוא עפ"י הגר"א, דיש סתירה בד' מרן מאור"ח ליר"ד. וצ"ע ליישב.

איברא דע"ש במג"א שג"כ הך הסתירה מיו"ד, וכתב ליישב: ואפשר שם מיירי בחד בשבת דהוי דאוי' ודשיל"מ, אבל הכא דהוי דרבנן. ע"כ. ומתבאר לפי תי' זה דלד' מרן ביו"ט שלאחר השבת דהוי דאוי' יש להחמיר אף בנתערבה באחרות. אך הגר"א לא נחית לחלק בהכי, וגם המג"א לא כתב תי' זה אלא בדרך אפשר. ומ"מ עי' להכה"ח בס"ק ו' שג"כ כתב להלכה להתיר במקום הפסד ביו"ט שאינו לאחר שבת. ולפימ"ש שפיר י"ל דזו אף ד' השו"ע.

האם מותר ליגע במוקצה בלא לטלטלו

שאלה: כתב במ"ב סימן תקי"ג ס"ק ב' ע"ד השו"ע שאסור ליגע בהביצה, דאע"ג דאין איסור בנגיעת דבר המוקצה וכדלעיל בסימן ש"ה, ביצה שאני, כיון שהוא דבר המתגלגל חיישנין שמא יענענה ע"י הנגיעה. ומקורו בשעה"צ אות ג' מהמגיד משנה. וצ"ע האם זוהי ג"כ ד' השו"ע, דאין לאסור בנגיעת דבר המוקצה אלא בביצה, או דלד' השו"ע ביצה ושאר מוקצה שוין, כל שהנגיעה לצורך דבר המוקצה.

תשובה: הנה הב"י כאן ציין למש"כ בסימן ש"י מחלו' בין המ"מ להתרומת הדשן בטעם הדבר דאסור שהכלי יגע בהביצה (אשר מקורו מהירושלמי), לפ"ז המ"מ הטעם הוא משום דבר עגול וחוששים שיתנדנד, אבל לפ"ד התרומת הדשן הטעם הוא שיש כלל, שלא הותר נגיעה במוקצה כל שהנגיעה הוי לצורך דבר המוקצה. ולכאוי' לא הכריע הב"י כאיזה טעם. [אם אמנם כאן ובסימן ש"י סיים בטעם התה"ד, אך אולי אי"ז הכרע גמור].

אך לענ"ד מל' השו"ע בסימן ש"י סעיף ו' נראה דס"ל לעיקר כד' התרוה"ד, דז"ל: כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו, מפני שאוסר הכלי בטלטול, ונמצא מבטל כלי מהיכנו. אבל מותר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו. ע"כ. הנה דלא הזכיר כאן מרן כלל מביצה, ובעל כרחך דלד' השו"ע הוי כלל בכל מוקצה דאסור ליגע בו כל שהנגיעה הוי לצורך דבר המוקצה. [וע"ש במג"א ס"ק ג' שכתב כד' התרוה"ד. והגר"א שם בס"ק י"ח כתב כד' המ"מ. וכן יעו"ש במ"ב ס"ק כ"ב שכתב כד' המ"מ, וכדבריו כאן בסי' תקי"ג ס"ק י"ב. ועי' במ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ז שהזכיר ד' המג"א]. ושוב מצאתי להמג"א כאן שדייק בד' השו"ע כנ"ל, וז"ל: ומד' השו"ע בסימן ש"י סעיף ו' משמע

מוקצה. [ובכלל יש לדון דהיכא שודאי לו שאסור, אולי יש בזה משום לפני עור, אם נתון לאחר סיגריה לעשן ביו"ט]. ויש בכל זה כלל גדול בכל דין מוקצה.

ודע דזה משמע דכל היכא דמותר לטלטל, אזי מותר אף מחמה לצל, ולא אמרי' דליהוי מיהת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שאסור מחמה לצל. והטעם צ"ל דכיון דחזי לאחרני, לא חשיב נמי כלי שמלאכתו לאיסור אף לדידיה. ודוק בכל זה.

בישל לצורך גוי ונמלך לאוכלו אם עבר איסור דאוי' או לא

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ב סעיף א': אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו וכו'. ובמ"ב ס"ק ב', דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ודרשו חז"ל לכם ולא לכותים ולא לכלבים. ויש לעיין היכא דבישל לגוי ואח"כ נמלך לאוכלו הוא בעצמו, האם מתקן בזה את האיסור, או דילמא איסורא דעבד עבד. ואת"ל איסורא דעבד עבד, האם הוי איסור דאוי' או דרבנן.

תשובה: הנה בגמ' פ"ד דביצה דף כ"א דרשו מקרא דלכם ולא לעובדי כוכבים, וא"כ בפשוטו הוי איסורא דאוי'. ובפשוטו לא יועיל מה שיאכלנו הוא בעצמו, וכמו שהאר"י בזה בס' רב פעלים (חלק א' או"ח תשובה י"ב) לענין בורר לאחר זמן ונמלך לאוכלו דלא יועיל להצילו מן האיסור. וכ"כ בבא"ח שנה שניה פרשת בשלח הלכה ג' לענין בורר הנ"ל. ולענין אם בישל בשבת ואח"כ נודמן לו חולה שיש בו סכנה, דלא נפטר בכך.

איברא דהנה יעו"י להרמב"ם בפ"א מהל' יו"ט הט"ו שכתב: המבשל מיו"ט לגוים או לבהמה או להניח לחול אינו לוקה, שאילו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להן, ומקורו מד' הגמ' בפסחים דף מ"ו דעת רבה דאמרי' הוואיל, ובפשוטו היינו דלכן הוי רק איסור דרבנן, וא"כ נמצא דאף אם לא יאכל הוא בעצמו לא הוי אלא איסורא דרבנן. והיינו דאף דלא "חשב" על האורחים, מ"מ להפקיע איסור דאוי' סגי בראוי לאורחים. ומיהו בסמוך לחשיכה דלא אמרי' הוואיל, שוב הוי איסור דאוי'. ובאופן זה הרי גם לא שייך שיאכלנו הוא בעצמו, דא"כ תאמר הוואיל וראוי לאכול הוא בעצמו, ועל כרחך דכיון שכבר סעד א"א להתיר [ולפ"ז י"ל עוד טעם שלא יועיל שיאכלנו הוא בעצמו, דכיון שכבר סעד לא מהני שיאכלנו הוא בעצמו, וצ"ע בפרט זה, דלכאוי' אם חשב מעיקרא לאכול הוא בעצמו שרי אף כשכבר סעד].

איברא דעי' להרב לח"מ שם שביאר בד' הרמב"ם דאף לבתר הוואיל הוי איסור דאוי' דלכם ולא לגוים, ורק שאינו לוקה ע"ז, יעו"ש [וע"ע בבאור הלכה ר"ס תקכ"ז].

והא דבאמת אמרינן הכא הוואיל, ואילו לענין בורר לא אמרינן הוואיל, נראה פשוט דלענין בורר שהותר לאלתר, אין זה משום היתר לצורך אכילה, אלא משום שאין זו מלאכה כלל, דלא נחשב דרך מלאכה אלא דרך אכילה, אבל ביו"ט מה שהותר לצורך אוכל נפש הוי משום "היתר", ולכן אומרים הוואיל [אכן ברב פעלים שם עמד בזה, וביאר דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, יעו"ש. אך נראה עיקר כונתו כנ"ל, דהרי גם ביו"ט תלוי במלאכת מחשבת, ולכן איכא לפטור מקלקל ומשאצל"ג אף ביו"ט. ודוק. ועכ"פ הנלענ"ד כתבת].

להזמין מחלל שבת בפרהסיא ביו"ט

שאלה: כתב במ"ב סימן תקי"ב ס"ק ב', דמומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. ויש לדון בחילוני המחלל שבת בזמנינו, האם יש לו דין גוי לענין זה שאסור לבשל בשבילו ולהזמינו.

תשובה: הנה ידוע שדנו בזה פוסקי זמנינו בדין החילוניים שבזמנינו אם דינם כתינוקות שנשבו, ויש דס"ל דלחומרא דנים אותם כגוים. ולפ"ז היה מקום לחלק ולומר, דלבשל בשביל הגוי דהוי דאוי' [וע"ע בתשו' הקודמת] בזה יש להחמיר, אבל להזמינו שהוא רק גזירה שמא יבשל יש להקל. ועי' בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ט תשו' ג' דס"ל דאין להזמין מחלל שבת בפרהסיא לסעודת יו"ט, זולת מי שאינו יודע כלל מענין יו"ט יעו"ש.

מי שהניח קדירה ע"ג האש ונתבשל במוצאי יו"ט האם עבר איסור דאוי'

שאלה: יש להסתפק במי שהניח קדירה עם תבשיל ע"ג האש, ונתבשל רק במוצאי יו"ט, האם עבר איסור דאוי' או לא.

תשובה: הנה בהשקפה ראשונה היה נראה דכמו שמותר ליתן קדירה ע"ג האש בע"ש ומתבשלת בשבת, אשר חז"י מזה דהמלאכה היא תלויה במעשה הבישול, וא"כ ה"נ להיפוך, כיון ששם את הקדירה ביו"ט נחשב שבישל ביו"ט, ונמצא שעבר מלאכה ביו"ט ולא נהנה ממנה ביו"ט. [וכל כה"ג בשבת נראה דחייב משום מבשל. ומיהו היכא דהיה ראוי כמאכל בן דרוסאי ביו"ט ויש לו אורחים, אזי נימא הוואיל].

דלא חשיב אוכ"נ. ואף להמ"ב דפי' דנחשב מכשירי אוכ"נ, ואסרו כיון דאינו קרוב לאוכל, ומשמע דהוי רק איסור דרבנן, מ"מ לא מצינו שהקילו בזה חכמים. אולם ראיתי להרב אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה ט' שכתב דאף שהיה נראה מעיקרא שלבני ספרד אין לכבות או להנמיך את האש כדי שלא ישרף האוכל, מ"מ י"ל שלא אסרו מרן אלא בגחלת של עץ או בפתיליה של נפט ששייך בה פחם יעו"ש. ולענ"ד אם קבלה היא נקבל, ואם לדין יש תשובה וכנ"ל.

להנמיך את הגז כדי שלא ישרף האוכל

שאלה: את"ל דיש לחלק בזה בין גחלת של מתכת לגחלת של עץ, יש להסתפק בגאז המצוי בזמנינו, האם דין כיבוי הוא כדין גחלת של עץ, או כדין גחלת של מתכת.

תשובה: הנה היה מקום לחקור דיסוד החילוק שבין גחלת של עץ לגחלת של מתכת, אם הוא משום דלא שייך פחם וכל' רש"י בשבת קל"ז, וא"כ הכא נמי בגאז הרי לא שייך פחם, אך ע"י ל' המ"ב בסי' תק"י ס"ק ט"ו דאינו בועה, ומשמע הכונה שאין כאן "אש", וא"כ בגז הרי הוי אש. [ולכא' ראיה מהא דהמסתפק מן השמן חייב משום מכבה, ע"י ביצה כ"ב, ואף דליכא פחם. וע"ע שו"ת אבני נזר (ח"א סי' רל"ח). ובמקום אחר הארתי בזה]. אולם י"ל דכאן בנידון דידן א"צ להך טעמא דאינו בועה, אלא כיון דקיימא לן כר"ש דכיבוי דאוי' דוקא בשצריך לפחם, ע"י סו"ס"י של"ד ועוד דוכתי, ולכן לא החמירו אלא בכיבוי גחלת של עץ שיש בו צד חיוב, וכמש"כ במ"ב ס' רע"ח דהחמירו בכיבוי יותר משאר שבותין. וכ"כ בשו"ת אול"צ שם לענין נידון דידן דיש להקל להנמיך את הגז, אם הוא לצורך האוכל שלא ישרף, ואין לו כיריים אחרים, שיכול להדליק שם, וע"ש עוד.

לומר לגוי לכבות את הדליקה כדי שלא ישרף האוכל

שאלה: צ"ע לד' השו"ע דאסור לכבות הדליקה בשביל האוכל, האם מותר לומר לגוי לכבות את האש, או דגם ע"י גוי לא מחמירין.

תשובה: נלענ"ד דלפי דברי המ"ב בס"ק ד' בטעם השו"ע שאסרו לכבות האש, דאף דעכ"פ לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מבוע"י דקיימא לן דשרי כדלעיל סימן תק"ט בהגה, ס"ל לדיעה זו "דלאו כל מכשירי אוכל נפש התירו", אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיקון האוכל, א"כ משמע ודאי דהוי זה רק איסור דרבנן "דלא התירו", ושפיר יש להתיר ע"י גוי, כדין שבות דשבות לצורך, ע"י סימן ש"ו סעיף ה'. אבל אם נפ' דטעם השו"ע דלא הוי אפי' מכשירין, אי נמי כדביאר בשו"ת אול"צ ח"ג פי"ט בביאורים לתשו' א' הטעם דלד' מרן לא הותר מכשירין כלל וכד' ר"י (וכ"ה בבה"ל סי' תק"ט סעיף א'), א"כ הרי משמע לפי"ז דהוי זה דאוי', ואיך נתיר ע"י גוי.

אולם נראה דלפי"ד האול"צ הנ"ל שהתיר בכיבוי גז דהוי רק דרבנן, וכן התיר אף בגחלת של עץ ע"י קטן, כיון דבכל זה סמכינן ע"ד הרמ"א שהתיר לכבות אף בגחלת של עץ, א"כ ה"נ נימא דשרי ע"י גוי. [ודע עוד דיש לדון להתיר בזה אף מכח ד' הב"י בסימן ש"ד לענין לומר לגוי לסתור מנעול של מתכת, כיון דאיכא מאן דשרי אף ע"י ישראל, וכ"פ בשו"ע שם סעיף ז'. אך י"ל דכל זה תלוי באופן המחלו', אם היא שקולה או לא, וכל כה"ג, וקיצרת].

לגרום כיבוי ביו"ט [ע"י ששם כלי מלא מים והמים יגלשו ויכבו את האש]

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ד סעיף ג': נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע לשם. הגה. ויש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין. אבל ע"י סכין, אסור. ומתבאר כאן מחלו' מרן והרמ"א בד"ן גרם כיבוי כשנוגע בגוף הנר, להשו"ע אסור לאחר שהנר דולק, ולהרמ"א שרי, וכמו שביאר במ"ב ס"ק כ', כ"ב. וע"י בביאור הלכה מחלו' אחרונים בתוחב את הנר לתוך כלי שיש בו מים, דאפשר דזה חמור יותר ונחשב מקרב כיבוי. ולפי כל זה יש לדון אם מותר ליתן סיר עם מים ע"ג הגאז, כדי שיגלשו המים ויכבו את האש, דאפשר דלד' השו"ע ה"ז אסור, משום שנחשב כנוגע בגוף הנר. גם אפשר דאף לד' הרמ"א ה"ז כתוחב לתוך המים, וצ"ע.

תשובה: הנה אם נבא לדון משום שנוגע בגוף האש, נ"ל דאין זו טענה, חדא דאינו מוכרח שנוגע בגוף האש, דתלוי בגודל הלהבה. ועוד, דהסיר הוא שנוגע בגוף האש לא המים. אך יש לדון מצד

דנחשב מקרב כיבוי ע"י המים. ומיהו ראיתי להרב אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה י"א דפשיטא ליה דחשיב נוגע בגוף האש. ומ"מ כתב ד"ל דלא אסרו השו"ע אלא בגחלת של עץ דיש בה צד חיוב דפחם לא בגחלת של מתכת, וה"נ בגז. [ולענ"ד צ"ב דהרי גרם כיבוי בלאו הכי אין איסורו אלא מדרבנן ומ"מ אסרו השו"ע. וכי"ב הערתי לעיל ע"ד האול"צ לענין להנמיך את הגז]. ומתבאר ג"כ דפשיטא ליה להאול"צ דלא חשיב מקרב את כיבוי. ומ"מ דן באול"צ שם דאפשר דלא חשיב גרם כיבוי אלא ככוחו, כיון דהוי כאשו משום חיציו, שהרי מקרב את המים אצל האש, ומ"מ מסיק דיש סמך להקל עפי"ד הר"ן בסנהדרין דף ע"ז דלא אמרו אשו משום חיציו אלא לדיני ממונות לחייבו בניזקין וד' דברים, אבל לענין חיוב מיתה אינו חייב על הרציחה, וא"כ י"ל שה"ה שלא נאמר דין זה אלא בניזקין ולא לענין שבת, ויעו"ש עוד. ולענ"ד דהכא י"ל דלכו"ע לא חשיב כוחו, כיון שלא התחיל שום פעולת כיבוי, וכמו ששם כלים מלאים מים ואח"כ תיכבה האש, דחשיב רק גרם כיבוי. [וע"י תו' בסנהדרין ע"ז בסוגיא דסוף חמה לבא שהאריכו הרבה בגדרים אלו, וע"י עוד חזו"א ב"ק סי' ב'. וקיצרת].

עכ"פ העולה מן המדובר, דיש מקום להקל ליתן סיר מים ע"ג האש ע"מ שאח"כ יגלשו המים ויכבו את הגז. [אלא שצריך להזהר לשתות מן המים האלו ושאינו לו מים אחרים, ושלא יכבה האש מיד כששם את הכלי, וכמש"כ כל זה באול"צ שם].

האם מותר ליתן את הפתיל צף בתוך חור העיגול ביו"ט

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ד סעיף ח': אין חותכין הפתילה לשנים וכו', ובסעיף ט': אין גודלין את הפתילה וכו', ומבואר מכל זה דשייך תיקון מנא בפתילה אף שעומדת לשריפה. ולפי"ז יש לשאול לענין פתיל צף המצוי כיום, האם מותר ליתן את הפתילה בתוך החור של העיגול שבו מונחת הפתילה, דאפשר שיש בזה משום תיקון מנא, או דנימא דכאן עצם הפתילה כבר מוכנה ומתוקנת.

תשובה: הנה נלענ"ד דלא מיבעיא אם א"א להדליק את הפתילה בפ"ע, שה"ז מתקן מנא, אלא אף אם ניתן להדליק בלא להכניסה להעיגול, מ"מ כיון שדולקת יותר באופן זה שמונחת בתוך העיגול, גם זה בכלל תיקון מנא. אלא שראיתי לכמה מפוסקי דורינו שהקילו בכך, הביאום במ"ב מהדו' דרשו בסי' תקי"ד הע' 37. ומ"מ נלענ"ד דהמחמיר להכין הפתיל צף מעיו"ט תבא עליו ברכה. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קכ"ח אות א' שהוא עצמו נוהג להכין הפתיל צף מעיו"ט. ודי בזה.

[וחו"ר בית ההוראה הוסיפו עוד בזה: יש להעיר, כי פעמים בנקודת החור שבפתיל צף עדיין מחובר השעם בנקב, ויש בזה משום מכה בפטיש].

להדליק מנר של יו"ט לצורך ביטול

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקי"ד סעיף י"א: המדליק נר של יו"ט צריך לברך אקב"ו להדליק נר של יום טוב. ויש לשאול האם מותר להדליק מהנר של יו"ט, לצורך הכנת התבשילים וכל כיו"ב, דהרי לענין נר של שבת מבואר במ"ב סי' רס"ג ס"ק ד' שאסור להדליק קיסם או נר של חול מנר של שבת, משום ביזוי מצוה. וה"נ הכא, שהרי אף נר של יו"ט מצוה הוא.

תשובה: נלענ"ד פשוט דכל שלא התנה מעיו"ט שיוכל להשתמש בהאש של נר יו"ט, ה"ז אסור, שהרי דינו כנר של מצוה שאסור ליהנות ממנו. [וע"י ג"כ בכה"ח ס"ק מ"ז, דנר של יו"ט שנכבה, אסור לאכול החתיכה שנשארה ממנו, כיון שהוקצה למצותו]. אלא שאנכי הרואה בס' שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ג הערה ל"ה בשם הגרש"ז אויערבאך ז"ל להקל בזה ואפי' ע"י גפרוה, כיון שנרות יו"ט עיקרן לכל צרכי יו"ט. יעו"ש. ולענ"ד הרי עיקר הנר יו"ט בשביל כבוד יו"ט ולאכול לאור הנרות, אבל מנ"ל להשתמש בהם. גם בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' בביאורים לתשו' ג' כתב, שנראה שמותר ליקח מהנר של יו"ט כדי להדליק אש לצורך ביטול, באופן שאין לו אש ממקום אחר, ודימה למש"כ השו"ע בסי' תעד"ר סעיף ב', דנר של בהכ"נ שבת וחנוכה כולם של מצוה ומותר להדליק זה מזה, וכתב הרמ"א שם וה"ה נר של ת"ת או נר לחולה הצריך נה. עכ"ד. אך באמת יעו"ש במ"ב עפי"ד הגר"א דלפי הסוברים בס' תרע"ג דלא הותר תשמיש של מצוה כנגד אור חנוכה, ה"נ אסור להשתמש למצוה אחרת. וע"י ג"כ כה"ח שם ס"ק י"ג [ודוחק לומר דנר יו"ט וצורך אכילה ביו"ט הוי חדא מצוה]. גם צע"ק אמאי אסור באול"צ שם להדליק סיגריה מנר יו"ט, ה"ז גם צורך מצוה. וי"ל. ועוד דהרי אף להדליק מנר לנר ע"י

קיסם אסור, וא"כ הכא אין תתיר להדליק ע"י גפרוה. וד' הגרש"ז א שהתיר אף ע"י גפרוה צע"ג.

ולומר לב ב"ד מתנה כדאימא במ"ב סי' קנ"ד ס"ק כ"ו, התם הרי מדובר בנר של בהכ"נ שזה נר של ציבור, לא כן הכא בנר של יחיד מנא לך.

הכלל העולה, דלענ"ד אין מן הראוי להדליק מהנר של יו"ט אף לא לצורך ביטול. [ואף האול"צ לא התיר אלא כשאין לו אש אחרת, וכן לא התיר לצורך סיגריה].

האם צריך לכתחילה להדליק נר יו"ט מערב יום טוב

שאלה: יש להסתפק האם לכתחילה צריך להדליק נרות יו"ט בערב יו"ט, דנר שבת שאני, שא"א להדליק בשבת, או דאין נפק"מ בזה.

תשובה: הנה בנר של שבת לא משכחת לה להדליק בשבת גופא, כיון דהוי חילול שבת [וע"י במ"ב סימן רס"ג ס"ק כ"א לענין להדליק אחר השקיעה ע"י גו]. אבל ביו"ט דאפשר להדליק ביו"ט גופא, א"כ לכא' אין הכרח להדליק בעיו"ט. אולם נראה עפי"מ שמוכא בכתבי הגר"ח ז"ל עפי"י ל' הרמב"ם בפרק ל' מהל' שבת הלכה ה' שגר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת כל אלו לכבוד שבת הן, דיש דין כבוד שבת בהדלקת הנר חוץ מדין עונג שבת המבואר בהרמב"ם בפרק ה' הלכה א'. [ואכן איכא מצוה בגוף ההדלקה לכבוד שבת, וכמבואר בשו"ע סימן רס"ג סעיף ד' שלא ידליק בעוד היום גדול, כדי שיהא ניכר שהוא לכבוד שבת]. וכן מבואר בהקדמת בן הפרישה בטור יורה דעה בשם אמו, שלכתחילה ידליק נר יו"ט מערב יום טוב. וכן הסכים בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח תשובה א'.

להדליק ביו"ט ראשון נר של יו"ט שני

שאלה: יש להסתפק בב' יו"ט של ר"ה או של גלויות, האם מותר להדליק ביו"ט ראשון נרות של יו"ט שני, או שיש בזה משום מכין מיו"ט לחול (וכמבואר בסי' תק"ג שאסור להכין מיו"ט א' לחבירו יעו"ש).

תשובה: הנה לכא' הדבר מבורר להיתר, מהא דכתב בשו"ע סי' תקי"ד סעיף ה', שמוותר להדליק נר בהכ"נ ביו"ט שני לאחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה. ובמ"ב ס"ק ל"ג, שאם הוא כבר סמוך לחשיכה אפילו בביתו שרי להדליק, דהרי צריך הוא לו באותה שעה. וא"כ ה"נ הכא, הרי יש מצוה בהדלקתו. וכן אם הוא סמוך לחשיכה יש לו צורך באותה שעה.

אך קושטא דמילתא נלענ"ד לאסור בזה, דמצד מצוה, הנה אף שנתבאר בתשו' הקודמת דאיכא מצוה להדליק בעיו"ט משום כבוד יו"ט, מ"מ ה"ז גופא נחשב מכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני, דאינו כמו נר בהכ"נ, דהוי מצוה מצד היום טוב ראשון גופא. ומצד סמוך לחשיכה, הנה פשוט דכל זה הוא דוקא היכא שאין אור החשמל דולק, אבל אם אור החשמל דולק, הרי אין צורך באותו הנר זולת המצוה. ופשוט.

האמנם שראיתי להכה"ח בס"ק פ"ב שהביא מד' השל"ה, דהנשים מותרות להדליק נרות ביו"ט ראשון של גלויות בערב לצורך ליל יו"ט שני, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה, ואעפ"י שמברכת לצורך הלילה אין בכך כלום, ואדרבה הוא יותר מצוה ממה שנוהגים אנשים שאינם מדליקין בליל שני עד בואם מבהכ"נ תפילת ערבית, ואז בבואם לביתם הם יושבי חושך, ולא שפיר דמי בעיני. עכ"ל. הנה הגם דכתב השל"ה הך סברא "שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה", נראה דעיקר סברתו היא כיון שאין אור החשמל, לא כן היכא דיש אור חשמל דולק, אין להתיר בזה.

וכדברינו נראה מבואר בהקדמת בן הפרישה לטור יו"ד שכתב וז"ל: התינח בליל יו"ט של גלויות שהוא ספיאק דיומא, ואסור להכין מיו"ט ראשון לשני, ראוי לעשות כן. עכ"ל.

עבר את שבט ביקורתם של חכמי ורבני בית הוראה "אהבת שלום", הגאונים רבי מנשה שוע שליט"א ורבי דוד פנירי שליט"א

נתינת בושם במי הנטילה של הכהנים, ורחיצת ידי הכהנים במים מבושמים

בימים עברו היו נוהגים בקהלות רבות ליטול את ידי הכהנים ביום טוב במים מבושמים כמבואר במ"ה' יום טוב ס"ק תקי"א ס"ק י"א ובט"ז סק"ח ובחכם צבי ס' צ"ב, וגם בזמננו ישנן קהלות בחו"ל שנהגות כן. ויש לדעת האם מותר ביום טוב עצמו לבשם את המים, כדי לשפוך על ידי הכהנים. ועוד יש לברר, באופן שהמים כבר מבושמים מערב יום טוב, האם מותר לשפכם על ידי הכהנים, או יש לחוש משום מוליד ריח בידי הכהנים. ומתוך הדברים יתברר האם מותר לשים בושם על גופו בשבת כדי שיהיה לו ריח טוב, או כדי להעביר ריח זיעה.

א. שיטות הפוסקים

בגמ' ביצה דף כ"ג ע"א איתא, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, סחופי כסא אשירא ביומא טבא, אסור. מאי טעמא, משום דקמוליד ריחא. ופירש רש"י סחופי כסא אשירא, לכפות כוס מבושם על השיראים של מלבוש, להכניס בהן ריח הבושם שבכוס אסור, דקא מוליד ריח בשיראים ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה. והרמב"ם פ"ד מה' י"ט ה"ו כתב, אין מעשנין בקטורת ביום טוב מפני שהוא מכבה, ואפילו להריח בה. ואין צריך לומר לגמר את הבית ואת הכלים שהוא אסור. וכתב המגיד משנה שהרמב"ם כלל דינא דגמ' סחופי כסא, במה שכתב שאסור לגמר את הכלים. והעתיק דבריו הבית יוסף סימן תקי"א ס"ד. ובשו"ע שם העתיק את לשון הרמב"ם. ומשמע שהשו"ע פסק את דין הגמ', אף שלא כתבו להדיא. והרמ"א שם כתבו להדיא וז"ל, ואסור לחסוף כוס מבושם על הבגדים, משום דמוליד בהן ריחא.

והט"ז סק"ח כתב וז"ל, וראיתי בקצת קהילות השופכין שמן של ריח שקורין שפינגר"ד לתוך המים ביו"ט לצורך נטילת ידי הכהנים לדוכן, ואיסורא קא עבדי, דמולידין ריח במים. ואפילו שופכים בערב יום טוב, מכל מקום מולידין ריח ביום טוב על ידי הכהנים, וזה ניחא להו ומכוונים לכך, ע"כ יש למנוע מלעשות כן ע"ש. והמ"א ס"ק י"א כתב וז"ל, פשוט דאסור ליתן דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו, דלא כמו שנוהגין קצת לעשות ליטול ידי הכהנים ע"ש.

ובשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן נ"א העתיק את דברי הט"ז, ואח"כ הוסיף, וכן כתב המגן אברהם ע"ש. ודבריו צריכים עיון, דהנה הט"ז כתב שני חידושי דינים, א' שאסור לתת בושם תוך מי הנטילה. ב' גם מים שהם כבר מבושמים מעיו"ט, אסור לשפכם על ידי הכהנים. אבל המ"א כתב רק את הדין הראשון, שאסור לתת בושם תוך מים. ואת הדין השני לא הזכיר כלל, ואפשר שבאמת ס"ל דשרי. וכן המ"א סימן קכ"ח סק"ח כתב רק שאסור לתת בושם לתוך מי הנטילה, ולא הזכיר את הדין השני כלל.

וכן יש לתמוה על הבאר היטב ס' תקי"א סק"ז שכתב וז"ל, כתבו הט"ז בסימן זה והמ"א בסימן זה ובסימן קכ"ח דאסור ליתן מי ורדים בשבתות וימים טובים לתוך המים לצורך נטילת ידי הכהנים, דמולידין ריח במים. ואפילו ששופכים מערב יום טוב, מכל מקום מולידין ריח ביום טוב על ידי הכהנים. וכן כתב בהלק"ט ח"ב סימן כ' ע"ש. והוא כדברי הרב פעלים. וכן נראה בכף החיים ס' קכ"ח ס"ק מ"ד. וצ"ע שבמ"א לא הוזכר כלל איסור נתינת מי בושם על ידי הכהנים, והדבר חלוק גם מסברא וכמו שנבאר להלן.

שוב ראיתי במחצית השקל בס' קכ"ח ובסי' תקי"א שכתב, שהמ"א אסר לתת בושם לתוך מי הנטילה, והט"ז הוסיף שגם אסור לרחוץ במים אלו. וכן ראיתי בפמ"ג ס' תקי"א מש"ז סק"ח שכתב וז"ל, ומה שכתב [הט"ז] בכהנים לאסור אפילו הושם מערב יום טוב למים, ובמ"א אוסר, י"ל [יש לפרש] במים, לא על ידי הכהנים, כמו שכתב א"ר ז' מסימן שכ"ב סעיף ה' למלול ביד בשמים, דביד אין שייך מולד ריח עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבנו בדעת המ"א. וכן מדוקדק מדברי שו"ת חכם צבי סימן צ"ב שהעתיק את דברי הט"ז, ואח"כ כתב וז"ל, ומהר"ר אבלי ז"ל [המ"א] הסכים עמו בפשיטות "בראשונה" עכ"ל.

ובשו"ת חכם צבי ס' צ"ב האריך להוכיח שאין איסור מוליד ריח בידיים, ומותר לשפוך מים מבושמים על ידי הכהנים. וכן מותר לבשם את המים עצמם ביום טוב ע"ש. וכן בשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סימן ט"ז כתב להתייר לשים בושם על הידיים והפנים ע"ש.

נמצא שלוש שיטות בפוסקים, דעת הט"ז לאסור הן לשים בושם תוך מי הנטילה, והן ליטול ידיים עם מים מבושמים. דעת החכם צבי להתייר הן לתת בושם תוך המים, והן ליטול בהם ידיים. ויש סוברים שאסור לתת בושם במים, אבל מותר ליטול ידיים במים מבושמים.

ב. בירור שיטת הגו"ר והוכחתו מברכות דף מ"ג

בשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סימן ט"ז כתב להתייר לשים בושם על הידיים והפנים, וטעמא דהך שריותא הוי בשביל שאינו מתקיים ועומד הריח בידיים, כדאמרו בברכות דף מ"ג ע"ב, ת"ר ששה דברים גנאי לו לת"ח, לא יצא כשהוא מבושם לשוק וכו', ואמר עלה רב ששת לא אמרו אלא בבגדו, אבל בגופו זיעה מעברא ליה. כללא דמלתא, כיון דריח דבגוף אינו מתקיים לית ביה משום נולד. ובידים איכא תו טעמא רבא, דסתם ידים עסקניות הן ולענין להצריכם טהרה, והכא יועיל טעם זה מפני עסק זה אין הריח מתקיים בידיים ע"ש. וכ"כ בספרו הגמ' המלך אות ס"א.

הרה"ג שלום טוויל שליט"א

בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

דבר תורה, וכגון הכותב בדבר שאינו מתקיים או על דבר שאינו מתקיים אינו חייב חטאת, ואם כן מאי טעמא המרתיה כופרא חייב חטאת, הרי הוא חוזר ומתקשה מיד. ועל כרחק לומר, דשאני מלאכת כותב וכד' שתכלית המלאכה היא שהכתב יהיה קיים, וכל שאין הכתב מתקיים הוא חיסרון במלאכה שאינה מלאכה טובה, ולכן אינו חייב דבר תורה. משא"כ בהרתחת זפת, שתכלית המלאכה שיהיה לו זפת רך שיכול לעבוד בו ואח"כ יתקשה מיד, וזה כל תכליתו. וא"כ מה שחוזר ומתקשה, אינו חיסרון במלאכה, ואדרבא זו המלאכה הטובה ביותר, וזפת שלא היה חוזר ומתקשה לא היה ראוי למלאכתו. שוב מצאתי בספר שביתת השבת מלאכת מבשל ס"ק ל"ג שכתב כן. ולפי זה אין ללמוד מדין הרתחת כופרא לדין מוליד ריח, שודאי הולדת ריח עדיפה כשהריח קיים זמן רב, וכל שאין הריח קיים אלא זמן מועט זה חיסרון בגוף המלאכה, ואין לחייב עליה. ושפיר איכא למימר שחז"ל לא אסרוהו כלל. וראיתי בספר גאלי טל מלאכת האופה סק"ט אות י' שגם עמד על הדברי הגמ' שבת הנ"ל, וכתב ליישב, ששאני התכת מתכות שכך היה במשכן, שהיו מתיכים מתכת ואח"כ היתה חוזרת ומתקשה ע"ש. ולפי זה נמי אין למילף מזה לענין מוליד ריח בשבת. ובלאו הכי יש לומר, דשאני דין מוליד שאיסורו מדרבנן משום שנראה כבואר ועושה דבר חדש, ולכן צריך יותר שיהיה דבר המתקיים. ועיין עוד בשו"ת תורה לשמה סימן קט"ו, ובמה שכתבנו על דבריו בערי שלום הלכות שבת ס' ש"ט הלכה ל"ב.

ד. בירור הוכחת הרב פעלים משבת דף ס"ד

עוד כתב בשו"ת רב פעלים שם להוכיח מהא דתנן בשבת דף ס"ד, האשה יוצאה בחוטי שער וכו' בפלפל ובגרגיר מלא, וכל דבר שתתן לתוך פיה וכו'. ופ"ר רע"ב בפלפל שנתנת בפיה מפני ריח הפה, ועיין בתיו"ט שם. וכיון דפלפל יש בו ריח טוב, הרי זה מוליד ריחא כפה. ואם נדחוק לומר הפלפל אין בו ריח טוב, ורק דוחה הוא את ריח רע, הלא על מ"ש במשנה וכל דבר שתתן לתוך פיה פירושו בגמרא דף ס"ה ע"א וזגבילא, אי נמי דרצונא שהוא קנמון. והרי זה ידוע דקנמון שקורין דרצונא יש בו ריח טוב, והכי אתמר בגמרא על עצי קנמון שהיו בירושלים. וכאן לא אסרו לכתחילה אלא משום גזרת שחיקת סמנים, לפירוש הר"ר פורת, או משום שנראה כמערכת לפירוש התוספות, הא לאו הכי הוה שרי לכתחילה, ולא חשו דמוליד ריחא כפה. וצ"ל כמ"ש הרב גו"ר, כיון שאין קליטת הריח מתקיים בבשר האדם ליכא חשש מוליד ריחא. ושמא יש לחלק ולומר, דהפה גרע טפי ששם מצוי רוק תמיד, ואי לאו דמונח הבשמים שם בתמידות, הוה מעביר הרוק תכף ומיד את קליטת הריח הטוב הנעשה מבשמים אלו דפלפל או קנמון, ולכן לא חשו בזה משום מוליד ריחא. אך בשאר בשר האדם, אף על גב דאיכא זיעה דמעברא ליה, מ"מ הוא קולט הריח שיעור מה, והרי זה מוליד ריחא קצת זמן, ואפשר דאסור בזה ע"ש.

ויש לדחות, לפי מה שכתבנו לעיל סק"ב בדעת הרמב"ם, שהזיעה מעברת ריח הבושם רק כשיש תרתי לטיבותא, א' יש עכשיו שם זוהמה. ב' הוא מקום שיהיה שם זיעה. ולפי זה דוקא כפה שיש בו ריח רע, מותר ליתן בו דבר שיש בו ריח טוב, כיון שיש את שני התנאים, שהוא מקום שיש בו רוק ודינו כזיעה, וכן שיש בו כבר עכשיו ריח רע. אבל בבשר אדם אסור לתת ריח טוב.

ועוד אפשר לומר, שאם אדם נותן ריח טוב כדי לסלק ריח רע, ולא כדי להוליד ריח טוב, אין בדבר איסור, שהרי אין כוונתו להוליד ריח טוב. שוב ראיתי בשו"ת שאילת יעבץ ח"א סימן מ"ב שכתב כן, וזה לשונו, וכן אין להביא ראיה להיתר מאותה ששינוי שיוצאת בפלפל שתתן לתוך פיה, וכן התיירו ללעוס מצטיק לריח הפה, דשאני הני דלעבורי ריח רע קעבדי להו, ולאו לאולודי ריחא קבעו להו ע"ש.

ה. הולדת ריח באוכלין

בשו"ת חכם צבי ס' צ"ב כתב שבאוכלין ומשקים כמו שאין איסור צביעה וכדאיתא בשו"ע סו"ס ש"כ, כך אין איסור הולדת ריח, ולכן יש להתייר לתת בושם לתוך מים בשבת, ודלא כט"ז והמ"א ע"ש.

והשער המלך ה' י"ט פ"ד ה"ו כתב להוכיח כן, שהנה בגמ' ביצה דף כ"ב ע"ב נחלקו אם מותר לגמר פירות ביו"ט, ואמרו בגמ' א"ר יהודה על גבי גחלת אסור (דאיכא מכבה ומבעיר, רש"י). על גבי חרס (שהסיקו, רש"י), מותר (דכבוי ליכא והבערה נמי ע"י שינוי, רש"י). ורבה אמר על גבי חרס נמי אסור, משום דקא מוליד ריחא. ופרש"י שנכנס בחרס שלא היה בו ריח, ואסור מדרבנן ע"ש. וקשה למה רש"י פירש שמוליד ריח בחרס, ולא פירש שמוליד ריח בפירות. אלא ודאי שבאוכלין לא שייך איסור הולדת ריח, ולכן הוכרח רש"י לומר שמוליד ריח בחרס. והוא כדעת החכם צבי, ודלא כט"ז שאסר להוליד ריח במים כדי ליטול את ידי הכהנים ע"ש.

ויש לעורר, דהנה יש לחקור מה הטעם שאין באוכלין איסור צובע ואיסור מוליד ריח, האם משום שבאוכלין עיקר חשיבותם בטעמם ולא בצבע או בריח, ודברים אלו אין בהם חשיבות מלאכה באוכלין. או"ד שאוכלין מצד עצמותם לא שייך בהם כ"כ עשייה ויצירה. ועיין מה שהארכנו בזה בעשירי שלום ס' ש"כ הלכה כ"ט. ולצד הראשון י"ל, שכל הקולא באוכלין שייכת רק בגוונא שצובע או מוליד ריח לצורך אכילה. אבל כשצובע אוכל לצורך אחר, שפיר שייך בהם איסור. ולפי זה יש לומר שגם הט"ז והמ"א מודו שאין איסור מוליד ריח באוכלין ומשקים וכמו שמוכח מדברי רש"י, ושאינו נידון דידיהו שמוליד ריח במשקים שלא לצורך אכילה, וחוזר דינם להיות כמוליד ריח בבגד.

והנראה בזה, דהנה הרמב"ם פ"ה מה' דעות ה"ט כתב וז"ל, לא יצא מבושם לשוק ולא בבגדים מבושמים ולא ישים בושם בשערו. אבל אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמא מותר ע"ש. והכסף משנה הקשה, שמתחילת דברי הרמב"ם משמע שאין לצאת מבושם כלל, ומהמשך לשונו נראה שרק בבגדו אסור. וכתב ליישב וז"ל, אפשר דתנא והדר מפרש כיצד לא יצא מבושם בבגדיו. או שכוונתו שלא יצא בבושם ממש אפילו בגופו, דבושם ממש לא מעבר ליה זיעה. ולא אמרו דמעברא, אלא שמן הטוב וכיוצא בו ע"ש. ויוצא מתירוצו השני שרק בשמן הטוב ישנה קולא בנתינתו על הגוף, דזיעה מעברא ליה, אבל בושם גם על הגוף אסור לתת, שיש בו ריח חזק והזיעה לא מעבירה אותו. וכן עינינו רואות במיני בשמים שנשאר רישומם שעות רבות. ולפי זה לענין מעשה נפל כל היתר זה בבירא. אך באמת שהוא מחודש בדעת הרמב"ם שסתם ולא פירש דבריו כלל. וכן לא מבואר מנין הרמב"ם שאב חילוק זה, ואין דרכו לכתוב דינים בלא מקור בגמ', אלא במקומות מועטים שכותב ויראה לי וכד'. ומכל מקום אין בכוחנו לחלוק על דברי הכסף משנה, ובפרט להקל שלא כדבריו. ופלא שלא מצאתי מי שעמד בזה.

והלחם משנה שם כתב ליישב באופן אחר, שהרמב"ם בתחילת דבריו מיירי בנתינת בושם על ידיו, וזה גם בגופו אסור. אבל בשאר מקומות שבגוף שרי, וזה מה שכתב בהמשך דבריו. וחילוק זה מפורש בגמ' בברכות שם וברש"י להדיא, דלעיל מיניה אמרו, מברך על היין וחוזר ומברך על השמן וטחו בראש השמש, ואם השמש ת"ח וכו'. ומה שצריך לטווח בראש השמש, כתב רש"י ז"ל שלא יצא בידיו מבושמות מפני שגנאי הוא לת"ח. והוקשה לו להרמב"ם דהא בגופו שרי משום דמעברא זיעה. לזה הוצרך לחלק, דדוקא כשהוא בגופו שרי, אבל כשהוא בידו אסור ע"ש. הרי רש"י להדיא שאין היתר בנתינת בושם בידו. וכן ביאר הלחם משנה בדעת הרמב"ם. [אך הוא מחודש בדעת הרמב"ם, שסתם דבריו ולא רמז כלל לחילוק זה]. ולפי זה אין היתר בנתינת בושם או שמן מבושם בידיו בשבת, ודלא כגו"ר.

אך זה אינו, דיעויין בלח"מ שם שכתב לבאר את החילוק בין ידיו לשאר גופו וז"ל, דדוקא כשהוא בגופו הוא לאעבורי זיעה, אבל ידו "לא מוכחא מילתא דהוי משום זיעה" והוי חשדא עכ"ל. הרי שלא כתב שבידיו אין זיעה שתעביר את הריח, אלא כתב שבידיו לא מוכחא מילתא דהוי משום זיעה. והיינו משום שאין הדרך לשים בושם משום זיעה בידיים, כיון שאין הזיעה שם עם ריח לא טוב, וא"כ כשיצא קודם שיעבור הריח מידי, יחשדוהו שנתנו שם כדי להתבשם.

ובאמת שהצל"ח שם כתב לבאר את דברי רש"י שחילק בין גופו לידיו באופן אחר, דהא דאמרינן לקמן דבגופו זיעה מעברא ליה, היינו במקומות המכוסים בגופו שמתוך שמכוסים בבגדים שכיח בהם זיעה. אבל ידיו שמגולות לא שכיח בהם זיעה. ובוהא אפשר לכוון דברי רבינו הגדול בפרק ה' מהל' דיעות סוף הלכה ט' וכו'. ולפי מה שכתבתי ניחא, דמה שכתוב תחלה לא יצא מבושם היינו במקומות מגולים דלא שכיח שם זיעה ע"ש. וכן כתב הרש"ש שם. ולפי זה אין היתר מדברי הגמ' לשים בושם בשבת על ידיו ועל פניו ודלא כגו"ר.

וראיתי בספר לחם יהודה (לבעל מטה יהודה) ברמב"ם שם, שדקדק מלשון הרמב"ם שכתב "אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמא מותר", דאינו מותר בגופו אלא אם כבר היתה זוהמה בגופו, אבל אם לא היתה לו זוהמה אסור, דלא מהניא העברת זיעה שתתילד אחר הבישום, דתרתיה בעינן כדי להעביר את הריח, וזוהמה דמעיקרא וזיעה שתבוא לאחר מכן. ובשער ובבגד גם כשיש זוהמה אסור, שהרי אין זיעה אחר כך ע"ש. וע"ע במרכבת המשנה (אלפנדארי). ולפי זה נמי אין היתר לשים בושם על הבשר, אלא רק כשיש לו כבר לכלוך.

ויוצא מכל המבואר, דדברי הגינת ורדים שכתב לחדש שעל בשר האדם מותר לשים בושם כיון שאין הריח מתקיים, אין הדברים מוסכמים, דמדברי הכסף משנה בתירוץ אחד יוצא שבבושם אין היתר זה. וכן מדברי הצל"ח והרש"ש יוצא, שבידיו ובשאר מקומות הגלויים שבגוף הריח מתקיים. וכן לדברי הלחם יהודה אין היתר זה שייך אלא באופן שגופו כבר מלוכלך. אך אין הכרח שדין שבת שוה לדין יוצא מבושם לשוק, ומ"מ אין הוכחה לדין זה מדברי הגמ' בברכות וכמו שנראה מדברי הגו"ר.

ג. בירור הוכחת הרב פעלים משבת דף ע"ד

בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן נ"א כתב לעורר על הגינת ורדים וז"ל, אף על גב דהבשר זיעה מעבירה ליה, ואינו מתקיים הריח שם זמן הרבה, למה לא יהיה נחשב בו הבישום מוליד ריחא, דמנ"ל לחלק בענין זה דמוליד ריחא בין מתקיים זמן הרבה, לבין מתקיים זמן מועט, ואין טענת הרב גו"ר בזה טענה. ואדרבא מצינו הפך סברא זו, דהא איכא בגמרא דשבת דף ע"ד, אמר רבא בר רב הונא האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל, ומקשי בגמרא פשיטא, ומשני מהו דתימא כיון דהדר ואוקשי אימא לא. קמ"ל. נמצא אפילו שהכופרא דרכו לחזור להתקשות תכף, ואינה מתקיימת מלאכה זו אלא רגעיים קטנים, עכ"ז לא שני לן. וה"ה הכא כיון שבעת שהוא מניח הבשמים הוא מוליד ריחא, אף על פי שאינו מתקיים הריח בבשר האדם זמן הרבה, מה בכך, הלא הוא מוליד ריחא לשעתו, ונקלט הריח זמן מה שנהנים ממנו, וכ"ש בשער שנקלט יותר ומתקיים זמן יותר ע"ש.

והנראה בזה, דהנה דברי הגמ' בשבת צ"ב, דהרי קיי"ל בשבת דף ק"ב ע"ב וק"ד ע"ב, שכל מלאכה שאינה מתקיימת אינה מלאכה ואינה אסורה

בירור הלכה

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א
רו"ח "תורת רפאל" - אהבת שלום

בדין מלאכה ביו"ט ובדין ברירה בהקרבת מוספין על תנאי אם יקדשו החדש היום

כתב הר"מ [פ"ג קדוה"ח ה"ה] בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל יום שלשים [דאלול], פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים, ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, אם יעשו עולה של ביה"ע, שמא יבואו העדים וא"א שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של ביה"ע, עמדו ביו"ט והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה, כדי שתהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של ביה"ע ונסכיהם.

מקור הדברים הוא המשנה דראש השנה [דף ל:], ושם תנן בלשון זה, בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום, פעם אחת נשתהו העדים מלבוא [בראש השנה], ונתקלקלו הלויים בשיר, התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה, נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש וכו' [ובסוף הדברים יבואר מה דתנן כאן אם יקדשו את היום הרי הקידוש חל למפרע לאסרו בעשיית מלאכה].

ובש"ס שם שאלו, מה קלקול קלקלו הלויים בשיר, ומשני הכא תרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר [ופרש"י לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו, שמא עוד סוף העדים לבוא היום, ושיר של יום טוב יש לומר, או לא יבואו ונמצא שהוא חול, אבל בתמיד של שחר לא תיקנו שיר מיוחד לראש השנה, כי ברוב השנים עדים באים אחר תמיד של שחר], רבי זירא אמר שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערבים, ואף זה נחשב קלקול.

והקשו האחרונים על הר"מ דהלא מפורש במשנה דהקריבו קרבנות אלא שהקול היה בשיר, ולמה זה שינה הר"מ לכתוב שלא הקריבו הקרבנות, ויעוין מש"כ בשפת אמת מקור לדברי הר"מ.

ובתוס' [ד"ה ונתקלקלו] הקשו על המבואר במשנה שהקלקול לא היה אלא בשיר, דהלא באמת היה קלקול גדול יותר שלא הקריבו קרבן מוסף כלל [וכפי שבאמת כן פירש הר"מ], דהלא תנן שהקריבו קרבן תמיד של ביה"ע [ובו היה קלקול השיר], ומאחר שהקריבו התמיד שוב א"א להקריב קרבן מוסף, כמבואר בפסחים [דף נט.] שצריך להשלים כל הקרבנות היום בן התמידים, דכתיב והקריבו עליה חלבי השלמים, וצ"ע.

וצידדו בתוס' ליישב שהקריבו קרבן תמיד של בין הערבים על תנאי, שאם יגיעו עדים יהא זה קרבן מוסף [ואח"כ יקריבו התמיד], ואם לא יגיעו עדים יהא זהו קרבן תמיד [אלא שהתוס' הקשו על זה שהרי מפורש במשנה שקלקלו בשיר של התמיד, ובאמת נמצא שהיה זה שיר של מוסף כי בסוף היום הגיעו עדים לקדש את היום, וביום תרועה כתב ליישב דמה דתנן שהיה תמיד היינו לפי מה שסברו בשעתו שהוא תמיד].

ובעונג יו"ט [ס"ח בהג"ה] תמה מאד על דברי התוס' [שכתבו שאפשר להביא קרבן ולהתנות שיהא עולה לשם תמיד או לשם מוסף], והלא ק"ל בכולא תלמודא דבמילי דאורייתא אין ברירה, וא"כ האיך יביא קרבן ויתנה עליו שאם יקדשו ביו"ט את החדש יהא מוסף ואם לאו יהא תמיד, והלא אף אם יגיעו עדים היום מ"מ כ"ז שלא אמרו מקודש אינו מקודש, וא"כ בודאי שהדבר תלוי בדין ברירה, וצ"ע.

ובפנים יפות [לבעל ההפלאה פרשת פנחס פ"ח פ"ד] כתב דבר מחודש מאד בישוב הקושיא הנ"ל דהא יש בזה משום ברירה, וכיון שההקרה היא כלפי שמיא, ושמיא יודעים מה יהא בסופו, אין בזה משום ברירה, והדברים צ"ע מאד, וכי הנביא היודע מה יהא לאחר זמן אין בו ריעותא דברירה, בפשוטו ריעותא דברירה הוא עצם אשווי חלות שאינה מבוררת, וא"כ שוב קשה היאך אפשר להקריב קרבן בריעותא דברירה.

אשר לפי"ז כתב בעונג יו"ט ליישב דעת הר"מ, דס"ל דשיטת המשנה היא דיש ברירה, ולכן לא היה קלקול בגוף הקרבן עצמו כי אפשר להביאו על תנאי וכדברי התוס' [ועתוס' גיטין [דף דל. ד"ה לאיזה] דמה שצריך לשמה אין מועיל דין ברירה כי צריך להיות לשמה באופן ברור, שהרי אף בקרבן צריך שיהא לשמה כמבואר בזבחים [דף ד. ד.], ויש לפלפל], והר"מ לשיטתו שפסק שאין ברירה, לכן כתב שלא ידעו מה יקריבו, עכ"ד.

בישוב קושיית העונג יו"ט על המשנה דהא אין ברירה

ובישוב קושיית העונג יו"ט על שיטת המשנה היאך אפשר להקריב קרבן על תנאי, והרי ק"ל דבדאורייתא אין ברירה, נראה בזה, דהנה מפורש בירושלמי ר"ה [פ"ב ה"ח] דאחר שקידשו את ראש חודש הרי הקידוש חל למפרע מתחילת הלילה [וכדמוכרח כן במשנה דראש השנה שם, שאם יקדשו ביו"ט את היום בסופו הרי שכל היום כולו אסור במלאכה למפרע], אשר לפי"ז נראה שכאשר הכהן מקריב את הקרבן ומתנה שיהא מוסף או תמיד, אינו מתנה בתנאי דלהבא שאם ביו"ט יקדשו החדש יהא מוסף, אלא מתנה שאם עתה הוא ר"ח זה יהא מוסף.

שהרי דבר ברור הוא, דכל דינא דברירה שייך דוקא במקום שתולה את מעשיו במה שעדיין לא נעשה ויתברר לעתיד, כגון שמתנה באם ירצה אבא ודכוותה, שתולה את הקידושין בדבר שאינו בעולם, אך אם תולה את מעשיו במה שהוא עתה בעולם, אזי אף שעדיין לא חל קדושת ר"ח עד לאחר זמן, מ"מ גוף התליה אינו במעשה הב"ד אלא במה שהוא עתה, אשר בזה ברור דאין בזה שום רעותא של ברירה.

וממילא דינו דומה להיאי דעירובין [דף לו:] דאם הניח עירובו במזרח ובמערב ומתנה שאם כבר בא חכם יהא למזרח ואם כבר בא למערב יהא במערב הרי עירובו עירוב, דאין זה תליא בדין ברירה כיון שהמציאות ברורה, וה"ז אף שאינו יודע האם ביו"ט יקדשו את החדש, מ"מ אינו צריך להתנות שיהא מוסף באם ביו"ט יקדשו את החדש, אלא מתנה שאם עתה הוא ר"ה יהא מוסף, ולאחר זמן יתברר האם עתה ר"ה.

ובמנח"ח [מצוה ד' סקי"ד] כתב, שאם אחד נולד בל' לחודש ובא ביום ל' לחודש ומעיד על שראה את הלבנה, הרי ביו"ט מקבלים אותו ומקדשים את החודש על פיו, והוא לפי דמאחר דע"י הקידוש חל ר"ח למפרע א"כ נמצא שהוא ראה כאשר היה גדול ומעיד כשהוא גדול [אלא שהעלה שם שאין ביו"ט חייבים לקבל אותו משום שאין ביו"ט חייבים לקבל עדים א"כ המה עדים כשרים לפנינו, וזהו עדין קטן לפנינו].

באופן דמעתה שוב צ"ע על הר"מ שכתב שלא ידעו מה להקריב, וצ"ע דאי משום הא אפשר להקריב את התמיד על תנאי שאם יקדשו החדש יהא מוסף, שעל קושיא זו כתב העונג יו"ט דדעת הר"מ דאין ברירה, אכן למש"נ בפשיטות שאין בזה סרך ברירה כלל, א"כ באמת צ"ע למה לא הקריבו את התמיד בתנאי שאם יקדשו את ר"ח היום יהא זה קרבן מוסף, וא"כ שוב אין כאן אלא קלקול בשיר ולא קלקול קרבנות.

והנה במנח"ח מצוה ש"א סקי"ה הקשה קושיא עצומה מה קול הרעש הגדול בזה שנתקלקלו בשיר, והלא איתא ב"ר"ה יט: דמימות עזרא לא מצינו אלול מעובר, וא"כ היה אפשר לסמוך על רובא דרובא שיגיעו עדים עד הערב, ויתקדש היום ויהא הדין להקריב מוספין [וכמבואר כן ב"ר"ה יח. ברש"י דהרחוקים לא נהגו ר"ה אלא יום ראשון מה"ט דסומכין על הרוב, ואף לדעת תוס' סמכו על כך לענין יו"ט], וצ"ע.

וכתב ליישב דמאחר שבדרך כלל הגיעו עדים לפני המנחה ובשנה זו הגיעו עדים אחר המנחה, הרי בזה איתרע רובא ושוב יש לחוש שמא לא יגיעו עדים כלל, וחזר והקשה על דבריו ממה דמבואר בסוגיא שם ובראשונים דבתמיד של שחר לעולם היו משוררין שיר של חול ולא שיר של ר"ה, וקשה למה אין סומכין על הרוב שיהא זה ר"ה כי בודאי יגיעו עדים, וכתב ליישב דנוסח שיר של יום נתקן בימי דוד ע"ה, וזו היה ספק השקול האם יגיעו עדים, ולכן כבר נקבע שבשחר משוררים שיר של חול, ואך מימות עזרא כבר נקבע שלעולם לא יהא אלול מעובר, וכבר נשאר התקנה שבשחר אין משוררים שיר של ר"ה, וצ"ע בזה.

בגדר קידוש למפרע א. כגילוי מילתא ב. מכאן ולהבא ולמפרע

אשר יראה בכ"ז דבר מחודש, דהנה איתא בירושלמי [ר"ה פ"א ה"ח] דמאחר שבי"ד יקדשו את החדש הרי שנתקדש כל היום להיות 'ראש חודש' למפרע מן הלילה, וכ"ה ברמ"ה בסנהדרין יא: [ועמנח"ח מצוה ד'], ובפשוטו נראה דדין קידוש זה למפרע הוא משום דע"י קידוש נעשה היום 'ראש חודש', ומאחר דליף בסנהדרין דימים אתה מונה לחדשים ולא שעות, ממילא נתקדש כל היום כולו להיות 'ראש חודש'.

[והנה כך הוא צורתא דשמעתא דהירושלמי שם, דמוכח דבמצוה שהיא עצמה דוחה שבת אף מכשיריה דוחה שבת, כי הלא מותר לעדים לילך בלילה לצורך קידוש החדש, והלא אין קידוה"ח אלא ביום, וע"כ דהליכת לילה הוי רק מכשירין, ודוחה ר"י דע"כ צריכין לילך בלילה כדי לקדש ביום, ור"י תירץ דמאחר שר"ח מתקדש מהלילה לא חשיב מכשירין, שהרי הלילה אינו מופקע מעיקר זמנו של 'קידוש החדש'].

והנה בירושלמי [פ"ב ה"ח בסופן] איתא דאין מקדשים את החדש א"כ כל היום כולו מן החדש הזה, ואם מקצת מן הלילה שייך לחודש שעבר אין מקדשים [ויעוין בתלמודין ר"ה כ:], והטעם לכך דכתיב החדש הזה לכם יהא כולו מן החדש, וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר שאין יום שלם אלא לילה ויום, והוא נכון מאד עם מש"נ לעיל דדין הקידוש הוא לקדש את כל היום, ולכן צריך שיהא גם כל הלילה מן החדש, ופשוט.

אשר נראה בזה דיסוד דין קידוש למפרע אינו כגילוי מילתא בעלמא שהיום הוא יום ראש חודש, כי כל זמן שלא אמרו ביו"ט מקודש אין כאן שום דררא להיותו ראש חודש כי הכל תלוי במאמר פיהם של ביו"ט, וממילא שלא יתכן שיתקדש החדש למפרע טרם אמרו מקודש מקודש, ואך דמאחר שזהו דין הקידוש לקדש את היום, הרי מעתה בשעת מעשה הקידוש חל הדין קידוש למפרע מן הלילה.

[והנה דעת הר"מ [פ"ג קדוה"ח ה"ט] דאם עיברו את החדש ואחר כמה ימים הגיעו עדים שראו את המולד ביום ל' לחודש שעבר, אזי ביו"ט מקבלין את העדות ומקדשים למפרע את היום ל' לחודש שעבר, ובמנח"ח האריך דודאי אין זה קידוש למפרע לכל דבר, כי אם דמכאן ולהבא אנו דנים כאילו התחיל מנין החדש מיום ל', אלא דהתם באמת אין קידוש למפרע אלא למנין ימי החדש בלבד, ואכ"מ].

אשר לפי"ז נראה בישוב קושיית המנח"ח למה לא הקריבו מוספין ביום ראשון של ר"ה, על סמך הרוב דודאי יהא יום הראשון מקודש להיות ר"ה, והוא לפי דלמש"נ נראה דהקרבת מוספין לא משכח"ל אלא ביום המקודש להיות ר"ה, וכ"ז שלא יקדשוהו ביו"ט אין כאן יום המקודש להקרבת המוספין, ואף שאחר זמן נתקדש היום למפרע להיותו כולו ר"ה, מ"מ הקרבת מוספין א"כ כ"ז שלא יקדשוהו.

ומיזב בזה היטב גם דברי הר"מ מה שלא התנו להביא מוסף לפני קידוש ביו"ט, דלא כדעת התוס' שכתבו שיש להתנות כן, ומשום דדעת הר"מ שאין מציאות של הקרבת מוספין לפני שנתקדש היום, ולא סגי לזה מה שאחר זמן יתקדש היום למפרע וכמש"נ, וכפי שעוד יבואר לקמיה, דאף דלענין איסור מלאכה מתקדש היום למפרע משעת קידוש החדש, מ"מ לענין הקרבת מוספין בעינן יום הקדוש כבר בקדושת ר"ה.

ונראה בזה בהקדם סוגיא ערוכה במסכת חולין סט: כי דעת ר"ה דכל בכור בהמה קדוש למפרע, ואשר לכן אמר ר"ה דאם יצא שלישי בכור ממעי אמו ומכרו לעכו"ם וחזר ויצא שלישי אחר המכירה בטלה, כי נתברר שהיה קדוש מתחילת הלידה, והקשו בתוס' מהא דאיתא בבכורות לה.

דיכול להטיל מום בכבור טרם יצא רובה, וצידדו לחלק בין הטלת מום דשרי לדין מכירתו לכרי שהוא בטל, וצ"ב.

ויסוד דברי התוס' מוכרח גם בשיטת הר"מ שהכריע בפ"ד בכורות הט"ו כדעת ר"ה דבכור למפרע הוא קדוש, ואשר לכן אם מכרו לפני שיצא רובו בטלה המכירה, ועכ"ז פסק בפ"ב בכורות ה"ד דמותר להטיל בו מום לפני שנולד רובו, וצ"ב. ועחי' מרן ר"י הלוי הלכות בכורות כי לפי דבריו דברי הר"מ מבוארים היטב, ויעוין מש"כ בעונג יו"ט ס' ק"ה וכע"ז בשיטמ"ק תמורה כד: בהשטמות, ועי' קה"ר בכורות ס' כ"ח.

ובזכרון שמואל ס' ע"ה כתב בישוב דעת הר"מ למה מותר להטיל בו מום טרם יציאת רובו, הלא באמת הוא קדוש למפרע, וביאר דיסוד דברי ר"ה דבכור למפרע קדוש, אי"ז רק גילוי מילתא בעלמא שבאמת מתחילתו נתקדש בקדושת בכור, אלא דהוא חלות דין מחודש דחל עליו ביציאת רובו שהוא קדוש למפרע, אך אם נבוא לדון על אותה שעה טרם יצא רובה ודאי דאין כאן קדושת בכור, וכדמוכרח בסוגיא כן.

ועפ"י"ז כתב לבאר, דלענין מקח וממכר שפיר מועיל מה דביציאת רובו נתקדש למפרע, והיינו דמעתה בטל כל המקח כיון דמעתה יש הפקעה על חלות המקח למפרע, וכיון שאין המקח חל אין כאן יד נכרי באמצע, ברם לענין הטלת מום דכל הנידון אינו אלא בגוף המעשה אם הוי מעשה איסור, בזה ודאי דהנידון הוא רק בשעת הטלת המום, וכיון דבאותה שעה טרם נתקדש בחלות קדושתו אין בזה שום איסור.

ואם כי בשע"י ש"ז פ"ח האריך בדברים עמוקים בכמה הלכות שהמה חלין למפרע, שאין זה חל למפרע לכל דבר, ועכ"ז נתפס הדין של למפרע לשנות ההלכות לאיסור ולהיתר, היינו דוקא במקום שיש בתחילה איזה דין מתיר ומהשתא בטל למפרע דין זה המתיר, דמאחר שבטל המתיר הרי אף לענין איסור והיתר חל הדין למפרע, אך במקום שכל הדין חל השתא אי"ז עקירה לענין איסור והיתר, עכ"ד.

אשר נראה בדין קידוש החדש למפרע מתחילת היום, כי מאחר שעדין מחוסר קידוש של ביו"ט לומר מקודש מקודש, הרי ממילא דע"כ אין חל דין קידוש למפרע אלא דמכאן ולהבא חל הדין של קידוש למפרע, באופן דלפי"ז נראה דא"א להקריב מוספין כ"ז שלא יקדשו ביו"ט את החדש, כי באותה שעה עדין יום חול הוא, וביום חול א"א להקריב מוספין אף אם יודע כי לאחר זמן יהא מתקדש זמן זה.

במה דקידוש ר"ח חל מתחילת היום א. לאיסור מלאכה ב. למוספין

הלא מעתה נראה, דכל מה שנתבאר בענין קדוש החדש המקדש את היום מתחילתו, דאין זה למפרע לגמרי, אלא דחילל חלות דין קידוש בשעת קידוש למפרע, ואשר לכן אי אפשר להקריב קרבן מוסף, כ"ז נכון לענין הקרבת המוסף, אף לענין איסור מלאכה, בזה אין אנו צריכין יום קדוש בפועל, אלא סגי לזה מה שנתקדש לאחר זמן למפרע, והוא יבואר עפ"י"ז מה שיבואר בארוכה בפרשת ויקרא [פ"ד פכ"ג], וכדלקמיה.

במנחת ברוך [ס' י' תמה, דהנה בתוס' כריתות יט: [ד"ה דהא] כתבו לחלק בין שוגג למתעסק, דהיינו דכל שהוא לבדו טועה בדין, שנתעלמה ממנה הלכה אשר היא ידועה לנו עפ"י דרכי התורה, זהו הנחשב כשוגג, אך מה ששגג בדבר שאינו מבורר לנו כלל, הרי זה מתעסק, כגון שסבור שבהמת חולין היא זו, שאין ידוע לנו עפ"י דיני התורה שזוהי בהמת קדשים, ולכן אין זה נחשב כשגגה אלא כמתעסק בדבר היתר ופסור.

ובביאור הדברים נראה, דיסוד דברי התוס' בכריתות הנ"ל, הוא משום דמדיני התורה אין מוטל על האדם לידע איזו בהמה חולין היא ואיזו קדש, ואך שהתורה אסרה לשחוט בהמת קדשים בחוץ, וא"כ מי שטעה וכסבור על בהמה שהיא בהמת חולין, אין זה שוגג אלא מתעסק בדבר היתר ועלתה לו איסור, משא"כ מי שטעה בדין, הרי שבדיני התורה על כל אדם לידע המותר והאסור, ולכן אין זה מתעסק, אלא שגגה.

ומעתה תמה במנחת ברוך ממשנה ערוכה בשבת [דף סז:] דהשוכח שהיום שבת ועשה מלאכה הרי זה חייב חטאת, והרי מתעסק הוא בהיותו סבור שהיום יום חול, ואין זה שוגג כי הרי אין שגגה בהלכות התורה. והנראה דפסורא דמתעסק לא נאמר אלא אם לפי טעותו הרי הוא מתעסק בהתעסקות של היתר, וזה גופא הפסור של מתעסק דכל שמתעסק בהתיירא ועלתה לו איסור אין זה נעשה כמעשה איסור, והוא חידוש של בהלכות 'מעשה עבירה', דאף שרוצה לעשות מעשה זה, מ"מ לא חשיבא מעשה עבירה אלא אם הוא מתעסק בהחפצא דהעבירה, אך אם עלתה לו העבירה ממילא אינו נחשב מעשה עבירה כל עיקר.

מעתה נראה, דלא נאמר פסור מתעסק כל שלפי דעתו אין עושה מעשה עבירה, אלא רק כל שלפי דעתו הרי שאין כאן התעסקות בעשיית החפצא דעבירה, אך כל שרוצה לעשות החפצא דעבירה חייב, וכפי שיבואר. אשר נראה לחקור ביסוד איסור עשיית מלאכה בשבת, האם יסוד הדין הוא מחמת לתא דדין שבת שבת, והיינו דהשבת עצמה אינה זמן בעלמא לאשווי איסורא, אלא דהיא עצמה החפצא דעבירה, ונמצא דאף ביום ראשון בשבת אסור לעשות מלאכת שבת, ואך דלא משכח"ל ביום ראשון לעשות מעשה זה, ולו יצוייר אפשרות להיות עומד באחד בשבת ולעשות מעשה של מלאכת שבת הרי דיתחייב עליה כרת.

או דנימא דהאיסור הוא מעשה המלאכה בלבד, ואך דאיסור זמן הוא דקא גרים לאיסור מלאכה, והיינו דביום שבת החפצא דאיסורא הוא 'זריעה' 'חרישה' וכו', וביום השני אין כאן איסור כל עיקר, ויש לדון. ובנמוקי"ב בב"ק [דף כב.] יצא לדון היאך מותר להדליק נר בערב שבת, הרי מדינא דאשו משום חציו להוי כמי שמדליק את הנר בשבת [ותירץ דבדינא דחציו נאמר שעתה הכל בשעת מעשה הראשון], אשר לכאורה

מוכרח מדברי הנמוק", דיום השבת הוא יום האסור במעשה הבערה, ולכן אף דאין במעשה זה שום חסרון בשביתת השבת, מ"מ הבערה מיהא יש כאן למה דנקט בקושייתו דכאילו כל שעה מבעיר.

מעשה נראה, הדעומד ביום השבת וכסבור שהוא יום חול ומתכוין לעשות מלאכה, הרי דאף שלפי טעותו אין כאן עבירה, מ"מ החפצא דעבירה הוא מעשה המלאכה, והרי דעתו לעשות מעשה זה, וא"כ אין זה מתעסק בחפצא דהתיא ועלתה לו איסור, אלא מתעסק בחפצא דאיסורא, ורק אם נימא דהאיסור הוא מלאכת שבת וביטול שביתת השבת, הרי שלפי דעתו אין כאן ביטול שביתת שבת, ויחשב כמתעסק.

שו"ר ישוב זה באבני נזר [ח"מ סי' ק"צ], וכתב דוגמא לזה ממה שכתב הרמב"ן דכלי שבלע חמץ במשך כל השנה חשיב זה כאיסורא בלע, כיון

דשם חמץ עליו כל השנה, ואם איתא דשם האיסור חמץ בפסח, הרי שם זה לא היה עליו בשעה שבלע דאז לא היה חמץ בפסח, אלא ודאי שבפסח אסרה תורה חמץ, וזה שם האיסור, והכי נמי בשבת שם האיסור מלאכה, והרי התעסק במלאכה ולא נתעסק בדבר היתר הוא.

הלא מעתה נראה דבזה חלוקים המה דין הקרבת המוספין שעיקר הדין הוא הקרבת מוספי ר"ח ומוספי ראש השנה, וכ"ז שלא נתקדש היום אין כאן מקום לקרבנות הללו, משא"כ איסור מלאכה יסודו לעשות מעשה מלאכה ביום קדוש, אך חלות שם המעשה אינו חולק שם מסוים לעצמו, כי בין בחול בין בשבת מעשה מלאכה היא, וכל שנתקדש היום הרי נתקדש היום למפרע ונאסר במלאכה, וכמש"נ.

[ומה שנתבאר לעיל לענין הטלת מום דכ"ז שלא נתקדש הבכור אין איסור להטיל בו מום, ואף שאחר זמן נתקדש למפרע, התם שאני לפי דעיקר איסור הטלת מום יסודו לפסול את הקדשים [כמבואר כן בדברי הר"מ במ"פ פסוה"מ ה"א], וא"כ כ"ז שאין כאן קדושת בכור על הבהמה אין נתפס כל עיקר החפצא של האיסור הטלת מום, משא"כ איסור מלאכה שם המעשה אחד הוא בין בחול בין בשבת, וכמש"נ.

ובמקו"א הארמית בכמה מקצועות דמעשה חל הדין למפרע, ע"י אבנ"מ סי' מ' סק"ט ובשע"י שם וברכ"ש יבמות סי' ט"ז ובשע"מ פ"ח גירושין ה"א ובהוספות חדשות לשו"ת רע"א מהגר"ש אייגר ובאו"ש פ"ח גירושין הכ"א, ובחזו"א דמאי סי' ט' סקט"ז ושם סי' ט"ז סק"ז, ובחלקת יואב אה"ע סי' י' בארוכה ובמעדני ארץ שביעית קונטרס ס' ג' סק"ב, ובחי"ר ר"ח הלוי פ"ב אישות ה"ט ובשע"י ש"ב פ"ט.

תשובות ופסקים

רה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א רב ומו"צ בקרית ספר ומרבי בית ההוראה "אהבת שלום"

גם מלהגעיל, דעל זה מסתבר שליכא המנהג כיון שהוא רק איסור לכתחלה, ואף למש"כ הש"ך בס"ק ד' דהמהרש"ל אסור בנצלו אף בדיעבד, הא כתב החו"ד בס"ק ד' דנראה דהוא דוקא בצלו דגים בשפוד או בכלי שצלו בו בשר, אבל אם צלו דגים בקדירה שבישל בו בשר אינו אוסר, וכן כתב גם בחידושים ס"ק ה' והובא בפ"ת ס"ק ב', ומסתבר דגם העיסה שניתן בה חלב שנאפה הוא לענין זה כמים, דג"כ הטעם דהחלב שבא להכלי הוא ע"י העיסה שהיתה בו רק טעם חלב מעורב, ובעין הא ליכא בעיסה שנילושה במים מעורבין בחלב (ואולי אף בעיסה שנילושה עם חלב לבד, דתערובת הקמח נמי מקליש טעם החלב כמו תערובת מים, וג"כ עושה שאינו בעין). שלכן גם למהרש"ל אין לאסור העוגות שנילושו רק במים שהם פארווע מלאוכל עם בשר, ונשאר רק מדין האיסור לכתחלה שכתב הרמ"א מצד שיטת רש"י, ולהש"ך בשם הסמ"ק אף למחבר, שלוה מסתבר שליכא המנהג כדלעיל.

וכן בקובץ בנתיבות ההלכה (חלק מ' עמ' 496) מובא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל: אסור להגעיל כלי מבשר לחלב או להיפך, אבל להגעיל שיהיה פרוה מותר, ואפילו שיבשל בהם מאכלים שישיםם אחר כך בבשר.

וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סימן קס"ח): בענין היתר הגעלה מחלב לפרווה או איפכא, ודבר זה יעשה בית חרושת זה לסירוגין, דעתי העני' נוטה להקל בזה, דהגאון מהרש"ם ח"ב סימן רמ"א כתב משמיה דהגאון דעת קדושים דמפרוה לחלב או לבשר או איפכא לא גזרו, וגם אחר השתמשות זמן מה לפרווה אחרי חלב, מותר אח"כ להעבירו מפרווה לבשר. ועיין בדרכי תשובה סימן קכ"א ס"ק נ"ט בשם הגאון יד יהודה יו"ד סי' ק"ז הקיל ג"כ בזה, אם כן בנידון כב' מעיקר הדין מותר, ואף שבנדון דידיה שעושה זה בסירוגין מחלב לפרווה, ומפרוה לחלב אולי זה חמור יותר, דהא כתב מג"א סי' תק"ס ס"ק י"א משמ"י דהגאון ר' בנימין בשם הלבוש דטעם המנהג שלא להגעיל מבשר לחלב ואיפכא דלילמא לא יהי' לו אלא כלי אחד ואתי למטעי כמ"ש בחולין ט' ע"ב, וכאן הוא בגדר כלי אחד, ופשיטא דלא יעשה אדם כלי אחד לכתחלה וישתמש פעם בשר או חלב ופעם פרוה, מכל מקום אין בכוחנו לחדש חומרא גם בהגעלה כיון דגם אם יטעה אין בו סרך איסור, והדבר פשוט להקל לצורך על כל פנים, כה"ג.

וכן בשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"ט סימן ל"ח אות א') כתב: בספרו שאילת ישורון סי' י"ד דן באם מותר להכשיר כלי חלב להשתמש בהם לדבר שאינו לא של בשר ולא של חלב "פארווע", ואחד מצדדי היתר שדן בזה להתיר הוא מפני דתפיס ליה על המג"א בסימן תק"ט ס"ק י"א שמביא מנהג העולם שלא להגעיל כלי חלב לאכול בשר או איפכא, דנעלם ממנו כאילו דברי שו"ת הרא"ש כלל כ' אות כ"ה שכתב דכפות וקערות של עץ שאכלו בהן בשר רותח מגעילן במים רותחים ומותר לאכול בהם חלב, וממילא רצונו להחיל על זה כלל הרמ"א בחו"מ סימן כ"ה סעיף ב' שכתב דאם נמצא לפעמים תשובת גאון, ולא עלה זכרונו על ספר, ונמצאו אחרים חולקים עליו, אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים, שאפשר שלא ידעו דברי הגאון, ואי הוי שמיע' להו היו הדרי בהו. ולדעתי אין לכל זה שייכות לכאן, דהרי חזינו דהמג"א ידע גם ידע שראשונים כתבו בזה להיתר, וגוף הדין של השו"ע שם בסעיף ה' להיתר הרי לקוח מדברי המרדכי בשם ר"י וכן מהגר"מ בשם סה"ג כמובא בב"י בטור, אלא שעל זה גופיה הוסיף המג"א וכתב שמכל מקום מנהג העולם אינו כן, ובאשר זאת שזה נגד הראשונים חתר למצוא, וגם הביא אסמכתא למנהג, ואם כן מה משנה בזה אם גם הרא"ש סבר נמי כאותם הראשונים שכבר ידע עליהם המג"א. ויתכן וקרוב לודאי שהמג"א ידע גם כן מדברי הרא"ש בזה, אלא שלא טרח להביאו בהיות שגמגמת דבריו בשם היתה ליישוב המנהג שלא להגעיל הגם שזה נגד מ"ש הראשונים, והגע בעצמך, וכי לא ידע המג"א על כל פנים מדברי הטור ביו"ד סימן קכ"א שכתב נמי בפשיטות שאפשר להגעיל כלי של בשר לאכול בו חלב או איפכא. אלא ודאי כנז', שידע ורק לא טרח להביאו מטעם הנז'. ויתכן וקרוב לודאי לומר שבכה"ג שדן כת"ר שהמודבר לא בהלחליף פעם אחת מבשר לחלב או איפכא, אלא להחליף בכזאת מזה שבע שבכה"ג יודו כו"ע, ועל"פ חלק גדול מהמתירים, ששפיר יש לגזור בה לדילמא אתי למטעי לרוב ההתמדה בזה. וסמוכין לזה מצאתי בספר ימי שלמה (קמחי') על הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכותב לומר כן בדעת הפרי חדש ביו"ד סימן צ"ז שמתיר בזה, דע"כ לא בזה לדילמא אתי למטעי לרוב ההתמדה בזה. וסמוכין בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכותב לומר כן בדעת הפרי חדש ביו"ד סימן צ"ז שמתיר בזה, דע"כ לא התייר הפ"ח אלא היכא דמייחד ליה לכלי אחר ההגעלה למאי הכשירו, ולא יחזור עוד להשתמש בו תשמישיה קמא, בהא דוקא הוא דליכא למיחש דילמא אשתלי, דכיון דאסר דעתי' מתשמיש האחד מידכר דכיר וכו', אבל היכא דקאי בעמוד והחזר מכשיר והולך כל אימת דמתבעי פעם לבשר ופעם לחלב ונהפוך הוא, בהא ודאי מודה הרב דשכיחא שכחה עיי"ש. ומה"ט יש באמת מקום עיון גם על הנידון של כת"ר,

הגעלת כלי חלב או בשר לעשותו פרוה

בשו"ע (סימן תק"ט סעיף ה') איתא: מותר ללבן ביום טוב כלי ברזל שאפו בו פאלד"ן של גבינה, ואחר הליבון יאפה בו פשטיד"א של בשר, והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד.

ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ה) מביא שכתב המג"א דמכאן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מחלב לבשר או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר, עיי"ש הטעם. והפמ"ג כתב דהמנהג להטריף מקודם.

ובמשנה ברורה (סימן תנ"א ס"ק י"ט) כתב: סכינים הבלועים מבשר לחלב די בהגעלה, אך העולם נהגו איסור בזה, וכתב בתשובת ח"ס סי' ק"י דהיכא להגעיל לצורך פסח הוא נוהג להתיר להחליף מבשר לחלב או איפכא, כיון שלא היתה כוונת הכשיר לצורך זה.

[ויש לציון דבכ"ח חיי"ט סימן תק"ט ס"ק מ"ה מביא בשם החיד"א במחזיק ברכה אות ב' שכתב: ובמקומותינו נוהגין להגעיל כלי חלב שאינן בני יומן להשתמש בהן בשר, וכן איפכא, ולא חשו לחומרות אלו. ועיין בשדי חמד ח"ז עמ' 381 מערכת ה"א אות ל"ו שדן אם נתפס המנהג שהזכיר המג"א בין הספרדים].

וביד יהודה (סימן פ"ט פירוש הקצר ס"ק ל"ו) כתב: דהמנהג שלא להגעיל ולא ללבן כלי חלב לבשר או להיפך, וכעת המנהג שאם רוצה להכשירו מזה לזה עושה אותו טריפה מתחילה. ואם רוצה להכשירו להשתמש בו שלא לחלב ולא לבשר, פשוט שיכול. הו"ד בדרכי תשובה סימן קכ"א ס"ק נ"ט. וכן הובא להלכה בשו"ת לבושי מרדכי ח"ד סימן ר"ב אות ב'.

וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן רמ"א) כתב: וע"ד שאלתו בכלי שאינו של בשר ולא של חלב (הנקרא פארווע) וזב תחתיו חלב, אם מותר לחזור ולהגעילו שיהיה כפי שהיה לא של בשר ולא של חלב, אי דמי להא דמבואר במג"א סימן תק"ט שאין מגעילין מבשר לחלב וכן להיפוך. והנה רו"מ הביא ראה מדברי הט"ז יו"ד רס"י צ"ז גבי מדוכה של תבלין דמותר להגעילה, וכבר הרגיש בעצמו דשאני התם שבלא הגעלה ס"ל להט"ז דאסורה בין לבשר בין לחלב. ומ"ש רו"מ שהרי יוכל לעשות סימן להכשיר שהוא חלב או להיפוך, יש לפקפק דמכל מקום השתא קודם שעשה הסימן אסורה לכל דבר לכן מותר, ומה"ט כתב הפמ"ג בא"א סי' תק"ט שם דנוהגין להטריף מקודם הכלי, ואז מותר להגעיל מבשר לחלב, וסי' תנ"א ס"ק ל' כתב דלצורך פסח מותר דאיכא יכירא, ובלח"פ סי' קכ"א הביא בשם קיצור שלי"ה דאם מוכר הכלי לאחר מותר להגעיל מבשר לחלב, הרי דבהיכר כל דהו הקילו. וגם בגוף טעמו לא המג"א שכתב בשם מהרמ"י דלמא אתי למיטעי יש לעיין, דהא יוכל לעשות רושם לסימן, ועיין ברמ"א סוסי' פ"ט. ויותר נראה כדעת שער המלך פ"ד מיו"ט הלכה ח' דטעמא שמא יגעיל כלי בן יומו, וכיון דאפשר בלא"ה שאין בו שום הפסד החמירו בזה, ולכן ללבן מותר גם מבשר לחלב ע"ש. ולפי טעם זה בודאי יש להקל בנידון דידן שהרי גם כשיגעיל ביומו יהיה נ"ט בר נ"ט וליכא חששא, אבל גם לפי טעם המג"א כיון שאינו מן הדין כמ"ש בשער המלך בשם סמ"ק שפסק להדיא להתיר, והוא רק מנהג בעלמא, אין להוסיף חומרא, כדאיתא כה"ג בירושלמי פ"ב דשביעית הלכה ד' אין מחדשין על הגזירה ואין מוסיפין על הגזירה.

ומסיים שם: ובהיותי בק' בוטשאטש באו לידי כתבי הגה"צ אב"ד דשם בעהמ"ח דעת קדושים ז"ל, ומצאתי שכתב דלהגעיל מבשר לשימוש שאינו לא בשר ולא חלב מותר, ואין בזה מנהג לאסור, ואם אחר זמן ירצה לייחוד לתשמיש חלב גם כן מותר, וגם מבשר לחלב אם עברו י"ב חודש שלא שימש בו כלל גם כן יש להקל, עכ"ל. הרי כדברי.

וכן בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ג סימן כ"ה) דן לגבי הגעלת כלי מתכות שאפו בו עוגות שנילושו בחלב, וכתב שם: במג"א סימן תק"ט ס"ק י"א כתב שהעולם נוהגין איסור להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר ואיפכא, מטעם שאם יעשה כן לעולם לא יהיה לאדם רק כלי אחד ויגעילנו כל פעם שישתמש בו שיש לחוש דלמא אתי למטעי, ואולי זה שהוא רק מצד מנהג הוא לענין לאסור אף במקרה שיש להאדם כלים שנודמן שחסר לו כלי לפעם זה, אבל להשתמש בקביעות בכלי אחד לבשר וחלב ע"י הגעלה הוא יש לאסור מדינא מהא דחולין שהביא המג"א, אבל מצד זה לא כיון שאינו משתמש בו לבשר אלא לפאיית זמן קצר לאפות עוגות בחלב, וכל היום לסתם עוגות שהם פארווע עושה רק נ"ט בר נ"ט, הא לא יהיה הכלי מצד אפיית עוגות החלב אסור כלל לרוב השיטות, דאף בכלי בישול ואפיה נמי ליכא איסור, ורק משום דלכתחילה יש לחוש לשיטת רש"י שאסור נ"ט בר נ"ט ע"י בישול ואפיה ברמ"א יו"ד סימן צ"ה סעיף ב' אין לאסור מדינא, וגם אין להתמיר מלהגעיל מצד המנהג, דבהכ"ג שאין לחוש אלא לענין איסור דלכתחילה לא הנהיגו חומרא זו. וכן אף להסמ"ק ודעימיה שהביא הש"ך ס"ק ג' דלבשלן לכתחלה בקדרה של בשר כדי לאכלן בכוח אסור אפילו למחבר וסייעתו אין להחמיר

ומהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל שמעתי דהא דנהגים שלא להגעיל כלי מבשר לחלב ומחלב לבשר, הוא הדין כלי חלבי אין להגעיל לפרווה או כלי בשרי לפרווה. וכן כתב בחוט שני (פסח עמ' ק"ט): כלי חלב להגעיל לפרווה, נמי הוה בכלל המנהג לאסור, דהגעלה לפרווה היינו שיוכל להשתמש בתבשיל לבשר.

קילוף פירות וירקות במקלף ביו"ט

בשו"ע (סימן תק"י סעיף ד') איתא: אבל אם היתה [המשמרת] תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסננם. ובביאור הלכה (ד"ה מותר ליתן בה שמרים לסננם) כתב: אף דהוי מלאכה גמורה דבשבת חייב חטאת על זה כדאיתא בש"ס, ביו"ט מותר משום דהוי אוכל נפש, ואף דלעיל אסור בורר על ידי נפה וכברה, התם משום דעל ידי כלים אלו דרך לעשות לימים הרבה והוי כעין קצירה וטחינה, אבל כאן אף שהוא על ידי כלי דרך לעשותה לפי שעה. ובשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק ד' סעיף י"א) כתב בשם מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל דמותר לקלוף תפוח אדמה וכדו' ביו"ט, לא רק בסכין כי אם גם במקלף, ואע"פ שהוא כלי המיוחד לברור בו, יש לומר דכל שנשתמש בכלי המיוחד רק לקלוף ולהכין בו לבו ביום - לית לן בה, ועיין ס' תקי"ט סעיף ד' בביה"ל ד"ה מותר.

וכן כתב בהלכות חג בחג (יו"ט ח"א עמ' ק"ל) בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, דמותר לקלף פירות במקלף ואע"פ שמייוחד לקילוף, לפי שאין דרך לקלף בו לימים רבים רק ליומו. ובהערות שם כתב: ברש"י ביצה דף י"ב ע"ב כתב דטעם איסור נפה וכברה "דמיחוי כמאן דעביד לצורך מחו, דאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה", וכן הוא במגיד משנה סוף פרק ג' מהלכות יו"ט למאי דנקט שם דהותר ברירה ביו"ט ואוכל נפש לבו ביום, וכדנקט כן במג"א ו"פ סימן תקי", וכן הובא לדינא טעם זה במ"ב ס"ק ה', ובמקלף אין דרך לעשות אלא מעט סמוך לסעודה ולא לימים רבים, וכן הוא הדין בביאור הלכה סימן תקי"ט סעיף ד' ד"ה מותר דאף במשמרת שבשבת חייב חטאת כיון שע"י כלי שדרך לעשותו לפי שעה מותר. ונראה דאף לדעת הרשב"א דבורר אסור ביו"ט, ולא הותר אלא סמוך לאכילה ביד ובקנון ותמחוי, מקלף אף בשבת אע"פ שהוא מיוחד לקילוף אין דינו כנפה וכברה אלא כקנון ותמחוי ואף גרע מינייהו, שהרי המקלף אינו יכול לצמצם לחתוך רק את הקליפה ולא את האוכל, ולא שייך לחלק אלא בין כלי מיוחד לברירה או רק לקילוף, ובודאי שאינו בכלל נפה וכברה, וכתב הרשב"א שם שהתירו בקנון ותמחוי אע"פ שהוא איסור דרבנן לצורך שמחת יו"ט. ועי"ש שדן אם להגריך שינוי מועט מדין עובדא דחול.

וכן כתב בשם מרן זצוק"ל בספר הזכרון למרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל (עמ' רנ"ז) בקונטרס שלמי אליעזר: מותר לקלף ביו"ט פירות וירקות במקלף ביתי, אבל בשבת אסור. [אמנם בלשון חכמה (יו"ט) כתב בשם מרן זצוק"ל שאף שמן הדין מותר לקלף ביו"ט במקלף, מ"מ ראוי להחמיר מאחר שאפשר בסכין].

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דמותר לקלף ביו"ט במקלף אף דזה כלי המיוחד לברירה, מכל מקום כיון שאין הדרך לברור בכלי זה לימים הרבה אלא רק לשימוש ביתי, לכן מותר להשתמש בזה ביו"ט לצורך יו"ט.

וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק י"ט סעיף ז'): מותר לקלף מלפפונים תפוחי אדמה וגור וכדומה במקלף המיוחד לכך. ובביאורים כתב: בשו"ע בסימן תקי"ט סעיף ב' כתב, הבורר קטניות ביום טוב, בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. במה דברים אמורים, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת. ואם היה טורח בבירית הפסולת מן האוכל יותר מטורח בירית האוכל מן הפסולת, וכן הפסולת, שם האוכל מרובה, בורר את האוכל ומניח את הפסולת. וכתב הרמ"א ע"פ שמתור לברור כל שרוצה לאכול בו ביום, והוא כדעת המגיד משנה בפרק ג' מהלכות יום טוב הלכה ט"ז, שאין צריך לברור לאלתר אלא לבו ביום. וראה גם במג"א ס"ק ב' ובבאה"ל ד"ה אם רוצה, ע"ש. ומבואר ברש"י בביצה דף י"ב ע"ב ד"ה אבל, שהאיסור לברור בטבלא ונפה וכברה הוא משום דמחזי כמאן דעביד לצורך מחו, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, והביאו בב"י. הרי לנו שבשבת אסור לברור אע"כ בורר בג' תנאים, שבורר אוכל מפסולת, ובורר בידו, ובורר לאלתר, כמבואר בשו"ע בסימן ש"ט, ביום טוב הקילו בשלושת התנאים. שאין צריך דוקא אוכל מפסולת, אלא בורר מה שהטורח בו פחות, ושאר בכלי מותר, אך שאינו כלי מיוחד לברירה לזמן רב, ושארין צריך לאלתר, אלא די שצריך לבו ביום.

ומסים שם: ומותר לקלף מלפפונים וכדו' אף במקלף, ואין בהם משום ברירה. שאף בשבת יש להתייך, כן, שהרי כתב הגאון ר' יהודה שמואל אשכנזי בספרו בית מנוחה (דינים השייכים לסעודת ליל שבת אות כ"ז) וז"ל, ולי איש צעיר נראה, דתפוחים, כיון שקליפתן היא מחוברת לאוכל, והוא גוף אחד, אין במה שקולפן משום ברירה, אלא הוא כחותך מגוף התפוח, ולא דמי לקליפת בצלים ושומים שאין קליפתן מחוברת לאוכל חיבור גמור שיחשב כחותך ממנו, ולכן נ"ל דתפוחים שרי לקולפן אפילו להניח, עכ"ל. וכתב שם באות מ', שכן כתב הערוך ערך דש והמאירי בשבת דף קל"ד ע"א, ע"ש. וכיון שאין בהם ברירה אף במקלף שרי (וראה עוד במג"א בסימן שכ"א ס"ק ל' ובמ"ב שם ס"ק פ"ד ובבאה"ל בסימן ש"ט סעיף ד' ד"ה מותר אוכל, ע"ש). ואם כן ביו"ט ודאי שיש להקפיד בזה, וכבר נתבאר לעיל שאין אסור ביו"ט אלא בכלי המיוחד לברירה לזמן רב.

וכן בשו"ת באר משה (ח"ח סימן ר"ג) כתב: שאלה, אם מותר לקלף תפוחי אדמה עם מקלף (והוא כלי המיוחד לכך) ביום טוב. תשובה, שרי, ועיין בביה"ל סימן תקי"ט ס"ד ד"ה מותר.

וכן כתב בחוט שני (יו"ט עמ' קכ"ו): יש להתייך לקלף ביום טוב פירות ותפוחי אדמה ע"י כלי שנקרא מקלף, דבשבת כה"ג חייב חטאת, וכמ"ש באגלי טל [הובאו דבריו בחוט שני שבת ח"ב עמ' ס"ח], וז"ל האגלי טל (בורר סעיף ו'), הבורר שומים ובצלים וכיוצא"ב מהפירות שיש עליהם קליפה להניח לאחר זמן, או בכלי המיוחד לכך, אפילו לאוכל לאלתר חייב משום בורר, אבל ביד או בכלי שאינו מיוחד לכך כדי לאכול לאלתר מותר, עכ"ל. ולפ"י העלנו בעז"ה בחוט שני שם דמקלף כיון שהוא כלי המיוחד לקילוף פירות וירקות,

הוי כבורר בכברה שיש בזה חיוב חטאת בשבת, עי"ש. ואמנם יש לומר דכל זה הוא דוקא בבורר בשבת דאסור מדאורייתא לברור אף בבורר לזמן מועט ולא לימים הרבה, אבל ביום טוב דאסור לברור בכלי, לא משום דמלאכת בורר אסורה מדאורייתא, דהא מדאורייתא מותר לברור ביום טוב דהוי כמו ביטול וכמ"ש המגיד משנה, אלא דחז"ל אסרו לברור כדרך שבורר לימים הרבה, ומה"ט אסרו לברור בנפה ובכברה והתירו בקנון ותמחוי, אם כן הבורר בכלי גמור המיוחד לברירה אם בכלי זה אין הדרך לברור לימים הרבה אלא רק לשימוש ביתי, שמכניס רק ליום או יומיים, ו"ל דאף דבשבת כה"ג חייב חטאת, מ"מ ביו"ט מותר לכתחילה אם מקלף לבו ביום לאוכל נפש. וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמותר לקלף ביו"ט פירות וירקות במקלף.

ובספר אמת ליעקב (סימן תק"י) מובא בשם הגאון רבי יעקב קמניצקי זצ"ל שאף שמותר לקלף ירקות ביו"ט, מכל מקום אין להשתמש במקלף המיוחד לכך, דאף דמשום בורר אינו מ"מ אסור מטעם עובדא דחול. וכן מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דראוי להחמיר לא לקלף פירות וירקות במקלף ביו"ט.

כיבוי להבת הגז ביו"ט ע"י גלישת מים רותחים ע"ג הלהבה

בשו"ע (סימן תקי"ד סעיף ג') איתא: נר של שעה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם.

ובמשנה ברורה (ס"ק כ') כתב: דאע"ג דקיי"ל בסימן של"ד סעיף כ"ב דגרם כיבוי שרי היינו שם שאינו נוגע בדבר הדולק עיין שם, אבל כאן נוגע בשעוה שמוכנת כולה להדלקה, ולכן בין שחותך אותה ומקצרה ובין שעושה איזה דבר סביבה שיכבה הפתילה כשתיגיע לשם אסור, זהו סברת המחבר, אבל כמה אחרונים חולקים על זה וס"ל דאפילו לאחר שהדליקה גם כן מותר ליתן דבר המונע מלישרף, מאחר שאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק. וברמ"א (שם) איתא: ויש מתירין לחתוך נר של שעה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה [היינו אפילו אחר הדלקה, וטעמם דעד כאן לא אסרו משום מכבה אלא במסתפק מן השמן שבנר בשעה שהוא דולק, ומשום שבשעה שמסתפק מכהה אורו קצת, משא"כ בנר של שעה דבשעה שחותך למטה אין נוגע זה להאור כלל, ורק שאח"כ ימהר ליכבות, והוה רק בגלל גרם כיבוי ושירי - משנה ברורה ס"ק כ"ב], וכן נוהגין.

ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ג) כתב: וכמה אחרונים כתבו דנכון להחמיר כדעה ראשונה שאוסר בזה. ובשער הציון (ס"ק כ"ט) כתב: עו"ש וא"ר, והוא כדעת המהרש"ל ביש"ש דלכתחילה יש לחוש לדעת הרא"ש, ומלבד זה מצינו חברים לדעת הרא"ש דס"ל דגרם כיבוי אסור, דהיינו הרשב"א והמנהיג והמאירי דאוסרין אף בריבוי פתילות שבסעיף ב' אם כונתו בשביל למחר כיבוי אף שמרבה אור, וכ"ש בזה.

וברמ"א (שם) כתב עוד: ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה, אבל אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנשב. ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ה) כתב: ר"ל שיכול לשלוט כשיבוא, וטעם ההיתר משום דאינו אלא גרם כיבוי בעלמא. ובשער הציון (ס"ק ל"א) כתב: ומה שהקשה מ"א על זה מסעיף ב', כונתו במש"כ שם בס"ק ה' דלא שרי גרם כיבוי אלא במקום פסידא כמ"ש בסימן של"ד סעיף כ"ב בהג"ה, באמת אותה הג"ה אין לה מקור וכמו שכתב ה"ט"ז בסוף ס"ק ו' בסימן זה דלא מצינו חבר לשיטה זו, וגם המ"א בעצמו ס"ק ז' כתב דהרא"ש לא ס"ל שיטה זו, ועיין במאמר שכתב דאפשר דביו"ט לכו"ע שרי גרם כיבוי לכתחילה וכמשמעות התוס' ביצה דף כ"ב.

ובביאור הלכה (ד"ה דבר המונע מלישרף) כתב: ולענין לתוחבו לתוך המים דעת ה"ט"ז דבמקום צורך קצת יש להקל, ועיין בחמד משה שחולק עליו דבמים אינו נכנס בכלל מונע מלישרף, אלא בכלל מקרב כיבוי כמבואר בסימן רס"ח באחרונים עי"ש, וכן בח"א בכלל צ"ה ג"כ לא התייר זה רק לצורך ד"א וביו"ט שני של גליות ע"ש, וכן הגר"ז בסימן רס"ה בקו"א מסיק שם לאיסור משום דדבריו הם נגד כמה פוסקים ע"ש, ורק אם הוא לצורך גדול מתיר שם ע"ש טעמו, ואף לדעת היש מתירין יש להחמיר.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן מ"ב) כתב: ע"ד אם מותר ביו"ט אחרי שגמרו לבשל והגז נשאר בוער, לשום קדירה מלא מים על הגז כדי שיתיר ויעבור המים על דופן הכלי ויכבה הגז, והביא על זה מה דאיתא ברמ"א (או"ח סימן תקי"ד סעיף ג') דמותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט (ר"ל שיכול לשלוט, מ"ב) כדי שיכבה, ומשום דאינו אלא גרם כיבוי בעלמא כמבואר שם במג"א ומ"ב, והמג"א החמיר משום דהרוח מנשב בכל רגע ורגע והוי כיבוי ממש, ועיין שם במ"ב וביאור הלכה ושהע"צ מה שהביא מממה פוסקים בזה, אבל יש לומר דבמכתוב לכיבוי גרע אע"פ שהוי רק גרמא, כמ"ש הגמ"ב (סעיף ב') על מש"כ הרמ"א דמותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיכבה במהרה, וכתב המ"ב דלא הוי אליבא דכו"ע, דאינו מותר רק להיש מתירין (בסעיף ג'), ועיין שם בביאור הלכה (ד"ה ויכבה במהרה) בשם כמה פוסקים מזה, עכת"ד. הנה אף דראיתי בערוך השלחן שם (סעיף ה') דס"ל להלכה גם בהא דתוספת פתילות, אע"ג שכונתו שתכבה במהרה, מ"מ הוא עושה מעשה הבערה ומותר עי"ש, מ"מ למעשה נמנעתי מעולם להתיר. אך בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' נ"ו) כתבתי להתיר להקטין הלהב עפ"י העצה המבואר בספר שערים המצויינים בהלכה, היות דבדואי שבשעה שמבשל שכיח הרבה שמוכרח להקטין הלהב כדי שלא יקדיח תבשילו דמותר משום אוכל נפש, יזהר שם לדגל הנהיג הלהב עוד הפעם וישאך כר כפי רצונו עי"ש. רק למעשה מסקנתי אין הגדר הנהיג הלהב אינו פשוט כל כך, וע"ע.

וכן בשו"ת או נדברו (ח"ג סימן כ"ו) כתב: אודות להניח על כיריים של גז קומקום מלא מים כדי שיתרחו המים ויכבו את הגז, אם אסור משום גרם כיבוי. הנה בגמרא שבת ק"כ פליגי ר"ש בן ננס ור' יוסי אם גרם כיבוי אסור, והלכה דמותר כנפסק בטוש"ע סימן של"ד סכ"ב דעושיין מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים, דלא רק מונעים את הדליקה אלא מכבין ממש שבדואי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, ולכאורה נידונינו דמאי לזה, והרמ"א מוסיף דוקא במקום פסידא. ואפשר דהפסד הגז זה לא בכלל פסידא. אלא דיש לברר מה לענין יו"ט. והנה בסימן תקי"ד ס"ג ברמ"א: ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה, ועי"ש בשעה צ"ד דאפילו אם נאמר דבשבת גרם כיבוי אסור שלא

במקום הפסד, אבל ביו"ט מותר. אבל כד נעיינן אין נידונינו דומה לפתיחת הדלת, וחמור יותר גם מהנ"ל דפליגי תנאים, ולכו"ע אסור בזה לפי מרן הב"י שם בסעיף ג' דפוסק כהרא"ש, דכיון דנוגע בדבר הדולק חמיר יותר, ואסור לקצת את הנר לאחר שהדולק, והמחבר אסור גם בדבר המונע מלישרף, ועל פרט זה חולקים האחרונים. והנה אף שהרמ"א כתב דהמנהג כהמקילין דלא אסרו משום מכבה אלא במסתפק מן השמן שבנר בשעה שהוא דולק, ומשום דבשעה שמסתפק מכהה אורו קצת, משא"כ לקצור נר של חלב ושעוה דמותר דהוי בכלל גרם כיבוי, אבל המ"ב כתב בשם כמה אחרונים דיש להחמיר בזה כדעה האוסרת. ונידון שלנו דומה לחתיכת הנר לאחר הדלקה, שהרי הכי נמי במה שמעמיד הכלי על מקום האש כדי שיכבה הוי כנוגע בדבר הדולק. וראה שהרי מובא במ"ב בשם אחרונים שלא יניח הנר בצוויינג"ל [צבת] אחר הדלקה או להדביק הנר בכותל בענין שיכבה כשיגיע לשם, ונידונינו אינו עדיף מזה. והא דמותר ליתן משקין על המפה כדי שיכבה כשיגיע האש (לפי י"א שבשו"ע ומשמע דכן ס"ל לעיקר) אף שנוגע בדבר הדולק, שאני מפה שאינו עומד להדלקה לפיכך לא מקרי שנוגע בדבר הדולק כמו שכתב המ"ב בשם הפמ"ג. ובאלו הכי יש לומר דבמקום שנותן המים זה לא מקום הדולק בזמן נתינת המים.

ומוסיף שם בסוף התשובה: וראיתי בס' יביע אומר ח"ג שדן בזה ומסיק לקולא, ואכ"מ להאריך יותר. אבל עם סוף דבריו אתווכח במה שמנמק ההיתר ג"כ בגלל שזה נוגע לצורך גדול ושלא יבוא לידי דליקה, דהמציאות אינו כן, ואין בזה שום חשש דליקה וסכנה רק הפסד ממון בלבד. ואין בזה גם חשש רחוק של סכנה, כי עיננו רואות מעשים בכל יום ובפרט בשבת דמשאירין הגז דולק כל היום שהגז מגולה ולא נכבה מעצמו, והמקרים שקרו זה לא היה מסיבה שהגז היה מגולה.

וכן מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דאין לעשות טצדקי לכיבוי הגז ביו"ט.

וכן כתב בהלכות חג בחג להגרמ"מ קארפ שליט"א (יו"ט ח"א עמ' רפ"ב): אין להניח קומקום ע"ג האש על מנת שיגלוש המים ויכבו את האש ואע"פ ששונה מהמים, דהוי כמקרב את כיבוי. ועי"ש בהערה דאין זה גרמא המותרת אלא בגדר מקרב כיבוי, ומקרב כיבוי נחשב ככיבוי בידים.

ובשו"ת באר משה (ח"ח סימן קנ"ז) כתב את"ל שסגירת האש של הגז (לא לצורך אוכל נפש) ביו"ט אסור משום מכבה, אם מותר למלאות קדירה עם מים לבשל על האש (לצורך שתיה) בכוונה שהמים יגלוש מעבר לשולי הקדירה בגמר הביטול ויכבה את האש. תשובה. אם יש מקום להפחד שהתינוקות ישחקו עם אור הגעז ביו"ט אה"צ, או מפחד שתינוק אחד יכול לקום בלילה ולשחוק עם אור הגעז, שרי לו לעשות כן. אבל מפני קצת הפסד ממון אין להתיר כלל, ועכ"ז העושה כן ומקלו יגיד לו להקל אין גוערין בו. אבל אף ורק אז שרי לעשות כן בשעת הדחק כשמניחים הקדרה עם מים כדי לשתות מהמים וכיוצא"ב לשום צורך היתר, אבל רק כדי לכבות הגעז בודאי אסור, ועיין מג"א (סימן תקי"ד ס"ק ה') ושו"ע הרב (שם סעיף ט') ובשעה צ"ש (שם ס"ק ל"א), וגם צריך שיהיה שלא הדליק אור הגעז כשלא היה צריך ביותר בכוונה על מנת שיכבנו בלא"ה בדרך הזה, רק קרה מקרה שאחר הביטול משום פחד מהילדים וכיוצא"ב מוכרח לכבותו.

ובלקט הלכות יו"ט (פרק ז' הערה ט') כתב בשם הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל דאין לגרום לכיבוי הלהבה ע"י גלישת מים ורותחים כדי לחסוך בגז, אבל אם משום שחם מאוד בתוך הבית מותר.

ובמנחת שלמה (ח"ב סימן כ"ב אות ב') כתב מרן זצוק"ל: וידוע שיש כאלו שמרתיחים ביו"ט מים שלא לצורך שתיה אלא כדי לכבות את הגז בלבד משום הפסד ממון, אבל לדעתי אין להתייר כן בקביעות, דכיון שהדולק לכתחילה על דעת כן לא חשיב במקום הפסד, כי ההיתר של גרמא הוא רק על דרך מקרה, אבל לא לנהוג כן בקביעות לכתחילה. אבל אם קרה ושכח לכבות את הגז בערב יו"ט ויש בזה הפסד ניכר, בזה יש להקל לגרום לכיבוי הגז [אבל צריך שיהא החימום לצורך שתיה], אבל להדליק לכתחילה על דעת לכבות על ידי גרמא, אינו בכלל ההיתר של מקום הפסד, דרק באופן שיש כבר דליקה התיירו חז"ל לעשות מחיצה בכלים מלאים מים.

וכן בשמירת שבת כהלכתה (פרק י"ג סעיף י"ג) כתב בשם מרן הגר"ש ז' אויערבאך זצוק"ל דלכתחילה אין להדליק באופן קבוע כירי גז מתוך כוונה לשפות עליהם מים בגמר מלאכת הביטול כדי שהמים יגלוש מעבר לשולי הקדירה כשיתרחו, ויכבו את הלהבה, שכן יהיה בכך משום איסור גרם כיבוי, כי ההיתר של גרמא הוא רק על דרך מקרה, אבל אין לנהוג כן בקביעות לכתחילה, ובפרט לדלעת המ"א סימן תקי"ד ס"ק ה' ושו"ע הרב שם סעיף ט' וח"א כלל צ"ה סי' ה' לא התיירו גרם כיבוי ביו"ט אלא במקום הפסד, מסתבר שאם הדליק לכתחילה על דעת כן לא חשיב במקום הפסד, עיין ספר מאורי אש דף 112, וגם מצוי בזה מכשול שמרתיחים מים שלא לצורך שתיה אלא כדי לכבות בלבד משום הפסד ממון, הנראה שאסור, שהרי לא התיירו לשחוט מסוכנת משום מתוך אלא משום דבמקום הפסד גדול סמכינן אהתיירא דהואיל ומיקלעי אורחין, עיין סימן תצ"ח במ"ב ס"ק ל"ה, וכן יש טועים ובאים לכיבוי בידים. אולם אם קרה ששכח לכבות את הגז בערב יו"ט, או בדיעבד, אם טעה והדליק את הגז ביו"ט, ויש בזה משום הפסד ניכר, מותר לגרום לכיבוי הגז באופן הנזכר, ובלבד שיתכוון ליהנות מן המים שהוא מחמם ביו"ט. ובוודאי שאסור להזיז את הקדירה עם המים הגולשים על פני הלהבה, שהרי זה יהיה כמכבה בידים.

ומהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל שמעתי דמותר לגרום לכיבוי להבת הגז ביום טוב על ידי הרחתת כלי מלא מים, שברתיחת המים יגלוש המים ויכבו את הלהבה.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן ד"ש) כתב: במנהג כמה נשים, שנהגו ביו"ט להניח סיר עם מים ע"ג הגז, וכשרותחים המים, הם גולשים אל מתחת הקדירה ונכבה הגז על ידם, האם מותר לעשות כן לכתחילה או בדיעבד. הנה באמת כי אני לא ראיתי לעשות כן, אבל לא ראינו אינו ראיה. מ"מ מעיקר דינא, לכאורה לא ראיתי בזה איסור, אם יקחו עכ"פ מן המים לשתות. ואפילו אם לא יקחו לשתות, בדיעבד נראה דאין לאסור, דהרי הכא ליכא אלא גרם כיבוי. והגם דנחלקו בגרם כיבוי אי אסור לענין שבת (עיין שו"ע סימן של"ד סעיף כ"ד), אבל ביו"ט נראה דלא אסור גרם כיבוי כזה. ולא מביעיא לדעת התוס' (ביצה כ"ב ע"א ד"ה והמסתפק) הובא ברמ"א (סימן תקי"ד סעיף

את האש, ואח"כ סוגרים את הברז הראשי מפני הסכנה של נזילת גז, ושאל אם אפשר לומר על צורת כיבוי זה גרם כיבוי כמובא בתוס' ביצה דף כ"ב ד"ה המסתפק ממנה, או שמא הדבר אינו כך ואסור, ע"כ שאלתו. גם אני שמעתי שחכם אחד המציא היתר זה, ואינו רואה בזה שום דופי, דודאי אין זה יותר מגורם כיבוי שהתירו התוס' הנ"ל לכתחילה ביום טוב, ולא דמי למ"ש בשו"ע א"ח סימן תקי"ד סעיף ג' דהרצוה להדליק נר של שעה ביום"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביביו קודם שידליק דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם, ומשמע הא לאחר שהדליקו אסור, דשאני התם דעושה פעולה בגוף הנר וממהר כיבויו כמ"ש המג"א שם ס"ק ז', וזה הו"ט פ"ג מגורם דהא עושה בידים למהר כיבוי של הנר, ואף בזה חולק המג"א שם והעלה דלכו"ע אין זה רק כגורם, ואף הרא"ש מודה לזה, אבל כגון נידון דידן שאין עושה שום מעשה בגוף האש רק מעמיד מים חוצה לה כדי שאחר שיתירי יכבו המים את האש, ליכא למאן דאמר דזה חשיב טפי מגורם, דהרי זה דומה להא דקיי"ל בסימן של"ד סעיף כ"ב בתיבה שאחז בה האור דיכול להעמיד אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שבדאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, גרם כיבוי מותר. אך דשם כתב הרמ"א דלא הותר רק במקום פסידא גרם כיבוי, אבל בתוס' ביצה הנ"ל מבואר דלא התמירו בזה רק בשבת, ואכילי ביום טוב שרי אפילו בלי פסידא. ועיין במג"א סימן תקי"ד ס"ק י"ט שהעמיס כן בדעת הרמ"א להלכה דיש לחלק בין שבת ליום"ט, אך המרדכי כתב בפרק כל כתבי בשם רבינו יואל ז"ל שחולק ע"ד התוס', וכתב שאפילו ביום"ט לא שריא גרם כיבוי אלא במקום היזק דוקא, אבל הטו"ז בסימן תקי"ד סוף ס"ק ו' כתב דדעת רבינו יואל לא מצא לו חבר, והיא נגד רוב הפוסקים, לכן התיר הטו"ז גרם כיבוי ביום"ט כל שיש צורך קצת אף שאינו צורך גדול, ואף שעל מה שהתיר לשום נר בתוך מים כדי שיתכבה חלקו עליו האחרונים, היינו משום דאין זה כיבוי בלבד אלא מקרב כיבוי דעושה פעולה בגוף הנר שאוסר הרא"ש, אבל כגון נידון דידן דלא הוא אלא גרם כיבוי כו"ע מודו דיש להתיר בצורך קצת ביום"ט. ובאמת יש לומר נידון דידן גם רבינו יואל היה מתיר, שהרי א"כ כתב דצריך שיהיה נזק גדול, רק כתב סתם נזק, וכל הפוסקים לא האכילו רק במקום פסידא ולא כתבו פסידא מרובה, ולפי"ז יש לומר דהוא הדין בנידון דידן שאם לא יגרם כיבוי יפסיד הגז שיבער ללא צורך הו"ט מקום פסידא, ואע"ג דמשמע בפוסקים דכיבוי נר לא הו"ט במקום פסידא, ועיין במג"א סימן תקי"ד ס"ק ז' שמבואר כן להדיא, יש לומר דשאני נר שאין שום אדם חס עליו שידלק כולו, אלא שבן אדם זה חס עליו שלא ישרף כולו כמ"ש המחבר שם, והיינו משום שהוא קצמץ ביותר או שבמקרה הוא צריך את תנועת הדליק בו פעם אחרת לא חשיב פסידא, אבל בנידון דידן דכל אדם מקפיד שלא יבזבז גז ללא צורך שעולה בכסף, ואם לא יגרם כיבוי וידלק כל היום"ט יפסיד כמה לירות, הו"ע ח"פ הפסד מועט דחשיב נמי מקום פסידא לענין זה. ועיין פסחים ט"ו ע"ב דגם הפסד עצים חשיב ע"כ הפסד מועט, והכי נמי הפסד גז לא גרע מהפסד עצים, וע"כ שם נ"ה ע"ב דכל שמפסיד דלמירי דין הפסד מרובה, ואם משמע בכמה דוכתי בש"ס, לפיכך שפיר יש לומר בנידון דידן דמפסיד גז גם רבינו יואל מודה דשרי גרם כיבוי ביום"ט. שוב ראיתי בספר שו"ת יביע אומר ח"ג סימן ל' אות ז' מה שהאר"י בזה, והתיר משום צורך גדול פן ח"ו יבוא לידי דליקה, וסמך על הגרש"ז בשו"ע שלו סימן תקי"ד בקו"א שחולק על הטו"ז הנ"ל ואוסר לתחוב נר בתוך מים, אפ"ה בצורך גדול מתיר עי"ש. אבל לפענ"ד א"צ לזה, דהגרש"ז אינו אוסר רק לתחוב הנר בתוך מים, דבכה"ג עשה פעולה בגוף הנר שלדעת הרא"ש אינו רק גורם כיבוי אלא מקרב כיבוי בידים, אפ"ה שלגבי הכיבוי עצמו הו"ט גורם, מ"מ לגבי מקרב כיבוי הרי את זה עושה, משא"כ כגון נידון דידן הרי גם קירוב רק ע"י גורם כמו שכתבנו לעיל, ובכה"ג גם הרא"ש מודה דמותר ביום"ט, רק רבינו יואל ז"ל אוסר אף ביום"ט, אבל בזה נאמן עליו הטו"ז שלא מצאנו לו חבר, ומותר אף בצורך קצת כדעת הפוסקים, ולא חיישינן לדעת רבינו יואל דיחיאדי הוא. עוד כתב שם דלפי"מ בסימן תקי"ד משבצות ס"ק ו' לחלק בין טלית שנפל בו אור שנפל עליו האש באונס, לכן גרם כיבוי מותר בזה שנותן דבר המונע חוצה לו כלומר חוץ למקום האש, משא"כ בנר שעושה שאף שנותן דבר המונע חוצה לו מ"מ השעוה והפתילה שניהם הוכנו להדלקה, וכל שממעט אחד מהם גם כיבוי כזה אסור לאחר שהדולק הנר, לפי זה יש מקום להחמיר אף בנידון דידן הואיל והאש הוכן להדליק ולבשל בו, עכ"ד. ובמחנה"ג לא דק, דהפ"ג בא ליישב הקושיא שהקשה גם המג"א בס"ק ז' על הב"י שאוסר ליתן סביב נר של שעה לאחר שהדליקו דבר שמונע הדלקתו משום שמקרב כיבוי לדעת הרא"ש, דמה"ט המסתפק מן השמן שבנר חייב, מ"ש מטלית שאחז בו האור שמוותר ליתן מוחצה לה מים כדי שיכבה כשיגיע להמים, וע"ז תי"ץ הפרמ"ג דשאני טלית שנפל בו האור באונס ולא הוקצה כל הטלית לשריפת אש, לא חשיב המונע כמכבה, אבל בנר שעושה שהוכנה כולה להדלקה, ואם ממעט ממנה הדלקה הו"ט כמכבה, לפיכך אסור לאחר שהדליקה דגרם כיבוי בזה הו"ט כמכבה בידים, ואע"פ שאינו אלא ממנה הכיבוי אסור, אבל בנידון דידן דכל הכיבוי הו"ט רק בדרך גרמא כנ"ל, אין לחלק בין הוכנה להדלקה או הודלק באונס, כיון דלא הו"ט רק גרם כיבוי, וזה פשוט לפענ"ד.

וכן בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן ס"ב אות א') כתב: ואפשר לכבות את הגז ביום"ט ע"י העמדת קומקום מלא על הגז, וכשיגלוש המים יכבה הגז, ובכה"ג זהו רק גרמא. ומה שטען חכם אחד מדברי התוס' בב"ב שכתבו דאין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר או הדבר אצל האש, אין כונת תוס' דגם בכה"ג הו"ט אש משום חציו, אלא לענין חיוב תשלומין, אבל אינו אלא משום ממנו, ושפיר יש לדון דהוה גרם כיבוי ומותר ביום"ט.

וכן כתב בשמו בספר הלכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' רמ"ז): הוצוה לכבות האש שעל גבי הגז, מותר ת"ל לגרום לכיבוי ע"י גרמא, וכן יעשה. יעמיד קומקום מלא מים ע"ג האש, לצורך שתייה, וכשיגלוש המים יכבה הגז ממילא. ואחר שכבה האש יכול לסגור את כפתור הגז כדרכו. ובהערה שם הביאו את דברי המנחת שלמה (ח"ב סימן כ"ב אות ב') שכתב לדון שאין להתיר לכתחילה גרם כיבוי ע"י העמדת מים על האש בקביעות, כיון דדעת המג"א דגם ביום"ט אין מותר גרם כיבוי אלא במקום הפסד, וכיון דהדולק לכתחילה על דעת כן לא חשיב במקום הפסד, דכל ההיתר הוא רק דרך מקרה אבל לא בקביעות. וכתב על זה הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל: דאפ"ה יש להתיר, משום דאם יפסיד היינו שלא יוכל לכבות, אפשר שלא יבשל כלל ליום טוב ואיכא ביטול שמחת יום טוב.

שם. (וראה עוד ברש"י שם). וכיון שגם במקרב הדבר אצל האש לא נחשב גרמא דלא חשיב ככוחו מדין אשו מדין חציו, והכי קיי"ל דאשו משום חציו כמבואר בשו"ע חו"מ סימן תי"ח סעיף י"ז, אם כן מי שנתן מים על גבי האש, והמים רתחו וגלשו והזיקו, חייב בנזיקין, מדין אשו משום חציו, שהרי אין הבדל בין אם מקרב את האש למים או שמקרב את המים לאש, כמבואר בדברי התוס'. אם כן אף לענין מלאכת כיבוי בנידון דידן בשבת ויו"ט, לכאורה הוא הדין דלא חשיב גרמא אלא ככיבוי בכוחו, והוא אסור ליתן ביום"ט כלי מים על האש כדי לגרום לכיבוי האש על ידי גלישת המים ברתיחתם. אולם נראה שיש סמך להקל בנידון דידן, על פי דברי הר"ן בחידושי לסנהדרין דף ע"ז ע"ב ד"ה זרק, שכתב שאין חיוב אשו משום חציו אלא בדיני ממונות לחיבו בנזיקין ובד' דברים, אבל לענין חיוב מיתה, אינו חייב על הרציחה מדין אשו משום חציו אלא אם כן עשה מעשה ממש, ע"ש. (וראה גם בדברי רש"י בב"ק דף כ"ג ע"א ד"ה לחייבו וברא"ש שם סימן כ"ב ובמנחת חינוך מצוה נ"ו. וראה עוד בדברי הרא"ש בב"ב פרק שני סימן ח' ובדברי התוס' שם דף כ"ג ע"א ד"ה מאי ובטור חו"מ סימן תי"ח ובב"י שם ובסמ"ע שם ס"ק כ"ב). ואם כן יש לומר שהוא הדין שלא נאמר דין זה אלא בנזיקין ולא לענין שבת, ולא חשיב אלא גרמא, ובי"ט שרי גרמא בכהאי גוונא. (וראה בנימוקי יוסף בב"ק דף כ"ג ע"א. וראה בשו"ת אבני נזר א"ח סימן שפ"ח ובספרו אגלי טל מלאכת טוחן ס"ק ו' שהלכה כהר"ן ודלא כהנימוקי יוסף. וראה גם ברמ"א בסימן תקי"ד סעיף ג'). ועל כל פנים, פשוט שיש להזהר שכשנותן את הכלי המלא על הלהבה, שלא ישפכו מים על הלהבה, והוא מכבה את הלהבה בידים. וכן יזהר שלא להזיז את הכלי בשעת רתיחתו שיכבו המים את הלהבה. ולאחר שכבתה הלהבה, מותר לסגור את ברז הגז כדי שלא יצא גז החוצה, שהרי אין בסגירת הברז שום איסור, ודמי לסגור ברז של מים. ואף בהזות הכפתור אין איסור משום מוקצה. ואולם יש לדעת שלא הותר גרם כיבוי על ידי הרתחת המים, אלא כשצריך למים חמים, אבל לא הותר לחמם מים כשאין לו צורך בהם. (ראה שו"ע סימן תק"ג סעיף א' ובסימן תקי"א סעיף ב' ובב"י בסימן תקי"ח). ועל כן, מי שאין צריך לשנות, או אף אם צריך לשנות אך יש לו כבר מים חמים, אין לו לחמם מים כשכל כוונתו רק לצורך כיבוי להבת הגז. (וראה לעיל בפרק י"ט תשובה ב' באיזה אופן מותר לחמם ביום טוב כמות גדולה של מים). ומכל מקום, לכתחילה להמנע מהיתר זה. ומה גם שהדבר תלוי בדברי הר"ן בסנהדרין. וגם מצוי בזה מכשול, שפעמים אין המים מכבים את הלהבה, ומזויזים את הכלי כדי לגרום לגלישת המים, ויש כאן כיבוי בידים. ולכן טוב יותר להמנע מכיבוי הלהבה בדרך זו, אלא אם כן הדבר מפריע לו, או שחושש מנזק על ידי ילדים וכדו', ופוגע בשמחת יו"ט אולם באמת אין לחוש להפסד ממון מצד בעירת הגז ללא צורך, שדבר זה הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט, שאם הוסיף מוסיפין לו, כדאיתא בביצה דף ט"ז ע"א.

בלקנות חכמה (יו"ט) כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דיש הנהיגים לבשל סיר מלא מים ביום"ט כדי שבעת הרתיחה יגלשו המים על האש ויכבוהו, וזה נקרא כיבוי ע"י גרמא. אך טעות בידם, מפני שיש כאן ביטול מים שלא לצורך שאסור ביום"ט. ואפילו אם הם צריכים את המים המתבשלים, מכל מקום הם שמים סיר מלא מים כדי שמעט מים יגלשו החוצה, ועל המעט מים הללו יש איסור ביטול שלא לצורך. אך אם ישלשו ביצים בכלי וימלאו את הכלי ביצים עם מים עד שפתו הרי המים שיגלשו הו"ט לצורך, כיון שהשתמשו עמהם לצורך ביטול הביצים. אך זה רק אם רוצה לאכול ביצים מבושלות מעט (ביצים רכות), שהרי האש תכבה לפני שיספיקו הביצים להתקשות. וכמובן תנאי זה מותר רק אם ביטול הביצים הוא לצורך יו"ט.

בספר מועדי ה' (יו"ט סעיף ל"ט) כתב: להרתיח מים לשתיה ויגלשו ויכבו את הגז נראה שמן הדין מותר, ועיין בהערות אבל הרבה לא נהגו כן. ובהערה נ"א כתב: ברמ"א תקי"ד ג' מותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט וכו', והטעם כתב המ"ב בשם הגר"א דהו"ט גרם כיבוי מותר ביום"ט. במרדכי הביא בשם רבינו יואל שגרם כיבוי מותר רק במקום הפסד כמו שכתב בהג"ה סימן של"ד סעיף כ"ב. בגר"ז בקו"א סימן תקי"ד ג' הו"ט דין יו"ט לשבת בזה שרק במקום פסידא מותר לגרום כיבוי, אבל במאמר מרדכי תקי"ד ס"ק ו' מחלק בין שבת ליום"ט, דביו"ט מותר לגרום כיבוי לכתחילה, וכ"מ בתוס' ביצה כ"ב ע"א ד"ה והמסתפק עי"ש. בשעה"צ ס"ק ל"א כתב דאף בשבת אין מקור להג"ה שצריך פסידא להתיר גרם כיבוי. ע"כ להניח קדרה עם מים ע"ג הגז להרתיחם ויגלשו המים, ונמצא גורם שיכבו את הגז כיון שיש כאן מטעם ממון של הגז, נראה דשרי מן הדין. יש שרצה להתיר גרם כיבוי בגז מטעם התירו סופו משום תחילתו, דאם לא נתייך ידליק משום הפסד הגז וימנע עצמו משמחת יו"ט. ושפיר לומר התירו סופו משום תחילתו אף בדברים שלא נשנו במתניתין. כמו שכתב במרדכי סימן תרנ"ח לענין החזרת המחזורים לבית אף שאין לו בהם שום צורך שאם לא נתייך לא יביאם לבהכנס"ס. אך יעוין בלחם משנה פרק ד' הלכה ל"ב ז"ל "אסור לכבות האש אפילו הובערה לצורך אכילה, כלומר אע"ג דאיכא למימר כיון דהובערה לצורך אכילה ראוי להתיר סופו משום תחילתו, כלומר שאם הוא רואה שלא יוכל לכבות כשאני צריך לא יבעיר וימנע משמחת יו"ט וכו', קמ"ל דלא התירו הכיבוי", חזינן דלית ליה ללחם משנה סברא זו בכאן, אף שלכאורה יש מקום לכך. גם צריך להוסיף שכיבוי הגז אינו מן התורה כמו שבגחלת של מתכת אין כיבוי התורה. עיין הערה ס"ק ל"ח. ובכה"ג נראה שמותר לגרום כיבוי, אך ודאי צריך להשתמש במים דאל"ה הו"ט ביטול שלא לצורך. והעירו דמ"מ המים הגולשים מתבשלים שלא לצורך, ע"כ יראה לבשל ביצים שאו אף במים שגלשו היה צורך לביטול הביצים, משא"כ אם ישתה המים החמים שנמצא משתמש רק בהם ולא באלו שגלשו. מש"כ שרבים נמנעים לפי שמצוי בעצה זו כמה מכשולות, אם יש לו מים חמים לשתיה נראה דאסור לחמם אחרים ולהערים כדי שיכבה, דדוקא בחתיכת בשר מערים ואומר מזה אני רוצה, אבל במים לא. [יש שטען שהמים הגולשים נמי הו"ט רק גרמא מה שלא מסלק הקדירה לפני שנשפך, וי"ע דכשמדליק האש תחת הקדירה הו"ט חיצוין].

ובשו"ת דבר יהושע (ח"ב סימן פ"ד) כתב: בדבר שאלתו שהרבה אנשים נוהגים היתר לכבות את הגז ע"י ששמים ספל מים להרתיח, ומכניסים בתוך הספל דבר מאכל כגון ביצה, וכשהמים רותחים הם גולשים על האש ומכבים

ג') דס"ל דגרם כיבוי מותר ביום"ט בכל גרם, אלא אפילו להרא"ש (ביצה פ"ב סי' י"ז) דס"ל גרם כיבוי אסור אפילו ביום"ט, מ"מ כתב המאמר מרדכי (סימן תקי"ד אות י'), דמה שהאר"י המג"א לדחות דברי הרמ"א משום גרם דאסור, יש לחלק בין שבת ליום"ט. ומש"כ המג"א דלא שרינן גרם כיבוי, אלא למנוע שלא ישרף יותר, אבל לגרום לכבות הדליקה אסור, מנ"ל הך סברא, לא מיבעיא להתוס', אלא אפילו להרא"ש אפשר להתיר, כיון שאינו עושה מעשה בגוף הדבר הדולק, וכל שאין הרוח מנשב בשעה שמעמיד שם הנר, אעפ"י שאח"כ מנשב ומכבהו, אין גרם כיבוי גדול מזה. והא"ר (אות י"א) הביא מה שראה על גליון המרדכי בקלף וז"ל, גרם כיבוי ביום"ט אסור, כגון להדביק עד חצי נר בכותל כדי שתיפול ותכבה, ואם אחז האור יתן מים עליו, דגרם כיבוי זה מותר, מפרישות סמ"ק, עכ"ל. [ולכאורה דבריו סותרים מיניה וביה]. ואולי במדבק הו"ט כנוטל מגוף דבר. ולפי זה נ"ל, דאין להשיב נר בכלי שקורין צוונגיל [מלקחים] אם לא קודם שמדליקו, כי נכבה כשמגיע לשם, ע"כ לשון הא"ר. נראה דמחלק בין גרם כיבוי בגוף הדבר ובין גרם כיבוי בסתם, ואם קודם שהדליקו מותר, אפילו אם יגרם כיבוי בגוף הדבר. וממילא בדין נמי, כיון שאינו עושה מעשה בגוף הדבר הדולק, אלא מניח הקדירה לבשל מים, ואח"כ כשיריתו המים מעצמם יצאו ע"י רתיחתו, והוא כה"ג לדידהו נמי שרי, ואדרבה כה"ג לא הו"ט אלא גרם דגרם. וגם אולי לא הו"ט פסיק רישא, דכמה פעמים אפשר שלא יכבו המים הגז, שפיר יש להקל בכה"ג, וכ"ש שאם ישתה מן המים דהו"ט עינין לצורך. ועיין שער הציון (סימן תקי"ד אות ל"א) שהביא דעת הגר"א (שם ס"ג ד"ה ומותר) והא"ר (סימן רע"ז ס"ק א') והמאמר (הנ"ל) והמטה יהודה (סימן רע"ז ס"ק ד'), שהסכימו כולם להקל בגרם כיבוי ביום"ט. ובביאור הלכה (ד"ה ומותר) נראה דהתמיר קצת, ומ"מ בדין לפי טעמו שם אולי הו"ט מיקל. ולכן לפענ"ד במקום שנהגו אין להזניחם, עכ"פ אם ישתה מן המים, כך נראה לפענ"ד. איברא, דנראה דוקא היכא דעכ"פ ישתה מן המים, ובלאו הכי לפענ"ד יש להחמיר. ועוד נראה לפענ"ד לחדש, דאפילו למ"ד דגרם כיבוי מותר, היינו דוקא באקראי בעלמא, אבל לגרום כיבוי בקביעות יש לומר דאסור מדאורייתא. וראה מדברי הריטב"א (ר"ה ל"ב ע"ב סוף ד"ה וברם), שכתב דאף דמקח וממכר בשבת ויו"ט הוא רק איסור דרבנן משום שמא יכתוב, מכל מקום היינו דוקא במשא ומתן שהוא באקראי בעלמא, אבל לעשות משא ומתן בקביעות אף בדבר שאינה מלאכה אסור מן התורה, והביאו החת"ס ז"ל (בשו"ת או"ח סימן ר"ח). ומרן בבית שער (או"ח סימן פ"ט) יצא לחדש מהאי טעמא, דאפילו למ"ד דאין מטבלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן [הרמב"ם (מאכלות אסורות פט"ו ה"ו)] ודלא כראב"ד (איסור משהו פ"ב), היינו דוקא בדרך מקרה בעלמא, אבל לבטל איסור בתמידות כו"ע מודו דאסור מדאורייתא ע"ש. וכעין זה מצאתי בשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן ר"ד), שחילק להדיא בין כל דבר שנתערב דבר מקרה, דלא החמירו בו עד שיהא בו בנותן נזק, אבל כל שדרכו לעשות כן אסור ואינו בטל במיעוטו, ע"ש. ועיין בספרנו משנה הלכות (ח"ו סימן ק"ג). ולפי"ז אומר אני נמי לענין גרם כיבוי, דאפילו למ"ד דגרם כיבוי מותר היינו באקראי בעלמא, אבל לגרום כיבוי בתמידות יהיה אסור לכו"ע, וצ"ע. אשר לכן אין לעשות כן אלא בדרך מקרה וליהנות מהמים, כך נראה לפענ"ד.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין להדליק בכוונה את הגז ביום"ט על מנת לגרום בכוונה לכיבוי הגז ע"י הרתחת כלי מלא מים לצורך שתייה, שברתיחת המים יגלשו המים ויכבו את הלהבה. אולם בדרך מקרה אחרי שהגז דולק ויש לו צורך לכבות את הגז כגון משום הפסד וכדו', מותר לו לגרום לכיבוי הגז באופן הנ"ל.

ובשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ' סעיף י"א) כתב: האם מותר לגרום לכיבוי הגז ביום טוב על ידי הרתחת כלי מלא מים, שברתיחת המים יגלשו המים ויכבו את הלהבה. תשובה, מעיקר הדין אפשר להקל לגרום להבת הגז בדרך זו, ומותר גם לסגור את כפתור הגז לאחר שכבתה הלהבה. אולם העושה כן יש לו להזהר בכמה דברים. ראשית, אין היתר זה אלא כשצריך למים חמים, ואין לו מים חמים מוכנים במיחם וכדומה. גם צריך להזהר כשנותן את הכלי המלא על הכיריים, שלא ישפכו מים ויכבו את האש. וכן צריך להזהר שלא להזיז את הכלי בשעת רתיחתו, וכתוצאה מכך ישפכו מים מכוחו, ויכבו את האש, ובכל אופן לכתחילה טוב להמנע מלכתוב את להבת הגז על ידי גרמא זו.

ובביאורים כתב: בשו"ע בסימן תקי"ד סעיף ג' כתב, נר של שעה שרוצה להדליקו ביום"ט, וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם. מבואר מדברי הר"ן שאין היתר לגרום לכיבוי האש, אלא כשעושה לפני ההדלקה, אבל לאחר שהדליק את הותר ליתן סביב הנר דבר המונע מלישרף, וראה גם בב"י שם. ובב"י שם הביא את דברי הרא"ש, שגרם כיבוי הותר דוקא כשעושה חוצה לו דבר הגורם לכיבוי, אבל כשנוגע בדבר הדולק אסור, ע"ש. והיינו שאז לא חשיב גרם כיבוי אלא הוא כמכבה ממש (ראה מש"כ על דבריו במג"א שם ס"ק ז' ובט"ז שם ס"ק ו' ובגר"א שם). וראה עוד בערה"ש שם ס"ק ט'). והנה לפי זה בנידון דידן לכאורה היה צריך לאסור לגרום את הכיבוי באופן הזה, כיון שעושה כן לאחר ההדלקה, אולם נראה שיש לומר, שכל מה שאסר מרן גרם כיבוי כזה, אינו אלא בנר עם פתילה, ששייך בו כיבוי מן התורה אם יתכוין לגוף המלאכה, דהיינו לעשות פחמין או להבהב את הפתילה, וכמבואר בדברי רש"י בשבת דף מ"ב ע"א ד"ה אפילו. וראה גם בב"י בסימן רע"ח ובסימן של"ד. וכיון שכן חמיר טפי (ראה תוס' בשבת דף מ"ו ע"ב ד"ה מפני ובר"ן שם דף קמ"ה ע"א). אבל להבת גז הו"ט כנחלת של מתכת שלא שייך בה איסור דאורייתא. כמבואר בדברי רש"י שם. וביאר רש"י שם בדף קל"ד ע"א ד"ה בגחלת, שגחלת של עץ שייך בה כיבוי לפי שעושה פחם, אבל גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי, דאינו נעשה פחם (וראה גם במאירי שם ובדברי הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב' ובשו"ת אבני נזר או"ח סימן שפ"ח אות ב'). ואם כן הוא הדין ללהבת גז שלא שייך בה איסור כיבוי מן התורה, כיון שאין שם גחלת שתיעשה פחם, וכיון שכן קיל יותר, ויש לומר שמרן יודה בזה להתיר גרם כיבוי שאסר, ועדיין יש לדון בזה, דאפשר שנתנית מים על גבי להבת הגז לא חשיבה גרם כיבוי אלא דינה ככוחו, דהנה מבואר בתוס' בב"ב דף נ"ו ע"א ד"ה אילימא, שאין חילוק בין מקרב דבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הדבר, וחייב למ"ד אשו משום חציו. וכן כתב הרשב"א

נתיבי המנהגים

הרה"ג אליקים דבורקס שליט"א
טו"צ בד"ץ "שארית ישראל"

עישון סיגריות ביום טוב אסור או מותר

כידוע הותר מלאכת אוכל נפש ביום טוב ככתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות י"ג), ומובא בגמ' כתובות ד"ז לדרוש ממש"כ "לכל נפש" דבר השווה לכל נפש ולא דבר שאינו שווה לכל נפש, ומפרש רש"י (שם) ובביצה כ"ב ע"ב ד"ה וחכמים מוגמר שהוא הבערת בשמים אסור ביו"ט, דלאו צורך כל נפש שזה אינו אלא למפונקים או למי שריחו רע, וכך נפסק בשו"ע סימן תקי"א "אין עושין מוגמר דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים בין להריח בין לגמר הבית או הכלים", וטעם הדבר כתבו הפוסקים משום שהוא דבר שאינו שווה לכל נפש אלא למעונגים. ממילא בדבר שאינו שווה לכל נפש חלים כל איסורי ל"ט מלאכות ביו"ט כבשבת, וכפי שנפסק בשו"ע סימן תצ"ה, וכל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב חוץ ממלאכת אוכל נפש. והנה נחלקו הפוסקים האם ביו"ט מותר לעשון סיגריות (ובלשון הפוסקים הלשון **שתיית טיטון**), והאם זה נקרא שווה לכל נפש.

המג"א בסימן תקי"ד ס"ק ד' למד מדברי השו"ע שאין עושין מוגמר ביום טוב שאסור לשתות טבק (היינו לעשון סיגריות), וז"ל: "כתב בכנסת הגדולה סימן תנ"ח אסור לשתות הטוטין (שקורין טבק) משום מכבה, ולי נראה דאסור משום מוגמר ואינו שווה לכל נפש וכמש"כ בסימן תקי"א, וכן דעת הקרבן נתנאל ביצה פ"ב סימן כ"ב אות י". ויוצא מבואר מדברי המג"א דיש ב' איסורים בעישון ביו"ט, א. משום שאינו שווה לכל נפש. ב. משום איסור מכבה, וכוונתו דבאיסור מכבה לא אומרים מתוך, וכן כתב הפני יהושע סוף פ"ב דביצה דבכיוי לא אומרים מתוך. בחיי אדם בכלל צ"ה אות י"ג ובנשמת אדם (שם) אות ב' ובשיירי כנה"ג סימן תקס"ז בהגהות ב"י אות ג' כתבו לאסור כדעת המג"א.

אולם בשו"ת דרכי נועם אור"ח סימן ט' מציין שיש אומרים שבעישון סיגריות עובר משום מכבה, וצווח ע"ז דמה שייך בזה כיבוי, אדרבה ע"י שמעשן הוא מבעיר הסיגריה, ואם הוא פוסק מלמצוץ בעוד שהטבק בוער אין בזה משום מכבה דנכבה מאליו. ולעצם הענין שהמג"א מדמה זאת למוגמר י"ל דאינו דומה למוגמר, דשתיית טוטין שווה לרוב בני אדם ונקרא אוכל נפש, ויש בו טעימה לחיך והנאה לבריאות, הגם שיש מיעוט שאינן שותים אותו.

יש שכתבו שלהרבה אנשים מועיל העישון לעיכול האוכל ולמנוע כאבי ראש ולהשקט העצבים, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן שט"ז, ולפ"ז אין להתיר העישון ביו"ט רק לאלה שיש להם צער או מיוחשי גוף, ויש להם צורך גדול בעישון כצורך אוכל נפש, אבל אלו המעשנים סתם לשם הנאה בעלמא אסור לעשן. הברכי יוסף בסימן תקי"א ס"ק ב' ובספרו מחזיק ברכה (שם) ובס' מור וקציעה כתבו להקל בעישון סיגריות ביו"ט. גם הפרי מגדים בסימן תקי"א בא"א ס"ק ט' ובמשב"ז ס"ק ב' כתב שבזה"ז כל העולם רגילים בזה נקרא שווה לכל נפש, ומוסיף שכן הוא רגיל בעישון, ומציין מש"כ בפני יהושע שבת ל"ט ע"ב דדבר שהוא לרפואה כעישון טיטון אף דגם לתענוג שווה לכל נפש מיקרי. בס' אמרי בינה דיני יו"ט סימן ב' כתב להעיר על דברי הפמ"ג והפנ"י דדבר שהוא לרפואה נחשב שווה לכל נפש, וז"ל: "ותמהני ודאי דבר שהוא לרפואה לא הוי דבר השווה לכל נפש אם אינו דבר אכילה או שתיה, וכך מבואר בס' יראים סימן קי"ג, אף דסובר דלצורך הנאה התירה התורה מדכתוב יאכל, מ"מ לגמר כלים אסור כיון דאין גימור כלים צריך אלא לחולים, הרי דרק לתענוג לאו דווקא, רק דבר הצריך שווה לכל נפש, וכן מבואר בדברי הרמב"ן בס' תורת האדם. וכ"כ בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן פ"ו לאסור. וכן כתב החיי אדם בהלכות יו"ט כלל צ"ה ס"ק י"ג לאסור וז"ל: "אין עושין מוגמר דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים בין להריח בין לגמר את הכלים, דכל זה אינו אלא למפונקים ולבעלי תענוג, ולא התירה התורה אלא דבר השווה לכל נפש, ולכן אסור ג"כ לעשן טבק דאינו שווה לכל נפש". ועמ"ש בנשמת אדם אות ב'.

בשו"ת אגרות משה ח"ח אור"ח סימן ל"ד כתב דהגם שאפשר לטעון מאחר שאינם מעשנים מחמת שמחזיקים זה לזכנה, וממילא עישון סיגריות בזמנינו נעשה אינו שווה לכל נפש, מ"מ קשה להכריע כנגד מה שנהגו העולם, עוד י"ל שמאות מליונים אנשים בעולם מעשנים נחשב שווה לכל נפש, הגם שיש אנשים רבים שאינם מעשנים, ולפיכך למרות שודאי לבעל נפש להחמיר בזה לדינא קשה לאמרו. (עיי' שו"ת אגרות משה יור"ד ח"ב סימן מ"ט וחור"מ ח"ב סימן ע"ו ובשו"ת מנחת שלמה תניא סימן ס' אות כ"ט). וכן משמע כדברי האגרות משה בשו"ת זכר יהוסף סימן קצ"ח ובשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ' תשובה ב' והגר"ש ואזנר זצ"ל כמובא בקובץ מבית לוי ח"ב עמ' מ"ז. בס' מועדים וזמנים ח"ז סימן קל"ז כתב שעישון אינו דומה למוגמר, שבמניעת מוגמר יש רק מניעת פינוק ולכן אם אינו שווה לכל נפש אסור, אבל בסיגריות שיש במניעתם צער מותר אעפ"י שאינו

שוה לכל נפש. ודבריו דברי חידוש, שמכל הפוסקים משמע שדימו עישון סיגריות למוגמר שנקרא שאינו שווה לכל נפש.

אולם מאידך מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פסק שבזמנינו שהעישון זה סכנה אסור לעשן ביו"ט, שהרי התקבל שהעישון אינו מועיל לבריאות אלא מזיק ואין שום היתר בזה, וכך דעת הגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט שני עניני יו"ט פ"י אות ב'. וכן בשו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן ס"ט שעישון סיגריות אינו דבר הראוי לאכילה, וגם לא דבר שנקרא דבר השווה לכלם, ובפרט שבזמנינו הדעה הרפואית המהלכת שהעישון מזיק לבריאות האדם, וכ"כ בחלק י"ז סימן כ"א, וכך פסק מרן החזו"א שאסור לעשן ביו"ט כמובא בס' ארחות רבינו ח"ב הלכות יו"ט ע"י בקונטרס מקדש ישראל והזמנים שהאריך בזה, והביא תשובות מגדולי ישראל לאסור עישון ביו"ט, ובס' שדי חמד מערכת יו"ט סימן א' הביא מגדולי האחרונים לאסור.

הכנת סיגריות ביו"ט

לאותם הפוסקים שהבאנו שהתירו את העישון ביו"ט, יש לברר האם מותר לעשות סיגריות מהטבק, דהיינו שמניחין הטבק בנייר בעיגול ומדבקין אותו ברוק. בשו"ת האלף לך שלמה (מהגר"ש קלוגר) אור"ח סימן של"ח כתב להתיר לעשות זאת ביו"ט הואיל ואינו נחשב מלאכה בזה שמדביק הנייר ברוק, וכ"כ בשו"ת דברי ישראל (ועלף) ח"א סימן קל"ט. ובשו"ת שאילת שלום (טומבש) ח"א תשובה מ"ג כתב וז"ל: "ולענין עשיית הסיגריות בנייר ולדבקם ברוק **אין רואה בזה איסור כלל**, כי אינו אלא כריכה בעלמא, והדיבוק ברוק אינו דיבוק המתקיים כי אם לפי שעה, ע"י שר"ע אור"ח סימן שי"ד וסימן שמ"א", ובכ"ז הוא מסיים תשובתו "בכ"ז מה שאפשר לעשות מערב יום טוב יש לעשותם מעיו"ט, ועכ"פ צריך לקרוע הנייר ממקום חיבורם בעיו"ט".

מאידך בשו"ת משיב דבר להנצי"ב זצ"ל סימן כ"ט כתב: "ע"ד אשר אם רשאים לעשות סיגריות ביד ביו"ט ולדבק הנייר הדק ברוק, ועלה על דעתו שמותר ביד וכמו שמצינו בענין ניפוץ הפחם שעל הפתילה כמובא בשו"ע אור"ח סימן תקי"ד ס"ג, אין זה דמיון לניפוץ הפחם שאין בזה עשיית כלי חדש רק להסיר הפחם שעלים האור לכן מותר בידו, אבל לעשות מהנייר סיגריות הוי **תיקוני מנא ממש**, וכמש"כ המג"א סימן תק"ח סק"ב".

להסיר האפר מסיגריה ביו"ט

עיי' בשו"ת שארית יהודה (בלום) אור"ח סימן ס"ז לענין אם מותר לזרוק האפר מסיגריה בוערת ביו"ט, ומציין מש"כ בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ס"ו במפורש "עין דרגילים להסיר הנשרף באצבע או לדחפו בקור, וכמה פעמים ניטל אש וניתק ממנו ניצוצות שיש בו ממש ויש בו משום כיבוי", ומשמע מדבריו שאסור לעשות כן. ובסו"ד כתב שיש לו עוד טעם לאיסור, עפ"ימש"כ המג"א סימן ת"ד סק"ז דאסור ליקח הקדירה מע"ג הגחלים כיון שאין נכבין עדיין (עיי' במחצית השקל שם), וא"כ בנ"ז בשעה שזורק את האפר נכבה הגחלת שע"ג הסיגריה, וזה הנסיון מוכיח שמיד שזורק האפר נשחר פני העליון של הגחלת והוא מטעם שנכבה, וזה דהוי דבר שאין מתכוון מ"מ פסיק רישא מיהא הוי, **ולכן לא נכון לעשות**. (עיי' בכ"ז בשו"ת באר משה (שטרן) ח"ה סימן ק"ה ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ב סימן קכ"ז ובשו"ת מצור דבש אור"ח סימן י"א).

איסור מוחק ביו"ט בעישון סיגריות

יש לדון האם יש חשש מוחק בעישון סיגריות ביו"ט כאשר על גביהן כתובות אותיות, היות דבשעה שמעשן מוחק האותיות, ואעפ"י דאיסור תורה בודאי אין כאן שהרי אינו מוחק ע"מ לכתוב, אבל אולי יש איסור דרבנן למחיקה. בקיצור שו"ע סימן צ"ח סעיף ל"ג כתב: "ואם על הנייר אותיות בכתב או בדפוס והוא שורפו, בודאי שיש גם איסור מחיקה", וכך כתב בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ס"כ בתו"ד, ועיי' במשנ"ב סימן תק"ב סק"ד. וכך כתב הפמ"ג במשב"ז סימן תקי"א ס"ק ד' לאסור דע"כ נחשב מוחק מדרבנן, ועיי' דעת תורה אור"ח סימן תקי"ד סעיף א', ובס' משפט צדק על תהלים מובא בשם החיד"א לאסור.

אולם מאידך מצינו מדברי הפוסקים ליישב מנהג העולם כשאין מדקדקין בזה, בס' דעת תורה למהרש"ם (הובא בארחות חיים סימן תקי"ד) כתב להתיר מכמה טעמים, א. דמוחק שלא ע"מ למחוק. ב. דמוחק ע"י פיו ולא הוי כדרכו. ג. ושאינ מתכוון לזה, וכ"כ בשו"ת די יצחק ח"ג סימן קי"ו. ועיי' בשו"ת מהרש"ג ח"ג סימן מ"א שהעלה דאין איסור מחיקה אלא כשע"ז מתקן מקום לכתוב עליו ב' אותיות, אבל כשמוחק דרך שריפה אין איסור מחיקה. בשו"ת להורות נתן ח"ג סימן כ"ט מביא סימוכים לזה ממש"כ בשו"ת חתם סופר חו"ר"ד סימן צ"ב שהמבשל בשבת והדבר כלה והולך לגמרי פטור, וה"ה כשמוחק ולא נשאר מקום המחק י"ל דפטור. יש שכתבו שנוהגים למחוק את

האותיות שבסיגריות בערב יו"ט, ומעשנים את הסיגריה ביו"ט עד סופה. וכך מובא בשו"ת להורות נתן ח"ג סימן כ"ט שכן נהג אביו למחוק את האותיות בדיו מערב יו"ט, ובוה יוצאין כל החששות. אולם בשו"ת אז נדברו ח"ז סימן ס"ב מביא את שאלת השואל דגם אם מוחק בדיו את האותיות מעיו"ט יהיה אסור לעשן הסיגריה, דהרי הרא"ש בפ"ז דשבת סימן ט' מביא את דברי התוספתא דמוחק דיו שנשפך על הנייר יש בזה איסור מוחק, והיינו דווקא ע"מ לכתוב ב' אותיות, א"כ עכ"פ יהא איסור מוחק מדרבנן דהא בע"מ שלא לכתוב יש איסור מדרבנן. וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות שבת הל"ט: "נפלה דיו ע"ג ספר ומחק אותו, אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות חייב", וא"כ למה לא יהא בעישון הנ"ל איסור מוחק, וע"כ ענה באז נדברו הנ"ל דלא שייך בזה מוחק שנמחק ע"י שריפה, וגרע ממוחק שלא ע"מ לכתוב דאין זה שם מחיקה אלא שריפה. [כעין זה מובא בס' אור שמח בהלכות שבת פכ"ג דהשורף לגמרי אין בו משום סותר או מוחק, ומדמה זה לשורף עצמות דאין משום איסור שבירת עצם. וכך מובא מפי השמועה בשם האבני נזר זצ"ל. וכך מובא בשו"ת הר צבי בסופו קונטרס על ל"ט מלאכות בהגהות טל הרים מלאכת מוחק עמ' רפ"ג (עיי' שו"ת יד יצחק ח"ג סימן קי"ז)]. בהר צבי הנ"ל מביא את העצה הזאת שיעביד דיו לפני יו"ט וימחקן ואז אין איסור מוחק, ומביא זאת שכן פסק מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל, ומוסיף דאף בטשטוש בעלמא ג"כ אסור משום מחיקה, זה אינו אלא כשנעשה ע"י המחיקה מקום לכתובה, משא"כ בנ"ד דלא נעשה מקום לכתובה במחיקת הטשטוש. ועוד, דאף דבמוחק דרבנן גזרו על אותיות בכל אופן, אולם אם זה היכר טשטוש שנמחק ע"י העישון אין איסור בכך [עיי' פמ"ג אור"ח סימן ש"מ בא"א ס"ק ז' ובשו"ת אבני נזר אור"ח סוף סימן נ"ט].

(עיי' בכ"ז בשו"ת יביע אומר ח"י אור"ח סימן נ"ה הערות על שו"ת רב פעלים ח"ד אות ט"ז, שו"ת כוכבי יצחק (שטרנהל) ח"ג סימן י' אות ב', שו"ת יד סופר סימן ל"ג, שו"ת משנה הלכות תניא ח"א סימן תט"ז, שו"ת שרגא המאיר ח"ה סימן ס"ג, ובשו"ת כרם שלמה (קוטלר) אור"ח ח"ב סימן כ"ז).

האם מותר להדליק סיגריה מנר של יום טוב

יש לדון האם מותר להדליק סיגריה מנר שהודלק ליו"ט, עיי' בס' כל בו סימן י"ז: "נהגו כל העולם להדליק נר בביהכנ"ס קודם שיכנס שם אדם להתפלל, ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה משום דאמרין בברכות עשרה קדמה שכינה ואתיא, על כן צריך להדליק הנר ולהקדים, ועוד מפני שכן היו עושין במקדש, וגם נהגו **שלא להדליק נר מנר בית הכנסת** משום דהוקצה למצות הוקצה לאיסורו". ומצאתי בס' ילמדנו בפרשת בהעלותך אעפ"י שהקרבנות בטלו הנרות לא בטלו, שמעינן מהא שהקדש מנהג נהגו בהם, ושמענו שהקדמונים ז"ל נהגו בהם איסור גדול, ואין מניחין להדליק מהם אפילו לכתוב או ללמוד". ולכאורה משמע שאם אסור להדליק נר מביהכנ"ס אפילו לכתוב או ללמוד, עאכ"ו להדליק סיגריה מנר ביהכנ"ס אסור שזה רק לצורך הנאת האדם לא הנאת מצוה. וכן מובא בשו"ע אור"ח סימן קנ"ד ס"ד: "אין מדליקין נר של הדיוט מנר של ביהכנ"ס, ויש מי שאומר דהנ"מ בעוד שדולקין למצותן, אבל כשצריך לכתוב מותר". ועיי' במשנ"ב סימן קנ"ד ס"ק נ"ה דלא חמור מנר חנוכה דלאחר שדלקו זמן שיעורן מותר ליהנות מהם. ועיי' מג"א (שם ס"ק כ"א) שמביא בשם הב"ח סוף סימן תרע"ד בשם מהרש"ל בתשובה סימן פ"ה, דנר של הבדלה לאחר שהבדיל עליה כבר עבר מצותה, ומותר להדליק ממנה, ועיי' כתב הרמ"א "מיהו לא נהגו להזהר בכך, ומדליקין בהם נר שהוא לצורך גדול".

כתב בשו"ת משנה הלכות חלק י"ח סימן קט"ז דזה ברור דבנר של מצוה אסור להדליק ממנו נר אחר או סיגריה, ולכן בנר של יו"ט שהדליקו לשם מצות יום טוב אסור להדליק ממנו סיגריה, ועד מתי נקרא נר מצוה יש לומר דהוא כנר הבדלה ונר חנוכה שלאחר שנעשית מצותה מותר. בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן שמ"ה אות ב' כתב שאם עישון הסיגריה הוא צורך לו, מותר להדליק מנר של יום טוב. וכן כתב בס' זה השלחן (דבליצקי) ח"ב סימן תרע"ד שאסור להדליק סיגריה ביו"ט מנר שבירכו עליו, אולם בצריך הרבה לזה ומצטער ונמנע משמחת יו"ט ע"י שאינו שמח וטוב לב י"ל דמותר, דהוא כמו נר לחולה הצריך נר שמתיר הרמ"א. ויעוין במג"א סימן קנ"ד ס"ק כ"א דנר של שבת אין בו קדושה ומותר להדליק ממנה, והפמ"ג בסימן תרע"ד כתב צ"ע דכתב המחבר (שם) דיש בו קדושה, ובמשנ"ב ס"ק ב' משמע דנר של שבת דינו כנר של ביהכנ"ס.

בכף החיים סימן קנ"ד ס"ק צ"ה כתב דלכל הדעות אסור להדליק הסיגריה מנר ביהכנ"ס, וכ"כ בשו"ת רוח חיים סימן קנ"ז. ועיי' בשערי תשובה (שם) [וכן מובא במשנ"ב (שם) ס"ק נ"ו] דבנר יארציט שדולק כל המעת לעת יש להתיר, וכתב בשו"ת נצח יוסף ח"ב סימן

שעה וכדומה, כמו במג"א סימן תקי"ד ס"ק י' ובקיצו"ע סימן צ"ח סעיף נ"ב ובמשנ"ב סימן תקי"ד ס"ק י"ח. כמו"כ מותר לנקות את הפמוטים משעוה הדבוקה בהם, אך לא ינקם בדבר המוקצה.

זמן הדלקת נרות יום טוב בליל שבועות

מובא בס' עמק ברכה (אביו של השלה"ק) שקיבל מרבו מהר"ש מלובלין שבליל ראשון של חג השבועות לא יעשו קידוש על הכוס עד אחר צאת הכוכבים. וכ"כ בשו"ת משאת בנימין, הביאו דבריו במג"א וא"ר סימן תצ"ד. והט"ז מוסיף שם דגם לא יתחיל להתפלל עד אחר צאת הכוכבים, והטעם לזה דספירת העומר צריך שיהיה שבע שבועות תמימות, ואם יקדים לקבל יו"ט מבעוד יום חסר בתמימות. ראוי לציין שבשלה"ק מסכת שבועות (כ"ט ע"א) כתב שאין להמתין בתפילה לצאת הכוכבים (עי' שו"ת בנין שלמה למהר"ש הכהן מוילנא ח"ב סימן ל"ה מש"כ בזה). ואולם לגבי הדלקת נרות מבעו"י לא מוזכר בספרי האחרונים האם יש להקפיד שלא להקדים הדלקת נרות של יו"ט של חג שבועות עד אחר צאת הכוכבים, או אפשר להדליק מבעוד יום.

ע"כ מצינו מחלוקת האחרונים, דעת מרן הגרש"ז איערבאך זצ"ל כפי שמובא בס' הליכות שלמה פרק י"ב ס"ב "הנשים שמנהגן להדליק נרות לכבוד יו"ט מבעוד יום נוהגות כן גם בערב חג השבועות, בהגהות שם מובא "וכן נהגו בית רבינו" דלא חוששים לענין זה ל"תמימות", עי' א"ר ופמ"ג ריש סימן תצ"ד האם הזהירות מלהתפלל מבעוד יום ולהתפלל ערבית כמש"כ הט"ז, או רק לענין קידוש, אך לא הזכירו הפוסקים כלל להזהר בהדלקת נרות, ואולי משום דכל הזהירות אינה מדינא, וכפי לשון שו"ע הרב (שם) ס"ב שאם יקדימו ויקבלו קדושת יו"ט בתפילה מבעוד יום הר"י כמו שחסרו מעט מעט ימי הספירה, ולכן לא נזהרו אלא בקידוש ותפילה. אולם יעוין בלוח ארץ ישראל מובא הערת הגר"ש זלונג זצ"ל (בענין חג שבועות) וז"ל: "ולפ"י"ז גם לענין הדלקת נרות אפילו נשים שמדליקות בכל יו"ט מבעוד יום, מ"מ בליל שבועות ידליקו אחר צאת הכוכבים, כי כיון שנהגו הנשים לברך שהחיינו בהדלקת נרות הרי הן מקבלות עיצומו של יום הבא, וכקידוש הוא".

ובהסבר השיטות שמותר להדליק בערב חג שבועות מבעוד יום, משום שלא אסרו אלא לקדש על היין ולא לקדש בתפילה, וזהו משום שקידוש על היין חל עליו קדושה גמורה על השבת דנחשב כעיצומו של יום, וא"כ נראה דאף שהדלקת נרות חשוב קבלת שבת, מ"מ אין זה אלא לענין איסור מלאכה, ולא לענין עיצומו של יום שהוא חל ע"י קידוש על הכוס דווקא, דהדלקת נרות הוא משום כבוד שבת כמובא בחידושי הגר"ח סטנסיל, והוא דווקא קודם השבת, ובהדלקה זו אין האשה מקבלת אלא את איסור מלאכה ולא את קדושת שבת לענין סעודה וקידוש, ואיסור מלאכה אינו חסר בדין תמימות אלא רק קבלת קדושת עיצומו של יום, ולכן גם להתפלל מבעוד יום מותר, ואין זה מגרע בתמימות משום דהוא רק תוספת למלאכה ולא נחשב כעיצומו של יום, דיש שני סוגי תוספת, האחד בתפילה לענין מלאכה, והשני ע"י קידוש וסעודה דאז הוי ממש יו"ט. עוד י"ל כמש"כ מהר"ש קלוגר זצ"ל בשו"ת ובחרת בחיים סימן פ"ג דביו"ט לכ"ע אין בהדלקת נרות קבלת יו"ט (עי' בס' מעדני יו"ט (סופר) ח"א סימן מ"ד).

בס' מועדים וזמנים ח"ז סימן רל"ג כתב לחדש שהנשים נהגו להדליק נרות מבעוד יום לברך אז שהחיינו, ולכאורה ברכת שהחיינו אי אפשר להן לברך אלא א"כ מקבלת על עצמה קדושת החג, וע"כ חל עליה בהדלקה מבעוד יום קדושת החג מדין תוספת יו"ט ולכן מברכת שהחיינו, ובסו"ד כתב מאחר שנאמר "וקראתם בעצם היום הזה" כמובא בפירוש העמק דבר להנצי"ב פרשת אמור פרק כ"ג פסוק כ"א, ואין בשבועות מצוה בתוספת יום שהקדים שלא תלה הקדושה אלא ביום הזה, ולפ"י היה לנו לומר שבחג השבועות אין לה לברך שהחיינו מבעוד יום, וכך מובא בשם מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל להעיר.

בס' מאורות נתן פרק רביעי כתב שאין לחוש כלל בהדלקת הנרות משום תמימות, ואין שום חילוק בין חג השבועות ובין שאר יו"ט, דהרי נשים פטורות מספירה דהוא מ"ע שהז"ג כמש"כ המג"א בסימן תפ"ט סק"א בשם הרמב"ם, לאור כל זאת כיון דנשים פטורות מהספירה ממילא לא שייך לגבי הנשים בכלל הדין שהיה ימי ספירה תמימות.

חיוב נשים בהדלקת נרות יום טוב

בשו"ת רעק"א סימן א' ובהגהותיו לשו"ע או"ח סימן קפ"ח מסתפק בדין אשה ששכחה לומר יעלה ויבוא בברהמ"ז ביו"ט, אם היא צריכה לחזור ולברך, דיש כלל שמי ששכח רצה או יעלה ויבוא בברהמ"ז אינו חייב לחזור ולברך א"כ היה חייב לאכול סעודה זו בפת, ולכן בסעודה שלישית א"צ לחזור ולברך כיון שיוצאים סעודה שלישית גם בפירות. לאור זאת נסתפק רעק"א דכיון שאינה חייבת במצות עונג, א"כ מעיקר הדין היה מותר לה להתענות ביו"ט, דכל איסור תענית ביו"ט הוא מדין עונג כמובאר ברמב"ם, וכיון שמוותרת להתענות א"כ כששכחה יעלה ויבוא א"צ לחזור ולברך, רק בליל פסח שיש חיוב לאכול מצה כמובא בפסחים מ"ג ע"ב, וכן בשבת שהיא חייבת, דכל שישנו בשמירת שבת ישנו בכלל זכירת שבת, וכל עניני שבת נשים חייבות ואסורה להתענות בשבת. אבל בכל סעודות

סעיף כ"א "ונכון להדליק מתחילה ולכבות בע"ש כדי שתהא נוח להדליק, וזה יעשה האישי". מובא בזמירות שבת של מרן החתם סופר זצ"ל שהכין פתילות אשתו והבהב אותם, הגם שהוא בעצמו הדליק נרות שבת בחדרו, וכן מובא בס' דרכי חיים ושלו"ם אות ש"ס. בתוס' רעק"א על משניות שבת פרק ב' משנה ו' מעיר עמש"כ במשנה (שם) "נדה חלה הדלקת הנר", בדקדוקו כתבו במשנה "הדלקת הנר" ולא כתוב "ובנר", להורות שרק ההדלקה מוטלת על האשה ולא תיקון והכנת הנרות. ויש לדון בזמנינו שהנרות נדלקים היטב גם בלי לחרוך הפתילה קודם האם שייך מנהג זה, בס' קצות השלחן סימן ע"ד ס"ק ה' כתב "ולא ראיתי מי שנוהג כן בזמנינו". בס' דינים והנהגות של מרן החזו"א זצ"ל פרק ט' אות ו' ובס' ארחות רבינו ח"א עמ' ק"ח מובא "נרות שלנו שנדלקים היטב א"צ להדליקם ולכבותם קודם ההדלקה, שהרי נדלקים היטב **ויותר נאים כשאינם מחורכים**". בשו"ת חיי הלוי ח"ג סימן י"ח כתב "לא נהגו להבהב הנרות, אכן יש חלק במצות הדלקת הנרות בהכנת הנרות למקומה ושיהיו מוכנים להדלקה".

אולם בקובץ מבית לוי ח"א עמ' ל"ג מובן בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל דגם בזה"ז יש להחמיר במנהג זה: "ונהגו להדליק הפתילה בין שמדליק בשמן, ובין שמדליק הנרות כדי שתהיה מחורכת ויאחו בה האש היטב". בס' פסקי תשובות סימן רס"ג אות י"ג כתב: "אבל מצד ההידור יש תמיד מקום להבהב על כל פנים שני נרות, כי יש טעמים עפ"י הסוד" (עי' שו"ת משנת יוסף ח"ז סימן נ"ז). ויש לציין דגם אלה הנהגים בזמנינו להבהב הפתילות, זה דווקא בערב שבת או בערב יו"ט, **אבל ביום טוב עצמו אסור להבהב את הנרות כדי שידלקו יפה שזה נחשב לתיקון מנא**, עי' בשו"ע סימן תקי"ד סעיף ט' ובמשנ"ב (שם).

זמן הדלקת הנרות ביום טוב

מנהגים שונים מצינו בענין הדלקת הנרות לכבוד יום טוב, יש שמדליקים מבעוד יום לפני החג וכמו בשבת, ויש נוהגים להדליק בלילה לפני הקידוש. לכאורה מדברי הרמב"ם בפ"ל מהלכות שבת הלכה ה' משמע שצריך ביו"ט להדליק מבעו"י, דכתב "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת", ז"א שמשום כבוד שבת צריך להדליק שמראה כמה השבת חביבה עליו, והרמב"ם בפ"ו מהלכות יום טוב הט"ז כתב "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים", ז"א שמפני כבוד יו"ט צריך שידליק נרות מבעוד יום, ולפ"י זמן הדלקת נרות יו"ט גם מבעוד יום כמו בשבת. והדברים יובנו עפ"י מה ש"כ הגר"יז מבריסק זצ"ל (מובא בחידושי הגר"ח עמוד של"א) להעיר עמש"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת הל"א "הדלקת נר שבת אחד אנשים ואחד נשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת שזה בכלל מבעוד שבת", ואילו בפ"ל מהלכות שבת הל"ה כתב "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת ויהיה נר דלוק, שכל אלו לכבוד השבת, משמע שזה משום חיוב כבוד שבת", ולכן ביאר דהלכות אלו הן ב' דברים נפרדים, דבחיוב הדלקה יש שני דינים, אחד הוא משום עונג שבת, ודין שני מצד כבוד שבת, דדין עונג שבת שייך רק בשבת עצמה וכמו אכילה ושתייה בשבת, משא"כ דין כבוד שבת הוא מבעוד יום שזה בכלל כבוד שבת, ועפ"י מיישב הרמב"ם דבפ"ה מדובר בענין עונג שבת וזה שייך דווקא בשבת, משא"כ בפ"ל מדובר בחיוב הדלקה מדין כבוד שבת. וכן כתב בס' מחזור ויטרי הלכות פסח סימן נ"ח. וכן מובא בהקדמת בן הדרישה לטור או"ח שמביא בשם אמו דיותר טוב להדליק קודם תפילת ערבית ולקבל יו"ט בהדלקתן כמו שעושים לכבוד שבת, שיהא הכל מוכן מיד בבואו מביהכ"ס לביתו, השלחן ערוך והנר דלוק ומטה מוצעת, גם כל מלאכה שמותר לעשות ביו"ט אם יכול לעשות אותה מלאכה מערב יו"ט אסור לכתחילה לעשותה ביו"ט, וכמש"כ הטור בסימן תצ"ה.

וכן מובא בס' מנהגים דק"ק וורמייא סימן מ"ו: "מצוה מן המובחר כשיבוא מביהכ"ס יבא לבית מלא אורה, לא שישבו בחושך עד סמוך ללילה". וכ"כ במקור חיים (לבעל החוות יאיר) סימן תקק"ט. ובס' יוסף אומץ סימן תכ"ה כתב: "ואשתי תחיי נהגה להדליק בכל רגל קודם שהלכה לביהכ"ס, כדי שלא נבוא מבית הכנסת ביו"ט לבית אפל", וכך מובא בס' נימוקי או"ח סימן תקק"ט. וכן נהג אביו בעל דרכי תשובה להזהיר על כך. וכ"כ בשו"ת פרי יצחק (בלאזער) ח"א סימן ו' ובחידושי חתם סופר שבת כ"ג ע"ב וכ"ד ע"ב ובמטה אפרים סימן תרכ"ה סעיף ל"ג ובאלף למטה (שם) ס"ק נ"א ובשו"ת שבת הלוי ח"ג סימן ס"ט (בצד הגליון). וכן נהג מרן החזו"א כפי שמובא בארחות רבינו ח"ב עמ' ק', ומרן הסטייפלר זצ"ל ומרן הגרש"ז איערבאך זצ"ל. אולם במטה אפרים הנ"ל כתב שכבר נהגו נשים רבות שלא להדליק הנרות יו"ט עד אחר ביאתם מביהכ"ס לביתם. בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן קפ"ב מביא בשם הגרש"ז ז"ל שמיישב מנהג העולם להדליק בלילה, ודווקא בחו"ל שנוהג יו"ט שני ואסור להדליק את הנר של יו"ט שני מבעוד יום, ולכן נהגו להדליק גם את הנר של יו"ט ראשון רק בלילה משום יו"ט שני, אבל בא"י שנוהג יום אחד יש להורות להדליק נר של יו"ט מבעוד יום, וכך מובא בשש"כ פרק מ"ב ס"ק ד'.

לאלה הנוהגים להדליק בליל יו"ט ממש, מן הראוי להכין נרות שעוה ולהדביק אותם במנורה, אבל ביו"ט עצמו אסור להדביק נרות

ח' להעיר דאין נראה שמותר להדליק מנר של יארציט, מאחר שכל המדליקים אומרים בפירוש שמדליקין נר זה לכבוד ביהכ"ס לעילוי נשמת פלוני, א"כ ודאי היה על נר זה גם קדושת ביהכ"ס ואין להדליק מנר זה. ועי' ברכי יוסף (שם) אות ח' שכתב לאסור, ובס' מור וקציעה (שם) האריך בזה. ולפ"י כיון שנר של יו"ט נקרא נר של מצוה, ברור שאסור להדליק ממנו סיגריה.

בשו"ת התשב"ץ ח"ב סימן קע"א כתב שדעת הרשב"ץ בנר של ביהכ"ס, שאף לאחר שצריך לכבות אותו אסור ליהנות ממנו, כי שמן שהוקצה לביהכ"ס והדליקו בו מקצתו ונשאר מקצתו לעולם אסור, ויש לו דין קדושת ביהכ"ס, ואינו שמן של חנוכה שיש מתירים אותו לאחר שתכבה, דשם לא הוקצה אלא לזמן מצותו, אבל שמן של ביהכ"ס לעולם הוא זמני ואסור ליהנות ממנו, ולפ"י נר של יו"ט לא דומה לנר של ביהכ"ס, ולאחר שנעשית מצוותו מותר להדליק ממנו הסיגריה (עי' שו"ת בנין ציון החדשות סימן י"ב).

הכנת נרות ופתילות של נר יום טוב

הכנסת הפתילה לפקק הצף

אלו המדליקים נרות ביו"ט ע"י פתיל צף, רוב הפוסקים כתבו שמותר להם להכניס הפתיל לתוך החומר הצף, היינו פתילה לבית קיבול מחובר, ואין בזה משום תיקון מנא דכיון שהפתילה היא כלי בשלמותה שלבדה עומדת להדלקה, וכל עיגול הפתיל אינו אלא החזקה שהפתילה לא תיפול לתוך השמן. וכך פסקו מרן הגרש"ז איערבאך זצ"ל כמובא בס' שמירת שבת כהלכתה פ"ג הערה מ"ט ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כמובא בס' הלכות חג בחג עניני חג שבועות פ"ח הערה 31 והגר"ג קרליץ שליט"א בס' חוט שני הלכות יו"ט פ"א סק"ב. בס' באר חנוך (עניני יו"ט) פ"ח הערה 10 מציין דבריו של הגר"ש ואזנר זצ"ל ראה להתיר מדברי השו"ע סימן תק"ט סעיף ג' שכתב "עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביו"ט, והוא שיתקן מערב יו"ט החוט וישימו במחט", והטעם הוא מפני שגזרים שמא ע"י הכנסתו למחט יחתוך החוט, ומשמע שרק משום טעם זה אסור. ולכאורה שיהיה אסור להכניס החוט ביו"ט משום תיקון מנא משמע שבכה"ג אין משום תיקון מנא, ה"ה גם בהכנסת פתיל צף אין בו משום תיקון כלי. וענה דאמרו בגמ', וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן ש"מ, דאין נותנין את המוכן לא לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביו"ט, וכש"כ בשבת ומשום תיקון מנא, וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן ש"ז לענין רצועות מנעל וסנדל שנשמטו שאסור להחזירם משום תיקון מנא, זה משום שהמוכין או הרצועות הם חלק בלתי נפרד מהכלי, ולכן בזה שמכניס המוכין או הרצועות נחשב למתקן מנא שנעשה ע"י שלימות הכלי, אבל בנ"ד שהפתילה הוא הכלי בשלימות שלבדה עומדת להדלקה, והעיגול אינו אלא מחזיקה שלא יפול הפתילה לתוך השמן, וגם אחרי הדלקתה נפסדת הפתילה, ושוב אי אפשר להשתמש בו, אין לו חשיבות של כלי ואין בזה משום תיקון מנא. אולם בס' הלכות חג בחג (עניני שבועות) כתב שבכ"ז עדיף שיכניס הפתילה לבית קיבול מחורר מבעוד יום, משום שמצוי שיש חורים בפקק שאינם נקובים כל צרכם, וע"י הכנסת הפתילה גומר תיקון החורים, נחשב למתקן מנא. וכן מובא בס' יו"ט כהלכתו פ"ח בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל. בס' יום טוב כהלכתו פ"ב הערה 127 מציין מדברי בעל המחזה אליהו (פאלק) שזה נחשב תיקון כלי, ואסור להכניס הפתילה לבית קיבול מחורר, ואסור לחתוך פתילה לשנים, שמקודם היתה רק פתילה אחת, וע"י שחתכו נעשה שתי פתילות, דזה נחשב בכלל תיקון מנא. וה"ה אם חותך הפתילה אעפ"י שאינו מתכוון לעשות שתי פתילות, רק חותכה משום שאינה ראויה לשימוש מחמת ארכה, נחשב לתיקון מנא ואסור. וכן מבואר בשו"ת באר משה ח"ב סימן צ"ט.

פמוט שביט קיבול שלו נתמלא שעוה, מותר לנקותו מן השעוה ביו"ט כדי להכניס נר חדש, ואין בזה משום תיקון מנא. וכ"כ החיי אדם כלל ק"ב סעיף ב'. אמנם אסור לחתוך ולקצר קצהו התחתון של הנר כדי להתאימו לגידול בית קיבול של הפמוט, וכ"כ בס' שמירת שבת כהלכתה פ"ג ס"מ ב' דיש בזה משום איסור מחתך. בשו"ת באר משה ח"ח סימן קס"ח פסק דאם עושה זאת ע"י שינוי ע"י צפרניו ולא ע"י סכין מותר, וה"ה אם רוצה לתחוב הנר לתוך הפמוט בכח כדי שישתחק חלק מן השעוה כשהנר עבה מדי, מותר לעשות זאת, משום דכיון שזה דרך שיעשו ולא ע"י הכנה מוקדמת אין זה בכלל איסור מחתך, כמובא בשם מרן הגרש"ז איערבאך זצ"ל בס' שמירת שבת כהלכתה הנ"ל.

הבהוב הנרות בנרות שבת ויום טוב

גם לבעל יש חלק בהדלקת נרות שבת ויו"ט ע"י אשתו, אף הדהדלקה מקיימות הנשים מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית, כמובא ברמב"ם הלכות שבת פ"ה הלכה ג', עכ"ז כתב המג"א בסימן רס"ג ס"ק ז' "ומ"מ האיש יתקן הנרות". בשו"ע הגר"ז (שם) סעיף ה' מוסיף "טוב שהוא יתעסק בתיקון הפתילות והנרות", וכן מובא בבן איש חי שנה ב' פרשת נח סעיף ו'. והמשנ"ב מביא זאת בסימן רס"ג סק"ב, וכפל דבריו בסימן רס"ד ס"ק כ"ח על דברי הרמ"א (שם) שנהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מחורכת ויאחו בה האור יפה, שזה יעשה האישי. וכן מובא בחיי אדם כלל ה'

יו"ט שמעיקר הדין מותר לאשה להתענות, אינה חוזרת אם שכחה יעלה ויבוא. ואע"פ שיש חיוב שמחה ביו"ט, וא"כ למה אינה צריכה לחזור אם שכחה יעלה ויבוא, כתב רע"א בהשטות לסימן א' דאעפ"י שנשים חייבות במצות שמחת יו"ט, מ"מ לשמחת יו"ט מספיק בשר ויין, אבל אינה חייבת לאכול פת מדין חיוב שמחה, ומשו"ה פסק רע"א דאשה שכחה יעלה ויבוא בברהמ"ז ביו"ט אינה חוזרת לברך, דאינה במצות עונג, ומדין שמחה אינה חייבת לאכול פת.

אולם יעוין בשדי חמד מערכת יום טוב סימן ב' סק"ו שגם בחג השבועות צריכה לחזור כשלא הזכירה יעלה ויבוא, עיי"ש בדבריו (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן י"ח), אולם גדולי האחרונים כתבו להעיר על דברי רע"א שכתב דאפילו אם נשים חייבות במצות שמחה ביו"ט, מ"מ פטורות מדין כבוד ועונג יו"ט, וא"כ נשים יפטרו מהדלקת נרות יו"ט היות ומבואר ברמב"ם בהלכות שבת פ"ה ה"א דהדלקת נרות שבת הוא מכלל עונג שבת, ובפ"ל מהלכות שבת כותב דגם משום כבוד שבת צריך להדליק נר, וא"כ אם כל חיוב הדלקת נרות הוא מדין כבוד ועונג, א"כ ביו"ט שהוא מצות עשה שהז"ג הרי נשים פטורות.

הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל (בס' זכרון שמואל סוס"י ל"ב) תירץ ע"פ חידושו של הגר"ז זצ"ל, וכן מבואר בגר"א (סי' תקכ"ט), דעונג שבת חיובו בשבת עצמה, אבל כבוד שבת חיובו להכין קודם שבת, וכלשון הרמב"ם "וצריך לתקן ביתו מבעוד"י מפני כבוד שבת, ויהיה נר דלוק וכו' שכל אלו לכבוד שבת הן", ועפ"ו כתב דמה שמדליקין נרות שבת בערב ש"ק אינו רק משום שאסור להדליקם בשבת מדין חילול שבת, אלא כדי לקיים מצות כבוד שבת שהוא דווקא בערב שבת, ולכאורה לפ"ז יוצא שביו"ט תקפיד האשה להדליק נרות יו"ט כבר מערב יו"ט ולא בליל יו"ט, כדי לקיים גם מצות כבוד יו"ט שהוא דווקא מערב יו"ט, והגר"ז זצ"ל מאד שיבח מי שנוהג כן.

לפ"ז הסביר ר' שמואל זצ"ל דאפילו אם נפטור נשים מעונג יו"ט שמצותו בעצמו של יום, מדין מ"ע שהז"ג, מ"מ כבוד יו"ט הוא דווקא לפני יו"ט, ויש חיוב להכין גם בחול לכבוד יו"ט כדי שיהא לו "נר דלוק" ושלחן ערוך ומטה מוצעת" כלשון הרמב"ם, וא"כ נשים חייבות בהדלקת נרות יו"ט מדין כבוד יו"ט אפילו אם פטורות מעונג יו"ט מדין מ"ע שהז"ג, ושפיר מדליקות נרות יו"ט, אלא שתקפיד להדליק מערב יו"ט [עי' בכ"ז בשו"ת שאילת שמואל סימן י"א, שו"ת לחם שערים סימן ט', שו"ת משכן בצלאל סימן קל"ז, שו"ת נטעי נעמנים סימן י"ב, ס' הליכות ביתה סימן י"ב הערה כ"ח ובס' מעדני יו"ט ח"ג סימן קמ"א].

האם מברכין קודם הדלקת הנר או קודם מדליקין ואח"כ מברכים בשבת וביום טוב

מתי מברכין על נרות שבת, יש אומרים שמדליקין קודם ההדלקה, ויש אומרים שמברכין אחר ההדלקה. מובא בגמ' פסחים ד"ז ע"ב "אמר ר' יהודה אמר שמואל כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן", ולכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת ה"א דחייב לברך קודם ההדלקה, וכ"כ המרדכי פרק במה מדליקין סימן רצ"ג, אולם מוסיף דיהיה בדעתו שלא לקבל השבת עד לאחר הדלקת נרות שבת, וכ"כ בשבלי הלקט סימן נ"ט.

אולם הרמ"א בסימן רס"ג סעיף י' כתב "יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה, וכדי שיהא עובר לעשייתן לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין ואח"כ מסלקין היד, וזה נקרא עובר לעשייתו, וכן המנהג". וכ"כ בחיי אדם כלל ה' סעיף י"א ובקיצור שו"ע סימן ע"ה סעיף ד', וכ"כ הב"ח (שם). וכתבו האחרונים להסביר המנהג שמשמין היד לפני הנרות אחר ההדלקה, דאף דעצם הדלקת נרות שבת היא המצוה, מ"מ יש ענין גם בהנאה מהנרות, וזו מצוה הנמשכת, ולכן כל זמן שהאשה לא נהנית מן הנר יכולה לברך דעדיין לא קיימה המצוה, ולכן זה נחשב עובר לעשייתו (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קנ"ג ובשו"ת חיי הלוי ח"א סימן כ"ו).

מנהג בני ספרד, בשו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סימן ט"ז ובח"ו או"ח סימן מ"ח ובשו"ת יחוד ח"ב סימן ל"ג כתב וז"ל: "המורם מכל האמור שבין אנשים בין נשים המדליקין לכבוד שבת צריכים לברך תחילה ואח"כ להדליק, וכדין שאר מצוות שמברכין עליהם עובר לעשייתו, ואף מי שנהג עד עתה לברך אחר ההדלקה, והוא מבני הספרדים ועדות המזרח שהולכים אחר הוראת מרן ז"ל, יש לו לשנות מנהגו לברך ואח"כ להדליק, מכיון שלדעת רוב הפוסקים המברך אחר ההדלקה הוי ברכה לבטלה, ומ"מ על צד היותר טוב שתתנה בפירוש שאינה מקבלת שבת עד גמר ההדלקה, ודי בתנאי אחד לכל השנה". אולם יעוין בס' זכות יצחק ח"ב מהגאון רבי יעקב סופר שליט"א שמציין שגם מנהג בני ספרד להדליק ואח"כ לברך לכונה הרמ"א, ומביא מארבע עשר גדולי חכמי ספרד שכן נהגו, ובסו"ד דבריו כותב: "מנהגינו מקדמת דנא להדליק נר שבת ואח"כ לברך, בקע כשחר אורו והוא שריר ובריר בלא שום פקפוק ורעיונות, ואין הנשים צריכות לשנות מנהגן אלא יכולות להמשיך במנהג הקדמון להדליק נרות שבת ולברך אחר ההדלקה, וקורא אני על מנהגנו זה "ומנהג אבותינו ורבותינו ג"ע במקומו עומד, כרע שכב כארי וכלביא

מי יקימנו", כלשון הזהב של רבינו המאירי ז"ל בחיבורו מגן אבות עיי"ש. [עי' בס' להדליק ולברך שהאר"ק רבות להוכיח דמנהג עדות ספרד כמו דעת הרמ"א].

עד כה עסקנו בהדלקת נרות שבת, ויל"ע לגבי הדלקת נרות יו"ט האם מברכין קודם ההדלקה או אחר ההדלקה. וע"ז מצינו דעות בין גדולי הפוסקים, יש אומרים שמברכין קודם ההדלקה כמובא בהקדמת בן הדרושה לטור או"ח ח"א בשם אמו הרבנית, אע"ג דבשבת כתב הרמ"א דהמנהג שהאשה מברכת אחר ההדלקה, והטעם דאם תברך קיבלה שבת ואח"כ לא תוכל להדליק נרות שבת, וזה שייך רק בשבת דבשבת אסור להדליק הנר, אבל ביו"ט שונה היות וביו"ט מותר להדליק נרות אפילו אם תברך ותקבל עליה קדושת יו"ט, ועל כן עדיף שתברך תחילה ככל שאר המצוות שמברכין עליהן עובר לעשייתו, דמוטב שתברך כתיקונה להיות הברכה עובר לעשייתו. וכ"כ בס' עולת שבת דביו"ט כולם מודים דצריכין לברך עובר לעשייתו כמו בכל המצוות, ותברך קודם ההדלקה. וכן דעת גדולי הפוסקים, ה"ה הדגול מרבבה בהגהותיו על שו"ע סימן רכ"ג ס"ה, והגהות רעק"א וחתם סופר על סימן רס"ג, ובאשל אברהם (בוטשאטש) (שם), ובמשנ"ב סימן תקי"ב ס"ק כ"ז, וחיודשי חתם סופר שבת דכ"ד, ובבן איש חי שנה ב' פרשת נח אות י', ושו"ת אור לציון ח"ב פרק י"ח הערה ג', ובס' מועדים וזמנים ח"ז סימן קי"ז.

אולם המג"א בסימן רס"ג ס"ק י"ב כתב דמש"כ הדרושה בשם אמו אינו, "דאין חכמה לאשה אלא בפלך" (עי' יומא ס"ו), דלא חילקו חכמים, כמו שמצינו גבי נטילת ידים סימן קנ"ח דמברך אחר נטילה כיון שלפעמים אין ידיו נקיות ואין יכול לברך, לכן אפילו ידיו נקיות מברך אחר הנטילה דלא חלקו חכמים, וה"ה לגבי הדלקת נרות יו"ט לא חילקו מהדלקת נרות שבת שהמנהג הוא שמדליקין ואח"כ מברכין. וכ"כ בס' דרך החיים (זמן הדלקת נרות אות ז') ובשו"ע הגר"ז סימן רס"ג סעיף ח' ובקיצור שו"ע סימן ע"ה ס"ד ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סוף סימן קי"ט ובספר שלחן שלמה סימן רס"ג ס"ד וישועות יעקב סימן רס"ג ס"ב ובשו"ת קנין תורה ח"ב סימן מ"ט. בס' מטה אפרים סימן תרכ"ה סעיף ל"ז כתב לחדש דאותן הנהגות להדליק נרות לפני הסעודה בליל יו"ט יברכו לפני ההדלקה, וכמש"כ (שם) באלף למטה סק"ג דלא שייך בזה לא פלוג שהחילוק נראה לכל שמדלקת אחר שכבר לילה וכבר חל יו"ט, ובשבת מדליקה מבעוד יום, ואין שום טעם שלא לברך קודם עשיית המצוה, וגם אין מקום לטעות כן בשבת כיון שאין זמנם שוה, שזה הדלקתו טרם יכנס איסור שבת, משא"כ זה זמנו של זה שכבר נכנס יו"ט. וכ"כ בתורת חיים סימן רס"ג. אם הבעל מדליק נרות ביו"ט, מובא באחרונים דהמנהג פשוט שמברך ואח"כ מדליק, כי אין חל עליו קדושת שבת בהדלקתו.

האם יש חובה להדליק נרות יום טוב

דנו הראשונים האם צריך לברך על הדלקת נרות של יום טוב, ולכאורה מדברי הרמב"ם משמע שצריך לברך גם ביו"ט כמו בשבת, דכתב בפ"ו מהלכות יו"ט הלכה ט"ו "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים, וכבר ביארנו הכבוד והענינוג בהלכות שבת", והיות ובהלכות שבת כתב הרמב"ם דהדלקת הנר הוא כבוד שבת ועונג שבת, ה"ה ביו"ט יש חיוב להדליק נרות משום כבוד ועונג, ולכן מברכין על הדלקת נר יו"ט כמו בשבת. וכן מובא בס' ארחות חיים הלכות יו"ט סימן א': "ונראה שצריך לברך על הדלקת נר יו"ט כמו בשבת, לפי שכשם שמצוה לכבד שבת ולענגו, כך מצוה לעשות ביו"ט, וזהו מכלל הכיבוד והעונג". וכ"כ בס' אבודרהם בסדר מעריב של שבת. המרדכי בשבת פ"ב סימן רצ"ד מביא בשם הירושלמי ברכות פ"ט דהמדליק נר ביו"ט צריך לברך, וכן מבואר באור זרוע הלכות ערב שבת אות י"א בשם הירושלמי ברכות פרק הרואה "המדליק נר ליל יו"ט אומר אקב"ו להדליק נר של יום טוב". וכך נפסק בשו"ע בסימן רס"ג ס"ה ובסוף סימן תקי"ד דגם ביו"ט צריך לברך להדליק נר של יום טוב. לאור דברי הרמב"ם שכמו שיש חובה להדליק מבעוד יום נרות שבת, א"כ גם ביו"ט יצטרך לעשות כן אף דמותר להדליק ביו"ט עצמו, מ"מ מחמת כבוד יו"ט צריך להדליקם מבעוד יום (עי' שו"ת תורת רפאל סימן צ"ג). וכך מובא בס' מושב זקנים (לרבותינו בעלי תוספות פרשת אמור אות כ"ד) וז"ל: "צו את בני ישראל, למה סמך נרות למועדו, ויש לומר ללמד שהדלקת הנר בשבת מצוה, מכאן נהגו האשכנזים לברך על הדלקת נרות ביו"ט כמו בשבת".

אולם בס' אבודרהם (בסדר מעריב של שבת) הביא בשם הר"ג גרשון בר שלמה שבהדלקת נר יו"ט לא נהגו לברך, שאינה מצוה וחובה כמו בשבת שהוא מכלל עונג שבת, אבל ביו"ט שמחת יו"ט מצאנו, עונג יו"ט לא מצאנו. וכן מובא בס' המנהיג הלכות שבת אות י"ז שאין לברך על הנר ביו"ט. אולם כפי שהבאנו מדברי השו"ע בסימן רס"ג ס"ה ובסימן תקי"ד דגם ביו"ט יש מצוה להדליק לדברי הראשונים שהזכרנו לעיל. [עי' שו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן ע"ר משכב"ז].

חידוש גדול מוצאים אנו בס' ראש יוסף (להפמ"ג) בשבת דכ"ד שכתב **נר ביו"ט לא הוי חובה רק מנהגא**, ומה שמובא בשו"ע שמברכין על הדלקת נרות יו"ט, יש לומר משום דמברכין על מנהג כמו הלל בראש חודש שמברכין אעפ"י שאינו אלא מנהגא. וכתב להעיר בס' מאורות נתן (קופרשטוק) עניני יו"ט סימן ב' דלכאורה לא מצינו שהדלקת נר ביו"ט מנהג, רק לגבי יום כיפורים כמובא בפסחים

נ"ג ע"ב "מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יו"ט כמדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין", ומשמע דרק ביו"ט כיון שעושים כן כדי להרחיק אדם מעבירה נדחה שלום בית, אבל ביו"ט חייב להדליק כמו בשבת. בס' ערוך השלחן סימן תקי"ד ס"ב כתב: "כשם שבשבת מצווים בהדלקת נרות כמו כן ביו"ט, דפשיטא דיו"ט הוא זמן שמחה, ואין שמחה בלא אור, ולכן צריכה לברך". והיינו דמשום מצות שמחת הרגל חייבים להדליק נרות.

נוהגים להדליק ב' נרות בשבת, וה"ה גם ביו"ט מדליקין ב' נרות. וכתב הפרי מגדים בסוף סימן תקי"ב במשב"ז נוהגין להדליק בב' נרות אף ביו"ט, אף שלא שייך להדליק ב' נרות כמו בשבת, דמשום זכור ושמור תקנו ב' נרות, וזה רק בשבת ולא ביו"ט, והטעם הוא כמש"כ הא"ר סימן רס"ג דנר נר כמנין איברים שבראש האשה, דלאשה יש ב' איברים יותר מרמ"ח איברים שבאיש, כי ב' פעמים נר עולה כמנין איברים שבאיש ואשה. וא"כ גם בנשים יש ענין זה, ולכן צריך להדליק גם ביו"ט. (עי' בכף החיים סימן רס"ג אות ב' ובסימן רס"ב אות כ"ו כמה טעמים להדלקת נרות יו"ט).

הדלקת נרות שבת ויום טוב בנרות חשמל

הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת ה"א כותב דהדלקת נר בשבת היא חובה, ובין האנשים ובין הנשים חייבין להיות בביתן נר דולק בשבת, אלא דעל הנשים יש יותר מצוה מהאנשים לפי שהן מצויות בבית והן העוסקות במלאכת הבית. וגם מפני שאדם הראשון היה נרו של עולם, וחווה גרמה לו מיתה, לכן מסרו מצות הנר לאשה, וכ"כ בירושלמי שבת פרק ב' סוף הלכה ו'.

כתבו גדולי הפוסקים לדון האם יוצאים ידי חובת הדלקת נר שבת בנר חשמלי, הראשון מגדולי האחרונים הוא הגאון רבי יצחק שמעלקיש זצ"ל בשו"ת בית יצחק ח"א סימן ק"כ ובח"ב סימן ל"א. דיכולה אשה לברך ולצאת ידי חובת המצוה, שהרי דבר שיש בו ממש שכל מאור המחובר לפתילת שמן או שעוה נקרא נר, ואף כאן המאור נתלה בחוטי החשמל נקרא נר וראוי לברכה. וכך פסק בעל מחזה אברהם או"ח סימן מ"א ובארחות חיים סימן רס"ד.

כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת: "אחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בביתן נר דלוק", ומוכח שאין חובה מיוחדת בהדלקת נר לשבת, אלא חובת המצוה הוה שיהיה נר דולק בבית, ואף אם היה הנר דלוק מאתמול או שהדליקו עכ"רם או חש"ו מתקיימת חובה זו. ולפ"ז כותב בשו"ת משפטי עוזיאל או"ח סימן ז' שזה ברור שיוצאים לפי הרמב"ם בהדלקת נר החשמל, שהרי הנר מצוי בבית מלא אור, אבל לדברי הר"ת בשבת כ"ה ע"ב שסובר שמצות שבת היא ההדלקה, ולכן אם היה הנר דלוק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליק, אינו יוצא בנר חשמל ידי חובת הדלקה הואיל ואין הנעת הכפתור עושה הדלקה, שהרי אש החשמל אצור הוא בחוטי החשמל, והנעת הכפתור אינה אלא להמשיך את הזרם או לעצור אותו, ועוד שהפתילה אינה נדלקת אלא מתחממת ונעשית גחלת ומאירה בגחלתה ואין כאן הדלקה, ומשו"ה אין לברך על הדלקה זו. וכתב בשו"ת דבר הלכה (קלצקי) סימן ל"ו שאולי עדיף להדליק בנר חשמל בשבת יותר משאר נרות, שהרי עיקרו הוא בא שיהא אור מצוי בבית, ובכל דבר המאיר מקיים המצוה של עונג שבת [וכך לכאורה משמע מדברי הגמ' בשבת כ"ה ע"ב שלומדים חיוב הדלקה מהפסוק "ותזנח משלום נפש", אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת, ופירש"י "ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל והולך באפילה", א"כ ענין של הדלקת נר שיהיה אור בבית], ואפילו לדעת ר"ת שאם היתה מודלקת בערב שבת צריך לכבותה, הוא רק משום שצריך שיהיה היכר שמדליק הנרות לכבוד שבת, אבל אם מדליק לפני שבת בנר חשמל יצא ידי חובה. וכך מסיק בשו"ת הר צבי ח"א או"ח סימן קמ"א ובשו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ' פרק י"א.

כתב בס' מאורי אש פ"ה דאפילו לאותן שיטות שאפשר לברך, זהו רק אם המנורות שקופות ואור שלהבת החשמל נראה מתוכן, אבל מנורות חשמל העשויות מזכוכית כהה שאין אור השלהבת נראה ומשתקף מהן אין לברך עליהם. בס' החשמל לאור ההלכה מהגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל בעמוד קל"ג כותב דמנורת "ניאון" אור יום אין יוצאין בו נר שבת, כי הוא אינו אלא המנורה ממולא בגזים, והזרם בא על הגזים ומאיר, ואין כאן הדלקת נר, ובנוסף הברכה אנו אומרים להדליק נר של שבת, והרי זה דומה למכניס אבנים טובות ומרגליות לביתו ומאירים שאינו יוצא בזה מצות נר שבת (עי' בכ"ז בס' מאורות נתן" להגאון רבי יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל ח"ב עניני יום טוב סימן כ"ה שהאר"ק בכ"ז).

אולם בשו"ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי אורח חיים סימן נ"ט כתב שאין יוצאין יד"ח הדלקת נר שבת במאור החשמל, שאין יוצאין בדבר שאין בו שמנונית דומה לשמן, דוכי נאמר שהמדליק עצים דקים וקיסמין שיוצא ידי חובת נר שבת, וא"כ ה"ה אור החשמל לא מועיל שאין בו שמנונית. וכך משמע מדברי הגמ' בשבת כ' ע"ב "שוכא דארזא עץ בעלמא הוא", ופירש"י "ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה, והכי נמי כיוצא בזה ואינו יוצא ידי חובת הדלקה".

והנה אף שנאמר שיוצאים יד"ח הדלקה בנר חשמל, יש לברר האם גם יברכו ע"ז, והנה לדעת הבית יצחק הנ"ל מברכין, וכך פסקו

זה הפסק, משא"כ שאר יו"ט כגון חג השבועות שאין שהחיינו רק שהחיינו דיו"ט, א"כ לא תענה אמן משום הפסק (עי' שערי תשובה ריש סימן תרמ"ג ומטה אפרים סימן תרכ"ה סעיף מ"ח).

אולם מאידך מוצאים אנו בגדולי הפוסקים שסברו אחרת, בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן כ"א ובסימן ק"א אות א' מובא שעניית אמן זה לא נחשב הפסק, דכיון שאצל המקדש הוא ברכה הצריכה א"כ גם אצל השומעים אין זה הפסק, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (למרו הגר"ש) אויערבאך זצ"ל) תנינא סימן קכ"ד, ומובא בס' שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ח הערה מ"ב ובס' שלחן שלמה סימן רע"א ס"ק ל"א. בס' מועדים וזמנים ח"ז סימן ק"ז כתב דאין למונען מלענות אמן, משום דבלילה יש שבח נוסף על מצות שמחה כמובא בתוס' כתובות דף מ"ז, ועוד שלא אסור רק שיחה בעלמא, אבל לצורך אין חשש הפסק. בשו"ת שלחן הלוי פרק י"ד כתב דעניית אמן אינו נחשב הפסק, עפ"י ד"ה ה"ט יור"ד סימן י"ט ס"ק ז' דברכה על כיוסו דהם אינה הפסק בין ברכה דשחיטה ראשונה לשחיטה דאחריה כיון שברכת הכיוסו אינה ברכת חולין, ממילא י"ל דה"ה אמן על ברכה שיצאו כבר יד"ח אינה הפסק ואינה שיחת חולין. וכן מובא בשו"ת אור לציון ח"ג פרק י"ח אות ב' (עי' שו"ת אבני יספה ח"ב סימן נ"ו ענף ג').

בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן ק"ל מביא בשם חתנו ג' טעמים שלא נחשב הפסק, א. עפ"י ד"ה החיי אדם (כלל ה') שנסתפק לענין הא דדיבור הוא הפסק, אי דוקא כדי שאלת שלום לרבו דהוי שלוש תיבות נחשב להפסק, אבל תיבה א' או שתים לא הוי הפסק, וכן הביא שם בשם ס' ארץ חמדה (הלכות ברכת הנהנין סי' ה') דאף דאסור לענות אמן בין ברכה לאכילה, אבל אם ענה אמן אין חזרו ומברך, וכ"כ בשו"ת לחם שלמה (חאו"ח סי' מ"ד), וכ"ה בשו"ת בנין עולם (סי' ה'). ב. עפ"י ד"ה הבאר היטב (סימן כ"ה) שכתב דדוקא אם המברך בעצמו ענה אמן בין הברכה לטעימה צריך לחזור ולברך, אבל אם השומע את הברכה ונתכוין לצאת בה ענה אמן אחר ברכה אחרת אין צריך לחזור ולברך, וכ"כ בשו"ת דרכי נועם (חאו"ח סי' י'). ג. עפ"י מה שכתב המג"א (סימן רע"א ס"ק ל"ב) על דברי פסקי מהרא"י שכתב דאם קידש על המים וסבר שהוא יין יחזור ויקדש, והוסיף המג"א דאם היה דעתו לשתות יין יותר אין צריך לברך שנית בורא פרי הגפן, כמו שכתב סו"ס ר"ט, וה"ה בנשפך הכוס כמ"ש בס"י ר"י, וכן פסק המשנה ברורה (סי' רע"א סק"ע) דצריך לחזור ולקדש, וא"צ לברך שנית בורא פרי הגפן, וכן פסק החיי אדם.

והנה הגר"ע בהגהותיו לשו"ע שם הקשה על דברי המג"א דהרי הקידוש הי' בטעות על המים וצריך לחזור ולקדש, הרי הפסיק בין ברכת פרי הגפן לשתיתו בברכת הקידוש, וביארו האחרונים בדעת המג"א דכיון דהיה סובר לומר קידוש על הכוס, הרי לא הסיח דעתו מן הברכה, והוי כמו גביל לתורה, ונמצא דכבר נתן אוכל לבהמתו דודאי לא הוי הפסק, ולפי"ז מבואר דה"ה בנידון דידן אותה אשה שענתה אמן אחר ברכת שהחיינו שחשבה שחייבת לענות אמן דהוי מצורכי קידוש, ע"כ לא הוי הפסק עיי"ש.

אשה שמדלקת נרות מבעוד יום או אפילו בליל יו"ט וגם היא מקדשת לעצמה, לא תברך שהחיינו בשעת ההדלקה, רק תקדש מיד אחר ההדלקה בכדי שתעלה הברכה שבקידוש גם על ההדלקה, וכ"כ בס' ברכת הבית שער מ"ה אות כ"ו, ומ"מ אם לא עשתה כן ובירכה שהחיינו בהדלקת נרות לא תברך שנית בשעת הקידוש, וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סימן רל"ט ובשו"ת עין אליעזר סימן מ"ז. כעין זה מובא במטה אפרים סימן תרי"ט סעיף י"ב שהזהיר לענין יוה"כ שהנשים שבירכו שהחיינו בשעת הדלקת נרות, לא יברכו עוד פעם בשעת התפילה כשמברך השליח ציבור.

אם בירך הבעל שהחיינו כשהדליק הנרות לא יברך שנית כשמקדש, וכ"כ בס' חקת הפסח הקצר סימן ל' סעיף י"א. אמנם זה דווקא אם הדליק נרות בלילה, אבל אם מוציא את בני הבית יכול לחזור ולברך שהחיינו פעם שניה, וכן כתב בשו"ת ארץ צבי ח"ב סימן כ"ב, ומוסיף דאף שברכת שהחיינו הוא רשות, ודומה לברכות הנהנין דלא אומרים אע"פ שיצא מוציא, מ"מ שהחיינו ביו"ט חובה כמבואר בעירובין מ' ע"ב, ודומה לברכות חובה דאע"פ שיצא מוציא (עי' שו"ת כתב סופר חיו"ד סימן ק"נ).

טלטול הנרונים לאחר שדלקו לכבוד יום טוב

אחר שהדליקו נרות שבת ויו"ט בנרונים, ולאחר שגמרו לדלוך ביו"ט נשארו דיסקיות מתכת של הנרונים הנמצאים בתוך כוסיות, דנו הפוסקים האם מותר להוציא דיסקיות ביו"ט כדי שיוכלו להדליק נרות שבת, דלכאורה יהיה אסור משום איסור מוקצה. בהגהות רעק"א על או"ח סוף סימן ת"ק כתב וז"ל: "לענ"ד לטלטל להוציא הפתילה השניה מפני חדשה הוא היתר גמור בטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, כמובא סוף סימן תק"ט". ומשמע שם מדברי הרמ"א שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט. בס' שלחן שלמה סוף סימן תק"א (ממרו הגר"ש) אויערבאך זצ"ל) פסק דמותר להוציא שאריות של פתיל צף מהכוסיות ביו"ט.

בס' מעדני יו"ט ח"ג סימן מ"ו כתב לציין את דברי הנובי" (קמא) חלק יור"ד סימן צ', שמשמע מדבריו שלא רק הותר לטלטל מוקצה

רבות בנות שגו בזה. בס' מועדים וזמנים חלק ז' סימן ק"ז כתוב: "וכן דקדק מרו הגאון מברסק זצ"ל שלא יברכו בהדלקת שהחיינו, וזהו עיקר אף שהנשים לא שומעות לנו, ואין בידינו למחות ע"ז". (עי' פמ"ג במשב"ז סוף סימן תקי"ד ובס' פתח הדביר סימן רס"ג סק"ז).

מאידך מצינו פוסקים שסוברים שאין למחות ביד הנשים שמברכות שהחיינו בהדלקת נרות יו"ט, כמובא בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן ק"ז שאף שלא נזכר בשום פוסק שמברכים שהחיינו בהדלקת הנר, אולם מעיד "שמיום עמדי על דעתי היה ג"כ דבר תמוה בעיני, ורציתי למחות באשתי מטעם זה, ואעפ"י לא עשיתי מעשה והנחתי לה מנהגה המוזק בידה, כי באמת חשש ברכה לבטלה אין כאן לענ"ד, שאלמלי היא רוצה שלא לצאת ידי חובת ברכת הזמן ע"י בעלה מי ימחה בידה לברך בעצמה ברכה שהיא חייבת בה בלי ספק, דהני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה ובזכירה ושמחת יו"ט פשיטא דהוי בזמן נמי, ואף בלא הדלקה יכולה לברך שהחיינו מיד בכניסת יו"ט, דקי"ל זמן אומרו אפילו בשוק, אלא היכא דאיכא כסא סמכיני ליה עליה, מיהו לאו ברכה לבטלה היא לפי שהיום גורם לברכת הזמן, ומשום דסמכיני לי אהדלקת הנר לא גרע בהכי, ושפיר דמי כיון שהוא בא תחילה ובו ניכר כבוד יו"ט ושמחתו". וכך מובא בא"ר סימן ת"ר. וכן מובא בברכי יוסף סימן רס"ג ס"ק א' ובשירי ברכה יור"ד סימן כ' ס"ק א' והגהות רעק"א סימן רס"ג סעיף ה' וז"ל: "יש מקומות שהנשים נוהגות לברך זמן בהדלקת נרות יו"ט, ואין לה יסוד, מיהו אין למחות בהן". וכן מובא במטה אפרים סימן תרכ"ה סעיף ל"ג ובסימן תקצ"ט ס"ט ובסימן תרי"ט סעיף ב', וכך כתב המשנ"ב סימן רס"ג ס"ק כ"ג "ואין צורך לברך זמן על ההדלקה, מיהו במקום שנהגו אין למחות בידן". (עי' שו"ת להורות נתן ח"ד סימן כ"א).

יש שכתבו שהמנהג שנשים מברכות שהחיינו בזמן הדלקת הנר, כמובא בא"ר סימן ת"ר ס"ק ג' ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סימן רל"ט ובערוך השלחן סימן תרי"ד סעיף י"ו. בבן איש חי שנה א' פרשת במדבר אות א' ושנה שניה פרשת נח אות י' כתב: "ופה עירנו בגדאד נוהגים הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנר בכל יום טוב שיש בו ברכת שהחיינו בקידוש". ועי' בשו"ת פרי יצחק ח"ב סימן ט'. ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן ק"א אות א' כתב "דהא זה מאות בשנים שהנשים מברכות זמן בשעה שמדליקין את הנרות ביו"ט". בשו"ת בית אבי ח"ג סימן מ"א כתב "וודאי מוכח שיש לברך שהחיינו בהדלקת הנר, ולכן נראה דכיון שכבר נהגו כן אמותינו בית ישראל הכשרות ואבותינו ואבות אבותינו בודאי מנהג הגון וכשר הוא, וידוע מה שכתב הרשב"א בתשובה כמובא בשו"ת השיב משה סימן י"ג דאין לדחות מנהג שיש ביד נשים הזקנות מבני עמינו מפני שישים ריבוא מופתים". וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ד סימן נ"ג, ובעל שו"ת שבת הלוי זצ"ל כמובא בקובץ מבית לוי ח"ב עמ' י'. וזה דלא כהגר"ע"א ושערי תשובה סימן רס"ג ס"ק ב' שכתבו שאין צריך לברך, אלא שאין למחות בנהגות כן, אבל לא כתבו במפורש שצריך לכתחילה לברך, ואם היה אפשר לבטל המנהג היו מבטלים אותו. בשו"ת לב אברהם (וינפלד) ח"א סימן ס"ח הוכיח שנשים מברכות שהחיינו בזמן ההדלקה, דעיקר זמן שהחיינו ביו"ט הוא בשעת עשיית הסוכה והלולב, ורק מטעמים אחרים נדחה לשעת קידוש כמובא בסוכה מ"ו ע"א, הרי שמעיקר הדין ראויה לאמרה במוקדם בתחילת המצוה, ולפי"ז אצל נשים הוא הדלקת הנר המצוה הראשונה שא להם מחמת המועד, ועל כן הנהיגו להדליק ושיברך את ברכת הזמן. למסקנה מובא בפוסקי זמנינו שכבר נתפשט המנהג שנשים מברכות שהחיינו בזמן הדלקת נר יו"ט. יש לציין שאם שכחה אשה לברך שהחיינו בשעת הדלקת הנר, ולא נזכרה עד זמן מה ואינה מקדשת בעצמה, לא תברך שהחיינו, רק תשמע הברכה מבעלה ותכוון לצאת כמובא בשו"ת באר משה ח"ח סימן רט"ז.

עניית אמן בקידוש הבעל בליל יום טוב אחר ברכת שהחיינו אחר שכבר בירכה בהדלקת נרות שהחיינו

מנהג הנשים לברך ברכת שהחיינו בהדלקת נרות ביו"ט, ויל"ע האם יש לנשים להזהר שלא יענו אמן על ברכת שהחיינו כשמברך הבעל בקידוש בליל יו"ט, היות וכבר ברכו שהחיינו בהדלקת נרות, ואם האשה עונה אמן אחר שכבר בירכה שהחיינו יש הפסק בין קידוש לשתיה. מצינו ע"כ מחלוקת הפוסקים, בשו"ת הר צבי (להגרצ"פ פרנק זצ"ל) ח"א סימן קנ"ד כתב שלא יענו אמן אחר ברכת שהחיינו של הבעל, היות ויש הפסק באמירת אמן בין הקידוש לשתיה, וכ"כ בשו"ת בית אבי ח"ג סימן מ"א אות ב' ובס' שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ד סעיף ב' הערה י"ו. והמקור לזה שבעניית אמן לחוד יש לחוש להפסק, כמו שמצינו בשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן ה' וז"ל: "בני אדם שיושבים במסיבה אחת, וכל אחד כוסו לפניו לקדש וממתנין בברכת היין עד שיברכו כולם, ומי שקדם ובירך וענה אמן על ברכת חבירו ואח"כ מקדשים לאו שפיר עבד, וגורמים בהפסק זה ברכה לבטלה, דכיון שהפסיק בין הברכה לטעימה הוי הפסק, וכן בברכת המוציא אין לענות אמן על ברכת חבירו עד שיטעום". בשו"ת שבת הלוי ח"ג או"ח סימן ס"ט פסק דכיון דיוצאין ע"י שהחיינו דהדלקת נרות, הדין נותן דלא תענה אמן משום הפסק, אולם פסק דבפסח ובסוכות שיש מצוות היום כגון מצה ומרור וסוכה, עדיין יש לה את הזכות לברך שהחיינו על שאר מצות הלילה, ולכן אם ענתה אמן אין

בציץ אליעזר ח"א סימן כ' ובשו"ת אז נדברו ח"ג סימן א' וב' בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קנ"ו דן באיש שנוסע בספינה קטנה לכמה ימים, ושם אסור להדליק נר שעה, מה יעשה, ופוסק שידליק נר חשמל לכבוד שבת, ויותר מזאת אפשר לברך ע"ז, דאפשר לסמוך בשעת הדחק על עמודי עולם לברך ע"ז. וכן מובא בשו"ת כוכבי יצחק ח"א סוף סימן ב' בשם מרו הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל שהקיל לילדת שהיא בבית חולים, ואין לה יכולת להדליק נרות, שתדליק בחשמל ותברך.

אולם בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן ק"ז כתב שאפשר להשתמש בחשמל רק בשעת הדחק ובלא ברכה, וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ו סימן נ"ח-ס' היות וזרם אלקטרי אין בו ממש, ואין לפנינו שום דבר על מה לחול הברכה. אולם זה ברור שאפשר להדליק רק כשאין ברירה אבל לא לכתחילה להתיר, דהנה המג"א כתב בסימן רס"ד ס"ק ז' שצריך שהבעל יתקן נרות לצורך שבת שידליקנה ויכבנה שתהיה מוחרכת והאור תאחו בה בנקל יפה, וכך מביא רעק"א במשניות פ"ב דשבת מ"ז, וכן מפורש בשבלי הלקט (עניני הדלקת נרות סימן נ"ט) בשם תשובות הגאונים. וא"כ מעיקרא תקנו כן שבנרות כאלו תדליק, ואם נאמר שאפשר להדליק בנר חשמל א"כ בטל מנהג זה, ורק כשאין ברירה ידליקו בזה. ועוד טעם יש שלא ידליקו לכתחילה, דמובא במטה משה סימן ת"ד שיש להדליק ב' נרות כנגד איש ואשה, כי נר נר כמנין איברים שבאיש ואשה, כי באשה יש ב' איברים יותר מבאיש כמובא בבכורות מ"ה ע"א, שיש לאשה ב' אברים לאיש כמנין נר נר (עי' בפרי מגדים במשבצות זהב סו"ס תקי"ד). ולפי"ז בנר חשמל שאין יכולים לקיים רמז זה אין נכון להדליק לכתחילה בזה.

אשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדלקת כל ימיה נר נוסף על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק, כמובא באו"ח סימן רס"ג בשם מהר"ל. וכתב לדון בשו"ת אבני יספה ח"א סימן נ"ה ביולדת שלא היה באפשרותה להדליק נרות שבת, אולם החדר היה דלוק ע"י אור החשמל, האם גם ככה"ג יש לקנוס אותה. ומביא בשם פוסק הדור מרו הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם היה החשמל דלוק אעפ"י שלא הדליקה נרות, אין לקנוסה כיון שבפועל היה שם אור. ומציין שכך פסק בשו"ת מלמד להועיל או"ח סימן מ"ו [ונראה דאין לקנוס אותה, שהרי יש שיטות שיוצאים הדלקת נר שבת בחשמל, ובמקום שיש מחלוקת הפוסקים כותב המשנ"ב בסימן י"ח ס"ק ב' שאין קונסים]. ועי' בזה בשו"ת שבת הלוי ח"ה סימן ל"ג.

למסקנת הדברים נראה דזה ברור במקום שאפשר להשיג נרות שמן או שעה עדיף, ורק כשאין לו אפשרות להדליק נרות שעה אז מדליקים בדיעבד בנר חשמל, וכדאי מצות הדלקת נר שבת לחזור אחריה ולעשות כהלכתה ככל משפטו וחוקתו, וכפי שמובא בילקוט פרשת בהעלותך "אם שמרתם נרות של שבת אני מאיר לכם נרות של ציון, שנאמר בעת ההיא אחפש ירושלים בנרות", ובמדרש לקח טוב פרשת תצוה "בזכות אותו הנר שאתם מדליקין אני אגאל אתכם ע"י מלך המשיח שהוא משול כנר". ומובא בשלטי הגבורים שעל המרדכי פ"ב דשבת "ובשכר שישראל זהירים בנר ילכו לאורו של הקב"ה, שנאמר והיה לך לאור עולם".

[עי' בכ"ז בשו"ת פקודת אלעזר (לאו) סימן כ"ב, שו"ת מהרש"ג ח"ב סימן ק"ז, שו"ת אחיעזר ח"ד סימן ו', שו"ת ישכיל עבדי ח"ג או"ח סימן י"ח ובח"ח סימן י"ז, שו"ת יבי"א ח"ג ל"ה, שו"ת יחו"ד ח"ה סימן כ"ד, שו"ת כוכבי יצחק (שטרואל) ח"א סימן א' וב', שו"ת מחזה אברהם סימן מ"א, שו"ת מהרש"ג ח"ב סימן ק"ז, שו"ת שרגא המאיר ח"ה סימן י"א, שו"ת שאילת יצחק ח"ב סימן י"ז ושו"ת באר משה ח"ו סימן נ"ח-ס').

ברכת שהחיינו בזמן הדלקת נרות יום טוב

האם מברכים ברכת שהחיינו בזמן הדלקת נרות יו"ט או לא, הנה בעצם הענין שמברכים שהחיינו על קידוש בכוס בכניסת היו"ט מוזכר בגמ' עירובין מ' ע"ב, דהגמ' שם מסתפקת האם אומרים שהחיינו ברה"ה ויה"כ דכיון שבא מזמן לזמן אומרים, או מכיון דלא נקרא רגלים לא אומרים, ומסיקה הגמ' דגם ברה"ה ויה"כ אומרים שהחיינו, ולכתחילה מברכים שהחיינו על הכוס, ואם שכח אומרו אפילו בשוק, כמובא בגמ' פסחים ק"ג ע"ב לענין המקום שאומרו אחר קידוש והבדלה וסימנו יקנה"ז (יין קידוש נר הבדלה זמן). ועוד מבואר בגמ' עירובין הנ"ל דאף דברכת שהחיינו על פרי חדש הוא רשות, אמנם שהחיינו על יו"ט הוא חובה. אולם כ"ז בקידוש, אולם מנהג הנשים לברך ברכת שהחיינו בהדלקת נרות, ויש לברר האם המנהג הזה הוא לפי ההלכה.

האור זרוע ח"ב סימן י"א כתב "ואמרינו בפרק הרואה בירושלמי המדליק נר בליל יו"ט אומר אקב"ו להדליק נר לכבוד יו"ט, ואין צריך לומר זמן". וכ"כ בלקט יושר או"ח דף מ"ט ענין ג'. בס' יוסף אומץ סימן תשצ"ח כתב: "לא מצאתי בשום מקום שום פוסק לומר שהאשה המדלקת ביו"ט צריכה לומר שהחיינו, כי עיקר שהחיינו ניתקן על הכוס". וכן מובא בס' יפה ללב ח"ג בקונטרס אחרון סימן רס"ג ס"ק ב': "ונשי דידן אין נוהגין לברך שהחיינו בהדלקה, שסומכות על שהחיינו שמברכים בעליהן בקידוש, וכן עיקר". בס' חסד לאלפים סימן רס"ג ס"ק ה' כתב "אבל אין לברך זמן על הדלקת נרות ביו"ט,

לצורך אוכל נפש, אלא גם לצורך שמחת יו"ט מותר ביו"ט לטלטל מוקצה, דמובא (שם) בשאלה שרצה להתיר קבורת נפל ביו"ט שהכנה לא יצטרך לצאת מן השכונה, וכתב הנוב"י דכיון שאין מצוה בקבורת נפל איך אפשר להתיר קבורת נפל, ודי אם דוחים יו"ט משום שמחת יו"ט להתיר הטלטול ולהוציא לחוץ, אבל לקבור אותו ביו"ט שלא לצורך שמחה, עכ"פ מבואר מדבריו שמותר לטלטל מוקצה לצורך שמחת יו"ט כדי שהכנה לא יצטרך לצאת מהשכונה. אבל להלכה כתב המשנ"ב סימן תקכ"ו ס"ק ל' שאסור להוציא את המת מהבית כדי להתיר לכהנים להכנס לבית, ומשמע שאין להקל בטלטול מוקצה לצורך שמחת יו"ט בלבד.

אולם בנדון שהטלטול של נרות לצורך מכשירי אוכל נפש כדי לאכול הסעודה בנרות דולקות, אולי יש להקל לטלטל הנרונים שהם מוקצים לצורך שמחת יו"ט בכה"ג. ועי' במשנ"ב סימן תקכ"ד ס"ק ל' שמותר להתיר הבערה לצורך אוכל נפש, שכתב "ואכן אם עושה זה לאיזה צורך כדי להראות את עשרו, כיון שאין מתכוון בזה לצורך יו"ט או לצורך גופו אסור, אבל אם עושה זאת לכבוד יו"ט מותר וגם מצוה יש בזה". ונראה דאם התירו להדליק נרות לצורך שמחת יו"ט בודאי מותר לטלטל מוקצה, שאינו חמור כ"כ כמו הדלקה לצורך שמחת יו"ט הכרוך באוכל נפש. אולם להוציא הדסקית ממתכת שהוא טלטול מוקצה ביו"ט לצורך סעודת שבת, אין בזה ההיתר של שמחת יו"ט.

יום טוב שחל בשבת ושכחו להזכיר של יום טוב

כאשר חל יו"ט בשבת צריך לברך בהדלקת הנרות להדליק נר של שבת ויו"ט, אולם אם לא בירכה רק על שבת ולא הזכירה יו"ט, בשו"ת מהר"ם בריסק סימן מ"ד כתב שיוצאת בהזכרת שבת אף שלא הזכירה יו"ט מפני שבתיבת שבת נכלל ג"כ יו"ט, וכן משמע ברש"י ביצה י"ז ע"א ד"ה למינני. אולם בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן קי"ב נסתפק בזה. כמו"כ יו"ט שחל בשבת ורק הזכירה של יו"ט, כתב בשו"ת מהר"ם בריסק הנ"ל שאינה צריכה לחזור מפני שאין הברכה מעכבת את המצוה, אולם בשו"ת התעוררות תשובה הנ"ל כתב שהגם שהדליקה ולא הוה עובר לעשייתו, מ"מ לפי"מ שנתבאר במג"א בסימן רס"ג דיכולה לברך בבואה מבית הטבילה, והטעם כי אין ההדלקה עיקר המצוה רק המצוה הוא שיהנה בשבת לאור הנר ויאכל אצלו, ולפי"ז המצוה היא עם המשכת זמן, וכמו שפסק הרמב"ם שאם לא בירך עובר לעשייתו יכול לברך כל משך זמן המצוה, הגם שלכתחילה צריכה לברך קודם תחילת המצוה שהוא ההדלקה והכשר המצוה, מ"מ תוכל לברך אח"כ על נר שבת, וא"כ צריכה לברך עוד הפעם של שבת, כיון שיו"ט לבד ושבת לבד, וההדלקה בכל אחד הוא מצוה בפני עצמו, ואם חל שבת ויו"ט יחד מקיימים בהדלקה שתי מצוות. וכאשר תחזור ותברך האם לברך על שבת לחוד או על שניהם ביחד, בהתעוררות תשובה הנ"ל רוצה לדמות זאת לשכח והתפלל ביו"ט שחל בשבת תפילת יו"ט לחוד, דצריך לחזור ולהתפלל של שבת וגם של יו"ט, ובדיעבד אם התפלל תפילת שבת לחוד אח"כ יצא. אולם בס' מטה אפרים סימן תקפ"א סעיף כ"א כתב שאם התפלל שניים ורק הזכיר של שבת ולא של יו"ט, צריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית ולהזכיר של שבת ויו"ט. וכן מובא בס' הליכות חיים פ"ב סעיף י"ט שאם בירכה רק על יו"ט ולא על השבת, תחזור ותברך להדליק נר של שבת ויו"ט כל זמן שהוא שעת היתר להדליק, דגם אם הדליקה ולא בירכה על השבת מובא בבאור הלכה בסימן רס"ג ס"ה ד"ה להדליק, דכל שעדיין שעת היתר להדלקה תברך להדליק נר של שבת.

שכחה להדליק נרות יום טוב

מובא ברמ"א סימן רס"ג סעיף א': "האשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדלקת כל ימיה ג' נרות, כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר ובלבד שלא יפחות", וכתב המשנ"ב ס"ק ז' דמדובר כשהיתה רגילה בשנים, ואם היתה רגילה מתחילה בשלשה צריכה להדליק כל ימיה ד', ואם שכחה כמה פעמים צריכה להוסיף בכל פעם עוד נר אחד, והכל משום קנס כדי שתהא זהירה בכבוד שבת. בפמ"ג סימן רס"ג ס"ק ז' מביא מדברי הלבוש עוד טעם, משום כפרה על שנשלה ולא קיימה מנהגה שדינו כנדר, ולכן אם מחמת אונס לא הדליקה נרותיה, כגון שהיתה חולה ולא היה באפשרותה להדליק נרות, אין צריכה להוסיף עוד נר לשני הטעמים שהבאנו. וכ"כ במג"א סימן רס"ג ס"ק ג' דאם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים, אין צריך להוסיף (עי' שו"ת משנה הלכות ח"ז סימן ל"ה). דין זה הוא דווקא עליה ולא על כל בני הבית, כמובא בס' תורת שבת סימן רס"ג דאם אחר מדליק בשבילה א"צ להוסיף על המנין. ונראה דאף אם האשה אינה בבית בשעת ההדלקה, והבעל מדליק במקומה, אף אם נאמר שהאשה מוציאה את בעלה בהדלקת נרות אין הבעל חייב להוסיף במספר שאשתו היתה נוהגת, כי הוא לא נתחייב בזה אלא אשתו. ואם הבעל שכח מלהדליק נרות כי היא לא היתה בביתו, אין מחייבין אותו להוסיף מעתה כי לא שייך בכה"ג עיקר טעם הקנס הנ"ל. וכ"כ בשו"ת באר משה חלק ח' סימן ס"ג, ובסו"ד כתב: "ולא כהרבה טועים בזה לומר שגם בכה"ג מוסיף נר, והוא טעות גמור בלי שום יסוד בהלכה". וכ"כ מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל כמובא בס' שבות יצחק ח"ח פ"א. וכן בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סימן קכ"ג דמדוע נקנס את האשה עבור בעלה, ובודאי לא קונסים אותה, והאיש יתכן

דג"כ לא קונסים אותו, כי כל זה קנס מחכמים, והם קנסו את האשה ולא האיש, ע"כ לא להוסיף ע"ז חומרות. וכך משמע בדרכי משה או"ח סימן רס"ג ס"א דכל זה אינו אלא חומרות רחוקות. וכן פסק מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כמובא בס' שבת לישראל עמ' תע"ד.

אם שכחה להדליק רק נר אחד, דהיינו שהדליקה נרות אבל לא הדליקה נרות כמספר המקובל אצלה, כתב הפמ"ג בסימן רס"ג בא"א ס"ק ג' שצריכה להוסיף עוד נר שתהא זהירה בהדלקת הנר. וכ"כ בס' דרך החיים (זמן הדלקת הנר) אות ה' ושו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סימן מ"ט ובס' פני שבת סימן רס"ז ס"ק ד' בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל ובשו"ת באר משה ח"ח סימן ס"ג ובשו"ת שיח יצחק סימן קל"ה. אולם בבאור הלכה (שם) כתב דדווקא אם חסרה בהדלקה עצמה, ולא בחסרה מהסכום ממה שהיא רגילה, ואין להוסיף על המנהג.

דנו הפוסקים אם שכחה להדליק נרות ביו"ט האם קונסים אותה להוסיף עוד נר, ולכאורה אם הדלקת נרות בשבת זה משום כבוד שבת, ואם שוכחת צריכה להוסיף, ה"ה הדלקת נר יו"ט הוא משום כבוד יו"ט וצריכה להוסיף נר אם שכחה, שכל ענין הוספת נר שתהא זהירה מאכן ולהבא בכבוד שבת, ודבר זה שייך לענין כבוד יו"ט. וכתב בשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן ל"ה דיו"ט ג"כ בכלל שבת, והוה ליה נר של מצוה וגם ממכרין ע"ז. בשו"ת שרגא המאיר ח"ג סימן נ"ט כתב שצריכה להוסיף, ומה שהמ"א כתב זאת רק לענין שבת ה"ה י"ל זאת לגבי יו"ט, ומה שכתב הרמ"א דווקא לענין שבת יש לומר דבמהרי"ל מביא דהשאלה שם היא לגבי שבת, אבל ה"ה אם שכחה נרות יו"ט צריכה להוסיף. וכ"כ בשו"ת או נדברו ח"ג סימן ה', וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ה סימן ק"א, ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן קפ"ד, ועוד יותר יש להזהר ביו"ט, דמצונו בגמ' ביצה ב' ע"ב דביו"ט יש להחמיר יותר משל שבת, כיון דקל אתי לזלוזלי ביה, ע"כ יש להחמיר גם בזה ביו"ט יותר מבשבת.

אולם בשו"ת קנין תורה חלק א' סימן פ"ז כתב לחדש דיו"ט הוא קל משבת, דביו"ט לא שייך לקנס כ"כ, דדווקא בשבת כתב הב"ח שתהא זהירה בכבוד שבת, והיינו דאם לא תהיה זהירה כמעט רגע יכנס השבת וא"א לה להדליק עוד, משא"כ ביו"ט דגם אחר כניסתו יש די שהות להדליק הנרות, ויש עוד שהות גם כל זמן משך הסעודה, לא שכיח שתשכח היא וכל בני ביתה כל הזמן מלהדליק, ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. וכתבו האחרונים לדעת אותם פוסקים שגם אם שכחה צריכה להוסיף נר, היינו שביו"ט הבא תדליק עוד נר, אבל אין הפירוש שצריכה להוסיף גם בשבת עוד נר בשביל השכחה ביו"ט.

אם שכחה להדליק נרות שבת אבל היה דולק אור החשמל, א"כ למעשה יש אור בבית, בשו"ת קנין תורה בהלכה ח"ו סימן ט' אות ג' כתב שאם שכחה להדליק נר שבת עכ"ז צריך להוסיף נר נוסף, דלמעשה עיקר הנרות רשות שמבכרים הם בנרות המיוחדים לשבת, וכ"כ בשו"ת שרגא המאיר ח"ז סימן פ"ג. בשו"ת ציץ אליעזר חלק כ"א סימן י"א וכתב שזה לא משנה כלל, משום שבדרך כלל לא האשה היא שמדלקת אור החשמל בבית כי אם בעל הבית ובני הבית, ואפילו כשהיא מדלקת היא לא מדלקת בדווקא בזמן הדלקת הנרות, ובודאי לא ביחוד לשם שבת, וא"כ יוצא שלא הדליקה הנר לשם שבת כראוי, ולכן חל עליה הקנס של הוספת נר, ועוד מכיון שרגילים להדליק נרות שבת מיוחדים לכבוד שבת, ויצא כשפעם מחסרים להדליק נרות מרגישים בחוש שחסר העונג שבת וכבוד שבת. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן ל"ג ובשו"ת רבבות אפרים ח"ח סימן קנ"ג ובשו"ת משנת יוסף ח"ז סימן נ"ח. מאידך בשו"ת אור לציון ח"ב פרק י"ח הערה י"ב כתב שאם שכחה להדליק נר שבת אך הדליקה את אור החשמל כדי שיהיה הבית מואר, אין לקנס אותה.

ברכת בורא מאורי האש כשחל יום טוב במוצאי שבת

במוצש"ק שמבכרין ברכת מאורי האש יש מצוה לברך דווקא על אבוקה כמובא בפסחים ק"ב ע"א, והסיבה שצריך דווקא אבוקה כתב בחידושי הר"ן (שם) וז"ל: "אבוקה להבדלה שמצוה מן המובחר משום דמבכרין בורא מאורי האש בלשון ריבוי, לפי שהרבה מאורות יש באש כמובא בברכות נ"ד ע"ב, והיינו דעדיף אבוקה מפני שניכרין בה". ובעצם פירוש אבוקה להבדלה מוצאים אנו מחלוקת הפוסקים, המג"א בסימן רח"צ כתב בסו"ד "ומ"מ צריכים להיות מדובקים יחד שאז יהיה להם הרבה מאורות, משא"כ כשעומד כל אחד בפני עצמו, עמ"ש בסימן תל"א סעיף ב", ומפרש הלבושי שרד כוונת דבריו וז"ל: "הרבה מאורות, ס"ל להמג"א דמה דמצוה מן המובחר באבוקה מחמת שמבכרין מאורי בלשון רבים, משום דטובא נהורא איכא בנורא, שהשלהבת אדומה לבנה ירקרקת, ואלו המראות ניכרין ונראין יותר באבוקה ממה שניכרין בנר, ומשו"ה בשני נרות צריך שיגיעו המאורות זו בזו", והרא"י שמביא מסימן תל"ג ס"ב דהרי מבואר בפסחים ח' ע"א דאבוקה דהוא מצוה מן המובחר לגבי הבדלה אין כשר לגבי בדיקת חמץ, ובסימן תל"ג מבואר דאבוקה לגבי בדיקת חמץ הוא שאורותיהם של שתי הנרות מגיעות ומדובקות זו בזו.

אולם בהגהות רעק"א מביא בשם האורח מישור דאפילו בשני נרות יחידים ג"כ מקיים אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר, ומשמע

דאפילו אינם מדובקים כלל. עכ"פ שיטת המג"א דאבוקה היינו ששני האורות מתחברים ביחד ויש ריבוי גוונים לאש, וכדברי הר"ן הנ"ל, וכן מבואר בפירוש בפמ"ג (שם) בא"א ס"ק ד שצריך שתהא שלהבתן עולה ביחד.

לגבי יו"ט שחל במוצש"ק דנו הפוסקים איך לנהוג, בשו"ת באר משה חלק ח' סימן קפ"ד כתב שמותר לקרב שני נרות זה לזה אעפ"י שעיי"ז גורם שהם נימוחו ויכבו מהר, וגם ע"י הפרדתן נראה ככיבוי בעת הפרדתם זה מזה, והיות ואינו מתכוון שיכבה מהר מותר. ועי' ברמ"א סימן תקי"ב ס"ג שמתיר אפילו להדליק כדי שיבעיר הרבה ויכבה מהר, אבל היות ואינו מתכוון שיכבה הגם שגורם שיכבה מותר (עי' במג"א (שם) ס"ק ו' ושו"ע הרב שם ס"ח). וגדולה מזה מתיר הט"ז (שם) ס"ק ו' בנידון אחר, עאכ"כ בנידונינו. אולם לענין קירוב נרות יחד לצורך הבדלה מובא בס' יו"ט שני כהלכתו פרק א' הערה ס"ז בשם הגר"י קמינצקי והגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שיש להחזיק את שני הנרות זה ליד זה מבלי שיתחברו הלהבות, כיון שאם יתחברו ביחד קרוב הדבר שיכשלו באיסור כיבוי בכך שיגרמו לטפטוף שעוה. וכן מובא בס' יוגד משה (מנהגי ליל פסח) סימן ט"ו שמביא בשם ס' שיח אבות אות ס"ז דכשחל יו"ט במוצש"ק לא היו מקרבין ב' נרות בשעת ברכת מאורי האש, כדי שלא יהא נראה ככיבוי. אולם בשו"ת אגרות משה חלק או"ח ח"ה סימן כ' אות ל' כתב שמותר לקרבם אף שגורם להיתוך, מפני שהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה ואין דרך היתוך בכך. ועוד כיון שעושה כן כדי להאיר ועי"ז הננים מהאור, נחשב הדבר לצורך אוכל נפש. וכן דעת מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל כמובא בס' ארחות רבינו ח"ב עמ' קי"א. וכן דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל כמובא בס' יו"ט שני כהלכתו הנ"ל שצריך לקרב את הלהבות של שני הנרות זה לזה (עי' שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סימן י'). אולם עיון בס' יסוד ושו"ת העבודה שער תשיעי סוף פרק ה' שכתב וז"ל: "וכשחל יו"ט במוצש"ק ראוי להתנהג שיאמר אחר שיקרב שני נרות ביחד כדי שיברכו ברכת מאורי האש על אבוקה", ומשמע דמותר לקרב ב' נרות ולהפרידן אח"ז.

בס' מאורות נתן (עניני יו"ט) פרק ב' מציין דברושלים עיה"ק נהגו המדקדקים דכשחל יו"ט במוצש"ק מכינים חתיכת נר קלועה המיוחד להבדלה, ומדליקין אותו לפני קידוש ומבכרין עליו בורא מאורי האש. ונראה הטעם שנהגו כן ולא מקרבין ב' נרות זה לזה, משום שמנהג ירושלים להדליק נרות לכבוד שבת קודש ויו"ט בשמן זית דווקא ולא בנרות של שעוה ושל חלב, וממילא א"א להם לקרב ב' נרות ביחד, וע"כ מדליקין חתיכת נר קלועה המיוחד להבדלה כדי לקיים מצוה מן המובחר, ולברך מאורי האש על אבוקה. וכך כתוב במפורש בס' לקט יושר חלק או"ח עמוד 103 וז"ל: "כשחל יו"ט במוצש"ק היה נוהג שאמר מהר"ר אייזיק סל זצ"ל לאשתו להכין נר של שעוה שקורין "גוונבן קירצן" להדליק במוצש"ק כשחל ביו"ט, משום אבוקה מצוה מן המובחר".

בס' משמרת המועדות סימן תקכ"ב ס"ב אות ד' כתב דמשום הידור מצוה באבוקה שאינו לעיכובא בברכת מאורי האש, וגם יש סוברים דהנחת נר סמוך לנר אפילו אינם דבוקים נחשב כאבוקה, כמובא בהגהות רעק"א ביו"ד סימן י"א ובאו"ח סימן רח"צ בהגהותיו על המג"א בשם אורח מישור, אין ראוי מחשש כיבוי לקרב הנרות באופן שיטפטף מהשעוה. בס' שלמי תודה (עניני יו"ט סימן כ') מציין דמנהג רוב ישראל בברכת הנר דיקנה"ז במוצש"ק שחל ביו"ט, שלא לעשות אבוקה עי"ז שמסמך שני נרות הדולקים זה לזה, אלא מברך על נר יחיד מאותם הנרות הדולקים ע"ג שולחן שעומדים כ"א בפני עצמו, והטעם כדי שלא להפריד הנרות זה מזה. ולכאורה אף שמבכרין בהדלקה דיקנה"ז על נרות יו"ט שע"ג השלחן, אף שנרות אלו מיוחדים להאיר הבית, והרי נפסק בשו"ע שצריך להדליק נר אחר להבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית, י"ל כיון שגם נרות אלו לצורך מצוה הודלקו ולא סתם להאיר לצורך חול, א"כ יש בזה היכר שהוא למצוה, ולא דומה לסתם לנר שמטרתו רק להאיר הבית.

מוצאים אנו באחרונים שאפשר לברך ברכת מאורי האש על הנרות כשהודלקו לכבוד יו"ט, ולא חיברו שתי נרות ביחד. וכן כתב בשו"ת הריב"א ח"ב סימן ק"ז, וכן מבואר בס' לקט יושר ח"א עמ' 80, ועי' בשו"ת להורות נתן ח"י סימן ל"ב שהוכיח מדברי הביאור הלכה סימן רח"צ ס"א שאפשר לברך על נר של יו"ט, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ליקוטי תשובות סימן כ"ד ס"ק ב'.

יש שנוהגים להדליק שני גפרורים לצורך ברכת מאורי האש, ומחברים אותם ביחד ומניחים אותם עד שיתכבו מעצמם. אולם בס' מנהגי מהר"ץ הלוי (דינר) בעמוד ל"ד מביא בשם הגאון רבי דוד פרנקל זצ"ל שאמר בשם מרן החו"א זצ"ל שזה ביזוי מצוה לברך מאורי האש על גפרורים (עי' משנ"ב סימן רח"צ ס"ק ח' וסימן תרכ"ד ס"ק ז' ובשו"ת משיב הלכה ח"א סימן שס"ג).

שפיכת היין בהבדלה במוצש"ק ליו"ט

מובא בס' שמירת שבת כהלכתה פס"ב סט"ו הערה כ"ו בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דהנוהגים בכל מוצש"ק למלא את כוס ההבדלה כך שנשפך מעט יין על הארץ או על צלחת ההבדלה, אין נוהגים לעשות כן במוצש"ק ליו"ט כאשר גם מקדשים וגם מבדילים,

לביתו משנפטר". בהגהות רבי יעקב עמדין בהגהות בסוף המסכת כתב "אולי מכאן סמך למנהג" (שמדליקין נר לאחר הפטירה).

רבינו בחיי פרשת תרומה פרק כ"ב פסוק ל"א כותב במעלת הדלקת נר נשמה וז"ל: "ידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות, והיא מתהלכת בעידוני הוהד והשמחה, ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, אעפ"י שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט, וע"כ המשילה שלמה ע"ה לנר, הוא שנאמר נר ה' נשמת אדם". וכ"כ בס' מעבר יבק בחלק שפת אמת פט"ו "נר נשמה הוא לכבוד המתים ולתועלת נשמתם". ומובא בגמ' סוטה כ"א ע"א עה"פ "כי נר מצוה ותורה אור", תלה הכתוב את המצוה בנר, מה אור מגן לעולם וכו', ואומר בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליו. רואים שהנרות מגינים גם כשהאדם נפטר. ועי' בהגר"א על משלי פ"כ ע"פ נר ה' נשמת אדם, ש"נר ראשי תיבות נפש רוח נשמה, ונשמת האדם היא הנשמה, כלומר שהנר רומז לנפש רוח ונשמה, ועוד מובא ש"נר" ר"ת נחת רוח נשמת אדם, כלומר שהנר גורם נחת רוח לנשמה. (עי' שו"ת מלמד להועיל אור"ח סימן כ"ב).

בס' תפארת יעקב פרשת תצוה מביא מעשה באחד שהלך בבוקר לביהכ"ס, ובאה נגדו אשה אחת ונתנה לו נרות שידליק אותן כי היום יש לה יארציט, ולקח האיש את הנרות ונתנם בבגדו ושכח אח"כ להדליק אותם. ובלילה אח"כ ראה בחלום אשה אחת מתה שהיתה מתרעמת עליו למה לא הדליק הנרות בביהכ"ס שנתנה לו בתה להדליק, ויקץ בפחד ועמד ממטונו ולבש עצמו והלך לביהכ"ס עם הנרות והדליקן. וא"כ רואים כמה גדול התיקון לנשמה שנתנים נרות לביהכ"ס.

מקור המנהג

עיקר המנהג להדליק נר נשמה לעילוי נשמת הנפטר מקורו כבר בראשונים, בשבלי הלקט הלכות שמחות סימן כ"א כתב ש"נהגו להדליק נר נשמה בכל לילה בימי השבעה במקום שרחצו בו את המת על גבי קרקע, משום קורת רוח לנשמה שחוזרת ומתאבלת עמו כל שבעה". בשו"ת נחלת שבעה ח"ב סימן ע"ג מביא המנהג שמדליקין נרות בבית הנפטר בכל שבעת ימי אבלות, ומוסיף שאפילו אם חל הרגל בתוך ימי השבעה ופסקה אבלותם, מ"מ צריך להדליק נר נשמה לכבוד הנפטר במשך כל השבעה, כיון שהוא לכבוד ולתועלת הנשמה, וביו"ט ידליק הנר, וכתב בגשר החיים פרק כ' שאם אי אפשר להדליק במקום שנפטר שם וכגון שנפטר בבית חולים, נוהגים להדליק בבית שהיה גר שם, ואם אי אפשר בבית שגר שם מדליקין במקום שהאבלים יושבים שם.

בשו"ת יביע אומר ח"ד חו"ר ד"ר סימן ל"ה אות ב' ובח"ג סימן כ' אות ז' מסביר הטעם בשם ספר מאמר אסתר למנהג שמעמידים קערה עם מים ליד הנר נשמה בשבעת ימי האבל, שהנר רומז לנשמה, "נר ה' נשמת אדם", והשמן רומז להשפעה, והמים רומזים לחומר שנפסד, וכמו שכתוב (שמואל ב' י"ד, י"ד) "כי מות נשמות וכמים הניגרים ארצה", הרי שהמשיל הכתוב הפסד החומר אל המים הניגרים ארצה. ועיין במועד קטן (כ"ח ע"ב). וכלי זכוכית רומז לתחיית המתים לעתיד לבוא, שכשם שהזכוכית שנשברה יש לה תקנה להחזירה לכלי חדש, וכמו שאמרו בעבודה זרה (ע"ה ע"ב), כן הנפטר הזה יקום בתחיית המתים, וכעין מה שכתב המהרי"ט בצפנת פענח, שהטעם לשבירת כוס זכוכית בעת החופה, לרמוז שכשם שכוס זכוכית שנשבר יש לו תקנה, כן יוסיף ה' יתברך לגאול אותנו, אמן.

וגדולה מזו מצאתי בספר מעבר יבוק (בשפת אמת פרק ט"ו) שכותב על המנהג שנהגו להדליק נרות לעי"ג, וכן עושים אפילו למי שהוא גוסס, ידוע טעמו מפני שהנר בכח סגולתו מבריה מזיקים ואפילו בלילה בזמן שליטתם, ואין הם יכולים להזיק במקום שמצוי אותו נר דולק, וכעין מה שכתוב בגמ' ברכות (מ"ג ע"ב) אבוקה כשנים למי שהוצרך לצאת יחידי בלילה, שבזמנם היו שדים ורוחות רעות שהיו מזיקים את מי שמהלך בדרך יחידי, ועל ידי שלוקח עמו נר דולק נחשב כאילו יש עמו עוד אדם שהולך עמו, שאז אין חשש שהמזיקים יפגעו בו, וזה שאמר הפסוק "נר ה' נשמת אדם". וכך כתב הגר"ח פלאגי" בספרו רפואה וחיים (פרק ה' אות כ"ח), שכשיש חולה בבית מדליקין נר לכבוד איוה צדיק, ועל ידי אותו נר שמאיר באותו בית שנמצא שם החולה, האור יצילם מהמזיקים. והוסיף עוד שם, שנהגו להדליק נר לעי"ג הנפטרים באותו בית למשך כל השנה, כי הנשמה יש לה נחת רוח גדולה שמדליקים נר לעי"ג, עיי"ש. וביותר המעלה כשמדליק נר עבור מצוה, כגון נרות שבת או נר של בית הכנסת או נר כדי ללמוד תורה, שאז מעלתם עצומה ביותר.

הדלקת נרות בכל השנה

בשו"ת מבשר טוב חלק יור"ד סימן ס"ו מביא המנהג להדליק נרות בכל שנה ראשונה של אבלות. וכן כתב במעבר יבק, וכן כתב בס' טעמי המנהגים אות תתרל"ח.

הדלקת נר ביום היארציט

בשו"ת יהודה יעלה ח"א חו"ר ד"ר סימן שט"ו כתב, נר היארציט לא מצינו לו שום רמז בש"ס ופוסקים להדליק נר באותו היום, רק ליוה"כ בלבד. וכן כתב בשו"ת חתם סופר ח"ו ליקוטים סימן כ"ז דהדלקת

(שם) להסביר דבריו כיון שהוא כבוד ה' בהדלקת נר, וכמש"כ "באורים כבדו את ה'", וכ"כ בהגהות עטרת זקנים (שם).

לאור זאת נראה שמותר להדליק נרות לעילוי נשמת המת, וכן משמע בערוך השלחן בסימן תקי"ד סעיף י"ט שכבר מזכיר מנהג זה של הדלקת נרות ביום הזכרת נשמות וז"ל: "הרא"ש והטור התירו וכתבו דזה אינו נר של בטלה וכו', וגם זהו מפני כבוד הציבור, ובפרט ביום הזכרת נשמות וכו'", הרי שערך השלחן מזכיר ענין מנהג העולם להדליק ביו"ט נרות נשמה ביום הזכרת נשמות, וזה בכלל הדלקת נרות בביהכ"ס ביו"ט. בשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סימן י' מציין שמנהג זה של הדלקת נרות נשמה ביו"ט כבר מוזכר בשו"ת ערוגת הבושם אור"ח סימן ק"ע, דדן שם באדם שלקח תפוח אדמה, ועשה בו נקב כדי להעמיד בו נר להזכרת נשמות, אם יש איסור משום עשיית נקב, והשיב לאיסור כי יש חילול יו"ט באיסור עשיית הנקב משום מלאכת בונה. ושוב דן (שם) על ענין להדליק נרות ביו"ט לאחר מנחה, ומשמע דעל עצם ההדלקה לעילוי נשמה ביו"ט לא היה מקום לאסור כלל.

והנה לענין להדליק נר יארציט בביתו ביו"ט, בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ר"כ התיר להדליק נר זכרון ביום השנה של אבא שחל ביו"ט, משום שנחשב נר של מצוה משום כבוד אבותיו ויש בכך צורך קצת, ואם נמנענו מלהדליק מצטער ואינו שמח בשמחת יו"ט, ואה"נ לכתחילה נראה שעדיף להדליק הנר נשמה בביהכ"ס ואפילו אין שם אדם דיש מצוה בכל נר בביהכ"ס, והביא דבריו הביאור הלכה סימן תקי"ד ד"ה נר של בטלה, שכיון שצריך שיהא צורך קצת ידליק נר נשמה ביום השנה שחל ביו"ט במקום שאוכל כדי שיהנה מאורו, אבל בשעת הדחק אפשר להתיר את הדלקת הנר בכל מקרה. בס' זה השלחן כתב דכל ההיתר הוא דווקא כשמדליק לכבוד הוריו שמצוה לכבדם אף לאחר מותם, אבל לא כשמדליק לזכר שאר קרובים, דהיינו שיש להעדיף להדליק בביהכ"ס היות ויש מצוה בהדלקת נרות ביהכ"ס אפילו אין שם אנשים. וכך מנהג ארץ ישראל כפי שמובא בס' גשר החיים חלק א' פרק ל"א וז"ל: "בד' המועדים שמזכירים הנשמות בתפילת יזכור, נוהגין להדליק נרות לעילוי נשמת הקרובים שמזכירין נשמותיהם, ונוהגים להדליק הנר של הזכרת נשמות בביהכ"ס גם ביום אפילו ע"י ישראל, דביהכ"ס מותר להדליק ביו"ט אפילו הרבה נרות ואפילו ביום".

אולם יעוין בשו"ת אמרי אש אור"ח סימן מ' שאוסר להדליק נר של יארציט גם להמתירין בביהכ"ס משום הוהוה שמחת יו"ט, משא"כ בנר יארציט שאין בזה שום שמחה, ולכן יש להדליק בערב יו"ט, ואם יתכבה יש להתיר להדליק ע"י נכרי, וכן כתב בקיצור שו"ע סימן צ"ח סעיף א', ודלא כמש"כ הכתב סופר. באשל אברהם (בוטשאטש) סימן תקי"ד מציין שהפמ"ג במשב"ז אור"ח סימן קל"ב אות ב' אוסר להדליק נר של יארציט היות ואין בו צורך היום כלל, ומוסיף דאפילו ע"י עכו"ם אסור, ושב ואל תעשה עדיף שלא יהא מכשול בהדלקה שלא לצורך יו"ט. בשו"ת באר משה ח"ב סימן רכ"ט ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן ס"א ובשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן ס"ט האריכו בזה, ולכן נראה כיון שנהגו להדליק בביהכ"ס נרות נשמה לעילוי נשמת ההורים וקרובים עכ"פ בבית הכנסת, ושם יש להתיר אף בנר של בטלה כיון שנעשה לכבוד ה' "כי באורים כבדו את ה'".

הדלקת נר ביו"ט ליד הנפטר

עד כה עסקנו בראי ההלכה בענין הדלקת נר יארציט, אולם מן הראוי לברר מה בכלל המקור של הדלקת נר נשמה. לענין הדלקת נר ליד הנפטר לכבודו ביו"ט, בס' גשר החיים ח"א פ"ו אות א' כתב שנראה שמותר לישראל להדליק ביו"ט מנר אחר, כשם שהותר לחמם מים עבור טהרתו, אולם מרן הגר"ש אוערבאך זצ"ל מעיר ע"ז כפי שמובא בס' שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ד הערה כ"ו שאין לדמותם זה לזה, מפני שחימום המים הוא דבר הנצרך לטהרת המת, אך הדלקת נר אינה צורך המת, ואין בה אלא ענין רוחני של כבוד המת.

הדלקת נר נשמה

הנר מלווה את האדם היהודי מהלידה ועד למוות, וגם לאחר מותו שלהבת הנר מהבהבת לעילוי זכרו של הנפטר, והוא "נר נשמה" המבטא ביטוי כבוד למת. בספרות התורנית דנו במעלת הדלקת הנר לעילוי נשמת המת. נר דלוק מסמל לנו שאעפ"י שהגוף מת וחוזר אל העפר, עדיין הנפש הרוח והנשמה ממשיכות לחיות, ואינן כלות עם יציאתן מן הגוף, וזה מעורר בנו אמונה חזקה בהשאת הנפש. וכ"כ בס' מאמר מרדכי דרוש ו' מאמר ב' (באסקוויץ) וז"ל: "ולזה מרמז שהנר הזה של הנשמה עדיין היא מאירה באור פני מלך מלכו של עולם, ולא תכבה נרה אף בהפרידה מגוף האדם".

כתוב במשלי כ' כ"ז "נר ה' נשמת אדם", הנר מסמל חיים, וגם לאחר מותו הנשמה קיימת, כמובא בפרקי דר"א פרק ל"ו עה"פ "ואל הבקר רץ אברהם", על אברהם אבינו ע"ה בעת אשר רצה לשחוט את בן הבקר וברח אל תוככי מערת המכפלה, וראה אברהם אבינו ע"ה את אדם הראשון וחוה ישנים ונר דולק מעליהם, ובאותה שעה ביקש גם הוא להקבר במקום הזה. במסכת כתובות ק"ג ע"א מובא בענין פטירתו של רבי "ת"ר בשעת פטירתו של רבי, אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו, אמר להם הזהרו בכבוד אמכם, נר יהא דלוק במקומו", וביאר רש"י "אצל השלחן כמו בחיי, דכל ערב שבת היה בא

ובטעם הדבר כתב וז"ל: "שהרי עכשיו הוא יום טוב ואסור בהירווחת שכן, והו"ל בזיון לקדושת יום טוב".

ברכת בשמים

בס' שמירת שבת כהלכתה פס"ב הערה מ"ט מובא בשם מרן הגר"ש זצ"ל דאם טעה ובירך ברכת בשמים בהבדלה של מוצ"ש ליו"ט ושתי מן היין, אין ברכת הבשמים והרחתם נחשבות להפסק בין ברכת הגפן לשתיית היין, דיתכן דבשמים שזה כבוד למצוה לא נחשב הפסק, וגם יש מהספרדים שמברכים בברית מילה ברכה זו אחר ברכת בורא פרי הגפן, דלא כמש"כ בס' שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל עניני יו"ט סימן כ' דברכת הבשמים נחשב להפסק בין ברכת הגפן לשתייה, דכיון דלא תקנו לברך ברכה זו על הכוס הוה הפסק וחוזר ומברך הגפן. כמו"כ כתב בס' הנ"ל בסימן ט"ו לציין עמש"כ שזה נחשב הפסק, שכ"כ הט"ז בסימן תרכ"ד סק"ב ובחידושי רעק"א (שם) בשם שו"ת גינת ורדים אור"ח כלל א' סימן ח' דבגוונא שא"צ לברך על בשמים בהבדלה, אם בירך הוה הפסק בין ברכת היין לטעימה.

המבדיל בין קודש לקודש

בס' שלמי תודה סימן ט"ו ס"ק ב' כתב: "כשחל יו"ט במוצ"ש אומר יקנה"ז, וחותרם בהבדלה בין קודש לקודש". ואם חותרם ואמר ברוך המבדיל בין קודש לחול כהרגלו בכל ימות השנה, ועבר שיהיו זמן תוך כדי דיבור שאינו יכול לתקן, האם צריך לחזור ולהבדיל דשמה הוה כמשנה ממשבע שטבעו חכמים בברכות, וכן הורה מרן הגר"י קניבסקי זצוק"ל באחד שטעה בחג השבועות שחל במוצ"ש וחתם בין קודש לחול, דיחזור ויבדיל, וכך פסק מרן הגר"ש אוערבאך זצ"ל כמובא בס' שלחן שלמה ח"ב עמ' קל"ד דזה נחשב כמשנה ממשבע שטבעו חכמים, דבזה שאומר המבדיל בין קודש לחול ממעט כבוד החג שקורא בשם חול, ולכן צריך לחזור ולהבדיל הבדלה אחרת, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן ק"מ.

וכך מובא בשו"ת להורות נתן חלק א' סימן ל"א דהמבדיל בין קודש לחול לא יצא, משום שהוא כמשנה ממשבע שטבעו חכמים דחוזר ומברך, וכהכלל שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות ק"ש הלכה ז', וכמש"כ רש"י בחולין כ"ו ע"ב דהטעם בנוסח ההבדלה בין יו"ט לשבת הוא בין קודש לקודש, היינו מפאת דמולול בקדושתו. והיינו דאמרו בגמ' (שם) דביו"ט שחל במוצ"ש כיצד מבדילין המבדיל בין קודש לקודש, רבי דוסא אמר בין קודש חמור לקודש הקל, ואמרו בגמ' שאין הלכה כמותו, ומפרש רש"י "דלא מזולזלין ביו"ט קודש הקל". וכיו"ב כתב המאירי (שם) "ואין הלכה כרבי דוסא שהיה חותרם בין קודש חמור לקודש הקל, שאין מזולזלין בין קודש לקודש, ושמה תאמר היכן מצינו לשון הבדלה בין קודש לקודש בתוכה, והרי אין הבדלה נזכרת אלא א"כ מצינו בה לשון התורה, הרי נאמר "והבדילה לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כ"ו ל"ג), ומשמע מדבריו דאף אם יאמר על יו"ט קודש הקל יש בו זלוזל, מכש"כ כשיאמר על היו"ט שהוא חול נחשב כמשנה ממשבע שטבעו חכמים. בס' הליכות חיים (עניני יו"ט) פרק ג' דן האם צריך לחזור ולברך ברכת בפה"ג מפאת ההפסק, דלכאורה מצינו במשנ"ב בסימן רע"א ס"ק ע"ח דאם קידש על הכוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא מים, דכשדעתו היה מתחילה משעת ברכה לשותת עוד יין, דאין צריך לברך שנית בורא פרי הגפן אלא רק לקדש, וא"כ לכאורה ה"ה בנ"ד אין זה נחשב הפסק. ועי' בשער הציון (שם) דהיינו עפ"י המג"א (שם) ס"ק ל"ב, ומציין בשעה"צ דהגרע"א מפסק בזה בחידושי, אולם כתב בהליכות חיים (שם) דבנ"ד גם לפי"ד הגרע"א אין זה הפסק, דקושיית רעק"א (שם) היא דמכיון דנוסח הקידוש שאמר על הכוס של מים לא נחשב לקידוש, ממילא נחשב הפסק בין בפה"ג לקידוש. אולם בנ"ד הרי נוסח הקידוש הוא באמת נוסח קידוש, רק שהוא משנה ממשבע שטבעו חכמים, א"כ אין זה הפסק.

הדלקת נר יארציט ובהזכרת נשמות ביום טוב

נפסק בשו"ע אור"ח סימן תקי"ד ס"ה "נר של בטלה דהיינו שאין צריך לו אסור להדליקו", וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ל' "לא מיבעי אם אין לו בהבערתו צורך כלל דאסור, אלא אפילו עושה זה לאיזה צורך כדי להראות עשרו, כיון שאין מתכוון בזה לצורך יו"ט או לצורך גופו כלל, אכן אם עושה זה לכבוד יו"ט פשוט דמותו וגם מצוה יש, ואעפ"י שכבר הדליק נרות של ברכה, כשמוסיף נרות להרבות אור בביתו יש שמחת יו"ט, ודווקא בלילה, אבל ביום אסור בביתו".

דנו גדולי הפוסקים האם מותר להדליק נרות נשמה ביום טוב לעילוי הנשמה כשיש הזכרת נשמות או כשיש לו יארציט ביו"ט, והנה מובא בשו"ע (שם) לגבי הדלקת נרות בביהכ"ס ביו"ט "אבל של ביהכ"ס לא חשיב בטלה, ומותר להדליקו אפילו ביו"ט שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה". וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ל"ג "ר"ל אפילו א"צ להאיר שעוד היום גדול, אפ"ה איכא מצוה להדליק משום כבוד בית הכנסת, ומשמע אפילו אין שם אדם בביהכ"ס מותר להדליק". וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ה' סימן ח' ובים של שלמה בפ"ב דביצה סימן כ"ט והפמ"ג במשב"ז סימן תר"ד אות ח' והמג"א (שם) ס"ק י"ד דמותו להדליק נר בביהכ"ס אפילו אין שם אדם. וכתב במחצית השקל

הנר לעלוי נשמת הנפטר ביום היארציט בביתו לא ידעתי איזה מצוה יש בזה. בשו"ת יחווה דעת ח"ה סימן ס' מציינ מדברי הארחות חיים הלכות יוה"כ שנהגים שכל אחד מדליק נר בערב יוה"כ לעילוי נשמת הוריו לכפר עליהם, וכ"כ בשו"ע או"ח סימן תר"י. והמקור לזה הוא מדברי הכל בו סימן ס"ה "ונהגו להיות כל אחד מדליק במקומו נר לכפר על אביו ועל אמו", ומוסיף שמוה נשתרב המנהג להדליק גם ביארציט. וכ"כ בשו"ת מהרש"ל סוף סימן מ"ו שכך הוא מנהג כל בני אשכנז. וכך מובא במג"א סימן רס"א ס"ק ו'. בשו"ת כתב סופר או"ח סימן ס"ה כתב שנהגו יארציט הוא צורך מצוה מאחר שנהגו להדליק לעילוי נשמת, ויש בזה משום כבוד הורים כמובא בגמ' קידושין "מכבדו לאחר מותו", ואינו דבר שחובה אלא מנהג שיסודתו בהררי קודש. ומובא בביאור הלכה סימן תקי"ד ס"ה ד"ה נר, דנר יארציט הוא נחשב כעין מצוה, ולכן מותר להדליקו ביו"ט ולא נחשב נר בטלה. ומובא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן שע"ט שבבית הגר"א מוילנא לא נהגו להדליק נר ביום היארציט.

מי שיש לו יארציט ולא היה במקומו אפשרות להדליק נר נשמה, האם יכול למנות שליח משום דשלוחו של אדם כמותו, בשו"ת היכל הוראה ח"ב סימן ק"מ פסק שיכול למנות שליח דשלוחו של אדם כמותו, אלא שטוב הדבר שיאמר השליח בפיו שהוא מדליק הנר בשליחותו של פ"פ לעילוי נשמת פ"פ. וכן מובא בס' דרכי חיים ושלום אות תשפ"ב שבעל המנחת אלעזר זי"ע נהג למנות שליח עבור הדלקת נר נשמה, ולכן מי שאינו יכול לבוא על קברי אבותיו שיעשה שליח, ובפרט שישלם לו שכר טרחה והוצאות היו כגופו ממש, וזכות הוא למשלחו.

הדלקת נר נשמה בין השמשות

מותר לומר לנכרי להדליק לו נר שבת בין השמשות בערב שבת, ואף אם קיבל עליו את השבת, כמו"כ מותר לומר לנכרי בבין השמשות להדליק נר לעילוי נשמת אביו או אמו, מאחר והעולם נהגו כן נחשב הדבר לצורך גדול, ובלבד שלא קיבל עליו שבת בצבור. וכ"כ המשנ"ב סימן רס"א ס"ק י"ז בשם שו"ת מהרש"ל סימן מ"ו, וכן הובא בכף החיים (שם) ס"ק י"א וס"ק כ"ה. ואף שלגבי נר שבת מובא בב"י סוף סימן רס"ג ובשו"ת מהר"י וייל סימן קט"ז ושו"ת גנת ורדים או"ח כלל ד' סימן ט"ז שמוותר לומר לנכרי אף אם קיבל עליו שבת בצבור, כתב בס' ודבר דבר פ"א סעיף כ"ח דשונה הדלקת נר שבת שהוא במקום מצוה, משא"כ הדלקת נר לעילוי נשמת בין השמשות נכון שזה נחשב לצורך, אבל לא מקיים מצוה בזה.

מקום הדלקת נר נשמה

יש שכתבו שעיקר מקום הדלקת הנר הוא בבית הכנסת או בבית המדרש, וכ"כ בכף החיים או"ח סימן תר"י אות כ"ז וז"ל: "ובשאר ימות השנה יאמר הריני מדליק נר זה לכבוד ביהכ"ס לעילוי נשמת אביו או אמי". בס' דברי סופרים ח"א עמ' שס"ג כתב "המדליק נרות בביהכ"ס שכרו גדול, וכמו שאומרים בתפילה "ומי שנותנים נר למאור הקב"ה ישלם שכרם", וכשעושה כן לעילוי נשמת יש בזה עילוי לנשמתו". וכ"כ בשו"ת תורה לשמה סימן תק"כ "טוב להדליק נר תוך י"ב חודש בביהכ"ס למנוחת הנפטר, וכן בכל שנה ביום היארציט, וצריך שיאמר בפיו בשעת הדלקת הנר שהוא מדליק הנר כי זה למנוחת נפש פ"ב, ואז בקריאה זו יגיע הנאה לנפש האדם". וכך כתב בשו"ת חתם סופר ח"ו סימן כ"ז וז"ל: "אפילו להסוברים שהדלקת נר בביהכ"ס חשוב יותר מחילוק עניים היינו בביהכ"ס, אבל הדלקה בחדר אחד לנשמתו של אדם ואפילו להדליק על ציון שבקברו לא ידעתי מאי מצוה רבה בזה, וחילוק לעניים עדיף מיניה בלא ספק". ומשמע מדבריו כי ההדלקה בביהכ"ס עדיף מהדלקה על ציון קברו או בבית (ע"י שו"ת זקן אהרן ח"ב סימן פ"ו, שו"ת מהרש"ל סימן מ"ו ושו"ת אמרי שפר סימן פ"ה). אולם הרבה נהגו שמדליקין נר בביתם, וכך משמע בשו"ת כתב סופר או"ח סימן ס"ה ושו"ת דודאי השדה סימן י"ו. ובביאור הלכה סימן תקי"ד ס"ה כתב לענין יארציט ביו"ט שטוב להדליק הנר בביהכ"ס, משמע דבשאר ימות השנה מדליקין בבית, וכ"כ בשו"ת חיים ביד סימן קכ"ה אות מ"ד ושו"ת באר משה ח"ז סימן ק"ב. [ע"י שו"ת עמק הלכה (ביומל) ח"ב סימן נ"ב, שו"ת מבשר טוב ח"א סימן ס"א, שו"ת משנה הלכות ח"ה סימן ס"ט ושו"ת בצל החכמה ח"ד סימן כ"ט].

איזה נר ידליק ביום היארציט

האם צריך להדליק נר יארציט דווקא בשמן זית, או אפשר גם בנר שעה. בס' מעבר יבוק (חלק שפתי דעת פ"ג) כתב, הזכרת נשמות מוסיף אור למעלה, ולכן המנהג להתנדב שמן לכפרת הנשמה, כי הנרות בביהכ"ס מוסיפים אורה בנרות של מעלה. בס' גשר החיים עמ' קצ"ח כתב שראוי להדר להדליק בשמן זית, וכך משמע בשו"ת חתם סופר סימן מ"ב ובחלק אבהע"ז סימן פ"ה ובחדשות סימן ס"ח (ע"י פתחי תשובה אבן העזר סימן ק"ב ס"ק א). בספרי האחרונים מובא שאותיות "השמן" הוא "נשמה", וכך כתוב בחידושי מהרש"א שבת קנ"ג ע"א. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן שע"ט כתב דנהגו להדליק נר, ויש הידור מיוחד בשמן זית, וכן נהג האדמו"ר מסאטמר וצ"ל, ונקרא הוא "נר של מצוה". וכ"כ בשו"ת חת"ס החדשות סימן

פ"ח שמנהגם להדליק נר משמן זית דווקא לפני ארון הקודש, ומציין דברי המהר"ל סוף נתיב התורה דנר היינו שיהא מורכב מג' חלקים דווקא, פתילה, שמן ואור. בס' זכר דוד מאמר א' פכ"ג כתב ש"נפש" הוא ר"ת של נר פתילה שמן, לרמוז ששלשתם מתקנים את הנפש, וכ"כ בשו"ת משפטי עוזיאל ח"ג סימן כ"ג.

אולם יש שמתירים להדליק לכתחילה והוא הידור בנר של שעה, וכמש"כ בס' לקט יושר הלכות שבת עמ' 47. ויש שכתבו ד"שעוה" ר"ת "הקיצו ורננו שוכני עפר". [יש שכתבו שאולי בזמנו לא היה שמן זית רק דברים אחרים, ולכן כתב שהידור להדליק בנר שעה].

נר נשמה באור החשמל

דנו גדולי הפוסקים האם מדליקים נר יארציט בנר חשמלי, ואם אפשר יש פתרון שלא צריך להדליק ביו"ט נר זכרון, אלא ידליק מערב יו"ט נר חשמלי מיוחד ליארציט. בשו"ת בית יצחק (שמעלקים) ח"א סימן ק"פ אות ה' מתיר נרות של שבת בנר חשמלי, וא"כ כש"כ בנר יארציט שהוא רק לזכרון בעלמא, וכ"כ בשו"ת בית נדיב סימן א' אות פ' ובשו"ת מבשר טוב ח"א חיו"ד סימן ס"ו. בשו"ת ירושת פליטה סימן י' כתב שבשעת הדחק אפשר באור החשמל, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן ע'. אולם מאידך בשו"ת עמק הלכה (ביומל) ח"ב סימן נ"ב פסק דמצוה מן המובחר להדליק נר יארציט בנר פשוט ולא בנר חשמלי, משום דנשמתו של אדם קרויה נר שנאמר "נר ה' נשמת אדם", ומבואר בזוהר שהפתילה היא בחינת הנשמה, והשמן בחינת הגוף, וזה שייך רק בשמן או חומר דליק אחר ולא בכאור החשמל. וכ"כ בס' תולדות שמואל ח"ג סימן ד' דאין להדליק נר נשמה באור החשמל, ובדאי נכון יותר שלא לשנות מנהג אבותינו, ובפרט שיש בזה חשש גזול את המתים אם גורעים חלילה מלהאיר נשמה ככל הצורך עפ"י סוד. ובפרט למש"כ בס' מעבר יבוק (מאמר ב' פרק ט"ו) כי נר נשמה המורכב משמן פתילה ואש רומז כל דבר לענין אחר עפ"י הסוד, וכל גווי האור יש להם רמז מיוחד, וכ"ז נועד להבריא את החיצונים מנשמת המת, ולפ"ז רק נר הדולק בשמן ופתילה יש בו את הסגולה הזאת, ולא ע"י אור החשמל [ע"י שו"ת רדב"ז ח"א סימן קל"ב ושו"ת חמדת צבי ח"ג סימן מ"ד]. בשו"ת משנת שכיר (טייכטל) או"ח סימן כ"ג כתב שאין דעתו נוחה בזה להדליק נר חשמלי, דכבר האריך המהר"ל מפראג בספרו נר מצוה (עניני חנוכה) דנר לא נקרא אלא פתילה עם שמן, וע"כ הוצרך במקדש שמן עם פתילות משום שכתוב "להעלות נר תמיד" (ויקרא כ"ד), ובכל מקום דאמרו נר צריך דווקא שמן ופתילה. וביאר זאת עפ"י סוד דהמנורה הוא כנגד האדם שעומד מג' חלקים, כמו נר שעומד ג"כ מג' חלקים, הנר הוא הכלי והפתילה והשמן, ושלחבת עולה על גביהן, וכמו"כ ענין האדם, הגוף הוא הכלי, והנשמה שבו היא הפתילה, והמצוות הם השמן, והתורה היא האור העולה על גביהם, והיינו דאמר הכתוב "נר מצוה ותורה אור", והיינו שעם המצוות נשלמים שלושה חלקי הנר, וכן דרשו בשבת קנ"ג ע"א ע"פ "ושמן על ראשך אל יחסר", אלו תפילין, הרי דהמצוות הן השמן.

מן הראוי לציין תשובתו של הגאון מטשעבין וצ"ל בענין שימוש בנר חשמל עבור נר נשמה.

ב"ה טשעבין יצ"ו. יום ג' פ' מו"מ תרח"ץ לפ"ק.

שוכט"ס לכ' ידיד הרב החו"ב זך השכל מהו' אלחנן טיקאצינסקי נ"י באטוואצק.

יקרתו השגתי אתמול, בדבר השאלה אם יצא בזה שמדליק נר עלקטרי ידי נדרו שנדר נרות לבית הכנסת. מאז נשאלתי בכעין זה, והנני מעתיק לו חו"ד: ע"ד שאלתו באנשים שנדרו מעות קרן קיימת לחברה בתנאי שלאחר הסתלקותם ילמדו משניות וידליקו נר נשמה ביום היארציט, וכן היא התקנה מאז, וע"כ שואל אם בזה שמדליקין נר נשמה בעלקטרי חשיב כמקיימי התנאי, ולדעתי אינו מהנכון לעשות כן אחרי שנר ד' נשמת אדם, וע"י במג"א ס' תר"י ס"ק ג' בשם מהר"ל דגימטריא דנר הוא כנגד רמ"ח אברים של אדם וכנגד רמ"ח מ"ע, ואשה שיש לה רנ"ב אברים כמבואר בש"ס בכורות דמ"ה אינה מחויבת להדליק נר בעויה"כ ע"ש, ואחר ששם נר לא מיקרי אלא אם יש שלשה דברים הללו בהכלי, פתילה, שמן, ואור כמבואר בנתיבות עולם מהמהר"ל סוף נתיב התורה וז"ל "שההדור דנר כי יש בו פתילה והשמן והאור שתולה בפתילה שבו ההדור, ואם הכלי ג"כ מכלל נר נשאר בתיקו" ע"ש, מבואר מדבריו הק' דלא בשביל הכלי בלבד הוא נקרא נר רק משום השמן והפתילה והאור, וא"כ כיון דבנר עלקטרי ליכא שלשה דברים הללו ל"ח בכלל נר, ובדאי אין יוצאין ידי חובתם במה שמדליקין נר עלקטרי לרמוז בנר נשמת אדם, דזה ל"ה בכלל נר, ואמנם לפי דברי המג"א ה' מקום לכאורה לומר דלטובת נשמת אשה שפיר יכולין להדליק עלקטרי, כיון דאין לה רמז בהנר כנ"ל, אולם באמת מצד המנהג אינו נכון לשנות גם באשה, ובפרט לפ"מ דאיתא בירושלמי סוטה פ"ה ה"א א"ר תנחומא מנין "המאריים" נגד רמ"ח אברים שיש בו ונגד רמ"ח אברים שיש בה, אלמא דהירושלמי פליג אש"ס דילן וס"ל דגם אשה יש לה רק רמ"ח אברים, וא"כ נשמת אשה הוא מרומז ג"כ בגימ' של נר, וע"כ הנראה דגם לענין נדר שנדר נרות לבית הכנסת לא יצא בזה.

והנני בזה ידידו דוש"ת בלונ"ח

דוב בעריש וויידענפעלד אבד"ק הנ"ל

בשו"ת רבי עקיבא יוסף שלזינגר וצ"ל חלק יור"ד סימן ק"ע כתב שצריך להדליק נר נשמה דווקא בשמן זית, ולכן פסק בנידון חברה אשר מדליקין נרות לנשמות בעד תשלום, אם רשאים לשנות ולהדליק בנרות של נפט במקום שמן זית שהיו מדליקין עד עכשיו, כיון שהשמן זית הוא ביוקר והנפט הוא בזול, ועי"ז יהיה רווח גדול לחברה. ובסו"ד כתב דיש כאן חשש של גזילה, כיון דהמנהג של הקדמונים בא"י להדליק נר נשמה משמן זית, אלא שנתנו מעות כדי שידליקו נר נשמה סמכו על המנהג בזה להדליק נר שמן זית, ולא היתה דעתם על תחליפים לשמן זית, וא"כ זה נחשב כרמאות גדולה. וכן כתב בשו"ת דבר הלכה (קלצקין) סימן ל"ו ובשו"ת עמק הלכה (ביומל) סימן נ"ב, וכבר האריך בזה בשו"ת כוכבי יצחק (שטרנהל) ח"א סימן י"ג.

הדלקת נרות בברית מילה כשחל ביום טוב

מקור המנהג

נוהגים להדליק נרות לכבוד הברית, הן כשהברית נערכה בבית הכנסת והן כשהיא נערכת בבית או במקום אחר, והוא דרך שמחה לכבוד המצוה. וכך משמע מדברי הרמ"א חיו"ד סימן רס"ה סעיף ה' לענין מילת ב' ילדים כאחד, וז"ל: "ויתקן כל צרכי המילה לכל אחד בפני עצמו", וכך מפורש בש"ך (שם) ס"ק כ"ט "ונוהגין להדליק נר בביהכ"ס בשעת המילה". בס' יד הקטנה הלכות מילה ס"ק פ"ה מוסיף שגם כשהברית בבית מדליקין נרות, וכך מובא בהגהות מימוני הלכות מילה פ"ג אות ה'. בס' מושב זקנים מרבינו אביגדור עה"פ "בהעלותך את הנרות" (במדבר ח'), מלא ו', רמז על מצות מילה שמדליקין בה את הנר, ויש בה ו' מצוות, חיתוך פריעה מציצה הטמנה בעפר עריכת כסא וברית המילה. בס' לברית הבט שער ד' פ"ג אות כ"ג מביא בשם מרן הגר"ש אויערבאך ומרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכן הוא המנהג, וצריך להקפיד על כך. מנהג זה כבר מוזכר בדברי התוס' בסנהדרין ל"ב ע"ב בד"ה אור בברור חיל, וז"ל: "מכאן נהגו להדליק נר במילה". וכך כתבו במחזור ויטרי הלכות מילה סימן תק"ה, שבלי הלקט הלכות מילה סימן ז', בכללי המילה לרבי יעקב הגוזר וברוקח סימן ק"ג, והטעם לכך כי "נר מצוה ותורה אור", כלומר הנר בשעת מצות המילה כמו נר לפני התורה, וכל מעשי המילה כמו תורה. בס' מגדל עוז ליעב"ץ נחל ט' ראש א' כתב: במדינות אלו מרבין בנרות משום הכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון" (אסתר ח'), והמילה נקראת ששון כמובא במגילה ט"ז ע"ב כדכתיב "שש אנכי על אמרתך", ושרגא כי האי ודאי מהני אפילו בטיהרא, כי נר של ביהכ"ס לעולם מצוה שידלוק תמיד לא יכבה, וכל דאיכא טובא עדיף טפי. וכ"כ בחידושי מהרש"א סנהדרין ל"ב ע"ב ד"ה אור הנר. ומובא בראב"ה הלכות חנוכה סימן תתמ"ג שהנרות בזמן הברית הוא סגולה שיהיה הבן ת"ח, וז"ל: "הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים" (שבת כ"ג ע"ב), פירוש בין נר חנוכה בין נר של שבת ובין נר של מצוה, כגון נר שנוהגין להדליק ביום המילה ע"ש הילד הנימול. ומובא בס' ברית אבות סימן י"ג אות מ"ג דנוהגין להדליק נרות אפילו ביום בעת הסעודה.

הדלקת נרות סעודת שלישי למילה

בס' הנהגות מהרש"ל אות ג' כתב: יותר גדול סעודה של מצוה של שלישי למילה מיום המילה עצמה, שהרי שלישי למילה נאמר בו סעודה מפורש גבי אברהם (בראשית י"ח ע"א), וכך משמע בגמ' ב"מ פ"ו ע"א. ובפרט לפמש"כ בס' ברית אבות סימן י"ג אות מ"ו דסעודת שלישי למילה הוא בכלל סעודת הודאה, דיום ג' למילה אז הילד חלוש, ועכ"פ אם אומרים בסעודה זו שירות ותשבחות בודאי חשוב סעודת מצוה כמש"כ הרמ"א סימן תר"ע, א"כ בכל סעודת מצוה מדליקין נרות, וכן מובא בס' הפרדס סימן רע"ד.

הדלקת נרות בברית ביו"ט

נר של בטלה שאינו צריך לו כלל אסור להדליקו ביו"ט, ולכן אסור להדליק באמצע היום נר שאין בו תועלת כלל, דאור ביום מה זה מועיל, אבל נר של ביהכ"ס והדלקת נר נשמה לעילוי נשמת ההורים לא נחשב נר של בטלה, דאע"פ שאין משתמשים בו מ"מ יש הנאה ממילא בתוספת האורה בבית, ולכן מותר להדליק נרות ביו"ט כשיש ברית מילה בבית כמו שנוהגים תמיד לכבוד המילה, וכך כתב המשנ"ב סימן תקי"ד סק"ל וז"ל: "ואם יש ברית מילה בבית שנוהגין להדליק נרות, מסתברא דמותר דכל זה כבוד וחייב מצוה היא" (ע"י בשעה"צ (שם) ס"ק מ"א מש"כ בזה). וכן משמע בשבלי הלקט הלכות יו"ט סימן רמ"ב והמאמר מרדכי סימן תקי"ד ס"ק י"ג, וכן העלו בשו"ת באר משה ח"ג סימן ע"ה ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן ל"ה ובס' חזון עובדיה הלכות יו"ט סעיף י"ז. רואים מזה על חשיבותו הרבה של מנהג זה שכתבו הפוסקים להדליק נרות בברית מילה ביו"ט. ויותר מזה מצינו שגם בתשעה באב מדליקין נרות, כמובא בא"ר סימן תקנ"ט ס"ק כ"ד, וכ"כ הפמ"ג (שם) בא"א ס"ק ג'. יש לציין שבס' מאמר מרדכי סימן תקי"ד אות י', הביאו בכף החיים (שם) ס"ק ס"ה, כתב שמותר להדליק נרות לכבוד חתן דזה נחשב צורך.

שיח הלכה

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א נערך ע"י הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א

מצוות חבילות ע"ש. ועי' מה שכתבתי בשו"ת אבני דרך ח"י"א סי' פ' כמה טעמי דל"ה חבילות ע"ש.

בקשות אחר הדלקת נר שבת ויו"ט

שאלה: האיך האשה מבקשת אחר הדלקת נרות שיתן לה הקב"ה בנים מאירים בתורה, כמש"כ המג"א והמשנ"ב סי' רס"ג סק"ב, הא כיון שקיבלה שבת ויו"ט בהדלקת נרות אין לבקש בקשות בשבת ויו"ט.

תשובה: אין מקבלת רק אח"כ.

ובס' אשיחה ח"א עמ' שט"ז תירץ מרן, כיון שאין זמן אחר לזה שרי ע"ש. ועמש"כ לתרץ בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' קל"ח ובשו"ת עטרת פז ח"א כרך ב' יו"ד ס"ב הערה ז', ובס' מעדני יו"ט ח"ה סי' ל"ו ובקובץ זכור לאברהם תשס"ד עמ' תמ"ו ובס' גם אני אודך ברכת כהנים ס"ס כ"ה ובס' בקשות בשבת פ"ד ס"ה ובס' פרדס יוסף החדש הגדש"פ אות ע"ז ובס' צלות דשמואל עמ' תרכ"ז ובס' גם אני אודך משנת אהרן שבת סי' כ"א ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי שבת פ"ז סי' י"ט, ובקובץ עיון הפרשה ק"ט עמ' פ"ה תירץ הגר"מ שטרנבוך שהיו בקשה על רוחניות דשרי ע"ש. ובקובץ שבט הכהונה ח"ט מה שהובא מדברינו.

ברכת האורח בשבת ויו"ט

שאלה: האיך אומרים ברכת האורח בשבת ויו"ט, הא אין אומרים בקשות בשבת ויו"ט.

תשובה: ברכה מותר.

וכן תירץ בשו"ת דברי שלום [קריוז] ח"ד סי' ט"ז, וכ"כ בס' פתח הדביר אור"ח סי' ר"פ שברכת האורח הוא ברכה ולא בקשה ושרי ע"ש. ועיקר הדבר שברכה מותר מב' בשו"ע הגר"ז סי' רפ"ד סעי' י"ד ע"ש. וכן בשו"ת התעוררות תשובה ח"א אור"ח סי' ק"כ ע"ש, ובס' בקשות בשבת פ"ג ס"ז ע"ש. אולם בברכי יוסף שו"ב אור"ח סי' קפ"ח כתב שברכת האורח הוא בכלל טופס ברכה, ולהכי ל"ה בקשות אלא כטופס ברכה דשרי ע"ש, ובשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' ק"כ ע"ש. אולם בביאור הגר"א סי' תרי"ט ס"ג ובאמרי נועם ברכות מ"ח ע"ב שדוקא באמצע הברכה הוא טופס ברכה, ולא מה שמוסיף אחר הברכה, ועפ"ז ברכת האורח ל"ה כטופס ברכה. אולם עי' במשנ"ב סי' קפ"ח סק"ט שגם הרחמן אחר ברכה"ז בכלל טופס ברכה, כיון שנהגו לאומרו כל פעם שמברך נעשה כטופס ברכה, וא"כ ה"ה ל"ל לברכת האורח. ועוד י"ל פעמש"כ בס' אבן האול פ"ב מברכות ה"ז, שברכת האורח הוא כחלק מברכה רביעית, א"כ שפיר הוא כטופס ברכה. וכן תירץ בס' בקשות בשבת פ"ג ס"ז עפ"י הגר"ז זצ"ל ע"ש. וכ"פ מוח"ז הגר"ש מזרחי זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ב אור"ח ס"ס מ"ט שמותר לומר ברכת האורח בשבת דהוי כטופס ברכה ע"ש.

ערבות בהבדלה לבן חו"ל שלא הבדיל מבן א"י שהבדיל

שאלה: אם יש דין ערבות ויכול בן א"י שכבר הבדיל במוצ"ש להבדיל שוב, בשביל בן חו"ל שחייב בהבדלה.

תשובה: זה מין אחר.

וכן השיב מרן בקונ' עזרת אליעזר הל' יו"ט להרה"ג רבי אליעזר קרביץ. וידועים דעת החזו"א ומובא בס' אגרות וכתבים דרך אמונה בהוראות והנהגות עמ' מ"ב, שביו"ט שני של גליות החל בשבת, בן א"י אין יכול להוציא בן חו"ל בהבדלה, להבדלה של מוצ"ש ושל יו"ט שני הוא שני סוגי הבדלה, וא"כ מש"ה ל"ש ערבות דהוי מין אחר. אולם בס' חוט שני יו"ט פ"כ עמ' קמ"ז פסק בשמועה זו בשם החזו"א, דודאי יכול להוציא בהבדלה, שא"ז שני סוגי הבדלה ע"ש. וכן הביא בס' שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל יו"ט סי' י"ח אור"ג משמיה דמרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן זצוק"ל, שיוצא בן חו"ל בהבדלה מבן א"י שיש בכלל מאתיים מנה, וקדושת שבת חמירא מיו"ט. ויש בכלל חיובא דשבת חיובא דיו"ט ושפיר יצא, וכתב השלמי תודה דתליא אם שבת ויו"ט חדא קדושה או ב' קדושות ע"ש. ובשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תקנ"ז ובס' דברי יהושע סוכה סו"ס מ"ט ע"ש.

ובספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' ר' שאלתי למרן בבן א"י המתארח אצל בן חו"ל, ויום השמיני חל בשבת, דבן א"י מזכיר בקידוש רק של שבת ובן חו"ל מזכיר גם של יו"ט, אם יכול בן חו"ל לקדש ולהוציא, והשיב לא. והבאנו שם שהברכ"י אור"ח סי' ר"ג שיכול להוציא, ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ח אות מ"ד.

סודה קודם הבדלה

שאלה: אם מותר לשתות סודה קודם הבדלה והוי כמים שמותר.

תשובה: סודה כמים.

וכן השיב מרן בקונ' גם אני אודך ח"ג עמ' י"ט ע"ש. ועמש"כ בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קכ"ד ובשו"ת שלמת חיים סי' רע"ג ובס' גם אני אודך תשו' הגר" יקותיאל ליברמן סי' ע' ובס' גם אני אודך תשו' הגר"מ חליוה ח"ג סי' כ"א. ועי' מו"מ עם מרן בשו"ת דברי משה להגר"מ הלברשטאם זצ"ל סי' י"ד נפק"מ בענין סודה ע"ש. וע"ע בס' ענפי משה פסח סי' רנ"ו ומש"כ במועדי הגר"ח ח"א תשו' תש"ע לענין משלוח מנות בסודה אם הוי כמים.

אכל פחות מכזית אם קנסינן

שאלה: בהא דקנסינן ליה לחזור ולהתפלל כשטעם קודם הבדלה, אם הוי בכזית או בכל שהוא.

תשובה: בכל שהוא.

השמטת השו"ע לדין תוספת יו"ט

שאלה: מ"ט השמיט השו"ע דין תוספת יו"ט כמו שהזכיר דיני תוספת שבת.

תשובה: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכ"נ בלבד.

ועמש"כ בזה בשו"ת ישיב יצחק חל"ה סי' י"ב ע"ש.

קבלת תוספת יו"ט אם שמור ממזיקין

שאלה: קיבל תוספת יו"ט דפסח, אם ג"כ שמור ממזיקין כמו פסח עצמו.

תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה בס' שמועת חיים ערבי פסחים סי' פ"ה אור"ז ובס' כרם אליעזר פסח ס"א. ולכאור' ה"ז תליא בגדר תוספת שבת ויו"ט, אם הוי רק למלאכה או בעצם, שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א סי' י"ב ע"ש.

תוספת שבת ויו"ט במקום מטונף

שאלה: אם מותר לקבל תוספת שבת ויו"ט במרחץ או במקום מטונף בשעת הדחק.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת בית ההוראה [אהבת שלום] ח"א סי' קנ"ה, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ג אות י"ב לענין הבדלה במקום מטונף.

בהנ"ל

שאלה: צ"ע מ"ט יכול לקבל תוספת שבת ויו"ט במקום מטונף, הא כיון שמצר"כ הוי כד"ת כמש"כ הביה"ל סי' תקפ"ח בטעם דאין לעשות מצוה במקום מטונף.

תשובה: אינו ד"ת.

ובקונ' שערי שיח עמ' נ"ה השיב מרן דשרי לקבל תוספת בביהכ"ס, וא"ז חסרון בכבוד המצוה ע"ש.

תוספת שבת ויו"ט אם קובע למעשר

שאלה: הא דשבת ויו"ט קובע למעשר אם ג"כ תוספת שבת ויו"ט קובע למעשר.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' ישעות מלכו פ"ג ממעשר, ובס' תרומת חיים תרו"מ סי' ק"יא ע"ש, ומש"כ בזה בשו"ת ישיב יצחק חל"ב סי' נ"ה. ולכאור' ה"ז תליא בגדר תוספת שבת ויו"ט, אם הוי רק למלאכה או בעצם, שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א סי' י"ב ע"ש.

ובעיקר הדבר אם ג"כ יו"ט קובע למעשר כמו שבת, עי' מה שהביא הפתחי תשובה יו"ד סי' של"א סק"י"א ע"ש, ומה שצ"י בזה בס' אבני המקום ביצה ח"ב סי' ש"צ אות ו', ע"ש.

לקדש ביין שבבקובץ בשבת ויו"ט

שאלה: אם אפשר לקדש בשבת ויו"ט ביין שבתוך הבקובץ בשעה"ד כשאין לו כוס לקדש.

תשובה: לא.

ובס' שאלת רב ח"א עמ' ש"ט השיב ע"ז מרן, אין נכון. ועי' בס' תפארת ההלכה עמ' קכ"ג בשם מרן ע"ש. אולם בס' הליכות אבן ישראל שבת ח"א פ"י סי' ט"ז כ' שיכול לקדש בבקובץ בשעה"ד, וכ"כ בס' שמירת שבת כהלכתה ח"ב פמ"ז סעי' י"א ובשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' ק' ובשו"ת רבבות ויובלות ח"ד סי' ק"ז ובשו"ת אדני פז ח"ב סי' ל"א, ומש"כ בזה הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף במכתבו אלי בקובץ אור השבת כ"ח עמ' י"ז ע"ש. וכ"כ לי הגר"א נבנצאל שיכול לקדש ע"י בקובץ בשעה"ד. ועמש"כ בשו"ת בירורי חיים ח"ו סי' קכ"ה אור"ז.

לקדש בכוס חד פעמית בשבת ויו"ט

שאלה: אם אפשר לקדש על כוס חד פעמית בשבת ויו"ט.

תשובה: לא.

וכ"כ בשו"ת אגרות משה ח"ב אור"ח סי' ל"ט ע"ש. ובס' דולה ומשקה עמ' ק"נ השיב ע"ז ר"מ פינשטיין החמיר. ובס' נור החיים עמ' קפ"ו השיב מרן ע"ז יש קפידא. ועי' בס' תפארת ההלכה מש"כ בדעת מרן. אולם בשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ב סי' כ"ג כתב להקל בזה, וכ"כ בס' חוט שני פסח עמ' שט"ז ע"ש. וע"ע מש"כ בזה בשו"ת באר משה ח"ג סי' נ"ה וח"ה סי' מ"ב ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' ק"ז ובס' שמירת שבת כהלכתה פמ"ז הערה נ"א ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה ק"ט ובשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' כ"ג ובשו"ת אז נדברו ח"ו סי' מ"ח ובשו"ת שרגא המאיר ח"א סי' נ"ה ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי שבת ח"א סי' ק"ז ובשו"ת דברי בנייהו ח"ח סי' י"ט ובשו"ת אבני דרך ח"ו סו"ס ק"ז ובס' גם אני אודך משנת אהרן שבת סי' י"ט, ובשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ז סי' י"ב החמיר בזה ע"ש.

לצאת ביין הקידוש שמחת יו"ט

שאלה: אם יוצאין ביין הקידוש יד"ח שמחת יו"ט, או בעי לשתות עוד יין.

תשובה: יוצאין.

וכן מסיק הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף במכתבו אלי, והו"ד בקובץ המאור שבט אדר תשע"ז עמ' י"ב. ועמש"כ בזה בשו"ת ישיב יצחק חל"ב סי' כ"ב ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' כ"ד ע"ש ובס' בנתיות ההלכה יו"ט ל"ח עמ' 287, אולם בס' ימי שמחה הנדמ"ח עמ' תקצ"ז השיב מרן שהוי

לבשל לגוי העומד להתגייר

שאלה: אם מותר לבשל ביו"ט, לצורך גוי העומד להתגייר.

תשובה: לא.

ומצאתי בקובץ דבר אברהם ח"י עמ' כ', שהקשה הגאון רבי אברהם פאלאגי זצ"ל, האיך אברהם אבינו טרח בחג הפסח בשביל גויים, הא אמר' בביצה כ"א ע"ב לכס ולא לגויים, ותירץ כיון שהיה דעתו לגיירם אחר אכילה, הותר להרבות בשבילם קודם שהתגיירו.

ולכאור' ה"ז תליא במח' המהרש"א שבת ל"א, בגוי העומד להתגייר, שמותר ללמדו תורה. אולם בשו"ת רעק"א מה"ק סי' מ"א פליג וס"ל דאסור ללמדו תורה. ומה שהאר"ך בס' תורתך לישראל ח"א סי' י"ג אות י' ובס' תולדות נח פ"י סי' ט"ו.

ואמנם י"ל דאף אם נימא דשרי ללמד לגוי העומד להתגייר תורה, בכדי שידע הדינים לאחר שהתגייר, ולא להתיר לבשל עבורו ביו"ט דסו"ס גוי הוא.

ובעיקר הקושיא האיך אברהם אבינו בישל בשביל גויים, עמש"כ לתרץ בשו"ת חת"ס אור"ח סי' ע"ט ע"ש, ובס' חבצלת השרון להגר"מ קרליבך חג השבועות עמ' תרט"ו ע"ש.

מתוך שהותרה בספק מצוה

שאלה: אם אמר' מתוך שהותרה כשעושה מצוה בספק.

תשובה: ספק דאורייתא לחומרא.

ובשו"ת שאגת אריה סי' ק"ז כתב להוכיח מתוס' חולין פ"ד דלא מקרי צורך בספק מצוה, אולם השאג"א שם כתב דהוי צורך. ובשערי תשובה סי' תקפ"ט הביא מהמחזיק ברכה, דס"ל להשאג"א ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, ואנן נקטינן דרק מדרבנן, א"כ כאן אסור ע"ש. וא"כ אף שהוי מדרבנן י"ל מתוך משום מצוה דרבנן. ועי' מה שצינתי בזה במועדי הגר"ח ח"א תשו' ר"ב דאמר' מתוך אף במצוה דרבנן ע"ש. ועי' בס' אילת השחר למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כתובות ז' במתוך לספק מה"ת. ועי' משה"ק בס' מלאכת יום טוב מבעל אמרי משה זצ"ל אות פ"ט, דאמר' מתוך בעשיית דבר מספק ע"ש. ומש"כ בזה בס' אבני המקום ביצה י"ב ח"א סי' ק"ב אות ה' ע"ש.

בישול ביו"ט לאכילה גסה

שאלה: אם מותר לבשל ביום טוב כשיאכל אכילה גסה.

תשובה: כן.

והסתפק בזה בשו"ת מוצל מאש ח"ב סי' י"ב, והביאו הרעק"א בהגהת שו"ע אור"ח סי' תצ"ה, ויעוי' שהוכיח דאסור ע"ש. אולם בשו"ת קול אליהו ח"א אור"ח סי' מ"ב הוכיח דמותר ע"ש. ובשו"ת קול מבשר ח"א סי' ע"ח ובשו"ת פרי השדה ח"ג סי' ל"ז ובס' אפיקי ים ח"ב סי' י"ד, ומש"כ בזה בס' שלמי תודה יו"ט סי' כ"ו אות ד' ובס' מעדני סופר ח"א סי' מ"ו ובשו"ת נחלת עזרא להגר"ר עזרא הדאיה זצ"ל ח"ב ס"ט [בח"י הש"ס ושו"ע] ובס' מבשר טוב ביצה סי' ט"ז ובס' אורחות חיים [ספינקא] סי' תצ"ה ס"א ובס' דברי יוסף ביצה כ"ה ע"א ובס' מלאכת עבודה סי' אור"ג ובס' משנת אליעזר יו"ט סי' ל"ח אור"ב. ומש"כ בזה למח"ס גם אני אודך, בס' מכתבי קהילות הקודש ח"א סי' פ"ט, וכן בעל המתנת משה זצ"ל בקובץ המאור תשרי חשוון תשס"ט עמ' י"ב, ומש"כ בס' שערי בנימין ח"ב אור"ח סי' תצ"ה ע"ש, ובס' שביתת יום טוב ס"א, ומה שהארכתי בזה בקובץ אליבא דהלכתא גליון צ"א עמ' צ"ז ע"ש.

בישול ביו"ט לחולה האוכל דרך צינור

שאלה: אם מותר לבשל ביו"ט לצורך חולה האוכל דרך צינור לוושט, שא"ז דרך אכילה.

תשובה: מותר משום פיקו"נ.

ובס' דברי יוסף ביצה כ"ה כתב בתו"ד לענין יו"ט ליכא נפק"מ אם זה דרך אכילה אם לאו, דאטו מי שיאכל ביו"ט, ע"י שכרכו בסיב ביו"ט, שרי דהוי צורך. וגם בס' הלכות המועדים יו"ט פ"ב סי' י"א כ' דאף שאוכל שלא כדרך אכילה כגון ע"י שפופרת מותר ביו"ט, ובהערה 55 שם כתב שהנאת הגוף היא בכלל אוכ"נ. ובס' אבני המקום ביצה ח"ב סי' ש"יד אות ה', ועי' מה שהארכנו בזה בקובץ אליבא דהלכתא גליון צ"א עמ' צ"ז ע"ש. וכתב לי הגר"ר שמאי גרוס בעל שבט הקהתי שליט"א, שמותר לבשל ביו"ט לחולה האוכל דרך צינור לוושט, שזהו דרך אכילה דידיה, והגר"א נבנצאל כתב לי אולי מותר מדין מתוך. והגר"א שליונגר בעל השואלין ודורשין כתב לי שמותר שהוי פיקו"נ.

איסור בורר ביו"ט בבגדים וספרים

שאלה: אם יש איסור בורר ביו"ט בבגדים או ספרים שא"ז צורך אוכ"נ.

תשובה: כן.

וכן דעת הגריש"א זצ"ל בס' מבקשי תורה יו"ט עמ' ר"ס, כיון שאין בהם צורך אוכ"נ הוי כשבת, ואסור לברור ע"ש. וכן דעת הגר"נ קרליץ בס' חוט שני יו"ט פט"ז סק"א אות ג' שברירה זו אסור מה"ת. וכן נראה בשו"ע הגר"ז סי' תק"י ס"ג שהיתר ברירה הוי לצורך אוכל, ואולם בס' ישועות יעקב סי' תק"י סק"א כ' דאף לגבי בורר אמר' מתוך שהותרה, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"י סי' ע"ט ובשו"ת אור לציון ח"ג פ"ט סי' ע"ז ע"ש ובס' נור מרדכי עמ' קע"ה. אולם בס' חוט שני יו"ט עמ' קכ"ו כ' שבורר נאסר שלא לאכילה, ועמש"כ בס' משמרת המועדות עמ' תקי"ט ובס' פסקי תשובות סי' תקי"ח עמ' ת"ח ובס' אור יום טוב הל' יום טוב עמ' כ"ו ע"ש.

ובשו"ת אור לציון ח"ב פכ"ב ס"י כתב דקנסין בכזית ע"ש, ובשו"ת שערי יושר ח"ו ס"י להגר"א חנניה זצ"ל, ובס' ישמח משה ס"י רצ"ד ס"א.

עישון סיגריות קודם הבדלה

שאלה: אם מותר לעשן סיגריות קודם הבדלה אחר שאמר ברוך המבדיל.

תשובה: גם אחר הבדלה אסור.

ובשו"ת גינת ורדים כלל ג' ס"י כ"ה כתב להקל בעישון סיגריות קודם הבדלה. אולם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח בהשטמות ס"י י"ח כ' להחמיר בזה ע"ש.

הבדלה במקום מטונף

שאלה: אם מותר לומר המבדיל בין קודש לחול במקום מטונף, כשנצרך להדליק חשמל.

תשובה: לא.

ודעת הגריש"א זצ"ל שיוכל לומר במקום מטונף, ומובא בהסכמת בעל השבט הקהתי שליט"א לספרי בית מתתיהו ח"ב ע"ש, ועמש"כ בזה בשו"ת אבני ישפה ח"ו ס"י ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס"י ז"ח ובשו"ת שערי יושר ח"ג ס"י נ"ו ובשו"ת נשמת שבת ח"ב ס"י תרי"ז ובשו"ת בית ההוראה [אהבת שלום] ח"א ס"י קנ"ה ובשו"ת וישמע משה ח"ג ס"י צ"ד ובשו"ת יוצב אברהם ח"א ס"י ל"ד ובשו"ת אבני דרך ח"ו ס"י נ"ד. וכן השיב מרן בס' שאלת רב ח"א עמ' שלו שלא יאמר שם. ועמש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ו ס"ג.

לא אמר אתה חוננתנו ובירך על מאכל

שאלה: לא אמר אתה חוננתנו בתפילה, וטעה ובירך על מאכל, אם יטעם שלא יהא לבטלה, או"ד אם יטעם יצטרך לחזור על שמו"ע.

תשובה: יאמר בשכמ"ו.

וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פכ"ב ס"י. ובס' חשוקי תמיד ע"ז ס"ב ע"ב ר"ל שיטעם וכה"ג לא קנסינן ליה. וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"ב ס"כ. וכן בס' שבת היום ס"י רצ"ד אות ד' בשם בעל המנחת פרי. ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס"י ק' ובשו"ת משנה הלכות ח"ח ס"י קצ"ה ובשו"ת דברי דוד ח"א ס"י ט"ז ובשו"ת חמדת משה ח"א ס"י ל"ד, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ו ס"ט ע"ש ובס' ישמח משה ס"י רצ"ד ס"א ובשו"ת שערי יושר ח"ו ס"י להגר"א חנניה זצ"ל.

הבדלה באמצע שמו"ע

שאלה: אם שמע הבדלה באמצע שמונה עשרה האם יצא.

תשובה: יתכן.

ובס' שלמי תודה פורים עמ' רפ"ט הביא בשם החזו"א שבדיעבד יצא ול"ה לתחילה ע"ש. ומש"כ בזה בשו"ת הר צבי ח"א ס"י נ"ט ובשו"ת שלמת חיים ס"י רע"ט ובשו"ת אז נדברו ח"ח ס"י מ"א ובשו"ת משנה הלכות ח"ו ס"י ס"ד ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס"י נ"א ובס' הליכות שלמה תפילה פי"ד ס"י ג, ובס' מועדי הגר"ח ח"ב תשי" תנ"ב השיב מרן שיצא

יד"ח שופר באמצע שמו"ע, ויעו"ש בציונים ע"ז, ובס' הליכות אבן ישראל שבת ח"א פט"ו ס"י י"ח כ' דלא יצא הבדלה בשמו"ע. ובקונ' גם אני אודך ח"ג עמ' י"ט השיב ע"ז מרן, אם אפשר לצאת הבדלה באמצע שמו"ע, אם כיון יצא. ועמש"כ בזה בקונ' מעדני כהן להגר"ר נפתלי קופשיץ ס"י י"ב ע"ש.

ליתן לקטנות מיין הבדלה

שאלה: האם אפשר ליתן לקטנות לשתות מיין הבדלה כשמבקשות.

תשובה: לא.

ובשו"ת נשמת השבת ח"ב ס"י תקמ"ד כתב להקל בקטנות ע"ש. ובס' חינוך הבנים כהלכתו פל"ח ס"ק מ"ה. וע"י מה שכתבתי בזה בשו"ת אבני דרך ח"ב ס"י ס"ו ע"ש. וכן השיב מרן בס' תפארת ההלכה עמ' רל"ב ובס' עלי שיח עמ' קמ"א להחמיר אף לקטנות ע"ש. ומש"כ בשו"ת בירורי חיים ח"ו ס"י כ"ג אות ב' ע"ש.

נשפך יין הבדלה אם יברך שנית

שאלה: אם נשפך יין הבדלה קודם ששתה האם יברך שוב.

תשובה: דעתו על הכל.

וכ"כ בשו"ת דברי שלום יו"ד הערות והנהגות ס"י י"ג דפסק מוח"ז הגר"ש מזרחי זצ"ל שא"צ לחזור ולברך ע"ש. וכן מובא שפסק בעל הדובב מישרים זצ"ל בס' שר התורה עמ' 471 ע"ש. ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס"י ס"ד ובשו"ת מנחת פרי ח"ה ס"י י"ז ובשו"ת יוצב אברהם ח"א ס"י ל"ב ובקונ' שו"ת המצויות בשבת להגר"א דינר עמ' קכ"ב ובשו"ת ואשיבה דבר ח"א ס"ח, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס"י י"ג אות ו' ע"ש.

הבדלה בעמידה או בישיבה

שאלה: הבדלה יש לאומרה בעמידה או בישיבה.

תשובה: מנהיגו בישיבה [כדעת הגר"א].

ועמש"כ בזה בשו"ת אגרות משה ח"ה או"ח ס"כ אות י"ז ובשו"ת משנה הלכות ח"א ס"י רל"ב ובס' פשט ועיון ברכות מ"ג ע"א אות רמ"ג ובשו"ת באר אליהו ח"א או"ח ס"י קע"ה ובס' בירור הלכה ח"ד ס"י רצ"ו ובס' בירורי חיים ח"ב ס"א אות י"ד ובס' הבדלת מרא"ש ס"י כ"ג ובס' עטרת אבות [מנהגי מרוקן] ח"ט פי"ד ס"י קפ"ו ובס' ישראל במעמדם פכ"ט ס"ג.

אשה להסתכל בצפורניים במאורי האש

שאלה: האם אשה צריכה להסתכל בברכת מאורי האש על הציפורן.

תשובה: כן.

ובקצות השלחן ס"י צ"ב בדי השלחן אות י"ב כ' שאשה א"צ להסתכל ע"ש. וע"י בס' הליכות שלמה ח"ג פ"ט אורחות הלכה 5. ובס' עלי שיח עמ' קמ"א השיב ע"ז מרן, אולי ע"ש.

בירך מאורי האש ונכבה

שאלה: בירך מאורי האש ונכבה קודם שהניח ידו והדליק שוב, האם יברך שנית.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"ד ס"י צ"ח ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס"ו ס"י ק"ב, ומה שהשיב מרן בס' נור החיים עמ' קצ"ד. וכתב לי בעל המנחת פרי ובעל השואלין ודורשין של"ה הפסק, וא"צ לברך שנית. ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"י י"ג אות ד', ומה שכתבתי בס' גם אני אודך ח"א ס"י י"א אות ד' ע"ש.

השמטת הרמב"ם להדלקת נר יו"ט

שאלה: מ"ט השמיט הרמב"ם דין הדלקת נר ביו"ט כמו הדלקת נר שבת.

תשובה: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכ"ז בלבד.

ועמש"כ בזה בס' משנת יהודה להגר"י צארום ח"ב בהשטמות הרמב"ם.

השמטת השו"ע דבני חו"ל יעשו יו"ט שני בא"י

שאלה: מ"ט השמיט השו"ע שבני חו"ל הבאים לא"י יעשו יו"ט שני.

תשובה: לא שכיח.

ובשו"ת נצר מטעי ס"י ר"ל בדעת השו"ע דלא כן להלכה. ועמש"כ ע"ד בס' שערי יצחק להגר"י פלקסר זצ"ל יו"ט שני כלל ג' ע"ש, וידוע דעת החכם צבי בתשו' ס"י קס"ז דבני חו"ל הבאים לא"י לא ינהגו ביו"ט שני ע"ש, ובשו"ת שאילת יעבץ ס"י קס"ח ובשערי תשובה ס"ו ס"א תצ"ו ומש"כ בס' משנת יוסף סוגיות או"ח ח"ב ס"א.

יו"ט שני בא"י לבני חו"ל לפנים חדשות

שאלה: בני חו"ל שישאו בא"י, האם ביו"ט שני הם צריכים פנים חדשות כשבני א"י הם המשתתפים בשבע ברכות.

תשובה: א"צ.

וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"א ס"י ס"ד ע"ש. וכ"כ בס' משנת הגר"ש נישואין עמ' ס"ה ע"ש. וע"י מה שהשיב הגר"א נבנצאל בקונ' אהל יקעב הל' שבע ברכות עמ' קי"ז ע"ש.

בן א"י בנשיאת כפים לבני חו"ל במוסף

שאלה: בני חו"ל העושים מנין בא"י ביו"ט שני, האם בן א"י יכול לישא כפיו במוסף במנין שלהם.

תשובה: יכול.

וכ"כ השערי תשובה ס"י תצ"ו סק"ג, וע"י בשו"ת גנת ורדים כלל א' ס"י י"ב, ומש"כ בשו"ת אגרות משה ח"ה ס"י ל"ז, ובכף החיים או"ח ס"י קכ"ח אות י"א, ומש"כ בשו"ת דברי אור ח"ה ס"י י"ג, ובס' הנחמדים מזהב [מבעל העטרת פז] ברכ"כ ס"י ל"ח ע"ש ובשו"ת בצל החכמה ח"א ס"י כ"ה או"ב.

סיכום משנה ברורה

נערך בין כותלי "אלינא דהלכתא" קרית ספר

כדלקמן) אסור אפי' א"א לעשותו מבעו"י (וע"י הטעם בשעה"צ ב'). דעת מהר"ל דאסור, וברעק"א מפסק ע"ז, ובבגדי ישע כתב דאם לא היה צריך לשיפוד ביו"ט ראשון מותר לתקנו ביו"ט שני כשצריך לו. (סעי' א"ו ס"ק ה ח ושעה"צ והקדמת המ"ב).

תיקון שיפוד

שאלה: (א) שיפוד שנעקם ואין יכול לצלות בו כך, האם מותר לתקנו. (ב) ואם יכול לפשטו בידו וא"צ להכות עליו בפטיש ורואי לצלות בו

שהות לתקנו מבעו"י, האם מותר לתקנו ביו"ט. [וללמד לאחרים או לעשות בפניהם]. (ג) ומה הדין לעשות כלי לצורך או"נ. (ד) ומה הדין לתקן ביו"ט שני, כאשר נתקלקל ביו"ט ראשון.

תשובה: (א) בכל גונא אסור מהתורה. (ב) מותר לעצמו, אבל אין מורין כן לתלמידיו או לרבים, שלא יבואו להקל יותר. וכן לא יעשה כן בפני רבים. (דעת המחבר במכשירין ראה הערה¹). (ג) כל הנ"ל הוא דוקא בתיקון כלי, אבל לעשות כלי לצורך או"נ (וכן תיקון כלי גמור

סימן תקט

מכשירי אוכל נפש

שאלה: (א) מכשירי אוכל נפש, אם היה לו שהות לתקן מבעו"י, האם מותר לתקן ביו"ט. ואם היה לו שהות וחזר ושכח. והאם זה מהתורה או מדרבנן. (ב) ואם א"א לעשות מבעו"י כגון שנתקלקל ביו"ט, או שנתקלקל לפני יו"ט אך לא ידע כלל אז, או שידע אך לא היה לו

הב"י גם הרי"ף מכלל ראשונים אלו ותמה על פירוש המ"מ בדבריו. ועוד שבכלל הדבר פלא עצום לומר שהרמב"ם יפסוק לאסור, מאחר שבגמ' הביאו דברי רב חסדא שפסק להיתר, ולא הביאו חולק בזה, ואדרבה משאר אמוראים בהמשך רואים ג"כ שנקטו כן אלא שאין מורין לאחרים, והמ"מ הרגיש בזה, וכתב שסתימת המשניות מורות להחמיר, ע"כ, אך זהו צ"ע לפסוק נגד פסק אמוראים כשלא נמצא חולק על בגמ'. [אכן י"ל שמאחר ובסוגיית הגמ' בדף כב. מבואר שהאמוראים נקטו שלא כר' יהודה, אף שכל הראשונים כתבו יישוב לזה ע"י תוס' ור"ה רמב"ן ר"ן ורא"ש ועוד - ויש בדבריהם שני תירוצים עקריים: א, שכיון שהלכה כר"י ואין מורין כן, כונת אב"י רובה שהשיבו לאיסור היינו משום שאין מורין כן. ב, דלא נוקטים כר"י לגמרי - מדרבנן אלא באוכל נפש גמור, מ"מ י"ל שהמ"מ למד מסתימת הרי"ף והרמב"ם שהביאו הסוגיא בפשטות לאסור, שמע מינא דלמדו שאין הלכה כר' יהודה. כן י"ל שלמד המ"מ, אלא שזה נגד כל שאר הראשונים, והם למדו ברי"ף וברמב"ם שאין הסוגיות סותרות]. ומה גם שאין הכרח גמור לומר ברמב"ם שאוסר, אלא כן למד המ"מ מדיוק, ואדרבה הרמב"ם כתב שמכשירי אוכל נפש מותרים. אלא שכתב כגון תבלין, ויש לדייק דוקא כגון זה ולא מכשירין ממש, אך זהו כבר דיוק ואינו מפורש ולמה לומר כן נגד כל הטעמים האחרים ההכרחיים הנ"ל לומר שהרמב"ם לא פסק כן, ועוד שהוסיף הרמב"ם על תבלין 'כיוצא בזה', א"כ יש לומר שכוונתו לכל מכשירין, ואין לנו ראייה לומר לא כן. וברמב"ם בלא"ה יש קושיית בענין הלכה זו, ולמה נבוא ונחליט שאוסר מכשירין, מאחר שעדין אין כל דבריו מיושבים, א"כ מה ראייה יש כאן שאוסר, נאמר שמתיר, ואם קשה, הרי בלא"ה קשה. ומ"מ שאר ראשונים למדו בדבריו להיתר וכו"ל (דלא כהמ"מ), ומצאו ישוב לדבריו. ועוד יותר קשה הדבר בשו"ע, שאף אם נאמר שלמד בב"י כהמ"מ, אפי' שהקשה עליו בכס"מ וכו' וכל הראיות הנ"ל, הלא בשו"ע ס"י תצ"ה פסק להדיא שמכשירין מותר, וגם לא כתב כמו הרמב"ם 'כגון תבלין', כך שאין שום צורך לומר בדבריו שאוסר. ואדרבה אם היה סובר לאסור, היה צריך לומר דבר זה מפורש, מאחר ששמעו דבריו היפך זה. ואסור לא כתב אלא יש לפרש בדבריו בס' דידן שמתיר מכשירין וכמו שפי' הר"ן ברמב"ם והובא בב"י, א"כ מנין לנו לחדש פשט בשו"ע הפך ממה שכתב, מאחר שיש לנו ישוב טוב לדבריו, וכדפי' בב"י בעצמו.

מאחר כל זה, הפלא נפלאתי עד מאד על מה שכתב בשו"ת אור לציון (ח"ג יט א) שדעת השו"ע לאסור מכשירין, וכתב זאת ע"פ דיוקים בב"י וברמב"ם, וזה פלא גדול שעל סמך דיוקים כאלו בנה הלכתא רבת, וזה דלא כשאר

1. דעת המחבר במכשירי אוכל נפש: הנה המשנ"ב (סק"א ובאה"ל ד"ה אותו) כתב שדעת הרמב"ם כחכמים לאסור מכשירי אוכל נפש ביו"ט, וכתב שכן דעת המחבר (דלא כהרמ"א). וכן כתב העולת שבת (סק"א). ותמה העו"ש, שהרי המחבר פסק להדיא לעיל ס"י תצ"ה ס"א כר' יהודה שמכשירי אוכל נפש מותרים כשלא יכל מאתמול. ועל כן ביאר המאמר מרדכי והשלחן גבוה שדעת המחבר ג"כ כר' יהודה, וכתבו שכן דעת הב"י ברמב"ם [וכן דעת הגר"א ברמב"ם כדכתב הבאה"ל הנ"ל]. ומה שכתב הב"י בדעת הרמב"ם שאוסר מכשירין, אין זה דעת הב"י אלא כתב כן לדעת המגיד משנה (פ"ד ה"ד), שהרי הב"י בהמשך דבריו (בסעי' ב) תמה על המ"מ [ובשו"ג בשם כנסת הגדולה כתב שיש חיסור לשון בב"י, וצריך להוסיף 'כן כתב הרב המגיד'], ולקמן (שם) הביא הב"י דברי הר"ן שביאר את הרמב"ם להתיר מכשירין, וכתב הב"י שהלכה כדבריו. [והטעם שאסור הרמב"ם והמחבר (בסעי' א) לתקן שיפוד שנרצף, ביאר הב"י משום שאין בו צורך אוכל נפש כל כך, וכפי שהחמירו חכמים בחלק מהמכשירין וכמבואר בראשונים].

והנה לפי הנתבאר שדעת המחבר להתיר מכשירין כשלא יכל מאתמול [וכדעת הרמ"א], מה שנתבאר כאן למעלה שאין מורין היתר לאחרים, זהו דוקא לדעת הרמ"א שמשווה כל מכשירי אוכל נפש להשחות סכין, אך דעת הרמב"ם וכן פסק המחבר שרק במשחות אסור להורות כדי שלא יבואו להשחית במשחות שלה, אבל בשאר מכשירין מורין להיתר, וכ"כ המאמר מרדכי, וכן הביא הבאה"ל מהגר"א לביאר בדעת המחבר דלכן בס"י תצ"ה ס"א שהוא דין כללי במכשירין לא כתב דאין מורין. ואני מוסיף כאן בהערה מוסתרת, שמה שכתבנו בדעת המחבר שמתיר מכשירין, זהו בעצם דלא כהמ"מ שכן ראה בסתימת האחרונים וכן משמע מהגר"א שהביא בבאה"ל, אלא שהדבר פלא מאד שבב"י מבואר שפסק כהר"ן וזהו דלא כהמ"מ, ובכס"מ פ"ד ה"ד כתב שדברי המ"מ בביאור הרי"ף תמוהים, ואח"כ כתב הב"י כתב שיש להשוות דברי הרמב"ם עם הרי"ף רבו, ונמצא שהב"י מבאר ברמב"ם דלא כהמ"מ, ומה גם שכתב על הר"ן שהלכה כדבריו וכזכר לעיל. ועוד קשה, שפירוש המ"מ הוא נגד הרא"ש הרשב"א והגהות מימוניות בדעת הרמב"ם שפירשו שמתיר מכשירין (וכן כתב השיטמ"ק בדעת הרמב"ם), ולמה ינקוט הב"י יחידי לגבי רבים, ועוד שמרבים אלו המה הרא"ש והרשב"א שכידוע הב"י סומך עליהם בכל כוחו תמיד, ובפרט על דעת הרא"ש. ועוד קשה, שאם נפרש ברמב"ם שאוסר, זהו שלא ככל הראשונים הנמצאים לפנינו, החל בר"ח ונגמר בראשונים מאוחרים, כן ראיתי בספר משא המלך כאן שליטק כולם, וחלקן הלא ודאי ראה הב"י, ולמה יפסוק בסתם כהרמב"ם דלא ככל הראשונים, ולדעת

לפני פירות] כדי לאכול הפירות. (ב) ולטלטל כדי לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא. כגון להסיק במוקצה. (תשובה: א) מותר. (ב) אסור. (סעי' ז וס"ק לא).

סימן תקי

מלילת שבולים

שאלה: (א) האם ביו"ט מותר למלול חטים רכים בידו. ולפרק השרביטין של קטניות להוציא הזרע מהן. (כדרכו או בשינוי). (ב) והאם מותר לנפח (-נושף בפיו להפריח את הפסולת). (ג) ובקונן ותמחוי, טבלא (-לוח עץ שעליו פורסים את התערובת ומנפחים בצורה דומה לזו שבתמחוי, אלא שכלי זה משמש לעשיית כמות מרובה), נפה וכברה.

תשובה: (א) מותר בלא שינוי, דהוי דש כלאחר יד, ומותר ביו"ט כדרכו בחול (וכן דעת המחבר). ויש מחמירים שישנה בראשי אצבעותיו. (ב) מותר לנפח מעט מעט (ולא הרבה יחד), ואוכל. (ג) בקונן ובתמחוי מותר, בטבלא נפה וכברה אסור שדרך לעשות בהם כמות מרובה ונראה כעושה לצורך מחר. (סעי' א וס"ק א-ג ה).

בורר ביו"ט

שאלה: (א) האם מלאכת בורר היא מהמלאכות המותרות ביו"ט. (ב) הבורר קטניות ביו"ט, האם מותר לבורר בטבלא, בנפה, בכברה, בתמחוי, בחיקו (פירוש שבורר בטלית הפרוסה בחיקו, ששופך עליה את הקטניות ומנענע, וגרעיני הקטניות מתגלגלים למטה לשולי הטלית והפסולת נשארת למעלה. ע"פ הב"ח סי' שיש"ב). (ג) האם מותר לבורר כשאינו צריך לאכול לאלתר אלא לאחר זמן [בו ביום]. (ד) ולבורר לצורך מחר. ואם מחר הוא יו"ט שני. (ה) ובער"ש לצורך שבת כשהניח עירוב תבשילין. (ו) כשהפסולת מרובה על האוכל, או האוכל מרובה אבל הפסולת דק מאד ויש טורח רב לבררם יותר מברירת האוכל, מה יברור. ואם האוכל מרובה וקל יותר לבורר הפסולת. (ז) ואם האוכל והפסולת שוין בכמותן. [ואם האוכל דק]. (ח) מה הדין בכל זה אם היה אפשר לו לבורר מבע"י.

תשובה: (א) כן (ועי' באה"ל ד"ה 'הבורר' שיש אוסרים באופן שדרכו בחול, ויש אוסרים במין שדרך להכינו לזמן מרובה). (ב) בטבלא נפה וכברה אסור [ואפי' לא היה יכול לבורר מעי"ט (סי' תקו ס"ק ח)]. ובתמחוי ובחיקו מותר. (ג) מותר. (דלא כהרשב"א וה"ט"ז). (ד) אסור בכל גוונא. (ה) מותר. (ו) יש לבורר באופן שקל יותר לבורר, לכן כשהפסולת מרובה, או שהאוכל מרובה אבל הפסולת דק, יברור האוכל ויניח הפסולת. אבל כשהאוכל מרובה וקל יותר לבורר הפסולת, מותר לבורר הפסולת. (ז) כשהם שוים יברור איזה שירצה, ואם האוכל דק יברור הפסולת. (ח) נכון לכתחילה שיברור האוכל מהפסולת בכל גוונא, והמיקל גם בזה לבורר הפסולת מהאוכל יש לו על מי לסמוך. (סעי' ב וס"ק ו-ט ובאה"ל ד"ה אס).

ברירה

שאלה: (א) לזוים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורבים ומונחים בקליפיהן, מה יברור ממה. (ב) ובדגן.

תשובה: (א) יברור איזה שקל יותר לבורר וכנ"ל. (דעת הרמ"א שיכול לבורר מה שירצה). (ב) יש אומרים דאסור לבורר הפסולת ביד בכל גוונא, משום שדרך להכין לימים הרבה וכנ"ל סי' תק"ו ס"ב ושעה"צ יא. (סעי' ב וס"ק י ובאה"ל ד"ה הבורר).

סינון חרדל

שאלה: (א) האם מותר לסנן חרדל במסננת שלו. (ב) ואם לא היה אפשר לסנן מעי"ט. (ג) האם מותר לסנן על דבר אחר שלא כדרכו.

תשובה: (א) לא, דדמי לנפה וכברה. (ב) גם לא. (ג) כן. (סעי' ג וס"ק יב ובאה"ל ד"ה אין).

כשלא יכל מאתמול אסור היום כיון שניכר התיקון. (ג) מותר אפי' להורות לאחרים. (סעי' ה וס"ק כו ושעה"צ).

ליבון

שאלה: (א) האם מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שבלוע מנבילה [וכיו"ב], בשביל לאפות בו דבר היתר. ואם לא היה אפשר ללבן מעי"ט כגון שנטרף הכלי ביו"ט. (ב) ואם הוא בלוע מחלב ורוצה ללבנו לאפות בו בשר, או להיפך. כשהיה אפשר מאתמול. (ג) וכשלא היה אפשר מאתמול, אם ממתין מלאפות עד שיצטנן, האם מותר. (ד) שיפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלול בו ביו"ט, דמדינא א"צ ליבון והגעלה אלא שנהגו ללבנו, האם מותר. [כשהיה באפשרותו אתמול או לאו].

תשובה: (א) אסור בכל גוונא, דכיון שצריך ליבון גמור עד שיהיו ניצוצות נתזין מהכלי נראה כמתקן. ויש מקילין כשא"א ללבן מעי"ט, ובלבד שלא יורה כן לאחרים. (ודעת המחבר כדעה ראשונה להחמיר, שמדברי המרדכי מוכח לאסור כמבואר בכה"ח ס"ק מג, והב"י הביאו בלא חולק, גם עי' לעיל תשו' קודמת אות ב' שדעת המחבר לאסור בלא יכל מאתמול, וה"ה הכא כתב הא"ר לדעת המחבר להחמיר). (ב) כיון דהתיירא בלע וסגי בליבון קל עד שקש נטרף עליו מבחוץ מותר ללבנו, ובלבד שכשיתלבן יתן אותו על המאכל מיד, ואפילו היה אפשר לו ללבן הכלי מעי"ט מותר, שאין נראה כמתקן אלא כמחממו לאפות בו. אבל אם ימתין מלאפות עד שיצטנן ויחממו מחדש, נמצא דהליבון הראשון היה רק כדי להכשיר הכלי ונראה כמתקן ואסור. [וכתב המג"א מאכן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מחלב לבשר או איפכא, והעולם נהגין איסור בדבר. והפמ"ג כתב דהמנהג להטריף מקודם. ועי' לעיל סי' תנ"א ס"ק יט בשם החת"ס. (ומנהג הספרדים בזה, כתב החיד"א במחבר"ר כאן: ובמקומותינו נהגין להגעיל כלי חלב שאינן בני יומן להשתמש בהם בשר, וכן איפכא, ולא חשו לחומרות אלו. והובאו דבריו בכה"ח ס"ק מה). (ג) לא, דנראה כמתקן. ויש מקילין בזה מדינא, רק שלא יורה כן לאחרים. (ודעת המחבר נראה יותר לאיסור, וכנ"ל אות א' ובתשו' קודמת אות ב'). (ד) כיון דמדינא א"צ ליבון והגעלה לא חשיב תיקון כלי, ומותר אפילו יכל ללבנו קודם יו"ט. (סעי' ה וס"ק כד כה"ז).

ניקוב החבית

שאלה: (א) האם מותר לנקוב נקב חדש בחבית ביו"ט לצורך שתיה [כשהיה אפשר מאתמול]. (ב) ואם לא היה אפשר לנקובה מעי"ט.

תשובה: (א) אסור, ודינה כמו בשבת לעיל סי' ש"ד, כיון שהיה אפשר לנקובה מעי"ט. (ב) מותר, ואין מורין כן לאחרים (ולדעת המחבר מורין לאחרים). (סעי' ו וס"ק כח כט).

טבילת כלי

שאלה: (א) לעיל סי' שכ"ג ס"ז הובאה מחלוקת האם מותר להטביל כלי בשבת. לדעת האוסרים, מה הדין ביו"ט [כשיכל להטביל לפני יו"ט]. (ב) ואם לא היה אפשר לו להטביל מעי"ט, האם מותר להטביל ביו"ט לצורך תשמישו היום. (ג) ומה דין כלי זכוכית דחייב טבילתו מדרבנן [כשיכל להטביל אתמול או כשלא יכל].

תשובה: (א) אסור. (ב) מותר, אך אין מורין כן לאחרים (ולדעת המחבר מורין). (ג) אם לא יכל מעי"ט מצדד הפמ"ג שמותר אף להורות היתר לאחרים. (ס"ז וס"ק ל). דין הדחה ושפשוף כלים ביו"ט דינו כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' שכ"ג סעיפים ו-ח.

טלטול מוקצה

שאלה: (א) האם מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט (פי' כל אוכל נפש הוי שמחת יו"ט, הא שמחת יו"ט לחוד לא. כה"ח אות נו בשם הא"ר ופמ"ג), כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו, או לטלטל האבנים המונחים על הפירות [או אבנים ועפר המונחים

ע"פ הדחק, האם מותר. (ג) ואם נעקם ביו"ט הרבה או נשבר ביו"ט האם מותר לחדדו מעט. (ד) ומחט שנתעקמה האם מותר לפושטה.

תשובה: (א) לא. (ב) גם לא [משום טרחה יתירא]. (ג) אסור, דהוי תיקון כלי גמור דאסור אפילו במכשירי אוכל נפש. (ד) כל שכן שאסור. (סעי' א וס"ק ב-ו ז).

חיתוך שיפוד

שאלה: שיפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי, האם מותר לחתכו או לשרפו ביו"ט. [ואם לא היה לו שהות לתקנו מעי"ט].

תשובה: אסור בכל גוונא, שע"י זה עושה אותו לכלי. (סעי' ב וס"ק ט ושעה"צ).

השחזת סכין

שאלה: (א) האם מותר להשחזי סכין במשחזת של אבן. [ואם נתקלקל חידודה ביו"ט]. (ב) ולהשחזי על אבן דעלמא שאינה משחזת, או על משחזת של עץ או חרס. (ג) ולהשחזי ע"ג סכין אחר כדי לחדדה. (ד) האם מורין ההיתר הנ"ל ב' וג' לרבים. (ה) בהיתר הנ"ל ב' וג', מה הדין אם אין הסכין יכולה לחתוך כלל. ואם רק נפגמה. (ו) מה הדין להעביר שמנונית הסכין ע"ג אבן שאינה משחזת, או במשחזת של עץ או חרס, או ע"ג חברתה. [והאם מורין ברבים]. (ז) ולהעביר השמנונית ע"ג משחזת של אבן.

תשובה: (א) אסור אפי' נתקלקל חידודה ביו"ט, דהוי תיקון כלי גמור. (ב) מותר, אם נפגמה ביו"ט (ודעת המחבר דאפי' נפגמה מאתמול שרי). (ג) כנ"ל ב'. (ד) לא (שבזה לכונ"ע אין מורין). (ה) כל ההיתר הנ"ל הוא כשיכולה לחתוך בדוחק, או שרק נפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל הכל אסור. (סעי' ב וס"ק י-יב יד ושעה"צ). (ואם מותר להשחזי ע"י גוי, עי' לעיל סי' תצ"ח ס"א באה"ל ד"ה וילך). (ו) מותר (ומורין כן ברבים). (ז) מותר ואין מורין לרבים. (ס"ק יג ושעה"צ).

הכנת חוט לתפירת מאכל

שאלה: (א) עופות שממלאים אותם בשר וביצים, האם מותר לתפרם ביו"ט. (ב) האם מותר לתקן החוט (-לחתכו לפי הצורך) ביו"ט. (ג) ולהשים החוט במחט ביו"ט. [ואם היה שם ויצא]. (ד) האם יכול לחתוך או לשרוף החוט ביו"ט קודם התפירה לעשותו כדי מדתה. (ה) ולחתוך או לשרוף מה שנשאר מהחוט לאחר התפירה. (ו) האם מותר לחתוך ביו"ט אגד של גדיים, או חוט של עופות הצלויין שלמים ותפורים זה לזה. (ז) ולשרוף פתילה או סמרטוט שקושרין בו העוף.

תשובה: (א) כן, דמכשירין שא"א לעשותן מבע"י הוא. (ב) לא. (ג) אסור להשים בתחילה, אם לא ששם מעי"ט ונלקח החוט ביו"ט דאז מותר ליתנו במחט ביו"ט. (ד) לא, שהוא בכלל תיקון כלי. (ה) מותר. מדינא מותר לחתוך אבל נהגו לשרוף. (ו) כן. (ז) מותר, שאין בזה תיקון כלי. (סעי' ג ד וס"ק טו-כג).

הגעלת כלי

שאלה: (א) האם מותר להגעיל כלי ביו"ט כשרוצה להשתמש בכלי לצורך יו"ט [כשיכל להגעיל אתמול]. (ב) ואם לא היה אפשר להכשיר הכלי מעי"ט וכגון שנטרפה ביו"ט וכה"ג. (ג) ואם היו לו מים רותחין שהרתיחו לצורך אוכל נפש [והיה בהן ששים נגד הכלי שמגעיל²], האם מותר להגעיל בהן.

תשובה: (א) אסור. (ב) הרבה אחרונים מקילין מצד הדין, רק שלא יורה כן לאחרים. (ולדעת המחבר מותר להורות לאחרים, אמנם לעיקר הדין אי שרי כשלא היה אפשר לעשות מעי"ט נחלקו בזה האחרונים כמבואר בשעה"צ ס"ק לא, ומש"כ בשעה"צ להקל מכח דברי הא"ר, בסמ"ק ומרדכי שהביא הב"י נראה דהגעלה דינו שוה לליבון חמור דניכר שהוא תיקון כלי, וכ"כ הא"ר לדעת המחבר שהביא דבריהם ב"י ועל פיהם פסק דין זה, משמע שלדעתו גם

עוף וכיו"ב נחשב לאוכל נפש עצמו ולא מכשירין, וצ"ע. עכ"פ זה ליישב למה לא ראיתי מקשים משם, אך ודאי פשוט שדעת השו"ע להקל במכשירין וכתבאר לעיל היטב.

2 הטעם שצריך ששים כתב הרדב"ז שהוא כדי לבטל את האיסור. ולכא"ו צ"ב למה לעיל בהיתר כשלא יכל להגעיל מאתמול לא הביא המשנ"ב תנאי זה שצריך ששים במים. ונראה לבאר משום שכאן שהמים הותרחו כדי לשתותם, הרי אם לא היה בהם ששים נגד הכלי יאסרו מהטעם של האיסור הנפלט אליהם מהכלי, לכן צריך ששים לבטל טעם האיסור וכך יאסרו ראויים לשתיה, משא"כ לעיל בלא היה אפשר לו להגעיל מאתמול, מותר לחמם מים לכך וא"צ שיהיו ראויים לשתיה, לכן א"צ ששים כדי לבטל האיסור. (וכגון שהכלי אינו בן יומן, אלא א"כ בלוע בו היתר כגון חלב ורוצה להשתמש בו בשר, עי' לעיל סי' תנב ס"ק א. והרמ"א שם ס"ב כתב שהמנהג בכל גוונא שלא להגעיל אלא כלי שאינו בן יומן).

3 משמע שמותר להעביר אש בשביל זה (אבל להכשירו באש שהסיק לצורך אכילה, מותר גם בצריך הכשר מן הדין, וכנ"ל). וקשה, מי עדיף ממכשירי אוכל נפש שכשיכל מאתמול אסור היום. וכן הקשה הפמ"ג (א"א יב). וצ"ע.

4 וצ"ע, לדעיל סי' שכ"ג (ס"ז בבאה"ל ד"ה מותר) מבואר שכלי שטבילתו מהתורה (וכנראה זהו קושיית השוה"ל ס"ז). ועוד קשה, אם בדרבנן אינו נראה כמתקן, כדכתב בשעה"צ ס"ק לו, א"כ שיהא מותר אפי' בלא יכל מאתמול. ונראה ליישב שאכן לאוסרים בשבת אסור גם ביו"ט וכדכתב באה"ל הנ"ל, אלא שלענין יו"ט דקיל משבת יש צדדים יותר להקל, דהא יש מתירים להטביל אפי' בשבת, וגם לאוסרים הוא מדרבנן, ובצירוף שכלי זכוכית אינו נראה כ"כ כמתקן, לכן צידד הפמ"ג להקל. שו"ר שכו"ב ביאר בחוט שני כאן, ע"ש.

ראשונים והרבה אחרונים (ולא זכור לי כיצא בזה בספר האול"צ שדרכו להביא דברים מפורשים ובונה סברות בזה, ומביא ראיות מדייקים, אך מכח דיוקים לבנות הלכה, ועוד שקשה על זה למה אין הדברים מפורשים בשו"ע אילו היה אוסר, לא ידעתי בספריו). וראיתי שגם בספר בנין ציון להגר"נ בן סניור תלמיד מובהק האול"צ (בעמ' ריח) נקט דלא כהאול"צ, וע"ש בהערה שתמה על דבריו, וע"ש עוד בבאר השו"ע ממקומות נוספים. גם בספר שערי הלכות כתב בסתם שדעת מרן השו"ע להתיר בזה (ומה שהבאתי בעיקר ההערה לעיל הוא ע"פ לשונו). וכן חיפשתי קצת בספרי זמנינו ולא ראיתי מי שניקוט שדעת השו"ע לאסור מכשירין. וכן עיקר בודאי. וכל זה לא רציתי להביא בפנים הקונטרס אלא רק במוסתר שיהא לעצמי תזכורת, כדי לא לבוא כמתנצח ולחלוק על רבותיו האול"צ ומ"ב, אלא הלכתי בדרכו של השערי הלכות, להביא הדברים כמות שהן והמבין יבין והבוחר יבחר.

ומכל מקום מה שמבואר בשו"ע בסימן זה כמה פעמים שמותר מכשירי אוכל נפש, כגון בסעיף ב' לענין השחזת סכין במשחזת של עץ, או בסעי' ג לתפור עוף, ולכאורה זהו מכשירי אוכל נפש, ומבואר להדיא בשו"ע שמתיר כשלא היה אפשר מאתמול. וזה קושיא על הסוברים שהמחבר אוסר מכשירי אוכל נפש, אמנם לא זכור לי בספרי זמנינו מי שהקשה כן להדיא. ובאמת מסעיף ב' לא קשה, שזה כבר הקשה הב"י בעצמו על המ"מ שסובר שהרמב"ם אוסר מכשירין, ותיירץ הב"י שזה תיקון קל שאפילו אינו בכלל מכשירין (וזה חידוש גדול שהרי מתקן מכשירין), אמנם מהמשך הסימן כגון תפירת עופות קשה. ואולי יש לתרץ שהרי יש מחלוקת ראשונים בענין גיבול עפר שאסור ביו"ט, דעת הרשב"א שזה מכשירין ובאמת אם לא יכל מאתמול מותר, ואילו דעת הרא"ה שזה עדיף ממכשירין שכיון שרוצה לסתום בעפר את פתח התנור כדי שלא יצא החום, זה כמו הבערה, שנחשב לאוכל נפש. ואולי כן יש לומר שתפירה

מיתוק חרדל

שאלה: (א) האם מותר למתק החרדל בגחלת של עץ [בדרך שרגילין בחול להניח בתוכו גחלת וע"ז מתמתק]. כשיכל לעשות מאתמול. (ב) וע"י שינוי. (ג) ולעשות כדרכו אם א"א לעשותו מאתמול. (ד) האם מותר להמתיק בגחלת של מתכת. [ואם יכל מאתמול. ובלא שינוי]. (ה) האם מותר ליתן שפוד של מתכות מלובן לתוך משקה ביו"ט כדי שיתחמץ.

תשובה: (א) אסור, משום כיבוי. (ב) מותר. (ג) מותר, ויש מחמירין שאפי' בכה"ג אין לעשות כי אם ע"י שינוי. (ד) מותר בכל גווני, כי אין בו משום מכבה מן התורה, ואע"ג דמדרבנן יש בו משום כיבוי התירו משום שמחת יו"ט. וע"י במחה"ש אם מותר ע"י אבנים. (ה) המג"א מתיר, אכן לפוסקים דצירוף כלי הוא מה"ת אין להקל. (סעי' ג וס"ק יג-טו ושעה"צ).

תליית משמרת

שאלה: (א) האם מותר לתלות משמרת ביו"ט לסנן בה שמרים, דהיינו למתוח פי המשמרת ע"ג כלי בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי. (ב) ואם היתה תלויה ועומדת, האם מותר ליתן בה שמרים לסנן. [ואם הוא טוב מאתמול כמו שעושהו היום]. (ג) אם לא היתה תלויה מבע"י, האם יכול להערים ולתלותה ליתן בה רמונים ואח"כ לתת בה שמרים. (ד) האם מותר לסנן מים בסודר.

תשובה: (א) אסור, דהוי כעובדא דחול. (ב) מותר, ואם הוא טוב מאתמול כמו היום אסור משום בורר⁵, וע"י שינוי מותר בכל גווני. (ג) כן, ובלבד שיתן בה רמונים מתחלה, שאל"כ מוכחא מילתא שעושה משום שמרים ואסור⁶. (ד) לשאר דיני סינון יו"ט דינו כשבת כנ"ל סי' ש"ט, לכן אסור לסנן מים בסודר משום ליבון כנ"ל שם סעי' י. (סעי' ד וס"ק טז-כ).

עשיית גבינה ביו"ט

שאלה: (א) האם מותר לעשות גבינה ביו"ט. (ב) ואם אי אפשר לו לעשות מעיו"ט. (ג) ולעשות בשינוי.

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור, דכיון שדרך לעשותו לימים הרבה הוי עובדא דחול. (ג) יש להקל. וי"א דדוקא בשא"א לעשותו מעיו"ט יש להקל בשינוי. (סעי' ה וס"ק כא ושעה"צ).

העמדת חלב

שאלה: (א) האם מותר להעמיד חלב ביו"ט ע"י קיבה או שאר דברים שיתקבץ החלב ויקפא (-יתקשה) ויתברר הקום (-המים היצאים מהגבינה, והוא נסיובי דחלבא. רע"ב נדרים פ"ו מ"ה). (ב) ולהעמיד החלב בשביל חולה שאין בו סכנה. (ג) ולהעמיד החלב במקום חם כדי שיקפא. (ד) ולעשות סיריוויטק"ע דהיינו שנותן מעט חומץ בחלב כדי שיתברר המי חלב.

תשובה: (א) לא. (ב) בפמ"ג נסתפק בזה (ד"ל דשרי משום דאוכל נפש הוא גם כן, כלומר דבקל יותר יש להתיר עבור חולה מלאכה כזו שבעצם היא מלאכה אוכל נפש, ולא נאסרה אלא משום שכך עושים לימים רבים והוי עובדא דחול, ואינו כאיסור של תורה ואיסור דרבנן לצורך חולה י"ל דהתירו. ע"פ מ"ב עו"ה המבואר). (ג) אסור, דגם זה בכלל בורר. (ד) גם אסור. (סעי' ה וס"ק כב ושעה"צ).

עשיית חמאה

שאלה: (א) האם מותר לעשות חמאה מחלב ביו"ט. (ב) וע"י גוי. [כשאפשר לו מבע"י או לאו]. (ג) ואם חושש שיתקלקל הסמטנ"ע (-שמנת) אם לא יעשה חמאה.

תשובה: (א) לא. (ב) אפי' ע"י גוי יש להחמיר, ואם א"א לעשות מבע"י יש להקל ע"י גוי, ויש מקילין בכל גווני ע"י גוי אם הוא לצורך שמחת יו"ט, ואין להקל אלא לצורך גדול כגון שאין לו מה יאכל. (ג) במ"ק מתיר בזה ע"י גוי. (סעי' ה וס"ק כג ושעה"צ).

קליטת שמנת

שאלה: (א) האם מותר לקלוט השומן הצף על פני החלב שקורין סמטנ"ע. (ב) ואם אינו צריך לו היום. [ובמקום הפסד].

תשובה: (א) כן, ורק כשיגיע סמוך לחלב יזהר להניח קצת מהסמטנ"ע עם החלב, וכנ"ל סי' ש"ט ס"ד לענין שבת. (ב) אסור משום הכנה מיו"ט לחול. ואם חושש שיפסד ויתקלקל מותר לעשותו ע"י גוי כנ"ל סי' ש"ז ס"ה (ע"ש). (ס"ק כג).

גזיזת ירק

שאלה: האם מותר לגזוז ירק תלוש שיש בו עלין נרקבין במספרים שלהן שדרך לחתכן בהן מהמחומר. **תשובה:** לא. (סעי' ו וס"ק כד).

חיתוך ירק דק דק

שאלה: (א) האם מותר לחתוך ירק דק דק ביו"ט. (ב) ובכלי שלהן שהוא כעין סכין קבוע בדף עץ שקורין ברוסיא שטקוויצ"ע.

תשובה: (א) כן. (ב) י"ל דאסור, שדרך לעשות בו לימים הרבה. (באה"ל ד"ה אתן).

טורח רב

שאלה: (א) קונדס ועכביות שיש טורח בתיקונן, האם מותר לתקנן ביו"ט. (ב) וחסה שהוא ירק מר, האם מותר להוציא מימיו.

תשובה: (א) מותר, דהוי צורך אוכל נפש. (ב) כנ"ל א'. (סעי' ז וס"ק כה).

מליחת חתיכות צנון

שאלה: האם מותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביו"ט אם רוצה לאכלן.

תשובה: מותר [אע"פ שאסור בשבת כנ"ל סי' שכ"א סכ"ג, ביו"ט מותר כיון שא"א לעשותן מעיו"ט]. ויש מחמירין כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה, וטוב לחוש לדבריהם לכתחילה. (סעי' ז וס"ק כו כז).

נשיאת כדים

שאלה: (א) ביו"ט הותרה הוצאה. האם מותר לישא משאות גדולות כדרך שעושה בחול. (ב) כיצד משנה כשמביא כדי יין ממקום למקום. (ג) ואם א"א לשנות כגון שזימן הרבה אורחים וצריך להביא במהרה לכולם. [ואם האורחים מאותה העיר (שאינן בזה מצות הכנסת אורחים. שועה"ר ס"כ ע"פ הרמ"א בסי' של"ג ס"א)]. (ד) מה הדין בכל הנ"ל כאשר מוליכין מזוית לזוית בבית, או מבית לבית באותו חצר.

תשובה: (א) לא, אלא צריך לשנות. (ב) לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו אפילו ב' כדים וכ"ש יותר [ואפי' לצורך שתיית היום], אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים, שאז מוכח שלצורך יו"ט הביאם⁷. (ג) מותר לתת בקופות ארבעה וחמשה כדים [אפי' האורחים מאותה העיר (שיש בזה משום כבוד הבריות. מחצ"ה יז)]. (ד) כל הנ"ל הוא דוקא כשמוליכין ממקום למקום במבואות שמצויים שם רבים ונראה כעובדא דחול, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר מותר בכל ענין אפי' יותר מארבעה וחמשה כדים (דבבית ובחצר לא אוושה מילתא. לבוש ס"ח), ואדרבה יותר טוב להוליך הרבה ביחד משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך. (סעי' ח וס"ק כח-ל לה).

הולכת תבן

שאלה: המוליך את התבן, כיצד יוליכה.

תשובה: לא יפשיל את הקופה לאחוריו דהוי כעובדא דחול, אלא נוטלה בידו. (סעי' ט וס"ק לא).

נשיאת משאות

שאלה: (א) משאות שדרך לנושאן במוט, כיצד ישאן. ומדוע. (ב) ושדרכן לישא מאחוריו. (ג) ושדרכן להנשא על הכתף. [והאם יכול לפרוש בגד מלמעלה, ביין או במים]. (ד) ואם א"א לשנות כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר להביא לפניהם, וכשעושה כדרכו יובא לפנייהם במהרה יותר. [ואם האורחים מאותה העיר]. (ה) ואם א"א לו לשנות מפני סיבה אחרת כגון שאין לו בגד לכסות וכה"ג.

תשובה: (א) ישאן על גבו מאחוריו, כדי לשנות מדרך חול. (ב) ישא על כתפו. (ג) ישאם בידו לפניו, או יפרוש עליהן בגד. ודוקא אם הם משאות יבשים כגון פירות וכה"ג, או ביין דלא חיישינן ביה שמה יסחוט כנ"ל סי' ש"ט ס"י, אבל במים אין לפרוש בגד מלמעלה שלא יפול במים ויבא לידי סחיטה [ואם ירצה לפרוש הבגד העשוי לפרוש עליהן שאין בו חשש סחיטה, אפשר שאין זה שינוי]. וכן כל כיצא בזה יעשה משינוי המשא. (ד) יעשה כדרכו [אפי' באורחים מאותה עיר]. (ה) יעשה כדרכו. ואין להביא ע"ג בהמה כלל, כנ"ל סי' תצ"ה ס"ג, ע"ש. (סעי' י וס"ק לב-לו ושעה"צ).

הבאת עצים

שאלה: (א) המביא עצים ממקומות המותרין להביא כנ"ל סי' תק"א ס"ג, האם מותר להביאם כרוכים בחבל או בקופה או במחצלת. (ב) ולהביאן במטפחת ובחיקו. (ג) האם האיסור הנ"ל א' הוא דוקא במביא ממקום למקום או גם מזוית לזוית ובאותו חצר.

תשובה: (א) לא, שזהו דרך חול. (ב) מותר. (ג) צ"ע בזה. (סעי' יא וס"ק לו ושעה"צ).

סימן תקיא

חימום מדורה

שאלה: (א) האם מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. (ב) האם מותר להחם בית החורף בזמן שאין הקור גדול. (ג) וע"י גוי. (ד) ואם הקור גדול, ע"י ישראל. (ה) ואם אין הקור גדול ורוצה להבעיר בשביל שהמאכלים השמנים שבשלם בכירה לא יקרשו מחמת הקור.

תשובה: (א) מותר, דהוי דבר השוה לכל נפש וצורך יו"ט (והותר אף שאינו אוכל נפש, וטעם ההיתר נתבאר בס"ק א ושעה"צ ב). (ב) יש אוסרים, משום שאין דרך סתם בנ"א להקפיד על צינה זו ואינה אלא למפונקים ומיקרי אינו שוה לכל אדם, ונהגו להקל בזה דכיון דעיקר מלאכת הבערה בשביל קור הוא שוה לכל נפש לא קפדינן אם הקור גדול או קטן⁸. (דעת המחבר בזה ראה בהערה⁹). (ג) לכונ"ע מותר¹⁰. (ד) לכונ"ע מותר. (ה) לכונ"ע מותר, דהוי צורך אוכל נפש. (סעי' א וס"ק א-ד ה-ז).

חימום מים

שאלה: (א) האם מותר להחם ביו"ט מים בשביל לרוחץ פניו ידיו ורגליו [ואם המים אינם ראויים לשתיה]. (ב) האם מותר לרוחץ במרחץ. (ג) האם מותר להחם מים כדי רחיצת כל גופו. (ד) ואם אין רוחץ בבת אחת אלא אבר אבר. (ה) ולהשתטף (-לשפוך מים על כל גופו. ורחיצה היינו שמכניס כל גופו לתוך המים). (ו) ולרוחץ שאר אברים כל שאינו רוב גופו. (ז) ולחמם מים לצורך חולה שאין בו סכנה, לכל גופו.

תשובה: (א) מותר גם באינם ראויים לשתיה, שהוא דבר השוה לכל נפש. (ב) לא, כדי שלא יבא לרוחץ שם כל גופו. (ג) לא (שהוא דבר שאין שוה לכל נפש, וי"א דאיסורו מדרבנן). (ד) גם אסור. (ה) גם אסור. (ו) יש מקילין בזה. (ז) אין מותר אלא ע"י שינוי כנ"ל סי' שכ"ח סי"ז. (סעי' ב וס"ק ח-י ובאה"ל ד"ה אבל ושעה"צ).

רחיצה בחמים

שאלה: (א) אם עבר וחימם מים ביו"ט (באיסור), האם מותר לרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. (ב) ולרוחץ או להשתטף בהן שאר גופו חוץ מפניו ידיו ורגליו, כשעבר וחימם, או כשחימם לצורך שתיה, או כשחימם לצורך פניו ידיו ורגליו. (ג) ולרוחץ תינוק במים אלו [כשרגילין לרחצו או לאו]. (ד) האם מותר לחמם מים לצורך תינוק. (ה) ולחמם לתינוק ע"י גוי [ובמקום חולי קצת]. (ו) כשצריך למים לבשל או להדיח, האם מותר להרבות שיטאר גם לקטן לרחיצה [ולהוסיף מים בקדרה לאחר שהעמידה על האש]. (ז) מה שנוהגין ליתן מטפחת שקורין ווינדליין בעריבה תחת הקטן בעת הרחיצה, מה צריך לזוהר. (ח) ואם נותנה בעריבה ע"י גוי.

תשובה: (א) כן. (ב) אסור, כיון שהוחמו ביו"ט. (ג) תינוק מותר, דכיון דהיינו רביתיה לא גזרו. ודוקא בקטן שרגילין לרחצו בכל יום, אבל כל שרגילין שלא לרחצו ב' או ג' ימים אסור. (ד) לא. (ה) ע"י גוי גם אסור, ובמקום חולי קצת יש להתיר. (ו) מותר להרבות, ובלבד שלא יוסיף מים לאחר שהעמידה על האש רק שיקח מתחלה כלי גדול. (ז) שיהיו הוינדליין נקיים מכובסין מכבר, דאל"ה אסור ליתנם לתוך המים משום כיבוס. ואפי' הם נקיים או מכובסים טוב שיתנם ע"י גוי אם אפשר כנ"ל סי' שב ס"י בבאה"ל. (ח) מותר בכל גוונא. (סעי' ב וס"ק יב-יד ובאה"ל ד"ה להחם ושעה"צ).

מים שהוחמו קודם יו"ט

שאלה: (א) מים שהוחמו מעיו"ט, האם מותר לרוחץ כל גופו כאחד. ולהשתטף. ולרוחץ אבר אבר. (ב) ובמרחץ. (ג) ובבית החיצון. (ד) תינוק שאין מוגרל כ"כ לרוחץ אף בימי החול, האם מותר לרחצו במים שהוחמו מבע"י.

8 דדבר שהוא צורך כל אדם, לא בודקים כל פעם האם עתה באופן זה הוא צורך כל אדם, שרק דבר שלעולם אינו צריך אלא למקצת בני אדם נקרא אינו שוה בכל נפש. והרי חימום בית החורף הוא צורך כל אדם בימי הקור. חמד משה (סק"א, צויין בשעה"צ סק"ו), ע"ש.

9 ודעת המחבר, הנה בב"י הביא בשם תשובה אשכנזית לאסור, והרמ"א כתב שהמנהג להקל, ובב"י לא הזכיר המנהג. אמנם מזה שהמחבר הביא המשנה כצורתה שמוותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ולא כתב לחלק דוקא שהקור גדול, מבואר דס"ל להקל וכמ"ש הגר"א על המנהג.

10 וצ"ב, שהרי כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשות. וי"ל דהני מילי במלאכה שאין בה צורך כלל, אבל הכא גבי חימום שיש בו צורך על כל פנים אלא שהוא למפונקים, לכן שרי בזה על ידי גוי. שמן למאור.

5 ולדעת המחבר, ע"י באה"ל (ד"ה אין) דכתב שלדעתו בסי' תצ"ה דבאוכל נפש שרי אפי' היה יכול לעשותו מבע"י, ה"נ דמותר. [ולא דמי לסינון החרדל דלעיל דאסור לכונ"ע, דדרך לעשותו לימים הרבה ודמי לנפה וכברה].

6 אבל כשתולה לרימונים לא הוי כעובדא דחול (לבוש ס"ח), כי התולה לצורך רימונים לא חשיב אהל, וממילא אין לאסור משום עובדין דחול כשאר אהל עראי. והטעם שבאופן זה לא חשיב אהל, פי' הרשב"א (שבת קלה, בשם רבו) דהתולה לצורך פירות אינו צריך את החלל שתחת המשמרת, ולא מיקרי אהל כשאינו צריך את החלל שתחתיו (ע"ש ע"ד).

7 ע"י באה"ל (ד"ה אפילו) שהקשה סתירה בדברי השו"ע, שפתח בדברי הרמב"ם שמוותר הוצאה שלא לצורך, וסיים בדברי רש"י דבעינן צורך יו"ט. ונשאר בצ"ע. ולכאורה אפשר ליישב, דאע"פ שלדעת הרמב"ם מותר לישא שלא לצורך יו"ט, מ"מ אין לו להראות כעושה לצורך יום חול, וזה מה שסיים השו"ע שצריך שיהא מוכח שעושה לצורך יום טוב.

אסור (ואפי' אומר אם יספיק לך וכו' אינו מועיל. ואפי' בגוי שאינו חשוב אסור להפציר), דמה לי אם מזמינו דרך שליחות לביתו או שמזמינו אחר שבא אליו. ג) אפי' בגוי שאינו חשוב אסור לתת לו [וכ"ש שאין להרבות בשבילו אפי' בקדרה אחת], דחיישנן שמא יבשל עבורו לבד בקדרה אחרת. (סעי' א וס"ק ט-יא ושעה"צ).

להאכיל עבדו

שאלה: א) בעבדו ושפחתו, האם חוששים שמא יבשל בשבילם בקדרה אחרת. ב) והאם מותר להרבות בשבילם באותה קדרה שמבשל בה לעצמו, בטירחה אחת. [ולומר בפירוש]. ג) ולהוסיף אח"כ בשר בשבילם. ד) ולבשל להם בקדרה אחרת, כשיוכל לפייסם במאכלים אחרים. ה) האם מותר לאפות להם פת בתנור אחד עם הפת שאופה לעצמו. [ומה הדין בתנורים שלנו].

תשובה: א) לא חוששים. ב) מותר להרבות בקדרתו בטירחה אחת, אך שיזהר שלא יאמר בפירוש שמרבה בשבילם (כדלעיל בסי' תקג סק"ז שכשמרבה בקדרה באופן המותר אין לומר שעושה לצורך חול). ג) אסור, אפי' יש לו מאכלים אחרים שיוכל לפייסם בהם ונמצא שכל הבשר היה ראוי בשביל ישראל, ואז מותר ליתן להם לאכול מזה. ד) אסור. ה) כיון שיש על כל ככר וככר טירחא בפ"ע אין להתיר, אפי' יוכל לפייס בדברים אחרים [ובתנור אחר גם זה אסור כנ"ל]. מיהו דוקא בתנורים שלהם מותר כשיוכל לפייסן (דההוספה משביח פת הישראל), אבל בתנורים שלנו (שאין ריבוי פת משביח) אפילו בשביל ישראל אין לאפות יותר ממה שצריך לו כנ"ל סי' תק"ז סי'ו, אכן לעת הצורך יש להקל גם בתנורים שלנו כשיוכל לפייסן (כנ"ל שם ס"ק לה ושעה"צ מט דיש אומרים שגם בתנורים שלנו יש תועלת בריבוי). (סעי' א וס"ק יא יב ושעה"צ).

שלם לגוי בפת

שאלה: ישראל האופה בתנור של גוי וצריך לתת לו פת אחד (שכר שימוש בתנור), כיצד ינהג.

תשובה: לא ייחד לגוי עיסה אחת קודם אפיה דאז אופה של גוי, אלא יאפה סתם ויתן לו אח"כ אחד. (סעי' א).

חיל גוים שנתנו לישראל קמח לאפות

שאלה: א) בני החיל של גוים שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, האם מותר לאפות להם. ב) ואם הישראל נותן להם הקמח מחוק המלכות, האם מותר לאפות להם ביו"ט ע"י שיתן פת אחד מהם לתינוק. ג) ואם אופה פתין גדולים שא"א ליתן פת שלם לתינוק רק לפרוס ממנו.

תשובה: א) אם אינם מקפידין כשישראל נותן ממנו לתינוק מותר. [וי"א שאין מותר א"כ נותן ממש לאכול ולא ע"י שיכול ליתן]. ואין לסמוך על קולא זו דנתינת פת אחד רק בכגון זה שהוא שעת הדחק. ב) אם אין הישראל רשאי לאפות מהקמח פת אחד לתינוק א"כ יאפה כל הפת, מותר לאפות, דנחשב שכל האפיה בשביל פת זה, וכיון שאין מיוחד איזה פת יתנו לתינוק מצינו למימר על כל אחד ואחד זהו שיתנו לתינוק. [ודוקא בשעה"ד מותר וכנ"ל א']. ג) א"ע. (סעי' ב וס"ק יג-טו ושעה"צ).

האכלת בעלי חיים

שאלה: א) האם מותר לבשל או לאפות לצורך כלבים או שאר בהמה חיה ועוף. ואם מזוונותן עליך. ב) וליתן לפניהם מזונות. ג) האם מותר להרבות בשבילם באותה קדרה שמבשל בה לעצמו. ואם אין מזוונותיהן עליך. ואם אין לו דבר אחר שיוכל להאכילם אם היה רוצה. ד) והאם מותר להרבות בשבילן בקדרה אחרת. ה) האם מותר להוציא מרשות לרשות לצורך בע"ח. ו) ולהוציא לבע"ח ע"י גוי לכרמלית או לרה"ר.

תשובה: א) אסור, ואפילו מזוונותן עליך. ב) מותר (בבע"ח שמזוונותן עליך), כמו שנתבאר בהלכות שבת סי' שכ"ד כל דיני הכנת מאכל לבהמה¹⁵. ואסור לגבול המורסן לעופות כי אם ע"י שינוי (היינו שילוש ע"י שיעביר בו תרוד או מקל שתי וערב, ואפי' כמה פעמים, ומנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב) כמו שנתבאר לענין שבת בסי' שכ"א ס"ג. ג) להרבות באותה קדרה מותר בכל גוונא (שהרי משביח תבשילו. ודלא כבבב"י שאסור להרבות מחשש שמא ירבה לבשל בקדרה אחרת, דבבהמה אין לחוש דאינה חשובה אצלו). ד) אם יש

הטיטון ישליכנו בחזרה על האש בענין שלא יהא כיבוי כלל. וגם שלא יכסה במכסה שקורין דעקע"ל שאינו מנוקב (דחונק האש). ושלא ירבה עוד טיטון בעוד שהתחתון בוער (שעי"ז התחתון כבה). וגם בציגרי"ן (-סיגריות) יזהר שלא יסיר הנשרף באצבע ולא לדחפו בקיר משום כיבוי (שעדיין יש קצת ניצוצות בחלק שנשרף, וכאשר מפילו באצבעו או דוחקו לקיר ניתזים ממנו ניצוצות ומכבה אותן על ידי זה. פת"ש). ב) לכוי"ט אסור. (באה"ל ד"ה אין).

סימן תקיב

מלאכה לצורך גוי

שאלה: א) האם מותר לבשל או להוציא או לעשות שום מלאכה [שמותר לעשותה עבור ישראל], לצורך גוי ביו"ט. ב) ולמומר לע"ז. ג) ולמומר לחלל שבת בפרהסיא. ד) ולצורך קראים.

תשובה: א) אסור. ב) אסור, שדינו כגוי (אפי' אינו עובד ע"ז בפרהסיא. מ"ב שפה ג). ג) אסור, שדינו כגוי. ד) בתשו' ר' בצלאל אוסר (כיון שהם כופרים בתורה שבע"פ ודינם כמומר), ויש מתירים דטועים הם ומנהג אבותיהם בידיהם. (סעי' א וס"ק א ב ובאה"ל ד"ה אין).

הזמנת גוי לסעודה או לשלוח אליו

שאלה: א) האם מותר להזמין גוי (לסעוד) ביו"ט. ב) ולהזמין כשכבר הכינו כל צרכי סעודה ולא היה דעתו בשביל הגוי. ג) ובמקום שיהיה לגוי איבה. ואם הענין נוגע לביטול שמחת יו"ט. ד) אם אינו מזמינו לביתו אלא רוצה לשלוח מאכל לביתו, האם מותר [במקום שמותר לטלטל]. ה) ולשלוח דרך כרמלית, ע"י ישראל או גוי. ו) ודרך רשות הרבים (שלנו, שיש אומרים שהוא כרמלית). ז) כששולח לגוי, האם מותר לאפות בשבילו חלה אחת או לעשות בשבילו חרמזי"ל (-לביבות כופתאות) ובלניצ'עס. ח) ולהרבות לו בקדרה שמבשל הישראל לעצמו לאחר שהונחה הקדרה על האש. ט) ולהרבות לו באותה קדרה שמבשל הישראל לעצמו בטירחה אחת.

תשובה: א) לא, דחיישנן שמא יבשל בשבילו קדרה לבדה שלא היה מבשל אם לא בשביל הגוי. ב) גם אסור להזמין, דחיישנן שמא יבשל עוד בקדרה אחרת בשבילו. ג) במקום איבה סתם אסור, אך כשנוגע לשמחת יו"ט יש להקל להזמין לאכול ממה שהכין לעצמו¹¹. ד) מותר לשלוח, אפי' ע"י ישראל. ה) ע"י ישראל אסור¹², וע"י גוי מותר כשיש בזה מפני דרכו שלום. ו) כנ"ל ה'. ז) אסור, שכל אחד טירחה לעצמו. ח) גם אסור. ט) גם אסור [ואפי' לבשל דגים בשבילו כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו (שבוה משביח שאר התבשיל ע"י ריבוי הדגים וגם לא היו טירחא בפני עצמה כיון שהכל בקדירה אחת) אסור]. ומה שנוהגין רבים לשלוח ביו"ט דורון לגוי שרוצה לכבדו ומוסיפים בשבילו, שלא כדן הם עושין. ויש מקילין כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו¹³, ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך ע"ז. (דעת הב"י כהמקילין שמותר להרבות בקדרה אחת ולשלוח, ואין חשש שמא יבשל בשבילו קדרה אחרת אלא רק כשמזמינו, מדכתב על האור"ח שאין כן דעת הפוסקים, וכדצי"ד בשעה"צ סק"י בדעת הב"י). (סעי' א וס"ק ג-ח ובאה"ל ד"ה אסור ושעה"צ).

גוי שבא מעצמו

שאלה: א) גוי שבא מאליו אל הישראל, או שליח שנשתלח אליו, ובא לאחר שכבר הכין סעודתו, האם מותר להאכילו עמו. [בסתם גוי שאינו חשוב]. ב) ואם הגוי הוא אדם חשוב. ג) ואם בא הגוי קודם שהישראל הכין סעודתו. [בגוי חשוב או שאינו חשוב].

תשובה: א) מותר להאכילו עמו, דכיון שלא הזמינו לבא לא חיישנן שמא ירבה בשבילו. (ואסור להפציר בו, כדלקמן בסמוך). ב) גם מותר, ויש חולקין דכיון שהוא חשוב וראוי לכבוד חוששין שמא ירבה בשבילו, אלא צריך שיאמר לו הישראל קודם שמאכילו אם יספיק לך במה שהכנו לעצמנו בא ותאכל. (דעת המחבר כדעה ראשונה שהאמירה אינה לעיכובא). והט"ז מכריע¹⁴ שאם בא מאליו והישראל נותן לו לאכול בלי הזמנה והפצרה שיאכל אצלו מותר [ואפילו אוכל עמו על שלחנו (שעה"צ יח)] [ואין צריך לומר אם יספיק לך וכו'], אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו אע"פ שבא מאליו

תשובה: א) כל הנזכר עד כה הוא במים שהוחמו ביו"ט, אבל אם הוחמו מעיו"ט מותר לדעת רוב הפוסקים לרחוץ אפי' כל גופו כאחד, אבל נהגו כדעת האוסרין לרחוץ כל גופו ואפי' להשתטף, ואין לשנות המנהג (והמחבר פסק כדעת הר"ף והרמב"ם ורוב הפוסקים להתיר ואין בזה מנהג לאסור). אבל אבר אבר מותר. ב) לכוי"ט אסור. ג) מותר רק להשתטף. ד) אפשר שיש להחמיר [ולעת הצורך יש להקל]. לענין חמי טבריה ביו"ט הדין כמו בשבת כנתבאר לעיל סי' שכ"ו. (סעי' ב וס"ק טז יח).

טבילת מצוה

שאלה: א) אשה שחל טבילתה ביו"ט, מה צריך לזוהר במקוה. ב) והאם מותר ביו"ט לחמם המים (לעשותם פושרים) [ע"י ישראל או גוי]. ג) ולהחם ביו"ט ראשון לצורך ליל יו"ט שני. ד) ובאיזה אופן יש להתיר שהגוי יחמם ביו"ט א' לצורך יו"ט ב'. ה) והאם מותר להוסיף אח"כ מים ליורה. ו) ולהוסיף מים אח"כ כאשר הגוי מחמם בליל ב'.

תשובה: א) שיהיו המים פושרים, שבחמים אסור לטבול (וזהו גם לדעת השו"ע, מפני שבמרחץ אסור בכל גוונא). ב) הנ"ל א' הוא דוקא אם הוחמו המים בעיו"ט, אבל ביו"ט אסור לחמם, וע"י גוי יש להקל. ג) ההיתר הנ"ל לחמם ע"י גוי הוא דוקא כשמחמם ביו"ט שני (וביו"ט ראשון הא אפשר לחממן בחול), אבל לחמם ביו"ט א' לצורך יו"ט ב' אין להקל כלל. ד) שהישראל יקח מהמים לשתות קפה או להדיח כליו. ה) לא, אלא בתחילה ימלא כל היורה מים כפי השיעור הצריך לו. ו) מותר. (ס"ק יט ושעה"צ).

טבילת אדם

שאלה: האם מותר לאדם לטבול מטומאתו ביו"ט.

תשובה: מותר, כמו בשבת. וע"י לעיל סי' שכ"ו ס"ח כל הפרטים בזה. (סעי' ג וס"ק כ).

מוגמר

שאלה: א) האם מותר לעשות מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על גחלים [של עץ], כדי להריח או לגמר את הבית. ואם הובערו לצורך אוכל נפש. ב) ולגמר בגחלת של חרס שניסק לצלות עליו בשר. ג) ובגחלת של מתכת. ד) האם מותר ליקח מעיו"ט כלי של ברזל מלא נקבים ולעשנו בבשמים ולפקוק הנקבים, ולמחר פותח הנקבים והבית מתגמר. ה) ומה הדין לגמר כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה, כשהם טובים כך אלא שרוצה למתקן יותר. ואם מפזר ע"ג גחלת של עץ שמכבה הגחלת בתחילת נתינתו ומבעיר הבשמים.

תשובה: א) בכל גוונא אסור, שאינו דבר השוה לכל נפש רק למעונגים ולא הותר ביו"ט. ב) גם אסור. ג) א"ע. ד) מותר. ה) מותר, ואפי' מפזר ע"ג גחלת של עץ שמכבה הגחלת בתחילת נתינתו ומבעיר הבשמים, שזה שוה לכל נפש [ולא דמי לחרדל בסי' תק"י ס"ג דשם אפשר מבעו"י]. וי"א דדוקא אם הגחלים הובערו מכבר לצורך אונ"ג לקדרה וכה"ג, אבל אסור להבעיר עצים לכתחילה כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות ע"ג גחלת. (ודעת המחבר כסברא ראשונה להתיי). (סעי' ד וס"ק כא-כה ושעה"צ).

הולדת ריח

שאלה: א) האם מותר לסחוף (-לכפות) כוס מבושם על בגדים. ב) ובגד שמריח כבר האם מותר ליתן עליו כדי שיריח יותר. ג) ואתרוג שהיה מונח על הבגד מעיו"ט ונטלו ממנו, האם מותר להחזירו. ד) וליתן ביו"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו.

תשובה: א) לא, משום שמוליד בהן ריח ונראה כמלאכה. ב) גם לא. ג) כן, שאינו מריח יותר בשביל כך. ד) אסור. (סעי' ד וס"ק כו-כח).

טבק וסיגריה

שאלה: א) שתיית טיטון (-טבק), האם מותר ביו"ט [במקומות שהעולם רגילים בזה. ומה יש לזוהר]. ב) ובמקומות שאין העולם רגילים בזה.

תשובה: א) יש אוסרין כמו מוגמר, ויש מתירין [ויש שנוהרין ביו"ט ראשון, ובשני יו"ט של ר"ה, ומקילין ביו"ט שני, והנוהגין להקל אף ביו"ט ראשון אין למחות בידן]. ורק שיזהרו מכיבוי, דהיינו שלא להבעיר מנייר (שמבעיר את הנייר מן השלהבת וממנו מדליק המקטרת, דכשמשליכם לאחר שהדליק בהן את הטיטון ע"י זה הם כבים) אלא רק משלהבת, או שיקח גחלת בוערת ומיד שהדליק

11 והביאור בזה נראה, שסיבה של איבה אינו מתיר איסורים, אך במקום מניעת שמחת יו"ט, זה כבר צורך הישראל ביו"ט, ולצורך זה מותר לעשות מלאכה, רק כיון שאינו צורך ישיר אלא בעקיפין, אין היתר אלא במקום דוחק שיש איבה.

12 ואע"פ שאין דין עירוב והוצאה ביום טוב (כמבואר בסי' תק"ח ס"א), זה דווקא כשההוצאה היא לצורך ישראל, אבל כאן שהוא לצורך נכרי אסור. ט"ז ס"ק ג.

13 ואין להקשות לפי שיטתם ממה שכתב הרמ"א בהמשך הסעיף שלכותים אסור להרבות אפילו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, וביאר המש"ב שם (ס"ק יא) שאסור להרבות בקדירה שלו משום גזירה שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת, הרי שגוזרים שלא להוסיף אפילו בקדירה שלו, וא"כ איך כתבו כאן להקל להוסיף בתבשיל שלו. ביאר האליה רבה (סק"ב), שהתם איירי שהוא אוכל בביתו של ישראל (ללא שהזמינו והפציר בו), ולכן חוששים שמא

לו דבר אחר לפייסן יש מתירין להרבות בשבילן אפי' קדרה אחרת, אם המאכל הזה ראוי לעצמו. אבל כמה אחרונים מסקי בדקדקה אחרת בשבילן אסור בכל ענין, דבזה מוכח דהבישול שלא לצרכו הוא¹⁶. (ה) אסור, ואפי' לכרמלית דרבנן, (ובדעת המחבר, עי' באה"ל ריש הסי' בסו"ד שצידד שמיקל בזה. אכן אין זה פשוט בדעת המחבר, ועי' לקמן ר"ס תקיח, ואכ"מ.) (ו) מותר אפי' לרה"ר (דידן, ד"א שהוא דרבנן וכנ"ל בשעה"צ ס"ק יג.). (סעי' ג וס"ק טז-כב ושעה"צ).

סימן תקיח

ביצה שנולדה ביו"ט

שאלה: (א) ביצה שנולדה ביו"ט, האם מותרת באכילה או בטלטול. **ואם נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה.** (ב) **ואם נתערבה באחרות.** (ג) **מה דין ביצה שיש ספק אם נולדה ביו"ט או בחול.** (ד) **ואם הביצה המסופקת נתערבה באחרות.** (ואם נתערבה חד בתריי.) (ה) **הנ"ל ד', מה הדין ביו"ט שאחר שבת או שבת שאחר יו"ט.**

תשובה: (א) אסורה אפי' בטלטול [ואפי' כשנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה], גזירה אטו יו"ט שחל אחר השבת. (ב) אפי' נתערבה באלף כולן אסורות באכילה ובטלטול, דהוי דבר שיש לו מתירין למחר. (ג) אסורה משום דהוי דבר שיש לו מתירין. (ד) יש דעות בין הפוסקים, והמג"א מצדד להחמיר, ויש מקילין [אפילו נתערב הספק חד בתריי], ובמקום הפסד יש לסמוך עליהן. (ה) הוי ספק דאורייתא ואין להקל בנתערבה. (סעי' א ב וס"ק א ג ד ושעה"צ).

טלטול ביצה

שאלה: (א) **ביצה שנולדה ביו"ט, האם מותר ליגע בה בלי לטלטלה.** (ב) **והאם מותר ליתן תחתיה כלי בעת שהתרנגולת מטילתה כדי שתפול בתוכו.** (ג) **והאם מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר.**

תשובה: (א) אסור, דכיון שהיא עגולה חיישין שינענענה ע"י הנגיעה. (דעת הרמ"א שדוקא טלטול אסור, אבל נגיעה בעלמא שרי.) (ב) אסור, שהרי היא מוקצה ונמצא מבטל כלי מהיכנו. (ג) כן, ובלבד שלא יגע בה הכלי, דמצוי להתנענע הביצה ע"י נגיעה כל שהוא. (סעי' א ד וס"ק ב ג יא יב).

ביצת איסור שנתבשלה בשאר ביצים

שאלה: (א) **ביצה שנולדה ביו"ט ונתבשלה עם ביצים, ויש שישים נגדה, ומכיר את הביצה האסורה ומוציאה, מה דין שאר הביצים.** (ב) **ואם נימוחה בין הביצים ואין יכול להוציאה.** (ג) **ומה הדין בביצה שאינה קלופה שנתבשלה עם ביצים אחרות.**

תשובה: (א) כולן אסורות, דכיון שהוא מין במינו לא בטל בדבר שיש לו מתירין (וכן דעת המחבר). ויש מקילין בזה בשאר הביצים, דכיון שהוא רק טעם בטל, ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"י. (ב) הכל אסור. (ג) אינה נותנת טעם כמבואר ביו"ד סי' פ"ו, ולכן שאר הביצים מותרין לכו"ע. (ס"ק ז ח ושעה"צ).

ביצת איסור שנתבשלה במין אחר

שאלה: (א) **ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם בשר או תבשיל, והביצה אינה קלופה, מה דין התבשיל והבשר.** (ב) **ואם היתה קלופה, ובשלה במזיד.** (ג) **ואם בשלה בשוגג, מה דין התבשיל והביצה [כשיש שישים או לאן].** (ד) **ואם הביצה נטרפה ונתערבה עם התבשיל וא"א להוציא הביצה, מה דין התבשיל, כשיש שישים.** (ה) **ואם ליבנו בביצה תבשיל וכיוצא בו מידי דלחזותא וטעמא עבידא, ויש שישים נגד הביצה.** (ו) **ואם באה רק לטעמא או לחזותא.**

תשובה: (א) מותרים כנ"ל (בתשובה הקודמת ג.). (ב) כל התבשיל אסור (כמבואר ביו"ד סי' צ"ט ס"ו). (ג) אם אין שישים כנגדה הכל אסור, ואם יש שישים הביצה אסורה (כשהיא ניכרת בתבשיל) והתבשיל מותר [דמין בשאינו מינו בטל אף בדבר שיש לו מתירין]. (ד) הכל מותר. (ה) אינה בטלה. (ו) דעת המג"א דדוקא אם נעשתה

לתת מראה וגם טעם לא בטלה, אבל דעת הש"ך והגר"א דאם נעשה למראה לבד או לטעם לבד לא בטלה. (סעי' ג וס"ק ו ז ט).

ביצה שנולדה בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה

שאלה: (א) **שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה כגון שיו"ט ביום ו' או ביום א', ונולדה ביצה ביום השני שבהם, האם מותר לאוכלה בו ביום [מהתורה או מדרבנן].** (ב) **ולטלטלה.** (ג) **ואם נולדה ביום הראשון מה דינה ביום השני [והאם זה מהתורה או מדרבנן].** (ד) **ואם היו ב' יו"ט של גלויות ביום ראשון ושני בשבוע, ונולדה בשבת, האם מותרת ביום שני.** וכן אם יו"ט ביום חמישי ושישי, ונולדה ביום חמישי, האם מותרת בשבת. (ה) **ובכה"ג בב' יו"ט של ראש השנה.** (ו) **ואם יו"ט היה בשבת וביום ראשון, ונולדה בשבת, מה דינה ביום ראשון.**

תשובה: (א) אסור לאוכלה בו ביום מהתורה, שכל ביצה שנולדה היום נגמרה מאתמול, ונמצא שיו"ט הכין לשבת או שבת ליו"ט. (ולא מהני עירוב תבשילין בזה. שעה"צ סי' שכ"ב סק"ג.) (ב) אסור דהיא מוקצה. (ג) אסורה ביום השני, ויש דעות אם גם זה מהתורה או רק מדרבנן. (ד) מותרת. (ה) אסורה דנחשבין שניהן כיום אחד, ואסורה גם בשבת אפילו לגומעה חיה ואף לטלטלה. (ו) אסורה¹⁷. (סעי' ה וס"ק א טו יז יט ושעה"צ).

ב' יו"ט של גלויות

שאלה: (א) **ב' יו"ט של גלויות, אם נולדה ביו"ט ראשון, מה דינה ביו"ט שני [ובליל יו"ט].** (ב) **ובשני יו"ט של ר"ה.** (ג) **ואם ספק אם נולדה ביו"ט ראשון של ר"ה, מה דינה ביום השני.**

תשובה: (א) מותרת אפי' בלילה. (ב) אסורה ביום השני, דכיום ארוך נחשבין. (ג) יש דעות בזה אם מותרת. (סעי' ה וס"ק יג יד).

ביצה שיצאה רובה וחזרה

שאלה: **ביצה שיצאה רובה מעיו"ט וחזרה ואח"כ נולדה ביו"ט, האם מותרת ביו"ט.**

תשובה: כן, דכיון שיצתה רובה הרי היא כילודה. (סעי' ו וס"ק כ.)

השכים בליל יו"ט ומצא ביצה

שאלה: (א) **מי שבדק בקינה של תרנגולת עיו"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה, והיה זה לאחר עמוד השחר [וקודם נץ החמה], האם הביצה מותרת.** (ב) **ואם השכים קודם עמוד השחר.** [כשיש תרנגול בסביבתה ואין נהר מפסיק]. (ג) **ואם אין תרנגול זכר תוך שישים בתים, או שיש תרנגול אבל מפסיק נהר שאין בו גשר.** [באופן הנ"ל א' שבדק מאתמול]. (ד) **ומה הדין אם לא בדק מעיו"ט והשכים קודם ע"ש ומצא ביצה, ואין זכר בהדה.** (ה) **בהנ"ל ד', מה הדין אם מצא אחר עה"ש.**

תשובה: (א) לא, דתלינן שהיום נולדה. (ב) מותרת, שתרנגולת אינה יולדת בלילה, ואנו תולין שמאתמול יצאה רוב הביצה וחזרה. (ג) בזה אפשר שמתחממת מהקרקע ולפעמים תלד בלילה, והביצה אסורה. (ד) מותרת, שאנו תולין שמאתמול נולדה שאפי' בלא זכר רובן יולדות ביום. (ה) אסורה, שמא נולדה היום. (סעי' ו וס"ק כא-כה).

גוי שהביא ביצים ביו"ט

שאלה: (א) **גוי שהביא ביצים ביו"ט, האם מותרות.** (ב) **ואם הביא ביו"ט שני של גלויות.** (ג) **ואם הביא בליל ראשון של יו"ט.** (ד) **ואם הביא בליל שני של יו"ט שני של גלויות.** (ה) **ובליל שני של ר"ה.** (ו) **ובליל יו"ט שחל במוצאי שבת [ואם חל יו"ט שני אחר השבת].**

תשובה: (א) לא, שמא נולדה היום. (ב) כנ"ל א'. (ג) מותרת, דתלינן שמעיו"ט נולדה שאין יולדת בלילה וכנ"ל (תשובה הקודמת). (ד) מותרת, וכנ"ל ס"ה. (ה) אסורה (כנ"ל שם ב'). (ו) אסורה, ואפי' חל יו"ט שני אחר השבת וכנ"ל ס"ה. (סעי' ו וס"ק כו כז).

גוי מסל"ת

שאלה: (א) **גוי המביא ביצים ביו"ט ראשון ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, האם מותר לסמוך עליו.** (ב) **ואם יודע הגוי שביצה שנולדה היום אסורה לישראל.** (ג) **בהנ"ל ב', אם הביצים של ישראל והגוי מסל"ת שנולדו מעיו"ט.**

תשובה: (א) כן, כיון שהוא מילתא דרבנן ולא איתחזק איסורא. וכל הנ"ל (בתשובה הקודמת) הוא כשאין הגוי מספר כלל אימתי נולדה, או שמספר אימתי נולדה אבל אינו לפי תומו כגון לאחר ששאלו ישראל אימתי נולדה משיבו שמקודם נולדה. (ב) בזה אינו נאמן אף במסל"ת, דמתכוין להשביח מקחו שיקחו ממנו. (ג) כיון שלגוי עצמו אין מגיע שום תועלת ממה שמשקר לומר מקודם נולדה, מותר לסמוך עליו כיון שמסיח לפי תומו. (סעי' ו וס"ק כז-כט).

גוי מסל"ת בדאורייתא

שאלה: (א) **יו"ט ראשון שחל באחד בשבת, אם גוי מסיח לפי תומו שנולדו בחול האם נאמן.** (ב) **ואם הביאם קודם עה"ש.** (ג) **ובמקום ששכיח הרבה ביצים ומביאים הרבה בבת אחת, האם הגוי נאמן כשמסל"ת ואומר שנולדו בחול.** [ואם מביא אחר עה"ש]. (ד) **בהנ"ל ג', אם אינו מסל"ת.**

תשובה: (א) לא, כיון שיש בזה חשש דאורייתא. וכל הנ"ל בתשובה הקודמת הוא דוקא ביו"ט שבאמצע השבוע שאין כאן חשש דאורייתא, או ביו"ט שני [אפי' של ר"ה] שחל באחד בשבת והביא הגוי אותו יום, שאפי' נולדה בשבת אין כאן חשש דאורייתא, שיו"ט שני הוא מדרבנן. (ב) תלוי בדעות בשעה"צ ס"ק טז, דלסוברים דאפי' נולדה בשבת אין איסור מה"ת לאכלה א"כ אם הביאה הגוי ביום א' קודם עה"ש ומסל"ת שנולדה בער"ש נאמן. אבל אם הביאה אחר עה"ש שיש חשש דאורייתא, לכו"ע אינו נאמן וכנ"ל א'. (ג) אפי' מביא אחר עה"ש נאמן. [מיהו אם הישראל קונה הרבה ביצים בב"א אפשר שיש להחמיר ולאכול כל אחת בפ"ע¹⁸]. (ד) אין להקל אף במקום שמביאים הרבה ביצים. וכ"ז כשמביא הגוי הביצים לבית הישראל, ואם הולך הישראל לבית הגוי ליקח ביצים עי' בר"י¹⁹ ומחה"ש²⁰, ונראה דבמדינתנו שמצוי הרבה ביצים בבת אחת יש להקל גם בזה, דהמיעוט שנולדו היום בטלים ברוב. (סעי' ו וס"ק ל-לב ושעה"צ).

המוצא ביצים בתרנגולת

שאלה: (א) **השוחט תרנגולת ביו"ט ומצא בה ביצים גמורות, מה דינם.** [ואם היו בקליפתן]. (ב) **ומה הדין ביו"ט שלאחר השבת.**

תשובה: (א) מותרות ואפי' היו בקליפתן, דכל זמן שלא נולדה הביצה חשבינן לה כגופה של תרנגולת. (ב) גם מותרות. (ס"ז וס"ק לג לד).

אפרוח שנולד ביו"ט

שאלה: (א) **אפרוח שנולד ביו"ט, האם מותר באכילה או בטלטול.** [ולמתירין מוקצה ביו"ט]. (ב) **ואם נולד בשבת, מה דינו ביו"ט שאחריו.** [והאם זה מהתורה או מדרבנן].

תשובה: (א) אסור באכילה ובטלטול, עד הערב, מפני שהוא מוקצה. ואפילו למתירין מוקצה ביו"ט מודו במוקצה כזה. (ב) אסור באכילה ובטלטול, ויש דעות אם הוא מהתורה או מדרבנן. (סעי' ח וס"ק לו ז).

סימן תקיד

לכבות דליקה ביו"ט

שאלה: (א) **האם מותר לכבות דליקה ביו"ט, כאשר רואה ביתו שנשרף, ולא יהיה לו בית אחר לדור בו ביו"ט.** [ואין שם סכנת נפשות]. (ב) **ומה הדין ביו"ט שני.** (ג) **ואם לא יהיה לו מקום לאכול סעודת יו"ט.** (ג) **ואם רק יתעשן הבית (שאין חשש שהבית ישרף רק ישחיר הבית מהעשן).** (ד) **ואם ישרף הבית אך ימצא היכן לאכול.** (ה) **ואם יוכל לאכול רק בבית גוי.** (ו) **ואם ישרפו כלי האכילה ולא יוכל להשיג כלים אחרים לסעודתו.** (ז) **ואם יוכל להשאיל כלים.** (ח) **ואם הסעודה עצמה תקלקל ע"י השרפה.** [ואם היה מוצא אח"כ מקום לאכול].

תשובה: (א) אסור, ואפי' ביו"ט שני, דמשום הפסד ממון לא הותר כיבוי ביו"ט, ואפי' כשלא יהיה לו בית לדור בו ביו"ט. [ובזמן ששרויים בין הגוים עי' לעיל סי' שלד ס"ז דמותר אפי' בשבת (שבזמן שיש דליקה הגוים בוזים את הרכוש, ואם יהודי מנסה להתנגד הורגים אותו. מ"ב שם עב)]. (ב) נחשב צורך אכילה ומותר לכבות. (ולדעת

17 ואיסורה אינו אלא מדרבנן, גם לסוברים לעיל אות ג' דבנולדה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו מהתורה, דכאן ביו"ט שני כל עיקרו מדרבנן.

18 כדאיתא בשו"ע יו"ד (סי' קט"א) שאפילו כשאומרים חד בתרי בטל מכל מקום מותר לאוכלן כל אחת לבדה, אך לא יאכל שלושתן יחד, והטעם משום שכשאוכל כל אחת לבדה יכול לתלות ולומר שמה שאוכל עכשיו הוא מההיתר, אבל כשאוכל הכל יחד א"כ דואי שאוכל את האיסור, ולא יכול לומר שעכשיו אוכל מההיתר, ויש לומר שהוא הדין כאן שלא יאכל את כל הביצים יחד אלא יאכל כל אחת בפני עצמה, שאז יכול לומר שמה שאוכל עכשיו הוא מההיתר.

19 שכתב לאסור ככהאי גוונא, שכיון שהוא הולך למקום קביעותן של הביצים חוששים שמא יש בהם ביצה אחת שנולדה היום, וכיון שהם במקום קביעותן אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה, וא"כ אין עוד רוב ביצים של היתר אלא רק מחצה, והרי לא התיירו ליקח מהנכרי אלא כשיש רוב היתר אבל לא במחצה.

20 שהביא בשם השיטה מקובצת להתייר אפילו כשלוקחן מבית הגוי, ומשום שהכלל של כל קבוע כמחצה על מחצה נאמר דווקא במקום שאיתחזק איסורא, אבל כאן שלא איתחזק שיש לנכרי ביצה של איסור בביתו אלא שרק חוששים לכך מפני הספק, אפילו כשלוקחן ממקום הקביעות תולים שלוקח מהרוב ומותר.

16 ולסיכום הדברים: להוסיף בשביל בע"ח בקדרה אחרת, כשיכול לפייסה במאכל אחר, נחלקו בזה. סברת המתירים משום שבוה נאמר ההיתר של יכול לפייסה, אף שאין ריבוי המאכל משיבש את כל התבשיל, וסברת האוסרים משום שרק כשמשיבש תבשילו נאמר ההיתר של יכול לפייסה. ולענין להרבות באותה קדרה, נקט הבאה"ל (ס"א ד"ה ומותר, בסוף) שמותר אפי' כשאינו יכול לפייסה, משום שעושה הכל בטירחה אחת, ואף שיש אומרים [מהרש"ל ומג"א] שרק כשיכול לפייסה מותר וכנ"ל, יש לצרף דעת הסוברים שמותר לבשל לבהמה ביו"ט בכל גוונא. אבל לבשל בקדרה אחרת, ומשום סברת יכול לפייסה, בזה לא רצה המ"ב להסתמך על המתירים לבשל לבהמה ביו"ט, רק הביא מחלוקת האם סומכים על סברת יכול לפייסה בלבד. והסברא בזה, משום שכשמבשל בטירחה אחת, עצם הבישול הוא מותר, רק היות ועושה לבהמה אסור, וכיון שיש מקילים משום שעושה בטירחה אחת, יש לסמוך על הסוברים כ' עקיבא שמותר לבשל לבהמה, באופן זה שאינו מתעסק במלאכה האסורה בעצם. משא"כ לענין בישול קדרה נוספת, שמתעסק להדיא לבשל לבהמה, שזו מלאכה האסורה בעצם, בזה לא סומכים על הסוברים כ' עקיבא ע"פ המתירים בשיכול לפייסה [רק הביא המ"ב מחלוקת בזה].

העמדת נר במקום הרוח

שאלה: (א) האם מותר להעמיד נר במקום שהרוח מנשב כבר. (ב) ואם הוא רק רוח מצויה (כלומר רוח רגילה שאינה חזקה). (ג) ובמקום שהרוח יכול לשלוט כשיבא, ועתה אין רוח.

תשובה: (א) לא, דנחשב כמכבה ממש. (ב) כנ"ל א'. (ג) יש להחמיר בזה, דבכל רגע ורגע הרוח מנשב (וקשה להבחין אם הרוח שולטת במקום בעת העמדת הנר שם. מ"ב רעז ג). ולכן המנהג בליל יו"ט שאין לוקחין הנרות מביהכ"ל לביתו כדרך שעושים במוצ"ש, אלא תוחבו בחול כנ"ל סי' תצ"ח סעיף טז. (דעת הרמ"א להקל בשעה שאין הרוח מנשב). (סעי' ג וס"ק כה ובאה"ל ד"ה ומותר).

הסרת פחם מהנר

שאלה: (א) נר שכבה ורוצה להדליק בו שוב היום, האם מותר להסיר הגחלת הנשרפת (-ראש הפתילה שנעשה פחם) כדי שיהא נוח להידלק. [ביד או בכלי]. (ב) ולהכין ליום חול או ליו"ט שני. (ג) האם מותר לחתוך מגוף הפתילה [ביד או בכלי].

תשובה: (א) מותר²⁵ ואפשר דלאוסרים לקמן ס"ק מז אסור ע"י כלי. (ב) אסור. (ג) אסור²⁶ (דנחשב כעשיית כלי). (ס"ד וס"ק כז כח ושעה"צ).

שיירי שמן ופתילה

שאלה: שיירי שמן ופתילה שנשארו מאתמול, האם מותרין להדלקה ביו"ט שאחר השבת או ביו"ט שני של ראש השנה.

תשובה: (א) מותרים, ויש מחמירים בזה, ולכתחילה טוב להחמיר שיכין פתילות חדשות מבע"י וכנ"ל סי' תק"א ס"ז, ועכ"פ יראה להדליק הפתילות מצד השני. (סעי' ד וס"ק כט ושעה"צ).

הדלקת נר שלא לצורך

שאלה: (א) נר של בטלה, דהיינו שאין צריך לו כלל, האם מותר להדליקו ביו"ט. (ב) ואם עושה זה לאיזה צורך כגון להראות עשרו ופזרונותיו, ואינו לצורך יו"ט או צורך גופו. (ג) ואם מדליק לכבוד יו"ט. (ד) ואם כבר הדליק נרות של ברכה, האם מותר להוסיף להרבות אור בביתו. [בלילה]. (ה) ולהדליק ביום. [בביתו]. (ו) ואם יש ברית מילה בבית, שנהגין להדליק נרות, האם מותר.

תשובה: (א) לא, ובאופן זה שאין בו צורך כלל לכמה פוסקים יש בזה חיוב מלקות כדלקמן סי' תקי"ח ס"א. (ב) אסור. (ג) פשיטא דמותר וגם מצוה איכא. (ד) מותר, דכשמוסיף נרות להרבות אור בביתו איכא שמחת יו"ט. (ה) אסור (שאינו שום תועלת לנר ביום, ולכך אין בזה כבוד יו"ט). (ו) מותר, דהוא כבוד וחייבוב המצוה. (סעי' ה וס"ק ל).

להדליק נר כשישנים

שאלה: (א) אותן המדליקין נר משום שאין רוצים לעמוד בלא נר אפילו בשעה שישנים, האם מותרים להדליק ביו"ט. (ב) ואם מפחדין לישן כשאין נר דלוק.

תשובה: (א) לא, דהוי נר של בטלה. (ב) מותר להדליק. (באה"ל ד"ה נר).

נר נשמה

שאלה: נר של יארציט א"ל לא הדליקו בעיו"ט, מה יעשה.

תשובה: ידליקו עכ"פ בחדר שאוכלים שם, שמוסיף אורה בחדר. ויותר טוב שידליקו בביהכ"ל. ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל גוונ, דהוי כעין נר מצוה שהוא לכבוד אבותיו. (באה"ל ד"ה נר).

הדלקת נר סמוך לחשכה

שאלה: האם מותר להדליק נר בביתו ביו"ט סמוך לחשכה.

תשובה: מותר, ואין זה מדליק מיו"ט לחול שהרי צריך הוא לו באותה שעה (שכבר מתחיל להחשיך קצת ויש תועלת בנר). (ס"ק לג).

נר בית הכנסת

שאלה: (א) נר של ביהכ"ל, האם מותר להדליקו בלילה או ביום [כשיש שם אנשים]. (ב) וביום, לאחר תפילת מנחה, ואין שם שום אדם בביהכ"ל [כשעוד היום גדול]. (ג) וסמוך לחשכה. (ד) ולפני מנחה.

תשובה: (א) מותר אפי' ביום, שהוא כבוד המקום שנאמר כבודו ה' באורים (והיינו שזהו כבוד ביהכ"ל שידלקו בו נרות בכל עת, ומותר להדליק לצורך מצוה). (ב) צ"ע אם יש להקל בזה. (ג) מותר, וכנ"ל

הפתילה לתוכה ע"י השרוי"ף (-בורג) הנעשה לזה, ומעמידין הזכוכית עליה ואח"כ מוציאה לחוץ. באיזה אופן מותר להדליק ביו"ט. (ב) ובעת שמתמעט הנפט כשהוא דולק, יש שנהגין להתיר השרוי"ף (-לשחרר הבורג) ולהגביה אותו מעט עם הפתילה (כלומר, שבכדי לשפוך נפט לתוך העששית צריך להרים קצת את הפתילה עם הבורג כדי שיוכל להכניס נפט בפנים) ושופכין לתוכו הנפט, האם מותר לעשות כן ביו"ט. [ומה צריך לזהר]. (ג) ואם כלה הנפט לגמרי ולא נשאר רק לחות הפתילה, האם מותר להגביהו כשהוא דולק.

תשובה: (א) באופן הנ"ל שעושים בו בחול אסור, שכשממשיך הפתילה לתוכה מקטין האור והוא בכלל מכבה, אלא יש לצמצם בתחילה להכניס לתוך המאשינק"ע (-העששית) את האור (-גפרור) ולהדליק את הפתילה, ולא להוציא הפתילה לחוץ להדליקה ואח"כ להורידה ולהמשיכה למטה שהוא בכלל מכבה. (ב) אין ההיתר ברור כ"כ, אך אין למחות ביד המקילים שיש להן על מי לסמוך, אבל צריכין עכ"פ לזהר שלא יוציאו לגמרי הפתילה מהנפט אלא יהיה תחוב קצה הפתילה במעט הנפט שיש שם בשולי הלאמ"פ, דאל"כ בודאי אסור. (ג) כן. (בה"ל ד"ה מיד וד"ה בנר).

הוספת אש להאיר או לגרום כיבוי

שאלה: (א) האם מותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיאיר הרבה. (ב) ולכפול (-לקפל) נר שעוה הדלוק ולהדליק גם ראש התחתון כדי להאיר. (ג) בהנ"ל א' ב', מה הדין אם מכיין שישרף מהרה ויכבה אורה. (ד) האם מותר להטות מעט נר הדולק כדי שיתך השעוה ויחזירנו למעלה, וכך יעשה כמה פעמים עד שיכלה וישרף במהרה. (ה) ואם אין השעוה ניתן לארץ רק שע"י ההטיה והתכה עולה השלהבת ונשרף מהר.

תשובה: (א) כן. (ב) גם מותר. (ג) יש להחמיר. (ולדעת המחבר אסור מדינא). (ד) לא. (דלא כהט"ו). (ה) גם אסור, כיון שמכיין בזה שתכלה מהר²³. (סעי' ב וס"ק יז יח ושעה"צ ובאה"ל ד"ה ויכבה).

מריחת נר

שאלה: האם מותר לחמם נר שעוה ולדבוקו בכותל או במנורה (בלא למרוח השעוה).

תשובה: אסור, גזרה שמא ישפשונו ע"פ שטח הכותל והוא תולדה דממחא. (ס"ק יח).

גרם כיבוי נר שעוה

שאלה: (א) נר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, האם יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף, כגון חול וכה"ג, בענין שיכבה כשיגיע שם. או לתחוב הנר לתוך חול תיחוח [בענין שאין בו משום עשיית גומא כנ"ל סי' תצ"ח סט"ז] כדי שיכבה כשיגיע לחול. (ב) האם גם לאחר ההדלקה מותר ליתן סביב הנר דבר המונע או לתחובו בחול. (ג) האם מותר לחתוך הנר בסכין. (ד) ולחותכו באור, דהיינו שמדליק גם למטה כדי לקצר הנר ושני החלקים נדלקים. (ה) ולהניח הנר בצוויינג"ל (-צבת²⁴) אחר ההדלקה, או להדביק הנר בכותל בענין שיכבה כשיגיע לשם (היינו שמדביק את הנר באמצעו לכותל, וכשהאש מגיע למקום הדיבוק הנר שם נמס ונופל ארצה). (ו) האם מותר לתחוב הנר במים (בשעה שהנר דולק).

תשובה: (א) מותר. (ב) דעת כמה אחרונים שמותר כיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק. (ולדעת המחבר אסור, ורק לפני שמדליק מותר כנ"ל א'). (ג) לא (שנראה כעושה כלי). (ד) לדעת המחבר אסור, ולדעת הרמ"א מותר, וכתב המשנ"ב שיש להחמיר כהמחבר. (דעת המג"א שלרמ"א מותר אפי' כשאין מדליק ב' החלקים, אבל כמה אחרונים חולקים שרק כשמדליק שניהם התיר הרמ"א). (ה) למחבר אסור דהוי כחותך מהנר, ולרמ"א מותר, ויש להחמיר (כנ"ל ד'). (ו) יש להחמיר (שמים שונה מחול, שהחול רק מונע את האש שלידי דלוק [ע"י שמונע אור וכיו"ב], אבל מים מכבים להדיא את האש כשהיא מגיעה אליהם, ובאופן זה לא הותר גרם כיבוי) [ורק לצורך דבר אחר וביו"ט שני של גלויות מקיל הח"א], ויש מקילין לצורך גדול אבל בלא"ה אין להקל. (סעי' ג וס"ק כ-כג ובה"ל ד"ה שמדליקין וד"ה דבר).

המחבר אסור. וכן כל הא דלקמן עד סוף התשובה הוא לדעת הרמ"א והמשנ"ב. (ג) אסור²¹. (ד) אסור. (ה) גם אסור [והא"ר מסתפק בזה]. (ו) מותר. (ז) אסור. (ח) מותר בכל אופן, דהוי אוכל נפש ממש. (ולדעת המחבר כל זה אסור וכנ"ל). (סעי' א וס"ק א ט-יב ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אבל וד"ה אסור).

כיבוי בקעת

שאלה: (א) האם מותר לכבות בקעת כשכונתו בשביל שחס עליה שלא תשרף כולה. (ב) ואם בשביל שתישאר לבשל בה עוד הפעם באותו היום, או כדי שלא תתעשן הקדרה. (ג) ואם האש גדול ומקדיח להתבשיל, האם יכול להסיר מהן (-מהגחלים) קצת ועי"ז יכבה האש מהן. ולכבות בידי.

תשובה: (א) אסור. (ב) אם אפשר להציל הקדרה מעישון בלא כיבוי [כגון שיכול לעשות אש במקום אחר ולהעמידה שם, או שיש לו עכ"פ מקום להשליך הבקעת לחוץ ולא לכבותה ממש], אסור לכבותה, אבל אם א"א להציל או לבשל הקדרה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות דהוי לצורך אוכל נפש. (ולדעת המחבר גם זה אסור). (ג) יכול להסיר מהן קצת, ואם אין לו עצה מותר גם לכבות בידי. (לדעת המחבר אסור). (סעי' א וס"ק ג ו-ח ושעה"צ).

כיבוי לצורך דבר אחר

שאלה: (א) האם מותר לכבות נר ביו"ט כדי לשמש מטתו [דאסור לשמש לאור הנר]. ולצורך בעילת מצוה. כשאין לו בית אחר להוציא שם הנר ולא כלי לכפות על הנר וגם לא ממה לעשות מחיצה להפסיק [וע"ל בסי' שט"ו ס"א באיזה אופן מותר לעשות מחיצה ביו"ט]. (ב) וביו"ט שני של גלויות.

תשובה: (א) בכל גוונא אסור. (ב) בחיי אדם מקיל ביו"ט שני לסמוך על המקילין לכבות, אם יצרו מתגבר עליו או שהוא ליל טבילה, אבל בלא"ה אין להקל. ואם יכול להדביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר לא יכבה, וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשיגיע שם ממילא יכבה, כל זה יש להתיר ביו"ט שני לצורך תה"מ [אבל בלא"ה אסור כדלקמן ג]. (סעי' א וס"ק ה ובאה"ל ד"ה או).

המעטת שמן שבנר

שאלה: (א) האם מותר להסתפק משמן שבנר בשעה שהוא דולק. (ב) ואם לוקח השמן כדי לאכול. (ג) האם מותר להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה ויכבה מהר.

תשובה: (א) לא, דכיון שמסיר מעט שמן מהנר עי"ז כהה אורו קצת וה"ז כמכבה (ולמחבר וסיעתו בלא"ה אסור משום גרם כיבוי). (ב) משמע מכמה פוסקים דג"כ אסור (וסברת האיסור אף שהוא לצורך אכילה, משום שאין לו תועלת מגוף הכיבוי רק שבע"כ כשרוצה ליטול את השמן לאכול נהיה בזה כיבוי²²), וצ"ע למעשה. (ג) לא. (סעי' ב וס"ק יג יד ושעה"צ).

הוצאת פתילות מהנר

שאלה: (א) חתיכות חלב או שעוה המונחות בנר (-בכלי שיש בו פתילה דולקת, והפתילה אינה מחוברת לחתיכות ההם), האם מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילות. (ב) ולקחת פתילה מנר הדלוק, ואם כדי ליתנה בנר אחר או באותו נר עצמו. (ג) ואם אינו מוציאה לגמרי מהשמן אלא מוציא מקצתה העליון חוץ לשמן כדי שתאחז האור בזה המקצת שהוציא מהשמן ותהא הפתילה דולקת יפה. (ד) ואם אינו יכול לאחוז בפתילה להוציא מקצתה חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאד לאש הדולק, האם מותר להגביה הנר מעט כדי שיסתלק השמן מעט לאחוריו ויוכל לאחוז בפתילה ולהוציא מקצתה כדי שתאחז בה האור, ואח"כ יחזור ויקרב השמן אל האש כמו שהיה. (ה) ואם לא יחזור ויקרב אח"כ השמן לפתילה.

תשובה: (א) כן, כיון שאין הפתילה יונקת מהם כלל. (ב) אסור בכל גוונא, שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה שמתמעט אורה (שכיון שהוציא את הפתילה מהשמן נשאר בה רק מעט שמן והשלהבת נחלשת) וחשיב כיבוי, ומה מועיל שידליקה אח"כ. (ג) מותר. (ד) מותר. (ה) אפשר דאף בזה אין לאסור. (סעי' ב וס"ק טו טז ובאה"ל ד"ה בנר ושעה"צ).

הדלקת פתילת העששית

שאלה: (א) כשרוצים להדליק הלאמפ"ין (-עששית נפט) שלנו ביום חול, נוהגין שמוציאין הפתילה ומדליקין אותה ואח"כ ממשיכין

24 ומשמע שלא רק מניח הנר בין שיני הצבת [שבזה אינו בודאי שהאש יפסיק לדלוק כשיגיע למקום הצבת], אלא מדובר שסוגר את שיני הצבת בחוזקה על הנר, והנר נמךר מאחיות הצבת וכמעט שנחתך, וכשמגיע האש לשם אינו יכול לעבור במקום שבין שיני הצבת. וכיון שמויך את הנר הרי עושה מעשה בגוף הדבר הנדלק.

25 ע"י מ"ב שביאר דלא חשיב תיקון מנא, והיינו משום שהסרת הפחם אינו תיקון הפתילה אלא נחשב שמסיר דבר חיצוני, וכמו שמותר לנקות כלי מלכלוך שדבק בו חזק.

26 מה שהמ"ב כותב בלשון 'מסתברא דאסור', ולכאורה זה כתוב מפורש בשו"ע בסעיף י' שאסור, ויותר מזה בשעה"צ כאן (ס"ק לז) כתב שהמ"א מסתפק בזה, היינו משום שבסעיף י' מדובר שחותך אחרי ההדלקה (בזמן שהנר דלוק),

21 והטעם, שהבית אינו אלא הכשר המאכל, אלא שבאופן שאם הבית ישרף ולא יהיה לו מקום לסעוד בו נחשב שמכבה לצורך סעודתו, אבל אם אפשר לאכול בבית אלא שמתקן את ביתו שיהיה נאות לשימוש הוי רק מכשירין, ומכשירין כאלו לא התירו.

22 ואין זה דומה להא דמותר להניח בשר ע"ג גחלים (סי' תקז ס"ד) אע"ג שע"י כך כבים הגחלים, כיון ששם אינו עוסק בכיבוי אלא בלהיך את המאכל, וממילא מתכבה, וכיון שא"א לצלות בלא זה מותר, משא"כ כאן שעוסק בכיבוי, וכן מבואר בשיטמ"ק (כג.) בשם הריטב"א.

23 וזה כדעת המחבר שפסק כהרא"ש שאסור לחתוך שעוה אע"ג שלא מכהה האור בכך. ומבואר בזה שהמ"ב נוקט למעשה להחמיר כהמחבר, וכן בשעה"צ סק"כ הלשון 'יש להחמיר'. וע"ע לקמן ס"ג.

ס"ק לג (לעיל תשובה הקודמת). ד) כ"ש שמותר לכבוד התפילה. (סעי' ה' וס"ק לא-לד ובאה"ל ד"ה שהרי).

שבת שלפני יו"ט

שאלה: א) האם מותר להדליק נר בביהכ"נ ע"י גוי, בשבת לאחר מנחה, כשחל יו"ט אחריו. ב) ובבין השמשות.

תשובה: א) אסור. ב) גם בזה קשה להקל. (באה"ל ד"ה שהרי).

הכנת הנר למחר

שאלה: א) האם מותר לתקן הפתילות והעשיות ביו"ט אחר מנחה כשאין בבעתו להדליק בהם היום. ב) ולהעמיד נרות של שעוה לצורך הלילה [שאינו אלא טירחא בעלמא].

תשובה: א) אסור. ב) אסור, דגם טירחא בעלמא אסור משום הכנה (וכנ"ל ס' תקג ס"ק א). ואפי' מיו"ט ראשון לשני אסור להכין. (סעי' ה' וס"ק לה).

הנחת נר ע"ג אילן

שאלה: האם מותר לתת נר ע"ג אילן ביו"ט או מערב יו"ט.

תשובה: אסור אפי' מעיו"ט, דחיישינן שמא יטלו משם ביו"ט, והוי משתמש באילן דהנטיה מקרי שימוש כנ"ל ס' של"ו ס"א, וכ"ש ביו"ט גופו שאסור דהנחה מקרי שימוש. (סעי' ו' וס"ק לו).

תיקון נר

שאלה: א) האם מותר לפחות נר של חרס, דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר (שדרך יוצרי כלי חרס שבתחילה הם עושים גוש עפר מגובל במים וזה נקרא ביצים), וממעכן בידו (כלומר תוחב אגרופו בתוך הביצים וחוקק בהם. רש"י) לעשות לו בית קיבול. ב) ולפעמים כשעדיין הוא רך (לפני שנתקשה באש), ומשימין קש או שאר דבר בחלל אוירו כדי שלא יפלו הדפנות אל תוכו, האם מותר ליטול הקש מתוכו ביו"ט. ג) שני כלים המחוברים ביחד בתחילת עשייתן, כגון

שני נרות (-בית קיבול לשמן) או כוסות וכה"ג, האם מותר להפרידן. ד) ואם נדבקו ממילא לאחר גמר עשייתן דרך עראי.

תשובה: א) אסור, מפני שהוא עושה כלי. ב) גם אסור. ג) לא, שהוא כמתקן כלי. ד) מותר להפרידן (שחיבורן נעשה לאחר גמר מלאכתן, והחיבור עתיד ליפרד, וכ"ש שנעשה בלי כוונה או תכלית מסוימת. לכן אינם נחשבים מחוברים, ובהפרדתם אינו מחדש תיקון בכלי. ע"פ מג"א שמ"ח). (סעי' ז' וס"ק לז).

חיתוך פתילה או נר

שאלה: א) פתילה שהיא ארוכה מאד, האם מותר לחתוך ממנה כדי לקצרה. ב) האם מותר לחתוך פתילה לשנים ע"י סכין, כשרוצה להשתמש בשני הפתילות או כשצריך רק פתילה אחת. ג) ולנתק הפתילה ביד. ד) וליתן שני ראשי הפתילה בפני שני נרות ומדליקה באמצע שיהיו ב' נרות דולקות. ה) נר של שעוה או חלב, האם מותר לחתכו לשניים בסכין, כשלא היה דלוק עדיין²⁷. ו) ולהדליק באמצע שיהיה ממנו שני נרות דולקות.

תשובה: א) לא, שהוא בכלל תיקון כלי. ב) אסור בכל גוונא, וכנ"ל משום תיקון כלי. ג) צ"ע אם מותר. ד) מותר, והוא שצריך לשתיהן, שאל"כ מוכח שמכוין לתיקון כלי. ה) לא. ו) מותר, וכנ"ל לענין פתילה. (סעי' ח' וס"ק לה-מא ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אין).

תיקון פתילה

שאלה: א) האם מותר לגדול פתילה לשוורה. ואם עושה ביד. ומדוע. ב) ולמתוח צמר גפן לעשותו כמין פתילה. ג) ולהתיר קליעת פתילה, או להתיר נר של שעוה קלוע. ואם מכיון לצורך הדלקה. ד) ולהבהב פתילה להסיר הנמיון כדי שתדלק יפה. ה) ופתילה שאינה קשה כל צרכה ורוצה למעכה בידו כדי להקשותה, האם מותר. ו) האם מותר לשרות פתילה בשמן כדי שתדלק יפה [בויום].

תשובה: א) אסור אפילו ביד, שעושה כלי ביו"ט, וגם יש בזה מלאכת טויה דאפי' חצי שיעור אסור מה"ת (כנ"ל ס' שד"מ ס"ק יא). ב) גם

אסור. ג) אסור ואפי' מכיון לצורך הדלקה. ד) גם אסור דהוי תיקון כלי. ה) מותר, דכיון שהיא מתוחה ושורה כבר מעיו"ט הוי תיקון כלאחר יד. ו) מותר, ודוקא בשמן שאין בו נר דלוק, דכשנר דולק שם ושורה בתוכו נתמעט השמן קצת ע"י השריה והוי מכבה כנ"ל ס"ב. (סעי' ט' וס"ק מב-מו ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אין גודלין).

הסרת פחם מהפתילה

שאלה: א) האם מותר להסיר ביד את הפחם שבראש הנר כשהוא דולק [מדינא]. ב) וע"י כלי. ג) ולחתוך הפתילה עצמה בכלי. ד) מה המנהג במדינתנו לענין הסרת הפחם. ה) ולנפץ הפחם באצבעו. ו) ולהטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה.

תשובה: א) כן. ב) מותר, ויש אוסרים²⁸. ג) אסור. ד) המנהג במדינתנו שלא להסיר הפחם בין ביד ובין בכלי, בין בנר שמן בין בנר שעוה וחלב²⁹. ה) מותר, שאינו מכבהו בידים, ואע"פ שמפילו לארץ והוא כבה כיון שאין מכיון לכיבוי מותר. ו) כל שכן שמותר. (סעי' י' וס"ק מז' ושעה"צ).

הדלקת נר יו"ט

שאלה: א) האם יש מצוה להדליק נר ביו"ט. ב) המדליק נר של יו"ט האם מברך אקב"ו להדליק נר של יו"ט. ג) וביו"ט שני. ד) וכשיו"ט חל בשבת.

תשובה: א) כן³⁰, כמו בשבת (משום כבוד ועונג שבת, ע"י רש"י שבת כה: ד"ה חובה, וש"ע רסג ב). ב) כן. ג) גם מברך. ד) אומר להדליק נר של שבת ושל יו"ט. (סעי' י' וס"ק מח).

ייש"כ מרובה להרה"ג ישראל בן ישי שליט"א מכולל

"אליבא דהלכתא" קרית ספר על עריכת הדברים

29 לדעת המחבר מותר וכנ"ל, ובשכנה"ג (סוה"ס) מאמר מרדכי (ס"ק טז) שלחן גבוה (ס"ק כב) וכן איש חי (ש"ש במדבר כו) הובא המנהג להחמיר, וע"י כף החיים (ס"ק קו).

30 ע"י כה"ח (ס"ק קט) בשם הפמ"ג (משב"ז יב) דגם ביו"ט נוהגין להדליק ב' נרות, אף דזכור ושמו נאמר בשבת מ"מ יש עוד טעמים. (ע"ש עוד, וע"י גם בן איש חי ש"ש פ' ויקרא אות יא).

אבל כאן מדובר שחותך קודם ההדלקה, ויש מקום לומר שאינו נחשב לעשיית כלי אלא להכשרת ההדלקה, ולכן אין ראייה מסעיף י' שגם באופן זה אסור. מחצית השקל ס"ק יא.

27 שאילו כבר היה דלוק ודאי אסור לחתכו לשיטת המחבר משום מכבה (כנ"ל ס"ג), והמ"ב שם נקט שיש להחמיר כן.

28 ולדעת המחבר, העולת שבת פ"י בבעתו לאסור, אך המג"א וט"ז ומאמר פירושו בדבריו להתירא, וכן מבואר בב"י להתיר [והיינו אפי' שלא בדרך ניופץ אלא ליטול הפחם בראשי אצבעותיו].

שינון הלכה

**שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה
מתוך המבחרים שנערכו בכוללי "אליבא דהלכתא" תמידין כסדרן**

תשובה: א. אם משתמש בו מיד כשעודו רותח לאפות בו פשטידא של בשר שרי, ואם ממתין שיצטנן יש אוסרים ויש מתירים (אך שלא יורה כן לאחרים לרמ"א סעי' א', משא"כ לשו"ע, ע"י בה"ל שם ד"ה וה"ה) (ס' תק"ט סעי' ה' ומ"ב ס"ק כ"ה). ב. יש אוסרים דכיון דבעי ללבן עד שניצוצות ניתזין ממנה נראה כמתקן כלי, ואף דהוי מכשירים דלא היה יכול לעשותם מערייו"ט אסור משום תקון כלי שלא הותר ביו"ט, וי"א דכה"ג שלא יכל לתקנו מערייו"ט שרי ול"ח כתיקון כלי ממש, וברדב"ז כ' כיון שיכול להשתמש בו צונן לא חשיב תיקון מנא (שם ומ"ב ס"ק כ"ד ושעה"צ כ"ו כ"ט).

שאלה: אל רבה של קהילת משכן התורה באחוזת ברכפלד הגאון הגדול הרב חנוך בן ישי שליט"א, ניגש ביו"ט אחד מבני המקום ושאל האם מותר להגעיל כלי שנטרף ביו"ט, מה הורה לו מורנו הרב שליט"א.

תשובה: מעיקה"ד הסכימו רבים מהאחרונים להתיר, אך היא הלכה ואין מורין כן, ע"כ לא יורה לו הרב היתר בזה. אמנם אם היה לו מים רותחים שרי ומורים לו להגעילו (ולדעת השו"ע כמוש"כ בבה"ל סעי' א' ד"ה וה"ה לכאן) אף מורין כן (ס' תק"ט סעי' ה' מ"ב ס"ק כ"ו).

שאלה: האם מותר להגעיל ביו"ט כלי שנטרף ביו"ט [פרט גם האם ומתי מותר להורות לאחרים].

תשובה: י"א דאסור, ורבים מהאחרונים מקילים מצד הדין, אך אין להורות לאחרים, אכן אם היה לו מים רותחים שהרתיחן לצורך

שאלה: א. האם ובמה מותר להשחיו ביו"ט סכין שנפגמה מעיו"ט או ביו"ט. ב. האם ובמה מותר להוריד שמנונית מעל הסכין ביו"ט [פרט גם האם מותר להורות דבר זה לרבים].

תשובה: א. בשו"ע סתם דאין משחיוזין במשחזת שלה, אבל מחדדה ע"ג עץ או חרס או אבן (ואין מורין כן) (ול"ש אם נפגם ביו"ט או בערייו"ט, וע"י ב"י). אמנם בשעה"צ כ' בשם האחרונים דדוקא בנפגמה ביו"ט מותר כה"ג, אבל בנפגמה מערייו"ט אסור בכ"ג (ס' תק"ט סעי' ב' ושעה"צ י"ד). ב. בשל עץ וכדו' שרי ואף מורין כן, ובמשחזת שלה שרי ואין מורין כן (שם ומ"ב ס"ק י"ג ושעה"צ ט"ז).

שאלה: האם מותר למלאות עופות בבשר וביצים ולתפורם ביו"ט [פרט גם האם מותר לשרוף החוט המיותר לפני התפירה או לאחריה].

תשובה: כ' השו"ע עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפורם ביו"ט, והוא שיתקן מעיו"ט החוט וישימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביו"ט, וכ' המ"ב דהיינו קודם התפירה, אבל לאחר התפירה מה שנשאר מן החוט מותר לחתוך, וכ' המ"ב דלשרוף דינו כלחתוך (שו"ע ס' תק"ט ס"ג ומ"ב ס"ק י"ז וי"ח).

שאלה: א. האם ומתי מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו ביו"ט גבינה. ב. האם מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שנבלע בו ביו"ט נבלה ומדוע.

סימן תקט

שאלה: במהלך היו"ט עיקמו בניו השובבים של מר כהן את כל המזלגות שבביתם, מר כהן הסתפק האם מותר ליישרם. מה דעתך.

תשובה: השו"ע אוסר, והרמ"א מתיר אם אין יכול להשתמש בו כך והתעקם ביו"ט, ומ"מ למעשה החמיר המ"ב כדעת המאור והר"ן דס"ל דזהו בכלל תיקון כלי גמור (ס' תק"ט ס"א ומ"ב ס"ק ה').

שאלה: האם מותר ליישר ביו"ט שיפוד שהתעקם ביו"ט כשאין אפשרות לצלות בו [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: לשו"ע אסור, ולרמ"א שרי ואין מורין כן לרבים, והכרעת המ"ב בשם האחרונים להחמיר בזה דאפי' לעצמו אסור, ואם יכול לשאול מאחרים לכונ"ע אסור (ס' תק"ט סעי' א' ומ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה אותו).

שאלה: האם ובמה מותר להשחיו סכין ביו"ט.

תשובה: כ' השו"ע אין משחיוזין את הסכין במשחזת שלה, אבל מחדדה ע"ג העץ או חרס או אבן (ואין מורין כן). בד"א כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיוזין אותה אפי' על העץ, וכ' המ"ב דמשחזת שלה היינו משחזת מאבן, אבל בסתם אבן שאינה משחזת מותר, וכן במשחזת של עץ מותר. וכ' השעה"צ דכל ההיתר הוא רק בנפגמה ביו"ט, אבל בנפגמה מעיו"ט אסור (ס' תק"ט ס"ב ובמ"ב ס"ק י"א-י"ב ושעה"צ ס"ק י"ד).

אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בהם (סי' תק"ט מ"ב ס"ק כ"ו ושעה"צ ל"א).

שאלה: האם מותר להטביל כלי ביו"ט כשלא יכל להטבילו מבעוד יום [פרט גם האם ומתי מותר להורות לאחרים].

תשובה: מותר ואין מורין כן, אך בכלי זכוכית דחייב טבילתו מדרבנן מצדד הפמ"ג דיכולין להורות כן לאחרים לטובלו לצורך היום, אם לא היה אפשר לו לטובלו מעיו"ט (סי' תק"ט מ"ב ס"ק ל').

שאלה: אל מחבר הספר "שמירת השבת" הגאון המפורסם הרב מרדכי גורגוב שליט"א, ניגש ביו"ט אחד מתלמידיו, ושאל האם מותר לטבול כלים ביו"ט, מה הורה לו לדעתך הרב שליט"א.

תשובה: אם היה אפשר לטבול מעריו"ט יש מחמירים, ואם לא היה אפשר לטבול מעריו"ט מעיקה"ד שרי לטבול, אלא דאין מורין כן, ובכלי זכוכית מצדד הפמ"ג דאף מורין כן (סי' תק"ט סעי' ז' מ"ב ס"ק ל').

סימן תקי

שאלה: כיצד מוללין מלילות ביו"ט.

תשובה: כ' השו"ע מוללין מלילות כדרכן ביו"ט, וכ' המ"ב דיש מחמירין דווקא בשינוי בראשי אצבעותיו (סי' תקי"א ס"א ומ"ב ס"ק ג').

שאלה: א. כיצד מוללין מלילות ביו"ט. ב. והאם כשבורר ביו"ט בוררים את הפסולת מתוך האוכל [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: א. בשו"ע פסק דמולל בידו, ויש מחמירים דימולל בשינוי בראשי אצבעותיו (סי' תקי"א סעי' א' ומ"ב ס"ק א' ג'). ב. אם הפסולת מועטת מן האוכל בורר את הפסולת, ואם האוכל מועט בורר את האוכל (וכן כשקשה יותר לברור הפסולת שהיא דקה, וכשהם שווים בורר איזה שרוצה). ודעת הרשב"א דדוקא לאלתר, אבל ללאחר זמן בורר את האוכל, ונקט במ"ב דבכ"ג בורר אף ללאחר זמן. עוד י"א דבהיה יכול לברור מבעו"י אסור לברור כדרכו ביו"ט, וע"כ אין בורר אף בידו או בקנון ותמחוי (והיינו לדעת הרמ"א דמחמיר באוכ"ג שיכל לעשות מבעו"י). ובמ"ב כ' דמשמע דבורר כדרכו בקנון ובתמחוי וכ"ש בידו (דזה גופא הוי שינוי דאין בורר בנפה וכדו'), ונקט בבה"ל דלכתחילה נכון כה"ג שיברור את האוכל מהפסולת (שם סעי' ב').

שאלה: במהלך שיעורו השבועי בהלכות שבת ויו"ט של רבה של שכונת שלום בניך בנתיבות, הגאון הצדיק רבי ניסים אנקאב שליט"א, נשאל מורנו הרב שליט"א כשבוררים ביו"ט האם בוררים את האוכל מתוך הפסולת או את הפסולת מתוך האוכל, מה הורה מורנו הרב שליט"א.

תשובה: כשהאוכל מרובה יברור את הפסולת דטרחתו מעוטה, ואם הם שוין בכמותן בורר מה שרצה, ואם הפסולת דקה שטורח לבוררה יברור את האוכל, וכ' הבה"ל דכשהיה אפשר לו לברור מבעו"י לכתחילה נכון לברור האוכל מתוך הפסולת דווקא גם אם זה יותר טרחא, וכמדומה שכן נוהגין (סי' תקי"א ס"ב ומ"ב ס"ק ח' וט' ובה"ל ד"ה אם רוצה).

שאלה: אל רבם של התושבים באיזור אופקים הגאון הגדול רבי חיים מרדכי טיטלבוים שליט"א ניגש אחד משומעי לקחו ושאל, האם מותר לחתוך ביו"ט את הירקות דק דק, מה הורה הרב שליט"א.

תשובה: מותר לחתוך בסכין רגיל דק דק, אך בכלי שלהם כעין סכין קבוע בדף עץ י"ל שאסור שדרך לעשות לימים הרבה (סי' תקי"א בה"ל ד"ה את הירק).

שאלה: א. האם מותר לסנון חרדל ביו"ט במסננת שלו. ב. והאם מותר למתק החרדל בגחלת של עץ או של מתכת.

תשובה: א. אסור, ולמג"א היינו דוקא בהיה יכול מבעו"י, ובהה"ל מסיק דיש להחמיר בכ"ג (סי' תקי"א סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ב ובה"ל ד"ה אין). ב. בגחלת של עץ אסור, ולרש"י היינו כשהיה יכול מבעו"י, ויש מחמירים בכ"ג, ובגחלת של מתכת שרי (שם ומ"ב ס"ק י"ד).

שאלה: האם וכיצד מותר לתלות המשמרת ביו"ט ע"ג כלי.

תשובה: כ' השו"ע אין תולין המשמרת ביו"ט לסנון בה שמרים, ומערים ותולה אותה ליתן בה רימונים ואח"כ נותן בה שמרים, וכ' המ"ב דהיינו דווקא כשבאמת נותן בה רימונים (שו"ע סי' תקי"א ס"ד ומ"ב ס"ק י"ט).

שאלה: א. האם וכיצד מותר לתלות המשמרת ביו"ט ע"ג כלי. ב. האם מותר ליתן שמרים ביו"ט לסנון במשמרת שתלויה מבעו"י.

תשובה: א. אסור לתלות לצורך לסנון בה, ומותר להערים שתולה אותה ליתן בה רימונים, ונותן בה רימונים ואח"כ מסנון בה השמרים (סי' תקי"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ט). ב. כשאם יסנון מבעו"י לא היה טוב כ"כ שרי, ואם כשהיה מסנון מבעו"י היה טוב כשל עכשיו אסור, והיינו לדעת הרמ"א, אבל לשו"ע שרי, ומ"מ בשינוי שרי (שם מ"ב ס"ק י"ז ולעיל סעי' ג' בה"ל ד"ה אין).

שאלה: במהלך הקידוש בשמחת תורה בבית הכנסת בן איש חי ברמת שלמה, נזכר לפתע הגבאי ששכח להביא מביתו את בקבוקי השתיה שקנה. הגבאי ניגש מיד לרב בית הכנסת הגאון האדיר רבי יוסף דיין שליט"א, ושאל האם מותר לשלוח את בנו הגדול שיביא מביתו בעגלה את כל ארבעת קרטוני השתיה שקנה, מה לדעתך הורה הרב שליט"א.

תשובה: מותר דצריך למהר ולהביא לפנייהם, ואם לא יביא בעגלה יגרם עיכוב (סי' תקי"א סעי' י').

שאלה: א. המוליך כדי יין ביו"ט כיצד יביאם. ב. והאם מותר להוליך עצים ביו"ט בחבל.

תשובה: א. לא יביאם בסל ובקופה אלא בידו או על כתפו אחד או שניים, והיינו שמביאו דרך המבוי, אבל כשמביאים בחצר מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר אדרבה עדיף להביא בסל ובקופה הרבה כאחד. וי"א דגם במבוי דינו כבכחצר, ולא אסרו אלא במוליך מחוץ לעיר. וכ"ז כשאפשר, אמנם כשאי אפשר כגון שיש לו אורחים וצריך למהר עושה כדרכו (סי' תקי"א סעי' ח' י' ומ"ב ס"ק כ"ט ל' ל"ה ושעה"צ ל'). ב. אסור, ובשעה"צ מסתפק אם הוא דוקא ממקום למקום כנ"ל או אף מזוית לזוית (שם סעי' י"א ושעה"צ ל"ח).

סימן תקיא

שאלה: מדוע מותר לעשות מדורה ביו"ט להתחמם כנגדה כשהקור גדול.

תשובה: י"א דהוא מדין מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכ"נ הותרה נמי שלא לצורך אוכ"נ, וי"א דכל מידי דהנאת הגוף הוי בכלל אך אשר יאכל לכל נפש (סי' תקי"א סעי' א' מ"ב ס"ק א').

שאלה: האם מותר להחם בית החורף ביו"ט שאין הקור גדול ומדוע.

תשובה: יש אוסרים דאין דרך סתם בנ"א להקפיד בקור זה והוא רק למפונקים, ולא הותרה מלאכה ביו"ט אלא כששוה לכל נפש. ויש מתירים, וכן נהגו כיון דעיקר הבערה בשביל קור הוי שווה בכל נפש, לא קפדינן אם הקור גדול או קטן (סי' תקי"א סעי' א' ומ"ב ס"ק ז').

שאלה: לצורך אילו אברים בגופו מותר לחמם מים ביו"ט [פרט גם היכן מותר לו להתרחץ בהם].

תשובה: כ' השו"ע מותר לחמם מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, וכ' המ"ב דה"ה פניו ורגליו, ומ"מ לא ירחצם במרחץ, וכ' הבה"ל דדעת הרא"ש להקל בכל אבר מהגוף כל שהוא מיעוט הגוף, ולמעשה צידד להחמיר כדעת הש"ך בשם המשאת בנימין דרק פניו ידיו ורגליו (סי' תקי"א ס"ב ומ"ב ס"ק ט' ובה"ל ד"ה אבל לא כל גופו).

שאלה: אל רבה של שכונת נווה יעקב בירושלים הגאון הגדול הרב אורי שרגל שליט"א, ניגש ביו"ט אחד מבני השכונה ושאל, האם מותר לרחוץ ביו"ט את כל גופו של בנו התינוק במים שהוחמו מעיו"ט או ביו"ט. מה ענה מורנו הרב שליט"א.

תשובה: לתינוק שרגלים לרחצו בתמידות שרי, ולתינוק שפעמים אין רוחצין אותו ב' או ג' ימים אז בחמין שהוחמו ביו"ט אין להקל, ובהוחמו בעריו"ט לשו"ע אף לגדול שרי, ולרמ"א אפשר שאין להקל, ולעת הצורך בודאי יש להקל (סי' תקי"א סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ב י"ח).

שאלה: האם מותר לגדול לרחוץ כל גופו בבת אחת או אבר אבר במים שהוחמו מעיו"ט [הבא גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: כ' השו"ע דמותר לרחוץ כל גופו בב"א במים שהוחמו מעיו"ט, ודווקא חוץ למרחץ. והרמ"א כ' דיש אוסרים בכל ענין, וכ' המ"ב דדווקא כל גופו כאחד, אבל אבר אבר לכו"ע מותר. והכריע המ"ב דאף דרוב הפוסקים סוברים כדעה ראשונה, מ"מ נוהגים לאסור ואין לשנות (סי' תקי"א ס"ב ומ"ב ס"ק י"ח).

שאלה: א. לצורך אילו אברים בגופו מותר לחמם מים ביו"ט [פרט גם היכן מותר לו להתרחץ בהם]. ב. והאם מותר לגדול לרחוץ כל גופו בבת אחת או אבר אבר במים שהוחמו מעיו"ט [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: א. לצורך פניו ידיו ורגליו (ובה"ל מצדד קצת דבזה"ז אין רגליו שונה משאר איברים ואסור), ובה"ל הביא פלוגתא די"א דשרי אף לרחיצת שאר איברים כל שאינו רוב גופו, ואף במה שהתירו לרחוץ לא ירחץ במרחץ (סי' תקי"א סעי' ב' ומ"ב ס"ק ט' ובה"ל ד"ה ידיו וד"ה אבל לא). ב. לשו"ע שרי, ולרמ"א אסור כל גופו בב"א אבל אבר אבר שרי, וכן נהגו, וכ' במ"ב דאין לשנות המנהג (שם ומ"ב ס"ק י"ח).

שאלה: במהלך יום העיון של עובדי המועצה הדתית בקרית ספר, שאל אחד העובדים את רב העיר הגאון הגדול רבי ישי יעקב שליט"א האם וכיצד מותר לחמם קצת את מקוה הנשים ביום הראשון של ראש השנה לצורך היום שני, על מנת שלא יהיו המים קפואים. מה לדעתך הורה רב העיר שליט"א.

תשובה: לחמם ע"י גוי, ושישתמש בהם ישראל ביו"ט ראשון לשתות מהם או להדיח כליו, וצריך להזהר שלא להוסיף אח"כ מים ליורה שעל האש, אלא בתחילה ימלא כל המים שנצרך להם (סי' תקי"א סעי' ב' מ"ב ס"ק י"ט).

שאלה: א. האם מותר לפזר מיני בשמים על גבי גחלים כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה, ומדוע. ב. האם מותר לשתות טיטון ביו"ט ומדוע [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: א. שרי דהוה שווה לכל נפש, דאף עניים רוצים בזה אלא שאין מצוי להם (סי' תקי"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק כ"ה). ב. יש אוסרים דאינו שווה לכל נפש, וכן מצוי בו כיבוי שמדליקים ע"י נייר או גחלת ומשליכים אותה, ויש מתירים עתה שהרבה רגילים בזה וחשיב שווה לכל נפש ושיזהרו שלא לכבות, ויש נוהגין כן ביו"ט שני ומחמירים ביו"ט ראשון ובשני יו"ט דר"ה, והנהגים להקל ביו"ט ראשון אין למחות בידם (שם בה"ל ד"ה אין).

סימן תקי"ב

שאלה: א. האם מותר לבשל ביו"ט לצורך קראים. ב. האם ומתי וע"י מי מותר לשלוח אוכל שהכין ישראל לעצמו לגוי ביו"ט.

תשובה: א. מח' (סי' תקי"ב סעי' א' מ"ב ס"ק ב'). ב. כשאין עובר דרך ר"ה או כרמלית שרי אף ע"י ישראל, וכשעובר דרך ר"ה (בזה"ז דמקילינן לענין זה דנחשבת ככרמלית) או כרמלית, היכא דאיכא משום דרכי שלום שרי ע"י עכו"ם, ודלא כיש"ש דאוסר בזה (שם ומ"ב ס"ק ז' ח' ושעה"צ י"ג).

שאלה: א. האם מותר להרבות בבישול או באפיה ביו"ט בשביל לשלוח לגוי לביתו [פרט גם את הכרעת המ"ב]. ב. באלו תנאים מותר להלכה לישראל להזמין גוי ביו"ט לאכול עמו בביתו.

תשובה: א. להרבות בבישול שלא בטירחה אחת או באפיה נקטי' להלן (מ"ב ס"ק י"ב) לאסור (אא"כ יש לו במה לפייסו), וכשמרבה בבישול בחד טרחה ע"מ לשלוח לגוי נח' בזה, ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך להקל (סי' תקי"ב סעי' א' מ"ב ס"ק ו'). ב. היכא דאם ימנע מלהזמין גירום לבטול שמחת יו"ט שרי להזמין לאכול ממה שהכין לעצמו (שם בה"ל ד"ה אסור).

שאלה: במהלך השירה בסעודת יו"ט בסוכתם של משפחת גרבוז נכנס שכנם שבצעירותו היה שומר תומ"צ, הרבנית שתח"י ניגשה מיד לבעלה הרב הגאון האדיר רבי אברהם נח גרבוז שליט"א ושאלה האם מותר להציע לו לאכול עמם. מה לדעתך ענה מורנו הגאון שליט"א.

תשובה: אם בא לאחר שהכינו סעודתם והוא ראוי לכך שיכינו לו סעודה בפנ"ע, נח' אם שרי להזמין בסתם או דווקא שיאמרו לו אם מספיק לך במה שהכנו לעצמינו בוא ואכול, והכרעת הט"ז דשרי ליתן לפניו לאכול עמם ובלבד שלא יפצירו בו (סי' תקי"ב סעי' א' מ"ב ס"ק י').

שאלה: אל רבה של שכונת סנהדריה בירושלים הגאון רבי אהרן ילין שליט"א ניגש ביו"ט אחד מבני השכונה, ושאל האם מותר להוסיף לסיר בשר שנמצא על האש עוד חתיכת בשר בשביל העובדת הפיליפינית שעובדת בביתם. מה הורה מורנו הרב שליט"א.

תשובה: נקטי' לאסור אא"כ יש לו מאכלים אחרים שיכול לפייסה בהם (סי' תקי"ב סעי' א' מ"ב ס"ק י"ב).

שאלה: האם מותר להרבות בבישול בשביל לשלוח לגוי לביתו [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: נח' בזה בדעת הרמ"א כשעושה בחד טירחא, והכרעת המ"ב להקל במקום איבה או הפסד (סי' תקי"ב סעי' א' מ"ב ס"ק ו').

שאלה: גוי שבא מאליו לבית ישראל האם ומתי מותר להאכילו [פרט גם את הכרעת הט"ז].

תשובה: לשו"ע שרי ממה שכבר מוכן כשמזמינו, ויש מחמירין אם הוא אדם חשוב אא"כ אומר לו קודם שמאכילו אם מספיק לך במה שהכנו לעצמינו בא ואכול, והכרעת הט"ז דשרי בלא הזמנה והפצרה אף שאין אומר לו (סי' תקי"ב סעי' א' ומ"ב ס"ק י').

שאלה: בני החיל של כותים שנתנו קמח לישראל לאפות להם, באלו תנאים מותר לישראל לאפות להם [פרט גם את המקרה שגשאר בעל המ"ב בצ"ע].

תשובה: כשאנים מקפידים שאם יאפה הישראל את הלחמים שיתן מהם לחם אחד לתינוק, וי"א דדוקא כשנותן בפועל לתינוק, ונסתפק בשעה"צ כשאופה לחמים גדולים שמסתמא מקפידים שלא יתן פת שלימה אלא רק חתיכה לתינוק אם שרי, ובתוס' משמע קצת להתיר, ובמאירי משמע להחמיר, וצ"ע. וכ' הט"ז דכל היתר זה הוא דוקא בשעה"ד כה"ג דבני החיל, וכמה אחרונים דחו ראיותיו, ומ"מ כן הסיק במ"ב לדינא (סי' תקי"ב סעי' ב' מ"ב ס"ק י"ג י"ד ט"ו ושעה"צ כ"ח ל').

שאלה: בני החיל של כותים שנתנו קמח לישראל לאפות להם פת, האם ומתי מותר לישראל לאפות להם.

תשובה: אם אינם מקפידים שאם אופה יתן פת אחד לתינוק שרי, ויש שכתבו דהיינו דוקא כשנותן ממש לתינוק ולא סגי ביכול. ואם אופה פת אחת בלבד ונותן מקצת ממנה לתינוק, בתוס' משמע קצת להקל, ובמאירי משמע להחמיר, וצ"ע. וכ' הט"ז דכ"ז הוא בשעה"ד, ואף דיש חולקים העיקר כה"ט"ז (סי' תקי"ב סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ג ט"ו ושעה"צ כ"ח ל').

סימן תקי"ג

שאלה: א. ביצה שספק אם נולדה ביום טוב או בחול שנתערבה באחרות, האם מותרת התערובת באכילה [פרט גם את הכרעת המ"ב]. ב. ביצה שנולדה ביו"ט והתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, האם ומתי מותר לאכול הבשר. ג. ביצה שנולדה ביו"ט שהתבשלה בשוגג ביו"ט עם ביצים אחרות, האם שאר הביצים מותרים באכילה ומדוע [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: א. מח', ובמקום הפסד יש לסמוך להקל. אמנם בספק נולדה ביו"ט שאחר השבת יש להחמיר (סי' תקי"ג סעי' ב' ומ"ב ס"ק ה' ושעה"צ ח'). ב. מותר כשיש שישים בבשר ובתבשיל כנגד הביצה (ודוקא שלא ניתנה לחזותא או לטעמא, וי"א דוקא בתרוייהו). ואם הביצה אינה קלופה שרי גם ללא שישים (שם סעי' ג' ומ"ב ס"ק ז'). ג. בשו"ע משמע לאסור דהוי דבר שיש לו מתירים דאינו בטל במין במינו, ולרמ"א ביו"ד (סי' ק"ב ס"ד) שרי דכיון שהוא טעמו בלבד ולא ממשו לא החמירו בו, והכרעת המ"ב דבמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך להקל (שם מ"ב ס"ק ח').

שאלה: ביצה שנולדה ביו"ט והתבשלה בשוגג או במזיד עם בשר ותבשיל, האם ומתי מותר לאכול הבשר.

תשובה: כשנתבשלה בקליפתה שרי בכ"ג, וכשהיא קלופה אם התבשלה בשוגג שרי כשיש שישים נגדה אא"כ ניתנה לחזותא וטעמא, וי"א אף לחד מינייהו, ואם נתבשלה במזיד אסור (סי' תקי"ג סעי' ג' ומ"ב ס"ק ו' ז').

שאלה: בדק בקינה של תרנגולת ערב יו"ט סמוך לחשכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא בה ביצה, מתי ביצה זו מותרת באכילה.

תשובה: בדאיכא זכר בתוך ס' בתים, ובדליכא נהר המפסיק שאין עליו גשר (סי' תקי"ג סעי' ו').

שאלה: א. השכים ביו"ט קודם עלות השחר ומצא ביצה בקינה של תרנגולת, האם ומתי ביצה זו מותרת באכילה. ב. גוי שהביא ביצים שלו ביום טוב ראשון בבוקר, באלו תנאים מותר לאוכלם.

תשובה: א. אם לא בדק בעריו"ט סמוך לחשיכה שרי בכ"ג, ואם בדק ולא מצא אם יש תרנגול זכר תוך ס' בתים ולא מפסיק נהר שאי"ב גשר שרי, ואם ליכא תרנגול זכר כה"ג אסור (סי' תקי"ג סעי' ו'). ב. כשמסל"ת שנולדו בחול ואינו יודע שביצים שנולדו ביו"ט אסורים, וביו"ט שלאחר השבת אינו נאמן, ולמג"א בבא בלילה נאמן, ובזה"ז דרוב ביצים נולדו מאתמול אף לרמ"א, וכן בבא ביום נאמן הגוי במסל"ת (שם ומ"ב ס"ק כ"ח ל' ל"א).

סימן תקי"ד

שאלה: האם מותר לכבות דליקה ביו"ט כדי להציל הקדרה או כדי שביתו לא יתעשן [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: לשו"ע אסור, ולרמ"א להציל הקדירה שרי בדלית ליה ולא יוכל להשיג אחרת, וכדי שלא יתעשן הבית אף באין לו בית אחר משמע ברמ"א להחמיר, ואף דלהר"ן והמרדכי שרי מסיק בשעה"צ להחמיר (סי' תקי"ד סעי' א' ומ"ב ס"ק ט' ושעה"צ י"א).

שאלה: האם ולמה מותר להוסיף פתילות לנר הדולק ביו"ט [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: לצורך להאיר שרי, ולצורך שיכבה מהרה ברמ"א כתב להתיר, ובמ"ב כ' דהוא לדעת הי"מ לחתוך נר של שעה, ונתבאר דראוי להחמיר בזה (סי' תקי"ד סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ח ובה"ל ד"ה ויכבה).

שאלה: נר שעוה שדולק וחס עליו שלא ישרף כולו, האם ומה מותר לו לעשות [פרט גם האם מותר להוציאו לחוץ כדי שיכבה].

תשובה: לשו"ע אין לו תקנה, אבל כמה אחרונים פליגי דאף לשיטת השו"ע דפסק דכשעושה מעשה בגוף הדבר הנדלק אסור (כגון לחתכו ע"י האור וכדו') מ"מ שרי לתוחבו בעפר תיחוח. וליתנו במים הט"ז מתיר בצורך קצת, וי"ח דאסור, וכ"כ הגר"ז להחמיר אם לא בצורך גדול, וכן בחי"א מחמיר ורק לצורך דבר אחר, וביו"ט שני מיקל. ולרמ"א שרי אף לחתכו ע"י האור, וכמה אחרונים כתבו דנכון להחמיר בזה. ולהוציאו לחוץ לרמ"א שרי כל שאין הרוח נושבת עתה, ויש מהאחרונים שמחמירים בזה (סי' תקי"ד סעי' ג' ומ"ב ס"ק כ' כ"ה, וע"י שעה"צ ל"א).

שאלה: נר של יארציט שלא הדליקו בערב יו"ט היכן ידליקו [פרט גם היכן יותר טוב שידליקו, וכן גם היכן ידליקו בשעת הדחק].

תשובה: הטוב ביותר שידליקו בבית הכנסת, וכשא"א ידליקו בחדר שאוכלין בו לתוספת אורה, ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גווני (סי' תקי"ד סעי' ד' בה"ל ד"ה נר).

שאלה: א. נר של יארציט שלא הדליקו בערב יו"ט, היכן ידליקו [פרט גם בשעת הדחק]. ב. האם מותר להדליק נר בבית הכנסת כשאין שם אף אחד.

תשובה: א. במ"ב מסיק דידליקו במקום אכילתו ועדיף להדליקו בבית הכנסת, ובשעה"ד אפשר דיכול להדליקו בכל מקום (סי' תקי"ד סעי' ה' בה"ל ד"ה נר). ב. בלילה שרי, וביום למג"א שרי ובה"ל מסתפק בזה (שם ביה"ל ד"ה שהרי).

מרפסן איגרי | מדור שאלות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש ודורשות עיון ותשובה

ר"ה, דמה טעם יש בזה, דהא לא נעשה ע"ז ס"ס, דלדין ב' ימים של ר"ה תרווייהו ודאי יו"ט ניהו, וקדושה אחת הן, ומה צד קולא יש בדבר, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[א]

לקנות ביצים מעכו"ם ביו"ט

הנה יעוי' במ"ב סי' תקי"ג ס"ק ל"א שמתיר לקנות ביצים מן העכו"ם לפי שרוב הביצים מאתמול, ועיי"ש שעה"צ כ"ט שכתב והמיעוט בטלים ברוב, ומן התורה חד בתרי בטל, ומשמע דאתי עלה מדין תערובת, וצע"ג לפי"ז מה שחילק במ"ב בין הולך אל העכו"ם בביתו לבין כשהעכו"ם בא אצלו, דזה סברות כלפי דין הלך אחר הרוב, והכא אתינן עלה מדין ביטול ברוב, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ב]

הסתפק מן השמן לצורך אכילה

עי' שעה"צ סי' תקי"ד ס"ק ט"ו דיש אוסרים להסתפק מן השמן שבנר לאכילה, וצע"ג דאין לך כיבוי לאוכל נפש ממש יותר מזה [שאי"ז למכשירי אוכ"נ, אלא אוכ"נ ממש], ומה הצד לאסור ד"ז, ובפרט לדין דנקטינן בסי' תקי"ז דלאוכ"נ ממש התירו כיבוי, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

[ד]

אפיית פת לעכו"ם כשראוי ליתנה לישראל

הנה מבוי בשו"ע סי' תקי"ב ס"ב דאם חיל המלך דורשים לאפות עבורם, ואין מקפידים שיתנו ככר א' לתינוק, רשאי לאפות, ועי' מ"ב (ס"ק י"ג) שכתב דיש מן האחרונים שכתבו שאין להקל אלא אם נותן באמת לתינוק ככר א'. וצ"ב דמה הצד להתיר, דאם אין נותן לתינוק ואופה רק לעכו"ם מה יועיל מה דאי בעי חזי לתינוק, דהרי לא שרינן הואיל, דאף שאין בו איסור תורה מ"מ אסור מדרבנן, וכל ההיתר רק בחד טירחא או כשיש תועלת למה שאופה להישראל ע"י שממלא התנור וכו', ובעינן נמי שכל ככר יהא ראוי לישראל [כמוש"כ תוס' בביצה דף כ"א הובא בשעה"צ סוף סי' תקי"ו], אך להתיר רק מחמת הואיל מהיכי תיתי, ומה חידוש יש בדבר, וצע"ג.

ובאמת יעוי' ס"ק כ"ב שד' הרמ"א להתיר לבשל בקדירה בפני"ע לצורך שפחתו אם יש לו דבר אחר לפייסו, וביטולו ליקח הכל לעצמו, והיינו דאי בעי חזי ל', והדברים מפורשים בדרכי משה עיי"ש. אך זהו פלא, דא"כ לעולם נתיר לבשל לצורך מחר כיון דאי בעי חזי ל' ליומא, ועכ"פ קודם סעודה שביטולו לפייס למחר במה שיש לו מן המוכן, ולהשתמש בה שמבשל עכשיו לסעודת היום, ועי' סי' תקי"ג שאין צד כזה, וצע"ג מ"ש צורך שפחתו עכו"ם מצורך מחר, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ה]

ספק נולדה ביו"ט בשני יו"ט של ר"ה

הנה קיי"ל דשני יו"ט של ר"ה קדושה אחת הן, ונולדה בזה אסורה בזה (עי' סי' תקי"ג ס"ה), ונקטינן עוד דספק ביצה שנולדה ביו"ט אסורה (וכמב' שם ס"ב), ויל"ע במש"כ המ"ב (שם ס"ק י"ד) בשם כנה"ג דבספק נולדה בראשון מותרת בשני, אף בשני יו"ט של

[א]

תפירת עופות ממולאים ביו"ט

בסי' תקי"ט (ס"ג) איתא דמותר לתפור עופות ביו"ט, וכ' במ"ב (ס"ק ט"ו) דמכשירין שא"א מעריי"ט הוא, וצע"ג דמ"ט חשיבא מכשירין ולא גוף תיקון המאכל, ועוד יל"ע דאטו נימא בזה דלהרמ"א אין מורין כן כדין מכשירין שא"א מעריי"ט [ומסברא היה לן לדוננו כתיקון האוכל שלהשו"ע יהא רשאי לעשותו אף באפשר מעריי"ט, ולרמ"א עכ"פ בא"א מעריי"ט ודאי מורין כן], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ב]

הכנסת שפוד מלובן לתוך משקה כדי שיתחמץ

במ"ב סי' תקי"י (ס"ק ט"ו) הביא ד' המ"א שהתיר להכניס שפוד מלובן למשקה בכדי שיתחמץ, ונתקשה בזה טובא בביה"ל שם דהא הוה מלאכה דאו' של צירוף בפס"ר עיי"ש. ולא הבנתי מאי קשיא ל', דמ"ש מצינונן תנור כדי לאפות בו (בסי' תקי"ז ס"ה ועיי"ש ס"ק"ל) דכיון שהפת מוכן ובצינונו הוא מתקן הפת שרי, וה"נ דכוותי', וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ג]

סינון יין במשמרת

שיטת הח"א (מובא בביה"ל ריש סי' תקי"י ובסי' תקי"ד בביה"ל, ובסי' תקי"ו ס"ק י"א) דלא התירו ברירה כדרך שעושין בחול, ואפי' בדבר שאין דרך לעשותו לימים רבים, ולדבריו צע"ג אמאי התירו לסנן שמרים במשמרת כדאי' במשנה (שבת דף קל"ז) ובשו"ע (סי' תקי"י ס"ד), דהא זהו דרכו בחול, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

מרפסן איגרי | מדור תשובות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש ודורשות עיון ותשובה

[ה] בהמנהג להשרות בשר ודגים מלוחים במים מחולקים ג' פעמים סימן תמ"ז במ"ב ס"ק מ"ט: "ועיין באחרונים שכתבו דהמנהג לשרות ג' קצת בנהר או בכלי פסח בצוננת ע"י מים מחולפים ג"פ", ומקורו מהחק יעקב. וצע"ג מהו טעם החלפת המים ג"פ, דבשלמא שטיפה שתוריד כל הפירורים הדבוקים נימא ג"פ, אבל שריה בכלי ג"פ הוה כדלקמן סי' תנ"א גבי כלי זכוכית דאתא להפליט הטעם הבלוע, והיכן מצינו הפלטת טעם בלוע באוכלים, וצע"ג.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כל החלפה מוריד עוד, וכן מצינו בשטיפת מלח שנמלח להוציא דמו שצריך ג"פ וחדא מנייהו הוא שרי' במים, ולא אמרינן ששרי' יהי' במקום ג"פ.

[א]

מוקצה בעצים שבשדה

הנה לשון השו"ע (סי' תק"א ס"ג) ואם חיסר אחת מכל אלו הרי הם מוקצים, אך צע"ג דהא גם באותן שבשדה רשאי להביא קדירתו לשם ולגבב ולהדליק במקומו, דהיינו בשדה, וכמפ' בשו"ע בתחילת הסעיף (ועי' מ"ב ס"ק י"ב), וא"כ איך שייך לדוננו כמוקצה, דהרי אין אסורין אלא לגבבן וליקח למק"א, והיכן אשכחן מוקצה כה"ג [ועי' שעה"צ ס"ק י"ד במש"כ לדון עוד בעיקר מה דנחשב מוקצה, ושמא לדבריו מוישב, ואכתי צע"ג בזה], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: צריך לומר שאין דרכו לבשל שם, ומש"כ מגבב לפניו, אם דרכו בכך.

[ב]

להסיק במאכל אדם

ברמ"א (סי' תק"א ס"ז) כתב דאין מסיקין בפרי, וצע"ג דמאי שנא ממוכן לאדם דלר"ש הוה מוכן לכלבים, ועכ"פ לדין דקיי"ל כר"ש אמאי ליתסר [ובאמת שגם אליבא דר"י צע"ג דהא בעוד שהוא מוכן לאדם לכוי"ע רשאי ליתן ממנו לכלבים, דמותר להשליך מאכל הראוי לאדם ולינתו

חובה לבדוק קודם לכן, ומה עוד דלעיל סי' תל"ג נחלקו אם יצא כלל ידי חובת בדיקה קודם לכן.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אחר שקבעו לליל י"ד בדיקה, אבל חובת ביעור צריך מל' יום קודם לדאוג שלא יהי' חמץ.

[ד]

בדברי המ"ב דהמוצא חמץ בפסח יוציאנו מרשותו, ובאיסור בל יראה כשאנו יכול לבערו

א. מ"ב סימן תמ"ו ס"ק א': "ר"ל יוציאנו מרשותו מיד שלא יבא לידי מכשול אכילה". וצע"ג שהוציא את דברי המחבר מהוצאה לביעור להוצאה מרשותו, וכי אחשביה לחשש אכילה טפי מאיסור בל יראה שיעבור עליו אם ישנו מעט ברשותו, דהא כמשנ"ת לעיל במ"ב כשיטת הט"ז בסי' תל"ד וסי' תל"א דכיון שבדק ועשה כל מה שהתחייב עליו תו אינו עובר עליו בבי"ע עד שימצאנו, שאז אם ישנה מלבערו יעבור עליו בבי"ע, ומ"ט השתא לא פי' הכי לדברי השו"ע.

ב. תו כתב התם המ"ב בס"ק ו' דחמץ שהתחמץ לו ביו"ט דא"א לבטלו עובר על ב"י, והנה בשעה"צ ס"ק י' הביא בשם הכס"מ דבכה"ג שרבנן אסרוהו לטלטל הרי הוא אנוס בתק"ה, ואינו עובר על החמץ בבי"ע בכך שאינו מבערו, והיינו אף בלא בטלו. וא"כ אף בחמץ שנהיה בפסח נמי נימא הכי, וצע"ג מ"ט כתב שעובר עליו בבי"ע. ושמא כוונתו דהוה חמץ שלא בטלו ויטלו ויעבור עליו בבי"ע, משא"כ חמץ שבטלו ומצא דאינו בליתא דבי"ע וכו'. אבל באמת אינו עובר וכמש"כ בשעה"צ בשם הכס"מ, ומצאתי בבה"ל סי' תמ"ח ד"ה "אפילו הניחו" שהביא תשובת הרדב"ז שכתב "ואי משום דעבר אבל יראה ובל ימצא ליתא, דהא ביו"ט לא הוי אפשר לבערו", וכדברי הכס"מ הנ"ל.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. המ"ב כלל גם שמצא חמץ שאינו שלו, וגם הרי ביטל.

ב. ודאי כוונתו לזה בלא ביטול שדעתו לזה כיון שהחמץ בפסח. הרדב"ז כתב דרק שזו ב"י באונס, ואדרבה משמע מיניה דעבר על ב"י אלא דבאונס ליכא למקנסיה לאחר הפסח.

ברכת יישר כח מרובה למרנן ורבנן הגאונים רבי חיים קניבסקי שליט"א ורבי נתן קופשיץ שליט"א ששמו עינם הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליהם.

[א]

בדעת הח"י דלעולם יתפלל תחילה ואח"כ יבדוק

מ"ב סימן תל"א ס"ק ח': "והח"י כתב דלעולם יתפלל תחילה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם". וצע"ג דא"כ בטלה עיקר התקנה שהיא בתחילת הלילה בעוד יש קצת מאור היום, כמש"כ במשנה, ופירושה הראשונים והאחרונים כמובא בבי"ע הכא ובפוסקים עד המ"ב.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כן נהג הגר"א שהי' מתחיל לבדוק ואח"כ התפלל מעריב כשהגיע זמנו, אבל הח"י כתב זה לפי מנהגו בזמנו שהיו מתפללים מעריב מבע"י מפלג המנחה.

[ב]

אדם שצריך לבדוק לאור הנר

מ"ב סימן תל"א ס"ק ג': "לאור הנר מפני שצריך לבדוק בחורים ובסדקים, ואור היום לא יועיל לזה". צע"ג דהא לקמן סי' תל"ג כתב דאף בבית ביום עצמו לא יסתפק באור החמה, אלא כנגד הארובה או החלון ושאר המקומות אף שאינם חורים וסדקים בעי לנר, ולא מהני אור החמה. ותמוה לומר דמשום בית ככהכנ"ס נקט הכי.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: מלתא דפסיקתא נקט דאפי' יהי' בית כמו בהכנ"ס, כמו שהיום זה שכיח.

[ג]

בדברי המ"ב דתוך ל' יום חל עליו חובת הבדיקה

מ"ב סימן תל"ו ס"ק כ"ז: "דכיון שהוא תוך ל' יום מצוה עליו לקיים מצות בדיקה" וכו', יעוי"ש. ונהי דכל ל' יום כיון ששואלים ודורשים כבר שייכא חובת ביעור, אבל המצוה תקונה בליל י"ד, והיאך אמרינן דאיכא

לכלבים, וא"כ ה"ה להסיק בהן, ובודאי שהרשב"א דמייטי המ"ב דפליג וס"ל להתירא, קאי גם אליבא דר"י, אך עכ"פ אליבא דר"ש לכאן אין טעם לאסור, ואנן הא קיי"ל כר"ש אף ביו"ט, וכמבוי בס"ל תצ"ה, וזה אינו ענין נולד שנחמיר בו כר"י, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: זה כלול בתמיתה השעה"צ סעי"ק מ"א. ולכאורה ה"א אפשר לומר דהפרי אחר שנכנס לאש אינו ראוי לאכילה ובטלה. וכמו שמקשה הגמ' במסיקין בכלים, והרי אח"כ זה נעשה שברי כלים ומהפך בהן.

[ח]

כיסוי האש

איתא ברמ"א סי' תק"ב וז"ל: ומותר לכסות האש בכלי או באפר מוכן אם אינו מכבהו, ופי' המ"ב דהיינו באופן שאי"ז פס"י, והנה כונתו נר' ברור שהכונה שאי"ז פס"י אפי' לכיבוי במקצת, דעיי"ש שמביא מהרש"ל ופ"ח שמקילים, ובפ"ח מפורש שמיקל דוקא כשאינו מתכבה לגמרי רק במקצת, ועיי"ז נשמר האש למחר, וזה כונתו שאין מכיין לכבות, דהיינו רק לשמור, וזה גופא נעשה ע"י שהאש מתקטן, עיי"ש היטב. ונמצא דבפס"ר שיכבה לגמרי ליכא מאן דשרי, ובע"כ בד' הרמ"א מפרש המ"ב דאי"ז פס"ר אפי' לכיבוי במקצת, וזה תימה גדולה, איך יתכן לקטום אש באפר או עפר ולא תכבה אפי' במקצת, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ודאי כל שהוא לצורך הבערה אין איסור בכיבוי במקצת, שמותר לקחת עץ ממדורה לשומו בצד השני, ותמיד כששם עוד פתילה בשמן מכבה במקצת פתילה השני' וגם מקרב כיבוי, ועוד דוגמאות רבות.

[ט]

טלטול דבר שאין עליו תורת כלי לצורך מה שלא הוכן עבורו (תק"ב ס"ג)

הנה לגבי טלטול בקעת שלא לצורך הסקה כ' במ"ב דלר"י אסור, ואליבא דר"ש מייטי פלו', והנה יסודו של ד"ז בנידון לא הוכנו עצים שאין בהם תורת כלי אלא להסקה, דהיינו שבלי תורת כלי לא חל הכנה רק למה שהוכן בלבד, ועיי"ז מייטי פלו' אי ר"ש אית לי' הך סברא או לא, ויל"ע ד"כ ה"ה דעפר שהוכן לכסות בו צואה וכדו' נמי דומה לזה, דהיינו דאם רוצה להשתמש בו למה שלא הוכן, וכגון למ"ד מוכן לודאי לא מוכן לספק, אי"ז מוסכם אלא לר"י, אבל אליבא דר"ש תליא בהך פלו' דהכא, וצ"ע אמאי בס"ל תצ"ח ס"ק פ"ז לא כ' המ"ב דאליבא דר"ש תליא בהך פלו', וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: יש לחלק בעצם שסתמו עומד להסקה, ולא הכינו כלל, משא"כ שהכינו. אבל לכאורה אדרבה סוגי' דכי אין מכסין דמו יהי' דלא כהלכתא, רק לר"י ומשמע שזה לכו"ע דעפר מוקצה גם לר"ש, ורק למה שהוכן הוכן, אבל עצים ביו"ט יתכן שלר"ש זה לא מוקצה.

[י]

מ"ש בישול בקדירות חדשות והפגת תנור בצונן לצורך אפיה

בס"י תק"ב (ס"ד) מבוי' דמצד הדין אסור לבשל בקדירה חדשה שנחסמת ע"י בישול פעם ראשון [ורק דלדין אין הקדירות נחסמות ואכמ"ל], ויל"ע דמ"ש מהפגת תנור בצונן לצורך אפי', שכ' במ"ב (סי' תק"ז ס"ק כ"ט) דכיון שתיקון הכלי תוך כדי תשמישו, שבתיקונו מתקן הפת שרי, וה"נ י"ל כן בבישול קדירות חדשות שבתיקון הכלי מתקן התבשיל [ובאמת מקור הדברים בס"י תק"ז מהר"ן והרא"ה, והרא"ה להדיא מתיר לבשל בקדירות חדשות, עיי"ש בדף ל"ד], וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בכלי, החסימה הוא משום שזה תיקון לתמיד לא רק בזה, משא"כ בהפגת תנור הוא רק תיקון לפעם זה, וסברא זו בראשונים, וכן ברשב"ם בסוכה בסוגיא דענבי הדס.

[יב]

בישול שלא לצורך מידי דאי בעי חזי לי' לנפש'

הנה בכל סי' תק"ג פשיטא להו לכולהו רבוותא דאפי' קודם אכילה ליכא למשרי לבשל תבשיל שא"צ לו עכשיו, אע"ג דאי בעי חזי לי' [ועיי' מש"כ לעיל מסי' תק"ו ס"ז], וכל רבתינו הראשונים ז"ל והר"ן מכללם נתקשו בטעמא דרב אדא בר אהבה דמערים ומלח גרמא גרמא, ותי' דזה קולא בדברנן ומשום דאי לא שרית לי' ממנע ולא שחית, אך צע"ג דבר"ן בביצה דף כ"א (ומובא בב"י וד"מ סי' תקי"ב) איתא דכל היכא דאי בעי שקיל לנפשי' עדיפא מהואיל, ושרי לכו"ע אפי' בטיחא בפנ"ע לכלבים או לעכ"ם, שאין בה תועלת לאדם כלל, ודו' מותר לכו"ע אף למאן דלית לי' הואיל, ואף רבנן לא אסורוהו, כיון דאי בעי חזי לנפשי', יעוי"ש

בסוגיא דאפשר לפייסינהו, והוא פלא עצום דמ"ש הכא דפשיטא לכולהו רבוותא דאפי' דאי בעי אכיל לה נמי שרי, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: התם הוא לא יכול להתחמק מהעכו"ם ומהכלבים, ובלא זה יצטרך לתת משלו לכלבים ולעכו"ם.

[יג]

בענין טחינת קפה

כ' רבינו הגדול זצ"ל בביה"ל סי' תק"ד דיש לצדד להקל בטחינת קפה בריחיים שלו, דשאני מטחינת פלפלן בריחיים שלהם, שדרכם לימים רבים, ומשא"כ בזה שדרכו ליומו, והדברים מרפסן אגרי, דהנה ר"ג התיך לטחון פלפלן בריחיים שלהם, ובע"כ צ"ל שאין דרכם לימים רבים, וכן מפורש בר"ן, ובע"כ מה דקאסרי רבנן לפי שהוא דרך טחינה ולא דרך דיכה [ולתו' זה סברא לענין לאסור דרבנן משום עובדא דחול, ולרשב"א זה סברא מדאו', ואכמ"ל], ולפי"ז ה"ה דבטחינת קפה נמי יש לאסור אע"ג שדרכו לטחון ליומו כיון שזה דרך טחינה, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: נראה דבטחינת קפה אינו ראוי לימים רבים, משא"כ בפלפלן אע"פ שהפלפלן אין דרכם לימים רבים מחמת הפלפלן, אבל הריחיים שלהם ראוי לימים רבים ויש לגזור אטו שאר דברים.

[יד]

חיתוך ירקות דק דק

כתב רבינו המ"ב (סי' תק"ד ס"ק י"ט) מותר לחתוך ירקות דק דק רק בכדי שיעור שצריך לאותו היום, ובשעה"צ כתב מקור לכך מד' הח"א בשם הרשב"א בעבוה"ק, ודבריו ז"ל צע"ג, דברשב"א בעבוה"ק מפו' דבעינן דוקא סמוך לבישול או סמוך לסעודה, ולא סגי במה שעושה כן ליומו, דז"ל הרשב"א (שער א' סי' ז') הפורס ירקות דק דק לאכול לאלתר או לבשל ביו"ט מותר, ואם להניח לבו ביום אסור, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: דעת הרשב"א דיו"ט הוי כמו שבת, דרק לאלתר מותר, אלא דביו"ט מותר גם כדי לבשל משא"כ בשבת. אבל אנן ס"ל דיו"ט קיל משבת ומותר גם לבו ביום, ומביא רק מהרשב"א דלחתוך ירקות דק דק הוי כמו בידו שמותר בשבת לאלתר וביו"ט מותר לבו ביום.

[טו]

חולב לתוך הקערה ביו"ט

במ"ב ריש סי' תק"ה כתב דהחולב לתוך כלי ריק החלב אסור משום נולד, והוסיף בשעה"צ שיע"כ אסור לחלבו ביו"ט משום דהוה חליבה שלא לצורך, ובשם הגר"א כתב דאסורו משום מפרק, (א) ולכא"ו צע"ג דהרי זה גמ' מפורשת לגבי גונח שיונק חלב ביו"ט דהתיירו מפרק כלאחר יד, ומוכח דהחולב לצורך יו"ט [ובאופן שהתיירו לו איסור נולד משום צערא, והך התיירא אינו מצד כלאח"י, דלגבי נולד לא אהני מאי דהוה כלאחר יד, ובהכרח דאיסור נולד הוה בלא"ה משום צערא ואכמ"ל] אכתי אסור ובעינן לסברא דלכאח"י, וא"כ איך אפשר לומר דאין בו משום מפרק, ושכל הנידון רק משום חליבה שלא לצורך, דהא מפו' דאף לצורך נאסר כדרכו, ומשום מפרק, וצ"ע"ג.

(ב) ועוד שגם עיקר ד' המ"ב שכתב דבעומד לגדל ולדות הוה מפרק, משום דחשיבא אוכל מפסולת, ובעומדת לאכילה דהאם חשיבא אוכל אין בו משום מפרק, תמוה מאוד, דכ"ז סברא לגבי חולב לתוך האוכל דנידון כאוכל מתוך אוכל, אך בחולב לתוך כלי ריק שזה משקה מתוך אוכל לכא"ו בודאי דהוה מפרק, ומה בכך שהאם נחשב לאוכל, דהא משקה מתוך אוכל נמי הוה מפרק, וכיון מתוך ענבים ושמן מתוך זיתים, וא"כ אמאי כתב רבינו ז"ל דאין בו משום מפרק, וצ"ע"ג.

(ג) והנה ד' המ"א דבין חליבת בהמה העומדת לחליבה לתוך האוכל, ובין חליבת בהמה העומדת לאכילה לתוך משקה, טעם איסורן משום דהחלב נולד והוה חליבה שלא לצורך, ודעת הגר"א דשניהם אסורין משום מפרק, והמ"ב סתם בראשון משום מפרק ובשני משום נולד, עי' היטב במ"ב ובשעה"צ, וצ"ע מה ראה על ככה לחלק ביניהם, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. בה"ל מקשה זה מהא דגונח.

ג. לכאורה דברי הראשונים שליכא משום מפרק משום דהוי מלאכת אוכ"ג, ודברי המחלקים משום דכשעומדת לאכילה ודאי השחיטה מותרת משום אוכ"ג א"כ גם החליבה מותרת משום אוכ"ג דהוה אוכלא דאפרת.

[טז]

חלב מבהמת עכו"ם אי הוה נולד

הנה דעת רמ"א סי' תק"ה דחלב מבהמת עכו"ם לא הוי נולד, ובמ"ב מפסק דדבריו לגבי חלב שנחלב לתוך הקערה [עי' ס"ק י' ושעה"צ ס"ק ח' וס"ק ט'], אך בחולב לתוך האוכלין אף מבהמה העומדת לחליבה מיקל כדבריו [ועיי' ס"ק י"א ושעה"צ ס"ק י'] דאפי' מנהג להחמיר אין בזה,

ויל"ע דהא בשעה"צ ס"ק א' נוקט כד' רוב האחרונים דבהמה העומדת לחליבה חשיבא נולד, אף למ"ד דלית לי' מוקצה, והיינו דלאו משום דהאם מוקצה חשיבא נולד, אלא דבעצם ייעוד האם שלא לאכילה הוה שם אוכל שעל החלב לאחר חליבתו דבר חדש, וחשיבא נולד, ולכא"ו ד"ז שייך גם בעכו"ם, כיון דלאו משום תורת מוקצה אתינן עלה [ולכל היותר תליא בפלו' שבס"י שכ"ה ס"ד, ונקטינן התם להחמיר שלא בשעת הדחק, עיי"ש בשר"ע], וא"כ אמאי פשיטא לי' למ"ב דלא שייכא בעכו"ם, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אם זה לא מוקצה הוי אוכלא דאפרת, ושאני למ"ד דל"ל מוקצה ביו"ט מ"מ הוי נולד וכן משמע בריש ביצה.

[יז]

מדידה לצורך מצוה

הנה אנן קיי"ל דאין מודדין ביו"ט (עי' סי' תק"ו ס"א), ויעוי' סי' תנ"ו ברמ"א דנקטינן דאפי' לצו"מ כשא"א לעשות בריוח כאפיית מצות בפסח דא"א לעשות יותר מן השיעור, ואם יעשו פחות לא יוכלו להפריש חלה, נמי אסור, ומשמע דלא שרינן מדידה לצו"מ [ועכ"פ כשה"י אפשר למדוד מבעו"י וכמו"ש ברא"ש ביצה פ"ג סי' ט"ו]. ויל"ע דבמ"ב סי' ש"ו ס"ק ל"ה נקט דמדידה לצורך מצוה לא חשיבא עובדין דחול, ומשמע מלשונו שם שאי"ז היתר וקולא לצו"מ, אלא שאי"ז כעובדין דחול כלל, ולפי"ז הי' לנו להתיר גם באפשר מבעו"י, וא"כ צ"ע אמאי אסור למדוד לצורך אפיית מצות, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: קמח שאני דדרך תמיד למדוד קמח, משא"כ בהא דסי' ש"ו.

[יח]

הפרשת חלת חו"ל מחמץ בערב פסח שחל השבת

הנה במ"ב (וביה"ל) סי' תק"ו ס"ק כ"ג כתב דבערב פסח שחל בשבת ושכח להפריש חלה מן החמץ, רשאי לסמוך על המקילים וסבורים דהפרשת חלת חו"ל אינה בגדר תיקון כלל, ושרי אפי' להפריש קודם שאוכל ויפריש ויתן לקטן [וכ"ה בשעה"צ וביה"ל שם], והנה לכא"ו לפי"ז ה"ה אם אין לו כהן קטן יעשה כן, אלא שבכה"ג שאין לו כהן קטן יתחייב אח"כ בביעורו ולא יוכל ויצטרך לכוף עליו כלי, אכן יעוי' בביה"ל שהביא ד' הק"נ לגבי כשאין כהן קטן, ומשמע מדבריו דכשאין כהן קטן אינו קורא עליו שם, אלא משייר והולך ויקרא לו שם במוצאי יו"ט, ומשום הכי נתקשה דאיך יקרא עליו שם אחרי שתאסר, עיין שם. ודבריו ז"ל צע"ג, דבפשוטו כונתו שיקרא עליו שם, אלא דתיקשי שמ"מ הרי יתחייב בביעורו דנקטי' דגם על חלה הוא מוזהר, ולזה קאמר שיהא פחות מכוזית ויכפה עליה כלי וכו', אך עכ"פ גם כשאין כהן קטן להאכילו נמי רשאי להפריש עליו שם, וא"צ להיות הולך ואוכל ומשייר, וצ"ע אמאי לא פי' המ"ב כן, דלמה נאמר שכשאין כהן קטן לא יקרא עליה שם, כיון דסמכינן אהנך רבוותא דס"ל דבחלת חו"ל לא חשיבא מתקן, וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כשאין כהן קטן גם הקריאת השם אסור משום מקדיש, ורק אם יש כאן קטן הקריאת שם הוא לצורך אכילה.

[יט]

כיבוי לצורך אוכ"ג

הנה בשו"ע סי' תק"ז ס"ד כתב דכשם שמותר להבעיר לצורך אוכ"ג, כך מותר לכבות לצורך אוכ"ג מידי דהוה אבישרא אגומרא, וצ"ע"ג דבס"י תקי"ד ס"א מבוי' דנח' השו"ע והרמ"א בכיבוי לצורך אוכ"ג היכא דא"א לבשל או לאכול בלא הכיבוי, והשו"ע אוסר אף שא"א לאוכ"ג בלי הכיבוי, וא"כ פסקי השו"ע סותרין זה את זה [וזה מלבד מה שנתקשה בביה"ל מצד הגירסא, שזה יש ליישב לפי פי' הרמב"ן במלחמות סוף פ"ב דביצה], וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בס"י תק"ז הכיבוי מועיל לו לאוכ"ג לאפי', משא"כ בתקי"ד גוף הכיבוי אינו משום אוכ"ג רק מצילו משריפת אוכ"ג. תדע לך דבמ"ב מביא דאפי' לדעת הרמב"ם בעישון הבית לא מתיר, ועי' בשעה"צ תקי"ד ט"ו.

[כ]

צינון התנור לאפות בו

הנה מפו' בס"י תק"ז ס"ה שאם התנור נתחמם הרבה וירא שתשרף הפת רשאי לצנונו, ואפילו בתנור חדש, ואף שעי"ז מתחמם, כיון שבאותו חום אופה הפת וכמו"ש במ"ב, ויל"ע דא"כ מאי קשיא לי' למ"ב להלן סי' תק"י בביה"ל ס"ג על המג"א שהתירו לצנון שפוד של מתכת לתוך משקה להחמיצו, דהא הוה צירוף, דמ"ש זה מזה [ולעיל הוק' לן מ"ש מבישול בקדירות חדשות], וצ"ע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כנ"ל באות י'.

הרה"ג יוסף משה שליט"א נולד "אלינא דהלכתא" בני ברק מרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן תק"ב

האש ביום טוב

א. אסור להדליק אש ביום טוב, משום איסור "מבעיר", ורק אם הוא לצורך יום טוב מותר [וכמו שיתבאר בסימן תקיד סעיף ה']. אולם גם כשהוא מדליק לצורך אסור להוליד אש, אלא רק בהעברה מאש לאש, וכמו שיבואר לפנינו בהלכות הבאות.

ב. אסור מדרבנן להוליד אש ביום טוב מן העצים או מן האבנים וכדומה, ורק להעביר מאש הדולקת כבר מותר². ואם עבר והוליד אש ביום טוב, מותר ליהנות ממנה³.

ג. גפרורים שבראשם יש גפריה, אסור לחך אותם ביום טוב כדי להוציא מהם אש, ורק בהעברה מאש לאש מותר⁴. ומותר לטלטלם, ואין בהם משום מוקצה⁵. [אמנם אחר השימוש הרי הם מוקצה⁶].

ודע, שמותר להדליק את הגפרור גם מצד העץ וגם מצד הגפריה⁷.

ד. מן האמור יש להזהר להכין נר שמן דלוק מערב יום טוב שיספיק לו לכל היום טוב, כדי שיוכל להעביר ממנו "אש מאש"⁸. וכיום מצוי "נר נשמה" שדולק זמן רב, ואם הוא שני ימים טובים כמו בראש השנה, או בחוץ לארץ, יכין נר שידליק במשך יומיים, וכל שכן אם יום טוב סמוך לשבת⁹. [ואם יש לו נר המספיק ליום אחד, אפשר להוסיף בו שמן, וכך ידלק יותן].

ה'. מותר להדליק בין מתוך האש ובין מהחום היוצא ממנה, כיון שמכל מקום יש שם אש¹⁰, וכן מגחלים עוממות. אבל אם אין שם אש כלל, רק נשאר חום, וממנו מדליקים, כתבו האחרונים לאסור¹¹.

ו'. מותר להדליק גפרור מגופי חימום לוהטים, אף שהם נעשו ע"י חשמל¹², וכן נראה שמותר להדליק מפלטה חמה¹³, ויש מחמירים¹⁴.

ז'. גם אם אין לו נר דולק מכבר, אסור להדליק ביום טוב, אלא ישאל משכנים וכדומה¹⁵. ויש מקילים להדליק ביום טוב אם לא היה יכול כלל להכין אש בערב יום טוב, כגון שהיה במאסר. ויותר טוב לשאול משכנים ולא להדליק אש חדשה, אם אפשר¹⁶. ולכל הדעות אם הדליק אש לפני יום טוב וככה, אסור להדליק ביום טוב¹⁷.

ח'. מותר לומר לגוי להדליק אש חדשה ביום טוב, אם יש בדבר צורך הרבה או צורך מצוה¹⁸, וככל המבואר בסימן שז בדין שבות דשבות.

ט'. מן האמור יש ללמוד, שאסור להדליק את הגז או סגריה ממצית, אלא רק בהעברה מאש אחרת, וכן אסור ליסע ברכב, מפני שהוא מצית בכל רגע אש חדשה¹⁹. [ועל ידי גוי מותר לומר לו שישע אותו ברכב לצורך גדול או מצוה, אך יש להזהר בדבר משום פרצה²⁰].

חשמל ביום טוב

י'. חשמל, אסור להדליקו ביום טוב, ואין להקל בזה כלל²¹. ואפילו לצורך אוכל נפש, אסור.

מאש דולקת, אמרינן שזו העברה מאש לאש ושרי, ומה שרואים שהוא נדלק מיד, ה"ז כמו נפט וכדו', שהאש נתפסת בהם מהר, ומ"מ זה העברה מאש לאש, ולכן אין לאסור.

8 כה"ח (סוף אות ו) שיהיה כל ירא שמים לעשות כן.

9 אא"כ יעביר מנר לנר, אך אסור משום הכנה, כל זמן שלא נהנה בנר השני. אלא בתנאים של איסור הכנה שנתבאר בס' תקי ועוד.

10 פשוט דהא מ"מ יש כאן אש, וחום האש הוא אש, ואף לדברי הכת"ס דלהלן בהערה הבאה, שאני התם שאין כאן אש כלל, אלא חום שנשאר, אולם כאן שיש שורש האש שפיר דמי, ושר"ר שכבר עמדו בזה האח', שבשורת בית שיערים סי' רנו כתב לאסור בזה, אכן בעין הבדולח סי' סג רצה לדמות לדברי הכת"ס, והשיב עליהם ביבי"א ח"ב ס"ס כז, וכ"כ בשש"כ ח"א פי"ג אות ג הערה יג, ושכ"פ הגרשו"א, וכן דעת עוד גדולים.

11 כת"ס שם, ה"ד במשנ"ב וכה"ה, ועוד באח'.

12 דזה אש לכל דבר כמשנ"ב בכ"מ בהל' שבת, וה"ה בזה, ושר"ר שכ"כ אגר"מ ח"ב י"ד סי' עה, ודלא כמש"כ בצי"א ח"ז כז בשם הבית שיערים.

13 אף שאין מדליקים מברזל מלובן וכדו', נראה שכל זה באופן שיצא מן האש, אבל אם האש תחתיו, אע"פ שהברזל מלובן, מ"מ הוא מקושר עם האש, ודמי להדלקה מראש זכוכית שהתירו הפו', עיין שש"כ פי"ג ג ועוד באח'.

14 אול"צ פ"כ תשו' ג', ולענ"ד אינו מוכרח כמשנ"ב בסמוך.

15 פשוט, ולא התירו המתירים להלן אלא באנוס.

16 ברכ"י בשם כמה אח', ה"ד בכה"ח אות ב. ואמנם הביא שיש אוסרים [וכתב לצדד שיש להקל עכ"פ בהדלקת גפרורים שיש מי שהיקל בזה כנ"ל, והיו כמו ס"ס להקל, עיי"ש. אך לענ"ד בעלמא קשה לצרף להקל], אך הרבה מקילים, ויסוד דבריהם ע"פ הרמב"ם שהאיסור להדליק אש הוא מפני שהיה אפשר להכין מעיו"ט, אלא שלענ"ד צ"ע, שהרי גם בכל הדברים שיש מלאכות המותרות ויש האסורות, יש לנו את הגדרים שקבעו חז"ל [וכמו שהבאנו בהקדמה להלכות יו"ט]. ואם אי אפשר מאיזו סיבה לא מצאנו היתר [ועיין מה שהערנו מעין זה בסימן תמח אודות הנאנס ולא ביער את החמץ, וכאן חמור טפי לענ"ד]. שו"ר גם במנח"י ח"ד רס"י צט שכתב לאסור בזה, וע"ע גם בשבט הלוי ח"ט סי' קכו (ודלא כדבריו בח"ז סימן עא).

ובכל אופן, הנה מן הסתם אפשר לשאול אש מן השכנים וכדומה, וכן ראוי לעשות.

17 אף לדברי הברכי יוסף הנ"ל, כיון שלא היה אונס מחמת האדם אלא מחמת האש, ודו"ק, וכ"כ במנח"י הנ"ל, וכן הוא פשוט שאף לדברי המתירים הנ"ל, הני מילי באופן שלא היה באפשרותו כגון שהיה במאסר או במדבר (כדברי הפו' הנ"ל), אבל מי ששכח או כבה לו הנר וכדו' אין היתר.

18 שהרי הסכמת רוב הפו' שהדלקת נר ביו"ט הוא מדרבנן, וא"כ הוא ככל שבות דשבות המבואר בסימן שז, ואף את"ל כהסוכרים דהוי איסור דאו', הא איכא ס"ס דשמא הלכה כבעל העיטור (שהוא בס"י שז ועוד מקומות, ועמש"ט). וכ"כ רבינו הפמ"ג בשו"ת מגידות סי' קי, וכ"כ מהרש"ם ח"ד סי' קמ קמחזה אברהם סי' מב, ועוד רבים באח', ומהם שהתירו בפשיטות גם ללא קשר לסברת בעה"ע, מפני דס"ל בודאי שהוא מדרבנן, ואכן אם אנו נזקקים לדון ע"פ"ד בעל העיטור, אין לנו להתיר יותר ממנו, וראה מש"ש, ודו"ק.

19 ואף אם גוי ידליק את הרכב, הרי בכל עת שהוא נוסע ולוחץ על דוושת הגז הרי הוא מבעיר מחדש, ואסור.

20 נשאלתי בזה אם אפשר ליסע ברכב ע"י גוי לסעודת שבת, או ללכת לביהכ"ס וכדו', והנה לפמנ"ת בהלכה הקודמת הרי זה בכלל שבות דשבות ושרי, ואף שיש כאן כו"כ שבותים כבר נתבאר בהל' שבת בס"י שז שגם זה בכלל היתר.

אלא שנראה שאין להקל בזה משום פרצה בחומת השבת, ובעו"ה היום שיש מחבלים בכרם ה', אומרים לו גזור, ובכלל זה כל המכונות "גרמא" הנפוצים וכדו' שמכניסים קלות בקדושת שבת ויו"ט, ומ"מ ע"פ דין מותר, נפ"מ במקום צורך, וכן בחוץ לארץ שרוצים לבא לבהכ"ס המרוחק, ראה בדבריו בס"י רמח ובהערה שם, ודו"ק.

21 ידוע שהיו חכמים שרצו להתיר הדלקת חשמל בשבת, בחשבם שיש אש

האלו [אמנם הרמב"ם לא הביא דינים אלו, וי"ל שהוא לשיטתו לעיל באות א' שגם בהעברת אש פירש באו"א, וכן שיטת הרי"ף ועמדו בזה באח', ואכמ"ל]. והנה הרבה אח' כתבו שהוא אסור משום מוליד מדרבנן, ודלא כהאח' שפקקו בזה, ואיכא כמה נפ"מ בזה וכדלהלן.

3 כ"ה ברשב"א שהובא במ"מ הנ"ל, וכ"כ הרדב"ז ועו"א, וכמואב במשנ"ב סק"ד ובביה"ל ד"ה אין מוציאין, ובכה"ח אות א, ודלא כהט"ז ודעימיה (וע"ע בביה"ל סי' תקכ"ז), והשיבו הא"ר והאח' על כל ד' ה"ט"ז, ואכמ"ל.

ובטעם ההיתר, יעוין במ"מ (שם) שאין איסור נולד בדבר שאין משתמשים בגופו אלא כאמצעי לדבר אחר וכו', ויש לבאר בזה בכמה אופנים, אם מפני שאין הנאה ישירות מהאש אלא מהעצים ופחמים, או מפני שאין בה ממשות, או שמתחדשת בכל עת, ועוד טעמים, כיעוין במור וקציעה וקהלת יעקב. ובמרכבת המשנה שם ומאמר כאן אות א מש"כ לבאר בזה, וכן בגר"ז ובערוה"ש ס"ד עיי"ש, וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס"ה אות טו, ובשש"כ פי"ג אות ט, קמא.

ונראה איפוא שבבישול המועיל ע"י אש זו בודאי מותר, אולם ליהנות מחום האש ה"ז כנהנה מגוף הנוולד, וה"ז תלוי בהאמור בביאור כוונת המ"מ, ודו"ק. ועוד יש נפ"מ בין הטעמים לענין מי שעבר והדליק מכשיר חשמלי.

4 הנה נתבאר שאסור להוליד אש ביו"ט, וחיכוך הגפריה מוליד אש, שהרי מתחילה אין בה אש כלל, אלא כח הולדה, ותו לא. ואמנם בשו"ת שואל ומשיב (שתיאה סימן סב) צידד להתיר בזה, דשאני מאבנים המתחככות זו בזו שצריך שם תחבולות שונות להוציא מהם אש, והוי נולד, משא"כ בגפרורים שרואים שבנענוע מעט יוצא אש, והיינו כח הספירט שיש בהם חמימות אש, ומיד יוצא האש, לא הוי נולד (וסיים שאינו למעשה, אא"כ יסכימו עימו אחרים וכו'), ע"כ. אולם הדבר קשה, שבודאי אף אם יש איו חמימות כל שהיא ע"פ הטבע, אין זה אש כלל, ובודאי דהוי נולד, ודמיון לדבר מה שנתבאר בהל' שבת סימן שי גבי מים הנוטפים וכו', שכולם שוים שיש בהם בסיס החומר, ועו"ל, ודו"ק.

ואכן חלקו ע"ז רוב ככל הפו' דנחתי להאי דינא, כהכת"ס (סימן סז) עיין שם (והוסיף לאסור גם לתוחבו באפר כירה, עיין בהלכה הבאה). וכ"ה בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' נח), ודחה שם דברי הרב כרם חמר שדחק להקל בזה, שאין דברים מחוורים כלל, וכ"פ בבא"ח (פ' במדבר), וכן בשד"ח (מערכת יו"ט סי' א לז) ובמשנ"ב (סק"ד) הביא דברי הכת"ס הנ"ל, וכ"כ עוד הרבה אח', ה"ד בכה"ח (אות ו), וע"ע בערוה"ש ס"ו, ועוד באח'.

5 כן נראה פשוט ע"פ המציאות משתמשים בהם להדלקה והעברה מאש לאש, ולא גרע מטלטול פתילות להדלקה, כנ"ל ס"ס תקא וכל כה"ג בכל הל' יו"ט, וכ"כ בנידו"ד בערוה"ש (סוס"ו), אמנם לכאורה י"ל שההיתר הוא רק לצורך ההדלקה ולא סתם כן, וכמו שמצאנו להלן (בסי' תקב ס"ג) גבי בקעת שמורת לטלטל רק לצורך ההסקה, ואמנם אפשר לחלק דשאני חומרי הסקה שעשויים לשימוש כילוי במקומם, משא"כ גפרורים שעשויים להוליך בהם אש הרי הם כמו כלי, ואכן כ"מ במאורי א"א להגרשו"א פ"ג ענף ג אות ו שמתור לטלטל ביו"ט אפילו שלא לצורך גופן ולמקום (אמנם מה שהסתמך לצרף סברת השו"מ, וכ"מ בכה"ח לצרף, לענ"ד אינו פשוט), וע"ע באול"צ פכ"ו ובדברינו בהל' שבת סי' שח. (ועיין בגר"ז סי' תצט בקו"א סק"ג, ובמשנ"ב שם וש"א).

6 כשברי כלים, וכנ"ל סו"ס תקא ועוד.

7 ראינו אצל אמותינו בדור הקודם שהקפידו שלא להדליק ביו"ט מאש לאש את הגפריה שבגפרור, אלא רק את העץ דווקא, וכנראה משום דס"ל שהאש מעוררת את החמימות שבגפריה, ונמצא שנולד אש מתוך הגפריה, וה"ז כעין מש"כ הכת"ס הנ"ל (סימן סב) שאסור לתחוב הגפרור בכירה חמה מפני שמוליד אש, וס"ל שה"ה בזה, וכן ראיתי בערוה"ש כאן (ס"ו) שכתב אודות איסור הוצאת אש מהגפרורים, שנתפשט היתר לגעת אותם בגחלת בווערת, ומיד דולקת, וכתב שלא ידע טעם זה שהרי סוף כל סוף מוציאין אש מהגפריה, וגדול אחד התיר בזה, וטעמו שאין האש מהגפריה אלא מהאש הבווערת (ושאני מנידון הכת"ס הנ"ל שמדליק ממקום שאין בו אש, וכנ"ל לעיל). ורק מפני שהגפריה יש בה מיסוד האש מושכת אליה שלהבת אש וכו', ופקפק ע"ז הערוה"ש שדבר זה צריך ראייה, שאולי גם כח הגפריה מתעורר, וסיים ומ"מ העולם נוהגים היתר, ע"כ. ואכן כיון שמ"מ זה נמשך

1 בירושלמי ביצה (פ"ד ה"ה) נסתפקו בדין נר של בטלה אם אסור להדליקו ביו"ט עיי"ש. ולפ"ז מה שאמרו בגמרא שבהוצאה והבערה מתוך שהותרה לצורך הותרה אף שלא לצורך, ביארו התוס' (שבת כד: ביצה יד. ועוד) דמ"מ צריך שיהיה צורך קצת, וכן דעת הרא"ש ועוד ראשונים.

הרמב"ם בהל' יו"ט (פ"א ה"ד) כתב שהוצאה והבערה מתוך שהותרה לצורך הותרה אף שלא לצורך (ולא כתב כהתוס' ודעימיה שצריך צורך קצת), ומשמע שאף שלא לצורך כלל מותר, כפשוטא דתלמודא, וכן כתב המגיד משנה שם, וכ"כ הגר"א ר"ס תקיח (בדעת הרי"ף ורמב"ם ושו"ע) ועו"א. וביארו בזה עוד כמה הלכות, כגון הא דהשמיט הרמב"ם את דברי הירושלמי באיסור הדלקת נר של בטלה, וכן השמיט בנוסח עירוב תבשילין לאדלוקי שרגא, ועוד. [וכן כתב הב"י בסי' תקיב ותקיח ותקכו, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ה סימן אלף ותקטו בדעת הרמב"ם, וכ"כ במ"א ס"ו תקיד סק"ד בשם מהרש"ל, והגר"א ר"ס תקיח ועוד באח', ומש"כ הפר"ח בסי' תצה לחלוק ע"ז, דחווה באח' טובא רבים ועצומים, ואכמ"ל].

ועכ"פ בשו"ע (סימן תקיד ס"ה) מבואר שאסור להדליק נר של בטלה, ועוד כהנה. ומש"כ המג"א (שם) בשם מהרש"ל שנהגו להקל בזה ויש להם על מה שיסמכו ע"פ שיטת הרמב"ם שמתיר, כבר כתב הביה"ל (שם ד"ה נר של בטלה) דלא העתיקו משום שרוב הפו' החמירו בזה, ולכן אין להקל כלל [אולם מצרפינו לה לסניף, ועיין בשעה"צ שם אות לו, לט, מא, ועוד].

איברא שהדבר צ"ע מאחר שבשו"ע סימן תקיח סתם להתיר הוצאה אף שלא לצורך כלל (וכ"כ בדעתו הגר"א שם, ושם הוסיף וכלל בזה גם הוצאה וגם הבערה כאחת, וצ"ע), והלא דין הוצאה והבערה שוים, אם מותר אף שלא לצורך כלל (כהרמב"ם) או רק לצורך קצת (כהתוס'). ועיין בביה"ל שם ד"ה מתוך מש"כ בזה, ועוד עמדו ע"ז באח', ואכמ"ל.

2 בביצה (לג). אמרו אין מוציאין אש לא מן וכו', וכ"פ בשו"ע (ר"ס תקב). ובגדר איסור מוליד אש ביו"ט המבואר (בשבת לג.), מצאנו בראשונים כמה ביאורים:

א. ברמב"ם (פ"ד מיו"ט ה"א) כתב לבאר שלא הותר ביו"ט אלא להבעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותה מבערב, ע"כ. ובפשטות היינו דכיון דאפשר לעשות כן מעיו"ט ה"ז כמכשירי אוכל נפש, שאסור לעשות ביו"ט אם היה אפשר לעשותו מעיו"ט, וכן הבין הט"ז (סימן תקב תק"א) בביאור ד' הרמב"ם והמ"מ ככוונתו, דהוי כמכשירי אוכל"נ (ועפ"ז הקשה דבשלמא כשמדליק אש לצורך בישול בו הוי כמכשירין, אבל אם מדליק להתחמם הלא הוי כאוכל"נ עצמו, ולמה יהיה אסור בסתמא להדליק אש חדשה, עיי"ש. אך באח' תירצו דגם בחימום אינו נהנה מן האש שמוליד, אלא מן העצים). וכבר כתבו כן הרדב"ז בתשו' אלף תקנג, וכן בלבוש כאן, ושם ביאר שאין זה איסור תורה אף להרמב"ם אלא מדרבנן, והיינו דכשלעצמו הבערה מותרת ביו"ט (ועיין רמב"ם פ"א שאין איסור מבעיר ביו"ט כלל אפילו שלא לצורך, ובמ"מ שם דילפינו ליה מלא תבערו ביום השבת, אבל ביו"ט שרי). וכ"כ עוד רבים מהמפרשים בכוונת הרמב"ם, והיינו דבכה"ג אש איסור מבעיר דרבנן, ועיין בפמ"ג במש"ז סק"א שאינו הבערה גמורה, וכן בחזו"א סי' נ סק"ט, ואכמ"ל.

ב. הראב"ד בהשגות על הרמב"ם (שם) כתב שהוא משום מוליד ואין כאן הכנה, וכמש"כ בגמרא, ע"כ. וכוונתו משום "נולד" כמו ביצה שנולדה ביו"ט שאסורה, משום חסרון הכנה, כמבואר בגמ' ריש ביצה (ומש"כ "מוליד", ל"ד הוא), וכ"כ בספר המכתם (בשבת שם), וכ"כ הפנ"י והפמ"ג בראש יוסף שם בהבנת רש"י ותוס', וכן בפמ"ג כאן בס"י תקב, ומבואר יוצא הטעם משום מוקצה דנולד, ועיין במ"מ שם שדן בזה אמאי יש בזה מוקצה, כיון שאינו משתמש באש עצמה, כמו באכילת ביצה ושימוש בה, ועיין בלח"מ מש"כ בזה ובמחה"ש וישוע"י וערוה"ש בס"י תקב, ואכמ"ל.

ג. המאירי מפרש שהאיסור הוא משום שהוא כמוליד דבר חדש, וכ"כ הרע"ב שם (והפר"ח ביאר כן גם את ד' הרמב"ם הנ"ל, ומה שכתב הרמב"ם שהיה יכול לעשות כן מער"ש הוא משום שאל"כ לא היו אוסרים כשא"א באו"א, וע"ע בגר"ז ר"ס תקב, איברא שברמב"ם קשה לפרש כן מכמה אנפי, ואכמ"ל]. והנה מצאנו כע"ז בכ"מ, חדא בבביצה (כג). איסור מוליד ריח, ופרש"י שהמוליד דבר חדש קרוב למלאכה, והיינו שדומה לעושה מלאכה, וכן בשבת (נא): איסור ריכוף שלג, ופרש"י שדומה למלאכה שבואר המים

וגם על ידי גוי אסור, אלא רק אם זה במקום צורך גדול או במקום מצוה, וכדין שבת דשבות²².

יא. מן האמור יש להזהר בהדלקת כל מכשירי החשמל למיניהם [וגם אסור להגביר או להנמיך את הזרם של החשמל ביום טוב]. אך יש אופנים מסוימים ופרטים המותרים, וכמו שנתבאר בהלכות שבת²³.

ומקור מותר לפתוח בשבת וביום טוב, אף אם אין המנוע פועל. אך יש להזהר במקרים הדיגיטליים הנפוצים כיום²⁴.

יב. כירה חשמלית, אסור להדליקה ביום טוב²⁵, אלא יכוון את הדלקתה עם שעון שבת לפי מה שהוא צריך להשתמש בה, ואסור ביום טוב להגביר את חום הכירה או להנמיכה²⁶. ואם לא הדליק אותה קודם יום טוב וכדומה, יכול לומר לגוי להדליק לה²⁷.

יג. מזוג חיימום או קירור אסור להדליק ביום טוב, ורק על ידי גוי מותר במקום צורך²⁸.

יד. מכשיר חשמלי המחובר לשעון שבת, כגון תאורה ופלטת וכדומה, וכעת הוא כבוי, מותר להזיז את הזיזים כדי שידלק מוקדם יותר²⁹. ובמקום צורך יש להקל לחבר את המכשיר בהכנסת התקע לשקע של השעון שבת המחובר לקיר מבעוד יום, כדי שידלק בשעה היעודה³⁰.

טו. עבר והדליק מכשיר חשמלי ביום טוב, בדיעבד אפשר להקל להשתמש בו³¹.

בחוטי החשמל, וכאשר הוא לוחץ על הכפתור מתחברים החוטים, ונעשית העברה מאש לאש, כמו שכתב הרב אבן יקרה ועוד [וכן היה מנהג נפוץ בחוץ לארץ בכמה מקומות להדליק חשמל בשבת], אך כבר השיבו ע"ז כל האחר' ופסקו לאיסור, כיעוין במחזה אברהם מב ואחיעזר ח"ג סימן ס, וצפנת פענח בתשו' סי' רעג, ומרה"ש"ג ס"ס סד וקורן לדוד רמד וחלקת יעקב נא והגרשו"א במאורי אש וצ"א ח"א ס"ב כו ויב"א ח"ב כו ועוד רבים באחר', ומה שנהגו בחו"ל להקל הוא בפשטות מחסרון ידיעה, אמנם יש מקום לסברות אחרות שיוזכרו להלן.

ויסוד האיסור בזה אינו כדן הדלקת אש שנתבאר לעיל (שזה יתכן רק במנורות שיש בהם חוט להט, או מכשירי חשמל עם ספירלות לוחטות), אך גם הולדת זרם הוא אסור כענין זה, משום מוליד ואסור מדרבנן.

ואמנם היה מקום לדון להתיר, כדן העברה מאש לאש המותרת, שהרי גם כאן הרי זה כמו העברה שהזרם שהיה בחוט האחד עובר הלאה לחוט שני [ובשלמא אם זה מכשיר שיש בו חוטי להט כמו מנורת להט או פלורוסנט, או פלטה טוסטר וכדו', הרי הוא מוליד אש חדשה, שהזרם גרם להולדת האש, ואסור לכ"ע ככל מבעיר, אולם בשאר מכשירים כמו מזוג מאוורר מקרר מטחנה וכדו', אין כאן אלא הוספת זרם], איברא שלא מצאנו שהתירו חז"ל אלא באש שמעביר מכאן לכאן, ולא בזרם שלא היה בזמן חז"ל, ושפיר י"ל שלא התירו אלא באש לצורך אוכ"נ ולא בשאר דברים [והיה מקום לומר דלא חשיב אפילו כתוספת, אלא שהזרם עצמו ממקורו הוא ממשך הלאה, ואין זה תוספת כמו הבערה כלל, אך זו סברא להתיר גם בשבת, והא קיי"ל לאיסור, אע"פ שיש עוד בענין סברות לפלפל בדני החשמל, והאריכו באחר', כידוע, ואכמ"ל], ויותר נראה דאם החשש משום מוליד גם זה אסור, כדן סחופי כסא [דביצה כג.], שהכוח קיים בעולם אלא שהוא ממשך אותו לדברים אחרים, איברא שגם שם הרי יש שרצו להקל קצת וכמשנ"ת במקומו בה"ל שבת ס"ו ס"ז, ועוד עמדו ע"ז באחר', ואכמ"ל. ועוד יש לפלפל באיסור מוליד אש שייך בחשמל, ומ"מ סוגיא דעלמא שקיבלו את דעתו של הגרשו"א במאורי אש וכ"ד שאיסור הדלקת זרם הוא משום מוליד דרבנן, הגם שאינו פשוט.

כל האמורה הוא מלבד שיטת החזו"א בס' נ שסובר שיש איסור בהדלקת חשמל משום בונה, ולדבריו החשמל אסור ביו"ט מדא", וחששו לו כמה מרבנן בתראי כמו הגריש"א ושבח"ל והאול"צ, וכן תלמידי הגאונים שליט"א, אך כידוע שכל רבוותא בדורות האחר' שדנו בענין החשמל לא חששו לזה מידי, ואכמ"ל.

והנה איסור זה הוא איסור דרבנן לפיה"א, ואדרבה קיל מאיסור הדלקת אש (שהוא איסור ברור ומפורש טפי בפו', וגם יש אומרים שהוא דאו'), אך לפי החזו"א הרי שהוא חמור טפי מהדלקת אש, כנ"ו.

הדלקת חשמל אם נחשבת גרמא: ואך רגע אדבר אודות שיש שרצו לומר שהדלקת חשמל בשבת אינו אלא גרמא [ובעצם דין גרמא ראה בדברינו בס' שלד ע"פ הרמ"א, שמוותר רק בהפסד, ובאיסור דרבנן הוא קיל טפי שיש שהתירו לגמרי כמש"כ בס' רסה, והיא פלוגתא דקמאין]. עיין בספר מאורי אש מהגרשו"א בפרק ג בשם כמה גאונים, וע"ע במחזה אברהם ובצ"א הנ"ל, אמנם דבר זה שנוי במח' הפו' בדן הוטהון חוטים ברחיים וכמובא במג"א סי' רנב, ועמדו ע"ז באחר' טובא, וע"ע בברכי יוסף סי' רנה א בענין הדלקת חוט ארוך שיגיע האש לעצים וידליק אותם. ולכא"ו יש לדון מצד שהוא מתוכנן כך, ויש לדחות. וראה עוד באחיעזר ח"ג סי' ס מש"כ בזה, וכן בדברי שאר אחר' מוכח שאינו גרמא אלא מעשה גמור שלו, אך העירוני שבג"א בס' שיד גבי היתר דמסיקין בכלים ואין בזה סותר, כתב שהוא משום גרמא, ומשמע הכי, אולם יש לדחות דמצד ההבערה אינו גרמא דזהו המשך אחד, אולם סתירת הכלי שנעשית קצת קצת הוא גרמא [והמג"א גופיה בס' תקא בהיתר דהסקת כלים ביו"ט כתב סברא אחרת להתיר, דהקילו בכל מלאכה הנעשית מיד במלאכת אוכ"נ המותרת, וזה למרות שדן בטחינת חוטים הנ"ל].

והנה יש שאמרו שהמדליק חשמל ביו"ט אין למחות בידו בחזקה, עיין חזו"נ, אולם לענין קשה לחלק בין שבת ליו"ט, דמאי שנא אי נימא שהאיסור הוא משום מוליד אא"כ נימא שלאוכל נפש יש להקל טפי (ומה גם שסברות הפו' שרצו להתיר הרי נדחה קראו לה, וחלקם אינם במציאות). ואפשר שזה ע"פ הסברא החדשה שכתבנו דשמא הוי כמו העברה מאש לאש (אך סברא זו לא הובאה בפו'). ומ"מ האידיא נתקבל לאיסור בכל תפוצות ישראל, ומי שמדליק חשמל ה"ז פורץ גדר ויש למחות בידו (וראה בחזו"א סי' נב).

22 לפמשנ"ת וסוגיאן דעלמא דהוי איסור דרבנן, וה"ז כדן שבות דשבות ומותר לומר לגוי להדליק לו מכשיר חשמל לצורך, ואף אם נחוש לד' החזו"א הנ"ל, הרי גם כאן יתכן ס"ס כדרך שהבאנו לעיל גבי הדלקת אש בשם

הפמ"ג, דאת"ל דהוי דאו' אפשר להקל כבעה"ע, ועכ"פ לדינא הדבר מותר, כדן שבות דשבות.

23 בעניני חשמל הארכנו בס"ד בכ"מ בה"ל שבת מסימן רעו והלאה.

24 הזכרנו ד"ז אגב דברי כמה אחר' שדנו אם מותר לפתוח מקרר ביו"ט, למרות שבשבת החמירו שלא לפותחו אא"כ הוא פועל (עי' אול"צ רפ"ט ועוד), אך כבר כתבנו בה"ל שבת שם שעיקר ההלכה שמוותר לפותחו גם אם המנוע אינו עובד דהוי ספק פסי"ר דרבנן וכו', וא"כ אין נפ"מ בין שבת ליו"ט, אך זאת יש להזהר מהמקרים החדשים שיתכנו בה פעולות חשמליות הנפעלות מיד בפתיחת המקרר, וכמו שהערנו ע"ז בה"ל שבת שם.

25 הן משום איסור הולדת אש, והן משום איסור הולדת זרם, כמשנ"ת לעיל, והן משום בונה לחזו"א.

26 כמשנ"ת לעיל שאסור העברת זרם בשבת ויו"ט, וזאת מלבד שהגברת החום אינה כתוספת הבערה כדן העברה מאש לאש, אלא זו הדלקת סלילים חדשים של אש, וכמש"כ בשש"כ פ"א הערה פח בשם הגרשו"א, וכ"כ באול"צ ועוד.

27 כמשנ"ת לעיל דהוי שבות דשבות לצורך מצוה.

28 כמשנ"ת לעיל שאסור להדליק מכשיר חשמלי, ואמנם להלן (רס"י תקיא) מבואר שמוותר להבעיר אש ולבשל לצורך חיימום, אולם שם הותר מכללו ביו"ט, אבל בחשמל אין שום היתר להדליק ביו"ט [וע"ע שם].

29 נתבאר ה"ל שבת, שלענין שבת מותר מן הדין רק בהארכת מצב קיים, ושם נת' שבי"ט קיל טפי לגרום גם הדלקה, ויש סמך לזה ממה שהבאנו לעיל בדן חשמל מדברי הפו', וכ"כ בשש"כ פ"ג כז ופכ"ג כב, וע"ע מש"ש.

30 גם זה מבואר בשש"כ פ"ג כח, וע"ע שם. והיינו רק כשהשעון שבת מחובר כבר בקיר, אולם הכנסת השעון שבת אין לה היתר כלל, שהרי מיד בהכנסתה היא פועלת.

ובשרש דברים אלו דחשמל יש להזהר בעיקר בזילותא דשבת וכמשנ"ת בכ"מ, ובפרט שלא יהיה בפני קטנים וע"ה.

31 הנה לענין הדלקת אש ביו"ט, נתבאר לעיל שמי שעבר ע"ז בדיעבד מותר, ושם נת' כמה טעמים בדבר, ויש לדון כאן לענין זרם החשמל, כיון שהזרם מתחלף ואין הנאה ישירות ממנו וכו', ולכן הגם דקיי"ל לאסור דלא כהמתירים בהדלקת חשמל, מ"מ בדיעבד מותר ליהנות. ואמנם בשש"כ (פ"א הערה ט) הביא מהגרשו"א לאיסור, אולם לענין אינו מוכרח, ועוד יש עיני בענין, ואכמ"ל. ובכל אופן יש להזהר בהוראה זו שלא יצא מכך פרצה.

32 הנה בזרם בעלמא [בלא גופי חשמל לוחטים, כפלטת ומיחם] עמדנו לעיל בגדר איסור ההדלקה, דסוגיא דעלמא משום מוליד, עיי"ש. אולם כיבוי הזרם לא ברור איסורו כלל, שלא מצאנו דוגמתו במניעת הולדה, ואין סברא לאסורו כלל וכלל [ואף הולדת זרם אינו פשוט לדמות לאסור כל הולדה, וכמו שכתבו אחר', כמדומה הח"צ, ואמ"א כעת], ורק זילותא דשבת קיימא, וכ"ש הנמכת זרם שאינו איסור כלל כי אף בהגברת הזרם דנו הפו', ואכמ"ל. וכל זה הוא מלבד שיטת החזו"א.

33 פשוט כדן מבעיר, ואפילו אם אינו ע"י חשמל.

34 כתבנו ע"ז בתשו' לדון דבכה"ג הוי פסי"ר דלא איכפ"ל, ובצירוף שא"א בלא זה כהמג"א סי' תקא, ועו"ל.

35 דבר זה ידוע, ובשנים האחרונות נתעוררו אודות השימוש בכיריים אלו, וחיוו דעתם גם גדולי הדור שליט"א להבחיל"ח, אם הדבר אסור משום הדלקת חשמל ביו"ט או לא, מהם המתירים ומהם שכתבו להמנע (ואציין: כי הגרמ"ק והגרנ"ק שליט"א כתבו להמנע מזה, אמנם בעל פה ביארו שאין זה ברור ומוחלט, ורק לכתחילה ולמעשה יש לחוש, ודעת הגריש"א לא היתה מוכרעת לאיסור, וקצת נטה לחוש, ומאידך הגר"ש וואזנר והגר"ע יוסף ועוד הורו להדיא להתיר).

ונבאר בקצרה ע"פ הדרכים המקובלות באיסור שימוש בחשמל ביו"ט אם איסורו משום מוליד כהגרשו"א ודעימיה, או משום בונה ומכב"פ כהחזו"א, והזכרנו מזה בקצרה לעיל, והנה ב' דרכים אלו גם הם אינם מבוארים, והרבה יש לדון בהם, אך נבא בקצרה לבאר ע"פ דרכם.

[ותחילה נזכיר את אשר אפשר לדון בנידוד עפ"ד המג"א בסימן תקו סק"ג בביאור דברי השו"ע שמסיקין בכלים ואין בזה איסור סותר, דכיון שהבערה הותרה לצורך אוכל נפש, ה"ה שהותרה סתירה הנעשית עמה, עיי"ש. ולפי"ז ה"נ נוכל להתיר כל דבר הנעשה אנב ההבערה, אולם אפשר לחלק דשאני סתירת הכלי שהיא חלק מההבערה, שזו צורת ההבערה המכלה את החומר, וזהו מהות ההבערה (וכן כתבו אחר' בגדר מבעיר שהוא כילוי הדבר, ועפ"י דנו באחר' אם בחוטי חשמל לוחטים יש מלאכת מבעיר), משא"כ יצירת החשמל שהיא נעשית לצורך קיום והמשך ההבערה, אבל אין היא חלק מההבערה עצמה, ודו"ק היטב (והוצרתי לזה כי שמעתי שרבים

טז. כיבוי מכשירים חשמליים: אם יש בה גופי חיימום לוחטים הרי זה אסור מן הדין, אבל כיבוי זרם בלבד אין איסורו אלא משום זילותא, וכל שכן הנמכת זרם³².

הדלקת כיריים של גז

יז. כיריים של גז, אפשר להדליק אותם בהעברה מאש קיימת, אבל אסור להשתמש במצית של הגז³³. ואם הוא גז כזה שמוכרח להצית את המצית כדי להדליק, יש לדון אם יוכל להשתמש עם גפרור³⁴.

[אבל אסור להדליק כיריים חשמליות, אלא יש לכוון שעון שבת מערב יום טוב, שידליק ויכבה את החשמל מאליו].

יח. כיריים של גז המצוי כיום, יש בהם ססתום ביטחון למניעת דליפת גז במקרה שהלהבה נכבית, והוא עשוי על ידי ראש מתכת שנמצא במקום יציאת הגז, וכאשר רוצים להדליק את האש לוחצים על הכפתור כדי להפריד את הברזל ויזרום הגז, וממתנים מעט עד שיתחממו הברזלים, ואז נוצר זרם חשמל הגורם למגנט את הקפיץ שלא יחזור חזרה [והוא תהליך הנקרא צמד תרמין], ומפני כך שנוצר זרם חשמל יש שאסור "להדליק גז" כזה ביום טוב, אולם להלכה למעשה הדבר מותר בשימוש ביום טוב³⁵ [ובסימן תקיד יבואר דין "כיבוי הגז" על ידי ניתוק החום הממגנט].

דנים להיתר בשופי עפ"ד המג"א הנ"ל, ואינו מוכרח כאמור), אך יש לציין שהגר"א (בסימן שיד) עמד גם הוא בביאור הדין דמסיקין בכלים, וכתב שההיתר משום גרמא (וראה במה שכתבנו בזה בהערה לעיל בריש הענין של "חשמל ביום טוב"), ויש לדון בזה גם כאן בהכנסת הזרם בחוט].

[א. לצד שהאיסור משום מוליד, בודאי שיש להקל בזה ביו"ט, דהנה בביצה (כג.) מבואר שאסור לעשות מוגמר להריח לגמר את הבית והכלים, אבל מותר כדי ליתן ריח בפירות למתקן לאכילה, עיי"ש [וכ"ה בסו"ס תקיא], ומבואר שלצורך אוכ"נ מותר, ואף שכאן הוא נעשה בשביל הבערה לצורך הפירות, גם שם הוא פיזור על גחלים כדי שיעלו לפירות. אמנם יש לחלק שכאן הוא שלב נוסף קודם עשייתו באוכל, והרי הוא נראה יותר כעשייתו לצורך תיקון המכשיר את האוכל, כלומר לצורך האש שמתקנת את האוכל, ומשא"כ בפיזור ריח על גחלים שהוא נעשה לצורך הריח שהוא עצמו ניתן באוכל, מ"מ נראה שאין לאסור כלל, שיסוד הדברים הוא שאיסור מוליד דרבנן, ואין לך אלא במה שגזרו ותו לא, ובחכם צבי ועוד כתבו כן בעלמא שלא לאסור, ולדבריהם כלל לא יהיה איסור מוליד בחשמל, וכ"כ עוד באחר', אך גם אם כהגרשו"א ודעימיה, מ"מ לאוכל נפש אין לאסור כלל [וא"ת אם כן למה אסרו להוליד אש ביו"ט, הרי זה לצורך אוכל נפש, וי"ל שאש זו יצירה חדשה שניכרת כדבר חדש נולד, א"נ כמש"כ הגר"י שילוני בקובץ מקבציאל בחלק בסוף המאמר שהמצאת אש חמורה דיש בה סרך דמלאכת מבעיר, משא"כ מוליד ריחא שאינו אלא שנראה כמוליד, עיי"ש. וע"ע גם לעיל בר"ס תקב בהערה בגדר איסור הולדת אש חדשה מדברי הראשונים, ודו"ק].

[ב. ומה שיש לדון בזה הוא לדעת החזו"א שסובר שיש בעשיית זרם חשמל משום בונה או מכה בפטיש, והיינו בעצם זה שהפך את החוט ללא זרם מחוט גולמי לחוט חי, וכי בעשייתו חוט חי ה"ז כעשיית כלי הראוי לשימוש (וכמבואר במכתבו שהובא בסימן קנו לסי' שיג, וראה במנח"ש ח"א סי"א וח"ב סי"ז), ולא דווקא במה שחיבר את החוטים יחד ועשה מעגל חשמלי (ודלא כמו שיש שכתבו אחרת בחזו"א, והדברים ידועים ופשוטים), והיינו משום שבהכנסת הזרם לחוט, ה"ז תיקן את החוט כעין השחזות סכין, ואף ששם הוא שינוי הניכר, ואילו זרם הוא דבר רוחני, מ"מ הוא מורגש בחושי האדם, ועו"ל. ומוזה גם דנו האחר' אודות הגברת זרם אי הוי הוספה בעלמא או תוספת תיקון, ואכמ"ל. ובמק"א נתבאר.

והרבה יש להאריך בגדר תיקון מנא ואשווי מנא ביו"ט, שכפי שרואים בכ"מ פעמים שהתירו דברים לצורך אוכל נפש, ומאידך בכמה דברים אסרו. והוא תלוי בסוגיה דביצה (כח.) גבי שיפוד שנוצרץ עם מותר לתקנו, וכן בדן השחזות סכין, ובדברי רש"י והר"ף וש"א, וכן בדן גריפת תנור דביצה (לב.) ועוד סוגיות, ובשו"ע בסימן תקד ותקט ועוד מקומות.

ועפ"י יש לדון ביצירת החשמל הזה אי הוי כמכשירי אוכ"נ שיהיה מותר לצורך אוכל נפש, וכמש"כ השו"ע (סימן תצה ס"א) שמכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט, מותר לעשות ביו"ט [וזאת יש להקדים ולבאר, שכאן נחשב הדבר כאי אפשר לעשות מערב יו"ט, עפמש"כ הפמ"ג בסימן תקב (במש"ז סק"א) ובראש יוסף (ביצה לג.) שאם יש הפסד עצים לא נחשב שאפשר מעי"ט, וה"ה הכא שיש הפסד של גז, ובפרט אם זה גם מפריע עושה חום בבית, וכ"ש כשיש חשש סכנה, ועו"ל לפי שאר דרכים בהגדרת דבר שאפשר לעשותו מערב יו"ט שהבאנו בסימן תצה ס"א, ויש המבארים שהוא תלוי לפי דרך בני אדם וכל כה"ג, ודו"ק].

והנה ביצירת כלי חדש לכ"ע אסור, וכמש"כ המשנ"ב בהקדמה לסי' תקט, ואפילו בדברים שדרך לעשותם בכל פעם לשימוש חד פעמי, כמו קריעת נייר לצלות עליו בס' תקח, והבהוב פתילה ותיקונה בס' תקיד, ואף שהם לאוכל נפש, וכמו"כ לא יעלה על הדעת לייצר חשמל בגרנטור בשביל שימוש ביו"ט, אולם פעולה זו של לחיצה על הכפתור והדלקתו, הרי היה דולק בכל אופן, ולפני כמה שנים כלל לא השתמשו בזה, וגם עתה המכשיר יעבוד בלא החשמל הזה, אלא שהוא נדלק למנוע סגירתו, ומסתבר איפוא שפעולה זו לא תחשב יצור כלי חדש, אלא כהכשר בעלמא, ועדיף מגריפת תנור וכנה, ולכן מאחר שנחשב שא"א לעשותו מעי"ט ה"ז מותר.

הערה: ושמעתי עיצה להתיר השימוש בכיריים אלו בשופי ולרווחא דמילתא, על ידי שיעטוף בנייר כסף [החתוך מערב יו"ט] את החיישן הגורם את יצירת החשמל, ובכך יהיה קצת זמן עד שידלק ויחשב זה כגרמא, שיש להקל בו באופנים מסוימים וכמשנ"ת בס' שלג וסי' רסה, וע"ע לעיל בהערה בריש ענין חשמל ביו"ט, ובפרט באיסור מוליד זרם שאינו ברור, וידוע שנחלקו הראשונים בדן גרמא, אחר שהגמ"ב בשבת קכ: אמרה דעשייה אסור הא גרמא שרי, ונחלקו אם הוא היתר מוחלט. ובפרט כשיש כאן הפסד בדבר להשאירו דלוק וכדומה [ומה שאין להתיר את כל המערכת הזו מצד גרמא,

ב. איסור הכנה הוא בין בדברים האסורים מן התורה כמו בישול ושחיטה, ובין בדברים מדברני⁵⁸, ואפילו טירחא בלבד ביום טוב⁵⁹. ואפילו בדיבור אפשר דאסור⁶⁰.

ג. דוגמאות לאיסור הכנה:

א. אפיה ובישול, וכן הכנת סלטים וכדו', וראה עוד להלן⁶¹.

ב. הדלקת נרות ביום טוב לצורך יום השני, אסור, אלא ידליקו בלילה⁶².

ג. גלילת ספר תורה לצורך מחר⁶³.

ד. קיפול טלית, ראה בדברינו בסימן שב⁶⁴.

ה. סידור השולחן ועריכת שולחן, והבאת מאכלים לצורך מחר⁶⁵.

ו. הדחת כלים, חוץ מהצריך לו, ובפרט כוסות⁶⁶.

ז. סידור בית אסור, אלא אם נהנים מהסדר ביומו⁶⁷, וכן המטות⁶⁸.

ועוד דברים ראה בדברינו בהלכות שבת סימן שו ועוד.

ודע, ששמירת הדבר אינו בכלל הכנה, ומותר⁶⁹.

ד. מותר בשבת ויום טוב לעשות דברים לצורך חול, אם הוא נהנה בהם גם באותו יום, כמו בחול, ונזכיר דוגמאות:

א. לישן ביום, כדי שיהיה לו כח עבור הלילה, אבל לא יאמר בפה שהוא בשביל מחר⁷⁰.

ב. להתרחץ לצורך הלילה⁷¹, בלא לומר בפה שהוא בשביל מחר.

ג. ללבוש בגדים מיוחדים לצורך הלילה⁷².

ד. ללמוד לצורך מחר, והיינו בלימודי קודש, וכדומה, אבל בלימודי חול שכוונתו בשביל מבחן, אפשר שאסור⁷³.

ה. להביא מחזור לצורך הלילה, אם הוא יקרא בו מעט מבעוד יום מותר, וכן מגילה וכדומה⁷⁴.

עוד מדיני האש ביום טוב

י"ט. אין נופחין על האש כדי להגביר, אלא רק במפוח של בעלי בתים ולא של אומן, ובשינוי, כגון להפוך אות³⁶. וכן מותר לנופף על האש בבגד או במניפה, או בקרטון וכדומה³⁷, ובלבד שאינם מוקצה³⁸.

כ. מותר לכסות את הגחלים ביום טוב כדי לשמור את האש למחר, ודווקא לצורך יום טוב ראשון³⁹. וכל זה בתנאי שאינו פסיק רישא שיכבה⁴⁰.

כ"א. גז הדולק, אסור להנמיך את הלהבה, משום איסור כיבוי⁴¹.

כ"ב. אסור לעשות אוהל שיש בחללו טפח ביום טוב, אלא רק על ידי שינוי בעשייתו מלמעלה למטה⁴². ואינו אסור אלא רק כשצריך את האויר שתחתיו, למרות שיש בו מחיצות⁴³. וישנם כמה דוגמאות לזה⁴⁴.

כ"ג. מדורה שיש בה כמה עצים ורצה להוציא ממנה עצים, אזי כל עץ שעדיין לא אחזה בו האש, מותר להוציא, אבל אם אחזה בו האש אסור בכל אופן⁴⁵. וכתב הרמ"א שמותר לקחת עץ הדלוק במדורה מצד אחד ולהניחו בצד אחר, כיון שאינו מכוון לכיבו⁴⁶.

כ"ד. המדליק את הנר על ידי העברה מאש לאש, אין חשש להפריד את הנר שהדליק בו מהנר השני⁴⁷.

וכן המדליקים שני נרות לצורך הבדלה במוצאי שבת שחל בו יום טוב, מותר להפריד את הנרות⁴⁸.

כ"ה. עצים, עשויים להסקה, ולכן אסור לטלטלם למטרה אחרת, כגון לסמוך בהם וכדומה, ורק לצורך ההסקה מותרים בטלטול⁴⁹. וכן מותר לצלות בהם כמו שיפוד וכדומה⁵⁰. ועיין בהערה⁵¹.

כ"ו. חומרי בעירה, אפשר לטלטלם לצורך הסקה, אך אין ראוי לטלטלם לצורך דברים אחרים, כגון, פחמים, נפט, ושאר חומרי בעירה⁵².

כ"ז. מותר לבלש בקדרות חדשות ביום טוב⁵³.

סימן תק"ג

הכנה מיום טוב ליום אחר

א. אסור להכין מיום טוב לצורך מחר⁵⁴, בין אם מחר הוא יום חול, או חול המועד, או יום טוב, בין יום טוב של גלויות ובין יום טוב שני של ראש השנה⁵⁵, או לצורך שבת [זולת על ידי עירוב תבשילין, ובאופן שיש זמן בכדי שיוכל ליהנות מזה ביום טוב]⁵⁶, וגם אין להכין מיום טוב אחד ליום טוב אחר, כגון מיום ראשון של פסח ליום שביעי⁵⁷.

58 שו"ע ר"ס תקג ובפ"ו, ובפועל הכל הוא דרבנן, דהא יש סברא של מתוך וכו', ומ"מ גם כפי שהיה בעלמא בשבת ה"נ אסור.

59 וכדלהלן בסימן זה ועוד מקומות כמה ענינים באיסור הכנה.

60 כמבואר בשו"ע ס' טז ס"ב גבי קנין שביטה בתחומין, ואף שמבואר בביצה (יז), דחמירי טפי מדרבנן בעלמא (וכ"ה בשו"ע הגר"ז ס' תצה בקונ"א סקי"א), ומה שמצאנו בס' תצה ס"ד שמותר להכין בדיבור להיתר מוקצה ליום השני, הנה את"ל שאסור בדיבור י"ל ששם הוא היתר מיוחד לצורך יו"ט, וע"ע במשנ"ב ס' שמא סק"ב גבי התרת נדרים בשבת שאינו לצורך היום.

ואם אכן אסור הכנה בדיבור, יצא גם כן שאסור לומר ביום טוב, נישן עכשיו כדי שנהיה נעורים ללילה, וכה"ג מבואר במשנ"ב ס' רצ סק"ד, ונת' במק"א [אבל יכול לישן עבור הלילה בלא לומר כלום], אמנם עיין בדברינו בס' טו ועוד לענין הכנה לדבר מצוה וכו', ואכמ"ל.

אמנם מה שאסור לומר נישן כדי שנהיה נעורים בלילה, י"ל שאינו משום שאיסור הכנה הוא גם בדיבור, אלא מפני שעי"י הדיבור ניכר ממילא שעצם השינה היא למחר, וכה"ג מצאנו גם בנידוד בסימן זה (תקג, במשנ"ב סוסק"ו) שלא תאמר שמבשלת לצורך מחר, מפני שבאופן זה מתקלקל ההיתר שנראה כמו שמבשלת למחר, ונחשב שהבישול הוא לצורך מחר, ודו"ק.

61 בשו"ע ס' תקג אופני היתר.

62 עיין מנחת שלמה ח"ב ס' נח אות ז, בביאור ד' המשנ"ב בס' תקיד, ונת' במק"א.

ושם כתב שאף אם אין החשמל דולק עדיף להדליק רק בלילה, כיון שעיקר הדלקתם עבור הלילה [א"כ צריך לצאת מבינו, וכדומה], אמנם בבין השמשות מותר להדליק, וכמש"כ בס' תקיד סק"ג בפשיטות, וכן באו"ז ס' תפח סק"ב ועוד.

63 כמשנ"ב ס' תרסז סק"ה, וע"ע בשעה"צ שם.

64 עיין משנ"ב ס' שב סקי"ז ובדברינו שם.

65 עיין ברמ"א ס' תרסז ובמשנ"ב שם, ובס' רצט סק"מ, עיין שם.

66 עיין בסימן שכג ושם נתבאר כל הפרטים בזה [וע"ע בסימן תמד בענין כלי החמץ לאחר האכילה בער"פ שחל בשבת].

67 עיין ברמ"א שם ובמשנ"ב שם.

68 עיין ס' שב סקי"ט ושעה"צ ועוד, וע"ע שש"כ פכ"ח ספ"ו.

69 כהא דהתירו להכניס מפני חמה לצל במידי דהיתירא וכל כה"ג, ובהל' שבת בסימן שו בהלכה י' בהערה כתבנו לדון מזה בכמה דוגמאות.

70 עיין בדברינו בסימן שו הלכה י' שם ס"ח שלא יאמר נישן כדי שנעשה מלאכה בלילה ואפילו מצוה, עיי"ש, וכתבנו לדון שאם כדי שישאר ער לדבר מצוה אפשר שמותר באמירה, דאין בזה מלאכה וגם הוי דבר מצוה, אך י"ל שכוונת הס"ח שכל אמירה כזו הוי זילותא.

71 באופנים המותרים שנתבארו בהל' שבת ס' שכו ובהל' יו"ט ס' תקיד.

72 עיין בדברינו בהלכות חג השבועות, והכנה לקראת החג, מה שכתבנו אודות לבישת בגדי חג בשבת שחל בו ערב החג (וע"ע כה"ח תקנא אות צג).

73 נסתפק בזה הגרשו"א כמובא בשש"כ פכ"ח הערה רכ.

ונראה שעיקר הקפידא בלימודי חול שכל מטרתו להצליח במבחן וכו', אבל לימודי בריאות רפואה וכדו' שמועיל לעכשיו גם כן שרי.

74 עיין ס' תרצג בשע"ת ואח' גבי מגילה [וע"ע בדברינו בסימן שח דין מוקצה במגילה], ועוד הבאנו בס' שו שם כהאי גוונא לענין גלילת ס"ח אם ילמד קצת פסוקים שם, אך בזה י"ל דל"ח כיון שלדידה היה יכול ללמוד במה שהוא מוקדם, אא"כ רוצה להכין את הקריאה וכדו' שבה בודאי שרי. וראה עוד בדברינו שם שנראה שהיה די ללמוד אפילו מעט כל שהוא, כיון שכל דבר אפילו מועט הרי הוא מצוה, אך יש מקום לומר שבשביל שלא יהיה נראה כהכנה צריך יותר מזה, ואינו מוכרח, והנה כע"ז כתבנו לאחר מכן

ועיין בספר מועדי ה' ח"ג פכ"ח ס"ט, ויל"ב.

47 פשוט בכל הפו', והרי זו דרך העברה מאש לאש, וה"ט משום שמעיקרא לא נעשו כדי להתחבר יחד, ולכן אין שום חשש בהפרדתו, בשונה ממדורה וכל כה"ג, ופשוט.

48 עיין אול"צ פ"ח תשו' ו שחשש לזה, שכן הוא מבואר עפיה"א שאם זה כמדורה אחת אסור להפריד, וכאן אף שנעשה לרגע קטן כדי לברך על אבוקה, מ"מ הרי נתחברו להיות כאחד, אך ז"א מוכרח, כיון שאינו ממש כדי שיהיו כאחד להועיל ביחד במציאות, אלא בשביל הענין שבוה שיהיה כאבוקה, וכן דעת הגריש"א ועוד, וכן הבאנו בסוף סימן תקיד. - ומ"מ יכול להניח את שני הגפרורים יחד בלא להפרידם, וכך אין חשש לכו"ע, ודלא כמ"ש באול"צ.

49 שו"ע ס"ג, והוא ע"פ מש"כ בביצה (לב): וברש"י, ובטעם הדבר שאע"פ שהוא עשוי לדבר היתר, בכל זאת לא הותר לדברים אחרים, הוא משום שהסקה ל"ח שימוש, וכבר עמדו בזה המפ', שברג"ז ס"ח כתב שאין ע"ז תורת כלי, והיינו דהסקה ל"ח כיון שהוא לשימוש אחד, עדיין אין זה "ככלי" אלא "שימוש" חד פעמי דלא חשיב, וכ"כ במאורי אש פ"ב ענף ג, ו [וכלים חד פעמיים אינם מוקצה, מפני שהם ראויים לשימוש רב פעמי, אף שלא משתמשים בהם לכך, ובנייר טואלט וכדו' אף שבשימוש חד פעמי הוא מתקלקל, צ"ע]. ובחזו"א סימן מג סק"ג כתב שהוא דין מיוחד שהחמירו בו, כיון שאינו עשוי אלא להסקה, וע"ע בשב"י מוקצה פ"ד ע' מב בשם הגריש"א שזה שימוש של כילוי וכו', ועדיין צע"ע בכל זה, ונפ"מ בנייר וכו', כנ"ל.

50 רמ"א, והוא היתר מיוחד דאמרין בו מה לי וכו'.

51 אם הם עצים יבשים מותר בהסקה ולצלות בו, אבל בלחים מותר בהסקה, אבל אסור לצלות בו, וכמש"כ המשנ"ב והאח'.

52 כן נראה עפיה"א בבקעת שלהסקה הם עומדים והשאר מוקצה, אמנם ראיתי בשש"כ פ"ג הערה פב שהביא בשם הגרשו"א שצידד להקל בזה ולחלק מדין בקעת, ובענייני לא נתחוויר לי דבריו, וקשה להקל.

אמנם לגבי גפרורים קיל טפי, וכמו שכתבנו לעיל בעני"ד דשרי אפילו שלא לצורך שימוש.

53 עיין שו"ע (סו"ס תקב) מח' שו"ע והרמ"א, וע"ע במשנ"ב בשם האח' שבמצופים זכוכית אין איסור לכו"ע, עיי"ש. וכלים המצויים כיום שרי לכו"ע, ופשוט מכ"א.

54 עיין בביצה (ב. יז), ובשו"ע ר"ס תקג ובפ"ו שם ועוד מקומות.

55 ואע"פ שאמרו ששני ימים טובים של ר"ה כקדושה אריכתא, היינו רק להחמיר ולא להקל, וכמש"כ בב"י והאח' כאן, ולכן ביצה שנולדה בזה אסורה בזה, ואע"פ אסור להכין מיום אחד לשני, וע"ע בב"ה"ל ד"ה ואפילו.

56 שאין יו"ט מכין לשבת וכמש"כ בגמ' ריש ביצה הנ"ל, וכ"ה במשנ"ב ושעה"צ, זולת ע"י עירוב תבשילין שבוה הוא כאילו התחיל מלפני יו"ט, ובאופן שהוא מכין את המאכלים ביו"ט הרבה קודם שבת כדי שיוכל ליהנות מהם ביומו מותר, וכמבואר להלן סימן תקקז.

57 עיין בשעה"צ (אות ד) שצידד להתיר מיו"ט אחד לחבירו, אך שוב כתב שזה תלוי במחלוקת שנוכרה בסימן תצה גבי מאכל שאינו מפיג טעם אם מותר להכינו ביו"ט, או שצריך דווקא מערב יו"ט, וה"נ כיון שיוכל להכין בחול המועד אין לעשות כן ביו"ט, ע"כ. ונמצא מסקנתו להחמיר.

אכן דבר זה שנוי במחלוקת ראשונים, וכמו שהבאנו בהל' שבת סימן שכג גבי הדחת כלי שבת ועוד, כי בתוספתא בשבת (פ"ג ה"ט) איתא שמדיחין כלים בשבת ל"אותה" שבת, ועוד מובא שם שאסור להדיח לצורך שבת שאחרי זה (אמנם הסיפא הזו לא מובאת בכמה ספרים וכמש"כ בחזון יחזקאל שם), וכבר מצאנו שנחלקו בזה הראשונים, עיין ר"ח בשבת ק"ג: ורש"י שם קיד:, וכן העיר מזה בעמק ברכה הל' יו"ט אות ח ע' ק"ז, ותהל"ד ס' שב סקי"ו וכן עמדנו בזה שם. ותורף הדברים.

הוא פשוט משום שזו יצירה מובנית וזהו דרך שימושה וכמו שנתבאר בכ"מ, והאח' דימוהו לזורה ורוח מסייעתו וכל כה"ג, ועו"ל"ל שזה מתחיל לפעול מיד אלא שהולך ומתחזק עד זמן מה, אולם בנייר כסף אפשר שאינו כן]. ואמנם שכבר נת' במקומו שעטיפת דבר הרי הוא כמו הדבר בעצמו וטפל אליו, מ"מ כבר אין זה חלק מהממרכת המובנית, אלא זה דבר שמונע את הפעילות המיידית, וע"ע בדברינו לעיל בהערה בענין גרמא בהדלקת חשמל, ונראה שיש מקום לומר שכאן זה גרמא ועדיף לעשות כן לצאת מידי כל חשש, וכל שכן אם יוסיף לעשות זאת בשינוי, ולרווחא דמילתא.

[ויש מהאוסרים שחשבו עיצה לשים חפץ כבד שיחזיק את הכפתור במצב לחוץ, ונראה שבוה נחשב שאין לו תועלת במנגנון החשמלי, והוי פסיק רישא דלא ניח"ל בדרבנן שרבים מתירים, ובפרט שכן נראה לדעת מרן השו"ע בר"ס שיד עיין שם, ואם אכן הוא משתמש באבן, צריך לעשות בה מעשה להסיר ממנה שם מוקצה, או ע"י שיחיד אותה לעולם, אך יל"ד אם אפשר לייחד לכל הימים הטובים, אך אפשר לעשות מעשה, וצ"ע אם יעטוף אותה בנייר ה"ז נחשב כמעשה דבעלמא צריך שיהיה בר עביד מעשה, ומשמע שצריך מעשה גמור, וצ"ע].

ולסיכום: מותר להשתמש בכירים אלו, אף לדעת החזו"א, וכל שכן לדעת הגרשו"א ושאר פוסקים בהגדרתם לאיסור החשמל בכלל (ולרווחא דמילתא אם ירצה יוכל לעשות כנ"ל בהערה בסמוך). וכל שכן שאין להורות איסור להמון עם דאפשר עוד דהוי לדידהו כמתעסק, ואין להאריך.

36 שו"ע ס"א.

37 משנ"ב סק"ו מח"א.

38 ועיין בדברינו בס' שיש בענין יחוד מוקצה.

39 רמ"א, והיינו משום טירחא וכמש"כ האח', וכ"מ בב"י סימן תקיד, עיי"ש. ויש לדקדק למה אסור לצורך מחר, הלא חזינן בכ"מ שדבר שהוא רק לשמירה אין בו איסור הכנה, וכמו שמותר להכניס כלי היתר מחמה לצל לשומרו וכדו' [וכמו שמותר לסגור בקבוק משקה גזוז, שלא יצאו הגזים, והיה ראוי למחר], וא"כ למה כאן אסור לעשות כן, ובשלמא באופן שהוא פסי"ד (וכדעת המקילין בסוסק"י) יש לומר דלא התירו אלא בגלל שהוא צורך אוכל נפש, וזה לא הותר אלא לצורך היום, ולא למחר, אבל לשאר המפרשים שמדובר שאינו פסי"ד, א"כ אין כאן שום איסור ע"פ דין, ואינו אלא שמירה בלבד, וצ"ע.

40 כן סתם במשנ"ב סק"י. אמנם הביא שיש מקילים, עיי"ש. וע"ע בפר"ח, ויל"ב.

41 פשוט. אמנם מצאנו בפ"ו שדנו להקל בכמה אופנים:

א. כדי שלא ישרף המאכל, וא"צ להדליק להבה אחרת, וכמש"כ באגר"מ אור"ח ח"א קטו וח"ד ס' קג, וע"ע מנח"י ס' נו אות ד, ועוד באח'.

ב. להקטין כדי שידלק זמן ארוך, עיין בשש"כ פ"ג הערה נז בשם הגרשו"א שמותר בזה לכל הדעות שבמשנ"ב הנ"ל, אך זה חידוש.

42 שו"ע ס"א. וע"ע בדברינו רס"י שטו.

43 רמ"א שם בשם י"א, וע"ע משנ"ב שם וכן בסקט"ו, ואף השו"ע מסכים לזה וכמבואר בסימן שטו ס"ז, ועוד באח'.

44 עיין בשו"ע לענין עצי המדורה, וכן סידור בצים, וכן קדירה, וכן שולחן ומטה, ונתבארו הפרטים בסימן שטו.

45 שו"ע ס"ב. ועיין בב"י דיש צד לחלק בין אגודים לשאינם אגודים (ושם כתב שכן משמע ברמב"ם, וסיים "אבל" הרוקח אינו מחלק וכו', ובמק"א נת' אם זו הסכמה כדעה בתרא), והרמ"א פליג, ואף בב"י אינו מוסכם, ובשא"ר לא חילקו, וכ"כ עוד באח', ויסוד האיסור בזה הוא מדרבנן שנראה כמכבה ע"י שממטע את אור המדורה.

46 ועיין משנ"ב סק"ג, והרמ"א דן בזה בגדר אחר מהשו"ע הנ"ל בהערה הקודמת, דיש לחוש גם מצד העץ עצמו שנראה כמכבה, וכ"כ באח', ואילו לשו"ע הכל תלוי אם הם אגודים או לא, עיין במשנ"ב וכה"ח מהאחרונים,

[ב]. אם מוסיף על הקדירה אחר שהונחה על האש, אסור להוסיף מיני תבשילין, אלא רק בבשר ודגים המוסיפים טעם ושמן בתבשיל, וכן ירקות, וכל כיוצא בזה המוסיף טעם, ובלבד שכונתו כן בשביל הוסיף טעם ולא לצורך חול⁹⁹.

ולא רק על אותה קדירה מותר להוסיף, אלא גם כמה קדירות מכמה סוגי תבשילין שונים מותר (אבל כמה קדירות מסוג אחד, שאוכל מכל אחת קצת, אסור)¹⁰⁰.

וכן בשיפוד יכול ליתן בשיפוד אחד כמה שרוצה כיון שהוא בנתניה אחת על האש, אבל אחר שהונח על האש, אסור, מפני שאין חתיכה נוספת מוסיפה טעם בחבירתה¹⁰¹.

יב. מה שנתבאר שמותר להוסיף חתיכות בשר לקדירה אפילו אחר שהיא על האש, הוא דווקא כשעדיין לא אכלו סעודת היום, או כשבדעתם באמת לאכול בסעודה נוספת וכדומה, שבה עיקר הבישול לצורך עכשיו, ומותר אף אם נשאר למחר, אבל אם עיקר כוונתו לצורך הלילה, ורק אוכל מעט בשביל להתיר הבישול, יש שנהגו להקל לצורך יום טוב שני, והמחמיר תבא עליו ברכה, ואם הוא לצורך חול בודאי אסור¹⁰².

ואם כבר אכל סעודת היום, אסור להוסיף כלום לכל הדעות, אפילו אם יאכל מזה מעט, משום שזו הערמה ניכרת¹⁰³, ורק אם יאכל הרבה מותר¹⁰⁴.

יג. עברה ובשלה במזיד בשביל אחר יום טוב, אינו נאסר, אבל אם הערימה לבשל אחר הסעודה שנתבאר שאסור, נחלקו בזה הפוסקים¹⁰⁵.

ואם יש לו תבשילין אחרים, אזי: בהערמה בודאי יש להחמיר, אולם במזיד אפשר שמותר¹⁰⁶.

יד. הרוצה להרתיח מים ביום טוב, יכול לפתוח הברז למלאת הרבה יותר ממה שצריך ליום טוב, ואחר כך להניחו על האש, כיון שהוא בפעם אחת, ובלבד שלא יאמר בפירוש שהוא לצורך חול. אבל אם התחיל כבר להרתיח אסור להוסיף בכלי עוד מים¹⁰⁷.

סימן תק"ד

טחינת תבלינים וירקות

א. אסור לטחון ביום טוב משום אסור "טוחן", ואפילו לצורך אוכל נפש, אולם הדבר נמסר לחכמים, והם לא אסרו אלא בדבר שדרך לעשותו הרבה בפעם אחת לימים רבים¹⁰⁸.

ב. מותר לטחון תבלינים ביום טוב כדרכו, דהיינו במדוכה או במטחנה ידנית, ואין צריך לעשות שום שינוי, ואפילו אם הוא יודע שיצטרך לכך ביום טוב, רשאי להשאירו ליום טוב ולטחון ביום טוב¹⁰⁹.

טעם ההיתר מפני שהוא מפיג טעם, אם יטחון מערב יום טוב, ובכלל זה רוב ככל התבלינים, כגון: פלפל שחור, חרדל¹¹⁰, קפה שחור¹¹¹, וכדומה. ואין צריך לומר שום ובצל וכדומה, וכדלהלן.

כל האמור הוא לדעת מרן השו"ע, אבל לדעת הרמ"א ומנהג בני אשכנז גם תבלינים המפגיגים טעם צריך לעשות שינוי, כגון להטות את המכתשת וכדומה¹¹². אמנם אם לא ידע מאתמול שיצטרך להם ביום טוב, יש מתירים לטחונם ביום טוב¹¹³.

ולכל הדעות אין לטחון אלא לצורך יום טוב בלבד ולא לצורך חול¹¹⁴.

ג. גם לדעת השו"ע שמותר לטחון תבלינים המפגיגים טעם, כמו פלפל, מכל מקום אסור לטחון ברחיים ומטחנה גדולים העשויים לימים רבים, ואפילו בשינוי אסור, אלא ידוך במטחנה קטנה של בעלי בתים¹¹⁵.

100 רמ"א ס"א, אמנם לענין האם היתר זה הוא גם כאשר א"צ לאכול אלא כדי להתיר לו את הבישול, אף שהרמ"א מתייר, אולם הרבה אוסרים והמחמיר תע"ב, וכדלהלן בהלכה הבאה.

101 משנ"ב סוסק"ה.

102 עיין משנ"ב סק"ז ועוד באח', וע"ע במשנ"ב להלן סק"א מש"כ בזה בביאור ד' הרמ"א שפשטות דבריו כהמתירים, ואינו מוכרח.

וגדר טעימה קצת, י"ל דהיינו כזית שזה נחשב שיעור אכילה בכל מקום (וכה"ג בשר"ע שהזכיר כזית), וצ"ע אולי זה תלוי לפי האדם איך נחשב בשבילו ולפי יחס המאכל.

ויש לדון עוד באופן שהניח על הגז קודם הסעודה, והבישול נעשה אחר הסעודה, דמשמע כאן שיעקר החשש הוא הבישול, וכן בסברא שבכה"ג אין הערמה, ומה אמרו שאוכל אח"כ, זה כמו היתר לבישול.

103 שו"ע ומשנ"ב סק"ב, וזה החילוק בין זה לסק"ז, שתלוי אם הוא קודם אכילה או לא.

104 פשוט, והיינו כאמור לעיל, שזה נחשב כמו קודם סעודה, וצ"ע מהו נחשב הרבה, וי"ל שיחשב כמו שיעקר הדבר לצורך עכשיו או עכ"פ שאוכל כדרך האוכל סעודה נוספת, ובד"כ אינו מצוי.

105 שו"ע סוס"א, ומח' האח' במשנ"ב יג [ואף למקילים הוא רק כשאכל לבסוף].

106 עיין ביה"ל ד"ה ומיהו.

107 הכל מבואר יוצא מדברי הרמ"א ס"ב ומשנ"ב.

108 עיין משנ"ב ר"ס תקד, ובביה"ל ד"ה ואין, ודו"ק, וכמשנ"ת בהקדמה להל' יו"ט.

109 עיין שו"ע ר"ס תקד, ולא רק שמותר ביו"ט אם ידע או לא ידע כאשר חילקו האח' אליבא דהרמ"א להלן, אלא אפשר גם להשאיר את הדבר ליו"ט לכתחילה.

110 משנ"ב ד. ועיין שעה"צ שם, וכה"ח. [וע"ע בהלכות הבאות בשאר תבלינים].

111 פנים מאירות ח"ב סמ"ד, ועיין מש"כ בדעתו החיד"א בברכ"י ובקו"א למחב"ר, וכן הביא מהמו"ק, וכ"כ עו"א, וכמש"כ במשנ"ב ל ובביה"ל ד"ה ואין וכה"ח יד, ועוד באח', והו"ט כיון שכך הדרך לטחון מעט מעט (וע"ע להלן בזמנינו), ומ"מ כתבו באח' דהיינו במכתש או מטחנה קטנה כדרך בעלי בתים.

112 רמ"א בהגה.

113 עיין במשנ"ב סק"י מח' האח' בזה.

114 משנ"ב סק"י.

115 שו"ע ובמשנ"ב סק"ט.

(כלל קנג ס"ו) שאם לא ימצא לו למחר בנקל מים או יין מותר ול"ח הכנה, וה"ד במשנ"ב (סימן תרסז סק"ה) שאסור להביא מיו"ט לחבירו, ובשעת הדחק כשלא ימצא בלילה בקל מותר להביא יין וכן מים מיו"ט לחבירו, רק שצריך להביאו בעוד היום גדול, וגם לא יביא כדרך שעושה בחול רק בשינוי, ומ"מ לצורך חול אין לנו ראייה להתיר, וי"ל שדווקא לצורך מצוה מותר וכו', ע"כ. ומבואר שמותר להביא דברים באופנים הבאים:

א. שעת הדחק שלא ימצא לו אח"כ [ובהרבה מקרים אפשר לסדר הענין ע"י חימום והפשרתו עד זמן הסעודה]. **ב.** שיהיה דבר מצוה. **ג.** מבעו"י גדול, והיינו שלא יהיה ניכר ההכנה (וכ"כ בנידוד"ש בשר"ת מחזה אליהו סימן סד ועוד באח'). ובתשו' במק"א נתבאר עוד, וכן יבואר עפ"ד מהרש"ג ועוד רבים שהבאנו בהל' שבת סימן שו הלכה י בהערה, עיי"ש.

93 כן נראה דכיון שההיתר רק בשעה"ד, ממילא כל שאינו דחק אסור.

94 נראה שכל ההיתר הנ"ל שבח"א הוא שהבאה לא חשיב הכנה הניכרת כ"כ, ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' סא) התייר כמה דברים בסברא שאין אסור הכנה אם הוא עושה דבר בלא לחשוב שחוסך זמן, עיי"ש. אולם חימום נראה דחמור טפי.

אלא שלכאורה היא אותה פעולה שהרי מוציא מהמקפאי, ובמקום הניח על השולחן מניח על הפלטה, וצ"ע.

95 כעין הנ"ל שזו היא הכנה הניכרת לאיסור.

96 שאין הערמה ניכרת בכה"ג, וכן כתבנו לעיל כע"ז בכללי איסור הכנה.

97 ביה"ל ר"ס תקג.

98 עיין בחי' רע"א בס' תצה מה שדן בזה, ובמקומו בהל' שבת כתבנו להקל בזה, ולא אמרין דשמא בעוד רגע נעשה לילה, ונמצא שהכין לצורך הלילה (מה גם שיש לצרף סברת ר' יוסי בשבת לד: שצירפוהו הפו' בדוכתי טובא).

99 עיין שו"ע ס"א ומשנ"ב סק"ה וכן בסק"ו, שמבאר בהדיא שבנתניה אחת מותר אף לצורך חול, אולם בהוספת חתיכות שאינו מותר אלא בשר וכדו' גם הוא אינו מותר לצורך חול, אלא כשאכן כוונתו להשביח, וכ"כ גם בביה"ל ד"ה אבל, ודו"ק, ובמשנ"ב סק"ו כתב דמ"מ לא תאמר בפה שהוא בשביל חול, וזו מח' ראשונים, ופסק לחומרא.

והנה בהכנת החתיכות קודם הנתינה אע"פ שהוא בפעם אחת צ"ע, שהרי מ"מ הוא טורח בכל חתיכה, וכעין מש"כ המשנ"ב בסעיף ב, אך כאן חזינן שגם בנתניה מותר, ולא משמע שנותן הרבה בפעם אחת, ושור"ר בשש"כ פי"ג הערה עג שהביא מהגרש"ז א שכתב ליישב, עיי"ש. ולפי חילוקו מותר לחתוך ולהכין החתיכה וליתנה על האש כל שהנתינה עצמה היא בפעם אחת, ועכ"פ הנה בראשונים בביצה (יז). מוכח שיעקר הקפידא כשמוסיף ב"טירחת מלאכה", ולא בהוספת טירחא בעלמא, וכיעוין ברש"י ורשב"א מאירי שם ועוד, וכ"כ בשר"ג מדברי הרשב"א.

[ו]. סידור הבית, מטות, שולחן, וכדומה⁷⁵. [וכן הדחת כלים למניעת נזק עכשיו]⁷⁶.

[ז]. להביא יין להבדלה אסור ביום טוב⁷⁷, אלא אם כן ישנה ממנו גם מבעוד יום⁷⁸.

ה. אסור בשבת ויום טוב מבעוד יום להכין סידור לצורך תפילת ערבית, אלא אם כן משתמש בו קצת, או אם חושש שלא יהיה לו סידור⁷⁹.

ו. כלל נוסף באיסור הכנה לצורך חול, שכל דבר שאינו מלאכה ולא איסור דרבנן, ואין בעשייתו משום טירחא, וגם רגילים לעשות מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, מותר לעשותו בשבת ויום טוב, גם אם תצא מעשייתו זו תועלת לימות החול, ובלבד שלא יאמר כן בפירוש שהוא מכין לימות החול⁸⁰.

וכגון: להחזיר את הטלית לבית אחר התפילה⁸¹, ולהחזיר את הלולב למים אחר נטילתו⁸², ולהחזיר את המאכלים למקרר אחר הסעודה, והיוצא לדרך יכול לקחת עימו מפתח כדי שיוכל להכנס לביתו במוצאי שבת⁸³, וכן לקחת עמו מעיל כשחושש שעוד זמן יהיה מעונן, וכדומה⁸⁴. [ובשבת אסור טלטל במקום שאין עירוב, וראה עוד להלן סימן תקיח].

ובהרבה מקרים הדבר מותר מעצם הדבר שאין כוונתו להכנה, אלא לשמירת הדבר. ובכלל זה מותר לשרות במים כלים שיש בהם שיירי אוכל כדי שלא ידבק הלכלוך, אבל אחר שכבר נדבק בהם אסור לשרותם⁸⁵.

ז. כלל נוסף באיסור הכנה לצורך חול, שאם הוא דבר שלא יוכל עוד לעשותו בחול ויבא לידי הפסד, מותר, כל שאינו מלאכה ולא איסור דרבנן, ואין בעשייתו משום טירחא⁸⁶.

כגון: להכניס את החפצים מחמה לצל, או מחמת שיבא עליה גשם ויפסדו⁸⁷. וכן מותר להדיח בשר ביום השלישי לשחיטתו⁸⁸. וכן הפרת נדרי אשתו⁸⁹. וכן להזמין את חבירו לאירוע שיתקיים בחול⁹⁰. וכן לשרות כלים במים כדי שלא ידבק בהם הלכלוך⁹¹.

ח. הוצאת דברים קפואים מהמקפאי ביום טוב לצורך שבת, מותר. אבל לצורך יום טוב שני או לצורך חול אסור, אלא אם כן בשעת הדחק והוא צורך מצוה, ועושה כן מבעוד היום גדול⁹². ואם אפשר להפשירו על ידי חימום באש וכדומה, אין להקל⁹³.

ט. אף על פי שהתירו הוציא דברים מההקפאה לצורך חול, כנזכר, מכל מקום אין להניחו על האש או הפלטה וכדומה⁹⁴.

וכן אסור לשים משקה במקרר או הקפאה כדי שיהיה לו לצורך חול⁹⁵.

אמנם אם הוא עושה זאת בעוד היום גדול, ונהנה מעט מהחימום או הקירור אפילו מעט ביו"ט, נראה שמותר⁹⁶.

י. בין השמשות של יום ראשון אסור בהכנה לצורך מחר⁹⁷. אבל לצורך בין השמשות עצמו מותר⁹⁸.

וגם אם מתחיל מבעוד יום ולא יסיים עד הלילה, הרי זה אסור משום הכנה.

בישול לצורך אחר יום טוב

יא. הרוצה למלאת קדירה בתבשיל, ואין דעתו לאכול הכל אלא מעט מהקדירה, והשאר נשאר ליום השני, או ליום חול, יש ב' אופנים:

א. אם ממלא הכל ומניח על האש בפעם אחת, מותר, אף אם מטרתו כדי שישאר לצורך חול, כיון שהכל נעשה בפעם אחת, ואינו טורח בכל חתיכה נוספת. ואף אם בהכנת החתיכות הם טירחא בכל חתיכה בפני עצמה, כיון שההנחה על האש בפעם אחת מותר [ומכל מקום לא תאמר בפה שהוא לצורך חול].

בס' שיט גבי בורר דבר שהוא נהנה ממנו, שבסברא היה מועיל גם במעט, ועמש"ש [ובתשו' במק"א נת' עוד].

75 נתבאר בכ"מ, ובס' שגכ.

76 והיינו שלמנוע נזק מותר, עפמש"כ בס' שו הלכה י בהערה.

77 עיין ס' תרסז סק"ב.

78 עיין במשנ"ב שם סק"ה ושעה"צ כאן בס' תקג אות ב [וגדר שתיה מעט י"ל של"ד הנאה מועטת, אלא בכמות חשובה, וזה תלוי במה שכתבנו להלן בענין בישול ביו"ט לצורך מחר, ויל"ב].

79 עיין שש"כ פכ"ח בנד"מ הערה קפב, ולפי"ד מהרש"ג והרבה פו' (שהבאנו בס' שו הלכה י בהערה, ובמהדו"ב שם) אין בזה חשש, ועו"ל ע"פ כמה כללים שכתבנו שם.

80 כלל זה הובא בשש"כ פכ"ח ספ"ט בשם הגרשו"א, והנה הלהן כתבנו שיש היתר כאשר הוא עשוי לשמירה, וכבר כתבנו כלל זה בכ"מ כהא דחזינן שמותר לטלטל מחמה לצל כלי היתר שלא ינזקו, אף שהשימוש בהם למחר, אך גם זה הוא ע"פ יסוד זה שאין מחשבתו בשביל ההכנה.

81 ובמק"א כתבנו בתשו' אודות החזרת מגבת של המקוה, מהמקוה לבית, או מהמקוה לבהכנס ושוב משם לבית, ובפשטות כל זה בכל החזרת החפץ לבית, אולם יש הפסק גדול בתפלה בין השימוש במקוה לבית, אך יש בזה גם צורך של שמירה, ועו"ל.

82 עיין אורחות חיים ס' תרנד סק"א, וה"ד בשש"כ שם.

83 שש"כ שם מהגרשו"א, ואע"פ שיכול להצניעו באיזה מקום מ"מ נוח לו יותר לקחתו עימו, וה"ז לצורך שבת כדי שיוכל ללכת.

84 שם, והוסיף גם מפני שאינו יכול להביאו במוצ"ש.

85 שם.

86 שו"ת מהרש"ג ח"א סי' סא, והבאנוהו בכ"מ, וכ"ה בשש"כ שם סצ"א, וע"ע בהלכה הקודמת, וראה בדברינו בסימן שו בהלכה י ובהערה שם.

87 כמבואר בס' שח ובכ"מ.

88 עיין בס' שכא במשנ"ב סק"א, ומש"ש.

89 עיין ס' שמא ס"א.

90 ועיין בדברינו בס' שו בדן חלוקת הזמנות בשבת.

91 נת' לעיל.

92 בשש"כ (פ"י הערה לג) הביא מהגרשו"א שצידד להקל דהוי רק כהפסק הקרור, אך שוב הוכיח ממש"כ במשנ"ב (סימן רנד סק"ג) באיסור רדיית הפת, שגם בכה"ג אסור, וע"ע גם בשולחן שלמה (סימן רצ יג) שכתב להחמיר בהוצאת קפואים מהמקרר, עיי"ש. וע"ע בשר"ת קנין תורה ח"ב סי' קטו ועוד באח'.

אולם במקומו כתבנו להקל בתנאים האמורים לעיל, וזאת עפמש"כ בח"א

ד. מלך שאינו מפיג טעם כלל, אסור לטחנם ביום טוב, גם לדעת השו"ע, אלא אם כן בשינוי, כגון להטות את המטחנה, או לדוך בקערה או על השולחן¹¹⁶, וכדומה.

במה דברים אמורים שצריך שינוי, במלח ים או מאבנים שבמקורו הוא שלם, אבל מלח שהיה מפורר ונתגבל, אין בו חשש טחינה¹¹⁷.

ויש אומרים שגם תבלינים שאינם מפיגים טעם דינם כמלח, כגון כרכום, ויש חולקים¹¹⁸.

ה. תבלינים המפיגים טעם, אבל אותו אדם אינו מקפיד כל השנה על הטעם, יש להחמיר ולעשותו מערב יום טוב¹¹⁹. וכל שכן אם אינו מרגיש בהבדל בין הטעמים¹²⁰.

ותבלינים שעשויים רק ל"צבע מאכל" ואין בו שום שינוי בטעם, יש לעשותו מבעוד יום אף לדעת השו"ע, וכדין מלח¹²¹.

ו. ירקות ופירות מותר לטחון ולקצוץ אותם דק דק, לכל הדיעות, אפילו בכלי המיועד לכך, כיון שהם מפיגים טעם¹²². וכן תפוח אדמה, אף על פי שאינו מפיג טעם אם יטחנו אותו מערב יום טוב, כיון שהוא משחיר מותר¹²³.

ולכן, מותר לטחון ירקות במכשיר מיוחד כגון "פומפיה", וכן מה שמצוי כיום הנקרא "סלייסר", וכל שכן שמותר בכלי הנקרא "כותש שום" או "מועך" וכדומה¹²⁴, ובלבד שיהיה לצורך יום טוב בלבד¹²⁵.

סימן תק"ה חליבה

א. חליבה ביום טוב, שייך בה איסור "מפרק" שהם תולדה של מלאכת דש¹⁴³. וכן מוקצה של "נולד"¹⁴⁴. והנה, איסור מפרק אינו אסור כאשר הוא בא ישר אל האוכל מפני שגם הוא נחשב אוכל, אבל עדיין שייך בזה איסור מוקצה של נולד¹⁴⁵, מלבד איסור מוקצה בטלטול הבהמה¹⁴⁶, אלא אם כן הבהמה עשויה לאכילה, שאז כולו נחשב כדבר אחד עם החלב. ואם החליבה אינה לצורך יום טוב, ישנו איסור נוסף משום הכנה¹⁴⁷.

ב. בהמה שאינה עומדת לאכילה, אלא כדי לגדל ולדות או לחליבה וכדומה, אסור לחלוב אותה ביום טוב, ואפילו לתוך המאכל, ואפילו אם גוי חולב בהמה והיא בהמה של ישראל, אסור משום מוקצה, ואפילו אם החלב נטף מאליה¹⁴⁸. אמנם יש מקילים בשעת הדחק כמבואר בהערה¹⁴⁹.

ג. בהמה העומדת לאכילה, מותר לחלוב אותה ביום טוב, רק לתוך האוכל, ולא לתוך כלי ריק, אפילו אם דעתו ליתנו אחר כך מיד לתוך אוכל, וכן אסור לתוך משקה, ואף אם הוא לאוכל גם כן אין היתר אלא אם כן החלב בא להועיל לאוכל, או אם נפל כולו או רובו באוכל, אבל אם יש אוכל מועט והוא חולב הרבה אסור¹⁵⁰. וראה עוד בדברינו בהל' שבת בסימן שכ.

ד. גוי שחלב ביום טוב בהמה של ישראל העומדת לאכילה, או שחלב בהמה שלו אפילו שאינה עומדת לאכילה, יש מקילים לשתות את החלב, אפילו אם חלב לכלי ריק, ויש מחמירים בכל זה, אלא אם כן חלב על אוכל, וככל הנזכר בהלכה הקודמת¹⁵¹.

ודע, שבהמת גוי אין בה מוקצה, וגם יהודי יכול לחלובה¹⁵².

ה. בהמה שמצטערות מריבוי החלב, מותר לחלובה על ידי גוי. ואם אי אפשר בגוי, מותר לחלוב על ידי יהודי ובלבד שיחלוב אותה על גבי קרקע או על גבי חומר פוגם, באופן שמיד ילך לאיבוד. וישנה אפשרות נוספת על ידי שעון אוטומטי, ועוד פרטים שנתבאר בהלכות שבת בסימן שה.

ו. אשה מינקת שיש לה ריבוי חלב ומצטערת בכך, יכולה לקלח את חלבה לאיבוד, והיינו לכיור, או לכלי שיש בו חומר פוגם, באופן שמיד ילך לאיבוד. ואפשר להוציא החלב במשאבה ידנית, או במשאבה חשמלית אם היא מחוברת מערב שבת על ידי שעון שבת וכדומה.

ואם אין לה צער, אסור לאשה לשאוב ביום טוב, זולת אם יש חשש כל שהוא של פיקוח נפש לתינוק, כגון שאינו אוכל תחליפי חלב וצריך חלב אם, או שסובל מבעיות עיכול, או שהוא פג וצריך חלב אם

ז. מותר לגרד פירות וירקות במגרדת פומפיה וכדומה בלא שינוי, כיון שהם מפיגים טעם, וכמו שנתבאר לעיל, אבל גבינה שאינה מפיגה טעם, צריך לעשות בשינוי קצת, וכן ביצים וכדומה, אם אינם מפיגים טעם יעשה שינוי קצת¹³⁶.

ט"ז. מותר לטחון בשר במכונת טחינת בשר ידנית¹³⁷ לצורך יום טוב, ואין צריך שינוי¹³⁸, ולאחר מכן מותר לטחון את המכונה, ואפילו שאינו צריך להשתמש בה שוב ביום טוב¹³⁹.

ט"ח. מותר לשקול ולמדוד תבלינים, כדי לדעת כמה ליתן בתבשיל¹⁴⁰. ואפילו אם היה אפשר לו לשקול מבעוד יום¹⁴¹. אמנם אם דרכו גם בחול לקחת בלא מדידה אלא באומדן הדעת, אזי גם ביום טוב אסור¹⁴².

י"א. מותר להוסיף מים ביום טוב לתוך דוד מים שמחובר לחשמל¹²⁹, לצורך יום טוב¹³⁰.

י"ב. ראוי להמנע מלהשתמש במכשיר מדיח כלים ביום טוב, אפילו אם הוא מחובר לחשמל בשעון שבת מערב יום טוב¹³¹.

הפעלת מכשירי חשמל מערב יום טוב

א. מותר להתקין מכונה ביתית חשמלית (מיקסר וכדומה) על ידי שיכון אותה מערב יום טוב עם שעון שבת, כדי שתדלק ביום טוב בשעה מסוימת, וביום טוב יטחן בה את כל הדברים המותרים הנוכחים, אבל להרמ"א ראוי להמנע משום זילותא¹²⁶. ומכל מקום במקום צורך מותר¹²⁷.

ח. מותר מן הדין להשתמש במכשיר "אופה לחם" ביום טוב, אם הוא מחובר לחשמל מערב יום טוב על ידי שעון שבת [כמו שגם מותר להשתמש בתנור חשמלי המכוון מערב יום טוב]¹²⁸, ודין זה הוא כמו מיקסר הנזכר לעיל, ועיי' בהערה.

ט. מותר להוסיף מים ביום טוב לתוך דוד מים שמחובר לחשמל¹²⁹, לצורך יום טוב¹³⁰.

י. ראוי להמנע מלהשתמש במכשיר מדיח כלים ביום טוב, אפילו אם הוא מחובר לחשמל בשעון שבת מערב יום טוב¹³¹.

קצת דיני טחינה

י"א. מותר לטלטל ברשות הרבים מדוכה או תבלין זה לזה¹³².

י"ב. אין לטחון חיטים במכתשת, אפילו קטנה¹³³. אבל פירות וירקות מותר לכתשם ולגרדם מפני שמפיג טעם, ואם אינו מפיג טעם יעשה בשינוי, וכונזר לעיל.

י"ג. מותר לטחון מצות ביום טוב במכתשת, בלא שינוי, ואף להפכם לקמח, כדי להשתמש בהם ביום טוב¹³⁴. ואם יש בהם חתיכות גדולות שלא נטחנו, מותר להוציאם, אך לבני אשכנז יש מחמירים להוציאם עם מעט מן הכתוש והקמח¹³⁵.

בשם הגרשז"א, ועוד, ודלא כמש"כ באז נדברו ח"ו סנ"ד, וחוי"ש הל' יו"ט פי"ז סק"א אות ב.

139 התעוררות תשובה שם, שהתירו סופן משום תחילתן, וה"ד באח' הנ"ל.

140 שו"ע סימן תקד ס"ד, כדי שלא יקדיח תבשילו, ולכן התירו למרות שנתבאר לעיל (סימן תק ס"ד) שלא למדוד בשר, וכן להלן (סימן תקו ס"א) שלא למדוד קמח.

141 כ"כ בשמחת יו"ט ביצה כט, ועוד.

142 אח' במשנ"ב וכה"ח סוה"ס.

143 עיין שבת (צה): ועוד לקמיה (קמח: קמח), ועיין בהקדמה להל' יו"ט שנת' שלא התירו דישה ביו"ט אף שהוא לאו"כ, וע"ע שם אם אסור מדאו' או מדרבנן, וע"ע בתוס' (שם) משום בורר, ובכל זה אין היתר של לאלתר, כמו שהתירו בבורר עיין בדברינו בסי' טיט-שכ ובראשונים מצאנו עוד פירושים בחליבה מאי טעמא אסור כרש"י בשבת צה. ותוס' עג: ועוד ואכמ"ל.

144 עיין עוד בדברינו בסי' שי, וכ"ה בביצה ובשבת וכ"ד. וע"ע לעיל בסימן תצה בדין נולד ביום טוב.

145 שזו מציאות של מוקצה.

146 הוספנו כזאת להעיר שמלבד המוקצה בחלב משום נולד, הרי גם עצם החליבה אסור בהמה שאינה עומדת לאכילה, שהרי הוא מטלטל בעל חיים שהוא מוקצה כמבואר בהל' שבת סימן שיח, ועיין באג"ט (קוצר סוסקמה) שכתב שאיסור שימוש בצדדי בהמה הוא רק בהמה גסה, עיי"ש. אך לא מצאנו כן בכל הפו'. והנה עיין בשו"ע סו"ס שב בענין קינוח בונב הסוס, ובביה"ל שם, ובאול"צ ס"ל שטלטול מקצת הבהמה חשיב טלטול מן הצד ושירי לצורך דבר המותר, אולם ז"א מוסכם, ולכן י"ל שפי בהיכי תמצוי שהוא חולב ע"י כלי (ובזמנינו מצוי חליבה אוטומטית, או בגוי), או חליבה באחרי ידיו וכדו', שזה טלטול בגופו שמותר גם לצורך דבר האסור.

147 משנ"ב סק"ב ושי"א, וכן להלן ע"ד הרמ"א בסו"ס תקב מיו"ט לחבירו.

148 שמלבד איסור דש יש בזה איסור מוקצה, ולכן אפילו נטף מאליו אסור, וכמש"כ הפו' כאן.

149 הנה בח"א כלל פא ס"ד כתב להקל בזה במקום מניעת שמחת יו"ט בצירוף המתירים מוקצה ביו"ט, ובצירוף שיטת הר"ה שמתיר בזה, עיי"ש, ועיין בזה: א. הח"א היקל במניעת שמחת יו"ט, והיינו שאין לו מה לאכול כי אם מאכלי חלב. ב. במשנ"ב סק"ג הביאו, וכתב שיותר טוב אם אפשר לחלוב ע"י גוי, ע"כ. וזה מוכרח שהרי רוב ככל הראשונים אוסרים, (וגם אנן קיי"ל להחמיר במוקצה ביו"ט, ועיין עוד בחזו"א סי' מד סק"ג). ג. ככה"ח אות ב כתב שמדברי השו"ע והאח' מוכח שאין להקל כלל, ומ"מ כשאי אפשר יש להקל לצורך חולה או קטן שאינו אוכל כי אם מאכלי חלב, ולשמור מאתמול אי אפשר, מפני שמזיק.

150 שו"ע סי' תקה.

151 נחלקו בזה האח' טובא, עיין משנ"ב ט ובשעה"צ ובכה"ח טז [וע"ע באח' שהאריכו לענין חליבה ביו"ט שני].

152 משנ"ב יא וכה"ח טז.

שבת הנ"ל, והיינו הך גם בנידוד [ולא דמי למוגן ופולטה וכדומה שידוע לכל שמופעלים מערב שבת]. אולם להלכה נראה שיש להתיר בזה, א' שגם בשבת עיקר הדין לבני ספרד כהשו"ע. ב' ביו"ט יש להקל טפי כיון שהוא לאוכל נפש, וכמו שמדליקים אש, ולא אומרים שעדיף לעשות לפני שבת ה"ה בזה (והבערה היינו הך, וכ"ש לפיה"א שחשמל קיל טפי מהבערה), ודו"ק.

וזה ודאי שאין לחוש שמא יתקן או ילחץ על איזה כפתור לשנות את הפעולה וכדו', דהוי גזירה לגזירה שאין חוששים, וכמו שאין חוששים במוגן וכדו' (ולא חששו חז"ל, אלא נבר שמא יטה בשבת, עיין סי' ערה, ומש"ש). ואף אם יש בו חוטי להט, הרי ביו"ט אינו דאו' לרה"פ, וכנ"ל.

127 כן נראה לפמשנ"ג בדברינו בסי' רנב שבמקום צורך יש להקל בחשש זה של אוושה מילתא, וה"ה בנידוד"א אם צריך לטחון להרבה סועדים וכדו' יש להקל, ובפרט ביו"ט יש להקל כמשנ"ג לעיל לצורך אוכל נפש וכו'.

128 הנה אף שאין בזה איסור (חוץ מפני הזילותא בדבר הניכר, וכנ"ל בהלכה הקודמת, ואינו מוכרח). בנידוד"א שכולו תלוי במכשיר זה לכאורה הרי באנו לטעמן של חז"ל שחששו בכמה דברים שלא לעשותן ביו"ט, שמא יבוא לסמוך ע"ז ועשוי להתבטל משמחת יו"ט, וכנ"ל בהקדמה להל' יו"ט. ואמנם ברור שאינו אסור, שאין לנו אלא מה שאסרו חז"ל, מ"מ ראוי להמנע, וכה"ג מצאנו בשו"ע ר"ס תקז שלא לאפות בתנור שיש חשש שיפול שם דבר וימנע משמחת יו"ט, וה"נ לכאוי"ל כן, אולם ז"א, כי פעולה חשמלית מכוונת מער"ש, הוא דבר רגיל, אא"כ מצוי כן שנפסקת הפעולה באמצע וכדו', שאז אכן יש להזהר [ונמצד חשש שיבא לתקן איזה דבר או להפעיל פעולה חשמלית א"צ לחוש, וכנ"ל לגבי מיקסר].

ומן הסתם דינו כמו מיקסר הנ"ל דליכא אלא משום זילותא, ומיהו אם יש איזה חשש שיתעצר המכונה וכדו', אין להשתמש בה.

129 שאין בו זילותא לכו"ע, ונראה כהוספה לדוד המונח על האש, וכן ידוע ונהוג לעשות כן.

130 ולא לצורך חול. אמנם אם זה בפעם אחת שפותח הברז ונכנס הרבה, מותר להוסיף יותר ממה שהיה בדעתו להוסיף רק ליו"ט, וכנ"ל בסו"ס תקג.

131 אול"צ ח"ג פ"כ ע' ריא, ומלבד דהוא זילותא דיו"ט כנ"ל, עוד בה שאינו לצורך או"כ, ואין ראוי לעשות כן, מלבד הכרוך בזה איסור ברירה, ומוקצה של הפסולת, ולפעמים איסור הכנה שלא לצורך כשממלאים את המכשיר.

132 שו"ע ס"ב, ואין חוששים שמא ימלך, ונמצא מוציא שלא לצורך.

133 שו"ע ס"ג, כיון שאין אנו יודעים מהו קטן או גדול.

134 שאין טוחן אחר טוחן, ואף בשבת ראה בדברינו בסימן שכא [ובלבד שהוא לאותו יום, משום איסור הכנה].

135 כדלהלן סימן תקי, ואמנם מהרי"ל אסר, כבר עמדו ע"ז הד"מ והאח'.

136 רמ"א ס"ג, ולעיל נת' דין פירות וירקות.

137 אבל מכונה חשמלית אסור להפעילה ביו"ט, ואם היא פועלת על ידי שעון שבת מותר, אלא שיש חוששים משום זילותא דיו"ט, ואינו מוכרח.

138 כיון שפג טעמו כנ"ל, וכ"כ בהתעוררות תשובה ח"ג סי' שיד ועוד אח', ה"ד ביב"א ח"ד סמ"ה, וכ"כ אול"צ פי"ט ה, ושש"כ פי"ז ס"ו ובהערה כה

116 שו"ע סי' תקד ס"א.

117 עיין תוס' ביצה (יד) ד"ה בית הלל ובמפ', וכ"כ במשנ"ב סק"ה ושעה"צ [וכן בדברינו בסימן שכא].

118 עיין בב"י, ובמשנ"ב סק"ח ובשעה"צ גבי כורכום, דיש מתירים כל התבלינים ולא אסרו אלא מלח, ויש מחמירים.

119 לכאוי' מסתבר דכיון שזה היתר שהתירו חז"ל, וגם יש בו בפועל שמחת יו"ט, ה"ז מותר. ואף שכל השנה אינו מדקדק מ"מ התירו חז"ל, וכן הסכימו כמה חכמים מופלגים, אלא שבכה"ח (אות יב) מבואר שהחמיר בכרכום ופלפלים לדוכם מעיו"ט, כיון שגם בשאר ימים אין מקפידים על דיכה ביומו דווקא, ושכן בפעם אחת להרבה ימים, ע"כ. ומבואר להדיא בהיפך, אולם י"ל ש"מ הדין" שמותר, שהרי כל הפו' התירו, אף שהיה מצוי בודאי שעשו כן להרבה ימים, ודו"ק, ושוב התבוננתי גם מדברי המשנ"ב (סו"ס תקד) גבי מדידת תבלין שמותר רק כדי שלא יקדיח תבשילו, וכמש"כ השו"ע, שכתב המשנ"ב שאם דרכו בחול בלא מדידה אסור, עיי"ש. ומשמע שאין חוששים לזה שעתה מקפיד, וכמו ששם מדובר בכמות, ה"ה בכמות, דהיינו הך.

120 דאין לו שום הבדל, וה"ז כאינו מפיג טעם, ואף שמותר לאחרים המרגישים, מ"מ לדידה אסור, אמנם דבר שכולם מרגישים אפשר שכבר התירו אותו חז"ל, וזה היתר מצד החפצא ולא מצד הגברא.

121 פשוט.

122 משנ"ב סוסק"א ובשעה"צ שם בשום ושחליים, וע"ע להלן במשנ"ב סק"ט בתמכא וכו', וטעם היתר מפני שאינו רק מפיג טעם אלא הוא בגדר "קלקול".

123 דזה כמפיג טעם, וכן כתבנו במקומו, ועיין בבאר משה ח"ח רה ואז נדברו ח"ח נד והורות נתן ח"ג כז ושש"כ ושי"א, ולדין שרי.

124 ועיין להלן בענין מכשיר חשמלי.

125 משנ"ב יט וכה"ח ושי"א.

126 הנה יש לדון בכאן משום אוושה מילתא, כעין המבואר בדברינו בהל' שבת סימן רנב לענין הפעלת מכשיר ההולך ופועל בשבת, והבאנו שם שלבני אשכנז בודאי אסור, וכמש"כ הרמ"א שם, אולם להשו"ע שם הוא מותר, וממילא גם כאן להשו"ע מותר, ולהרמ"א יש להחמיר. ואמנם בשו"ת קנין תורה ח"ג ס"ט כתב להחמיר בזה מחשש מראית העין שיבואו לטעות וכו', אך כאמור אינו מוסכם לכו"ע, ועכ"פ לבני ספרד בודאי מותר, ואכן בחזו"ע ע' עב חלק עליו, וכתב להתיר בזה, אך מש"כ לדמות למלאכה שהתחילה מער"ט, לכאוי' שאני התם שהכל התחיל מערב שבת, משא"כ כאן שנותן למכונה ביום טוב, אמנם י"ל דמ"מ הטחינה עצמה מותרת ביו"ט, והמכשיר הרי פועל, וזאת משמע קצת שם שלשו"ע אין קפידא בעצם הרעש וכו', ויל"ב. ומ"מ הנה יש לצרף כאן ביו"ט סברא נוספת להקל כשיטתו לגבי כל מכשיר חשמלי שמי שמדליק אין למחות בידו, וכנ"ל בסימן תקב, וממילא כ"ש שלא נוסיף לאסור בזה משום אוושה מילתא, ויל"ב.

והנה גם אצל בני ספרד יש שנהגו להחמיר בזה זילותא בכה"ג וכדו', וכן הבאנו שם שהאול"צ בח"ב סט"ז תשו' י החמיר בזה, וגם בהל' יו"ט כתבו באול"צ בח"ג ע' ריא להחמיר מה"ט לגבי מדיח כלים, דומיא למבואר בהל'

להתחזק, וכדומה, וככל המבואר בהלכות שבת בסימן שה ובסימן שכח, וראה בדברינו שם עוד פרטים, והוא הדין ביום טוב.

ודע, שעדיף לחלוב במשאבה חשמלית מאשר במשאבה ידנית. וזאת ועוד, שאם הוא מכוון שעון שבת למשאבה החשמלית, מותר לכתחילה לאשה להתחבר לזה לפני שמתחיל לפעול.

סימן תק"ו

מידת הקמח

א. אסור למדוד ביום טוב את המאכלים, אלא אם כן יש הכרח בשביל הטעם שצריך מדה מיוחדת¹⁵³, לפי רצונו של האדם¹⁵⁴, וכגון:

- א. קמח, אסור למדוד, אלא יקח באומד הדעת¹⁵⁵. וגם בפסח ללישת המצות, יש אוסרים¹⁵⁶.
 - ב. קמח ללפתו, מותר למדוד, כיון שצריך מדה מדויקת¹⁵⁷.
 - ג. תבלין, מותר למדוד שלא יקדיח תבשילו, אלא אם כן גם בחול אינו מדקדק בכך¹⁵⁸.
 - ד. עוגה שצריך ליתן בה חומרים מדויקים מותר, ולפי הענין¹⁵⁹.
- ובכל האופנים האסורים, יקח לפי אומד הדעת¹⁶⁰, ואפשר גם בכלי המדה אם יפחות או יותר מעט¹⁶¹.
- ב. מותר לקחת בידיו מכלי הקמח, ואין בזה חשש גומא, שאין איסור גומא במאכלים¹⁶².

ניפוי קמח וברירת פסולת

ג. ניפוי הקמח ביום טוב, יש אופנים המותרים ויש אופנים האסורים:

א. בפעם הראשונה לאחר הטחינה, אסור לנפות, אפילו בשינוי¹⁶³. ואפילו אם היה אנוס, ולא היה יכול לנפות מערב יום טוב, או שקנה את הקמח ביום טוב [בדרך היתר], אף על פי כן אסור לנפות ביום טוב¹⁶⁴. אבל אפשר להקל לנפות על ידי גוי, אם ישנה קצת, כגון שינפה על השולחן וכדומה¹⁶⁵, ובפרט בשינוי גמור, כגון אחרי הנפה¹⁶⁶.

ב. בפעם השנייה, כגון שכבר ניפה את הקמח פעם אחת ורוצה לנפות שנית, כדי שיהיה הקמח מנופה יותר מן הקליפות וכדומה, מותר לנפותו שוב ביום טוב, אבל צריך לעשות שינוי בניפוי ואפילו בשינוי קצת, כגון לנפות על השולחן¹⁶⁷. ואם דרכו בכל השנה לנפות על השולחן, יעשה שינוי אחר לנפות על מפה וכדומה¹⁶⁸. - כל האמור כשנקבי הנפה השנייה הם כנקבי הנפה הראשונה, אבל אם הם דקים יותר, הרי זה כמו פעם ראשונה¹⁶⁹.

ד. קמח מנופה שנפלו בתוכו ביום טוב לכלוכים, מותר לנפותו שוב ביום טוב, ואין צריך שינוי¹⁷⁰. ולהוציא את הלכלוך ביד, גם זה מותר. אמנם יש מבני אשכנז שמחמירים בזה שלא להוציא ביד אלא בניפוי, אך מן הדין מותר¹⁷¹. וגם למחמירים ישנה עצה להוציא את הלכלוך עם מעט מן הקמח¹⁷².

ה. כיום, כל קמח שמגיע לבתים עבר ניפוי היטב במפעל, והניפוי בבית הרי הוא כניפוי שני, ומותר לנפות ביום טוב, ומכל מקום ראוי לכתחילה שיעשה שינוי¹⁷³.

ו. זבוב או לכלוך שנפל לכוס עם משקה יוציא את הלכלוך עם מעט מן המשקה, וכמו שנתבאר בהלכות שבת סימן שיט.

ומשקה שיש בשוליו פסולת (כמו שכר עם שמרים, וקפה, וכדומה), מותר לשתות כולו עד הפסולת¹⁷⁴. אמנם אם מריק את תוכנו לכלי אחר אין לעשות כן אלא אם דעתו לשתות לאלתר, או שיניח מקצת המשקה עם הפסולת וכמו שנתבאר בהלכות שבת סימן שיט.

ודע, שבורר הותר ביום טוב, ורק לצורך מחר אסור אלא אם כן באופנים הנזכרים. ויש מחמירים גם בעשוי ליומו אם אינו לאלתר, וכמו שיבואר להלן סימן תקי.

הפרשת חלה

ז. הלש עיסה ביום טוב מותר להפריש ממנה חלה כיון שחיוב ההפרשה חל ביום טוב, אבל אם לש מערב יום טוב והיתה מוכנה היטב, אסור להפריש חלה ביום טוב [כמו שאסור להפריש תרומות ומעשרות ביום טוב, בשום אופן]¹⁷⁵. ואפילו אם נאנס ולא הפריש קודם יום טוב, יש להחמיר¹⁷⁶.

ובכל האמור שאסור להפריש ביום טוב, הוא בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ¹⁷⁷, בין אם אפה מערב יום טוב או ביום טוב¹⁷⁸, ואפילו במחשבה אסור להפריש¹⁷⁹.

ח. עבר והפריש ביום טוב שלא כדין, אם זה בשוגג מותר, אבל במזיד יש אומרים שאסור לו ולאחרים עד מוצאי שבת, ויש מתירים, ובחלת חוץ לארץ בודאי יש להקל¹⁸⁰.

ט. הלש עיסה בערב יום טוב, ונוצר שלא הפריש ממנה חלה, יש להבחין בין חלת ארץ ישראל לחלת חוץ לארץ.

בחלת ארץ ישראל אין תקנה אלא רק על ידי שילוש עיסה נוספת ביום טוב, ויפריש ממנה ויכוון לפטור בכך גם את העיסה הראשונה¹⁸¹, ולכתחילה תהיה בעיסה שלש ביום טוב שיעור חלה בפני עצמה¹⁸². [ואם אין בכל אחת שיעור חלה, צריך צירוף סל, אמנם אם יש בכל אחת שיעור חלה אין צורך, וכמו שנתבאר לעיל בסימן תנז]¹⁸³. ובכל אופן אין היתר לעשות עיסה נוספת אלא רק באופן שיהנה ממנה ביום טוב¹⁸⁴.

בחלת חוץ לארץ, ישנה תקנה נוספת לאפות ולאכול ביום טוב בלא הפרשה, ולשייר בסוף אכילתו שיעור חלה עם עוד מעט, ובמוצאי יום טוב יקרא שם על הפרשת חלה¹⁸⁵. ויש מחמירים שלפני האפיה ישאיר קצת עיסה שלא לאפותה עד אחר יום טוב, וממנה יפריש חלה במוצאי יום טוב, אך לדעת מרן הב"י והרמ"א אין צורך בכך¹⁸⁶. ובערב פסח שחל בשבת ושכח להפריש מהלחם חמץ, אפשר להקל להפריש בשבת וליתן לכהן קטן, משום איסור חמץ¹⁸⁷.

ואם שכחו להפריש חלה מהמצות או מהלחם של סוכות, ראה לעיל בסימן תנו, ושם הובאו עוד עיצות בנידון הפרשת חלה ביום טוב למי ששכח.

י. המפריש חלה ביום טוב, בארץ ישראל שאסור לאכלה, אסור לשורפה ביום טוב, וגם אסור לטלטלה בחינם, אלא מניחה עד מוצאי יום טוב וישרפנה¹⁸⁸, אבל בחוץ לארץ אפשר לאפותה וליתנה לכהן טהור כמו שנתבאר בסימן תנו, ואם אי אפשר לכך יניחנה וישרפנה בלילה.

יא. אחר הפרשת חלה הרי היא מוקצה, ואסור לטלטלה, ורק אם עדיין היא בידו, יכול לטלטלה ולהניחה בכל מקום שירצה, עד מוצאי יום טוב, ואז שורפה¹⁸⁹.

אפיה

יב. מותר לאפות ביום טוב פת גדולה, ואין חשש שיבא לאפות יותר ממה שצריך, וכן מותר לעשות ביום טוב פת דקה, ואפילו דקה הרבה שיש טירחא רבה בכך, מותר¹⁹⁰.

יג. אסור לעשות שום מלאכה ביום טוב לצורך גוי, אפילו בדברים של אוכל נפש. לא זו בלבד, אלא אפילו אם יש להם קמח או עיסה בשותפות אסור ליהודי ללוש או לאפות את כל העיסה, אלא רק לאחר שיחלק את הקמח או הבצק יאפה את חלקו¹⁹¹. אמנם בהמה שהיא בשותפות של הגוי והיהודי, מותר ליהודי לשחטה, כיון שא"א לכזית בשר בלא שחיטה¹⁹².

יד. אם יש לו פת ליום טוב, אסור לו לאפות פת אחרת, אלא אם כן יש תוספת טעם לשבח, כגון:

א. שהפת הראשונה אינה מקמח נקי, והשניה מקמח נקי¹⁹³.

ב. שהפת הראשונה אינה טריה, או חמה, מותר לאפות אחרת¹⁹⁴.

ג. בזמנינו שהרבה אנשים אוכלים "קמח מלא", נראה שמותר לאפותו אפילו כשיש לו קמח לבן נקי¹⁹⁵.

ד. אם הם שני סוגים, כגון שהראשונה מחיטים, והשניה משאר מיני דגן, אפילו שהשניה אינה נקיה כמו הראשונה, או שאינה משובחת במינה כמו הראשונה, מותר¹⁹⁶.

טו. אם יש לו פת נקיה אבל אינו מספיק לו, מותר לאפות כל פת שירצה¹⁹⁷, וכן אם יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה, יכול לאפות לו פת הדראה.

184 פשוט בכל דוכתא, וכ"כ הא"ח כאן.

185 עיין ב"י ורמ"א ס"ג, ועפ"מ"כ ב"ד סימן שכג, ומבואר שישיר יותר משיעור החלה [ובזמן הזה שמפרישים כל שהוא, די בשירי כל דהוא]. וה"ט שיהיו שיריה ניכרים, ובנידו"ד ב"י"ט ישנו טעם נוסף שלא יהיה נראה כמפריש ב"י"ט, וכ"כ הא"ח.

186 עיין משנ"ב כד מדברי הא"ח, וכתב לחוש לזה להחמיר לכתחילה, אך דעת הב"י להתיר וכ"פ הרמ"א, וכ"כ עוד רבים בא"ח.

187 עיין מג"א וחי"ר ע"א ובאה"ט ומשנ"ב כז.

188 שו"ע ס"ד.

189 משנ"ב וכה"ח, וע"ע בדברינו בהל' שבת סוף סימן רסו וסי' שיח בהקדמה.

190 שו"ע ס"ה וא"ח, ועיין להלן סי' תקז ס"ו שיש אופנים שמותר לאפות אפילו כמה פיתין למרות שא"צ אלא אחת.

191 שו"ע ס"ו, ואפילו בתנור קטן שהפת של היהודי משתבחת בריבוי, אסור, וכמש"כ הא"ח. ואפילו אם הגוי אינו מקפיד על חלק מסוים, עיין שעה"צ.

192 אחרונים, וי"ל שהגדר הוא תלוי בהוצאת נשמה, וזה דבר שלא שייך לחלק, וא"צ לחלק, ראה משנ"ב בהל' שבת סי' שכח בענין ריבוי בשיעורים.

193 שו"ע ס"ו.

194 גר"ז וא"ח במשנ"ב וכה"ח. והנה נקט שם פת חמה ובפשטות היינו טריה, וגם אם היא חמה מותר, ואף שיכול לחמם פת הראשונה, מ"מ השניה טובה יותר.

195 ידוע שהיום הרבה אוכלים קמח מלא, והוא קמח שאינו נקי כ"כ, ואעפ"כ מחבבים אותו, אלא שנראה שזה חיבוב מצד מעלת הבריאות שלו, ולא מצד הטעם, כי הטעם של הלבן טוב יותר, ועפ"י"ז כתבנו לדון במקומו בענין קדימה בברכות על איזה פת יברך (המבואר בר"ס קסז), וה"נ יש לדון בנידו"ד, ומ"מ גם אם זה רק מפני הבריאות י"ל שמותר דניח"ל בהכי.

196 עיין משנ"ב סק"ו ובשעה"צ, ושם קיצר, ואנו כתבנו שהרבותא בזה בב' אופנים.

197 שו"ע ס"ו.

173 עפ"ה"א לעיל שכל ניפוי שני מותר, וא"כ ה"נ הרי במפעלים הוא מנופה היטב בנפות דקות, אך מ"מ כיון שמנפים טוב מחשש שיש בו תולעים, אף שהוא מיעוט שאינו מצוי האידנא, או מפני לכלוך, ודברים אלה הרי שנפלו גם מלפני יו"ט, א"כ יש לעשות שינוי, ושור"ר שכ"כ בשו"ת באר משה ח"ח סי' רד ואול"צ ח"ג פי"ט תשו"ו.

174 וצ"ע ע"ד המשנ"ב סק"י"ב שאסר בשמרים (וגם הוא עצמו בס' שיט סקנ"ה ושעה"צ לא ס"ל כן), אא"כ מיירי באופן שהזכרנו שמרוקן אותו לכלי אחר, ו"שותה" לאו דווקא הוא.

175 בביצה (ח): גלגל עיסה וכו', ופרש"י שאע"פ שאמרו במשנה (לו): שאסור להגביה תרומ"מ ב"י"ט וכו', ועוד נחלקו בזה הראשונים, ובשו"ע ס"ג פסק כאמור [ומה שכתבנו שאם לש מערב יו"ט "היתה מוכנה היטב", הוא עפ"מ"כ המשנ"ב סק"י"ט וכה"ח כו שרק אם היתה מגולגלת היטב וראויה להפרשת חלה הדין כן, ולא באופן שרק יצק מים על הקמח וכו', וראה בזה ב"י"ד הל' חלה זמן ההפרשה].

176 עיין מג"א (סק"י) שהיה צד להקל, אך מסתימת הפ' משמע שאין לחלק, וע"ע משנ"ב סק"כ ושעה"צ, ושם הזכיר שכחה, אולם ה"ה באנוס.

177 משנ"ב כ.

178 כה"ח כז.

179 כ"מ בדברי כל הפ' שאין שום אופן היתר, וע"ע בדברינו בסימן שלט.

180 רמב"ם פ"ג משבת ה"טו מחלק בין שוגג למזיד, וכ"פ המשנ"ב סק"כ, אלא שבכה"ח (אות כח) הביא מהרב ערך השולחן שכתב להקל אפילו במזיד מתרי טעמי, והנה טעמו הראשון הוא בחלת חו"ל, ובוה בודאי יש להקל, וכן בדין, שהרי הוא שנוי במח' (עיין משנ"ב סק"ג), ובכל כה"ג יש להקל בהנאה ממעשיו וכמשנ"ב בר"ס שיח, אולם בחלת א"י יש לדון בזה אם להקל ע"פ טעם שני, ועיין בשש"כ פי"א הערה נג שאם אין לו עיסה אחרת יתכן שלכו"ע שרי, ואינו מוכרח.

181 משנ"ב כה וכה"ח לו שאף בא"י מועילה עיצה זו של הרמ"א ס"ג.

182 משנ"ב כו וכה"ח לח כהפמ"ג, אולם מל' הרמ"א משמע שגם צירוף מהני, וכ"כ הרבה א"ח, אולם במשנ"ב ובשעה"צ היקל בזה רק בחלת חו"ל, כיעוין, וכך יש לפרש ד' המשנ"ב גם בס' תנו סק"י, ודו"ק.

183 ומבואר ב"י"ד סי' שכז.

153 ביצה (כט). מח' אמוראים, וכן נחלקו בזה הראשונים, ובשו"ע סי' תקו פסק לאיסור, כל זמן שאין חשש שיתקלקל המאכל, וע"ע כה"ח.

154 נראה שתלוי הדבר לפי האדם באשר הוא, אם נחשב לו לקלוקל או לא.

155 שו"ע שם וא"ח.

156 עיין לעיל סו"ס תנו מש"כ בזה.

157 משנ"ב סק"ב.

158 עיין לעיל סי' תקד ס"ד, ומש"ש.

159 עני"ז תלוי לפי הענין, באשר יש עוגות שאין מדקדקין בהם כ"כ, ואדרבה פוחתים מן הכמות, אך גם זה צריך מדידה להפחית והכל לפי הצורך.

160 שו"ע ס"א.

161 משנ"ב סק"ג.

162 רמ"א וא"ח סוס"ב.

163 ביצה (כט): ונחלקו בזה ראשונים, ובשו"ע ס"ב פסק לאיסור, והנה בלא"ה אסור לעשות כל המלאכות שקודם לישא, וכנ"ל בפתחה להל' יו"ט, אך יעוין שם אם זה אסור מדא"ו או מדרבנן, ואם זה מדרבנן ה"ז דבר שנמסר לחכמים, ובנידו"ד קי"ל לאיסור, ועיין משנ"ב ה, ו.

164 עיין משנ"ב סק"ה-ח וכה"ח, ואפשרות קניה ב"י"ט בדרך היתר יעוין בדברינו בהל' שבת סימן שכג.

165 רמ"א סוס"ג גר"ז וא"ח.

166 הפר"ח חלק ע"ד הרמ"א, ומ"מ כתב הפמ"ג שאפשר שבשינוי לכו"ע שרי.

167 שו"ע ס"ב.

168 משנ"ב וכה"ח בשם הא"ח.

169 שם ושם.

170 שו"ע ס"ב, דבכה"ג לא היה לו שום אפשרות אחרת, בשונה מניפוי שאף שקנה בדרך היתר וכדומה, מ"מ בפועל היתה אפשרות.

171 עיין בב"י בקושייתו על עמודי ההוראה ובדברי הא"ח, ועיין ברמ"א ס"ב ובמשנ"ב וכה"ח ושי"א.

172 דבכה"ג אין זו ברירה, אלא כמו חילוק התערובת, וכמש"כ בהל' שבת סימן שיט, וכיוצא"ב כתבו הא"ח במשנ"ב סק"י"ב וכה"ח [וע"ע בכ"ז בביה"ל להלן ר"ס תקין].

ט"ז. אסור לעשות שמרים ביום טוב, אפילו כשרוצה להשתמש בהם באותו יום¹⁹⁸.
י"ז. מותר להפריש מתנות כהונה מן הבהמה, אפילו אם נשחטה מערב יום¹⁹⁹.

סימן תק"ז

תנור אפיה ועצי הסקה

א'. מותר לאפות בתנור גדול, אף שהטירחה בו מרובה, והיינו באופן שאין לו תנור קטן, או שהוא צריך כמות גדולה, ובלבד שעושה כן לצורך יום טוב²⁰⁰. ובתנורים שלנו אין שום הפרש בין גדול לקטן²⁰¹.
ב'. תנור חדש גדול מחרס, אין להשתמש בו בפעם ראשונה ביום טוב, ואפילו אם ההיסק היה מבעוד יום, מחשש שמא יפחת המעזיבה, ויפסד הלחם, וימנע משמחת יום טוב, אבל תנורים קטנים אין בהם חשש זה²⁰². וכל שכן בתנורים חשמליים שלנו, מותר להשתמש בהם ביום טוב על ידי שעון שבת.
ג'. מותר לחמם מים בכלי גדול²⁰³.

ד'. עצים שנשרו ביום טוב מן האילן המחובר, או שגוי הביא אותם, הרי הם מוקצה, ואסור להסיקו ביום טוב, ואפילו אם אינו מטלטל²⁰⁴.

ו. וכן אם נשרו בשבת שלפני יום טוב אסור להסיקו ביום טוב, משום אסור הכנה, והרי הוא חמור מיום טוב²⁰⁵.

ואם עבר והשתמש בהם, המאכל מותר, אפילו בו ביום²⁰⁶.

ה'. עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, מותר לרבות עליהן ביום טוב עצי היתר לבטלם ברוב, אולם אם נשרו בשבת ואחר כך יום טוב, אין מועיל לרבות עליהן עצי היתר²⁰⁷.
ו'. כמה פרטים בהיתר ביטול עצי האיסור בעצי היתר.

א. נחלקו הפוסקים האם צריך שלפני שנפלו עצי האיסור יהיו שם עצי היתר, וראוי לחוש ולהחמיר אם אפשר²⁰⁸.

ב. נחלקו הפוסקים אם צריך שעצי האיסור לא יהיו ניכרים לאחר הביטול, וראוי לחוש ולהחמיר אם אפשר²⁰⁹.

ג. נחלקו הפוסקים אם מותר להסיקם לכתחילה לצורך ביטול וחימום הבית או הגוף, אמנם אם מסיקים לצורך אפיה מותר להשתמש בהם אחר כך לכל צרכיו²¹⁰.

ד. בעת שמרבה עצי היתר, אין חשש במה שעצי האיסור זזים, כיון שאינו מזיזם בידי²¹¹. ואחר שריבה עצים יכול להפוך את כל העצים אפילו קודם שדלקו²¹².

ז'. אסור לקחת עץ מבין העצים כדי להשתמש בו בתורת כלי, כגון: לחתות בו את האש, או לצלות בו בשר, או לסגור הדלת וכדומה, משום איסור מתקן מנא, ואף על פי שלא עשה בו שום מעשה²¹³.

ואיסור זה הוא בין בעץ לח ובין יבש, בין כשעומד להסקה, ורק אם הכינו מלפני יום טוב מותר²¹⁴.

ואם לוקח עץ שאינו מתאים במיוחד לחיתוי, אלא למטרה אחרת, ורק דרך עראי משתמש בו לחיתוי, מותר²¹⁵.

ח'. תנור אפיה שיש בו גחלים ואפר רב, או שנפל בו טיח ורוצה לגורפו, הדבר תלוי, אם זה גורם לשריפת הפת וחריכתה מותר, ואם לא אסור, ויבואר:

א. אם הוא תנור שדרך להדביק את הפת בדפנות, אסור לגרוף, אבל מותר להשכיב את האש כשהוא חם כדי לאפות בו, ואם יחרך קצת מותר לגרוף טיט, שאין איסור מוקצה לצורך אוכל נפש, אבל אסור לגרוף גחלים מן התנור, משום כיבוי.

ב. תנור שהדרך להניח את הפת בקרקע התנור, מותר גם לגרוף את הגחלים, ואף על פי שיכבו, שכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש²¹⁶. אמנם אם נשארו ניצוצות בלבד שאינו שורף הפת אסור²¹⁷. וכן אם אפשר לפנות את הגחלים לצד אחד כמו בתנור גדול, ולאפות בצד השני, אסור²¹⁸.

ט. כל ההיתר לגרוף טיח וכדומה מהתנור, הוא דווקא כשנפלו ביו"ט או אפילו בערב ביו"ט ולא נדע לו מן הענין עד יו"ט, אבל אם ידע על כך בערב יום טוב והיה יכול לגרוף ולא עשה כן, יש להחמיר, אמנם לדעת מרן הב"י מותר²¹⁹.

י'. מותר לכבות את האש כדי שלא ישרף המאכל²²⁰, וראה בקונטרס צלי בשר²²¹.
יא. תנור וכיריים חדשים, אין סכין אותם בשמן, ולא מעבירים עליהם מברשת או מטלית רטובה משום תיקון כלי, אבל מותר להסיק בהם מפני שאינו מחזק אותם בכך, אבל אסור לצנן אותם אחר כך, מפני שמתחממים בכך.

ואם הוסיקו יותר מדאי, וצריך להפיג בצונן כדי שלא תישרף הפת ויוכלו לאפות בה, מותר, ואפילו על ידי מברשת רטובה וכדומה²²².

עוד בדיני אפיה

יב. תנור קטן שבזמן קדום היו מדביקים את הפת בדפנות התנור, וככל שהיה יותר פת היתה הפת נאפית יותר טוב, ולכן מותר לאפות אפילו יותר מהנצרך לו [אם אכן הוא מתכוון לכך שיושבח הפת], אבל תנור גדול שאין זה משפיע כל כך אסור²²³. וכן תנורים שמדביקים בקרקע התנור, אסור²²⁴.

ותנורי אפיה בזמנינו אין המאפה משתבח יותר בריבוי העיסות, ולכן אסור לאפות אלא מה שנצרך לו בלבד²²⁵.

ודע, שבכל האופנים שאסור לעשות ביום טוב, אסור גם על ידי גוי²²⁶.

יג. אסור לאפות בתנור אפיה ביום טוב, יותר מהכמות הנצרכת ליום טוב. ואם יש לו עיסות מוכנות בהקפאה, ואינו טורח במיוחד עבור שאר העיסות, אלא מניח את כולם על התבנית ואופה ביחד, עיין בהערה²²⁷.

יד. עוגה הנעשית בתבנית או בסיר פלא וכדומה, מותר למלאות אותה, אפילו שמספיק לו חתיכה קטנה, מפני שהיא משתבחת בכמות גדולה²²⁸.

טו. בזמן קדום היו סותמים את פי התנור בטיט וכדומה, כדי שישמר החום. ואמנם יש בזה מלאכת לישא משום הגיבול, ומלאכת ממרח משום מריחת הטיט, מכל מקום יש אופנים המותרים לצורך אוכל נפש ביום טוב.

א. רפש וטיט, מותר לסתום בהם, ובלבד שגיבלם וריככם מערב יום טוב, או שעשה בהם סימן ונתקו לצד אחר, ומכל מקום אסור לגבלם כלל ביום טוב.

ב. רפש או טיט מרוככים הנמצאים ברחוב, והם תלושים מהקרקע, נחלקו הפוסקים אם צריך לעשות בהם מעשה להכניסו או די שיתן דעתו עליהם.

ג. אפר מהיסק שהוסק קודם יום טוב, מותר לתת עליו מים ולגבלו כדי לסתום בו את התנור. אמנם אם יש לו טיט מגובל אסור²²⁹.

סימן תק"ח

עוד פרטים בדיני יום טוב

א'. אסור ללבוש באש רעפים וכדומה כדי לצלות עליהם, מפני שבליבונום הוא מחזקו, אבל אבנים מותר²³⁰.

ומותר לשים פח מתכת על הגז ביום טוב, כדי לבשל עליו, או כדי למעט את חומו, כמו שעושים בערב שבת²³¹.

ב'. אסור לשבור חתיכת חרס כדי לצלות עליה, וכן אסור לחתוך נייר כדי להשתמש בו בצליה, וכן אסור לפצוע קנה כדי שיהיה לו במקום שיפוד וכדומה²³².

ומותר לשים אגוזים במטלית ולשוברם, אף שיש חשש שהמטלית נקרעת²³³.

ג'. אסור לקרוע נייר טואלט ביום טוב, וכן אסור לקרוע ניילון של מפות שולחן וכדומה²³⁴. ואפילו שלא במקום הניקוב אסור. אמנם במקום צורך, וכגון שחסר לו נייר לבית הכסא וכדומה, יש להקל לחתוך בשינוי וכלאחר יד, או שישתמש בעודו מחובר, ויורקנו לאסלה, והוא יחתך ממילא על ידי המים, וכמו שנתבאר כל זה בהלכות שבת סימן שיב וסימן שמ.

סימן תק"ט

מכשירי אוכל נפש

א'. מלבד מה שהתירה התורה מלאכת אוכל נפש, עוד נחלקו אם מותר גם מכשירי אוכל נפש [והיינו דברים שאין גופו נהנה מהם ישירות, אלא הם מועילים לו להכנת אוכל נפש], ודעת רוב הפוסקים שמותר²³⁵. אמנם כל היתר

בו שינוי, בגדר כלי בעצם מטרה מסוימת שנהפך בזה לכלי, ועיין בהל' שבת בסיון שח אם צריך במעשה או די במחשבה, ועיין כה"ח כה.

214 אח' במשנ"ב וכה"ח.

215 שעה"צ כט, וכה"ח כג.

216 עיין ביצה (לב:), ועיין שו"ע ס"ד ואחרונים [ולהלן ס"ה היתרו גם במטלית רטובה].

217 משנ"ב ב כג.

218 משנ"ב שם ושעה"צ לו, וכה"ח לח.

219 עיין בב"י כאן ובס' תקיט, ובד' האח', אך במשנ"ב כא ובביה"ל ד"ה כיון פסק להחמיר וכן בכה"ח לג.

220 עיין שו"ע סוס"ד, ואף שמחמירים בגז, מ"מ אם א"א באופן אחר שרי, וע"ע כה"ח נט.

221 שם הובא שאם אפשר בענין אחר יש להחמיר, והנה בד"כ אפשר להמתין מעט, ובכה"ג אפשר שיש להחמיר, אולם אם אי אפשר מותר, והזכרנו מזה עוד בס' תקיט ס"א.

222 עיין שו"ע ס"ה ובפ"ו האריכו עוד בכמה פרטים.

223 שו"ע ס"ו, וע"ע במשנ"ב לה וכה"ח מדברי הפו', והנה מש"כ שם שיש מתירים, ועיין שעה"צ מט, אין זה מצוי שיתחרך הפת, וע"ע שם.

224 ב"י במשנ"ב לג וכה"ח.

225 פשוט, הן מפני שאינו מועיל להשביח, שהרי החום מתפזר בשווה ובדיוק, וכמש"כ בבאר משה ח"ח קלז, ואדריבה יתכן והוא נאפה יותר טוב כשאין הרבה בתנור.

226 משנ"ב וכה"ח.

227 הנה נתבאר לעיל בס' תקג שכל שהוא בחד טירחא מותר [וכמבואר שם שאע"פ שטורח בכל חתיכה וחתיכה, מ"מ כיון שהאפיה והבישול עצמו הוא בחד טירחא מותר], ולפי"ז ה"נ היה צ"ל מותר, אולם במשנ"ב כאן סקל"ב הביא פו' שסוברים שצריך שגם ישתבח בכך, [וכוונתו לכך], שבזה נחשב

198 שו"ע ס' תקו ס"ח (והוספו דמיירי אפילו כשעשוי להשתמש ביומן, דאל"כ הוי איסור הכנה). וביאור הענין כמשנ"ב בס' תצה ס"ב שאף לשו"ע שמותר בדברים שאינם מפגים טעם, מ"מ אין היתר בעשוי לימים רבים, וכמש"ש.

199 שו"ע סוס"ט תקו.

200 בביצה (לד), ושו"ע ר"ס תקז ובמפרשים, וע"ע להלן ס"ו.

201 שהרי הכל נעשה בפעולה אחת, ואין טירחא בכך, ולכן אין שום חשש בזה, ואין לחוש מה שמוסיף הבערות נוספות, אף שיכול להשתמש בתנור קטן בפחות הבערות, ולכן לא ראינו בשום מקום שיש ענין לצמצם בעצים וכנ"ל בס' תקב ועוד, והוא עפ"מ שנ"ב בס' תצה שמה שהותר הותר לגמרי, וא"צ לצמצם.

202 עיין בזה בשו"ע ס"א, ובמשנ"ב ושעה"צ וש"א.

203 שו"ע סוס"א, והנה במשנ"ב כתב דמיירי ג"כ רק בצריך וכו', עי"ש. אולם בזה"ז אין חשש כלל כיון שאין כאן טירחא, וכבר נתבאר עד"ז לעיל בסו"ס תקג.

204 עיין בביצה (ד:), ושו"ע ס"ב.

205 שם, שאסור בזה משום הכנה מדאי, ואינו מועיל ביטול [והיינו שביום טוב עצמו איסורו דרבנן, ובשבת שלפניו נעשה ביו"ט איסור מוסיף של הכנה].

206 עיין ברכ"י וערה"ש, וכה"ח אות יג.

207 שו"ע שם.

208 עיין משנ"ב סק"ז ולעומתו בסק"א, וכה"ח טו.

209 עיין רמ"א ומשנ"ב וביה"ל ד"ה שלא, וכה"ח יז.

210 עיין משנ"ב סק"ח ושעה"צ, וש"א.

211 משנ"ב י.

212 משנ"ב יא.

213 שו"ע ס"ג, ועיין בב"י, ועיין עוד בדברינו בס' שכב לענין קיסם לחצוץ

שעושה לצורך יו"ט ולא לצורך חול.
228 שאם ישם רק מעט עיסה הרי היא תיאפה דקה כמו ריקיין וכדו', ובדואי שבכה"ג ה"ז מותר.

229 עיין בכל זה בביצה (לב:) ובדברי הראשונים ובב"י ושו"ע ס"ס תקז ובביה"ל כמה הערות בעיקר הסוגיה, ויל"ב. וע"י משנ"ב וכה"ח, ואכמ"ל.

230 שו"ע ס' תקח וכביאור המפ'.

231 פשוט שמותרת הבערה לצורך אוכ"נ. ולכן אפילו שמתאדם הפח מותר, וע"ע בדברינו בס' שיח בענין חימום מתכות, וחיסום לא שייך בזה. ואם התאדם הפח לכאורה אסור להוציאו משום מכבה.

232 שו"ע שם ס"א.

233 שו"ע שם ס"ב, וכן הבאנו בהל' שבת.

234 משום איסור קורע, ואף שלא נזכר כאן בשו"ע ס' תקח איסור קריעת נייר אלא מפני שהוא כעושהו כלי, י"ל מפני שמשום קורע אינו אלא איסור דרבנן, וכמש"כ בביה"ל ס' שמ"ג מפני שאינו צריך לשני החלקים, וע"ע בדברינו בס' שמ, וכאן נקט דין דאוי, הגם שאף זה שנוי במח' ראשונים אי הוי דאוי, וכמש"כ בביה"ל שם.

235 עיין ביצה (כה). מח' בדין השחות סכין ביו"ט, ואמרו בגמרא שרובן אסור לתקן מכשירי אוכל נפש שנא' אך אשר יאכל וכו', אך חילק, ור' יהודה סבר שהמיעוט הוא רק למקרה שיכל לעשותם מעיו"ט, ורוב הראשונים פסקו כו' יהודה [ועיין ברמב"ן במלחמות דף יא. מדהרי"ף בהגדרת החילוקים, והובא בב"י ס' תצה, והזכרנוהו בפתיחה].

והנה השו"ע כאן ס' תקט ס"א העתיק לשון הרמב"ם בשפוד שרצף, ובב"י כתב שסובר כרבנן, ולכאוי' כך ס"ל לשו"ע, והרמ"א כתב שההיתר הוא רק שיכל לצלות בו וכו', והיינו להקל יותר. אולם מאידך בשו"ע לעיל ס' תצה איתא בהדיא שכל מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מאתמול מותרים, ובעו"ש (כאן סק"א) אכן כתב שהשו"ע כהרמב"ם וס"ל כרבנן, וכ"כ בפשטות בביה"ל כאן (ד"ה אותו), עי"ש [וע"ע בביה"ל ד"ה וה"ה].

זה הוא רק כשלא היה אפשר לעשות כן קודם יום טוב²³⁶, ואי אפשר לשאול מאחר²³⁷. דווקא תיקון מועט ולא תיקון גמור, וכל שכן עשיית כלי, אסור בכל אופן²³⁸. וישנם עוד פרטים בזה²³⁹, וכמו שיבואר.

ב. שפוד שהתעקם, אסור ליישר אותו ביום טוב, אפילו ביד ללא כלי, בין אם התעקם הרבה עד שאי אפשר להשתמש בו בין שהתעקם מעט²⁴⁰.

שפוד ארוך אסור לחותכו או לשורפו כדי לקצר²⁴¹. ואפילו אם לא היה אפשר לעשות כן מערב יום טוב²⁴².

ג. מחט שהתעקמה, אסור ליישר אותה אפילו ביד²⁴³.

ד. אסור להשחיו סכין במשחזות של אבן ביום טוב, ואפילו אם התקלקל ביום טוב, ואפילו לתלמיד חכם אסור, אבל מותר להשחיה במשחזות של עץ או חרס או על אבן שאינה מיועדת להשחיה, וכן סכין בסכין מותר, אך זו הלכה ואין מורין כן לרבים, שלא יטעו להשחיו במשחזות שלה מאבן.

במה דברים אמורים שיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אי אפשר לחתוך בה כלל, אסור להשחיו אותה בשום אופן אפילו במשחזות של עץ²⁴⁴.

ואם כוונתו בהשחיה כדי להעביר את השמנונית, אזי אם זה במשחזות של עץ או חרס או סכין בחבירתה מותר גם להורות היתר, אבל בשל אבן אין להורות כן ברבים²⁴⁵.

ה. הלכה ואין מורין כן הוא לאו דווקא לרבים, אלא גם ליחיד יש להחמיר ולא להורות היתר²⁴⁶. ואפילו לאשתו ובני ביתו²⁴⁷. אבל מותר ללמד לתלמידים דרך לימוד²⁴⁸, ולא דרך הוראה²⁴⁹.

ו. מכשירי מכשירין, כגון תיקון משחזות כדי להשחיו בה, אסור בכל האופנים²⁵⁰.

ז. תפירת עופות ביום טוב, ישנם כמה פרטים:

[א]. מותר לתפור את העוף ביום טוב, כשממלאים אותו²⁵¹.

[ב]. אסור להכניס את החוט במחט ביום טוב, אלא אם כן לא היה אפשר לעשות כן מערב יום טוב²⁵². וכגון: שהכניסו מערב יום טוב וניטל, או שלא ידע מה יאכל²⁵³. אך יש מחמירים כאשר תפר עוף אחד, וצריך שוב להכניס בשביל עוף אחר²⁵⁴.

[ג]. אסור לחתוך את החוט קודם התפירה, כפי מידתו, אבל לאחר התפירה מותר לחתוך מה שנשאר²⁵⁵. ודע, שדין שריפת החוט כדין חיתוך החוט²⁵⁶. וכמו כן אין חילוק בין חיתוך.

[ד]. אסור לקשור את החוט אחר התפירה²⁵⁷.

ח. אסור לתפור שק וכדומה, אף על פי שמכניס בתוכו אוכלים כדי לבשלם, שלא התירו אלא תפירה בעוף עצמו²⁵⁸.

ט. אסור להדביק נייר של סגירות, כדי להכניס לעישון, משום שהדבקה היא כמו תפירה, והיה אפשר להכין את הסגירה מערב יום טוב²⁵⁹ [ושאר דיני הדבקה נתבאר בהלכות שבת סימן שמ, וכך הדין ביום טוב].

י. אסור למתוח חוט שנפרם בבגד, או חוט של כפתור, וכדומה, אבל מותר לתחוב סכה בבגד, וככל הפרטים שנתבאר בהלכות שבת סימן שמ, כך הדין ביום טוב.

יא. אסור להוציא שיירי תפירה וכדומה שנשארו בבגד חדש, אבל סיכות שנעשו לאחר מכן כדי לתפור הבגד ולהכינו לשיווק, מותר. ועוד פרטים נתבאר בהלכות שבת סימן שב, וכך הדין ביום טוב.

יב. אסור לקשור קשר ביום טוב, וכן אסור להתיר קשרים ביום טוב וככל הפרטים שנתבאר בהלכות שבת בסימן שיז, ושם נתבאר שמותר לחתוך חוט המחבר בין שני בגדים.

יג. מותר לחתוך ביום טוב את תפירת העופות או קשירתם, וכן שאר המאכלים, ואפילו בשבת מותר, וכמו שנתבאר בסימן שיד.

ומותר ביום טוב לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף, ובשבת אסור לעשות כן²⁶⁰.

יד. מותר לחתוך חוט המחבר סוכריות ביחד²⁶¹.

הכשרת כלים ביום טוב, ותיקון כלים

טו. ישנם בהכשרת כלים כמה אופנים²⁶²: א. הגעלה. ב. ליבון קל, לדברים שבלעו היתר, כלומר בשר או חלב. ג. ליבון חמור, לכלי שנטרף באש. ד. כלל הגעלה כולל גם בכלי שני וכדומה²⁶³. אולם הדחה מכלי שהתלכלך באיסור, אין חשש²⁶⁴.

טז. מותר ללבן ביום טוב כלי בליבון קל כדי להכשירו מבשר לחלב או מחלב לבשר²⁶⁵, ובלבד שאחר הליבון ישתמש בו מיד למאכל, מפני שבכך נראה הדבר שליבנו בשביל אוכל נפש²⁶⁶.

היתר זה הוא אפילו אם היה אפשר ללבנו ולהכשירו בערב יום טוב, ואם אינו משתמש בו מיד אלא ממתין מלהשתמש בו עד שמצטון, אסור אפילו אם לא היה אפשר להכשירו מערב יום טוב, ויש מקילים בזה מעיקר הדין, ואין להורות כן לאחרים²⁶⁷.

יז. אסור ללבן כלי שבלע טריפה בליבון חמור, מפני שנראה כמתקן כלי, ואפילו אם לא היה אפשר ללבנו ולהכשירו מערב יום טוב, כגון שנטרף ביום טוב, ויש מקילים בזה מעיקר הדין אם נטרף ביום טוב, ואין להורות כן לאחרים²⁶⁸.

ואם הוא ליבון הנעשה רק לחומרא ולא מן הדין [כגון ליבון לשיפוד או רשת שצלו בו כבד או בשר שאינו מלוח, למחמירים בזה], מותר לעשות כן גם ביום טוב²⁶⁹, אפילו אם היה יכול לעשות כן מערב יום טוב²⁷⁰.

יח. אסור להגעיל כלי ביום טוב משום שישול מי ההגעלה שאינם לצורך אוכל נפש²⁷¹. ורק אם הוא ישתמש במים הללו מותר²⁷², ואפילו במעט מהם, אם זה בטירחא אחת²⁷³.

ואם לא היה אפשר להגעיל מערב יום טוב, כגון שנטרף ביום טוב, רבים מקילים מן הדין אפילו אם לא משתמש במים, אך אין להורות כן לאחרים²⁷⁴.

שביארנו בהל' הגעלת כלים לעיל בסו"ס תנא-תנב (על סדר השו"ע ביו"ד) שהדחת כלי (המבוארת בשו"ע ר"ס קכא) להכשר, ה"ז גדר הכשר ממש, מ"מ אין חשש מתקן, שלא אסרו מטעם זה אלא בליבון חמור, ועיין ברמ"א להלן סו"ס תקט, ובהלכות שבת סימן שכג, ודו"ק.

265 שו"ע ס"ה ושאר פו'.

בענין הכשר כלי מבשר לחלב או מחלב לבשר: ובעיקר דין זה אם מותר להכשיר כלי מבשר לחלב או איפכא, יש לציין שבני אשכנז נהגו להחמיר ולא להגעיל מבשר וחלב, וזאת אם נטרף ועוד אופנים (וכנזכר במשנ"ב כאן כה), וכבר נתבאר כל הפרטים בזה בהרחבה לעיל בסימן תנב ס"ב בהלכה כז עיי"ש ב.

והנה שם נתבאר שעיקר הקפידא בהגעלה אבל בליבון מותר, ואף בליבון קל מותר כיון ששורף, הגם שלכאורה לפי טעם האיסור (שחששו שמא אדם יחזיק רק כלי אחד ויטעה), ה"נ שייך חשש זה, אולם זה רק לפי טעם אחד שהביאו המג"א שם (עפמ"ש"כ בחולין ח), אבל לטעם השני שהובא בשעה"מ בשם הסמ"ק (שהובא במחז"ב, ובכה"ח כאן אות מה) שפיר יש חילוק ברור בין הגעלה לבין ליבון, ולכן בליבון מותר (וראה עוד בסמוך).

והנה האחרונים הביאו דברי המג"א שהעיר על מה דמשמע כאן שמשמע שאפשר להגעיל בין חלב לבשר, והמשנ"ב (סקכ"ה) הביא דברים אלו על דין ליבון שבשו"ע, והכה"ח (אות מה) הביא דברים אלו על דין הגעלה שבשו"ע, והמעין במג"א (סק"א) יראה שאמנם הביא דין זה על ליבון, אולם מפורש בדבריו שכל הקפידא זה רק בהגעלה אבל בליבון אין חשש, מפני שיש לו היכר, וכמ"ש להדיא, ומבואר שגם בליבון קל מותר [וזה כמו שכתבנו בסימן תנב שם בסייעתא דשמיא].

ולסיכום: בני אשכנז נהגו שלא להגעיל בין בשר לחלב א"כ נטרף, אבל בליבון ואפילו ליבון קל מותר, ובני ספרד לא נהגו בכל זה, ויש עוד פרטים רבים שנתבאר בסימן תנב בדבריו שם הלכה כז.

ויש לציין עוד פרט אחד הקשור ליו"ט, שאם מטריף את הכלי (למנהג בני אשכנז הנ"ל) יש להזהר שלא להטריף בדבר שאינו מבושל, שהרי זה נמצא כמבשל שלא לצורך אוכל נפש.

266 שו"ע, דהוי שימוש לצורך אוכל נפש.

267 עיין בכ"ז במשנ"ב סקכ"ה, וכה"ח בשם האח'.

268 משנ"ב סקכ"ד, וע"ע כה"ח בשם האח'.

והנה הגם שהותר הבערה מאש לאש, ה"ז רק לצורך אוכל, ובהבערת ברזל עד שמתאדם הרי יש כאן בעירה, ועיין משנ"ת בהל' שבת ס' שיח ובסימן שלד בענין חימום כלי מתכות.

269 רמ"א ס"ה.

270 אח' במשנ"ב וכה"ח שם.

271 רמ"א ס"ה ואח'.

272 דבכה"ג הוי לצורך, ואף שגם מגעיל בהם, אין חשש.

[והיינו כגון: בהכשר מבשר או חלב, וכן בטרף לפעמים כשיש שישים, או שאב"י, וכל זה לאכילה, ואפשר גם לרחיצת כלים].

273 עיין לעיל בדבריו סו"ס תקג.

274 משנ"ב סקכ"ח, ולא כתב בלשון יש מקילים וכו' וכו"ל סקכ"ד כה, אלא סתם להתיר.

246 אע"פ שבשו"ע כאן נקט שלא להורות "לרבים", אולם בב"י ס' תקיד כתב שגם ליחיד אסור, ומש"כ כאן רבים י"ל אגב ל' הרמב"ם וכמש"כ הב"י, ול"ד. וע"ע נה"ש, שו"ר שנחלקו בזה האח', ובדעת"ת כאן הוכיח מכמה דוכתי שאסור אף ליחיד, ואכמ"ל.

247 דעת"ת שם.

248 פשוט, כמו שהשו"ע וכולהו רבנן דנו בהלכות אלו (וכתיבה בלא"ה מותרת, וזהו לימוד).

249 משנ"ב ח, וש"א.

250 עיין משמרת המועדות ע' רצד רצו.

251 שו"ע ס"ג.

ואף בזמנינו שאפשר לעשות כן מעיו"ט ולשמרם בהקפאה, ואין מפיג טעם, כבר נתבאר לעיל בסימן תצח שיש להקל לעשות כן למרות שאפשר לשמור בהקפאה, ועו"ל.

252 שו"ע משום גזירה שמא יבא לחתוך החוט, ויש בזה תיקון כלי, וממילא הוי ככל דיני מכשירי אוכל נפש שהתירו רק אם א"א מבעי"י כנ"ל, וצ"ע באופן שיש לו חוט כמידתו וא"צ לחותכו, ומ"מ לא פלוג.

253 פכו' הובא דוגמא שניטל, ואנו הוספנו עוד.

254 תפר עוף אחד, פעמים שא"צ חוט אחר, אלא לחתוך הנשאר, ובפשטות אם יכול להכניס חוט ארוך, צריך לעשות כן, כדי שלא יצטרך להכניס שוב, ושו"ר בבא"ח פ' במדבר ס"כ.

255 עיין משנ"ב סק"ז וסק"ח, וסק"כ, ויל"ע למה מותר לחתוך, הרי אין בזה צורך מצד המאכל, אלא רק צורך האדם שלא יפסיד, אכן הא לק"מ, לפמשנ"ת בסימן שיד מכמה ראיות שאין איסור קורע בחוט כלל, ורק לפני התפירה יש בזה חשש איסור כמו תיקון כלי.

256 עיין ד"מ ואח' כאן.

257 כה"ח אות לא מהאח'.

258 כה"ח שם.

259 נתבאר להלן במקומו בהל' יו"ט (בסוף סימן תקיד) בענין סגירות.

260 עיין שו"ע ס"ד, והוספנו דין שבת, והנה חוט בודאי מותר לקרוע, וכ"ש שריפה, עיין לעיל ס"ג בהגה, אולם סמרטוט חמור טפי, ומ"מ מותר לצורך, ובשו"ע חילק וכתב שבחוט קריעה ובסמרטוט שריפה, אולם בדברי האח' מבואר דלאו דווקא, וכיעוין בכה"ח אות לה, עיין שם (ורק לרמ"א הנ"ל נהגו לשרוף), וצ"ל שנקט השו"ע רק אורחא דמילתא.

261 עפיה"א, ואף בשבת, לפיה"א שאין איסור קורע בחוט, וגם רוצה להוציא הסוכריה בשלימותה.

262 להלן יבואר ג' האופנים הראשונים של הכשר כלים, ע"פ המבואר בשו"ע ס"ה.

263 אופן זה לא נזכר בפו', אולם כאשר צריך להכשיר את הכלי שבלע בכלי שני (כמבואר ביו"ד סימן קה), הרי צריך לשם כך להרתיח מים, כדי שיהיה בחום שהיס"ב (שבזה מיירי, שאם אין חום שהיס"ב הרי לא בלע מעיקרא, וגם א"א להכשיר בו אפילו שנתחמם מתחילה ע"י כלי ראשון, למרות שזה כלי שני, ופשוט). ועיקר הקפידא בהגעלה הוא חימום המים שלא לצורך, ואם יש לו מים מוכנים כבר, מותר הגעלה בלאו הכי, וכדלהלן.

264 אופן זה ג"כ לא נזכר בשו"ע, ומ"מ הדבר מותר ביום טוב, ואע"פ

אלא שבעו"ש התקשה, דהשו"ע סותר עצמו, וגם הרמ"א לא כתב בלשון י"א הגם דפליגי עיי"ש. והנה מלשון הרמ"א שלא כתב י"א, ל"ק, דכן דרכו בדוכתי טובי כידוע (וכן כתב כה"ג בנידו"ד הכה"ח אות ה), אולם מהשו"ע בס'י תצה קשה, ועיין באול"צ ח"ג פ"ט תשו"א שכתב שאין כוונת השו"ע בס'י תצה למכשירי אוכל נפש המוזכרים כאן, אלא לכגון תבלין שנקרא בלשון הרמב"ם מכשירי אוכל נפש, עיי"ש. ובספר חיכו ממתקים עמוד תכד ביאר איפכא מד' האח' הנ"ל שדעת השו"ע להתיר כמש"כ בס'י תצה, ומש"כ בסימן תקט הוא דלא כהרמב"ם, ולכן השמיט דין שיפוד שניצא וכמש"כ בב"י, וע"ע שם, וע"ע בשעה"צ להלן (אות כו) בשם הרדב"ז שפסק ג"כ כרבנן, ומ"מ דעת רזה"פ להתיר, וכמש"כ המשנ"ב בפתיחה לסי' תקט. ודעת רבים שהשו"ע פסק כהרמב"ם, וע"ע בקובץ מקבציאל כמדומה בחלק לח מעמוד ש"כ והלאה מש"כ בזה, שאסרו שיפוד מטעם שאפשר לעשות באו"א והיינו להשתמש בו, או לצלות ע"ג גחלים וכו', ועכ"פ דעת השו"ע שמכשירין מותר לצורך אוכל. וישנם עוד כו"כ הלכות בס'י תקט שיש לדון בהם, דמוכח בשו"ע שמותר, כההיא דשו"ע סעיף ב, וכן בסעיף ג ובפמ"ו שם, וזה את"ש טפי לפיה"א שדעת השו"ע טפי להתיר, הגם שבשיפוד שניצא אסר, ויל"ב.

236 דאף לר' יהודה התורה מיעטה דברים שהיה אפשר לעשותן מעיו"ט (ביצה כח:), ויש בזה הרבה אופנים אם ידע שנתקלקל ולא היה לו שהות, וכל הקפידא בידע והיה לו שהות, אף ששכח, כנזכר בד' האח' בס'י תקט, ובמשנ"ב בפתיחה לשם ועוד.

ואם לא ידע מערב יו"ט מה יאכל, יש לדון אם מותר לתקן ביו"ט, כעין מה שכתבנו לעיל בסימן תצה לענין אוכל נפש שאינו מפיג טעם, עיי"ש. אולם נראה שבנידו"ד חמור טפי, דהוי מדאו' וכמש"כ משנ"ב בס'י תצה סק"ו מהגמרא, ועוד י"ל דהא מ"מ יכל לתקן מעיו"ט.

ובכלל "אי אפשר לעשות מעיו"ט" זה גם אם היה לו הפסד בכך, כגון מש"כ הפמ"ג במש"ז (סימן תקב סק"א) ובספרו ראש יוסף (בביצה לג), שהפסד דמי עצים נחשב שאי אפשר מעיו"ט, ורק לענין הולדת אש כתב הרמב"ם שאסור מפני שאפשר להטמין גחלת ברמץ שתקיים עד מחר.

237 משנ"ב סק"ו וכה"ח מהאחרונים.

238 אחרונים במשנ"ב ר"ס בפתיחה, וכה"ח אות א ואות י.

239 יש פרטים שהם בגדר הלכה ואין מורין כן, וכמו שיבואר.

240 שו"ע ס"א וכביאור המפרשים.

אמנם הרמ"א ס"ל שמותר לתקן שפוד שנתעקם או נשבר באופן שאי אפשר להשתמש בו [והיינו תיקון מעט עד שיהיה אפשר להשתמש בו ולא יותר, וכמש"כ משנ"ב מהאח'], והיינו כשלא היה אפשר לעשות כן מעיו"ט, וגם א"א לשאול מאחרים, אולם האח' הסכימו לאיסור וכמש"כ במשנ"ב וביה"ל וכה"ח [וע"ע בגר"ז בק"א ובביה"ל].

241 שו"ע ס"ב.

242 שעה"צ יא.

243 משנ"ב ז וכה"ח ד מכנה"ג, ואפילו להרמ"א הנ"ל אסור, וזה כל סוגי מחט וגם סיכת ביטחון וכו'.

244 כ"כ שו"ע ס"ב ואח'.

245 אח'.

ברירה ביום טוב

ג. מלאכת "בורר" ביום טוב מותרת, בשונה משבת²⁹³. ואפילו אם יכל לעשות בערב יום טוב, מותר²⁹⁴. ורק יש להזהר ולמעט בטירחא²⁹⁵. וכן אם הוא עושה לצורך מחר, אסור משום הכנה²⁹⁶.

ד. פסולת ואוכל המעורבים זה בזה, יש לברור את הדבר שיש בו פחות טירחא, וכגון: אם כמות האוכל מרובה מן הפסולת יברור הפסולת, ובפסולת מרובה יברור את האוכל, ואם הפסולת פחותה מהאוכל, אבל היא דקה ויש טירחא לברור אותה, יברור את האוכל ולא הפסולת וכל כיצא בזה²⁹⁷. ואם הפסולת והאוכל שוים בכמותם ובטירחתם יברור איזה שירצה²⁹⁸.

ודע, שכאשר יש טירחא צריך לכתחילה לברור בדווקא את הדבר שיש בו פחות טירחא, ולא להיפך²⁹⁹. ה. מן האמור יש ללמוד, שאם יש בטנים המעורבים בקליפות האדומות שלהם, יש לברור את הבטנים, ואפילו אם הפסולת מרובה, כמו שמצוי בסוף האכילה³⁰⁰. ומאידך, אם בורר אורז יש לברור את הפסולת³⁰¹, וכל כיצא בזה. ו. שקית שיש בה פסולת מרובה, והאוכל מועט, אין זה חשש מוקצה, ואפילו אם האוכל מועט ביותר, מפני שלעולם האוכל חשוב מפסולת³⁰². ויברור האוכל מתוך הפסולת.

ומכל מקום הפסולת עצמה היא מוקצה, ועיין בהערה³⁰³.

ז. מותר לברור ביום טוב אפילו כשאינו סמוך לסעודה, בשונה משבת שאסור לברור שלא לאלתר. ואפילו מהלילה ליום, מותר. ויש מחמירים לכתחילה לברור סמוך לסעודה³⁰⁴. ובכל אופן אסור לברור אלא לצורך יום טוב ולא למחר³⁰⁵.

ח. מותר לברור בידי וגם בכלי כגון בחיקו ובתמחו, אבל אסור לברור בטבלא או בנפה או כברה, מפני שבזה הוא נראה כבורר לזמן מרובה לאוצר³⁰⁶. ומותר להשתמש בתיון ביום טוב, בכל אופן³⁰⁷.

ט. ברירה ביום טוב מותרת באופנים הנוכחים, בין בפסולת מאוכל ובין בשני מיני אוכלים³⁰⁸. וכן במיני כלים וחפצים, למרות שבשבת אסור לברור בכל אופן, וראה בהלכות.

י. אסור ליתן פירות וירקות וקטניות במים, כדי להפריד את הפסולת מן האוכל, בין אם כוונתו שהפסולת תצוף, או שהפסולת תרד למטה³⁰⁹. ואם לא יכל לעשות כן לפני יום טוב יש אסורים ויש מתירים³¹⁰. ומכל מקום מותר לרחוץ הירקות תחת זרם מים וכדומה³¹¹.

יא. מותר להשרות קטניות במים כדי שיתנפחו ויקל מעליו הבדיקה³¹². וגם אם כוונתו שהמתולעים יצופו, נראה שמוותר³¹³.

יב. מותר לשפוך את המים שבקופסת שימורים של תירס וזיתים וכדומה, וכן משקה מן הקפה והתה וכל כיצא בזה³¹⁴, ובלבד שהוא לאותו יום.

יג. מותר לברור עצמות של דגים³¹⁵, וכן גרעינים של אבטיח³¹⁶.

יד. מותר להשתמש במקלף³¹⁷.

יט. אסור לנקוב נקב חדש בכלי, אפילו כדי לשתות את המשקה שבו, אמנם אם לא היה אפשר לעשות כן בערב יום טוב [כגון שיתקלקל המשקה שבו], מותר לעשות כן ביום טוב, אך אין מורין כן לאחרים²⁷⁵.

כ. פתיחת קופסאות שימורים ואריזות למיניהם, כגון חבילת עוגיות ומצות, וקרטון חלב, ושקית חלב וכדומה, נתבאר בהלכות שבת בסוף סימן שיד, עיין שם. וביום טוב יש אומרים שיש להקל יותר משבת, והיינו באופן שלא היה יכול לפותחן מערב יום טוב, ובפרט כשיש חשש שהמאכל יתקלקל או יפוג טעמו אם יפתחנו בערב יום טוב²⁷⁶. ואם הוא פותח בדרך קלוקל, הרי זה מותר בכל אופן, וכמו שנתבאר שם בהלכות שבת.

כא. טבילת כלים ביום טוב, דינו כמו בשבת, וכמו שנתבאר בהלכות שבת סימן שכג סעיף ז²⁷⁷. אמנם אם לא היה יכול להטביל מערב יום טוב, או שקיבל את הכלי ביום טוב, מותר לכל הדיעות²⁷⁸.

כב. הדחת כלים ושפשוף הכלים ביום טוב, דינו כמו בשבת, וכמו שנתבאר בהלכות שבת סימן שכג²⁷⁹, ובכל אופן אסור להכין לצורך מחר, ככל דיני הכנה.

מוקצה לצורך אוכל נפש

כג. מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב²⁸⁰. ואפילו אם היה יכול לעשות כן מערב יום טוב²⁸¹, כגון: אם יש אבנים ועפר המעכבים מלקחת את המאכל, מותר לסלק את האבנים והעפר, וכן אם הם נמצאים מעל האוכל, מותר להסירם ולקחת את האוכל, ואין האוכל נעשה בסיס למוקצה²⁸². וכן מותר לטלטל מוקצה כדי להאיר, או כדי לחמם מים לרחיצה וכדומה, מפני שהם צרכי האדם המותרים ביום טוב כמו אוכל נפש²⁸³. ולשאר צרכים כגון לצורך לבישה לימוד וכדומה גם כן אפשר²⁸⁴. וכן מותר לצורך מצוה ביום טוב²⁸⁵.

כד. אם הוא מסופק אם יש מאכל בארון, ובשביל כך צריך להזיז דברי מוקצה כדי לחפש, יש להקל. וכן אם הוא מסופק אם יש לו נרות כדי להדליק לאורה וכדומה, יש להקל²⁸⁶.

כה. היתר זה לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, הוא רק ביום טוב, אבל אם יום טוב חל בשבת אסור²⁸⁷. ומותר לטלטל ביום טוב בשביל להכין אוכל לשבת הסמוכה על ידי עירוב תבשילין כדי²⁸⁸.

כו. אסור לאכול או ליהנות ממוקצה ביום טוב, ולא התירו אלא לסלקו, כדי להגיע לאוכל נפש²⁸⁹.

סימן תק"י

דברים האסורים ומותרים ביום טוב

א. מותר למלול ולפרך חיטים רכים בידי בכל אופן, ואין צריך לשנות ולעשות כן בראשי אצבעותיו²⁹⁰. ואפילו אם יכל לעשות כן מבעוד יום²⁹¹. וכן בבטנים ואגוזים וכל כיצא בזה מותר.

ב. אחר המלילה כשיש בידי פסולת ואוכל, מותר לנפות בידי כשזורק את הכל ומקבל רק את האוכל שיווד מה, וכן מותר לנפח ברוח פיו שיעוף הפסולת, וכן מותר לברור בקנון ותמחו, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה²⁹².

275 שו"ע ס"ו ואח'.

276 עיין באגר"מ ח"א ח"א סימן קכב ענף י שכתב והקל ביו"ט ואף מורין כן להיתר, אך בשש"כ פ"ט ס"ב-ג הביא להחמיר בזה, ויל"ב. וע"ע במשמרת המועדות ע' שו-שח, ומ"מ בדרך קלוקל יוצא מידי כל חשש, וע"ע בדברינו בהל' שבת כ"כ פרטים בגדר דרך קלוקל, ובאיזה אופנים מותר לפתוח וכו'. שו"ע כאן (ס"ו ת"ק), ובהל' שבת נתבאר בהרחבה.

277 כד"ק מכשירי אוכ"נ, אך אין מורין כן, וכמ"ש ח"א ח"א במשנ"ב וכה"ח [אך גם שאין מורין כן, מ"מ יש אופני היתר המבוארים בסימן שכג], והני מיילי בכלי מתכות, אבל בכלי זכוכית אפשר גם להורות כן לאחרים שמוותר. שם בשם פמ"ג.

279 נזכר ברמ"א כאן סוה"ס.

280 רמ"א סו"ס תקט, וכבר נתבאר כיצ"ב לעיל בסימן תקז ס"ד, והגם שבשבת אסור לטלטל מוקצה מחמת גופו לצורך מקומו, ביו"ט מותר לדברים של אוכ"נ ושמחת יו"ט.

ולכאורה נראה שזה הותרה ולא דחוייה, ואם אפשר לסלק את המוקצה בגופו או על ידי גוי וכדומה אין צריך לעשות כן, כיון שהותר, כעין מה שכתבנו בס' שח בהיתר גרף של רעי וכדומה, ולכן לא מצאנו בפ' שכתבו הגבלה בזה, הגם שמצוי בנקל לטלטל בגופו, וכה"ג הערתו בכ"מ בס' שח.

281 ביה"ל ס' תקז ס"ד ד"ה כיון.

282 אחרונים כאן ובכ"ד.

283 כן נראה לדידי מלשון הרמ"א הנ"ל (שהוא לשון התוס' בביצה ח), שמותר לצורך אוכל נפש "ושמחת יום טוב", וזה כולל שאר דברים כהנה שדומים לאוכ"נ, שהותרו ביו"ט, אך בכה"ח (סוה"ס) הביא מהפמ"ג שכתב דל"ד, וכי שמחת יו"ט היינו אוכל נפש, עיי"ש, וצל"ע. ושוב העירוני גם מלשון הרמב"ם (ס"א הי"ז) שכתב לצורך אכילה "וכיוצא בזה".

284 לכא' דלא שמענו היתר בכגון אכילה, שהוא דבר השווה לכל נפש שהותר ביו"ט, ולא לשאר צרכי האדם הפרטיים, ואף בלבישה שיש בו שמחה, מ"מ לא מצאנו היתרים מיוחדים הקשורים בעשיית הבגד וכו', אך בשש"כ פכ"א הערה ו הביא מהגרשו"א להקל בלבישה.

285 כגון לכיסוי דם שחיטה, כמבואר בסימן תצח סט"ו.

286 עיין במשמרת המועדות ע' שטו מש"כ בזה.

287 ולא דמי למשנת"ל לעיל בס' תצה שהתירו הרבה פ' מוקצה האסור ביו"ט כשהוא חל בשבת, דשם מייירי במוקצה מסוים שהחמירו בו שלא לזלזל ביו"ט, ובשבת ליכא למיחש, משא"כ במוקצה זה, ופשוט.

288 ככל הדברים שהותרו ביו"ט, ע"י עירוב תבשילין, וה"ה בזה, וכן אסור הכנה וכו'.

289 אח' במשנ"ב סוה"ס ובה"ח אות נה, וטעם החילוק, משום שאסור הנאה של כליו אסור משום והכיני כמבואר בריש ביצה, משא"כ אסור מוקצה שאסור משום טעמים אחרים מדרבנן שזכרו בהקדמה להל' מוקצה בר"ש שם, וכ"כ המרחשת ח"א ס"ט, וע"ע במנח"ש ח"ב ס"י לט, ובספר סוגיא דמוקצה, ואכמ"ל.

290 שו"ע ר"ס תקי ובמפ', בשונה משבת שצריך לשנות בראשי אצבעותיו [ראה בסימן שיט כל הפרטים בזה], ועיין משנ"ב סק"ג שיש מחמירים בזה, ואינו פשוט.

291 גר"ז בכה"ח ב.

292 שו"ע ס"א, וע"ע בס' שיט, וביו"ט אין אסור בורר, וכדלהלן.

293 עיין ביצה (יד); ונפ"מ שמותר אפילו פסולת מאוכל, בשונה משבת שצריך לברור אוכל מפסולת כמבואר בס' שיט, וכפירוש המפ' שביו"ט הוא מותר לגמרי, ולדא כהרשב"א וכו' בב"י ובה"ח ל"ד ר"ה א"ה.

294 כן כתבו הר"י מלניל ומאירי ועוד בביצה שם. אמנם הט"ז סק"ג גר"ז החמירו, ה"ד בכה"ח (אות טז), אך כתב שסתמות השו"ע ושאר פ' להקל, וכ"כ בביה"ל ד"ה א"ה רוצה, ומ"מ מדבריהם מוכח שלכתחילה יש להחמיר בזה.

והנה בביה"ל שם וכה"ח כתבו שבאופן שלא עשה כן מבעו"י יש לשנות, והיינו שאפילו אם הפסולת מרובה ויציאנה ולא את האוכל וכו', ע"כ. ולכא' תימה שבא להחמיר ונמצא מיקל נגד ההלכה שצריך למעט בטירחא וכדלהלן בהלכה הבאה, וי"ל עפ"מ שכתבנו בסוף הלכה הבאה, וכיון שעושה כן לצורך, לצאת מחשש אסור, לא חיישין לטירחא, כמו שאמרו לעשות שינוי בסימן תצה ועוד, ולא חיישין לטירחא, וה"ל ש [א-מנ"ש י"ד]

שלא כדבר יותר טוב לעשות שינוי אחר, כדי לצאת ידי הפ' שמותר לברור כהרגלו, וממילא לשיטתם אין לברור באופן שיש טורח].

295 נגמ' שם, ולכן יש לברור את המועט והגס, וכדלהלן.

296 ככל דוכתא בהל' יו"ט, וכן נזכר בפ' כאן בבאיור ד' הרמ"א.

297 בביצה שם. וכן בשו"ע ס' תקי ס"ב ובמפ'.

298 אח' במשנ"ב וכה"ח, ושם כתבו שאם האוכל דק יותר יברור הפסולת, וזה פשוט לאור האמור לעיל, ולכן כללנו הכל כחדא, ש"שוי"ם היינו הן בכמות והן בטירחא.

ספק אם יש רוב: ויש לדון באופן שיש לו ספק מה הרוב, אם צריך לטרוח ולברר היטב מה הרוב כדי לברור המיעוט וכדומה, ונראה פשוט שא"צ לברר כלל, אלא כל שנראה מקופיא שהם שוים די בכך לברור איזה שירצה, כיון שאין זה אלא משום טירחא, ובאופן כזה אין נחשב טירחא, ואדרבה הטירחא היא לברר, ולא אמרו חכמים אלא באופן ברור, הלא"ה אין בזה חשש כלל, כל שהוא דבר שאין אנשי שמים על לב, ואדרבה זו גם כוונת הפ' לגבי שהאוכל ופסולת שוים, שהרי מן הסתם לעולם אינם יכולים להיות שוים, וז"פ. וגם בהפרש מועט נראה שא"צ לדקדק כ"כ, כיון שאין זה דרך האדם בעלמא, ודו"ק.

299 כן מבואר מד' הפ' שבדווקא יש לברור את מה שפחות טירחא, ואין תלוי ברצונו, וכמבואר בגר"ז ועו"א, כמובא בכה"ח אות יא-יב (וע"ע בגר"ז בקו"א סק"ג), ודו"ק, ושם נקט שאסור לעשות בהיפך, ושכן דעת המשנ"ב, אולם י"ל במשנ"ב סק"ו שכתב בלשונו בורר כדרכו וכו' ואין צריך לשנות וכו', דכיון שהאוכל מרובה "טוב" למעט בטירחא, אמנם מש"כ טוב י"ל דהוא הסבר להיתר, ומ"מ מדכתב אין צריך משמע שאינו מעכב (ואכן כ"ה במאמר סק"א דזה רשות), ומוכח שאינו בדווקא [ועפ"ז נראה ליישב דברי הביה"ל סוד"ה א"ה רוצה, שכתב לעשות שינוי ע"י ברירה בטירחא, ולכא' תימה שבא להחמיר, והיקל בטירחא, ולפי"ה יש ליישב]. ומ"מ צ"ב דבפסולת ה"ז ככל אסור טירחא שלא לצורך, ואולי מייירי באופן שאינו ניכר כ"כ.

300 שבטנים הפרי גס מן הקליפות, ולכן אפילו בסוף האכילה שלפעמים נשארו בטנים בודדים בתוך ציבור גדול של קליפות, וצריך לדלות את הפרי מבין הקליפות, יש לברור הפרי.

301 שהיא מועטת ביחס לאורז.

302 הנה עיין ברש"י בביצה (יד); ומה שהעיר בזה המאירי, וגם בטור כאן מבואר שאם יש פסולת מרובה האוכל מתבטל ונעשה הכל מוקצה, אולם כל הפ' השמיטו חשש זה, וכן מבואר בפשוטות בהל' שבת, עיין בדברינו בס' שי שיא שיט ועוד, ואין להאריך.

303 הנה אחר הברירה ה"ז מוקצה, ורק בעת הכנת האוכל מותר, דהוי כהכנת האוכל, וכשבירת אגוז.

אכן, בפוסקים כתבו שאם כמות האוכל הדק פחותה מן הפסולת, אסור לברור את הפסולת, אלא יברור את האוכל משום מוקצה וכדמשמע בט"ז ב, וא"ר ג, ושכ"ה בר"ן ורי"ו, וכ"כ ח"א כלל פב ס"ב גר"ז ס"ד, וע"ע בשש"כ בתיקונים ומילואים פ"ד ד"ה גס.

304 הרשב"א בעבוה"ק ש"א כתב דכיון שבשבת הוי כבורר לאוצר וחי"ב, ביו"ט אסור, ובמ"מ (פ"ג הט"ז) חלק עליו, וכ"פ הרא"ה וריטב"א ומאירי ועוד, וכ"פ הרמ"א ס"ב וט"ז וש"א, ה"ד בכה"ח אות ט. אמנם חזינון שיש חששו להרשב"א כמבואר בזר"א ח"ג ס"ב, וע"ע ביה"ל ועוד. והאח' כתבו ליישב דברי הרשב"א בכ"א, ולכן המחמיר לכתחילה שפיר דמי, ותע"ב.

305 כל הפ', משום הכנה.

306 ביצה שם ושו"ע, ו"חיקו" היינו בבגדו וכמ"ש המפרשים.

307 עיין בדברינו בס' שיט כו"כ אופנים לגבי ברירה בתה, אולם ביו"ט אין חשש, שאין בכלי התיון ברירה לאוצר.

308 כ"מ בכל הפ' דבכל דוכתא שוים הם, ואמנם בכה"ח ט הביא מהישוע"י שכתב להחמיר בשני מיני אוכלים לגבי ברירה, אולם הוא דבר מיוחד ושאר פ' לא כתבו כן.

309 עיין ביצה שם אף מדיח ושולה, והמפ' דנו בגירסא, ולמעשה הסכימו האח' לאסור, וכמובא בכה"ח אות טוב ושכ"מ בשו"ע.

310 עיין כה"ח שם בס' טו"ד מח' הגר"ז ושולחן עצי שיט"ם.

311 עיין בדברינו בהלכות שבת סימן שיט, ודון לנידוד.

312 פשוט, שאין כאן בורר, ועיין בדברינו בס' שיט בברירה שלא בכוונה, וכאן אין נפ"מ בזה.

313 ואם כוונתו שיתנפח, ועי"ז המתולעות צפים למעלה, לכאורה אסור משום בורר, אולם נלענ"ד שיש להתיר, א]. ו"ל דהוי כמו גרמא שמתנפח, ואז ממילא צף לאחר זמן. ב]. שכל שעועית שצפה אינו בהכרח שמתולע אלא שצריך בדיקה, ואף אם אכן מתולע, הרי בודאי שאין כולו מתולע, וה"ז כמו חילוק התערובת שמבואר בפ' בס' שיט שאם מוציא אוכל עם קצת פסולת מותר, אך לכא' י"ל דחשבין לכל הפרי כפרי מקולקל, ועיין בדברינו בס' שיט בפרי שנאכל בדוחק, ובענין חילוק התערובת בדברים שאינם עשויים לחלק, וז"א מוכרח, ואכמ"ל. ג]. מן הסתם צפים גם כאלה שאינם מתולעים כלל, וה"ז כמו שאין כאן ברירה, אלא חילוק תערובת, וכנ"ל כדוגמת מוציא פסולת עם מעט מהאוכל. ד]. שיש מתירים בלא"ה להיץ כמבואר באח'.

314 עיין בדברינו בסימן שיט לענין שבת (ודווקא בדברים קטנים אסור בשבת, אבל בדברים גדולים כאגוז, אין זה נחשב תערובת, וכמ"ש ש). אולם ביו"ט בודאי מותר, כל שהוא ליומו ולא למחר.

315 ואפילו בשבת נת' בס' שיט שרבים מתירים מכ"א וכמ"ש ביה"ל, וביו"ט לכ"ע שרי.

316 כנ"ל.

317 ואפילו בשבת נת' בס' שיט שמן הדין מותר, וע"ע שם שתלוי באיזה

ט"ו. כלי העשויו לגרדי רימון, דהיינו שיש לו בית קיבול ומעליו רשת, ומכים מלמעלה את הרימון ונופל לתוך הכלי, מותר לעשות כן בראש השנה, ולא בשבת³¹⁸.

ט"ז. אין מסננים את החרדל במסננת שלו המיוחדת לסינון חרדל³¹⁹ [ואפילו אם לא היה באפשרותו לסנן מערב יום טוב, יש להחמיר, אבל מותר על ידי שינוי³²⁰, ואם זה מסננת שאינה מיוחדת לכך, יש מתירים ויש אוסרים³²¹. י"ז. המבשל איטריות או אורז ביום טוב, מותר לסננם מהמים במסננת³²².

י"ח. חרדל שממתקים אותו על ידי שמניחים בו גחלת רותחת, אם זה מעץ אסור משום כיבוי, אבל בגחלת של מתכת או של אבן וכדומה מותר³²³.

גם אם לא היה אפשר למתק מבעוד יום, אסור לעשות בגחלת של עץ, אבל בשינוי מותר³²⁴, ויש מחמירים גם בשינוי³²⁵.

י"ט. אסור ביום טוב למתוח מסננת על חבית לסנן יין, אבל אם היתה תלויה בחבית מבעוד יום, מותר ליתן בה שמרים לסננם, אם זה באופן שלא היה אפשר לעשותו מבעוד יום, ואם היה אפשר לעשותו כן מבעוד יום אסור אלא על ידי שינוי בלבד. גם אם לא היתה תלויה מערב יום טוב, מותר לתלותה על ידי הערמה, ואחר כך יסנן בה³²⁶.

עשיית גבינה ותיקוני ירקות

כ"א. אסור לעשות גבינה וחמאה ביום טוב, וכן אסור ליתן בחלב קיבה או חומץ כדי שהחלב יתקבץ ויפדד ממי החלב ויקפה³²⁷, ואפילו אם לא היה יכול לעשות כן מערב יום טוב אסור, אלא אם כן בשינוי³²⁸, ובפרט לצורך חולה³²⁹, ועל ידי גוי אפשר להקל אם יש בזה צורך גדול³³⁰.

לבן אפשר לעשות ביום טוב³³¹.

כ"א. איסוף השומן הצף על פני החלב, מותר כדי לאוכלו ביום טוב, אבל לצורך מחר להכין ממנו חמאה אסור, ורק על ידי גוי אפשר להקל מחשש הפסד³³².

ומותר להוציא את הקרום שמתהווה על החלב, אפילו במסננת³³³.

כ"ב. מותר להקפיא ולהפשיר קרח וגלידה וגלי וכל כיצא³³⁴.

כ"ג. אסור לחתוך ירקות מן הפסולת שבהם על ידי מספריים העשויות לתלישת ירקות מן המחובר³³⁵.

כ"ד. מותר לעשות כל מלאכת אוכל נפש, ואפילו שיש בה טירחא, כגון תיקון ירקות למיניהם³³⁶.

כ"ה. ירקות שיש בהם חשש תולעים, מותר להשרותם במים עם חומר ניקוי או חומץ³³⁷. וכן ירק מותר לשרותו בחומר³³⁸, ולאחר הכל מותר להוציא ממנו את המים³³⁹.

כ"ו. מותר למלוח ירקות מכל סוג שהוא, ואפילו כשאין בהם שמן או חומץ, ואף על פי שהם מזיעים, מותר³⁴⁰. אבל עשיית כבושים בחומץ אסור אפילו לצורך יום טוב³⁴¹. ורק אם זה להשביח טעמו מותר³⁴².

ודין חיתוך סלט דק דק, נתבאר לעיל בסימן תקד.

הוצאה וטלטול משאות

כ"ז. אף על פי שהותרה הוצאה מרשות לרשות ביום טוב, מכל מקום יש להזהר בנשיאת משאות שלא ישאם כדרך שנושא בחול, ודווקא במקומות שמצויים רבים, אבל באותה חצר או באותו בית מותר בכל אופן³⁴³, וכן אם אי אפשר לשנות, או שצריך למהר ליתן לפני האורחים, יש להקל³⁴⁴.

דוגמאות:

סוג, ובכל אופן ביו"ט מותר בכל גווני.

318 נשאלתי בזה אי הוי כדן ברירה בכלי שאסור, והנה ביום טוב בודאי מותר כמו שהעירו לנכון שאין זה עשוי לימים רבים, והוי כמו קנון ותמחוי שמבואר בביצה (יד): ושו"ע סי' תקי"ב, אולם בשבת לכא' אסור ככל ברירה בכלי, ואע"פ שנושאים עוד קצת גרגירים בכל פעם, ואין כאן ברירה גמורה, מ"מ אין בזה היתר, כי כל ברירה שמיפה יותר ויותר את הכל ה"ז בכלל האיסור.

319 שו"ע סי"ג.

320 במשנ"ב סק"י כתב בשם המג"ל להקל, אולם בביה"ל החמיר בזה לפי דעת מרן השו"ע, וע"ע גם בכה"ח אות יט, ומ"מ אפשר ע"י שינוי, כגון לסנן על שולחן וכדו'.

321 משנ"ב סק"ב.

322 דא"א מבעור, ואין זה כלי שעשוי לשימוש לזמן מרובה, ועו"ל, ועיין בס' תקו וסי' תקי, וכ"פ בשש"כ פ"ד ס"ו ועוד באח'.

323 שו"ע סי"ג ואח'.

324 משנ"ב יד.

325 כה"ח כא.

326 הכל בשו"ע ס"ד ובמשנ"ב ואח'.

327 שבת (קלד), ובפ"ו בס' שיט, וכן בהל' יו"ט סי' תקי"ה, משום בורר, ואע"פ שמותר לעשות אוכל, אולם שאני גבינה שעשוי לימים מרובים (שהרי גם הישנה טובה, ואדרבה היא טובה יותר, וכמש"כ בס' תצה).

328 עיין משנ"ב ובשעה"צ אות יח. והדבר תלוי בטעם איסור הכנת הגבינה, וכמש"כ באח'. אולם בכה"ח אות כח החמיר בזה, וע"ע שם.

329 כה"ח אות לא שבכה"ג אפשר דיש להתיר במקום צורך ע"י שינוי, עי"ש. ומש"כ במקום צורך, הוא משום שבד"כ אף לחולה אין בכך צורך כ"כ.

330 עיין ברבי"ש סי' קכא שאסור אח"כ לצורך מצוה, ועמדו בזה האח'. עיין משנ"ב כג וכה"ח לב.

331 הנה בדברינו בסימן שיט הבאנו שיש מתירים לעשות כן אף בשבת, כיון שנקפה כולו כאחת. ואמנם לדינא אינו פשוט וכמש"ש, מ"מ ביו"ט אפשר להקל טפי, ועיין כה"ח כאן (אות ל) שהביא מהאח' שעמדו ע"ז, ועמש"ש.

332 עיין משנ"ב וכה"ח כאן בשם האח', וע"ע בדברינו בס' שיט לענין בורר בשבת, אולם ביו"ט מותר לצורך עכשיו, אבל משום הכנה למחר אסור.

333 עיין משנ"ב בזה בהל' שבת סי' שיט, אבל ביו"ט בודאי מותר, וכ"כ בשש"כ פ"ד הערה כא מהגרשו"א.

334 שאפילו בשבת מותר להקפיא קרח וכדו', וכמו שכתבנו בסוף סימן שיח ועוד, וע"ע בס' שכתב לענין גלי וכו', וביו"ט בודאי מותר.

335 שו"ע סי"ו שלא יחדוהו שלקטן היום.

336 שו"ע סי"ז.

337 עיין בדברינו בהל' שבת בס' שיט שכתבנו לדון מצד נטילת נשמה, עי"ש, וביו"ט קיל טפי, מתוך שהותרה נטילת נשמה לצורך.

א. המביא בקבוקי שתיה ויין, לא ישימם בארגז ותיקים וכדומה, אלא יביאם בידיו או בכתפו אחד או שניים, וכן בשקית רגילה שאינה עשויה למשאות, מותר³⁴⁵.

ב. המוליך את התבן לבהמות, לא יפשיל את המשא לאחריו וכדומה, אלא יקח בידו³⁴⁶.

ג. משאות שדרךן לישא באופן מסוים, יש לעשות בשינוי [ועל גבי בהמה אסור לישא משאות בכל אופן]³⁴⁷.

ד. המביא עצים להסקה, לא יביאם קשורים וכדומה, אלא בשינוי³⁴⁸.

סימן תקי"א

א. התורה התירה חימום מים ביום טוב לצורך אוכל נפש, ומכל זה התירו חז"ל גם דברים שאינם לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהיה דבר השווה לכל נפש³⁴⁹. ויהיה בו צורך יום טוב קצת³⁵⁰.

חימום

ב. מותר להדליק מדורה להתחמם כנגדה³⁵¹, או לחמם את הבית³⁵². וכן מותר לעשות מדורה ביום טוב שחל בערב שבת, אם הוא עשה עירוב תבשילין³⁵³.

ג. מכשירי חימום או קירור חשמליים אסור להדליקם ביום טוב³⁵⁴. וכן אסור לשנות את הזרם על ידי כפתור הטרומוסטט וכדומה³⁵⁵. ואם הוא רוצה להעלות את מידת החום יעשה זאת בזמן שהמכשיר פועל. ואם בא להנמיך את מידת החום יעשה זאת בזמן שהמכשיר כבה מחמת הטרומוסטט³⁵⁶. ודווקא בכפתור טרומוסטט מכני, אבל בכפתור דיגיטלי או באמצעות "שלט", אסור בכל אופן³⁵⁷.

ואם הוא מחובר על ידי שעון שבת, מותר לשנות את הזרם לכל מטרה שהיא, ובלבד שלא תיעשה פעולה מיידית בשעון או במכשיר³⁵⁸.

ד. הרוצה להשתמש בתנור חשמלי ביום טוב, יכול לכוונו על ידי שעון שבת, ובעת שהוא פועל יכניס בו מה שרוצה³⁵⁹. אבל אסור לסובב את כפתורי המעלות וכדומה בזמן שהתנור פועל, ורק אם אינו פועל מותר, או אם זה כפתור מכני הפועל על ידי טרומוסטט, שלא משנה בנגיעתו כלום³⁶⁰.

ה. מיחם חשמלי לשתיה, שכאשר מוציאים ממנו מים נכנסים מים אחרים קרים לתוכו, ומתבשלים בו שוב על ידי גוף חימום, מותר³⁶¹. ועיין בהערה³⁶².

במה דברים אמורים, כשלא נפעלת שום פעולה חשמלית ישירה מחמת השימוש, אלא רק חימום המים³⁶³. ואין צריך לומר שלא ללחוץ על כפתורי החימום וכיוצא, אולם אם זה נגרם אחר כך מותר³⁶⁴.

ו. מותר לבשל לצורך חימום. ולכן, מותר להפעיל הסקה, רדיאטור, וכדומה, ביום טוב, על ידי פתיחת ברזי הצינורות המובילים מים חמים³⁶⁵. וכן מותר לסגור את ברזי הצינורות, כדי למנוע כניסת מים³⁶⁶. וכל זה מותר בין כשהוא פועל ובין כשהוא כבוי³⁶⁷.

וכל זה הוא בתנאי שאינו עושה פעולה חשמלית מיידית, אולם בגרמא על ידי שעון שבת מותר, וכנזכר לעיל.

ז. אסור לחמם מים כדי לרחוץ בהם את כל גופו³⁶⁸ או רוב גופו³⁶⁹. ואפילו אם כוונתו לרחוץ אבר אבר, אסור³⁷⁰. אבל מותר לחמם מים כדי לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו³⁷¹, ואפילו יותר מזה, אם הוא מיעוט הגוף³⁷², ואף שהמים אינם ראויים לשתיה, מותר³⁷³.

- 360 וכשאנו פועל יכול לסדר מה שירצה, באופן שכשיפעל ידלק.
- 361 דבישול הותר, ואף אם נגרם אח"כ הבערה שרי, וכדלהלן בסוף ההלכה, וכ"כ בשש"כ פ"ב ס"ז מהגרשו"א.
- 362 אם השימוש שלו הוא סמוך למוצאי יו"ט, וכשנכנסים מים ומתבשלים אין בהם צורך, ולכא' אסור, מ"מ כתבו האח' להתיר, כיון שא"א בלאו הכי וה"ז צורך, וכ"כ בשש"כ שם הערה רב מהגרשו"א ועוד, וכיוצא ב"ח"א כלל צט ס"ד, וכן כתבו עוד במק"א.
- 363 משום שפעולה חשמלית לא הותרה ביו"ט בשום אופן, וה"ה אם משתנים ונדלקים נורות או סימונים במכשיר [וגם בתוכו ראוי להזהר דל"ח כ"כ כפסקי רישא דלא נח"ל, ואכמ"ל], ועיין עוד בכל זה בשרגא המאיר ח"א סמ"א, ובשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' סה וחי"ז סמ"א.
- 364 דגרמא לצורך אוכל"נ מותר, ואף שפעולה חשמלית לא הותרה, אלא הבערה לאוכל נפש, ולא חשמל, מ"מ בגרמא יש להקל.
- 365 שכמו שהתיר הבערה בדבר השווה לכל נפש, ע"פ הטעמים שהזכיר המשנ"ב לעיל רה"ס, ה"ה כאן, וכ"כ בשש"כ פכ"ג יח.
- 366 עיין שש"כ שם יט-כ.
- 367 שאינו ענין מצד החשמל שבו.
- 368 בביצה (כא:); מ"ח ב"ש וב"ה אם מותר לחמם מים לרחיצת רגליו, וכתבו התוס' שם וכ"ה בר"ף ועוד שלא התירו אלא לרגליו, אבל כל גופו אסור, וכמ"ש בשבת (לה:); שאמרו חכמים אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט, ואסורין ברחיצה ומותרים בשתיה.
- ונחלקו הראשונים אם הוא איסור דאו' או דרבנן, שהתוס' (בביצה כא:); והרא"ש בשבת (פ"ג ס"ז) וכן הרשב"א וריטב"א (שם לט:); כתבו שהוא איסור דאו', משום שאינו שווה לכל נפש, אולם הר"ף הביא משם הגאונים שאיסורו הוא משום גזירת מרחץ שלא יבואו לידי מלאכות האסורות ביו"ט, וכ"כ הרמב"ם (פ"א ה"ט ז'), וכ"כ הרמב"ן והר"ן ומאירי בשבת (שם).
- ולדינא נראה מדברי הפוסקים דהוי דרבנן, דאמנם במשנ"ב סק"י הביא דברי התוס', אולם בשעה"צ (אות ט) הביא שיטת החולקים והנפ"מ בזה ולא הכריע (וכן הובא בכה"ח יג), אך במשנ"ב להלן (סק"ג) משמע דאינו אלא מדרבנן, ממה שפסק שם להקל במקום חולי קצת באמירה לגוי, שזה היתר רק למ"ד דהוי שבות, וכ"מ ממש"כ באח' להתיר ברחיצה בדוד שנכנסים מים אחרים ומתבשלים משום פסי"ר בדרבנן.
- 369 ח"מ סק"ב, וכה"ג הבאנו בהל' שבת ר"ס שכו.
- 370 ב"י בבדה"ב בשם מ"מ, וע"ע מה שהעירו בר"ס שכתב בהערה.
- 371 בשו"ע כתב שמותר לרחוץ ידיו, אולם כתבו האח' וכ"ה בביה"ל דה"ה לדידו ורגליו [וע"ע שם דשמא בזה"ז נשתנה הדין לגבי רגליו, עי"ש. אולם ראה בהערה הבאה, ודו"ק]. וכ"כ המאירי (כא:).
- 372 רמב"ם פיהמ"ש ורא"ש ועוד, וכ"ה מסקנת הביה"ל וכה"ח אות יב בשם האח' [וע"ע משנ"ב בר"ס שכו].
- 373 משנ"ב ח ושעה"צ ז.

- 338 פשוט, וק"ו ממיטוק חרדל הנ"ל ס"ג, ומ"מ א"צ לזה.
- 339 משנ"ב סק"ה, ולענין שבת משמע שאסור, וראה בדברינו בהל' שבת בסימן שיט כמה פרטים בזה.
- 340 עיין בדברינו בהל' שבת בר"ס שכא מש"כ בזה לענין שבת, אולם ביו"ט הביא הרמ"א ס"ז ב' דעות, ובמשנ"ב וכה"ח כתבו שטוב למחמירים, אולם לכא' צ"ב אמאי, הא התירו אוכל"נ בכל גווני, והוא הותרה וכמשנ"ת בכ"מ, ו"ל. ועכ"פ אף הרמ"א סתם להתיר, וכן עיקר.
- 341 כיון דעשוי לזמן רב, כמש"כ בשש"כ פ"א ס"ג מהגרשו"א. אמנם אין זה נפ"מ במציאות שיהיה באותו יום, אא"כ מבשלים אותו בחומץ, ומ"מ אין זה פשוט שעשוי לימים רבים, אך אם משתבח טפי בשהות הזמן הרי שראוי להעשות לימים רבים, ואסור.
- 342 פשוט, וכ"כ מנחת שבת סימן פ סק"ה, וע"ע בשש"כ שם בהערה יב.
- 343 עיין שו"ע ורמ"א ס"ז, וכאן הטעם משום עובדא דחול, וענינו זילותא, ולכן כשלא ניכר שרי.
- 344 עיין שו"ע ס"י, ובמשנ"ב סק"ה כתב דה"ה בסעיף ח (ק"ק דלא כתב כן על הנ"ל, וכולל ס"ט), וגדר "אורחים" עיין משנ"ב, ונתבאר לעיל בהרחבה בסימן שלג.
- 345 עיין בד' האח' בס"ז בביאור ד' השו"ע [הוזכרו דוגמאות המצויות בזמנינו, וע"ע במה שנתבאר בזה בהל' שבת סימן שלג שלה].
- 346 ומשמע שיקח בקופה, רק בשינוי.
- 347 שו"ע סי"י.
- 348 שו"ע סי"א.
- 349 עיין ביצה כא: ובב"י ופ"ו ר"ס תקיא.
- 350 דכל צורך שהוא כבר הותר, כביה"ל להלן סי' תקיח ס"א.
- 351 ביצה שם ושו"ע ר"ס תקיא, שהוא דבר השווה לכל נפש, וטעם ההיתר כתב במשנ"ב (שם רה"ס) שי"א שהוא משום דין מתוך שהותרה, וי"א שהוא נלמד מן הפסוק.
- 352 עיין ברמ"א שיש אוסרים לחמם בית החורף ביו"ט, וכתב שנהגו להקל, וכן הסכימו הגר"א ועוד רבים, וכן עיקר דהיינו הך.
- 353 עיין בתשו' הגרע"א קמא סי' ה ובהשמטות, וכמשנ"ת בכ"מ שיעירוב תבשילין מתיר הכל.
- 354 עיין מה שנתבאר לעיל בסימן תקב דין חשמל ביו"ט.
- 355 שגם הגברת זרם הניכרת בכלל איסור מוליד או זילותא דיו"ט, ובהל' שבת נת' ענין הגברת זרם, אמנם בדברים שאינם ניכרים בחושי האדם לא אסרו, ולכן מותר להשתמש במכשיר אף שהוא מתאמץ בשעת השימוש, וכן לעמוד לפני מאורר וכדומה.
- 356 שבוז אין פעולה מיידית בחשמל.
- 357 משום שבוז נעשית פעולה מיידית בחשמל.
- 358 נת' בהל' שבת דיני שעון שבת, וכן הוזכרו מזה לעיל בסימן תקב.
- 359 ואין איסור נתינה לתחילה וכדו' ביו"ט.

י"ג. קטן הצריך מים חמים לרחיצה, אסור לחמם עבורו מים אפילו על ידי גוי אם המטרה לרחיצת כל גופו, וכל שכן שאסור לחמם על ידי יהודי, ורק לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו או מיעוט הגוף מותר³⁹³.

אבל מותר לרוחצו במים שהוחמו אפילו ביום טוב, ואפילו אם עבר וחימם באיסור, מותר לרוחץ בהם³⁹⁴. וזאת בתנאי שאכן רגילות היא לרוחץ את הקטן בכל יום³⁹⁵.

ודע, שיש להזהר ברחיצת קטן משאר איסורים, כגון בשריית בגד במים, וכפי הפרטים שנתבאר בסימן שב³⁹⁶, וכן יש להזהר באיסור סחיטה, וכיוצא.

י"ד. באופן צדריים מים חמים, כגון לרוחץ כל גופו של הקטן, אף שאסור לחמם עבורו ביום טוב, אבל מותר לרבות מים עם חימום המותר, וישנם כמה אופנים:

א. חימום מים לבישול, או לשתיה.

ב. חימום מים לשטיפת כלים³⁹⁷.

ג. חימום לרחיצת פניו ידיו ורגליו, אסור להוסיף לרחיצת כל הגוף³⁹⁸.

ודע, שהיתר הריבוי הוא רק כשמניח על האש בפעם אחת, אבל אחר שהעמיד את הכלי על האש, אסור להוסיף עליו מים³⁹⁹.

ט"ו. מקוה טהרה, נחלקו הפוסקים אם מותר לחמם אותו ביום טוב, ולמעשה יש להקל בזה על כל פנים במקוה נשים, ובחימום על ידי גוי בודאי מותר⁴⁰⁰.

ט"ז. כלים שהתלכלכו ורוצים לחמם מים כדי לרוחץ בהם את הכלים, אזי: אם התלכלכו ביום טוב, מותר. אבל אם התלכלכו בערב יום טוב ראוי להחמיר⁴⁰¹.

ובזמננו שאין רגילות לרוחץ כלים בחמים אלא בסבון, נראה שאסור לחמם מים לכך⁴⁰².

ושימוש במדיח כלים המכוון מערב יום טוב על ידי שעון שבת, מותר מן הדין, ובלבד שאין בכך זילותא דיום טוב⁴⁰³.

טבילה במקוה

י"ח. מותר לטבול במקוה טהרה ביום טוב, בין אנשים ובין נשים, וככל הפרטים שנתבאר בהל' שבת סימן שכו, ועיין עוד בסימן שג.

אחר הטבילה יזהר מסחיטת השערות, אלא יגב בנחת, וככל מה שנתבאר בהלכות שבת סימן שג, שכו, וכן אסור לסרק את השערות, כמו שנתבאר שם בסוף סימן שג.

י"ח. מותר לטבול במקוה חם ביום טוב⁴⁰⁴.

ריח

י"ט. עשיית מוגמר ביום טוב, דהיינו שמפזרין מיני בשמים על גבי גחלים, הדבר תלוי כדלהלן:

אם כוונתו כדי שיהיה ריח טוב בבית או בכלים ובגדים אסור, מפני שזו הנאה שאינה שווה לכל נפש⁴⁰⁵. ואפילו אם הגחלים הובערו בשביל אוכל, או שהיו דלוקים מערב יום טוב⁴⁰⁶. ואפילו על גחלת ממתכת, אסור⁴⁰⁷.

להקל בזה עכ"פ לצורך נשים, וכ"פ הגרשו"א ועוד, ובפרט שבעו"ה מצוי אצל ההמון חשש מכשול, וז"פ, וא"צ לומר שמוותר ע"י גוי.

401 ברמ"א מבואר שמוותר לחמם להדחה, דהוי שווה לכל נפש. אך יש לחלק בזה וכמש"כ בשש"כ פ"ב בהערה י, יב.

402 דלא עדיף ממש"כ הפו' בקטן שאין רגילות ואין זה רביתיה שאסור, אלא שכיז'ם יש סבון, ולכן א"צ חמים, אולם גם בזמננו היה סבון, אולם בפועל בזמן קדום לא השתמשו בו כ"כ, וכאן הרגילות להשתמש בו, ואף שזה כמו גורם שלא להתיר בחימום נראה שאסור, ושו"ר בחו"ש פ"ג סק"ד שאסר באופן שיכול לרוחץ ללא החימום.

403 עיין לעיל בסי' תקב מש"כ בה.

404 כבר נתבאר בסימן שכו מחלוקת הפוסקים האם מותר בשבת לטבול במקוה חם, ויש לדון לדעת האוסרים אם יש להקל בזה ביום טוב, דהנה בשר"ע (סימן תקיא ס"ב) כתב שמוותר לרוחץ במים שהוחמו בעי"ט את כל גופו, ודווקא מחוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור, ע"כ. ויש לומר איפוא שמקוה אף שהוא בבית המרחץ, מ"מ הוא דבר בפני עצמו, וניכר בעליל שאינו כמרחץ, ואכן כן נקטו בסד"ט (סימן קצא סוסק"ט), וכן הסכים מהר"א טיקטין בשו"ת פנינת הבית (סימן כב), וכ"כ הגרע"א בתשו' (ח"ה ס"ד, בהוצ' המאור), והודיע אמת (ח"א ס" עא) ובטל אורות על המרדכי (סוף מלאכת מכה) וחזו"ע (ימים נוראים עמוד סא), ומאידך בחסד לאלפים (סימן שכו ס"ז) כתב להוכיח את הטובלים בחג שבועות, שאם המים של המקוה חמים, הו"ל מצוה הבאה בעבירה. וכ"כ גם בספר שם חדש על היראים (ח"ב בפסק האחרון מהפסקים שבראש הספר) שלדעת השו"ע גם במקוה אסור, וה"ד בספר טהרת השבת כהלכתה ח"ב, ושם כתב שכן כתב בשו"ת תפארת זיו (סימן יד) שמקוה הרי הוא כמרחץ, וכן כתבו באול"צ ח"ג ע' ר"ב.

אולם לדינא, מלבד זאת שיש לנו לסמוך על דברי הסד"ט והגרע"א ודעימייהו שבית ישראל נשען עליהם, וכמו שהעיר לנכון ידידי הגר"ח וכותא במאמרו שהראני בעני"ז, והביא שם מהגר"ב א"ש שהורה להדיא להתיר, ולא כמו שכתבו בשמו באול"צ דליתא, וע"ע שם מש"כ בזה. עוד בה, שרבים המתירים אף בשבת לטבול במים חמים, וכמו שהבאנו בהל' שבת ס" שכו, והן עתה נוסף לנו בזה במאמר הנ"ל עדות על הגאון מטשיבין שהיה טובל במים חמים בשבת (ודלא כמו שהעידו בשמו בהיפך, דזה יתכן רק בזמן שהיה חולה), וכן הביא שם עדות מהגר"ב א"ש עצמו שאמר כמה פעמים שמוותר לטבול במקוה חם בשבת (אף על פי שבאול"צ לא כתב כן, אלא בפושרים), וכפיה"א ביו"ט בודאי שהדבר מותר.

405 בביצה (כב:), ושו"ע סו"ס תקיא.

406 דאין הנידון משום הדלקה [ומה גם שאפשר ע"י העברה מאש לאש], ובוזה חמור טפי שיש בו גם משום מכה, וכ"כ האח' במשנ"ב וכה"ח.

407 כנ"ל, דמ"מ אסור משום דאין שווה לכל נפש, וכמש"כ האח' שם ובשעה"צ [ובגחלת של מתכת שמצוי כיום ע"י חשמל, אין בה משום כיבוי כלל, וזו הדוגמא בנידו"ד שנאסר גם משום שאין שווה לכל נפש].

ודע, שכיום שרגילות בני אדם לרוחץ כל גופם תדיר, אפשר שיש להקל ברחיצה, אך אין המנהג כן³⁷⁴. ומכל מקום אם נתלכלך כל גופו, יש להקל לחמם מים לרחיצת הגוף³⁷⁵.

ובדיעבד אם הרתיח מים לרוחץ כל גופו, יש להקל להשתמש לפניו ידיו ורגליו³⁷⁶.

ח. איסור חימום המים הוא בין לרחיצת הגוף בשיטפה ובין באמבטיה³⁷⁷.

וכן אסור לחמם מים למקוה³⁷⁸, אבל מותר לחמם מים חמים כדי לערבבם עם המים הקרים שבמקוה להפיג צינתן³⁷⁹.

רחיצה וחימום מים

ט. להתרחץ במים חמים ביום טוב:

לדעת השו"ע - אם המים הוחמו מערב יום טוב, מותר לרוחץ אפילו כל הגוף כולו כאחד [ודווקא חוץ למרחץ וכגון באמבטיה פרטית, אבל במרחץ של רבים אסור]. אבל אם נתחממו המים ביום טוב, אסור לרוחץ בהם את כל הגוף, ואפילו אבר אבר, ורק פניו ידיו ורגליו או מיעוט הגוף, מותר.

לדעת הרמ"א - אפילו אם המים הוחמו מערב יום טוב אסור לרוחץ בהם כל גופו ורוב הגוף, אלא רק פניו ידיו ורגליו או מיעוט הגוף³⁸⁰, ואין זה איסור מדינא אלא מנהג³⁸¹, ולקטנים מותר לרוחץ אפילו בהוחמו ביום טוב, ודווקא אם רגילותם לרוחץ בכל יום, אבל אם אין דרכם לרוחץ בכל יום אסור אפילו בהוחמו מערב יום טוב, ורק במקום צורך יש להקל³⁸².

ודע, שבמים צוננים אין שום איסור לרוחץ ביום טוב, ולא שכוננים שנהגו להחמיר בשבת, אפשר שמותר ביום טוב³⁸³.

י. מים שהוחמו ביום טוב שאסור לרוחץ בהם, היינו שנתחממו ביום טוב במעשה ידי אדם, אבל אם לא נתחממו על ידי אדם ביום טוב, מותר³⁸⁴. וכגון:

א. שחימם מים מערב יום טוב, והניחם על הפלטה, גז, או מחובר לחשמל³⁸⁵.

ב. מים שנתחממו על ידי השמש, כמו מים שב"דוד שמש"ש³⁸⁶.

ג. גם אם נתחממו על ידי חשמל בשעון שבת וכדומה, מן הדין מותר³⁸⁷.

ומותר להשתמש במים החמים שבדוד גם אם נכנסים במקומם מים אחרים קרים ומתבשלים בהם, ואפילו אם זה סמוך למוצאי יום טוב שכבר לא יהנה בבישול זה³⁸⁸.

וראה להלן בסוף הסימן עוד פרטים בדיני רחיצה וחיפיפה ביום טוב.

י"א. חולה הצריך מים חמים לרחיצה, מותר לחמם על ידי גוי, אפילו בחולה קצת³⁸⁹, אבל יהודי אסור לחמם, אלא רק אם יעשה זאת בשינוי ולצורך חולה שאין בו סכנה³⁹⁰.

וחולה שצריך למלאות לו "בקבוק חם", יחמם את המים על ידי ריבוי מים עם מים אחרים העשויים לשתיה וכדומה³⁹¹.

י"ב. המצטער וזוקק לרחיצה בחמין ביום טוב, אסור לחמם עבורו, כיון שאינו חולה, אבל מותר לו לרוחץ במים שנתחממו כבר [ואף לאשכנזים המחמירים יותר, מותר]³⁹².

374 הנה בזה"ז ששווה הדבר לכל נפש היה לנו להתיר לרוחץ כל הגוף, ועיין בשש"כ (פ"ד הערה כא) מש"כ בזה, והביא מחזון יחזקאל שכתב שצריך שיהיה שווה לכל נפש בכל יום, ותמה עליו דא"צ בכל יום, וכ"ה בשו"ש (הל' יו"ט סק"ג) כדחזינן בתש"מ שנחשב (בכתובות ז.) כשווה לכל נפש, וע"ע בשש"כ שם, וכן בחו"ש פט"ו סק"א כתב להחמיר בזה גם בזה"ז, הגם שסברתיו שם אינם מוכרחות כלל, וע"ע במשמרת המועדות.

375 עיין בשש"כ פ"ד הערה כה שנסתפק בזה אי הוי דבר השווה לכל נפש, עי"ש, ונלע"ד דמאחר שבוה"ז אין ברור אם יש איסור בכלל, אפשר לסמוך ולהקל בזה.

376 עיין ביה"ל ד"ה להחם, ויל"ב. וע"ע במשנ"ב ר"ס קיב.

377 עיין שבת מ. ובפ"ו בסימן שכו. וכן מבואר בפ"ו כאן בסי' תקיא.

378 ואדרבה חמור טפי, כיון שאינו לדבר של הנאת הגוף השווה לכל נפש, ולא הותר לכז"ע.

379 בפמ"ג (מש"ז ה) נסתפק בזה, אולם בזרע אמת סע"א האריך להתיר, וה"ד במחז"ב סק"ד, וכ"כ בנוב"י"ת תנינא ס" כה, ובחתי"ס ס' קמו ובבית מאיר יו"ד ס' קצו, דהוי דבר השווה לכל נפש (אלא שמה שכ' שבני אדם מתאווים לזה, הרי גם מתאווים שיהיה חם), ובכה"ח (אות לג) הביא שיש אוסרים, אולם בספר חיכו ממתקים עמוד תעט העיר דהוא מיירי בחימום ולא בהפגת צינה.

380 הנה בשבת (לה:), אמרין שאסור לרוחץ כל גופו בחמין שהוחמו מער"ט, ונחלקו הראשונים מה הדין בזה ביו"ט, שדעת הר"ף בשם גאון שבי"ט שרי לרוחץ בהוחמו מער"ט, ולא גזרו אלא בשבת, וכ"פ הרמב"ם פ"א ה"ט, וכתב המ"מ שכן הסכימו הגאונים וכן עיקר, וכ"פ סמ"ג ורשב"א ור"ן ומאירי ועוד ראשונים, אבל הרא"ש בשבת ס"ג ס"ז כתב שגם ביו"ט אסור, ובב"י פסק כרוב הראשונים, וכ"ה בשו"ע ס"ב, וכן מנהג הספרדים, אבל הרמ"א כתב שמנהגם כהרא"ש, וכן מנהג אשכנז.

ומה שכתבנו שרק חוץ למרחץ מותר, כ"כ הר"ן (ובפנ"י וראש יוסף כתבו שלדעת המתירים גם במרחץ שרי), וכ"פ השו"ע, אבל במרחץ אסור ואפילו פנ"ו (כמש"כ המשנ"ב סק"ט).

ואמבטיה פרטית שבבית, זה נחשב חוץ למרחץ, כיון שלא גזרו אלא במקום שהיה חשש למכשול ע"י בלנים, משא"כ במקום פרטי.

381 גר"ז, ומשנ"ב סוסק"ח.

382 משנ"ב סק"ח וכה"ח.

383 עיין בדברינו בסימן שכו דאין שום איסור ברחיצה בצוננים, ורק בני אשכנזי נהגו לכתחילה שלא לרוחץ בצוננים, ועמש"ש. ויש לדון אם כן הדין גם ביו"ט, שהרי ביו"ט הקילו בכמה פרטים ברחיצה יותר משבת, אולם אם המנהג נבע מכך שחששו מאיסור סחיטה וכדו' הרי גם ביו"ט אסור, ושו"ר שבשש"כ (פ"ד ס"א) כתב בפשיטות שגם ביו"ט אסור, אך כל מקורותיו הם מדין שבת ולא לגבי יו"ט, וכן העיר בספר ח"י"מ עמוד תפד, אך כפיה"א השש"כ כתב כן שפיר ע"פ טעמו של המנהג.

384 כן ביארנו בהל' שבת סימן שכו הלכה ז ששיקר הקפי"א בנתחמם ע"י מעשה אדם ביו"ט, הלא"ה חשיב כמים שהוחמו מער"ט, וכ"פ הגרע"א וער"א, ודלא כמו שנראה מפשטות השו"ע בסימן שכו ס"ב-ג, ואכמ"ל. וכן הסכימו הגרשו"א ועוד באח', וע"ע משמרת המועדות ע' שסב.

385 זה היתר לכז"ע, אף שממשיך ומתחמם ביו"ט.

386 כנ"ל בהערה שלפני הקודמת.

387 כנ"ל עפ"ה"א דאין מעשה אדם.

388 הנה יש שחששו מצד שנכנסים מים קרים ומתבשלים, ואינו לצורך יו"ט [ולשיטתם צריך לסגור את ברז הכניסה של המים הקרים], אך הגרשו"א ועוד באח' התירו כהא דמצאנו בביצה (כב:) שמוותר לצלות ע"ג גחלים, אע"פ שא"א שלא יכבו, וע"ע משמרת המועדות ע' שסג.

389 הנה באיסור רחיצת כל הגוף נחלקו הראשונים אם הוא איסור דאו' או דרבנן (עיין בשעה"צ אות ט ואות טו ועוד), ומ"מ במקום חולי אפשר להקל ולסמוך דהוי כשבות דשבות במקום צורך, וכ"פ במשנ"ב (סוסק"ג) בשם הח"א, והגם שדיבר שם על קטן נראה דל"ד, דזיל בתר טעמא.

390 עפמש"כ בהל' שבת ס" ששכ ס"ז שסברא השלישית נראה עיקר שאם עושה בשינוי שרי במקום חולי.

391 ע"י שש"כ פ"ג ס"ו.

392 ביה"ל ר"ס שכו בשם הגרע"א.

393 רמ"א ס"ב, אמנם לכא"ל יל"ד דקטן כחולה שאיב"ס (וכמש"כ בסי' ששכ ס"ז), ומותר באמירה לגוי, ועיין שעה"צ (אות יד) דאף שהוא רביתיה אינו שווה לכל נפש (כיון שאצל גדולים אסור), ועדיין קשה דהוא כחולה שאיב"ס, ובביה"ל (סימן שב ס"י) מבואר שקטן הוא כחולה שאיב"ס לענין רחיצה, וצ"ע.

394 משנ"ב סק"ב.

395 ובמשנ"ב שם כתב שאם רגילים לרוחצו כל שני ימים, אסור. ובשעה"צ כתב והכל לפי הענין.

ונשאלתי באשה שרגילה לרוחץ את בנה כל יום, ולא מפני שהוא צריך, אלא מפני שכך הוא סדר יום שקיבלה מאמה, ואולי מ"מ הקטן התרגל לזה, ועו"ל.

396 וזכר במשנ"ב כאן סק"ד, ועיין בדברינו שם שבגד שהוא מכוסב ונקי אין חשש לשרותו מצד איסור מלבן, רק יזהר שלא יסחט.

397 רמ"א, וע"ע להלן בדין חימום מים לכלים.

398 הגרע"א (בשבת לט:), ובתשו' מהדו"ק ס"ז) הקשה למה לא יהיה היתר ריבוי בשיעורים, אגב חימום לפני"ו, והאח' תירצו זאת בכמה אופנים, כיעוין בבית מאיר ודבע"ת ובשו"ת צ"ץ הקדוש ח"א סל"ו ועוד, ויש מהתירוצים שהם רק למ"ד שאסור מדאו', ויש שהוא גם למ"ד שמדרבנן אסור.

399 משנ"ב רס"ק יד.

400 הנה הפמ"ג נסתפק וצידד שע"י גוי בודאי שרי, ולא הכריע, ובסד"ט וער"א שהובאו בכה"ח אות לג, וע"ע שם באריכות, ועוד באח', ולמעשה יש

ואם הוא עושה כן בשביל שיהיה ריח טוב בפירות, מותר⁴⁰⁸. וגם אם הוא בשביל למתק אותם יותר⁴⁰⁹. ואפילו בגחלת של עץ מותר⁴¹⁰.

כ. גם אם אינו מפזרן על גחלים, אלא גורם לבישולם אסור, וכגון כלי שממנו בו נר, ובמדף שמעליו שמים מיני בשמים, והם מתבשלים מחום הנר, ועל ידי זה מפצים ריח בבית, אסור⁴¹¹.

וכן אסור להדליק נר שמפיץ ריח בהדלקתו⁴¹², אבל מותר להדליק אותו לצורך [כגון להדלקת נרות ביום טוב, או לחימום המאכל], אף על פי שהוא מפיק ריח⁴¹³.

כ"א. כל האיסור האמור, הוא באופן שעושה איזו מלאכה ביו"ט בשביל הריח [הדלקה, או כיבוי, או בישול], אבל מותר לקחת בערב יום טוב כלי מלא נקבים, וממלאים אותו בעשן הבשמים ופוקקין אותו, ולמחר פותחין את הנקבים, והוא מפיק את ריחו, ומותר לעשות כן גם בשבת⁴¹⁴.

ומן האמור יש ללמוד, אודות מי שהורגל בעישון סגריה, וקשה עליו שאינו מעשן, ורוצה למלאות בערב שבת שקיות עם עשן, ולסוגרם, ובשבת לשאוב העשן אל קרבו, הדבר מותר⁴¹⁵. אלא שמשום הבריאות יש להזהר לגמרי מכל ענין הסגריה⁴¹⁶.

כ"ב. אסור להוליד ריח ביום טוב, כגון: ליתן בושם על הבגד, או ליתן מי בושם בטבק, וככל הדינים שנתבאר בדברינו בהלכות שבת סוף סימן שכ"ד⁴¹⁷. אבל מותר ליתן תבלינים במאכל, ואף שמוליד בהם ריח⁴¹⁸.

ש"ת בעניני רחיצה וחפיפה ביום טוב ועוד

- א -

שאלה: האם מותר להתרחץ ביום טוב, ובפרט ביום טוב סמוך לשבת או בראש השנה, ובפרט כאשר ראש השנה יומיים וגם הוא סמוך לשבת, וקשה להיות שלשה ימים בלא להתרחץ, ומהם האפשרויות.

תשובה: בשו"ע⁴¹⁹ מבואר שהדבר תלוי אם המים נתחממו ביום טוב או שנתחממו מערב יום טוב, שאם נתחממו ביום טוב אסור לרחוץ בהם את כל הגוף או רוב הגוף, ואפילו אם אינו רוחץ בבת אחת אלא איבר איבר, אבל פניו ידיו ורגליו מותר⁴²⁰. ואם המים נתחממו מערב יום טוב, מותר גם לרחוץ את כל גופו כאחת.

ומים שנתחממו בדוד שמש יש בהם ב' נידונים⁴²¹.

לסיכום:

[א. מותר להתרחץ כל גופו במים חמים שנתחממו מערב יום טוב, כגון שהיו על הפלטה וכדומה, אבל אם הוא חיים אותם ביום טוב עצמו אסור לרחוץ בהם אלא פניו ידיו ורגליו [ומותר גם לחמם לכתחילה לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו ולא יותר].

[ב. מים שנתחממו בדוד שמש דינם כמים שנתחממו מערב יום טוב, ומותר לרחוץ בהם כל גופו [וגם אם ברז הכניסה של המים הקרים פתוח אל הדוד, מותר. ונראה שגם בדוד חשמלי יש להתיר ע"י שעון שבת שמחמם מאליו, ולא ע"י פעולת אדם].

[ג. היתר זה לרחוץ במים חמים, הוא רק בתוך ביתו, ואפילו באמבטיה שבביתו, אבל בבית המרחץ או במקוה אסור לרחוץ בחמים אפילו פניו ידיו ורגליו⁴²².

[ד. במקומות שיש הסקה מיידית לחימום מים חמים על ידי גז או חשמל, אסור להשתמש בהם בשום אופן, וזה מצוי כיום בהרבה בתים חדשים, וכן במקומות ציבוריים כמו בתי חולים, בתי מלון.

[ה. כל ההיתר להתרחץ בחמים, הוא רק לבני ספרד ובני תימן, אבל לבני אשכנז אסור, הן מפני שלדעת הרמ"א אסור לרחוץ כל גופו במים חמים בשום אופן, ורק איבר איבר מותר כאשר המים הוחמו מערב יום טוב⁴²³, והן מפני שנהגו בני אשכנז שלא להתרחץ כלל אפילו במים צוננים⁴²⁴. ולכן, למנהגם האפשרות להתרחץ הוא רק באיברים מסוימים שאין בהם שיער, ואז אפשר לרחוץ במים צוננים, או במים חמים שהוחמו מערב יום טוב, ורק אבר אבר ולא כל או רוב הגוף בבת אחת, ואם הוא מצטער כגון ביום שרב שהוא מרגיש צער, מותר לרחוץ את כל הגוף וגם במקומות שיש בהם שיער, ובאופנים האמורים⁴²⁵. ויזהרו מסחיטת השערות.

[ו. ילד קטן שרגילים לרחוץ כל יום, מותר לרחוץו כולו במים חמים, אפילו במים שנתחממו על ידי אדם ביום טוב, אך אסור לחמם מים במיוחד לצורך רחיצה, אלא כאשר מחמם לצורך דבר המותר כגון לשתיה, יכול לרבות מים בשביל התינוק קודם שמניח על האש⁴²⁶. ואם הקטן אינו רגיל להתרחץ כל יום, אין לרחוץו בחמים, אלא אם כן יש צורך בדבר כגון שנתלכלך, או שעלול להיות לו גירויים מחמת זיעה וכדומה⁴²⁷, ובכל אופן, יש להזהר מסחיטת הבגדים או השערות.

[ז. טבילה ביום טוב, דינה כטבילה בשבת [עיין בדברינו בסימן שכו הלכה יד, עין שם. וביו"ט אין קולא מיוחדת, שאף אם נתחמם ע"י שעון שבת, והרי זה כהוחם מערב יו"ט, כיון שלא נעשה ביו"ט ע"י אדם, וכנ"ל, מכל מקום הרי אסור כל הגוף, ובפרט במרחץ של רבים, וכנ"ל אות ג. אלא ההיתר הוא כמו בשבת מעצם שזה טבילה ולא רחיצה, ולכן יש להזהר שלא לשהות במים בשום אופן, ועוד פרטים כמו שכתבנו שם].

ודע, שמים פושרים יש להחמיר שדינם כדן מים חמים⁴²⁸.

- ב -

שאלה: האם מותר לחפוף את הראש בסבון⁴²⁹, וכן לרחוץ את כל הגוף בסבון.

תשובה: מנהג ישראל שלא להשתמש בסבון מוצק⁴³⁰, אלא רק בסבון נוזלי, ואם אין לו סבון נוזלי, יש אפשרות ליתן סבון מוצק בתוך מים כדי שימחה מאליו, ואחר כך יוכל להשתמש במים הללו⁴³¹.

וחפיפת הראש בסבון נוזלי מותר, ואולם ראוי לעשות כן בנחת, וכן בכל מקום שיש ריבוי שער ראוי לעשות בנחת⁴³².

ויש להזהר עוד ברחיצה:

[א. שלא להשתמש במטלית וספוג וכדומה.

[ב. שלא לסחוט את השיער בגמר הרחיצה, ובשעת הניגוב ינגב בנחת.

[ג. אין לפרוס את המגבת במקום המיועד ליבוש, אלא לתלותו על מתלה וכיוצא.

- ג -

שאלה: האם מותר לשים דיאודורנט.

תשובה: אם הוא עשוי מחומר מוצק⁴³³ או ג'ל וכדומה, אסור להשתמש בו משום ממרח, אבל אם הוא נוזל בבקבוק או בספריי התזה, הרי זה מותר, אך ראוי לקחת רק כזה שאין בו ריח⁴³⁴.

*

לסיים הענין: יש לבאר שאין צורך להתרחץ ביום טוב לכבוד שבת וכדומה⁴³⁵, אולם מכל מקום יש להזהר ביותר שיהיה גופו נקי ובגדיו נקיים, הן משום כבוד הבריות, ומאד יש להזהר בזה ובפרט בימים

מ"מ פשטות הדברים בכ"מ שמותר, וצ"ל למשנ"ב בסימן שכו, וטוב היה להוסיף דברי השעה"צ הנ"ל בתוספת ביאור. ובעטם הדבר נראה, דלא מבעיא למ"ד שפסיק רישא בדברנו שרי, עיין בסימן שיד בדברינו שם בהלכה ח. וכאן הוא לא ניחא ליה, שהרי יש כבר מים בכל הראש, וא"צ לסחוט מכאן ולהעביר לכאן, ונוסף ע"ז דכאן הוי תרי דרבנן דהמשקין לא גדלו בתוכו, ואינם גידוק, והולך לאיבוד. עיין בדברינו בסי' שכ בכמה דינים בהלכות סחיטה, ובאופן זה הוא קל יותר בפסיק רישא, וכמשנ"ב בסי' שיד שם. וע"ע בסימן שכ לענין מגבונים לחים. ונוסף על כל זה מה שהבאנו בסי' שכ הלכה נה שעצם איסור סחיטת שיער אינו ברור אפילו מדרבנן (וכל שכן אם הוא חופף מתחת למים, שבאופן זה טפי לא ניח"ל, ומלבד זה ש"י"א שבתוך המים אין חשש, אך א"א לסמוך ע"ז, ובפרט שאי אפשר לצמצם תמיד תחת המים). ודו"ק, ויצא איפוא שהדבר מותר, ואין לנו להחמיר יותר מהמבואר בפ"ו, ומן הדין מותר לחפוף אפילו בחזק, אך מפני שראיתי סברא חדשה בשש"כ רפ"ד בהערה בשם הגרש"א להתיר את החפיפה, שהטעם הוא מפני שהמשפץ את השיער סוחט כרגיל את המים לצד הגוף פנימה ולא לצד חוץ, ע"כ. ולסברא זו נראה שמכל מקום אין לעשות בחזק, דבזה יש לחוש שמוציא המים לחוץ, ולכן טוב לעשות בנחת, והמיקל לעשות בחזק יש לו על מה לסמוך. ויש לצין ששמעתי שיש אומרים שאסור לחפוף אלא רק ליתן שמפו על הראש ולשפוף על זה מים, ולפי"א הדבר מותר לחפוף. ואדרבה עדיף כן מאשר רק להניח, שבאופן זה עשויים למרוח את השמפו על הראש, ויש לחשוש שמא הוא כמו שמן עב, שאסור מדרבנן משום ממרח, וכמו שהבאנו בסימן שיד הלכה כד, עיין שם. ואף שבשמפו נתבאר בסימן שכ הלכה מ שמותר, מ"מ זה רק בשימוש רגיל שאינו ממרח, וכפי שנתבאר שם שאף סבון מוצק אין בו ממרח מדינא, אבל כאן שממרח ראוי לחוש, ובפרט שיש סוגי שמפו שהנוזל שלו עבה, ועל כל פנים בחפיפה הדבר מותר כמו שנתבאר בעזה"י.

433 סטיק.

434 עיין בדברינו בהלכות שבת סוף סימן שכ בהלכה סט שנתבאר שמותר ליתן בושם על גופו ולא על שער, וכ"ש שלא על בגדיו. ודאודורנט, אם כוונתו רק למנוע זיעה ה"ז מותר, ואף אם יעבור לבגד אין חשש, כיון שאינו מתכוון ואין איסור פסיק רישא בזה, אבל מאחר וכפי הנראה יש מתכוונים גם בשביל הריח, ורבים מהפ"ו אסרו ליתן על השערות על כל פנים, לכן ראוי להחמיר וליקח בלא ריח, ויוצא מידי כל חשש.

435 ולא שמענו שעושים כן אלא בערב שבת שהוא יום חול, ובפרט שיש כמה פרטי דינים שצריך להזהר בהם.

436 בביצה (כא): ילפינן לכם ולא לעכו"ם, וכ"פ בשו"ע ר"ס תקיב, וע"ע

421 א. כאשר המים הללו נתחממו ביום טוב האם יש לזה דין כמו מים שהוחמו מערב יום טוב, או שמאחר ונתחממו ביו"ט אסור לרחוץ בהם כל גופו. [ב. האם מותר בכלל לפתוח מים של דוד שמש ולהוציא מים אפילו לרחיצת כלים, מאחר ונכנסים מים קרים לדוד שמש, ומתבשלים שם במים החמים, ועל שתי השאלות עמדנו בהלכות שבת, ונדפס באליבא דהלכתא. על השאלה א' נתבאר (בסימן שכו הלכה ז) שכל שלא נעשה הדבר על ידי מעשה האדם אלא מאליו הרי זה כמים שנתחממו מע"י, וכדברי הגר"ע"א שם, וכ"פ בשש"כ בשם הגרש"א ועוד. וזאת ועוד נתבאר שם שהמערב חמים בקרים עד שאין היד סולדת בהם אלא פושרים, הרי הם מותרים. ועל השאלה ב' נתבאר (בסימן שיח הלכה לה) שנחלקו בזה הפוסקים, ולהלכה נראה שהדבר מותר מן הדין, ומ"מ טוב להמנע לכתחילה שלא להשתמש בזה, עד שישגור את ברז כניסת המים הקרים, ובמקום צורך מותר לכתחילה להשתמש בזה, כגון לצורך חולה או יולדת עד שלושים יום ולקטן וכדומה. וכמו כן נתבאר שכאשר הדבר ספק אם יש מים חמים שהיד סולדת בהם היכולים לבשל את המים הנכנסים אליהם, הרי זה מותר לכתחילה לכל אדם. וביום טוב יש להקל יותר בכל זה לכל אדם לכתחילה, וכ"ד הגרש"א והגר"ש וואזנר צ"ל ועוד.

422 ע"פ השו"ע ס' תקיא וכפי המבואר ב"י, ובאח' ה"ד ככה"ח שם, וע"ע באול"צ ח"ג פכ"א, עיי"ש. אבל בצוננים אין חשש.

423 עיין ס' תקיא ס"ב ובמשנ"ב.

424 עיין בסימן שכו משנ"ב סק"ד ובדברינו שם. וה"ה גם ביו"ט שהרי הטעם של איסור סחיטה שייך גם ביו"ט.

425 עיין ביה"ל ר"ס שכו, ובדאי שגם המנהג הנ"ל יש להתירו במקום צער, וע"ע בשש"כ פ"ד ס"א.

426 עיין בסי' תקיא ס"ב ובמשנ"ב סק"ב וסק"ד.

427 עיין משנ"ב שם סק"ב יח.

428 כמשנ"ב בסימן שכו.

429 שמפו.

430 עיין בדברינו בהלכות שבת סימן שכ הלכה מ.

431 שם.

432 עיין בדברינו בסימן שכו הלכה יז שכתבנו שכן מוכח מכמה מקומות שמותר לחפוף הראש והזקן עם מים, וכ"מ בשעה"צ ס' שכו אות יז ועוד, ועתה בעודי בזה ראיתי שכבר עמד בזה בשש"כ רפ"ד בהערה בשם הגרש"א שבתחילה אמר לאסור מפני שבחפיפה הוא סוחט, ושוב חזר בו, למרות שמדברי הא"א נראה שהיה נוהג שלא לרחוץ במקום השערות, הגם שמבואר שם שמ"מ אין פתחון פה על המתירים, וכן באבנ"ז כתב לאסור,

408 שו"ע שזה לאוכל נפש, השווה לכל נפש.

409 אחרונים במשנ"ב וכה"ח, ושונה הדבר ממש"כ לעיל ס' תקז סק"כ"ה שאינו אלא למפונקים, עיי"ש. וצ"ע דלפ"ז יש לדקדק בכל מקרה אם הוא למפונקים או לכל נפש, אמנם בסי' תקז כתב שם טעם אחר, ולפ"ז באוכל נפש י"ל שכל תקון המאכל מותר, וע"ע משנ"ב כאן סק"כ"ה.

410 שו"ע, וע"ע משנ"ב סק"כ"ה.

411 כתבנו כן אודות כלי המצוי כיום, וכבר בדורות קודמים נהגו בזה (והיו הרבה שעושים כן לכבוד שבת, יחד עם הדלקת הנרות בער"ש), שיש לו בית קיבול לשים בו תמצית בושם ותחתיו מקום קטן, כדי להניח בו נר קטן, והוא מחמם את הנוזל שלמעלה ומפיץ ריח, וה"ז אסור ביו"ט משום בישול שלא לצורך אוכל נפש, שכל המלאכות כה"ג לא הותרו אלא לאוכל נפש בלבד [וע"ע בסימן רס"ד בעיקר השימוש בהם לשבת ויו"ט].

412 ככל הנ"ל, והיינו הך.

413 פשוט [וא"צ להגיע לכך שמותר לעשות דבר המותר כשיצא ממנו דבר האסור, כיון שאין כאן שום איסור, ומה שמפיץ ריח, אין בזה ולא מידי מאיסור מוליד ריח, ויבואר בהלכה שאחרי הבאה].

414 ביצה כב: וכה"ח בפ"ו, ה"ד במשנ"ב וכה"ח.

415 הזכרנו דוגמא זו שנשאלנו בה מזמ"ר, באדם שקשה לו בלא זה, וכתבנו במקומו שאין בזה חשש כלל, וזולת אם יגרה בעצמו יצה"ר להוסיף, ולכן גם בכגון דא יש להשתדל שיהיה כאילו מלאכתו עשויה, וכמשחז"ל בכמה ענינים.

416 ראה בדברינו בסימן תמב מה שכתבנו בענין עישון הסגריה בכלל, ושם הבאנו כו"כ איסורים מצויים שעשוי האדם להכשל בהם מחמת עישון סגריה, וכ"ה בסו"ס תקיד, עיי"ש, ובמשך הזמן נתעוררו בעוד דברים, ולכן יש לכל אדם להזהר שלא ליתן כח ליצה"ר, ודייק ממה שאסרה תורה.

417 מקור הדין בביצה (כג), וכ"ה בפ"ו סו"ס תקיא לענין יו"ט, ואמנם השו"ע השמיט זאת (וכן הרי"ף ורא"ש ועוד השמיטו), וכבר עמדו בזה האח', ועיין ברמב"ם פ"ד ה"ו, ובמ"מ, ולח"מ, ומרכ"מ, וע"ע בראשון לציון שם, ובער"ה כאן סק"ג, והזכרנו מזה בדברינו בהל' שבת שם.

418 כדן מוגמר הנ"ל.

419 סימן תקיא ס"ב.

420 ועיין בשו"ע שם שנקט "ידי", והפ"ו כתבו גם פניו ורגליו, עיין בביה"ל שם ד"ה ידיו, וגם שאר איברים במקצת הגוף מותר מן הדין, עיין בביה"ל שם ד"ה אבל, ועוד באח'. אך זה תלוי אם אכן הוא שווה לכל נפש, ומ"מ פניו ידיו ורגליו מותר גם בזמנינו בכל אופן, ומותר אף לחמם מים לשם רחיצת פניו ידיו ורגליו, אך לא יוסיף על זה ברביעי בשיעורין.

אלה, כי בשמים מדקדקים בדברים שבין אדם לחבירו. ונוסף על זה שמבואר בספרים הקדושים שהשטן שולט במקום מטונף, ויש להזהר בימים אלה שלא ליתן אחיזה, ולכן כשיש צורך אפשר להתרחץ ככל הדינים הנוכחים, ולהחליף את הבגדים שאינם נקיים.

סימן תקי"ב

איסור בישול לגוי ומומר

א. אסור לבשל או לעשות כל מלאכה אחרת ביום טוב לצורך גוי, אפילו שהם דברים שמותרים ליהודי⁴³⁶ [נמפני זה גזרו חכמים שלא להזמין גוי ביום טוב, שמא ישל בשבילו, וכמו שיבואר להלן]. ובדיעבד מותר ליהנות מזה⁴³⁷.
ב. עבדו ושפחתו של אדם, מותר להרבות בשבילים באותה קדירה של בעל הבית [בלא לומר בפירוש שהוא מבשל בשבילם], אבל אסור לבשל בקדירה נפרדת⁴³⁸.

ודווקא להוסיף בקדירה לפני שמניחו על האש מותר, אבל לאחר שהניחו על האש אסור להוסיף, אלא אם כן יש לו מאכלים אחרים שיכול ליתן להם במקום המאכל שהוא רוצה לבשל עבורם⁴³⁹.

וכמו כן אין להקל בזה אלא בבישול אגב התבשיל של היהודי, אבל באפייה שצריך לטרוח על כל חתיכה בפני עצמה, אסור אפילו בתנור אחד⁴⁴⁰. ובכך אחד גדול אפשר⁴⁴¹.

ג. עוזרת בית ופועלים שכירים וכדומה שהם גויים, אפשר שאסור להרבות בשבילים אפילו באותה קדירה של בני הבית, אלא רק ממה שכבר הכינו לבני הבית מותר, וגם עובדים זרים המצויים כיום שמטפלים בזקנים ומגובלים בכלל האיסור⁴⁴², אלא אם כן הם פחותי ערך.

ד. גוי שבא להתארח אצל יהודי ביום טוב ומבקש שיכין לו קפה או תה, אסור⁴⁴³. אבל אם היהודי כבר הכין לעצמו מים רתוחים, ואחר כך הגיע הגוי, מותר ליהודי להכין לו קפה מהמים הללו⁴⁴⁴.

וכמו שאסור להרתיח מים עבור הגוי, כך אסור לערות מים על התה וכדומה שאינו מבושל⁴⁴⁵.

ה. גוי הנמצא בתהליכי גיו, ומתארח אצל משפחות יהודיות כדי ללמוד אורחות חיים, אסור לבשל עבורו בשבת כל זמן שלא מל וטבל כדין, ודינו ככל גוי⁴⁴⁶, ומלבד זאת גם אסור להזמין לסעודת יום טוב, אלא רק באופני ההיתר שיבוארו להלן.

ו. מן האמור, יש להזהר מאד בבתי מלון ובתי חולים שלא לבשל ולא לעשות שום מלאכה עבור גויים או מומרים, בין שהם אלה המתארחים שם, ובין אם הם אנשי הצוות.

ולכן, יש אפשרות להכין הכל מלפני יום טוב, וביום טוב לחמם בדרכי היתר⁴⁴⁷.

איסור הזמנת גוי ומומר

ז. אסור להזמין גוי או מומר ביום טוב, מחשש שמא יבשלו עבורו דבר מאכל או משקה⁴⁴⁸.

ואיסור זה הוא גם באופנים הבאים:

א. אפילו אם כבר הכין את כל האוכל של יום טוב⁴⁴⁹.

ב. ואפילו אם יבטיח שלא יכין עבורו כלום⁴⁵⁰.

- ג. ואפילו אם יאמר זאת לגוי שלא יכין לו כלום⁴⁵¹.
 - ד. אפילו אם אין לו שום אוכל בבית אסור⁴⁵².
 - ה. אפילו אם ישים שומר, אסור⁴⁵³.
 - ו. אפילו במקום שיש חשש איבה ומחלוקת, אסור⁴⁵⁴.
 - ז. בין אם ההזמנה ביום טוב ובין מלפני יום טוב אסור⁴⁵⁵.
 - ח. גם אם אינו מכירו, אין להזמין לכתחילה⁴⁵⁶.
 - ט. בין הזמנה בפה או במכתב, או בפרסום, אסור⁴⁵⁷.
- ודע, שבשבת שחל בו יום טוב, מותר לזמן גוי, כיון שאין חשש שירבה בשבילו⁴⁵⁸.
- ח.** ישנם כמה אופנים שבהם מותר לארח גוי או מומר:

א. אם יכין את האוכל לפני יום טוב, ויקנה אותו עבור הגוי על ידי אחר, מותר. וצריך להודיע זאת לגוי⁴⁵⁹, אך אפשר להודיע את זה בהבלעה ובחכמה, שיחשוב כאילו הוא מדבר בלשון מליצה⁴⁶⁰.

ב. אפשר לומר לגוי שמוכן עבורו אוכל וכדומה, בלא שיאמר לשון הזמנה, והגוי יבין מאליו שמזמין⁴⁶¹.
ט. גוי או מומר שבאו בלא הזמנה לאחר שכבר הכינו את האוכל, אם אינו אדם חשוב מותר ליתן לו לאכול, אבל אם הוא חשוב נחלקו הפוסקים, ולהלכה אפשר ליתן לו לאכול ובלבד שלא יפציר בר⁴⁶². אמנם אפשר לבקש ממנו פעם אחת משום דרך ארץ⁴⁶³.

י. בית מלון של יהודי, אסור לארח גויים ביום טוב⁴⁶⁴. אמנם במקום צורך ישנם שני אפשרויות:

א. מותר לומר לפועלים הגויים לבשל לצורך יהודי, ואגב זה יסיפו עוד בקדירה לצורך הגויים⁴⁶⁵ [אמנם יש להזהר בזה משום איסור בישול גויים, ובפרט לבני ספרד⁴⁶⁶].

ב. אפשר להקנות את האוכל והשתיה לגויים שיבואו, ובדרבנן יש ברירה⁴⁶⁷. [אך גם בזה אין היתר אלא להניח את המאכל על הפלטה מערב יום טוב, ולא לבשל שום דבר ביום טוב עצמו⁴⁶⁸].

יא. לשלוח אוכל לגוי ביום טוב, מותר⁴⁶⁹, והיינו בדרכי ההיתר, כגון פירות חיים, או אוכל שהוא מבושל מלפני יום טוב, וכדומה. וכן אם הכין לעצמו, ואח"כ נמלך ורוצה לשלוח לגוי מותר, אבל אסור לבשל בשביל גוי אפילו על ידי ריבוי בקדירה עם האוכל של היהודי⁴⁷⁰. ואין צריך לומר שאסור לבשל לגוי במיוחד בשבילו, ובעוונות הרבים יש שנשלים בזה, והוא בחשש איסור דאורייתא⁴⁷¹.

ודע, שאסור לעבור על איסור הוצאה מרשות לרשות, וטלטול ברשות הרבים עבור גוי, ואפילו בכרמלית אסור, ורק באופנים הבאים מותר: **א.** אם יש עירוב. **ב.** על ידי גוי מותר במקום צורך מפני דרכי שלום⁴⁷².
יב. יהודי האופה בתנור של גוי, ושכר הגוי ליתן לו פת אחת מהמאפים, יזהר שלא ייחד לו פת מסוימת, אלא יאפה הכל ביחד בסתם, ואחר כך יתן לו אחד⁴⁷³.

יג. גוי שאינו חשוב, כגון עבדו ושפחתו מותר לזמן אותו לאכול אצלו, ובלבד שלא יבשל עבורו במיוחד, אלא רק בריבוי בקדירה עם אוכל של יהודי⁴⁷⁴. אבל פועלים ועוזרים בזמניו אפשר שאסור, אלא אם כן הם פחותי ערך, כמו שמצוי⁴⁷⁵.

יעבור על איסור בישול ביו"ט שלא הותר אלא ליהודי, וכן נקטו הראשונים, וכו"ה פשטות השו"ע וכל הפו', ובחי' הרשב"א הקשה דכיון דקיי"ל כרבה שאומרים הואיל וחזי לאורחים א"כ אינו אלא איסור דרבנן, ולמה אסור להזמין, הרי זה ספק דרבנן, ותידך דחשש הוא שמא ירבה דברים טמאים שאסורים ליהודי, והוי חשש דאוי' (וכן הביאו סברא כזו הר"ן והמאירי בשם י"א), אולם שא"ר לא חששו לזה, מפני דמצאנו טובא שחז"ל גזרו גם בדרבנן, וא"נ עפ"מ ש"כ הר"ן דאנן סהדי שמי שמוזמן עשוי להכין לו אוכל.
449 כ"מ מהרמב"ם פ"א הי"ג, וכמו שדקדק בשעה"צ (אות ג) וכו"פ במשנ"ב (סק"ג), ודלא כמש"כ במג"א בשם התניא, וע"ע במאירי שאם יאמר שכבר הכין דיו ואינו מכין יותר שרי, אולם כל הפו' לא חילקו בזה, ורק לצירוף בעלמא י"ל כן.

450 כ"מ בר"ן ועוד, דבכל אופן אסור, וכ"מ בפו' כנ"ל בהערה הקודמת.
451 כ"מ בכל הפו' שלא התירו בזה אלא בצירוף נוסף אחר, וכמשנ"ת במשנ"ב סק"י, אבל בנידו"ד אסור.

452 שלא חילקו חז"ל בכל אופן, ובפרט שיכול לבא לידי איסור אם יבא ממקום אחר.

453 דיתכן שהשומר יחשוב שמבשל לעצמו ולא בשביל הגוי, כ"כ בספר חיכו ממתקים עמוד תקב.

454 כ"מ במשנ"ב סק"ו ואחרונים שלא התירו בזה אלא לשלוח לו ולא בהזמנה, וכ"מ ברשב"א.

455 כ"מ בכל הפו' בכ"מ, ולכן לא התירו אלא להקנות לו את האוכל בזיכוי, וכדלהלן, וכ"כ בשו"ת להורות נתן ח"י"ג ס"ב, ועוד.

456 בבי"א הביא מהכלבו שהביא ירושלמי (בחלה פ"א ה"ה) שמותר אם אין מכירו, כיון שבזה אין חשש שירבה בשבילו, ע"כ. אולם אין זה ברור במאי איירי, ומה גם שבשו"ע והפ"ו השמיטוהו, כיון שבכל אופן שמוזמן, ה"ז חפץ ביקרו.

457 פשוט, וע"ע להלן שגם בית מלון שבאים אליו גויים מאליהם בכלל האיסור.

458 עיין סימן שכה ס"א ובמשנ"ב שם.

459 כן נראה עפ"משנ"ת להלן שכל האיסור הוא בהזמנה לאכול, אבל בהזמנה בלא אכילה מותר, וכאן הוא מזמין בלא אכילה, כי האוכל כבר שלו. אמנם שו"ר שדנו בזה האחי', שהח"ש (ס"ד סק"ג) כתב שגם זה בכלל האיסור, אולם הגריש"א (באשרי האישי פ"ג ס"ח ועוד) ס"ל שמותר ויודיעו לו על כך ושפיר דמי.

460 והיינו שיאמר לו נשמח לראותך, וכבר קניי לך האוכל, ולא יגעו וכו'.

461 חו"ש שם.

462 ברמב"ם (פ"א הי"ג) כתב שאם בא הגוי מאליו, אוכל עמהן מה שהם אוכלים שכבר הכינוהו, ע"כ [ועפ"ז כתב המשנ"ב רסק"י שההיתר הוא רק כשלא אחר שכבר הכינו את הסעודה].

והנה הרשב"ם וטור כתבו שצריך גם לומר לגוי שלא יטרחו עבורו כלום, אולם השו"ע השמיטו ולא הביא אלא כדברי הרמב"ם שלא הזכיר אמירה זו, ודנו בזה האחי', ובמשנ"ב שם הביא את המחלוקת אם מותר גם באדם חשוב

או רק באינו חשוב, ומסיק כדברי הט"ז ודעימיה שאם אינו מפציר בו מותר ואל"כ אסור, וע"ע גם בכה"ח אות מה בשם האחי'.

[והנה בכה"ח אות טוב הביא מהרשב"א שטוב יותר שיהודי לא יטרח עבור גוי כלל, אם יכול להשמש, ע"כ. אולם השו"ע נקט כהרמב"ם וכן שאר פו', וע"ע בס' שכד].

463 כה"ח שם אות מה.

464 כמשנ"ת לעיל שאסור להזמין גוי ביו"ט, ואף שנתבאר בהלכה הקודמת שאם בא מאליו מן הדין מותר, אולם בית מלון שבאים אליו אורחים ה"ז כמו הזמנה, שהרי הוא מפרסם שיבואו אליו (וגם זימון מלפני יו"ט אסור). ואף אם אינו מפרסם, אלא זה ידוע, ה"ז מכח הפרסום והרצון שיבואו, וה"ז כמו זימון ממש, וכ"ה במועדים וזמנים ח"ח על ח"א סמ"ו מכתבים מהסטייפלר, ודחה את צד ההיתר, וכ"כ בחו"ש פ"ד סק"ג ועוד.

465 כן צידד במנחת יצחק (ח"ב ס' קיח) והגם שאינו בשופי, כיעו"ש.

466 והיינו שאמנם לאשכנזים יש היתר ע"י הדלקת האש ע"י יהודי (מערב יו"ט, או שהודלק בהיתר מתחילה ביו"ט לצורך יהודי) אבל לספרדים כדעת מרן השו"ע בס' קיג אסור שיהודי יניח הסיר על האש, וא"כ אין מצוי שום היתר אחר.

אמנם בדיעבד אפשר לסמוך להיתר במקום השייך ליהודי, משום ס"ס, שמא בבית ישראל אין איסור בישולי עכו"ם (כדעת מהר"א מפראג, ואף שר"ת אוסר וכן המנהג, וכתב בכ"י שם שרוה"פ אוסרים, אולם בבדק הבית הביא מרי"ו שכתב שרוה"פ מתירים, וכן בד"מ שם צירף את דעתו לסניף), ושמא כהרמ"א הנ"ל.

467 כן חשבנו עפ"ה"א לעיל שאם מקנה לגוי את האוכל לפני יו"ט מותר, וא"כ ה"נ יכול לעשות כן, ואמנם כאן לא הוברר למי להקנות שאין ידוע לאיזה גוי הוא, מ"מ בדרבנן יש ברירה.

468 פשוט שלסברא זו לא יועיל אלא להניחו על פלטה, ולא לעשות שום מלאכה עבור הגוי.

וחימום אוכל יבש, ה"ז טירחא בעלמא, ונראה דשרי, כמו שמותר להגיש לו את האוכל, וכמו שביארו האחי' דחלוק טירחא לגוי מטירחא לבהמה שאסרו בס' ימין שכד.

469 שו"ע ס"א.

470 אחרונים במשנ"ב סק"ו וכה"ח.

ואמנם י"א שבמקום איבה או הפסד ממון מותר גם בריבוי, עיין משנ"ב בהבנת הב"י והד"מ, אך ז"א פשוט, וגם המשנ"ב לא סמך ע"ז כ"כ למעשה.

471 משנ"ב שם, ובכלל זה מאכל שצריך טירחא מיוחדת עבור כל חתיכה, וכמש"ש.

472 עיין ברמ"א שם (וכ"ה בס' תיקי ס"ב), ומשנ"ב סק"ז, ושעה"צ יג.

473 עיין ב"י בשם כלבו.

474 שו"ע ס"א.

475 עיין לעיל בריש הסימן מה שכתבנו בזה דאפשר שרק עבד ושפחה ממש מותר, ולא שאר עוזרים, אך מה שמצוי פועלים זרים וכדו', בד"כ אינם חשובים.

י"ד. כל האיסור הוא בהזמנה לאכול, אבל הזמנה לביקור בלבד, מותר⁴⁷⁶. אמנם כשכוונתו ליתן לו לאכול, הרי זה אסור, גם אם מזמינו בלא להזכיר לו אוכל⁴⁷⁷.

ואם מביא לו פירות ומתיקה ושתייה, נראה שגם זה בכלל האיסור⁴⁷⁸.

ט"ו. גויים המטפלים בזקנים ומוגבלים, מותר לשתף אותם בסעודת שבת וסעודת יום טוב, ואין להחמיר בזה כלל⁴⁷⁹.

ט"ז. בליל הסדר גם כן מותר לשבת עם הגוי בשולחן⁴⁸⁰ [ובלבד שלא יאכל שם חמץ⁴⁸¹]. ומותר לקרוא ההגדה אף על פי שהוא מקשיב⁴⁸². אך יש להזהר שלא ליתן לו ממצת מצוה⁴⁸³, וכמו שנתבאר בהלכות פסח.

מומר - מחלל שבת

י"ז. יהודי המחלל שבת בפרהסיא אפילו שאינו עושה זאת להכעיס [מומר], דינו כגוי, ואסור לבשל עבורו ביום טוב, וכן אסור לזמן אותו לסעודה, שמא ירבה בשביל⁴⁸⁴.

והפרטים בדין מחלל שבת שהוא כמו גוי, נתבאר בהל' עירובין סימן שפה, עין שם.

י"ח. חילונים בזמנינו המחללים שבת בפרהסיא, אף שדינם כדון מומר⁴⁸⁵, מכל מקום יש להקל להזמינם⁴⁸⁶, כל זמן שאינו מסית ומדיח, וכל זמן שאינו בגדר שנה ופירש אלא אם כן באופנים מסויימים, כראות עיני החכם⁴⁸⁷. וכן אפשר להקל להם טפי בריבוי בשיעורים⁴⁸⁸.

י"ט. משפחה שדרים עמה בני מחללי שבת רח"ל, אסור לבשל עבורם אוכל ביום טוב, אלא יכינו הכל מלפני יום טוב, או יבשלו עבור יהודי ויסיפו באותה קדירה גם עבור המומרים⁴⁸⁹.

כ. משפחה שבניה מחללי שבת רח"ל, ורוצים להזמין אותם ליום טוב, יש מקום להקל, ובפרט שהדבר מועיל לקרבם לחזור בתשובה, אך יזהרו להכין הכל מלפני יום טוב ולא לבשל עבורם במיוחד ביום טוב⁴⁹⁰.

וכן אם ההורים מחללי שבת ינהגו כפי המבואר בהלכה הבאה.

כ"א. אם רוצים להזמין מחללי שבת גמורים, וכן פוקרים וכדומה, מאיזו סיבה שהיא, יש לעשות כפי העיצות הנזכרים לעיל, דהיינו שיקנו להם את האוכל מלפני יום טוב, או שיאמרו שמוכן עבורם אוכל ולא יזמנו אותם במפורש⁴⁹¹.

כ"ב. ילד קטן עד גיל שלש עשרה אף שהוא חילוני, מותר לזמנו ביום טוב ולבשל בשבילו, מפני שהוא בגדר תינוק שנשבה, ואנוס הוא⁴⁹².

כ"ג. בית מלון שיש בו אורחים חילונים אסור לבשל עבורם ביום טוב, אלא יש לעשות כדרך שנתבאר לעיל לגבי אורחים גויים בבית מלון, ומכל מקום יש להקל להזמינם וליתן להם אוכל המוכן כבר, ובלבד שאינו מומר גמור שמסית ומדיח וכדומה⁴⁹³.

כ"ד. מותר למומר לבשל לצורך עצמו, אבל לא לצורך מומר אחר⁴⁹⁴.

כ"ה. בשבת ויום טוב מותר לזמן כל גוי ומומר⁴⁹⁵.

כ"ו. גויים שננתנו ליהודי קמח וציוו עליו בפקודת השלטון לאפות עבור חיילים וכדומה, או שציוו עליו להביא קמח שלו, ישנם כמה אופנים:

אם הוא סכנת נפשות, מותר לאפות, אפילו אם הם מקפידים שלא יקחו לעצמם כלום⁴⁹⁶.

אם אינו סכנת נפשות אבל הוא דוחק, מותר לאפות, בתנאי שאינם מקפידים כל כך שלא ליתן מזה מאכל מועט ליהודי או לקטן, ואם לא כן אסור⁴⁹⁷. וגם בהפסד ממון⁴⁹⁸.

אם אין דוחק כלל, ראוי להמנע לגמרי⁴⁹⁹.

בישול ומלאכה לבעלי חיים

כ"ז. אסור לעשות מלאכה עבור בעלי חיים מכל סוג שהוא, בין אם הם של הפקר, ובין אם הם שלו, ואפילו אם בלא זה הבהמה תמות⁵⁰⁰, וכמו שיבואר להלן.

אבל מותר לטרוח וליתן אוכל לבעלי חיים, כפי האופנים שנתבאר בהלכות שבת בסימן שכד⁵⁰¹. ואף שאין מזונותיהם על האדם⁵⁰².

כ"ח. אסור לבשל ולאפות ולברור או שאר מלאכות לצורך כלבים ושאר בעלי חיים⁵⁰³. ואפילו אם הם שלו ומזונותיהם עליו⁵⁰⁴.

אבל מותר להרבות בשביל בעלי החיים באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, אפילו אם יש לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלבים אם היה רוצה⁵⁰⁵.

כ"ט. אסור להוציא מרשות לרשות ולטלטל ברשות הרבים עבור בעלי חיים⁵⁰⁶, ורק על ידי גוי מותר⁵⁰⁷. ובמקום שהבהמה תמות או תחלה, יש להקל⁵⁰⁸. ובפרט לדעת מרן השו"ע⁵⁰⁹. וכן במקום שאין אפשרות אחרת, ויש צער לבהמה⁵¹⁰.

ל. הוצאה באיסור דרבנן, מותרת לצורך הבהמה, כגון טלטול בכרמלית, או פחות פחות מד' אמות ברשות הרבים, או מרשות לרשות בלא לפוש בנתיים וכדומה, ובפרט לדעת השו"ע⁵¹¹.

סימן תקי"ג

ביצה שנולדה ביום טוב

א. ביצה שנולדה ביום טוב אסורה באכילה ואסורה בטלטול, משום מוקצה⁵¹², ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה⁵¹³, ואפילו בספגא דארעא⁵¹⁴.

ואסור גם ליגע בה, מפני שהיא עגולה, ובקלות עשויה לזוז. ורק אם אין חשש שתזוז מותר⁵¹⁵.

להקל טפי וכדלהלן בסמוך.

491 אמנם כשהמטרה לקרב אותם יש מקום להקל טפי, שבה אנו באים לדוננו כיהודי לקרבו, וזו צורת הקירבה, וכמש"כ בחו"ש פ"ד סק"ג, ובשולחן שלמה חילק בין בחורים למשפחות.

492 כמו שבארנו בהל' עירובין סימן שפה, ובסימן שכה-שכט.

493 עפמשנת' לעיל שבהזמנה יש להקל בסתם חילונים בזמנינו.

494 עיין בחו"ש פ"ד סק"ג ועוד, וכן כתבנו לעיל בריש הפרק בהערה.

495 כמשנת' לעיל דבכה"ג לא שייך שמא ירבה בשבילו.

496 פשוט.

497 שו"ע ס"ב, וכתבנו ליהודי או קטן, ול"ד נקטו הפו' פת לתינוק, אלא לרבותא שהוא דבר מועט ואעפ"כ שרי, וא"נ אורחא דמילתא שאינם מקפידים על קטן וכו'.

498 ובהפסד כל ממונו, עיין בס' תרנו וביו"ד סי' קנו ובפת"ש ושד"ח, וע"ע רבים.

499 ט"ז ומשנ"ב סקט"ו עיין שם ובשעה"צ.

500 שלא הותר איסור בישול וכדו' אלא עבור אדם דווקא, וילפינן מקרא דלכם, וכ"ה בפו' טו"ס תקי"ב.

501 עיין ברמ"א ומשנ"ב סק"ז וסק"כ.

502 משנ"ב סק"כ"א.

503 שו"ע.

504 כנ"ל.

505 רמ"א, ועיין במשנ"ב סוה"ס שהביא מח' האח'.

506 רמ"א. וע"ע גם להלן סי' תקיח ס"ב.

507 משנ"ב יט ושעה"צ לד, וכה"ח לה.

508 עיין שש"כ פ"ט הערה יז מהגרשו"א עפמש"כ בס' תקיח סק"ו, וע"ע להלן.

509 שהרי י"א שלדעת השו"ע בסימן תקיח מותר הוצאה לגמרי ואף שלא לצורך כלל, וכן הביא בביה"ל כאן סוד"ה אין מבשלין בשם הגר"א, דמה"ט השמיט השו"ע איסור הוצאה לבהמה, ושם כתב לבאר החילוק בין בהמה לגוי [וכן חילקו בזה השעה"מ פ"א מיו"ט ה"ד, ומקראי קודש אבולעפייה דף תנ ועוד], וכ"ש שמתור במקרה שיש חשש שתחלה או תמות דהוי צורך [ואף אם זה ענין שתחזור לבריאותה, ואין שבת בבהמה, מ"מ זה צורך האדם].

510 עיין במו"ק סי' תקטו, וה"ד במשמרת המועדות ע' שפה, וע"ע שם.

511 בדבר זה נחלקו הפו', כי מדברי הראשונים שב"י משמע שרק בהוצאה דאו' אסור, אבל בדברנן שרי, שנקטו איסור "ברשות הרבים", ורבים נקטו שאיסור מדברי סופרים שרי, עיין בראשונים בביצה (כא). ובראב"ד על הר"ף שם, ובמ"מ והגה"מ בפ"א מיו"ט הי"ג וש"ה, וכ"ה בב"י, וכ"כ פמ"ג במש"ז סק"ח וערוה"ש ס"א ועוד באח', אמנם המשנ"ב (סקי"ט) פסק להחמיר בזה, וע"ע בשעה"צ שם, אולם בב"י מוכח להיתר, וכל שכן שיש מתירים כל מלאכה לבהמה, וכמו שצירף זאת לקולא בביה"ל כאן סוד"ה אין מבשלין.

512 בביצה (ב), וע"ע בסוגיה השיטות ובד' הראשונים, וכ"כ הפו' ר"ס תקי"ג.

513 כ"כ האח' שם, ה"ד במשנ"ב וכה"ח ע"פ הגמרא שם.

514 כ"מ בביצה (ז), ובשו"ע (ס"ו), ובאופן דאיכא תרוייהו שגם עומדת לגדל ביצים עיין ברא"ש ובפמ"ג כאן.

515 בשו"ע ס"א אסור ליגע, ונחלקו תרוה"ד והמ"מ האם יש איסור נגיעה גם כשאינו זו, ונת' במקומו בהל' שבת סי' שח שנגיעה בלא תזווה אין איסור

בדברינו בהל' פסח (אפיקומן) מה שכתבנו ע"ז אם הקפידא באפיקומן דווקא וכו', ובדין מומר וכו'.

484 עיין משנ"ב סק"ב וכה"ח בשם האח'.

485 עיין בדברינו בסימן שפה באריכות שנראה מדברי רוב ככל הפו' קמאי ובתראי שאין לחילונים בזמנינו דין תינוק שנשבה, מאחר ויודעים מדת ישראל, הגם שנשתרשו בטעותם מקטנות, ורק בתור צירוף יש המצרפים להקל בהם.

486 סתם חילוני בזמנינו הוא קצת בספק תינוק שנשבה, וכמש"כ החזו"א שצריך לברר על כל אחד מדת טעותו וכו', וכמשנ"ב בס' שפה שם, ומאחר ויש צד להקל בהם, וכדברי הרמב"ם שהסכים לו הב"י ביו"ד סי' קנט, וכפי שלמדו בכוננתו כמה אח', ועיין בספר מלוה ה', ועוד באח', ואכמ"ל. לכן בצירוף נוסף יש מקום להקל.

ובנידו"ד יש לדון להקל: א]. לצרף סברת הרשב"א שכל האיסור הוא שמא יאכילנו דברים טמאים (וכמו שהבאנו לעיל בריש הענין של איסור הזמנת גוי ומומר, בהערה). ולפי"ז הרי במומר אין חשש שיאכילנו דברים טמאים, משום איסור לפני עור וכו', וכמבואר ביו"ד סי' קנט ס"ב שאסור ללוות בריבית ממומר, וכן כתבנו בהל' שבת ר"ס רמג, ועוד. וכ"כ צירוף זה הגרשו"א בשולחן שלמה סק"ב, שבשעה"ד יש מקום להקל, וע"ע גם בספר אורחות רבינו ח"ב ע' קו שהסתייפול צירף סברא זו, עיין שם. ב]. עיין בעירות דבש ח"א דף צט שהקשה שהרי גם מומר מצווה במצות ושמתח בחגך, וכן העיר בזה בספר מועדים וזמנים בליקוטים ע' יג שמאחר והוא כיהודי לכמה מילי וחייב בכל המצוות, א"כ הוא חייב במצות שמחת יו"ט ואיך נמנע זאת ממנו, ע"כ. אולם לענ"ד לק"מ שכן היא המדה בכל מקום, שהוא עצמו מחויב ויעשה לעצמו מה שצריך, אך אנו דנים אותו כגוי לחומרא, וממילא לדידן אסור לעשות עבורו כלום [ועיין בישועות יעקב סי' תצה סק"ד].

ועכ"פ יש לנו צד להקל דשמה כהרשב"א ודעימה שאין איסור הזמנה בגוי כנ"ל, ושמה אינו מומר גמור, ואף אם שני הספיקות אינם שקולים, הרי ידוע שדעת רבים שבדרבנן אזלינן לקולא בכל גווני, ועו"ל בכמה אופנים, ואין להאריך.

487 שבאופן שמסית ומדיח, ה"ז מומר גמור [ואף אם עושה כן כדי לנקות את המצפון שלו, כידוע בעו"ה, מ"מ הוא רשע גמור, ועיין יו"ד סי' קנח], וכמו שכתבנו בסימן שפה טעמא דמילתא, וכמו כן אם הוא אחד ששנה ופירש, הרי לכו"ע הוא מומר גמור בלא ספק, ואין להקל בו כלל, אך כתבנו שבאופנים מסויימים יש להקל כראות עיני החכם, והיינו שיש מקום לצרף דברי הפו' שאם הוא עושה קידוש וכדו' אינו מומר, וכן אם הוא מתבייש מאדם גדול, וכל כיוצא בזה, אף שדברים אלה אינם פשוטים ומחוררים כלל, וכמו שכתבנו בסימן שפה ובמכתב שנדפס ע"ז.

488 דכיון שיש פלוגתא כנ"ל, יש לצרף צד נוסף שהם כתינוקות שנשבו, והכל לפי הענין.

489 עיין לעיל בריש הסימן שיש מתירים לרבות עבור גוי, ונתבאר שכל גוי יש להחמיר אף בריבוי זולת בעבד וכו', וי"ל דה"ה בזה כיון שדר עימו בבית שרי.

490 נתבאר לעיל שלענין זימון יש להקל טפי בחילונים בזמנינו, דיש לצרף סברת הרשב"א שאין איסור זימון במומר [וכל שכן שעשוי לקרב אותם].

אלא שבאופן שהוא כזה ששנה ופירש או מסית ומדיח, הרי זה כגוי גמור, ואין להקל כהרשב"א כנגד שאר פו', ולכן באופן כזה נכון להקנות להם את האוכל מלפני יו"ט, וכמו שנתבאר לעיל, אמנם כשהמטרה לקירוב וכדו' יש

476 הנה בלשון הגמרא והראשונים איתא שאסור "להזמינו", ולכא' משמע שגם הזמנה לביקור בלא אכילה אסור, אולם מדברי הפו' מוכח שרק בגלל האכילה אסור, וכיעוין בתניא רבתי (סי' נה) ופסקו להלכה הגר"ז ס"א שאסור לזמן גוי שיבא לאכול אצלו, עיי"ש. וכ"מ במשנ"ב (סק"ה) ועוד אח' שנקטו דכיון שרוצה לכבדו [ואוכל על שולחננו] חיישין וכו' [וכן מוכח ממה שדנו האח' אם אפשר להקנות לו מלפני שבת], וע"ע בהערה הבאה.

477 כן נראה פשוט, ובהו"א את"ש מה שסתמה הגמרא שאסור להזמינו כנ"ל, ולא הדגישו אכילה, ודו"ק.

478 כן נראה עפ"י האמור, ודו"ק.

479 הנה הדבר ברור שמן הדין אין שום איסור להושיב גיל על השולחן, ולא מצאנו בפו' שאסרו אלא במזמן גוי מחשש שמא ירבה בשבילו, אבל אם בא מאליו ועוד אופנים המבוארים בפו' מוכח שמוותר [וכן אנטונינוס אכל עם רבי תבשיל של שבת (אמנם לבסוף נתגייר), וכן בחולין (פז), מובא שסעד עימו צדוק, והם גרועים טובא, אמנם שם היה זה צדוקי שבא לבשל טובות, וגם בירך ברהמ"ז, ומ"מ הרי יש חשש שמא ילמדו ממעשיו, כמ"ש בעירובין ר"פ הדר, וי"ל].

אמנם מצאנו בספרים הקדושים שנהו זה בג' דרגות זו לפנים מזו: א]. בשל"ה (הובא במשנ"ב סי' קסז סקצ"ז) כתב שלא להאכיל לבהמה ועוף או לנכרי מפרוסת המוציא, ע"כ. והוא משום כבוד הברכה, שכל שראוי לאכילה יאכלנה בר ישראל. וכבר מבואר כן בכלבו ורד"א שהובאו בב"י שם, ויבואר עוד להלן, וע"ע בדברי הספר חסידים (סימן תתפח) והובא בכה"ח שם אות קלו, וע"ע שם כמה פרטים. ב]. בספר חסידים (שם והובא בא"א מבוטשאטש שם, וכן בכה"ח אות קלח) מבואר עוד שגם כל מאכל ומשקה שבירך עליו ונשאר בכלי, אין ליתנו לבעלי חיים [אפילו טהורים] או לנכרי. ג]. בראשית חכמה (הובא בכה"ח שם אות קמו) כתב שלא ליתן לכלב או חתול מכל מאכל שבשולחן, וכ"כ ב"ד בשם הזה"ק ועוד, ושם הובא ש"א שזה בסעודת מצוה, וביאר שכל שאומרים על השולחן ד"ת ה"ז בכלל סעודת מצוה.

והם ג' דרגות העולות מן המדבר: א'. פרוסת המוציא. ב'. כלי שבירכו עליו. ג'. מכל מאכל שעל השולחן, אלא שדרגה ג' היא מוגבלת, חזא שזה רק בחיה ועוף טמאים ולא בטהורים, ושנית שזה רק בסעודת מצוה לפי הכלי יקר שהקפיד רק בסעודת מצוה.

ואמנם למעשה אינו אלא מידת חסידות, שהרי הב"י הביא דברי הכלבו בשם ר' אשר והרד"א בשם המנהגים שנהגו ישראל שלא להאכיל פרוסת המוציא לבע"ח ונכרי, וכתב ע"ז הב"י שלא ראינו ולא שמענו מי שנהג בכך, ואין לדבר סמך כלל, ע"כ. אולם מ"מ נהגו כן לחביבות הברכה.

וכאשר מדובר בעובדים שזקוקים להם, וצריך להחניף להם למען יעשו את עבודתם כראוי (ולא יזיקו ח"ו), בודאי שאין לחוש לכך [ושמעתי שבחול"ה היו נוהגים שלא לשתף את הגוי על השולחן עמם כלל, כדי שלא יתחבר אליהם וילזל בהם, והכבידו עול על העובדים הגויים, והוא ענין אחר, משא"כ בנידו"ד שצריכים להם עבור הזקנים].

480 ואף שהשכינה נמצאת שם, כמש"כ בזה"ק ובסה"ק, מ"מ אין בזה איסור [ובסוכות הזהירו הפו' טפי שלא להכניס גוי לסוכה, והוא ענין אחר].

481 עיין בסימן תמ ס"ג, ובמה שכתבנו שם כל הפרטים.

482 כ"כ הגר"מ פיינשטיין באגר"מ ח"א סימן קלב דאין הכוונה ללמד לגוי תורה, אלא ממילא, ודן מהא דטבי עבדו על רבן גמליאל שהיה ת"ח וכו'.
483 כמו שהזהירו הפו', עיין בכה"ח סימן קסז אות קמ, עיין שם. וראה

ובאופן שיש חשש הפסד, מותר לומר לגוי לאסוף את הביצים כדין שבת דשבות⁵¹⁶.
ב. ביצה שנולדה ביום טוב אסורה כל היום עד צאת הכוכבים⁵¹⁷.
ג. ביצה שנולדה ביום טוב ונתערבה בביצים אחרות, אפילו באלף אינה בטלה, ואסורות כולן באכילה ובטלטול⁵¹⁸.
ד. אם הביצה עשויה להתקלקל אם ישאיר אותה לאחר יום טוב, בטלה בשישים ביצים אחרות⁵¹⁹.

ואם הביצים קלופות בלילה, וכאשר ישאיר אותם למחר יאסרו משום רוח רעה, נחלקו הפוסקים⁵²⁰.
ה. אף על פי שנתבאר שאם עשוי להתקלקל המאכל אם ישאירו לאחר יום טוב, הרי זה בטל ומותר⁵²¹, אמנם כיום אפשר לשמור את המאכל במקרה⁵²², אלא שיש בזה מוקצה, אלא אם כן יטלטלו כלאחר יד⁵²³, ועיין בהערה.

ו. ספק אם נולדה ביום טוב או בחול, אסורה⁵²⁴. ואם היא נתערבה באחרות יש אוסרים ויש מתירים, ובמקום צורך אפשר להקל⁵²⁵.

ז. ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה, אסורה באלף רק במינה, דהיינו בביצים אחרות, אבל אם נתערבה באינו מינו כגון בתבשיל של בשר, בטלה בשישים, ומכל מקום הביצה עצמה אסורה וצריך להוציאה⁵²⁶.

ח. ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה עם ביצים אחרות, כולם אסורות ואפילו כשאנים קלופות, ובמקום צורך גדול מותר אפילו כשהם קלופות⁵²⁷, ובתנאי שהוא מוציא את הביצה בשלימותה⁵²⁸.

ט. ביצה שנולדה ביום טוב אינה אוסרת את האחרים או התבשיל אלא רק אם היא קלופה, אבל אם היא בקליפתה אינה אוסרת אפילו כשאין שישים כנגדה⁵²⁹, ויש מחמירים⁵³⁰.

י. כמה פרטים לגבי ביצה שנתערבה בתבשיל:

א. אינו בטל בשישים אלא אם היה בשוגג, אבל במזיד אסור לאכול את כל התבשיל ביום טוב, כדין מבטל איסור לכתחילה⁵³¹.

ב. אם נתן את הביצה כדי ליתן טעם במאכל או למראה, אסור אפילו באלף⁵³².

ג. עיסה שנילושה בביצה שנולדה ביום טוב, העיסה אסורה אפילו באלף⁵³³.

ד. מאפה שטחו את פניו בביצה שנולדה ביום טוב, יש להוציא מהמאפה כדי נטילה [כ-2 ס"מ] ושאר המאפה מותר, והכדי נטילה יאכלנו אחר יום טוב⁵³⁴. אך אסור לטלטלו לאחר הקילוף⁵³⁵.

ה. ביצה שנולדה מותר לכפות עליה כלי לשומרה⁵³⁶, ובלבד שלא יגע הכלי בביצה, שמא תזוז הביצה⁵³⁷. ולאחר שכיסה מותר ליטול את הכלי, אפילו אם תזוז הביצה⁵³⁸.

ו. אסור להניח כלי תחת הביצה כדי לקבל אותה משום איסור ביטול כלי מהיכנו⁵³⁹.

ז. ביצה שנולדה בימים קדושים הסמוכים זה לזה, ישנם כמה אופנים כאשר נולדה ביום אחד אם מותרת ביום השני:

א. נולדה בשבת ולמחרת יום טוב, אסור גם ביום טוב.

ב. נולדה ביום טוב ולמחרת שבת, אסור גם בשבת⁵⁴⁰.

ג. נולדה ביום טוב ראשון של גלויות, מותר ביום טוב שני של גלויות⁵⁴¹.
ד. נולדה בשבת ולמחרת יום טוב, מותרת ביום טוב השני של גלויות⁵⁴².
ה. נולדה ביום ראשון של ראש השנה, אסורה גם ביום השני⁵⁴³.
ו. נולדה בראש השנה שחל ביום חמישי, אסורה גם בשבת⁵⁴⁴.
ז. יום טוב ראשון שחל בשבת, אסור ביום השני של גלויות⁵⁴⁵.

ודע, שכל מקום שמותר ביום השני, היינו רק אחר צאת הכוכבים, אבל קודם לכן אסור אפילו אם התפללו מפלג המנחה⁵⁴⁶.

י"ד. כמה פרטים בביצה שנולדה בימים קדושים:

א. ביצה שספק אם נולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה או לפני כן, יש מתירים ביום טוב שני, ויש אוסרים⁵⁴⁷.

ב. לחולה שאין בו סכנה מותר באכילת מוקצה⁵⁴⁸.

ט"ו. ביצה שיצאה רובה מהתנגלות מערב יום טוב וחזרה למעיה ושוב יצאה ביום טוב, מותרת, ולכן, אם בדק את הלול סמוך לשקיעה ולא היה בו ביצים ולמחרת קודם עלות השחר מצא בה ביצה, מותר, ובתנאי שיש זכר תוך שישים בתים, ושיכולה להגיע אליו, ואם לא כן אסור, ואם לא בדק את הלול בערב יום טוב, ומצא קודם עלות השחר מותר⁵⁴⁹. וכיום שיש תאורה בלילה בלולים, בכל אופן אסור.

ט"ז. גוי מסיח לפי תומו שהביצה נולדה מערב יום טוב, ואינו יודע שאסור לישראל לאכול ביצה שנולדה ביום טוב, נאמן ביום טוב, אבל ביום טוב שאחר השבת אינו נאמן. ואם הביצים של יהודי, נאמן אפילו שאינו מסיח לפי תומו⁵⁵⁰, ובזמנינו שמביאים הרבה ביצים, מן הסתם הם מלפני יום טוב ונאמן⁵⁵¹.

י"ז. השוחט תרנגולת ביום טוב ומצא בה ביצים, מותרת⁵⁵².

י"ח. אפרוח שנולד ביום טוב אסור לאכול ולטלטלו ביום טוב⁵⁵³, וכן ביום טוב הסמוך לשבת⁵⁵⁴.

סימן תקי"ד

כיבוי אש

א. אסור לכבות אש ביום טוב, ואיסורו מן התורה כמו בשבת, כיון שאין בזה צורך אוכל נפש⁵⁵⁵. והדין בזה ככל דיני כיבוי בשבת, שיש אופנים שהם מדאורייתא ויש אופנים שהם מדרבנן⁵⁵⁶.

ודע, שכל המדובר כאן הוא באש חיה, אולם במכשירי חשמל מכל הסוגים אין להדליק ולא להגביה ולא להנמיך בשום אופן⁵⁵⁷. ורק על ידי הכנת שעון שבת שידלק ויכבה מאליו מותר.

ב. מן האמור יש להזהר, כשמדליק גפרור שלא לכבות אותו אחר השימוש וגם לא לזרוק בעודו בוער, אלא להניחו בנחת⁵⁵⁸.

ואופנים אלו חמורים משני יו"ט של גלויות דלהלן, כיון שהם קדושים בודאי.
541 ביצה שם וש"ע ס"ה, דממה נפשך אחד כחול, עיין בב"י.
542 דממה נפשך מותרת, וכו' בב"י ואח'.

543 בביצה שם וש"ע דשני ימי ר"ה כחד חשיבי.
544 משנ"ב יט וכה"ח לו.

545 אח' במשנ"ב יז. ושעה"צ שם וכה"ח.
546 דעיצומו של יום אסור, ככל דוכתא.

547 עיין משנ"ב יז וכה"ח כז מהאח'.

548 הנה במוקצה שאחר שבת שאסור משום הכנה ודאי אסור, אולם באמצע השבוע שאסור מדרבנן נחלקו באח' טובא, הזכרנו בזה בהל' שבת, ובעצם דין אכילת מוקצה לחולה נה' בהל' שבת שדעת כמה פו' להתיר, ואכמ"ל.

549 כ"ז בגמרא בביצה ובש"ע ואח' ס"ו.

550 כ"ז ברמ"א ואח'.

551 משנ"ב ואח'.

552 ש"ע ס"ז ואפילו ביצים גמורות בקליפתן, ואפילו יו"ט אחר שבת.
553 ש"ע ס"ח. [אמנם באכילה בלא"ה אסור עד זמן מסוים].

554 ש"ע כתב ואם נולד בשבת, ולכא' הול"ל וכן אסור ביום שבת שלמחרתו, ולמה הפך את המקרה, ומ"מ שתיים אסורים.

555 שלא הותר אלא הבערה לצורך אוכ"ל (כנ"ל ר"ס תקיא), אבל כיבוי נשאר באיסורו, וכ"כ הלבוש, ומה שאין או' בכיבוי סברא של מתוך שהותרה וכו', ראה במשמרת המועדות עמוד תו.

556 והיינו שכל איסור כיבוי מדאי' הוא בצריך לפחמים, ואם לא כן, ה"ז מלאכה שא"צ לגופה דקיי"ל שפטור אבל אסור, והרמב"ם ס"ל שהוא איסור דאי' וכמשנ"ת בהל' שבת בכ"מ, וע"ע בסי' סלד.

ויש בזה עוד אופנים א. בחללים וכדומה ששייך פחם, ה"ז בחשש איסור דאי' כניכור. ב. כיבוי נר, גם בזה שייך פחם וכמש"כ במשנה פ"ב דשבת מפני שהוא עושה פחם, וכ"כ יב"א ח"א ס"ל, ודלא כהגרש"ז"א במאורי אש שדחק בפשט אחר בכונת רש"י כמובא שם. ג. גחלת של מתכת איסורו מדרבנן, וכמבואר בשבת (קלד). ובפרש"י שם דלא שייך בו פחם, וע"ע באבנ"ז סו"ס רכט עוד ראיות בזה. [אמנם בכיבוי במים דעת כמה ראשונים שיש בזה איסור דאי' של מצרף, ואכמ"ל]. ד. שמן הדולק, כיבוי הוא דרבנן, דומיא דכיבוי גחלת של מתכת הנו', וכ"כ באח' בסי' תקיד. ה. כיבוי גז ביו"ט, איסורו מדרבנן, על דרך האמור [ויש באח' שרצו להקל בו יותר מדין גרמא, וחלקו ע"ז האח'].

557 עיין לעיל בסימן תקב דין איסור הדלקת חשמל וכו', שאסור משום מוליד זרם, אולם להגביה זרם או להנמיך אין הדבר ברור לאיסור [ובמקומו בסי' רעו כתבנו אודות מכשירי חשמל, ושם עמדנו בדין הגברת זרם והנמכתו, ודעת הגריש"א ועוד שיש להחמיר בזה רק כשהוא ניכר, ולא בדבר שאינו ניכר, כדוגמת לעמוד בפני מאור דלוק וכדו']. וצ"ל שהגברת זרם הוא מוליד, אבל כיבוי לא ברור איסורו, ומ"מ נתבאר שם למעשה שאסור עכ"פ משום זילותא דיו"ט, ואין להקל זולת ע"י שעון שבת. וכבר מצאנו בחזו"ס ס"א נב שאף שמטריה אין בה איסור אהל, מ"מ אסור הדבר באיסור גמור דזילותא דשבת, וע"ע שם.

558 עיין בשע"ת ובביה"ל סימן תקיא ס"ד ד"ה אין לענין עושין סגירות,

המ"מ, ובמשנ"ב וכה"ח הביא להקל במקום הפסד, עיי"ש. וי"ל מפני שכאן הוא סוגיה בדוכתא, והביא ראשונים להתיר בזה [וכ"ש אם נתערבו שוב בתערובת נוספת, עיין כה"ח אות ז].

526 ש"ע ס"ג. והטעמים ברורים שבאינו מינו מתבטל שם האיסור, אבל הביצה עצמה כיון שהוכרה אסורה.

527 מהש"ע כאן מוכח לאסור את כל הביצים אפילו שהוציא את הביצה בשלימותה, וכמו שדקדק במג"א סק"ו, וכ"מ בש"ע יו"ד ס' קב, אולם הרמ"א שם להקל בזה מפני שדש"ל"מ הוא רק בממשות, אבל בטעם אמרינן דבטל, וס"ל דמש"כ הש"ע שאסור מיירי בנתנוהו לליבון המאכל וכדו', אלא שהש"ך ופר"ח וש"א הסכימו לאסור, ומ"מ כתבו המשנ"ב סק"ח וכה"ח יא ע"פ הח"א שבעשה"ד יש להקל.

528 דאל"כ אינו טעם אלא גוף האיסור ולכו"ע האיסור, וצריך להוציאה בשלימותה.

529 דביצים אינם נותנים טעם וכמש"כ בחולין (סד): וי"ד (סימן פו), וכ"כ מג"א וגר"ז ועי"א וכ"כ במשנ"ב ז.

530 עיין כה"ח (אות יב) בשם הרבה פו' שאוסרים בזה, ומסיק להקל במקום צורך ומניעת שמחת יו"ט.

531 בש"ע כאן פ"ג כתב שההיתר הוא בשוגג, וכתבו הגר"ז ומשנ"ב וכה"ח ח דאילו היה במזיד אסור אע"פ שהוא איסור דרבנן, וכמבואר ביו"ד ס"ז צט, וע"ע שם כל הפרטים.

532 בש"ע כאן כתב שאם לבנו בו התבשיל וכדו' אסור [וכתבו האח' שזה דווקא אם נתנו אותו אדעתא דחזותא או טעמא, ה"ד ככה"ח אות טו]. והאיסור הוא בו, כחזותא לבד או בטעמא לבד, וכמש"כ הרבה אח' ה"ד ככה"ח אות טז, וכ"ה במשנ"ב ט בטעם האח'.

533 הנה בטעם הדבר שחזותא וטעמא לא בטל ישנם ב' טעמים, א. משום שהביצה באה לתקן המאכל והוי כמין במינו (תוס' ביצה לט.). ב. דהוי כהוכר האיסור בעלמא (ראבי"ה ס' תשטו). ובנידו"ד י"ל דלכו"ע אסור דכיון שנילוש ע"י הביצים, ה"ז ממש מין אחד, וכ"פ הנה"ש סק"ג.

ודע, שבשני האופנים האחרונים שהבאנו, עיקר האיסור כשניכר קצת האיסור, ולא בנתבטל לגמרי.

534 כה"ח אות יט בשם האח'.

535 ומפני שיש בזה מוקצה, יזהר שלא לטלטל אחר החיתוך אלא מיד יניחנה באיזה מקום, וה"ז ככל אדם שקילף פרי ביום טוב, והקליפות ביזו שיש לזרוקם מיד, וכמ"ש הפו' בסי' שח.

536 דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל (עיין שבת מב: מג. וכ"ה להדיא בביצה ג), וכ"פ בש"ע ס"ד [ואפילו כלי שמלאכתו לאיסור מותר כדין שימוש בו לצורך גופו ומקומו, וכמש"כ בסי' שח ס"ג, וזה ג"כ חשיב שימוש להגן].

537 דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר האסור וכמש"כ בסי' שיא, וכ"פ בש"ע ס"ד, ואסור אפילו בנגיעה כדרך שנתבאר לעיל בה"ס.

538 שכעת שהוא זו ה"ז טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דשרי.

539 עפמש"כ בש"ע ס' שי ס"ו, ונזכר במשנ"ב וכה"ח כאן, וע"ע במשנ"ת בסי' רסה בענ"ז.

540 כמבואר בביצה (ד): וש"ע ס"ה, וע"ע בביצה שם שאסור משום הכנה,

[ובביצה עשוי לזוז תמיד ולכן אסור בנגיעה, א"כ הם בתבנית ביצים באופן שאינו זז].

516 עיין בסימן שז כל דיני שבות דשבות [ובסימן שמ כתבנו לדון בדין מעמר בביצים].

517 דספק לחומרא ככל דבר שיש לו מתירין, וכ"כ בשו"ת מעט מים סימן יח.

518 ביצה (ג): דהוי דשיל"מ, וכ"פ ש"ע ס"א ובאחרונים.

519 דכל דשיל"מ הוא כדי שאיכלנו בהיתר, וכאן לא שייך, וכ"פ ביו"ד ס' קב ס"ד, וכ"כ בכה"ח כאות אות יג מהפמ"ג.

520 הנה יש לומר דשרי מאחר דכל הקפידא משום דשיל"מ, והשתא הלא אם ימיתן עד הבוקר יאסר משום רור"ו (וכמש"כ בנדה יז), וכ"כ כה"ח (שם), ומקורו מספר מסגרת השולחן (על קיצושו"ע סצ"ט) בשם מהר"ל דיסקין שהורה כן במעשה שהיה.

אולם היתר זה אינו פשוט כלל, וכמש"כ המהר"שם בדע"ת כאן עפמש"כ המרדכי בשבת פ' המוציא יין בשם מהר"ם שבזמן הזה מקילים בכך מפני שאין רור"ו מצוי בינינו [וכ"כ עוד פו', ויש באח' שהקילו בזה למעשה עכ"פ בדיעבד]. וא"כ אף אם אנו מחמירים, אין להוציא מזה קולא ולהתיר הביצים (וכיוצא בכתב בדרכ"ת ס' קב סק"ג בשם וועד לחכמים, ע"פ המנהג שלא חששו לרוח רעה, עיי"ש, איברא שהמנהג להחמיר, וי"ל שכוונתו לדיעבד שבזה יש נוהגות טפי להקל, וגם מזה יש ללמוד לאסור). וכן מוכח גם מדברי הש"ע (ביו"ד שם) שכתב ד"ב אין בביצים שלמות ובין טרופות, וכמו שהוכיח מזה בשו"ת הרדב"ז ח"ג ס' קיא [וזו ראה למקילים כהמרדכי בביצה שעבר עליה לילה], וכן העירו בשו"ת דברי יציב יו"ד סל"א אות יג, וכן זכורני בספר הרב לוינסון.

521 כנ"ל. והדבר נחוץ יותר כיון שכבר נתבשלה ועשויה להתקלקל, בשונה מביצה חיה בקליפתה.

522 ולפי"ז אין להקל בדין דשיל"מ. אך זה צ"ע אם חובה לעשות כן מאחר שכעת אינו דשיל"מ, או דילמא כל שאפשר לעשות כן, אכתי הוא בכלל הסברא של עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר.

523 כ"כ הפו' בסעיף א שבכל מקום שיש תערובת ואסור באכילה אסור גם בטלטול, וא"כ לא יוכל לטלטל ולשים במקרה [אלא אם כן יטלטל כלאח"י על ידי אחורי ידיו וכדו'].

ויש להעיר דיש כאן גלגל החוור, שהרי כמות שהוא בחוף הוא יתקלקל, וממילא זה אינו בכלל דבר שיש לו מתירים, והוא מותר באכילה וטלטול, ומאידיך אם אנו מתירים לו לטלטל הרי הוא יכול לטלטל ולשמור במקרה (ולחסוך את איסור האכילה), ונאמר עד שתאכלו באיסור תאכלנו בהיתר, ושוב אם נאמר כן שאפשר לשמור במקרה הרי חזר הדין של דבר שיש לו מתירין, ולכא' מאחר שכעת הוא בחוף ויכול לטלטל עכ"פ להכניסו למקרר, שוב נתבטל ממנו גזירת דשיל"מ, אולם ז"א, וצ"ע. [נמצאנו בכמה דברים בהל' מוקצה שהתירו ולא אמרו שיטלטל כלאח"י וכדו', וכגון בגרף של רעי וכו', ועמדנו ע"ז בהל' שבת].

524 ש"ע ס"ב, דהוי דשיל"מ.

525 נחלקו בזה האח', והנה בש"ע יו"ד ס' קב ס"א אסר בזה, אולם בב"י כאן כתב בפשטות להתיר, והביא כן בשם הרמב"ם והרשב"א להיתר וכמש"כ

ואם הגפרור דולק ומצער אותו, וצריך לזרוקו מיד שלא יכוה, מותר⁵⁵⁹.

וכן המעשן סגירות, לא יכבה הסיגריה אחר השימוש, ויש מחמירים גם לא לנער את הסיגריה כדי להסיר את האפר שלה, אולם מן הדין הדבר מותר⁵⁶⁰. אבל אסור לדרוך על האפר או ללחוץ את האפר לכבות.

ג. דליקה שפרצה, בזמנינו, בדרך כלל הוא בכלל פיקוח נפש, מפני שמצוי חשמל וגז, וכמו שנתבאר בהלכות שבת בסימן שלד, ולכן, מותר להתקשר למכבי אש וכדומה⁵⁶¹.

ואם אין חשש פיקוח נפש, כגון בבית מבודד וכדומה, אסור לכבות את הדליקה משום הפסד ממון⁵⁶². ואפילו אם נשרף ביתו, ואין לו בית אחר לדור בו ולאכול בו, וימנע משמחת יום טוב, דעת השו"ע להחמיר, אמנם יש מתירים בזה באופנים מסוימים⁵⁶³, וכמו שיבואר:

א. בית שנשרף, ואין לו מקום אחר לאכול שם, לשו"ע אסור לכבות ולרמ"א מותר⁵⁶⁴.

ב. אם יש לו מקום אחר אפילו אצל גוי לאכול שם, אסור לכבות גם להרמ"א⁵⁶⁵.

ג. אם לא ישרף הבית, אלא יתעשן, אסור לכבות גם להרמ"א, למרות שאין לו בית אחר⁵⁶⁶.

ד. כלי אכילה שנשרפו ואין לו כלים אחרים לבשל בהם, לשו"ע אסור לכבות, ולרמ"א יש להתיר אם אין לו כלים אחרים ולא יוכל להשיג אחרים. וכמו כן, אם יכול לעשות אש במקום אחר ולשים שם את הקדירה, או שיכול לטלטל את העצים הנשרפים ולזרוקם לחוץ, אין לכבות⁵⁶⁷.

ה. אם הסעודה עצמה נשרפת לאחר שהוכנה, אפשר להקל אף לדעת השו"ע⁵⁶⁸.

ו. אם אי אפשר לבשל ללא הכיבוי, כגון מפני השומן הנוטף על הגחלים אפשר להקל אף לדעת השו"ע⁵⁶⁹.

ז. כיבוי לצורך תה"מ, אסור לכל הדעות, ואפילו לחתן ואפילו שאין לו בית אחר ושאר אופנים⁵⁷⁰. אמנם בדרך כלל אפשר לעשות מחיצה בפני הנר, וכמו שנתבאר בר"ס שטו בדין מחיצה המתרת, וכן אפשר לכפות עליו כלי באופן שישאר קצת מרווח אויר שלא יכבה, וכן אפשר לומר לגוי שיכבה הנר, וברוב המקרים אפשר להוציא את הנר עצמו ולהניחו במקום אחר, וזה מותר בכל אופן על ידי היהודי עצמו⁵⁷¹. וביום טוב שני יש מתירים אפילו לכבות כשאין אפשרות אחרת⁵⁷².

ד. אסור לכבות את האש אפילו כדי לחזור ולהדליקה טוב יותר, כמו שמצוי בפתיחה של נפט וכדומה⁵⁷³. ה. תבשיל הנמצא על אש גדולה, אסור לכבות או להנמיך את האש, למרות שהתבשיל עשוי להישרף⁵⁷⁴. אמנם בלהבת הגז המצוי היום אפשר להקל⁵⁷⁵. אמנם אם אפשר להדליק להבה אחרת, יש לעשות כן, ולא לכבות את הראשונה⁵⁷⁶.

ואם האוכל לא ישרף אלא יחרך במקצת, אסור בכל אופן להנמיך האש⁵⁷⁷. ורק אם זה דבר שמחמתו לא יאכל את האוכל אפילו במקצתו מותר⁵⁷⁸. וכן אם הקדירה תפויח אסור⁵⁷⁹. וכל שכן משום הפסד ממון, שאסור לכבות⁵⁸⁰.

ו. דוגמאות מצויות שאפשר להקל בכיבוי, כפי האמור:

א. אורז וכדומה שדרך בישולו על ידי שמדליקים האש ואח"כ מנמיכים אותה, ומשהים את האורז כך זמן מה שלא ישרף, מן הדין היה אפשר להקל, אמנם למעשה אפשר מתחילה לעשותו באש קטנה⁵⁸¹.

ב. צלי שנמצא על גחלים, ומחמת השומן של הבשר בוערת האש בחזקה, מן הדין היה מותר לכבות, אלא שיש אפשרויות אחרות⁵⁸². אבל אסור לכבות את האש שמכינים קודם הצליה⁵⁸³.

ז. כיריים שדלוק בהם כמה להבות והוא צריך להכין את הגז לשבת, ולשם כך צריך לכבות מהלהבות כדי שלא ישרף האוכל שמששהה לשבת, הרי זה מותר⁵⁸⁴.

ח. גז הדולק, ויש חשש שאם ישאר דלוק יגמר הגז בבלון, יש להקל לכבות את הלהבה משום אוכל נפש, ובלבד שאין לו אפשרות אחת לבשל⁵⁸⁵.

576 הנה באג"מ ח"א סי' קטו כתב בפשיטות להתיר, ובח"ד סי' קג הרחיב בזה ודחה ד' המג"א, ופשיטא ליה שעדיף להנמיך מאשר להדליק להבה חדשה, עיי"ש. אולם אין זה מחוור, דהדלקה הוא דבר שהותר לצורך או"כ וכמשנת"ב בס' תקב ועוד, ומי התיר לנו איסור כיבוי בשביל לא לעשות דבר שהותרה, ומה הקשר בין הדברים, הרי כל אחד לפי ענינו, ואכן מצאנו שהאח"כ כתבו להדליק להבה אחרת ולא לכבות, וכיעוין במנח"י ח"א סי' נו, ובשש"כ פ"ג הערה נב בשם הגרשו"א, וכ"פ בבאר משה ח"ח קכח ומשנה הלכות ח"ז עה, ועוד רבים. ואמנם היה מקום לדון להקל בצירוף האמור בהערה הקודמת, וע"ע גם בישכיל עבדי שם, ועוד באח', מ"מ למעשה בודאי שנוכו יותר להדליק אש אחרת ולא לכבות.

והנה לכאורה כיום לא מצוי היתר זה כלל, שהרי לכל אדם יש להבות אחרות שאפשר להדליק, ואף אם אין לו הרי יש לשכנו, ויכול להדליק שם. אולם שמענו שבבישול אורז צריכים את הלהבה הקטנה דווקא ולא שאר הלהבות, ופעמים שמבשל עליה בתחילה בלהבה גדולה, וממילא מוכרח להנמיך אותה. אמנם ישנה אפשרות להרתיש אותה תחילה בגז אחר, ואח"כ לעשות על גז אחר [הגם שיש הפסד גז].

577 עיין סי' תקז סק"ג, לא. אולם עיין בשש"כ פ"ג הנד"מ הערה נה מהגרשו"א שאם עכ"פ חלק מסוים לא יהיה ראוי למאכל כ"כ, ה"ז בגדר שווה לכל נפש ומותר לכבות, וע"ע שם.

578 כ"כ בשש"כ פ"ג הערה נב בשם הגרשו"א שרק לנאותו אסור, אבל אם לא יאכל את החלק הנשרף, אף שיאכל את השאר מ"מ זה נחשב צורך אוכל נפש, שהרי רוצה לאכול הכל.

579 כמשנת"ל לעיל שמפני עישון בעלמא לא התירו, כמש"כ במשנ"ב יא.

580 פשוט בכל הפו', ועיין בהלכה הבאה.

581 כאמור שאם הדרך היא כן בדבר הווה ורגיל וזהו צורת הבישול אפשר להקל, כדן גרפת התנור, וא"כ ה"ה בזה (וכמו שכתבנו לעיל לגבי צליית בשר, ולהלן בסמוך), אלא ששמעתי שיש אפשרות לעשות אש נמוכה מתחילתה, ורק ימשך יותר זמן, וא"כ נראה שאסור, וכל שכן לשו"ע שאוסר כיבוי לצורך בישול.

582 כנ"ל דהוי כבישרא ע"ג גומרי שמכבה, ושרי מפני שא"א בלא"ה, וה"נ מן הדין יש להקל גם לכבות להדיא, ולא בגרמא מחמת השומן שיטף, שהרי בלא"ה לא יוכל לבשל, ובדאי שכל זה בכלל ההיתר, ואף לדעת השו"ע, וע"ע גם בנתיבות הבית וכן במשמרת המועד ועוד שאפשר ש"ל שאף להשו"ע שאסר היינו בקדירה, משא"כ בצליה שהוא דבר מצוי שעולה אש ושורפת את הצלי, אלא שיש אפשרויות אחרות, וראה בדברינו בקונטרס צלי בשר שבסוה"ס.

583 שאפשר להמתין שתדעך האש.

584 נשאלתי בזה אי שרי להנמיך האש כדי להשהות את האוכל על הגז לשבת, או דילמא לא התירו אלא כדי שישרף בשעת בישול ולא באופן שהוא רק מתחמם, ומסתבר להתיר גם בזה כיון שגם הוא צורך אוכל נפש השווה לכל נפש, ושמעתי שכ"כ בשש"כ.

585 בברכ"י (אות א) הביא בשם מהר"י מולכו שגר שיש לו שתי פיות ודולק ביו"ט, ואין שיעור בנר להיות דולק והולך, אסור לכבות פתילה אחת כדי שיספיק השמן, ורק אם השמן מועט באופן שאם ישראו שתי הפתילות דולקות לא יהיה לו אור בסעודה, מותר לכבות אחת, דהוי לצורך אוכל נפש, ע"כ. וה"ד בכה"ח (אות לו), וכתב דכ"ו רק כשאין לו עוד שמן ליתן בנר, שאל"כ יוסיף עוד שמן ולא יכבה.

ואמנם הרמ"א (סימן תקב ס"א) כתב שמותר לכבות את האש בעפר וכדו', ובלבד שלא מכבה את האש, ומשמע שאם מכבה אסור, עיי"ש. הנה הי"ש"פ (פ"ב סכ"ט) היקל בזה, אך להרמ"א לאו"ו אסור, ובשו"ת באר משה (ח"ו אלקטריק סכ"ז ד) כתב די"ל שאף הברכ"י לא התיר אלא בגרמא, ודוחק, ובמנחת יצחק (ח"א סנו") כתב שאכן אסור לכבות (וכ"כ עוד באח' כדבריו). אולם לפי"ד הכה"ח אין כאן פלוגתא, והכל תלוי אם אפשר או לא. ואם אפשר לבשל אצל שכנים י"ל שג"כ אסור [ורק על ידי גוי אפשר לכבות].

מדברי הר"ן בשם הרמב"ם דשאני דבר הווה ורגיל שא"א בלעדיו, ואם לא יתירו לו אתי לאמנועי, משא"כ שריפה וכדו' שאינו דבר טבעי (וציינו בשעה"צ ה), וכ"כ בתפל"מ ח"ב סי' כ, וכן ראיתי בשם ברכת יצחק מועדים ע' קלה בשם הגר"ב, ושו"ת אוהב משפט סי' כג ועוד, אמנם בצלי יש צד להקל טפי, וכמו שכתבנו להלן.

אמנם יש מקום לחלק דשאני גרפת תנור שאי אפשר באופן אחר בכל המצבים והאופנים, ובכל בישול עשוי שיהיה צורך בזה, משא"כ כאן שזה צורך שעשוי להיות רק בסוג תבשיל מסוים, או בבשר שמן וגחלים מסוימים והנהה.

570 בגמ' הנ"ל אסרו לכבות מפני ד"א (תה"מ). ואע"פ שהרוקח כתב להקל כשא"א באו"א, כתב הב"י שהוא סובר כר"י, ואין הלכה כן, וכתבו האח"כ (ה"ד במשנ"ב ה וכה"ח יב) שאפילו בבעילת מצוה אסור.

571 הם אופנים המותרים שאפשר לעשותם בקל, והיינו בטלטול הנר שהותר, דאינו מוקצה, או לרפות נר (באופן שיהיה מרווח שלא יכבה), וכן אפשר ע"י מחיצה, לפי שיטות הפו' שהבאנו בר"ס שטו בענין מחיצה המתרת.

ומה שכתבנו להתיר ע"י גוי, הוא פשוט משום שבות דשבות במקום צורך. ואמנם י"א שבמלאכה שאצל"ג אסור, ול"ח שבות. אך רבים מתירים וכמשנת"ל בה"ל שבת סי' שו. ונוסף ע"ז דיש מתירים כנ"ל מהרוקח, ומצאנו בס' שיד שבמח"א הפו' מותר ע"י גוי, והבאנוהו בס' יא.

572 עיין ביה"ל כאן ס"א, וכה"ח טו.

וע"ע בביה"ל (בסוה"ד) להקל בגרמא על ידי נתינת הנר במים, או ע"י חיבור נרות או תוספת עצים וכדו' כדי שיכבה במהרה (והוא עפמ"ש"כ להלן ס"ב), אך ז"א פשוט כלל, דלא אשכחן בשא"ר להתיר הדלקה שלא לצורך אכילה ואורה וכדו'.

573 פשוט דהם ב' מלאכות נפרדות, וה"ז כבורר על מנת לערבו בחזרה, וכבונה על מנת לסתור שאיסורא דעבד עבד, ומש"כ בברכ"י סי' תקיד אות א, עיין בכה"ח ל דמייירי שאין לו עוד נר או שמן, ועיין באגר"מ ח"א סי' צג ובשש"כ הנד"מ פ"ג הערה נז מש"כ בזה מהגרשו"א, וכן מבואר בביה"ל ועו"א שיבואר להלן ס"ב.

574 עיין לעיל שדעת מרן השו"ע שאסור לכבות בשום אופן, ואף להרמ"א אסור, שהרי אפשר להדליק להבה אחרת, וכל שיש לו אפשרות אחרת לא התירו. [וגם אם אין לו בביתו, הרי אפשר לבשל בבית אחר, כעין שכתבו הפו' לענין לאכול בבית אחר, וכ"ש שאפשר לבשל בבית אחר, וצ"ע על כך שרבים מהאח"כ לא כתבו כן, אלא תלו הדבר לפי האדם בביתו].

575 הנה השו"ע כתב שאסור לכבות בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה, ופשיטות הדברים שאפילו כדי שלא יתקלקל האוכל אסור, וכן מבואר להדיא במקור דברי השו"ע הלא הם במ"מ (פ"ד ה"ד) לפי"ד הר"ף ורמב"ם שאפילו מפני האוכל שלא ישרף אסור, וכ"כ בנה"ש סק"א ועוד באח', ורק להרמ"א מותר.

ובט"ז (סימן תקב סק"ג) כתב שאם האש גדולה ומקדיח תבשילו אפילו להסיר מקצת האש, אף שע"ז מכבה בודאי עיי"ש, וה"ד במשנ"ב סק"ז ושעה"צ שם. ו"ל שכ"ז הוא רק להרמ"א ולא לדעת השו"ע, וע"ע במג"א סק"ב, ופ"מ"ג שם, ובמשנ"ב סק"ד, ודו"ק.

אמנם בנידו"ד שהוא בכפתור הגז יש מקום להקל טפי אף לדין הנוהגים בעלמא כהשו"ע, וזאת משום שיש לדון אם יש איסור בעצירת הגז שלא יזרום וממילא יכבה, כמו ששם מחסום בפני האש שלא תתפשט, עיין סי' שלד, וכבר דנו בזה באח', עיין בישועות יעקב סו"ס שלד מנכד המחבר, ונת' במק"א. ואף שלמעשה הדבר ברור לאיסור כיון שהוא עיסוק בגוף האש, וכמרחיק את השמן מן הפתילה, דיש בו כיבוי, מ"מ הוי כגרמא וכמש"כ בישכ"ע ח"ב סי' ס"י, וכן משמע מדברי האורחות חיים וכל בו בה"ל יו"ט בדין הפחמים [ובעצם דין גרמא אי שרי מצאנו שנחלקו בראשונים שיש מתירים ויש אוסרים, ורק במקום הפסד מתירים, כמ"ש במק"א]. ועיין עוד בבי"א ח"א סי' לא מש"כ בזה, ובהערת הגר"ב צ"א שם ובהשגה ע"ז, ובדברי הגר"ב צ"א בול"צ סימן כ תשו"ט, וע"ע בהערה הבאה.

שיש שאסרו מה"ט שמשליכים את הנייר וכו', אמנם בסתמא י"ל שאינו פסיק רישא.

559 כן נראה שבאופן זה מותר לזרוקו אפילו אם יהיה פס"ר שיכבה, כיון שלא ינח"ל בכך, וכבר מצאנו שבמקום צער התירו אפילו מלאכה שאצל"ג, וכמשנת"ב בס' שכח בענין הוצאת קוץ שמצער אותו באופן שיצא דם, ועוד כהנה. ועוד י"ל עפמ"ש"נ בס' שטו בהריגת מזיק מפני שרוצה להנצל ממנו, וע"ע שם שהבאנו כמה כללים בדין פס"ר, ודון לנידו"ד, ודו"ק.

560 בביה"ל שם כתב לאסור בזה משום כיבוי, אולם נראה שאף לדעתו כל הקפידיא אם מכבה בעת הניעור ע"י לחיצה באיזה דבר, משא"כ אם כבה מאליו. וכן מדברי הפו' בסימן תקיד סי' ס"י מוכח דשרי, וגם הוי גרמא ואינו מכוון ועוד, וראה בדברינו להלן בסוף הסימן בקונטרס בענין סיגריות ביום טוב, ביאור הענין.

561 ראה בדברינו בסימן שלד בהרחבה כל הפרטים, ושיש אפשרות לכבות בגרמא, הקל הקל תחילה, עיי"ש. וענין זה של פיקוח נפש נזכר בקצרה בגמרא בבב"א (כב), היכא דאיכא סכנת נפשות לא מבעיא לי (והשו"ע והפו' כאן לא הוצרכו לומר כן, דפשיטא, ואם בשבת הותר, כ"ש ביו"ט). וכענין זה של פיקוח נפש נזכר גם במשנ"ב וכה"ח כאן (סוס"א) לענין מקומות שהגויים יכולים להעליל על היהודים וכדו', אך כאמור שבזמנינו שיש חשמל וגז הסכנה חמורה יותר.

562 כן דעת רוב הראשונים בסוגיה דביצה (שם), ודלא כהני ראשונים המתירים בזה שהביא הא"ר סק"ד, וע"ע כה"ח אות לו וש"א.

563 עיין בביצה (כב), שאסור לכבות את הנר מפני ד"א, ומה שמצאנו בבב"יתא שמותר לכבות מפני עישון הבית והקדירה הוא רק אליבא דר"י שמכשירי או"כ"נ מותר עיי"ש, והקשו הראשונים הרי לקמן (נח), נקטו הפו' כר"י דמכשירי או"כ"נ דוחה יו"ט, ונחלקו האח"כ כמה אופנים, ד"א שהלכה ואין מורין כן (רו"ה), וי"א שמדברנו אסור רק באופנים מסוימים (רשב"א ר"ן רא"ש וטור ועוד), וי"א שאכן אין היתר בזה כלל (ר"ף, רמב"ם, עיין בב"י), ובמרכזי ואו"ח ועוד מתירים, והנה עכ"פ דעת רוב הראשונים להתיר באופן שיתקלקל המאכל או הבית וימנע משמחת יו"ט כהראשונים שהזכרנו לעיל [זולת הר"ף ורמב"ם שהבינו בדבריהם המ"מ ובי"א]. וכן עיין ברבב"ד ורמב"ן על הר"ף והר"ד ורי"ז, והעיסור וראב"ה ורוקח ותניא רבתי ועוד, וכן באו"ח הנ"ל כתב שכן דעת ריה"פ.

ולדינא, השו"ע ס"א פסק לאסור בכל גווני (וכ"כ בדעתו כל האח'), כמובא במשנ"ב וכה"ח, ודלא כט"ז סק"א). אבל הרמ"א פסק להקל כהרא"ש ורשב"א ושאר, אם אין לו אפשרות אחרת בהיתר.

והנה בני ספרד אזלי כהשו"ע, כידוע. אלא שכאן י"ל מאחר ורוב הראשונים מתירים, ורבים מהם לא נראו למרן השו"ע, ומצאנו בכ"ד שכתבו הפו' דאלו מרן היה רואה היה מסכים לזה, וכמו שהזכרנו בר"ס שיד בסתירה בכלים ובס' שכא ועוד. ומה גם שהר"ף והרמב"ם שנסמך עליהם השו"ע אינו מוסכם, שאף שהמ"מ הבין כך בדבריהם, הרי הרמב"ן על הר"ף הנ"ל לא כתב כן, אלא שאף בר"ף יש להקל, וכל כה"ג שפיר הו"ל לתפוס סברת רוב הראשונים [ומ"מ כתבנו בפנים דעת השו"ע, ומיהו יש מקום להקל באופנים מסוימים, הגם שהשו"ע אסר בעלמא אף בשעה"ד].

564 שו"ע ורמ"א ס"א, כנזכר.

565 במשנ"ב (סק"י) הביא מהמג"א שאוסר, ובא"ר נסתפק בזה, עיי"ש. ולדינא לא שבקינן פשיטותיה דהמג"א, וכן פסקו כמותו הח"מ והגר"ז ועוד פסקו כהמג"א, וה"ד כה"ח אות כו.

566 עיין משנ"ב סק"ט ובשעה"צ יא [וע"ע להלן מה שכתבנו בדין תבשיל על אש הגז שעומד להשרף].

567 שו"ע ורמ"א ס"א, ובמשנ"ב סק"ו וסק"א.

568 משנ"ב סק"י"א בשם מאמר"ר, שבכה"ג ה"ז כיבוי לצורך אוכל נפש, וע"ע להלן בהלכה הבאה.

569 בדין גרפת תנור מן הגחלים שהתיר השו"ע (בסימן תקז ס"ד) אע"פ שהוא מכבה משום דהוי צורך אוכל נפש, ואי אפשר בלא זה, וה"ז כמניח בשר ע"ג גחלים שמוותר. ומה שכאן לא התיר השו"ע, הביא הב"י (רה"ס)

י"ז. אסור להטות נר שעוה כדי שהשעוה תיפול מהנר⁶⁰⁵. אמנם אם אין לו מטרה לכיבוי הנר אלא לצורך שימוש בנר, כגון להדליק ממנו או להשתמש בו באור בחורים וסדקים וכדומה מותר, אע"פ שנופל ממנו שעוה⁶⁰⁶. ומותר ליתן כלי תחת השמן או השעוה שמטפטף כדי לשומרו⁶⁰⁷.

י"ח. אסור להוסיף נרות כדי שיכלה הנר מפני החום, וכן אסור להדליק את הקצה השני של הנר כדי שיכלה, אלא אם כן צריך לזה⁶⁰⁸.

י"ט. נר שעוה שמצטבר בדופנו שעוה, וזה גורם כיבוי לנר, עיין בהערה⁶⁰⁹.

כ. אסור לחמם נר שעוה כדי להדביקו על המדף וכדומה⁶¹⁰.

כ"א. מותר להכניס נר שעוה לתוך פמוט, ואף שבעת הכנסתו בדוחק נשחק קצת מהשעוה⁶¹¹. אך אין לעשות כן לכתחילה בסכין⁶¹².

כ"ב. מותר לנקות פמוט שבתוכו שיירי שעוה מההדלקה הקודמת, וכן מותר לנקות משאר פסולת הנרות, וראוי לעשות כן כלאחר יד דהיינו לשופכו על הפח, או להסירו על ידי סכין וכף וכדומה⁶¹³.

כ"ג. איסור מוקצה הוא רק בפסולת שאינה ראויה כלל לשימוש או שימוש חוזר, אולם בהרבה מקרים אינו מוקצה כלל, כגון בפתילה שנשרפה רק בחלקה⁶¹⁴.

מנורות חשמל

כ"ד. נרות חשמל (פנסים הדולקים בחשמל או בטריה), אסור למעט או להגביר את האור שלהם ביום טוב⁶¹⁵. אבל מותר לקרוא לאורם, ואין חשש שמא ישנה את עוצמת האור⁶¹⁶. ומותר לטלטל מנורת חשמל ביום טוב⁶¹⁷.

כיבוי באופנים מסוימים

כ"ה. גרם כיבוי, יש אופנים המותרים ויש אופנים האסורים, והכלל הוא: שקודם ההדלקה יכול לעשות כל דבר שיגרום לאש להכבות, אבל אחר ההדלקה הדבר תלוי, לפי השו"ע - אסור לגרום כיבוי בין בגוף הנר ובין בגורם חיצוני. אמנם אם אינו נוגע בדבר הדולק כלל, מותר. ולרמ"א מותר לגרום כיבוי אם אינו בגוף הדבר הדולק⁶¹⁸.

כ"ו. אופנים של גרם כיבוי:

- [א]. ליתן נר שעוה בחול (תיחוח, שאינו עושה גומא), שכאשר יגיע לשם יכבה, לשו"ע אסור, אלא אם כן יעשה זאת קודם ההדלקה, ולרמ"א מותר⁶¹⁹ [ועיין להלן בענין נתינתו במים]⁶²⁰.
 - [ב]. לחתוך את הנר שעוה לשניים [על ידי אש] לאחר ההדלקה, לשו"ע אסור ולרמ"א מותר, ומכל מקום נכון להחמיר גם לבני אשכנז⁶²¹ [וחיתוך בסכין לכולי עלמא אסור]⁶²².
 - [ג]. ליתן תופסן [קליפס] בנר שכשיגיע לשם יכבה, דינו כאמור באות הקודמת⁶²³.
 - [ד]. ליתן כלים מלאים מים שכאשר יגיע האש לשם יתבקעו ויכבו הדליקה, מותר מן הדין⁶²⁴.
- כ"ז.** הנוהגים לשים מים תחת השמן, אם הוא מדליק מערב יום טוב, מותר⁶²⁵. אבל אם הוא מדליק ביום טוב עצמו, יש להחמיר⁶²⁶, ואפילו אם שם את המים קודם ההדלקה⁶²⁷, ונראה שעיקר האיסור הוא בנר שעוה וכדומה⁶²⁸.

ט. מטבח שהחום בו גדול מפני האש הדולקת בו, אסור לכבות את האש בשל כך⁵⁸⁶. ורק על ידי גוי מותר⁵⁸⁷.
י. אסור לכבות נר שמפריע לו לישון⁵⁸⁸, אלא יוציא אותו מחדרו, או יכפה עליו כלי וישאיר מעט רווח שלא יכבה. ואם אי אפשר ללא כיבוי מותר על ידי גוי⁵⁸⁹.

דיני נרות שמן

י"א. נר שמן שיש בו פתילה, אסור להחסיר מן השמן, מפני שזה נחשב כיבוי, וישנם אופנים האסורים וישנם אופנים המותרים:

- [א]. להטות את הנר כדי להרחיק את השמן מן הפתילה⁵⁹⁰.
 - [ב]. להסתפק מן השמן בשעה שדולק אסור⁵⁹¹. ואם זה לצורך אוכל נפש נחלקו הפוסקים, ויש להחמיר לכתחילה. אבל אם אין לו אוכל אחר מותר⁵⁹².
 - [ג]. להוציא פתילה מנר אחד וליתן בנר אחר, אסור⁵⁹³, אפילו כדי שידלק עד מוצאי יום טוב אסור⁵⁹⁴.
 - [ד]. גם להוציא מאותו נר ולהחזירו אליו אסור⁵⁹⁵.
- י"ב.** האופנים המותרים:
- [א]. להוציא מקצת הפתילה מהשמן, כדי שיאחז בה האש, ואחר כך יחזירנה כמו שהיה, מותר⁵⁹⁶.
 - [ב]. מותר לטלטל נר שמן ביום טוב כשהולך עימו בנחת⁵⁹⁷.
 - י"ג.** מכונת נפט ["פתילה"], ישנם כמה אופנים:
 - [א]. הרוצה להוציא את הפתילה בעודה דלוקה כדי להוסיף נפט, אסור, אלא אם כן ישאר מקצת הפתילה נוגע בנפט⁵⁹⁸.
 - [ב]. מותר להוריד את הפתילה כדי שתבער כהוגן, ולא תעלה פיה ועשן⁵⁹⁹.
 - [ג]. המדליקים את הפתילה בעודה בחוץ ומחזירים אותה לגלגל הברגה, מפני שבעת ההחזרה נעשה כיבוי, אלא יכניס גפרור וידליקנו בעודו בפנים⁶⁰⁰.
 - י"ד.** מותר להוסיף פתילות בקערת שמן כדי שיוסיף אור, אבל אם כוונתו כדי שהשמן יכלה ויכבה במהרה נחלקו הפוסקים, ולמעשה יש להחמיר⁶⁰¹.

דיני נרות שעוה

ט"ו. קסמים שחלק מהם דולקים וחלקם עדיין לא דולקים, מותר להוציא את הקסמים שאינם דולקים⁶⁰², וכן פתילה שנמצאת בין חתיכות חלב ושעוה, מותר להוציא מהם, כיון שאין הפתילה יונקת מהם כלל⁶⁰³.

ט"ז. אסור לחתוך נר שעוה הדולק ביום טוב⁶⁰⁴.

586 שאין בזה צורך אוכ"נ, ואפילו למתירים הנ"ל בהלכה הקודמת מ"מ כאן אסור.

587 דהוי שבות דשבות לצורך.

588 ככל איסור כיבוי, ומש"כ הצי"א ח"א ס"כ פ"ה להתיר ע"פ הר"ן, דחווה הפו' מאחר שהשו"ע לא פסק כן, וכן העיר בבאר משה ח"ו ס"כ בקו' אלקטריק, וח"ח סימן כז, וכ"ד הגרשז"א במאורי אש ועוד באח'.

589 כנ"ל כדי שבות דשבות שמוותר במקום צורך.

590 עיין ביצה (כב.) ושו"ע ס"ב.

591 אח' ה"ד במשנ"ב יד וכה"ח י, והוא ק"ו מהשו"ע.

592 נחלקו בזה הראשונים, עיין רש"י בנוטל ממנו לאוכל, ובאגודה כתב להדיא שמוותר, ועיין בא"ר שהשווה דבריהם, אך כתב שמדברי כמה ראשונים אחרים משמע דאסור, עיי"ש. אך לא נתבררה ראייתו, כיעוין. וע"ע בשעה"צ בשם ר"ח, ובאמרי בינה ס"ט הוכיח מהרמב"ם להקל, וכ"כ פמ"ג ה"ד בכה"ח אות קג, וסיים שהיתיר זה הוא אם א"א בענין אחר.

593 שו"ע ס"ב.

594 עיין אמרי בינה שם, וכ"פ השפ"א שם, ומהרש"ג ח"ב ס"ז.

595 כ"כ ביה"ל ד"ה לאותו נר.

596 משנ"ב טז.

597 עיין בכה"ח אות לד, ואת קמא, וע"ע במשנ"ב בסי' רעו סק"ל וסי' רעז סק"ו ז, יח, ובמה שנתבאר בהל' שבת בענין זה, וביו"ט קיל טפי, כיון שאין כוונתו לכיבוי.

598 ביה"ל ד"ה בנר.

599 הגרשז"א במאורי אש ע"פ הט"ו שבמשנ"ב סוסקט"ז ושעה"צ יח.

600 ביה"ל ד"ה מיד.

601 כ"פ הרשב"א בעבוה"ק שג, ומאירי ושא"ר. ואמנם הרמ"א כתב להתיר גם כדי שיכבה במהרה, אולם העירו ע"ז באח' דלא אשכחן כן בראשונים, ועיין במשנ"ב וביה"ל ושא"ר ופסקו להחמיר.

602 בביצה (כב.), וכ"פ הרי"ף ורמב"ם ושו"ע סי' תקב ס"ב, ועיין מה שביארנו שם.

603 משנ"ב טו בשם האח'.

604 בדבר זה נחלקו השו"ע והרמ"א ס"ג, השו"ע אוסר והרמ"א מתיר, וכתבו האח' שלמעשה יש להחמיר בזה, וכמבואר במשנ"ב וכה"ח.

אמנם מצד החיתוך עצמו אין חשש, שאין בזה שום איסור מלבד שהוא כמכבה, וגם חיתוך החוט של הפתילה המחבר בין שני החלקים אין בזה איסור, ובפרט לממשנ"ב בסי' שיו, שמ, שאין בחיתוך חוט משום קורע, ומצד מכין פתילה דלהלן [ומצד שמחליק השעוה בזמן השבירה אין חשש דלא מכוון].

605 אח', ה"ד בביה"ל ד"ה ויכבה, וכה"ח אות מ ודלא כט"ז.

606 כ"מ פו' כאן בכ"ד שבאינו מכוון אין חשש, וכ"פ באגר"מ ח"ה סימן נ אות ל, שהוא פסיק רישא דלא ניח"ל ואין דרך היתוך בכך, ואצל"ג. ועוד שהרי עשה כן להאיר, והוי כצורך אוכל נפש, עיי"ש. ואף שאין זה אלא לברכה, מ"מ הרי נעשה להאיר בפועל, וכמו שנוהגים לראות בצפרניים כמש"כ הפו' בסי' רחצ (אמנם אם מנהגו לברך בכדי שאפשר שיאותו לאורו, הרי אין לו תועלת בזה לאורה), וכ"פ בשו"ת באר משה ח"ח סי' קפד, ובאגר"מ ח"ה סימן כ אות

ל, ובשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן ריז, הגם שחשש קצת, וכ"ד הגרי"א בספר יוט"ש כהלכתו הערה סח, ועוד.

607 עיין בדברינו בהל' שבת סי' רסה ס"ג, אולם כ"ז בשבת, אבל ביו"ט אין חשש, ומש"כ המג"א סק"ז לאסור ליהנות ממנו, היינו מאחר שבזמן שהיה דולק היה מוקצה, כתב המח"ש דהיינו באכילה דווקא, וע"ע בספר חיכו ממתקים ע' תקנה.

ועכ"פ כ"ז רק כשיש לו צורך בזה, הלא"ה י"ל דהוא מוקצה, כמו כל שברי כלים, שהרי חתיכות קטנות שאינם ראיות לכלום ה"ז מוקצה, וכעין מש"כ השו"ע בסי' שח שאפילו חתיכות לחם פחותות מכזית מוקצה.

608 ע"פ כל הנ"ל וביה"ל, וע"ע להלן ס"ג.

609 שאלה: שעוה המצטברת בדופני "נר שעוה", האם מותר להוציאה כדי שלא תימס ויכבה הנר.

תשובה: א. אם הנר דולק, לכא' דומה למש"כ השו"ע בסי' תקב ס"ב אם מותר להוציא עצים מהמדורה, וכתב השו"ע שכל זמן שלא אחזה בו האש מותר, וכאן לכא' זה דבר אחר, וז"ל כי הכל נחשב אחד ואחזה בו האש, וה"ז ממש כדין קיצור נר המבואר בסי' תקיד ס"ג לאיסור, אלא ששם החשש הוא משום שזה כמכבה, משא"כ כאן הרי זה להיפך כדי שלא יכבה, והוא לא ידלק. ואמנם יש לחוש שבתחילה קודם שהוא נמס הוא מועיל לבערה, אך לענ"ד יותר יש סברא שזה מועיל לנר ולא גורם כיבוי.

[ב]. אם הנר אינו דולק וכבר כיסה את הפתילה, ורוצה לשבור ולהוציא חלק מהשעוה כדי שיוכל לחזור ולהדליקו, לכא' ה"ז דומה למש"כ בסימן תקיד ס"ט שלא מהבהבים פתילה משום מתקן מנא, וכן בסי' בחיתוך האש הפתילה וכדו', אמנם שם מדובר בפתילה ונר חדשה, וכאן ה"ז כדבר שנתקלקל ומצאנו חיילוק בזה, ואם כיסתה השעוה את כל הנר ה"ז תיקון של כל עשיית הנר.

[וכ"ז מלבד איסור מוקצה בזה"ז שאין משתמשים בשעוה כלל, אך לצורך מותר להוציאו כדרך ניקוי, ועו"ל].

610 מג"א ואח', ומשנ"ב סק"י"ח וכה"ח מא [וע"ע כה"ח אות מב].

611 באר משה ח"ח סי' קסח, והגרשז"א בשש"כ פ"ג סמ"ב ובהערות, ועוד.

612 עיין באר משה שם שרק אם א"א בלא סכין מותר, ובשש"כ אסר בזה.

613 עיין כה"ח (אות מא), ונתבאר עוד במק"א, ושיירי שעוה עדיף טפי, אך עיין לעיל בענין כלי תחת טיפות שעוה ושמן.

614 שאריות הפתילות הרי הם מוקצה לפעמים, ויסירים ע"י דבר אחר בטלטול מן הצד [אך לא יתן אותם על כלי, ולא לתוך צלחת, אא"כ ישים דבר היתר משום ביטול כלי מהיכנו], או כלאחר ידו לכתחילה, ויש שהתירו אפילו ביד דרך נקיון, אולם אין ראוי להקל (כמו שכתבנו בתשו' בהל' יו"ט). אמנם בהרבה מקרים אינו נחשב מוקצה, ולפי"ז אפשר להוציאו בידיים, וא"כ יש לבאר שכל מה שכתבנו לדון בתשובה איך להוציא השיריים מהנר, ז"א מוכרח בדרך כלל, כשאינו מוקצה.

[א]. פתילה שלא נשרפה כולה אינה מוקצה.

[ב]. פתיל צף אינו מוקצה, כיון שאפשר להדליק בו שוב ע"י שימושך אותו קצת למעלה, או שידליק בו בצד ההפוך.

[ג]. פחיות של הנרות שעוה (נירונות), אינו מוקצה, כיון שראוי ליתן בו שעוה, ואפשר להעביר מזה לזה, וכן לפעמים שאין כוסית לשים בה שמן זית

להדלקה, ומוציאים את השעוה ומניחים בה שמן זית להדלקה. והגם שבד"כ בזה"ז לא חשיבא, והרי איסור מוקצה משתנה לפי הזמן, ראה בדברינו בסימן שח.

615 משום איסור מוליד זרם, ואף בהפסקת הזרם ידוע לאיסור, וראה לעיל בסימן תקב משנ"ת בזה, וה"ה בהנמכת זרם.

616 כיון שאורם צלול ואינו עשוי להשתנות, וכמשנ"ת בסי' ערה בדיני חשש שמא יטה, עיי"ש. וק"ו ביו"ט דקיל משבת.

617 שאף אם אסור טלטול בשבת הוא דווקא בגלל שהשלהבת מוקצה משא"כ ביו"ט, וכן מבואר בשו"ת באר משה (ח"ו אלקטריק סכ"ה) ומנח"י (ח"ג סמ"ג) וצי"א (ח"א ס"כ פ"ד אות כ). וזה מלבד שאף בשבת הבאנו בסי' רעו שיש מקום להתיר עכ"פ בעשוי לטלטלו, כיעו"ש. וע"ע בשש"כ פ"ג ס"מ ובהערות, ויל"ב.

618 עיין ביצה (כב.) ובתוס' (שם) כתבו שגרם כיבוי מותר, ולכן מותר לחתוך נר דולק מלמטה, ומה שאסרו להסתפק מהשמן שבנר משום כיבוי, הוא מפני שמיד בשעה שהוא מסתפק ממנו מכהה אורו, וכ"כ עוד ראשונים, אולם הרא"ש (פ"ב ס"יז) תמה על דבריהם מגמרא דשבת (כט:). שאסור ליתן שפופרת על הנר שמא יסתפק ממנו, למרות שבדאי אינו מכיחש את האור בכך, ועל כרחק שכל שנוגע בנר עצמו אסור, ומה שאמרו בשבת (קב.) שמוותר לעשות מחיצה בכלים מלאים מים, וכדעת רבנן (וכ"פ בסימן שלד), הוא משום ששם הוא דבר חיצוני, עיי"ש. וכתב הב"י שלדבריו אסור גם לקצר נר שעוה, עיי"ש. וכשיטת הרא"ש כה"ד הרי"ף ורמב"ם שהתירו לקחת עצים מהמדורה שלא אחזה בהם האש, אבל לחתוך את העץ עצמו שאחזה בו האש אסור, וכ"כ בחי' הריטב"א.

ולדינא בשו"ע (ס"ג) פסק כהרא"ש ואסר לגרום כיבוי בגוף הנר, אלא רק קודם ההדלקה, [שאו הכל מותר, וזולת מים כמש"כ בביה"ל, ויבואר להלן]. אבל הרמ"א בד"מ אות ב פסק כהתוס' הנ"ל, וע"ע במשנ"ב סק"כ וסק"ב, ועיין במשנ"ב (סק"ג) בשם האחרונים שנוון להחמיר כהשו"ע, ומ"מ לדידהו יש חיילוק ג"כ בין אם הוא בגוף הנר או לא, וכדמשמע במשנ"ב סק"כ, והוא כמבואר במג"א סק"ז ועוד באח', ועכ"פ לדין הכל אסור.

619 כנ"ל, ובהו אף לבני אשכנז משמע דשרי כיון שאינו בגוף הנר אלא בגורם חיצוני, וכדעת מג"א הנ"ל.

620 עיין ביה"ל ד"ה דבר.

621 כנ"ל, וכ"ה במשנ"ב.

ואם מדליק נר ארוך דולק והתחתון נדלק והעליון לא דולק, עיין יש"ש (פ"ד ס"יא) שאוסר, ובט"ז (סק"י) חולק עליו, ומהפכו ל"מ כן, וע"ע להלן בסעיף ח ובמשנ"ב וכה"ח שם.

622 עיין רמ"א, ומשנ"ב סק"י"ט וסק"ד, ולהלן ס"ח.

623 עיין משנ"ב סק"א.

624 עיין בשו"ע ס' שלד, והם ד' הרא"ש. אמנם עיין ברמ"א שם. ובאמת שזו מח' ראשונים בדין גרמא שבגמרא דשבת קכ, ואכמ"ל.

625 פשוט דמערב יו"ט כל אשר ברוצנו יעשה, שהרי ביו"ט אינו גורם כלום.

626 עיין בביה"ל (ד"ה דבר המונע) שאף על פי שמוותר ליתן חול מסביב לנר לפני שהדליקו, כמש"כ השו"ע, מ"מ במים אסור לעשות כן, וע"ע שהט"ז התיר לעשות כן במקום צורך, בחמ"מ ועו"א כתבו לאיסור, והטעם שאין

אבל בפתיחות בשמן מותר. [ובפרט בפתיל צף, או פתילה בצינורית שהאש היא גבוהה]. ובפרט אם המטרה רק להגביה את השמן, או לענין סגולי שיש בזה, ולא בשביל כיבו⁶²⁹.

כ"ח. אסור להעמיד נר במקום שיש רוח מנשבת, מפני שהוא כמכבה, אבל אם קעת אין רוח מנשבת, יש מתירים, ויש אוסרים כיון שהרוח יכולה לבא בכל רגע, ובמקום צורך גדול אפשר לסמוך על המתירים⁶³⁰. וראה עוד להלן בדין כיבו גז על ידי הזות מאוורר.

כ"ט. היוצא לרחוב ורוצה לקחת עימו נר, ויש חשש שיכבה ברוח, אם אינו פסיק רישא שיכבה מותר, אבל אם יכבה בודאי אסור⁶³¹.

ל. מותר להדליק נר ואש במקום שיש שם רוח, אפילו רוח מצויה באותו עת⁶³², וכל האיסור האמור לעיל הוא באופן שהנר דולק ומוציא אותו ממקום סגור למקום הרוח.

כיבו הגז

ל"א. אסור לסגור את כפתור הגז כשהאש דולקת, בין הכפתור של הכיריים, ובין הברז הראשי של בלון הגז⁶³³. וכן אסור לומר לגוי לכבות, אלא אם כן בחשש סכנה⁶³⁴, או במקום הפסד וצורך גדול וכדומה, כדין שבות דשבות⁶³⁵. ובפרט בכיבו גז יש להקל יותר⁶³⁶.

ל"ב. מותר לכוון "שעון גז" קודם הדלקת הגז, כדי שיכבה את הגז בזמן מסוים, אבל לאחר שכבר הגז דולק, אין לקרב זמן הכיבו [אבל מותר להאריך את זמן ההדלקה], וגם לבני אשכנז נכון להחמיר⁶³⁷. אבל מותר לומר לגוי לעשות כן⁶³⁸. ואם הוא משנה את שעת הכיבו שיפסיק לפעול באופן זמני, אפשר שמוותר⁶³⁹.

ל"ג. אין לחבר את שעון הגז למערכת הגז ביום טוב⁶⁴⁰.

וכן אסור להכניס את שעון שבת לחשמל כדי שיכבה את החשמל בבא העת, אמנם אם אין החשמל פועל אפשר להקל⁶⁴¹.

ל"ד. יש שנהגו לכבות את שלהבת הגז על ידי הנחת כלי עם מים שירתחו, וכאשר הם גולשים מכבים את האש, והמחמיר בזה תבא עליו ברכה⁶⁴². ומכל מקום מן הדין מותר, אבל צריכים להזהר בדברים הבאים:

א. שלא יכבו המים באופן ישיר על ידי תזוזות הכלי שבו המים [אמנם כשאינו מכוון ואינו פסיק רישא, מותר]⁶⁴³.

ב. שישתמש במים הללו לעשיית משקה חם וכדומה, שאם לא כן הרי זה בישול שלא לצורך ואסור⁶⁴⁴.

ג. אם יש לו כבר מים חמים במיחם וכדומה, אין לחמם מים אחרים שלא לצורך, אלא אם כן יש לו תועלת מיוחדת בהם, כגון שהם רותחים ביותר⁶⁴⁵.

ל"ה. אין לכבות את האש על ידי הטיית המאוורר שיכבה את האש⁶⁴⁶.

ל"ו. במערכות הכיריים של הגז בזמנינו, ישנו התקן של זרם חשמל הגורם למנוע את הקפיץ מלכבות את הגז, ואם מפרידים בינו לבין המבער על ידי טס מתכת או כפית וכדומה נכבה הגז, אין בזה איסור גרם מכבה, ומ"מ ראוי להמנע מזה, אלא אם כן במקום צורך⁶⁴⁷.

שעון שבת ומקרר

ל"ז. שעון שבת חשמלי הפועל או כבוי, מותר להאריך את המצב שלו, ואפילו בשבת מותר מן הדין⁶⁴⁸.

אבל לשנות את המצב, אזי: אם הוא כבוי מותר לעשות כדי שידלק מוקדם יותר, ואם הוא דולק ראוי להחמיר שלא לקרב את זמן הכיבו⁶⁴⁹.

במה דברים אמורים במכשירים שיש בהם אש או גוף להט, אבל אם זה רק זרם בלבד, מותר לקרב את זמן ההדלקה או זמן הכיבו של הזרם⁶⁵⁰.

ודע, שמלבד זאת יש ליתן הדעת על פרטים נוספים בעיקר השימוש בשעון שבת ביום טוב, וככל מה שכתבנו בהלכות שבת סוף סימן רסה עיין שם.

וכמו כן בעת השימוש בו, יש מחמירים מצד מוקצה, ועל כן ראוי להזיז את הזיזים כלאחר יד בציפורן וכדומה, או על ידי כלי וכדומה⁶⁵¹.

נ"ת בסי' שז שבאופן שיש מקילים קיל טפי באמירה לגוי, אך זה תלוי בכל מקרה לגופו לפי הענין.

637 כמשנ"ת לעיל בסוגי הגרמא שהדבר תלוי במח' שו"ע והרמ"א, ואף לבני אשכנז יש להחמיר בזה כמו שהבאנו לעיל, משום שכאן ה"ז גרם כיבו בנר עצמו, מפני שסגירת הברז של הגז הרי היא כיבו ממש (כמו המסתפק מן השמן שבנר), וממילא הגורם לסגור הגז ה"ז גרם כיבו בנר עצמו, ואינו דומה לנתינת נר בחול שנת' לעיל, ואמנם יעוין בהלכה הבאה שיש שהקילו לכבות בגרמא בגז שלנו, אולם מלבד שיש חולקים, הרי שם יש מצרפים לקולא שהוא רחוק מן האש, אבל כאן ה"ז מעשה בנר עצמו, ולכן ראוי להחמיר בזה.

638 כן נראה שמוותר לומר לגוי לעשות כן, כיון שאין איסורו ברור בגז שלנו, ובגוי שרי.

639 עיין שש"כ פ"ג הערה קה בשם הגרש"ז, א"א, בשונה ממש"כ המשנ"ב סקט"ז.

640 הנה אם הוא מחבר את השעון למקומו בודאי אסור, וע"ע באול"צ עמוד רי שיש בזה עוד חששות איסור עיי"ש. ואם זה ע"י מילוי הקפיץ, עיין באול"צ שם שאסור גם בזה. אמנם אין זה פשוט, עיין בדברינו בסימן שלח גבי מילוי שעון ודון לנידוד"ד [ובכל אופן הזות הזיזים בודאי מותר, כי זו צורת שימוש ולא תיקון כלי, ופשוט].

641 בעת שהחשמל פועל ודאי אסור מפני שמיד מתחיל השעון לנוע, וה"ז ככל הפעלת מכשיר חשמלי, אולם אם החשמל אינו פועל [כגון שיש שעון שבת גם לחשמל], ה"ז כגורם הדלקה, וע"ע בשו"ת צ"א ח"א ס"כ פה.

642 הנה נתבאר לעיל שכיבו האש בגרמא אסור, ובפרט לפי"ד השו"ע בסימן תקיד, אך בדבר זה ראינו שנהגו להקל משום ששלהבת הגז הוי כגחלת של מתכת שאין שייך בה חשש לעשיית פחם, ואפילו בגדר מלאכה שאצל"ג ליכא, עיין לעיל רה"ס, וא"כ ככה"ג י"ל דשרי גרמא, עיין בשו"ת דבר יהושע ח"ב ספ"ד ואבן ישראל ח"ט סס"ב ועוד, וכ"ה בשו"ת יבי"א ח"ג ס"ל ובאול"צ פ"כ תשו' יא מעיקר הדין.

אמנם כמה אחרונים פסקו בזה, כמו הרב ישכיל עבדי ח"ה ס"ז והמנחת יצחק ח"י סמ"ב אות א, וכן הגרש"ז א"א בשש"כ פ"ג ס"ג בהערה כתב שאין היתר גרמא אלא באקראי ולא בקביעות, ובפרט ש"א שלא התיירו גרמא אלא במקום הפסד, וממילא אם מדליק על דעת לכבות אח"כ אין היתר, עיי"ש. וע"ע בשו"ת באר משה ח"ח ס' קנז, ועו"א. וע"ע גם בספר משמרת המועדות ע' תכט, ואכמ"ל. ואכן נראה שיותר טוב להתקין את השעון הנ"ל מפני שהמכשול מצוי אצל המון העם מכמה פרטים אחרים כדלהלן.

643 כן העיר באול"צ להזהר בזה עיי"ש, ויש להעיר ע"ז, שהרי אם אינו פסיק רישא ואינו מכוון לכיבו אין לחוש, וכל הקפידא היא רק בהזזה כבונה שיכבה, וזה לא מצוי כ"כ אלא בעמי הארץ שרואים שאינו גולש, או שהאש אינה נכבית ואז מוזיזים ומכבים ביד, וה"ז אסור [ואף אם זה כיבו במקצת להבות ג"כ אסור].

644 פשוט בכל הפו', והוא הדבר העיקרי שיש להזהר בו, ולהזהיר את המון העם, שאל"כ עובר על איסור בישול ביו"ט שלא לצורך.

645 הנה פרט זה יש באח' שלא העירו בו כלום, אך באול"צ העיר כן שאם יש לו מים חמים אחרים אסור לחמם שלא לצורך [עיין ס' תקג, תקיא]. וכ"ה רג"א ירמ"ה בשו"ת פרי השדה (ח"ב ס' קב) אודות הכנסת ס"ת לבהכ"ס שאינו נחשב צורך יו"ט כיון שיש לו ס"ת אחר שם (ומש"כ בדברי יציב ח"ב ס' רכה אינו מוכרח).

אמנם שמעתי שיש אנשים שעושים קפה ורוצים דווקא מים רתוחים הרבה, ולא די להם בחום המיחם של שבת, אולם עדיין יל"ד: א. דמ"מ בד"כ די להם בכוס אחת, ואם מחממים מים רבים שלא לצורך כלל אינו נכון, אמנם התיירו ריבוי בשעורים בחד טירחא, ויל"ב. ב. הרי יכול לקחת מים מן המיחם ולהוסיף להרתיח אותם בכלי [ובזה יכול לעשות שיגלוש ג"כ], ולא להרתיח מחדש, ובכך אין איסור בישול, ואף שמצאנו בפמ"ג (ה"ד בביה"ל ס' שיח ס"ד) שאסור להרתיח בשבת מים שעברו לכלי שני, אולם מלבד שהאג"ט חולק ע"ז, הרי גם בכלל י"א שאין בישול אחר בישול בלח, ולמה יחמם מחדש.

זה בכלל מונע לשרוף אלא בכלל מקרב כיבו, ודלא כמו שיש באח' שדימו הנחת נר שעוה במים להנחתו בחול, ולא נתעוררו מד' הביה"ל הזה, וע"ע גם באבני נזר (סימן רלה) שהעושה כן בשבת (כגון לחולה) חייב משום מכבה.

627 עיין בטור כאן נר של שעוה שרוצה להדליקו, וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו דבר המונע דהוי גרם כיבו, וכתב הב"י שמדובר שמיניח את הדבר קודם ההדלקה, ואעפ"כ אינו מותר אלא משום גרם כיבו, עיי"ש. והגם שבשו"ע השיטת מילים אלו דהוי גרם כיבו, והיה אפ"ל שבכל אופן ס"ל להתיר, וכ"כ הפמ"ג (במש"ז סק"ו) שהשו"ע בכוונה השמיטו, משום דקודם ההדלקה לא שייך גרם כיבו כלל, וע"ע גם בשו"ת קרן לדוד ס' עח שמתיר, אולם עכ"פ בנידוד"ד בהדלקת הנר כשהוא במים, מפורש במג"א (סימן רסה סק"י) לאיסור אם הוא מכבה קודם שנגמר השמן, וכ"ה באבני"ז הנ"ל, וכן נידון הביה"ל הנ"ל קאי על נידון זה, וע"ע בספר נתיבות שלום על מלאכות שבת ס' נט.

נ"ב. המשנ"ב מתיר גרם כיבו אפילו שלא במקום הפסד, ועיין בביה"ל ד"ה גרם ובביה"ל ד"ה כיון ובביה"ל ד"ה וי"א ובביה"ל ד"ה מתכוון.

628 הנה לכאוי יש לומר שכל זה רק בנר שעוה שאם המים מגיעים לשם הם נופלים על הנר ומכבים אותו, משא"כ בפתיחות שבתוך נר שמן הרי כל כוחו הוא מהשאיבה של השמן, וכל שכלה השמן בהם הם נכבים, ואין המים גורמים כיבו. ואמנם אפשר דהשמן הבא דרך סיבי הפתילה אינו בצורה ישרה, ואפשר אפיוא שבאיזה מקום שהוא הם יעצרו בעדו, אך עדיין הלא זה גרמא ומונע את השמן לעלות אל הנר, ומ"מ אינו קירוב כיבו, ועיין במג"א הנ"ל בסי' רסה, וצע"ע, דעכ"פ אינו מכבה את האש אלא מונע את הבעירה (ובביה"ל כאן כל הנידון בנר, אך בסי' רסה הזכיר גם שמן).

629 נראה דבכה"ג אין זה מתכוון לכיבו, וקיל טפי, ובצירוף דיש ספק אם זה מכבה או לא כספקו של המג"א (וכן אם זה בכלל נחשב גרם קירוב או לא כנ"ל לעיל בדעת השו"ע), א"כ יש להקל (וגם בביה"ל בכ"מ בשבת וביו"ט לא ברור לאיסור ושנוי בפלוגתא), כנלענ"ד.

ובדרך כלל העושים כן הם למטרות אלו שיהיה השמן גבוה ולחסוך בשמן, או בשביל ענין סגולי שכתבו בספרים שישראל נמשלו לשמן שהוא גבוה מעל המים הזיזונים וכדו', ולא לכוונת כיבו, ושפיר דמי.

ובפרט בפתי צף וצינורות שהאש למעלה ואינו עשוי ליכבות ע"י המים, ובהו יותר יש לדון ככל האמור שלא לחוש.

630 הרמ"א כתב להתיר במקום שהרוח שולט, אם לא מנשב קעת, והמג"א (סק"י) תמה ע"ז שהרי אינו גרמא שעתיד ליכבות, מה שעתיד להיות, אלא כאן הוא גרם כיבו הנר עצמו, אולם כמה אח' כתבו להקל כד' הרמ"א, עיין משנ"ב סק"ה ושע"צ, ובכה"ח אות נז, ומסיק להקל במקום צורך.

אלא שעדיין צל"ע אם כל זה הוא רק אליבא דהרמ"א דשרי בגרם כיבו, אבל לשו"ע אסור, ואפשר לחלק דשאני גרם כיבו שאסר השו"ע משום שהוא נוגע בנר, אבל כאן אינו נוגע כלל, שהרי הרוח אינה כאן, וה"ז כהנחת כלים כנגד האש, הגם שמאידך יש כאן חומרא שעשוי לכבות מיד את האש באותו עת, ולא רק בעתיד שיגיע לשם.

631 עיין במג"א, ובביה"ל (ד"ה ומותר) הביא מספר הלכה ברורה שמתיר שאינו פס"ר, והעיר עליו שאסור כי בודאי יכבה, אך זה תלוי במציאות, ואם אכן אינו פס"ר יש להתיר, ועיין בדברינו בסי' רעז.

632 דזה נחשב גרם כיבו קודם ההדלקה שנתבאר לעיל בהקדמה שאין בזה איסור.

633 לא מבעיא לשו"ע הנ"ל ס"ג, אלא אף לרמ"א, הרי באופן זה מיד האש מתמעטת וה"ז כיבו גמור, וכ"כ בצ"א ח"ו ושש"כ ושאר כל הפו', ופשוט.

634 עיין שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג ס' נה, עיי"ש. ופשוט שאף בחשש כל שהוא יש להתיר, ועיין בהערה הבאה.

635 עיין לעיל רה"ס בהערה שכיבו הגז הוי דרבנן, ואפילו בשבת (שלא שייך בו עשיית פחם) עיי"ש, וממילא יש להתיר בכל הדברים שהתירו בשבות דשבות כמבואר בסי' שז בארוכה, במקום מצוה או צורך גדול וכו'. וכן אם יש ריח מהגז, או חום המפריע לבני הבית וכדו', בודאי מותר לומר לגוי.

636 דיש מקום לצרף את המקילים טפי שהזכרנו בר"ס תקיד בכ"מ, וכבר

ל"ח. שעון שבת אסור להכניסו לשקע בשום אופן⁶⁵², אולם אם הוא כבר נמצא בקיר ורוצים להכניס בו תקע של מכשיר חשמלי או להוציאו, אזי: אם השעון פועל באותו עת אסור, ואם אינו פועל באותה העת מותר, ואחר שהכניסו מותר לשנות את הזיומן כנוכר.

ל"ט. מקרה, יש מחמירים לפותחו בשבת אלא אם כן בעודו דולק, אך מן הדין מותר בכל אופן⁶⁵³.

ומתקן לקירור מים (קולר), הדין כנוכר במקרה⁶⁵⁴.

פרטים בהדלקת נר ביום טוב

מ'. נר שכבה ורוצה להדליקו, מותר לחתוך ראש הפתילה השרוף כדי שיהיה נח לידלק⁶⁵⁵. וכל זה כשכוונתו להשתמש בו ביום טוב, אבל להכניס ליום אחר אסור⁶⁵⁶.

מ"א. שיירי שמן ופתילות מותרים ביום טוב, ואפילו שנשארו משבת שהיתה סמוכה ליום טוב⁶⁵⁷. ויש מחמירים. ועל כל פנים ידליק לכתחילה את הפתילה בצד השני⁶⁵⁸.

מ"ב. נר של בטלה, כלומר שאין לו צורך בהדלקה, אסור להדליקו ביום טוב, משום שלא הותרה הבערה אלא לצורך קצת, אבל אם מבעיר אש שלא לצורך כלל, אסור⁶⁵⁹. וגם אם הוא מדליק לצורך הראות את עושרו ופזרונו, אסור, כיון שאין בזה צורך יום טוב או לצורך גופו כלל⁶⁶⁰.

מ"ג. כמה אופנים נחשב צורך, ומותר להבעיר בו אש ביום טוב:

א. לכבוד ושמחת יום טוב, מותר ומצוה להדליק, ואפילו כשיש נרות מותר ומצוה להרבות אורה, ודווקא בלילה שיש בזה תועלת וכן סמוך לחשיכה ולא ביום⁶⁶¹. ובזמנינו שיש אור החשמל, גם בלילה אסור⁶⁶². ורק הדלקת נרות המצוה מותר⁶⁶³. [וכן מותר להדליק אש כדי שלא יצטרך כל פעם ללכת לשכן להביא אש]⁶⁶⁴.

ב. לכבוד ברית מילה, מותר במקום שנוהגים להדליק נרות, משום כבוד וחייבו המצוה⁶⁶⁵.

ג. בבית הכנסת, מותר להדליק נרות אפילו ביום, ואפילו לא בזמן התפילה⁶⁶⁶. ויש אומרים שאפילו כשאין שום אדם בבית הכנסת וביום מותר⁶⁶⁷.

ד. אדם שמפחד לישון בחושך, מותר לו להדליק נר⁶⁶⁸. אבל אם אינו מפחד אסור להדליק, ואין לחוש לדין שלא ישן אדם יחיד⁶⁶⁹.

ה. לצורך הבדלה ביום טוב שחל במוצאי שבת, מותר כיון שהוא נר של מצוה⁶⁷⁰.

ו. נר זיכרון [יאר-צייט], לכתחילה יש להדליקו בבית הכנסת, ולכל הפחות ידליקו במקום שמשמש בו, ובזמנינו שיש אור חשמל ידליקו במקום האכילה, ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל אופן, כיון שהוא כמו נר מצוה לכבוד אבותיו, והעולם נזהרים בו והרי הוא צורך גדול⁶⁷¹.

וכן הדין בהדלקת נר בבית הנפטר כל שבעת ימי אבלות⁶⁷².

וכן הדין בהדלקת נר ליד הנפטר לכבודו⁶⁷³.

ומה שמותר להדליק, מותר גם לחזור ולהדליקו אם כבה⁶⁷⁴.

ובכל אופן אין להרבות נרות אלו, וכן אין להדליק עבור צדיקים וכדומה⁶⁷⁵.

מ"ד. נר של בית הכנסת, מותר להדליקו אפילו אחר מנחה, ואין חשש שמכין ליום חול, שהרי יש מצוה בהדלקתו גם באותה שעה⁶⁷⁶.

וכן תיקון הנרות והכנתם, אם זה כדי להדליק בו ביום מותר, אבל אם זה בשביל מוצאי יום טוב, אסור משום איסור הכנה⁶⁷⁷.

וכן הכנת הנרות ביום טוב ראשון עבור יו"ט שני אסור, אלא אם כן כוונתו להדליק וליהנות בזה באותו יום⁶⁷⁸.

מ"ה. יום טוב שחל אחר שבת, אסור להדליק את הנרות בשבת אפילו על ידי גוי ואפילו בבית הכנסת, שהרי אפשר להדליק ביום טוב, אלא אם כן ידליקו על כל פנים בבין השמשות⁶⁷⁹.

מ"ו. אסור להניח נר על אילן, אפילו בערב יום טוב, שמא יטלנו מהאילן ונמצא משתמש בו⁶⁸⁰. אבל שאר חפצים שאין משתמש ונהנה בהם ביום טוב, מותר להניחם על האילן מערב יום טוב⁶⁸¹.

תיקון כלי, גז

מ"ז. אסור לעשות בית קיבול בחרס⁶⁸², וכן אסור להוציא דבר שהניחו בכלי חרס רק כדי שיעמדו הדפנות שלו⁶⁸³. ומותר להוציא את הנייר או הפלסטיק ששמים בנעליים חדשות⁶⁸⁴.

מ"ח. מותר לעשות חור בתפוח אדמה לתקוע בו נר⁶⁸⁵, ויש אוסרים.

מ"ט. אסור להפריד כלים המחוברים בעת עשייתם זה לזה⁶⁸⁶. ורק אם היו פרודים ושוב נדבקו דרך עראי מותר⁶⁸⁷. ג'. גביעים של לבן וכדומה שבאים מחוברים זה לזה, מותר מן הדין להפרידם בשבת ויום טוב⁶⁸⁸.

נ"א. חיבורי הגז יש דברים האסורים ויש המותרים⁶⁸⁹.

א. פתיחת ברז הגז, מותר, ואפילו הברז של בלון הגז⁶⁹⁰.

ב. חיבור צינורות הגז אסור⁶⁹¹.

ג. החלפת בלון גז, ראוי להחמיר⁶⁹².

ודע, שעל ידי גוי אפשר להקל⁶⁹³.

דיני הפתילות ותיקון הפתילה וצינורות

נ"ב. אסור לחתוך פתילה ארוכה לשתיים, משום איסור מתקן מנא⁶⁹⁴, בין בכלי ובין ביד⁶⁹⁵.

673 עיין בגשה"ח ח"א פ"ז א, ובשש"כ פס"ד ס"ה והערה כו שדנו בזה ממה שהתירו חימום מים לרחיצה, עיי"ש. אולם מלבד כל זה י"ל דדמי לנידון נר יארציית הנ"ל.

674 כ"מ בתשו' הכת"ס הנ"ל.

675 כן נראה שלא התירו אלא בדוחק ומפני שמצטערים נחשב צורך גדול, משא"כ באופנים שהבאנו בפנים (ושור' כיוצ"ב בערה"ש ס"ט ומסג"ש על קיצושו"ע צח סק"ה ועוד באח', וע"ע בציץ אליעזר ח"ו ס"י).

676 שו"ע ס"ה, ונקט יום טוב שני כמנהגם בחו"ל, אולם בא"י שאלה זו תיתכן בכל יו"ט.

677 שו"ע שם.

678 עפ"ה"א, ועיין להלן בסוף הסימן דיני הדלקת נרות מה שכתבנו בזה, ודו"ק.

679 עיין בביה"ל (סוד"ה שהרי).

680 שו"ע ס"ו.

681 הנה בודאי שאין איסור להניח שאר חפצים על אילן, ולא שמענו איסור אלא בנר דווקא, וצ"ל שני דבר חשוב לאדם כאוכל נפש, ולכן אסור, אלא שלפ"ז יהיה אסור להניח גם אוכלים ומשקין על האילן, וצ"ל שכל האיסור כשהוא חושב להשתמש בהם, ושור' שכ"כ בשש"כ פכ"ו הערה נה בשם הגרשו"א שכל האיסור הוא בחפץ שיש כוונה לטילו מהאילן ונהגים ממנו ביו"ט.

682 שו"ע ס"ז, שאסור למעוך אותו ביד.

683 אח' במשנ"ב וכה"ח.

684 נראה פשוט שלא אסרו האחרונים הנ"ל, אלא בביצי היוצר, שזהו צורת תיקונם, ורק אחר גמר תיקונם מסירים את הקש, אולם בנעליים הם מתקנות ושלמות קודם לכן, ומניחים בהם נייר וכדו' רק כדי שלא יתקלקלו, ופשוט.

685 דאין בונה באוכלים, ושאני גבינה שיש כאן יצירה חדשה כמשנ"ת במקומו. ושור' שדנו בזה האח', שבערוגות הבושם סי' קע ותלמידו היגל יעקב סימן מט-נ כתבו לאסור, וע"ע שרגא המאיר ח"ו סי' כב, ואכמ"ל.

686 אחרונים במשנ"ב וכה"ח.

והנה זה אחד מהפירושים ע"ד הגמ' (בביצה לב). בדין אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי, ובשו"ע (הנ"ל) נקט כפרש"י, וע"ע תוס' שם. אולם הרמב"ם (בפיהמ"ש שם ובהלכות פ"ד ה"ח) פירש פירוש זה של חיבור הכלים, והאח' הביאוהו להלכה, ונראה שבדאי יש לנו לחוש לזה, אף שהשו"ע לא הביא כן, דמסתמא שאינו חולק בדין אלא בפירוש, ושתייהם אמת.

687 אח' שם.

688 כיון שאין כאן חיסרון בכלי, ולא נעשה החיבור אלא לצורך מכירתם כן, ועו"ל. ונת' כל זה בהל' שבת בסוף סימן שיד ועוד.

689 יסוד הענין משום בונה במחובר לקרקע, ועיקר הקפיא בדבר שאין דרך לעשות כן תדיר, וכמשנ"ת כיוצ"ב בהל' שבת סימן שיג.

690 שאין זה תיקון אלא כפתיחת דלת ונעילתו, ודוגמא זו כתבו הפו' בכ"מ.

691 משום בונה במחובר.

692 שרגא המאיר ח"ו קסח ושב"ה ח"י פ' ואול"צ פכ"א ג, ועוד רבים. וע"ע שש"כ פ"ג ס"א, ובמק"א כתבנו בזה.

693 עיין בשב"ה"ל וש"א שם.

694 גמ' ביצה (לב). ושור' ס"ח.

שהיתר גמור הוא כמו שמדליקים בערב שבת וכו', וכ"מ בשו"ע, וכ"כ בב"י והאח' במשנ"ב וכה"ח.

667 מג"א, ה"ד במשנ"ב סק"ד, ועיין בביה"ל ד"ה שהרי שפקק ע"ז, ובאמת שבלשון שבה"ל בסופו משמע קצת שמותר שיש בזה כבוד אדם ושמחת יו"ט, וי"ל דלא קאי על בהכנס, וע"ע פו' בהל' ביהכנס ובשו"ת תורה לשמה אודות הדלקת נרות בבהכנס.

668 המאירי בביצה (יב). כתב שני של בטלה היינו שמדליק נר בזמן השינה שאינו רוצה לישן בחושך, וכתב ע"ז שהוא נחשב צורך קצת ומותר לכתחילה, ובביה"ל כאן (ד"ה נר) לא הביא כל דבריו, ומ"מ כתב שבני אדם שמפחדים לישן בחושך הוי צורך גופו ומותר. [וכענין מש"כ בגמ' דף כה. באשתו של יתא שהוציאהו מאלונקה משום ביעתותא, עיי"ש. וכן כתבנו כמה דוגמאות כהנה להתיר עפ"ז משום צורך חשוב, כגון בסימן שטו ועוד, ודלא כמי שרצה לומר שפחד אינו נחשב צורך גופו, ומכאן תהלי"י ראה לדברינו].

669 עיין בשבת (קנא): שאסור לישן בבית יחיד, ומי שעושה כן אוחותו ללילה, וכ"ה בזה"ק (תזריע דף מה), ויש שכתבו שאפילו בחדר יחיד (כנה"ג יו"ד קטז בהגב"י אות טל, ויל"ב). ויש שכתבו שאם מדליק נר מותר, והבאנו כן במקומו, וע"ע בחז"ע עמוד קז שדן עפ"ז להדליק ביו"ט, אולם למעשה אין להקל ללא פחד (כנ"ל בסמוך). כיון שבמציאות דשו בה רבים, ועוד ד"א שאם יש מוזהר אין חשש (כמש"כ בא"א מבוטשאטש סי' רלט, וסייעו שם מגמ' דע"ז יא. וכ"ה בכ"מ דוגמת הדין בסו"ס תקנא). ועוד שבד"כ מגיע אור החשמל מבחוץ דרך החלון וכדו', ושומר מצוה וכו', ולכן רק אם יש פחד מותר.

670 שש"כ ח"ג פס"ב הערה לא ושאר פו', וכן המנהג פשוט, דלא גרע מנר של ברית, ואע"פ שאם אין לו נר אינו מעכב מ"מ מצוה איכא.

671 בדבר זה נחלקו האח' אם מותר להדליק נר זיכרון או שהוא נחשב נר של בטלה, שהפמ"ג (במש"ז סי' קלב סק"ב) ובשו"ת אמרי אש (סימן מ) אסרו, ואילו הכת"ס (סימן ס"ה) ועוד באח' התירו, והובא בביה"ל כאן (סוד"ה נר), ואף שיש אוסרים הרי שיש לצרף גם שיטת הרמב"ם שאין איסור הדלקת נר של בטלה ביו"ט, וע"ע בהערה הבאה, ודו"ק.

אמנם מלבד שיש אוסרים, הנה אף הכת"ס כתב שלכתחילה יעמידנו בחדר שאוכלים בו שמוסיף אורה בחדר, ויותר טוב שידליקו בבהכנס ששם יש מצוה בכל נר שמדליקים (וכן צריך לעשות בד"כ בעלמא, כיון שעיקר הדלקת נר זיכרון בבהכנס, אף שיש סמך למדליקים גם בבית, ואכמ"ל). והובא בביה"ל שם. והביה"ל סיים שבשעת הדחק "אפשר" שיש להתיר בכל גווני (כיון שהוא צורך גדול, וכה"ג במשנ"ב סי' רסא סקט"ז). אך הרי לא התיר בשופי (ויש באח' שלא העתיקוהו בדקדוק).

ובדרך כלל אפשר להדליק זאת בבית הכנסת [ואף אם לא יהיה בתחילת היום או מיד באיזה זמן שירצה, מ"מ ישהה זאת קצת]. ולכן יש להזהר כפי האפשר לצאת מידי כל חשש.

672 עיין סי' תקמח במשנ"ב ג ושעה"צ ג.

והנה הפמ"ג (שהובא שם וכן בחי' רע"א כאן) אסר בזה, אולם לפי"ד הפו' שהבאנו לעיל וסמכו ע"ד הכת"ס ה"ז מותר והיינו הך.

ובתשו' נחלת שבעה (סימן עג) הביא בשם זקנו מהרא"ש שרגל מבטל שבעה, אבל לא מבטל עניני הזיכרון ועל"ג, ומ"מ כתב שלא ידליק נר במקום האכילה שלא יבא לבכי והספד (וה"ד בא"ר סי' קלב דיני קדיש ז), ומשמע שמצד נר של בטלה ליכא.

652 מפני שמיד נפעלת פעולה חשמלית.

653 הנה במקרה יש מחמירים מלפותחו בשבת, וכמשנ"ת בארוכה בהל' שבת סי' רעו-רעז, והנה מצד החשש שמא ידלק בפתיחתו ודאי ליכא (דהוי ספק פס"ד), אך עדיין יש לחוש מפני שיש כאן קירוב הדלקה, אך אילו היה זה הבערה אה"נ יתכן שאסור, אבל בגרם לזרם יש להקל בשבת, וכ"ש ביו"ט, ודו"ק.

654 שדינו כמקרה שגורם זירו.

655 שו"ע ס"ד, ואין בזה משום מתקן מנא, כפי האופנים דלהלן ס"י.

656 שו"ע ומשנ"ב סק"ז.

657 הגה ס"ד, וע"ע לעיל סי' תקא, ובה"ז יש לחוש למוקצה כיון שאין משתמשים בו כלל.

658 עיין משנ"ב כט.

659 ירושלמי ושו"ע ס"ה. ועיין לעיל ר"ס תק"ב בהערה מש"כ בזה מדברי הפו' (ונוכר בקצרה בביה"ל כאן ד"ה נר של בטלה).

660 משנ"ב (סק"ל), איברא שאינו מוסכם, שהרי יש לו צורך בכך, עיין יש"ש (פ"ב סל"ה), ואף הוא סיים שאין העולם נזהרים ויש להם ע"מ שיסמכו, וכ"כ ט"ז א"ר ועוד, אך רוב האח' אסרו, ובמק"א כתבנו עוד בזה.

661 כן כתבו האחרונים, ה"ד במשנ"ב סק"ל ושעה"צ ובה"ח, וע"ע במשנ"ב סק"ג.

662 כן נראה פשוט שבזמנינו לילה כיום יאיר, ואסור להדליק נרות שאין בהם שום תועלת אורה, ופשוט.

663 נרות המצוה של נר איש וביתו מותר, כיון שהוא לכבוד יום טוב. וכבר עמדנו ע"ז בהל' שבת סימן רסג אודות הדלקת נרות שבת ויו"ט במקום שיש אור חשמל, ונתבאר שלכתחילה היה מן הראוי לכבות החשמל קודם ההדלקה [וע"ע שם מה יעשה בשבת ויו"ט הסמוכים זל"ז, ועוד פרטים רבים].

אמנם יש מתרצים שכיון שיש בו כבוד יו"ט, כדרך שרואים בסעודות חשובות שמדליקים נרות, שפיר דמי. [זוה דומה למה שיבואר לפנינו מדברי הפו' בהדלקת נרות בבית הכנסת וכו', אלא שז"א פשוט כלל, מפני שהדלקת נרות שבת באו משום שלום בית כמש"כ בגמ' פ"ב דשבת, וכבוד אינו ענין לשלום בית, ויל"ב].

ומכל מקום יש לדון אם יכול להוסיף ולהדליק עוד נרות, ונראה דמה שרגיל להדליק כל שבת יכול להדליק בשופי, כמו שמדליק ומקיים את המצוה של הדלקה, כך יכול להדליק הרבה נרות, דהיינו הך. ובב"י בסי' רסג שהובא בביה"ל שם איתא שכל הנרות לכבוד שבת כחדא חשיבי, ודו"ק. ונראה לפי"ז שיוכל גם להוסיף עוד נרות אם אכן כוונתו לכבוד שבת.

664 כה"ח ס"ט בשם פמ"ג שמותר להדליק אש (מאש אחרת) כדי שיוכל להדליק הסיגריה בכל פעם.

665 משנ"ב (סוסק"ט) וביאר בשעה"צ מקורו משב"ל ועוד, ומקור המנהג קדום מסנהדרין (לב), וכמש"כ התוס' שם.

אולם נראה שבמקום שאין רגילים בכך, אין לעשות כן (ובד"כ מנהג זה לא מצוי כ"כ אצל הספרדים, והובא בהגה יו"ד סי' רסה ס"ה).

666 תשו' הרא"ש ושבלי הלקט שהוא היתר גמור לכבוד המצוה, ואמנם בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רעו נסתפק בזה, אך גם הוא סיים שנהגו היתר, וכ"פ בשו"ע ס"ה, ומבואר בשב"ה"ל ועוד שהיתר זה הוא אפילו ביום, וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' קכה) גבי הדלקת נר ביהכנס' בשחרית,

אבל מותר ליתן את שתי ראשיה בשתי כוסיות שמן ומדליק באמצע, ובתנאי שאכן הוא צריך את שתי הפתילות.⁶⁹⁶

נ"ג. נרות שעוה, פרפין וכדומה, דינם ככל האמור שאסור לחתוך אותם לשניים, אבל מותר להדליק אותם באמצע, וידלקו שניהם ככל הנוכר.⁶⁹⁷

וכן נרות שמחוברים בראשיהם ולא נחתכו במפעל, מותר להדליקם בראשיהם, והיו שני נרות⁶⁹⁸, ויועיל לה לשני נרות כמנהגה.⁶⁹⁹

ונר ארוך דולק, גם כן אין להדליקו אלא אם כן נדלקים שני ראשיו.⁷⁰⁰

נ"ד. אסור להבהב את הפתילה כדי להסיר ממנה את הנימין, משום מתקן מנא.⁷⁰¹

נ"ה. אסור לשזור פתילה ביום טוב⁷⁰², בין בכלי ובין ביד⁷⁰³. וכן אסור להתיר את קליעת הפתילה, ואפילו אם כוונתו לצורך הדלקה, והוא הדין בכל זה לגבי נר שעוה.⁷⁰⁴

ודע, שכל האיסור בשזירת חוטים זה בזה, אבל כפילת הפתילה אין בו חשש⁷⁰⁵.

נ"ו. אסור לקחת חתיכת צמר גפן ולמתוח אותה כמין פתילה.⁷⁰⁶

ומותר למעך את הפתילה כדי להקשותה.⁷⁰⁷

וכן מותר לדחוס צמר גפן באוזן, בלא לעשותה כמו פתילה קודם לכן.⁷⁰⁸

נ"ז. פתיל צף, מותר להכניס את חוט הפתילה למצוף⁷⁰⁹ [אבל אסור לחזור את המצוף כדי להכניס בו את הפתילה, וגם אם התחילו לחזור אותו במפעל ולא נגמר החור אסור].⁷¹⁰

ומותר להכניס צמר גפן למצוף, אף שאינו עשוי לכך בדרך כלל.⁷¹¹

נ"ח. צינורית של פתילה שמלבישים אותו בראש הכוס על ידי כיפוף הברזלים על שפת הכוס, מותר.

וכן צינורית הפתוחה כמין מרזב, ושמים בה את הפתילה וסוגרים על הפתילה בהידוק, מותר, מפני שזו צורת שימוש⁷¹².

נ"ט. מותר להשרות את הפתילה בשמן כדי שתדלק יפה, ובתנאי שאין בשמן נר דולק.⁷¹³

ס' מותר להוסיף פתילות בכוס של נר שמן דלוק, ובתנאי שכוונתו להוסיף אור ולשימוש, ולא לכילוי השמן⁷¹⁴. ויש להזהר מאד שלא להוציא את הפתילה מהשמן, אפילו אם כוונתו לתקנה ולהחזירה מיד [וזה מצוי שהפתילה נופלת ומתקפלת]⁷¹⁵. אבל בעוד הקצה מחובר בשמן לא אסור⁷¹⁶.

ס"א. צינורית ששמים בה פתיל להדלקה, יש להזהר שלא להוציא ממנה את הפתילה או למשוך אותה כדי לתקנה, משום איסור סוחט את השמן⁷¹⁷. והיינו באופן שזה פסיק רישא שנסחט.

ס"ב. הפחם שנוצר בראש הפתילה [בין נר של שמן ובין של שעוה וכדומה], מותר להסירו אפילו כשהוא דולק⁷¹⁸, ויש שנהגו להחמיר ובפרט בכלל⁷¹⁹.

ס"ג. חיתוך ראש הפתילה [והוא החלק הנוסף מלבד הפחם], אסור להסירו אפילו ביד⁷²⁰.

ס"ד. הטיית הפתילה שתדלק היטב, אין בזה שום חשש⁷²¹.

עוד מדיני הפתילות והנרות ביום טוב

ס"ה. פתילות שדלקו בפמוטים, כמו פתיל צף וכיוצא, ואחר ההדלקה אינם ראויים לשימוש, וכעת ביום טוב כשרוצה להדליק הנרות רוצה להוציאם כדי להדליק חדשות, ראוי להזהר לכתחילה שלא להוציא את הישנות בידיים משום מוקצה, אלא יגיבה את כל הכלי וינער ממנו את הפתילה לאשפה, או שישלק את המוקצה בעזרת סכין או איזה כלי, כדין טלטול מן הצד⁷²².

ושיירי שעוה הנשאר מן הנרות בפמוט, לא יוציאנו בידיים, אלא על ידי סכין או איזה כלי שהוא, ויש מקילים להוציא גם בידיים⁷²³, ובכל אופן מותר להוציא את השיריים ואין חשש ממרח⁷²⁴.

ועיין בהערה שיש להזהר באיסור בורר⁷²⁵.

ס"ו. כיום מצוי צינורות ברזל שבהם מכניסים הפתילות, ואחר שנכבו אפשר להשתמש בהם שנית על ידי הרמת הפתילה, ואין בזה מוקצה כלל⁷²⁶. וכן כל כיוצא בזה.

הנר הדלוק, ואי אפשר לסוחטו אמרנו, אולם במשנ"ב בסימן תקיד סקט"ז מבואר שמותר גם להוציא מקצת ראשה עיי"ש [ובשעה"צ כתב דפשוט הוא].

714 כמשנ"ת בסי' תקיד ס"ב מדברי הפו'.

715 כן הבאנו שם בסימן תקיד ס"ב-ג.

716 עיין שם במשנ"ב ט"ז [ובהלכה הקודמת בהערה].

717 נשאלתי ממר"ח זצ"ל בדבר זה שמצוי בשני יו"ט של ר"ה או של גלויות שמתקנים הנרות, ורוצים למשוך את פתילת השמן, האם יש בזה איסור סחיטה, ואמרתיו בענייניו שזה ממש ככל המבואר בשו"ע סימן שכ גבי מוכין שבפי החבית או חבית שפקקו בפשתן שיש מתירים מפני שאינו מתכוון לסחיטה ולא ניח"ל, ואילו שאר פוסקים אסרוהו, וא"כ ה"נ ל"ש, ובפרט שהנוזל נסחט ונשאר מקצתו בכוס ואסור לכ"ע, ואף אם יוציאנה כולה ה"ז אסור לרו"פ והשו"ע [וכן מה שנסחט בין אצבעותיו יש לחוש, וגם אם יוציאנה עיי' קיסם לכא' אסור, ואינו כמו בית אחיזה, ופשוט].

ואם הפתילה בתוך השמן, היה מקום להקל, כיון שהסחיטה נעשית בתוך המשקה, אולם בהל' שבת הבאנו מי שהיקל בזה, עיין חו"ש, אך לא מצאנו סימוכין לדבר זה, מאחר ובמצאות הוא דש.

718 שו"ע ס"י, והנה השו"ע סתם בזה, ומשמע שאפילו בכלי מותר וכמש"כ הפו' במשנ"ב וכה"ח, וכ"ג גם בב"י, והאריכו בזה באח'.

719 עיין משנ"ב שם שהחמירו בכל אופן, אולם ז"א לדעת השו"ע, ואינו אלא למי שנהג, ובפרט ביד אין לחוש.

720 בשו"ע סיים אינו חותך וכו', אבל בב"י מבואר שחיתוך אפילו ביד אסור, וכ"כ עוד באח' וכנ"ו.

721 משנ"ב סוסק"י, ופשוט.

722 הנה שברי הפתילה ושאריות, וכן פתיל צף שכבה, וכן נרות המצויות שנגמרו, בד"כ הם מוקצה בזמן הזה שאין להם שום חשיבות כלי אלא נזרקים לאשפה [ועיין בכה"ח בסימן תקא אות נה שכתב להתיר לטלטל הפתילות כיון שראויים וכו', אולם במציאות כיום אינם ראויים כלל, והכל לפי הענין, וע"ע בהלכה הבאה]. ויש לדון אם מותר להסירם מן הכוסות או מן המגש שדלקו בו בידיים, או אסור משום מוקצה. והנה בשש"כ פ"ג סכ"א כתב בפשיטות להתיר בזה, אולם באמת ז"א, חדא דבעצם הדבר הוא מח' גדולה, עיין בב"י סו"ס תקיד ובט"ז סק"ז ובגר"ז שם ס"ח, ורק הגרע"א שם על הט"ז [ונדפס בסו"ס תק] ס"ל להתיר טלטול מוקצה לצורך אוכ"ג, יש הרבה להאריך בזה, ולדעת ריה"פ אין להתיר כאן, דאינו מותר לטלטל מוקצה לצורך מצוה כדמוכח בכ"ד. ואף להגרע"א כבר העיר בשש"כ גופיה בהערה שם משם הגרש"א דהאינדא שיש ריבוי אור אין זה נחשב אוכל נפש ואסור [ומש"כ בסו"ד דאפשר שכיון שהוא מועיל למקרה של הפסקת חשמל חשיב אוכ"ג, עיי"ש, וכ"כ באגר"מ ח"ה סימן כ אות ל, זהו דוחק גדול], וכ"ה במנחת"ש תנינא ס' מב וסימן מט, אמנם בשש"כ פ"ג סכ"א והערה עט פסק להתיר, וכ"פ הבאר משה ועו"א גם בזמנינו.

ואמנם כשנשאלתי מזמ"ר על נידון זה, חשבתי לדון עפ"ד החזו"א בסימן מז סקט"ו שפסולת שמעורב באוכל הרי הפסולת בטלה באוכל, וכי לכך מותר להוציא בידו זבוב או שאר מוקצה מהכוס [כשארין חשש בורר], דכל כה"ג אינו אלא תיקון המאכל, וכה"ג כתב החזו"א בסק"א דמה"ט מותר לכבד את הבית מן העפר והלכלוכים, כיון שכוונתו לנקות הרצפה, מקרי תיקון רצפה ולא שמה טלטול עיי"ש. וכ"כ כסברא זו שבבית השבת במלאכת בורר אות כד, וכיוצ"ב כתב בשו"ת מנח"י ח"ה סימן לח שמה"ט מותר להסיר שערות ולכלוכים מן המלבוש, כיון דהוי בגדר תיקון המלבוש ולא שמה טלטול, עיי"ש. וכבר הזכרנו מזה במקומו בסי' שח בד"ן טאטוא הבית ועוד בכ"מ, ושם כתבנו שאין זה פשוט כלל, והבאנו דברי הגר"ז בסימן שב ס"ד ע"ד הרמ"א שכתב שמותר להוציא נוצה מן המלבוש ואין בזה חשש מלבן, דמיירי בנוצה הבאה מר וקסת שאינו מוקצה עיי"ש, וכ"ה בכה"ח וכמש"ש. ומוכח דלא ס"ל לסברא זו שהוא בטל, וע"ע שם, ועל כן נראה

695 הנה השו"ע סתם לאיסור ולא התיר אלא באור בלבד, אבל הרמב"ם כתב שהאיסור הוא בכלי ולא ביד, ועיין ביה"ל [ד"ה אין חותכין] שעמד בזה וסיים בצ"ע, אולם מ"מ למעשה יש להחמיר שהרי השו"ע סתם בזה, והוא בחשש דאור דמתקן מנא, וכמש"כ כמה ראשונים. ובאמת שגם מש"כ הביה"ל שכה"ה [בהדיא] ברמב"ם שאסור בכלי ולא ביד, אין זה בהדיא, שכתב "בכלי", וי"ל דה"ה ביד, ובסיפא מוכח כן שרק באור מותר, ולכן י"ל שהשמיט השו"ע מילת בכלי, ועכ"פ כ"פ הגר"ז ועו"א, וכ"ה בכה"ח אות ז.

696 שו"ע, וע"ע כה"ח אות זג.

697 אח', ה"ד במשנ"ב וכה"ח.

698 כ"כ בספר פקודת אלעזר ועוד.

699 ועי' להלן סו"ה א"ס בכלל צריך להדליק שניים ביו"ט, או רק בשבת נא' כן משום שמור וזכור שנא' בשבת, וכמש"כ בר"ס רסג.

700 עיין ט"ז סק"י, ומאידך בבית מאיר ועוד באח'.

701 שו"ע ס"ט.

702 שו"ע ס"ט, ועיין שעה"צ נב.

703 עיין ביה"ל ד"ה אין גודלין וכה"ח צט, ואין להאריך.

704 אח' במשנ"ב וכה"ח.
705 פשוט, ועיין כה"ח אות צח. [וראה בדברינו סוף סימן שיו דין הפותל חבלים שבשבת בדת הרמב"ם ושאר פו']. ודיבוק סיגריה אינו ענין לזה כלל, ודלא כמו שיש באח' שחששו לזה, ועיין בקונטרס שבסו"ה ס.

706 שעה"צ נב.

707 שו"ע.

708 שאינו מתכוון לכלי, ובמק"א נת', וע"ע בהל' שבת ס' שיג שיד שכה.
709 ואין זה מתקן מנא, כיון שהפתיל והמצוף הם ב' דברים נפרדים ומתוקנים בפ"ע, ואין זה כחפצא אחת שמתוקנת כעת, אלא צורך שימוש בלבד. וכ"כ הגרש"ז א בשולחן שלמה סימן שיג סק"ז, ז, ב, ובשש"כ פ"ג הערה מט, וכ"ד הגרש"ז א כמש"כ בהל' חג בחג שבועות פ"ח הערה לא, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ט ס' קכח ועוד.

[ואמנם יש החוששים ועושים כן קודם יו"ט, והיינו שחוששים שאולי זה נחשב כחפצא אחד, והוי בחשש מתקן מנא, וכעין מש"כ בסי' שיו ובסימן שמ אודות הכנסת מוכין לנר ושרוכים לנעל שאם היה בו פעם אחת שרי להכניס שוב, ואם לא כן אסור, וה"ה כאן, ורק אם היה יוצא מותר].

710 שזה בודאי תיקון מנא מצד המצוף עצמו, שמתקן אותו. ואפילו אם זה תפוס מעט, מ"מ כל תיקון שהוא אסור, וכמשנ"ת בסי' שב, ודו"ק. אמנם יעוין בשולחן שלמה סימן שיד סק"ז, ד.

711 כמשנ"ת בהערה שלפני הקודמת שאין זה כחפצא אחת שמתקן אותה אלא צורת שימוש, וגם בצמר גפן שרי.

712 גם בזה נשאלתי ממר"ח זצ"ל אם יש לחוש בזה לאיסור מתקן, כדין שיפוד שנתקם שאסור לתקנו ביו"ט כמבואר בסימן תקט, עיי"ש. ואמינא בענייניו להתיר בזה, כיון שהוא צורת שימוש, וכמו שמצאנו בראשונים ובאח' טובא שבמעשה הדיוט מותר, ושאינו שיפוד שעשוי להיות ישר תמיד, משא"כ צינורית זו שעשויה לפתיחה וסגירה, וה"ז כמו שדימו הפוסקים לדלת שנתחת ונסגרת וגם במנעול, שאין בזה חשש כלל כמבואר בגמרא. וכיוצא בזה כתבנו בהל' שבת (סימן שב) אודות תפסן מפות שעשוי ממתכת, ומפשטים אותו ומעקמים אותו לפי השימוש [ושם הובא גם כן דין כובע שנתקם וכן כוס חד פעמי וכדומה].

713 שו"ע והגה ס"ט.

ויש לדון אם החשש הוא רק כשורה אותה ומוציאה אח"כ מן השמן, שבה אסור אפילו אם דעתו להחזירה, כעין המבואר בשו"ע סימן תקיד ס"ב. אבל אם משאיר מקצתה בשמן שרי, שהרי הכל מחובר ולא נחשב מיעוט, וממש"כ להשרותה משמע שבכל אופן יש חשש, והיינו מפני שכונס בתוך הבר של הפתילה, וגם כאשר יכלה השמן לא כל השמן שנספג בו ילך אל

וכמו"כ נשאלתי בהוצאת הפתילה על ידי פניצטה שהיא כלי שמלאכתו לאיסור, ובהו"ג"כ יש להתיר דהוי כלי שמלאכ"א לצורך גו"מ, ונת' במקומו. אמנם בכל אופן עדיף כלי אחר של היתר, שלדעת כמה אח' אם יש לו כלי של היתר אין להשתמש בשל איסור. אמנם למעשה עיין בדברינו בזה בר"ס שח.

ומה שכתבנו בפנים שמותר לנער את הכוס ולשפוך ממנה הפסולת, לכא' יל"ד דהלא הוי בסיס לדבר האסור שהרי בביהש"מ היה מוקצה לשברי הפתילה, אולם נלענ"ד דל"ח בסיס כלל, דלא זו בלבד שאינו חשוב כלום (ומצאנו שיי"א שבכה"ג לא הוי בסיס, וכמש"כ במנוחת אהבה לענין ביטול כלי מהיכנו בקליפות שעל צלחת). עוד נראה דל"ח בסיס, שאע"פ שמתחילה הניח מדעתו מ"מ הרי היה ניח"ל אח"כ שלא יהיה שם, וכמו"כ לולי איסור שבת היה מוציא, וה"ז כעין שוכח וכדו'.

723 הנה שיירי השעוה בזמנינו שאין משתמשים בו ה"ז מוקצה גמור, וא"כ ה"נ יש להחמיר כנ"ל, אלא שיש לדמות זאת לבוב הדבוק בבגדיו שמשמע בפו' שמותר להסירו בידיים, דהוי דרך ניקוי, אך צ"ע מכמה עניינים וכו"ל, ובאו"י שם כתב דבזה יש יותר מקום להקל מדין הפתילה, אך לא נפנית לעיין בזה, וע"ע שם שהברזל הנשאר מן הנרות ג"כ יש להחמיר, ואכמ"ל.

724 ח"א כלל צב ובנשמ"א שם, וזה פשוט מכמה אופנים דל"ח דרך מירוח ואינו מתכוון, ובד"כ אינו ממרח כלל.

725 הנה באופן שיש בכוס רק את הפסולת והוא מנערם וזורקם, אין בזה חשש בורר כלל, אלא ניקוי הוא (וכמו כל הדחת כלים), ופשוט. אבל נשאלתי באופן שנשאר לו בכוס קצת שמן או מים שיש נוהגים ליתן תחת השמן, וחס על זה או שאינו רוצה לטרוח למלא שוב שמן או מים, ורוצה להוציא את הפסולת הזו, דלכא' הוי בורר (וכמשנ"ת במקומו בהל' בורר שיש להזהר באיסור ברייה גם בלח), אולם באמת ביום טוב אפשר לברור מה שפחות טירחא, וגם בזה הדין כן, ואין חשש [ומלבד כל זה הנה כל הקפיא אם זה בתערובת, או שנפל הפסולת בפנים השמן, אבל כשהוא צף ובולט אפשר שאין חשש, וכדרך שראיתי להגרש"א שפקק של בקבוק שנפל ליין מותר

דיני "הדלקת נרות" יום טוב

ס"ז. המדליק נר של יום טוב, מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב"⁷²⁷. וגם ביום טוב שני של גלויות מברכים⁷²⁸. [וביום טוב שחל במוצאי שבת, תאמר קודם ההדלקה ברוך המבדיל בין קודש לקודש, או אחר התפלה שאומרת "ותודיענו"].

ס"ח. ביום טוב שחל בשבת מברכים "להדליק נר של שבת ויום טוב"⁷²⁹. ואם טעה והזכיר רק אחד מהם, בתוך כדי דיבור יתקן, אבל אחר כדי דיבור הדבר תלוי: אם הזכיר רק שבת יצא⁷³⁰. ואם הזכיר רק יום טוב הרי זה כדן מי ששכח לברך על הנרות ונזכר אחר ההדלקה⁷³¹, וכמו שנתבאר בהלכות שבת סימן רסג הלכה יט⁷³².

ודע, שכל זה באופן שאכן ידע שהוא מדליק נר של שבת ויום טוב, ורק טעה בברכה, אבל אם כיון רק על אחד מהם צריך לחזור ולהדליק נר נוסף, ולברך שנית⁷³³, ויש אומרים שאז יכלול בברכתו את שבת ויום טוב גם יחד⁷³⁴. ובאופן זה יזהר להדליק את הנר במקום אחר⁷³⁵, ועיין בהערה⁷³⁶.

ס"ט. אין לברך "שהחיינו" בעת הדלקת נרות יום טוב, בין האנשים ובין הנשים, ואף מי שנהגה לברך ראוי שתשנה מנהגה, ומ"מ המברכת שהחיינו אין למחות בחזקה⁷³⁷.

והנהוגות לברך צריכות להזהר בכמה פרטים:

[א]. שמיד שבירכה כבר קיבלה עליה יום טוב⁷³⁸, ולא מועיל תנאי בשום אופן⁷³⁹.

[ב]. יזהרו שלא לברך שהחיינו שנית בקידוש⁷⁴⁰ [זולת פסח, ובאיש גם בסוכות יכול לברך בסוכה⁷⁴¹].

להוציא, ואינו נחשב בורר, ויש לדחות].

726 שכל האמור לעיל הוא רק בפתיחות שלא ראויים, והוא כשברי כלים שאינם ראויים לשימוש, ואף בזה כתב בכה"ח (סימן תקא אות נה) להתיר, ועיין משנת' בהלכה הקודמת, אך במציאות אם זה פתיל צף, אינו ראוי שוב לשימוש [אך שוב שמעתי שגם בפתיל צף הוא ראוי על ידי שימשיך את הפתילה למעלה, ויש לדון אם במציאות מתחשבים בזה כאשר דרך לזרוק, כמו שהתירו להדליק בקליפות הפירות וגרעינים]. וגם פתילת צמר גפן מצוי שנחרת כולה ולא ראוי, אך כשהו בצניעות היא נשארת טובה, ואין בזה מוקצה כלל.

וראה לעיל שנתבאר שיש לחשוש לסחיטת הפתילה מן השמן, וא"כ בצינור שנפתח ומתרחב וכדומה.

727 שו"ע ס"ו ס"ח תק"ד.

והנה דין זה אינו מוסכם, והוא מח' גדולה בראשונים כמובא באו"ח ובמנהגי, וגם הרמב"ם השמיטו, ומפני זה נהגו רבים בתימן שלא מברכים [ויש גם שלא מדליקים בכלל] וכמש"כ בפעולת צדיק ח"ג סי' ער, אמנם בעץ חיים לא כתב כן, וכבר האריכו בזה, ואכמ"ל.

728 משנ"ב מח וכה"ח ק"א.

729 משנ"ב ס"ק מח ובסי' רסג וש"א.

730 שבכ"מ בחז"ל ובראשונים מצאנו שיש"ו נקרא שבת, ושפיר דמי, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קכב ועוד אחר, וכ"ה בשש"כ פמ"ד ס"ה ועוד.

731 באופן זה נחלקו האחר, וכמצוין אצלי, עיין התעוררות תשובה שם, ובשו"ת מהר"ם בריסק סימנים מד-מה, וכעת אמ"א, ובמק"א כתבנו בזה, ויל"ע. וכ"פ בשש"כ שם שבאופן זה הו"י כשכחה לברך.

732 שם נתבאר שהדבר תלוי בשית השו"ע והרמ"א וכו'.

עוד הזכרנו שם בדין מי שנשאר לו נר אחד שיכול לברך, אך אם סיים אינו יכול לברך להשו"ע, ובהערה שם כתבנו לדון אם נאמר שיכול להוסיף עוד נר אחד, וכתבנו שמסתבר שנחשב נמלך ואינו יכול לברך שוב, והן עתה ח"א רצה לנטות מזה דכיון שראוי להדליק עוד למה לא יחשב בכלל המצוה, ולענ"ד נ"פ כדאמרו, שכבר כלתה מצותו, הגם שאם מתחילה היה רוצה להדליק עוד היה יכול גם לברך, דנחשב הכל נר אחד, וכמש"כ הב"י וביה"ל בסי' רסג [וכ"ה נוסח הברכה להדליק "נר", וי"ל].

733 שבכה"ג נחשב שלא קיים מצוה אחת, ועדיין מוטל עליו לקיימה, וכן העיר הלכה זו בשש"כ שם.

734 כ"כ הפו' שם דבכה"ג יוכל לכלול תרויהו, והנה כע"ז מצאנו בכל ספק כגון בברכת מעין ג' שצריך לברך על המחיה, וספק אם צריך לברך גם על הגפן, יכול לכולם. אולם שאני התם שיש צד שצריך להוסיף, אבל כאן הרי יצא מה שכיון, א"כ לא בירך כהוגן.

735 נתעוררתי לדון בפרט זה שצריך לקיים מצוה נוספת, דהיאך יעשה זאת, מאחר ויש לפניו נר אחד דלוק למצוה, וא"כ הנר השני שהוא למצוה אחרת [השונה משאר הדלקות בעלמא שכולם נחשבים הדלקה אחת לכל המצוה], ה"ז כתוספת אורה, וקיי"ל שאין מברכים על תוספת אורה, וכדלהלן, ולכן נראה שידליק באופן כזה נר נוסף בחדר אחר.

736 עוד יש לדון כמה נרות צריך להדליק באופן כזה, והיינו דמאחר שבשבת מדליקים שתי נרות כמש"כ השו"ע ר"ס רסג, א"כ הכי נמי צריך להוסיף שתי נרות, ולא די בתוספת של נר אחד, ואם הוא רגיל להדליק כל שבת שבע נרות וכדו' הכא נמי לא יעמע מצוה, שהרי מבואר בפמ"ג וביה"ל ר"ס רסג שאסור למעט ממה שרגיל תמיד, ודו"ק. וגם ביו"ט יהיה הדין כן (ראה להלן כמה נרות צריך להדליק ביו"ט).

737 לשון הגר"א ומשנ"ב בסימן רסג סק"ג ועו"א ע"פ היעב"ץ, והארכנו בזה באליבא דהלכתא על סימן רסג הלכה יז שמכמה וכמה סיבות היה נכון וראוי למחות ולבטל מנהגן [מלבד שדעת מהרש"ם ס"א והשו"ג בסי' תעג דהוי ברכה לבטלה, עיי"ש. אלא דלא קי"ל כן, שהרי זמן אומרו אפילו בשוק ובכל אופן, אולם הרי הערנו שם שאם טעתה וחשבה שברכת שהחיינו על הנרות בודאי שיש בזה ברכה לבטלה, והן רבים עתה ע"ה, ודי בזה, ולכן אף שאפשר ליישב מנהג המברכות, מ"מ אינו עדיף]. ועכ"פ אשה חכמת לב תשמע לדברי חכמים שלא לברך שהחיינו, ואכמ"ל. ואם בכ"ז מתעקשת כמנהגה, תזהר בכל הפרטים שכתבנו שם, וכן בפרטים דלהלן.

738 ואסור להוליד אש חדשה, רק בהעברה מאש לאש וכו'.

739 דהוא קבלת יו"ט גמורה, ואין יתנה שלא מקבל יו"ט. ואף אם עשתה תנאי אינו כלום. [וממילא תזהר להתפלל מנחה קודם ברכת שהחיינו, עיין בדברינו סו"ס רסג מש"כ בזה].

740 שהרי ברכת שהחיינו היא על היום, וכבר יצאו.

741 שבפסח קאי על שאר מצוות, וכן בסוכה, וכן מבואר כיוצ"ב באלפסי זוטא (סוף ג' דר"ה) עיין שם, וכ"כ בשבט הלוי ח"ג סימן מט ועוד באח' זמנינו שעיקר הקפידא בשבועות עיי"ש. ולמנהגינו גם בסוכות אינה יכולה לברך שהחיינו כיון שאשה פטורה ואסור לה לברך, ורק באיש יכול לברך.

742 ידוע שדנו בזה הפו' באשה שבירכה שהחיינו בהדלקה אם תענה אמן על שהחיינו בקידוש, והנה בפסח רשאית לענות אמן שהרי זה חוזר גם על שאר מצוות היום [וכן כתבנו בס"ד בהלכות פסח], אבל בסוכות זה שנוי במנהגים לבני ספרד ואשכנז אם מברך על מ"ע שה"ז, ואיכא צירוף לענות, וכבר נחלקו בזה הפו' בזמנינו, שבהר צבי ח"א קנד כתב שלא יענו, וכ"כ חזו"ע, אולם באו"צ כתב שיענו (וכ"כ באגר"מ ח"ד סכ"א ט, וצ"א ח"י סי"ט ה ועוד), ובשבה"ל הנ"ל ח"ג סי' סט חילק בין פסח וסוכות לשבועות, ולמעשה חיישין לכתחילה, דספק אמן לקולא כידוע.

והנה ישנם צדדים בפו' שיכולים לענות אמן, וכעת חשבנו להביא אומ"ר מן החדש לצרף עוד שני טעמים חדשים (כמדומה לא הובאו בפו') לכך שיכולות הנשים לענות אמן, אע"פ שלא שייכות בזה:

[א]. שהרי במאירי (מגן אבות ענין א) מבואר שעניית אמן אינה הפסק בברכות, והבאנו זאת בסימן קסז ס"ו, ונקטינן לחוש לזה דסב"ל, אמנם כיון שאינו מוסכם מהרמב"ם פ"א מברכות ושו"ע סי' נט ועוד בודאי שלכתחילה לא היה ליכנס לזה, אולם צירוף איכא.

[ב]. שהרי הפסק לצורך אחרים גם הוא אינו הפסק, וכמש"כ בסימן קסז ס"ו, והרי עניית אמן היא לצורך הברכה, ואדרבה הרי כתב הרמ"א שם ס"ב שצריך המברך לכוון לצאת בעניית אמן, עיי"ש ובמשנ"ב ואח', ובודאי דהוי לאצטרופי ורשאים לענות אמן, ודו"ק.

ומ"מ עדיף שלא לענות [ובתשו' במק"א כתבנו שנראה שלא מועיל לשמוע "אמן" מאחר, ולכוון לצאת ממנו כדן שומע כעונה, והסכים עימי הגר"ח שליט"א], ומי שעונה בודאי שיש לה ע"מ לסמוך, ובפרט בסוכות, וכ"כ בפסח שצריכות לענות.

743 שבדאי אינו הפסק, ויש לצרף עוד פרטים שנת' בסי' קסז, ודו"ק.

744 עיין שו"ע סי' תר ס"ב, וכ"כ המשנ"ב שם סק"ד.

745 כידוע דברי אמו של הפרישה, והסכימו לזה הרבה אחר' כמו שהבאנו בסימן רסג הלכה יח [ועיין ביה"ל בסימן תקכז ס"א ד"ה מספק].

746 עיין בסימן רסג ובדברינו לשם ההלכה כש בענין תוספת אורה שנתבאר מח' השו"ע והרמ"א בדין תוספת אורה, וכי בזה"ז שיש חשמל יש להזהר אף להרמ"א, וכ"ש שיש להזהר ביו"ט שיש ספק נוסף שלא לברך עפ"ד כמה ראשונים שהזכרנו לעיל בתחילת הל' הדלקת נרות.

747 עפיה"א בהלכה הקודמת שאין מברכים על תוספת אורה [וע"ז בדברינו בהל' חנוכה בענין הדלקת נרות שבת אצל נרות חנוכה].

748 עמשנ"ת בסי' רסג הלכה לא.

749 כתבנו בזה בתשו' לח"א שהביא מנהג איזה נשים שנוהגות להדליק נרות יום טוב בליל יום טוב ולא מבעוד יום, וכתב שיצא להם כן ממה שנהגו ביום טוב שני להדליק בלילה, וכך נהגו גם ביום הראשון, ע"כ, וכתבנו שאין הלכה כן, דהן אמת שיש סמך נוסף לנשים הנוהגות כן, וכדמשמע בשבת (כד): שאפשר לעשות כן, עיי"ש, וכמש"כ בחי' חת"ס שם, וע"ע בספר יהושע סי"ט ועוד באח', וגם השל"ה (במס' פסחים בד"ה ושמחת בחגך) כתב שיותר נכון להדליק נרות יום טוב מבעוד יו"ט, כמו בשבת ולא בלילה, אך טעמו שם מפני שלולי כן הם יושבי חושך, ואין זה מכבוד יו"ט, ובזמנינו שיש אור חשמל אינו מצוי לחשש זה, ומ"מ יש בזה כמה מעלות נכוחות וברורות להדליק מבעוד יום דווקא.

[א]. כבוד יום טוב הוא כבר מתחילתו, וכיון שמדליקים נר לכבוד יו"ט, אם מפני שבפועל הוא מאיר, או מפני שיש בו כבוד ושמחה (וכמו שביאר הגרשו"א הטעם שאפשר לברך על הנרות גם כשיש אור חשמל), הגם שבלא"ה אותו הנר יהיה דלוק אח"כ בלילה, מ"מ כבוד יום טוב מתחילתו. [ב]. ישנה מעלה שיהיה הכל מוכן לסעודה, וכעין מש"כ השו"ע (ר"ס רעא) גבי שבת שימחר כדי לקדש מיד, ומלבד זאת הרי זריזין מקדימין למצוות, הן בקידוש והן במצוות הדלקת נרות.

[ג]. וגם מועיל הדבר שלא ישכחו, דכאשר חזינו טובא שאלה המשתתפים בהדלקת נרות שוכחים מלהדליק, ובנתיים נטרדים ע"י הסעודה והאורחים וכו' [וכן באו כמה פעמים בשאלות ששכחו להדליק נרות יום טוב, ושאלו אם גם בזה יש קנס הנוזכר ברמ"א בסי' רסג, וכתבנו מזה בתשו' במק"א], וכאשר יש קבע לדבר ככל שבת זוכרים טוב, כעין מש"כ בפסחים (ו) ודו"ק. [ד]. מועיל הדבר להנצל מכמה וכמה חששות איסור בהכנת הפתילות,

[ג]. כששומעת ברכת שהחיינו בקידוש, עדיף שלא תענה אמן מחשש הפסק [זולת פסח שיענו אמן]⁷⁴². ואם ענתה אמן אינו הפסק, ורשאית לטעום מכוס הקידוש⁷⁴³.

[ד]. וביום טוב שני טוב להניח פרי חדש בזמן הברכה⁷⁴⁴.

ע. גם הנהוגות לברך על הדלקת נרות שבת לאחר ההדלקה, ביום טוב יברכו קודם ההדלקה⁷⁴⁵. ובעצם הדין בעלמא ראה בדברינו בסימן רסג.

ע"א. אין מברכים על תוספת אורה, ולכן, המתארח אצל חברו וכן בנים אצל הוריהם, לא יברכו על הנרות כשהם באותו חדר⁷⁴⁶, אלא בעלת הבית תברך ותוציא בברכה את האורחות, והאורחות תדליק אחריה. ואם יש לאורחים חדר מיוחד ידליקו שם בברכה, כמו שנתבאר בהלכות שבת.

ע"ב. אם יש נר נשמה וכדומה, אין לברך על הנרות באותו חדר אלא יש להוציאו לחדר אחר⁷⁴⁷.

ע"ג. אור החשמל שדולק בחדר, נהגו להקל להדליק נרות למרות זאת⁷⁴⁸.

זמן ההדלקה

ע"ד. יש להדליק נרות לכבוד יום טוב מבעוד יום, ולא להמתין בהדלקה עד הלילה⁷⁴⁹, זולת ביום טוב שחל אחר השבת או ביום טוב שני, כמו ביום השני של ראש השנה⁷⁵⁰. [וביום טוב שחל בערב שבת בודאי מדליקים בערב שבת]⁷⁵¹.

ואיסור מוקצה באופנים מסוימים [וכמו שכתבנו במקומו כמה פרטים העשויים להיות בהכנת הנרות], וכן פעמים שאין הפתילה נדלקת היטב, והרי הוא מושך את הפתילה ונסחט השמן וכו'.

[ה]. על ידי הדלקת נרות האשה פורשת ממלאכה ומקבלת קדושת יום טוב (עיין במאירי בפרק ב' דשבת, והזכרנוהו בהל' חנוכה, ודו"ק). ואף ש"א שאין מקבלת יו"ט בהדלקה (עיין בסי' רסג ס"ו), מ"מ המציאות כן בדרך כלל (עפמש"כ המאירי הנ"ל, ומה גם דחזינו בשו"ע בהל' חנוכה דחושש לזה, כידוע), ועכ"פ הרי באופן זה יהיה תועלת שתזכה לקבל תוספת יו"ט, שהוא מצוה גמורה, וכמו שכתבנו בפתיחה א להל' יו"ט, והרבה שוכחים, ונוסף ע"ז שבכך מועיל להם שלא ישתהו וימשכו במלאכה עד הלילה.

[ו]. עוד טעם יש בזה, שאם הוא מדליק מבעוד יום הרי הוא יכול לכבות את החשמל ואח"כ להדליק, ויצא בזה י"ח כמה פו' שהבאנו בסי' רסג, וע"ע שם מה יעשו בהדלקת נרות יו"ט בלילה, ודו"ק. וגם בעצם הדבר אם ידליק בלילה, הרי שרגא בטיהרא לא מהני מידי, ואילו אם מדליק מבעוד יום, שפיר דמי.

[ז]. והנה טעם נוסף ונחוץ שחשבנו בדבר, עפמש"כ הרבה פו' שאף מלאכה שאפשר לעשותה ביו"ט כמו שיש היתר של אוכל נפש, אעפ"כ אם אינו מפגי טעם יש לעשות לכתחילה מבעו"י, ואל"כ יעשה בשינוי, וכמשנ"ת בסי' תצה, ועתה הלא הדלקת הנר (שהוא היתר כדן אוכל נפש), אין בו שום נפ"מ ושפיר דמי לעשותו מעיו"ט, ודו"ק.

ואמנם יש לדון בזה, שהרי נתבאר שם שאם צריך לבזבז ממון אין זה נחשב שאפשר לעשות מבעו"י, אולם בנידו"ד אינו נראה כן, שהרי ממילא הוא מדליק את אותו נר ואותו כוס שמן, ועדיין יש לומר שע"י שימתין ידלק לו הנר ביו"ט ולא יתבזבז על עיו"ט, אך גם זה אינו מוכרח כיון שמ"מ מתחילת קבלת יו"ט יש ג"כ כבוד בנר זה.

וגם בפוסקים מבואר כן שמדליקים מבעוד יום, שכידוע זוהי הערת אשת הסמ"ע שהביאו המג"א והאח"י גבי הדלקת נרות לאחר הברכה ביו"ט גם לנוהגים כהרמ"א, שכתב והטעות השני מה שנהגו להדליק נרות יו"ט אחר שיצאו מביתן, וזה אינו נכון וכו', ויותר טוב וכו', עיין שם, וכמבואר כן בדברי מהר"י יוסף בן הפרישה בהקדמתו ליו"ד, וכ"כ הגר"י בלזר בשו"ת פרי יצחק ח"א ס"ו ועוד באח', עיין במס"א תקצא י תורכה לג ונימוקי אור"ח ועוד, וע"ע גם בשבה"ל ח"ג ס"ט ואול"צ פי"ה, וכן נהג החזו"א כמובא בארח"ר ע"ק ועוד.

ואמנם כל קבל דנא, שמעתי באומרים לי שיש נוהגים להדליק בלילה דווקא, כדי שלא לטעות ביום טוב שחל במוצ"ש להדליק מבעוד יום, וח"ו להכנס בספק חילול שבת, אולם מלבד שלא מצאנו שגזורים גזירות מדעתינו, ובפרט בנידו"ד ששבת חמירא להו לאינשי ובפרט בהדלקה, ובודאי לא יבואו להדליק בשבת, ומה גם שעושים כו"כ הכנות לפני שבת, כגון הכנת תבשילים וכו' כדי שלא להכין בשבת, וגם כל השבת כולו יושבות הנשים ומצפות אימתי יבוא הלילה ויכולו להכין ליום טוב, וא"כ למה נחוש שיטעו להדליק אש בשבת, וזאת ועוד שאם באת לחוש לכך מה תענה במקרה שיו"ט חל בערב שבת, הרי באופן זה יש חשש הפוך, שאם ידליקו בליל יו"ט יבואו לטעות ולהדליק למחרת ג"כ בלילה והוא שבת, וכן באופן שחל יו"ט להיות בשבת, וי"ל. ומ"מ אין לנו להמציא חששות מדעתינו.

ויש לציין, שגם בערב חג שבועות יש להדליק מבעוד יום, וכמו שכתבנו בסימן תצד, ואין בזה חשש לתמימות, ואכמ"ל.

750 שהרי אסור להכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני ואפילו בשני ימים של ר"ה שהם כיום אחד, דרק לחומרא אמרינן כן ולא לקולא וכמבואר בפו' בסימן תקג ובסי' תקטו ועוד, ואם אכן ידליק מבעו"י ה"ז הכנה ליו"ט שני.

ואע"פ שכתב המשנ"ב (בסימן תקיד סק"ג) שמתור הדליק נרות ביו"ט ראשון סמוך לחשיכה, משום שהוא צריך לזה באותו שעה, ע"כ, אולם בזמנינו שאור החשמל דולק, הרי אין בזה שום תועלת וכולו ה"ז הכנה ליום שני ואסור, וכמש"כ הגרשו"א במנחת שלמה (ח"ב סי' נח ז) והגר"ש"א בשבו"י (הדלקת נרות פ"ו אות א), והוסיף הגרשו"א שאפילו אם אין החשמל דולק עדיף להמתין ללילה, כיון שעיקר ההדלקה ללילה, ולא ידך גיטא אם הוא צריך לצאת מבעו"י והוא זמן שיכול ליהנות מזה יש להקל עיי"ש, ולכן לכתחילה יש לחכות [אלא אם כן החשמל מכובה באותו זמן].

ומכל מקום א"צ לדקדק אחר זמן ר"ת לנוהגים להחמיר בזה, חדא דאינו אלא איסור הכנה דרבנן, ורבים מקילים בדרבנן כהגאונים, וזאת ועוד שמן הדין לכו"ע אפשר להדליק קודם לכן, ובפרט בלילה שאפשר ליהנות מזה, ולכן די בעשרים דקות או חצי שעה אחר השקיעה.

751 עיין בשש"כ (פכ"ח הנד"מ הערה קצט) שדן אודות יו"ט שחל בער"ש,

ע"ה. אורחים המתארחים אצל אחרים או אצל ההורים וכדומה, ישנם כמה אופנים במקום ההדלקה, ותלוי היכן הם נמצאים בזמן ההדלקה:

א. ביום טוב שחל במוצאי שבת, וזמן ההדלקה לאחר צאת השבת, אם הם נמצאים אצל ההורים מתחילת הלילה (כגון שיצאו קודם צאת השבת), אזי: אם הם ישינים בביתם, עדיף שידליקו בביתם אחר שיחזרו ולא בבית המארחים, וטוב שיאכלו שם מעט⁷⁵², ויעשו סימן שלא ישכחו ההדלקה, ואם חוששים שמא ישכחו וכדומה⁷⁵³, ידליקו בבית המארחים, אבל לא יברכו בעצמם אלא ישמעו הברכה מבעלת הבית⁷⁵⁴. ואם הם ישינים בבית המארחים הדבר תלוי אם יש להם חדר מיוחד ידליקו בו בברכה, ואם לא כן ידליקו בלא ברכה, וישמעו את הברכה מבעלת הבית קודם ההדלקה⁷⁵⁵, ובאופן שיוצאים מבייתם אחר צאת השבת, יכולים להדליק בביתם ולצאת אף על פי שכאשר הם ישובו יכבו הנרות⁷⁵⁶, וכבר נהגו להדליק נרות גם כשיש אור חשמל⁷⁵⁷.

ב. ביום טוב שחל בערב שבת, הדין בזה ככל אדם שיוצא להתארח אצל אחרים, ונתבאר בסי' רסג, שאם יוצא מפלג המנחה ידליק בבית ואח"כ יצא (אמנם אם הדליק תוך חצי שעה וכדומה לשקיעה יכול לעשות תנאי שאינו מקבל שבת, אבל אם מדליק מוקדם חייב לקבל שבת בהדלקה), ואם יוצא קודם פלג המנחה ידליק בבית המארחים, אולם אינו יכול לברך על ההדלקה, אלא ישמע הברכה מבעלת הבית ואחר כך ידליק, ואם יש לו חדר מיוחד יכול להדליק שם בברכה⁷⁵⁸. ויש נוהגים שאם מתארחים אצל אחרים אינם מדליקים כלל, ויוצאים בהדלקת בעלי הבית.

ג. בליל יום טוב שני של ראש השנה או של גלויות, שכבר נתבאר שצריך להדליק משחשיכה דווקא ולא קודם לכן [אם יש חשמל דולק], אזי: אם הם בביתם משחשיכה ידליקו בברכה ואח"כ יצאו, ואף אם יכבו הנרות כשיחזרו, אבל אם הם נמצאים בתחילת הלילה בבית המארחים הדין בזה ככל האמור באות א'.

ע"ו. ביום טוב די להדליק נר אחד, והעולם נוהגים להדליק גם כמה נרות כמו בשבת⁷⁵⁹.

ע"ז. ביום טוב שחל בשבת, יכול להדליק את אותם הנרות לשני המטרות, של יום טוב ושל שבת, ואין צריך להוסיף נר נוסף⁷⁶⁰.

ע"ח. מותר ביום טוב להדליק בשמנים ופתילות הפסולים להדלקת נרות שבת, מלבד דבר שריחו רע, או שמן צרי שריחו טוב⁷⁶¹.

ע"ט. מותר להשתמש בנרות שהדליקו לכבוד יום טוב, ויש מחמירי⁷⁶². ואין צורך לומר שלא לנהוג בהם מנהג בזיון, כגון לנקות קטן בפני הנרות⁷⁶³.

פ. ביום טוב אין צריך לומר לבני ביתו "הדליקו את הנר", כמו שאומרים בערב שבת עשרתן ערבתם וכו'⁷⁶⁴.

שכחה להדליק נר ביו"ט

שאלה: אשה שלא הדליקה נרות בליל יו"ט שני של ראש השנה [וגופא דעובדא שסמכה על בעלה שלא הכין את הנרות], האם יש לקונסה להדליק נר נוסף כל ימיה.

תשובה: אין לקונסה כלל, מכמה טעמי תריצי, וכדלהלן, אך מפני שכמה הלכתא איכא למשמע מהא, נרחיב הדברים.

בשורש הדין שקונסים אשה על שכחה להדליק נרות, מבואר במהרי"ל (שבת ס"א) שצריכה להדליק כל ימיה נר נוסף על מה שהיתה רגילה להדליק עד עתה וצריכה תענית ויודיו וכו', והובא בד"מ (ר"ס רס"ג), וכתב וכל זה אינו אלא חומרות רחוקות, ואדרבה נראה שכל המוסיף על הנרות גורע ומפסיד הכוונה של זכור ושמור, אבל הנשים נוהגות כמהרי"ל וכו', ונראה שסמכו עמש"כ המרדכי והג"א שיכולין להוסיף על דבר המכוון כנגד דבר אחר, ע"כ. [וזה בפרט למה שמצוי האינדא ורבות בנות מוסיפות עוד נרות חוץ מכנגד שמור וזכור, דשוב אין בזה כ"כ כמוסיף על הנרות, מאחר שאינו מחויב דווקא במנין שעשו, ואין זה כדבר מכוון כ"כ, ועוד לפי העיצה שכתבנו שם באליבא דהלכתא ששתי נרות יהיו שונות ומיוחדות כנגד שמור וזכור, והשאר יעשה כרצונו, ושוב אפשר שפיר הוסיף על השאר].

והרמ"א פסק כן להלכה בסי' רסג ס"א, וכן שאר האח', אמנם מרן השו"ע לא מיייתי להא, וידוע בכמה דוכתי דלא חייש להא דלא נהגו כן אצל בני ספרד, ובפרט שהרמ"א עצמו כתב שאינו אלא חומרות רחוקות, וה"ו כאותה תקנה שכתב המהרי"ל שלא לרוחץ בשבת וכמו שהבאנו בסי' שכו, וספרדים לא נהגו בזה (אמנם שם י"ל שהוא מחמת שידוע המנהג שלא נהגו כן אצל בני ספרד, ואדרבה מוכח בפו' בפשטות שמותר, ולא דנו אלא בחמים, ומשא"כ כאן בנידו"ד שלא ידוע שמנהג בני ספרד להקל, הגם דלא שייך בזה מנהג כלל כיון שהוא דבר שאינו שכיח, וגם לא מצאנו הוכחה בפו' להיפך מזה). וכן לענין השמעת קול בכלי המיוחד להשמעת קול, דלהלן בסימן שלח (אמנם גם שם הבאנו שיש מחכמי ספרד שאסרו), וכן בחומרות שביו"ד בהל' בב"ח ותערובות ונדה ועוד (אמנם גם שם יש מחכמי ספרד שהחמירו בקצת מן הדברים), אלא שאף בנידונינו מצאנו להחיד"א בברכ"י שדן בזה, וה"ד בשע"ת, וכן פשוט בכה"ח ועוד מחכמי ספרד שקיימו עליהם קנס זה [ומאחר דמ"מ הרמ"א קבעו בשו"ע, ובפרט שיש מגדולי ספרד בארצות המערב ועוד הסוברים שקיבלו הוראת הרמ"א כהוראות מרן השו"ע במקום שלא גילה דעתו, אע"פ שז"א מוכרח, ואכמ"ל], הגם שהוא מחודש מאד [וכל שכן תענית וצדקה שלא הוזכר בפו' כלל, ועיין בדברינו בהקדמה ג לסימן שלד, ודו"ק]. ומ"מ נ"ל שיש לצרף כל האמור, וכל מידי דאפשר לתלות ולהקל תלינן.

ובדין זה גם אם אנו מחמירים, ודאי הוא שבכל דהוא יש להקל, כיון שאינו אלא קנס בעלמא, וכבר מצאנו בסי' שיח ס"א במשנ"ב ובפו' שהבאנו שם בדין קנס במעשה שבת שבכל מידי דאיכא ספק ומחלוקת הפו' יש להקל בו, וכל שכן בנידו"ד. וכן בנידונינו גופא מצאנו בביה"ל ד"ה ששכחה דכל זה הוא מנהג, והבו דלא לוסף עלה, עיי"ש. וז"פ לאור האמור דאינו אלא חומרא בעלמא, וה"ז ק"ו מהתם בדין מעשה שבת, וכאן בודאי יש להקל טפי בכל דהוא.

ותרם נבא אל העין בדין ההדלקה ביו"ט, נוסף לבאר שלכאורה יש כאן ב' קולות הנזכרות בפו', א. מאחר שהחשמל היה דלוק, ומבואר באול"צ פ"ח בהערה ב דבכה"ג לא קנסו, שהרי עיקר ההדלקה שיהיה שלום בית, וכיון שהיה אור שפיר דמי, אלא שזו קולא גדולה, ואינו מחוור, שהרי מ"מ מצות הדלקה היא מצוה גמורה גם ללא סיבת השלום בית, שהרי מטעם זה אנו מדליקים גם כשיש אור, וכ"כ רבים דאין החשמל הדלוק מיקל מן הדבר [וכן כתבנו באליבא דהלכתא ס"י רסג, זולת באופן שהדליק את החשמל לכבוד שבת שאז יצאה י"ח בודאי וא"צ לקנסה], וא"כ אין ראוי לצרף זאת. ואמנם לפי"ד רבים הסוברים שחובה לכבות החשמל קודם ההדלקה א"כ לכאן יש לצרף זאת, אולם ז"א, דהתם צריך לכבות כדי שיוכל לקיים את המצוה, ולהכניס עצמו למצוה, אבל אין זה שבכה"ג מקיים המצוה, שהרי לא היתה ההדלקה לשם מצוה, ואף שיש בראשונים הסוברים שבכה"ג אין מצוה, מ"מ לא קיים מצוה כדין אף שהיתה דלוקה ועומדת, ושפיר איכא למקנסיה. ב. מבואר בדברי האח' שכל הקנס הוא בשוגג ולא באונס, וכ"ד המשנ"ב, והאח' האריכו בדוגמאות של אונס ושוגג, וכאן היה אפשר לומר שהיא אנוסה, שהרי היא סמכה על בעלה, וכיון שלא הכין לה נרות לא ידעה שצריך בכלל להדליק, והנה כשלעצמו מצידה הוא נראה אונס, דכל כה"ג לא עלה על דעתה, וה"ז כמו אונס שלא ידעה עיקר שבת, ואין זה כשכחה שהיום שבת או שכחה שיש מצוה כזו, אלא שהרי את הבעל צריך לקנס.

ובכלל כל מה שקונסים את האשה בכלל הוא קנס ממילא לבעל [שהרי לא שמענו בשום דוכתא שקנס זה צריכה האשה לשלם מנכסי מילוג וכו', וכמו"כ הדבר פשוט דסתמא אמרו הלכה זו אף לאשה נשואה, ול"ד לפניה גרושה, ופשוט]. והיינו כי גוף אחד המה, וכיון שלא הדליק ה"ז קנס גם עליו [והטעם בזה נראה עוד עמש"כ במשנה (סופ"ב דשבת) דהבעל צריך לומר עשרתן ערבתן "הדליקו את הנר", עיי"ש, ופרש"י שהרי הוא רואה את הנר וכו', עיי"ש. ועיין במשנ"ב סימן רסב סק"א שאם אשתו מתאחרת מצוה גדולה שהוא ידליק את הנרות ולא יחוש לקטטת אשתו, ע"כ. ומבואר איפוא שעליו מוטל נמי להשיגה בזה. והנה השואל טוען שהוא הולך מוקדם לבית הכנסת, אך מ"מ אם יש חשש אפשר דמוטל עליו להשיגה, וכדמשמע הכא, ויל"ב]. ואין לומר דהוא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן, דהא כמה גרושים ואלמנים איכא בשוקא, וכן בעה"ב ובחורים שעוזבים את ביתם ללמוד ועוד כהנה. ובכלל הרי כאמור כשקנסו אותה קנסו אותה בכלל זה, וכמו שהערנו לעיל שהוא משלם זה ויל"ד ממש"כ בב"ק

איכפ"ל באור, ואדרבה אינו צריך בזה לולי המצוה, ומנא לן להתיר בזה עוד תוספת אורות.

ויש לומר שכיון שהמפרשים תירצו טעם ההדלקה גם בזמנינו מסיבות שונות (וכמו שנתבאר בסימן רסג), כגון שמועיל הדבר לכבוד, כדרך שנוהגים בסעודות חשובות וכו', א"כ עד כמה שנחשב תועלת בנר אחד נחשב תועלת גם בהרבה נרות ופשוט [ואין זה רק זכר למצוה בעלמא].

ועו"ל לפמשנ"ת במקומו בסי' רסג שכל הנרות של שבת נחשבות כנר אחד, והיינו שאמנם כיום אנו אומרים שהמצוה היא המחייבת, מ"מ הרי יסוד היתר בשורשו הוא בגלל האור, וכיון שמ"מ הוא בא לקיים את המצוה ע"פ שורשה בדרך של הוספת אורה, שפיר יכול להדליק נרות כמה שירצה, ואפילו אם הוא מהנוהגים להדליק במקום שיש אור.

ולכן נהגו שלא לצמצם ויכול לכתחילה להדליק אפילו מאה נרות, ואף יכול להדליק נר אחד בחדר חשוך, ולהוסיף עוד נרות במקום אורה, דמ"מ הכל הוא למצוה.

760 ידועים דברי רבינו הגרי"ח בהוד יוסף סימן סא שחידש שליל פסח שחל בשבת צריך לאכול כזית נוסף בברכת המוציא בשביל סעודת שבת, וטעמו משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות, ע"כ. אולם הדברים מחודשים, וע"פ בדברינו בתורה לשמה ס"י קצ תרנט, וכן חלקו ע"ז הבית שערים ס"ו ס"ג נג ומהרש"ם ח"ו סוס"ז ועוד באח', וע"פ בשו"ת חז"ע ח"א מש"כ בזה, ואכמ"ל.

761 עיין בסי' רסד ובביה"ל שם רה"ס.

762 בשש"כ פמ"ד הערה לה כתב בשם הגרש"א להקל ביו"ט, אולם בשו"ת רבב"א ח"א סי' שמה הביא שיש חולקים, עיי"ש. והיינו שאע"פ שנרות יו"ט נועדו לכל שימוש וצורך, מ"מ גם נרות שבת נועדו לאור, ואעפ"כ כיון שיחדום למצוה צריך להזהר בזה, וה"ל ל"ש, אך הגרש"א ס"ל שנרות יו"ט ניתנו לכל צרכיו, וכ"פ גם הגריש"א (בשב"י נר שבת פ"ו הערה כט) ובחוש"ש פ"א סק"א [וכל שכן בנרות אחרים שלא בירכו עליהם, אף שכולם שורש אחד, מ"מ מצאנו שיש עדיפות ומעלה טפי בנרות שבירכו עליהם].

763 עיין סו"ס ערה.

764 עיין פמ"ג סי' רס מש"ז ג שדן בזה וצידד שיאמר, אולם בשפ"א (שבת לד.) פליג, ואכן לא נהגו לומר במה מדליקין, אולם שם יש טעמים אחרים וכמשנ"ת בסי' ער.

שמור וזכור, וכמש"כ בשו"ע ר"ס רסג, וע"פ שם שהרחבנו בכל זה, ויש שנהגו בתוספת ע"פ ענינים שונים, כיעו"ש, אולם ביו"ט הרי לא נא' שמור וזכור, שזה דין רק בשבת שיש בו זכירה מתחילת השבוע וכו' [ועיין בהל' שבת סימן רמח בדין המפרש בים קודם שבת, וע"פ להחיד"א בשו"ת ברכה ביו"ד סי' רסו, וע"פ גם בשו"ת רע"א סימן א פמ"ג בתיבת גומא פ' ניצבים, ועוד כהנה], וגם שאר הענינים שמדליקים שבע נרות אפשר דלא שייך ביו"ט, ועוד כהנה, אולם העולם נהגו שלא לחלק בין שבת ליו"ט, אך אינו מוכרח שזה בידיעה ברורה, אלא אגב שיטפיה.

ואם אכן כן, הרי שמותר למעט בנרות, למרות שבשבת אסור למעט מהנרות שרגילים בהם בכל שבת וכמשנ"ת בסי' רסג, אא"כ ידעה מזה ואעפ"כ הדליקה ביו"ט מספר מסוים של נרות, ששוב אסור לה למעט מזה כיון שנהגה כן, והרי בודאי שיש ריבוי אורה ושמחה וטובה בכל תוספת אור, והכל בכלל כבוד שבת.

ואצרך כאן שו"ת מוזמ"ר אודות הדלקת כמה נרות ביו"ט.

עוד שאלה בכלל על הדלקת נרות ביו"ט (וזה נוגע בכל יו"ט שיש שמדליקות רק בלילה, הגם שלכתחילה נכון להדליק מבעו"י, ובפרט כשיש אור וצריך לכבות אותו), היאך מותר להדליק כמה נרות וכמו שנוהגים להדליק שתיים כנגד שמור וזכור (אף שלא בירא לי מאי טעמא נהגו כן גם ביו"ט שאינו חל בשבת), ויש שמדליקים הרבה נרות וכמשנ"ת במקומו בסי' רסג (וזה מובן גם בכל יו"ט לפי הענין שבוה). וקשה הרי מן הדין די בנר אחד, ולמה ידליק יותר, ולא ראינו מעולם מי שחשש לזה.

ושוב מצאנו להראב"ה (ברכות סי' סא) שכתב דבקידוש היום של ימים טובים אע"ג שלא כתוב זכור ושמור, איכא למימר דאתי בהיקשא דר' יונה דכתיב אלה מועדי ה' כדאיתא בשבועות, ע"כ. ואת"ש נפלא מנהגן של ישראל להדליק גם ביו"ט שניים, וע"פ גם בכס"מ פ"א מברכות ה"י.

והנה בשלמא המדליקים במקום חשוך, וזה מועיל להם לאורה שפיר דמי, אולם כיום שרבים מדליקים כשיש אור, וסומכים על הפו' דנעשה זה כמצוה ואף כשאין מועיל לאור כלל, א"כ לא יוכלו להדליק אלא אחד בלבד, שהרי התוספות אינם מן המצוה רק ענינים מיוחדים והידורים בעלמא, ואף אותם שמהדרים להדליק נרות בחדר אחר חשוך, הלא מ"מ בד"כ יש אור מבחוץ (אך מועיל אם יסגור הדלת, וגם בזה כתבנו לדון), ואף בלא זה הרי לא

והחשמל כבר דלוק והבית מלא אור, איך מדליקים נרות שבת, שהרי לא שייך טעם של הואיל, כיון שאין שום תועלת בריבוי האור של הנרות [וגם אין לומר שזה כדי למנוע תקלה שמא יתקלקל החשמל, דז"א מצוין], והביא שם, א. דעת הגרש"א שנתפסק בזה, וכתב שאכן אפשר שטוב להדר ולהדליק הנרות לפני שנדלק החשמל ע"י השעון שבת. ב. דעת הגריש"א שכיון שאפשר להשתמש בזה לצורך העברה מאש לאש, א"כ יש לזה אפשרות כבר עכשיו, ע"כ. וצ"ב הרי כבר יש לו אש, וכיצד ידליק נרות נוספים, וכן יש לדון מש"כ הפו' בהערה הקודמת.

752 הנה חובת ההדלקה היא מצוה בלא קשר לסעודה, וכמשנ"ת בסי' רסג בכ"מ, אלא שבשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' כג) הובא נידון בזה בהדלקה ביו"ט שני, שח"א אמר שידליקו אחר הסעודה (מפני שהיה אור מבעו"י), והגר"ח כתב שזו טעות, שהרי כבר אכל וקידש, ואיך יברך דהוי ברכה לבטלה, עיי"ש. אולם הדבר צ"ע שהרי קיי"ל שאינו תלוי דווקא בסעודה, וכמ"ש ס"ט, אלא שבאמת יש לדון בזה טפי בזה"ז שיש אור חשמל, וממילא אין שום חשיבות בנר, אך ידוע מש"כ הגרש"א שיש חשיבות בהדלקת נרות גם כשיש אור מפני שרגילות בסעודות חשובות להדליק נרות לכבוד, וממילא ה"נ נראה שטוב לעשות כן לאכול מעט ליד הנרות (אף שאינו עיקר הסעודה), או ליהנות מאורם וכו', ומ"מ נ"ל שאינו מעכב.

753 וזו טענה ששומעים שמצוי ששוכחים, ויש לחוש להפסד המצוה לגמרי, או שלא הכינו נרות וכו', וממילא באופן זה עליהם לסמוך על הדלקה בבית המארחים, אף שלענ"ד אינו לכתחילה, וכדלהלן בסמוך.

754 שהרי אין מברכים על תוספת אורה, ובפרט ביו"ט וכמשנ"ת לעיל. וכן יש אפשרות להדליק בחדר חשוך שבוה יש תועלת באור, אלא שאין זה ביתם המיוחד להם.

755 וכמשנ"ת כל זה בדיני האורחים בשבת בסימן רסג.

756 פשוט שמדליקים כדין וקעת הוא לילה [ונת' בהל' שבת במהדו"ב שם ע"י שליח שפיר דמי].

757 אמנם לכתחילה ראוי לאכול שם מעט, וכאן לא שייך ללא קידוש, ועכ"פ יהיה מעט ליהנות מאורם.

758 הכל מבואר לעיל וביתר ביאור בסימן רסג.

759 הנה מן הדין גם בשבת די להדליק נר אחד, אלא שנהגו בשתיים כנגד

לברך הא ודאי שאין חיוב להדליק (רק מצוה בעלמא ככל כבוד ועונג שבת שצריך האדם לכבד כפי כוחו כמש"כ בגמרא ובפיו) דאין שום סברא לחלק בזה, ועכ"פ מצוה ודאי דליכא, שאם כן היו צריכים לברך אשר קדשנו במצוותיו וכו', וז"ב, ומעתה שפיר יש לומר שאין לקנוס משום זה, כהא דקיי"ל שאין קונסים במחלוקת הפו' וכמש"כ המשנ"ב (ר"ס שיח סק"ב), והתם הוא בהנאה ממעשה שבת דאיתאמרא בגמרא, וכ"ש בזה שאינו אלא חומרא יתירה בדורות האחרונים בזמן מהרי"ל, וזה נוסף על כך שאף בשבת י"א שלא לברך, וכמו שהבאנו בס"ד בסימן רסג בענין הדלקת נר שבת עיין שם, והנה הגם שלא נעשה מזה ספק לומר שגם מי שלא הדליקה בשבת אין לקנוסה מחמת ספק, דכבר הוכרעה ההלכה בלא עוררין שיש לברך על הדלקת נר שבת, ומלבד שע"ז גופא באה הגזירה לקנוס, אך בנר יו"ט יש לצרף טפי להקל, ואף שלמעשה אנו מדליקים ביו"ט, ואף לא חוששים בזה לברכה לומר סב"ל, אע"פ שבעלמא החמירו טפי לחוש לאיסור ל"ת, כידוע, מ"מ לענין קנסא בודאי שיש להקל, ופשוט. והגם שאם תימצי לומר שזה בכלל נר שבת, א"כ גם ע"ז גופא היתה הגזירה, והכל בכלל, ובפרט שמצאנו בכ"ד שיום טוב נקרא שבת, מ"מ נראה דהבו דלא לוסוף עליה, ואף שהשו"ע פסק שיש לברך על הנר ביו"ט הרי לא ראה כמה מהראשונים דפליגי, ואף את"ל שראו וחלק עליהם כבר כתבנו בס"י שיח שבקנסא מקילים אפילו במה שפסק השו"ע להחמיר, וק"ו בן בנו של ק"ו בקנס זה שאינו אלא חומרא יתירה כלשון הד"מ, ולכן יש להקל.

סיכום:

- א. אשה ששכחה להדליק נר של שבת קונסים אותה להדליק נר נוסף כל שבת או לספק לאשה ענייה וכו', זולת אם היה באונס.
- ב. גם אם אור החשמל היה דלוק מחמירים בזה לקנוסה, אך אם הדליקה את החשמל לכבוד שבת אין לקנוסה כלל.
- ג. קנס זה על האשה ועל הבעל גם יחד, ולכן גם אם אין לאשה הבעל משלם זה.
- ד. ביום טוב ששכחה מלהדליק אין לקנוסה [ואצ"ל ביה"כ ששכחה אין לקנוסה].

הבדלה על הנר

- פ"א. יום טוב שחל במוצאי שבת, מבדילים ומברכים על הנר ברכת "מאורי האש", והיינו על נר שנעשה לאורה ולא לנר שנעשה לשימוש אחר [ואין מברכים על נר שנשמה העשוי כדי להעביר מאש לאש]⁷⁶⁵.
- פ"ב. מדליקים נר בשביל ברכת "מאורי האש", ואפשר לברך ברכה זו על נרות שהדליקו ליום טוב [ויכול להוסיף נר נוסף צמוד אליהם בשביל מצות אבוקה]⁷⁶⁶.
- פ"ג. מותר לקרב שני נרות שעוה זה לזה, לצורך ברכת מאורי האש, שיהיה כאבוקה⁷⁶⁷. ואין חשש מצד השעוה הניתכת מהנר⁷⁶⁸. ולא מצד הפרדת הנרות לאחר השימוש בהם⁷⁶⁹.
- פ"ד. אחר הדלקת נרות יום טוב, או הדלקת נר ההבדלה, יש להזהר שלא לכבות הגפרור אלא להניחו בנחת באופן שלא יהיה ודאי כיבוי בפסיק רישא, וכן לא להניחו על משטח רטוב.

קונטרס "צלי בשר"

הלכות לצולים בשר [במנגל] ביום טוב

רבים מהמון העם צולים בשר ביום טוב, לקיים בזה מצות שמחת יום טוב, כמו שהיה בזמן קדום מעת יציאת ישראל ממצרים בקרבן פסח [וגם לזה צריך לדעת ההלכות הרבות, שהרי במהרה יבנה המקדש (בכורות נג: ועוד), הגם שיש פרטים שונים בקרבן פסח], והלאה, עד דטעים בר בי רב ועייל לכלה (סוכה כו:), וטעים אומצא (קידושין ל. ובפרש"י), וכיום האפשרות הקלה לבשל בגז המצוי בכל בית, אך רבים אומרים זכרנו את הבשר וכו' [ועיין באבות פ"ה מ"ה, וברש"י יומא כט:], וביום טוב שיש להם פנאי (בחציו לכם) צולים בשר על האש [וגם בליל הסדר מותר לצלות, אבל אסור לאוכלה בליל הסדר (ראה סימן תעו), ואסור לצלות ביום טוב אלא אם כן כוונתו לאכלה ביו"ט למחר], ויש מעלה בצליה מצד הכשר בשר שהוא חלף החליטה שזכרה בשו"ע (יו"ד סימן סט ס"ט, ועיין כה"ח שם).

ובכל אופן, הנה הפרטים בזה רבים, ויש ללומדם, והתועלת בזה גם בעצם הלימוד, לא הרי לימוד המביא לידי מעשה כאשר אנו דנים על צליית בשר הנהוג, כהרי לימוד הלכות יום טוב בפרטים רבים שנראים כרחוקים מן המציאות ואינם נלמדים כראוי, אשר על כן נסדר בעזה"י את הדינים בצליית בשר על סדר המבואר בשו"ע הלכות יום טוב, והרבה דברים נתבאר בהרחבה בהלכות על סדר השו"ע.

והנה ביום טוב מותר לבשל ולצלות ולהכין "אוכל נפש", אבל לא כל דבר הותר לשם כך, וכמו שביארנו בפתחה להלכות יום טוב ובסימן תצה, ועל כן נבאר בעזה"י סדר הפרטים לצולים בשר.

פרק א - איסוף עצים להבערה

א. אסור לאסוף עצים וזרדים מן השדה, כדי להביאם לביתו לצורך ההסקה, ואפילו אם אסף אותם במיוחד וכינסם לשם מערב יום טוב⁷⁷⁰.

וא"י י"ל שפ"מ שמא יכבה החשמל [והרי כתבו הפו' שמותר להדליק נר נוסף לחשש שמא יכבה לו, עיין בהלכות המועדים שם]. ובאמת שכה"ג כתב האגר"מ ח"ה סימן כ אות ל בביאור איך מדליקים נרות למרות שיש חשמל, ע"כ, אלא שכל שאר המפ' לא הסבירו כן בדין זה, וה"ט שאין זה שכיח כלל שיכבה החשמל, ודו"ק. ועל כן נראה כדאמרן.

ד. האם מותר לקחת גפרור [לפי המתירים לעיל בתשו' ב], ולהדליקו מהנר של יו"ט, נראה שזה נר של מצוה שמותר, ואפילו להדליק את הנר הנוסף בשביל האבוקה, ה"ז ג"כ מצוה ומותר.

767 כדרך שכתבו האחר' בס"י רחצ, וכ"ה ביסוד ושו"ש העבודה ש"ט ה"ה ועוד. ונת' במקומו. וזה ודאי שאין בזה איסור מצד הדלקה שלא לצורך מפני שגם זה צורך, וכ"ש לדעת השו"ע בס"י תיקי, וע"ע בספר משמרת המועדות ע"קפ.

768 שאינו מכוון, וכמו שכתבנו בסימן תקיד ס"ב בשם האחר'.

769 אע"פ דהוי כהוצאת קיסם מן המדורה שאסור, מ"מ כיון שאינו מתכוון לכיבוי אין חשש, כדרך שהתירו הפו' הנ"ל באינו מתכוון, וה"ה כאן (וכ"ש לשו"ע בס"י תקב), וכן סתימת הפו' שהתירו לקרבם זל"ג, ואף שיש אסורים כהגרש"א, הוא מפני היתוך השעוה ולא דנו מצד ההפרדה, וכ"כ הגריש"א בספר יו"ט ש"ש כהלכתו פ"א הערה סח, וכן הביאו גם בספר הלכות המועדים, וע"ע שם, וזה דלא כהאול"צ פ"ח תשו' ו' שהחמיר בזה.

770 שו"ע סימן תקא ס"ג. ובטעם הדבר בכל הענין יש מפרשים שהוא משום

(פו.) שאשה פגיעתן רעה, ובעלה אינו משלם נזקיה, ומאיך בקרבן הרי הוא מביא עבורה קרבן, וכמש"כ בנדרים (לה: וכן פסק הרמב"ם (בפ"י משגגות ה"ו) שכל קרבן שהאשה חייבת בעלה מביא על ידה, ומבואר שגם כפרה בעלה חייב (וההיא דספרי זוטא נשא דבקרבת כפרה לא מביא היינו כחכמים דפליגי כמש"כ המפ', והרמב"ם לא פסק כן), וע"ע בחתם סופר (סו"ס קנד) שאדם מחויב בכפרת אשתו (וכ"כ הפו' ביו"ד סו"ס קפה), וכאן אין זה כ"כ כפרה אלא קנס, דאין זה כפדיון תענית וכדו', ומ"מ משמע דבעלה משלם זה, דהא אין לה מגרמא ולא כלום].

ויש לחקור עוד בעיקר דין הדלקת נרות שבת, האם המצוה היא על הבעל שהבית שלו, אלא שהוא נותן זכות זו לאשה, או שהמצוה היא של האשה דווקא. והנה בהפרשת חלה (שהוא מג' מצוות של האשה), מצאנו בירושלמי שבת (פ"ב סוף הלכה ב) ובבראשית רבה (סופ"י) שהוא ממצות האשה שאיבדה חלתו של עולם, והובא ברש"י בשבת (ריש דף לב.) וכתב שנישים נצטוו על כך, וכן מצאנו עוד כמה וכמה מקומות בש"ס ומפרשים שמוכח דמצות חלה היא על הנשים לגמרי, וכמו שהביא באו"ז הל' חלה (סימן רכה), ושכ"כ בתנחומא (ר"פ נח) שנצטוו בזה הנשים, וכתב האו"ז דמכל זה שמעינן דמצות חלה על הנשים הוטלה, ומצוה שלה היא, וכתב שאע"פ שהעיסה היא של בעלה משווי שליח להפריש אפילו שלא מדעתו, וסיים וחוששני לומר שלכתחילה לא משוי שליח להפריש חלה הואיל ומצות אשתו היא, ע"כ. ומשמע שנוטה יותר שמצות אשתו היא לגמרי, וכן הוכיח האור שמח והביאו ההר צבי חאו"ח סימן ג, אך נחלק עליו, עיי"ש. אלא שפשוט דברי האו"ז שהמצוה של האשה לגמרי, וכ"כ בפשיטות הגר"י אלחנן בשו"ת באר יצחק חיו"ד סי' כח ענף ה', ו, ואחיעזר ח"ב סו"ס לו ועוד באח' שהאשה הרי היא כבעלים, וע"ע בישכ"ע ח"א יו"ד סי"ז ובאר משה ח"ד צב ושב"ה ח"ד קמו וש"א. ומזה יש ללמוד גם לענין הדלקת נרות, שהרי גם הדלקת נרות שבת, שהרי השוו אותם בגמרא דשבת (שם) קרויה נר וכו', עיין שם, וכן ברש"י שם ושאר דוכתי כללו חלה והדלקת נר כאחת (וכ"כ במדרש הובא במג"א סי' רסג סק"ז, וכן הוא בזה"ק פ' בראשית ובתיקונים וכמובא בכה"ח שם אות כ), וכן בשו"ע (סימן רסג ס"ג) שהנשים מזהירות בו ביותר וכו', וכתבו שם האחר' שאפילו אם ירצה הבעל להדליק בעצמו האשה קודמת, והחיד"א במחבר"ר (שם אות ג) כתב שאם קדם האיש והדליק אין לאשתו עליו אלא תרעומת, אבל אינו חייב לשלם כמו חוטף מצוה עשרה זהובים, כיון שהמצוה מוטלת עליו נמי, והבית והנר שלו, ע"כ. (וה"ד בכה"ח שם אות כב). ונראה שבודאי שהאשה היא המצווה, ואינו רשאי לקחת לה המצוה, אבל חיוב כחוטף מצוה ליכא, חדא שהמצוה נמי עליו, שאם לא תדליק הוא מדליק, ונמצא שיש לה רק זכות קדימה, וביותר מפני שהבית והנר שלו [וכך הדין גם לגבי חלה אם הבעל יקדים ויקח לה המצוה], ומ"מ נראה שעיקר המצוה היא על האשה, והיא המצווה ע"ז כמו בחלה, וממילא יש לקנוסה, אך גם הבעל בכלל הקנס כיון שגם הוא מצווה אם היא לא מדליקה, וכמש"כ החיד"א.

וכעת לענין הדלקת נר ביום טוב, אם שכחה האם גזרו עליה, הנה בפשוט לא שנה, וגם בזה איכא להאי גזירה, וכן כתבו הרבה אחרונים בזמנינו, כיעוין בשו"ת באר משה ח"ח סג ושרגא המאיר ח"ה יג ואז נדברו ח"ג ה ומשנה הלכות ח"ז לה וחי"י נג ובש"ש כ"פמ"ג הערה כח ורשב"א ח"א קפד, וה"ד בפס"ת בס"י רסג. ומאיך הביא שם משו"ת קנין תורה ח"ה ס"י כ דאין קונסים בכה"ג כיון שביו"ט אפשר להדליק תוך כדי הסעודה ולאחריה, ומילתא דלא שכיחא שתשכח, עיי"ש. ולפענ"ד ז"א פשוט לפטור מצד מילתא דלא שכיחא, וראשית יש לבאר שבזמנינו הדבר שכיח ושכיח, כיון שיש אור חשמל הדלוק, והנר אינו אלא כשרגא בטיהרא, א"כ בודאי שמצוי לשכות, אך הא ל"ק, דמאחר שבזמן קדום לא היה חשמל וכו' האור שלהם היה ע"י הנרות, הרי לדידהו ודאי היה זה מילתא דלא שכיחא, ושפיר יש לומר דמאחר שבזמן קדום לא גזרו, א"כ גם עתה לא נחדש גזירה זו, ורק בשבת נאמרה הגזירה, אך בעיקר הדברים יש לפקפק, חדא ד"ל דהכל גזירה אחת ושבת ויו"ט כחדא, ואין לחלק בזה בפרטים שפרט זה שכיח ופרט זה לא שכיח, וביותר י"ל דזה ג"כ נחשב שכיח, דשמא היה נר דלוק מכבר, או בכמה בעלי בתים בחדר אחד (אמנם בזה היה לו להזכר ע"י שיראה את חבירו מדליק), אך נראה שזה תלוי בגדר הכלל של מילתא דלא שכיחא, דיש שאמרו שזה רק על צד הנפלא, ויש אומרים שגם אם אינו דבר מצוי הוי ג"כ בכלל דבר דלא שכיח, וכמו שהביא בשד"ח בכלל קעב, אך כבר דחו הפו' והוכיחו שגם דבר שאינו נפלא שייך שהוא יחשב מילתא דלא שכיחא, ושפיר י"ל גם כאן דנחשב מילתא דלא שכיחא, ואינו מוכרח, ועיין באהע"ז סימן יג ס"ח.

אך באמת הדבר פלא שלא נרגשו כל הני גדולים בכך שעצם הדלקת נר יום טוב אינו מוסכם שצריך להדליק כמו שבת, הגם שבשו"ע בהל' יו"ט (סו"ס תקיד) כתב בפשיטות שמברכים ולא מייתי מאן דפליגי, וכן הסכימו כל הפו' שם ובסימן רסג, אך באמת יש מהראשונים דפליגי כמש"כ במנהיג בהל' שבת ס"יז שאין מברכין על הנר בליל יו"ט, ושכן כתב רב אחא בנר שבת לברך, אבל בנר יו"ט לא הזכיר [נ"ב. ואם כדיוק זה נוכל לדייק כן גם מהרמב"ם ועוד ראשונים שהזכירו ברכת נר שבת ולא הזכירו יו"ט]. וכן מבואר בעוד מקומות שיש מהראשונים דס"ל שאין לברך על הנר, כיעוין באורחות חיים בהל' הדלקת הנרות בער"ש ובהל' יו"ט, וכן במושב זקנים עה"ת מבעלי התוס' דף שצג, ואבודרהם בשם ר"ג, הרי שיש שלא ס"ל הכי. ואף שלא כתבו שלא להדליק, אלא רק שלא לברך, מ"מ נ"ל פ"ה דהא בהא תליא, שאם אין

765 פשוט.

766 מצוי עימי דברים שכתבנו בזה בקצרה מזמ"ר, וכדלהלן.

א. האם אפשר להדליק נר במיוחד לצורך ברכת מאורי האש של הבדלה. הנה כל שיש בו מצוה מותר מתוך שהותר לאוכל נפש, וה"נ זו מצוה גדולה (הגם שא"צ לחזר אחריה).

אלא שיש לדון בזה, שהרי יש לו אור מהנרות שהדולקו לכבוד יו"ט, וא"כ למה ידליק בחינם, אמנם ע"י להלן אם אפשר לברך ע"ז בכלל, וכפי הדין שם כך יהיה הדין כאן, ולפמש"כ שם שאפשר לברך עליו א"כ ה"נ יוכלו לעשות עליו מאורי האש, וזה עדיף מלהדליקו סתם. והנה כמדומני שבצי"א כתב שלא לברך עליו משום אין עושין מצוות חבילות - ולענ"ד אינו נראה, ועי' שד"ח. ואדרבה זה בזמן נוסף, שוב נודע לי מהרה"ג בן משה שהגר"ב צ"א אמר שאפשר לברך על זה מאורי האש הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא וכו', וכנלענ"ד.

ומ"מ אם ירצה יכול להדליק נר נוסף להבדלה, לצאת מידי החששות שכתבנו, ומה שירצה יכול לעשות, דמ"מ אינו לבטלה.

ועוד נראה שהרבה פעמים קשה באמצע הסעודה לקום כולם וללכת לאור הנרות (שהרי צריך להתקרב ליהנות מאורן), ומצאנו כה"ג בכה"ח (בשם פמ"ג) שמתיר להדליק אש כדי שיהיה לו מצוי לסיגריה, ולא יצטרך כל פעם לאש אחרת. וזאת ועוד שהרי מסדרין על הכוס, וא"כ יש ענין שיאחז הכוס ואז יברך.

[ב]. מותר לאסוף ממקום סגור במחיצות כמו חצר וכדומה, ובלבד שנתקיימו התנאים הבאים: א). שיהיה מוקף במחיצות כדין [ראה בסימן שסב דיני המחיצות]⁷⁷¹, ואפילו שאינו מוקף לשם דירה [ואפילו אם הוא גדול, כסימן שנח]⁷⁷², ולדעת המשנה ברורה אם הוא סמוך לעיר תוך שבעים אמה ושיירם, אין צריך שיהיה מוקף מחיצות, אך מהשו"ע משמע שבכל אופן צריך מחיצות⁷⁷³. ב). שיהיה תוך תחום שבת⁷⁷⁴. ג). שיהיו העצים מכונסים במיוחד להשתמש בהם⁷⁷⁵. ואם הם עלים וכדומה, שדרך הרוח לפזר אותם, אין מועיל לכנס אותם במיוחד, ואפילו אם ביום טוב מצא אותם מכונסים, אסור להשתמש בהם, אלא אם כן הניח עליהם דבר כבד מערב יום טוב כדי שלא יתפזרו⁷⁷⁶. ואם התפזרו לאחר שהניח עליהם דבר כבד, נחלקו האחרונים⁷⁷⁷.

[ג]. אם הצליה נעשית בשדה עצמו, מותר לאסוף את העצים⁷⁷⁸ כשזה סמוך למקום הצליה⁷⁷⁹, ויש אוסרים לאסוף מהשדה בכל אופן⁷⁸⁰.

[ד]. ודע, שבכל אופן אסור לטלטל זרדים ועלים שנתלשו ביום טוב עצמו, וכל המדובר כשנתלשו בודאות מבעוד יום⁷⁸¹. ואפילו בספק אסור⁷⁸², ואפילו אם נתלשו על ידי גוי אסור⁷⁸³.

[ה]. העצים המותרים בהסקה, מותרים בין אם הם יבשים ובין לחים, אבל אסור לתחוב אותם בבשר כדי לצלות בהם אם הם לחים, ורק ביבשים מותר⁷⁸⁴.

[ו]. בכל אופן אין להביא את העצים בקופסה, או כשהם עטופים במפה או בחבל, כדרכו בחול, אלא רק במטפחת קטנה או בחיק⁷⁸⁵.

[ז]. אסור להשתמש להסקה בכלים שנשברו ביום טוב, אבל מותר להסיק בכלים שלמים או בכלים שנשברו קודם יום טוב⁷⁸⁶. ואם היה עומד להשבר מערב יום טוב, ונשבר ביום טוב, גם כן אסור⁷⁸⁷. וכן קליפות וגרעינים שיצאו מן הפרי ביום טוב, אסור⁷⁸⁸.

[ח]. מותר להסיק קרטונים וניירות, אך יש להזהר, א. שלא יהיה פסולת מוקצה⁷⁸⁹. ב. שלא יקרע⁷⁹⁰. ג. מותר לשרוף נייר שכתוב בו אותיות, מספרים וציורים כיון שאינו מכוון למחיקה⁷⁹¹.

[ט]. אסור לקחת עץ מבית העצים כדי לחתות בו את האש וכדומה, משום איסור מתקן מנא⁷⁹². ודווקא עץ ארוך ודק שראוי לכך אסור, אבל ליטול סתם עץ בלא ברירה באקראי כדי לחתות בו ולא מייחד לכך מותר, ובפרט ביבש⁷⁹³.

פרק ב - ביקוע וסידור העצים והפחמים

[א]. עצים שרוצה לבקע ולחתוך אותם כדי להסיק בהם, מותר רק באופנים הבאים⁷⁹⁴: א'. דווקא אם הם גדולות וכדומה, באופן שאי אפשר להסיק בהם בלא ביקוע⁷⁹⁵. ב'. אסור לבקע לחתיכות קטנות מאד משום טוחן⁷⁹⁶. ג'. יש לחתוך בשינוי, דהיינו בידיים או בסכין, או בצד הקצר של הגרון, אבל לא בצד הרחב של הגרון ולא במסור, וכדומה⁷⁹⁷. ובפטיש מותר⁷⁹⁸.

[ב]. פחמים, אסור לבקע אותם כלל, אפילו אם הם גדולים קצת, כיון שראויים להדלקה בלא ביקוע⁷⁹⁹, ואפילו ביד ראוי להחמיר⁸⁰⁰, ורק אם אי אפשר להדליק בלא ביקוע מותר, כנוכח⁸⁰¹.

[ג]. העושה מדורה ורוצה לערוך את העצים, אסור לעשות שתי שורות משני הצדדים ולהניח עליהם עצים מלמעלה, מפני שהוא נראה כאוהל, אבל מותר לשים שורה על שורה או לשפוך את העצים בערבוב, או לעשות שינוי דהיינו שיתחיל מלמעלה למטה⁸⁰². - ובכל אופן אין איסור בעשיית הגג לבד, אם היו שם המחיצות מבעוד יום⁸⁰³.

[ד]. ודע שטלטול הפחמים וחומרי הבעירה כמו נפט וכדומה, אין לטלטלם לכתחילה אלא לצורך, ולא בכדי, אבל גפרורים מותרים⁸⁰⁴.

[ה]. הצולה בשר על האש [בכלי הנקרא מנגל], נוהגים המדקדקים להכין את כל העצים מלפני יום טוב, כדי שלא יצטרך לבקע אפילו בחול המועד, וגם עצים גדולים שאי אפשר לשלש בהם כמות שהם, יש להכין מלפני יום טוב⁸⁰⁵, אבל לשבר ביד מותר⁸⁰⁷.

[ו]. חומר מבעיר פחמים, שעשוי פלטה עם סימונים לחיתוך, יש אומרים שלא יחתוך אותו לפי הסימונים משום איסור מחתך, אולם מן הדין מותר⁸⁰⁸.

פרק ג - הדלקת האש

[א]. אסור להבעיר אש חדשה ביום טוב, בהדלקת גפרור וכדומה⁸⁰⁹. וגם אם הוא נמצא בשדה ואין לו אש אחרת אסור⁸¹⁰. אלא רק בהבערה מאש מצויה לאש.

[ב]. הבערת האש מאש מצויה מותרת, גם מחום האש, כאשר יש שם אש, אבל אפר חם שאין בו אש אין להדליק ממנו⁸¹¹.

[ג]. מותר להדליק את האש במקום הרוח, ואף אם מצוי שהרוח תכבה את האש, אבל אסור לקחת את האש ממקום שאין רוח למקום שיש רוח מצויה, ואם כעת אין רוח אפשר להקל במקום צורך⁸¹².

[ד]. מותר לנפנף ב"מניפה" וכדומה כדי להבעיר את האש, וכמו שיבאר.

פרק ד - כיבוי לצורך הבישול

אש הבערת בחזקה ואי אפשר לצלות עליה, אסור לכבות אותה, אלא יש להמתין עד שתדעך מאליה, ואז ישתמש בה.

אש הבערת בחזקה, מחמת השומן הנוסף, אפשר לכבות אותה⁸¹³.

ומותר גם לזלף מעט מים כדי להנמיך את האש⁸¹⁴.

כל ההיתר האמור הוא רק כאשר המטרה היא כדי שלא ישרף האוכל, אבל אם זה כדי שלא יחרך קצת או יאבד מטעמו וכדומה, אסור, כיון שאפשר לאוכלו כמות שהוא⁸¹⁵.

וכן כל ההיתר הוא רק כשאי אפשר באופן אחר, אבל אם אפשר באופן אחר אסור, ובהרבה מקרים אפשר באופן אחר על ידי שיעביר את הבשר לצד אחר, או שיגרוף את הגחלים לצד אחר, וכדומה. ולכן, יש להשתדל כפי האפשר שלא לבא לידי כיבוי כלל, ורק אם אי אפשר מותר⁸¹⁶.

אסור להוציא גחל או קיסם הדולק מתוך המדורה, ורק אם עדיין לא אחזה בו האש מותר, ויש בזה עוד פרטים⁸¹⁷. אבל יכול לקחת את כל הגחלים לצד אחד⁸¹⁸.

מותר להשתמש ב"מניפה" כדי להבעיר את האש, ואף אם תוך כדי הנפנוף הוא מכבה את האש, כיון שכונתו להבעיר⁸¹⁹.

פרק ה - פרטים כלליים בכל תהליך צליית בשר

[א]. אסור לתקן את השיפוד, כגון: לקצר אותו, וכן אם הוא נתעקם אסור ליישר אותו⁸²⁰. ואפילו אם אי אפשר להשתמש בו כך.

[ב]. מותר לטחון בשר ביום טוב במכונה, ומותר לטחוף אותה אחר השימוש⁸²¹.

[ג]. אסור לצלות אלא לצורך יום טוב דווקא, ולא לצורך מחר, וככל דיני הכנה שנתבאר בסימן תקג.

[ד]. אסור לצלות לצורך גויים או לצורך מומרים, מחללי שבת, וככל הפרטים שנתבאר בסימן תקיב, ראה שם בהרחבה.

ולכסותו בעששית וכדומה, ואינו מופקע מכך כמו מי שהיה בבית האסורים, אמנם מוזכר שם בפוסקים גם מי שהיה במדבר [והם דברים ברורים ומוחלטים בכל מקום למצב שהאדם מופקע, כמו בתספורת בחוה"מ וכו']. וה"נ י"ל שהשדה כלפי בית ה"ז כמדבר, אולם ז"א מחוור, דמ"מ יכול להכין שם ולהדליק אש ממה שתחת ידו, וד"ק.

811 כל זה נתבאר ברס"י תקיד בהלכה המתחילה מותר להדליק והלאה.
812 עיין ברמ"א סי' תקיד ובד' האח', וכמו שכתבנו שם שבמקום שרוח מצויה אין להקל, ואף אם כעת אין רוח יש להחמיר לכתחילה, ואם מתחילה הדליק שם אין בזה חשש, מפני שזה גרם כיבוי קודם ההדלקה ואין בזה חשש, כמשנ"ת שם.

813 ראה בדברינו בר"ס תקיד בכמה הלכות שנתבאר שאם יש צורך בכיבוי כדי שלא ישרף נחלקו הפוסקים, ונתבאר עוד שאף שהשו"ע אסר בזה, היינו רק אם אפשר לעשות בדרך אחרת, ואף אם כעת אירע דבר שאי אפשר לעשותו בדרך אחרת אסור, אולם דבר הווה ורגיל וזו צורת הבישול והאפיה מותר, כדוגמת גריפת תנור המבואר בשו"ע סי' תקז, והוא הדין אם צריך להנמיך את האש מחמת השומן הנוסף וגורם בעירה מותר, וכמש"כ הראשונים והאח' בביאור הענין שהבאנו שם.

814 כ"מ ממש"כ בשו"ע סי' תקז סוף סעיף ה'. ואמנם יש כאן גם ביטול (המים) שלא לצורך, (ושאלה זו תיתכן גם על המכבדת הרטובה, עיין בשו"ע ואח' סי"ס שא ועוד). אך גם זה התירו, ובצירוף בעלמא י"ל כד' החת"ס שאם המים נשרפים והולכים לאיבוד ל"ח בישול, ועמשנ"ת בזה בסימן שיח.
815 כ"כ האח' על השו"ע שם. [וכפי שביארנו בהלכות בשם הגרש"א שכל שלא יאכל האוכל, ואפילו מקצתו, ה"ז צורך אוכל נפש ומותר].

816 כאמור שכל ההיתר כשאי אפשר בלאו הכי, ובהרבה מקרים יכול להמתין שיצטנן האש (אך ז"א בשומן הנוסף וכו'), וכן אפשר להעביר גחלים למקום אחר, וכן העיר בספר מועדי ה' ח"ג פכ"ח סי"ז.

817 עיין שו"ע סי' תקב ס"ב לדעת השו"ע ולדעת הרמ"א, ובדברי המשנ"ב וכה"ח שם מהאח'.

818 שכל האיסור בשמיטת חלקו.

819 עיין בשו"ע סימן תקב ס"א דין ניפוח בשפופרת וכו', ובמשנ"ב (שם סק"ו) כתב בשם ח"א שמוותר לנופף על האש בבגד או במניפה מיוחדת לכך, ועצם הדבר הוא ברור להיתר כבישרא אגומרי וכו'.

820 נתבאר בסימן תקט ס"א-ב.

821 נתבאר בסימן תקד סוס"ג.

שמודפסים עליה אותיות, ודון לנידו"ד.

792 שו"ע סי' תקז ס"ג.

793 שעה"צ שם אות כט בשם פמ"ג.

794 מבואר בשו"ע סי' תקא ס"א-ב.

795 משום טירחא שלא לצורך, ואם א"א מותר, והכל לפי הענין והצורך, עיין כה"ח אות י, ואות יד, וד"ק.

796 עיין משנ"ב סק"ד, ובגר"ז (בקו"א אות א) כתב דהיינו בקטנות הרבה אסור, אמנם בעיקר גדר טוחן, ראה בדברינו בסימן שכא, ד"א שכל שהוא גדול מהרגיל, אך ז"א מחוור, וכמש"ט. אך י"ל שכ"ז רק באוכל, אבל בדבר אחר כמו בעצי הדלקה, גדר טוחן הוא תלוי לפי הענין אם משתנה מגודלו הרגיל, וכמש"כ באגר"מ (ח"ד סי' עד טוחן אות ג) וכפי שמשמע בגמרא בשבת (עד:): בהאי מאן דעביד חלתא, וע"ע שש"כ פ"ו הערה ו.

797 עיין בשו"ע שם דוגמאות לדבר.

798 שזה גם הוא שינוי, שאין דרך לבקע בפטיש.

799 כנ"ל.

800 עיין שו"ע סי"ב, ובכה"ח שם מהאח' שלכתחילה ראוי להחמיר.

801 כנ"ל, עיין כה"ח י, יד.

והנה שמעתי שמצוי שאחר הצליה הפחמים הגדולים כבר אינם בוערים היטב, ואם יבקעו אותם תצא האש מהם יותר, ונראה שזה ג"כ צורך ומותר לבקע אותם לאחר הבערה.

802 עיין שו"ע סי' תקב ס"א.

803 שם בד' האח', וע"ע במשנ"ת בס' שטו.

804 כן כתבנו בסו"ס תקב. ואמנם בשש"כ פ"ג הערה פב הביא מהגרש"א להקל בכל הדברים אף שלא לצורך, וצל"ש, וכמש"ש.

805 הלכה זו נשמטה מסימן תקא.

806 עיין משנ"ב ח וכה"ח.

807 כה"ח אות ט.

808 כתבנו בזה בסו"ס שיד וס' שכב וס' שמ ועוד, שדעת הגריש"א ועוד לחוש בכיצו"ב לאיסור מחתך, ויש פוסקים המקילים, וע"ע שם.

809 כל זה נתבאר בדברינו בהלכות בר"ס תקיד.

810 עיין בדברינו שם בהלכה המתחילה "גם", והבאנו שם שיש מקילים אם לא היה יכול להדליק מעי"ט כלל, כגון שהיה במאסר וכו', אך ז"א מוסכם, וזאת ועוד יש לדון איזה אונס התירו, שהרי אם שכח להכין אש או כבה וכדו' אסור, ורק בהיה במאסר, וכאן הרי היה יכול להכין אף בשדה מבעו"י

עובדא דחול, ויש אומרים משום שנראה כמעמר (כמובא במשנ"ב וכה"ח בשם האח'). והנה בה"ש שבת סימן שם ס"ט נתבאר דיני מעמר, שמן התורה אין איסור אלא רק במקום הגידול, וכמבואר בדברי רוב הראשונים והשו"ע שם, ומ"מ יש בה עובדין דחול אם נתפזר בחצר כמבואר בסימן שלה. ואיסור מעמר הוא אפילו במעט, ואפילו בשניים, ואפילו אם זה לאלתר, וכמשנ"ת בסימן שמ.

771 בשו"ע כתב שמוותר במכונסים "ברשות היחיד", וא"כ צריך שיהיה ככל דיני מחיצות המבוארים בסימן שסב, ומשמע שיש בזה כל דיני פרצות המבוארים שם.

772 בשו"ע שם כתב שא"צ מוקף לדירה, ואע"פ שמצאנו בסימן שנח שמקום גדול שאינו מוקף לדירה, כמו קרפף ה"ז ככרמלית, כאן א"צ, ודי שיש לו היקף כמו רה"י.

773 עיין משנ"ב סקט"ו.

774 שו"ע, ופשוט ככל דיני תחומין שנתבארו בהרחבה בה"ל תחומין, וראה שם בהקדמה והלאה.

775 שו"ע.

776 שו"ע ס"ד ומשנ"ב שם סק"ז.

777 משנ"ב שם.

778 שו"ע ס"ג.

779 משנ"ב שם, וצ"ע כמה הוא סמוך, וי"ל כדרך שבני אדם אוספים להסקה, ואינם הולכים למרחקים, אלא אוספים ממה שלפניהם, לפי הצורך, ודו"ק.

780 משנ"ב יב בשם אח'.

781 שו"ע סימן תקא ס"ה ועוד.

782 כסימן תצו ס"ג ומשנ"ב שם וכן בסימן תקטו ועוד [וע"ע בס' תקז ס"ב].

783 שו"ע סי' תקטו ס"ב.

784 עיין בכל זה ברמ"א סימן תקב ס"ג ובמשנ"ב שם.

785 עיין שו"ע סו"ס תקי ובמשנ"ב שם.

786 עיין שו"ע סימן תקא ס"ו [ובכלל זה כלי לחיתוי האש שנשבר, וכן גם במדף עץ שנשבר, ואף שמחובר לקרקע דמי, מ"מ הו"ל נולד ואסור].

787 שו"ע ר"ס תקא.

788 שו"ע סו"ס תקא.

789 עיין בס' שח איזה פסולת נחשבת מוקצה, וממתי הוא כן.

790 בין קריעה במקום הדיבוק ובין סתם קריעה, עיין בסימן שמ מש"כ בזה.

791 עיין בדברינו להלן בקונטרס "מעלה עשן" בענין עישון סיגריה

[ב]. יש להזהר שלא להדליק אש על גבי עשבים וצמחים, משום איסור קוצר שנתבאר בהלכות שבת סימן של⁸³¹.

[ג]. יש להזהר בהוצאה שלא לצורך כלל, גם בהבאת הבשר ושאר פרטים כמבואר בסימן תקיח. אמנם בדרך כלל אין מצוי האיסור.

ומלבד כל דיני יום טוב שנתבארו לעיל, יש ליתן את הדעת על שאר דינים המצויים, כגון:

[א]. דיני צליה בהכשר הבשר מדמו, ראה ביו"ד סי' עג עו.

[ב]. יש להזהר לטבול את הרשת של הצליה שעליה מניחים את הבשר, ככל דין טבילת כלים ביו"ד סימן קק [וגם רשת של מנגל חד פעמי צריכה טבילה, וכן תבניות אלומיניום חד פעמיות, וכמו שכתבנו בתשו', ונדפסה בנחלת אבות ח"ו]. ואם נזכר ביום טוב ראה בסו"ס תקי, והפרטים בזה נתבארו בסימן שג.

[ג]. יש לשים לב שלא יעלה עשנו וזיק לאחריהם, וראה בחו"מ סימן קנה סעיפים לו לז, ולדעת השו"ע יכול השכן למחות בו אלא אם כן ראוהו פעם אחת שהוא צולה ושתקו, שוב לא יכולים למחות (והיינו שראוהו בעלי הבית ולא השוכרים), ולדעת הרמ"א בעשן שאינו קבוע (כמו שהוא בדרך כלל בצליית בשר בזמנינו), אינו יכול למחות, עיי"ש, ובלאו הכי כאן זהו צורך אוכל נפש.

[ד]. יש להזהר שלא לאכול בגינה פתוחה בפני רבים וכיוצא, וכמבואר בחו"מ סימן לד סי"ח, ובפרט ת"ח צריך להזהר אפילו בדברים שמן הדין מותרים. וראה ברמב"ם בהלכות דעות.

קונטרס "מעלה עשין"

עישון סיגריות ביום טוב

א. מותר לעשן סיגריות ביום טוב, אמנם מאחר ויש מחמירים בזה, ובפרט בזמננו שנודע לכל חומר הנזק הנגרם מהעישון, ראוי להמנע מכך⁸³². ובפרט אם אינו מצטער⁸³³. ובלאו הכי חובה על כל אדם שלא להכניס עצמו בתאוה זו, ולהיגמל מדבר מגונה זה, אשר הוא גובל בחשש סכנה, ושאר מרעין בישי⁸³⁴.

ושו"ר שנחלקו בזה פוסקי זמנינו אם האידיא שנתברר הדבר טפי שהסיגריה מסוכנת הדבר אסור או לא, עיין מנח"ש ח"ב סי' וסנ"ח אות ו, ועוד רבים. ומאידך באול"צ וחזו"ע התירו גם האידיא, ובאגר"מ (ח"ה סי' לד) כתב שאף בזמנינו הוי דבר השווה לכל נפש, ולכן קשה לאסור, ורק בעל נפש ראוי שיחמיר בדבר, ע"כ. ובאמת שזו מחלוקת קדומה באח"י, שיש שאסרו מטעם זה, ובפרט שרבים קצים בעשן זה אך יש מתירים בכל אופן, ומ"מ רבים חששו עכ"פ לתחילה, וכן נהגו בעצמם רבים להחמיר בזה. ולכן, בזמנינו שנודע חומרת הנזק הנגרם מן העישון, יש להזהר בזה טפי, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך, ולומר שאותה סיגריה שמעשן ביו"ט לא תזיק ביו"ט, וכפי הרגלו ועוד רבים ה"ז צורך, ובצירוף שיטת הרמב"ם הנ"ל, אך הוא בדוחק, וירא שמים ימנע עצמו מכך.

833 כן מבואר בדברי היעב"ץ שאביו הח"צ היה נוהר עד שהוכיחו אותו שהוא מצטער ביו"ט, וכן כתב גם השד"ח (שם ד"ה ומ"מ) שאותם האנשים שאין להם שום צורך ולא שום תענוג רק כמתעסק בעלמא בזמן הבטלה, אין להם לעשות כן, ושכן כתב הרב חכמה ומוסר שמי שאינו אדוק בזה יחוש לדברי החלום שהביא החיד"א, או לפוסקים האוסרים, ושכן תמה הרב מאורי אור, וכן השד"ח מנע אחרים מכך, עיי"ש, וכיום שנודע טפי חומר הסכנה בודאי שאין להקל אפילו אם יש תענוג, כל זמן שאינו מצטער.

834 אחזור כאן (בתוספת מעט) על מאמר שכתבנו והבאנו בהערה בסימן תמב בענין הסיגריות, שעשוי לצאת מזה כמה מכשולות מצויים גם ביום חול, וכן עתה ראיתי בשד"ח (מערכת יו"ט ס"א סוף אות ז) שהביא משם האח"י שכתבו שכמה פרצות מתגלגלין ע"י הסיגריות אף בחול, וע"ע שם מש"כ שהלואי שיהיו גדורים גם בעריות וכו', עיי"ש, ומ"מ מזה ומזה אל תנח ידיך כי תצא למלחמה על אויביך דא יצה"ר.

ורבים מגדולי ישראל אמרו שהוא איסור גמור תמיד, אחר שרופאים ביררו שהדבר מזיק לבריאות, ומצורף בזה דברים שכתבנו בענין העישון בכלל.

בדבר גנות ואיסור העישון סיגריות מצאנו לראש המדברים בכל מקום הוא רבינו החפץ חיים בליקוטי אמרים (סימן יג), וז"ל: "אגב דאתי לידן אודות עישון הסיגריין, נדבר קצת אודות זה. הנה כמה רופאים גזרו אומר שכל מי שהוא אדם חלוש אסור לו להרגיל את עצמו בזה, שמחליש כחותיו ולפעמים נוגע גם לנפשו. והנה דברתי כמה פעמים עם חלושי כח אודות זה, וענו לי שגם הם יודעים ומכירים בעצמם שהעישון קשה להם, אך מפני שהורגלו בזה מכבר קשה להם לפרוש מזה. ואמרת להם מי התיר לכם להרגיל עצמכם כל כך, אמת שחז"ל אמרו החובל בעצמו פטור, אבל עכ"פ דין הוא דהלא תבל ומלואה של הקב"ה ולכבודו בראנו, ונתון לכל אחד בחסדו כח כפי צרכו לתורתו ולעולמו, ואיך ירשה העבד לעשות לעצמו כפי רצונו הלא הוא שייך לאדונו, עכ"ל.

וכן כתבו הרבה פוסקים לאחר שנודע היזקו, וכיעוין בשו"ת באר משה ח"ו (סימן קס אות ט) שהדבר אסור, וכן בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סכ"א) כתב שהדבר אסור, וצריך למחות כלפי המעשנים בד"כ, עיי"ש, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סי' תקפז) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קטו) ועוד רבים, וע"ע להלן מהגרש"ז א לענין עדות, וכן ראיתי להגר"ש"א (וישמע משה ע' תלו) והגר"ק (שאלת רב ע' צב) שאמרו בפשטות שהדבר אסור (אמנם בתשו' על פה אמר הגר"ק, שא"א לומר שזה אסור, אבל אינו ראוי), וכן הורו עוד רבים מגדולי הדור, והגר"ב א"ש (בחכמה ומוסר ע' רכא) אמר דספיקא דאו"י ודאי איכא.

ואציגה נא הערה אחת ממכתב שכתבתי לח"א על ספרו בזה הלשון: בסימן השני האריך בגנות עישון הסיגריות, ודבריו נכוחים למבין, וישרים למוצאי דעת, ויש להוסיף:

[א]. יש לבאר שבדברי הפו' מבואר שהדבר שנוי בפלוגתא, אם יש ליה שם איסור, דאו"י דרבנן, או שזה הנהגה טובה, ומתחילה הדבר איסור גמור לאדם צעיר לעשן, וכמש"כ בשב"ח ח"י סי' רצה, ועוד. אולם אחר שנתרגל

אמנם היו שהחמירו בזה לחוש למג"א (וברב פעלים הנ"ל ג"כ סיים שהנוהר תע"ב), או לחוש לדברי החלום שהביא הבר"י סי' תקסז, ומבואר יותר במחז"ב סי' רי, אולם כבר ידועים מש"כ האח"י טובא שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ובפרט בד"ת, ועכ"פ דעת רה"פ שמותר, וגם העידו בנו שכן המנהג פשוט אצל בעלי תורה. וכן היו מקצת שהחמירו מסיבות צדדיות של חשש מכשול איסור וכדומה, ויש חששו ביו"ט ראשון והקילו ביו"ט שני (וכמבואר במחז"ב ושכן נהג המחנה אפרים, וכן מנהגו, וע"ע גם בשד"ח ריש הל' יו"ט משם אח"י, וכן הזכרנו בס' תצו), וע"ע גם בביה"ל (סו"ס תקיא) שהזכיר בקצרה דברי הפו', ומסיק שנהגו להחמיר בזה ביו"ט ראשון, ואין למחות ביד המקילים, אך זאת בתנאי שהוא מקום שרגילים בעישון הסיגריות והוא דבר השווה לכל נפש, דאל"ה ה"ז אסור מדינא, עיי"ש. [אך פרט זה תלוי בגדר ההיתר בשווה לכל נפש, ובד' הפו' המתירים מוכח שא"צ שיהיה ראוי לכל אדם, ואכמ"ל].

ומלבד שמצאנו רבים המתירים, ושכן נהגו גדולי וקדושי ארץ, יש לצרף עוד סברת הרמב"ם דס"ל שאין איסור מבעיר כלל [וכמו שהבאנו בריש סימן תקב בהערה], וכבר העיר בזה הגר"י אייבשיץ בבניה לעיתים שם, ואף לשאר ראשונים י"א שהוא מדרבנן, ואין להאריך.

העולה עד כה שעישון מותר ביו"ט מדינא, וכמשנ"ת.

אלא שיש לדון בזמנינו שנתברר הדבר בבירור גמור שהעישון מזיק מאד, וכל הרופאים בכל העולם מודים בזה, והרבה עושים כדי למנוע מעישון, ואפילו על הסיגריות כותבים אוהרות אלו למען הסר ספק, וא"כ מעתה י"ל שאין זה שווה לכל נפש, דאטו אם יבשלו ויאכלו סממני רעל יחשב שווה לכל נפש, כמה שעושים, הרי מעשה שוטים הוא, ושפיר י"ל שבזמן קדום לא ידעו כ"כ מחומר הענין שמסוכן הוא.

והגם כי ראשונים כמלאכים ונגלו לפנייהם תעלומות, מ"מ י"ל דשומר פתאים ה', וכן מסתבר שלא היה הדבר ידוע להם, מכך שלא אשתמיט שום פוסק לכתוב שיש סכנה בדבר, ועוד הוסיפו לומר שמועיל לעיכול, ואם היה ידוע לסכנה לא היו סותמים כך, ובפרט שהם עצמם היו מעשנים, ואילו היו יודעים שיש בזה חשש סכנה לא היו מעשנים בלא ספק, שמצוה לאדם לשמור על בריאותו וכל שכן שלא לסכנו, ובפרט להכניס עצמו בתאוות (ראה להלן בחומר העישון), ואף כי כל מידי דמעלי להאי קשה להאי (כמש"כ בפסחים מב, וע"ע ברכות לה), מ"מ פשוט הוא שלא נעדיף את הנזק הגדול על פני תועלת מועטת, אטו יאכל אדם סם המות בגלל שירפא לו איהו פצע, וצדיקים שגופם חביב עליהם לעבודת ה' בודאי לא היו עושים כן, ואין ספק שלא היה ידוע כ"כ חומר הענין, וכן משמעות כמה מפו' זמנינו שכתבו בלשון שהיום נתגלה הדבר שהוא מסוכן וכו' [וראה בשד"ח שם שהביא משו"ת עמודי אור שנחלק על האח"י שהתירו מאחר שכל ספרי הרפואה מזהירים שלא להרגיל בזה, וע"ע שם, וקרוב לודאי שגם בזמנם עדיין לא נתברר הסכנה כמו זמנינו שהרבו במחקרים וועדות רופאים מכל העולם, כידוע]. ועל כולנה שמלבד הנזק של העשן, הרי כיום מכניסים בסיגריה חומרי טעם שיש בהם סכנה כסם המות, וכמו שאומרים הרופאים, וזה ודאי שלא היה בשימוש בזמן קדום, וא"כ בזמנינו אינו אלא כסם מסוכן בהחלט, ואי אפשר לקרותו שווה לכל נפש, ויש להוסיף ולבאר שאע"פ שסיגריה אחת אינה מזיקה, וא"כ השתא הכא אינו מזיק, מ"מ בכללותו הוא דבר המזיק, וא"כ א"א לקרותו שווה לכל נפש [ואף שאם היה לו עוד סיגריה אחת אפשר שהיינו אומרים לו לעשן אותה ביו"ט לשמחת החג ולא תזיק, מ"מ כשממשיך ה"ז בכללותו אסור, וי"ל]. ועוד יש לבאר שאע"פ שגם סוכר ומלח, ועוד סוגי מאכלים למיניהם עשויים להזיק, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' דעות כמה דוגמאות, מ"מ לא ראי זה כראי זה, ובפרט שכל אלו המאכלים אין אוכלים אותם בקביעות, אבל סיגריה שאדם לוקחה בקביעות, ואח"כ הוא נקשר בעבותות העגלה חטאה הרי בכללותו זה מזיק, ולכן יש לחוש מאד שבזמנינו נחשב שאינו שווה לכל נפש.

[ה]. אסור להזמין גויים או מומרים מחללי שבת, אך בזה יש להקל בהרבה מקרים של חילונים בזמנינו⁸²².
[ו]. קליפות ועצמות ופסולת, הרי היא מוקצה, ואסור בטלטול⁸²³, אלא רק אם הוא מאוס עליו, מותר לסלקו⁸²⁴. וכן מותר לנקות כלאחר יד⁸²⁵.

[ז]. הגחלים אינם מוקצה, ואפילו האפר שאינו ראוי לשימוש אינו מוקצה, כל זמן שהוא חם בכדי שראוי לצלות בו ביצה⁸²⁶.

[ח]. אסור לכבות את האש אחר הצליה, ויש להזהיר על כך⁸²⁷. אמנם אם יש חשש שיסתכנו בזה בני אדם, ואי אפשר לפנות אותם למקום אחר וכדומה, מותר⁸²⁸.

פרק ו - מנגל חשמלי

מנגל חשמלי, דינו ככל מכשיר חשמלי, שנתבאר דינו בסימן תקב, ואסור להדליקו ביום טוב ולא לכבותו, אלא רק על ידי שעון שבת שמכוון אותו מלפני יום טוב [ואין צריך לכסות הכפתורים של המכשיר⁸²⁹].

ואסור להגביה זרם או להנמיך את הזרם במכשיר החשמלי [ואפילו שהתחיל פעולה מלפני יום טוב, או על ידי שעון שבת], ואפילו אם חושש שהאוכל ישרף יש לחוש⁸³⁰.

מכשיר המחובר לשעון שבת, מותר להזיז את הזיזים כדי להאריך את המצב שבו הוא עומד אם הדלקה או כיבוי, וכן מותר לקרב את הדלקתו, אבל אסור לקרב את כיבוי, אלא רק במקום חולי וכדומה [ובכל אופן יש להזהר שלא תיעשה שום פעולה חשמלית מיידיית מחמת הנגיעה בזיזים], ועוד פרטים נתבארו בהלכות שבת סימן רסה.

טלטול המכשיר אחר השימוש בו, מותר לצורך גופו להשתמש בו או לצורך מקומו.

פרק ז - פרטים כלליים

מלבד הפרטים הנ"ל יש להזהר בפרטים כלליים בהלכות יום טוב:

[א]. יש להזהר שלא ליישר את השטח, ולרדד את העפר וכדומה ביום טוב, כשרוצה לשים שם את המדורה, משום איסור חורש, שנתבאר בהלכות שבת סימן שלו.

822 ראה כל דבר במקומו שנתבאר בהרחבה.

823 כמשנ"ת בס' תצה, ועוד.

824 כדן גרף של רעי בשו"ע בסימן תקיח ס"ה, והוא מבואר בהרחבה בהל' שבת סימן שח סל"ה.

825 עיין בהל' שבת סי' שח הפרטים בזה.

826 נתבאר בסימן תצח סט"ו.

827 והוא מהדברים המצויים ביותר לבא לידי מכשול, וכבר הזהירו ע"כ הפו' טובא (ועיין משנ"ב סימן תקב סוס"כ).

828 עיין בהל' שבת סימן שלד מה שכתבנו בזה כל הפרטים.

829 עיין בדברינו בהל' שבת סי' רנג ובבירורי הלכה שם דין שהיה ביו"ט שהוא בחשש של שמא יחתה בגחלים, אינו ביו"ט דשרי לחתות, ואין לגזור גזירות אחרות נוספות בחשש וכו'.

830 הנה אף שהנמכת האש כדי שלא ישרף האוכל יש אופנים מותרים וכמשנ"ת בר"ס תקיד, מ"מ שאני חשמל שהוא איסור דרבנן אחר, ולא מצאנו לו היתר, דלא התירו אלא הנמכת האש (שהוא כיבוי לצורך או"כ"נ) ולא הנמכת זרם, איברא שעצם הנמכת הזרם לא ברור איסורו, וכמו שעמדנו ע"ז לעיל בס' תקיד, מ"מ עד כמה שאסרו לא מצאנו לו היתר, אלא שאם אינו אלא משום זילותא דיו"ט ועובדין דחול, אפשר שבמקום צורך יש להתיר, דכל כה"ג ליכא זילותא, שהרי הוא ניכר לצורך יו"ט, וגם דומה לאיניש להנמכת האש, ומ"מ לא מצאנו מי שמתיר, ואדרבה לא פלוג ויש לחוש שיבואו לפרוץ לגמרי, ובפרט לדעת החו"א דאיכא בונה וסותר, ואף דלא קי"ל כן.

גז, מותר להנמיכו כדי שלא ישרף התבשיל, ראה במה שנתבאר בסימן תקיד.

831 אמנם חשבתי ללמד זכות על רבים שלא חשבו ע"ז כלל, מצד דלא ניחא ליה (ועיין בס' שלו בדין מים על צמחים), ובהרבה מקרים אינו פס"ה, באופן שיש הגבהה למתקן המנגל, וגם אפשר דהוי גרמא, ועו"ל.

832 הנה מצאנו שאסור לעשות מוגמר ביו"ט, דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים כדי להריח או לגמר את הבית, וכמש"כ בביצה (כב:), ופרש"י משום שאינו שווה לכל נפש כי אם למפוקים (וכ"ה בכתובות ז), וכ"פ בשו"ע (סו"ס תקיא), ועפ"ז כתב המג"א (בסימן תקיד) לאסור עישון סיגריות משום מבעיר, דינו שווה לכל נפש, וכן כתב הקרבן נתנאל (סופ"ב בביצה) לאסור איסור בתוקף.

אולם הנה רוב הפוסקים מרבין דבתרייהו כתבו להתיר, כמו הפנ"י בשבת (לט:), וטעמו משום דמועיל לבריאות הגוף לעל המזון (וראה להלן שיש לדחות זאת דאין ה"צר" שווה בנזק הגדול היוצא מן הסיגריה), ושכן נוהגין רוב העולם ובהם חכמים גדולים, והביאו להלכה הפמ"ג בסימן תקיא (במש"ז ב ובא"א ט) שבזה"ז כו"ע רגילים בו והוי שווה לכל נפש, וכן נהג היתר החכם צבי כמו שהביא בנו (במו"ק ס' תקיא), וחזר בו ממה שהיה מחמיר בתחילה עפ"ר רב מובהק וכו' (וע"ע גם במו"ק סו"ס רי להיתר בזה), וע"ע גם בבני חיי סי' תקסז בשם רבו בעל הבני אהרון ומהרמב"ח, וכן בדרכי נועם ס"ט האריך בזה להתיר (והביאו דבריו גם הבית דוד סי' רצא רצו ופרי האדמה בתחילת הל' יו"ט, ובהגהות ברוך טעם כאן ועוד רבים), וכ"כ בחי' חת"ס בביצה יב. ובנו הכת"ס בסימן טו, מדברי הפו'.

וכן מבואר עוד בדברי הרבה אחרונים להתיי בזה ושכן המנהג, וכמבואר בשע"ת בשם הרבה גדולים, וכן הובא בשד"ח (בריש מערכת יו"ט) בשם הרב ישרי לב שרוב העולם נהגו היתר כאוכל נפש, וכן בשם הרב מצודת יששכר, ושכן דעת מהר"י איבשיץ בבניה לעיתים (פ"ד ה"ו), וכן הביא עוד מספר חכמה ומוסר, ועוד (רק שיש חששו לאיסורים צדדיים שעשויים להיות), וכן מבואר ברב פעלים (ח"ד סכ"ב) שמדינא מותר, ועוד באח"י שכתבו להיתר. וגם החיד"א בברכי יוסף (סק"ב) שהביא ד' הקרבן נתנאל כתב שאין דבריו מוכרחים, ושכן מנהג רוב העולם, וכ"כ עוד במחז"ב בשם צדיקים.

ב. מלבד החשש בעצם הדלקת ועישון הסיגריה ביום טוב, וכנזכר לעיל, עוד יש בזה כמה וכמה חששות איסור שעשויים להכשל בהם, כגון כיבוי האפר, וכדומה, ובלי משים עשוי להכשל בזה כדרכו בחול, ולכן המעשנים צריכים להזהר בזה⁸³⁵.

ג. עישון הנרגילה ביום טוב, דינו כעישון הסיגריות, ולכן הנוהגים היתר בסיגריות מותרים גם בנרגילה, ואדרבה עדיף הדבר מסיגריה, מפני שהעשן מודרך דרך המים מן החומר המזיק שבו⁸³⁶. אמנם מה שמצוי כיום חומר מיוחד לנרגילה, שכידוע יש בו חומרים מזיקים, הרי זה חומר כסיגריות⁸³⁷. ולמעשה נרגילה שווה כמו סיגריה.

ד. אדם הנוהג איסור בעישון סיגריות, ובא אליו אדם המיקל בזה ומבקש שיתן לו סיגריה או שיתן לו אש לעישון, אפשר להקל אם הוא נוהג זאת רק לחומרא בעלמא⁸³⁸. אבל לא ידליק לו את האש בעצמו⁸³⁹.

ה. אדם הנוהג איסור בעישון, ומבקשים ממנו סיגריה, אם הוא נוהג איסור בדבר, יש בזה משום מוקצה, אבל אם אינו אלא משום חומרא בעלמא אפשר להקל⁸⁴⁰.

ו. סיגריות שמודפס עליהם אותיות, יש להקל לעשן בהם ביום טוב במקום צורך⁸⁴¹.

ז. מותר לנער את הסיגריה כדי שיפול האפר שבראש הסיגריה, אבל אסור ללחוץ את האפר בקיר או במאפרה לכבות⁸⁴², וכן אם נפל האפר על הארץ אסור לכבות⁸⁴³.

וכן אסור לכבות הגפרור, ולכן יש להניחו בנחת וכמו שנתבאר בסימן תקב ותקיד.

ח. האפר היוצא מן הסיגריה הוא מוקצה מחמת גופו⁸⁴⁴, ואסור ליתנו בכלי ראוי לשימוש, משום מבטל כלי מהיכנו, וזולת בכלי העשוי לכך [מאפרה], או בכלי חד פעמי וכדומה⁸⁴⁵.

ט. מאפרה אינה מוקצה⁸⁴⁶. וגם אם היה בה אפר מלפני שבת ויו"ט, אינה נעשית בסיס לאיסור⁸⁴⁷.

י. אסור ביום טוב לנקות את המקטרת מן האפר, למרות שהוא לצורך העישון⁸⁴⁸. וכן אסור לנקות את המאפרה⁸⁴⁹. אבל בניעור הכלי מותר⁸⁵⁰. וכן כלאחר יד⁸⁵¹.

יא. אסור לקרוע את הנייר בשביל לעשות ממנו סיגריה⁸⁵². אבל מותר לקרוע את הניילון החופה את חבילת הסיגריות⁸⁵³.

יב. סיגריות שמדביקים את הקצוות של הנייר, שיש בקצה הנייר דבק (כמו בבולים ומעטפות), ובכך יוצרים את הסיגריה, אסור לעשותו ביום טוב, ואפילו באופן ששמים את הטבק על הנייר קודם ההדבקה⁸⁵⁴. ועיין בהערה אם יש אפשרות לעשות באופן המותר⁸⁵⁵.

יש אומרים שאין בזה איסור להמשיך כשו"ת משנה הלכות ח"ט ס' קסא, ואף בעצם העישון י"א שאינו איסור עפ"ד וכמו שהביא, ומאידך י"א שיש איסור בכל אופן.

והוספתי זאת, מפני שהנה אזכרה ימים מקדם אשר שאלתי להגר"ח קניבסקי שליט"א שמאחר שהח"ח כתב בכ"מ שאסור לעשן (בליקוטי אמרים, ועוד, ה"ד בשו"ת צ"א ח"ט סימן לט), א"כ אפשר שהמעשן עובר באיסור ופסול לעדות, ועכ"פ בתורת הידור ודאי שעדיף לקחת עד שאינו מעשן (כמו בסידור חופה וקידושין), והשיבני שאינו נפסל לעדות, ע"כ, ולאורה היה נשמע שלדעתו אין בזה איסור בדיעבד, אולם זה אינו, משום שגם דעתו שהדבר אסור בהחלט, כאשר כתב בתשובה בספר שאלת רב עמוד צב, ובטעם הדבר, י"ל דמאחר שנתרגל הוא כבר אנוס, ומה שעבר בתחילה אינו פסול לעולם, או דמורי היתירא וכו', ועוד יש הרבה ישובים לדבר ע"פ המבואר בחו"מ סימן לד עיין שם, באיסור שאינו מפורש ובלא התראה וכו', והגרשז"א (הובא בקובץ בית הלל על ט' כא) היה אומר שאם אכן האדם יודע שהעישון מקצר חיים, ושקיצור חיים הוא איסור דא' של מאבד עצמו לדעת, ושעל עוון זה חייב מיתה בידי שמים, אסור לו להעיד ועדותו פסולה, ע"כ. והיינו שכל הקולא הוא בגלל שאינו יודע חומר הדבר, אמנם יש בזה עוד אריכות דברים לענין עדות, ואכמ"ל.

ב. ובעצם הנוקים העלולים לבא מן העישון, נזכר בסיכום בקצה ובתוספת נופך.

א. - שמוציא לבריאותו כאשר העידו כל גדולי הרופאים בארץ ובחו"ל, ומידי ספק בודאי לא נפקא, וספק דא' לחומרא, וחמירא סכנתא מאיסורא [ומה שאנו שומעים חדשים לבקרים את אותם מעשנים שנתלים באילן גדול (כלשון הגמ' בפסחים ק"ב: אם ביקשת "להחנק" היתלה באילן גדול), הלא הוא הפני יהושע (בשבת לט:), הא ודאי שזה עצת היצר לעם הארץ, הלא אם יהיה רעל שיכול להזיק לגוף ולנפש גם יכול לזרז פעולת המעיין, מי הוא השוטה חסר לב יסור הנה לקחת ולאכול ממנו, וגם בזה אחר שנתברר ברפואה כמה נזק הוא גורם, הא ודאי הוא מחשב הפסד-עבירה, ותול"מ].

ב. - כמה ביטול תורה יש בזה, כשרואים את המעשנים יוצאים לחוץ באמצע הלימוד לעשן, ופעמים שפוגשים שם עוד כמה מחבריהם הנגועים בזה, ונעשית שיחת מרעים, ונמשך הביטול התורה [מלבד מה שגורר עימו שיחות בטלות ודברים של לשה"ר ליצנות ועוד מרעין בישין], ופעמים שבגלל שהוא יוצא לחוץ גורם ביטול תורה לחברותא, ופעמים הוא מקרר את האוירה בבהמ"ד, אשר קרר בדרך יציאתו לחוץ, וכמה החמירו חז"ל מפני ביטול בהמ"ד, ועוד כהנה. ופעמים שבציאתו נתקל בדברים שאינם כשרים, וכל לימודו נפגע, ועוד כהנה.

ביתר אסור לעשן במקום ציבורי עיי"ש. והם דברים פשוטים וברורים.

ז. - בדרך כלל המעשן עובר בזה על דעת תורה שאמרו והורו להדיא שלא לעשן, וכן עובר בזה על דעת הוריו שבודאי מקפידים שבנם לא יעשן, ונמצא שבהבל פיו עובר על כיבוד הורים ומורים, רח"ל. ומה יענה ביום הדין ובעת שיתודה ע"כ ביה"כ [וגם אם יעשה זאת בהחבא בלא ידיעת הוריו, ה"ז אסור, ומלבד שלבסוף עתיד הדבר להתגלות, ויצר להם].

ח. - מה שמכניס עצמו בתאוה, גם הוא מן המדות הפחותות, עי' בסי' רמ ועוד, וכ"כ בשו"ת אג"מ (ח"ג חו"ד סימן לה) שאסור להכניס עצמו בתאוה וכו', עיי"ש, ודון לנידוד"ד. וכי לא די לנו ביצה"ר שלנו שנוסיף עליו עוד מלחמות.

[- ובעו"ה יש איסור מוסף ונוסף גם הוא שיש איזה נשים המעשנות, והוא איסור מדרכי הצניעות, וכמו שכתב בספר טהרת הבית ח"ב ע' קלא סוף הערה ה, אמנם ד"ז ב"ה לא נמצא במחנינו, אין פרץ ואין יוצאת].

ומעתה, בין יבין האדם את אשר לפניו, ולמה יתחיל עם דבר זה, שאחריתו מי ישרונו, ויזהר מאותה הסיגריה הראשונה שלא תבא לפיו, ויהיה איתן צדוק חזק נגד החברה וכו', ובוה טוב לו בזה ובבא, והש"ת ירחם על עמו ישראל וירפאם ברפ"ש בנפש וגוף.

835 זו סיבה נוספת שיש להזהר, מאחר ורואים כמה עשויים להכשל בזה, בכמה פרטים וכדלהלן, איברא שגם זה אי אפשר לנו לאסור, כהאי כללא דאין לנו לגזור גזירות מדעתנו אחר חתימת התלמוד, הגם שמצאנו הרבה דברים שקרובים לאיסור שגזרו בהם ברנן בתרא, ומ"מ בנידוד"ד אין לנו לאסור כאשר אינו לרוב רבותינו האחר' שדנו בזה ולא אסרו [הגם שיש מהם שאכן אסרו מחשש מכשול, כיעוין בד' האחר' שהבאנו לעיל ובשד"ח שם ובביה"ל סו"ס תקיא], ונראה סמך לזה ממה שמותר לאכול פירות וירקות וקטניות ומיני פיצוחים, אף שגם בהם אפשר להכשל באיסור בורר ומוקצה וכו', וגם בכל צלחת בשר יש חשש בזה, וה"נ מאחר ולדעת המתירים הוי כדבר אכילה דשווה לכל נפש, אין לנו לאסור.

ומ"מ ישנם כמה צדדים נוספים להתיר, א]. דהוי פסי"ר בדרבנן שרבים מתיירים, ועכ"פ במקום שלא אסרו כמותו חז"ל. ב]. ובצירוף שלא ראוי לכתוב. ג]. ובצירוף שאינו צורת מחיקה, הגם שמצאנו בסי' שמ שיש שאסרו מוחק באכילת עוגה שכתוב עליה אותיות (אא"כ נאמר שהשו"ע סתם שם ס"ל להתיר מה"ט, וכמשי"כ כמה אחר'). ועמ"ש. ט. ד]. יש מקצת ראשונים דס"ל שכתב בשלשון האומות ל"ח כתב, וכמו שהזכרנו בסי' שו, הגם דלא קיי"ל כן. ה]. ועל כולנה עפ"משי"כ המג"א בסי' תקא שמותר לעשות לצורך אוכל נפש אף אם באותה העת נעשית מלאכה, וכן עפ"ד הגר"א בסי' שיד שהוי גרמא, וכ"כ באח' להתיר מה"ט.

ויש המתחסדים למחוק את הכתב בטשטוש מערב יום טוב, ותע"ב, הגם שהיה ראוי להמנע לגמרי מן העישון, כנזכר.

842 בביה"ל (סו"ס תקיא) כתב להזהיר בסיגריות, שלא להסיר את הנשרף באצבע או לדחוף בקיר כמנהגו בחול, משום איסור כבוי, ע"כ. וכלשון הזו כתב גם השד"ח (מערכת יו"ט ס"א ס"ב) בשם הגר"א ייבשיץ ביניה לעיתים על הרמב"ם, עיי"ש.

אולם נראה שאין איסור בניעור ע"י הכאה והאפר נופל, דהרי אינו מתכוון לכיבוי, אלא להועיל בשאיפת העשן, וגם הוי כמו גרמא שככה מאליו, וכ"מ בשו"ע סימן תקיד שמותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק, וע"ע במשנ"ב ושעה"צ שם, ודו"ק, ואינו ענין למבואר בשו"ע ס' תקב ס"ב וסי' תקיד ס"ג, ודו"ק.

ואפשר שאף הבינה לעיתים והביה"ל לא אסרו אלא באופן שמכבה על ידי דחיקת אצבעו באפר קודם נפילת הפחם, דומיא דלחיצה בקיר וכדומה.

843 פשוט, וכ"ה בפ' בסימן תקיד שם, ואף שאמרו שניצוצות אין בהם ממש, כבר עמדנו ע"ז ועל דברי תשו' בשמים ראש בהל' שבת ס' רסה ועוד, שלמעשה בודאי אסור.

844 פשוט שאינו ראוי למידי, וגם הוי נולד כמש"כ בסי' תצח ס"ו.

845 עיין בדברינו בסי' רסה-רסו בדין מבטל כלי מהיכנו, כגון לזרוק אשפה לפח המיועד לכך, ושם כתבנו לדון בשקית וכו'.

846 עיין בסי' ש' ס"ו בדין ארנק שעשוי לקבל בו מעות וכדומה, שמותר לטלטלו, אמנם יש המחמירים שם, ולדבריהם ה"ה כאן אסור, ועכ"פ ביו"ט פשיטא שאינו מוקצה.

847 כ"מ בראשונים בשבת קמג. ועוד בעצמות וקליפין שעל השולחן דלסילוק עומדין ול"ח בסיס, וכ"כ באח'.

848 שש"כ פי"ג הערה מה בשם הגרשז"א, עיי"ש.

849 ק"ו ממקטרת, ופשוט.

850 ככל דיני שבת בשו"ע ס' רסה ובסי' שט בניעור אכן וכו'.

851 ככל דיני שבת, וכדרך שנתבאר לגבי הוצאת שיירי פתילה והדלקה מהנרות, כדי להדליק בהם ביו"ט שני או ביו"ט הסמוך לשבת. [ועיין שם והשווה לכאן].

852 מדין קורע, עיין בסי' שמ. ואין להקל בכמה פרטים שרצו להתיר וכמשנ"ת שם, ועיין בשד"ח במערכת יו"ט (ס"א אות ו) מדברי הפו' שדנו אודות חבילת ניירות שהם חתוכים, והדביקו אותם שנית כדי למכרם בחבילה, אם מותר להפרידם, ואף בזה הרבה אחר' כתבו לאסור, כיעו"ש. וכ"ש בחיתוך נייר במקורו, וזה מלבד מש"כ בסימן תקח שאסור לחתוך נייר לצלות עליו, משום תיקון נמא, עיי"ש, ויש לחלק.

853 עיין בדברינו בהלכות שבת בסו"ס שיד בקונטרס פתיחת אריות ובקבוקים בשבת.

854 לכאור' נראה להתיר בזה ע"פ מה שמצאנו בשו"ע (סימן תקט ס"ג) שמותר לתפור עופות ביום טוב, עיין שם, וא"כ ה"נ נימא לגבי הדבקה סיגריות, שהרי הדבקה תולדה דתפור (וכמשנ"ת בסימן שמ עיי"ש), וה"ז מותר לצורך העישון, שלדעת המתירים מחשיבים אותו כאוכל ממש (וכמו שהבאנו בדין טחינת הטבק בהערה).

ואמנם צריך להכין את החוט וכמש"כ השו"ע, וכאן הכל מוכן, ומה שצריך להרטיב את הקצה של הדף בלשון (שאז מעורר את הדבק שבו, כמו שמצוי בבול של מכתבים) אין זה נראה כעשיית החוט.

אלא שלא דמי כלל, דהתם בעופות הוא מותר מפני דהוי כמשירין שא"א לעשות מבעו"י וכמש"כ הגר"א ומשנ"ב שם, ואילו כאן הרי אפשר לעשותו מבעו"י, אא"כ האבק של הטבק מפיג טעם, וא"א להשימו בנייר רק ביו"ט עצמו לשומו בסיגריה, אך גם באופן זה אפשר דאסור, דהנה הקשה הח"א (כלל פז ס"ב) וקהלת יעקב ועו"א על השו"ע היאך התירו תפירה, הרי לא הותרו מלאכות כאלה אפילו לאוכל נפש [וכמשנ"ת בדברינו בהקדמה להל' יו"ט], ותירץ הקהלת יעקב בב' אופנים, א]. דהוי תפירה שאינה מתקיימת, ולא חשיבא כלל. ב]. שאינו עשוי לימים מרובים, וע"ע שם דלפי"ז אין לעשות שק לתפור אותו ולהכניס בו אוכל, עיי"ש. ובנידוד"ד ב' הטעמים לא שייכים, ולכן אסור.

אך בודאי שצריך להזהר מאד וליתן דעתו שלא יבא לידי חילול יו"ט [ואין זה גדר מתעסק אלא גדר שוגג שצריך כפרה, עיין בדברינו בסי' טזו], וכן כתב הביה"ל (סו"ס תקיא) שיש להזהר ולהזהיר את העם שיהיה מחשש כיבוי [ונקל פרט זה יותר משאר פרטים שכתב שם, כיון שהוא ברור יותר לאיסור, וגם מצוי יותר].

836 כן נראה פשוט לפי כל דברי הפו' בסיגריות וה"ה בנרגילה, וכן ביאר בחזו"ע עמוד מת, והוסיף שאדרבה הוא טוב לבריאות יותר מהסיגריות וכו' (ועוד כתב שם שאין לחוש למה שגורם כיבוי בשימוש), וע"ע בשו"ת פעולת צדיק ח"ד כד וח"ג כזו, ואכמ"ל.

837 עיין שו"ת עולת יצחק ח"ג ס' קנג שכתב לאסור העישון בזמנינו שנודע היזקו הגדול, ומ"מ בנרגילה יש מקום להתיר מטעם האמור, אך אין זה אלא בטבק טבעי, ולא בחומר המצוי כיום שמעורב בו דברים מסוכנים רח"ל, ומ"מ לדברי המתירים סיגריות ה"ה בנרגילה.

838 דנו בזה הפו', ובשעה"מ בהל' אישות (פ"ז ה"ב) אסר משום לפני עור, ובהל' לולב (פ"ג הכ"ה) כתב להתיר, וע"ע בשד"ח (מערכת יו"ט ס"א אות ד), ובמקומו בהל' שבת כתבנו לדון בתשו' אודות ספרדי שאומר לאשכנזי לחמם לו מאכל לח שלא נצטנן לגמרי ועוד כהנה, וע"ע שם ודון לנידוד"ד, והנה אם הוא נוהג איסור בודאי אסור, אבל אם אינו אלא לחומרא דעת רבים באח' להתיר בזה כמה"ר נג'אר בלימודי ה' בדרושים שבסוה"ס וכת"ס חו"ד ס' עז ועוד (וידוע כיוצא בתשו' המב"ט ח"א סכ"א שאין איסור לפנ"ע בפירות שביעית למי שנוהג היתר ע"פ אחר', וכה"ג כתב אג"מ ומנח"ש בפירות היתר מכירה ועוד כהנה), וראה בשד"ח וש"א. ואף שאינו פשוט כדמשמע בסו"ס תרכד ועוד, ואכמ"ל, ובכל אופן פשוט הוא שלא ידליק בעצמו.

839 עיין בשד"ח שם סוף אות ד.

840 גם בזה דעת החיד"א במחז"ב ס' תקיא ועו"א שהובאו בשד"ח (שם) לחלק בין אם הוא נוהג איסור בדבר או משום חומרא, ושם הביא מהרב לימודי ה' שמתיר לטלטל, דתורת כלי עליו (אך זה בדבר שהוא כלי), ובשואל ומשיב כתב שמוקצה תלוי בדעת הבעלים, ומי שהוא נוהג איסור, הרי אסור לו וגם לאחרים לטלטל את שלו, אבל של אחרים מותר בטלטול, וראה בזה בדברינו בהל' שבת סו"ס שח בענין מוקצה לעניים וכו'.

841 בפמ"ג בסימן תקיא (במש"ז סק"ב) כתב לאסור בזה משום מוחק, שע"י העישון נשרפים האותיות, וכן הביאו הגר"ח פלאגי בלב חיים ס' ק ועוד באח'. ולעומתם דעת כמה פוסקים להתיר, דלא חשיב מחיקה כאשר הוא נשרף ואינו ראוי לכתובה כלל, אף שאינו עשוי ע"מ לכתוב וגם זה אסור מדרבנן, וכמש"כ באור שמח פכ"ג ה"ב, וכ"כ יד סופר והרב בעל כנף רננה ומהרש"ם, וכן מהרש"ג ובאר משה ואבן ישראל, ה"ד בחזו"ע עמוד מז, ועוד באח' שהקילו בזה, אך זה אינו פשוט, ובכ"מ מוכח שיש איסור מוחק וכדו' גם אם הדבר מתכלה, כמבואר בסי' שמ ועוד.

א. - שמוציא לבריאותו כאשר העידו כל גדולי הרופאים בארץ ובחו"ל, ומידי ספק בודאי לא נפקא, וספק דא' לחומרא, וחמירא סכנתא מאיסורא [ומה שאנו שומעים חדשים לבקרים את אותם מעשנים שנתלים באילן גדול (כלשון הגמ' בפסחים ק"ב: אם ביקשת "להחנק" היתלה באילן גדול), הלא הוא הפני יהושע (בשבת לט:), הא ודאי שזה עצת היצר לעם הארץ, הלא אם יהיה רעל שיכול להזיק לגוף ולנפש גם יכול לזרז פעולת המעיין, מי הוא השוטה חסר לב יסור הנה לקחת ולאכול ממנו, וגם בזה אחר שנתברר ברפואה כמה נזק הוא גורם, הא ודאי הוא מחשב הפסד-עבירה, ותול"מ].

ב. - כמה ביטול תורה יש בזה, כשרואים את המעשנים יוצאים לחוץ באמצע הלימוד לעשן, ופעמים שפוגשים שם עוד כמה מחבריהם הנגועים בזה, ונעשית שיחת מרעים, ונמשך הביטול התורה [מלבד מה שגורר עימו שיחות בטלות ודברים של לשה"ר ליצנות ועוד מרעין בישין], ופעמים שבגלל שהוא יוצא לחוץ גורם ביטול תורה לחברותא, ופעמים הוא מקרר את האוירה בבהמ"ד, אשר קרר בדרך יציאתו לחוץ, וכמה החמירו חז"ל מפני ביטול בהמ"ד, ועוד כהנה. ופעמים שבציאתו נתקל בדברים שאינם כשרים, וכל לימודו נפגע, ועוד כהנה.

ג. - פעמים שצריך להקל בזה בכמה דינים והלכות, השנויים במחלוקת, ואף שיש להקל בכוכ"כ פרטים מעיקר הדין, מ"מ מה לו להכניס עצמו לכך לספק איסור, וכגון, עישון ביו"ט, שהרגילים לעשן קשה להם להתאפק ובפרט ביו"ט שאחר השבת וכדומה, שהזמן ארוך, וכן בבי' ימים של ר"ה, וכיצד בימי הדין והרחמים עלה עשן באפן [ואף שרבים מתיירים, הלא מבואר בשו"ע (סימן תרג) שבעשרת ימי תשובה יש להחמיר ביותר, ואפילו המיקל בפת עכו"ם, יחמיו בעש"ת, וכ"ש בה"ה עצמו לצאת מידי כל ספק, ומאחר והרבה אוסרים עישון ביו"ט ובפרט בזה"ז], וכן באים לעשן לפני תפילה עיין ס' פט, ועוד כהנה.

ד. - כמה בתשחית יש בזה, ששורף ממונו בידו, ובמשך זמן עשוי לעלות כל זה הון עתק, כאשר חישובו ומצאו שבמשך שנים יכלו לקנות בזה דירה שלימה, ומאידך לדברי מצוה אין לו להוציא, וכן ביתו הוא מצמצם עם בני ביתו (ובב"מ נט. איתא שאין מריבה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה), ועוד כהנה. ופעמים שאינו מוצא ממנו ועשוי לעבור באיסורי ממון שלא כדת, וכמדומני שיש בזה משום בן סורר ומורה שאמרה תורה שיש לחוש שמא לא ימצא את לימודו ויעמוד וילקט את הבריות, ואמנם בודאי אין זה כמו זה, מ"מ יש לחוש במעט במה שאפשר.

ה. - כמה מחלוקת עשוי הדבר לגרום עם בני ביתו או עם חביריו שמפריע להם הריח, וכמה הזהירו חז"ל ממחלוקת.

ו. - ופעמים רבות שגורם להיות מזיק, ומאחד מארבעה אבות נזיקין "המבעה וההבער", שמעשן במקומות ציבוריים, ומזיק לברייתו. ובשו"ע חו"מ סימן שנה סל"ז מבואר שאדם יכול לסלק מפגע כזה עיי"ש. (וכ"כ בנידונינו גופא בספר פתחי חושן ח"ה ע' שעט, וכן בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו סימן לט). ופעמים שמריח פיו נודף ריח מאוס וממאס על אחרים, וכבר אמרו בחגיגה פ"ק על זאת יביא הקב"ה במשפט על כל נעלם וכו'.

ופעמים שמעשן בשירותים של הבכ"ס וכדו', והבאים אחריו ניוזקים מאד, ומי יתן על זה את הדין, והרבה פעמים המעשן לאו אדעתיה, והרי אדם חייב בין באונס וכו' כבב"ק (דף כו:), וכמה הזהירו חז"ל על ממון חבירו, וכ"ש אצטרא דגופא דקשה.

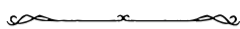
ועיין בשו"ת אג"מ (חחו"מ ס"ח) שאפילו אם יגרם למעשנים ביטול

י"ח. בפסח יש חשש בשימוש בסיגריות, וכן בנרגילה, וכן בסיגריה אלקטרונית, ולכן, המדקדקים מחזירים לכתחילה אחר חומר הכשר לפסח⁸⁶¹.

י"ט. סיגריה אלקטרונית שהשימוש בה על ידי לחיצה המפעילה גוף חימום, אסור להשתמש בה ביום טוב⁸⁶². וממילא היא מוקצה ביום טוב כדין כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו אפשרות שימוש היתר.

[במקומו. אלא דבעיה זו כבר היתה לעולמים מזמן המג"א ועוד ורבים אסרו, אך כנגדם רבים התירו משום שאחר שנתערבו בחומרים אחרים כבר נפגם מאכילת כלב, ויש לברר זאת היטב אם אכן אחר שנתערבו עם חומרים אחרים נפגם לגמרי].

שד"ח ריש הל' יו"ט) בשם מצודת יששכר שהזהיר שלא לחתוך את הטבק לחתיכות קטנות, עיי"ש בקצרה, וכ"מ במור וקציעה בס' תקיא ועוד באח' לאסור.

ומעתה אם אינו מפיג טעם ה"ז אסור וכמש"כ בס' תקד, ומן הסתם בודאי שאינו מפיג טעם ואסור, ומ"מ בשינוי בודאי מותר וכמש"ש.

857 כה"ח אות סט בשם פמ"ג, דל"ח בטלה שבס' תקיד ס"ה.

858 עיין בדברינו בס' שיג בענין כוס של פרקים, ובדין כלים העשויים ע"י הברגה, כמו בקבוק וכמו מלחיה, וכן דן הבא"ח (פ' ויקהל ה) גבי כלי של מי ורדים, וכתב שמותר, וכ"כ בנידו"ד בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב ס' רסד), וכ"כ עוד באח', וע"ע בדברינו בס' שיג הלכה כ' [ודלא כהגר"ח פלאגי ברו"ח ס' רעט שאסר].

859 והיינו שלדעת הפו' מתירים עישון סיגריות ביו"ט, יהיה זה נחשב כדבר השווה לכל נפש ומותר בהוצאה, אבל לדעת האוסרים הרי כמו שאסור בהערה כך אסור בהוצאה, כעין הוצאת תרופות וכדו', וכמבאר כ"ז להלן סימן תקיח.

860 כ"כ באגר"מ חאו"ח ח"ב ס' קג, וח"ה ס' לה, וס"ל שכל שיתכן שישתמש בזה ה"ז מותר (משא"כ בצרור מפתחות וכו'), ויש מתירים עוד יתירה מזו. ונת' בס' סימן תקיח.

861 עיין בדברינו בהל' פסח בס' סימן תמב מה שכתבנו בזה. [והנה הדבר ידוע שהסיגריות שורים אותם בחמץ הראוי לאכילת כלב (כן נתברר מפי מומחים ויר"ש שבדקו את הדברים מהעוסקים בזה, וכן בבדיקות מעבדה, וכן מהמשגיחים של הכשרות באותם מקומות). ובפרט בסיגריות אמריקאיות, וא"כ לכאור' אסור להשתמש בהם דה"ז הנאה מחמץ [וחמור יותר מהרחת פת חמץ בפסח, שנת']

862 מפני שהוא מוליד אש חדשה, ואסור כמשנ"ת לעיל בס' תקב, וע"ע שם גם באיסור הדלקת חשמל ביו"ט

י"ג. טבק לעישון סיגריות, שצריך לטחון אותו (ויש מכשיר מגרסה מיוחד לכך), אסור לטחונו ביום טוב כהרגלו (אפילו שזה מכשיר מכני), אלא יטחון אותו בשינוי, כגון שיטה את המכשיר וכדומה, אמנם אם הוא מפיג טעם מותר⁸⁵⁶ לנוהגים לעשן ביום טוב.

י"ד. מותר להדליק נר מאש של השכן וכדומה, כדי שיוכל להדליק ממנו סיגריות, ולא לטרוח לקום וללכת כל פעם אל האש⁸⁵⁷.

ט"ו. מותר להבריג את קנה המקטרת ביום טוב, כשהוא עשוי לפתוח ולסגור תמיד בשביל מילוי החומר⁸⁵⁸.

ט"ז. להוציא סיגריות לרשות הרבים או לכרמלית ביום טוב, דינו כדין עצם העישון ביום טוב שנתבאר בהלכה ראשונה בקונטרס זה⁸⁵⁹.

י"ז. המעשן סיגריות וצריך סיגריה אחת או שתיים, יכול להוציא חפיסה של סיגריות לרשות הרבים, אע"פ שיש בה סיגריות יותר ממה שצריך, כיון שהם בחפיסה אחת⁸⁶⁰.

שראיתי באח' זמנינו שהעתיקו דברי הרב פעלים שמותר להדביק ביו"ט, ולא שתו ליבם שהוא לא דיבר במציאות כיום, והניחו מכשול לפני המעיינים, ה"י].

855 ישנה לכאורה עיצה לגלגל הסיגריה באופן שהדבק יהיה כלפי חוץ, וההדבקה תהיה רק ברוק, שבאופן זה הרי זו הדבקה שאינה מתקיימת, שמדינא מותר לעשות כן וכנ"ל בהערה הקודמת.

אולם אפשר לדחות דלא התירו לעשות כן אלא בצירוף זה שלא יכל לעשות כן בערב יו"ט, שהרי אם יעשה כן יפתח עד יו"ט, אבל בסיגריות היום שיש בהם דבק הרי יכול להדביק בעיו"ט עם הדבק וכך לא יפתח עד יו"ט, אולם יש לומר שלא נחשב כאפשר לעשותו מערב יו"ט אלא אם כן הוא באותו אופן, כלומר אסור להדביק אם יכל להדביק מבע"י, אבל כשעושה ברוק הרי דבר זה עצמו ברוק לא יכל לעשות מעיו"ט, וכמו שבזמן קדום לא אמרנו לאנשים להדביק בדבק (למרות שהיו עושין כן), כך נאמר גם כיום.

אולם יש לדחות דבזמנם לא חשבו ע"ז, א"נ היה טירחא גדולה ומיוחדת שלא כדרכה, ולכן לא חשיב שאפשר לעשות כן, אבל בזמנינו שהדבק נמצא בסיגריה עצמה ויכל לעשות כן מעיו"ט באופן המועיל יותר, לא התירו.

856 הנה לנוהגים לעשן הרי זה נחשב להם כאוכל נפש, וממילא בפשיטות יש לנו לדון בזה ככל דיני אוכל נפש [כעין מה שדנו בכס"א בקו"א ס' שיד ועוד לענין גומא בטבק, דהוי כאוכלים ממש, וכ"כ במאורי אור חלק ב"ש, ואמנם בספר ויקהל משה קמחי ס' שלו כתב ע"ד הכס"א שיש לחלק קצת ולומר שאבק הטבק אינו כמו אוכלין ופירות כיון שאינו ראוי לאכילה ממש, רק לשאוף בנחיריים, וה"ז בחז"ע עמוד סד בהערה, והכא נמי נימא בנידו"ד, אך בפ' חזינן דהשוו אותם לאוכל, וכן כתב בשו"ת פעולת צדיק ח"ב ס' כד וח"ג ס' קכו ועוד להתייר לחתוך את עשב הטבק ביד, דהוי כמכשירי אוכל נפש ממש וכו', וע"ע גם בד' האח' בענין הדבקה סיגריות ביו"ט, וכמש"כ ברב פעלים ח"ב ס' נט], ומצאתי בעיקרי הד"ט (סכ"ב אות לג, והביאו בקצרה

שו"ר שעמדו בזה האחרונים אודות הדבקה סיגריות ביו"ט [ושם המדובר שנדבק מחמת הלחות של הפה, ולא בדבק ממש], האם יש בזה חשש מתקן מנא, או שיש להתיר משום דהוי כאוכל נפש, ואף הנייר הוי כאוכל נפש, כיון שא"א לעשותו מעיו"ט מפני שנפתח עד יו"ט כשמתייבש לחות הפה, ובשוואל ומשיב (קמא ח"ב ס' קנח) כתב לאסור כמו מתקן מנא, וצ"י לפמ"ג (בא"א ס' תקיד) שקריעת הנייר אסור, ומסיק שביו"ט ראשון אסור וביו"ט שני מותר, ע"כ. וכן הגר"ח בלב חיים (ח"ב ס' ק) כתב לאסור, כמש"כ בשו"ע ס' תקב גבי עשיית עצי המערכה לצלות עליו מאכל שיש להזהר שלא יהיה כבונה, ע"כ. ומאידך הנה הפמ"ג הנ"ל לא אסר אלא את קריעת הנייר, ואפשר שהדיבוק שרי (עיין ר"פ דלהלן), אך ז"א מוכרח כלל, וק"ק מה שכתב השו"מ הנ"ל בשם הפמ"ג דמה ענין הקריעה לדיבוק, וכבר העיר בזה השד"ח במערכת יו"ט ס"א אות ג, וע"ע שם שהביא עוד מהרב שמ"ח גאגין ועוד שכתבו לאסור, והשד"ח כתב לפקפק בדבריהם.

וכן בשו"ת רב פעלים (ח"ב ס' נט) כתב להשיב ע"ד האוסרים הנ"ל, הן ע"ד השר"מ שאסר משום מתקן מנא, דזה אינו מחוור, הן מפני שאינו מתקיים ואם יעשה בעיו"ט הוא נפתח ונשפך, וגם לא שייך איסור אלא כשעושה כלי להשתמש בו, משא"כ בנידו"ד ששמים את הטבק בנייר, ואח"כ כריכת הנייר ושימושו באין כאחד וכו'. וכן מש"כ הלב חיים נמי יש לחלק בכמה אופנים.

ועל כל פנים לדינא כתב הר"פ שם (ד"ה על כן ובד"ה ושו"ר) שאסור לקרוע ביו"ט, אבל הכריכה מותרת ביו"ט בלחות הפה, ודווקא מפני שא"א לעשותו בעיו"ט שהרי נפתח (וכן יש להורות לרבים, ומי שמחמיר יחמיר ע"ע בלבד), אבל הניירות שבאים עם דבק בקצוותיה ומתקיים היטב זה בודאי אסור ביו"ט כיון שיוכל לעשותו בעיו"ט.

והנה בנידו"ד יש צד היתר אילו היה מפיג טעם, וכמשנ"ת לעיל בענין טחינת הטבק, אך זה אינו מצוי כלל, ככל הסיגריות שאינם מפיגים טעם, וכיון שהנייר מודבק היטב אסור לעשותו ביו"ט [והוצרכתי להאריך מפני

ביני עמודי

חומרים שונים שנתלבו ביני עמודי דכולני "אליבא דהלכתא"

הרב נדב פרץ הקריה החרדית בית שמש

סימן א'

בענין מלאכת ברירה ביום טוב [אוכל מתוך פסולת ופסולת מתוך אוכל]

א. משנה, הבורר קטניות ביום טוב. ב"ש אומרים, בורר אוכל ואוכל. ובית הלל אומרים, בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי, אבל לא בטבלא, ולא בנפה, ולא בכברה. רבן גמליאל אומר, אף מדיח ושולה. עכ"ל המשנה. ובגמ', תניא אמר רבן גמליאל, בד"א, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי, לא צריכא, דנפיש בטרחא וזוטר בשעורא. עכ"ל הגמ'. ופי' רש"י, בד"א דשרי ב"ה ליטול פסולת ממש ולהשליך. מי איכא מאן דשרי, ואפילו לטלטלו, והא בטילי ליה מיעוטא לגבי רובא, והוה ליה ככוליה פסולת, ולא חזי. דנפיש בטרחא, שישנו דק. והכי קאמר, בד"א, בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת, הוא דקא אמרי ב"ה נוטל פסולת דמעוטי בטרחא עדיף, אבל אם טורח הפסולת מרובה על של האוכל דברי הכל כו'. עכ"ל רש"י ז"ל. ובתוס' בסוגיין ג"כ הסכימו לפי רש"י. ומבואר לפי שיטת רש"י ז"ל והתוס' בסוגיין ב' חידושים, הא, דיש דין ביטול היכא דהפסולת מרובה, דהו"ל האוכל ג"כ כפסולת. הב, דלא שרי' לטלטל האוכל [הנקרא כעת בשם פסולת] אפי' לצורך אכילה. ובאמת צ"ב מאד, מהיכן לקחה הגמ' יסוד כזה דמתבטל האוכל לגבי הפסולת, דהא דין ביטול ברוב ודאי דלא שייך כאן, אחרי דאינו מעורבים, וניכרים הם, עד שפשוט להגמ' להקשות מי איכא מאן דשרי. וגם הר"ן בסוגיין, והתוס' בשבת קמ"ב ב' חולקים ע"ז, וס"ל דודאי לא בטיל האוכל לגבי הפסולת, אך בתוס' שם מבואר הטעם כיון דהאוכל חשוב לא בטיל [ובהיפוך שהאוכל מרובה ס"ל להת' דהפסולת בטילה ומותר לטלטלה] [וכ"ה בב"י ס' ש"ט יעושה"ה], וצ"ב טובא.

או די"ל דהתו' ס"ל, דהא משמע דיוכל לאכול גם אם לא יברור הפסולת, רק דיותר נוח הוא לו, וכיון דבלא"ה יוכל לאכול לא שרינן ליה.

ונפ"מ בזה, דהנה לכאור' משמע מד' התוס' דשבת והגרע"א הנ"ל, דאין היתר מוקצה לצורך אכילה בשבת. אך יעו' בחזון איש שבת שכתב לדון דלא אסרו טלטול מוקצה היכא שמונע את האכילה, וקשה דא"כ אמאי הוצרכו התוס' בשבת הנ"ל לבאר דהא דהותר טלטול הפסולת משום דבטיל לגבי האוכל, ואמאי לא פי' משום דהותר טלטול לצורך אכילה, אך להנ"ל י"ל דלא חשיב צורך אכילה, כיון שאינו מונע את האכילה. [אך מד' הגרע"א הנ"ל דחשב ליה צורך אוכ"נ, א"כ ה' לו לחשוב צורך אכילה, וע"כ דסובר דלא התירו חז"ל כ"א ביו"ט. ודוק].

אך לכאור' יקשה על כל ההיתר דלטול מוקצה לצורך אוכ"נ, דתיפו"ל דמונע את האכילה. וצ"ל דהיכא דאינו אוכל כעת, ורק רוצה לטלטל בשביל לאכול לא שרינן, אבל היכא דאוכל, ובדרך אכילתו אירע מוקצה כמו זבוב שנפל לכוס, בזה שרי. ולפי"ז אף בנידון דידן דקטניות, אין להתיר.

ויש להעיר, דא"כ אמאי שרי להדיח צלוחיות, דודאי משמע אפי' באופן שנוגע בהם ומסיר הלכלוך, והלכלוך שבהם ודאי נראה דהוי בגדר מוקצה, ואלמא דהותר לצורך אכילה אפי' בשבת. וצ"ע.

ד. ודע דראיתי בתוספתא חזון יחזקאל בסוגיין, שכתב בפשטות, בהא דכתבו רש"י והתו' דהיכא דהפסולת מרובה בטיל האוכל לגבי הפסולת, והו"ל מוקצה. וז"ל שם, ואפילו אם הפסולת ראויה למאכל בהמה אינו רשאי לטלטלה, דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצה לבהמה, עיין בתוס' שבת דף קכ"ח ע"א בד"ה דג תפל וכו'. עכ"ל החזון יחזקאל.

והנה דבריו הם נגד מאי דפשיטא ליה להגאון רע"א ז"ל הנ"ל, דאם הפסולת ראוי לבהמה, אזי מותר לטלטל האוכל המועט, אע"ג דבטיל לגבי הפסולת.

ובאמת שפשוט וברור כדברי הגאון רעק"א ז"ל, ובודאי דדברי החזון יחזקאל צ"ע, דהא אותו אוכל המועט הא במציאות ראוי

ב. והנה הק' בתוס' רעק"א ז"ל, אמאי היכא דהאוכל מרובה על הפסולת (וטורח האוכל מרובה), שרו ב"ה לברור הפסולת, דנהי דלא שייכא בזה תורת ברירה, מ"מ הא אית כאן טלטול מוקצה [ואין לומר דחזי לאוכל בהמה, דז"א דא"כ גם להיפוך, היכא דהפסולת מרובה, אמאי בטיל האוכל לגבי הפסולת והווי מוקצה, דהא חזי לבהמה וחזי לטלטולי]. אע"כ דמיידי דהפסולת לא חזי לבהמה, וא"כ קשה האיך יטלטל הפסולת. וכתב הגרע"א ז"ל דמה חזי' דהותר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, וכמש"כ התוס' בדף ח', ובכמה מקומות בביצה, יעושה"ה. וכבר העירו ע"ד הגרע"א ז"ל (יעו' כאן הגהות הרש"ש), וכן בתוספתא חזון יחזקאל בסוגיין, דהתוס' בשבת בדף קמ"ב ב' פי' בהדיא טעמא אחרינא בהא דהותר טלטול הפסולת משום דבטל לגבי האוכל יעושה"ה [אלא צ"ב מהו היסוד דביטול, וכמו שהקשיתי לעיל להיפוך לשי' רש"י היכא דהפסולת מרובה].

ג. אך נתחיל לבאר הענין בין להגרע"א ובין להתו' בשבת, דיש להבין לכאור' לפי ביאור הגרע"א ז"ל דהטעם דמותר לטלטל הפסולת משום דהותר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, דא"כ גם בגוונא דהפסולת מרובה, נהי דחשבי' האוכל כפסולת והו"ל מוקצה, מ"מ הא אית כאן צורך אוכל נפש. ויראה לומר, דכיון דפסקי' ע"ז דהוי מוקצה, א"כ נכלל בזה שאסור לאוכלו, ושוב לא הוי בגדר אוכל נפש, וכן ביאר החזון יחזקאל בסוגיין. [או י"ל בסגנון אחר, דאנו חושבים זה כפסולת, וממילא נכלל בזה דאינו ראוי לאוכל נפש]. אך לכאור' יל"ע, דזה נ"פ, דאם יעבור ויריים את אותו אוכל המועט דשוב הוי בגדר אוכל (בלא דין נהנה מאיסור), וא"כ זה גופא נאמר, דיותר לטלטל האוכל, אע"ג דהוי השתא מוקצה, דכיון דכשירים יהי' אוכל, יותר לטלטלו, בשביל שאח"כ יהי' כאן היתר אוכל נפש. ודוחק לומר דבעי' השתא אוכל נפש. א"נ, דנאמר דזה גופא נכלל בזה, דאית ליה דין פסולת, דאין לו היתר אוכל נפש. וצריך ביאור בזה.

ולהתוס' בשבת קמ"ב מבואר, דכל מה דהתירו ליטול הפסולת כשהאוכל מרובה, רק משום דבטיל לגבי האוכל, ולכאור' יל"ע דאמאי לא פי' כשיטתם בביצה ד"ח א' דשרי' טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, אם לא דנימא דדעת התוס' בשבת שם דלא שרי' לטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש.

לאכילת אדם, ואינו מוקצה, רק דאמרי' דבטיל לגבי הפסולת, וא"כ אם באת לאוסרו מצד דבטיל, הו"ל כהפסולת דחזי למאכל בהמה, וא"א לתפוס החבל לב' הצדדים, ואם כונת החזו"י דהפסולת גופא אינו עומד למאכל בהמה, ג"כ אינו נכון, דכיון דהפסולת לא חזי לאיניש, אמאי לא עומד המוקצה מצד עצמו לבהמה. וז"פ וברור.

אך יש לעיין לדינא, אליבא דהתוס' ורש"י, דכשהפסולת מרובה אז בטיל האוכל, ואסור לטלטלו, מה יהי' הדין אם הפסולת חזי לבהמה, דלכא"ו הגם דאין כאן טלטול מוקצה כיון דחזי לבהמה, מ"מ כיון דקיי"ל לכם ולא לכלבים, א"כ לפימשנ"ת דמדינא הא להתו' בביצה הותר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, רק דרואים אנו מצב תערובתם דאז נידון כפסולת דלא חזי לאוכל נפש, וא"כ ה"נ רואים אנו דלא חזי לאדם אלא לבהמה, ולית ביה שריותא דאוכל נפש. [ומ"מ א"י סתירה למש"כ הגרע"א, ד"ל דמ"מ לא הוה מקשי הגמ' מי איכא מאן דשרי, אחרי דאיכא תנא לקמן (כ"א) דס"ל דנפש, אפי' נפש בהמה במשמע].

ה. ולכא"ו יש להביא ראיה דהותר טלטול מוקצה לצורך אכילה אפי' בשבת, דאל"כ האיך מותר לקלף גרעינים בשבת, דנהי דכ"ז שהקליפה דבוקה בהפרי, הוי בגדר שומר (כדכת' הרא"ש בסוגיין אפי' באופן שנתפרקו יעו"ש), מ"מ מיד כשמקלף, הוי הקליפה בפ"ע, ונהי דנאמר שיזרקנה מיד, מ"מ הוא גורם לעצמו דמטלטל מוקצה והאיך שרי' ליה, אע"כ דלא אסרו אם מונע את האכילה.

ולפי"ז יקשה דאמאי כתבו התוס' בדף ח' להתיר לסלק האפר בשביל לאפות הפשטידא רק משום דהותר טלטול מוקצה לצורך אוכ"נ, דלהנ"ל הא מקילוף קליפות חזי' דלא חיישי' גם בשבת. ויל"ע טובא בזה.

ו. עוד ראיתי שם בחזון יחזקאל שכתב וז"ל, והא שטלטול מוקצה מותר לצורך אוכל נפש ואילו אכילת מוקצה אסור, היינו טעמא, שהרי עיקר הדין מוקצה נאמר לענין אכילה, שכל שלא היה מוכן מבעוד יום אסור באכילה, והוא הדין להשתמש בו. אבל איסור טלטול משום גדר הוצאה נגעו בה (שבת דף קכ"ד ע"ב), וכיון שהוצאה גופה הותרה ביום טוב לצורך אוכל נפש ממילא אין נאסר נמי טלטול מוקצה משום אוכל נפש, עכ"ל החזון יחזקאל.

אך טעם זה אינו אלא לפי ש"י רש"י ותו' בד"ב א', דכל יסוד איסור טלטול מוקצה רק מלתא דהוצאה נגעו בה, אבל לפי ש"י הרמב"ם ז"ל פכ"ד מהל' שבת שביאר עוד טעמים בטעם איסור טלטול מוקצה, נראה דלא שייך סברא זו, וע"כ דהוי היתרא בפ"ע דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, דכמו דהתירה תורה שאר מלאכות, ה"נ בזה. (אך לפ"ז בטלטול האפר לצורך הפשטידא הו"ל בגדר מכשירין, ובאפשר לעשותן מעיו"ט ראוי לאסור).

ונראה לפענ"ד ראי', דהתוס' בכתובות ודאי מפרשים דטעם היתר טלטול מוקצה לצורך אוכ"נ מטעם אחר לא כהחזו"י, דהתוס' שם ביארו דמה דאסרי' לטלטל החמץ שביטלו לשרפו ביו"ט, לאו משום ההבערה, כיון דע"ז י"ל מתוך שהותרה שריפה לצורך אוכל נפש הותרה נמי לצורך מצוה דרבנן, ורק משום טלטול מוקצה נגעו בה. וקשה, דהא כל טלטול מגדר הוצאה הוא, וכיון דההוצאה גופא שרינא מדין מתוך לצורך מצוה דרבנן, ה"נ בטלטול מוקצה, אע"כ דדעת התוס' בכתובות דטלטול מוקצה אסור גם מצד אחר, ומה דשרי לצורך אוכ"נ היתרא בעלמא הוא. ודוק.

ז. בהא דמשני הגמ' לא צריכא דנפיש בטרחא וזוטר בשעורא. ופי' רש"י, דלעולם האוכל מרובה, ורק דטורח הפסולת מרובה, כיון דהפסולת דק, ולזה מודו ב"ה דנוטל האוכל. ובפשוטו הביאור, דבכה"ג אם יטול הפסולת, הוי יותר טירחא, ולזה צריך לטול האוכל דוקא [ולאו מלתא דמוקצה או מלתא דברירה אתינן עלה]. [ועיין בשיטמ"ק שהק' לפי' רש"י דאכתי פשיטא דמיעוטי בטרחא עדיף יעו"ש].

אך לכא"ו יש לעיין בזה מסוגיית הגמרא בשבת דף קמ"ב ב', דגרסי' התם, אהא דתנן שם גבי חבית ואבן על גבה, מטה על צדה והיא נופלת, היתה בין החביות, מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. ואמרי' עלה, מאן תנא דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא, בהיתרא טרחינן, באיסורא לא טרחינן, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, רשב"ג היא, דתנו, הבורר קטנית ביום טוב, ב"ש אומרים, בורר אוכל ואוכל, וב"ה אומרים, בורר כדרכו בחיקו ובתמחו, ותניא, אמר רשב"ג, בד"א שהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל בורר אוכל וכו'. עכ"ל הגמ'. ובפי' רש"י שם, דברי הכל בורר אוכל, דבהיתרא טרח ולא באיסורא. עכ"ל רש"י. ולכא"ו צע"ג דמה הביא הגמ' ראיה מהא דהתם נוטל את האוכל, דהא התם לאו משום טלטול מוקצה אתי' עלה, אלא משום טירחא הוא, דאם יקח הפסולת, טורח הוא יותר, למאי דמסיק בסוגיין בביצה, דלעולם כשהאוכל מרובה והפסולת דק [וגם אם הפי' כפשוטו שהפסולת מרובה מ"מ הוי הטעם מצד טירחא], ומאי שאיטי' להענין דבהיתרא טרח ולא באיסורא. ולכא"ו משמע, דסובר רש"י שם, דבאמת מצד הטירחא שוין הם, דמצד א' הפסולת דק, ומצד א' האוכל מרובה, רק דכיון דשקולים הם, שוב אמרי' דיטלטל הפסולת ולא האוכל, כדי שלא יעסוק בטלטול המוקצה. אך בעצם הסוגי' שם כבר תמה

הגרע"א ז"ל שם, דאם הדין נותן דאסור טלטול מוקצה, מה שייך התם כל הסוגי' אם יטלטל או לא יעו"ש, ולהתו' שם בסוגי' ניחא יעו"ש.

ח. תוד"ה הבורר קטניות ביו"ט, בש"א בורר אוכל ואוכל ולא היינו ברירה וכו', ותימה דבמסכת שבת (דף קל"ח א') קאמר, מה דרכו של בורר נוטל את האוכל ומניח את הפסולת, והכא משמע שאין ברירה דקרי ליה שנוי. ויש לומר, דהתם ה"פ, נוטל את האוכל עצמו ומניח הפסולת, פירוש, יזרוק אותו, ומכל מקום פסולת מתוך האוכל הוי ברירה. אי נמי, התם שהפסולת מרובה על האוכל, ואז ודאי הוי אוכל מתוך הפסולת דרך ברירה, אבל הכא מייירי שהאוכל מרובה על הפסולת, דאז הוי פסולת מתוך האוכל דרך ברירה. ובגמ' דפריך וכו', עכ"ל התוס'. ועיין בר"ן פ' כלל גדול דף ע"ד א' שתי' קו' התוס' דהתם בפ' תולין מייירי בכלי, יעו"ש.

והנה לפי"ד התוס' יראה, דאין ההיתר דאוכל מתוך הפסולת, מצד דרך אכילה, דהא אם האוכל מועט הוי דרך ברירה, וכל ההיתר הוא מצד כלאחר יד, דהוי שלא כדרך. אך לפי"ז מאד צ"ע, דאמאי מוכח בסוגי' דשבת שם, דגם אוכל מתוך פסולת בעינן לאלתר, דהא סו"ס הוי כלאחר יד. וע"כ משמע מזה (דלא כהתוס'), דיסוד ההיתר הוא מצד דרך אכילה. וצ"ב.

ט. יעו"י בתוס' שבת ע"ד א' שג"כ הק' כקושייתם כאן, דהכא בביצה מוכח דאוכל מתוך פסולת לא הוי ברירה, ובשבת קל"ח א' מוכח להיפוך. ות' ג"כ כתירוצם כאן, דיש חילוק בין האוכל מרובה, דבזה הפסולת הוי דרך ברירה, לבין הפסולת מרובה, דאז הוי האוכל דרך ברירה. אך סיימו שם וז"ל, וקשה לרשב"א, דתנן בפ"ק דביצה (דף י"ד ב'), הבורר קטניות ביו"ט, ב"ש אומרים בורר אוכל ואוכל, ובה"א בורר כדרכו, ואמר בגמרא, בד"א, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל הפסולת מרובה על האוכל, דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת, ואי בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה, היכי שרי לב"ש, הא אינהו אסרו לברר כדרכו. וצ"ע שם. עכ"ל התוס'. ולכא"ו מהתוס' כאן נראה, דלמאי דמתרץ הגמ', דלעולם האוכל מרובה, ורק דהפסולת דק, ניחא, דשוב לא הוי דרך ברירה. ובדעת התוס' בשבת יל"פ בג' פנים, הא, דמ"מ קשה לס"ד דהש"ס בביצה דמייירי שהפסולת מרובה, אמאי לא הק' דהו"ל ברירה. (והתוס' כאן בביצה נחתו ליישב זה יעו"ש). הב', ד"ל דרשב"א שבתוס' שם מפרש, דפשט התיורץ לא צריכא דנפיש בטרחא וזוטר בשעורא, דקאי אאוכל, ולעולם הפסולת מרובה. יעו"י פי' זה בר"ן כאן ובתוס' שבת דף קמ"ב. הג', אך יותר נלענ"ד, דבאמת צע"ג דעת התו' כאן, דלכא"ו כיון דיסוד הטעם דכשהפסולת מרובה הוי האוכל דרך ברירה, כיון דאז הדרך היא לברור האוכל מצד הנוח שבדבר, א"כ אם הפסולת המרובה נפיש בטרחא, א"כ שוב הוי באוכל דרך ברירה. ואולי דזהו ביאור קו' תוס' בשבת הנ"ל.

י. אך לפי"מ שביארתי בשי' רש"י בשבת קמ"ב ב', דבגוונא דנפיש בטרחא שקולין הן מצד הטרחא, אז י"ל דהו"ל כשניהם שוים האוכל והפסולת, ובהא לכא"ו אין כאן דרך ברירה. אלא דנראה דבגוונא דשניהם שוים אז מה שיקח הוי דרך ברירה, כיון דאז אין כאן "כלאחר יד".

אך לכא"ו י"ל, דבאמת גם התוס' מודים דאיכא יסוד דאוכל מתוך פסולת הוי דרך אכילה, רק דזה דוקא בגוונא דשניהם שוים, אבל בגוונא דהפסולת מרובה, אז אמרי' דכאן הדרך ברירה הוא ליקח את האוכל, ומפקיע מזה שם דרך אכילה. [כמו דנפה וכברה מפקיע מזה שם דרך אכילה]. וממילא ניחא הסוגי' דשבת דע"ד א' דאוכל מתוך פסולת אסור לאחר זמן, כיון דמייירי התם דשוין. [וא"ג גם בפסולת מרובה בשביל כלאחר יד, לא הוי שרי לגמרי והוי איסור דרבנן]. וממילא מיישב הא דנפיש בטרחא, דהו"ל כשניהן שוין, ושוב מהני ליקח האוכל מדין דרך אכילה, ודוק.

סימן ב'

בענין הבערה לצורך רחיצה ביום טוב [לצורך פניו ידיו ורגליו ולכל גופו]

א. משנה, ב"ש אומרים, לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתיה. וב"ה מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה. ובגמרא, איבעיא להו, האי מדורה מאן קתני לה, דברי הכל היא, ושני להו לבית שמאי בין הנאת כל גופו להנאת אבר אחד, או דלמא ב"ה קתני לה, אבל ב"ש לא שני להו. ת"ש, ב"ש אומרים, לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה. וב"ה מתירין. ע"כ. ובתוס', וא"ת מאיזה טעם שרו ב"ש ואפילו ראויין לשתיה, הא לית להו מתוך. י"ל, דמייירי כגון ששונה ומרבה לרחוץ רגליו, והכי איתא בהדיא בירושלמי, דלב"ש צריך לשתות מהן. וב"ה מתירין. ודוקא לרגליו, אבל לכל גופו מודה דאסור, דדבר השוה לכל נפש בעינן, וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין, אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש. עכ"ל התוס'.

יעו"י בתוס' בשבת דף ל"ט ב' שג"כ כתבו כהאי לישנא, דהא ב"ש לית להו מתוך. וביאר שם הרע"א, מאי דקשה דמאי נפ"מ לענין מתוך בין ראויים לאין ראויים. וביאר, דלכא"ו הא איכא הואיל, ולזה

ביאר, דהרשב"א שם בשבת הוסיף, דמאן דלית ליה מתוך לית ליה הואיל, אך תמה ע"ד הרשב"א מפסחים מ"ז ב', דמוכח דאפי' מאן דל"ל מתוך גבי מבשל גיה"נ, מ"מ אית ליה הואיל. אך בעה"י יישבתי קו' הרע"א, דהשיטמ"ק ביצה דף י"ד א' כתב (בנוגע לענין אחר) בדעת הרשב"א, דשם בפסחים סובר רבה דהך דהמבשל גיה"נ אתאי אפילו לב"ה דאית להו מתוך, דסובר רבה דצורך איסור הנאה לא חשיב צורך כלל (דאסור מטעם מתוך לשי' הרשב"א ותו' ביצה דף י"ב). וכ"כ בקצרה השטמ"ק בסוגיין.

ב. מיהו ד' הרשב"א (והרע"א) צ"ב, דאפי' אם סברינן הואיל, הא אסור עכ"פ לכתחילה. שו"ר בס' שפת אמת בסוגיין שהעיר בזה. ולכא"ו יש לומר, דהנה י"ל דהכא לכו"ע נאמר הואיל גם לרב חסדא, דהא מוכח בדף כ"א א', דכל מה דלא ס"ל לרב חסדא הואיל, הוא מכיון דליתא לאורחים קמן, הא יש אורחים קמן לא איכפת לן, והכא הא לא שייך לומר כבר שנה ביום, דשתיה אין לה קבע, וחשוב איתא קמן, דומי' דיש לו נבילה לפייסן. ולפי"ז י"ל, דאז אפי' לכתחילה שרי, וכמש"כ הר"ן בדף כ"א א', דכל מה דאסור לכתחילה הוא משום דליתנייהו לאורחים קמן. אך עדיין ד' הרשב"א אינו מבוררים, הא, דהרשב"א בדף כ"א א' סובר דאפילו הכי אסור לכתחילה, כיון דליכא כונה. הב', ועוד צ"ב דכיון דלא הוי מדין הואיל דעלמא, אמאי לא ס"ל לב"ש הך סברא. וצ"ב.

ג. מיהו מש"כ הגרע"א דלענין מתוך, מה הפרש יש בין ראויים לאין ראויים, מצאתי דבר פלא בחי' הרשב"א ביצה דף כ"ז ב', בהא דהק' שם התו', אמאי אין שורפין תרומה טמאה וחלה טמאה ביו"ט, דהא איכא מתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה, הותרה נמי שלא לצורך. וכתב שם בחי' הרשב"א ז"ל, ואם תרומה זו פירות שאינן עומדין לשריפה הן, כפת ועיסה וחיטה ושעורים, איני רואה בזה קושיא, דלא אמרו מתוך שהותר הבערה לצורך וגו', אלא בדברים הראויים לשריפה, אלא שאין ההבערה בהם עכשיו לצורך כעושה מדורה להתחמם כנגדה, אבל מה שאינו עומד לשריפה, אפילו לטלטלו אסור, ואפילו להבערה שיש בה צורך. עכ"ל הרשב"א ז"ל. ואיני מבין כלל ד' הרשב"א, דהא מתוך ודאי הוי גם במידי שאינו עומד להבערה, דהא להוציא את הקטן בדף י"ב אינו עומד לאכילה, ומ"מ אמרי' מתוך. [גם צ"ב, דהא הרשב"א שם הק' ג"כ דנאמר דשרי מצד צורך אוכל נפש ממש, ואהא ודאי קשה, דהא בזה לא בעי' עומד לשריפה].

ד. בהא דכתבו התוס' דגם לב"ש שרי להרבות, וכ"מ בתוס' בשבת. אלא דהתו' בשבת חידשו, דגם בשבת מותר להוסיף גם שלא לצורך מצוה. והביאו ראיה מהא דעירובין, דניחום ליה אגב אימיה. והק' שם בגליון הש"ס, וכן בתוס' רעק"א, דהו"ל להביא גמ' ערוכה ביצה י"ז א', דממלאה אשה וכו'. אך אדרבה נראה דד' תו' צ"ב, דלמש"כ התוס' בדף כ"א א' בטעמא דרשב"א דממלאה אשה תנור פת רק מטעם דיש כאן ג"כ הואיל, א"כ הא ב"ש לא סברי הואיל. [ובשפ"א כתב בדרך זה לתרץ קו' הגרע"א]. ולזה באמת הוצרכו התוס' בשבת ראיה מעירובין. רק דאין ד' תו' בשבת מוסכמים, כיון דמד' הר"ן והרשב"א בביצה ד"ז א' מוכח, דבשבת איכא ודאי איסורא אם דאו' ואם דרבנן, כל חד כדאית ליה.

ומ"מ הוכיחו תו' דשרי, והטעם, דדוקא בפת דאיכא טירחא צריכים להואיל, לא בריבוי בשעורין בחד טירחא. ובשעה"צ סי' תק"ו אות נ"ו נסתפק בזה.

אך לפענ"ד אין דברינו נכונים כלל, דהא רב חסדא דלית ליה הואיל ג"כ סובר, דהך דרשב"א רק באופן דאולי מקלעי אורחים, דהא התו' הנ"ל כתבו דבריהם ארב חסדא. וע"כ דא"צ בענינו גדר הואיל דרבה, רק צריך סברא דדלמא מקלעי אורחים להתיר לכתחילה, כיון דבלא"ה מדינא שרי ריבוי בשעורין, וא"כ נפלו כל דברינו, דודאי גם אם ב"ש לית להו הואיל, אבל לא גרעי מרב חסדא. ונפלו ג"כ דברי השפת אמת.

ה. יעו"י בר"ן בשבת דף מ', ובחי' הרשב"א שם, שהביא פלוגתת תו' ורי"ף, אם איסור חימום לכל גופו הוי מדאו' או מדרבנן. וראיתי בתשו' רעק"א ז"ל תשו' י"ז שכתב, דאינו מבין כראוי איך יאסר מדאו', דהא כיון דקצת ראוי לרחיצת פניו ידיו ורגליו, א"כ יש כאן ריבוי בשעורין, דשרי. ולכא"ו א"כ יקשה גם אמאי איכא איסורא דרבנן, דהא ריבוי בשעורין הותר לכתחילה ביו"ט. ובאמת בתוס' רעק"א ז"ל במשנה כאן הקשה כזה. וראיתי בשפת אמת שכתב, ד"ל דמייירי בב' קדירות. ודברי צ"ע מאד, דודאי דמייירי בקדירה א', דהא ב"ש מייירי בקדירה א', דאמרי דשרי היכא דמרבה לשתיה, וב"ה פליגי אפי' ראויים לרחיצה, ומ"מ לא לכל גופו. ועוד דהא מבואר בשבת, דאסור בחמי טבריא כחמין שהוחמו ביו"ט, והתם הוי כקדירה א', וקו' הרע"א אלימתא היא עד מאד.

ולכא"ו י"ל, דאם נימא דלא הותר ריבוי בשעורין אלא א"כ יש שם צד הואיל ומקלעי אורחים, א"כ כיון דכל מה דשורו ב"ה הוי מדין מתוך, י"ל דלא אמרי' מתוך והואיל בהדדי, וכמש"כ השאג"א (סי' ק"ח). אלא דלמש"כ לעיל אי"ז שייך לדין הואיל דעלמא. אך מ"מ י"ל מדנפשין, דאחר דחזינן כאן דלא אמרי' ריבוי בשעורין א"כ יש שם צד דמקלעי אורחים, א"כ י"ל דכל זה הוא דוקא באופן דא"צ גם

לדין מתוך, ומשא"כ ברחיצה דצריך גם לדין מתוך, בזה לא מקילין מצד דילמא מיקלעי אורחים, ודחוק.

אך לפי"ו יצא לדינא דאסור להוציא קופסת סיגריות ביו"ט אם צריך רק סיגריה אחת, דכיון דהתירא דסיגריות מדין מתוך, לא שרינן בכה"ג ריבוי בשעורים, ודלא כהאגרות משה שהתיר לדינא בזה.

אלא דצ"ע בדברינו, למש"כ הרמב"ם, וכ"ה בשיטמ"ק בסוגיין, בטעמא דבית הלל דשרו ברחיצה ובמדורה, משום דהנהגה חשובה כאוכל נפש, וא"כ א"ז גדר מתוך. ובלא"ה קשה להמפרשים לעיל בטעמא דרשב"א אפי' בשל גוי. וי"ל. וצ"ע בכ"ז.

ו. ראיתי בבאור הלכה סימן תקי"א סעיף ב' שדן היכא דמחמם לא לצורך כל גופו, אבל גם לא לפניו ידיו ורגליו בדוקא. וכתב, דהחמד משה סי' שכ"ו כתב, דכל שאינו רוחץ רוב גופו שרי, אך פקפק הביאור הלכה בזה, וכתב דכן מוכח במאירי, שכתב הטעם דזהו הרגילות דרוחץ לכבוד קונו. וכ"מ קצת בחינוך. אלמא דדוקא פיו"ר הוא דשרי, לא שאר אברים. אלא דברא"ש סוף הל' מקואות המובא בב"י שם, מוכח דלאו דוקא פיו"ר. אך דן הבה"ל, אחרי דהרמ"א לא הגיה בעניינו כלום, רק בסי' שכ"ו הגיה הרמ"א דלאו דוקא פיו"ר, ומשמע דלא נראה לו להקל לענין דאוי. ועוד, דבמאירי הלא מוכח להדיא דאסור וכו'. אלא דבחי' הרשב"א בשבת כתב, דלאו דוקא פיו"ר, יעושה"ה. אך לפענ"ד, אדרבה גם דעת המאירי להקל, ומקודם אגיד דלכא' לשון השו"ע משמע דמקיל אפי' שאר אברים, דז"ל השו"ע בס"ב, מותר להחם ביו"ט מים לרוחץ ידיו, אבל לא כל גופו אפילו אינו רוחצו בבת אחת. עכ"ל. ואת"ל דשאר אברים ג"כ אסור, א"כ מאי נפקמ"נ אם הוי בב"א או לא, דהוצרך השו"ע לחדש דאפי' אינו רוחצו בב"א, דהא סוף סוף יש כאן שאר אברים. אע"כ דגם דעת השו"ע מסכמת להקל דשאר אברים נמי שרי, וכל האיסור הוי בכל גופו, ושפיר קמ"ל דאפי' באינו בב"א אין דינו כשאר אברים, אלא ככל גופו. אך גם אם נדחה דקדוק זה ונאמר, דזה גופא קמ"ל השו"ע מטעם דשאר אברים נמי אסור, אך מלבד הדוחק שיש בזה, ועוד דהא בסי' שכ"ו אסרי' אבר אבר כל גופו, ואע"ג דשאר אברים שרי התם כדהגיה שם ברמ"א, ואלמא דהא דאסור אבר אבר משום דחשיב כל גופו. וי"ל. מ"מ יקשה טובא מש"כ הרב המאירי בסוגיין, אבל לכל גופו אינו רשא, שרחיצת כל הגוף אינו צורך שוה לכל נפש, ואפילו היה רוחץ כל גופו אבר אבר, ממה שאמרו בתלמוד המערב וכו', ולא משום שרחיצת כל גופו אבר אבר אסורה מן התורה מצד שאינה צורך כל נפש, שאם כן לא היה רב מתיר, אלא ודאי הואיל ורחיצת ידיו ורגליו הותרה, לא חלקה תורה באברים, אלא שמ"מ אסורה מגזירת רחיצה בפעם אחת שאינה צורך כל נפש. עכ"ל המאירי ז"ל. ומבואר בהדי' דמדינא הוה שרי אבר אבר, אלא מגזירה אטו כל גופו, וגם אם נמצא דבפרט זה לא כהמאירי, ר"ל דנאמר דמה דאסור אבר אבר כל גופו משום דמדינא חשיב ככל גופו, מ"מ מבואר בהדי' דא"צ דוקא פניו ידיו ורגליו. ואכן כן כתב הרשב"א שם בשבת בהדי' שאליו ציין הביאור הלכה הנ"ל בסוף דבריו כדברי המאירי, דמדאוי' שרי אבר אבר כל גופו יעו"ש.

גם מוכח כן ריהטת דברי המאירי בשבת דף ל"ט ב' שכתב וז"ל, חמין שהוחמו בשבת, אסור לרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ואם הוחמו מע"ש, מותר לרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו אפילו אבר אבר, וכן אפילו אבר אחד חוץ מפניו ידיו ורגליו הוחמו ביום טוב, מותר לרוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו, אפי' אבר אבר, וכן הוא בתלמוד המערב כמו שכתבנוהו בשני של יום טוב. ואם הוחמו מערב יום טוב, רוחץ בה כל גופו ביום טוב אפי' בבת אחת. וכן פסקוה גדולי הפוסקים. ויש חולקין לאסור, אלא באבר אבר, ולא יראה כן, עכ"ל המאירי ז"ל. ואם נדקדק נראה, דדוקא בשבת דקדק לומר דאפי' אבר אחד, אבל גבי יו"ט לא כתב פרט זה, והטעם כמש"כ דעת המאירי, דאפי' שאר אברים שרי.

ומה שדייק הבה"ל מהמאירי שכתב הטעם דכבוד קונו, באמת דהמאירי פי' כן לב"ש לרבנות דאפי"ה אסרי יעו"ש. אבל לב"ה אין ה"נ דשרי גם שאר אברים. ועיין.

ואגב, משמע מדברי המאירי, דאפי' להר"ף דסובר דלא אסור ביו"ט חמין שהוחמו מעיו"ט, מ"מ הוי האיסור לחמם כל גופו דאוי, ודלא כהר"ן בשבת שכתב בדעת הסוברים דחמין שהוחמו מעיו"ט דשרי כל גופו, דהוי האיסור לחמם כל גופו רק מדרבנן. יעו"ש.

ז. עינין בחידושי הרשב"א ז"ל בסוגיין שכתב וז"ל, ומיהא בירושלמי (הלכה ה') איכא לישנא אחרינא כאן דמפרש לה בראויין לשתיה ממש, אע"פ שלא שתה מהם, דגרסינן התם על מתניתין דהכא, פתר ליה תרין פתרין, על דעתיה דב"ש, והוא ששתה מהן, על דעתיה דב"ה, והוא שהיה ראוין לשתיה וגו', פתר לה פתר אחרן, על דעתיה דב"ש, והן שראויין לשתיה, על דעתיה דב"ה ואפילו אין ראוין לשתיה. עכ"ל הרשב"א ז"ל. ועינין בשעה"צ סי' תקי"א אות ז' שהביא ד' ירושלמי אלו. (וציין דפי' זה איתא בחי' הר"ן שבת). וכנראה דנעלם ממנו דהרשב"א בסוגיין הביא ד' הירו' אלו.

אך בא נבא להבין ביאור דברי הירושלמי, דלכאוי' הך לישנא דמפרש דב"ש סגי במה דראויין לשתיה צריך ביאור טובא, דמאיה טעם יהי' סגי בראויין לשתיה, אחרי דלית להו לב"ש מתוך, ולכאוי' י"ל מטעם

הואיל, דלא ס"ל כיסוד הרשב"א דמאן דלית לי מתוך לית ליה הואיל (גם בתו' פסחים מובא דמאן דל"ל מתוך אכתי אית ליה הואיל), אלא דצ"ב, דהא הואיל אינו מתיר לכתחילה וכמש"נ לעיל, ויש מקום לבאר דהוי מדין מתוך, והגם דלא ס"ל לב"ש בדף י"ב א' מתוך, י"ל דע"כ לא ס"ל מתוך אלא התם, דאותו חפצא לא הותר לעולם, כגון קטן וס"ת, דלא שייך בו אכילה, אבל מים דשייך בהו היתר, הותרו לצורך היום עכ"פ. וחילוק כזה כתב הקה"י סימן י"ז, דאפי' אי לא ס"ל מתוך גם לב"ה, מ"מ במדורה אמרי' מתוך, כיון דהוי אותו חפצא יעו"ש. אלא דיקשה אדברינו, דא"כ אמאי אסרי ב"ש במדורה, אלא דבמשנה הא תנן בסתמא דמדורה שרי, ורק בגמ' מספק"ל אי ב"ש פליגי גם בהא, ומיית' ברייתא דב"ש פליגי, ואפשר דלא שמיע ליה להאי אמורא הך ברייתא, וכדכתב באמת הרשב"א, דלמאן דלית ליה בד"ב א' מתוך, צ"ל דברייתא דמדורה לא שמיע ליה.

ובחילוק זה יבואר היטב הא דמספק"ל אי במדורה פליגי ב"ש, בדזה גופא הספק, אי נאמר דגם ב"ש אית להו מתוך היכא דאותה חפצא ראויה לאוכל נפש. (ובשטמ"ק ביאר ספק הגמ' משום דאפשר דחשוב טפי כאוכל נפש יעו"ש"ה).

ובזה י"ל קו' הרשב"א שהקשה למאן דלית ליה בד"ב א' מתוך, האיך יפרנס הברייתא דמדורה, ולהני"ל א"ש, די"ל דמדין מתוך יש לחלק בין אותו חפצא לחפצא אחרת. ודוק. ובה"ל י"ל ג"כ הא דהקשה הגרע"א לפי"ד הר"ן כאן, דטעמא דב"ה ברחיצה משום מתוך, דא"כ יקשה למאן דלית ליה מתוך דדף י"ב א', ונראה ליישב להנ"ל דבהך מתוך מודה דאמרינן.

ולמאן דאמר בירושלמי דלב"ה דוקא בראויין לשתיה, נ"פ דזה אתי למאן דלית ליה בדף י"ב מתוך, ומ"מ במדורה מתיר. והטעם כמש"כ, דיש לחלק דבאותו חפצא דהותר אז אמרי' מתוך. ובשעה"צ שם צידד, דאפשר דמדמהשטיט הבבלי חידוש זה, ש"מ דלב"ה מותר בכל גוונן. ולפענ"ד, הא מוכרח הדבר, דלדין דקי"ל מתוך אפי' בקטן, ה"ה ודאי דא"צ ראוין לשתיה מטעם מתוך, דמאי שנא. [וד' הרשב"א ביצה כ"ז ב' כבר תמהנו לעיל]. ודוק.

סימן ג'

בענין ביצה שנולדה ביו"ט לא תאכל [למאן דמפרש מטעם הכנה]

א. ביצה דף ב' ע"א. משנה, ביצה שנולדה ביו"ט בש"א תאכל, ובה"א לא תאכל כו'. ובגמרא, במאי עסקינן, אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה, מ"ט דב"ה, אוכלא דאפרת הוא, אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, מ"ט דב"ש הוא, מוקצה היא. ומאי קושיא, דילמא ב"ש לית להו מוקצה, קס"ד אפילו מאן דשרי במוקצה, בנולד אסר, מ"ט דב"ש. א"ר נחמן, לעולם בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ודאית ליה מוקצה, אית ליה נולד, ודלית ליה מוקצה, לית ליה נולד, ב"ש כר' שמעון, וב"ה כר' יהודה וכו'. ונפלוג בתרוייהו, תרנגולת העומדת לגדל ביצים, היא וביצתה, בש"א תאכל, ובה"א לא תאכל. אלא אמר רבה, לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה, וביו"ט שחל אחר השבת עסקינן, ומשום הכנה. וקסבר רבה, כל ביצה דמתילדא האינדא, מאתמול גמרה לה, ורבה לטעמיה, דאמר רבה, מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכן לשבת, וחול מכן ליו"ט, ואין יו"ט מכן לשבת, ואין שבת מכינה ליו"ט. א"ל אביי, אלא מעתה יו"ט בעלמא תשתרי, גזרה משום יו"ט אחר השבת. שבת דעלמא תשתרי, גזרה משום שבת אחר יו"ט. ומי גזרינן, והא תניא, השוחט את התרנגולת, ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן ביו"ט, ואם איתא, ליגזר משום הנך דמתילדן ביומיהן. א"ל ביצים גמורות במעי אמן, מילתא דלא שכיחא היא, ומילתא דלא שכיחא, לא גזרו בה רבנן. ובתוד"ה נגזור משום הנך דמתילדן ביומיהן, ואין זה גזרה לגזרה, דמותר לאוכלן ביו"ט משמע אפילו ביו"ט דלאחר השבת, עכ"ל. ובתוס' ד"ה מילתא דלא שכיחא היא, וקשה, דלמא אם לא שחטה היתה נולדת היום, וא"כ מאתמול גמרה לה ותאסר בלא גזרה מספק. וי"ל דמאחר דלא נולדה ע"י כך, לא חשיב גמר, ובירושלמי פליג בהא. עכ"ל התוס'.

ודברי התוס' צריכין פירוש, דלכאוי' מאי נפ"מ אם נולדה ע"י כך או לא, דהא ההכנה הוי ע"י הגמר, דאת"ל דההכנה היא הגמר והלידה יחד, א"כ אמאי אסרינן שבת שאחר יו"ט ויו"ט שאחר השבת, דנהי דהגמר הוי ביו"ט אבל הלידה הוי בשבת. ושבת מכינה לעצמה כדאמרי' פ"ג דעירובין, אע"כ דההכנה היא עצם הגמר. אלא דחידושו התו' דבעינן לידה בשביל שההכנה תיחשב גמר. וצ"ב. וי"ל פ' בד' תוס', עפי"ד הרמב"ן ז"ל במלחמות דף ג' עמוד ב', שג"כ עמד ליישב קו' התוס', וזה לשונו, אלא הטעם הנכון והברור שאין להררר אחריו, שכל דבר שיו"ט מכן לשבת וכן שבת ליו"ט, ואלמלא הכנת הראשון, לא יהיה השני נהנה, דאותו הדבר אסור, דרחמנא אמר ביום הששי הכינו ולא ביום קדש הכינו, וזה טעם לביצה שנולדה ביו"ט, שמאתמול גמרה לצאת היום, ואלמלא גמר של אתמול, לא יצא היום, הלכך אסורה, שע"י הכנת השבת בא לידו ליו"ט, משא"כ בביצה במעי תרנגולת, שאנו זכינו בה ביו"ט, ולא הביאה לידנו הכנת שבת. וא"ת, והלא ביו"ט יכול הוא לשחטה ולאכול היא וביצתה, ומה הועיל לנו גמר של אתמול, זו אינה שאלה, כיון שלא שחט ונולדה, שבת

הכנה לפנינו. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. ומתבאר לפי הרמב"ן ז"ל, דהטעם הוא משום דהגמר לא הועיל לו. אכן צ"ב דהא סוף סוף יש לנו כאן ביצה גמורה. והנראה ודאי, דיש לחקור בעיקר ההכנה בביצה, אם עצם הגמר הוא ההכנה, דהביצה "נגמרה להתבשל וראויה לאכילה כתיקנה", או"ד דזה לא מחשב הכנה, ורק דכיון דא"א שהתנגולת תלד בלא הגמר שלה, א"כ הגמר שלה הוא "הכנה ללידה". וכתוצאה מהגמר, יש לנו ביצה שנולדה. ונראה דתוס' והרמב"ן מפרשים כפירוש השני שפירשונו, דעיקר ההכנה שבכאן היא מה שהכשיר ללידה, וגרם שהיה לנו ביצה, בחוץ באויר העולם, ולזה כל זה אם באמת נולדה, דאז י"ל דהגמר הוא הביא הלידה, אבל אם שחטנוה, א"כ אין הגמר הועיל "להלידה". ונהי דיש כאן גמר לעצם הביצה, אבל לא זהו ההכנה האסורה בביצה, ורק מה דגרמה ללידה.

ב. אכן יעו"ש ברמב"ן שהמשיך וז"ל, ועוד אמרו בירושלמי לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ, עכ"ל. נראה דהירו' באמת ס"ל, דההכנה האסורה הוא "עצם הגמר", ושפיר אמרו בירו' דהטעם דשריא, הוא משום דלא נגמרה לאכילה כראוי, כיון דאין טעמה מבפנים כמבחוץ.

אך צל"ע בזה, דא"כ גם כשנולדה ביו"ט אמאי אסורה, דהא אם תפסינן דהגמר גופא לא הוי הכנה מעלייתא, א"כ נמצא דרך ביו"ט נגמרה ההכנה, וא"כ הוי יו"ט מכן לעצמו. וצריך לבאר, דהגמר ג"כ יש לו גדר הכנה, דהא גם להרמב"ן הנ"ל נוכל להקשות, דכיון דיסוד ההכנה הוא מה שגורם הלידה, א"כ העיקר הוא הלידה, וע"כ דג"ז מחשב הכנה שמכין להלידה, דזהו מצב גמר ביחס למצבו הקדום, דיש מצב שהביצה "מוכנה ללידה", דלענין זה שפיר הוי גמר, וה"נ להירו' מה דנגמרה הביצה לאכילה הוי גמר מצבו הקדום, רק דעוד צריך לידה בשביל הטעם היותר טוב, ודו"ק. אכן צל"ע בדעת הרמב"ן ז"ל בתרתי חדא, דאם בירו' פי' הטעם לפי שאינו דומה אכילתה מבפנים לאכילתה מבחוץ, אמאי הוצרך הרמב"ן לטעמים חדשים [בפרט שכתב הרמב"ן "שהוא הטעם הנכון והברור שאין להררר אחריו", דהא אם חזינו דהירו' לא ניח"ל לבאר כהרמב"ן ש"מ דאינו ברור], וצל"ע.

עוד צל"ע, דלכאוי' אמאי באמת ליכא ענין הכנה בעצם הגמר לא רק בשביל האכילה. ואפשר ליישב ד' הקו', דהרמב"ן מודה דאיכא גדר הכנה בעצם הגמר, אבל סובר הרמב"ן, דגם איכא גדר הכנה בזה שמכשיר ללידה, ולזה לענין עצם הגמר, בזה האני לן הטעם שאמרו בירו' לפי שאינו דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ, ולענין המכשיר להלידה, האני לן טעמא דלא הכשר להלידה כיון דבפועל לא היתה לידה. אכן לשון הרמב"ן אינו סובל פי' זה, דמשלשון הרמב"ן ז"ל נראה דכל הטעם דביצה שנולדה ביו"ט הוא משום ההכשר להלידה כמבואר למעין על נכון. וע"כ נראה לבאר, דהביצה גם כשלא נגמרה יש לה אפשרות אכילה, ולזה מה דמתוסף בה תיקון אכילה לא חשיב הכנה, וכדכת' התוס' ד"ה והיה ביום הששי, דאפיה ובישול לא מחשב הכנה לפי דהוי רק תיקון. וי"ל ע"ע עוד בזה.

ג. אכן יעויין בהרא"ש והר"ן ז"ל שהביאו פי' רבינו אפרים ז"ל, שפירש דהך ברייתא דהכא מיירי דוקא ביו"ט דעלמא, דהוי רק גזירה משום יו"ט שלאחר השבת, אבל ביו"ט שאחר השבת הו"ל ספיקא דאוי' ולחומרא, דדילמא גמרה מאתמול אסור. יעו"ש"ה.

ולכאוי' דברי רבינו אפרים ז"ל צ"ע, דהא אמרינן בדף ג' עמוד ב', דספק יו"ט ספק חול, אפילו למאן דמפרש הטעם משום פירות הנושרין, או משום משקין שזבו, מחמר' משום דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, וכי היכי דבביטולו מחמר', ה"נ בספיקו. ולכאוי' צ"ל דרק לרבה אמרינן הכי, דסובר דהוי סד"א לחומרא, דלדידיה א"צ לחדש טעמ' דספק חול משום דבר שיש לו מתירין דרבנן. אכן זה צ"ע דהא אנו קי"ל כרבה משום הכנה, ואנו נמי קי"ל דבדבר שיש לו מתירין מחמר' בספיקו. ואולי דרבינו אפרים ז"ל לא ס"ל הכי. וצ"ע.

ד. ועיין במלחמות שטען ע"ד רבינו אפרים ז"ל וז"ל: וכן בגמ' הקשו, ואם איתיה נגזור משום הנך דמתילדן ביומיהו, ולא הקשו נגזור משום יו"ט שאסור שבת שהם אסורות ספק דאוי, ופעמים בודאי כשהיא גמורה, שכשיוצא בה נמכרת בשוק, עוד השיבו עליו רבי', שפיר זו האתקפתא נגזור משום הנך דמתילדן ביומיהו, על כרחנו אינו ביו"ט דעלמא, דהו"ל גזירה לגזירה, אלא ביו"ט אחר השבת היא, דהנך דמתילדן דבר תורה, ואפ"ה במעי תרנגולת מותרות, עכ"ל. הרמב"ן ז"ל.

הנה בהא דהקשה הרמב"ן ז"ל דהו"ל להגמ' להקשות דנגזור משום יו"ט שלאחר השבת שהם אסורות מספק דאוי, לפום ריהטא צ"ב. דהא ע"ז שפיר י"ל ספיקא דרבנן לקולא, דהא חזי' בספק דרבנן דמקילין, ועל דרך משל, מבואר בגמ' דספק נולדה ביו"ט ספק בחול, בדין הוא דלמ"ד משום פירות הנושרין, שרי מדין ספד"ר לקולא, אם לא משום דשיל"מ, וכמבואר זה בסוגי' לקמן דף ג', והשתא הא הגזירה היא אטו שמא יתלוש, וא"כ כיון דהוי ספק, א"כ יש לנו כאן ספק שמא יעבור אדאוי, אך בזה י"ל, דהא אחרי דנתלש, ואין הספק אם היום יו"ט או חול, אלא אימת נתלש, א"כ אין הפי' דהוא יעבור אספק, אלא דאוי שיעבור ודאי או שלא יעבור כלל. [ובאמת דבכלל

צ"ב, אמאי נגזור באופן זה כלל, דהא כיון דיש לו ספק, מהיכי תית' יתלוש, ואת"ל דיאמר דכמו דמספק מתיירם לו גם יתלוש בודאי, כיון דבעלמא סד"א לחומרא, א"כ לא שייך לומר ספד"ר לקולא, ועי' תוס' פסחים כ"ו ב' שהביאו בשם הירוש' דבספק לא שייך לגזור שמא יתלוש, ונראה דהביאור כנ"ל דאין לגזור באופן כזה כיון דהוא ספק, אך הבבלי דף ג' ודאי לא ס"ל הכי. וי"ל דהטעם משום שכבר היתה גזירת חכמים בפירות הנושרין, וגם אם בספק לא שייך הטעם, אבל הוא בכלל האיסור דלא פלוג, אם לא משום דספד"ר לקולא. [ודוק].

אך מ"מ צ"ע, דהא חזי' גם ספיקות אחרים, דהא בין השמשות מקילי' בכמה דברים, עי' שבת דף ל"ד א', ואמאי דהא גזירה שמא יעשה דאו' בביה"ט, והיינו גזירה דיעבור אסד"א. אע"כ דכיון דהוי ספק, א"כ לענין שנגזור, תלינן להקל דלא יעבור דאו'. [ואכן דהד"צ כתב, דגם אם לא יעבור, עבר מיהת בזה שנכנס לבית הספק, מ"מ אינו איסור שבת].

ה. אך הנראה בזה בב' אופנים [והכל לדרך אחד]. ד"ל דקו' הרמב"ן ז"ל היא גופא הקו' הנז"ל, דקשה, דגם יו"ט דעלמא, הא הוי ספק שמא נגמרה מאתמול, ויש להחמיר בספק דרבנן משום דשיל"מ, אך לשון הרמב"ן משמע יותר, דלא הקשה אלא דנגזור אטו נולדה אחר השבת. ולזה נראה, דיש לחקור אם רבנן אסרו ביצה שנולדה ביו"ט (דעלמא), או ביצה שנגמרה מקודם יו"ט. וי"ל דהגרד הוא ביצה שנולדה ביו"ט, וא"כ א"א להקשות מיניה ובי' דיאסר מספק, כיון דהיא לא נולדה, אלא ספק נגמרה מאתמול, ולזה הק' הרמב"ן, דהא גופא, נגזור גם ספק נגמרה אטו ספק נגמרה בחול [ואז גדר האיסור יהי' על כל ביצה שנגמרה מאתמול, או דעכ"פ הוי איסור בפ"ע]. והכל הולך לדרך אחד.

ו. ובדעת רבינו אפרים ז"ל יש לומר דסובר כנ"ל, דכל מה דהוכרחנו לומר הטעם דשיל"מ, הוא דוקא למאן דמפ' בטעמא דביצה שנולדה ביו"ט משום פירות הנושרין, או משקין שזבו, דאז בע"כ הא דתני' ספק אסורה הוא משום דשיל"מ, אבל לרבה דמפרש משום הכנה, הפי' הוא מטעם סד"א לחומרא, ואין הכרח לומר הטעם משום דשיל"מ. ועכ"פ בקצרה, רבה לא ס"ל הך דדשיל"מ לא מקילין בספיקו.

ז. ובאמת דאם היינו מפרשים דגדר האיסור הוא ביצה שנגמרה מאתמול, אז לא הוה מועיל תירוץ הגמ' מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, כיון דאין אנו באים לגזור במיוחד אתרנגולת שנשחטה. אלא דהוא בכלל הגזירה דכל ביצה שנגמרה, ואם ספק נגמרה אתמול גם הוי בכלל האיסור. אע"כ דעצם האיסור הוא ביצה שנולדה, רק דלגזור בפ"ע אביצה שנמצאת [או דאז יהי' הגזירה באופן אחר וכנ"ל]. לא גזרו משום מילתא דלא שכיחא. ודוק. ועי' בחי' רע"א ז"ל בסוגיין מש"כ ליישב קו' הרמב"ן בדברים נפלאים, יעושה. [אך מה דמשמע מדבריו קצת דלאביי ס"ל דשיל"מ, וממילא הפי' בהברייתא הוא ביו"ט שלאחר השבת יעו"ש, למש"נ אם לא ס"ל לאביי דשיל"מ, שוב אפי' ביו"ט דעלמא אין לגזור אטו יו"ט שאחר השבת, כיון דאין להחמיר מספק].

ח. הנה במש"כ בביאור הא דלא אסרי' תרנגולת שנשחטה ביו"ט מטעם ספק, דילמא נגמרה מאתמול, והבאנו תי' הרמב"ן ותי' הירוש', ודעת רבינו אפרים ז"ל, יעו"י עוד בחי' הרשב"א ז"ל שהביא עוד טעם, והוא ג"כ מן הירושלמי וז"ל, וי"ל דכל שלא נולדה, אין גמר של אמש הכנה גמורה, לפי שלא נגמרה לגדל אפרוחים אלא בלידה, ואף לאכילה נמי אינה חשובה לגמרי כ"א בלידה, כדאיתא בהדיא בירושלמי, דגרסינן התם בריש פ"ק דמכילתין, מ"ט דב"ש, מוכנת היא ע"ג אמה, מ"ט דב"ה, נעשה כמוקצה שיבש, ולא ידע בו, מוקצה שיבש ולא ידע בו, שמא אינו אסור. והתניא, השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, אע"פ שהן גמורות, הרי אלו מותרות. רב חנינא רב שילא, חד אמר, לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ. וחד אמר, שאינה נגמרת לאפרוח עד שתצא לחוץ. עכ"ל הירושלמי והרשב"א ז"ל. ודע דמן הירוש' הזה נראה דלא קאי אליבא דרבה דמטעם הכנה, אלא מטעם מוקצה. [וצ"ב הא דמדמי הירוש' למוקצה שיבש]. ובזה מיושב מה שהקשיתי באת"ב אמאי הוצרך הרמב"ן ז"ל לפרש טעם אחר (כיון שלא גמרה להלידה), בעוד דהירוש' עצמו שהביא הרמב"ן מפרש הטעם דלא הוי אותו טעם, דלהנ"ל לק"מ, דהירוש' לא מיירי כלל לענין טעמא דהכנה, אלא לטעמא דמוקצה. וכל מה שהביא הרמב"ן מהירוש', הוא, דחזי' הך סברא, דבמצאות אינו אותו טעם, באופן דנוכל ליישב ג"כ הא דלא הוי הכנה. ופשוט.

מיהו עיין בשער הציון סימן תקי"ג אות ל"ד שהביא, דהפמ"ג הקשה אהך טעמא דלא נגמרה לגדל אפרוחים, דהא ביצים דספני מארעא אינם ראויים כלל לגדל אפרוחים, ומ"מ אסורים הביצים האלו, ואע"ג שאין כאן הכנה לגדל אפרוחים, א"נ דגם את"ל דהיכא דלא שייך בה לגדל אפרוחים הוי ההכנה שלה בזה שמוכנת לאכילה, מ"מ לפי"ז יצא הדין דתרנגולת שנשחטה ונמצאת בה ביצים דספני מארעא יאסרו, כיון דאצלם בלא"ה הוי ההכנה רק לענין אכילה.

ואפשר דהרשב"א שני הטעמים נקט דשניהם צריכין, דאם היה הכנה או לגדל או לאכילה הוה סגי בזה.

סימן ד'

בענין איסור ביצה שנולדה [משום פירות הנושרין]

א. גמרא, רב יוסף אמר, גזרה משום פירות הנושרין. א"ל אביי, פירות הנושרין טעמא מאי, גזרה שמא יעלה ויתלוש, היא גופא גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, כולה חדא גזירה היא. ר' יצחק אמר גזרה משום משקין שזבו. א"ל אביי, משקין שזבו טעמא מאי, גזרה שמא יסחוט, היא גופא גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, כולה חדא גזירה היא. עכ"ל הגמרא. ובפ"י רש"י ד"ה רב יוסף אמר, טעמא דביצה בתרנגולת העומדת לאכילה וכדאוקימנא, וב"ה דאסרי משום פירות הנושרין מן האילן בשבת, וקס"ד השתא, גזרה היא משום פירות הנושרין דלא נכלינהו, דהא נמי לפירות הנושרין מן האילן דמיא, שאף זו פרי הנושר. עכ"ל. ובד"ה חדא גזרה היא, לא שתהא גזרה זו דלא לית לידי פירות הנושרין, אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין, אף ביצה היתה כמשמע, ואע"ג דלית בה משום תלישה, מיהו מכלל גזרת חכמים היתה, שאף היא פרי הנושר. עכ"ל רש"י ז"ל.

מלשון רש"י ז"ל משמע, דביאור תי' הגמ' כולה חדא גזירה הוא, דלא אמרי' דהי' ב' גזירות, הא', פירות הנושרין. הב', ביצה שנולדה. אלא הכל נכלל בגזירה אחת, דגזרו על כל פרי, הן פרי ממש והן ביצה. ומשמע דלעולם הטעם הוא, ביצה שנולדה אטו פרי הנושר, אלא דהיסוד דגזירה לגזירה, היכא דהוי גזירה חדשה, אבל היכא דהוי גזירה אחת לית לן בה. אבל ז"א מובן כלל, דהא היסוד דאין גזרין גזירה לגזירה הוא מקרא דמשמרת, ולא משמרת למשמרת, וא"כ זיל בתר טעמא, דכיון דמה דאסרינן ביצה שנולדה הוא בשביל שלא יבא לפרי הנושר, א"כ אכתי הוי בכלל משמרת למשמרת. וע"כ נראה לבאר באופן אחר, דאין המכוון רק בזה דהוי גזירה אחת, אלא דהאיסור דביצה שנולדה באמת לא הוי "משום" פירות הנושרין, אלא דהוי "בכלל" פירות הנושרין, ובביאור דבר זה י"ל בב' אופנים, הא', דהגזירה היא, דאם נתיר לו ביצה שנולדה יבא לתלוש, היינו דאין הגזירה שאם נתיר לו ביצה שנולדה יתיר פרי הנושר, ושוב יבא לתלוש, דזה הוי גזירה לגזירה, אלא הגזירה היא, שכמו בפרי הנושר ממש, הוי הגזירה שמא יבא לתלוש, ה"נ אם נתיר לו ביצה שנולדה יבא לתלוש, כיון דדמי לפרי הנושר. ונמצא דהוי גזירה א'. הב', וי"ל פ' דלעולם אין הטעם כמש"נ, דגזרי' ביצה שנולדה שמא יבא לתלוש, אלא דהוי כעין לא פלוג, דחזי' כשגזרו על פרי הנושר, לא באו לחלק בין היכא דשייך תלישה, להיכא דלא שייך לתלוש, ואסרו כל מה דבשם פרי הנושר יקרא, ולעולם טעם האיסור אין בו. וזה נראה יותר מלשון רש"י ז"ל שכתב, ואע"ג דלית בה משום תלישה, מיהו מכלל גזירת חכמים היתה, שאף היא פרי הנושר. עכ"ל. ומשמע מלשון רש"י ז"ל, דבאמת אין טעם גזירה בביצה שנולדה, ורק משום דנכלל בכלל הגזירה.

ב. הקשו התוס' ד"ה גזרה שמא יעלה ויתלוש, דלקמן דף כ"ד ע"ב אמרינן דטעמא דפירות תלושין בשבת משום מוקצה, כדפירשי' שם, וכדמשמע הסוגי', וקשה דא"כ אמאי לא אמרו הכא הטעם משום מוקצה. ותי' התוס', דנפ"מ לר"ש דלית ליה מוקצה, אלא דהביאו דרש"י כתב, דבזה גם ר"ש מודה, הואיל ולא לקטיניהו אקציניהו, ולזה תי', דמיירי בכה"ג דהוי מוכן לעורבים. יעו"ש.

ועי' בחידושי רעק"א ז"ל בסוגיין שכתב אקו' ותי' התוס' הנ"ל וז"ל, בפשוטו נראה, דקושיית תוס' דלמ"ל דנקט מטעם גזירה משום יעלה ויתלוש, הא בלא"ה אסור משום מחובר, ותירצו דהכא כר"ש, היינו דבעי למנקט טעמא דמספיק גם לר' שמעון. אבל באמת לענ"ד, דכוונתם דאתאי דוקא כר"ש, ולא כר' יהודה, דקושייתם אינו דוקא בדרך דהטעם מיותר, אלא דקושייתם, כיון דפירות הנושרין באמת בלא"ה אסור משום מוקצה, א"כ מעולם לא הוצרכו חז"ל לעמוד למנין לאסור פירות הנושרין, דהא ממילא הוא בכלל כל מוקצה דעלמא, וא"כ ממילא ביצת תרנגולת דליכא משום מוקצה לשתרי, דלא שייך לומר כולה חדא גזירה היא, דהא לא חלה כלל גזירת חז"ל על פירות הנושרין ביחוד, בכדי שנוכל לומר דגזירתם היה על כל פירות הנושרין, וממילא ביצה בכלל, דהרי פירות הנושרין ממילא אסור משום מוקצה. וא"כ לפי"ז, לתירוצם צ"ל, דסוגיא דהכא אתיא דוקא כר"ש, והוצרכו לגזור ביחוד על פירות הנושרין, משום גזירה דיעלה ויתלוש, וממילא ביצה בכלל דכולה חדא גזירה, אבל לר' יהודה דמוקצה אסור, מעולם לא גזרו ביחוד על פירות הנושרין, וממילא א"א לאסור הביצה משום פירות הנושרין, עכ"ל הגאון רעק"א ז"ל.

ונראה מדברי הגאון רעק"א ז"ל שהבין בפ"י הגמ' דכולה חדא גזירה היא, כהאופן הב' שפירשנו, ובאמת דהביצה שנולדה אין טעם איסור מצד עצמה, ורק דהוי בכלל הגזירה דפירות הנושרין, ולזה פ' הגרע"א ז"ל, דאת"ל דאיכא טעם מוקצה, א"כ מעולם לא היתה גזירת פירות הנושרין, וממילא דביצה שנולדה לא הוי בכלל הגזירה, כיון דאין כאן גזירה. אבל את"ל כהאופן הראשון שפירשנו, דהביצה שנולדה אסורה "משום שמא יתלוש", א"כ גם את"ל דפירות הנושרין

אסורין מטעם מוקצה, ולא היתה כאן גזירת פירות הנושרין, מ"מ נאסור הביצה שנולדה שמא יתלוש מן האילן. ודוק בזה.

ובאמת דכדברי הגרע"א ז"ל מבואר בתוס' פסחים דף נ"ו ב' שכתבו שם ד"ה מוכן לעורבים וז"ל, אפילו אי לא שרי הכא אלא למי שיש לו עורבים, איצטריך בריש ביצה (דף ג' ע"א) למיסר פירות הנושרין מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש, דלא מצי למימר התם איסורא משום מוקצה, שהרי מעמיד שם המשנה בתרנגולת העומדת לאכילה, א"כ איסור מוקצה לא שייך בה למיגזר, אי לאו משום גזרה שמא יעלה ויתלוש. עכ"ל התוס'. ומבואר כסברת הגרע"א ז"ל, דאם הי' בזה איסור מוקצה, שוב אין כאן גזירת פירות הנושרין, ושוב אין כאן איסור על ביצה שנולדה.

ג. מיהו בדברי הרשב"א ז"ל צ"ע גדול, דהרשב"א ז"ל הביא הקו' דל"ל טעמא משום שיתלוש, תיפול"ל משום מוקצה, ותי' דנפ"מ היכא דמוכן לעורבים. ובשם רבינו יונה ז"ל כתב וז"ל, ומורי ה"ר יונה ז"ל תירץ, דמשום הכי נסיב הכא טעמא דשמא יעלה ויתלוש, משום דקסבר דאי ליכא בפירות הנושרין אלא משום מוקצה, אטו מוקצה לא גזרינן, והכא הכי קא פריך, אפילו כשתמצא לומר דאיכא איסורא בפירות הנושרין לבד ממוקצה, מאי איכא למימר, דאית להו שמא יעלה ויתלוש, היא גופא גזרה וכו', ופריך כולה חדא גזירה היא, ולעולם בפירות הנושרין תרתי אית בהו, משום מוקצה, ומשום פירות הנושרין. עכ"ל הרשב"א ז"ל. הנה מבואר גם מדברי רבינו יונה ז"ל, דאם איכא בפירות הנושרין טעם מוקצה, אז א"א לגזור בביצה שנולדה וכהגרע"א ז"ל הנ"ל, וכמש"נ דמבואר כן גם מתוס' פסחים נ"ו, אבל מאידך גיסא, מבואר מדברי ה"ר יונה ז"ל דאע"ג דיש בו גם מוקצה, מ"מ יש בו משום גזירה שמא יעלה בשביל דאז נאסור ביצה, וזה צ"ע, דהא לה"ר יונה לא אסרינן ביצה שנולדה שמא יעלה ויתלוש, דאת"ל הכי, א"צ שיהי' כאן גזירה פירות הנושרין וככל הנ"ל, אלא ע"כ ס"ל לה"ר יונה ז"ל כהאופן הב', דביצה שנולדה אסורה מצד דנכללה בכלל הגזירה דפירות הנושרין, וא"כ כל זה אם באמת צריכין לגזור משום פירות הנושרין, אבל אם בלא"ה אסורין משום מוקצה, א"כ לא הוי כאן כלל גזירה דפירות הנושרין, ואין גזרין ביחוד על פירות הנושרין בשביל לאסור ביצה, דאדרבה לה"ר יונה האיסור ביצה שנולדה בא כתולדה מהאיסור דפירות הנושרין. וצע"ג.

ואולי י"ל בזה לדעת רבינו יונה ז"ל, דמבאר פי' אחר בביאור הגמ' דכולה חדא גזירה היא, דהוא על דרך שאמרו בגמ' אי לא הא לא קיימא הא, והיינו משום דאז הגזירה השניה הוי בשביל "קיום הגזירה הראשונה", וזהו אמרם כולה חדא גזירה היא [ולשון כזה תמצא בחי' הרשב"א ז"ל בשבת ד"א ע"ב שכתב בזה"ל, דקסבר אביי דכולא חדא גזירה היא, דכל כי הכי אי לא הא לא קיימי הא, עכ"ל]. וא"כ נראה, דודאי ליכא בזה "איסור" חדש בפ"ע על פירות הנושרין, אלא דיש כאן "טעם" איסור בפירות הנושרין גם משום שיתלוש, ונפ"מ דיש לנו לאסור ביצה שנולדה, כדי שלא יתלוש, כיון דודאי לעול הוא לתלוש, דודאי יבא לפרי הנושר ויבא לתלוש, והגם דאין כאן איסור בפועל על שמא יתלוש. ודוק. [שו"ר ד"ל עוד בזה, דהא גופא קאמר רבינו יונה, היינו כהאופן הראשון שפירשתי דגזורים ביצה שנולדה אטו שיבא לתלוש, ודוק היטב].

ד. והנה יש לי להקשות בעיקר הא דאמרי' דלא גזרינן גזירה לגזירה, ופי' רש"י ז"ל משום דכתי' ושמרתם את משמרת ולא משמרת למשמרת. דלכא' צריך ביאור, דנהי דבשביל לשמור את דין התורה א"צ ב' שמירות, אבל אכתי יש לגזור משום עצם האיסור דרבנן, ר"ל דהא אם חז"ל גזרו לדוגמא על פירות הנושרין, נהי דהסיבה היתה שמא יתלוש, אבל האדם שעבר על דברי חז"ל, גם אם לבסוף לא תלש, מ"מ עובר על איסור חז"ל בעצם, ושפיר יש לנו לגזור משום עצם האיסור דרבנן. והי' מקום לומר, דבאמת הא דלא גזרי' גזירה לגזירה הוא דבאמת בשביל איסור דרבנן לא גזרינן, וכל הקרא דמשמרת למשמרת הוא דלא תאמר דאכתי ניגזור משום הדאו', לזה אמרו הקרא דמשמרת, דבשביל התורה סגי בשמירה אחת. אבל זה צ"ע, דמנ"ל דאין לנו לגזור בשביל איסור דרבנן, וי"ל דהא כתי' עשו משמרת "למשמרת", ומשמרתי הפירוש לתורת, הנה דהתורה קראה לדיניה בלשון משמרת. וממילא נשמע מזה, דדוקא בשביל דין התורה צריך גזירה, אבל בשביל משמרת היינו איסור דרבנן אין לגזור, ואין נפ"מ בין אם הוי משום גזירה או לא, דבכל אופן לא גזרינן.

ונראה דיש סתירה לדברינו, מהא דכתב רש"י ז"ל בביצה דף ל"ז ע"א, בהא דאסור להקדיש גזרה משום מקח וממכר, ובפי' רש"י שם ד"ה משום מקח וממכר, דלמקח וממכר דמי שמוציא מרשותו לרשות הקדש, ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר, א"נ מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה. וא"ת הויא לה גזירה לגזירה, כולה חדא גזירה היא, עכ"ל. ומשמע מלשון רש"י ז"ל, דכל הקו' דהוי' גזירה לגזירה הוא, רק לפי' הב', דמקח וממכר משום שמא יכתוב, דאז קשה אמאי גזרינן גזירה לגזירה, אבל לפי' קמא דהטעם הוא משום ממצוא חפצך לא קשה הקו' דהוי גזירה לגזירה, וקשה אמאי, והי' נראה לבאר, דאם הטעם משום ממצוא חפצך, אז אין זה בגדר גזירה, אלא בגדר איסור דרבנן שאינו מצד

כעין זה בתוך התשובה, דאפילו למאן דמפרש הטעם בביצה משום משקין שזבו, מ"מ לדידיה אליבא דר"י דלא גזר בביצה, ה"נ דלא גזר בחלב. יעושה ה"טב. ונראה מכל דברי הגרע"א ז"ל הנ"ל, דאליבא דר' יהודה דסבר דלא גזרין בביצה, ה"נ דלא גזר בחלב, דזה מתבאר מדבריו ז"ל בתוך התשובה הנ"ל, וגם מדבריו ז"ל בהשמטות, דהקשה דמאי הכריח הגמ' דר' יוחנן ס"ל טעמא דביצה משום משקין שזבו, דילמא לעולם הטעם משום פירות הנושרין, רק דהקשה ר' יוחנן, דאמאי לא נאסור גם בעומד לאוכלין משום משקין שזבו, ואם הי' הגרע"א ז"ל מבאר כמש"נ דאליבא דר"י בעומד לאוכלין "שם אוכל" עליו ומה"ט לא אסר, אף לק"מ קו' הגרע"א ז"ל, דהא את"ל דר' יוחנן ס"ל טעמא דפירות הנושרין ודאי ליכא קו' אר"י דשרי בעומד לאוכלין, כיון דהא למאן דמפרש טעמא דביצה משום פירות הנושרין, הא ס"ל דאין לגזור משום משקין שזבו כיון דשם אוכל עליו, ומה"ט גופא אין לגזור בעומד לאוכלין משום משקין שזבו, דהוי ממש דומי' דביצה, אע"כ מבואר מזה, דהגרע"א ז"ל הבין דז"פ דגם עומד לאוכלין שם משקין עליו, כיון דא"א שהכונה והיחוד דהפרי לשם מה הוא עומד, יהי' שינוי בשם המשקה.

ג. אך לענ"ד צ"ע וכן"ל, מלשון הגמרא דאמרי "אוכלא דאפרת" הוא, וגם דמצינו חילוק כזה דעומד לאוכלין שם אוכל עליו, לענין שאר פירות דמותר לסחטן בשבת כיון דשם אוכל עליו מאחר ועומדין לאוכלין. אלא לכאורה יש להעיר, דלפ"י יהי' מותר אליבא דר"י לסחוט לכתחילה פירות העומדין לאכילה, וז"פ דאסור גם לר"י, וכלשון רש"י בסוגיין אמר לאוכלין, הן מכוונסין הפירות הללו היוצא מהן מותר בו ביום, דכיון דלא ניחא ליה בהני משקין, ליכא למיגזר שמא יסחוט, עכ"ל. ומבואר דודאי דאסור לסחוט, ורק דאין בזה הגזירה.

אלא דז"א הוכחה דלא כדברינו, דאדרבה, ע"י ברמב"ם פכ"א מהל' שבת הלכה י"ב שכתב וז"ל, מפרק חייב משום דש, והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק, לפיכך אסור לסחוט תותים ורמונים, הואיל ומקצת בני"א סוחטים אותם כזיתים וענבים, שמא יבא לסחוט זיתים וענבים, עכ"ל. ומבואר דמדינא שם אוכל על הנך תותים ורמונים, ומקורו בגמ' שבת קמ"ד, ועכ"פ לענין היכא דיצאו, חלוק אם עומד למשקין או לאכילה, דבעומד לאכילה הוי שם אוכל עליו, וכיון דלא שייך ב"י עצמו הטעם שיסחוט שרי. אבל בעומד למשקין אסור, אם דנימא דיש שם משקין עליו, דאע"ג דמותר מדאורייתא לסחוט, אפשר שאינו מטעם שם אוכל, אלא מטעם שלא כדרך, ע"י רש"י שבת קמ"ה ע"א סוף העמוד, אם משום דעכ"פ יש בו הגזירה דשמא יסחוט, ודו"ק.

אירבא, דברמב"ם הא כתב בסתמא והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק, ולא חילק בין עומדין לאכילה לבין עומדין למשקין, ואלמא דגם בעומדין למשקין שם משקה עליה, וא"כ הא ר"י פליג גם בזיתים וענבים עכ"פ אליבא דר' יוחנן, יעו"ש שבת ר"פ חבית דף קמ"ג ע"ב. מיהו בחי' הרשב"א ז"ל חולין דף י"ד ע"ב הביא בשם הרמב"ן ז"ל בפ"י הסוג' שם, דאליבא דר' יוחנן דס"ל דפליג ר"י אף בזיתים וענבים, הא דאסור בעומדין למשקין משום נולד הוא, ולא חייש ר"י לשמא יסחוט, והא דשרי בעומד לאכילה משום דהוי משקה שלא לרצון, ומבואר מזה כמש"נ דעומדין לאכילה שם אוכל עליו, והא דבסוחט חייב צ"ל לפ"י, דכל הסיבה דלא הוי משקה לאו משום החפצא דהפרי, אלא כמו שביאר הרמב"ן ז"ל דהוי משקה שלא לרצון, ולזה היכא דסחטן הוי לרצון, וגם אם רצונו למתק הפרי מ"מ הוי לרצונו. ודו"ק.

הכלל, דאין לנו להביא ראיה מהסחיטה עצמה להיכא דיצא מאליו, ואדרבה מד' הרמב"ן מבואר דעומד לאוכלין שם אוכל עליו, וזהו הביאור בהגמ' אוכלא דאפרת הוא. ודלא כהגרע"א דשם משקה עליו, אלא דמאיך, חזי' הרמב"ן דלא כמו שדייקנו לעיל דממה דאמר הגמ' הטעם דאוכלא דאפרת ש"מ דאם הי' משקה היה כאן טעם דשמא יסחוט, דז"א, דהא לר"י הטעם רק משום נולד. ומ"מ אמרו בגמ' הכא הטעם דאוכלא דאפרת, וע"כ הכונה כדי שלא יהי' נולד. אך נראה דמ"מ דברינו נכונים, דממנ"פ, להרמב"ן דהטעם משום נולד אז צריך כאן הטעם כדי שלא יהי' נולד, אבל להתוס' חולין ד"ד ע"ב, דהטעם לר"י הוא ג"כ משום שמא יסחוט, א"כ מהו הטעם שאמרו אוכלא דאפרת, וע"כ דבא לבאר דלזה אין כאן איסור שמא יסחוט, דאינו בכלל הגזירה דמשקין שזבו.

ד. ונלענ"ד דמוכח כדברינו מדברי התוס' חולין ד"ד ע"ב, דהא הגרע"א כתב דאין לנו לאסור משקין שזבו היכא דלא שייך הגזירה, ואע"ג דשם משקין עליו, והא התם דאמר אביי דלא גזרי' בשוחט בשבת דיהי' הבהמה אסורה באכילה, שזהו לר' יהודה, דהא ר"י ס"ל דמשקין שזבו מותרין אליבא דרב דס"ל דלר"י אפי' זיתים וענבים שרי. וקשה, דמאי שייך זה אי מודה בזיתים וענבים או לא, דהא בבהמה שייך שפיר הגזירה דשמא יסחוט, ועוד דמשמע שם דסוגי' דאם גזרי' בבהמה, דוקא אליבא דר' יהודה גזרינו. ויעו"ש בתוס' שתיצרו, דאליבא דרבנן ל"ק, דבאמת הך בהמה דמי לעומד לאכילה, כיון דאין קל לשוחטה, ורק דלרבנן עיקר הגזירה היא בעומד למשקין, רק דגזרו עומד לאכילה אטו עומד למשקין, אבל

מיהו אכתי יל"ע בד' התוס', דבלא"ה הא הוי דבר שאין מתכוין, דהא הוא אינו מתכוין כלל בשביל לצוד הדגים טמאים אלא לצוד דגים טהורים, ואין לומר דהוי פסיק רישיה, דזה אינו, דהא ודאי אינו מוכרח שיצוד דגים טמאים. ולכאוי' הנראה לבאר דדעת התוס', דס"ל דכל הדין דשא"מ לר"ש דשרי, הוא דוקא היכא דעוסק במעשה אחד, ונעשה המעשה השני, אבל היכא דאין כאן התייחסות למעשה הראשון, אין לנו לפוטרו. וה"נ דכוותה, דאין כאן גדר צידה (כ"ז שלא צד כלום), וממילא דא"א לייחס פעולתו לפעולת היתר, וחשוב צד איסור. ודו"ק.

סימן ה'

בענין איסור ביצה שנולדה [למ"ד משום משקין שזבו]

א. גמ', ר' יצחק אמר, גזירה משום משקין שזבו. א"ל אביי, משקין שזבו טעמא מאי, גזרה שמא יסחוט, היא גופא גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא וכו'. ואף רבי יוחנן סבר גזרה משום משקין שזבו, דרבי יוחנן רמי דר' יהודה אדר' יהודה, ומשני, תנן, אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן אסורין, רבי יהודה אומר, אם לאוכלין, היוצא מהן מותר, ואם למשקין היוצא מהן אסור, אלמא כל אוכלין, לרבי יהודה אוכלא דאפרת הוא. ורמיניהו, ועוד אמר ר"י, מתנה אדם על כלכלה של פירות ביו"ט ראשון, ואוכלה בשני, וכן ביצה שנולדה בראשון, תאכל בשני, בשני אין, בראשון לא. ומשני רבי יוחנן, מוחלפת השיטה, ומדקא מדמי להו אהדדי ש"מ חד טעמא הוא. עכ"ל הגמ'.

הנה בפשוטו, הטעם דר' יהודה הוא, דס"ל דכיון דלא שייך בעומד לאוכלין הטעם דשמא יסחוט, לא גזרינו, וזהו הדמיון ג"כ לביצה, דאם כי דומה היא למשקין שזבו, אבל כיון דבה עצמה אין החשש דשמא יסחוט לא גזרי', דאת"ל דנאסור משום דדמי למשקין שזבו, ובמשקין שזבו איכא להטעם דשמא יסחוט, א"כ גם בעומד לאוכלין, ניגזור לא משום הם עצמם, אלא משום עומד למשקין, דבהם שייך הטעם דשמא יסחוט. אך צ"ע לשון הגמ', אלמא כל אוכלין לר"י "אוכלא דאפרת הוא", דא"י הטעם דר"י משום דהוי שם אוכל עליו, אלא משום דאין הגזירה דשמא יסחוט. ונראה לכאוי' דסובר הגמ', דאם עומד לאוכלין הי' עליו שם "משקה", אז ודאי הוה גזרי' ביה, ואע"ג דאין בו הטעם דשמא יסחוט, מ"מ הוא בכלל הגזירה דמשקין שזבו, ורק דס"ל לר"י דשם אוכל עליו כיון דעומד לאוכלין, וממילא לא גזרי', כיון דטעם האיסור אין בו עצמו, וגם שם האיסור דמשקין שזבו אין בו, וממילא דגם בביצה צריך להתיר לר' יהודה. ולפ"י יראה, דאם אך נמצא משקין אשר שם משקין עליהן, אז גם ר' יהודה יודה דאסור, משום דהוא בשם משקין שזבו, ומכ"ש דשאר אמוראי דלא ס"ל בביצה טעם משקין שזבו, הכא יודו.

ב. אכן מדברי הגרע"א ז"ל בתשובה ח"א סימן ה' מוכח דלא כדברינו וכמו שנבאר, דהנה הגרע"א ז"ל שם כתב, בדן חלב הזב מן הבהמה, אם אסור משום משקין שזבו. דאין הכרח לומר דכמו דאסור משום פירות הנושרין כל אוכל, אפי' ביצה, ה"נ בחלב, דנהי דרק ר"צ הוא דס"ל לאסור ביצה משום משקין שזבו, מ"מ הא כל טעמא דלא ס"ל לשאר אמוראי טעמא דמשקין שזבו, הוא משום דביצה הוי אוכלא, אבל חלב ומידי דהוי בשם משקה יאסר, עכ"פ אליבא דרב יוסף דסובר דביצה אסורה משום פירות הנושרין יעו"ש. מ"מ נראה דאין ראוי, ד"ל דהגמ' באה רק לבאר אמאי לא פ' שאר אמוראי הטעם בהמשנה משום משקין שזבו, ולזה אמרי' דלא ניחא לבאר כך כיון דביצה הוי אוכלא, אבל מ"מ לבתר דהטעם בהמשנה דאסור ביצה שנולדה הוי רק משום הכנה, או פירות הנושרין, שוב אין לאסור אפילו במשקין, כל היכא דלא שייך בהו החשש דשמא יסחוט, כמו גבי חלב הזב מהבהמה, ואפילו אם מצינו דבפירות הנושרין אסור אפילו ביצה. עת"ד הגרע"א ז"ל. הנה מזה מוכח, דסובר הגרע"א ז"ל דגם מה דבשם משקין יקרא אין לנו לאסור, אבל לכאוי' צ"ע, דהא אמרו בגמ' דהטעם לר"י דשרי בעומדין לאכילה, "דאוכלא דאפרת הוא", ולמה צריך לזה, דאפילו אי שם משקה עליו, מ"מ לא גזרי'. אע"כ דסובר הגמ' כיסוד פשוט, דאם אך שם משקה עליו, תו יש לגזור משום שמא יסחוט. אך בדברי הגרע"א ז"ל שם נראה מתבאר דגם בפ' הסוגי' מפרש באופן אחר, דלא כמו שפירשנו, דז"ל הגרע"א ז"ל שם בהשמטות לסימן ה', וראיה לזה ממה דאמרין בביצה, ואף ר"י סבר משום משקין שזבו, דר"י רמי דר"י אדר"י, ואם נימא דראוי לדמות הגזירות להדדי, דלטעמא דפירות הנושרים, כי היכי דגזרו בכל אוכל הנושר בחדא גזירה, ה"נ ראוי לגזור במשקין, דבכל משקין הנבלעים ויוצאים יהי' בכלל גזירת משקין שזבו, א"כ הא מצי סבר רבי יוחנן כטעמא דפירות הנושרים, דוחק לומר דמה דאמרין דר"י סבר משום משקין שזבו, היינו רק לאפוקי דאין הטעם משום הכנה, אבל באמת מצי סבר משום פירות הנושרים, אע"כ דליכא לדמות גזירות להדדי, ואולם לפ"י יקשה כיון דלטעמא דפירות הנושרים ליכא רומיא דר"י אדר"י, מאי פרכינן רב יוסף מ"ט לא אמר כר"צ, דלמא משום דקשיא ליה רומיא דר"י אדר"י לא ניחא ליה לדחוק דמוחלפת השיטה, או דלדבריהם דרבנן קאמר, משום הכי אמר משום פירות הנושרין, ויש ליישב. עכ"ל הגאון רעק"א ז"ל. גם כתב

גזירה, ובוה שייך שפיר לגזור אטו האיסור דרבנן. [בפרט להרמב"ם דכל איסור דרבנן הוי דאוי' מקרא דלא תסור, וכאשר יורון]. וזה דלא כמש"נ, אך באמת ראיתי בשו"ת רע"א ז"ל תשובה י"ז דהקשה כנ"ל בדברי רש"י ביצה ל"ז הנ"ל, וביאר דס"ל לרש"י ז"ל דהוי דאוי'. ולענ"ד אינו מוכרח לבאר כך ברש"י, אלא יל"פ כנ"ל.

[אך יש קצת ראיה להגרע"א ז"ל, מהא דלא גזרי' הכא אטו מוקצה, ואע"ג דמוקצה הוי איסור בעצם, וקצאתי בזה].

ובאופן דנמצא לפ"י, דבאמת שייך שפיר לגזור גם איסור דרבנן, רק תלי אם האיסור דרבנן הוי מצד עצמו או מצד גזירה, והנה איסור תחומין אלפים אמה הוי רק מדרבנן, אבל אינו משום גזירה אטו דאוי', דלא מביעיא אם גם י"ב מילין הוי דרבנן, אז הוי איסור מצד עצמו. אלא אפי' לשיטת הרמב"ם ז"ל ד"ב מיל הוי דאוי', מ"מ כתב הרמב"ם ז"ל הובא בחי' הריטב"א עירובין דל"ו ע"א, דלא הוי משום גזירה אטו י"ב מילין, אלא הוי איסור בעצם. ובוה באמת י"ל דגזרי' אטו איסור תחומין, ורק היכא דהוי האיסור דרבנן משום גזירה, בזה לא גזרו, וכל זה נלמד מהקרא דמשמרת למשמרת. ובביאור החילוק י"ל, דכשאנו גוזרים הוא בשביל סיבת האיסור שישנה בהאיסור הראשון, ואם הסיבה הוי בעצם גזרי', אבל אם כל הסיבה הוה גזירה שוב לא גזרי', ומשום עצם האיסור לא גזרו. וצ"ב עוד.

ה. ובמש"כ לעיל בדעת הגרע"א ז"ל, דביצה שנולדה הוא משום דהוי בכלל הגזירה דפירות הנושרין, ולא משום גזירה שיתלוש [אם בדוה עצמו שנתיר ביצה שנולדה יבא לתלוש, אם כמש"נ בה"ר יונה דהוה גזירה שיבא לפרי נושר, ויבא לתלוש, דכולה חדא גזירה], מבואר יותר בהגרע"א ז"ל דף ג' עמוד ב', בהא דמקשה שם הגמ' אהא דתני' התם, דספק נולדה ביו"ט ספק בחול אסורה, ומקשי', דבשלמא לרבה הוי דאוי', וספיקא דאוי' לחומרא. אלא לר"י ור"צ דאסרי רק משום גזירה, אמאי אסרינו. והק' המהרש"א ז"ל, דהא גם לרבה הוי האיסור דאוי' רק ביו"ט שאחר השבת, לא ביו"ט גרידא, דזה הוי רק משום גזירה אטו יו"ט שאחר השבת, וכמבואר בדף ב' עמוד ב'. ות"י המהרש"א ז"ל שם, דרבה יעמיד הברייתא דוקא ביו"ט שאחר השבת. והגרע"א ז"ל שם הוכיח דא"א לתרץ כך יעושה, ולזה ביאר הגרע"א ז"ל, ד"ל דזה הוי ניחא להש"ס אליבא דרבה דנאסור גם ביו"ט גרידא גם בספק, כיון דהגזירה אטו דאוי', ויש לזה שורש דאוי', לא כן לר"י ור"צ דהביצה אין בה לתא דאוי', ורק משום דנכלל בהפירות הנושרין. ודו"ק. וזה כמש"נ לעיל בדעת הגרע"א ז"ל. [ולפ"י דהגרע"א אלו מיושב דעת הרמב"ם שביאר בפיה"מ ריש ביצה, דגם אם הטעם משום הכנה, ביצה שנולדה הוי רק דרבנן, כיון דהקרא דהכנה דאוי', הוי דוקא בהכנה בידי אדם, לא בהכנה טבעית בידי שמים, וקשה מהסוג' דף ג' ע"ב דאמר דהוי סד"א, וכן הקשה הביאור הלכה סימן שכ"ב, אבל להגרע"א א"ש, דמ"מ יש לו לתא דאוי'. מיהו ד' הגרע"א צ"ע, דהא ודאי דבעלמא אפילו בגזירה אטו דאוי', מקילינן בספיקו, מטעם ספד"ר לקולא, וכמבואר טובא בש"ס, ולדוגמא הא דמערבין ע"ח ביהש"מ, ע"י שבת דל"ד ע"א. וצע"ג. שו"ר ד"ל עפ"י דהגרע"א בדף ד' ע"ב, ד"ל פ"פ בכונת התו"י שכתבו, דהא דלא אקשינן התם לר"נ דמפ' טעמ' דביצה משום מוקצה, דמוקצה חמיר והוי כעין דאוי', וביאר הגרע"א, ד"ל דאין הכונה דהו"ל כדאוי' ממש, ונחמיר בספיקו, אלא דהוי כדאוי' לענין דבר שיש לו מתירין, דגם להס"ד ידע דבדאוי' אמרי' דשיל"מ להחמיר יעושה, ולפ"י י"ל כן גם הכא לענין הכנה. אך לשון הגמ' אינו סובל פ"י זה]. ודו"ק.

ו. הנה התוס' ד"ה גזרה שמא יעלה ויתלוש בסוף דבריהם הקשו, מאי שמא יעלה ויתלוש, דהא לכתחילה מותר לתלוש, דהא אוכל נפש מותר. וכן קשה בהא דתנן דף כ"ג ע"ב, אין צדין דגים מן הביבירין ביו"ט דהוי אוכל נפש. וכתבו התוס', וי"א דלכך אין צדין, שמא יצוד דגים טמאים שאינם צורך, ולא נהירא, דא"כ הוי משאצ"ג דמותרת. ע"כ פירש רבינו נתנאל מקינו"ן, דבירושלמי יש, אך אשר יאכל לכל נפש, וסמיק ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשמיר ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין. ועוד דבירו' יש מיעוט אחר מיעוט אך שלא לקצור. עכ"ל התוס'.

הנה לכאוי' יל"ע בהא דהק' התו' דהוי מלאכה שא"צ לגופה דמותרת, דהא קי"ל דמשאצ"ג פטור אבל אסור כדאיתא בגמ' שבת ק"ז ע"ב, וכידוע בכמה דוכתי. ונהי ד"ל דעכ"פ קו' התו' קיימת דלא הוי לגזור אטו דרבנן [הגם דג"ז אינו פשוט, ע"י תוס' שבת דמ"ז ע"ב, וכן בגמ' שבת כ"ט ע"ב דגזרו שיבא להסתפק מן השמן, והוי כיבוי דרבנן, דהוי משאצ"ג], מ"מ לשון התוס' "דמותרת" צ"ע.

ולכאוי' הנראה להוכיח מזה, דסוברים התוס', דע"כ לא אסרי' לר"ש משאצ"ג מדרבנן, אלא משום דהוי צריך לד"א (דמה"ט חייב לר"י), כגון מוציא את המת במטה, אבל היכא דאינו צריך כלל להדבר אין לאסור. וה"נ אין לו שום צורך בהצידה דגים טמאים. ונראה דגרע"א מכל פס"ר דלא ניח"ל, דמשמע בתוס' שבת ק"ג ע"א, דעכ"פ אסור, כיון דהתם, אחרי דא"א להמלאכה השניה, חשיב כצורך, דהא לר"י חייב בפס"ר דלא ניח"ל להתו' שם, ואלמא דחשוב צריך לדבר אחר, אבל הכא אינו מסייע לו לצוד דגים טהורים, וחשיב א"צ כלל. ודוק.

לר"י דעומד לאכילה שרי, וע"כ דאי בזיתים וענבים מודה ש"מ דגור שמא יסחוט גם עומד לאכילה יעוש"ה. ומתבאר מד' התוס', דהפי' לרבנן דגורו בעומד לאכילה, אינו משום שיסחוט השתא, אלא משום דנכלל בכלל הגזירה דמשקין שזבו, וא"כ זה דלא כמש"כ הגרע"א ז"ל.

ה. והנה עיקר התשובה שם דהגרע"א ז"ל הוא, אם מותר לחולה שאין בו סכנה פירות הנושרין כיון דהוי איסור אכילה, ובמאכ"א אפי' אסור מדרבנן אסור לחולה שאב"ס, כדפסקי' בשו"ע (יו"ד סי' קנ"ה ס"ג בהג"ה). והגרע"א רצה להביא ראיה מסוגי' דכתובות דף ס', גונח יונק חלב בשבת, מ"ט, מפרק כלאח"י הוא, ובמקום צערא לא גזרו רבנן, וקשה דאכתי ליתסר משום מוקצה. [והבין הרע"א, דמוקצה הוי גם איסור "אכילה", וזה מוכח מהא דאין סומכין את הקדירה בבקעת. וכן בגמ' שבת קכ"ח ע"א, במוקצה לאכילה, סבר לה כר"י. עייש"ה]. אלא דזה ברור, דאנן קיי"ל כר"ש, דכל היכא דלא דחי בידים שרי, ואפי' השוחט לחולה בשבת שרי [אכן נחלקו בזה הראשונים, עיי' ברשב"א חולין י"ד ובב"י סי' ש"ח]. אך הק', דאכתי ליתסר מדין משקין שזבו, ומשום שמא יחלוב ממש. אך כתב, דאכתי בלא"ה יקשה, לדעת הר"ן דאסור אפילו שבות לחולה שאב"ס ע"י ישראל, דאמאי שרי הכא [ויש מקום לומר, דלא אסור אלא "מלאכה", וכה"ג איתא ברמ"א דחולה שאב"ס שרי ליה מאכל רפואה אפי' בלא שינוי, וביאר הרדב"ז והובא שם במ"ב, כיון דאיי"ז גדר מלאכה. וצל"ע עוד בזה]. אך כתב, דלהר"ן ז"ל אינה ראיה, דיי"ל דהא התו' בכתובות שם הקשו, דל"ל טעמא דמפרק כלאח"י, תיפול דאין דישה אלא בגידול קרקע, ותו', דקאי כר"י, דס"ל יש דישה שלא בגידול, עכ"ד התוס'. והשתא יראה, דלהר"ן פ' חבית לא קשה קושיית התו', דהר"ן שם ביאר, דלא התירו משום צערא, אלא שבות כלאח"י, דקיל טפי. וא"כ י"ל, דלעולם הסוגי' אתיא דאין דישה אלא בגידול, וממילא דאין כאן משום משקין שזבו, כיון דגם אם יחלוב ליכא איסור דאו'. ובה מיושב הא דאין משום משקין שזבו, ואם משום דשם משקין עליה, בזה כתב הגרע"א מה שכתב וכנ"ל. אך להרמב"ם דהותר כל השבותים לחשב"ס, ההכרח לומר, דאתי' הסוגיא כו' יהודה, אך כתב דאינה ראיה, כיון דהסוגי' דכתובות מיירי דמצטער לא בחולה כל הגוף, אך אכתי הקשה, דהא הרמב"ם סובר דבהמה הוי גידול, ולזה מסיק הגרע"א ז"ל טעם אחר, לומר דאין כאן משום משקין שזבו, וז"ל, אמנם נראה, דבגוף היסוד שרצינו לומר דחלב זה יש בו איסור דמשקין שזבו, ולדמותו למשקין שיצאו מעצמן מזיתים וענבים העומדין למשקין, נראה דאינו כן, דהא בזיתים וענבים עצמן (מבואר ברמ"א סי' ש"כ ס"א), מותר למצוץ מן הענבים המשקין שבהם, וא"כ קשה, דמה בכך דאין דרך פירוק בכך, הא מ"מ אחר שמצץ, כשהמשקים בפיו, ליתסרו משום משקים שזבו, ובהכרח לומר דדוקא יצאו מעצמן דנעשה עכ"פ הפירוק בעצמן, ואם היה עושה בידים מה שנעשה בעצמו, היה חייב משום מפרק, בזה גזרו חז"ל לשמא יסחוט, אבל במוצץ, דהוציא המשקין בדרך שינוי בענין דלא הוי מפרק עדיף טפי, דאיכא היכרא, ולא שייך למגור, א"כ ה"נ י"ל בגונח יונק, דהוציא החלב בענין דלא הוי פירוק גמור, באופן דיי"ל דהחלב אין בו איסור, ואף להפוסקים דנולד אסור בשבת, י"ל דכה"ג לא מקרי נולד כמ"ש הרמ"א (סי' תק"ה בשם תשו' רשב"א), דנכרי החולב בהמה ביו"ט, וישראל רואהו, דמדינא מותר, דלא הוי נולד, כיון דהיה אפשר לישראל לחלוב בהיתר לקדירה שיש בה אוכלין, ומהתם יש לדייק ג"כ, דחלב אין בו משום משקין שזבו, דאל"כ גם ע"י נכרי ליתסר, דהא בודאי נכרי התולש פירות, הוא ג"כ בכלל פירות הנושרים, כמבואר בתוס' ריש ביצה, וכ"כ ב"ח בשם רשב"א שבת קכ"ב ד"ה הא דתניא, וא"כ נסתר ראייתו הנ"ל. עכ"ל הגאון רעק"א ז"ל.

ולענ"ד ד"ל בטעם הרמ"א בשם הרשב"א דהתיר החלב, דלעולם חלב הזב, אם היה בגדר משקין שזבו, היה אסור, דנהי דאין לגזור שמא יחלוב השתא, הא מיהא דיש לגזור, כיון דהוי בכלל "משקין" וכנ"ל, והא דהתיר התם, הוא משום דיש לחקור, בחלב היוצא מן הבהמה העומדת לאכילה, אם כל זמן שהוא בבהמה, הוי בגדר אוכל, או בגדר משקה, ומצאתי בזה בהגהות אשר"י ריש ביצה שכתב וז"ל, וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצה לחליבה, ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה, ולא חשיב נולד, ואפ"ה לתוך הקערה אסור משום נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה, אבל לתוך הקדירה, מעיקרא אוכל והשתא אוכל, וליכא נולד, ושרי. עכ"ל. ומבואר מזה, דכשיצא הוא בגדר משקה, אבל כל זמן שהוא בבהמה הוי בשם אוכל. אכן לענ"ד צ"ע מן הסוגי' דר"פ חבית דף קמ"ג ע"ב, דמיי"ת התם משנה, חלב האשה מטמא לרצון, ושלא לרצון, חלב בהמה אינו מטמא אלא לרצון, אמר רע"ק ק"ו הוא וכו', אמרו לו, סלי זיתים וענבים יוכיחו, שהמשקין היוצאין מהן לרצון, טמאין, שלא לרצון, טהורים. והביאו שם התוס' בד"ה סלי זיתים וענבים יוכיחו שמשקה היוצא מהן לרצון טמא, שלא לרצון טהור. בשילהי מסכת מכשירין מסיים, לא אם אמרת סלי זיתים וענבים, שהרי תחילתו אוכל, וסופו משקה, תאמרו בחלב, שתחילתו וסופו משקה. עכ"ל התוס'. ומבואר מן

המשנה דמכשירין, דיש חילוק גדול בין משקין היוצאין מן הזיתים למשקין היוצאין מן הבהמה, דמשקין היוצאין מן הזיתים והענבים, כל זמן שהם בהענבים והזיתים עצמם, הרי הם בגדר אוכל, וכשיצאו הרי הם בגדר משקין, אבל חלב גם כשהוא בבהמה הרי הוא בגדר משקה [ואפי' עומדת לחליבה, דהא במשנה לא נז' שום חילוק בזה], וצע"ג ע"ד הג"א, ולפי"ז י"ל דהרשב"א ג"כ אזיל כהך סברא דהוי בגדר משקה, ול"ד לביצה בתרנגולת, דהוי אוכלא דאיפרת, עיי' ריש ביצה, כיון דביצה באמת הוי אוכל, אבל משקה דהוי משקה, בזה שם משקה עליו כיון שאינו נאכל בצורת אוכל, ול"ד גם לתותים, דהתם נאכלים באופן אכילה, לא כן הכא. וכמוכ"ז ולפי"ז י"ל, דכמו דצריכין משקין שזבו שיהי' בגדר משקין ולא אוכל, ודומי' דפירות, ה"נ י"ל דבעינן חד גדר כמו פירות, דבעינן שיהי' אוכל ואח"כ משקה, וממילא בחלב הבהמה דהוי מעיקרא משקה אינו בכלל זה, אלא דעכ"פ לפי"ז, אין נפ"מ לדינא לענין חלב בין מן האשה ובין מן הבהמה, כיון דלא הוי בגדר אוכל כשהוא במעי הבהמה והאשה. שוב מצאתי בעה"ז כדברינו מפורש בחי' הרמב"ן ז"ל שבת דף נ"א ע"ב שכתב וז"ל, והא דקתני אין מרסקין לא את השלג וכו', פירש רש"י, דדמי למלאכה, שבורא המים האלה, אבל נותן הוא לתוך הכוס, ואעפ"י שנימוח מאליו, ובתוספתא תני, אבל מרסק הוא לתוך הקערה, ונראה דמשום סרך מלאכה נגעו בה, הא אלו הניחין בחמה ונפשרו, ואפילו כנגד המדורה, מותרין הן, דלאו נולד הוא, ולא דמי למשקין שזבו, משום דהיינו בעודן קרושין נמי תורת משקין עליהן לכל דבר, עכ"ל הרמב"ן ז"ל [וחזינן ג"כ דאי לאו ה"ט, היה כאן איסור משקין שזבו, אע"ג דאין שם איסור סחיטה]. ונראה דלהרמב"ם ז"ל דסובר דבהמה ואשה הוי גידול, וע"כ דגזירת חז"ל הוי גם במשקין שזבו מן האשה, והתם הא הוי בגדר משקה, וא"כ גם בשלג שנתרסק יש לאסור. ודו"ק.

ו. אך באמת דנ"פ לדינא, דחלב הבא מן האשה מן הבהמה הוי ספק פלוגתא, והיינו דלהרמב"ם דס"ל דבהמה הוי גידול קרקע דאז הוי דאו', וגם להר"ן ז"ל דס"ל אין דישה בבהמה, דבהמה לא הוי גידול, דמש"כ הגרע"א ז"ל דאין לגזור כיון דהוי רק דרבנן צ"ע מאד, דהא בתותים ורמונים שעומדין למשקין אסורין המשקין, והא מבואר בהדיא שבת דף קמ"ה ע"א דבר תורה אינו חייב אלא על סחיטת זיתים וענבים בלבד, וא"כ אמאי אסור בתותים ורמונים משקים היוצאין מהן, דהא גם אם יסחוט לא הוי אלא איסור דרבנן. וע"כ מוכח מזה אחת מן השתים, או דכיון דהוה בגדר משקין, גזרו אפי' אם אין בו הטעם שמא יסחוט, או דגזרו אפילו בשביל הסחיטה דרבנן, וא"כ ה"ה והוא הטעם לענין חלב הזב מן האשה. והא דהתוס' ספ"ק דשבת לענין היכא דכבר סחטו, לק"מ דהתם הו"ל כסחוטין. וכדברים האלו מצאתי בעה"ז בביאור הלכה סימן רנ"ב סעיף ה' ד"ה בוסר ומלילות שכתב שם וז"ל, עיי' מ"א שהקשה דלמה השמיט הטור שום המזוכר בגמרא, ותירץ דשום אינו חייב עליו חטאת אם סחטו, אפילו אם לא נתרסק מבעו"י, דמן התורה אינו חייב אלא על זיתים וענבים בלבד, ולכן לא גזרו בו על משקין היוצאין ממנו וכו', ולפלא כו', גם ראיתי בביאור הגר"א שכתב בהדיא דה"ה לשום שריסקו, וטעם הדבר נראה, דאף דאין איסור דאורייתא על סחיטת השום, מ"מ אסור המשקין היוצאין אם לא נתרסקו, ומש"כ התוס' אח"כ כל היכא דליכא חיוב חטאת המשקין מותרין, היינו היכא שכבר נגמר מבעו"י מן התורה מלאכת הסחיטה, שוב ליכא למגור שמא יסחוט, דכסחוט דמיא, אבל במקום שלא הותחל כלל הסחיטה מבעו"י, לא חלקו לענין משקין היוצאין, בין דבר שאיסורו מן התורה, לדבר שאיסורו מדרבנן. ותדע, דהא תותים ורמונים ג"כ, אין איסור סחיטתן אלא מדרבנן, ואפ"ה אסור משקין היוצאין כשהכניסין למשקין, והטעם, דבעת שגזרו על משקין היוצאין מזיתים וענבים, גזרו על כל דבר העומד לסחיטה קצת כזיתים וענבים כו', אח"כ מצאתי בעז"ה במאירי בפ"ק דף י"ח וי"ט כמו שכתבנו, עכ"ל הביאור הלכה. וזה ממש כמש"נ. וזהו ממש כנידון הגרע"א לענין חלב האשה והבהמה. באופן דבפי' הסוגיא דכתובות, דגונח יונק חלב, מוכרח לבאר דאין כאן משקין שזבו כדמסיק הגרע"א, כיון דהוי ע"י מעשה שינוי [דהא להר"ן גזרו אכל שבות]. אך התם הא מיירי בחלב האשה, ובהא הא נתבאר דבלא"ה הוי משקין מעיקרא ואין לגזור בזה, וכהרמב"ן הנ"ל, אלא דלהרמב"ם דסובר בהמה וה"ה אשה הוי גידול, ודאי יש לגזור כאן שמא יסחוט. ודעת הרשב"א ז"ל שהתיר בחולב היוצא מהבהמה, הוא משום דסובר דלא הוי גידול, וממילא דאין כאן איסור באופן דלענין בהמה העומדת לאכילה הוי פלוגתא דהג"א והרשב"א.

ובאמת דכה"ג מבואר בהדיא בחי' הרשב"א ז"ל ביצה דף ג' ע"א, שהקשה וז"ל, ואיכא למידק אשמעתין, לר' יוחנן דאמר משום משקין שזבו, והא ביצה אוכלא הוא, ובפרק חבית, שרי אפילו משקה הבא לאוכל, משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל, וכדאמרין התם סוחט אדם אוכל של ענבים לתוך הקדירה, אבל לא בתוך הקערה, וקא מפרש התם טעמא משקה הבא לאוכל כאוכל דמי. וי"ל דהתם שאני, דכיון דעביד איהו אוכל בידים, וסוחט ליה לתוך האוכל, הויא לה הוכחה טפי, אבל הכא דביצה ממילא קא אתי, טעי בה אטו משקין שזבו מעצמן, עכ"ל הרשב"א ז"ל. ומתבאר ממש כעין סברת הגרע"א

ז"ל, כיון דעביד הוכחה, דדוקא לתוך האוכל, הרי דאין לגזור אטו, דהא איכא היכרא, וה"נ במוצץ ענבים, וה"נ ביונק חלב, וכה"ג איתא בסוכה לענין גזרת תקרה, דהיכא דעביד מעשה לא גזרי' ביה. עיי' דף ט"ו ע"א. ודוק בזה. [ובאמת דלול"ד הרשב"א ז"ל, י"ל בהך דסוחט לתוך הקדירה, באופן פשוט יותר, דכיון דנחשב אוכל, הרי דלא דמי למשקין שזבו, אך באמת הרי אף ביצה חשוב אוכל ועם כל זה גזרו, משום "שדומה" למשקין שזבו, וזהו ביאור קו' הרשב"א].

ומשמע ג"כ מלשון הרשב"א ז"ל הנ"ל, דהיסוד לר' יוחנן דגזרו בביצה משום משקין שזבו, הוא לא רק משום דהוי בכלל הגזרה כהבנת הגרע"א ז"ל, ועל דרך לא פלוג, אלא משום דגזרי' אטו משקין שזבו [ורק דחדא גזירה היא, דאי לא הא לא קיימא הא וכנ"ל], דהא כתב בהדי' דלא טעי בה אטו משקין שזבו מעצמן. ודוק היטב בכל הנ"ל. שור' דבאמת מבואר בב"י סו"ס"ד ש"ה בשם הג"מ דחלב בהמה שחלב העכו"ם בשבת אסור משום משקין שזבו, וכ"פ שם בשו"ע, וביאר כן במ"ב שם. הרי דלהלכה פסקין דהחלב אסור משום משקין שזבו. ומיהו י"ל דכיון דהוי בשבת חשיב כפסולת, כהתוס' שבת קמ"ד ע"ב, ולזה חשוב דומי' דפירות, דנהפך למשקה, לא כן הכא דהוי משקה מעיקרא (אם נימא דלא כהה"א הנ"ל). וצע"ק בזה, אחרי דסו"ס לא הוי "אוכל" מעיקרא. ובאמת דהתם י"ל בשו"ע דהוי מטעם מוקצה, וא"צ לטעם משקין שזבו.

סימן ו'

בענין ביצה שנולדה ספק ביו"ט ספק בחול

א. גמרא. מיתבי, אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביו"ט, אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה, אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר, וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות. בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאו', וכל ספיקא דאו' לחומרא, אלא לרב יוסף ולר' יצחק דאמרי משום גזרה, ספיקא דרבנן היא, וכל ספיקא דרבנן לקולא, סיפא אתאן לספק טריפה, א"ה אימא סיפא, נתערבה באלף כולן אסורות, אא"ב ספק יו"ט ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, אלא אי אמרת ספק טריפה, דבר שאין לו מתירין היא, ותיבטל ברובה, וכ"ת ביצה חשובה ולא בטלה כו'. א"ר פפא האי תנא, תנא דליטרא קציעות הוא, דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל, וכ"ש בדאורייתא וכו'. רב אשי אמר, לעולם ספק יו"ט ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דשיל"מ אפילו בדרבנן לא בטיל. עכ"ל הגמרא. עיי' בתו"י שכתבו וז"ל, אבל לר"נ לא פריך, דמוקצה חמירא והוי כעין דאו' [כספק מוכן דאסרינן לקמן כ"ד ע"ב]. עכ"ל התוס'. וזהו חידוש גדול, דמוקצה חמיר טפי מהנך גזירות, ואולי משום דאסמכוה אקרא דוהכינו, עיי' מלחמות רפ"ק דביצה. ובחי' שבת מ"ג כתבנו, דיש מחלו' ראשונים, אי מוקצה חמיר מכרמלית, או לא, יעוש"ה. ובאמת מדברי הרשב"א ז"ל בסוגיין נראה דלא ניח"ל לתרץ כהתו", דז"ל הרשב"א ז"ל, והא דלא מקשו מינה ג"כ לרב נחמן, דהא מוקצה נמי דרבנן היא, היינו משום דכבר אידחיא לה בקושיין. ואי נמי, דאמר לך רב נחמן, דהאי תנא סבר מוקצה דאו', וכדבעי רבה למימר בפרק אלו עוברין בפסחים. עכ"ל הרשב"א ז"ל. ומתבאר מדברי הרשב"א ז"ל, דבאמת אין נפ"מ בין איסור מוקצה לשאר איסורין לענין ספק, ודלא כהתוס' ישנים הנ"ל.

ב. והנה למאי דמסיק רב אשי הטעם משום דבר שיש לו מתירין, צ"ע, דהניחא באכילה, דאותה אכילה יאכל רק פעם א', ולזה אמרינן ליה עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אלא בטלטול, הא גם אם יטלטלו מחר, יפסיד הטלטול של היום. וסברא זו כתב הצ"ח. וא"כ צ"ע, הא דמבואר הכא בברייתא דגם אין מטלטלין. ובפני' בסוגיין רצה לומר סברא הנ"ל לחלק בין אכילה לטלטול, אך מכח קו' הנ"ל חזר בו. וכתב הגאון רע"א ז"ל לקמן דף כ"ד, דיי"ל קו' זו ולומר, דכיון דאסור באכילה בפועל מחמת הספק, שוב הו"ל מוקצה, ואסור בטלטול. יעוש"ה. ולכאו' נ"ל דהתוס' פליגי אסברא זו, דהנה התוס' דף ד' ע"א הקשו, בהא דאמרי' התם דלרב ביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט, ומפ' הש"ס מטעם הכנה, והק' התוס', אמאי לא נימא מטעם מיגו דאיתקצאי, דהא הוקצה בין השמשות ביום ראשון (מטעם ספק איסור ביצה שנולדה). ותו', דלא אמרי' מיגו דאיתקצאי אלא מחמת יום הבא, לא מחמת יום שעבר. וטעמם ביאור התוס' בזה"ל, וי"ל דלא אמרינן מיגו משום יום שהוא לשעבר, דדווקא להבא אמרינן הכי, כגון בין השמשות דתחילת יו"ט או בין השמשות דשבת, שמא שבת הוא. עכ"ל. ביאר דבריהם ז"ל, דהיסוד דמיגו דאיתקצאי ביה"ש הוא, משום דהיסוד הוא, מיגו דהוקצה "בתחילת שבת", רק דבין השמשות הוי ספק יום ספק לילה, ונמצא דיש כאן ספק הוקצה בשבת, וכ"ז היכא דהמוקצה מחמת איסור שבת, אבל הכא כל האיסור הוא מחמת ביצה שנולדה בשבת, ונמצא דעל הצד שהוא יו"ט אין כאן איסור, וא"כ א"א לתפוס החבל מב' הראשים, דא"ת דהשתא כבר יו"ט, אין כאן הקצאה, כיון דאין כאן איסור כלל, וא"ת דהשתא אכתי שבת הוא, אז אין כאן מיגו דאיתקצאי, כיון דלא הוקצה ביו"ט, זהו הביאור הפשוט והאמיתי בכונת התוס' לענ"ד.

המטה. עכ"ל הגמ'. והקשה בס' קובץ שיעורים, דהטלטול גופא לישתרי, דהא טלטול מוקצה מותר לצורך אוכ"ל, וכמש"כ התו' דף ח', וממילא שרי מדין עירוב תבשילין, כמו דעצם הצליה מותרת. אך להנ"ל א"ש, ד"ל דהטלטול נאסר מדין "משקין שזבו", ולא מדין מוקצה, וי"ל דגם למש"כ דעצם הטלטול לא נאסר, מ"מ טלטול לסמוך בה כרעי המטה הוי שימוש וזה אסור, וכן טלטול לצלות. מיהו צ"ע, דאכתי ע"ז אין ראי' לרב אדא בר אבהה מן הברית' דאין מטלטלין כו', דאחרי דמסיק הגמ' דמחמרי' בספק מטעם דשיל"מ, א"כ י"ל דלעולם האיסור מטעם מוקצה, באופן דיהי' שרי לצורך אוכ"ל. ולזה צריך לתרץ קו' הקובץ שיעורים באופן אחר, דהטלטול לסמוך הוי בגדר שימוש, וכן הטלטול לצלות, בפרט עצם הצליה, והא כבר כתב המהרש"א דף ל"ג וכן במג"א, דשימוש מוקצה אסור ביו"ט גם לצורך אוכל נפש. ודוק, ולפ"ד לכא' מוכרח הוא כן, דאל"כ נימא דשרי טלטול הביצה לסמוך כרעי המטה מדין מתוך שהותרה לאוכ"ל הותרה לכל צורך יו"ט, אך יש מקום לומר דעצם הצליה לא הוי שימוש, רק הכשר לשימוש. [וכי"ב יש לדון לענין איסורו"נ אם עצם הבישול הוי הנאה, וקצתי בזה]. וי"ל היכא דטלטל לאוכ"ל אם יתור לו השימוש, וכמו דהותר לכפות הכלי לר' יצחק שבת מ"ג, דהוי שימוש, מתוך שהותר לו הטלטול, ועיין בזה. [ועצם הס"ד שם דאושפזיכני' דר"א בר אבהה צ"ע, דהא הוי שפיר מוקצה. וברשב"א שם ביאר, כיון דאין איסורו מצ"ע. וצ"ב מאי נפ"מ, סו"ס הוי מוקצה. גם צ"ע מאי קו', דהא אושפזיכני' דר"א בר אבהה לא ה' ת"ח, אך נראה, דכיון דהגמ' מייתי לה, וגם דר"א בר אבהה הוצרך להביא לו ראי' מבריתא דאסור הטלטול, ש"מ דיש כאן מקום להיתר. ויתירה מזו מצינו לקמן דף ז' א' ריש העמוד, יעו"ש בחי' הרשב"א ז"ל].

סימן ז'

בענין ביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט

א. ביצה דף ד' ע"א. גמרא. אתמר, שבת ויו"ט, רב אמר, נולדה בזה, אסורה בזה. ורבי יוחנן אמר, נולדה בזה, מותרת בזה. נימא, קסבר רב, קדושה אחת היא, והאמר רב, הלכה כארבעה זקנים, ואליבא דר"א דאמר, שתי קדושות הן. אלא הכא בהכנה דרבה קמפילגי, רב אית ליה הכנה דרבה, ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה. כתנאי, נולדה בשבת תאכל ביו"ט, ביו"ט תאכל בשבת, רבי יהודה אומר משום ר' אליעזר, עדיין היא מחלוקת, שבש"א תאכל, ובה"א לא תאכל. עכ"ל הגמ'. ובתוס' ד"ה אלא בהכנה דרבה קמפילגי, ותימה, דהא אמרינן (לעיל דף ב' ע"ב), כל היכא דמתילדא האידנא, מאתמול גמרה לה, וא"כ כחשל ביו"ט לאחר השבת, והביצה נולדה בשבת היא נגמרת ביום שהוא חול, וא"כ מאי הכנה איכא. וי"ל דמ"מ כשנולדה בשבת ה"ז הכנה, דגם בשעת לידה שייך הכנה. ועי"ל, דכיון דאם נולדה ביו"ט ה"ז אסורה, אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת בשביל אותה לידה בשבת, א"כ הוי שבת מכין ליו"ט. עכ"ל התוס'.

ועי' ר"ן ורמב"ן שכתבו, דהך הכנה לאו מדאו' הוא, דכיון דכל מה דחשיב מכין לשבת הוא משום דלאותו יום אסורה, והא כל מה דלאותו יום אסורה היא משום הדרבנן, דגזירה יו"ט אטו שבת וכמבואר בדף ב' ע"ב, וא"כ הוי רק הכנה דרבנן, כיון דמדאו' הכינה לעצמה.

ונלענ"ד, דבין לת' קמא, ובין לת' בתרא, הוי דרבנן. והיינו, דגם להת' הראשון שת' התוס', דעצם הלידה הוי הכנה, מודו דאם הוי הכנה לעצמה אין לנו לאסור. ולזה מוכרח גם לת' קמא לבאר, דכיון דאסורה באותה שבת, הוי הכנה ליום הבא. אלא דנחלקו ב' ת' התוס' כהא דהוי הכנה עכ"פ למחר, אם משום עצם הלידה, או דהלידה אינה הכנה, ורק דכיון דלא היתה מותרת לאכילה אם נולדה מחר, נמצא דהלידה של היום היתירה לאכילה. ומוכרח כן, דבאמת התוס' דהכא לא נחתו גם בת' השני לבאר הא דהוי מכין למחר, ולא חשוב מכין לעצמו, דהתוס' נחתו לבאר רק הא דהוי הכנה כלל, משום דאם היתה נולדת למחר הוה אסורה. מיהו צ"ע דלכא' מאי נפ"מ בין ב' הת' בטעם הדין, דהא גם לת' בתרא קאזיל בהך סברא דעצם הלידה הוי הכנה, דהא לת' בתרא אם נתפוס דס"ל דלא הוי הכנה, הביאור, דסגי לענין הכנה מה שהיא במעי אמה, ולא משגחי' במה דבלא הלידה לא היתה לנו הביצה בעולם, וא"כ גם לת' השני שביארו דאם היתה נולדת ביו"ט היתה אסורה מ"מ איזה הכנה איתא כאן, אחרי דלא איכפת לן אם הביצה אינה בעולם. ולענין מה שהיא במעי אמה הא אין נפ"מ, וצ"ב בביאור דברי התוס'.

והנראה לכא' בזה, דודאי כמש"נ לעיל, דצריך האיסור שבו ביום, כדי דלהיו כאן בגדר מכין למחר, אלא דב' הת' נחלקו בזה, דתי' קמא סובר, דכיון דעכ"פ ע"י הלידה של אתמול בא לנו הביצה, אסור. אבל תי' בתרא סובר, דנהי דהלידה היא בגדר הכנה, אבל גדר הכנה הוי דא"א בלא האתמול, אבל הכא הלא אם היתה נולדת למחר הא גם הוה לן הביצה, וא"כ אמאי חשוב השבת מכין, ולזה תי' דצריכין לזה דאיכא איסורא אם היתה נולדת למחר, אבל לת' קמא אפילו אם יצויר דלמחר היתה מותרת, מ"מ כיון דעכ"פ ההכנה היתה בשבת, נמצא דהשבת היא הכינה. וכ"ז פשוט וברור בדעת התוס', לפענ"ד.

דנולדה הביצה בשעה שלא היה אדם שם, ולא יודע זמן הלידה אם היה מעי"ט או ביו"ט, לא חלה עליו איסור אכילת משקין שזבו כלל, דהא תיכף כשנולד היה מותר מטעם ספק דרבנן, וממילא אין כאן ספק מוקצה, כיון דמוקצה זה נמשך מן איסור האכילה, והרי ביצה זו שרי באכילה, ודוקא באם כשרואים בשעת הלידה וראו דנולד ביו"ט ונאסר באכילה, בזה נעשה ג"כ מוקצה, אבל כל דליכא רואים ולא חל איסורו דמשקין שזבו, ממילא אין כאן ספק מוקצה כלל. עכ"ל הגאון רעק"א ז"ל.

והנה לת' הראשון דהגרע"א ז"ל, לא ביאר לנו הגרע"א ז"ל אמאי לתוס' בסוגיין לא משני הגמ' דהא דאין מטלטלין הוי כר"י דאית לי' מוקצה. ובאמת דזהו קו' אתי' קמא דהגרע"א ז"ל, דהא גופא דנתרץ דהוי כר"י דאית לי' מוקצה. אבל לת' הב' דהגרע"א ז"ל א"ש, שביאר דיש הכרח לומר דלא שייך כאן לבא מטעם מוקצה אלא מטעם משקין שזבו, דהטעם דאיסור משקין שזבו אסור מצד עצמו דאכילה ובטלטול.

ויש להעיר לכא', דא"כ אמאי אליבא דרבה אסורה הביצה בטלטול, דהא הכנה אינה אסורת בטלטול, דודאי הקרא דוהכיננו לא קאי לאסור עצם הטלטול. והנראה ד"ל, דמ"מ הקרא דוהכיננו אסר "שימוש", ולא דוקא אכילה, וממילא שוב הוי מוקצה גם אליבא דר"ש, כיון דלא חיי אפילו לסמוך בה כרעי המטה. ונראה דכן משמע בפשוטו מן הסוגי' דפסחים דף מ"ח דאמר התם דהמבשל עצי מוקצה לוקה משום מלאכה יעו"ש, ומפרש משום מוקצה דאו', ומשמע דגם שאר שימוש צריך הכנה, דהא מיירי לענין בישול בעצים. [ואפילו אי יש שבח עצים בפת, אבל אינו בגדר איסור "אכילה" אלא בגדר איסור "הנאה", עתוס' פסחים כ"ו ע"ב]. אך צ"ע עוד, דהא הגרע"א ז"ל כתב, דלהתוס' בשבת אין איסור טלטול משום משקין שזבו, ורק מטעם מוקצה, רק דלר"נ ג"כ הוי הקו' דנימא ספד"ר לקולא, דא"כ לרבה דס"ל רק טעמא דהכנה, אמאי אסורה בטלטול מטעם ספק, והא משום מוקצה אין להחמיר לדעתם ז"ל, ורק לת' הב' דהגרע"א ז"ל ניחא. אבל י"ל דאולי הטלטול לסמוך בו כרעי המטה הוי גופא הוי השימוש. כיון דהוי טלטול בשביל שימוש [ואפשר דעצם השימוש אסור גם בלא מוקצה, באופן דהא דתני' אין מטלטלין לאו דוקא בטלטול הוי דאסור. ודוק, ועי"ל דכיון דהוי ספק לדאו' לענין אכילה, שוב מחמרי' גם לענין דרבנן. יעו"ש בחי' רע"א מש"כ לתרץ בזה דעת רש"י דף כ"ד].

ה. עוד יש להעיר לכא', בהא דביאר הגרע"א ז"ל בת' השני, דאין לאסור מטעם מוקצה כיון דכשנולדה לא נודע לשום אדם, דלכא' הא האיסור דרבנן דמשקין שזבו אסור בעצמותו, וא"צ לזה ידיעה. וא"כ שפיר הוי מוקצה כשנולד, וממילא בספק, הו"ל ספק מוקצה, כמו לרב נחמן. והנראה לכא' לדעת הגרע"א ז"ל, דכיון דהיסוד הוא "מוקצה", אמרינן, דבפועל כיון שהאדם לא ידע דהביצה הזו נולדה בשבת (ר"ל בשעה שנולדה), ממילא לא הוי כאן הקצאה, והגם דלא היתה כאן "הכנה", אבל גם לא היתה "הקצאה" בחיוב. וזה חידוש גדול.

ונראה, דנפ"מ לאדם שסבר שמותר, ושוב נודע לו שאסור, דלא חשיב הוקצה ביה ש"מ. וכן נראה באדם שאינו שומר תורה ומצות, דאין אצלו גדר מוקצה מחמת איסור, וכה"ג יתבאר לנו בעה"י לקמן דף ח' ע"א ליישב קו' הגרע"א ז"ל שם. וצ"ע עוד.

ו. עוד יש להעיר בהא דביאר הגרע"א ז"ל, דצ"ל להתוס' דמכילתין, דהאיסור טלטול הוי מצד משקין שזבו, לא מצד מוקצה. ולכא' צריך ביאור הפירוש והביאור בזה, דאיזה סברא אית בזה לומר דמצד משקין שזבו יש לאסור גם הטלטול, דהא היסוד דמשקין שזבו אסורין, הוא מטעם שמא יסחוט, כדאמר' לעיל דף ג' ע"א, וא"כ אין לנו לאסור אלא באכילה, דבזה אית הגזירה שישחוט, אבל עצם הטלטול אלמה נאסור, אם לא מטעם דאחרי דאסור באכילה, שוב הו"ל מוקצה.

ולכא' יש לפרש דלא כדמשמע מהגרע"א ז"ל דעצם הטלטול אסור מצד עצמו מצד גזירת משקין שזבו, אלא דאיכא איסור שימוש בהביצה משום משקין שזבו, ולא רק איסור אכילה דומיא דמשקין שזבו ממש. אלא כיון דאסור חז"ל הביצה, אסורוהו בכל שימוש שבו, דכמו דמשקין שזבו השימוש שלו אסור, אלא דבמשקין השימוש שלו הוי רק לענין שתיה, ולענין ביצה הוי השימוש שלו גם לאכילה, וגם לסמוך בו כרעי המטה, ואסורוהו לגמרי, באופן דשוב הוי מוקצה גמור, אפילו לר"ש, ודו"ק.

ובמש"כ הגרע"א דהתוס' בשבת יפרשו דבאמת גם לר"נ הו"מ להקשות דספיקו לקולא, כבר נתבאר דכ"כ הרשב"א ז"ל הנ"ל.

ז. ואכן, לפי"מ דתפס הגרע"א ז"ל, ד"ל לדעת התוס' דביצה, דעצם הטלטול אסור משום משקין שזבו [ולא רק השימוש כמש"נ], יל"פ הא דאמרינן לקמן בדף ד' ע"א, אושפזיכני' דרב אדא בר אבהה, הו ליה הנך ביצים מיו"ט לשבת, אתא לקמיה, א"ל מאי לאטווינהו האידינא וניכלינהו למחר, א"ל מאי דעתך, רב וריו"ח הלכה כריו"ח, אפילו ריו"ח לא קא שרי אלא לגומעה למחר, אבל ביומיה לא, והתניא, אחת ביצה שנולדה בשבת, ואחת ביצה שנולדה ביו"ט, אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי

והשתא את"ל דהיכא שיש כאן ספק איסור, ואסרינן הביצה מספק, הו"ל "מוקצה ודאי" מחמת דבפועל אסור לאכול, א"כ הוי שפיר מוקצה מחמת יום הבא, דגם את"ל דביה"ש מ"מ יו"ט הוא, אבל גם אז הוי מוקצה, כיון דבפועל האדם הקצה דעתו מן הביצה, אע"כ דס"ל להתוס', דכל כה"ג לא הוי בגדר מוקצה, והטעם עפ"י דאמר' לקמן דמוקצה שישב ואין הבעלים מכירין בו מותר, ואלמא דלא סגי במה דבפועל מוקצה, אם באמת החפץ מצד עצמו אין ראוי להקצאה, וה"נ הגם דהקצה דעתו, אבל אין החפץ ראוי להקצאה. [אך החילוק הוי פשוט, דמוקצה שישב אין זה הטעם, אלא דהוי מוקצה בטעות, דאם היה יודע מציאות החפץ שישב לא היה מוקצה, ובאמת הוי ג"כ דבר שניתן לברר, ונמצא דבאמת אינו מוקצה, אבל הכא הוי מציאות שלא ניתן לברר וודאי יש כאן הקצאה גמורה, וגם אם יבא אליהו לא נוכל לחשוב זה בגדר מוקצה בטעות. וזהו פשוטו הסברא].

ולתוס' צריך לבאר, דגם לענין טלטול שייך עצם הסברא דדשיל"מ, וכ"מ במ"ב סי' שכ"ב, יעו"ש בלשונו ז"ל, אכן יעו"ש בס' קובץ שיעורים שם שר"ל, דגם התוס' מודו כה"ג הוי מוקצה יעו"ש"ה. אבל לענ"ד אין דבריו ז"ל מחוורים.

ג. עיין בחי' רע"א ז"ל ביצה דף ב' ע"א, שהביא, דבסוגי' דשבת מ"ה ע"ב, ובתו' שם, מוכח דאליבא דר' יוחנן דס"ל טעם דמשקין שזבו, אין לנו לאסור הביצה אלא באכילה, ולא בטלטול, דהגזירה דמשקין שזבו לא שייך אלא באכילה שמא יסחוט, אבל הטלטול אין בו טעם איסור זה. והקשה הגרע"א ז"ל, דא"כ אמאי אמרי' דסוגיין דביצה שנולדה אין מטלטלין אותה, ומבואר בגמ' דלר"צ דאמר משום משקין שזבו ניחא. ותירץ הגאון רע"א ז"ל, ד"ל, דהברייתא דהכא אתיא כר' יהודה. ולזה כיון דהביצה אסורה עכ"פ באכילה, א"כ מוקצה היא. אבל לר"ש לא הוי מוקצה, דהגם דאסורה באכילה, מ"מ הא חזי לכסות בו, ולסמוך בו כרעי המטה, וכל כיו"ב, ואע"ג דבאבן ל"א הך טעמא, ה"ט כדמפרש בגמ' שבת מ"ו ע"א הואיל ולא תורת כלי עליה, אבל ביצה תורת כלי עלי' קצת, דיש קליפה עבה ודמי לכלי. עכ"ד הגרע"א ז"ל.

ולפענ"ד נראה להעיר בדברי הגרע"א ז"ל, דמה דפשיטא ליה להגרע"א ז"ל דאם אסור באכילה אין תורת אוכל עליו, צ"ע, דלא דמי, דבשלמא אם מצד עצמו אינו ראוי לאכילה, בזה הוי כאבן ועץ דלא מהני מה דחזי לכסות בו הכלי, אבל הכא, ודאי שם אוכל לא פקע מיניה, והאיסור רק גורם הקצאה, ושפיר מהני מה דחזי לשאר תשמישים, וצ"ע ג' אמאי הוכרח הגרע"א ז"ל לומר דהאיסור מפיקעו מתורת אוכל. ועכ"פ לפי"ד הגרע"א אלו, מבואר היטב דעת הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס שבת מ"ג ע"ב, דאכול שאינו ראוי השתא ועוד איזה שעה (ובתוך השבת גופא) יהי' ראוי, אסור לטלטלו, דלכא' הא סו"ס אין כאן הקצאה, וכדכת' שם בחזו"א. אך להנ"ל, הא הגרע"א ז"ל הבין, דהאיסור מפיקעו משם אוכל, ולא מדין הקצאת הגברא. ודוק, אכן לקושטא דמילתא יראה, דמוכרחים אנו לדברי הגרע"א, דשאני ביצה דדמי לכלי, אבל לא מטעם הנ"ל שאינו בגדר אוכל, ולא בגדר כלי, כדמשמע מד' הגרע"א ז"ל בלשונו, אלא דסגי לן דמה דאינו בגדר אוכל. והביאור, דבאמת הא איתא בהדיא בפרק מפנין, דאין מטלטלין את הטבל, וכל שאר איסור, ואפ"י לצורך מקומו. ואלמא דל"ד לכלי שמלאכתו לאיסור (יעו"ש מאירי). והביאור, דלענין שאר שימוש הו"ל כאבן, כיון דהוה רק לאכילה [ועדיף מינה כתב הרמב"ן בשבת קכ"ה ע"ב].

ד. ומ"מ כתב שם הגרע"א ז"ל, דנראה דהתוס' דמכילתין לא ס"ל כהתוס' שבת הנ"ל, דהתוס' רפ"ק הקשו אהא דתנן ביצה שנולדה ביו"ט תאכל ובה"א לא תאכל, ולא תנן דאסורה בטלטול. והשתא הא י"ל דב"ה ס"ל כר"ש, ולזה דוקא אכילה הוי דאסור, הא טלטול שרי וכנ"ל. ואם משום דרב נחמן ס"ל דלב"ה מטעם מוקצה, ואז אסור בטלטול, לזה י"ל עפ"י דהמהרש"א, יעו"ש בחי' רעק"א. אע"כ דהתוס' בסוגיין ס"ל, דהא דתניא אין מטלטלין את הביצה, לאו משום דהוי מוקצה, אלא משום עצם איסור משקין שזבו.

וה"ל הגרע"א ז"ל שם, וא"ת מה דעתן דהתוס' דהכא דהקשו, למה לא קתני ב"ה איסור גם בטלטול, י"ל דק"ל מפני לא מקשי בסוגיא לקמן גם לרב נחמן דסבר דטעמא דביצה משום מוקצה, אמאי ספיקו אסורה והא הוי ספק דרבנן, וניחא להו, דמוקצה שאני דחמור כעין דאו', וכמו שתייצו בתוס' ישנים, ומש"ה הוכיחו דגם לר"ש אסור בטלטול, דאם איתא דהברייתא כר"י ומשום מוקצה הוי דאסור לטלטל, משום דלבתר דאסור חז"ל משום משקין שזבו הביצה אסורה לר"י משום מוקצה, א"כ גם לר"י ולר"צ לא יקשה קו' הש"ס, דהא מיד כשנולד הביצה ביו"ט, חל עליו שם מוקצה, וא"כ בספק אי נולד ביו"ט הוי ספק מוקצה, אע"כ דאיסור הטלטול לאו משום מוקצה הוי, רק דאיסור משקין שזבו בעצמו אסור גם בטלטול, ואסור גם לר"ש, מיהו התוס' דפ' כיהה ס"ל דה"ה דהו"מ להקשות גם לר"נ אמאי ספיקו אסורה, ולא ניח"ל דמוקצה חמירא, ושפיר י"ל דמשום עצם איסור משקין שזבו לא היה נאסר בטלטול, אלא דלר"י אסור משום דע"י איסור האכילה נעשה מוקצה. ועי"ל, דגם התם ס"ל להתוס' כסברת התוס' ישנים, אלא דס"ל דמ"מ שפיר מקשה כאן בגמרא לר"י ולר"צ אמאי ספיקו אסור, והיינו כיון

ב. מיהו צל"ע לכאן בבאור הר"ן והרמב"ן ז"ל הנ"ל שכתבו דהו רק מדרבנן, כיון דמדאור הא מותרת ליומה. דלכאור מנ"ל דאזלינן בתר הכי, דהא י"ל דכיון דבפועל א"א לנו לאכול הביצה בשבת, נמצא דבפועל השבת הכינה למחר, דמאי נפ"מ אם מדאור הוה שרי, דוכי בשביל זה הוה הכנה דרבנן, דאי"ז מוכח כלל, דשפיר י"ל דאסור מדאור, אחרי דבפועל השבת היא שהכינה למחר, כיון דלא ה' בפועל היתר אכילה לשבת.

אבל צ"ל דסברי הר"ן והרמב"ן ז"ל דאנו מחלקים הענין, דכיון דיש לה היתר אכילה מדאור, אז אמרינן דהשבת הכינה לעצמה "לענין היתר אכילה דאורייתא", ולענין היתר אכילה דרבנן הכינה למחר, ולזה לא הוה איסור הכנה דאור, כיון דרבנן לדאור לא חשוב כדי דליהו הכנה מדאור, ומ"מ הדברים הם חידוש גדול. וצ"ע וביאור עוד בזה.

ג. הנה עי' בב"י סימן תקי"ג שכתב וז"ל, כתב רבינו ירוחם, אם נולדה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו, כגון אם יו"ט יום א', פ' וכן ביום ב' אם הוא יו"ט, כיון שנוולדה בשבת, דאין יו"ט מכין לשבת, ולא שבת מכין ליו"ט. ע"כ. ותמנהי, היאך כתב וכן ביום ב' אם הוא יו"ט, דכיון דאם נולדה בראשון, מותרת בשני, כשנוולדה בשבת, למה תיאסר ביום ב', והלא בין ראשון קודש, או שיהיה חול, למחרתו שהוא יום ב' מותר, ואפשר דביו"ט של ר"ה קאמר, ושמה לא יום ב' של שבוע קאמר, אלא יום שני של יו"ט שחל להיות באחד בשבת, אע"פ שלפ"ז אין טעם למ"ש אם הוא יו"ט. עכ"ל הבית יוסף.

ויעו"ש בדרכי משה אות ג' שכתב, וז"ל, ומיהו ביום שני של יו"ט אחר שבת שרי, כגון אם אירע יו"ט יום א' ב', מותר ביום ב', וכ"ה במהרי"ל. וכתב ב"י, וכ"מ מדברי הר"ן שכתב, שאם חל יו"ט ביום ז' א', אסור ביו"ט שני, משמע הא אם חל יו"ט א' ב' שרי ביום שני, דממ"נ אם יום ראשון הוא יו"ט, א"כ יום שני הוא חול, ושרי, ואם יום שני יו"ט, א"כ יום ראשון הוא חול, א"כ הפסיק יום חול בין שבת ליו"ט ושרי, ודלא כדמשמע מדברי ר"י בס' תולדות אדם וחווה, דאף ביום שני אסור. עכ"ל הד"מ.

ונראה מדברי הד"מ שכתב, ודלא כדמשמע מדברי ר"י כו', דהבין דפי' דברי רבינו ירוחם ז"ל הם כמו שהבין הב"ב בתחילה, דהביצה נולדה בשבת, ויום א' וב' הוה ב' יו"ט, ואסר ר"י גם ביו"ט שני, אלא דהב"י הקשה ע"ז, דלמה תיאסר הביצה, דהא נולדה בזה ומותרת בזה, וכונת הב"י כסברת הד"מ, דממ"נ מותר, דאם יו"ט ראשון קודש, יו"ט שני חול הוא, ולא איכפת לן מה נולדה בשבת, ואם יו"ט ראשון חול הוא, נמצא דשבת הכינה לחול. והגע עצמך, אם ביצה נולדה בשבת, וחל יו"ט ראשון ביום שני, וכי איכא מאן דאסר, הא ודאי דשרי, מאחר והשבת הכינה לחול. וא"כ ה"נ דכוותי, וצ"ב באמת בדעת רבינו ירוחם ז"ל.

ד. והנלענ"ד בזה ב' אופנים בדעת ר"י ז"ל, חדא, דבאמת יש להקשות כאן, דאחרי דבפועל ביו"ט ראשון ביום א' אסרינן ליה באכילה [ומטעם דיו"ט ראשון הוה ספק יו"ט ספק חול, א"נ דהוה האידנא ודאי אסור, דידעי' בקביעת דירחא], א"כ בפועל הביצה לא הכינה [עכ"פ מדרבנן] ליו"ט ראשון, וא"כ את"ל דתהי' מותרת ביו"ט שני, הוה הכנה גמורה ליו"ט שני, ולא איכפת לן בזה דממ"נ יו"ט ראשון הוה חול, דהיסוד דאם יש יום חול בין שבת ליו"ט לא הוה הכנה, אינו משום דאית איזה גוה"כ בעצם דין הכנה שתהי' השבת סמוך ליו"ט, דהא מנ"ל, אחרי דבהקרא לא נאמר אלא דיו"ט אינה מכינה לשבת, אלא משום דאין כאן הכנה משבת ליו"ט אלא משבת לחול, באופן דגם את"ל דיו"ט ראשון חול הוא, מ"מ הא מיהת דהשבת הכינה לחול. וזה הנראה בדעת רבינו ירוחם ז"ל.

ה. ויעוין בספר קהילות יעקב עמ"ס ביצה סימן א' אות ג' שעמד בסברא זו, ואעתיק קצת מדבריו ז"ל שם וז"ל, כתב הרמ"א ז"ל בסיומן תקי"ג ס"ה בשם מהרי"ל ז"ל, דבשני יו"ט שחלו אחר השבת ונולדה ביצה בשבת שלפניהם, מותרת ביו"ט שני, והטעם, שהרי אפילו נולדה ביו"ט ראשון מותרת ביו"ט שני, אך יש לעיין, דהתם שאני, שממ"נ אחד חול, וא"כ או נולדה בחול או דאוכלה בחול, אבל כשנוולדה בשבת ואוכלה ביו"ט שני, שמה יו"ט שני הוא קודש, ונמצא שהוכן מיום קודש לקודש, ובשלמא כל נולדה בשבת [אע"פ שהלידה היא ג"כ הכנה כמש"כ התוס' ד"ד], אין לאוסרה לשבת הבאה, כיון שהיו ימי חול בינתיים, לא נחשב שהוכן לשבת הבאה, דחשבינן שהיתה ההכנה לימים שביתים, וממילא נשארה לשבת הבאה [אע"פ שלשעודת חול לא חשיב הכנה, מ"מ במציאות עמדה לצורך חול], אבל הכה בנידון המהרי"ל ז"ל, הרי א"א לומר שהוכן בשביל יום ראשון, דהא נולדה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו, וע"כ לא היתה כאן הכנה אלא ליו"ט שני, ושמה הוא קודש, והו"ל הכנה משבת ליו"ט וכו'. עכ"ל הקה"י. ויעו"ש שנשא בצ"ע.

ו. אך לקמיה יבואר, דגם השיט"מ ק סובר סברת המהרי"ל, ומוכרחים אנו לכופ עצמינו ולהבין דבריהם ז"ל, דאינו מוכרח הסברא הנז"ל, והוא דכיון דכל מה דנאסר ביו"ט ראשון הוא מגדר ספק, שפיר אמרינן דעל הצד שהוא חול ה' מוכן ליו"ט ראשון, ומה דאנו מספק לא אוכלים, הוה חיסרון ידיעה, אבל אי"ז גרעיותא בעצם ההכנה, לומר דמה"ט לא חשיב דהוכן ליו"ט ראשון. ודוק.

ז. ונראה דיש עוד דרך לבאר בדעת רבינו ירוחם ז"ל, והוא מה שמצאתי בס' שיטה מקובצת בסוגין שכתב וז"ל, וי"מ דאם היו שני ימים של גלויות באחד בשבת ובשני בשבת, ונולדה בשבת, מדינא שריא לרב ביו"ט שני, בשני ימים של גלויות, דנולדה בזה ומותרת בזה, אלא שלא רצו חכמים לחלוק בשום שבת ויו"ט. עכ"ל השיטה מקובצת. ואפשר דזוהי ג"כ דעת ר"י כה"מ. אך להלכה פסק הרמ"א כהמהרי"ל ודלא כר"י. וגם דלא כהשיט"מ ק. ואי"ה בחי' שבת יתבאר עוד בענין זה, לענין פירות שהביא א"י ביו"ט ראשון, מה דינם בשבת.

ח. בעיקר הא דאמר' דרב וריו"ח פליגי בדין הכנה דרבה, וכן הנך תנאי דמייתי הגמ' דפליגי בהכנה דרבה, לכאור נלענ"ד, ד"ל דלכו"ע אית להו הכנה דרבה, אלא דפליגי אם בנידון דהכא שייכא הכנה. דהא בלא"ה כתבו הר"ן והרמב"ן, דאין כאן הכנה דאור, כיון דמותרת ליומא מדאור, וא"כ י"ל דאין כאן אפילו הכנה מדרבנן, אחרי דעכ"פ הכינה לעצמה לענין דאור, דמנ"ל לגזור. גם דאולי עצם הלידה לא הוה הכנה, והא דאמרה הגמ' במאי קמפילגי בהכנה דרבה, קושטא קאמר, כיון דרבי יוחנן ס"ל דטעמא הוה משום משקין דזבו, או דהש"ס הפשוט נקט. אבל עכ"פ רצוני לומר, דאין הכרח לבאר בסוגי' שיש כאן פלוגתא בעצם דין הכנה דרבה. וכעין דברינו מבואר בחי' רעק"א ז"ל דף ג' ע"ב, ד"ל דב"ש ס"ל דלא גזרי' יו"ט דעלמא אטו יו"ט שאחר השבת. [אך הביא, דהתוס' עירובין ד"ל כתבו, דר"א לא ס"ל הכנה דרבה, ל"ס שם, וביאר. יעו"ש].

אך כדברינו ממש מבואר בחידושי הרשב"א ז"ל דף ג' עמוד ב', בהא דאקשינן לרב יוסף ולר"צ, בהא דתני' דספק ביצה שנולדה אסורה. והקשה הרשב"א ז"ל, דהא כיון דאיכא תנאי בסוגי' דהכא דדף ד', דס"ל דביצה שנולדה בשבת תאכל ביו"ט, ואלמא דלא ס"ל הכנה, וא"כ נימא דר"י ור"צ ס"ל כהנך תנאי, והברייתא דקאסרה ספק ביצה שנולדה הוה כר"י, משום ר"א דאסר אליבא דב"ה ביצה שנולדה בשבת ליו"ט. ותירץ הרשב"א ז"ל, דאין הכרח לבאר דפליגי בדין הכנה דרבה ממש, אלא הטעם, כיון דליומא מדאור שריא. יעו"ש.

סימן ח'

בענין שני יו"ט של גלויות נולדה בזה ומותרת בזה

א. ביצה דף ד' ע"ב. גמרא. אתמר, שני יו"ט של גלויות, רב אמר, נולדה בזה, מותרת בזה. ורב אסי אמר, נולדה בזה, אסורה בזה. לימא קא סבר רב אסי, קדושה אחת היא. והא רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה, רב אסי ספוקי מספק"ל, ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא. א"ר זירא, כוותיה דרב אסי מסתברא, דהאידינא ידעינן בקביעת דירחא, וקא עבדינן תרי יומא. אמר אביי, כותיה דרב מסתברא, דתנן בראשונה הוה משיאין משואות, משקלקלו הכותים, התקינו שיהו שלוחין יוצאין, ואילו בטלו כותים, עבדינן חד יומא, והיכא דמטו שלוחין עבדינן חד יומא. והשתא ידעינן בקביעת דירחא, מ"ט עבדינן תרי יומי, משום דשלחו מתם, הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם, זמנין דגזרו המלכות גזרה, ואתי לאקלקולי. עכ"ל הגמרא.

הנה מפירשי' ז"ל נראה, דהחילוק בין קדושה א' לב' קדושות הוא חילוק בתרת, א', בפשוטו אם הוה כיום א' או כב' ימים. ב', גם אם הדין ב' יו"ט של גלויות הוא מתקנה או מחמת עצם הספק, דז"ל רש"י ז"ל ד"ה לימא קסבר רב אסי קדושה אחת היא, חכמים קבעום על בני גולה לעשותם לדורות מחמת ספק זה, והטילום עליהם כחומר יום ארוך. עכ"ל. ובד"ה והא רב אסי מבדיל, ומברך המבדיל בין קדש לחול, דקסבר קים לן בקביעת דירחא, ויו"ט שני חול גמור הוא משום מנהג אבותינו, שלא ידעו בקביעת החדש כמונו, ועשאום מספק, מאליהן אנתנו עושין אותם. עכ"ל. ובד"ה ספוקי מספק"ל, אם חק חכמים הוא שהוטל על הגלויות לדורות, ואפילו ירבו בהם חכמים יודעי העתים, יהו עושין אותן שנים, א"כ הרי הוא מד"ס כיום ארוך, או אם הן עשאום מאליהן מספק, וחד מינייהו חול, ולמאן דקים ליה בקביעת דירחא, בעי אבדולי. עכ"ל רש"י. נראה מדברי רש"י ז"ל, דהחילוק הוא, דאם קדושה א' היא, הוה תקנ"ח לנהוג כיום א' ארוך, ולאו בגדר ספק, ולא בהנהגת ספק, אבל אם ב' קדושות, הפי' דלא היתה כאן תקנ"ח כלל, אלא מצד הספק הוא.

ויל"ע אמאי לא פי' רש"י ז"ל דלעולם הוה תקנ"ח, ורק הספק הוא אם הוה תקנ"ח כיום א' ארוך, או דהוה תקנ"ח שיהי' כאן גדר ב' קדושות.

ב. ויל"ע עוד, בהא דמשמע מפירוש רש"י ז"ל, דכל מה דאבדיל רב אסי, הוא משום דקסבר קים לן בקביעת דירחא, דהא גם את"ל דהוה עדיין ספק, צריכים להבדיל מן הספק כמו דצריך לקדש מן הספק דשני היו"ט, ה"נ צריך להבדיל ביו"ט ראשון מחמת הספק. ואולי משום דהוה ס"ס, ספק דילמא קדושה א' היא (כדמסקי' דרב אסי ספוקי מספק"ל), ועוד דילמא יו"ט ראשון חול הוא.

ג. ועי' בחי' הרשב"א ז"ל בסוגין שהקשה וז"ל, וא"ת אמאי לא מבדילין כדהוה עביד רב אסי, י"ל דחיישינן דילמא אתי לזולולי, ורב אסי לא חייש לזולולי. עכ"ל הרשב"א ז"ל. ועיין בקובץ שיעורים ביצה אות ח' ואות ט' שהביא אגרות הרמ"ה שעמד בהא דאין מבדילין מיו"ט לחבירו יעו"ש.

ונראה דגם למש"נ בדעת רש"י ז"ל, קי' הרשב"א ז"ל במקומה עומדת, דנהי דמצד הספק אין אנו מבדילין, מ"מ כיון דהאידינא ידעינן בקביעת דירחא, צריך להבדיל ביו"ט קמא בודאי, כיון דידעי' בקביעת דירחא, דנהי דאיכא מנהג לנהוג בתקנת ב' יו"ט, היינו דוקא לענין יו"ט שני, אבל לא להפקיע מיו"ט ראשון דינו, דכיון דהוה ודאי יו"ט לענין זה דנים כודאי יו"ט ראשון, וחייב בהבדלה. [וכמו שביאר הגר"ח ז"ל ה' יו"ט]. ועיין בקובץ שיעורים שם שהביא תי' הרמ"ה דהבדלה דמוצאי יו"ט שני סלקא לתרוייהו, וכמו דמוצ"ש מבדילין עד למחר היכא דלא אבדיל יעו"ש. ולכאור צ"ב, דכיון דלכתחילה הוה החיוב להבדיל במוצאי יו"ט, היאך שרינן לכתחילה להמתין עד יו"ט שני. ונראה לכאור, דכיון דהוה מספק, עדיף להבדיל במוצאי יו"ט שני, דאז ממנ"פ איכא ברכה כדון, אלא לרש"י, הא איכא כאן חיוב ודאי בהבדלה דיו"ט קמא, ואמאי נפקיענו. וי"ל ג"כ ע"ד הנ"ל, דכיון דעכ"פ במוצאי יו"ט שני הוה רק הבדלה מספק, ושמה לא הוה ההבדלה ברכה הצריכה, עדיף להמתין ליו"ט שני, דאז ודאי הוה קיום הבדלה עכ"פ ליו"ט ראשון. ודו"ק.

ד. ובהא דמבואר מפ"י רש"י ז"ל, דאם אמר' דב' קדושות הן, הביאור, דמעולם לא הוה תקנ"ח אלא דעשאום מאליהן ספק, יל"ע וביאור הא דאמרינן בשבת דף כ"ג ע"א, מתיב רב עמרם, דמאי מערבין בו ומשתתפין בו וכו', ומפרישין אותו ערום, וביהש"מ. ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה, הכא כי קאי ערום היכי מברך, והא בעינן והיה מחניך קדוש וליכא. אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. והא יו"ט שני וספק דבריהם הוא ובעי ברכה, התם כי היכי דלא ליזולולי ביה. עכ"ל הגמ'. והשתא, בשלמא אי הוה בזה תקנ"ח, א"ש, דאיכא תקנ"ח לקדש מספק. ואע"ג דמדינא ספד"ר לקולא, וספק ברכות לקולא. והטעם כי היכי דלא ליזולולי ביה, אבל למש"כ רש"י ז"ל דלא הוה תקנ"ח, אלא עשאום מאליהם היאך מקדשין, דהא ספד"ר לקולא, ונוכל לומר דלרבא התם בשבת דאספק דאור מברכים, שוב י"ל דלא הוה תקנה. [אלא דאית שם פלוגתא ראשונים ז"ל אם רבא חולק בזה דספק בעי ברכה]. אך צ"ע דאחרי דלאביי צ"ל דהוה תקנ"ח, שוב י"ל כן לרבא.

אך הפשוט בזה נראה, דבאמת הם היו נוהגין מספק איסורי דאור, אלא דחז"ל הנהיגו עליהם גם קידוש כדי דלא לזולולי. אבל נראה דבאמת אינו כן, דהא בתחילה דלא הוה יודעים כלל אם יו"ט ראשון הוה יו"ט או יו"ט שני, הא אין כאן שום חשש זילול, דהא הדין נותן דלא יקדשו כלל. וגם מזה נ"ל דאין הנידון בסוגי' בשבת על קודם ידיעין בקביעת דירחא. אם לא דנדחוק דקו' הגמ' אינה דוקא על יו"ט שני, אלא על שני יו"ט, והחשש זילול הוא על גוף הדין דב' יו"ט, אבל זה בדותא. ולזה יראה באופן אחר, דהוה תקנה אחרי ידיעין בקביעת דירחא, ונהגו לעשות יו"ט שני, משום דלא ליתי לאיקלקולי, תיקנו עליהם חכמים לעשות קידוש גם ביו"ט שני, דלא ליתי לזולולי. דביו"ט ראשון בלא"ה עבדינן קידוש, כיון דלענין יו"ט ראשון אין כאן גדר ספק כלל, כיון דידעינן בקביעת דירחא, וכמש"נ בדעת רש"י ז"ל לענין הבדלה. אבל יו"ט שני הוה גדר ספק, ורק משום דלא ליתי לזולולי ביה.

ה. מיהו צל"ע, דאכתי למש"נ דלא הוה תקנ"ח כלל, אלא הוה מנהג ספק, א"כ יהו מותרים במלאכות דרבנן מטעם ספד"ר לקולא, ואפשר לומר דאין ה"נ, ורק האידינא מטעם דלא ליתי לזולולי, עשאוהו לגמרי כיו"ט ראשון.

ו. מיהו במש"כ דמעיקרא לא הוה עושין קידוש, לכאור צ"ע, דהא כיון דודאי חייב בא' מהם יש להחמיר בשניהם, וכדכ' הר"ן פרק ע"פ לענין הסבה בד' כוסות, באופן דשוב השתא מכח המנהג יש להחמיר לברך, ומהי קו' הגמ' התם בשבת דלא נברך, דהא השתא עבדינן כדמעיקרא, וזוהי קו' בין אם נפרש דהוה תקנ"ח לנהוג כספק, ובין אם נפרש דהוה מנהג. וצ"ל דלא כן, אלא דלא הוה נוהגין קידוש בשניהם, וכדכת' הר"ן רפ"ק דמגילה לענין עיירות ספק מוקפות חומה דמדינא ספד"ר לקולא לב' הימים [ויעו"ש במל"מ]. עו"ל, דלענין איסור ודאי ספקו להחמיר כהר"ן פ' ע"פ, ולהכי לא הוה עושין מלאכות דרבנן, אבל לענין ברכה אית כאן ספק ברכות דהוה לא תשא, ובזה צריכי' דוקא להטעם דלא ליתי לזולולי. ודו"ק.

ז. והנה יעו"ש בב"ח סימן תרפ"ח שהביא בשם המרדכי שהקשה, אמאי לא עבדינן ב' פורים, כמו ב' יו"ט, ותי', דכתיב ולא יעבור, כיון דהאידינא ידעינן בקביעת דירחא. ונראה דקו' המרדכי בנויה על יסוד דאין לומר ספד"ר לקולא בב' הימים, דאת"ל דסובר דאמר' ספד"ר, א"כ לק"מ, דהא כשהי' ספק לא הוה נוהגין ב' פורים, ושוב אין מקום למנהג, אע"כ דס"ל דמחמירין. והטעם י"ל, לא משום דכיון דחד מן הימים חייב, דע"ז הא מוכח מקידוש, דהק' הש"ס בשבת אמאי מקדשין ביו"ט שני, ומאי קו', דהא אנו מקדשים כמו דקידשו אז, אע"כ דיש להקל, רק דאפשר דס"ל פורים דברי קבלה ולחומרא, א"נ רוח"ק, עי' טו"א. ודו"ק. ולכאור יש סתירה לכל דברינו, דהא קידוש הוה דאור' כמבואר ברמב"ם, אך נראה לפי"ד הקרית ספר דקידוש דיו"ט וכן הבדלה דיו"ט הוה דרבנן, וכ"כ המ"מ פכ"ט מהל' שבת, וכן הוה להלכה במג"א סי' רע"א סק"א, ובמ"ב שם.

ורבנו. ומ"ט מפליג ר"י בין אפשר לעשות מעיו"ט, או לא, דהא כיון דהתירה התורה בשביל אוכל נפש, מאי נפקמ"נ. וצ"ל ד"ל דאי"ו רק היתר בעלמא בשביל אוכל נפש, אלא בעינן גדר מלאכת אוכל נפש [ויתבאר יותר לפמש"כ הרמב"ן דבעינן מלאכת עבודה]. וכ"ז היכא דצריכין מלאכת אוכל"נ, אבל היכא דהוי מתוך, הא אין כאן מלאכת אוכל"נ כלל, ורק משום הצורך הותר. וא"כ אין נפקמ"נ בזה דהוי מכשירין דסוף סוף הוי צורך.

אלא דהדברים מופרכים מיניה וביה, דא"כ שוב מאי שיאטיה דר"י ודרבנן להכא, אלא ע"כ דגם כדאמר' מתוך שייך דין מכשירין, והטעם צ"ל דמה דצריך כיבוי למכשירין הוא, משום דאולי בעינן בעידנא (וצ"ב הטעם), וא"כ בע"כ הביאור, דהילפותא דמכשירין נאמרה גם על המתוך, וצ"ב דהא הקרא דמכשירין לא הוי ע"ז כלל, ואם נפרש בגדר מתוך כהשיטמ"ק בכתובות, דהקרא דאך אשר יעשה לכל נפש, הפי' הוא, כל מלאכה שיש בה אוכל נפש, או י"ל דע"ז קאי הקרא דלכם לכל צרכיכם, היינו דהותר גם מכשירין דאותה מלאכה.

אלא דלפי"ז צ"ל דיש ב' אופנים בהקרא דלכם לכל צרכיכם, הא', היכא דהוי מלאכה אחרת כהשחזת הסכין רק הוי לאוכל נפש. הב', היכא דהוי מלאכת אוכל נפש הותר גם אם אותה מלאכה הוי בגדר מכשירין, והוא חידוש רב. אך אם נסבור כהתו' ורא"ש ד"ב ע"א דמתוך לא הותר אלא לצורך היום, ואז הילפותא הוי מסברא, אז י"ל דלעולם הביאור דמתוך שהותר מכשירין לאוכל נפש הותר לצורך היום. אך ג"כ א"א לבאר הכי, דא"כ גם שאר מלאכות יתורו לצורך היום מדין מתוך מכשירין, וע"כ דגם להתו' לא אמרי' מתוך מכשירין למכשירין, וא"כ שוב צ"ב להתוס'. אך להיראים ניחא, דביאר היראים דמתוך הפירוש דאיכיל דהקרא דלכם הנהא, והיינו באותה מלאכה דאוכ"נ, ובוה יבא הדין מכשירין אאותו סוג מלאכה דאוכל נפש דהותרה לשאר הנאות, הותרה נמי אם הוי בגדר מכשירין, וכעין שנתבאר להרמב"ם. המורם מכל מה שכתבנו, דהביאור בסוגיא דהכא הוי מכשירין, ולזה לר"י אמרי' דיתרבי מכשירין, גם למאי דילפי' ממתוך, ולרבנן דלית להו מכשירין הוי ככלל דין מכשירין דאסור. ובתו' פירושו הא דלא פסקי' הכא כר"י כיון דלא דרשינן מקרא דלכם רק לאוכל נפש, ומשמע לי דאין ר"ל כהרמב"ן במלחמות, דלא הקילו חז"ל במכשירי שאר הנאות, אלא דבעצם הדרשא י"ל באמת דיש חילוק, וכנראה הטעם כמו שהקשיתי דמני"ל בכלל דין מכשירין דשאר הנאות הבאות מדין מתוך, אבל הסוגי' לא משמע כפי' זה, דמשמע דז"פ דיש דין מכשירין במתוך, רק דהא ר"י והא רבנן, דבאמת אין מקור לעשות פלוגתא בזה.

ו. והנה יעוי' בהרא"ש ז"ל שכתב וז"ל, והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה, היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי, כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר, ואם אין לו אש, וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה, תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש, כמו שמותר לבשל ולאפות. עכ"ל הרא"ש ז"ל. ומבואר מדברי הרא"ש ז"ל, דהיכא דהוי הכיבוי בשביל האוכל, שרי מטעם דהוי מלאכת אוכל נפש ממש, ולא רק מכשירין. [וכה"ג כתב הרא"ש לעיל מינה, דנאמר מתוך שהותרה כיבוי כדי שלא תשרף הקדירה, וכן התו' כתובות הנ"ל. ולכא' צ"ל דדעת הרא"ש ז"ל בגדר מכשירין, דאפי' אם עצם הכיבוי אינו באופן חיובי מתוך האוכל, ואפי' דאינו מעשה בהאוכל, מ"מ חשוב מלאכת אוכל נפש, כיון שע"י המלאכה הזו יש כאן אוכל נפש. והא דכיבוי הנר לצורך דבר אחר חשוב מכשירין, י"ל כיון דהכיבוי אינו מביא הנאה, אלא גורם שתהיה האשה לתשמיש, והוי ממש כהשחזת הסכין. אבל כיבוי הנר דהה"ל דעולא צ"ב לכא', דהא גורם שיהי' כאן חשך, וזה עצמו הנאה. ואולי צ"ל כיון דאין החשך הנאה מיד, אלא שע"י יוכל לישון, וא"כ השינה היא הנאה, והוי ככיבוי לדבר אחר. כנ"ל לכא'. אך לפ"ז, היכא דמכבה הפחם בשביל שימשיך לדלוק, שרי, וא"ש הא דקינבא שרי. ויעוי' מ"ב ס' תקי"ד בשעה"צ ס"ק נ"ז בשם מג"א, ומש"כ שם. וצע"ג.

ז. והנה כתב הר"ן ז"ל וז"ל, ואם בשביל שלא יתעשן הבית, שהוא יושב בו ומצטער ביום טוב, כן נראה מדברי רש"י. ואחרים פירשו, דבשביל שלא יתעשן הבית מפני הפסד ממונו, ואין כאן צורך יו"ט כלל, שלא כדברי רש"י ז"ל, דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב שם, אין לך אוכל נפש גדול מזה, ואפילו לרבנן שרי. ויש בגמרא הוכחה לזה, והארכתי בחידושי. עכ"ל הר"ן ז"ל.

והנה לפי' שני דהר"ן דהוי בשביל הפסד ממונו, צ"ב, דאטו משום הפסד ממונו שרינן כיבוי, וגם מאי שיאטי' דר"י ורבנן להכא, וכן הק' השיטה. ולכא' צ"ל, דודאי ההיתר משום דאם יהי' איבוד ממונו יש לו צער ביו"ט, והוי צורך היום שלא יצטער. וכה"ג איכא ראשונים דס"ל דמותר להחזיר ספרים ומפתח ביו"ט, מחשש גניבה, דהוי צורך היום, יעוי' ב"י ריש סימן תקי"ח. אלא דזה הוי רק הנאה גרידא. אך צ"ב, דא"כ אמאי הוי מכשירין, דהא יש לו הנאה מזה שמכבה הדליקה. ואם תאמר דכיון דאין הכיבוי מביא הנאה, רק מסלק המניעה, לא הוי בגדר מלאכה לצורך, א"כ אפי' מכשירין לא הוי. וצ"ל דהוי עכ"פ מכשירין, והיינו דכיון דע"ז יוכל ליהנות, לא גרע ממכשירין, ורק אם צריכין מלאכה שהיא עצמה הצורך, זה לא חשיב, כיון שאינו אלא

אע"פ שהתירו בעילת מצוה על ידי מתוך, והכא נמי יתירו כיבוי לצורך בעילה ע"י מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש, כגון גריפת תנור, או שלא תשרף הקדירה, י"ל בעילת מצוה שאני, אי נמי כיבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש. ע"כ. וכן כתבו התו' בכתובות שם, ות' קמא דהתוס' אינו מובן היטב, חדא, דמאי שנא בעילה, משאר הנאות, דסוף סוף הוי הנאה השוה לכל נפש, בודאי. ועוד, דאכתי מה נענה בהא דלכתובות את הדליקה, דהוי ודאי הנאה, שלא ישב בשרב, או בגשמים, כדפי' רש"י. ועוד, דאת"ל דשאר בעילות אין זה בגדר הנאה השוה לכל נפש, א"כ מאי שיאטיה דר"י ורבנן להכא, דר"י לא איירי מדין זה כלל, אלא מדין מכשירין.

ובאמת דהתוס' שם בכתובות כתבו בת' השני, דהטעם משום מכשירין וז"ל, וכן מוכח התם, דפר"ך עלה מהא דתניא, מכבין את הבקעת, כדי שלא יתעשן הבית, ומשני, ההיא רבי יהודה היא, דשרי מכשירי אוכל נפש, כי קאמינא לרבנן. עכ"ל התוס'. הרי דביארו התוס' כמש"כ, דמוכח הסוגי' דמדין מכשירין אתינן עלה. ואינו מובן כלל מה עלה על דעת התוס' בת' קמא לפרש ד' הש"ס. ויש מקום לחדש, דלר"י דדריש מלכם למכשירין, דרשינן מזה גם דין מתוך, מקרא דלכם לכל צרכיכם, דכל צורך בכלל (וכ"ה בשיטמ"ק בכתובות ד"ו בשם הראב"ד). וממילא א"צ צורך דומי' דאכילה, לא כן לרבנן. וצע"ג.

ב. ולפי מה שנתבאר דטעמא דאסור הכא משום דהוי מכשירין, צ"ל דה"ה והוא הטעם, בעובדא דעולא דזקף לשרגא דאסור, משום דהוי רק מכשירין. אך צ"ב, דבשלמא בדבר אחר, אז ההנאה הוי התשמיש, וכן בבית, ההנאה הוי לישב בהבית, אבל הכא, אמאי הוי מכשירין, דהא הוי הכיבוי בהאור, וצ"ל ג"כ דכיון שאין הכיבוי מביא הנאה, רק הישיבה במקום החשך, והכיבוי אינו אלא מסלק המניעה, דבשלמא בישול, עצם הבישול הוא מלאכה בהאוכל, אבל בכיבוי אינו מלאכה בהאוכל. וביאור החילוק, יש לפרש בב' פנים, הא', דגדר מלאכת אוכל נפש הוא, שמתקן את האוכל, אבל אם אינו עושה שום תיקון בהאוכל, רק גורם שהאוכל ישאר אוכל, זה לא הוי גדר מלאכה דאוכל נפש, אלא מכשירין, דכל מכשירין ג"כ אינם תיקון בהאוכל. הב', וי"ל דהביאור, משום דבעינן המעשה בהאוכל, וכיבוי אין המעשה בהאוכל אלא בהעצים. אלא דלפי"ז גם הבערה נאמר דאין המעשה אלא בהעצים, אך י"ל דחשוב מעשה בהאוכל דנוגע ומחמם האוכל, לא כן הכיבוי דמתייחס אל העצים גרידא.

ג. ויסוד לסברא הב', הוא ממש"כ הר"ן ז"ל בדף י"א ע"א, דלהוליק בהמה אצל סכין, הוי מלאכה בהאוכל נפש ממש, ולא רק בגדר מכשירין, ואע"ג שאין שם תיקון, וחזינן דהעיקר במה דהוי מעשה בהאוכל. ובאמת דדעת הרב המגיד בפ"א בש"י הרמב"ם, דהבערה דאינה באוכל כבישול, אין בה דין מתוך, רק משום הקרא דביום השבת יעוש"ה. והביאור, דסובר הרב המגיד, דהבערה לא הוי אלא מכשירין, וכ"כ המגן אברהם ריש ס' תקי"ח. וטעמו יראה, כיון דבעינן מעשה בהאוכל, וסובר המגיד, דהבערה חשיב מעשה בהעצים. גם י"ל יותר, דשם המלאכה בעי' בהתבשיל, והכא דשם המלאכה הוי הבערה, זה הוי רק בהעצים. ובאמת דצ"ע לפי' הר"ן דהעיקר הוי מעשה בהאוכל, דא"כ בהבערה אמאי חשיב מעשה בהאוכל, דבשלמא אם מבעיר כאשר התבשיל כבר על העצים, י"ל הכי. אבל אם מבעיר העצים מקודם ששם התבשיל, א"כ הוי כמכשירין, דהא מבעיר מקודם, ואז לא הוי המעשה כלל בהאוכל אלא בהעצים. אלא דלכא' זה צ"ע לכר"ע, דגם אם הגדר תלי בהתיקון, הא באופן הזה אינו מתקן את התבשיל, בזמן ההבערה. ולכא' יש לחדש דאין ה"נ דלרבנן צריך להבעיר עם האוכל מיד, ומה דאמר' מתוך בהבערה הוא על אופן שמבעיר מקודם. וצע"ג. וגם להמגיד דהבערה הוי מכשירין, צ"ע טובא, דא"כ איך שרי לרבנן להבעיר ביו"ט, דהא לית להו מכשירין כלל, וצע"ג.

ד. אך לשון רש"י שביאר בהך דמסתפק מן הנר דכיבוי ביום טוב לא אישתי, צ"ב מאוד, דמאיזה טעם נשתנה מלאכת כיבוי משאר מלאכות. ועוד דמאי שנא ר"י מרבנן. וצע"ג. [ויעוי' בשיטמ"ק לקמן כ"ח ע"ב ששפס לשון רש"י הנ"ל יעוש"ה. וצ"ב. ויעוי' בסוגיא דכ"ב ע"ב דמוכח בהדיא דשרי כיבוי לצורך אוכל נפש, אך התם מיירי דומי' דבישרא אגומרי, ובוה מודה רש"י להיתרא דלא הוי כיבוי בידים, כדמשמע במאירי, אך צ"ב כל חילוקים אלו מהיכן נלקחון].

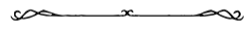
ה. ולכא' יש להבין, דלמש"נ דכל טעמא דר"י הכא משום מתוך, רק דסובר דמכשירין שרו, דמנ"ל בכלל דיש כיבוי דמכשירין למתוך, דהא מהיכא נפקא לן מכשירין, מקרא דלכם לכל צרכיכם, ומהיכא נפק"ל מתוך, מסברא, מגדר מיגו דהותר. וע"ז הא לא נא' כלל הילפותא דלכם לכל צרכיכם. ויש לפרש בב' ביאורים, הא' דהמתוך הכא הוי ממכשירין למכשירין, ר"ל כמו דהותר מכשירי אוכל נפש, ה"נ הותר מכשירין של שאר צרכיכם. אך לכא' א"כ לשי' הרמב"ם דמתוך מתיר לגמרי, יתרו כל המלאכות. דמתוך שהותר מכשירי אוכל נפש, ה"נ יותר מכשירין של כל המלאכות, ועקרת כל המלאכות, וכבר עמדו בזה הפנ"י והמפרשים. ולזה י"ל באופן אחר, דלעולם אין מתוך למכשירין, אלא דכדאמר' מתוך, אז אין נפ"מ אם הוי מכשירין או לא, דבאמת צ"ב ל"ל ילפותא דמכשירין כלל, ומ"ט פליגי בזה ר"י

ח. ומשמע דעכ"פ האידנא הוי תקנה לנהוג יו"ט, ולא רק מנהג, רק דהתקנה באה מכח המנהג, דאל"כ האיך מקדשים, א"ו דיש כאן תקנה לקדש, וזהו כהר"ן פ"ד דסוכה, שטען על מה שהביאו התוס' ראייה דמברכין אמנהג מהא דמברכין אהלל דיו"ט שני, ודחה הר"ן ז"ל, דהא הוי תקנה מכח המנהג, ולהנ"ל מוכרח כן, דהא חזי' דמקדשים, אך י"ל דהי' כאן תקנה מיוחדת לקידוש. וצ"ע. אך משמע לענ"ד דהוי תקנה, דאל"כ האיך התחיל מנהג לברך אהלל, וכי מותר לברך בלא תקנה. ודו"ק.

ט. מיהו צ"ע בד' תוס' ור"ן שם, שהקשו מהא דמברכין אהלל, והתו' תי' דאין שם וצוננו, אך הר"ן חזר והקשה מברכת מצה. ומאי קו', דהא אחרי דחזינן דמברכין קידוש, ומבואר בגמ' מטעם דלא ליתי לזלוזלי, מה"ט גופא יש לברך אמצה ואהלל, לא משום דהלל צריך לברכה, מצד שיש כאן קיום מצות הלל דמנהג, אלא דנוהגים גם עתה לברך, דזהו חלק מההנהגה דיו"ט, דכמו דאז נהגו לברך לרביא דמברכין אספק דדבריהם מברכין השתא, וגם לאביי דלא נהגו אז לברך, מ"מ השתא איכא מנהג לברך, כדי דלא לזלוזלי, דמ"ש קידוש מהלל. וצע"ג.

י. ובמש"נ לעיל דמשמע מד' רש"י דאם הוי ב' קדושות אז לא הוי תקנה, והקשיתי דמנ"ל לרש"י דהא דיילמא הוי תקנה. וי"ל בב' פנים, הא', דאם הוי גדר ספק א"צ לתקנה, דהדין סד"א לחומרא. הב', עפי"ד הרמב"ן ז"ל במלחמות לקמן דף ה', שהאר"ך לבאר, דאם ב' יו"ט של ר"ה קדושה א' הוא, אינו גדר דנהגו כאן קדושה א' (שמא באו עדים מן המנחה), אלא דיש כאן תקנ"ח דהוי קדושה אחת, בין ידעי' בקיבעא דירחא, בין לא ידעינן, לכל מקום, בין בא"י ובין בחו"ל (ונראה קצת לפי"ז, דלא הוי גדר תקנה לנהוג גדר ספק קדושה אחת, אלא הוי גדר קדושה א' בודאי, וזה תלי בפלוגתת רמב"ם וראב"ד, אם אמרי' בב' יו"ט של ר"ה קדושה א' ולקולא). ומשמע מזה דסובר הרמב"ן, דאת"ל דאיכא תקנה, אז לא הוי עושים חז"ל תקנה לנהוג גדר ספק קדושה א', אלא הוי גדר לנהוג ודאי קדושה אחת. מיהו עי' בהר"ן ז"ל סוכה שם, דפשיטא ליה דלא היה כאן תקנה קדושה א', אלא הוי מנהג מספק כמו כל יו"ט של גליות [והתוס' דסוכה שם נראה דס"ל כהרמב"ן ז"ל].

יא. ויעוי' בכסף משנה פ"ב מהל' ממרים שהקשה אמאי צריכין למנהג אבותיכם בידיכם כי היכי דלא ליתי לאיקלקולי, דהא בלא"ה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. אך לפימשנ"ת בדעת רש"י ז"ל, הא מעולם לא הוי תקנה לנהוג ב' יו"ט של גליות [למ"ד ב' קדושות הם], אלא דנהגו מאיליהם לנהוג מספק, ואין כאן אפי' גדר מנהג, כיון דהוי רק בגדר חשש, וגם אם הוי תקנ"ח, י"ל קו' הכס"מ, דדמי למים מגולין, דכיון דהתקנה הוי מכח חשש לית לן בה, וה"נ דכוותה. וכן כתב הקובץ שיעורים אות י"ד דקו' הכסף משנה צריכה תלמוד.

סימן ט'

בענין כיבוי לצורך אוכל נפש ושאר הנאות

א. ביצה דף כ"ד ע"א. גמרא. עולא איקלע לבי רב יהודה, קם שמעיה זקף לה לשרגא, איתיביה רב יהודה לעולא, הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, א"ל לאו אדעתאי. ע"כ. ופי' רש"י, המסתפק, הנוטל ממנו ואוכל, חייב משום מכבה, וכבוי ביו"ט לא אשתי. ע"כ. אמר רב, קנבא שרי. ופי' רש"י, למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם כו'. ע"כ. בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי, מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר, אמר לו, אפשר בבית אחר, אין לו בית אחר, מאי, אפשר לעשות לו מחיצה, אין לו לעשות מחיצה, מאי, אפשר לכפות עליו את הכלי, אין לו כלי, מאי, א"ל, אסור. איתיביה, אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית, או הקדירה, מותר. א"ל, ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא, לרבנן. בעא מיניה אביי מרבה, מהו לכבות את הדליקה ביום טוב, היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעיא לי, דאפילו בשבת שרי, כי קמבעיא לי, משום אבוד ממונו, מאי, א"ל, אסור. איתיביה, אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית, או הקדירה מותר, ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא, לרבנן. בעא מיניה רב אשי מאמימר, מהו לכחול את העין ביום טוב, היכא דאיכא סכנה כגון כו', לא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי, כי קמבעיא לי, סוף אוכלא, ופצוחי עינא, מאי, א"ל, אסור. איתיביה, אין מכבין את הבקעת, ושני ליה כדשנין. ופי' רש"י, כדי לחוס עליה, שאין כבוי זה צורך יו"ט, ואני שמעתי דהו"ל סותר ע"מ לבנות במקומו, מותר. אלמא לצורך יו"ט שיהנה היום שרי, רבי יהודה, דאמר לקמן, מכשירי אוכל נפש שרו, ודריש יעשה לכם לכל צרכיכם, והאי נמי צרכיכם הוא, וכן תשמיש, ואנא דאסרנא, כרבנן, דדרשו, הוא לבדו. ע"כ.

ולכא' צריך ביאור כל הסוגיא, דממנ"פ, אי בעינן אוכל נפש ממש, א"כ מאי שיאטיה דר' יהודה להכא, דר"י איירי מדין מכשירי אוכל נפש, ואם אמרינן מתוך לשאר הנאות, כדאי' בדף י"ב ע"א, א"כ גם לרבנן נימא דשרי, כיון דהוי הכיבוי לצורך הנאה. ובאמת התוס' בכתובות דף ז' והרא"ש ז"ל בסוגיין עמדו בזה, וז"ל הרא"ש כאן,

מסלק המניעה. אבל צ"ע גדול, דא"כ אמאי לצורך שידור שם, ביאר הר"ן דהוי אוכל נפש, דהא אינו אלא מסלק המניעה וצ"ע. וצ"ל בדאמת גם סילוק המניעה מתחלק, דאם הוי רק בשביל שלא יצטער, אז נמצא דגם השתא לא נעשית כאן מלאכה, שבאופן חיובי נהנה, אבל אם מסלק המניעה, וע"ז נהנה באופן חיובי, חשיב כאוכל נפש.

ובבאו"ד המפרשים שהביאו הר"ן והרשב"א, דכדי שלא יצטרך לצאת מן הבית חשיב אוכל נפש, לכא' אם הפי' דהאוכל ישרף אז ניחא, אבל אם האוכל אינו נשרף צ"ע טובא, מאי איכפת לן מה דהוא יהי' בחוץ, דזה הוי רק בגדר הנאה. ועוד דאפי' את"ל דכיון דאינו נוה לאדם לאכול בשר וצנינה, הוי בגדר מלאכת אוכל נפש (כדמשמע לשון רש"י ביצה כ"ז ע"ב בהדלקת נר לאכילה יעו"ש), מ"מ לכא' הוי רק בגדר מכשירין, כיון שאין ההנאה באה ע"י הכיבוי, אלא ע"י האכילה בביתו, והוי ממש ככיבוי הנר לצורך דבר אחר דהוי כמכשירין, וכדביאר שם הרשב"א לעיל מינה יעו"ש. ובשלמא אם הנדון הוא אעצם האוכל שישרף ניחא. ואכן לשון הרשב"א כדי שלא יצטרך לצאת מן הבית ולהתבטל מסעודתו, ע"כ. וצ"ב דהא אינו צריך בשביל זה להתבטל מסעודתו. ונראה דזהו קו' הים של שלמה סימן ל' יעו"ש.

ולכא' י"ל, דבאמת הא הרא"ש לא הזכיר אלא אם יתעשן האוכל, ולא אם לא ידור שם. וי"ל דהרא"ש מחלק בזה וכו"ל. ודעת הרשב"א י"ל, דאע"ג שיוכל לתקן בלא מלאכה, מכל מקום התורה התירה מלאכה של אוכל נפש, וכיון דאם יניח הבית כמות שהוא, ישרף האוכל, וע"י כיבוי נשאר שם האוכל, חשוב מלאכה לאוכל נפש, ויבואר עפ"ימ"ש הר"ן דמלאכת אוכל נפש הוי הותרה ולא דחוייה. אלא דיל"ע מן הסוג' דהכא, דאמרו אפשר לו בבית אחר. וי"ל דבמכשירין הוי רק בגדר דחוייה, וזוהו יש חילוק (וכן מוכח בהר"ן דף י"ז שהביא רא' דמלאכת אוכל נפש הותרה, מזה דאפי' אפשר מעי"ט שרי, ואם במכשירין מחלקין ש"מ דהוי דחוייה). ובאמת מצאתי בס' שיטה מקובצת שכתב אהא דאמרו אפשר בבית אחר, דדחיה בעלמא הוא דדחי ליה, דבאמת אם מותר לכבות מותר אפי' יש לו בית אחר, ונראה דסובר דגם מכשירין הוי הותרה. וא"כ ניחא היטב ד' הרשב"א ע"כ פ' לענין מלאכת אוכל נפש ממש, דאע"ג שיוכל ליקח לבית אחר אין מחייבין אותו, ויכול לכבות הדליקה. אכן הרא"ש ז"ל הא כתב בכיבוי הדליקה בשביל שלא תשרף הקדירה, דאם יש לו אש אחר ישים שם, דהרא"ש סובר דאפי' במלאכת אוכל נפש לא שרינן אם אפשר בהיתרא (ויש לעיין אם סובר דהוי רק דחוייה ודלא כהר"ן). ולדידי' באמת אם יוכל לישב בשרב ובצנה ישב שם, כיון דהוי רק מכשירין, דהא אעצם האוכל יש לו תקנה להוציאו, וכן הביא הב"י בשם הרוקח, דאם יש לו בית אחר ישמש שם. יעו"ש. אלא דאם נאמר דלהלכה קי"ל כר"י במכשירין דאוכל נפש, א"כ אם נאמר דלישב בצנה הוי מלתא דאוכל נפש, שפיר שרינן. והרא"ש הא כתב דמאי דהכא לא קי"ל כר"י כיון דלא הוי אוכל נפש (כ"ה בחד תירווצא), וכ"כ הרמב"ן במלחמות, וא"כ יש להתיר לדינא.

וכן מוכח ברמ"א סי' תקי"ד ס"א, דפסק כהרא"ש בדין כיבוי הדליקה כדי שלא יתעשן הקדירה. וכתב, דאם יש לו אש אחר לא יכבה, ומ"מ פסק דשרי לכבות אם אין לו בית אחר לדור שם, והטעם כמש"נ, דע"כ הוי מכשירי הנאת אוכל נפש, והפוסקים לא פי' היטב אם הטעם להרמ"א משום מכשירין, או משום אוכל נפש, דלהנ"ל הא כיון דאפשר באופן אחר אין כאן אוכל נפש ממש. והר"ן הא אתי עלה מטעם אוכל נפש ממש. גם הא דסי' תקי"ד ס"ב דאסור להוציא פתילה ע"מ להדליקה, לכא' אם בשביל לאכול, הא הוי מכשירי אוכל נפש, ושרי להרמ"א דומי' דבית.

אלא דצ"ע, דהנה בב"י סי' תקי"ד כתב דשיטת הרמב"ם והר"ף גם לצורך האוכל אסור לכבות, והיינו דלא הוי מלאכת אוכל נפש. והטעם י"ל, או כמש"כ, דלא הוי מעשה בהאוכל, או כמש"כ הרא"ה כדהביא שם המ"ב, דכיון דאינו מביא אוכל, רק מסלק המניעה, לא הוי מלאכת אוכל נפש. וכתב שם הד"מ להקל דלא כהרמב"ם, כיון דרוב הפוסקים להקל, וקשה דהא הר"ן דמקיל הוי מטעם דהוי אוכל נפש. ומטעם זה הלא נתבאר דלהרא"ש לא הוי אוכל נפש, כיון שיוכל באופן אחר, ורק מכשירין, ועל זה אין שום רא' מהרא"ש. וצ"ע.

ת. והנה צ"ע, דסוף סוף אמאי להרמב"ם והר"ף, וכ"פ בב"י והשו"ע להחמיר גם לצורך האוכל נפש, דהא סוף סוף הו"ל מכשירין, דאין לומר דסילוק המניעה לא הוי אפי' מכשירין. דהא חזי' דלר' יהודה שרינן בסוג' מטעם מכשירין. וראיתי במ"ב שם שביאר, דלא כל מכשירין התירו אלא הקרובין לאוכל עצמו, וצ"ע לר"ן ומלחמות. וצ"ע ג, דהר"ן רק כתב דלא התירו אלא מה דהוי מכשירי אוכל נפש, והכא הא הוי מכשירי אוכל נפש. ומלשון הרב המגיד המובא בב"י נראה, דמה דמתירין בשביל תבשילו הוא מדין מכשירין, אך ברשב"א לא משמע כן [וה"ה צ"ע הרשב"א], וצ"ע. ועי' מאי דאזיל בשי' ר"ף ורמב"ם, וביאר דלא שרי' מכשירין כאלו דא"צ לעצם האוכל רק שלא יתקלקל. ונ"ל דהביאור בזה הוא, דהא דמפלגי בין מכשירי אוכל נפש לשאר מכשירין, לאו מטעם הרמב"ן דמימנע משמחת יו"ט דלפי"ז ודאי ליכא נפ"מ, אלא כדמשמע בתו', דמעצם הקרא דלכם לפי' רק למכשירי אוכל נפש, ולזה אמרין דבעי' שע"י המכשירין

יהי' כאן אוכל, ולא כן אם הוי הדין מכשירין גם בשאר הנאות ליכא סברא זו. ומ"מ הדברים עמומים.

ט. עוד צ"ע ג, דהא מהסוג' כאן מוכח בהדי' כהרא"ש דלצורך האוכל שרי לכבות מדין מלאכת אוכל נפש, דאם הוי רק בגדר מכשירין, א"כ אמאי שרי לרבי יהודה, דהא כיבוי הנר לצורך דבר אחר, לא הוי אוכל נפש, ורק שרינן מדין מתוך. וא"כ הא מוכח דהותר כיבוי לאוכל נפש. ואין לומר דהותר מדין מכשירין, דהא לא אמר' מתוך ממכשירין, וכמש"נ, דאל"כ יותר גם שאר מלאכות מדין מתוך ממכשירין למכשירין. וצ"ע ג דעת הר"ף והרמב"ם.

ואולי י"ל, לפימ"ש כ הרמב"ם בטעם חימום רחיצה ומדורה, משום דהוי הנאת אוכל נפש (בפיה"מ וביד החזקה), וזוהו הסוג' כאן מיירי ורק בזה שרי מכשירין, אבל היכא דבעינן לדין מתוך כמו בהוצאה, לא שרי. אבל לא ניתן לפרש הכי, דכבר הכריח הקה"י בביצה סימן י"ז דודאי גם להיראים (וכ"ה להרמב"ם הנ"ל יעו"ש), דשאר הנאות הגוף הוי כאוכל נפש, הנ"מ במלאכות שיש בהם היתר אכילה, כדמוכח מהא דאסור לעשות כלי שיר יעו"ש, אך יש לדחות ראיתו ז"ל, דעשיית כלי ודאי אסור, כדביאר הר"ן בדרך כ"ח ע"ב באורך, דלא הותר עשיית כלי גם לרבי יהודה דשרי לתקן השיפוד, וביאר הטעם דהוי כקצירה, ר"ל מלאכה הנעשית לימים רבים, וא"כ שוב או"ל י"ל כהנ"ל. וצ"ע ג עוד בזה. אכן בקה"י ביצה סי' י"ח כתב שם בדת המג"א דאמרינן מתוך ממכשירין, וא"כ לפי"ז גם הכא י"ל הביאור דאמר' מתוך ממכשירין של אוכל נפש, ובאמת יותרו כל המלאכות לצורך היום, והא דאסור עשיית כלי שיר י"ל כנ"ל, דהוי תיקון כלי. [וע"ש עוד מה שביאר שם הקה"י בד' המג"א. ולענ"ד דבריו ז"ל צריכים יישוב רב].

ואכן לגי' רש"י בשבת קל"ד בהא דשרי בשרא אגומרי, משום דלא אפשר, ולעולם הוי מלאכת כיבוי, ניחא, דאיכא כאן דין מתוך, אך אין כן גי' הר"ף, יעו"י בר"ף ספ"ב דביצה, ובמלחמות, ואכן השו"ע סימן תקי"ז כתב בהדיא, דהותר כיבוי לצורך אוכל נפש, גבי גריפת הגחלים, דה"ז מנמיח בשר ע"ג הגחלים, ולפי"ז ניחא. אך אי"ז כהר"ף לכא', וכמבואר בביאור הגר"א שם. ובאמת קשה טובא להשו"ע, דאמאי גריפת התנור שרינן, ולצורך הקדירה לא שרינן, דגם א"ת דהוי מכשירין מאי שנא הא מהא. ואולי יש לחלק בין היכא דיש כבר אוכל מבושל, ורק ע"י המעשה שלו מונע ההיזק, אבל היכא שבא עתה לבשל, דאז חשבי' להגריפה שבאה למנוע, דחשוב מכשירין דאוכל נפש. ומ"מ צ"ע מה שהקשיתי, דמדן מכשירין אמאי לא שרי, אחרי דחזינן דלר"י חשיב מכשירין ושרי.

ולעיקר הא דבשרא אגומרי, לכא' להר"ף דגרס משום דליכא כיבוי, כיון דסופו מבעיר, כמבואר בר"ן ספ"ב דביצה. ויל"ע דאם הוי כיבוי אמאי יאסר. וי"ל דהר"ף סובר, דבאמת כמו דכיבוי להקדירה אסור, ה"נ בזה. וכ"כ הגר"א הובא בבה"ל סי' תקי"ז, אך מדברי הרמב"ן במלחמות נלענ"ד דמשמע, דהטעם משום דלא הוי צורך אוכל נפש. [ובאמת בישרא אגומרי, נראה דעדיף מכיבוי בידים, גם משום דלא הוי בידים, וגם דהוי יותר באוכל]. ויתיישב בזה קו' הבה"ל סי' תקי"ז בסתירת דברי הרא"ש, דבספ"ב העתיק כגי' הר"ף, דטעמא דבישרא אגומרי, משום דליכא כיבוי, ובפ"ד סי' ח' פסק גבי גריפת תנור דהותר כיבוי לצורך אוכל נפש. אך למש"נ מיושב.

י. הנה יש להסתפק במש"כ הרא"ש, וכ"ה ברמ"א סי' תקי"ד ס"א, דהיכא דיש לו אש אחר, ישים על אש אחר. מה הדין היכא דיש לו אש אחר, אבל צריך להוציא בשביל כך מרה"י לרה"ר, מהו הדין, דהא נמצא דעבר אהוצאה, ונהי דהותר הוצאה לצורך, הא הותרה ג"כ כיבוי לצורך, רק דאמר' דאפשר בהיתרא, והכא הא בלא"ה יעשה מלאכה. ולכא' נראה דעדיף שיכבה, דהוי מלאכה דרבנן דהוי משאצ"ל ג. משא"כ אם מעביר מרה"י לרה"ר קעבר אדאו', אלא רק דמצד המציאות יש להתבונן, דהא יוכל לילך ברה"ר בלא הנחה, וא"כ אין כאן עבירה דאו', אלא דיש שי' ראשונים דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוי דאו', וא"כ יש לחקור מה עדיף לעשות, דגם בכיבוי הלא שיטת הרמב"ם דמשאצ"ל ג חייב.

אלא דבאמת יעו"י במג"א שכתב, אהא דאם יש לו אש אחר, דהיינו אם יוכל לעשות אש אחר יעשה, וכן הובא במ"ב. ולכא' צ"ע מאד, דאטו עדיף שיעשה מלאכת הבערה. ועוד, דכיבוי הא רוב ראשונים ס"ל דהוי דרבנן, דהוי משאצ"ל ג. ובאגרות משה תמה מאד על המג"א, ושם העלה לדינא דלא כהמג"א, ונפק"מ שם לענין להקטין גז ביו"ט, ובאמת דד' המג"א אינם מובנים. ויש מקום לבאר, דהבערה י"ל דבלא"ה הותרה מקרא דביום השבת, אך מ"מ אינו מובן מאי נפ"מ, ס"ס שניהם הותרו, בפרט דכיבוי דרבנן. ונפק"מ עכ"פ לענינו, לכא', אם עדיף שיוציא. ואך לפימ"ש כ המ"מ דטעמא דרשאי לכבות הקדירה משום מכשירי אוכל נפש, יש ליישב דברי המג"א, דמכשירין דחוייה ואוכל' הותרה (וכמש"נ לעיל לשי' הר"ן). אלא דהרא"ש והר"ן ושאר פוסקים שנסתמך עליהם הדרכי משה, מבואר דהוי אוכל נפש ממש, ולא רק מכשירין, וא"כ אין נפ"מ בין כיבוי להבערה, ואדרבה עדיף כיבוי מהבערה.

יא. בהא דאין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, פי' רש"י, משום דלא הוי צורך יו"ט, א"נ דהוי סותר ע"מ לבנות במקומו. ולא הבנתי

היטב מה רצה רש"י בפ' השני, דהא ודאי עדין ממלאכת מכבה הוא. ואם בא לומר דהוי מכבה דאו', כיון דהוי ע"מ להבעיר אח"כ הבקעת, כדאיתא סוג' זו בפרק במה מדליקין דף ל"א ע"ב, הא אכתי אינו מיושב, חדא, דקי"ל משאצ"ל ג פטור עליה, ואפי' תימא דהברייתא ר"י היא (וכדמוקים לה באמת), ור"י ס"ל משאצ"ל ג חייב עליה, מ"מ מאי נפ"מ אם הוי דאו' או דרבנן, דסו"ס לא הוי צורך יו"ט. וצ"ע טובא.

יב. הנה ראיתי בס' שיטה מקובצת שכתב, דאפילו צריך לה היום אסור, דחיישי' דילמא לא ינהה בה. וראיתי במ"ב סי' תקי"ד ס"א שפסק כן להלכה. והביא מקורו משיטמ"ק ואור זרוע. וכעת לא עיינתי באור זרוע (כי כעת אינו תחת ידי), אבל צ"ב סברת השיטמ"ק, דהא חזינן דהותר מכשירי אוכל נפש לר' יהודה, כגון השחות סכין, ואמאי לא ניחוש דלבסוף מימליך ולא שחית. וצ"ע.

אך לדינא נראה דלכא' א"צ לטעם השיטמ"ק, דלא מיבעיא לדעת השו"ע דאסור כיבוי לצורך האוכל, ודאי ה"נ אסור לכבות בשביל האוכל, ר"ל הבקעת, אלא דגם לשי' הרמ"א דפסק דשרי לכבות לצורך האוכל, יראה דלשיטת הסוברים דמה דהותר להבעיר עצים לצורך חימום, מדין מתוך, דא"כ לא שייך לומר דהוי מכשירי אוכל נפש, אלא כדן כל מכשירין דשאר צורך דפסקי' להחמיר. אבל אם נימא כשי' הרמב"ם והרשב"א בשבת ל"ט ע"א, דהטעם משום דהו"ל בכלל אוכל נפש, א"כ שפיר חשיב מכשירי אוכל נפש ממש, אך יראה, דגם לפי"ז מסתבר דלא הקילו אלא באוכל נפש ממש, דהא דלכחול העין, וכן בביתו לרש"י, דהכונה שלא ישב בשרב, וכל זה הא הוי הנאת הגוף. רק דלא הקילו בזה, יעו"י רמב"ן במלחמות, באופן דלדינא היכא דהוי העצים בשביל חימום, ודאי אסור. רק היכא דמכבה הבקעת בשביל לבשל בה אח"כ יל"ע, דהא הבערה הוי אוכל נפש, והוי עכ"פ בגדר מכשירי אוכל נפש.

יג. בהא דלכחול חשיב מכשירין, ולא הנאה ממש, לא נתפרש בראשונים, אבל בשיטמ"ק בשם הרא"ה ז"ל נתפרש, דבאמת אין ההנאה בהכחילה בעצם, אלא דעי"ז יוכל לאכול. וקשה דהא גופא, אמאי לא נאמר דיש כאן הנאה בעצם מלבד האכילה, ותו לא הוי בגדר מכשירין. ויל"ע. עוד צ"ע ג, דא"כ אמאי לא פסקי' בזה כר' יהודה, למש"כ הרמב"ן דבמכשירי אוכל נפש סמכינן אדר"י. ועוד דהא ביארתי לעיל, דפסק הרמ"א דכיבוי הדליקה בבית הוא מדין מכשירי הנאת אוכל נפש. וצ"ע.

סימן י'

בענין גרם כיבוי בשבת ויו"ט

א. ביצה דף כ"ב ע"א. תוס' ד"ה והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. אינו ר"ל מפני שממחר כיבוי, דלא הוי אלא גרם כיבוי, וגרם כיבוי ביום טוב שרי, אע"פ שממחר כבויה, ובשבת נמי אינו חייב, אלא היינו טעמא, הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה, מכבה קצת, ומכסה אורו, דלא יוכל לאנהורי כולי האי, כי איכא שמן מועט בנר, ולכן נראה ככבוי. ומכאן יש להתיר קנדיל"א של שעוה גדולה, לחתוך למטה ממנה, כיון דבשעה שחותך אותה, אינו מכחיש מאור שלה כלל, אע"ג שהוא גורם לגרום כבויה, שרי. ודוקא לחתוך אותה באור, אבל בסכין אסור, אליבא דכולי עלמא, דאמר לקמן במתניתין (דף ל"ב ע"א), חותכה באור בפי שתי נרות. עכ"ל התוס'. ויעו"י לשון הרא"ש ז"ל. אין לפרש משום שממחר כביית הנר כשיכלה השמן, דהיינו גרם כבוי, שנחלקו ר' יוסי וחכמים, דתנן (שבת דף ק"כ ע"א), עושין מחיצה בכל הכלים, בין מלאים בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים, שאין יכולין לקבל את האור, והן מתבקעין ומכבין את הדליקה. וקיימא לן כרבנן דגרם כבוי מותר, עכ"ל. הנה מדברי הרא"ש ז"ל משמע, דגרם כבוי שרי, בין ביו"ט ובין בשבת, אפי' שלא במקום פסידא, ודלא כהר"י יואל הובא ברמ"א סי' של"ד, אבל מלשון התו' יראה, דיש לחלק בזה בין שבת ליו"ט, דבשבת אינו חייב, אבל "איסורא" מיהא איתא, אם לא במקום פסידא, כההיא דשבת דף ק"כ, אבל ביו"ט "שרי" לכתחילה.

אכן נלענ"ד דלקוּשטא דמילתא י"ל, דאין הכרח דהרא"ש פליג בזה עם התו', אלא דכונת הרא"ש, דגרם כבוי מותר התם, אלא דהתם הוי דוקא במקום פסידא, אך נלמד מזה, דלענין חיובא ודאי ליכא חיובא, וקשה הך דמסתפק חייב משום מכבה. ואכן בהג"א הביא בשם האור זרוע, דגרם כיבוי אסור לכתחילה אפי' ביו"ט. יעו"ש.

ב. ובמג"א סי' תקי"ד סק"ז כתב, דדעת הרא"ש דגרם כבוי שרי לכתחילה אפילו שלא במקום פסידא, ודלא כהר"י יואל, וראיתו מד' הרא"ש הנ"ל. והובא בשעה"צ אות ל"א, וביאר ראיתו דאל"כ לא הוה קשה כלום מגרם כיבוי. עכ"ל המג"א. וכונתו דאת"ל דאיכא איסורא, א"כ מאי קו' הרא"ש דאמאי מסתפק מן הנר חייב. אבל ד' המג"א צ"ע, דהא התו' דקדקו היטב בקו', בזה"ל, וגרם כיבוי ביו"ט שרי, אע"פ שממחר כבויה, ובשבת נמי אינו חייב, הרי דייקו התוס', דגם את"ל דאיכא איסורא, מ"מ אמאי קתני חייב. שו"ר בנתיב חיים שם שביאר כונת המג"א, דע"כ צ"ל להרא"ש דהוי חיוב מכות מרדות, דהא הרא"ש כתב קושיתו, כיון דקי"ל כרבנן, משמע

כיון דבשבת נאסרה הדלקה, ושוב מתעורר קו' המהרש"א מאי הק' מצד מבעיר.

ועכ"פ התו' באו לבאר לרבה דשרי ע"ג חרס ואסר ע"ג גחלים משום מבעיר ומכבה יחד, וצ"ב צירוף הדברים. ובאמת הגרע"א ז"ל תמה בחידושו ל"ל להתוס' לביאור זה, ולא ביארו בפשוטו דמצד מכבה אתינן עלה. ויעו' ברש"ש שבת דף ע' שכתב דמתו' כאן משמע, דלמ"ד הבערה ללאו יצתה ה"נ כיבוי [ובאמת מאד מסתבר כן, אחרי דיסוד מלאכת מכבה הוא מצד שמתקן הפחמים להבערה, וא"כ מלתא דהבערה היא, אך י"ל דהוי מגדר מתקן], אך יעו' ברש"ש שסתר דברים אלו מגמ' ערוכה בכריתות יעו"ש.

ב. ובמ"כ התו' דמה דהותר הבערה משום שיש בה צורך אוכ"נ, צע"ג, דאם הטעם משום דהבערה ללאו יצתה, מאי שיאטי' למה דפעמים שייך אוכ"נ, דהם ב' היתרים נפרדים, בפרט דהתוס' דף י"ב א' ס"ל דלא אמרי' מתוך שלא לצורך כלל, וצ"ב טובא. גם מש"כ דכיבוי לא הותר לצורך אוכל נפש, אינו כהרא"ש דכ"ב א' יעו"ש, אלא כר"ף ורמב"ם. [יעו' ב"י ריש ס' תקי"ד]. ומיהו צ"ב, דהא בישראל אגומרי הוי כיבוי דהותר, למאי דקיימא השתא, דכה"ג חשיב כיבוי. וצע"ג. אך נראה ד"ל דהוי כלאחר יד, והוי דרבנן, יעו' שעה"מ ריש הל' יו"ט. גם ד' המ"מ בפ"א בזה מוקשים מאד, דהמ"מ הביא שם ד' הירו' דיליף למעט מקרא דביום השבת, וכ"ה בהרא"ש ז"ל כאן, וביאר בשי' הרמב"ם, דבגמ' פשטו לה מהא דארי"ח ד"ב ב' דב"ה אית להו מתוך יעו"ש, וקשה טובא דמאי שייאטיה דמתוך, לקרא דביום השבת. [ועו' ג"כ לשון המ"א ס' תקי"ח]. וצע"ג. גם קשה אהא דתלי הירושלמי הך דנר של בטלה בפלוגתא דב"ש וב"ה, מאי שייאטי', דהא ב"ה מצד מתוך אתא עלה. והי' נלפענ"ד, דהירו' כיון לב"ש וב"ה דמדורה בברייתא כ"א ב', וסובר דלא אמרי' מתוך אלא בהוצאה, א"נ בבישול דהוי באוכל, לא בהבערה דהוי מכשירין, כדכת' שם המ"מ. אך ד' המ"מ אינו מוכיחין ע"ז. וצע"ג בזה. גם צ"ע, אמאי אין שריפת קדשים דוחה יו"ט, א"ת דהבערה הותרה ביום טוב.

ג. כתב הרא"ש ז"ל, דמ"מ נרות של ביהכ"נ לא חשיבי נרות של בטלה, כיון דהוה נרות של מצוה שרו מטעם מתוך, דומי' דשרי הוצאת קטן וס"ת בד"ב א'. אך ב"י ס' תקי"ד הביא בשם תשו' הרשב"א, שפקפק, דהוי כמו הקרבת נדרים ונדבות ביו"ט דאסור, אך מ"מ כתב דמנהג העולם להקל בדבר, יעו"ש.

ולכא"ו באמת קשה על דברי הרא"ש ז"ל, מאי שנא מנדרים ונדבות. אבל באמת דדברי הרשב"א ז"ל צ"ע טובא, דהא משנה שלימה שנינו, דמוציאין את הקטן למולו, ואת הלולב, ואת הס"ת לקרות בו, ומטעם מתוך, ומאי שנא מנדרים ונדבות. וע"כ דאמרי' דהוי גזו"כ בהקרבת קרבנות. אי נמי דגלי קרא דלא חשיב צורך היום, דשלחנך מלא ושלחן רבך ריקם אינו סברא שיהיה צורך היום. [אך בתו' מוכח לעיל י"ב א' דשוחט עולת נדבה אינו לוקה כיון דלא אהדריה לאיסורא קמא, ואלמא דנשאר הסברא דהוי צורך היום]. ואמאי חוכך הרשב"א בנרות של בית הכנסת, יותר ממצות לולב וס"ת ומילה. ויש לחלק קצת, דגדר המיעוט הוא ולא לגבוה, ואמרינן דמצות לולב אינו מצוה לה', אלא מצות הגברא, אבל הקרבה, יסוד המצוה היא להקריב לה', וה"נ נרות, יסוד המצוה הוא כבדו את ה' באורים, והוי מצוה לה'. אבל הרא"ש ז"ל סובר, דיסוד המיעוט הוי דין בפ"ע בהקרבת קרבנות, לא בשאר מילי. ועיין.

ד. רש"י ז"ל פירש בד"ה דקמוליד ריחא, שנכנס בחרס שלא היה בו ריח, ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה. וצ"ע אמאי לא פי' מצד מוליד דהפירות עצמן, למאי דקיימי השתא דלא הוי דבר השוה לכל נפש. גם לשון הר"ן בהא דאמרו לקמן מידי דהוה אפירא אגומרי דמוליד ריחא "בגחלים".

וצ"ל דסובר רש"י ז"ל דאין איסור מוליד באוכלין (כמו דאשכחן לענין צביעה דאין צביעה באוכלין), ולזה כל הנידון כאן בסוגי' הוא על החרס או על הגחלים. ולפי"ז גם בשבת מותר להוליד ריח באוכלין. והנה ראיתי בס' שיטה מקובצת שכתב, דרב יהודה דשרי, סבירא ליה דבאוכלין לא שייך אולודי ריחא, ודוקא בכלים הוא דשייך כו'. יעו"ש. וצ"ע דהא אכתי מוליד ריחא בגחלים. וצ"ל דסובר השיטה, דמצד הגחלים לא איכפת לן, דהוי דבר שאינו מתכוין, ואע"ג דהוי פס"ר, מ"מ פס"ר בדרבנן דלא ניח"ל שרי, עכ"פ בהך איסור מוליד דרבנן, וגם הרא"ה ז"ל פירש דהך מוליד הוי באוכלין.

ה. והנה המג"א ס' תרנ"ח הביא דעת הי"ש שכתב, דאע"ג דאסור להשים סחופי אשיריא, מ"מ מותר לשים אתרוג בהבגד היכא שאין כונתו להריח. והק' המג"א דהא מוכח בסוגיא דהכא דחיישי' למוליד ריח בחרס, אע"ג דלא ניח"ל (וביאר המחצית השקל שם, דאע"ג דכבר הוכיח המג"א בס' ש"ד דפס"ר בדרבנן אסור, מ"מ אולי מוליד קיל טפי), ובאמת לפי' הרא"ה והשטמ"ק דהנידון הוא באוכלין, א"כ מוכח להיפוך דבגחלים לא שייך הך חששא, ויעו' בשו"ת גנת ורדים שרצה באמת להוכיח מן הסוגיא דפס"ר בדרבנן דלא ניח"ל אסור, מהא דאסור להוליד ריח בחרס, ויעו' במג"א מה שנדחק ליישב דעת הי"ש דהכא הנידון בצירוף הבערה, יעו"ש דוחק עצום.

אך לפענ"ד המעיין היטב בסוגי', יראה דאדרבה, דין זה נחלקו בו הרי"ף רא"ש ורש"י, דתלוי זה בפשט מסקנת הסוגיא, דרבא מסיק

יש לצדד לפענ"ד (מלשון תו' ביצה כ"ב א'), אך לטעם הר' פורת שם, דגזרינן שיתן המים על הניצוצות, והוי מכבה ממש, י"ל גם הכא דגזרינן שיתן הכוס מים כשהניצוצות נופלין לתוכו. אך לפי"ז, דוקא לבתר הדלקה הוא דאסור, אבל קודם הדלקה שרי, כיון דלא שייך הך גזירה. אלא דשייך גזירה אטו אחר הדלקה, וכדגזרי' התם ליתן כלי קודם הדלקה מע"ש, אלא ד"ל דהתם הכונה דוקא לאחר הדלקה בע"ש, אבל קודם הדלקה שרי, אך ברשב"א שם נראה דשייך הגזירה, דכתב שם לטעם הר' פורת, הא דשרי ליתן מים בנר שמן, דלא שכיח בשבת שיתן שם מים יעו"ש, ואע"ג דבלא"ה הוי קודם הדלקה, וא"כ ה"נ יש לאסור.

ונפ"מ לדינא, אם נותן קומקום מים על הגאז עד שרותחים המים וגולשים, ועי"ז נכבה הגאז (ומכוין לכך), דלכא"ו הא הוי גרם כיבוי, אלא דיש לנו חומרת האחרונים שהביא הבה"ל, דהוי מקרב כיבוי, אבל למש"נ, הא אם נחמיר בזה רק מטעם הר' פורת, הכא לא שייך זה כלל, וכמבואר (כיון דאינו בא ע"י נתינת מים בפ"ע וכמובן), אלא מצד דהוי כיבוי להדיא, ובוה לדעתי יש לצדד שפיר להיתרא, ויל"ע בזה. אלא דהגר"ז (שציינו בה"ל) בס' רס"ה כתב להיפוך מדברינו, דלטעם ר"ת דחשוב ככיבוי, ה"נ הכא, אבל לטעם הר' פורת שרי, וצ"ע. אבל עכ"פ נלענ"ד כמש"כ, דבאמת ה"ט דהתיר גרם כיבוי, הוא משום דסובר, דמה דשרי רבנן דר' יוסי הוי גם שלא במקום פסידא, ואין איזה היתר בפ"ע ביו"ט, וכ"ה בהגר"ז לה"ט, ושפיר במים דמוכח בגמ' דלא הותר היתירא דרבנן אסרי'. אבל למש"נ, דיש כאן שריתא מצד יו"ט, יש להתיר, רק דצע"ק מנ"ל הך היתירא, דהא גרם מלאכה הוי שבות בשבת, וקיי"ל דכל שבותין דשבת אסור גם ביו"ט, וצ"ע. [גם יל"ע בדיון גרם הבערה דאו' ביו"ט].

סימן י"א

בענין נר של בטלה ביום טוב

א. ביצה דף כ"ד ע"ב. גמרא. איבעיא להו מהו לעשן, רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור, ושמואל אמר מותר. רב הונא אמר אסור, מפני שמכבה, אמר ליה רב נחמן, ונימא מר, מפני שמבעיר, א"ל, תחלתו מכבה וסופו מבעיר. ופי' רש"י, דפלוגתיהו דרב הונא ושמואל היא, אם הוי הנאה השווה לכל נפש יעו"ש. א"ר יהודה, על גבי גחלת אסור, על גבי חרס מותר. ופי' רש"י, דכיבוי ליכא, והבערה נמי ליכא, דהוי כלאח"י, וליכא איסורא דאו'. ורבה אמר, ע"ג חרס נמי אסור, משום דקא מוליד ריחא. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, סחופי כסא אשיריא ביומא טבא אסור, מ"ט, משום דקמוליד ריחא כו'. רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר, מידי דהוה אבישראל אגומרי וכו'.

יעו' בתוס' ד"ה על גבי חרס נמי מותר, שכתבו בשם הר"ר יצחק, בהך דע"ג חרס, דשפיר הוה הבערה כדרכה, והותר ביו"ט, דקסבר הבערה שלא לצורך מותר לעשותה ביום טוב. וכן משמע בירושלמי דמשילין, מהו לאדלוקי נר של בטלה ביום טוב, ר' יוסי אסר, ורבנן שרו, והטעם, מאן דאסר סבר, דהבערה לחלק יצתה, והוי מלאכה, ואסור לעשותה ביום טוב, ומאן דשרי סבר, דללאו יצתה, ולא הוי אב מלאכה, והבערה שלא לצורך מותר לעשות ביום טוב. ומיהו התם קאמר, לא תאסר ולא תישרי. ומאן יש לזיהר מלעשות הבערה שלא לצורך, כדקאמרינן בירושלמי, לא תאסור ולא תישרי. ומכל מקום ע"ג גחלת אסור, לפי שיש כבוי עם הבערה, דלכולי עלמא האי לא שרי, הואיל דאין זה דבר השוה לכל נפש. ואפילו למאן דשרי הבערה שלא לצורך כלל בירושלמי, היינו לפי שיטתו פעמים לצורך אוכל נפש, אבל כבוי דלעולם אינו לצורך תקון אוכל נפש ודאי אסור לכו"ע ביום טוב. ורבא דשרי אף ע"ג גחלת, היינו משום דחשיב ליה דבר השוה לכל נפש, דאם היו עשירים, צריכין הן לכך. עכ"ל התוס'.

ומבואר מהתוס', דיש סברא לומר דיותר הבערה שלא לצורך כלל, משום דללאו יצתה, ולא הוי גדר מלאכה, ולאו מדין מתוך, אך לפי"ז לרב הונא דאסר הכא, י"ל משום דסובר לחלק יצתה, אבל התוס' ביארו, כיון שיש שם כיבוי עם הבערה. וצ"ב צירוף הדברים. ועוד דהא הגמ' הקשה לו ונימא מר מפני שמבעיר, ומאי קו', דהא י"ל הבערה ללאו יצתה, וקו' זו הקשה בחי' מוהרש"א ז"ל, יעו"ש מה שנדחק. ויעו' בחי' רע"א ז"ל שתי' קו' מוהרש"א, דיש הכרח לומר דסובר רב הונא לחלק יצתה, מהא דקאמר לעיל כ"א ב', דמי שלא מניח עירובי תבשילין ביו"ט, אופיין לו פת א', ומבשלין לו קדירה א', ומדליקין לו את הנר, ואלמא דהדלקה ביו"ט הוי מלאכה. עכ"ל ד' הגרע"א.

ונלענ"ד דהגרע"א ז"ל לשיטתו דהנה הגרע"א הקשה שם, בהא דאמרי' בטעמא דב"ש דאין טומנין את החמין דעירב לבישול ולא להטמנה, והק' רע"א, דהא יסוד גזירת הטמנה הוא מצד שיבא לבשל ולהבעיר, ואם עירב על הבישול, איזה חששא איכא. וביאר הגאון קה"י ז"ל ליישב, דלאו מלתא דמלאכה אתי' עלה, רק מטעם הכנה, דקעביד מיו"ט לשבת, אלא דאם ה' מותר להטמין בשבת, אין בזה איסור, כדמבואר בירו' לענין להציע המטות מיו"ט לשבת, יעו"ש, ועפ"י נפלו ד' הגרע"א אלו, דגם הא דאין מדליקין היינו מיו"ט לשבת, לא מטעם מלאכה, אלא מטעם הכנה מיו"ט לשבת,

דאי קיי"ל כר' יוסי לא קשה, ואמאי הא מודה ר' יוסי דשרי גרם כבוי מדאו', וכדמוכח בהדיא שבת דף ק"ב ע"ב, אך כתב הנה"ב חיים שם דא"י ראי', ד"ל דמעתיק לשון התוס'. אך באמת בתו' שלפנינו מבואר איפכא, דהקו' מהא דקתני חייב, ובשבת אינו חייב, אפי' איכא איסורא. אך יותר נ"ל דא"י ראי', דהרא"ש לא נכנס לפלפל בזה, ר"ל דהא גם אם יאמר הרא"ש, דהא גם לר' יוסי הוי רק דרבנן, הא אינו מוכרח רק מכח הסוגי' שבת ק"ב ע"ב, וא"כ למה ליה להקשות בדרך זה, ובפשוטו הקשה, דלמאי דקיי"ל כרבנן, הא שרי עכ"פ במקום פסידא, וא"כ ודאי דאינו חייב, אך מסיק שם הנה"ב חיים, דביאור ראיית המג"א מהא דשפופרת, דהק' הרא"ש אמאי אסור, ומאי קו'. ולפענ"ד ג"ז אינו ראי', דהבין הרא"ש, דאת"ל דהוי רק מדרבנן, לא הוה גזרי חכמים שיסתפק ממנו, דהוי גזירה לגזירה, באופן דאין הכרח מהרא"ש להתיר שלא במקום פסידא. ומש"כ השעה"צ שם בשם ה"ט ז"ל דלא מצינו חבר לשיטת רבינו יואל דדוקא במקום פסידא שרי, לענ"ד הא הדבר מדוקדק היטב בלשון התוס' בסוגיין, דיש חילוק בין יו"ט לשבת לענין איסורא, והשעה"צ עצמו הביא שם, דהמאמר מרדכי כתב דביו"ט לכו"ע שרי גרם כיבוי לכתחילה כמשמעות התו' ביצה דף כ"ב, והרי בתוס' מדוייק החילוק בין יו"ט לשבת, גם הג"ה בשם אור זרוע כתבו בה"ד לאסור גרם כיבוי לכתחילה אפילו ביו"ט. וצ"ע מש"כ המאמר מרדכי, דביו"ט לכו"ע שרי, וכן הביא המרדכי (בב"י ס' תקי"ד) בשם רבינו יואל, דאפי' ביו"ט לא שרינן אלא במקום פסידא, וכנראה כונת המאמר דלכו"ע היינו אפי' ש' הרמ"א, דלא חמיר הרמ"א ביו"ט כהר' יואל. ועיין. וא"כ מצינו ב' חברים לשיטת רבינו יואל, דדוקא במקום פסידא הוה דשרי, רק דביו"ט מצינו ראי' יותר להקל מהתוס'.

ג. בטור ס' תקי"ד כתב, דמותר ליתן מסביב הנר דבר המונע מלישרף, כשרוצה להדליק הנר. ודייק הב"י, דדוקא כשרוצה להדליק, אבל אם כבר הדליק אסור, דהוי מכבה ממש כהרא"ש, דכל השמן חשוב כנר עצמו, וליתן דבר המונע הוי כמקצר הנר. והק' הב"ה, דא"כ אמאי התיר הטור דוקא ליתן מסביב דבר המונע. ותירץ ה"ט ז"ל והובא במ"ב ס"ק י"ט דאין ה"נ דמותר גם לחתוך, אלא דאם יחתוך בסכין אסור בלא"ה מצד תיקון מנא, וכמבואר, ואם יחתוך באור הא ידלק, וצריך הוא את הנר לפעם אחרת. עכ"ל. ולכא"ו צ"ע דא"כ הרמ"א שם שכתב, דיש מתירין לחתוך נר שעוה, והיינו אחר הדלקה, יעו"ש במ"ב. לא מן הענין הוא כלל, דהא השו"ע לא מייירי בכלל מחתיכה, ואין ה"נ דלהשו"ע שרי חתיכה רק קודם הדלקה, מ"מ לא הו"ל להרמ"א לכתוב חתיכה, אלא העיקר הוא דהו"ל להרמ"א לכתוב דשרי אפי' אחר הדלקה. וע"כ דמייירי הכא באופן דמתחן ומרויח ב' הנרות, כדביאר המג"א, והובא בה"ל שם, דאינו דולק כלל באור, רק מהבהבו קצת ושוב מנתקו, רק ה"ט לשיטתו, כדהובא שם בה"ל, דמייירי דוקא כששניהם נדלקין. יעו"ש.

ד. יעו' ברמ"א ס"ב שהביא בשם הר"ן ז"ל, דמותר להוסיף הרבה פתילות בנר, אעפ"י שממהר כיבוי. ויעו' בביאור הלכה שם שכתב, דאם מכוין לכיבוי אורה, תלי במחלו' תו' ורא"ש בדין חתיכת הנר, אם חשוב גרם כיבוי או מכבה ממש, יעו"ש.

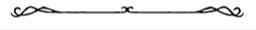
ולכא"ו לא הבנת, מה טעם יחשב כיבוי, דהא היסוד דכיבוי הוא, שהשמן לא ידלק, אבל הכא דהשמן ידלק, מאי נפ"מ אם השתא או אח"כ.

גם לא הבנת היטב, דאת"ל דחשוב כיבוי, א"כ מאי נפ"מ אם מכוין לריבוי האור או לכיבוי, סו"ס מכבה הוא, ואת"ל משום דאז הוי בגדר מבעיר, א"כ גם מכוין לכיבוי, סוף סוף מבעיר הוא, דזה לא תלוי בכונתו. וא"ת דמ"מ הותר לצורך הנאה, כיון דלא הוי גדר מכשירין, כיון דנהנה מיד בהבערתו, א"כ ג"כ קשה, אמאי אם מכוין למהר הכיבוי אסור, דסוף סוף נהנה מן האור, רק דזה תלוי אי בעי' מחשבה לאוכל נפש בהיתר אוכל נפש, דאי בעי' כונה כהמג"א ס' תקי"ז, והב"י סו"ס תקי"ב (ובמקו"א הארכת בזה), אז י"ל דכיון דלא מכוין להאור אסור, ומשא"כ מכוין להבעיר האור שרי, ואע"ג דמכבה, כיון דהותר כיבוי, אם לא הוי מכשירין, והכא באותו שמן נעשית הבערה, וגם דמי למש"כ בשעה"צ (ט"ז), דכיבוי שמיד מבעיר, אינו מכבה (עכ"פ לצורך הנאה ביו"ט), לכו"ע דומיא דהסרת הפחם. ובאמת יל"ע לפי"ז, אם הגדר דמכבה בסופו להבעיר אינו מכבה, אולי א"צ מחשבה כלל. ועכ"פ קו' קמייתא צל"ע, אמאי חשיב בכלל גדר מכבה, וצ"ע.

ה. בביאור הלכה סעיף ג' ד"ה דבר המונע מלישרף, הביא דעת ה"ט ז"ל, דאם נותן הנר בתוך מים שרי [לדעת השו"ע, דוקא קודם הדלקה, ולהמג"א ודעימיה, אפי' אחר הדלקה], אך החמד משה סובר, דדמי זה למקרב כיבוי, לא לגרם כיבוי, כדאיתא סימן רס"ה, יעו"ש בה"ל. ונלפענ"ד דלכא"ו תלי בטעמא דמים דחשיב מקרב כיבוי, דאם הפירוש כהתוס' שם בשם ר"ת דחשיב כיבוי בהדיא, י"ל דכיון דהא בעלמא גרם כיבוי שרי רק במקום פסידא, רק דביו"ט מקילינן, א"כ י"ל דא"צ כאן גדר גרם כיבוי המותר במקום פסידא, רק הגדר הוא, דכיון דגרם כיבוי אינו דאו', התיירוהו ביו"ט [וצ"ע המקור להתיר], ולזה נהי דכה"ג דמקרב כיבוי חמיר מגרם כיבוי, היינו לענין שבת, אבל כיון דודאי לא הוי דאו', מקילינן ביו"ט, כן

דש"ר אפי' ע"ג גחלים מידי דהוה אבישרא אגומרי, ופי' רש"י רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר. כשמואל דאכול נפש הוא עשון פירות זה, ושוה לכל נפש, ואי משום כבוי והבערה ואולודי ריחא, מידי דהוה אבישרא אגומרי, דאיכא כל הנז, ושרי, ע"כ. הרי דיסוד ההיתר להוליד ריח מטעם אוכל נפש, וכמו בישראל אגומרי, והנה בטעמא דבישרא אגומרי שרי וליכא משום מכבה, גי' רש"י בשבת קל"ד א', מטעם אוכל נפש דלא אפשר מעיו"ט יעו"ש, אכן גי' הרא"ש והרי"ף כאן, מטעם דליכא כיבוי דסופו מבעיה, והק' הר"ן והרמב"ן, דא"כ מהו הפי' בסוגייתנו מידי דהוה אבישרא אגומרי, וביארו הר"ן והרמב"ן כאן במלחמות, דזה גופא קאמר רבא, טעמא חדתי, דאין כאן משום מכבה כיון דסופו מבעיה, וממילא אין מבעיה, ולעולם אינו דבר השוה לכל נפש, אבל קשה דא"כ מ"ט שרי להוליד ריח אחרי דלא הוה דבר השוה לכל נפש, וביארו שם הר"ן והרמב"ן בזה"ל, ומשום אולודי ריחא נמי המוזכר בגמרא לא מיתסרא כיון שאינו מכין להריח אלא להכשיר אוכלין, עכ"ל הר"ן ז"ל. וא"כ אדרבה מסקנת הסוגיא מוכחת, דאע"ג דאין כאן היתרא דאוכ"ג, מ"מ אין כאן איסור אולודי ריחא, כיון דאינו מכין לכך, ופס"ד דלא ניח"ל דאיסור מוליד שרי. וא"כ נמצא דרש"י רי"ף ורא"ש מחולקים בזה. וא"כ להלכה הא יש לפסוק כהרי"ף והרא"ש דשרי מוליד דלא ניח"ל כהיש"ש, וקו' המג"א ס' תרנ"ח צ"ע מסוף הסוגיא. ובפרט המג"א ס' תקי"א העתיק כטעם הרי"ף. והדברים מחוורים בעה"י.

ו. ובמש"נ ש"י רש"י והר"ן דאין איסור מוליד באוכלין, יל"ע מהא דכתב במ"ב ס' תקי"א בשם האחרונים לאסור ליתן בשמים במים יעו"ש, דהא מים הוי מידי דאכול. וי"ל כמו שכתבו הפוסקים לענין צביעה באוכלין דהיכא דמכין לשם צביעה אפי' דהוי באוכלין אסור. וכ"כ במ"ב לענין ממרח בחבית באוכל. והיסוד, דיסוד הכלל דאין צביעה באוכלין אינו משום דהאוכל מופקע מצביעה, אלא דהצביעה הוי דרך אכילתו, ולזה אם מטרתו היא בדרך צביעה הוי מלאכה [וכן ביאר בס' קה"י שבת יעו"ש דף ע"ה], וממילא גם בענינו אם מוליד בשביל האוכל, אי"ז מוליד, כיון דאין מטרתו לריח אלא להאכילה. אבל אם נותן בשמים במים, ומטרתו לריח בעלמא, א"נ לרחוץ הידים בהם ודאי אסור. ודוק.

הרב י. סויסה ירושלים

קטן שהגדיל בתוך ימי הספירה האם ממשיך לספור בברכה
יש לדון בקטן שהגדיל בתוך ימי הספירה, האם ממשיך לספור בברכה או שאינו יכול להמשיך לברך יותר. וכן יש לדון לענין שאר המצוות האם בעינן שיהיה חיוב שווה בכל זמן המצוה, או שאין קפי"א בדבר.

ראשית יש לדון מתי הקטן מקבל דין של גדול. שנינו במסכת אבות פרק ה' משנה כ"א בן שלש עשרה למצוות, ופי' רש"י דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם, ואינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג שנה כדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה, ואז היה לוי בן י"ג כשתחשב ב' שנים שעשה יעקב בבית אל. נ"א בן י"ג למצוות, דמי שהביא שתי שערות בא לכלל מצוות דאורייתא, דהלכה למשה מסיני היא, ושיערו חכמים הבאת ב' שערות לשלש עשרה שנה, לפיכך מכניסין אותו לקיים מצוות, ומאותו זמן ואילך מסתמא מחזיקין ליה בשתי שערות כדן רוב תינוקות, אבל היכא דידיעין ליה בבירור דאכתי לא מייתי ב' שערות בגיל שלש עשרה אינו נזקק למצוות מן התורה, אלא בחינוך מדרבנן בעלמא דמחנכי ליה לרבינו כבר שית כבר עשר וכו'. וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ט"ז סימן א' די"ג שנה הוי שיעור הלכה למשה מסיני כמו שאר כל שיעורי תורה.

והנה בגיל שלש עשרה ויום אחד נחלקו הראשונים האם צריך מעת לעת או לא, התוס' בנדה דף מ"ד ע"ב ד"ה שלשים יום על הא דת"ר בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת בביאה דברי ר"מ, וחכ"א בת ג' שנים ויום אחד, ומאי בינייהו, אמר רבי יוחנן ל' יום בשנה חשובין שנה, והקשו התוס' לימא ביום ראשון של שנה רביעית איכא בינייהו, דלר' מאיר במקצת היום סגי, ולרבנן בעינן מעת לעת עד שעה שנולדה, כדאמרינן בזבחים כ"ה ע"ב דשעות פוסלות בקדשים, ותירצו דקים ליה דרבנן לא בעי מעת לעת, וכן תירצו התוס' רא"ש. וכן דעת הרשב"א בנדה מ"ז ע"ב דשנה האמורה בן ובבת משמע דלא בעיא מעת לעת לשעות, והוכיח איכא בינייהו מקושיית תוס' מדאוקמינן בגמ' דאיכא בינייהו ל' יום, ולא אוקמינן משעה לשעה ביום הראשון של שנה רביעית. וכן דעת הרמב"ן דף מ"ז ע"ב שדוקא לענין קדשים ולענין בתי ערי חומה בעינן מעת לעת ממש, משא"כ לענין בן ובת דלא בעינן מעת לעת.

וכן כתב המאירי, וטעמו דלא בעינן מעת לעת לשעות משום מקצת היום ככולו, מ"מ הביא דעת החולקים, וכתב ואין בידינו להכריע. אומנם הריטב"א כתב דאף בן ובת בעינן מעת לעת לשעות, ומה שהוכיח הרשב"א כתב דאין זו ראייה ע"ש.

הדברי חמודות פרק ה' אות ה' הוכיח מדברי הרמב"ם פרק ב' מהלכות אישות שלא נחשב לגדול עד שיושלם י"ג שנה ויום אחד,

והיינו עד סוף היום הראשון של שנת י"ד, מדכתב הבן משילד עד שיהיה בן י"ג שנה נקרא קטן ונקרא תינוק ואפי' הביא כמה שערות וכו', הביא ב' שערות והוא מבן י"ג שנים ויום אחד ומעלה נקרא גדול ונקרא איש, עכ"ל. ומדהוסיף תיבת למעלה אחר י"ג שנים ויום אחד, משמע דאף תוך היום האחד אינו נעשה גדול עד לסופו, מ"מ כתב בסוף דבריו דלא הכריע כדבריו למעשה אא"כ יהיו נראין הדברים גם לשאר חכמי הדור.

נמצא שיש ג' שיטות בדבר, דעת תוס' הרמב"ן והרשב"א דלא בעינן מעת לעת, דעת הריטב"א דבעינן מעת לעת לשעות, ודעת הדברי חמודות דבעינן י"ג שנה ויום אחד בשלמות, ורק בסוף היום נעשה גדול.

השו"ע סימן נ"ג סעי' י' כתב: יש ללמד זכות על מקומות שנוהגים שהקטנים יורדים לפני התיבה להתפלל תפילת ערבית במוצ"ש, וכתב הרמ"א ובמקומות שלא נהגו כן אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפילת ערבית, אפילו הגיע לכלל י"ג שנים ביום השבת אין להתפלל ערבית של שבת, דהרי עדיין אין לו י"ג שנה, ומקור דינו מהמהרי"ל. והנה הב"ח בסוף הסימן הבין בדברי הרמ"א שכוונתו דבעינן מעת לעת, ולכן לא נעשה בר חיוב מיד בתחילת הלילה, ותמה עליו שלא ביאר כוונת המהרי"ל שדוקא כשמתפלל מבע"י, ושגגה היא מלפניו, וכתב שכן הדין דלא בעינן מעת לעת לשעות, והוכיח כן בשו"ת סימן קמ"ה ע"ש.

המגן אברהם ס"ק י"ג ביאר כוונת הרמ"א דרק באופן שמתפללים מבע"י אסור לקטן לעבור לפני התפילה, אבל אם מתפללים בלילה מותר שאין צריך מעת לעת בשעות, וכפסק הב"ח וכן פסק הט"ז ס"ק ו'.

וכן הוא בשו"ע חו"מ סימן ל"ה: קטן פסול להעיד אפילו היה נבון וחכם עד שיביא ב' שערות אחר י"ג שנים גמורות וכו', והש"ך ס"ק א' אחר שדחה את הדברי חמודות כתב דאין צריך להשלים מעת לעת בשעות, וכן כתב הברכי יוסף שם ודחה את דברי החמודות, וכן הנו"ב תנינא חו"מ סימן ו' כתב דכבר פשט המנהג כדעת המג"א שתיכף כשחשכה ליל יום שנוולד בו מקרי בן י"ג ויום אחד. וכן החת"ס או"ח ס' קע"ב. אמנם בשאלות פ' בחוקותי שאלתא קט"ז משמע דבעינן מעת לעת, וכן כתב החכמת שלמה בחו"מ. והבאר היטב ס"ק י' הביא בשם שכנה"ג שהביא שמהרי"י ברונא סימן קצ"ו ס"ל שאינו נקרא גדול עד שיעבור אותו היום, והוא כדברי החמודות, ועיין מהר"ם בן חביב בספרו יום תרועה ר"ה דף כ"ח ע"א ע"ש. מ"מ להלכה פסקינן כדברי המג"א והנו"ב והמשנ"ב ושאר האחרונים דס"ל דלא בעינן מעת לעת, אלא מיד בתחילת הלילה נעשה בר מצוה.

ועוד יש לדון האם סמכין על הקטן שהגדיל גם על עניני דאורייתא כל שלא ידעינן שהביא ב' שערות, או דסמכין אחזקה דרבא, דאיתא בגמ' בנדה מ"ו ע"א אמר רבא קטנה שהגיע לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנים. ועוד איתא דכי קאמר רבא חזקה למיאון, אבל לחליצה בעי בדיקה. וכתב מהרי" קולון תשובות החדשות סימן מ"ז שחזקה דרבא מהניא אף בדאורייתא, ורק לענין חליצה משום חומר ערוה הצריכה בדיקה.

והריב"ש סוף סימן קפ"ב כתב דאע"פ דלא נאמרה להקל אלא להחמיר זהו לסמוך על אותה חזקה לבדה, אבל אפשר לעשותה סניף להאמנת הנשים בעדות הסימנים, שהרי החזקה היא אמיתית היא כיון שמוצאין בעבורה הקטנה מחזקת קטנות שלא תמאן. אמנם מדברי הרשב"א והרמב"ן בחולין ג' ע"ב מוכח שאף להקל אזלינן בתר חזקה זו. והמהרי"ט ח"א סימן מ"א כתב דקימ"ל כרבא דאמר חזקה משבאה לכלל שנים שהביאה סימנים, ובחליצה החמירו אע"ג דאיכא חזקה דרבא, אבל לעולם חזקה גדולה היא דבכמה מקומות סמכין על החזקה להקל אפילו בשל תורה, כדאמרינן בפסחים ט' ע"א חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, וכן חזקה שליח עושה שליחותו כדאמרינן בעירובין ל"א ע"ב, וע"ש שהביא עוד ראיות לדבריו.

והחכמת אדם בבית אדם הביא מחלוקת בין הבית מאיר דס"ל דחזקה דרבא חזקה גמורה ככל הש"ס, לעומתו הגאון ה"ר רפאל הכהן ס"ל דחזקה דרבא אינו אלא לחומרא, וכדאמרינן דלחליצה בעי בדיקה, משא"כ למיאון. מ"מ סיים אחר שהביא את המהרי"ט דחזקה דרבא הוי חזקה ברורה.

ורע"א בשו"ת סי' ז' כתב דחליצת קטנה הצריכו בדיקה, ולא סמכו על החזקה משום שיש לה חזקת איסור יבמה לשוק, וכן תירץ הבית אפרים חלק אה"ע סי' ק"ל דאף בחזקה דרבא הוי חזקה גמורה, מ"מ לענין חליצה החמירו משום שיש לה חזקת איסור.

וכן הנו"ב מהדו"ת או"ח סימן א' לענין כתיבת תפילין ע"י קטן, אבל בן י"ג כיון שהגיע לכלל שנים סמכין על חזקה דרבא דהיא חזקה אלימתא, והא דלא סמכין עליה בחליצה היינו משום שיש כנגדה חזקת יבמה לשוק, או מטעם שאין סומכין על החזקה במקום שאפשר לברר והרי בידינו לבדקו, ובמקום שא"א לבדקו היכא שאין נגד חזקה זו חזקה אחרת ודאי סמכין עלה, והיכא שיש כנגדה חזקה אחרת או שהיא להוציא ממון איכא מחלוקת הפוסקים

בזה, והא דאין סומכין על החזקה במקום שיכולים לברר הוא דוקא להוציא מחזקת איסור, ע"ש. והביא את דברי המגן אברהם בסימן ל"ט שכתב לפסול התפילין כל שלא נבדק אם הביא ב' שערות, וכתב דבריו צ"ב.

וכן הזרע אמת ח"ג חיו"ד סימן קמ"ב הביא את דברי המגן אברהם, ודחה דבריו דלעולם אף בדאורייתא סמכין על חזקה דרבא ואפילו היכא דאפשר לברר, ורק לענין חליצה החמירו, והיכא דאיתמר איתמר.

וכן אבני נזר או"ח סוף סימן קי"ז כתב שדוקא לענין חליצה החמירו, ומ"מ כתב דלכתחילה לא יכתוב עד שיבדוק. ובחלק אבן העזר סי' רט"ו אות י"ז הביא דברי השב שמעתתא שכתב דחזקה דרבא הוי להחמיר ולא להקל, וכתב על דבריו דליתא לחזקה זו אדרבא אף להקל, ורק מדרבנן הצריכו לענין חליצה בדיקה.

וכן פסק התורת חסד מלובלין או"ח ס' א' וכן שו"ת דברי יציב חו"מ סימן מ"ה שכתב שרבו החולקים על המגן אברהם, והעלו שאף בדאורייתא סמכין על חזקה דרבא ושכן עמא דבר, וכן פסק היב"א וכן בחזו"ע שבת ועוד דסמכין על חזקה דרבא ואף בדאורייתא.

אמנם המגן אברהם בסימן ל"ט פסק דאם כתב לאחר שהגדיל תפילין וכו', כל שלא נבדק שהביא ב' שערות התפילין פסולות, וכן פסק המשנ"ב ס"ק ג', מ"מ בביאור הלכה ד"ה אי קטן דאם הנער אינו נמצא לפניו וא"א לבדוקו צריך עיון למעשה, דהנו"ב והפרי מגדים מכשירים, ורע"א בתשובותיו או"ח סימן ז' וישועות יעקב סימן ל"ב מחמירין. והפמ"ג הביא ראייה מהא דקימ"ל שאם נאבדה הריאה בלי בדיקה כשר.

וכן בסימן רע"א ס"ק ב' כתב שנער בן י"ג שנה, אינו יכול להוציא אשה ידי חובת קידוש, דחיישין שמא לא הביא ב' שערות, דבמילי דאורייתא לא סמכין על חזקה דרבא עד שיביא ב' שערות. וכן פסק המשנ"ב ס"ק ג'.

הרמ"א בסימן קצ"ט בדין זימון דאין מצרפין את הקטן לזימון עד שיהא בן י"ג שנה, דאז מחזיקין ליה כגדול שהביא ב' שערות, וכדעת הרא"ש והמרדכי.

והמשנ"ב ס"ק כ"ז כיון שהגיע לכלל שנים מסתמא כבר הביא ב' שערות, אבל אם בדקוהו ולא נמצא ודאי שאין מצרפין אותו לזימון. וכתב שכל זה לצירוף, אבל לזמן היינו להוציא את האחרים בברכת המזון דהוי דאורייתא ודאי לא סמכין עד שיתברר שהביא ב' שערות, מ"מ אם כל אחד מברך לעצמו ורק הוא מזמן שרי. וכתב בשער הציון סקי"ט משום דזימון לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, ועיין חידושי הרשב"א והרא"ה בפרק ג' שאכלו.

אמנם החו"א סימן ל"א סק"א דעתו דעיקר ברכת הזימון הוי דאורייתא, והביא את דברי המשנ"ב שכתב שרוב הפוסקים ס"ל דברכת זימון הוי דאורייתא, וכתב ולא ידעתי מי המה, א"כ לפי"ז אף קטן שהגדיל כל שלא ידוע בודאי שהביא ב' שעות לא סמכין על החזקה ולא יכול לזמן. מ"מ מבואר בדעת המשנ"ב דאף ביש פוסקים הזימון הוי דאורייתא, מ"מ סמכין על רוב הפוסקים דהוי דרבנן, ולפי"ז אפשר שפיר לסמוך על החזקה.

וכן המשנ"ב בסימן רע"א לענין קידוש כתב שאף שהגדיל, כל שלא הביא ב' שערות לא יכול להוציא אחרים, מ"מ אם האשה התפללה ערבית וכבר יצאה ידי חובת קידוש מדאורייתא לדעת המג"א, בכה"ג יש לסמוך על נער בן י"ג שנה שיעשה קידוש ויכוון להוציאה, ואף דלא ידענו בבירור שהביא ב' שערות, ומשום דהוי ספק ספיקא, שמא האשה יצאה ידי חובת קידוש, ושמא הוא הביא ב' שערות.

ואף דיש ראשונים דס"ל דקידוש על היין הוי דאורייתא, כן דעת הר"ן הרא"ש ועוד, וא"כ אין יכול להוציא את האשה בדאורייתא כל שלא ידענו בבירור שהביא ב' שערות.

וכן מבואר בבן איש חי פרשת בראשית אות י"ב שאף בן י"ג שנה כל שיש להסתפק שמא עדיין לא הביא ב' שערות, אינו מוציא ידי חובת קידוש היום לא את האיש ולא את האשה, ואע"פ שהתפללו ערבית.

אלא דנראה דדעת המשנ"ב דאף דלא סמכין על חזקה דרבא בדאורייתא, מ"מ כל שיש לנו צירוף דהוי דרבנן בכה"ג סמכין על חזקה דרבא.

וראיתי בחזו"ע שבת ח"ב עמוד נ"א שכתב שדברי המשנ"ב צ"ב, דכתב דכיון שיש ספק ספיקא סמכין על חזקה דרבא, וצ"ב דהא הוי ספק ספיקא בתרי גופא. היינו שמא הנער הביא ב' שערות, ושמא האשה התפללה ויצאה ידי חובת קידוש מדאורייתא, שכן דעת הרא"ם בחידושו על הסמ"ג הלכות מגילה מדאמרינן ב"ה כ"ט ע"א שהטומטום אינו מוציא אף את מינו כיון דהוי ס"ס בתרי גופא, וכן הביא הפרי חדש סי' תקפ"ט סעי' ד' ועוד אחרונים. ותירץ מכיון שמהתורה מחזיקין ליה שהביא ב' שערות, ורק מדרבנן יש לחוש שמא לא הביא ב' שערות, י"ל דספק ספיקא בתרי גופי בדרבנן שרי, וכדברי ערך השולחן ח"ג חו"מ בקונטרס ספר הזכרון מערכת ס' אות י"א וכן שו"ת האלף לך שלמה חאה"ע סי' י"ד.

וכן נראה בראש בהלכות מגילה שכתב דקטן אע"ג דלגבי דאורייתא לא מקרי מחויב בדבר, לגבי מילי דרבנן מיהא מיקרי מחויב בדבר מכיון דשייך קצת במצות ע"י אביו וסופו לבא לידי חיוב דאורייתא, אבל אשה כיון דאי אפשר שתבא לידי חיוב דאורייתא אע"ג דמחייבא מדרבנן, לא קרינן בה מחויב בדבר, ומשום הכי סומא שראה מאורות בימיו דאפשר לבא לידי חיוב דאורייתא אם יתפקחו עיניו אע"ג דחיובו השתא מדרבנן, מוציא את הרבים דמחייבי מדאורייתא כקידוש היום, ה"נ כיון שסופו לבא לידי חיוב ודאי שברכות שבייך בבוקר יועילו לו לערב כשהגדיל.

ונראה לבאר עוד, דאף אי נימא דמעשה של הקטן כלום, וכל המצוה היא חינוך של האב, ואף אי נימא דברכת התורה מדאורייתא מ"מ ברכת הקטן שבייך בעודו קטן הועילה לו, דהנה יסוד ברכת התורה האם היא ברכת המצוות או ברכת השבח, ובפשטות נראה דברכות התורה היא ברכת המצוות שהיא על קיום מצוות תלמוד תורה.

אמנם הגר"ח (מובא בגר"ז פרק י"א מהלכות ברכות הלכה ט"ז וכן בסוף מסכת סוכה וכן בספר עמק ברכה סימן א') ביאר שברכות התורה קאי על חפצא של התורה, והיינו דכל שלומד תורה צריך לברך ברכות על התורה. לפי"ז אפשר לומר שברכות התורה שבייך בבוקר על התורה מהני גם לערב, ואף שהגדיל, ומשום דאין הברכה על הגברא אלא על החפצא שהיא התורה.

אלא דיש לפקפק בזה, דאי נימא דמעשה מצוה של הקטן אין עליו שם מצוה כלל, ומשום דאין חיוב מצידו אלא מצד אביו, א"כ אף שבייך בבוקר על התורה משום מצוות חינוך, מ"מ בערב שהגדיל הרי לא בירך על התורה כלל, ומשום שהברכה שבייך היתה בזמן פטור ולא תועיל לו לזמן החיוב.

בדין הגבלה בברכות

והנה ביביע אומר חלק ג' אור"ח סימן כ"ז אות י"א כתב דלכאורה יש עצה לקטן, שביום האחרון של שנת י"ג בבוקר יכין בעת ברכת התורה שאינו רוצה לפטור אלא עד הערב, ואז יכול לחזור ולברך בלילה קודם התפילה או הדרשה.

מקור דין זה כתב השו"ע אור"ח סימן קע"ד סעי' ד' במה שנחלקו הפוסקים אם ברכת היין של ההבדלה פוטרת את היין שבסעודה שלאחריו, הלכך המבדיל קודם נטילה יכין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה. וביאר המשנ"ב ס"ק י"ז דאז יברך ברכה אחרונה על הכוס קודם הסעודה. והקשה התוספת שבת ס' רצ"ט סק"ד כיצד מותר לגרום ברכה שאינה צריכה, וכתב שמשום קושיה זו השמיט הט"ז הכרעה זו של השו"ע.

מ"מ התבואות שור ס' י"ט ס"ק י"ז כתב שאע"פ שודאי כוונתו לשתות יין בסעודה, מהני כוונתו שלא לפטור היין שבסעודה כיון שאין ענין הכוסות ענין אחד, אלא כוס הבדלה הוא כוס ברכה, וכוס שבסעודה הוא כוס של רשות.

מ"מ הערך השולחן כתב להוכיח מדברי השו"ע דבמקום דאיכא פלוגתא דרבנותא בספק ברכות יכין שלא לצאת בברכה הראשונה, ואין בזה חשש של ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן להצילו מפלוגתא. ועיין שערי תשובה ס' מ"ז ס"ק י"ב בשם הפרמ"ג.

אולם אם כדברי התבואות שור שדוקא בשני ענינים מהני, א"כ לא שייך עצה זו שבייך בבוקר ופטור עד הערב, ומשום דזה ענין אחד. מ"מ נראה משו"ת רב פעלים ח"ב אור"ח סימן ה' דאף דהוי ענין אחד, כל שיש היסח הדעת בינתיים מהני להגביל בברכה. ונידון דידן יש לצרף מה שכתבו התוס' בברכות דף י"א ע"ב דהיינו טעמא דברכות התורה פוטרות כל היום, ואין היסח הדעת מצריך לחזור ולברך, משום דכל שעה ושעה מחויב ללמוד שנאמר והגית בו יומם ולילה, והו"ל כיושב כל היום בלא הפסק. וכן דעת הרא"ש ותר"י. אמנם קטן דליכא חיובא רק מצד חינוך, ולדעת הפוסקים דהיא מצוה על האב לחנכו והוא אינו בר חיובא כלל, א"כ שפיר מהני היסח הדעת לחייבו לברך בברכות התורה, ובפרט דאיכא כמה צדדים לחייבו, שמא ברכת התורה היא דאורייתא וממילא לא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, ואף אם נימא דהוי דרבנן שמא אין הקטן יכול להוציא את עצמו כלל והוא אינו בר חיובא כלל ורק חיובו של אביו לחנכו.

ומ"מ העצה הפשוטה נראה שיפטור את עצמו בברכת אהבת עולם, וכיון בה כדי לצאת ידי חובת ברכות התורה, כמבואר בשו"ע סימן מ"ז סעי' ז' דברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה אם למד מיד בלא הפסק. וכתב המשנ"ב ס"ק י"ג ופשוט דה"ה ברכת אהבת עולם בערבית ג"כ פוטרת, דזיל בתר טעמא. ואף שלא הביא מקור לדין זה, זכה לכיון לדעת רבינו יונה בברכות, ולאחר התפילה ילמד מעט ויצא ידי"ח לכל הדעות, ואין התפילה חשובה הפסק כמבואר באור זרוע ובלבוש שהביא הביאור הלכה ד"ה אם למד מיד, וכך הוא בכף החיים אות מ"ז.

ועתה יש לעיין בקטן שהגדיל בתוך ימי ספירת העומר, דהנה נחלקו הראשונים אם ספירת כל לילה ולילה היא מצוה בפני עצמה, או דכל הלילות מצוה אחת כדכתיב "תמימות תהינה".

וכן בליקוטי חבר בן חיים תלמיד החת"ס, מובא בליקוט מפרשים על השו"ע, ביאר דבשלמא לאלתר דלא חיישינן לשמא ימות הוא דיוצא מדרבנן משום דיבא לידי חיוב דאורייתא, אבל בקטן דלזמן מרובה הוא וחיישינן שמא ימות בכה"ג לא מקרי אתי לידי חיוב דאורייתא. וכן בשבילי דוד דלענין תוספת שבת עכ"פ יבא לדאורייתא בבירור בזה השבת עצמו, משא"כ בקטן שאוכל עכשיו לא יבא לידי דאורייתא.

מ"מ כתב דהמגן אברהם למד מדברי המרדכי שכתב לענין סומא, דהואיל דאפשר אם נתפקח וזה ודאי לא דבר שיבא מיד או באותו היום, ופשיטא שקטן לא גרע מסומא, וכן הקשה שו"ת יהודה יעלה אסאד חאו"ח ס' ס"ד על דברי הבגדי ישע.

אלא דיש ליישב דהנה נחלקו הראשונים בדין חיוב הקטן במצות האם זה חיוב של הקטן או חיוב של אביו, דהנה כתב רש"י בברכות דף מ"ח ע"א לענין גדול שאכל כזית דגן שיכול להוציא אחרים ידי חובה, ואע"פ שכזית דגן שיעורא דרבנן הוא מ"מ כיון דמחויב מדרבנן מחויב קרינן ביה ומוציא אחרים ידי חובה. והקשה מאי שנא קטן שהגיע לגיל חינוך דאינו יכול להוציא את הגדול אף בחיוב מדרבנן. ותיירץ דקטן אין חיובו אפילו מדרבנן, אלא חיובו של אביו לחנכו במצוות וע"כ לא יכול להוציא את הגדול.

וכן דעת הרמב"ן במלחמות דף י"ב בדפי הרי"ף שהקטן אין חיובו לא מדאורייתא ולא מדרבנן, אלא חיובו הוא של אביו לחנכו. וכן הוא בחידושי בקידושין דף ל"א ע"א. וכן דעת הר"ן בקידושין והריטב"א והמאירי במגילה דף י"ט ע"א, והכסף משנה פרק ו' מהלכות חמץ ומצה הלכה י' על דברי הרמב"ם שכתב הכל חייבין באכילת מצה אפילו נשים ועבדים. קטן שיכול לאכול פת מחנכין אותו במצוות ומאכילין אותו כזית מצה, וביאר הכסף משנה דמשום מה חילק הרמב"ם בין נשים ועבדים לקטנים, אלא דהרמב"ם ס"ל כדעת הרמב"ן דקטן אין חיובו מדרבנן אלא חיובו על אביו, לכן כתב דקטן שיכול לאכול מחנכין אותו ומאכילין אותו כזית. וכן דעתו בפרק א' הלכות מגילה הלכה א'.

אמנם התוס' בברכות מ"ח ע"ב הקשו דאם איתא לדברי רש"י האיך אמרו בברכות דף כ' ע"ב בן מברך לאביו כשאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, אלא ודאי קטן חיובו מדרבנן וע"כ יכול להוציא. וכן נראה דעת רבינו מנוח פרק ג' מהלכות שביתת עשור הלכה י' שכתב לענין השלמה ביה"כ הוי חינוך הקטנים מדרבנן.

ולפי"ז אפשר ליישב את קושיית המגן אברהם דשאני סומא שיכול להוציא את בניו ובני ביתו הואיל וסופו לבא לידי חיוב כשיתפקח, משא"כ כשאינו יכול להוציא את הגדול ידי"ח אף על פי שסופו לבא לידי חיוב כשיגדל, מ"מ כיון שאין חיובו כלל אפילו מדרבנן ע"כ לא יכול להוציא מי שחייב דרבנן, אבל סומא עכ"פ חייב מדרבנן, וע"כ יכול להוציא מי שחייב בדאורייתא כיון שיכול להגיע לידי חיוב דאורייתא, משא"כ קטן. כן תירץ ערך השולחן ס' קפ"ו סוס"ק ג' והחקרי לב אור"ח ס' מ"ה ועוד אחרונים. ולפי"ז יש לומר עוד מה שכתב הרע"א דדעת המרדכי לא כשיטת הכסף משנה, ולפי דבריו דעת הכסף משנה והמרדכי חד שיטה היא, ודוקא גדול יכול להוציא, אבל קטן אינו בר חיוב כלל לא מדרבנן ולא מדאורייתא, ודו"ק.

וכן ביאר קונטרסי שיעורים על מסכת קידושין (סימן כ"ד אות י"ג), דכתב דלדבריו דברי הרע"א אין מתקבלים בזה דאין לדמות קטן לסומא ולתוספת שבת, ואין קטן דומה בזה אלא לאשה שגם המרדכי מודה שאין היא בת חיובא כלל ואינה מוציאה את האיש, וה"נ בקטן, ולחנם עשה הרע"א מחלוקת בין הכ"מ למרדכי, וע"ש עוד בדבריו.

לפי"ז לענין ברכות התורה לשיטת הרמב"ן והרמב"ם וסיעתם דאין חיוב מצות חינוך על הברך כלל אלא על אביו, א"כ ודאי שאין בברכותיו שבייך בבוקר יועילו לערב ויצטרך לברך שוב.

מ"מ לשיטת התוס' וסיעתו שהקטן חייב מדרבנן אפשר שיועיל גם לערב, אלא שגם זה אינו מוסכם, דהא נחלקו הראשונים בברכות התורה האם זה מדאורייתא או מדרבנן, שדעת הרמב"ן בסוף חלק עשין מצוה ט' שברכות התורה מדאורייתא, וכן דעת התשב"ץ ס' קס"ג והחינוך מצוה ת"ל, וכן פסק הפר"ח ס' מ"ז ושאתג אריה ס' כ"ד ועוד. אמנם דעת הרמב"ם דהוי מדרבנן, וכן נראה מסתימת השו"ע סימן ר"ט סעי' ג' שכתב כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה, משמע דרק ברכת המזון הוי מדאורייתא, משא"כ שאר הברכות וכן ברכות התורה הוי מדרבנן, וכן דעת הלבוש ועולת תמיד ומאמר מרדכי, א"כ אף לפי דעת התוס' וסיעתו שחיוב הקטן מדרבנן מ"מ אינו יכול להוציא מי שחייב מדאורייתא, א"כ ה"ה כשהקטן בירך מצד חיוב מדרבנן, מ"מ לא יכול לצאת ידי חובה בברכות התורה שהיא מדאורייתא דאין דרבנן מפיק דאורייתא, ויצטרך לברך ברכות התורה בערב כשהגדיל.

מ"מ לפי מה שביאר הבגדי ישע במרדכי לחלק בין קטן לקידוש, משום שהקטן לא יבא ביום זה לידי חיוב משא"כ בקידוש, לפי"ז בקטן שהגדיל כיון שביום זה נעשה גדול א"כ אפשר דאף לפי המרדכי מהני.

מ"מ החזו"ע הלכות פורים לענין פרשת זכור כתב דיקרא גדול, אבל קטן שהגדיל כל שלא הביא ב' שערות שלא יקרא, ונראה דחזר בו וס"ל דלא סמכינן לגמרי על חזקה דרבא במצוות דאורייתא ע"ש. מ"מ כל שיש צד דלא הוי דאורייתא סמכינן על הנער שהביא ב' שערות, ואף שאין אנו יודעים בבירור. וכן פסק לענין תקיעת שופר ביום השני דשרי, וכדעת השואל ומשיב קמא ח"ג ס' קע"ז, ודלא כמטה אפרים ס' תקפ"ט ס"ז שהחמיר בזה.

וע"כ לדינא לכתחילה לא סמכינן על נער בן י"ג שנים במצוות דאורייתא להוציא את הרבים, אלא א"כ ידעינן שהביא ב' שערות, מ"מ במקום שאינו נמצא סמכינן על החזקה דרבא כשיטת הנו"ב, וכן כל שיש לצרף שיטת הפוסקים כמבואר במשנ"ב.

ועתה נדון במעשה המצוה של הקטן האם נחשב המעשה לכשהגדיל, דהנה איתא בגמ' ר"ה דף כ"ח ע"א שלחו ליה לאבוב דשמאל כפאו ואכל מצה יצא, ואקשינן כפאו מאן, אילימא כפאו שד פי' רוח שטות והתניא עתים חלים עתים שוטה, כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו, כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו, אמר רב אשי שכפאוהו פרסיים, ואף שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח יצא. כן פי' רש"י.

ופסק הרמב"ם פ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה ג' אכל כזית והוא נכפה בעת שטותו ואח"כ נתרפא, חייב לאכול אחר שנתרפא, לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות, וכן פסק השו"ע ס' תע"ה סעי' ה'. מוכח שהעושה מצוה בעת שהיה פטור ושוב נתחייב, אין מעשיו עושה בזמן הפטור מועיל לו מאומה, וחייב לחזור ולעשותה, כל שלא עבר זמנה.

וכן מבואר ברמב"ם פרק ה' מהלכות קרבן פסח הלכה ז': גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור.

והקשה הכסף משנה וז"ל: איכא למידק אטו קטן בר חיובא ופיטורא הוא, ותיירץ מהר"י קורקוס דכיון דרחמנא רבייה לקטן שישחטו עליו וממנין אותו נפטר הוא בכך מן השני, משמע דאי לאו דרבייה רחמנא לקטן להמנות עם בני החבורה שנאמר "שה לבית אבות", ואפילו קטן אין המצוה שעושה בקטנותו פוטרתו לכשיגדיל, וכל זמן שלא עבר זמן המצוה חייב לחזור ולעשותה. ועיין בחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם שהקשה, הא מסקינן בנדרים דף ל"ו ע"א דשה לבית אבות לאו דאורייתא, וא"כ הדרא קושיה לדוכתא, ועי"ש בתירוץ. לפי"ז יש לדון בקטן שהגיע לגיל המצוות האם מחויב לחזור שוב ולברך ברכת התורה, שהרי מה שבייך בקטנותו בבוקר אין בה כדי לפוטרו בלילה, דהא בבוקר היה מחויב רק מדין חינוך, ובצאת הכוכבים נעשה בר חיוב מדאורייתא, וא"כ כמו שקטן אינו מוציא את הגדול ידי חובה ה"ה שלא יכול לפטור עצמו בזמן הפטור לזמן החיוב.

הרע"א בחידושיו ס' קפ"ו סעי' ב' הסתפק באכל ביום האחרון של שנת י"ב לעת ערב קודם הלילה ובירך ברכת המזון, ותוך שיעור עיכול הגיע לגדלות, האם מחויב לחזור ולברך ברכת המזון מדאורייתא כיון שעדיין לא נתעכל המזון, או דנימא כיון שבייך על אכילתו שהיה בקטנות שוב לא יצטרך לברך כשהגדיל, ונשאר בצ"ע, וכתב עיין מגן אברהם סימן רס"ז.

והמגן אברהם הביא את דברי המרדכי במגילה פרק ב', דנשאל רבינו טוביה מווינא אין סומא פוטר את בניו ובני ביתו מקידוש, והא לרבי יהודה סומא פטור מן המצוות ולא מחויב אלא מדרבנן, והכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, והשיב דאשכחן כוותיה הא דאמרין מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, ואף שאותה שעה עדיין יום, ולמ"ד תוספת שבת דאורייתא ניחא שמקדש בערב שבת וחל הקידוש מדאורייתא, אלא למ"ד תוספת שבת מדרבנן איך יחול הקידוש שמקדש מבעו"י שהוא מדרבנן, על חובת הקידוש לכשתחשך שהוא מדאורייתא, אלא דכיון דיכול לבא לידי חיוב מדאורייתא אם נתפקח, א"כ יכול להוציא אחרים ידי חובתם אע"פ שעכשיו הוא חייב רק מדרבנן, וא"כ ה"ה לענין קידוש דאף דבשעה שמקדש חיובו רק מדרבנן, מ"מ חל הקידוש גם על החיוב מדאורייתא שיבא אח"כ. ולא דמי לאשה שאינה מוציאה את האיש, משום שלעולם לא תבוא לידי חיוב מדאורייתא, לפיכך אינה מוציאה את האיש בברכת המזון ועוד.

והקשה המג"א לפי זה דכל שהגברא יגיע לידי חיוב יכול עכשיו לעשות את המצוה, א"כ צ"ע הרי קטן אינו מוציא את הגדול ידי חובתו כמבואר בס' קפ"ו, ואע"ג שאח"כ יבא לידי חיוב, ונשאר בצ"ע.

והרע"א כתב ע"ז דמדברי הכסף משנה הכל מבואר דלא כמרדכי, והיינו אם נימא דכל שהגברא יגיע לידי חיוב, מעשיו מהני מה שעשה בזמן הפטור, א"כ מבואר דלא ככסף משנה שכתב שאין מעשה הקטן כלום.

ותירץ הבגדי ישע דשאני ברכת המזון שהקטן לא יבא ביום זה לידי חיוב, משא"כ בקידוש שהגדול יבא ביום זה לידי חיוב, וכיון דאין הפסק חול ביניהם מהני, וכיוצא במירינן בימא כ"ט ע"ב לילה אין מחוסר זמן יום מחוסר זמן, וע"ש בפירושו רש"י.

דעת הבה"ג שאם הפסיק יום אחד ולא ספר שוב אינו סופר דבעיני תמימות, וכן דעת התוס' במגילה דף כ' ע"ב ד"ה כל הלילה, וכן דעת האור זרוע ח"א סי' שכ"ט שכתב שהדעת מכרעת שאם שכח מלספור לילה אחד אינו מברך אח"כ. אמנם התוס' במנחות דף ס"ו ע"א ד"ה זכר למקדש הביא דברי הבה"ג, וכתב ותימה גדולה היא ולא יתכן, וכן דעת הרא"ש בסוף פסחים סימן מ"א והריטב"א במגילה כ"א ע"א, וכן האגודה ומהר"ם מרוטנבורג סי' ש"ב והיראים ס"ס רס"א בשם רב יהודאי גאון (ועיין עוד ביב"א ח"ג אור"ח סימן כ"ח שהביא בזה להקת ראשונים ע"ש).

ופסק השו"ע סי' תפ"ט סעי' ח' דאם שכח לברך באחד הימים בין בראשון בין בשאר הימים סופר בשאר הימים בלא ברכה, הרי דמון השו"ע חש לשיטת בה"ג שדבריו דברי קבלה, ובפרט שיש עוד ראשונים דס"ל הכי.

ולפי"ז וכפי הנתבאר לעיל שאין הקטן פוטר את עצמו לכשיגדיל דאין מעשיו כלום, א"כ כל מה שספר עד שהגדיל חשיב כלא ספר, שהרי לא היה מחויב בדבר, והוא כדן דילג לילה ויום שאינו יכול לספור עוד בברכה, משום דלא הוי תמימות. ואולי לשיטת התוס' וסיעתו דהקטן חייב בחינוך מדרבנן, מ"מ אין הדרבנן יועיל לדאורייתא, ואף אי נימא כשיטת השו"ע דפסק דבזמן הזה ספירת העומר מדרבנן, מ"מ יש לחוש לשיטת הפוסקים דאין הקטן חייב כלל במצוות, ורק הוי חייב דאביו, וא"כ יהיה אסור לו להמשיך ולספור מדין סב"ל.

והנה הפרי הארץ ח"ג אור"ח סימן א' נשאל בדיון זה, וכן בדיון גר שהתגיר בינתיים אם סופר מכאן ואילך בברכה, והביא את הגמ' בסוכה כ"ז ע"ב דר"א ס"ל דבעינן סוכה הראויה לשבעה כדכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", והא כתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מבעי ליה לגר שנתגיר וקטן שנתגדל בינתיים, וכתב לחלק דשאני הכא שהתורה חייבה לספור חמשים יום, וכלהו יומי אגדי זה בזה. וא"כ קטן שהגדיל ביום ה' לעומר אינו יכול לספור היום יום ה' לעומר, משום דלדידיה כבר חלפו ועברו ד' ימים הראשונים ואין להם תשלומים, ודמי למאי דקימ"ל חיגר ביום א' ונתפשט בשני פטור משום דתשלומין דראשון הן, ה"נ הואיל ובזמן חיובו בימים שעברו פטור היה להיותו קטן, גם מכאן ואילך פטור, וה"ה לגר שנתגיר בינתיים, וה"ה לאונן לילה ויום שלמים. והרי זה דומה למי ששכח ולא מנה יום אחד שלם שפסק מרן דמונה משם ואילך בלא ברכה, וכ"ש כאן שהיו פטורים עד הזמן הזה ששוב לא יספרו בברכה כלל.

מבואר דכל שהיה בפטור אף שספר כל יום ויום אינו מונה יותר בברכה, ולא גרע מאונן לילה ויום, ואף שספר בזמן אוננות דאין ממשיך ומונה יותר. כן דעת המחזיק ברכה סי' תפ"ט ס"ק ו' ואגורה באהלך וכן נהר שלום ס"ק ה' ומועד לכל חי סי' ה' אות ו' וכפ החיים ס"ק פ"ו. ואף שהגו"ב מהדו"ק סימן כ"ז כתב שאם ספר ביום הזה לא הפסיד ויכול להמשיך עם ברכה, מ"מ המחזיק ברכה כתב עליו דאין דבריו מוכרחים. וכן מבואר בלקט יושר הלכות ספירת העומר אות ז' דאונן שלא ספר יום שלם היינו לילה ויום, שסופר בלא ברכה. ועיין בהגהות רע"א שהביא את הנו"ב, וכן הביאור הלכה ד"ה בלא ברכה ע"ש. ומ"מ כתב המחזיק ברכה דאם האונן ספר בלילה מעצמו ומדעתו, והיה מי שמשדל בעדו לצורכי הקבורה, שאר הימים מצי לברך ולספור. והברכי יוסף ס"ק כ' הביא את הפרי הארץ לענין קטן שהגדיל, וכן לענין גר שהתגיר תוך ימי הספירה, וכן אונן לילה ויום, כל אלו מונים שאר הימים בלא ברכה.

השערי תשובה אות ד' הביא את הברכי יוסף, וכתב ומה שכתב לענין קטן אין זה לדידן שהקטנים שהגיעו לחינוך סופרים ג"כ, וכ"ש מופלא סמוך לאיש, ואם לא ספר עד שהגדיל וכבר עברו בימי העומר פשיטא שאינו מברך. והקשה היב"א אות ט"ו: מה שכתב אין זה לדידן תמוה הוא, שהרי כולי עלמא הכי עבדינן שמחנכין את בניהם לברך ספירת העומר, כל אחד לפי חורפיה, וכ"ש במופלא הסמוך לאיש. ועוד, אם כדבריו דאירי שלא ספר, א"כ מה היה צריך להביא ראה מחיגר שנתפשט בשני, הרי לשיטתו דין הקטן כדן הגדול כל שלא ספר יום אחד הפסיד, ולא מדין פטור של המצוה כחיגר שנתפשט, אלא ודאי דאף לדעת הפרי הארץ אירי שספר כל הימים, ואם כל זה לא מהני משום שספר בזמן שהיה פטור, ולכן דימה גם לדין גר שנתגיר בתוך ימי הספירה, וכדעת הפרי הארץ, הביאו האחרונים שלמי ציבור סי' חכמה ומוסר מועד לכל חי וברכי יוסף, שקטן שהגדיל אף שספר אין ממשיך לברך.

המנחת חינוך מצוה ש"ו דן בעבד שנשתחרר אם מנה בעבודתו אם בטל החשבון כיון שאינו מחויב, או עכ"פ כיון שעשה המצוה אפילו בפטור מועיל על א"כ דאין החשבון בטל. והביא ראה מהא דאמרינן ביבמות דף ס"א ע"א היו לו בנים בגיטו ונתגיר, כיון שזרעו מיוחס קיים המצוה של פריה ורביה, ואף דעשיית המצוה היה בזמן פטור משום דבן נח אין מצוין על פריה ורביה, מ"מ קיים המצוה כיון שיש לו בנים, הכא נמי אע"פ דעתה חל עליו מן התורה החיוב ומקודם היה פטור, מ"מ המצוה שעשתה בפטור עלתה לו ג"כ דלא בטל החשבון וחייב מן התורה.

ולענ"ד אין ראייה כלל, וכי יעלה על הדעת שגוי שספר בגיטו ובתוך ימי הספירה נתגיר שיכול להמשיך ולספור בברכה, אלא ודאי דכל שעשה בזמן הפטור אין מעשיו כלום, ולא דמי למצות פריה ורביה שהמצוה שיהיה לו בנים, ומה לי שעצם המעשה עשה בזמן פטור כל שבמצאות יש לו בנים שמתחייבים אחריו מקיים המצוה. ועיין בשו"ת צנפת פנח סי' קפ"ה. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק סי' רס"ט שהארץ בנידון דין ופסק שיכול להמשיך לברך, דאף דאינו מצוה מ"מ חשיב מצוה והוי תמימות. ועיין ביב"א שם שדחה כל דבריו. וכן דעת חידושי הרי"ם ודעת האבני נזר ח"ב סי' תקל"ט שקטן שהגדיל אף שספר בקטנותו אינו ממשיך לספור בברכה, וכן פסק בספרו חזו"ע הלכות יו"ט.

והנה האור לציון ח"א סימן ל"ו חידש בדעת הבה"ג דמה שכתבו תוס' על דבריו תימה גדולה ולא יתכן, משמע שהבינו מתוך דבריהם דס"ל לבה"ג דכל המ"ט ימים הם מצוה אחת ארוכה ובעיני תמימות, והם תמהו ודחו דבריו מהלכה, והקשה דלשון התוס' סתום מאוד, ולא ביארו מה תימה גדולה שיש כאן ואמאי לא יתכן, ובפרט שדברי בה"ג דברי קבלה הן והיכי קאמרי שדבריו לא יתכנו בלי ראייה מהתלמוד, אלא שתוס' למדו בדעת בה"ג דס"ל דכל המ"ט ימים הם מצוה אחת שלימה, וכשגומר כל הימים משלים המצוה, ומש"ה אם הפסיד לספור יום א' לא קיים המצוה, וע"ז תמהו תוס' חדא דהא כל הלילות מצוה אחת היא, ועוד דלא יתכן לפרש כן, שאם כוונת התורה דלא מקיים מצוה אלא לאחר שישלמו כל המ"ט יום בשלימות, האין תקנו חז"ל ברכה בכל לילה ולילה, ולא מצינו בשום מקום שחכמים יחלקו מצות לחלקים ויתקנו ברכה על כל חלק.

אלא ודאי דשיטת בה"ג דכל יום ויום הוי ברכה בפני עצמה, אלא דמפרש דתמימות היינו שאם שכח יום אחד ונזכר ליום שלמחרת, אף שיספור היום ה' בעומר הרי ביום אמש שהיה ד' לא ספר, וא"כ חסר ברציפות, ואיך ימנה היום ה' הרי משקר בספירתו, וע"כ ס"ל לבה"ג שהפסיד הספירה. והביא ראה ממנה"ץ גיאת דאם החסיר יום אחד אומר אתמול היה יום ד' והיום ה', כדי שלא יהיה חסר ברציפות.

ולפי"ז כתב שאף שחולה שצריך לעבור ניתוח בתוך ימי הספירה יכול לספור, שהרי לכו"ע הוי מצוה על כל יום ויום בפני עצמו, ואף שאחר הניתוח יפסיק כיון שלא ספר יממה שלימה הו"ל אונס רחמנא פטריה. וה"ה קטן שספר חשיב תמימות כיון שאנו מצווים לחנכו, ואף שפטור מהמצוה מדאורייתא מ"מ מדרבנן יש לחייבו מדין חינוך, וע"ש עוד בדבריו.

מ"מ לאחר מחילה מכבוד תורתו ובעניות דעתי לא הבנתי דבריו כלל מה שביאר בדברי התוס' בשיטת בה"ג, שכתב שודאי דעת בה"ג בכל יום ויום בפני עצמו ולא מצוה כוללת, דזה אינו דהא מפורש ברא"ש בסוף פסחים שהביא את דברי בה"ג שאם הפסיק יום אחד ולא ספר שוב אינו סופר דבעינן תמימות, וכתב ואין נראה לר"י דכל לילה ולילה בפני עצמה היא. הרי מפורש שהבין בדעת בה"ג דס"ל שכל ספירת העומר הוי מצוה אחת, ולא כדברי הרב אול"צ.

ועוד, מה שכתב שלא מצינו בשום מקום שחכמים יחלקו מצוה לחלקים, ותקנו ברכה על כל חלק, ותימה דהא תוס' בכתובות דף ע"ב ע"א ד"ה וספרה לה הקשו אמאי זבה אינה מברכת על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וספרה, ותיצו דאין מברכין אלא ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה, שלעולם יכול למנות כסדר, וכן בעומר, אבל בזבה שאם תראה תסתור אין לה למנות. וכן מובא בתוס' במנחות דף ס"ה ע"ב ד"ה וספרתם לכם. הרי מבואר בתוס' דאי לאו החשש שזבה תסתור ספירת היתר סופרת כל יום ויום, ואף שאין מצוה על כל יום אלא על כל הימים יחד, כי יום ראשון של שבעה נקיים בלי שאר הימים אינם כלום לטהרתה.

וא"כ מצינו שיתקנו ברכה אף על חלקי המצוה, ואם כל החשש שמא תסתור א"כ ה"ה חולה שאין יכול לספור, אם עתיד לעבור ניתוח שלא יכול לספור יממה שלימה מכח דברי התוס' ודעת בה"ג שהכל יחידה אחת. וכן הבין החיד"א בספרו מורה באצבע סימן ז' אות ר"ז שכתב שיזרז ויעשה סימנים שלא ישכח לילה אחת כשאינו מונה בציבור, דאפשר שישכח יום אחד ולא יכול לספור עוד בברכה, ולמפרע היו כל הברכות שעברו לבטלה. וכן נראה מרב פעלים ח"ג סימן ל"ב בביאור דברי בה"ג דס"ל דכל הימים חד מצוה היא. מ"מ נראה להביא ראה לדבריו מהריטב"א במגילה דף כ"א ע"א שכתב שר"ת תפס על בה"ג דכתב שאם לא בירך בלילה יברך ביום, ובכל ענין אע"פ שלא מנה קצת לילות ואפילו לילה הראשון חייב לספור את השאר, וכן דעת רבותינו, הרי דס"ל דאף לדעת הבה"ג אם החסיר יום אחד לא הפסיד, מ"מ צ"ב שהרי בר"ן סוף פסחים וכן ברא"ש ובתוס' במנחות מבואר בה"ג שאם החסיר יום אחד אינו סופר דבעינן תמימות, וזה דלא כריטב"א שכתב דלכו"ע אף אם החסיר ממשיך לספור את השאר.

ועוד מה שכתב לענין קטן שמ"מ ספר את הדרבנן צ"ב, הרי רוב הראשונים ס"ל דאין מעשה הקטן כלום אלא חיוב החינוך על אביו, וכן דעת הרמב"ם הרמב"ן ר"ש"י סמ"ג מרדכי הרשב"א הריטב"א הר"ן ועוד, א"כ אין יכול להמשיך שהרי לא היה כלל התחלה, ועוד,

מה שהוכיח מרע"א אינו מובן כלל, שתמה למה הסתפק בקטן שאכל ובירך בהיותו קטן, יותר הו"ל לידון בקטן שאכל כדי שביעה ועדיין לא בירך ברכת המזון כלל והגדיל אי חייב לברך בכלל או לא. וצ"ב, הרי המתבונן בתוך דברי הרע"א זו היא קושיתו, שבתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון אם מחוייב מדאורייתא לברך, ואם נדון שהוא דאורייתא י"ל אם בירך קודם הלילה האם צריך לחזור ולברך שוב, וצ"ע גדול על דבריו.

וע"כ נראה להלכה דאין לקטן שהגדיל להמשיך לספור בברכה, דיש בזה חשש ברכה לבטלה, וגם חולה שצריך לעבור ניתוח, ובודאי יהיה מורדם יותר מיממה ולא תהיה אפשרות לספור, שלא יתחיל לספור בברכה, אא"כ אין זה ודאות דבכה"ג יכול לספור בברכה.

קטן שהגדיל לענין ברכת המזון

הרעק"א בסימן קפ"ו סעי' ב' הסתפק באכל ביום האחרון של שנת י"ב לעת ערב קודם הלילה, ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון, אם מחוייב מדאורייתא לברך. ואם נדון שהוא מדאורייתא, י"ל דאם בירך קודם הלילה דכשהחשיך צריך לחזור ולברך, כיון שבעידן דברך לא היה חייב מהתורה לברך אינו יכול לפטור חיובא של דאורייתא.

ונראה בביאור דבריו דיש לחקור בחיוב ברכת המזון שעי"א אכילה ושביעה מה סיבת המחייב, האם המחייב הוא השביעה, והאכילה היא תנאי לחייב, ואי נימא הכי א"כ כשהגדיל חייב לברך מדאורייתא משום דעכשיו הוא שבע, או דנימא דמעשה האכילה היא המחייבת, וא"כ פשוט שלא יתחייב בברכת המזון מהתורה כיון שהיה קטן בשעת האכילה.

ובספק השני דאף אי נימא דהוי דאורייתא האם צריך לחזור שוב משום שהשביעה היא עיקר החיוב, או דנימא כיון שאכל בקטנות ובירך אף שעוד לא נתעכל המזון במעיו לא צריך לחזור ולברך שוב.

והביא רע"א שכעין זה נסתפק החכמת אדם לענין אונן שאכל ונקבר המת קודם שנתעכל המזון, אם צריך לחזור ולברך, וכתב דיש לחלק דבאונן החיוב נמשך מהתחלת האכילה עד אחר העיכול, אלא דבעידן שהוא עוסק במצוה פטור מלברך, וע"כ י"ל שתיכף אחר שגמר את המצוה היינו קבורת המת צריך לעשות מצות ברכת המזון, משא"כ בקטן בעידן האכילה הגברא בעצמותו אינו בר חיוב, ולעולם לא מתחייב מדאורייתא.

והנה האמרי בינה סימן ט"ו דן בחיוב ברכת המזון בשיעור כזית, אי אכל חצי כזית והקיא ואכל עוד חצי כזית, האם דומה לאכילת איסור דחייב שהרי נהנה גרונו בכזית, או שצריך אכילה שיש בה כזית וליכא, ובתוך דבריו הביא את דברי רעק"א וכתב דעיקר חיוב ברכת המזון הוא על אכילה ושביעה יחד בזמן חיוב אחד, א"כ בנידון הראשון אינו מברך מדאורייתא שהרי אכל בזמן פטור, ואף ששבע בזמן שהגדיל מ"מ עיקר החיוב הוא האכילה שיש בה כדי שביעה, וכן אם בירך ודאי שלא יברך שוב ברכת המזון, שאין החיוב על השביעה אלא על האכילה, וע"ש עוד.

וכן החזו"א בהלכות ברכות סי' כ"ח אות ה' כתב דכיון שברכת המזון עיקרו על האכילה, אם אכל כשהוא גוי ונתגיר שאין צריך לברך קודם שנתעכל המזון, וכן לענין קטן שאכל ולא בירך שאין צריך לברך דבזמן אכילה לא היה בר חיובא.

וראיתי בקונטרס שיעורים על מסכת קידושין סימן כ"ה אות י"א שרצה לדמות ספיקו של רע"א במחלוקת השו"ע והרמ"א בסימן רע"א סעי' ו' לענין גמר סעודה בערב שבת וקידש היום, האם מזכיר של שבת בברכת המזון או לא, דעת השו"ע שמזכיר של שבת בברכת המזון ואע"פ שמברך קודם קידוש, והרמ"א כתב דאין מזכיר של שבת דאזלינן בתר תחילת הסעודה. ולכא"ו זהו פלוגתתן אי אזלינן בתר שעת אכילה וע"כ פטור מלהזכיר, או בתר שעת עיכול וחייב להזכיר.

וכתב דלאחר העיון נראה שאין זה דומה לספיקו של רע"א, ומשום דכל ספיקו הוא מה המחייב של ברכת המזון, האם משום מעשה האכילה כדכתיב ואכלתי, וממילא פשוט שאם הקטן אכל ולא בירך שאין צריך לברך לאחר שהגדיל, דהוי כמי שאכל נבלות וטרפות שלא יתחייב על אכילה זן [מ"מ עיין רמ"א סי' שמ"ג לענין קטן שעשה עבירות בקטנותו], או דלמא דיש דין מיוחד בברכת המזון שכל זמן שלא נתעכל המזון שבע הוא מאותה אכילה, וישנה סיבה לחייבו כשהגדיל. אולם לענין הזכרת רצה בברכת המזון אינו דומה, דהאזכרה אינה משום חיוב ברכת המזון אלא מדין שבת אלא שנקבעה בברכת המזון, ועל זה נחלקו השו"ע והרמ"א אי אזלינן בתר גמר הסעודה, ועכשיו כבר התקצר היום ולכן צריך להזכיר של שבת, וכן סובר השו"ע, או דשמא דכיון שנתחייב בברכת המזון על סעודתו של ערב שבת הרי דלא שייך להזכיר בברכת המזון רצה.

מ"מ פשוט את ספיקו ממחלוקת המגן אברהם והכנסת הגדולה לענין שיעור אכילה יותר מכדי אכילת פרס לענין ברכה אחרונה, שדעת המגן אברהם סימן ר"ח ס"ק ט"ו וסימן ר"י ס"ק א' דצריך לאכול תוך שיעור אכילת פרס לענין חיוב ברכה אחרונה, וכן דעת

אלא התחלת פורענות וסימן רע לקטן לכשיגדיל, והרי אפשר שלא יצטרך כלל לדיני אבלות, ואין זה מדרכי נועם שיתקנו חינוך על מת שימות לי אחר המת הזה, ודו"ק. וע"כ אין חילוק בין מת לו אביו או אמו או אחד הקרובים, ודלא כשיבת ציון ס"א שחילק בזה ע"ש. וכן עיקר להלכה שאין אבלות לקטן ואין דין לחנכו, ורק לענין קריעה מקרעין לו מפני עוגמת נפש, ואם הגדיל תוך שבעה או ל' או י"ב חודש דבטלה ממנו כל דיני האבלות, וכפסק השו"ע שקטן שמת אביו ואמו ואפילו הגדיל תוך שבעה "בטל ממנו כל דיני אבלות" ואינו חייב בו, וכן פסק חזו"ע אבלות עמוד קט"ז, וכן דייק הגשר החיים מדברי השו"ע שכתב כל דיני אבלות.

ומ"מ ודאי שהבן לכשיגדיל ישתדל בכל הי"ב חודש להתמיד בלימוד התורה ובקיום המצוות כהלכתו, מדין ברא מזכה אבא.

קטן שהגדיל בימי החנוכה

פסק השו"ע בסימן תרע"ז סעי' ב' דקטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, והסתפק החכמת שלמה בקטן שהגדיל תוך ימי החנוכה, וכן גר שנתגייר, אם חייב במותר הנרות או לא, ואת"ל אם נתגייר בלילה, לאחר שתכלה רגל מן השוק, או בקטן שהגדיל אז לשיטת הפוסקים דס"ל דבעינן שעות בשנים כמבואר לעיל, אם חייב להדליק את הנרות של אותו לילה.

ורצה להוכיח מדברי המגן אברהם ריש סימן תרפ"ו שהביא בשם הגהות מימוניות דגר שנתגייר קודם הנץ החמה, פטור מקריאת הלילה דעיקר מצוותה ביום. ותמה מה הטעם דעיקר מצותה ביום, הא אפילו שמצותה בלילה אינו יכול לקרוא, דקודם הנץ הוא יום, ורק לענין תשלומין שייך לקרוא, וכן לענין ק"ש. וגר לא התחייב בלילה א"כ אין כאן תשלומין, ולמה לי הטעם של עיקר מצותה ביום, אלא כוונתו בכל הטעם שחייב ביום, משום שעיקר מצותה ביום, היה פטור אף ביום, משא"כ בחנוכה דכל הימים שוים, היה נראה דפטור לגמרי, כיון דלא היה כל זמנו בחיוב, ובשעת תחילת החיוב היה בפטור. אלא דיש לדחות דכפורים הנס היה קודם י"ד, וי"ד היה כבר יום מנוחה, ואינו רק זכרון לנס דאתמול, ולכן אם לא היה עיקר מצותה ביום ולא היה כולו בחיוב היה פטור, משא"כ בחנוכה דכל יום ויום הוא נס חדש, ולכן חייב לברך על הימים הבאים, ונשאר בצ"ע.

והנה בספר מקראי קודש חנוכה סימן י"א כתב שאם המנהג בבית הקטן להדליק בשקיעת החמה, עדיף שהקטן עצמו ימתין בהדלקת הנרות עד לאחר צאת הכוכבים, כיון דבשעת הדלקתו חייב רק מדין תרי דרבנן, א. חנוכה עצמו הוא רק דרבנן. ב. והדלקתו של הקטן הוא רק מדין חינוך, אבל לאחר צאת הכוכבים חיובו כגדול מדרבנן, ולכן עדיף שימתין עד לצאת הכוכבים, וכן כתב בקובץ מבית לוי ח"י שכן שמע מהגר"ש וואזנר, שעדיף שימתין עד צאת הכוכבים שאז נתחייב כגדול.

אמנם בתשובות והנהגות ח"ב סימן שט"ז כתב דאין צריך להמתין עד צאת הכוכבים, ויכול להדליק בשקיעת החמה כמנהגו, והביא ראיה מהרמ"א בסימן נ"ג שכתב שאין לקטן לעבור לפני התיבה, אפילו הגיע לכלל י"ג שנה כיום השבת, אין להתפלל ערבית של שבת. וביאר המג"א משום דאף שמקדים לקבל שבת, מ"מ כיון שהוא עוד קטן לא יעבור לפני התיבה, מ"מ לא עלתה על דעת הרמ"א לכתוב שהקטן ימתין מלהתפלל ערבית רק עד צאת הכוכבים. אולם לפי המתבאר לעיל דדעת הרבה מהראשונים ס"ל דאין חיוב על הקטן כלל, רק על אביו, א"כ ודאי עדיף שימתין להדליק נר חנוכה בצאת הכוכבים משידליק נר חנוכה בשקיעה, ולא יצא ידי"ח לשיטת הראשונים הנ"ל.

ובפרט דיש להקשות על דברי הרמ"א דאם נאמר שתי דרבנן מוציא חד דרבנן, א"כ למה אינו יכול להתפלל להוציא את הציבור שהרי תפילה מדרבנן, והקטן חיובו מדרבנן משום חינוך, ואת"ל דתרי דרבנן לא מוציא חד דרבנן, א"כ למה יוצא ע"י עצמו, וצ"ע. ועיין חלקת יואב או"ח סיף סימן ר"ד ע"ש. ויתבאר בהמשך דברי הרמ"א. ומפשיטות דברי הר צבי ותשובות והנהגות מבואר דודאי הקטן שהגדיל מברך ומדליק את יתר הנרות בימים הבאים, וכל מחלוקתם האם ימתין עד צאת הכוכבים או דאין צריך. ומ"מ לדינא נראה כדעת ההר צבי שימתין עד צאת הכוכבים לצאת ידי כולם.

קטן שהגדיל לענין ברכת הלבנה

יש לדון האם צריך להמתין עד שיגדיל או שיכול לברך בקטנותו, דאם יברך הא הוא תרי דרבנן ואינו מוציא חד דרבנן, ובפרט דאיכא דעת הראשונים דס"ל דקטן אינו בר חיובא כלל אפילו מדרבנן, אלא חיובו על אביו, וא"כ עדיף שימתין עד שיגדיל ואח"כ יברך.

אמנם הגר"ש ז' אוערבראך בספרו הליכות שלמה הלכות ר"ח כתב שקטן יכול לברך מיד בתחילת הזמן, ואין צריך להמתין עד שיגדיל, ומשום שחיוב ברכת הלבנה הוא מדרבנן, וגם קודם שהגדיל הרי יש לחנכו. מבואר מדבריו דכיון דהוי מצוה מדרבנן יכול לעשותו בהיותו קטן, אבל אי הוי מצוה דאורייתא עדיף שימתין עד שיגדיל כל שלא יעבור זמנו.

במלין כי תלמוד ערוך הוא לפענ"ד לא כדברי מהר"ם ולא כדברי הרא"ש במחילה מכבודם, וע"פ זה יתבאר שפסקי השו"ע הם דברי אלקים חיים, מהא דאמרין בסנהדרין מ"ז ע"ב דהרוגי ב"ד לא היו קוברין אותם בקבורת אבותיהם, וכן אמר רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין עליהם אלא אוננים, ומשום דעיקר האבלות מסתימת הגולל, וכיון שלא היה להם כפרה עד לאחר עיכול הבשר כיון שנדחה נדחה לעולם.

וזה דלא כמהר"ם לענין קטן שהגדיל שחיובו אף שבשעת חתימת הגולל היה פטור, וכן לא כדברי הרא"ש, דהרא"ש פטר משום דאין לו דין תשלומין, והוכיח מקטן שהגדיל בין פסח ראשון לשני, משמע במקום שאין תשלומין היה חייב, והרי בסנהדרין מבואר דאף שאין תשלומין פטור, ומשום דלא היה ראוי לאבלות מהתחלה בשעת סתימת הגולל, דחכמים חייבו בשעה שהמרירות קשה עליו ביותר שזה סתימת הגולל, ומן השעה הזו ציוו להתאבל, וכל שלא יכול נפטר. ואין קושיה מדין אפשר ברגל, משום דשייך קצת אבלות בתוך ימי הרגל, וע"כ פסק השו"ע שקטן פטור מהאבלות. ולענין הבדלה כיון שעיקר זמנה ממוצ"ש עד יום ג', וע"כ כל שלא הבדיל במוצ"ש הולך ומבדיל עד יום ג', שהרי כל הזמן הזה חשיב זמנה, ואף שהיה במקצת מהזמן הזה בפטור אינו נפטר לגמרי, ולפ"ז מובן השו"ע שפסק שאחר הקבורה יבדיל.

הש"ך בנקודות הכסף דחה ראייתו ממסכת סנהדרין, דהתם לא היה המת ראוי להתאבל עליו שום אדם בעולם, וכיון שנתבטל ממנו אבלות בשעה ראשונה נפטרו לגמרי מהאבלות, משא"כ בקטן המת היה ראוי להתאבל עליו, אלא שהקטן לא היה בר חיובא, וכשהגדיל הרי הוא בר חיובא.

הט"ז בסימן שמ"א ס"ק ו' הביא תירוץ הסתירה בשם רש"ל בתשובה ס' ע', דאם יש לאונן בן לימול ועדיין לא נקבר המת, מ"מ ימול הבן בבית הכנסת קודם עלינו לשבח כמו בשאר פעמים. ומ"מ כתב דהרמ"א בכתב יד כתב שיש לקבור קודם, דאל"כ הוי אונן, ואי אפשר לו לברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו דאונן פטור מכל המצוות, וכתב דיש לחוש לדבריו אם אפשר לקברו קודם שיוצאים מבית הכנסת בשחרית, דאין דוחין זריזות המצוה, אבל אם א"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית, דהא איתא בסימן ש"ט מת ומילה מילה קודמת.

מבואר בט"ז דאונן אינו חשוב פטור לגמרי כקטן שאינו בר חיובא, אלא שפטור משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, וכן מבואר במאירי בברכות דף י"ז ע"ב שאם בירך האונן להוציא אחרים ידי חובה דבדיעבד מיהא יצאו. וכן מבואר בפרי מגדים בפתיחה כוללת חלק ב' אות כ"ט דאונן שעושה מצוה ונתכוון להוציא אחרים, פשיטא שיצאו ידי חובה משום דמחויב בדבר קרינן ביה, אלא רק שעוסק במצוה אחרת.

וכן הביא בחזו"ע אבלות ח"ב עמוד קי"ז בשם שואל ומשיב מה"ת סו"ס קע"ד לענין סופר סת"ם שהיה אונן וכתב תפילין, דמקרי שפיר בר חיובא והתפילין כשרים.

וכן פסק בגשר החיים פרק י"ח אות כ' דאם עבר וקרא ק"ש או התפלל או הבדיל בזמן הפטור יצא ידי חובה, שכן דעת הפנים מאירות ח"ב סימן ק"ג, וכן הנו"ב לענין ספירת העומר, וכן פסק הברכי יוסף בסימן תפ"ט, ע"ש.

הרי דאונן אינו חשיב פטור במצוה אלא עוסק במצוה פטור מהמצוה, וע"כ בהבדלה לאחר הקבורה חייב, משא"כ קטן שפטור בהיותו קטן וע"כ כשהגדיל נפטר מהאבלות לגמרי, והפ"ת הביא בשם החכמת אדם כלל קס"ח דין ו' דמשמע דאף מאבלות י"ב חודש פטור. ואפשר לחלק דבשלמא ז' ול' שהם מצות שקבעו חז"ל באבל, וכיון שהיה פטור בשעת חובתו אין לו דין תשלומין, משא"כ באבילות יב"ח שאינו אלא כבוד אביו ואמו י"ל דעכ"פ בזה חייב, וכן כתב בערוך השולחן, וכתב הגשר החיים פרק י"ט אות ג' דהמיקל יש לו ע"מ לסמוך.

ואף ליכא דין חינוך בקטן, ואף דהט"ז סימן ש"מ ס"ק ט"ז גבי מקרעין לקטן מפני עוגמת נפש, והיינו כדי להרבות בהספד, וכתב הרי"ף גיאת הקטן שהגיע לגיל חינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצוות, וכתב הדרישה מכאן קצת ראיה שקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבלות, אמנם הש"ך בנקודות הכסף כתב דדוקא לענין קריעה אמרינן הכי, וכן מבואר בשו"ע ס' שפ"ב סעי' ה', אבל כשיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם, וכתב הש"ך דאין אבלות לקטן כמבואר ס' שצ"ו, וכן מבואר במרדכי על הא דאמרין דמקרעין לקטן משום עוגמת נפש, מכאן יש להוכיח דאין אבלות לקטן, וכן פסקו הברכי יוסף בשו"ע ברכה ס' ש"מ ס"ק ט"ז וחקרי לב או"ח סוף סימן צ"ט ובחכמת שלמה ועוד אחרונים, וכמ"ש הדגול מרובה דלא שייך חינוך באבלות דא"כ אתה מבטלם מתורתם, ודוקא בקריעה דלא שייך ביטול תורה מקרעין לו, וכן כתב בשערי דעה ס' שפ"א ס"ק ב' שלא חייבו חכמים לחנך הקטן אלא בדבר שבדאי יתחייב בו כשיגדיל, אבל אבלות מאן ימר דיתרמי ליה אבלות. וכן החקרי לב או"ח סימן צ"ט כתב שטעם גדול למה לא תיקנו חינוך לאבלות לקטן, כי באבלות באנו לתקן חינוך בהם אין זה

הט"ז ס"ק א' וא"ר, אמנם דעת הכנה"ג בשיירי סימן ר"ד הגה"ט אות ג' שלענין ברכת הנהנין אע"פ ששהה בשתייתו יותר משיעור רביעית, צריך לברך ברכה אחרונה כיון שגופו נהנה.

אולם המגן אברהם ס"ל דמאי שנא מכל האיסורים שבתורה שחייבים בכזית בתוך שיעור אכילת פרס, ומ"מ בשארית יהודה או"ח ס' ט"ו כתב ששמע מפיו של אחי הגר"ז שיש חילוק בין שתיה של איסור כגון השותה ביום כיפור, לבין ברכת הנהנין, וכן דעת החת"ס.

וביאר מחלוקתם נראה דדעת הכנה"ג שברכת המזון אזלינן בתר הושבעת, והאכילה היא תנאי לברכה, וע"כ אין נפק"מ אם אכל תוך שיעור אכילה או אכל מעט מעט יותר משיעור אכילת פרס מצטרפת אכילתו. אבל המגן אברהם ס"ל דאין הושבעת מחייב בברכת המזון אלא רק הואכלת, והרי זה דומה לכל האיסורים שבתורה, וא"כ אם אכל יותר משיעור אכילת פרס אינו חייב בברכת המזון משום דאין אכילתו מצטרפת לחיוב, ולפי מאי דק"ל כשיטת המגן אברהם וסיעתו שכן דעת רוב האחרונים, הפרי חדש בשו"ת מים חיים סימן א', המשנה למלך פרק ג' מהלכות ברכות הלכה י"ב, מהר"ם בן חביב בתוספת יו"כ יומא דף פ' ע"ב, מור וקציעה סימן ר"ד, שו"ת הלכות קטנות ח"א סימן ט', גינת ורדים סימן ט"ז, חיי אדם כלל נ' סימן ט"ו ועוד אחרונים, כמבואר בשו"ת חזו"ע סימן י"ב עמוד קפ"ד, וכן פסק בהלכות ברכות עמוד רנ"ט. וא"כ כיון שאכילתו של הקטן היתה בעודו קטן לא יתחייב לברך ברכת המזון אם הגדיל בינתיים, וכן אם בירך בעודו קטן אף שהגדיל תוך שיעור עיכול אינו מברך שוב ברכת המזון.

לענין קטן שהגדיל בתוך שבעה או בתוך י"ב חודש

כתב הרא"ש פרק ג' דברכות סימן ב': אמרו שפעם אחת היה ר"י אונן ואכל בלא הבדלה, א"ל תלמידיו ונבדיל לפניך, אמר להם הא אמרינן בירושלמי אם בירכו אין עונה אחריהם אמן. ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו למה אינך עושה הבדלה, הא אמרינן טעם מבדיל, והשיב להם מאחר שהייתי פטור אמש בשעת חיוב הבדלה משום שהייתי אונן, גם עתה פטור אני, שכן מצינו בחגיגה דף ט' ע"א חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום השני, כיון שנדחה ראשון שוב אינו חייב ביום השני.

והרי מאיר מרוטנבורג כתב מי שמת לו מת בשבת ולא נקבר עד למחר ולא הבדיל במוצ"ש, נ"ל שמוותר לאכול בלא הבדלה דאמרין מי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות שבתורה, ואמרין בירושלמי כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיט, וביום המחרת אחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל דהא ק"ל טעם מבדיל, ואמרין נמי מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה.

וכן פסק השו"ע כדעת הר' מאיר מרוטנבורג בסימן שמ"א סעי' ב' שיבדיל אחר שיקבר המת. ולענין קטן כתב הרא"ש בסוף מועד קטן אות צ': כתב ר' מאיר מי שמת אביו והיה קטן באותה שעה, וקודם שעברו ל' יום נעשה בן י"ג ויום אחד, נראה לי דחייב להתאבל משהגדיל, ואינו מונה מיום הקבורה אלא משנעשה גדול, והוי כמי ששמע שמועה קרובה ברגל, שמתאבל עליו אחר הרגל ומונה ז' ושלושים. וכתב דאף שיש לחלק בין רגל לקטן שהרי בקטנותו לא שייך אבלות כלל, משא"כ ברגל דשייך קצת אבלות בו, וכן לענין קטן שהגדיל תוך שלשים או לאחר שלשים הוי ליה כשמועה קרובה ברגל, ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא שעה אחת, ובטלה ממנו גזירת שלשים, ומונה י"ב חודש מיום הקבורה ולא מיום שנעשה גדול. ואע"ג דיש לחלק בין קטן לרגל, דקטן הגברא לאו בר חיובא, משא"כ ברגל הגברא בר חיובא אלא דיומא הוא דקא גרים, וא"כ כיון שהקטן לא היה בר חיובא בשעת מיתתו יפטר עולמית, ודחה משום דאין דיחוי אצל מצות, מ"מ הרא"ש כתב תופס אני שיש לחלק בין קטן דבשעה שהיה צריך להתאבל היה פטור מחמת קטנותו, וע"כ פקע ממנו חיוב לעולם, משא"כ ברגל דהגברא בר חיובא ויומא היא דקא גרים. הבית יוסף בסימן שצ"ו סעי' ג' הביא את מחלוקת הרא"ש ומהר"ם מרוטנבורג, והביא את רבינו ירוחם שכתב שדברי המהר"ם מרוטנבורג דברי קבלה הן ויש להחמיר, וכתב הב"י ואינו נ"ל, דהא ק"ל הלכה כבתראי, וק"ל הלכה כדברי המיקל באבל, הילכך נקטינן כדברי הרא"ש. וכן פסק בשו"ע: קטן שמת אביו ואמו ואפילו הגדיל תוך שבעה, בטל ממנו כל דין אבלות ואינו חייב בו.

בב"ח סימן שצ"ו ביאר דברי רבינו ירוחם שכתב להחמיר, דאף דק"ל הלכה כדברי המיקל באבל, היינו דוקא בשכנגדו, אבל אין שומעין לתלמיד במקום הרב, ובכה"ג לא אמרינן הלכה כדברי המיקל, וע"כ כתב להחמיר. ובהמשך דבריו הקשה שדברי השו"ע סותרים זה את זה, שלענין קטן פסק כרא"ש, ולענין הבדלה פסק כמהר"ם, ואי אמרינן דאין דיחוי אצל מצוות א"כ ה"ה בקטן, וכתב דאין להם ישוב, וע"כ פסק כמהר"ם דאין נדחה לא בהבדלה ולא בקטן שהגדיל, כיון דמצוות דרבנן ניהו הם תקנו שלא יאה נדחה.

הט"ז ס"ק ב' אחר שהביא דברי מו"ח כתב: ואני בעניי תמהתי ונפלאתי על פסק זה שנחלקו בו אבות העולם, ומתירא אני להכניס ראשי החלש בין הרים גדולים מארי ישראל, ומ"מ עזור

דהנה הגאון רבי יוסף חיים בספרו רב ברכות (מערכת ב' אות ה') דן בקטן שהגדיל ונעשה בר מצוה בליל שבת, שכתב להורות שלא יקדש עד שיהיה ודאי לילה, שאין הקידוש שמקדש מבעור"י כשהוא קטן, מועיל להוציא יד"ח הקידוש שהוא מדאורייתא, והוכיח מהכסף משנה הנ"ל לענין קרבן פסח, וכתב דאף שהמרדכי לא ס"ל הכי, מ"מ לדינא ודאי לכתחילה יש להורות שימתין עד הלילה. וכן פסק בספרו בן איש חי פרשת בראשית אות י"ד. וכן כתב באמרי בינה הלכות שבת סימן י"א וכן מהר"ם בן חביב בספרו יום תרועה ר"ה דף כ"ח שקטן ששמע תקיעות בר"ה והגדיל בו ביום, לדעת הפוסקים דבעינן שעות מעת לעת חייב לחזור ולשמע התקיעות, וכן הרע"א בהגהותיו כתב דאף לדעת הפוסקים דס"ל דאין צריך מעת לעת, ומשכחת ליה שהביא ב' שערות בחצות היום, שצריך לחזור ולתקוע.

אלא דיש לומר דאף במצוות דרבנן, יש להקפיד שהקטן לא יקיימן אם יכול לעשותן כשיגדל כל שלא יעבור זמנה, דאף אי נימא דחייב מדין חינוך הוי תרי דרבנן, א. ברכת הלבנה. ב. הקטן. ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן, וכדאשכחן בתוס' במגילה י"ט ע"ב ד"ה רבי יהודה מכשיר דהיינו טעמא דקטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא את האחרים יד"ח במגילה, מפני שמגילה מצוותה מדרבנן, וקטן אינו מחויב בשאר מצוות אלא מדרבנן, מדין חינוך, וא"כ הו"ל תרי דרבנן. וכן דעת הר"ף הרמב"ם והרא"ש וכמבואר בב"י סימן תרפ"ט, וכן פסק בשו"ע סעי' ב' דאם היה הקורא חרש או קטן או שוטה, השומע לא יצא. אמנם בהלכות חנוכה בסימן תרע"ה סעי' ג' פסק דאם הדליקה שוטה וקטן לא עשה כלום, ואע"פ שהניחה גדול, ויש מי שאומר שקטן שהגיע לחינוך מותר. ומקור ה"א הר"ן בשם בעל העיטור, והקשה המג"א ס' תרפ"ט ס"ק ד' דמוכח מהשו"ע שפסק כבעל העיטור, ובהלכות פורים סתם כדעת האוסרים. ודוחק לחלק בין חנוכה ופורים, וגם בר"ן משמע דמדמי להדדי.

הפר"ח כתב לחלק דחנוכה קיל טפי, מ"מ כתב דאף בחנוכה אין להקל, ואף דבהלכות חנוכה הביא סתם ויש, וקי"ל דהלכה כסתם, אמנם כתב הפרמ"ג בא"א ס"ק ד' שאף שדעת מרן המחבר לפסוק הלכה כסתם נגד י"א, היינו דוקא כשמפורש בדברי הסתם היפך מדעת ה"א, משא"כ כאן שבדעה הראשונה העתיק דברי הש"ס, הילכך הלכה כ"א דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, וכן כתב ערך השולחן ס' תרע"ה.

ולפי"ז מובן מה שפסק השו"ע סימן קפ"ו סעי' ב' דקטן חייב מדרבנן כדי לחנוכו, וההיא דבן מברך לאביו כשלא אכל האב כדי שביעה שאינו חייב אלא מדרבנן, שדוקא כשאכל הקטן כדי שביעה שאז חייב מדרבנן כמו גדול שחייב כשלא שבע, ובכ"ה ג' יכול להוציא, אבל אם שניהם לא אכלו כדי שביעה לא מוציא הקטן את הגדול, דלא אתי תרי דרבנן ומפיק דרבנן, כ"כ הלבוש וא"ר, וכן פסק המשנ"ב ס"ק ז', ובשער הציון ס"ק ד' כתב שכן הוא דעת התוס' במגילה ואור זרוע בשם ר"י שיריליאון ור"ו במגילה שכתב שכן עיקר, ובפרט דעת הרמב"ם דס"ל דקטן גרע משאר חיובי דרבנן, דאין עליו חיוב כלל רק על האב מחויב לחנוכו.

וכן מבואר בגר"ז ס' קפ"ו סעי' ג' דמגילה והלל וברכות ק"ש ושאר מצות שעיקרן מד"ס אין הקטן מוציא את הגדול יד"ח, ושאיני ברכת המזון שאפילו לא אכל כדי שביעה יכול להוציא את הגדול, ע"ש בבאורו. וכן פסק הגאון מליסא בספרו דרך החיים דיני קידוש אות א' שקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שיכול להוציא את הגדול יד"ח קידוש לאחר שהתפלל כבר הואיל ויצא יד"ח קידוש מהתורה בתפילתו, מ"מ אם גם הקטן התפלל אינו יכול להוציא את הגדול, דהרי תרי דרבנן ולא מפיק חד דרבנן.

אמנם מדברי המהרי"ל והרמ"א בסימן נ"ג סעי' י' לענין תפילת ערבית מבעור"י מוכח שהקטן יכול להוציא את עצמו כגדול מדרבנן, ואף דאפשר שדעת מרן השו"ע שכתב שקטן יורד לפני התיבה במוצ"ש להתפלל ערבית כדביאר בב"י, דיש לומר דלא הקפידו כל שלא צריך לחזור חזרת הש"ץ, ואפי' לפירוש רש"י דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את האחרים יד"ח, איכא למימר דתפילת ערבית רשות, ולבאר דעת המהרי"ל והרמ"א ביאר הי"א שם אות ו' דכיון שהקטן עוד לא קבע עליו חובה פעם אחת, שהרי עד עתה קטן היה, וע"כ לא יכול להיות ש"ץ משום דכור"ע שויה עלייהו חובה.

ומשום הכי יכול להתפלל ערבית מבעור"י כיון דתפילת ערבית רשות, ושפיר מצי לאפוקי נפשיה לכשיגדיל, ואין להקשות מברכות ק"ש הרי בירך בעודו קטן ואיך יכול לפטור לכשיגדיל, ד"ל שלא החמירו בברכות ק"ש יותר מהתפילה, וכן מבואר ברמב"ם פרק ג' מהלכות תפילה הלכה ז': המתפלל תפילה קודם זמנה לא יצא יד"ח, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה, ויש לו להתפלל ערבית של לילי שבת בע"ש קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית כל מוצ"ש בשבת, לפי שתפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים. וכתב הכסף משנה דלאו דוקא ליל שבת, אלא ה"ה כל יום, אלא שהעתיק לשון הגמ', והביא בשם הישועות יעקב ס' נ"ג ס"ק ח' שכן ביאר את הרמ"א לדעת הפוסקים דס"ל שאף אחר חשיכה אין לבר מצוה להתפלל שליח ציבור, כיון

דהאינא קבעוה חובה, משא"כ זה שעד עתה היה קטן וזוהי תפילה הראשונה של ערבית דרך חובה, ואיך יוציא אחרים דשויה עלייהו חובה מאתמול שלשם. מ"מ רוב הפוסקים ס"ל דיכול הבר מצוה לאחר צאת הכוכבים להיות שליח ציבור, ומשום שאין מוציא את האחרים בתפילתו, שהרי כולם מתפללים בלחש ואין חזרה על התפילה. וע"ש עוד שהאר"י. וכתב עוד סברא שדעת המהרי"ל לחשוש לדעת הפוסקים דס"ל דתרי דרבנן מפיק חד דרבנן, וכיון שיש מחלוקת בפוסקים אם י"ג בעינן מעת לעת או מיד בצאת הכוכבים חשיב גדול, ולדעת מהר"י ברונא והשאלות ועוד בעינן מעת לעת, לגבי תפילת ערבית לא הטריוו אותו חכמים להמתין עד שיהיה י"ג שנה מעת לעת, וע"כ התירו לו להתפלל ולהוציא את עצמו אף מבעור"י עם הציבור.

מ"מ לכתחילה בשאר מצות דרבנן אפשר לומר דאף המהרי"ל והרמ"א מודו דעדיף שימתינו עד לשעת החיוב כשיגדיל, וע"כ בברכת הלבנה עדיף שימתין לברך עד לאחר שיגדיל, כל עוד שלא יעבור הזמן, וכן בנרות חנוכה שימתין לצאת הכוכבים, ובפרט לפי דעת המשנ"ב בסימן תרע"ה ס"ק י"ג שדעתו בדעת מרן השו"ע כפי מה שפסק בס' תרפ"ט סעי' ב', וע"כ למעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים, ומשום דתרי דרבנן לא מפיק חד דרבנן. וכן פסק בשו"ת בית יהודה חאו"ח סי' כ"ב. וכן פסק הבן איש חי פרשת וישב אות י"ט וכן הכף החיים בסימן תרע"ה אות כ"ו, וכתב שכן דעת העולת שמואל ס"ס ק"ה, וכן פסק החזו"ע חנוכה עמוד מ"ט, ודלא כחזבי צדק ח"ג סימן מ"א ע"ש.

וע"כ נראה להלכה שימתין הקטן מלברך ברכת הלבנה עד לאחר הבר מצוה כל עוד שלא יעבור הזמן, מ"מ אם בירך בעודו קטן בדיעבד אין לחזור שוב כשיגדיל, וטוב שישמע מגדול שמברך כדי לצאת יד"ח לכו"ע.

קטן שהגדיל ביום ט"ו אדר שחל בשבת

פסק השו"ע ס' תרפ"ח סעי' ו' דיום ט"ו שחל להיות בשבת, אין קורין את המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בערב שבת. וכתב החשק שלמה במגילה דף ה' ע"א דלפי"ז קטן שהגדיל ביום ט"ו אדר מבני המוקפים חומה שחל בשבת, שבערב שבת אינו יוצא ידי חובה כיון שהוא קטן, וכתב שצריך לקרוא את המגילה בשבת, ולא גזרינן שמא יעבירונו בשבת, לפי מה שכתב הר"ן בריש פרק ד' דר"ה שהקשה מאי שנא מילה דשריא בשבת ולא גזרינן גזירה דרבה שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים, ותירץ דשאני שופר ולולב ומגילה דהכל טרודים בהם לצאת ידי חובה ולא מדכר חד לחבריה, משא"כ מילה, וא"כ ה"ה הכא דלא שייך הגזירה לגבי היחיד, ע"כ בודאי יקרא את המגילה בשבת.

וכן הביא השבט הלוי ח"ה סימן פ"ג בשם הרב עקיבא יוסף בעל לב העברי בשם הגאון מבריסק, שהתיר לנער שנעשה בר מצוה בשבת שחל בט"ו לקרוא את המגילה, כיון דאתמול כששמע עדיין לא היה מחויב, ודחה הוראה זו מכמה טעמים, וכן דחה השבט הלוי.

והנה ספר יהושע (בפסקים וכתבים ס' רכ"ו) חבירו של החו"ד נשאל באדם שנאנס ולא קרא בער"ש, האם מותר לו לקרותה ביום השבת, דהא לא שייכא גזירה דרבה לגבי היחיד וכמ"ש הר"ן, אלא דהתוס' במגילה דף ד' ע"ב ד"ה ויעבירונו תירצו דמילה שאני משום דמילה חמירא שכן נכרתו עליה י"ג בריתות, ועוד דאין אדם מל א"כ היה בקי דסכנה יש בדבר, ואף לדעת הר"ן שכתב דיחיד שאני היינו דוקא לגבי מילה, אבל לגבי לולב שופר ומגילה אף ליחיד אסור, משום דלא פלוג, וכן דעת ספר לימודי ה' (לימוד קצר ד"ה וראית), וכן דעת צ"ץ הקודש ס' נ"ה דגזירה דרבה בין יחיד ובין רבים ולא פליג, וכן מבואר בהגהות ברוך טעם על המגן אברהם ס' תקצ"ב ס"ק ו'.

ובפרט דנחלקו הראשונים והאחרונים בכל דבר שגזרו חכמים שאין לעשותה בקום ועשה האם קיים המצוה או לא, דהתוס' בסוכה דף ג' ע"א כתבו שכיון שעבר על גזירה דרבנן לא קיים מצות סוכה מימיו כל שישב ראשו ורובו ושולחנו בתוך הבית, מ"מ הריטב"א ס"ל דלא קיים כהלכתו, וכן מובא בדרוש וחיידוש רע"א מערכה ח' בעבר ותקע בשבת, דאע"פ שעבר על שבות מ"מ קיים המצוה בדיעבד, וכן דעת אבני נזר ס' תקי"ד אות ח'.

מ"מ דעת החכמת שלמה ס' תקפ"ח דאף בדיעבד לא מהני משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, וכן דעת פרי הארץ ח"ב אור"ח סימן י' ושו"ת בית שלמה חו"ד ס"ס רכ"ב שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה בשב ואל תעשה, וא"כ נעקרה המצוה לגמרי כשחל בשבת, ואם יטול לולב או יתקע בשופר ויברך פשיטא דהוי ברכה לבטלה ועובר על לאו דלא תסור.

ולפי"ז בקטן שהגדיל גם לדעת הר"ן הרי אם יקרא לא יקיים המצוה, משום דאפשר שנעקר המצוה לגמרי בשבת. ועיין עוד בשו"ת הר צבי ח"ב סימן קכ"ז. וכן דעת החזו"ע פורים עמוד רכ"ג, מו"מ כתב שעדיף שיאמר הלל בלא ברכה ע"פ דברי הרמב"ם שכתב פרק ג' מהלכות מגילה ה"ו שלא יתקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא

ההלל, וכן כתב המאירי במגילה דף י"ג ע"א דהעיקר כמ"ד קריאתה זו הלולא, והנמצא במדבר ואין לו מגילה כשרה שיגמור את ההלל, וע"כ טוב שבשבת יקרא את ההלל בלא ברכה ויצא יד"ח קריאת המגילה.

לכן נראה להלכה שאין לקטן לקרוא את המגילה בשבת מכל הני טעמי, אלא עדיף שיקרא הלל ויצא יד"ח בזה.

ועוד יש לדון בקטן שהגדיל ביום א' י' באב, האם צריך לצום ביום א' כיון שנדחה הצום, או כיון שביום ט' באב היה קטן א"כ לא נתחייב בתשלומין, וה"ה לצום י"ז בתמוז.

האבני נזר סימן תכ"ו כתב דלכא"ו נראה פשוט דמה שמתענין למחר הוא תשלומין של הצום שחל בשבת, דכיון דאי אפשר לצום בשבת מתענין באחד בשבת, מידי דהוי אעולת ראה לבית שמאי דמקריבין בחול המועד, וכן לבית הלל כשחל בשבת שמקריבין ראה וחגיגה באחד בשבת, וכבר הקשו התוס' דף ב' ע"א הא לא חזי בראשון לא חזי בשני, ות"י דבשבת כיון דגברא חזי ואינו יכול רק מפני האיסור חשיב חזי בראשון, וא"כ נוכל לומר דכוותיה בנידון דידן.

ודן האם זה מדין תשלומין או נעקר לגמרי משבת, דנראה מדברי הרמ"א דאין זה עקירה אלא תשלומין, שהרי ס"ל דנוהג דברים שבצינעא כמבואר בסימן תקנ"ד סעי' י"ח שפסק השו"ע אם חל ט' באב בשבת מותר בכולן ואפילו בתשמיש המיטה, וכתב הרמ"א ויש אוסרים ת"ה, וכן נוהגים.

אלא שהרשב"א בתשובה ח"א סימן תק"כ דן אי ט' באב דחוי אם בשבת נוהג דברים שבצינעא, וכתב דאין נוהג שום אבלות דהא אמרינן מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו, דאבלות ישנה שאני, וכ"ש דלגמרי עקרוה מתשרי ואוקמוה דמעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא תענית כ"ט ע"א, מ"מ כתב שלדעת הפוסקים שאנחנו בני אשכנז נגריים אחריהם שפיר הוי מצד תשלומין, וא"כ מתבאר מדבריו דדין זה תלוי במחלוקת הפוסקים, שדעת השו"ע דאין אבלות בשבת כלל, וכדעת הרא"ש שכתב בפרק ד' דתענית ס' ל"ב תניא תשעה באב שחל להיות בשבת, וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת, אוכל ושותה כל זכרו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו, וכמבואר ברשב"א דהתענית נעקרה לגמרי, ולפי"ז קטן שהגדיל ביום א' חייב לצום ביום א', משא"כ לדעת הרמ"א וכדעת ר"י והאגור הוי מדין תשלומין, וא"כ כל שלא היה חייב ביום השבת ע"כ ביום הראשון שנדחה הצום אינו חייב כלל. וכדעת האבני נזר כן פסק בשו"ת אבן ישראל ח"ז סימן כ"ז שהקטן פטור מהצום ביום ראשון, כיון דהוי מדין תשלומין.

אולם בשו"ת דברי מלכיאל חלק ה' סימן ק"ל כתב דלכא"ו צום עשירי מדין תשלומין של ט' באב, וכיון שהיה פטור ג"כ אין צריך להשלים, אולם הסיק להלכה שצום עשירי לא הוי מדין תשלומין של ט' באב, אלא חלק מהגזירה של הצום שכשיחולל בשבת יצומו ביום ראשון, וממילא קטן שהגדיל חייב לצום.

וכן דעת צפנת פענח ח"ג ס' מ"ד שהוכיח מדאמר ר' יוחנן תענית כ"ט ע"א אלמלי הייתי באותו דור לא קבעתי אלא בעשרה משום שרובו של היכל נשרף, וא"כ במקום שא"א לצום בט' באב עבדינן בעשירי.

מ"מ המהרש"ם חלק ג' סימן שס"ג הביא מחגיגה ט' ע"א בחיגר שנתפשט דפליגי ר"י ור"ש, והביא שו"ת הרשב"א שצום ט' באב שחל בשבת אינו חשיב דחוי אלא נעקר. והביא מחלוקת מהר"ם והרא"ש לענין קטן שהגדיל לענין אבלות, ולהלכה פסק דהוי נדחה וע"כ פטור מדינא, אלא דכיון דגם קודם שנתגדל ונעשה בן י"ג שנה הרי היה חייב משום חינוך, א"כ לא נדחה לגמרי, וע"כ לא שייך לומר הואיל ואידחי אידחי.

והציץ אליעזר חלק ט' סימן כ"ז הביא את המהרש"ם, והקשה על דבריו שבנה כל יסודו לחייב מדין חינוך שהיה מחויב קודם, והא מצינו חינוך בתענית רק לגבי צום יו"כ כמבואר בסימן תרט"ז סעי' ב', אבל לגבי ט"ב מבואר דאין מצות חינוך בהכי, שכן דעת א"ר ס' תרמ"ט ס"ק ג' שדוקא בת י"ב שנים ובן י"ג חייבים ולא קודם לכן, וכ"כ הפרמ"ג ס' תקנ"ג, וכן מובא בבאור הלכה ד"ה הכל חייבים, וכן דעת החיי אדם ס' קל"ג סעי' ו', וא"כ נפל לבירא כל סברתו, דהא מבואר דליכא מצות חינוך לתענית כל שלא הגיע לכלל שנים, אלא שאחר חיפוש מצא בספר זכור לאברהם ח"א סימן ט' בשם גור אריה שכתב שדין קטנים בט"ב שוה לדין יו"כ, מ"מ הוא יחידאה בדין זה ולא קי"ל כוותיה. ובפרט שהמהרש"ם בהגהותיו בספר אורחות חיים כתב דאין חינוך לקטן בט"ב ואפילו סמוך לפרקו, אלא דהוה מצוה הבאה בעבירה, וא"כ מרפסין איגרא כל דבריו.

אמנם מצאתי כמה חברים לשיטתו של המהרש"ם שאיכא מצות חינוך אף בתענית, שכן דעת ערך השולחן ס' תרט"ז אות ט' שכתב שבתענית דרבנן אין להחמיר משום חשש סכנה, אבל בחינוך שעות דלא שייך סכנה יש לחנוכו אף בשאר תעניות, וכן דעת הבית הלל יו"ד סימן רס"ה, ודלא כמטה יהודה כמבואר דבריהם בכף החיים סימן תקנ"ד אות כ"ג, וכ"כ בסידור יעב"ץ שמחנכין את הקטנים כדרך שאמרו ביה"כ.

ו. לענין ניתוח בתוך ספירת העומר, אם יודע ודאי שצריך לעבור ניתוח ויהיה מורדם יותר מיממה לא יתחיל לברך ספירת העומר, ומ"מ אם זה ספק ודאי שיכול להתחיל ולספור בברכה.

ז. לענין ברכת המזון אם אכל בהיותו קטן ולא בירך עד שיגדיל לא יברך כשיגדיל, וכ"ש אם אכל ובירך בהיותו קטן ותוך שיעור עיכול נעשה גדול, שאין לו לברך שוב ברכת המזון.

ח. בהגדיל תוך ימי החנוכה מדליק ומברך על הנרות הנותרות, ומ"מ לנוהגים להדליק בשקיעה ימתין עד צאת הכוכבים ואז ידליק.

ט. לענין ברכת הלבנה עדיף שימתין ויברך כשהוא גדול, כל שלא יעבור זמנה.

י. בהגדיל ביום ט"ו באדר שחל בשבת אסור לו לקרוא את המגילה בשבת, מ"מ טוב שיקרא את ההלל בלא ברכה.

יא. קטן שהגדיל ב"י באב שהצום נדחה משבת ליום ראשון, אף שבט"ב לא היה בר חיוב מ"מ יצום ב"י באב כיון שנעקר הצום משבת ליום ראשון, וכן ב"ז בתמוז שנדחה שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, שלא יפרוש מהציבור ויצום א"כ יש לו חולשה וכדו'.

יב. קטן שהגדיל בערב פסח שחל בשבת, עדיף שהאב ובנו ישתתפו בסעודת מצוה או בסיום מסכת כנהוג.

יג. לענין פנים חדשות בקטן שהגדיל, אם היה בסעודה של החופה ואח"כ הגדיל ומשתתף בסעודת שבע ברכות לא חשיב פנים חדשות.

יד. לענין אבלות שהגדיל תוך שבעה או תוך שלשים או תוך י"ב חודש, בטל ממנו כל דיני אבלות.

הרב מתתיהו גבאי ירושלים

בישל ביו"ט לצורך חול או לגוי אם יש תקנה שיאכל בעצמו

א

בפסחים מ"ו ע"ב, איתמר האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה. רב חסדא אמר לוקה, לא אמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר אינו לוקה, אמרי' הואיל ע"ש. והתוס' שם הקשו אי אמרי' הואיל, א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרי' הואיל, ע"ש. ולפ"ד נראה דעת התוס' דאם יש לו בביתו חולה שיש בו סכנה שפיר אמרי' הואיל כשבישל בשבת, כיון שיש בביתו חולה שיש בו סכנה וזה ראוי לו אמרי' הואיל, וכמו ביו"ט דאמרי' הואיל ומקלעי אורחים. ועמש"כ בח"י חת"ס פסחים מ"ו ע"ב, ובחי' חת"ס ביצה י"ז ע"א. ובס' משנת יעבץ אור"ח סי' ל"ו אות ה' הקשה דא"כ נמצא שבזמן מגיפה ששכיח חולה שיב"ס בטלת כל מלאכת שבת. וביותר הקשה מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, והו"ד בס' כאיל תערוג מועדים עמ' קפ"ג, דא"כ בבתי חולים שמצוי חולה שיב"ס מותר כל המלאכות משום הואיל לחולה שיב"ס ומצוי חולים שם. ועי' בס' מנחת אלימלך ח"ג ס"א.

אולם רבים מהאחרונים והם, בישועת יעקב אור"ח סי' כ"א סק"ב ובס' ש"ח סק"ג ובס' תק"ט סק"ד ובחי' חת"ס ביצה י"ז ע"א וכן בשו"ת עטרת חכמים אור"ח ס"ד ובס' המקנה כלל ל"ט פרט א' ובשו"ת חמדת שלמה אור"ח סי' כ"ב ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ל"ו ובשו"ת מחזה אברהם ח"א ס"ג ובשו"ת אור גדול ס"א ובשו"ת חלקת יואב אור"ח סי' י"ד ובשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סי' קל"ח ובשו"ת מחנה חיים ח"ב י"ד ס"ה כתבו לתרץ קושיית התוס', שרק במלאכת יו"ט שהותרה לצורך אוכ"נ אמרי' הואיל, דאפשר דהמלאכה תהא לצורך אוכ"נ שבהא לא אסרה תורה כלל, אבל מלאכת שבת שלא הותרה לצורך פיקו"נ אלא רק נדחית לצורך פיקו"נ, ל"ש להתיר כשלא נעשית לצורך פיקו"נ, משום הואיל וראויה לצורך פיקו"נ, כל שאין ההיתר לפנינו אי"ז דוחה איסור המלאכה יעו"ש, וכוונתם למח' אם שבת הותרה בפיקו"נ או הותרה, דמהרמב"ם פ"ב משבת ה"א נראה ששבת דחוייה בפיקו"נ ע"ש. וכן ס"ל להרשב"א בשו"ת ח"א סי' תקפ"ט והר"ן ביצה ט' ע"ב ע"ש. ומה שהוכיח כן מרן בס' טעמא דקרא פר' כי תשא ע"ש. ומש"ה כיון דאין החולה שיש בו סכנה לפנינו ל"ש להתיר מלאכה בשבת, משום הואיל דראוי לחולה שיש בו סכנה, דגם בפיקו"נ ל"ה מעשה היתר אלא דחוי. ואילו ביו"ט במלאכת אוכ"נ, י"ל דהוי הותרה ולא נאסר כלל, ורק מלאכת עבודה הוא בכלל האיסור, וכמש"כ הרמב"ן ויקרא כ"ג ז' דמלאכת אוכ"נ בכלל מלאכת הנאה דשרי ביו"ט, וכן הוכיחו מהרמב"ן בפרמ"ג פתיחה להל' יו"ט פ"א אות א', ובשו"ע הגר"ז קו"א סי' תק"י או"ב ובס' מלאכת יו"ט אות א' ע"ש ובשו"ת חת"ס אור"ח סי' פ"ה, וא"כ שפיר אמרי' הואיל ומקלעי אורחים והוי מלאכת היתר אף שאין האורחים לפנינו, ואילו במלאכת שבת שהוי מגדיר דחוייה ל"מ הואיל כשאין ההיתר לפנינו. וכע"ז כתב לתרץ קושיית התוס' בס' משנת יעבץ להגר"ב זולטי זצ"ל אור"ח סי' ל"ו אות ה' ע"ש, וכן בס' מאורי אש להגר"ז זצ"ל פ"א ענף ד' אות ג' ע"ש.

סימן ס"ב סעי' ז' הביא את שתי הדעות, דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרא"ש ב"א, ומ"מ כתב שכן פשט המנהג וכדעת הרא"ש.

ועוד נפק"מ לענין שבת, דכתבו תוס' ד"ה והוא שבאו אור"י דפנים חדשות אין קורים אלא בבני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר, ושבת דחשבינן פנים חדשות דאמרינן במדרש תהילים צ"ב מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן נאמר שירה, התם נמי מרבין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה. כל זה נראה רק לדעת הרא"ש דפנים חדשות הוי שמחה לחתן ולמסובים, ולכן כתבו תוס' שצריך אנשים שמרבים בסעודה בשבילם, אבל לדעת הרמב"ם שפנים חדשות קאי על הפנים חדשות שתלוי אם שמעו הברכה או לא, א"כ כל סבא לומר ששבת יחשב פנים חדשות.

ומבואר בשו"ע בסעי' ח' דשבת ויו"ט ראשון ושני חשיב פנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית, אבל לא בסעודה שלישית, וכן פשט המנהג. וביאר הב"י דלפי שבסעודה שלישית יוצא במיני תרגימא, וכתב הב"ח כיון דאין דרך להרבות במנות לכבוד סעודה שלישית, וזה נראה כדעת הרא"ש שהעיקר בפנים חדשות הוא משום שמחה לחתן ולמסובין. אלא דקשה קצת, דהריטב"א ס"ל כדעת הרמב"ם, ומ"מ הביא את דברי התוס' ששבת חשיב פנים חדשות, ואף ללא שבאו אנשים אחרים כטעמו של הרמב"ן לענין שבת שחשיב פנים חדשות, כיון שא"א שבסעודות שבת לא יהיו פנים חדשות, וצ"ב.

ואיכא עוד נפק"מ לענין אשה וקטן אי חשיב פנים חדשות, שדעת הריטב"א דאינם חשובים פנים חדשות כיון שהם לא יכולים להמנות בעשרה בברכת חתנים, אמנם החת"ס בכתובות כתב דאשה וקטן נחשבים פנים חדשות כיון שמרבים בשמחה עבורם. ועיין עוד בפתיחת תשובה ס"ק י"ד. וכתב הקהילות יעקב בכתובות סימן ו' דעיקר הנידון אם קטן נחשב פנים חדשות הוא תלוי במחלוקת הרא"ש והרמב"ם, שלדעת הרמב"ם כיון שהעיקר זה הברכות, וא"כ הקטן אינו בר חיובא במצוות, וע"כ דעת הריטב"א דלא מהני, משא"כ לדעת הרא"ש שהטעם זה ריבוי שמחה לחתן, א"כ ה"ה קטן. ולפי"ז מובן החת"ס שכתב שקטן נחשב לפנים חדשות. ואף דיש לדחות, דהא פסק השו"ע סעי' ד' דאין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים ובני חורין וכו', הרי הקטן לא יכול להיות, ואף דלענין צירוף לזימון פסק השו"ע סימן קצ"ט סעי' י' שכל שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין מזמנים עליו ומצטרף, בין לענין שלשה בין לעשרה, וכן פסק הכנסת הגדולה אות ו' וכן יפה ללב אות ד', ועיין עוד בכף החיים סימן קצ"ט אות ל"א, א"כ נראה דס"ל כדעת הרמב"ם שעיקר פנים חדשות הוא הברכות וע"כ קטן לא מצטרף, אלא נראה דצ"ל דס"ל דקטן לא מצטרף משום שזה דין בברכת חתנים, ולא מדין הזימון או הפנים חדשות ולכן לא מהני, ולכן ה"ה לענין אשר ברא בג' אין הקטן מצטרף, וכשיטת החלוקת מחוקק ס"ק ח' והגר"א בביאורו ס"ק ט"ו, וכן פסק ביבי"א ח"ג אבן העזר סימן י"א אות ט', ודלא כחינאי וחסידא.

ועתה נדון לענין קטן שהגדיל תוך שבעה, שהיה בשעת החופה ושמע הברכות ועכשיו הגדיל ונמצא בשבע ברכות, האם חשיב כפנים חדשות, וזה תלוי במחלוקת שביארנו לענין קטן אבל באופן הפוך, שלדעת הרמב"ם וסיעתו דס"ל שהעיקר תלוי בברכות נראה לומר דכיון שהקטן שמע מ"מ לא היה בר חיובא כלל, ועכשיו שהגדיל יכול להחשב כפנים חדשות כיון שבתורת גדול עדיין לא שמע הברכות, אמנם לדעת הרא"ש שהעיקר תלוי בתוספת שמחה לחתן ולמסובין, וכיון שהיה בחופה ובסעודה אף שמצטרף עכשיו בתורת גדול, מ"מ אינו מוסיף על השמחה כלום, וע"כ אינו יכול להחשב כפנים חדשות, וע"כ כיון שפסק השו"ע בשני מקומות כסברת הרא"ש וכתב וכן המנהג, וכן לענין סעודות שבת וכתב שכן המנהג, ואף שלענין סעודה גם הריטב"א כתב כן, מ"מ הב"י כתב שהטעם משום שמוסיפים שמחה ע"י הסעודה, וע"כ כתב שבסעודה שלישית שאין תוספת שהרי יוצא במיני תרגימא, מבואר שהב"י אזיל כדעת הרא"ש, א"כ בקטן שהגדיל אינו יכול להחשב כפנים חדשות כל שהיה בשעת סעודה בהיותו קטן.

דינים העולים לדינא

- א. קטן שהגדיל נעשה בר חיוב מיד בתחילת הלילה ולא בעינין מעת לעת.
ב. לכתחילה לא סמכינן על נער בן י"ג שנה במצוות דאורייתא להוציא את הרבים כל שלא ידעינן שהביא ב' שערות, ומ"מ כל שלא נמצא לפנינו סמכינן על חזקה דרבה.
ג. לענין ברכות התורה שיכוין בברכת אהבת עולם, או שיכוין בבוקר כשמברך ברכות התורה שאינו רוצה לפטור אלא עד הערב.
ד. שייך הגבלה בברכות אף בענין אחד, כל שיש היסח הדעת בנתיים.
ה. לענין ספירת העומר אין ממשיך לספור בברכה אף שספר את כל הימים בהיותו קטן, אלא ישמע הברכה משליח ציבור או מאחד מהציבור שיכוין עליו.

ובצירוף דעת הרמ"ע מפאנו סימן קי"א שקטנים מאכילים אותם לחם ומים להתאבל עם הציבור, וכתב המגן אברהם סק"ב שדוקא קטן שיש בו דעת להתאבל, וכ"כ הח"י אדם, ואפילו הכף החיים סי' תק"נ אות ט' הביא דהלכה ברורה סק"א כתב להשיג על הרמ"ע מפאנו, וכמדומה שאין נוהגים כן יע"ש.

ולפי"ז אפשר להליץ על שיטת המהרש"ם דס"ל דאיכא מצוות חינוך, דאין כוונתו שהקטן חייב לצום את כל הצום כשיטת הגור אריה והיעב"ץ דס"ל שחיוכם כיה"כ, וא"כ אף בן י"א שנה חייב, אלא כוונתו שחייב לחנכו בשעות, וא"כ הוא לא מופקע מחיוב תענית, וע"כ כיון שלא חשיב נדחה שפיר יכול לצום ביום ראשון מדין גדול. ועיין שם באות ו' שכן צידד ליישב דברי המהרש"ם בהמשך דברי הציץ אליעזר, שהביא את האבני נור והקשה על דבריו שכתב דאם התענית מדין תשלומין א"כ הקטן חייב לצום, והקשה דתשלום היינו אדם שהיה חייב, אבל אם לא היה חייב מעיקרא בזמן החיוב על מה יהיה תשלומין.

ובסיום דבריו פסק שהקטן חייב להתענות אם לא שיש סיבה מיוחדת של חולשה וכדו', וע"פ דברי השבולי הלקט בס' רע"ג שכתב דאין הקטנים מתענים כדרך שמתענים ביה"כ אפילו הגיעו לחינוך מפני החולשה, ובפרט שהיא בחזקת ימי הקיץ. וכן פסק בשבט הלוי ח"ד סימן י"ב אות ו'.

וכן נראה להלכה לענין ט' באב, אמנם לענין י"ז בתמוז יש לדון, דהא כל מה שכתב הגור אריה והיעב"ץ דמצות חינוך בט"ב כדון יוה"כ, דוקא בט' באב, אבל ב"ז בתמוז אפשר שאין חובה כלל לחנכו. ואף אי נימא כדעת הערך השולחן ובית הלל דכל תענית דרבנן איכא מצות חינוך לשעות, מ"מ אין הלכה כן, וכן עמא דבר כדעת המג"א דכל מה שנהגו היינו לאכול רק לצורך הגוף, א"כ לפי סברת המהרש"ם א"כ דוקא בט"ב ולא ב"ז בתמוז.

ולפי מש"כ האבני נור שזה מדין תשלומין, כ"ש שאין צריך להתענות, שהרי גם בט"ב פטר את הקטן, אלא שלפי מה שביארנו בדברי הרשב"א שזה עקירת הצום מט"ב ל' באב, א"כ ה"ה ב"ז בתמוז שנעקר ליום ראשון, אולם לטעם השני של הרשב"א שכתב שהעיקר היה צריך להתענות ב' ולא בט' וכדברי ר' יוחנן, א"כ דוקא לענין ט"ב הקטן צריך להתענות, משא"כ ב"ז נדחה שאין צריך להתענות.

ומ"מ נראה להלכה שלכתחילה אם הוא לא חלוש רצוי שיצום ביום ראשון כדי שלא לפרוש מהציבור, וכסברת השבולי הלקט שאין מתכנין את הקטנים כצום יוה"כ משום החולשה.

וה"ה דיש לדון בערב פסח שחל בשבת, והבן הבכור יהיה בר מצוה ביום השבת י"ד בניסן, וכיון שמקדימין את הצום ליום חמישי שמא החיוב של האב לצום, דביום חמישי בנו עדיין קטן, אלא שהצום הוא חיוב של יום י"ד ביום זה כבר בנו גדול, אלא שהשנה הקדימו ליום חמישי, והבן שיצום ביום חמישי אינו בר חיוב. ונידון זה תלוי האם הצום זה עקירה או תשלומין, דאם זה עקירה א"כ האב חייב לצום, דכיון שהבן לא יכול לצום ביום חמישי ממילא חובה היא על האב, ואם זה תשלומין ביום י"ד אין חובה של האב, א"כ אין חייב לצום כלל עבור בנו. ובפרט לדעת י"א שמובא בסימן ת"ע דאם חל י"ד ערב פסח בשבת שאינם מתענים כלל, מ"מ לדינא כיון שהיום נהגו להקל ולאכול בסעודת מצוה כסיום מסכת, כמבואר במשנ"ב סק"י, טוב שילכו האב ובנו להשתתף בסעודת מצוה.

קטן שהגדיל תוך ימי שבע ברכות לענין פנים חדשות

ראשית יש לדון בדין פנים חדשות, דאיתא בכתובות דף ז' ע"ב ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה, אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות. ונחלקו הראשונים בגדר פנים חדשות, דעת הרמב"ם פרק ב' מהלכות ברכות הלכה י' שפנים חדשות נחשב רק מי שלא שמע את ברכת הנישואין, וכן דעת תוס' ר"ד בכתבים שם, וכן דעת הריטב"א, אבל הרא"ש סי' י"ג כתב שפנים חדשות נחשב מי שלא היה בעת הסעודה, אפילו היה בשעת החופה וברכת הנישואין.

וביאר מחלוקתם הוא דיש לחקור האם החיוב פנים חדשות זה משום תוספת שמחה, שע"י שבאו פנים חדשות נוסף לחתן ולמסובים שמחה כסעודה הראשונה שמברכין בה שבע ברכות, או שפנים חדשות זה חיוב עליהם, ולא משום שמחת החתן והמסובים אלא שהם שמחים בשמחת החתן, וכיון שלא שמעו את הברכות חשיב עכשיו סעודה ראשונה.

דעת הרמב"ם שהחיוב פנים חדשות הוא על הפנים חדשות, וכיון שלא שמעו הברכות חייבו חכמים לברך ז' ברכות, משא"כ הרא"ש ס"ל דהחיוב הוא מצד החתן והמסובין, והיינו דע"י הפנים חדשות נתווסף שמחה לחתן והמסובים.

ונפק"מ במי שהיה בשעת סעודה ולא שמע הברכות, דלדעת הרמב"ם כיון שלא שמע הברכות חשיב עדיין פנים חדשות, אבל לדעת הרא"ש העיקר תלוי בסעודה, וכיון שהיה בסעודה אף שלא היה בשעת חופה לא חשיב יותר פנים חדשות. והשו"ע באבן העזר

אמנם י"ל דדעת התוס' שהקשו דא"כ כל מלאכת שבת דנימא הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, כמו ביו"ט דאמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים, י"ל שס"ל דכשעושה מלאכה בשבת בפיקו"נ הוי מגדרי הותרה, וכדעת המהר"ם מרוטנבורג המובא ברא"ש יומא פ"ח סי' י"ד. ועי' בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תנ"ה דכשחילל שבת בפיקו"נ אף לא ביטל מ"ע דשבתון ע"ש, ועי' דבפיקו"נ הוי מעשה היתר גמור, ומש"ה ס"ל לתוס' דאף במלאכת שבת נימא הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, דפיקו"נ בשבת הוי מגדרי הותרה וכמלאכת או"כ"נ ביו"ט, וכ"כ בדעת התוס' בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קל"ח ובשו"ת עטרת חכמים או"ח סי' ס"ד ובשו"ת אור גדול ס"א ובחי' חת"ס ביצה י"ז, ובשו"ת חלקת יואב או"ח סי' י"ד בדעת התוס', ועי' בחזו"א או"ח סי' קכ"ד פסחים מ"ו ע"ב, ועי' בע"ב בס' קהלת יעקב הל' יו"ט סי' תצ"ח ס"ח ובס' ילקוט הגרשוני או"ח ח"ב דף נ' ע"ב ע"ש, ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס"א, ובס' נתן פריו להגר"ג גשטטרנר זצ"ל פסחים מ"ו ע"ב, ובשו"ת מנחת פרי ח"ה סי' נ"ב, ועי' באופ"א בקו' התוס' בס' קהלת יעקב לנתיח"מ סי' תצ"ח ס"ח ע"ש.

ובאופ"א אפ"ל בדעת התוס' שהקשו דנימא הואיל דמלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, כמו ביו"ט דאמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים, דס"ל דמלאכת או"כ"נ ביו"ט מגדרי דחוויה, וכדעת רבינו תננאל בפסחים פ"ד ששמחת יו"ט דוחה האיסור דמלאכת או"כ"נ, וביאר בשו"ת חת"ס או"ח סי' פ"ה דע"כ ס"ל לר"ח שמלאכת או"כ"נ ביו"ט דחוויה ולא הותרה. ובס' ישועות יעקב או"ח סי' תצ"ה ביאר דעת הסוברים שבאפשר מעיו"ט לא אמרי' מתוך, דס"ל שמלאכת או"כ"נ ביו"ט דחוויה היא ע"ש. ובישועות יעקב או"ח סי' תקי"ח מש"כ, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ה אות ה' להקשות בזה ע"ש. וא"כ י"ל שזהו שס"ל לתוס' דאף מלאכת או"כ"נ ביו"ט מגדרי דחוויה, ואפ"ה אמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים וחזי ליה ואינו לוקה, ה"ה במלאכת שבת אף אם נימא שהיא מגדרי דחוויה נימא הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה, ולהכי תירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכחה, וע"ע מש"כ בס' דרך המלך פ"א מיו"ט ה"ט לתרץ קו' התוס' ע"ש, ובס' מנחת אלימלך ח"ג סו"ט א'.

אכן בצפנת פענח פ"ב משבת ה"ט כתב דדעת התוס' ביצה ג' ע"א, שמלאכת או"כ"נ ל"ח מלאכה כלל, דס"ל שמלאכת או"כ"נ מגדרי הותרה ע"ש, וכן פשיט"ל בשו"ת שערי דעה ח"ב סי' י"ד שמלאכת או"כ"נ מגדרי הותרה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רע"ז, וכ"כ לבאר דעת רש"י בביצה י"ב, דא"צ צורך קצת לדינא דמתוך שהותרה לצורך או"כ"נ, הותר גם לאינו או"כ"נ, משום דס"ל דמלאכת או"כ"נ מגדרי הותרה. וכ"כ בס' אמרי בינה יו"ט ס"א ובשו"ת מכתב סופר או"ח סי' י"ז, ועמש"כ בשו"ת חבצלת השרון ח"א או"ח סי' ל' ובשו"ת ערוגות הבושם או"ח סי' קע"ה ובס' הערות וביאורים למרן הגר"ג אידלשטיין הל' יו"ט מש"כ בזה. ובספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' ר"ו שאלתי להגר"ח קנייבסקי בגדר מתוך שהותר האם הוי מגדרי דחוויה או מגדרי הותרה, והשיב ע"ז הותרה. ולמש"כ האמרי בינה הנ"ל, י"ל לדעת התוס' ביצה י"ב דבעי צורך קצת לדינא דמתוך ול"מ מתוך ללא צורך כלל, ס"ל לתוס' שמלאכת או"כ"נ מגדרי דחוויה. וע"ע בקהילות יעקב ביצה סי' י"ז ולמור"ר מרן הגר"ד פוברסקי בס' בד קודש מועדים עמ' שצ"ב, מש"כ אם מלאכת או"כ"נ דחוויה או הותרה ע"ש.

ואולי י"ל עפ"ז במה דנחלקו רב חסדא ורבה באופה מיו"ט לחול אם לוקה, אם אמרי' הואיל ומקלעי אורחים, פליגי בגדר מלאכת או"כ"נ אם הוי מגדרי הותרה או דחוויה, וס"ל לר' חסדא דעיקר היתרא דאוכ"נ זהו נדחה משום שמחת יו"ט ומגדרי דחוויה, ולהכי ל"ש הואיל ומקלעי אורחים חזי ליה, דהיתרא דהואיל הוי היכא שהותר המלאכה לגמרי י"ל הואיל ומקלעי אורחים, וכל שאין היתר לפנינו ל"מ להתיר מחמת הואיל ואי"ז דוחה איסור המלאכה, אולם רבה ס"ל דגדר היתרא דאוכ"נ הוי מגדרי הותרה, שמעיקרא לא נאסר אלא מלאכת עבודה, ואוכ"נ הוי כמלאכת הנאה שלא נאסר מעיקרא, א"כ שפיר י"ל דהואיל ומקלעי אורחים וחזי ליה, אמרי' הואיל והמלאכה תהא לצורך או"כ"נ שבהכי התורה לא אסרה כלל, אף דאפה מיו"ט לחול אינו לוקה, וע"ע בס' שלמי יוסף ביצה סי' קכ"ה מש"כ בהך פלוגתא דהואיל ע"ש.

ב

עשה מלאכה בשבת אם יש תקנה ע"י שיתן לחולה בסכנה

ובס' אמרי בינה יו"ט ס"ג כתב עפ"י התוס' הנ"ל, דאף בשבת אמרי' הואיל דחזי, והא דלא אמרי' במלאכת שבת הואיל דחזי לחולה שיש בו סכנה משום דלא שכחה, דעפ"ז היכא דעשה מלאכת איסור בשבת, ואח"כ נזדמן לו חולה שיש בו סכנה וצריך לאותו מלאכה, פטור למפרע מחיובו, ע"ש. ומש"כ בזה בשו"ת דבר יהושע ח"ב סי' קל"ח ובשו"ת באר משה ח"ו [קוני' אלקטריק] סי' נ"ד אות ב' ובשו"ת בית אבי ח"א סי' מ"א וחז"ד סי' ע"ו או"ט וסי' פ"ג או"ט וסי' פ"ד ע"ש, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' מ' ע"ש ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' מ"ד וחז"א סי' ר"פ ע"ש. ובשו"ת שערי דעה ח"א סי' ט"ו פשיט"ל דלי"מ לתקן כשבישל באיסור בשבת לצורך חולה

שיב"ס, ותמה ע"ד בשו"ת באר צבי סי' י"ב מהתוס' הנ"ל, בטעמא דלא אמרי' הואיל במלאכת שבת, דחולה שיב"ס לא שכחה, הרי דאם שכחה מהני לתקן האיסור אח"כ, אף שבישל באיסור ע"ש. ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס"ה אות ה', ובשו"ת דברי ישראל ח"א סי' צ"ה, ובשו"ת מנחת פרי ח"ה סי' נ"ב מש"כ בכוננת התוס'.

וראיתי בשו"ת תרומת יעקב ס"ד בנידון מי שבישל בשבת ואח"כ נזדמן לו חולה שיש בו סכנה שצריך לתבשיל, אם נפטר מהחוב, וכתב לפשוט מהמבוי במנחות ס"ד גבי פירש מצודתו בשבת להעלות דגים ותינוק שנטבע בים, והוא העלה דגים ותינוק, ופליגי רבה ורבה אי בתר מחשבתו אזלינן וחייב, או לפי מעשיו אזלינן ופטור, רבא אמר חייב דאזלינן בתר מחשבתו, ומחשבתו לאיסור קמיכוון, ורבה אמר פטור דאזלינן בתר מעשיו, וכ"פ הרמב"ם פ"ב משבת ה"טו ע"ש. וא"כ חזינו דאזלינן בתר מעשיו אף שמחשבתו לאיסור, וה"ה מי שבישל בשבת והזדמן לו ליתן לחולה שיש בו סכנה פטור, דאזלינן בתר מעשיו. וכ"כ להלכה בשו"ת מקור חיים או"ח ס"ח, דאם בישל בשבת באיסור ואח"כ נתן התבשיל לחולה יתוקן האיסור, ע"פ הך מח' אם אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו, והרמב"ם פסק דאזלינן בתר מעשיו, הרי אף שחשב לעשות איסור ה"ז נתקן ע"י מעשיו, וסיים המקור"ח וזה ברור ע"ש. ומש"כ לדחות בשו"ת באר צבי סי' י"ב ובס' אמרי בינה יו"ט סו"ט ג', וכ"כ בחי' כתב סופר חולין ט"ו ע"ב לתלות אם עשה מלאכה בשבת באיסור, והביא לחולה שיב"ס, אם נתקן האיסור, ותלה בהך מח' במנחות אם אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו, והרמב"ם פסק דאזלינן בתר מעשיו, ונפיק דאם בישל באיסור נתקן האיסור ע"י חולה שיב"ס ע"ש, ומש"כ בשו"ת מנחת פרי ח"ה סי' נ"ב.

אולם ראיתי בתשו' ראש אריה ח"ב סי' ט אות ד' בנידון זה, דבישל בשבת באיסור ונזדמן לו חולה שיש בו סכנה, אם יתוקן האיסור, והביא להרמב"ם פ"ב משגגות ה"טו, וכן הפורס מצודה להעלות דגים מן הים בשגגה והעלה תינוק עם הדגים, בין ששמע בין שלא שמע שטבע, הואיל והעלה תינוק ה"ז פטור מחטאת אע"פ שלא היתה כוונתו אלא לצוד, מפני שהיה שוגג, והקשה הראש אריה מ"ט סיים הרמב"ם שהיה שוגג, שהרי לא בשביל שהיה שוגג פטור, דמפני שהוא שוגג הוא חייב חטאת, וטעמא דפטור הכא משום דאזלינן בתר מעשיו שהרי הציל התינוק. וכתב דע"כ מהרמב"ם, הא דאזלינן בתר מעשיו, זהו רק במחשבתו לאיסור בשוגג שהוא סבור שמלאכה זו מותרת או יום חול, ופירס מצודה להעלות דגים בשוגג, אולם אם ידע ששבת היום ושמלאכת צידה אסורה בשבת, ופרס מצודה להעלות דגים במזיד והעלה גם תינוק, גם לרבה חייב, שאין כח מעשה מצוה הנעשית מאליה בלי לכוין לה לפוטרו ממחשבתו הרעה שנתכוין לצוד דגים בשבת במזיד, ולהכי הוסיף הרמב"ם מפני שהיה שוגג, דרק היכא שהוא שוגג אזלינן בתר מעשיו, נפיק שאם עשה מלאכה בשבת במזיד ל"מ לתקן אח"כ ע"י שנתן לחולה שיב"ס ע"ש. ובס' אמרי בינה יו"ט ס"ג ובס' שערי בנימין ח"ד או"ח סי' רמ"ח או"ב סי' ש"ט או"ד, ולמור"ר בס' משנת יוסף סוגיות או"ח ח"ב סי' ג אות ה' ע"ש.

והלום ראיתי בס' פסקי תשובה ח"א סי' כ"ה דתלה הך מח' אם אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו, דה"ז תליא אם פיקו"נ הותרה בשבת או דחוויה בשבת, וכתב דלכאו' אינו מובן מ"ד דאזלינן בתר מחשבתו, וכי בשביל מחשבתו בלבד אתה מחייבו, הא למה זה דומה למתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דפטור, ורק צריך סליחה על מחשבתו אשר חשב. וכתב הפסקי תשובה דס"ל לרבה דפיקו"נ דחוויה בשבת, וצריך שיתכוין למצות פיקו"נ, והוא שלא כיון לא עשה מצוה ולא ניתן שבת לדחות, אולם רבה ס"ל דשבת הותרה אצל פיקו"נ ולא בעי כוונה. ע"ש. הרי שפירש הך מח' דרבה ורבה, אם אזלינן בתר מעשיו או מחשבתו דתליא אם פיקו"נ הותרה או דחוויה, וס"ל לרבה דפיקו"נ דחוויה וצריך שיתכוין למצות פיקו"נ, וכיון שכיון להעלות דגים אף שעלה תינוק ל"מ הפיקו"נ להתיר מחשבתו. ורבה ס"ל דפיקו"נ הותרה, ושפיר אזלינן בתר מעשיו אף שמחשבתו לאיסור כל דהמעשה היתר משום פיקו"נ, ועפ"י צ"ע, דהרמב"ם פ"ב משבת ה"א כתב, דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות, ונראה דס"ל דפיקו"נ משבת מגדרי דחוויה ולא הותרה, וכ"כ בדעת הרמב"ם בס' מרומי שדה יומא פ"א ובס' ישועות יעקב או"ח סו"ט שכ"ח ע"ש. ואפ"ה פסק הרמב"ם פ"ב משבת ה"טו כרבה, דנתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור אפ"ל לא שמע שטבע הואיל והעלה תינוק עם הדגים, הרי אף שס"ל להרמב"ם ששבת דחוויה בפיקו"נ, ס"ל דאזלינן בתר מעשיו אף שלא נתכוין למצות פיקו"נ, וכבר כתבנו להקשות כן ע"ד הפסקי תשובה בבית מתתיהו ח"א סי' ט"ו אות ה' ע"ש. ומש"כ בס' בית יחזקאל להגר"י סרנא זצ"ל שבת סי' ט"ז ענף ב' ע"ש.

וע"כ י"ל בזה ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"ג ע"ש, שמצוה דעיקרה התוצאה אי"צ כוונה דסו"ס נתקיימה תכלית המצוה, וכ"כ הקובץ שיעורים כתובות אות רמ"ט, ועוד רבים מהאחרונים המובאים שם. וא"כ י"ל דאף אם נימא שס"ל להרמב"ם שפיקו"נ דחוויה אי"צ להתכוין למצות פיקו"נ, וכמש"כ הפסקי

דמצות פיקו"נ הוי מצוה שעיקרה התוצאה להציל בסכנת נפשות, וכל שהציל אף שלא נתכוין למצות פיקו"נ מקיים מ"ע דפיקו"נ. וכיו"ב כתב בס' שולחן שלמה סי' שכ"ח סעי' י"ב, דיכול לשלוח גוי שיקיים עבורו מצות פיקו"נ, ואף דאין שליחות לגוי, הכא יש שליחות דעיקרה להציל ומקיים המצוה אף ע"י גוי ע"ש, וא"כ י"ל שודאי אין מצות פיקו"נ צר"כ לכוין לשם מצות פיקו"נ. ואף אם לא כיון קיים המצוה, וזהו ס"ל להרמב"ם דפיקו"נ דחוויה ואפ"ה ס"ל שאזלינן בתר מעשיו, וכל שבמעשיו איכא למצות פיקו"נ ומקיים המצוה אף ללא כוונה פטור כשהעלה תינוק, ועי' בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תט"ז אות י"א ע"ש.

ושו"מ בס' אילת השחר למרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל כתובות ז' ע"א, שהסתפק בעשה מלאכה ביו"ט האסורה, ולא ידע שיש צורך או"כ"נ ואח"כ נודע לו שיש בו צורך או"כ"נ, אם מתברר כעת שלא עבר שום איסור, או"ד כיון שבשעת המלאכה דלא דעתו לזה נמצא שעבר באיסור מלאכה ביו"ט ע"ש. ולכאו' ה"ז תליא אם אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו. והרמב"ם פסק שאזלינן בתר מעשיו יהא פטור, אלא"ה דנימא כמש"כ הראש אריה הנ"ל, דרק בגוונא שהוא שוגג אזלינן בתר מחשבתו.

ד

ובס' אבן האזל פ"א מיו"ט ה"ט כתב לפרש המח' בפסחים מ"ו. הנ"ל, באופה מיו"ט לחול דס"ל לר' חסדא דלוקה, ולא אמרי' הואיל ומקלעי אורחים וחזי ליה, ורבה ס"ל דאינו לוקה דאמרי' הואיל ומקלעי אורחים וחזי ליה, וכתב האבן האזל דפליגי בהך מח' דמנחות ס"ד הנ"ל אם אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו, ד"ל דה"ה דפליגי אם הואיל ומקלעי אורחים ונמצא לבסוף שהוי צורך או"כ"נ ממילא הוי מעשה היתר, ורבה אזיל לשיטתו דהעלה תינוק שפטור דאזלינן בתר מעשיו והוי מעשה היתר. וה"ה ס"ל לרבה דאמרי' הואיל ומקלעי אורחים וחזי ליה והוי מעשה היתר, ואזלינן בתר מעשיו אף שמחשבתו לאיסור, דאפ"ה מיו"ט לחול, אולם ר' חסדא ס"ל דאזלינן בתר מחשבתו ולא איכפ"ל כשלבסוף יבואו אורחים, דאפ"ה כשבאו אורחים לבסוף לוקה דאזלינן בתר מחשבתו ע"ש. וכ"כ לפרש הך מח' דהואיל במח' אם אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו, בס' אתון דאורייתא כלל כ"ה ובס' ברוך טעם שער הואיל ומתוך ובשו"ת שערי דעה ח"ב סי' י"ז ובס' חוות דעת ביצה י"ב בהגהות נכדו ע"ש. ומש"כ להקשות בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ה אות ל"ח ע"ש.

אולם צ"ע, דבעיקר דינא דהואיל ומקלעי אורחים באופה מיו"ט לחול אף דקיי"ל כרבה דאמרי' הואיל, כתב בס' חמד משה סי' תקכ"ז דדעת הרמב"ם דאופה מיו"ט לחול אינו לוקה אולם אסור מה"ת, וכן הוכיח הביאור הלכה סי' תקכ"ז מהרמב"ם ע"ש. וכ"כ בעיקר המח' דהואיל דהוי רק למלקות ולא לעצם האיסור בקרן אור שבת כ"ד ע"ב, וכ"כ הערוך השולחן סי' תקכ"ז ס"ג, ועמש"כ בזה בס' חזון יחזקאל ביצה פ"ב ה"ד ובס' משנת יעבץ או"ח סי' ל"ו ובקהילות יעקב ביצה סי' י"ז, ולכאו' כן מוכח דפליגי רבה ור' חסדא אם לוקה, ומשמע דלכו"ע אסור לאפות לכתחילה לחול, מדינא דהואיל ומקלעי אורחים. ואם אפה פליגי אם לוקה אם לאו, אלא"ה דנימא דאשמועינן מ"ד דס"ל דלוקה, וא"כ ע"כ דאין מח' דהואיל ומקלעי אורחים תליא בהך מח' דהעלה תינוק אם אזלינן בתר מחשבתו, או בתר מעשיו, דהתם למ"ד דאזלינן בתר מעשיו ליכא לאיסור כלל, דע"י שהעלה תינוק למפרע לא עבר באיסור, וה"ז נתקן במה שבעלה תינוק, ואילו בדינא דהואיל ומקלעי אורחים, מוכח מהרמב"ם דעובר באיסור מה"ת ורק שאינו לוקה, הרי שאין תליא הך מח' זב"ז, וע"ע בס' אור יום טוב פ"א מיו"ט ה"טו מש"כ להוכיח אם הואיל מהני לאיסור מה"ת ע"ש.

ואמנם י"ל למש"כ הפני יהושע ביצה ט"ו ע"ב דלמ"ד דאמרי' הואיל וממנעי אורחים, אף לא עבר באיסור מה"ת ע"ש, וכ"כ הראש יוסף או"ח סי' תנ"ז אות ל"ה, ומשה"ק ע"ד בשער המלך פ"ג מיו"ט ה"ט ע"ש. א"כ שפיר י"ל דהמח' דהואיל תליא אם אזלינן בתר מחשבתו או מעשיו, אולם הקרית ספר פ"א מיו"ט ה"טו בדעת הרמב"ם דבאופה מיו"ט לחולה עבר באיסור מה"ת רק שאינו לוקה ע"ש. ובלא"ה ילה"ק דהראב"ד פ"ב משבת ה"טו כתב להשיג ע"ד הרמב"ם דפסק דהעלה תינוק פטור, דאזלינן בתר מעשיו כרבה. ותמה הראב"ד הא רבא תלמיד דרבה, והו"ל לפסוק כרבה דאזלינן בתר מחשבתו ע"ש. ולדברי האבן האזל ודעימיה, להראב"ד דפסק כרבה דאזלינן בתר מחשבתו, ה"ה י"ל דס"ל באופה מיו"ט לחול דלוקה דאזלינן בתר מחשבתו, ובדין זה לא השיג הראב"ד וצ"ע. ואולם הראב"ד בפ"ב משגגות ה"טו לא השיג ע"ד הרמב"ם שם דפסק דאזלינן בתר מעשיו בהך סוגיא דמנחות, ועמש"כ לתרץ בשו"ת אבני נזר או"ח סי' שצ"ג אות ד' ובחלק ח"מ סי' קנ"ט ובס' אמרי בינה יו"ט ס"ג.

והנה המאירי פסחים מ"ו ע"ב שם הקשה לר' חסדא האיך לוקה, הא הוי התראת ספק שמא יבואו אורחין, ותירץ דס"ל לר"ח דהתראת ספק שמיה התראה, וכשנתברר שלא באו אורחים לוקה דנעשית

בין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ובהכי י"ל דאזלינן בתר מחשבתו, ואילו ביו"ט י"ל דאזלינן בתר מעשיו ושפיר נתקן האיסור עיי"ש.

אולם ראיתי בס' שלמי תודה להגר"צ פלמן זצ"ל יו"ט סי' כ"ז אות ג' שהביא לחלק בזה, דבשבת לא הותר לעשות מלאכה כדי לאכול לאלתר, והבורר אוכל מפסולת דשרי לאלתר, ה"ט דכה"ג לא חייל עליה שם מלאכה שהיו דרך אכילה, ומש"ה כל שחישב לאכול לאחר זמן חל שם מלאכה, וזוה לא יתוקן במה שיאכל מיד. אולם ביו"ט ההיתר דמלאכת אוכ"ג הותרה, ואף דשם מלאכה ע"ז הותר לצורך אוכ"ג, ולהכי י"ל דכל שהמלאכה במציאות לצורך יו"ט, אף שבשעת עשייתו חשב לאכול בחול, נתקן האיסור. והביא שקילס להך סברא בעל האבי עזרי זצ"ל עיי"ש. ומש"כ לחלק בין בורר ליו"ט, בס' בני ראם להגר"א גניחובסקי זצ"ל סי' צ"א אות ה' עיי"ש, ובשו"ת מנחת פרי ח"ה סי' נ"ב, וכתב לי הגר"א ונבצאל, בבורר בשבת לאח"ז אם יש תקנה שיאכל לאלתר, לעד"נ לא.

ז

בישל לאורחים ולא באו האורחים ביו"ט

וראיתי בס' חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין ביצה י"א ע"א, שכתב לדון בבישל ביו"ט לצורך אורחים, ולבסוף לא באו האורחים, אם יטרח להביא אורחים בכדי שלא יהא בישול שלא לצורך. והביא להסוגיא דביצה י"א שם, דאין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה דילמא ממליך ולא שחית. והקשה בקובץ שיעורים ביצה ס"ק מ"א, מה בכך דמילך, מ"מ בשעה שהוציא היה בדעתו לשחוט, ואילו המבשל כדי לאכול ביו"ט ואח"כ לא יאכל יעבור למפרע על בישולו, ואפי' מבשל ביו"ט לחול פטור לרבה הואיל ומקלעי אורחים. וכתב החשוקי חמד לתרץ קושיית הקו"ט, שהמבשל ביו"ט אי"ז מלאכת עבודה וכו"ל, כי נתעסק בבישול האוכל עצמו והוי בגדר הותרה, ולכן אם לא באו אורחין אין בזה סרך חטא, משא"כ הולכת הסכין לשחוט בהמה שהיא בעודה בחיים לא בכלל מזון, ורק אחר השחיטה נהפך למזון, והולכת הסכין הוי בגדר מכשירין, והיא בחינת דחוייה ולא הותרה, ומש"ה אם לא ישחוט עובר למפרע על חטא, אולם ודאי אם בישל ביו"ט לאורחים ולא באו האורחים לא עבר באיסור, עיי"ש. וכ"כ בפשיטות בקובץ שיעורים פסחים אות קצ"ג אם בישל ביו"ט ולא אכל לא עבר באיסור עיי"ש. וע"ע בס' מלאכת יום טוב מבעל אמרי משה זצ"ל אות פ"ט.

אולם ראיתי בס' ענפי משה יו"ט סי' כ"ח דכתב לדון אם המבשל ביו"ט לצורך יו"ט, ושוב נמלך ולבסוף לא אכל התבשיל, אם קעביד איסורא, והביא להמשנ"ב סי' שיי"ט בשעה"צ סק"ה בשם הפרמ"ג, דאם ברר לאותה סעודה ואח"כ נמלך לעזבה לסעודה אחרת, אף דחיוב חטאת אין בזה דקדמה מעשה למחשבה, מ"מ לא אריך למעבד הכי. והביא לחלק מהגר"ר יצחק שאול קניבסקי מח"ס בר גיבול, דיש לחלק דבברירה אין היתר לברור אלא כשאוכל לאלתר, וכל דנמלך איגלאי מילתא למפרע דברר באיסור, ואילו בבישול ביו"ט הו"ל היתר גמור לבשל לצורך יו"ט, ואף דנמלך לא עביד איסורא, אולם הביא שם ממרן הגר"ח קניבסקי דמי שבישל ביו"ט ושוב אין רוצה לאכול אם רשאי להמלך ולא לאכול, והשיב דאין ראוי אבל אין איסור עיי"ש. והו"ד גם בקובץ אליבא דהלכתא גיליון צ' עמ' ק"מ עיי"ש.

ושו"מ בתשו' פרי אליעזר ח"ב סי' כ"ח ענף א', שכתב לדון בקהילות חסידים שמאריכים בתפילה בר"ה או בשמחת תורה, ומגיעים לביתם סמוך לשקיעה ונוטלים ידים, ואוכלים סעודת יו"ט אחר השקיעה. ולכא"ו יש איסור של מבשל מיו"ט לחול, שאוכלים עיקר הסעודה במוצאי יו"ט, יעו"ש. ולפמשי"נ י"ל דאף אם בישל ביו"ט לאכול ולבסוף נמלך מלאכול, אין עובר באיסור דבשעת הבישול היה עומד לאכילה, וה"ה אם מתחיל לאכול סעודתו ביו"ט ונמשך אחר יו"ט י"ל דשרי, דהוי מלאכת אוכ"ג ואי"ז מלאכת עבודה וכו"ל, ובשעת הבישול ה"ז עומד לסעודת יו"ט, וכשירצה לאכול סעודת יו"ט יוכל לאכול, ושפיר אף אם לבסוף נתאחר מלאכול אין עובר משום בישול מיו"ט לחול. אולם אל"מ מו"ר הגאון האדיר רבי יוסף ליברמן שליט"א, דהעצה שיתחילו מיד לאכול מעט ממה שבישלו ביו"ט לצורך הסעודה, ובהכי ל"ה מבשל מיו"ט לחול. וע"ע בס' מנחת אפרים הל' יו"ט סי' י"א מש"כ עיי"ש.

הרב משה חליהו אופקים

המשך ספר "ענפי משה" בהלכות ועניני יום טוב

סימן ס"ח

בענין השחית סכין ביו"ט כשיכולה לחתוך עיי"ה דחק

שו"ע סימן תק"ט (סעיף ב'): אין משחזין את הסכין במשחזות שלה, אבל מחדדה על גבי העץ או חרס או אבן, ואין מורים דבר

פוסקים לא הביאו עצה זו להלכה שיש תקנה, כשבישל לחול או לצורך גוי שיאכל עיי"ש, ובס' מבקשי תורה יו"ט סי' כ"א עיי"ש. ובס' חשוקי חמד ביצה כ"א ע"א מש"כ לתרץ מ"ט השמיט השו"ע שיש עצה לתקן האיסור כשבישל לגוי או לחול עיי"ש, וע"ע מש"כ בזה בס' אור יום טוב פ"א מיו"ט ה"ג עמ' קט"ו.

אולם בשו"ת שביבי אש להגר"ש שטרן ח"ד או"ח ס"א, כתב שיש לחלק טובא מנידון המאירי, בין ביאת אורחים שמתחילה לא ידענו על ביאתם ולבסוף התברר שהיו אמורים לבוא, לבין אם לא היו ראויים לבוא כלל בזמן הבישול, אלא נתחדשה מחשבה מחודשת ונשתנו פני הדברים ונוצרה מציאות אחרת, שבגוונא שהיו מעיקרא ראויים לבוא, כה"ג ס"ל להמאירי מאחר ואיגלאי מילתא שהגיעו אורחים נפקע שם עבירה ממעשה הבישול ואפיה. אבל אם באותה שעה לא היה מקום לכך, ורק לאח"כ השתנו הדברים, ומכח אותו שינוי נוצר הצורך, באופן כזה אין נפקע שם העבירה, ועפ"ז מסתבר דמה שהחליט האדם לאחר הבישול בכדי לבטל העבירה לאכול לא יועיל לתקן האיסור. ויעו"ש שביבי אש מש"כ לחלק בין ביטול בשבת באיסור, ונודמן לו חולה שיב"ס, וכו"ל. וכתב עוד השביבי אש דשאני בישל לגוי דעביד איסורא ל"מ לתקן עיי"ש, ובשביבי אש פסחים מ"ו ע"ב.

ועיקר ד"ז לחלק בין בישל לצורך גוי ביו"ט, די"ל דל"מ שיאכל בעצמו, ראיתי בס' יום טוב כהלכתו במילואים סי' כ"ח אות ה', דכיון שדרשו חז"ל לכה ולעכו"ם, הוגדר דמלאכת בישול לצורך עכו"ם הוי כמלאכת עבודה, ול"מ מה שיאכל בעצמו. ואילו כשאופה לצורך חול ואח"כ הגיעו אורחים, כל שהגיעו אורחים אי"ז מלאכת עבודה עיי"ש.

ובספרי מועדי הגר"ח ח"ב תשו' רצ"ו שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי, בבישל לצורך חול או לצורך גוי אם יש תקנה שיאכל בעצמו. והשיב ע"ז יש, יעו"ש, ומש"כ בזה בשו"ת שואלין ודורשין להגר"א שלזינגר ח"ז סי' ט"ו עיי"ש. והגר"א ונבצאל כתב לי, בישל ביו"ט לגוי, אם יש תקנה שיאכל בעצמו בזה"ל, אסור לו לאכול מזה משום מעשה יו"ט, וע"ע בס' בהדין עירובא סי' ס' ס"ט עיי"ש.

והנה המשנ"ב סי' תע"ג ס"ק ל"ב כ' שאין לצלות הזרוע בליל פסח, שאסור לאכול בלילה אם לא שדעתו לאכול למחר, ולהכי אם שכח וצלאו בלילה יזהר לאכול למחר באותו היום. והוכיח בס' שלמי תודה יו"ט סי' כ"ז אות ג', דדחזינן דמתקן במה שאוכל למחר עיי"ש. וגם בס' יום טוב כהלכתו במילואים סי' כ"ח אות ד', הוכיח מה המשנ"ב דכל שבישלו שלא על דעת לאכול ביו"ט, מועיל מה שיאכל אח"כ לתקן האיסור עיי"ש. וכן בס' בנתיבות ההלכה יו"ט ל"ח עמ' 108 מובא בשם הגר"א גניחובסקי זצ"ל, מי ששגג ובישל ביו"ט לצורך חול, מבו' במשנ"ב סי' תע"ג ס"ק ל"ב שיש לו עצה לאוכלו ביו"ט, וזוה מתקן האיסור. וכתב שלפ"ז פשוט דמחויב לעשות כן כדי להינצל מאיסור. וכמו"כ הביא להוכיח מהמשנ"ב בס' פני יום טוב ביצה כ"א, עיי"ש.

ואחז"ר ראיתי בתשו' מנחת פרי להגר"י רוטנברג ח"ה סי' נ"ב שעמד בנידון דידן, בבישל לנכרי או לצורך חול אם יש תקנה שיאכל בעצמו מהתבשיל, וכתב דמש"כ המאירי הנ"ל דגם לר"ח אם יבואו אורחים ויאכלו לא עבר באיסור, כוונת המאירי רק היכא שבאו אורחים אמרי' שבשעת הבישול היה עומד להנתן לאורחים שאמורים לבוא אליו, אבל היכא שנמלך והחליט לאכול לא מהני לתקן את האיסור למפרע, וא"ש מה שלא כתבו הפוסקים עצה למי שבישל לחול או לנכרי שיאכל מהאוכל לתקן האיסור.

ז

בורר בשבת לאכול אחר זמן ונמלך לאכול לאלתר אם נתקן האיסור
ובשו"ת רב פעלים ח"א או"ח סי' י"ב הביא מס' קרית מלך רב פ"ח משבת, שנסתפק בבורר בשבת אוכל מתוך פסולת בידו כדי לאוכלו בסעודת בין הערביים, דקיי"ל שחייב חטאת ואח"כ נמלך ואכלו לאלתר אם חייב חטאת. וכתב הרב פעלים, דהא דאיתא במנחות ס"ד בנתכין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק דקיי"ל כרבא שפטור, אע"פ שלא שמע שטבע תינוק, משום דאזלינן בתר מעשיו, התם שאני דגוף המעשה נעשה באופן ההיתר לפנינו, שבאמת יצא תינוק עם הדגים ולא עלה דגים לבדו, ומשא"כ גבי בורר אין ניכר היתר בהמעשה, אלא הוא מעשה איסור שנעשה במחשבה של איסור, ומה שנמלך אח"כ לאכילה זה היה אח"כ שגמר המעשה כולו במחשבה של איסור וה"ז פנים חדשות, ואין תיקון זה יועיל אחר שכבר נגמר הקלקול יעו"ש. ומש"כ בהך ספק בס' שביית השבת מלאכת בורר סק"ט, ובס' פסקי בן איש חי שערי שלום סי' ש"ט ה"י. ולכא"ו מדברי המאירי הנ"ל, דבישל ביו"ט לצורך חול, ולבסוף באו אורחים, יש לו תקנה אף שבישל באיסור עיי"ש שאכלו האורחים, וה"ה י"ל בבורר לאחר זמן בשבת, שיש לו תקנה כשנמלך ואוכל לאלתר. ובס' אורחות שבת ח"א פ"ג סי' נ"ח כתב בפשיטות, דהבורר לאחר זמן ואכל לאלתר אי"ז מתקן האיסור עיי"ש, ומש"כ בס' שערי בנימין ח"ד או"ח סי' ש"ט עיי"ש. ואולם ברב פעלים שם כתב שיש לחלק

מלאכתו לא לצורך יו"ט עיי"ש. הרי שס"ל להמאירי דאם לבסוף באו אורחים, אף לר' חסדא אינו לוקה, דע"י שבאו אורחים לבסוף נתקן האיסור. ומוכח מהמאירי דלא כפירוש האבן האזל הנ"ל, דפירש בדעת ר' חסדא דלא ס"ל הואיל דאזלינן בתר מחשבתו. ולהדיא במאירי דאף לר"ח כשבאו אורחים לבסוף נתקן האיסור שאפה מיו"ט לחול, הרי שגם לר"ח אזלינן בתר מעשיו. ושו"מ שהקשה כן על האבן האזל, בס' ברכת אברהם פסחים מ"ו ע"ב שדבריו נסתרים מהמאירי עיי"ש. ואמנם י"ל להמאירי שם בפסחים מ"ו פירש בטעמא די"ל הואיל ומקלעי אורחים, די"ל דלא הזהירה תורה על הספיקות, וטעם הואיל ומקלעי אורחים שעי"ז נעשה ספק וע"ז לא אסרה תורה עיי"ש. הרי שס"ל למאירי שטעם הואיל ומקלעי אורחים שעי"ז שמה יבואו אורחים הוי ספק, שלא הזהירה תורה על הספק, ולא משום דאזלינן בתר מחשבתו.

ועפ"ד המאירי כתב בס' תולדות זאב להגר"ז פראנק זצ"ל [בלקוטים על מסכתות] פסחים מ"ו ע"ב עמ' רל"ד לפשוט מה שהסתפק, לר"ח דלא ס"ל הואיל, מהו באפה מיו"ט לחול ולבסוף באו אורחים ואכלו אם חייב, מי נימא דהוא עשה דאיסור הרי עבר בשעת מעשה על הל"ת דיו"ט וחיוב מלקות, או"ד כיון דסוף דבר הוי לצורך יו"ט כשבאו אורחין ואכלו אגלאי מילתא למפרע שלא עבר במלאכת יו"ט. והביא מהגר"צ פראנק זצ"ל בעל ההר צבי, וכן מהגרמ"מ עפשטיין זצ"ל בעל הלבוש מרדכי, וכן מבעל הנר אהרן זצ"ל, שתלו ד"ז בהך מח' דמנחות ס"ד ע"א אם אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו, והביא לדברי המאירי הנ"ל דאם באו אורחים ואכלו אף לר"ח אין לוקה עיי"ש. וכבר הסתפק בהך ספק בס' אפיקי ים ח"ב סי' ט"ו, לר"ח דלוקה מהו כשבאו אורחים לבסוף אם נתקן האיסור עיי"ש. וכן הסתפק בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר או"ח סי' פ', ותלה בהך סוגיא דמנחות ס"ד עיי"ש. וכן הסתפק בזה בשו"ת רמ"ץ סי' כ"א עיי"ש. ובשו"ת אבני נזר או"ח סי' תט"ז אות ח', כתב דאף לר"ח אם באו אורחים לבסוף, אם נימא שאזלינן בתר מחשבתו ל"מ לתקן האיסור עיי"ש. ובס' אמרי בינה יו"ט ס"ג כתב דאף לר"ח דלית ליה הואיל, מ"מ אם באו אורחים ואכלו מודה ר"ח שפטור עיי"ש, ומש"כ בס' ברכת אברהם פסחים מ"ו ע"ב עיי"ש, אולם בס' מאורי אש להגר"ש זצ"ל פ"א ענף ד' א"ג, דאין נתקן האיסור אף כשבאו אורחים לבסוף עיי"ש, ובס' בני ראם להגר"א גניחובסקי זצ"ל סי' נ"ב אות ג' עיי"ש.

ושו"מ בקובץ שיעורים פסחים אות קצ"ג שהביא להמאירי דכשבאו אורחים נתקן האיסור אף לר"ח, והקשה ע"ד ממנחות ס"ד. דשוחט שני תמידין בשבת דחייב חטאת על השני אפי' אם אח"כ נשפך דם הראשון, ולא אמרי' איגלאי מילתא למפרע ששחית השני היתה לצורך. וכתב הקוב"ש, דס"ל לרבה שאילו אפה מתחילה על הספק שמא יצטרכו לאורחין ובאו, שרי לכו"ע אפי' אח"כ לא באו אורחין עיי"ש. ומש"כ מו"ר בס' בד קודש פסחים ס"ב עפ"ד המאירי עיי"ש.

ה

בישל לצורך גוי אם יש תקנה שיאכל

ועיקר דברי המאירי הביאו להלכה בס' אבי עזרי פ"א מיו"ט ה"ו, שהסתפק בנידון דידן בבישל לצורך עכו"ם או לצורך חול, אם יש תקנה שיאכל עכשיו ועי"ז יתוקן האיסור, והביא להך סוגיא דמנחות הנ"ל, אם אזלינן בתר מחשבתו, או בתר מעשיו כשהעלה תינוק ומחשבתו לדגים. וכתב שיש לדחות שאין הנידון דומה לראיה, שדווקא שם בפורס מצודה להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק, הרי איסור הצידה הוא לאו בפרסת המצודה, אלא בעינין שיהא ניצוד, וא"כ בשעת הצידה הרי העלה גם תינוק, זאת תליא אם בתר מחשבתו אזלינן דמחשבתו גורת המעשה, שחשבינן שיש מעשה צידה על הדגים מאחר שהעלה דגים, ורבא סבר בתר מעשיו אזלינן, ובהמעשה העלה ג"כ תינוק, נמצא שאין כאן מעשה צידה של איסור, ועל מחשבתו לחוד לא מחייבין, אבל בנידון בישל לצורך חול שהאיסור בשעת אפיה והבישול, ויש מעשה איסור, אין תקנה שיאכל ביו"ט, דהאיסור לא יעקר בסיבה שהתהווה אח"כ יעו"ש. ועיקר סברת האבי עזרי, כ"כ בשו"ת תרומת יעקב ס"ד בנידון בישל בשבת באיסור ואח"כ נזדמן לו חולה שיב"ס, והביא להך סוגיא במנחות, וכתב דהתם לא נגמרה מלאכת הצידה עד שהעלה התינוק, אבל מלאכת הבישול נגמרה באיסור. וכיו"ב כתב בספר לימודי ה' לימוד ר"ג, בנידון מי שבישל בשבת באיסור ונזדמן לו חולה שיב"ס, והביא לתלות בהך סוגיא דמנחות אם אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו, וכתב לדחות דהתם המלאכה נגמרה רק בגמר הצידה ואז גם העלה תינוק, ואילו כשבישל בשבת באיסור לא היה היתרא דפיקו"נ. ועוד הביא בלימודי ה' להוכיח מהך פלוגתא דהואיל ומקלעי אורחים בבישל מיו"ט לחול, הרי דפליגי בהואיל, וחזינן דאם באו אורחים אינו לוקה אע"פ שכוונתו היתה לבשל לצורך חול, הרי שע"י שבאו אורחים נתקן האיסור. ועי' בשו"ת תרומת יעקב ס"ד מש"כ לדחות הוכחה זו, אולם באבי עזרי שם הביא לדברי המאירי, שאם באו אורחים לכו"ע נתקן האיסור אף שבישל לצורך חולי, וכתב שה"ה אם בישל לגוי יש תקנה שיאכל בעצמו, והתפלא שהשו"ע ושאר

זה רבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזות. במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחזין אותה אפילו על העץ, שמא יבוא להשחיה, ע"כ. ועי' סוגי דביצה (דף כ"ח א' וב'), ע"ש היטב.

ויש לעיין במ"ש השו"ע ז"ל "במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק וכו', אם אמנם מקודם שמחדד הסכין צריך לבדקה שחותכת בדוחק או דסגי לאמוד זה באומדנא, וכדמצוי שאומדין חוד הסכין אם חד הוא או לאו, ויל"ע.

וברש"י דביצה (שם, ד"ה והני מילי דפסקא אגב דוחקא) כתב וז"ל: אבל אם אינה חותכת כלל אסור לחדדה דטרחה יתירה הוא, ע"כ. וע"ש. ומרהיט לישני נראה דדייקא אם אינה חותכת כלל הוא דאסור, הלא"ה שרי. איברא דיש להתיישב בזה מטעמא דנקיט ביה והוא "דטרחה יתירה הוא", תו יל"ד דלכא' כל ברזל שידחוק בו בכח על הבשר יחתוך להבשר, וא"צ לזה דייקא סכין חד, אך כפה"נ צ"ל דבעי דחתוך הסכין בעצמותו ולא ע"י הדחוקו, ואם אמנם אין ביכולת הסכין לחתוך בעצמותו מיקרי דאינו חותך ואסור לחדדו, כנלפע"ד ויש לדון בזה.

שוב שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם צריך לבדוק הסכין מקודם שמשחזי אם אמנם סכין זו יכולה לחתוך בדוחק או דסגי באומדנא, וכתב לן וז"ל "אם מסופק יבדוק".

סימן ס"ט

אי שרי ביו"ט להרתיח מים בכמות גדולה ע"מ לשתות מינייהו מעט ובנותר יגעיל כלי

שו"ע סימן תק"ט (סעיף ה'): מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדין של גבינה, ואחר הליבון יאפו בו פשטידא של בשר, והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד, אבל אם הוא בלוע מנבלה וכיו"ב אסור ללבנו אפילו לאפות בו דבר היתר. הגה והוא הדין דאסור להגעיל כלי ביום טוב (מרדכי סוף ע"ג וא"ז והגהות מיימוני פ"א), ע"כ וע"ש.

ובמשנה ברורה (שם, ס"ק כ"ו, ד"ה דאסור להגעיל כלי ביו"ט) כתב וז"ל: אפילו אם רוצה להשתמש בהכלי אחר כך לצורך יום טוב, **דבישול מי ההגעלה הלא לא הוא לצורך אוכל נפש, כי אם להכשיר הכלי להשתמש בו אחר כך**, וזה היה אפשר לעשותו בערב יום טוב, ואם לא היה אפשר להכשיר הכלי מערב יום טוב כגון שנטרפה היום, וכהאי גוונא רבים מהאחרונים מקילים מצד הדין, אך אין להורות כן לאחרים וכנ"ל, **אכן אם היה לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בהן**, עכ"ל.

ויש לדון אם אמנם מותר להרתיח מים בכמות גדולה ע"מ שישתה מעט מינייהו, ובנותר מהם יגעיל כלים ביו"ט, דהא ככה"ג בישול מי ההגעלה הוא לצורך אוכל נפש, ואע"ג דאינו צריך לכולהו מ"מ עי' בשו"ע דלעיל סי' תק"ג (סעיף ב') דקפסיק ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד ע"ש, ועמ"ש רמ"א ז"ל דהתם ובנו"כ דשם. איברא דמאיך יש לעיין בהא מ"ש המ"ב ז"ל בשלהי דבריו "אכן אם היה לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש, מותר להורות לאחרים להגעיל בהן", ומ"ט נקט זה דייקא באופן דהי' לו מים רותחין, דמשמע דלהרתיח מים גם עבור או"נ וגם עבור הגעלת כליו לאו שפיר דמי, ולפי"ז שמא הא דנחתום שאני, ולצד דהתם מרתיח כל המים לשת' דהוי או"נ, ורק שלא נצרך לכל זה ביו"ט, משא"כ במאי דקמן דחפץ להרתיח הן לצורך או"נ והן לצורך הגעלת כלים וגריע, וצריך עיון.

ומידי חפשי בזה מצאתי בעזה"י בספר שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח (פרק י"ב, סעיף ל') דכ' בהדיא בתו"ד וז"ל: ואף מותר לכתחילה להרתיח קדירה גדולה מלאה מים אם אמנם ישתה מעט מן המים, ולהגעיל במים שבקדירה את הכלי שנטרף ביו"ט, והוא שצריך את הכלי לשימוש בו ביום ויש במים ששים כנגד הכלי שנטרף, עכ"ל. והתם (ס"ק פ"ז) קמצין עלה למ"ש בשו"ע דסימן תק"ג (סעיף ב'), והוסיף וכתב וז"ל: וכיון שלרוב פוסקים אמרינן מתוך מאו"נ למכשירין, ולכן שפיר מורין ככה"ג אף לאחרים, שמעתי מפי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, עכ"ל, וע"ש. (ועמ"ש בששכה"ל הנדמ"ח (שם, ס"ק י"ד), ויל"ע).

האמנם דיש לעיין בהא ממאי דדייקין לעיל בדברי המ"ב ז"ל דדייקא אם הי' לו מים רותחין שהרתיחן לצורך או"נ הוא דשרי, הא לארתוחי לאו"נ ולהגעלת כלים בחדא מחתא לא פשיטא להתירא. אכן לקושטא דמילתא עי' בכף החיים (שם, ס"ק מ"ד) דכ' בסו"ד וז"ל: ומיהו אם צריך למים רותחין לצורך אוכל נפש אפשר דלדעת המתירין דמורין כן ג"כ, וכי"כ מ"ב אות כ"ו, עכ"ל. ולכא' פשוטו דברי הכה"ח ז"ל מטין דמיירי בעומד להרתיח המים עבור או"נ, ומהו דקמצין לדברי המ"ב ז"ל דמיירי בהי' לו מים רותחין מקודם, וצ"ל דס"ל להכה"ח ז"ל בדברי המ"ב ז"ל דלא שנה הא מהא, וכדברי מרן הגרש"ז ז"ל וז"ל, ודוק בזה הדק היטב.

שוב שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר להרתיח מים עבור הגעלה ביום טוב כשחפץ נמי לשתות מאותם המים מעט, וכתב לן "לכא' מותר".

ואדקאימנא בהא הנה לעיל (סימן פ"ח) כתבנו לדון בהיכא דבישל ביו"ט ושוב אינו חפץ למיכל ממאי דבישל אי קעבר באיסורא, ע"ש דהארכנו בזה טובא, וכעת נתבוננתי דאיכא לאוכוחי דליכא בהא איסורא כלל, מהא דכ' המ"ב ז"ל דמייתנין לעיל וז"ל: "אכן אם היה לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בהן" (ומקורו מתשו' הרדב"ז ח"ג סי' ת"ב ע"ש).

והנה משמעות דברי המ"ב ז"ל דמיירי בהרתיח המים ביו"ט (והוא ממ"ש דהרתיחן לצורך או"נ, ודוק), ואפ"ה חזינו דלא הצריך דישתה מהני מייא, ועכ"פ פורתא מקודם שמגעיל הכלי בהם בכדי שיוברר למפרע דהכינן לצורך או"נ, והלא אחר שיגעיל הכלי בהמים שוב לא מצי למשתי מינייהו וכדכתבו הפוסקים (עי' בס' הגעלת כלים (פ"י סכ"ט) באורך מזה), ומבואר דכל דהרתיחן לצורך או"נ ושוב אינו חפץ לשתות מנייהו לא קעבר באיסורא, וליכא למיחש להא, ודוק בזה. [ויל"ד נמי ממ"ש בשו"ע סי' תקט"ז ס"א ושבועה"ר ובמ"ב (שם, ס"ק א') ע"ש היטב, ויש לחלק, ואכמ"ל].

סימן ע'

עשיית נקב בקופסת שימורים ביו"ט היכא שאם יפתחנה מעיו"ט יתקלקלו האוכלין שבה

שו"ע סימן תק"ט (סעיף ו'): אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק כ"ה ד"ה אין נוקבין וכו') כתב וז"ל: אפילו לצורך שתייה שריי אפשר לנקבה מערב יום טוב, ואם לא היה אפשר לו לנקבה מערב יום טוב מותר לו לנקבה ביום טוב כדין מכשירי אוכל נפש, אכן אין מורין כן וכנ"ל בסעיף א' בהג"ה, עכ"ל. ועי' בכף החיים (שם, ס"ק מ"ט), ע"ש.

ויש לדון היכא דאית ליה אוכלים ומשקים בקופסאות סגורות [כקופסאות שימורים ובקבוקי שתייה עם טבעת ברזל או פלסטיק], ובאם יפתח מעיו"ט יתקלקלו האוכלים והמשקים, אי מיקרי דא"א לנקבם מעיו"ט ושרי למינקבינהו ביו"ט.

ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"א, סימן קכ"ב ענף י') עמד בזה, וכתב בתו"ד וז"ל: ובאלו אוכלין שבקענס שיתקלקלו כשיפתחו אותם בעריו"ט, נראה לענ"ד דאף אם היה אסור כהא דנקב חדש נמי הוא מותר, דמסתבר בפשיטות שהא שכתב הרמ"א שאין מורין כן לרבים הוא רק בדברים שבעצם יכולין לעשות מעיו"ט, רק משום שנשבר ביו"ט הוצרכו לעשות ביו"ט, ע"ז אמר שאין מורין זה לרבים שלא יבואו לתקן ג"כ בנשבר מעיו"ט, כמפרש הטעם בשפוד שנשבר ביו"ט, אבל בדברים שטבען להתקלקל כשיעשו אותם בערב יו"ט שאין שייך גזירה זו, יש להורות שמותר גם לרבים, ולכן כיון שמותר לעשות אף נקב חדש כשא"א לעשות מעריו"ט, וכ"ש שמותר לשבור, מדינא אין שייך להחמיר מלהורות לרבים אלא בדברים שאין מתקלקלין, והאי אפשר לעשות מעיו"ט היה משום שלא היה לו בעיו"ט, אבל כשמתקלקלין שבעצם אין יכולין לעשות מעיו"ט ודאי יש להורות גם לרבים שמותר. ובעצם יש טעם גדול להחשיב פתיחת הקענס כמלאכה בהאוכלין ממש, ולא שהוא רק מלאכה במכשירין, להשו"ע שסובר בס"י שיד' בחותלות דנחשבו כקליפת אגוזים ובאוכלין, הא להמחבר בס"י תצה"י סעי' א' מותר אף כשאפשר לעשות מעיו"ט, ואף להרמ"א הא מתיר ע"י שינוי, והשבירה ודאי הוא שינוי, אבל מ"מ למעשה אין להתיר באפשר לעשות מעיו"ט אלא באי אפשר לעשות מעיו"ט כדלעיל, עכ"ל. וחזינו דס"ל דבגוונא דמתקלקלין מיקרי דא"א מעיו"ט, וטפי מינה הוי דשרי לאורוויי כן לרבים (ועי' בששכה"ל הנדמ"ח (פ"ט, הערה ד') מ"ש ממרן הגרש"ז ז"ל וז"ל, ע"ש היטב).

ועתה שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א גבי פתיחת בקבוקים או קופסאות שימורים, אשר באם יפתח מעיו"ט יתקלקל המאכל שבהם אי מיקרי דא"א לנקבם מעיו"ט, וכתב לן "כן". והגאון המפורסם רבי סיני אדלר שליט"א שדר גבן למ"ש בספר הלכות המועדים להגרש"ז ג' שליט"א (פ"ג, ס"ק ל"ב) וז"ל: קופסאות שהאוכל בהם יתקלקל אם יפתח מערב יו"ט, וכן אם לא היה לו קודם יו"ט או שלא חשב שיצטרך לזה ביו"ט, מותר לפותחם ביו"ט, ולהוציא מיד את האוכל ממנו דהר"ז כמכשירי אוכנ"פ שא"א לעשותם מערב יו"ט, דהלכה דמותר ואין מורין כן כמבואר בדיני מכשירין ס"ק י', ויפתחם בדרך קלקול אם אפשר, עכ"ל, וע"ש.

סימן ע"א

בדינא דתפירת עופות שממלאים אותם בשר וביצים ביו"ט והמסתעף

כתב רבינו ירוחם (דפוס ויניציאה, ספר אדם, נתיב רביעי, חלק שני, דף ל"ב א' מדה"ס טור ב') וז"ל: מולייתא כלומר שממלאים מבשר וביצים ותופרין אותן, כתוב בירושלמי שאסור לעשותו ביו"ט שמא יחתוך התפירה, אלא כיצד יעשה, יתקן מערב יו"ט החוט וישימנו

במחט ויזהר שלא יחתוך החוט, דכל מכשירין שאפשר לעשותן מערב יו"ט אסור לעשותן ביו"ט, כך כתב הראב"ד, ע"כ.

ולקושטא דמילתא צ"ע לאיזה ירו' כיוון רבינו ירוחם ז"ל, ואחר החיפוש קחזינא בירושלמי דביצה (פ"ד ה"ה) הדא אמרה הן סקירה אסיר מיעבד ביומא טבא דהוא מקטע בגומיה, ע"כ. ופי' הגה"ק מהר"א אזכרי זלה"ה בחרדים (שם, ד"ה הדא אמרה הדין סקירה וכו') וז"ל: דהאי נמי הוי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מעיו"ט, כדמפרש לה בספר הכלבו (סימן נ"ח) ובהל' יו"ט לה"ר אברהם אב בית דין הביא לשון זה הירושלמי וגריס הכי, סיקריא אסיר למעבד ביומא טבא דילמא מפסיק בנימיה, ופירשו בשם הראב"ד דסיקריא היינו מולייתא המוזכר במס' (חולין) [פסחים] בתלמוד בבלי (ע"ד ע"א), והוא שממלאין העוף מבשר כתוש טבא וביצים כתושין ותופרין אותו, ואמר בירושלמי דאסור לעשות כן ביו"ט גזרה שמא יחתוך חוט התפירה, ע"כ. ולשון הדא אמרה שפירושו זאת אומרת, נראה דיליף הכי ממתני' דקתני אין שוברין את החרס, ומפרש בתלמוד בבלי (ל"ב ע"ב) משום דקמתקן מנא, וכי היכי דשבירת חרס או נייר הוי תיקון, הכי נמי חתיכת חוט התפירה הוי תיקון הכלי ואסור, ובדין הוא דלא הוה לירושלמי לומר אלא אין חותכין חוט קצר מהחוט הארוך וכרוך שקורין בלעז כווליו, דחתיכתו הוי תיקון כלי דומיא דשבירת החרס או הנייר הקטן מהגדול, וכי היכי דמשמע ממתני' דאם החרס או הנייר שבור מעט שרי לצלות עליו ביו"ט, הכי נמי אי חתך החוט מערב יו"ט ונתנו במחט שרי לתפור בו ביו"ט, ואם נשאר מעט חוט בסוף התפירה ישמיט המחט מן החוט, וישאר אותו מעט סרוח ועודף אצל התפירה ולא יחתכו, וגם צריך לזהר כשישים החוט במחט שלא ישימנו באופן שיהיה חצי החוט מן הנקב של מחט מכאן וחציו מכאן, ושני ראשי החוט שוין, שאם כן כשיתחיל לתפור מתחברין שני ראשי החוט בתפירה מחוברים, וכשישלים לא יוכל לשמוט המחט אלא בחיתוך החוט, ואין דרך בני אדם להניח המחט בקדרה ואסור, הילכך יזהר שיהיה ראש האחד ארוך והשני קצר שלא יתחבר לעולם בתפירה, ויכול להשמט בסוף התפירה בלי חיתוך חוט. וכן כתבו הכלבו ור' ירוחם והרב אברהם אב בית דין בשם הראב"ד, ומסיים עלה הר"א אב ב"ד והירושלמי שאוסר שמא יחתוך החוט, מיירי שמוצא ביו"ט חוט אחד שלא תקנו במחט מאתמול, ולפי זה הירושלמי שאוסר מיירי שלא נתן החוט במחט מערב יו"ט (והכי נמי), וככי האי גוונא גזרינן דילמא מפסיק בנימיה שמא יחתכו קודם לכן מן השתי או מן הערב, כלומר מן הנוולין או שמא יחתכו אחר שתפר, אבל היכא שתיקנו מאתמול במחט מתוך שלא התרת לו אלא כן, זכור הוא ולא אתי למיפסק בנימיה, עכ"ל. ע"כ לישני' דהחרדים ז"ל, ודוק.

איברא דכל זה לפום גירסתיהו דהני ראשונים כמלאכים בדברי הירושלמי, אכן עי' בפירושי רבותינו האחרונים הפנ"מ והקה"ע ובשי"ק ועוד דפירשו דברי הירו' בענין אחר, והכי נמי עי' בפירושו דמו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א (שם) דפי' בהא וז"ל: **הדא אמרה**, מהא דתנינן במתני' דאין שוברין את החרס ואין חותכין את הנייר דשמעינן דהוי מחתך, מהא למדנו: **הדין סיקורה**, צמחין שעושין מהן צבע אחר שטוחנין אותן מכניסין אותן לדפוס כדי שיתייבשו ואסור להוציאן ביו"ט, **דהוא מקטע בגומיה**, דהוא מקטע הגוש מן הגומא אסור משום מחתך, וכה"ג בשבת חייב וכדאמר בפרק כלל גדול (שם ע"ה ע"ב), ומיכן הוא למד דכל שצריך בחתיכה חייב משום מחתך, עכ"ל. וע"ש.

מיהו בעמודי ירושלמי על הירו' (שם) כ' וז"ל: ועי' בקרבן העדה ובפני משה, ודבריהם דחוקין אין מן הצורך לדחותם, ותמהני עליהם שלא ראו דברי הראב"ד ור' ירוחם הובא בב"י או"ח (סי' תק"ט), שכתב דמבואר בירושלמי דאסור לתפור מולייתא ביו"ט, שמא יחתוך החוט, וכוון לדברי הירושלמי הללו, וסיקורה הוא מולייתא, ובגומא ט"ס, וצ"ל בגומא, וכ"כ הרב המאירי בחי' לביצה (דף ל"ב ע"א) בביאור הירושלמי הלו, וכ"כ הכלבו (סי' נ"ח) שכתב בדין סקריא מיליאתיה שקורין קומפנינדיה, עכ"ל. ומהתימה מהפנ"מ והקה"ע שנעלם מהם כל זה, וגם הגר"א בביאורו לאו"ח לא עמד על זה, עיי"ש, עכ"ל.

וכזאת עי' נמי בהג' הגרי"מ גאלדשלאק זלה"ה (בהנדפס בשלהי הירו' דביצה) דכתב אהא (ד"ה הדין סקורה אסיר וכו' דהוא מקטע בגומיה) וז"ל: נ"ב יש לגרוס **בנימא**, והנשמת אדם (כלל ח' ט') פי' כן בשם ספר אורחות חיים הלי' יו"ט עיי"ש, ופי' דהוא מין] אוכל כמו מולייתא ותופרו בחוט, ובמערך ע' סקר פי' שפוד של עץ, וצ"ע כי בעצמו הביא מהירושלמי שקלים יחמון סקרייא עבידתהו, ופי' המוכרים צלי וכו' עיי"ש, א"כ יש לפרש גם כאן מולייתא של צלי מפני שקוטע בחוט התפירה, ומפי' ליה ממתני' דאין שוברין וכו' לצורך אוכל, עכ"ל.

אכן במאי דמקשי העמודי ירושלמי אדברי הפנ"מ והקה"ע, לפענ"ד לא נעלם מעיניהם הבדולח דבר רבותינו הראשונים ז"ל, אלא דהם פי' דברי הירו' דהגריסא דקמן, ומאי דהעיר אדברי רבינו הגר"א ז"ל, הנה הגר"א ז"ל בביאוריו לשר"ע דהל' יו"ט סימן תק"ט (סעיף ג') מייתי להרבינו ירוחם משמ"י דהירו', ולא ציין המקור דהירו', ואפשר

ובמ"ב (שם, ס"ק ט"ז, ד"ה אין תולין) כתב וז"ל: היינו שמוחת פי המשמרת ע"ג כלי בעיגול ונעשה כאוהל על חלל הכלי, ומשוה אסור דהוי כעובדא דחול, עכ"ל.

והנה בשו"ע דהל' שבת סימן ט"ו (סעיף ט') כתב וז"ל: משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסנן, ומותחין פיה לכל צד חשיב עשיית אהל ואסור לנטותה, ע"כ. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק ל"ו ד"ה משמרת וכו') וז"ל: ונראה דעשוי כמין שק שקורין לוגין זא"ק, והוא רחב ופתח למעלה וסתום וחדוד למטה, ומכניסין קצה החדוד בתוך הכלי, והקצה העליון הרחב מסבבים בשפת פיהו את כלו, ונמצא הוא גג לכלי ועשוי כאהל ואסור מדרבנן, אבל לתלות המשמרת כשהיא שטוחה על איזה יתד ובלי כלי תחתיה מותר, דאפילו אהל עראי לא חשיב, וכ"ש דמותר לתלות כלי ביתד, עכ"ל. ועי' בשעה"צ (ס"ק מ') דמאי דפי' באופן צורת המשמרת מקורו בזה מהפרישה והא"ר, ע"ש.

ואיכא לעיוני דהנה אופן המשמרת דפי' המ"ב ז"ל בהל' יו"ט נתבאר ברש"י דשבת ר"פ תולין (קל"ז ע"ב, ד"ה תולין את המשמרת) דכ' וז"ל: שמסננין בה שמרי יין ומותחין פיה לכל צד בעגול, ונעשה כאהל על חלל הכלי שקורין אשטנד"א, ע"כ. וע"ש בכ"ד (ובשעה"צ (שם, ס"ק י"ג) נקט זה משמ"ה דהפוסקים, ע"ש]. ברם צ"ב מ"ט נאיד המ"ב ז"ל מהאי פירושה דמשמרת בהל' שבת, ופריש לה באופ"א משמ"ה דהפרישה והא"ר, וצ"ע בזה.

[ועי' בספר אהל עראי להג"ר יצחק שאול קניבסקי שליט"א (סימן ל"ו, ס"ק י') דמייית למ"ש המ"ב ז"ל דהל' שבת דמיייתין, והעיר עלה מרש"י ז"ל דר"פ תולין. והניח בצ"ע למקור דברי הפרישה, ואיכא לאוסופי אתמיהתו טפי ממ"ש לעיל דהמ"ב ז"ל גופי' בהל' יו"ט פי' להא דמשמרת כדפרש"י ז"ל דר"פ תולין, וצ"ב].

סימן ע"ה

בהא דאין גוזזין את הירק בתספורת שלו אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות

ביצה (ל"ד ע"א) ואין גוזזין את הירק בתספורת שלו, אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות, ע"כ. ופירש"י (שם) וז"ל: ואין גוזזין הירק - התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין אין גוזזין אותן בתספורת שלו וגוזזין בה מן המחובר, דמאן דחזי סבר שלקטן היום, קונדס ועכביות - מיני ירקות הן שיש טורח בתיקונן, ע"כ.

וכדכותה עי' בתוספות הר"ד (שם) דכ' וז"ל: ואין גוזזין את הירק בתספורת שלו - פי' אם רוצה (לנקב) [לקנב] הירק ולחכותו אל יחתכנו בכלי הידוע שתולשין אותו מן הקרקע, שהרואה אומר עכשיו תלשו ויתירו לתלוש מן המחובר, ומתקנים את הקונדס ואת העכביות - מיני ירקות הן וצריכים בישול הרבה, ואפילו הכי שרי למיטרח בהו ולמיכליניהו, ע"כ, וע"ש.

איברא דחזינא בחידושי הרא"ה (שם) דכ' וז"ל: ואין גוזזין וכו' מטעמא דפי', ע"כ. וכפי הנראה כוונתו למ"ש איהו גופי' לעיל מינה אהא דאי' בגמ' (שם) מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהבין אותן באור, אבל אין טופלין אותם בחרסית וכו' וכו', וז"ל: **אבל אין טופלין אותם בחרסית - דטירחא יתירה הוא ועובדין דחול**, ע"כ וע"ש. והיינו דהרא"ה ז"ל קמפרש נמי להא דאין גוזזין את הירק בתספורת שלו מעטמא דטירחא יתירה ועובדין דחול, ועי' נמי בשיטמ"ק דביצה (שם) דכ' בהדיא וז"ל: והא דאמרין אין גוזזין אותן במספרים ואין גוזזין את הירק כו', פי' משום עובדין דחול, אבל רש"י לא פי' כן, ע"כ.

אכן איכא לעיוני דהרא"ה ז"ל התם כתב נמי וז"ל: אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות - פי' מיני ירק טורחן מרובה, ע"כ, וצ"ב דמ"ט בהא התירו מאחר דטורחן מרובה, ואיהו גופי' פי' גבי ירק דאין חותכין לו בתספורת שלו לצד טירחא יתירה ועובדין דחול. וצ"ל דעיקר טעמא בתספורת דירק הו"ל לצד עובדין דחול. ובקונדס ועכביות דל"ש בהו משום עובדין דחול לא קפדין אטרחא, אי נמי דיש לדקדק ולחלק בין טרחא יתירה לבין טורחן מרובה, ויל"ע בהא.

והנה לעיל מיייתין מהתוס' ר"ד דקמפרש להא דשרי לתקן קונדס ועכביות, דאף דצריכים בישול הרבה מ"מ שרי למיטרח בהו ולמיכליניהו ע"ש, איברא דיש להתיישב בזה מלישנא דהר"מ ז"ל בהלכות שבייתת יום טוב (פ"ג ה"ז) דכתב וז"ל: וכן אין גוזזין את הירק בתספורת שלו, אבל מתקנין את האוכל שיש בו קוצים כגון קנירס ועכביות בתספורת, ע"כ. ולכאורה משמע דמפרש דהרבותא הוא דשרי למיתקן להו "בתספורת", ועי' בלחם משנה (שם) ד"ה כגון קונדס ועכביות) דכתב וז"ל: הטעם בגמרא (ביצה ל"ד ע"א) מפני שיש טורח בתיקון, ע"כ, ובפשיטות כוונתו לטרחת תיקון התספורת גופי', ויש לעיוני בזה וצ"ע.

אחר זמן האיר' את עיני, ומצאתי דבריש ס' מעשה רוקח על הר"מ ז"ל נדפסו חידושים בכ"י מגאונים קדמונים זלה"ה, והתם כ' ע"ד הר"מ ז"ל דמיייתין וז"ל: וכן אין גוזזין וכו', גי' הרב משה כתב שמתקנין אותן בתספורת, ולפי דבריו הכי קתני אין גוזזין את הירק בתספורת שלו, אבל מתקנין את הקורנס וכו' בתספורת, ואינו מחוור בעיני שאילו כן היה לו לשנות אבל מתקני' את הקורנס ואת העכביות, כלומר שיק אסור, אבל בקורנס מותר, ועוד דה"א למתני

שיאמרו לצורך חול הוא אופה, והוא שצריך לפת הרבה, שנודמנו לו אורחים רבים וכדומה או שאין לו תנור קטן, עכ"ל. ועי' בשו"ע (שם) דכתב ומחמין חמין באנטיכי, ע"ש. ובמ"ב (שם, ס"ק ד', ד"ה ומחמין חמין וכו') כתב דהרבותא בהא כנ"ל בענינא דפורני, ע"ש, וצ"ע.

(ויש לדון בכל זה מהא דכתיבנא לעיל (סימן ס"ב) בדברי רש"י ז"ל והרשב"א ז"ל בטעמא דהיתר אפי' בפורני, ע"ש באורך. והכי נמי ערש"י דביצה (י"ג ע"ב ד"ה אבל לא בטבלא) ובמ"ש הרשב"א ז"ל בעבוה"ק (בית מועד ש"א ס"ק כ"ו), ע"ש ואכמ"ל).

ועתה הצעתי קמ"י מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א למ"ש בשו"ע סימן תק"י (סעיף א') ולמ"ש המ"ב (שם, ס"ק ה'), ולמאי דאקשינן מאי שנא מהא דגבי אפיה בפורני וחיימום מים באנטיכי דשרי כמ"ש השו"ע סי' תק"ז (סעיף א'), וכתב המ"ב (שם, ס"ק א') דלא חיישינן ג"כ שיאמרו לצורך חול הוא אופה, ומאי שנא הא מהכא, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "שם דבר ידוע", ודוק בזה.

סימן ע"ג

ברירת עצמות מהדגים ביום טוב

בספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א (יום טוב, פט"ז ס"ק ג') וז"ל: בשו"ע (תצ"ה, א') כתב כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב חוץ ממלאכה אוכל נפש וכו', וכתב הרמ"א ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל אם עשאו מערב יו"ט, מיהו אם לא עשאו מעיו"ט יש בו צורך יו"ט מותר לעשותו ע"י שינוי.

והקשה הביה"ל (תק"י, ס"ב, ד"ה אם רוצה) דלדעת הרמ"א הנ"ל אמאי מתירין ביו"ט לברור פסולת מתוך אוכל כשהיה יכול לברור מערב יום טוב, ותירץ דהרמ"א התיר ע"י שינוי, וכאן לא התירו לברור רק ע"י קנון ותמחוי י"ל דזה חשיב שינוי מדרכו, וסיים, ומ"מ לכתחילה נכון בכגון זה שהיה אפשר לו מבעוד יום לברור האוכל מתוך הפסולת, דזהו בודאי חשיב שינוי, וכמדומה שכן נוהגין העולם, עכ"ל.

והטעם דנוהגין העולם לברור ביום טוב האוכל מתוך הפסולת כמו בשבת, משום דהיה אפשר לברור מבעוד יום, ומסתמא כונת המ"ב דנוהגין כן באכילת דגים עם עצמות, שלא להוציא העצמות כיון דאפשר לברורם בערב ביום טוב, אלא מוציא האוכל מן הפסולת [ואין זה שינוי כיון שהדרך גם בחול להוציא העצמות מן הדגים].

ואין לומר דלא מיקרי אפשר לעשות מערב יום טוב, כיון דע"י הוצאת העצמות מן הדגים תתפרק כל חתיכת דג דמה בכך. אמנם למעשה הדבר צ"ע [מ"מ אם רוצה להגיש לאורחים בדרך מכובדת, זוהי סיבה להתיר], עכ"ל. וע"ש במאי דקמוסיף דמסתמא דמתני' משמע דשרי לברור אף בידו, ע"ש בכל דבריו.

איברא דבספר יו"ט וחוה"מ כהלכתם (פ"א, סעיף י"ז) מייית מהל' יו"ט להגר"א דינר שליט"א (עמוד ע"ט) דכתב משמ"י דמרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, דמותר לברור עצמות מהדגים ביו"ט מדאין דרך לעשות כן לימים רבים, ע"ש.

אכן גם בזה יש לעיוני מהא דחזינא בספר וישמע משה מפסקי מרן הגריש"א זצוק"ל (ח"א, יום טוב, עמוד קע"ד) דנשאל אם יש איסור בורר בנטילת עצם מהדג ביום טוב כמו בשבת, והשיב דיש להחמיר לכתחילה ביו"ט כמו בשבת, ע"ש, וי"ל.

ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח (פ"ד סעיף ח' ובהערות דשם ס"ק כ"ד) ע"ש, ועי' נמי במ"ש הגר"י נויבירט זלה"ה בהנדפס בקובץ מבקשי תורה (יום טוב, ח"א, סימן צ"ג), ע"ש. ועמ"ש הגר"א שפיצער שליט"א בהנדפס בקובץ הנ"ל (עמוד קע"ו), ע"ש.

ואיכא לעיוני במ"ש החוט שני, דלכאורה במאי דקמן יש לומר דמיקרי דא"א לברור העצמות מהדגים מעיו"ט, דאילו יוצאים מעיו"ט ויתפרק הדג לחתיכות דקות מן הדקות (וכדמצוי בדגים דמישכח בהו עצמות טובא), אכתי בפשיטות איכא בהא הפגת טעם, והא סגי אף בהפגת טעם מועטת למיחשיביה כא"א מעיו"ט, ועמ"ש המ"ב ז"ל (תצ"ה, ט') ע"ש, וצ"ב. ואף לו היבנא דלא הי' בהא משום הפגת טעם ואפי' מועטת [שהוא דבר הרחוק במציאות], מ"מ הדג מתקלקל בצורתו ועמ"ש לעיל בענין תפוי"א שאילו ירסקוהו מעיו"ט ישתנה טעמו אך לא יפוג טעמו, אי שרי לרסקו ביו"ט ע"ש, ויל"ד להכא. וע"ע בס' נטעי גבריאל הלכות יום טוב (ח"א, הערה ט"ו), ע"ש. (תו י"ל דבמאי דמוקי החו"ש למ"ש המ"ב ז"ל אמנהג עלמא בברירת עצמות מהדגים ע"ש, וצ"ב).

ולמעשה שאלתי ממו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר לברור עצמות מהדגים ביום טוב, וכתב לן "לא".

סימן ע"ד

בענין ואופן צורת המשמרת

שו"ע סימן תק"י (סעיף ד'): אין תולין המשמרת ביו"ט לסנן בה שמרים, אבל אם היתה תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסנן ומערים, ותולה אותם ליתן בה רמונים וא"כ נותן בה שמרים, ע"כ.

דס"ל דאין ירושלמי דנא קמן, וביותר דבהגהות וביאורי הגר"א ז"ל לירו' דביצה (שם, ד"ה דהוא מקטע בגומיה) פי' וז"ל: "ר"ל שצריך לשבור", ומפורש מינה דביאר לדברי הירו' כדברי האחרונים דמפרשי ליה באופ"א, ועי' נמי בביאורי הגר"א לשו"ע (שם, לסעיף ד'), ודוק היטב הדק.

ואעיקרא דהאי דינא עי' בשו"ת הרשב"א (ח"א, סימן תקע"ו) דאי' התם "השיב עוד דמותר לתפור העוף ביום טוב שימלאוהו מבשר כתות מבפנים, שהרי אותה תפירה צורך אוכל נפש הוא, והמחט עצמו מותר לטלטל כדאמרין מחט של יד כדי לטול בו את הקוף, ותו דכלי שמלאכתו להיתר עתה לצורך מקומו מותר, ע"כ, וע"ש היטב.

ובשו"ע סי' תק"ט (סעיף ג') קפסיק וז"ל: עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביום טוב, והוא שיתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב. הגה: וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו בו, ע"כ. תו כתב השו"ע (שם, סעיף ד') מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים, וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף, ע"כ, וע"ש.

ולפום ריהטא משמע דמרן השו"ע ז"ל סבירא ליה דאין לחתוך החוט אחר שתפר בו, מדכתב בסתמא "ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב", ואף הרמ"א ז"ל לא כתב דשרי למיחתך החוט אחר שתפר בו, רק דכתב דנהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף אחר שתפרו בו. ויל"ע דבפשיטות ד"ז נתבאר בדברי השו"ע דסעיף ד', דכתב דיכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף.

אך בדברי הרמ"א ז"ל אין לפרש כן, מדבדרכי משה סי' תק"ט כתב איהו גופי' וז"ל: וכן המנהג לשרוף החוט שתופרין בו, אבל לפי המרדכי (סי' תרצ"א) דאוסר שריפת השפוד כדי לקצרו היה נראה דאף כאן אסור, אבל נהגו להקל בזה, ונראה דאף לדברי המרדכי דאוסר לשרוף היינו דוקא קודם שנתמלא, ורצה לשרוף החוט לצורך התפירה, אבל לאחר שנתמלא העוף ונתפר רוצה להסיר משם המחט או החוט הנשאר **פשיטא דשרי אף לחתוך**, דהא אי אפשר לעשות זה מערב יו"ט אלא שנהגו לעשות בשריפת החוט, ומשמע מדברי ר' ירוחם דמותר לתפור המולייתא ביו"ט, ע"כ, ועיין שם. וחזינן דאחר התפירה שרי אף למיחתך החוט אלא שנהגו לשרפו.

ועי' נמי במגן אברהם (שם, ס"ק ט', ד"ה וכן נהגו לשרוף) דמייית להדרכי משה, וכתב עלה וז"ל: כללו של דבר כל שאסור לחתוך אסור ג"כ לשרוף דמתקן מנא כדאיתא בגמ' דף ל"ב, וכל שמוותר לשרוף מותר לחתוך, אלא שנהגו לשרופו, ועיין סימן שי"ד סעיף ט', עכ"ל. ועי' במחה"ש (שם, ד"ה כדאיתא בגמ' דף ל"ב) מ"ש בזה, ע"ש. ובכ"מ במשנה ברורה (שם) בכמה דוכתי. ועי' נמי במ"ב (שם, ס"ק כ') דמפרש בהד"ל לדברי השו"ע ז"ל דמ"ש ויזהר שלא יחתוך החוט ביו"ט, דהיינו דייקא קודם תפירה, ע"ש.

איברא דאם אמנם אין נ"מ בין חתיכת החוט לשריפתו, מ"ט נהגו לשרפו, וצ"ב. ומצאתי בס"ד בערוך השלחן (שם, ס"ק ט') דעמד בהא, וכ' וז"ל: "אלא שהנשים נהגו בשריפה ולא בחתיכה, ואולי כדי שיהיה שינוי מבחול", ע"ש.

אכן יש להתיישב בכל זה טובא, דלפום מ"ש החרדים ז"ל דמיייתין לעיל משמע דמפרש לדברי הירו' דאסור לחתוך אף אחר שתפר העוף, ואכתי אפשר דהשו"ע ז"ל נמי ס"ל כהא, והא דחזינן דהשו"ע התיר לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף, אפשר דיש לדון דאיכא חילוקא בין היכא דחותך החוט, דזה מתקן כלי בהנשאר מן החוט, לבין היכא דשו"ע החוט דהוי כילו, וצריך עיון בכל זה טובא [ועי' מ"ב סי' תקי"ד (ס"ק כ"ד), ע"ש היטב].

סימן ע"ב

בהא דאין מוללין ומפרכין קטניות ביו"ט בטבלא נפה וכברה

שו"ע סימן תק"י (סעיף א'): מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרכן ביום טוב, ומנפח מעט מעט ואוכל ואפילו בקנון ותמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ה', ד"ה אבל לא בטבלא וכו') כתב וז"ל: **דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר**, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, עכ"ל.

תו כתב השו"ע (שם, סעיף ב') וז"ל: הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי: אם רוצה לאכלו בו ביום (המגיד פ"ג): אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, ע"כ. וע"ש בכל דבריו. ובמ"ב (שם, ס"ק ז', ד"ה אם רוצה לאכלו בו ביום) כתב בשלהי דבריו וז"ל: רק בנפה וכברה אסרו חכמים משום דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר, דדרך ברירה בכלים הללו לעשות לימים הרבה, וכמו שכתבנו לעיל בסעיף א', עכ"ל, וע"ש. [ועמ"ש המ"ב ז"ל סי' תק"ו (ס"ק ח'), ע"ש היטב].

וצריך עיון מאי שנא מהא דאי' בשו"ע סי' תק"ז (סעיף א') אופין בפורני' וכו', ובמ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה אופין בפורני' וכו') כתב וז"ל: ואף על פי שצריכה היסק גדול ונפיש טרחא, **ולא חיישינן גם כן**

וגוזין את הקורנס לדברי ר"ש ז"ל נ"ל עיקר, עכ"ל. ויל"ד בכל זה (ולכאו"מ"ש בסו"ד דדברי ר"ש ז"ל עיקר היינו כרש"י).
ועי' בכף החיים סי' תקי"ז (ס"ק ל"ז, ד"ה מתקנין את הקונדס וכו') דכתב וז"ל: מיני ירקות הן שיש טורח בתיקונן, רש"י שם, בית יוסף, ט"ז סק"ט, ועיין רש"י עה"ת שפי' קוץ ודרדר קונדס ועכביות, והוא ממד"ר פ' בראשית, וכ"כ פרישה אות ד'. **ובערוך פירש ירקות שהם מרים, וצריך למתקן ע"י האור ברותחין, דאעפ"י שקודם שמתקן אינם ראויין לאכלם יכול לטלטלו כדי למתקן לצורך אכילה, אור זרוע, פת"ע אות ז"ו, בסמ"ג איתא מתקנין את האוכל שיש בו קוצים כגון קונדיות ועכביות בתספורת, וכ"כ בכלבו, פת"ע שם, עכ"ל. (ולכאו"מ מהסמ"ג והכלבו דמיייתי הכה"ח ז"ל משמע דפי' כהא דפירש לה הר"מ ז"ל, ויל"ע) (ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן קע"ו) מאי דכתיבא בענינא דקונדס ע"ש].**

סימן ע"ו

הוצאת מצרכים רבים ושונים בסל כשמינכר דהו לצורך יום טוב
שו"ע סימן תקי" (סעיף ח'): אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות. כיצד, המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו ארבעה או חמשה כדים, אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שניים דמוכח שלצורך יום טוב הביאם, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק כ"ח ד"ה לא יביאם בסל וכו') כתב עלה וז"ל: אפילו לצורך שתיית היום, ומשמע מעבודת הקודש דאפילו אם ירצה ליתן בתוך הסל רק שניים גם כן אסור דהוא עובדא דחול, ואפשר דהשולחן ערוך סבר גם כן הכי אלא נקט דבר ההווה, עכ"ל.

ועי' בספר מועדי ה' להגר"מ משולמי שליט"א (ברייתא הספר בהוספות להלכות יום טוב להערה צ"ז) דכתב בהאי ענינא וז"ל: בענין משאות גדולים ביו"ט, נשאלתי מה שרגילים לביל הסדר ללכת לערוך "הסדר" יחד כל המשפחה, ורגילים להביא בסל מצות ובקבוקי יין וכלים ושאר מצרכים, אם אין בזה אסור, דאיתא בשו"ע שאין לישא בסל ובקופה ד' או ה' כדים, ובמ"ב הביא שאף בב' אסור, וי"ל דדמי למי שזימן אורחים רבים שצריך למחר ולהביא לפנייהם, ואם יביא מעט מעט יתאחרו מאד, שם בסעיף י' לענין משקאות הזכירו שעי"י שינוי מותר כגון לפרוס בגד, אבל בסעיף ח' לענין סל וקופה לא הוזכר שינוי, ומשמע שאף בלוקח על כתפיו מותר דוקא א' או ב', וגם שינוי לא מועיל דסו"ס בסל וקופה נראה כעובדא דחול. **והגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א אמר דאפשר שמראית העין שייך רק בנושא סוג אחד בכמות גדולה, אבל בכמה מיני דברים בסל ניכר שזה לצורך היום, עכ"ל, ודוק בזה.**

ברם למעשה כתבתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א למ"ש בשו"ע (תק"ח, ח'), ושאלתי אם כל הא דאיכא בהא משום מראית העין הו"ד דייקא כשנושא בסל סוג אחד בכמות גדולה כגון ארבעה בקבוקי יין, או אף בדאיכא כמה מינים שונים בסל דבזה אפשר דמינכר דהו"ד לצורך היום ושרי (וכגון דמניח בסל חבילת מצות ובקבוק יין ומיני ירקות וכה"ג), וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "תמיד", ומבואר דס"ל דגם בהא שייך משום מראית העין (ובלא"ה מ"ש במועדי ה' משמ"י דמו"ר מרן שליט"א הו"ד כסברא דאמר מו"ר מרן שליט"א בדרך אפשר, ולמעשה כאמור לא ס"ל כחילוקא דא וכמש"נ, ודוק היטב).

סימן ע"ז

הוצאת מאכל לבהמה מרשות לרשות ביו"ט

מתני' ביצה (כ"ט ע"ב) וכן המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אבל מביאה הוא בידו, ע"כ. ופירש רש"י (שם, ד"ה וכן המוליך את התבן) וז"ל: להסיק או לבהמה לא יפשיל קופה לאחוריו, דגנאי יו"ט שנראה כמתכוין למלאכה רבה זו להוליך למקום רחוק כדרך חול, ע"כ.

ובשו"ע סי' תקי" (סעיף ט') קפסיק להלכתא וז"ל: המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אלא נוטלה בידו, ע"כ. ועי' בנו"כ דשם. והנה בשו"ע סי' תקי"ב (סעיף ג') כתב וז"ל: אסור לבשל או לאפות לצורך כלבים, אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפנייהם, ע"כ. וכתב עלה הרמ"א ז"ל וזה לשונו: אבל אסור להוציא בשבילן מרשות לרשות (הגהות מיימוני והמגיד פ"א), ע"כ, וע"ש.

ויסוד דברי הרמ"א ז"ל, עי' בעבודת הקודש להרשב"א ז"ל (בית מועד, ריש שער ג') דכתב וז"ל: כלבים ובהמתו של ישראל אין אופין להם, שלא התיר הכתוב אלא לצורך נפש ישראל שנאמר יעשה לכם, לכם ולא לכלבים, ולפיכך אין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו, שההוצאה מלאכה גמורה היא, ולא התירו אצלן אלא הטלטול לבד שהוא מדברי סופרים, ע"כ.

ברם במגיד משנה הל' שביתת יו"ט (פ"א הי"ג, ד"ה אין אופין) מיייתי למ"ש הרשב"א ז"ל, וכתב עלה דלדעתיה דהר"מ ז"ל הוצאה מותר גמור הוא, ורק אפי' ובישול לצורך בהמה הוא דאסור, ע"ש היטב ועי' בהג"מ (שם, ס"ק ח'), ע"ש.

ובביאור הגר"א סימן תקי"ב (ס"ג, ד"ה אבל אסור וכו') כתב וז"ל: דכיון דקי"ל כר"י הגלילי לא הותר שום מלאכה בשבילן, והוצאה מלאכה גמורה היא, ולא התירו אלא טלטול לבד, מ"מ. וכ"ה בירושלמי רפ"ה (ברייתא פרק המביא, ביצה פ"ד ה"א) ר' יודן בעי מהו להוציא תבן מרה"י לרה"ה, ולא מתני' היא המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, מתני' כמ"ד לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל, מה צריכים ליה כמ"ד אין נפשות בהמה בכלל כו'. וכ"כ כל הפוסקים דלא התירו שום מלאכה בשביל בהמה, וז"ש וכן אסור כו', וכמ"ש הרא"ש מ"ש הני סופלי לחיותא כו' שצריכין תיקון, ואסור לריה"ג כנ"ל, וזהו לשיטתו ברס"י תקי"ח, **אבל לפ"ד הרמב"ם וש"ע שם מותר, ועמ"מ פ"א ע"ש, ולכן השמיטו בש"ע, ועתוס' דכתובות ז' א ד"ה מתוך, עכ"ל.**

ועי' נמי בביאור הלכה (ר"ס תקי"ב, ד"ה אין מבשלין לצורך עובדי גילולים וכו') דהאריך בהא, וסו"ד מיייתי למ"ש הגר"א ז"ל וכתב אהא וז"ל: אבל קשה הלא לקמן בסימן תקי"ח סעיף ב' סתם המחבר לאיסור הוצאה לצורך עובד גלולים, ואפשר דלענין בהמה דנמצאו ראשונים שפסקו כרבי עקיבא דמותר מלאכה לצורך בהמה, לכן לא רצה המחבר להחמיר לענין הוצאה, וסמך בזה על דעת הרב המגיד שמיקל בזה לדעת הרמב"ם, אבל הרמ"א שסתם בסימן תקי"ח אף לענין הוצאה דוקא כשצריך לו קצת וכשיטת המחמירין שם, סתם בענינו גם כן להחמיר, עכ"ל, וע"ש בכ"ד.

ומבואר מדברי רבותינו הגר"א והביאור"ל ז"ל דקמפרשי דדעתיה דמרן השו"ע ז"ל דשרי להוציא מאכל לבהמה מרשות לרשות ביו"ט, האמנם דאיכא לעיוני בזה, דהנה בב"י סי' תקי"ב כ' בתו"ד וז"ל: וכתב הרב המגיד בפרק א' (הלכה י"ג) בשם הרשב"א (עבה"ק ש"ג) דכיון דקיימא לן כרבי יוסי הגלילי אין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו, שהוצאה מלאכה גמורה היא, ולא התירו אצל בהמה אלא טלטול לבד שהוא מדברי סופרים, עכ"ל. וזהו כפי שיטתו שכתבתי למעלה (הלכה ד') בדין ההוצאה, ע"כ. וכן כתבו הגהות מיימון בפ"א בשם ר"ח, וכן כתב הרוקח (סי' רצ"ז) אסור להביא כל מאכל [בהמה] דרק רשות הרבים, ע"כ. וכן כתב המרדכי (סי' תרע"ז-ט) דקיימא לן כרבי יוסי הגלילי, הילכך אסור להביא דרך רשות הרבים מאכל בהמה, וכן אין עושין מורסן לעופות ביום טוב דממעטין מלכם, ע"כ. עכ"ל דמרן הב"י ז"ל (ועי' מאי דהעיר שם ע"ד המרדכי, ע"ש). ועי' נמי ב"י סי' תקי"ח (ד"ה כתב המרדכי) דבסו"ד כ' וז"ל: אם מותר להוציא לצורך בהמה נתבאר בסימן תקי"ב, ע"כ. והיינו מאי דמיייתין, וחזינן דהב"י ז"ל לא מיייתי כלל למ"ש המ"מ בהמשך דבריו לפרושי בדעת הר"מ ז"ל דשרי להוציא מאכל לבהמה מרשות לרשות ביו"ט, ע"ש היטב, ואם כן אדרבה מהא יש לן להוכיח דהב"י ז"ל ס"ל כהרשב"א ז"ל ודעימי' דאסור, וצ"ע בזה.

אכן אעיקרא דמילתא יש להתיישב בכל זה מדברי השו"ע ז"ל דמיייתין בריש דברינו, והיינו הך דסי' תקי" (סעיף ט') דכ' בהדיא דהמוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אלא נוטלה בידו. והא רש"י ז"ל קמפרש בביצה דהאי מוליך את התבן היינו להסק **או לבהמה**, ואכתי נפשיט מינה דלדעתיה דהשו"ע ז"ל שרי להוציא מאכל לבהמה מרשות לרשות ביו"ט, וכפי זה תקשי מ"ט נטיר רמ"א ז"ל לדבריו עד סימן תקי"ב, ולא העיר מזה ולא מידי בהא דסי' תקי"ב, וצ"ב.

אכן צ"ל דאין הכרח דמייירי במוציא תבן לבהמה, ואי נמי דגם את"ל דמייירי במוציא לבהמה, אין לן הכרח לפרושי דקאי מרשות לרשות בדליכא עירוב (ויל"ד בהא ממ"ש המ"ב ז"ל סי' תקי" (ס"ק כ"ט) ובשעה"צ (שם, ס"ק ל') ע"ש), ועי' במאי דכתבו בביאור נתיבות הבית ובביאור עבודת עבודה על ספר עבוה"ק להרשב"א ז"ל (ריש שער ג'), ע"ש היטב.

שוב כתב לן הגר"א"ש קניבסקי שליט"א בהאי ענינא וז"ל: הערתך צריכה לפני, וצ"ל דהב"י ס"ל דדעת הרמב"ם והר"י"ף דאמרין מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך, וא"צ צורך כלל, ולפיכך השמיט לגמרי איסור הוצאה לבהמה, אלא דלצורך גוי ס"ל דלרב ולא לגויים וחמירי טפי, ולפיכך אסר בסי' תקי"ח. ולכן חשש להחמיר מדרבנן גם לבהמה כמש"כ הבה"ל, ועי' בשעה"צ תקי"ב אות ל"ב, אמנם הגר"א ז"ל למד מהשמטת הב"י בתקי"ב לגבי בהמה, ואיסורו בתקי"ח לגבי גוי דדעת הב"י להיתר, כדרכו לפסוק כהרוב, וכאן דעת הר"י"ף והרמב"ם כן, וצ"ע טובא בכ"ז, עכ"ל.

אחר זמן רב אינה השי"ת לידי שו"ת עמודי אש להגר"י אייזנשטיין זלה"ה, וחזיתי ל"י התם (סימן ה', ס"ק ל"ו) דחקר אם מותר להוציא ביו"ט לרה"ר לצורך בהמה, וכתב וז"ל: והנה בשלחן ערוך (סי' תקי"ב ס"ג בהג"ה) מבואר דאסור, וראיתי בשיירי קרבן בירושלמי ביצה (פ"ד ה"א) שהקשה על זה, דהא רש"י ביצה (כ"ט ע"א) מבואר דפירש המשנה דמוציא לצורך בהמה וסובר דמותר. ע"ש ולא קשיא מידי מתרי טעמי, חדא, דהא כתב הרב המגיד (פ"א מהלכות יו"ט ה"ג) אחר שהביא דברי הרשב"א שאוסר וזה לשונו, וזה כפי שיטתו שכתבתי למעלה בדין ההוצאה, אבל לדעת רבינו בדין ההוצאה מותר גמור הוא, ע"ש. ואם כן אין ראיה מרש"י, דהא גם הוא סובר כהרמב"ם בדין ההוצאה, וכמו שכתב הרב המגיד שם

בהלכה ד' ע"ש. ואם כן לא מוכח מידי, הן אמת שראיתי להלחם יהודא בביאורו להרמב"ם פרק א' מהלכות יו"ט (דכ"ט א') שפירש דברי המגיד משנה הנ"ל, דמה שכתב וזה כפי שיטתו כו', אינו אלא על מה שזכר בלשון הרשב"א שההוצאה מלאכה גמורה היא, דמשמע דאסורה היא מדאורייתא, אבל לגוף הדין אף רבינו מודה דאסור להוציא לכלבים מדרבנן, עכ"ל. אם כן נסתרו דברינו. אולם באמת לא נופל מילי, דהא כתב הבית יוסף בסימן תקי"ח דלרש"י אף מדרבנן מותר ולא כהרמב"ם, עיין שם ואתי שפיר. ולדעתי גוף דברי הלחם יהודא תמוהין, דהא כתב המגיד משנה אבל לדעת רבינו באיסור ההוצאה מותר גמור הוא, הרי שסובר שמותר לגמרי, ומה שהכריח הלחם יהודה ממה שפסק הבית יוסף בסימן תקי"ח דאסור להוציא בשביל עכו"ם, נראה דהראיה הוא כנגדו, דאם כן מדוע לא פסק גם כן דאסור להוציא לכלבים, אלא על כרחך דהבית יוסף חולק לענין איסור דרבנן בין לכלבים בין לעכו"ם, דאלו שאין מזונותיהן עליו אסור ואילו שמונתיהן עליו מותר, ולהכי לא פסק דלכלבים אסור (ועיין בבינה לעיתים בפרק א' מהלכות יו"ט שנתקשה מדוע אסור לעכו"ם כיון דאפילו באין צורך מותר, עיין שם, ובשו"ת מהרי"א סימן נ"ט, ולדעתי נראה כמו שכתבתי). רק הרמ"א שהגיה בסימן תקי"ח דבעינן צורך קצת, ונראה מזה דחולק על הבית יוסף פסק בסימן תקי"ב דאסור אף לכלבים, והבית יוסף דפוסק כהרמב"ם סובר דלכלבים מותר ולעכו"ם אסור, וזה ברור, ואם כן אין מרש"י ראה וכמו שכתבנו. ועוד יש לומר דהא רש"י בפירוש החומש פסק כר' עקיבא דנפש אפילו נפש בהמה במשמע, וכמו שכתב האליה רבה (סימן סקי"ב ס"ק י'), ואם כן אין ראיה ממנו, גם מה שהקשה השיירי קרבן דהא סתם משנה הזו סותר סתם משנה דחלה, יש לומר כיון דבית הלל סברי כר' יוסי הגלילי לכן פסק כמותו, וכמו שכתב בהגהות מיימוניות פרק א' מהלכות יו"ט. ועיין בקרבן נתנאל. אולם עם כל זה להלכה יש לעיין לפי מה שראיתי בשיטה מקובצת לביצה (כ"ט ע"א), שכתב בשם הריטב"א דמותר להוציא לרשות הרבים, ואם כן יש לומר לפי מה דסבירא להו להרבה פוסקים דלית לן רשות הרבים, והו"ו רק דרבנן כמו טלטול.

ואף שיש חולקים על זה, יש לצרף דעת הרז"ה ורש"י דסבירא להו להלכה כר' עקיבא, וגם להרמב"ם מותר מטעם מתוך, וריטב"א סבירא ליה גם כן להלכה כן, ועל כן צריך עיון לדינא, עכ"ל דהעמודי אש, ולפי"ז יש לדון בכל מאי דכתיבא, ואכמ"ל.

סימן ע"ח

בהא דעושה אדם מדורה להתחמם כנגדה

מתני' דביצה (כ"א ע"ב) ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו, אלא אם כן הם ראויין לשתיה, וב"ה מתירין, עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה, ע"כ. ובגמ' (שם) איבעיא להו האי מדורה מאן קתני לה, דברי הכל היא, ושני להו לבית שמאי בין הנאת כל גופו להנאת אבר אחד, או דלמא ב"ה קתני לה, אבל ב"ש לא שני להו, ת"ש ב"ש אומרים לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה, וב"ה מתירין, ע"כ.

ובטור סי' תקי"א קפסיק להלכתא וז"ל: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ע"כ. ובבית יוסף (שם, ד"ה מותר) מיייתי עלה הא דביצה (שם), וקמוסיף עלה וז"ל: וכתב הר"ן (י"א א' ד"ה מתני' לא) דטעמא דשרו הני תרי מילי משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצה י"ב ע"ב), ע"כ, וע"ש בכל דבריו.

ועי' בערוך השלחן סי' תקי"א (ס"ק א') דכתב בהא וז"ל: שנינו במשנה (כ"א ב') דמותר לעשות מדורה ולהתחמם כנגדה, וי"א הטעם משום דאמרין מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך [ר"ן]. אבל באמת אין אנו צריכים לטעם זה, דכל שהוא צורך הגוף הו"ו בכלל אוכל נפש, וכן מבואר מפירש"י בגמ' שם ומהרמב"ם כמו שיתבאר. וז"ל הרמב"ם בפ' המשנה: כי מה שאמר ד' אשר יאכל לכל נפש כלול הנאת הגוף כולו, ותמיהני שלא מצאתי דין זה בהרמב"ם בכל הלכות יום טוב, ואולי דכיון דכתב בפ"א דין ד' דבכל המלאכות לא אמרין מתוך רק בהוצאה והבערה, ומותר להבעיר אפילו שלא לצורך כלל ע"ש, א"כ כ"ש דמותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, שהרי אפילו שלא לצורך כלל מותר, עכ"ל.

והכי כתב הר"מ ז"ל בהל' שביתת יו"ט (פ"א ה"ד) "כל מלאכה שחיבין עליה בשבת אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה לוקה, חוץ מן ההוצאה מרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה, לפיכך מותר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות, וכן מותר להבעיר אע"פ שאינו לצורך אכילה, ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר כגון שחיטה ואפייה ולישה וכיוצא בהן. וכל שאין בהן צורך אכילה אסור כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן", ע"כ.

והנה הגם דבלישנא דהר"מ ז"ל דנו קמאי ובתראי אם אמנם ס"ל דאמרין מתוך אף שלא לצורך כלל (עי' בסה"מ הנדפס בהרמב"ם מהדו' הר"ש פרנקל ז"ל בהנדמ"ח דהאריכו לציין בזה), מ"מ חזינו דהערה"ש נקט לדבר פשוט דהר"מ ז"ל ס"ל דאמרין מתוך בהוצאה

והבערה אף שלא לצורך כלל, ועי' נמי מ"ש הערוה"ש גופי' סי' תצ"ה (ס"ק י"ג ואילך), ע"ש.

ואעיקר דמילתא במ"ש הערוה"ש ז"ל לדון מ"ט לא כתב הר"מ ז"ל בהלכות יו"ט לדינא דמותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, וישב בזה לפימ"ש הר"מ ז"ל דהל' יו"ט (פ"א ה"ד), ע"ש, הנה סיעתא להא איכא לאתויי מהא דבעין משפט בביצה אמתני' דמיייתין לעיל דעושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה, קמציין לדברי הר"מ ז"ל דהל' יו"ט (פ"א ה"ד), ודוק בזה. וע"ע בביאור נתיבות הבית ע"ס עבוה"ק להרשב"א ז"ל (בית מועד, עמוד ת"ח, ד"ה והנה הרמב"ם), ע"ש היטב.

ובהא דכתב הערוה"ש ז"ל דטעמא דעשיית המדורה להתחמם כנגדה ביו"ט הו"ל מטעם דכל שהוא צורך הגוף הוי בכלל אוכל נפש, ודלא כמ"ש הר"ן ז"ל דהוי מטעמא דמתוך, הנה כבר העיר בזה הב"ח ז"ל אדברי הר"ן ז"ל בר"ס תקי"א, עי"ש בלישניה, ולמעלה בקודש ע"י בשער הציון (תקי"א, ב') ובכף החיים (שם, ס"ק א') דכתבו דבעבודת הקודש להרשב"א ז"ל (שער ג', אות ה') מבואר דטעמא דמילתא משום דכל דבר שצריך לכל נפש הרי הוא בכלל מה שאמר הכתוב אשר יאכל לכל נפש וכו', ע"ש. אמנם מאידך גיסא עי' בט"ז ובמג"א דר"ס תקי"א דנקטו כהר"ן ז"ל דהטעם משום מתוך ע"ש, ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל, ועמ"ש בספר מנחת שלמה עמ"ס ביצה (דר"א ב', ד"ה עושה אדם מדורה) ע"ש. ועי' נמי בספר חוט שני למרן הגאב"ד שליט"א (יו"ט, פרק י"ד) מש"כ לבאר דברי רבותינו הראשונים ז"ל בהא, ע"ש [ועי' בספר מלאכת יום טוב להגר"מ סוקולובסקי זלה"ה (בהשמטות ותיקונים דבסוה"ס אות ק"כ) מש"כ בביאור פלוגתיהו דב"ה וב"ש, ע"ש היטב].

איברא דאיכא לעיוני בשיטתי' דהרשב"א ז"ל מהא דכ' איהו גופי' בחידושי לביצה (כ"א ב', ד"ה ב"ש אומרים) לא יעשה אדם מדורה להתחמם כנגדה וב"ה מתירין) וז"ל: **ומה שמעינן דב"ש וב"ה במתוך שהותרה הבערה לצורך פליגי**, והא דפליגי בפ"ק (ביצה י"ב ע"א) גמ' אין מוציאין את הקטן אמוראי אי פליגי במתוך שהותרה הוצאה לצורך או לא, הכי קאמרי מהא לא תשמענייה, אלא דה"נ שמעינן לה, ודכוותה איכא טובא בגמרא וחדא מנייהו בעירובין בשלהי פ' כל גגות (דף צ"ה ע"א) [גבי] גשרים המפולשין. אלא דקשיא לי קצת הא דא"ל (ביצה י"ב ע"ב) ר' יוחנן לההוא דתני קמיה המבשל גיד הנשה ב"ט לוקח חמש, פוק קרי לברא הבערה ובישול אינה משנה, ואת"ל [משנה] ב"ש היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אבל לב"ה דאמרי מתוך שהותרה לצורך, הכא נמי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ולמה ליה לרבי יוחנן למימר כי היכי דאמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך אמרינן נמי מתוך שהותרה הבערה, לימא אבל לב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דהא אמרוה הכי בהדיא, וי"ל דברייתא לא שמיע לה, ע"כ.

ומה נראה דהרשב"א ז"ל סבירא ליה דטעמא דהיתר מדורה הו"ל מטעמא דמתוך, וצ"ב. ובעוה"י מצאתי בספר אמרי בינה להגר"מ אויערבאך זלה"ה (דיני יום טוב סימן ב') דבתו"ד (שם, ד"ה אך קשה) מייתי למ"ש הרשב"א דביצה, ושוב (שם, ד"ה הדרן) כתב בתו"ד וז"ל: וכן אף הרשב"א דכ' בחידושי הנ"ל (דמס' ביצה) דמטעם מתוך אתינן עלה, חזר בו בספר עבודת הקודש שכ' (ש"ג, אות ה') מחמם אדם חמין לרגליו, ואפילו מים שאינן ראויין לשתיה, שדבר זה צריך לכל נפש, והרי הוא בכלל מה שאמר הכתוב אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם, עכ"ל. הרי דהתורה התירה להדיא מה שצריך לכל נפש בהנאות הגוף ולא מטעם מתוך, עכ"ל. וע"ש בכ"ד, ומבואר דמפרש דהרשב"א ז"ל הדר ביה, וס"ל לעיקר להא דכתב בעבוה"ק, וקחזינא נמי בהערות לחי' הרשב"א דביצה להרה"ג ר"י סקלר שליט"א דקמוסיף נמי דהרשב"א ז"ל בחי' לשבת (ט"ל ב', ד"ה וב"ה) כתב בטעם היתר עשיית מדורה להתחמם כנגדה ביו"ט לב"ה משום דהוי כאו"נ, ע"ש היטב. ואיכא לאוסופי אהא מ"ש הרשב"א ז"ל בתשובותיו (ח"ג, סימן רע"ז), ע"ש היטב. וע"ע בביאור נתיבות הבית ע"ס עבוה"ק להרשב"א ז"ל (בית מועד, עמוד שצ"ג, ד"ה שדבר) מ"ש לבאר בכמה אנפי הא דהדר ב' הרשב"א ז"ל ממ"ש בחי' לביצה, ע"ש באורך.

[ובפ"א שאלתי מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בהיכא דחזינן בחידושי הרשב"א ז"ל לש"ס דסבירא ליה כד מסויים להלכתא, ובספרו עבודת הקודש כתב היפך מזה, כמאן אזלינן, כתב לן מו"ר מרן שליט"א "איפה זה", ויתכן דכוונתו נמי דתליא במה המדובר, ויש לברר זה לאשורו, ועי' מ"ש הרשב"א ז"ל בתשובותיו חלק שני (סימן שע"ד) ודוק היטב, ולע"ע לא מצאתי בספרי כללי הפוסקים שידברו מזה, וצריך חיפוש].

סימן ע"ט

בהא דכתב השו"ע ז"ל דמותר להחם ביו"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו אפי' אינו רוחצו בב"א והמסתעף

שו"ע סימן תקי"א (סעיף ב'): מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, ואפילו אינו רוחצו בבת אחת, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ט', ד"ה ידיו) כתב וז"ל: והוא הדין פניו ורגליו הוא דבר השווה לכל נפש, ומכל מקום לא ירחצם במרחץ שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו [ב"י], עכ"ל. ועי' בביאור הלכה (שם, ד"ה ידיו) דכתב בהא וז"ל: המחבר שינה מלשון המשנה ביצה כ"א דתנן "חמין לרגליו", והוא כתב "ידיו", ובעולת שבת כתב דצריך לומר "ידיו ורגליו", ובבגדי ישע כתב דצריך לומר "פניו ידיו ורגליו", ונראה להם שהוא טעות סופר, ובאמת כן הוא מבואר בתוספות שם ידיו ורגליו, וכן מוכח בסוגיא דשבת דפניו ידיו ורגליו שרי כמו שכתב הגר"א, וכן מבואר להדיא ברמב"ם וכן ברש"י [שבת ל"ט ע"ב ד"ה והאי תנא], וכן במאירי ביצה בסוגיא דפניו ידיו ורגליו שרי, ומכל מקום יש לעיין אולי דבימינו אין רחיצת רגליו שווה לכל נפש, ונשנה זה רק בימייהם שהיו הולכין הרבה יחף בלי מנעלים, ודומה רגליו לשאר איברי הגוף, אכן לפי מה שנכתוב לקמן בשם הרא"ש והרשב"א דמקצת שאר איברי הגוף דומה לפניו ידיו ורגליו דמותר, בודאי אין להחמיר בזה, עכ"ל. וע"ע בביאורו"ל (שם, ד"ה אבל לא כל גופו) ע"ש היטב.

ובכף החיים (שם, ס"ק י"ב, ד"ה לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו וכו') כתב וז"ל: ממ"ש אבל לא כל גופו משמע ידיו לאו דוקא אלא ה"ה פניו ורגליו שרי, וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"י המשנה ובחיבורו פ"א דין ט"ז מחמין חמין ביו"ט ורוחץ פניו ידיו ורגליו, וכ"כ הכלבו סימן נ"ח, רוקח סימן רצ"ט, וכן מוכח ברש"י שבת ט"ל ע"ב ד"ה והאי תנא, וכן כתב הלבוש, וכ"כ בתשו' בית דוד סימן ר"ץ, שולחן גבוה אות ב', רבינו זלמן אות א', ביאורי הגר"א, בגדי ישע, מקרא קדש סימן מ' אות א', ועיין לעיל סימן שכ"ו סעיף א', עכ"ל.

ולפום מאי דהעלו הפוסקים דשרי להחם מים ביו"ט ע"מ לרחוץ פניו ידיו ורגליו, יש לדון עד היכן מיקרי ידיו ורגליו לענין זה, אם נימא דיד חשיב אף עד הזרוע או רק כף היד גופא, ועד"ז יל"ד בהא דרחיצת רגליו, ולקושטא דמילתא הארכנו בספיקא דא גבי רחיצת פניו ידיו ורגליו בער"ש בהנדפס בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס"ח), ולהיות שדברינו שם נוגעים למאי דדיינינן בכאן הנני להביא מינייהו.

הנה בספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א (יו"ט, קובץ ענינים עמוד שמ"ז) כתב גבי רחיצת דער"ש חזון, דבמ"ב סי' תקנ"א סקצ"ז מייתי מהחיי אדם להקל ברחיצת פניו ידיו ורגליו גם בחמין, והחור"ש קמוסיף עלה וז"ל: ואף בזמננו יש להקל לרחוץ את רגליו אף שהולכים במנעלים, ורגליו הוא עד הברך, עכ"ל. ולפי"ז אפשר דה"ה ד"ל נמי גבי רחיצת ידיו דכולל נמי להזרוע [והגר"מ שפירא שליט"א מוצ"ב בכאן הוכיח כן נמי ממ"ש במ"ב הל' תפילין סימן כ"ז (ס"ק ה') אדברי רמ"א ז"ל דהתם, ע"ש היטב, ודוק].

ובספר קרא עלי מועד להגר"ח ספטימוס שליט"א (מהדורה רביעית, עמוד כ"ב, הערה ד') כתב וז"ל: ויש להסתפק מהו השיעור של הפנים, וכן אם הידים הן עד הזרוע או רק פיסת היד, וכן לענין הרגל (עיין שש"כ פרק מ"ב ס"ק קפ"ג שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הסתפק בזה לענין חימום מים ביו"ט לצורך רחיצה, שהותר רק לצורך פניו ידיו ורגליו). וראיתי בא"א (בוטשאטש) סי' תקנ"א סט"ז שכתב ואולי ידיו הנזכר במהר"ל [לענין רחיצה בע"ש חזון] היינו כולם עד חיבורם לגוף, עכ"ל. והגר"נ קרליץ שליט"א אמר שידיו מותר לרחוץ עד המרפק, ורגליו עד הברך. ומצאנו בדרך החיים סי' ק"ל ס"ז שכתב אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן מר"ח אב ואילך, אבל ראשו פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בצונן, עכ"ל. ומבואר דכל הראש מותר, וכן משמע לכאורה בשו"ת מהר"ל סימן ט"ו (ועדיין צע"ק כי המשנ"ב לא הזכיר ראשו רק פניו). והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי [לענין ידיו ורגליו] "נר' עד סוף פיסת היד, וברגל אין להקל כלל בזמננו שאין הולכין יחף", עכ"ל. וע"ש מאי דהאריך בזה.

אכן כששאלתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א עד היכן מיקרי ידיו ורגליו לענין היתר חימום מים עבר רחיצת ידיו ורגליו, כתב לן "עד הברך" [ולכאף יש לחלק בין רחיצה דע"ש חזון לרחיצה דיו"ט, ודוק בזה].

ומו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושאל"ס כתב לן בהא וז"ל: מצד הסברא כל שמגולה אצלו הוי בכלל ידיו שרוחץ כמו פניו, ויש מי שרק כף ידו מגולה מהשרוול, ויש שמרים שרווליו קצת עד קרוב לפרק האמצעי, עכ"ל. ועי' בגליון הנ"ל מאי דמיייתין בהא מגדולי הפו', וע"ע בשו"ת שערי חיים (ח"ב, סימן ע') ע"ש בזה לידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושאל"ס.

וכשזכיתי לשאול ממורי ורבי מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטינמן זצוקללה"ה עד היכן מיקרי ידו לענין רחיצת ידיו, החוה קרוב לפרק ידו ואמר לי בפ"ק "מסתמא עד כאן", ודוק בכל זה למאי דדיינינן הכא.

ואדקאימנא בהאי ענינא הנה קחזינא למו"ר מרן זצוק"ל בספרא דבירב אילת השחר עמ"ס שבת (דף ט"ל ע"ב, תוס' ד"ה וב"ה מתירין) דכ' וז"ל: ואומר ר"י בשם רב"א דרחיצה אינה אלא לתענוג ואסורה וכו' משום דאין שוה לכל נפש, הק' הגרע"א [בגליון המשניות ביצה פ"ב מ"ו] אמאי אסור להחם לרחיצת כל גופו, הא בכלל גופו הוא פניו ידיו ורגליו, ושאר המים הוי כמרבח בבישול דמותר. והנה יש להסתפק אם כל מה דהותר ריבוי שיעורין ביו"ט הוא אם מטרתו העיקרית לבשל את מה שמותר, אלא דאגב זה מצרף לעוד דברים, או דגם אם עיקר מטרתו כדי לבשל המרובה אלא דרך אגב עושה ג"כ דבר שמועיל לו לדבר המותר, ואם נימא דכה"ג שעיקר מטרתו התוספת, והקצת שמבשל אינו עושה אלא כדי שיהא מותר לו לבשל את התוספת, אולי בכה"ג אין היתר דריבוי בשיעורין. וא"כ כשמחמם כדי לרחוץ כל גופו הא אין עיקר כונתו לפניו ידיו ורגליו אלא לכל גופו, וכה"ג יתכן דאין ההיתר של ריבוי בשיעורין, ולפי"ז אין עצה לבשל הרבה ועי"ז ישתה כוס מזה המים החמים, דזה לא נכלל בריבוי בשיעורין דמותר [אמנם בפוסקים סי' תק"נ (נראה דט"ס וצ"ל תק"ג) משמע דמותר], עכ"ל, וע"ש.

ובספר חוט שני למרן הגאב"ד שליט"א (יום טוב, פרק ט"ו) כתב בתו"ד וז"ל: הקשה הגרע"א (במשניות פ"ב דביצה משנה ה' אות ט"ז) קשה לי לבית הלל דמותר להחם ביום טוב בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו דהוה שוה לכל נפש, אמאי אסור להחם לרחיצת כל גופו, הא בכלל גופו הוא פניו ידיו ורגליו, וא"כ שאר המים הוה כמרבח בבישול דמותר כההיא דביצה הנ"ל [ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד], ועיין, עכ"ל. והנראה שההיתר של ריבוי בשיעורין ביום טוב, הוא דוקא כאשר הוא מבשל בהיתר אז מותר להוסיף, וכמו שביאר הר"ן (ביצה פ"ב, דף ט' ע"ב ד"ה ומיהא, בדפי הרי"ף) וז"ל: יום טוב שאוכל נפש הותר בה דאפילו אפשר מערב יום טוב שרי כל שהוא מרבה על העיקר, ובלבד שיהא בטורח אחד תוספתו כמורה, ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרף אליו בלבד, ומשום הכי שרי, עכ"ל. המבואר שההיתר ביום טוב של ריבוי בשיעורין הוא דוקא כאשר הוא מרבה על העיקר שהוא מותר, אזי אמרינן תוספתו כמורה, והוא דינא דממלאה אשה כל הקדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת עיי"ש, אבל המחמם מים לרחיצת כל גופו זוהי מציאות אחרת ממחמם מים לרחיצת פניו ידיו ורגליו, שבשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו לא היה מחמם, שהרי אינו חושב כלל רק על רחיצת פניו אלא רוחץ את כל גופו, וזה המעשה שהולך לעשות, ואין לומר להתיר כיון שבכלל כל גופו יש גם פניו, שהרי הם שני מעשים נפרדים, משא"כ ההולך לבשל לאכול בשר, ובהזדמנות זו מוסיף עוד בשר, למחר הוי ריבוי בשיעורין ולא חשיב ב' מעשים נפרדים, ואמנם המחמם ביום טוב מים לרחיצת פניו מותר לו להוסיף עוד מים לרחיצת כל גופו, דהוי ריבוי בשיעורין, עכ"ל דהחוט שני, וע"ש.

איברא דבמ"ש החו"ש בשלהי דבריו איכא לעיוני, דהנה כתב רמ"א ז"ל (תקי"א, ב') אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ביום טוב (מרדכי פרק ב'), ע"כ. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק י"ב, ד"ה אבל מותר וכו' על ידי ישראל ביו"ט) וז"ל: פירוש כגון שעבר וחממו, או שהוחם לצורך שתיה, או פניו ידיו ורגליו, דשרי, ולגדול אסור אף בכהאי גונא לרחוץ [אף להמתירין רחיצה בחמין שהוחמו מערב יום טוב] כיון שעל כל פנים הוחמו ביום טוב, אבל לקטן מותר דהיינו רביתיה ולא גזרו בו, ודוקא בקטן שרגליו לרחצו בכל יום אז אמרינן היינו רביתיה, אבל כל שרגליו שלא לרחצו שניים או שלשה ימים, אז לאו היינו רביתיה ואסור, עכ"ל. הא קמן דשפתי המ"ב ז"ל ברור מללו דאף בהחם מים לצורך פניו ידיו ורגליו אסור לגדול לרחוץ בהם כל גופו, וצ"ע.

תו איכא לעיוני בהא דהנה בשו"ע (שם) כתב וז"ל: אבל במים שהוחמו מערב יום טוב מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד, מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור. הגה: ויש אוסרין בכל ענין, וכן נוהגין (טור והרא"ש), ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק י"ח, ד"ה ויש אוסרין בכל ענין) כתב בסו"ד וז"ל: ועיין באליה רבה שכתב דרוב הפוסקים סבירא להו כדעה ראשונה אלא שנוהגין לאסור, ואין לשנות המנהג, עכ"ל. וע"ש היטב, וצריך עיון.

גם הלום שאלתי מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם המחמם מים ביו"ט לרחיצת פניו ידיו ורגליו מותר להוסיף עוד מים עבור רחיצת כל גופו מדהוי ריבוי בשיעורין, וכתב לן "חלילה", וכפי זה יל"ע טובא בהאמור.

איברא דהגר"א שליט"א קניבסקי שליט"א כתב לן בזה וז"ל: כוונת מרן שליט"א בחוט שני לבאר קו' הגרע"א למה לא מתירין ריבוי בשיעורים לחמם לרחיצת כל גופו, דהרי הותר לרחיצת פניו ידיו ורגליו, וביאר דהיכא דמחמם לרחיצת כל גופו אין זה ריבוי לחימום פניו יו"ר כיון דהוא פעולה ומעשה אחר, אבל היכא דבאמת מחמם עבור רחיצת פניו ממש מותר להוסיף גם לרחיצת כל גופו דהוי ריבוי בשיעורים, אבל באמת אסור לרחוץ כל גופו כמש"כ במ"ב ובפוסקים, עכ"ל. ודפח"ח. וע"ע בספר פניני סוגיות תליתאי להרה"ג

ר"מ שורקין שליט"א (שיעור צ"ב) מ"ש בדברי הגרעק"א ז"ל, ע"ש היטב, ואכמ"ל.

סימן פ'

בענין הולדת והוספת ריח בבגד ביום טוב

שו"ע סימן תקי"א (סעיף ד'): אין עושין מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים, בין להריח ובין לגמר הבית או הכלים, אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה מותר אפילו אם מפזרן על גבי גחלת של עץ. הגה: ואסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים משום דמוליד בהן ריחא (המגיד פ"ד והגהות אשרי ספ"ב דביצה), ע"כ.

ובמגן אברהם (שם, ס"ק י"א ד"ה ואסור לסחוף) כתב וז"ל: ואע"ג דמותר למלול עשבים כמ"ש סימן שכ"ב ס"ה, דהתם ריחא מיהא איתא ואוסופי הוא דקמוסיף (גמ'), ואין להביא ראיה מכאן דבגד שמריח כבר מותר ליתן עליו בשמים שיריח יותר, דשאני הכא שהריח הוא שם רק שמוסיפו במלילתו שיצא הריח, משא"כ בבגד דמ"מ מוסיף ריח חדש, ומ"מ אתרוג שהיה מונח מע"ט על הבגד ונטלו מותר להחזירו ב"ט, דאינו מריח יותר בשביל כך (עסי' תרנ"ח), עכ"ל.

ובשו"ע הלכות שבת סימן שכ"ב (סעיף ה') כתב וז"ל: מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהם ולהניף בהם לחולה, ומוללו להריח בו אחד קשים ואחד רכים, ע"כ. וכתב עלה המג"א (שם, ס"ק ו', ד"ה ומוללו) וז"ל: וקוטמו ביד אבל לא בכלי (יש"ש פ"ד סי"ח), ועס"ד, ועס"ס תקי"א דדוקא להוסיף ריח שרי, אבל אסור להויליד ריח, עכ"ל. וכונתו דהמג"א ז"ל במ"ש דדוקא להוסיף ריח שרי, היינו היכא דה" הריח בפועל בעצם הדבר, וכענין מלילת בשמים דע"י המלילה מגביר ריחם, ברם פשיטא דהוספת ריח לבגד אע"ג דאית בהבגד ריח מקודם אסורה, וכמבואר בדבריו גופי' דסי' תקי"א, ודוק היטב.

אכן יש לעיין במ"ש המג"א ז"ל דסי' תקי"א בשלהי דבריו "ומ"מ אתרוג שהיה מונח מע"ט על הבגד ונטלו מותר להחזירו ב"ט דאינו מריח יותר בשביל כך", וקמציין למ"ש בס' תרנ"ח, והיינו דהתם כתב הרמ"א ז"ל (סעיף ב') דאסור ליתן האתרוג על הבגד ואפי' ביום טוב, דמוליד ריחא, ובמג"א (שם, ס"ק ב') כתב בסו"ד "ואם היה מאתמול על הבגד מותר ליתנו ב"ט עליהם, עיין סימן שכ"ב ס"ה", ע"ש. ובמחצית השקל דסי' שכ"ב (ד"ה דדוקא להוסיף) כתב וז"ל: "וכתב מ"א ס' תקי"א דאפי' בגד שמריח כבר אסור ליתן עליו בשמים שיריח יותר דמ"מ מוסיף ריח חדש, משא"כ במולל דאותו ריח יש שם כבר אלא שע"י המלילה יוצא הריח לחוץ, מ"מ אם היו בשמים מונחים על הבגד ונטלו הבשמים מותר להחזירן דבזה אינו מוסיף ריח ע"ש", עכ"ל.

וחזינו דקמפרש להא דכ' המג"א ז"ל לאו דוקא אתרוג אלא נמי אבשמים, והיינו דכל שהיו על הבגד מעי"ט ונטלו משם שרי לאהדוריהו, ומטעמא דבזה אינם מוסיפים ריח, וצ"ב אי כוונתם דבמצאות אינם מוסיפים ריח כשהיו מעי"ט על הבגד, דאי לאו הכי מאי שנא ממ"ש המג"א גופי' דסי' תקי"א לעיל מינה דבגד שמריח כבר אסור ליתן עליו בשמים שיריח יותר, וחילק זה מהא דמלילת בשמים (ודכן נמי יש להתיישב בלישני' דהמג"א ז"ל דשם דקמסיים "משא"כ בבגד דמ"מ מוסיף ריח חדש", אם כוונתו בהיכא דמניח סוג אחר דריח, וצ"ע בכ"ז).

תו יש לדון אם איכא שיעור זמן מסויים להא דאתרוג ובשמים שהיו מונחים מעי"ט אבגד, בכדי דנימא גבייהו דאינם מוסיפים ריח משו"ה, ובפשיטות זיל בתר ריחא, ויל"ע בזה.

אחר כתיבי כל זאת חזי הוית בשו"ע דהגה"ק רש"ז זלה"ה (סימן תקי"א ס"ו, וציין לו בס' פסק"ת ה"ל שבת הנדמ"ח ס' שכ"ב ס"ח) בתו"ד וז"ל: "ואם כבר היה מונח מין בושם זה על בגד זה בענין שכבר נכנס ריח הבושם בבגד, מותר להניח עליו ב"ט עוד ממין בושם זה כדי להוסיף ריח בושם זה בבגד, אבל אסור להניח עליו מין בושם אחר שהרי הוא מוליד ריח חדש בבגד ב"ט", עכ"ל. וע"ש היטב. ומשמע דקמפרש בהדיא דאילו הבגד מבושם מכבר מאותו סוג בושם שרי לאוסופי בו בושם מאותו הסוג, ואך סוג חדש דבושם הוא דאסור להוסיף בו מדחשיב כמוליד דבר חדש, ויש לדון בזה טובא ממאי דכתיבנא בלישני' דהמג"א והמחה"ט, וצ"ע. (ועמ"ש בכף החיים ס' תקי"א (ס"ק מ"ז) ובס' תרנ"ח (ס"ק ו'), ויל"ד בזה). ועי' נמי בספר שלחן שלמה למרן הגרש"א זלה"ה (יו"ט ס' תקי"א ס"ק ו') דכתב דמסתבר דרק מין אחר של בושם אסור להוסיף כיון דהוי ריח חדש שלא היה מקודם, אבל מאותו המין עצמו שפיר מותר להוסיף וכמ"ש בשו"ע הרב (דמיתנין לעיל), ודלא כמ"א ס"ק י"א דאוסר אפי' באותו המין, וע"ש מאי דהעיר בזה, ע"ש.

[שוב שלחתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: במגן אברהם (תקי"א, י"א) כתב בסו"ד וז"ל, ומ"מ אתרוג שהיה מונח מע"ט על הבגד ונטלו מותר להחזירו ב"ט, שאינו מריח יותר בשביל כך (עסי' תרנ"ח), עכ"ל. מה כוונתו במ"ש "שאינו

מריח יותר בשביל כך", וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "אינו מוסיף [במקומה]", והנחתי תיבה שלישית במוסגר לצד שלא הצלחתי לפותחה כהוגן, וצ"ע בזה].

ובתשובותינו גם אני אודך (ח"י, סימן ט') כתבנו לידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בענינא דמלילת הדס בשבת בכדי להריח בו בזה"ל: ראיתי מאי דשאל מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בהיכא דלוקח הדס להריח בשבת ואינו מריח, אי שרי ליה לשפשף ההדס (ע"י ידיו) שיריח או דלא כיון דמוליד ריח, והשיבו מו"ר מרן שליט"א "מותר", וחזר מע"כ נ"י ושאל מהא דכ' בשו"ע ה"ל שבת (שכ"ב, ה') מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהם ולהניף בהם לחולה, ומוללו להריח בו אחד קשים ואחד רכים, ע"כ. וכתב עלה הכף החיים (שם, ס"ק כ"ב) וז"ל: ודוקא להוסיף ריח, אבל להויליד ריח אסור כמ"ש ססי' תקי"א, תו"ש אות ט', עכ"ל, וע"ש בכ"ד. וכתב לו מו"ר מרן שליט"א עיין ביצה ל"ג ע"ב, עכ"ל. ודהתם אי' דמטלטלין עצי בשמים להריח בהן ומוללו ומריח בו, ופירש"י (שם, ד"ה ומוללו) וז"ל: בין אצבעותיו להוציא ריחו, ע"ש. וחזר מע"כ נ"י ושאל למו"ר מרן שליט"א אי פליג אכה"ח ז"ל, ולא השיבו מו"ר מרן שליט"א בזה.

ולקושטא דמילתא חושבני דאין בכאן שום פלוגתא דמו"ר מרן שליט"א אדברי הכף החיים משמ"י דהתו"ש, דהנה מאי דכ' התו"ש גופי' כוונתו הוא כמאי דציין למ"ש בשלהי שו"ע ס' תקי"א, דהתם כ' הרמ"א ז"ל "ואסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים משום דמוליד בהן ריחא (המגיד ס"ד והג"א ספ"ב דביצה)", ע"כ. ועי' במ"ב (שם, ס"ק כ"ז וכ"ח) דביאר דאסור הוא מדרבנן, דהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה, ודה"ה דאסור ליתן ב"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו, ע"ש היטב, ועי' נמי במ"ב ס' תרנ"ח (ס"ק ז') דמוליד ריחא בבגד הו"ל כתיקון מנא, וע"ש בכל דבריו. ודענין זה כתב המ"ב גופי' נמי בנד"ד ה"ל שבת (שכ"ב, י"ח), בהא דכ' השו"ע דשרי למוללו להריח בו אחד קשים ואחד רכים, דדייקא בכל זה שהוא רק להוסיף ריח ע"י המלילה והקטימה, אבל אסור להויליד ריח וכגון להניח בשמים בבגד וכדומה כדי שיהי' הבגד מריח אסור, וע"ש בכ"ד, וזהו מאי דכיון התו"ש, אך לכו"ע פשיט"ל דלהוי הריח מההדס שרי, ודזה לא מקרי מוליד ריח, רק דמוסיף ריח, ואמנם דהרבה יש להאריך עוד בפרטי האי דינא, ועכ"פ הא"ש היטב, ודוק בזה, ע"ש.

סימן פ"א

אי שרי למישח בהמת עכו"ם ביו"ט כשיתן לו העכו"ם כזית בשר מינה והמסתעף

שו"ע סימן תקי"ב (סעיף א'): אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב וכו', ע"ש. ובמ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה אין מבשלין וכו') כתב דה"ה כל מלאכות שמותר לעשות בשביל ישראל, אסור לעיבד בשביל נכרי ע"ש, וע"ע בכה"ח (שם, ס"ק ב'), ע"ש.

ומזה זמן דנשאלתי מידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"ס, בהיכא דאיכא לעכו"ם בהמה, ואומר להישראל דבאם ישחטנה עבורו יתן לו כזית בשר מינה, אי שרי לשחטה ביום טוב, ואי נימא דשרי איכא לעיוני אי סמכינן אמה דא"ל העכו"ם דיתן לו מינה כזית בשר, או דאיכא בזה משום אשר פיהם דיבר שוא, אתו"ד שאלתו.

ולפום ריהטאי כמדו' דהך שאילתא תליא באשלי רברבי, דהנה בשדי חמד (כרך ט', מערכת יום טוב, סימן א' ס"ק י"ג, דף ג' ע"א מדה"ס) כתב וז"ל: אם מותר לשחוט ביו"ט בהמת נכרי לצורך ישראל שיקנה מהעכו"ם לצורך יום טוב, נחלקו הגאונים שב יעקב ונודע ביהודה מהדורא תניינא א"ח סימן כ"ט, דהרב שב יעקב סובר דכל שאין לישראל חלק בבהמה אסור לשחוט, כמשמעות לשון הש"ס והפוסקים בסימן תצ"ח סעיף י"א דדוקא כשחצי הבהמה של ישראל שרי משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, אבל לא בכולה של עכו"ם, דדמי לנדבים ונדבות דאין קרבין ביום טוב אף דיש בהם אכילת הדיוט וכו', ועוד כי יש לחוש שמא יזדמן להנכרי למכור הבהמה כולה לשר אחד ולא ימכור כלל לישראל, והרב נודע ביהודה סובר דמותר, ומה שאמרו בש"ס בהמה חציה של ישראל אין הכוונה ממש של ישראל, אלא רוצה לומר ששוחט הבהמה לצורך שיקח הישראל חציה וכו', וחששה רחוקה כזו שימכור כולה לשר ולא יתן לישראל כלל לא חיישינן, והמיקל לא הפסיד וכו', ע"ש. והובא קצת בשערי תשובה ס' תצ"ח על דברי הש"ע בסעיף י"א. ובס' עיקרי הד"ט סימן כ"ב אות ט' ציין בזה שו"ת מצודת יששכר סימן יו"ד, ואין מצוי אצלי לראות דב"ק, והגאון אבני מילואים בשו"ת ס' ב' וסי' ג' האריך מאד לקיים סברת הרב שב יעקב, דכל שאין לישראל חלק בבהמה בשעת שחיטה אף שזוכה לישראל אח"כ ע"י מקח אסור לשחוט ביום טוב, שכן מתבאר מדברי ר"י שבתוס' בשבת כ"ד ד"ה לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, ובפסחים דף ה', ופלפל מאד בענין זה ומסיק לדיא כהרב שב יעקב, ומיהו כיון דהרמב"ם פסק כרב הונא בקמחא דבני חילא בביצה כ"א ע"א, וכן פסק בעל הלכות גדולות, מוכח דסבירא ליה דגם כשהישראל זוכה בו אחר כך נמי

שרי, אם כן בשעת הדחק ולצורך שמחת יום טוב יש לסמוך על דעת בעל הלכות גדולות והרמב"ם, אבל כשאין הכרח ואפשר הוא לשחוט בערב יום טוב, נראין דברי הרב שב יעקב דאסור לכתחילה אף על גב דזוכה בו הישראל, אלו תורף דב"ק.

גם בשו"ת די השיב סימן י"ד עמד בענין זה והביא שו"ת השב יעקב הנ"ל, ועל ראייתו מההיא דסימן תצ"ח סעיף י"א בהמה חציה של עכו"ם כו' כתב דלא מכרעא, דכי דייקין היא של עכו"ם אסור היינו דוקא היכא שרוצה לשחוט לצורך עכו"ם, והישראל אינו לוקח כלום, אמנם היכא שרוצה ליטח ממנו אפי' בהמה כולה של עכו"ם אין ה"נ דשרי, דהו"ל כשוחט בהמת ישראל, ע"כ. ולקוע"ד אין בזה כדי שביעה, דכי דייקין הא כולה של עכו"ם אסור דומיא דמאי דאירי בהדיא, דייקין דכי אמרין דחציה של עכו"ם וחציה של ישראל מותר, היינו ודאי בשוחט לצורך ישראל, דאילו לצורך נכרי אפילו כולה של ישראל אסור, וכי דייקין מינה הא כולה של נכרי אסור בשוחט לצורך ישראל הוא דאית לן לדיוקי דאסור, ועל הראיה מנדרים ונדבות כתב לדחות כמו שכתב הנודע ביהודה, ושוב הביא ההיא דקמחא דבני חילא ושכן פסק הרמב"ם, ומוכיח מזה דלא כהש"י, ושקו"ט בההיא דבני חילא דמאי שנא מנדרים ונדבות, ושכן הקשה בס' שרשי הים ח"א דף נ"ו ע"ג, ומיישב דהתם עיקר השחיטה היא לשם גבוה וכו', וכתב דמתשובת הרשב"א ס' תרפ"א מתבאר דמותר לשחוט לקצב עכו"ם כדי שיקנה ממנו הישראל, ומתוך מה שכתב שם (בדי השב) נראה שכן המנהג שם לשחוט בהמות אצל קצב עכו"ם ע"ש. ועיין בזה יפה ענף בקונטרס ענף עץ סימן כ"ג, וגם ממה שכתב בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן כ"ו (עיין לקמן אות י"ז) מתבאר דמותר לשחוט אצל עכו"ם בשביל שיקנה הישראל, גם בישועות יעקב ס' תצ"ח סקי"ט חולק על השב יעקב וסובר כיון ששוחט על דעת שיקנה הישראל בשר שפיר דמי, עכ"ל. וע"ש דהאריך בהאי ענינא טובא, ועי' נמי בשו"ת אבני נזר (חא"ח, סימן שפ"ז), ע"ש היטב.

והני נמי ראיתי לרבותינו האחרונים באיזהו מקומן דהאריכו טובא בפלוגתא דהשב יעקב והנוב"י, וביארו סברותיהם באר היטב, ואכמ"ל.

וגבי השאלה דאי נימא דשרי יל"ע אם סמכינן אמה דאמר העכו"ם דיתן לו מינה, או דאיכא למיחש למ"ש אשר פיהם דיבר שוא ונמצא דשחט ביו"ט שלא לצורך. הנה בהא גופא קמיייתין לעיל מהשבוי דס"ל דחיישינן שמא יזדמן להנכרי למכור הבהמה כולה לשר אחד ולא ימכור כלל לישראל, אך דהנוב"י פליג וס"ל דהו"ל חששא רחוקה, ע"ש. אלא דהא מיהא יש לחלק בזה, דבנידונם דהשבוי והנוב"י מיירי במכירה, ודבזה טפי איכא לן למימר דכיון דסו"ס מרויח מינה העכו"ם ס"ל להנוב"י דהו"ל חששא רחוקה למימר דלא ימכור לישראל כלל מינה. משא"כ במאי דקמן דשוחט לו בעבור שיתן לו חנם אין כסף כזית מהבהמה דדילמא הדר ב', ומ"מ גם בזה אפשר דישתרי לדעת'י דהנוב"י מאחר דסו"ס לא חשיב חנם, דהא היהודי עשה עבורו מלאכה במאי דשחט, והוי אותו הכזית כתמורה לזה, ויל"ד בזה [ועמ"ש בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן צ"ד) אמ"ש הט"ו ז"ל באו"ח ס' שע"א (סוס"ק א') ובמ"ש באחרונים אהא, ע"ש היטב, ואיכא לאוסופי בהא נמי למ"ש בסוגי' דב"ב (דף מ"ה ע"א) ולמ"ש אמימר התם דסתם עובד כוכבים אנס הוא שנאמר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ע"ש. ועמ"ש הר"מ ז"ל בהלכות מכירה (פ"יט ה"ד) ובטור ושו"ע חו"מ ס' רכ"ה ע"ש בזה. ועי' נמי בחולין (קל"ג ע"ב) אין אמונה בעובד כוכבים, וברש"י (שם, ד"ה אין אמונה בעובד כוכבים) כתב וז"ל: אין ישראל רגילין להאמין בהם, ע"כ. וע"ש, ואכמ"ל].

תו אמינא דיש לדון בכל זה מהא דביצה (כ"א ע"א) בעו מיניה מרב הונא הני בני באגא דרמו עלייהו קמחא דבני חילא מהו לאפותה ב"ט, אמר (ליה) חזינא אי יביי רפתא לינוקא ולא קפדי כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי, ואי לאו אסור, והתניא מעשה בשמעון התימני שלא בא מאמש לבית המדרש, בשחרית מצאור ר' יהודה בן בבא אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש, אמר לו בלשת באה לעירנו וביקשה לחטוף את כל העיר, ושחטנו להם עגל והאכלנום ופטרנום לשלום, אמר לי תמה אני אם לא יצא שכרכם בהפסדכם שהרי אמרה תורה לכם ולא לעובדי כוכבים, ע"כ, וע"ש כולה סוגי'.

ובשו"ע ס' תקי"ב (סעיף ב') פסיק להלכתא וז"ל: בני החיל של כותים שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק, מותר לאפות להם, ע"כ. ובמשנה ברורה (שם, ס"ק י"ג ד"ה נותן ממנו לתינוק) כתב וז"ל: יש מהאחרונים שכתבו דלא שרי אלא אם כן נותן ממש לאכול ולא על ידי שיכול ליתן, עכ"ל. עוד כתב המ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה מותר לאפות כו') וז"ל: שהרי אם לא יאפה כל הפת לא יוכל ליתן לתינוק אף פת אחד, ואם כן נחשבת כל האפיה בשביל פת זה שנותן לתינוק, וכיון שאינו מיוחד איזה פת יתנו לתינוק מצינו למימר על כל אחד ואחד זהו שיתנו לתינוק, וכתבו האחרונים דהוא הדין אם הישראל נותן להם הקמח מחוק המלכות, אלא שאין הישראל רשאי לאפות מקמח פת אחת לתינוק אלא אם כן יאפה להם כל הפת, מותר

לאפות להם ביום טוב על ידי שיתן פת אחד מהם לתינוק, עכ"ל, ועמ"ש בשער הציון, ע"ש היטב.

ומהשתא הא קמן אופן דאופה משל עכו"ם עבור העכו"ם, ועוד זאת דקטרח בכל ככר וככר בלחודי ושריני ליה, הא לצד דמקבל מינייהו ככר אחד, ותו חזינן דלא חיישינן שמא לבסוף לא יתנו לו ככר אחד ממאי דאפה, וביותר דיש לדון בכל זה מעובדא דשמעון התימני דנקטה גמריין דמיייתין לעיל, דהן אמת דרש"י ז"ל התם (ד"ה והא) קמפרש דהעגל היה משל ישראל, אמנם ע"י בתוס' (שם, ד"ה חזינן) דס"ל דהעגל היה מדהעכו"ם, ע"ש היטב.

וכפי זה הרי הוא כעין מאי דדיינינן לעיל אי שרי למישחט בהמת עכו"ם ביו"ט ע"מ דיתן לו מינה כזית בשר [ועמ"ש בהגהות בן אריה אדברי התוס' דמיייתין, ע"ש].

אכן עיין במ"ב (שם, ס"ק ט"ו, ד"ה להם) דכתב וז"ל: עיין בט"ז שכתב דאין לסמוך על קולא זו דנתנית פת אחת אלא בכגון זה שהוא שעת הדחק, עכ"ל. ועי' במ"ש בשעה"צ (שם, ס"ק ל'), ע"ש. ועכ"פ דיש לדון מינה להיכא דהוי שעה"ד (אא"כ נימא דיש לחלק דשאני שעה"ד דבני חילא משאר שעה"ד, ובגוונא דבני חילא טפי יש לצדד להיתר, וצ"ע. וע"ע בספר שולחן שלמה סו"ס תקי"ב, ויל"ע בזה). וכתבתי כל זה לפום ריהטאי. ועי' בספר יד יוסף להגרי"י ראזענבורג וזה"ה ס"י תקי"ב (רביד הזהב, ס"ק ה') מאי דהאריך בדברי הט"ז ז"ל, ע"ש באורך.

שוב שאלתי למור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א גבי עכו"ם שנתן לישראל ביו"ט עשרה ככרות בצק שיאפם עבורו, וקאמר ליה דבאם יאפה לו ככרותיו יקבל הימנו ככר אחד במתנה, האם למעשה מותר לאפות כל הככרות להעכו"ם ביו"ט בכדי שיהיה לו ככר אחד עבורו, וכתב לן מור"ר מרן שליט"א וז"ל: "לא בפסח", עכ"ל. וכפי זה משמע דבשאר יו"ט שפיר מישארי, ודוק בזה.

סימן פ"ב

בענין ביטול ביו"ט לצורך מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא

שו"ע סימן תקי"ב (סעיף א'): אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו, ודוקא להזמינו: הגה: לביתו, אבל לשלוח לו לביתו על ידי כותי שרי (הג"מ פ"א בשם אר"ז): אבל עבדו ושפחתו וכן שליח שנשתלח לו, וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו, ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, ע"כ. וע"ש בכ"ד.

ובמשנה ברורה (שם, ס"ק ב', ד"ה לצורך כותים) כתב וז"ל: דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ודרשו חז"ל לכם ולא לכותים, לכם ולא לכלבים, ולצורך קראי"ם בתשובת רבי בצלאל סימן ס"ג אוסר, ויש מתיירין, דטועים הם ומנהג אבותיהם בידיהם, ומומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, עכ"ל. ועי' בשעה"צ (שם, ס"ק א' וב') ע"ש היטב.

והנה בספר אילת השחר עה"ת למור"ר מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל (עה"פ שמות י"ב ט"ז אך אשר יאכל לכל נפש) כתב וז"ל: פרש"י אפי' לבהמה, יכול אף לנכרים ת"ל לכם, במשנה ברורה (סימן תקי"ב ס"ק ב') כתב ומומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, עכ"ל. וצ"ב דבשלמא נכרי אינו מצווה בשמחת יו"ט לכן אסור לעשות עבורו מלאכת אוכל נפש, אבל מומר ומחלל שבת מצווים בזה, וא"כ למה אסור לנו לבשל עבורם בזמן שהם עצמם צריכים לאפות ולבשל לצורך שמחת יו"ט, עכ"ל. (וכן העיר מור"ר זצוק"ל בספרו ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עניני יום טוב בסו"ד) ע"ש היטב).

ובספר חוט שני למרן הגר"נ קרליץ שליט"א (יו"ט, פ"ד, ס"ק ג') כתב וז"ל: נראה דמומר לעכו"ם או לחלל שבת מותר לו לבשל ביום טוב לעצמו, דאין הקנס שלא יהא לו היתר לבשל ביו"ט, אלא גזרו להרחיקו דעשאוהו כמו עכו"ם, וזה לא שייך בדידה, אמנם ודאי דאסור למחלל שבת לבשל ביום טוב למחלל שבת אחר, דלגבי אחר הרי הוא ישראל גמור, ומסתברא דה"ה לענין יין נסך דגזרו גם על מגע של מומר ביין, דאם המומר נגע בכוס יין מותר לו לשתותו, דלא שייך להרחיק האדם מן עצמו. אבל לאחרים אסור לשתותו אף למחללי שבת, ולכן מחלל שבת שבא לשאול אם מותר לו לקדש בשבת על היין [דהוא שומר קצת ממנהגי ומצות השבת], יש להורות לו שיקדש על היין וייתה רק הוא ולא אחרים, עכ"ל. (ועי' במ"ב מהדו' דרשו ס"י תקי"ב (הערה י') מש"כ בהאי ענינא, ע"ש היטב).

ועי' בספר בעקבי מנחת חינוך למור"ר מרן הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל הגאב"ד דרמת השרון (חלק א', עמוד כ"ה ואילך), ע"ש בענינא דמילת בן מומר בשבת, ובתו"ד כתב לבאר בזה וז"ל: "והנראה לבאר בגדר הדין מומר דינו כנכרי, דאף לאומרים שדינו כנכרי אינו ממש כנכרי ויצטרך גירות, אלא זה דין בהנהגה כלפיו כל זמן שמתנהג כנכרי, ואין מקור לכך שיתבטל שם ישראל ממנו", עכ"ל, וע"ש דהאריך בכל זה מכמה דוכתין. ועי' במ"ש הגר"א פרבשטיין וזה"ה בספרו כנסת אברהם עמ"ס יבמות ס"י ל"ח (ס"ק

ה') כע"ז ע"ש [ועמ"ש בצפנת פענח הלכות מאכלות אסורות (פ"ז שלהי הלכה ט'), ע"ש].

והנה להמבואר בדברי האחרונים דמיייתין דס"ל דהא דמומר כנכרי הוי בהנהגה כלפיו, אם כן לכאורה אתי שפיר מאי דאסור לישראל לבשל עבורו, אף אם אמנם להמומר גופי' שרי לבשל עבור עצמו, ודוק בזה.

שוב מצאתי בספר שלמי תודה (יום טוב, סימן כ"ז, אות ד') דדן בענינא דלכם ולא לעכו"ם ולא למומר, ובתו"ד מיייתי לקושיית מור"ר מרן הגראי"ל זצוק"ל, וכתב עלה דחכ"א רצה ליישב בזה עפימ"ש בקובץ שיעורים (ח"ב, סימן מ"ז, אות י"ד) דנראה דכופר העושה מצוה אינה כלום, דהוי מתעסק, וכמ"ש הר"ן בשם הרא"ה דכשאינו יודע כלל שזה מצוה הוי מתעסק, והכופר הרי לפי דעתו ליכא שום מצוה בעולם והוי כאינו יודע שזה מצוה, וא"כ לפי"ז אפשר דה"נ לא הותר לצורך אור"נ ושמחת יו"ט שלו, דאפילו כשיאכל אינה מצוה, וכיון דלחומר דינו כעכו"ם אסור לבשל לצורך עצמו, ומיהו העיר בדקוב"ש (שם) מספק"ל דאפשר דבמידי דאכילה שאני שכן נהנה, ואפי' מתעסק יצא כמו חלבים ועריות, וצ"ע. ואכתי כיון דשייך במצות שמחת יו"ט ומחוייב בה תקשי, דלישתרי לצורך אור"נ דידיה כישאר, וע"ש בכ"ד.

ועי' נמי בספר כאל תערוג עובדות והנהגות מגדולי הדורות שנשמעו מפ"ק דמור"ר מרן הגראי"ל זצוק"ל הנדפס זה מקרוב (עמוד תקס"ו), דמיייתי למ"ש השלמי תודה, וקמוסיף עלה דחכ"א שאל ממרן הגרש"ז א זה"ה לקושייתו דמור"ר זצוק"ל משמ"י, ואמר מרן הגרש"ז א זה"ה לבאר דעת האחרונים בזה, שהרי החילוני אינו מכויין לשם מצוה וא"כ אינו מקיים בזה שמחת יו"ט וממילא אסור לבשל בשבילו, וכשאמר החכ"א הנ"ל להא קמי' מור"ר מרן הגראי"ל זצוק"ל א"ל דאטו כ"א מכוון באכילתו לשם מצות סעודת יו"ט, ואפי"ה שפיר מתקיימת המצוה בכך, וא"כ אין נ"מ בהא דחילוני דסו"ס כשאוכל מקיים להמצוה (ועמ"ש בספר הליכות שלמה (פסח, עמוד רצ"ב) ע"ש היטב).

אכן הא מיהא יש לעיין אם גדר דמומר מישך שייך נמי בחילונים דהאידינא, ועי' בספר עבותות אהבה (פרק ו', ס"ק א') מ"ש בזה לענינא דביטול ביו"ט, ועי' נמי בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן ג') מאי דהארנו בגדר חילוניים דהאידינא, ומ"ש בתו"ד בזה מהא דשמעתי ממור"ר מרן הגראי"ל זצוק"ל, וע"ע נמי בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן קכ"ו) בגדרי מחלל שבת בפרהסיא, ע"ש. ואכמ"ל בזה.

סימן פ"ג

בהא דאסור ליגע בביצה שנולדה ביו"ט

כתב הטור ריש סימן תקי"ג וז"ל: ביצה שנולדה בשבת ויום טוב אסור ליגע בה, וכל שכן שלא לאכלה, ע"כ. ובבית יוסף (שם, ד"ה ומ"ש רבינו אסור ליגע בה) כתב וז"ל: נראה דלאו דוקא, דדבר שהוא מוקצה אינו אסור ליגע בו כל שאינו מטלטלו וכמו שכתבתי בסימן ש"ח בשם המרדכי (ביצה, סימן תרמ"ה) וכמה רבוותא, ומיהו לפי מה שכתבתי בסימן ש"י בשם הרב המגיד (שבת פכ"ה הכ"ג) נראה דביצה שאני, דמתוך שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא יענענו כשנוגע בו, ולפי מה שכתבתי שם בשם בעל תרומת הדשן (ח"א, סימן ס"ז) אין היתר ליגע בשום מוקצה אלא אם כן ההנחה והתשמיש שמשמטש במוקצה אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה, ע"כ.

והאי חילוקים דביצה משאר דוכתי, עי' מ"ש הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פכ"ה הכ"ג) וז"ל: אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר, כיצד, לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנוסף, שהשמן שבנר אסור לטלטלו, וכשיפול לכלי יאסר טלטול הכלי שהיה מותר וכן כל כיוצא בזה. לפיכך אין נותנין כלי תחת התרגולת לקבל ביצתה, אבל כופה הוא הכלי עליה, וכן כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו שהרי לא בטלו שאם יחפוץ יטלנו, ע"כ. והראב"ד ז"ל (שם) כתב אשליה דברי הר"מ ז"ל וזה לשונו: א"א בירושלמי (ביצה פ"ה ה"א) ובלבד שלא יגע בביצה, ע"כ. ובמגיד משנה (שם) מיייתי לדברי הראב"ד ז"ל, וכתב עלה וז"ל: "ולא ידעתי טעם, וכי המוקצה והנוול אסור ליגע בהן כל שאינו מנענען, הא ודאי לא, ואפשר שמא יענעו הביצה על ידי הכלי", עכ"ל. וע"ש היטב.

וזהו דקמסבר הב"י ז"ל בכוונתו דהמ"מ ז"ל דמ"ש בירו' ובלבד שלא יגע בביצה היינו לצד דהביצה היא דבר המתגלגל, וע"כ יש לזהר כשכופה הכלי עלי' שלא יענעו הביצה, ועפי"ז קמפרש הב"י ז"ל דהכא אסרינן ליגע בהביצה מדחיישינן שיענענה כשנוגע בה [ועמ"ש הב"י ז"ל בהלכות שבת סימן ש"ח (ד"ה כתב המרדכי) ובסימן ש"י (ד"ה ומ"ש רבינו), ודוק היטב].

וחזי היות בשו"ת הרדב"ז (חלק ה', סימן אלף תק"ד) דכתב אדברי הר"מ והראב"ד ז"ל דמיייתין לעיל וז"ל: ולענין מה שהשיג הראב"ד ז"ל פכ"ה וז"ל, ובירושלמי ובלבד שלא יגע בביצה, ותמהו המפרשים על דברי הרמב"ם וכי אסור ליגע במוקצה, והלא לא אסור אלא שלא יטלטל אותו, ואני אומר יפה דקדק הירושלמי והראב"ד ז"ל שכתבו

לפי שכל דבר שהוא עגול בשעה שאדם נוגע בו בע"כ הוא מתנועע תנועה כל דהו, לפי שהדבר העגול נקודה היא מושבו, ובנגיעה קלה הוא נד כל דהו, והביצה עגולגולת היא אפי"פ שאינה עגולה ככדור, וכ"ש אם יגע בה בחווק שהדבר נראה לעין שהיא מתנועעת, עכ"ל.

וכדכותה עי' במתני' דשבת (פכ"ג מ"ה) דאי' התם עושין כל צורכי המת, סכין ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזיזו בו אבר, ע"כ. ופי' רבינו עובדיה מברטנורא (שם, ד"ה ובלבד וכו') וז"ל: שלא יטלטל ויגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסי עיניו, שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו אף על פי שמותר ליגע בו, וכן כל מוקצה מותר בנגיעה ואסור בטלטול, וביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפילו בנגיעה, שמפני כדוריתה נגיעתה זהו טלטולה, ע"כ. (וציין לדברי הר"ב ז"ל מרן הגר"ש הלוי נאטאנזאהן וזה"ה בהגהותיו דבשו"ע, ע"ש). ועיין נמי בירושלמי דביצה (פ"ה ה"א) א"ר שמעון בי ר' ינאי לא שמעתי מאבא, אחותי אמרה לי משמו, ביצה שנולדה ביו"ט סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל, אבל אין כופין עליה כלי, ושמואל אמר כופין עליה כלי, א"ר מנא ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה, ע"כ. ובקרבן העדה (שם, ד"ה ובלבד וכו') קמפרש וז"ל: כיון דהנחת הכלי אינו אלא לצורך דבר המוקצה לכך אסור אפי' הנגיעה, א"נ לפי שהביצה סגלגלת ואי אפשר שלא ינדנדה בנגיעה, עכ"ל. וכע"ז עי' בפירושו דמור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א לירו' (שם, ד"ה ובלבד) דכ' וז"ל: שמא יענעו את הביצה ונמצא מטלטל את המוקצה, עכ"ל, ודוק היטב.

איברא דבתרומת הדשן (סימן ס"ז) כתב וז"ל: **שאלה:** שקין שיש בהן מעות מונחים בתביה, שרי להניח עליהם חגורות או שאר חפצים שאינם מוקצים וכן ליקח מעליהם, או לאו. **תשובה:** יראה דשרי, והכי מוכח בפ' כיצד משתתפין (עירובין פ"ד ע"א) דמוקי ליה התם בבור מליאה פירות של טבל דמוקצה הן כדמפ' התם, ואפי' הכי שרי לבני מרפסת להשתמש על גבי הפירות שבתוך הבור כדמוכח התם, וכעין זה מצאתי שהעתיק אחד מהגדולים משום ר"מ דמותר ליגע במעמד שלפני ארון הקודש אפילו בשעה שהנרות דולקות עליו, דאע"פ שהוא תשמיש מוקצה אין אסור ליגע במוקצה רק שלא יטלטל, ע"כ. ולפי"ז צריך להתיישב שפיר בהא דמיייתי אשירי פ"ק דביצה הירושלמי דכופין כלי על ביצה שנולדה ביו"ט כדי שלא תשבר, וצריך לזהר שלא יגע הכלי בביצה, ואמאי הא שרי ליגע במוקצה אפילו בידים, ודוחק לומר כיון דביצה דבר המתגלגל הוא, אם היה הכלי נוגע בה אי אפשר היה שלא יזיזנה ממקומה, עיין במרדכי פ' במה טומנין דמחלק כהאי גוונא לענין קנים משום דמתנענעים, אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת הכלי על הביצה היא לצורך הביצה [ד]הוי דבר המוקצה ולכך אסור ליגע בו, אבל בנידון דידן וכן נהנה דמיייתי ראייה מינייהו, כולהו ההנחה והתשמיש אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה, ולכן אפי' אי נגע ע"י ההנחה במוקצה שרי, והכי חילקו התוספות פ' כירה בשם ר"י לענין טלטול מן הצד שמיה טלטול או לאו, וכן הוא שם באשירי ובמרדכי ע"ש, עכ"ל. ולפי"ז יש לדון בהאמור לעיל, (אכן יתכן דגם התרוה"ד מיהא יודי דבנגיעה דביצה טפי איכא למיחש, ומחמת דהו"ל דבר המתגלגל, ומ"ש בתו"ד גבי ביצה היינו דקשה לפרש דמשו"ה קאמר הירו' ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה, ור"ל דאי משו"ה יכול לזהר, וע"כ קמפרש להא דירו' באופ"א, ויל"ע בזה).

שוב שאלתי למור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: בירו' דביצה (פ"ה ה"א) איפלגו גבי כפיית כלי ע"ג ביצה שנולדה ביו"ט, וקאמר התם ר' מנא דכופין עלי' ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה, ופירש מור"ר מרן שליט"א בביאורו לירו' וז"ל: שמא יענעו את הביצה ונמצא מטלטל את המוקצה, ע"כ. ויל"ע מ"ט דייקא בביצה קחיש ר' מנא שיענענה ע"י כפיית הכלי בשונה מכל מוקצה, וכתב לן מור"ר מרן שליט"א "קל לנענעו", ודוק בזה למש"נ לעיל.

סימן פ"ד

היכא דסכו בשוגג חלות ביו"ט בביצה שנולדה בו ביום כדת מאי ליעביד

שו"ע סימן תקי"ג (סעיף ג'): ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם יש שישים כנגדו הכל מותר חוץ מן הביצה, אבל אם ליבנו בו התבשיל וכיוצא בזה מידי דלחזותא וטעמא עביד לא בטיל, ע"כ.

ובספר ערוך השולחן יו"ד ס"י ק"ב (ס"ק י') כתב וז"ל: יש מי שכתב דאם טחו חלות ביו"ט בביצה שנולדה בו ביום, יטול מכל חלה כדי נטילה שהוא כעובי אצבע, ואז החלה מותרת לאכול ביו"ט, ומה שחתך כדי נטילה יאכל למחר [באה"ט סק"א בשם בה"י]. ולי נראה דהחלות מותרות לגמרי, דסיכת החלות אין בהם שום ממש, ולא דמי לליבן מאכל, וכן מוכח להדיא בפסחים (ע"ו ע"א) דסיכה לאו כלום היא, ומשהו בעלמא קרו לה ע"ש. ואע"ג דבדבר שיש לו מתירין גם משהו אסור, זהו כשעיקר האיסור הוה ממש, אך שע"י התערובות נעשה משהו כגון שנתערבה באלף מ"מ לא בטיל, אבל לא כשעיקר

האיסור הוא משהו, וכי עדיף איסור דשיל"מ מפסח שאסרה התורה הבישול, ומ"מ אמרו שם דסיכה בעלמא לית לן בה. ועוד, שהרי יתבאר בדמקום שהמאכל מתקלקל אין דנין דין דשיל"מ, וזה ידוע לכל ההלכות כשיניחוהו למחר תאבד הטעם, דפת חמה עדיף הרבה טפי, ועמ"ש בסעיף י"ט וצ"ע, עכ"ל.

ועי' נמי בכף החיים סי' תקי"ג (ס"ק י"ט) דכתב וז"ל: ואם טחו החלות בביצה שנולדה ביו"ט א"צ רק כדי נטילה שהוא כעובי רוחב אצבע, ואיזה חלה הנשאת מותר לאכול ביו"ט וא"צ ס', והמותר מה שחתך כדי נטילה יאכל למחר, בית הלל ביו"ד סימן ק"ב אות א', לה"פ שם, ובחי צדק שם אות ה', חמ"מ בסימן זה אות ב', ועיין עוד בשע"ת אות ו', עכ"ל. וכע"ז כתב הכה"ח ז"ל ביו"ד סי' ק"ב (ס"ק י'), ע"ש היטב.

גם הלום מצאתי בדרכי תשובה סי' ק"ב (ס"ק ט', ד"ה ביצה שנולדה ביו"ט) דמיתתי למ"ש הבאה"ט (של מהרי"ט) משמ"י דהבית הלל, וכתב דכ"כ בשעה"ת להפרמ"ג חלק סוף פרק ג' שכתב כן לדינא בפשיטות, ע"ש, אכן בדרכ"ת קמוסיף עלה וז"ל: אמנם יעויין בהגהות מהרש"ק ז"ל על הפרמ"ג שם שהתפלג עליו, וכתב שלא ידע למה החמיר הפרמ"ג להצריך נטילה, הלא קי"ל דסיכה רק משהו בעלמא הוא, לכן העלה דסגי בקליפה, עיי"ש. ועי' בס' משמרת שלום על הפרמ"ג בשער התערובות שם (בד"ה הכנה"ג) שכ"ג שיש לסמוך להקל להתיר החלות ע"י קליפה עכ"ש עיי"ש, עכ"ל. ומאיך מיתתי למ"ש הערוה"ש ביו"ד דמיתתינן לעיל, וסו"ד קמסיים בזה וז"ל: ומיהו גם לפי דבריו (הערוה"ש ז"ל) עכ"פ צריך לקלוף מעט במקום שניכר הסיכה של הביצה, שכ' לעיל בדברינו סי' ס"ו (ס"ק מ"ו) דעכ"פ קליפה צריך לכ"ע, עכ"ל. וע"ש היטב. ועי' בספר מעדני השלחן הלכות תערובות סימן ק"ב (במעדה"ש, ס"ק ג') מש"כ בזה לדינא, ע"ש.

ובספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכ"ם (סימן י') הארכנו בעזה"ל לדון בענין חלה שמשוחה בשוגג בביצה שהי' בה דם, ודכן נמי בענין דפת פלטר שביצים טוחים על פניו, ובתו"ד נסתפקנו בגדר ביצים טוחים על פניו אי היינו ביצים בעין ע"פ הפת, או כעין משיחה שעושים לחלות בער"ש, והבאנו מאי דזכינו לשמוע בזה מרבתינו מו"ר מרן רשכבה"ג הגר"א שטיינמן זצוק"ל ויבדלו לחיים מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ומרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א, ע"ש באורך. ויש לדון מהכא להתם, וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

שוב שאלתי קמ"י מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בהיכא דמשחו חלה בביצה שנולדה ביו"ט, כדת מה יעשו בכדי שיוכלו לאכול מחלה זו ביו"ט, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "יתנוהו לגוי לאכלם", ומשמע דס"ל דאין לחלה זו היתר ביו"ט, ויל"ע בזה.

סימן פ"ה

בהא דמותר לכפות כלי ע"ג ביצה שנולדה ביו"ט ובלבד שלא יגע בה הכלי

שו"ע סימן תקי"ג (סעיף ד'): מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר, ובלבד שלא יגע בה הכלי, ע"כ.

והנה בשו"ע (שם, סעיף א') כתב "ביצה שנולדה ביום טוב אסור ליגע בה", וכתב עלה הרמ"א ז"ל "הגה דהיינו לטלטלה", ע"ש היטב. ובמ"ב (שם, ס"ק ג', דכ' דהיינו לטלטלה) כתב וז"ל: משמע מלשון זה שהוא חולק על המחבר וסבירא ליה דגם בביצה דוקא טלטול אסור, אבל נגיעה בעלמא שרי, אבל מכמה אחרונים משמע דסבירא להו דאפילו בנגיעה אסור, דמפני שהיא מתגלגלת מצוי להתנענע על ידי הנגיעה, עכ"ל, ועי' בשעה"צ (שם).

ולכאורה אי נימא דהרמ"א ז"ל פליג אדברי השו"ע ז"ל וסבירא ליה דליגע בהביצה גרידא מישרא שרי, אכתי צריך ביאור מ"ט בהא דסעיף ד' דכתב השו"ע ז"ל דמותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר "ובלבד שלא יגע בה הכלי", לא השיג הרמ"א ז"ל ולא מיד, והא לדעת"י ליכא איסורא בנגיעה גרידא, ולמימר דאה"נ הרמ"א ז"ל פליג אדברי השו"ע ז"ל, והא דלא השיג אסעיף ד' ולא מידי מדסמך אמ"ש איהו גופי' בסעיף א', כמדו' דדחיקא ורחיקא למימר הכי, אא"כ נימא דאיכא חילוקא בין נגיעה בביצה גרידא לכפיית כלי עליה, וכעין דראיתי מטין בסה"מ הנדפס מחדש במהדו' הר"מ ז"ל דהר"ש פרנקל ז"ל בהל' שבת (פכ"ה הכ"ג) אדברי המ"מ דהתם משמ"י דספר בתי כנסיות בית מנוחה (שכ"ב, א'), דכתב דבכפיית כלי יש יותר חשש מבנגיעה שיבוא לנדנדו בשביל להוסיב הכלי היטב, ואין האי ספרא מצוי אצלי למחזי בלישני, ואם אמת נכון הדבר אתי שפיר, אלא דג"ז צ"ב, דהי' לנושאי כלי השו"ע לפרש לן האי חילוקא, וצ"ע.

בתה הכי מצאתי בעזה"י במאמר מרדכי (תקי"ג, א') דכתב וז"ל: אסור ליגע בה, דהיינו לטלטלה, כתב הרב עולת שבת דרמ"א ז"ל חולק על המחבר, דלהמחבר ז"ל אפי' נגיעה דעלמא אסורה משום דכיון שהביצה עגולה איכא למיחש שמא ינידנה וכמ"ש הה"מ ז"ל (הל' שבת פכ"ה הכ"ג), ותימא על הרמ"א ז"ל שלא כתב בלשון יש אומרים, עכ"ד. ואני תמיה על תמיהתו, דלע"ד א"א לומר בשום פנים

דרמ"א ז"ל כתב כן כדי להוציא מדברי הה"מ, שהרי המעיין בב"י סימן זה וסימן ש"י ראה יראה בבירור שדברי הה"מ ז"ל הויין לקולא ולא לחומרא, ולכ"ע גבי ביצה אפי' הנגיעה אסורה, אלא שנחלקו בטעם הדבר, דלה"מ הוי הטעם משום שמא ינידה, ולבעל תרומת הדשן טעמא משום דהוי לצורך דבר המוקצה, וכל שהוא לצורך דבר המוקצה אפילו נגיעה בעלמא אסורה, ומאחר שכן לא יתכן לומר שרמ"א ז"ל מקיל כיון שלא מצינו מקיל גבי ביצה. ועוד, דלפי הבנת הרב עולת שבת מוכרחים אנו לומר דרמ"א ז"ל פליג על ההיא דלקמן סעיף ד' דאמרינן כופה עליה כלי ובלבד שלא יגע בה, שהרי הה"מ לא כתב דבריו אלא באותו ענין, ואם איתא דמ"ש רמ"א ז"ל כאן הוא לאפוקי מדברי הה"מ, ע"כ דפליג על הא דס"ד, וא"א לומר כן דהא הוא ש"ס ערוך בגמ' דבני מערבא והוא מוסכם, ובר מן דין קשיא דהא דין דס"ד כבר נתבאר לעיל סי' שכ"ב ס"א ולא נחלק עליו רמ"א ז"ל, ועי' סימן ש"י ס"ו, לכן פשיטא לן דרמ"א ז"ל אינו חולק על הה"מ, ומ"ש הכא (בסעיף א') דהיינו לטלטלה, צ"ל דהכוונה שאיסור הנגיעה הוא משום טלטול וכמ"ש הה"מ, אבל לא מצד נגיעה עצמה, דהא שרי ליגע בדבר המוקצה כמ"ש רמ"א ז"ל גופיה לעיל סימן ש"ח ס"ג, וכ"נ שהבין הרב מ"א אף על פי שלא הזכיר דברי הרב ע"ש כל עיקר, אלא דמ"מ פשטא דלישנא דמור"ם ז"ל לא משמע הכי, וגם מדברי הרב הלבוש ז"ל מבואר שלא הבין כן דעת רמ"א ז"ל, שהרי כתב דמותר ליגע בביצה ואינו אסור אלא לטלטלה וכדברי הרב ע"ש, וכך הבין הרט"ז ז"ל, והוא תמוה מן הטעמים שכתבנו, לכן נלע"ד לפרש בד"א, ולעולם לא יחלוק מור"ם ז"ל על הה"מ ולא על רבינו המחבר ז"ל, אלא פירושי קא מפרש דבריו (ובשינוי קצת מן הדרך הראשון), וזה דע"כ לא כתבו הפוסקים דאסור ליגע בביצה אלא גבי כפיית כלי, ועלה כתב הה"מ ז"ל דטעמא דמילתא משום דכיון שהיא עגולה איכא למיחש לשמא ינידנה, ואינו יכול להשתמר מלגלגלה כיון שהוא מכסה אותה בכלי ואינו רואה אותה, אבל ליגע בביצה נגיעה בעלמא מצינו למימר דשרי, דשפיר אפשר ליהרר מלהנידה, ובפרט כשאניה מונחת על השלחן או על הקרקע אלא היא מוקפת וסמוכה לאיזה דבר דליכא למיחש כ"כ לנדנדו, ולכן כתב רמ"א ז"ל על מ"ש רבינו המחבר סתם אסור ליגע בה דהיינו לטלטלה, כלומר אבל בלא טלטול שרי, והיינו על הדרך שכתבנו, אבל בכפיית כלי וכיוצא שקשה ליהרר מנדנודה אם יגע בה אסור ליגע, כנ"ל ברור, ואתו שפיר דברי רמ"א ולבוש, ובה נסתלקה קושיית הרט"ז מסימן רס"ה ע"ש, ובלא"ה נמי לק"מ, דש"ה דאיכא למיחש להטייה דהוי איסורא דאורייתא, גם מה שהקשה הרב מ"א לאידך גיסא דבסימן רס"ה לא אסר אלא כשיש לחוש להטייה, אבל כשאין הנר דלוק שרי אעפ"י שינדנדנו, י"ל דהתם כיון שהוא מגולה מצי לאיזדוהרי טפי מלהנידו בנגיעתו, ומש"ה לא חישינן אלא כשהנר דלוק, משא"כ גבי כפיית כלי דביצה, ודוק. עכ"ל דהמאמר מרדכי.

הא קמן דהמאמר"ר גופי' כתב בריש דבריו דאי כדברי העו"ש אכתי נמצא דפליג רמ"א ז"ל טובא אדכתב השו"ע ז"ל בסעיף ד', ודא"א לפרש כן מהני טעמי דנקיט, ועל כן הוא דחילק למעשה בין נגיעה בביצה גרידא לכפיית כלי ע"ג ביצה. ולעיל חילקנו באופ"א בין נגיעה בביצה לכפיית כלי עלי' משמ"י דהבתי כנסיות. ובמאמר"ר חזינו דקמפרש להאי חילוקא באופ"א, והיינו לצד דבכפיית כלי אין רואה להביצה ע"כ שפיר איכא למיחש שינידנה, משא"כ בנגיעה גרידא דיכול ליהרר מזה.

איברא דבעיקר מאי דכתב המאמר"ר דרמ"א ז"ל לא סייג אדברי השו"ע ז"ל, ורק דקמפרש דליגע בה גרידא מישרא שרי ורק דלטלטלה הוא דאסור, לפענ"ד צ"ע בזה טובא, דהנה לעיל (סימן פ"ג) מיתתינן לישנא דהטור ר"ס תקי"ג דביצה שנולדה ביו"ט "אסור ליגע בה", והתם כתב הב"י ז"ל גופי' לפרש כן עפ"י דהמ"מ ז"ל, והא המ"מ ז"ל גופי' מייירי בכפיית כלי ע"ג הביצה, וחזינו דאדרבה הב"י ז"ל פירושי קמפרש לדברי הטור דבפשיטות מייירי בנגיעה גרידא עפ"י דהמ"מ ז"ל, וצ"ב. ותו דהתם מיתתינן מגדולים חקרי לב דמשמע מלישנייהו בהדי' דנגיעה גרידא דהביצה אסירא מחמת הך חששא, ועי' נמי בשלהי דברינו דבסברא י"ל דבנגיעה גרידא קשה ליהרר טפי מאשר כפיית כלי, דבכלי אין מוכרח שיגע בהביצה גופא משא"כ בנגיעה בה בהדיא, ויש להתיישב בכל זה וצריך עיון.

סימן פ"ו

בשיעורא דשישים בתים דאי יש בהו תרנגול וזכר תלינן דנולדה הביצה ביממא

שו"ע סימן תקי"ג (סעיף ו'): ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ואחר כך נולדה ביום טוב מותרת, לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יום טוב סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה, מותרת, שתרגולת אינה יולדת בלילה ואנו תולין שמא תמול יצא רובה וחזר, והוא שיש תרנגול זכר תוך שישים בתים ואינו מפסיק נהר שיש בו גשר, שאם לא כן אפשר שתלד בלילה ואסור, ע"כ, וע"ש בכ"ד.

והא דכתב השו"ע ז"ל: "והוא שיש תרנגול זכר תוך שישים בתים", היינו עפ"י מ"ש בביצה (ז' ע"א) אמר רבינא גמירי כל היכא דאיכא זכר

לא ספנא מארעא, ועד כמה, אמר רב גמדה משמיה דרב כל היכא דשמעה קליה ביממא עבד רב מרי עובדא עד שיתין בתי, ע"כ. וע"ש כולא סוגי'. ופירש"י (שם, ד"ה עובדא) וז"ל: בדק מעי"ט ולא מצא ולא היה תרנגול זכר עד שישים בתים, וסמך רב מרי על התרנגול והתיר את הביצה, ע"כ.

ואיכא לעיוני דבגמ' ובפ' לא נתפרש שיעור זה דשישים בתים היאך משערין ליה, אי בעינן דיהיו הני בתים קרובים זה לזה או אף במרוחקין זה מזה, ואי אף במרוחקין זה מזה בכמה הוא שיעור המרחק לענין זה. ובשגם לא נתפרש שיעור רוחב הבתים להאי ענינא דישנם בתים ארוכים וישנם קצרים, ולעת עתה לא מצאתי למי שיעמוד בזה, וצריך עיון (גם כשדברתי בהאי ענינא עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף וש"ס, כמדו' דאמר בתו"ד דזה השיעור דשיעור חז"ל בימיהם אך האינדא, יל"ע בזה, וצ"ע).

תו יש להסתפק בהיכא דהתרנגולת נעולה בלול, אי בזה נמי שייך האי ענינא דשומעת קול זכר מדוכתא אחרינא, ולכאורה האי ענין מציאותי, וכיון דלא שייך בהדא שוב איכא למימר דספנא מארעא, ואחר זמן מצאתי בס"ד בספר חידושים וביאורים להגר"ח גריינמן זלה"ה (ביצה, דף ז' ע"א בסו"ד) דכתב בהא וז"ל: ונראה דאם היא נעולה בקנה שפיר ספנא מארעא אע"ג דשמעה וקלי', עכ"ל. ודוק היטב. ומיהו יש לדון בזה ממ"ש בשו"ת מנחת יצחק (ח"א, סימן ק"ו, ובח"ד סימן נ"ו ס"ג, ע"ש היטב הדק). וכשדברתי בזה עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף וש"ס, הסכים נמי דאם דרכה להיות נעולה בליל הו"ל ספנא מארעא.

סימן פ"ז

בענין עכו"ם שהביא ביצים ביו"ט ראשון והסיח לפי תומו שנולדו מאתמול והמסתפק

כתב הרמ"א ז"ל סימן תקי"ג (סעיף ו') וז"ל: ואינו יהודי המביא ביצים ביום טוב ראשון ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול מותר לסמוך עליו (מרדכי ריש ביצה), ודוקא ביו"ט ראשון שחל באמצע השבוע, אבל ביו"ט ראשון שחל באחד בשבת שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביו"ט, אין אינו יהודי מסיח לפי תומו נאמן. ודוקא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני אפילו ראש השנה נאמן דאינו אלא דרבנן (תה"ד, סימן ע"ט), ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק כ"ט, ד"ה מותר לסמוך עליו) כתב וז"ל: כיון שהוא מילתא דרבנן וגם לא אתחזק איסורא, עכ"ל. ובשער הציון (שם, ס"ק כ"ו) כתב על זה וז"ל: עיין [ביו"ד] סימן קל"ז סעיף קטן י"ט בש"ך שם, והנה בביאור הגר"א סימן קכ"ב כתב דהוא דעות חלוקות בפוסקים, ועיין באליה רבה שכתב דמכל מקום יש להקל בענינו מטעם שמגרע כוחו במה שאומר שנולדו מאתמול, וגם דרוב הביצים של המוכרים הם מה שנולדו אתמול, עכ"ל עיי"ש.

וביאור הדברים, דהנה בשו"ע יו"ד סי' קל"ז (סעיף ו') כתב וז"ל: אין גוי מסיח לפי תומו נאמן בהכשר כלים האסורים: הגה: ועין לעיל סימן קכ"ב כיצד נוהגין, ע"כ. וכתב עלה הש"ך (שם, ס"ק י"ט, ד"ה אין גוי כו') וז"ל: ואף על גב דבש"ס פרק הגזול בתרא (ב"ק דף ק"ד ע"ב) איתא דעובד כוכבים נאמן מסיח לפי תומו באיסור דרבנן. והוא מוסכם מכל הפוסקים וכמו שכתבתי בסימן צ"ח ס"ק ב', יש לומר דהתם מייירי בדבר דלא אתחזק איסורא מה שאין כן הכא דודאי נשתמש בכלים אלו יין של איסור, וחילוק זה הוזכר בריב"ש סימן תל"ג, הבאתיו שם, ובהא אתי שפיר דלא תקשי דכאן סתם הר"ב כדברי המחבר, ובאו"ח סוף סימן תקי"ג (סעיף ו') כתב דעובד כוכבים המביא ביצים ביום טוב נאמן במסיח לפי תומו שנולדו מאתמול כיון דאינו אלא איסור דרבנן, דהתם לא אתחזק איסורא, ובהא אתי שפיר לקמן סימן ש"ב ס"ק ב' ע"ש, ואף על גב דלעיל סימן ס"ט סעיף י' כתוב דאם נתן עובד כוכבים בשר בקדרה ואין ידוע אם הדיחו נאמן במסיח לפי תומו (כיון דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן) אף על גב דאיתחזק איסורא, יש לומר דהתם כיון דאיכא נמי טעמא דעובדי כוכבים קפדי אנקיותא להדיח הבשר וכמו שכתבו הפוסקים שם, סמכינן עלה, וכמו שכתבתי שם בס"ק מ"ב, ועיין בסימן קכ"ב סעיף י"א, עכ"ל. נמצא מבואר מינה דעכו"ם מסל"ת נאמן באיסור דרבנן דלא אתחזק איסורא, ובביאור הגר"א (שם, ס"ק ט"ז) קמציין להא בס"י קכ"ב (סעיף י"א).

ובשו"ע סי' קכ"ב (סעיף י"א) כתב וז"ל: כלי סעודה שביד הגוי ומסיח לפי תומו ואומר שחדשים הם, ויראה שהוא כמו שהוא אומר, מותר לקנותם ממנו: הגה: ויש מחמירין ואומרים שאינו נאמן, ואין ליקח כלים מן הגויים רק כשמוכר הרבה כלים וקונה כלי בין הכלים, וכן נוהגין לכתחילה, אבל במקום הדחק כגון שנתארח בבית גוי ואין לו כלים נוהגין כסברא הראשונה, וכן עיקר, ועיין לקמן סימן קל"ז, ע"כ. ובש"ך (שם, ס"ק י'), ד"ה מותר לקנותם) כתב וז"ל: נראה לי דהיינו טעמא דכיון דסתם כלים של גויים אינן בני יומן, אם כן ליכא אלא איסור דרבנן. ועובד כוכבים מסיח לפי תומו נאמן באיסור דרבנן

כמו שכתבתי בסימן צ"ח ס"ק ב' ע"ש, ועיין לעיל סימן קכ"א ס"ק טו, עכ"ל.

איברא דהביאור הגר"א (שם, ד"ה כלי כו') כתב וז"ל: עיין לקמן סימן קל"ז סעיף ו' אין עובד כוכבים כו', ועיין באו"ח סימן תקי"ג סעיף ו' בהג"ה דנאמן בדרבנן, והוא דעות חלוקות בפוסקים, ועיין ב"י ביו"ד שם, ופליגי בסוגיא דפרק י' דבבא קמא (ק"ד ע"ב) דמסיח לפי תומו נאמן בדרבנן אי אמרינן כן אף בעובד כוכבים או לא, ויש **מחמירין** - דסבירא להו דאף בדרבנן אינו נאמן, עכ"ל, וע"ש. [והש"ך ז"ל גופי' קמייטי לסוגי' דב"ק (שם) בחידושי'ו לסי' קל"ז וכדמייטינן לעיל, ע"ש היטב].

ומיהו לדינא קמסתמיך השעה"צ דמייטינן להקל בהא לפי מ"ש באליה רבה (תק"ג, י"א ד"ה מותר לסמוך וכו') וז"ל: בספר פרי חדש (י"ד סימן ס"ט) האריך ואסור בזה דאין מסיח לפי תומו נאמן כלל ע"ש, וכמה רב גובריה לחלק על הכרעת רמ"א כמרדכי (סימן תרמ"א) ותרומת הדשן (ח"א, סימן ע"ט), אף שראה בב"י שהפוסקים וכ"מ במהר"ל (שם) בשם מהר"ש (סימן תע"א) ועוד דאפשר דכ"ע מודים בזה כיון שמגרע כוחו, ומהר"י ווייל סימן קל"א ורש"ל (פ"א, סימן ו') מתירים באמת בזה אפילו באיסור דאורייתא, ועוד דסברא גדולה היא דסמכינן ארוב מוכרי ביצים שהם מנוול קודם יו"ט, עכ"ל. ועי' נמי בכף החיים סימן תקי"ג (ס"ק מ"ט) מ"ש בזה, ע"ש.

ואעיקרא דמילתא אי עכ"ם נאמן במסל"ת היכא דהוי איסורא דרבנן, עי' בברכי יוסף למרן הגר"ח זלה"ה סימן תקי"ג (ס"ק ב') דכתב ע"ד הרמ"א ז"ל דהתם וז"ל: כ"כ המרדכי, וכתב מור"ם בד"מ דאפשר דבאיסור דרבנן אף הרשב"א והרא"ש והריב"ש מודים דגוי מסיח לפי תומו נאמן. ואנא זעירא בא"ה סימן ו' (צ"ל ז', ועי' לקמן) הוכחתי מתשובות הגדולים הנז' איש איש ממקומו דאסרי אף במידי דרבנן עש"ב, עכ"ל.

ובברכ"י (אבן העזר סימן ז', ס"ק י') כתב בתו"ד וז"ל: וחזה הוית למרן ב"י א"ח סי' תקי"ג שכתב משם המרדכי דאם עכ"ם מסל"ת אומר דנולדה הביצה קודם יו"ט שרי, ואעפ"י שכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ח דאין עכ"ם מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה לבד, וכ"כ הרשב"א והריב"ש בתשובה, כיון דמידי דרבנן הוא הסומך על המרדכי לא הפסיד. וכתב מור"ם בדרכי משה דאפשר דבאיסור דרבנן אפ"י הרשב"א והרא"ש והריב"ש מודים דנאמן, ולא אמרו דאינו נאמן אלא כשהוא דאורייתא, עכ"ד. וק"ק דהרי הרא"ש בתשובה כלל י"ח סימן ט' קאי בסוגיא שעכ"ם מסל"ת אומר דנתיישנה י"ב חודש, וכתב דלא מצינו עכ"ם מסל"ת נאמן באיסור והיתר אלא בעדות אשה, והרי קאי בדרבנן. גם הריב"ש סי' תל"ג קאי אעכ"ם מסל"ת דנתיישנו הכלים י"ב חודש, גם הרשב"א סי' תצ"ז כתב בכלים דמספקא לן אם הם ישנים או חדשים ועכ"ם מסל"ת דאינו נאמן, וכ"כ הפר"ח סי' ס"ט דדעת הרשב"א והרא"ש והריב"ש דאפ"י בדרבנן עכ"ם מסל"ת לא מהימן, וכ"כ מרן בב"י סי' קל"א, עכ"ל וע"ש בכל דבריו.

ועי' נמי בשדי חמד (כרך ב', מערכת הגימ"ל, ס"ק כ"ח, דף ג' ע"ב מדה"ס) דכתב וז"ל: גוי עובד כו"ם אי מהני באיסורין דרבנן, עיין להגאונים ברכי יוסף אה"ע סימן ז' אות י', שו"ת בית יהודה חיו"ד סימן א', מה"ר מערכת נאמנות, יד דוד סימן ס"ט אות כ"ב, כסף נבחר דף פ"ה ע"א ובדף פ"ד ע"ד, חת"ס יו"ד ס"ד, זכרון כהונה דף ל"א ע"ד ול"ב, שו"ת חינוך בית יהודה סימן י"א הובא בח"י [בחק יעקב] סי' תמ"ח סק"ד, ועל דברי הש"ך יו"ד סימן ס"ו ופרמ"ג שם האריך בשו"ת מוה"רם מרוטנבורג האחרונים בחיו"ד סימן ב', ועוד מענין לענין ע"ש, ועיין בית מאיר לא"ח סי' תס"ז ד"ה המ"א, וכתב בשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סימן קל"ד דדעת הרב המב"ט ח"ב סימן מ"ט דבדרבנן נאמן אף בלי מסל"ת, ואף שבעצי ארזים סימן י"ז ס"ק כ"ז תמה, כבר כתבתי במ"א שבכל איסורין שאין צריך תורת עדות וכל הפסולין כשרים, ע"ט יו"ד סי' צ"ח סק"ג, גם בלי מסל"ת כשר, א"כ בודאי כשר, עכ"ל. ואם הוא דבר שיש חשש שמכוין להשביח מקחו אי מהני מסל"ת, עיין בשו"ע יו"ד סימן ש"ב לענין כלאים, ובסימן שמ"ו לענין בכור בהמה, ובחונים על הש"ע, ועמ"ש בקונטרס אסיפת דינים במערכת בכור בהמה סימן ג' אות י"ד, עכ"ל. ויש בזה בעוד איזהו מקומן בשד"ח, ואי"ה עוד חזון למועד בל"ג להרחיב בזה. וע"ע בספר שב שמעתא (שמעתא ז', פרק ח' ואילך) ע"ש באורך, ואכמ"ל [וע"ע שו"ע או"ח סי' תקט"ו (סעיף ג') מ"ש רמ"א ז"ל התם, ע"ש].

סימן פ"ח

בענין הנמכת להבת הגז ביו"ט משום הפסד ממון

שו"ע סימן תקי"ד (סעיף א'): אסור לכבות דלקה ביום טוב, ואפילו אם רואה ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפשות, ע"כ. ובמשנה ברורה (שם, ס"ק א', ד"ה לכבות דלקה ביום טוב) כתב וז"ל: דמשום הפסד ממון לא הותר כיבוי ביום טוב, עכ"ל. (ועי' בשו"ת חלקת יואב (ח"א, חא"ח, סימן כ"ו) מ"ש בענינא דעשיית מלאכה ביו"ט לצורך הפסד ממון, ע"ש באורך). ובשו"ת אגרות משה (חא"ח, ח"א סימן צ"ג,

עמוד קנ"ג) כתב בתו"ד וז"ל: ובדבר להקטין אש הגעז ביו"ט אם עדיף ממכבה לגמרי, איני רואה בזה טעם שיהיה עדיף, דבהקטנה הוא ג"כ מכבה כמו מכבה לגמרי, ויש אצלי חידוש גדול ואיני רוצה לכתוב זה בכתב, עכ"ל.

והכי נמי עי' באגרו"מ (שם, סימן קט"ו) דכתב בתו"ד וז"ל: ובדבר להקטין את האש ביו"ט, הנה כשצריך להקטין את האש כדי שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה מותר, ואף אם יכול להניח אש זה הגדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן יכול להקטין אש זה ולא להדליק אש אחר, כי כשהוא לצורך התבשיל אין חילוק בין הדלקה לכבוי כיון שגם כבוי מותר לצורך אוכל נפש כמו בבשרא אגומרי כמפורש בביצה דף כ"ג, ולהקטין שלא לצורך בשול אלא משום הפסד הגעז הוא כמו כבוי הגעז, ואם כבוי לגמרי אסור, אסור גם להקטין, עכ"ל. [וע"ע באגרו"מ (שם, שלהי סימן קכ"ח) ובאגרו"מ (ח"ד, חא"ח, סימן ק"ג) מ"ש בזה, ע"ש היטב].

תו מצאתי בשו"ת רבבות אפרים להגר"א גרינבלט זלה"ה (ח"ג, סימן רע"ז) דהאריך בענינא דהנמכת להבת הגז ביום טוב, והביא חבל אחרונים גדול שאסרו הנמכת להבה לצורך הפסד ממון גרידא, וקמוסיף עלה דבביתו אף פעם לא הקטינו ללהבת הגז ביו"ט, ומחמת דס"ל דככל פעם שמגדילים או מקטינים להבה בא אש חדש, ודשוב שאל זה למרן האגרו"מ זלה"ה ולא אמר לו הן ולא לאו, ע"ש. וע"ע בשו"ת רבב"א (ח"ד, סימן קע"ז, עמוד שמ"א), ע"ש.

ועיין נמי בספר שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח (פ"ג, ס"ק י') דהעלה לדינא דאסור להקטין להבה אם כל כוונתו בזה למנוע הפסד ממון. ובהערה דשם (ס"ק נ"ז) קמציין למ"ש באגרו"מ (חא"ח, ח"א, ס' צ"ג) [ואיכא לאוסופי אהא ממ"ש לעיל], ותו דן שם אי שרי להנמיך להבה בהיכא דחושש שהאש תכבה בלילה וכה"ג, ע"ש בזה.

ובספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א (הלכות יו"ט, פ"ג עמוד קי"ט) כתב בתו"ד וז"ל: במ"ב (תקי"ד, ט"ו) כתב חתיכות חלב או שעוה המונחות בנר, מותר ליקח אחת מן החתיכות הרחוקות מן הפתילות אחרי שאין הפתילה יונק מהם כלל, ויש לדון אם סגירת או הקטנת מיכל הגז דומה למסלק חתיכות חלב המרוחקים מהפתילות שמותר ביום טוב, והכי נמי ע"י סגירת הגז רק מונע מהגז מלהכנס, ואין לגז שבמיכל שום קשר עם האש הקיימת, אולם למעשה נראה שזה דומה לנר מלא שמן כיון שהגז העומד לבעור הרי הוא מחובר עם הגז הבעור בלי שום גורם חיצוני, ודומה לשמן שכולו חיבור, וסגירת בלון הגז הוא כמסיר שמן מן הנר, עכ"ל. ומבואר דאף להחוש"ש אסור להנמיך להבה רק משום הפסד ממון, ומה"ט דהו"ל כמסיר שמן מן הנר, ודוק היטב.

וחידושיא רבא כתב בספר נטעי גבריאל (יו"ט ח"א פכ"א הערה ג') משמ"י דשו"ת מגדלות מרקחים (חא"ח, סימן צ"ז), דחדית דבכיבוי הגז ליכא איסורא דכיבוי, ומטעמא דבכל רגע ורגע דולק אויר אחר, ול"ש למימר דנכבה אותו הגז שהי' דולק רק שהקנה נסגר שלא יבוא עוד, ואותו הגז שהי' בחוף נבערה לגמרי ולא נכבה כלל, ע"ש. ומייטי דכע"ז כתב בשו"ת בית אבי הגר"א ליעבעס זלה"ה (ח"ד, סימן ק"ב) [ובעיניי בשו"ת בית אבי הנ"ל כמדו' דלא כתב להתיר בזה, רק דנקיט צד שכזה בתוך דבריו, ע"ש היטב].

גם הלום ראיתי דיש לדון בהא ממ"ש הגאון רבי צבי הירש אורנשטיין זלה"ה, נכדו דהישועות יעקב ז"ל הנד' בס' ישועי' חלק אורח חיים סו"ס של"ד בדברי נכד המחבר (דף קנ"ג ע"א מדה"ס ואילך), ע"ש היטב [ומיהו כאמור בדברי החו"ש דמייטינן לעיל חזינן דס"ל לדינא דהנמכת להבת הגז הו"ל כמסיר שמן מן הנר].

סימן פ"ט

בענין הדלקת נר נשמה (יארציטי) ביום טוב, ובעיקר הדלקת נר נשמה לעילוי נשמה והמסתעף

שו"ע סימן תקי"ד (סעיף ה'): נר של בטלה דהיינו שאינו צריך לו אסור להדליקו, אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה, ומותר להדליקו אפילו ביום טוב שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה, ע"כ, וע"ש בכל דבריו.

ובשו"ת כתב סופר (חא"ח, סימן ס"ה) נשאל מתלמידו הגאון רבי אליעזר זוסמאן סופר זלה"ה אם מותר להדליק נר יא"צ ביום טוב, ובתשובתו האריך באריכות עצומה מירושלמי דביצה (פ"ה ה"ב) גבי נר של בטלה, וממ"ש בנו"כ דשם והמסתעף מינה מש"ס ופוסקים, ע"ש נפלאות מתורת קדשו, וסו"ד כתב הכת"ס וזל"ק: "ואחרי דברים הדברים אלו נבוא לדון בנדון שלפנינו להדליק נר יא"צ ביו"ט, לפי שנוהגים שלא להשתמש בו, ומניחים אותו מן הצד דלא להשתמש בהו כמו נר של מצוה, לכאורה אפ"י בליל יו"ט אסור להדליק דנר זה לאו לכבוד יו"ט הוא ולא לצורך יו"ט, והוא ממש נר בטלה דנקטינן לאסור משום דאמר ר"י לא תשרי, ואפשר דבמעמידו בחדר שאוכלים בו הגם שאין נוהגים להשתמש בנר זה מ"מ מוסיף עוד אור בחדר ונהנה ממילא, ועי' יש"ש דמייטי מג"א סי' תקי"ד ס"ק י"ב. וכששכח להדליק בלילה או שכבה ולחזור ולהדליקו ביום נראה

לפענ"ד להתיר, דנר יא"צ נ"ל מחשב מצוה מאחר שכבר נוהגים בו, והוא לכבוד אבות ע"פ קרא נר אלקי נשמת אדם, ועי' ד"מ או"ח סי' תר"י בשם הכל בו, שהמנהג שכל א' מדליק ביה"כ לכפר על אביו ועל אמו, וכ"כ בהג"ה רמ"א עיי"ש, ונראה שמנהג זה להדליק יא"צ נתייסד לתועלת נשמת האבות, ויש בזה מצות כיבוד אב ואם, ואמת בתשובת מהרש"ל ס"י מ"ו דמייטי מג"א סי' ר"ס ס"ק י' משמע דליכא מצוה, רק משום דכבר נהגו הוא כצורך גדול, ולכן מתיר בבהכנ"ס ע"י נכרי, מזה נראה קצת דמצוה לית בי', ואינו מוכרח, ולפ"ז יש להתיר כמו נרות דבהכנ"ס דכתבנו כיון דמצות נר בהכנ"ס מצוה דיומא הוא לא דמי לנדריים ונדבות, ה"ה נר יא"צ אם נחשבהו למצוה מצוה דיומא הוא דזמנה ביום שמתו אבותיו דוקא ושרי. ועוד נראה מדחשיב ל' תשובת מהרש"ל לצורך גדול כיון דהרגילו בו וקפדו טובא דמתיר יותר משארי מצוה, אם לא יוכל להדליק נר זה ביו"ט כששכח להדליק מבעיו"ט, או שכבה או ביו"ט אחר שבת או ביו"ט שני יהי' מצטער טובא על דבר זה, יש להתיר משום שמחת יו"ט, ויש בזה תרתי משום מצוה וגם שמחת יו"ט מתרי טעמי שכל הרא"ש, כנלפענ"ד, והא ר"י עצמו אמר לא תאסור דלא ברירא ליה לאיסורא, לכן יש לסמוך על כל הנ"ל להתיירא. ומ"מ למעשה נ"ל יותר להדליקו בבהכנ"ס ואפ"י אין שם אדם, דמצוה בוודאי איכא ככל נר של בהכנ"ס, וכן הוריתי אז לפי שעה, הנלפענ"ד כתבתי בעזרת החונן לאדם דעת, עכ"ל דהכת"ס, וע"ש היטב.

ועיין בשדי חמד (כרך ט', מערכת יום טוב, סימן א', ס"ק ל"ו), דף ח' ע"א מדה"ס) דמייטי לדברי הכתב סופר לדינא, ע"ש היטב. וע"ע בשו"ת צ"ץ אליעזר להגר"א וולדינברג זלה"ה (חלק ו', סימן י') מ"ש בענינא דהדלקת נרות נשמה ביו"ט, ע"ש. ועי' בשו"ת אור לציון (ח"ג, פרק כ', ס"ק ח') עיין שם, והכי נמי קחזינא בכמה מהאחרונים דהאריכו בהא, ודנו בהא נמי ממ"ש בשו"ת אמרי אש (חא"ח, סימן מ'), ע"ש, ואכמ"ל.

ובביאור הלכה סי' תקי"ד (ד"ה נר של בטלה) כתב בשלהי דבריו וז"ל: ודע עוד דנר של יארציטי אם לא הדליקו בערב יום טוב ידליקו על כל פנים בחדר שאוכלין בו, דמוסיף אורה בחדר, ויותר טוב שידליקו בבית הכנסת ויצא מחשש נר של בטלה, ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גונו, דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, כן מתבאר בתשובת כתב סופר, עכ"ל.

ויש להעיר בזה, דהנה בשו"ע הל' שבת סימן רס"א (סעיף א') כתב בתו"ד וז"ל: ומותר לומר לאינו יהודי בין השמשות להדליק נר לצורך שבת, וכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה או שהוא טרוד ונחפו עליה, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ט"ז, ד"ה ונחפו עליה) כתב וז"ל: כתב רש"ל (שו"ת, סימן מ"ו) היינו כל דבר שאם לא יהיה נעשה הוא מצטער בשבת, שרי לעשות על ידי האיני יהודי בין השמשות, אבל לבי נוקף להחמיר אם אין לו בהן שום צורך בשבת רק לצורך חול, אך אם הוא הפסד מרובה או לצורך גדול שרי שבותין בבין השמשות, ובפרט שבות דאמירה לאינו יהודי דלית ביה מעשה, ועל כן מותר לומר לאינו יהודי בין השמשות להדליק נר יארציטי, מאחר שהעולם נזהרין בו חשבינן כלצורך גדול, עכ"ל בקיצור, עכ"ל דהמ"ב ז"ל וע"ש.

ולכאורה מהא דמייטי המ"ב ז"ל בהלכות שבת לדברי מהרש"ל ז"ל, ולא העיר עלי' ולא מידי, משמע קצת דס"ל כהא דלית בנר דיא"צ משום מצוה, וכדמייטינן לעיל מהכת"ס גופי' דדייק מדברי מהרש"ל ז"ל הנזכר דמשמע דליכא בהא משום מצוה, ורק משום דכבר נהגו הוא כלצורך גדול ושרי (ובמ"ש הכת"ס דהתם ע"ד מהרש"ל ז"ל "ואינו מוכרח", יל"ד בכונתו בזה, וק"ל). ומיהו איכא לדחויי דמינה ליכא לאוכוחי בדעת' דהמ"ב ז"ל ולא מידי, והיינו לצד דבהל' שבת קמ"ל דאף לו נימא דלא הו"ל נר דיא"צ כנר דמצוה, מ"מ מישרא שרי מה"ט דכתב מהרש"ל ז"ל, אך דאה"נ לפימ"ש בביאור"ל דהל' יו"ט עוד זאת נוסף בהא טעם לשבח להתירא מחמת דהו"ל כלצורך מצוה, ותו איכא למימר דביאור"ל גופי' (שם) יל"ד אם אמנם ס"ל דהו"ל כנר דמצוה לכתחילה, ויל"ד בזה.

תו יש להעיר דממ"ש מהרש"ל ז"ל דמייטי המ"ב בהלכות שבת דמהני לאדלוקי נר נשמה ע"י עכו"ם, דמשמע מינה דאין נ"מ מיהו המדליק להנר נשמה, והעיקר בזה שיהי' דלוק.

ושו"ר בספר כל בו ליארציטי להרה"ג ר"א לעווין שליט"א (ח"א, עמוד שכ"ח) דמייטי מספר נשמת ישראל (עמוד תשפ"ב) דכתב עפ"י מהרש"ל ז"ל וז"ל: ואגב יוצא מהמהרש"ל שתועלת הנר אינו עצם ההדלקה אלא מה שהנר בוער, שהרי פשיטא ל' דמהני מה שעכו"ם מדליק את הנר נשמה אף שמעשה עכו"ם אין לו שום תועלת (ואין סליחות לעכו"ם ודו"ק), עכ"ל, וע"ש. (אלא דבהא גופא יל"ד ממ"ש בשו"ת תורה לשמה (סימן תק"כ), והו"ד בספר כל בו ליארציטי (עמוד שכ"ג), דס"ל דבכל יא"צ צריך שידליק הבן את הנר בידו, וד"ז חשיב ל' בכלל כיבוד או"א, ע"ש. ועי' בכל מ"ש התם ובשו"ת וישאל שאל (חא"ח, סימן ל"ג) ע"ש, ואכמ"ל.

ובספר פסקי תשובות סי' תקי"ד (הערה ע"א) מייטי מספר זה השלחן דכתב לדיוקי במ"ש הביאור"ל עפ"י הכת"ס דנר דיא"צ הו"ל "כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותי", דלפי זה אין ההיתר

אלא כשמדליק לכבוד הוריו שמצוה לכבדם אף לאחר מותם, אך לא כשמדליק לזכר שאר קרובים, ע"ש.

ומספק לן אי שרי להדליק נר יא"צ עבור נשמת צדיק (בהיכא דלא הדליקו מעי"ט, וכן נמי דלא בכ"מ אפשר להדליקו מעי"ט וכגון דחל שבת קודם יו"ט), וכן נמי יש לעיין דלהמתבאר לעיל נראה דכל הא דדנו הפו' היינו אהדלקת הנר ביא"צ גופי', אך צ"ע אי שרי להדליק נר לעי"נ צדיק שלא ביא"צ גופי', וכדמצוי שמדליקים נרות עבור נשמות הצדיקים לעורר זכותיהם, וצ"ע בכל זה, ועי' בשלהי סימן דנא מה דהבאנו ממו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה, ע"ש.

ועי' בספר כשחר אורח (פ"ט, ס"ק ק') דנשאל מו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן זצוק"ל ע"ד הדלקת נר נשמה בשבועות (שחל במוצ"ש), והשיב דאם נהנים מאורו וכגון שעומד בחדר חשוך מותר, וציינו שם לביאורו הגר"ח, ויל"ד בכל זה.

ובעיקר ענינא דהדלקת נר לטובת נשמת המת, עי' בשו"ת חתם סופר חלק שישי (סימן כ"ז) דכתב בתו"ד וז"ל: מ"מ אפי' להסוברים דהדלקת נר בבה"כ חשיב טפי מחילוק לעניים, היינו בבה"כ, אבל הדלקה בחדר אחד לנשמתו של אדם, ואפי' להדליק על ציון שבקברו, לא ידעתי מצוה רבה בזה, ומצאתי ברלב"ח סי' ג' שכתב שנהגו לנדור נדרים להדלקת נר על ציון קבר שמואל הנביא, וכתב כיון שנהגו כך מצוה הוא, ויהיב טעמא השייך לשמואל הנביא דוקא, ע"ש. מ"מ אין כאן מצוה רבה, וחילוק לעניים עדיף מיניה בלי ספק, ויש להמתיק בדברי אגדה בשבת ל' ע"ב נר קרוי נר נשמה קרויה נר, מוטב תכבה נרו של בשר ודם ואל יכבה נרו של הקב"ה, והיינו קיום נפשות עניים הוא הטבת נרות האמתיים, והוא מצוה חשובה טפי מהדלקת הנר, עכ"ל. וע"ש בכד"ק.

והרלב"ח ז"ל בתשובותיו (סימן ז') [דקמציין ליה החת"ס ז"ל] כתב בתו"ד וז"ל: והנה ראינו כי דרך בני המלכות הזה ומלכות המערב לנדור ולהקדיש בזה האופן שאומרים כך וכך לאדוננו שמואל ע"ה, ופירוש לשונם כפי הסכמתם הוא להקדש אדוננו שמואל, וכוונתם כפי מה שראינו היא שמביאים נדריהם ונדבותם לבית ציון הנביא עליו השלום, ושם מדליקין שמן ושעוה לכבודו, והנותר מן הכל נותנים אותו ביד הנאמן על ההקדש הנוכח, והוא מוציא אותו בכבוד ספר תורה ובכבוד בית הכנסת הי"ג של העיר הקדושה ירושלים תבנה ותכונן במהרה בימינו, ובכלי כסף לבית הכנסת הנזכר, כנראה שזכה לזה הנביא הזה המקודש ע"ה מפני שלא היה נהנה בכל ימיו כמו שהעידו עליו דברי הקבלה, והשם זכה לזכות את הרבים אחר סילוקו לשיבה עלינו שלכבודו יעשו מצוה מנכסיהם וידרו נדרים לשמו, עכ"ל, וע"ש היטב.

איברא דמדברי רלב"ח ז"ל נראה דהמצוה דעבידו התם היה בהזיכוי לרבים מהמצוות שעשה ההקדש דשם, מן מותר המעות שהשתמשו בהם לשמן ושעוה וכבודו של שמואל הנביא ע"ה, ותו דמ"ש החת"ס ז"ל דהרלב"ח ז"ל יהיב טעמא השייך לשמואל הנביא דוקא, הנה לכאורה בלישניה דהרלב"ח ז"ל נראה דכל מ"ש היינו מ"ט זכה להא שמואל הנביא ע"ה בשונה משאר צדיקים שלא זכו לזה, אך דאה"נ עצם הדלקת הנרות לכבוד הצדיק שייך בכל צדיק וצדיק, ולא דוקא בשמואל הנביא ע"ה, וצ"ע.

גם הלום הראני הגרי"י פינקוס שליט"א רב דקהל עדת חרדים בכאן בשו"ת חתם סופר (אה"ע"ז ח"ב, סימן פ"ה) דנשאל ע"ד יבם ויבמה זקנים באים בימים שהסכימו שניהם מדעתם ורצונם שלא לייבם ושלא לחלוץ, כ"א להשאר זקוקים זה לזה מפני הבושה והטורח, אי יאות עבדין, ואחר דנו"נ בזה כתב בסו"ד וז"ל: "וכבר באתה אשה לפני ושאלה כזה, והשבת לה שמן הדין אין לחייב אותה בעל כרחה, אך הוא טובה לבעלה כמו הדלקת שמן זית ויותר מזה, אם תרצה להטיב עמו תעשה, וכן עשתה ושמעיה לקולו", עכ"ל וע"ש היטב.

ועי' נמי בשו"ת מהר"א יהודה יעלה להגה"ק רבי יהודה אסאד זלה"ה הגאב"ד דסערדאהעלי (חי"ד, סימן שט"ו), דדן בענינא דשינוי מעות לשם רבי מאיר בעל הנס ומנהג הדלקת נר ביום היא"צ, ובתו"ד כתב וז"ל: "נר היארצייט לא מצינו לו שום רמז בש"ס ופוסקים להדליק נר באותו יום, והא דכתובות דף ק"ג בצוואת רבי נר יהיה דלוק במקומו כו', לא קאמר אלא בי שימשי לבד לכבוד שבת דאתי לביתה, וביום הכיפורים בלבד איתא בכלבו סי' ס"ח הובא בהגהת רמ"א או"ח סי' תר"י [סעיף ד'] ובש"ך יורה דעה סי' רנ"ו ס"ק י"ב וזה לשונו, נהגו להיות כל אחד מדליק במקומו נר או פנס ביום הכיפורים לכפר על אביו ואמו וכו', ועוד נהגו בזה לכבוד השם לכבוד בית הכנסת שנאמר באורים כבודו ה' וכו', אמר הקב"ה הדליקו לפני נר שאשמור אני נשמותיכם שקרויה נר וכו', אבל ביום היארצייט לא מצינו לו מקום גם בספרים האחרונים כפי מיעוט בקיאתי, רק מנהגא שנהגו בכך לעילוי נשמת אבותיהם ורבותיהם על שם הכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ', כ"ז), ולית ביה שום מצוה ולא חיובא, ופשיטא לי מילתא דוודאי אפילו אין די סיפוק מאור בבית הכנסת יכול לשנות מנהגו וליתן מחיר הנר ביום היארצייט לעני הגון או להרבה עניים, שזו צדקה הוא מצוה דאורייתא, ודאי עליו גדול הוא לנשמת אבותם בגן עדן, כמאמרם ז"ל (סנהדרין ק"ד ע"א) ברא

מוזא אבא, וכבר הוריתי כן פעמים לשואלים בזה הלכה למעשה, שהרי אין במנהג להדליק נר יארצייט לא מצוה דאורייתא ולא דרבנן וגם לא נדר דאורייתא, רק לכבוד נשמת אבותיו הוא נדר דרבנן על ידי מנהגו שלש פעמים, משא"כ בנדר בפירוש להדליק נר לנשמת רבי מאיר בעל הנס הוא נדר דאורייתא, לא פסיקא מילתא כל כך שנוכל לשנות נדרו, דומיא דנדר לצורך שמן למאור בית הכנסת נידון דמהר"ק הנ"ל ממש, עכ"ל. וע"ש בכ"ד.

ואיכא לעיוני במאי דכתב החת"ס ז"ל בלישניה גבי הדלקת נר לעילוי נשמה "לא ידעתי מצוה רבה בזה", וכששאלתי זה מקמי מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, אמר לי דכוונתו דהחת"ס ז"ל היינו מחמת דענין ההדלקה לע"נ הוי ענין רוחני, גם הוסיף ואמר דהוא כמ"ש "נר ה' נשמת אדם", וכמדו' עלה מדברי מו"ר שליט"א דאיכא בהדלקת נר לעי"נ משום גמילות חסד עם הנפטר, ושאלתי דאכתי הו"ל כמצוה דגמ"ח, והשיבני דאי"ז כגדר גמ"ח דעלמא, רק דנובע זה כאמור מחמת הענין הרוחני שבו, ודוק. תו שאלתי למו"ר שליט"א אי מדליק נר נשמה דייקא משמן זית, והשיבני דאיהו מדליק בנר נשמה דשעוה.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, סימן תש"ב ב') כתב וז"ל: הנה נהגו להדליק ביארצייט נר לעילוי נשמת הנפטר, ונר אלקים נשמת אדם, והרמז כשם שפתילה מוקף בשמן והפתילה לבד דולק, כך הנשמה בגוף ואור הנשמה מאיר, ולפי זה ברור שהמצוה בפתילה ואור ולא מהני נר "אלקטרי", ונראה דלה"ל גם נר שעוה שפיר דמי, וכן הוא בלקט יושר הלכות שבת (מ"ט) מביא שביים שמת בו אביו מדליקין נר של שעוה, וכנראה מפני שהאור צלול ומאיר וניכר יותר, וכמו שמבואר ברמ"א (תרע"ג) כי אורה צלול ועולה למעלה, ודוקא בחנוכה י"א דבעי שמן דומיא דמקדש, ושמעתי מדוד"ז הגר"א פינס זצ"ל שבבית א"ז רבינו הגדול הגר"א זצ"ל כנראה לא החזיקו כלל במנהג להדליק נר ליאהרצייט, אבל כבר הבאנו שזהו מנהג קדמון וכמבואר בלקט יושר, ולדעתי העיקר להדליק בבית הכנסת ולקיים כבודו באורים ה', והגר"א זצ"ל אף לא שמיע ליה להדליק בבית. אבל בבית הכנסת מ"מ נראה שיש בזה תיקון נאה גם לדבריו, ואין לשנות המנהג, וכיון שאצלנו נר שעוה מאיר יותר, ולא דמי לאבוקה שכולו בוער רק הפתילה לבד דולק, נראה שמצוה מן המובחר בשעוה וכמ"ש, אבל באלקטרי נראה שאין יוצאין לנר נשמה, ולכבוד בעלמא נהגו להדליק להזכירו ולכבדו בכך (ובשם הגה"ק האדמו"ר מסאטמר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל שראוי ליקח נר של שמן זית), ובספר אלף המגן מביא שמדליקין נר יאהרצייט בבית הכנסת, והנשמה ביום זה יש לה רשות לטוט בעולם, ויש לה מזה נחת רוח בנר נשמה ע"ש, ונוהגין בעת הדלקה לומר "אני מדליק נר זה לעילוי נשמת אבי פלוני בן פלוני", אבל העיקר ביאהרצייט להרבות בצדקה לימוד משניות ומעשים טובים, שזהו עיקר התיקון לנשמה, עכ"ל.

תו כתב בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ג', סימן שע"ט) בתו"ד וז"ל: ונהגו להדליק נר ביאהרצייט, ויש הידור מיוחד להדליק בשמן זית, ושמעתי דכך נהג הגה"ק האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, ונקרא נר של מצוה, ובשו"ת חת"ס החדשות סימן ס"ח כתב החת"ס כתקנה לע"נ אב"ד מטרסדורף, שמהגם בכל שנה ראשונה "בהדלקת נר נשמה משמן זית דוקא" לפני ארון הקודש ע"ש. [אמר הקמ"ח, עי' מאי דמיתנין לעיל משו"ת חת"ס (אה"ע"ז ח"ב סי' פ"ה), ודוק היטב לפי"ז]. ויש מתירין להדליק נר נשמה ביום טוב דחשיב צורך לקיים המנהג, עיין בביאור הלכה תקי"ד ס"ה דיש להדליקו לכתחילה במקום אוכל או בביהכ"ס, ובשעת הדחק מצד להתיר בכל גווי דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, ע"ש. וכ"ש לדעת מהרש"ל בתשובות (מ"ו) בשם זקן אחד אפילו בערב שבת בין השמשות מדליקין ע"י נכרי, כיון שהעולם נזהרין בו חשיב צורך גדול, אבל כפי ששמעתי מדוד"ז הגר"א פינס זצ"ל, בבית הגר"א זצ"ל לא נהגו לדקדק להדליק נרות ביאהרצייט וצ"ב, עכ"ל. וע"ש מאי דביאר בסוד מנהג ההדלקה בשמן, ובהמנהג למעשה להדליק בנר דשעוה, ע"ש בכל דבריו, ואכמ"ל.

ולא אכחד דמזה זמן זמנים דראיתי מעין סמך להדלקת נר נשמה ממ"ש רבינו בחיי ז"ל (פרשת תרומה עה"פ שם, כ"ה ל"א) ועשיית נגורת זהב טהור) דכ' בתו"ד וז"ל: וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות, והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, אע"פ שהוא אור גופני, והנשמה אור רוחני זך ופשוט, ועל כן המשילה שלמה ע"ה לנר, הוא שאמר (משלי כ') נר ה' נשמת אדם, ע"כ, וע"ש היטב.

מיהו לפענ"ד יש לעיין אם אמנם יש להביא מינה סמך להאי מנהגא, מאחר דבפשיטות כוונת רבינו בחיי ז"ל במ"ש דהנשמה נהנית בהדלקת הנרות היינו נשמה דגוף, אך אין לן גילוי מינה אנשמה דמת, וצ"ע.

והלום זכיתי לשאול מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א איזה שאלות בהנוגע למאי דכתבנא לעיל, והנני מביאם בזה לפי סדרן.

א) שאלתי למו"ר מרן שליט"א אם המדליק נר לעילוי נשמת אבותיו יש בזה מצוה דכיבוד הורים, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "תכן".

ב) תו שאלתי למו"ר מרן שליט"א האם מותר להדליק נר נשמה ביום טוב לעילוי נשמת צדיק ביומא דהילולא דיליה דחל ביום טוב, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "רק אם ישתמש בה" (ועי' בספר מועדי הגר"ח ח"ב, תשובה רצ"ט ע"ש).

ג) עוד זאת שאלתי למו"ר מרן שליט"א כשמדליק נר לעילוי נשמת אבותיו, אם יש נ"מ אם מדליק בנר דשמן זית או בנר דשעוה, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "שמן זית עדיף".

סימן צ'

אי שרי ביום טוב לחתוך הפתילה לשתים בידו

תנן בביצה (ל"ב ע"א) ואין חותכין את הפתילה, ר' יהודה אומר חותכה באור, ע"כ. וקאמרו עלה בגמרי' (שם) ואין חותכין את הפתילה לשנים, מ"ש בסכין דלא דקמתקן מנא, באור נמי מתקן מנא, תני ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות, אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחסין את הפתילה ביו"ט, מאי מוחסין, אמר רב חנינא בר שלמיא (משמיה דרב) לעדווי חושכא, תני בר קפרא ו' דברים נאמרו בפתילה, ג' להחמיר וג' להקל, להחמיר אין גודלין אותה לכתחילה ביו"ט ואין מהבהבין אותה באור ואין חותכין אותה לשניים, להקל ממעכה ביד ושורה בשמן וחוחכה באור בפי שתי נרות, ע"כ, וע"ש.

ובפיה"מ להר"מ ז"ל (שם) כתב בהא וז"ל: ואסור חתיכת פתילה בסכין או במספרים לפי שהוא מתקן מנא, ולמעכה ביד מותר, והלכה כר' יהודה, ע"כ. ועי' נמי מ"ש הר"מ ז"ל בהלכות שביעת יום טוב (פ"ד ה"ז) בתו"ד וז"ל: ואין גודלין את הפתילה ולא מהבהבין אותה ולא חותכין אותה לשנים בכלי, אבל ממעכה ביד ושורה אותה בשמן ומניחין אותה בין שתי נרות ומדליק באמצע, ונמצאת הפתילה נחלקת בפי שתי נרות, ע"כ, וע"ש.

ובשו"ע סי' תקי"ד (סעיף ח') קפסיק להלכתא וז"ל: אין חותכין הפתילה לשנים אלא אם כן על ידי שנתון שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה באמצע, והוא שיהא צריך לשתיהן, ע"כ. ובביאור הלכה (שם, ד"ה אין חותכין וכו') כתב אהא וז"ל: ואם מותר לנתקן ביד ולעשותן לשתים לא נתבאר באחרונים, ולכאורה משלשן "חותכין" משמע דוקא בכלי וכמו שכתב בים של שלמה בסוגיא זו, ובאליה רבה סעיף י', אלא דמדאצטריך הש"ס לאשכוחי היתרא שפוסקה על ידי אור, משמע דבשאר גווי אסור, דדוקא התם דנראה דמכוין להדלקה כמו שפירש רש"י, מה שאין כן הכא הרי על כל פנים עושה אותה לשתים ונראה כמתקן מנא, וכקושיית הגמרא מאי שנא בסכין וכו', וכפירוש רש"י שם, אלא שברמב"ם פרק ד' מפורש להדיא דדוקא בכלי, וביד מותר, וכפי הנראה הוציא את דבריו מהא דאמרין בש"ס ממעכה ביד, ולא פירש כשאר מפרשים דקאי אמימרא ראשונה דגמ' להחמיר אין גודלין את הפתילה, אלא אמה דסליק שם ואין חותכין, ועלה קאמר בש"ס דממעכה ביד, וכן מצאתי בפירוש המשנה שפירש כן עיין שם, אלא דאפשר לומר דלרוב המפרשים שלא פירשו כן כלי כיון שהוא רוצה בזה, ועיין בנשמת אדם בהלכות שבת במלאכת קורע ובמלאכת מחתך, ודוק, ומכל מקום אפשר לומר דגם לשאר מפרשים שרי ומשום דנתקלקל הפתילה קצת על ידי הניתוק, משום דהיא מתנתקת כולה וצריך לגדלה מחדש, ועוד דאפשר דבלא כלי הוא רק תיקון כלאחר יד, ועיין רש"י ב"ד"ה ממעכה, ואפשר דגם הוא מפרש כרמב"ם, וברבינו ירוחם מצאתי גם כן שכתב ואינו חותכה בסכין, ואפשר דגם לדידיה ביד מותר, וצריך עיון, עכ"ל.

ואעיקרא דמילתא הנה קחוינא בחידושי המאירי לביצה (ל"ב ע"א) דמיתיי בהדי' למ"ש הר"מ ז"ל דלמעכה ביד שרי, והתם (ל"ב ע"ב) כתב נמי וז"ל: ואין חותכין אותה לשניים אא"כ בפי שתי נרות כמו שביארנו, אבל ראשי למעכה בידיו אם הוא גסה ביותר שכבר נעשית כלי קודם המיעוך, ע"כ, וע"ש היטב, והכי נמי עיין בפי' רבינו עובדיה מברטנורא ז"ל למתני' דביצה (פ"ד מ"ד, ד"ה ואין עושין) דכתב בתו"ד וז"ל: ופתילה נמי כלי היא להדלקה שצריכה עשייה ותיקון, ואין חותכין אותה לשניים לפי שהוא מתקן כלי, ולמעכה ביד מותר, ע"כ. הא בהדי' דפסיק כהר"מ ז"ל בהא.

ובמ"ש המאירי ז"ל דהיתר מיעוך הפתילה ביד היינו בפתילה גסה ביותר דנעשית כלי קודם המיעוך, כתב לן הגרא"ש קניבסקי שליט"א וז"ל: המאירי מפרש חותכה לשניים היינו שהפתילה ארוכה מדי, ורוצה לקצרה ולעשות ממנה פתילה קטנה יותר, ופי' דאם הפתילה גסה ביותר וגידולה חזק ועבה, ורוצה לרככה שתהי' יותר נוחה להדליק, ממעכה ומרככה בידו, כיון דאינו עושה אותה כלי עי"ז, דהיא כבר כלי מקודם, עכ"ל, ודוק בזה.

איברא דבכף החיים (שם, ס"ק צ') מייתי למ"ש הר"מ ז"ל בפיה"מ וביד החזקה, וכתב דמשמע מינה דלחתכה בידו בלא כלי שרי, אכן כתב דממ"ש ביש"ש דביצה (פ"ד הי"א) דאין חותכין את הפתילה אלא באור משמע דגם ביד אסור, וכד"מ מסתמיות דברי הטור

כלל, ובמכילתא מפיך מהך קרא דנשים וגרים מביאין אע"פ שא"ק, והוא מקור גם לשאר הפטורים מקריאה. ואם חנוכה בכלל או עד חנוכה, בד"א פ"ב ה"ו ובבה"ל שם צידד דעד ולא עד בכלל, ומיהו יל"ע מה היה קודם חנוכה, ומסתבר דעד ר"ח טבת, אך קשה להני"ל א"כ איך תקנו חכמים שהפירות ירקבו, ולכן יותר נראה דמשום כבוד היר"ט מקבלין עד מוצאי חנוכה, ואכתי צ"ע]. ובמחזורים שבידינו לחג השבועות הדפיסו את משניות ביכורים, וצ"ב מאין מקורם והאם יש לו שייכות עם חג השבועות, ומה שקוראים בחג השבועות פרשת ביכורים וכן מנהג אשכנז להזכירו בתפילת מוספין לא קאי על הבאת הביכורים, אלא על הבאת שתי לחם שנקרא בתורה ג"כ בתורת בכורים, כיון שאלו השתי הלחם מתירים את החדש במקדש, כמפורש ברש"י עה"פ "חג הקציר בכורי מעשיך" (משפטים כ"ג, ט"ז) ועה"פ "וביום הביכורים" (במדבר כ"ח) וז"ל: חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים ע"ש שתי הלחם שהם ראשונים, ומנחת חטים הבאה מן החדש כדאיתא במנחות (פד):

ב

והנה שנינו במשנה ביכורים (פ"א מ"ג) אין מביאין בכורים קודם לעצרת, אנשי הר הצבועים הביאו ביכורים קודם לעצרת ולא קבלו מהם מפני הכתוב בתורה "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה", והטעם שאין מביאין, פי' הרע"ב משום דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו ביכורים והם מתירין החדש במקדש. ולכא"ו יש להסתפק האם דין המשנה קאי דוקא על חיטה ושעורה ושאר מיני דגן, או קאי גם על שאר הפירות מוז' המינים, והנה אם הטעם משום איסור חדש בלבד הלא שנינו במנחות (שם) ובחלה (פ"א מ"א) דאיסור הקצירה ואכילה הוא רק בה' מיני דגן ולא על כל פירות האדמה, אך ז"א, דבמנחות (שם) ילפי' מקרא דשתי הלחם קודמים לבכורים, בין לביכורי חטים ושעורים ובין לביכורי שאר פירות האילן, ובתפ"א כתב לה כן עה"פ "אשר תזרע בשדה", ר"ל אלו ב' לחם שמביאין בעצרת הם יהיו ביכורים לכל שאר פירות שמביאין במקדש.

ג

עוד טעם שנינו בירושלמי (בכורים פ"א הל' ט') א"ר יונתן תני רשב"י כן ואמרת ושמתח הוא אומר על השמחה, ופירש הר"ש סירלאו מאמר רשב"י זה קאי על המשנה ואלו מביאין וקורין מן העצרת ועד החג, והטעם אמר רשב"י מפני שנא' "ושמחת", הוא אומר בזמן שמחה מביאין, וכן כתב האו"ש (פ"ד מביכורים הי"ג) וז"ל: ופירושו שיהא לאחר זמן דכתיב ביה שמחה וכו', וכ"מ בגמ' דילן אליבא דר"ש בפסחים (לו:), וכו', ע"ל. ופירושו מחודש שביאר שזמן שמחה הכונה בין שני הזמנים שכתוב בהם שמחה, והיינו לאחר עצרת שכתבה בו התורה שמחה וקודם חג הסוכות שכתוב בו שמחה, וזהו לכא"ו דלא כפירש"י בפסחים (לו:), ודעימיה שפירשו שזמן שמחה הוא זמן אסיפת התבואה מן השדה לבית, ובודאי כולל גם את החג סוכות. ואמנם לענין חג הסוכות יש משמעות בר"ש (פ"א מ"ו) וכ"כ בתוס' חכמי אנגליה (סנהדרין יא:), דעד ולא עד בכלל, ואם יביאם בחג הסוכות לא יוכל לקרות. והנ"מ בין ב' הטעמים יש לתלות בדברי החזו"א (ליקוטים סי' ח' סק"א, והביאו בד"א פ"ב סק"מ) דאותם שמביאין ואינן קורין כגון ע"י שליח או בקנה ב' אילנות וכיוצא ב', שיכולים להביא לכתחילה ביכורים אחר הבאת העומר קודם העצרת היכא שהותרו בשתי הלחם של שנה שעברה, אבל ביכורים שמביא וקורא לא יביאם קודם העצרת לפי שאינו זמן שמחה, ודו"ק.

ד

ועתה נבוא לדון האם ראוי להביא ביכורים בחג העצרת או ראוי יותר להביאו אחר העצרת, והנה שנינו במשנה (פ"א מ"ג) ובחלה, פ"ד מ"י) אין מביאין ביכורים קודם לעצרת, אנשי הר הצבועים הביאו ביכורים קודם לעצרת ולא קבלו מהם מפני הכתוב שבתורה "וחג הקציר בכורי מעשיך" וגו', ומשמע דרק קודם העצרת אין להביא, אבל בעצרת גופי' שפיר מביא וקורא, דהא עיקר הטעם דאינו מביא קודם לעצרת הוא משום דשתי הלחם אקרו בכורים, והם מתירין את החדש במקדש, ומשמע שאחר שהותר החדש במקדש מותר להביא ביכורים, והכי איתא במנחות (פד:): "בהקריבכם מנחה חדשה לה' וכו', ת"ל חדשה חדשה וכו', ומנין שתהא קודמת לביכורים ת"ל "וחג שבועות תעשה לך", ופירש"י מנין שלא יביא ביכורים קודם לשתי הלחם ת"ל וכו', כלומר שתי הלחם יהא קודם לכל קציר חטין אפילו ביכורים יעו"ש [והובא במלאכ"ש בחלה שם], הרי למדנו שאפי' בעצרת עצמה לא יביא קודם לשתי הלחם יעו"ש, אך אכתי לא שמענו מכל אלו הגמרות שראוי להביאו לכתחילה בעצרת, ומאנשי הר הצבועים אין להוכיח מידי שצריך להביאו בעצרת, דאדרבה ממה שהביאו קודם העצרת מוכח דאין ענין דאל"ה למה הקדימו להביא. ועוד שביירושלמי חלה (פ"ד מ"י) פריך אמאי לא קבלו מהם, והתנן במנחות (סח:), קודם לעומר אם הביא פסול, קודם לשתי הלחם לא

לא מתקרי, כן כתב מהר"ל בסוף הלכות יום טוב, הביא דבריו הרב בית מנוחה בדינים שאחר ברוך שאמר, ומיסתייעא מילתיה מההיא דאמרין בביצה ד' י"ב על פסוק ולא תוציאו משא ביום השבת, בשבת אין ביום טוב לא, והיה נראה לי שאפשר שזה דעת התוספות בסנהדרין דף ל"ו (ד"ה ומה) שכתבו דמאי דילפינן דאין רציחה דוחה שבת מדכתיב בכל מושבותיכם, אין יום טוב בכלל זה, ומשמע דמאי דפשיטא להו הכי היינו מדכתיב ביום השבת ולא יום טוב, וכמו שכתב מהר"ל דיום השבת לא איקרי. שוב ראיתי בהגהות מצפה איתן שכתב דאף דיום טוב איקרי שבת, הכא לא מצינו למימר הכי דיהא הבערה מותרת ביום טוב ע"ש, והוא אמת ואין הכרח למוהרי"ל מדברי התוספות, ומה שהבאתי מש"ס ביצה הנ"ל מצאתי בספר דברי מנחם סי' נ"א בהגהות בית יוסף אות ו' שכתב כן בשם הבית מנוחה בספרו גזע ישי. ועיין בש"ע סימן תפ"ז סעיף א' דאם חתם ביום טוב מקדש השבת, וחזר בו תוך כדי דיבור ואמר מקדש ישראל והזמנים, יצא, משמע דאם לא נזכר תוך כדי דיבור לא מהני, ומוכח דהשבת נמי נקיט ואמר מקדש השבת כוונתו על שבת ממש. ועיין בשלמי ציבור דף ש"ח ע"ב גבי חותם בראש השנה מקדש ישראל והזמנים תחת ויום הזכרון, והובא בקמח סלת דף קמ"ד סוף ע"א, ובעיקר דבר זה דיו"ט איקרי שבת מתבאר מדברי רש"י במסכת ביצה דף י"ז ע"א שגם בדברי חז"ל יתכן לפרש דשבת רוצה לומר יום טוב, שכתב בד"ה דלמיקני שביתה בשבתא לאו דוקא שבתא נקט, אלא יום טוב קרי שבתא, עד כאן לשונו. עכ"ל דהשד"ח, ויל"ע בהא. ועי' נמי בשו"ת חתם סופר חלק שביעי (תשובה ס"ב), ע"ש היטב (ועמ"ש בספרנו ענפ"מ בהלכות ועניני פסח סי' רס"ז מש"כ אדברי השו"ע בסי' תפ"ז סי"א גבי חתם מקדש השבת ביו"ט, ע"ש היטב), ויש לחלק בכל זה.

הרב אברהם שקלאר מודיעין עילית

בענין "ונשלמה פרים שפתינו" בקריאת פרשת ביכורים בזה"ז, ואימתי זמן קריאתו ובו יתבאר האם לביכורים יש רק דין תרומה או גם דיני קרבן, והנ"מ הנמשכים מזה

א

נסתפקו הלומדים האם יש ענין לקרוא בחג השבועות או מעצרת עד החג את פרשיות ביכורים הכתובים בתורה בפרשת משפטים (כ"ג, י"ט) ובפרשת כי תבוא (פכ"ו), וכן ללמוד הלכות ביכורים המפורשים בג' פרקים שבמסכת ביכורים, לקיים מה שנאמר "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג), כמו שמצינו הלכה זו לקרות פרשת תמיד ושאר הקרבנות וכן את פרשת תודה ונסכים בכל יום ויום (כדקיי"ל בשו"ע סי' א' ס"ה ואילך, וסי' מ"ח ושם במ"ב ובבה"ט), וכן מצינו ענין זה בקרבנות שבת ור"ח ושאר המועדים והרגלים, וכן נהגו בהרבה תפוצות ישראל לקרות פרשת קרבן פסח בער"פ אחר חצות כמש"כ השל"ה (מסכ' פסחים לה) וז"ל: ונשלמה פרים שפתינו, ע"כ תקנו אנשי כנה"ג התפילה כנגד תמידים וכו'. והנה בזמן ביהמ"ק היה הפסח נשחט אחר התמיד של ביה"ע, וכדי שנשלמה פ"ש ראוי לעסוק בסדר ק"פ בער"פ אחר תפילת המנחה, עכ"ל. וכן סדרו היעב"ץ בסידורו, והגר"א במעש"ר [אות ק"צ], ועיין במעש"ר החדש הערה מהאו"ש ומהאדר"ת ומענין הקדמת תפילת מנחה, ועמדנו ע"ז בהרחבה בענין אפיית מצות בער"פ אחר חצות], ויש שקוראים פרשת פסח שני בי"ד אייר [הובא בסידור אוצר התפילות ע' תק"ט, וליקוטי מהר"ח ח"ג], וכבר כתב השל"ה (מסכ' יומא פרק דרך החיים אות ר"ג) שבכל עת ראוי ללמוד את המסכת בש"ס הנוגעת לאותו זמן, בפסח מסכת פסחים, בסוכות מסכת סוכות, בשבת שקוראים פ' שקלים מסכת שקלים וכו', וכן ע"ז הדרך, עכ"ל. [ובכה"ח ציין על מנהג זה לגמ' בסנהדרין (קא). כל הקורא פסוק בזמנו וכו', ולמבואר ברש"י שם אינו מוכרח, ועמדנו ע"ז בארוכה באקדמות מילין ע"ש ות"ג, אך עיין במסכ' סופרים פ"ח ה"א, ודו"ק, וע"ע בספר חק לישראל דיש ללמוד גם בספרי יראה ומוסר מענינו של מועד].

ועל דרך זה ראוי למי שיש לו שדה סמוך לביתו, או חלקת קרקע בא"י [והקרקע רשומה ע"ש כדון, והעצים והפירות שלו כדתנן שם פ"א מ"א, וברמב"ם פ"ב מבכורים ה"י שנא' "בכורי אדמתך", וכן שדה של שותפין חייבין (שם ה"ח) שנא' "בכורי כל" וגו', ואם נתן לו חבירו רשות, לרמב"ם (שם י"א) ה"ז מביא ואינו קורא, ולירושלמי מביא וקורא, אבל הגדל בעציץ נקוב אינו מביא (שם ה"ט) שנא' "בארצם"] ונטע שם פירות משבעת המינים [ולכו"ע] אם יש לו מין א' חייב להביאו, ולא נחלקו אלא ביש לו יותר ממין אחד האם צריך להביא מכולן או סגי במין א', עיין במושב זקנים [פר' כי תבוא, והובא במש"ר פ"א מ"ג ובד"א פ"ב ה"ב, וע"ע בציוה"ל שם ס"ק ק"פ וצע"ק] וביכרו פירותיו, דמן הראוי שיקרא פרשה זו כל זמן שמביאין וקורין והוא מעצרת ועד החג, ומחאג ועד חנוכה יקרא רק פרשת הבאת הביכורים שבפרשת משפטים [דלא נזכר שם מצוות קריאה

והשו"ע והלבוש שכתבו אין חותכין הפתילה לב', ולא הזכירו כלי, משמע דגם בידו אסור, וקמוסיף הכה"ח בהא וז"ל: ואפשר דגם דעת הרמב"ם כן, ומ"ש בסכין או במספרים לאו למימריה דביד שרי, דהא כתב אח"כ ולמעכה ביד מותר, ולמה לא אמר ולחתכה ביד מותר, אלא דנקט סכין ומספרים משום כי כן הדרך לחתוך הפתילה, וה"ה אם בא לחתוך ביד ג"כ אסור, וכ"כ הרב רבינו זלמן אות י"ט דאסור לחתכה בסכין או בידו, וכ"כ מק"ק סימן כ"ב אות ו', עכ"ל.

ומיהו לפענ"ד צ"ע במ"ש הכה"ח ז"ל דאפשר דלהר"מ ז"ל נמי אסור לחתכה בידו, מדלא נקט הך לישנא ורק דכתב ולמעכה ביד מותר, דצ"ב מה הפרש ישנו בין חיתוך ביד למיעוץ ביד, ואולי דיש לבאר זה לפום מ"ש הביאהו"ל דמיינתין לעיל דע"י ניתוק מתקלקל הפתילה קצת, ע"ש בלישניה, ואכתי ה"ה במיעוץ הפתילה דהו"ל דרך קלקול טפי ממחתך בידו, אכן ג"ז דוחק (אא"כ נימא דר"ל דאה"נ רק למעך בידו להפתילה שרי, אך לא לחתכה דרך מיעוט, וכפ"ז אפשר דכן כוונת המאירי ז"ל דמיינתין לעיל, וצ"ע).

אכן הא מיהא לכאורה נראה דהשו"ע ז"ל קסבר דאף בידו הוא דאסור לחתך, והוא לפימ"ש איהו גופי' (שם, סעיף ט') וז"ל: אין גודלין את הפתילה ולא מהבהבין אותה, אבל אם אינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה, ע"כ, ומ"ש בכ"ז. ובבאר הגולה (שם, ס"ק צ') קמציין דהוא לפימ"ש בביצה (ל"ב ע"ב), ואכתי משמע דמפרש להא דממעכה בידו דהיינו להקשות להפתילה ולא לחתכה, ועי' בבית יוסף סי' תקי"ד מ"ש ע"ד הטור, ע"ש, ויל"ע בכל זה [אכן איכא לדחויי, ואכמ"ל].

סימן צ"א

בהא דבהדלקת הנר דיו"ט שחל בשבת אומר בהברכה להדליק נר של שבת ושל יו"ט

שו"ע סימן תקי"ד (סעיף י"א): המדליק נר של יום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של יום טוב, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק מ"ח, ד"ה צריך לברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו וכו') כתב וז"ל: שהדלקת נר ביום טוב גם כן מצוה היא כמו בשבת, ואם חל בשבת אומר של שבת ושל יום טוב, וגם ביום טוב שני של גלויות צריך לברך, עכ"ל.

והנה בספר רוח חכמה הל' יו"ט (שלהי סי' תקי"ד, ס"ק רי"ב) מייית למ"ש המ"ב ז"ל, וכתב עלה וז"ל: ואין להק' הלא אין עושין מצוות חבילות חבילות, ולמה לא ידליק ב' נרות א' לכבוד שבת ואחד לכבוד יו"ט, והתירוץ הוא שאין מצוה להדליק יותר מנר אחד, נמצא שכעת יש לו מצוה להדליק נר אחד מב' טעמים שבת ויו"ט, לכך מברך עליו להדליק נר של שבת ויום טוב, עכ"ל.

איברא דאעיקרא דמילתא עי' בשו"ע הלכות יום הכיפורים סימן תר"י (סעיף א') דכתב בתו"ד גבי הדלקת נר דיוה"כ, דאם חל יוה"כ בשבת חייבין הכל להדליק, וכתב עלה הרמ"א ז"ל וזה לשונו: "ומברכין להדליק נר של שבת ושל יוה"כ", ע"כ, וע"ש.

ובכף החיים הלכות שבת סימן רס"ג (ס"ק ט"ל) כתב וז"ל: ואם חל [יום טוב] בשבת מברכין להדליק נר של שבת ושל יו"ט, וכמ"ש מור"ם ז"ל בהגה לקמן בסימן תר"י סעיף א' יעו"ש, ולא מחזי דה"ן חותמין בשתיים, דיום הכיפורים ויום טוב נמי מקרי שבת, יפה ללב אות ט', חסד לאלפים אות ה', ועיין בדברינו לעיל סימן נ"א אות מ"ט [דהתם כתב מענין הא דאיקרו יו"ט ויוה"כ שבת] וסימן ר"ח אות ע' [דהתם כתב בהא דבאכל פירות מוז' מינים ואכל מיני מזונות ושתה יין, דכולל הכל בברכה אחת, ע"ש היטב], עכ"ל.

ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רס"ט) דהארכנו בעזה"י בהא דליכא בחתימת ברכת "מקדש השבת וישראל והזמנים" משום אין עושין מצוות חבילות, ע"ש באורך, ומינה יש לדון בכל האמור, דון מינה ואוקי באתרין, ואכמ"ל.

וכששאלתי למור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בהא דביו"ט שחל בשבת אומר של שבת ושל יו"ט, ומ"ט אין בהא משום אין חותמין בשתיים, כתב לו וז"ל: "שבת בכלל יו"ט", והוא כמ"ש הכה"ח ז"ל דמיינתין לעיל מהאחרונים ז"ל.

ומכל הא יש לדון במאי דחזינא בספר מועדי הגר"ח (ח"א, תשובה ר"ה) דשאל למור"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א גבי יו"ט שחל בשבת, ובירכה רק על נר יום טוב ולא שבת, אם תחזור להדליק ולברך, והשיבו "כמדומה שחוזרת וצ"ע", ועי' בהערות דשם דהאריך לציין בהא לספרי דרבנן דדנו בזה, ולמ"ש לעיל דשבת בכלל יום טוב יש לדון בהאמור, ויש לחלק.

וידידנו האברך המופלג רבי ידידיה קושניר שליט"א אמר ד"ל דאף דיו"ט בכלל שבת, מ"מ י"ל דכל זה לענין דל"ה בכלל "אין חותמין בשתיים" מדהו ענין אחד, אך דאה"נ יש להזכיר לתרווייהו בברכה דהא כ"א בלחודי' קאי, ודוק היטב (ועי' מ"ש בספרנו ענפ"מ הנ"ל, וק"ל).

ובמאי דכתב לו מור"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דשבת בכלל יו"ט, יל"ע ממ"ש בשדי חמד (כרך ג', מערכת יו"ד כלל ל"ח, דף ע"ה מדה"ס ע"ב) וז"ל: יום טוב איקרי נמי שבת, מיהו יום השבת מיהא

יבא ואם הביא כשר, ומשני שלא קבלו מהם כדי שלא יקבע הדבר חובה, ופירושו הר"ש ריב"מ" ו"ה"ש (שם) חזא מפני שאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם, א"נ משום דמינכרא מילתא טובא, וכ"כ בתפא"י, וע"ע בתוס' אנשי שם ודו"ק.

ה

ולכאורה נראה שספק זה שנוי במחלוקת ראשוני, דהנה שנינו בסנהדרין (יא): דעל שלושה סימנים מעברין את השנה, על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן, ופירש"י אם מתאחר בישולם יותר מזמן עצרת, ובעצרת זמן הבאת ביכורים הוא, דכתיב "וביום הביכורים", ואם לא יביאם בבואו להגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת, וכ"כ בתשובתיו (סי' כ"ב) שעביר זה הוא מפני צורך הבריות יעו"ש, ומיהו רש"י בפסחים (לו: ד"ה מעצרת), וכן בפירושו עה"ת (בפר' משפטים, ובמדבר שם) פי' את הפסוק וביום הביכורים דקאי על שתי הלחם דביכורים איקרי, ולפירושו אין שום משמעות בקרא שצריך להביא ביכורים בשבועות, וכ"מ קצת ברש"י (מכות יח: ד"ה בכורים) דכתב דאכתי לא מטי זמן שמחת לקיטת הפירות.

ו

ובחיודושי רבינו יונה (שם) תמה על פירש"י דנראה מפירושו שאין חיוב מה"ת לעבר את השנה על פירות האילן, ורק משום טורח בעלים נגעו בה, וא"כ לא הו"ל לתנא למתנייה בהדי הנך שהם מה"ת, ולכן פירש רבינו יונה וז"ל: ונראה כי מה"ת יש לעבר השנה על פירות האילן, שהרי הכתוב קורא אותו יום הביכורים, אלמא בעינן שיהא באותו יום הבאת ביכורים, ואת"ל שאין הכתוב קורא אותו יום הביכורים אלא מפני ששתי הלחם קריבין בו וכו', מ"מ כיון שכל ישראל יהיו צריכין לשוב ולהביא בכורים לטורח רבים חששו ומעברים השנה בשבילן וכו', עכ"ל [ובפשטות צ"ל שכונתו לקרא דבכורי מעשיך דקאי על בכורים, דכן מבואר בפ"י והראב"ד על הת"כ ובתוס' לפנינו], ועומד דאפי' את"ל דעיקר קרא קאי על שתי הלחם, מ"מ אכתי חששו לעבר השנה בשביל טורח הרבים, ואינו חשוב רשות כגדלים וטלאים, ועוד שהחמירו עליה כאילו היה מה"ת, ור"ל שהחמירו עליה לעשותה חובה ולא רשות.

ז

ובאמת שכן מפורש בתוס' (שם ד"ה או) שהקשו דאביב נמי דאורייתא דכתיב שמור וגו', וכן פירות האילן דכתיב וחג הקציר ביכורי מעשיך יעו"ש. הרי שנקטו התוס' דאיכא קרא בהדיא דגמרינן מיניה דזמן הבאת הביכורים הוא בחג השבועות שהוא חג הבא בזמן הקציר, וכן כתבו בהדיא התורא"ש והיד רמה (שם) בשם הריב"א, וז"ל היד רמה: וכתב הרב ר' יצחק בר אשר ז"ל טעמא דשלושה וכו', אבל פירות האילן שמביאין מהן בכורים אין תלוין בכך, והתורה אמרה שיבוא עצרת בזמן שראוי להביא בכורים משבעת המינים כדאמרין לעיל "וחג הקציר בכורי מעשיך", ע"כ דבריו ז"ל. והריני בא אחרי' למלאות את דבריו, דאי ס"ד האי בכורי מעשיך דכתיב גבי עצרת אחטים בלחוד קאי, לימא קרא בכורי קציר דכתיב באידך קרא בכורי קציר חטים, ותו כיון דכתב חג הקציר בכורי מעשיך למה לי, ותו מעשיך מעשים טובא משמע, ולא אחטים בלחוד קאי אלא אכולהו שבעת המינים קאי ומשום סוכא דביכורים הוא, תדע דתנן בבכורים פרק ראשון אין מביאין בכורים קודם לעצרת, דשמעת מינה דהאי בכורי מעשיך אבכורים קאי, ובכורים משבעת המינים אתו, עכ"ל.

ומיהו בערול"נ (שם) תמה על קושית התוס' מפירות האילן וז"ל: לא הבנתי דהרי בזה לא גילה קרא רק שיהיה שתי הלחם מבכורים, אבל שיבכרו גם פירות האילן לא מרומזו בזה, ומה שמעברין משום פירות האילן היינו שלא יצטרכו לעלות פעם שנית להביא בכורי האילן, וזה ודאי לאו דאורייתא, עכ"ל. אמנם לפמשנ"ת אין מקום גדול לתמיהתו, דמה שתמה בראשונה דלא גילה לן קרא, כבר נתבאר דלא גמר מקרא דביום הביכורים אלא מקרא דבכורי מעשיך, וכבר הבאנו שנחלקו בזה הראשונים, דהתוס' ודעימיה פירשו את הפסוק על בכורי מעשיך, וכדבריו כן פירשו רש"י והרשב"א במנחות (פד:), וכן הר"ש הרא"ש והריב"מ" (חלה פ"ד מ"י), ומה שהעיר באחרונה כבר נתבאר בדברי ריו"נ דהחמירו עליה כאילו היה מה"ת.

ח

והדברים כבר מפורשים ביד רמה בשיטת רש"י (שם) וז"ל: ורש"י פירש על פירות האילן וכו', והאי פירושא לא דייק גבן משום דאיכא עליה כמה פרכי, ולא משום תקנת עולי רגלים כדי שלא יטרוח לעלות פעם אחרת, דאטו משום טירחא דעולי רגלים נקום ונעקרינהו לכולהו מועדות, והכי נמי מסתברא דאי מפני תקנת עולי רגלים ליתני נמי מפני הגדלים והטלאים והגוזלות, דהא כי איכא חד סימן בהדיהו מעברין, ועוד מאי טירחא אית בהו לעולי רגלים בהכי מאחר דצריכין למיסק בחג הסוכות ומצו לאסקינהו, דהא ק"ל דמעצרת

ועד חג מביא וקורא, אלא אי איכא למימר משום בכורים לאו משום טורח עולי רגלים, אלא לפי שהכתוב קבע זמן לעצרת שתהא באה בזמן שהבכורים מצויין דכתיב "וחג הקציר בכורי מעשיך", ובבכורים שבאין משבעת המינים קאי כדברירנא לעיל ממתני' דמסכת ביכורים, אבל ממקרא דביום הביכורים ליכא למילף ולא מידי, דההוא בשתי הלחם קאי קרא דאיקרו ביכורים דכתיב "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו' בכורים לה", ועלה כתיב "וביום הביכורים" וכו', ולא קא מייתי לה מקרא דכתיב וביום הביכורים, עכ"ל.

ט

ועל עיקר תמיהתו על רש"י דמאי טירחא אית בהו כיון דבלא"ה צריכים לעלות לרגל בחג הסוכות, דחו הראשונים בכמה דרכים, המאירי (שם) תירץ וז"ל: ואע"פ שאפשר לאחרם עד החג, אפשר שיתאחרו קצתם עד שלא יהיו הביכורים ראויים להביא בחג ויצטרכו לעלות עליהם פע"א, שהרי זמנן עד חנוכה, עכ"ל. ולכאוף לפי"ד תירוצו קשה להולמו, דהלא ממנ"פ מטעם זה כבר אין ענין לעבר השנה עבור שיעלה בשבועות, כיון שבלא"ה יצטרך לעלות עוד פעם בשביל הפירות שיתאחרו לגדול אחר העצרת. אך איברא דחיותו קמה וגם ניצבה, דאדרבה אם יעברו את השנה יעלה ב"פ עם הביכורים, פע"א בעצרת ופעם שניה בסוכות, ולא יצטרך לעלות פעם שלישית בשביל הפירות המאוחרים שגדלו אחר סוכות, ודברי המשנה ראשונה (פ"ג מ"ג) מסייעין אותו שכתב שעולי הרגל ועולי הביכורים עלו יחד, ודו"ק. ושור"ר בפירוש אברבנאל (פר כ"ת) שפירש ג"כ שהרחוקים היו צומקים את ביכוריהם ומביאין אותן לזמן הרגל, עי"ש.

ובתוס' חכמי אנגליה [הובא בהגהות על ה"ר] תירצו דמה ששנינו במשנה דמעצרת ועד חג מביאין וקורין, זמנו עד חג הסוכות דעד ולא עד בכלל, וממילא שוב אינו יכול להביאו בסוכות דיפסיד את מצות הקריאה [ויש אומרים דנדחה אף מהבאה משום שהיה ראוי לקריאה ונדחה כמבואר בר"ש פ"א מ"ה בשם הירושלמי לענין בעה"ב ושליח, ובסוגיא במכות יח: אבל הרמב"ם פ"ד ה"ג חולק, וכבר עמדו עליו הכס"מ והביכור"י סוף הספר, וחי' הגרנ"ט ב"ב סי' קס"ד, ותו"ז שם, ודו"ק]. וכבר הבאנו שכן משמע בר"ש (שם) דקורין עד חג הסוכות, ובד"א (פ"ד ה"ג צה"ל קמ"ח) כתב שכן הוא אף שיטת רש"י (פ' כי תבוא) והרא"ש ופירוש קדמון על הספרי עי"ש, אבל הרמב"ם (שם) פסק דמביאין וקורין עד סוף החג, ולמבואר אף הרמ"ה והמאירי סברו כן, ומיהו אי משום הא דאין קורין בחג הסוכות אין בכך זה לדחות טענת הרמ"ה, דשפיר יכול להקדים לבוא לירושלים יום או ימים קודם סוכות ויקרא לכתחילה, ודו"ק.

י

אכן יש לדחות טענת הרמ"ה מטע"א והוא משום זריזין מקדימין למצוות, דאיך נאמר לו להמתין עד סוכות, ואה"נ דלא אסר עליו הרמ"ה לעלות אם יצא, אלא שעל עיקר טעם רש"י דעיברו השנה משום טורח לעלות ב"פ, ע"ז כתב דבלא"ה עולין לחג הסוכות, אבל בודאי מצוה מן המובחר להזדרז לעלות. אמנם אין די בזה לדחות טעם רש"י, דיתכן דכיון שראו הבי"ד שהעם לא טרח להזדרז ולעלות בפנ"ע לכן עברו השנה כדי שיעלו עמהם את הביכורים בעצרת, והרמ"ה סבר דאף אם נימא דזריזין מצוות מה"ת אין מעברין מטעם זה אילולי שגילתה התורה בהדיא כן.

ואין לדחות דהטעם דאין מזדרזין להביא הביכורים הוא משום דיש להמתין על כל העיירות, כדתנן (פ"ג מ"ב) כיצד מעלים את הביכורים, כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד, ופירשו הרמב"ם (פיה"מ, ופ"ד ה"ט"ז) הרע"ב והסמ"ג (מ"ע ק"מ) שהוא מטעם ברוב עם הדרת מלך, וקשה דהלא זה נגד הגמ' ב"ה (לב:) וכפי שהוכיח הח"א (כלל ס"ח) דמוטב להיות מן הזריזין ומקדימין מלעשות המצוה ברוב עם כדאיתא להדיא ב"ה עי"ש, וע"כ שיש טעם מיוחד בביכורים דעדיף שיהיה נעשה ברוב עם ולהפסיד מעלת זריזין, ויש לבאר טעמו של דבר.

יא

ונראה שהרגיש בקושיא זו במשנה ראשונה (שם), ולכן כתב שהטעם שהבאת הביכורים בציבור ובפומבי הוא משום דכתיב בביכורים "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה'", הרי שקיום מצות ביכורים הוא דוקא בדרך שמחה, וע"י שהציבור מביאים יחד מתרבה השמחה, ואסמכתא לדבר יש להביא מדברי התוס' עה"ת (נדפס בהדר זקנים פר' תבוא, והובא בד"א סוף פ"ד) דכל שלא ראה שמחת הבאת הביכורים לא ראה שמחה מימיו, והקב"ה יזכנו לראותה בב"א, עכ"ד ודו"ק. וטעם הדבר דבעי' שתעשה מצוה זו בשמחה יתירה ובשיר ובשחה, נתבאר במהרש"א בח"א (שם) לפי שהיא מצוה ראשונה ממתנת א"י עי"ש.

וכן הביאו מאברבנאל (פר' תבוא) שביאר שיש ענין מיוחד שיהיה נעשה בפרסום גדול להורות שהגחת הארץ מאלקי הארץ היא

[ועפ"ד יש ליישב הקו' למה מזכירים פרי האדמה והלא מביאים רק מ' מינים, וע"ע בחומת אנך לחיד"א, ודו"ק], וכן מבואר בביאור הגר"פ על הרס"ג (מצוה פ"ד) שדייק מהבה"ג שמנה את מצות ביכורים יחד עם שאר המצוות המוטלות על הציבור יעו"ש. ואחר דבריהם יש להוסיף מה שהביאו בספר נר לאחד משמיה דרבנן בעל הברכ"ש והאבי עזרי דיש ב' סוגי זריזין, א' נלמד משמרתם את המצות דיש לעשות המצוה לאלתר, והוא נאמר על מצוות הקבועות להן זמן, ב' ויש דין זריזין הנלמד מ"וישכם אברהם בבוקר" שהוא נאמר על מצוות שלא קבוע להם זמן כעקידת יצחק, ובסוג האחרון יש לדון בכ"מ לפי ענינו, ובענינו מעלת ברוב עם עדיף על מעלת זריזין כי מעלה זו הוא בגוף המצוה כמשנ"ת, ודו"ק.

יב

ובישוב דעת הרמב"ם והרע"ב עיין בספר מלבושי יו"ט (ח"ב סוף חלק יו"ד) שעמד על סתירת הסוגיות, ותירץ דאפשר דהטעם דאין בביכורים דין זריזין הוא משום זיהרות טהרתן, וברוב עם אפשר לשמור יותר בטהרה, עכ"ד. ומה"ט היו לנים ברחובה של עיר ולא נכנסים לבתים כדתנן שם. ויש להביא סמך לכך, ממה ששנינו בתוספתא (פ"ב ה"ח, והובא בתפא"י שם אך לא ברמב"ם) שלא היו מהלכין ביום אלא ב' שלישי היום, ובטעם הדבר ביאר המנחת יצחק כיון שבשליש האחרון שהוא סמוך לערב קשה לשומרם מן הטומאה, ודו"ק.

ומעתה לדבריהם אין מקום לטענת זריזין מקדימין, מפני דבשעה שעלו רוב ישראל עלה עמהם, ולמבואר במש"ר (פ"ג מ"ב) שמביא הביכורים התעכבו והמתינו עד עלותם לרגל והתאחדו עם עולי הרגל קמה וגם נצבה טענת הרמ"ה, ודו"ק.

יג

ומיהו אכתי יש לדון ממה ששנינו (פ"ג מ"ג) הקרובים מביאים התאנים והענבים בעודם לחים, והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקים יבשים, ודין זה הוא רק בדיעבד, אך לכתחילה בודאי ראוי להדר ולהביא פירות לחים, והכי משמע בירושלמי דשנינו עד היכן הוא המקום שצריכים להביא פירות לחים ומהיכן שרי להביא פירות יבשים, ולכאוף ממאי דקתני חילוק המקומות משמע דהוא אף לעיכובא, אבל בערוה"ש (סי' קל"ח ס"ב) כתב דדין לחים בכל מקום הוא רק לכתחילה משום הידור מצוה דלחים נאים יותר, אבל בדיעבד נראה דאינו מעכב עי"ש, ומ"מ גם המביא פירות יבשים יש לו לעטר ביכוריו (ועיין שם בפ"י הרש"ט ודו"ק).

ומעתה יש מקום לעיין איך נאמר לו להמתין עד סוכות, הלא מעצרת ועד סוכות בודאי כבר יתייבשו הפירות, ואף שיכול להביא פירות שגדלו סמוך לסוכות מ"מ אינם הפירות שבכרו תחילה, ולכתחילה צריך להפריש הפרי הראשון כמפורש בחינוך (מ' צ"א), ובלשונות הראשונים (פ"ג מ"א, וב"ב פא. ובר"ש פ"ג מ"י), וכ"ה בחזקוני ובמלבי"ם [וע"ע בתורת הארץ ח"א ס"ק ע"א שהרחיב בזה], ורק בדיעבד יכול להביא אפי' משאר הפירות שלא בכרו כמבואר ברמב"ם (פ"ב) ובד"א (שם), ולפי"ז לא יוכל להמתין עם הפירות שבכרו עד סוכות, ובפרט לירושלמי שהדר במקומות הקרובים לירושלים אינו יכול להביא פירות יבשים, ברם אחר דברי המפרשים שמעלת ברוב עם היא חלק ממצות ביכורים שוב לק"מ, ובפרט לפמשנ"ת דלא שכיח כ"כ במציאות שבעצרת כבר יהיו כל ז' המינים הללו ראויים להבאה, ודו"ק.

יד

ושור"ר במשנה ראשונה (פ"ג מ"ב) שנתקשה טובא, דהנה מסתברא דכל הדינים והמנהגים השנויים במביא ביכורים יש לנהוג אותם ג"כ בעולי הרגל ובמביאין מעשר שני, וא"כ צ"ע אמאי לא תני לה נמי התם, ובתי' השני העלה וז"ל: ויותר נראה שכל המביא ביכורים ומע"ש היה מעכב עד עלותו לרגל שלא יטריח שני פעמים, וכן פירש"י בהדיא לענין ביכורים בפ"ק דסנהדרין שם גבי מעברין על פירות האילן, עכ"ל. ומיהו לדבריו אין הכרח שמביאין רק בעצרת, דשמא הביאו גם בסוכות כיון דטעם אחד הוא לתרווייהו, אבל כבר כתבנו דאין דין זה מוסכם והדק"ל, למה לא תנא כיצד סדר עולי הרגל, ויתכן לומר דבעצרת לא שנוא משום מביא הביכורים, ובסוכות ופסח היו מביאין מעשר שני, ולכן לא טרח התנא לכתוב כן אף בעולי הרגל דנלמד מביכורים למע"ש ועולי הרגל [אך עיין בד"א פ"ד ס"ק קס"א בשם התוספתא, ודו"ק].

אבל בדעת הרמב"ם כתב בעמק ברכה [בענין עיבור השנה] בשם הגר"ז, שביאר דאין מעברין השנה מחמת הבאת הביכורים אלא מטעם מחזור השנה שתהיה שמשית, ומבואר דלרמב"ם אלו השלושה הדברים הם סימנים, ולשאר הראשונים הם ג' סיבות וכמשנ"ת, ומעתה לדעתו אין שום ענין להביא ביכורים בעצרת, יעו"ש ודו"ק.

ומעתה עלה בידנו דאליבא דרש"י והתוס' בסנהדרין ריו"נ והרמ"ה יש ענין להביא ביכורים בעצרת דוקא, ולשם כך מעברין את השנה כדי שיחול ימי הביכורים בעצרת, אבל דעת רש"י בפסחים דאין ענין להביא ביכורים בעצרת, וכן איתא בשיטמ"ק (בכורות אות כ"ט) להדיא דמביאים אחר עצרת, ובטעמו כתב המהרי"ט אלגאזי (ר"פ עד כמה, סוף אות ז') דהטעם משום שצריך להביא קרבן שלמים עם ביכורים כדתנן (פ"ב מ"ד) דטעונים קרבן שירה תנופה ולינה, ואין מביאין נדרים ונדבות ביו"ט, אבל בדעת הראשונים הנ"ל תירץ המנ"ח (מצוה צ"א סק"י) דהקרבן אינו מעכב. עוד כתב דאליבא דהתוס' בחגיגה (ז: ד"ה עולה) יוצאים בזה גם יד חובת קרבן שמחה, וא"כ שפיר יכולים להביאו ביו"ט דהם מכלל קרבנות היום, ועוד י"ל אליבא דהגר"א שביאר דברי הירושלמי (שם) אמר ר' יונה הדא דאת אמר כשאין עמהן קרבן, אבל יש עמהן קרבן טעון לינה אף מחמת הקרבן, וכ' הגר"א דמשכח"ל כגון שהביא כבר הקרבן יום לפני הבאת הביכורים ורשאי להביא הקרבן קודם, והכריח מדבריו בתורת זרעים (שם) שסבר שאין הביכורים טעונים הקרבת קרבן אלא הוא משום מצות שמחה, ואין שמחה אלא באכילת שלמים, ולפיכך שפיר יכול להביאו מאתמול ולהניחו למחר יעו"ט, ומעתה לדבריו נדחה טענת מהרי"ט דשפיר יכולים להביאו בעצרת ואת השלמים מאתמול, ודו"ק. [וע"ע באגרו"מ או"ח ח"א קדשים ס"א].

אמנם ברש"ש (סנהדרין שם) דייק ברש"י דמה"ת אין המצוה להביא דוקא בעצרת אע"פ שזמנה הוא, אבל מהתוס' משמע שהוא מה"ת, וכן מבואר בתויו"ט (ר"ה פ"א מ"ב) דהבאת ביכורים אחר העצרת עד החג דין תשלומין להם, מבואר שדעתו דעיקר זמן הבאתו בעצרת, ואינו מוכרח שכונתו מיד לאחר עצרת, דאיך אפשר לומר שאחר העצרת הוא רק בבחינת תשלומין, והלא אכתי לא גדלו רוב פירות שבעת המינים דחלקם לא מטי זמנם (כ"מ ברמב"ן ובשאר מפרשי התורה פר' אמור (כ"ג ט"ו) במצוות העומר ושתי הלחם ודו"ק), והכי משמע בגמ' (ב"ב דף קמו.) מעשה באדם אחד ששיגר לבית חמוי יין חדש ושמן חדש ופשתן חדש בעצרת, ומקשה הגמ' מאי קמ"ל, ומשני אבע"א חשיבותא דאי, ופי' הרשב"ם שמההרים לבשל פירותיה בעצרת, עכ"ל. ומשמע שהוא היה דבר חידוש, ולא בכל יומא איתרחיש האי ניסא, דאל"כ מאי קמ"ל. ומיהו מדלא נזכר בהך עובדא שהביא גם משאר פירות שנשתבחה א", אין להוכיח שלא ביכרו כלל, ד"ל בתרת, חדא דשמא שאר פירות הגיע זמן ביכורם כדמשמע קצת מלישנא דמתני' (ריש פ"ג) יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר רימון שביכר, והקשו התויו"ט והתפ"י דהטעם דלא נקט להו התנא דרך חשיבותן כמו שנוכרים בקרא, הוא משום דבעי למנקט להו דרך בכירותם דתאנה ממהרת להתבשל מקודם, ואח"כ הגפן והרמון שנא' "התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר" ואח"כ הגפן, והרמון בסוף, ואחרון הוא הזית. ובד"א (פ"ג ציוה"ל ס"ק רט"ז) כתב משום שדרכן לבכר בערך בזמן אחד כמש"כ והימים ימי בכורי ענבים, ויקחו משם אשכול אחד מן התאנים והרימונים ע"ש, ואילו הזיתים מתבכרים בזמן אחר. והטעם שנקטה המשנה רק להנך תלתא פירות, ראיתי בשם הגר"מ זעמבא שביאר עפ"ד האר"ז דמצות הבאת ביכורים הוא תיקון לחטא המרגלים, ואלו השלושה המינים מוזכרים בפרשת המרגלים.

ואמנם במשנה (פ"ג פ"ט) משמע שהיו מביאים בזמן שכבר גדלו כל הפירות מ' המינים, דקתני שנחלקו ר"ש ור"ע אם מעטרין את הביכורים ב' המינים שגדלו בארץ או אף בשאר פירות, ובירושלמי (פ"ג ה"ו) קתני לה בהדיא תניא הביכורים מצוה להביא ב' כלים וכו', כיצד הוא עושה נותן שעורים מלמטה וד"א ע"ג וכו', זיתים ע"ג וד"א ע"ג, תמרים ע"ג וכו' ומקיף עליהם אשכול של ענבים מבחוץ, וביאר הגר"א דסדר הנחתן בכלי הוא לפי סדר הפסוק, שכל המוקדם בפסוק חשוב יותר, ובשדה יהושע ביאר דסדר הפירות הוא לפי יופיים והידורם, וכל המהודר יותר ניתן עליו יותר, מלבד תאנים ורימונים שחוששים לריכוך מחמת כובד הרימונים, ומחלוקתם תלויה בחילוף גירסאות יעו"ט, ויל"ד אם הוא לעיכובא, ומיהו מדנחלקו האחרונים אם כלי מעכב ולא נחלקו אם סדר זה מעכב, אלמא פשיטא דאינו מעכב, ומסתבר הוא דמהיכי תיתי שיעכב דהלא קי"ל שחיוב הבאת ביכורים הוא אפי' במין אחד, לא נחלקו אלא ביש לו כמה מינים אם צריך להביא מכולן, וסבר ר"ת מאורלייניש (הובא בתוס' א"ש פ"א מ"ג) דגמרינן מקרא מראשית ולא כל ראשית שא"צ לעשות ביכורים מכל ז' מינים, ודי במין א' [וע"ע בד"א פ"ד ס"ק י"ח ושם בציוה"ל].

ומה שנחלקו במשנה ובסדר הכלי שבברייתא, יש לפרש ע"פ מה ששינוי במשנה (פ"ג מ"ב) כיצד מעלין, כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד, ומעתה כיון שכולם מתקבצים למקו"א ועולים לירושלים יחדיו ממילא לא ימלט שבכלל כל המביאין יהיו כל הז' המינים, עוד שנינו הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים וכו', עד שמגיעים קרוב לירושלים וכו' ועטרו את בכוריהם, ופירשו הרמב"ם והרע"ב הדרום

בפירות, וכיצד מעטרין, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטרן בתאנים לחים, ואם ביכורים צמוקים מעטרן בענבים לחים, עכ"ד. ובפשוטות היו קונים אותם בשווקים שבירושלים כדאיתא בר"ה (לא): כרם רבעי היה עולה לירושלים וכו', ואר"י כדי לעטר את שוקי ירושלים בפירות, אבל אין לעטר אותם בפירות של אחרים כמו שכ' בד"א (פ"ד ס"ק קמ"ה) דאין לערב שלו בשל חבירו, דהרי כ"א צריך לקרוא ולהניף ולהניח את שלו, ומיהו אכתי יל"ד כיון דנתבאר במשנה (פ"ג מ"י) דעיטור דינו כחולין ומותר לזרים וחיוב בדמאי, וספק אם נאכל בטהרה כמבואר במפרשי המשנה ובמ"ר, וא"כ מ"ל אם ראובן מביאו או שמעון, ואם נותן לו חבירו במתנה פשיטא דשרי [ומשום חולין בעזרה יעוין בתוס' ב"ב פ"א: ובחולין קל: ד"ה א, ובד"א פ"ג ציוה"ל ס"ק ע"ד ואכמ"ל. ועד"ז יש ליישב מה שמצינו דביכורים טעונים שירה, והלא מבואר בסוגיא בערכין (יא). שאין אומרים שירה אלא על היין, ד"ל דאינו דין פרטי כל יחיד ויחיד אלא הוא דין כללי על כל המביאין, וכ"מ במשנה שהחליל היה מכה לפני כל המביאין יחד, או שהיו עושים מענבים יין בדוקא בשביל לקיים דין זה, ומיהו בתוד"ה מנין שם תי' דאידי דתקנו שירה על היין תקנו בכל ז' המינים, ועצ"ב]. ומ"מ למדנו דאינו לעיכובא, אלא שאם אירע וגדלו ברשותו כל ז' המינים או שהלך וקנה פירות לחים ועיטר את ביכוריו, כך היה סדר הבאתם.

ומיהו אכתי יל"ע מלישנא דקרא "והימים ימי בכורי ענבים" (שלח י"ג כ'), וזמן שילוח המרגלים היה מ' יום קודם ט' באב, והכתוב מעיד "ויבואו עד נחל אשכול ויכרתו משם אשכול ענבים תאנה ורימון", ועיין בפירוש רש"י ובמפרשי רש"י שפת"ח מזרחי ספר הזיכרון וגו"א, ומכולם מבואר דכבר גדלו והניחו אותם בכלים להתבשל, אך עיין בספורנו דכתב שלא היו הפירות עדיין בשלימותם, וכ"מ בס' הזיכרון, ודוק בכל זה.

יח

ובדעת הרמב"ם דייקו המהרי"ט אלגזי (שם) והמנ"ח (שם) דרשאי להביא ביכורים בעצרת אך אינו חייב להביאם, שכתב (פ"ב מהל' ביכורים ה"ו) דינא דמשנתנו אין מביאין ביכורים קודם לעצרת שנא' וחג הקציר וגו', ואם הביא אין מקבלין ממנו אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת, עכ"ל. ומלשונו משמע דרשאי להביא, ומיהו המשך לשונו קצת קשה, שכתב פירות שביכרו אחר החנוכה הן חשובים משנה הבאה, ויניח אותם עד אחר העצרת, עכ"ל. ומדנקט אחר עצרת משמע דזמן הבאתן הוא אחר העצרת של שנה הבאה [ועי"ש בד"א ס"ק צ"ג, וצ"ב]. ושמא יש לדחות דלאו דוקא קאמר אחר העצרת, אלא העיקר שלא יביאם קודם לעצרת, וכיון שקודם לעצרת לא מקבלין אלא רק בעצרת, ואף בעצרת אין חיוב להביאן אלא רשות, לפיכך נקט הרמב"ם הך לישנא, ודו"ק.

יט

ובטעם הדבר דאין מביאין קודם לעצרת איתא במשנה (פ"א מ"ג) אין מביאין ביכורים קודם לעצרת מפני הכתוב שבתורה "וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה", ועוד תנן (פ"א מ"ו) מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא, וכתב הרע"ב הטעם דכתיב בפר' ביכורים "ושמחת בכל הטוב", ואין קריאה אלא בזמן שמחה, וזמנו מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם וכו', יעו"ט. עוד קתני בירושלמי (פ"א סוף ה"ט) א"ר יונתן תני רשב"י כן ואמרת ושמתח, הוי אומר על השמחה, עכ"ל, ובפירוש מימרא זו נאמרו במפרשי הירושלמי מהלכים שונים, הרש"ס פ' דמאמר רשב"י זה קאי על המשנה ואלו מביאין וקורין מן העצרת ועד החג, ופי' רשב"י טעמו משום שנא' "ושמתח", הוי אומר בזמן שמחה קורין, אבל האור"ש (פ"ד מביכורים ה"ג) פירש מימרא דר"ש באופן זה וז"ל, והנה המעין שם יראה דמאמר זה קאי על משנה הסמוכה ואלו מביאין וקורין מן העצרת עד החג, ופי' רשב"י טעמו שנא' ושמתח וכו', ופי' שיהא לאחר זמן דכתיב ביה שמחה, והוא עצרת וחג דכתיב בהו שמחה כמפורש בקרא, וכן מפורש בגמ' דילן אליבא דר"ש בפסחים (לו), ור"ש הווא לזמן שמחה הוא דאתא וכו', עכ"ל. למדנו מדבריו דהזמן שמביאין וקורין הוא לא מזמן תחילת יו"ט לעצרת ועד סוף יו"ט דסוכות, אלא עד ולא עד בכלל, והיינו ממוצאי עצרת ועד כניסת החג דסוכות, וטעמו דזמן השמחה דקתני במשנה ובירושלמי אין כונתם דצריך להביא דוקא בזמן שכבר יש בו חובת שמחה מצד עצמו כדי לעורר בו תוספת שמחה בהבאתם, אלא אדרבה השמחה היא לא מחמת המועדים, אלא השמחה היא בגוף הבאת הביכורים, ומה שהזכירו שמחה הוא בתורת סימן לומר לך שזמן הבאת ביכורים הוא בין זמני השמחה, דהיינו בין שמחת הרגל לעצרת לשמחת הרגל דסוכות.

וסמך גדול לשיטה זו יש ללמוד מפירוש הר"ש (פ"א מ"ו) שכ' וז"ל: כלומר דשעת שמחה הוא כל זמן שאדם מלקט פירותיו וכו' והיינו עד חג האסיף, אבל מהג ועד חנוכה מביא וא"ק, עכ"ל. ודוח"ל שכונתו עד ועד בכלל, אלא כשם שחנוכה הוא בפשוטות עד ולא עד בכלל כמו שהעלה בד"א (פ"ד ס"ק פ"ו), אמנם הוא איירי לענין חג

הסוכות, ובפשוטות גם לא מטעמיה אלא מטעם שאינו זמן אסיפה כמבואר שם בד"א, והביא את דעת הר"ש (שם צה"ל קמ"ח), אך מה שהוכיח כן אף מדברי הרא"ש והרע"ב ורש"י (פ' כי תבוא), המעיין בלשוונתם יראה שאינו מוכרח כלל, דאדרבה משמע שגמר אסיפה הוא הגורם לשמחה, וכדברי הרא"ש (שם) בזמן שמחה שאדם מלקט פירותיו ומכניסן לבית והוא שמח, ולכך נקרא גם חג האסיף שהוא סוף אסיפה, וכך משמע גם ברש"י בפסחים (לו: ד"ה שמחה) וז"ל: בזמן קצירה ולקיסה שאדם לוקט תבואתו ולבו שמח הצריכו הכתוב קריאה, עכ"ל. מבואר דזמן שמחה הוא זמן אסיפת התבואה מן השדה לבית, ואדרבה משום הך שמחה מביאין וקורין, דשמחה זו היא הנותנת והגורמת להבאת הביכורים, ושפע שמחה זו משפיע על כל התקופה שמעצרת עד הסוכות, וכן הוא דעת הרמב"ם (פ"ד ה"ג) דמביא וקורא עד סוף החג, וכן הבאנו לעיל מהיד רמה והמאירי שכתבו בהדיא שיכול לעלותו בחג הסוכות, ודוח"ל שכוונת היד רמה לערב חג הסוכות.

כ

ואגב נידונים אלו נבוא לדון עוד מה דינו של המקדש ביכורים בזה"ז, האם קדשו הפירות וירקבו, או שאינו יכול להקדישם והפירות נשארו חולין ככתחילה. ומצינו בזה מחלוקת ראשונים בביאור פלוגתת ר"י ור"ל בירושלמי שקלים, והכי תנן (פ"ח ה"ד) השקלים והביכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית, ותני עלה המקדש שקלים וביכורים ה"ו קודש, ר"ש אומר האומר ביכורים קודש אינו קודש, וטעמו לפי שנאמר "תביא בית ה' אלקיך", ודרשי' בתוספתא (פ"ג ה"ו) דרק בזמן שיש בית יש חיוב הבאת ביכורים, אבל בזמן שאין בית אין חיוב הבאת ביכורים, ואפי' הפירושן בדיעבד לא קדשי דלא חל עליהן שם ביכורים, ודייקין עלה בגמ' אליבא דר"ש הא שקלים קדשו, ומודה לת"ק שחלה עליהם קדושה, ודחי דתני בברייתא ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש בין אלו ובין אלו לא קדשו בין ביכורים ובין שקלים אינן קודש, ונחלקו המפרשים האם קאי אף על מקדש בזה"ז או רק על מקדש לבדק הבית בזמן שהמקדש קיים, דעת הרא"ש והרע"ב ודעימיה שנחלקו במפריש ביכורים בזה"ז, אבל הרמב"ם בפיה"מ (שקלים שם) פירש שנחלקו במקדש ביכורים לבדה"ב, וכן פסק (פ"ו מערכין ה"טז) דאיירי שהחרימן הישראל לבדה"ב, וטעמיה דר"ש לפי שאינו ממונו, ולהכי אם החרימן הכהן לאחר שבאו לידו הרי אלו קדשים.

כא

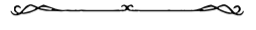
ושיטת התוס' במכות (יט. ד"ה מה) דהמפריש ביכורים שלא בפני הבית אינן קדושים כלל וחולין הן, אבל דעת הראב"ן (סי' נ') וז"ל: וביכורים דבעינן הנחה לפני המזבח וליכא מזבח לא מפריש להו כלל, דלא ליתי בהו לידי תקלה דלאו בני פדיה נינהו, ובעי לשהויינהו עד שירקבו, עכ"ל. למדנו שדעתו שאם הפריש ביכורים בזה"ז חלה הפרשתו וירקבו הפירות, ולכן אין להפריש ביכורים בזה"ז שמא יבואו לידי תקלה, ובספר תורת הקודש (ח"ב סי' ל"ב) תמה ע"ד הראב"ן דמה תקלה ישנה בהפרשת הביכורים, דהלא אין הביכורים נאסרים עד שיראו פני הבית, כדאיתא במכות (יח: [וכע"ז תמה בהערות כתובות קה: על החת"ס].

ובחינוך (מ' תמ"ט) כ' דנוהג האיסור שלא יאכלו הכהנים ביכורים קודם הנחתם בעזרה, רק בזמן הבית כי אז החובה עלינו בהבאת הביכורים, ועיקרו נתבאר במצוה (תר"ו) וז"ל, ונוהגת מצוה זו בזמן שביהמ"ק קיים ובא"י דוקא וכו', עכ"ל. וכ' עליו המנ"ח (מ' ת"נ סק"ה) מ"מ אפשר דאינו מצוה להביא, אבל אם קרא שם לביכורים והביאו לירושלים האידנא דאין הנחה דליכא מזבח עוברים בלאו הזה, וגם הזר האוכלם חייב מיתה, ואף שדעת ר"ש בשקלים דהמקדיש ביכורים בזה"ז אינו קודש, הרי ודאי הלכה כת"ק דהמקדיש בזה"ז ה"ו קודש, וא"כ האידנא אינו נאכל אבל הלאו נוהג כמו מע"ש בזה"ז ע"ש. ובאמת דבריו שנויים בפלוגתא מאימתי נאסרים הביכורים, דעת הר"ש (פ"ב מ"א) דלא חל על הפירות תורת ביכורים אלא לפנין מן החומה, ורק משנכנסו לעזרה נאסרו לזרים, ואילו דעת הרמב"ם (רפ"ג מה"ב) והחינוך (שם) דאינם נאסרים עד שיכנסו לפנין מן החומה, כלומר לתוך חומת ירושלים, ומעתה אליבא דהר"ש בזה"ז לא יאסרו הפירות כלל כיון דבלא"ה אין היכי תמצי שיאסרו [משום דליכא מחיצות, ואף משום איסור כרת דכולנו טמאי מתים, ומיהו נ"מ באופן שהניחן מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים שנחלקו בו במכות יט., ואם מונחים בכלי אחד עי"ש בריט"ב] שתלה זאת בפלוגתא אי אגד כלי שמיה אגד, ובמנ"ח (מ' תמ"ג) הכריע דלא תלוי בהך פלוגתא, ולא ראה לריט"ב"א, ואכמ"ל]. ולא קאי אלא אליבא דהחינוך, ובדעת התוס' במכות (שם) נראה דסברו דכל איסור אכילתם לזרים הוא מדין הבאה והנחה לפני המזבח, והאידנא דליכא מזבח ממילא לא חל עליהם שום קדושה כלל, והראב"ן ע"כ סבר כדעת החינוך והרמב"ם דחל איסור כבר בכניסתם לירושלים, או אפשר לומר כדברי החו"א (ליקוטים סי' ט') דהלאו דלא תוכל לאכול בשעריך חל מיד בהפרשה, ודעתו דביכורים קודם הנחה

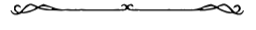
קקרבן קודם זריקה דלא הותר, וע"ש שדחק דברי הרמב"ם, וכתב דאף לחינוך ודאי דאיכא איסור עשה אף דס"ל דליכא לאו יעו"ש. ובד"א (פ"ג ה"ב בביה"ל) הוכיח כחזו"א ממה דמצינו חיוב אחריות קודם הבאה כדלעיל (פ"א מ"ח), והתורת הקודש נקט לה כסברת הר"ש, ודו"ק.

אמנם מש"כ המנ"ח דודאי הלכה כחכמים דשקלים דגם בזה"ז הרי הן קודש, עיין בדרך אמונה (פ"ד צה"ל סק"ז) שהוכיח מן הירושלמי שהלכתא כר"ש דאינן קודש, ול"מ לרמב"ם שפירש שנחלקו במקדיש ביכורים לבדק הבית דפסק כר"ש, כמבואר בהגהות וציונים להגרא"ש טרויב (סוף סדר מועד) שביאר דעת הרמב"ם דכיון דבירושלמי בשקלים נפסק כר"ש ע"כ היה מוכרח לפסוק כר"ש וכסתמא דמתני', והא דניתן למשמר אינו אלא מדרבנן כדי שיהא חמור לכהן שאינו חבר לאכלו בקדושה.

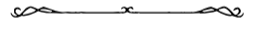
כב

ובטעמא דרבנן דאפשר להקדיש ביכורים בזה"ז ביאר רבינו חיים הלוי (פ"ו מערכין ה"טז) דהנה מצינו שנחלקו ר' יהודה וחכמים (פ"ג מ"ב) אם מותר לתת ביכורים לחבר בטובה, דדעת חכמים דנותנים אותם רק לאנשי משמר, ומחלקים אותו ביניהם כקדשי מקדש, ור"י סבר דמותר לתת לחבר בטובה לפי שסבר שאין ביכורים זכות משמר, ויש בהן טוה"נ לבעלים ליתנם לכל כהן שירצה, ונמצא דחכמים שסברו דחל הקדש על הביכורים הוא משום שסברי כר"י שבביכורים יש בהן טוה"נ לבעלים, ור"ש סבר כמ"ד דביכורים ניתנים לאנשי משמר דאין לבעלים שום זכות בהן, וממילא אין הבעלים יכולים להקדישן, ובחזו"א (בגליונות ובזרעים ליקוטים ס' ח' סק"ד) תמה על מהלך זה מהמשנה בביכורים (פ"ג מ"ו), ודחה דלא תליא הא בהא יעו"ש.

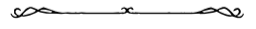
כג

ועתה נבוא לדון האם יש על הביכורים גם תורת קרבן או רק תורת תרומה, ויש בזה הרבה נ"מ להרבה דינים הנמשכים מדיני הקרבן כגון פסול משום משקה בנ"י, ולענין הבאתם ביום דוקא, ולענין דיחוי ושאלה, ולענין חולין בעזרה, וזכות הכהנים בהם, וכן אם השירה והלינה מעכבת בהם, ואם יש בהם דין "מבחר נדריכם", ואף לנידון שלנו אם יש ענין באמירת פרשה זו משום ונשלמה פרים שפתינו, והנה קתני (פ"ב מ"ד) בסדר הבאת ביכורים דטעונים קרבן שיר תנופה ולינה, וכן קתני (פ"ג מ"ו) דבעינן הנחה ותנופה, וסוגיא שלימה היא במכות (יח:), וכן קתני (שם מ"ד) שדברו הלויים בשיר, ועי"ש במפרשי המשנה מקורי הדינים, ועיין בתשובת הרשב"א (סי' רצ"א, הובא במלאכ"ש) שכתב וכבר ידעת שהביכורים טעונים קרבן וכו', וכשהיו העולין מרובים היו מביאין שור אחד לכולן ומקריבין אותו שלמים, והזהו ששנינו (שם) והשור הולך לפניו וכו', וכשהיה העולה יחידי היה מביא גדי אחד עי"ש, וכן פירשו הרע"ב והגרא"א דהשור שהלך לפניו הקריבו אותו בתורת שלמים, עי"ש ודו"ק [ועי"ש בח"א למהרש"א שביאר ענין הקרבת השור והגוזלות, ודו"ק]. מכל זה משמע שאף דין קרבן יש להם.

כד

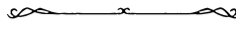
וכן עולה מדברי התוס' (ב"ב פא: ד"ה ודלמא) שכתבו דאיסור הבאת חולין בעזרה הוא רק בכ"מ שיש כעין הקרבה, דהיינו תנופה והגשה, אבל דבר שאין עושים בו הקרבה כלל אין עליו תורת איסור הכנסת חולין בעזרה עי"ש, וכן פירשו הרמב"ן הרשב"א והר"ן בשיטמ"ק, והרמב"ן הולך בזה לשיטתו, שכן פירש בחיבורו (פר' נשא ה' ט') דמדקרי ליה רחמנא הקרבה דכתיב "אשר יקריבו לכהן לו יהיה", מבואר דקראתו התורה בשם קרבן מפני כהן המקריב, ומקורו ממאי דכתיב "כי כל שאור וכל דבש וגו' קרבן ראשית תקריבו אתם לה", ופירש"י דראשית קאי על שתי הלחם לענין שאור, "וכל דבש" קאי על הביכורים, למדנו מזה דחשיב קרבן, וכלישנא דקרא "קרבן ראשית תקריבו".

כה

וכן עולה מדברי הטורי אבן (מגילה כ:). דהבאת ביכורים מצוותה דוקא ביום מדבעי הנחה ותנופה, הרי דהוי כעין עבודה, ולהכי בעינן להקריבו ביום ככל עבודת הקרבנות דמצוותן ביום, והא ראייה מהא דאמר' בזבחים (פח:). דאין מקריבין לפני העומר, והטעם משום דבעי' ממשקה ישראל למנחה, וקרא דממשקה בני' בקרבנות כתיב, וסיים דמוכח מזה דביכורים חומר קדשים עלייהו דאינם קרבים אלא ביום [ומיהו אכתי יל"ד לענין הקריאה אם הוא לעכובא דוקא ביום, והביא מהר"ן דא"א לקרותו בלילה, דקריאה בשעת הבאה, וא"א להביאו אלא ביום, וכ' עליו שהוא לגי', אבל אינו מוכרח דלא מצינו בשו"מ שקורא למקרא ביכורים וידוי, ומיהו לעיקר הקו' דלמ"ל לפטור נשים מקריאה, תיפ"ל דהוא מ"ע שהז"ג, תירץ על כך הטו"א דהלילה מפסקת ולא מבטלת עי"ש, אך מש"כ דלא מצינו בשו"מ

וידוי ביכורים תמה עליו האדר"ת בקו' אחרית השנים שכן איתא בירושלמי ובתוספתא].

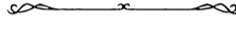

כו

וכן הוכיח בתורת זרעים (ע' קל"ב) דדין קרבן עליהם, ממה ששנינו דבהפריש ביכורים לפני חנוכה לא יביאם אחר החנוכה אלא ירקבו, והטעם דלא יניחם עד עצרת הוא משום דנדחו, הא קמן דיש פסול דיחוי בביכורים כשאר קדשים, וע"כ היינו משום דביכורים יש כעין הקרבה, והוכיח כן ממה שמצינו ממשקה בני ישראל הנאמר בביכורים, וכן למד הכלי חמדה (פר' כי תבוא סק"ז) מדין משקה בני' דביכורים בכלל קרבן הוא, והנפה במקום הקרבה קאי עי"ש.

וכן העלה המנ"ח (מצוה י' ס"ק כ"ג) דביכורים תורת קרבן יש להם, ונ"מ לענין הנידון האם מהני שאלה אצל חכם אחר תנופה והנחה, דאם נימא דדין קרבן להם הלא כתבו התוס' בכריתות (ג: ד"ה ארבע) דלא מהני שאלה בקרבן לאחר זריקה, א"כ ה"ב לא יועיל שאלה בביכורים לאחר תנופה והנחה, ומשמע מדבריו דנקט דדין קרבן אית להו, ותנופתם והנחתם היא כעבודת הקרבן. אבל דעת המלוא הרועים (פסחים לח:). דלא מהני שאלה מטע"א, דכיון שצריך להפריש פרי ראשון הלכך לא חשיב הפרשת פה דומיא דנדר.

ומיהו דעת הרא"ש (קידושין לח:). וההפלאה (כתובות קה: תוד"ה וכי) וצפנ"פ (תנינא ע' ט"ז) ותורת הארץ (סי' א' סק"ו) דמהני שאלה בביכורים, ברם אין להוכיח מדבריהם דסברי דלאו דין הקרבן עלייהו, כיון דתרי מילי הפרשות איכא, והם דיברו רק מענין שאלה על הפרשה, והמנ"ח דן לענין שאלה אחר שהגיע ליד הכהן, וכבר נתקיים בהם מצות תנופה והנחה. וכן מבואר בצפנת פענח דכל מה שחל באמירתו הוא רק כדן תרומה, וכיון דבתרומה יכול להשאל ה"ה הכא, ואף שבספרי משמע דקדשי לגמרי, מ"מ מסקנת הספרי שקדשו רק לענין שיתנו לכהן.

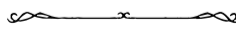
כז

וכן יש להוכיח ממה שמצינו דין שירה על הביכורים כדתנן (פ"ג מ"ג) הגיעו לעזרה ודיברו הלויים, וכן שנינו (פ"ב מ"ד) דביכורים טעונים שיר, ומקור דין זה הוא בערכין (יא:), אלא ששם בתוס' (ד"ה מנין) לתי' הראשון מבואר שהוא רק מדין שמחה. עוד תירצו דאידי דתקנו בין תקנו בכל הביכורים, ובד"א דייק שלדבריהם הכל הוא תקנ"ח ואסמכוה אקרא, אבל המנ"ח (מ' שצ"ד) נקט שביין הוא מה"ת ושאר ז' מינים הוא תקנ"ח, ומיהו הר"ש והרא"ש ועוד כתבו שמקורו בירושלמי (פ"ב ה"ג) דגמרי' לה מגז"ש, ולדבריהם מבואר שדינו כדן שירה על הקרבן, וכ"כ הר"ש בערכין (שם), ובמכתבי תורה (סי' ג') וכ"מ במלאכ"ש (פ"ג מ"ד) דשירה בשעת תנופה הוא מדין שירה על הקרבן (ולפי"ז י"ל עוד טעם למהר"ט אלגזי למה אין מביאין ביכורים ביו"ט מחמת שירת רשות ודו"ק), וע"ע בתורת זרעים (פ"ב מ"ד) שחקר האם המחייב את השירה הוא הביכורים או היין עי"ש.

עוד מצינו דמיון לקרבנות במה ששנינו (שם מ"ו) דמניחו בצד המזבח, ואיתא בירושלמי שמגישה בקרן דרומית מערבית ומניחה בדרומה של קרן, ומשמע שלביכורים יש דין קרבן המצריך הגשה ותנופה, וכן משמע ממה שנסתפק בירושלמי אם הנחה תתיר למחוסר זמן לאלו שהביאו קודם העצרת, וכן ממה שנסתפקו בהניחן בלילה מי חשיבא כתחילת עבודה דאין עבודה אלא ביום, או"ד תשלום עבודה הוא כדפירש כ"ז ברש"ס, ומכ"ז משמע שדנו אותו כדן קרבנות, וכעבודה ממש חשיבין ליה.

וכן מצינו נידון במפרשי המשנה ר"ש רע"ב תוי"ט ובהו"ע עשיר, לענין צורת עשיית התנופה בביכורים, האם בעינן דומיא דמנחות שיניח הכהן תחת יד הבעלים ממש, או תחת יד לאו דוקא והבעלים אוחזו רק בשפת הכלי כפשטא דמשנה עי"ש.

עוד דמיון מצינו במשנה (שם) שבגמר ההבאה היה משתחוה ויוצא, ובד"א (פ"ג ה"ב) ציין מקורו לתוספתא שקלים (פ"ב ה"ז) דקתני דבכל קרבן בעינן השתחויה, הא קמן דנתנו לו תורת קרבן, אמנם באדרת אליהו פר' כי תבא פירש שהוא מדין היוצא מביהמ"ק עי"ש. עוד מוכח דחיוב הבאתו כהבאת קרבנות ממה שנחלקו (פ"א מ"ט) ר"י ורבנן בחיוב אחריות, וכ"ה בתוספתא (פ"א ה"ו), והעירו במשך חכמה (פר' ראה י"ב כ"ו) ובחזון יחזקאל (שם) דמצינו פלוגתא זו בכל הקרבנות עי"ש.

כח

וכן יש ללמוד מהירושלמי (פ"ב ה"ב) שלמדו מקרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וגו' ואת תרומת ידיכם", דקאי על ביכורים, דביכורים טעונים הבאת מקום, ודין הבאת מקום נאמר בקרבנות כדדרשי' בספרי (דברים י"ב כ"ו) עה"פ "רק קדשין" וגו', מלמד שחייב בטפול הבאתם עד שיביאם לבית הבחירה, ומנאה החינוך (מ' תנ"ג) כמצוה בפנ"ע, ועי"ש במנ"ח (אות ג'), וכ"מ במשנה (פ"ג מ"ד) שיש

מצוה בגוף הבאה, דקתני אפילו אגריפס נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה, וכן מפורש ברמב"ן (ב"ב פא:). יעו"ש. ודו"ק.

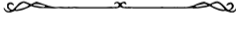
עוד יש להוכיח מהנידון האם הא דביכורים טעונים כלי הוא לעיכובא, שדעת הרדב"ז (פ"ג ה"ד) דהוא לעיכובא, וכן דייק כן בספרי דבי רב (פר' כי תבא) מהתוספתא שכתבו שאם הניח את כל הפירות בכלי אחד יצא, וכ"מ ברמב"ם (ה"ז), אמנם באבן עזרא ובחזקוני משמע קצת שאינו לעיכובא, וכ"כ בהדיא בערוה"ש (סי' קמ"א ס"ד) דאינו מעכב, ובמלבי"ם ביאר דטעם הבאה בכלי הוא משום דבעינן דומיא דמנחה דצריך כלי, וכן מבואר בצ"פ (תרומות ע' ע"א), ובד"א (פ"ג ה"ח ביה"ל ד"ה הביכורים) דן אי בעי' דומיא דמנחה ממש או לא, והעלה שם כמה נ"מ, עי"ש ודו"ק.

ונסיים חלק בזה בעוד הוכחה ששמעתי מידידי רמ"ש וולפא שליט"א, דהנה בגמ' (ב"ב דף ס:). שנינו ת"ר כשחרב הבית בשניה רבו פורשין בישראל שלא לאכול בשר, נטפל להן ר"י אמר להן וכו' אפשר בפירות, פירות לא נאכל שכבר בטלו ביכורים, ואם נימא דביכורים הוא רק אחד מכ"ד מתנות כהונה, מה תשובה השיב להם ר"י, דלמה יהיה סיבה לפרוש בזה"ז מן הפירות, אלמא מדהודו לו ש"מ דאית להו גם דיני קרבן, ודו"ק.

כט

וזאת תורת העולה בענין שבו פתחנו דברינו האם יש ענין לכ"א מישראל לקרא פרשת ביכורים בעצרת, וכ"ש למי שיש ברשותו קרקע ועליה גדלים פירות מז' המינים ונתבכרו פירותיו, אבל קודם שנתבכרו הפירות לכאו' אין טעם לאומרו, כעין שאמרו בב"ב (פב:). דמחזי כשיקרא, אם לאו שקורא בתורה כמבואר שם ברש"י. והנה לראשונים בסנהדרין רש"י ריו"נ רמ"ה מאירי ודעימיה, לכאו' יש ענין לקראו הפרשה בחג השבועות כיון שזמן הבאתו היה בעצרת, אמנם לשאר המפרשים לכתחילה אין להביאו, ול"מ לאו"ש ודעימיה שאין מביאין בעצרת שאין ענין לקריאת הפרשה, ומקצת ראייה שאין מזכירין במוסף ג' רגלים את הפסוקים דבכורי מעשיך, אלא מתחילים רק מביום הביכורים דקאי על שתי הלחם, וכן בקה"ת במפסיר לא מזכירים פרשה זו, ואף השל"ה (מסכ' שבועות נר מצוה) שמנה את כל המסכתות שיש ללמוד בהם בכל הי"ט לא הזכיר בעצרת מסכת ביכורים, אלא מנה את מאמרי מתן תורה שבמסכ' שבת (פח:). ואת מסכת ביצה השייכת לכל הימים טובים יעו"ש, אך אין ראייה ממה שלא הזכירו שאין ראוי לקרותו ולשנותו בימים שבין עצרת לחג הסוכות [ובסידור ר"י עמדין רמז לזה, שכ' בחודש סיון שער ד' את לשון המשנה מן העצרת מביאין וקורין עי"ש ודו"ק, וכעין שמצינו בקונטרס אחרית השנים על מצות וידוי מעשרות לבעל האדר"ת פ"ה מש"כ בענינו, ודו"ק], אכן במחזורים לחג השבועות הכניסו בתוכו את מסכת ביכורים, ותרי וחפשי מקור הדבר, ומצאתי בספר קיצור הלכות המועדים להגר"ש דבליצקי שליט"א (ע' מ') וכן בספר מועדי קדש על חג השבועות (ע' ש"ב) שהביאו מספר לקוטי צבי שכתב בשם ספה"ק שכל השונה מסכת ביכורים בחג השבועות נחשב לו כאילו הקריב ביכורים בזמנו, עכ"ד, וצ"ע מקורו, ומיהו לפי מה שיתבאר בסמוך יש כר נרחב לדברים הללו.

ל

ובהקדמה לדרך אמונה הלכות ביכורים כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א ז"ל, והנה מצות ביכורים אין לנו בזה"ז בעוה"ר, והלימוד בזה עולה לנו כאילו קיימנו כמש"כ הח"ח במאמר תורה אור, עכ"ל. וכונתו למש"כ הח"ח (שם פ"י) ז"ל, ואף המצוות שא"א לקיימן בגלות כגון המצוות התלויות בארץ ותלויות בבנין ביהמ"ק [כגון ביכורים], רצון השי"ת שנתעסק בלימוד הלכותיהן ויחשב לנו ג"כ כאילו קיימנו אותם במעשה וכו', וכמבואר לענין קרבנות להדיא ונשלמה פרים שפתינו, וה"ה בשאר המצוות שאין נוהגין בזה"ז כמש"כ בספר באר שבע [והעתיקו שם בפ"ד] דבמה שלומד איש הישראלי הלכותיהן ומחשב בלבו מתי יבואו לידי ואקיימן, מחשב הקב"ה כמעשה, עכ"ל. עוד כ' הבא"ש, וכן אחז"ל עה"פ "ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמיי", אלו ת"ח העוסקים בהל' עבודה בכ"מ מעלה עליהם הכתוב כאילו מקריבים לפני אותם בביהמ"ק, והוא מהטעם שפי' לפי שהלימוד זה עולה לנו לעיין ולמעשה יחד וכו', עכ"ד.

ובנו"ט להביא את מש"כ האדר"ת בקונטרס אחרית השנים בביאור דברי הספרי (ריש פר' תבוא) עה"פ "והיה כי תבא אל הארץ", ודרשו עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ, ותמהו המפרשים ע"ז שלא שייך דרשא כזאת רק במצוה שאיננה חובת הארץ, אבל בביכורים דא"א לקיימן רק בארץ, איך נוכל לדרוש כן שבשבילה תכנס, והרי כבר נכנס, וא"א להביא אא"כ נכנס ויש לו חלק בארץ כבר. ולדעתנו יתכן ע"פ מה שדרשו בשלהי מנחות (ק:), מבכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה, בכל מקום ס"ד, אמר רב שמואל בר נחמני אר"י אלו ת"ח העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהם כאילו מקטירין ומגישים לשמי. העומדים בבית ה' בלילות, אר"י אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו (עוסקים בעבודה) נבנה מקדש בימיהם. אר"ל זאת

וגו', נמצא שגם הם נטלו חלק בארץ ושפיר יכולין לומר אשר נשבעת לאבותינו, וא"כ מוכח דאפילו אין אמו מישראל מביא וקורא.

ולכך מוקי ר' חזקיה באופ"א דהטעם דגרים אינן קורין הוא משום דאינן יכולים לומר "אשר נתת לי ה'", כדנתי לקמן (משנה ה') דהאפטרופין והעבד והשליח והאשה מביאין ולא קורין מפני שאינן יכולין לומר אשר נתת לי ה', אלא דאכתי קשה דאי גרים לאו בכלל הפרשה להביא נמי לא יביאו, ומנא לן לחלק ולומר דמביאין ולא קורין, אלא הטעם הוא משום שהגר הרי אמור בהדיא בפרשה, דבסוף פרשת ביכורים כתיב "ושמחת בכל הטוב אתה והלוי והגר" וכו', הרי נתרבה הגר בהדיא בהבאת ביכורים ומ"מ אינו קורא דא"י לומר אשר נשבעת, אלא מכאן למדנו דיש מביאין ולא קורין. וכן מפורש ברש"י עה"ת (שם) שפירש ז"ל, והגר מביא ואינו קורא שא"י לאבותינו, עכ"ל. והכי קתני במכילתא פר' משפטים, ובהכי מתיישב אמאי לא אמרינן בגר דינא דר' זירא דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבתו, ודו"ק.

ודחי ר"ש ברב"י הוכחה זו, דשפיר יש לאוקמי הגר האמור בפרשה בבני קיני שנטלו חלק בארץ ולכן קורין, ובביאור הגר"א מבואר דלר' חזקיה ה"ה באמו מישראל שגי דא"צ לקיים אלא פסוק אחד, והא דקתני במתני' מביא ואינו קורא מיידי או באין אמו מישראל או שאינו ממשפחת בני קיני [מיהו מעתה אליבא דהגר"א ודעימי' אין לנו מקור מה"ת דגר מביא ואינו קורא, דאפשר שכל חיוב הבאה בגר הוא רק מדרבנן כמבואר בדעת הרשב"ם בסמוך, ובחינוך מצוה צ"א, לענין חיוב נשים].

ד

עוד קתני בירושלמי שדעת ר' יהודה דגר עצמו מביא וקורא, מה טעם על אברהם אבינו נאמר "כי אב המון גויים נתתיך", לשעבר היית אב לארם אבל מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים, ואמר ר' יהושע בן לוי הלכה כר"י, וכן איתא עובדא קומי דר"א (וי"ג רבי) והורי כר"י, וכתבו המפרשים דר' יהודה פליג אמתנ"י וסבר דאף גר ראשון מביא וקורא משום דאברהם נקרא אביהן של הגרים, ושפיר יכול לומר לאבותינו דאברהם ג"כ אביו וכן הכריע ריב"ל, וכן עבד ר"א עובדא בתפילה ששלח גר להתפלל לפני התיבה, ולא בביכורים כי בזמנו כבר לא נהג הבאת ביכורים.

והעולה ממסקנת הירושלמי דלר' יהודה עיקר החיסרון בגר הוא מה שאינו יכול לומר לאבותינו, ובהא חידש ר"י דאברהם נקרא אב המון גויים וכל הגרים בכלל, אך לא חש ר"י לקרא דאשר נתת לי ה' הנשנה במשנה בסמוך ולא גילה לנו טעמו, וצ"ע.

ה

ולהלכה נחלקו הראשונים האם קיי"ל כמשנתנו דגר מביא ואינו קורא או הלכתא כר"י דמביא וקורא, ומצינו בזה ד' שיטות בראשונים, שיטת הרשב"ם רמב"ן רשב"א ריטב"א בסוגיא בב"ב (פא:): דהקונה פירות שביכרו אצל גר פטור מלהביא אף לר"מ הסובר שהלוקח פירות מן השוק חייב בביכורים, ונחלקו עליו התוס' (ד"ה למעוטי) דאין למעט פירות שגדלו אצל גר שהרי גר עצמו חייב להביא אך אינו קורא, ובאור שמח (פ"ב ה"ד) כ' דלעולם גם הרשב"ם מודה שהלוקח מביא, אלא דכשם שהגר מביא ואינו קורא כך גם ישראל הלוקח מן הגר מביא ואינו קורא.

ועל כך נחלקו התוס' דלעולם הלוקח מהגר מביא וקורא, דכל החיסרון הוא רק בגר עצמו ע"ש, ומיהו אכתי קשה למה גרע הלוקח מאשה ועבד דמביא ואינו קורא משום שא"י לומר אשר נתת לי ה', וצ"ע.

ו

ובפשטות י"ל דתליא בחקירה הידועה אם ביכורים הם חובת הגוף או חובת הפירות, ותחילת חקירה זו הוא בדרשה שדרשו בגמ' (ב"ב פא.) מקרא ד"אשר תביא מארצך" דאתי למעוטי פירות שגדלו בחו"ל, והקשו התוס' (ד"ה הווא) מדוע צריך למעט פירות שגדלו בחו"ל מהבאת ביכורים, תיפול"ל שביכורים הם מהמצוות התלויות בארץ, ות"י בת"י השני בשם הרשב"א דביכורים הוא חובת הגוף ולא חובת הפירות, והא ראיא דאינו אוסר הפירות באכילה קודם הפרשתם, כמפורש במשנה (פ"ב מ"ג) שהתרומה והמעשר אוסרין את הגורן לפי שהוא טבל, משא"כ בביכורים, ובריטב"א (שם) תירץ דכל המיעוט בגמ' אתיא רק אליבא דר"מ הסובר שהקונה פירות בשוק חייב בביכורים, וסד"א דאף פירות חו"ל בכלל, קמ"ל דפטורים, ומעתה כיון שכל הראשונים פסקו הלכתא דלא כר"מ, וכן מפורש בהדיא בתוס' הרא"ש, א"כ עולה מדבריהם דביכורים אינן חובת הגוף אלא חובת הפירות, ולכן לא קבלו תירוץ התוס' ותיצו באופ"א, אבל מדברי הרשב"א בתוס' מבואר שנקטו שגם להלכה ביכורים הם חובת הגוף, וכן הוכיח בדרך אמונה (שם פ"ב ה"ד) ד"ה הלוקח) שגם דעת רש"י שביכורים הם חובת הגוף, והוא מפירושו בסוגיא בגיטין (מז. ד"ה מדאורייתא) דאין לעכור"ם קנין בשדה להפקיע את הארץ

ברמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל, וכשם שכהנים הם שלוחי רחמנא כן ת"ח הם שלוחי רחמנא לקיים את העולם בקיום הברית, דאם לא בריתי יומם ולילה וכו', ושו"מ כדברי ממש במאמר תורה אור לבעל הח"ח (פ"ח בהגה) שכ' בלשון הזה, אל יחשוב הקורא כי אני מפליג בדבר שאני אומר שהת"ח בזמנינו הם בבחינת כהנים, לכן אעתיק לשון הרמב"ם הנ"ל, וע"ע שם.

וכבר הבאנו מאברבנאל שביאר שבמצות ביכורים מראה את השגחת ה' על הארץ, כך הת"ח מגינים על הארץ ועל כל העולם, וכמש"א עה"פ "היש בה עץ" אדם כשר המגין עליהם, וכן מצינו בגיטין (נט:): דלת"ח יש להם מעלה ככהנים לעלותם לתורה ראשון, דאמר' דר"ה קרי בכהני בשבתות וביו"ט אע"פ שישראל היה (ועי"ש בתוד"ה דאפי' ובמגילה כח. ד"ה כ"י).

ז

ועד"ז יש לבאר ג"כ ענין פרנסת עניים, שגם אצל העניים שייך את הבחינה שנחשבים כשלוחי רחמנא, לזכות את ישראל שיעשו חסד זה עם זה כדאיתא במדרש תנחומא (משפטים ט', ט"ו ופר' בהר ב'), וכדי שניצול על ידן מדינה של גהינם כדאיתא בב"ב (י.) ששאל טורנוסרופוס את ר"ע אם אלקיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם, א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גהינם, ופירש"י שהצדקה מצלת מגהינם כדאמרין שם בגמ'.

וכבר כתב הרמב"ם (פ"ו משביתת יו"ט ה"ה), וע"ע בשעה"צ סי' תכ"ט סק"י מענין חיוב קמחא דפסחא] כשאוכל ושותה ביו"ט חייב להאכיל לגר ליתום עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות ביתו וכו' אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועליהם נאמר וכו', ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר "וזריתי פרש חגיכם" וכו', עכ"ל. ואם הם עניים ת"ח מצוותו כפולה ומכופלת כפי שהאר"ך בזה הח"ח במאמרו שם, וע"ע ביאור הדמיון בספר עין אליהו (שם).

ח

ונסיים מאמר זה בדברי המסילת ישרים (פכ"ו) העוסק בענינינו וז"ל: כן המאכל והמשתה ההוא, וכאילו נקרב על גבי המזבח ממש. והוא הענין שאמרו עליו ז"ל (כתובות ק"ה) "כל המביא דורון לת"ח כאילו הקריב ביכורים". וכן אמרו (יומא ע"א) ימלא גרונם של ת"ח יין במקום נסכים. ואין הדבר הזה שיהיה הת"ח להוטים אחרי האכילה והשתיה ח"ו שימלאו גרונם כמלעטי את הגרגון, אלא הענין הוא לפי הכונה שזכרתי, כי הת"ח הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם הנה הם ממש כמקדש וכמזבח, מפני שהשכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש ממש. והנה הנקרב להם כנקרב ע"ג המזבח, ומילוי גרונם תחת מילוי הספלים וכו', עכ"ל. [וע"ע בליקוטי תורה פר' ויקרא טעמי המצוות ד"ה מצות קרבנות, ושם בפר' עקב עה"פ "כי לא על הלחם לבדו" וגו', ודו"ק].

בענין גר מביא ביכורים ואינו קורא

ובו יתבאר מהיכן נלמד, ואת סברת החולקים והנ"מ בין הגרים

א

שנינו במשנה ביכורים (פ"א מ"ד) אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא, ושהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלוקי אבות ישראל וכו'. ומבואר במשנה שעיקר הטעם שגר מביא ואינו קורא הוא משום דאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו, ואין החיסרון משום קרא דאשר נתת לנו.

ב

ובתוספתא (פ"א ה"ג) איתא ר' יהודה אומר כל הגרים כולן מביאין ולא קורין, בני קיני חותן משה מביאין וקורין שנאמר "והיה כי תלך עמונו" וגו' [ובחילופי גירסאות בתוספתא חזון יחזקאל הביא מהירושלמי שגרסו בדעת ר' יהודה, מביאין וקורין, כדבסמוך אות ד.].

ג

ובירושלמי (שם) על כך דינא דמתנינן קתני ר' יונה ור' יסא תרויהון בשם רבי שמואל ב"ר רב יצחק בבני קיני חותן משה היא מתניתא, כלומר הגרים דקתני דמביאין ולא קורין מיידי בבני קיני, דאי בשאר גרים שלא נטלו חלק בארץ א"צ למעטן מקריאה מטעם זה, דתיפו"ל שאינם יכולים לומר "אשר נתת לי ה'", ומקשה ע"כ הירושלמי הלא בני קיני מביאין וקורין דכתיב (במדבר י' כ"ט) "לכה אתנו" וגו', ופירש בפני משה דהכי תניא בתוספתא (שם) והובא ברש"י שם ודריש בספרי כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנו של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלקו וכו', ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו שנאמר "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים"

התורה לעולה ולמנחה וגו', כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה וגו'. והדבר מבואר ע"פ מה שאמרו בברכות (ו.) מאי ולחושבי שמו, אר"א אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. א"כ כל שאנחנו עושין במה שאפשר לנו לעשות, הקב"ה חושבה ומעלה עלינו כאילו עשינו כולה, מאחר שעל השאר הננו אנוסים.

לכן בלמדנו הלכות עבודה ודיני עולה ומנחה וכל הקרבנות, אם שאין בידינו לקיימם בפועל ובמעשה ידינו בעוונותינו הרבים, מעלה השי"ת עלינו כאילו נבנה בהמ"ק והקרבנו עליו קרבנותינו וכו'. והוה כוונת הספרי, עשה מצוה זו, שכבר נצטוו במצות הבאת וקריאת הביכורים כבר בהיותם במדבר ע"י מרע"ה, אלא שא"א לקיימם רק בהיותם כבר בא"י, ועוד הרבה עת ללמדם שם, אך נצטוו על לימוד הלכותיהם מקודם בכדי שבזכות לימוד מצוה הזאת שהוא חשוב כעשות המצוה בפועל יזכו לכנס לארץ, עכ"ל.

ולמדנו מדבריהם שלימוד משניות ביכורים והלכותיה עולה גם למי שאינו בפרשה כלל שאין לו קעת קרקע עם פירות, שכאילו הקריב ביכורים.

לא

ומלבד זאת הוצא לקיים גם בזמן הזה מצוה השקולה כמצות ביכורים, יקיים את דרשת הירושלמי בפאה (פ"א ה"ה) ואת דרשת הבבלי כתובות (קה:), והמהדר יכול לקיים שניהם בהידור רב, ואין בזה חשש מגיד ואינו חוזר ומגיד הנדרש מקרא דהגדתי, ונפתח בדרשת הירושלמי שהסמיכו עה"פ "תביא בית ה' אלקיך" שבפר' משפטים את הפסוק בישעיה (נ"ח) "ועניים מרודים תביא בית ה'" וגו', ללמדך שכל המביא עניים לתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב ביכורים לביהמ"ק.

ובבבלי כתובות (קה:): הסמיכו דרשה זו עה"פ במלכים (ב' פ"ד) "ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלקים לחם ביכורים עשרים", ומקשה הגמ' וכי אלישע אוכל ביכורים היה, אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים, ונחלקו רש"י ותוס' מה הטעם שלא אכל ביכורים ממש, רש"י פירש משום דלאו כהן היה, שהרי מצינו בדברי הימים שנתייחס אביו על שבת גד יעו"ש, ובתוס' (ד"ה וכו') כתבו ע"ז דא"צ לדחוק כפירש"י דלאו כהן היה, אלא דה"פ וכי אלישע אוכל ביכורים והלא בשומרון היה, ואין ביכורים נאכלין חוץ לחומה כדמוכח במכות (ז.), והכי איתא בהדיא בסדר אליהו זוטא (פ"ב ז') דת"ח כפרה להם לישראל בכ"מ מושבותיהם שנאמר "ואם תקריב מנחת ביכורים", ואומר ואיש וגו', וכי אלישע אוכל ביכורים היה והלא אין שם מקדש ולא מזבח ולא כה"ג, אלא אלישע הנביא בלבד ותלמידיו יושבין לפניו, מכאן אמרו כל הנזקק אל חכמים ולתלמידיהם ומפרנס אותם, מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב ביכורים ועושה רצון אביו שבשמים, עכ"ל.

ונמצא דלתוס' החיסרון הוא מצד המקום ולא מצד הגברא, ואילו לרש"י החיסרון מצד אלישע עצמו שאינו כהן, והטעם שלא נקט רש"י לטעמי' דתוס' נראה ליישב בתרתי, חדא, דודאי ידע מכך שישב בשומרון, אלא שכיון שכך היה האמת שהיה משבט גד א"כ אינו בכלל הפרשה, ושוב אין ל"מ באיזה מקום נמצא, ועוד דלא ניח"ל בטעם התוס', דמאן ימר לן דאכלו בשומרון, אפשר שלקחו עימו לירושלים, ולפיכך נקט שאינו כהן שאיסורו בכ"מ, ודו"ק, ושו"מ כן ביעב"ץ [ומיהו אכתי צ"ב איך היה מועיל בזמן המקדש להביאו חוץ למקדש, והלא חסר כל פרטי הדינים שנשנו לעיל]. וע"ע בפנ"י ובהפלאה שנו"ג בזה. עוד ראיתי בשם החת"ס (שם) שכ' שוליו דברי רש"י ותוס' היה מבאר דהנה מצינו שמלכי ישראל היו מושיבין פרדיסאות שלא יעלו לרגל, ומסתבר שגם על הבאת ביכורים שייך זה, וא"כ כמו שמצינו איסור אכילת גדי מקולס לביל הסדר דנראה קדשים בחוץ, ומה"ט נמי אסרו לומר בשר זה לפסח, ה"נ לו יצויר שלא היו מצוי שלת"ח מביאים ביכורים היה אסור לאוכלו משום דהוי כקדשים בחוץ ע"ש, ולפמשנ"ת שהיו מביאים ביכורים ברגלים ודאי א"ש, ובהערות מהגרש"א (שם) העיר עליו טובא דלא דמיא כלל לפסח, שהרי לא מצינו איסור אכילת ביכורים עד שיראה פני הבית, דעד אז דינו כחולין לכל דבריהם, וא"כ גם בזמן הבית לא היה עובר איסור לאו יעו"ש, ויש חולקים, מיהו ביטול עשה לכ"ע עובר, ועוד יש לאסור גם משום גול הכהן כמבואר ברמב"ם וכמשנ"ת, ומ"מ הקושיא במקומה עומדת דלא דמי לאכילת קדשים בחוץ, ומאי ס"ד לאוסרו.

ומ"מ למדנו מדבריהם דגם בזה"ז יכול לקיים מעין הבאת ביכורים ע"י שיביא עניים לתוך ביתו ויפרנסם, או ע"י נתינת דורון ופרנסה לתלמידי חכמים, ובתד"א מבואר שגם המפרנס את תלמידיו של החכם ג"כ מעלה עליו הכתוב כן.

כט

ואכתי אנו זקוקים לבאר מהו החיבור שבין הבאת ביכורים לכהנים לפרנסת עניים ות"ח, והנראה שהדמיון בין כהנים לת"ח נמצא

מקדושתה, אבל הראשונים שם נחלקו על רש"י ואזלא לשיטתם יעו"ש, ודו"ק.

ז

ובתורת זרעים (ביכורים פ"א מ"ו) תלה בחקירה זו עוד מחלוקת בין הרמב"ם לתוס' במי שקנה פירות תלושים ושוב קנה את הקרקע אם נתחייב בביכורים, שדעת הרמב"ם שחייב, ודעת התוס' (גיטין שם ד"ה ממה) שפטור, והתוס' אזלא בהא לשיטתם דסברי דחובת הגוף הוא רק על מי שהיה בעל הקרקע בזמן שגדלו הפירות, ולפיכך הקונה פירות תלושים פטור, אך הניח דבריהם בצ"ע מחמת כל הראיות שהוכיח דביכורים הוי חובת פירות, ובד"א (פ"ד ה"ה צה"ל ס"ק פ"ז) דחה חלק מראיותיו יעו"ש.

ומעתה לפי סברא זו יש ליישב דברי האו"ש דבאלו הסברות נחלקו הרשב"ם והתוס', דהתוס' אזלא לשיטתם דביכורים הם חובת הגוף, ולכן מתחלק הדין בין המוכר ללוקח, ואילו הרשב"ם יסבור שהוא חובת הפירות, ולכן לא ישנתה הדין בין הבעלים הגר ללוקח, ואינו מוכרח, ועדין צ"ב.

ח

ובתוס' (שם ד"ה למעוטי) דחו דברי הרשב"ם מכמה טעמים, דבחנים נדחק הרשב"ם לאוקמי באדמת גר משום דחד אדמתך דרשינן בפ"ק דביכורים עד שיהיו כל הגידולים מאדמתך, ועוד דאין טעם לחלק בין גר עצמו דמביא ואינו קורא ללוקח ישראל דאינו מביא כלל.

ואת דעת הרשב"ם יש לפרש בתרי אנפי, או דסבר דביכורים הם חובת הגוף, וחייב זה ישנו רק על בעל הפירות ולא על גוף הפירות ולכן הלוקח פטור, והתוס' סברו דהם חובת הפירות, ובעוד אופן יש לפרש דהרשב"ם סבר דמן התורה גר פטור מהבאה וחייבו רק מדרבנן, כשם שמצינו סברא זו בחינוך (מצוה צ"א) דנשים מביאות רק מדרבנן, והמנ"ח תמה על מקורו, ותו שהוכיחו במפרשי הירושלמי (פ"א מ"ד) דהוא נלמד מקרא דזהגר הנכתב בהדיא בפרשה ע"ש, ועיין בד"א (פ"ד מביכורים ה"ב בה"ל ד"ה האשה) שיישב דעת החינוך דהטעם דנשים פטורות מה"ת משום דהוי מ"ע שהז"ג, ולא ניח"ל בסברת הטורי אבן המובא בתוס' רעק"א (שם), ובד"א (פ"ד ה"א בה"ל ד"ה אבל) הביא כן אף מחידושי הר"ן (ב"ב שם), ותמה עליו שהוא נגד הגמ' במכות (י"ט), והניחו בצ"ע, וגם זה עדין צ"ב.

ט

ועתה נבאר שיטת ר"ת דסבר דהטעם שאינו קורא הוא משום שא"י לומר לאבותינו, ואף שאמר ר' יהודה שאברהם נקרא אב המון גויים, מ"מ אכתי אינו יכול לומר ארמי אובד אבי דקאי על יעקב אבינו. וכשאמו מישראל תלה זאת ר"ת במחלוקת התנא במתני' עם התנא בתוספתא, דתנא דידן סבר דמביא וקורא מפני שיכול לומר לאבותינו, ותנא דתוספתא סבר דאינו קורא מפני שאינו יכול לומר לתת לנו, ומהך טעמא נמי פטור נשים ועבדים מקריאה, ולפיכך אוקמי שמיידי בבני קיני, ומאיך בני קיני לחוד ג"כ לא סגי דא"י לומר לאבותינו, ולמדנו מן התוספתא דגרים מביאים וקורין רק אם נתקיימו ב' התנאים, שתהיה אמו מישראל שיוכל לומר אשר נשבעת לאבותינו, וגם שיהיה מבני קיני כדי שיוכל לומר לתת לנו, אבל התנא דידן סבר דסגי באמו מישראל לחוד בשביל שיהיה מביא וקורא, ומבואר דלתנא דידן עיקר הטעם דאינו קורא הוא משום דא"י לומר אשר נשבעת וסגי בחד קרא, וכן מבואר ג"כ בביאור הגר"א בדעת ר' חזקיה בירושלמי.

ואת גוף דברי הירושלמי דחה ר"ת מפני דמשבשתא היא, דהא לא אהני מידי, דהא בני קיני ג"כ לא מצי למימר בפרשת הוידי את הפסוק "ארמי אובד אבי" דקאי על יעקב אבינו שאינו אביו, ואי משום הא יש לדחות בתרת, דהא דאברהם אבינו כולל כל האבות כמבואר ברמב"ן בסמוך (בשיטה רביעית), ועוד שהרשב"ם עה"ת (שם) מפרש דקאי על אברהם אבינו וז"ל, אבי אברהם ארמי היה, אובד וגולה מארץ ארם כדכתיב לך לך מארצך וכו', עכ"ל. וזהו שלא כספרי שדרשו מלמד שלא יד יעקב לארם אלא להאבד וכו' [ועיין בתורה תמימה דברים ה' שביאר דברי הספרי, וע"פ ביאורו יש מקום להבין פירוש הרשב"ם ע"ש, ודו"ק]. אבל רש"י (דברים כ"ו ה', ובסוטה לב:) ראב"ע חזקוני וספורנו (שם) פירשו דקאי על יעקב אבינו, שרדף אחריו לבן, והם על כרחך יתרוצו כרמב"ן, וכתב הד"א (שם בה"ל ד"ה הגר) ואין לומר דבאמת לא יקרא פסוק דארמי אבד אבי רק פר' הגדתי, דכל כה"ג הו"ל לגמ' לפרושי שלא נטעה ע"ש, ועוד שמבואר בראשונים דעיקר הקריאה הוא מפר' ארמי אובד אבי.

י

וברא"ש (ביכורים שם) הביא לפירוש ר"ת, וכתב עליו שכן פירשו בירושלמי למתני', אלא דקשיא להו איך קורין הלא לא נטלו חלק

בארץ, ומה שלא תירצו על כך בירושלמי כתב הר"ש מוכח דאינו קושיא, וטעמו ביאר התויו"ט דהגם דאמו לא נטלה מ"מ אבי אמו נטל חלק בארץ יעו"ש, אלא שקשה לפי"ז א"כ כל הנשים יקראו מטעם זה, וכבר עמד בזה בחי' מהר"ח (שם מ"ה), ונדחק ליישב שנקבה אין במינה מי שנטל חלק בארץ, אבל גר שהוא זכר הלא מינו נטלו חלק בארץ ע"ש, ובסמוך יתבאר סברא זו אף בשם הגר"ח סאלאוויצ'יק.

יא

ושיטת ר"י דהעיקר כדעת ר' יהודה בירושלמי דשפיר מצי למימר לאבותינו, כדאמר קרא כי אב המון גויים וקאי על אברהם אבינו, דלשעבר היה אב לארם, מאכאן ואילך לכל הגויים היינו לכל הגרים עד סוף כל הדורות, ואמר ריב"ל דהלכתא כר"י, וכן עבד ר"א עובדא כר"י וקאי על תפילה ובהמ"ז, דלא היה הבאת ביכורים בזמנו כמבואר במפרשי הירושלמי, מיהו לענין תפילה סגי בהך טעמא, אבל לענין הבאת ביכורים לא סגי בהא דהא אכתי ישנו חיסרון בקרא דאשר נתת לי ה' הנשנה במשנה בסמוך, וזהו נמי טעמא של הגמ' במכות (י"ט). דאסיפא קאי ולא משום קרא דאשר נשבעת, אך אינו מוכרח דשמא אזלא בשיטת חכמים דפליגי על ר"י, ואולי סבר ר"י דהעיקר כמסקנת הירושלמי, ומיהו ת"ק במתני' פליגי על ר"י דסתם גרים א"י לאבותינו א"כ אמו מישראל, ומ"מ צריך לאוקמי נמי שנטלו חלק בארץ בשביל הפסוק אשר נתת לי ה', והכי תניא בתוספתא אליבא דר' יהודה דסתם גרים שאינם מבני קיני לא מביאים ולא קוראים, אבל בני קיני מביאים וקוראים.

יב

ועולה משיטת ר"י דתנא דידן סבר דלא סגי באמו מישראל, אלא בעינן נמי שיהיה מבני קיני, דתווייהו בעינן שיהיה מבני קיני ותהיה אמו מישראל, ואילו תנא בתוספתא סבר דסגי שיהי' מבני קיני וא"צ שתהיה אמו מישראל, וכטעמיה דר' יהודה דכל הגרים בכלל השבועה, ונמצא דתנא דמתני' מחמיר ותנא דתוספתא מיקל, היפך דעת ר"ת, וכדיעה זו כן הוא מסקנת הירושלמי לפירוש הריב"מ"ץ והר"א פולדא שביאר דברי הירושלמי כמבואר במשנתנו שרק בבני קיני מהני אמו מישראל, אבל בסתם גר לא מהני אמו מישראל.

יג

ומהלך זה מבואר בשאג"א (סי' מ"ט) וז"ל: ואמר עלה בירושלמי וכו' והכי פירושן, דהא דתני ספא ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא דוקא בני קיני הוא דקורין באמו מישראל, דיכול לומר אשר נתת לי שהרי נטלו חלק בארץ דכתיב "והיה הטוב ההוא וגו' והטבנו לך", ואפ"ה בעי נמי אמו מישראל, דאל"כ אינו יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו וכו', עכ"ל.

וכתב המהרש"א שעולה משיטת ר"י שגר שאינו מבני קיני אפילו אמו מישראל אינו קורא לפי כל השיטות משום שא"י לומר "לתת לנו", דהא אפי' אמו מישראל אינה מביא כדתנן במשנה ה', וכל המחלוקת של חכמים ור' יהודה הוא בבני קיני שאין אמן מישראל, דלר"י יכולים לומר בגלל הבטחת השבועה לא"א, ואילו חכמים במשנה פליגי דאינו קורא א"כ אמו מישראל, ומש"כ התוס' בשיטת ר"י דהמשנה לא פליגי על ר"י הוא רק לענין זה שגר שאינו מבני קיני לכו"ע אינו קורא, ופירוש מחודש מצינו בר"ש (שם) שפירש הא דבני קיני מביאין וקורין הוא מפני שיכולים לומר אשר נשבעת לאבותינו, שהרי נדר משה ליתרו שיקבל חלק בארץ, ופירשו בפירוש ריב"ג מוילנא שעל התוספתא (שם) ר"ל שמשנה נדר ליתרו ברשות הקב"ה כדכתיב בקרא והיה הטוב וגו', והוה כמו שנשבע לו הקב"ה שבועת הארץ, וכבר נתבאר כן בפירוש הר"ש סירלאו וז"ל, ומשה כי אמר מפי הגבורה אמו, ומעתה לדבריהם א"צ לאוקמי דוקא באמו מישראל כיון דהבטחה זו כוללת לתרווייהו, דהוא בכלל השבועה דלאבותינו וגם מתקיים לתת לנו, ומיהו לפי"ז צריך להבין טעמם של חכמים במשנה דכל גר שאמו מישראל מביא וקורא, ור"י בודאי לא יפרש כן אליבא דחכמים במשנה, דא"כ למ"ל לאוקמי גם בבני קיני וגם באמו מישראל, ודו"ק.

יד

ושיטה רביעית היא שיטת הרמב"ן (ב"ב שם) שפירש וז"ל, ובירושלמי לא משמע כי הך סברא כלל, אלא בכל גרים קאמר ר"י קורין מפני שהן בני אברהם וראויין היו לירושה, אלא שנתחלקה הארץ ליצאי מצרים והרי הן נטפלים שראויים לירש ואין להם, ואעפ"כ הרי הם כשאר כל האדם, עכ"ל. ועל קושית ר"ת מקרא דארמי אובד אבי תירץ הרמב"ן וז"ל, וכיון שאברהם אב לכל העולם ונטלו חלק בארץ קורין לר"י, והלכה כמותו, ואע"ג דכתיב בפרשת ביכורים "ארמי אובד אבי" שלושה אבות העולם היו כאברהם, עכ"ל. ויש להוסיף תבלין בדבריו עם דברי הרמב"ם בפיה"מ והובא ברע"ב (שם), שכ' דהטעם דאברהם היה אב לכל העולם לפי שהוא למדם

אמונה, עכ"ל. ואל תאמר שרק אברהם למדם אמונה, אבל יצחק ויעקב לא למדום, דא"כ מהו לישנא דאבותינו, אלא שכבר כתב הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז ה"ג) וז"ל: והיה [אברהם אבינו] מהלך וקורא ומקבץ העם וכו' עד שנתקבצו אליו אלפים ורבות, והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים, והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר, ויצחק הודיעו ליעקב ומינהו לומד, וישב מלמד ומחזיר כל הנלוים אליו וכו', והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה' וכו', עכ"ל. וכן הוא מפורש ברמב"ן בקצרה (פר' לך לך פי"ב, ח') וז"ל: ולא נאמר כן ביעקב מפני שהוליד בנים רבים כולם עבדי ה', והיתה לו קהילה גדולה נקראת עדת ישראל, ונתפרסמה האמונה בהם ונודעה לכל עם, וגם כי מימי אבותיו נתפרסמה בכל ארץ כנען, וכך אמרו בב"ר מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בכל בריה, עכ"ל. ומעתה דברים עולים כמין חומר דנמצא דהאבות כולם למדו אמונה את כל באי עולם.

יז

ועפ"ז מובן היטב שיטת הרמב"ם שפסק (פ"ד מהל' ביכורים ה"ד) כשיטת הירושלמי דהלכתא כר"י וז"ל, הגר מביא וקורא שנא' לאברהם אב המון גויים נתתך, ה"ה אב לכל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה, ולאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את הארץ, עכ"ד. והנה הרמב"ם לא חילק בין גר בין הגרים, שלא הזכיר שרק כשאמו מישראל או רק מבני קיני מביא וקורא, אלמא סבר דבכל הגרים משתעי ר' יהודה, וטעמו מבואר בתוכו דגם הגרים יכולים לומר "אשר נשבעת לאבותינו" דגם הם בני א"א, דהיה אב לכל העולם, וכמשנ"ת דאברהם לימד אמונה לכל העולם והוא הנפש אשר עשו בחרן, ואיתא בסנהדרין (י"ט), והובא ברש"י פר' במדבר ג, א) דכל המלמד את בן חבירו תורה מעה"כ כאילו ילדו, ואולי אף אם מלמדו אמונה, וכן מוכח מהמשך לשון הרמב"ם שכתב שירשו בניו את הארץ, אלמא אף הגרים בכלל בניו. ומשום החיסרון דאינם יכולים לומר אשר נתת לי ה' על כך, נראה לכא' שהשיב הרמב"ם דלאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את הארץ, ומה שבפועל לא ירשו הוא משום שהארץ למעשה נתחלקה רק ליוצאי מצרים או לבאי הארץ כדאיתא בב"ב (ק"ז).

טו

וביאור זה עולה בקנה אחד עם שיטת הרמב"ן שסילק הקושיא על ר"י דמ"ש גרים מנשים ועבדים, ותירץ דגרים עדיפי דראויין לירושת האבות, אלא שנתחלקה הארץ ליצאי מצרים, ודינם כטפלים שראויין לירש ואין להם, ואעפ"כ ה"ה כשאר כל אדם, וביאור דבריו ביאר בד"א (בה"ל שם) וז"ל, דגרים יש להם ג"כ חלק בארץ, אלא שאין להם ממי לירש שהרי אבותיהן לא היו מיוצ"מ, ודמי למי שהיה פחות מבן כ' ביצ"מ ואביו מת שאין לו חלק בארץ כי אין לו ממי לירש, דשפיר קורא מקרא ביכורים שהרי בר ירושה מדינא אילו היה לו ממי לירש, וה"נ גרים הם ברי ירושה יעו"ש. ועליו יש להוסיף דברי הרמב"ם כי גם הגרים היו בכלל השבועה [ולדברי הפרשת דרכים דקודם היה לישראל דין בני נח, ורק בשעת מת"ת עברו גירות ונקראו בשם יהודים, א"כ שפיר ל"ש ישראל ל"ש גרים, ועדין צ"ב].

וכן עולה מדברי הרדב"ז בשו"ת ללשונות הרמב"ם (סי' ר"כ) שהעלה בישוב דעת הרמב"ם דמ"ש ביכורים דגרים קורין מוידוי מעשרות דאינם קורין, ותירץ וז"ל, מ"מ יש חילוק דהכא הקדים אשר נתת לנו ולא נתנה לגרים, והתם הקדים אשר נשבעת לאבותינו ומהם אנו זוכים, והרי הגרים בכלל ישוב, עכ"ל (ויתבאר עוד בסמוך).

טז

עוד י"ל דכונת הרמב"ם בזה לסלק קושית ר"ת שהקשה מקרא דארמי אובד אבי, דשפיר י"ל דאבותינו כולל כל האבות, דכולם נכללו בשם אברהם, ולאברהם היתה שבועה תחילה, וגם יסוד זה נתבאר ברמב"ן שסילק קושית ר"ת דכל האבות נחשבים כאחד, ומיהו בד"א (שם) כ' דאדרבה מדברי הרמב"ם הללו מוכח לא כן, וע"כ נדחק דאפשר דהרמב"ם פי' כרשב"ם עה"ת דארמי קאי על אברהם אבינו, אך זה אינו, דהרמב"ם בסה"מ (מצוה קל"ב) פירש בהדיא כדעת רוב הראשונים וז"ל, ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת מצרים וענותם אותנו ולשבחו, עכ"ל ע"ש, וע"כ צ"ל דסבר הרמב"ם דאינו מיחזי כשיקרא באמירת פסוק זה כיון דכבר נתבאר דאבותינו כולל את שלושה האבות.

אכן בכס"מ (שם) לא ניח"ל בכל זה, שפירש דברי הרמב"ם באופ"א וז"ל, כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם לא נטלו הגרים חלק בארץ, מפני שבתחילה קודם שיאמר לו כי אב המון גויים היתה השבועה, נמצא שלא זכו בה אלא בניו ממש, עכ"ל. ולפירושו תקשי טובא דא"כ מה השיב הרמב"ם על טעם השני דנתת לי, ועל קרא דארמי אובד אבי, וצ"ע.

אינם נוטלים חלק בארץ, משום דמופקעים המה ממצות וקיום ירושה וישיבה המקדשות את הארץ.

ונראה דנשים וגרים, אף דשניהם לא נטלו חלק בארץ, מ"מ חלוקים המה בדין הפקעתם, דנשים באמת איתנייהו בדין זכיה דמוחזקת היא בידינו מאבותינו, דהא הויין מזרעו של אברהם [ודין בת שאינה נוחלת עם הבנים אינו שייך לזכיית ישראל בארץ מהלכה של מוחזקת וכו', זכיה זו מהוה זכיה מיוחדת מגזיה"כ "לך אתננה ולזרעך", ואינה נמדדת באמת המדה של פרשת נחלות, ולפיכך ישנה לנשים זכיה שלמה בא"י ע"י דין מוחזקות ומהבטחת הקב"ה לאברהם "לך אתננה ולזרעך", ובהבטחה זו זכה אברהם לו ולזרעו לדורות]. וכל דין הפקעת אשה מחלוקת הארץ מגזיה"כ "איש לפי פקודיו" להוציא את הנשים (ספרי במדבר כ"ו), נאמר בעיקרו ויסודו דחלוקת הארץ תלויה בירושה וישיבה, ונשים דהופקעו מחובת ירושה וישיבה, ואין מעשה ירושה וישיבה מתקיים על ידם, אינן נוטלות חלק בארץ, וכן כתב אאמ"ר בסוף ספרו בית הלוי ח"ב, דנשים ליתנייהו במצות וירשתם אותה וישבתם בה, וכן נותנת הסברא דנשים הופקעו מחלות דין ירושה וישיבה, שתתקדש הארץ ותעשה א"י על ידן, דהא לאו בני כיבוש ניהו (ונטילת חלק בארץ ע"י בנות צלפחד ע"י זכיית הארץ שבאה להם מאביהם, אבל הן לא השתתפו במעשה וקיום ירושה וישיבה).

ברם בנוגע להלכה בגרים שלא נטלו חלק בארץ מגזיה"כ לשמות מסות אבותם ינחלו, יצאו גרים ועבדים (ספרי שם), באה לחדש שנטילת חלק בארץ תלויה בזכות ישראל בארץ על פי דין מוחזקת בידינו מאבותינו, וגרים דאינם נכנסים לכלל זכיה זו משום שאינם מזרעו של אברהם ממש, הופקעו מנטילת חלק בארץ, ברם בנוגע למצות ירושה וישיבה וחלות שמה, גרים לא גרעי משאר ישראל דנתחייבו במצוה זו, וגם ע"י כיבוש וחזקת גרים בארץ ישראל מתקדשת לכל דבר, דהא בני כיבוש ניהו ודינם שוה לדין כל ישראל, ואם היינו דנים רק מבחינת ירושה וישיבה היו גרים נוטלים חלק בארץ, דלא גרעי בדין זה מישראל אלא דגר הופקע מדין ירושה היא מאבותינו, וזכות מוחזקת מאברהם על פי גזיה"כ "לך אתננה ולזרעך" דהא אינו מזרעו אברהם אבינו, ואינו בכלל זכיית ישראל על פי ההלכה של מוחזקת ולפיכך אינו נוטל חלק בארץ, אבל בנוגע לדין של ירושה וישיבה דין הגר כדין כל אדם בישראל וכו', דע"י כיבוש חזקתו או ישיבתו א"י מתקדשת.

ושוב הביא את דברי המשל"מ בשם מהר"ם חביב שתיירץ ע"פ המדרש בקהלת, וכתב עליו דהדבר פשוט דהלכה זו נאמרה רק בנוגע לשאר ארצות שיתוספו על ארץ ז' עמים ולא על הארץ שנשבע לאבותינו, דלא מסתבר דהלכה זו נאמרה רק לשעתה בחלוקת יהושע, ועוד מסתברא דנשים לא תטולנה לעת"ל חלק בארץ אף בשאר ארצות שיוסיפו ישראל, וטעם החילוק בין נשים לגרים הוא לפי מה שנתבאר בדבריו לעיל דגרים דלא הופקעו מחלות שם ירושה וישיבה שפיר איתנייהו בדיני כיבוש ככל ישראל דא"צ לזכיה מאברהם אבינו, אבל נשים שהופקעו מדין זכות ירושה וישיבה שהיא זכות כיבוש רבים, וע"י ש עוד מה שיישב בזה הסתירה בין לשונות הרמב"ם והספרי, דהספרי ממעט מרישא דקרא דאשר נשבעת, והוא דינו של המשנה בביכורים דגר א"ק משום שאינו יכול לומר לאבותינו, אבל אליבא דר"י דגר קורא משום דאברהם נקרא אב המון גויים, הרי מעתה אף הגרים נכלל בהבטחת הקב"ה לאברהם שבניו יירשו את הארץ ע"י כיבוש וקידוש, ומדין זה גרים לא הופקעו כלל, ומעתה יש לפרש את לשונו של הרמב"ם שכתב ולאברהם היתה השבועה וכו' דקאי על הבטחת ירושה וישיבה הכוללת גם גרים.

וסייעתא למהלך זה נמצא בירושלמי (פ"א ה"ד) כלום נשבע הקב"ה אלא לזכרים שמא לנקבות, ופירושו דשבועת והבטחת הקב"ה לאברהם בנוגע לירושה וישיבה מתייחס רק לזכרים ולא לנקבות, עכ"ד ודו"ק, וכבר כתבנו שיסוד ושוורש ביאור הגר"ח כבר מפורש בחידושי הרמב"ן בב"ב (פ"א): דחידש דגרים דינם כטפלים שאין להם ממי לירש יעו"ש.

וחיזוק למהלך זה מצאתי בתורה תמימה (פר' כי תבוא אות טז) שהעלה בישוב הענין דגר מביא וקורא שתי מהלכים, הראשון ע"פ מה שדרשו בספרי פר' בהעלותך עה"פ "נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם", לכס ולא לגרים, ומקשה ומה אני מקיים "והיה שבט אשר הגר אתו שם תתנו נחלתו", אם אינו ענין לירושה תנהו ענין לקבורה שניתן לגרים קבורה בא"י ע"י"ט, והוא דבר חידוש שבשביל זה יחשב שקיבלו חלק בא"י שיהיו חייבים בקריאה, ותו לפי"ז צריך להבין מ"ש נשים דלאו בני קריאה ניהו, והלא גם להם ניתן זכות קבורה בא"י.

ולכן העיקר מה שכתב במהלך השני ליישב ע"פ דרשת חז"ל "כל הנחלים הולכים אל הים" וגו' (קהלת פ"א ז'), שדרשו כל הגרים אינן נכנסין אלא בישראל, ואר"י ולא עוד אלא במקום שהוא מתגייר משם הוא נוטל חלקו שנא' "והיה שבט אשר גר הגר" וגו', ומבואר דלעת"ל יטלו הגרים חלק ונחלה בא"י, ושפיר שייך הלשון לתת לנו על החלק שיקבלו לעת"ל [וע"ע בביאורו על קהלת שם], ודו"ק.

מתוודה וכו', אלא ודאי כדפירשתי הוא עיקר, וש"מ דס"ל דאברהם לחוד נקרא אב לכל העולם ולא יצחק ויעקב, ואפ"ה גר מביא וקורא יעו"ש, וכזאת העירו ג"כ על הכס"מ המנ"ח (שם), והרש"ש בהגהות על הרמב"ם שם יעו"ש.

יט

ועתה נתנה ראש ונשובה אל קושיית השבו"י בסתירת דברי הרמב"ם מהלכות מע"ש להלכות ביכורים, והנה במשל"מ (שם) עמד ג"כ על קו' זו ועל גוף דברי הרמב"ם וז"ל, תמיה לי דאף שיכולין לומר לאבותינו, מ"מ כיון שלא נטלו חלק בארץ אינם יכולים לומר אשר נתת לי דומיא דאשה וכו', ורבינו עצמו כתב (שם) דגרים אינם מתוודים וכו', ועוד אני תמיה למה פסק כירושלמי ושביק תלמודא במכות (דף יט. טז) וצ"ע, וציון לספר שי למורה (ס' נ"ד) מה שתי' בזה, והמגיה למשל"מ רבי יעקב כולי ציין עוד לתשובת שער אפרים (ס' י"ד) שהביאו ושקו"ט בדבריו.

עוד הביא את תירוץ המהר"ם חביב שעמד ע"ז, והוא בספרו כפות תמרים (דף לח. על ד"ה תודה באמת) וז"ל, ואגב עיוני בזה ראיתי מה שהקשה בספר שי למורה על הרמב"ם דגבי וידוי מעשר כתב דגרים אין מתוודים מפני שאין להם חלק בארץ, ובהלכות ביכורים כתב שהגר מביא וקורא, והאר"י בקושיא זו ובתירוץ יעוין שם, ויראה לעניות דעתי דיש הפרש בין וידוי מעשר למקרא ביכורים, דמקרא ביכורים אינו כתוב לשון עבר כקרא דוידוי מעשר שאומר נתת לנו דהוא לשון עבר, אלא גבי מקרא ביכורים כתיב לשון עתיד לתת לנו, ומצינו ביחזקאל (ס"ס מ"ז) דגרים נוטלים חלק בארץ לע"ל, וכן אמרו במדרש קהלת עה"פ "כל הנחלים הולכים אל הים". א"כ מעתה גבי וידוי מעשר שמזכיר בודיו לשון עבר את האדמה אשר נתת לנו, אין יכולין להתוודות כיון שלא נטלו חלק בארץ, אמנם במקרא ביכורים שאומר לשון עתיד באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו יכול לומר כן, דכן הוא האמת שנשבע ה' לאברהם שיטלו גם הגרים חלק בארץ ויתקיים לעתיד לבוא, והטעם שביירושה ראשונה לא נטלו גרים משום דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ואפילו טפלים מישראל לא לקחו דגזרת הכתוב היתה דליוצאי מצרים תחלק הארץ בירושה ראשונה, אבל לע"ל גרים וגם טפלים מישראל לוקחים חלק בארץ, וכיון דבמקרא ביכורים כתיב לשון עתיד לכך הגר מביא וקורא, ואח"כ דכתיב נמי לשון עבר "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ", גם כתיב "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי", י"ל כיון דנתניתה זו אינה חשובה לשבועה כההיא דמעשר שני דכתיב את האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת וכו' לא אכפת לן, משום דהכא יש לפרש אשר נתת לי דיהיב לי זווי וזבנית בהו וכו', וכן ויתן לי יש לפרש כן, אבל במעשר דכתיב לשון עבר וסמ"ך ליה כאשר נשבעת, ע"כ נתינה ממש שנטל חלק בירושה ראשונה, וזה אינו יכול לומר הגר כיון שלא נטל חלק בארץ בירושה ראשונה וכו', עכ"ל.

כ

ובעומק הדבר דגר מביא וקורא אף שלא נטל חלק בארץ, ובחילוק הלשונות בין פרשת וידוי מעשרות לפרשת וידוי ביכורים, ראוי להביא את ביאורו של הגר"ח סאלאוויציק [כתבי הגר"ח ס' רצ"א ובחד' עמוד ת"ד] שעמד על ענין זה בהרחבה וז"ל, ואשר נראה דבנטילת חלק בארץ נאמרו שתי הלכות מיוחדות ושני דינים נפרדים, ראשית כדי ליטול חלק בארץ, אנו זקוקים להכלל בזכות אברהם בארץ ישראל, דהיינו שהנוטל יטול על ידי זכיית אברהם, ומהלכה של "ארץ ישראל מוחזקת היא בידינו מאבותינו", שנתנה לאברהם ולזרעו אחריו בדין ירושה היא מאבותינו, ומגזיה"כ "לך אתננה ולזרעך" וכו', והלא חזינו דדין מוחזקת היא בידינו מאבותינו מהני לענין נטילת פי שנים בבכור (דהוי בכלל מוחזק ולא בכלל ראוי) כמבואר בב"ב (דף ק"ט ע"א), הרי דזכיית ישראל בארץ, עוד מימי אברהם היתה זכיה גמורה ושלימה ולא חסרה שום דבר, וע"כ י"ל דכל אלה הנוטלים חלק בארץ צריכים להיות בני הכי של ירושה מאבותינו, ולהכנס לכלל ההלכה של ארץ ישראל מוחזקת היא בידינו מאבותינו, ואם אחד מופקע הוא מזכות ירושה מאבותינו על פי ההלכה של מוחזקת, אז אינו נוטל חלק בארץ וכו', ואין זכות ירושה מאבותינו וחלוקתה מתאימה עם דיני זכיה וחלוקה שנאמרו בפרשת נחלות וכו'.

ולפי זה אנו רואים כי אע"פ שהרבה לא נטלו חלק בארץ, מ"מ אין כולם שווין בדין הפקעתם, ישנם כאלה שלא נטלו חלק משום דלא ירשו את הארץ מאברהם ולא נכנסו לכלל הבטחת הקב"ה "לך אתננה ולזרעך", ולכלל ההלכה כי א"י מוחזקת היא בידינו מאבותינו, וישנם כאלה דאף דשייכי לזכות אברהם וזרעו ולהלכה של מוחזקת מ"מ

ושוב מצאתי בשבות יעקב (ח"ג סי' ט"ז) שנשאל ע"י חכ"א פשר דברי הרמב"ם הללו ושוברו בצידו וז"ל, נשאלתי על הא דכתב הרמב"ם (שם) ולאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את הארץ, וכתב הכ"מ כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם לא נטלו חלק בארץ הגרים, מפני שבתחילה קודם שנא' לו כי אב המון גויים נתתיך היתה השבועה וכו', וקשה איך באמת הגר מביא וקורא הא אין לו חלק בארץ, והאיך יכול לומר אשר נתת לי ה', ומה"ט כתב הרמב"ם דאשה וטומטום ואנדרוגינוס שהם ספק אשה נמי אין יכולין לומר אשר נתת לי ה', וכן העבד והאפוטרופוס ושליח מביא ואינו קורא.

ובאמת אי לאו דברי הכ"מ הייתי אומר דכוונת הרמב"ם במ"ש לאברהם היתה השבועה תחילה, היינו לתרץ דאיך יאמר אשר נשבע לאבותינו, הרי אברהם לבד היה האב המון גויים ולא שארי האבות יצחק ויעקב, ע"ז מתרץ לאברהם היתה השבועה תחילה, ומה שנשבע אח"כ לשארי אבות הוא רק מכח השבועה שבתחילה, לכך שפיר יכול לומר לאבותינו לשון רבים, ויש לגרים חלק בהבטחה זו אף שעכשיו לא נתחלקה להם במנין השבטים, מ"מ מי שזוכה לעתיד לבא יטול ג"כ חלקו כדאייתא ביחזקאל סוף פרק מ"ז ע"ש בפירוש"י. אבל אי קשיא הא קשיא, דהא הרמב"ם (סוף הל' מע"ש) כתב וז"ל, בודיו מעשר גרים ומשוחררים אינם מתוודין מפני שאין להם חלק בארץ, וה"ה אומר "ואת האדמה אשר נתת לנו", עכ"ל. וכבר הרגישו האחרונים בזה, הר"ד ערמאה (ביכורים שם) וספר קול הרמ"ז וכו', עכ"ל. ועל דבריו אלו כתב השבו"י וז"ל, אכן צריך לדקדק עוד דלמה בהל' מע"ש נקט הפסוק את האדמה וגו', וכאן בביכורים נקט הפסוק אשר נתת לי ה' וגו', ותו קשה למה לא כתב בהל' מעשר דאשה ואינך לא יתוודו מטעם זה דכתיב את האדמה וכו', א"כ כל מי שהוא נכלל בעדת ישראל אף שאין לו חלק בגוף הארץ מ"מ יכול לומר האדמה אשר נתת לנו, להכי יכולים להתוודות אף הנשים ואינך, וכן מוכח דבר זה מסוגיא דב"ב (פ"א). דאמר שמואל מחייב היה ר"מ אפילו בלוקח פירות מן השוק, והכתיב אשר נתת לי, דיהיב לי זווי וזבני בהו, ע"כ. ולא מקשה מפסוקים הקודמין כי באתי אל הארץ אשר נשבע וגו' לתת לנו, וכן ויתן לנו את הארץ הזאת, אלא ודאי דמהני פסוקים אין ראיה כלל דאכלל ישראל קאי, רק מהאי פסוקא קשיא לי' דכתיב את האדמה אשר נתת לי משמע שיש לו עכשיו קרקע, ומתרץ ר"מ בדוחק דיהיב לי זווי וכו', ולפי דמשמעות המקרא משמע שיש לו חלק בארץ בגוף הקרקע להכי לית הלכתא כוותיה דר"מ, ואם אין לו קרקע אינו קורא, ובוידויו מעשר לא כתיב אשר נתת לי ה' רק אשר נשבע לתת לנו, לכך אם הוא בכלל ישראל אף שלא יהיה בתוך חלוקת א"י מ"מ לכלל ישראל נשבע לתת להם, ולכן מתוודה מי שהוא מתולדותם אף שאין לו קרקע, משא"כ גר שאינו בכלל ישראל א"י לומר וכו', וכן האשה ע"פ רוב אין לה קנין בלא בעלה וכו', והגר אם קנה קרקע יש לו בו קנין, כיון שהקב"ה נשבע לאברהם והוא אב המון גויים ונכנס תחת כנפי השכינה יכול לומר האדמה אשר נתת לי ה' וכו', אפ"ה מביא וקורא כיון שיכול לומר אשר נתת לי ה' אף שאינו יכול לומר לתת לנו, וכן מדוקדק לשונו, משא"כ במעשר דלא כתיב אשר נתת לי וגם לנו אינו יכול לומר, ולכן אינו מתוודה כלל, ודו"ק היטב, עכ"ל.

יח

ובשאג"א (סי' מ"ט ד"ה ולדעת) ג"כ לא ניח"ל לפרש דעת הרמב"ם עם פירושו של הרמב"ם וז"ל, ולדעת הרמב"ם נמי אין לומר דכל שלוש אבות העולם אחד הן, דכל הגרים נקרא על שמן וכמש"כ הרמב"ם דמאברהם שנקרא אב המון גויים למדנו נמי ליצחק וליעקב ג"כ וכו', דלהרמב"ם ליכא למימר ה"ט שהרי כתב הגר מביא וקורא וכו', ונ"ל ברור דהא דמסיים ולאברהם היתה השבועה תחילה שכונתו ליתן טעם למה גר מביא וקורא, מפני שאברהם נקרא אב לכל העולם כולו, דמנלן דאשר נשבע לאבותינו אברהם קאי, דלמא איצחק ויעקב קאי, וגם דידהו לא מצינו שנקראו אבות כה"ג, לפיכך כתב ולאברהם היתה השבועה תחילה קודם לשאר אבות העולם, ומסתמא עיקר קרא דאשר נשבע עליה קאי וגו', הילכך גר נמי יכול לומר אשר נשבע לאבותינו בשבילו אע"ג שאין יצחק ויעקב נקראים אבות להן וכו', עכ"ל. ואת פי' הכס"מ דחה לגמרי וכתב עליו וז"ל, אין לדבריו טעם וריח דלמה ליה לרמב"ם ליתן טעם כאן ע"מ שלא נטלו גרים חלק בארץ, כיון דהא דלא נטלו חלק בארץ אין זה לא מעלה ולא מוריד לגופיה דדינא דהא מ"מ מביא וקורא, וה"ט הו"ל למיכתב קודם לזה בסוף פ"א מהל' מע"ש וכו' שכתב שם ישראל וממזרין מתוודין, אבל לא גרים ועבדים מפני שאין להם חלק בארץ וכו', ושם היה לו ליתן טעם זה, ולאברהם היתה השבועה תחילה לומר דמה"ט לא נטלו חלק בארץ שנ"מ לעיקר הדין דמשו"ה אינו

הערות והארות

אבני רובני הנולדים "אליבא דהלכתא"

סימן תכ"ט

שיעור קמחא דפסחא

מ"ב ס' תכ"ט סק"ד: שיעור הנתינה לפי דרכו. יש לדון במי שמחמיר במצות מהודרות מאוד, האם צריך לתת לו לפי רוב העם או לפי מה שנוהג, וראיתי במ"ב מהדור דרשו שמביאים שצריך לתת לו לפי איך שאכל שנה שעברה. אבל בנר תנוכה כתב הבה"ל שמספיק לתת לו נר אחד אע"פ שיש את המהדרין להיות מוסיף והולך, וצ"ע החילוק. וי"ל דכאן יש חשש איסור חמץ, ולכן מתייחסים לחומרא שלו ונותנים לו מצות יותר מההודרות, ודו"ק, ועדיין צ"ע.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

זמן לימוד הלכות פסח

ס' תכ"ט סק"ב: ומתחילין מיום הפורים עצמו. הנה פשוט דהכונה ליום א' פורים ולא לפורים דמוקפין, חדא דלשון זה כבר איתא בגמ' סנהדרין י"ב דהלא מפוריא דרשינן בהלכות פסח, והגמ' היתה בבבל ושם לא היה פורים דמוקפין, וסתם פורים יום א' הוא, ועוד דהיום דאין חודש אדר מעובר אי מתחילין בט"ו איכא רק עשרים ותשע יום, דט"ו ניסן אינו בכלל דהא לפני פסח קתני, ובהכרח דהוא מ"ד אדר. ויש שרצו לומר קודם פסח הכוונה קודם לקרבן פסח, ואי"ז נראה, חדא דהטעמים שהוזכרו שצריך ל' יום הוא מפני רוב ההלכות טחינת חיטים ואפיית מצות והגעלת כלים וביעור חמץ, ולא הזכירו קרבן פסח, ועוד דא"כ ליכא ל' יום קודם גם אם מתחילין ב"ד אדר אלא בחודש מעובר, או אם מחשבים את י"ד ניסן בכל ה' יום, ואי"ז נראה דל' יום קודם הכוונה בלא היום טוב, דהוא מצוה בפנ"ע לדרוש בענינו של יום.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

טעם לימוד הלכות פסח

מ"ב ס' תכ"ט סק"ב: וי"א דהחיוב ל' יום הוא רק בפסח דיש בהן הלכות רבות כגון וכו', שאלו אם עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח, משא"כ בשאר י"ט ב' באיזה ימים מקודם. הלשון ק"ק דכתב בפסח ב' טעמים, א', שיש בהן הלכות רבות. והב', שאם אינו עושה אותן כהלכתן א"א לתקן בפסח. ועו"ק דלא כתב שבשאר י"ט אינו כן, והלא גם בסוכות שייך כן אם עשה סוכה פסולה, וכן בד' מינים שלא יוכל לישב בסוכה ב"ט וכו'. עו"ק דגם בסוכות יש הלכות רבות. אמנם על ב"י דת"י זה דבד"כ רוב אתרוגים וולובים כשרים, וכן סוכה די בסוכת גנב"ו ורקב"ש, ודי בב' דפנות ושלישית אפי' טפח. ובדוחק י"ל הקו' הקודמת דבסוכות לפחות יוכל לתקן בחוה"מ כ"ז, משא"כ בפסח יותר קשה הגעלת כלים בחוה"מ דצריך לזיהר ביותר דברים כמב' בס' תנ"ב, וכן באפיית מצות. ועצ"ע.

דרשת שבת הגדול

מ"ב ס' תכ"ט סק"ב: ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול וכו' ומ"מ מצוה לכ"א וכו'. משמע דאת עיקר הדין יוצאין בדרשה. וא"כ משמע דאין החיוב להתחיל תיכף מיום פורים, אלא כל שיועיל שלמד ההלכות בהמשך הזמן די בכך. ומ"מ מצוה דאי יש להתחיל תיכף מיום הפורים כמב' במ"ב, וצ"ע בזה.

מי הם החייבים בקמחא דפסחא

שעה"צ ס' תכ"ט סק"ט: ובפמ"ג מסתפק קצת בזה. קשה כיון דכ"ז שהוא בעיר צריך ליתן לו כ"ג כמב' בהמשך ד' המ"ב, א"כ אמאי יתנינו כשבדעתו להשתקע ויתנו לו רק כל יום [ואולי חשש שמא כל שאינו ל' יום אין לו גמ"ד, ויצא באמצע פסח, ונמצא שקיבל שלא דיון].

טעם נתינת חיטים לעניים

מ"ב ס' תכ"ט סק"ב: אין זה כבוד לה' וכו' שיוכל גם הוא לספר ביצי"מ בשמחה. הלשון קשה דכ' דאם לא יתנו לו ז"א כבוד לה', וא"כ הו"ל לסיים דאם יתנו לו זה יה' כבוד לה'. ואילו השעה"צ סיים דכשיתנו לו יוכל לספר יצי"מ בשמחה. ואולי כונתו דעצם זה שיספר יצי"מ בשמחה הוי כבוד לה'. ודחוק.

מי נחשב לעני

בה"ל ס' תכ"ט ד"ה יב"ח: ונותנין זה אף למי שיש לו מזון י"ד סעודות כו'. קשה בדוה אין שייך הטעמים שנאמרו בשעה"צ (סק"י) על תקנה זו. וגם מה טעם יש בזה כיון שיש לו מזון לפסח, וכי היכן מצינו דפסח הוא זמן איסור צדקה גרידא [ודחוק לומר דכונתו שיש לו מזון י"ד סעודות חמץ, דא"כ פשיטא].

אמירת ההגדה בשבת הגדול

בה"ל ס' תכ"ט ד"ה במנחה: ובשם הגר"א כתבו שלא היה נוהג בזה משום דאיתא בהגדה יכול מבעי"י וכו'. כ"ז רק לפי הטעם דאומרין ההגדה משום דאז היה בו תחילת הגאולה והניסים, אמנם בדר"מ א' דטעם האמירה הוא משום להגיד את ההגדה, ובה אין שייך ד' הגר"א.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תל"א

שומר לבדיקת חמץ

מ"ב ס' תל"א סק"ו: אם לא שביקש לא' שיוכירונו. בס' רל"ב הביא בשעה"צ בשם הגרעק"א שפקפק בשמש המזכיר מנחה. ואולי הכא שביקש שיוכיר לו במפורש עדיף טפי משמש שרק מסבב על פתחי הבתים, או דהכא לענין לימוד סומך על המקילין.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תל"ב

ביטול מדין הפקר

מה שנראה בביאור רש"י ותוס' ששניהם ס"ל שביטול מדין הפקר ואין בזה גדר חדש, רק כיון שהחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שהכתוב עשאו ברשותו

בגילוי מילתא בעלמא סגי, ולכן מהני בלב. וכל זה לרש"י שנפק"ל מתשבתיו א"כ מספיק מדין הפקר בלב, אבל תוס' חלוקים וס"ל שצריך כל דיני הפקר, והראיה ששאל מנדרים בפני שלוש שמדאורייתא לא צריך, ולפ"ז צריך לומר בפה "הפקר", ולכאורה זה דעת ההגהות מימוני שהובא בב"י ס' תל"ב, וכן דעת הב"ח עיי"ש שצריך לומר הפקר. ולענין להוציא בפה הנה דעת הטור דס' תל"ו ועוד מקומות שבלב סגי, ובב"ח שם הביא בשם הר"ן שיש אומרים שצריך להוציא בפה, ונראה שם שלא פסק כך.

ובב"ח ס' תל"ד סעיף ז' כתב הב"ח שבעל העיטור שס"ל שאפשר לשלוח שליח, ס"ל כדעת רש"י ור"ם שלא מטעם הפקר, ולדעת תוס' שמצד הפקר א"א לשלוח שליח, ואח"כ כתב שבעל העיטור לשיטתו שצריך להוציא בפה, ולכן התיר לשלוח שליח כמו מצוה שבדיבור, נראה מדבריו שאע"פ שס"ל כרש"י צריך להוציא בפה, דלא כנ"ל. ונראה שמדיני תשבתיו צריך להוציא בפה, ומ"מ נראה שהוא דבר חדש לדעת רש"י, ולא מטעם הפקר נגעו בו.

ומ"מ לדעת הב"י נראה שלא דבר חדש התחדש כאן, והכל מדין הפקר כמו שנראה בר"ן, ומה ששאל הב"ח איך אפשר לשלוח שליח לדברים שבלב, כיון ששלח שליח גילה בדעתו שרוצה ביטול וגילוי מחשבות ליבו שלא רוצה בחמץ, ורק לא יכול באותו זמן להגיד את הנוסח, ובהו דאי שמהני שליח. וזה כוונת הב"י שאומר שמהני ע"י שליח, שכיון שמספק גילוי דעת מהני, משמע שהשליח רק אומר הנוסח, א"כ לא מבטל הוא עצמו.

יוסף חיים ברכה - אשדוד

ברכת השליח בבדיקת חמץ

מ"ב ס' תל"ב סק"א: שכל הבדיקה מצוה א' וכבר בירך בעה"ב עליה. אינו מובן דגם בתחילה אפשר לומר סברא זו, ואע"פ כ' דיקבך את ב"ב (שרוצה להעמיד במקומו שישמעו את הברכה), וצ"ע. [ולא איירי התם באינו בודק כלל כמב' במ"ב שם].

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

שכח לברך על בדיקת חמץ

מ"ב ס' תל"ב סק"ד: ואם סיים הבדיקה ולא בירך, יברך למחר בשעת השריפה דהא מברכין על ביעור חמץ, ויש חולקין, ואע"פ שבטלו אתמול בשעת בדיקה מ"מ חייב לשרופו, ומשמע דלדעה הא' אף שכבר ביטל מ"מ יכול לברך, מיהו זה פשוט כיון דהביטול היה רק לחמץ שלא ראה, והחמץ ששורף לא ביטל. ויש לדון מה הדין באדם שביטל כל חמצו לפני הבדיקה, בין החמץ שראה ויודע ובין החמץ שלא ראה ולא יודע, אי יוכל לברך על הבדיקה. והנה מהמ"ב הנ"ל א"א להוכיח כיון דכאן רק ביטל החמץ שלא ראה, ומה ששורף ומברך ע"ז לא ביטל. ועיין ס' תל"ה סק"ה דמי שלא בדק קודם הפסח יבדוק בתוך הפסח ויברך על בדיקה זו, וכתב שם המ"ב אע"פ שביטלו קודם הפסח, ונראה להדיא דאפשר לברך גם אחר הביטול, וצ"ע לדניא.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

נוסח הברכה בבדיקת חמץ

כתב במ"ב ס' תל"ב סק"ג שהברכה היא "על ביעור חמץ" ולא "על בדיקת חמץ", דאין זו סוף מצוותו. וצריך לדעת מה הדין בדעיבד כשבירך "על בדיקת חמץ" האם צריך לברך, דמסברא הייתי אומר שלא צריך דקיים בדיקה, אך מלשון המ"ב משמע שאם בירך לבער יצא, ולא כתב אם בירך על בדיקה יצא, משמע שלא יצא, ודו"ק, וצ"ע.

מצוה בו יותר מבשלוחו

מ"ב ס' תל"ב סק"ח: מצוה בו יותר מבשלוחו. יש לדון כאשר אחר עושה בדיקה יותר יפה ומהודרת משלו, האם גם אז אמרין מצוה בו יותר מבשלוחו או לא. וראיתי ששאלו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על סופר סת"ם ת"ח ויר"ש שיועד לכתוב ס"ת, אבל אין לו כתב יפה כלל, ולאחר יש כתב יותר יפה, איזה עדיף, ואמר שעדיף מצוה בו יותר מבשלוחו, וממילא ה"ה כאן. ואולי יש לחלק דכאן יש חשש איסור, וצ"ע.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

סימן תל"ד

אחר הבדיקה יהא נוהר בחמץ

במ"ב ס' תל"ד סק"ב' כתב אחר הבדיקה יהא נוהר בחמץ שמשייר להצניע, וה"ה החמץ שמוצא בבדיקתו ומניחו כדי לבער למחר, והעולם אין מצניעין אלא החמץ שמוצאין בשעת בדיקה, אבל שאר החמץ אין נוהרין בהן ומוליכין אנה ואנה, ולא שפיר עבדו. וכתב שם בס"ק ג' דלא יברך על בדיקה זו, ובשעה"צ סק"ד' כתב: ועיין בחי אדם שכתב דבאופן זה לא יועיל בדיקתו, ור"ל דעיי"ז שוב אין שם בדיקה כלל אחרי שלא השגיח שיהיה החמץ מונח משומר במקום אחד, ויש לעיין אי יברך לדעת הח"א כיון שכתב שאין ע"ז שם בדיקה כלל, וא"כ צריך לבדוק כתקנו עם ברכה.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תל"ה

מצא חמץ בפסח

במ"ב ס' תל"ה סק"ה' הכריע דמי שמצא חמץ בפסח ובדק כתיקונו בערב פסח, לא יברך שוב משום ספק ברכות להקל. ויש לדון אי להח"א הנ"ל נמי לא יברך, כיון שאי"ז נקרא בדיקה כלל. והנה הכא המ"ב פסק דלא יברך, והמקור הוא מחק יעקב ומקור חיים, והתם בס' תל"ה' שהכריע שלא יברך משום ספק ברכות, מיהו הביא בשעה"צ י"ב דעות החק יעקב והמקור חיים שיברך, וצ"ע דבריהם מ"ש הכא מהכא, וצ"ע.

מי שלא בדק קודם פסח

במשנ"ב ס' תל"ה סק"ג' דן במי שלא בדק קודם פסח שדינו לבדוק תוך הפסח, מה הדין בנוכר ביו"ט, והביא דעת המ"א והט"ו והח"י דיבדוק ביו"ט ואפי' ביטל מערב פסח, ומיהו לא ישרפנו רק יכפה עליו כלי, מיהו יש חולקים והם הב"ח והא"ר ועוד חבל ראשונים דביו"ט לא יבדוק, והמשנ"ב הביא הכרעת הפר"ח דאם ביטל חמצו מעי"ט לא יבדוק ביו"ט, ואם לא ביטל חמצו יבדוק ביו"ט, ובשעה"צ כתב לבאר דכ"ז רק לדעת הפוסקים בס' תמ"ו דבביטול מעי"ט ומצא חמץ אסור לטלטלו, ה"נ הכא לא יבדוק ובלא ביטול דבמצא מותר אפי' לשרפו ביו"ט, ה"נ בנוכר יבדוק וישרוף ג"כ ביו"ט, אמנם להשו"ע בס' תמ"ו דאף בלא ביטול אסור לטלטלו ה"נ בנוכר לא יבדוק, כיון דגם אם ימצא חמץ אסור לטלטלו ורק יכפה כלי, א"כ אי ידיעתו בחמץ הוה ככפיית כלי ולא יבדוק, אמנם מדברי הפר"ח איך שהובא במ"ב נראה שתלוי רק בביטול ולא ביטל, אבל השעה"צ כתב דתלוי בדעות בס' תמ"ו. והנה התם פסק המ"ב כדעת השו"ע, וא"כ מה כוונתו כשהכריע כדברי הפר"ח דתלוי בין ביטול ללא ביטל, ואע"פ שכתב דמי שסומך אהני פוסקים ואינו מבער יש לו על מה לסמוך, מ"מ עיקר ההכרעה כהשו"ע, וא"כ מה כוונת השעה"צ הכא דתלוי בפלוגתא הפוסקים, הא כבר הכריע בזה המ"ב, וצ"ע. עוד יש להעיר דהכא ציין לס' תמ"ו, והנה בס' תל"ו סק"י כתב בסתם דביו"ט לא יוכל לבערו.

להדליק נר ביו"ט לצורך בדיקת חמץ

בשעה"צ ס' תל"ה סק"ט' כתב דאפילו לדעת המתירין לבדוק ביו"ט, צ"ע אם מותר להדליק נר בשביל זה ביום אפילו היכא שלא בטלו, ובטלו בוודאי אין להדליק נר, וע"כ טוב לדחות הבדיקה על חוה"מ. וצ"ע בדבריו, א. דלכא"ו שרי ביו"ט להדליק נר כיון דאמר' מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ואע"פ שיש מח' אי בעי צורך קצת או שהותרה אף שלא לצורך כלל, הכא הוי צורך קצת דהוא צורך מצוה וא"כ שרי. ב. מ"מ אפשר לבדוק בנר ע"י העברת אש מנר לנר, ואמאי הכריע לדחות הבדיקה.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תל"ו

יוצא בשיירא קודם שלשים יום

בסימן תל"ו ס"א מבואר דיוצא בשיירא קודם שלשים יום ואין דעתו לחזור כלל דפטור מבדיקה וסגי בביטול, משום דקודם ל' יום לא חל עליו תקנת חכמים. כן ביאר המ"ב בסק"ה.

ולפ"ז צ"ב מדוע כשדעתו לחזור בפסח או לפני פסח חייב לבדוק אפי' יצא מתחילת השנה, הרי עדיין לא חל עליו תקנת חכמים, ואם משום חשש חמץ שיהיה סגי בביטול.

ונראה לומר בזה בס"ד, שהיות שדעתו לחזור קודם פסח ממילא הוא בכלל התקנה של בדיקת חמץ, ועל כן חז"ל סך הכל הקדימו החיוב לשעה שיוצא אפי' מר"ה, אבל לא יעשו חיוב חדש, ודו"ק. והטעם שהקדימו החיוב מבואר בשו"ע (ס"א) שחיישינן שמא יחזור ערב פסח ביה"ש וכו'.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

מי שיצא תוך ל' ולא בדק

בביאור"ל ס' תל"ו ד"ה זקוק הביא מח' המ"א ובית מאיר במי שיצא תוך ל' ולא בדק, ובסו"ד הכריע כמש"כ בספר מגן האלף דאם יהא לו הפסד מרובה א"צ לחזור. והנה לקמן סק"ק י"ב גבי אוצר כתב המשנ"ב ואם לא בדק קודם צריך לפנות האוצר ולבדוק, ובשעה"צ סק"ט' הביא מח' המ"א והבית מאיר וכמבואר בביאור"ל הנ"ל. ויש לדון באוצר אי לא בדק ויהא לו הפסד מרובה, האם נתיר לו כמו שהתיר מגן האלף ביצא לדרך, ומסברא נראה דאין חילוק וגם בזה מתירין, ורק המשנ"ב לא כתב קולא זו באוצר, וצ"ע.

אוצר שעשהו קודם ל' יום

ס' תל"ו סעי' א' בד"ן אוצר שעשהו קודם ל' יום ואין דעתו לפנותו עד לאחר הפסח א"צ לבדוק, וב' המשנ"ב סק"ט' דקודם ל' אין חל חובת בדיקה ואח"כ נהיה כמפולת, וכתב המ"א וכו' בחמץ לא ידוע, אבל בחמץ ידוע צריך לבער מתחילה, ויש מקילין אפי' בחמץ ידוע וכנ"ל בסק"ה גבי יוצא לדרך, והשעה"צ סק"י' כתב לבאר הדעה דבחמץ ידוע צריך לבער, אף שבחמץ שנפלה עליו מפולת מקילין אף בחמץ ידוע, שאני הכא דמניח האוצר בידים הוי כמטמין לכתחילה, ולפ"ז צ"ב א"כ אמאי ביוצא לדרך בסק"ה יש מחמירין בוודאי חמץ, הא התם ליכא למימר דהוה כמטמין בידים, וצ"ב.

אוצר חיטים שיש שם חיטים מחומצים

כתב הרמ"א ס' תל"ו סעי' א' ואוצר חיטים שיש שם חיטים מחומצים, אם נעשה קודם ל' א"צ לבער, וביאר המשנ"ב דמיייר שהיה שם חמץ ודאי וע"ז הניח האוצר עליהם, וביאר השעה"צ סק"כ' דהכא אין מח', ואף להסוברין דבחמץ ידוע אפי' קודם ל' צריך לבדוק, הכא דנעשה כבר האוצר אין להחמיר, וצ"ע מ"ש מס"ק י"ט, דהתם באוצר ג"כ כבר נעשה האוצר, ואדרבה החמיר משום בל יטמין בידים, וא"כ אמאי בזה הקילו, וצ"ע.

יצא קודם ל' ודעתו לחזור קודם הפסח

כתב השו"ע ס' תל"ו סעי' ב' דיצא קודם ל' ודעתו לחזור קודם הפסח או אחריו א"צ לבדוק, וכתב המשנ"ב סק"כ' א"א אבל תוך ל' חייב שחל עליו חובת בדיקה, אף שדעתו לחזור לביתו קודם פסח חיישי' שמא ישתהר ולא יבא וע"כ צריך בדיקה, וצ"ב אמאי צריך לטעם שמא ישתהר שיאמר רק שנתחייב תוך ל' בחובת בדיקה וכמש"כ בריש הס' סק"ב, ולא הוסיף הטעם דישתהר, וביותר דבס"ק שעבר (כ') כתב דלדעה זו לא חיישי' שישתהר, וצ"ע.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תל"ט

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת

במ"ב סי' תל"ט ס"ק י"ח כתב דבהניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך לחזור ולבדוק, והסכימו הרבה אחרונים דאם כבר ביטל אין צריך לחזור ולבדוק, דכיון שהבדיקה היא מדברי סופרים תלין להקל וזוהו החמץ שהניח, ויש לבאר אמאי תלין להקל, הא אעפ"י שהוא מדברי סופרים אבל בדיקת חמץ על הספק נתקנה וכמש"כ בסק"ב. ונראה לבאר דהכא נמי הוה ס"ס, ספק זה מה שהיה, ואת"ל שזה אחר ספק העכבר אכל הראשון, ובגוונא דהוי ס"ס תלי' להקל ול"א על הספק נתקנה וכמש"כ בסק"ג.

שמעון פרג'ון - מודיעין עלית

סימן ת"מ

חמץ של גוי ביד ישראל

שעה"צ סי' ת"מ סק"א: ובחי' רע"א מצדד דאפשר לענין פשיעה סגי בקבלה בעלמא בלי קנין. עיי"ש שהביא מהמחנ"א דכיון שסמך על דבריו והפסיד חייב מצד גרמא בנוקין, וזה שייך גם בגוי, משא"כ בגוי"א דלי"ח גרמא בנוקין. וצ"ב אמאי לא, ס"ס אם לא היה מוכן לשמור היה שומרו אצל אחר או אצלו.

קנין השומר

מ"ב סי' ת"מ סק"ב: מיירי שקיבל עליו אחריות בהדיא וקנו מידו וכו'. סתם קנו מידו פירושו קנין סודר, וקשה דלקמן בס' תמ"ח סק"ז כ' דיש מפסקים לומר דלא מצינו קנין סודר לגוי. עיי"ש.

חמץ של גוי ביד ישראל

מ"ב סי' ת"מ סק"ג: דשמא הגוי אינו חפץ שיהיה מונח חמצו אלא ברשות ישראל וכו'. עי' בב"ח שפי' דהוי כנותן מתנה לחבירו ואינו חפץ בהדל"ק, וא"כ גם כאן הכונה דחיישי' שמא ימחה בזה הגוי ויתבטל המתנה. וקשה דכיון דהוי זוית בבית ישראל (כמש"כ המ"ב) הרי ודאי לא אכפ"ל להגוי, דהרי בלא"ה הישראל מניחו שם, ומה אכפ"ל להגוי דגם מקנה לו זוית זו, ולמה ניוחו כלל שימחה, וצ"ע.

ביטול בחמץ של גוי

מ"ב סי' ת"מ סק"ד: והרבה מהם מקילין בדבר, עי' בשד"ח וכו'. עיי"ש שהביא שהרבה הקילו ולא הביא טעמם, אמנם הביא שם טעם האמרי בינה דהלא גם חמץ שלו אינו ברשותו ואעפ"כ עשאו כשלו, די' ביטול לגלות שאינו חפץ בזה, וא"כ ה"ה בחמץ של גוי. ועיי"ש עוד.

חמץ של גוי ביד ישראל

מ"ב סי' ת"מ סק"ד: ולפי ד' מ"א בסק"א. היינו מה שהביא לקמן בסק"ו ויש מקילין בזה, עיי"ש טעמו.

הרי שלך לפניך

מ"ב סי' ת"מ סק"ה: ומ"מ אם בא אותו הנכרי אחר הפסח רשאי להחזיר לו החמץ, ולא אכפ"ל במה שנהנה מזה שפירע חובו. הטעם ביאר המג"א דכל איסור חמץ הוא מטעם קנס, והכא לא קנסו, וראיה מב"ק (פרק הגזול) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך, אף שנהנה א"צ לשלם לו הגזילה.

חזר והפקיד ביד גוי אחר

מ"ב סי' ת"מ סק"ו: ואפי' אם הנכרי האחר קיבל עליו כל האחריות שהיה על הישראל וכו'. אינו מובן, כיון דשרי לקבל אחריות על חמץ גוי בבית גוי בעליו כמב' לקמן בסק"ו, מאי שנא אם החמץ עתה בבית גוי אחר. ואין לומר דהגוי השני מקנה לו את רשותו לזה ולכך הוי ברשותו, דהרי בסק"ג מב' דאין המפקיד חמץ שיקנו לו את הרשות שבה החפץ הנפקד (ועמש"כ שם בשם הב"ח לבאר בזה), וצ"ע.

שומר חנם בחמץ של גוי

מ"ב סי' ת"מ סק"ח: מ"מ בכגון זה יש לסמוך על המקילין. משמע מש"כ בכגון זה דזוהו רק ו"א בשו"ע, אבל העיקר הדעה הראשונה. וקשה מאד דגם בדברי הדעה הראשונה כתב בסק"ד שיעשה כן. וי"ל דכונתו הכא דא"צ מכירת הבית כדלעיל.

שומר שלא קיבל אחריות

מ"ב סי' ת"מ סק"ט: ויש חולקים. דכיון שהישראל לא קיבל עליו אחריות והוא פטור מדין התורה ומדין מלכות וכו'. ובדעת הדיעה הא' ו"ל דהלא לא נכתב בתורה בפירוש דרק אם מקבל אחריות חייב, אלא ילפי' מקרא דשאור לא ימצא דאסור להמצא כלל, ומ"מ דומי' דלא יראה לך דומיא דשלך, וא"כ כיון שע"כ ישלם לגוי אלם זה אם יאבד הפקדון שפיר חשיב שלך.

לקבל בפסח פקדון חמץ מיד גוי

מ"ב סי' ת"מ סק"י: אבל בפסח אינו רשאי לתחילה לקבל כלל פקדון חמץ אפי' בלא אחריות ואפי' בחנם. והוא מהרוקח. ולא נתבאר שם טעמו. וצ"ב טעמא מאי. ואין לומר דחשיב כרוצה בקיומו, חזא דאי"ג גם בקיבל קודם הפסח אסור. ועוד דלמה רוצה בכך, הלא לא יתחייב כלום אם יאבד. וצ"ל דכיון שירגיש חוסר נעימות הוי קצת רוצה בקיומו, ולכך אסרוהו. אמנם עדיין קשה א"כ למה בע"פ מותר לקבל (ואולי הוא הרחקה יתירה מחמץ), וצ"ע.

חמץ של גר תושב

מ"ב סי' ת"מ סק"יא: והו"א שממונו כממונו. צ"ע דודאי אין ממון היהודים של המלך, אלא דאם ירצה יוכל להפקידו בדינא דמלכותא, אבל אינו שלו ממש, ומאי שנא גר תושב ומה ס"ד דצריך לבערו.

מחיצה של סדין

מ"ב סי' ת"מ סק"ב: ומחיצה של סדין לא סגי לפי שהולכין ובאין תחתיו. משמע דכיון שהולכין ובאין תחתיו ל"ח חציצה מהחמץ. וקשה א"כ למה מהני מחיצה י' טפחים, הלא גובה אדם ג' אמות כמב' בכמה דוכתי שהוא י"ח טפחים. וע"כ דענין המחיצה להיכרא וכמב' במ"ב סק"ג. וא"כ ה"ה במחיצת סדין. וע"כ צ"ל דכונת המ"א (שהוא מקור ד' המ"ב) דכיון שהולכין ובאין תחתיו כמו אם לא היה סדין, א"כ אינו בכלל דין מחיצה שתקנו חז"ל, ועדין צ"ב.

כפיית כלי ע"ג חמץ

מ"ב סי' ת"מ סק"ג: ובכפיית כלי ע"ג חמץ לא סגי, דדילמא ינטל הכלי לצורך תשמישו. לכאו' ה"ה במחיצה המשמשת לעוד עניינים דל"מ שמא תינטל לצרכה (וכגון דלת ארון לא מהניא למדף א' בארון אם משתמש בפסח בשאר מדפים).

גוי שהניח בלי רשות ישראל

מ"ב סי' ת"מ סק"ד: וא"י שהניח וכו' אשמעינן דגם בגוי שהניח בלי רשותו כלל וכו', והטעם דגם בזה חיישי' שמא יבא לאכלו. משמע דזה יותר חידוש. וצ"ל דכיון שאינו ברשותו בד"כ אינו חפץ בזה וחפץ לסלקו, וא"כ ס"ד דלא ניוחו כ"כ שיאכלנו. קמ"ל. ועדין צ"ב.

אינו יהודי שהניח חמץ בבית ישראל

מ"ב סי' ת"מ סק"ו: וה"ה במוציא י"ט דהיינו בלילה הראשון של חוה"מ, מכיון שאפשר לו לעשות מחיצה צריך לעשות מחיצה. כונת המ"ב מבוארת דתיקן ביציאת י"ט עימדי מחיצה, וציון ע"ז ט"ז ומ"א וש"א, דלא כעו"ש שמשמע מינה דבזה לא הטריחוהו חכמים שוב בעשיית מחיצה. והנה מה שציון ט"ז ומ"א הוא צ"ע, ד"ל דס"ל דהם לא איירו כלל במצא ב"ט אלא במצא בחוה"מ (כ"ה לשון המ"א בהדיא: ואם הניחו בחוה"מ, ובד' הט"ז אינו מוכרע למה נתכוין). אבל במצא ב"ט יתכן דשוב לא הטריחוהו וכמש"כ העו"ש.

אמנם עצם דברי העו"ש קשין קצת, דהרי לא מצינו דין כפיית כלי בגמ' רק במצא חמץ שלו ב"ט שבוה אין ידו לעשות מאומה, לכך כופה עליו כלי דעושה מה שבידו. אבל מנלן דחשבי' להכלי ככסוי גמור שלא יצריכוהו עוד מחיצה. ובפרט שיש סברא דהתירו רק לזמן מועט ובלילה יבערנו, וכמש"כ המ"ב לעיל סק"ג.

בענין הנ"ל

שעה"צ סי' ת"מ סק"ט: אבל אם לא יצטרך לשלם אין לו לעשות מחיצה בחוה"מ דהוא טירחא יתירא, אלא יזרוק אותו לחוץ. ואין בזה גזל עכו"ם, דהרי איירי בהניח שם בלא רשותו, וגם בישראל שרי לעשות כן אם לא משום השבת אבידה.

יודע שהגוי יחזור ויקחהו באותו יום

מ"ב סי' ת"מ סק"ט: מיהו אם יודע שהגוי יחזור ויקחהו באותו יום גופא יש להקל דדי בכפיית כלי. יש להעיר כי הלשון במ"א הוא דרק לחצי יום די בכפיית כלי, אמנם בא"ר הביא ד' רש"י כל המ"ב, וצ"ע.

אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו

מ"ב סי' ת"מ סק"ז: דהא החמץ הוא תחת יד הגוי והוא משמרו. תמוה מאד, דהלא הפוסקים סתמו ומשמע דאיירי אף בגוי אוהבו, וא"כ ודאי שאם יבקש ממנו יתן לו (ואפי' מיני חמץ שא"א לאכלם אלא ע"י אפיה ובישול החמיר הבה"ל בד"ה כד, כ"ש כאן שאינו מחוסר אלא בקשה בעלמא), וצ"ע.

להניח לגוי לאכול על שולחנו חמץ

מ"ב סי' ת"מ סק"ח: אבל בשעה שאינו אוכל מותר לו להניח לגוי לאכול על שולחנו. לעיל סק"י כ' שאסור לקבל בפסח פקדון חמץ מגוי אפי' בלא אחריות ואפי' בחינם, וצריך ביאור מאי שנא הכא דהתירו לו להניח לגוי להכניס חמץ לרשותו (ואולי כיון שאוכלו תיכף עדין).

חמץ של ישראל ביד ישראל חבירו

מ"ב סי' ת"מ סק"ט: בזה אין סברא לומר דהחמץ נפקע מרשותו ע"י קבלת אחריות של אחר. הלשון קצת קשה לכאו', דפשיטא דבחמץ לא ייפקע מרשותו ע"י קבלת אחריות של אחר, אלא הנדון האם החמץ באחריותו בכה"ג, וזה כ' השו"ע דהחמץ עדיין באחריותו גם אם אחר קיבל אחריות גו"א ע"ו.

הניח חמצו ביד ישראל חבירו ללא רשות

בה"ל סי' ת"מ ד"ה עובר: והרא"ש כתב עוד ואע"ג דכתיב בתיכם כיון דהשאל לו הנפקד ביתו לשמירת ממונו דמפקיד קרינן ביה בתיכם וכו'. ומשמע מהמשך דבריו דס"ל סברת הרא"ש. וקשה הלא לעיל סק"ג כ' המ"ב דל"מ במפקיד גוי אצל ישראל ייחוד שלא מדעת דשמא אינו רוצה לקנות (כ"פ הב"ח שהוא מקור הדיון), וכ"ש הכא דמחמת איסור חמץ אינו חפץ לקנות. וצריך לדחוק דאיירי בייחוד לו מקום, וצ"ע. אמנם בחזו"א (סי' ק"ח סק"ד) פי' דברי הרא"ש דאינו מקנה לו ממש, אלא עצם זה שהקרקע משמשת לחמצו קרי ביה בתיכם (ולכך פליג שם ע"ד הגר"ז דמניחו שלא ברשות אינו עובר עליו), ולפי"ז א"ש.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תמ"א

לקח העכו"ם בכח חמץ בפירעון חובו

משנ"ב סי' תמ"א סוף סק"ו, נלע"ד דהוא פשוט דאם לקח העכו"ם בכח חמץ זה בפירעון חובו, א"צ הישראל לחזור לשלם לו, דהעכו"ם סבור שקיבל חובו והו"ל טעות הגוי שמותרת, אך אם נודע לעכו"ם מדבר זה וחוזר ותובעו צריך לשלם, אם או רוצה לעשות קידוש ה'.

טל טוויג - תל ציון

סימן תמ"ב

כזית בכדי אכילת פרס

משנ"ב סי' תמ"ב סק"א: 'אא"כ יש בו כזית בכדי אכילת פרס. (ב) ויש דסבירא ליה. יש ספרים שניקדו נקודה לפני אות ב' של שעה"צ, והוא מטעה וצ"ל פסיק (וכן הוא בספרים מדויקים), דבא לומר שיש מחלוקת אם יש לאו באכילת תערובת שאין בה כזית בכדי אכילת פרס, ושוב חוזר לומר דלענין לאו דבי"ב ובי"י יש בכל אופן משום דהכלי מצרפו.

חמץ הדבוק בכתלי הבית

בטור סי' תמ"ב כתב בשם הרא"ש וז"ל: לא הארکتני לבאר הא במקום לישא הא שלא במקום לישא, ולכתוב פירוש רש"י ופירוש ר"י, לפי שישראל קדושים וגורדין כל החמץ הנמצא אפילו כל שהוא, ואפילו הדבק בכתלי הבית. עכ"ל. וכיוצ"ב כ' הרא"ש בשבת פ' כירה סוף סי' א' וז"ל: 'ובשביל שרבו דעות בהאי פיסקא וישראל אדוקין במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר, הנח להם במנהג שנהגו על פי הפוסקים כחנניא'. ויש לחלק.

בצק שבסדקי עריבה

כתב מרן הב"י סי' תמ"ב דהגמ"י כתבו על הא דבצק שבסדקי עריבה כתב רבי אליעזר ממיץ (יראים סי' ש"א) והוא שראוי לאכול קצת, אבל אם הוא פחות מכזית והוא מטונף קצת כיון דאיכא תרתני לריעותא אינו חייב לבער.

והוא הצלה גדולה למקרים רבים שמנסים להגיע לחמץ מסוג זה במאמצים גדולים (ופעמים דהוא דומה ג"כ לחמץ שנפלה עליו מפולת) כמו לפרק כיריים וכיוצ"ב, וכן הרב משנ"ב "השתמש" בקולא או בזו' תמ"ב ס"ס קל"ג.

טל טוויג - תל ציון

נהגו לגרר הכתלים והכסאות

שעה"צ סי' תמ"ב סק"ב: ומ"מ ראייה גמורה ליכא, דהתם כשטח על הכותל כעין שטחין בטיט דיכול להתקבץ כזית במקום א', אבל לא בנגיעה מועטת. תמוה מאד א"כ מאי סמך מן הירושלמי איכא, ואמאי באמת אינו מנהג שטות וחומרא יתירא, דמה שייך ישראל קדושים הן בדבר שמותר לכתחילה [ואולי כיון דבקל יבוא לצירוף כזית]. וצ"ע.

בצק שבסדקי עריבה

מ"ב סי' תמ"ב סק"ל: אם יש כזית ר"ל אף דבדואי מבטל ליה כשעשוי לחזק בו שברי העריבה, אפי"ה כיון דחשיב לא בטיל. ק' דהלא לעיל כ' דמדא' מהני ביטול, ורק חיישי' שלא יגמור בדעתו, והכא שכבר ייחדו לחזק העריבה מה שייך זה. ושמא כיון דסו"ס הוא חשוב שייך החשש הנ"ל. ולפי"ז מש"כ המ"ב "כיון דחשיב לא בטיל", כונתו דחיישי' שלא מבטל בלב שלם. עו"ל דכל מה דמהני (מעיקה"ד) ביטול זהו רק כשמבטלו להפקירו, אבל הכא שצריך ליה לחזק הקערה בזה ל"מ ביטול הנ"ל, אלא רק מטעם דבטל לקערה, וכיון דהוא חשוב ולא בטיל לקערה, ממילא חשיב דלא בטלו. וצ"ע בזה.

פחות מכזית צריך ביעור

מ"ב סי' תמ"ב סק"ג: אכן באמת יש מח' בין הפו' בזה, דדעת הרבה פוסקים דאפי' פחות מכזית צריך ביעור. ודוקא כשראוי לאכילה קצת, אבל אם היה מטונף קצת ופחות מכזית א"צ לבער לכו"ע. ביאור ד' המ"ב דהרבה פוס' אלו (שהובאו בטור וב"י וב"ח בסעי' זה) ס"ל דגם פחות מכזית כל שאינו עשוי לחזק אינו מתבטל, וחידוש היראים דאם זה מטונף קצת דהוי תרתני לריעותא, דהיינו חזא דהוי פחות מכזית ואינו חשוב כ"כ, ועוד דהוא מטונף קצת וזהו עוד סיבה שאינו חשוב, ולכך בהצטרף אלו ב' העניינים לכו"ע חשיב מבטול (כ"ז ממ"א וח"י ויראים).

ומה שיש להעיר דהט"ז כ' עוד חשש, דכיון דתקנו בדיקה דלמא אתי למיכליה, וזה שייך גם בחצי כזית, וד' היראים פי' דמיירי במקום שיהי' נדרס ברגלי אדם וכו'. והביאו בח"י. ומעתה כ"ז שייך בקרקע, אבל בארונות וכדו' אין שייך זה, וצ"ע. ועוד יל"ע אם כונת המ"ב להחמיר גם כהט"ז או לאו (דלכאו' פשטות היראים אינו כהט"ז, ואם המ"ב ס"ל הכי הו"ל לפרש, וצ"ע בזה).

חוט בצק המחבר בין חתיכות החמץ

מ"ב סי' תמ"ב סק"ד: כל שאילו ינטל החוט וכו'. דהיה החוט עב וע"כ הוא מצרפן והוי כזית במקורא, ולכן אינו מועיל ואפי' עשוי לחזק. ק"ק דכיון דעשוי לחזק דהיינו כונת בעליו שישאר שם כדי שיחזק הכלי, מה אכפ"ל דיש חוט בצק המחברו, ולכאו' יל"ד בב' אופנים, הא' דכיון דסו"ס חשיבי חזא ממילא נכללו בד"ן כזית במקורא, אף דלא שייך בהו האי טעמא. עו"ל דטעמא דכזית במקורא חייב לבער אף שעשוי לחזק, הוא דכיון דהוי חשוב ל"ח מחשבתו מחשבה, ואמרו' דלבסוף יטלנו כיון שהוא כא'. וה"ה הכא כיון שידוע שאם יטול החוט הכל ינטל, תו לא מבטיל ליה התם. ועדין צ"ב קצת.

ב' חצאי כזית חמץ בבית

שו"ע סי' תמ"ב סעי' ח': אבל בבית אע"פ שאם נטל החוט אין ניטלין עמו חייב לבער מפני שפעמים מקבץ אותם. לכאו' ה"ה בלא היה חוט כלל, דזיל בתר טעמא דכיון שפעמים מקבץ אותם. וכ"כ בביאור הגר"א. וק' דלעיל כ' במ"ב סי' תל"ד סק"ו דפירורין מעצמן בטיל, ולא נתבאר חילוק דאם הוו בין הכל כזית לא בטיל, וי"ל דצ"ל דאיירי פחות מכזית. עו"ל עפמש"כ לקמן סי' ת"ס בשעה"צ סקט"ז מהמהר"ל (והובא גם במג"א) וז"ל: ואף דלעיל סי' תל"ד ביארנו דפירורין אי"צ ביטול דממילא בטיל, היינו פירושי לחם דכל פירור הוא בפנ"ע, משא"כ בבצק אפשר דע"י כיבוד הבית יתקבצו יחד לכשיעור כזית, ושיעור כזה אינו מתבטל מאליו. עכ"ל. ולפי"ז מבואר בפשיטות גם הכא, דכל מש"כ בשו"ע זהו רק בבצק, ולא בפירורי לחם וכה"ג.

גדר החילוק בין בית לכלי

שעה"צ סי' תמ"ב סק"ס: דכל חצי זית עומד בפנ"ע בבית, וליכא טעמא דצירוף כמו לעיל גבי כלי שהכלי מצרפן. צ"ב גדר החילוק בין בית לכלי, דהלא גם בבית יש מחיצות. ונפ"מ בכלים גדולים כארונות שיש בהם מ' סאה וכדו', אי חשיבי כבית או ככלי.

חמץ הדבוק בכתלים

שעה"צ סי' תמ"ב סק"ס"א: ומ"מ ד' המחבר מגומגם קצת וכו'. סיכום הענין דפליגי הפו' מה כונת השו"ע שהצריך שיהיו דבוקים בכתלים, ד' הט"ז דבעי' הכי בכדי שלא יתגלגלו להדדי. והקשו עליו א"כ גם בבית א' הוא כן, ואמאי חילקוהו לבבא אחרת בבית ועליה, וע"כ דבית ועליה קילי דל"ח שיתגלגלו להדדי, ומה דבעי' השו"ע דבוקים הוא בכדי שיהי' לחזק, וע"ז הק' השעה"צ דבבית גם בכה"ג ל"מ צירוף כמב' בס"א.

נפק"מ בין בצק ופירורים

מ"ב סי' תמ"ב סק"ז: ומ"מ ביטול צריך לכו"ע, ואם לא ביטל קודם זמן איסורו צריך לבער. והטעם דל"א פירורים ממילא בטילי, כמב' במג"א סי' ת"ס סק"ב דבצק יכול להתקבץ ולהדבק, כ"מ מהמג"א כאן. אבל קשה מאד, דהלא איירי לה"א דס"ל דל"ח שיתקבצו מבית לעליה, וא"כ מאי שנא מפירורין. וצ"ע.

חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב

מ"ב סי' תמ"ב סק"ט: חייב לבער כיון שבשעה שהגיע זמן חיוב הביעור היה ראוי עדין לאכילת כלב. כ"כ גם לעיל סק"ט. וצ"ב כיון דאינו ראוי לאכילת כלב ל"ח אוכל, ומה מבער. ואע"פ ש"ל קצת (דהיינו שראוי קצת לאכילה, אבל רוב

כלל ב"א אין אוכלו, ולכתחילה אין מחייבין אותו לבער מחמת זה, מ"מ צ"ע דל"מ כ"כ כן.

נופת שאור

שעה"צ סי' תמ"ב סק"ז: והנה בב"ח הסכים דטח פניה לחוד ג"כ מהני, והוכיח זה מוא דבצק שבסדקי הכתלים, ובאמת אינו ראה דזה חשיב כחידו לשיבה דהיינו לתשמיש. אינו מובן, דהטור כ' להדיא "ואם הוא בסדר שאינו יכול לחטט אחריו טיח עליו מעט טיט". מב' להדיא דחפץ לחטט אחריו אינו לתשמיש ואינו יכול.

אינו ראוי לכלב מחמת עיפוש

בה"ל סי' תמ"ב ד"ה חמץ: דהיכא דאינו ראוי לכלב מחמת עיפוש לא חייבת התורה וכו', ורק לענין ביעור ס"ל להראב"ד דחייב. וקשה מאד מאי שנא שאור מחמץ כיון ששניהם מעופשים ומקולקלים ואינם ראויים לאכילת כלב. וצ"ל דכיון שאינו מועד לאכילה אלא לחמץ בו, אזי כל שראוי עדיין לחמץ בו לא אכפ"ל אם ראוי לאכילה או לאו.

ועצם חילוקו בין חמץ שנתחמץ כ"כ עד שא"א לכלב לאכלו, לבין שנתעפש להגיע למצב זה, ס"ס שניהם א"א לכלב לאכלם. ומה שהביא ראה מדבר חרף ק' מאד, דאה"נ אם א"א להפרידו מהשאור וא"א לכלב לאוכלו ייפטר מביעור.

ראוי לחמץ בו עיסות אחרות

בה"ל סי' תמ"ב ד"ה עד: שאני חמץ שאפי' אינו ראוי לאכילת אדם ראוי לחמץ בו עיסות אחרות. אינו מובן מה שייך לחמץ בפת אפוי כל צרכו, והיאך יחמץ עיסות אחרות.

בצק שבסדקי עריבה

שעה"צ סי' תמ"ב סק"ח: וגם הגמ' מדמה ליה לבצק שבסדקי עריבה, ושם נמי הלא לא מייפסל כלל באכילה. תמוה מאד, דבשעה"צ הקודם כ' (לדחות ד' בה"ח) דכיון שטח עליו טיט חשיב כעפרא בעלמא. וצ"ע.

אחשיבה בחמץ

מ"ב סי' תמ"ב סקמ"ג: מ"מ כיון שהוא רוצה לאכול אסור דהא אחשיבה. ובשעה"צ סקמ"ב ביאר דאירי כן בחמץ שנתעפש או שרפו עד שאינו ראוי לאכילת כלב. ותמוה מאד כיון דאינו ראוי כלל מה אכפ"ל דאחשיבה לעפרא בעלמא, והוי דמי"מ שם חמץ עליה. ובה מיושב מש"כ לעיל סקל"ט דכשחל עליה דין ביעור ונתעפש עד שאינו ראוי לאכילת כלב חייב בביעור. והק' לעיל מה יבער כיון דהוי עפרא בעלמא, והשתא מיושב דמי"מ שם חמץ עליה קצת. וצ"ב.

אלמוד"י שעושין משומן דגים

מ"ב סי' תמ"ב סקמ"ג: ואלמוד"י שעושין משומן דגים עם לחם קלוי קודם פסח, אם ידוע לו שהלחם היה קלוי כ"כ עד שאינו ראוי לאכילת כלב מותר לקיימו בפסח וכו'. י"לע לד' הראב"ד המובאת בבה"ל ד"ה חמץ דבשאור אפי' נתעפש מאכילת כלב צריך לבער לפי שהוא ראוי לשחוק ולהחמץ בו כמה עיסות, א"כ נימא דגם לחם קלוי זה ראוי לאלמוד"י, ולמה לא יצטרך לבער. ואולי התם כיון דראוי לעשות חמץ צריך לבער, משא"כ הכא דראוי רק להשתמש בו, וצ"ע.

בישל נכרי בפסח את הדיו

מ"ב סי' תמ"ב סקמ"ד: אבל אם בישל נכרי בפסח את הדיו הנ"ל אסור לכתוב בו כיון שלא נפסל השכר מאכילת כלב קודם זמנו. בפשטות איירי בדיו שער של גוי, אלא דקשה דהלא כבר נפסל מאכילת כלב, וכל הטעם דבנפסל מאכילת כלב אחר זמנו חייב לבער, פי' המ"ב לעיל סק"ט כיון שנתחייב בה קודם שנתעפשה, והכא דהגוי לא נתחייב בה לכא' ל"ש דין זה. והנה מקור דין זה מהח"י בשם תה"ד. והבית מאיר ציין ע"ד הח"י נ"ב שם (היינו בתה"ד) לא מצאתי, אבל הדין בעצמו נכון, דהא קיי"ל אף מחמץ של גוי אסור לישראל בהנאה, נמצא חל עליו האיסור קודם שנפסל. עכ"ל. ובאור דבריו דכיון דלגבי ישראל אסור החמץ של גוי בהנאה, ממילא הוא נכלל בדין הנז"ל סק"ט אף דבאמת אין מוטל עליו לבער. [ומה"ב גם מוכח דאירי בשכר דיו של גוי, ולא כמו שר"ל דאירי בשל ישראל והגוי בשלון].

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תמ"ג

חמץ מתחילת שעה שיטת

כתב מרן הב"י בסוף סימן תמ"ג: 'ורבינו סתם פה כדעת רש"י והרמב"ם וכו', ע"כ. ו' ע"ז הב"ח (סק"ד) דמרב"ל דק. ואני בעינתי נ"ל ליישב דברי מרן, דכוונתו הואיל והטור לא חילק באיזה סוג חמץ אינה מקודשת, ואח"כ המשיך וכו' כיון שאסרוהו בהנאה, חזינו דאוסר בכל סוג חמץ מתחילת שעה שיטת, ולא כר"ת דבחמץ דרבנן בשעות דרבנן מקודשת (כמש"כ הר"ן בדעת ר"ת). שוב ראיתי במאמ"ד אות ב' שתירץ כן, ושמתחי שזכיתי לכון לדבריו. והיעבת. (ע"ע במאמ"ד בירור שיטות הראשונים בהז).

טל טוויג - תל ציון

סימן תמ"ד

ההולך ביום י"ד לדבר מצוה

מרן השו"ע סי' תמ"ד בסעיף ז' כתב: ההולך ביום י"ד לדבר מצוה, כגון למול את בנו או לאכול סעודת ארוסין בבית חמיו וכו', ע"ש. ומן זמנים נסתפקתי במאי דמשמע מכאן דדוקא למול את בנו או סעודת אירוסין, ומינה דסעודת ברית מילה צריך לחזור ולבער, ולאורה קיי"ל דסעודת ברית מילה היא מצוה (עי' שו"ת חוות יאיר סי' ע'). ומצאתי יישוב יפה לזה דדוקא סעודת אירוסין שבאה לקישור המשפחות, ובלא הסעודה יהיה חסר בעצם המצוה, דוקא בכה"ג חשיב למצוה ולבטל מפניה את ביעור החמץ, משא"כ סעודת ברית מילה שאינה חלק מהמצוה, אלא באה לכבוד המצוה, לא הותר בשביל זה לבטל תקנת חכמים שלא לבער החמץ כיון שאינה חלק מהמצוה עצמה. וש"י.

טל טוויג - תל ציון

סימן תמ"ה

זורקו לים

מ"ב סי' תמ"ה סק"ג: או זורקו לים. וה"ה לנהר וכו'. אינו מובן כ"כ מה בא להוסיף בזה.

מחתכם דק דק או טוחנם

מ"ב סי' תמ"ה סק"ה: וכו"ל בחיטים ג"כ מחתכם דק דק או טוחנם וכו'. גם בזה אינו מובן אמאי הוצרך לשניהם.

בענין הנ"ל

מ"ב סי' תמ"ה סק"ה: ובמקום הדחק כגון שיש לו חיטים הרבה וכו'. והיינו דאירי באינו יכול לשרפם, דאל"כ לכא' פשיטא דעדיף שישרפם (ובלא"ה כ' הרמ"א דהמנהג לשרפו).

ביעור חמץ בשריפה

שעה"צ סי' תמ"ה סק"ז: ומ"מ נהגו עפ"ד הטור שהשיג על הרא"ש בזה, והוכיח דכל הני פוסקים שפסקו דביעור חמץ הוא בשריפה אפי' ל' יום קודם הפסח. היינו ביוצא לשיירא וכה"ג דדינו לבער עכשיו, אבל בסתם בנ"א ודאי א"י צ"ל לבער עד י"ד בשעה חמישי. וכ"מ מדברי הב"י.

חמץ לאחר שש

משנ"ב סי' תמ"ה סק"ז: וכ"ש במצא חמץ לאחר שש או בפסח גופא דבדואי יש לנהוג לכתחילה לבערו ע"י שריפה דוקא. וכ"ז אינו מעיקר הדין וכמב' בסעי' ב' דאסור להינות מהפחמין שנעשו מהחמץ, ואילו לר' יהודה שאין ביעור חמץ אלא בשריפה הרי חמץ מהנשרפין שאפון מותר, כ"מ מטרור וב"י. ומדלא מצינו בשו"ע ומשנ"ב סניף להתייר מטעם ש' ר' יהודה, מוכח דאין פוסקין כן מעיקה"ד, ומש"כ כאן במ"ב הוא רק לכתחילה בעלמא.

שורפין בשעה חמישית

משנ"ב סי' תמ"ה סק"ז: ושורפין בשעה חמישית שהרי צריך לבטל אח"כ, ובשש לאו ברשותיה לבטלו. פי' ובעי שיקיים מצות שריפה בחמץ שלו כמב' במ"ב.

טוב לשרוף החמץ בהושענות

משנ"ב סי' תמ"ה סק"ז: אם יש לו הושענות טוב לשרוף החמץ בהושענות וכו'. פי' דבעי לשרוף על ידי ההושענות את החמץ, וכמש"כ דכיון דאיתעביד בזה חדא מצוה יקיים בזה גם מצות תשביתו, אבל אין טעם להשליכם סתם לשריפת החמץ אם לא יזרו את שריפת החמץ.

ניח מחמצו לכה"פ כזית

מ"ב סי' תמ"ה סק"ז: ומ"מ נכון לנהוג שלא להוציא כל חמץ הנשאר לו בנתינתו לגוי כו', אלא יניח מחמצו לכה"פ כזית כדי לקיים מצות תשביתו בתקונה. מפשטות לשון המ"ב נר' דדוקא בזה שממילא אינו חפץ בחמץ ולכן נותנו לגוי, רק בזה כ' האחרונים דעדיף שיקיים בזה תשביתו, אבל אינו מחוייב להשאיר ממאכלו כזית, וכ"ש שאינו מחוייב לקנות חמץ אם לא נותר לו.

נתערב הפת בככרות אחרות

מ"ב סי' תמ"ה סק"ז: ואפי' אם נתערב הפת בככרות אחרות וכו' ואין לו תקנה להתייר פת או תבשיל זה ע"י פדיון דמי הנאת החמץ שישלך הדמים לאיבוד. קשה מאד לדעיל סי' תמ"ב סק"ז כ' דעיסה שנתחמצה בשמרי שכר קודם הפסח, "אם שכח ולא ביערה ועבר עליה הפסח, יש להתייר במקום הפסד מרובה ע"י השלכת הנאת המעמיד לים המלח". וכ"כ לקמן סי' תמ"ז ס"ק ק"ן, ודוחק לאוקמי הא לדעיל בנתחמץ אחר הפסח וכמו שמשמע בלשונו (שהבאתי), וא"כ קשה מאי שנא הכא שלא התייר בזה. וצ"ע.

הפקר ע"ד לזכות

מ"ב סי' תמ"ה סק"ח: שאם יש בדעתו כן אינו הפקר גמור כ"ז שלא זכה בו אחר, אינו מובן, ממ"נ אם חל ההפקר תיכף חל ההפקר לגמרי (דלא קיי"ל כר' יוסי דהפקר חל רק בזכית הזוכה, עי' בשו"ע הל' זכיה ומתנה), ואם אינו חל, אזי גם כשזכה בו אחר אינה זכיה כיון דנשאר ברשות המפקיר. ושמא מ"מ חשבי' ליה כמסכים לכ"ע לזכות בו לכה"פ.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תמ"ו

מצא חמץ בפסח

מ"ב סי' תמ"ו סק"א: יוציאנו וכו' ר"ל יוציאנו מרשותו מיד שלא יבא לידי מכשול אכילה קודם הביעור. לכא' כ"ז בא"י לשרוף, דאם יכול לשרוף תיכף למה יוציאנו מרשותו (ודוחק לומר דחיישי' שיאכלנו בזמן שמתחיל לשרפו עד שנעשה פתמים).

מצה חמץ ביו"ט

מ"ב סי' תמ"ו סק"ד: לפי וכו'. ר"ל דאם היה מותר לטלטל היה צריך להוציא לחוץ או לשרופו, קשה מאד הרי גם אם מותר לטלטל אסור לשרוף וכמש"כ בסיומן זה. ובפשטות לאו דוקא נקט, וכונתו אם היה מותר לטלטל ולשרוף. אלא דיש לדון דשמא בעי' גם היתר לטלטל, דכל השרוף דבר חשיב שמשמש בו כמב' לקמן ס"ס תק"א ותק"ז. אלא דהתם מבעיר בכדי להשתמש, והכא מבעיר כדי לכלות, ושמא שאני. וצ"ע בזה.

שריפת חמץ ביו"ט

מ"ב סי' תמ"ו סק"ו: מפני שהוא הבערה שלא לצורך היום. ואף דצורך פסח דבל יראה ובל ימצא, מ"מ זה כמו"כ צורך כל ה' ימים, ואף שבתוכם הוי חוה"מ שמוותר בהבערה, דרק דבר שנצרך לצורך היום מכח אותו היום הותר ב"ט, עי' לקמן סי' תק"ח שכך מתבאר שם.

בענין הנ"ל

מ"ב סי' תמ"ו סק"ו: וכתבו האחרונים שנהגו העולם כדעה ראשונה וכסתימת השו"ע, ובכ"ג כופין עליו כלי. עי' לקמן בסק"ח דמב' דנקט כן לעיקר הדין (דב"ט שני צידד להתיר לפרו לרוח בלבד ולא לשרוף).

אמירה לנכרי

שעה"צ סי' תמ"ו סק"ו: ומשום דחיישי' וכו'. לכא' הם חששות בעלמא ובמקום שאין לחוש לזה (כפי המצוי בזה"ז), שפיר מחוייב לומר לגוי לעשות כן.

מצא חמץ בר"ה

בה"ל סי' תמ"ו ד"ה בביתו: כ' הריב"ש מצא חמץ בר"ה אסור לו להגביהו וכו'. והיינו אף בחוה"מ דהטעם שמא יבא לאכלו (אא"כ נוטלו לבערו). וכן מתבאר בדבריו. ומה שסיים הבה"ל ול"ד להא דשרי' לסלק קוץ בשבת בכרמלית וכו', גם זה לא איירי בשבת וי"ט אלא בחוה"מ, וכונתו דס"ד כמו דהתייר איסור טלטול בשבת משום הזיק רבים, ה"ה נתייר הכא איסור דרבנן דשמא יאכלנו, קמ"ל דלא. כ"מ שם. (והבה"ל סתם דבריו, וקצת משמע דכוליה קאי בשבת וי"ט, ולא כן היא, וכו"ל).

חמץ על הגג

שו"ע סי' תמ"ו סעי' ג': ה"ז דוחפו בקנה. ובמ"ב, ובידים לא דלמא אתי למיכליה. וקשה אמאי לא ידחפנו ברגלו.

טלטול מן הצד

מ"ב סי' תמ"ו סק"א: דאסור לטלטלו וכו'. היינו אף ע"י דחיפה בקנה, דטלטול מן הצד שמיה טלטול וכו'. וק' דבסי' ש"ח סק"ג פסק דלא שמיה טלטול.

תערובת ככרות חמץ ומצה

מ"ב סי' תמ"ו סק"ב: ולא היו חלוקין בתארים מככרות של חמץ. וק' דהרי ודאי ככרות של חמץ היו מחמצים ולא ככרות של מצוה, וא"כ ניכר בתארו. ואולי איירי במצא חלק מהפת. ולכא' עדיפא הו"ל למימר דאירי בככרות מצה חמץ, ואולי לא היה השימוש קבוע בהם דניחוש לזה. ועדין צ"ב.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תמ"ז

לכרשיות אין מועיל הדחה

סי' תמ"ז בסעיף ה' ברמ"א: ובכרשיות אין מועיל הדחה וכו'. ע"פ יו"ד סי' ע"ה ס"א דמליחת מעיים לפלוט דמים היא דוקא מבחוץ, והה"נ שמולחים לקיים ג"כ מבחוץ.

שומן מהותר

בב"י סי' תמ"ז סעיף ה' סד"ה 'ומה שאוסרין שומן מהותר' כ' וז"ל: ואע"פ שכתבו שכל שהותר בסתם, אף על פי שאומר ברי לי לא סמכין עליה, שאני הכא דכיון דאין דרכן בכך הוי כאומר ברי לי. עכ"ל. וקשה מיניה וביה, והרי כ' דאומר ברי לי לא סמכין, היאך חזר מיד ואמר דמועיל דהוי כאומר ברי לי. ועי' בשעה"צ סק"פ ש' דברי זה (ובדברי מרן הב"י, הברי לי האחרון) עדיף משאר ברי דאיתא לעיל דלא מהימנינן ליה.

לערב בששים כדי לשהותו עד אחר פסח

במשנ"ב סי' תמ"ז ס"ק ק"ב כ' בשם האחרונים דמותר לערב בששים כדי לשהותו עד אחר פסח, ע"כ. והיא דעת הטור, ואילו הר"י אוסר. ועי' בכה"ח סי' תמ"ב סק"ו שכ' דדעת מרן כה"ח סי' תמ"ז ס"ק רמ"א.

ט"ס בשעה"צ

בשעה"צ סי' תמ"ז ס"ק קס"ט הפנה למשנ"ב לעיל ס"ק ל"ב, והוא ט"ס וצ"ל ס"ק ל"ג. וכן הוא בדפוס מדויק.

טל טוויג - תל ציון

טעם חומרת חמץ

מ"ב סי' תמ"ז סק"א: אלא שחכמים החמירו בו כיון דאית ביה כרת, ולא בדילי מיניה כולי שתא. לכא' הם ב' טעמים, חדא דאית ביה כרת וחמיר, ועוד דלא בדילי מיניה כולי שתא לכך יש להחמיר בזה, וצ"ע על שחיבר בנייהם.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

חוזר וניעור בפסח

סימן תמ"ז סעיף ד', בענין חוזר וניעור פליגי אם חוזר וניעור בפסח ואימתי, ולכא' צ"ע הן בפסח חמץ אסור מדרבנן במשהו, ובכל תערובת דאית ביה חמץ אית ביה משהו, וא"צ טעם כמש"כ הראשונים בסוף הסימן גבי נטל"פ בפסח. וא"צ שיתכן להכירו או להרגישו למשהו החמץ, רק בעצם הדבר שיש כאן חמץ בכל שהוא אסורה התערובת. וע"כ דהפשט הוא דנחלקו אם בתערובת שנתערבה קודם הפסח ונתבטל החמץ נמי אסור רבנן במשהו, או דרך תערובת שנתערבה בפסח אסורה במשהו שבה, אבל כשנתערב קוה"פ לא אסורה משום המשהו שבה.

נתערב בשיעור שהוא מתבטל מדאורייתא

מ"ב סי' תמ"ז ס"ק ק"א: "אבל אם נתערב בשיעור שהוא מתבטל מדאורייתא, אף דמדרבנן אסור להשהותו אם עבר ושהה מותר בדיעבד באכילה". כאן סתם המ"ב דלא כמ"א בס"ק מ"ו שכתב דהיכא דאיכא ביעור מדאורייתא, וחכמים תקנו שזה אינו ביעור, הוה ליה כאילו עבר אדאורייתא ואסור אחר הפסח, או נימא דהמ"ב מייירי באיסור דרבנן להשהותו שמא יבא לאכלו, אך לא דלא החשיבוהו כביעור וע"כ הותר באכילה. אמנם מסיום דברי המ"א שמדמה דברי הר"ן למי שביטל חמצו ולא ביעור דאסור אחר הפסח, נראה דהמ"ב אכן סתם שלא כמותו, וצ"ע.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

מה הסיבה שנותן טעם לפגם מותר

הרשב"א בתורת הבית ב"ד ש"א י"ט כ' שההיתר הוא מטעם ביטול ברוב, כלומר ההחידוש של התורה שטעם כעיקר [דהיינו שאם מורגש טעם האיסור אינו בטל ברוב] זה רק בטעם מושבש שטעימתו זו היא הכרתו, וחייך אוכל יטעם, ולכן אין בטל ברוב, אבל בטעם פגום אין אומרים "טעם כעיקר" והרי זה בטל ברוב.

אבל הר"ן ע"ז ל"ב ע"ב סובר שאין היתר מטעם ביטול ברוב, אלא כיון שהטעם פגום א"כ אינו נהנה מאיסור, וכשם שהתירה התורה לאוכלו נבלה שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מהאיסור, כמו"כ איסור שפוגם את התבשיל ואפילו שפוגם רק קצת אינו נהנה כלל מהאיסור.

רק בפרוע חובו באיסור"ג, אבל הכא דניח"ל בפטום הבהמה, אסור אפי' בחינם, דסו"ס נהנה דבהמתו מתפטמת מחמץ.

אותן שמעמידן בהמתן אצל גוי זמן רב קודם פסח

מ"ב סי' תמ"ח סקל"א: אבל אותן שמעמידן בהמתן אצל גוי זמן רב קודם פסח, ושהגוי זיין אותן משלו, ואין מותנין בפירוש על חמץ ובתוך המשך חל פסח מותר וכו'. תמוה מאד דסו"ס בהמתו מתפטמת מחמץ בפסח, ועי' בשע"ת בשם הפמ"א דיישב קצת דגוי אדעתא דנפשיה קעביד כיון שהוא מחוייב לזון הבהמות, ואם לא היה זנם בחמץ היה צריך לזונם בד"א, וא"כ ל"ח שהישראל נהנה מפטום בהמתו בחמץ דוקא, דבלא"ה היתה מתפטמת מחמת חוב הגוי.

למה אי"צ לחשוש שיעבור על איסור הנאה מחמץ בפסח

מ"ב סי' תמ"ח סקל"ב: אם הוא יודע וכו', אבל אם אין ידוע שיאכילה חמץ מותר ליתנה לו, ואין לו לחוש שמא יאכילה. אינו מובן למה אי"צ לחשוש שיעבור על איסור הנאה מחמץ בפסח. ואולי איירי בגוונא שאינו מצוי להאכיל חמץ. וצ"ע.

כשמוכר לגוי הבהמה ומהני האם אסור לו שיאכילה חמץ

מ"ב סי' תמ"ח סקל"ג: ובלבד שלא יאמר לו שיאכילה חמץ. צ"ב כיון דמוכר לגוי הבהמה ומהני [דהלא אינו עובר באיסור הנאה מחמץ וכו'ג], למה אסור לו שיאכילה חמץ, דהלא עתה זה בהמה של הגוי, ואולי מצד שנהנה עתה שיהיה לו בהמות מפוטמות אחר"פ, או דזה הוי כהערמה וכדלקמן.

בענין הנ"ל

מ"ב סי' תמ"ח סקל"ג: והמנהג במדינתנו שאפי' אם אין מאכילה חמץ גמור וכו', לכאור' זהו עיצה טובה בעלמא וכמש"כ דאל"כ יצטרך ליתן לה מעט מעט וכו'. [וצ"ע אם כונתו דיש לנהוג כן דחיישי' שמא לא יעשה העיצות הנ"ל].

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תמ"ט

באיזה יין מייירי המ"ב

מ"ב סי' תמ"ט סק"א: ומייירי שהיה הסחורה פת ויין וכו'ג. קשה למה כ' יין, ה"ז אינו שייך לאיסור חמץ, ושנא כונתו דנמכרים שם מיני מאכל, או דדין זה אף לגבי יין נסך, וצ"ע.

תליה בחמץ

מ"ב סי' תמ"ט סק"ג: וטפי יש לתלות שנשאר שם מחמץ שלו שלא נשאר בעת הבדיקה. דמכיו לעיל סי' תמ"ח סק"ה שיש המקלין בזה.

חמץ שנמצא אחר הפסח

מ"ב סי' תמ"ט סק"ד: דליכא למיתלי שהגוי בעל החנות הכניס שם חמץ זה בפסח, ובדאי חמץ זה מקודם הפסח הוא וכו'. כונת המ"ב דכפי המב' בסוס"ק ה' דחמץ שנמצא אחר"פ תלי' שנפל אחר"פ, דזמן רב כזה לא היה מונח בדרך, וה"ה הכא יש לתלות שנפל אחר"פ, אבל הכא איירי אף בהיתה החנות סגורה.

בענין הנ"ל

מ"ב סי' תמ"ט סק"ה: חמץ שנמצא אחר"פ ולא ידע' אם של גוי הוא או של ישראל הוא יש דעות בין האחרונים, יש שכתבו דמותר בהנאה ואסור באכילה וכו'. אינו מובן למה לא ס"ל בהכי ספיאק דרבנן לקולא (ובב"ח ומג"א לא נתפרש כלום), ושנא הוא משום חומרא דחמץ, אלא דכל כה"ג הו"ל לפרושי, וצ"ע.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן ת"נ

מותר לפתוח את החדר עם כלי החמץ ליקח כלי לצרכו

מדברי הרמ"א בהגה סס"י ת"נ ומשנ"ב שם סק"ז וסי' תנ"א סקט"ו, משמע לי קצת דמותר לפתוח את החדר עם כלי החמץ ליקח כלי לצרכו, דאי לא תימא הכי היכי יצויר שיש לו כלי חמץ, והנלע"ד.

טל טוויג - תל ציון

גם חוב של חמץ הוא בכלל כל יראה

מ"ב סי' ת"נ סק"א: קודם הפסח צריך לפרועו וכו' ר"ל אפי' לוח ממנו וכו'. הנה מפשטות הטור והב"י נראה שהגידון מצד דסלקא דעתך דל"ש חוב של חמץ בפסח, דגם חוב של חמץ הוא בכלל כל יראה, או ע"כ"ש מיחזי ככל יראה, או נהנה מאיסור"ג וכו'. ועי' כ' רש"י דלא אמרי' כן, כן משמע מפשטות הלשון, וגם ממש"כ "כיון שלא היה בעין בשעת איסור" מב' כן, דכ' רש"י דכיון שסו"ס אינו בעין אין איסור. ועי' האריך במ"ב לבאר דאין כונתו לאפוקי מזה אלא מענין אחר, וכו' בשעה"צ דכ"מ מתשו' רש"י וכו'. ועי' בשעה"צ סק"ב מה שביאר הלשון כיון שלא היה בעין בשעת איסור"ג. [והראיה שהביא הב"י בשם הראשונים מדבי ר' ינאי היא לפי הביאור הפשוט, דאינו ראייה לחמץ דהתם ליכא כל יראה וכו'. ואולי זה כונת השעה"צ בסוף סק"ב].

מחזי כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח

מ"ב סי' ת"נ סק"א: ולמעשה יש להחמיר כדעה קמייא דמחזי כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, כיון שהחזיר לו אותו החמץ גופא. הנה לא מציינו סברא זו בהדיא בפו', רק המ"ב כ"כ מדפנשיה, והראיה שהביא מלעיל גבי מתנה ע"מ להחזיר, לכאור' אינה ראייה, דהתם אם לא יחזיר יתבטל המתנה לכך שפיר נראה כן, משא"כ הכא מחמת כמה ע"ה שאי' הדין הפשוט דקרי בר בי רב דבהלואה הוא קונה את החמץ לגמרי, לכאור' אי"צ לגזור, וצ"ע.

טול אתה הככרות מה שיהיה בפסח ואני אטול כסכום זה אח"כ

מ"ב סי' ת"נ סק"א: יש מאחרונים שכתבו דדוקא כשאומר לו ואני אטול אח"כ דמים נגד הככר שנטלת וכו', אבל כשאומר לו טול אתה הככרות מה שיהיה בפסח ואני אטול כסכום זה אח"כ א"כ הרי ניח"ל בהככרות וכו'. אינו מובן דזהו בדיוק אותו ההסכם, ולמה בזה התייר ובהו אסר. וצ"ל דקודם איירי דאל"ל שיביא לו דמים, וכאן א"ל שיביא לו ככרות במקום הככרות של פסח. אמנם אינו מובן כיון דאינו חפץ לזכות בזה (דהלא בעבור זה עשה ההסכם הנ"ל), מ"ל דמים מ"ל ככרות, ול' המ"ב "א"כ הרי ניח"ל בהככרות שבתנור וזוכה לו התנור". ותמוה מאד, דאמנם ניח"ל שהגוי יזכה בהם, ועבור זה יתן לו אחר"פ תמורתם, אבל הוא אינו חפץ בהם כלל (והלא גם ברישא הוא חפץ שהגוי ישכיר התנור ויתן לו דמים אחר"פ). וצ"ע בד' המ"ב והפ"ו.

מה שמוטל עליו, אף שהוא באונס קנס'י ליה היתרא אטו איסורא. ואף ד"ל מ"מ צ"ע בדבר.

מכירת חמץ לישראל מומר

מ"ב סי' תמ"ח סק"א: ולישראל מומר אסור למכור וכו'. קשה דפשיטא הוא, וכנר' דכ"כ בשביל המשך דבריו, דמ"מ אם מכר לו יש להקל באיזה אופנים.

מכירת חמץ ע"י שליח

בה"ל סי' תמ"ח ד"ה ובלבד שיתנו לו: ודע עוד דבעל מחנה אפרים כו' ומתשו' ריב"ש לא משמע כן כו'. לכאור' דברי המחנה אפרים פשוטים, וצ"ב ד' הריב"ש. ויש לבאר בפשיטות דאמנם מוכר החמץ מוכן להקנות לגוי עבור כספו, אבל אינו יודע שהישראל שליח הגוי והוא מצדו מקנה לישראל, ורק הישראל זוכה לגוי, וזה א"א כיון דאין להם זכיה ושליחות, משא"כ הכא שיודעים כולם שהישראל מוכר לגוי, ומיושב משה"ק הבה"ל בסו"ד דהמחנ"א עצמו מביא ד' הריב"ש ומפלפל בהם.

קנין כל דהו

מ"ב סי' תמ"ח סק"ו: בקנין כל דהו סגי, דעכ"פ מגלה דעתיה דלא ניח"ל ואפקיה מרשותיה. ק"ק דלקמן בסק"א כ' דנח' האחרונים בתנן מתנה ע"מ להחזיר אם שרי (בתנאים התנאי'), ואמאי לא אמרי' דסו"ס גילה דעתו דלא ניח"ל (ואין לומר דהיה צריך לחשוש שלא יחזיר לו, חזא ד"ל דמכירו וידוע בו שיחזיר לו, ועוד דכ' הבה"ל דד' הגרעק"א דבכ"ג מהני באומר הריני כאילו נתקבלתי).

להקנות דבר שאינו שלו

מ"ב סי' תמ"ח סק"ח: מאחר דישאר לא ידעי לאקנויי. ק"ק הלשון דגם אם ישראל ידע לאקנויי, א"י להקנות דבר שאינו שלו. אמנם עי' לעיל סי' תמ"ג ס"ב דאפשר למכור חמץ של תבירו קודם שעה חמישיית.

להבטיח שיחזור ויקנה ממנו

מ"ב סי' תמ"ח סק"ג: והאחרונים כתבו דרשאי אפי' להבטיח שיחזור ויקנה ממנו וכו'. יל"ע האי הבטחה מאי היא, דהיינו האם גם שרי להתחייב לו (בקנין סודר וכדו') דיקנה ממנו, או דלמא דרך באומר לו שיקנה בודאות שרי, וזה מקרי הבטחה.

אימתי שיביא מעות יחזירם לו

מ"ב סי' תמ"ח סק"ד: א"נ מייירי אפי' במעלשיו, רק התנאי היה שאימתי שיביא מעות יחזירם לו, ובתנאי זה לא חל המכירה והמתנה כלל וכו' וכמב' בחור"מ סי' ר"ז. שם איירי לגבי ריבית, ומ"מ כ' שם בסמ"ע דלא חל המכירה בכה"ג כלל. ואף ששאר הנו"כ מפרשים שם באופן א", מ"מ י"ל דל"פ בעצם הדין.

שנא ימכרנו ויעבור הישראל על כל יראה

מ"ב סי' תמ"ח סק"ד: ודע עוד דהסכימו האחרונים וכו', וחיישי' שנא ימכרנו ויעבור הישראל על כל יראה. קשה מאד, דעד כמה שהגוי ימכור הרי נתברר שהחמץ אינו שלו ואין לו זכות למכור, וממילא לא יתכן שהוא ימכור דהלא תיכף יתבטל המכירה, וא"כ אין לו מה למכור, וכיון שלא יתכן שימכור לא תוכל המכירה להתבטל כלל. וצ"ל דאמר' דכונתו גם שלא יעשה מעשה מכירה, וצ"ע.

שייר לעצמו זכות בגוף החמץ

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ד: ומ"מ לענ"ד עדיין לא ברירא הדבר כ"כ להיתר מאחר ששייר לעצמו זכות בגוף החמץ. קצ"ב אמאי כ' דאינו ברור לו בעלמא, ולא הק' דלא יתכן כן, הלא עצם זה שיש לו זכות הוי מקצת בעלות על החמץ, ולמה לא נימא דעובר על הא דיש לו חמץ ברשותו בפסח. וצ"ע ק.

מי שהיה בספינה או בדרך

מ"ב סי' תמ"ח סק"ה: מי שהיה בספינה או בדרך ויש אתו חמץ ואין אתו נכרי שיוכל למכור לו ועמד והפקירו בפני עדים, אם יוכל אחר"פ לזכות בו וליהנות ממנו וכו', ובמקום הפס"מ יש לסמוך ולהתיר שימכרנו וכו'. הדבר תמוה מאד, דהשו"ע אסר בגוונא שביטל (וכ' המ"ב בס"ק זה דה"ה בהפקירו), וא"כ מה נשתנה הכא דהתיר, והאם השו"ע איירי בגוונא שאין לו גוי. אמנם עי' בשכנה"ג (שהובא בשעה"צ) דכל מה דאסרי' בהפקירו הוא רק מחמת דחיישי' שלא הפקירי, אבל הכא איירי' בהעמיד עדים ע"כ, ורק בכה"ג התיירו הני פוסקים (והמ"ב היקל כדבריהם רק למכור לגוי וכו' ובהפ"מ).

בדק כמנהגנו ונמצא חמץ לאחור"פ

מ"ב סי' תמ"ח סק"ה: דאפי' בדק ג"כ כמנהגנו ונמצא חמץ לאחור"פ וכו', ובמקום הפסד מרובה וכו', וכן לקמן בספינה התייר במקום הפסד מרובה. ולכאור' יש בזה חידוש, דהלא היה מוטל עליו בערב פסח לאבד ולבער הכל (ובפרט בספינה דאיירי שאין לו גוי למכור לו), וא"כ מה שייך לומר דעתה זה הפסד מרובה, הלא לכאור' זהו בבחינת מניעת ריוח. ועוד איך שיהיה הלא הוא הפקירו (בגמ"ד, דאל"כ דאי דאסור) ואינו שלו, וא"כ הוי מניעת ריוח בעלמא. וצ"ב גדר הדין.

לא פלוג רבנן

מ"ב סי' תמ"ח סק"ה: וא"כ אין לנו לקונסו וכו'. כל ביאור זה מותאים רק להמתירין, אבל האוסרין דלעיל ס"ל דלא פלוג רבנן, והוא ק"ק דהמ"ב מביא סברא להקל שהמחמירין חולקין עליה להדיא.

הנאה במה שממלא רצונו להשיבע לבהמה

מ"ב סי' תמ"ח סק"ח: דיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשיבע לבהמה וכו'. לעיל בסק"ו מב' במ"ב דגוי המביא חמץ לישראל מותר לישראל לומר לו שישמרנו במקום פלוני אם גילה דעתו שאינו חפץ לזכות בו. ובשעה"צ שם כ' דה"ה אם א"ל להניחו בבית גוי אפי' בלא גילוי דעת. וקשה אמאי לא אסרי' דחשיב הנאה במה שממלא רצונו שישמר לו החמץ לאחור"פ.

גוי המאכיל בהמת ישראל

מ"ב סי' תמ"ח סק"ט: ליתן לבהמתו וכו'. בין בחינם בין בשכר. כונת המ"ב (כפי המב' במט"י ונשמ"א) דד' הפר"ח דהכא הוא כהסוברים לקמן סי' ת"נ ס"ו דאסור לומר לעבדו צא ואכול אפי' אם לא הקדים לו דינר, אבל לפי המתירים גם הכא מותר. והשינוי עליו דהתם בעבד דלא אכפ"ל מפטומו, וכל האיסור הוא

דבר חזק וחריף הרי הוא נותן טעם לשבח

מ"ב סי' תמ"ז סק"ג: אסור בכל גווני אפילו ביו"ט אחרון, ואפילו ידוע שהכלים הם אינם בני יומן. והטעם לכך שכיון שישן שרף הוא דבר חזק וחריף הרי הוא נותן טעם לשבח גם כשאינו בני יומן. כך כותב הט"ז סי' תמ"ב סק"ד. ועיין מג"א ס"ק כ"ה שהקשה על דבריו דהא ק"ל ביו"ד סי' קכ"ב ס"ג דדבר חריף שבלוע בכלי הרי הוא נפגם לאחר מעת לעת, ודבר חריף כשהוא בעין יש בכוחו להשיב את מה שבלוע מהקדירה, אבל אם הדבר חריף בלוע בקדירה הרי גם הוא נפגם. ומבאר המג"א עפ"י מה דקיי"ל ביו"ד סי' קל"ז ס"א דין נסך הבלוע בכלי אינו נפגם במעת לעת, והטעם לכך כתב הכס"מ דין ייונונו טוב, וגם כשהוא בלוע אינו נרגע במעת לעת, וכן כתב במג"א בסיומ"מ תנ"א סק"מ דמענינו ראות שישן שרף נותן טעם לשבח גם כשאינו בני יומן.

ל יום קודם הפסח

סי' תמ"ז בהגה: תוך שלושים יום משום שאז חל חובת ביעור חמץ כדלעיל סימן תל"ו ס"א, ולכן החמירו יותר בימים אלו. מקור הדין במהר"ל הלכות מאכלות אסורות סי' כ"ז דחומץ שמלאהו בכלים של חמץ, אסור ליהנות ממנו בפסח, וכתב על זה הדרכי משה סק"ז וז"ל: ואפשר דגם מהר"ל לא קאמר אלא אם מלאהו תוך שלושים, ומשום חומרא בעלמא, ומכאן בבית מאיר סי' תנ"ג ס"ח וז"ל, דהסברא שמה שמלאהו קודם שלושים, מפני שאז עדיין לא חל חובת ביעור, ודין שואלין דורשין אינו מחויב לשום על לבו שישאר ממנו לפסח, ולהכי כשמגיע פסח הוי דיעבד גמור ושני, מה שאין כן במילא תוך שלושים כבר מחויב לשאת על לבו אולי יתיר על פסח וחשבוהו כעושה לכתחילה כדי לשתותו בפסח.

ני"ט בר נ"ט

מ"ב סי' תמ"ז סק"ב: משמע מהאחרונים דאיסור תערובת. עיין מג"א סק"ו ביאר הטעם דאין איסור בתערובת משום דהוי נ"ט בר נ"ט, ועוד מבואר דאיכא לספקוי שמא הוי בכלים שאינם בני יומן. ופרמ"ג מסתפק האם סומכין על הטעם הראשון לבד, דהיינו בידוע שהכלי בני יומן, אם מתירים משום נ"ט בר נ"ט. אמנם בט"ז סק"א לענין היתר של יו"ט אחרון כתוב רק הטעם שסתם כלי אינו בני יומן, ולא כתב משום נ"ט בר נ"ט לחי"ב. ועיין עוד במשנ"ב סק"א ושער הציון סק"א.

אלימלך לפה - ערד

סימן תמ"ח

רובו של גוי

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ד: ואם היה רובו של גוי יש מצדדים דבטל ברובא וכו'. אינו מובן כיון דבדרבנן יש ברירה, התברר למפרע שמייעוט זה היה של ישראל, ומה שייך ביטול (ואולי איירי בלא חלקו, ודוחק).

לח בלח בני"ט

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ד: דה"ז אינו ברור, עי' סו"ס תמ"ז מש"כ שם. הנה שם נח' דלח בלח בני"ט, ואילו רק יבש ביבש יש מקילין (והכריע המ"ב דרך במקום הפסד מרובה או שעת הדחק יש לסמוך להקל). ותמוה דלכאור' הכא חשיב לח בלח, דלא גרע מקמח דחשבי' ליה לח בלח, וכאן לכאור' זהו יותר מעורב דבכל חלק קטן יש בו חלק לגוי וחלק לישראל, ואמאי נר' מד' המ"ב דיש צד להתיר.

מקילין ביו"ט האחרון יותר

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ו. דלא פלוג רבנן בין ז' לח' בכל מילי. קצת קשה, דמציינו (לעיל בס' תמ"ז סקמ"ח) ועו"מ דמקילין ביו"ט האחרון יותר. ויתכן דכל מש"כ המ"ב הוא רק דאין רבנן מקילין ביו"ט אחרון יותר, אבל אגן בצירוף שי' הפו' שמתירים, אפשר להתיר ביו"ט אחרון. וצ"ע בזה.

א"ל הנח במקום צנוע פלוני

מ"ב סי' תמ"ח סק"ה: דאם יהא ניכר שחפץ בו כגון שאל' הנח במקום צנוע פלוני וכו'. הדבר קשה מאד, דהלא בהמשך כ' המ"ב דאם אינו אומר לו הנח במקום צנוע אלא סתמא הנח בחצרי שרי, דמסתמא איסורא לא ניח"ל דליקני, ומה א"כ למה הכא אמרי' דניח"ל לקנות, נימא ג"כ דאיסורא לא ניח"ל דליקני, ומה שאמר הנח במקום צנוע הוא מחמת דחפץ לזכות בו אחרי פסח דהוא היתר גמור, ורוצה שישמר לו עד אותו זמן. וצ"ע. אמנם עי' בטור דהיה בזמן בעל העיטור מנהג לקבל ולקנות מהגוי חמץ ממנחה ולמעלה, וא"כ י"ל דאיירי בכה"ג דא"י מאיסור זה וכדו', ולכן אזלי בתר דבריו.

חמץ שאינו שלו

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ז: דהא לא קיבלה בידו לזכותו ולא השאירו בחצירו. פי' דאף דינימא דמאד חפץ בזה, מ"מ לא קנהו בקנין יד ולא בקנין חצר, וא"כ לא יתכן דיעבור עליו חמץ שאינו שלו.

הביאו ביו"ט האחרון סמוך לחשיכה

מ"ב סי' תמ"ח סק"ו: וא"כ הביאו ביו"ט האחרון סמוך לחשיכה שבשעה מועטת אין לחוש וכו'. והיינו דבכה"ג אי"צ אפי' כפיית כלי (דהלא ע"ז קא'), ולעיל סי' ת"מ סקט"ו וסי' תמ"ז סק"י לא הזכיר קולא זו.

קנסינן היתרא אטו איסורא

מ"ב סי' תמ"ח סק"ט: אפי' קנסי' היתרא אטו איסורא, דאי שרינן ליה אתי לשהויה לכתחילה וכו'. יש לדון אי טעם החשש שמא יערים ויאמר אנוס הייתי, או דיטעה ויחשוב שנקרא אנוס ואינו כן, או דחיישי' לשניהם. ונפ"מ דמב' לקמן דאונס דלא יכל לאסוקי אדעתיה מתייר, וכן במכר למומר מתיירן במקום דל"מ להחליף, ולכאור' זה בצירוף אונס, ולכאור' אי חיישי' להערמה אין טעם לצרף להתיר במומר. ויותר נר' דחיישי' להטעם השני דיטעה ויחשוב שהוא אנוס, גם במקום שאינו אנוס (ועוד דאם זה מטעם הערמה הו"ל לפרושי).

ללתות קודם הטחינה

שעה"צ סי' תמ"ח סק"ג: ואפשר דגם הכא לא אסיק אדעתיה. תמוה מאד דהלא קאי אדבריי הפל"ג שדרך אנשי אותו מקום ללתות קודם הטחינה, ומה שייך לומר דלא אסיק אדעתיה שילתות.

לא בדק באונס

בה"ל סי' תמ"ח ד"ה אפי': י"ל דה"ה הכא אף שלא בדק, מ"מ כיון שהיה אנוס בזה לא גרע במדק וביטל ומצא לאחור"פ וכו'. אינו מובן, דהדיא גרע, דהתם עשה כל המוטל עליו עפ"י חז"ל, וממילא אין טעם לקונסו, משא"כ הכא דלא עשה

שערי ישיבת חברת אהבת שלום

ישראל וגוי השותפים בתנור

מ"ב סי' תנ"ג סק"י: אבל אם נתנו לו איזה ככרות וכו' זוכה בהם כבר בפסח בשכר תנורו. ויל"ע בזה בגונא דהוי שלא בידיעתו נימא איסורא לא ניה"ל דליזכי. וצ"ע.

משתכר באיסור

מ"ב סי' תנ"ג סק"ב: ומשמע מד' האחרונים דאין לאסור משום משתכר באיסור"נ אלא דוקא היכי שהגיע זמן איסורו וכו'. מבי' דאף שממילא משתכר באיסור"נ, מ"מ כיון שלא עשה כן בידיים אלא בע"פ שרי. וצ"ב מ"ש מסעי' ד' דאסרי' משתכר באיסור"נ אפי' שלא בידיעת הבעלים.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

סימן תנ"א

חבית של שחר

במ"ב סי' תנ"א סק"ק קכ"ד הביא מח' המג"א ועוד אחרונים בחבית של שחר אותם שנתנו בהם מן דבש בלא הגעלה והיו ב"י, אם אוסרים הדבש, דעת המג"א דכיון דאין השכר בדבש נטל"פ אסור אפי' בדיעבד, וי"ח דמותר משום דבשעה שיעשה כבשו ע"י הדבש כבר הכלי אינו ב"י והיו נטל"פ.

ויל"ע לפי מה שהביא בבית"ל סי' תמ"ז ס"ח ד"ה "אם אינה" קו' האחרונים דאין שייך לאסור בכלי ב"י ע"י דין כבשו מעל"ע, הרי ע"י הכבישה לעולם אינה ב"י, והביא שם בשם המג"א דלא ידור לאסור ע"י כבישה אלא כשהיה בבת אחת, שברגע זה שהוציאו החמץ באותו רגע נתנו דבר הנכבש ע"י"ש.

ולפי"ז יל"ע הכא, דהנה הביא כאן השעה"צ אות קנ"ז שכתב לא שייך שברגע שפינו יתנו בו הדבש, דהרי צריך להדיח החבית מן השכר קודם שיתן בה את הדבש [גב. ואע"פ שזה כוונת המ"ב שדחיתו של המג"א שם לא שייך כאן, וא"כ ג"כ בדבש צריך להיות האי דינא של יין מחמת טעמא דהט"ז דבטעם שנעשה כבשו אינה ב"י, מ"מ לא העיר שהמג"א כאן סותר דבריו דלעיל]. שו"ר בהז"א סי' ק"ט ס"ק ו' ד"ה בבי" שהק"ן על המג"א והניח בצ"ע.

מרדכי שמואלי - אשדוד

דין רוב תשמישו

בשעה"צ בסי' תנ"א סוף סק"נ כ' אבל פשוט וכו', והוקשה לי דלכאורה זה א"צ לומר דהא כל דין רוב תשמישו, אינו אלא בשאינו בן יומנו. והיעב"ת.

מראית העין בהגעלת כלים

במשנ"ב סי' תנ"א סוף סק"ק"ב כ' "דלא כמגן אברהם", וכונתו שהרב מ"א הביא דברי מהר"י ברונא שכ' שהצריך הגעלה, אך ע"י ט"ז שדחה משום דס"ל דהרואה שמגעיל הפא"ל יטעה ויסבור דמהני ליה הגעלה.

טל טוויג - תל ציון

כלי חרס

מ"ב סי' תנ"א סק"ג: ואם הם כ"ח צריך שבירה מספק. צ"ע דהלא לקמן בסקט"ז הביא המ"ב דמהני להשתמש בהם דרך עראי, וא"כ אמאי ישברם, ישתמש בהם דרך עראי. ושנא אם מניחים לשימוש עראי חשיב שימוש קבע. וצ"ע.

משהו חמץ

שעה"צ סי' תנ"א סק"ו: דהמשהו שיש בעין חל עליו איסור חמץ שעבר עליו הפסח. ק"ק דלעיל סי' תמ"ב סקל"ג אי' ד"ה דפחות מכזית א"צ ביעור. וכן אי' התם דאם מטונף קצת לכ"ע א"צ ביעור. ושנא איירי בחמץ שעומד מלכתחילה לימים רבים, וקאי דלא כ"א הג"ל.

במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת י"ט

מ"ב סי' תנ"א סק"א: יש להקל במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת י"ט וכו'. יל"ע אם כונתו דדי אם זה הפסד"מ או מניעת שמחת י"ט, או כונתו דבעי תרוויהו. ומהשעה"צ (סק"י) משמע כהצד הא' ע"י"ש.

דין ליבון

מ"ב סי' תנ"א סק"ד: כי האי יבעיר את הכל. היינו אף אם החלודה תישאר, מ"מ ישרף החמץ שתחתיה מחמת החום, וכמב' לקמן סי"ג לגבי טלא.

חציצה להגעלה

מ"ב סי' תנ"א סק"ה: ויעשה זה קודם הגעלה, ואם לא עשה כן מקודם יעשה זה אחר הגעלה. וקשה הלא עד כמה דחיישי' שנא יש חמץ ה"ז חציצה להגעלה, וכן קשה לעיל סק"ד לגבי חלודה, וחזי' דלי"ח לחציצה בהגעלה (אא"כ יש חשש שתחת החציצה יש חמץ שלא יוגעל).

כלי שפיו צר

מ"ב סי' תנ"א סק"ו: כלי שפיו צר ויש שם חלודה שא"א להסירה, ל"מ לה הגעלה. אינו מובן מה חידוש בזה (ואולי דס"ד דענין החלודה הוא חומרא כשאפשר).

אסכלא שצולין ע"ג

מ"ב סי' תנ"א סק"ז: [ואע"פ שאסכלא שצולין ע"ג טשין אותה באליה כו', אין רטיבות מעט זה מצילה מהיות האש שולט בה לגמרי, ואינו דומה למחבת המבוי לקמן בס"א]. קשה מאד דהתם מב' דאפי' בנשרף התבשיל ונדבק לדופן, מ"מ שרי בהגעלה דעדיין יש בה לחלוחית משקה, ולכא' הכא לא גרע מזה, וצ"ע (ובכלל עצם הדברים צ"ב, דאם נשרף ונדבק איזה לחלוחית יש שם).

דבר היתר הנבלע בכלי ע"י האור

מ"ב סי' תנ"א סק"ח: אבל דבר היתר הנבלע בכלי ע"י האור אף שאח"כ נאסר וכו', אפי"ה הכשרו של שפוד זה די בהגעלה. ואף דבסעי' ה' אי' כפי תשמישו הכשרון, ופי' המ"ב דכבולעו כן פולטו, אין הכונה דפחות מזה אינו יוצא הבליעות כלל, אלא גם אם הגעילו בהגעלה במקום ליבון או כ"ר במקום הגעלה ג"כ יוצא מעט מהבליעות, אלא דאין די בזה, ובע"י את אותו חום של הבליעה, משא"כ בהיתרא בלע די בהגעלה, אף שישאר מעט מהבליעות.

שתי קדרות הנוגעות זו בזו

מ"ב סי' תנ"א סק"ד: וזהו רק לכתחילה משום חומרא דחמץ, דבאמת שתי קדרות הנוגעות זו בזו אין יוצאת הבליעה מזה לזו וכו'. הלשון תמוה מאד, דהכא

חיישי' שנשפך העיסה על החצובה, והוי חמץ בעין על החצובה ממש, וכן בהמשך כ' המ"ב וגם יש לתלות שנשרף, ומה כ' הכא דהוי ענין דב' קדרות. וצריך לבאר דבריו דכיון דרוב תשמיש החצובה אינו ככה"ג שנשפך העיסה עליו, א"כ עיקר הנדון מצד ב' קדרות הנוגעות זו"ז, דאזלי' בתר רוב תשמישו. והוסיף המ"ב דמ"מ גם למיעוט הזה דנשפך על החצובה א"צ לחשוש כ"כ, דאמרי' דנשרף וכו'. אמנם מ"מ לשונו דחוק [ונפ"מ בזה בנשתמש מעל"ע בעיסה, דבזה ל"א דאזלי' בתר רוב תשמישו (כמב' לקמן סקמ"ו)], דיתכן דבזה ל"ש צירוף זה, ויתכן דישתנה הדין. וצ"ע].

הכשר השלחנות והספסלין

מ"ב סי' תנ"א סק"נ: יתן עליהם אבן מלובן, וכן נוהגין לענין הכשר השלחנות והספסלין. קשה מאד דהרמ"א איירי בדברים שיש פעמים שמשתמשין בהן בכלי ראשון, אבל בשלחנות וספסלין אינו כן, דלעולם אין מבשלין בהם, ורק יתכן דפעמים עירה עליהם מ"כ, וא"כ אמאי בעי' אבן מלובן, יכשירם ע"י עירוי מ"כ, דכפי תשמישו הכשרן (וכדלעיל סעי' ה'), וצ"ע. (ושנא כיון שהם גדולים חיישי' דאדחכי והכי יצטנן קצת המקום שהתפשטו בו המים, ונפ"מ בכ"ז בשיש של ימינו).

מליחה לכלים

מ"ב סי' תנ"א סק"ט: שמה היה שם מעט חמץ וקבל הכלי טעם מעט וחוזר ונו"ט בפסח. תמוה מאד דאין מליחה לכלים כמב' לעיל סי' תמ"ז ס"ו, אמנם עיי"ש בסעי' ה' דבמלח לח חיישי' לכתחילה, וא"כ במליחה שדרך העופות להיות לחים (ועכ"פ מהדם) חיישי', ולכך כ' בסוף סק"א דבדיעבד מקילין כדהתם.

נשאר אצלו לחלוחית משקה

מ"ב סי' תנ"א סק"ג: עדיין יש לחלוחית משקה. יל"ע בגונא שידוע דלא נשאר אצלו לחלוחית משקה, האם כונת הרא"ש לומר דלעולם זה כך, או דרק בסתמא זה כך, אבל אם ידוע לו שאין שם לחלוחית בעי' ליבון.

טעמים להגעיל הידות

מ"ב סי' תנ"א סק"ח: כל הכלים וכו' משום שכשנשתמש וכו'. כ' ב' טעמים להגעיל הידות, ולכא' יש טעם נוסף שהזכיר לקמן סק"א מפני שנוגעין בו בידיים מלוכלכות (פ' ואח"כ מבשל הכלי והידות עם זה ובולע), ולמה לא הזכירו כאן.

הידות בולעים מהכלי

רמ"א סי' תנ"א סעי' י"ב: ואפי' לכתחילה יכול להגעילן ע"י עירוי שמערה עליהן. אינו מובן לפי הטעם שכ' המ"ב בסק"ח דהידות בולעים מהכלי והוי כמבשל בכלי ראשון, ולמה מהני לכתחילה ע"י עירוי.

טלאי שהוא מפסיק

מ"ב סי' תנ"א סק"ה: ויש פוסקים דחוששין בזה גם לבליעת האיסור וכו', ואין יוצא הפליטה לגמרי דרך הטלאי שהוא מפסיק. וקשה נימא דהוי כלי א', ולא מצינו דכלי עבה מאד ל"מ ליה הגעלה, וצ"ל שיש ריוח בין הטלאי לכלי והוא מקדרו, וצ"ע.

ליבון חמור

מ"ב סי' תנ"א סק"ו: ולטעם השני צריך ליבון חמור. אינו מובן, דכיון דמעיקה"ד בעי' הגעלה אמאי אינו די בליבון קל שקש נשרף עליו, דודאי הכל נתחמם, וצ"ע.

נשתמש ברחת של חמץ

מ"ב סי' תנ"א סק"י: אבל בדיעבד אם נשתמש ברחת של חמץ מצה אחר הגעלה, מותר. יש לעיין אי איירי באפה מצות קודם פסח או אפי' בפסח, ואי איירי קודם פסח לכא' הוא פשוט דבטל. אמנם ז"א נכון, דהרי כיון דצריך רק כדי נטילה לא בטל, וצ"ל דסמכ"ל אשיטות דמהני הגעלה, הכא דיש צירופים נוספים (דהוי נטל"פ, וצ"ע).

הבלוע שבתוך המרדה אוסר כדי קליפה

שעה"צ סי' תנ"א סק"ק"ה: אבל עכ"פ הבלוע שבתוך המרדה אוסר כדי קליפה אף קודם הפסח, וצ"ע. משמע דנסתפק בזה, ואינו מובן טעמא מאי נסתפק בזה, הרי פשוט הוא.

נוהגין לאפות מצות דקות

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"א: (ולפי מה שאנו נוהגין לאפות מצות דקות נאסר כולו), היינו רק מה שכנגד המרדה וכדי קליפה יותר, אבל לא יותר מזה (ושנא בזמנם נהגו לאפות מצות קטנות, לכך סתם המ"ב דנאסר כולו).

חוזר וניעור תוך הפסח

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"א: ואפי' אם נתערב בע"פ מ"מ חוזר וניעור תוך הפסח ואסור לאכלם בפסח וכו', וי"א דכיון שלא נאסר רק מצד בלוע אינו חוזר וניעור בפסח. עי' לעיל בשעה"צ סק"ק"ז שסתם דבבליעת חמץ לא אמרי' דחוזר וניעור, וצ"ע (אמנם שם ל"ש השעה"צ דהוי חשש בעלמא, ויתכן דלכן היקל).

נסתפקו במרדה אם היתה של חמץ

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"א: ואם נסתפקו במרדה אם היתה של חמץ או חדשה מותרים כל המצות. מקור דין זה הוא מהבה"ט, ושם אי' דאיירי בע"פ דוקא, וגם כל הטעמים שכ' הדרכי נועם (שהוא מקור דין זה) שייכים בע"פ דוקא. וצ"ע על המ"ב שלא הזכיר זה (ואולי מחמת דדרכם היה לאפות קודם הפסח כדמשמע לקמן סי' תנ"ח) לא ראה צורך להדגיש זה, ועדין צ"ע.

דין מרדה

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"ב: רק שיראה שתהיה נקיה היטב. לכא' היינו מבצק שלא נאפה, וקצ"ע דהו שייך גם בין כל מצה ומצה.

הגעלה ע"י אבנים

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"ד: [ובזה די אפי' אם הרתחין הוא מכלי שני, דהא נרתחין על הדף והוי ככ"ח]. פ' דכיון שיש שם אבן מלובנת נרתחים על ידה.

עירוי ומילוי לשאר דברים חוץ מ"מ

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"ז: וי"א דאינו מותר אלא כשאינו בן יומנו דהוי נטל"פ. ובשעה"צ ציין לש"ך ביו"ד סי' קל"ה סקל"ג, והביאו בסתמא לקמן סק"ק"ח, דשם פי' דמדאור' חיישי' דל"מ עירוי ומילוי לשא"ד חוץ מ"מ, והכא איירי בשכר, ורק בדבר שיש בו איסורא דרבנן הקילו, ובאב"י הוי דרבנן, ועוד דיש לומר דחמץ היתרא בלע (וכ"כ המ"ב לעיל דמצרפי' צד זה).

דבר גוש הוי ככ"ר

מ"ב סי' תנ"א סק"ק"ד: מפני שלפעמים משים עליו פשטיד"א חם והוי כאילו נשתמש בכ"ר. פי' דהוי דבר גוש, ובפסח מחמרי' דדבר גוש הוי ככ"ר, כ"מ בפמ"ג כאן (סקל"ח). ולפי"ז מש"כ לעיל במ"ב סק"ט גבי קתא של סכין שנוגע בלחם חם, וכן מש"כ בשו"ע סעי' כ"ה שלפעמים נותנים בהם לחם חם, הכונה דבר גוש.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

כשהקתא של הסכין נגעה בלחם חם

במשנ"ב סי' תנ"א סק"ט הביא ט"ז שהחמיר אם הקתא של הסכין נגעה בלחם חם, הסכין צריכה הגעלה. והקשתי שלחם חם זה יבש, וא"כ השו"ע פסק בסעי' ד' שביבש צריך ליבון ול"מ הגעלה. וי"ל דכאן לא נגע אלא בלחם חם, וזה יותר קל וצריך הגעלה.

משה ישראל מלכה - אשדוד

סימן תנ"ב

חמץ קודם שש שעות

הנה דעת מרן בסי' תנ"ב שלפני שש שעות לא צריך להקפיד בכל ההקפדות של סעיף א', ונראה שס"ל שחמץ היתרא בלע, וצ"ע השרי' פסק לעיל שחמץ איסורא בלע, ולכן לא מהני הגעלה למה שצריך ליבון, ואה"נ הגר"א והפר"ח מכח זה רצו לומר שלמרון אסור, אבל מסתמות המשנ"ב נראה שגם בדעת מרן מותר, אע"ג שס"ל איסורא בלע. ונראה שהנה המג"א שאל מהרמ"א סי' תמ"ז סעיף ה' למה אסור, הרי זה נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ותירץ שכאן יש הרבה טעמים, מהאוכל לכלי, ומהכלי למים, ומהמים לכלי, וא"כ אותו דבר כבר אפשר לתרץ על מרן שכיון שזה נ"ט בר נ"ט מותר והיתרא בלע, וזה לא גרע ממש"כ לעיל המשנ"ב שהיכא שיש עוד צדדים להתייר מתיירין וסומכים שהיתרא בלע.

יוסף חיים ברכה - אשדוד

להגעיל חצי ועוד חצי

בביאור"ל סי' תנ"ב סעיף א' ד"ה צריך ליהור כתב בשם הט"ז דיש עוד דבר אחד שצריך ליהור, דהיינו שלא יגעיל מקצת הכלי שני פעמים. ועיין בסי' תנ"א סעי' י"א דכתב שם גבי מחבת ארוכה, משים חציה והופך עוד ומשים חציה האחר, ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע. ולכא' יתכן שיהא ס' מקום שיוגעל ב' פעמים במקום החצי, וצריך לומר חזא, דאולי הט"ז עירי גם הכא שלא להגעיל חצי ועוד חצי. אמנם עוד יתכן דמייירי קודם זמן איסורו, דהא ליכא חשש דיגעיל ב' פעמים גם להט"ז, או שיש ס' נגד כל הכלי.

הגעלת כלים ביו"ט

במ"ב סי' תנ"ב סק"י"א כתב דכל דברי הרמ"א דבלא הגעיל קודם זמן איסורו יכול להגעיל עד הפסח, וכתב דמשום חוה"מ איצטריכא ליה, דביו"ט אפי' אינו של פסח אסור להגעיל. אמנם אין דבריו מדוקדקין, דלקמן סי' תקט"ס סק"כ"ו כתב דאם יש לו מים ורתחין שהרתחין לצורך אוכל נפש מותר להורות להגעיל בהם, וא"כ דברי הרמ"א שפיר נמי ביו"ט וביש לו מים ורתחין לצורך אוכל נפש.

מגעיל בצבת

כתב השו"ע סי' תנ"ב סעי' ד': אם מגעיל בצבת יגלגל הכלי, דאל"כ במקום הצבת לא סליק דיקולא דמיא, וכתב המשנ"ב סק"כ"ג וטוב יותר להגעיל בשבכה או בסל מנוקב, ובשעה"צ סק"כ"ו כתב בשם הט"ז דאף למנהגו שאין מגעילין כלי בני יומן, מ"מ טוב יותר שלא יבלע כלל, ולכן יגעיל בסל או שבכה ולא ע"י זפת. ולכא' דבריו צ"ב, דכ"ד הט"ז הם רק לאחר זמן איסורו, וקודם לכן אין חשש אם מגעיל הכלי ב' פעמים, והשו"ע הכא מייירי בין קודם זמן איסורו ובין לאחר זמן איסורו, דלעולם איכא חשש במקום הצבת דלא תעלה לזה הגעלה, וא"כ מ"ש להכא דברי הט"ז, ובאמת המעיין בדברי הט"ז יווכח דלא דיבר מידי אהכא רק אסעיף א', וצ"ע על השעה"צ דהביאו הכא.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תנ"ג

בענין שימור לשם מצות מצה ע"י עכו"ם או חש"ו וישראל עומד ע"ג משעת קצירה טחינה ולישה

ישנם כמה מחלוקות עיקריות גבי דין שימור לשמה, וכן כמה סברות עיקריות בביאור דין זה, ונשתדל לציין לעיקרי הדברים כיון שהעניין נרחב ביותר. מקור הדברים בגמ' פסחים סוף פרק כל שעה שאמר רבא שדין שימור שנלמד מושמרתם את המצות מתחיל קודם לישיה, מהא דבציקות של גוים לא יוצא ידי חובה, אף שלכאורה יכול לשומרם משלב הבצק, ודוחה הגמ' שמא צריך שימור משעה שנחית לתורת חימוץ ונתנית המים, ומבואר בגמ' שרבא לא חזר בו מדינו והצריך שימור משעת קצירה, וכן נהג שם מר בריה דרבינא. ונחלקו הראשונים, יש שפסקו כרבא שצריך שימור משעת קצירה (ר"ף וכן נראה מהרמב"ם), והרא"ש ושא"ד פסקו כדחיית הגמ', ובהו יש סוברים שמשעת טחינה נחית לתורת שימור כיון שמתקרב למים, שהיו נוהגים אז לטחון בריחיים של מים (ובאחרונים איתא שאף בלא זה כיון שרגלים אז לרוחץ החיטים וכהאי גוונא חשיב נתקרב למים). ויש סוברים שכל דין זה הוא לכתחילה, ובדיעבד לא מחזיקינן איסורא, לכן בשעת הדחק שהוא כדעבד דמי אפשר ליקח קמח מן השוק. כ"ז מבואר בב"י סימן תנ"ג, ובשו"ע שם נקט עיקר כדעת הרא"ש, וטובט לשומרם משעת טחינה, ובשעת הדחק אפשר ליקח קמח מן בשוק. האחרונים מגבילים דין זה למקום שאין מכבסים החיטים, ואין חשש עירוב במאלצ'ין, ובביאור"ל איתא שכמה אחרונים החמירו שצריך מדינא שימור משעת קצירה. וכל דין זה בפשטות לשם מצה כלל, אמנם בביאור"ל סימן ת"ס הביא ששיטת הרמב"ם והגר"א שאף בשאר מצות צריך שימור לשמה, ובמשנ"ב נקט מדינא שא"צ. אמנם ישראל קדושים הם ונהגו לעשות שימור לכל המצות משעת טחינה ולפחות משעת לישיה (סו"ט תנ"ג בשם האחרונים, אמנם בסימן ת"ס איתא שנהגו לעשות שימור, ולא מבואר מאיזה שלב), וצ"ב אי משום קדושים הם אמאי לא החמירו משעת קצירה כהר"ף והרמב"ם. ובביאור הלכה הביא שנחלקו הראשונים אי דין זה הוא מה"ת או מדרבנן, ובשיטת הרמב"ם למד כהמ"מ שהוא מה"ת (ויש חולקים

סימן ת"ס

מצת מכונה

ידוע ידעתי שאין בי כח לחדש, אולם מרגניתא מצאתי בספרו של רב"ד העדה החרדית שליט"א (תשובות והנהגות כרך ד סימן ק), מן המסתעף מהמחלוקת לגבי אכילת מצת מכונה, והוא אם אפשר לזמן יחדיו האוכלים עם האינם אוכלים. הנה ידוע חילוקי הדעות בענין מצות מכונה, יש מקפידים מאד לאכול בפסח רק מצות יד, ומרגלאל בפיהם שהגה"ק בעל "דברי חיים" זצ"ל פסלם כחמץ גמור, וכן ידוע על החידושי הר"ם מגור, ה"אבני נור" וכן הגר"ח מבריסק זצ"ל התנגדו בשעתו למצות אלו. מאידך גיסא רבו הגאונים שהחשיבו מצות מכונה שנאפה מהר יותר ממצות יד, וכן בירושלים עיה"ק נהגו הרבה מן המהדרין לקחת מצות מכונה בדוקא, וכן בחול"ל ובמיוחד בליטא ורוסיא מקובל שהם הכי מהודרים, ואף שאין לדמות מכונה למכונה ועבודת יד ליד, הנה לאוסרים נשאר עד היום כאיסור גמור.

ולפי זה יש להעיר הערה נפלאה, שמצוי שיטשים וסועדים בשלחן אחד, זה אוכל מצת מכונה והוא אוכל מעבודת יד, וכשמגיעים לברכת המזון מוזמנין יחד, ולכאורה אינם יכולים להצטרף, שבש"ע א"ח (סימן קצ"ו ס"ג) מפורש שאפילו אחד נוהר מפת עכ"ם והשני לא, אינם מצטרפים לזימון כל זמן ששניהם מקפידים לא לאכול אחד מהשני, א"כ אף הכא אם כל צד מקפיד לא לאכול ממצות השני אינן מצטרפין, והיה להם לכל כת וכת לזמן בפני עצמה.

אכן מצוי שדוקא האוכלים מצות יד מקפידים שלא לאכול מצת מכונה, אבל האוכלים מצות מכונה אוכלים נמי עבודת יד רק לא מקפידים על כך, ובה"ג יכולים לזמן ע"י שיזמנו אלו שאוכלים מצות מכונה, דמבואר במ"ש שב (סק"ט) דבגוונא שאחד אוכל חלב והשני בשר מצטרפין לזימון, ומטעם שהאוכל בגינה יכול לאכול מלחמם ע"י קינוח והדחה, אף שהאוכל בשר אינו יכול לאכול מלחם השני, וע"ש במ"ב שהביא מהמ"א ועוד המנהג שהאוכל חלבי הוא יברך ברכת המזון וכנ"ל משום שהוא יכול לאכול מבשרי בקינוח [וע"ש בשעה"צ (יב) דבאיכא כהן יזמן הוא משום מ"ע דוקדשתו, ואין לדחותו מפני המנהג], ועכ"פ באוכל מצות מכונה שאוכל גם עבודת יד נראה דהוא יברך.

גל אור - צפת

טחינה ע"י חשו"ו

סי' ת"ס סעי' א': אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י א"י ולא ע"י חרש שוטה וקטן, וכתב הביאור"ל ד"ה אין לשין דדעת הט"ו דדוקא לישא ואפיה לא מהני ישראל עומד ע"ג, אבל בטחינה לכ"ע מהני, ודעת הא"ר והב"ח דבטחינה תליא בפלוגתא דס"י תנ"ג אי בעי' שימור משעת טחינה, ממילא א"א לעשות טחינה ע"י א"י וחשו"ו, ואי בעי' שימור משעת לישא מותר לטחון ע"י א"י וחשו"ו. וכתב בהמשך דבריו: וסיים המטה יהודה דכן ראינו המדקדקים לעשות מצה שמורה שלא לטחון את הריחים אלא ע"י ישראל בריחיים של יד, וה"ה בריחיים של מים, ולא ע"י ריחיים של עכ"ם ושל בהמות ואפי' ישראל עומד ע"ג, וכן ראונו לנהוג ולהנהיג, ומ"מ מנהג העולם כהיום פשוט כהט"ו להקל בטחינה ע"י עכ"ם אפי' במצות שמורה, אך הישראל עומד ורואה שלא יבא לידי חשש חימוץ, ומ"מ מי שאפשר לו שכל תיקוני המצות שלו יהיה ע"י ישראל הר"י משובח, ע"כ. מבואר בדברי הביאור"ל דיש מקום להחמיר למצות של מצוה לטחון החיטים בריחיים של יד, ולא ע"י א"י וחשו"ו, ולכא"ו גם לא ע"י מכוונת דחסר בשמירה. והנה יש לדון בענין הניפו אי בעי' ניפו ביד, או דאפשר לנפות ע"י מכונה או גוי וחשו"ו, ולא מצאתי מי שהעיר להחמיר לנפות ביד דווקא, וראיתי להציע דברים בזה, דהנה לכא"ו איתא ב' סוגי ניפו, א. מתולעים. ב. מסוכני ומורסן. והנה בניפו מתולעים ודאי דא"צ ניפו ביד כיון שא"י פעולה הנצרכת לאפייית ושימור המצה, והוה פעולה צדדית הנעשית בקמת, אמנם בניפו מסוכני ומורסן לכא"ו לא היא פחות מניקור, דיש דעות להחמיר גם בזה ולעשות הניקור ע"י גדול ישראל, ולא ע"י א"י וחשו"ו, וא"כ גם בניפו היא מקום להחמיר. ונראה עוד דהנה בס"י תנ"ד סעי' א' פסק השו"ע דאדם יוצא בפת שאינו מנופה, והוא קמח מחטה וסובין או מורסן שבה, ובסעי' ב' א' דין דעיסת הכלבים, אם הרועים אוכלים ממנה יוצאים בה יד"ת, ואם לא אין יוצאין יד"ת, ואף תורת לחם אין ע"ג, ודעת השו"ע דעיסות הכלבים היינו שחשב ע"ד להאכיל לכלבים, אבל בחשב להאכילה לאדם אף שהוא הרבה סובין או מורסן יוצאין בה יד"ת. אמנם הרמ"א ס"ל כדעת הר"ש דעיסת הכלבים היינו שיש הרבה מורסן אין יוצאין בזה יד"ת, וכבר הק' בביאור"ל ד"ה שאינו קרוי לחם מ"ש מסעי' א' דלש אדם את העיסה בסובין ובמורסן ויוצא בה יד"ת, ות"א א' דבא"י הרבה מאוד מורסן בזה היו עיסת הכלבים, משא"כ בסעי' א' דלש עיסה בסובין היינו במעט. ב' בהפריד המורסן ואח"כ חברו שוב היו עיסת הכלבים. ולפי"ז נראה לדעת הרמ"א מי שנמנה ממוורסן הרבה, לכא"ו בניפו זה הרי הוא עושה המצה ממש, דבלי"ז היו עיסת הכלבים, וא"כ יש יותר מקום לומר דיצטרכו ניפו ביד, אמנם לדעת השו"ע דליכא חילוק, ואפי' במורסן הרבה יוצאין יד"ת כ"ז שחשב לאדם, א"כ א"צ ניפו ביד דבל"ז יוצאין יד"ת, וממילא ל"צ שימור, אמנם להרמ"א דבניפו הוא עושה ראוי למצה, א"כ צריך שימור, וא"כ יתכן להחמיר לנפות ביד.

ומצאתי מציאה נפלאה ברש"י בחולין דף ז' ע"א ד"ה דבמצוה עסיק, שכתב דכתיב ושמרתם את המצות דמתחילת טחינה והרקדה בעיא שימור לשם מצה, הרי מבואר להדיא דגם בהרקדה בעיא שימור לשם מצה, וא"כ ודאי דיש מקום להחמיר לעשות הניפו ביד.

אמנם בעצם הפשט בגמ' דברי רש"י מוקשים, דבגמ' מבואר דהאי דנשא חיטים לפסח נחשב עוסק במצוה, ולכא"ו אי כדברי רש"י דבעיא שימור משעת טחינה, הא כעת בעברו בנהר עדיין לא טחון וא"כ לא בעיא שימור, וא"כ אמאי נחשב במצוה קעסיק, וצ"ב. ונראה להוסיף דאם מנפה בשביל לברור שלא יהא חיטים מחומצים, לכא"ו ממי יש מקום לנפות ביד כיון דבניפו זה מתעסק ממש בשימור.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תס"ב

הלש עיסה במי פירות

בשו"ע סי' תס"ב סעיף ה' כתב: הלש עיסה במי פירות טוב לעשותה פחות מכשיעור עישורן כדי שלא תתחייב בחלה. וכתב במשנ"ב ס"ק כ' שאין לו שום

עצה לעשות כיון שאסור ליתן מים בלישה, ולרא' לזה לא יכול אחרי האפיה להרטיב אותה במים, ובוזה היא תקבל טומאה כמו שעושים לפירות לפני הפרשת ת"מ.

משה ישראל מלכה - אשדוד

לברר המלח מחיטים

סי' תס"ב סעי' ז': יש לברר המלח מחיטים שלא יהיו בתוכו, כי כשהמלח מתלחלח הוא נכנס מעט מעט בחיטים ומתחמץ, וביאר במשנ"ב ס"ק כ"ה דע"י לחות המלח מתחמץ החטה, ושוב פולטת החטה טעם החמץ במלח. ויש לעיין דבס"י תמ"ז סעי' ו' כתב השו"ע: מלח ששמו במדוכה מותר למלוח בו בשר בפסח משום דאינו מפליט בצונן, וביאר המ"ב דאפי' המדוכה בת יומא, ואפי' היה המלח מעל"ע, ואפי' בתוך הפסח שרי כיון דאין כבוש אלא בדבר לח ולא ביבש, ואע"ג דמליח כרותה, וא"כ לכא"ו מפליט טעם החמץ, ל"א הכי דלענין פליטת כלים אינו מפליט בצונן, וכ"ז ביבש, אבל בלח חוששין להחמיר. ולכא"ו להמבואר הכא לעולם חיישי' שהמלח מתלחלח וא"כ הר"י לח, ואם שרה מעל"ע שיפליט מהכלי ע"י כבישה, ובאמת בס"י תנ"א סעי' י' ובמ"ב ס"ק נ"ט נראה שכן חוששין במלח לפליטת הכלים, וצ"ע.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תס"ג

לחרוך שני שיבולים ביחד

שו"ע סי' תס"ג סעיף א': מותר לחרוך שני שיבולים ביחד, ולא חיישין שמא יצא מאחת לחברתה שהם מי פירות ואינם מחמיצים. ולכא"ו גם בשיבולת אחת יוצא מים, וגם בשיבולת אחת היה יכול לנקוט את דבריו, ושמא בשני שיבולים יש יותר סיכוי שיצא מים.

משה ישראל מלכה - אשדוד

שלא יהו המורסן במים

מ"ב סימן תס"ה סק"ג: "דלא מהני שיהא עומד שם לראות שלא יהו המורסן במים שיעור מיל, דשיעור זה אינו אלא לענין דיעבד, אבל לכתחילה אסור להשהות אפילו רגע אחד וכדלעיל סי' תנ"ט ס"ב". וצ"ע דלעיל סי' תנ"ט סעיף ב' איכא תרי דנין, דהא דלא יניחו העיסה בלא עסק אפילו רגע אחד, ופי' המ"ב התם ס"ק י"א "ר"ל לאחר לישתה קודם שהתחיל לערוך אותה אע"פ שלא נתחממה עדיין" וכו', והלכה שניה דאחר שנתעסקו בצק ונתחמם בידים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ. והשתא י"ל דככל שמתקדם בעסק המצה ממחר חימוצה טפי כשישמור ידיו ממנה, דכשלושה ועדיין לא נגמר עיבודתה אין הבצק עשוי כ"כ בטוב ואינו חם כ"כ, וע"כ בדיעבד אף שהה עד מיל ל"א דמחמיץ, אבל כשנשלמה עריכתה והבצק מעובד טוב וגם נתחמם טפי מיד מחמיץ, דהיינו בזמן מועט. וא"כ השתא בס"י תס"ה דמייירי במורסן שכלל לא נילוש ורק נרטב במים, מנלן דדינו כבס"י תנ"ט ס"ב דלכתחילה אין להשהותו.

והנה אף בקמח מצינו הכי בסוף סי' תס"ו קמח שנפל עליו דלף כל היום אינו בא לידי יחמיץ וכו', ויאפנו מיד כשיפסק, ע"כ. ופי' המ"ב ס"ק ל"א "ר"ל שלא יניח הקמח שנתלחלח במים בלי עסק, אלא ילוש ויאפה מיד וכדמבואר בס"י תנ"ט ס"ב. וזהו לכתחילה, אבל דיעבד אין אסור אלא בנשתתה מיל"ל וכו'. הרי דלהדיא כתב השו"ע דין זה דשהיית מיל רק בדיעבד אף בקמח שלא נילוש, וצ"ע.

והנה נחלקו התם האחרונים, הו"ד בשעה"צ, האם בדיעבד עד שיעור מיל אינו מחמיץ כשית הפר"ח והמאמר והגר"א. אבל החק יעקב כתב דמה שהדלף טורד אינו עסק גמור, ובשהיה מעט יחמיץ. דהיינו דס"ל דהוה כשהה כמה פעמים ולא נתבטלו השהיות, והדלף רק אינו מניח לו להגיע לידי גמר החימוץ, וע"כ כאן שאין כאן ביטול השהיות ע"י הדלף בשהיה מעט יחמיץ, והשתא שאני קמח שנפל עליו דלף ממורסן, דבמורסן שהתרטב עוד לא שהה כלל, ולכן יש לו זמן מיל עד שיחמיץ, וע"כ כתב שם הח"י בדיעבד אף מיל יכול לשהות, אבל בקמח שנפל ולא דלף שכבר שהה חלק מהמיל אין זמן לשהות מיל, ובמעט זמן מחמיץ.

אמנם לאידך גיסא אף לסברתינו דלעיל מורסן שהתרטב במים הוא עדיין מורסן רטוב בלבד, אבל קמח שנפל עליו דלף התחיל להעשות עיסה במשך זמן פטטוף הדלף, וע"כ הוא חמור יותר ממורסן שלא נעשה כלל עיסה, וצ"ע.

ושמעתי מקשים דנפשטו ספיקו של הביאור הלכה בס"י תנ"ט לגבי שיטת הרא"ש אם רק כשהתחממה העיסה מיירי דמידי מחמיץ, או אף בלא"ה מחמיץ מיד אחר העסק, דהכא בס"י תס"ו אמרינן דבדיעבד כדי שיעור מיל, ש"מ דבלא נתחממה ל"א דמים מחמיץ. אמנם נראה דלא דמי, דודאי אף הביה"ל לא מיירי דלא נתחממה כלל, דאי אפשר דהא נתעסקו בה כל כי האי ולא נתחמם, אלא ספיקא דבלא התחממה כחמימות הרוק דאז ודאי אין להשהות דמידי מחמיץ, ובנתחממה פחות מזה מסתפק הביה"ל, אבל הכא דלא היה כל עסק רק הדלף טורד אין פה כל חמימות, ואין שייך להוכיח מכאן לשם.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

שפשפו מורסן באווז לח

סי' תס"ה סעי' ג': אם שפשפו מורסן באווז לח ממים יש מי שאומר שהאווז אסור. לכא"ו לא מצינו שום חולק בזה, וא"כ למה כתב יש מי שאסור, ודו"ק.

להבהב העופות בקשין

סי' תס"ה סעי' ג': ויש ליהור שלא להבהב העופות בקשין, שמא יהיו שם חיטים או דגן מחומץ ויתן טעם בעופות בשעת ההבהב, וכתב המ"ב ס"ק י"ב והסכימו האחרונים דכל זה אינו אלא זחירות בעלמא לכתחילה, אבל מעיקר הדין אפי' היו שם חיטים לא מחזקינן שיהיו מחומצים, ואפי' ידעי' שהיו מחומצים נמי אין לאסור כיון שאין נוגע העוף בהדגן שמחזיק את העוף מלמעלה והלהב עולה מלמטה, ע"כ. ולכא"ו נראה ברור דמיירי רק בערב פסח ובפסח אסור, והרא"י מהא דס"י תמ"ה סעי' ב' דאסור ליהנות מפחמין חמץ, והכא החיטה היו פחמין, וביותר דהכא השלבתת היו קשורה בגחלת ואסור כמש"כ שם בביאור"ל ד"ה וכן הפחמין, ואי נימא להתיר משום שהקשין היו היתר, וזה וזה גורם, הא שם בביאור"ל ד"ה אסורים בהנאה הביא דעות האוסרים בזה וזה גורם, ודעות המתירים, והכריע כדעת האוסרין, ורק בהפסד מרובה ואין לו מה יאכל שרי, וא"כ

אמאי הכא התיר אף באיכא ודאי חיטה מחומצת. אלא נראה מוכח משום דהוא בערב פסח, וקודם איסורו א"י אסור בהנאה אלא רק משום נתינת טעם, ובוזה כיון שאין הדגן נוגע בעוף הקילקו, והביאור בזה דהקילו בנתינת טעם אע"ג דטעם ג"כ אסור בפסח, נראה עפ"י משנ"ת בס"י תס"ז סעי' ט"ז דחטה שנמצאת בזפק העוף אחר ההבהב שרי, וביאר המשנ"ב ס"ק פ"ו דהבהב קילא טפי מצלי, הואיל ואינו מהבהבו הרבה במקום אחד אלא מעבירו תמיד הנה והנה, וא"כ ככה"ג אינו נותן טעם כ"כ ולכן שרי. ומיהו ודאי דמעיקר הדין לכתחילה לא יהבהב עם חמץ, וכמו שסיים שם המ"ב דהמדקדקין נוהרין קודם פסח לפתוח התרנגולת ולבדוק שלא ימצא בתוכה החטה, ומי שעושה כן הר"י זריז ונשכר, וזהו ממש כדבריו הכא דלכתחילה יזהר שלא להבהב בקשין שמא יהא חטה בתוכו. ובאמת כ"ז בער"פ ומשום נתינת טעם, ומשור"ה בדיעבד שרי דא"י באמת נותן טעם ע"י ההבהב, אבל בפסח באמת יאסר מדין נהנה באיסור"ל כמו בפחמין, אמנם ודאי דסעי' ט"ז מיירי אף בפסח דשרי, דהתם א"י כפחמין רק מדין נתינת טעם, והבהב אינו נותן טעם, ולכן שרי אף בפסח.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

סימן תס"ו

הערה להנהיגים להחמיר באכילת שרויה

כתב השו"ע סי' תס"ו סעיף א': לא ילעוס אדם חיטים ויתן ע"ג מכתו מפני שהן מחמיצות, שהרוק מחמיץ, וכתב הא"ר בשם הלחם משנה דאם לועס כל היום אינו מחמיץ דעוסק הוא, וכתב הכף החיים סק"א ומכל מקום צריך לנקות שיניו אח"כ שלא ישאר שם משהו ואח"כ יחמיץ. נמצא לפי"ז להמחמירים באכילת שרויה יש ליהור לנקות את שיניו אחר אכילת מצה, שמא נשאר קמח שהיה במצה בין השינים ומחמיץ ע"י הרוק, וצ"ע.

ידידיה ישראל הלר - מודיעין עילית

סימן תס"ז

לבטל דגן ברוב או בס' קודם פסח

מ"ב סי' תס"ז ס"ק ה': ואם מותר לבטל דגן ברוב או בס' קודם פסח דשעת היתר הוא, ע"י לעיל סי' תמ"ז ס"א במ"ב וסי' תנ"ג ס"ג במ"ב. וצ"ב מה הכרעתו, דהנה בס"י תמ"ז ס"ק ק"ב כתב כתבו האחרונים דאסור לערב חמץ לכתחילה קודם הפסח בס' כדי לאכול בפסח, אבל מותר לערב בס' כדי לשהותו עד לאחר הפסח, ואילו בס"י תנ"ג ס"ק כ' כתב ד"ה דמותו להוסיף חיטים ולבטלם ויש אוסרין, וההכרעה דבשעת הדחק אפשר להקל, וצ"ע מה הכריע, ומה כוונתו הכא שציון לב' מקומות אלו.

תאנים יבשים וענבים יבשים

מ"ב סי' תס"ז ס"ק כ"ו: ותאנים יבשים וענבים יבשים יש מחמירין שלא לאכול, דיש חשש בתאנים שמפוזרין עליהן קמח בשעה שמייבשין אותן, וענבים רגילים לייבשן בתנור אצל הפת או אחר שהוציאו הפת מן התנור. ולכא"ו מ"ש מס"י תס"א ס"ה דבאפו מצה עם חמץ המצה מותרת כ"ז שלא נענה בחמץ, ולכא"ו ה"נ היה צריך להיות מותר אעפ"י שרגילים לייבשן בתנור אצל הפת כ"ז שלא נוגעים זה בזה. ויש לבאר דהתם מיירי באפו מצה, וממילא כיוונו דעתם להדיא שלא יגע בחמץ ושרי, משא"כ הכא דזה סתם פירות ולאו אדעתיה שלא יגע בחמץ ולכן אסור, וע"י פמ"ג באשל אברהם ס"ק ח'.

שמעון פרג'ון - מודיעין עילית

בענין ספק ספיקא של איסור תורה

המשנ"ב בס"י תס"ז סק"ג כתב בסוד"ו וז"ל: "וכ"ז בס"ד דאיסור משהו שהוא דרבנן, הא בס"ס דאיסור תורה יש להתיר רק בשהיה, ומכ"ש למוכרה לנכרי, אבל לא באכילה, ודווקא היכא דאפשר בשהיה, אבל אם א"א בשהיה שיתקלקל ע"ז מותר אף באכילה, ובפרט היכא דאיכא הפמ"ר בודאי אין להחמיר, עכ"ל. ולכא"ו צ"ב באופן שא"א בשהיה כיון שיתקלקל אם ישהה ואין בזה הפסד מרובה, למה לא מורין לו שימכור לגוי.

יעקב משה הכהן קליין - מודיעין עילית

סימן תס"ח

מלאכה בערב פסח

כתב השו"ע סי' תס"ח סעיף ב': ב"ד"א כשעושה מלאכה להשתכר או בחינם והוא מלאכה גמורה לתפור בגדים ממש, אבל מתקן הוא כליו ליו"ט, וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר, עכ"ל. וחזוין דיש ב' גדרים: א. מלאכה גמורה אסור אפי' בחינם כגון תספורת, כך כתב המ"ב סק"ה. ב. מלאכה שאינה גמורה בשכר אסור דאע"פ שאינה מלאכה, ולכן בחינם מותר, ובכ"ז בשכר אסור משום דאסור להשתכר במועד, אא"כ בלא פועל שאין לו מה יאכל (מ"ב ס"ק י'). וכתב המ"ב סק"ח שמותר לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת לצורך יו"ט, וה"ה שמותר כל זה לצורך חבירו אם הוא בחינם, ואפי' מעשה אומן מותר בזה. ובסוף סק"ח כתב: שמותר לכתוב ספרים דרך לימודו דאינו מלאכה גמורה, אבל לאחרים אפי' בחינם אסור בזה. עכ"ל. ולכא"ו סותר למש"כ בסק"ח. וצ"ב.

ויש לומר דכתיבה כשלעצמה היא מלאכה גמורה, ולכן אסור לכתוב לאחרים אפי' בחינם, ודומיא דתספורת שאסור אפי' בחינם, אבל כשכותב לעצמו ניכר שזה רק לצורך לימודו, וכך לשון השו"ע "דרך לימודו", והמ"ב מבאר (בסק"ט) ולעצמו כותב אינה נראית כמלאכה גמורה, שבדאי אינו מתכוין לכתובה גמורה והגונה, והוי כתיקון בעלמא, ולכן מותר לצורך המועד. והוי חידוש מיוחד בכתיבה שיש הבדל בין לעצמו לאחרים, משא"כ בשאר מלאכות גמורות, ודו"ק.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

בדין לא ישנה מפני המחלוקת

כתב המחבר סי' תס"ח ס"ב: וכן מי שנוהג לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו מפני המחלוקת, עכ"ל. וכתב רבנו המשנ"ב ודוקא אם הדבר הזה אינו אסור מעיקר הדין אלא שנהגו לאיסור, אבל דבר שהוא אסור מצד הדין אפילו איסור דרבנן, חס ושלום לעבוד מפני חשש איבה ומחלוקת, ומוטב לסבול על עצמו קטטות

ולא לעבור על דברי סופרים, אבל העובר על דברי סופרים חייב מיתה בידי שמים, עכ"ל.

והנה יש בנותן טעם להביא את לשונו של רבנו הבית יוסף שכתב וז"ל: הא לא אפשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה דגדול השלום, ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית בה איסורא דאורייתא, אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם. ויש קצת משמעות מדבריו מכיון דלית ביה איסורא דאורייתא, ואפי" אמ יש איסורא דרבנן. אמנם יתכן שמהא ליכא למידק, דיתכן גם לדייק מסוף דבריו שכתב אלא שנהגו בו איסור, משמע דוקא שנהגו איסור, אבל מדינא אין גם איסורא דרבנן, ולכן מהא ליכא למשמע מינה, אך עדיין צריך תלמוד למה נקט הב"י איסורא דאורייתא.

יעקב דוד מבלוב - ערד

נטילת ציפורניים ותספורת בערב פסח

בבאר היטב סי' תס"ח סק"א בדפוסים ישנים איתא באמצע הס"ק עמ"א סימן קיג, ונראה שהוא טעות הדפוס שליכא במג"א סימן קיג כלום מענין נטילת ציפורניים ותספורת בערב פסח, ובמשנ"ב מהדורת דרשו באמת תקנו זה ואיתא שם עמ"א ס"ק י"ג, ובאמת בסימן תסח ס"ק י"ג איתא כל דינים אלו במג"א.

מאיר מלטינסקי - קרית אתא

סימן תע"ב

יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו

סימן תע"ב סעיף ב': יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו, ובמשנ"ב סק"ו: ואמרו על מהרי"ל שכשהיו בידו משכונות של נכרים כלים נאים לא היה משתמש בהם בשום פעם, רק בפסח היה מנהגו להשים אותם על שלחן מיוחד לשמוח בראייתם. הלשון צ"ב קצת דאטו ראייה הויא השתמשות, ועוד דאם על שלחן נפרד הם אינו בכלל "יסדר שלחנו", ועוד דמרון נקט "כפי כחו", ומשכונות הגויים אינם כפי כוחו, ומה הנאה יש בהבטה גרידא כשאנים שלו אלא של גוים. ולולי דמסתפינא אמניא שנשתמש בהם בפועל, דס"ל ששואל שלא מדעת מותר בגוי, והוא דוקא בלילה זו דזכה לוינצלו את מצרים, וכיון שהשאלוהו ד"ו בכחו הוא. ועיין הלשון במגן אברהם.

הסיבה בנשים

סימן תע"ב סעיף ד': וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות, אך לא נהגו להסב כי סמוך על דברי רבי"ה דכתב דבזה"ו אין [צריך] להסב. מדויק בלשון הרמ"א דאיירי בנשים שאינן חשובות אך "מיקרי" חשובות, והטעם הדחל תלי במורא, וכיון שאין מורא בעלה עליה כבימים קדמונים דינם כחשובות, וע"ז כתב שלא נהגו להסב. ויש לדון אם הוא הדין בנשים חשובות באמת שמדינא דגמרא חייבות בהסאה, ובשלמא סתם נשים ד"ל דאף שנשתנו העתים ונימוסי המדינות ביחס לנשים, כיון שאינן חשובות ממש, לא נתחייבו מדינא. וסמכו ע"ד הרב"ה, אבל נשים חשובות ממש שבעיקר התקנה להסב אף הן היו כדאי בפסחים ק"ח ע"א, ולכאן אף לרמ"א דינם כאנשים, דרק בדיעבד נתבאר בסעיף ז' שסומכים ארבי"ה ולא לכתחילה. ויש להסתפק אם יוכל להטיל אימה יתירה בתוך ביתו בליל הסדר כדי לפטור אותם מהסיבה, כי הוא שאנים יודעות להסב כדבעי, ועי"י שמוראו עליהן יפטרו מדינא, עוד יש לדון באופן שרבים המנויים על הסדר באותו בית אנשים נשים וטף, אם יש בעיית צניעות בהסיבתן. מיהו נראה דבלא"ה היה עליהם לשבת בשלחן בפני"ע, אבל יהיה בהם ערוב"ב וכל מין לבדו ישכון, עדר עדר לבדו, ובאופן זה ממילא חייבות להסב, דאף תלמיד לפני רבו בשלחן נפרד צריך להסב כרמ"א סעיף ו'. ודו"ק.

לחלק לתינוקות קליות ואגוזים

סימן תע"ב סעיף ט"ז: מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו, ובמשנ"ב סק"ג ביאר וישאלו שאלות המבוארים בנוסח מה נשתנה. ראיתי מדייקים דיש לחלק הקליות בתחילת הסדר לפני השאלה מה נשתנה, שהרי תיקנו לחלק כדי שישאלו, ונלע"ז מדמכתבו מרן בסוף הסימן לא מוכרח כן, אלא ישאלו מה נשתנה ויחזרו לשאול, ועושים להם כל מיני שינויים לאורך כל הסדר כדי שישאלו על כל שינוי, כההיא שכל מרן בסי' תע"ג ס"ז מווגין לו מיד כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ובמשנ"ב שם סק"ט כדי שישאלו וכו', ר"ל ועי"ז יתעורר לשאול יתר השאלות ותמיהות שרואה בלילה ההוא. עכ"ל.

לחזר על יין אדום

בסימן תע"ב סק"ל"ח כ' המשנ"ב ב' טעמים שצריך לחזר על יין אדום, חדא דהאדמימות מעלה וחשיבות דכתיב אל תרא יין כי יתאדם, ועוד זכר לדם שהיה פריעה שוחט בני ישראל. ולכאן צ"ב דהוי ב' פירושים הפוכים זה מזה. ונראה דפליגי בטעם הד' כוסות, והביא הר"ן ריש ערבי פסחים תוס' טעמי מהירושלמי, חדא כנגד ד' לשונות של גאולה, ועל חדא תרתי כנגד ד' כוסות התערעלה שעתיד הקב"ה להשקות את הגויים, וסיים הר"ן שלפניך נהגו לומר בכוס רביעי קודם ההלל "שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך". ומעתה טעם קמא במשנ"ב ס"ל שהוא כנגד לשונות הגאולה, ולכן בעי' אדום שיש בו מעלה וחשיבות. וטעם ב' ס"ל שכנגד כוסות התערעלה נתקנו, ולכן באדום כי מוכרת עוון הם לפריעה וכל עמו שוחטי הילדים.

אחד מבני החבורה - רחובות

ידון מדוע בזמנינו אין מסובין לכתחילה כל הסעודה

כתב בשו"ע סי' תע"ב ס"ז וז"ל: ולכתחילה יסב כל הסעודה, וכתב המ"ב וז"ל: ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה וארבע כוסות, עכ"ל. והנה יש לתת טעם מדוע בזמננו לא ראינו שיקפידו על כך. ואולי הטעם היות ולאכול ולשתות בהסיבה קשה לנו ואין זה נוח כלל, והמסב אין לו עונג י"ט, לכן דיינין ליה כדיעבד, וכמו שמצינו לגבי שמש שהיותו הוא טרוד דיינין ליה כדיעבד לגבי כל אדם, ואינו צריך להסב אף לכתחילה, חזונו דהיכא דאיכא טעמא אף לכתחילה אינו צריך להסב, והוא הדין לדידן היות ויש כאן טעם של עונג י"ט לכתחילה אין צריך להסב.

יעקב דוד מבלוב - ערד

אפה מצה ואח"כ בישלה

איתא בגמרא בפסחים וכן נפסק להלכה שאדם שצדק בישלה לא יוצא ידי חובה, והטעם לזה כתוב בגמרא בברכות שלדעת ר' יוסי בעינין טעם מצה וליכא, ובאמת בפסחים נחלקו בזה תנאים, דעת רבי מאיר שיוצאים במצה מבושלת, ובקרבן פסח מבושלת לאחר שנצלה, ור' יוסי פליג וסובר שלא יוצא, וק"ל כר' יוסי. וצריך להבין מנא ליה לר' יוסי דבעינן שלא תבשל המצה לאחר שנאפתה, ובגמרא בברכות רצתה הגמרא לומר שאליבא דר' יוסי יברכו על השלוקות שהכל כיון שנבשלו, ודחתה הגמרא שאליבא דר' יוסי דזוקא במצה אין יוצאים דבעינן טעם מצה וליכא. משא"כ בשלוקות, ולכן מברכים עלייהו בורא פרי האדמה.

והנה היראים בשבת סימן ש"ח למד מהא דר' יוסי שהמבשל דבר שנאפה וכן להיפך חייב, וצריך להבין מה הדימוי. ונראה בביאור הדבר שר' יוסי למד שבכל מאכל שמו נקבע ע"פ טעמו, וכשנשתנה טעמו נשתנה שמו, ולכן אדם שבישל מצה לא יצא, שנשתנה שמה ואינה מצה. וכן פסק המ"ב לגבי לחם מבושלת שמברכים עליו בורא מיני מזונות, דהיינו שעי"י שינוי הטעם נשתנה שמו, וה"ה במצה ובקרבן פסח שבישלו שאינו נקרא צלי אפילו שצלאו קודם כיון שנשתנה שמו, וזה מה שהגמרא בברכות מחלקת בין ירק למצה כיון שבידק הבישול לא משנה את טעמו, משא"כ במצה משתנה טעמה.

משה לנדאו - רמת שלמה

מי שיין מזיקו או שונאו

במשנ"ב סי' תע"ב סק"ז הביא שהא דכתב השו"ע שמי שיין מזיקו או שונאו צריך לדחוק עצמו לקיים ארבע כוסות, כלומר שיכול למוגזו היטב, ועוד הביא בשם האחרונים שיכול לקיים דין ארבע כוסות בין צימוקים או בחמר מדינה, ולכאורה בשלמא יין מוגז אחתי גדר יין לו, וכן בין צימוקים אפשר לסמוך דחשיב יין, אבל חמר מדינה אמת שכתב הרמ"א בסו"ס תפ"ג שכשאין לו יין אפשר ליקח אותו לארבע כוסות, מ"מ הסביר שם דבריו שהוא משום שלענין ארבע כוסות אפשר לסמוך על מי שאומר שעושין קידוש בשבת על שאר משקין, אף שחם התמידי בזה לענין ליל שבת. ומעתה נראה שכל דין זה לשתות ארבע כוסות מחמר מדינה הוא קולא לסמוך על מי שסובר שמקדשין על חמר מדינה בשעת הדחק כשאין לו יין, אבל כשיש לו יין אם יכול לדחוק עצמו לשתות יין ואפילו הקילו למוגזו היאך נקל לו לצאת בחמר מדינה, שהרי דין זה של מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו שצריך לדחוק עצמו, כתב במשנ"ב שלא מיירי שייפול למשכב מזה, שאז באמת פטור מפני שאין זה דרך חירות לשתות ולפול למשכב, אלא מיירי שצמצער בשתייתו וכואב ראשו מזה, א"כ יכול לשתות ומחוייב לשתות, ואמאי יסמוך על המקילים שמקדשין על שאר משקין בשבת ולא יחוש למחמירים. ובעניתי כעת לא מצאתי בנ"כ דשו"ע בסיומן תע"ב, אלא שמקילים לצאת בין צימוקים (ט"ז וש"א) ובין מוגז (מג"א וש"א), אמנם לא מצאתי להאחרונים שהביא המשנ"ב שאפשר לצאת בחמר מדינה אף מי שיין מזיקו או שונאו, אמנם לא יעניתי כל הצורך, ואם ראשונים כמלאכים וכו'.

ויתכן שסברת הני אחרונים שהביא המשנ"ב שאף מי שיין מזיקו או שונאו, אף שיכול לדחוק עצמו יכול לצאת בחמר מדינה, משום שסוברים שהא שכתב הרמ"א שאפשר לסמוך על מאן דמתיר לקדש על חמר מדינה גבי ארבע כוסות, הוא משום שבקידוש ליל שבת מחמירים לא לקדש על חמר מדינה שלא מן הדין, אבל כאן אפשר לסמוך על עיקר הדין שראוי לקדש עליו עכ"פ במקום הדחק, א"כ לא שנוא אין לו יין לא שנוא יש לו יין אלא שגורם לו לכאב ראש חשיב מקום דחק, ואפשר לצאת בחמר מדינה דהיינו לאוקמיה אעיקר דינא שמוותר לצאת בו, אלא שלכתחילה אין כדאי משום דיש לחוש להמחמירין היכא דאין בזה הפסד, ולא כדכתבנו בתחילה שהרמ"א מיקל היכא דלא אפשר בין כלל. ואם ננים הדברים אתי שפיר דברי אלו האחרונים שהובאו במשנ"ב, שמי שהיין מזיקו או שונאו ולא יפול למשכב מזה יכול ליקח חמר מדינה, ולא מצאנו הני אחרונים, וברמ"א כתוב שכשאין לו יין יכול לצאת בחמר מדינה, ואי נימא שהוא קולא אף שמדינא צריך דוקא יין אין להקל אלא כשאי אפשר, אבל כשאפשר בין לכאורה יש להחמיר אף שכואב לו הראש, אבל נראה לומר שלמדו האחרונים שאדרבה איפכא מסתברא. מעיקר הדין אפשר לקדש ולצאת בחמר מדינה, אלא שמחמירים שלא מן הדין שלא לקדש עליו ולצאת בו שלא במקום דחק, אבל במקום הדחק שיכאב ראשו מקלין בזה.

מאיר מלטינסקי - קרית אתא

סימן תע"ג

מביאין לפני בעה"ב קערה שיש בה שלש מצות

סימן תע"ג סעיף ד': מביאין לפני בעה"ב קערה שיש בה שלש מצות וכו'. וברמ"א: ויסדר הקערה לפניו וכו'. יש לדון אם מן נקט בדוקא מביאין לפניו ולא בעצמו, שכך הוא דרך חירות, כההיא דסעיף א' מווגין לו כוס ראשון. מיהו ברמ"א כתב ויסדר וכו', משמע בעה"ב גופיה, ועיין באה"ט סק"ח שהעתיק מעץ חיים לאריז"ל שתקח ג' מצות וכו' ואל ישנה מזה הסדר, ואשרי לו למי שמכוין וכו'. משמע שיש ענין שיעשה כן בעצמו וזכות היא לו. וראיתי בפסח בציון שהגר"ס מוציף ז"ע נהג כן בעצמו.

והנה במשנ"ב סק"ו סיים: ועיין באחרונים סדר הקערה של האר"י ז"ל, והוא בבאה"ט הנ"ל, ויש לעיין בלשונו שכ' מרור שהוא רומז לתפארת באמצע בין הזרוע והביצה, כי ת"ת מכריע בין חסד לגבורה וכו', ואח"כ תקח חזרת ותניח למטה מן המרור בקו האמצעי שהוא כנגד היסוד, והוא כדי לעשות אח"כ כריכה עם החזרת וכו', עכ"ל. וצ"ל הא מרור וחזרת חדא מילתא היא כמבואר בריש סעיף ה', ועיקר המצה בחזרת.

וראיתי למי שגדול בחזו"ע הגש"פ עמ' צ"ב שהבין בלשונו שמרור היינו עולשין, שכך צ"ל לפי הסדר מרור ממש, והחזרת היא החסה כדי לעשות הכריכה. ולפי"ז יש מקום להעדיף מינים אחרים מהמין הראשון המנוי במשנתנו והיא החסה, ולפי"ז בעלי הח"ן חלקו על חכמי הפשט, והאריך שבכה"ג אין לנו אלא דברי הש"ס, ויש להעדיף את החסה שהיא המין הראשון, וכמו שכתב מרן ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר שהם שנויים. וזה פלא, דבכה"ג ה"ל לרבינו האר"י החי לפרושי ולא לסתום, שלא ליקח החסה למרור רק לכורך.

ומשם הגר"מ מאזוז שליט"א מטין דמרור היינו קלח שלם של החסה, ויניחנו כך בלא הפרדת העלים ובלא שטיפה ובדיקה, כי לא יועיל בלא ההפרדה והשרייה וכו' (גם ממין הנקרא גוש קטיף), ויעטפנו בניילון שלא יפלו ממנו התולעים והזבובים וכדו', והחזרת היא החסה המופרדת והרוחצה הראויה למאכל.

ומלבד שלא משמע כן ברבינו האר"י, עוד מה תועלת לנו בקלח שלם לומר עליו מרור זה שאנו אוכלים על שום מה, והוא לא אוכל אותנו, ואסור באכילה, ותרתי למה לי. וע"ע בשו"ת חזו"ע סי' ל"ב.

והנראה לענ"ד לפרש דלעולם המרור שבת"ת והחזרת שביסוד ממין אחד הם ובאופן אחד שוים, אלא שמן צלחת המרור לוקח למצות מרור, ומצלחת החזרת לוקח לכורך, ובוה מדוייק מש"כ בעץ חיים "והוא כדי לעשות אח"כ כריכה וכו'", דנתקשה תרתי למה לי, וע"ז ביאר שהכנגד היסוד הוא הבא לכריכה, וכפי הנראה שיש למידת היסוד כח לאחד הנפרדים ולקבץ הנדחים כללות ה"ק, לכך המקום שלוקח ממנו לכורך הבינה - מצה אמצעית, עם הנצח - חרוסת, והתפארת - חסה, הוא הנקרא יסוד (והקערה כללות דכללות), והחסה שהיא למרור היא כנגד הת"ת בין החסד לגבורה, כי תחילתו מתוק וסופו מר, אך החסה הבאה לכריכה היא ביסוד. והבן. ולפי"ז הרווחנו שאין פלוגתא בין בעלי הפשט לבעלי הסוד, והיה האהל אחד. אלא שעדיין צ"ב למה נקראו בשמות נפרדים מרור וחזרת.

והנה במשנ"ב פשיטא ליה דמרור היינו החסה דידן הנקרא שאלט"ן בלע"ז, כמש"כ בסי' תע"ג סק"ד בשם החק יעקב והחכם צבי, ובא המשנ"ב לאפוקי מהריד"ב על הירושלמי ריש פ"ו דברכות בד"ה אין תימר שכ' צ"ע על הח"צ שהכשיר החסה למצות מרור מפני הסימנים שתחילתו רך וסופו קשה וכו', והרי אין בו שום מרירות, וק"ל מרור שבטל ממנו טעם המרירות לא יוצא בו ז"ח, וסיים דשמא בערי אשכנז שהח"צ הזכיר יש בחסה טעם מרור, וצ"ע. נמצא שפקפק על עצם זה שחזרת היינו החסה דידן. ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' קי"ז) הביא משו"ת דבר משה (תינאן סי' צ"ח) שיש להדר אחר החסה שהיא עיקר מצות מרור כמש"כ הח"צ והחת"ס, וסיים ומידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי שיש מפקפקים על הלוקחים חסה למרור (הוא הריד"ב הנ"ל) וכו'. והם טועים בזה שחשבו שסופו מר היינו בלעיסה, וליטא, אלא בסוף גידולו, שטבעו בדוק ומונסה שבתחילת גידולו הוא מתוק, וכשגדולו הרבה נעשה מר כלענה.

וזה פלא דמרא גדולה תלמודא הריד"ב ז"ל נעלם מעיניו הבדולח ירושלמי פרק כל שעה (פ"ב מפסחים ה"ה) דפריך "והרי חזרת מתוק" וכו', ואף אם נימא כפירוש הקרבן עדה שם דיש מין חזרת מתוקה, ומשני דלא קרוי חזרת סתם אלא חזרת מתוקה. מ"מ בפשטות הלשון אינו כן, אלא כפי הפני משה שם שהתירוץ הוא שהחזרת תחילתה מתוקה וסופה מרה. וכן משמע במאירי (פסחים ל"ט ע"א) וברב"ה (ס"ס תע"ג).

גם בבית יוסף מפורש כאן בד"ה ומה שכתב ועיקר המצוה הזאת בחזרת, כ' לבאר מה שהרמב"ם השמיט דמצוה בחזרת (פסחים שם), דפירש מצוה נמי בחזרת "אע"פ שהיא מתוקה ואין בה מרירות", עכ"ל, וכתב שכך מצא אח"כ ברבנו ירוחם ש"אינו צריך לחזר אחר המרור יותר". וכ"ה בלבוש כאן. לכך נקט במשנ"ב דלא כריד"ב. ובאמת שכפירוש המפרשים הנ"ל בתחילתו מתוק וסופו מר דקאי על זמן גידולו באדמה, כן מפורש במכתם ובמור"ם חלאה פסחים ל"ט ע"א עי"ש. (כמש"כ כ"ז בחזו"ע עמ' צ"ב). וצ"ת אם לדבריהם בעינין חסה שגדלה זמן רב ומרה, לטעום המרור בפיו כמשנ"ב בסי' תע"ג סק"ל, או דסגי במין מרור.

אחד מבני החבורה - רחובות

סימן תע"ה

אין לו ירקות לטיבול ראשון אלא מרור

סימן תע"ה סעיף ב': אם אין לו ירקות לטיבול ראשון אלא מרור, יברך עליו בטיבול ראשון בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור, ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכלנו בלי ברכה. וביאר במשנ"ב סק"ו שאינו יכול לאכול לשם מצות מרור בטיבול ראשון, דלכתחילה בעינן מצה והדר מרור דכתיב על מצות ומורוים (כ"ז) כתב בסוגריים דחצאי לבנה, ולא ידעתי אמאי. ובסק"ח כ': ודע דהרבה פוסקים [רמב"ן במלחמות ור"ן ורשב"ף, וכו' מרש"י ורשב"ם - כמש"כ הפמ"ג ונהר שלום וכו' מר"י] חולקים ע"ז, ולדידהו טפי עדיף בזה לכיון באכילת מרור ראשונה לקיים מצות מרור וכו'.

והנה שמעתי נוהגים לספר על קריעת ים סוף ב"יחץ" לפני סיפור יציאת"מ שהוא ב"מגיד", ולכאורה תלי בהאי פלוגתא, דלמרון אין לעשות כן להקדים המאוחר, דכיון שכך היה הסדר שנעשו המכות, ויצאו ממצרים, ואח"כ נקרא הים, אין להפך. ולי"א יכול לעשות כן במקום צורך, כי ביחץ ממחיש הקריעה, ובמגיד יאריך ביציאת"מ. ולצאת ידי שניהם יכול להפסיק שם ב"יחץ" ולהתחיל בגנאי ולסיים בשבח, ולהמחיש כל הירידה למצרים והמכות והיציאה והים, כדי ה' הטובה עליו, וכאיש גבורתו. מיהו עיקר המצוה היא התשובה על שאלת בנו מה נשתנה, וכמש"כ במשנ"ב סוף סימן תע"ב. וזה שינוי זכירת יציאת"מ בהאי ליליא מכל לילה דבעי' שאלה ותשובה, וכמש"כ במשנ"ב סי' תע"ג סק"א.

אחד מבני החבורה - רחובות

אכל מרור לפני ההגדה

מדברי המשנ"ב סי' תע"ה ס"ק כ"ו שכתב שאם אכל מרור לפני ההגדה כי אין לו כרספ אז הגדה לא חשיב הפסק, ובלבד שלא יסיח ויפסיק לדיבורים אחרים, משמע שאין איסור לדבר בשעת ההגדה, שדווקא כאן שאכל מרור ובירך בהתחלה כתב שלא יפסיק לדברים אחרים, אבל בעלמא לא. וכן נראה מדברי בעל המאור שם עי"ש.

והנה בענין מצה עשרה בער"פ אם יכול לברך המוציא, נראה שיכול, ועי' במשנ"ב סי' תע"א ס"ק כ"ג שנוראה שיכול לברך המוציא, שהרי כתב שם "יברך רק על אכילת מצה ולא המוציא שהרי הוא בתוך סעודה". ודוחק לומר שאכל כדי סעודת בוקר וערב כמ"ש שם בסי' קס"ח, שהיה צריך לפרש שמדובר כך, ואח"כ מצאתי בכף החיים שהביא בזה מח', שלמאמר מרדכי מברך מזונות, ולברכ"י מברך המוציא, ולכאורה אפשר לומר שנחלקו בגדר הלחם, שהרי בפסח מברכים על המצה המוציא אע"פ שזה פת הבאה בכיסנין משום שיה לחמו, א"כ גם בער"פ שלא יכול לאכול כלום אז מצה עשריה זה לחמו ויכול לברך המוציא. והמאמר מרדכי ס"ל שמה שמברך המוציא בפסח בגלל שהתורה קבעה זאת

ללחם, ולא מחוסר ברירה אלא שהתורה קבעה לאכול מצה, משא"כ בער"פ אין שום חיוב לאכול מצה עשירה, ובכל זאת אם זה הסברא נראה כסברא א' שהרי יכול לאכול מצה רכה שמדינת מברך עליה המוציא, שהרי זה לא כעכין, ויש מצות במצק רך, רק מה שמברך על מצות שלנו המוציא מחוסר ברירה כמ"ש לעיל.

יוסף חיים ברכה - אשדוד

סימן תע"ו

שלא לאכול צלי בלילי פסחים

סימן תע"ו סעיף א': במקום שנהגו שלא לאכול צלי בלילי פסחים אין אוכלים, גזרה שמא יאמרו בשר פסח הוא. עיין במשנ"ב לעיל סימן תע"ג סק"ב בשם המג"א ושאר אחרונים דלפ"ז אסור לצלות הזרוע בלילה אלא מבעוד יום, אא"כ דעתו לאכלו למחר באותו היום, וע"כ אם שכח וצלאו בלילה יזהר לאכלו מחר בבוקר. וצריך לעיין דהנה אם חיישין לאכלו בלילה שמא יאמרו בשר פסח הוא, מאי יהי לאכלו למחר, הא יש לחוש שיאמרו אתמול אכל את הפסח וזה הנותר, ויחשדוהו בתרתי בקרבן פסח בחוץ, אוכל קדשים, ונותר.

ואפשר דאף ששניהם ברכת כדתנן בריש כריתות, מ"מ בקרבן פסח איכא למיחש טפי כי קרב בטומאה אף בזה"ו, ואיכא למיחש שיאמרו כיון שלא נודע מקום המזבח אף בחוץ שרי. אך בנותר אין לחוש כלל, כדלא חיישין באכילת צלי בעלמא כל השנה ואכילת בשר סתם לעולם. א"נ כיון שעשה היכר שלא אכלו מיד סגי בהא לצאת יד"ח והייתם נקיים מה' ומישראל, וניכר הדבר על הצלי כשאינו אוכלו מיד, וצלי תמיד נאכל לאלתר, וכיון ששינה שרי.

אחד מבני החבורה - רחובות

להשהות כלי חמץ בפסח

במ"ב סי' תע"ו ס"ק ה' ביאר הטעם מ"ט מותר להשהות עד לאחר הפסח, ול"ח לחמץ שעבר עליו הפסח, ויישב משום דחמץ לאחר הפסח אינו אלא קנס דרבנן, ולא קנסו על חמץ שאינו בעינו. ויל"ע מ"ט הוצרך לטעם זה, תפ"ל דלעיל בס' תמ"ז ס"ו פסק השו"ע דנטל"פ בפסח מותר, והרע"א ס"ל להחמיר. והנה בליעות אלו ואחר הפסח ודאי היו נטל"פ ושרו, וגרע למון מחמץ נטל"פ בפסח, וגם לרמ"א שאסר כ"ז דוקא בפסח, אבל לאחר הפסח לא יאסר, עיי"ש במ"ב ס"ק צ"ז, ועוד בס' תמ"ז ס"ד פסק הרמ"א חמץ מו' שעות בנטל"פ שרי, וגם לא שייך לגזור בהו משום כלים שביטל בהם בפסח, וא"כ לא היו נטל"פ וכמ"ש המ"ב סי' תמ"ז ס"ק ד' עיי"ש.

וע"כ צ"ל שבא והרויח בכה"ג שביטל בהם דבר חרף, דאז אע"פ שהבליעות הם נטל"פ מ"מ ע"י דבר חרף מושאו לי לשבת, עי' סי' תמ"ז ס"ו, ומשו"ה הוצרך להגיע לטעמא דלא קנסו רבנן על דבר הבלוע, ועי' בזה.

מדרכי שמואל - אשדוד

סימן תע"ט

רוצה להדר אחר זימון

במ"ב סימן תע"ט ס"ק ט' כתב שאם רוצה להדר אחר זימון לא יאכל האפיקומן בביתו, אלא ילך לשכנו לברך שם ושם יאכל האפיקומן. ועי' סי' תפ"ב ס"ג ק' שרק למצוה עוברת שיש לעשות זאת. וצ"ל שגם זה נחשב למצוה עוברת, שמצוה לחזור אחר זימון. ומש"כ בשע"צ צ"ק ד' ואם רוצה להניח האפיקומן, כוונתו אחרי שיברך ברכה"מ אצלו אך במקום אחר.

יוסף חיים ברכה - אשדוד

סימן תפ"ג

הפסק ע"י הגדה והלל

כתב הרמ"א סימן תפ"ג "בלא ברכה", ובמשנ"ב ס"ק ז' כתב וז"ל: רוצה לומר שאין צריך לברך שנית על המצה, אע"פ שהפסיק הרבה באמירת ההגדה אחר ברכה ראשונה שבירך על המצה. וצ"ע הרי הגר"א כתב זאת, ומאי שנא מסימן תע"ב שהובא ג"כ בשם הגר"א שזה הסיבה שמברך על כל כוס וכוס שהפסיק בהגדה, וצ"ע.

יוסף חיים ברכה - אשדוד

סימן תפ"ז

בענין טעות בחתימת מקדש השבת וישראל והזמנים

כתוב בשולחן ערוך סימן תפ"ז סעיף א': סדר היום, ערבית ושחרית ומנחה אומר שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו', **ואם חל בשבת אומר: את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה, וחותר: מקדש השבת וישראל והזמנים, ואין אומרים ברכת מעין שבע.** ובמ"ב (סק"ז) ואם חל בשבת אומר וכו' וחותר מקדש השבת וישראל והזמנים, שבדיעבד אם לא הזכיר בחתימה רק של שבת א"צ לחזור בשביל זה, ואם הזכיר בחתימה רק של יום טוב יש דיעות בין האחרונים, ובשו"ע הרב (סעי' ג') פסק שבין אם הזכיר של שבת לבד בין שהזכיר של יום טוב לבד לא יחזור, שלא נקרא משנה ממטבע שטבעו חכמים, וכיון שהזכיר של יום טוב ושבת באמצע הברכה יצא. וכן ראיתי בפסקי תשובות שכתב כמה פרטי דינים בטעויות בתפילות יום טוב שחל בשבת.

א. חתם מקדש ישראל והשבת והזמנים - לא יצא. (פר"ח סעי' ז', וע"ע שו"ע הרב סעי' ג'). ואם תיקן עצמו תוך כדי דיבור (שהוא לפי הכרעת המ"ב סק"ד כדי אמירת ג' תיבות, "שלום עליך רבי", ולא ד' תיבות "שלום עליך רבי ומורי", מועיל כמו בכל הברכות שאם טעה בסיומן ומתקן עצמו תוך"ד שמועיל, ולא אמרינן שמה שאמר שלא כהוגן הוא הפסק, אבל אם עבר תוך"ד, אפילו בשתיקה חוזר).

ב. טעה והתפלל תפילה של שבת לבד ולא הזכיר יום טוב, או שהתפלל תפילה של יום טוב ולא הזכיר של שבת (אפילו אם בברכת הסיום אמר כהוגן "מקדש השבת ישראל והזמנים") לא יצא ידי חובתו, ואם חזר והתפלל רק את התפילה שהחסיר יש אומרים שיצא ויש אומרים שלא יצא.

ג. טעה והתפלל תפלה של שבת והוסיף יעלה ויבוא והזכיר שם החג, יש להכריע שיצא ולא יחזור להתפלל כי ספק ברכות להקל. (הגר"י קניבסקי צ"ל

באורחות רבנו ח"ב עמ' פ"ט, עיין שם שאין להביא ראיה מהא דאם התפלל של חול ביום טוב והזכיר יע"ו דיצא (כדלעיל אות א'), דשאני התם דמעיקר הדין היה לנו להתפלל י"ח ברכות גם בשו"ט וכנ"ל, ומ"מ הכריע דלא יחזור ויתפלל דספק ברכות להקל).

וראיתי בספר חזו"ע שאם חל יום טוב בשבת, וטעה ולא חתם בשבת, אלא אמר מקדש ישראל והזמנים, בדיעבד יצא ואין צריך לחזור. וטוב שיכוין לחזרת הש"צ מתחלה ועד סוף. ובהערה טו הביא שכן פסק הכנסת הגדולה (סימן תפז) בהגה"ט. וכן פסק בספרו פסח מעובין (אות קלה). וכן הסכימו האליה רבה והחך יעקב והפמ"ג. אבל הפרי חדש חלק על הכנה"ג וכתב שלא יצא. שכוין דפסקינן (בביצה יז). הלכה כרבי שצריך לחתום מקדש "השבת וישראל והזמנים", אם לא חתם בשבת, הו"ל משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות שלא יצא. וכתב הרב יד אהרן (סימן תפז), שהגאונים מהר"ם גלאנטי ומהר"י אלפנדארי ומהר"ש רודיטי כולם הסכימו שצריך לחזור, וכדברי הפרי חדש. ע"ש. וכן הסכים מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תפז סק"ד). אבל הגר"י טייב בערך השלחן (סק"ב) כתב ע"ד הפר"ח, ולי נראה שאפילו בשינוי מטבע הברכה ממש בדיעבד יצא, ע' בכסף משנה (פרק א מהל' ברכות הלכה ה), וכ"ש כאן שלא שינה אלא חסר. וכיון דאיכא מ"ד דסגי בהכי, אע"ג דלא קיימא לן כן. בדיעבד א"צ לחזור. ע"כ. ובשטה מקובצת (ביצה יז). כתב בשם הריטב"א: וצריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה, וחקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים, ואם לא אמרן חזרו לראש. עכ"ל. ומוכח כדברי הפרי חדש. ומרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן רסח סק"ה) בד"ה מיהו, הביא דברי הריטב"א הנ"ל והזכיר מהם כדברי הפרי חדש, שאם לא הזכיר שבת לא יצא וצריך לחזור. וכן הסכים בספר בית מנוחה (דף רמח ע"א), שמכיון שלא מצינו לטעם אחד מן הראשונים שחולק על הריטב"א, הכי נקטינן שצריך לחזור. ע"ש. והניף ידו שנית בספרו בית השואבה (דף קע ע"א), והסתמך על הריטב"א דס"ל שלא יצא. וכדברי הפרי חדש וסיעתו. ע"ש. אבל הערך השלחן (שם סק"ג), הביא ג"כ דברי הריטב"א, ומפרש שכוונתו על החתימה סמוך לחתימה. ע"ש. (וגורס, ואם לא יאמר "חזרו לראש"). ובשו"ת חקרי לב (חאו"ח סימן נד דף צג ע"א) אחר שהביא דברי הריטב"א, כתב בזה"ל: ולא ידעתי תנא היכא קאי, אי קאי למעין חתימה סמוך לחתימה, או לחתימה גופא שאם לא חתם בשבת וראש חודש חזרו. ויותר נראה לי דקאי לעיקר החתימה שאם לא חתם בשבת לא יצא. וצריך לחזור. ולפ"ז מ"ש הכנסת הגדולה וסיעתו שאם לא הזכיר שבת בחתימה יצא, דברי הריטב"א היוין תיובתייהו, שמבואר בדבריו שאם לא הזכיר שבת לא יצא, שבלי חתימה כראוי אין כאן ברכה כלל. וכן מוכח מדברי רבינו יונה גבי ספק אמר אמת ויציא וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סימן עג) שהסכים בדעת הריטב"א הנ"ל דהא דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה אינו מעכב. ע"ש. וכן העלה בשו"ת צפית בדבש (סימן ז' דף כה ע"א). וכן העלה למעשה בשו"ת מעט מים (סימן כ דף מא ע"ב), ושכ"כ הב"ח והנהר שלום. ע"ש. וכ"כ השואל ומשיב קמא (חלק ב סימן קע). ע"ש. וע"ע בספר טהרת המים (מע' ב אות נא), ובשירי טהרה (מע' ב אות סג). ולכאורה כיון שאפשר שהריטב"א חזרו רק על החתימה מעין חתימה אין כאן תיובתא על הכנה"ג וסיעתו, וכמ"ש הערך השלחן הנ"ל. וראיתי להרב מאמר מרדכי (סימן תכה סק"ד) שכתב, דבמוסף שבת וראש חודש, אם טעה וחתם בשל שבת בלבד, תליא בפלוגתא של האחרונים בסימן תפז בדין שבת וי"ט. ומצאתי בשטה מקובצת (ביצה יז). שכתב בשם הריטב"א, "ואם לא אמרן חזרו לראש", ומוכח שאם לא חתם אלא באחד מהם לא יצא. אע"פ שהזכיר שניהם באמצע הברכה, ודברי הריטב"א עיקר. ע"כ. ונראה דס"ל כפשוטו דברי הריטב"א, דאכולה מילתא קאי, גם על החתימה עצמה. וכ"כ הגאון בעל משמרות כהונה בספר שלחנו של אברהם (דף קט ע"א). אבל לפי מ"ש הערך השלחן הנ"ל, דלא קאי אלא על מעין חתימה סמוך לחתימה, אין מכאן הוכחה נגד הכנה"ג שאם לא חתם בשבת לא יצא. [וכן ראיתי במשנה ברורה (סימן תכה ס"ק טו) שפסק שבשבת ור"ח אם חתם בשל שבת בלבד יצא. ובשער מצות אחרות ו ציין להמאמר מרדכי שמפסק "קצת" בזה מדברי הריטב"א. ע"ש. וזוהי שלמעשה לא חשש לו, וכנראה שהוא משום שיש לפרש דברי הריטב"א כמ"ש הערך השלחן, וע"ע בספר שלמי צבור (דף רל ע"א)]. שוב ראיתי בשו"ת שואל ונשאל חלק ב (סימן ו) שהביא המחלוקת של הערך השלחן דס"ל שאינו חזרו, נגד הבית מנוחה דס"ל שחזרו, וכתב, דלדינא שב ואל תעשה עדיף, דהו"ל ספק ברכות להקל, ואינו חזרו. אלא דמכל מקום הנכון שיקשיב וישמע ויכוין לחזרת הש"צ כדי שיצא י"ח לכ"ע. ע"ש. ותשובתו הרמתה הנ"ל נדפסה גם בספר זרע יעקב חלק א (דף ז). ע"ש. וגם מר בריה דרבינא הרה"ג רבי אברהם הכהן בשו"ת וישב אברהם (חאו"ח סימן מט) העלה כדברי הערך השלחן דספק ברכות להקל. ע"ש. וכן פסק בשלחן גבוה (סימן תפז סק"ז). ע"ש. וע' הטיב להרב משנה ברורה בביאור הלכה (סימן תפז). וע"ע בשו"ת עמק המלך (סימן יא), ובשו"ת התעוררות הנה בגמרא שבת (דף כד). איתא, ראש חודש שחל להיות בשבת, המפטיר בנביא אינו מזכיר ראש חודש בברכת ההפטרה, משום שאלמלא שבת אין הפטרה בנביא בראש חודש. נמצא שכל עיקר ההפטרה לא באה אלא בגין שבת, לפיכך יש לחתום מקדש השבת בלבד. וכתבו התוספות שם, שסברא זו מוסכמת לדעת כל האמוראים. והר"ן (שם) רבינו יונה כתב, שעל כל פנים לכל הדעות אין לחתום בשל ראש חודש. שאין להפטרה עדיפות מהתפלות הקבועות בשבת ראש חודש, שחותרם בהם מקדש השבת בלבד. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רפ"ד), והעיד, שהמנהג שלא להזכיר ראש חודש לא באמצע ברכת ההפטרה ולא בחתימתה. ולפי זה נראה שהואיל ואלמלא שבת אין הפטרה בנביא בחול המועד, אין להזכיר בברכת ההפטרה את החג, ואין לחתום בה אלא מקדש השבת, ותו לא. וכן פסק בשו"ת הרשב"ץ חלק ב' (סימן רמח). ע"ש. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תכה), שמנהגו שאין מזכירים את החג בברכת ההפטרה של שבת חול המועד נדפס או דסוכות, והחתימה היא בשניהם מקדש השבת בלבד. ואמנם הרמ"א בדרכי משה (סימן תרסג) כתב שמנהגם לחתום בהפטרה בשבת חול המועד של סוכות מקדש השבת וישראל והזמנים, ואילו בשבת חול המועד של פסח חותרים מקדש השבת בלבד, ובעל המנהגים הניח מנהג זה בצריך עיון, והרמ"א כתב ליישב המנהג, שהואיל וימי חג הסוכות חלוקים בקרבנותיהם, כי פרי החג הולכים ומתמעטים, לכן מזכירים את החג בברכת ההפטרה, מה שאין

כן בפסח שכל הימים שוים בקרבנותיהם. אולם הגר"א מוילנא במעשה רב (סימן רכו) חולק על זה, וכתב שלעולם אין לחתום אלא מקדש השבת בלבד, ולדבריו אין להזכיר חג הסוכות גם באמצע ברכת ההפטרה, וכמו שכתב המשנה ברורה בשער הציון (סימן תרסג). וכן דעת הגאון רבי שניאור זלמן בעל התניא, שגם בשבת חול המועד סוכות אין להזכיר של חג בברכת ההפטרה. והובא בקצות השלחן חלק ג (דף עה ע"ב). וכן פסק הגאון בעל זרע אמת בחלק ג' (דף צב ע"א). ובספר שמן המשחה (סימן יח) העיד שכן המנהג בירושלים. וכן העיד הגאון רבי שלמה אלפסי בספר משחא דרבנותא חלק ב (סימן תרסג), שהמנהג בתוניס שלא להזכיר של חג גם בשבת חול המועד של סוכות, ושכן המנהג בירושלים, והוא המנהג היותר נכון להלכה. וכן העיד הגאון הראשון לציון רבי חיים דוד חזן בספרו ישרי לב (מערכת חול המועד דף ד' ע"ד) שכן מנהגינו. וכן כתב בספר מאמר מרדכי (סימן תרסג), שכן עיקר הלכה כדעת מרן השלחן ערוך שאינו מחלק בדבר. וכן כתב בספר יד אבישלום (דף לב ע"ג). וכ"כ בשו"ת וישב אברהם (חאו"ח סימן סג). וכ"כ בשו"ת צוף דבש (סימן קסד) ע"ש. ואע"פ שיש נוהגים כדברי הבאר היטב (סימן תצ) שהעתיק דברי הרמ"א בדרכי משה הנ"ל, לחלק בין חול המועד פסח לחול המועד סוכות, וכן פסק המשנה ברורה (ס"ס תרסג), מנהג ארץ ישראל עיקר להלכה. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ולכן יש להורות שאין להזכיר של חג באמצע ברכת ההפטרה גם בשבת חול המועד של סוכות. וכן אין לחתום אלא מקדש השבת בלבד, ושלא כמו שכתבו בסידורים החדשים שבחזו"מ סוכות יש לחתום מקדש השבת וישראל והזמנים. ומ"ש בכף החיים (סימן תצ אות עח), שגם בירושלים יש קהלות שמוזכרים בהפטרת שבת חזו"מ סוכות מקדש ישראל והזמנים, וכי"כ כתב הרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח (בהשמטות דף קפט ע"ב). אבל אין להביא ראיה מקהלות אלה, שראו כן בבאר היטב (ס"ס תרסג), שכתב כן לפי מנהג אשכנז, ומחוסר ידיעה חשבו שכן הלכה. וכן כתב הרה"ג ר' נסים כדורי בספר מעשה נסים (עמוד קטז וקנ"ג), שבשבת חול המועד, בין של פסח, בין של סוכות, אין מזכירים יו"ט בהפטרה לא באמצע הברכה ולא בחתימתה, אלא רק שבת בלבד, כמו כל שבתות השנה, כן הוא דעת מרן, והוא מנהג ירושלים, ולכן כל תושבי ארץ ישראל צריכים לנהוג כן אפילו בחזו"מ של סוכות, ולא יזכירו אלא רק שבת בלבד. עכ"ל. ואפילו אם יש ספק מנהג, יש להעמיד הדבר על קו הדין שאין לאומרו, שכל המשנה ממנהג ירושלים יזו על התתונה. הילכך יש להנהיג לחתום "מקדש השבת" בלבד, וכפסק מרן שקבלנו הוראותיו. עד כאן.

צוריה סייג - צפת

בגדרי אמירת הלל בליל הסדר

איתא במשנה פרק ערבי פסחים שאומרים הלל בסדר ההגדה, לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל, וכן על הכוס הרביעי תיקנו לומר הלל, וצריך להבין למה תיקנו חז"ל הלל בליל הסדר, הרי אומרים ביום לאחר שחרית, ואם כבר אומרים בלילה למה צריך לחזור ולהגיד ביום, ועוד למה תיקנו להפסיק באמצע הרי לכתחילה אסור להפסיק בהלל. ונראה לומר שהטעם שתיקנו הלל בלילה בסעודה, דאיתא במשנה פסחים צ"ה ע"א שהפסח טעון הלל באכילתו, דהיינו שאמירת ההלל היא דין באכילת קרבן פסח שצריך לומר הלל באכילה, ומובן שזה דין נפרד מהדין לומר בכל יו"ט ביום, ולכן נראה שזכר לזה תיקנו לומר גם בזמן הזה בסעודה. והנה התקשו הראשונים לגבי ההפסק איך אפשר לברך, הרי מפסיקים באמצע, ויש שכתבו שלא מברכים בגלל ההפסק, וכן פסק הטור. ויש שכתבו שכוין שכך תיקנו חז"ל לא נחשב להפסק, כמו בתקיעת שופר שמפסיקים באשירי ותפילת מוסף בין התקיעות ולא חשיב הפסק. ויש מהראשונים שסברו שיברך פעמיים, אמנם לא נתבאר בראשונים מה טעם תיקנו חז"ל להפסיק. והנה בפרי מגדים כתב שהטעם שהחלק הראשון מדבר על יציאת מצרים, והחלק השני מדבר על הגאולה העתידה. ונראה בביאור הדברים שבאמת יש כאן שני ענינים, החלק הראשון הוא מדין ההגדה שענינה הודאה, וכן כתב האבודררה שכל ההגדה היא הודאה, והראיה שמצאנו את הלשון הגדה במקרא ביכורים שכתוב "הגדתי היום", והתרגום מתרגם הודאה, וכך משמע בלשון המשנה לפיכך אנחנו חייבים להודות, ולכן שם מזכירים את יציאת מצרים, אבל החלק השני זה על הגאולה הנפשית שזה גאולה עולמית שהפסח להיות בעצם בני חורין דהיינו עבדי ה', וזה לא קשור דווקא על יציאת מצרים אלא זה דין שירה על פדות הנפש, ולכן מוסיפים הודו ונשמת, וזה גדר אחר משאר ההלל, ולכן מפסיקים באמצע כיון שהם שני ענינים שונים ולא נכון לחברם. ובאמת לפי זה מובן שאומרים את השירה בלילה למרות שיציאת מצרים היתה ביום, ובלילה עדיין היו במצרים, אבל כיון שכבר התעסקו במצות קרבן פסח וכן במצות מילה כבר התחילה הגאולה הרוחנית.

משה לנדאו - רמת שלמה

סימן תפ"ט

מ"ט סופרים אחרי התפילה

בבה"ל סי' תפ"ט ד"ה אחר תפילת ערבית מביא ב' טעמים למה סופרים אחרי התפילה, א. משום זורות הראשונים שנהגו להתפלל ערבית מבעו"י, ובסוף מעריב התחיל הלילה ואז היו סופרין כדן בתחילת הלילה. ב. בשם החק יעקב משום תדיר. ונ"מ לזמנינו שנוהגים להתפלל ערבית בלילה דג"כ צריך להקדים ק"ש ותפילה. וצ"ב למה לא הביא טעם שק"ש דאורייתא. וז"ל דרצה ליישב גם השיטות שספירת העומר מה"ת בזה"ו.

לברך כשאני יודע איזה יום היום

במ"ב סי' תפ"ט ס"ק כ"ט מביא שלכתחילה אסור לברך אא"כ יודע מתחילה איזה יום היום, משום שאסור להפסיק אפ"ל בשתיקה בין הברכה למצוה. ובשה"צ ס"ק ל"ז הביא שלפ"ז אם אומר עם חבירו מילה במילה ואינו מפסיק מותר, אבל מביא מלשון ה"ט"ו שאסור. וצ"ב מדוע. וז"ל דאין זה מטעם הפסק, אלא מטעם דס"ל שהברכה היא חלק מהספירה, וכמו שהביא השעה"צ ס"ק מ"א דאם כל הברכה בייך על דעת לספור בטעות ואח"כ נזכר, צריך לברך מחדש. והוי חידוש, וכן הוא בה"ל סוף ד"ה או איפכא. וההסבר בדברי ה"ט"ו נראה שהברכה נותנת משמעות לספירה, ואע"פ שאין הברכה מעכבת בכ"ז הברכה היא חלק מהספירה. וצ"ב.

מוקצים נותנים לפנייהם מוזנות אם אינן מחוסרות צידה, ובכ"י (סימן תצ"ח) כתב דדוקא אם הם מוקצים מחמת איסור צידה אין נותנים לפנייהם מוזנות.

וטעם נוסף כתבו התוס' בביצה (כ"ג ע"ב ד"ה ואין) כיון שכשיש איסור צידה חששו חכמים שיבוא לצוד מהם ביו"ט ויעבור על איסור צידה, ולכן אסרו ליתן לפנייהם מוזנות, ועוד כתבו התוס' (כ"ד ע"א ד"ה ותניא) שלפ"ז אם אין איסור דאורייתא בציידתם מותר ליתן לפנייהם מוזנות, דאין גוזרים גזירה לגזירה, ולפי"ז בבב"ב טמאים מותר וכמש"כ המשנ"ב (ס"ק ו') דלא גזרינן שיבוא לצודם, וא"כ הם ראוים לאכילה, וכיון שהם טמאים אינם ראוים לאכילה וליכא למיחש לצידה, ועיין להלן בה"ל (סעיף ז' ד"ה אסור) שכתב בשם עבודת הקודש לרשב"א שבמקום הפסד התירו לתת מוזנות לפני דבורים כדי שלא יברחו, ומשמע דלא במקום הפסד אסור ואף שהם טמאות, ואכמ"ל.

השו"ע פסק דדגים ועופות וחיה שהם מוקצה אין משקין אותם ביו"ט, ואין נותנים לפנייהם מוזנות שמא יבוא ליקח מהם, ובמשנ"ב (ס"ק ד') הוסיף גם בהמה מדברית המבואר להלן (סימן תצ"ח סעיף ג') שבדרך כלל אינה מחוסרת צידה, אעפ"כ אסרו חכמים להשקותה ולהאכילה שמא יבוא לאכול מהם ביו"ט, וכן אוזו ותרגולת העומדת לגדל ביצים אף דלא שייך בזה צידה, מ"מ כיון דהם מוקצה אסור להשקות וליתן לפנייהם מוזנות, ובשעה"צ (ס"ק ח') כתב דזה לפי מ"ד דמוקצה אסור ביו"ט וכדפסק בשו"ע (סימן תצ"ח סעיף ד'), אמנם לדעות שהביא שם הרמ"א דמוקצה מותר ביו"ט, א"כ כ"ש שנותנים לפנייהם מוזנות אם הוא דבר שנצוד ועומד.

אולם לפי סתימת השו"ע בסעיף ז' הפוסקים דתלי בציידה, דכל שאין מחוסר צידה מותר ליתן לפנייהם מוזנות ואפ"ל שהם מוקצה, והפרי חדש כתב שכן נוהגים העולם שאף שהם מוקצה אם אינם מחוסרים צידה נותנים לפנייהם מוזנות.

ובגדר האיסור בדגים עופות וחיות כתב המשנ"ב (ס"ק ה') בשם האחרונים דוקא אם נותן לפנייהם ממש, אבל אם נותן בריחוק קצת יותר מרגילותו בימות החול והם באים ואוכלים שרי, כיון דכל הטעם שמא יבוא ליקח מהם, וכיון דעושה היכר הרי הוא נוכר ולא יבוא ליקח מהם, וביארו בגליון רעק"א דוגל מרבבה (על המג"א סק"ב) דשינוי מהני דוקא אם מוזנותיהן עליו, דאז כל האיסור הוא משום חשש שיטול מהם, והשינוי מזכיר לו ולא יטול מהם, אבל אם אין מוזנותן עליך אסור לו לתת גם בשינוי משום טורח שלא לצורך, ומי שיש ברשותו דגים העומדים לאכילה, ונמצאים בתוך כלי שאין בהם איסור צידה, כתב החיי אדם (ח"ב כלל ל"א סעיף ב') שכיון שמוזנותיהם עליו, מותר לו להחליף את המים כדי שלא ימותו הדגים.

דין ספק צידה

השו"ע כתב דאפילו ספק צידה שאנו מסופקים אם ניצוד הדבר ביו"ט אסור לאוכלו ביו"ט, כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מעיו"ט, ולמחר ביו"ט מצא שניצודו בהם, ואינו יודע אם ניצודו כבר מבעוד יום, אסורים באכילה א"כ ידוע שניצודו מבעוד יום, וביאר המשנ"ב (ס"ק ז') דלא מבעיא לפוסקים שצידה מדאורייתא, אלא אף לפוסקים שצידה מדרבנן והוי ספיקא דרבנן לקולא ג"כ אסור.

ואיכא בזה ב' טעמים, א. כיון שאפשר לו לאוכלם לאחר יו"ט מאחר ואין איסור באכילה אלא ביו"ט עצמו, אבל במוצאי יו"ט מותרים מיד באכילה וא"כ להמתין כבדי שיעשו, וכמש"כ המשנ"ב (ס"ק ח') שאפילו בודאי נצודו ביו"ט מותר באכילה ובהנאה מיד במוצאי יו"ט, והטעם כיון שלא ניצוד בידי אדם רק ממילא שרי, ולפי"ז חשיב דבר שיש לו מתירים ואסור אפילו דבר שאיסורו מדרבנן, ואפילו אם נתערב באלף לא בטיל, והטעם בזה כתב רש"י בביצה (ג' ע"ב) הואיל ויכול לאוכלו לאחר זמן בהיתר בלי ביטול, לא התירו לו לאכול דבר האסור לו עכשיו אף ע"י ביטול, ואפילו בספק, אולם הר"ן בנדרים (נ"ב ע"א) כתב טעם אחר שאין שייך ביטול אלא בשני דברים שונים זה מזה שאז האחד מבטל חבירו, ואף כששניהם שוים אין האחד מבטל חבירו, ואדרבה הוא מחזק את האיסור, ואף דקיי"ל (יו"ד סימן צ"ח סעיף א') מין במינו בטל, היינו כשהאחד אסור והשני מותר שאז הם כב' מינים, אבל כששניהם היתר לא שייך ביטול, ולכן אמרו חז"ל דגם אם האיסור יש לו היתר לאחר זמן, ג"כ אינו כב' מינים ואינו בטל.

ב. המג"א כתב בשם הרב המגיד, והביאו השעה"צ (ס"ק י'), דרבנן ראו להחמיר אף בספק דרבנן כיון דכאן הוא משום ספק מוקצה, והרי זה תמור משאר ספק דרבנן, ועשאוהו כספק דאורייתא לחומרא. הנפק"מ כתב השעה"צ כשימיתין עד אחרי יו"ט יתקלקלו הדגים ויפסידם לגמרי ולא יהיה שייך להמתין עוד, דלטעם א' מותר דלא שייך לומר לו שימיתין עד למחר, ולטעם ב' אסור כיון דרבנן החמירו. וקשה לי מדוע נקט השעה"צ אם יתקלקל לגמרי אז מותר לטעם א', ומשמע דאם יתקלקלו קצת אף לטעם א' אסור, והרי הוא דבר שאין לו מתירים, וכמש"כ הגר"א (יו"ד סימן ק"ב ס"ק י') דמותר אף בלא הפסד אלא שמתקלקל, ובאמת שבשדי' חמד (כללים מערכת ד' אות ל"ז ד"ה דבר) הביא בזה מחל' אחרונים, וצייד שיש להקל ולהחשיבו לדבר שאין לו מתירים, וכ"כ הערוה"ש (יו"ד סימן ק"ב סעיף י"ט) דדבר שבמוצאי יו"ט לא יהיה טעמו כמו ביו"ט נחשב לאין לו מתירים.

ספק מוכן ביו"ט שני

ספק צידה - השו"ע כתב ספק מוכן כגון ספק אם ניצוד היום או בערב יו"ט, שבי"ט ראשון הוא אסור וכמבואר לעיל (סעיף ב'), ביו"ט שני של גלויות מותר משום דהוי ספק ספיקא שמא אין היום יו"ט, ושמא ניצוד מאתמול, ובמשנ"ב (ס"ק י"א) הביא שיש חולקים (רש"ל ביש"ש ביצה פ"ג סימן ז', ותורתם הדשן סימן ע"ט, ומג"א ס"ק ד', וט"ז בסיומן תקט"ו ס"ק ד' ועוד), וס"ל דלדין יו"ט שני אינו מטעם ספק, שהרי אנו בקיאינן בקביעה דירחא ואנו יודעים שהוא חול, אלא שמקימים מנהג אבותינו, והוי כיו"ט ודאי מדרבנן, וא"כ אין כאן אלא ספק אחד ואסור, והכריע המשנ"ב דיש להחמיר כדעה זו א"כ הוא במקום הפסד גדול דיש להקל, ובשעה"צ (ס"ק כ"א) הביא את הפרי חדש שהסכים לדעת השו"ע, ועל כן במקום הפסד מרובה יש לסמוך על זה.

ספק תערובות - השעה"צ (ס"ק י"ט) כתב שאם הוא ספק של תערובות והיינו שנתערב מה שניצוד היום, אא"כ הוא במקום הפסד גדול דיש להחמיר, וכמש"כ הרמ"א (יו"ד סימן ק"י סעיף ח') דיש בזה מחל', וטוב להחמיר אם לא לצורך,

אמנם לדעת הפמ"ג (אשל אברהם ס"ק א') בדעת הט"ז דג"כ יודה הט"ז למג"א בצלולים, דכיון שהוא ברשותו ואינו מחוסר צידה הרי זה כחיה ועוף שברשותו שאין בו משום מוקצה, וכיון שהמים צלולים ורואה הדג מרחוק כמאן דמנח בקופסה ואין צריך כלל הכנה.

דגים באקווריום

בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ"ז הערה צ"ח) הביא דעת הגר"ז ויועבראך זצ"ל שמי שיש בביתו דגים באקווריום שאינם עומדים לאכילה אלא לנוי, אסור להחליף את המים של האקווריום במים נקיים, כיון שלשם כך צריך לתפוס את הדגים ולטלטלם והרי הם מוקצה, ואפילו באופן שלא יתפוס את הדגים אלא יוציא את מימיהם וישאירם עם מעט מים, ועליהם יוסיף מים נקיים, ג"כ אסור משום שגם המים שהדגים בתוכם הם מוקצה, וכמש"כ המשנ"ב בשעה"צ (סימן תרנ"ד ס"ק ג') לענין מים ששמים בתוכם את הלולב כדי שישאר לה, שכיון שהלולב מוקצה בשבת אף מימיו הם מוקצה. ולדעת החיי אדם (ח"ב כלל ל"א סעיף ב') שמותר להחליף מים לדגים ביו"ט, וביאר הגרש"א בשש"כ (שם) דלא מייירי בדגים שעומדים לרפואה או לנוי, אלא בדגים העומדים לאכילה שרצונו שישארו טריים, ממילא אין הדגים מוקצה. ובחזו"ע (יו"ט עמי כ"ג) כתב שמותר לתת לדגים שבאקווריום מוזנות ביו"ט, כיון שאין להם מוזנות ממקום אחר.

ברירת התולעים מהדגים

בשו"ת חשב סופר (או"ח סימן ה') כתב שמותר לברור להוציא את התולעים שבדגים ביו"ט, ואין בזה משום בורר. ובחזו"ע (יו"ט עמי כ"ג בהערה ל"ב) כתב דאין בזה איסור מוקצה בנטילתן כיון שהותר לצורך אוכל נפש, וכדין ברירת פסולת מתוך אוכל שמותר ביו"ט, וכמש"כ השו"ע (סימן תק"י סעיף ב').

דגים טמאים ללא סימני סנפיר וקשקשים

נראה לומר ע"פ מש"כ המשנ"ב (ס"ק ו') שבבהמה טמאה ליכא גזירה דצידה הואיל ואסורה באכילה, ולכן מותר לו להאכילה, לפי"ז ה"ה דגים טמאים ללא סימני כשרות דמותר להאכילם ביו"ט, דליכא חשש שיבוא לצודם, דמה נפשך אסורים באכילה.

איסור צידה ביום טוב מדאורייתא או מדרבנן

המשנ"ב (סימן תצ"ח ס"ק י"ג) כתב ש"א שצידה מותרת ביו"ט מהתורה לצורך אוכל נפש, ואינה אסורה אלא מדרבנן, שחששו שכיון שהיא עבודה רבה שמא יטרד האדם כל היום כולו בעבודתו וימנע משמחת יו"ט, וי"א שהיא אסורה מהתורה, שלא התירה התורה אלא מלאכות שהדרך לעשותן לצורך אכילה בו ביום, אבל צידת חיות אין דרך לעשותה כדי לאוכלם דוקא בו ביום, אולם דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' יו"ט הל' ל"ז) שאין איסור צידה ביו"ט לא מהתורה ולא מדרבנן, ומה שאסור לצוד ביו"ט דגים חיות ועופות מביכרים גדולים אינו אלא משום מוקצה, שכל דבר המחוסר צידה הרי הוא מוקצה, ולא מועיל לו הומנה מערב יו"ט.

הבה"ל (ריש סימן תצ"ז) ציין לתוס' בשבת (ק"ו ע"ב ד"ה ואין) והרשב"א בביצה (כ"ג ע"ב ד"ה אין) ובשבת (ק"ו ע"ב) שכתבו שדוקא במקום שיש איסור דאורייתא בציידה אסור לתת לפנייהם מוזנות שמא יצוד מהם, והתוס' בשבת כתבו שאם הם מחוסרי צידה מן התורה הם נחשבים שאין מוזנותן עליך, ולכן בדגים אסרה המשנה לתת לפנייהם מוזנות, ומשא"כ חיה באופן שאינה מחוסרת צידה מדאורייתא אף שאסור מדרבנן לצודה נותנין לפנייהם מוזנות, ומשמע שאיסור צידת דגים אפילו מביכר קטן הוא מדאורייתא, משום שמשמט לחורין ולסדקין וקצת קשה לתופסם, ולכן גזרו שלא ליתן לפנייהם מוזנות שמא יבוא לצודם, ואין זה גזירה לגזירה, ואם איסורו היה מדרבנן לא היו גוזרים שמא יבוא לצודם כיון דהוי גזירה לגזירה.

מצודת עכברים ביום טוב

בספר רוח חיים לגר"ח פלאגי (סימן תקל"ז) כתב שבחול המועד פשיטא שמתור להכין מצודה לעכברים, ע"י נתינת גבינה או פת לצודם, מפני שהם מפסידים אוכלים ושאר דברים, אבל להכין מצודה לעכברים ביו"ט אינו נראה בעיני להתיר מכמה צדדים, ואע"פ שיש לחוש להפסד אוכלין מ"מ היה לו להכנייה מערב יו"ט, ואין צריך לומר שאין לעשות כן בשבת.

ולענין פתיחת המצודה כשהעכבר בתוכו, בשו"ת יב"א (ח"ג או"ח סימן כ' אות ו') הביא מספר טל אורות שנסתפק במי שהעמיד מצודה מערב שבת, ונמצא עכבר ניצוד שם, האם מותר לפתוח המצודה לפני החתול כדי שיאכלנו, והביא בשם השבות עקב להתיי במקום גרמא בעלמא, אך חדה דהכא אין זה גרמא כלל, כיון שפוחת את המצודה לפני החתול, ובודאי שהחתול ימית את העכבר הרי זה כהורגו בידיים ממש, אלא דאפש"ל שהעכבר יברח וממילא אין זה כממיתו בידיים בודאי, וא"כ יתכן והוי גרמא, וצ"ע.

וכתב היב"א דהכל תלוי במחשבתו, שאם עיקר כוונתו להאכיל את החתול מותר, אבל אם כוונתו להפטר מהעכבר ולהשימוז"ל דאסור, וע"ש, ואף דמיייר לענין שבת ה"ה בזה לענין יו"ט.

דין נתינת מוזנות לפני דגים עופות וחיה

במתניתין דביצה (כ"ג ע"ב) איתא ואין נותנים לפנייהם מוזנות, היינו לפני הדגים, אבל צדן חיה ועוף מן הביכרין (אם אינם מחוסרים צידה) ונותנים לפנייהם מוזנות, ואם הם מחוסרים צידה אין צדן אותם ואין נותנים לפנייהם מוזנות. ונאמרו כמה טעמים בראשונים מדוע אין נותנים לפנייהם מוזנות, רש"י בביצה (שם) ביאר כיון שאינם צריכים שיתנו לפנייהם מוזנות הוי טורח שלא לצורך, וכתב הב"י דלפי טעם זה הא דמותר לתת לפנייהם מוזנות כשאינם מחוסרים צידה הנ"מ כשאין להם די סיפוקם, אך אם יש להם די סיפוקם אסור לתת להם מוזנות, והקשו תוס' דא"כ מדוע בביכר גדול שאין מחוסרים צידה נותנים לפנייהם מוזנות, ועיין בתוס' בשבת (ק"ו ע"ב) שהקשו על רש"י מדוע בעופות יש חילוק לענין נתינת מוזנות לפנייהם אם הבית מקורה או לא, אולם רש"י בשבת (ק"ו ע"ב) כתב טעם אחר לפי שאין לטרוח עבור מוקצה, ולכן אם אין מחוסרים צידה וגם אינם מוקצה נותנים לפנייהם מוזנות, אבל המחוסרים צידה, חוץ מאיסור צידה יש גם איסור מוקצה, כיון שאין יכול לטול מהם ביו"ט מחמת איסור צידה. ועיין בר"ן בביצה (י"ג ע"א) שכתב שאם הבע"ח מיוחדים לצורך האדם כמו כלבים וחיות מחמד, אע"פ שהם

מסופק ביום אם ספר בלילה

בה"ל סי' תפ"ט ד"ה שכח: וה"ה מסופק ביום אם ספר בלילה ג"כ צריך לספור. וצ"ב מה החידוש. ושמעתי מהגר"י שולביץ שליט"א דלא תימא ספק דרבנן לקולא, קמ"ל.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

סימן תצ"ה

קצירה וטחינה ביו"ט

בשו"ע סי' תצ"ה סעי' ב' מבואר שקצירה וטחינה וכו' אע"פ שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים. והנה בטעם הדבר שחכמים אסרום, כתב הרמב"ם דהוא מטעם שמא ימנע משמחת יו"ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות, והראב"ד כתב הטעם שמא יכין מלאכתו לחג וירבה הטרחה לחג. והנה חזו"ן מדברי הרמב"ם עכ"פ שכל עיקר סיבת התקנה היתה שיהיה יושבת, וכטעם זה גם כתב בפ"ו מהל' יו"ט דאע"פ שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה לא יאכל כל היום כולו, אלא שאחר חצי היום מתפללים מנחה וחוזרין לבתייהם לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה. והנה לפי זה נמצא ברור שגם ראש השנה בכלל חג, שהרי גם בו שייכת הגזירה הנ"ל, וא"כ יש לכא' להביא ראיה מזה שראש השנה בכלל חג שחייב לשמוח חצי יום באכילה ושתיה, ויש לעיין מדוע לא הביאו ראיה מטעם הגזרה לענין ראש השנה אם בכלל חג הוא.

ניר כהן - אשדוד

סימן תצ"ז

ספק מוכן מותר ביו"ט שני

בשו"ע סי' תצ"ז סעיף ד' ספק מוכן מותר ביו"ט שני משום דהוי ספק ספיקא, וכתב במשנ"ב ס"ק י' ביו"ט שני של ראש השנה אסור דב' ימים כיומא אריכתא הוא, וכן ביו"ט שני הסמוך לשבת. והיינו דיו"ט שני הסמוך לשבת ספק מוכן אסור, וביאר השער הציון ס"ק י"ח דהטעם הוא משום דיו"ט ושבת קדושה אחת הן, ונולדה בזה אסורה בזה, ואין כאן אלא ספק אחד. וצ"ע דבסי' תצ"ח סעי' ה' לגבי עגל שנוול ביו"ט, כתב השו"ע דאם היו שבת ויו"ט סמוכים זה לזה נולד בזה מותר בזה, וביאר המשנ"ב דאע"פ שהוא יו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט, לפי שאין לידה זו חשיבא הכנה כיון שהיה ראוי לאכילה קודם הלידה כמו אחר הלידה.

אחד מבני החבורה - ירושלים

דין צידת דגים ביום טוב

במשנה ביצה (כ"ג ע"ב) אין צדן דגים מן הביכרים ביו"ט, ואע"פ שהוא לצורך אוכל נפש, כבר התבאר לעיל (סימן תצ"ה סעיף ב') שצידה אסורה אפילו לצורך אוכל נפש, ולדעת רשב"ג ביכר שאינו מחוסר צידה מותר לצוד ממנו ביו"ט, כיון שאין זו צידה משום שהוא ניצוד ועומד, ובגמ' מבואר דהלכה כרשב"ג. ובגדר מחוסר צידה כתב המשנ"ב (ס"ק י"ט) ע"פ מש"כ (בסימן שט"ז ס"ק ד') דכל שאין יכולין לתופסו בריצה אחת אלא צריך להנפש קודם שיגיענו, כמו שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו דמי, וכן אם החלון היה פתוח ויכול לברוח דרך שם אסור לצודו דחשיב מחוסר צידה, אולם לגבי דגים ס"ל לראב"ד (פ"ב מהל' יו"ט ה"ז) דאפ"ל אם אינם מחוסרי צידה היינו שאין צריך תחבולה כדי לתופסם, אסור לצודם מפני שהם מכוסין מהעין, ופירש הגאון משנה טעמו, דכיון שהם מכוסים הם מן העין תמיד הם יכולים לברוח ממנו, ויש קצת קושי לתופסם, וממילא הם נקראים מחוסרי צידה, והט"ז כתב דכיון שהם מכוסים אין דעתו עליהם כל כך, וממילא הם אסורים משום מוקצה. ובשו"ע פסק דאין צדים דגים מן הביכרים, וביאר המשנ"ב (ס"ק א') שביכר היינו בריכה של מים מוקף במחיצות מד' רוחותיו, ומה שנקט דוקא ביכר ולא נקט נהר ששם עיקר גידול הדגים ומצוי יותר, ביאר המשנ"ב כיון שמן הנהר ודאי שאסור לצוד משם מחמת ב' טעמים, א. הרי זה צידה גמורה שאסורה ביו"ט אף לצורך אוכל נפש. ב. בדגים שבנהרות יש בזה משום איסור מוקצה כיון שלא הוכנו לצורך אדם מערב יו"ט, וא"כ אם היה משמיענו שאין לצוד דגים מן הנהר היינו כבורים לומר שדוקא מן הנהר אסור משום מוקצה, קמ"ל ביכר דג"כ אסור משום טעם של צידה. וכתב המאירי שבנהר לא שייך לומר שייחדם מערב יו"ט, כיון שאינם ניצודים והם יכולים לברוח, ומשא"כ ביכר מהני לעשות ייחוד מעיו"ט, ועי"ז מפיקו ממנו איסור מוקצה, אלא דלא מהני משום איסור צידה. והרמ"א הוסיף וכתב דאפילו במקום שאינם מחוסרים צידה וכגון שהביכר קטן, והיינו שאין צריך לחפש תחבולה כגון פריסת מצודה או נתינת מאכל כדי לתופסם, שלגבי חיות ועופות ככה"ג מותר לצודם לפי שהם נחשבים כניצודים ועומדים, מ"מ בדגים אסור, לפי שהביכר רחב הרבה (והיינו יותר מאמת המים דלהלן בסעיף ה'), ועי"ז הדגים נשמטים כשנא לתופסם, וקשה לתופסם מיד והרי הם נחשבים כמחוסרים צידה. נמצא דלדעת הרמ"א אם יצוד מהדגים האלו ביו"ט הרי זה נחשב לצידה גמורה, אולם הט"ז חולק וס"ל דאין איסורו משום צידה אלא משום מוקצה.

ומאיך מצינו בזה איסור נוסף, והוא מה שכתב המהרש"ל בים של שלמה עמ"ס ביצה (פרק ג' סימן ג') שאפילו דגים שניצודים לגמרי כגון שהיו מים צלולים, מ"מ כיון שמקום גידול הדגים הוא במים יש בזה איסור דאורייתא משום עוקר דבר מגידולו שחייב משום קוצר, וכ"כ בספר המכתם (עמ' רכ"ז) שהוא כקוצר מן המחובר, וכן הוא בשאלות (סימן נ').

ועיין במג"א (ס"ק ו') שהביא בשם המהרש"ל שבדגים אין איסור צידה משום שלא היה במשכן מלאכה של צידת דגים, ותמה עליו בפמ"ג דלא כתב כן המהרש"ל, והואיתו בציונים והערות למשנ"ב בהוצאת עוז והדר שתמרו על זה דהרי צדו חלוון לתכלת, והוא דג.

ולענין מים צלולים, המשנ"ב (ס"ק ב') הביא דלדעת המג"א אם המים צלולים ועי"ז רואה את הדגים, וממילא אינם יכולים להשטמ ממנו כלל ואין לו אפילו טורח לתופסם, וכן הוי מוכנים אצלו כיון שרואה ומותר לקחת ביו"ט, אם הביכר קטן שאינו מחוסר צידה, אולם לט"ז והגר"ז שאסור מטעם מוקצה, ביאר בשו"ע הרב שכיון שהם מכוסים מהעין אף שהמים צלולים, מן הסתם אין דעת האדם עליהם א"כ הזמינם מעיו"ט, וכמו שכתב השו"ע (בסעיף ח') לענין עופרים שנוולו בפרדס, שאף שאינם מחוסרים צידה מ"מ הרי הם מוקצה אם הם רחוקים מהעיר, כיון שאינו רואה אותם תמיד אין דעתו עליהם א"כ הזמינם מעיו"ט.

והשי"ך (שם ס"ק נ"ו) הסתפק דצ"ע אם יש להקל בזה שלא במקום הפסד מרובה כיון גדול הפוסקים אסורים.

ספק ביו"ט שני דר"ה - המג"א (ס"ק ד') ואליה רבה (ס"ק ח') ומשנ"ב (ס"ק י') כתבו דביו"ט שני דר"ה ספק מוכן אסור, כיון דב' ימים דר"ה הם כינא אריכתא, וכמבאר בגמ' ר"ה (ל' ע"ב) שגם בזמן שקידשו ע"פ הראיה היו עושים לפעמים ב' ימים ר"ה, כשלא באו עדים מן המנחה ולמעלה היו עושים אותו היום קודש וגם למחר קודש, ולפיכך קבעו חכמים דדינא כדאי יו"ט ואין זה נחשב לספק, אולם האליה רבה דייק מסתימת דברי השי"ע שלא כתב יו"ט שני של גלויות אלא סתם וכתב יו"ט שני, יש לדייק דאפילו יו"ט שני של ר"ה מותר, אך הוא עצמו חולק בזה על השי"ע וכנ"ל דביו"ט שני דר"ה אסור.

ויש לציון למשנ"ב להלן (סימן תק"א ס"ק ל"ד) שכתב דאע"פ שב' הימים דר"ה הם כיום אחד, מ"מ הם ב' קדושות, והרי הם כב' ימים טובים בפני עצמם, ולכן אין יום אחד מכין לחבירו.

יו"ט שני הסמוך לשבת - המשנ"ב (ס"ק י') הביא בשם האחרונים שביו"ט שני הסמוך לשבת, היינו שחל יו"ט ראשון בשבת ויו"ט שני ביום ראשון, הדין הוא שספק מוכן אסור, והטעם בזה כתב השעה"צ (ס"ק י"ח) משום שיו"ט ושבת קדושה אחת הן, ונולדה בזה אסורה כה כמבאר בשי"ע (סימן תקי"ג סעיף ה'), ואין כאן אלא ספק אחד, שהרי אם היום הוא יו"ט אז אפילו אם ניצוד בשבת הוא אסור ביו"ט שני שאין שבת מכינה ליו"ט, ומה שכתב השעה"צ דהטעם משום דקדושה אחת הן, עיין בפמ"ג דכיון שאם ניצוד בשבת הוא אסור מדאורייתא משום הכנה דרבה, א"כ הוא ספק ספיקא דאורייתא, ובוה לא התירו בדבר שיש לו מתירין אפי' דהוי ספק ספיקא.

ספק ברבית מילה - תינוק שנולד בבין השמשות, ויו"ט שני של גלויות הוא ספק היום השמיני ללידתו או היום התשיעי ללידתו, כתב השי"ע (יו"ד סימן רס"ו סעיף ח') שאסור למולו, וביאר הדגול מרבבה דהטעם בזה משום שהוא ספק ספיקא, שמא הוא היום השמיני ללידתו, וספק שמא הוא יום חול, והרי זה ספק ספיקא באיסור דאורייתא ובדבר שיש לו מתירין. אולם הנודע ביהודה (או"ח קמא סימן ל') כתב בשם הפרי חדש שדעת השי"ע להתיר ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין אפילו באיסור דאורייתא, וכל מה שהשי"ע אסר למול את התינוק היינו בתנוק שנולד בע"ש בין השמשות, ויו"ט שני של חל ביום שני, וא"כ הרי זו ודאי מילה שלא בזמנה שאסורה ביו"ט שני דגלויות.

ועיין בגליון הגרע"ק על השי"ע (שם) שכתב להתיר למולו משום ספק ספיקא עי"ש. ויש בענין זה עוד אריכות דברים גדולים בדברי הפוסקים, אך אין מקומו כאן.

צידת אוזים, תרנגולים ויונים

השי"ע כתב: אוזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר העומדים לאכילה, מותר לצודן ואין צריכין זימון, ובבה"ל (ד"ה אוזים) הוסיף דה"ה שאר עופות שהם בני תרבות שהם גדלים אצלו ולא בורחים, ובאים לכלובן לערב ומזונותן עליך, מותר לצודן כיון דדינם כנצודין ואין זו צידה כלל.

ועוד כתב הבה"ל (סוף סימן שט"ז) דהגדלים בבית או בחצר אע"פ שאין להם כלום הרי הם נחשבים כנצודין, וכן בחיי אדם (ח"ב כלל ל' סעיף ד') לא הזכיר אלא את התנאי שחזור לביתו בערב, אולם לא הזכיר אם יש להם כלוב, ועי"ש עוד ואכמ"ל.

רה"ר ומצודה - המשנ"ב (ס"ק י"ז) כתב דאפילו לצודן מרה"ר ששם אין נוח לתופסן, וכן אפילו אם צריך להביא מצודה כדי לתופסן, ג"כ מותר, כיון שבאים לכלובן בערב ושם נוח לתופסן, וגם ניוזין תמיד בבית כיון שלא הורגלו לחפש מזונותיהם בעצמם וחשיב כנצודים, ועוד כתב המשנ"ב להלן (ס"ק כ"ח) שעי"ז שמוזנות עליך הם נעשים בני תרבות ומתרגלים להיות בין בנ"א, ועי"ז אינם בורחים מפני בנ"א, ואינם בורחים ונשמטים כל כך כשרוצים לתופסן, ובמג"א (ס"ק י"ב) הביא מתשובת הרא"ש שכתב דאפילו אם אין מוזנות עליך אין בהם צידה, אלא שהם מוקצים, משא"כ כשמוזנות עליך אינם מוקצים והוא ודעתו עליהם שבודאי יבואו לאכול, אך העיקר דבעינן שמוזנות עליך.

מתי באים לכלוב - המשנ"ב (ס"ק י"ז) כתב דכיון דבאים לכלובן בערב, ומשמע דבעינן שיבואו כל ערב לכלובן, אולם בשולחן שלמה (סימן תצ"ו ס"ק י"ז) דעת הגרש"ז איערבך וצ"ל דסגי אם באים לכלובן פעם בשבוע, דמסתבר דחשיבי כנצודים ועומדים.

שמחת יו"ט - דעת המג"א ועוד אחרונים (הביאם המשנ"ב ס"ק י"ז) דמותר לצודן דוקא אם תופסן כדי לשוחטן, והתירו משום שמחת יו"ט, אבל סתם לצודן אסור.

העומדים לביצים - תרנגולים העומדים לביצים שאין דעתו לאוכלם, וממילא הקצה דעתו מהם, כתב המשנ"ב (ס"ק ט"ז) דלמ"ד שאוסר מוקצה ביו"ט אסור לצודן, כיון שאינם ראויים לאכילה הקצה דעתו מלהשתמש בו ביו"ט, והרי הם אסורים ביו"ט.

עוף חדש - המשנ"ב (ס"ק י"ז) כתב בשם האחרונים שהקונה עוף חדש שלא הורגל אצלו עדיין ואינו מגיע בערב לכלובו, הצד אותו בשבת חייב חטאת כמש"כ המשנ"ב (סימן שט"ז ס"ק ס') שהקונה אוזין ותרנגולין מחדש ועדיין אינן רגילין כלל בביתו, ואם יצאו לא יחזרו עוד לבית אלא תנקה באשפה, הצדן חייב, ואם יצאו מהבית אסור לצודן אפילו ע"ג, ולפי"ז אסור לצודן ביו"ט ואפילו הם בבית, כיון שלא התירו בשביל שמחת יו"ט אלא כשאסורו בשבת הוא מדרבנן, אבל כאן שבשבת חייב חטאת ביו"ט אסור מדרבנן.

צידת תרנגולים וחגבים בשעת שינתם - השי"ע (סימן שט"ז סעיף ב') כתב שהצד בעל חי כשהוא ישן חייב, אולם בגמ' שבת (ק"ו ע"ב) מצינו היתר לגבי חגבים שבשעת הטל אם צדן פטור, ופרש"י מפני שעניניהם מתעוררות ואינם יכולים לברוח הרי הם כנצודים, והקשו השפת אמת על הגמ' בשבת (שם ד"ה בשעת) והבה"ל (סימן שט"ז סעיף ב' ד"ה הצד) במה שונים חגבים מצבי; שמבואר בגמ' שם שהצד צבי סומא חייב, ותי"ך השפת אמת שצבי סומא אינו ניצוד ועומד כיון שהוא בעל חיה, וביכולתו להישמט כשיירגיש ידי אדם וכמש"כ רש"י (ד"ה סומא), משא"כ בחגבים שכשהם מתעוררים אינם יכולים לפרוח והם ניצודים ועומדים (והבה"ל נשאר בזה בצ"ע).

והנה החיי אדם (כלל פ"ח סעיף ב') כתב לגבי התרנגולים שבלילה כשהן יושבין על הקורה מותר לצודן, משום שעניניהם מתעוררות ע"י הטל שירוד עליהם, ואינו נשמטין מיד התופסן.

דין הזמנה - השי"ע כתב שאוזין ותרנגולים ויונים אינן צריכין זימון מעיו"ט, ובמשנ"ב (ס"ק י"ח) כתב הטעם כיון שהם מוכנים, וכתבו הפוסקים דכ"ש יתן עיניו בתחילה היינו מעיו"ט בעופות ויבחר איזה מהם הוא רוצה ליו"ט, כדי שלא יבוא למחר ליטול ולהניח אם לא ירצה את זה כגון שהוא כחוש אלא ירצה אחר, דנמצא שטלטל שלא לצורך, אבל כשבריר מעיו"ט ודאי ראה שאינם בחושים, או שהחליט שלא איכפת לו שהם כחושים, ונמצא שאינו מטלטל שלא לצורך, ואף שכולם הם מוכנים מ"מ טורח טירחא יתירה ביו"ט, ולכן עדיף שיזמינם מעיו"ט.

עופות וחיות המחוסרים צידה

השי"ע כתב: שאר כל חיה ועוף שמחוסרים צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן, וליתן לפנייהם מזונות דחיישינן שאם יתן להם מזונות שמא יבוא לצודן, אבל אם אין מחוסרים צידה מותר לצודם וליתן לפנייהם מזונות כשמוזנותן עליך, אך אם אין מוזנותן עליך אסור ליתן לפנייהם מזונות כיון דהוי טירחא שלא לצורך.

בגדר מחוסר צידה - המשנ"ב (ס"ק י"ט) ציין לדבריו בהל' שבת (סימן שט"ז ס"ק ד') דכל שאין יכולין לתופסו בריצה אחת, אלא צריך להנפש לראות להיכן החיה בורחת ולהמשיך לרדוף אחריה הרי זה נקרא מחוסר צידה, וכמי שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו, ושיעור זמן זה כתב בחוש שני (שבת חלק א' פרק ט"ו ס"ק א') שאינו תלוי בריצה של כל אדם, אלא בריצה של אדם בינוני בגופו ובכוחותיו, היודע לתפוס בע"ח שאם יכול לתפוס בריצה אחת בלא צורך לעשות תחבולות הרי זה נקרא שאין מחוסר צידה, אולם אם אין יכול לתפוס בריצה אחת ה"ז מחוסר צידה.

עוד חידש המשנ"ב שאם היה עוף במקום דחוק שאפשר לתופסו בריצה אחת, אולם החלון או הגג פתוח שיכול לברוח דרך שם אסור לצודו כיון דנקרא שהוא מחוסר צידה, לפי שיכול לברוח מהחלון או מהגג, אולם אם אין חלונות והבית מקורה אף אם אינו יכול לתופסו בריצה אחת, מותר.

ובטעם הדבר שאם אינם מחוסרים צידה מותר לצודם, כתב המשנ"ב (ס"ק כ') דהוא דוקא אם הזמינם שאז אין זהו איסור מוקצה, אבל אם לא הזמינם אסור לתפוס משום שאסורים גם בטלטול, כיון שאינו מותר באכילה ממילא אינו ראוי לכלום, וכמש"כ בשי"ע הרב (סימן תקט"ו סעיף ד').

דין הזמנה בעופרים

השי"ע כתב: איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עופרים, ועדיין הם קטנים שאינן צריכים צידה, כיון שמחמת קטנותם אינם יכולים עדיין לברוח אפילו בתוך הפרדס, ואע"פ שהפרדס גדול מותר בלא זימון, ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבעים אמה ושיירים (ד' טפחים) דאז דעתו לאכול מהם.

ומה שכתבנו בשיעור פרדס הסמוך לעיר שהיא שבעים אמה ושיירים, אף שבשי"ע לא הזכיר שיירים, הוא ע"פ המשנ"ב (ס"ק כ"ג) וכפי שציין בשעה"צ (ס"ק מ"ב) בשם הריטב"א והביאו השטמ"ק, שסמוך לעיר היינו עיבורה של עיר, ושיעורו מבואר בשי"ע (סימן שצ"ח סעיף ו') דהוא שבעים אמה וארבעה טפחים, וכ"כ הפרי חדש, ומה שהשי"ע השמיט ד' טפחים כיון דקיצר בזה לחומרא.

והטעם דדוקא שהוא בתוך שבעים אמה ושיירים מותר דדעתו עליהם, ביאר המשנ"ב (ס"ק כ"ד) כיון שהמקום קרוב ורואה אותם תמיד, לא הסיח דעתו מהם אפילו בסתמא, אבל אם אינו סמוך לעיר צריך להזמינם, והוסיף בשעה"צ (ס"ק מ"ג) דבמקום רחוק בעינן הזמנה בפירוש, ולמג"א (ס"ק י') משום דלא ידע מהם כדפרש"י בביצה (כ"ה ע"א ד"ה בסמוכה) ממילא אין דעתו עליהם, ולפי"ז אם ידע שילדו אפילו במקום רחוק א"ז הזמנה כיון דדעתו עליהם.

אולם האליה רבה (ס"ק ט"ו) והנהר שלום (ס"ק ח') וחמד משה (ס"ק ו') ביארו ברש"י דכוונתו משום היסח הדעת ולא משום דעתו עליהם, ולפי"ז נראה דאף אם ידע שילדו במקום אחר לא מהני הואיל ושי"ך בזה היסח הדעת.

ומ"מ סיים השעה"צ דפשוט שאם לא ידע בוולדות אסור אף במקום קרוב, כיון דלא שייך בזה שום טעם לא היסח הדעת ולא שידע מהם, הואיל ולא ידע כלל בוולדות הללו.

ולגבי האמא כתב השי"ע דאפילו זימון לא מהני כיון שמחוסרת צידה, וביאר המשנ"ב (ס"ק כ"ה) דמייירי בפרדס גדול שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו, ואף בנצודה מאלה ביו"ט אסור משום מוקצה, כיון שלא יכל לצודה ביו"ט ודאי הסיח דעתו ממנה.

יוני שובך ועליה וציפורים גדולים וקטנים

השי"ע כתב שיוני שובך ויוני עליה והיינו יוני מדבריות וכמש"כ המשנ"ב (ס"ק כ"ו), והוא מהמאירי בביצה, והוסיף רש"י בב"מ (ק"ב ע"א) שמבקשים מזונותיהן בשדה, וכדמוכח בגמ' שם שאין מוזנותן עליך, ולנים בשובך שהוא הקן שלהם ואין נוח לתופסן, שקננו בשובך שבחצרו או בעליה וכדומה, וכן ציפורים שקננו בטפחים (לרש"י הם כלי חרס פכים הבנויים בכתלים לקנן בהם העופות, והמאירי בביצה כ"ד ע"א פירש שטפחים היינו קליפת הדלעת שרוקנו אותה ומנקבים אותה ותולים בעליית כדי שיקננו שם היונים), שציפורים אלו אינם מורגלים אצלו אלא באים לערב ללון שם, אם הם גדולים אסור לצודן כיון שהם פורחים מעצמן אינם נחשבים כנצודין, ולא מהני זימון, אולם דעת בעל העיטור והובא במגיד משנה (פ"ב מהל' יו"ט ה"י) והרא"ש בתשובה דאם מפריחין שא"א לתופסן בקלות הרי הם נחשבים כנצודין, וכל שאינם מפריחין למרחוק עד שיכולין לצאת חוץ לתחום מותרים, אא"כ הם יוצאים חוץ לתחום אסורים משום מוקצה הואיל ואין סומך בדעתו עליהם, ועיין מג"א (ס"ק י"ב) מה שביאר בדבריהם.

אבל יונים וציפורים קטנים שאינם מפריחים אלא מדדין מותר לצודן, וכן אם יכולים לפרוח מעט מעט עד שיוצאים מחמישים אמה שאז אינם בכלל גדר מדדין כמבואר במג"א (שם), אם אפשר לתופסן בקלות עד שאין צריך לומר הבא מצודה כגון שאינן מפריחין הרבה בפעם אחת מותר לצודן, ובשו"ע הרב הוסיף שאם אינם יכולים לברוח מפני בנ"א מותר לצודן דחשיבי כנצודין. אולם הזמנה צריך מיעוט, וביאר המשנ"ב (ס"ק ל') דלא דמי לדין עופרים המבואר לעיל (סעיף ח') דא"צ הזמנה כיון דעוף יכול ללדות ולהתרחק מחוץ לקן, וממילא לא סומך

דעתו עד שיהיו מזומנים לו, ובשעה"צ (ס"ק נ') הביא דלביט מאיר הטעם בזה כיון שיונים הדרך להניחם לפרות ולרבות ולכן מסיח דעתו, והרא"ה כתב ג"כ טעם זה כיון שהקצה אותם ליישב שובכו ולהרבות יוניהם, ולכן צריך להזמינם להפקיעם מידי מוקצה, ובוה כתב המשנ"ב דאף למ"ד דמתיר מוקצה ביו"ט מודה דאסור בלא הזמנה, כיון דאקצינהו בידים, וכרגורות וצימוקים שהעלן לגג לייבשן, דאף שלא התחילו להתייבש אסורים הואיל והקצה דעתו הוי מוקצה והוי כדחאן בידים.

צורת הזימון

השי"ע כתב: כיצד הוא הזימון, אומר זה וזה אני נוטל למחר ואינו צריך לנענעם, אבל באומר מכאן אני נוטל למחר לא סגי. מבואר בשי"ע דלא מהני זימון במחשבה, אלא צריך לומר בפיו יונה פלונית ופלונית אני נוטל למחר, וכן אין צריך לעשות מעשה לנענע את היונים כד"ל לבי"ש בביצה (י' ע"א) דבעינן שיעשה מעשה שינענע את הקן או יאחזו את היונים בידים, ואל"כ לא הוי הזמנה, אלא סגי בראיית עיניו, וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"א) דמ"מ צריך שיסמן בדעתו או יטבע עיניו בטביעת עין גמור, שלא יחליף למחר באחרת.

והטעם דלא מהני לומר מכאן אני נוטל למחר, כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ב) משום דלא פירש בהדיא איזה יקה, וחיישינן שמא למחר כשיקח אחד מהם ימשמשנו וימצאנו כחוש ויניחו ויקח אחר שמן ממנו, ונמצא שטלטל את הראשון שלא לצורך והוי מוקצה, שהרי לא הזמין אלא את אותו אחד שיקח לבסוף, ונמצא שטלטל מוקצה שלא לצורך. ועוד טעם אמרין בגמ' (שם) שמא ימצא כולם כחושים וימנע משמחת יו"ט, וכתב המאירי שעכשיו שהצריכו חז"ל לייחד מעיו"ט איזה שרוצה, בודאי הוא יראה מעיו"ט אם הם כחושים ויזמין אחרים ליו"ט לא ימנע משמחת יו"ט.

ועוד אפש"ל שהוא יגמור בדעתו שלא איכפת לו לאכול את הכחושים, וכמו שסיים המשנ"ב וכתב שאם מזמין עוף פלוני בפירוש, אפילו לא משמשו ולא ראוי כלל, לא חיישינן שמא כשיקחנו למחר ימצאנו כחוש ויניחנו, שכיון שבערב יו"ט היה אפשר לו למשמשו היטב אם שמן הוא ולא עשה כן, מסתמא נתרצה איך שיהיה, והיינו דשייר בדעתו דלא איכפת לו איך יהיו, ובכל גווני סבר וקבל בדעתו ולא הוי מוקצה.

במה צריך לעשות זימון - לדעת השטמ"ק (ביצה י' ע"ב ד"ה אי נמי) דוקא ביונים שאין דרך לבקורן אם הם שמנים או כחושים, ולכן יש לחוש שמא מעיו"ט סבר שהם שמנים, וביו"ט ראה שהם כחושים, ולא יאכלם וימנע משמחת יו"ט, ולזה צריך זימון, אולם תרנגולים שהוא מבקורן תמיד הואיל וגדלים בביתו ויודע אם הם שמנים או כחושים א"צ זימון, אולם הבה"ל (ד"ה אבל) הוכיח מכמה פוסקים (כלבו, רמ"א, אור זרוע) שגם בשאר בע"ח שהם מוקצים וכגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים, צריך לייחד מערב יו"ט ולעשות זימון.

משה כהן - תל ציון

סימן תצ"ח

עגל שנולד ביו"ט

במ"ב סי' תצ"ח ס"ק כ"ט לגבי עגל שנולד ביו"ט שצריך לחכות שבעה ימים לדעת שהוא לא נפל, והיכן שחל יום שמיני ביו"ט א' יש לומר דאסור דאתקצאי בין השמשות, והיינו שכיון שהוקצה בכניסת יו"ט שאסור בחשיטה מספק, נאסר כל היו"ט באיסור מוקצה, ויש לעיין אם להרמ"א שמוקצה מותר ביו"ט האם נאמר אתקצאי, או דילמא דל כן זה הוא רק לאוסרין מוקצה, וצ"ע.

אחד מבני החבורה - ירושלים

סימן תצ"ט

ב' ימים טובים של גלויות

כתב המשנ"ב סימן תצ"ט סק"י דבגלויות שעושים שני ימים טובים מספק, הרי יו"ט ראשון נחשב לחול לגבי יו"ט שני, לפיכך אם נחטטה ביו"ט ראשון אפשר שדינה כנחטטה בחול (והיינו דממה נפשך חד חול). וצ"ב דבסימן שכ"ב בשעה"צ ס"ק ד' מבואר שנולד בשבת שרי ביום ראשון, לפי שאין סעודתו חשובה שיצטרכו להכין לה, וא"כ ביו"ט שני אף שנאמר שאנו עושים מספק, עכ"פ דלמא ראשון יו"ט הוא, וא"כ נמצא הכנה לצורך סעודה חשובה, בפרט היום שבקייאם בעיבור, ורק שמא יחזור דבר לקלקול.

ניר כהן - אשדוד

פתילה שנכבתה ביום א' דר"ה

כתב השולחן ערוך סימן תק"א ס"ז וזה לשונו: שקדים ואגוזים שאכלו מערב יום טוב, מסיקין בקליפיהם ביום טוב, ואם אכלם ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, הגה גם אין להסיק עם האגוזים והשקדים עצמן, אלא אם כן הם עדיין בקליפה, ולפידין שנשארו מיום טוב ראשון שכבו מותר לחזור ולהדליקם אפילו ביום טוב שני של ראש השנה או יום טוב אחר שבת, עכ"ל.

וכתב המשנה ברורה ס"ק ל"ד וזה לשונו: מותר לחזור וכו', ורוצה לומר לאפוקי ממי שרוצה לאסור מטעם דעצים שנדלקו ונכבו והוא הדין פתילה שנכבת, נוחים אחר כך ביותר להדלקה מעצים ופתילות חדשות, ונמצא שהכביה שנכבו בשבת הכשירתם למחר להיות נדלקים בטוב, והוא דומה למאי דקימא לן ביצה שנולדה בשבת אסורה ביום טוב שלאחריה משום הכנה. ובעלי סברא זו הוסיפו עוד יותר, דאלו עצים או פתילות שנכבו ביום ראשון של ראש השנה אסורין למחרתו, דכיון דשני ימים של ראש השנה אינו מספיקא הוי להו כשני ימים טובים בפני עצמם וכשתי קדושות, ואין קדושה אחת מכינה לחברתה, וכמו ביום טוב אחר שבת, ובעל הגהה חולק על סברת אלו הפוסקים וסבירא ליה דזה לא מקרי הכנה כמו ביצה שנולדה, שהרי גוף העצים או הפתילה היו בעולם מכבר אלא שנשתבחו וכו', עכ"ל.

וצ"ב לאוסרים ביום ב' דר"ה להדליק בעצים, א"נ פתילות שנכבו ביו"ט א' דר"ה משום דכשתי קדושות הן כי שני ימים אלו אינם מספיקא, הא בסל' שצ"ג ס"א ובסימן תקכ"ח ס"ב במ"ב ס"ק ד' מבואר דכיומא אריכתא דמיא, ולא הווכר דיש חולקים, ולכאורה מודו כו"ע דכחדא יומא הוא, וא"כ אמאי כאן פליגי.

ועיין ב"י סימן תק"ג ס"א וז"ל: אסור לבשל (וכו'), וכתב בהגהות מיימון בשם סה"ק יזהר שלא ישחוט מיום טוב לחבירו דשמא שני חול, ואפילו בשני ימים

שמותר מכשירי אוכל נפש שא"א מערוי"ט, וזהו כדעת ר' יהודה, וקשיא אהדדי. ועוד קשה שכאן במשנ"ב ס"ק א' כותב טעם אחר בדבר המחבר משום שהוא תיקון מנא, וזהו דעת המאור והר"ן שפסקו כר' יהודה, ומבארים שר' יהודה מודה בשיפור משום שנחשב כתיקון גמור, ובמהדורות חדשות (עוז והדר) מצויין בפירוש שמקור המשנ"ב הוא מהר"ן, וצע"ג.

ואולי נדחוק ונאמר שביאור דברי הביה"ל כאן הוא שהמחבר מעתיק את דעת הרמב"ם משום שסובר כמותו בדין שאסור ליישר השיפוד, אבל לא מטעמו אלא מטעם שנחשב כתיקון גמור, וזהו דוחק גדול שבדברי הביה"ל לא משמע כן, עיי"ש.

זאב שמעון מנלה - ערד

נקב חדש בחבית ביום טוב

א. כתב השר"ע (תק"ט ו') אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב, עכ"ל. ובטעם האיסור כתב המ"ב (סקכ"ח) שהרי אפשר לנקבה מערב יו"ט. ולפי"ז אם לא יכל מעיו"ט מותר לו לנקבה כדין מכשירי אוכל נפש, אבל אין מורין כן וכמש"כ הרמ"א בסעיף א' ע"ש.

ב. ולכאוי יש להקשות איך מותר לנקוב נקב באופן שלא יכל מערב יום טוב, והרי בנקיבת הנקב הוא עושה כלי והוי תיקון כלי גמור, וכתב המ"ב לעיל (ס"ק ו' ז') שגם למתירים מכשירין כשלא יכל מעיו"ט, בכ"ז אסור להשחזי במשחזות דזה תיקון כלי גמור, וצ"ע.

ג. ויש נ"מ בזמן הזה בפתיחת קופסאות שימורים, בקבוקים וכדו' באופן שהיה טרוד בערוי"ט, דלכאוי הוי תיקון כלי גמור ואסור (ליש מחמירין הנ"ל בסק"ו). אבל מאידך גיסא יש לדמותו לנקב חדש בחבית דשרי למ"ד מכשירין, ואע"ג שהוי מתקן מנא בכ"ז צריך לתרץ דאינו מעשה תיקון גמור אלא ע"י התיקון עשה כלי, משא"כ במשחזות של אבן דזה צורת התיקון, והוי מעשה של תיקון כלי וגם תוצאה של כלי, ולכן קרינן ביה תיקון כלי גמור, ודו"ק.

ד. ומצאתי שהגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני יו"ט פ"ג סק"ד אות ב') כתב להתיר לפתוח בקבוקים ביו"ט כשלא יכל מעיו"ט כדין מכשירין, רק שאין מורין כן לרבים. מאידך בשו"ת אגרות משה לגר"מ פיינשטיין זצ"ל (או"ח ח"א סי' קכ"ב ענף ו') כתב באופן שלא יכל לפתחם מעיו"ט מותר לפתחם ביו"ט, ואף מורין כן משום שיש שיטות שאין איסור סתירה בכללים אלא רק בקרקע, ולשיטתם מותר לפתוח אפילו בשבת.

ודעת הגרשו"ז אייערבאך זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פ"ט הערה ד') שהיות שאפשר לפתחם בדרך קלקול, לא מסתבר שיהא היתר מדין "מכשירי אוכל נפש".

וכאשר אם יפתח מאתמול המאכל יתקלקל, כגון קולה וכדו' שאם יפתח מאתמול יצאו ה'גזים' וכדו', כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיש להתיר מטעם אחר, שהרי כל הטעם שאין מורין כן משום שיש חשש שיבואו להתיר גם באופן שיכל מאתמול, אבל בדבר שמתקלקל אם יפתח בעיו"ט לא שייך גזרה זו ומותר ומורין כן, ואפי' אם יכל מעיו"ט לפתוח היה מותר מעיקר הדין, משום דזה עצמו צורך אוכל נפש ממש, ובסוף דבריו כתב להחמיר ע"ש.

ועוד יש לדון מה הגדר של "לא יכל מעיו"ט", האם דנים כלפי החפץ או כלפי האדם, כגון בעה"ב שהזמין אורח ליו"ט, ובעה"ב יכל לפתוח הבקבוק מעיו"ט ולא פתח, אבל האורח היה בריוחוק מקום, והגם שהגיע בערב חג בכ"ז מחמת אי נעימות לא יכול להנסע למטבח של בעה"ב ולפתוח בקבוקים שאינם שלו, אז אולי כלפי הבעה"ב אמנם זה כן נקרא שיכל מאתמול, אבל כלפי האורח זה נקרא שלא יכל מאתמול, או דלמא דנים כלפי החפץ, והיות שכלפי החפץ היה לו אופן שיכל מאתמול או כבר אסור. ויותר מסתבר כצד א' שדנים כלפי האדם, ולכן כבה"ג של "אורח" מסתבר יותר שזה נקרא שלא יכל מאתמול, ומותר אין מורין כן לרמ"א [ובנותן טעם להוסיף מה ששמעתי מכלי ראשון בשם האדמו"ר מצאנז שליט"א, שת"ח אחד סיפר לי ששאל את האדמו"ר שאביו נוהג לפתוח בקבוקים (פלסטי) בשבת, והוא בנו מחמיר לא לפתוח, וכשמגיע לבית אביו לשבת האם מותר לו לפתוח, וענה לו האדמו"ר שליט"א כיון שיש מח' הפוסקים בעיקר דין איסור פתיחת בקבוקים, ויש פוסקים המתירים, וגם להאוסרים יש צד דזה דרבנן, ואילו כיבוד הורים דאורייתא, לכן מותר לפתוח. והדברים נכתבו לפלפול בעלמא, וח"ו לסמוך על כך למעשה, ולמעשה כל אחד ישאל את רבותיו, ע"כ]. ויכול להיות שגם לשר"ע מותר, לא מבעיא לגר"א שהלכה ומורין כן, אלא גם לחולקין ומשום ספק ספיקא, דמי אמר שאסור לפתוח, דיש חולקים ומתירים גם בשבת, וגם לאוסרים לפתוח בשבת בכ"ז אולי הלכה כהגר"א שלמד בשר"ע שמכשירין מותרין לגמרי ומורין כן, ולמעשה יעשה שאלת חכם.

יוסף חיים ווייל - בית שמש

הלכה ואין מורין כן

בכלליות הענין ד'הלכה ואין מורין', הרי בעצם נפסק הלכה כר"י דמכשירין שא"א לעשותם מעיו"ט שרי לעשותן ביו"ט, ולא כרבנן שאסרו, ומ"מ אין מורין כן, ומה פשר המושג דאין מורין כן, אז מה אומרים לשואל מאתנו דבר הלכה באותה נקודה שאכן נפסק בה להיתר אך אין להורות כן, האם אומרים לו אסור, או הרי נפסק להיתר ואיך נוציא מפניו כן, אלא יהיה איהו נוסח מעורפל שישאירו תוהה בשאלתו, והאם אומרים כן בכ"ע ולכל שואל, או שישנם חילוקי קהל כזה או אחר, וכן אם זה בפני כל פורים או יש חילוק בהו.

א. רבים או גם יחיד - ברש"י בביצה כ"ח. כ' שאין מורין כן לרבים מחשש שיבואו להתיר דברים נוספים מעבר להלכה, וכן העתיק הרמ"א 'ואין מורין כן לרבים', משמע דליחיד יהיה מותר להורות כן, וגם במ"ב נקט הלשון בכ"מ 'רבים' (ח' - 'לתלמידיו', ושם שעה"צ, כ"ד - לאחרים, כ"ה - לאחרים, כ"ו - לאחרים (ב"פ), ל' - לאחרים (ב"ש)).

ועי' בב"י תקי"ד א' שכ' דהאי 'לרבים' אינו מדוקדק, דאף ליחיד השואל אין מורין כן. וכל"מ בגר"ז תק"ט א'.

ומהרש"ם בהגהותיו סי' תק"ט א' הביא תשובה שכ' לאב"ד א' ששאלו בענין עשיית נקב בחבית ביו"ט ליקח ממנו יין לד' כוסות לצביבור, אי שרי כדין מכשירין, והודיע למשרתו לעשות כן מעיו"ט ושכח, וא' הנידונים שם מצד שאין מורין כן אי שרי או לא. וכל' לו דר' יהונתן איבישיץ בחיבורו על הר"מ נקט דדוקא לרבים אסור

מיו"ט לשבת דקדושתו חמירא. וכעת איני עומד בסוגיא זו. ורק רשמתי לי לזכרון לעת עתה.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תק"ח

תירוץ השעה"צ לקושיית ר"ע איגר בגליון הש"ס

כתב המחבר סי' תק"ח ס"ב: פוצעים אגוזים במטלית ולא חיישינן שמא תקרע, וכתב המשנ"ב דאם תקרע לא אכפת לן, דאינו חייב אלא בקורע ע"מ לתפור, וגם הוא דבר שאין מתכוין. וכתב בשעה"צ דטעם ראשון הוא רש"י בביצה ל"ד ע"א, וטעם שני כתב וז"ל: ומה שרש"י לא כתב טעם זה משום דזה לא הוי רק לר"ש, וטעם רש"י הוא אליבא דכו"ע, עכ"ל. ובוה מתרץ מה שהקשה בגליון הש"ס וז"ל: קשה לי הא מ"מ אסור מדרבנן, ואמאי לא כתב רש"י כפשוטו דהא קי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, ופסקי רישיה לא הוי דהא הוי רק חשש שמא תקרע, ע"כ.

ועי' מה שכתב שמ"מ אסור מדרבנן, י"ל שהתירו משום שמחת יו"ט באיסור דרבנן, אמנם לדידן דק"ל כר"ש לא צריך לזה ואף בשבת יהיה מותר.

יעקב דוד מבלוב - ערד

סימן תק"ט

בדין מכשירי אוכל נפש אי מורין לרבים

בסימן תק"ט סעיף ב' כתב מרן השו"ע שפוד שרוצים וכו', אין משחזין את הסכין במשחזות שלה, אבל מחדדה על גבי העץ או חרס או אבן, ואין מורין דבר זה לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה במשחזות. וכו' הרב בבהה"ל ד"ה והוא הדין וכו' בשם הגר"א, שלדעת הרמב"ם דוקא סכין שנפגמה הוא דאין מורין כן, אבל בשאר מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מבעוד יום, הלכה ומורין כן, ולכן לא הזכיר המחבר בסימן תצ"ה סעיף א' דאין מורין כן, והוא על פי דעת הרמב"ם, ע"כ (ואזיל הגר"א לשיטתו שהוזכרה בבהה"ל הקודם שהרמב"ם פסק כר' יהודה). ומרן בשו"ע העתיק לשון הרמב"ם (וכ"כ הרב באה"ל ד"ה אותו), אך הרמ"א בהגה בסעיף א' כ' דה"ה לכל המכשירין דאף שנתקלקל ביו"ט אין מורין כן לרבים, שלא יבואו לתקן אף מה שנתקלקל מעיו"ט. נמצא שזו מח' ורמ"א. ולפי"ז יש כמה נפק"מ בסימן זה שכתב הרב במשנ"ב כמה דברים דאין מורין כן:
ס"א בהגה תיקון קל בשיפוד - משנ"ב סק"ז.

ס"ב להעביר שמנוניות במשחזות - שעה"צ סקט"ז.

ס"ד א. ד. א. אם לא היה יכול ללבן מלבנה מעיו"ט - משנ"ב סקכ"ד. ב. לחמם ולא לאפות מיד - משנ"ב סקכ"ה. ג. לא היה יכול להגעיל מעיו"ט - משנ"ב סקכ"ו.

ס"ו נקב חדש בחבית, שלא היה יכול לעשותו מעיו"ט - משנ"ב סקכ"ח.

ס"ז להטביל כלי ביו"ט, שלא היה יכול להטבילו מעיו"ט - משנ"ב סק"ל.

וכאמור כל זה דוקא אין מורין כן לדעת הרמ"א הנ"ל, אך לדעת מרן השר"ע אין איסור של אין מורין כן' רק בסעיף ב' שאין מורין לחדדה על העץ וכו'.

ודע דכל האמור כאן הוא ע"פ דברי הגר"א בדעת מרן השו"ע (בבהה"ל סד"ה אותו) שהרמב"ם פסק כר' יהודה, אך לפי מש"כ מרן בב"י (וכ"ה בבהה"ל הנ"ל) שדעת הרמב"ם לפסוק כרבנן, יש לעיין בדעת מרן השר"ע בכל הנ"ל, ואשר הלב חושק הזמן עושק, וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

טל טוויג - תל ציון

מכשירי אוכל נפש

הקשו החברים שהרי השו"ע בס' תק"ט סעיף א' פסק כרבנן, וא"כ בכל מכשירי אוכל נפש גם אם לא היה יכול מערב יו"ט אינו יכול לעשות ביו"ט, שכתבו אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, וזה קאי רק על אוכל נפש, ולכאוי איך פסק בסעיף ג' עופות שממלאן בשר וביצים מותר לתפורם ביו"ט. והסביר במשנ"ב ס"ק ט"ז שהטעם הוא דמכשירין שא"א לעשות מבעו"י הוא ולכן מותר, ולכאוי סותר למש"כ.

בענין הנ"ל

בהקדמה לס' תק"ט אומר המשנ"ב שגם אסור לעשות כלי, ורק אפשר לתקן כלי. ובשער הציון ס"ק ג' כתב הטעם שאסרנו דבר שעושים לימים רבים כמו קצירה וביציה כיון שיקטוף הרבה גם מה שלא לצורך חגג, והנ" בכלי שנעשה לימים רבים (ר"ן).

ולכאוי יש להקשות בשלמא שאר פירות שאני קוצר אזי יש חשש שמא אני אקטוף יותר מכדי הצורך ולא אשתמש בהם ביו"ט, אולם בכלי הזה שאני בונה אותו אני משתמש בכלו, וצ"ע [רבי ציון טויטן].

משה ישראל מלכה - אשדוד

בטעם החילוק בין תיקון גמור לתיקון שאינו גמור

במשנ"ב סימן תק"ט ס"ז ז' לגבי השיפוד שנחלקו הרמ"א והאחרונים אם נחשב תיקון גמור או לא, מבאר שכל מה שנחלקו הוא רק בחידוד מועט, "אבל לתקנו תיקון גמור לכ"ע אסור", שיש חילוק בין תיקון גמור ותיקון שאינו גמור, ויש לבאר מה טעם החילוק, ולמה מקילים יותר בתיקון שאינו גמור. ואולי הביאור בכך הוא שתיקון שאינו גמור אינו עומד לימים רבים, שהוא תיקון חלש מדאי ואינו מחזיק הרבה זמן ולכן מותר, או שהביאור הוא שתיקון שאינו גמור אינו מלאכה ממש ואינו טורח כלום, ואין בדעתו שיחזיק הרבה זמן שגם אם ישבר יתקון בפעולה בעלמא, והגם שיתכן וכן יחזיק זמן רב, אינו ע"מ שיעמוד זמן רב ואינו מיועד לכך, ומשום כך אינו נחשב כתיקון ולכן מותר. וה' יאיר עינינו באמיניה של תורה.

בדעת המחבר בדין מכשירין

בסימן תק"ט ס"א בביה"ל ד"ה אותו כתב: "והנה המחבר העתיק בזה הסעיף לשון הרמב"ם, ודעתו כפי מה שביארו בבית יוסף דהרמב"ם סבירא ליה כרבנן אפי' זה וכו', אבל דעת ההג"ה שהיא דעת הרא"ש והרשב"א והטור וסיעתו לפסוק כר' יהודה וכו'". עכ"ל.

הנה מבואר בדבריו שדעת המחבר כשיטת רבנן שאוסרים מכשירי אוכל נפש. וקשה שבסימן תצ"ה (וכן מוכח בעוד מקומות) כתוב בחיבור במחבר ס"א

טובים של ראש השנה, ואע"ג דקדושה אחת הן היינו להחמיר ולא להקל, ועוד דהאידינא יום ראשון עיקר, ע"כ וכו', עכ"ל.

מבואר דכחד יומא הוא להחמיר ולא להקל, דלפ"ז אפשר דהסוברים הכא דכשני ימים הן הוא משום דלהקל לא אמרינן דכחד יומא הוא, דאי כחד יומא הוא לא הוי הכנה מיום א' לב', וזה להקל, ובס' שצ"ג ותקכ"ח חשיב כחד יומא, כי מיירי להחמיר שלא יעשה עירובי חצירות, עיי"ש.

יהונתן פייזקוב - אופקים

סימן ת"ק

מערים ומלח גרמא גרמא

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף על המועדים) בהא דאיתא בגמרא ביצה י"א ע"ב אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא, ע"כ. מהו לשון גרמא דנקט, ולכאורה היה לו לומר מערים ומלח חתיכה חתיכה, ע"כ.

ואשר היה נלע"ד לומר דאפשר דנקט גרמא דהוה לשון עצם, וכן מתרגם התרגום הפסוק ועצם לא תשברו בו, וגרמא לא תתברון ביה, דהיינו שאף שהיה מערים ומולח חתיכה אחת בנפרד, ושוב מולח חתיכה אחת בנפרד וכן על זו הדרך, אבל אפשר דעכ"פ חתיכות גדולות היה מולח למעט בטירחא כמה דאפשר, ולכן נקט גרמא לשון עצם, שמרמו על דבר גדול, וצריך לחפש סימוכין לזה, והכי מסתבר, וי"ל.

ויש להעיר דבגמרא ברכות ה' ע"ב איתא א"ר יוחנן דין גרמא דעשיראה ביד, וברש"י זה עצם של בן עשירי שמת לו, ומאידך מצניו בגמרא שבת י"ח ע"ב ואי שדי ביה גרמא חייא שפיר דמי, ובפשיטות הכוונה לבשר.

שוב ראיתי בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן רנ"ו שכתב וז"ל, וכתב הב"י ובכ"מ שמדברי הגמרא והפוסקים נראה דלא שרי אלא דווקא במשליך לתוכו אבר חי, אבל הרמב"ם בפירוש המשנה כתב בשר חי או ירק, נראה שאפילו נתן בה דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום כמו ירק וכיוצא בו שרי, כיון שעשה מעשה המוכיח שמסוּח דעתו ממנה מידכר ולא אתו לחתוּי וכו'. ואפשר עוד דרבינו דייק לישנא דהש"ס שבת י"ח ע"ב דקאמר וא' שדי ביה גרמא חייא וכו', ואמאי נקט גרמא ולא נקט בישרא חייא, אלא ש"מ דבהיכר כל דהו סגי, והיינו מפני דפירוש גרמא (היינו) עצם ממש, שכן הוא תרגום כל עצם שבמקרא, ומה תועלת בבישולו דהא לא קאים לאכילה וא"צ בישול, אלא מוכרח לומר דמשום היכר הוא דלדיכר, ומסח דעתיה מיניה ולא אתי לחתוּי, ולכן נקט במשנה בשר או ירק, והוא ע"ד לא זו אף זו וכו', ולא כן בחיבור נקט לשון אבר כלשון הגמרא, והוא סתום, ובפירוש המשנה ביאר הכוונה בו.

עוד כתב שם, וראיתי להרב מ"ר ז"ל שרצה להכריח דדוקא בשר חי ולא ירק, מדקאמר הגמרא גרמא גרמא אבר כמו דין גרמא דעשיראה ביר וכו' עיי"ש. ואין ספק שהוכרח להידחק לפרש כן משום דהוקשה לו אמאי נקט ש"ס גרמא, והא גרמא בכל מקום בלשון ארמי פירושו עצם, ומאי שמייה לכאן, ועי' הביא לו דמיון דין גרמא דעשיראה, ולענ"ד דלא תיקן כלום, דגם בלשון זה דין גרמא פירש בו ז"ל ר"ל עצם שהוא שן המת שאינו מטמא וכו' עכ"ל, וזהו לשיטתו דפירוש גרמא הוא עצם, וגמרא ביצה י"ח ע"ב הנ"ל הוא תיובתיה דמצניו לשון גרמא על בשר, וצ"ע, וי"ל.

הרב חזקיה דחשב - רב ק"ק "שתילי זיתים" ראש העין, ומח"ס שתילי זיתים עם פירוש באר מרים ג' חלקים

סימן תק"ג

צורכי שבת נעשין ביו"ט

הנה יעוי' בפסחים מ"ז א', דמפלפל הגמ' אי צורכי שבת נעשין ביו"ט, ומשמע דלרבה צרכי שבת אינן נעשין ביו"ט, יעו"ש.ה. ולא מלתא דהכנה מיירי, אלא מלתא דמלאכה לצורך אוכל נפש, וכדמוכח בתוס' ביצה ב' ב'. ויעוי' רש"י ותו' שם, ד"ל פי' הגמ' מטעם דהוי חד קדושה, ונלענ"ד דזה ודאי דלא הוי יום אחד, דזה כבר פלוגתא בביצה ד"ד ע"א, אי שבת ויו"ט הוי כקדושה אחת או לא לענין ביצה שנולדה, יעו"ש, אלא דהתם דוקא הנידון אם הוי כיום אחד או לא, אבל הנידון בפסחים הוא אם הוי סוג קדושה א' או לא. ונלמד מזה, דעיקר הדין דמלאכה לאוכל נפש דהותר רק לצורך היום, אינו משום דבעינן צורך "היום", אלא שלא יהיה צורך "חול". ולזה דנה הגמ' אם הוי אותו סוג קדושה, דאז חשוב צורך יום טוב.

ובזה נבין מש"כ השער הציון (בסימן תק"ג אות ד') בפשטות, דאם עושה מלאכה ביו"ט ראשון ליו"ט השביעי שרי, רק דתלי בהשיטות אם באוכל נפש בעי' אפשר לעשותו מעיו"ט (ומ"מ נפ"מ לדאו'), דלכאוי צ"ע, דהא לא הוי לאותו יום. אך להנ"ל, הא מוכח דא"צ לאותו יום, אלא לאותו סוג קדושה, ושפיר הכא הוי לצורך יו"ט ושרי.

אך יל"ע לכאוי, דמדרבנן אולי אסור, דכיון דחזינן דאסור לבשל מיו"ט לשבת, גם למי"ד צרכי שבת נעשין ביו"ט, א"כ ה"נ לדידן דצרכי שבת אינן נעשין ביו"ט, מ"מ מיו"ט ליו"ט אולי אסור מדרבנן, דבעינן צורך אותו יום דוקא. גם צ"ע מד' רבינו ברוך בהרא"ש אות א', גבי תפילות שכבו ביו"ט ראשון של ר"ה דאסור מטעם הכנה. יעוי' במ"ב סוס"י תק"א. גם ראיתי בחי' רע"א ז"ל דף ט"ז ע"א [ובקה"י שם], שהבין כפשוטו, דמ"ד צרכי שבת נעשין ביו"ט, היינו כפשוטו דהוי כיום א' אריך. יעו"ש.ה. וצ"ע. ולדעתי אינו מחוור, דהא לרבנן בעירובין דל"ח הוי ב' קדושות לענין ע"ת, ולא משמע דרב חסדא בפסחים דאמר צרכי שבת נעשין ביו"ט לא קאי לדידהו. ודוק.

ואגב, כל הסוגי' דריש פ"ב דביצה משמע, דמדינא הוה שרי לאפות מיו"ט לשבת, ורק משום שאמרו דאין אופין מק'ו מיו"ט לחול, ומשמע דאתי כרב חסדא דצרכי שבת נעשין ביו"ט, דאל"ה לא בפשוטו אסור, כיון דגם כדאמר'י הואיל הוי איסורא דרבנן. ומשמע קצת, דמ"מ גדר האיסור בשביל לחזק איסור אפיה מיו"ט לחול, וא"כ אולי מיו"ט ליו"ט אין דבר איסור זה, דעיקר החיזוק אמרו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

ס'תקכ"ו

אבל ליחיד שרי, וכי עלה שאינו כן, והוכיח מכמה דוכתי דאין מורין כן קאי גם על הוראה ליחיד, וא' מהם רש"י לק' בסוגיין כ"ט. בסוה"ע בדינא דשמואל שלא היה מורה ליחיד הבא לשאול ההלכה מורין לאיסור, והנפק"מ בעיקר הדין דשרי, דאי חזי' למאן דמיקל אין מוחין בידו. הרי להדיא דגם ליחיד נא' הגבלה זו, ולכא' ממ"ב קצת משמעות דיש להקל בזה.

ב. לת"ח או רק לע"ה - המהרש"ם מצדד שם דבמקום ת"ח מופלג כההיא דהשואל שם לא נא' דין זה ושרי להורות היתר, ומוסיף שם דזה רק כעין התיעוצות עמו ואינה הוראה ממש. והמ"ב (ח') הביא שה"ה לתלמידיו שאין להורות להם, ולכא' היו ת"ח ולא ע"ה. והביא שם לאיסור במהרש"ם מהמאירי, אלא שכ' דיש רמב"ן שמתיר, ויש לסמוך להקל כשהוא נוגע לדבר מצוה, כגון שם שנוגע לקיום מצות ד' כוסות.

ויל"ע במי שלמד ההלכה רק ששכח, אי מהני להזכירו דרך לימוד מה ששכח, או שגם כלפיו נא' האיסור בזה.

ג. מי שיש לו שיעור הלכה קבוע - אי מדלג ההלכות כגון אלו שלא ללומדם ברבים, או דרך לימוד שרי וגם ברבים, ויל"ע אם יש חילוק בציבור השומעים או לדלוגם כל דרך לימוד שרי.

גם נסתפק לנו אי שרי לרב לומר לשואל, ועכ"פ אם הוא 'לומד' ולא ע"ה, שיעיין בטו"ע מקור ההלכה ויראה לבד מה כתוב וינהג כן, או שג"ז בכלל 'הוראה'.

ד. נוסח ההוראה - מה אומר הרב לשואל שקאי עליו הכלל אין מורין כן, להמבואר לעיל אסור 'מוחלט', או כיון שמדינא מותר יאמר נוסח מתחמק.

ובגרי"ז כ' שאין מורין כן לאדם השואל מה לעשות, 'אין אומרים היתר', ובקו"א שם כ' דאף אין אומרים 'הלכה ואין מורין כן' דזה גופא הוראה היתרית. ובמהרש"ם שם הביא מרש"י כ"ט ע"א דשם מב' להדיא דמי שבא לשאול אומרים לו איסור.

היתר הגעלה ביו"ט

הרמ"א בסי' תק"ט ס"ה כ' דאסור להגעיל כלי ביו"ט, ופי' המ"ב (כ"ו) דמיירי בנטרף מעיו"ט ולכן אסור ביו"ט, אבל אם נטרף היום ולא היה יכול להגעילו מעיו"ט הרבה אחרונים מקילין להגעילו ביו"ט מצד הדין, אלא שאין להורות כן לרבים, ומסיים: 'שאם יש לו מים רותחים שהרתחים בהיתר לאו"נ מותר להורות לאחרים להגעיל בהם', ונסתפקו בכלל האם ההיתר כה"ג הוא חוזר על כל גונא וגם בנטרף מעיו"ט שרי בזה, או שקאי רק אמש"כ מקודם דבנטרף ביו"ט שא"א מעיו"ט היתרו רק לא להורות לאחרים, וע"ז קאמר שאם יש לו מים מזומנים בהיתר שרי גם להורות לאחרים, אבל הכל בנטרף ביו"ט דוקא.

ושו"ר השאלה לפי המבואר בשעה"צ (ל"א) שבעצם אין איסור בהגעלה עצמה, דיש סברה שהרואה אומר להדיח כליו מכיון ואין התיקון מנא כאן ניכר לאסור, וכל הבעיה בנטרף מבע"י משום ביטול המים שהיה יכול לעשותו מעיו"ט, וא"כ בגונא זה שיש לו מים בהיתר ואינו מחמם עבור ההגעלה שפ"ד אפי' נטרף מעיו"ט.

ובשש"כ פ"ב הע' פ"ו הניח כדבר פשוט שאסור הדבר, ונתקשה כנ"ל דמה איסור יש בדבר, והביא דרש"ז כ' ליישב דכיון שעיקר היתר מבוסס דעצם ההגעלה מיחזי כמדיח הכלי, ולא ניכר תיקון המנא בזה, א"כ י"ל שאינו ממש כדרך הדחת כלים רגילה, אלא באופן של מילוי הכלי ברותחים וכד' שיש צורה מסוימת להגעלה וקצת ניכר השינוי, ולזה לא היתרו רק אם נטרף ביו"ט עצמו, אבל לא כשנטרף מעיו"ט, וכדרך שצמינו בטבילת אשה בשבת שלא בזמנה, דיש מחמירים כביו"ד קצ"ד ב' למרות שישוד היתר הוא משום דנראה כמיקר, א"כ מ"ל בזמנה או שלא בזמנה אלא שאינו כמיקר הרגיל כ"כ, וע"ז סמכו להקל רק בזמנה, ה"ה כאן.

ויש מי שהעיר בזה, א"כ זה דוקא להרמ"א ודעימיה שאין היתר בטבילה בשבת שלא בזמנה, איכא למימר דה"ה הגעלה דהכא, אבל להשו"ע דשרי התם בטבילה גם שלא בזמנה, ה"ה הכא שפ"ד להגעיל ע"י היתר דמחזי כמדיח למרות שאינו כ"כ דומה להדחה רגילה, דמשם מוכח דל"ח השו"ע מה שאינו ממש כהרגילות בפעולת היתר.

אך באמת זה אינו, ששם השו"ע חולק, אבל א"ז מפני שהשינוי מהרגילות לא איכפ"ל, אלא מפני דסבר דשרי להקל בשבת, וממילא יש סימן היתר דמיקר, וממילא יש להקל בכ"ל, אבל הכא לענין הגעלה שבנוי על היתר דהדחה, כל שאינו כצורת הדחה הרגילה כו"ע מודו שאין מקילין בזה אם היה אפשר מבע"י.

ובספר הל' חג בחג (פכ"ד סעי' כ"ט, עמ' שפ"ח הע' 32) כ' הגרמ"מ קארפ שליט"א טעם אחר בדבר למה מהני רק בנטרף ביו"ט, ולא בנטרף מעיו"ט אפי' יש לו מים מזומנים, דצ"ל שחששו בזה לשי' הגאון והא"ר דגם בהגעלה בעצם שייך איסור דתיקון כלי, ורק באופן שנטרף ביו"ט דהיינו שא"א מבע"י הקילו, דתיקון מנא מהני אף במכשירין בצירוף השי' דהגעלה אינה תיקון, אבל לא לענין מכשירין שאפשר לעשותם מבע"י.

חננאל יאקב - רמת שלמה

ידון בנאבד לו חוט תפירת הבשר האם מותר לו לתקן חוט מחדש
כתב המשנ"ב בסי' תק"ט ס"ק ט"ז: 'אם שם החוט מערב יו"ט ונלקח ממנו החוט ביו"ט, דאז מותר ליתן החוט במחט ביו"ט ויחתוך הנשאר אחר תפירתו וכדלקמיה, עכ"ל ע"ש'. ולכאורה נראה מדבריו דאף לחתוך החוט קודם התפירה מותר אם נאבד החוט, דנחשב כא"א לעשותה מעריו"ט, אבל יתכן שהמשנ"ב בדבריו שכותב ד'חתוך הנשאר אחר תפירתו וכדלקמיה רוצה לאפוקי מזה, ולומר דרק לאחר תפירתו יכול לחתוכו ולא קודם. ואולי מפני שיכול להשתמש בחוט בלי לחתוכו קודם התפירה, דאם לא מה רוצה המ"ב לומר בדבריו שיכול לחתוך החוט אחר תפירתו, הרי בכא"פ גם אם לא נאבד לו החוט יכול לחתוכו לאחר התפירה.

ואמנם עדיין צ"ע, דא"כ למה כתב בס"ק ט"ז שאסור לחתוך החוט קודם התפירה, דהא אפשר לעשותו מבעוד יום, אפי' אם לא יכול לעשותה מעריו"ט אסור דיכול להסתדר בלי החתיכה שמקודם, וצ"ע.

ואולי אפשר לומר דכתב כך מפני שטעם זה ברור יותר, וגם אפי' היכי דמשכחת דלא יוכל לתפור בלי החתיכה שמקודם.

יעקב דוד מבלוב - ערד

להשחיו סכין ביו"ט

כתב המחבר סימן תק"ט סעיף ב': 'בד"א כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה' וכו'. וצריך להבין מאי שנא מסעיף א' שכתב ברמ"א 'כשיכול לצלות בו אסור לתקנו', וביאר במשנ"ב שאפילו שזה על פי הדחק נחשב התיקון לטרחא יתירא, וממ"נ אם אי אפשר בכלל יש חשש שיבוא להשחיה במשחות שלה, ואם קצת יכולה נחשב התיקון לטרחא יתירא, וכי יש איזה גדר באמצע.

ונקדים את דברי שוה"ר שביאר החשש שיבוא להשחיה, היינו שאם אינה יכולה לחתוך כלל אין מועיל לה ההשחיה במשחות של עץ, הלכך חיישינן שיבוא להשחיה במשחות של אבן, משא"כ ביכולה לחתוך ע"י הדחק שמועיל לה ההשחיה במשחות של עץ, אין חשש שיבוא להשחיה במשחות של אבן.

והשתא נוכל לומר ששאני סכין משפוד, בדשפוד הצליה היא אותו דבר בשבור ובשלם, רק הקושי הוא בתחיבת הבשר לתוך השפוד, ולכן כל שבסופו של דבר יכול לתחובו ויצלה הבשר נחשב התיקון לטרחא יתירא, ולא היתרו אלא כשאני יכול לצלות כלל, כגון שנשבר ראשו וא"א לתחוב בו וממילא לא יצלה. משא"כ גבי סכין דשיכולה לחתוך בדוחק אינה חותכת כמו שהיתה חותכת אילו היתה מושחות (וכגון בלחם שכשאני מושחו מפרר הרבה מהלחם ומפסידו), ולכן אין נחשב הדבר לטרחא יתירא, ומאידך גיסא אין ג"כ חשש שיבוא להשחיה במשחות של אבן, כי ההשחיה בשל עץ מועיל לה לתקנה שתחתון הטוב, וכמו שביאר בשו"ע הרב שהיכנונו לעיל, ורק כשאינה חותכת כלל שאז אין מועיל לה ההשחיה בשל עץ כלל, אז על אף שאין נחשב התיקון כטרחא יתירא אסורו מחשש שיבוא להשחיה במשחות של אבן.

בונם זייברט - ערד

מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט

בשו"ע סימן תק"ט פסק כר' יהודה שמכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט הרי הם מותרים ביו"ט, וכתב הגרש"ז איערבאך (שולחן שלמה סי' תצה"ס ס"ק ב') שההיתר של מכשירים נאמר רק כשהמאכל עומד לפניו, רק שצריך לעשות מלאכה כדי להכשירו, מה שאין כן בפרי שמחובר שאין נקרי' לפניו. עכ"ת.ד. ולכאורה כיון שלקטו פרי מהעץ היינו מלאכת קוצר, וכל המלאכות שקודם לשה נאסרו לגמרי גם כשלא יכל לעשותו מערב יו"ט, וכל שכן הכא. ונראה לי שלזה התכוון הגרש"ז בדבריו שאין הם לפניו ולכן אסורים, שהם נקראים מלאכות הרחוקות מאכילה והם כעין הכשר של הכשר, ואם נתיר מלאכות אלו ימנע משמחת יו"ט (רמב"ם פ"א הלכות יו"ט הלכה ו', מאירי ביצה כ"ג ע"ב ד"ה ויש). ועיין עוד בהרמב"ן במלחמות ביצה דף כ"ד ע"ב ובחיזושי הרשב"א שבת דף צ"ה ע"א ד"ה שגג.

רועי מאדאר - באר שבע

להגעיל כלי ביו"ט

סי' תק"ט סעיף ה': אסור להגעיל כלי ביו"ט. ובמשנ"ב ס"ק כ"ו מותר בהיה לו מים רותחים שהרתחין לצורך אוכל נפש. ובשער הציון אות ל"ד כתב: 'וכשהיה בהן שישים נגד הכלי שמגעיל [שם ברדב"ז ע"ש]', עכ"ל. לכאורה היה נראה כוונתו, שמגעיל קודם שמשתמש במים לשתיתו, ובכדי שלא יאסור את המים בשתיה לכן צריך שיהיה שישים נגדו.

אמנם לעיל בסימן תנ"ב פסק במשנ"ב בסוף ס"ק א': 'מותר להגעיל סכין אסור בקדירה כשרה, אם יש שישים במים נגדו, ולא הוי כמבטל איסור כיון שאין כוונתו אלא להוציא הבליעה [ובשער הציון ס"ק י"ז מוסיף: ולפי המבואר לקמיה דנהגו שלא להגעיל שום כלי כשהוא בן יומא אלא דוקא כשאני בן יומו, מותר ממילא אפי' אין שישים נגדו]. ומכל מקום אין להשתמש אח"כ בהמים שבקדירה', עכ"ל. הנה לפסק המשנ"ב המים אסורים בכל גונא, ומה מועיל מה שכתב אצלינו שהיה נכדו שישים. [ואולי י"ל, שאע"פ שפסק שם להחמיר אפי' ביש שישים שהמים אסורים בשתיה, אך כאן מפני צורך יו"ט שאינו יכול להגעיל באופן אחר היקל בזה להתיר שתית המים כשישי שישים נגדו].

ונראה דאין כוונת השעה"צ כאן בשביל להתיר המים, אלא מיירי אחר שנשתמש במים, ועכשיו רוצה להגעיל במים הנותרים [דמיירי שהרבה להניח כמות גדולה של מים על האש יותר מצורך שתיתו ליו"ט, ומותר כשמיניחו בב"א על האש, כדלעיל בסי' תק"ג ס"ב], ומיירי שקדירת המים הגדולה שרוצה להגעיל בתוכה היא קדירת היתר, ולכן צריך שיהיה נכדה איסור כמו שפוסק בזה המשנ"ב הנ"ל בסי' תנ"ב, ואע"פ ששם כתב בשעה"צ שהיים שנהגו להגעיל כשאני בן יומו א"צ שישים, כאן מדובר שלא היה אפשר להגעיל מעיו"ט שנטרף היום כמו שכתב המשנ"ב כאן, וממילא הוי בן יומו, ולכן צריך שישים נגדו, אמנם אם כבר אינו בן יומו [שנטרף הכלי מעיו"ט ולא היה לו פנאי להגעילו, או שלא ידע מזה, דבזה יהיה כא"א מאתמול], מותר בכל גונא אפי' אין שישים.

יצחק נתן היוזמן - ערד

צרכי עכו"ם ביו"ט

בגמרא מפרש דרבנן דורשים מלכם למעט צורכי עכו"ם, והקשה העולת שבת דאם כן משמע לכאורה שרב דדריש ליה למכשירין לא דריש למעט עכו"ם, וא"כ תקשי על הרמ"א שפסק כר"י, ובסימן תק"ב ס"א הסכים לדעת המחבר לאסור לבשל בשביל עכו"ם, ואף גזרו משום כך שאוסר אף להזמינו שמא ישל בשבילו, ולא שייך לגזור גזירה אלא אם כן עוקר איסור תורה, וכן הקשה הטור ע"ש. ובנאמר מרדכי ס"ק האריך לתמוה עליו שאם כן תיקשי ליה מכל הפוסקים שהביאו להלכה לשני הדינים האלו ע"ש. אולם בעל כרחך אף מאן דריש לכם לכל צרכיכם, דריש נמי ממשמעותא דקרא לכם ולא לעכו"ם, וכן מבואר להדיא בגמרא ביצה דדרשינן תרוייהו, דרשינן לכם ולא לכלבים, ובעינן נמי לדרוש לכם ולא לגבוה, ע"ש בתוס'. ואף אי לא דריש תרוייהו מלכם, הרי במכילתא מיעט מלכם תנינא דכתיב אף למעט, וכן פירש רש"י בחומש. ועיין גם א"ר סק"א שענין בזה, והביא מהמתמים דעים סי' ק"כ שתיירך דתרי לכם כתיבי, חד עצרת תהיה לכם למעט עכו"ם, ואידך הוא לבדו יעשה לכם לכל צרכיכם, ורבנן ילפי למעט כלבים. ור"י ס"ל כר"ע דדריש "נפש" אפילו נפש בהמה במשמע, והכי קיי"ל. ועוד הביא הא"ר מרש"י הנ"ל, וכתב שהקשו עליו הרא"ם ועוד מפרשים למה לא הביא הדרשה שבגמרא למעט עכו"ם מלכם, אלא דלהנ"ל א"ש שהדרוש שבגמרא הוא אליבא דרבנן, אבל לדעת רש"י פסקינן כר"י, ולכן הווקק להביא הדרשה אליבא דר"י, ועיין פרמ"ג מ"ש"ז סק"א.

ועוד מפרשים למה לא הביא הדרשה שבגמרא למעט עכו"ם מלכם, אלא דלהנ"ל א"ש שהדרשה בגמרא אליבא דרבנן, אבל לדעת רש"י פסקינן כר"י, ולכן הווקק להביא הדרש אליבא דר"י, וע"ע במשנ"ב סק"א.

אלימלך לפה - ערד

כללים בתיקון כלי ומכשירי אוכל נפש

בהקדמת המ"ב: דעו עוד שאפילו אותן פוסקים דס"ל כר"י שא"א להכין מבעו"י מותר כמו באוכל נפש, היינו לעשות כן לעצמו משום שבעיקר ההלכה הוא מותר, אבל יש דברים שאין מורין כן לאחרים שלא יבואו להקל יותר וכמו שיבואר לקמיה, ע"כ.

גם לדעתם יש אופנים שאסור לאדם לעשותם אפילו לעצמו, כגון כיבוי בקעת שלא יתעטן הבית וכיוצא בו מדברים שאינם עיקריים במלאכת אוכל נפש, ואמרנו להעתיק בזה עיקר דברי הרמב"ן במלחמות (דף י"א מדפי הרי"ף) שביאר החילוקים בטעמם, ודבריו יסוד מוסד בדינים אלו, וז"ל שם: א. אלא שבאותם דברים עיקר מכשירי גוף האוכל, כגון גרירת התנור, היתרו לגמרי במקום דלא אפשר שלא יחרוך, שאם אתה מחמיר עליו לפניו משורת הדין אתה מונעו לגמרי משמחת יו"ט. ב. ודברים שאינם עיקר אוכל נפש אלא שהם צריכים, כגון כיבוי בקעת שלא יתעטן הבית וכו', אסורים לגמרי בין להורות בין לעשות מהן מעשה ביחוד וכו'. ג. ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שאין צריכים כל כך, כגון סכין שעמדה וכו' מותר על ידי שינוי, דכיון שאפשר בשינוי לא שרינן ליה בענין אחר, אלא שאין מורין משום דשכיחי ולא אתי לאימונעי משמחת יו"ט וכו', עכ"ל.

עופות שממלאים אותם בשר וביצים, מותר לתפרם ביו"ט

שו"ע סי' תק"ט סעיף ג': עופות שממלאים אותם בשר וביצים, מותר לתפרם ביו"ט, ע"כ. ומותר גם לקשור החוט, כיון שהקשר אינו של קיימא, ואפילו באופן שהוא של קיימא (כגון שקשור חוט לדל) מותר מן הדין, אלא נכון שיתכוין להתיר הקשר במוצאי יו"ט כדי שלא יהיה קשר של קיימא (חזו"ע עמוד ע').

אורן נזרית - באר שבע

באיסור לחתוך שיפוד

שו"ע סי' תק"ט ס"ב: השיפוד שרוצים לצלות בו 'וה' ארוך יותר מדאי, אסור לחתכו ולא לשרפו, וכו'. וכ' המשנ"ב בס"ק דע"י"ז עושה אותה לכלי. ובשעה"צ סק"א כתב בת"ד: ושפוד שנשבר ראשו וצריך לחדד קצת כדי שיהא ראוי לתחוב עליו, ס"ל דזהו לא מקרי תיקון כלי גמור, וכן מוכח מהרא"ה גבי אין משחיתין את הסכין, ע"ש מה שכתב שם, וה"ה לענין שיפוד שנשבר ראשו דדין אחד הוא כמבואר בפוסקים, וכן בח"א הסכים לאסור בכל גונא ודלא כמ"א, עכ"ל. נראה מדבריו שר"ל שבשיפוד שנשבר ראשו שצריך לחדד קצת מותר לרש"י, וכן מוכח ברא"ה, אבל אח"כ נראה שהוא ממשך בחדא מחתא 'וכן בח"א הסכים לאסור בכל גונא', וזה צ"ב שהרי בא לומר עכשיו שמוותר, אז איך מביא ביחד שיטה שאוסרת, כי באמת למעיניו בדברי הח"א נראה שאוסר בזה, שבכלל צ"ד סק"ז כתב 'שפוד של עץ אין מחדדין אותו, והול"ל ובח"א הסכים לאסור בכל גונא, ומה ש"ל בס"ד בזה [אנפ"י שלשנו עדיין צ"ב] שזה הולך אדלעיל לגבי מה שכתב בתחילת דבריו בשעה"צ, שלפי מה שמחמירין האחרונים בנשבר משום תיקון מנא כדעת המאור והר"י, גם בזה אסור מדינא אף באי אפשר לו לתקן מעיו"ט, וכן סובר הח"א כמ"ש שם, 'ונראה לי אפי' בלא אפשר מעיו"ט אסור'.

הלכה ואין מורין כן

כתב הרמ"א בסימן תק"ט סעיף א' וז"ל: מותר לתקנו ואין מורין כן לרבים, ובמשנ"ב והוא הדין לתלמידיו, וכתב הב"ח שהוא הדין שלא יעשה כן בפני רבים, ובהקדמה כתב המשנ"ב שאין מורין כן לאחרים, וצ"ע. הכונה שאסור להורות לכל אדם הבא לישאל הלכה למעשה מפני מה כתב הרמ"א אין מורין כן לרבים [וגם רש"י בביצה כ"ח כתב ואין מורין כן לרבים].

יעקב דוד מבלוב - ערד

גזירה לגזירה בצורכי עכו"ם ביו"ט

הקדמת המשנ"ב סי' תק"ט: שדורשים מלכם שרי כמו כן כל אוכל נפש. גמרא, מפרש דרבנן דורשים מ"לכם" למעט צורכי עכו"ם, ומקשה העולת שבת סוסק"ח דאם כן משמע לכאורה דרב יהודה דדריש ליה למכשירין לא דריש למעט עכו"ם, וא"כ תקשי על הרמ"א שפסק הכא כמו ר"י, ובסימן תק"ב סעיף א' הסכים לדעת המחבר לאסור לבשל בשביל עכו"ם, ואף גזרו משום כך שאסור אף להזמינו שמא ישל לאוכלו, ולא שייך לגזור גזירה לגזירה אלא אם כן עיקרו אסור מן התורה, וכן הקשה הטור ע"ש.

"לכם" לכל צרכיכם, "לכם" ולא לעכו"ם

עין מאמר מרדכי סי' תק"ט ס"ק האריך לתמוה עליו, שאם כן תיקשי ליה ככל הפוסקים שהביאו להלכה לשני הדינים האלו, אלא בעל כרחו אף מאן דדריש "לכם" לכל צרכיכם דריש נמי ממשמעותם דקרא לכם ולא לעכו"ם, וכן מבואר להדיא בגמרא ביצה כ"כ"א דרשינן תהיה, וכן העיר הבגדי ישע וכן ערוך השלחן סק"א. ועיין רשב"א במגילה, ודרשינן נמי לכם ולא לכלבים, ובעינן נמי לדרוש לכם ולא לגבוה, ע"ש בתוס'. ואף אי לא ידורש תרוייהו מלכם, הרי במכילתא מיעט מלכם תנינא דכתיב אף למעט, וכן פירש רש"י בחומש. ועיין גם א"ר סק"א שענין בזה, והביא מהמתמים דעים סי' ק"כ שתיירך דתרי לכם כתיבי, חד עצרת תהיה לכם למעט עכו"ם, ואידך הוא לבדו יעשה לכם לכל צרכיכם, ורבנן ילפי למעט כלבים. ור"י ס"ל כר"ע דדריש "נפש" אפילו נפש בהמה במשמע, והכי קיי"ל. ועוד הביא הא"ר מרש"י הנ"ל, וכתב שהקשו עליו הרא"ם ועוד מפרשים למה לא הביא הדרשה שבגמרא למעט עכו"ם מלכם, אלא דלהנ"ל א"ש שהדרוש שבגמרא הוא אליבא דרבנן, אבל לדעת רש"י פסקינן כר"י, ולכן הווקק להביא הדרשה אליבא דר"י, ועיין פרמ"ג מ"ש"ז סק"א.

להכין כלי גמור ביו"ט

סי' תק"ט: למה כלי גמור ר"י מודה שאסור. עיין ר"ן ט"ו ד"ה וקסמי לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו, וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שרי באוכל נפש מלאכות הנעשות לזמן מרובה, וכמו שאין טוחנים חטים מכמות

קטנה אלא טוחנים כמות גדולה לצורך זמן רב, אי אפשר להתיר מכשירין יותר מזה, אבל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים רבים.

אלימלך לפה - ערד

מכשירי אוכל נפש

בהקדמת המ"ב סימן תק"ט הביא מש"כ המג"א דההיתר בתיקון הכלי מדין אוכל נפש, הוא בלא יכל לעשותו מערב יו"ט כגון שנתקלקל ביו"ט, או שנתקלקל מעיו"ט ולא היתה לו שהות לתקנו, או שלא ידע בו שנשבר, אבל בשכח אסור לתקנו ביו"ט, וציין במחצית השקל לעיין במ"א סי' תקכ"ז ס"ק ו', וכתב דיש לחלק ביניהם.

והתם כתב המג"א דשוכח שלא מחמת עצלות מקרי אונס, ונראה הביאור כמש"כ המחצית השקל לעיל סי' ת"ד ס"ק י"ג לבאר מש"כ המ"א סי' תצ"ט סק"ז דאין שהות ביום, דהיינו שלא היה זמן ביום לעשות, בזה נחשב דנעשה ביו"ט. והשתא יבאר דבעינן שלא יכל לעשותו מעיו"ט, וזה שייך בין שאין שהות ובין שלא ידע שהתקלקל הכלי, דאז לא יכל לעשות מעיו"ט והוא כנתקלקל ביו"ט, אבל בשכח יכל לתקן מעיו"ט אלא שנאנס, וע"ז ליכא היתר שע"ז הוא המיעוט כמש"כ המ"ב, ומשור"ה אסור אף שהוא אונס.

שפוד שרצף

כתב השו"ע סימן תק"ט סעיף א': "שפוד שרצף אע"פ שהוא יכול לפשטו בידו אין מתקנין אותו", ופי' המ"ב סק"א דהב"י ס"ל דאסור משום דהוא תיקון מנא, ולא ס"ל כרמ"א. ולעיל ריש סי' תצ"ה כתב השו"ע "וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמו"ל דמותו, והיינו דס"ל כר' יהודה דמתיר תיקון כלי במכשירי אוכל נפש, ואילו הכא כתב המ"ב בשם הב"י שאסור משום תיקון מנא, והיינו דלא ס"ל כר"י אלא כרבנן דמכשירי אוכל נפש אסור אף באי אפשר לעשותם מערב יו"ט.

והנה הביאור הלכה ביאר כן דעת השו"ע, אמנם כתב דהרמ"א שכתב בלשון ודוקא הוא משום דנסתפק בכונת השו"ע אם כוונתו לאסור בכל מקום, או דדוקא בשפוד אסר ככה"ג משום שיש המאור והר"ן, אבל בשאר מכשירי אוכל נפש מתיר, וע"כ כתב דבריו בלשון פיוש לדברי השו"ע, ועולה מזה דהרמ"ב סתם באופן אחד, והבי"ה"ל מפרש באופן אחר, ולהמ"ב קשיא סתירת השו"ע, והבי"ה"ל מתרץ סתירתו.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

כלי שדרכו להיעשות ליומו

שעה"צ סי' תק"ט סק"ב: וה"נ בכלי שמסתמא נעשה לימים רבים, ויל"ד בכלי שדרכו להיעשות ליומו אי שרי לעשותו ביו"ט (ולפי הכללים דהתירו מכשירי אר"נ). אמנם בכלים חד פעמיים אינו נפ"מ, דאף דכלי א' הוא ליומו, מ"מ דרך לעשות לימים הרבה הרבה כלים, והוי כטחינה וביציה דאף הוא ליומו, אבל דרך לעשות כל כרמו בב"א כמש"כ הפו' לעיל סי' תצ"ה. אמנם יל"ד ככוס חד פעמית שנתקמטה אי נימא דאסור ליישרה בשבת, וז"ל לימים הרבה דהוי דרך אחרת מעשיית כלים חד פעמיים באופן הרגיל, ויל"ע.

אם אסור לתקן הכף מעיו"ט

שעה"צ סי' תק"ט סק"ט: דכיון דהיה אסור אז לתקן לא גרע ד"ז מאם לא היה לו שהות בעיו"ט דשרי. ומהר"ל ס"ל דל"ד, דהתם לא היה לו שהות, משא"כ הכא היה לו שהות ואריא הוא דרביע עליה, וכך היה גדר תקנת חז"ל, ויל"ע אי הוי גם לדין בגונא שמסיבה חיצונית לא יכל לתקן מעיו"ט (כגון שאחר אסר עליו התיקון ולא יכל להמרות פיו), אי להמהר"ל יהי אסור לתקן ביו"ט.

מחט שנתקמה

מ"ב סי' תק"ט סק"ז: ודע עוד דד' הרמ"א הוא דוקא לענין שפוד שהוא מכשירי אוכ"נ, אבל שאר כלי שנתקלקל כגון מחט שנתקמה אפ"י מעט אין לפושטה לכו"ע. וצ"ב האי מחט היכי דמי, אי אינו לצורך אוכ"נ פשיטא ומאי ס"ד, ואי הוי לצורך אוכ"נ ממ"נ אי חשיב תיקון כלי גמור הרי ככה"ג גם בשפוד אסור, ולמה כ' המ"ב בלשון דחלוקין, ואי ל"ה תיקון כלי גמור אמאי אסור, וצ"ב.

דעת המחבר במכשירי אוכל נפש

בה"ל סי' תק"ט ד"ה אותו: והנה המחבר העתיק בזה הסעיף לשון הרמב"ם [וכן בסעי' שאחריו], ודעתו כפי מה שביארו בב"י דהרמב"ם ס"ל כרבנן וכו'. בפשטות כיון שהשו"ע העתיק ד' הרמב"ם דס"ל כרבנן דמכשירי אוכ"נ אסורין ביו"ט בכ"ג, בלא חולק, א"כ ס"ל דזכי הלכתא. והדבר תמוה מאד, דלעיל בסי' תצ"ה ס"א כ' השו"ע כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביו"ט חוץ ממלאכת אוכ"נ וכו', וכן מכשירי אוכ"נ שלא היה אפשר לעשותו מאתמו"ל, הרי להדיא דפסק כר' יהודה, וכן חז"ל בכל סימן זה כגון בהשחות סכין, ותפירת עופות, ובסי' תק"ז ס"ד לגבי גריפת תנור.

ובעצם דברי הבה"ל דהב"י כ' דהרמב"ם פסק כרבנן קצ"ב, דאמנם בתחילת דבריו כ"כ מכח דבריו בשפוד, אבל אח"כ הביא את ד' הר"ן דס"ל בד' הרמב"ם דס"ל כר' יהודה, ויישב הא דשפוד. וגם אח"כ פסק שם כד' הר"ן בענין אחר מטעם דהשו"ע ד' הר"ף והרמב"ם, וד' הב"י שם דהר"ף ס"ל כר' יהודה, וא"כ יתכן דהדר ביה ממש"כ בתחילה דהרמב"ם פסק כרבנן, והטעם דאסור לתקן שפוד הוא מחמת דאפשר להשתמש כן, ומוכח דאם יכל להימנע ממלאכת אר"נ ע"י שיעשה באופן המותר אסור לו לעשות המלאכה (והכא הוא חידוש טפי, דהלא טעם הבשר מיפחית שניתן בו טעם הגחלים). ועי' לעיל סי' תק"ז סק"ה משכ"ב (או דאפשר לצלות על גחלים בלי שפוד) כ"פ הב"י שם ליישב ד' הר"ן מהא דשפוד, וזהו ממש כמו שכל הרמ"א על השו"ע. ובה"ל כאן תמה למה לא כ' הרמ"א בלשון וי"א, ולפמש"כ מיישב שפיר, דהרמ"א ס"ל דזהו גם ד' השו"ע וכמש"כ הב"י בעצמו, וכנ"ל. ובפרט דבסי' תצ"ה כ' להדיא דמכשירי אוכ"נ שרו, וכנ"ל. סוף דבר ד' הבה"ל צע"ג, דלכאוף יותר נר' דהשו"ע פסק כר' יהודה.

וביותר תמוה סתירת ד' בה"ל אהדדי, דבבה"ל הבא ד"ה וה"ה סתם דד' השו"ע כד' הרמב"ם, ושכן דעתו להלכה לפסוק כר' יהודה, עיי"ה, ואילו בד"ה אותו כ' דדעתו כד' הרמב"ם לפסוק כרבנן, וצע"ג.

אין מורין כן לרבים

מ"ב סי' תק"ט סק"ח: ואין מורין כן לרבים, וה"ה לתלמידיו. וצ"ב א"כ אין כתבוהו חז"ל בגמ' והפ' בספריהם. וצ"ל דרך למעשה אסור להורות כן, אבל להלכה שרי. אמנם צ"ע כיון דהחשש שמא יבואו לתקן בנשבר בעיו"ט, מ"ל במורה כן למעשה או רק להלכה בעלמא. וצריך לבאר דבהוראה למעשה אין דרך החכם לומר בדמקרים אחרים אסור, אלא מורה רק מה ששאלוהו, לכן חיישי' שיתירו גם בזה. משא"כ כשלומד ההלכה הרי אומר את כל פרטיה, וגם הוא נדשבר מעיו"ט אסור, לכן לא חיישי' לטעות.

עוד יל"ע כששואל לחכם אין יאמר לו החכם, דאם יאמר דאסור ה"ו שקר, ושמא מוטל עליו שלא לענות, או דחז"ל גזרו דאסור לשאול הלכה למעשה (עד שיברר ההלכה בעצמו, אבל השתא אסור לו), וצ"ע.

החוט שנשאר לאחר התפירה

מ"ב סי' תק"ט סק"יח: דהחוט שנשאר לאחר התפירה מותר אף לחתוך וכו', אלא שנהגו לשרוף. משמע דשריפה עדיף, והטעם צ"ל כיון שאינו חותך בשוה דזה טעם גדר מלאכת מחתך. אבל קשה דבסק"י כ' דלשרוף ולחתוך דין א' להם. וצ"ל דגם בשריפה חשיב מחתך, אבל אינו מחתך גמור דאינו בשוה כ"כ, ולכך גם כשהתירו לאחר התפירה מ"מ עדיף לשרוף.

כלי הבלוע בו איסור

שעה"צ סי' תק"ט סק"י: דהא אפשר להשתמש בו בצונן. פי' בדרך עראי ודיעבד, אבל לא בקבוע, כמש"כ ביו"ד סי' קכ"א סעי' ה'.

הגעלת כלים ביו"ט

מ"ב סי' תק"ט סק"א: דיכול לומר דלהדיח עושה כן. יל"ע בזה"ז דאין הדרך כלל להדיח במים חמים, אם שייך לומר כן. ולכאוף דמיא לטבילה דשרי' משום דנראה כמיקר, אף דבזה"ז לא נהגו כלל לרחוץ בשבת. ואולי יש לדחות, וצ"ע.

היו לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אר"נ

מ"ב סי' תק"ט סק"כ: אכן אם היו לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אר"נ מותר להורות וכו'. וה"ה דשרי' גם אם נטרף מעיו"ט ויכל להגעיל אז, דהרי בעצם ההגעלה אין חשש דאמרי' להדיח עושה וכמש"כ בשעה"צ סק"א, וכל החשש משום בישול המים כמש"כ שם. אמנם לקמן סק"ל מנב' דיתכן גוונא דיותר להורות לאחרים אבל ייאסר ביכל מעיו"ט, ועיי"ש משכ"ב, וא"כ יתכן דגם כאן כה"ג (ויש לחלק קצת ששם הלשון בשעה"צ שאינו תיקון כ"כ, משמע דהוי קצת תיקון, משא"כ כאן כ' דאין לחוש משום תיקון כלי).

היה בהן ס' נגד הכלי שמגעיל

שעה"צ סי' תק"ט סק"לד: וכשהיה בהן ס' נגד הכלי שמגעיל. היינו בנטרף ביו"ט, אבל בנטרף מעיו"ט ועבר כ"ד שעות הדין כדלעיל סי' תנ"ב במ"ב סק"ג וסק"ד ועוד.

לא היה אפשר לו לנקבה מעיו"ט

מ"ב סי' תק"ט סק"ח. ואם לא היה אפשר לו לנקבה מעיו"ט מותר לו לנקבה ביו"ט וכו'. לכאוף הוא רק נקב שאינו נאה, דנקב נאה חשיב תיקון מנא כמב' בסי' ש"י, וגם ר' יהודה אינו מתיר עשיית כלי ביו"ט כמש"כ המ"ב בהקדמה. ואולי יש לחלק, וצ"ע.

כלי זכוכית דחויב טבילתו הוא רק מדרבנן

מ"ב סי' תק"ט סק"ל: אכן אם היה הכלי הזה כלי זכוכית דחויב טבילתו הוא רק מדרבנן, מצדד הפמ"ג דיכולין אף להורות כן לאחרים אם לא היה אפשר לו לטבלו מעיו"ט. וביאר בשעה"צ דאין חשיב תיקון כ"כ. וצ"ע כיון דסו"ס גזרו חז"ל דהוי כדאוף וא"א להשתמש בו עתה למה שאני מדאוף, והרי למעשה בפועל אין חילוק בין כלי מתכות מדאוף. ולהשי' דאיסור דרבנן הוא אגברא א"ש קצת, וצ"ע. ועוד צ"ב כיון דלא חשבי' ליה כתיקון כ"כ, אמאי אין מתירין גם אם יכל לעשות מעיו"ט. ואולי דלגבי זה דעיקרו דאוף (אף דכלי זכוכית דרבנן, מ"מ כל דתקון כעין דאוף תקון וכו') לא רצה להקל, אבל לגבי ההלכה דאין מורין כן דעיקרו דרבנן היקל בזה.

לטלטל מוקצה לצורך אר"נ ושמחת יו"ט

ברמ"א סי' תק"ט: ומותר לטלטל מוקצה לצורך אר"נ ושמחת יו"ט. אינו מובן לשון שמחת יו"ט, ואטו האם בגוונא דאינו אוכל נפש ורק יהי' לו שמחת יו"ט מטלטול המוקצה יהי' מותר לו לטלטל (כגון כלי יקר מאד שהוא מוקצה וחושש שיישבר וכה"ג), וצ"ע. ועי' כאן בטור בדברי הב"ח שכ' דלטלטל מוקצה הותר לצורך אוכ"נ רק אם יש בזה שמחת יו"ט מאד, אבל לא בכל אר"נ. ולפי"ד מיישב, אבל האחרונים דחו דבריו, וצ"ע.

אחד מבני החבורה - ירושלים

להשתמש במים שהגעילו בהם כלים

במ"ב סי' תק"ט סק"כ"ו כתב דאם יש לו מים רותחים וכו' מותר להורות לאחרים להגעיל בהם וכו', עכ"ל. ראיתי בספר משנה הלכה שהקשה מדברי המ"ב סי' תנ"ב סק"י"ג שכתב שאין להשתמש במים שהגעילו בהם כלים, וא"כ קשה איך התיר כאן להגעיל במים שהרתיחם לצורך אוכל נפש, הרי כשמגעיל בהם לא יוכל להשתמש בהם, והוי למפרע שבישלם שלא לצורך אוכל נפש, עיי"ש מה שתי'.

ולעניות דעתי י"ל דבאופן כזה יוכל להשתמש במים אלו, דהרי הטעם שאסרו להשתמש במים זה רק משום שיש הרבה מים בזול, ולמה נתייר לו להשתמש במי ההגעלה כיון דאין המים יקרים, וא"כ כאן דיש איסור משום בישול ביו"ט א"כ הוי כאן לו מים אחרים (או כמים יקרים), ובאופן כזה לא אסרו דהרי מעיקר הדין הם מותרים, דהאיסור בטל בהם כשיש ששים או שאינו בת יומא והוי לפגם.

דעת המחבר דאסור בכל גוונא משום דהוי תיקון מנא

במ"ב סי' תק"ט סק"א' מבאר דעת המחבר דאסור בכל גוונא משום דהוי תיקון מנא, ומשמע דכוונתו דאף לר' יהודה שמתיר מכשירי אוכל נפש כשלא ה' יכל לעשות מערב יו"ט, מ"מ בלעשות כלי מודה שאסור כמו שכתב בהקדמה שם, וא"כ זה סותר מה שמבאר בה"ל שהמחבר פוסק כרבנן.

ולכאורה ה' נראה לומר דמה שכתב המ"ב זה לא ממש פי' בשיטת המחבר עצמו, רק שכן ראוי לפסוק וכמו שהביא בשם האחרונים בס"ק ה', ובה"ל בשם

הר"ן והרז"ה והגר"א בדעת הרמב"ם (וכמו שצריך לומר כן בכמה מקומות בדברי המ"ב, עיין בסי' ס"ג סק"ח' דכתב דלאו דוקא טפת, ובה"ל שם אח"כ ד"ה ובלבד כתב דהמחבר לשיטתו דדוקא טפת, וכן בסי' ס"ט סק"ג המ"ב מבאר את דברי המחבר כמסקנת האחרונים דלא כפי' הב"י, וכמו שכתב שם הבה"ל, וכנראה שיה דרכו).

אך אין לשונו משמע כן, ואדרבה קשה על הבה"ל למה כתב דהמחבר פסק כרבנן, דהרי זה סותר למה שכתב אח"כ בשם הגר"א בד"ה וה"ה דהמחבר פוסק כר"י וסובר דהלכה ומורין כן, כמו שכתב כן בתחילת סי' תצ"ה. וכן המעיין בב"י יראה דחזרו בו ממה שכתב שם בתחילת דבריו דהרמב"ם סובר כרבנן, דאח"כ הביא אית פ' הר"ן בדבריו והסיק דכן ראוי לפרש ולפסוק והיינו כר"י, רק שיש מקומות שהתמירו שאין מורין כן ויש מקומות שהחמירו משום גזירות עיי"ש, וא"כ צ"ע למה כתב בה"ל דהמחבר שהביא ל' הרמב"ם פסק כרבנן, וצ"ע.

גדליה לין - חיפה

ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדין

הנה מרן ז"ל כתב (סי' תק"ט ס"ה) דמותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדין (שהוא מאכל חלב), ואחר הליבון יאפו בו פשטידא (שהוא מאכל בשר), וכתב המג"א דמשמע מהכא שמותר להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא, והעולם נוהגים איסור בזה, והביא בשם מהר"ר מרדכי יפה טעם למנהג, שאם יעשה כן לעולם לא יהיה לו רק כלי אחד ויגעילו כל פעם שישתמש בו, וזה אסור דלמא אתי למיטעי, והא דשרינן כא' י"ל כיוון שלעולם אין משתמשין בו אלא עיי' ליבון ליכא למגור, עכ"ל. אמנם הרב שער המלך בהל' יו"ט הביא מהסמ"ק סי' קצ"ט דאסור להגעיל כלי בשר בן יומו והשתמש בו חלב, וא"כ הטעם למנהג פן יבוא להגעיל כלי בן יומו, ועיין בפרך השולחן (יו"ד סי' צ"ה סק"ג) שהקשה על טעמו דבדואי ליכא למגור שאינו בן יומו אטו בן יומו, והביא שכן כתב הרא"ש להדיא (פ' כל שעה, ובשור"ת כלל כ' סי' כ"ה).

והנה בשדי חמד (מע' ה' אות ל"ו) הביא בשם כמה מגאוני ספרד דמוכח דלא חששו לזה ולא נהגו חומרא זו מעולם, ותמה על מהר"ח פלאגי ז"ע (רוח חיים יו"ד סי' קכ"א) שהביא דברי המג"א הנ"ל, וכן ככה"ח (סקמ"ה) הביא כן בשם מרן החיד"א, ובאמת אף אצל האשכנזים נראה דמנהג זה שנוי במח', דהנה השאגת אריה פסק להיתר דלא כהמ"א (בס' מדי חדש בחדשו ח"ב עמ' צ"ג), וכן בשור"ת דברי מלכיאל (ח"ד ריש סי' ס') כתב דמנהג זה נתחדש אחר הרמ"א, דהרמ"א לא הזכיר זה בשום מקום, ועכ"פ מנהג בני ספרד נוטה שמעולם לא נהגו חומרא בזה, וכ"כ הגר"מ לוי זצ"ל בשור"ת תפילה למשה (ח"ג סי' ט"ז).

יוסף חזן - באר שבע

מכשירי אר"נ שאפשר לעשותן מבעוד יום

בה"ל סימן תק"ט סעיף א' ד"ה אותו כ' דהמחבר פוסק כהרמב"ם, וס"ל דהרמב"ם פוסק כרבנן דמכשירי אר"נ שאפשר לעשותן מבעוד יום, "אסור" לעשותן ביו"ט. אבל הגר"א דעתו דלא ככה"י, אלא כהשי"ש בשיטת הרמב"ם, דהרמב"ם פוסק כר"י דמכשירי אר"נ שא"א לעשותן מבעוד יום מותר לעשותן ביו"ט. ובד"ה וה"ה כ' הבה"ל דבביאור הגר"א כ' דלהרמב"ם דוקא בסכין שנפגמה הוא דאין מורין כן, אבל בשאר מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מבעוד יום הלכה ומורין כן, ומסיים הבה"ל "ולכן לא הזכיר המחבר בסימן תצ"ה ס"א דאין מורין כן, והוא ע"פ דעת הרמב"ם". והנה המחבר הא ס"ל בשיטת הרמב"ם דמכשירי אר"נ שא"א לעשותן מבעוד יום אסור כלל לעשותן ביו"ט, ומהאי טעמא לא כתב דמותר ואין מורין כן, וצ"ע.

נתן קצנבלונג - אשדוד

פתיחת קופסאות שימורים ביו"ט

אף שבשבת יש מחמירים שלא לפתוח קופסאות שימורים, כתב האגרות משה (שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קכב) להתיר אף לדעת האוסרים, וזהו נימוקו: ולענין יום טוב כשלא היה אפשר לו לפתוח מערב יום טוב, שמעצם הדין מותר אף לעשות נקב חדש אף שהוא חמור משבירה, רק שהיה הדין דאין מורין כן לרבים כדאינתא במ"ב ס"ק כ"ח להרמ"א בסעי' א' שהוא א"כ בכלל מכשירי שא"א לעשותם מעיו"ט, לכן לשבור אף כלי שלם שגם בשבת הרבה ראשונים מתירין, יש ביום טוב גם להורות, וכ"ש באלו שמדינת מותרין לכו"ע אף שכתבתי לעיל שכל זה מדינתא, אבל למעשה אין להתיר כיון שבני תורה מועטין בעוה"ד, ובמקום שאינן בני תורה יש דברים שאין להתיר כדי שלא יבואו להקל, ורואה אני שכ"ש בזה, וכ"ש בדור ובמקום פרץ כבזמנינו ומקומותינו שצריך להחמיר, ואין לקרוע לא שק של בגד ולא של נייר ולא לשבור הקענעם ותיבות השפראטן, ואף לא לחתוך ולקרוע החבל שקשור בו השק אף בדברים שהם יותר צורך שבת, וכ"ש בדברים שאין בהם צורך שבת כ"כ רק שהוא לכבוד ועונג, שהמניעה אף רק מחמת יראה מחשש חילול שבת זהו כבוד שבת היותר גדול, אין להתיר זה בזמנינו שיש ודאי להתיר ביום טוב גם להורות לרבים, אבל בכלי גדול שמחזיק מ' סאה יש לאסור אף ביום טוב. ובאלו אוכלין שבקענעם שיתקלקלו כשיפתחו אותם בעריו"ט, נראה לע"ד דאף אם היה אסור כהא דנקב חדש נמי הוא מותר, דמסתבר בפשיטות שהא שכתב הרמ"א שאין מורין כן לרבים הוא רק בדברים שבעצם יוכלין לעשות מעיו"ט, רק משום שנשבר ביום טוב הוצרכו לעשות ביום טוב, ע"ז אמר שאין מורין זה לרבים שלא יבואו לתקן ג"כ שנשבר מעיו"ט, כמפרש הטעם בשפוד שנשבר ביום טוב, אבל בדברים שטבען להתקלקל כשיעשו אותם בערב יום טוב שאין שייך גזירה זו יש להורות שמותר גם לרבים, ולכן כיון שמותר לעשות אף נקב חדש כשא"א לעשות מעריו"ט, וכ"ש שמותר לשבור, מדינתא אין שייך להחמיר מלהורות לרבים אלא בדברים שאין מתקלקלין, והאי אפשר לעשות מעיו"ט היה משום שלא היה לו בעיו"ט, אבל כשמתקלקלין שבעצם אין יוכלין לעשות מעיו"ט יש ודאי להורות גם לרבים שמותר.

גל אור - צפת

בדין תיקון מכשירי אוכל נפש

א. איתא בשולחן ערוך סימן תק"ט ס"א וז"ל: שפוד שרצף אע"פ שהוא יכול לפושטו בידו אין מתקנין אותו. הגה. ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כן ונשבר ביום טוב מותר לתקנו, ואין מורין כן לרבים שלא

יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב, והוא הדין לכל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. עכ"ל.

וביאר הביאור הלכה ד"ה אותו דמיירי שנתקלקל ביום טוב, א"נ מעיו"ט באופן שלא יכול לתקנו, ועיו"ט בגמרא דפליגי ר' יהודה וחכמים אי שרי לתקן מכשירין, דלר"י שרי גם בתיקון גמור כגון נשבר, ולרבנן אסור אף בתיקון שאינו גמור כגון נעקם מעט (וע"ש בביאור הלכה דגם להר"ן דאסור משום דגם ר' יהודה מודה לאסור, היינו בתיקון כלי גמור, והיינו בכגון נשבר או נכפף הרבה עד שאי אפשר לצלות בלי תיקון, משמע דנעקם קצת אינו תיקון גמור), והשו"ע פסק כהרמב"ם דהלכה כרבנן דאסרי [ועיו"ט במשנה ברורה אות א' דטעמו דהמחבר לאסור גם בנעקם מעט הוא משום דגם במעט חשיב תיקון מנא, והיינו כרבנן כדכתב הביאור הלכה שם]. והרמ"א פסק כהרא"ש דהלכה כר' יהודה דשרי תמיד, וכמו"כ מצינו דכך דעת הרא"ש גופיה בשם העיטור, וכן בקרבן נתנאל אות ק' מדכתב הרא"ש יוסף ד"ה ומ"ש רבינו בשם העיטור, וכן בקרבן נתנאל אות ג', ודעת הרא"ש דשרי להשחזי אף במשחזות של אבן ע"ש. אך דעת הר"ן דדעת ר' יהודה לאסור בתיקון גמור כי עשיית כלי הוא, וכדכתב בביאור הלכה שם מדכתב הר"ן דאסור לתקן בנשבר או נכפף הרבה ויצא מכלל שימוש אף לר' יהודה, וכן מובא בקרבן נתנאל שם מדכתב הר"ן דלר"י אסור במשחזות של אבן [ועיו"ט עוד בשער הציון אות י"א]. מיהו גם לר' יהודה דשרי היינו באופן שאי אפשר אחרת, כי באפשר בלי תיקון אסור משום טרחה ותיא [וע"ע משנה ברורה אות ג'], ודעת הגר"א כהרמב"ם, אך למד ברמב"ם דהלכה כר' יהודה [ודעת הגר"א ברמב"ם ברי יהודה כהר"ן בר' יהודה, דרק בתיקון שאינו גמור שרי].

והנה בסעיף ב' כתב השולחן ערוך וזה לשונו: שפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדי, אסור לחתכו ולא לשרפו, אין משחזין את הסכין במשחזות שלה, אבל מחדדה על גבי העץ או חרס או אבן, ואין מוריס דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזות, במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחזין אותה אפילו על העץ, שמא יבוא להשחזיה במשחזות, עד כאן לשונו.

וביאר המשנה ברורה אות י"א וזה לשונו: על גבי העץ, רוצה לומר אפילו על משחזות של עץ דבזה לא יהיה תיקון גמור, והוא הדין שיכול להשיאה על גבי סכין אחר כדי לחדדה, עד כאן לשונו.

וצריך ביאור היאך שרי השולחן ערוך לתקן ביום טוב סכין אף שאינו תיקון גמור, דהא גבי שיפוד נתבאר בסעיף א' בביאור הלכה דאף תיקון שאינו גמור אסור דהא פסק כרבנן.

ויעוין בשער הציון אות י"ד דמקור הדברים דכתב המשנה ברורה דסכין שנפגמה שרי להשחיה על גבי משחזות של עץ דבזה לא הוי תיקון גמור, הוא מהב"ח ועוד פוסקים, ועיו"ט בב"ח דפסק כהרמב"ם שהלכה כר' יהודה, ואין להתייר להשחיה אלא בשינוי כשאפשר בשינוי, דהוא בכלי שצריך אותו לאוכל נפש, וצריך תיקון שאינו גמור, דבתיקון גמור אסור הרמב"ם וכדמייתי בסמך ד"ה ואיכא להקשות להרא"ש (דמיירי דוקא בתיקון שאינו גמור).

נמצא דהב"ח ביאר דמשום דלצורך אוכל נפש הוא, ואפשר לתקנו בשינוי ואינו תיקון גמור שרי לתקנו בשינוי, אך קשה דהב"ח פסק כהרמב"ם דפסק כר' יהודה, וכן למד המשנה ברורה פשוט בשולחן ערוך גבי סכין שנפגמה, ואילו בהלכה א' כתב בביאור הלכה ובביאור יתר בציון דברי המשנה ברורה אות א' דהשולחן ערוך גבי שפוד פסק כהרמב"ם דהלכה כרבנן דאסרי אף תיקון שאינו גמור, ואם כן עד כמה דסבר דהרמב"ם פסק כרבנן גבי שפוד שנוצף [עיו"ט בבית יוסף סעיף א' בסופו דלהרמב"ם נרצם היינו נעקם מעט, ונרצף היינו נכפף הרבה], ה"ה גבי סכין.

ויתכן ליישב, ולזה יש להקדים דהבית יוסף כתב דהר" המגיד פסק דהרמב"ם סובר כרבנן דאסרי לתקן ביום טוב, ומכל מקום בהשחזות הסכין שרו משום דלאו מלאכה כלל היא, ולכן אף אם נפגמה מערב יום טוב שרי לתקנה ביום טוב. והטעם דאינה מלאכה כלל משום שאינו משחזי על גבי משחזות שלה והיינו משחזות אבן, וגם היסוד חותך בדוחק, והשחזות יתכן ליישב דהמשנה ברורה רצה לומר דה"ל אי נימא דהרמב"ם פסק כרבנן שפיר אף דשרי לתקן הסכין במשחזות של עץ כדביאר הבית יוסף, וכן לומר בשולחן ערוך דהא פסק דהרמב"ם למד כרבנן, אך חידש המשנה ברורה דגם אם היינו סוברים דהרמב"ם פסק כר' יהודה דמתיר תיקון שאינו גמור, שפיר שרי לתקן סכין שנפגמה ע"ג משחזות של עץ כי אינו תיקון גמור וכדביאר הב"ח, אך לפי הב"ח נמצא דאי נפגמה מערב יום טוב אסור לתקנה ביום טוב כי זה מלאכה, ורק תיקון שאינו גמור הוא, דלכן אסור בנפגמה מערב יום טוב, וכן מביאר בשער הציון אות י"ד בשם הב"ח ועוד פוסקים, עיו"ט שם.

ג. והנה בסעיף ג' כתב השולחן ערוך וז"ל: עופות שממלאים אותם בשר וביצים מותר לתפרם ביום טוב, והוא שיתקן מערב יום טוב החוט ושימינו במחט, ויהיה שלא יחתוך החוט ביום טוב. הגה, וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו בו. עד כאן לשונו. ובשער הציון אות כ' כתב דמקורו מהמגן אברהם, וכן משמע מהגר"א. ויעוין במגן אברהם אות ט' דזהו דברי הדרכי משה.

ונתבאר בסעיף א' דלדעת הרמ"א דפסק כהרא"ש דהלכה כר' יהודה, שרי לתקן ביום טוב כלים שנתעקמו הרבה באופן שאי אפשר להשתמש בו, רק הנידון מצד טרחה שלא לצורך. וכיון דנתקלקל באופן שאי אפשר להשתמש בו שרי לתקנו ביום טוב, והוא כשנתקלקל ביום טוב או מערב יום טוב באופן שלא יכל לתקנו קודם יום טוב וכנ"ל באות א', לפי זה צריך לומר דה"ה גבי חוט שנשאר מהתפירה בעוף דשרי לחתכו, הוא משום דאף תיקון גמור שרי, ומשום טרחה שלא לצורך נמי שרי כי א"א לתקנו מבעוד יום, כי נשאר ממה שתפרו ביום טוב וכמבואר במגן אברהם, אך אינו שפיר לפי הא דנתבאר [בביאור הלכה ד"ה אות] דלרמ"א דשרי לתקן היינו באופן שיצא מכלל שימוש, דאם כן הא דשרי לחתוך החוט אחר התפירה אינו בכלל ההיתר כיון דאפשר להשתמש בעוף זה גם בלי לחתוך החוט הגם שהוא לא נוח כן, אבל לא יצא מכלל שימוש, וצריך עיון, ואי"ה יתבאר יישוב בדעת הרמ"א לקמן.

אך לשולחן ערוך דפסק כהרמב"ם דהלכה כרבנן דאסור לתקן הכלי לצורך אוכל נפש ביום טוב, אם כן יאה אסור לחתוך החוט אף אחר התפירה, וכל הא דמציונו היתר לרבנן היינו כגון בסכין שנפגמה ביום טוב, דכיון דמצוי להשתמש

בדוחק ומחדדו על גבי משחזות של עץ לא חשיב מלאכה כלל, אי נמי חיתוך החוט אחר התפירה אינו שינוי דהא כך היו עושים דחותכים החוט הנוטר או שורפים, דאם לא כן היאך היו מנתקים החוט הנוטר בעוף, וגם אינו בגדר דוחק רק חוסר נוחות, וכן משמע לשון השולחן ערוך דכתב וזה לשונו: והוא שיתקן מערב יום טוב החוט ושימינו במחט, ויהיה שלא יחתוך החוט ביום טוב, עד כאן לשונו. ולא חילק בין לפני התפירה לבין אחר התפירה.

מיהו בסעיף ד' כתב השולחן ערוך וזה לשונו: מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטמים תפורים, וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף, עד כאן לשונו. וכתב המשנה ברורה אות כ' וזה לשונו: לחתוך ביום טוב אגד וכו', ואף דכתב מתחילה דיהיה שלא לחתוך החוט היינו קודם התפירה, משום דעל ידי זה מתקנו לתפירה וחשיב כמתקן כלי (והא דכתב המשנה ברורה "כמתקן כלי", הוא משום דחותך ולא עושה פעולת תיקון מעשית ככל תיקון כלי, ומכל מקום גם בזה חשיב תיקון כלי גמור וכדכתב המשנה ברורה דמתקן הוא, וכן מבואר במשנה ברורה אות י"ז, אך שם אינו מפורש בדעת השולחן ערוך, וזה לשונו שם: ויהיה שלא יחתוך החוט ביום טוב היינו קודם התפירה לעשות אותו כדי מדתו, דהוא "בכלל תיקון כלי" (וכו'), עכ"ל. עיו"ט שם. והשתא דמציונו מן מסתבר דלא סבר השולחן ערוך לחלוק בפרט זה, משא"כ הכא דהוא אחר התפירה ואין כאן תיקון, ואף בשבת מותר כדלעיל בסימן ש"ב סעיף ט', עיו"ט שם הטעם במשנה ברורה, עד כאן לשונו.

מבואר דגם לשו"ע שרי לחתוך אחר התפירה משום דאינו תיקון, וכדלעיל סימן ש"ד סעיף ט' דכתב השולחן ערוך וזה לשונו: מותר להפקיע ולחתוך קשרי השפוד שקושרים בטלה או בעוף הצלויים, עכ"ל. וביאר שם המשנה ברורה אות מ"א וזה לשונו: דפסיקת החוט מותר בדבר תלוש כנ"ל בסימן זה, ואין בו משום מלאכת מחתך שאינו מקפיד על המדה (וכו'). עד כאן לשונו. נמצא דסיבת ההיתר לחתוך החוט אחר התפירה הוא משום דאינו תיקון, כיון דאינו מקפיד על המידה.

ועיו"ט בפרי מגדים באשל אברהם אות ט' דכתב דפירש בט"ז דשרי לחתוך הנשאר מהחוט כי אינו מכיון למידה, ונהגו לשרוף, נמצא דאינו תיקון כלל כי אינו מכיון למידה וגם אינו מלאכת מחתך משום כך, כדמבואר בסימן ש"ד ס"ט במשנה ברורה אות מ"א עיו"ט שם. אך במגן אברהם דכתב דשרי משום דלא יכול לעשותו מערב יום טוב, משמע דצריך לחשב טעם ההיתר, ונתבאר דמשום תיקון אף תיקון גמור שרי, אך משום טרחה שלא לצורך הוצרך המגן אברהם לטעם דלא יכל לעשות מערב יום טוב, והיינו לפי הרמ"א (והיינו הרמ"א במרדכי עיו"ט שם, ובפשוטות הרמ"א למדן כן שם לפי שיטתו בשיפוד וכנ"ל בסעיף א' וכתבאר).

ונראה ליישב דעת הרמ"א גבי חיתוך, אי נמי שריפת החוט לאחר תפירת העוף דשרי, אף שיכול להסתדר עם החוסר נוחות, משום דלא יחשב למלאכה כלל כיון דאינו מתכוון למידה כמבואר בפרי מגדים בדעת הט"ז, וכן במשנה ברורה אות כ', ומשום טרחה שלא לצורך נמי לא מבעיא משום דלא מצי לחתוכו קודם, כי השתא שתפרו ביום טוב נשתייר חוט שרוצה לחתוכו או לשרופו כדמבאר המגן אברהם, ולפי זה כל הא דבעינו שלא יוכל להשתמש כלל בכלי כדי שיהא מותר לתקנו, היינו כשמיירי בתיקון כלומר מלאכה, משא"כ כשאינו מלאכה כלל אין חסרון בכך שיכול להשתמש בהדחה, ואם כן אף אי נימא דלאכול עוף תפור בלי חיתוך החוט אינו בדחק כלל רק קצת חוסר נוחות, שרי כי אינו בכלל מלאכה כלל (רק נהגו לשרוף ולא לחתוך כדכתב הרמ"א). ויש להביא ראיה מהמשנה ברורה אות י"ז דהמודד לאיסור והיתר בחיתוך א"נ בשריפת החוט תלוי בכוונתו למידה, מדכתב וזה לשונו: ויהיה שלא יחתוך החוט ביום טוב היינו קודם התפירה לעשות אותו כדי מדתו, דהוא בכלל תקון כלי, אבל לאחר התפירה מה שנשאר מן החוט מותר לחתוך, עד כאן לשונו. (ובמגן אברהם אות ט' כתב דאין לחלק בין שריפה לחיתוך, רק נהגו לשרוף כשהותר לחתוך). וכן הוכח מהמשנה ברורה אות כ' דהמודד לאיסור והיתר בחיתוך אי נמי בשריפת החוט תלוי בכוונתו למידה, וכנ"ל מדמדתה לסמן ש"ב ה"ט.

נמצא דבשיפוד שנתעקם לגמרי או נשבר יש נידון בין הרמב"ם והר"ן לרא"ש אי שרי לתקנו, וכן יש מחלוקת בדעת הרמב"ם אי שרי לתקן תיקון שאינו גמור. ובסכין שחותך בדוחק דשרי לחדדו ע"ג משחזות עץ פלגי הבית יוסף והב"ח בטעם ההיתר, אי משום דלא חשיבא למלאכה כלל כי חותך בדוחק ומחדדו בשינוי, או דשרי משום דבשינוי הוא ולצורך אוכל נפש [ואינו תיקון גמור, וכל זה צריך לדעת הרמב"ם והר"ן משא"כ לרא"ש]. נפק"מ בסכין שנהיה כן מערב יום טוב [בין הבית יוסף להב"ח].

ובמשחזות של אבן מחלוקת הרא"ש והרמב"ם, וזה נידון בעשיית כלי גמור, ועיו"ט עוד בשער הציון ס' תק"ט אות י"א בדין עשיית כלי גמור.

ולחתוך חוט לצורך תפירת עוף (לפני התפירה) אסור כי תיקון גמור הוא, ולאחר התפירה שרי משום דאינו מלאכה, ולשיטת הרמ"א דחייב לטרחה שלא לצורך עיו"ט מגן אברהם.

ג. ועיו"ט בסעיף ו' דכתב השולחן ערוך וזה לשונו: אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב, עד כאן לשונו. וכתב המשנה ברורה אות כ"ח וזה לשונו: אפילו לצורך השתיה שהרי אפשר לנקבה מערב יום טוב, ואם לא היה אפשר לו לנקבה מערב יום טוב מותר לו לנקבה ביום טוב כדן מכשירי אוכל נפש, אכן אין מורין כן וכנ"ל בסעיף א' בהג"ה, עכ"ל. מבואר דדברי המשנ"ב קאי אשיטת רמ"א מדכתב המשנה ברורה "וכנ"ל בסעיף א' בהג"ה", והוא משום דהשולחן ערוך שם פליג ופסק כרבנן דאסרי לתקן אף תיקון שאינו גמור גם כשהמאורע אירע ביום טוב, אבל לרמ"א דשרי לתקן אף תיקון גמור ביום טוב כר' יהודה, אך המודד בטרחה שלא לצורך, לכן תלה המשנה ברורה ההיתר בכל לנקבה מערב יום טוב ללא יכל, דכיון שלא יכל לנקבה מערב יום טוב שרי, ואין חסרון של טרחה שלא לצורך ככהאי גוונא.

ויעוין עוד בסעיף ז' דכתב השולחן ערוך וזה לשונו: להטביל כלי חדש ביום טוב דינו כמו בשבת, כדאינא בסימן שכ"ג סעיף ז', והנה וכו', עכ"ל. וכתב המשנה ברורה אות ל' וזה לשונו: להטביל כלי חדש ביום טוב וכו', רוצה לומר דבשבת אינא דיש מחמירים מפני שאסור להשתמש בו בלי טבילה, נראה כמתקן כלי על ידי הטבילה. והכי נמי ביום טוב, ורק אם לא היה אפשר לו להטביל מערב יום טוב מותר לו להטביל ביום טוב לדברי הכל לצורך תשמישו היום, דהרי הוא מכשירי אוכל נפש, אף אין מורין כן לאחרים וכנ"ל בסעיף א' (וכו'), עכ"ל.

ויש להעיר דהא דכתב המשנה ברורה "נראה" כמתקן כלי על ידי הטבילה, פירושו דבזה חשיב כתיקון כלי, ולא רק מחזי לאנשי כתיקון כלי, וכוונת תיבת "נראה" פירושו דכך נראה לדינא, וקרי ליה "כתיקון" כי זה תיקון בפגם רוחני ולא בפגם ממשי, ואם כן עדיין חשיב לתיקון כלי, ומ"מ הא דכתב במשנה ברורה דאם לא היה אפשר לו להטביל מערב יום טוב מותר לו להטביל ביום טוב לדברי הכל לצורך תשמישו היום וכו' וכנ"ל בסעיף א', היינו כהרמ"א בסעיף א', דהא לשולחן ערוך אסור משום דפסק כרבנן, ואם כן הא דכתב לדברי הכל היינו לשיטות האחרונים שמובא בשער הציון אות ל"ה.

הונתן פיזיקוב - אופקים

סכין שנשבר ביו"ט ראשון (לסימן תק"ט סעיף א')

ביצה דף כ"ח ע"ב. גמרא. דרש רב חסדא, ואיתימא רב יוסף, אחד סכין שנפגמה, ואחד שפוד שנרצם, ואחד גריפת תנור וכייריים ביום טוב, באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן. דתניא, אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתייר אף מכשירי אוכל נפש. מ"ט דת"ק, אמר קרא, הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשירי. ור' יהודה, אמר קרא, לכם, לכל צרכיכם. ות"ק, הא כתיב לכם, אמר לך, ההוא לכם ולא לנכרים. ואיך נמי הא כתיב הוא, אמר לך, כתיב הוא, וכתוב לכם, ולא קשיא, כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יו"ט, כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט. עכ"ל הגמרא.

הנה יעוי' בדרכי משה ס' תק"ג אות א' שהביא בשם תשו' מהר"ל סימן מ"ט, דיו"ט ראשון לגבי יו"ט שני מחשב כחול, וכל דבר שאפשר לעשותו ביו"ט ראשון, אסור לעשותו ביום טוב שני, דהוי כאפשר לעשותו מעיו"ט, עכ"ד. והובא ג"כ במגן אברהם ס' תק"ט, אך לכאז' צ"ע מאד, דנהי דחשיב כחול, אבל בפועל הא א"א לעשותו מטעם הספק יו"ט (וכ"ש האידנא דהוי ודאי יו"ט), ומי גרע משכח או נאנס או לא היה לו שהות. שו"ח בהגהות רע"א ז"ל שג"כ פסק דבזה. ובמ"ב ס' תק"ט הביא ד' המג"א והגרע"א יעו"ט.

ומ"מ נלענ"ד פשוט, דכל זה בגוונא דמיירי התם המג"א, שנשבר השפוד ביו"ט ראשון, אבל אם נשבר מעיו"ט, אז נהי דביו"ט גופא שהוא עיו"ט שני, אינו יכול בפועל לתקן השפוד, מ"מ אנו לא בעינו גוה"כ דערב יו"ט דוקא, אלא בעינו שיהי לו אפשרות מקודם יו"ט, וכיון שיועד שביו"ט אינו יכול לתקן, אי"כ עיו"ט זהו זמנו, דהעיקר בזה שיכול לעשותו מקודם יום טוב. אך לכאז' יש לפקפק דהי' סבור שישתמש בו ביו"ט ראשון ויתקנו אז, אלא דהא ליתא, דאז ודאי אסור לעשותו ביו"ט ראשון, כיון שיכול לתקנו בעיו"ט, וע"כ דאם רוצה להשתמש ביו"ט שני, צריך לתקנו מעיו"ט בדוקא. אבל בנשבר ביו"ט ראשון, בזה צדקו ד' הגרע"א, דסוף סוף לא יכל לתקנו. אולם מד' הבגדי ישע שהביא המג"א, מבואר, דאם הי' צריך את השפוד ביו"ט ראשון, אז ניהא ד' מהר"ל, ובאמת דנראה דבאופן הזה גם הגרע"א מודה, דכיון דיכול לתקנו ביו"ט ראשון בשביל יו"ט ראשון, שוב חשיב אפשר מעיו"ט לתקנו. וכל קו' הגרע"א הוא באופן שלא יכל לתקנו ביו"ט ראשון, ולפי"ז ז"ל דמהר"ל מיירי רק באופן שיכל לתקנו ביו"ט קמא, ונמצא דלא פליגי אהדדי כלל.

היה לו שהות מעיו"ט אלא ששכח

יעוי' במ"ב ס' תק"ט סק"א בשם המג"א, דאם הי' לו שהות מבעו"ט, אלא ששכח אח"כ, הוי בכלל אפשר לעשותו מבעו"ט. ויל"ע דסוף סוף הא יכל לומר שרצה לעשותו בסוף היום ולבסוף ששכח. ונראה דהמכוון בד' המג"א הוא ושכח לא חשיב אנוס, ואין נפ"מ אימתי ששכח. וכן מוכח במחצית השקל והח"א. ולשון המ"ב דשכח אחר כך, הוא לומר דוקא, דאין נפקותא אם שכח אח"כ או מיד, דהעיקר הוא דשכחה לא מהניא, ואפי"ה הי' זכור מקודם עיו"ט ושכח מתחילת עיו"ט, מ"מ לא חשיב א"א לעשותו מבעו"ט. כנלענ"ד.

ליבון כלי ביו"ט (לסימן תק"ט סעיף ה')

יעוי' ביאור הגר"א, וכו"ה במ"ב ס' תק"ט ס"ק כ"ד, דלכלן כלי אסור ביו"ט, דהוי ממש כעשיית כלי, וצ"ע, דבס"ק ל' פשוט במ"ב לכו"ע, דאם לא הי' אפשר להטביל כלי חדש מעיו"ט, יטבילו ביו"ט, ומאי שנא הך תיקון מהך תיקון. (וד' הח"א שכתב טעם, ד"א דהוי דרבנן, צ"ע"ג מהמבואר בביצה י"ח ע"א). וצ"ל, דטבילת כלי חדש, כיון דאינו איסור השתמשות מדאור, יעוי' בה"ל סי' שכ"ג, לזה קיל טפי. אך לכאז' לפי"ז בלוע ואינו בן יומא דהוי נוי"ט לפגם, ורק מדרבנן הוא דאסור, יהא דינו כטבילת כלי חדש. ולא משמע כן. וצ"ע החילוק.

לחדד במשחזות של אבן ביו"ט

דף כ"ח ע"א. יעוי' פלוגתא דהרא"ש והר"ן ז"ל, אי אליבא דרבי יהודה שרי במשחזות של אבן לחדדה או לא, דדעת הרא"ש ז"ל להקל, אבל דעת הר"ן ז"ל דלא הותר תיקון כלי, כמו דלא הותר קצירה וטחינה דהוי לימים רבים. וכתב הקרבן נתנאל דל"ד, דהכא עושה אותה פעולה ליום א' או לימים רבים. ועיו"ט מש"כ בזה בס' קה"י. ולענ"ד באו"ד הר"ן ז"ל פשוטים, דהחשש הוא שיאמרו דעושה לצורך חול ולא להיום בכלל, וזה ודאי אסור. אכן הרא"ש ז"ל לשונו ר"פ אין צדין דקוצר הרבה ביחד יעו"ט, והיינו דאופן החשש דוקא בזה שמוסיף הרבה, יעו"ט ודוק.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תק"י

אין מסננין החרדל במסנתת שלו ביו"ט

כתב מרן בשו"ע סימן תק"י סעי' ג': אין מסננין החרדל במסנתת שלו ביו"ט, וכתב המשנ"ב שטעמו הוא כמחזי כבורר. וק"ק שהרי לדעת המ"א שהוא בבה"ל ד"ה אם רצה וכו' כתוב שבורר הרי הוא כאופה וכמבשל, ואם כן מותר בכל גוונא, וא"כ היאך נאסור במקום של מחזי כבורר. ועוד שבבה"ל ד"ה אין מתנין מבואר שהמ"א הלך כשיטת התוס' שהטעם שנאסרה המלאכה היא כיון שיכול לעשותה מבעו"ט, הא לא יכל יעשה בשינוי, ובסעיף הקודם לא מביא לחלק בין יכל ללא יכל, אלא שכתב בבה"ל שהחילוק הוא דבסעיף הקודם לא יכל וכאן וכו', ואם כן עדיין קשה מדוע מצריך שינוי כאן ושם אמר שמותר כדרכו, אם לא שנאמר שקגון ותמחוי הוא נקרא שינוי, ואפילו בשבת חייב ע"ז. ועדיין קשה מדוע הצריך שינוי, והרי בתוס' לא מובא שבשינוי יהיה מותר, אלא כל חילוק התוס' בין אפשר לאי אפשר.

ואולי צריך לומר שכיון שכל איסור ברייה הוא משום מיחזי, לכן אפילו שמותר לו לעשותו ומלאכת בורר הותרה, אבל כשעושה בכלי יש מיחזי שנראה כעושה לימים הרבה וכו', לכן הצריכו שינוי שלא יראה כך. ומסתימת השו"ע משמע שאסור בכל גווני, וכן פסק הכף החיים (אות ט"ו).

רועי מאדאר - באר שבע

הבורר קטניות ביו"ט

שו"ע סי' תק"י ס"ב: הבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו וכו'. וכ' הבאה"ל, מכאן קשה על האי מ"ד לעיל סי' תק"ו ס"ב בהג"ה דאסור ליטול צרור בידים, והרי הכא מבואר דביו"ט בורר כדרכו וכו'. ותי' בשם הח"א דטעמא דמאן דאסר התם הוא משום דצרור אף בחול דרך ליטול ביד [ובקטניות מה שבורר בקגון ותמחוי ולא בנפה וכברה זהו השינוי מדרך חול, כמבואר בבאה"ל לק' בד"ה אם רוצה]. והגר"ז ת' דלא התיירו חכמים בורר כדרכו אלא בקטניות שאין דרך להכין לימים רבים, אבל חיטין שדרך לבוררן לימים רבים אסרו לבורר בהם אפי' צרור שנפל בקמח מנופה (אף דבכה"ג הדרך לבוררו ליומו, ומוכח ממעשיו כן כדאי' במ"ב סי' תק"ו סק"ח), עכת"ד.

ולכאז' צ"ע לדעת הח"א, להאי מ"ד דאסור ליטול הצרור ביד, מאיזה טעם התיירו לסנן את השמרים במשמרת שלהן בלא כל שינוי (כדאי' בשבת קל"ז ע"ב ובשו"ע סי' תק"י ס"ד), והא כן הוא הדרך לסננם אף בחול.

ושמא י"ל דעצם הדבר שאינו תולה המשמרת ביו"ט הוי שינוי מדרכו בחול, ואף שדין זה לא נאסר מלתא דבורר אלא מלתא דאוהל, מ"מ האי מ"ד יסבור דרק משום הא הותר אף הסינון, או שמא י"ל דאף הח"א מודה לגר"ז דבדבר שקרוב כ"כ למאכל כסינון השמרים הותר ברייה כדרכו, ולא פליג אלא בקטניות דאף דהוא ליומו מ"מ רחוק טפי מהאכילה, ודוחק, וצ"ע.

ואף בדברי הגר"ז צ"ע, דלדבריו דבחיטין לא התיירו בורר, א"כ אמאי בנפל צרור או קיסם מרקדו בלא שינוי, הא סו"ס הרי"ז בורר גמור דכוותיה בשבת חייב חטאת, דדעת הגר"ז דלא אסר הראב"ד אלא לבורר ביד, אבל בנפה לא פליג (ועיין שעה"צ שם אות י"ב).

ואין לומר דבנפה שרי משום דהוי שינוי, דבחול הדרך ליטול ביד דווקא וכדכ' השעה"צ ש, דזה אינו אלא לדעת הח"א, אבל לדעת הגר"ז כל שהוא בורר בחיטין לא הותר כלל, ולהדיא כ' השו"ע שם דבהרקדה ראשונה אפי' שינוי לא מהני, וצ"ע.

נתנאל שובע - רמת בית שמש

סינון החרדל מיחזי כבורר

כתב המ"ב סי' תק"י סק"א שסינון החרדל מיחזי כבורר וכו', אבל בורר ממש לא הוי שגם הפסולת ראויה לאכילה, עכ"ל. ולכאורה ק"ק שכן אף בשני מיני אוכלים יש איסור בורר אם האדם לא רוצה א' מהם, וא"כ מה מועיל שגם הפסולת ראויה לאכילה הרי אינו רוצה בה, ואסור לבורר את המין שאינו רוצה.

והנה בס"ד ראיתי שאכן נגעו בזה אחרונים, ומבין התירוצים - החמד משה תירץ שהפסולת של החרדל כיון שראויה לאכילה הוי חרדל הוי מין א'. וכן לעיל במ"ב סק"י כתב על קליפת לוזים ובטנים שהוי כמין א', ובמין א' ושניהם ראויים לאכילה לא שייך בורר.

אין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ

כתב השו"ע סי' תק"י ס"ג: אין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ, ובמ"ב סק"ד כתב משום כיבוי, ואע"ג דהוי צורך אוכל נפש הא אפשר לעשותו מאתמול ואסרוהו מדרבנן, וכמובא בשעה"צ סק"י ריש"י פירש כך.

ולכאורה קשה טובא, שהרי דעת הש"ע כידוע מסימן תצ"ה שאין איסור לעשות דבר אוכל נפש ביו"ט מחמת שאפשר לעשותו מעיו"ט, וא"כ כיצד מבאר המ"ב את דברי השו"ע ע"פ רש"י הנ"ל. ועוד שהוסף המ"ב שלפי זה אם אי אפשר לעשותו מאתמול שרי, והרי לש"ע דאי יהיה אסור שכן טעמו לאסור את מיתוק החרדל לא כדפי' המשנה ברורה כרש"י, אלא מטעם אחר המובא בשעה"צ ס"ק י"ב בדעת המחמירים שלא מתירים כי אם בשינוי. והאמת שביורה קשה בדעת השו"ע גופא, שכן בבית יוסף פירש דין מיתוק החרדל ע"י גחלת של עץ ע"פ רש"י הנ"ל בלבד, והביא דין זה כאן להלכה בש"ע, וכיצד עולה כל זה יחד עם דעתו של השו"ע בס"י תצ"ה.

עוד קשה במה שפירש המ"ב שם סק"י גבי הדין דהתייר השו"ע שם ס"ד ליתן שמרים לסנן המשמרת התלויה, ופירש המ"ב שמיירי באופן שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כל כך, והרי דעת השו"ע שאוכל נפש שרי ביו"ט אף אם יכל מערב יו"ט וכו"ל.

ואגב העיר עוד דבר, הנה המ"ב שפירש כך בס"ק י"ז כתב בשעה"צ ס"ק י"ד שמקורו ממגן אברהם, והנה לעיל בס"ק י"ב במ"ב לגבי סינון חרדל הביא דעת המ"א שאם לא יכל לסנן מעיו"ט שרי ביו"ט אפילו במסנת, וכתב בביאור הלכה ד"ה אין מסננין שמה שכ' המ"א הוא ע"פ התוס', אבל לפי שיטת השו"ע בסימן תצ"ה על כרחך מה שנסאר לסנן חרדל מטעם דדרך לעשותו לימים הרבה, וא"כ אסור אף אם לא יכל לעשותו מערב יו"ט, ומה שהותר בסעיף ד' משום שעושה ליומו לשתותו והוי אוכל נפש, ואין חילוק כלל בין יכל לעשותו ללא יכל לעשותו מעיו"ט לפי דעת השו"ע, וא"כ קשה אמאי שוב הביא דעת המ"א בפ' דברי השו"ע בסעיף ד' במ"ב סק"י.

עוד בענין זה, הנה השו"ע פסק בס"י תק"י א' ס"ד גבי מוגמר שאם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות מותר אפילו מפזרן ע"ג גחלת של עץ, והנה הקשה בבית יוסף והובא במ"ב ס"ק כ"ה ושעה"צ ל"ד שבחרדל בס"י תק"י אסור כהאי גונא בגחלת של עץ, ותיירך התם משום דאפשר מבעוד יום שכן דרכו, א"כ חזינן שמרן ז"ל משתמש כמה וכמה פעמים בטעם שיכל לעשותו מבע"י, וכן המ"ב מסביר דברי השו"ע ע"פ טעם זה כמה פעמים, וצ"ע מה דעת השו"ע בענין ומה החילוקים בין המקרים.

והנה נראה לנסות לחלק בין מלאכת אוכל נפש שדרכה להעשות ביום שבו משתמשים בה (אוכלים את המוצר), לבין מלאכת אוכל נפש שדרכה להעשות קודם יום האכילה, ואין כוונת לדבר מלאכה שנעשה לימים הרבה, שהרי זה אף מרן אוסר, אלא דבר שנעשה לצורך אכילה יומי, אף דרכו להעשות קודם

יום האכילה, והחילוק יהיה כך שכל מלאכת אוכל נפש שדרכה להעשות ביום האכילה, אע"פ שאם היה עושה מאתמול היתה נשארת באותה איכות, מ"מ כיון שדרכה להעשות ביום האכילה מתייר מרן בכל אופן, אך מלאכה שדרכה להעשות קודם יום האכילה, אין לעשותה ביו"ט.

ובענין המ"ב שכמה פעמים נמנע על דברי מרן טעם שיכל לעשותו מעיו"ט, אזי יש מקומות שנוכל לומר כנ"ל, אך נראה שיש מקומות שכתב כך אע"פ שאין כן דעת מרן ואין זה טעמו, אך מ"מ כיון שדעת הרמ"א באותם מקומות נכונה ע"י טעם זה שיכל לעשות מבע"י, ע"כ כתב המ"ב טעם זה, דהיינו לדידהו שאוסרים מחמת טעם זה, והדברים צ"ע, ותן לחכם ויחכם.

משה אלחיאני - באר שבע

למתק החרדל ע"י שנותנים לתוכו גחלת של עץ

כתוב בשו"ע סימן תק"י סעיף ג' דאסור למתק החרדל ע"י שנותנים לתוכו גחלת של עץ, משום דהוי כיבוי, אבל בגחלת של מתכות מותר דאין בו כיבוי כי אם מדרבנן, והתיירו משום שמחת יו"ט. והק' הראשונים על דין זה מדוע אינו אסור משום מצרף, דכל שמרבה מתכת בוערת מצרף להמתכת. ותיירך המ"מ בשם הרמב"ן שני תירוצים (מובא בבאה"ל שם), אחד דדוקא בכלי שייך מצרף אפי' אם אינו מתכוון לצרפו משום דהוי פס"ד, אבל בגחלת שאינה כלי לא חשיב מצרף כל שאינו מתכוון, ואע"ג דהוי פס"ד, מ"מ דבבר שאינו כלי היכא דאינו מתכוון אין בו תיקון כלי כלל. ותיירץ שני כתב דדוקא במים וכדו' שייך מצרף, אבל חרדל אינו מצרף.

והנה תירץ ראשון לכאורה צ"ע, דידוע דכל החילוק בין מתכוון לאינו מתכוון הוא רק דבבר שאינו פס"ד, דאי כשאינו מתכוון לא מתייחסת המלאכה אליו כלל כיון דאפשר שלא תתקיים. אבל דבבר שהוא פס"ד לא שייך אינו מתכוון, דכיון דודאי תתקיים כאן מלאכה, א"כ בודאי מתכוון הוא, ואולי כוונתו מבוארת בכל גווני שרי' בדבר שאינו כלי ואפי' במתכוון, כיון דלא שייך מלאכת מצרף אלא דבבר שהוא כלי, אבל אם אינו כלי א"כ מה מצרף, אלא שלא התיירו רק אם אינו מתכוון למלאכה, אבל כשמתכוון אסור מדרבנן דלמא יבוא לעשות כן גם דבבר שהוא כלי גמור.

אחד מבני החבורה - ירושלים

ההבדל בין תליית המשמרת לסנן בה לבין לתלות בה רמונים

כתב המחבר אין תולין המשמרת ביו"ט לסנן בה שמרים, וביאר במשנ"ב הטעם בנעשה כאהל על חלל הכלי, ומשום הכי אסרו דהוי כעובדא דחול. אח"כ כתב המחבר ומערים ותולה אותה ליתן בה רמונים ואח"כ נתן בה שמרים, ויש לבאר ההבדל מדוע ליתן בה שמרים נחשב כאהל, ולתלות בה רמונים אין בזה משום אהל.

ונראה דכשתולה המשמרת לסנן השמרים הרי הוא צריך את תוך הכלי, ומשא"כ כשתולה המשמרת לתלות בה רמונים עיקרה נעשית לצורך גבה ולא לצורך תוכה, ולכן אין בזה משום אהל.

יעקב דוד מבלוב - ערד

בורר ביו"ט

בבאה"ל בס' תק"י ד"ה הבורר קטניות כתב: והגר"ז כ' לחלק דהתייר שבורר כדרכו הוא דוקא בקטניות, ולכאורה יש להקשות דהא הבורר כתב 'הבורר קטניות או שאר דבר', ואין לומר דשאר דבר דומיא דקטניות, דא"כ הול"ל וכיצ"ב.

ובבאה"ל ד"ה אם רוצה לאכול בו ביום, כתב דהמסקנא דלכתחילה נכון כבגון זה שהיה אפשר לו מבעוד יום לבורר האוכל מתוך הפסולת דזהו בודאי חשיב שינוי, וכמדומה שכן נוהגים העולם, ע"כ. לפ"ז הרוצה לבורר אורז ביו"ט, לדעת הס"ז כשמבררו ביו"ט יש לשנות.

פסולת מרובה ויש טורח בבריית האוכל

סי' תק"י סעיף ב', הראני ר' יוסף חיים בן זכרי ה"ו דהגר"ז כ' דבפסולת מרובה ויש טורח בבריית האוכל מבריית הפסולת, כגון שהוא דק מאוד, בכל זאת צריך לבורר האוכל, אבל בכמות שוה יש למעט בטרחא, וצ"ע לתוס' שבת (קמ"ב: ד"ה שאוכל מרובה), וצ"ע מה דעת הרב משנ"ב, דאולי נאמר מדלא הביאו משמע דלא ס"ל.

בורר שלא לצורך

נלע"ד דבבר פשוט הוא, דהא דהותר לבורר הפסולת מן האוכל, הוא דוקא כשיש צורך בברייה, משא"כ אם קליפה מעורבת באוכל, כגון קליפה של גרעין וכד', אין היתר להוציאה, דיכול לאכול האוכל בלא מפרעי.

טל טוויג - תל ציון

מלילת קטניות ביו"ט

שו"ע סי' תק"י סעיף א': מוללן כדרכו ביו"ט. מ"ב ס"ק ג': ויש מחמירין דוקא בשינוי בראשי אצבעותיו. ולדין הספרדים העיקר להתייר כדעת מרן כאן ובב"י, ושכן דעת עמודי הוראה ועוד ראשונים, וגם בשעה"צ (ס"ק א') רק הביא את המחמירים ולא פסק כן כממש, והגר"ז בשו"ע כתב רק שטוב להתמיר ע"ש. ואע"פ שמחצית השקל כתב שהרמ"א לא הביא דברי המחמירים, משום שלא מבואר בהדיא בדברי מרן שמוותר אפילו בלא שינוי. ע"ש.

נראה שכונתו רק לומר שאין זה מפורש, אבל שמשמעו להתייר בלא שינוי, ואפשר שגם הרמ"א ביו"ט סומך על המקילים ומתייר, וכ"כ הפמ"ג באשל אברהם, ולכן עכ"פ לדידן ודאי מותר לכתחילה.

הגדרת ברירה ביו"ט

לכאורה בהשקפה ראשונה נראה דהכלל בברייה לדעת השו"ע היא למעט בטרחא, דהיינו אין נפ"מ אם זה פסולת או אוכל, אלא הכלל כמה שיותר קל לבורר אותו צריך לבורר. ואם כנים דברינו יוקשה על לשון השו"ע שהאר"ך בסעיף בלשונו, מה שלכאורה היה נראה לקצר, שהבורר ביו"ט יבורר מה שקל לו יותר לבו ביום, ומה אריכות לשון מרן, לכן נראה לבאר לענ"ד שאין זה הכלל בברייה ביו"ט לדעת מרן השו"ע, דדעת מרן נראה כמו שנוכח לקמן בעוה"י"ת, כשהפסולת מרובה תמיד יש לבורר האוכל מתוך הפסולת אף אם קשה יותר

לבורר האוכל כגון שהאוכל דק, וכ"כ בכה"ח אות י"ד בשם הגר"ז ללא חולק, משא"כ בבורר שהאוכל מרובה מהפסולת, שם תלוי אם קל לו יותר לבורר הפסולת יבורר הפסולת, ואם קל יותר לבורר האוכל יבורר האוכל.

וכן יש ליישב לשון מרן: "הבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי (אם רוצה לאכול בו ביום), אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה, בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת", זהו חלק א' בשו"ע בורר פסולת מתוך אוכל כשבמיעוט פסולת והרוב אוכל.

ממשיך מרן "אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת" - זהו חלק ב' במין שבורר את האוכל כשהפסולת מרובה.

ממשיך מרן "ואם היה טורח בבריית הפסולת מן האוכל יותר מטורח בריית האוכל מן הפסולת, אע"פ שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת" - כאן חוזר מרן לחלק א' לבאר דוקא כשיש טורח בבריית האוכל, אבל אם הטורח יותר בפסולת בורר האוכל אע"פ שהוא מרובה. וזהו דוקא כשהאוכל מרובה מהפסולת, אזי תלוי מה שיותר קל יבורר.

אבל אם הפסולת מרובה מהאוכל, כתב הגר"ז והובא בכה"ח אות י"ד, וז"ל: "וכן אם הפסולת מרובה על האוכל אע"פ שיש טורח בבריית האוכל מבריית הפסולת כגון שהאוכל דק, צריך לבורר האוכל ולהניח הפסולת, כיון שכמות הפסולת מרובה על האוכל, עכ"ל. כאן חוזר הגר"ז לבאר חילוק ב' בשו"ע, ומחדש כשהפסולת מרובה תמיד בורר אוכל מתוך פסולת אפילו הטורח יותר באוכל.

ובזה מתיישב לשון מרן השו"ע כאן שלא קיצר בלשונו לומר שהעיקר הוא מיעוט הטורח כי זה לא ההגדרה הנכונה, אלא כשהפסולת מרובה תמיד בורר האוכל, ודוקא כשהאוכל מרובה שם תלוי במה שיותר קל אותו יבורר.

אורן נזרית - באר שבע

אין מסננין את החרדל במסנת של

כתב המ"ב (סי' תק"י סק"א) שמה שאין מסננין את החרדל במסנת שלו הוא משום דמחזי כבורר, אבל בורר ממש לא הוי משום דגם הפסולת שלו ראויה לאכילה, ותמוה דהרי גם בריית ב' מיני אוכלין (ששניהם ודאי ראויים לאכילה) אסורה מדאורייתא (כדאי' בס' שו"ט ס"א), וא"כ טעם זה אינו מספיק, ולכאורה הטעם הוא משום דהוא אותו גוף וחשיב מין אחד [וכיון שגם האוכל וגם הפסולת ראויים לאכילה הרי"ז מותר, אך דוקא בגלל שהם מין אחד שלא שייך בזה ברייה אחד מהשני].

יוסף חזן - באר שבע

לבורר צרור ביד מתוך הקמח

הבאה"ל מביא את הסתיירה מסימן תק"ו שהרמ"א מביא בשם יש מחמירין לאסור לבורר צרור ביד מתוך הקמח, וכאן בסימן תק"י לא הגיה מידי על מה שכתב השו"ע שהבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו, ומשמע שיכול לבורר ביד.

והביא הבאה"ל ב' תירוצים, א', דשאני צרור דדרך לבורר אותו ביד, משא"כ לגבי קטניות הדרך לבורר בכלי אבל לא ביד. ב', שדוקא בקטניות התיירו שאין דרך להכין לימים רבים, אבל לא חטין שדרך להכין לימים רבים, ולפי"ז יש להרשות דהא שם לגבי הקמח שזה חטין מבואר שבכל צרור מותר לבורר בנפה, ואפי' לא צריך שינוי, וקשה הא כיון דדרך לבורר לימים רבים א"כ יהיה אסור גם בנפה וכברה. וצ"ל דגם התיירוף השני מודה לתיירוף הראשון, דצרור דרך לבורר ביד אבל לא בכלי, אלא שאעפ"כ אין זה מספיק דהא אכתי כיון דהוי מלאכת אוכל נפש והוי כאופה ומבשל, א"כ צריך להיות מותר לגמרי, ולכן היה צריך לתרץ הבאה"ל דהוי כלימים הרבה שאסור, וכמו שאסור בטבלא ונפה וכברה דרך לבורר בכלים אלו לימים הרבה.

אלא שקשה לתיירוף הראשון אמאי אסור לבורר ביד את הצרור, הוי כמו אופה ומבשל ואפי' שדרכו בכך, דהא התיירוף הראשון לא סבר שבקמח הדרך היא לימים הרבה, ואין לומר דסבירא ליה כשיטת ה"מ דאפי' באוכל"נ יכל לעשות מעיו"ט אסור, דהא מדובר דנפל הצרור ביו"ט, וא"כ חוזרת הקושיא למה אסור לבורר ביד. ושמא התיירוף הראשון סבר שבורר לא הוי כאופה ומבשל, אלא כל מה שאסור מהתורה בשבת אסור ביו"ט, ורק בשינוי מותר (וצ"ע דהא בבאה"ל הבא הביא את הנהגות האם בורר זה כמו אופה ומבשל דדוחה לגמרי או לא, ושם נראה דמסיק דהותר לגמרי, וא"כ איך אפשר לומר שכאן סבר שזה לא כמו אופה ומבשל). ועיין בבאה"ל בס' תק"ד בד"ה משום בענין טחינה באוכלין, ודו"ק.

יונתן זרביב - ביתר עילית

לבורר הפסולת מן האוכל ביו"ט

כתב בשו"ע סי' תק"י סעיף ב' שמוותר לבורר הפסולת מן האוכל ביו"ט, במה דברים אמורים כשהאוכל מרובה על הפסולת. וכתב המ"ב סק"ח וז"ל: "דאי טוב יותר לבורר הפסולת שטיירתו מעוטה", עכ"ל. וצ"ע מה כוונתו "טוב יותר", האם כוונתו דמעיקר הדין אין איסור ומה שירצה יבורר, ורק "טוב יותר" למעט בטיירחה, או דילמא כוונתו דמעיקר הדין אסור לבורר האוכל שעי"ז מרבה בטיירחה, ומש"כ "טוב יותר", היינו שטוב ונוח יותר לבורר הפסולת בכה"ג, ולכן כך יעשה, וצ"ע.

אורייה סקנדריון - בני ברק

ביאור הא דלא חיישינן בסודר שבלוע בו יין לסחיטה

הב"י בסוף סי' תק"י מביא: כתב הר"ן הא דלא חיישינן הכא בסודרא דילמא אתי ליד' סחיטה, כתב הר"ז"ה דהכא ביון, וביון ליכא למיחש לסחיטה, והכי אמרינן בהדיא בגמ' ריש פרק שואל דהני נשי דמלוין חצבי מיא, משום הכי לא פרסי' סודרא עילוייה חצבא משום דילמא אתי ליד' סחיטה, וכתבו שם התוס' מכאן מיייתי ר"ת ראייה דבין ושמן לא שייך סחיטה, עכ"ל. ובמשנ"ב כאן בסעי' י' סק"ג כתב, שבין לא שייך לגזור שמא יסחוט, דאין בסחיטתו משום ליבון כמבואר בס' שו"ט ס"י.

והתוס' שמוכא בב"י הוא בדף קמ"ח: ד"ה ניפרוס, ושם הם מציינים לדבריהם לעיל דף ק"א. בד"ה האי מוסכרייתא, ובדבריהם שם בדף ק"א. הם כותבים טעם למה ביון לא גוזרים משום סחיטה, א. משום דאין אדם חושש לסחוטו, כיון דע"י סחיטה אינו יכול לנקותו מריחו וחזותו. ב. גם אין דרך לסחוט בגד לצורך משקה

שבו. ע"כ דבריהם. ובפשטות כוונתם שאין דרך לסחוט בגד וכו', מצד שזה מאוס לשתות משקה כזה שהי' בלוע בבגד.

יעקב משה הכהן קליין - מודיעין עלית

ברירת קטניות ביו"ט

כ' הבה"ל סי' תקי"ז ד"ה הבורר קטניות להק' על המ"ד הנזכר בס' תק"ו דבנפל צורו לקמח דאסור ליטלו מטעם בורר, וכאן כ' השו"ע להדיא דאפשר לבורר קטניות כדרכו. והנה על ק' זו מציינו ג' תירוצים, ד' הט"ז (והובא גם בס' תק"ד בבה"ל ד"ה משום) דכונת השו"ע להתיר ברירת קטניות רק כדרך שבורר בשבת, והביא דרוב האחרונים דחו בדרי. עוד מציינו תל' הגר"ז דכל מה שהותר כאן בורר הוא רק בקטניות שאין בהם דרך לבורר לימים הרבה, אבל לא בדגן (כדהתם, דאיירי בקמח דגן) שדרך לבורר לימים הרבה. ובס' תק"ד בבה"ל שם הביא דעדיין יקשה עליו ממה שאסר המהר"ל להוציא פירורי מצה הגדולים מהקמח מצה, דהרי זה דרך לעשותו ליומו. עוד תירץ הח"א דהתם הו' דרכו להוציא הצורר מהקמח, משא"כ הכא אין דרך לבורר בקמח ותמחוי. והנה יש להעיר בפסקי המ"ב, דהמ"ב הביא לפלו' זו ג' פעמים, הכא, ובס' תק"ד בבה"ל שם, ובס' תק"ו סק"א. ובכ"מ הביא בצורה שונה, דבס' תק"ד שם הביא את ד' הגר"ז והח"א ונשאר בצ"ע על שניהם (אלא דעל הגר"ז הק' קושיא, ולכן נשאר בצ"ע, משא"כ על ד' הח"א כ' דמיושב הכל, ואעפ"כ נשאר בצ"ע, ואינו מובן למה. ואולי זהו חידוש גדול דלפ"ז בד"כ אסור לבורר ביו"ט). ובס' תק"ו הביא את ד' החי"א במ"ב, ואילו את ד' הגר"ז הביא בשעה"צ. וידוע דכשיש ב' הכרעות אולי' בתר ההכרעה שבמ"ב (כן שמועתי בשם הגר"ק (עוד), וא"כ עיקר ההלכה כהחי"א. ואילו בס' תק"ו הביא את ד' החי"א בקצרה, ואילו בד' הגר"ז האריך וסיים "ולפ"ז" דמשמע שיותר נוטה כהגר"ז. וצ"ע אך נתכחו להכריע למעשה, ואולי כונתו להכריע כב' השיטות, וצ"ע.

עוד יש להעיר בעיקר דברי החי"א דכל דבר שדרך לבורר ביד אסור ביו"ט, א"כ אמאי מותר לבורר בתמחוי (שזו קערה גדולה כמב' בה"ל שבת, ורק אין דרך לבורר בה), הרי שם בורר ביד. וצ"ל דאף שדרך לבורר ביד, מ"מ כיון שאין הדרך לבורר בכלי זה שרי, ולפ"ז הוא קולא בד' החי"א, דכל דבר שדרך להוציאו ביד (וכגון הפירורי מצות מקמח מצה הנ"ל) יכול להעבירו לכלי שאינו כליו ויהי' מותר לבורר [וקשה אמאי לא הזכיר המ"ב עיצה זו, י"ל], וצ"ע.

תליית המשמרת ביו"ט

כ' המ"ב סי' תקי"ז סקט"ז דתליית המשמרת נעשית בצורה כזו שמותח פי המשמרת ע"ג הכלי בעיגול, ונעשה כאוהל על חלל הכלי, ומש"ה אסור דהוי כעובדא דחול. הנה מב' דטעם האיסור הוא מחמת דהוי כעובדא דחול, וא"כ מ"מ נקט המ"ב הלשון ד"נעשה כאוהל", והו"ל למימר דהוי ככסוי, וכשכתב "אוהל" משמע דבא לומר דיש בזה לתא דמלאכת עשיית אוהל, וצ"ע.

ונל"פ עפמ"ש הב"ח בס' תצה"ס ב"ב בשם תוס', דמדינא הוי שרי לבנות ביו"ט, דמתוך שהותר בנין לצורך אוק"נ דמגבן הותרה נמי שלא לצורך, אלא דאסור מדרבנן משום דהוי עובדא דחול. והנה נתבאר בס' שט"ו במ"ב סק"א דאוהל אסור משום דהוי תולדת בונה, וא"כ הרי מתבאר מהב"ח דכל איסור אוהל ביו"ט זהו מדרבנן מחמת עובדן דחול. וזה כונת המ"ב כאן, דתליית המשמרת לעולם הוי אוהל, אמנם הוא מותר מדאורייתא ואסור מדרבנן מטעם עובדן דחול. [אלא דיל"ע אי בעלמא פסק המ"ב כהב"ח בזה דבונה ביו"ט הוי דרבנן, וצריך תלמוד].

לקלוט בעצמו שומן הצף על החלב אפי' בשבת

כ' המ"ב סי' תקי"ז סק"ג דמותר לקלוט בעצמו שומן הצף על החלב אפי' בשבת, ורק כשיגיע סמוך לחלב יוהר להניח קצת מהשומן שלא יהיה בורר, וסיים דאיירי שרוצה לאכלו בו ביום וכו'. וצ"ע, דאם רוצה לאכול השומן יכול ליקח את כולו, דהוי אוכל מתוך פסולת וביד (דהרי כ' שקולט בעצמו), ו"מיד" א"צ ביו"ט כנזכר בתחילת הסימן (ולא משמע כ"כ דקאי רק על שבת). ואי נימא דאיירי שרוצה לאכול החלב, עדיין קשה דביו"ט שרי גם זה, כנ"ל בתחילת הסימן, וצ"ע.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

מיחוי כדש

מ"ב סי' תקי"ז סק"א: ובי"ט כשהוא רוצה לאכול לא גורו. אינו מובן למה, הלא הותר רק מלישה ואילך כדלעיל סי' תצה"ה. ועי' סי' ש"ט בשעה"צ סק"א דכ' דטעם האיסור הוא משום דמיחוי כדש, ומה"ט התירו הכא, וכ' דלפמ"ש שהתירו בשינוי אין ראייה, והיינו דאפש"ל דהוי דש ממש, ויקשה כנ"ל דדישה ממש לא התירו, ומ"ל דהוא בשינוי, וצ"ע.

מדלא הביא הרמ"א את ד' היש מחמירין מה ס"ל

שעה"צ סי' תקי"ז סק"א: ובפמ"ג מפקפק בזה עיי"ש. שכ' דמדלא הביא הרמ"א את ד' היש מחמירין מוכח דלא ס"ל כוונתו, והמ"ח כתב דלהיפך, דכיון דהביא את ד' היש מחמירין בס' ש"ט סמך ע"כ, ולא הוצרך להביאו כאן.

מנפח מעט מעט ואוכל

שו"ע סי' תקי"ז: ומנפח מעט מעט ואוכל. והיינו דהתירו לזרות (כמב' לעיל בס' תק"ד בבה"ל) בשינוי. וצ"ע דהלא לא התירו עד לישא שום מלאכה ואפי' בשינוי כמב' בס' תצה"ה, וא"כ מה אכפ"ל דעושה בשינוי.

לבורר מעיו"ט

מ"ב סי' תקי"ז סק"ו: טוב למעט בטירחא וכו', אבל אינו חיוב, כמב' בבה"ל ד"ה אם דהסיק דבגונא שיכל לבורר מעי"ט נכון שיבורר אוכל מתוך פסולת דחשיב שינוי, ואם יש חיוב למעט בטירחא, הלא זה חומרא דאתי לדידי קולא.

בורר ביו"ט

מ"ב סי' תקי"ז סק"ו: דאין איסור בורר ביו"ט בזה מה"ת כו', וכאופה ומבשל דמי. זהו כד' השו"ע לעיל סי' תצה"ה סי"ג, אבל המ"ב הביא שם הרבה הפוסקים דהתורה התירה רק מלישה ואילך, ולפ"ז ל"ש לומר דכאופה ומבשל דמי, אלא הוא היתר מיוחד כמו שהתירו בכמה מלאכות (טחנית תבלין, ורייה בשינוי ועוד).

כיצד בורר ביו"ט

מ"ב סי' תקי"ז סק"ח: ואם הם שוים בכמותם בורר איזה מהן שירצה, ונרשם בשעה"צ בשם הט"ז. ואף דהט"ז ס"ל דבורר ביו"ט הוא כמו בשבת עיי"ש, מ"מ ד"ז כ' בד' השו"ע. ועי' בזה.

לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם

רמ"א סי' תק"ז: ולוזים ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם לא מיקרי הקליפה פסולת, כיון דאורחיהו בהכי ועדיין מעורבין (טור). הטור כ' ד"ז על מש"כ דאסור לבורר פסולת מתוך אוכל אם הפסולת הוא הרוב כיון דהפסולת הוא מוקצה, אבל מדין ברירה שרי, ולכן כ' דמ"מ לזים וכו' ל"ח קליפתן מוקצה כיון דעדיין הוא שומר לפרי, ומותר להוציאן ביו"ט דהלא מדין ברירה שרי פסולת מתוך אוכל. אמנם השו"ע פליג עליה כדמב' בדבריו, וא"כ ודאי אין כונת הרמ"א לומר את דברי הטור לגבי מה שנאמרו (דהלא הם לא שייכים כאן), אלא כונתו דכמו דלגבי דין מוקצה ל"ח מוקצה מחמת דחשיבי חלק מהפרי, כמו"כ כלפי דין טירחא ל"ש בהו, דכל דין טירחא שמצינו בחז"ל זהו רק במלאכה וכדו', אבל באכילת אוכל לא מציינו דצריך לאוכלו בצורה שלא יהי' טירחא, וכיון דקליפות הלוזים חשיבי כחלק מהאוכל, א"כ כשמפרידם חשיב שמפריד את האוכל בעצמו, ולכן שפיר יכול לבורר אך שירצה.

אמנם האחרונים הק' כמה קושיות, חדא דמ"ש משאר שני מינים דגם בהו שייך ברירה, וא"כ קליפות הלוזים והלוזים יחשבו לכה"פ כב' מינים. והביאו את ד' הי"ש"ט, והק' עליו דגם קולף שומים כ' הב"י דחשיב בורר, אף דהוי שומר. ועוד הק' דמ"מ הוי טורח יותר (וי"ל ב' קצת כמש"ל לעיל).

בורר כשאפשר מבעוד יום

בה"ל סי' תקי"ז ד"ה אם רוצה: אכן מה דהעיר דצריך לאסור מטעם דהיה אפשר לעשות מבע"י, לכא' הדין עמו. לפ"ר אינו מובן, דאם ס"ל להט"ז דבורר ביו"ט דינו כמו בשבת מה שייך ענין יכול לעשותו מבע"י. ועי' בט"ז דדעתו מב' דכל מה דמחמירין ביו"ט כמו בשבת בבורר זהו רק אם היה אפשר לעשותו מבע"י, אבל אם לא היה אפשר מבע"י שרי. [ולפ"ז היה אפשר ליישב דכל מה דהתירו פסולת מתוך אוכל הוא רק בא"א מבע"י, אלא דבכה"ג גם שרי לבורר ע"מ להניח, ומב' להדיא כט"ז דיש גונג דאף דאסור לבורר להניח, מ"מ פסולת מאוכל שרי].

שיטת הרשב"א בבורר

בה"ל סי' תקי"ז ד"ה אם רוצה: [והרשב"א אפשר דאזיל לשיטתו דס"ל דגם בשבת אם בורר לאלתר אין חיוב חטאת וכדמשמע בעבוה"ק]. משמע דמ"מ מודה הרשב"א דמדרבנן אסור, וא"כ יקשה דהו"ל לבורר ביו"ט, ומשמע מהבה"ל קצת דהרשב"א לא הוצרך לזה. ואין לומר דברבנן ל"א הכי כדמשמע בסק"א ובה"ל ד"ה אין מסננין. וצ"ל דאינו מוכרח, וגם להרשב"א צ"ל כמש"כ בבה"ל בהמשך.

שינוי בבורר

בה"ל סי' תקי"ז ד"ה אם רוצה: לבורר האוכל מתוך הפסולת דזה ודאי חשיב שינוי. וצ"ע מה יעשה בגונג דהפסולת מרובה או דק דרך לבורר האוכל, וכמש"כ בשו"ע.

פסולת שראוי לאכילה

מ"ב סי' תקי"ז סק"א: שגם הפסולת ראוי לאכילה. צ"ל דראוי לאכילה יחד עם החרדל ואוכלין כן, אבל אין אוכלין הפסולת לבד, דאל"כ לא גרע מב' מינין דאסור.

בורר להניח

שעה"צ סי' תקי"ז סק"ח: ואף למה דפסק הרמ"א לעיל דאף להניח שרי משום דבורר הותר ביו"ט, ג"כ אסור משום דעשוי לימים הרבה, ואפשר ג"כ דדמי לנפה וכברה. ונפ"מ בין הטעמים אי שרי לסנן חרדל בשינוי, דלטעם קמא שרי (וכמש"כ השו"ע לעיל סי' תקי"ז ס"ו דמותר לעשות שאור בשינוי, ובי' המ"ב דדרך לעשות לימים הרבה, ומ"מ בשינוי שרי. ואי הוי מטעם דדמי לנפה וכברה לכא' אסור בשינוי, דלא מציינו היתר בכלים אלו לעשות בשינוי). וקשה דבה"ל ד"ה אין מסננין נקט דשרי בשינוי כטעם קמא. ועו"ק דהמ"ב סק"ב נקט כטעם בתרא. ועי' לקמן בבה"ל ד"ה מותר ליתן בה שמרים, שכ' דהטעם דאסור בנפה וכברה הוא משום דע"י כלים אלו דרך לעשות לימים הרבה, והוי כעין קצירה וטחינה. וא"כ יקשה מאד, כיון דדרך לסנן חרדל לימים הרבה וכמש"כ השעה"צ בטעם קמא, ומסתמא מסננין במסננת שלו, א"כ הרי מסננת שלו היא כנפה וכברה ויאיסר גם בשינוי. וכן קשה מה הם ב' הטעמים שכ' השעה"צ, הלא גם לטעם קמא כיון דסו"ס מסננין במסננת שלו לימים הרבה חשיב כנפה וכברה, וצ"ע. [ואולי כיון דסינון חרדל אינו בורר אלא רק מחוי כבורר כמש"כ בסק"א, לא החמירו מלעשותו בשינוי לכו"ע, וצ"ע].

אינו שוה לכל נפש

מ"ב סי' תקי"ז סק"ד: של עץ. ואע"ג דהוי לצורך או"ג, הא אפשר לעשותו מאתמול ואסורו מדרבנן ולפ"ז וכו'. לעיל בס' תקי"ז סק"ה הביא ב' טעמים אחרים בשם עבוה"ק, הא' מטעם דאינו שוה לכל נפש, והב' דכיון דאפשר ע"י גחלת שראוי ומצוי יותר אסור (ולכא' כונתו דאם יוכל לקבל את התוצאה שחפץ בלא לעשות מלאכת או"ג לא הותרה לו, ועיי"ש משכ"ב). ואילו כאן הביא את הטעמים דאפשר לעשותו מאתמול ודרך לעשותו לימים הרבה, ואילו את טעם דאינו שוה לכל נפש הביא כצירוף, אבל לא פסקו להלכה מדעתיה ע"פ ע"י שינוי, ולהאי טעמא אסור אפי' יש שינוי לכא'ו. וצ"ע בד' המ"ב.

אוכ"נ דאפשר לעשותו מאתמול

מ"ב סי' תקי"ז סק"ד: הא אפשר לעשותו מאתמול. לד' השו"ע לעיל בס' תצה"ה דלא אכפ"ל באוכ"נ דאפשר לעשותו מאתמול, ובכ"ג שרי לעשותו ביו"ט, א"כ ע"כ ס"ל כטעם השני דדרך לעשותו לימים הרבה, וממילא לד' השו"ע ודאי דלא שרי בלי שינוי גם בא"א לעשותו מאתמול.

מיתוק חרדל

שו"ע סי' תקי"ז: ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ, אבל בשל מתכות מותר. עי' לעיל סי' תק"ב סק"ד בשם הכ"ס דאסור ליגע היצינדאל"ץ בברזל מלובן ביו"ט דחשיב ממציא אש, אבל בגחלים אפי' עוממות שרי דחשיב שהאש נמצא בהם. ולכא' הוא אותו יסוד דהכא דבמתכת מלובנת ליכא כיבוי (דאו'), ובגחלת של עץ איכא כיבוי.

חיוב מבעיר בגחלת של ברזל

מ"ב סי' תקי"ז סקט"ו: בשל מתכות, וליכא כיבוי דאו' ואע"ג דיש בו איסור כיבוי דרבנן. בס' ש"ח נזכר בשעה"צ סק"א בשם לח"מ דכשעושה מהברזל גחלת

בוערת חיוב משום מבעיר, שררי נעשה דבר השורף, וא"כ ע"כ כאן דהוי רק דרבנן איירי בפחות מזה. ולאידך גיסא מב' בס' רנ"ג סעי' ג' דמותר להניח קדירה ריקנית על האש בשבת. וצריך ביאור מה השיעור דמותה, ומה השיעור דאסור מדרבנן דאיירי ביה הכא דאסור לכבות, ומינה דאסור להבעיר בשיעור זה, ומה השיעור דאסור מדאורייתא. [אמנם ד' החו"א בס' נ' סק"ט דהמחמם את המתכת בשיעור י"ס אסור משום מבשל, ולכן ע"כ ב' דהא דס' רנ"ג ס"ג איירי בקדירה של חרס, וא"כ יתכן דאין גונג דשרי].

מיתוק חרדל ביו"ט כשאפשר מעיו"ט

מ"ב סי' תקי"ז סקט"ו: התירו משום שמחת י"ט. ואף דיכל לעשותו מאתמול, וכן ד"ז נעשה לימים הרבה, מ"מ התירו מחמת שמחת י"ט, אע"פ שחרדל אינו פת בשר או יין שא"י בלעדיהם, וכן לקמן למד מזה המג"א לחימוץ המשקה (וכל פלו המ"ב עליה זהו רק מחמת דהוי צירוף דאו' דלא מקלינן משום שמחת י"ט). וצריך ביאור מה הגדר בזה שהתירו משום שמחת י"ט האיסורים הנ"ל.

ולד' הר"ה דאינו שוה לכל נפש הוא מאד קשה דאין יתכן דאינו שוה לכל נפש, ואעפ"כ התירו משום שמחת י"ט. אמנם בלא"ה המ"ב לא פסק כהר"ה (דהרי לדבריו אסור בגחלת של עץ אפי' בשינוי, והמ"ב התיי' לכה"פ בשינוי), א"כ יתכן דהוא חלק על עיקר הדין או על טעמו.

בענין צירוף

מ"ב סי' תקי"ז סקט"ו: ועי' בבה"ל דלהפ"ו שסוברים דצירוף הוא דאו' אין להקל בזה. ועי' בחזו"א נ', ח' מש"כ ליישב.

אוכל נפש שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כ"כ

מ"ב סי' תקי"ז סק"ז: ומיירי באופן שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כ"כ. וכה' לעיל בבה"ל ד"ה אין מסננין כ' דהכא אין דרך לעשות לימים הרבה, וא"כ לד' השו"ע שרי, והמ"ב סתם כד' הרמ"א ולא הזכיר כדרכו (לקמן סק"א) ועוד מקומות, דלהשו"ע א"צ לזה. ושמא כיון דהיא חומרא רק לד' הרמ"א לא הוצרך להזכיר דלהשו"ע יש להקל.

הערמה ביו"ט

מ"ב סי' תקי"ז סק"ט: ונותן בה רימונים מתחילה. יל"ע האם התירו גם בגונג דיש לו מקום להניח הרימונים בטוב וניכר דעושה דרך הערמה, האם ג"כ שרי.

גדר אפשר לעשותה מעיו"ט

שעה"צ סי' תקי"ז סק"ח: ומש"א בגמ' התם א"א הכא אפשר, ע"כ נפרש דמלאכה בעצמותה אפשר לעשותה מבערב, ולהכי אסור רבנן אפי' איתרמי לאיש הזה שלא היה אפשר לו. מב' דחידש השעה"צ בד' השו"ע דאפשר לעשותו מבע"י אינו תלוי במציאות, אלא בצורת המלאכה בד"כ בין לקולא ובין לחומרא. ותמוה מאד דעד לכאן לא הוזכר כן. ועי' בס' תצה"ה וכן בהמשך שכ' על עשיית מיני מאכלים אם היה לו שהות אסור, ואם לאו מותר, ולא הזכיר דלד' השו"ע ישתנה הדין, וצ"ע.

שו"ר דז"ה כונת השעה"צ, אלא כוונתו דלפי ב' המג"א דבגינה הדרך לעשות לימים הרבה יקשה הרי בגמ' כ' דהטעם הוא מחמת דאפשר לעשותו מאתמול, ועכ"ל דכיון דאפשר לעשותו מאתמול ממילא רגילין לעשותו לימים הרבה, וזהו שסיים דאינו בורר כ"כ, וכונתו בזה דחוק.

עשיית גבינה ביו"ט

שעה"צ סי' תקי"ז סק"ח: משום דחשש לד' המאור. דס"ל בפ"ב דביצה דחלב עדיף מגבינה אפי' בת יומא. וצ"ל דכוונתו דמה"ט חשיב דאינו שוה לכל נפש. ויש לדון בגבינה רכה בזמנינו שהיא שוה לכל נפש (ובזמננו יתכן דהוי משתמשין בקשה). אמנם יתכן דבלא"ה לית בה משום בונה, ורק בקשה שייך זה, וצ"ע.

מגנב ביו"ט

שעה"צ סי' תקי"ז סק"ח: וצ"ל לדדידה דאף שדרך לעשות אותה לימים הרבה, מ"מ לא השוה אותה לקוצר ממש. חזי' דלא כל דרך לעשות לימים הרבה שוה. ובהו מיושב מש"ק מס' תצה"ה סק"ג דמב' דטעם איסור קוצר וכל הנך הוא דדרך לעשות הכל בפ"א, ובמקו"א (סי' תקי"ז סק"ה) כ' הלשון דדרך לעשותם לזמן מרובה ומ"מ אסור בשינוי. ואילו בשאר כ' השו"ע בס' תקי"ז ס"ח דמותר בשינוי, ובי' המ"ב דדרך לעשות לימים הרבה ולכן שרי בשינוי. וק' מה החילוק, וכו' בס' תצה"ה ותק"ו ב' חילוקים עיי"ש. אבל כאן מב' דלא כהחילוק שכ' בס' תקי"ז סק"ה (ושם מב' דלא כהחילוק שכ' בס' תצה"ה, וכמ"ש כ"א במקומו), דהרי מגנב בד"כ עשייתו היא באופן האסור, וכ"ש האב מלאכה שהוא בונה שהוא בדרך האסור, אלא ע"כ דיש שאסרו ויש שהתירו לפי הדימוי, וצ"ב הכלל בזה.

העמיד החלב במקום חם כדי שיקפא

שעה"צ סי' תקי"ז סק"ב: דאם העמיד החלב במקום חם כדי שיקפא דכו"ה הוא בכלל בורר. יל"ע בהוציא החלב מן המקרר ושכחו שם עד שהחמיץ ונעשה גבינה, האם עבר על איסור בורר בשוגג [דהגבינה הנעשית מזה ראויה למאכל, אם כי דהיא מרה במקצת], או דלמא דאין פעולתו נחשבת בורר אלא הוצאה לשימוש, ומה ששכחו שם ל"ה מעשה. ועוד דיתכן דמקום חם הכונה מקום חם ממש, אבל בהוציא לאורי ל"ח כן, ואינו נראה. עוד יל"ע אי חשיב מקלקל כיון דאין טעמו טוב בחלב, או"ד כיון דראוי לאכילה ל"ח מקלקל, ואכ"מ.

להעמיד חלב ביו"ט

שעה"צ סי' תקי"ז סק"א: ועוד יש טעם בירו' שאם אתה מתירו להעמיד חלב ביו"ט, אתי לחלוב ולהעמיד מ"ט לחול. ק' דהוי גזירה לגזירה, דמדאורייתא שרי משום הואיל (ולומר גזרו שמה יעמוד קודם שקיעה"ח הוא דחוק). ושמה לא ס"ל לירו' הואיל [ויקשה כיון דפסקי' כן (לעיל בס' תצה"ה ס"ו וש"א) דלמה הביאו]. ועי"ל דכיון דהרגילות להעמיד למחר חשיב כולה חזק גזירה, ועי' בהג"א (בס"ק הבא) שכ' וזה"ה כאן לפי שהוא לימים הרבה וכמ"ש בירושלמי על המעמיד. הרי דהבין הגר"א דכונת הירו' מצד שרגילין לעשותו לימים הרבה. ובמ"ב מב' לא כן, דהרי הביא טעם זה (דמיים הרבה) במ"ב, וכו' בשעה"צ דהגר"א כ' עוד טעם. וצ"ל בד' המ"ב, דבמש"כ הגר"א שהוא לימים הרבה, הכונה דחיישי' שמא למחר. ודוחק.

גיבון לחולה שאין בו סכנה

מ"ב סי' תקי"ז סק"ב: ועי' בפמ"ג שמסתפק אם מותר לעשות ד"ז בעצמו לחולה שאב"ס. משמע דאסור אפי' בשינוי, דאל"כ יעשה בשינוי, והטעם דדמי

לקוצר דדרך לעשותו לימים הרבה ואסור בשינוי, וכ"כ הבי"ב בס' תצ"ה בשם הרמב"ם דבורר הוא מהמלאכות האסורות קוצר, ואסור בשינוי כמש"כ שם.

עיקר כהשיטות דכל מלאכות שקודם לישה אסורות רק מדרבנן

שעה"צ סי' תק"י סקכ"ד: דלד' הרשב"א דבורר הוא מלאכה דאו' וכו'. ומ"מ במקום צורך גדול התייר ע"י גוי, ומבני דס"ל לעיקר כהשיטות דכל מלאכות שקודם לישה אסורות רק מדרבנן.

לקלוט שומן מהחלב

מ"ב סי' תק"י סקכ"ג: ומותר לקלוט בעצמו וכו'. פי' אפי' ע"י יהודי ואין כונתו למעט כלי, דהרי כ' במשאיר מעט מן השומן שם וא"כ אין בזה משום בורר.

עשיית חמאה ביו"ט

מ"ב סי' תק"י סקכ"ג: ואם א"צ לו רק שחושש שפסידו יתקלקל, מותר לעשות ע"י גוי כמש"כ סי' ש"ז ס"ה. פי' דשם נת' דשבות דשבות הותר משום הפסד, וכאן הוי שבות דשבות דהרי הכנה לחול דרבנן, ואמירה לגוי דרבנן. אמנם תמוה מאד דלעיל סי' תק"ג ס"ב נת' דגם הכנה לחול דאו' (וכל מש"כ בגמ' דחול אי"צ הכנה זהו רק בהכנה בידי שמים, ולא בהכנה בידי אדם). וצ"ע.

חיתוך ירקות דבי יו"ט

בבה"ל סי' תק"י ד"ה את הירק: הא בכלי שלהם כו' י"ל אסור שדרך לעשות לימים הרבה. צ"ע דלעיל בס' תק"ד סק"ט כ' דמותר לחתוך ירקות דק דק בלי שינוי (אף דבכ"ד בעי' שינוי), וביאר בשעה"צ סק"ט דמפיקין טעם הרבה, וכשום ושחליים דמי דכו"ע מרוד ביה, עכ"ל. ואם מפיקין טעם אין יתכן דדרך לעשותן לימים הרבה. וצ"ב.

ירק מר מותר להוציא מימיו

מ"ב סי' תק"י סקכ"ה: וה"ה שאלטי"ן ירק מר מותר להוציא מימיו. יל"ע אם הכונה שסוחטו והתירו חסיהו ב"ט ככה"ג, או דלמא דאיירי שנשרה במים ומנערו שיפלו מימיו. ואת"ל כהצד השני, אי"כ יל"ע אי גם בשבת התירו או רק ב"ט.

למלוח כל חתיכה בפני"ע

מ"ב סי' תק"י סקכ"ז: ויש מחמירין. טעמם דאפשר למלוח כל חתיכה בפני"ע. לכא' משמע מהלשון דהטעם הוא מחמת דכשאפשר לקבל התוצאה שרוצה בלא מלאכת או"י יהי' אסור לעשות מלאכת או"י. וכן משמע לעיל בס' תק"ז סקכ"ה (ועמשכ"ב שם). ולפי"ז ילה"ם בגונא דהוא טורח גדול למלוח כל חתיכה בפני"ע (כגון בחיתוך הירק דק דק), האם בזה אי"צ לחוש לזה ואפשר למלוח הכל כא', או דבכ"ג אסור.

משאות גדולות ביו"ט

ברמ"א סי' תק"י ס"ח: דדוקא כשמולין ממקום למקום, אבל מזוית לזוית (ב"י) או מבית לבית באותו חצר שרי כו'. הבי"ב כ' רק מזוית לזוית, ולא מצינו שהתיר גם מבית לבית באותו חצר. והא"ז התייר אפי' מבית לבית באותה העיר, והרמ"א עשה הכרעה בין השיטות.

והנה הטעם דנאסר, בי' המ"ב בסקכ"ט דהכונה במבואות דשכיחי בה רבים, ומחזי כעובדא דחול. ויל"ע בגונא דאיכא רבים בחצירו האם ייאסר, או לאידך גיסא אם נמצא במבוי שומם יהי' מותר לשאת בסל וקופסה. וכן משמעות המ"ב. [אמנם היה מקום לבאר דרבים הכונה זרים, דהיינו כשנמצא עם ב"ב אינו נראה כעובדא דחול דדרך לשאת בביתו או חצירו ממקום למקום, אבל במקום דשכיחי ביה רבים, גם אם עתה אין שם אדם, מ"מ מקום כזה נראה הנושא בו כנושא לסחורה וכדו', משא"כ במקום שדר בו דרך לשאת לצורך סעודה וכדו'. ולפי"ז גם אם איכא רבים בחצירו יהי' מותר, וכך להפיק].

עוד יל"ע בחדר מדרגות של זמנינו דאין הנהגת האדם שם כפי הנהגתו בביתו, האם מחמת כן ייחשב כמבוי ויאסר לשאת ממחסן שיש לו שם לביתו, או דלמא כיון דגם המחסן וגם ביתו שם ולא שכיחי רבים שרי. ולכא' ד"ז תלוי בב' הצדדים דלעיל [ויש לדחות].

דעת הרמב"ם בהוצאה

בה"ל סי' תק"י ד"ה אפי' שלא לצורך: ואולי דכונת הרמב"ם כו'. נר' דמש"כ בלשון "ואולי" כמסתפק, הוא רק מחמת דיתכן ביאור אחר בד' הרמב"ם, אבל זה דאי דהרמב"ם לא ס"ל דהתירו בלא שינוי (אפי' לצורך י"ט). וצ"ע.

הוצאה שלא לצורך ביו"ט

בה"ל סי' תק"י ד"ה אפי' שלא לצורך: לדידיה אפי' שלא לצורך י"ט כלל ג"כ מותר (ורק אם עושה שינוי בנשיאתו ובלא יכון בנשיאתו להכין זה לצורך מחר). אינו מובן, דאם אינו מכוין לצורך מחר וזה גם שלא לצורך י"ט, אזי בעבור מה נושא כמה פעמים כד' א'. ואולי איירי שאינו נצרך לכל היין שבכד, ואעפ"כ התייר הרמב"ם.

עו"ק מנין להבה"ל דהשו"ע אינו סובר כן, דהלא השו"ע רק כתב "דמוכח שלצורך י"ט הביאום". והיינו דבעי' שיהי' מוכח כן לרבים, אבל יתכן דלא אכפ"ל דהנושא את הכדים לא יתכוון לצורך י"ט, וצ"ע. [והיה מקום לבאר דכונת הבה"ל במש"כ אפי' שלא לצורך י"ט כו', הכונה דד' הרמב"ם דאפי' דאינו נראה לרואים שהוא לצורך י"ט שרי, והוה שסיים בסוגריים ובלא יכון (דהיינו הוא בעצמו) לצורך מחר, אלא לצורך היום דזקא, ולפי"ז א"ש הכל. אלא דמ"מ הוא דזקא בל' המ"ב].

המוליק בתן

שעה"צ סי' תק"י סקל"ג: שהוא גנאי ל"ט. שנראה שמתכוין למלאכה רבה כו'. מריהטת הלשון היה נראה דעצם פעולה זו היא גנאי ל"ט, אף שלא יראוהו בנ"א. אמנם בטור לא הוזכר כלל סעי' זה, וביאר הבי"ב הטעם דזה נכלל בסעי' ח', ושם הלא תליא בראים, אי"כ ע"כ דכו"ז במקום רבים וכנ"ל.

לשנות מדרך חול

מ"ב סי' תק"י סקל"ב: כ"ז כדי לשנות מדרך חול. ילה"ם האם הטעם הוא דעי' שישנה תו לא מיחזי כעובדא דחול, דהלא אין דרך ליקח כן בחול, או דלמא דהשינוי לא משנהו ממצב של עובדין דחול, ורק דזה מראה לבנ"א דעושה כן לצורך י"ט.

משאות שזימן אורחים הרבה

שו"ע סי' תק"י סעי' י: ואם א"א כגון שזימן הרבה אורחים וכו'. צריך ביאור גדר ההיתר האם הוא מחמת כבוד הבריות או שמחת י"ט. וכן יל"ע בגונא דיפסיד ע"ז תפילה בציבור, או שאר צורך האם כבר חשיב א"א.

משא ע"ג בהמה

שו"ע סי' תק"י סעי' י: אבל ע"ג בהמה לא יביא כלל. ומשמע אפי' בחצר מעורבת. והנה לעיל בס' תצ"ה ס"ג כ' השו"ע אין נושאין משא על הבהמה ב"ט, ופי' המ"ב דלמ"ד דליכא שביתת בהמתו ב"ט הוא מטעם עובדא דחול, ולמ"ד דאיכא שביתת בהמתו ב"ט הוא פשוט. ומשמע דאי"צ לטעם הא', וא"כ מנין דחיישי' ליה. אמנם כאן לכא' מב' דיש גם ענין עובדין דחול לכר"ע, דהלא בפשטות כאן נאסר גם בחצר מעורבת דל"ש שם שביתת בהמתו. ואולי יש לדחות.

ישראל מנחם כץ - בני ברק

בדין בורר פסולת מתוך אוכל ביו"ט

כתב הרשב"א בספרו עבודת הקדש (בית מועד) שער א' סעיף ה' וז"ל, הבורר ביום טוב לא יבורר בנפה וכברה לפי שזו ברירה גמורה ואסורה אפילו ביום טוב, אבל בורר הוא כדרכו בחיקו בקנין ותמחוי שאין כאן אפילו בשבת אלא משום שבות, וביום טוב לא גזרו משום צורך אוכל נפש, וכשהוא בורר נוטל אוכל ומניח הפסולת או פסולת ומניח האוכל, במה דברים אמורים בששניהם שוים בטורח וכו'. אימתי התיירו לבורר כשבורר ואוכל או שבורר ומניח לאכול לאלתר, אבל אם בורר לבו ביום זה כבורר לאוצר ובשבת חייב חטאת, ולפיכך אפילו ביום טוב אסור, איזהו לאלתר כשיעור מה שמסב לאותה סעודה בלבד, ובשבת כל שבורר בכלי אפילו בקנין ותמחוי אפילו לאכול לאלתר אסור, עכ"ל.

ובהרב המגיד פ"ג מהלכות יו"ט הלכה ט"ו-ט"ז השיג על דבריו וז"ל: ואני אומר כבוד הרב במקומו מונח שאין כל מה שיש בו בשבת חוב חטאת אסור ביו"ט, שהרי ברירת פסולת מתוך האוכל אפילו ביד יש בזה חוב חטאת בשבת כנוצר פ"ח מהלכות שבת, וביו"ט מותרת על הדרך שנתבאר, ולא אסור נפה וכברה אלא משום דמחזי כבורר לימים מרובים, וכן פירש"י ז"ל, וזהו שלא הוזכרו כלל ביו"ט לאלתר או לבו ביום, אלא הרי דינו כאופה ומבשל שמוותר, עכ"ל.

וכדי ליישב דברי הרשב"א נקדים מש"כ בספרי זכרון משה בגדרי דין בורר סימן א'.

בדין הוצאת פסולת סמוך לאכילה

שבת ע"ד ע"א ת"ר היו לפניו מיני אוכלים בורר ואוכל בורר ומניח ולא יבורר, ואם בירר חייב חטאת. מאי קאמר, אמר עולא הכי קאמר בורר ואוכל לבו ביום ובורר ומניח לבו ביום, ולמחר לא יבורר, ואם בירר חייב חטאת. מתקיף לה ר"ח וכי מותר לאפות לבו ביום, וכי מותר לבשל לבו ביום, אלא אמר ר"ח בורר ואוכל פחות מכשיעור בורר ומניח פחות מכשיעור, מתקיף לה רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור.

והקשה בחידושי הריטב"א (וכן בחידושי הרמב"ן) וז"ל: מתקיף רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור. וא"ת רב נדאי מאוקמתיה דעולא משום מאי דאתקיף עלה ר"ח, וכי מותר לאפות לבו ביום, היכי לא אסיק אדעתין דאוקמתיה דיליה מציעין לפרוכי נמי האי פירכא וכדאתקיף ר"י לר"ח. י"ל דהוה קס"ד דר"ח דכל שאינו בורר אלא פחות מכשיעור לאו בורר מיקרי אלא כאוכל, ונמצא פסולת בתוך החתיכה שמפריש הפסולת מתוך האוכל ואוכל שהוא מותר. ורב יוסף לא ניחא ליה בהכי משום דדרך ברירה נמי בתוך הוא, שכל הבורר קימטא קימטא הוא בורר עד שמצטרף לחשבון גדול, עכ"ל (וכן הוא בחידושי הרמב"ן).

וכונת תירוץ כתב בחזו"א סי' נ"ד ס"ק א' וז"ל: ונראה דכונתם שמוציא מפיו הצורך שבחתיכה, וסבר ר"ח דטעם ההיתר כיון שהוא שיעור מועט ולא חל עליו שם בורר, והיינו נמי דזקא ביד, אבל בכלי ודאי הוי כחצי שיעור דעלמא. ולא יתכן לפרש דאזוז בחתיכה בידו קדם שנתנו בפיו. דודאי למאי דמסקינן דאינו מותר רק לאלתר, ודעת רה"פ דדוקא אוכל מתוך פסולת מותר וכו', הדין נותן דגם החתיכה שהוא נתון לתוך פיו אסור לבוררה, דלא מצינו חילוק בין חתיכה גדולה לקטנה, ובין לאלתר של רגע לאלתר של שעה, עכ"ל. וצ"ב הדמיון בהו"א בין הוצאת פסולת מתוך פיו לבורר מעט.

ובמ"ב בבאה"ל בס' ש"ט ס"ג ד"ה הבורר פסולת כתב וז"ל: ויש להסתפק אם שם בורר מונח דזקא כשבורר מקודם ומכין לאכול לאלתר, אבל אם בעת האכילה גופא שאזוז בידו ורוצה לאכול מוציא הפסולת ומשליכו לא שייך בורר אף שעושה דבר זה קודם האכילה, דזהו דרך מאכל, או דילמא לא שניא אלא צריך להשליכו אחר שאכל דזקא וכו', והבינותי בספרים ומצאתי שהראשונים פליגי בסברא זו, דהנה בחידושי הרמב"ן וכו' (הבאנו דבריו לעיל), הרי דהרמב"ן נקט זה למילתא דפשיטא דזהו לאו דרך ברירה וכו', עכ"ל.

וכתב עליו בחזו"א וז"ל: ובמ"ב שם פי' דעת רמב"ן דאפי' חתיכה שאזוז בידו לאוכלה מותר לבורר ממנה הפסולת, ולא נראה כן דא"כ אפי' יש בחתיכה פסולת הרבה וקובע עצמו לבוררה מותר, ומהיכן פסיקא לן דזה מותר, ע"ש שהאר"ך להקשות על הבאה"ל, ולכן ס"ל בפ' הרמב"ן דמוציא הפסולת מפיו. וצ"ב במה נחלקו המ"ב והחזו"א.

ג. בגמ' שם אלא אמר רב המנוגה בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת, בורר ומניח אוכל מתוך פסולת, פסולת מתוך אוכל לא יבורר ואם בירר חייב חטאת. וכן נפסק להלכה בס' ש"ט ס"ו. וצ"ב מה החילוק בין אוכל מתוך פסולת לפסולת מתוך אוכל.

ומדברי התוס' ד"ה בורר ואוכל וכו' משמע דתלוי ברגילות, וז"ל: משמע דאוכל מתוך פסולת אין דרך ברירה בכך. וקשה דבריש פרק תולין אמרי' דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת. וי"ל דהתם בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה וכו', ומשמע מדברי תוס' דכל דין אוכל מתוך פסולת הוא דזקא כשהוא מרובה, היות ואין רגילות לבורר המרובה אלא המועט.

וברמב"ם בפ"ח מהלכות שבת סתם דבריו ולא חילק בין מרובה למועט, משמע דס"ל דאין חילוק, וכן כתב הבי"ב בביאור דבריו, והביא שכן פסקו רה"פ, וכתב שם ז"ל ומ"מ לענין בורר אוכל מתוך פסולת משמע דבכל גוונא שרי בשבת לפי שיטה

זו ואפי' פסולת מרובה וכו'. מתבאר דנחלקו הרמב"ם והתוס' מן הקצה לקצה, דלתוס' בפסולת מרובה אם בורר האוכל הוה ליה דין ברירה ואסור, ולרמב"ם מותר, ולבורר הפסולת בפסולת מרובה לאלתר לדעת התוספות שרי ולרמב"ם אסור, וברמ"א סי' ש"ט ס"ג פסק כהרמב"ם, ויש לבאר במה נחלקו, ויש להקדים ביאור גדר בורר.

ג. ירושלמי שבת פ"ז רקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה, וכל דבר שהוא מחוסר לרוח חייב משום זורה (פי' שהרוח מחסרו ומפרדו לחלקים דקים חייב משום זורה), והבורר א"ר יודן יש שהוא בורר צורות כל היום ואינו מתחייב, יש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב. היך עבידה, היה יושב על גבי כרי וברר צורות כל היום אינו מתחייב, נטל לתוך ידו כגרוגרת וביור חייב, וכתב באגלי טל מלאכת זורה (א) ס"ק ד' דהבבלי חולק על הירושלמי, דאינא בבבלי ע"ג ע"ב היינו זורה היינו בורר היינו מרקד (והלא כולן מלאכה אחת דמפריש אוכל מן הפסולת, רש"י), משמע דזורה הוא הפרדת המוץ מהתבואה, ולירושלמי זורה הוא הפרדת חלקים ע"י הרוח. ונראה דפליגי בגדר מהות יסוד דין בורר, דמציעו שני סוגי מלאכה בשבת, א', שהחייב על הפעולה עצמה, דעצם עשיית הפעולה נחשבת למלאכת שבת, כגון מלאכת קוצר וכיוצ"ב רוב המלאכות בשבת. ב', שאין חיוב על הפעולה מצד עצמה, ואין עצם הפעולה נחשבת למלאכת שבת, עד שתיעשה המלאכה, כגון מבשל, דהפעולה היא הנחת התבשיל ע"ג האש, ואין ע"ז חיוב עד שתתבשל הקדירה [ע"י היטב שבת דף ד' ע"א בגמ' התיירו לו לדחותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת].

ובמלאכת בורר יש לדון באיזה סוג נכללת מלאכה זו, האם החיוב על עצם פעולת הברירה, דסילוק הפסולת היא הפעולה והיא גופא נחשבת למלאכת שבת, כשם שפעולת הקצירה נחשבת לעצם מלאכת שבת. או נימא דמלאכת בורר כבישול, דרק עם השלמת היוצא פועל של הפעולה, דהיינו שנתברר האוכל מתוך פסולת, אז נעשתה כאן מלאכת שבת וחייב, אבל על עצם פעולת הברירה כסילוק הפסולת א"א לחייבו, דאין זה אלא כמניח קדירה ע"ג אש, שאין חייב עד שתתבשל.

והנה מן הירושלמי משמע דדין ברירה אינה כמלאכת קצירה וכיו"ב, דאין עצם הפעולה דסילוק הפסולת נחשבת למלאכת שבת, והחיוב הוא רק על היוצא פועל, דהרי אינא בירושלמי: י"ש שהוא בורר צורות כל היום ואינו מתחייב, ולכן חזינן דחיוב דבורר אינו על עצם הפעולה, אלא על התוצאה דברירת האוכל, ולכן כל זמן שאין הכרי מתברר אין כאן בורר, ולכן ס"ל לירושלמי שאין לחייב זורה משום בורר דהרי נשאר בתבואה צורות (ועיין אגלי טל ס"ק י"ד). אבל הבבלי שסובר דזורה היה יכול להיכלל במלאכת בורר, ע"כ ס"ל דדין בורר הוא בעצם פעולת הברירה, וכמו במלאכת קוצר וכיו"ב שהחיוב הוא בעצם פעולת הקצירה, ולכן אף שלא נתברר האוכל לגמרי מ"מ חייב הוא על עצם הפעולה. (ועיין באגלי טל שביאר את הספק אם בורר הוא באוכל או בפסולת).

ד. ולשיטת הבבלי יש לדון בגדר מלאכת בורר אי דומה לכל המלאכות, דבכל מלאכת שבת הוא השתנות ע"י המלאכה, כגון מבשל היא מלאכה שמשנה את מצב האוכל, וכן זורע הרי נפעל בורע כח הגידול, וכן קוצר הוא השתנות מצב של חיבור לנפרד, וכן ביתר המלאכות הרי ההשתנות היא המלאכה. והנה בבורר הרי כל חלק הרי הוא נפרד לעצמו, והרי האוכל מצד עצמו הוא מבורר וראוי לאכילה, רק שפועל הפרדה שמפריד הפסולת מהאוכל, ועצם הפרדה אינו שינוי במציאות האוכל אלא התפרדותו מן הפסולת ואינו ככל מלאכות.

או דנימא דאין דין בורר רק בדבר הנבלל, שאין האוכל מופרד בפני עצמו, ואין ביכולת לאכול האוכל רק ע"י תקון הברירה והוי כמבשול. וז"ל האור שמח בהלכות שבת פ"ח הל"א: דע דבורר גדרו הוא דבבר הבלול יחד ומשתמש כשהוא בלול, בזה אם בורר מאתו פסולת מתוך אוכל או בשני מינים הוי בורר והוי מלאכה, אבל בדבר שאינו בלול לא שייך בורר, עיי"ש באריכות. ונראה לבאר דבריו דדין בורר שייך דזקא דבר כשהוא בלול הוא אחד, כגון צורות בתוך התבן שהוא מעורב והוא אחד, והברירה הוא השתנות המצב, משא"כ דבר שלא נבלל ואין לו שם אחד אין ע"ז שם בורר אלא מפריד, ודו"ק היטב שם.

ואי נימא דדין בורר הוא הפרדה, צריך לומר דאוכל מתוך פסולת אינו דרך הפרדה אלא דרך אכילה, ולא אסור דרך אכילה, ואין דומה לקנון ותמחוי שאינו דרך אכילה. ונראה דבסברא זו פליגי תוס' והרמב"ן, דהתוס' ס"ל דדין בורר הוא הפרדה, ולכן כשחוב הוא פסולת הרי פעולת הפרדה היא אוכל מתוך פסולת דכן הוא דרך הפרדה, ולכן אסור ליטול האוכל, אבל הרמב"ן ס"ל דדין בורר הוא דרך תקון, ותקון באוכל הוא רק כשמוציא הפסולת מתוך האוכל, אבל כשמפריד האוכל מתוך הפסולת אפילו כשהפסולת מרובה אין זה דרך תקון באוכל, ולכן שרי לאלתר.

ולפי"ז יש לדון בתירוץ הרמב"ן שהקשה על תירוץ של ר"ח בורר ואוכל פחות מכשיעור, והקשה הרמב"ן והריטב"א דהרי ר"ח הקשה ע"ד עולא, וכן יש להקשות על דבריו וכי מותר לבשל פחות מכשיעור. ונראה בביאור תירוץ דהרי לאלתר שרי היות ואין זה דרך תקון, וכן בפיו שרי להוציא הפסולת הגם שמתקן האוכל, רק היות ואין כאן תקון באוכל דחל עליו כבר שם אכילה אין ע"ז שם תקון, ה"ה כשבורר פסולת מתוך אוכל פחות מכשיעור אין שם תקון על האוכל, דאין ע"ז שם חשיבות תיקון אלא הוי דרך אכילה. ולמסקנא לרב יוסף אין חילוק בין מתקן הרבה או מעט, א"כ ה"ה יש לאסור סמוך לאכילה דהרי מתקן האוכל, דכל זמן שאין האוכל תוך פיו הרי מתקן האוכל, משא"כ כשהאוכל בתוך פיו אין על האוכל שם תיקון, ודו"ק. וזו היא שיטת החזו"א דאסר אפי' בשעת אכילה לבורר פסולת מתוך אוכל.

ואם נבאר גדר בורר דהוא מדין הפרדה, ואוכל מתוך פסולת אינו דרך הפרדה, א"כ לכאורה גם כשהאוכל בתוך פיו ג"כ הוי דרך הפרדה שמפריד הפסולת מתוך האוכל, וע"כ מה שהתיר הרמב"ן היות ואין זה מתקוני אוכלים לא חל ע"ז שם הפרדה, א"כ ה"ה פחות מכשיעור לא חל ע"ז שם הפרדה. ולמסקנא פחות מכשיעור חל ע"ז שם הפרדה, אבל בתוך פיו גם למסקנא שרי דאין לזה שם הפרדה אלא שם תקון מאכל, וכלפי תקון מאכל אין נפק"מ בין בתוך פיו או סמוך ממש לאכילה, ודו"ק. וזו היא שיטת המ"ב בה"ל שהבין ברמב"ן שסמוך לאכילה מותר להוציא פסולת מתוך האוכל.

יוסף חיים צבי מונדרי - קרית גת

בדין ניפוח וברירת מלילות וקטניות

בסימן תק"י סעיף א' כתב השו"ע וז"ל: מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרכן ביום טוב, ומנפח מעט מעט ואוכל, ואפילו בקגון ותמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, עכ"ל. וביאר המ"ב ס"ק א' וז"ל: מוללין מלילות, פירוש שבידו ימלול החיטים כשהם רכים (וכו'), עכ"ל. ובס"ק ב' כתב וז"ל: ומפרכין קטניות היינו השריטין ומוציא הורע מהן, עכ"ל.

וכתב המשנה ברורה ס"ק ה' וז"ל: אבל לא בטבלא וכו'. דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, עכ"ל. וצ"ב מסימן תנ"ה ס"ב דכתב השו"ע וז"ל: קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש, אסרום חכמים, עכ"ל.

וכתב המ"ב דה"ה דישה והרקדה וכהאי גוונא, ושו"ש האיסור בכל הני כתב המ"ב ס"ק י"ג וז"ל: דמן התורה כל מלאכה שהוא באוכל נפש מותר, אלא חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדורן כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפעם אחת, ואם כן יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב ולכן אסרו חכמים, ואפילו על ידי שינוי אסור, והניחו בהתירן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך אכילת יום טוב. והרבה פוסקים חולקין וסוברין דמלאכת עבודה הנזכרים לעיל אסור מן התורה אפילו באוכל נפש, ולא התירה התורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה, כגון מלידה ואפיה ואילך, וכהאי גוונא מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב (וכו'), עכ"ל.

וכמו"כ מבואר כעיקרי הדברים הנ"ל בסימן תק"ד ה"א בביאור הלכה ד"ה ואין שוחקין [ושם מבואר ביתר ביהורן]. ע"ש. (אלא דהתם מייית הנידון שם במ"ד דהאיסור מדאורייתא).

ואם כן אמאי גבי ניפוח כתב המ"ב אבל לא בטבלא משום דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, דסיבת האיסור לנפח בטבלא משום מחוי, והא נתבאר דאם דרך לעשותו לימים הרבה אזי האיסור הוא משום דחשיב בכלל מלאכת עבודה מדין תורה, ולחולקים היו איסור דרבנן משום דחיישינן שיטרד כל היום בעבודתו כי דרכו לעשות לימים הרבה, ואז ימנע משמחת יו"ט.

ועיין בה"ל ד"ה הבורר קטניות וז"ל (מכאן קשה על האי מאן דאמר לעיל סימן תק"ט סעיף ב' בהגה דאסור ליטול צרור בידיים, והרי הכא מבואר דביום טוב בורר כדרכו, וכבר רמז זה הט"ז שם, וכן האריך להקשות שם המאמר מרדכי ונהר שלום, וכן עמד על זה הגר"א. ובמשנה ברורה שם פירשתי טעם האי מאן דאמר משום דגבי צרור אפילו בחול דרך ליטלו שלא בכלי, והוא מחיי אדם עיין שם, והגר"א כתב לחלק דלא התירו חכמים בור כדרכו אלא בקטניות שאין דרך להכין לימה רכים, אבל לא חייטין שדרכו להכין לימים רכים) [וכן מצאתי קצת סמך לזה בבבא דף י"ג לחלק בין תבואה לקטניות, עיין שם ברש"י ד"ה אבל קטניות שכתב דיש בני אדם הרבה שאין חובטין אותן יחד אלא כדי קדירתן, והרא"ה כתב שם וז"ל: שאין דרך לתקנן כולן כאחד אלא כדי קדרתו, עכ"ל. וממילא פשוט דגם הברירה אינו אלא ליומו, ולכאורה יש ראייה לזה גם מדברי הרמב"ם פרק א' הלכה ז', שכשחשב שם גם בורר במלאכות שאסרו חכמים ביום טוב הזכיר שם חטיין. ויש לדחות דכוונתו שם על ידי כלי דאסור וכמו שפסק השו"ע, אבל לא ביד ובקגון ובתמחוי, וחטיין דנקט לאו דוקא]. וכתב שכן מבואר בשטמ"ק ריש פרק אין צדין בשם הרמב"ם, ולפ"ז בדגן היה אסור לברור אפי' ביד, עכ"ל.

מבואר מחלו' ראשונים אם חייטין קטניות להתיר לברור כדרכו פסולת מאוכל בחיקו ובתמחוי, או איכא בחיטין ודגן איסור בורר אף ביד, וכתב הרא"ה והגר"ז שהמודד הוא בהאם דרכו להכין לימים רכים, בקטניות הוא רק ליומו, וא"כ שרי ברירה דרק ליומא הוא, אבל בדגן הוא לימים רבים ואסור ברירה שמא יעשה לימים רבים. א"כ לרמב"ם דפליג דגם בחיטין שרי לברור בקטניות נמצא דגם אמרי' דבורר ליומו, דגם בדגן מכין רק ליומו, וא"כ אין לו מה לברור יותר ממה שהכין. לפ"ז שפיר הא דכתב המ"ב דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, ולא נקט דהטעם לאסור משום דדרכו לימים רבים, משום דביאר דשיטת השו"ע דסבר כהרמב"ם דגם בחיטין ודגן שרי לברור בקגון ותמחוי, דהא אינו מכין הרבה אלא ליומו, וא"כ גם הברירה [והניסוח] אינה אלא ליומו, אך בטבלא ונפה וכברה לא משום דכלים אלו דרך לברור לימים רבים, ומשום מחוי כמאן דעביד לצורך מחר, משום שמא יעשה למחר אין לחוש. וכן הביאור בס"ב דכתב השו"ע הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי וכו', אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, וכתב המ"ב ס"ק ז' וז"ל: רק בנפה וכברה אסרו חכמים משום דמחוי כמאן דעביד לצורך מחר, דדרך ברירה בכלים הללו לעשות לימים הרבה וכמו שכתבנו לעיל בסעיף א', עכ"ל. והיינו דמשום דקטניות אין מכינין אותן אלא ליומא (לכו"ע), א"כ שרי לברר דבהכרח לא יברור אלא ליומא, אך אסור לברור בכלים שדרכן לימים רבים משום מחוי כמאן דעביד למחר, דמשום שמא יברור לימים רבים אין לחוש, דהא יש לו מוכן רק ליומא חדש, ומוכיח דדק זה יברור.

ועיין לעיל סימן תק"ו ס"ב, וז"ל השו"ע: אין מרקדין הקמה בתחילה אפילו ע"י שינוי, אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקד בו פעם שנית מותר אף בלא שינוי, הגה, ויש אומרים דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו, אבל יש מחמירין ואוסרין, עכ"ל. וכתב המ"ב ס"ק ה' אבל אין מרקדין וכו', דכל מלאכות שקודם לשה אסרום חכמים מפני שדרך לעשותן לזמן מרובה, ולכמה פוסקים מדאורייתא אסורים, וכמו שנתבאר לעיל בסימן תצ"ה, ואפילו לא היה אפשר לו לרקד מעיו"ט, עכ"ל.

ובס"ק ח' כתב וז"ל: מותר שהרי אין כוונתו לרקד כדי ליפות הקמה, אלא כדי לברור על ידי זה הצרות והקיסמין שישארו בכברה אחר נפילת הקמה דרך הנקבים, וזה לא אסרו חכמים שהרי נפל ביום טוב גופא, וכנ"ל. ואינו דומה להא דמבואר לקמן בסימן תק"י סעיף ב' דאסור לברור קטניות מתוך פסולת שלהן בנפה וכברה [וזה בודאי אסור אפילו בלקחו מתוך החנוני המכירו ביום טוב גופא, ולא היה יכול לבררן מעיו"ט], דהתם דרך המלאכה לעשותה לזמן מרובה, משא"כ הכא שהקמה כבר מבע"י נבר מהסובין, וארע שנפל בס צרור או קיסם, מנכר לכל שהוא לצורך שעה לאפתה ביום טוב ושרי, עכ"ל.

מבואר דריקוד קמח ראשוני אסור משום שדרך לעשותם לזמן מרובה, ולא משום מחוי כעביד למחר כי בריקוד ראשוני הדרך לעשות לזמן מרובה, וחיישינן שירקד לזמן מרובה, משא"כ בריקוד אחר כגון שרקדן מאתמול ונפל בו צרור ורוצה לרקדו שנית, שרי אף בנפה וכברה משום דאין חשש שירקד לימים רבים כי זה קמח מנופה, רק נפל לו שם צרור לאחר ניפוח, ומשום מחוי נמי ליכא דהא רואים דכוונתו משום צורך שעה. משא"כ בס"י תק"י ס"ב דאסור לברור קטניות מפסולת שלהן בנפה וכברה, כתב המ"ב דאסור משום דדרך המלאכה לזמן מרובה, וצ"ל דכוונתו דאז איכא מחוי דעביד לצורך מחר, ומשו"ה אסור כדפורש במקומו סימן תק"י ס"ק ז', וביאורו כנ"ל עפ"י הבה"ל.

[המ"ב כתב ואין להקשות מסימן תק"י דאסור לברור קטניות, ויש להעיר דהכא מייירי בכל קמח אף דדגן, ושפיר דצריך לחילוק המ"ב אף ביחס לדגן כי דינם דדגן וקטניות שוין לדעת השו"ע וכנ"ל].

היונתן פיזקוב - אופקים

סימן תקי"א

להחם בית החורף ביו"ט

רמ"א ס' תקי"א ס"א: שאסור להחם בית החורף ביו"ט, דלפעמים אין הקור גדול וכו', ונהגו להקל, ע"כ. אע"פ שהכה"ח (אות ט') הביא שהח"א והקצור שו"ע פסקו לאסור ע"ט, מ"מ סתמות התלמוד ורוב ככל הפוסקים משמע להדיא דשרי, שהרי החגים כולם בימות החום, והטעם להיתר מפני שעצם הצורך לחום קיים אצל כל בני האדם, וכמו שביאר בזה הגר"א, על כן נראה להקל בזה.

ליתן ביו"ט דבר המריח לתוך המים שיריחו

מ"ב ס' תקי"א ס"ק כ"ח: וה"ה דאסור ליתן ביו"ט דבר המריח לתוך המים שיריחו, ע"כ. ולכן אסור ביו"ט לתת מי ורדים ביו"ט במים שנוטלים בהם די שיריחו, והכונים, אא"כ משתמש במים אלו לשתיה. אבל מותר לתת את מי הורדים במים מערב יו"ט, וביו"ט ליטול בהם ידי הכהנים, משום שאין איסור מוליד ריח בגוף האדם (הערות איש מצליח).

אורן נורית - באר שבע

להחם מים ביו"ט כדי לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו

כתב המ"ב בסימן תקי"א סק"ט דאף שמותר להחם מים ביו"ט כדי לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, מ"מ לא ירחצם במרחץ שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו, וזה אסור משום גזרת הבלנים. והנה מקורו מדברי הב"י בשם הארוחת חיים (וכמוצין בספרו). וצ"ע דשם כתב שכל ירחוץ במרחץ, אבל לא נזכר שם הטעם שכתב במ"ב דשמא ירחוץ שם כל גופו, וצ"ע מנ"ל להמ"ב טעם זה, ובפרט דלכאורה הו"ה גזירה לגזירה. ואפשר לומר טעם אחר, דחכמים שפאסרו במרחץ, לא חילקו בתקנתם בין כל גופו, ופניו ידיו ורגליו.

אחד מבני החבורה - ירושלים

לחמם בית החורף בזמן שאין הקור גדול

במ"ב ס' תקי"א סק"ב הביא ממ"א דמה דאסר המהר"ל לחמם בית החורף בזמן שאין הקור גדול מחמת שאינו שוה לכל נפש, זהו רק ע"י ישראל, אבל ע"י גוי מותר. ותמוה מאד דהלא כל מה שאסור לעשות ע"י ישראל ב"ט אסור לעשות גם ע"י גוי כמב' בריש הל' י"ט (מ"ב ס' תצ"ה סק"א עמוד), וא"כ הכא כיון דאינו שוה לכל נפש והו"ה איסור גמור מה טעם להתיר ע"י גוי. ובאמת המעיין במהר"ל יראה דנקט שמחממין היהודים וכו' (דאסור) הוא אגב גררא, אבל אין נראה דבא להתיר ע"י גוי, וצ"ע.

כשרוחצין קטן ליתן בעריבה תחתיו מטפחות נקיים

במ"ב ס' תקי"א סק"ד התיר כשרוחצין קטן ליתן בעריבה תחתיו מטפחות נקיים, וכ' דייטן ע"י גוי באם אפשר. ומשמע דמעיקר"ד אפשר ליתנם גם ע"י ישראל. והדבר צ"ע כיון שמב' בס' ש"ב דהוי כיבוס גם בבגד נקי, אמאי התירו כאן. ובס' ש"ב בה"ל ד"ה דלא, כ' דתינוק הו"ה כחולה שאין בו סכנה, וגם הו"ה מלאכה שא"צ לגופה דלכמה פוסקים הו"ה דרבנן. וצ"ע דהלא נפסק בס' ש"כ"ח ס"ו בין לד' השו"ע בין לד' המ"ב דגם בחולה שאיב"ס שרי (באין סכנת איבר) רק בשינוי (ואפי' במלאכה דרבנן כמב' במ"ב שם), ואמאי לא הזכיר המ"ב דבע"י שינוי. ומצאתי בש"כ בשם הגרשו"א דהו"ה רק פס"ד דכיבוס ולא מעשה בידים. וצ"ע דבכה"ת פס"ר הו"ה כמעשה גמור. ונראה לבאר דהרי בס' ש"כ ס"ח הביא השו"ע א"ת ד' הערוך דפס"ר דלא ניה"ל שרי, ולא פסק כוותיה אלא רק בצירוף לקולא אחרת, עיי"ש. וא"כ נראה לבאר דגם כאן כוונתו לצורך זה. אמנם הוא קצת דוחק שלא הזכירו.

אשה שחל ליל טבילתה ביו"ט

כ' המ"ב ס' תקי"א סק"ט דאשה שחל ליל טבילתה ביו"ט הסכימו כמה אחרונים שצריך להיזהר שלא יהיה במקוה רק פושרין, דאל"כ אסור לטבול בה. ויש לתמוה, דבה"ל שבת ס' ש"כ בשעה"צ סק"ה כ' דיש לסמוך בשעה"ד על הקרבן נתנאל, וא"כ הכא דהוחם המקוה בחמין אמאי כ' המ"ב דאסור לטבול בו, הרי לכא' הו"ה שעה"ד, וצ"ע. [ואולי יש שם עוד מקוה קר, ואינו שעה"ד כ"כ לטבול בו, אבל אם יש רק מקוה א' תמה יהי' מותר לטבול בו, וצ"ע].

למתק פירות בגחלת של עץ

כ' המ"ב ס' תקי"א סק"ה דהטעם דמותר למתק פירות בגחלת של עץ אבל בחרדל אסור, הוא מטעם דהתם אפשר מבע"י שכן דרכו. וצ"ב להשי' לעיל ס' תצ"ה (וכן ד' מרן השו"ע) דבאוכ"נ אף שאפשר לעשותו מבע"י שרי לעשותו ביי"ט, למה יאסר חרדל. ובב"י כ' "שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת", וכונתו דדרך החרדל לעשות לימים הרבה ולכן נאסר. ואולי זה כונת המ"ב במה שסתם "אפשר מבע"י שכן דרכו", דהיינו דרכו לעשות מיום א' לימים אחרים.

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

חימום הבית ביו"ט

מ"ב ס' תקי"א סק"ז: כיון דעיקר מלאכת ההבערה בשביל קור או מלאכה המותרת דהוא שוה בכל נפש, לא קפדי אם הקור גדול או קטן. ומ"מ הביי' אסר בשם מהר"ל ולא הביא להתיר. ומב' דפליגי ביסוד היתר דמלאכת אוכ"נ

דהותרה בגונא דהוא שוה לכל נפש, האם בע"י דכל פרט ופרט שעושה יהי' שוה לכל נפש, או דלמא דדי בכך שעיקר המלאכה שוה לכל נפש. ולכא' יצא דלד' הב"י המבשל ביי"ט וחפץ ליתן בתבשיל תבלין אשר אינו שוה לכל נפש יהי' אסור, ולא נהגי' בכך, וצ"ת.

רחיצת כל גופו הוא דבר שאינו שוה לכל נפש

מ"ב ס' תקי"א סק"י: דרחיצת כל גופו הוא דבר שאינו שוה לכל נפש. קשה לד' הרמ"א לעיל שביאר המ"ב דכיון שבד"כ המלאכה היא שוה לכל נפש, לא אכפ"ל אם בפעם זו אינה שוה לכל נפש, אמאי אסר הכא הרי בד"כ הרחיצה שוה לכל נפש (ואף דבכל יום אינה שוה לכל נפש, מ"מ גם התם כשהקור גדול אינה שוה לכל נפש, ואעפ"כ התירו מה"ט).

עוד קשה דלקמן בסקי"א כ' המ"ב דמים שהוחמו ביי"ט אסור לרחוץ בכ"ג, ולקמן מב' דגם בנתחממו בהיתר, וא"כ אמאי הוצרך הכא לטעם זה דאינו שוה לכל נפש.

עשיית מוגמר ביו"ט

מ"ב ס' תקי"א סק"א: מוגמר. דהוא דבר שאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים וכו'. והנה לקמן בסק"ה מב' דאף דבר שאין רגילות לאכלו כגון למתק הפירות בפיוזור על גחלת של עץ שרי אף שאינו מצוי, כיון דאף עניים מתאווין למתק אכילתו אלא שאינו מצוי להם. ויש לעיין במיני מאכלים שאין העניים מתאווין להם כלל, ומ"מ אם יהיה להם יאכלוהו כשאר מאכלים, האם כיון דיאכלוהו כבר שוה לכל נפש, או דלמא כיון שאין מתאווין לו כלל ולא אכפ"ל בזה כלל אסור. [ובזה יש לדון דשרי דכיון דסו"ס מלאכת בישול בכוזה צורה הותר, מה אכפ"ל מה מבשל. אבל יש לדון בעושה מלאכה מיוחדת בשביל מאכלים אלו (כדהכא) שמכבה עבורם ע"י גחלים].

ישראל מנחם כ"ץ - בני ברק

חימום הבית ביו"ט

בסוף סימן תקי"א הביא מרן הב"י מתשובה אשכנזית דאיסור גמור הוא שמחממין יורות בית החורף ביו"ט, כי לפעמים אין קור גדול כ"כ, דמדמינן ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא, דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים, ע"כ. ונראה מדהביא דבריו בשתיקה דהכי ס"ל, ונמנה שלא הביאו בשו"ע, אין לומר דלא ס"ל הכי, וכמש"כ הרחי"א בברכ"י א"ו"ח (ס' ש"ב סק"ד) בשם הגאון רבי גבריאל איסרנסה, שאין מקום להוכיח מדהשמיט מרן הדין בש"ע שאין דעתו כן, שכמה דינים מוסכמים אין הרב כותבם בש"ע, וסמך על מ"ש בבית יוסף ע"ט, וכו"כ בעוד כמה דוכתי (וע"ע חזו"ע שבת ח"ג עמ' רכ"ח). אולם הרמ"א כתב דנהגו להקל, והוקשה לי היאך היקל הרמ"א כאן במה שכל בעל התשובה הנ"ל דהוא איסור דאורייתא, והרב בשעה"צ סק"ו הביא את דברי האחרונים שישבו את הרמ"א, הגר"א בבאיורו כ' שנהגו להקל, שהרי במתני' שאמרו מותר לעשות מדורה כ' לא חילקו בין קור גדול או לא, וכן להחם חמין לרגליו אם צריך הרבה או לא, וכן בכ"ד שמותר ביו"ט. (וכן החמד משה שהגדיר באיזה אופן נמדד 'שוה לכל נפש' עיי"ש).

ובעינין שהשוה הגר"א תנור בית החורף למדורה, מצאתי בס' רע"ו שנחלקו הראשונים בגוי שהדליק מדורה לצרכו אי אמרינן בזה נר לא' נר למאה, או דחיישינן שמא יכבה בשביל ישראל (והביא מרן השו"ע דעת המתירים בסתם, דעת האוסרים בשם יש אוסרים). ועי' במשנ"ב שם ססק"ט וז"ל: ואם הסיק האיניו יהודי התנור לצרכו, כולי עלמא מודים דרשאי ישראל ליכנס לבית החורף דחימום לאחד חימום למאה, והוי כמו נר דשרי, עכ"ל. וחזו"ן דאף לדעת האוסרים במדורה, בבית החורף גם הם יתירו, ולפ"ז אין דומה מדורה לגמרי לבית החורף, ואולי זו הסיבה שבעל התשובה (מהר"י מולין לדעת מרן הב"י) אסר, דאפשר שבחימום בית החורף יש טורח מרובה וחימום מיותר כדי לחמם את כל הבית, ואינו כמו מדורה שמחמם רק במקומו, ולכן אסר זאת ביו"ט.

להרבות בשביל קטן כשעיקר חימום המים לצורך דבר המותר

בשעה"צ ס' תקי"א סק"ח הוכיח הרב שמותר להרבות בשביל קטן כשעיקר חימום המים לצורך דבר המותר, מס' תקי"ב, וכ' דאין להוכיח מס' תק"ג דממלא חבית מים אע"פ וכו', דאפשר דהכא גרע משום שמכין בהדיא בשביל שניהם, ע"כ. נלע"ד דהרב אויל כאן לשיטתו לעיל בבאה"ל ס' תק"ג ד"ה אבל ממלאה וכו', אך לדידן מותר להרבות גם לצורך גדול, וכמו שהסכימו הגר"ז וכה"ע מרן הב"י בס' תק"ז מדלא הביאו האחרונים דברי הא"ח בשם הרא"ה ע"ט, ועפ"ז התיר בספר חזון עובדיה יום טוב (עמ' ל"ח) אף שעיקר מחשבתו לחול עיי"ש, ודלא כהבאה"ל הנ"ל בס' תק"ג.

טל טוויג - תל ציון

שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו

משנ"ב ס' תקי"א ס"ק ט': "שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו". לכא' הוא גזירה לגזירה, דכל איסור רחיצה הוא גזירה.

מים שהוחמו ביו"ט

משנ"ב ס' תקי"א ס"ק י"א: "דבמים שהוחמו ביו"ט אסור לרחוץ בכ"ג". לכא' תיפוק ליה משום שאינו שוה לכל נפש, ואפשר דרצה לנקוט טעם שיהיה גם לש' הרמב"ם דלהלן.

לחמם לרחיצת קטן

משנ"ב ס' תקי"א ס"ק י"ג: "ואפילו לדעת הסוברים דהוא דרבנן". לכא' לפי שי' זו אמאי אסור, הרי לפי שי' זו כל הגזירה היא על הרחיצה, וממילא אסור לחמם, אבל בקטן שעל רחיצתו לא גזרו, א"כ שיהיה מותר לחמם בשביל רחיצתו מים ביו"ט.

איסור חימום מים ביו"ט

משנ"ב ס' תקי"א ס"ק י"ג: "לדעת הסוברים דהוא דרבנן". לכא' רק יסודו מדרבנן, אבל בסוף אחר שגזרו ממילא יהיה אסור מדאורייתא להחם מים ביו"ט, דכיון שאסור לרחוץ בהם א"כ יוצא שמחמם סתם, וודאי דהוא דאורייתא (א"כ מטעם הואיל).

אחד מבני החבורה - ירושלים

רחיצה ביו"ט

בבה"ל סי' תקי"א גבי אין עושין מוגמר, חזי' דכיון דהנאה לכל נפש הבערת סגריית יהיה מותר, וגבי רחיצת כל הגוף מביולר שהוחמם ביו"ט עולה מס"ב שדוקא פניו דיו ורגליו יהיה מותר כיון דשווה לכל נפש, משא"כ כל הגוף, והיום שהדבר שווה לכל נפש כתב הפסקי תשובות דאפי' הכי אסור, ולכאורה אם הטעם הוא משום ששווה לכל נפש האידנא כל הגוף היה צ"ל מותר.

אלון לסרי - אשקלון

להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו

כתב הש"ע בסימן תקי"א סעיף ב': מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו וכו'. וכתב במ"ב סק"י פירוש להחם מים כדי רחיצת כל גופו, דרחיצת כל גופו הוא דבר שאין שווה לכל נפש רק למעונגים הרגילים בזה. ולפי טעם זה לכאורה בימינו שכולם רגילים ברחיצת כל הגוף, נראה שמוותר.

אמנם הגר"נ קרליץ כתב (חוט שני יום טוב פ"ב סק"ב) שאף בזמנינו רחיצת כל גופו אינה נחשבת כדבר השווה לכל נפש, שכן כיון שחז"ל קבעו שרחיצת כל גופו אינה שווה לכל נפש כפי הרגילות בזמנם, א"כ זהו הגדר של רחיצה ואף בזמנינו, שאע"פ שכולם רגילים להתרחץ בחמין נחשב הדבר שנתרבו המפונקים, ולא נעשה הדבר כצורך, ע"ש.

ולכאורה נ"ל שאף אם כולם נעשו מפונקים מ"מ זה נחשב שווה לכל נפש, שלכאורה יש להתייחס ע"פ הנפשות של כל דור ודור, וראיה לדבר מה שכתב הביאור הלכה ד"ה אין עושין מוגמר וכו' על ש"ע סעיף ד' בענין שתיית טיטון - עישון טבק ביום טוב שיש דעות בפוסקים, יש אוסרים כמוגמר משום דהבערה זו אינה שווה לכל נפש (וטעם מוגמר כתב המ"ב ס"ק כ"א שאינו שווה לכל נפש אלא למעונגים בלבד), והרבה מקילין בזה, ועיקר טעם כולם משום דעכשיו שהרבה רגילים בזה נעשה שווה לכל נפש. ע"ש בדברי הביאור הלכה שנראה מפורש שכל החשבון של שווה לכל נפש הוא לפי העיתים והמקומות. וא"כ הטעם לאיסור רחיצת כל גופו בימינו, לכאורה אי אפשר להעמידו כדברי הגר"נ קרליץ אלא צריך טעם אחר, וצ"ע. ובאמת מובאים טעמים נוספים בפוסקים לאסור בימינו, וכן הגר"ק הביא טעמים נוספים, ועיין.

משה אלחיאני - באר שבע

דוד שמש ביו"ט לספרדים

בשו"ת אור לציון (חלק ג - הערות פרק כא - דיני רחיצה הוצאה ובונה ביום טוב) כתב: בשו"ע בסימן תקי"א סעיף ב' כתב, מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו, אפילו אינו רחוצו בבת אחת. אבל במים שהוחמו מערב יום טוב מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד. מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור. והרמ"א שם כתב, ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין. אולם בני ספרד בחרו מן גר"י, ומותרים ברחיצה באופנים שכתב מרן. (וראה בכ"ח שם אות ט'). וגם לא חיישינו לסחיטה, כמבואר בספר אור לציון תשובות ח"ב פרק ל"ה בביאורים לתשובה ב', ע"ש. ונראה שאמבטיה שבבית דינה כחוץ למרחץ, שכל הטעם לאסור במרחץ הוא משום גזירת הבלבן, וכמבואר בב"י שם, ובאמבטיה פרטית אין לגזור, ומותר לרחוץ בה כל גופו במים שהוחמו מערב יום טוב, וחלק מגופו במים שהוחמו ביום טוב. ואין לחוש בפתיחת ברו המים להתרחץ באופן המותר, אף אם המים הוחמו במתקן חשמלי לחימום מים (בוילר), ואף אם הבוילר פועל, שאע"פ שנסכסם מים חמים לדוד, ובשבת אסור הדבר, שהרי ביום טוב אין חשש לביטול המים. ואף אם פעמים נדלקת נורה אין חשש, שהרי אין זה אלא גרמא, וגם אינו פסיק רישא, שפעמים בלאו הכי היה נדלק, ושרי. אולם כתב הרב דוד טהרני (מעין הטהרה), הנה לפי דברי מרן בשו"ע שהתיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מע"ט חוץ למרחץ, וטעמו ונימוקו עמו כיון שלא אסרו לרחוץ בשבת במים חמים אלא משום גזירת הבלנים, ובי"ט לא גזרו כמבואר בב"י בשם הר"ף, וכ"כ הסמ"ג, וכ"כ הרמב"ם (פ"א מה' יו"ט ה"טז), הנה לא גרע מים שהוחמו בדוד שמש שהוחמו בהיתר ממים שהוחמו מע"ט, ולכן מותר לרחוץ ביו"ט בבית במים שהוחמו ע"י דוד שמש אפילו ביו"ט. וכשהרציתי את הדברים לפני הר"ג חכם יעקב יוסף זצ"ל, ביום ג' שבט תשנ"א, אמר לי שכן דעת אביו מרן הראש"ל זצ"ל, ושכן דעת הגרש"ז אויערבך, ובה"ל: דין רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו בדוד שמש ביו"ט, הנה ברור הדבר שאין היתר זה אלא חוץ למרחץ וכמו שכתוב בשאלה בביתו, אבל במרחץ עצמו אסור אפילו פניו דיו ורגליו וכמ"ש מרן בב"י, וכן עיקר למעשה. ובדין ערבוב המים החמים עם הקרים כבר כתב בקול סיני דיני יו"ט ס"א שאין להחמיר בזה ביו"ט, מכיון שלדעת הרמב"ם והסמ"ג אין איסור לחמם מים ביו"ט לרחיצת כל גופו, אלא משם גזירת מרחץ הר"ל דבר שאינו מתקין לביטול, ורק היו פס"ד דלא ניח"ל בדברנו דשרי וכמ"ש בשו"ת יב"א ח"ד ח"א ח"ח סימן לד', ואע"פ שלדברי התוס' הרשב"א והריטב"א איסור זה מה"ת דלא הוי מידי דשווה לכל נפש, מ"מ יש כמה ס"ס להקל ע"ש. וכן כתב הרב יהודה ברכה, תלמידו המובהק של מור"ד וע"ט האור לציון זצ"ל בשו"ת ברכת יהודה, שמוותר להתרחץ ביו"ט במים שהוחמו ע"י דוד שמש במקלחת שבבית, אולם אחינו האשכנזים מחמירים בזה. ולפענ"ד נראה שיש להקל בזה גם ביום שבת לדעת המתירים בדוד שמש בשבת, משום שדוד שמש דינו כדיון חמי טריא שהתירו חז"ל להתרחץ במימינו, ולפי טעם זה נראה דאף לאחינו האשכנזים שמחמירים במים שהוחמו מערב יו"ט שלא להתרחץ כל גופו יש להתיר בזה, ולפ"ז אף אם השתמשו במים ושוב התמלאו והתחממו מחום השמש יש להתירם, ואף מי שעדין לבו נוקפו בזה מה שלפענ"ד נראה שהוא היתר מרווח ונכון, מ"מ היכא דמסופק אם הוא בכלל מצטער שכתבו הפוסקים להקל בזה וכמ"ש בהערה, ושם כתבנו גדר המצטער בזה, נראה דבכה"ג סמוך לבו לא יירא מלהקל בזה מאחר ומעיקר הדין נראה שיש להקל בזה אף למי שאינו מצטער, לפיכך כל שמסופק אם הוא בכלל מצטער אין לו לחוש בזה כלל ועיקר, ודו"ק. ואף מותר להתקלח בשמפו ולשפשף את השער ולא חיישינו לסחיטה, ובעת שמנגב את שערו יזהר לנגב בנחת. ואף בששו"ת אור לציון (ח"ב פרק ל) כתב שאין להתיר להשתמש במים שהוחמו ע"י דוד שמש כי אם לטשיפת כלים, אבל לא לרחיצת פניו דיו ורגליו, במכת"ד דבריו נסתרים מדברי רע"א הנ"ל. ומה שציין בחלק ג עמוד ריב לדברי רע"א הנ"ל, לא ידעתי מה כוונתו בזה. וכן ראיתי להרה"ג רבי אברהם דינאי שליט"א בשו"ת ברית אברהם (ח"ב ח"א"ח סי' יח), שתפס בזה

על דעת האור לציון הנ"ל. וכ"כ בפשיטות בשו"ת דברי דוד ח"א ס"כ. טוב נדפס ספר חזו"ע על יו"ט, ושם (בעמוד מא) הביא להלכה מ"ש בשו"ת ברית אברהם הנ"ל להתיר להתרחץ ביו"ט במים שהוחמו בדוד שמש.

גל אור - צפת

בענין רחיצה בחמין וחימום מים לצורך רחיצה ביו"ט

הנה מבואר בש"ס בראשונים ובאחרונים, ונפסק להלכה בשו"ע סימן תקי"א, שאסור לחמם מים לצורך רחיצת כל גופו ביו"ט, ואפילו לקטן שדרכו לרחוץ בכל יום והיינו רביתיה אסור, ואפילו ע"י עכו"ם אסור, ורק לצורך פניו דיו ורגליו מותר לחמם מים ביו"ט, ו"א כל שפחות ממחצית גופו מותר, ואם הוחמו המים מערב יו"ט להמחבר מותר לרחוץ בהם כל גופו (דוקא מחוץ למרחץ), ולהרמ"א אסור אפילו הוחמו מערב יו"ט, עיין במשנ"ב וביאור הלכה בדין זה. ונחלקו הראשונים בטעם איסור זה, דעת הרמב"ם שאף שמדאורייתא הותרה מלאכה לצורך אוכל נפש, ורחיצה היא ג"כ מוגדרת כ"דבר השווה לכל נפש", שמוותר לעשות מלאכות לצורכה מה"ת כגון הבערה וחימום המים, מ"מ גזירת מרחצאות שגזרו חכמים בשבת גזרו גם ביו"ט בכל גוונא, מלבד הוחמו בעי"ט שמיקל הרמב"ם טפי מנשבת כיון שעכ"פ הוי גזירה לגזירה רחוקה קצת. וצ"ע שגבי אמירה לעכו"ם לחמם מים לקטן פסק הרמ"א שאסור, וביאר המשנ"ב שהוא אף להרמב"ם והר"ף שרחיצה בחמין חשיבא שווה לכל נפש, ורק מדרבנן גזרו לא לחמם מים לצורכה, מ"מ אסור משום שהוא שבות דשבות, ורק במקום חולי קצת יש להתיר. וקשה מאוד, שהרי הרמ"א עצמו פסק בסימן שכ"ח שמוותר לומר לעכו"ם לבשל לתינוק ברעב של שעה משום שחשיב חולה שיש בו סכנה, אף שהוי שבות אחד כיוון שביטול הוא דאורייתא, וכל זה כיון שסתם צורכי קטן חשיבי כצורך חולה שאין בו סכנה. והיה אפשר לומר כדעת התה"ד שסובר שרק צורכי אכילת קטן חשיבי כצרכי חולה שאין בו סכנה, אבל אין נראה כן כיון שמבואר בהמשך דברי המשנ"ב שדן להתיר להניח החיתולים שקרויים ווינדליין לתוך המים לצורך רחיצת קטן עכ"פ ע"י עכו"ם, אף להצד שיש בזה משום כיבוס דאורייתא (ומבואר ביותר בסימן ש"ב במשנ"ב וביאור"ל להיתרא), א"כ מבואר שגם שאר צורכי קטן ובפרט צורך רחיצה חשיב כחולה שאין בו סכנה לגבם כדעת שאר האחרונים, ולא כדעת התה"ד. ואף אין נראה לתרץ כמו שקצת משמע מלשון המשנ"ב שכתב נחשב כצורכי חולה שאין בו סכנה, אבל כמוכח הדברים נסתרים מהמשך דברי המשנ"ב שמתיר כיבוס ע"י עכו"ם עכ"פ לצורך רחיצה בלא חולי קצת אפילו. וע"כ לכאורה נראה לומר דבר חדש קצת בזה, ע"פ מה שהביא בביאור הגר"א שהמשנ"ב ציין אליו, שלכו"ע מוסכם שאסור לחמם מים ביו"ט אפילו לצורך קטן, והוא מציין באמת לש"ס מפורש בעירובין ס"ח שמבואר שאף לצורך מילה אסור, ובאמת משה תוס' החולקים על הרמב"ם מוכיחים את דינם שרחיצת כל גופו בחמין אינה שווה לכל נפש, ונראה שהרמב"ם ססובר ששווה לכל נפש למד שאף שמתיר חשיבי שווה לכל נפש, מ"מ כשה"ל גזרו גזירת רחיצה ואף לקטן לצורך מילה גזרו כמבואר בעירובין שם, הוא גזירה בלא היתרים כלל לשום צורך בעולם, אף שקטן חשיב כחולה שאין בו סכנה לשאר צרכים, מ"מ יתכן שמשום חשש שהבלנים יחממו בשבת לא רצו לחלק בזה כלל, או שהלכו אחר רובה של מלאכת חימום המים לרחיצת כל גופו שאסורה, ולא רצו להתיר בה אף סעיף (ואף שבדעת הרמ"א היה אפשר לומר שחשש המחמירים, מ"מ בדעת המשנ"ב שכתב שדין זה הוא אף להרמב"ם אי אפשר לומר כן). והא שמתיר הרמב"ם בהוחמו מערב יו"ט הוא רק גבי הרחיצה עצמה בלא חימום, ולא חששו שיע"י הרחיצה יבוא להתיר חימום כיוון שהוא ג"כ דרבנן, אבל בחימום לא רצו להתיר שום חימום כלל ביו"ט עצמו לצורך כל הגוף שהתקלה מצויה, ועוד שדיינו מה שמוותר לצורך פניו דיו ורגליו (ואף היתר זה אינו דומה, שרחיצת פניו דיו ורגליו אינה דומה לרחיצת כל גופו ששמעשה אחר הוא כמבואר באחרונים, שלכן מחמם לצורך כל גופו לא חשיב מרבה בשיעורים של רחיצת פניו דיו ורגליו, אלא חמיר טפי ואסיר כמבואר באחרונים), ויש לחוש שאם נתיר עוד יבואו לידי תקלה, ואכתי צ"ע, מ"מ כל זה לדעת הרמב"ם שרחיצה בחמין חשיבא דבר השווה לכל נפש מן התורה, ורק מדרבנן אסור משום גזירת הבלנים, אבל לשיטת תוס' שבה"ת אינו שווה לכל נפש פחות קשה כל זה, אף שלהרמ"א באמת גם דאורייתא לצורך קטן חשיב כחולה שאין בו סכנה ומותר ע"י עכו"ם, מ"מ יש ליישב יותר בפשיטות, אלא שלהתוס' מקשים העולם שבזמנינו שרגילים לרחוץ בכל יום בחמין אמאי אינה חשובה רחיצה בחמין דבר השווה לכל נפש, כמו שכתב המשנ"ב לגבי סגריית שהיה רגילות לעשן אצל הרבה אנשים, שיש שמחשיבים משום זה עישון כדבר השווה לכל נפש. ויש שביארו בזה שהוא משום שאין צורך לרחוץ בכל יום, אלא כמבואר ברמב"ם בהלכות דעות שנכנסים למרחץ פעם בשבעה ימים, א"כ אף אם רגילים לרחוץ כל יום היו נכתרו המפונקים, כיון שכבר הגדירו חז"ל שאין זה צורך כל נפש משום שאין צורך אמיתי לרחוץ בכל יום, ולא נחשב צורך השווה לכל נפש, אמנם יש אחרונים שהקשו שאפילו הכי יש להחשיב זה כשווה לכל נפש כמו תשמיש המטה נצרך בכל יום, ומ"מ חשיב שווה לכל נפש כמבואר בכתובות ז. וכן בתוס' גבי טיול מבואר שחשיב שווה לכל נפש אף שאינו נצרך בכל יום, ובאמת העולם מקשים שלאחר שנתרגלו לרחוץ כל יום בחמין מצטערים מאוד בלא רחיצה, ואין אפשר לומר שגרע מעישון סגריית טיול. ונראה לכאורה לומר דבר חדש בזה, והוא ע"פ מה שיש להקדים חקירה בהא דהצריכה התורה שהנאה תהיה שווה לכל נפש כדי להתיר מלאכה לצורך הנאה זו ביו"ט, אם הוא "סיבה" שתיחשב כאוכל נפש עצמו להתיר בשבילה מלאכה, או שהוא "סימן" שהנאה זו אינה פינוק בעלמא אלא צורך אמיתי של האדם כאוכל נפש עצמו, ובאמת אם נאמר שהוא סיבה יהיה קשה שכיון שנתרגלו וכל נפש עושה כן יהיה שווה לכל נפש, אבל אם נאמר כמו שיתור נראה שהוא "סימן" שהנאה זו היא צורך באמת אתי שפיר ביותר, משום שנראה לומר דבר חדש קצת שיש לחלק את ההנאה מהרחיצה לשתי חלקים, הראשון הניקוי מהלכלוך, והשני ההתענגות ממחממות המים כשרוחצם בחמין, והניקיון היתירא שמקנים המים החמים או ההתענגות שברחיצה בצונן, שאין בו שום נפק"מ כיון שאין צריך לשום מלאכה, מ"מ הוא ג"כ פינוק, וגבי החלק הראשון הוא באמת צורך אמיתי השווה לכל נפש בזמננו שנוהגים לרחוץ בכל יום, אמנם החלק השני של ההתענגות ממחממות המים והניקיון היתירא של המים החמים אינו שווה לכל נפש, וע"כ אסור לחמם המים. ואף אם תקשה ותאמר שבחורף ובימים הקרים

חימום המים הוא צורך השווה לכל נפש, כיון שאף החלק הראשון אי אפשר בלעדיו שהרי מורגלים לרחוץ במים חמים ואינם יכולים בלא זה, כתשובה לזה נאמר שאסור ממה נפשך, שבקיץ באמת צריכים לרחוץ מהזיעה והלכלוך בכל יום (ואז באמת אינם צריכים לחימום המים אלא משום החלק השני שהוא פינוק לכן אסור), אבל בחורף אין רוב האנשים צריכים באמת לרחוץ בכל יום, ואין הרחיצה אלא פינוק ובשביל פינוק אין לחמם מים שאינו צורך אמיתי ואינו שווה לכל נפש, נמצא שאף פעם אין חימום המים צורך השווה לכל נפש כיון שבחורף עצם הרחיצה אינו נצרך כל יום, ובקיץ אין צורך לרחוץ בחמין ואפשר בלא החימום והוי פינוק בעלמא (ולכאורה לפי זה נראה שחימום מים להפיג צינתם הוי צורך שווה לכל נפש כדעת הבית מאיר, וכבר דנו בזה האחרונים). ואם תחזור ותקשה קושיית האחרונים מה לי שאין צריך בחורף לרחיצה בכל יום, אף טיול ותשמיש אין צריך בכל יום וחשיב דבר השווה לכל נפש, יש לחלק שדברים אלו הם צורך המתחדש על רובא דאינשי כל תקופה ע"פ רוב מצד טבעם, וע"כ אף שאינו נצרך בכל יום כשנצרך הוא משום התחדשות הצורך, וחשיב "צורך" ממש באותו הזמן בו נצרך, וע"כ חשובים כצורך השווה לכל נפש, משא"כ רחיצה אינו אלא משום האקלים והמאורעות העוברים עליו ללכלוך וזיעה והצטברותם יחד ע"י ריבוי מקרים, וראיה לזה שאנשים שנמצאים במקומות קרים מאוד עוברים חודשים ארוכים בלא רחיצה, ואינו "צורך" אמיתי מצד טבעו של האדם, וכשמתחדש צורך מצד מקרה אחרון שקרה בו שהזיע או התלכלך אינו התחדשות הצורך הטבעי אלא מקרה שקרה זה היום דווקא, ואף אם אדם זה הורגל לרחוץ בחמין אף בקיץ, מ"מ חשיב שהרגיל עצמו לפינוק, אף לסוברים שעישון סגריית ביו"ט חשיב צורך, אף שעישון אינו נצרך למי שלא הרגיל עצמו, מ"מ מי שהרגיל עצמו נמנע לזה וצריך לעשן כ"צורך" המתחדש ממש, משא"כ רחיצה בחמין אינו אלא התרגלות לתפונקים שאינם צורך אמיתי כלל. ואין להקשות מניין לנו לומר ולחלק כך בין צורך המתחדש לצורך מקרי, כיון שהתורה אמרה אף אשר יאכל לכל נפש, ודוקא הנאות הדומים לאכילה שמשביעים צורך בנפשו של אדם הותרו, כמו שאכילה משביעה הרעב המתחדש או התאוותו של אדם למאכל מסוים, ויתכן שלזה נתכוונו האחרונים בדבריהם, ויש החולקים שלא הסכימו לחילוקים אלו, ואכתי צ"ע בכל זה.

מאיר מלטינסקי - קרית אתא

סימן תקי"ב

בענין מומר לבשל בעבורו ביו"ט ולענין רבית

בשו"ע (ר"ס תקי"ב) אין מבשלין לצורך כותים ביום טוב וכו', ובמשנ"ב וזה"ל כל מלאכות שמותר לעשות בשביל ישראל. בשביל נכרי אסור וכו', ודרשו חז"ל לכם ולא לכותים וכו'. ולצורך קראים בתשובת רבינו בצלאל (ס"ג) אסור, ויש מתירים וטועים הם, ומנאג אבותיהם בדיהם. ומומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. ויש לדון ולבאר אם דין המומר הוא איסור מהתורה, ומה גדרי האיסור. ובדין מי שאינו מקיים מצוות מתמת חוסר ידיעה היאך דינו.

הנה תשובת רבינו בצלאל הובאה בשו"ת הרדב"ז (סוף ח"ב), ומביא תשובת הר"ר שמשון זצ"ל, עוד תניא גבי עם הארץ שאסור לאכול בשר בהמה חיה ועוף, ואלו שאין עוסקין בתורה אסור להם לאכול בשר אפילו בחול כ"ש ביום טוב. שאין זה יעשה לכם. ואפילו כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בה, כ"ש שאין מודים בשחיטה שלנו שאין להם חלק בה, וקרינן עליהם לכם ולא לגוי, וכדאשכחנין בפרק הדר דפליגי בצדוקי שאינו מודה בעירוב אית תני הרי הוא כגוי וכו'. וכתב ע"ז מהר"ש הלוי, ואינו יודע מה זו ראייה, שכבר פירשהו הראשונים ז"ל שמתוך שאינו יודע לשחוט ולבדוק וכו', א"כ גוזמא קתני, ומעשים בכל יום שאנו שוחטים לעם הארץ בחול וביום טוב, ועל כרחך קרא אסמכתא בעלמא. ואת"ל ראייה גמורה לאפוקי ע"ה שאינו עוסק אפילו במקרא, אבל העוסק במקרא לא נתמעט. וכתב ע"ז, אוי לאזונים שכך שמועות דעדיף להו צדוקי משום דעוסק במקרא ועובר על כל גופי תורה, ועל כל מה שהוא הלמ"מ ועל כל דברי חכמים, מעם הארץ שמקיים המצוות אלא שאינו עוסק אפילו במקרא וכו'. ובמ"ש הר"ר שמשון, ואפילו כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בה, כ"ש אלו שאינם מודים בשחיטה שלנו שאין להם חלק בה, וקרינן עלייהו לכם ולא לנכרים. וכתב ע"ז מהר"ש הלוי, ואינה טענה, דכהן שאינו מודה בעבודה דין הוא שלא יאה לו חלק בה, לפי שחזה ושוקו ושיירי מנחות ושאר מנתנות שבמקדש הם לכהנים שכר חלק עבודתם, ומי שאינו מודה בה ובקדושתה למה יזכה במנתות. אבל מי שאינו מודה במקצת דברי שחיטה וכו', ואפילו ביום טוב שדרשו לכם ולא לנכרים אין למעט צדוקים, שלא מצינו בשום מקום שדינם כנכרים וכו'. וגם כתבנו למעלה כדעת הר"ף והרמב"ם והתוס' והרא"ש שצדוקי אינו כנכרי וכו', ולכם ולא לנכרי לא נתמעט אלא נכרים גמורים שאינם מודים במועדות כלל דלימא דמינטר יום טוב מחללינן יום טוב, דלא מינטר יום טוב לא מחללינן יום טוב, כדאמרין בפ"ק דע"ז לענין אין מילדין את הנכרים בשבת, אבל צדוקי זה חשוב שומר יום טוב וכדלעיל.

וכתב ע"ז הרב, ואני אומר יפה כיון הרב ז"ל והכי מיייתי ראייה, כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בה, אעפ"י שהוא מודה בשאר כל הדברים. צדוקי שאינו מודה בשחיטה שלנו ואינו אוכל משחיטתנו, וכופר בשאר דברים לא כ"ש. ואני אומרה בלשון אחר, כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בה. צדוקי שאינו מודה שמוותר לשחוט ביום טוב לצורך אוכל נפש, אין שוחטין להם ביו"ט. וקרוב אצלי שזו כונת הרב ז"ל שכתב כשי' אלו שאינם מודים בשחיטה שלנו, כלומר ביום טוב שאין להם חלק בה, וקרינן עלייהו לכם ולא לנכרי וכו'. הא למדת שאסור לשחוט ולבשל לקראין ביום המועד כיון שאינם מודים שמוותר לעשות אוכל נפש ביום טוב, ודמיא ממש להך דפ"ק דע"ז דאין מילדין את הנכרים, וזה ברור מאוד וכו'. ואף לדברי האומרים דלענין עירוב אינם כנכרי, אפשר דמודים לענין שחיטה ולענין יינם משום דחמירי וכו'. וכבר בא מעשה לפנינו בנער שהיה משרת לא' מהקראין, ומנעתו אותו שלא יבשל להם ביו"ט כיון שהם אינם מודים שמוותר לבשל. ויש לדון במה שלמדו מהא דפ"ב דע"ז (כ"ו), דשם אמרו סבר רב יוסף למימר אולדי עכו"ם בשבתא בשכר שרי משום איבה, א"ל אביי יכלה למימר להו דידהו דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו, דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן, ומשמע שהם למדו דסברא זו היא אמת מהתורה. ויש לדחות דזה רק דרך דחי' ותירוץ, דהא רק יוסף לא סבר כן. ומה דרב יוסף התייר הוא משום פקוח נפש, וא"ל

אביי דליכא פקוח נפש כיון שאפשר לדחותם בטענה זו. אבל מאן לימא לן דטענה זו אמת לדידן, ואפשר דלגבי גוי דאי הוא רק דחיה. אבל לגבי ישראל שהוא מחויב במצוות, סברא זו דאביי אמת. אמנם יש לבאר הדברים, הנהנה פקוח נפש מתיר לחלל שבת משום דחביבה נפש הישראל או כדי שישמור שבתות הרבה, והא דהותר מלאכת יום טוב לצורך אוכל נפש דנראה שהוא משום מצות שמחת יום טוב, ולכך בגוי לא הותר דאינו שייך לשמחת יום טוב. ובבהמה של ישראל מחלוקת, הבהמה לא שייכת במצות שמחה, ומ"מ זה עוזר ליהודי בשמחת יום שלו שיהא לו יותר קל עם הבהמה. ולפי"ז לגבי ישראל מומר שאינו עוסק בשמחת יום טוב לא שייך בו היתר זה, וממילא כלול באיסור של נכרי, ורק דדנו האחרונים הנ"ל אם קראים נחשבים עוסקים ביום טוב, וכמו שיש מחלוקת בצדוקי לגבי עירוב בשבת אם נחשב כמודה בשבת. ובמה שכתב הר"ר שמשון זצ"ל ללמוד מכהן שאינו מודה בעבודה דאין לו חלק בה, ונתקשו דהתם הוא שאינו זכאי במתנות. וכתבו לבאר או משום שכופר בעוד דברים, או משום שאינו מודה שמותר לשחוט ביום טוב. ולכאורה בתינוק שנשבה הרי הוא כופר בעוד דברים, אך מ"מ אינו סובר דיש איסור לשחוט ביום טוב. ולקמן בעזה"י נארץ עוד בזה.

והנה לענין מומר ברבית ואונאה, בגמרא בע"ז (כ"ו) תני ר"א קמיה דר"י העכו"ם ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, אבל המומרים והמסורות המומרים מורדין ולא מעלין, א"ל אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר, ואת אמרת מורדין, סמי מכאן מומר, ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס, קסבר אוכל נבילות להכעיס מין הוא. ובתוס' הקשו הא במוסר מורדין ומשיבין לו אבידתו דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא. וי"ל דשאני הכא דמהווא קרא דמריבין השבת אבידתו לפיגין השבת גוף בישראל, והשהות לרבות אבידת גופו, וכמו דאיתרבי ישראל איתרבי כולהו וכו'. וגם הלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק א"ג, אהדר ליה בניתי בהדך. ומומר לתיאבון אתה מצווה להחיותו, ומיהו מומרים של עכשיו להכעיס פן דשביק היתרא ואכלי איסורא ומטמעי בין העכו"ם, וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע בגיטין (מ"א), ומותר ליקח מהם רבית ואעפ"י שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור, והול"ל כל היכא דקרינא ביה לא תשיך. קרי ביה לא תשוך. מ"מ כיון שאין אתה מצווה להחיותו, אינך מצווה להלוותו בלא רבית, דלא קרינא ביה וחי אחיך עמך. ואמרינן בירושלמי במכילתין, כותאי דקיסרי מותר להלוותו ברבית, והא דאמרינן עובדיה ליה מיהורם וכו' לפקוח נפש ומצוה, אבל מסור מיגרע גרע מיניה. ובכל מקום שונה מסור אצל מין, ולא איתרבי לענין אבידה. ושמתא מאן דאית ליה ממין מסור אסור לאבדו ביד, אית ליה נמי דמשיבין אבידתו, ומטעם דכיין רשע ונדיק ילכש. ובתוס' הרא"ש מבאר הא דאסור ללוות הימנו, דאעפ"י שחטא ישראל הוא.

הנה במסור נסתפקו התוס' לענין אבידה, וה"ה רבית, ובמומר ס"ל דלהכעיס מורדין ואין מצוה להחיותו, ומ"מ אסור ללוות ממנו, אבל מומר לתיאבון מצוה להחיותו ואסור להלוותו ברבית. ובתוס' למדו רבית מאבידה, ולכאורה יש לחלק בדאבידה מחזיר לו את שלו, אבל ברבית הוא מדעתו נותן שכירות המעות. אמנם נראה דכיון דאיתרבי באבידה משום דנקרא אחיך, לכך פשיטא לתוס' דגם רבית אסור דהרי הוא אחיך. ומצאנו בשטמ"ק ב"מ בשם ספר החכמה דבצרפת מתירים להלוות לישראל משומד ברבית וללוות מהם, וראה מפ"ב דע"ז וכו' לרבות המשומד, ומשמע דאין מרבינהו אלא לענין זה שיש לי להשיב את שלו, אבל לענין שאר דברים אינם בכלל אחיך וכו'. ומשמע דס"ל דהא דנתרבה מכל היינו ס"ל דהרא"ה דלא סגי באחיך באבידה, אלא בענין עמך בתורה ומצוות ולכן איתרבי מכל. אמנם יש מבארים בתוס' דכיון דכאן כתוב לשון וחי, ובעלמא יש מצוה להחיותו, א"כ הוא בכלל וחי. ולספר החכמה הכל תלוי באחיך, דכל דין וחי הוא רק אם הוא אחיך, אבל באבידה שהיא שלו מרבה קרא.

וברא"ש (ב"מ פ"ה ס"ב) ישראל שיצא מן הכלל וכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית. דאין מצוין להחיותו ולא קרינא ביה וחי אחיך עמך, וכן מוכח בירושלמי וכו'. א"ל אבותיכם לא קלקלו מעשיהם, אתם קלקלתם מעשיכם. ומסיק התם בשם ר"ח כותאי דקיסרין מותר להלוותו ברבית, ומ"מ אסור ללוות הימנו ברבית דאעפ"י שחטא ישראל הוא, והנותן לו עובר על לפני עור ועל לא תשיך. והנה מהרא"ש משמע דמותר להלוות כיון דאין מצוין להחיותו ולא קרינא ביה וחי אחיך עמך, וכ"ה בלשון הטור, משומד שכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית כיון שאין אנו מצוין להחיותו. והקשו האחרונים דהנה מצוין בגר תושב דאתה מצווה להחיותו מקרא, גר ותושב וחי עמך, ומ"מ מותר להלוותו ברבית מקרא, אל תקח מאתו, לשון יחיד ולא מאתם, וכדאמרינן בגמ' (ע"א), ועוד דקרא דוחי אחיך עמך הוא על השבת רבית, אבל האיסור להלוות מקרא דלא תשיך לאחיך, והו"ל למימר דכיון דאינו בכלל אחיך מותר להלוותו. ולכאורה מלשון הרא"ש בכלל אחיך הוא, ולהבנה זו צריך לומר דבאבידה מרבים מכל אבידת אחיך מומר לתיאבון ולא להכעיס, דמשמע דלהכעיס ל"ה אחיך. וי"ל דגם הוא בכלל אחיך, רק שמרבים מומר לתיאבון דיש מצוה להחיותו, ולא מומר להכעיס דאין מצוה להחיותו כיון דהוא רבי מכל. גם בתוס' הנ"ל בע"ז משמע קצת שהוא בכלל אחיך, ורק משום דאי אתה מצווה להחיותו.

ובתלמודי רבינו יונה (ע"ז כ"ו) כתב הר"ר שמעיה בשם רש"י ז"ל שאסור להלוות למשומד עובד ע"ז ברבית דאחיך קרינא ביה, אבל ר"ת ז"ל אומר דמותר להלוותו ברבית, דכיון דעובד ע"ז מותר להמיתו ולהורידו לבור וגופו מותר, ממנו לא כ"ש. ואע"ג דחזינון גבי מסור וכו', אבל גבי משומד שעובד ע"ז אין לומר כיון וצדיק ילכש, דכיון שבני גויים ורשעים ליכא צדיק למלכש, ולפיכך מותר להלוותו ברבית ולכלות ממנו ומחיתו. זו שיטת ר"ת, וגם ר"י הזקן נותן עוד טעם להתייר להלוות לו ברבית, מדאמרינן באיזהו נשך וכו', אהדר ליה דניחי בהדך. ובמשומד ל"ש ה"ט דאין אתה מצווה להחיותו כיון שעובד ע"ז, ומביא תוס' דאין ללוות ממנו דהוא מצווה על הגול, והגמ' השותה רבית ואונאה לגול, ובספר החכמה הנ"ל אחרי שמביא דבצרפת מתירים להלוות לישראל משומד וללוות מהם וכו', כתב מורי קרובי היה אומר היכא דשביק היתרא ואכלי איסורא זהו מין ומורדין אותו וכו', ואני אומר בע"כ לדידיה אסור ללוות ולהלוות לישראל וכו' משום לפני עור וכו'. ופירוש ר"ח ראיתי, הכי אמר רב שלום גאון, ישראל משומד אין לוין אותו ואין מליין לו ברבית וכו'. ול"נ כדברי ר"ת שאין אנו מזהירין ברבית אלא ממי שאנו מצוין להחיותו.

ובמדרכי בע"ז (סימן תת"ד) פירוש אם הוא מומר לתיאבון, וה"ה דאסור להלוותו ברבית, והואיל ורבתה תורה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר, אבל אם הוא מומר לעכו"ם להכעיס דקא שביק היתרא ואכלי איסורא מין הוא, והיו מורדין אותו ולא מעלין וגם מותר להלוותו ברבית, וכן פסק רבינו אבי העזרי, והרא"ש ברש"י היה אסור להלוותו ברבית משום ולפני עור דהוא אסור ללוות.

וברמב"ם (ב"מ ע"א): דר"ת התייר להלוות ברבית לכן המשומדת, ובשם רש"י דאסור, דאעפ"י שחטא ישראל הוא. ומקשה לרש"י מ"ש מגופו, ומתוך דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא, וכתב דלא מסתבר במשומד לחשוש לכך, ומביא ראיה מהגמ' בע"ז הנ"ל. ובמסור הטעם משום רודף, אבל משומד לא איקרי אחיך, הלכך אף להלוותו ברבית מותר ולא חיישינן לזרעא מעליא. וכ"ש משומד לע"ז שנשמע בגויים, ורחמנא אמר דליחיי עמך, והאי לא ליחיי ולא לקיים. והבן אף דהוי שוגג וכתיוק שנשבה שאתה מצווה להחיותו, לא דמי, דאלו התם לא ידע כלל, אבל כאן דיודע ושביק תורת ישראל ומדבק בע"ז ובחוקות הגויים ה"ה משומד גמור דמורדין ולא מעלין, ומשמע דסובר דדין תינוק שנשבה רק דאם אינו יודע כלל, אבל בידוע אף דה"ז כשוגג מ"מ דינו כמשומד.

ובמ"ש הטור משומד שכפר בעיקר, בגליון כת"י כתוב, ולפי זה נ"ל לצדוקים שכפרו בתורה שבע"פ הוי כפירת עיקר, ודו"ק. ומורינו הרב יוסף קארו חו"כ להחמיר, ובב"י דכ"ה ברא"ש ובנמק"י בשם ר"ת ורמב"ן ור"ן, ובעה"ת בשם ר"ת והרמב"ן והר"י אלחנן, ובתוס' בע"ז, ובהגהות מימוני ומדרכי בשם ר"י. ואעפ"י שכתבו הגהות שיש אוסרים, גם המדרכי כתב שרש"י אסור, וכ"כ סמ"ג בשם ר"ש, לא חיישינן להו במקום כל הני רבוותא. ומ"ש הטור והרא"ש משומד שכפר בעיקר, מלתא פסיקתא נקטו דסתם משומד שכפר בעיקר הוי להכעיס, אבל ה"ה דאפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס מותר להלוותו ברבית כמ"ש התוס' והגהות. ובדרכ"מ (אות ב') משמע שאפילו במשומד שכפר בעיקר אי ידעינן דעבד לתיאבון אסור להלוות לו ברבית, כגון אי עשה ע"י אונס, וכ"מ במדרכי, אבל בלא אונס הוי סתם משומד להכעיס כדלעיל. ובב"י מביא דברי התוס' דכתבו דיצאו מן הכלל דשביק היתרא ואכלי איסורא, ותימה דכיון שיצאו מן הכלל אף בלא שביק היתרא פשיטא דאין לך משומד להכעיס גדול מזה. ואפשר דכיון דבגמ' לא הווכר יצא מהכלל, ומשומד להכעיס יש ללמוד מעובדא דרבי אמי (גיטין מ"ז), לכך כתבו כן. ואח"כ כתבו שצא מהכלל אף שנתחילת יציאתו מאונס, מאחר שבדיו לברוח ואינו עושה היינו שביק היתרא כנ"ל, וצ"ע. וכתב ולענין הקראים דלרמב"ם בפיה"מ בחולין דחשיב להו כתינוק שנשבה אין להם דין משומדים ואסור להלוותם, ואע"ג דלמ"ש הנמק"י דאין תינוק שנשבה רק מי שלא הכיר תורת ישראל, אפשר דהנך נמי דין משומדים יש להם ומותר להלוותם ברבית, לא שבקינן דברי הרמב"ם המפורשים בשביל דברי הנמק"י. ובדרישה (אות ב') כתב וז"ל: רש"ל בהגהותיו על הטור, ולפי"ז נראה דה"ה לצדוקים שכופרין בתורה שבע"פ הוי כפירת עיקר, ובהגהת פרישה (אות ה') י"מ דאע"ג דנקרא ישראל, דישאל אעפ"י שחטא ישראל הוא, מ"מ מאחר דמורדין אותו לבור בידיים אינו נקרא אחיך, וברבית כתיב אחיך, כ"כ נמו"י. ולפי"ז נראה מי שלוה מהמשומד אינו עובר על לא תשיך לאחיך, ודלא כמ"ש רבינו ירוחם. ומביא דברי התוס', ומפרש דאין נחיייהו והוא עובד ע"ז, והיינו כאילו היינו מסייעין לעבד ע"ז, מ"מ נקרא אחיך ואסור להלוותו. ומ"מ התוס' לא כתבו כן אלא למאי דמסיק דמשומד נקרא אחיך, ומסיק בגמ' דהיינו לתיאבון, אבל להכעיס דמורדין לו בידיים לא נקרא אחיך, וכפר בעיקר היינו להכעיס, וא"כ לא נקרא אחיך ואינו עובר בו בלא תשיך, וצ"ע.

ובכנה"ג (הגב"י י"א) במש"כ הב"י ה"ה לא כפר בעיקר, ואין נראה כן מדברי הרדב"ז (ח"ד ס"ב) אלא דוקא ביצא מן הכלל הוא דמותר להלוות לו ברבית, וכ"פ הב"ח, וכתב שש"ך (סק"ד א) אעפ"י שאין דבריו מוכרחים טוב להחמיר. ובבית דוד (י"ד סק"ט) מביא דברי הב"י דכל אוכל נבילות להכעיס אף שלא כפר בעיקר, מקשה דהו"ל למימר דאתא אף בלא כפר בעיקר, ומבאר בתוס' דיצאו מן הכלל אף שהוא לתיאבון, דכיון שעוקרים עצמם מכלל ישראל ומטמיעין בין הגויים זה עצמה נקרא שביק היתרא ואכלי איסורא והוי להכעיס, וכ"ש להכעיס ממש. ומ"ש הב"י בקראים דלרמב"ם בפיה"מ נחשב כתינוק שנשבה, ומקשה דשם כתב הצדוקים והביתוסים דינם כמינים ומותר להורגן וכו', ומשמע מדבריו דאדרבה מצוה הוא להורגן, וא"כ דאי שמותר להלוותו ברבית, ומביא בשם רש"ל כי כפי מ"ש הטור והרא"ש משומד שכפר בעיקר, רבית שלו מותר, ה"ה לקראים שכופרים בתורה שבע"פ הוי כפירה ומותר להלוותו ברבית. ובשו"ע, מומר מותר להלוותו ברבית ואסור ללוות ממנו. וכתב הרמ"א, ויש מחמירים אף במומר להלוותו, וטוב להחמיר אם אפשר להשטמ ממנו. והנה לדעת השו"ע כל מומר להכעיס בכלל, אמנם הב"ח נקט מלשון הטור והרא"ש דדוקא באותם משומדים שיוצאין מן הכלל שתפוסים בעיקר ומטמיעין בין הגויים דומיא דכותאי, הנתם הוא דהסכימו רוב רבותינו שמותר להלוותו ברבית, אבל משומד שלא יצא מהכלל, אף שאין מצוין להחיותו דלאו אחיך קרינא ביה, מ"מ לא גרע ממסור לחד מ"ד דגופו שרי וממונו אסור דלמא נפיק זרעא מעליא דהרי הוא ישראל גמור. אמנם הב"י דקדק מלשון הרא"ש הוי הטור דנקט לה במצוה להחיותו, וכן שיטת ר"י, הובא בתר"י לעיל. וכן מלשון המדרכי הנ"ל. גם ברמב"ם בדעת ר"ת דליכא למיחש לזרעא מעליא, ואינו נקרא אחיך. וכן מדברי ר"ת בספר הישר (סתקל"ו) פסק ר"ת שמותר ליקח רבית מן המומר, כדאמרינן בע"ז (כ"ו) תני ר' אבהו המינים וכו', וקא מהדר דמומר להכעיס מורדין ולא אמרינן ביה כל אבידת אחיך, וכ"ש מומרים לע"ז דמינים הוו כדאמר בע"ז, וכיון דאמרינן ביה מורדין, וגם מציאתו אתה מותר לעכבה אפילו באה לידך וכו', ואפ"ה לא יחזיר, ה"ה ליטול ממנו רבית. אמנם הבן אבי חי (ש"ב ואתחנן ס"ה) כתב מומר שיצא מן הכלל מותר להלוות לו ברבית, אבל אסור ללוות ממנו ברבית, מיהו אם זה המומר הוא נכנס בדת ישמעאל שמודין ביחוד ואין להם שיתוף, אז גם הלוות לו ברבית אסור. ונראה דלמד כן מלשון הראשונים דנקטו עובדי ע"ז, דמשמע רק מטעם זה, ועוד כמ"ש בהגהת פרישה דה"ז כמסיעו לו לעבד ע"ז, אבל באינו עובד ע"ז לא.

ובדין הקראים כתב השו"ע, הקראים אין להם דין מומרים ואסור להוותם ברבית, וכתב הש"ך (סק"ו) דברמב"ם בפירוש המשנה משמע להיפך, דכתב דמורדין, ובמומר למדו הפוסקים דמותר להלוותו ממאי דמורדין ואינו בכלל וחי אחיך, וא"כ ה"ה קראים. וכ"כ מהרש"ל. וכן משמע קצת ממשו"ל ר"א בן חיים דקראים דינם כישאל מומר. גם בתשובת רבינו שמשון שהביא המב"ט וכן בתשובת

רבינו בצלאל דגריעי מישראל מומר, וגם כתב שם שהקראים שבזמן הרמב"ם היו בהם כמה מעלות טובות, משא"כ בקראים ועכשיו שקלקלו מעשיהם. ובנקודות הכסף דהרמב"ם בחיבורו (רפ"ג ממרים) להדיא כן. ומ"מ לענין דינא צ"ע וכמ"ש בש"ך. והוא ברמב"ם שכתב, מי שאינו מאמין בתורה שבע"פ אינו זקן ממרא האמור בתורה, אלא הרי הוא בכלל המינים וכו'. ב"ד"א באיש שכפר בתורה שבע"פ ממשכתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכפר בתורה שבע"פ תחלה, וכן כל הטועים אחריו. אבל בני אותן הטועים ובני בניהם שהדירו אותם אבותם ונולדו במינן וגדלו אותן עלי, ה"ה כתינוק שנשבה לבין הגויים וגדלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. ואעפ"י ששמע אח"כ שיהיה יהודי וראה היהודים ודתם ה"ה כאנוס, שהרי גדלוהו על טענתם, כך אלו האוחזים בדרכי אבותיהם שתעו וכו'. ומשמע דס"ל לרמב"ם שגם כשראה יהודים יש לו עדין דין תינוק שנשבה, ודלא כמ"ש הרמב"ן והנמק"י. אמנם הרמ"א (קנ"ט, ג) כתב, תינוק שנשבה לבין העכו"ם ואינו יודע מתורת ישראל כלל דינו כקראים, ואסור להלוות לו ברבית. משמע דוקא באינו יודע כלל, וצ"ב דהרי הרמב"ם כתב בקראים אף ששמע שהוא יהודי וראה היהודים. ויש לבאר דתינוק שנשבה אינו עושה מצוות אחרת, אבל הקראים כיון שהורגלו על ידי אבותיהם ומוריהם לנהוג את התורה באופן זה, א"כ חושב שכך היא התורה, ולכך אף שרואה יהודים נוהגים אחרת חושב שהם צודקים. ועוד יש לומר עפ"י"מ שכתב בשו"ע הרב (י"ד ס"ב קו"א אות ח') וכל זה בעבירות המפורשות בתורה, אבל שאינם מפורשות בה אלא בתורה שבע"פ, אעפ"י שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה או אפילו בתורה שבע"פ כולה אינו נכרי לענין שחיטה אעפ"י דמיקרי אפיקורס, וגרוע מנכרי לענין שמורדין אותו לבור וכו'. מכל מקום כיון שמודה ומאמין בתורה שבע"פ כולה, הרי הוא כישאל בתורת שחיטה ומיקרי נמי בר זביחה וכו'. וא"כ אף שהוא בכלל אפיקורס, אבל מ"מ יש לו דין אחיך ועמיתך, דהא הוא עמך במצוות התורה. ורק בתינוק שנשבה שאינו מקיים כלל מצוות התורה בעיני אונס גמור, דאל"כ לא נחשב אחיך.

ועוד יש לבאר עפ"י"מ שכתב החזון איש (י"ד ס"ב ס"ח) ועיקר דין כופר בתורה שבע"פ, דעת הרשב"א בתשובה (בב"י י"ד סק"ט) שדינו כמומר לכל התורה כולה, אבל הדבר תימא הלוא מבואר בגמ' דכותי דינו כישאל לענין שחיטה, אע"ג שאינו מאמין בדברי רז"ל, וכן אמרו ביומא (י"ט): שהיו משביעין כה"ג שלא יתן הקטורת בחוץ, ואי צדוקי דינו כמומר לכה"ת א"כ עבודתו פסולה, אע"ג דלא מצינו קרא בכהונה כמו בשחיטה וכתבית סת"ם, מ"מ מסתבר דכל שאינו בכלל ישראל לענין שחיטה אינו בכלל כהונה. ולכן נראה דאינו מאמין בדברי רז"ל שהזכיר הרשב"א היינו שאינו מאמין בחיים של הישראלי הקבועים עפ"י חז"ל ועפ"י התורה והמצוה, ובכלל כפירה זו כפירה בתורה, ואינו ענין לכותים שהיו מדקדקים לשמור את הכתוב, וכן מבואר בריטב"א (חולין קל"ב): כל כהן שאין מודה בעבודה, ופרש"י שאינו מודה שנאמרה למשה, ומקשה דא"כ הו"ל מומר לכל התורה, ומפרש שאומר אין עבודה זו מעכבת אעפ"י שנאמרה למשה. והנה ע"כ כופר בדברי חז"ל, אלא שאין כופר בדברי רז"ל ומאמין בתורה שכתב בכלל מומת לכה"ת, רק דינו כמומר לד"א, ומשמע דסובר דעובר על ועשית ככל אשר יוחר ומ"מ נחשב רק דבר אחד, וא"כ ה"ה בכלל אחיך ורעך. אמנם בהערה שם בחזו"א כתב להקשות דמש"כ הרמב"ם מורדין, והא קי"ל דישאל אלה ע"י כותי, וע"כ דברי הרמב"ם בדורות ראשונים, ובגמ' במכות בדורות הבאים שאינם מורידים. ולפי"ז אפשר דזה שדינו להורידו באמת דינו כמומר לכל דבר, דהכופר בתורה שבע"פ אין לו חלק גם בתורה שכתב שהרי עיקר פירושה בע"פ, ומה בצע בפירושם שוא ושקר, וכן הא דהכשירו שחיטת כותי ג"כ משום דהבנים כשוגגים, וכן מסתבר דמשמע בגמ' במכות דכשרים לעדות, ואי דינם מורידים לא מסתבר כלל שיהיו כשרים לעדות, ומשמע שחזר בו וסובר לפוסלם, וא"כ ל"ה בכלל אחיך ועמיתך.

ויש עוד לדון בדין המומר לענין אונאה, ולענין השבת אבידה, ולענין קנינים, ולענין חיוב נזיקין, ולענין הפקעת הלוואתו, ולענין טעותו, וכן לענין כתיבת סת"ם, ולצרפו למנין, ולענין זימון, ולענין קידושין, ולחיוב יבום ועוד ענינים, וגם בתינוק שנשבה וכו'.

והנה בדין יום טוב משמע מתשובת רבינו שמשון והאחרונים שדנו בדבריו דהיינו שמומר גמור דינו כנכרי, ומן התורה אסור לבשל לו. אמנם בפרי מגדים כמ"ש הגמ"א (תק"ב, א') אין מבשלין לצורך גוי ביו"ט, וה"ה קראים, ומהרש"ך כתב דיש מתיירים, וכתב באשל אברהם קראים יש מתיירים דטועים הם ומעשה אבותיהם בידיהם, ולשמא יאכל דברים טמאים לא שייך, משא"כ במומר לכל התורה בקדירה אחרת אסור מדרבנן, דמדרבנן כעכו"ם אף באותה קדירה שמא יבשל באחרת דברים טמאים, י"ל מן התורה אסור לכל נפש, ואין לו לכל נפש, דלעכו"ם יש לומר זה לכל נפש דדאיו לו על כל פנים, משא"כ במומר, והבן, משמע דסובר דבמומר אם מבשל לו היתר אסור מדרבנן אטו שיבשל לו אסור, ואם מבשל לו איסור בקדירה נפרדת אסור מהתורה דל"ה לכל נפש. ורק בעכו"ם נחשב ראוי לו, ורק דמ"מ מיטעה התורה לכם, אבל בל"ז הוי לכל נפש. ובמשבצות זהב (אות ב') ומומר להכעיס שעטנו ונזהר בדברים טמאים י"ל שרי להזמינו, דאי נמי בקדירה אחרת הואיל גם אחיך הוא ולא מימעט מלכם, ואם מומר לנבילות לבד יש לומר אסור, שירבה דברים טמאים בקדירה לבדה ולק'.

ומה שכתב גם אחיך הוא יש לדון אם כונתו דכל מומר נקרא אחיך וכדמשמע בתוס' בע"ז, או דס"ל דאינו בכלל אחיך וכדמשמע בספר החכמה הנ"ל, ורק שכתב את זה על מומר לשטענו להכעיס דמ"מ אחיך הוא בשאר מצוות, אך ממש"כ באשל אברהם דגם במומר לכל התורה רק דרבנן משמע דס"ל דנחשב אחיך. ובאמת היה מקום לומר דדין לכס ביו"ט אינו תלוי במי שקרוי אחיך, דהא ברישא דקרא (שמות י"ב, ט"ז) וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, וזה קאי על כל ישראל, וגם המומר מצווה במקרא קודש ובאיסור מלאכה.

ורק דיש לומר כיון שהמומר אינו מכין למצות שמחת יום טוב לא הותר לו. ומ"מ אפשר דלא בעינן כונה במצוה שיש בה הנאה, ויל"ע בזה. והנה מצוין מחלוקת בראשונים גבי כתיבת סת"ם במומר אם פסול מהתורה או מדרבנן, דהר"ן על הר"ף (גיטין מ"ה): וכן בריטב"א ובחיזושי הר"ן כתבו דהוא מדרבנן, וכיון שפרקו מעליהם עול מצוה ואפילו עול מצוה אחת כגון מומר לעכו"ם או מומר להכעיס, עשאוהו רבנן דאינו בקשירה, ומדרבנן הוא דפסול ולא מדאורייתא. וכתב הר"ן

דמורשי" שכתב הרי פרקו על מצות תורת משה מעליהן, ומהרמב"ם (פ"א תפילין ה"ג) משמע דפסוליהו דאורייתא. וברמב"ם כתב, וקשרתם וכתבתם, כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב, ומבאר ברבינו מנוח שמוזהר לאפוקי עכו"ם, ומאמין לאפוקי משומד.

הנה מצאנו כאן ב' גדרים בזה, דלרמב"ם מפרשין כונת התורה וקשרתם וכתבתם דהתורה דיברה על המוזהר והמאמין, ולרש"י מומר ומסור הרי פרקו מעליהם עול, היינו שה"נ כמו שאינם מצוים, דציווי התורה למי שמקבל עליו עול תורה ומצוות. ויש לדון לפי"ז דגם ביו"ט נחשב כמו שעליו לא דיבר הכותב, ולרמב"ם י"ל דרצון התורה בעשיה הוא שיעשה ע"י מי שמוזהר ומאמין, וזו דרשא דקרא, דעל ידו העשיה כראוי וכהלכתה, אבל אין הכרח ללמוד מזה לשאר מקומות שאינו דין בעשי'. ובשו"ת צ"צ אליעזר (ח"ח סי"ט) מקשה ע"ד הפרמ"ג מאין לו דבר זה לחדש מעצמינו איסור מדרבנן כזה משום חששא זו דשמא יבשל לו איסור, ומה שמצאנו ברשב"א שכתב דהא דאין מזמנין גוי אע"ג דקיי"ל הואיל כרבה, היינו שמא ירבה בשבילו דברים אסורים בקדירה אחרת דליכא הואיל, וא"כ היינו דוקא בעכו"ם דאין אנו מוזהרים עליו במאכלות אסורות, אבל מומר דיש בזה לפני עור ליתא למיחש בהא. והאר"ך שם הציץ אליעזר (ח"ח מס'מין י"ז-ז-כ') למצוא היתר להזמין מומר, ראשית דיש לדון אם האיש שבא לפנינו בגדר של מחלל שבת בפרהסיא שדינו כעכו"ם, הן מחמת חסרון ידיעה, הן מצד קביעות ההלכה, וכתב דיש גדולי המתברים דמומר לחלל שבת בפרהסיא הרי כמומר לכה"ת אינו אלא מדרבנן, ואף לחולקים ע"ז, מ"מ הוי ספק אם נחשב מומר. ועוד דשיטת היראים דרק בדברים שכתוב אחוה ממעט מומר, ומה דאמרו דישאר אעפ"י שחטא ישראל הוא היינו בדברים שלא כתוב אחוה. וכתב דכ"ה דעת הראב"ד, ומביא מהיערות דבש דכתב ג"כ שאין איסור במומר. ועוד מצרף לדבריו שו"ת מהר"א שמצריך שיעידו בפני ב"ד שחללו שבת בפני עשרה מ"שארל. ומביא משו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סרפ"א) דכתב להוכיח מלשון הרמ"א והגמ"ל בחולין דמומר איקרי לכם, וכיון דקיי"ל דאיכא הואיל א"כ הרי בידו לשוב בתשובה. ועוד כתב דעפ"י הרשב"א כל האיסור רק בעכו"ם ולא במומר וכנ"ל. ועי"ש שדן עם הגר"מ שטרנבוך אם יש היתר לתת למומר לבשל עבור עצמו. ונראה דלענין להזמין חילוני כיום, הנה כבר הבאנו דאין בו קולת הקראים דהם מקיימים המצוות כפי דעתם וכו', וגם דין תינוקות שנשבו ליכא, וכמ"ש הרמ"א דוקא מי שאינו יודע מתורת ישראל כלל. ובדעת החו"א בזה כתבו הגר"ק (חוט שני ח"ב שבת מ', ג') והגר"ח קנייבסקי דלחומרא נקטינן דאין דין תינוק שנשבה. וכן הביאו דעת הגר"ש אוערבאך והשבת הלוי והגר"ש אלישיב ובאר לציון (ח"ג פ"ט תשובה ג') דדינם כשוגג ולא כאנוסים. ומה שכתב הבנין ציון (חדשות ס"ג) דעושים חלק מהמלאכות בשבת דנעשה להם כהיתר, דכיון שאינם כופרים בשבת ומעשה בראשית שהרי מקדשים ומתפללים דינם כאומר מותר, וכ"ז לא שייך כיום שאינם מקיימים כלל מצוות וכופרים בכל התורה.

שלמה יוסף בבייף - נוה יעקב

בישול עבור גוי בתהליכי גיור והזמנתו ליו"ט

[ונפק"מ לקרוב שנתרחק שאינו תינוק שנשבה אי שרי להזמין]

מי שמקרב במשך השנה גוי בתהליכי גיור, ועכשיו מגיע יו"ט, ונפשו בשאלתו איך לנהוג, אדם זה רגיל ביומי פגרא כשבתות וכד' לבוא אליו להתארח עמו בחוג משפחתו, ועי"ז מוסיפים אהבה על אהבתו ומחזקים אותו בהליך גיורו, והחלטתו הכנה והאמיצה לעזוב מחמדי תבל ולהשליך מאחרי גיוו הבלי עולם לזכות לחיי עולם ונצח, ועכשיו מגיע יו"ט ולמד שאסור להזמין הגוי לביתו מחשש שירבה בשבילו, ואין שום היתר בהזמנה רק בבא ממאלין, וג"ז רק במי שאינו חשוב, דבחשוב נחלקו הדעות נמכו"ב במ"ב סק"י.

א. אה"נ אם גייע מעצמו והם כבר יהיו אחרי הכנת כל צרכי סעודת יו"ט שפיר דמי, אבל מיירי בגוונא שהוא בייטן מטבעו ועלול להישאר לעצמו לבד ביו"ט.

ב. [וגם אם הוא מתקשר אליו לשאול אם יוכל לבוא לביתי להתארח בחג יל"ע אי שרי לענות בחיוב, דאינו אלא מזמין עמו ואינו מזמין ממני, או דלמא כל שטו"ם לא נכנס לביתי בזיומה פרטית 'הרי אני לפניך', אלא מתאם אירוח מראש, לעולם הוי כמזמיני דע"ז אני יודע מראש שיגיע, ושבו נחשש שבמהלך האירוח יחסר או יתעורר צורך למאכל מיוחד עבורו ויבשלו, ד"ל שרק כשאב מעצמו לגמרי ממילא המארח אינו מרגיש שום צורך לטרוח בשבילו, וגם האורח מצידו מרגיש 'שנפל' על המארח, וממילא הציפיות שלו אינם מעבר למה שיש על השלחן, אבל כשיש תיאום מראש באופן טבעי יש לחץ פסיכולוגי אצל המארח שהאורח הרי עידכן מראש, וממילא מצפה לתבשילים כאשר אהב ובכמות מספקת, ולכאו' החשש חוזר למקומו - וצ"ע].

ג. הורה הגה"ג ר' יצחק זילברשטיין שליט"א בשיעורו - שיומינו בל' רמו ולא הזמנה מפורשת, ובכך מקרי 'בא ממאלין' ואינו מזמין, וממילא שרי לאכול ממה שהכינו כבר [וכע"ז כ' בחוט שני (יו"ט) עמ"ס ד"א אות א' אמנם אם לא מזמנים את הגוי אלא אומרים לו יש לך שבבילך כאן מנות לאכילה י"ל דא"י הזמנה', ולכאו' היינו כנ"ל שאינו רק רמו, או אפ' כונתו להיתר שמוזכר בהלכה, ה' במ"ב סק"י, דכל שאומר לו זה מה שיש לנו לאכילה מהני לכ"ע].

ושאלו הת"ח בשיעור דמה מהני כאן ענין 'רמו' - דבשלמא במקום שיסוד האיסור הוא בדיבור הישראלי וכדון אמירה לעכו"ם, בזה מהני שאומר ברמו, דסו"ס לא עשה את גוף האיסור שהוא האמירה, אבל כאן לכאו' יסוד האיסור אינו האמירה לגוי, רק שמחמת ההזמנה וחשיבות המוזמן עלול הישראלי להכין עבורו ולבשל מאכל בשבילו, ומה מהני אם את עצם ההזמנה ביטא ברמו ולא מפורש, שאינה גוף האיסור.

ואמר הגה"ג שליט"א - דיסוד הענין הוא שבגזירת חז"ל כל האיסור תלוי בצורה ובאופן שבו נאמרה, ואם האיסור נאמר ב'הזמנה' א"כ דוקא באופן של הזמנה מפורשת, וכל שאינו מזמין מפורש שרי, דעל כגון זה לא נתחדשה הגזירה, למרות שסיבת יסוד החשש שמחמתו נתקנה אותה גזירה שייך גם כה"ג.

ד. [קצת דמיון לזה לאידך גיסא הביא א' מבני החבורה בכלול - שזוהי מח' התניא והרמב"ם בשעה"צ ג', דאם הכין כבר כל צרכי סעודתו האם שרי השתא להזמין, דהתניא התיי, והרמב"ם משמע ממנו דגם כשהכל כבר מוכן זה מתיר בבא ממאלין, אלמא להזמין גם אז אסור, ומה המח' בזה - י"ל דהתניא סבר דזיל

בתר טעמא, ואם הכל מוכן כבר ל"ח לבישול עבורו במיוחד, א"כ אפ"י הזמנה שרי, אבל הר"מ סבר דגזירת חז"ל כך היתה דהזמנה אסור, וגם אם עכשיו לפנינו יש היכ"ת שאין לחוש שיבשלו עבורו במיוחד, אכתי האיסור במקומו עומד, ואמנם יש לדחות - שהר"מ סבר דמ"מ תמיד חיישי' שמא לא יספיק, או מאיזה סיבה לא יתראה לאכול מזה, או המארח ירגיש צורך לכבדו ביותר, ויבשל עכשיו טרי ישר מהסיד].

ה. וא' מחו"ד הכולל רצה לחדש ולומר - שמדברי בה"ל בס"א ד"ה 'אסור' להזמין ישנו פתח נוסף להיתר, שכ' שם: 'ממה שהביא שיטמ'ק מהרשב"א משמע דס"ל דאפ"י יהיה ע"ז איבה אסור, וכ"כ הפמ"ג במש"ז, אם לא שהענין נוגע לביטול שמחת יו"ט יש להקל להזמין לאכול ממה שהכין לעצמו. לכאו' נמב' שאם זה מפריע בשמחת יו"ט של הישראלי, אם יצטרך לימנע מהזמנת הגוי ולא רק מחמת פחד שרי אפ"י הזמנה מפורשת, וא"כ כשהמצב של הקשר בינו למשפ' האומנת הוא מספיק חזק שירגישו צער בהעדרו מחמת האיסור להזמין לסעוד עמהם ביו"ט, יהיה מותר להזמין בפירוש.

[ומינה רצה להתיי בגוונא שלצערינו נוגע למעשה, במשפחה של"ע א' מהילדים יצא לתרבות רעה ח"ו, ופרק עול הבורא ית' מעליו, ובאופן שדינו לכ"ע כמומר ממש ב"מ, ונפש ההורים יוצאת שיבוא וישב עמהם לביל הסדר, ולא יהיה תקוע באיזה 'בור שחור טיט היון' בלילה קדוש כזה, ואולי גם יפתח ליבו מקדושת הזמן והאווירה מסביב עם כל בני המשפחה המורחבת, ורוצים להזמין במפורש דבפחות מזה ודאי לא יבוא מעצמו, ויש בזה הרבה צער ועגמו"נ עצומה בהיות מקום מושבו ריק, דשרי בזה להזמין אפ"י מפורש כשכבר הכל מוכן].

ו. אלא שנסתפקו בני החבורה - האם זה כוונת בה"ל דגם שאיבה אינה סיבה מספקת להיתר הגזירה, מ"מ כשזה פולש לפנימיות הלב ומרגישים העדר וביטול השמחה השלימה זה מתיר הגזירה, ד"ל שכונתו בה"ל לכיוון אחר - דאם אי הזמנה מצד היהודי לגוי יגרום איבה בלבד - שהיחסים ביניהם מתחת לפני השטח לא יהיו כמקודם - זה לא מתיר, אבל אם מניעת ההזמנה תגרום תגובה מצד הגוי מעבר לאיבה אלא יהיה פעולה פיזית - ואולי די אפ"י מילולית - שתעקיף האווירה או תגרום לאיזה גזירה ומחמת כן תתבטל שמחת יו"ט, זה מתיר הגזירה, אבל מחמת העדר שמחה או מניעת ריבוי שמחה כראוי ליו"ט זה לא סיבה להיתר הגזירה הנ"ל.

ועי"ש במש"ז (ו') - שאולי הוא מקור דברי הבה"ל בזה - שכתב כן גבי דינא דבני חיל בס"ב, שבגזירת המלכות צריכים לאפות עבור החיילים הגויים, דכ' הס"ז בסו"ד שאין לסמוך אהערמה דפת לתינוק אלא דוקא בצירוף מקום שיש אונס שיבוא ע"י ביטול שמחת יו"ט, 'וההוא דאין מזמנין עכו"ם ביו"ט י"ל אף אם יש לחוש משום איבה או הפסד ממון אסור, אם לא משום שמחת יו"ט יש להיתר, ועי' א"ד אות ח' ט', ושם ציין לכלבו (נ"ח) - וכ"כ האורחות חיים סי' י"ב - דההיתר בבני חיל ע"י הערמה דפת לישראל, ועוד שאם ימאנו לאפות פיתם עלולים לחטוף כל אשר הכינו ליו"ט וימנע שמחת יו"ט, וא"כ המשמעות היא שרק אם מחמתם יגרם קלקול וביטול השמחה מחמת גזירה וכד', אבל לא כל מיעוט שמחה או אפ"י הרגשת צער במניעת האירוח הוא מתיר.

ז. עוד נסתפק לן האם מהני אם יזמינו איזה ימים קודם החג, ולא לחג עצמו בערבו, דשוב אינו מזמין לחג, ועד שמגיע החג הרי הוא כשאר בני ביתו, ואינו כ"כ כאורח מחמת שבגללו ולכבודו יכינו קדירה מיוחדת, דהיה מקום לומר שחשש ההכנה עבורו הוא רק כשמגיע עכשיו, וכדי להראות חביבותו מחמת הנימוס והרגשת אירוח נעימה יאמרו הנה אנחנו מכינים לכבודך אוכל מחדש, אבל ברגע שאינו חדש פה עכשיו רק נמצא פה מכמה ימים אפשר דכה"ג ל"ח כלל לעצם הדבר, או דלמא אין לחלק בדבר, וכל שענינו כאורח בבית זה, ובפרט אם מכבדים אותו כאורח חשוב ליתן לו הרגשת חשיבות וכבוד, תמיד יש החשש שג"כ יבשלו עבורו במיוחד ואסור, וצ"ע.

ח. השבות יצחק (יו"ט - פרק י"ד סעי' ז') מביא בשם הגריש"א עיצה למקרים שחייב לארח מחלל שבת - גוי, שיקנה לו כל האוכל וגם את המים יקנה לו, ועי"ז כל מה שיעשה בשלול הוא עושה, ואינו מארח ומבשל בשבילו רק מלצר, ועל מלצר ל"ג, והיינו בלי שיבשל לו כלום רק הכל מוכן מראש על האש והוא רק מגיש לו, אלא שמרויח שההזמנה שהיה לא נאסרה כה"ג. ובחוט שני (שם) כ' דאינו מהני ענין ההקנאה לגוי, דלעולם חיישי' שירבה בשבילו, ומ"ל אם האוכל של הגוי או הישראלי, אלא שמוסיף שם דסו"ס עלול להגיע לחשש בישול בעבורה כעיקר הגזירה, ולא מהני מה שהוא מלצר לעשות מלאכות עבור מחלל שבת, ולכן הטוב ביותר באופן שמחויב להזמין שיאמר לו - [אסור לי לעשות מלאכות עבורך, או שיאמר] שנוהג ביו"ט כמו בשבת, ולא עושה שום מלאכה בהכנת האוכל.

אחד מבני החבורה - ירושלים

לארח נכרים במלון ביו"ט

שו"ע סי' תקנ"ב סעיף א': אין מבשלים לצורך כותים ביו"ט, לפיכך אסור להזמין שמא ירבה בשבילו. ובבתי מלון שכל משרתי המלון הם נכרים, במנח"י (ח"א סי' ק"יח) כתב להקל לבשל ע"י הטבחים הנכרים, וגם אחר האורחים הנכרים המתאכסנים במלון, ודוקא באותה קדירה שמבשלים עבור בעל המלון ובני משפחתו או אורחי היהודים (ובאופן דליכא חשש דבישול עכו"ם - עי' יו"ד סי' ק"ג), כיון שלהרבות בקדירה אחת בשביל נכרי איסורו רק מדרבנן, גזירה שמא יבוא לבשל לנכרי בקדירה אחרת, וא"כ בבתי מלון שהבישול נעשה ע"י נכרי, והיהודים בעלי המלון אינם עוסקים בעניני הבישול, והרי הוא שבות דשבות ומותר מפני דרכי שלום. וכל זה מדינא, אבל למעשה בימינו שיש לחשוש שיבוא ללול באיסור יו"ט ע"י דימוי מילתא למילתא בלא טעם, נכון להחמיר בענינים אלו, ויעשה שאלת חכם.

אורן נזרית - באר שבע

להזמין גוי ביו"ט

בה"ל סי' תקנ"ב ד"ה אסור: אם לא שהענין נוגע לביטול שמחת יו"ט יש להקל בהזמין לאכול ממה שהכין לעצמו. ומב' דגם בגוונא שיתבטל אצלו שמחת יו"ט אסור להרבות בקדירה בשבילו, וכ"ש שלא לבשל עבורו בקדירה חדשה. וצ"ב דהלא בס"י תקנ"ח כ' דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך כגון קטן וכו', וכ' במ"ב סק"ג דלא מיבעי דאם לא יוציאו יבכה ויצטער האב ע"ז

בודאי מותר, אלא אפ"י אם יכול להניחו אצל אמו ולא יבכה, מ"מ אם יש לאב געגועים על בנו הכל מותר. הרי דאין טעם ההיתר להוציא הקטן מחמת צורך הקטן, אלא רק מחמת צורך אביו, וא"כ ה"ה הכא אמאי לא נתיר לישראל בגוונא דיה' לו ביטול שמחת יו"ט לבשל לצורך גוי, שזוהו צורך ישראל שלא יתבטל אצלו שמחת יו"ט. ובנוסח אחר, בגוונא שהקטן הנ"ל בס"י תקנ"ח הוא גוי (כגון שההורים התגירו והקטן עדיין לא התגירו) האם יהי' אסור להוציאו ביו"ט, ומה שייך כאן לכם ולא לגויים, הרי אינו עושה כלל לצורך הקטן כי אם לצרכו.

ונראה לבאר עפמש"כ בבה"ל ד"ה אין מבשלין, דנחלקו הפ"י האם כל המלאכות שנעשים לצורך אוכל'נ הותרו גם שלא לצורך אוכל'נ במתוך, ומ"מ בעי' צורך היום קצת. ויש הסוברים דמה"ת אין צריך צורך כלל, ורק רבנן החמירו בזה. והקשה שם א"כ אמאי לצורך גוי אסור, הלא לא גרע מאינו עושה לצורך כלל, ותי' דכיון דיש מיעוט לכם ולא לגויים גרע טפי. ואינו מובן הביאור בזה, סו"ס מאי גרע מעושה שלא לצורך, וע"כ דחזינו בזה דגם כשעושה באופן המותר, מ"מ כשמכוין שהגוי ישתמש בזה גרעה מחשבתו בזה. וא"כ י"ל ה"ה הכא, דהלא מדא' א"י'צ בהוצאה צורך קצת, ומ"מ אסור לו להוציא הגוי לרה"ח כיון שעושה פעולה לצורך גוי (אף שהוא נהנה בזה, ולצורך הנאותו קעביד). וה"ה במבשל לצורך הגוי כדי שלא יושבת אצלו שמחת יו"ט, אסור כיון שהפעולה שעושה בכדי שיהי' לו שמחת יו"ט היא לצורך גוי, ואס"י.

אמנם להחולקים וס"ל דמדא' בעי' צורך קצת, א"כ דלכם ולא לגויים הוא מטעם שהיו שלא לצורך [דאין מקור לומר חידוש זה דלגויים גרע משאל לצורך], א"כ אם יש צורך קצת כגון ביטול שמחת יו"ט יהא שרי. וא"כ הטעם דהבה"ל סתם להחמיר בזה, י"ל דס"ל לחשוש להחולקים. [ויש לדון באמירה לגוי בזה לפ"מ שמשמע מבה"ל בסו"ס רנ"ג דלצורך שבת ואין ברירה אחרת שרי בפל"י הפוסקים].

לאפות לבני החייל ביו"ט

מ"ב סי' תקנ"ב סק"ג: יש מאחרונים שכתבו דלא שרי א"כ א"כ נותן ממש לאכול ולא ע"י שיכול ליתן. יש לדון האם הוא מטעם דאל"כ מיחזי כהערמה, וא"כ אם לבסוף הלך התינוק וכה"ג צריך לחזור עליו ביותר, ואם לא הצליח עבר על הלכה זו באונס, או דלמא דהעיקר שלא יהי' מחמת עצמו בהערמה (כמו שהתירו תצ"ח, י' ודו'), אבל אם רצה כך לא אכפ"ל מה אירע לבסוף. והנה הלכה זו מהגר"ז וכמש"כ בשעה"צ, ושם משמע (עי' בקו"א אות ד') דאינו מעכב בדיעבד, דכתב שם דכיון שהתירו מדוחק א"כ כל כמה דמצי למיעבד בהיתרא כו', וכיון שאין מקפידין אם יתן לתינוק פשיטא דצריך ליתן לו כדי שלא תהא כל האפיה בשביל גוי, וא"כ אם רצה באמת ליתן לתינוק הרי לא כל האפיה היתה בשביל גוי, ומה אכפ"ל דלא עלתה בידו. ועדין צ"ע בזה דיתכן כונתו במש"כ "שלא תהא כל האפיה בשביל גוי", הכונה שבאמת זה היה בשביל ישראל שנהנה מזה. וצ"ת.

לאפות לבני החייל ע"י שיתן לקטן

מ"ב סי' תקנ"ב סק"ד: שרהי אם לא יאפה כל הפת לא יוכל ליתן לתינוק כו', מצינו למימר עכאו"א זהו שיתנו לתינוק. מב' דהתירו בצירוף ב' הטעמים, וצ"ב הצירוף, דאם סמכ' אהא שאם לא יאפה כל הפת לא יוכל ליתן לתינוק דחשיב אוכל'נ, אמאי בעי' לטעם השני, ואם ל"ח אוכל'נ מה יהיני הטעם השני, הרי א"י ליתן כל הפת לתינוק (וכ"כ במ"ב לעיל סי' תקנ"ו סק"ד), וצ"ל דסמכ' אטעמא קמא לגמרי, ורק שלא יהי' מיחזי כאופה לצורך גוי בעי' גם לטעמא בתרא, וצ"ע.

ועכ"פ מב' כאן דעת כל הפ"י להתיי מלאכה לצורך גוי אם עי"ז יקבל הישראלי אוכל נפש, ואילו לעיל בבה"ל ד"ה אסור אסר לעשות כן לצורך ביטול שמחת יו"ט. וי"ל דבטול שמחת יו"ט ל"ה אוכל נפש, אבל לו יצויר דיתבטל אצלו האוכל'נ שרי. ועוד י"ל דהכא יקבל את הפת רק אם יאפה לצרכו, משא"כ התם הבישול לצורך הגוי אינו מחייב את קבלת האוכל'נ, אלא בתמורה לזה יקבל האוכל'נ, וא"כ יתכן דבזה לא התייר, וכל ההיתר בסעי' זה הוא רק כשא' תוצאה של חבירו. ועדין אינו מיושב כ"כ.

אופה פתין גדולים

שעה"צ סי' תקנ"ב סק"ז: ולכאו' אם הוא אופה פתין גדולים כו', וא"כ באותו פת גופא חציו אופה בשביל גוי כו'. אינו מובן, הרי סו"ס אופה הרבה פיתין לצורך גוי (דלא יתירו לתינוק ליקח הכל), וא"כ מה אכפ"ל דבפת עצמו חלק של גוי, ואדרבה אם יחלקנו לב' הרי טורח בשל גוי. ומש"כ דמאי להא דר"ח בעיסה חציה של גוי תמורה מאד, דהתם (עי' סי' תקנ"ו סק"ד) ע"י שיחלקנה לא יצטרך לאפות החצי השני כלל, ולכן אסור, משא"כ הכא דבכ"מ מוכרח לאפות הכל א"כ ודאי דעדיפא שיטרח פחות בחלק הגוי, וצ"ע.

ישראל מנחם כץ - בני ברק

ביאור סברת "מתוך"

לפי שיטת ב"ה שמתוך שהותר הוצאה לצורך הותר נמי שלא לצורך, **מהסברא של "מתוך"**, מצאתי פני ה'יושע ביצה י"ד ד"ה גמ' שמביא בשם מגיני שלמה שהרי כתיב כל מלאכה לא יעשה לכם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ומשמע שדבר שהוא יאכל לכל נפש דהיינו מלאכות שבת לצורך אכילה, אינם בכלל כל מלאכה לא יעשה בהם, ובכל אופן מותר לעשות ביו"ט.

וכן עיין שיטמ"ק כתובות ז', ד"ו ה"ל: וז"ל: שיטה ישנה שכל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היה בכלם לא תעשה כל מלאכה, והאי דכתב רחמנא אך אשר יאכל לכל נפש לסמיכה בעלמא הוא דכתבוהו, שכל מלאכות הצריכים לאכילה מותר ביו"ט.

שמה ירבה בשביל נכרי

מ"ב סי' תקנ"ב סק"ג: אני חושש שמא יבשל קדירה לבדו שלא היה מבשל אם לא בשביל בישול נכרי, ומקשים הראשונים לכאורה אם מבשל לצורך הנכרי בקדירה נפרדת עדיין אין בו איסור תורה, דהרי בגמ' בדף כ"א. שאפילו האופה מיו"ט לחול אינו לוקה משום דאמרין הואיל ואי מיקלעו אורחים חזי ליה, וכן נפסק בשו"ע סי' תקנ"א סס"ו, וא"כ הכא נמי נימא שאפילו אי יטופה לצורך נכרי אין בו איסור תורה שהרי הוא ראוי לארוחין. (ודוחק להשיב שכאן מדבר דוקא באופן שמבשל לפני השקיעה ממש, שאז אפילו אם יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו כמו שכתבו תוס' פסחים מ"ו, ד"ה רבה). ומצאתי כמה תירוצים:

הרשב"א כ"א: כתב שהגזירה היא שמא ירבה בשביל הנכרי דברים האסורים לישראל באכילה, שבזה לא שייך למימר הואיל וחזר לאורחין, ואין זה גזירה לגזירה כיון שכולה חזרה גזירה היא. וכן חידש המאירי בטעם הדבר שזכרנו שהזמין את הנכרי לאוכלו מקדירה זו שבישל עבורו, שוב לא יתנם לאורחין, דלא שביק איניש אורחין דאזמין עליהו, וממילא לא שייך עוד לפוטרו משעה שראוי לאורחין.

הר"ן והרמב"ן כתבו שאה"נ הוא רק איסור דרבנן, ומדאורייתא אינו לוקה הואיל והוא לאורחין, אלא שמכל מקום בכל מילתא דשכיחא אפילו דרבנן גזרינן. וכן כתב הרא"ה כ"א: שהכא אסור אע"פ דאיכא הואיל, לפי שעשוי להגיע אורח הוא דבר השכיח, וכן דעת הרמב"ם פ"א הלכה ט"ו שהמבשל בשבת ביו"ט לגוים או לכהנא אינו לוקה, שאילו באו לו אורחין היה אותו תבשיל ראוי להם.

אלימלך לפה - ערד

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סימן תקיב

סעיף א'

בישול לצורך כותים ביו"ט - אסור (וה"ה כל מלאכות שמותר לצורך ישראל). **והטעם:** דכתיב 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', ודרשו 'לכם' ולא לעו"ג ולא לכהנא. **ואיסור זה:** לכא' תלוי במח' אם מתוך שהותרה לצורך התורה גם שלא לצורך היינו שבעינין צורך קצת, או שמה"ת הותר לגמרי ומדרבנן בעינין צורך קצת, ואפשר שהכא גרע טפי דאי' מיעוט ד'לכם', וא"כ הוי איסור עשה. **ולצורך קראים - ר' בצלאל אסור,** ויש מתירין (דטועים הם ומנהג אבותיהם בידם). **ומומר לעו"ג/מחלל שבת בפרהסיא:** דינם כא"י.

הוצאה לצורך כותי (לרמב"ם שהותרה שלא לצורך לגמרי) - לשטמ"ק אסור, דגרע טפי מלא לצורך וכנ"ל, להרמ"ג והגר"א שרי לצורך בהמה, ולפי"ז ה"ה לא"י איתמעות מחד קרא. וכ' הגר"א שלכן הש"ע (לקמן ס"ג) השמיט מש"כ הרמ"א איסור הוצאה לצורך בהמה, אך הק' בביה"ל דהא לקמן (סי' תקיב ס"ב) סתם התמחר לאסור לצורך עו"ג, ות' דאפשר שלענין בהמה היקל בצירוף הראשונים שפסקו כר"ע דשרי לצורך בהמה.

והיות ואסור לבשל בשבילו ע"כ אסור להזמין לביתו - שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת (דחפץ ביקרו), ואפי' אם יהיה לו איבה ע"י (ולירושלמי שרי באינו מכירו (דל"ח שירבה בשבילו)). **אך אם נוגע לו לביטול שמחת יו"ט:** יש להקל להזמין ממה שהכין לעצמו.

ואם הכינו כבר כל צרכי הסעודה: לר"ה"פ אסור בכ"ג (דאכתי יש לחוש שירבה כדי לכבדו), ולגמ"א בשם תניא שרי (אם לא חשב ע"ז מוקדם).

ולשלוח לו לביתו - (לאור"ח אסור בכ"ג) הלכה - **כשאין איסור הוצאה:** וכגון שגר באותו רחוב שרי לשלוח אף ע"י ישראל. **אך כשיש איסור טלטול ואפי' בכרמלית:** ע"י ישראל אסור. וע"י א"י - רש"ל אסור, והרמ"א מתיר היכא דאיכא מפני דרכי שלום/בגוי אלם, ואפי' דרך הר"ר (דסמכ"ל בזה על הפוס' דרה"ר שלנו הוי כרמלית, וא"כ הוי שבות דשבות במקום צורך). **ממה מותר לשלוח לו -** י"א דוקא ממה שהכין לעצמו, אך אסור להכין בשבילו ואפי' באותה קדירה, ויש מקילין כשמבשל ביחד לצורך עצמו. הכרעת המ"ב שבמקום איבה/הפסד ממון אפשר שיש לסמוך ע"ז.

שליח שנשלח לו/כותי הבא מאליו - אם באו קודם שהכין הסעודה: אסור להאכילם. **ואם לאחר גמר הסעודה:** יש מתירין, וי"ח אם חפץ ביקרו או שראוי לכבדו שג"ז אסור, אלא צ"ל לו קודם שמאכילו אם מספיק לך מה שהכנו לעצמנו בא אוכל. הכרעת הט"ז דאם בא מאליו ונותן לו בלי הזמנה והפצרה שיאכל עמו מותר (דבזה ל"ח שירבה), ואפי' באותו שולחן, אבל אם מפציר שיאכל אצלו אף שבא מאליו אסור (דהוי כהזמין).

עבדו ושפחתו - לרמ"א אף מותר להכין עבורם באותה קדירה שמכין לעצמו, ואם יכול לפייסם בדבר אחר מותר לבשל אף בקדירה אחרת, וי"א דבעי' שגם יוכל לפייסם וגם באותה קדירה, אך לולי זה אסור. **ולאפות עבורם:** מלבד המח' הנ"ל (דלא הוי חיד טרחא) היכא שיכול לפייסם, בתנורים שלנו יש עוד מח' האם הוי כתנורים שלהם שמותר להרבות כיון דהוי לצורך הפת שאופה ליו"ט, או"ד שבשלנו אסור כיון שאינו משיביח יותר הפת שלצורך יו"ט, והכרע המ"ב שלעת הצורך יש להקל.

ישראל האופה בתנור של כותי - לא ייחד לו פת קודם האפיה (דאו אופה של כותי), אלא יאפה סתם ויתן לו אח"כ א' [ובב"י כ' אע"פ שיש לדקדק בדבריו, טוב להזהר].

סעיף ב'

בני החיל של כותים שנתנו קמחם לישראל לאפות להם פת - לש"ע אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק מותר לאפות להם (דלולי זה א"י לאפות לתינוק וא"כ הכל חשיב לצורך התינוק, ומשא"כ בס"א שאינו מחויב לאפות בשביל הנכרי ל"מ שאופה א' לתינוק), וי"א דשרי רק אם נותן ממש לאכול ולא ע"י שיכול ליתן, **וה"ה אם הישראל נותן להם קמח מחוק המלכות:** שהדין כנ"ל.

ואם אופה פתין גדולים שודאי יקפידו אם יתן שלם לתינוק (ורק לפרוס קצת ממנו וא"כ חציו אופה לא"י) - בתוס' משמע דשרי (כיון שא"א ליקח לתינוק אם לא יאפה כלום), ובמאירי משמע דיש לחמירי, וכ' בשעה"צ דצ"ע.

וקולא זה: אין לסמוך אם לא בשעה"ד.

סעיף ג'

אסור לבשל לצורך בע"ח - לש"ע ואף לאלו שמוזנותו עליו (ד'לכם' ממעט עו"ג ובהמה), דלא כר"ע [וכן לראב"ה ור"ה], **ולטלטל מוזנות וליתן לפניהם -** שרי.

ההוצאה בשבילים מרשות לרשות (כשאין עירוב) - ע"י ישראל - להר"ד: אסור (לכא' הוי ההוצאה שלא לצורך כלל ד"א מה"ת וי"א מדרבנן, ואולי הכא גרע טפי דאתמעט מ'לכם' והוי מה"ת). **ולכרמלית:** למ"ב אסור, ולפ"מ"ג שרי, [וע"ע ביה"ל ס"א דלש"ע לפי הגר"א שרי לצורך בהמה אף לרה"ר].

וע"י א"י - שרי אפי' דרך הר"ר (עי' לקמן סי' תקי"ח ס"ב דשרי במקום צורך). **לגבל מורסן לעופות -** אסור כדרכו ומותר ע"י שינוי (וה"ה בשבת), ואופן השינוי מבו' בה"ל שבת (סי' שכד ס"ג).

להרבות בשבילן - באותה קדירה: שרי. **בקדירה אחרת:** לרש"ל ועוד אסור, לגר"א בד' הרמ"א אם יש לו במה לפייסן וראוי גם לו שרי (דחשיב כאילו מבשל לצורך עצמו).

אוריאל נתן דייני - נתניה

בענין להזמין הורים מחללי שבת ליום טוב

לשאלה זו שני חלקים, האחד מרן בשו"ע פסק (תקיב, א) אין מבשלים לצורך עכו"ם ביום טוב, לפיכך אסור להזמין שמא ירבה בשבילו. דוקא להזמין, הגה: לביתו, אבל לשלח לו לביתו על ידי עכו"ם שרי. ובמשנה ברורה (שם) ואינו מועיל מה שכבר הכינו כל צרכי סעודה, דיש לחוש שמא יבשל עוד בקדירה אחרת בשבילו אחרי שמוזמין ורוצה לכבדו, והחשש הוא שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל אם לא בשביל העכו"ם. השני אם יאמר להוריו לבשל לעצמם, האם הכלי מחויב בהגלה מדין בישולי עכו"ם.

ובכף החיים (ק"ט,לט) כתב: והא דואי דלא שייך כל זה במומרים לחלל שבת שבארץ הקודש ת"ו אשר בעונותינו הרבים באו פריצים ויחללוהו ברגל גאווה באוטובוסים ומכוניות ועישון סיגריות בשבת קודש בראש כל חצות, ואלו דואי שדינם והמוכחים דמו בראשו ודינם כעובדי כוכבים לכל דבר, ואין להקל בהם כלל.

וכן כתב ביביע אומר (ח"ט דף רנה): אולם כל זה בשידענו בבירור שהוא בוש לעשות כן בפני גדול הדור, אבל מסתמא, כיון שהוא מחלל שבת בפרהסיא בפני עשרה מישראל, מסתמא בוש לא יבוש גם לעשות כן בפני גדול הדור. והא דאמרין בעירובין זהו דוקא בחילול שבת באיסור דרבנן, שבזה לא נעשה כמומר לכל התורה, אלא לבטל רשות, אבל המחלל שבת בפרהסיא בפני עשרה מישראל חשיב מומר גמור לכל התורה.

ובספרו חזון עובדיה (י"ט,לט) כתב: דוקא העושים ביד רמה ובחוצפא גדולה בעישון סיגריות בשבת או בנהיגת מכוניות ואופנועים וכדומה, אבל המורים היתר לעצמם לחלל שבת קודש בשביל פרנסה שלהם שאם לא כן יפטרם מעבודתם וכי"ב, אינם בסוג מחללי שבת בפרהסיא שדינם כעכו"ם לכל דבר, ואם הם מתפללים ומקדישים בשבת לא הוו ככופרים במעשה בראשית.

ובמסקנא כתב: אסור לבשל לצורך ישראל שמחלל שבת בפרהסיא, לפיכך אסור להזמין ליום טוב גזרה שמא יבשל בשבילו (בקדירה בפני עצמה). ואם בא הגוי או קראי או מחלל שבת בפרהסיא ביקרו ביום טוב, יש אומרים שמתוך לעשות קפה הירבה בבית אחרת, באופן שישתה עמו גם בעל הבית, והנכון להחמיר. ואם הם בישלו לעצמם, פסק היביע אומר (ה, ז) שפת ובישול מומר לחלל שבת מותרים, כיון שבתו מותרת, ולא שייך ביה איסור חתנות. וכן עיקר להלכה.

גל אור - צפת

להזמין גוי או מחלל שבת ליו"ט

בביצה כ"א איתא שהא שהתירה התורה מלאכה לצורך אוכל נפש ביו"ט לר"ע, משמעו גם לצורך נפש בהמה, והא שאמרה תורה שהיתר זה הוא דוקא לכם היינו לכם ולא לעכו"ם, והא שמייעט עכו"ם ולא כלבים היינו מפני שאין מוזנותם עליך, מסתבר טפי למעט היתר לישראל לעשות מלאכת או"ב בעבורם. ובביאור הלכה הביא שלדעת התוס' וסייעתם שאף שהבערה ובישול מתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו שלא לצורך, מ"מ הא דבעינן שיהיה קצת צורך היום הוא מדאורייתא, ובלא זה אסור מדאורייתא בישול והבערה שאין בהם צורך כלל, א"כ כאן גלי קרא שבישול לצורך גוים חשיב בלא צורך (והוא מסתבר טפי מבישול לכלבים שאין מוזנות העכו"ם עליך). אבל לדעת רש"י והרמב"ם שאפילו לא לצורך כלל מותר מה"ת, והא דבעינן קצת צורך היום הוא מדרבנן, א"כ מאי קאמר ר"ע דאמרה תורה לכם ולא לגוים. ומתוך בביאור הלכה שהוא איסור עשה לדעת רש"י והרמב"ם משום שגרע טפי בישול לצורך גוים מבישול שלא לצורך כלל (ולא ברור הסברא בזה כל הצורך היאך גרע בישול לגוי לר"ע או לבהמה לר"י, מבישול לצורך השלכת התבשיל לאשפה, ושמא נאמר שגרעו הני שמכלים התבשיל בדרך תשמישו הרגיל, דהיינו אכילה שלא לצורך קדושת הי"ט, מסתם חוסר צורך והיעדר שימוש חיובי לצורך היום, או שהוא גזיה"כ בלא טעם. ובלא דברי הביאור הלכה וראיותיו מדברי הרמב"ם שהוא איסור תורה גמור, היה יותר נראה לומר שהוא אסמכתא בעלמא, אלא שיוקשה שזימון הנכרי תהוי גזירה לגזירה, וצ"ע). וכן בהוצאה מסיק הביאור הלכה שלצורך גוים אסור מה"ת אף להרמב"ם באיסור עשה, אף שהרב המגיד כתב שהוצאה מותרת לגמרי אף לצורך גוים, ויתכן שהמחבר היקל כמותו לצורך כלבים שבלאו הכי יש מקילים, מ"מ לצורך גוים אסור.

עוד שם בגמ' איתא שריב"ל אסר לזמן את הנכרי ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, וכן פסק רבא שאין מוזמין את הנכרי ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, ושם בגמ' איתא שדינו של ריב"ל פליג עם דינו של רב הונא שמותר לאפות פת מקמח של כותים אם אינם מקפידים שיתנו פת אחד לילד ישראל, שאז אמרין שכל אחת חזיא לינוקא, ושרי לאפות כולם מטעם זה. והביאור בזה משום שאם ירבה בשביל העכו"ם חזי לו ולבני ביתו, ומה יש לגזור גזירה שמא יעשה כן, הא גופא מותר שמכל מה שמבשל לעכו"ם יכול לאכול, ואין העכו"ם יכול להקפיד בזה כלל. אמנם הרמב"ם וראשונים אחרים פסקו כשתי הדעות, והעיר הטור שמימרות אלו פליגא לפי הגירסא בגמרא שלנו, עיין בב"י שיש שלמדו שלרמב"ם גירסא אחרת בגמרא, ובשו"ע פסק כשתי המימרות כמו שפסק הרמב"ם, ובב"י כתב ע"פ דברי הר"ן שבאמת גם הר"ף שלא פסק הא דרב הונא משום דפליגי, היינו מפני שפירש שרב הונא מתיר אפילו באופן שיכול ליתן פת לתינוק, אף אם לא יאפה לגוים כל הקמח, ולכן פליגי אדרב, אבל באופן שרק אם יאפה לגוים כל הקמח יוכל ליתן פת לתינוק אף הר"ף מודה, ולמעשה לא נחלקו בדין אלא בפירוש הדברים, אבל כו"ע מודו שלדינא שתי הדינים אמת. ואף שמהטור משמע שלמד שלפי גירסת הגמ' שלפנינו יש מח' אף בדין, מ"מ בשו"ע פסק כשתי המימרות. ועוד נחלקו הרמב"ם והרשב"א בפירוש דברי הגמ' שם שמרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלעו ליה נכרי ביו"ט, אמרו ליה אי ניחא לך במאי דטריח לן מוטב, ואי לא טריחא יתירה אדעתא דידך לא טריחין, שהרשב"א והטור כתבו שאמירה זו מעכבת, וצריך לומר לגוי כל אדם כמו שמרימר ומר זוטרא אמרו, ולא מועיל שכבר הכינו הסעודה. והרמב"ם לא הזכיר אמירה זו, וכתב שמותר בכל

עניין אם בא מאליו שכבר הכינו הסעודה, וכן בשו"ע לא הזכירה כהרמב"ם, וכתב בב"י שלהרמב"ם אין אמירה זו מעכבת כיון שאינה מעלה ומורידה בהיתר הדבר, והביא שהרב המגיד דייק כן מלשון הגמ' אין מוזמין את הגוי, ולא קאמר אין מאכילין את הגוי, משמע דזוקא כשמוזמנים אותו, אבל כשבא מאליו אין לחוש לללו, והשו"ע השמיט טעם הרמב"ם שכבר הכינו סעודה, אלא כתב שכשבא מאליו אין לחוש שמא ירבה בשבילו, ויל"ע בזה.

הקשה הט"ז לדעת הרמב"ם למה אמרו מרימר ומר זוטרא דבר, הא אינו מעלה ואינו מוריד, ומה אתא הגמ' לאשמועינן, ותי"ץ הט"ז שהרמב"ם למד שאמירה זו היא פיוס להגוי שלא ירע לו שאינם מבשלים בשבילו, כיון שלפי דת תורתנו אין לנו לבשל בשבילו, והכריח זה שאם אמרו זה כדי להתיר היאך זה מותר, הרי לא בהגוי תליא מילתא אלא בישראל, וצריך הישראל להזהיר עצמו שלא ירבה בשביל הגוי, ומה לו להזהיר הגוי שלא יבשל עוד בשבילו (וברור בדעת הרשב"א שאמירה אחת עולה לשתי זכרונות, גם לישראל שלא יבשל, וגם ע"י שמוהיר להגוי לא ירגיש חוסר נעימות מהגוי, ויכשל בבישול לצורכו כיון שעל דעת זה שלא ירבו בשבילו ישב לאכול עמו, מ"מ בדעת הרמב"ם דואי שצריכים אנו לדברי הט"ז). ובגמ"א הביא בשם ספר תניא שאחר שתיקן כל צורכי סעודה סמוך לסעודה מותר להזמין, וסיים בגמ"א שראה לו שכל זה דוקא שלא היה דעתו עליו קודם סעודה, **כגון שהגוי בא אליו סמוך לסעודה,** משמע שהגוי בא אליו, ומ"מ אם היה דעתו עליו כשהכין הסעודה אסור לדעת המג"א, וזה קשה שלא מצינו חילוק זה ברמב"ם. ובמחצית השקל ביאר שבא לאפוקי מדעת הט"ז שאוסר להזמין אם בא מאליו, אלא בא להתיר כשלא היה דעתו עליו אפילו להזמין ולהפציר בו כיון שבא מאליו, ואין זה כל כך משמע בדברי התניא. ובפרמ"ג ובשעה"צ למדו שבא אליו לאו דוקא, אלא נזדמן לו הגוי לאחר שהכינו הסעודה (ולא היה דעתו בהכנת הסעודה על הגוי), וחידש המג"א שמתוך אף להזמין, והוא חידוש רב להיתר, וכן משמעות התניא, ולא העתיקו המשנ"ב לדינא כיון שברמב"ם משמע שלעולם אסור להזמין לביתו, ורק בא מאליו מותר. ובמשנ"ב העתיק לדינא הכרעת הט"ז שלהזמין לביתו אסור בכל גווני, ואף אי בא מאליו דוקא שאינו מוזמין ומפציר בו מותר, אבל אי מפציר בו שיאכל אצלו אסור אע"פ שבא מאליו, מ"מ כיון שחשיב לו שיאכל אצלו חיישין שמא יבשל בשבילו קדירה אחרת, ומה לי אי מוזמין דרך שליחות לביתו או מוזמין אחר שבא אליו, כיון שמשמע מהרמב"ם שבמקום שיש חשש שמא ירבה הלא מועיל מה שכבר הכינו הסעודה, משום שיש לחוש שמא יבשל עוד קדירה אחרת. אלו דברי הט"ז והכרעתו שכמותו פסק במשנ"ב, ואף שדברי חידוש הם שלכאורה בראשונים משמע שעיקר החילוק אי בא מאליו או הזמין לביתו, מ"מ כבר הורו זקנים, ומ"מ לא מבאר בדבריו בדיוק מהו גדר הזמנה כיון שהוסף הפצרה בדבריו באיסור, והזכיר רק חסרון הזמנה בהיתר.

וצ"ע כשמוזמין בלא הפצרה רק פעם אחת, או שאומר לו בלשון שאינה לשון הזמנה כל כך כגון שב תאכל, או רוצה לאכול ולא מוזמין לשבת עמו לסעודה, האם חשיב הזמנה כלל, ולכאורה בכלאו הזמנות אין חשיב "הזמנה", שהרי אינו מחשיבו להזמין אלא עושה כן מחמת חוסר נעימות, וצריך עיון למעשה ממש מה הגדר בדברי הט"ז, שאם נאמר שלא דיבר אלא בגוי שמתיישב מאליו לאכול בבית ישראל, מילתא שלא שכיחא כוז פשיטא שלא דיברו בו רבנן. ועוד, שדוחק רב באוקימתא זו שדוקא בכך דיברו חכמים גוי שנכנס לבית ישראל ואוכל אצלו בלא כל זימון, ולשון "מפציר" מתפרש בדרך כלל על ריבוי זימון בדוקא, מ"מ הט"ז זכר בלשון גם לשון "זימון", וצ"ע.

עוד דנו אחרונים בהזמנת מחלל שבת בפרהסיא של זומנינו, אי גדרו כמומר שדינו כעכו"ם לענין זה ואין להזמין, והדברים ארוכים. אמנם נראה שאם הכין כל צורכי סעודה ומקנה לאורחים סעודתם אפשר להקל במקום הצורך, כיון ששיטת הר"ן שהגזירה היא שמא ירבה בשבילו דברים האסורים, וזה לא שייך אפילו בוודאי מומר. ואף שהסכמת הראשונים והאחרונים לא כמוהו, מ"מ חזי לאיצטרופי, דעת רבים מהפוס' שלא חשיב מחללי שבת בפרהסיא דידן כמומרים, וממילא אין דינם כעכו"ם, וכן ע"י שהכין כל צורכי הסעודה פשט משמעות ספר תניא שהובא בגמ"א להקל אף להזמין, וע"י שמקנה לו מנתו יש אחרונים שמקילים שמידיה קאכיל, ועכ"פ היכרא רבה איכא הכא, וכ"ש באדם שדרכו להכין תמיד כל צורכי סעודה מערב יו"ט ולא לשלם ביו"ט, שיש לסמוך על סברות אלו באיסור דרבנן עכ"פ במקום צורך ושמחת יו"ט (שכן היקל המשנ"ב אף בעכו"ם אם נודע לביטול שמחת יו"ט).

מאיר מלינסקי - קרית אתא

בענין כיבוי ביו"ט

כתב השולחן ערוך סימן תקי"ב ס"א וזה לשונו: אסור לכבות דלקה ביום טוב, ואפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. הגה, ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה מותר לכבות, וכן נראה לי עיקר (וכו'), עכ"ל.

וכתב המשנה ברורה אות ד' וז"ל: או הקדירה, ולא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם, מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש, אלא שמונע ההיזק ע"י כבייה, ואף דעל כל פנים לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מבעו"י דקי"ל דשרי כדלעיל בסיומן תק"ט בהג"ה, סבירא לה דלאו כל מכשירי אוכל נפש התיירו, אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתקון האוכל, עכ"ל.

וצ"ב מה שייך להקשות מההג"ה על דברי המחבר, ועוד מאחר וקאי אדברי המחבר מה תירץ כאן המ"ב דיש מכשירין המותרין כגון שקרובין יותר לתקון האוכל, והא המחבר בריש סימן תק"ט כתב לאסור לעשות מלאכה במכשירין, ובה"ל שם ד"ה אותו ביאר דהמחבר פסק כרבנן דאסרי כל שהוא תיקון גמור [בזה שכתב דבכנף נכפף הרבה אסור לתקנו, ובסעיף ב' שרי השו"ע תיקון שאינו גמור כגון דשרי לחדד את הסכין ע"ג משחזת של עץ, ע"ש]. ויש ליישב דשאלת המ"ב קאי אדברי הרמ"א דכתב דשרי לכבות הבקעת אם אי אפשר להציל הקדירה (כלומר את התבשיל) בלי כיבוי, דא"כ נמצא דמודה לשרי"ע דאסור עכ"פ שאפשר להציל בלי כיבוי, ולכן הקשה המ"ב על הרמ"א בדברי המחבר "או הקדירה", והיינו דקשה אמאי יאסר לכבות באופן דמצוי להציל בלי כיבוי, הא

לדעת ההג"ה לעיל סימן תק"ט שרי כל זמן דאין טרחא יתירא כמבואר שם בס"א בבה"ל ד"ה אותו וכן במ"ב אות ג' (שם), והרי כיבוי הבקעת (לצורך התבשיל) אינו טרחא יתירא, ועל זה יישב המ"ב דגם להג"ה דשרי כשאין טרחא יתירא היינו כשהמכשירין קרובין יותר לתיקון האוכל. ולכן אסור לכבות הבקעת כשאפשר להציל הקדירה בלי כיבוי, שהרי כיבוי הבקעת הוא מלאכה שאינה בגדר קרובה יותר לתיקון האוכל, דלכן לא אכפת לן דאינו טרחא יתירא, ולכן לא יהא שרי טפי משיפוד שנוצף דשרי אף כשיש טרחא יתירא, והיינו כשאי אפשר בענין אחר כדמבואר שם בבה"ל ד"ה אותו, אבל אם אפשר בענין אחר אסור לתקנו כי איכא טרחא יתירא כדכתב שם במ"ב אות ג'. [עכ"פ כשאין טרחא יתירא ודאי דשרי גם כשאפשר בענין אחר, והיינו כשהמכשירין קרובין יותר לתיקון האוכל]. וביאר המ"ב אות ז' דסברת הרמ"א להתיר במכשירין כשאי אפשר בענין אחר כגון בכיבוי הבקעת משום דחשיב צורך אוכל נפש, כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל.

הונתן פייזקוב - אופקים

סימן תקי"ג

האם אומרים "ביטול ברוב" בקונה ביצים מגוי ביו"ט

במשנ"ב סימן תקי"ג ס"ו הביא בשם המג"א שאפילו ביו"ט שאחר השבת שביצה שנולדה ביו"ט היא דאורייתא, נאמן העכ"ם במסיה לפי תומו לומר שנולדה קודם יו"ט הואיל ורוב הביצים נולדו קודם יו"ט, והאסורות בטלות בהם מהתורה, ואע"פ שאסורות מדרבנן הואיל והיו דשיל"מ כלפי האיסור דרבנן העכ"ם נאמן. ודווקא אם הנכרי הגיע למכור דיש לזה דין של פריש מרובא, אבל אם הישראל הגיע לעכ"ם היו קבוע שהוא כמחצה על מחצה, ולדעת הר"ן אסור, והשטמ"ק התייר הואיל ולא הוחזק ודאי ביצה אסורה, ובכאפי גוונא לא אמרינן כל קבוע כמע"מ.

ויש להקשות הרי במקום שהאיסור לא ניכר לא אומרים דין "קבוע" ופריש"י אלא אזלינן בתר הרוב (כמו שכתבו תוס' פסחים ט"ז), ובפשטות לא מדובר שידוע מה הן הביצים האסורות ומה הן הביצים המותרות.

ויש ליישב על פי מה שכתב הפלתי בסיומן ק"י סק"ב שאם ידוע לאדם אחד והוא לא בפנינו, חשיב שהאיסור ניכר ואמרינן דין קבוע, וכע"ז כתב בפרי תואר סק"ו "כל דאיכא במציאות לפנינו ידיע" וכו'. [ומאידך עיין בחו"ד שסובר שצריך שהאדם שמסתפק ידע שיש איסור ניכר במקומו. ועיין בספר הוראה ברורה סימן ק"י ביה"ל ד"ה תשען].

ועל פי תירוץ זה אפשר ליישב את מה שכתב השעה"צ על הדין שהביא במשנ"ב בשם הר"ן, שאם הקונה הולך למכור אסור דהוי כמחצה על מחצה, וכתב על זה בשעה"צ "ולע"ז דבמדינתנו שמצוי הרבה ביצים בבת אחת גם הר"ן והרשב"א מודים להקל דהמיעוט שנולדו פסולים ברוב". וקשה מה שייך ביטול ברוב, הרי מהראשונים שחילקו בין קבוע לפריש שממע חשיב שהאיסור ניכר, ובמקום שהאיסור ניכר לא שייך ביטול ברוב. ונראה שהשעה"צ אומר שהואיל ויש הרבה ביצים בבת אחת כבר אין אדם שיכול לדעת ולזהות את הביצים שנולדו היום, ולפיכך חשיב תערובת שאין האיסור ניכר בה, ומהתורה הביצים האסורות בטלות ברוב אפילו במקום הקביעות.

בענין תועלת לגוי כשמשקר לומר שהביצה נולדה מעיו"ט

כ' הרמ"א בס"י תקי"ג ס"ו: וא"י המביא ביצים ב"ט ראשון ומסיה לפי תומו שנולדו מאתמול מותר לסמוך עליו, וכ' המשנ"ב בסק"ח ומיירי דלא ידע הנכרי דביצה שנולדה היום אסורה לישראל, דאם ידע אף שהוא מסיה ל"ת אינו נאמן, דמתכוין להשיב מקחו שיקחו ממנו כיון שהביצים הם שלו. אבל אם הביצים הם של ישראל והעכ"ם מסיה ל"ת שנולדו מעיו"ט, אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל, מ"מ כיון שלהגוי עצמו אין מגיע שום תועלת ממה שמשקר לומר שנולד מקודם מותר לסמוך עליו כיון שמסיה ל"ת, עכ"ל.

ודבריו האחרונים שכתב שכשהביצים של ישראל והנכרי מסיה ל"ת שנולדו מעיו"ט מותר לסמוך עליו, אפי' שידוע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל, תמוהים לי, למה זה נקרא שאין מגיע לו שום תועלת ממה שמשקר לומר שנולד מעיו"ט, הרי כיון שידוע שאם נולדה היום אסורה לישראל, אז יש לו תועלת לשקר, כיון שרועה להכשילו שיאכל דבר האסור לו.

וי"ל לפי מה שכתב הגר"י כאן בקו"א סק"ו בסו"ד, שהנכרי מסיה ל"ת ואינו יודע שסומכין על אמירתו, וא"כ שיה כשלא יודע שסומכין עליו, אז אין כאן גם תועלת כזאת שמכשיל את הישראל בדבר שאסור לו, או שצ"ל שתועלת שיהי לכנרי, זה רק אם ירויח ע"ז ממון, ולא תועלת כזאת שמכשיל ישראל.

יעקב משה הכהן קליין - מודיעין עילית

אפרוח שנולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו

שו"ע סי' תקי"ג סעיף ח': אפרוח שנולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו. ובמשנ"ב ס"ק ל"ז: יש אומרים דהוא מן התורה, לפי שיע"ז לידה זו הוכן לאכילה, וכיון שבשבת אי אפשר לשחטו ולאכלו נמצא שהוכן בשבת לאכלו ביו"ט שלאחריו, וכבר נתבאר דאין שבת מכינה ליו"ט. ובשער הציון ס"ק ל"ז מציין מקור דעה זו ט"ז, וכן הסכים בספר נאמר מרדכי עיין שם.

ויש לתמוה על המשנ"ב מדוע לא הסתפק בטעם של לידה שיהיה הכנה, והוצרך להוסיף טעם "כיון שבשבת א"א לשחטו", דהנה המעיין בט"ז ובמאמר מרדכי שהם מקור דין זה לא נמצא כלל טעם זה, וכתבו רק דלידה הוי הכנה, ומנין מצא המשנ"ב טעם זה "דא"א לשחטו" להוסיפו כאן.

יתר על זאת בט"ז עצמו מוכח שלא סובר כן, דכך כותב שם בתוך דבריו בס"ק י"א: "וכן להפך בנולד ביו"ט שאסור בשבת מן התורה משום הכנה", עכ"ל. הנה מוכח במפורש שאפי' כשנולד ביו"ט, דביו"ט עצמו אפשר לשחטו ולאכלו [ורק מדרבנן הוי מוקצה כמבואר כאן בתחילת הסעיף], אפ"ה למחרת בשבת דעת הט"ז דהוי הכנה דאורייתא [ונפק"מ לחולה שהוצרך לשחטו לו אפרוח בשבת זו, שאסור לקחת לו אפרוח זה דהוי הכנה דאורייתא].

ובסיעתא דשמיא מצאתי מקורו של המשנ"ב, בשו"ע הרב [בסוף סימן זה סעיף י"ט], דכל לשונו של המשנ"ב כאן בדעת האוסרים, זה לשונו של שו"ע הרב מלה

במלה. ועדיין צריך ביאור, מה ראה השו"ע הרב להוסיף טעם זה [שהוא בעצם נגד דעת הט"ז עצמו].

והנראה בפשיטות, שהוכרח להוסיף טעם זה לשיטתו, עפ"י מה שפסק כדעת המ"א, שהוא בשעה"צ ס"ק ט"ז, שהכנת לידת ביצה בשבת שקודם יו"ט זה רק דרבנן [וע"ש בשעה"צ, שכתב שאין הדבר ברור]. וזה לשון שו"ע הרב סעיף ט': "שבת ויו"ט הסמוכים ז"ל, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שיע"ז לידה זו היא מוכנת לאכילה וכו', ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים, שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכילה בו ביום שנולדה וכו', ואפי' יום זה שנולדה בו שבת, שא"א לבשלה ולאכלה, מ"מ ראויה לגומעה חיה וכו", עכ"ל.

ועפ"י מובן הכל בפשיטות, שכיון שבביצה פסק שליטה זה הכנה דרבנן, ואילו באפרוח פסק שזה הכנה דאורייתא כהט"ז, לכן הוצרך לחלק בין שניהם, והוכרח לומר שביצה דחזי לגומעה חיה הוי רק הכנה דרבנן, משא"כ באפרוח שאינו ראוי בשבת הוי הלידה הכנה דאורייתא [משא"כ אם יום ראשון זה יו"ט לא יוכל לפסוק בזה דהוי הכנה דאורייתא כהט"ז, ויוכרח לפי"ז לומר דזה רק הכנה דרבנן, כדי שלא יסתור לדין המ"א שליטה ביצה זה רק הכנה דרבנן].

יצחק נתן הויזמן - ערד

ביצה שנולדה בשבת

ברמ"א סי' תקי"ג ס"ה כתב וז"ל: "ואם יו"ט ביום ראשון שני ונולדה [ביצה] בשבת שלפניהם, מותר ביום שני של גליות", עכ"ל. ועל מה שכתב הרמ"א "מותר ביום שני של גליות", כתב המ"ב וז"ל: "ולאפוקי של ראש השנה דשניהם הם כיום אחד ארוך, אף ביום שני אסור", עכ"ל. ודברי המ"ב צ"ע במש"כ שהרמ"א בא לאפוקי יו"ט של ראש השנה, שהרי באופן שדיבר הרמ"א שיו"ט חל ביום ראשון ושני, זה לא משכחת בראש השנה, שהרי ר"ה לא חל ביום ראשון, דלא אז"ו ראש, וצ"ע.

שמואל מזרחי - בית שמש

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סימן תקיג

סעיף א'

ביצה שנולדה ביו"ט - אפי' מתרנגולת העומדת לאכילה דליכא בה מוקצה, הביצה אסורה באכילה דגור"י משום יו"ט שחל להיות בא' בשבת (דאז הוי מה"ת, דכל ביצה שנולדה היום נגמרה מאתמול במעי, ואין שבת מכין ליו"ט, וע"כ גור"י אף ביו"ט שאחר חול), והיות **אסורה באכילה**: ע"כ אסורה גם בטלטול.

וליגע בה - לש"ע אסור (אף דמוקצה אסור בטלטול ומותר בנגיעה, הכא אסור כיון שהוא דבר המתגלגל, וחישי' שמא יגענו ע"י הנגיעה). ולד' הרמ"א לרוה"פ מותר ליגע ואסור לטלטל, והמג"א פ"י דר"ל שאסור ליגע מחשש שיטלטל ולא פליג.

ואם נתערבה באחרות - אפי' באלף כולן אסורות (דהוי דשיל"מ).

סעיף ב'

ספק אם נולדה ביו"ט או בחול - אסורה (דהוי דשיל"מ), **ואם נתערבה באחרות** - יש מחמירין (דהוי דשיל"מ), ויש מקילין, הכרעת המ"ב במקום הפסד להקל ואפי' חד בתרי. **וביו"ט שאחר השבת** - כולן אסורות (דהוי ספק דאורייתא).

סעיף ג'

ביצה שנולדה ביו"ט ונתבשלה במיזע עם בשר ותבשיל - ל"מ ביטול (אף דהוי איסור דרבנן).

ובשוגג - אם היתה בקליפתה - מוציאה ושרי התבשיל, **ואם מקולפת**: אם יש ס' כנגד הכל מותר חוץ מן הביצה (דשיל"מ באינו מינו בטל), **ואם ליבנו בו התבשיל** - הוי מילתא דלחזותא וטעמא ולא בטל (דעי"ז חשיב כמין במינו ולא בטל בדשיל"מ), **והיינו**: למג"א בעי' חזותא וטעמא כדי לאסור, ולש"ך והגר"א סגי בתנאי א' כדי לאסור [וע"י טוב"י אי הוי מוח' ראשונים].

ואם נתערבה ביצה זו [קולפה] עם ביצים אחרות ומכרי בה - לש"ע כולן אסורות ואפי' בקליפתן (דמין במינו לא בטל בדשיל"מ), ולרמ"א כל שלא נימוחה כיון דהוי רק טעמו של איסור ולא ממשו של איסור בטל אפי' בדשיל"מ. הכרעת המ"ב שבמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"ז.

סעיף ד'

לכפות עליה כלי שלא תשבר - שרי, ובלבד שלא יגע בה הכלי (דמצוי להתגעגע עי"ז, מפני שהיא עגולה). **ליתן תחתיה כלי [בעת שהתרנגולת מטילה] שתפול בו** - אסור (-מבטל כלי מהיכנו). **[לסמוך לה כלי שלא תתגלגל]**: בירושלמי התיר.

סעיף ה'

נולדה ביו"ט א' - מותרת ביו"ט ב' ש"ג (דממ"א א' מהן חול) [כרב, דלא כשמואל, ולראב"ן אסורה גזירה אטו ב' י"ט של ר"ה]. **ובב' יו"ט של ר"ה/יו"ט ושבת הסמוכים ז"ל** (בר"ה שניהם קודש וכיומא אריכתא) - נולדה בזה אסורה בזה עד הערב **[והכנת לידה זו]**: למג"א הוי מדרבנן, ולק"נ הוי מה"ת, ובשעה"צ נשאר בצ"ע. **ובספק נולדה ביו"ט א' של ר"ה**: לכנה"ג מותרת ביו"ט ב', והע"ש מחמיר.

אם יו"ט חל בראשון ושני ונולד בשבת שלפניהם - שרי ביו"ט ב' ש"ג, ואסורה בב' י"ט של ר"ה. **וכן** אם חל ר"ה בימים ה' ו' אסורה בשבת שלאחריה (דהיינו לגמעה חיה ובטלטול). **ואם יו"ט חל בשבת**: אסורה ביו"ט ב'.

סעיף ו'

ביצה שיצאה רובה מעיו"ט וחזרה ואח"כ נולדה ביו"ט - מותרת (דכיון שיצאה רובה ה"ז כילודה).

לפיכך אם בדק בקינה של תרנגולת סמוך לחשכה ולמחר השכים קודם עה"ש ומצא ביצה [דאם לאחר עה"ש תלי' שיצאה היום] - **אי יש תרנגול זכר תוך ס' בתים ואין מפסיק נהר שאין בו גשר**: מותרת. דתרנגולת אינה יולדת בלילה (דכל שתשמישו ביום נולד ביום ותרנגול תשמישו ביום), ואף דתרנגולת גם ספנא מארעא לא תלי' בזה, דכיון שיש זכר ושומעת קולו לא ספנא מארעא ונזקקת לו (וא"כ אמרי' שאתמול ביום יצאה רובה וחזרה). **ואם אין תרנגול בקירוב הנ"ל או שמפסיק נהר ללא גשר**: אסורה (דאפשר שתלד בלילה, ואף שרובן אפי' ספנא מארעא אינן יולדות בלילה, כאן אזלי' בתר מיעוט דילדות בלילה, ולא בתר מיעוט דמיעוט לומר שיצתה רובה מאתמול וחזרה).

ואם לא בדק מעיו"ט סמוך לחשכה ובדק קודם עה"ש ומצא [דלאחר עה"ש תלי' מהיום ואסורה, ואף דהוי ס' דרבנן, בדשיל"מ מחמירין] - אפי' כשאין זכר מותרת, דתלי' שנולדה מאתמול (דלא הוי ספק שקול).

לפיכך ליקח ביצים מהא"י בליל יו"ט - שרי, אף בליל יו"ט ב' (דאפי' נולדה ביו"ט א' מותרת ממ"ז), **אך בליל יו"ט ב' של ר"ה או ליל יו"ט שאחר השבת** - אסורה (דאפי' נימא שנולדה ביו"ט א' או בשבת ג"כ אסורה). **ואפי' חל יו"ט ב' אחר השבת**: אסורה. **ומיירי**: שהא"י לא מספר כלל מתי נולדה, או שמספר שנולדה קודם אף אינו מסיח לפי תומו כגון לאחר ששאלו הישראל.

וא"י המביא ביצים ביו"ט א' ומסיה לפי תומו שנולדו מאתמול - **ביו"ט שחל באמצע שבוע**: נאמן, ושרי. ובתנאי שלא ידע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל [דאם ידע אפי' במסיה לתומו אסור, דמתכוין להשיב מקחו שיקחו ממנו מישראל]. **וטעם ההיתר**: דהוי מילתא דרבנן ולא איתחזיק איסורא, וגם מגרע כוחו במה שאומר שנולדו מאתמול, וגם רוב הביצים של נכרי ממה שנולדו אתמול. **אך במילתא דרבנן ואיתחזיק איסורא**: מוח' אם נאמן (במסיה לתומו). [ואם הביצים של ישראל אע"פ שידוע הדין אם מסיה לתומו לרוב האחרונים מותר לסמוך עליו, דלא כב"ח ופרישה].

והנ"ל ביו"ט שחל אחר השבת - לרמ"א אינו נאמן אפי' במסיה לפי תומו (דאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסורה מה"ת ביו"ט), ולמג"א אינו מה"ת כיון שנגמרה יום לפני"כ במעי, וא"כ יש רק חשש הכנה דלידה (וס"ל דאניה מה"ת), וע"כ אם הביאה ביום א' קודם עה"ש נאמן במסיה לתומו. **ובמדינתנו שמוציא הרבה ביצים ומביאים הרבה בב"א** - ודאי רובן נולדו קודם שבת, וע"כ אם מביא הא"י לבית הישראל ואומר שנולדו קודם שבת נאמן (דאזלי' בתר רובא בדשיל"מ), [ויש אוסרים והטעם: א. דהוי דשיל"מ. ב. דהוי כדבר המתכבד דאמרי' הראשונים נתבטלו ולא אזלי' בתר רובא]. **ואם הולך הישראל ליקח ממנו**: ע"י ר"ן [שאסר משום דהוי קבוע], וע"ע מחצה"ש בשם שטמ"ק, וכ' בשעה"צ שבמדינתו שמצויים הרבה ביצים נראה שגם הר"ן יודה.

ואם חל יו"ט ב' אחר השבת - אפי' בב' י"ט של ר"ה נאמן במסיה לתומו (דאנן בקיאין בקביעות החודש ויום ב' מדרבנן, ולענין זה ל"א דב' הימים חשובים כא').

סעיף ז'

השוטח תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות - אפי' בקליפתן, מותרות (דחשיבי כגופה). **ואפי' ביו"ט שאחר השבת** (ול"א שמא אם לא היה שוחטה היתה נולדת היום ונמצא שנגמרה במעי בשבת, דהכנה במעי ללא גמר לידה ל"ח הכנה, דטעמה משובח יותר כשנולדה [ור' אפרים אוסר]).

סעיף ח'

אפרוח שנולד ביו"ט - אסור באכילה וטלטול עד הערב (ואפי' למתירים מוקצה ביו"ט הכא אסור, דעד שיצא לאויר העולם לא היה ראוי לכלום, ואף הכלבים לא היו אוכלין אותו כשהוא בקליפתו) [וי"ח].

ואם נולד בשבת - אסור ביו"ט שלאחריו. **ואיסור זה**: "א מה"ת, דעי"י לידה זו הוכן לאכילה, וכיון שבשבת א"א לשחטו ולאכלו נמצא שהוכן ליו"ט שלאחריו, ואין שבת מכין ליו"ט, וי"א מדרבנן (ס"ל דהכנת לידה זו אינה אסורה), דבשבת גופא הוי מוקצה, ואם נתירו ביו"ט נמצא ששבת הכין ליו"ט.

אוריאל נתן דייני - נתניה

לא לקנות ביצים מגוי ביו"ט

הב"י סי' תקי"ג הביא שהר"ן חכך להחמיר לא לקנות ביצים מגוי ביו"ט, ואפי' שרוב הביצים נולדו קודם יו"ט, מפני שבדשיל"מ אין לילך אחר הרוב כדחזינן בתערובת, וסיים הר"ן דאפשר דשאני היות וכאן לא הווחזק איסור.

ותמהיה מה ההו"א של הר"ן להחמיר, הרי חזינן בגמ' שאם לא בדק את הקן מעיו"ט מותר לאכול את הביצה ביו"ט אף שאין שם זכר בלילה, היות רוב התרנגולות לא מטילות בלילה [כמו שהכריחו התוס'], הרי לן דאזלינן בתר הרוב גם בדשיל"מ.

ונראה ליישב שיש לחלק בין רוב תרנגולות יולדות ביום לבין רוב ביצים מעיו"ט, שרוב תרנגולות יולדות ביום הוא רובא דליתא קמן, שהוא רוב בטבע ואינו רוב ספציפי למקרה הזה, ולכן הוא יותר חזק, משא"כ רוב ביצים נולדו מעיו"ט הוא רובא דאיתא קמן שהוא פרטי למקרה הזה, ואינו מוכרח בכל המקרים, ואכן היה פשוט לר"ן שברובא דליתא קמן אזלינן בתר רובא אף בדשיל"מ, אך ברובא דאיתא קמן חכך להחמיר דדמי לתערובת.

לסמוך על גוי מסל"ת שנולדה אתמול

הב"י סי' תקי"ג הביא שמרמ"א והרשב"א והריב"ש משמע שאין לסמוך על גוי מסל"ת שנולדה אתמול, מ"מ מכיון שהמרדכי מיקל והוא נידון דרבנן המיקל לא הפסיד. ויש לתמוה וכי בכל נידון דרבנן מקילים כדעת יחיד, ובפרט נגד גדולי הראשונים כהרא"ש והרשב"א. ועי' בב"י או"ח בס"י רנ"ט שמפורש שרק ברוב בנין נגד רוב מנין אפשר להקל בדרבנן, ומבואר להדיא שכשרוב הפוס' מחמירים יש להחמיר אף בדרבנן.

ונראה ליישב בפשיטות שאף למחמירים לא להאמין לגוי מסל"ת אינו דאי איסור, שכן ישנו צד שאכן הגוי צודק והיא נולדה אתמול, ולכן יש כאן ס"ס באיסור דרבנן, ספק שמא הלכה כהמרדכי, ואף את"ל שהלכה כהרא"ש שמא אכן הגוי באמת צודק, ולכן כתב הב"י להקל כאן באיסור דרבנן, ולא שבכל מקום מקילים אף כדעת יחיד בנידון דרבנן.

יוסף מימון - צפת

ביצה שנולדה ביו"ט

הגמ' ריש ביצה פוסקת שביצה שנולדה ביו"ט אסורה, ויש בגמ' ארבע דעות בטעם האיסור, לר"נ משום שמיי' בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ואיסור הביצה משום מוקצה שחמירי ביו"ט משבת כר"י (ואף שהגמ' דחתה האי אוקימתא במשנה שזה סיבת איסור הביצה, מ"מ הר"ף והרמב"ם פסקו כחילוקו שיו"ט חמיר משבת לגבי מוקצה, וכתב הרשב"א בזה שאף שמוכח לכאורה ששאר האמוראים חולקים על ר"נ מדאמרו דלא כוותיה בשאר דוכתי, מ"מ הלכה כמותו שהוא חידש חילוק זה ונתן טעם לדבריו, ומסתבר טעמו, וכ"פ בשו"ע. ור"ת ושאר ראשונים חולקים ופוסקים כר"ש דלית ליה מוקצה אף ביו"ט, וכ"פ

הרמ"א, ולרב יוסף היא נכללת בגזירת פירות הנושרין מן העץ ביו"ט, שאף היא יצאה ממקום חיבורה שאסורין שמא יעלה ויתלוש. ולרב יצחק היא נכללת בגזירת משקין שזבו מן הפירות ביו"ט, שאף היא זבה ויצאה ממקום שהיתה בלועה בו. ודעת רבה שהאיסור משום הכנה (וקרויה הכנה דרבה על שם שדרש הפסוק והאיסור), כיון שביצה שנולדה היום נגמרה מאתמול וזהו הכנתה, ודרש הפסוק והכינו את אשר יביאו שדוקא יום חול מכן לשבת ויו"ט, ואין שבת מכן ליו"ט ולא יו"ט לשבת, ופירש"י שמיידי בהכנה של הזמנה כגון מכאן אני אוכל למוחר, משום שאפייה ובישול גופיה לא צריך קרא למימר דכתיב כבר את אשר תאפו אפו וכו', אלא משום הזמנה, וביו"ט שחל אחר שבת ולהיפך הביצה אסור מה"ת משום והכינו, אבל ביו"ט או שבת שחל אחר יום חול אף שמה"ת מותרת שיום חול הכין גמר ביצה זו, מ"מ רבנן גזרו לאוסרה אטו יו"ט שחל אחרי שבת (ומשמע קצת ברש"י שמה"ת יש להכין כלומר להזמין כל צורכי אכילת שבתות וימים טובים מבעוד יום משום והכינו, ואיסור מוקצה בצורכי סעודה שלא הוכנו הוא פועל יוצא של דין זה ואיסורו מה"ת, אמנם ברש"י כ' שאף לדעת רבה ההדגשה בדרשת והכינו היא שדוקא מיום קודש ליום קודש אסור להכין מה"ת, אבל אין דין להזמין צורכי סעודת יו"ט ושבת מיום חול (אלא שיש דין מוקצה מדרבנן על דברים שמקצה מדעתו ולא הכין). ובתוס' כתבו שדין הכנה מיו"ט לשבת היא מדרבנן, משום שלרבה אית ליה סברת הואיל ואי מיקלע ליה אורחים חזי להו מה"ת אין זוהי הכנה, ורק מדרבנן אסור רבה (והדרשה אסמכתא בעלמא), וזוהי יישובו היאך מועיל עירובי תבשילין דרבנן להכין מיו"ט לשבת, אמנם משבת ליו"ט יהיה אסור מה"ת לפ"ז. ובתירוץ אחר כתבו שדוקא הכנה של יצירת דבר חדש כביצה שאסור מה"ת, אבל בישול וכדומה שהוא תיקון בעלמא הוא מדרבנן (ולפ"ז) א"כ בלא סברת הואיל, וכתב בבא"ה ל' נפק"מ בין השיטות באופן דליכא הואיל כגון סמוך לשקיעה של יו"ט הסמוך לשבת, שלדעה ראשונה אסור לבלש ולאפות ולעשות שאר הכנות ליו"ט דליכא הואיל, ולדעה שניה מותר דתיקון בעלמא הוא ולא יצירת דבר חדש). ובגדר דין זה כתב במנח"ש כיון שהחשיבה תורה להכנת צרכי יו"ט, א"כ כשעושה הכנה זו ביו"ט חשיב שעושה מלאכה של הכנה ביו"ט, וחשיב בגדר מלאכה. והרשב"א רוב הראשונים כתבו שקי"ל כרבה בדין הכנה, והביא"הו"ה הביא מח' אם דרשה זו היא דין תורה או אסמכתא בעלמא, והמשנ"ב הביא את טעם רבה באיסור הביצה שנולדה ביו"ט בלבד (ושמא טעמו כיון שרוב הראשונים פסקו דין הכנה דרבה להלכה, א"כ תו לא צריכין לטעמים אחרים בזה מלבד שיש בהם דוחק מסויים, וביאר ר"ב במשנה נדחה, ולא ראיתי מי שהעיר בזה, ואף ב"ב" אין התייחסות כאיזה טעם נקטינו, וכנראה פשוט הוא), ושכיון שאסורה באכילה אסורה גם בטלול, וביצה זו לא בטלה אפילו באלף (דוקא במינה, אבל שלא במינה בטלה בשישים, כן מבואר בראשונים ובשו"ע), אף ששאר איסורין בטלים בשישים, וכן ביצה שספק נולדה בחול ספק נולדה ביו"ט אסורה אף שאסורה מדרבנן (לרבה ביו"ט שאינו אחר השבת עכ"פ, ושאר אמוראים בכל עניין), וקי"ל ספק דרבנן לקולא (ובקוב"ש הקשה שיש כאן חזקת הגוף שנולדה ביו"ט ולא בחול, והוי ספק דרבנן במקום דאיתחוק איסורא שיש אומרים שספיקו לחומרא, ויל"ע), הוא משום שהוא דבר שיש לו מתירין, ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, ופירש"י בריש ביצה ואע"ג דמדאורייתא חד בתרי בטיל דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות, **אחמור רבנן** הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול, ולפירושו קשה אמאי דוקא במין במינו דשיל"מ לא בטיל. אמנם לפירושו מובן היטב הא דבין בתערובת דשיל"מ ל"ב ובין בספק ספיקא לחומרא, שבשניהם שייך שכיון שיהיה מותר לאחר זמן לא יאכלנו באיסור, אמנם הר"ן בנדרים נב. כתב הטעם בזה שכתאן רבנן דפליגי על רבי יהודה בדין מינו במינו, שרבי יהודה סבר דלא בטיל ורבנן סברי דבטיל, מ"מ כאן בדשיל"מ מודו דלא בטיל כיון שטעמו דרי' משום דביטול שייך רק בדבר שהוא מתנגד לחבירו, אבל מין במינו דמוינים גורם שאין מחלישים ומבטלים זא"ז אלא מחזקים ומעמידים זא"ז, וכן לא בטיל, ואף שרבנן פליגי על זה כיון שאחד אסור ואחד מותר שם אסור ושם היתר שלהם שונה זה מזה ולכן מתנגדים זה לזה, אבל בדשיל"מ כיון שעשית להיות מותר זה שם ה"שם איסור" שלו אינו מוחלט, א"כ מודו רבנן לרי' שדומים טפי לז"ז שגם שם באיסור והיתר אינו חלוק לגמרי וגם מינם שוה (ומשו"ה דשיל"מ אינו אלא במב"מ), ואין מבטלים זא"ז אלא מחזקים ומעמידים זא"ז ולא בטיל. ולפירושו לכאורה משמע שדין זה הוא מה"ת כיון שכאן חכמים מודים לרבי יהודה, ובפשטות הא דמב"מ ל"ב לרי' הוא מה"ת, והקשה בקוב"ש שמבואר בגמ' (ב"מ נג.) שדשיל"מ ל"ב הוא מדרבנן, ואף שלפירוש הר"ן מובן היטב אמאי דוקא במין במינו דשיל"מ ל"ב, אמנם קשה אמאי ספיקו אסור. ובקוב"ש תירץ בזה שבכל גזירות חכמים צריך ב' דברים, הראשון הוא טעם לתקן ולגזור, והשני הוא שאף באופן שיש טעם שצריך לגזור כלל גדול הוא לעולם לא מתקין רבנן מילתא שליתא כותה באורייתא, ולעולם הם מסמיכין גזירותיהן על איזה דין דאורייתא. וה"נ בדשיל"מ סמכו גזירתם על הא דמב"מ ל"ב (לרי'), ולכן הוא רק במין במינו מדרבנן אף להר"ן, כלומר שאף הר"ן מודה לרש"י שדין זה מדרבנן משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אלא שביאר גדר התקנה, ומיושב הא דמבואר שהוא מדרבנן שאף הר"ן סובר כן, וכן הא דספיקו אסור שהוא משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר (ובאמת מבואר בט"ז יו"ט שמובא לקמן שטעם הר"ן משלים לטעם רש"י, ולכאורה הם הם הדברים).

ויש להעיר בעיקר דברי הקוב"ש שיש ראשונים שסוברים שמב"מ ל"ב לרי' הוא מדרבנן, ולשיטתא א"ש שדשיל"מ אף רבנן מסמיכים שאסור מדרבנן להר"ן, ולי"ק מהמבואר בגמ' שהוא מדרבנן, והא דספיקו אסור אף שאינו תערובת הוא באמת קושיא אלימתא, ובתירוץ א"ש שמדרבנן החמירו אף בזה משום סברת עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. וצ"ע לדבריו אם נאמר שגם רש"י מודה לסברת הר"ן דטעם דשיל"מ הוא דוקא במין במינו, אחר כך ראיתי שלכאורה נחלקו בזה ה"טו' והש"ך ביו"ד, שהט"ז סימן ק"א סק"י"ב ובסימן ק"ב סק"ה משמע מדבריו שטעם הר"ן הוא ביאר המטעים הא דשיל"מ הוא דוקא במינו בטל שלא במינו, אף שעיקר הסברא היא עד שתאכלנו ממבואר בשאר סימן ק"ב, ובהא דספיקו אסור שנפסק להלכה שם, וכתב שהוא יותר מוטעם מטעם הת"ח שכתב שהוא משום שמאחר שיהיה לו היתר אח"כ לא רצו חכמים להתבטל, וכל שנתערב שלא במינו אין היתר נקרא על הדבר האסור אלא על"ש הדבר שנתערב בו, והוי כמי שאין לו מתירין. והש"ך העתיק דברי הת"ח בסתם, משמע שלסברת

רש"י שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר לא צריך להגיע לסברת הר"ן בהא דהוא דוקא במינו, אלא שדוקא במינו אף שבטל רוב מה"ת עדיין שמו עליו, ולכן החמירו בו חכמים שלא יתבטל ולא יאכלנו על סמך הביטול, אבל באינו מינו שמו פקע ממנו ונקרא על שם רוב ההיתר שבו, וחכמים לא החמירו שלא לאוכלו על סמך ביטול זה כיון שאבד שמו, א"כ לרש"י ממ"נ מיושב הא דהחמירו דוקא במינו.

ונראה שהיא מח' ט"ז וש"ך אם מתבאר זה משום טעם הר"ן או משום טעם הת"ח, וכל זין זה נפסק להלכה בשו"ע, וביאר בש"ך ביו"ד שם שהגדרת מינו לענין פוסק דאזלינן בטר שנמא לכו"ע ולא בטר טעמא (שהש"ך דיני תערובות בעלמא פוסק דאזלינן בטר טעמא כידוע), ונחלקו האחרונים האם דין זה הוא גם בטעמו של הדשיל"מ או רק בממשו, שדעת רוב האחרונים (ש"ך ב"ח והגר"א ועוד אחרונים המובאים בשעה"צ סק"ז, וכן דייק המג"א בדעת השו"ע שכתב שדוקא במבש"מ פליטת ביצה שנולדה ביו"ט אינה אוסרת הבשר, אבל במין במינו כגון פליטת ביצה בשאר ביצים מדוייק שאוסרת) והרמ"א (ובשעה"צ הביא שהט"ז ג"כ נראה שסובר כן, וכן הגר"ז ועוד אחרונים) מיקל בפליטה שאינה אוסרת, והמשנ"ב פסק להקל כהרמ"א במקום מניעת שמחת יו"ט. ולכאורה נראה שהרמ"א לשיטתו בזה על הדרך שכתב הרמ"א עצמו בת"ח שדשיל"מ ל"ב אפילו באלף דוקא במינו, דשמו לא אבד, ונקרא התערובת גם על שם האיסור, א"כ בפליטה לא שייך זה אף במינו לומר שנקרא התערובת גם על שם הפליטת איסור, אף שהוא מינו של איסור, אמנם להר"ן (שהוא גדר חכמים דומיא דאורייתא ע"פ הקוב"ש) אף פליטתו היא דומה להיתר בזה שעתידה להיות מותרת, ולא תיבטל אפילו באלף, אמנם קשה לפי זה שהש"ך שביאר דין דשיל"מ ע"פ הת"ח דוקא חולק על הרמ"א ומחמיר בפליטה, והט"ז שבחר טעם הר"ן בביאור דשיל"מ מסכים להרמ"א להקל בפליטת דשיל"מ, וצ"ע. ובר"ן בחולין ספכ"ה פוסק שאמרינן ח"נ"ב בכל האיסורים, ופוסק כר"ת שאף המים או רוטב שבלע האיסור לא רק שנעשים נבילה אלא גם שנחשבים כמינו של שאר המים או רוטב שבקדירה, ומחדש שאף שלא פסקין כר"י במב"מ דלא בטיל אף הרוטב שבלע ופלט האיסור שיש לו מתירין נחשבת מינו של שאר המים, ואוסרת בכ"ש את שאר המים משום דלא בטילה אפילו באלף (עיין פרמ"ג במשנ"ז יו"ד ריש סימן צ"ב), א"כ מבואר בר"ן שלשיטתו פשוט שאף הפליטה אוסרת בדשיל"מ, אלא שדן אי מה שבלע ופלט חשיב מב"מ משום ח"נ"ב, א"כ מבואר שלטעם הר"ן אין מקום להקל בזה אלא לטעם הת"ח.

והנה המעיין בגוף דברי הש"ך והט"ז ביו"ד סימן ק"ב שציון אליהם בשעה"צ יראה שהש"ך באמת מביא את הר"ן בנדרים כראיה נגד דין הרמ"א שפליטתו בטילה, וכן דוחה את דינו משום שסו"ס שייך כאן סברת עד שתאכלנו, א"כ אף הש"ך סובר שדברי הר"ן משלימים לדברי רש"י, ושליטה זו אין להקל בפליטה, ומיושב הש"ך. אמנם הט"ז עדיין לא מיושב, אלא שנראה שם ביו"ד שהט"ז לא כתב דבריו דרך פסק, אלא שפירש דברי הרמ"א שמיקל משום שדשיל"מ אינו אלא בממשו ולא בפליטתו, היינו שסילקו האיסור, ורק פליטת טעמו בתבשיל, ואינו חמיר לאסור משום דשיל"מ. ויתכן שלא בא לאלא לפרש, ולא שפוסק כהרמ"א בזה, ודוחק, ואו בשעה"צ למד שהט"ז סובר כהרמ"א, ויתכן לומר שהט"ז סובר שאינו נכנס בכלל בגדר הגזירה, שכל הגזירה על ממשו בלבד משום דיתין לאכול המוקצה, ושאר דשיל"מ עצמו בהיתר גמור בלא ביטול, אבל פליטתו לא גזרו דיתין לאוכלו בהיתר גמור, א"כ אף לטעם הר"ן שרי דלא נכנס בכלל הגזירה כלל, ואף דהר"ן עצמו מחמיר בפליטה בסוף פרק כל הבשר, אינו מוכרח לטעם הר"ן שכתב בנדרים, וא"כ מיושבים אף דברי הט"ז.

מאיר מליטניסקי - קרית אתא

לקח תרנגולת סתם ושחטה הובררה דלאכילה עומדת (לסימן תקי"ג סעיף א')

דף ד'. גמרא, תניא, אחרים אומרים משום רבי אליעזר ביצה תאכל היא ואמה, במאי עסקין אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה פשיטה דהיא ואמה שריא, אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים היא ואמה אסורה, א"ר זירא תאכל אגב אמה. היכי דמי, אמר אביי, כגון שלקחה סתם, נשחטה, הובררה דלאכילה עומדת, לא נשחטה, הובררה דלגדל ביצים עומדת. רב מרי אמר, גוזמא קתני כו', עכ"ל הגמ'.

ראיתי בספר חזון יחזקאל בסוגיין שכתב, דיש להוכיח מכאן, דהא דאמרינן בדרבנן יש ברירה, לאו מטעם ספד"ר לקולא, דהא מסקינן לעיל, דספד"ר לקולא מחמירין משום דשיל"מ, אע"כ דהוא טעם ודין אחר, דבדרבנן פסקינן דיש ברירה. [ובחי' רע"א ז"ל עירובין האריך בזה].

אך לענ"ד י"ל, דאביי ס"ל דשיל"מ מקילין. וכ"כ הגרע"א ז"ל בריש ביצה, בדעת רבנו אפרים ז"ל. וגם ר' זירא אפשר דס"ל הכי, וקצת ראיה לזה, דהא הר"ף והרא"ש והר"ן לא הביאו הך דינא דלקחה סתם וכו'. וע"כ דלהלכה קיי"ל להחמיר בספק.

אך בעיקר הדבר, לענ"ד י"ל"ע טובא אם הכא בסוגי' מדין ברירה אתינן עלה, דבפשטו נראה דלאו מדין ברירה, דכל הסוגי' דברירה הוא דוקא היכא דהתנה בפירוש בזמן עשיית החלות, כמו גבי מעשר דאומר בזמן עשיית החלות, דיחול לפי מה שמבשר אח"כ, דשפיר אמרינן דנתברר דחל על מה שבייר אח"כ. אבל אם יצויר דיאמר, אני מפריש א' מעשרה לוגין, ודאי לא מהני ברירה. וא"כ האיך הכא בסוגי' חייל ברירה על מה שקנאה, אע"כ דהכא הוא מין אומדנא דאמד' למה קנה, ואכן בענ"ד ג"ז מילתא דתימה, האיך אמדינן, דהא אפשר שחזר בו. אבל גם לבאר דהוא מדין ברירה צריך לי עיון. אך מצאתי בעה"י בס' שיטה מקובצת בסוגיין שביאר, דהוא מדין ברירה, דז"ל, הובררה דלאכילה עומדת. פי', ואי מוקצה דרבנן קיי"ל כר"א משום דבדרבנן יש ברירה, ואי מוקצה דאו' לית הלכתא כוותיה, משום דק"ל אין ברירה בדאו'. עכ"ל השיט"מ. אך צ"ב וכנ"ל דהאיך אית בזה דין ברירה, דמאזייה טעם נאמר כאן ברירה אם לא התנה בהדיא. אכן מצאנו דוגמאות לזה דשייך גם בזה ברירה, ואין כאן המקום לברר הענין, רק אעתיק קצת מן הדברים. ע"ל בתמוזה דף ל' ע"א דאמר' אהא דתנן התם, וכן שני שותפין שחלקו אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר. ואקשינן, ניפוק חדא להדי' כלבא, והנך כולהו לישתרו. ומשני,

הב"ע, כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טופיינא דכלב שדי בכלהו. ובתוס' שם ד"ה ואיך לישתרו, פירוש מטעם ברירה כו', יש לתמוה, דהכא משמע שאם איסור מעורב בהיתר, נוטל האיסור, וסומכין על ברירה לומר שזהו האיסור שנסתלק, וכן בההיא דהלוקח יין מבין הכותים (דמאי פ"ז מ"ד), שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, וסומך על ברירה, ולומר שזהו החולין שהוא שותה, וכן ההיא דג' שלקחו קניניהן בשותפות ומתה אחת מהן, דפרקי הש"ס בפשיטות במס' יומא (דף נ"ה ע"ב), ונשקול ד' זוזי ונישדיניהו ואיך לישתרו מטעם ברירה, וא"כ בכל איסור המעורב בהיתר, נסמוך אברירה, ונשקול כשיעור האיסור, ואיך לישתרו משום ברירה, וא"כ בכל איסור המעורב בהיתר נסמוך אברירה, ונשקול כשיעור האיסור, ואיך לישתרו, וכן זבחים שנתערבו בשור הנסקל, דאמרינן (זבחים דף ע' ע"ב) ימותו, ואמאי, נהי דבע"ח חשיבי ולא בטלי, מ"מ נשקול חד מינייהו, ואיך לישתרו. ואומר מורי הרמ"ר כלל גדול בדין זה, דודאי כל דבר שהוברר האיסור מתחילה, ואח"כ נתערב בהיתר, לא סמכינן אברירה, כיון שתערובתו היה באיסור, אבל הני תערובות בהיתר, כי האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו, ולאחר התערבות נולד האיסור, אז סמכינן אברירה, עכ"ל התוס'. ומבואר מתוך גמ' ותוס' סוד גדול, דהאיסור דאמרינן יש ברירה, אינו דוקא משום דהתנה בפירוש, אלא דמהני לברר אפי' שאין סיבה מוקדמת לכך. ומה דלא מהני בתערובות איסור והיתר הביור, הוא משום שכבר היה מבורר פעם א'. וא"כ לפי"ד התו' אלו, כ"ש בסוגיין דמהני ברירה, כיון דלקחה סתם, ולא היה מבורר, מהני לברר. אך ד' תוס' אלו אין להם שום הבנה בהשקפה ראשונה, דאך יועיל ברירה בלא שום סיבה, דמהיכי תיתי ויתר האיסור, וצריך כאן איזה הללמ"ס, או פ"י עמוק בענין. אכן בתוס' בכורות ביאור דלא כהתוס' בתמורה הנ"ל, שכתבו בדין נ"ו ע"ב ד"ה לברור חד מינייהו להדי' כלב כו', וא"ת מהו יועיל, הא אין ידוע איזהו שכנגד הכלב, והי מינייהו מפקת, וכ"ת לפי ששוה לכלב, הא אמר אי דשוו כולהו להדי' ה"ג, ואז היאך יכול לברר אותו שכנגד הכלב להתייר האחרים. וי"ל, שכך סברת הש"ס, כיון שיש ברירה, שיש לדבר להיות תלוי בדעתו, דמסתמא כך היתה דעתו מתחלה, דאותו שיברור הוא כנגד הכלב, עכ"ל התוס'. ומבואר דבאמת הסברא היא, דאמר' דמעיקרא היה באופן שיברר אח"כ. ולפי"ז עכ"פ גם הכא י"ל, דכשלקחה סתם, מעיקרא לקחה ע"מ שלבסוף יברר [ולכא"ו זהו דוקא אם יודע מהדין דמחיר כלב והדין דמוקצה. וצ"ע].

ועי' ג"כ תוס' מנחות דע"פ ע"ב שכתבו, דהיכא דמקדיש ארבעים מתוך שמונים, דלמ"ד דאין ברירה, צריך להפריש י"א חלות מכל מין, ומשמע דלמ"ד דיש ברירה מהני להפריש, ומוכח ג"כ דשייך לברר, אע"ג דבזמן חלות ההקדש לא היה בו שום התנאה.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקי"ד

הנחת הפתילה בתוך השמן

כתב הרמ"א סימן תקי"ד ס"ט שמוותר לשרות פתילה (כבייה) בשמן רק בזמן שאין נר אחר דולק בתוך השמן, וביאר המשנ"ב שאם יש נר דולק אסור משום שהשמן שנספג בפתילה נחسر מהשמן, וע"ז זה ממחר כיבוי ואסור לדעת הרא"ש, וגם ממעט את האש שבנר ואסור לדעת תוס'.

ובסעיף ב' כתב הרמ"א שמוותר להוסיף פתילות לנר שדולק בשביל למהר כיבוי, והקשה הביה"ל שזה מובן אליבא דהתוס', אבל אליבא דהרא"ש קשה הרי ממחר כיבוי כמו במסתפק מהשמן שבנר שחייב. ויש להקשות שהרי גם לפי תוס' עצם הנחת הפתילה בתוך השמן גורמת להתמעטות השמן וממעט את הלהבה, כמו שכתב המשנ"ב בסעיף ט' (ולולא דברי המשנ"ב בסעיף ט' היה אפשר לפרש שהאיסור לשרות פתילה בנר הוא רק משום שממחר כיבוי, ולא משום שממעט את גודל הלהבה, והרוקח שהוא המקור לדין זה סובר כדעת הרא"ש לגבי מסתפק מן השמן, אבל כנראה שהמשנ"ב דייק ממה שהרמ"א לא הגיה ויש מתירים (דהיינו תוס') כמו שהגיה בסעיף ג', מוכח שאסור לשרות אף אליבא דהתוס').

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

נר של בטלה

שו"ע סי' תקי"ד סעיף ה': נר של בטלה דהיינו שא"צ לו אסור להדליקו. ולכן יש להזהר שלא להדליק אש מיותרת, וכמו כן צריך להמנע מלהעביר אש ע"י גפרור או קיסם ממקום למקום אם יכול לילך ולהדליק ישירות מהאש הקיימת כבר. אבל אם יש לו טורח בדבר, מותר להדליק אש כדי שיהיה לפניו, ולא יצטרך לילך מדיד' פעם למקום שדולק אש (פמ"ג מ"ז סק"ח וכה"ח סק"ט). ובהכ"ז (ד"ה נר) בשם הנמאירי כתב להתיר להדליק נר בשביל בני אדם שמפחדים לישון אם אין נר דלוק, שהרי זה בכלל צורך גופו.

ויש המסתפקים אם מותר להדליק נרות בבית כדי שיחשבו שנמצאים שם אנשים, כדי להנצל מגנבים, דנכון להחמיר (הלכות מועדים פ"ה ס"ה בשם הגר"י זילברשטיין, ורצה לדמותו לסי' תקי"ח מ"ב סק"ז בענין להוציא לרה"ר עקב חשש גנבים, ושם סיכם המ"ב דנכון להחמיר) (פסק"ת).

אורן נורית - באר שבע

כיבוי שריפה להציל סעודת יו"ט

סי' תקי"ד ס"א: אסור לכבות דליקה ביו"ט, ואפי' אם רואה ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפשות, ואין מבכין הבקעת ואפי' כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה. איכא לספוקי בדעת מרן מה הדין אם בכלל השריפה שפרצה תתכלה הקדירה ותכולתה וכל המאכלים שחכינו בעבור יום טוב, אם שרי בכלל צורך אוכל נפש, או דלמא הצלת הקדירה אינה הכנת אוכל נפש ואסור.

לדעת הרמ"א לא קמביעיא לן, דאם כדי שלא תתעשן הקדירה שרי, כ"ש וק"ו כדי שלא תתכלה הקדירה, וכמ"ש המשנ"ב בסק"י"א ע"ד הרמ"א: וכן בבית אם ישרף הבית ולא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות. ויפסיד סעודתו" - אין רוצה לומר שיתקלקל סעודתו המוכנת ע"י השריפה, דבזה אפי' היה מוצא אח"כ מקום לאכול גם כן שרי לכבות בשביל הסעודה גופא, אלא מייירי שעצם הסעודה יכול להציל בלי כיבוי הדליקה כלל, ורק שבשביל שלא יהיה לו מקום לאכול וכו'. וציון בשעה"צ י"ב - עולת תמיד, ופשוט.

לע"נ נפטר והוא בבית מודו כו"ע דשרי להשתמש בו, דבעצם אין סיבה לאיסור השתמשות מחמת שהדולק לעילוי נשמה, ורק כשייך לכבוד בינ"ס אז נאסר. וא"כ הרבה יותר פשוט להתיר להדליק נר נשמה ביו"ט מאש הדולקת כבר, וישתמש איה שיש בנר דכבר אינו נר בטלה, ומצאתי שכ"כ הפמ"ג ס' תקי"ד מש"ז ח' בתור אופן היתר להדליק נר ביו"ט גופא כשדעתו להשתמש בהדלקת הסיגריה וכד' כשיצטרך.

אלא שנראה דהפמ"ג עצמו אוסר בס' קל"ה להדליק נר לע"נ רק ע"י גוי, ואיך כאן התיר להדליק, וגם המ"ב בס' תקי"ד לא הזכיר כלל מהפמ"ג שהתיר הדלקת הנר, ואדבריה הביא מש"כ בסקל"ד לאסור בכ"ע ע"י ישראל, וצ"ע בדעת המ"ב. ומורנו ר"כ שליט"א אמר דכונת הפמ"ג בהיתר הנ"ל שבעצם אין נר נשמה עם היתר השתמשות, אלא שאני מדליק נר נשמה, וכדי שלא יהיה איסור ד'בטלה' אני מתנה בדעתי שאם ארצה להשתמש איה שיש בנר נשמה, וכשבאמת ישתמש מתברר שזה לא נר נשמה [ובזה מיושב ג"כ הא דאסר הפמ"ג ע"י יהודי, ורק ע"י גוי כשרוצה להדליק נר אצל הנפטר].

והרה"ג ר' מ. ריינר שליט"א אמר שמה שלא הזכיר המ"ב בהיתר הפמ"ג, שאינו מצוי שא' שמדליק נר נשמה יעשה תנאי שבאם ירצה יוכל להשתמש בנר שהדליק לע"נ א' מקורביו, אבל לעולם זה נכון שאם יש לפניו נר נשמה דלוק ועומד, ועכשיו מתעורר אצלו צורך שימושי, לעולם שרי להשתמש ואין בזה איסור.

הנאל יאקב - רמת שלמה

הכנה בפתילות

הרמ"א בס' תקי"ד ס"ד פסק שמותר להדליק בשוירי פתילה אפי' ביו"ט שלאחר השבת, וכן בב' ימים של ר"ה. והיינו שאם כנתה הפתילה בשבת מותר להדליקה ביו"ט שלאחריו, וכן כשכנתה ביו"ט א' של ר"ה מותר להדליקה ביו"ט ב', ומבואר במ"ב שזה לאפוקי מהסוברים שאסור להדליק למחרת מטעם הכנה, דהיינו שע"י שנכבית הפתילה, היא נוחה אח"כ להדליקה יותר מפתילה חדשה, ויש כאן הכנה משבת ליו"ט, או מיו"ט א' של ר"ה ליו"ט ב'. וכתב המ"ב, דאף שהרמ"א פסק להקל, מ"מ לכתחילה טוב להחמיר, והיינו להכין מבעוד יום פתילות חדשות לצורך יו"ט, עכ"ל.

והנה הטור בסעיף זה פסק להחמיר מטעם הכנה, והוסיף וז"ל: "אם לא שהדולק ונכבה מערב שבת", עכ"ל. ומבואר דאם כבר נדלק ונכבה בערב שבת, שוב אין בזה איסור הכנה, ומותר להדליק באותה פתילה ביו"ט, שכיון שכבר נכבית בערב שבת כבר הוכן מערב שבת, ואין כאן הכנה משבת ליו"ט. וקצת צ"ב אמאי המ"ב לא הביא עצה זו שידליק ויכבה מע"ש, ורק כתב להכין פתילות חדשות.

שמואל מזרחי - בית שמש

בדין הנמכת שלהבת הגז לצורך אוכל נפש ביו"ט

(הדברים נכתבו לפלפולא בעלמא ופשוט דאין לסמוך עליהם)

להלכה כלל, ואפי' על מה שהובא מפי ספרים וכ"ש מפי סופרים)

שאלה: האם מותר להנמיך את להבת הגז בכיריים שלנו ביו"ט ע"מ שלא ישרף בשבילו.

תשובה: ראשית יש לדעת שאף הקטנת שלהבת יש בה משום כיבוי כמבואר בתוס' ביצה דף כ"ב ע"א בד"ה והמסתפק, והכי קי"ל (עיין ב"י ס' תקי"ד ס"ב ובמ"ב שם ס"ק י"ד, ואפשר דאף הרא"ש לא פליג בזה על תוס' אלא בא להוסיף איסור אף בגרם כיבוי בכה"ג יעוי"ש).

ואף דברקבן נתנאל ביצה פ"ב ס' י"ז אות ס' נקט דאינו אסור אלא מדרבנן, וסייע דבריו מלשון התוס', מ"מ העיקר נראה מנוף דברי התוס' והגמ' שהוא איסור דאורייתא וחייב עליו, וכ"ה להדיא במדרכי השלם ס' תרפ"ג, וכן נקטו השפ"א והחזו"א (ס' ל"ח סק"ו), וכ"כ מדברי הרב פעלים ח"ד תשובה ל', ומדברי האור לציון ח"ג פ"כ בביאורים לתשובה ט'.

ועתה נבוא לדון במה ששאלנו, דהנה אי' בביצה דף כ"ב ע"א בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדלקה ביו"ט, היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי, כי קמבעיא לי משום אבוד ממון מאי, א"ל אסור, איתביה אין מבכין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר, ההיא רבי יהודה היא [דאמר לקמן מכשירי אוכל נפש שרו, ודריש יעשה לכם לכל צרכיכם - רש"י], כי קאמינא אנא לרבנן.

וכ' הרי"ף דמדכחלוה דחו להא מתנינא ואוקמוה כרבי יהודה, למימרא דלאו הילכתא היא, ושמעינן מיהא דלית הילכתא כי הא מתנינא, אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדרה הכל אסור. ועיין בראשונים מה שכ' ליישב הא דא"ל לק' כ"ח ע"א א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר"י, אמר ליה יאה רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי, והובא ברי"ף.

ומבואר ברא"ה דהא דאסרו רבנן לכבות הבקעת כדי שלא יתעשן הקדרה, איירי אפי' בגוונא שישרף מאכלו, ואף שהוא צורך אוכל נפש ממש, כיבוי שאני שאין הכיבוי מלאכה בגופו של דבר אלא שהוא נהנה מסילוק האש. וכן כתב הב"ח מדעתו בס' תקי"ד.

אכן המדרכי כ' דכיבוי שלא יתעשן הקדרה ודאי שרי אפי' לרבנן, והוי ממש אוכל נפש, וכ"כ הי"ש"ט, וביאר דהא דאמר' בגמ' ההיא רבי יהודה היא, לא איירי אלא אשלא יתעשן הבית, דהתם הוא מכשירין, אבל בכיבוי שלא יתעשן הקדרה ודאי שרי לכ"ע.

וכ"ה דעת הרשב"א דכ' דיש מפרשים בשביל שלא יתעשן הבית היינו שלא ישחיר הכותל, וכן הקדרה עצמה, ומשו"ה פליגי רבנן עליה דר"י, אבל בשביל שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו כדי שלא יצטרך לצאת מן הבית ולהתבטל מסעודתו אין לך אוכל נפש גדול מזה, ובכי הא אפי' רבנן מודו [וכ"ש היכא שישרף תבשילין].

ולפי רש"י שפי' דלא התיר ר"י אלא בשלא יתעשן הבית שהוא יושב בו, וכן בעשן הקדרה שהוא מבשל בה וכדי שלא יתעשן המאכל, כי הרשב"א דע"כ לא פליגי רבנן אלא בשלא יתעשן הבית, אבל בעישון הקדרה מודו ליה דצורך אוכל נפש הוא.

מלאכה מאי נפק"מ אם יכבה או יבעיר, ומודו אסור לו לכבות, ולכך כתוב שצריך לדחוק בכונת המג"א משום שאין שום סבא לחלק בין כיבוי להבערה, ועפ"י זה כתב שאם להבת הגז גדולה מדי ויש חשש שיקדיח תבשילו, מותר להקטינה אף לדעת המ"ב, שהסבא היא שכשאי אפשר לתקן בדרך אחרת בודאי מובן, שאם יש לו אפשרות להדליק אש אחרת והבערה חשובה מלאכה באוכל נפש. אם כן למה לן להתיר מכשירין אם אפשר לעשות ע"י מלאכת אוכל נפש שמותרת אף לרבנן, ואף לדעת המ"ב שמסבא הוא שכשאי אפשר בדרך אחרת נחשב הכיבוי מלאכה אוכל נפש, מ"מ כיון שבעצם כיבוי שונה מהבערה נחשבת לעולם מלאכה אוכל נפש כיון שהיא מתקנת את המאכל באופן חיובי, ומשא"כ כיבוי שאינו אלא מניעת הזיק בעצם נחשב מכשירים, אלא כשיש לו אפשרות לתקן המאכל ע"י הבערה שנחשבת לעולם מלאכה אוכל נפש, והיא הותרה ביו"ט, ממילא אינו מוכרח לכיבוי, ושוב נחשב הכיבוי כמכשירין ואסור לעשות.

אלימלך לפה - ערד

הדלקת נר יארציטי ביו"ט שחל במי"ש

א. כ' השו"ע ס' תקי"ד ס"ה: נר של בטלה דהיינו שא"צ לו אסור להדליקו, אבל של בינ"ס לא הוי של בטלה ומותר להדליקו. והמ"ב סק"ל מעמיד ג' דרגות בהדלקת נר ביו"ט:

(א) האסור - כשאין לו שום צורך בנר כלל, ויש פוסקים דיש בזה חיוב מלקות, ואפי' רוצה להראות בזה עושרו ופזרונו 'צורך' שאין לו שום שייכות עם יו"ט או צורך מצוה.

(ב) היתר - נר למצוה שאינה קשורה בעצם ליו"ט ככרית מילה כשמיני חל ביו"ט מותר (ובשעה"צ הביא ממאמר ש"כ דסכמו ער"מ דנר בטלה שרי, ובאמת אינו כן רק משום דיש בזה היתר מפני כבוד המצוה ונכונת ביכנס"ס דשרי).

(ג) מצוה - במדליק נרות לכב' הו"ט אפי' היה לו נר מכבר, כל שמוסיף אורה לכב' הו"ט בודאי שרי, ואף מצוה יש בזה, דווקא בלילה, אבל ביום פשוט שאסור.

ובבה"ל (ד"ה נר של בטלה) הביא בחצוי השני תשו' הכ"ס (סס"ה בסופו) דלכא"נ נר יארציטי הוא נר של בטלה שא"ב צורך היום ולא משתמש בו, ואם לא הדליקו מבע"י היה בדין לאוסרו להדליק ביו"ט, ומ"מ אם מדליקו בלילה בחדר שאוכלים בו הסעודה דמוסיף אורה - שפ"ד, ואף שנהגו שלא להשתמש בו שום שימושים וכמו בנר של מצוה, ומה"ל הו"ט נר של בטלה בזה שמוסיף אורה ממילא מתהני וסגי.

וכל זה בלילה, אבל לא ביום, ויותר טוב בכ"ע שידליקו בביכנס"ס דבזה יוצא מחשש בטלה דמצוה להרבות שם באורים, ובשעה"ד אפי' דיש להתיר בכ"ע היינו אפי' ביום ובביתו, דהוי כעין נר של מצוה שמדליקו לכבוד אבותיו. כ"ז מכ"ס. ובפשוטו משמע דקאי על מי שהיארציטי של אבותיו חל ביו"ט, ומדליק הנר בשביל סיבה זו.

נמצא דלכתחילה צריך להדליק קודם יו"ט, ואם שכח או הדליק וכבה בלילה ידליק אפי' בביתו, ואילו ביום לכתחילה בביכנס"ס, ומ"מ גם בביתו יכול לסמוך להדליק.

ב. בס' תקמ"ח ציין השעה"צ למש"כ לעיל בשם הכ"ס, ומתחילה רצה לחלק בין נר המודלק אצל הנפש שעליו דיבר בס' תקמ"ח, וכן נר של יארציטי ש'במקרה' יצא ביו"ט שכל כה"ג אינו ענין ליו"ט, ולכן אין להקל ע"י ישראל רק ע"י גוי, משא"כ בנר יזכור דידן שמחמת הזכרת הנשמות שביו"ט מדליקים אותו חשיב בזה כ'צורך היום', ולכן היקל הכ"ס ובעקבותיו המ"ב להדליקו אפי' ע"י יהודי, אך מזה שציין השעה"צ שם לדברי הכ"ס כאן ש"מ דשוו אהדדי, וצ"ע שבס' תקי"ד לא הזכיר מאומה משיטתו או צד שיעשה ע"י גוי.

ובספר שלמי תודה (להגר"ב צ' פלמן זצ"ל, הל' יו"ט ס' י"ט ג') ג"כ השו"ם אהדדי, וכ' דכמו שהתיר הכ"ס בנר יארציטי, ה"נ בנר של נפטר ג"כ שרי להדליק אצלו דהוי מצות כיבוד אב ואם, 'ובשעה"ד יש להתיר ועכ"פ ע"י קטן, וצ"ע'.

ג. מאידך בגשה"ח (ח"א פ"ז ס' א"א אות ב' ופ"כ ס' א"א אות ה') חילק ביניהם, ונקט להתיר טפי הדלקת נר שאצל הנפטר שהוא כבוד המת טפי, וכדאשכחן שהתירו לחמם חמין לצורך הטיפול בנפטר מחמת כבודו (תקצ"א א'), ועדיפא מנר של שבעה או יארציטי שמדליקו רק ע"י גוי או בישראל בלילה במקום אכילתו שיש לו איה הנאה.

ואילו רש"י חילק ביניהם, אבל לאידך גיסא (שש"כ פס"ד ס"ה ובהע"כ כ"ח) שכ' שבנר אצל הנפטר אפי' ע"י גוי לא מדליקים דעלול לבוא לכמה איסורים ע"י, לא נהגו לעשות כן.

ולסיכום, בס"ה שם בשש"כ סיכום הדינים:

- א. מותר להדליק נר לכבוד המת ביו"ט (ומקורו בבה"ל ס' תקי"ד).
- ב. לכתחילה ידליק בביהכנס"ס (המ"ב תקמ"ח ג', ובהע"כ כ"ה הקשה א"כ יארציטי ג"כ לא ידליק בביתו אפי' מעיו"ט משום חשש הספד וצער ביו"ט, ותי' דצ"ל דשאני אבילות ישנה) [וגם י"ל דכ"ז שייך בנר שהדולק על נפטר שיום פטירתו הוא ביו"ט עצמו, אבל הדלקת נר על נפטר בעלמא כנהוג במחנינו שכל מי שנפטר לו אב או אם מדליק ביו"ט שמוזכרים בהם נשמות גם ללא קשר לתאריך פטירתם, בזה לכא' ל"ש האי חששא דהפסד כלל].
- ג. ובשעה"ד שרי להדליק בחדרו של הנפטר (גשה"ח ה"ל).
- ד. וטוב שיעשה זה ע"י הגוי ולא בעצמו (מ"ב ס' תקמ"ח).
- ה. ומ"מ נהגו שלא להדליק אפי' ע"י נכרי אצל המת (ע"פ רש"י).

היתר או איסור שימוש בנר שהודלק לעילוי נשמה

כל הנ"ל בנוי על הנחה שאסור להשתמש בנר נשמה (כן מעיד הכ"ס שכך מקובל לנהוג למרות שלא ברור המקור), ומהרב וינגרטן שליט"א שמעתי הנוסח 'עם מתים לא מתעסקים', ורה"כ שליט"א אמר ההתייחסות הכללית כמו לאיסורי הנאה למרות שאין לזה מקור הלכתי, ולכן חשיב נר של בטלה.

ועי' בשע"ת ס' קנ"ד סק"כ שהביא מוח' אי נר יארציטי שבביכנס"ס שרי להדליק ממנו סיגריה, או דכמו שנר ביכנס"ס עצמו אסור ה"נ כשנתן שם הנר יארציטי ג"כ נאסר, והמ"ב שם מביא להקל, ובכה"ח כ' לאסור כי גדר הנר שהודלק לכבוד ביכנס"ס לע"נ הנפטר, ויש לו כל דיני נר ביכנס"ס, וכ' בפני ברוך דלפי"ו בנר שהודלק

מיהו מרן שבפתח דבריו האיר "אם אין שם סכנת נפשות", משמע לכא' דכל שאין ספק פיקוח נפש אסור לכבות, ומסיפא דדבריו שכ' "ואפי' כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה" משמע להיפך דדוקא בכה"ג אסור, ואילו אף אם תתכלה הקדירה אסור, ורבותא טפי הו"ל לאשמועינן דאפי' כדי שלא תתכלה הקדירה אסור, וע"כ דשרי.

ולגבי עישון הקדירה כתב המשנ"ב בסק"ד ל"ד מרן דלא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם, מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש, אלא שמונע ההיזק ע"י כיבוי. ואף דע"כ לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מבעוד יום, דקי"ל דשרי כדלעיל ס' תק"ט בהג"ה, ס"ל לדיעה זו דלאו כל מכשירי אוכל נפש התיירו, אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיקון המאכל.

וכוונתו בזה למש"כ בביאורה"ל בס' תק"ט ס"א דלדעת מרן לא התירו מכשירי אוכל נפש כגון שיפוד שנתעקם, ואף שהרמ"א לא כתב ו"א, כוונתו לחלוק שם על מרן וכי' עיי"ש. ממילא מרן כאן לשיטתו שם שכהאי גוונא של מכשירין אסור לרבנן דר"א, דקי"ל כותיהו.

אולם בכאן שהמאכל עצמו יתכלה לכא' יש אפשרות לצדד דלאו מכשירין הוא אלא אוכל נפש עצמו שהתירה תורה ביו"ט, ולכאורה היה מקום להכריע כן ממש"כ מרן בס' תקי"ד ס"ד על תנורים שלנו כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה מותר לגרפן מהאפר והגחלים, ועי"פ שהוא מכבה אי אפשר בלא כן. וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים. וכן נהגו. עכ"ל הטהור. ופי' המשנ"ב שם סק"ג כיון שאי אפשר וכו' היינו שתשרף, עכ"ל.

מיהו גם על זאת די הדוחה נטויה דדוקא התם ששוקק בבישול ואפיה, ואי אפשר לאפות בלא אותו כיבוי, כגריפת תנורים שלנו, וכמניח בשר ע"ג גחלים [מקור ההיתר בשבת קל"ד להתיר כיבוי ביו"ט לצורך אוכל נפש, כמש"כ בביאורה"ל שם ד"ה כך דלהרי"ף דגרס התם בבשרא אגומרי לביא כיבוי, אין שום היתר לכבות לצורך אוכל נפש], שכ' המשנ"ב בסק"ה שמכבה הגחלים בתחילתו, ומותר מפני שהוא צורת הצלייה. משא"כ הכא שכבר נתבשלו המאכלים, וכבר נתקיים "אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", אף אם לא יהיה לו במה לסעוד סעודת יו"ט, אי"ז הכנת אוכל נפש אלא הצלת אוכל נפש, וזה לא בכלל "יעשה לכם".

והנה בבית יוסף כאן הביא מהארחות חיים (הלכות יו"ט אות נ"ה) שכתב בשם התוספות: דליקה שנפלה בבית שהוא דר בו, ואם לא יכבה יפסיד סעודתו מותר, מכך משמע דשרי. מיהו מדציטט דבריו עם דברי הפוסקים שהתירו עישון הבית שיושב בו, משמע שהבין בארחות חיים כמש"כ הרמ"א דהפסד סעודתו היינו הפסד מקום לסעודה כמש"כ המשנ"ב שם סק"א, והמציין מקורות ברמ"א הביא מקור דבריו מהב"י בשם ארחות חיים.

ועיין בב"ח אות ב' גבי הצלה מעישון הקדירה שכ' בזה"ל: דאינו דומה למבשל ואופה שהוא מתקן גוף האוכל ממש, אבל הכיבוי אפילו לצורך, מ"מ אין בכיבוי תיקון לאוכל אלא הצלה מהפסד האוכל, כמו כיבוי דליקת הבית משום איבוד ממון דדמיין למכשירי אוכל נפש ואסור, וכ"כ כל המחברים בסתם לאסור הכיבוי כדי שלא יתעשן הקדירה או הבית, ומשמע אפי' יש בזה הפסד אוכל וכו', אלא ודאי דכל כיבוי אינו לצורך תיקון אוכל נפש. עיי"ש.

ובמג"א סוף סק"ח: ועיין ס' תק"ב ס"א בהגה"ה דמשמע דאפי' לצורך אכילה, דוקא בשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן (ע"כ). ולכא' היה דגם לא לאחר תיקון המאכל.

ואעפ"כ דעתי נוטה בדעת מרן דשרי, מדלא רמו המשנ"ב שדעת המחבר לאסור בהצלת הקדירה עצמה כולה, וכ' בדעת הרמ"א עכ"פ דפשוט להתיר, משמע דס"ל שזה לכו"ע וכבישול ואפיה ממש. ועיין.

לחתוך נר של שעה

ברמ"א ס' תקי"ד ס"ג: ויש מתירין לחתוך נר של שעה וכו', וכן נוהגין. לכא' הפסד ממון ליכא בשווי של נר, ואף כי ג"כ הפסד דינר או איסר קשה בעיני האדם" (שע"ת א"י, י"ב), והוא "כחם על הנר", מ"מ אי"ז הפסד של דליקה, וליכא טעמא דאי לא שרית ליה גרמא אתי לכבויי בידיים. וקשה ממש"כ הרמ"א בס' של"ד סק"ב דגרס כיבוי מותר במקום פסידא דוקא.

וכבר עמד בזה מרן החזו"א (שבת ס' ל"ח, ז'), ותירץ דהנה הר"י במדרכי אסר מה"ט לחתוך הנר ביו"ט, דתרתיה אית ליה, חדא דאין גרם כיבוי מותר אלא במקום הפסד, ועוד דתתיבת נר מיקרי גרם כיבוי, והרמ"א סבירא ליה כוותיה בחדא דגרם כיבוי לא הותר אלא במקום הפסד, ופליגי עליה בחדא וסבר דחיתוך נר אף גרם כיבוי אינו.

מיהו למשנ"ב לא קאים האי תירוץ, דכתב בהדיא בסוף סק"ב שיהו בכלל גרם כיבוי ומותר. ותי' ביבי"א ג', (י"ז) דהרמ"א מחלק בזה בין שבת ליו"ט, שבשבת ס"ל דבעי דוקא במקום פסידא, וביו"ט אי"צ פסידא דוקא. ועיין שעה"צ סקל"א. ודו"ק.

להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה

רמ"א ס' תקי"ד ס"ג: ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה, אבל אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנושב. יש להסתפק אם גם מרן יודה בזה להתיר, משום דיתכן שלא תבוא הרוח, והו"ל ספק גרמא, ולא דמי למי שמעמיד נר דולק בחול דהוי גרמא ודאי. והנה הגרי"ח בבא"ח ש"ר במדבר הכ"ה כתב בסתמא: ומותר להעמיד נר דולק במקום שהרוח שולט [במניח קודם שנשב הרוח], ויש אוסרין להעמידו אפי' קודם שנשב הרוח, והמיקל יש לו לסמוך על המתירין (עכ"ל). ונראה דס"ל שדעת מרן להתיר בזה או עכ"פ מספק"ל בזה, לכך סמך על המתירין.

אריאל אלעזר כהן - רחובות

כיבוי ביו"ט

מ"ב ס' תקי"ד סק"ג: כגון שיוכל לעשות אש במקום אחר ולהעמיד את הקדירה שם, שכיון שיש לו אפשרות לבשל את הקדירה בלא שיצטרך לכבות את הבקעת, אסור לו לכבות את הבקעת ואף שע"י זה יצטרך להדליק אש אחרת, עיין מג"א סק"ב. ובאגרות משה ח"ד ס' ק"ג תמה על זה שבאופן שבין כך יש לו לעשות

וברא"ש כ', והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי, כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר. ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות, עכ"ל.

ונראה פשוט שכונתו להיתר אף לרבנן שכך מורה לשונו, שכ' כמו שמותר לבשל ולאפות. וכן מוכח ממה שהק' לעיל אמאי לא היתירו כיבוי מפני דבר אחר ע"י מתוך, שהרי הותר לצורך אוכל נפש כגון גריפת תנור או שלא תשרף הקדירה, והתם הרי איירי אליבא דרבנן, וכע"ז הוכיח המלאכת יו"ט באות צ"ח ע"י"ש. ומבואר ברא"ש דלרבנן לא הותר לכבות הבקעת להציל הקדירה מעישון, אלא כשא"א להצילה בעניין אחר.

וצ"ב דמאחר דס"ל לרא"ש דכיבוי בכה"ג הוי צורך אוכל נפש, א"כ מ"ש משאר מלאכות אוכ"נ שהותרו, דלית בהו דין למיטרח ולאחזרי בתר היתרא. ואין לומר דבאמת אף לרא"ש אין צורך למיטרח לאחזרי בתר היתרא, ולא אתי לאפוקי אלא היכא שיש לו אש אחרת, ובלא טורח יכול להעביר הקדירה עליה, דבכה"ג דאי אף לר"י אין להיתר, דלא עדיף מכשירין מאוכ"נ עצמו דאסור בכה"ג משום דלא הוי לצורך כלל, וכדקיי"ל בשר"ע ס' תק"ו סע"ז דאם יש לאדם הרבה פת נקיה אינו אופה פת אחרת. אלא ע"כ אתי הרא"ש למימר דאפי' היכא שבעי למיטרח ע"מ להציל הקדירה, מ"מ לא שרי לכבות אלא כשא"א בעניין אחר כלל, ולרבי יהודה בכה"ג שרי כיון דס"ל דאף מכשירי אוכל נפש דחזין יו"ט (ודלא כב"ח ס' תקי"ד ויש"ש ע"י"ש, והם לא הק' אלא משום גריעותא דמכשירין שאין היתרין אלא בגדר דחוויה (עיין חת"ס ח"א ס' פ"ה וקמ"ח), ועיין ט"ז).

ובאמת עוד כזאת מצאנו ברא"ש דלא היתירו כיבוי לצורך אוכ"נ אלא כשא"א בעניין אחר, והוא בסוגיא דגריפת תנור לק' דף ל"ב ע"ב, וז"ל שם, הך גריפה דשמעתין מיירי כשנפל לתוך התנור מן הטפילה והטיח של תנור, ואין צריך כל כך בגריפה זו אלא שיהא הפת נאה שלא יגע בפת ושלא יגע בצלי ויחרך, ואפילו הכי היתירו דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא, אבל גריפה שלנו שמכבין את הגחלים אפשר שלא היו מתירין הני אמוראין בשביל פת. אבל בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן, עכ"ל.

וכן דעת הרשב"א בעבודת הקודש (בית מועד ש"ב ס"ו) וז"ל: ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואע"פ שהוא מכבה אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להעביר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על גחלים.

ושוב חז' דמחד גיסא החשיבו את מלאכת הכיבוי כמלאכת אוכ"נ רגילה שהותרה ביו"ט, ומאידך גיסא לא היתירוה אלא כשא"א בעניין אחר, דבר שלא מצאנו בשאר מלאכות אוכ"נ.

ועל כרחק דאף הרא"ש והרשב"א הסכימו בשרש העניין לרא"ה שכיבוי שאני משאר מלאכות, כיון שאין הכיבוי מלאכה בגופו של דבר אלא שהוא הנהה מסילוק האש, אלא דפליגי על הרא"ה בכיבוי בקעת שלא תתעשן הקדירה והמאכל שבתוכה, דס"ל דבכה"ג חשיב אוכ"נ ולא מכשירי אף שאינו נהנה אלא מסילוק האש.

ובכדי לבאר הדברים נקדים, דהנה בישראל אגומרי מפורש בשבת דף קל"ד ע"א ובביצה דף כ"ג ע"א דשרי ביו"ט, אף שע"י שמניח הבשר ע"ג הגחלים גורם לכיבויים, דחשיב מלאכת אוכ"נ שהותרה ביו"ט.

וכבר עמד בזה הרא"ה דלפי דבריו אמאי שרי הא הוי מכשירין, וכ' (בביצה שם) בזה"ל: מדי דהוה אבישראל אגומרי, פירוש דראי, ואף על גב דמכבה, ולפי שאף ע"פ שאינו נהנה מגופה של מלאכה, הנהה הוא בשעה שאותה מלאכה נעשית, ומתוך הנאתו נעשית אותה מלאכה של הכיבוי בשעת הנאתו, מה שאין כן בכיבוי בקעת שאין הנאתו בשעת כיבוי כלל, אלא אחר כך הוא נהנה בסילוק המלאכה, וזה אסור, עכ"ל.

וחז' מדברי הרא"ה דאף שמלאכת כיבוי לעולם אינה פועלת באופן חיובי לתועלת האוכ"נ, מ"מ אין זה דבר מוחלט שמחמת כן תחשב מכשירין, אלא דאיהו ס"ל שאין להחשיב הכיבוי למלאכת אוכ"נ אלא במקום שמתוך הנאתו נעשית המלאכה. ולפי"ז י"ל דהרא"ש והרשב"א סברי דכל היכא שהכנת המאכל מכריחה את מלאכת הכיבוי שרי, כיון דהשתא הכיבוי הוי צורך אוכ"נ גמור.

אלא דכל זה דווקא במקום שעשיית האוכ"נ מכריח את מלאכת הכיבוי, אבל היכא שאפשר בעניין אחר, אין הכיבוי נצרך לאוכ"נ ומש"ה אסור. ולא דמי לשאר מלאכות אוכ"נ דאף באפשר בעניין אחר שרי, דהתם בכל עניין המלאכה עושה את האוכ"נ, ומש"ה תמיד מוגדר הדבר לצורך אוכל נפש. משא"כ הכא דבכל עניין אין הכיבוי עושה את האוכ"נ, ורק ההכרח מגדירו לצורך האוכל נפש.

ולפי"ז מה שכ' הרשב"א בחידושי דכיבוי בקעת שלא יתעשן המאכל שרי אף לרבנן, פשוט דלא קאי אלא בגוונא שא"א בעניין אחר וכמ"ש הרא"ש, וכן מפורש בעבודת הקודש ש"ב ס"ו שכ' היתה הבקעת מעשנת תבשילו מותר לכבותה, שכל לצורך אוכל נפש מבעיר ומכבה, במה דברים אמורים בשאין לו אויר לפנותה שם, אבל היה לו אויר או מקום אחר לפנותה שם מפנה ואינו מכבה, הרי להדיא דס"ל דהתם נמי בעי למיטרח ולאחזרי בתר היתרא.

[ומה שכתב הרשב"א בביצה שם דאי איירי בעישון התבשיל, ע"כ לא פליגי רבנן שם בעישון הקדירה אלא בעישון הבית, ולא ניחא ליה לפרש כרא"ש דאיירי בגוונא שאפשר להצילה בעניין אחר, ומש"ה פליגי רבנן, י"ל דס"ל דכיון דבכה"ג שאפשר בע"א הוי מכשירין, א"כ אף לר"י לא שרי, דאף ר"י לא שרי מכשירין באפשר בעניין אחר, וכמו שהק' הי"ש (שם) והב"ח (ס' תקי"ד) על דברי הרא"ש, דס"ל דכיון דהיתר מכשירין לר"י אינו אלא דחוויה, בעי למיטרח ולאחזרי בתר היתרא, ולא דמי למלאכות אוכ"נ עצמן דשרי בכה"ג].

והנה המג"א בס' תקי"ד סק"ב כ' דאם יכול לעשות אש במקום אחר חשיב שאפשר בעניין אחר, ואפי' לרא"ש ולרשב"א (דפסק הרמ"א כדבריהם) ליכא היתר לכבות הבקעת שלא תתעשן הקדירה. והביאו המ"ב בסק"ב.

ובאגרות משה או"ח ח"א ס' קט"ו כ' וז"ל, ובדבר להקטין את האש ביו"ט, הנה כשצריך להקטין את האש כדי שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה מותר, ואף אם יכול להניח אש זה הגדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן, יכול להקטין

אש זה ולא להדליק אש אחר, כי כשהוא לצורך התבשיל אין חילוק בין הדלקה לכיבוי, כיון שגם כיבוי מותר לצורך אוכל נפש כמו בבשרא אגומרי כמפורש בביצה דף כ"ג ע"א, עכ"ל.

ובח"ד ס' ק"ג תמה על המג"א שהעדיף הדלקת אש חדשה, דמאחר דתרווייהו לצורך אוכ"נ, הותרו שניהם ולא שאני בין הדלקה לכיבוי, ואדרבה עדיף לכבות כיון דכיבוי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה, ולדעת רוב הפוסקים קיי"ל כר"ש דפסו, משא"כ הבערה דהוי מלאכה שצריכה לגופה. ועיי"ש שנדחק ליישב דברי המג"א דלא קאי אלא בגוונא דלכבות הבקעת יצטרך לעשות כיבויים הרבה, ובהבערה די לו בהבערה אחת, דבכה"ג העדיף המג"א הבערה, דעדיפא ליה מלאכה אחת דאורייתא ממלאכות הרבה דרבנן. אבל בגו שלנו שבין הכיבוי ובין ההדלקה נעשים במעשה אחד, אף למג"א עדיף להנמיך האש ולא להדליק אש אחרת.

ולמשנ"ת לעיל דברי המג"א א"ש, דכיון דכיבוי לעולם אינו מתקן את האוכ"נ מש"ה לא הותר אף לצורך אוכ"נ אלא בכה"ג שא"א להציל האוכ"נ בעניין אחר, אבל היכא שאפשר להציל האוכ"נ ע"י שיעשה אש אחרת, ודאי לא שייך כיבוי בכה"ג, והבערה דהוי מלאכת אוכ"נ ממש מותר בכל גוונא. (וכן מבואר בחוט שני פ"ג סק"ג, וע"ע ש"כ פ"ג הע' נ"ב שהביא מהגרש"א לפסוק הלהכה כמג"א, וביאר הדבר משום דכיבוי דומה יותר למכשירין, ונראה דכוונתו ג"כ כמשנ"ת).

ואדרבה דברי האג"מ צריכין יישוב, דלדבריו אמאי לא היתירו הרא"ש והרשב"א כיבוי אלא כשא"א בעניין אחר, והא לא מצינו כהאי דינא בהבערה ובשאר מלאכות אוכ"נ.

והנה בדעת השו"ע בזה צ"ע טובא, דמחד גיסא בס' תקי"ד ס"ד הביא הב"י דברי הרא"ש בלא הגריפה, וכ"פ בשו"ע וז"ל, אבל תנורים שלנו כיון שא"א לאפות בהם בלא גריפה מותר לגרפן מהאפר והגחלים, ואע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן, וכשם שמותר להעביר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכ"נ, והרי זה כמניח בשר על הגחלים, וכן נהגו.

ומאידך בריש ס' תקי"ד גבי כיבוי בקעת, אף שהביא דברי הרא"ש שם דבא"א בענין אחר חשיב כיבוי לצורך אוכ"נ ושרי, מ"מ לענין הלכה פסק לאסור כיבוי בקעת בכל גוונא, וז"ל בב"י שם, וה"ה כתב בפ"ד ה"ד שיש מקשין על דברי הר"ף ממ"ש בפרק אין צדין הלכה כר"י, ותירצו שלא כל המכשירין שוין, ויש שהלכה בהם כר"י, ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא יתעשן הבית, אבל בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו שהוא מכשירי אוכ"נ ממש מותר, והוא שאין לו מקום לפנותה, והוה דעת הרשב"א [לפנינו ברשב"א בעבור] ק נראה דשרי אפי' לרבנן דאסרי מכשירין, וכן מפורש בחידושי הרשב"א, וכפי שהובא לעיל], אבל דעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך, וכדעת ההלכות, עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם בפירוש אין מכבין את האש בשביל שלא תתעשן הקדירה או הבית, ורבינו [הטור] סתם דבריו כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל, ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן. עכ"ל.

ומבואר בב"י דס"ל כמ"מ בתרת, א' דכיבוי בקעת בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו לא חשיב אוכ"נ אלא מכשירין, ודלא כרא"ש והרשב"א, ותו דקיי"ל שמכשירי אוכל נפש אסורין בכל עניין וכרבנן דר' יהודה [ולכא' מכאן ראיא גמורה דפסק השו"ע כביאור המ"מ בדעת הרמב"ם דקיי"ל כרבנן שלא היתירו מכשירי אוכ"נ כל עיקר, וכ"כ מדברי הב"י בריש ס' תקי"ט שטרח לקיים דברי המ"מ (אלא דהתם פסקק לומר כן אף בדעת הר"ף), והכא נקט בפשיטות דכן הוא דעת הר"ף, ואפשר משום דבלא"ה משמע ליה מסתימת הר"ף דלא היתיר הכא כיבוי בקעת בשום עניין], וכ"כ בבית"ה ריש ס' תקי"ט, וכן הסיק האור לציון בח"ג פ"י"ט בביאורים לתשובה א', ודלא כפי שנראה מדעת רוב הפוסקים (ה"ה המג"א ה"ט"ו הגר"א הגרע"א ועוד) דלדמו דבדעת המחבר דקיי"ל כר' יהודה במכשירין. אכן בס' תצה"כ ה' השו"ע להדיא היתיר מכשירין שלא היה אפשר לעשותן מאתמול, ומה שכ' האור לציון שם דבדווקא כתב הב"י שם דדיני אוכ"נ יתבארו בס' תקי"ד (כפי הנדפס בדפוסים ישנים), דכוונתו לדיני תבלין וכמו שכ' הרמב"ם לשון זה גבי תבלין בפ"א מיו"ט ה"ח, וביארו דבריו כפי שיטת ה"ה עיי"ש. לא נהירא, דהא זה לשון הב"י שם, ומ"ש רבינו וכן מכשירי אוכ"נ וכו' וכגון ש"א"א לעשותן מאתמול וכו', בפרק אין צדין, ויתבאר בס' תקי"ד בס"ד, עכ"ל. ועי"כ יש להגיה ולומר בס' תקי"ט (וכפי שנדפס בדפוסים החדשים, וכ"ה בט"ז סק"א ובמ"ב סק"ד ובה"ח סק"ט), דע"כ כוונתו למכשירין ממש דהוה הסוגיא בפ' אין צדין דף כ"ח, דאי כוונתו לדיני תבלין הא לא הוזכר כלל מזה בפרק אין צדין, אלא בפרק ראשון בדף י"ד ע"א, וע"ע. ולמעשה אף אף קיי"ל כר"י במכשירין הכא שאני, כמבואר בראשונים, וכ"ה במג"א סק"א הביאו המ"ב בסק"ד (וצ"ע דבה"ה שהובא בב"י מבואר דאף לפי כללי הרמב"ן הכא שרי. וע"ע בט"ז סק"א וסק"ב)].

וכ"כ המ"ב בס' תקי"ד סק"ד דמה שאסר המחבר כיבוי בקעת שלא תתעשן הקדרה, הוא משום דס"ל כרא"ה שאין הכיבוי חשיב מלאכת אוכ"נ כיון שאינו מסייע כלום לאוכ"נ אלא מונע ההיזק, ולכא"ז צ"ע, דהא חז' בס' תקי"ד דלא ס"ל לשו"ע כרא"ה, אלא הסכים עם דעת הרא"ש והרשב"א דבא"א בענין אחר חשיב הכיבוי צורך אוכ"נ.

ולפום ריהטא נראה ליישב הסתירה בדברי השו"ע בג' אנפי, ולומר דלא דמי כיבוי דגריפת תנור לכיבוי הבקעת, ונפק"מ רבה לכיריים של גו שלנו:

א. יש לומר דבכיבוי בקעת מיירי בגוונא שאינו צריך לבקעת כלל אלא לחוסם התנור, וכמו דאי' בירושלמי (המוכר במרדכי ובעבורה"ק, והביאו המ"ב בסק"ו) דאם יש לו אויר לפנות הבקעת לשם אסור לכבותה, ושא"ה דאף כשאין לו מקום לפנותה וא"א לבשל התבשיל בלא כיבוי, מ"מ פעולתו מוגדרת כפעולת כיבוי שאינה מתקנת כלל לאוכ"נ וחשיב מכשירין. משא"כ בגריפת תנור, י"ל דמיירי בגוונא שצריך לגחלים, אלא שצריך לפנותם לצד התנור בכדי שלא ישרפו המאכל, וכיון שכן מוגדרת פעולתו כפעולה חיובית של העמדת האש על תיקונה, שהרי בכיבוי אינו בא לסלק האש אלא לתקנה לבישול, ומש"ה בא"א בעניין אחר שרי.

ב. ובדרך אחרת י"ל דלעולם בין בכיבוי בקעת ובין בגריפת תנור איירי בכל גוונא, אלא דאזיל בתר תכלית פעולתו אי הוי תכלית חיובית או תכלית של הסרת המונע, דבכיבוי בקעת כל תכלית פעולתו הוא למנוע מהקדרה להשרף, ומש"ה

מוגדר הדבר כמכשירין דהא אין בה דבר חיובי המתקן לאוכ"נ. משא"כ בגריפת תנור תכלית פעולתו הוא להכין התנור לבישול וזהו תכלית חיובית, ולכך מוגדר הדבר כתיקון האוכ"נ דשרי.

וכן הוא בחוט שני (פרק י"ג סק"ב) [זה לשונו שם: וז"ל דהדבר תלוי בהתכלית של פעולתו, דאם תכלית פעולתו הוא תכלית חיובית לבשל אוכ"נ, אע"ג שעכשיו הוא עושה פעולת כיבוי לצורך זה הו"ל כבישול, ולכן מותר לגרוף הגחלים מהתנור כדי שיוכל לאפות דהוי כאוכ"נ, אבל כשהתעסקותו בכיבוי אינו תכלית חיובית ואינו מייצר או מכשיר אוכ"נ, אלא הוא דוגא שלא ישרף ושלא יתקלקל האוכ"נ, זה חשיב מכשירי אוכ"נ דלדעת השו"ע אסור. ע"כ].

ג. ובנוסח אחר י"ל דגריפת תנור שאני, דכיון דכך הוא דרך הבישול שמפורים הגחלים בתנור ע"מ לחממו, ואח"כ גורפים הגחלים ע"מ שלא ישרף המאכל, א"כ אף הגריפה הרי היא חלק מפעולת הבערה, ומש"ה חשיבא פעולה חיובית וכשאר מלאכת אוכ"נ. משא"כ בכיבוי בקעת שאין כך הדרך תמיד, אלא דהכי איתרמי ליה השתא שצריך לכבותה בכדי שלא תתעשן הקדירה, ומש"ה רואים פעולה זו כפעולה שאינה מתקנת המאכל, וחשיבא מכשירי אוכ"נ.

וכן נראה דעת המלאכת יו"ט שכ' באות ק"ג וז"ל: דמה שפסק השו"ע דאסור כיבוי הבקעת שלא תתעשן הקדרה וכו', הכא הכיבוי הוי רק מניעת הפסד וכמש"ל באות שלפ"ז יעו"ש, אבל להגרפת התנור י"ל דהכיבוי מקרי מתקן את האוכל, ודמיא הכיבוי להבערה, דבשניהם יתוקן האוכל, ולא מקרי הכיבוי מכשירין, וכמו הבערה דלא מקרי מכשירין, עכ"ל. וכ"כ דעת האור לציון ח"ג פ"כ בביאורים לתשובה ט' שכ' וז"ל: אבל בכיבוי לצורך הצלת הקדירה לא היתיר מרן, וכפי שהובא לעיל, ומשום שאין דרך בישולו בכך. ע"כ.

והנה בכיריים של גו שלנו הדבר תלוי בג' הנוסחאות הנ"ל, דלביאור הראשון לכא' י"ל דהנמכת הלהבה בכיריים של גו דמי טפי לגריפת תנור, משום שאין כוונתו לסלק כל האש אלא לתקנה ולהעמידה על תיקונה, ויש להחשיבה כמלאכת אוכ"נ דשרי לדעת השו"ע.

ולביאור השני לכא' יש להבחין בזה בין שני אופנים, דבאופן שהקדרה כבר מונחת על האש ובא להנמיך הלהבה בשביל שלא תתעשן הקדירה, זה דמי לכיבוי בקעת תכלית פעולתו להציל הקדירה מעישון, ואסור לדעת השו"ע, ובאופן שאין הקדירה מונחת על האש, והשתא בא להניחה על אש גבוהה שהיתה לו מקודם לכן, ורוצה להנמיכה ע"מ לכוונה לגדול הראוי, זה לכא' שרי, דדמי לגריפת תנור שתכלית פעולתו לבשל הקדירה.

ולביאור השלישי שכתבנו י"ל דבכיריים שלנו בכל גוונא אסור להנמיכם, דכיון שאין זה חלק מצורת ההכנה של האש לבישול, הרי"ז כפעולה הנעשית רק לשם הצלת הקדירה מעישון ואסור.

ובתבשיל שהדרך לבשלו ע"י שעושים האש גדולה בתחילה, ואחר איהו זמן מנמיכים האש (כאורז וטשולנט וכדו'), לא מיבעי לדרך השניה ביישוב דברי השו"ע דאסור כיון שעתה בשעת הנמכת האש תכליתו להציל התבשיל מעישון רב, אלא אפי' לפי הביאור השלישי נראה דאסור, דמה שכך הדרך תמיד אינו מגדיר הכיבוי לפעולה חיובית בתיקון האוכל, אלא רק מה שכך הדרך בהבערה, דהיינו שמחשבים הגריפה לחלק מההבערה, ולכן רואים הכל כפעולה חיובית אחת, וכדמשמע מלשון המלאכת יו"ט, ודו"ק. (וכ"כ דעת האור לצ"צ דאף שכ' הלשון "שדמין דרך בישולו בכך", מ"מ לא חילק בסוגי התבשיל). ועדיין יל"ע בזה.

ולענין הלכה, הנה הדרך הראשונה ודאי נדחית, דמלבד דלא מצינו מי מפוסקי זמנינו שידמה הכיריים שלנו לגריפת תנור, ואדרבה, כל מי שדיבר בזה דימה לכיבוי בקעת, הרי דאי הא דהותר בס' תקי"ז לגרוף הגחלים מן התנור מיירי בכל גוונא, ואפי' היכא דאינו צריך כלל לגחלים אלא לחוסם התנור, וגורף הגחלים לחוץ. ומאידך כיבוי בקעת אסור אף היכא שצריך לחוסם הבקעת, וכדמשמע מלשון הרא"ש שכ' והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי, כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר, ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר, הרי דדיבר בגוונא שממשך לבשל בבקעת זו (דאל"ה הו"ל כגון שאין לו תנור אחר), ובכה"ג אסר השו"ע. ומה דאי' בירושלמי שאם יש לו אויר לפנותה חיוב לפנותה, י"ל דקאי בכה"ג שיסיפק לו חום התנור לחוד. וע"כ שאין החילוק בין היכא שצריך לאש ורק מעמידה על תיקונה, לבין היכא דאינו צריך לאש כלל. ולא נותר לנו אלא לברר היכי נקטינן להלכה בין שני הנוסחאות האחרונות ביישוב דעת השו"ע.

והנה כמו שנתבאר לעיל, מדברי המלאכת יו"ט והאור לציון נראה דנקטו כאפשרות השלישית [ונראה עוד להוכיח סברא זו בגריפת תנור, ואפי' לרא"ש ולרשב"א דס"ל דאליבא דאמת אפי' כיבוי בקעת חשיב לצורך אוכ"נ, דהא יש להק' דנהי דמצד לתא דכיבוי ההכרח מחשיבו למלאכת אוכ"נ, מ"מ אמאי לא חשיב מכשירין מצד מה שאין התיקון בגוף הדבר שנהנה ממנו (עיין בר"ן דף י"ז ע"ב מדפי הר"ף במש"כ גבי ביקוע עצים), וכמו שהחשיבו גריפת התנור מן הספילה והטיח שלו למכשירין (דהרשב"א כ' שם ככל הראשונים דלא הותר אלא בא"א מאתמול, ואף הרא"ש שלא חילק בזה א"י"ז אלא משום דס"ל דאין שם שום לתא דמלאכה אלא טלטול מוקצה בלבד, כמבואר בה"ל ס' תקי"ד ד"ה כיון יעו"ש), וע"כ י"ל דכיון דכך הוא צורת הבישול חשיב אוכ"נ ולא מכשירי וכמשנ"ת, ולא דמי לגריפת הספילה והטיח אלא להבערה, וא"כ ה"ה דמש"ה יש להקדיר הגריפה למלאכת אוכ"נ, אע"פ דהכיבוי בעצמותו אינו פעולה שמתקנת המאכל, ודו"ק, וכבר רמז לזה המלאכת יו"ט במש"כ "וכמו הבערה דלא מקרי מכשירין". (ועי' מ"מ פ"א מהיו"ט ה"ד שכ' דהבערה הותרה מקרא דלא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, עיי"ש, ולפי"ז אפשר דלפי האמת אף הבערה מוגדרת כמכשירין, אלא שהותרה, וא"כ בכיבוי דגריפת תנור עדיין צ"ע, ואכמ"ל), ולדידהו דאי אסור להנמיך שלהבת הגז בכל גוונא. וכן שמעתי מאחד מגדולי וגאוני המורים שליט"א דודאי אסור בכל גוונא להנמיך האש לדעת השו"ע, ואפי' היכא שאין הקדירה מונחת כעת על האש.

ובדעת מרן הגר"ן קרליץ שליט"א נתבאר לעיל דנראה דהיכא שאין הקדירה מונחת על האש שרי להנמיכה, כיון שאין התכלית בשעה זו להציל הקדירה מעישון אלא לתקן האש לבישול. אכן שאלתי לאחד מגדולי הדיינים בבית דינו שליט"א, ואמר לי שפשיטא דאף למבואר בחוט שני ליכא היתר כלל, לדעת השו"ע, להנמיך האש.

ונראה הביאור בזה דאף דאזלי בתר תכלית הפעולה, לא אזלי בתר הכי לפי כוונת המכבה בכל מקום ומקום, אלא דגריפת גחלים שאני שהיא פעולה שמצד עצמותה תכליתה חיובית לתיקון האוכל, משא"כ כיבוי בקעת, הפעולה בעצמותה מוגדרת כפעולה שתכליתה להציל הקדירה מעישון ע"י הסרת האש, ולא יהינה מה שבשעה זו כוונת האדם לתכלית חיובית, כיון שכיבוי זה מוגדר בעצם כפעולה עם תכלית של הצלת הקדירה מעישון. ודו"ק.

והנה באור לציין (שם) התייר הנמכת האש בכיריים של גז לצורך אוכל נפש כשא"א בענין אחר, מטעם אחר, והוא הדשו"ע בס"י תק"ד לא קאי אלא בכיבוי בקעת של עץ, דשייך בה כיבוי דאורייתא אם יכוין לגוף המלאכה, דהיינו לעשות פחמין או להבהב את הפתילה, אבל לא בגחלת של מתכת שלא שייך בה איסור דאורייתא, כיון שאינה עושה פחם. וכעין שמצינו שמותר למתק את החרדל בגחלת של מתכת אף שאסור למתקה בגחלת של עץ [ומה דלא התיירו אף בגחלת של עץ לר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור עליה, הטעם הוא משום דמלאכה שאצל"ג חמיר טפי משאר שבותין, יעוין במ"ב סו"ס רע"ח, ומטעם זה כ' השעה"צ בס"י שט"ז אות ס"א לאסור בספיאק, ובריש סי' שמ"ב כ' לאסור בביה"ש"מ, עיי"ש], ולכך י"ל דבכיריים של גז כיון דלא שייך בהו עשיית פחם, יהא מותר אף לבני ספרד להנמיך את האש לצורך הקדירה כשאי אפשר בענין אחר. עכת"ד.

והנה מלבד מה דיש לדון בעצם הדימוי בין גז שלנו שיש בו שלהבת לבין גחלת של מתכת שאין בה שלהבת [דדעת כמה אחרונים דאף דכיבוי גחלת של מתכת הוא דרבנן, מ"מ א"ו אלא התם דליכא אש ממש, ומשור"ה לא חייב על כיבוי זה, אבל היכא דאיכא אש ממש ודאי הוי כיבוי דאורייתא, והוכיחו כן מכיבוי ניצוצות דס"פ כירה (שבת מ"ז ע"ב) דמבואר שם דבכיריים איכא איסור דאורייתא, וכן יש להוכיח מהא דאמרו (בסוגין) ביצה דף כ"ב ע"א] דהמסתפק מן הנר חייב משום מכבה, וביארו התוס' דהכיבוי היינו מה שמכבה אור הנר, והא התם ליכא עשיית פחם או הבהוב הפתילה, ומבואר שם ברוב האחרונים (הוזהרו לעיל) דהוי דאורייתא, ולכשון הגמ' והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, ואף האור לציין בתשובה זו גופא ס"ל כן, שכל דלר"י המחייב במלאכה שאצל"ג המכהה אור הנר חייב משום מכבה, ויעוין במ"ב סי' תק"י ס"ק ט"ו שכל דבגחלת של מתכת ליכא כיבוי דאורייתא כיון שאינו בוער, ולא כ' הדואר משום דליכא עשיית פחם. וע"ע באחינו"ר ח"ג ס"ס, ובמאורי אש להגרא"א יודלביץ זצוק"ל, וראה עוד באור לציין שם בביאורים לתשובה י"א. ואחד מגדולי גאוני המורים שליט"א אמר לי דאפשר דהטעם שהמסתפק מן הנר חייב משום מכבה, הוא משום שמה שגורם שיאשר שמן הר"י תיקון הדומה לעשיית פחם, ולא אסור עשיית פחם בדווקא, דו"ק. וא"כ ה"ה ממש בכיריים של גז שלנו, ואף בנ"ד שאין כוונתו לצורך שמירת הגז, מ"מ משאצל"ג לא התיירו אפי' במיתוק חרדל, וכפי שנתבאר לעיל], יש להקשות דנהי דלא הוי כיבוי מדאורייתא, הא מ"מ מנ"ל להתייר כיבוי דרבנן לצורך מכשירי אוכל"נ.

ומהא דהתיירו מיתוק חרדל בגחלת של מתכת (בס"י תק"י ס"ג) אין להוכיח דהתיירו כיבוי דרבנן לנידון דידן, דכפי שנתבאר לעיל חלוק הכיבוי בבשרא אגומרי מהכיבוי בבקעת, דבבשרא אגומרי אפי' הרא"ה מודה דחשיב אוכל"נ כיון שמעשה הבישול והכיבוי נעשים כאחד ממש, משא"כ בכיבוי בקעת ס"ל לרא"ה דחשיב מכשירי אוכל"נ, וכ"ה דעת השו"ע (בכיבוי בקעת, אף שבגריפת גחלים הסכים לסברת הרשב"א והרא"ש וכמשנ"ת).

ומיתוק חרדל צורת עשייתו הינה כבשרא אגומרי ממש, ולא נאסר המיתוק אלא משום דהיה אפשר לעשותו מאתמול כמבואר ברש"י בשבת דף קל"ד ע"א, וה"ד בב"י שם (ולדעת כמה ראשונים האיסור הוא משום דאינו שוה לכל נפש), וא"כ נהי דהתיירו חכמים כיבוי בגחלת של מתכת דהוי דרבנן לצורך אוכל"נ מ"מ מנ"ל שהתיירו כיבוי דרבנן לצורך מכשירי אוכל"נ, וע"ע [ולדעת הרשב"א בעבוה"ק דהאיסור הוא משום שאפשר ע"י גחלת של מתכת, והוא ראוי ומצוי יותר (הו"ד במ"ב סי' תק"ז ס"ק כ"ה), פשיטא שאין לדמות לנידון דידן כלל, ודו"ק].

עוד התייר האור לציין שם להנמיך הלהבה לצורך הקדירה כשא"א בע"א ע"י קטן, ואפי' בבקעת של עץ דשייך בה כיבוי מדאורייתא, והוא ע"פ מאי דס"ל בח"ב פכ"ו ס"ח שכל דבר דלדעת הרמ"א שרי יש להקל לקטן אף מבני ספרד, עיי"ש.

הערה חשובה: כפי שנתבאר, אף לדעת הרמ"א דשרי להנמיך הלהבה בשביל להציל הקדירה מעישון, וכן מה שהתייר האור לציין בגז, ולקטן אפי' בפתילה, אינו מותר אלא היכא דא"א בענין אחר כלל, ולכך:

א. היכא דיש באפשרותו להדליק אש חדשה (ע"י שיעביר אש ממקום אחר כדאי' בריש סי' תק"ב) שתהא נמוכה מלכתחילה, אסור להנמיך האש (מנ"א סי' תק"ד סק"ב ומ"ב סק"ו), וכ"ה בשש"כ פ"ג ס"י ובאור לציין שם ובחוט שני פ"ג סק"ג, ודלא כאג"מ שכי' דמותו ועדיף לכבות מלהבעיר).

אמנם יש לדעת דבכיריים החדשים שיש בהם שסתום בטחון בלא"ה אסור להדליק בהם אש ביו"ט בשום גוונא (כן דעת גדולי הפוסקים. ואף המתירים לא התיירו אלא מדין מכשירין, דאפשר דלדעת השו"ע קיי"ל כרבנן דמכשירין אסורין, כדאי' בביאה"ר ליש סי' תק"ט ובאור לציין בפ"ט בביאורים לתשובה א' יעיי"ש. וראה עוד בהערה מהגרש"י גלבר שליט"א שנדפסה במ"ב הוצאת דרשו בסוף כרך ה').

ב. היכא שיכול להציל הקדירה מן העישון ע"י שיניח קדירה ריקה תחת הקדירה שבה התבשיל, פשיטא שצריך לעשות כן ואסור לו להנמיך האש (וכ"ה בחוט שני פ"ג סק"ד אות ד', וכן מתבאר מדברי הנמכת יצחק ח"א סי' נ"ו אות ד').

ג. היכא שיכול ללכת לשכניו שיש להם אש אחרת בגובה המתאים לבישול או חימום קדירתו, דעת החוט שני (פ"ג סק"ד) דיש לו לילך לשכנים ואסור להנמיך האש בביתו (ומ"מ כ' דיש לדון עד כמה צריך לטרודו בזה). ובאור לציין (שם) כ' דכיון שבוש לעשות כן לא חשיב אפשר בענין אחר.

נתנאל שובע - רמת בית שמש

לכבות משום איבוד ממון

סי' תקי"ד ס"א: כי קמביעיא לי משום אבוד ממון, צ"ב למה יתירו לכבות משום איבוד ממון. וצ"ל דהוא מטעם דיתירו כיבוי במתוך שהותרה שלא לצורך (אמנם בס"י תק"ז ושאל"ד מבר' דאסור, ועכ"פ בזה נסתפק אביי). ובהמשך הביא ד' רש"י

ואין לך עישון בית גדול מן הדליקה, וצורך י"ט הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים.

לכבות דליקה ב"ט

סי' תקי"ד ס"א: אסור לכבות דליקה ב"ט וכו' ואפי' כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה. וביאר במ"ב סק"ד דל"ה כיבוי זה אוכל"נ אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם, מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש אלא שמונע ההיזק ע"י כיבוייה כו'. תמוה, דלעיל בס"י תק"ז ס"ד התיירו לכבות האפר והגחלים שבתנור כדי שיוכל לאפות בו ולא יתחרך, והתם דומיא דהכא שבשניהם יש קדירה או פת הנצרכים לבישול, וא"י לעשות כן מחמת חום העצים, ולמה התם התיירו לכבות לכ"ע והכא אסרו. וכן שם סעי' ה' התיירו להפיג התנור בצונן אע"ג דהוא מחסמו והוי מתקן מנא (והוא לכא"ו מכה בפטיש דאו'). ואמנם התם הק' במ"ב מ"ש מסי' תק"ב שאסור לעשות פחמים, ובס"י תק"ח אסרו לחסם הרעפים, ות"י המ"ב בשם הר"ן דהתם עושהו קודם עשיית האוכל"נ, משא"כ בתנור שעשוי חפץ לאפות בו, וכיון דהוי בשעת עשיית האוכל"נ שרי. ות"י זה שייך גם בסוגין, אמנם ב' התיירונים האחרים שם ל"ש הכא (הא' דהתם הוי חיסום כל דהוא או שאינו ודאי מחסם. והרא"ה ת"י דברעפים מתקן למלאכה אחרת ובישול, משא"כ תנור. וגם הכא דבבקעת אפשר גם לסמוך הדלת כדלעיל סי' תק"ב (אמנם התם מבר' דאינה עומדת לכך. ואולי י"ל דעומדת להסקה לחמם גופו שאינו אוכל"נ). ועכ"פ מסעי' ד' שם ודאי קשה. וצ"ע.

והיה אפשר לתרץ דהתם איירי כשרוצה לאפות הפת, ולכך התיירו לו בכדי שיוכל לאפותה, אבל הכא י"ל דאיירי אחר שבישל כבר הקדירה רק שאין לו מקום בביתו להניחה וחושש שמא תישרף, ובוהו שהוא דבר חיצוני מהאוכל לא התיירו, וצ"ב. אמנם לכא"ו מהמ"ב סק"ו משמע דהכא איירי קודם הבישול, שהרי כ' שם אם אפשר להציל הקדירה מעישון כגון שיכול לעשות אש במקו"א ולהעמידה שם. [ומקור ד' המ"ב הוא מהטור עיי"ש]. וצ"ע.

והיה אפשר לדחוק דהרמ"א כוונתו להתייר גם לאחר שנתבשלה הקדירה (דהיי קודם מתייר אף השו"ע וכו"ל), ורק שכשכתב לאסור בגוונא שיש לו מקו"א להעמיד הקדירה, כ' המ"ב דזה אסור אפי' קודם שבישל [וכן יש לבאר בד' הטור, עיי"ש]. אמנם זה דחוק מאוד בד' המ"ב שלא פ"י דהכא איירי בגוונא אחר מדלעיל. וע"ק דד' הטור (והמ"ב) לקוחין מד' הרא"ש עיי"ש, והביאו הב"י, וכ' דהר"ף והרמב"ם פליגי והכי נקטי'. ולפמ"ש צ"ל דכונת הב"י דהר"ף והרמב"ם פליגי על מה שמשמע מד' הרא"ש (דהיינו שהתייר גם אחר הבישול, וכהבנת הרמ"א בדבריו), ולא פ"י זה. וצ"ע. ואולי י"ל דהתם אינו מכוין לכיבוי לכך התיירו, משא"כ הכא. וצ"ע.

להסתפק מן השמן שבנר בשעה שהוא דולק

מ"ב סי' תקי"ד סק"ד: חשיב כבוי. ואצ"ל שאסור להסתפק מן השמן שבנר בשעה שהוא דולק וכו'. צ"ב דאיפכא מסתברא, דבגוונא של השו"ע לוקח את כל השמן מהפתילה, ואי נימא דאינו לוקח אלא מקצתה מ"מ הם שוים, ומהו שכ' ואצ"ל.

חתיכות חלב או שעוה המונחות בנר

מ"ב סי' תקי"ד סק"ד: וחתכות חלב או שעוה המונחות בנר, מותר ליקח אחת מן החתיכות כו' אחרי שאין הפתילה יונק מהן כלל. בב"י מובא דאסור לד' הרא"ש אפי' ב"ט להסתפק משמן שנמצא בשפופרת שעל הנר שמנטף טיף טיף, כיון דחשיב כמסתפק מהדבר הדולק, ואף שאינו מחובר לו, הרי חו"י דכל שהוא פועל ביחד עמו אסור, וא"כ למה הכא הותר, הרי תיכף יימסו החתיכות ויצטרפו לנר. ואמנם תוס' פליגי עליה, אבל מבר' במ"א דין זה הוא אף להרא"ש, ופ"י בפמ"ג דטיף טיף חשיב חיבור. ונמצא לפ"י דאין האיסור בכל מה שפועל עם הנר, אלא רק במה שמחובר אליו [ולכא"ו אם נוסף מבקבוק שמן שבארון לנר ג"כ יהי' אסור ליקח אותו משם].

הטיות הנר ביו"ט

מ"ב סי' תקי"ד סק"ד: ואם א"י לאחוז בפתילה להוציא מקצת חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאוד לאש הדולק, מותר להגביה הנר מעט כדי שיתלך השמן מעט לאחוריו ויכול לאחוז בפתילה, ולהוציא מקצתה כדי שתאחז בו האור וכו'. וע"י בשעה"צ סק"ח מה שביאר בזה בשם הט"ז. ותמוה מאד, דהלא תוס' כתבו לאסור מחמת דמכחה אורו, וא"כ כאן דסו"ס מכחה אורו מה אכפ"ל שלבסוף ידלק יותר. וחזוין דהט"ז הבין בד' תוס' שאין שום איסור להכחות את האור, רק דכונת תוס' דהמסתפק מן השמן שבנר, הלא הוי רק גרם כיבוי גרידא דשרי, ואמאי אסרוהו, ולכך כ' התוס' דכיון שגם השתא גרמא זו מתחילה כבר דהרי קצת מכחה אורו, אזי אף דבכיבוי אור אין בו כדי לאסור כיון דאינו מכבה ממש, אבל מ"מ ל"ש לקרוא לקיצור זמן ההדלקה בשם גרמא גרידא, דהרי הכיבוי מתחיל מעשיו, וכל שהכיבוי מתחיל מעשיו אינו בכלל גרם כיבוי שהותר, ואסור. אמנם עדיין קשה למה הוצרך הט"ז (ובעיקר השעה"צ בביאור דבריו) להוסיף דאדרבה יוכל להרבות את אורו. וצ"ל דאם לא היה מרבה את אורו לא היו מתירין לו, דמ"מ נראה כמכבה. אמנם הוא חידוש גדול, דבתוס' (וברא"ש שהביא דבריו) נראה דס"ל דכל הטעם הוא משום הכהיית האור, ולא הוזכר בדבריהם דזהו רק בתנאי שיתקצר הזמן אח"כ. וגם קשה דהא"ר הק' ע"ד רק מד' המהר"ל, והלא לכא"ו דבריו המה חידוש גדול.

לסדר הפתילה ביו"ט

שעה"צ סי' תקי"ד סק"ח: וגם לעני' יש לצדד להקל בזה מטעם אחר, דכיון שלא היה דולק יפה מפני שהפתילה לא יצאת מהשמן כ"א מעט, ולא היה מקום לאחוז האור, וא"כ תיכף כשטטה השמן מעט לאחוריו נאחו האור בהפתילה יפה, וא"כ כיבוי זה מבעיר הוא תיכף וכו' ועדיף משם וכו'. דבריו צ"ב דסו"ס הוא מכבה, ומה אכפ"ל דהוי בשביל להבעיר, אדרבה גרע טפי דהוי מכבה ע"מ להבעיר דאסור מדאו'. וצריך לבאר דכיון שפעולה זו עצמה עומדת להבעיר את הפתילה, ה"ה מוגדרת כמלאכת מבעיר ואין לה כלל שם מכבה.

לכפול נר שעוה

מ"ב סי' תקי"ד סק"ז: וה"ה דמותר לכפול נר שעוה וכו'. ע"י בפ' דהפירוש דבזמנם השעוה היה רך, ולכך רוצה לעשותו כמין חצי עיגול ושני ראשין למעלה ודיליקנו בהם, וכך יגמר במהרה.

להגביה הפתילה ביו"ט

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה בנר אחר: ורק אם כלה הנפט לגמרי ולא נשאר רק לחות הפתילה, אז אין איסור בהגבתה כשהוא דלוק, וצ"ב דהרי לא ימלט שיאשר לחות בכלי, ומי ימיר לן דאין הפתילה שואב ממנה, ואסור לכ"ע לנתק הפתילה מלחות זו.

להוסיף פתילות לנר

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה ויכבה במהרה: והמא"מ מצדד לאסור אף בד' תוס' וכו', משמע דרק המא"מ כ' לאסור לד' תוס', אבל הא"ר ונה"ש לא ס"ל הכי, וצ"ב דהרי זהו ממש גוונא דידיה שממעט השעוה, וע"כ ע"ז כהה האור, וצ"ע.

אי אמר' בכיבוי מתוך שהותרה לצורך

ע"י לעיל סי' תקי"ז בשעה"צ סק"ז אי אמר' בכיבוי מתוך שהותרה לצורך, ולכא"ו הכא סי' תקי"ד ס"א חזוין דלכו"ע לא אמר' מתוך, דהרי לא הותר לצורך דבר אחר. אמנם ע"י ברשב"א שהו' שם בשעה"צ (דס"ל דאמר' בכיבוי מתוך שהותרה לצורך וכו'), והק' מהגמ' דאין מכבין את הנר מפני דבר אחר, ות"י הרשב"א דהתם אינו גופו של מעשה, וכוונתו דבכיבוי גחלי התנור זהו הדמעשה עצמו של הגריפה נצרך לצנן התנור, ולא אכפ"ל מה שהוא מכבה ג"כ, משא"כ הכא מעשה הכיבוי אינו העשיית הדבר אחר, אלא בכדי שיהיה החדר חשוך הוא מכבה את הנר, וז"א שייך זל"ו, ובמתוך שהותרה לצורך וכו' לא הותר לעשות מלאכה בדבר א' בשביל צורך דבר אחר. ולפי"ז אפשר לפרש דמש"כ "דבר אחר" אינו רק מחמת שנקטו חז"ל בלשון נקיה, אלא דבאמת כונת הגמ' לומר דאסורה עשיית מלאכה בדבר א' בשביל שיהנה בדבר אחר, ולא הותר בזה אפי' מטעם מתוך.

מתוך בכיבוי

ביה"ל י' תקי"ד ד"ה מיד: ומה שאמרו שהוא לתועלת הלא אפשר לצמצם וכו' וע"י שבת קל"ד וכו'. משמעות דבריו דאם לא היה אפשר באופ"א היה מותר לעשות כמנהגם אף שמכבה קצת, ולכא"ו הוא מטעם מתוך, וקשה הלא בס"י תקי"ז בשעה"צ סק"ז הביא השעה"צ דעות בזה אי נאמר מתוך בכיבוי. ועמש"כ לעיל בד' הרשב"א. ולפי"ז א"ש, דהלא הכא ודאי עושה בגופו של מעשה, ולכך לכו"ע אמר' מתוך בכיבוי.

ליתן בנר שעוה דבר המונע

מ"ב סי' תקי"ד סק"ז: קודם שידליקנו. דאע"ג דקיי"ל בס"י של"ד סכ"ב דגרם כיבוי שרי היינו שם שאינו נוגע בדבר הדולק עיי"ש, אבל כאן נוגע בשעוה וכו', אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז וס"ל דאפי' לאחר שהדליקה ג"כ מותר ליתן דבר המונע מלישרף וכו'. הנה מבר' בב"י פלו' הרא"ש והתוס' אמאי המסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה, הלא קיי"ל דגרם כיבוי שרי, דד' תוס' דכבר עתה שלוקח מקצת מן השמן מכחה אורו בזמן נטילת השמן ולא אח"כ, כ"כ בשעה"צ סק"ו, והוי כיבוי השתא. והרא"ש ס"ל דבכלל מאי דשרי' גרם כיבוי הוא רק באינו נוגע בדבר הדולק, אבל בנוגע בדבר הדולק אסור אפי' גרם כיבוי. והשו"ע פסק כד' הרא"ש כמבר' במ"ב ס"ק זה (והרמ"א פסק כד' תוס'). ונחלקו השו"ע וכמה אחרונים בדין הרא"ש, דד' השו"ע דכונת הרא"ש לאסור כל שמונע מהדבר הדולק לבעור, והק' עליו מטלית שאחז בה האור שמותר ליתן עליו משקין בצידו השני, והרי גם התם מונע מהדבר הדולק לבעור, ות"י הפמ"ג (הו' בשעה"צ סק"ב) דכלל זה הוא רק בדבר המוכן להדלקה, אבל בדבר שאינו מוכן להדלקה שרי. וד' כמה אחרונים דגם להרא"ש כל האיסור הוא רק שעושה מעשה בפועל בדבר הנדלק, משא"כ בגוונא דהשו"ע דנתון חול סביב הנר שרי, וה"ה דשרי ליתן מים על טלית, וכשיגיע המים לשם יכבה. וקשה הלא עושה פעולה בדבר הדולק, וע"כ צריך לבאר דעת האחרונים דס"ל בד' הרא"ש דכל האיסור הוא רק ליטול מהדבר הדולק, ולכך אסור לחתוך נר של שעוה או להסתפק מהשמן שבנר, אבל ליתן חול לידו או מים שרי. ולכך גם מותר ליתן מים על הטלית, דהרי אינו נוטל ממנה כלום רק נתון לתוכה, וזה שרי.

ונמצא דיסוד פלו' השו"ע והאחרונים בד' הרא"ש האם האיסור הוא ליגע בדבר הדולק המוכן להדלקה דוקא (וזה ד' השו"ע), והאחרונים ס"ל דהאיסור ליטול מן הדבר הדולק (ולא מבר' חילוק בין מוכן להדלקה או שאינו כך, ולכא"ו מהיכ"ת לחדש כן ובכ"ג אסור), ולא ליתן לתוכו דבר שמכבהו. והנפ"מ בין הטעמים לחומרא להשו"ע נזכר לעיל. ולהיפך, כגון שנפתח בקבוק שמן מעל הנר ומטפסף לתוכו (שלא ברצון מדליק הנר) דאינו מוכן להדלקה, דלהשו"ע מותר ליטלו משם, ולהאחרונים אסור דכיון שהוא מטפסף לתוכו חשיב חיבור (כמש"כ הפמ"ג לעיל).

לא יניח הנר בצווינגיל אחר הדלקה

מ"ב סי' תקי"ד סק"א: אבל לא יניח הנר בצווינגיל אחר הדלקה או להדביק הנר בכותל (ע"י בא"ר דפירושו שמדביק חצוי העליון בכותל, וכשמגיע לחצי נופל ונכה). וצ"ב מ"ש מלהניחו בחול, דהרי בשניהם אינו חותך ממנו. ובהמשך כ' מאחר שעושה מעשה בגוף הדבר הנדלק וכו', וצ"ב כנ"ל מ"ש מחול. וצריך לבאר דמ"מ בחול אינו מתייחס לנר, כמו שהצבת נתפס על הנר וכן הנר דבוק בקיר, ועצ"ב.

כיבוי הנר ע"י נתינתו במים קודם הדלקתו

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה דבר: וע"י בח"מ שחולק עליו דבמים אינו נכנס בכלל מונע מלישרף אלא בכלל מקרב כיבוי וכו'. אינו מובן, דשניהם אינם בגוף הנר ומונעים בעירתו. וצ"ל דהחול רק מונע מהאש לשוב מהנר, אבל מים תיכף נשפכים על הנר (כשידד עד אליהם) ומכבה את האש. ועצ"ב.

חיתוך נר שעוה

מ"ב סי' תקי"ד סק"ג: וכן נוהגין. וכמה אחרונים כתבו דנכון להחמיר כדעה א' שאוסר בזה. וע"י לקמן בסק"ה שמ"מ היקל כד' כמה אחרונים ליתנו בחול, ולא הצריך לחוש להשו"ע. ואולי התם במקום הפסד היקל. וצ"ע.

כיבוי ע"י רוח ביו"ט

מ"ב סי' תקי"ד סק"ו: רוח מצויה. צ"ע כיון דהוי רוח שמנשבת כבר, מ"ל מצויה מ"ל אינה מצויה, ואולי יל"ד דמצויה אינה מכבה כ"כ.

להעמיד נר במקום שהרוח שולטת כדי שיכבה

רמ"א סי' תקי"ד ס"ג: ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולטת כדי שיכבה. ע"י במא"מ (שה' בשעה"צ כאן) שזהו אף להרא"ש, וטעמו דל"ח כעושה בדבר הדולק. והנה לעיל מבי' דפליגי השו"ע והאחרונים בד' הרא"ש דאוסר גרם כיבוי בנוגע בדבר הדולק, דד' השו"ע דאפי' נותן מסביב הנר חול וכה"ג אסור, אף שאינו עושה בגוף הדבר הדולק ממש, והאחרונים פליגי עליה וס"ל דרק אם נוטל מגוף דבר הדולק אסור. ולכא' לו' ד' מא"מ מתאימן רק כד' האחרונים, אבל להשו"ע דאפי' בנותן מסביבו דבר המונע אסור, אמאי שרי ליתן הנר ברוח. ושנא באמת ס"ל להמא"מ כהחולקים על השו"ע (ועי' שם במא"מ שאכן הק' את קו' האחרונים על השו"ע, ונשאר בקושיא, אמנם אינו ראייה דפליגי עליה). עי"ל דחול יותר חשיב בעושה בדבר הדולק דהרי הוא מסביבו, משא"כ רוח דאינו מיוחס אליו כ"כ. וצ"ע. ועי' בכה"ח שפסק כהשו"ע, ולאיך גיסא כ' דלצורך גדול מותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט בו. הרי שפסק מעיקה"ד, ולדידי' ע"כ צ"ל כהחלוק הנ"ל.

אם גזרי' רוח מצויה אטו רוח שאינה מצויה

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה ומותר להעמיד: עי' במ"ב וכו' והוא המ"א ועי' במטה יהודה וכו'. תנ"ד דהמ"א אסר וכו' דאם גזרי' רוח מצויה אטו רוח שאינה מצויה, כ"ש דנגזר כשאין הרוח מנשב אטו כשהרוח מנשב. ובמטה יהודה תמה דכל מה דגזרי' ברוח מצויה זהו אטו רוח שאינה מצויה (דהרי ברוח מצויה א"מ שיכבה), וא"כ כשנגזר אינו מנשב אטו מנשב הוי גזירה לגזירה. ות"י הבה"ל דהוי אותה גזירה, דהרי אסור ליתן כלי עם מים לקבל הניצוצות שמא יתנו כשהניצוץ נופל והוי מכבה בידים, וה"ה הכא לגזור. אמנם אינו מובן, דהתם אם יתן כשהניצוץ נופל הוי דאין, והכא גם אם יתנו כשהרוח מנשב הוי גזירה דרוח שא"מ. וצ"ע. עי"ל דאיך אפשר שהאחרונים יגזרו מעצמם.

להוליק נרות לבהכ"ס

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה ומותר להעמיד: ולענ"ד נראה בהיפוך אפי' אם נקיל בדין הראשון, בזה יש להחמיר הדליקה גורם ודאי שיכבה. תמה דהלא במ"ב בסק"ה כתב דלפי האחרונים דפליגי על הרמ"א אסור ליקח הנרות מביה"כ, משמע דלהרמ"א שרי. ונראה לבאר דאין כוונתו להכריע דהליכה הוי ודאי שיכבה, אלא דזה יותר חמור מהמקרה הא' שכל החשש הוא רק על הזמן שמוציא את הנר לחלון והוא רגע, משא"כ הכא מהלך הרבה זמן ויותר יש לחשוש שיכבה. אבל אה"נ דיתכן דבשניהם יש להחמיר, רק דלא יתכן להחמיר בשני ולאסור בראשון.

הדלקת נרות בביהכ"ס

מ"ב סי' תקי"ד סק"א: אלא אפי' ביום נמי מותר שהוא כבוד המקום כמו שגא' וכו'. וצ"ע בשעה"צ דהוא מתשו' הרא"ש. ויש להעיר דהתם נזכר הלשון שהוא מצוה ושמחת י"ט (וכוונתו שיעצבו אם לא ידליקו בבה"כ), ואילו המ"ב לא העתיק הטעם הב'. והנפ"מ הכא שמדליק ביום, וגם קצת משמעות המ"ב דאין שם אנשים, ול"ש בזה שמחת י"ט, וכ"כ לקמן סק"ד, ואעפ"כ התיר מטעם כבוד המקום.

להדליק לצורך אדם שמפחד לישון בחושך

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה נר של בטלה: מיהו בנ"א שהם מפחדים וכו'. קשה הלא אינו שוה לכל נפש, דהרי רוב בנ"א אינם מפחדים לישון בלא נר. [ודוחק לומר דאיירי שנמצאים במקום ליסטים וכדו', שרוב בנ"א ככה"ג יפחדו לישון בלא נר, דאי"ז משמעות הלשון, וגם על מה שהביא מילתא אשת ר"נ שנשאוהו באלונקי מחמת ביעותתא ל"ש האי טעמא]. והנה לעיל בסי' תקי"א ס"א פליגי הב"י והרמ"א האם שרי להחם בית החורף בוגגא דאין הקור גדול ואינו אלא למפונקים, דהב"י אסר מה"ט דאינו שוה לכל נפש, והרמ"א מתיר, וביאר המ"ב כיון שעיקר חימום התנור הוי שוב לכל נפש. ועב"י שם דפליגי במלאכה דעיקרה שוה לכל נפש, ורק פרט ממנה אינו שוה לכל נפש, האם נאסר. ולכא' זהו הדוגמא הכא. ובשלמא מש"כ הבה"ל דבנ"א שמפחדים וכו', י"ל דקאי כד' הרמ"א ולא כד' הבה"ל, אבל הלא הוא הביא גמ' כותיה (מילתא אשת ר"נ), ומה יענה הבה"ל על ראייה זו.

נרות בהכ"ס

בה"ל סי' תקי"ד ד"ה שהרי בהדלקתו: אלא דבאמת קשה להקל דמאי מצוה איכא הכא. הוא תמוה מאד דודאי איכא מצות כבוד בהכ"ס וכבוד הבריות (וכמש"כ קודם), וגם שיוכלו ללמוד וכדו'. וצ"ע.

נר ע"ג אילן

מ"ב סי' תקי"ד סק"ו: דכיון דביו"ט מותר לטלטל הנר חיישי' שיבוא ליטול מים, וגם זהו בכלל שימוש שאסור חכמים וכנ"ל בסי' של"ו ס"ב בהג"ה. הלשון קשה, דברא"ש המובא בב"י מבי' להדיא דאין בנטילת הנר משום שימוש. ועי' בסי' של"ו שהביא ש"כ שם ובנטילתו משתמש הוא בהאילן, והטעם דאסור ליטול בשבת מהאילן משום דבקל יבוא עי"ז להשען עליו. וגם שם הלשון סתום האם האיסור משום שימוש באילן או משום דעי"ז יבוא להשען עליו, וצריך לומר דחז"ל אסרו להשתמש שמא ישען, ומש"כ כאן זהו בכלל שימוש הכונה בכלל גזירת שימוש, ואין הכונה דחשיב ממש שימוש, וכמש"כ הרא"ש וכנ"ל. אמנם בסי' רע"ב ס"ד נראה דהחשש דחיישי' שמא אחר שיתלנו יחזירו לשם, וזה הוי שימוש דנאסר משום שמא ישען עליו וכו', וצ"ע.

תיקון מנא

מ"ב סי' תקי"ד סק"ז: כגון שני נרות וכו'. פי' אף שאפשר להשתמש כך, מ"מ כיון שהדרך להפרידו הוי מתקן מנא, ולכן אם נדבק אח"כ דרך עראי שרי, דבזה ל"ש לומר דדרך להפרידו, ועדין צ"ע דמסתמא גם בזה יפרידנו ממש.

חיתוך פתילה ע"י שמדליקה

מ"ב סי' תקי"ד סק"מ: ומדליקה באמצע. והיו שני נרות דולקות ולא מוכח אז דלתקוני קמכוין אלא להדליקה בעלמא קמכוין. אינו מובן כיון דסו"ס יש לו ב' נרות והוי מתקן מנא גמור, מה אכפ"ל שאינו מכוין לזה. וכן מבי' בסק"מ"א כדשאינו צריך לשתיהן מוכרו דלתקוני מנא קמכוין ואסור, משמע דאם לא היה מוכח שרי, וצ"ע דסו"ס מתקן מנא. וצ"ל דמש"כ בסק"מ"א מוכח הכונה דזה כוונתו באמת, וכשמכוין לזה אסור, אבל אם מכוין להדליקה בעלמא שרי. אבל עדין יקשה הקו' הא' אמאי מהני דאינו מכוין, הרי סו"ס מתקן מנא הוא. [ושנא כשצריך ב' נרות ליכא עי"ז שם מתקן מנא אלא שם מבעיר, וכעין מש"כ בשעה"צ סק"ח]. וצ"ע.

תקון כלאחר יד

מ"ב סי' תקי"ד סקמ"ד: ביזו. דתקון כלאחר יד הוא. צריך ביאור גדר הכלל דשרינן מתקן כלאחר יד [דהלא בד"כ אסור דרבנן בשנינו].

שימוש בשמן כשהנר דולק

שעה"צ סי' תקי"ד סקנ"ו: בין לפי' התוס' משום דבעת שממעט השמן מכהה אורה לפי' שעה במקצת. מבי' דגם לשי' התוס' כל הכהתה האור היא רק בזמן נטילת השמן ולא אח"כ, ולעיל לא הוזכר ד"ו.

ברכת נרות יו"ט

מ"ב סי' תקי"ד סקמ"ח: צריך לברך אקב"ו. שהדלקת נר ביי"ט ג"כ מצוה. משמע דהיה מקום לחלק דבי"ט ליכא מצוה כמו בשבת. ונראה לבאר דס"ד דכיון שמתור הדליק נרות ביי"ט אלא תקון חז"ל להדליק ולברך ע"ז. קמ"ל.

ישראל מנחם כץ - בני ברק

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סימן תקי"ד

סעיף א'

כיבוי דליקה ביו"ט - לש"ע אסור אפי' כשרואה ביתו נשרף אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת אפי' כדי שלא יתעשן הבית/הקדרה/לשמם ממתן (ועי' הרחבה בזה לקמן). לרמ"א אם ישוף הבית ולא יהיה לו היכן לאכול, או אם תעשן הקדרה או תשבר או שישרפו לו כלי האכילה ואין לו ממי להשאל אחרים, שרי לכבות (ס"ל דהוי צורך אכ"ז). **ואם יש לו מקום אחר לאכול שם** [דהיינו למג"א אפי' בבית הא", והא"ד מסתפק בזה] - לא הותר לכבות הדליקה במקום הפסד ממון. **ואם אין לו מקום אחר לזרו שם:** לד' ר' אלחנן שרי, והרמ"א כנראה לא סמך ע"ז. **ואם הבית יתעשן:** גם לרמ"א אסור, ולב"ח למקילין ה"ה הכא [בשעה"צ דחה שבוה גם הרשב"א אסור, וא"כ המרדכי והר"ן המתירין הוי מיעוט נגד המחמירים].

כיבוי לצורך תשה"מ (דאסור לשמש לאור הנר): לש"ע אסור, אפי' אין לו בית אחר לשמש בו ולא לכפות כלי על הנר, ואפי' בשביל בעילת מצוה. ולט"ז אם אין עצה אחרת הותר לכבות ואין מורין כן לאחרים, ורוב האחרונים לא סמכו עליו. **וביו"ט ב':** יש אוסרים, לפר"ח שרי כהראשונים שהתירו משום דדמי לנחול העין, והביה"ל כ' דהיות ויש חולקים, וגם הרשב"א שמתיר סיים שראוי לחוש ולהחמיר, ע"כ אין לסמוך ע"ז, אלא יעשה כמ"ש הח"א. והח"א כ' להחמיר אם לא כשיצרו מתגבר עליו או ל"ט, ואם יוכל להדביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר לא יכבה, וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשיגיע שם ממילא יכבה.

סעיף ב'

להטות הנר להרחיק השמן מהפתילה (ועי"ז יכבה מהר) - חשיב כיבוי ואסור. ואצ"ל שאסור להסתפק מהשמן שבנר בשעה שהוא דולק (דע"ז כהה אורו קצת והי"ז כמכבה), **וליקח מהשמן לאכול:** לאגודה שרי, ומר"ח ועוד משמע לאסור. וכ' בשעה"צ וצ"ע.

וכן אסור להוציא פתילה מנר דולק אפי' כדי לינתה בנר אחר - (דכשמוציאה מכהה אורה וחשיב כיבוי). **ולהוציא מקצתה העליון חוץ לשמן שהשמן סמוך לאש:** יש אוסרין להגביה הנר מעט כדי שיתלק השמן מעט לאחוריו, ויוכל לאחוז בפתילה להוציא מקצתה כדי שתאחו בה האור, ואח"כ יחזור ויקרב השמן לאש כמו שהיה, ולט"ז שרי **[והטעם:** א. לט"ז כיון שבהגביהה זו אינו מכהה לגמרי אור הנר, דמקצתה נשארת בשמן, ועי"ז יוכל להגביה אורו יותר וע"כ אין חשש כיבוי. ב. לשעה"צ כיון שלא היה דולק יפה, וא"כ תיכף שמתה השמן מעט לאחוריו נאחו האור בפתילה יפה ומבעיר תכף, וא"כ הוי הבערה. ועדיף מס"י דמותר להסיר הפתם אף שע"ז מכההו כיון שע"ז יבעיר הפתילה יפה, ושם עכ"פ מכהה ורק שמזה יולד תיכף הבערה, משא"כ הכא בדפיעולה זו גופא מבעיר ולכ"ן מסתבר דשרי, ולפי"ז אף אם לא יחזור ויקרב השמן לפתילה שרי].

מנורת נפט - בעת שמתמעט הנפט להגביה הפתילה ע"י הבורג כדי להוסיף עוד נפט: להוציאה לגמרי מהנפט אסור. אך אם משאיר קצת בתוך, יש מתירין ע"פ הט"ז הנ"ל [אך טעם השעה"צ שם ל"ש כאן], וי"ח. וכ' בביה"ל דאין למוחות ביד המקילין, **ואם** כלה הנפט לגמרי ונשאר רק לחות הפתילה - אין איסור להגביהו כשהוא דולק.

להוציא הפתילה לחוץ ע"י הבורג להדליקה ואח"כ להנמיכה ולהחזירה למקומה: יש שרצו להחמיר מטעם הט"ז הנ"ל, כיון שהוא לתועלת להגביה האור. אך בביה"ל דחה דכאן דמי ממש לאיסור ליקח פתילה מהשמן שבנר, ומה שאמרו שהוא לתועלת הלא אפשר לצמצם שיכניס האור לפתילה וידליקה שם.

להוסיף פתילות לנר דולק שיבער הרבה/לכפול נר שעה דולק ולהדליק גם ראשו התחתון - אם מתכוין להאיר: שרי. **ואם מתכוין שיכבה במהרה:** לרמ"א שרי, וי"ח [ובביה"ל כ' דתלי במח' התוס' והרא"ש, והיינו מח' ש"ע ורמ"א ס"ג], ולמ"ב יש להחמיר.

להטות מעט הנר הדולק כדי שיתך השעוה ויחזירו למעלה - וכן לעשות כמה פעמים עד שיכלה במהרה: לט"ז שרי ולמד מריבוי פתילות, ובביה"ל כ' דלהנ"ל שיש להחמיר ה"ה הכא. [והא"ר נה"ש וח"מ הבינו בדבריו דכשמטה הנר מתוך מהשעוה טיפות לארץ, ודחו דזה ודאי אסור להרא"ש דממעט מהשעוה ומכבה, והמאמר"ר מצדד לאסור אף לד' התוס', דמקודם מכהה אורו ע"י ההטיה וההתכה לארץ אלא שאח"כ מבעיר יותר. אך אם נפרש בכוונת הט"ז באופן שאינו מתוך לארץ, ורק שע"י ההטיה וההתכה עולה השלהבת וישרף מהר, להנ"ל ג"כ אסור אם מכוין שיכבה מהר].

סעיף ג'

נר שעה שרוצה להדליקו ביו"ט וחם עליו שלא ישרף כולו - ליתן סביבו קודם ההדלקה דבר המונע מלישרף כשיגיע לשם וכגון חול וכדו': לש"ע שרי (ואף דקי"ל גרם כיבוי שרי, היינו שאינו נוגע בדבר הדולק, משא"כ הכא נוגע בשעוה שמכנה כולה להדלקה, וע"כ שאני מטלית שאחו בה האור מצד א' שנותן עליה משקין מצד ב'). **וכן** מותר לתחבו לתוך חול תחוח (בענין שאינו עושה גומא) כששיגיע לשם יכבה. וי"ח וס"ל שבהנ"ל שרי אפי' אחר ההדלקה לתחבו בחול (ס"ל דאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק). **ולחניח קליפס על הפתילה אחר הדלקה/להדביקו בכותל שיכבה כשיגיע לשם:** אסור אף לחולקים הנ"ל (דעושה מעשה

בגוף דבר הנדלק) [וע"ע ד' הרמ"א לקמן]. והט"ז מצדד דכשב' חלקי הנר דולקים שרי, אך הרבה אחרונים חולקים עליו. [לר' יואל הותר גרם כיבוי דזקא במקום הפסד].

בהנ"ל לתחבו במים (במקום חול) - לט"ז במקום צורך קצת יש להקל, ולגר"ז שרי רק במקום צורך גדול. והח"מ אוסר (דל"ח מונע מלישרף אלא מקרב כיבוי), והח"א התיר רק לצורך ד"א וביו"ט ב' ש"ג. ולביה"ל אף למתירין לעיל יש להחמיר.

לחכתו באור דהיינו שמדליק גם למטה כדי לקצר - לש"ע אסור (ס"ל דהותר קודם הדלקה היינו שרוצה ששניהם ידלקו, משא"כ הכא שרוצה שישאר לו). ולרמ"א שרי אפי' אחר ההדלקה (ס"ל דע"כ לא אסור משום מכבה אלא במסתפק מהשמן שבנר כשדולק, דמכהה אורו קצת, משא"כ בנר שעה כשחותך מלמטה אינו נוגע לאור כלל ורק שאח"כ ממהר להיכבות, וזהו גרם כיבוי ושרי). הכרעת האחרונים דנכון להחמיר כדעה א'.

לרמ"א הנ"ל האם צריך שהחלק התחתון ידלק אח"כ: במג"א משמע שאי"צ (ושאני מס"ח דמתכוין לעשות ב' פתילות והוי מתקן מנא, ומשא"כ הכא שמתכוין רק למהר כיבוי), וי"ח (דהוי פ"ד).

להעמיד נר במקום שהרוח מנשבת - אסור (דהוי ממש כיבוי). **ובמקום שהרוח שולטת** [דהיינו ששנשבת אך לא כרגע] - לרמ"א שרי דהוי גרם כיבוי (ועי' שעה"צ), וי"ח כיון שכל רגע הרוח מנשבת. **בליל יו"ט ליקח הנרות מביה"כ לבית:** יש מתמירים וטעמם כהדעה הב', וע"כ תוחבים אותו בעפר תחוח, והל"ב כ' שאף למתמירים לעיל הכא שרי דלא הוי פס"ר, והביה"ל כ' שאף למקילין לעיל הכא אסור דהליכה גורם ודאי שיכבה.

סעיף ד'

נר שכבה ורוצה להדליקו - לצורך יום אחר: אסור לחתוך ראש הפתילה, ואפי' לצורך יו"ט ב', ואפי' ביד.

ולבו ביום - לחתוך מהפתילה הנשרפת: שרי, ואפי' בכלי, ולמחמירים לקמן ס"י אפי' בפחם אפשר שגם בזה יש להחמיר. **ולחתוך מגוף הפתילה:** מח' ראשונים, ומסתבר שאסור כדסתם מרן (לקמן ס"י).

שיורי שמן ופתילה - לרמ"א מותרין אפי' ביו"ט אחר השבת או ב' י"ט של ר"ה, וי"ח (ע"ל סי' תק"א). הכרעת המ"ב שלכתחילה טוב להחמיר ויכין פתילות חדשות מבעי"ז, ועכ"פ יראה להדליק הפתילות מצד ב' [וכ' הרוקח שאף לאוסרין יכול להרבות עליהן שמן אחר ולהשתמש].

סעיף ה'

נר של בטלה דהיינו שאי"צ לו - לרמב"ם מותר להדליקו, לש"ע אסור להדליקו [ולכמה פוס' חייב מלקות]. וכ' המג"א שהעולם נהגו להקל כהרמב"ם ויש להם ע"מ שייסמוכו, אך בביה"ל כ' שאין להקל.

ואם רוצה לכבדו כגון להראות עושרו - למ"ב כרוה"פ כיון שאין מתכוין בזה לצורך יו"ט/גופו כלל אסור, ולט"ז שרי, אך דחהו בשעה"צ (דבראשונים לא משמע כך, ובפרט לפי' הרש"ל ברי"ז שאף לכבוד יו"ט אסור, אם לא לרמב"ם שהתיר לבטלה, ובפמ"ג פי' דבריו בלילה, אך גם הוא מודה).

ואם מדליק לכבוד יו"ט - כ' המ"ב דשרי ומצוה, ואף שכבר הדליק נרות של מצוה, כשמוסיף אור בביתו יש שיו"ט, ודוקא בלילה אך ביום אסור בביתו, ולפי' הרש"ל ברי"ז ג"ז אסור (פרט לנר מצוה). **ואם יש ברית מילה בבית דנהוגין להדליק נרות:** מסתבר דשרי **[והטעם:** לשי"ך דסמכו בזה על הרמב"ם דנר בטלה שרי. אך בשעה"צ דחהו, וכ' דהתירו מפני כבוד וחיובו מצוה].

נר שמדליקים בלילה שיטנים: היינו שאי"צ לו והוי נר בטלה. **ובנ"א שמפחדים לישון ללא אור דלוק:** מסתבר דשרי, דהוי צורך גופו.

נר יארציטי - אם לא הדליקו בעיו"ט ידליקו בחדר שעכ"פ אוכלים בו - דמוסיף אורה, ויותר טוב שידליקו בבהכ"נ ויצא מחשש נר בטלה. **ובשעה"ד:** אפשר שיש להחמיר בכ"ג (דהוי כעין נר מצוה שהוא לכבוד אבותיו).

ונר של בהכ"נ - ל"ח של בטלה ומותר להדליקו אפי' ביום (שהוא כבוד מקום שגא' 'כבודו' באורים). ואפי' ביו"ט ב' אחר מנחה (וכ"ש קודם, דהוי גם לכבוד התפילה), דיש מצוה לאותה שעה. וכ' המג"א והמ"ב דאפי' שאי"צ עתה לאור וכגון שהיום גדול, וכן שאין שם שום אדם (ומהטעם הנ"ל), אך בביה"ל בשם עבוה"ק חוכך בד"ז אפי' בשעת התפילה, ומכ"ש שלא בשעת התפילה וגם אין שם שום אדם לא ידענא אם יש להקל. וצ"ע.

ולתקן הפתילות והעששיות/להעמיד נרות שעה - לצורך בו ביום שרי, ולצורך הלילה אסור (גם טרחה בעלמא אסור משום הכנה). **ואפי' מיו"ט א' לב' אסור.**

יש שנהגו - להדליק נר עי"א י"י בשבת אחר מנחה כשחל יו"ט אחר השבת. וכ' הבה"ט שכבר צווחו עי"ז כמה אחרונים (ושם מצדד למצוא זכות), ובביה"ל תמה אמאי נכנסו בפרצה דחוקה אחר שבי"ט עצמו אפשר להדליק, ואם כדי שבבה"ש יהיה אור בבהכ"נ שיכנסו ליו"ט בשמחה, א"כ הלא יותר טוב שיאמר לא"י בבה"ש, דשרי עכ"פ לקצת פוס' במקום מצוה, אלא שגם בזה קשה להקל דמאי מצוה איכא.

סעיף ו'

אין נותנין נר ע"ג אילן מעיו"ט - דחיישי' שמא יבוא להשתמש באילן (דג"ז בכלל השימוש שאסור חכמים באילן, ואצ"ל שאסור ביו"ט להניחן שם) [וי"א גזירה שמא יעלה באילן, וכ' הכל בו שבענפים בפחות מג"ט שרי (דחשיבי כקרקע)].

סעיף ז'

אין פוחתין נר של חרס בעודו רך (כביצים של יוצר) למעכו ביד לעשות לו בית קיבול - ומשום שעושה כלי. **וכן** פעמים עדין רך ונותנים קש בפנים בדפנות וכדו' - אסור ליטלם ביו"ט מה"ט. [ועי' ב"י עוד כמה פי' מהו 'אין פוחתין'].

וכן ב' כלים שהיו מחוברים יחד בתחילת עשייתן כגון ב' נרות/כוסות - אסור להפרידם מה"ט. **ואם נדבקו ממילא אח"כ דרך ארעי:** שרי לפתחן.

סעיף ח'

אין חותכין הפתילה לב' עי" סכין - משום תיקון כלי שעושה מפתילה א' ב', **ואפי' א"צ להפתילה הב'.** וה"ה אם היתה ארוכה ביותר ואין נאה לו וחותך כדי לקצרה, אסור. **ולחתכה ביד** - לרמב"ם שרי, וכ' המ"ב דלש"ר לכא' אסור, אך

אפשר שגם הם מתירים ומשום דנתקלקל קצת הפתילה ע"י ניתוק (דמתנתקת כולה וצריך לגדלה מחדש). וגם אפשר דבלא כלי הוי תיקון כלאח"י, וצ"ע.

אך לתת ראשיה בפי ב' נרות ומדליקה באמצע והיה שתייהן דולקות והוא שצריך לשתייהן - שרי (להדלקה בעלמא קמכוין, אך בא"צ או שמדליק רק א' מוכח דהוי לתיקון מנא) (כהרמב"ם, והרא"ש חו"כ להחמיר).

ובכל הנ"ל: ה"ה בנר שעוה/חלב דבסכין אסור, ובאור שצריך לב' שרי.

סעיף ט'

אין גודלין פתילה - אפי' לצורך יו"ט ואפי' ביד. והיינו שאסור לשוורה אפי' כ"ש (דעביד כלי, ואם עושה כרוחב הסיט יש בזה גם משום טוהו). **ואפי'** אינו שוור אלא לוקח חתיכת צמר גפן ומותחה ועושה כמין פתילה ג"כ אסור (ואי"ז בכלל ממעכה ביד דשרי, דשם היא מתוחה כבר וממעכה להקשותה). **ולא מהבהבין אותה** (משום תיקון כלי).

ואם אינה קשה כ"כ - יכול למעכה ביד להקשותה (דהוי כלאח"י). **ומותר לשרותה בשמן:** כדי שתדלק אח"כ יפה בו ביום. **ורק** שאין בו נר דלוק (דאז מתמעט השמן ואמרי' המסתפק בשמן שבנר חייב, והכא בין לתוס' משום שבעת שממעט מכהה האור, ובין לפי' הרא"ש דמשום שנוסף מגוף דבר הדלוק, שייך ד"ז).

סעיף י'

להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דלוק (שעי"ז מחשיך הנר) - לש"ע מותר להסירו (**הטעם:** י"א דהותר לכבות מה שמונע הדליקה, וכשם שמותר להדליק נר להשתמש לאורו, וי"א משום שאינו מכויין לכיבוי). ולד' הט"ז אסור למחות אף ביד. **ולהסירו בכלי לדי' הש"ע:** י"א שמוותר, ומה שסיים 'אבל אינו חותך ראש הפתילה' שאני התם דהוא מגוף הפתילה והוי מתקן מנא, וי"א שכוונתו לאסור בזה גם בכלי. הכרעת המ"ב שכ"ז מדינא, אך במדינתנו המנהג להחמיר בין בנר שמן ובין בשל שעוה או חלב שלא למחות כל עיקר אפי' פחם אפי' ביד. והותר רק לנפץ הפחם באצבע (שאינו מכהו בידיים), ואצ"ל דשרי להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה.

סעיף י"א

המדליק נר של יו"ט - צריך לברך אקב"ו להדליק נר של יו"ט (דג"כ הוי מצוה כבשבת). **וגם ביו"ט ב':** צריך לברך. **ואם חל בשבת:** אומר של שבת ויו"ט.

אוריאל נתן דיני - נתניה

לכבות הגז דרך סגירת המיכל וכן הנחת מים על הגז לכבות

בחופשי באחרונים נידון זה גיליתי בשו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן ל שכתב בזה, ורציתי לזכות הלומדים בתמצית התשובה. בשו"ת נצר מטעי (סי' ט אות ה) כתב להתיר גם בגז ע"פ מה שדימה נ"ד להיתר הרמ"א בסילוק העצים כ"ז שלא אחז בהן האור, אף על פי שגורם לחיסול האש, וה"נ מותר לסגור את מיכל הגזא כדי שלא יוסיף לזרום את תנור הגזא. אולם בקרבן נתנאל (פ"ב דביצה סי' ס"ז) כתב דמה שהתיר הרמ"א סילוק העצים ה"ט משום שלא לתנם לוקח עץ הדולק להניחו בצד אחר, אלא משום שבאזו י' יקדחו הקדרה מרוב האש, או שבצד השני אין עצים כדי צרכו לבשל הקדרה ואין לו אש אחר, והוי לצורך אוכל נפש, ומותר כמו הבערה. אבל פתילה דולקת בנר ליכא ביה משום אוכל נפש. ובשו"ת נצר מטעי (סי' ט אות ו) הביא מ"ש התוס' (ביצה כב) דה"ט דהמסתפק מן השמן שבנר חייב, אינו מפני שממרה כיבוי, דלא הוי אלא גרם כיבוי דשרי ביום טוב, אלא ה"ט הואיל ובאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכהה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כו'. ומכאן יש להתיר קנדילא (נר) של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה וכו'. והוכיח מד' התוס' הללו להתיר סגירת הברז של מיכל הגזא שגורם שיפסק הרום ויכבה התנור, משום דהוי בגדר גרם כיבוי דשרי ביום טוב. ע"כ. ודבריו תמוהים, שהיי הדבר ידוע לעין כל שסגירת הברז משפיעה מיד למעט את השלהבת, ודמי ממש למסתפק מן השמן שבנר, וה"נ סגירת הברז של הגזא הוי כיבוי ממש ולא גרמא. ובשו"ת חלקת יעקב (סי' ס) שהתעצם מאד למצוא היתר להקטין ולהנמיך את השלהבת של הגזא בכדי שלא ישרף התבשיל, אבל בשביל איבוד ממון שחם על הגזא בלבד אין להקל כלל.

ואם מותר להניח על תנור הגזא קומקום מלא מים בכדי שירחוק עד שיגלשו וישפכו עליו ויכבוהו, ולכאול' לפ"ד מרן בש"ע (סי' תקיד ס"ג) שכ', נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם. ע"כ. מוכח שאין להתיר גרם כבוי לאחר הדלקתו. וה"נ י"ל ב"ד דהוי לאחר הדלקתו אסור. אמנם רבו האחרונים החולקים בזה על מרן ז"ל ומתירים אף לאחר הדלקתו. וע' במג"א (סי' תקיד סק"ז) שהביא מ"ש מרן הב"י בשם הרא"ש דבעינן דוקא קודם שידליקונו, והקשה ע"ז ממ"ש (סי' שלד סכ"ד) טלית שאחז בו האור מותר ליתן עליו משקים, לגרום לו כיבוי כשיגיע האור לשם. ואין לומר דשאני התם משום פסידא, דהא הרא"ש ס"ל דאפי' בלא פסידא שרי וכו'. וכבר תמהו עליו הנהר שלום והמאמר מרדכי שם, דמאי מקשה להרא"ש מההיא דסי' של"ד, הרי מרן שם הביא מחלוקת בזה, והרא"ש ס"ל כדעת האוסרים, וכמ"ש בב"י שם. ועל מרן נמי לק"מ, דאע"ג דאיהו ז"ל פסק להתיר גבי טלית שאחז בו האור, י"ל דס"ל שיש לחלק דשאני התם דאיכא פסידא, וכמ"ש בב"י (סימן תקיד) לחלק כן, מהמרדכי בשם ר' יואל, ע"ש. (ובלא"ה י"ל דס"ל למרן כמ"ש בהגהות מרדכי (ס"פ כירה), דשאני ההיא דטלית שאחז בו האור דאי לא שרית ליה אתי לכבויי). ומיהו נראה דאף מרן יודה כאן להתיר, דשאני ההיא דסי' תקי"ד דמיייר בגופו של הנר הדולק שמעכב המשך פעולתו להדליק, משא"כ בנ"ד שפעולת הכיבוי באה מבחוץ ע"י תחיתת המים אשר על גביו, מש"ה משרא שרי.

גל אור - צפת

בדין שיורי פתילה ביו"ט שאחרי שבת (לסימן תקי"ד סעיף ד')

הנה יעוי' בב"י סי' תקי"ד שהביא דברי תרומת הדשן גבי פתילה, להסבורים דאסור להדליקה ביו"ט שני של ר"ה, או יו"ט אחר השבת, מצד הכנה, דא"כ אסורה לטלטל, אלא דלהת' ס"פ כירה, פתילה חשוב כלי, וא"כ י"ל דלצורך גופה ומקומה שרי, אך מסיק, ד"ל דחשיב כדחייב בידים, ואסור גם לצורך גופה ומקומה. עכ"ד. ולא זכיתי להבין מאי קאמר, דהא הר פתילה כל זמן שהיא דלוקה מותר לטלטלה, דמה"ט מותר לטלטל את הנר ביום טוב, וא"כ איזה דחייב בידים יש כאן בכלל (ובעצם הדין דמותר לטלטל הנר ביו"ט, לא זכיתי להבין, דהא הוי בסיס להשלהבת, כדמבואר ס"פ כירה, ושלהבת לאו כלי הוא, בין בשבת, ובין ביום טוב).

ליקח שמן מהנר כדי לאכול (לסימן תקי"ד סעיף ב')

יעוי' בשער הציון סי' תקי"ד אות ט"ו שהביא בשם הא"ר בשם אגודה, דאם לוקח שמן כדי לאכול, מותר, דכיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא, אך כתב, דמכמה פוסקים לא משמע הכי. ע"ש. וכתב השע"ה, צ, דכ"מ מפ"י ר"ח, וצ"ע למעשה. עכ"ד השע"ה. צ. ולא הבנתי מה הספק בזה, דלש"י השו"ע דכיבוי הגחלים בשביל שלא ישרף הקדירה, אסור, גם בזה אסור. ולהרא"ש, דכיבוי בשביל שלא ישרף הקדירה שרי, דהוי אוכל נפש, ה"נ בזה שרי. ומה יש להסתפק בדין זה.

דין פחיתת נר של חרס, חיתוך הפתילה לשנים, לגדול את הפתילה (לסימן תקי"ד סעיפים ז'-ט')

א. ביצה דף ל"ב ע"א. משנה, אין פוחתין את הנר ביום טוב, מפני שהוא כלי. ואין עושין פחמין ביום טוב, ואין חותכין את הפתילה. רבי יהודה אומר, חותכה באור, עכ"ל המשנה. ופירש רש"י, ואין עושין פחמין, דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב, ופתילה נמי כלי היא להדלקה, שצריך עשייה ותיקון, עכ"ל. ויעוי' בהר"ן ז"ל שפירש, ואין עושין פחמין, משום דמכבה הוא. ורש"י ז"ל פירש, דאינהו נמי כלים נינהו לצורפי זהב, ופתילה נמי כלי הוא. עכ"ל הר"ן ז"ל. ולכאול' צ"ב באמת, אמאי לא פירש רש"י ז"ל כפשוטו, דיש כאן כיבוי, והוי ג"כ מלאכה הצריכה לגופה, דצריך דואר להפחמין. ולכאול' נראה ליישב, דבאמת צ"ב דאמאי אסרי' עשיית פחמין, דהא נהי דהוי מכשירין, דמכשיר הוא בשביל לחמם המים כדמפרש בגמ', מ"מ הא לר"י מכשירין דחו, ואפשר לאוקמי מתני' כרבנן. או אפשר דמיייר דאפשר מעי"ט. וכה"ג פי' רש"י במשנה דאין גורפין את התנור יעו"ש. אכן, הכא שפיר אפשר לאוקמי כר"י, ואפי' בדלא אפשר, והטעם דעשיית כלי לכו"ע לא הותר, וכדכתב הר"ן לעיל דף כ"ח ע"א, ופי' בזה הא דדף ל"ד ע"א, דאין מתקנין את השיפוד, יעו"ש ובפירש"י. ולפי"ז משמע דמש"כ הר"ן דהא דאין עושין פחמין משום מכבה היינו לרבנן, אבל אליבא דרבי יהודה לא סגי בהך טעמא, דהא מוכח בהדיא דף כ"ב ע"א, דלר"י עכ"פ הותר מכשירין גם במלאכת כיבוי. ודוק.

ב. וכן בהא דאין חותכין את הפתילה, י"ל דאתיא אפילו כר"י, ומשום דחשיב כלי חדש דאסור, גם לר' יהודה. וכ"כ הר"ן ז"ל בהדיא כאן במשנה זו"ל, ר' יהודה אומר חותכה באור שלתי נרות, מיהו מודה ר' יהודה ברישא, דאע"ג דשרי במכשירין, בעשיית כלי מיהא אסור, וכדכתבינא לעיל, עכ"ל הר"ן ז"ל. מיהו יש לעיין, מהא דאמר' דף כ"ב ע"א דמותר אליבא דר"י לכבות את הדליקה בשביל צורך יו"ט, ומשמע אפי' עצים דלוקים, דנמצא עושה אותם פחמים, והוי כלי למש"ז דגם לר"י אסור. וי"ל דתלי בכונתו, וכיון דלא מיכוין לכך לאו כלי הוא. [כדאשכחן כללא כזו במ"מ].

ג. גמרא אין חותכין את הפתילה לשנים. מאי שנא בסכין דלא, דקמתקן מנא, באור נמי קא מתקן מנא, תני רבי חייא, חותכה באור בפי שתי נרות. ופי' רש"י, דקמתקן מנא, אחת היתה ועושה אותה שתיים, כפי שתי נרות, נותן שני ראשיה בתוך שתי נרות, אם צריך להדליק כאחת. ומדליק באמצע, דלא מוכח דלתקוני מנא מכיון, אלא להדלקה בעלמא. עכ"ל. ובפשוטו, לא הבנתי היטב, מאי נפקא מינה אם עושה באופן הדלקה, דסוף סוף הוי מוכח דרוצה כאן ב' פתילות, מזה שמחלקם בב' נרות. וצ"ב.

גם צריך ביאור, מאי נפקמ"נ בזה דלא "מוכח" דלתקוני מנא קא מכיון, מ"מ הא במציאות מתקן, ומוכח לאינשי דיש כאן "מציאות" מתקן, אך כה"ג חזי' בביצה דל"ז ע"א, יעו"ש פי' רש"י ד"ה לא נצרכא אלא ליתנן לכהן בו ביום. [וי"ל לפי"ד המחצית השקל בדעת המג"א בסי' תקי"ד, דאם לא מכיון, כגון שא"צ לב' הפתילות, וגם כונתו רק למרהר הכיבוי, דלא הוי תיקון כלי כהמ"מ, דתלי בכונה. ובאמת לפי מש"כ, ד' המג"א פשוטים, דכמו דהכא משגחי' אמוכחא, ה"נ בהך דהמג"א, ומוכח דרך לכיבוי האורה מכיון. ועיין].

ד. יעוי' בהרא"ש והר"ן שהביאו מהירושלמי, דהשריותא דחותכה באור בפי שתי נרות, דוקא כשהוא צריך לשתייהן, והטעם, דאם צריך רק אחת מוכח דלתקוני מכיון, וראיתי בחיי אדם שנשמת אדם שכתב, דהרמב"ם השמיט הרך דירושלמי דדוקא בצריך לשתייהן, וביאר הנשמת אדם בטעמי' דהרמב"ם, דסובר דטעם הירושלמי דבעינן צריך לשתייהן, הוא משום דמבעיר שלא לצורך, והירו' לשיטתו דאמר לא תאסור ולא תישרי, אבל הרמב"ם ז"ל דפסק דמותר להדליק נר של בטלה, שפיר לא איכפת לן בהבערה. עת"ד הנשמת אדם. ולפום ריהטא צ"ע, דהא נראה דגם להירו' דאסר הבערה, הכא הוי כריבוי בשעורין דשרי כחתיב מים, בדף י"ז ע"א, כיון דאין כאן טירחא כלל, ושרי אפילו שלא לצורך. וצ"ע.

ה. בגמ' ע"א. מאן תנא דפחיתת נר מנא הוא, א"ר יוסף, ר"מ היא, דתניא, כלי חרס מאימתי מקבל טומאה, משנגמרה מלאכתו, דברי ר"מ, רבי יהושע אומר, משיצרפו בכבשן, א"ל אביי, מנאי, דלמא ע"כ לא קאמר ר"מ התם, אלא דחזי לקבולי' ביה מידי, אבל הכא למאי חזי, לקבולי' ביה פשיטי וכו'. ע"כ. ויעו"ש פירש"י. ולכאול' צ"ע, דאם לא חזי לפירות אלא למעות, כדפי' רש"י, א"כ בכלל למאי קמ"ל המשנה דאין פוחתין את הנר, דהא בלא"ה אינו צורך יו"ט, דמה שייך פשיטי ביום טוב. וכה"ג הקשה הגמרא ואין עושין פחמין, פשיטיא, למאי חזי, ומשני, תני רבי חייא, לא נצרכא לאלא למוסרן לאולירין וכו', ופי' רש"י, לאולירין, מחמי חמין ומרחצאות, ואע"ג דלצורך יום טוב הן עושין. עכ"ל רש"י.

וראיתי בס' שיטה מקובצת שכתב זו"ל, הא דאמרינן חזי לקבולי פשיטי, לאו דוקא, אלא הוא הדין דבר יבש לצורך המועד, כגון פלפלין, וכיוצא בהן, דאי לא, נהי דבפחיתת נר לר"י לא משוי ליה כלי, מ"מ היכי שרי ליה לעשותו ביום טוב, דהא איכא טרחא דלא צריך. עכ"ל השטמ"ק.

ונראה דמחלק השיטמ"ק, דפירות לא חזי, כדמשמע בפרש"י בהדיא, אבל פלפלין ושאר דברים קטנים מאוד, חזו דומי' דפשיטי. ועיין.

ו. משנה. אין שוברין את החרס, ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח, ואין גורפין תנור וכיריים וכו'. ובגמ', מ"ט, משום דקא מתקן מנא. בביאור הלכה סימן ש"מ עמד, דלמה לא פי' הגמ' מצד מלאכת קורע, יעו"ש"ה. ולפום ריהטא נלפענ"ד דלק"מ, דבאמת לר' יהודה דשרי מכשירין, עכ"פ בדא"כ מעי"ט, א"כ מן הדין דשרי לשבור החרס, ולחתוך את הנייר, בשביל צליית הדג שלא ישרף. ולזה מפרש הגמ' דמשוי ליה מנא. וכבר כתב הר"ן לעיל גבי חיתוך הפתילה, דעשיית כלי לא הותר לר' יהודה, ומה"ט רק בהא דאין גורפין את התנור וכיריים, פי' רש"י דלא אתיא כר"י. יעו"ש"ה. ועיין.

ז. גמ', ואין גורפין תנור וכיריים. תני רב חייא בר יוסף קמיה דרב נחמן, ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו מותר. ופי' רש"י, כר' יהודה, וכתב הרא"ש ז"ל זו"ל, הר גריפה דשמעתין, מיייר כשנפל לתוך התנור מן הטפילה והיטיח של תנור, ואין צריך לכך כן בגריפה זו אלא שיהא הפת נאה, שלא יגע בפת, ושלא יגע בצלי ויחרך, ואפי"ה התיירה, דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא. אבל גריפה שלנו שמכבין את הגחלים, אפשר שלא היו מתירין הני אמוראין בשביל פת, אבל בתנורין שלנו, א"א לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן. עכ"ל הרא"ש ז"ל. וכ"ה בטור סי' תקי"ז. יעו"ש"ה. ולכאול' יל"ע, אמאי שלא יחרך הפת לא הוי אוכל נפש, דהא אותו מקצת של הפת הא נשרף, וא"א לאכול, והו"ל כתיקון אוכל נפש גופא. ויל"ע.

ח. עוד יל"ע, דגם אם לא הוי אוכל נפש ממש, מ"מ הוי צורך היום, ואמאי לא שרינן עכ"פ לר' יהודה, בפרט הטור דפסק כר"י בסי' תקי"ט. וגם לרבנן, הא נראה, דכמו דשלא ישרף לגמרי, כתב הרא"ש דהוי אוכל נפש ממש [עכ"פ כשבזמן הכיבוי בא תיקון האוכל], ה"נ מדין מתוך שהותרה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך הותר לצורך, וחשוב מעשה בהפת שמתקנה. ויעו"ש ב"ב ס' תק"ז שעמד בזה, ותירץ ב' תירוצים אשר לפענ"ד צ"ע טובא. הא', דכיון דאין הכיבוי מתקן האוכל (אלא מסלק המניעה), לא אמרינן מתוך [ועיין להמג"א שהביא לדברי הב"ח]. וצ"ע טובא, דמאי נפק"מ אם מתקן או לא, דמאחר והרא"ש מחשיב כיבוי שלא ישרף האוכל, בגדר מלאכת אוכל נפש ממש, שפיר אמרינן מתוך שהותרה, ועוד צ"ע, דבגמ' דף כ"ב ע"א הא מבואר, דאליבא דר"י דשרי מכשירין, שרי לכבות בשביל דבר אחר, והא דבר אחר הוי שאר הנאות, ושרי מדין מתוך, ואלמא דאמר' מתוך גבי כיבוי. ועוד צ"ע, דהרא"ש גופיה כתב בדף כ"ב ע"א, דאמר' מתוך גם גבי כיבוי, עוד תירץ הב"ח, ד"ל דהך כיבוי להפת, הו"ל כמכשירי אוכל נפש, וכה"ג לא שרי מדין מתוך, יעו"ש. וכו"ז צ"ע, מאי קאמר הב"ח, דהא אין שום סיבה שיהיה בגדר "מכשירין". וצ"ע"ג בזה.

ט. גמרא, תני בר קפרא, ו' דברים נאמרו בפתילה, ג' להחמיר, וג' להקל. להחמיר, אין גודלין אותה לכתחילה ביו"ט וכו'. ע"כ. יעו"ש במארי שפי' בטעמא דאין גודלין, משום עשיית כלי. ויעו"ש בשער הציון סי' תקי"ד אות נ"ב, שהקשה, דתיפוק ליה משום טויה. וצידד, דאי משום טויה, הלא הוי דוקא ברוחב הסיט, ומשום עשיית כלי חייב אכל שהוא. עכ"ד. ויעו"ש ג"כ בביאור הלכה שם שכתב, דמסתברא דאפי' ביד אסור, כדן כל טויה, יעו"ש. אך לפענ"ד, דבאמת הלא לר' יהודה שרי מכשירין עכ"פ בדא"כ, וא"כ בדין הוי דגם גדילת הפתילה שרי, היכא דלא אפשר, אלא דמדון אשווי כלי אסור גם לר"י, וכדכתב כה"ג ממש הר"ן, בהא דאין חותכין את הפתילה לשנים, דמדמה בה ר"י דבעשיית כלי גם לר"י אסור, וא"כ שפיר איכא כאן נפ"מ טובא בין הטעמים. כנלענ"ד פשוט.

והנה יש לי הערה גדולה לשי' רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל דסבורים, דגם באוכל נפש גופא מפלגינן בין אפשר לא"א [אם מדרבנן ואם מדא', יעו"ש בר"ן והרמב"ם], וכ"פ הרמ"א סימן תצ"ה. והא דבישול ואפיה שרי ביו"ט, ביאור רש"י והרמב"ם, משום דפת חמה ותבשיל חם טוב יותר. ולפי"ז צ"ע, דהנה קיימא לן דאין בישול אחר בישול ביבש, ואם כן אמאי לא נימא שיבשלנו מערב יו"ט, דאז כשיבשלנו ביו"ט, לא קעבר על איסור בישול, כיון שכבר נתבשל מעי"ט. וכן במים יקשה לשיטת הרמב"ם דפסק דאין בישול אחר בישול בלה, דאם כן יחמם המים מערב יום טוב, וביו"ט יחמם שוב.

ונראה דזה ניחא לטעם הרמב"ם ז"ל שביאר שם, דמדא' שרי דמלאכת אוכל נפש אפילו בדאפשר מעי"ט, ורק שחכמים הוי שאסרו כן. משום דאם לא כן יעשה אדם כל היום מלאכות, ונמצא בטל משמחת יום טוב. ולפי"ז ניחא, דיסוד איסור חז"ל לא היה בשביל עצם המלאכה, שלא רצו שתיעשה ביו"ט, אלא כדי שלא יתבטל משמחת יו"ט, וכיון דבלאו הכי יצטרך לחמם התבשיל בשביל חימומו, שוב אין נפק"מ אם יהיה כאן מלאכת בישול או לא, כיון שהזמן הוא אותו זמן. ולפי"ז יהיה מוכרח דגם רש"י סובר כהרמב"ם בטעמו, דאת"ל דלשיטת רש"י, החילוק בין אפשר לאי אפשר הוי מדא', וכד"ל הר"ן שם, א"כ יקשה קושיותינו הנ"ל דהיה לו לחמם מעי"ט. ודוק, אלא דא"כ אכתי צ"ע לדעת התוס' במגילה דף ז' ע"ב דאכול נפש דאפשר מעי"ט אסור מדאורייתא, דאמאי לא נימא שיבשלנו מאתמול וכו"ל.

[ודע דיל"ע עוד, אמאי שרי להבעיר האש ביו"ט גופא לרש"י והרמב"ם, ולא נאמר שישאר אש דלוקה מעי"ט על הכירה. וצ"ל דזה אי אפשר, משום הפסד ממון לחכם, ופשוט].

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

שערי ישיבת חברת אהבת שלום

מכתבים ותגובות

פלוגנת טוב כו), וברא"ש ר"פ כסוי הדם ובשו"ת פאר הדור סי' ק"ה ותשב"ץ ח"ג קפ"ג, ובמצוות זמניות כתב שבכל ספק היותר טוב והראוי שלא לברך, ומביאים עוד ללשון הב"י אור"ח ר"ט שכתב ואם בירך גוערין בו דללמא ברכה לבטלה היא (וכי"ב בכ"מ). וא"כ כיון שבכל ספק אף שפטר אי"ז רק ספק ברכה לבטלה, אי"כ כשיש ס"ס לברך אי"ב לתא דל"ת כלל.

ב) ובדבר הטעם שלא סמכי' על רוב לכתחילה, וע"כ אין לברך ע"פ רוב מחשש איסור תורה של בשא"צ, עיקרא דמילתא דאין סומכים על רוב לכתחילה אינו פשוט, ע"ש רשב"א במשה"ב (ב"א ש"ב כ). שהוא בכלל כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט (וע' לו בחידושויו גיטין סא. ד"ה רבא), וע"ע בשו"ת הרמ"א סי"ט נד, וע"ע בטור אור"ח ע"ה ואכמ"ל (ואינו ענין לדיון אם סומכים על רוב כשיאכיל לברור, דהתם הוא חמיר טפי שבידקה, ולא היישי' להכירו [אף שאינו מטעם חסרון ידיעה], וכן תקון חז"ל במיעוט מצוי לברר כשאפשר, אף לא תקון שלא לסמוך על הרוב).

ואע"כ שמינינו שאף בס"ס אזילי' לחומרא כשאפשר בקל כמ"ש הרמב"ן ב"ב נ"ו (ושא"ל) דא פשוט כמותו והרא"ש בברכות ט. והרא"ם בביאורו לסמ"ג ורדב"ז ח"ה קצ"ד וכמ"ק בערוכין מג. ואכמ"ל. מ"מ כ"ז שלא נפק מיניה חורבא שמבטל מ"ע מדברי סופרים לברך (והוא איסור גמור, וע' ר"י מנחות לו. שחורר ע"ז של מנהג המלכמה, וע"ע בפ"ח סי"ט ס"ו, ומציינים למורה"ש בערכו בתשובה סי' קלב), וכ"ש לדין שבשא"צ איסורא דרבנן בלבד (ע"ל) של"ח למיעוטא, ואפי' במקום ספק אחד לא מצוינו איסור ממש לברך, ובראשונים משמע בכ"מ שא"ז אלא ענין בעלמא.

וכ"מ בכמה מקומות שאפשר לברך ע"פ רוב, ע' בירושלמי פ"ט ה"ג דברכות שמברך על השחיטה קודם שבידקה, ולא היישי' לשמא נקבו בני מעיה דהם בחוקת כשרים (היינו חוקת הבאה מכח רוב), וחינון שאפשר לברך על סמך רוב (אכן י"ע לשיטתו שלא נאמר רוב כשרות וטרפות הריאה מה כוננת הירושלמי), ולא מסתבר לומר דשנינו רוב כשרות וטריטא טפי ולא היישי' למיעוט כלל, דהוא תימה היפך המציאות, וע' בראב"ה חולין א' קכ"ה (הוב"ד במדרכי חולין תשל"ז) ותוס' ב"מ כ: [וא"כ הוציא ממונו, וע"ע בראב"ה] וברמב"ן חולין ס"ג אמר בזה סמך מיעוט טרפות ולשאי' מיעוטא, ואף על חוקה סמכי' בברכות, ע' גיטין לו. וכן בא"ח סי' ח' מבואר שמעיקה"ד מותר לברך ע"פ חוקה (ורק ממידת חסידות החמיר הרא"ש שאפשר לקיים שניהם בקל).

ועוד מביאים העולם הראשונים מגילה ה: שלקצתם קר' בעיירות המסופקות ביום י"ד משום רוב תשל"י שאיננה מוקפ"ח מימות יב"ג, וחינון שסמכי' על רוב לעשותם ודאי פרוזים אף לגבי קריאה בברכה (והגם ש"ל שיש צירוף שמא ישב ולסבוק הוקף, מ"מ אי"ז מסתבר דהא כתב עלה הר"ן שזה מיעוטא, וגם פשוט דבריהם מוכיח שנתכוונו לדון רוב ולא ממתת צירוף).

ובעמודי אש (מעון הברכות סי' ב') הביא לב"י יו"ד רס"ה גבי ברכת שהיינו במילה, וע"ש שהוסף שאין הכרח לומר שהרוקח פליג על זה ע"ש. וע"ע בשו"ת אור"ח ברכות סי' (אות י"א בנד"מ), וע"ע במהרי"ק דדב"ח סי' מ"ז ורמנו לו בשו"ת ה"ק), לענין ברכות ע"ש. וע"ע בשו"ע אור"ח סי' י"ד טע"ד.

ובאחרונים כתבו להוכיח להתיי לברך ע"פ רוב, דהא אף שבעוה חמורא מותרת ע"פ רוב (ע' בשו"ת חבלים בענינים ח"ב סי' ס"ד, וע"ע בשו"ת אור"ח ב"ב סי' מ"ז ורמנו לו בשו"ת ה"ק), דהא בתשובות מיומני נשים סי' י"א כתב לפרש בגמ' בימות קצא: דמותר להשבע ע"פ הרוב, וכ"ש לברכה שמתר לברך ע"פ רוב. אכן ל' הדתם כיון דשרי ליה ע"פ דרכי ההנהיגים להשבע דסמיך על רוב, א"כ אפי' לא הוציא אור"ח אי"ב איסור שבעות קמי' משום שחשיב כאנוס (ע' תוס' שבעות כו.), ומשא"כ בברכה בשוגג שלא במקום ה"ז איסור גמור כמבאר בכ"מ (ע' פסחים ז: וירושלמי פ"ז דברכות ה'הן דנסב תורמיא כו'), וע"כ אפשר שאף במקום רוב חיישי' למיעוטא וטריטא רוב או ס"ס כיון שפטר א"כ איסורא שבעות קמי' מהתורה, מ"מ בשוגג לא גרע משבעוה שאין בה איסור בשוגג דהאדם פרט לאנוס, וג"ל שאיהו"ו וא"ז אלא רק בחבית משנה ממטבע ערער על דברי חז"ל שאסרו לברך במקום ההוא. ונפק"מ לפ"ז שהמבנה במקום רוב או ס"ס כיון שפטר אין מותר לו לברך אין בזה סרך איסור דאורייתא וכהיא דיבמות קצא: ולפ"ז נמצא שאין טעם שלא לברך ע"פ ס"ס משום חומרא דלא תשא).

ואע"כ בשו"ת אור"ח סי' ק' כתב שאפשר ששאני רוב במצווה שהברכה נגדרת אחרי המצווה, ולפ"ז אודו ליה קצת הוראות, ומ"מ א"ב י"ד חלוקה דהא חזינו בב"מ סמכונו על רוח"פ לגבי המצווה ועכ"ז לגבי הברכה החמירו, וע"כ שאין גוררים הברכה אחר קיום המצווה (אכן מצוי בב"מ איננם הגרי"ח באיורו מקומן בספריו, וע' לדוגמא באור"ח סי' י"ד קנ"ח, ואף אם לא נקבל את טענתו של וע' הרמב"ן פ"ג, אך דהא ה"ל מדינא עייתים וחישי' למיעוטא בספוסים לגבי ספק ברכות), ומ"ש שם להביא סמך לזה [שלעיתים כיון ששורש הגזון הוא דבר קל שאין ראוי להחמיר בו כ"כ, אזילי' לקולא על אף שבתולדה נפקא דילא אף כדבר חמור כגון בערוה] ערביך ערבה צריך, ואף הוא דולא אף כותס' קידושין ב"י ד: (שכתבו שאף בשבויה הואיל ויעיתים נפק מיניה איסור מיתה [אם יעבוד בנה ביהמ"ק בשבת] דין הוא להחמיר בה כבחיבי מיתות ע"ש), ואכ"מ.

ועוד טעם אחר אמרו דמשום חומרא דל"ת (שס"ל שבשא"צ אסורה מהתורה) אחמור שלא לסמוך על ס"ס, ורוב היו נמי תיבתיה, וכדשם שמהני אין להתיר לברך, כמו"כ דין הוא שהיני כ"ש שאף אף כרוח אולי אלים מיניה, וג"כ יש לדון שכל שנתחייב לברך מתמת הרוב הוא אי"ז ברכה לבטלה כלל, וכסברת הגרע"א בשו"ת סי' כ"ה גבי ספק ברכת המזון שכתב שא"ז כלל בשא"צ. דאין ברכתו שוא הואיל והיה מחויב בה מדין סד"א לחומרא, ועמשכ"ב בס"מ י"א פרט ב' אות א', וכן פשוט לעיל לא גרע מאנוס ס"ס כלל. וביותר דאין ק"ל שבשא"צ לא מיתסרא כ"א מדרבנן, ואף שכתב הר"יב"ש (סי' טפ"ד) דמ"מ חמירא הואיל ומוציא באורייתא מ"מ ל"ל לאתמריה כולי האי.

ועיקר מושגו ש"ש שבשא"צ אסורה רק מדרבנן, כ"ה פשוט שלא מצוינו בראשונים מ"ש שסובר שאסורה מה"ת מלבד ר' מנוח (ואף בדברי דחקו האחרונים), ומציינים ש"כ"מ בתשובת חכמי צרפת ולותר סי' מ"ד, אכן מלבדם לא מצוינו ראשונים האוחזים בסברא זו, ואף שאינו מעיקר ענין דין, מ"מ לא אמנע מלהודיע שמי"ש

שכ"ד הגאונים שכתבו שחיבי מלקות, כבר מחו לה מאה עוכלי דדרכם בכל אתר ואתר לכתוב כן אף על דרבנן, ובלא"ה אין מלקות דאורייתא בזה"ז, והעולם מביאים שבאוצה"ג ר"ה לב: [צד 55] ובתורות הדשן סי' ל"ז הובא משמש שהוא דרבנן. וכן מ"ש שכ"ד הרמב"ן בשיטתו העלמה על נדרים, כל רואה יראה שזה מדברי החרדים ולא העתקת הרמב"ן, וכן מ"ש שכ"ד ר' אפרים בשאלתו לר"ת בספר הישר סי' ס"ה אמת הוא שכ"כ שם, ומ"מ ע' בריטב"א ר"ה כט: שהביא משמו שנישים מברכות על מ"ע שה"ג (ואולי אף שבשא"צ דרבנן), ודלא כמ"ש באותה שאלה וקפוד לשמוע שהרד ביה ממה שסבר מתחילה בתשובה ההיא שהיא דאורייתא מכח תשובת ר"ת שם.

ובדעת הרמב"ם שכתב הרי הוא נושא ש"ש לשוא והרי הוא כנשבע לשוא, ג"כ אינו ראה דכבר כתבו האחרונים שכתב לבאר את מהות איסורו וחומרו ענינו, [אף שאיירי' במכרך לבטלה במזיד, ע' לקמן], ולכא"ז עכצ"ה דהא ענין הלשון הזו נמצא ג"כ בכל בו (סי' ט"ז ט. בדפו"א) אף שאינה ס"ל שבשא"צ אסורה רק מדרבנן, שהיה גבי ברכה אמ"ע חולין כתב (בס"ל כז:), שנראה שכוון שהנשים פטורות אין ראוי לברך, ושמשמע א"כ איסור דאורייתא (ואף לא ספק דאורייתא), ובס"ס כ"ד (כ:): הב"ד תוס' שבספק ברכת הנהנין יחזור ויברך מספק, וזה עדיך מאשר שיכנס בחשש של נהנה מהעוה"ז בלא ברכה, אמנם אמרו ל"י שאח"כ הביא דעת הר"מ מקצויה הסובר שלא יחזור, ואמ"א כעת לראות דבריו בפינים), ואף שספר הכל בו מלא לקוטים ע"ז סתמות דבריו משמע שכן דעתו, וא"כ ש"מ שאף שס"ל שבשא"צ אסורה מדרבנן מ"מ כתב שה"ז כשבויה, וא"כ כמו"כ יל"פ ברמב"ם.

ומדברי הרמב"ם בתשובתו סי' ק"ה שכתב לגבי ברכה לבטלה ואיסורא דאורייתא הוא ועובר משום נושא השם לשוא, המעיין בתשובתו יראה ש"כ"כ על אלו שהתקשו להחיות במנהגם כנגד החכמים שאסרו לברך שם (ועי"ש בשנו"ס מהדורת בלאו), ע"כ אין ברכתם אלא נשאי' כיון שהם מוצאים בשאלה נפש דבריו החכמים, וכה"ג שמוכיז ש"ש על אף היותו יודע שהוא כנגד מצוות הבורא בנדאי הכל מודים ש"ב איסור ל"ת דאורייתא, שמהות האיסור הוא שלא להתשמש בשמות הקודש בדרך זלוול, ע' בר"מ רפ"א ד' ט' שכתבו וכתבו ל"ת ס"ג (וכ"כ בראשונים שקרו לכתב חילול השם, ע' במחז"ז סי' ש"ט בשם רבנו ש"ח וברכ השואל בריב"ש סי' ל"ד), וכ"מ בשערי תשובה ש"ג אות ט"א שנראה שהמוכיז ש"ש בידיים שאינם נקיות עובר באיסור דאורייתא, אף שאינו אסור כ"א חדר כ"ז הטעם כ"ל שכל כך ענינתו לא תפאש הלא להקל ראש בשמות הקודש, וע"כ בזה שמוכיז ש"ש בידיים מסואבות (במזיד) הרי כבר ז"ל במצוות הש"ת, ואוכרתו היא הפך מורא שמים (וילה"ו סופרים אם כוונתו לא תשא או לאת ה"א תירא).

והגר"ח פ"ח ט"ז לתשובת ר"א בן הרמב"ם (הנ"מ ע"ג מק"ן סי' פ"ח עמ' טז) שכתב בפשיטות שבשא"צ אסורה מדרבנן, וכמעט לא יתכן לומר שפליג על אביו בזה, ובאמת שכן משמע בתשובת הרמב"ם סי' כ"ו שכתב שחכמים הם שאמרו שהמברך בשא"צ עובר משום לא תשא, ונראה שכל איסור ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן, ואע"כ שהחיד"א כתב ליישב שכוונתו היא שכל שאיננה בכלל תקנת חכמים שצויו לברך, ממילא הדר עליה איסור דאורייתא, אמנם הוא דוחק, הן מסביר [שבדרך כלל תקנות חכמים מעין אלו אין להם משמעות לענין דאורייתא, ע' סוה"כ כג. ועוד, וכן הוא פשוט בכוליה תלמודא], וגם לשון הרמב"ם מנומגמת לפי פירוש זה, ובדאי יותר פשוט ככוונתו שהוא דרבנן, ומה שכתב שהוא איסור דאורייתא היינו אך ורק באופן שמברך במזיד (ואע"כ שרבנו מנוח פ' ברבב"ם שמהי' דאורייתא, מ"מ אין להוכיח מזה לדעת הרמב"ם, דר' מנוח שס"ל שהיא דאורייתא נטה לפרש עד"ז את הרמב"ם כיון שאין גילוי מפורש היפך זה בדברי הרמב"ם), ובפשוטו כ"מ ב"י אור"ח סי' ס"ו וסו"ס ג"ט (ע"ש בד"מ), וכן מדבריו בס"ל פת"ש חיישי' למיעוטא וטריטא רוב או ס"ס כיון שפטר א"כ איסורא שבעות קמי' מהתורה, מ"מ בשוגג לא גרע משבעוה שאין בה איסור בשוגג דהאדם פרט לאנוס, וג"ל שאיהו"ו וא"ז אלא רק בחבית משנה ממטבע ערער על דברי חז"ל שאסרו לברך במקום ההוא. ונפק"מ לפ"ז שהמבנה במקום רוב או ס"ס כיון שפטר אין מותר לו לברך אין בזה סרך איסור דאורייתא וכהיא דיבמות קצא: ולפ"ז נמצא שאין טעם שלא לברך ע"פ ס"ס משום חומרא דלא תשא).

ואע"כ בשו"ת אור"ח סי' ק' כתב שאפשר ששאני רוב במצווה שהברכה נגדרת אחרי המצווה, ולפ"ז אודו ליה קצת הוראות, ומ"מ א"ב י"ד חלוקה דהא חזינו בב"מ סמכונו על רוח"פ לגבי המצווה ועכ"ז לגבי הברכה החמירו, וע"כ שאין גוררים הברכה אחר קיום המצווה (אכן מצוי בב"מ איננם הגרי"ח באיורו מקומן בספריו, וע' לדוגמא באור"ח סי' י"ד קנ"ח, ואף אם לא נקבל את טענתו של וע' הרמב"ן פ"ג, אך דהא ה"ל מדינא עייתים וחישי' למיעוטא בספוסים לגבי ספק ברכות), ומ"ש שם להביא סמך לזה [שלעיתים כיון ששורש הגזון הוא דבר קל שאין ראוי להחמיר בו כ"כ, אזילי' לקולא על אף שבתולדה נפקא דילא אף כדבר חמור כגון בערוה] ערביך ערבה צריך, ואף הוא דולא אף כותס' קידושין ב"י ד: (שכתבו שאף בשבויה הואיל ויעיתים נפק מיניה איסור מיתה [אם יעבוד בנה ביהמ"ק בשבת] דין הוא להחמיר בה כבחיבי מיתות ע"ש), ואכ"מ.

ועוד טעם אחר אמרו דמשום חומרא דל"ת (שס"ל שבשא"צ אסורה מהתורה) אחמור שלא לסמוך על ס"ס, ורוב היו נמי תיבתיה, וכדשם שמהני אין להתיר לברך, כמו"כ דין הוא שהיני כ"ש שאף אף כרוח אולי אלים מיניה, וג"כ יש לדון שכל שנתחייב לברך מתמת הרוב הוא אי"ז ברכה לבטלה כלל, וכסברת הגרע"א בשו"ת סי' כ"ה גבי ספק ברכת המזון שכתב שא"ז כלל בשא"צ. דאין ברכתו שוא הואיל והיה מחויב בה מדין סד"א לחומרא, ועמשכ"ב בס"מ י"א פרט ב' אות א', וכן פשוט לעיל לא גרע מאנוס ס"ס כלל. וביותר דאין ק"ל שבשא"צ לא מיתסרא כ"א מדרבנן, ואף שכתב הר"יב"ש (סי' טפ"ד) דמ"מ חמירא הואיל ומוציא באורייתא מ"מ ל"ל לאתמריה כולי האי.

ועיקר מושגו ש"ש שבשא"צ אסורה רק מדרבנן, כ"ה פשוט שלא מצוינו בראשונים מ"ש שסובר שאסורה מה"ת מלבד ר' מנוח (ואף בדברי דחקו האחרונים), ומציינים ש"כ"מ בתשובת חכמי צרפת ולותר סי' מ"ד, אכן מלבדם לא מצוינו ראשונים האוחזים בסברא זו, ואף שאינו מעיקר ענין דין, מ"מ לא אמנע מלהודיע שמי"ש

אכן י"ע דעת הראב"ה שבכל תיקו ובעיא דלא איפשטא אף דרבנן אזילי' לחומרא, כלו' שהוא חסרון ידיעה, וא"כ נהי שהספק אם הוא פרי העץ או לא הוא ספק גמור, מ"מ הספק האם האדמה פטור העץ איננו ספק גמור דהוא מידי דתליא בפלוגתא והוא חסרון ידיעה [ואין מקום לחלק במקום מחלוקת שיש הטוענים שכן הוא בודאי לא חשיב כ"כ שחסרון ידיעה דאינו מחזור מסבאר], וג"ל שכוין שאין הוא מועיל מטעם שיהיה שברבנן אזילי' בתר הלאה [כמ"ש בס"י תקפ"ט], וא"כ מעיקה"ד הוא רשאי לברך, ואין הספק השני רק בתורת צירוף בעלמא, וע"כ אין מקפידים כ"כ שיהיה ספק גמור.

ג) ובפשוטו כ"מ בתרומת הדשן סי' ל"ז שהתיר לספור ספיה"ע בברכה למי שספק אם דילג יום אחד, מכח צירוף החולקים על בה"ג [ועוד שאפשר מספר], ואף שאתי' עלה רק מכח בין למר ובין למר ולא משום ס"ס, מ"מ בפשוטו ק"ו הוא שיש לנו לסמוך על ס"ס (דהא ס"ס מהני אף בדאורייתא) (ביחוד שאפשר שלא היה שייך ס"ס ממש בנדונו, ע' לקמן).

ג. ראיות המחמירים בזה ומה שיש לתמוה בהם
א) והיו שהביאו כו"כ ראיות שאין מברכים בס"ס, ולפי שלענ"ד אין בהם ממש צאיגוס ושוברם עמהם (ומכאן ואילך הדברים בלולים בכמה דברים ששמעתי מרנ"ג דרבנן כתבו דלא בעינן תמימות, אכתוב בסתם והכל יודעים כו').

וזה יצא ראשונה, התרומת הדשן סי' ל"ז שכתב שאע"ג שהמנהג כה"ג שבעינן תמימות, ובדילג יום אחד שוב אינו יכול לספור בברכה, מ"מ בספק אם דילג יום אחד רשאי להמשיך ולספור עם ברכה, כיון שאפשר שאף בה"ג יודה שבכה"ג סופר בברכה, דאפשר שס"ל שספיה"ע דאורייתא ומברכים על סד"ג, ואף שיש חולקים בזה וסוברים שהיא דרבנן, מ"מ איהונו ס"ל דלא בעינן תמימות, וע"כ כיון שהסוברים שספיה"ע דרבנן כתבו דלא בעינן תמימות, ובה"ג נמי אפשר שיודה במקום ספק, ובשא"צ דרבנן, אזילי' לקולא, ע"ד. ודייקי' מזה שהוצרך הרב לטעם של בין למר ובין למר, ולא נקט ס"ס בפשיטות שודאי של"מ ס"ס לחייבו בברכה.

ואינו מובן, דברדאי שמוזה שהזכיר רק בין למר ובין למר אין שום משמעות של"מ ס"ס, וכבר מציינו לו כיו"ב בתשובתו המובאת באגור (א' קע"ז) ובתרומת הדשן הנד"מ תשובות חדשות סי' ע"ב עם תוספת ע"ש) גבי חתיכה נעשית נבלה בחלב [בצירה] שנבלה בשומן, שכתב שאף שממחר"ס תנוס' ושי"ד דבכל איסורים אמרינן חנ"ן [ולא רק בבשר וחלב], אך האו"ז ס"ל של"א חנ"ן אלא בחתיכה שנבלה בה איסור ולא בדברים הנבלים, ואע"ג דהרא"ש פליג וס"ל שאף בדברים הנבלים אמרינן חנ"ן, מ"מ איהו ל"ל חנ"ן אלא בבשר וחלב בלבד, וכיון שהוא דרבנן אמרינן בין למר ובין למר ואזילי' לקולא, עכ"ד. והתם הלא ודאי שמהני ס"ס, ואע"פ דלא אתי' עלה כ"א מצד בין למר וכו' (ובעיקה"ד ע' מהרי"ק סי' ק"א וכס"מ פט"ז ה"ט מפסה"מ ופ"ח ה"ט) מתמידין ומוספין וריק"ז ד' ט' שכתבו ופ"ו ה"ה מ"מ אפי"ן חנ"ן, והראינו לב"י אמרי"ט י"ד במחו' י"ח (ד"ה וכתב הנמוק"י), וע' תוס' מו"ק כא. ודה: י"ד ד"ה למהו דרוק', ורמב"ם פ"ד ה"ח מביאת מקדש, ור"ח שבת ג. ורי"ף ר"פ חבית וכתובתו ו. וריטב"א ערובין ז. ד"ה גמירה, וע' בדר"ך ב"א חדר כ"ז הטעם כ"ל שכל כך ענינתו לא תפאש הלא להקל ראש בשמות הקודש, וע"כ בזה שמוכיז ש"ש בידיים מסואבות (במזיד) הרי כבר ז"ל במצוות הש"ת, ואוכרתו היא הפך מורא שמים (וילה"ו סופרים אם כוונתו לא תשא או לאת ה"א תירא).

והגר"ח פ"ח ט"ז לתשובת ר"א בן הרמב"ם (הנ"מ ע"ג מק"ן סי' פ"ח עמ' טז) שכתב בפשיטות שבשא"צ אסורה מדרבנן, וכמעט לא יתכן לומר שפליג על אביו בזה, ובאמת שכן משמע בתשובת הרמב"ם סי' כ"ו שכתב שחכמים הם שאמרו שהמברך בשא"צ עובר משום לא תשא, ונראה שכל איסור ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן, ואע"כ שהחיד"א כתב ליישב שכוונתו היא שכל שאיננה בכלל תקנת חכמים שצויו לברך, ממילא הדר עליה איסור דאורייתא, אמנם הוא דוחק, הן מסביר [שבדרך כלל תקנות חכמים מעין אלו אין להם משמעות לענין דאורייתא, ע' סוה"כ כג. ועוד, וכן הוא פשוט בכוליה תלמודא], וגם לשון הרמב"ם מנומגמת לפי פירוש זה, ובדאי יותר פשוט ככוונתו שהוא דרבנן, ומה שכתב שהוא איסור דאורייתא היינו אך ורק באופן שמברך במזיד (ואע"כ שרבנו מנוח פ' ברבב"ם שמהי' דאורייתא, מ"מ אין להוכיח מזה לדעת הרמב"ם, דר' מנוח שס"ל שהיא דאורייתא נטה לפרש עד"ז את הרמב"ם כיון שאין גילוי מפורש היפך זה בדברי הרמב"ם), ובפשוטו כ"מ ב"י אור"ח סי' ס"ו וסו"ס ג"ט (ע"ש בד"מ), וכן מדבריו בס"ל פת"ש חיישי' למיעוטא וטריטא רוב או ס"ס כיון שפטר א"כ איסורא שבעות קמי' מהתורה, מ"מ בשוגג לא גרע משבעוה שאין בה איסור בשוגג דהאדם פרט לאנוס, וג"ל שאיהו"ו וא"ז אלא רק בחבית משנה ממטבע ערער על דברי חז"ל שאסרו לברך במקום ההוא. ונפק"מ לפ"ז שהמבנה במקום רוב או ס"ס כיון שפטר אין מותר לו לברך אין בזה סרך איסור דאורייתא וכהיא דיבמות קצא: ולפ"ז נמצא שאין טעם שלא לברך ע"פ ס"ס משום חומרא דלא תשא).

ואע"כ בשו"ת אור"ח סי' ק' כתב שאפשר ששאני רוב במצווה שהברכה נגדרת אחרי המצווה, ולפ"ז אודו ליה קצת הוראות, ומ"מ א"ב י"ד חלוקה דהא חזינו בב"מ סמכונו על רוח"פ לגבי המצווה ועכ"ז לגבי הברכה החמירו, וע"כ שאין גוררים הברכה אחר קיום המצווה (אכן מצוי בב"מ איננם הגרי"ח באיורו מקומן בספריו, וע' לדוגמא באור"ח סי' י"ד קנ"ח, ואף אם לא נקבל את טענתו של וע' הרמב"ן פ"ג, אך דהא ה"ל מדינא עייתים וחישי' למיעוטא בספוסים לגבי ספק ברכות), ומ"ש שם להביא סמך לזה [שלעיתים כיון ששורש הגזון הוא דבר קל שאין ראוי להחמיר בו כ"כ, אזילי' לקולא על אף שבתולדה נפקא דילא אף כדבר חמור כגון בערוה] ערביך ערבה צריך, ואף הוא דולא אף כותס' קידושין ב"י ד: (שכתבו שאף בשבויה הואיל ויעיתים נפק מיניה איסור מיתה [אם יעבוד בנה ביהמ"ק בשבת] דין הוא להחמיר בה כבחיבי מיתות ע"ש), ואכ"מ.

ועוד טעם אחר אמרו דמשום חומרא דל"ת (שס"ל שבשא"צ אסורה מהתורה) אחמור שלא לסמוך על ס"ס, ורוב היו נמי תיבתיה, וכדשם שמהני אין להתיר לברך, כמו"כ דין הוא שהיני כ"ש שאף אף כרוח אולי אלים מיניה, וג"כ יש לדון שכל שנתחייב לברך מתמת הרוב הוא אי"ז ברכה לבטלה כלל, וכסברת הגרע"א בשו"ת סי' כ"ה גבי ספק ברכת המזון שכתב שא"ז כלל בשא"צ. דאין ברכתו שוא הואיל והיה מחויב בה מדין סד"א לחומרא, ועמשכ"ב בס"מ י"א פרט ב' אות א', וכן פשוט לעיל לא גרע מאנוס ס"ס כלל. וביותר דאין ק"ל שבשא"צ לא מיתסרא כ"א מדרבנן, ואף שכתב הר"יב"ש (סי' טפ"ד) דמ"מ חמירא הואיל ומוציא באורייתא מ"מ ל"ל לאתמריה כולי האי.

ועיקר מושגו ש"ש שבשא"צ אסורה רק מדרבנן, כ"ה פשוט שלא מצוינו בראשונים מ"ש שסובר שאסורה מה"ת מלבד ר' מנוח (ואף בדברי דחקו האחרונים), ומציינים ש"כ"מ בתשובת חכמי צרפת ולותר סי' מ"ד, אכן מלבדם לא מצוינו ראשונים האוחזים בסברא זו, ואף שאינו מעיקר ענין דין, מ"מ לא אמנע מלהודיע שמי"ש

אכן י"ע דעת הראב"ה שבכל תיקו ובעיא דלא איפשטא אף דרבנן אזילי' לחומרא, כלו' שהוא חסרון ידיעה, וא"כ נהי שהספק אם הוא פרי העץ או לא הוא ספק גמור, מ"מ הספק האם האדמה פטור העץ איננו ספק גמור דהוא מידי דתליא בפלוגתא והוא חסרון ידיעה [ואין מקום לחלק במקום מחלוקת שיש הטוענים שכן הוא בודאי לא חשיב כ"כ שחסרון ידיעה דאינו מחזור מסבאר], וג"ל שכוין שאין הוא מועיל מטעם שיהיה שברבנן אזילי' בתר הלאה [כמ"ש בס"י תקפ"ט], וא"כ מעיקה"ד הוא רשאי לברך, ואין הספק השני רק בתורת צירוף בעלמא, וע"כ אין מקפידים כ"כ שיהיה ספק גמור.

וג"כ כתב המאמר שטעם ש רו"ר אינו סיבה לברכה, הדו"ל כמים אחרונים שאין מברכים עליהם (ובאמת דעת הב"ה נראה עיקר שא"צ כלל נטילה בניער ע"ש).

ומה שהוסיף ששמן סתם ידים פסולות לתפילה, ע"י בתהלי"ד שכתב הדכא בשמר ידיו עסקי, וכ"מ בש"ע שכתב ילה"ס אם צריך לכתחילה (ועוד שדבר ידוע שאין לצרף ספק שנסתפקו בו הראשונים לס"ס וכ"ש לספק ידיה).

ובראייתו השלישית מישן ביום שהוסיף שמא סתם ידים פסולות לתפילה, לא ידעתי מנ"ל שהש"ע איירי שעומד להתפלל כעת (וכשם שלא הוסיף אף שמתכוון לאכול דבר שטיבולו במשקה ופחות מכביצה פת), וצ"ע, ומלבד שאי"ז ס"ס בטעם דבריה לא שיין, וטעם דרו"ר איננו סיבה לברכה, ועוד שאיננו ס"ס כלל דהם שני ענינים, וע"א אות ה'.

ג) ועוד הוסיף הרב להוכיח מהש"ע בס' י"ז שכתב דטומטום ואנדרוגינוס יתעטפו בציצית בלא ברכה, ולא אמרינן ס"ס שמא הם זכר, ושמן נשים מברכות על מ"ע שהז"ג. (ויש לציין שמאנדרוגינוס אין ראייה דבו רבו הסתירות אם היא בריה או ספק (ע' לחמ"א כ' מאישות), וגם לתראב"ד (ג' ב' משופר) הוא חצי חצי, ע"כ בודאי י"ל דלא אחטביה הרב לספק שקול).

ולעז"ד בדריו מופלאים במה שרצה לעשות ס"ס בטומטום שמא הוא זכר (חייב בציצית), ושמן נשים מברכות על מצוות עשה שהז"ג. דהלא שובים מקום לא מצויפניא את ספקו של טומטום לס"ע, ע' לדוגמא יבמות עב. שאסור בתרומה דהוא ספק ערל, ולא אמרינן ס"ס שמא נקבה ושמן נולד מחול, וכן שם עב: בני הזאה, ושמ ע"פ: אמרינן שטומטום שהיה אחד מן האחקין ורצה לץ לה פסלה ושם הא"ן; וכן בגוננו שהיה אח חיידקי טעונה חליצה, ולא אמרינן ס"ס שמא נקבה (ואינו זוקק ליבום) ושמן סריס (ולרבי"ה ה"ז ספק שקול הדיואיל ואישיתנו אישתנו, וג"כ כאן ה"ז לסמוך למחצה שנקבה, ולא שנת מנדמה שמסכ"י ליה למחצה אך שהוא מיעוט). וכבר המרדכי יבמות רמז א' הקשה כן מאשת טומטום שאיננה מותרת לשוק מס"ס שמא נקבה ושמן סריס, ועכ"פ חזינן שלא עבד"י מנייה ס"ס, והוא הטעם אף בני"ד שלא עשה מהו הב"י ס"ס. והטעם לזה כתבו הראשונים שהספק של טומטום הוא חסרון ידיעה (וככ"ב בישוע"י אה"ק קע"ז ורבינו א"ן משם הפני משנה, וכ"כ בבנין שלמה), ועוד טעם אחר אפשר"ל בזה ואכ"מ.

ועוד שמשמע שהוא תתיר דסתרי (ותירה מוז משמע בבכורות מב: שאף לחומרא לא עבד"י מנייה ס"ס, שאמרינן שם שלדצ שלא חוששים שהוא סריס אך אשתו מתייבמת, והוא מטעם ס"ס ורוב, דיש ס"ס שמא נקבה ושמן אינו סריס, ועוד שיש רוב שאינו סריס וע"כ מותרת ליבום, ולכא"ן יש לעשות כמ"כ ס"ס להתירה לשוק, דשמן נקבה ושמן סריס (ואע"ג שאינו שקול דסריס מיעוטא, מ"מ כאן שרק חטאי אינו ספק שהוא מיעוט ושפיר מסותר לס"ס, אכן מטעם שהספק הראשון פל"ע אין לצרף מיעוט בטענה שה"ז רוב ולא ס"ע), וא"כ נמצא שיש ס"ס דסתרי אהדדי דיש להתירה לשוק וליבם מס"ס, ולדעת התוס' לא עבדי"י ס"ס דסתרי אהדדי. וע"כ צ"ל שאין כלול ספק שמא זכר ושמן נקבה דה"ז ס"ס דסתרי ידיעה (מדאורייתא) או חלות של ספק כמ"ש, ומה שהיא מותרת ליבם הוא מחמת רוב שהמל לא היה סריס [ולא מכח צורך הצד שנקבה, שהוא נכמאן לדיתה], אכן יש לדון שהתהירה ליבם שיש רוב ל"ח לסתירה, וע"כ אסורה לשוק על אף שיש ס"ס הוא היותו היה תרתי דסתרי, ומותרת ליבם דיש רוב, וצ"ע). אמנם אנו בדידן לא ברירא לן לאסור עשיית ס"ס שבהם תרתי דסתרי [ע' בתוס' נדה ד: ובמרמ"ח אור זרוע סי' ק"יב ופי' ר"ל ובתשב"ץ ח"א סי' א' ומרה"ק ס"ס ח' לדוגמא גיטין ס' פ"ו וב"ב סי' א' דאדלות ובר"ם פרש"ם ב"ב קלד; וע"ע בראב"ה סי' א' קכ"ו וכ"מ בגמ' כתובות כז. ועוד, והעניין נמצא ככולם שישנו ס"ע על אף שיש בו סתירות, ואכמ"ל. ואחרונים רבים נתחבטו בדברי התוס' ורבים מהם הגבילוהו שלא איירי בכל"מ, ע"כ לדוגמא בכתב אה"ת יצחק חבר סי' א' ובתנ"ח לובלין ח"ב סי' י"ג ועוד, והעניין יחזה שאעפ"כ אכתי צריך תירוץ רב (ויש לציין שאף שהראיות לדלעיל איירי כשיש סתירה רק בספק אחד, מ"מ אחר שהתוס' בנדה לא חלקו בזה, ואף כשיש סתירה באה, מ"מ הפסקות א"ח ודאי איסור, ע"כ ל"מ לחלק בזה).

וכמדו' שהפירוש האמיתי בדברי התוס' הוא כמ"ש בשו"ת חבלים בניענים ח"ב סי' פ' (אות י"ג), שבנדון של תוס' היה זה נדון על גוף האשה שבהא ליבשה בפנינו מהו ימ' סני טוהה שלה והאך שימטן, וא"כ אפי' שיטור ראתה ביום כ"מ מ"מ בשאלה בתחילה קאי על כל הימים, ואינו משום חשש שמא תראה, אלא שבע"כ מחויבים אנו להורות לא תא דסת ימי טומאתה וטוהרת, וא"כ בודאי שהי"ז נדון אהת שא"ל להורות לה קולות סותרות, והי"ז משמע כבאו לישראל בבת אחת על שני שבלי"ם, ומשא"כ בכל הנדונים האחרים הי"ז שאלה על כ"א בפנ"ע. (וע"ע בתור"פ ב"ק יא ורטנ"א ב"ב קכז ובאור זרוע נדה סי' שמא שפליגי ע"ד התוס').

ד) ועוד הוסיף הרב ז"ל להב"ר מש"וע ע"י ק"ח שפסק מרן שלא יתפלל כשני תשלומין בתפילה שאינה ממוכה א"כ יחדש בה דבר, והקשה הרב דהלא יש ס"ס לפוטרו מחידוש דשמא יש תשלומין אפי' בתפילה שאינה ממוכה (ההרשב"א), וממילא אין צריך תוספת חידוש [וככל תשלומין], ואפי' את"ל שאין תשלומים אלא בתפילה הסמוכה, ובא"ן כלל תפילת נדבה, מ"מ משמ כרב האי גאון שאף בתפילת נדבה א"צ תוספת חידוש, ומוה שמרן הצריך לחדש דבר ש"מ של"מ ס"ס ברכות (ומה שהוסיף שבתפילת ערבית יש עוד ספק, שמא כבה"ג שיש תשלומים לערבית במנחה אף שאינה מסוכה לה, אינו מובן לדעת בה"ג היא ע"ה שלישית במחלוקת האם מהני תשלומים בתפילה שאינה מסוכה, שתרשב"א לעולם מהני, ולרמב"ם לעולם לא מהני אלא בתפילה המסוכה, ובה"ג מחלק בין אם משלים בו ביום למשלים לאחר היום, ואיננו נחשב כעוד תוספת ספק הניקול מלבד דעת הרשב"א (פשוט).

ודברי הרב ז"ל צ"ע דאף זה איננו ס"ס ששתי הדעות שהזכיר הינם מיעוט, ולרמב"ם והרא"ש אין תשלומים אלא בתפילה המסוכה, ולרמב"ם ולר"ף (כן ה"ן בה"ב בס"י ק"ז בדעת הר"ף, ומצינינו שיש ס"ס בשו"ת הר"ף פ"י הא' בע"כ הפתיד לא בדעת בנין שיחדש בה דבר, וא"כ אין נצורך תרי מיעוטי לעשות מהן ס"ס, ופשוט. ועוד דאפשר שכיזן שהיא מילתא שלי"ת בה טירחא כלל (להוסיף ולחדש) החמיר הרב, ועקין מ"ש הרמב"ן ב"ב סי' נה: הרא"ש פ"ה לדבורות שפולגת שתיא"ב דברים בעלמא ממחירי ס"ס, ועוד שי"א שאף תשלומין בעיא חידוש כדי שיכוון (כמ"ש ר"י מלוניל, ואף הרמב"ם שכתב שבעינין חידוש שתלאה נכתב כנדבה [ולפ"ז בתשלומים אין צורך חידוש], אפשר דלא פליג, דלטעם שתלאה ניכרת כנדבה הוא לעיובא [ולפ"ז ג"כ סגי בברכה אחת], והטעם שכדי שיכוון מצריך לכתחילה חידוש בכל הברכות), וא"כ יש ס"ס להפוך, ובאמת שאפשר שסאן ל"ח ס"ס בברכות. דה"ז כברכה על סד".

ה) ועוד הוסיף הרב להוכיח מהב"י סי' ק"ח שכתב שלדידן שאין מברכים ענט"י על דבר שטיבולו במשקה אינו מועיל שיעשה צרכיו ופושטף, עג"כ בזה איננו מברכים, ע"כ אין תקנה זו מועלת כלום על"ש, וחזינן שלא אמרינן ס"ס שמא כרוב הראשונים שדבר שטיבולו במשקה טעון נט"י בברכה, ושמן מברכים ענט"י אחר עשעה צרכיו, עכ"ד.

ודרוי שבזו ממני, דאיננו ס"ס כלל דהם שני חיובים שונים ומ"ז ואין קשר בין הספקות, ודמי למי שנסתפק שני פעמים אם בירך בהרמ"ז שלא אמרינן ס"ס שמא בירך בראשונה ושמא בירך בשניה, וז"ב, וכן הוא פשוט בכל דוכתא, ע"י לדוגמא פ"ד מי"ד דטהרות. ואף כאן א"י ס"ס שמא דבר שטבולו במשקה טעון ברכה, ושמן בעשה צרכיו טעון נטילה בברכה. (והטור שהזכיר את אותם שיטות, הוא בתורת סניף ולא בתורת ס"ס).

ו) ועוד הביא מש"וע סי' קפ"ח שבשכח ולא הזכיר יעלה ויבוא בברהמ"ז ביר"ט יאמר ברוך אשר נתן לו ויחתום בש"מ, ואם שכח בחוה"מ להזכיר יעו"י ג"כ יאמר ברוך אשר נתן, אך יחתום בלא שם, ע"כ. ולא אמרינן ס"ס לחייבו בהזכרת שם בחתימה אף בחוה"מ, דשמא דאורייתא דינו כיר"ט שחותם בשם, ואפי' את"ל שדינו כר"ח מ"מ האן א"י הר"ח גופיה חותם בשם, עכ"ד.

ואינו מובן, דהכל חד ספיקא הוא, דכל הדין אם חותם בשם הוא האם האזכרה חשובה להזכיר ש"מ או לא (ע' רא"ה ברכות מט:), וכשיש ספק על חוה"מ האם זכרונה חשובה להצריך לה שם אין אנו משגיחים ויר"ט ויר"ט כלל, ורק קני דמים על חוה"מ ומספ"ל אם חוה"מ חשוב, וג"כ ר"ח חשוב כמ"ו, או שרק חוה"מ חשובה ואזכרתו ודומה לבתבות יר"ט, ואילו ר"ח אין אזכרתו חשובה, וע"כ הוא שם אחד גמור. ומה גם שאיננו שקול דלר"ף והרמב"ם בראש חדש שאין חותם בשם, וג"כ בחוה"מ גופיה דעת הסמ"ג והא"ח הפרדס ועוד שאין טעון שם.

ומה שהוסיף לעשות בשבת חוה"מ עוד ספק שלישי, דשמא באעת רבנו יחיאל צריך לחזור אם שכח יעלה ויבוא (כיום שנתיבם דברכה תפילות), וס"ל להרב שיש צריך לחזור כמו רצה והחליצנו של שבת אף טעון שם כמו ברוך שנתן וכו' של רצה שצריך לחזור (שהרי הוא כמחויב לאכול], מ"מ אין זה מחשיב את אזכרתו כאזכרה חשובה להצריכה שם (ואמר הרשב"א דכן משמע ג"כ מהאחרונים גבי שכח יעלה ויבוא ורצה שדנו האיך חותם, ולא העלו צ"ל לצרף אך דעת רבנו יחיאל שחזור אף בשכח יעו"י שלפ"ד אף יחתום ברח"ח (ע' כה"ח ס"ק ל"ח), והטעם כאמור שדברי רבנו יחיאל הינם ידן פרטי בחוה"מ שבת, ולא שעושה את אזכרת ר"ח וחוה"מ שחל בשבת כהזכרת שבת עצמה לשאר דברים). ובאמת ג"כ לא נזכר שבחוה"מ שחל להיות בשבת איננו חותם בשם.

ז) ועוד הוסיף הרב להביא כמה ראיות מש"וע ע"י תרנ"ז שלא הדגיש (וכו"כ ע"י שבצירוף שיהיה כוונתו אפרש לטול לובד בברכה, שהרי ישנה מחלוקת אם לולב פסול ניטל בברכה ביר"ט שני, ואף ישנה מחלוקת אם אפשר לברך על לולב פסול בשעה"ה, ואף ישנה מחלוקת מהו שיעור היבשות של לולב אם מספיק או עד שיפרך בצפון (וכו"כ ע"י מחלוקת באחרון בוסר קטן אם כשר ואף דינין בו כביצה), ועוד נחלקו אם מברכים על חסרון שיעור, ובשאר ימים ישנה מחלוקת אם מעכבים או"ז), ובכל המחלוקות האלו הכריע השו"ע לחומרא, ולא הזכיר שאם יצטרפו כמה שיטות במקרה אחד שיהא רשאי לטול בברכה, עכ"ד.

ואינו ראייה כלל, דאף אם נאמר שמרן היה מצרף שיטות אלו לס"ס [מה שלעו"ד הוא דבר שאי"א לאומרו כמ"ש לעיל], מ"מ בודאי שה"ע טענה מפני מה לא הזכיר זאת במפורש, שכן דרך המחבר בכל מקום לכתוב את הכללים, ולא להכנס לפרטי פרטים מה יחא אילו וכו' (ואכן ע' בפמ"ג סי' תרמ"ט מש"ז סק"י שכתב דספק פסול ניטל ביר"ט שני בברכה מס"ס, ובודאי אף לדעת השו"ע כתב כן, והטעם כמ"ש, וכ"כ בהקדמינים שדרך מרן בחברו את השו"ע לכתוב ברכות בתינון את עיקרי הענין, ולפי דבריהם ודאי צ"ל פוסקים, ועמש"כ כעיו"ז בספר ברכי נפשי סופר סוף ח"א סי' כ"ג ובשו"ת יוסף אברהם דין סי' ג), ואפשר שהוסיף שלכאו בע"כ צ"ל שהש"וע איירי לגבי הפוסלים מודא, דהא דעת הרבה פוסקים שאף שאין מברכים בס"ס, מ"מ בס"ס בגוף המצאה במצוה דאורייתא שפיר מצינן לברוכי (שלא שייך הטעם סס"ס בדברנן להחמיר מקילים, והנדון מתחיל מהמצוה דאורייתא, ואף לא שייך שאחמיר בזה, דהברכה נגרתה אחר המצוה), ובשאר מיימי ה"ז מצוה דרבנן, וארבים הסוכרים לבין על ספק דרבנן, ולפי דבריהם ודאי צ"ל שאין ללמוד מסתימת השו"ע בזה כלום. (ועוד שקצת הצרופים שהביא הרבם דעות יחיד), ומורם מכל האמור שלא מצינו אפי' סרך ראייה שלא לברך בס"ס.

ח) ועוד הובאו כמה ראיות מהמג"א שנראה שדעתו שלא לברך בס"ס, ואין בזה כ"כ נפק"מ דודאי רוב ככל הקדמונים דעתם באה במפורש לברך בס"ס (כמו שנכמון מעט לקמייה), אמנם לאמיתו של דבר אין הראיות מוכרחות, וזה יצא ראשונה ממאי דכתב שבשינה מקומו באכילתו שבעה מינים אין צריך לברך ולברך ברכה ראשונה על המשך אכילתו, דהרמ"א החמיר לעשות כפת שטעונה ברכה אחרונה במקומו, וע"כ ה"ז ככל בדריים הטעונים ברכה אחרונה במקומם שדעת הרמ"א שאין שנינו מקום מצריך ברכה מחדש, ע"כ. והקשה החי"ד דברנן על נימא ס"ס שמא אין תלעונים ברכה במקומן (ובודאי ששינוי מקום מפסיק בהם), ואפי' את"ל שהינם כלחם הטעון ברכה במקומו, מ"מ שמא שינוי מקום מפסיק אף בדברים הטעונים ברה"א במקומן כדעת השו"ע ע"י קע"ח, וע"כ של"מ ס"ס לברך.

ובפשוטו הוא צ"ע, דכל המעלותא במידי שטעון ברכה אחרונה במקומו (שי"ש שבכה"ג א"צ לברך בשניה מקומו) הוא שע"כ שצריך לחזור ולברך לא הסיח דעתו מהסעודה והו"ל להניח מקצת חבירי, וא"כ כיון שאין מעלתן ע"כ עצמי אחרו שלש"י שצריך לחזור לא הסיח דעתו, בודאי י"ל שכל שדינו לחזור הו"ל ממש כמו פת, ולא שייך לצרף את השיטה האחרת, וכיו"ב כתב הגרע"א (סי' קע"ח סק"ב) שכל שפסור מלאחור למקומו ולברך מחמת סד"ר לקולא, חשיב כדבר שקינינו טעון ברכה אחרונה במקומו (מודאי) וצריך לחזור ולברך, וה"ה להיפך.

ט) ועוד הבי"ד מספק ארוז ספק דחזן שאינו מברך מזוונת מס"ס, שמא זה ארוז ושמן אף על דחזן מברכים במ"מ, אלא אמרינן שיברך שהנ"ב או אדמה, וע"כ שא"כ בס"ס לברך.

והוא צע"ג, דהא הכא ליכא כלל חשש ברכה לבטלה לפמ"ש רוב האח' שמוזנות פוסר הכל, וא"כ אף לדידה צ"ע מ"ט לא בירך מזוונת מס"ס, ביחוד שאף אם ימברך שהנ"ב ה"ז שנינו ממשטבע, וצ"ע. (ו) ועוד הביא המתנח לדוד ונימא ס"ס ר"ח גבי ברכות הראיה, שכתב שאם עבר שלושים יום מהראיה הראשונה בירך שלי"ם, וביום תהפילה אם חשיב שלושים יום כפרקים, והשו"ע פסק כהרמב"ם

שחייב להסדיר תפילת ר"ח, וה"ה בראה ביום ל' יוכל לברך שו"פ ברכת הראיה, וחזר המג"א ודחה שאפשר השו"ע פסק כהרמב"ם רק לחומרא, והכא שרמב"ן סב"ל, עכ"ד. ולא אמרינן ס"ס שיברך אף ביום ל' דשמא חשיב כזמון מרובה, ואפי' את"ל דלא מ"מ שמא כהראב"ד שרשאי לברך ברכות הראיה אפי' תוך ל' יום, ובע"כ של"מ ס"ס בברכות, עכ"ד.

ובאמת שאינה טענה, דהמג"א בודאי אין דרכו לצרף דעות יחידות לס"ס, ואף כאן לא צירף את דעת הראב"ד, ועוד שאפשר שאף לראב"ד שרשאי לברך הנ"מ בלא שו"מ (ולשיטתו שכל ברכות השבח אינם טעונות שו"מ), וע' בדרישה שנתקשה מ"ט דהראב"ד שהתיר לברך אף תוך ל' יום, ונדחק ליישב, ואפשר שלמג"א לא ניח"ל בתירוצו ופירשוהו כנ"ל שהיינו ללא שו"מ.

יא) וא"כ מורם מכל הלין שבודאי דין ס"ס בברכות היינו ככל ס"ס בכה"ת כולה, ואפשר מחויבים לברך על פי' (וילה"ס לדידן שאיננו בקיאים בעניני ס"ס, מה עשה מי שנשכח על כורחו לאמרו"ם עשה של"ס לפי ראות עיניו לברך אם רשאי שלא לברך, וה"ז ככל מבטל עשה דרבנן, ומסתברא שבאופן שראוי להוראה יברך ולא ימנעו).

וכן דעת רוב מנין ורוב בנין מגדולי האחרונים כמו שציין הר"ריח"ס שליט"א, והרי קצתן המהרי"ט (וי"ד ל"ג) וכנה"ג (ר"י) לבוש (י"ז) לחמ"ד (ו' מברכות) פ"ר"ח וגר"ז (תפ"ט) והגיתת ורודים (א' ט"ז) והלק"ט (ס"א ט') והגרע"א בכ"מ בני חיי שפ"ז (וי"ז) מלב"ם והצל"ח (ברכות לז: כבור"י (תרמ"ט סק"ב), וכ"מ בורע אמת (ח"א ס"ו) והסבא קדישא (ח"ב ס"ס יג) והזכוב משרים בכ"מ, ועוד ועוד.

ובפמ"ג רבו מאוד הסתירות בזה, וכן במ"ב (מציינים לה"ז שעה"צ סקו') ותרצ"א (שעה"צ סק"ט) ותרמ"ט (סקל"ו) ועוד, משמעו שכן מברכים, ומלבד לאהרן והג' חיד"א ומה מצאתי למי מהאחרונים המפורסמים שאנו נמשכים אחריהם שיכתוב שלא לברך, ובודאי שבצירוף והר"פ או דעת מרן שאין להחמיר.

הסב"ל נגד מרן: וביעקר הנדון לו סב"ל כנגד מרן, יש לעורר מהירושלמי ברכת פ"ו ה"ה דף מס. (זו בנד"מ) שנראה שאין שום ענין להחמיר ולהמנע מלברך כנגד דעת רבו, שהרי שנינו שם שרב הונא נמנע מלאכול תמרים לאחר המזון ורק אכלם עם הפת, והיה ר"ב רב אבא סבור שטעמו בזה הוא געוש שר"י רב נחלקו אם יש לברך על תמרים הבאים לאחר המזון [וע"כ אכלם עם הפת יחדיו שבכה"ג לכי"ע א"צ לברך ושלא להכנס לתוך פלוגתא], ותמה עליי שהלא לדעת רבו דהיינו רב רשאי לברך עליהם אחר המזון, וא"כ מפני מי על אכלם או בברכה כדעת רבו והפסיד כתב אך את הרב"כ עליהם ע"ש. ומבואר לאהרן כיוון שולדעת רבו רשאי לברך, שוב אין לחוש לברכה לבטלה כלל אפי' בתורת ענין ומידת חסידות, דאם לא כן מה מצא"ר חייא להפליא על הנגהת ה"ה בזה שנמנע מהלכנס בסכר המחלוקת שחשש לדעת ר"י. וכיו"ב מבואר בפסחים ק: וע"כ רימיה בר אבא בירך על סמך הוראת רבו [וע"ש בראשונים שנראה שנהג כן מכח היותו תלמידו ולא מסברת לבבו]. ואף שיש לחלק בההיא דירושלמי דשאני רב הונא שהיה תלמיד מובהק של רבו, כמו שדייק הגריח"ס שליט"א בספרו שם בצללא [עמ' רע"ז] מה שבכ"מ פרוכים מדברי ה"ה כמו מדברי רבי עזמב, וע' רא"ש פ"ק דערובין סי' ז' ורש"ש שם (ולא זכור לי כעת מקום שפליג ע"ד רב), מ"מ לא מצינו מקור ברור לחלק בין רב מובהק שרוב חכמתו הימנו לבין קבלת הוראות פוסק מסוים שאז אפשר שאין דינו כרב גמור (כמו שקובל לקרות שקבלו הוראותיו ותורת ספק), ועקין מ"ש הרשב"א דרשאי לחלוק על אותו פוסק שקבלו דבריו והוראותיו דאינו כרב גמור על"ש, והסברא נותנת דלא שייך רב לחצאין, והראשונים למדו את דין קבלת הוראות הפוסק מדין מר' אליעזר וכ"ז רבני מקומו בודאי היו שבושגדיים להוראות שבעוד שאין כמותו שאין למעלה ממנו, ודברי הרשב"א שכתב שאינו כרב גמור הינו דוקא לגבי זה שאין מקילים כבודו אם יעו"ש שלא כמוהו כיון שסו"ס הוא אינו נמצא במקום בתורת רב קיים. וג"כ ע' בתשב"ץ ח"ב סי' רע"ב אות ז"ג בע"כ שכתבם שקבלו עליהם לעשות מעשיהם כרב מסוים, כל הפוסק במקום ההוא כנגדו ה"ז נחשב טעות דברב משנה וגרע מהפוסק כנגד סוגין דעלמא, דכח הרב והחייבו לעשות כדבריו אלים טעו, ואף בדבריו מתבאר כנ"ל שהוראות רב כמקומו לאמיתו עד מאוד, ובן שהוא בין החיים ובין פוסק שנהגו לעשות כמוהו (אף שישנם דברים שהמנהג דלא כותיה כדמשמע מסימנית דבריו שכייל כללא בזה [ובאתריה דהתשב"ץ גופיה על אף שקבלו עליהם הוראות הרמב"ם ברוב הענינים, כמו שייזו מעט כמ"ש בתשב"ץ במק"א], ובודאי נתכוון בתשו' אהל משה לציווי תליתאה סי' ט' אות ה ואות ו) ובתשו' בית אב"י (ח"א סי' כא), ובוה יש לפרש דעת האחרונים הנ"ל, שכתבו דאין איסור מצות חבילות, שכמשה אחת ממארייתא ואחת מדרבנן, כי הנה המג"א (סי' ס סק"ג) כתב בשם הרדב"ז (סי' לד) דמצות דרבנן א"צ כוונה, על"ש. וכ"כ הפרי"ח (סי' תפט ס"ד) בדעת מרן הש"ע, וכ"כ האד"ר (סי' ב' ד' ע"ב), גם הגאון מהר"י טייב ס"ז א"ר השלחן (שם) וס"ק (שם כן ס"ד ע"ב), וע"ש. וכ"כ עוד הראשונה ובתשובה אחרת הארכתי בזה, וא"כ אין קפידא במה שלבו אינו יכול לכיון גם למצוה דרבנן, שהרי אינה גריכה כוונה, וממילא אין בזה איסור של מצות חבילות, ושבו ראיתי שכ"כ בתשו' שרגא המאיר (ח"א סי' קד"ה הא), על"ש. אולם איתר שחמלה יש להענין על דברי האחרונים הנ"ל, דאם איתא שכוננת התו' לדין מצות צריכות כוונה, א"כ נראה דלמ"ד מצות א"צ כוונה, אין איסור לעשות מצות חבילות. ומעתה יש לתמוה, אמאי בכל דוכתי דשקיל וטרי הש"ס אם מצות צריכות כוונה, לא מייית ראיה מהא דאמרינן דאין עושין מצות חבילות, דש"מ דמצות צריכות כוונה, שהרי כל הטעם שאין עושין מצות חבילות, היינו משום שמצות צריכות כוונה, ואין אדם יכול לכיון לשתי מצות כאחת, וכמכ"ש האחרונים הנ"ל, ושוב ראיתי בתשו' מהרי"ל דיסקין (כתבים סי' יח אות ה) שכתב דאין לומר דכוונת התו' לדין מצ"כ, דא"כ למ"ד מצות א"צ כוונה עושין מ"ח, וזו לא שמענו. עכ"ד. אמנם יש ליישב, שהרי אף למ"ד מצות א"צ כוונה, אינו אולי לענין בדדעיבע"ז יצא יד"ח, אך לתכתילה לכי"ע צריך כוונה, ומבואר בלשון הרשב"א שברכות דף ג' ע"ב. וכ"כ המאירי בהקדמה לבית הבחירה (ד"ה וכבר בארנו), וכ"כ רבינו יונה בריש ברכות (ד"ה ואיפסיקא), וכ"כ בתשו' כתב סופר (א"ח סי' ס"ס קז) בשם ראשונים. וכן פסק המש"נ"ב (סי' ס' עוק"י), וע"ש. וא"כ הרי פטנו דאנ"ל בענין מצות חבילות, אין עושין מצות חבילות, כיון דלכתחילה לכי"ע צריך כוונה, ועיין בתשו' שרגא המאיר (ח"א סי' סב), וצ"ע. ובר מן דין ש' לרחות טענת הגרי"ל, לפשט"כ בס' גוגי ישי (מערב לא אות לב) וז"ל, דמש"כ בממ"ק הדטעם הוא משום דבעינין שיהא לבן מיליב למצוה אחת, לא מלצוה לומר דמשום אה טעמא בלחוד הוא דאמרו אעמ"ח ולאו משום טעמא דמחזו עליה כמשא, אלא דס"ל דהא דאעמ"ח הוה מחיני תרי טעמי וכו', ולהכי בהני סוגי' דפי' ע"פ אע"ג דליכא התם להאי טעמא דיהיה לבו פנוי

מכתבים ותגובות | קמה

תבילות, או משום שצריך לכיון רק לשם מצות בדיקת חמץ ולא לשם דברים אחרים, או משום שצריך להתרכז טוב בבדיקה.

אם יש מצוה בחיפוש אבידה כדי להשיבה לבעליה

א) **ובהשקפה** ראשונה לא ידעתי מה מקום יש לדון בזה משום דינא דאין עושין מצות תבילות, הרי בשעה שמחפש את האבידה עדיין אינו מקיים שום מצוה, וגם בשעה שמוצא אותה ומרים אותה, לכאורה עדיין אינו מקיים מצות השבת אבידה עד שמחזירה לבעליה, וא"כ לא הוי מצות חבילות כלל. אולם באמת יש להעיר בזה מרא דאתא בב"מ דף ל ת"ר והתעלמת פעמים אשתה מתעלם וכו', הא כיצד כהן והיא בבית הקברות וכו', למאי אצטרך קרא אולימא לכהן וישא בבית הקברות, פשיטא האי עשה והאי עשה וישא, ולא אתי עשה דחתי את לא תעשה ועשה, ע"כ. וכתב הנמוקי יוסף שם (דף טו מדפי הר"ף) וז"ל, ועל האי דאמרינן דין עשה דוחה עשה ולא תעשה, איכא דמקשו. למה ל' מהאי טעמא, תיפ"ול דאפילו ליכא גבי טומאה אלא לאו גרידתא, לא דחי ליה דעת אבידה, דלא קיי"ל דאין דחי ליה אלא כגון מילה בברעת וסדין בציצית, בדדעינדא דקא ערף ליה ללאו קא מקיים ליה לעשה, אבל הכא אפילו עומדת על פתח בית הקברות, כי מטמא עבר ליה ללאו, ולא מקיים ליה לעשה עד דמחדר ליה למרה וכו'. והרוב"ר ז"ל תירי דהכא לא בשעת דעבר אלא קיים העשה במילה בצרעת. דהא מתעסק הוא במצוה השבה בשעת עקירת הלאו, ואע"פ שלא נגמרה מה בכך, גם מצות מילה לא נגמרה עד דפרע, דקיי"ל מל ולא פרע כאילו לא ע"ל וכו'. וכו'. ומבואר שכתב משעה שנכנס לבית הקברות כדי להגביה את האבידה ולהשיבה לבעליה, נחשב שעוסק בקיום מצות השבת אבידה. ולפי"ז י"ל דה"נ נחשב שעוסק במצוה משעה שחפשה את האבידה בביתו, ואפילו שעדיין לא מצא אותה, כיון שעוסק במציאתה והחבתה לבעליה, וכעו"ז יש להעיר מהא דאתא בב"ק דף קו ז' ע"ל, ותימה מאי פרך, והלא אין עושין מצות חינם דמי, רב יוסף אמר כשומר שכר דמי, רבה אמר כשומר חינם דמי, מאי נהאק קא מטי ליה, רב יוסף אמר כשומר שכר דמי, בההיא הנאה דלא בעיא למיטבי ליה ריפתא לעניא הוי כש"ש, וכתבו התו' שם וז"ל משוב לעשות במצוה. ודוקא בשעה שמתעסק בה כגון שוטח לצורכה, או משום עסק שצריך לה לאבידה, אבל בשביל שאבידה בביתו לא לפטר מלמיתב ריפתא לעניא, כיון שיכול לקיים שתיהם, כדמוכח בסוכה דלא נפק"ל מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דוקא אפי' שאינו יכול לקיים שתיהם, ומבואר הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו ויצצית בגדו ומוזוה בפתחו יפטר מן המצות. עכ"ל. ומבואר שאפילו בשעה שמתעסק באבידה בביתו, נחשב עוסק במצוה, אע"פ שעדיין לא השיבה לבעליה. ואמ"כ י"ל דה"נ חשיב שעוסק במצוה שעתיד אבידה בשעה שמתעסק בה, אותה בביתו, אפילו שעדיין לא מצא אותה. ומעתה י"ל שאם מכיון ששרי כבר בשעה שחפשה את האבידה, נחשב שעוסק בקיום מצות השבת אבידה.

אין לאסור בזה משום מצות חבילות מכמה טעמי

ב) **והנה** כבוסה דף ח איתא אין משקין שתי טטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי געלות כאחת, לפי שאין עושין מצות תבילות חבילות. ע"כ. ופרש"י שנראה כמי שהיו עלוי למשאוי וממהר לפרוק משאו. ע"כ. וכתבו התו' שם ז"ל, תימה מאי פרך, והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיחוי עליה כמשא, היינו משום דמיחוי כמשאוי שממה לפרוק מעליו. וכו' פריש רשב"ם בפסחים דף קב ע"ז ע"ב דה"נ (וכ"כ פ"ה ד"ה כ"ה) פריש שאין) כתבו דהטעם שאין עושין מצות חבילות, משום דבעינן שהיא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפיה עצמו הימנה. ע"כ. ולאורה כוונתם לדינא דמצות צריכות כוונה דאמרינן בברכות דף ג, והרי אין אדם יכול לכיון לצריכות חבילות, כדאמרינן בהראב"ד (י"א פ"ה ארומה ה"ג). ואף אם כיוון לשני דברים כאחד לא מהני, וכמש"כ בהגהות מע"ב פ"ה ג), ע"ש. וע"ע בתשו' בצל החמה (ח"ד סי' מא), ולכן אסור לעשות מצות חבילות. וכן ראיתי בתשו' בית שיערים (א"ח סי' נג) שכתב שכוננת תו' לדין מצות צריכות כוונה. ע"ש. וכ"כ בתשו' שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' מה) ובתשו' צבי תפארת (סי' פב) ובתשו' שארית יהודה (א"ח סי' טט), וכ"כ בהגהות מהרש"ם דהתשב"ץ דל. וכ"כ בתשו' אבן עזר (כתבים סי' ח"א סי' ט) ובתשו' דברי יציב (אהע"ז סי' קיג) ובתשו' אבני חפץ (סי' טו). ע"ש. וע"ע בתשו' אהל משה (ציווי תליתאה סי' ט' אות ה ואות ו) ובתשו' בית אב"י (ח"א סי' כא), ובוה יש לפרש דעת האחרונים הנ"ל, שכתבו דאין איסור מצות חבילות, שכמשה אחת ממארייתא ואחת מדרבנן, כי הנה המג"א (סי' ס סק"ג) כתב בשם הרדב"ז (סי' לד) דמצות דרבנן א"צ כוונה, על"ש. וכ"כ הפרי"ח (סי' תפט ס"ד) בדעת מרן הש"ע, וכ"כ האד"ר (סי' ב' ד' ע"ב), גם הגאון מהר"י טייב ס"ז א"ר השלחן (שם) וס"ק (שם כן ס"ד ע"ב), וע"ש. וכ"כ עוד הראשונה ובתשובה אחרת הארכתי בזה, וא"כ אין קפידא במה שלבו אינו יכול לכיון גם למצוה דרבנן, שהרי אינה גריכה כוונה, וממילא אין בזה איסור של מצות חבילות, ושבו ראיתי שכ"כ בתשו' שרגא המאיר (ח"א סי' קד"ה הא), על"ש. אולם איתר שחמלה יש להענין על דברי האחרונים הנ"ל, דאם איתא שכוננת התו' לדין מצות צריכות כוונה, א"כ נראה דלמ"ד מצות א"צ כוונה, אין איסור לעשות מצות חבילות. ומעתה יש לתמוה, אמאי בכל דוכתי דשקיל וטרי הש"ס אם מצות צריכות כוונה, לא מייית ראיה מהא דאמרינן דאין עושין מצות חבילות, דש"מ דמצות צריכות כוונה, שהרי כל הטעם שאין עושין מצות חבילות, היינו משום שמצות צריכות כוונה, ואין אדם יכול לכיון לשתי מצות כאחת, וכמכ"ש האחרונים הנ"ל, ושוב ראיתי בתשו' מהרי"ל דיסקין (כתבים סי' יח אות ה) שכתב דאין לומר דכוונת

וכו', אכתי איכא משום מ"ח מהטעם האחר דמחזו עליה כמשוי. עכ"ל. ומבואר דאף היכא דל"ש הטעם שיהיה לבו פנוי, מ"מ אכתי אסור לעשות מ"ח מטעם המשאוי. וכ"כ בתשו' בית שערים (שם). ע"ש. וא"כ הרי גם למ"ד מצות א"צ כוונה, יאסר לעשות מ"ח, מטעמא דמחזו כמשאוי. אולם אכתי יש להעיר על דברי האחרונים הנ"ל, שהרי דאין עושין מצות חבילות אינו לעיכובא, וכמש"כ המאירי בשרייה שם. וכן הסכימו הרבה אחרונים. ומאידך דין מצות צריכות כוונה הוא לעיכובא, וכמו שפסק מרן בש"ע (סי' ס"ד). ע"ש. [ובתשובה אחרת כתבתי בזה. ואכמ"ל]. ומעתה נראה, דבין לפי הטעם שממרה לפרוק משאו, ובין לפי הטעם דמצות צריכות כוונה, בנידון דידן אין לאסור משום חבילות. דכיון שאינו חיביב לחפש את האבידה בביתו, א"כ אפילו אם מקיים מצוה בחיפוש האבידה, מ"מ לא חשיב מצות חבילות, וכמש"כ המגן אברהם (סי' קמז ס"ק א') דאין איסור מצות חבילות אלא בשתי מצות של חובה. ע"ש. ומבואר שאם מצוה אחת חובה ומצוה אחרת שרות, אין בזה איסור מצות חבילות. וכן מבואר במחצית השקל (שם) שכתב לבאר דברי המג"א, דכמה שאין עליו חובה, לא הוי כמשא. ע"ש. וא"כ נראה דגם כשמצוה אחת אינה חיוביב, ל"ש מצות חבילות, דהא גם ככה"ג לא מיחזו כממרה לפרוק משאו. שהרי אין מוכרח לעשות המצוה שאינה חובה. ואמנם מצאתי להגאון רבי פנחס עפשטיין בס' מנחה חריבה בסוטה דף ח (בהערה ד"ה ובתוספתא, דף לב) שנסתפק בזה בדת המג"א. ע"ש. אולם לפע"ד נראה פשוט כמו שכתבנו. וכן מבואר ר"כ בשבילי דוד (סי' קמז ס"ג אות ב'). דגם כשמצוה אחת חיובית ומצוה אחת אינה חיובית, ל"ש איסור מצות חבילות. ע"ש. וכ"כ בתשו' דברי סופר (ח"א סי' ד'). וכן מבואר בס' אור לציון (ח"א פכ"א במקורות אות כז). ע"ש. וא"כ ח"כ ח"כ שאינו חיביב לחפש את האבידה בביתו, לא חשיב מצות חבילות. ובר שני דין נראה, שהרי כבר האריכו האחרונים, שכל האיסור של מצות חבילות היינו דוקא בשתי מצות אחריותא, אבל אם מקיים שתי מצות כמעשה אחד, אין בזה משום מצות חבילות. וכן העלתו בעה"כ בתשובה אחרת. וא"כ ה"נ כיון שמקיים את שתי המצות במעשה אחד של החיפוש, אין בזה משום מצות חבילות. ועוד נ"ש, לומר, דאף שכתב כמה אחרונים, שכל האיסור של מצות חבילות היינו דוקא בשתי מצות אחריותא, אבל אם יש מצוה אחת דאוריותא ואחת דרבנן, אין בזה משום מצות חבילות. וא"כ י"ל דאע"פ שהשבת אבידה היא מצוה דאוריותא, מ"מ כיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, דהא דמאוריותא בביטול כ"עלמא גמי, כ"ה בזה משום מצות חבילות. וע"כ בתשו' יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה אות ג'). ואכמ"ל. ועוד יש לזכר בזה לפמש"כ הגאון מהר"י אלגאזי בס' קהלת יעקב (ריש ח"א), דהא דאעגמ"ח הוא דוקא בשתי מצות המתחילות ונעומת שתיהן בבי"א, אבל אם גמר קיום מצוה אחת מנשך אחר גמר קיום המצוה השניה, אף שהתחיל בשתי בבי"א, ל"ח מצות חבילות הדחל הולך אחר החיתום. והוא בתשו' מנחת יצחק (ח"ט סי' קיט). ע"ש. וה"נ קיום מצות השבת אבידה אינו כמתיים יחד עם דברים אחרים, שהרי צריך להשיב את האבידה לבעליה. ועוד נראה, שהרי הבאנו לעיל בשם האחרונים בדת התו', דהטעם שאין עושין מצות חבילות, היינו משום דמצות צריכות כוונה, ואדם אינו יכול לכיון לשתי מצות יחד. וא"כ י"ל דכל האיסור לעשות מצות חבילות, היינו דוקא במצות שיעקב המעשה, דכיון שצריך כוונה בשעת קיום המצוה, אינו רשאי לעשותם חבילות. אבל במצות שיעקב החתואה, אין איסור לעשותם חבילות, שהרי אין הכוונה מעכבת בהם, וכמש"כ האחרונים. וא"כ ה"נ אין לחוש משום מצות חבילות, שהרי מצות שיעקב עיקרה החתואה, שהבית יהיה בדוק חמץ, וגם מצות השבת אבידה, אפילו אם נאמר שמיקיים מצוה בחיפוש האבידה, מ"מ עיקר המצוה היא שיחזיר את האבידה לבעליה, ובפרט דהוי מצוה שבין אדם לחבירו. וכן הלום ראינו ליידי אחרות ג' בתי מתניהו ובאוי שליט"א בס' בית מתניהו (ח"א סי' מא אות ג'). שכתב דאין לחוש בזה משום מצות חבילות. דאדם משום שיעקב המצוה היא החתואה, ושכן כתב ביכזה ב"ה האדו"ת בתשו' מענה אליהו (ס' מג). ועוד משום ההשבת אבידה הוי מצוה שבין אדם לחבירו, ובהו ל"ש מצות חבילות. ע"ש. וכ"כ בספר מועדי הגרי"ח (ח"ב תשובה צט) בשם מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א. וכיון שמקיים מצות השבת אבידה ממילא בשעה שברך את החמץ, אין לחוש משום מצות חבילות. ע"ש. וע"ע בתשו' אבני דרך (ח"ט סי' נח) ובס' גם אני אודך (תשובות הגר"ד משה חליוה, ח"א סי' כ').

אם יש לחוש שלא יבדוק את החמץ כמו שצריך

ג) **אמנם יש מקום בראש לומר**, דאע"פ שאין לחוש בזה משום מצות חבילות, מ"מ אינו רשאי לחפש גם אבידה תוך כדי הבדיקה, כי צריך לחיובין לר' לשם המצוה שיוספק בה עתה, ולא להתעסק בדברים אחרים. ועוד יש לומר, ש"כ יחפש אחר האבידה, א"כ יש לחוש שלא יתן אל לבו לחפש את החמץ כמו שצריך, כי לבו יהיה טרוח במציאת האבידה ולא במציאת חמץ. אולם יש להוכיח מדברי הגמ' בפסחים ד' ח דאין לחוש בדבר כלל, ולא אמרינן התם תנא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחרוץ ולסדקין לבדוק מפני הסכנה, מאי סכנה, אי נימא מפני סכנת עקרב, כי משתמש היכי אישתמש, אבל צריכא דנפל (אם נפל הבנין אין מחייבין אותו לבדוק את גל אבנים אלא למראית עין, אבל לא להכניס ידו ביניהן. רש"י). אי נפל למא' לן בדיקה, והתן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער, התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו, הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו. והא אמר רבי אליעזר שלוחי מצוה אינן ניוקון. אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט (קודם לכן) ואתי לעיוני בתריה (וכיון דמתכוין אין למטח, לאו שלוחי מצוה הוא ניווק, רש"י). וכה"ג (דמתכוין למצוה ולצרכו לאו שלוחי מצוה הוא, בתמיה. רש"י) לאו מצוה הוא, והנתיא האומר סלע זו צדקה בשביל שיהיה בני או שאיהו בני העוה"ב, הרי זה צדיק גמור (בבבא זוה, ולא אמרינן שלא לשמה הוי עושה, אבל קיים מצות בורא שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו.

רש"י) והנה לכאורה משמע מדברי רש"י הנ"ל, שרק אם מתכוין גם למצוה וגם להנאת עצמו, הוי צדיק גמור, אבל אם לא נתכוין למצוה כלל, ואינו נחשב צדיק גמור, ואולי אפילו לא קיים מצות צדקה כלל [ובהו ניחא קושיית התו' (שם ד"ה שיוכה) מהא דתנן (אבות פ"א מג') אל תהיי עבדנין המשמטין את הרב על מנת לקבל פרס. ע"ש. ולפי דברי רש"י, ניחא, כי יש לומר דשאני התם שמתכוין רק כדי לקבל שכר, ולכן אין לעשות כן, אבל אם מתכוין גם לשם מצוה בני להנאת עצמו, הרי זה צדיק גמור. מיהו לכאורה י"ל דמזה שהתו' לא תניצו כן, יש להוכיח דס"ל דאפילו אם נתכוין רק להנאת עצמו [ולא התחרט על צדקה ששעה עם לא באה לו הוטבה]. הרי זה צדיק גמור. [וע"ע]. ועמק שיש להעיר על דברי האחר מר"ש לנדא בס' אהבת ציון (דרוש י' דף טז ע"ד) שכתב שבעשיית צדקה המעשה עצמו מועיל אף בלא מחשבת מצוה, וכדאמרינן האומר סלע זו צדקה על מנת שיהיה בני הרי זה צדיק גמור. וע"ש מה שביאר בזה

בשם אביו הגאון נודע ביהודה. והובא בתשו' יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כט אות ה). ע"ש. [ובתשובה אחרת כתבתי בזה]. אולם יש לומר, דלעולם מקיים מצות צדקה אפילו אם לא נתכוין למצוה כלל, אלא דמה שנראה מדברי רש"י הנ"ל, דהיינו דוקא אם נתכוין גם למצוה וגם להנאת עצמו, היינו כדי להחשב צדיק גמור, אבל לקיים מצות צדקה, סגי בנתינת צדקה, ואפילו אם לא נתכוין למצוה כלל]. דילמא בתר בדיקד (וגמר את כל המצוה. רש"י) אתי לעיוני בתריה. ע"כ. ומבואר דרשאי אפילו לתחילה לכיון להנאת עצמו בשעת קיום המצוה, ולכן רשאי לחפש דבר שאבד לו בשעת הבדיקה, ולא חיישינן שמא יהיה טרוח במציאת המחט, אלא אמרינן שיתן לבו לזה ולזה. ואמנם רבנו חננאל שם פירש דברי הגמ' וז"ל, ופרקינן חיישינן דלמא מסח דעתיה מבדיקת חמץ לגמרי, ואינו מחפש אלא על המחט, שאין שם מצוה להגן עליו. עכ"ל. וא"כ ה"נ יש לחוש דלמא יהיה עסוק רק בחיפוש אחר האבידה, ולא אחר חמץ, ולא ירוח כלום בבדיקה. אולם י"ל דדוקא לענין מחט איכא למיחש להא, כיון שהוא דבר קטן, וצריך עיון ובדיקה אחריו, ולכן יש לחוש שיהיה מרוכז רק בחיפוש אחר המחט ולא אחר החמץ. אבל אם אבד בביטו דבר אחר, נראה שאין לחוש לזה, שהרי יכול לחפש אחר החמץ, ועל הדרך נמצא גם את האבידה. ובפרט ששבטרי רש"י נראה דלא חיישינן לזה, אלא חיישינן שמא אחר שיגמור לבדוק, יחפש אחר המחט, ולכן לא חשיב שליח מצוה. וכן פירש הטור (סי' תלג). וכ"כ מרן בש"ע (שם ס"ח). וע' במנשכי"ם (שם ס"ק לו). ולכן ה"נ אין לחוש. וכן יש להוכיח ממש"כ הרמ"א (סי' תלב ס"ג ו"ל, ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה "מהר"י ברין), ומיהו אם לא נתן אל כעב, דדעת כל אדם על הברכה בערך א"ם נמצא (כל בו). ע"כ. וככ"כ פרי עץ חיים (שער כל סוף פרק ז) וז"ל, דע בנינן הביעור, שצריך להניח קודם הביעור, עשרה פתיתי חמץ לבערם. ולכן שורפין ומבערין אותם מן העולם, שהם כנגד י' תרין דמסאבותא. עכ"ל. וע' בס' מור וקציעה (שם). וכבר נהגו להניח הפתיתים בתוך עטיפת נייר, כדי שלא יתפוררו. וא"כ בס' חזון עובדי' (פסח ח"א עמ' לו). וע"ע בתשו' יוען הכהן (ח"א סי' לג). ומוכח דלא חיישינן שמא יחפש רק אחר הפתיתים העטופים, ולא אחר שאר החמץ, אלא אמרינן דכיון שאחפש טוב את החמץ, ימצא גם את אותם פתיתים, והוה יהיה לו לסמן שבדק טוב. ולכן צריך להד"נ אף לחוש בדבר, ולכן יהיה לחפש גם את האבידה תוך כדי הבדיקה. וגדולה מזו נראה, דהא התם לא אמרינן שמא תאבד לחבירו מחט ואתי לעיוני בתריה, ונראה דהיינו משום שאם אבד לחבירו הוה פשיטא ליה דחשיב מצוה, ונראה דהיינו מתעסק במצות השבת אבידה תוך כדי בדיקת החמץ, ורק אם אבד לו, דליכא מצוה במציאת במחט, ביחד עם מצוה שלוחי מצוה, כיון שמתכוין להנאת עצמו ביהודי עם המצוה. ואמנם הכאורה יש להעיר עבדו הגמ' בפסחים הנ"ל, דהנה בירושלמי בשבת (פ"ג ה"ו) איתא ר' יוסי בר' בון בשם רב הונה, ראה תינוק מבועבע בנהר, ונתכוין להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו מותר, ר' יוסי בר' בון בשם רב הונא, ראה מקפק בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרוח של זאובים עמו מותר. וכן מבואר במתנין הלכתיון להעלות דגים עם התינוק, וכתב הר"ן שם (דף לח מדפי' הר"ף) בביאור דברי הירושלמי, שבענין פיקוח נפש אפילו אם מתכוין למלאכת הרעות עם מצוה מלאכה של פיקוח נפש מותר, והיינו משום שהיא מלאכת מצוה וחובה היא עליו, לפיכך אע"פ שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת, התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפיקוח נפש המוטלת חובה עליו. עכ"ד. ומבואר שכל שם ההתירו לכיון להנאתו בשעה שעושה מלאכה ממשו פיקוח נפש, הוא כדי שלא ימנע עצמו מפיקוח נפש. וא"כ אם אינו פיקוח נפש, אינו רשאי לכיון להנאתו ביחד עם קיום המצוה. וגדולה מזו יש להעיר לדעת הסוברים שאסור לכיון להנאתו אפילו בעושה מלאכה משום פיקוח נפש. וכ"כ הלחם משנה (פ"ב משבת ה"ז) בדת הרמב"ם. וכן מבואר בס' ערוך השלחן (סי' שכח ס"ח). וכ"כ המאירי ביומא דף פד ע"ב בדת הירושלמי הנ"ל, דהא דאמרינן מותר, פירושו פטור (אבל אסור), כי לתחילה דאי כל שמצריך כוונת איסור עם כוונת היתר אסור. ע"ש. וע' בס' חזון עובדי' שנת' ש"ה (עמ' ג' שם), ומה שכתבתי בעה"כ בתשובה, שברך לו נדפסה בס' גם אני אודך (מתשובותי, ח"ג סי' טו), ולכאורה יש להעיר ע"כ מדברי הגמ' בפסחים הנ"ל, דרשאי לכיון גם להנאת עצמו בשעת המצוה. והנה באמת לא קשיא מיד, דשאני היאה דפסחים דליכא שום איסור בדבר אם מכיון להנאת עצמו, ומשו"ה אמרינן דכיון שמתכוין גם למצוה, חשיב צדיק גמור אף שמכיון גם להנאתו. אבל התם דלא איה פיקוח נפש בדבר, הרי אסור לו לעשות את אותה מלאכה, וכיון שמלאכת מחשבת היאה תורה, אינו רשאי לכיון לכך לתחילה. וע"כ בתשו' יביע אומר (ח"ו אהע"ז סי' יד אות ז) ובס' מאור ישראל בפסחים שם.

ד) **המורם** מכל האמור שאדם שרואה לחפש אבידה שאבדה לחבירו בביתו, תוך כדי בדיקת חמץ, ולקיים בזה מצות השבת אבידה, רשאי לעשות כן, ואין לחוש בדבר כלל. הנהלג"ד כתבתי והיעב"א.

משה שמואל דיין - מח"ס חמדת משה - בני ברק
בין ברכת לבנה ולא ראה הלבנה אם יצא

ראיתי בגליון אליבא להלכתא גליון פ' עמוד ק"ג, מה שהאר"ך הגאון רבי משה חליוה שליט"א הביא שם שבירך על ברכת הלבנה, ולאחר מברכה נזכר שלא להלכה, ע"ש, והיות שהארכת בזה בתשובה בס"ד להרה"ג המפורסם לשו"ת מוכזה הרבים רבי גמליאל הכהן ריבנוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש של המועדים. אמרתיו להביא כאן לזיכוי הרבים. הנה משי"כ לדון במי שבירך ברכת לבנה ביחד עם הציבור, ולאחר מברכה נזכר שלא ראה הלבנה, אם יצא יד"ח.

א. אם הראיה מעכבת

בירושלמי ברכות פ"ט ה"ב, הוראה את הלבנה בחידושה אומר ברוך מחדש חדישים, ע"ש. וכ"פ בשו"ע או"ח סי' תכו"ט ס"א, הוראה לבנה בחידושה מברך אשר במאמרו ברא שחקים, וכן הרמב"ם פ"י מברכות ה"ט, הוראה לבנה מברך וכו', ע"ש. ולכאוי מדאמר"י הוראה ל"ל שהוא לעיכובא ובעי לראות בפועל, דהוי ברכה דתליא בראה, ואולם בגמ' סנהדרין מ"ב ע"א איתא דא"ר יהודה ברוך וכו' אשר במאמרו ברא שחקים ע"ש, ולא הוזכר בלשון הירושלמי הוראה לבנה בחידושה מברך מחדש חדישים, וצ"ע משי"כ הבאר הגולה סי' תכו"ו שם ע"ד השו"ע, הוראה לבנה בחידושה מברך, כתב מימרא ד"ל שיש ע"ד השו"ע, הוראה לבנה בחידושה מברך, כלל במימרא ד"ר יהודה לרוב סנהדרין מ"ב, ומעיינן בגמ' של לא הוזכר בכתב בדברי ר' יודאן שהוראה לבנה מברך, אלא רק נוסח ברכת לבנה, וביותר צע"ג דברי הביאור הלכה סי' תכו"ו שם שכתב בתו"ד בשם הרי"ב ז', דהא אמר ר"י הוראה לבנה בחידושה ע"ש, ובגמ' בסנהדרין שם לא הוזכר כלל לשון הוראה לבנה מברך, ולכאוי כן

מוכח ממה דלא מובא ברכת הלבנה בפרק הוראה בברכות, וע"כ דאין ברכת לבנה תליא בראה דווקא, ואף כשיבירך ולא ראה יצא יד"ח, ואולם מהירושלמי דאיתא הוראה לבנה בחידושה, לכאוי ס"ל שהראיה מעכבת וכ"פ הרמב"ם והשו"ע, וא"כ אם בירך ולא ראה לא יצא יד"ח, דהראיה מעכבת, וכן הירושלמי שם הזכיר הוראה את הלבנה בפרק הוראה בברכות, ולכאוי ס"ל דברכת הלבנה תליא בראה, וואם לא ראה ובירך לא יצא, ושו"ר להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס סנהדרין מ"ב, שהוכיח מהר"ף ברכות מ"ח מדפי' הר"ף שהביא ברכת לבנה בין שאר ברכת הראיה, דע"כ ס"ל שהוא מברכת הראיה ע"ש.

סומא אם מברך

אולם המג"א סי' תכו"ט ס"א שם, הביא מתשו' רש"ל סי' ע"ז, דסומא חייב לקדש הלבנה, וכן המש"ב סי' תכו"ו סק"א שם, סומא חייב בקידוש לבנה כי ברכה זו נתקנה על חיידוש העולם, וגם הוא נהנה שאחרים מוליכין אותו על הדרך, ודומה ליצא המאורות ע"ש. וא"כ חזינן שס"ל להמהרש"ל דאף סומא שאין רואה חייב בברכת הלבנה, וע"כ שאין הראיה מעכבת בברכת לבנה, ואף שאין רואה הסומא חייב לברך. וא"כ עפ"י ד"ה מי שבירך על לבנה ולא ראה קודם שבירך יצא יד"ח, אולם בהגהת ריקע"א סי' תכו"ו ס"א, הביא דברי המוהרי"ק ש, דמלישנא הוראה משמע דסומא אין מברך ע"ש, הרי שס"ל דהראיה מעכבת בברכת לבנה דאמרו הוראה, וסומא שאין רואה אין מברך, וא"כ ביה"ח מי שבירך ברכת לבנה ולא ראה ולא לדברי המוהרי"ק ש, אולם הראיה מעכבת ולפמש"ג י"ל שבחכי פליגי הירושלמי והבבלי, שביירושלמי הנ"ל דציאת לשון הוראה הלבנה בחידושה, והוזכר בהדי ברכת הוראה ובהאדא עם שאר ברכת הראיה, ס"ל שברכת לבנה תליא בראה שהראיה מעכבת, ומשו"ה י"ל דאף אם בירך ברכת לבנה ונזכר אח"כ שלא אולם בבבלי לא הוזכר ברכת הלבנה בפרק הוראה, והוזכר במימרא דר' יהודה בסנהדרין מ"ב, והתם לא הוזכר כלל לשון הוראה לבנה, א"כ י"ל שאין הראיה מעכבת וגם סומא חייב לברך, וכ"פ המש"ב שם, וא"כ שפיר י"ל דאף אם בירך ברכת לבנה ונזכר אח"כ שלא ראה יצא יד"ח, דלא גרע מסומא שמברך אף שאין רואה, וכן ראיתי למחז"ל ראה"ח רבי שלום יצחק מורחי זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ד סי' י"ג אות ח', שכתב תללות אם בירך ולא ראה הלבנה, ה"ז תליא אם סומא מברך ע"ש, ומשי"כ בס' המאורות סי' ס"ח אם ה"ז סומא מברך ברכת לבנה, ובס' עטרות פו הל' ברכת הלבנה סי' ל"ה, הכהן ריבנוביץ סימן נ"ב ע"ש.

ושו"מ בתשו' אבן ישראל להגר"י פירש זצ"ל ח"ט עמ' צ"ד בנידון דידן, וכתב בזה"ל, לפי"ז פסקתי באחד שראה הקהל מקדישין הלבנה, ונתחבר עמהם וקדש גם הוא ולא ראה הלבנה, ושאל אם יצא, ואמרתו דלא גרע מסומא שפסק המ"ב כהמהרש"ל דסומא שפיר יצא לברך, וגם בשרות' רבנא ר' אשיה ר' אשיה ע"ש, וכן מובא באבן ישראל על המ"ב סי' תכו"ו סק"א ע"ש, וכ"פ בס' הליכות שלמה תפילה פט"ו סעי' ג', קידש הלבנה ולא הביט בה בדעיבד יצא, ובדבר הלכה עם אות י"ד, כיון שעכ"פ בירך בזמן שנהנים לאורה אע"פ שלא נהנה בעצמו, וגם לא ראה חידוש הלבנה ע"ש. וכן בס' קידוש לבנה פ"ב סעי' י"א הביא כן מהגריש"א זצ"ל אם בירך לבנה ולא ראה יצא יד"ח ע"ש, וגם בשו"ת וישמעל משה ח"ג סי' ק"ח הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ אם בירך ולא ראה הלבנה יצא יד"ח ע"ש, וגם בשרות' רבנא ר' אשיה ר' אשיה ע"ש, וכן ברכת לבנה אף שלא ראה ע"ש, ובשו"ת אור לציון ח"ג פ"ד ס"ב שבדיעבד, אם בירך בלא להסתכל, אף שעבר הרבה זמן מאריתו לא יחזור לברך, ולדעת הרש"ל הנ"ל דאי ישמחני ע"ש, ומשי"כ בשו"ת אדרת נפתרות ליידי הגר"א רורי ח"ו סי' ל"ב ע"ש.

וראיתי בשו"ת שבת הלוי ח"ה סי' קכ"ה אות ד' שכתב בענין קידוש לבנה שבירך ולא הסתכל קודם על הלבנה, וכתב לפי דעתי פשוט שיצא, דהוראה לבנה בחידושה היינו שידע שנתחדשה, וכיון שבעינן ורחת מאיר לארץ כמש"כ הרמ"א שם, א"כ זה שמקדשה ע"כ הרגיש במאור הלבנה וזוירתה, א"כ אין הלך לקדשה, ואין בהטטה בה במיש מעכבת, ואי"ז ענין לסומא שפלפלו הפוסקים, או בגדיה הכיסוי של עננים שדברו מזה, דזרחת הלבנה וחידישה ואורה הנרגש בארץ היינו ראיתי חובה בחידישה. וכן השבב"ל שם, דאף אם האיש הזה לא הרגיש כלום בחידושה, ורק מנשך סתם אחריו המזון עם שהלכו לקדשה ולא ראה אותה, אעפ"כ דעתי שיצא, דהו"ל כאילו אחר אמרו לו שראה הלבנה בחידושה ומברך, ולא מביציא להמהרש"ל הנ"ל שהעיקר שהעולם הינו אדור הלבנה וסומא מברך, אלא אפי' לדעת הרדב"י שהובא שם, דבעינן מביט בלבנה משש כלשון הוראה לבנה בחידושה דווקא, מ"מ הו דווקא לתחילה לא לענין עננים מכוסים, אבל כשמאירה על הארץ ואחריו לא והרגיש ועפ"י מברך אין חושב דיעבד עכ"פ ע"ש, והנה בתחילה כתב השבב"ל שאי"ז ענין למח' אם סומא מברך, ולבסוף תלה בדברי המהרש"ל אם סומא מברך, וס"ל שלענין דיעבד יצא, וכן העיר ע"ד השבב"ל בזה בשו"ת באר שרים ח"ו סי' ל"ד אות ז' ע"ש, ולכאוי במהרה"ק ש"ל הנ"ל ססומא אין מברך, וע"כ סס"ל שהראיה מעכבת, א"כ מי שבירך ולא ראה לא יצא, וע"כ שו"ת דברי בניהו ח"ט סי' ס"ו ובס' הקשת בהלכה סי' כ"ה בענין סומא ע"ש, ומשי"כ בס' עולה מן המדבר סי' רכו"ט ס"א ע"ש, ובס' החודש והלבנה פכ"ז סי' ג'.

ובספרי מועדי הגרי"ח ח"ב תשו' כ"ה שאלתי למון הגר"ח קניבסקי, אם יצא יד"ח קידוש לבנה כשלא ראה הלבנה, ובירך כשהלבנה היתה נראית, והשיב ע"ז צ"ע, הרי שהסתפק בזה, אולם בס' נור החיים עמ' קע"ז השיב מרן ע"ז, שבדיעבד יצא, וכן הביא בס' ענפי משה ר"ח סי' ל"ז בשם מרן ע"ש, וכן בשו"ת וישמעל משה ח"ג סי' ק"ח בשם מרן שבדיעבד יצא ע"ש, וגם בס' ארח הכהלים מבעל השבט הקהתי עמ' תנ"ו שבדיעבד יצא אף כשלא ראה ע"ש, ועי' בס' ברכת איש פ"ג סי' כ"ה ע"ש, ובס' חידוש בחידושה עיונים סי' מ"א ובס' החודש והלבנה פכ"ז סי"ב ע"ש.

אמנם י"ל דהא קיי"ל בכ"ד דא"ר זירה ז"ל הוראו לבילה אין בילה מעכבת בה, וכל שאינו רואו לבילה מעכבת בה, ומובא בקידושין סי' ע"א וזכבימת ר' עובי' ונבדה סי' ע"ב ע"ב ומבמות"ח ע"ב ע"ש, וא"כ י"ל דאף למהריק"ש הנ"ל סס"ל ססומא אין מברך שאינו רואה, מ"מ י"ל דשאני וסומא דה"ל דהראיה מעכבת דאינו רואו לבילה שאינו יכול לראות, ואילו מי שבירך ולא ראה שהיה יכול לראות אין בילה מעכבת בו, ובזה"ל יכו"ע דאין הראיה מעכבת, שהיה יכול לראות, ומצאתי כן בשו"ת באר שרים ח"ו סי' ל"ד אר"ד ע"ש, וכע"ז בס' צורת הלבנה ס"ו ס"ז, בחולה שאין יכול לצאת לראות הלבנה אפי' דרך חלון, ואנשיה מעידים לו שכעת הלבנה במראה יפה, שיכול לברך אף שאין רואה, דלא גרע מסומא, וגם המהריק"ש יודה הכא שיברך, דשאני סומא דאין ראו לבילה, ולהכי בילה מעכבת בו היינו הראיה, ואילו כשיכול לראות אין הראיה מעכבת, דראוי לבילה אין בילה מעכבת, ועמש"כ בהך כלאא דכל

הראוי לבילה ובדיון סומא אם עולה לתורה בבית מתתיהו ח"א ס"ח אות כ"ט ע"ש.

ובתשו' רבבות ויובלות למו"ר הגר"א רגיבלאט זצ"ל ח"ב סי' שע"ה כתב אם בירך ברכת הלבנה ולא ראה הלבנה יצא, כמו שיכול לברך ברכת לבנה אחר עלות השחר ע"ש, והן אמנם שבשו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קצ"ט כתב דאפשר לברך ברכת לבנה אחר עלות השחר, אולם שו"ת ישל עבדי ח"ח ס"כ אות נ"ג כתב שלא יברך אחר עלוה"ש ע"ש, ומשי"כ בזה בס' חוט שני יו"ט חוה"מ בקובץ ענינים או"ח אות י"ב ע"ש, ובס' החודש והלבנה פכ"א סי' י"ג, ועי' בס' בירור הלכה ח"ג או"ח ר"ס תכו"ו.

ואחו"ד ראיתי בשו"ת דבר הודה ח"א פ"ו בנידון דידן, בבירך ברכת לבנה ולא ראה, וכתב לדקדק בספרי הגמ' בסנהדרין מ"ב הנ"ל, שלא הזכירה כלל שיש לראות את הלבנה קודם ברכתה, ולא ככל ברכת הראיה המבוארים בפ"ט דברכות, שציאת להדיא הוראה מקום שעושה נסים וכו', וכן מקום שצריך ע"ז, ועל הזיקק ועל הירעמים וכו', וא"כ מ"מ בגמ' סנהדרין לא אמרו הוראה, וע"כ רק בברכות, צריך לברך רק אחר שרואה שהברכה נתקנה על שרואה מקום שנקרר ע"ז או הרים וגבעות, ואילו בברכת הלבנה, אין הברכה כ"ה שרואה את הלבנה אלא על השלכנה התחדשה וע"ז יכול לברך אף שאין רואה, ולהכי לא הוזכר ברכת הלבנה עם שאר ברכת הוראה, וענ"ש דשוק"ט אם סומא מברך ברכת לבנה ע"ש, וכי"ב בשו"ת באר שרים ח"ו סי' ל"ד, וכתב ל"ה הגר"א בנצנאל, מי שבירך ולא ראה לבנה אם יצא, כמדומני שלא.

ב. ברכת רבנה מברכת השבח או הנהנין או המצוות

ולכאוי יש תללות אם בירך ברכת לבנה, ולא ראה אם יצא יד"ח, וכן סומא אם חייב לברך, ה"ז תליא בגדר ברכת הלבנה, אם הוי כברכת הנהנין על ההנאה מהאור, וכ"כ המהרש"א סנהדרין מ"ב ע"א, שברכת מחדש השבח בכל פעם, ומצאתי בס' מרגליות הים שהברכה זהו על מה שנהנה, סומא שאין רואה, וכן אם בירך ולא ראה, לא יצא יד"ח, דהברכה קאי על ההנאה. אולם ילה"ק אם הברכה הוי כברכת הנהנין, מ"ט אין מברך בכל יום שרואה הלבנה כמו כל ברכת הנהנין שמברך בכל פעם, ומצאתי בס' מרגליות הים סנהדרין מ"ב שם, דע"כ ברכת הלבנה ל"ה מברכת הנהנין דא"כ היה צריך לברך בכל פעם, וכי"ב בשו"ת דברי ישראל ח"א סי' ק"י אם מברכין ברכת לבנה פעם בחודש, ע"כ שהוי כברכת המצוות, ואם הוי ברכת הנהנין אין צריכים לברך בכל פעם שנהנים מהם ע"ש, וכן בכרכי יוסף או"ח ס"ח סק"ב, ובשו"ת חבלים בניעמים ח"א סי"א שברכת לבנה הוי מברכת המצוות ע"ש, ואמנם במחזיק

ברכה ס"ח סק"ב ד"ל שהוי ברכת השבח ע"ש, וכן בפרמ"ג פתיחה להל' בברכות ז', ה"ח, דברכת השבח אפשר לברך בישיבה מלבד ברכת הלבנה ע"ש, הרי שנקט שברכת לבנה מברכת השבח, וכן השיב מרן הגר"ח קניבסקי בספרי מועדי הגר"ח ח"ב תשו' ל"ג, אם ברכת לבנה הוי מברכת השבח או הנהנין או המצוות, והשיב ע"ז השבח, וכן השיב מ"מ תשו' הגר"ח ח"ב עמ' תשל"ה ע"ש, וא"כ עפ"ז שפיר י"ל דאף סומא שאין נהנה מהלבנה, וכן מי שבירך ולא ראה, יצא יד"ח הברכה במה ששייכח לה' על אור הלבנה, דאין הברכה על ההנאה דע"ז ר"ש שהראיה מעכבת ולא שבח על עצם בריאת הלבנה, ושפיר אין סומא מברך, וכן מי שלא ראה בשעה שבירך י"ל שיצא, ועי' בס' קדוש לבנה במילואים ס"ב מה שהאר"ך בנפק"מ הכני' אם ברכת לבנה מברכת השבח או ברכת הנהנין ע"ש, וכן בס' ברכת איש ח"א עהרה ז' ע"ש. ואמנם י"ל איפכא דאף אי ברכת הלבנה מברכת הנהנין, אם בירך ולא ראה יצא, שנהג בפועל מאור הלבנה, אף שלא הביט בה, ואילו אם ברכת הלבנה מברכת השבח, אין יוצא אא"כ רואה על מה שמשבח, וצ"ע.

ומו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"ו סי' י"ז פ"א שגאל ג"כ בנידון דידן, במי שלא ראה הלבנה בעת שבירך עליה, וכתב שבירך הלבנה אינה ברכת הנהנין שאם לא נהנה אין מברך, אלא היא ברכה על חידוש העולם, ולהכי אף סומא מברך וכמש"כ המש"ב, וא"כ שפיטא דאף מי שלא הסתכל בלבנה יצא, דלמעשה הרי נהנה מאורה כשהיא מאירה ע"ג קודקת הולך באור כל בחושך, והביא מבעל אשתי סופר זצ"ל לפרש מה דאמר"י אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים אלא פ"א בחודש, אמר אב"י הלכך צריך למימרא שיש לחקוק אם ברכת הלבנה היא ברכת הנהנין, או על חידוש העולם ברכה כללית, ותנא דבי ר' ישמעאל שפ"א בחודש די, א"כ הו מוכח שהיא ברכה על חידוש העולם, דאם הוי ברכת הנהנין א"כ יברך כל אמתא שנהנה, וקיי"ל שברכת הנהנין אורמים בישיבה, ולברכת המצוות בעמידה, וז"ש אב"י הלכך פ"א בחודש ד', והיא ברכת הלכה, וז"ל זהו חידוש המצוות וצריך למימרא מעומד ע"ש, והנחין ידו בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' קל"ז, וסיים עפ"ד השבט סופר הנ"ל, ולפי"ז שהמצוה לומר ברכה זו אינה להנאות, וגם בלא נהנה ממש יצא יד"ח ע"ש, ודברי השבט סופר הובאו גם בשו"ת דברי ישראל ח"א סי' ק"י ע"ש, דע"כ שברכת הלבנה כברכת המצוות יע"ש, ומשי"כ בס' החודש והלבנה פכ"ב סי"ב.

בין ברכת החמה ולא ראה החמה

ויש לזון בבירך ברכת החמה עם כולם, ולא ראה החמה, אם יצא יד"ח, דכיון דאמרי' בברכות נ"ט ע"ב הוראה חמה בתקופתה וכו', ואומר דבר עושה מעשה בראשית, וכ"פ בשו"ע או"ח סי' רכ"ט ס"ב הוראה חמה בתקופתה והוא מכ"ח לכ"ח שנה וכו', ואומר ברוך עושה מעשה בראשית, הרי דאמר"י לשון הוראה, ואם נימא דהוראה דווקא, והראיה מעכבת, אם בירך ברכת החמה ולא ראה לא יצא יד"ח, אלא"ה דהוראה לאו דווקא, ואם בירך ברכת חמה שרים ח"ו סי' מג', דפשיט"ל אם בירך ברכת החמה ולא ראה החמה שיצא בברכת החמה בירך ולא ראה יצא יד"ח ע"ש, וכן מסי' בשו"ת באר שרים ח"ו סי' ל"ד לענין ברכת הלבנה אם בירך ולא ראה יצא ע"ש, ולכאוי ה"ז תליא אם סומא מברך ברכת החמה, דהשערי תשובה סי' רכ"ט סק"ג הביא מהמחזיק ברכה שם, דש"ץ סומא לא יברך ברכה זו, ואף להרש"ל דס"ל סומא

בלא שם ומלכות, טוב שיוציאו אחר שלא בירך עדיין ע"ש, ולכא"ו זהו תליא בחר מח' אם סומא מנבר ברכת החמה, ולהסוברים סדומא מנבר ע"כ שאין הראיה מעכבת, א"כ ה"ה מ"י שבירך על החמה ולא ראה יצא, ואף להסוברים שסומא אין מנבר י"ל דאם בירך על החמה ולא ראה יצא, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכמש"כ הבא"ש הג"ל לענין ברכת הלבנה, וכן בס' צורת הלבנה הג"ל.

בירך ברכת האילנות ולא ראה האילנות

והלום ראיתי בשו"ת שטט הלוי ח"ו סי' נ"ג אות ד', שכתב בדיון ברכת האילנות, שברכה זו ברכת השבח, וכתב שהיה"ל ובאמת פסק בידי נזכר כי ראה כלל, רק אמרו לו האילנות הפיה"ל דמלכלבי והוא נתן שבח והודאה, בכרבה זו יתכן דלא צריך לברך בתנאי זה של הראיה לא מנבי בשו"ע אם מעכב ע"ש, הרי שהסתפק די"ל שמי שבירך ברכת האילנות ולא ראה די"ל שיצא, דברכת האילנות היו מברכת השבח, והוא נתן שבח ויני אף שלא ראה, ועפ"ד י"ל שה"ה לענין ברכת הלבנה אם נימא שהיא מברכת השבח יצא אף שלא ראה הלבנה, ודס"ס נתן שבח לה' וברכתה האילנות, אולם מרן הגר"ח קנייבסקי כתב לי אם בירך ברכת האילנות סמוך לאילנות בגמ' בסנהדרין לשון וכו', ולא ראה יצא, והשיב ע"ז לה. ראי אף שלענין ברכת הלבנה ס"ל להגר"ח"ק שבדיעבד יצא גם כשלא ראה וכו', לענין ברכת האילנות ס"ל שלא יצא כשלא ראה אף הקהידב. ובביאור החילוק ביניהם י"ל שלענין ברכת האילנות מנבי בגמ' בברכות מ"ג ע"ב ר"ה י"א ע"ג, וא"כ מאן דפיק בימינו מנבי וחזי איילני דמלכלבי אומר ברוך אתה וכו', וכ"פ בשו"ע או"ח סי' רכ"ג, הוציא בימי ניסן וראה אילנות וכו' מנבר, א"כ י"ל שהברכה תליא ברביא, וכשלא ראה ולא רצא, ואילו בברכת הלבנה י"ל דלא הוזכר בגמ' בסנהדרין לשון וכו', י"ל דאין הראיה מעכבת, וכמו דמסיק המשנ"ב הג"ל דאף סומא מנבר. ואכן בס' תורת חיים [סופ"ס סי' רכ"ד סי' תנב חלקק בדיון סומא שמנבר ברכת לבנה שנתתה הנב, ואם אין רואה לא יוכל לשמוח כ"כ ע"ש, ועפ"ד י"ל דאם בירך על האילנות ולא ראה לא יצא דתליא בשמחת הלב, ועי' בשו"ת ישיב יצחק ח"ג סי' ו. וכתב י"ל הג"ד שמאי גרוס בעל שטת הקהתי. בבירך אילנות ולא ראה, לכאזי יצא.

ואכן בס' מעשה חמד לדידי הג"ר אליהו כהן הל' ברכת האילנות פ"ה סי"ח כתב, ראה ציבור שמברכים ונודדו לברך עמם, ונזכר שלא ראה מאומה, קרוב להיות ברכותו לטפל, ומ"מ לא יברך שבו, וטוב שישמע שנית מאחר לצאת ידי ספק, וכן בס"ט ט"ו שם, שהרי צריך שיראה, וי"ל לברכת הלבנה שגדרה קרוב לברכת הנהנין, שיש מקום לומר דמכיון שנתנה לא קבעו שבח עד שיראה על מה משבח. ואכן בס' יוצר המאורות סי' ג"א הביא בשם הגר"א נבנצאל דסומא אין מנבר ברכת האילנות שהיו ברכה תליא ברביא ע"ש, וכן מסיק בניידן על בבירך על אילנות ולא ראה דלא יצא, ובס' פרח מטה אהרן לידידי הגר"ד אדיר כהן הל' ברכת האילנות סי' י"ד ע"ש, וכי"כ בס' אשרי האיש הל' ברכת האילנות סי' י"ג דסומא אין מנבר ברכת האילנות, דתליא ברביא ע"ש. אולם י"ל למש"כ בס' פטט בניידן וכו' להגמ"ר שטרנבוך בריכת מ"ג אות תרנ"צ, די"ל שברכת האילנות ל"ה ככרכת הנהנין אלא על טבע האילנות, ועינש נפק"מ בזה, י"ל עפ"י אף שבירך על האילנות ולא ראה י"ל שיצא שבירך על טבע האילנות, ועי"ו ועי' במעשה חמד ס"ב מה שהאר"ק כפולגות הראשונים אם ברכת האילנות מברכת השבח ע"ש, ואולם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי"ב נקט שברכת האילנות היו מברכת הנהנין, ומש"ה אין לברך על עצי ערלה ע"ש, ואמנם בהגהת רעק"א הסתפק בזה אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה, ובשו"ת דובב משה ח"ג סי"ה הוכיח מנ"ק ע"י שמנבר על עצי ערלה, ושאלתי להגר"ח"ק אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה, והשיב שי מחמירין, ועי' מה שציניתי בזה במועדי הגר"ח ח"א תשו' ג/, ואולי זהו תליא בכחי אם ברכת האילנות היו מברכת הנהנין אין יכול לברך בהעלותם על עצי ערלה, ואילו אם היו בברכה כללית ושבח לה' יכול לברך על עצי ערלה, וצ"ע, ועי"ע מש"כ בזה אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה בס' ברכת שמואל סי' רכ"ו סי"א שם ובס' פרח מטה אהרן סי' כ"ו ובס' תולדות נח עמ' תתי"ח. ושור"י בס' עולם מן המדבר סי' רכ"ו י"א ששמע בניידן דידן, בבירך עם הציבור ברכת אילנות ולא ראה האילנות אם יצא, והביא הגרא"ש ברכות פ"ט ס"ח כ"ג, בברכת השבח שהם הודאה על הנאותיו ועל סידורו של עולם שנתנה מינוי יכול לברך אח"כ, והא דאמרין אין יכול לברך מנבר עליהם עובר לעשייתן וכו' בברכת המצוות שאומרו בהין וצוננו להקב"ה, הוא תחלה על מה שצונו, אבל בברכת השבח כגון אלו יכול לברך אח"כ ע"ש, וכתב בס' עולה מן המדבר, שבברכת השבח יכול לברך קודם, ובברכת האילנות משמחב בריות טובות ליהנות בני אדם וכו' בברכת הודאה על הנהגה, ויכול לברך לפני שראה, וחילק בין ברכת השבח בסתמא שצריך לברך קודם שרואה שידע על מה משמחב ומתפעל, לבין ברכת השבח על הנהגה די"ל שיכול לברך קודם שראה עי"ש, ועי"ד שש"ש שלי"ש יצא ד"ח ברכת האילנות אף כשלא ראה, דס"ס נתן שבח והודאה, ה"ה י"ל עפ"י אם בירך ברכת החמה ולא ראה יצא, למש"כ בשו"ת שטט הלוי ח"א סי' נ"ט אות ב' שברכת החמה מברכת השבח ע"ש, וצ"ע.

מתניתיהו גבאי - מח"ס "בית מתתיהו"
"מועדי הגר"ח" - ירושלים

לבשל ביו"ט לחולה שאוכל דרך צינור לוושת
לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא"!

ראיתי בגליון צ"א עמוד צ"ז שכתב הגר"ר מתתיהו גבאי שליט"א עם מותר לשבח בישול לחולה שאוכל דרך צינור לוושט. ע"ש. וראיתי לכאורה שיש לביי"ח ראייה גדולה מהגמ"י (ביצה כא), מעשה בשמעון התימני שלא בא אמש לבית המדרש, בשחירת מצאו רבי יהודה בן בבא, אמרו לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש. אמר לו בולשת לא לעירנו ובקשה לחטוף את כל העיר, ושתטנו להם עגל האכילתו ופטרונום שלטום. אמרו לו תמה ואם לא יצא שרכסם בהפסדכם, שהרי אמרה תורה לכם ולא לנכרים. ופרכה הגמ' אמאי אף חזי למיכל מיניה. ומשני אמר רב יוסף עגל טרפה הוא. ואם יאתא דאזכר על ידי ורודה שרי לשחוט ולמיכל דחשיבי אכילה, קישה טובא בה וגם העגל טובא חזי למיכל מיניה על ידי שימחהו ויאכילוהו בזונדה, כהא דבעי רבא (סוטה יח). השקה בסיב מוה, בשפופרת מוה, דרך שתייה בכך או אין דרך שתייה בכך, עי"ש בריה דכה"ג ל"ה אכילה ואסור לשחוט ולהבשל. ועיי' במג"מ (הל' מאכא"ס יד, יב).

והנה הגמ' (ביצה ב.) קאמרה המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש. לוקה משום מבשל גיד, ולוקה משום אוכל

גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה. אמר ליה פוק תני לברא, הבערה ובישול אינה משנה, ואם תמצא לומר משנה בית שמאי היא. דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, הכא נמי לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. דאי בית הלל, כיון דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, הכא נמי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

ובתוס' (ד"ה הכא נמי) כתבו וז"ל: "וא"ת ומה צורך איכא במבשל גיד כיון שהוא אסור, יש לומר כיון שהיה בדעתו של זה לאכול היינו צורך יום טוב". והיינו דקשאי להו לא ללא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא היכא שיש צורך יום טוב קצת, והכא מה איכא צורך יום טוב קצת במבשל גיד שהוא איסור וכדביאר המהר"ם שם. ולכאורה בפשוטו יכלו לומר דמיירי שהוא אוכל על ידי שהפרתו או על ידי שכרכו בסיב, דלא אויאי אכילה כדאיאת (סוטה שם ופסחים קטו), וע"כ משום דכה"ג לא חשיבא אכילה. ונזכרתי מדברי הגאון בעל טורי אבן באבני מילואים (חגיגה ז): שכתב באמת ליישב קושיית התוס' דשפיר יש בו צורך יו"ט בהיתר מהותרו, כיון שיכול לאכול של כדרך אכילתו הנאותו, כגון שאכלו כשהוא חם או שעירב בו דבר מר וכיוצא בו שפ"י הרמב"ם (הל' סודה"ת ה' ז), עי"ש, ומתהוו' שנדחקו טובא מוכח דלא כדריי.

ומהא דפליגי ת"ק ור"ע במשנה (ביצה כה.) דלת"ק לא ישחוט בהמה מסוכנת, אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי, ולר"ע אפילו כזית חי מבית טביחתה. הנה לא משמע כלום דפליגי אי שרי שחיטה לאכילה של כדרך הנאה שאוכל בשר חי, דהתם פליגי בסברא אחוּת אי ניכרת הערמה וכדמטעם בגמ' (פסחים מו:), וכדפירש נמי המאירי דבשיעור זה גומר בדעתו לאכול ממנה כזית, ואף על פי שהחמירו בהערמה בכאן הקילו שמתוך הפסדו באמת גומר בדעתו לאכול כזית זה בלא שום הערמה, אבל בבשר חי ניכר הערמה דהא אין דרך בני אדם לאכול בשר חי, וכדכתב בפסקי הרר"ד שם, ור"ע ס"ל דאף ליטול כזית חי מבית טביחתה בשר, ונימא דבעינן דוקא כזית כדמשמע מסתימת המשנה, דהוא משום דאין אכילה פחותה מכזית ואין עליה שם הפסד, אלא הביאור דפחות מכזית ניכרת הערמה שעושה בשביל הפסד ממונו, דאין דרך לשחוט בשביל פחות מכזית.

אכן יש לדחות דאין ראייה לעדינינו בחולה שרגילים הרופאים בעת הצורך להאכילו על ידי זונדה, וכהאזי גונא איכא סברא גדולה שדרך חולה בכך, ושמא חשיבא לדידיה שם "אכילה". אבל לא נהריא, דהרי פשוט הוא דחולה שמאכילים אותו דרך זונדה לא חשיב "אכילה" כלל לא לענין ברכה ולא לענין חיוב אכילת מאכלות אסורות. ולי אף נימא שיש לחיוב ברכה דאכילת מעין, מ"מ כל זה באכל בדרך אכילה בפיו, משא"כ בכרכו בסיב וכי"ב. ומסתברא דגם ביום טוב סו"ט יש לו הנאת מעין, ומה איכפת לן בשזונדה דלא חשיב דרך אכילה, דאטו בדרך אכילה תליא מילתא, דאי נדמסתבר דתליא אם יש לו הנאה, ולכן גם אי נימא דאכילת מנה לא היא אכילה מ"מ שאני התם דלית ליה הנאה כלל, משא"כ כאן נהנה במה שיש לו שובע במעיו, ושפיר חשיב לצורך יום טוב דשרי, כבשרת למה דמפרשי הראשונים (ביצה כא): והנאת רחיצה חשיב אצל מנפיש, חזינא דלא הנאה היא ובכ"ה היתיר, וכל ד"ה הנאת מעין, ומסתברא נמי דבישול דבר מר לצורך חולה ביום טוב שפיר דמי כיון דסד"ס יש לו בזה הנאת ריפוי והקלה מהחולי.

גם נראה שחטת דמרה דמקשה הגמ' (פסחים מו:) מבהמה מסוכנת דלא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול למינה כזית פלם במבוד יום, דמטעמא דיכול לאכול אף על גב דלא בעי למיכל, דלעולם הואיל מובן בן דשרי לשחוט. אבל לרבה דלא אמרינן הואיל אמאי ישחוט הא לא מירך לאכול, שהרי כבר אמר. ומשני מדמשים הפסד מופתי הא לא בלבו לאכול כזית, ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ומשני (ד"ה משום) וז"ל: "ויודע דאי שמו שנינו מותר בלא אכילה, גמר בלבו לאנס בית עמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית, והוה ליה כצריך אפרת לזית טוב. ומשום הואו זית בעיא למיטחטייה כלולה, דאי אפשר לזית טובא שחיטה, אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו בשלם הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי". הנה כי כן לא מייירי דיאכל אכילה גסה עד שהיה קץ במונו. דאי באמת אסור דאכילה גסה לאו שמה אכילה כהאי גוונא, אלא מיייר שאוכל אלו ד"כ רצון באכילה זו, ולכן שפ"ד בברכת וכדכתבו בני התוס' (ב"ק קי. ד"ה אכילה). ולכן נראה לענ"ד דשפיר דמי לבשל בשביל להאכילו דרך זונדה.

אימתר הלוי מחפוד - מח"ס שו"ת בבית הלוי ושא"ס
חולה ל"ע האוכל עם צינור לוושת

לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא":

ראיתי בגליון צ"א עמוד ג"ז, שהסתפק הרה"ג רבי'מתתיהו גבאי שליט"א, בחולה האוכל עם צינור לוושט, אם מותר לבשל עבורו ביו"ט, כיון שאכילה דרך צינור אי"ז דרך אכילה. וצינן שהאר"ך בזה בספר גם אני אודך ח"ג ע"ש.

ונה כתוב כפר' בא (פ"ב טז) "אך אשרי **יאכל** לכל נפש הוא לבדו **עשה** משום שיש להתיר בישול ביו"ט כשהוא אוכל בדרך אכילה. ומצינו מחלוקת בין רבי יוחנן וריש לקיש בחולין קג:, שלרבי יוחנן חייב בהנאת גרונו אף בלא הנאת מעין, ור"ל סובר הנאת מעין בעינן. ואנן קי"ל כר"י כמבואר ברמב"ם בהל' מאכא"ס פ"ד הל"ד "כזית שאמרנו עמו משל בין השקניע"ם ס' קצו"ז של בין החניכים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו מכזית. אפילו אכל כחצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב, שאין החיוב נראה על הנאת הגרון כזית מדבר האסור". והנאת מעין לחוד גבאי שלי"י חייב תלוי רק בהנאת גרונו, ובהנאת מעין לחוד פטור. וכן הוא באגלי טל, מלאכת טוחן ס"ק סב אות ב. ע"ש. ומצינו לגבי מי שאוכל דרך צינור דרך הגרון או דרך קיר הבטן לתוך הקיבה, שיש שאוכל אתם הוא צריך לברך תחלה וסוף או לא, שהרי יש לו הנאת מעין וליכא הנאת גרונו. וכתב משה בקציעה"ס קצו"ז וברכת המזון על שביעה הוא מנבר, אפילו בלע אוכלין כרוכין בסיב שלא טעם כלום, חייב לברך בודאי, ואחר שבאזו למעין קבא"ה, הרי משמע שכיון שכתוב "ואכלת ושבעה וברכת", שאף שביעיית לחוד יש לברך ברכת המזון. וכן נראה מהפנים מאירות ח"ב סכ"ז שלענין ברכה הדיון תלוי בהנאת מעין. הובא דבריו בשע"ת סי' קצו סוף ס"ק ח. ת. וכן דעת התח"ס אי"ח סי' קכז לגבי יום הפכורים שהוא תלוי בהנאת מעין. אלא עיין במהרש"ם ח"א סי' קכז שהשיג על התח"ס וסבר שגם לענין יוה"כ הוא תלוי בהנאת גרונו ע"ש. ועיין עוד באחייעזר ח"ג סי' סא. וכתב המנחת חינוך בס' שיג ס"ק ב "בברכת המזון אינו חייב על הנאת מעיים רק בצירוף הנאת גרון". ע"ש, וכן הוא במהר"ם שיק סי' רנ "דאכילה במ"ע בהנאת גרונו...

חוץ מיוהכ"פ דתליא ביותבי דעתא, ותליא בהנאת מעין". ועיין עוד דבריו מלכיאל ח"ה סי' רמא, ולחלקת יעקב ח"ג סי' סח. ולכן כתב בלבשוי מרדכי או"ח סי' לב שמי שיש לו צנור "צלקעותיו" יש לשמוע הברכה מאחר. וכן הוא במחזה אברהם או"ח סי' קכט. וכן הוא בציץ אליעזר ח"ג סי' לה. ע"ש.

ולכאורה י"ל שה"ה בנד"ד שאם אמרינן שאין לו לברך על אוכל בדרך הצנור, אז ה"ה שאין לו לבשל אוכל זה ביו"ט דבעינן "אשר יאכל", משמע רק מאכל שהוא אוכל דרך גרונו, כנראה לדעת רבי יוחנן הנ"ל.

(ב) **אלא** זה אינו, שכתב הרמב"ם בהל' שביתת יו"ט פ"א הלט"ו, **"רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה** ושתייה ועושין אותן ביום טוב, שנאמר אך אשר **יאכל** לכל נפש **לכל שצריך הגוף**. לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו...". הרי אך שכתוב בפסוקו "יאכל", אין ללמוד מכאן שההיתר הוא רק לדבר שיש לו הנאה סברת אכילה, אלא כאן "כל שצריך לגוף" בכלל אכילה, ואפילו רחיצה וסיכה שאינם בכלל מעשה אכילה כלל, מ"מ עדיין ביו"ט הם בכלל היתר אכילה, ומותר לתמם את המים ביו"ט. וכן כתב הר"מ בפירוש משניות בביצה כא: "ואוסרים ב"ש שביערי אדם אש להתחמם בו לפי שיעיקרה ממה שממר אך אשר יאכל לכל נפש אכילתו נכנס תחתיו הנאות הגוף מבחוץ, וב"ה אומרים כי מאמר השם אך אשר יאכל לכל נפש **כלל הנאות הגוף כולם**". ע"ש. ואנן קי"ל ככ"ה ואי"כ קי"ו שצ"ו שמוותר לשלם מאכל לצורך הנאת מעין, כיון שודאי זה בכלל שצריך לגוף".

אלא אין דעת הרמב"ם הג"ל מוסכם, שכתוב במשנה בביצה שם "ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתיה, וב"ה מתירין, עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה". ופירש"י שם לא יחם אדם חמין, "לרוחץ רגליו, אוכל נפש החיוב להתכונן ב"ה ובלעדי אור בשביל רחיצה". הרי שאין רחיצה בכלל אכילה, ונראה שטעם ב"ה שמתירין הוא מפני "מתוך", וכ"כ הר"ן שם "וב"ה מתירין דאית ליה מתוך". ע"ש. וכן נראה מהתוספות שם ד"ה לא, ע"ש (אלא עיין י"ל שמתוך לבשל לחולה כולל כיון שיש נאף שהוא אינו אוכל דלא אכילה, מ"מ עדיין זה מותר מטעם "מתוך". אלא אין זה ברור, שהרי לא בעינן "מתוך"). הרי שזה שלם דקדעת הרמב"ם הג"ל, אלא עדיין י"ל שמתוך לבשל לחולה כולל כיון שיש נאף שהוא אינו אוכל דלא אכילה, מ"מ עדיין זה מותר מטעם "מתוך". אלא אין זה ברור, שהרי לגבי מתוך בעינן דבר השוה לכל נפש, ומסתמא שמי שאוכל דרך צנור אינו בעינן דבר השוה לכל נפש, יש לאסור לשלם בשבילו.

אולם לדעת הרמב"ם הג"ל אין לחוש לדבר השוה לכל נפש,

כיון דבעינן דבר השוה לכל נפש רק לגבי "מתוך" ולא לגבי בישול לאכילה. וזה כמ"ש הורע אמת ח"א א"ח סי' גע לדעת הרמב"ן בסוף פ"ב דביצה שחולק על בעל המאור שם, וכתב הור"א בד"ה אכן, בלאר דלשכ הרמב"ן וז"ל, "דכוונת הרמב"ן היא לומר שכל מה שהוא אוכל נפש הוא לכל אדם אפילו אם הוא דבר חשוב, משום דלא שייך לומר כמו בהנאת נפש כגון מוגמר דאינו אלא לפמנפקים, דאותם שאינם מפונקים אינם עושים אותה הנאה כלל, משא"כ אוכל נפש עצמו דאפילו דבר חשוב הוא דאי בלש כלל נפש, וא"א מבלעדא דעל זה יחיה אדם, אלא דיש אוכלים דברים שאינם מפונקים ויש אוכלים דברים שאינם מפונקים, הכל לפי מה שהוא אדם, ולפי המצוי לו, ואם לא ימצא דבר מפונק יאכל דבר שאינו שייך בו להפיק, וא"כ לא מצינן צורך מקייר בשר לכל נפש, והוה שכתב ומה יאמר למי שאין לו ליפתן אלא זה שאוכל פתו בחרדל והמיתוק אין שוה וכו', שהכל ממתקין אותו, ע"כ. כלומר דאף את"ל דאין הכל טובלין בשר בחרדל וממילא א"צ למתקן ואי"כ אינו מ"מ לזכ נפש, שם כל זה דאין אין לאוסרין בשביל כך מקיירי שפיר שוה לכל נפש כיון דאם אין לו אלא פת יאכלנו בחרדל לליפתן, וממילא יצטרך למתקן דחכל צריך מיתוק, וכתב כן לומר דשערי מצאיאות לא נעללו דריהה האוכל נפש שוה לכל נפש כשאין לו אלא אותו דבר להפיק, וא"כ לא מצינן צורך מקייר בשר כלל, והנה שוה לכל נפש, משא"כ בבישול אוכל עצמו. (ועיין בתבואת שמש לקמן). אבל לדעת התוספות והר"ן י"ל שכיון שההיתר לבשל בשביל **האדם**, א"כ ממיילא האוכל ביוה"כ חייב לעי"ו, ע"ש. ולפי ה"ו י"ל שאף לגבי יו"ט שאכילת בשר חי מקרייא אכילה", ואין זה בכלל שאינו ראוי לאכילה או שלא דרך אכילה.

אלא זה אינו, שכתבו התוספות בשבת לט: ד"ה וביה, "...ותימה דמי' הבערה דרחיצה מבהירה זדיעה שריי מדאורייתא דמזכוח התם, ואומר ר"י בשם ריב"א דרחיצה אינה היא לתענוג ואסורה כמו מוגמר דאסור פב"ק דכתבותו (ז' ו) (שם) משום דאין שוה לכל נפש, וכן משמע בירושלמי דהיינו טעמא דרחיצה, אבל זיעה **שוה היא לכל נפש** כדאיתענוג אלא **לבריאות**...". ע"ש. הרי מה שהוא לבריאות הוא בכלל שוה לכל נפש.

וכן הוא בפני יהושע שבטת שם בד"ה אמנם, שכתב "ואו"כ נראה דעישון הטובא"מ לא נהי **לבריאות הגוף** לעכל המזון ולתאוות המאכל וכיוצא בזה, אם כן יש חושבין דוקא לתענוג אפ"ה אין לאסור בשביל כך כדפרשית, דאטו משום שהוא נמי לתענוג מיגרע גרע, ואי משום שיש שאין רגילין בו אפ"ה לא גרע מזיעה, דודאי אסור **וכמה בני אדם אין רגילין בזה אפ"ה שרי** מדאורייתא, ועם כלל הלחם והתבשיל, כשהוא חי או גם אחד שאוכלו בעין, משא"כ דלא אמרינן בבריאות שיש לחוש לדבר שאינו שוה לכל נפש. ולכן נראה שאף אלאו שחולקים על הרמב"ם הג"ל, ולדעתם "לו שטעם שיש להתיר בישול בנד"ד הוא רק מפני מתוך, אין לחוש לדבר השוה בכל נפש בנד"ד, שהרי דואי מה שהוא אוכל דרך צינור הוא לבריאות, וממילא שמוותר לבשל בשבילו מטעם מתוך.

(ג) **שוב** ראיתי לר' מאיר מגזע צבי יו"ל (בן נכד הש"ך) בתבואות שמש על הרמב"ם בהל' שביתת יו"ט הג"ל, שהוא הביא מחלוקת לומר בין הרמב"ם והתוספות והר"ן, וכתב "ומתבאר מדברי תוס' שם בסוגיא (דף כ"א ע"ב) ד"ה לא יחם, משמע דב"ש וב"ה בסברת מתוך פליגי, וכן הבין הרמ"ם פ"ח תצה"ס ע"א, ועיין רש"י ד"ה לא יחם אדם חמין רגליו. ואל" לפי מה שפסק רבינו לעיל (בפ"א א"ח) דהתבואת אמרינן מתוך, ודאי הוה מותר לגביית חמין לרחיצה וסיכה מטעם מתוך. אלא שרבינו אמר טעמא דעדיפא טפי **דמיקרי רחיצה אוכל נפש**. דבזה מיושב הטיב מה שכתב רבינו בהלכה זו דרחיצה כלל גופו אסור רק משום גזירת מרחץ. ואף ניחא ליה בסברת התוס' ד"ה לא יחם שכתבו וז"ל, "וב"ה מתירין ודוקא רגליו, אבל לכל גופו מודה דאסור משום דדבר השוה לכל נפש בעינן, והוה אינו ראוי אלא לבני אדם מעוננים, אבל לידו ורגליו שוה לכל נפש. הדנה הרא"ש כתב במס' ביצה (דף י"ב) וז"ל, ומוגמר נמי אמרינן בשר דתבנותו (דף ז') ד"ה רחין לא יחם, ואיני כושני שוה לכל נפש וכו'. והנראה מכונת הרא"ש להמעיין שם דהיינו טעמא דמוגמר אסור משום דבעינן צורך היום קצת, וכיון שאינו שוה לכל נפש לא מיקרי צורך היום כלל, אף שהוא לתועלת למפונקים. (והיינו דסדיים

נחמתיים ותגובות | קמז

הרא"ש שם כ"ש דבר שאינו לצורך היום במקצת, והבן). ולפי"ו אתיא שפיר, דהכא גבי **מחמין חמין לרחיצה וסיכה דהוי בכלל אוכל נפש עצמו ולא משום מתוך**, א"כ אפילו בשר שנינו מותר, **ולא שייך לומר דבר השוה לכל נפש לענין אוכל נפש עצמו**. (והחוש יעיד על זה שיש כמה ענינים באוכלין שאינם מן ההכרח אלא להרבות התענוג ואעפ"כ מותרין. וכן משמע מדברי רבא במס' ביצה (דף כ"ג ע"א) על גבי גחלת נמי מותר מיד דהוי בשר שאינו אגומרא. ופירש"י שם כשמואל דאוכל נפש הוא וכו'. ועיין שם שלחי (דף כ"ב ע"ב) אביעאי להו מהו לעשן, רב אמר אסור ושמואל אמר מותר. (ועיין רש"י שם ד"ה אסור וד"ה ושמואל אמר מותר). ורבינו פסק כרבא דלעשן פירות מותר, וכטעמו מידי דהוי בשר שאינו אגומרא. יעוין בפ"ד מהל' יו"ט ה"ו ועיין דבריו שם). ומה שהשיב ר' פפא לרב פפי (כתבות דף ז') על הקושייא מעתה נודמן וכו', ולא משני דצית צבי היו אוכל נפש גופא, י"ל דעדיפא והאמת משני ליה, אך לענין סברת אכילה שפיר שייך לחלק בקר סברא כסברת הרא"ש הג"ל ולפי"ו א"ש ג"כ דרבינו אשמעינן ברותא גדולה דרחיצה וסיכה הוי כאוכל נפש עצמו, דאי הוי שרי מטעם מתוך א"כ הוי רחיצת כל גופו אסור מדאורייתא כיון שאינו שוה לכל נפש כסברת התוס' (ביצה דף כ"א ע"ב) ד"ה לא יחם, לכך אמר דהוי אוכל נפש עצמו גבי רחיצה וסיכה. ודברי רבינו מוכרחים כמו שביארנו לעיל ה"ד מוה הפרק ד"ה והנה הפיר"ח ע"ש. הרי הוא ביאר המחלוקת בין התוספות והר"ן הג"ל ובין הרמב"ם כפי שבארתי לעיל.

לבשל ביו"ט לחולה זה בנד"ד. **לבשל** ביו"ט לחולה זה, שלדעת הרמב"ם אכילה זו, אף שהיא אינה כדרך אכילה ואין כאן הנאת גרונו, מ"מ עדיין היא לצורך הגוף, ויש להתיי את הבישול כמ"ו מדין רחיצה וסיכה. ואין לחוש שדבר שאינו שוה לכל נפש, אלא דלגבי אכילה עצמה לא בעינן דהו. ולדעת התוספות והר"ן הג"ל, אף את"ל שההיתר לבשל לחולה זה הוא מטעם מתוך, מ"מ עדיין לא בעינן דבר השוה לכל נפש כיון שזה לבריאות ולא רק לתענוג, כמבואר בתוס' בגמ' שבת הל"ל, ולכן נראה שלכ"ע יש להתיר לבשל ביו"ט לחולה זה בנד"ד.

(ד) **אלא** ראיתי שכתב כת"ד, "ולכאורה יש להוכיח בזה מהמבואר בביצה כה, בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לבשל ממנה כזית צלי, ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, ובשו"ע מנמה כזית צלי, ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, ובשו"ע א"ח סי' תצח ס"ו פסק שדווקא אם יש שהות לאכול כזית צלי ולא חי ע"ש. וע"כ י"ל כיון שאכילת בשר חי הוי שלא כדרך הנאות וכמ"ש התוס' פסחים כד: ע"ש, א"כ משה"ה אין לשחוט לצורך אכילת בשר חי שוה כדרך הנאות, וה"ה י"ל דאין לבשל לחולה האוכל עם צנור לוושט כיון דאין זה דרך אכילה".

ויש להעיר על ראייה זו, מצינו שכתב הב"ח בס' תצח ד"ה בהמה, שהרא"ש והטור פסקו כר"ע, "וכך הם דברי רבינו, ולכן כתב בסתם לאכול ממנה כזית מבע"י, דמשמע אפילו חי כר"ע". וכן הוא בט"ז שם ס"ו פסק שדווקא אם יש שהות לאכול כזית צלי להפך, דהיינו שאף מותר לעשות מלאכה כדי לאכול בשר חי, אף שאין זה דרך אכילה.

ועוד יש להעיר, שנראה שלדעת הרמב"ם ומרן אף אכילת בשר חי בכלל דרך אכילה, שכתב הרמב"ם בהל' שבת פכ"ו הלט"ו "ומטלטלין **בשר חי** בין תפל בין מליח מפני **שראי לאדם**". וכן הוא במרן' שם שם פ"ב, "בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחוי לאומצא, ופירש מה"ב בס"ק קכה "היינו שיש בני אדם שצדעתם יפה פוסק ויבוססין בשר חי". ע"ש. ולפי ה"ו שאף מי שאוכל בשר חי ביוה"כ פ חייב. וכן הוא בלחם יהודה הל' שביטת עשור כ"ב הליו' וז"ל, "אייתר פרק יום הפכורים דף פ' ע"ב א"ר פפא אתר לאומצא ומלחא מצטרף, ואע"ג דלאו אכילה אלא מ"מ כיון דאכלי אנשי מצטרף, ע"כ. וכן פשוט דפירוש אומצא בעלמא הוא בשר חי, כדאמרינן השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא, דהיינו שאוכל חי, ואמרינן נמי בשבת פ"ב מפנין בר אווזא דמי לאומצא, ופי"י כשהוא חי אוכלין חיו אכילתו בלא מלח, ע"כ. וכפי זה האוכל ביוה"כ בשר חי חייב גזירת כיון **דחוי לאומצא** ומקרי **אכילה**, דהא לא פטרנין ליה אא"כ אוכל דבר המזיקו כגון אכילה גסה וכיוצא, וכגון שרתת חומץ' כל כדאינת החם בגמרא... ומעתה כיון דהוכחנו דלהר"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל **בשר חי חוי לאכילה לאדם**, א"כ ממיילא האוכל ביוה"כ חייב לעי"ו, ע"ש. ולפי ה"ו י"ל שאף לגבי יו"ט שאכילת בשר חי מקרייא אכילה", ואין זה בכלל שאינו ראוי לאכילה או שלא דרך אכילה.

ולכאורה על להקשות על זה ממה שהביא כת"ד בשם התוספות פסחים כד: ד"ה פרט, וז"ל "פרט לאוכל חלב חי, והא דאמר בגיד הנשה (חולין קב:) אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בבזית, שאני עוף שהוא רך וחזי לאומצא וחשיב כדרך הנאות". משמע שחלב חי אינו חי לאומצא ואינו בכלל דרך הנאות. **אלא** תירך הלחם חמין יהודה הג"ל, "ואת' דהא אינתא פברק כל שעה דהאוכל חלב חי פטור דלא הוי דרך אכילתו, ופסקה רבינו בפ' ד"ד מהלכות מאכלות אסורות, ומאי שנא חלב חי במנשר חי דמקרי אכילה ביוה"כ, והוא הדיון נמי בשר נבילה חי, והתוס' מוכיח מדבריהם שהרגיבו בזה וכתבו דוקא חמין רחוק אווזא ראי לאכילה יעו"ט, והיינו כפי שיטתם בסוגיא דפ' מפנין דמוכח דבשר חי לא חזי לאומצא, אבל לשיטת רבינו וגרסתו צריך לחלק בין חלב לבשר, דחלב מפני שמונו אין דרך בהי אדם לאוכלו בעין אפי' מבושל אלא ע"ש וכתבו, ושהבשול, כשהוא חי או גם אחד שאוכלו בעין, משא"כ הבשר". ע"ש. ולפי זה עדיין י"ל שאכילת בשר חי מקרייא אכילה" כמ"ש הלחם יהודה.

ולפי זה נראה שיש לפרש הסוגיא בביצה כה, באופן אחר, דהיינו שבהיתר שם לשחוט בהמה מסוכנת יש חשש הערמה, וכמ"ש המאירי שם "ואעפ"י שהחמירו בהערמה בכאן הקילו שמתוך הפסדו גומר הוא בדעתו לאכול ממנו כזית זה בלא שום הערמה...". הרי שיש כאן חשש הערמה, והוא י"ל שיש להקל כדי שיהיה מעדיין אין כאן שהערמה אלא, ולכן י"ל שלדעת ר"ח אין כדי לאכול כזית בשר חי, שא"כ יש חשש שגראה כהערמה, ואף שאכילת בשר חי נחשבת "אכילה",

אין צדין גבי בהמה מוסכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות לאכול כזית צלי, וכן פסק הרמב"ם בפרק א' מהלכות יו"ט, ודלא כרבי עקיבא דמתיר הואיל וראוי לאוכלה באומצא כיון דלא הוי דרך אכילתו לא מקרי ראוי, ואפשר דוקא התם דלא מחלל יו"ט כי אם לצורך שמחת יו"ט, ואומצא לא הוי שמחת יו"ט. ע"ש.

הרי לפירושו טעם הת"ק שסבר דבעינן דוקא בשר צלי הוא מפני דאף שבשר חי ראוי לאכילה (ומטעם זה הוא אינו מוקצה), מ"מ הוא אינו בכלל אכילה של שמחה, ולכן החמירו הת"ק שאין להתיר השחיטה אלא כדי לאכול בשר בדרך שמחה. ויש להבין תירוצו כפי מה שפירשתי לעיל, דכיון שיש חשש הערמה לא רצה הת"ק להגדיל את הקולא, ולכן הוא התיר רק לאכול את הבשר

בדרך שמחה. ולפי זה אין ללמוד מסוגיא זו לאסור בישול לחולה בנד"ד, דסוגיא זו מיידי בבשר חי שהוא ראוי לאכילה.

(ה) **שוב** הביא כת"ר המחלוקת לגבי אכילת גסה, שנראה שלדעת המוצל מאש ח"ב ס"ב שאין להתיר בישול בשביל אכילה גסה, ולדעת הקול אליהו ח"א סמ"ב יש להתיר לבשל לצורך אכילה גסה ע"ש. וסבר כת"ר שלדעת המוצל מאש שה"ה שאין להתיר לבשל מאכל שהוא כיון לאכול שלא בדרך אכילה, אלא "ל שדין אכילה גסה חמור טפי כיון שאין הנאה למעו כלל אלא אדרבה היא מוזיקה לו, וכמ"ש הלחם יהודה הנ"ל "א"כ אוכל דבר המזיקו כגון אכילה גסה", משא"כ במה שהוא אוכל שלא בדרך אכילה (כגון שהוא כורך המאכל בסי), שעדיין יש לו הנאה במעו מאותו

מאכל, ולכן ה"ה בנד"ד שיש להתיר לבשל מאכל לחולה זה. כן נראה לענ"ד.

מחבר הספר אורחותיך למדני

בגליון צ"ו הביא הרב היקר ר' אלימלך בש שליט"א במדור הערות והארות את פרטי דיני בן חו"ל שבא לא"י לצורך לימודים וכדו', וציין את החילוקים השונים בטוב טעם ודעת, אלא שיש לדון ולהוסיף בדברים כדלהלן, דלכאורה כל דברי השע"ת שציין הוא דווקא בזמנם שהאפשרות לחזור חזרה לחו"ל היתה יקרה ובלתי שכיחה, ולכן פשטה ההוראה שיעשה בא"י, משא"כ בזמנינו שצמחי

וביכולת הבחורים לשוב לארצם, וכמו שנוהגים לכבוד החגים והחתונות, שבכה"ג עדיין הם שייכים לדיני חו"ל עד שיקבעו בדתם אחרת. ומה שהביא מספר הלכות חג בחג לגבי בני ספרד שמהני מה שיש אפשרות שישיאר בא"י אם יציעו לו שידוך, זהו דוקא לפי שבכה"ג אין זה נחשב שבדעתו לשוב לחו"ל, דהרי אם יציעו לו שידוך הוא ישיאר, אבל אם חוזר בחגים וכדו' לחו"ל, בכה"ג לא יהי מה שיש דעתו להשאיר כשיציעו לו שידוך, דהרי עדיין הוא שייך וקשור לחו"ל. ועוד יש להוסיף ולציין למה ששמעתי מגדולי הפוסקים בזמנינו, דאדם שדר בחו"ל ולחגים בא בקביעות לא"י דשפיר נוהג בא"י, והביא לזה כמה ראיות, ואכמ"ל.

נחום מנדלבוים - אופקים

מפתחות

סימן תכ"ט	שיעור קמחא דפסחא וזמן לימוד הלכות פסח טעם לימוד הלכות פסח דתשת שבת הגדול	סימן תל"א	שומר לבדיקת חמץ בדיעת הח"י דלעולם יתפלא תחילה ואח"כ יבדוק אדם שצריך לבדוק לאור הנהגת אבותינו ובעיקר חמץ טאחד אם יש לחוש שלא יבדוק את החמץ כמו שצריך
סימן תל"ב	ביטול מדין הפקר ברכת השל"ח בבדיקת חמץ שכח לבדוק על בדיקת חמץ נטח הברכה בבדיקת חמץ מצוה בו יותר במשלוחו	סימן תל"ד	אחר הבדיקה יהא נוהג בחמץ
סימן תל"ה	מצא חמץ בפסח מי שלא בדק קודם פסח להחליק נר ביו"ט לצורך בדיקת חמץ	סימן תל"ו	בדברי המ"ב דתוך ל' יום עליו חובת הבדיקה יוצא שביימא קודם שלשים יום מי שיצא תוך ל' ולא בדק אצד שעתהו קודם ל' יום אצד חטים שיש שם חטים מחומצים יצא קודם ל' הדעתו לחזור קודם הפסח
סימן תל"ז	הנחה בויתא וזו ומצא בויתא אחרת	סימן תל"ח	חמץ של גוי ביד ישראל קני השומר ביטול בחמץ של גוי הרי שלך לפנך חזר והפקיד ביד גוי אחר שומר חנם בחמץ של גוי שומר שלא קיבל אחריות קבלת פסח מקדון חמץ מיד חמץ של גוי תושב מוציא של סד"ן כפיית כלי ע"ג חמץ גוי שהניח בלי רשות ישראל אינו יהודי שהניח חמץ בבית ישראל ידע שהניח יחזור ויקרהו באותו יום אינו יהודי שנטעם לבית ישראל וחמצו בידו להניח לגוי לאכול על שולחנו חמץ חמץ של ישראל ביד ישראל חבירו הניח חמצו ביד ישראל חבירו ללא רשות
סימן תמ"א	לקח הענ"ם כבח חמץ בפירותיו חובו	סימן תמ"ב	כזית בכדי אכילת פרס חמץ הדובק בסעלי הבית בצק שבסדקי עריבה נהגו לגרד הכתלים והכסאות פחות מכזית צריך ביעור חוט בצק המורבץ בין תחנות החמץ ב' חצאי כזית חמץ בבית גדל החילוק בין בית לכלי נפק"מ בין בצק ופירותים חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב כזית שאור אינו ראוי לכלב מחמת עיפשו ראוי לחמץ בו עיסות אחרות בצק שבסדקי עריבה אחשביה בחמץ אלמנה"י שעשוי משומן דגים בשל נכרי בפסח את הדיו
סימן תמ"ג	חמץ שחילתו שעה שישית	סימן תמ"ד	החולק ביום י"ד לחבר מצוה
סימן תמ"ה	זורק לים ממתכס דק דק או טוחנם ביעור חמץ בשריפה חמץ לאחר שש שורפין בשעה חמישית טוב לשרוף חמץ בהושעת ניח מתמצא לכה"פ כזית נתרעב הפת בככרות אחרות הפקר ע"ד לזכות	סימן תמ"ו	בדברי המ"ב דהמוצא חמץ בפסח יוציאנו "מרושותו", ובאיסור בל יראה כשאנו יכול לבערו תשו' מורפסן עמ' ס"א אות ד' מצא חמץ בפסח מצא חמץ ביו"ט שריפת חמץ ביו"ט אמויה לכזיר מצא חמץ ברה"ה חמץ על הגג טלטול מן הצד תערובת ככרות חמץ ומצה
סימן תמ"ז	בהמנהג להשרות בשר והגים מלוחים במים מחולקים ג' פעמים לכרשות אין מועיל הדיחה שומן מהותך לערב בששים כדי לשהות עד אחר פסח טעם חומרת חמץ חוזר וניערב בפסח נתרעב בשיעור שהוא מתבטל מדאורייתא מה הסיבה שנתן טעם לפגם מותר דבר חזק וחרוף הרי הוא נתון טעם לשבח ל' יום קודם הפסח נ"ט בר נ"ט	סימן תמ"ח	חובו של גוי לח בלח בנ"ט מקליין ב"ט האחרון יותר אל"ל הנח במקום צנוע פלוג חמץ שאינו שלו הביאו ב"ט האחרון סמוך לחשיכה קניטין התירא אטו איסורא ללעות קודם הטחינה לא בדק באונס מכירת חמץ לישראל מומר מכירת חמץ ע"י שליח קנין כל דהו להקנות דבר שאינו שלו להבטיח שיחזור ויקנה ממנו אימותי שיביא מעות יחזירם לו שמה ימכור ויעבור הישראל על כל יראה שייך לצמצו וזכות בתוך החמץ מי שהיה בספינה או בדרך דבק במנהגו ונמצא חמץ לאחור"פ לא פלוג רבנן הנאה במה שממלא רצונו להשיב לבהמה גוי המאכל בהמת ישראל אותן שמעמידין בהמתן אצל גוי זמן רב קודם פסח למה א"צ לחשוש שיעבור על איסור הנאה מחמץ בפסח כשמכור לגוי הבהמה ומהני האם אסור לו שיאכילה חמץ
סימן תמ"ט	באיזה יין מיידי המ"ב תליה בחמץ חמץ שנמצא אחר הפסח	סימן תנ"א	מותר לפתוח את החדר עם כלי החמץ ליקח כלי לצרכו גם חוב של חמץ הוא בכלל בל יראה מחוץ לחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח טול אתה הככרות מה שיהיה בפסח ואני אטול כססם זה אח"כ ישאל גוי השותפים בתנור משתכר באיסור"נ
סימן תנ"ב	חבית של שכר דין רוב תשמישו מראית העין בהגעת כלים כל חרס גשוהו חמץ במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט דין ליבון חציצה להגעלה כל שפיו צד אסכלא שצולין ע"ג	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ל	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"מ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"נ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ס	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"א	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"י	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יא	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יב	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יז	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יח	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"יט	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"כ	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ג	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ד	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ה	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה
סימן תנ"ו	הערות והארות עמ' קכ"ה	סימן תנ"ז	הערות והארות עמ' קכ"ה
			

להשרות כלי חמץ בבסח	הערות והארות עמ' קל"ב
חצה להדר אחר זימון	סימן תע"ט
הפסק ע"י הגדה והלל	סימן תפ"ג
מי שטעה בחול המועד, ובמקום להתפלל מוסף של שלש הגלים, התפלל תפילה של יו"ט	סימן תפ"ז
האם הנשים צריכות לגמור את ההלל בברכה בליל חג הפסח קודם התחלת הסדר	מקור הלכה עמ' י"ח
יו"ט שחל בשבת וטעה והתפלל של יו"ט ולא הזכיר בה שבת, וט"צ כיון בברכת מעין ז' להוציא ידי חובת תפילת שבת	מקור הלכה עמ' כ"א
בענין טענת בחתימת מקדש השבת וישראל והזמנים	הערות והארות עמ' קל"ב
גנדי אמירת הלל בליל הסדר	הערות והארות עמ' קל"ב
קטן שהגדיל בתוך ימי הספירה האם ממשך לספור בברכה	סימן תפ"ט
מ"ט סופרים אחרי התפילה	ביני עמודי עמ' ק'
לכר שטאני יודע איזה יום היום	הערות והארות עמ' קל"ב
מטוסים ביום אם ספר בלילה	הערות והארות עמ' קל"ג
בענין "ושלמה פרים שפתינו" בקריאת פרשת בכורים ברה"ז, ואימות זמן קריאתו	סימן תצ"ד
ביני עמודי עמ' קל"ז	סימן תצ"ה
מצות שמחה בסעודת יו"ט בכל המאכלים שבסעודה ולא רק בבשר ויין	ש"ת בהלכה עמ' כ"ב
לקיים מצות שמחת יו"ט בשתיית מיץ ענבים	ש"ת בהלכה עמ' כ"ב
לפתוח ברו מים חמים ביו"ט כשנגמלים מים קרים להתחמם שלא לצורך יו"ט ש"ת בהלכה עמ' כ"ב	ש"ת בהלכה עמ' כ"ב
גודל ביו"ט בעצמות שמותרכים בבישול	ש"ת בהלכה עמ' כ"ב
לבלש לגי העומד להתגיר	שיח הלכה עמ' ג"א
מתוך שהותרה בספק מצוה	שיח הלכה עמ' ג"א
בישול ביו"ט לאכילה גסה	שיח הלכה עמ' ג"א
בישול ביו"ט לחולה האוכל דרך צינור	שיח הלכה עמ' ג"א
השמטת השו"ע לדין תוספת יו"ט	שיח הלכה עמ' ג"א
קבלת תוספת יו"ט אם שומר ממוזיקן	שיח הלכה עמ' ג"א
תוספת שבת ויו"ט במקום מטונף	שיח הלכה עמ' ג"א
תוספת שבת ויו"ט אם קובע למעשר	שיח הלכה עמ' ג"א
לקדש בין שבקבוק בשבת ויו"ט	שיח הלכה עמ' ג"א
לקדש בכוס חד פעמית בשבת ויו"ט	שיח הלכה עמ' ג"א
לצאת בין הקידוש שמות יו"ט	שיח הלכה עמ' ג"א
לבלש ביו"ט לחולה שאוכל דרך צינור לוחט	מכתבים ותגובות עמ' קנ"ז
חולה ל"ע האוכל עם צינור לוחט	מכתבים ותגובות עמ' קנ"ז
בישל ביו"ט לצורך חול או לגי אם יש תקנה שאיכל בעצמו	ביני עמודי עמ' ק"ה
בישל לארוחים ולא באו הארוחים ביו"ט	ביני עמודי עמ' ק"ז
קצרה וטחונה ביו"ט	הערות והארות עמ' קל"ג
השמטת השו"ע דבני חו"ל יעשו יו"ט שני בא"י	שיח הלכה עמ' ג"א
יו"ט שני בא"י לבני חו"ל לפנים חדשות	שיח הלכה עמ' ג"ב
בן א"י בנשיאת כפים לבני חו"ל במוסף	שיח הלכה עמ' ג"ב
בענין חכילת הגיב"ע ישראל או נכני בשבת ויו"ט	שיח הלכה עמ' ט'
קציצת ציפון ע"י גברי לצורך מצוה	חקר הלכה עמ' ט'
ספק מוכן מותר ביו"ט שני	הערות והארות עמ' קל"ג
דין צידת דגים ביום טוב	הערות והארות עמ' קל"ג
דגים באקוריום	הערות והארות עמ' קל"ג
ברית התעלולים מהדגים	הערות והארות עמ' קל"ג
דגים נטאים ללא סימני סנפיר קשקשים	הערות והארות עמ' קל"ג
איסור צידה ביום טוב מראוריית או מנדבנן	הערות והארות עמ' קל"ג
מצוות עכברים ביום טוב	הערות והארות עמ' קל"ג
דין תניית מונדת לפני דגים עופות וזיה	הערות והארות עמ' קל"ג
עץ ספק צלח	הערות והארות עמ' קל"ג
ספק פסח ביו"ט שני	הערות והארות עמ' קל"ג
צידת אוזנים, תרגילים ויונים	הערות והארות עמ' קל"ד
עופות וחיות המוחסרות צידה	הערות והארות עמ' קל"ד
דין הונאה בעיפיים	הערות והארות עמ' קל"ד
יזו שבוך ועליה יציפורים גדולים וקטנים	הערות והארות עמ' קל"ד
צורת הדימון	
עגל שנגדל ביו"ט	הערות והארות עמ' קל"ד
ב' ימים טובים של גלויות	הערות והארות עמ' קל"ד
תפילה שנכתבה ביום א' דד"ה	הערות והארות עמ' קל"ד
מערם ומלח גרמא גרמא	הערות והארות עמ' קל"ה
מוקצה בעצים שבשדה	תשרי מורפסן עמ' ס"א אות ז'
להסיק במנאל אדם	תשרי מורפסן עמ' ס"א אות ז'
לטולו גפורים ביום טוב	סימן תק"ב
כסוי האש	בינת שמחה עמ' ד'
לטול דבר שאין עליו תורת כל לצורך מה שלא הוכן עבורו	תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות ח'
מ"ש בישול בקריית חדרות הפנת תנר בצונן לצורך אפיה	תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות ט'
בישול שלא לצורך מדי דאי בעי חזי לי לנפש'	תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות י"ב
צורכי שבת נעשין ביו"ט	הערות והארות עמ' קל"ה
בענין טוהנת קפה	סימן תק"ד
חיתוך יקות דק דק	הערות והארות עמ' קל"ד
חולב לתוך הקערה ביו"ט	הערות והארות עמ' קל"ה
חלב מברמת עמ"א ים הוה נולד	הערות והארות עמ' קל"ה
מדידה לצורך מצוה	סימן תק"ו
הפרשת חלת חו"ל ממחץ בערב פסח שחל השבת	תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות י"ח
בסוגיא בדממה וגיחה בשותפות ישראל ועב"ם	חקר הלכה עמ' י"ב
עיסה שישאל ועב"ם שותפין האם מיידי כשאופה בככרות נפרדות או אפילו בככר אחד חקר הלכה עמ' י"ב	הערות והארות עמ' קל"ב
יצאה בצרור מפתחות ביו"ט	חקר הלכה עמ' י"ב
עיסת הכלבים כשהחיים אוכלים ממנה	חקר הלכה עמ' י"ב
לאפות לעב"ם כשאין אופין להם אין תנאים לאפות לישראל	חקר הלכה עמ' י"ב
ככבי לצורך אכיל	תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות י"ט

ציון התנור לאפות בו

סימן תק"ח

תחוף השטה"צ לקושית ר"ע איגר בגליון הש"ס

סימן תק"ט

מכשירי אוכל נפש

נמה דינים פרטים להלכות יו"ט

מכשירי אוכל נפש

כללים בתיוקן כלי ומכשירי אוכל נפש

בדין תיוקן מכשירי אוכל נפש

בדעת הרמב"ם במכשירי או"נ ביו"ט

מכשירין שאי אפשר לעשותן מעו"ט

ד' השו"ע בדין מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מערב יום טוב

מכשירין שהי' אפשר מה"ת לעשותן מבע"י ומדבנן לא הי' אפשר

אי שרעין לעשותן מכשירין שאפשר מבע"י ע"י מלאכות שאמרו בהן מתוך

מכשירין או"נ ששלחו פשע ולא עשאו מעו"ט

חילוק בין מכשירין לעדל"ת

בדין מכשירי אוכל נפש אי מורין לבדים

העגלת וליבון כלי ביו"ט

להגיל כל מחלב לבשר או להיפוך ביו"ט

הטעם שאין להכשיר מכלי חלב לבשר ולהיפוך

העגלת כלי חלב או בשר לעשותן פרוה

שינוי משרל לחלב שגמגמול בשביל פסח

העגלת כלים ביו"ט כשיש לו מים וחרחים

היה בהן ס' נגד הכלי שגמגול

ליבון כלי ביו"ט

ללכנן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדן

אי שרי ביו"ט להרחיץ מים בכמות גדולה ע"מ לשנות מייניהו מעט ובותרו יגעיל כלי ביני עמודי עמ' ק"ח

כלי הבלוע בו איסור

להשתמש במים שהוגעלו בהם כלים

טבילת כלים ביו"ט

טבילת כלים חדשים ביו"ט

ד' טעמי הגבל באיסור טבילת כלים

טבילת כלי עב"ם, ועיצות לכך

טבילת כלים בבין השמשות [בנטמא מבע"י ובכלי עב"ם]

כלי שנטמא בביה"ט אי שרעין להטבילו בביה"ט

טבילה לטרה מוטומאה דרבנן או לתוספת מעלה אי חשיבא תיוקן [בשבת וביו"ט]

כלי זיכיות חרזים טבילות הוא רק מדרבנן

משיקין את המים בכלי אבן לטהרן

קבל מחבירו ישראל כלי עב"ם ביו"ט

השקת מים שבתוך כלי טמא או כלי עב"ם

קשירת ותפירת עופות ביו"ט

קשירת עופות ממולאים ביו"ט

דין תפירת עופות ממולאים ביו"ט

חיתוך החוט שתופרים בו העף אחר התפירה

ידון בנאבד לו חוט תפירת הברש האם מותר לו לחנק חוט מחדש

פתיחת קופסאות ותיוקן כלים ביו"ט

פתיחת בקבוקים וקופסאות ביו"ט

פתיחת קופסאות שימורים ביו"ט

עשיית נקב בקופסת שימורים ביו"ט היכא שאם יפתחנה מעו"ט יתקלקלו האוכלין שבה ביני עמודי עמ' ק"ח

נקב חדש בחבית ביום טוב

לא היה אפשר לו לקבנה מעו"ט

לחדד במשחות של אבן ביו"ט

להשחין סכין ביו"ט

סכין שנשבר ביו"ט ראשון

שפד שרצף

אם אסור לתקן הקי מעו"ט

מוט שנתקבמה

בענין השחות סכין ביו"ט כשיכולה לחתוך ע"י החדק

להכין כלי גמור ביו"ט

כלי שדרכו להיעשות ליבנו

דעת המחבר דאסור בכל גזונא משום דהוי תיוקן מנא

בטעם החילוק בין תיוקן גמור לתיוקן שאינו גמור

לגמור לגוי לתקן כלי ביו"ט

הוראה בענין תיוקן שפוד ביו"ט

תיוקן ביו"ט שני שפוד שנשבר ביו"ט ראשון

באיסור לחתוך שיפוד

גדר הלכה ואין מורין סן

לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפשעיון הלכה עמ' ה', הוראת הלכה עמ' ל"ה

לטולל הנחונים לאחר שדלקו לכבד יום טוב

הכנת נרות ופתילות של נר יום טוב

הכנסת הפתילה לסקק הצף

גדה מערמת וטובלת בבגדי'

תתיי דסתיי בנראה כמיקר [המסתעף לאכילת לפואה קודם קידוש]

צרכי עב"ם ביו"ט

גזירה לגזירה פצורכי עב"ם ביו"ט

"לכם" לכל צרכיכם, "לכם" ולא לעב"ם

חזי לו מים וחתמן שהתיוקן לצורך או"נ

היה לו שהות מעו"ט אלא ששכח

סימן תק"י

ברירה ביו"ט

נמה דברים האסורים לעשות ביו"ט ואיזה מהם מותרים ע"י שינוי

בורד ביו"ט **עיון הלכה עמ' ה', ביני עמודי עמ' פ"ט, הערות והארות עמ' קל"ט ועמ' ק"מ ועמ' קמ"א**

בורד האסור ביו"ט - להג"ז

ברית קטניות ביו"ט

ההנהגה לשתחילה בברית קטניות ביו"ט

ברית אוכל ופסולת בגדי דיני יו"ט

בדין הוצאת פסולת סמוך לאכילה

בדעת הרשב"א בבורד בשבת פסולת אלתר

לברור פסולת מתוך אוכל ביו"ט כשהפסולת מרובה

ברית פסולת מאוכל כשהם שוין בכמות

פסולת מרובה ויש טורח בברית האוכל

פסולת שראוי לאכילה

גדי דיני ברירה ביו"ט אליבא דשיטת רמב"ם וש"ע דיו"ט לא הוי כשבת - ובו כ"ד חילוקים

הלכה עמ' ז'

ברית שני מינים שאין בהם פסולת של מוקצה ובאחד חצה (בדיני יו"ט)

גדי דיני ברירה לשיטת הרא"ש והטור דשבת ויו"ט שוים, ובו י"ב חילוקים

תשרי מורפסן עמ' ס"ב אות כ'

הערות והארות עמ' קל"ה

שונה הלכות עמ' כ"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

עיון הלכה עמ' ד'

הערות והארות עמ' קל"ז ועמ' קל"ז

הוראת הלכה עמ' ל"ה, הערות והארות עמ' קל"ה ועמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

עיון הלכה עמ' ה', האיר המזרח עמ' ל"ג, הוראת הלכה עמ' ל"ה, הערות והארות עמ' קל"ז ועמ' קל"ז

עיון הלכה עמ' ה'

תשובות ופסקים עמ' מ"א

הגהות הגר"ק עמ' כ"א

עיון הלכה עמ' ה'

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ח

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

הערות והארות עמ' קל"ז

מלא	הנחה	שם הספר
75	50	שער הגלגולים • בני אהרן ר' שמעון אגסי
---	---	שער המצוות ר' שלמיה רפאל משה גאליקו
37	22	שער שמעון ר' שמעון הכהן דריהם
37	24	שערי תורה ר' בנימין וואלף לעוו
65	40	שפת אמת ר' אליהו משען
---	---	שפת הים (6 כרכים) ר' יעקב משה הלל שליט"א
63	40	ברכות הנהנין
50	35	חנוכה ופורים
63	40	ספירת העומר
63	40	פסח
63	40	שבועות • סוכות • ראש השנה
---	---	שובב"ם
---	---	שרשי הים (6 כרכים) ר' יעקב משה הלל שליט"א
63	40	שער עיגולים ויושר • שער השתלשלות העשר ספירות
63	40	שער סדר אצילות • שער אח"ף
63	40	שער טנת"א
63	40	שער העקודים
63	40	שער מטי ולא מטי
---	---	שער התיקון

ת		
47	24	תהלות ישראל • תהלים ר' יצחק אברהם שלמה מג'לד
---	---	תולדות האר"י וכתביו (3 כרכים)
112	75	שבחי האר"י השלם תלמידי האר"י
112	75	האר"י וגוריו אגרות מהר"ש שלומיל
112	75	כתביו לדורות ר' יעקב משה הלל שליט"א
65	45	תורה לשמה ר' יוסף חיים
22	12	תורת אמת • קובץ תורני
112	75	תורת הגלגול (2 כרכים)
---	---	תורת החיד"א השלם (2 כרכים) ר' חיים יוסף דוד אזולאי
37	25	מגילת קהלת
37	25	מגילת רות
---	---	תורת המנחה (2 כרכים) ר' יעקב ב"ר חננאל סקלי
88	40	תורת המרבי"ץ ר' מרדכי בירדוגו
88	40	תורת יקותיאל ר' יקותיאל בירדוגו
---	---	תורת משה (2 כרכים) ר' משה יחזקאל צאלח
22	13	תורת רפאל • קובץ תורני (4 כרכים)
63	40	תלמוד מסכת עדיות ר' שלמה סיריליאו
38	25	תמים תהיה ר' יעקב משה הלל שליט"א
---	---	תנא דבי אליהו ר' אליהו סלימאן מני
---	---	תפלה לדוד ר' חיים דוד עמאר
125	80	תקנות חכמי מכנאס (2 כרכים) הרב מרדכי עמאר חלק ב' במלאי 125
63	40	תקנת השב"ם ר' יעקב משה הלל שליט"א
28	20	תקפו של רפאל ר' רפאל קצין
34	22	תרומה גדולה על ספר התרומות
41	24	תרומת הדשן (6 כרכים) ר' צמח הכהן

ספרים באנגלית

Ben Ish Hai Anthology (11 volumes)		
75	60	Between Heaven and Earth
75	60	In The Service of The King
75	60	The Challenge of Wealth and Poverty
75	60	The Dawn of a Nation
75	60	If I Forget Thee
75	60	Israel and the Nation
75	60	Days of Peace
75	60	The Power of Torah
75	60	Entering the Orchard
75	60	Walking in his Ways
75	60	Pillars of Righteousness
20	10	Calender of Laws and Customs Ahavat Shalom
---	---	Halachot of the Ben Ish Hai (4 Vol.)
38\$	80	Halachot of the Ben Ish Hai (2 Vol.)
34	25	Faith and Folly Rabbi Yaakov Hillel
---	---	Ladder of Light - Bereshit, shemot, Vayikra \ Rabby Hillel (each vol.)
50	35	Mesillat Yesharim (5 Vol.) Rabbi Yaakov Hillel
50	30	Princely Wisdom Rabbi Yaakov Kassin
25	15	Rachel's Tent The Queen Within You Rabbi Yaakov Hillel
56	35	Roni Akarah Rabbi Yaakov Hillel
25	18	The Queen Within You \ Rabbi Yaakov Hillel

מלא	הנחה	שם הספר
60	35	ספר הזכרונות ר' שמואל אבוהב
94	60	ספר החינוך • מעיל האפד (2 כרכים) ר' דוד פיפאנו
187	110	ספר הליקוטנים • ספר הכללים (4 כרכים) ר' יחיאל היילפרין
50	35	ספר המכתם רבינו דוד ב"ר לוי מנרבוה
---	---	ברכות • פסחים • ראש השנה
ע		
36	22	עבודת הצדקה ר' צדקה חוצין
53	36	עבודת הקודש ר' חיים יוסף דוד אזולאי
31	20	עבודת הקודש ר' חיים יוסף דוד אזולאי - מהדורה מוקטנת
50	30	עד הגל הזה ר' יעקב משה הלל שליט"א
41	26	עזרת מצר ר' אברהם פינסו
---	---	עלי נהר ר' נסים הררי רפול
40	25	עמודי הארזים (4 כרכים) ר' אליעזר חזן (במלאי ב' ג' ד') כל כרך
---	---	עץ הדעת טוב (2 כרכים) ר' חיים ויטאל
פ		
63	40	פאת הים (הערות על שעה"כ פסח, עומר ושבועות) ר' יעקב משה הלל שליט"א
73	48	פאת השד"ה (2 כרכים) ר' חיים שאול דווין הכהן
50	35	פירוש הרשב"ץ • מסכת ברכות ר' שמעון בר צמח
---	---	פסקי בן איש חי (2 כרכים) ר' יוסף חיים
---	---	כרך א' - הלכות נדה
58	38	כרך ב' - הלכות בשר וחלב ותערובות
65	45	כרך ג' - הלכות שבת
---	---	פרח מטה אהרן ר' אהרן ישעיה פיש
50	30	פתח שער השמים • בנין אריאל ר' יעקב משה הלל שליט"א
צ		
---	---	צדק ושלוה ר' אליהו משען
60	24	צלח רכב ר' יצחק אברהם שלמה מג'לד
40	22	צפנת פענח ר' צמח הכהן
ק		
37	24	קדושת אהרן ר' אהרן ישעיה פיש
---	---	קול אליהו ר' אליהו הצרפתי
37	26	קול החיים השלם ר' חיים פאלאגי
63	40	קורא הדורות ר' דוד קונפריטי
---	---	קנין פירות ר' ידידיה רפאל אבואלעפיא
---	---	קצור שלחן ערוך השלם (4 כרכים) ר' רפאל ברוך טולידאנו
---	---	קציני אר"ץ ר' יעקב ש. קצין
---	---	קרנן אשה ר' אליהו שמאע הלוי
55	28	קרנות צדיק ר' אליהו סלימאן מני
ר		
---	---	רוח ה"ם (4 כרכים) ר' יעקב משה הלל שליט"א
48	30	דרשות ומאמרים
48	30	הספדים
19	12	ימים נוראים
---	---	פסח • שבועות
38	25	רני עקרה ר' יעקב משה הלל שליט"א
ש		
200	120	שאלו לברוך (4 כרכים) ר' ברוך א. טולידאנו
37	24	שארית יעקב • משכנות יעקב ר' יעקב שאול דווין הכהן
110	75	שדה יצחק (2 כרכים) ר' יצחק גויטע
50	32	שומר אמונים • מבוא פתחים ר' יוסף אירגאס
150	90	שו"ת בית ההוראה (3 כרכים) רבני בית ההוראה
---	---	שו"ת מהר"א אשכנזי ר' אברהם אשכנזי
30	20	שו"ת מהר"ש כהן מקושטא ר' שלום הכהן
28	20	שיחת דקלים ר' אליהו יהושע עובדיה
---	---	שיטה מקובצת עמ"ס חולין ר' בצלאל אשכנזי
---	---	שיטה על מסכת בבא קמא (2 כרכים) יעקב קאשטרו [מהריק"ש]
47	24	שיר חדש • שיר השירים ר' יעקב הרופא
62	25	שירת רפאל סדר סעודות השבת
---	---	שלמי ציבור • שלמי חגיגה (2 כרכים) ר' ישראל יעקב אלגאזי
36	24	שמחת יום טוב ר' יום טוב ידיד הלוי
30	20	שמן הטוב ר' יעקב הרופא
75	40	שמן ששון (4 כרכים) ר' ששון בכ"ר משה פרסיאדו
75	45	כרך א - עץ חיים שער א-י
75	45	כרך ב - עץ חיים שער יא-יז
75	45	כרך ג - עץ חיים שער יח-כד
75	45	כרך ד - שער הכוונות ברכות, טו"ת וקרבתות
31	22	שמע שמואל ר' שמואל עמאר

מלא	הנחה	שם הספר
40	24	מחנה יהודה ר' יהודה קצין
41	26	כל כרך
38	25	מימי שלמה (2 כרכים) ר' שלמה קמחי
50	28	מכשירי מילה ר' אליהו שמאע הלוי
40	28	מכתב מאליהו ר' אליהו סלימאן מני • ר' יוסף חיים
63	30	מליץ טוב ר' דוד בן ציון לאניאדו
---	---	מלל לאברהם ר' אברהם סתהון
---	---	מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון ר' אליהו סלימאן מני
---	---	מן הגנזים • אסופת גנזים וכ"י (11 כרכים)
50	25	ספר ראשון
50	25	ספר שני
50	25	ספר שלישי
50	25	ספר רביעי
50	25	ספר חמישי
50	25	ספר שישי
50	25	ספר שביעי
50	25	ספר שמיני
50	25	ספר תשיעי
50	25	ספר עשירי
---	---	ספר אחד עשר
---	---	מנחת יהודה ר' יהודה בן עטר
44	28	מנחת יוסף • פרי מגדים ר' יוסף אירגאס
63	44	מנחת סוטה ר' אברהם בן מוסא
55	38	מסכת הוריות כת"י פארישי • רש"י ותוס' רא"ש מכת"י
---	---	מעבר יבק ר' אהרן ברכיה ממודינא
37	24	מעשה אבות ר' חיים יהושע אלעזר הכהן חמצי
55	28	מעשה אליהו ר' אליהו סלימאן מני
37	24	מעשה בית דין ר' אלישע נסים ששון דנגור
40	20	מעשה חושב (4 כרכים) ר' שמעון הכהן
---	---	מעשה נסים ר' נסים כצ'ורי
37	20	מעשה רב ר' משה בנימין
22	12	מקבציאל • קובץ תורני (39 כרכים)
38	25	כרכים לז-לט
313	200	משמרת הקדש • חמשה חומשי תורה (5 כרכים) ר' חסדאי אלמושינו
---	---	משנה ברורה • שונה הלכות
75	50	הלכות שבת - הלכות עירובין
50	40	הלכות שבת
40	35	הלכות עירובין
38	25	משנה כסף • רמב"ם הלכות ת"ת ר' יעקב כולי
40	24	משפטי השם ר' אליעזר חזן
נ		
60	24	נאוה תהלה • תהלים ר' יעקב הרופא
37	24	נער בוכה ר' אליהו הצרפתי
37	26	נר יצחק • עמודי אהרן ר' נסים יצחק ארדיט
ס		
5	2	סדר הקפות לשמחת תורה
18	10	סוכת שלום • קובץ תורני
37	26	סולח עוונות • סדר סליחות ר' יהודה טולידאנו
53	30	סידור אור השנים ר' אריה לייב הלוי עפשטיין
---	---	סידור החיד"א ר' חיים יוסף דוד אזולאי
62	40	סידור הפרד"ס ר' אריה לייב הלוי עפשטיין
---	---	סידור השל"ה - שער השמים (3 כרכים) ר' ישעיה הלוי הורוויץ
65	45	סידור חמדת ישראל ר' שמואל ויטאל
65	45	ימות החול
---	---	שבת ומועדים
---	---	סידורי כוונות "אהבת שלום" (9 כרכים)
---	---	הגדה של פסח
---	---	הגדה של פסח מקוצר
250	170	חנוכה ופורים • שובב"ם
75	50	חנוכה ופורים מקוצר
75	50	כוונות הסעודה • ברכות הנהנין - קטן
350	200	כוונות הסעודה • ברכות הנהנין • צדקה • פדיון נפש
250	170	ספירת העומר
350	200	שבועות
250	170	סוכות
75	40	סידור שער בנימין נוסח ק"ק דמשק
---	---	סידור תפלת רפאל
44	30	פורמט רגיל
313	180	פורמט שליח ציבור (2 כרכים)
312	220	כריכת עור מהודרת
44	30	סידור ליום שבת

ישיבת חברת אהבת שלום

הודעה משמחת

הננו לבשר לכלל ציבור האברכים והלומדים על פתיחת מסגרת חדשה שתפתח בעיה"ק ירושלים אי"ה לקראת זמן אלול הבעל"ט, המיועדת לאברכים מופלגים המתעתדים להשתלם בידיעה מקיפה בשו"ע

חלק "חושן משפט"

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

מעיקרי הסוגיות עד לשלב ההלכה למעשה

בלימוד טוב"י ושו"ע עם נו"כ

למשך תקופה של כ-12 שנים

בהכוונת דיינים ומו"צים מובהקים

מחור"ר בית ההוראה שעי"י "מוסדות אהבת שלום"

• כולל תכנית חזרות ומבחנים

התכנית מיועדת לאברכים ותיקים (לפחות 5 שנות נישואין)

להרשמה יש לשלוח קו"ח מפורטים (שם, גיל, כתובת, מקומות לימוד מיש"ק)

לפקס מספר 02-5370088

• מילגה גבוהה למתאימים

רח' לוי יצחק מברדיצ'וב 12 ירושלים טלפון: 02-5370970 פקס 02-5370088

שבוע הספר

מכור אהבת שלום

מכירה מיוחדת של ספרי מכון "אהבת שלום" תתקיים אי"ה מיום רביעי כ"ג בסיון עד יום חמישי א' בתמוז ימים א' ה': 12:30 עד 20:00

בישיבת "אהבת שלום" רח' ברדיצ'וב 12, ירושלים (ע"י ככר השבת)

עד 60% הנחה

לפרטים והזמנות: הוצאת אהבת שלום טל': 02 5370970, פקס 02 5370088 ת.ד. 5515 ירושלים Office@ahavatshalom.org.il

הופיע כרך שני

סידור האר"י

חמדת ישראל

השלם

חלק שני שבת ומועדים

קיצור דרושי כוונות והנהגות רבינו האר"י זלה"ה מסודרים בסדר נכון סביב סידור התפלה כולל נוסחאות התפלות והאמירות בדקדוק

מאת

הרב הגדול המקובל, חסידא קדישא ופרישא

מהר"ר שמואל זיטאל זלה"ה

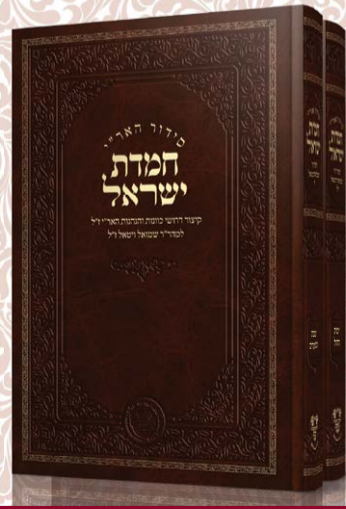
מרבני דמשק ומצרים

בן הרב הגדול, עיר וקדיש דנחית מן שמיא

רבינו חיים זיטאל זלה"ה

יוצא לאור עולם לראשונה מכת"י

כולל מבוא מקיף ומפתחות מפורטים

חמשה חומשי תורה מאיר טוב

והוא פירוש רהוט ובהיר על סדר פסוקי התורה המסייע להבין בנקל פשטי הפסוקים על נכון לאור דברי חז"ל בש"ס ובמדרשים ועל פי מפרשי התורה רבותינו הראשונים

מאת

הגאון מהר"ר יום טוב ידיד הלוי זצ"ל

רבה הראשי של ארם צובה

במהדורה מתוקנת זו

נוספו גם תרגום אונקלוס

ופירוש רש"י על התורה

וביאור מאיר טוב על ההפטרות

חמשה כרכים מפוארים

מחיר מיוחד לקראת שבוע הספר

100 ₪ בלבד לכל הסט

להשיג במשרדי ההוצאה:

ישיבת אהבת שלום, רחוב ר' לוי יצחק מברדיצ'וב 12, ירושלים טל' 02.5370970 | פקס 02.5370088 | ת.ד. 5515 ירושלים

הודעה משמחת

הננו לבשר לכלל ציבור האברכים די בכל אתר ואתר בארה"ק ולרבים המתדפקים על דלתות רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" על פתיחת הרישום לקבלת אברכים נוספים למסגרות הכוללים לקראת זמן אלול הבעל"ט עם תחילת לימוד חלק ו' שבמשנה ברורה.

מסגרת הלימודים: או"ח, טור וב"י, משנ"ב ביה"ל ושעה"צ, הל' חוה"מ, מסימן תק"ל ואילך.
שעות הלימוד: ראשון-חמישי, בין השעות 20:30 עד 22:30 בערב (שעה וחצי מתוכם).
שישי-שבת, ישנה אפשרות רבים מהסניפים למסגרת שישי-שבת.
להלן רשימת סניפי הרשת, מיקומם ונציגיהם למעוניינים להצטרף:
(עקב לחץ הפונים וטירת הרשמה והקבלה, תיתן קדימה לנרשמים בהקדם)

ירושלים גבעת שאול: בביהמ"ד "משכן יחיאל" - רח' בעל השאלות 30 • הרב אהרן דהן 054-7642190	אבן יהודה: בביהמ"ד המרכזי, רח' המייסדים 1 • הרב יצחק רוזנצוויג 077-3002994
ירושלים מעלות דפנה: מרכז תורני מעלות דפנה 128 • הרב אליהו סעד 052-7170934	אופקים א': בביהמ"ד "קייט" - רח' רחבת האר"י 1 • הרב שלמה גבאי 053-3125696 / 08-9925696
ירושלים נוה יעקב: בביהמ"ד "שערי תורה" - רח' זווין 67 • הרב מרדכי שילוביצקי 054-8450104	אופקים ב': בביהמ"ד "נחלת משה" - רח' השעורה 1 • הרב שלמה גבאי 053-3125696 / 08-9925696
ירושלים נוה יעקב מרכז: בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' ויקטור יוליס 1 • הרב צבי מרק 050-4181236	אלעד א': בביהמ"ד "היכל זרח" - רח' חוני המעגל 34 • הרב אופיר חדד 052-7155697
ירושלים נוה יעקב החדשה: בביהמ"ד "לומדי תורה" - רח' הרב רביץ 14 • הרב חיים הלל 052-7644410	אלעד ב': בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' יונתן בן עוזיאל 19 • הרב צוריאל אוהיון 054-8438459
ירושלים קטמונים: בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' רבי צדוק 9 • הרב שלמה רוח 052-7627771	אשדוד א': בביהמ"ד "שבט הלוי" - רח' ר' אליעזר בן הורקנוס 8 רובע ז' • הרב חיים טולדאנו 050-4110914
ירושלים קרית יובל: בביהמ"ד "לתורה ולתפילה" - רח' גואוטמאלה 18 • הרב אליהו בר חיים 052-7145754	אשדוד ב': בביהמ"ד "מורשה" - רח' הרב רוזנבסקי 4 רובע ג' • הרב חיים טולדאנו 050-4110914
ירושלים רוממה: בביהמ"ד הגדול "משכן יצחק" - רח' ראש פינה 6 • הרב דן לוי 052-7676444	אשקלון: בביהמ"ד "שמן המשחה" - רח' הר מירון 1 • הרב יעקב בן שמעון 054-8410909
ירושלים רמות א': בביהמ"ד "מגן אבות" - רח' שירת הים 5 • הרב מרדכי חן 052-7645390	באר יעקב: בביהמ"ד "היכל יוסף" - רח' קרן היסוד 1 • הרב מיכאל רגינה 052-7689444
ירושלים רמת שלמה: בביהמ"ד "אהל יוסף" - רח' הרב ז'ולטי 8 • הרב אריה ויינפלד 052-7641941	באר שבע: בביהמ"ד "גדיל תורה" - רח' קלאוזנר 15 • הרב אורן נזרתי 054-8410379
כרמיאל: בביהמ"ד המרכזי "כרם מיכאל" - רח' נתיב הלוטוס 11 • הרב משה פולק 053-3130078	בית שמש חפציבה: בביהמ"ד "מנין אברכים" - רח' בן איש חי 10 • הרב נתנאל מין 050-4109302
מודיעין ברכפלד: בביהמ"ד "אהל תורה" - רח' רבי יהודה הנשיא 35 • הרב שלום הלל 052-7644404	בית שמש קריה: בביהמ"ד "היכל אברהם" - רח' חזון איש 1 • הרב צבי קופשיץ 058-3242121
מודיעין קרית ספר: בביהמ"ד "מאור חיים" - רח' נתיבות המשפט 2 • הרב אליהו נכס 052-7635117	בית שמש רמה א': בביהמ"ד "משכן רפאל" - רח' נחל שורק 27 • הרב אברהם צוקרמן 052-7155210
מודיעין חפציבה: בביהמ"ד "חסד לאברהם" - רח' חזון איש 14 • הרב יצחק חיים סומך 050-4194656	בית שמש רמה ג': בביהמ"ד "עטרת דוד" - רח' ירמיהו 24 • הרב יוסף משדיאן 052-7144257
מעלות: בביהמ"ד "עטרת שלמה" - רח' האירים 37 • הרב גיל בן שושן 053-3104444	ביתר עילית א': בביהמ"ד "דרכי תבונה" - רח' אחד יצחק 12 • הרב יעקב חכים 050-4130025
נתיבות א': בביהמ"ד "בית יצחק" - רח' שלום בוניך 1 • הרב גבריאל שוורצמן 052-7693053	ביתר עילית ב': בביהמ"ד "מגן אברהם" - רח' החווה מלובלין 43 • הרב יעקב חכים 050-4130025
נתיבות ב': בביהמ"ד "אהל שלום" - שכונת החורש • הרב יואל חברוני 052-7652608	בני ברק מערב: בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' הרצוג 31 • הרב משה כהן 050-4172750
נתניה מרכז: בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' יהודה הלוי 35 • הרב עדו חיון 052-7138900	בני ברק מרכז: בביהמ"ד "חניכי הישיבות" - רח' עזרא 60 • הרב חננאל מועלם 054-8482826
נתניה דרום: בביהמ"ד "אהל יצחק" - רח' חטיבת הראל 8 • הרב אהרן מושיב 054-8459970	בני ברק אור החיים: בביהמ"ד "בנין ציון" - רח' בן זומא 29 • הרב גד קדוש 052-7118341
נתניה צפון: בביהמ"ד "בית אל" - רח' התנועה הציונית 19 • הרב יוסף בלומינג 054-8598366	בני ברק פרדס כץ: בביהמ"ד "התאחדות אברכים" - רח' המכבים 48 • הרב אהרן סאל 058-3261920
עפולה: בביהמ"ד "מנין אברכים" - רח' נתן אלבו 1 • הרב שלמה ליפקה 052-7665312	בני ברק קרית הרצוג: בביהמ"ד "אבן ישראל" - רח' חי טייב 6 • הרב אריאל גברא 052-7608061
ערד: בביהמ"ד "היכל נחלת יצחק" - רח' בן יאיר 64 • הרב שמואל יעקב גליקסברג 054-8479347	גבעת זאב החדשה: בביהמ"ד "משכן דוד אהרן" - רח' האיילות 2 • הרב חיים כהן 052-7146316
פתח תקוה: בביהמ"ד "מנין בני תורה" - רח' רוטשילד 87 • הרב יהודה אליהו 054-8407227	זכרון יעקב: בביהמ"ד "מסילת ישרים" - רח' רמת צבי 1 • הרב אלעזר כהן 054-8404788
צפת: בביהמ"ד "זוהר הגליל" - רח' רמז דוד 81 • הרב ישראל מאיר זמיר 052-7684299	חולון: בביהמ"ד "ישיבת אליהו" - רח' השילוח 23 • הרב יעקב שבת 052-7628328
קרית אתא: בביהמ"ד "מעוז חיים" - רח' פינסקר 7 • הרב אריאל ביטון 050-4130472	חיפה א': בביהמ"ד "היכל התורה" - רח' מקור ברוך 2 • הרב יהודה מליק 052-7635411
קרית גת: בביהמ"ד "קהל חסידים" - רח' גאון הירדן 33 • הרב פנחס אליהו יודי 052-7677701	חיפה מרכז הכרמל: בביהמ"ד "אור הכרמל" - רח' שער הלבנון 4 • הרב יוסף ברדוגו 054-8453166
רחובות: בביהמ"ד "הליכות חיים" - רח' מדר 31 • הרב שמעון זריצקי 054-8424024	טבריה א': בביהמ"ד המרכזי "אור תורה" - רח' ורנר 20 • הרב שלמה אלמלם 053-3115735
רכסים א': בביהמ"ד "קטורת תמיד" - רח' הדקל 36 • הרב ישי זר 052-7665668	טבריה עילית: בביהמ"ד "קהלת חסידים" - רח' שז"ר 6 שיכון ד' • הרב יואל בר משה 054-8421521
רכסים ב': בביהמ"ד "אהל מלכה" - רח' חצב 6 • הרב מנחם שקדי 052-7672557	טלזסטון: בביהמ"ד "נחלי דעת" - רח' אזניים לתורה 7 • הרב יוסף שרבאני 052-7652787
תל ציון: בביהמ"ד "בני תורה" - רח' אהבת אמת 17 • הרב מרדכי ויינפלד 054-8487958	ירוחם: בביהמ"ד "בית פנחס" - רח' יצחק שדה 1 • הרב יהושע מרדכי גינזבורג 052-7619102
	ירושלים בית וגן: בביהמ"ד "מנין אברכים" - רח' החיד"א 21 • הרב מרדכי רוזנפלד 054-8423637

הגליון הבא יעסוק בהמשך הלכות יו"ט סימנים תקט"ו - תקנ"ה

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

<p>קרית יובל - ביהמ"ד "לתורה ולתפילה", רח' גואוטמאלה 18</p> <p>קרית יערים - ביהמ"ד "תהלי דעת", רח' אזניים לתורה 7</p> <p>לוממה - ביהמ"ד הגדול "משכן יצחק", רח' ראש פינה 6</p> <p>החובות - ביהמ"ד "הליכות חיים", רח' מדר 31</p> <p>רכסים - ביהמ"ד "קטורת תמיד", רח' הדקל 36</p> <p>רכסים גבעה ג' - ביהמ"ד "אהל מלכה", רח' חצב 6</p> <p>רמות א - ביהמ"ד "אברכים", רח' שירת הים 5</p> <p>רמות ב - בבית הנכנס "אהל משה", רח' לסקן גליק 1</p> <p>רמת שלמה - ביהמ"ד "אהל יוסף", רח' רבי ז'ולטי 8</p> <p>תל ציון - בבית הנכנס "בני תורה", רח' אהבת אמת 17</p>	<p>טבריה עילית - ביהמ"ד "תשבי"ר", רח' השלום 702</p> <p>טירת הטרטל - ביהמ"ד "שאנת אריה", רח' ביאלק 5</p> <p>ירוחם - ביהמ"ד "בית פנחס", רח' יצחק שדה 1</p> <p>כרמיאל - ביהמ"ד "כרם מיכאל", רח' נתיב הלוטוס 11</p> <p>מגדל העמק - ביהמ"ד "נורת חיים", רח' הרב עמרמי יוסף 25</p> <p>מודיעין ברכפלד - ביהמ"ד "משכן התורה", רח' רבי יעקב 30</p> <p>מודיעין חפציבה - ביהמ"ד "חסד לאברהם", רח' חזו"א 14</p> <p>מודיעין קרית ספר - ביהמ"ד "מאור חיים", רח' נתיבות המשפט 2</p> <p>נתניה - ביהמ"ד "מעוז חיים", רח' פינסקר 7</p> <p>נתניה - ביהמ"ד "מנין אברכים", רח' המכבים 48</p> <p>פתח תקוה - ביהמ"ד "מנין בני תורה", רח' רוטשילד 87</p> <p>צפת - ביהמ"ד "זוהר הגליל", רח' רמז דוד 81</p> <p>קטמונים - ביהמ"ד "חניכי הישיבות", רח' רבי צדוק 9</p> <p>קרית אתא - ביהמ"ד "מעוז חיים", רח' פינסקר 7</p> <p>קרית גת - ביהמ"ד "קהל חסידים", רח' גאון הירדן 33</p> <p>קרית הרצוג - ביהמ"ד "לומדי תורה", רח' הרב רביץ 14</p>	<p>ביתר - ביהמ"ד "דרכי תבונה", רח' אחד יצחק 12</p> <p>ביתר גבעה B - ביהמ"ד "מגן אברהם", רח' החווה מלובלין 43</p> <p>בני ברק מערב - ביהמ"ד "חניכי הישיבות", רח' הרצוג 31</p> <p>בני ברק מרכז - ביהמ"ד "חניכי הישיבות", רח' עזרא 60</p> <p>בני ברק רמת אהרן - ביהמ"ד "בנין ציון", רח' בן זומא 29</p> <p>אלעד - ביהמ"ד "עין חיים", רח' בני ברית 18</p> <p>גבעת זאב החדשה - ביהמ"ד "משכן דוד אהרן", רח' האיילות 2</p> <p>דימונה - ביהמ"ד "משכן יחיאל", רח' בעל השאלות 30</p> <p>זכרון יעקב - ביהמ"ד "אהל משה", רח' נתיב הלוטוס 11</p> <p>חולון - ביהמ"ד "ישיבת אליהו", רח' השילוח 23</p> <p>חיפה - ביהמ"ד "היכל התורה", רח' מקור ברוך 2</p> <p>חיפה מרכז - ביהמ"ד "אור הכרמל", רח' שער הלבנון 4</p> <p>מגריה - ביהמ"ד "אור תורה", רח' ורנר 20</p>	<p>אבן יהודה - ביהמ"ד המרכזי, רח' המייסדים 1</p> <p>אופקים א - ביהמ"ד "קייט" - רח' רחבת האר"י 1</p> <p>אופקים ב - ביהמ"ד "נחלת משה", רח' השעורה 1</p> <p>אלעי א - ביהמ"ד "חניכי הישיבות", רח' חוני המעגל 34</p> <p>אלעי ב - ביהמ"ד "חניכי הישיבות", רח' יונתן בן עוזיאל 19</p> <p>אשדוד - ביהמ"ד "שבט הלוי", רח' ר' אליעזר בן הורקנוס 8</p> <p>אשקלון - ביהמ"ד "שמן המשחה", רח' הר מירון 1</p> <p>באר יעקב - ביהמ"ד "היכל יוסף", רח' קרן היסוד 1</p> <p>באר שבע - ביהמ"ד "גדיל תורה", רח' קלאוזנר 15</p> <p>בית וגן - ביהמ"ד "מנין אברכים", רח' חזו"א 14</p> <p>בית שמש חפציבה - ביהמ"ד "מנין אברכים", רח' בן איש חי 10</p> <p>בית שמש קריה - ביהמ"ד "היכל אברהם", רח' חזון איש 1</p> <p>בית שמש רמה א - ביהמ"ד "משכן רפאל", רח' נחל שורק 27</p> <p>בית שמש רמה ג - ביהמ"ד "עטרת דוד", רח' ירמיהו 24</p>
--	---	---	--